Aulae de Clare
Ex Donatione Rev^di viri Samuelis Blythe S. T. P. hujus Collegii olim Magistri.

JOANNIS SPENCERI

DE

LEGIBUS HEBRÆORUM RITUALIBUS

ET EARUM RATIONIBUS,

Tomus Secundus.

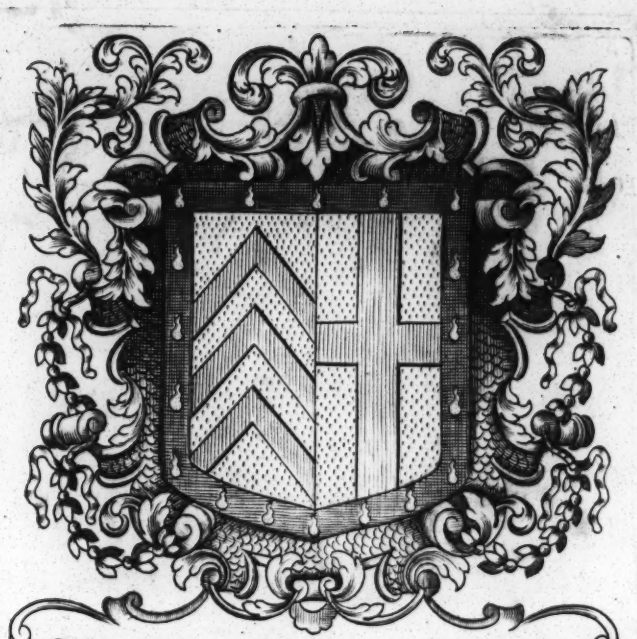

Collegium sive Domus sive Aula de Clare
in Universitate Cantabrigiensi:

17

a Duplicate sold to T. Merrill

LIBER TERTIUS
Octo Dissertationibus
ABSOLUTUS
HARUM

I. Generalius agitur de Ritibus e Gentium moribus in Legem translatis.
II. De Origine Sacrificiorum.
III. De Purificationibus.
IV. De Neomeniis.
V. De Arca & Cherubinis.
VI. De Templo.
VII. De Origine ותומים Urim & Thummim.
VIII. De Hirco emissario.

Ἐκεῖνο δεῖ πρῶτον εἰδέναι καλῶς, ὅτι Θεὸς οὐ τρέπεται, οὐ μεταβάλλεται, οὐδ' ἀφ' ἑτέρας εἰς ἑτέραν μεταπίπτει γνώμην· Οὐ ποτὲ μὲν τοῦτο δοκιμάζει, ποτὲ δὲ ἕτερον· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὢν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην. Λαλεῖ Θεὸς, καὶ νομοθετεῖ πολλάκις, οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀνέχειν δυνάμεθα.

Illud oportet in primis pulchre nosse, quod Deus non vertitur, nec immutatur, nec ab una sententia in aliam dimovetur, ut nunc hoc decernat, nunc diversum: sed quod, quum ipse maneat immotus & immutabilis, sese ad humanam attemperat imbecillitatem. Crebro loquitur Deus, ac leges præscribit, non ut ipse potest, sed ut nos capere valemus. S. Chrysost. Homil. in Psal. 95. pag. 1029. C

DISSERTATIO PRIMA,

Qua Generalius agitur de Ritibus e Gentium moribus in Legem tranſlatis.

PRÆFATIO.

Qua nonnulla, de Ritibus ante Legem datam obtinentibus, & operis inſtituti methodo, prælibantur.

INSTITUTA Moſaica non pauca ea caligine circumfuſa ſunt, ut opere minore Nili fontes, quam eorum omnium cauſas & origines inveſtigare poſſimus. Rationes autem non leves inducunt animum, ut cenſeam eorum partem non minimam e religioſa aliqua ſeculi Moſaici conſuetudine primitus effluxiſſe. Magna rituum multitudo ante Legem.

Eo nempe ſeculo (ut rem totam paulo altius repetam) religio ex operoſis quibuſdam ceremoniis, & *ritibus* (e [1] *Lactantio* loquor) *ad ſolos digitos pertinentibus* conſtans, ubique gentium invaluerat. Quantum autem de rebus a præſenti memoria remotiſſimis conjectura judicemus, Horum variæ cauſæ aſſignantur.

E RITIBUS illis, non pauci e Patriarcharum moribus in poſterorum religionem tranſierunt. Nempe ritus ille [a] primitias Deo conſecrandi, altaria [b] tituloſque in illius honorem erigendi, ea [c] unguenti effuſione dedicandi, [d] victimas offerendi, [e] ſacras epulas ex immolati reliquiis inſtruendi, loca quædam in cultum religioſum ſeponendi, & conſimiles alii. Norunt ſcilicet Patriarchæ conſultiſſimi, perquam difficile eſſe mortalium plebi, Deum inviſibilem ſola mente venerari; & niſi aliquid religioni inſit ipſis pene oculis & manibus uſurpandum, cito rudibus & incautis obrepere non intellectam impietatem: ideoque externa quædam religioni propria prudentes inſtituerunt, quæ hebetis vulgi mentes exercerent, eoſque in Dei veri ſenſu cultuque detinerent.

SED ritus illi pauci facileſque a Patriarchis inſtituti, poſt ſecula non multa, in numerum adeo excreverunt ut ipſam Arithmeticam delaſſare valeant. Eorum enim poſteri, cum rerum inopia & locorum anguſtiæ cogerent, [f] *ad quærendas ſibi novas ſedes profugi, omnes inſulas & orbem totum replerunt; & a ſtirpe ſanctæ radicis avulſi, novos ſibi mores ac inſtituta pro arbitrio condiderunt.* Hi vero novi mores & inſtituta variis e fontibus originem hauſiſſe videntur: vel ſcilicet e fraude ſacerdotum ethnicorum, qui fabulam ſuam de religione, magna varietate rituum exornarunt, ut plebi gratior accederet, & ſibiipſis quæſtuoſior; vel e pruritu & laſcivia ingenii humani, cui veterum omnium faſtidium ſtatim obrepit; aut e ſuperſtitioſo & puerili illo dogmate, quod operoſis quibuſdam ceremoniis, & cultus ſui circumſtantiis artem & elegantiam ſapientibus, Deum demereri liceat. His accedat quod evaneſcente indies antiquæ traditionis lumine, & ignorantiæ nocte mortalium animis offuſa; rudi populo proclive

a *Gen.* 4. 3, 4. b *Gen.* 28. 18. c *Num.* 7. 88. d *Gen.* 8. 20. e *Exod.* 5. 1, 3.
f *Lactant.* de *Orig. error.* l. 2. c. 13.

1 De *Juſtitia*, Lib. 5. cap. 19.

esset, cultum ad ipsorum ingenium & mores attemperatum instituere, & [a] *quicquid aspectu rerum, quicquid opere* vel *odore pretiosum est, id* Numini *gratum* existimare: cum *non ex aliqua Divinitatis ratione quam* nesciebant, *sed suis* ipsorum *cupiditatibus* judicarent. Hinc denique rituum varietas & religionum observationes diversæ fluxisse putentur, quod quæque natio, prout affecta fuit ipsa, ritibus aliis atque aliis eorum Deos oblectari credidit. Nam quod observat [b] *Apuleius, Ægyptiaca numina ferme plangoribus, Græca plerunque choreis, Barbara* vero *strepitu Cymbalistarum* & *Tympanistarum & Choraularum*, gaudere censebantur. *Itidem pro regionibus*, inquit, *& cætera in sacris differunt:—pomparum agmina, mysteriorum silentia, sacerdotum officia,—Deorum effigies,—templorum religiones,—hostiarum—colores. Quæ omnia pro cujusque more loci solennia & rata sunt*, &c.

QUAMVIS autem multos ethnicorum ritus e fontibus hisce manasse censeam, mihi non ægre persuadeo, Diabolum primarium tot ceremoniarum magistrum extitisse; eumque præcipue ritus illos crudeles, obscœnos, otiosos, mysticos, quibus gentium religio scatebat instituisse. Nam hac ratione Diabolus imperium quoddam absolutum (Dei solius prærogativam) in genus humanum exercuit, summa scelera in sacrorum officiorum nomen adoptavit, & pueriles hominum animos, religione negotii & pompæ plena defixos, a sanæ rationis usu & solidæ pietatis cura prorsus avocavit. Sed id imprimis egisse videtur male sagax Dæmon, ut per observationes temporum, victimarum frequentium ceremonias, lustrationum exercitia, templorum religiones, ciborum differentias, Deos noviter inductos, festorum solennitates, & rituum similium ambages, homines semper occupatos detineret; nec ullam animis superstitione oppressis respirandi facultatem concederet, ut illius fallacias secum parumper considerare possent, & aliquando cognoscere, quam inutilem, quam operosam, quam omni scelerum genere contaminatam, religionem exercerent. Ut res ad pauca redeat: tunc Dæmonis inprimis artibus & auspiciis factum est, ut idolorum cultus ubique pene gentium obtineret; & antiqua religio, Dei naturæ & humanæ rationi consentanea, profanis & ineptis ceremoniis cedere cogeretur.

Ex iis multi Lege veniti.

CUM itaque religio pessum iret, & rituum externorum numerus in immensum exiret, Deo visum est hanc rationem inire, cum religionem in integrum restituere, & Israelitas ad patrum pietatem revocare statuisset. Idolorum cultu sub pœna capitis iis interdixit; & ritus omnes fidei vel moribus honestis adversantes, a legis & cultus sui corpore, tanquam membra corrupta, penitus amputavit. Hoc libro superiori, pro facultatum mearum modulo, probatum dedi.

Non pauci etiam tolerati.

DEUS interim [ut superstitioni quovis pacto iretur obviam] ritus non paucos, multorum annorum & gentium usu cohonestatos, quos ineptias norat esse tolerabiles, aut ad mysterium aliquod adumbrandum aptos, in sacrorum suorum numerum adoptavit. Cum enim rudes Israelitæ per patrum suorum vestigia eundi cupidine toti flagrarent, & animos gentium [Ægypti præcipue] moribus affixos gererent; modo Deus ritus antiquos omnes inhibuisset, in eos proculdubio & gentium sacra impetu & desiderio calidiore fuissent rituri. Quando itaque Deo jam res esset cum eo rudi populo, a suis seculique moribus nulla machina dimovendo; eorum ritus nonnullos paulum emendatos leni animo tulit: & per συγκατάβασιν illam Israelitas a gentium idolis & ceremoniis sensim & suaviter avocare studuit, quos statim & cum violentia quadam avellere non potuit. Sat scio non paucos hæc auribus iniquis audituros: fatebuntur equidem & libenter dabunt, Deum ritus & instituta quædam quibus olim Patriarchæ cultum præstabant, in legem cultumque Mosaicum transtulisse: sed ritus alicujus Mosaici a gentibus accepti mentionem ferre nolunt, nec ulla ratione sibi persuaderi patientur, Deum ritus aliquos quibus Ægyptii vel alii idololatræ Deos eorum fictitios coluerunt, in sacrorum suorum numerum asciviisse. Quasi ritus aliquis externus, simpliciter & per se spectatus, melior esset quod a Patriarchis, aut pejor quod ab Ægyptiis aut aliis gentibus originem derivaret.

Ordo servandus in sequentibus.

CUM autem præsens opus ad cultus Judaici origines repetendas institutum sit, missis aliorum præjudiciis, libro sequente de ritibus agam, qui, Dei permissu, e gentium profanarum consuetudine, ad populum sanctum promanarunt. Ut autem variæ præsentis argumenti partes in ordinem digerantur.

PRIMO: Deum ritus non paucos, ante legem datam inter gentes usitatos, emen-

a *Lactant.* de *ver. cult.* lib. 6. cap. 1. b Lib. de *Deo Socrat.* p. 685.

dasse

daſſe, toleraſſe, & in legem cultumque ſuum tranſtuliſſe, teſtimoniis, argumentis artificialibus, & exemplis illuſtribus, manifeſtum faciam. CAP. I.

SECUNDO: rationes aſſignabo cur Deus populum Iſraeliticum tam indulgenter habuerit, ut ritus multos uſu veteri receptos toleraret, & non tantum multa Patriarcharum, ſed etiam gentium inſtituta, in ſacrorum ſuorum ordinem venire permitteret. SECT. I.

TERTIO: ſententiam meam a præcipuis objectionibus vindicare conabor.

TRIBUS hiſce penſis abſolutis, lacunam in [a] libri primi methodo relictam impleviſſe videar, & meſſem illam, cujus [b] antea ſpicilegium dedi tantum, integre collegiſſe.

CAP. I.

Deum ritus aliquos inter Gentes olim uſitatos in Legem cultumque ſuum admiſiſſe probatur teſtimoniis.

CUM id ordo mihi præſcriptus exigat, ut primo ſententiæ meæ veritatem Teſtimoniis aſtruam; eam teſtibus Divinis & Humanis, Antiquis & Modernis, ratam firmamque faciam.

SECT. I.

Divinis & e Scriptura depromptis.

INTER teſtimonia ſententiæ meæ fidem conciliantia, primas, uti par eſt, Divinis & e Scriptura depromptis tribuo. Ritus autem inter gentes uſitatos ullis Hebræorum inſtitutis anſam dediſſe, nullibi quidem verbis diſertis in Scriptura dicitur; forte quod olim res ea naſis acutioribus facile ſuboleret, vel quod leges Moſaicæ, modo Deus earum rationem & originem aperuiſſet, in contemptum abiiſſent apud hominum plebem, qui aperta & expoſita negligere, myſtica vel obſcura venerari ſolent. Non deſunt vero nonnulla Scripturæ loca, quibus hæc res non prorſus obſcure ſignificatur.

INTER ea, digna cumprimis obſervatu ea Moſis verba: [c] *nam quæ gens maxima* Teſt. 1^mus. eſt, *cui* אלהים קרובים *Dii propinqui ſunt ei, ſicut Jehova Deus noſter in omnibus* pro quibus *invocamus eum? Aut quæ gens maxima* eſt, *quæ* habet *ceremonias & judicia juſta, ſicut* eſt *tota hæc lex quam ego propono vobis hodie?* Moſes itaque, ut Hebræorum affectus Deo & inſtitutis ejus conciliaret, ſic eos allocutus exiſtimetur: "probe novi vos im- "penſe deſiderare Deum, non nubibus tectum, a vobis longe diſſitum, & mentis ſo- "lius oculis percipiendum; ſed qui prodigiis, oraculis, & ſymbolis illuſtribus, ſe præ- "ſentem probat, & ipſis pene oculis veſtris uſurpandum exhibet. Novi etiam vos "æmulo oculo gentium aliarum mores rituſque ſacros intueri, nec quicquam vobis "gratius eſſe, quam ut aliarum gentium more, religionem ritualem & negotio plenam "habeatis. Et certe votis & ſtudiis veſtris ſe tam facilem præbuit indulgens Numen, "quod a vobis jam fidens quæro: quænam gens illa ſit, quæ Deos ſuos magis in "propinquo habet, aut ubi Numina cultoribus eorum tam illuſtria præſentiæ & favo- "ris ſui documenta præbent? Et ſi gentium exterarum inſtituta recolitis, dicite, o "boni, qui ritus exteros affectu ſtudioque maximo proſequimini, quænam ea natio "ſit, quæ ritibus ea puritate, gravitate, & ſplendore conſpicuis cultus ſacri munia ce- "lebrare ſolet? Neque enim vulgari illa rituum farragine, quibus gentium ignorantia "& ſuperſtitio tot ridicula & impura miſcuerunt, Deo Opt. Max. cultum exhibemus; "ſed ritibus emendatis & Dei ſapientiſſimi limam paſſis, qui tamen in gentium ſacris "integri & ſine ulla correctione retinentur. Paraphraſis hæc eo minus coacta vel a loci ſcopo diſſita cenſeatur, quod Moſes hoc in loco, legem & conditionem Hebræorum, cum Gentilium conferat: at rudi populo clare conſtare vix potuit, quantum ipſorum leges & ritus gentium inſtituta ſanctitate & excellentia ſuperarent, niſi inter utraque ſimilitudo vel affinitas aliqua generalis intercederet.

SECUNDO: ſententiæ noſtræ ſuppetias afferunt *S. Pauli* verba, *Act.* 13. 18. ubi, Teſt. 2^dus.

a Vid. pag. 41 b Lib. 1. cap. 13. c *Deut.* 4. 7, 8.

SECT. I. de Israelitis agens, *Deus*, inquit, *per quadraginta annos* ἐτροποφόρησεν *mores eorum toleravit in Deserto.* Ibi vero, per mores quos Deus tulit, intelligendæ videntur consuetudines aliquæ, pueriles magis quam profanæ, quarum nonnullas ad tempus [a] sustinuit, alias autem in sacrorum suorum classem transtulit. Nam, observante *Grotio*, τροποφορεῖν est vox bene Græca, *mores alicujus parum commodos perferre vel sustinere* denotans. Neque ratio patitur, ut textum de aliis quam innocuis illis Hebræorum moribus interpretemur; cum absurdum sit existimare, sanctum Deum morem aliquem infamem *ferre* vel impune dimittere voluisse. Imo vero tam longe aberat, ut idololatriam, libidinem, intemperantiam, vel hujusmodi malæ notæ mores, leni animo toleraret; quod omnes Ægypto egressi, moribus illis infames, fato præmaturo in Deserto ceciderint. Ideoque rationi convenit, ut textum non de moribus vitio aliquo notatis, sed illis quos usus seculi docuit intelligamus. Hunc loci sensum [b] *Procopius* astruit: nam τροποφορεῖν, ait ille, κυρίως σημαίνει τὸ τὰς παῖδας τρέφειν καὶ μεταφέρειν διὰ συμψελλισμοῦ καὶ [1] καταβάσεως· — οὕτω γὰρ ὁ Θεὸς τῷ ἀσθένειαν οἰκειούμενος, κατ' μικρὸν ἀνῆγεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ τελειότερα· i. e. Vox ea, quasi a matribus desumta, *proprie notat, liberos enutrire, de loco in locum transferre, cum iis balbutire, iisque se accommodare. Ita quippe Deus, eorum infirmitatem sustinens, paulatim eos ad perfectiora perduxit.*

Obj. NONNULLI forsan ad vim hujus argumenti frangendam, regerent, quod interpretes haud obscuri textum Græcum hic in mendo cubare, & in eum ἐτροποφόρησεν pro ἐτροφοφόρησεν, Scribæ dormitantis vitio irrepsisse sentiant. Huic conjecturæ ut colorem inducant, asserunt Apostolum hæc e Græca versione *Deuteron.* 1. 31. petiisse, ubi hæc habentur, ἐτροφοφόρησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, ὡς εἴτις τροφοφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ· Hæc autem ansam suspicandi præbent, ἐτροποφόρησεν pro ἐτροφοφόρησεν in hunc Apostoli textum lapsu temporis irrepsisse.

Sol. AT ratio illa levioris momenti est, quam ut illius gratia textui sacro ungues criticos afferamus. Nam haud adeo liquidum est, Apostolum e Græca versione, & non potius e traditione, ea verba protulisse. Neque, si largiar illud, in causæ meæ præjudicium cedet: quamvis enim Romana & Basileensis editio τοῦ LXX, textum Græcum sic scriptum referant, apertum est codices antiquiores se aliter habuisse. Cum enim *Celsus* id vitio Scripturæ verteret, quod affectus humanos Deo daret, illius causam sic agit [c] *Origenes*; *sicut nos pueriliter cum pueris agere solemus, ita Deo visum est cum infantia nostra balbutire,* καὶ ὥσπερ οἰκονομηκέναι τὰ ἀναγεγραμμένα, *& scripta sua ad modulum nostrum dispensare. De quo more Dei homines alloquentis hæc leguntur in Deuteron.* ἐτροποφόρησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, ὡς εἴ τις ἄνθρωπος τροποφορήσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ· i. e. Interprete Gelenio, *accommodavit se moribus tuis Dominus Deus tuus, haud secus quam homo pater accommodat se filio suo.* Sed, ut ut ista se habent, de lectionis hodiernæ veritate dubitare non sinit Interpres vetus, sic textum *Paulinum* transferens, *& per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in Deserto.*

Test. 3[m]. TESTIMONIUM tertium iis e locis hauriamus, quibus olim institutionum Legalium observatio præcipue nitebatur. Nam in locis plerisque quibus Deus de præcipuæ notæ ritibus & institutis agit, eum vocibus *permittentem* & *dirigentem* potius quam *præcipientem & adhortantem*, sonantibus utentem inveniamus. Ex. gr. *Exod.* 20. 25. *Si altare lapideum facere velis mihi, non ædificabis e sectis lapidibus:* Levit. 1. 2. *Si quis e vobis obtulerit oblationem Domino, offeretis de pecoribus*, &c. Numer. 6. 1. *Si quispiam voverit votum ad separandum se Domino, se a vino*, &c. Cum etiam Tabernaculum nondum strueretur, Deus verbis specie quidem præceptivis, revera autem permissivis tantum utebatur; dicens, *separate apud vos oblationem Domino: omnis voluntarius & animo libente offerat eam Domino: aurum, argentum, & æs*, &c. Exod. 35. 5. Adeo ut populus suo potius facto, quam Dei præcepto, ad Tabernaculum extruendum, & cultum coram eo peragendum obstringi videretur. Ex his autem & aliis affinibus Scripturæ locis æquum est inferre, Deum, οἰκειοῦντα τῷ ἀσθένειαν τοῦ λαοῦ (uti loquitur *Procopius*) ut populi infirmitati & mori seipsum accommodaret, sacra & ritus Mosaicos haud paucos instituisse. Hoc est quod ipse Deus, de cultus Judaici ceremoniis agens, aperte profitetur, *Jes.* 1. 12. ubi dicit, ea omnia se *de manibus* eorum minime *requisivisse:* nempe quod ritus illi permissi potius fuerint quam præcepti, & a seculi consuetudine magis quam Dei voluntate & intentione primaria derivati.

a *Deut.* 12. 8. b Ap. *Heinsi.* in *Act.* 13. 18. p. 197. c Lib. 4. cont. *Celsi.* p. 210.

1 Καταβάσεως· imo συγκαταβάσεως· Vid. *Heinsium.*

TESTI-

TESTIMONIUM ultimum e 4°. ad *Galatas* v. 3. deduci poteſt, *cum eſſemus parvuli,* ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι, *ſub elementis mundi eramus in ſervitutem redacti.* Sic enim hunc locum illuſtrat interpretum [a] coryphæus: "eramus ſubjecti "ritibus illis qui nobis cum mundo erant communes: qualia ſunt templa, aræ, victi- "mæ,—νεομηνίαι, & ſimilia, impoſita Iſraelitis in hoc, ne talium amore ad idola dila- "berentur.———Hæc quia Judæis cum mundo ſunt communia, vocantur στοιχεῖα τοῦ "κόσμου, a majore ea uſurpantium parte. Hunc ſenſum germanum arbitror, quod cum Apoſtoli verbis optime conveniat, & quod e verbis ipſis appareat, elementa quibus Iſraelitæ ſubjecti ſunt, pædagogia Legis antiquiora fuiſſe. Idem & *Grotius* ex hac phraſi colligendum cenſuit: nam de Legis inſtitutis loquens, "hæc, [b] inquit, στοιχεῖα "τοῦ κόσμου *mundi elementa* dicuntur, nimirum quia Judæis erant communia cum "Gentibus aliis: nihil in ipſis ritibus erat proprium Judæis: & magis a Gentibus "ad Judæos per συγκατάβασιν *demiſſionem* quandam Dei, quam a Judæis ad Gentes "venerant. SECT. II. Teſt. 4^m.

E TESTIMONIIS jam adductis apparet, ſententiam hanc ſua ſpecie non carere, eamque Scripturam oculo ſatis benigno intueri. Magis diſertos Scripturæ locos in cauſæ meæ ſubſidium attuliſſem, niſi quod particularem aliquem ritum Judaicum ſpectent, ideoque ſparſim & prout occaſio ſe dabit, conſultius allegandi.

SECT. II.

Humanis etiam, cum Veterum tum Recentiorum, teſtimoniis.

NE jam ſemitam plane novam aut deſertam, ubi vix ulla doctorum veſtigia deprehendi poſſunt, inire videar; teſtimoniis hiſce divinis, Antiquorum, Modernorum, Judæorum etiam nonnulla ſubjungam teſtimonia; quæ ſi minus falſitatis, inſolentiæ ſaltem odium, a ſententia mea amoliri poſſint.

CUM autem Scriptorum humanorum ſuffragia accepturi ſimus, æquum eſt, ut primo ad Antiquiorum ſenſum animos attendamus. Antiquorum teſtimonia.

INTER eos optimo jure familiam ducat *Origenes.* Cum enim *Celſus* arrogantiæ maximæ Judæos argueret, quod primas ſibi ſanctitatis & favoris apud Deum partes ſumerent, ob circumciſionem, abſtinentiam a carne porcina, morem in Excelſis immolandi, & hujuſmodi alia, quæ tamen Ægyptii, Colchi, Perſæ, aliique priores uſurpaſſent; in hunc modum egregie reſpondet [c] *Origenes*: εἰ δέ τις ἐπεγείσας τῷ διάνοιαν τῷ τοῦ νομοθέτου βουλήματι, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν πολιτείᾳ ἐξετάζων τὰ κατ' αὐτούς, συγκρίνοι τῇ νῦν ἀγωγῇ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν· εὑρήσει μᾶλλον ἂν θαυμάσας· ὡς οὐκ ἀνθρώποις πάντα μὲ τὰ μὴ χρήσιμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀφειμένους, μόνα δὲ τὰ εὔχρηστα προσδεξαμένους· i. e. Interprete Gelenio, *quod ſi quis, erecta mente ad contemplandum Legiſlatoris conſilium, examinet collata inſtituta ejus gentis cum reliquarum moribus, quibus hodieque utuntur, nullum hominum genus magis admirabitur; ut quod, repudiatis omnibus rebus inutilibus homini, ſolas recipit utiles.* His verbis fatetur *Origenes,* Deum mores ſacros a Gentibus, ſed cum delectu, accepiſſe; adeoque Judaicæ religionis inſtituta, non tam novitate & ſingularitate, quam [d] ſanctitate & utilitate, gentium aliarum ceremonias antecedere. Origenis,

ORIGENEM excipiat S. *Hieronymus,* ejuſdem ſententiæ ſtudioſus. Nam de Judæorum gente loquens, *hoc,* [e] inquit, *quaſi parvulis* erat *Lege conceſſum, ut* quemadmodum *victimas immolabant Deo, ne eas* idolo *immolarent; ſic & jurare permitterentur in Deum: non quod recte hoc facerent, ſed quod melius eſſet id* honoris *Deo exhibere quam dæmonibus.* Huc ſpectant ejuſdem [1] Patris illa, [f] *ante Circumciſionem ſacerdotio functus* eſt Melchiſedec: *ut non Gentes* a *Judæis, ſed Judæi a Gentibus ſacerdotium acceperint.* [g] Alibi dicta non minus ad rem præſentem attinet: arguit illos Apoſtolus, quia dies feſtos & tempora Judæorum obſervare vellent, ſicut antea idolis fecerant. Nam Judæis iſti dies idcirco conceſſi ſunt, ne eos, amore feſtivitatis, *idolis exhiberent.* S. Hieronymi,

SENTENTIA hæc *Euſebio* etiam patrono gaudet, Lib. 7. *Præpar. Evang.* c. 8. p. 312. Ubi poſtquam narraſſet, Iſraelitas, cum in Ægypto viverent, *ita mores & ritus Æ-* Euſebii.

a *Grot. Annot.* in *Gal.* 4. 3. b *Annot.* in *Ep.* ad *Coloſ.* cap. 2. v. 20. c Lib. 5. cont. *Celſ.* p. 259. d *Deut.* 4. 7, 8. e *Comment.* in *S. Mat.* 5. Tom. 4. Col. 18. f *Epiſt.* ad *Evagrium.* g *Comment.* in cap. 4 ad *Galat.* v. 8, 9. 10. T. 4. col. 269, &c.

1 Apud omnes MSS. codices legitur, *Evangelium,* vel *Evangelum.* vid. notas. in loc. Tom. 2. col. 570.

SECT. II. *gyptiorum induisse, ut inter utriusque populi vitæ genus nihil discriminis fuisse videretur; in eo*, inquit, *rerum suarum articulo, Patrum suorum Deus Mosen ad eos Legislatorem mittit, ——qui miraculis & inusitatis ante prodigiis, ipsius manu perpetratis,* τὸν ἁρμόδιον τοῖς τῶν ἀκροωμένων ἤθεσι προβάλλεται νόμον, *congruentem audientium moribus legem promulgat.* [a] Et alibi, cultus rationem *a Mose* institutam, ἀτελῆ καὶ οἷα νηπίοις καὶ ἀσθενέσι κατάλληλον ἐθελοθρησκείαν, *imperfectam & quasi parvulis & infirmis accommodatam observantiam appellat.* Et post pauca, Salvatorem nostrum de *Mose* [b] sic loqui facit, ὁ μὲν ὡς τὴν τῶν πολλῶν σκληρίαν ἁρμόζετο, καὶ τοῖς ἐμπαθέσι κατάλληλα διετάττετο, &c. *Ille quidem se ad multorum duritiem accommodabat, & iis apta qui pravis affectibus ducebantur, præcipiebat: atque immutatum quendam a vetere illo* Patriarcharum, *inferioremque religionis modum tradebat.*

S. Chrysostomi, EUSEBIO accedit *S. Chrysostomus*, & hujus sententiæ se fautorem præstat, verbis memoratu dignissimis, occurrentibus *Homil.* 6. in illum *S. Mat.* textum, T. 1. p. 68. *ecce stella quam viderunt Magi*, &c. Ne quid curiosis desit, verba Græca referam: μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσῃς αὐτῷ [Θεῷ] τὸ δι' ἀστέρος αὐτοὺς καλέσαι· ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰς καθαρμούς, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὴν κιβωτόν, καὶ τὸν ναὸν ἢ αὐτόν· καὶ γὰρ ἐξ Ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν, &c. i. e. *Ne opineris Deo indignum quod Magi per stellam vocentur: hoc enim modo omnes Judæorum* ceremonias, omnesque ritus, *& sacrificia, & purificationes, & neomenias, & arcam, templumque ipsum reprobabis: siquidem hæc* omnia *originem a gentium ruditate traxere. Deus* enim *ob deceptorum salutem, se coli passus est per ea, per quæ illi dæmones antea coluere; aliquantulum illa* in melius *inflectens, ut eos paulatim a consuetudine reduceret, & ad philosophiam altiorem perduceret.* Hucusque patrum eloquentissimus. Sed salvo tanti nominis honore, hoc unum dicendum censeo, *S. Chrysostomum* sibi nimium sumsisse dictatoris partes, cum de rituum plane omnium, apud Judæos ævis antiquioribus obtinentium, origine sententiam tam decretoriam tulerit. Nam ægre creditur, circumcisionem, sabbatum, festum paschatis, & alia nonnulla Judæorum instituta, huic origini tribuenda esse. Veritatem forte sibi magis amicam habuisset, si ritus eos solummodo, quorum institutio in causam aliquam lege traditam resolvi nequit, gentium ruditati & mori inolito acceptos retulisset. Sed ad pensum redeo.

Theodoriti, PATRIBUS jam dictis unum subjungam *Theodoritum*, cujus testimonium, utpote tam difertum, præterire non debeo. His autem verbis conceptum legitur, *Tom* 4. *Serm.* 7. pag. 584. ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πλεῖον ὅσον τὸν Ισραὴλ διατρίψαντα χρόνον, καὶ τὰ πονηρὰ τῶν ἐγχωρίων εἰς δεξάμενον ἔθη, καὶ θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα, καὶ παίζειν, καὶ χορεύειν, καὶ ὀργάνοις μουσικοῖς ὀπιτέρπεσθαι, &c. *Israelem longum tempus in Ægypto versatum, pravisque indigenarum moribus imbutum, & idolis ac dæmonibus immolare ab illis edoctum, & ludis, choreisque, ac musicis organis oblectari; harum rerum in habitu constitutum liberare volens Deus, sacrificare quidem permisit, non tamen omnia sacrificare, neque falsis Ægyptiorum Diis, sed sibi soli Ægyptiorum etiam Deos offerre.* Et post alia nonnulla, quæ brevitati studens prætermitto, in hæc verba concludit: οὐ τοίνυν ἱερείων δεόμενος, οὐδὲ κνίσης ἡδυνόμενος, θύειν προσέταξεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τῶν ἀῤῥωστούντων ἰατρεύων τὰ πάθη· ὅπου γὲ καὶ τὰ τῆς εὐήχων ὀργάνων ἠνέσχετο· οὐ τῇ τούτων ἁρμονίᾳ τερπόμενος, ἀλλὰ χεῖρον βεχὺ παύων τῶν εἰδώλων τὸν πλάνον, &c. *Haud itaque victimarum indigens Deus, nidorisve appetens, illa instituit sacrificia: sed ut ægrorum affectibus mederetur. Sic & musica instrumenta in cultu suo passus est, non quod illorum concentu oblectaretur ipse, sed ut idolorum errorem paulatim aboleret. Si enim ut primum ab Ægyptiorum potestate liberati sunt, perfectas eis leges objecisset, resiliissent prorsus, & frænum respuentes ad pristinam labem recurrissent.*

Modernorum testimonia, ANTIQUORUM hac in re sensum jam accepimus. E Modernis etiam quinque laudare placet, qui suffragiis eorum sententiam nostram confirmant; Legis ritus haud paucos, olim inter Gentes usitatos, & ad Hebræos ex earum consuetudine derivatos asserentes.

Guilielmi Parisiensis, EX iis autem, instituto nostro convenienter admodum, sic scribit *Guilielmus Parisiensis: quia in sacris Lunæ panes* olim *offerebantur, — adeoque dediti* essent Israelitæ *hujusmodi servitio, — ut* viri, fœminæ, filii, [c] omnes, hoc agerent, *ut hujusmodi placentæ fierent Lunæ; — non fuit facile hujusmodi consuetudini deditis, non videre mensam panum in tabernaculo Domini, quam videre consueverant & ipsimet implere* & edere, *in domo idoli. Quapropter posita est mensa,* panibus instructa, *in tabernaculo Domini*; sed *ad aquilonem*

a *Demonstrat. Evang.* l. 1. c. 6. p. 22. D b Ib. pag. 24. B. c *Jer.* 7. 18.

non

non directe ante ipſum Oraculum: & iterum prohibitus eſt populus panes in menſa ponere, SECT. vel *de panibus—illis edere: ſoli* nempe *ſacerdotes juſſi ſunt panes illos ponere, &* iis *ſolum conceſſum eſt inde comedere. Vides ergo quod iſta triplici diſſimilitudine, ab idololatria quaſi regeneravit eos Deus, & aliquatenus elongavit*; nempe *prohibitione ponendi panes, prohibitione veſcendi ex eis, & ipſa poſitione & ſitu menſæ; menſam enim conſueverant videre directe ante idola, quibus in ea panes offerebant.* ——— Porro: cum *populus adeo rudis* eſſet *& puerilis, ut ſi non videret carnes ſacrificiorum ex una parte, & menſam panum ex altera, quia talia in domibus idolorum videre conſueverant, & eis veſci, facile—culturam idolorum meliorem crederent, quam eſſet cultura Dei*; ideo curatum eſt, ut non *minorem abundantiam talium in tabernaculo Dei conſpicerent, quam videre conſueverant in domibus idolorum.* ——— Hoc pacto *a conſuetudine, qua profundi infecti fuerant, aliquatenus abſtracti* ſunt, *etſi non radicitus avulſi.* Hæc ille, Lib. de legib. cap. 2. p. 31.

II.

SIC etiam partes meas tuetur *Pellicanus*, mihi non poſtremus e ſeculi ſuperioris In- Pellicani: terpretibus: voluit [a] Deus *ut populus Tabernaculum* extrueret, *& pretioſa quæque ſponte* largiretur, *quibus alioqui abuſi fuiſſent ad ſuas vanitates; ne carerent ſuis ceremonis, & ſplendore cultus divini quem apud ethnicos paſſim admirari & concupiſcere conſueverunt.* Et paucis interjectis, dicit, *eos ſuffitum ſuaviſſimi odoris* amaſſe *in ſacris*, & *ideo*, inquit, *thymiamata odorifera quæque, ut jubebantur, ſponte inferebant. Talibus autem non tam Deus delectabatur quam populus: quæ tamen Clementiſſimus Dominus & pater benignus boni conſuluit: & ne diffluerent ad idolorum ſacrilegia hæc illorum officia, benigne admiſit potius quam exegit.* In eandem ſententiam loquitur *Deut.* 12. 7. ubi hæc habentur: *volens Dominus in officio continere populum ſuum, ne prolaberetur ad ritus Gentilium, holocauſta ordinaverat, ſacrificia, decimas, oblationes,* feſta, *vota, primogenitorum devotiones de hominibus &* beſtiis. ——— *Fiebant autem annuente Domino hæc omnia, ne Iſraelitæ ſe omnibus ceremoniis & ritibus fraudatos conquererentur, quibus ſeſe gentes cæteræ jactabant meliores—atque feliciores, quibus & in Ægypto uſi fuerant, quas & nimium ardenter ſectari conſueverant.*

TOSTATUM etiam in hoc argumento mecum judicaſſe, e Commentariis ejus Toſtati: abunde manifeſtum eſt. Nam, ut alia præteream, hæc habet in 1 *Reg.* cap. 8. Qu. 147. *Sciendum quod multæ ceremoniæ ſunt Judæis & Paganis communes: immo non fuerunt conceſſæ Judæis, niſi quia illas habebant Pagani. Nam quando Deus dedit legem Judæis, erant ipſi conſueti in legibus & conſuetudinibus Gentilium; & ſi voluiſſet Deus arctare eos, negando quædam quæ Gentilibus licebant, non ſuſtinerent Judæi legem tam arctam, & recederent. Ob hoc ergo conceſſit Deus ea quibus Gentiles utebantur, licet non eſſent omnino bona, ſolum tollens idololatriam, & quæ ad illam pertinere poterant.*

HAC erat opinione *Theodor. Hackſpan*, ſi ſatis aſſequor Auctoris mentem: [b] *Lex* Theod. *per Moſen lata appendix, & ſuo modo religionis id temporis receptæ perfectio erat, ætati atque indoli gentis accommodata: viſumque eſt Numini, ſacra ceremoniis, familias moribus, portas judiciis amplius condecorare; ne cultus regnique majeſtatem, cujus ex avitis* in Ægypto *ſedibus appetentiſſimus erat, populus impatiens ac queribundus requireret. Ægyptum, non religionem priſtinam mutarunt novi Palæſtinæ incolæ,* &c.

SENSUM etiam noſtro conſonum tradit *Jacobus Bolducius*, his verbis: [c] *Leges cæ-* Jacob. Bol- *remoniales a Deo Moyſi datæ* ſunt *ac inſtitutæ, non ut omnes uſitatos ab antiquis legis naturæ patribus, ſervatoſque ritus penitus aboleret; ſed quos nimis libera ac ſuperſtitioſa mulierciularum idiotarumque virorum devotio finxerat, omni ablata confuſione & idololatria, repurgaret, reformaret, & ad unum veri Dei cultum dirigeret.*

HIS ex Eccleſia, duos e Synagoga, clari nominis adjungam teſtes, quorum teſtimo- Et Judæorum teſtimonia: nia cauſæ meæ non leve momentum afferent.

EX iis primus ſit *R. Mos. Ægyptius*, qui dum leges nonnullas, pravis ſeculi moribus Maimonidis: oppoſitas, Deum ſtatuiſſe fatetur; illum ritus plurimos e more ſeculi ſumptos, in Legem tranſtuliſſe fidens aſſerit. Non peribit opera, ſi teſtimonium tam luculentum, quanquam paulo prolixius, in medium feram. [d] *Quia cum naſcuntur* animalia, *ſunt tenerrima, neque ſicco cibo ali poſſint; ideo* Deus *adaptavit eis ubera ad lac ingenerandum: ut humido ejuſmodi cibo, temperamento membrorum ſuorum conveniente nutriantur, donec ordine & gradatim exiccentur & confortentur. Ac ſimilem plane gubernationis Dei Opt. Max. modum obſervare licet in rebus multis in Lege noſtra: quia non licet ſubito & quaſi*

a *Comment*, in *Exod.* 25. 5, 6. b *Præfat.* ad *Not.* in Lib. *Nizac.* p. 238. c *Og. Chriſtian.* lib. 2. c. 11. p. 140. d *Mor. Neb.* P. 3. c. 32. fol. 159.

CAP. II. SECT. I.

momento tranſire a contrario uno ad alterum, & per conſequens, ſecundum naturam hominis fieri non poteſt ut momento uno relinquat id cui longo temporis ſpatio eſt aſſuetus. Cum itaque miſit Deus Moſem, Doctorem noſtrum p. m. ut nos faceret regale ſacerdotium, gentem ſanctam, primo in cognitione Dei,—deinde in cultu;—& uſitata tum in mundo conſuetudo erat cui omnes aſſueti, & cultus univerſalis in quo omnes erant educati, ut variæ animalium ſpecies in templis illis in quibus imagines collocabant, offerrentur, coram iis procumberetur & adoleretur; certi inſuper quidam eſſent cultores ſequeſtrati quaſi & ad cultum illum deſtinati, qui in templis, in honorem Solis, Lunæ, reliquarumque ſtellarum extructis exercebatur; cum iſta, inquam, taliter ſe haberent, non exigebat ſapientia Dei, nec bonitas providentiæ ſuæ, quæ in omnibus creaturis ejus elucet, dare nobis legem contrariam penitus cunctis præmiſſis culturæ modis, & ſubito cultum illum totaliter abolere. Non enim valebat hoc ratio capere, ſecundum naturam hominis, quæ jugiter vel paulatim *trahitur ab aſſuetis. ——— Reliquit itaque Creator ſpecies illas ſeu modos culturæ, & tranſtulit eos de cultu creaturæ ad cultum Creatoris, & a rebus imaginationis phantaſticæ ad nomen ſuum. Ita præcepit, ut ipſi ædificaremus templum, ut altare nomini ſuo ſit conſecratum, ut ſacrificia ipſi offerantur, ut ſuffitum faciamus coram ipſo, genuflexionem quoque ſive adorationem mandavit ſibi fieri, ſic ſacerdotes ad cultum Sanctuarii ſeparavit. In divina autem hac ſapientia conſilium fuit, ut idololatriæ memoria deleretur, & maximum illud de Dei exiſtentia & unitate fundamentum in gente noſtra confirmaretur: neque tamen obſtupeſcerent hominum animi propter iſtorum cultuum abolitionem, quibus aſſueti fuerunt.*

HOC prolixum *Moſis Maimonidis* teſtimonium ſic in compendium redegit [a] *Paulus Ricius: dicit plurimas leges ceremoniales magis propter hominum hebetudinem & conſuetudinem idololatricam traditas eſſe, quam quod ita Legiſlator cuperet.* Utinam Judæi hodierni, qui tot laureis Moſis hujuſce tempora redimire ſolent, ad hæc verba mentes adverterent! Tunc enim fervor ille animi quo in ritus Moſaicos feruntur, ſtatim refrigeſceret; nec *Meſſiam* noſtrum (cujus nomen unguentum effuſum eſt) tot maledictis & convitiis proſcindere vellent, quod Moſis leges, earum ratione jam ceſſante, penitus abrogaverit. Sed in callem redeo.

Rab. Schem Tob. MAIMONIDIS teſtimonio, ſuffragium *R. Schem Tob*, interpretis ejus celeberrimi, ſubnectere conſentaneum habeo. [b] Sic autem effertur: וכאשר שלח השם משה רבינו וצוה לעבדו בהעבודה כוללת אשר נרלו עליה צוה כל אותם העבודות אשר היו עושים לצלמים שיעשום לו יתעלה וגו׳ i. e. *Cum autem Deus miſiſſet Moſen Magiſtrum noſtrum, & præcepiſſet ut* populus *ipſi inſerviret eo generali cultu quo erant educati; ipſe præcepit ut omnes iſti cultus aut ritus, qui fiebant in gratiam imaginum, fierent in honorem Dei.*

TESTIMONIA tam multa, tam præclara, pertinaciam frangere, & fidem a Lectore vel invito extorquere poſſint.

CAP. II.

Probatur argumentis artificialibus.

DEUM ritus haud paucos inter gentes olim uſitatos in cultu ſuo retinuiſſe, teſtimoniis illis eviciſſe videar, quibus nemo, niſi modeſtia (ne dicam, pietate) violata fidem derogare poteſt. Cum autem teſtimonia in Lectoris modeſtiam potius quam judicium vim exercere cenſeantur, ea rationum momenta jam proferam, unde pateat ſententiam hanc, modo teſtibus hiſce deſtitutam, defenſionem promptam accipere, eamque ſibiipſi fidem & auctoritatem conciliare poſſe.

SECT. I.

Horum primum ſumitur a primariis rituum Moſaicorum circumſtantiis.

SI quis animum ad rituum Moſaicorum circumſtantias primarias diligenter advertat, inde facile conjiciet, ſeculi Moſaici mores & Iſraelitarum contumaciam rituum eorum inſtitutioni cauſam præbuiſſe. In hanc autem ſententiam ſex præcipue circumſtantiæ Lectorem nullis addictum præjudiciis inducere valeant.

a *De cœleſt. agricult.* lib. 2. b *Comment.* in *Mor. Neb.* P. 3. c. 32. fol. 160.

PRIMO:

PRIMO: rituum illorum [a] τὸ ἀδενὲς καὶ ἀνωφελὲς, *infirmitas & inutilitas.* Quanta eſſet horum rituum infirmitas & inutilitas inde ſatis intelligitur, quod nec Deo placere, nec humanam naturam perficere potuerint. SECT. I. Infirmitate:

RITUS eos Deo minime placuiſſe conſpicuum eſt, quod pii viri per annos bis mille, cultum ſimplicem & more pene Chriſtiano peractum Deo exhiberent; & quod ætate Meſſiæ, fatentibus ipſis Hebræis, omnes hujuſmodi ritus in deſuetudinem abituri ſint, & omnes creaturæ legaliter immundæ ad uſum & puritatem ſuam primævam redituræ. Præterea ſtipiti affinis ſit oportet, & ab omni ſapientiæ divinæ ſenſu remotiſſimus, qui ſibi perſuadere poteſt, brutorum ſanguinem, feſtorum ſolennitates, & cultum qui [b] *in cibis duntaxat & potionibus, & variis ablutionibus, & ritibus carnalibus conſtitit*, Deo placere potuiſſe. *Plutarchus* ipſe tam abjecte de Deo ſentire neſcivit: cum enim de feriis, epulis in templis agitari ſolitis, votorum nuncupationibus, victimis aliiſque ceremoniis in ſeculi ſui religione ſervari ſolitis, ei ſermo incidiſſet; *ſæpius*, [c] inquit, *obſerves impium, inſano diffluere cachinno, riſuque Sardonio iſta ludere, & ad familiares ſubmiſſa voce nonnunquam dicere,* ὅτι τετύφωνται καὶ δαιμονῶσιν οἱ τοῖς Θεοῖς ταῦτα δεῖσθαι νομίζοντες, *vano eos faſtu agi, & plane inſanire, qui Deos his rebus coli opinantur.*

NIHILO magis humanam naturam perficere poterant ea legis inſtituta. Hoc [d] *S. Chryſoſtomi* verbis evinci poteſt: Θυσιῶν παρατηρήσεις, καὶ σαββάτων, καὶ νεομηνιῶν, καὶ πάντων τῶν τοιούτων, &c. *Obſervationes ſacrificiorum, ſabbatorum & noviluniorum, denique ſimilium rituum omnium, ex ſuperfluo additæ ſunt vitæ Judaicæ: ut neque ſi ſerventur, aliquid magni momenti conferre poſſint ad virtutem; neque ſi prætermittantur, poſſint ex bono facere malum, aut pietatis ſtudium, quod in animo ſitum eſt, aliqua ex parte imminuere.*

NISI itaque Deo ritus legales inſtituenti, ſolam voluntatem pro ratione ſtetiſſe ſomniemus, neceſſe videtur ut eos primum inter gentes uſum inveniſſe cenſeamus, & Deum eos e ſuperſtitione in religionem convertiſſe, ne populus Iſraeliticus, rituum ſuorum novitate nimis offenſus, a cultu ſuo reſiliret. Ratio ferre nequit, Deum tot ritibus infirmis, omni virtute vacuis, & hominem externum tantum exercentibus, eccleſiam cultumque ſuum onerare voluiſſe; niſi quod Hebræorum populus, immani veterum omnium zelo ductus, dæmoni per eos cultum deferre voluerit, ſi minus Deo licuiſſet.

SECUNDO: inter alias rituum Moſaicorum circumſtantias, ad ſententiam meam firmandam non parum conferat ipſum tempus quo primum obſervandi præſcribebantur. Quantum autem per Scripturas intelligere licet, ritus illi plerique per annos bis mille, veris Dei cultoribus incogniti fuerunt, & ſub Moſis tempora primum in leges abierunt. Quid autem poſt tot tranſacta ſecula, cultus antiqui facies immutata eſt, & Deus hac inſolita rituum farragine coli voluit? An quod illius natura jam immutata eſſet, eumque cultus ſui antiqui, multa cum ſimplicitate peracti, faſtidium occuparet? Abſit ut ſomniis tam ridiculis indulgeamus. Quid itaque dicendum, niſi quod novi mores leges & ritus novos poſtularent, & Deus jam rem haberet cum pertinaci gente, a moribus quos animis ſuis impreſſos & pene inuſtos geſſit, nullo pacto dimovenda. Sed hæc ratio plus virtutis forſan ab *Hoſpiniani* verbis acceptura eſt, [e] ſic eam exprimentis & exornantis; *poſt* Patriarcharum *tempora, quoad externos ritus longe, magnificentior* quam olim, *cultus per Moſem traditus eſt populo Dei: inſtituto tabernaculo, ſacerdotio, variis generibus ſacrificiorum, ablutionum, purificationum, feſtorum, aliiſque infinitis prope operoſiſque ceremoniis. Tandem etiam templum illud magnificentiſſimum, totiuſque orbis miraculum, a Solomone extructum, & auro argentoque mirandum in modum exornatum. —Quæ omnia non tam jubente, quam permittente—& connivente, Deo facta ſunt. Non quod natura ejus immutata eſſet, & jam ipſe tam magnifico apparatu ac ſplendida pompa coli gauderet, hiſque rebus infantum inſtar demulceretur; ſed quod ipſi nunc res eſſet cum duræ cervicis, præfracto, obſtinato & ad idololatriam, cui in Ægypto plus æquo aſſueverat, proclivi populo: quem hoc pacto ab idolorum cultu avocare, & in vera religione ac ſocietate unius corporis eccleſiaſtici retinere voluit. Putavit ſiquidem clementiſſimus Dominus Iſraelitas ſuos nullam deinceps — habituros occaſionem peregrinos cultus recipiendi, quos tam exquiſitis inſtruxiſſet & quaſi involviſſet ſacris.* Inſtituendi tempore:

TERTIO: ipſa rituum Moſaicorum multitudo argumento eſſe poteſt, eorum non paucos a ſeculi moribus anſam & originem accepiſſe, Tot victimarum ſpecies & offe- Multitudine:

a *Hebr.* 7. 18. b *Hebr.* 9. 10. c Περὶ δεισιδαιμ. p. 169. D d *Homil.* 4. adv. *Jud.* Ed. *Bened.* T. 1. p. 625. B e Lib. de *Origin. Templor.* in *Ep. dedic.*

SECT. I. rendi ritus, tot feſta, purificationes, piacula, cibi vetiti, & naturæ conſimilis alia, præcepta fuere, quod eorum numerus haud facile ſit ineundus. Deo viſum eſt ea rituum farragine Judæorum pietatem [dicam, an patientiam?] exercere, ut S. *Petrus* Circumciſionem [Legis vinculum & ſacramentum] [a] *jugum* appellet, quod nec patres nec ipſi ferre potuiſſent. Quid autem Deus *elementa* tot *infirma & egena* (ſic ritus eos appellat Apoſtolus) in legem cultumque ſuum accipere dignaretur, niſi quod eorum plurimos, utpote more veteri confirmatos, Judæi moris antiqui tenaces arctius amplecterentur; & eadem pertinacia gentium aliarum ceremonias, qua privilegia retinerent? Nihil autem habet rationi ſimile, Deum tot ritus Hebræorum genti præſcribere voluiſſe, ut imperii abſoluti ſpecimen exhiberet, aut Evangelii myſteria quædam in Legis inſtitutis adumbraret: nam ſi Deus ritus eos inſtituens, nihil aliud in conſilio habuiſſet, multo pauciores ſufficere potuiſſent. Nil opus erat ceremoniis quas numerare labor eſt, & quarum ipſa multitudo vulgi mentes a præceptorum moralium cura avocare poſſet.

Pompa & ſplendore:

QUARTO: e rituum eorum pompa & ſplendore [circumſtantia cum primis memoranda] non pœnitendum argumentum eliciamus. Nam ſi rituum & inſtitutorum Legalium apparatum attentius intueamur, nihil promtius eſt obſervatu, quam quod omnia ad pompam & elegantiam quæſitiſſimam componerentur. Templi & Tabernaculi pompa vix verbis, pro rei dignitate, explicari poteſt: ad Pontificem exornandum, ſi bene attendimus, ars ſimul & natura contendiſſe videantur: ſacerdotum veſtibus, India vel Ægyptus nil mollius aut candidius habuit: lætiſſimus vocum & tubarum concentus, individuus ſacrorum comes, adſtantium animos in ſtuporem rapuit: feſtis eorum, cantica, tripudia, palmarum rami, epulæ, lucernæ, proceſſiones, aderant, nec quicquam defuit quo Gentes ad feſtorum ſuorum lætitiam & pompam augendam utebantur. Tanta vis auri in Tabernaculi Templique ornatu & ſupellectile inſumebatur, ut nonnullis prodigii ſimile videatur, tantam auri ſummam, ſeculis illis antiquioribus corradi potuiſſe. Longum eſſet ire per omnia ſplendoris exempla, quibus cultus Moſaicus cultus a Patriarchis præſtiti ſimplicitatem ſuperavit. Quid autem cultus Dei tam ſplendidus atque elegans derepente prodiret, ut ſimplicitatis antiquæ notas aut monimenta vix ulla retineret? Anne credamus Deum a ſemetipſo mutatum fuiſſe, & una cum Regis nomine, Regum etiam ſecularium, qui multa cum pompa coli volunt, mores & naturam induiſſe? Abſit ut cœli Majeſtatem ſententia tam puerili læderemus, Nihil itaque dicendum ſupereſt, quam quod Iſraelitæ in Ægypto (regno rerum omnium affluentia florentiſſimo) ſacra omnia multa cum pompa & ſplendore peragere ſolerent, & e longo cum Ægyptiis uſu cultum multo cum negotio & pompa præſtitum ſummo deſiderio & admiratione proſequerentur: Deus itaque curaſſe videtur, ne de cultu, dignatione, vel ſplendore, quem olim habebant ſacra, quicquam detraheretur; ut religionem ad puerilis populi guſtum attemperaret, eoſque demiſſione illa lucrifaceret & in officio contineret. Sed alius eſt hac de re diſſerendi locus.

Inſtituendi modo:

QUINTO: ipſe ritus Moſaicos inſtituendi modus huic ſententiæ non parum præſidii præbet. Deus enim non tantum eorum materiam, ſed & locum, tempus, ipſum etiam corporis ſitum quandoque, quo præſtari debebant, aliaſque minoris notæ circumſtantias, accurate præſcripſit. Et poſtquam Deus minimas quaſque circumſtantias rituum ſingulorum tradidiſſet, præcepto cautum eſt, [b] *Deuter.* 4. 2. ne quid e ceremoniis nempe vetitis iis adderetur; aut quicquam e ceremoniis nempe præceptis adimeretur. Nemo vero qui judicio valet, opinari poteſt Deum horum rituum minutias accurate adeo præſcripſiſſe, ex ullo quo ipſe eorum amore vel deſiderio tangebatur. A ratione multo minus abeſt, gentium & Hebræorum ritus haud paucos (ſi materiam eorum vel ſubſtantiam ſpectemus) proximam inter ſe ſimilitudinem & affinitatem habuiſſe, ideoque Lege curatum fuiſſe, ne eodem modo peragerentur, ſed ut circumſtantiis quibuſdam peculiaribus & a Deo præſcriptis ab invicem diſcernerentur. Nam Iſraelitæ ritus ſuos omnes e Dei præſcripto peragentes, ſe in Jehovæ [non dei alicujus ethnici] honorem ſacra ſua præſtare teſtarentur; & ratio temporum exegit, ut cultus Deo præſtitus quandam ἰδιότητα retineret, nec ad ritus gentium nimis accedere, vel ab iis pluſquam par erat abire videretur. Moſis ætate res in loco tam lubrico & ancipiti ſitæ ſunt, quod ſumma tantum ſapientia limites eos definire norat, quos ultra citrave non potuit conſiſtere Dei veri cultus.

a *Act.* 15. 10. b *Diminuere* eſt non facere quod jubetur: *addere*, aliter quam juſſum eſt facere. *Grot.* in loc.

SEXTO:

SEXTO: ſententiæ meæ probabilitatis aliquid affert rituum aliquorum ſimplicitas quædam, antiquiorum gentium ruditati conſentanea. Nam oblatio primitiarum in honoris divini teſtimonium, Dei tabernaculum incolentis circumgeſtatio, pilorum conſecratio in capitis Deo devoti teſtimonium, cultus Deo præſtitus in novilunio χτ' φάσιν obſervato, epuli ex oblatis participatio ad communionem & familiaritatem quandam cum Deo conciliandam; hi, inquam, & alii ritus, antiquiorum temporum rus & infacetias olent, & ipſa eorum ſimplicitate & barbarie clare probant, ſe non a Deo primum, ſed mundi naſcentis ruditate, genus & originem derivaſſe. Nec facile eſt cauſam aſſignare, cur Deus in cultu ſuo ritibus tam craſſis locum concederet, niſi ut aliquid mori daret, & hominum rudiorum infirmitati conſultum iret. SECT. II. Et ſimplicitate.

SECT. II.

Argumentum ſecundum petitur ab affinitate proxima quæ inter Hebræorum & Ægyptiorum præcipue ritus interceſſit.

IN ſententia jam dicta, mens mea non parum confirmatur, quod ſi gentium omnium ritus attentius intueamur, maximum inter Hebræorum & Ægyptiorum ſacra conſenſum & affinitatem reperiamus. Hac de re *Kirchero* teſtanti fidem ſecuri tribuamus: aſſerit autem [a] ille, Hebræos *tantam* habere *ad ritus, ſacrificia, cæremonias, ſacras diſciplinas Ægyptiorum affinitatem, ut vel Ægyptios Hebraizantes, vel Hebræos Ægyptizantes fuiſſe,* ſibi facile perſuaderet. Neque hæc morum affinitas antiquorum Judæorum obſervationem fugiſſe videtur: nam *Eleazarus* Judæorum pontifex in [b] literis ejus ad *Ptolemæum* datis, *Ægyptiorum,* inquit, *ſacerdotes, populi principes,* etſi multis aberrent, in quibuſdam tamen nobiſcum conveniunt. Hic morum conſenſus multis exemplis evinci poſſet, ea vero non eſt hic proſequendi locus. Ex ea vero morum convenientia profectum eſt forte, quod apud Romanos ſimul *actum* eſſet *de ſacris Ægyptiis Judaiciſque* Urbe *pellendis,* auctore *Tacito, Annal.* 2. p. 67. His affinia *Suetonii* illa, [c] *ceremonias externas, Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuit, coactis qui ſuperſtitione* illa *tenebantur, religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere.* Ille rituum conſenſus in cauſa forſan erat, quod Judæi olim *Ægyptii,* prout Chriſtiani poſtea *Judæi,* non raro dicerentur: nam S. *Paulus,* apud [d] *Lucam,* pro Judæo *Ægyptius* appellatur, & apud [e] *Strabonem* alioſque nomen *Ægyptiorum* Judæis non ſemel tributum legimus.

UNDE factum eſt autem quod Ægyptii & Hebræi, regionibus, linguis, ſtudiis, legibus, cultus objectis, toto cœlo, ab invicem ſeparati, rituum tam ſimilium uſu conſpirarent? Quid rei erat, quod gentes illæ, primis poſt Moſem ſeculis vix ullo commercio junctæ, ſed (propter diſſidium a Majoribus una cum ſanguine propagatum) de nomine tantum ſibi mutuo cognitæ, hunc rituum conſenſum alerent, qui neutri vel obeſſe vel prodeſſe potuit? Re mecum penſitata, hoc tantum ad nodum tam perplexum explicandum dicendum arbitror: Iſraelitæ per multas annorum vices, familiariſſime & conjunctiſſime vixere cum Ægyptiis, & e longo uſu mores Ægypti ſtudio & affectu pertinaci proſecuti ſunt: Deus itaque ritus Ægypti plurimos, ſplendore præſertim aliquo plebem faſcinantes, Iſraelitis conceſſit & cenſervavit; ne populus ille, moris antiqui tenax, ſacris novis aut rudibus offenſus, a Legis inſtitutis ad Ægypti ſuperſtitionem reſiliret. Inde factum ſentio, quod Ægyptii, licet in multis aberrarent, in nonnullis tamen, pluſquam cæteræ gentes, cum Hebræorum populo convenirent.

FACILE præſentit animus, nonnullos hujus convenientiæ cauſam magis promptam & expeditam aſſignaturos. Dicent enim, Ægyptios Judæos imitari, & multa e Moſis inſtitutis in eorum ſuperſtitionem transferre potuiſſe. Tacitæ objectioni

SED huic objectioni prompte reſpondetur: *Ægyptios* ritus aliquos ab Hebræis mutuari *potuiſſe,* minime dubitandum eſt; ſed *voluiſſe,* nulli probabile videri poteſt qui ſequentia perpendit argumenta. Reſpondetur.

PRIMO: clare patet, *Ægyptios* diu ante Moſis tempora religionis æque ac ſcientiæ fama claruiſſe, & ceremonias ſuas, qua ſacras qua civiles habuiſſe. Nemo vero

a *Propyl. Agoniſt.* cap. 2. apud *Oedip. Æg.* T. 1. b Ap. *Ariſteam.* lib. de LXX. c In *Tiber. Ner.* cap. 36. d *Act.* 21. 38. e *Geogr.* lib. 16. & 17.

SECT. II. niſi ſupine credulus, opinari poteſt, Ægyptios vano tantum imitandi ſtudio ductos, inſtituta patria, a Majoribus accepta & eorum animis alte defixa, de ſubito rejicere voluiſſe, ut ad gentis Iſraeliticæ, ſanguine ſervili prognatæ, mores ſe conformarent. Sed ſi populus Ægyptiacus, rerum novarum amore captus, ad Hebræorum mores & ritus inclinaſſet; proculdubio reges eorum impedire volebant, ne novi quicquam, in cultum præſertim inducere poſſent, metuentes ne quid inde turbarum naſceretur.

SECUNDO: Ægyptii gentem Iſraeliticam, præ cæteris Orbis incolis, odio & contemptu maximo proſequebantur. Ejus rei teſtem locupletem *Joſephum* habeo: φαίνονται, ſic [a] ille, μάλιστα τοὺς ἡμᾶς δυσμενῶς διατιθέντες, κοινῇ μὲ ἅπαντες Αἰγύπτιοι· *Videntur maxime erga nos iniqui, in communi quidem omnes Ægyptii.* Odii & contemptus hujus argumentum ediderunt apertiſſimum, quod fabulæ, ad Judæorum [b] famam lædendam, tam frequenter in Ægypto cuderentur. Eſt itaque fidei conſentaneum, veteres Ægyptios non minus a ritibus quam perſonis Hebræorum abhorruiſſe: ſic enim nati ſumus humanum genus, quod ab eorum moribus longe recedamus, quos vel contemnimus, vel quibuſcum inimicitias graviores exercemus.

TERTIO: Iſraelitæ non apud Ægyptios tantum, ſed & alias e vicinia gentes, bipedum viliſſimi & deſpicatiſſimi habebantur. Ejus rei documentum haud obſcurum eſt, quod eos Hiſtorici gentium plerique nulla memoria dignos exiſtimarint, vel [c] βλασφήμως καὶ ψευδῶς, *blaſpheme atque fallaciter* de iis & eorum religione ſcripſerint. Si quando de Judæis aut eorum inſtitutis mentionem leviorem faciunt, in jocos & cachinnos e veſtigio ſolvuntur, quaſi Judæos, ſimiarum ad inſtar, ad riſum ſolummodo movendum natos exiſtimarent. Nihil itaque probabilitatis habet, Ægyptios [ea gloriæ animalia] ad exemplum Judæorum ſe componere voluiſſe, qui paſſim ὡς πτῖσμα καὶ περικάθαρμα τοῦ κόσμου tunc temporis habebantur.

QUARTO: Ægyptii veteres eo ſapientiæ & antiquitatis ſuæ ſenſu intumuere, quod ſeipſos & ipſorum ritus maximi facerent, gentes autem alias quaſi meras hominum umbras, earumque ritus tanquam ineptias paullo ſolenniores, contemptim præterirent. Hoc enim *Herodotus* de antiquis [d] Ægyptiis memoriæ conſignavit, quod πατρίοισι χρεώμενοι νόμοισι, ἄλλον θεὸν οὐδένα ἐπικτέωνται, *contenti moribus patriis, nullum alium aſciſcunt.* Et paucis interpoſitis, [e] inquit, Ἑλληνικοῖσι νομαίοισι φεύγουσι χρᾶσθαι· τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, μηδ' ἄλλων μηδαμῶν μηδαμοῦ ἀνθρώπων νομαίοισι· οἱ μὲν νυν ἄλλοι Αἰγύπτιοι ὅσῳ τοῦτο φυλάσσουσι· *Græcanicis inſtitutis uti recuſant, nec (ut ſemel dicam) ullorum aliorum hominum legibus ullo pacto uti volunt. Et hoc Ægyptii quidem omnes obſervant.* Quinetiam amicitias externas ſtudioſe declinarunt, ne forte novi quid & ab uſu recepto alieni in mores patrios irreperet. Hujus rei cauſa, teſte *Chæremone*, ſacerdotes Ægyptii * τοῖς ἐξωτικῶν τῆς θρησκείας οὐδενὶ συνεδίων, *nemini ab eorum ceremoniis alieno convivebant, &* [f] οἱ τοῖς ἀσεβεστάτοις ἐτίθεντο πλεῖν ἀπ' Αἰγύπτου, *pro re improbiſſima habebant ex Ægypto navigare,* διβλαβύμενοι ξενικὰς τρυφὰς καὶ ἐπιτηδεύματα, *ab exterorum deliciis & moribus ſibi maxime cavente.* Imo vero gentium & morum exterorum faſtidium ita tandem Ægyptios tranſverſos egit, quod exterum aliquem communi ſecum menſa accipere, vel ulla morum ſimilium communione generi humano conjungi, nomine & natalibus ſuis indignum exiſtimarint. Fanaticam illam Ægyptiorum indolem notavit [g] *Pomponius Mela*, de Ægyptiis agens: *ſuis*, inquit, *literis perverſe utuntur. Lutum inter manus, farinam calcibus ſubigunt. Forum ac negotia fœminæ, viri penſa ac domos curant*, &c. Ægyptios etiam mores hoſce perverſos, a primo gentis exordio, coluiſſe, e verbis *Herodoti* conjiciamus: [h] Αἰγύπτιοι ἅμα τῷ οὐρανῷ τῷ ἐπ' σφέας ἐόντι ἑτεροίῳ, καὶ τῷ ποταμῷ φύσιν ἀλλοίην παρεχομένῳ ἢ οἱ ἄλλοι ποταμοὶ, τὰ πολλὰ πάντα ἐμπαλιν τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι ἐσήσαντο ἤθεά τε καὶ νόμους· *Ægyptii cum cœlum ſimul & flumen eorum diverſam ab aliis naturam oſtendant, & ipſi pleraque omnia a cæteris hominibus diverſa conſtituerunt & inſtituta & jura.* Vanitatis hujuſce gratia, ſale comico aſperguntur ab [i] *Anaxandride*. Cum itaque veteres Ægyptii inſtituta patria tam ſancte colerent, & animos ab exterorum moribus tam averſos gererent; a meipſo impetrare nequeo, ut cenſeam Ægyptios ad Hebræorum exemplum ſe fingere, vel quicquam ab eorum religione mutuari, voluiſſe.

QUINTO: Hiſtoriæ fide firmatum eſt, Græcos olim ſacrorum ritus ex Ægypto petiiſſe, & Philoſophos antiquos ad Ægyptum, tanquam celeberrimam ſcientiæ divinæ

a Cont. *Apion.* l. 1. p. 1336. 30 b Vid. *Manethon. Ægypt.* ap. *Joſeph.* ub. ſup. c *Joſeph.* ub. ſup. p. 1329. 15 d Lib. 2. cap. 78. e Ib. cap. 91. * Ap. *Porphyr.* de *Abſtin.* l. 4. §. 6. f Ib. §. 8. g Lib. 1. de *Sit. Orb.* c. 9. h In *Euterp.* cap. 35. i Ap. *Athen.* L. 11. p. 464.

ſimul

ſimul & humanæ ſcholam, ſe contuliſſe. Veritatis hujuſce teſtes appellare licet, [a] *Herodotum*, [b] *Diodorum Siculum*, [c] *Plutarchum*, [d] *Diogenem Laertium*, [e] *Euſebium*, [f] *Joſephum*, [g] *Strabonem*, [h] *Iamblichum*, alioſque. At proculdubio Philoſophi illi nunquam ad Ægyptum, acquirendæ ſcientiæ cauſa ſe contuliſſent, modo ſuſpicio aliqua mentes eorum inceſſiſſet, Ægyptios Judæorum æmulos fuiſſe, & e libris aut ritibus Judaicis eorum ſacra pleraque furtim accepiſſe. Veriſimile eſt, eos ad Judæam potius ſe conferre voluiſſe, ſerio perſuaſos dulcius ex ipſo fonte ſe bibere potuiſſe. SECT. III.

SEXTO: hiſce forte ponderis aliquid adjiciet *Plutarchi* teſtimonium, qui Judæos multa ex Ægypti more cultuque ritibus ſuis immiſcuiſſe [i] dicit; unde & illi, ob morum & rituum ſimilitudinem, Αἰγυπτιάζοντες *Ægyptiorum æmuli* a *Plutarcho* appellantur. Nec difficile eſt exiſtimare, Plutarchum, in re tam ſeria, ſententiam tunc vulgo receptam [non ſuam ſolummodo] tradidiſſe.

HIS inductus argumentis, mihi plane perſuadeo, magnam illam rituum Ægyptiacorum & Hebraicorum ad invicem affinitatem, non Ægyptiorum æmulationi, ſed legiſlatoris indulgentiæ, tribuendam eſſe. Nempe Deus eos Ægypti ritus in ſacrorum ſuorum ordinem recipere dignatus eſt, quos Iſraelitæ, e longa conſuetudine cum Ægyptiis, præter cæteros expetebant.

SECT. III.

Argumentum tertium, a privilegiis ductum, ob ſeculi morem & cordis duritiem, Judæorum genti conceſſis.

QUO probabilius habeatur, Deum, cum legem traderet, ad Iſraelitarum modulum & morem ſe attemperaſſe, & ritus nonnullos quibus e longo uſu pertinacius adhærebant iis indulſiſſe; oſtendam proximo, Deum nonnulla privilegiorum loco æſtimata, ob ſeculi morem & σκληρότητα τῶν τρόπων (uti loquitur *Philo*) populo illi conceſſiſſe. Varia privilegia ob ſeculi morem indulta.

INTER ea vero primas habeant oracula, ſomnia, prophetiæ, & hujuſmodi divinationum genera, quæ gentis illius infantiæ & pervicaciæ concedebantur. Nam gentibus antiquioribus, Ægyptiis, Chaldæis, Chananæis etiam (ad quorum ſedes patrias occupandas in procinctu jam ſtabant Iſraelitæ) non deerant prophetiæ, ſortilegia, ſomnia, vocales imagines & Oracula; quibus [k] *hujus ſeculi Deus* divinitatis ſuæ mentitæ fidem firmare ſtuduit, connatum illum futura cognoſcendi puritum ſcalpſit, & animos hominum ſibi & cultui ſuo devinctos tenuit. Cum itaque Judæi non minore futura & arcana cognoſcendi cupidine ducerentur, eorum vanitati ſomnia, prophetias, oracula, dedit benignus Deus; ne ad Oracula vel Ariolos ethnicorum confugerent, & multo felicius cum idololatris quam ſeipſis [modo prophetia deſtitutis] actum exiſtimarent. 1°. Oracula & prophetiæ:

NEQUE jam reddita tot oraculorum & prophetiarum ratio diſſidet a Scripturarum fide: nam doctoribus Hebræorum obſervatum eſt, quod poſt legem contra veneficas latam, [l] proxima ſuccedat lex de ſacerdotibus inſtituta; ne, inquiunt, ulli tentationi ad ſceleſta illa capita toleranda, vel in dubiis conſulenda, paterent Iſraelitæ; cum Deus ſacerdotes iis conceſſerat, quibus ſeipſum adeundi, & in dubiis per *Urim* conſulendi, licentiam dederat.

SED ſi Scriptura tacuiſſet, ipſa ratio doceret, Deum oracula & prophetiam ſeculi moribus & Hebræorum imbecillitati conceſſiſſe. Nam dubitari nequit, Deum iis dediſſe ſomnia, vaticinia, ſortes, omina, viſiones, oracula ex adytis, reſponſa per *Urim*, inſtinctum divinum, & alios omnes occulta cognoſcendi modos, inter gentes uſitatos; ſi demas inhoneſtas illas & impoſturâ plenas, augurium, ῥαβδομαντείαν, necromantiam, & conſimiles aliquot divinationis ſpecies. Quid autem Deus tam varios divinandi modos Hebræis indulgeret, niſi quod apud exteras gentes obtinerent, & Deo jam res eſſet cum difficili populo & ad ſpecioſas omnes Gentium vanitates projectiſſimo? Deinde cum Deus varia prophetiarum & oraculorum genera Judæorum genti dederit, quæ

a Lib. 2. c. 50, 51. b *Biblioth. Hiſt.* p. 26, 62, 86. c De *Iſid.* & *Oſir.* P. 378. d De *Vit. Philoſ.* in *præfat.* e *Præpar. Evang.* l. 2. p. 79. & l. 10. c. 2. f Cont. *Apion.* l. 1. p. 1330. E F g *Geogr.* l. 17. h De *Vit. Pythag.* c. 3. i *Sympoſiac.* l. 4. *Qu.* 5. k 2 *Cor.* 4. 4. l Vid. *Levit.* 20. ult. & 21. 1.

SECT. III. tamen Ecclesiæ Christianæ denegaverit; nulla gratiæ tam dissimilis causa reddi potest, nisi quod olim Judæi (pro temporum [a] antiquiorum genio) prophetias & oracula summo in pretio haberent, iisque certum fixumque esset ad ethnicorum [b] vates & sortes confugere, si Deus iis nulla vaticinia vel futura cognoscendi media concessisset. At vero jam diu est ex quo homines Oracula, tanquam [c] ἀπάτης ἐργαστήρια, *fallaciæ officinas*, aspernati sunt; & secula multa jam elapsa sunt ex quo [d] *Strabo* de Oraculis id vere pronunciavit, τοῖς ἀρχαίοις μᾶλλον ἦν ἐν τιμῇ, ἡ ἡ μαντικὴ καθόλου, καὶ τὰ χρηστήρια· νυνὶ δ' ὀλιγωρία κατέχει πολλή. *Apud antiquos magno in honore erant divinatio & oracula, nunc autem* homines res eas *magno in contemptu habent.*

HÆC omnia confirmant Judæorum & Christianorum antiquorum testimonia: nam illi, gentium prophetas & μαντικὴς μανίας [*Theodoriti* phrasis est] Hebræorum populo prophetas & oracula concedendi causam præbuisse, sentiunt.

E JUDÆIS sic [e] *Philo* sententiæ meæ testimonium perhibet: ἐπεὶ ἢ πᾶσιν ἀνθρώποις ἔρως τῆς τῶν μελλόντων ἐπιστήμης ἐνίδρυται, καὶ διὰ τοῦτον ἐπὶ φυτικὴν καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τρέπονται μαντικῆς, &c. *Quoniam a natura insitum sit hominibus præscendi futura desiderium, & ideo multi se ad aruspicinam similesque divinandi artes applicant,* —— *earum usus severe interdicitur. Promittit autem* Lex, *modo pietatem sincere colant, exoriturum prophetam aliquem, qui vaticinetur correptus numine,* &c. Ab his non multum abeunt *Jonathanis* illa: [f] *quoniam populi isti quos possessuri estis, præstigiis & divinationibus auscultant, vos non eritis similes illis; sed sacerdotes pro vobis interrogabunt per Urim & Thummim.* Sententiam meam juvat etiam [g] *Maimonidis* testimonium: *Deus, prophetas* [*mittendo,*] *fecit ne opus haberemus Astrologis & Divinatoribus & Ariolis; quoniam illos consulere possumus de rebus nostris, vel simul universis, vel divisim singulis:* —— *Hoc est quod dicit* [h] *Scriptura, quia gentes istæ quas tu expellis præstigiatores & divinos audiunt: at tu non sic: Dedit tibi Dominus Deus tuus Prophetam e medio tui,* &c.

PRO Christianis hac in re, ne prolixi simus, unum [i] *Origenem* loquentem audiamus: τῶν ἐθνῶν χρωμένων μαντείαις, εἴτε διὰ κληδόνων, εἴτε δι' οἰωνῶν, &c. *Gentibus cognitionem futurorum petentibus, ex oraculis, auspiciis, auguriis, ventriloquis, auspicibus, Chaldæis genethliacis;* —*si ipsi Judæi nullum solatium habuissent e futurorum præscientia, ὑπ' αὐτῆς ἂν τῆς ἀνθρωπίνης περὶ τὴν γνῶσιν λιχνείας τῶν ἐσομένων ἀχθόμενοι, κατεφρόνησαν μὴ ἂν τῶν ἰδίων, ὡς οὐδὲν ἐχόντων θεῖον ἐν ἑαυτοῖς· certe impulsi humana quadam futura cognoscendi libidine, contempsissent res suas ut nihil divinum in se habentes, nec alium post Mosen prophetam recepissent, transfugissentque ad oracula gentium, aut ipsi conati fuissent apud se simile aliquid instituere. Quamobrem nihil absurdi est, etiam de fortuitis quibusdam Prophetas ejus gentis respondere solitos, quo satisfacerent talium rerum cognoscendarum cupidis; sicut Samuelem de asinis perditis, & de morbo regii pueri illum de quo in libro* Regum *scriptum est.* Ab his non longe abeunt, quæ apud eundem auctorem leguntur [k] alibi: *ostendant nobis isti qui stultitiam Judæis & Christianis objiciunt, consistere potuisse Judæorum gentem, μηδεμιᾶς ἐπαγγελίας περὶ γνώσεων ἔσης παρ' αὐτοῖς, nulla existente apud eos promissione prædictionum:* καὶ ὅτι τὰ μὲν περὶ αὐτὸς ἕθνη ἕκαστον κατὰ τὰ πάτρια ἐπίστευε χρησμοὺς λαμβάνειν ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς νομιζομένων θεῶν· ἥτοι ἢ μόνοι, &c. *Et cum circum vicinæ gentes singulæ, juxta morem patrium, se ab iis, qui tunc habebantur, Diis oracula & prophetias credebant accepturos; hos solos, qui contemptum externorum numinum didicerant,—neminem habuisse, qui divinæ mentis interpretem se professus, a vanis illis Diis & oraculis ad se retraheret eos, qui alioqui noscendorum futurorum cupidine descivissent ad cultos ab aliis dæmonas.*

Rex absoluta potestate præditus:

SECUNDO: inter alia privilegia, populi contumaciæ & seculi mori data, Regem absoluta potestate præditum numeremus. Nam Israelitæ regem sibi præponendum exoptarunt ככל הגוים **sicut omnes* in terræ confinio *gentes:* hoc est (uti mentem eorum exponit *Abarbanel*) *qui rex esset simplicem & absolutam potestatem habens.* Qui nempe, regum vicinorum more, leges ferre, bella gerere, morti adjudicare, tributa imponere posset pro arbitrio suo. Nam veteres in Assyria principes imperium illud arbitrarium in subditos exercuisse, pateat e *Justini* [l] verbis; *principio rerum,—populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant.* Potestatem consimilem

a Vid *Lucian.* περὶ ἀστρολογ. b 1 *Sam.* 28. 6, 7. 2 *Reg.* 1. 2. c *Theodorit. Sermon* de *Orac.* T. 4. p. 622. D d *Geogr.* lib. 17. p. 1168. A e De *Monarc.* lib. 1. p. 820. B f *Paraphr.* in *Deut.* 18. 14. g *Præfat.* in *Seder. Zer.* apud *Pocock. Port. Mos.* p. 20. h *Deut.* 18. 14. i Lib. 1. contr. *Cels.* p. 28. k Lib. 3. contr. *Cels.* p. 113. * 1 *Sam.* 8. 5. l *Hist.* lib. 1. c. 1.

regibus

regibus Ægypti tribuit [a] *Diodorus Siculus*: οἱ δὲ μοναρχικαῖς ἐξουσίαις ὄντες πάντα πράττουσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν, ἀνυπευθύνως καὶ ἀνεξετάστως· *In poteſtate regia conſtituti omnia ad ſuum arbitrium, nullis obnoxii cenſuris aut legibus, moderantur.* [b] *Grotium* adeat qui plura ſcire velit de hac abſoluta poteſtate, qua reges Orientis in ſubditos utebantur. Sed quicquid ſit, abunde conſtat ex hiſtoria ſacra, populum, κακοζηλίας ſtudio occæcatum, regem ſibi dari, ad morem gentium conterminarum, impenſe petiiſſe; Deum etiam regis creandi licentiam iis conceſſiſſe, non quod imperium regium revera vellet, aut id ex uſu populi futurum ſciret, ſed ut eorum deſideriis effrænatis indulgeret, quibus ſi pertinaciter obſtitiſſet, Iſraelitæ forſan, ad alienigenam delapſi, non tantum Dei regimini, ſed etiam legi & cultui nuncium remiſiſſent. Ut expediam brevi: Deo jam res erat cum populo pertinaciter duro, a regis deſiderio nulla machina vel arte dimovendo: nam ab ea cupiditate non potuit arceri populus, etiamſi *Samuel* iniquas imperii regii conditiones iis propoſuiſſet, etiamſi fulgura vidiſſent iræ divinæ documenta. Quod itaque patres conſulti ſolent, fecit Deus: filiorum ſuorum proterviam non facile corrigendam indulgenter tulit, ne in mala pejora ruerent, niſi votis eorum annuiſſet; & populi contumacia victus, & invitus [c] pene, regem ſibi præficiendi veniam dedit. Neque hoc *Juliani* obſervationem præteriit: nam de Judæis [d] agens ait, οὔτε ὁ Θεὸς ἑκὼν αὐτοῖς τὸ βασιλεύεσθαι συνεχώρησεν, ὡς ἡ γραφὴ φησὶν, ἀλλὰ βιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν. *Neque Deus ultro conceſſit ipſis, ut regio dominatu regerentur, ſicut ait Scriptura, ſed coactus ab ipſis.* De hoc autem argumento, [e] alibi, & ex compoſito diſſeruimus. SECT. III.

TERTIO: privilegiis ad imitationem Gentilium expetitis, uxores repudiandi veniam, Judæis conceſſam annumeremus. Nempe gens ea tam pertinax erat & refractaria, quod arctioribus conjugii vinculis quam cæteræ gentes ſe minime conſtringi pateretur; & ad ethniciſmum defectura erat, niſi Deus hac in parte, nonnihil indulgentius iis conceſſiſſet. Ita ſentio, quinque perſuaſus argumentis: Nam Divortia.

(1°.) NON difficulter e Scripturis intelligitur, divortia maturius & ante datam legem inter gentes, etiam Iſraelitas, invaluiſſe. [f] Lex enim de fœminis *repudiatis*, tanquam bene notis, priuſquam *de libello repudii*, mentionem facit. Philiſthæus ille quem Samſon ſocerum habuit, inter eum & uxorem ejus divortium fecit, & [g] filiam ejus alteri nuptum dedit: Ahaſuerus etiam [h] *Vaſtim* uxorem repudiavit. Non eſt itaque difficile creditu, Hebræorum pervicaciam, & in moribus inveteratis obſtinationem, locum feciſſe legi licentiam divortii concedenti.

(2°.) TESTATUR [i] Dominus, Moſem, ob σκληροκαρδίαν tantum Hebræorum, iis uxores dimittendi licentiam conceſſiſſe. At vox ea gentis illius indomitam & effrænatam libidinem, eorum etiam ingenium in malis moribus obſtinatum & nulla ratione ſuperandum, denotat. Sic itaque *Thomas Pius* verba Salvatoris exponenda [k] cenſuit: *permittebatur Judæorum, ex irroborata & inveterata conſuetudine, moroſitati & immorigerationi (ut ita loquar) ut uxores levioribus de cauſis dimitterent.* Sat ſcio, pleroſque vocem σκληροκαρδίαν non de Judæorum obduratione in Deum, ſed uxores, interpretari; quaſi Judæi (ſi quando in uxores male animati) earum vitis inſidiari vellent, niſi Deus divortio locum conceſſiſſet. Sed hanc interpretationem amplecti neſcio, quod Hebræorum genti feritatem & immanitatem tribuat plane ſingularem & incredibilem; quod etiam ipſi capitis diſcrimen adiiſſent, ſi manus uxorum ſuarum ſanguine polluiſſent.

(3°.) PATET etiam e Domini verbis, hominibus, [l] ἀπ' ἀρχῆς, uxores dimittere minime licuiſſe, cum nempe Deus ad naturam ſimplicem, & ipſam æqui bonique rationem, leges ejus accommodaret. Hinc autem facile colligendum eſt, divortia ex Hebræorum pervicacia & moribus in Ægypto depravatis orta, eaque tum primum permiſſa cum locum haberet illud,

Mores leges perduxerunt in poteſtatem ſuam.

(4°.) MANIFESTUM eſt divortia quæ permiſit Moſes non ob adulterium ſolum,

a *Biblioth. Hiſt.* l, 1. p. 63. C b De *jur. bel. & pac.* lib. 1. c. 1. *ſect.* 8. c *Hoſ.* 13. 10, 11.
d Ap. *Cyril. Alex.* lib. cont. *Julian.* p. 209. e Lib. 1. *Diſſert.* de *Theocrat.* f *Levit.* 21. 14. cap. 22. 13. *Numer.* 30. 9. g *Judic.* 15. 2. h *Eſth.* 1. 19. i *Mat.* 19. 8. k Lib. de *Divort. Judæorum*, p. 26. l *Mat.* 19. 8.

1 *Diodorus Sic.* e contra narrat, *primos* Ægyptiorum *reges vitam agere* ἐκ ὁμοίου τοῖς ἄλλοις οὐ μοναρχ—ῶσι, καὶ πάντα &c.—ἀλλ' ἦν ἅπαντα πεπαγμένα νόμων ἐπιταγῆς.

SECT. III. ſed quavis de cauſa fieri potuiſſe. Nam Phariſæi [legis conſultiſſimi] quæſtionem illam Domino noſtro propoſuerunt, *an κατὰ πᾶσαν αἰτίαν uxorem dimittere fas eſſet?* Audito nempe Chriſtum aliter in [a] monte docuiſſe, hunc ſcrupulum injiciunt illi, occaſionem inde captantes ejus irretiendi & in vulgus calumniandi, quod contra mores patrios & legis inſtituta docuiſſent. Deinde: quæſtione hac a Phariſæis propoſita, & [b] Moſis auctoritate confirmata; non diffitetur Chriſtus, Moſem eis uxores dimittere, idque κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, permiſiſſe. Niſi enim Chriſti reſponſum de divortiis *quavis de cauſa* factis intelligatur, neceſſe eſt, ut eum ἀδὲν πρὸς ἔπος, quod aiunt, & a re præſenti aliena, reſpondiſſe fateamur. Præterea, legem divortia permittentem ſenſu tam laxo capiendam eſſe, non parum firmatur e conſentaneis Judæorum moribus: iis enim [c] *uxores ob leviſſimas quaſque offenſiones dimittere, non ſolum uſitatum, ſed pene etiam quotidianum, erat.* Hinc autem aperte colligo, divortia lege permiſſa a laxis & depravatis gentium moribus anſam & originem accepiſſe: nam fidei abſonum eſt, auctorem conjugii legem primævo conjugii juri tam repugnantem ferre voluiſſe, niſi populi depravati contumacia, & inveteratæ conſuetudinis obſtinatio, ſe mori recepto nonnihil aptare pene coegiſſent.

(5°.) HINC etiam fidem acquirat ſententia noſtra, quod lex, non niſi *libello repudii* dato, uxorem dimittendi libertatem indulgeret. Cum enim libellus ille non niſi ſubducta ratione & animo ſedatiore ſcribi potuerit, multis inde divortiis obſtaculo fuit, & luculenter indicavit, Deum legem de divortio dediſſe, non quod ſibi ipſi grata eſſet, ſed quod gens ea cervicoſa maliſque moribus innutrita meliorem accipere recuſarent. Deinde, *libellus* ille *repudii* peculiare videtur Moſis inſtitutum, ut nota quædam eſſet qua Judæorum fœminæ repudiatæ a fœmina quavis ethnica, a viro temere ſeparata diſcernerentur; & ut impediret ne ſancta natio, gentium profanarum ritu, libidinem incertam & nullis legum cancellis reſtrictam exerceret.

Deus modo ſenſibili præſens.

QUARTO: id etiam privilegii loco ſeculis antiquis habitum eſt, & ab Iſraelitis enixius expetitum, ut nempe Deo modo ſenſibili præſente fruerentur. Deus enim in cœlis agens, mente ſola colendus & aſpiciendus, a craſſis eorum animis evanuit; & Deum nubibus tectum, abſentem & nulli proximum habuerunt. Iſraelitas animo tam craſſo & obeſo fuiſſe, liquido conſtat e verbis & moribus eorum in aurei vituli hiſtoria memoratis. Nam petunt, poſtulant, ut Aaron [d] Deum ſibi fabricaret, qui præiret iis ad terram promiſſam contendentibus. His autem verbis expetebant ſignum aut ſymbolum divinum quod abſentem Deum (nam ea fides populum habuit) modo viſibili præſentem ſiſteret. Iſraelitas hoc in votis habuiſſe dubitari nequit, ſi Rabbini antiquiſſimi verba fidem mereantur: [e] *poſtquam acceperunt Iſraelitæ eloquia, (decalogum) poſt 40 dies obliti ſunt Dei ſui, atque dixerunt Aaroni; Ægyptii extollunt numina ſua, cantillant & pſallunt coram iis, atque conſpiciunt illa ante ſe. Faciamus & nobis Deos ſicut Dii Ægyptiorum ſunt, ut videamus illos coram nobis.* Inde vero probabile fiat, Iſraelitas tale aliquid in ore, vel corde ſaltem, habuiſſe, quod eorum idolum ad Apidis Ægyptii formam effingeretur, & quod a Deo ad Ægypti gentiumque Deos, ipſis manibus atque oculis uſurpandos, tam ſæpe deficerent. Cum itaque Iſraelitæ, gentium ritu, Deum modo ſenſibili præſentem, & ipſis oculis ſeſe ingerentem, enixe deſiderarent; Deus eorum votis annuit, & Arcam, tanquam viſibile præſentiæ ſuæ ſymbolum conceſſit iis; Tabernaculum etiam, quod in humeris efferri poſſet, ad quod etiam, tanquam templum portatile, cultum externum exercerent, & potentiam Dei præſentiſſimam experirentur; multis inſuper oraculis, ἐπιφανείαις angelicis, operibus illuſtribus, precum exauditionibus, beneficiis ex-inſperato collatis, ſe populo præſentem & quaſi in proximo habitantem comprobavit. Sic autem ſe demiſit cœli Dominus, & ad populi vota ſeipſum accommodavit, quod numina fictitia ſe, præſentia, facilia, conſpicua, cultoribus eorum exhiberent, & Iſraelitæ forſan, tam illuſtribus præſentiæ divinæ documentis deſtituti, gentium conditionem cultumque ſuo præferendum exiſtimarent. Ad hanc ſententiam mihi propenſior eſt animus,

(1°.) QUOD Moſes Iſraelitas ſic [f] alloquatur, *num gens* eſt ulla ita *magna*, *cui* אלהים קרבים אליו *Dii* ita ſunt *propinqui ſibi, ſicut Dominus Deus noſter* eſt nobis, &c. Quaſi dixiſſet, "vos Deum, non in cœlis agentem & mente tantum ſagaci contemplan-
"dum, ſed in propinquo poſitum, ſymbolo aliquo præſentem, & ſignis aliquibus in ip-
"ſos ſenſus incurrentibus præſentiam ejus indicantem exoptatis. Nec votis veſtris de-

a *Mat.* 5. 31, 32. b *Mat.* 19. 7. c Vid. *Thom. Pinſ.* ub. ſup. p. 22. d *Exod.* 32. 1. e Vid. *Pink. Eliezer.* cap. 45. f *Deut.* 4. 7.

fuit

" fuit benignus faciliſque Deus: nam quæ gens illa eſt (vos ipſos judices fero) ubi " Dii ſui tam faciles & molles aditus myſtis ſuis concedunt, vel tot oraculis, apparitionibus, miraculis, beneficiis, ſymbolis, ſe propinquos, præſentes, familiares, indicant, " quot Deus veſter vos dignatus eſt, & vobis omnibus ſemper adeſſe, rebuſque veſtris " intereſſe comprobavit? Hoc autem Moſes in prima felicitatis parte minime poſuiſſet, niſi quod norat Iſraelitas Deum modo ſenſibili præſentem & conſpicuum impenſe deſiderare, & ad ethnicorum Deos propendere, quod in propinquo ſemper eſſent, & in oculis cultorum ſuorum perpetuo verſarentur. SECT. III.

(2°.) GENTES profanæ, diu ante Moſis tempora, Deos ſuos modo ſenſibili præſentes habuerunt, & hujuſmodi præſentiam ſummi beneficii loco poſuerunt. Nam gentium numina quandoque per vicaria ſua ſymbola & ſimulacra ſe præſentia & ipſis pene oculis uſurpanda præbuere: quandoque per formas eorum ſenſibiles, vel ἐπιφανείας, hominum oculis ſe ingeſſerunt & præſentia comprobarunt. Hac de re nullum dubitandi locum relinquunt, veterum numiſmatum inſcriptiones, & plurima veterum, quæ viri non vulgares, [a] *Ouzelius*, [b] *Gaulminus*, [c] *Ezechiel Spanhemius*, [d] *Marſhamus*, aliique, congeſſere teſtimonia. Neque gentium numina, per imagines tantum, ſymbola ſacra, vel ἐπιφανείας illas, ſe præſentia & conſpicua præbuerunt; ſed variis operibus mendacem miraculorum ſpeciem gerentibus, vocibus ex eorum templis & ſtatuis frequenter editis, aliiſque ſignis prodigioſis, perpetuæ ſuæ in rebus dubiis aut afflictis præſentiæ clara dederunt argumenta. Hac autem ſenſibili Deorum præſentia gentes antiquæ nihil optatius habuerunt: nam ideo templa tam frequenter extructa ſunt, ut præſentia Deorum gauderent, iiſque familiariter uterentur. Gentes ea mente Diis templa tribuiſſe, teſtimonio ſint ethnici illius apud [e] *Arnobium* verba: *non idcirco attribuimus Diis templa, tanquam humidos ab his imbres, ventos, pluvias arceamus, aut ſoles: ſed ut eos poſſimus coram & cominus intueri, affari de proximo, & cum præſentibus quodammodo venerationum colloquia miſcere.* Eodem conſilio Diis ſuis imagines & ſymbola conſecrata ſtatuebant, ut nempe Deorum ſimilitudinem exprimerent, eos quodammodo præſentes ſiſterent, iiſque cominus & e proximo cultum exhiberent. Nam obſervante [f] *Dione Chryſoſtomo*, ἰσχυρὸς ἔρως πᾶσιν ἀνθρώποις ἐγγύθεν τιμᾶν, καὶ θεραπεύειν τὸ θεῖον, προσιόντας καὶ ἁπτομένους, *valde cupiunt omnes homines cominus honorare, colereque divinam naturam, prope accedentes & contrectantes:* & ex ea cupiditate, ſimulacra divina formandi & colendi morem, paſſim receptum, originem deduxiſſe cenſuit. Quamvis autem imagines illas in pretio haberent ethnici, viſibiles Deorum ἐπιφανείας impenſius optaſſe videantur. Hoc probabile faciunt *Ovidii* illa, de *Pont.* L. 2. *El.* 8.

Felices illi, qui non ſimulachra, ſed ipſos;
Quique Deum coram corpora vera vident.

Cum itaque gentes antiquæ Diis nullis, niſi in conſpectum ſe dantibus, cultum deferrent, & Deos ratione aliqua ſenſibili præſentes impenſius exoptarent; Hebræorum ruditas & longa cum Ægyptiis conſuetudo opinari ſuadeant, eos etiam Deum modo quodam viſibili præſentem expetere voluiſſe, & Deum hoc eorum infantiæ conceſſiſſe: ſi enim ſummus Deus nulla præſentiæ ſuæ ſymbola & argumenta ſub aſpectu cadentia rudi populo præbuiſſet, religio forſan omnis a tardis eorum animis evanuiſſet; & viſibiles ethnicorum Deos ipſi Jehovæ facile præferendos exiſtimaſſent.

QUINTO: inter alia privilegia, Judæis ob cordis duritiem & ſeculi morem conceſſa, numerandam cenſeo *aquam zelotypiæ* dictam, qua uxorem violatæ pudicitiæ ſuſpectam explorare poſſent. Marito nempe [g] zelotypia commoto, & uxoris pudicitiam in dubium vocanti, licuit aquæ illius amaræ poculum uxori ebibendum porrigere: ea vero, ſi fidem conjugalem fefelliſſet, luxato crure dextro & ventre diſrupto, morte repentina periit: ſin autem injuſte delata fuiſſet, prolis maſculæ mater mature facta eſt, & ab intentato adulterii crimine liberata. Legem eam latam fuiſſe, ne populus ille σκληροκάρδιος in uxores ſæviret quas adulterii ſuſpectas habuit, nemo facile dubitaverit. Eſt interim vero non abſimile, gentes etiam profanas hujuſmodi mediis prodigioſis occultorum facinorum veritatem explorare ſolitas; & Deum rationem illam miraculoſam ad uxoris innocentiam probandam Hebræorum genti conceſſiſſe, ne gentes exteræ prodigio vel privilegio aliquo populum ejus ſuperare viderentur; vel He- Aqua zelotypiæ.

a *Animadv.* ad *Minuc. Felic.* p. 141. b *Not.* in lib. 1. de *Vit. Moſ.* p. 237, 238. c *Diſſert.* 5. de *Numiſm. antiq.* p. 386. d *Can. Chronic. ſec.* 4 p. 52, 53. e Lib. 6. *adverſ. Gent.* p. 192. f *Orat.* 12. pag. 211. D g *Numer.* 5. 12, 13. *&c.*

SECT. III. bræi, zelotypia commoti, medio aliquo magico & inter gentes uſitato, ad ſuſpectam uxorum fidem explorandam, uterentur. In hanc autem ſententiam variis inducor argumentis:

(1°.) NEUTIQUAM probabile videtur, Deum tam frequenter, immo quotidie, (ſi uſus exigeret) miraculum efficere voluiſſe, ad zelotypi cujuſvis Iſraelitæ animum leniendum, niſi quod hujuſmodi prodigioſa innocentiæ tentandæ media, apud idolorum cultores, in uſu frequenti ponerentur. Minime neceſſe videtur, ut miraculoſo *aquæ amaræ* teſtimonio ſe purgaret adulterii ſuſpecta conjux, cum alicujus prophetæ teſtimonium ſuſpicionem illam multo facilius amoliri poſſet.

(2°.) GENTES antiquiores, in quovis pene gravi & probationis obſcurioris crimine, medio aliquo prodigioſo, innocentiæ experiundæ cauſa utebantur. Cum enim in perjurii ſuſpicionem veniſſet quiſpiam, habebant ethnici ὕδωρ τῦ ἐλεγμῦ, *aquam redargutionis*, prout aqua zelotypiæ vocatur a Græcis interpretibus. Teſtem appello [a] *Philoſtratum*, qui de aqua illa loquens, inquit, τῦτο μὲ ἐυόρκοις ἵλεών τε ᾗ ἡδὺ ὕδωρ, ἐπιόρκοις ὄ, &c. *Aquam illam, juramenti fidem præſtantibus, aſpectu placidam & guſtu dulcem* eſſe perhibent: *at perjurii reis* palam adverſatur. Epota *namque oculos pedeſque ac manus pejerantis invadit, puſtulis ac vomicis totum corpus inquinans.* Si quis etiam in furti ſuſpicionem vocatus eſſet, erant [b] *aquarum ſcaturigines* quædam, in Sicilia erumpentes, quibus hoc modo dubiam hominis fidem explorare ſolebant: nam, ſi reus, mergebatur injectus ſtatim: ſin innocens, ſoſpes evaſit & illæſus. Refert etiam *Pauſanias*, Græcos antiquos ſacerdotiſſam aliquam, ſcortationis inſimulatam, [c] taurini ſanguinis hauſtu probare ſolitos, *& eo epoto*, inquit, *ſi legi* de caſtitate colenda *fraudem fecerit*, αὐτίκα ὅτι τύτῳ τῷ δίκην ἔχει· *flagitium e veſtigio* morte *luit.* Apud Indos antiquos [d] *Porphyrius* λίμνῃ δοκιμαϛηρίῳ, *lacum probationis* memorat, cujus examen ſubire debuit criminis alicujus incuſatus, nam, inquit, *ſi is qui lacum ingreditur culpa careat, impavidus tranſit, aqua ultra genua non pertingente:* ἁμαρτῶν ὄ, ὀλίγον προβὰς βαπτίζεται μέχει κεφαλῆς· *ſi in culpa ſit, mox ubi paulum progreſſus fuerit, capite tenus aquæ immergitur.* Cum itaque gentes antiquiores ordalio quodam ad omnes culpas detegendas uterentur, Deus autem ad adulterii ſolius crimen examinandum ὕδωρ illud ἐλεγμῦ Judæis indulgeret; inde cauſa non levis opinandi data eſt, Deum hoc unum innocentiæ probandæ medium iis conceſſiſſe, ut curioſis eorum ingeniis frænum imponeret, & ſeculi morem toleraret ſimul & emendaret.

(3°.) GENTES exteræ mediis prodigioſis, variis & diverſis [aqua epota, taurini ſanguinis hauſtu, merſione in aquis, tranſitu per ignem, aliiſque non facile recenſendis] ad innocentiæ ſuſpectæ periculum faciendum utebantur: Deus autem unum ſolummodo medium prodigioſum, aquæ ſcilicet hauſtum, in hunc finem uſurpari voluit. Inde vero probabile factum eſt, ethnicos non imitatos fuiſſe Judæorum inſtituta, ſed Deum morem illum innocentiæ probandæ qui inter ethnicos obtinuit emendaſſe, & ad majorem ſimplicitatem reduxiſſe; gentes autem morem illum, ut olim, ſine ulla emendatione, retinuiſſe & exercuiſſe.

(4°.) DEUS illam probationis aquam ritu plane peculiari ſacroque fieri & uſurpari voluit. Nam lege zelotypiæ, maritus de uxoris fide ſollicitus, munus e farina hordeacea Domino offerre tenebatur: uxor examen illius aquæ ſubitura, *coram Domino*, id eſt, exponente [e] *Joſepho*, ad portam templo obverſam, ſiſtebatur: deinde ſacerdos aliquis ei juramentum cum imprecatione deferebat, ut ſi pudicitiam violaſſet, luxato crure & ventre diſrupto miſere moriatur: peracto demum juramento, poculum aquæ, Tabernaculi pulvere aſperſæ, mulieri ebibendum porrigebat. Quid autem Deus aquam illam probatricem ritu tam ſolenni & peculiari parari & ad uſum ejus adhiberi voluit, niſi ut ab antiquioribus ethnicorum ordaliis aperte diſcerneretur; & illius effectus non virtuti alicui magicæ vel naturali, ſed Dei ſolius inſtituentis cooperationi tribueretur; ut etiam Iſraelitæ, ceremonias a Deo præſcriptas obſervantes, indicarent, ſe aquam illam probationis Dei veri nomine conſulere, & ab Eo [non Dæmone aliquo] veritatis detectionem expectare?

(5°.) PLANE conſtat e plurimis illis teſtimoniis quæ [f] *Hugo Grotius*, [g] *Janus Ulitius*, & [h] *Johannes Doughteius*, ex *Ariſtotele*, *Diodoro Siculo*, *Lucano*, *Pauſania*, *Plinio*, *Macrobio*, *Solino*, *Philoſtrato*, *Æliano*, *Heliodoro*, *Achille Tatio*, *Polemone*, *Porphyrio*, & *Euſta-*

a De *Vit. Apollon.* l. 1 cap. 6. pag. 7. b *Macrob. Saturn.* l. 5. c. 19. c Lib. 7. cap. 25. p. 591.
d De *Styge*, pag 282. e *Antiq. Judaic.* l. 3. c. 11. p. 126. 45 f *Comment.* in *Numer.* 5. 17.
g *Comment.* ad *Gratii cynegetic.* p. 285. h *Analect. ſacr.* P. 1. *Excurſ.* 55.

thio,

thio, produxere; pleraſque gentes medium aliquod extraordinarium in uſu habuiſſe, quo reatus aut innocentiæ nondum compertæ ſcientiam certam aſſequebantur. Cum itaque gentes pleræque, mediis hujuſmodi prodigioſis, innocentiæ in dubium vocatæ experimentum caperent; probabiliter arbitremur, hunc morem, diu ante Moſis ætatem, inter gentes invaluiſſe; & Deum aquam zelotypiæ Judæis conceſſiſſe, ne privilegium aut miraculum aliquod inter gentes familiare populo ſuo deeſſe videretur. SECT. III.

(6°.) CHRISTIANORUM antiquiorum *Ordalia*, vel innocentiam ſuſpectam, explorandi media, igne, aqua, vel duello fieri ſolita, a gentium profanarum moribus anſam & originem accepiſſe videantur. Illi nempe rei veritatem in judiciis obſcuræ, per aquam frigidam, aut certamen ſingulare, vel etiam candens ferrum explorare ſolebant. Si quis tanquam veneficii reus, in judicium vocaretur, ad examen aquæ frigidæ non raro condemnabatur; ſi aquam reus in ſinum reciperet, abſolvebatur; ſin illius ingreſſum veluti prohiberet, Dei judicio condemnatus habebatur: & ſi candens ferrum manu integra tractaret, vel ſupra carbones ignitos illæſus incederet, a crimine quovis abſolvebatur: quod ſi quis, Ordalii hujus ignei judicio examinatus, hoc modo ſe purgare non poterat, criminis intentati reatu teneri cenſebatur. Hiſce fidem indubitatam faciunt, [a] *Martinus Del-Rio*, [b] *Fridericus Heinius*, & [c] *Theophilus Alethæus*, qui de jam dictis innocentiam probandi modis, fuſe & ex profeſſo, diſſeruerunt. Hos autem reum probandi modos, inter Chriſtianos antiquiores uſitatos, [d] *Antonius Thyſius* eos a Gentilibus (a quibus nuper diſceſſerant) accepiſſe, non temere ſuſpicatur. Nam apud *Sophoclem* in *Antigone*, cuſtodes corporis *Polynicis*, cuſtodiæ negligentis accuſati, ſe paratos dicunt, χ῾ μὼδρας αἴρειν χερσῖν, χ῾ πῦρ διέρπειν· *ignitum ferrum manibus prehendere, & ignem tranſire*, ut ſcilicet hoc modo innocentiam eorum a ſuſpicione liberarent. Prodidit etiam [e] *Dionyſ. Halicarn.* [1] *Æmiliam* ſuper carbones ignitos illæſis pedibus inceſſiſſe, & hoc pacto ſe ficto crimine liberaſſe. Refert inſuper [f] *Pius* II. Papa, mulieribus Aſiaticis in more fuiſſe, ut, prope templum Dianæ, conſimili prodigio pudicitiam ſuam indicarent. Cum autem crimina per hujuſmodi media prodigioſa probandi conſuetudo inter Gentiles olim obtineret, & ſuperſtitionis illius radices non ita leviter eorum animis inhærerent, ut eas evellere liceret; Eccleſiæ patres aliquid eorum, ad Chriſtianiſmum nuper converſorum, infirmitati & conſuetudini dandum eſſe cenſuerunt. Iis itaque purgationes, more gentili fieri ſolitæ, permiſſæ ſunt; ea tamen lege & conditione, ut Ordaliis ethnicorum non uterentur, niſi Deum prius invocaſſent, & [g] precibus aquam aut ignem exploratricem ſanctificaſſent. Cum itaque purgationes hujuſmodi, Chriſtianis olim familiares, a gentiliſmo fluerent, & eas eccleſia corrigeret & toleraret, quod uſu longo receptæ & præſcriptæ fuerint; opinari par eſt, Hebræorum aquam zelotypiæ, ad ſtuprum indicandum inſtitutam, a fonte conſimili dimanaſſe; & Deum hoc Ordalii genus in eorum mores induxiſſe, ne Judæi ad zelotypiam proni medium aliquod profanum ad uxorum pudicitiam explorandam adhiberent, aut fœminæ, ſuſpicionem iniquam ægre ferentes, ritu gentili ſe purgare deſiderarent.

E jam dictis manifeſtum arbitror, Deum multa privilegiorum loco habita, quibus mos & uſus Hebræorum animos devinxerat, pro ſumma ſua indulgentia, iis conceſſiſſe; ne ſi hæc omnia protinus e medio ſuſtuliſſet, populi puerilis animos intempeſtiva ſeveritate irritaret. Quidni itaque rationi fideique conſentaneum exiſtimetur, Deum multos ritus ſacros, antiquitatis auctoritate & aliarum gentium exemplo cohoneſtatos, Iſraelitis indulſiſſe; cum præſertim vulgi mos ſit, ritibus ſacris multo majore cum pertinacia & religione, quam privilegiis civilibus adhærere?

a *Diſquiſit. Magic.* l. 4. c. 4. Qu. 3, 4, & 5. b *Diſſert.* de *probat.* per *aquam* & *ignem.* c De *Polygam. Theſ.* 69. d *Memorab. Vet. Rerump.* cap. 11. e *Antiq.* l. 2. f *Deſcript. Aſiæ*, c. 46. g *Harum formulas* vid. ap. *Delrium* ub. ſupr. pag. 618, 631, 632, &c.

1 Apud *Dion. Hal. Æmilia*, igne ſacro extincto, ad negligentiæ crimen diluendum, abſciſſam laciniam a veſte carbaſina qua induta erat, in focum projecit; & ex cinere, jam pridem frigido & nullam ſcintillam ſervante, flamma ingens per carbaſum emicuit, ὥστε μηδὲν ἔτι δεῆσαι τῇ πόλει ὡπὸ ἀγνισμῶν μήτε νέᾳ πυρός. Idem tradit *Valer. Maximus*, L. 1. Cap. 1. p. 123, 124.

SECT. IV.

SECT. IV.

Argumentum quartum, a morum quorundam antiquorum toleratione, in quavis Eccleſiæ reformatione, petitur.

AD ſententiam meam, de ritibus haud paucis e ſeculi moribus in Hebræorum legem cultumque receptis, confirmandam non parum conducit, quod quælibet mundi reformatio vel purgatio [a Judaiſmo, Gentiliſmo, Papiſmo] eodem pio ſtratagemate, veterum nonnullorum toleratione perficeretur.

1°. Reformatione a Judaiſmo:

CUM καιρὸς ille διορθώσεως, cujus meminit * Apoſtolus, adveniſſet; Chriſtus, Apoſtoli ſui, & eccleſiæ primitivæ præſides, Judæorum & Gentilium ritus & inſtituta nonnulla retinuerunt, quæ nempe religioni Chriſtianæ non omnino refragabantur.

CUM Dominus noſter prima fidei cultuſque novi fundamenta poneret, non ſimpliciter damnavit omnia Judaici cultus inſtituta, quæ ſua natura indifferentia fuerant, & uſu longo invaluerant; ne rebus tantum novis ſtudere, & turbarum movendarum occaſionem captare videretur: ſed ea potius ad inſtitutum novum accommodavit, quibus hominum ingenia jam aſſueverant, quam quæ novitate atque inſolentia ſimpliciorum animos perturbare poſſent. Antiquos enim lavandi & convivandi ritus, qui cultus Judaici atque ethnici pars magna fuere, Chriſtus in myſteria ſua tranſtulit, & ad uſus non multum diſſimiles iis quibus olim inſerviebant, in Baptiſmo & Cœna conſecravit.

APOSTOLI etiam, ut reformatio illa molliter & ſine ſtrepitu procederet, multa Judæorum inſtituta, longi temporis uſu confirmata, in Eccleſiam Chriſtianam acceperunt. In horum numero cenſeri ſolent, impoſitio manuum, Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Excommunicatio, Ordinatio, aliaque doctis frequenter obſervata. Plura qui requirit, adeat, [a] *Grotium*, [b] *Seldenum*, [c] *Thorndikium*, [d] *Hammondum*, alios, qui rem hanc copioſe perſequuntur.

ECCLESIÆ Chriſtianæ patres etiam, ut Judæos ad Chriſti partes lucrifacerent, eorum mores & inſtituta (quantum Oeconomiæ Chriſtianæ ratio paſſa eſt) in ſacrorum ſuorum numerum adoptarunt. Nam Chriſtiani veteres, Epiſtolas Apoſtolorum, & poſt eas aliorum Epiſcoporum, in Eccleſia prælegebant; moris initio a Judæorum gente [e] ſumto, qui legis aut Prophetarum partes aliquot in Synagoga recitabant; ſolenne illud [f] *Amen*, finitis jam precibus, a Chriſtianis antiquis proferri ſolitum, a cognata Synagogæ conſuetudine principium duxit: Chriſtiani ſtatas precum horulas obſervarunt, a Judæis antiquis deducta conſuetudine: ſponſores, baptiſmi teſtes, advocabant Chriſtiani. morem a Circumciſionis Judaicæ [g] teſte derivantes: antiqua ſtandi conſuetudo, dum preces conciperent, e priſca Judæorum religione in Chriſtianorum ſacra fluxiſſe creditur: Chriſtianorum templa, in atrium, navim, & ſacrarium diſtributa, ad templi Judaici exemplar formabantur: feſta Paſchatis & Pentecoſtes, a Chriſtianis culta, cognatis Hebræorum feſtis nomen & originem acceptam debent: Chriſtiani bina ſua cujuſvis hebdomadæ jejunia celebrarunt, [h] ne infra Judæorum pietatem ſubſiderent: Chriſtiani etiam ad morem Judæorum, templa dedicandi, & dedicationis memoriam feſto anniverſario celebrandi, conſuetudinem retinuerunt: & forſan סגן כהן הגדל *Vicarius Pontificis Maximi*, Suffraganeo illi, qui olim abſentis Epiſcopi vicem ſupplevit, cauſam & exemplum præbuit: denique, Chriſtiani veteres tot Hebræorum ritus, in formam vero novam mutatos, & in uſum ſacratiorem evectos exercebant; quaſi Judæorum illud imbibiſſent, [i] *Meſſiam cum advenerit nihil rituum Moſaicorum vel exterminaturum vel immutaturum, aſt omnes in ſplendidiorem formam & pompam promoturum atque evecturum.*

2°. A Gentiliſmo:

SECUNDO: rationem haud abſimilem ineundam cenſuerunt, cum a Gentiliſmo mundum repurgare laborarent. Cum enim probe ſcirent, Gentiles eorum ceremonias inveteratas non ita ſtatim dimittere potuiſſe, ad eorum infantiam ſe demiſerunt, & eorum ritus, purgatos tamen & emendatos, ad ſacra Chriſtiana tranſtulerunt. Huic

* *Hebr.* 9. 10. a *Act.* 11. 30. & de *Imper. Sum. Poteſt.* c. 11. ſect, 16. b In *Eutych. Origin.* §. 10, 11. & de *Synedr.* lib. 2 c 13. c Lib. de *convent. relig.* paſſim. d Vid. *Hammond. Vindic. Liturg.* ſect. 43. e Vid. *Grot. not.* in *Baruc.* c. 1. 14. f *Juſt. Martyr. Apol.* 1. p. 96. 10 g Vid *Eliam Lev.* in סנדק h *Grot.* in *S. Luc.* 18. 12. i *Lightfoot. Hor. Hebr.* in 1. ad *Cor.* c. 11. v. 21.

veritati

veritati *Baronius* teſtimonium perhibet: [a] in *multis Gentilium* inſtitutis *contigit, ut ſuperſtitionis* eorum uſus, *ſacris ritibus* expiatus *ac* ſacro-ſanctus redditus, *in Dei Eccleſiam laudabiliter* introductus ſit. Baronio hac in re cum adverſario ſuo convenit: *multa nomina,* inquit [b] ille, *ſuperſtitionis antiquæ, multi ritus & ceremoniæ* in Eccleſia *retentæ: ſed pia adhibita interpretatione omnia in melius verſa: planeque ut alicubi ait Beda, pertinaci paganiſmo mutatione ſubventum eſt, quum rei in totum ſublatio potius irritaſſet.* Sic eidem opinioni ſubſcribit [c] *Joſephus Vicecomes: pro certo* habemus, *ea omnia quæ fidei non repugnabant, a noſtris hominibus in Eccleſiæ exordio retenta eſſe; ut ſuave Chriſti jugum dura Dæmonis ſervitute oppreſſis facilius imponeretur.* Et [d] alibi, *libet,* inquit, *hoc loco veterum Patrum admirari prudentiam, qui principio naſcentis religionis, cum Gentiles patrios ritus retinendi nimio plus amantes* eſſent; *ut facilius eos ab inanibus umbris & rancida ſuperſtitione ad novam legem veritatis & gratiæ transferrent, præter* mores *alios, hunc etiam* candidos calceos baptizatis dandi *retinuerunt.* Ad rem præſentem non minus accommodata [e] *Fortunati Scacchi* verba: *paulatim idololatriæ ritus, qui fidei non repugnabant, nec doctrinæ,* vel *majorum inſtitutis; — a prophano ad ſacrum uſum transferentes, noſtri Majores expiabant: & quæ apud idololatras ratione cultus impia erant, apud fideles pietatem ſacro uſu induebant.* Laboris haud exigui tædium devorarem, ſi ritus omnes e Gentiliſmi deſertis in hortum Eccleſiæ tranſlatos enumerare conarer: actum etiam agerem, cum in hoc ubere dicendi campo, [f] *Polyd. Vergilius,* [g] *M. Antonius Marſilius,* [h] *Joannes Fileſacus,* [i] *Heraldus,* [k] *Seldenus,* [l] *H. Morus,* aliique, laboraverint. Ad eos itaque, bona ſua cum venia, Lectorem amandabimus.

SECT. IV.

QUA vero ratione vel auctoritate freti, Chriſtiani Veteres tot ſpurios ritus in Eccleſiæ ſinum receperint, e *Gregorii Magni* ſermone conjecturam faciamus: [m] *idolorum fana in* Anglorum *gente deſtrui minime debent: ſed ipſa, quæ in eis ſunt, idola deſtruantur:* —nam *ſi fana eadem bene conſtructa ſunt, — a cultu Dæmonum in obſequium veri Dei commutari debent; ut dum gens ipſa eadem fana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens & adorans, ad loca quæ conſuevit, familiarius concurrat. Et quia boves in ſacrificio* & feſto *Dæmonum multos occidere ſolent, debet his etiam hac de re aliqua ſolemnitas immutari: ut die dedicationis vel natalitio ſanctorum* omnium, *—tabernacula ſibi circa eccleſias quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conviviis ſolemnitatem celebrent. Nec diabolo jam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo—occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant* ———Arte quadam tractandi ſunt, & paulatim ad meliora ducendi: *nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere, impoſſibile eſſe non dubium eſt:* & ei *qui locum ſummum aſcendere nititur, neceſſe eſt ut gradibus vel paſſibus, non autem ſaltibus elevetur. Sic Iſraelitico populo in Ægypto Dominus ſe quidem* manifeſtavit: *ſed—ſacrificiorum uſus, quos diabolo ſolebant exhibere, in cultu proprio reſervavit,* & *eis in ſacrificio ſuo—immolare* præcepit: *quatenus cor mutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent.* Adeo *ut etſi ipſa eſſent* ſacrificia *quæ* immolare *conſueverant, Deo* tamen *hæc & non idolis immolantes, jam ipſa ſacrificia* revera *non eſſent.*

3. A papiſmo etiam.

TERTIO: pietatis & prudentiæ non abſimile documentum edidit Eccleſia Anglicana, cum Papiſmi fermentum expurgare, & religionis reformationem inducere ſtuderet. Religionem enim invenit ſub rituum, antiquorum quidem ſed inutilium, onere pene fatiſcentem; & homines tot ceremonias, origine Judaicas aut ethnicas, exercentes, ut ſub nomine Chriſtiano Judæos aut ethnicos agere viderentur. Cum autem Eccleſia noſtra, jure ſuo uſa, reformationis operi manum admoveret, ritus equidem omnes ſuperſtitioni miniſtrantes, antiquitatis licet ſpecie fucatos expurgavit; quaſdam interim temporis antiquioris inſtitutiones, hominum animis ex uſu longo tenacius inhærentes, tolerare viſum eſt. Nonnullas enim precum publicarum formulas, crucis & ſuperpellicii uſum, feſtorum aliquorum ſolennia, moreſque alios nonnullos ad rerum ſacrarum dignitatem conſervandam aptiores, nova ſanctione cohoneſtavit: & (ut paucis expediam) inter moroſum vetuſtatis ſolius ſtudium, & omnia novandi pruritum ſe mediam tenuit. Atque inde profectum eſt, quod Romanenſes, antiquitatis φιλόρωμοι ſtudioſi, in pios Reformatorum noſtrorum manes debacchari ſoleant, quod ceremonias multorum ſeculorum uſu firmatas aboleverint; ex adverſo, Fanatici (uti audiunt)

a *Not.* in *Martyr. Rom. Feb.* 2. b *Caſaub. Exercit.* 16. p. 391. c De *antiq. Bapt. ritib.* l. 2. c. 22. p. 149. d Ib. lib. 5. c. 18. p. 350. e *Myrothec.* P. 1. cap. 7. col. 27. E f De *Invent. rer.* lib. 4, & 5. g *Hydragiolog.* Sect. 3. cap. 2. h *Select.* l. 1. c. 6. i *Not.* in *Arnob.* lib. 4. p. 195. k De *Synedr.* l. 1. c. 10. l *Myſter. Iniquit.* P. 2. l. 1. c. 17. m *Epiſt.* l. 9. Ep. 71.

SECT. V. diunt) plauſtra convitiorum in Eccleſiam evomunt, quod inſtituta quædam retineat, quæ Romam olere, & quaſi *beſtiæ characterem* ferre perhibentur. Non eſt autem Eccleſiæ noſtræ probri loco objiciendum, quod ritus aliquos, Romanenſium uſu receptos, in cultu publico tolerarit; cum nec Moſes ab Ægyptiis, nec Chriſtus a Judæis, nec Chriſtiani veteres a Gentibus, mores aliquos indifferentes accipere dedignati ſint. Notum enim omnibus, quibus vulgus notum, hominum plebem ad ſtatum novum, niſi veteris ſpeciem & colorem aliquem ferat, haud facile perducendam.

ILLUD liquido jam conſtare cenſeo, ad reformationem illam triplicem [a Judaiſmo, Gentiliſmo, & Papiſmo] promovendam, rituum nonnullorum veterum retentionem non parum valuiſſe. Ideoque difficile non eſt exiſtimare, Deum, ut mundum a Zabiiſmo purgaret, ritus nonnullos uſu veteri confirmatos in cultum ſuum tranſtuliſſe. Nam proculdubio tyrannus ille trium literarum (ita MOS appellari ſolet) imperium non minus abſolutum in hominum animos olim, quam hodie, exercebat: nec facile quis credat, mundum in prima pueritia, melius quam ætate provectiore, de rebus judicaſſe.

SECT. V.

Ad ſententiam noſtram firmandam, alia nonnulla notæ minoris, argumenta producuntur.

EA argumenta quæ majoris momenti videbantur, in medium jam protuli, ad probandum, Deum, non uno molimine vel impetu manifeſto cultum idololatricum abolere ſtuduiſſe; ſed ad mundi ſtatum immutandum, lentis gradibus & quaſi laneis pedibus proceſſiſſe. Nempe ritus non paucos, uſu longo receptos, in cultum proprium tranſtulit, & ſtatum plane novum, ſub ſpecie quadam veteris, induxit; adeo ut *dolo* (uti loquitur [a] Apoſtolus) Iſraelitas *cepiſſe*, eoſque lentis & occultis artibus ad frugem perduxiſſe videatur. Quo vero ſententiæ noſtræ lucem & firmitatem paulo majorem conciliemus, alia nonnulla, ſed notæ minoris, argumenta ſubjiciemus.

Arg. 1m. HORUM primum hujuſmodi eſt: lenis hæc & quaſi inſidioſa mores novos inducendi methodus magnam ſapientiæ ſpeciem præfert. Eſt enim hominum ingeniis apprime accommodata: ſic enim a natura comparati ſumus, ut blande circumveniri malimus, quam aperte cogi, & lenitatem quamvis fallacem quam vim manifeſtam libentius admittamus. Sic ſunt hominum, præcipue vulgarium ingenia, quod ſi mores aut dogmata ſubito mutare cogantur, inique ferant, & pertinacia plerunque libertatis attentatæ dedecus ulciſcantur. Quidvis antiquitatis ſpecie fucatum devorat credulum & incautum vulgus, & citius arte quam argumento, tempore quam arte mutari ſolet. Hæc etiam cryptica res agendi methodus non minus Naturæ conſuetudini, quam hominum naturæ conſentanea eſt. Eſt enim arcanum Naturæ, ſenſim & occulte res omnes immutare; & dum res novas molitur, eandem externam ſpeciem retinere. Novi enim homines indies evadimus, dum formam & figuram veterem retinemus: & Natura ſic per ambages & ſinuoſa molimina rem gerit, ut licet revera mutentur omnia, in ſtatu tamen veteri permanere, vel ſaltem ab eo non multum recedere videantur. Methodum eandem Politicorum filii ſæpe & centies exemplo ſuo comprobarunt: cum enim in regno novis omnibus revera ſtudent, vetera ſolent officiorum & privilegiorum nomina inviolata relinquere. Norunt ſcilicet populum nova omnia, niſi veterum ſpeciem induant, animo ſuſpicaci videre ſolitum; & ſeipſos citius per ambages, imo & moras quandoque ad ſcopum perventuros. Hinc *Taciti* illud, *arcanum novi ſtatus, imago antiqui.* Cum itaque cultus & ſtatus antiqui imaginem & ſpeciem retinere, tam conſultum ſit; & populus non niſi methodis honeſte fallacibus & ſinuoſis gradibus, ad leges novas amplexandas induci ſoleat; ſapientiæ & pietati conſentaneum eſt exiſtimare, Deum ritus aliquos antiquos toleraſſe, & pertinacem populum ad cultum novum, leniter & ſub externa veteris ſpecie perducere ſtuduiſſe. Quantum nobis de Dei rebus humanitus judicantibus intelligere datum eſt, nulla ratio felicior ad Iſraelitas a moribus antiquis ad legem cultumque ſuum convertendos iniri potuit.

[a] 2 *Cor.* 12. 16.

SE-

SECUNDO: niſi Deum ritus aliquos originis ethnicæ in legem cultumque ſuum admiſiſſe concedatur, ratio ſolida reddi non poteſt, cur Hebræorum & ethnicorum ſacra vetuſtiora tam belle convenirent. Hanc ſacrorum affinitatem *Julianus* obſervavit: *oſtendere vellem,* [a] ait ille, τοῖς ἔθνεσιν ὁμολογοῦντας Ιουδαίους, *Judæos cum gentibus conſentire, niſi quod illi unum tantum Deum credant. Illud enim ipſis quidem proprium eſt, a nobis alienum. Cæteroquin alia nobis cum iis communia ſunt, templa, delubra, altaria, luſtrationes, obſervationes quædam,* περὶ ὧν ἢ τὸ παράπαν οὐδαμῶς, ἢ μικρὰ διαφερόμεθα πρὸς ἀλλήλους· *de quibus aut nullo plane modo, vel parum ab invicem diſcrepamus.* Inde venit, quod aræ, victimæ, liba, νεομηνίαι, & ſimilia Judæorum inſtituta, στοιχεῖα τοῦ κόσμου ab Apoſtolo nuncupentur; [b] *nimirum, quia Judæis erant communia cum aliis gentibus: nihil in ipſis ritibus erat proprium Judæis.* SECT. V. Arg. 2^m.

UNDE factum eſt autem ut in rituum tot ſimilium uſu, Gentiles & Judæi tam amice conſpirarent? Non me latet quid reſponderi ſolet, Diabolum nempe Dei ſimium fuiſſe, gentiles etiam, κακοζηλίᾳ ductos, e Judæorum lege, tanquam ex archetypo, ritus ſuos deſcripſiſſe. Sed multa ſunt quæ ſententiam illam inter errores vulgares numerare ſuadent: nam (1°.) Gentiles tam longe aberant a Judæorum ritibus æmulandis, quod eorum ritus non minore contemptu, quam Judæi ritus ethnicos odio proſequerentur. Hoc e gentilium dictis & moribus manifeſtum eſt: nam *Cicero*, de Judæis & eorum ſacris agens, *iſtorum,* [c] inquit, *religio ſacrorum a ſplendore hujus imperii, gravitate nominis noſtri, & Majorum inſtitutis, abhorrebat:* Tacitus Judæorum ritus *triſtes ſordidoſque* vocat: & eorum Poetæ de Judæorum ſabbato vel circumciſione nunquam niſi in cachinnos ſoluti mentionem faciunt. Et Judæos διαβεβλημένους διὰ τὸ ξενίζον τῶν νόμων, *rejectos & contemptim habitos ob legum morumque inſolentiam* teſtatur [d] *Origenes.* (2°.) Compertum eſt, non pauca fuiſſe legis inſtituta [Paſchatis nempe celebrationem, Pontificis unius introitum in adyta, Sabbatorum ferias, anni Jubilæi & Sabbatici cultum, & alia ſimilia] quorum nec volam nec veſtigium in Gentilium antiquiorum ſacris invenire licet. At proculdubio rituum & horum veſtigia quædam in Gentilium cultu deprehendi poſſent, modo ſacra ſua omnia ad Hebræorum morem & normam componere ſtuduiſſent. (3°.) Gentiles, ſiqua fides [e] *Euſebio,* non minus quam Judæi, ex Oraculi præſcripto, ritus eorum omnes adminiſtrarunt. Extant enim apud *Euſebium,* Apollinis oracula non pauca, ſacrorum ritus accurate præſcribentia: hæc autem opinandi cauſam non levem præbent, ethnicos cultus ſui ceremonias e Dei ſui oraculo aliquo, non e Judæorum lege petiiſſe. Objectioni tacitæ occurritur.

TERTIO: e ſcripturis apparet, Iſraelitas in Ægypto natos, e longa conſuetudine cum Ægyptiis, mores eorum penitus imbibiſſe, & inde, cœlo, non animo, mutato exiiſſe. Non eſt autem vel ſimile vero, Deum populo ſemipagano & moribus Ægyptiis educato, cultus vitæque rarionem, nihil cum more priſtino commune habentem, tradere voluiſſe; cum præſertim Ægyptii, præ aliis gentibus, eo ſeculo ſapientiæ & opulentiæ gloria florerent, & omnes omnia bona de Ægypto & inſtitutis Ægypti dicerent. Nam plebs rudis & inculta, moribus quibus ab ineunte ætate fuit innutrita, pertinaciter adhærere ſolet, ſi præſertim religione & hominum ſapientum uſum commendati veniant. Nec quicquam tot rixas & motus civiles peperit, quam præceps aliqua mutatio in legibus aut ceremoniis moris & antiquitatis auctoritate confirmatis. Politicorum itaque filiis non raro conſultius viſum eſt, mores & leges, parum commodas licet (ſi vulgi animis altius inhæſerint) tolerare, quam abolere. Præ aliis autem gentibus, natura populum Iſraeliticum ingenio moris antiqui tenaciſſimo finxiſſe videtur. E multis enim Vet. Teſtamenti locis aperte conſtat, eos afflictiones licet innumeras expertos, ad mores antiquos ſe recepiſſe: cum etiam prophetæ populum illum ob vitam & cultum ad gentium imitationem compoſitum reprehenderent, ſe [f] patrum ſolummodo veſtigia premere, & ritus avitos ſervare velle profitebantur. Hujus ingenii ſpecimen in N. Teſtamento frequenter ediderunt: nam inde patet, id inprimis uſſiſſe Judæos, eoſque Chriſto & Apoſtolis tam infenſos reddidiſſe, quod Seniorum traditiones & mores patrios inſuper habere, & rebus tantum novis in Religione ſtudere viderentur. Cum itaque craſſus & infelix ille genius teneret Iſraelitas, neceſſe pene fuit ut Deus eorum naturæ quaſi morem gereret, & ritibus uſu longo receptis, paululum emendatis, ſe coli pateretur. Vix expectandum erat, ut pervicax illa & inculta natio, majorum veſti- Arg. 3^m.

a Ap. *Cyril. Alex.* lib. 9. p. 306. b Vid. *Grot.* in *Ep.* ad *Gal.* 4. 3. & ad *Coloſ.* 2. 20. c *Orat.* pro *Flac.* d Lib. 4. contr. *Celſ.* p. 190. e *Præparat. Evang.* L. 4. c. 9. p. 145. f *Jerem.* 44. 17.

SECT. V. giis relictis, ad mores plane novos se statim reciperet, & legem sacrorum ab usu pristino prorsus abhorrentem protinus amplecteretur.

Arg. 4m. QUARTO: Deus ritus Mosaicos, necessitate quadam adactus, & pene invitus instituisse videatur. Hoc e vigesimo capite *Ezechielis* intelligi datur: ibi enim Deus Israelitis in memoriam revocat idololatriam illam qua sese olim in Ægypto polluerunt, com. 4, 7, 8. deinde, jura illa moralia, quæ iis Ægypto nuper egressis dedit, fuse memorat, vers. 10, 11, 12. Et quod illi statuta sua despicatui haberent, & ad gentium mores, naturam & consuetudinem suam exuere nescii, perpetuo ruerent; com. 13, 14. Cum igitur, inquit, *statuta* illa *mea* (vitam obtemperantibus allatura) *post terga rejecissent, sabbata mea polluissent, & oculos ad patrum idola sæpius elevassent*; *ipse* tandem (populi protervi moribus pene fractus & fatigatus) *dedi iis statuta non bona, & judicia per quæ non viverent:* ubi per *statuta non bona* leges rituales, sua natura prorsus inutiles, intelligendas arbitror: hoc enim suadet sermonis prophetici series, vis ipsa locutionis, & σύμψηφον veterum non paucorum sensus. Sed si Scriptura tacuisset, ipsa ratio doceret, Deum pene coactum, & populo ut placerent, hujusmodi statuta ritualia tradidisse. Quid enim opus erat tanto ceremoniarum apparatu, tanto molimine, ut Deum colerent & propitium redderent? Sat constat, Deum cultum pompa & negotio plenum a Patriarchis minime requisivisse, eumque [ut naturæ suæ spirituali minime consentaneum] sub Evangelio plane repudiasse. Cum itaque Deus non sui sed populi gratia, cultum ritualem instituerit; neutiquam probabile est, eum ritus anomalos & a more recepto deflectentes iis imponere voluisse. Nam cultus plane novus non minorem molestiam, quam cultus ille ritualis voluptatem, populo illi carnali attulisset. Sed nec ullo argumento magis aperto constare poterat, Deum pene nolentem, cultum illum carnalem & operosum instituisse, quam si ritus ejus plerique, a populo potius quam Deo ipso excogitati, & iis relicti potius quam præcepti viderentur.

Arg. 5m. QUINTO: id etiam sententiæ nostræ veri speciem conciliat, quod scilicet apertum sit Deum cultus inter gentes usitati formam generalem in lege cultuque suo retinuisse. Nam,

(1°.) CULTUS antiquo gentium usu receptus *ritualis* erat, h. e. e ritibus constabat hominem tantum exteriorem exercentibus. Solebant enim Gentiles numina sua, fanis constructis, altaribus dedicatis, festis, pompis, ablutionibus, sacrificiis, & ejusmodi ceremoniis, cura maxima celebratis, venerari. Eo nempe totis viribus incubuit diabolus, egregius ille mentiendi & fallendi artifex, ut secula rudiora ceremoniis multifariis, exquisitæ religionis specie tituloque decoratis, a veræ pietatis cura & studio avocaret; & eam caliginem miserorum oculis offunderet, ut religionis totius proram & puppim in *infirmis & egenis* illis *elementis* collocarent. Cum autem cultus ille ritualis usu longo firmatus & altis radicibus defixus esset, haud proclive erat, eum ex hominum animis & moribus eradicare. Deo itaque visum est, religionem ritualem & [a] *legem mandatorum in dogmatis contentam* instituere: ut ad seculi consuetudinem descenderet, & συγκατάβασις illa protervum populi hebetis molliret ingenium, eorumque animos legi suæ conciliaret. Alias enim quid jam opus erat tanta rituum farragine, & religione tanto cum negotio exercenda; cum certum sit Patriarchas majore simplicitate Deum coluisse, & cultum plus pietatis habentem quam apparatus Deo magis arrisisse. Ut expediam paucis: cum populus Ægypto egrederetur, is erat seculi genius, quod religio e ritibus tantum conflata tunc passim obtineret; verisimile est itaque, Deum cultum etiam ritualem, sed reformatum, ob seculi morem nec facile nec tuto abolendum instituisse.

(2°.) CULTUS qui ante Legem vigebat, *splendidus* erat, & multo cum apparatu pompaque quadam regia peragebatur. Gentium enim numina, auro, argento, gemmisque tota collucebant, & eorum festa, aliaque solennia, multa cum pompa & strepitu magnifico colebantur. Eorum Deos ornatu singulari præluxisse, testantur *Dii aurei* & *argentei*, passim in *Pentateucho* memorati; testatur & *Baruch*, Cap. 6. vers. 16. *Atque ornant Deos ipsos, argenteos, aureos, & ligneos, tanquam homines, vestimentis.* Eorum etiam solennia, cum vociferationis, saltationis, jubilationis, & rituum similium pompa strepituque celebrata fuisse, satis indicant ritus in cultus vitulini solennitate præstiti. Nec facile dubitari potest, quin idola, omni genere cultus exornata, & ethnicorum sacra, tanta cum solennitate & elegantia peracta, magnam idololatriæ auctoritatem adstruerent, eique vulgi animos arcte devincirent. Si res hæc, satis per se probabilis, teste careat, audiamus [b] *Lactantium*, sic gentium fatuitatem egregie tradu-

a *Ephes.* 2. 15. b *Instit.* lib. 2. c. 6.

centem;

centem; *veniunt ad Deos non tam religionis gratia, quæ nulla poteſt eſſe in rebus—corruptibilibus, quam ut aurum oculis hauriant, nitorem levigati marmoris aut eboris aſpiciant; ut inſignes lapillis & coloribus veſtes, vel diſtincta gemmis fulgentibus pocula, inſatiabili contemplatione contrectent: & quanto fuerint ornatiora templa, & pulchriora ſimulacra; tanto plus majeſtatis habere creduntur.* Ne itaque Iſraelitæ, cultus ſui ſimplicitatem faſtidientes, ad ſplendidiores gentium ceremonias deficerent, Deus ſacris ejus & ſacrorum miniſtris ornatum & nitorem addidit, qui cultus ethnici fucum & illecebras omnes facile ſuperaret. Nihil decoris & elegantiæ, Tabernaculo, Templo, Arcæ, aliiſque cultus Moſaici inſtrumentis deeſſe voluit, quod a natura vel arte mutuari poterant. Sacerdotes etiam veſtibus arte inſpirata factis exornari voluit, ut ornatus eorum [a] omnifarius populum percelleret, & eorum miniſterio majeſtatem conciliaret. CAP. III.

(3°.) CULTUS inter gentes antiquas obtinens, *externus* erat, qui nempe verſus objectum aliquod viſibile dirigebatur, Nam ſeculis illis rudioribus, cultus omnis, oculis in Deorum templa, ſimulacra, picturas, aut ſymbola converſis, peragebatur. Religio omnis a tardis & obeſis temporum illorum animis evanuiſſet, niſi circa objectum aliquod occupata, quod oculis & manibus uſurpare licuiſſet. Ex Hebræorum etiam verbis & moribus in hiſtoria ſacra memoratis apparet, eos nihil majore contentione poſtulaſſe, quam ut ſymbolum aliquod numinis haberent, quo oculi ſui inter colendum verterentur. Niſi objecti ſenſibilis adminiculo freti, ſe ad Deum erigere non norant infirmi craſſique Hebræorum animi. Deus itaque ad populi morem & infirmitatem ſe demittens, Tabernaculum, Templum, & Arcam, viſibilia præſentiæ ſuæ ſymbola renunciavit; & ſacra omnia, coram ſymbolis hiſce præſtita, pro divinis officiis in nominis ſui honorem peractis haberi voluit. Deus equidem craſſa illa divinitatis ſymbola [ſtatuas, lapides, picturas, alia] apud ethnicos uſitata, penitus abdicavit; eo quod ethniciſmum olerent, & in vulgi mentibus opiniones aliquas craſſiores alerent: ſed ſymbola quæ dixi, nulli crimini vel errori anſam porrigentia, inſtituere viſum eſt, ut ad populi illius inertis captum deſcenderet, nec a ſeculi more vetuſtate confirmato recederet pluſquam neceſſitas poſtulavit.

CUIVIS hæc omnia momentis æquis æſtimanti veriſimile videbitur, Deum ritus aliquos antiquitus uſitatos in cultu ſuo toleraſſe, ne Iſraelitæ (recentes a paganiſmo) cultus Moſaici novitate offenſi, ad antiquiores gentium ritus defectionem facerent, & Dei legem cultumque repudiarent.

CAP. III.

Firmatur hypotheſis exemplis octo: quorum primum eſt: cultus Deo præſtitus mediante Tabernaculo.

MULTA gentium antiquiorum religione recepta, in Hebræorum legem & cultum aſſumta fuiſſe, teſtimoniis & argumentis non contemnendis me probaſſe cenſeo. Proximum eſt, ut hypotheſi meæ firmitatem paulo majorem afferam, inſtitutorum Moſaicorum exempla proferendo, quibus gentium uſus cauſam & occaſionem dedit. Ex iis itaque pauca de multis in medium feram.

INTER ea Tabernaculum locum primum habeat, in quo Deus per multos annos *ambulare*, & quaſi circumferri dignabatur. Huic inſtituto mirabili, & συγκαταβάσει non ſine ſtupore quodam recolendæ, cauſam præbuiſſe videtur ſeculi ruditas, & religio longo gentium uſu confirmata. Nam (ut rei originem altiuſcule repetam) Ægyptiis aliiſque gentibus in more fuit, Deorum imagines, aut eorum ſymbola, in thenſis, ναΐσκις, aut tentoriis collocata circumferre; vel ut eos honore ſingulari colerent, vel ut eos haberent individuos viarum & periculorum ſuorum comites. Cum autem morem illum tollere, non ita promptum eſſet; Deo viſum eſt, ad ſeculi morem & modulum ſe demittere, in Tabernaculo habitare, Tabernaculum etiam miniſtris eius circumferendum tradere. Opinionis hujuſce fundum do Prophetam *Amoſum*, qui populi mores in Deſerto referens, inter alia, *portaſtis*, inquit, *Tabernaculum Moloch veſtri, & Chijun, imagines veſtras, ſidus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis.* Quo vero lectori conſtet quantum hic locus cauſam meam adjuvet,

a Ταῖς ἱερεῦσι παντοδαπὸν ἐξετέθεικε κόσμον, τὸν μὲν λαὸν καταπλήττοντα, τῷ διαφόρῳ τῦ σχήματος· *Theodorit.* in *Exod. Qu.* 60. p. 107. D

SECT. I. (1°.) CONABOR lucis aliquid partibus ejus obſcurioribus afferre, eoque libentius, quod norim, quicquid lucis textui huic allaturus ſum, eum non tantum capiti huic, ſed & aliis Operis hujuſce partibus, multo cum fœnore redditurum.

(2°.) HOC loco explicato, argumenta deducam inde, vim maximam ad ſententiam meam firmandam habitura.

SECT. I.

Obſcurus [a] *ille, ſi quis alius,* Amoſi *locus in anteceſſum explicatur.*

UT locus ille Prophetæ plenius intelligatur, opus eſt ut de verborum ſenſu, ordine, cohærentia, & hiſtorica veritate, ἐν παροδῷ diſſeramus.

De verborum ſenſu. QUO verborum ſenſum, involutum adhuc, felicius explicemus, uſus exigit, ut eorum, prout in fonte fluunt, ordinem & ſeriem proſequamur. Cum enim textus ille tanta caligine ſit involutus, vix eſt ut ſenſum inde genuinum elicere poſſimus, niſi voces omnes ordine & ſigillatim expendantur. Ordiamur itaque a voce,

ונשאתם Hæc autem a radice נשא ſignificatum duplicem habente, derivatur. Nam vox ea nonnunquam ſimpliciter *portare* vel *geſtare* denotat: nempe *Exod.* 28. 29. [b] ונשא *& portabit Aaron nomina filiorum Iſrael.* Atque hunc ſenſum probat *Vulgatus,* per *portaſtis,* & *Chaldæus,* per ונטלתון hoc verbum reddens. Nonnunquam radix illa, *ſublime ferre, elevare, in humeros ſublatum ferre,* & *cum pompa quadam geſtare,* ſignificat. Hæc notio voci huic maxime propria videtur, unde & a סבל differt, quod ſimpliciter *ferre* ſeu *bajulare* notat: ideoque vox ea per ἀνελάβετε, *ſurſum tuliſtis,* a Græcis interpretibus conſulto redditur. Hoc in loco ſenſum utrumque huic voci tribuendum cenſeo: nam e multis veterum teſtimoniis alibi proferendis aperte conſtat, ethnicos aliquando Deos ſuos in loco ſecretiori poſitos, tanquam genios quoſdam tutelares ſecum aſportaſſe, quandoque vero numina ſua in humeros eorum ſuſcepiſſe, vel in thenſis aut lecticis, multa cum pompa & proceſſionis ritu circumtuliſſe.

SED (ut quod res eſt eloquar) vox ea non tantum ſenſu jam dicto literali capienda eſt, ut ſcilicet Iſraelitas non minus Molochi quam Dei tabernaculum ſuſcepiſſe denotaret: nam ſi Propheta ſic intelligatur, ſudabit ſatis qui locum a ſenſu prorſus abſurdo & rationi repugnante liberare, vel *Amoſum* cum *S. Stephano* conciliare, conabitur. Nam [c] *S. Stephanus,* LXX ſecutus, hunc *Amoſi* textum ſic vertit, ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ρεμφάν· Ex *Amoſo* itaque, modo liberaliter intellecto, ſequetur, Iſraelitas non tantum Molochi tabernaculum, ſed & ipſum *Chijunum,* in humeros ſuſcepiſſe; & e *S. Stephano,* eos non tantum Molochi ſimulacrum, ſed & ſtellam *Remphan,* in manus accepiſſe: nam eo conſilio verba Prophetæ citat *S. Stephanus,* ut probet Iſraelitas *cæli militiæ* [i. e. Soli, Lunæ, & Syderibus] cultum in deſerto tribuiſſe. Hæc incommoda facile vitemus, modo phraſi huic [*ſuſtuliſtis Tabernaculum*] ſenſum etiam figuratum tribuamus, nempe ut honorem illum inſignem exprimat, quo *Moloch, Chijun, Remphan,* ſtellas, & imagines Deorum, habebant Iſraelitæ. Neque novum eſt, ut externa cultus aut honoris ſigna, figurate, pro ipſo cultu & honore cujus ſigna ſunt, in ſcripturis uſurpentur. Eo ſenſu *genuflexionem in nomine Jeſu* ſumpſiſſe creditur Apoſtolus, ad *Philip.* 2. 10. Aliud exemplum cum inſtituto præſenti magis conjunctum præbet 2 *Reg.* 17. 30. ubi Babylonii *feciſſe* dicuntur סכות בנות *Tabernacula filiarum* aut [d] *puellarum*; h. e. Deas quaſdam ethnicas coluiſſe, in earum honorem ſacella ſtruentes & ſacra celebrantes. Ut operæ compendium faciam: modo phraſis hæc, *portaſtis Tabernaculum,* pro varia ratione partium textus, nunc figurate, nunc literaliter intelligatur, totus hic locus explicationem facilem habebit & expeditam.

GRADUS jam promovendus eſt ad verba proxima, את סכות quæ LXX τὴν σκηνὴν interpretantur. Hinc autem anſam opinandi capiunt aliqui, LXX paulo aliter legiſſe, & hodiernum סכות pro veteri סכות ſubſtitutum fuiſſe; facili lapſu, ſi præſertim Scriba quis antiquior exemplari uſus eſſet characteribus vetuſtate obſcurioribus aut exoleſcentibus exarato. Sed hac de re non eſt quod multum laboremus: nos S. *Stephani* & Seniorum auctoritate freti, vocem hanc σκηνὴν ſeu *Tabernaculum* ſecuri reddimus; quin & interpretum pene omnium conſenſu ducti, hanc σκηνὴν de loco ſeu receptaculo quo

a Cap. 5. 26. b *Targ.* ונטל c *Act.* 7. 43. d Græci deam *Proſerpinam* κόρην, i. e. *puellam* appellabant.

Moloch

Moloch incluſus geſtabatur, fidentes intelligimus. Interea loci, de σκηνῆς illius for- SECT. ma vel figura, ſententia non una [nec prorſus diverſa tamen] doctorum animos oc- I. cupavit: nam,

PRIMO: ſentiunt aliqui, σκηνῆς aut סכות nomine hic venire [ναΐσκους] ædiculas aut capſulas ad templi ſimilitudinem efformatas, huc & illuc (una cum ſimulacris incluſis) facile transferendas. Hæc ſententia patronos invenit eruditos, [a] *Grotium*, [b] *Hammondum*, [c] *Johannem Gregorium*, alios. Neque hæc opinio probabilitate ſua carere videtur: nam,

(1°.) CAPSULÆ illæ, ſimulacra parvula continentes & ad effigiem templi factæ, idololatriæ veteris inſtrumenta fuerunt, uſu frequente trita. Hoc multis veterum teſtimoniis evinci poſſet, ſi [d] *Caſaubonus*, [e] *Grotius*, [f] *Hammondus*, & *Gregorius* jam dictus, hanc provinciam non præoccupaſſent. Neutiquam itaque credibile eſt, Iſraelitas (inſatiabiles illos idolorum cultores) tam inſignibus & uſitatis idololatriæ ſignis & inſtrumentis carere voluiſſe, qui nullos ritus, nulla Deorum monſtra, flagitia nulla cum idololatria conjuncta recuſarunt. (2°.) [g] *S. Lucas* memorat ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, ædiculas aut thecas argenteas, effigie templi factas, quibus Dianæ (i. e. Lunæ) ſimulacra recondebantur; quas etiam Gentiles, ad abigenda maleficia, vel obtinenda fortunæ bona circumferebant. Eſt itaque conſentaneum exiſtimare, Gentiles eodem conſilio ductos, σκίνας aut ædiculas, imaginem Solis incluſam continentes, ſecum geſtare voluiſſe, eaſque per σκίνας τοῦ Μολόχ [i. e. Solis] hic intelligendas. (3°.) Cum vocabulum hic uſurpatum [סכות] plurale ſit, adeoque populum multa Molechi tabernacula geſtaſſe denotet; conſultum videatur vocem illam de parvulis delubris, aut capſulis tentorii ſacri formam imitantibus interpretari. Non patitur enim hiſtoriæ ſacræ ſilentium, nec rei ipſius improbabilitas, ut Iſraelitas in deſerto multa grandiora Tabernacula, in honorem Molochi, circumtuliſſe cenſeamus.

SECUNDO: hoc in animos inducunt alii, templum nempe vel tabernaculum aliquod grandiuſculum, e levi & portatili materia fabrefactum, hic intelligendum. *Chaldæus* in ea ſententia fuiſſe videtur, ſic textum explicans, *& portaſtis bini Tabernaculum Moloch*, &c. Hoc & [h] *Seldeno* viſum: cum enim in τοῦ *Siccuth* mentionem incideret, *Tentorium*, inquit, *erat, quod circumferri potuit, & in quo Molochi effigies: nam & diſerte meminit Philo apud Euſebium* ναοῦ ζυγοφορουμένου, *id eſt*, fani portatilis, *magni Phœnicum Dei quem Agroten vocabant.* In eandem ſententiam concurrunt auctores illi qui Dei tabernaculum anſam idololatris, eorum etiam tabernacula inſtituendi & circumferendi præbuiſſe ſentiunt: oportet enim ut Molochi tabernaculo aliquid molis tribuant, ne ab exemplari ſuo, Dei tabernaculo, nimis diſcrepare videatur. Huic opinioni ſundum præbere creditur ethnicorum conſuetudo, qui Tabernacula & Templa illa portatilia frequenti in uſu habuere. Moris hujuſce veſtigium haud obſcurum nobis exhibet Græcorum verſio, 2 *Sam.* 7. 23. ubi verba Davidis [*a facie populi tui quem redemiſti tibi ex Ægypto, gentibus, & Diis*] ſic illi transferunt, τοῦ ἐκβαλεῖν σε ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ σου, οὓς ἐλυτρώσω σεαυτῷ ἐξ Αἰγύπτου, ἔθνη καὶ σκηνώματα. Ideo vero *Deos* exponunt per σκηνώματα *Tabernacula*, quod in iis ethnici Deos eorum colere ſolerent & circumferre. Hujuſmodi σκήνωμα, vel portatile tabernaculum ſibi fieri curavit [i] *Conſtantinus*, ut illud, in bellum profecturus, circumferret; & in eo [non idolo, ſed] Deo cultum exhiberet. Ethnicos etiam ædiculas quaſdam, templi formam & effigiem exprimentes, & Deorum ſuorum ſimulacra continentes, habuiſſe, eaſque plauſtris aut ſacerdotum humeris elatas non raro protuliſſe, ſatis probavit [k] *Doughteius* noſtras, variis ex *Herodoto*, *Diodoro Siculo*, & *Xiphilino*, productis teſtimoniis. Eo itaque ſe conferat lector, in hoc argumento curioſe verſari cupiens.

TERTIO: viſum eſt aliis, hic *Siccuth* nomine *Thenſas* aut Lecticas intelligendas. Erat autem *Thenſa*, [l] vehiculum aut ferculum argenteum vel eburneum, velo ſæpe coopertum, quo ſimulacra Deorum, in pompis imprimis, efferebantur. Atque hanc ſententiam [m] *Lud. de Dieu* calculo ſuo non indignam duxit: nam hunc textum explicans, סכות *recte per* σκηνὴν *a Luca verſum* docet, *quia tentoriis & thenſis Deos circumferre antiquiſſimo ritu ſolebant idololatræ.* Sic & [n] *Seldenus* noſter rem præſentem intellexit: nam, de Siccuth loquens, inquit, *Aquilæ vertitur* συσκιασμοὶ, *id eſt*, Umbracula; *Symmacho, LXX, & D. Lucæ*, σκηνὴ, *quod, ut* σκήνωμα, *pro delubro ſumi poteſt. Lecticam potius in*

a *Annot.* ad *Amoſ.* c. 5. 26. b In *Act.* 7. 43. c *Not.* & *Obſerv.* cap. 11. d In *Act.* 19. 24. e In loc. eund. f Ub. ſupr. g *Act.* 19. 24. h De *Diis Syr. Synt.* 1. cap. 6. p. 191. i Vid. *Socr. Hiſt. Eccleſ.* L. 1. c. 18. p. 48. 45 k *Analect. Sacr.* P. 2. *Excurſ.* 59. l *Vehitur ſimulacrorum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompâ ludorum Circenſium Deorum ſimulacra.* Macrob. ſat. l. 1. cap. 23. m *Animad.* in *Act.* 7. v. 43. p. 65. n De *Diis Syr. Synt.* 1. cap. 6. p. 190.

SECT. I. *qua portabant numinis, id eſt, Molochi imaginem intelligo: nam* נשאתם *interpretantur LXX,* ἀνελάβετε, *id eſt,* in manus ſumebatis, ut portaretis;—*quod certe, ad imagines in lecticis aut thenſis circumlatas optime referas.*

QUÆNAM e ſententiis hiſce tribus verior eſt, nobis a Moſis ætate tam longe remotis non licet expedire: nec operæ pretium eſt peculiarem formam סכות curioſius inveſtigare: cum præſertim apud omnes conſtet, hac voce receptaculum aliquod intelligendum eſſe, quo *Molochi* ſimulachrum circumgeſtabatur.

מלככם *Molochi veſtri.* De genuina vocis hujus origine & notatione [a] alibi forſan ad ſatietatem dixi, eamque *Deum* ſimul & *Regem* notare, manifeſtum feci. Id unum itaque provinciæ jam ſuſceptæ ratio poſtulare poteſt, ut oſtendam brevi, quis ille Deorum aut Regum fuit quem Iſraelitæ in Deſerto ſibi proprium dicarunt, & *Molochi* titulo coluerunt. Hoc equidem non adeo facili negotio expediendum, cum vox hæc, apud Ægyptios Martem, apud Phœnices Saturnum, apud Ammonitas regem aliquem præ cæteris illuſtrem ſignificaret. Sed ſi res tam obſcura conjecturam ferret, exiſtimarem Iſraelitas hoc nomine Solem immediate & *præcipue* coluiſſe. Cum enim Sol rerum ſublunarium præſes ſit, & inter aſtra, quibus *militiæ* nomen datum eſt, ordinem & locum quaſi ducis aut regis teneat; nomen *Molech,* regem denotans, ei merito convenire videatur. Deinde: S. *Stephanus* hunc ipſum *Amoſi* locum citat, ut Iſraelitas *cœli militiæ* cultum divinum tribuiſſe probet: par eſt itaque ut *Molechum* de Sole, ſtellarum principe, dictum exiſtimemus. Præterea: *Pſalmiſta,* verba de cœlis habens, inquit, [b] *Soli poſuit tabernaculum in iis:* his enim ad inſaniam Gentilium religioſam alludere, eamque tacite ſugillare videtur, qui Solem [cui Deus in cœlis tabernaculum poſuit] in anguſtis ipſorum σκηνώμασι circumferre ſtudebant, eumque hac ratione non tam colebant quam dehoneſtabant. Sed hac in re nimius forte videar, cum vel inde ſuſpicari liceat, Iſraelitas Solem ut cœli מלך aut *regem* coluiſſe; quod Luna, [c] *ſoror Phœbi,* a [d] Gentilibus & [e] Iſraelitis מלכה *cœli regina* diceretur.

QUAMVIS autem Iſraelitæ Solem *præcipue,* nomine Molechi, colerent; non eſt abſurdum opinari, clarum aliquem Ægypti regem [forſan Oſirin] hoc etiam vocabulo denotari. Nam *Oſiris* rex olim Ægyptius erat, de patria ſua præclare meritus, cujus animam in [f] Solem abiiſſe credebant Ægyptii, quem etiam in Sole religione præcipua venerabantur. Hujus etiam vocabuli [מלככם *Regis veſtri*] ſenſus atque emphaſis opinari ſuadent, Iſraelitas hac ſuperſtitione imbutos in Ægypto illius odorem in Deſerto ſervaſſe, & *Oſirin* hunc peculiari *Regis ſui* titulo coluiſſe. Hoc & eo probabilius, quod [g] *in Ægyptum cordibus eorum reverterentur,* Ægypti mores, ollas, Deos, toti ſpirarent, & (quod ſtatim oſtendimus) alium Ægypti regem, Remphan aut Remphis dictum in ſtella *Chijun* vel Saturni, colerent. Jam ex improviſo pene deventum eſt ad verba proxima,

ואת כיון *Et Chijun.* Hoc idolum, non niſi ſemel in Scriptura memoratum, variis conjecturis occaſionem adminiſtravit. Eas autem omnes ambitioſe colligere vel refutare nil opus eſt, cum Iſraelitas eo nomine Saturnum coluiſſe, luculentis argumentis evinci, ne dicam, demonſtrari poſſit. Nam,

(1°.) TESTATUR Aben-Ezra *Chijun* eſſe Saturnum, & hoc illi nomen inditum apud Perſas & Iſraelitas. Illius autem teſtimonium eo minus falſi ſuſpectum habeo, quod in [h] *Etymologico* quodam *Perſico-Turcico* quod ex Oriente Cl. *Golius* attulit, cui nomen *Daniſtan,* in Cap. primo, ubi nomina ſtellarum enumerantur, כיואן pro *Saturno* recenſeatur. Et viri docti teſtatum faciunt, in Lexico illo Arabico copioſiſſimo, cui titulus *Camus,* כיון explicari per זחל *Zohalo,* celebre ſatis apud Arabes Saturni nomen. Saturnum Syris etiam alias כאון *Cevan* dici, nos docet Cl. [i] ille linguarum Orientalium myſtes.

(2°.) SENTENTIAM hanc firmant & illuſtrant voces illæ Punicæ apud [k] *Plautum,* in hunc modo integritati ſuæ priſtinæ a *Petito* reſtitutæ, תמונה שאל וחק *imago quæ Deus eſt & ſculptile:* & מוני לכיון *Imago Chijuni.* In quæ verba ſic tandem annotavit auctor [l] ille: *certe quæ hic dicitur* מוני לכיון *ſcena præcedenti appellatur* תמונה שאל וחוק *teſſera quæ imaginem Saturni expreſſam habet. Eſt quippe apud Phœnices,* אל *Græcorum* Κρόνος, *Saturnus.* Poſtremis hiſce *Petiti* verbis fidem affert *Damaſcius,* in *Iſidori* vita, ubi inquit, Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ηλ καὶ Βὴλ ἐπονομάζουσι.

a Lib. 2. cap. 13. Sect. 1, 2, 3. b *Pſal.* 19. 5. c *Apul.* lib. 11. *Metamor.* p. 358. d Καῦδε θεὰ βασίλεια, φαέσφορε, δῖα σελήνη. *Orph.* ad *Lunam.* e *Jerem.* 7. 18. f *Euſeb. Præpar. Evang.* lib. 1. c. 9. & l. 3. cap. 11. g *Act.* 7. 39. h Vid. *De Dieu* in *Act.* 7. p. 66. i *Pocock. Hiſt. Arab.* p. 390. k *Pœnul. Act.* 5. *Scen. Punic.* 1, & 2. l *Miſcel.* lib. 2. cap. 2.

(3°.) HANC

(3°.) HANC ſententiam paulo firmiorem reddit illa ſignificationis affinitas quæ inter nomina illa, *Saturnus* & *Chijun*, intercedit. Nempe *Chijun*, ex uſu Perſarum, *Dominum magnum* notat, כיואן enim a כא talem Dominum ſonat. Et verbum סטר (unde *Saturnus* oritur) in derivatis ab eo, Regem, Proregem, Dominatorem aut Satrapam, apud Chaldæos, * Syros, atque Arabes, non infrequenter ſignificat. Huic aſſertioni roboris aliquid affert nomen מסטרנין ſummos regni [a] præfectos notans, in quo *Saturni* literæ ſingulæ reperiantur. Fateor interim, eos non plane negligendos eſſe, qui vocem illam arceſſunt a Chaldæorum סטר quod *deſtruere* ſignificat, ut Saturnus idem denotet quod Απολλύων, Rev. 9. 11. SECT. I.

(4°.) SATURNUM nomine *Chijun* cenſendum eſſe, ſuadet verſionum antiquarum fides. Nam *Theodotio Chijun* ἀμαύρωσιν *obſcuritatem* [b] reddit; *Theophylactus*, ad *Act.* 7. τύφλωσιν, & [c] *Scholiaſtes* σκοτισμόν. Hujus autem verſionis nulla tam commoda ratio reddi poteſt, quam quod ſtellam Saturni, quæ ob ſummam a nobis diſtantiam obſcura eſt admodum & oculorum pene aciem fugit, nomine *Chijun* intelligendam exiſtimarint. Nam *Achilles Tatius* in *Iſag.* hac de cauſa ſydus illud ἀμαυρώτατον appellat, & nonnulli ab Hebræorum כהר *texit*, *abſcondit*, *occultavit*, Saturnum petunt; prout & alii nomen ejus Κρόνος, a Syrorum כורנא (quod *atroris* notionem habet) ob ſyderis illius aſpectum tenebricoſum & ſummam obſcuritatem, derivandum ſentiunt. Nec ab his diſſentit *Latii* nomen, aſtro Saturni a *latendo* datum.

(5°.) VETERES Orphicæ theologiæ conſulti, notante [d] *Lilio Gyraldo*, Bacchum ſphæræ octavæ præfecerunt, & inde *Perikionium* eum appellarunt. Cur autem Bacchum, illius ſphæræ præſidem, *Perikionium* nuncuparent, nemo facile dixerit, niſi quod ſphæra octava Saturni ſphæram ambiret, & Bacchus, (circa ſphæram τῷ כיון *Cion* aut Saturni collocatus) inde Περικιόνιος diceretur. Hoc argumentum me [e] Cl. *Bocharto* debere, non ingratus agnoſco.

(6°. *Chijun* id ipſum eſſe quod Saturnus, hinc etiam innoteſcat quod LXX, cum in Ægypto ſcriberent, loco *Chijun*, nomen Ægyptium Ρεμφὰν ſubſtituerint; ut ſcil. eorum verſionem ad captum & guſtum Ægyptiorum, qua licuit accommodarent. Eo vero nomine Saturni ſtellam Ægyptiis antiquis innotuiſſe, probat Alphabetum Ægyptiacum, ante annos aliquot a [f] *Kirchero* luce publica donatum. Nam in eo, Planetarum nomina hoc ordine ſcripta & explicata reperiamus; Πιρη Sol, Πιο Luna, Ρηφαν Saturnus, Πιζθυς Jupiter, Μολοχ Mars, Σβροθ Venus, Πιερμης Mercurius. Rei hujuſce, perobſcuræ antea, ſignificatio, magnam huic loco lucem præbuit, & interpretes omnes, miſere laborantes & impeditos antea, ſtatim explicavit. Hinc enim aperte conſtat, interpretes Græcos Chijun & Remphan pro ἰσοδυναμοῦσι habuiſſe, & Remphan in locum τῷ *Chijun* in *Amoſo* ſuffeciſſe; quod id etiam Saturnum ſignificaret, & apud Ægyptios magis in uſu verſaretur.

UNUM quod hic objici poſſit, & lectorem ſuſpenſum teneat, breviter enodabo: hoc nempe fragmentum (uti creditur) Ægyptiacum, temporum recentiorum figmentum eſſe, nec quicquam veteris Ægypti continere. In eo enim Mercurius, Πι-ερμῆς, Jupiter, Πι-ζθὺς, & Sol, Πιρὴ, dicitur; cum Jovem *Ammun*, Mercurium *Thoth*, & Solem *Oſirin*, ab antiquis Ægyptiis appellatum fuiſſe, ne pueros fugiat. Ideoque *Remphan* olim apud Ægyptios Saturnum indicaſſe, temere colligitur e fidei tam ſubleſtæ vel incertæ teſtimonio. Objectio.

SED hæc objectio cauſam meam magis minatur quam lædit. Fatendum eſt enim, nonnulla Planetarum nomina, in Catalogo jam dicto recenſita, Græcam originem olere: [g] ſub Ptolemæis enim ſermo Græcus tam altas in Ægypto radices egit, quod tandem Coptorum dialectus multo plures haberet voces Græcas quam Ægyptias. Hoc autem non obſtat quo minus aliqua ſuperſint hodie veteris Ægypti vocabula, & nonnulla Planetarum nomina [Remphan imprimis] ad originem Ægyptiam referantur. Si quis hoc inficias iverit, rationem reddere non potis eſt, cur *Remphan* in locum τῷ כיון ſuffectus fuerit, niſi veterem cantilenam, de codice Græco vel Hebræo, Librarii alicujus incuria, miſere depravato, nobis occinat. Sed progredior:

כוכב אלהיכם *Stellam Dei veſtri.* Illa ſenſus incerti vocabula variis doctorum ſententiis materiam adminiſtrarunt. Nam,

* Vid. *Pocock.* not. in *Specim Hiſt. Arab.* p. 390. a Vid. *Caſtell. Lex Heptaglot.* in voc. סטר b *S. Hieron.* in *Amoſ.* 5. T. 3. col. 1422. c Vid. *Scholiaſt. Græc.* in *Act.* 7. d *Syntag.* 7. de *Baccho.* &c. Tom. 1. col. 288. A e *Geogr. ſacr* P. 2. L. 1. cap. 18. col. 443. 10 f *Lexic. Copt.* p. 49. & Vid. *Prodr. Copt.* p. 147. g Vid. *Boch. Phaleg.* P. 1. col. 58, 59.

SECT. I. *qua portabant numinis, id eſt, Molochi imaginem intelligo: nam* נשאתם *interpretantur LXX,* ἀνελάβετε, *id eſt,* in manus ſumebatis, ut portaretis;—*quod certe, ad imagines in lectricis aut thenſis circumlatas optime referas.*

QUÆNAM e ſententiis hiſce tribus verior eſt, nobis a Moſis ætate tam longe remotis non licet expedire: nec operæ pretium eſt peculiarem formam סכות תֵּ curioſius inveſtigare: cum præſertim apud omnes conſtet, hac voce receptaculum aliquod intelligendum eſſe, quo *Molochi* ſimulachrum circumgeſtabatur.

מלככם *Molochi veſtri.* De genuina vocis hujus origine & notatione [a] alibi forſan ad ſatietatem dixi, eamque *Deum* ſimul & *Regem* notare, manifeſtum feci. Id unum itaque provinciæ jam ſuſceptæ ratio poſtulare poteſt, ut oſtendam brevi, quis ille Deorum aut Regum fuit quem Iſraelitæ in Deſerto ſibi proprium dicarunt, & *Molochi* titulo coluerunt. Hoc equidem non adeo facili negotio expediendum, cum vox hæc, apud Ægyptios Martem, apud Phœnices Saturnum, apud Ammonitas regem aliquem præ cæteris illuſtrem ſignificaret. Sed ſi res tam obſcura conjecturam ferret, exiſtimarem Iſraelitas hoc nomine Solem immediate & *præcipue* coluiſſe. Cum enim Sol rerum ſublunarium præſes ſit, & inter aſtra, quibus *militiæ* nomen datum eſt, ordinem & locum quaſi ducis aut regis teneat; nomen *Molech,* regem denotans, ei merito convenire videatur. Deinde: S. *Stephanus* hunc ipſum *Amoſi* locum citat, ut Iſraelitas *cœli militiæ* cultum divinum tribuiſſe probet: par eſt itaque ut *Molechum* de Sole, ſtellarum principe, dictum exiſtimemus. Præterea: *Pſalmiſta,* verba de cœlis habens, inquit, [b] *Soli poſuit tabernaculum in iis:* his enim ad inſaniam Gentilium religioſam alludere, eamque tacite ſugillare videtur, qui Solem [cui Deus in cœlis tabernaculum poſuit] in anguſtis ipſorum σκηνώμασι circumferre ſtudebant, eumque hac ratione non tam colebant quam dehoneſtabant. Sed hac in re nimius forte videar, cum vel inde ſuſpicari liceat, Iſraelitas Solem ut cœli מלך aut *regem* coluiſſe; quod Luna, [c] *ſoror Phœbi,* a [d] Gentilibus & [e] Iſraelitis מלכה *cœli regina* diceretur.

QUAMVIS autem Iſraelitæ Solem *præcipue,* nomine Molechi, colerent; non eſt abſurdum opinari, clarum aliquem Ægypti regem [forſan Oſirin] hoc etiam vocabulo denotari. Nam *Oſiris* rex olim Ægyptius erat, de patria ſua præclare meritus, cujus animam in [f] Solem abiiſſe credebant Ægyptii, quem etiam in Sole religione præcipua venerabantur. Hujus etiam vocabuli [מלככם *Regis veſtri*] ſenſus atque emphaſis opinari ſuadent, Iſraelitas hac ſuperſtitione imbutos in Ægypto illius odorem in Deſerto ſervaſſe, & *Oſirin* hunc peculiari *Regis ſui* titulo coluiſſe. Hoc & eo probabilius, quod [g] *in Ægyptum cordibus eorum reverterentur,* Ægypti mores, ollas, Deos, toti ſpirarent, & (quod ſtatim oſtendimus) alium Ægypti regem, Remphan aut Remphis dictum in ſtella *Chijun* vel Saturni, colerent. Jam ex improviſo pene deventum eſt ad verba proxima,

ואת כיון *Et Chijun.* Hoc idolum, non niſi ſemel in Scriptura memoratum, variis conjecturis occaſionem adminiſtravit. Eas autem omnes ambitioſe colligere vel refutare nil opus eſt, cum Iſraelitas eo nomine Saturnum coluiſſe, luculentis argumentis evinci, ne dicam, demonſtrari poſſit. Nam,

(1°.) TESTATUR Aben-Ezra *Chijun* eſſe Saturnum, & hoc illi nomen inditum apud Perſas & Iſraelitas. Illius autem teſtimonium eo minus falſi ſuſpectum habeo, quod in [h] *Etymologico* quodam *Perſico-Turcico* quod ex Oriente Cl. *Golius* attulit, cui nomen *Daniſtan,* in Cap. primo, ubi nomina ſtellarum enumerantur, כיואן pro *Saturno* recenſeatur. Et viri docti teſtatum faciunt, in Lexico illo Arabico copioſiſſimo, cui titulus *Camus,* כיון explicari per זחל *Zohalo,* celebre ſatis apud Arabes Saturni nomen. Saturnum Syris etiam alias כאון *Cevan* dici, nos docet Cl. [i] ille linguarum Orientalium myſtes.

(2°.) SENTENTIAM hanc firmant & illuſtrant voces illæ Punicæ apud [k] *Plautum,* in hunc modo integritati ſuæ priſtinæ a *Petito* reſtitutæ, תמונה שאל וחק *imago quæ Deus eſt & ſculptile:* & מוני לכיון *Imago Chijuni.* In quæ verba ſic tandem annotavit auctor [l] ille: *certe quæ hic dicitur* מוני לכיון *ſcena præcedenti appellatur* תמונה שאל וחוק *teſſera quæ imaginem Saturni expreſſam habet. Eſt quippe apud Phœnices,* אל *Græcorum* Κρόνος, *Saturnus.* Poſtremis hiſce *Petiti* verbis fidem affert *Damaſcius,* in *Iſidori* vita, ubi inquit, Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ηλ καὶ Βὴλ ἐπονομάζουσι.

a Lib. 2. cap. 13. Sect. 1, 2, 3. b *Pſal.* 19. 5. c *Apul.* lib. 11. *Metamor.* p. 358. d Καῦσι θεὰ βασίλεια, φαέσφορε, δῖα σελήνη. *Orph.* ad *Lunam.* e *Jerem.* 7. 18. f *Euſeb. Præpar. Evang.* lib. 1. c. 9. & l. 3. cap. 11. g *Act.* 7. 39. h Vid. *De Dieu* in *Act.* 7. p. 66. i *Pocock. Hiſt. Arab.* p. 390. k *Pœnul. Act.* 5. *Scen. Punic.* 1, & 2. l *Miſcel.* lib. 2. cap. 2.

(3°.) HANC

(3°.) HANC ſententiam paulo firmiorem reddit illa ſignificationis affinitas quæ inter nomina illa, *Saturnus* & *Chijun*, intercedit. Nempe *Chijun*, ex uſu Perſarum, *Dominum magnum* notat, כיואן enim a כא talem Dominum ſonat. Et verbum סטר (unde *Saturnus* oritur) in derivatis ab eo, Regem, Proregem, Dominatorem aut Satrapam, apud Chaldæos, * Syros, atque Arabes, non infrequenter ſignificat. Huic aſſertioni roboris aliquid affert nomen מסטרנין ſummos regni [a] præfectos notans, in quo *Saturni* literæ ſingulæ reperiantur. Fateor interim, eos non plane negligendos eſſe, qui vocem illam arceſſunt a Chaldæorum סטר quod *deſtruere* ſignificat, ut Saturnus idem denotet quod Απολλύων, Rev. 9. 11. SECT. I.

(4°.) SATURNUM nomine *Chijun* cenſendum eſſe, ſuadet verſionum antiquarum fides. Nam *Theodotio Chijun* ἀμαύρωσιν *obſcuritatem* [b] reddit; *Theophylactus*, ad *Act.* 7. τύφλωσιν, & [c] *Scholiaſtes* σκοτισμόν. Hujus autem verſionis nulla tam commoda ratio reddi poteſt, quam quod ſtellam Saturni, quæ ob ſummam a nobis diſtantiam obſcura eſt admodum & oculorum pene aciem fugit, nomine *Chijun* intelligendam exiſtimarint. Nam *Achilles Tatius* in *Iſag.* hac de cauſa ſydus illud ἀμαυρώτατον appellat, & nonnulli ab Hebræorum כתר *texit*, *abſcondit*, *occultavit*, Saturnum petunt; prout & alii nomen ejus Κρόνος, a Syrorum כורנא (quod *atroris* notionem habet) ob ſyderis illius aſpectum tenebricoſum & ſummam obſcuritatem, derivandum ſentiunt. Nec ab his diſſentit *Latii* nomen, aſtro Saturni a *latendo* datum.

(5°.) VETERES Orphicæ theologiæ conſulti, notante [d] *Lilio Gyraldo*, Bacchum ſphæræ octavæ præfecerunt, & inde *Perikionium* eum appellarunt. Cur autem Bacchum, illius ſphæræ præſidem, *Perikionium* nuncuparent, nemo facile dixerit, niſi quod ſphæra octava Saturni ſphæram ambiret, & Bacchus, (circa ſphæram τῦ כיון *Cion* aut Saturni collocatus) inde περικιόνιος diceretur. Hoc argumentum me [e] Cl. *Bocharto* debere, non ingratus agnoſco.

(6°. *Chijun* id ipſum eſſe quod Saturnus, hinc etiam innoteſcat quod LXX, cum in Ægypto ſcriberent, loco *Chijun*, nomen Ægyptium Ρεμφὰν ſubſtituerint; ut ſcil. eorum verſionem ad captum & guſtum Ægyptiorum, qua licuit accommodarent. Eo vero nomine Saturni ſtellam Ægyptiis antiquis innotuiſſe, probat Alphabetum Ægyptiacum, ante annos aliquot a [f] *Kirchero* luce publica donatum. Nam in eo, Planetarum nomina hoc ordine ſcripta & explicata reperiamus; Πιρη Sol, Πιο Luna, Ρηφαν Saturnus, Πιζθυς Jupiter, Μολοχ Mars, Σβροθ Venus, Πιερμης Mercurius. Rei hujuſce, perobſcuræ antea, ſignificatio, magnam huic loco lucem præbuit, & interpretes omnes, miſere laborantes & impeditos antea, ſtatim explicavit. Hinc enim aperte conſtat, interpretes Græcos Chijun & Remphan pro ἰσοδυναμῦσι habuiſſe, & Remphan in locum τῦ *Chijun* in *Amoſo* ſuffeciſſe; quod id etiam Saturnum ſignificaret, & apud Ægyptios magis in uſu verſaretur.

UNUM quod hic objici poſſit, & lectorem ſuſpenſum teneat, breviter enodabo: hoc nempe fragmentum (uti creditur) Ægyptiacum, temporum recentiorum figmentum eſſe, nec quicquam veteris Ægypti continere. In eo enim Mercurius, Πι-ερμῆς, Jupiter, Πι-ζθὺς, & Sol, Πιρὴ, dicitur; cum Jovem *Ammun*, Mercurium *Thoth*, & Solem *Oſirin*, ab antiquis Ægyptiis appellatum fuiſſe, ne pueros fugiat. Ideoque *Remphan* olim apud Ægyptios Saturnum indicaſſe, temere colligitur e fidei tam ſubleſtæ vel incertæ teſtimonio. Objectio.

SED hæc objectio cauſam meam magis minatur quam lædit. Fatendum eſt enim, nonnulla Planetarum nomina, in Catalogo jam dicto recenſita, Græcam originem olere: [g] ſub Ptolemæis enim ſermo Græcus tam altas in Ægypto radices egit, quod tandem Coptorum dialectus multo plures haberet voces Græcas quam Ægyptias. Hoc autem non obſtat quo minus aliqua ſuperſint hodie veteris Ægypti vocabula, & nonnulla Planetarum nomina [Remphan imprimis] ad originem Ægyptiam referantur. Si quis hoc inficias iverit, rationem reddere non potis eſt, cur *Remphan* in locum τῦ כיון ſuffectus fuerit, niſi veterem cantilenam, de codice Græco vel Hebræo, Librarii alicujus incuria, miſere depravato, nobis occinat. Sed progredior:

כוכב אלהיכם *Stellam Dei veſtri.* Illa ſenſus incerti vocabula variis doctorum ſententiis materiam adminiſtrarunt. Nam,

* Vid. *Pocock.* not. in *Specim Hiſt. Arab.* p. 390. a Vid. *Caſtell. Lex Heptaglot.* in voc. סטר b *S. Hieron.* in *Amoſ.* 5. T. 3. col. 1422. c Vid. *Scholiaſt. Græc.* in *Act.* 7. d *Syntag.* 7. de *Baccho.* &c. Tom. 1. col. 288. A e *Geogr. ſacr.* P. 2. L. 1. cap. 18. col. 443. 10 f *Lexic. Copt.* p. 49. & Vid. *Prodr. Copt.* p. 147. g Vid. *Boch. Phaleg.* P. 1. col. 58, 59.

SECT. I. (1°.) NONNULLI כיון *ſtellam*, non proprie, ſed figurate capiendam ſentiunt, pro ſimulachro nempe quo ſtellæ natura vel figura repræſentabatur. Nam obſervante [a] *Grotio, gentium in Oriente ſimulacra pleraque, Solem, Lunam, Saturnum, Venerem, aut aſtrum aliud* referebant; *& quidem ea hominum opinione, ut crederent deductum magicis quibuſdam ritibus ſpiritum ab aſtris in ſimulacris morari, atque ibi vim ſuam exerere bono illa ſimulacra venerantium.* Hoc more veteri factum teſtatur [b] *Maimonides*, primos idololatriæ progreſſus referens. De tali ſimulacro, in ſtellæ alicujus honorem facto, nonnulli vocem כיון libentius interpretantur, quod neceſſe ſit ut vox illa pluralis צלמיכם ad Molechum & aliud aliquod ſimulacrum referatur; quod etiam Iſraelitæ ſtellam hic *portaſſe* dicantur, quod de ſtella proprie ſic dicta nemo ſanus intellexerit. In hanc itaque ſententiam fertur *Chaldæus*, ſic textum explicans, *& Kiun imaginem veſtram, ſydus idolum veſtrum, quod feciſtis vobis.*

(2°.) ALII *ſtellam* hic ſenſu proprio & maxime frequenti ſumendam ſentiunt, & *Amoſum* has voces eo conſilio præcedentibus addidiſſe, ut quis eſſet iſte *Chijun* (melius forſan Arabibus notus quam ſui temporis Hebræis) explicatius indicaret; ut nempe *ſtellam* eſſe doceret, quam Iſraelitæ (morem Ægypti ſervantes) Dei vice colebant, & in qua virum aliquem, olim bene meritum, & in Deos relatum adorabant. Nam ſtellam pro Deo colere, apud Ægyptios & alios in morem tam frequentem abiit, quod ἀστὴρ, [1] *Oro* teſte, παρ' Αἰγυπτίοις, γεγραμμένος, Θεὸν σημαίνει.

Objectio. NON diſſimulandum eſt interim, quin e verbis hoc ſenſu ſumptis, diſſidii nonnihil inter *Amoſum* & S. *Stephanum*, hæc verba citantem, oriri videatur. *Amoſus* enim Iſraelitas *Chijun ſtellam Dei ſui*; S. *Stephanus* eos *ſtellam Dei ſui Remphan* aut *Chijun*, coluiſſe dicat: adeo ut Propheta *Chijun* & *ſtellam* confundere, B. Martyr *ſtellam* & *Remphan* aut *Chijun*, tanquam duo diverſa, ſeparare, cenſeatur.

Duplici reſponſo ſolvitur. 1m. HOC autem diſſidium duplici reſponſo componamus: primum nobis ſuppeditat [c] auctor literis orientalibus inſtructiſſimus, his verbis: "ſicut ſtellam Saturni dicimus, "quæ eſt ipſe Saturnus;—fluvium Euphratis, qui eſt ipſe Euphrates; [d] ſculptilia Deorum, quæ ſunt Dii ſculptiles, expanſum cœli, cœlum ipſum expanſum; ſtellam Jovis, quæ eſt ipſe Jupiter; ita *Amoſi* illud, *vos portaſtis Kiun, ſtellam Dei veſtri*, ipſiſſimum illud S. *Stephani* eſt, ἀνελάβετε τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, Ρεμφάν. Cum autem huic reſponſo non adeo fidenter adhæreret, ſtatim ſubjungit; "fateor etiam, me multum du- "bitare, an illud S. *Stephani* Ρεμφὰν conveniat genitivo caſu cum τοῦ Θεοῦ; an potius "accuſativo, cum τὸ ἄστρον: nam præterquam quod terminatio Arabica id innuat, "eadem tum erit conſtructio in Græco quæ in Hebræo, etſi dictionum ſitus variet.

2m. QUAMVIS autem huic reſponſo laudem debitam detrectare nolim, hunc nodum multo promptius hoc modo ſolvendum arbitror. Gentes antiquiores id moris habebant, ut Reges & Reginas eorum præclare meritos in aſtra conſecrarent, ipſorum nomina aſtris ipſis aſſignarent, iis etiam, in aſtris, & ſimul cum aſtris, honores divinos impertirent. Gentes reges in aſtris conſecrare ſolitos, nos docet *Sanchuniathon*, hiſtoricorum ethnicorum antiquiſſimus. [e] Eo enim auctore, Phœnices regem קרן Κρόνον in eam ſtellam conſecrabant quam Græci, a Phœnicibus edocti, Κρόνον, Latini Saturnum appellabant. Sic Aſtarte in ſtellam Veneris, Oſiris in Solem, Iſis in Lunam, Hammon in Arietem, Derceto in Piſcem, *Remphan* aut *Remphis* [Ægypti rex inclytus] in ſtellam *Chijun*, a ſuis conſecratus eſt: [f] Babylonii etiam ſtellam, cui Σεχὲς nomen, Hermeti, ceu propriam dedicarunt. Gentes etiam pleræque regum & heroum appellationes, ipſorum ſtellis frequenter impoſuerunt. Huic mori *Joannes Philoponus* [g] teſtimonium ſatis apertum perhibet: Ελληνες τοῖς ἀπλανῶν ἄστρων ἄλλοις ἄλλων θεῶν ἢ δαιμόνων ἢ ἡρώων,—λόγῳ παντὸς καὶ αἰτίας χωρὶς, ὀνόμασιν ἀνέθηκαν. *Gentiles ſtellas non errantes, aliis atque aliis Deorum dæmonumve aut heroum nominibus, citra rationem cauſamque dedicarunt.* Stellas etiam errantes, aut Planetas, Deorum ethnicorum nominibus inſignes fuiſſe, res notior eſt quam ut probationem deſideret. Neque Gentes Deorum ſuorum nomina tantum ſtellis imponebant, ſed eos una cum ſtellis adorabant, oculorum obtutus ad ſtellas, tanquam corpora Deorum ſuorum ſpiritibus animata, recta dirigentes. Ex his itaque non difficulter intelligi poſſit, cur *Amos*, Iſraelitas *Chijun*, *ſtellam Dei ſui*; S. *Stephanus* eos *ſtellam Dei Remphan* aut *Chijun*, coluiſſe dicat: Æ-

a *Not.* ad *Jer.* 10. 3. & *Eſ.* 24. 21. b Lib. de *Idololat.* c. 1. §. 3. c *De Dieu not.* in *Act.* 7. 43. p. 70, 71. d *Jeſ.* 21. 9. e Vid. *Grot.* ad *Exod.* 20. 3. f Σεχὲς, τῷ Ἑρμῇ ἀστὴρ, Βαβυλώνιοι. *Heſych.* in σεχ. g De *mund. creat.* l. 7. c. 14.

1 Vid. *Hor.*—*Apoll. Hieroglyphic.* cap. 13.

gyptii

gyptii nempe *Remphan* aut *Remphin* [famæ clarioris in Ægypto regem, a *Diodoro Siculo* memoratum] in *Chijun*, ſtellam Saturni, conſecraſſent: & Iſraelitæ ſemper in Ægypti morem proniores, nunc ipſum *Remphan*, nunc ſtellam ejus, nunc utrumque ſimul, religione ſingulari venerati ſunt. Ne hæc conjectura temere facta cenſeatur, legi velim quæ de hoc Ægyptio rege, [a] *Lud. Cappellus* in hunc Amoſi locum annotavit. SECT. I.

(3°.) QUIDAM de ſtella vera כוכב intelligunt, ſed אלהיכם tanquam caſus accuſativi nomen exponendum arbitrantur: ut ſenſus ſit, *ſuſtuliſtis tabernaculum*, vel honoraſtis, *Moloch, & Chijun ſtellam Deum veſtrum.* Nempe, ut innuat *Amos*, Iſraelitas *Chijun* vel Saturnum, præter cæteras ſtellas, ſibi ipſis amicum & propitium exiſtimaſſe, ideoque jure quaſi peculiari ſtellam illam ſibi vindicaſſe, & zelo præcipuo coluiſſe.

NULLAM e tribus illis expoſitionibus colore ſuo deſtitutam, nec plane rejiciendam eſſe cenſeo.

צלמיכם *Imagines veſtras.* Nondum ſatis inter Doctos convenit, quonam hoc plurale vocabulum referri debet. *De Dieu*, loco jam laudato, Prophetam *imagines* [in plurali] dixiſſe ſentit, *quia* סכות tabernaculum *non tantum locus erat & receptaculum in quo Moloch incluſus geſtabatur,—ſed & ipſum idolum erat, quippe imago cæli, in* [b] *quo Sol* aut *Moloch,—tanquam in tabernaculo continetur.* Cum autem ſæpe legantur Iſraelitæ, Solem, Lunam, & Sydera, nunquam autem cœlum ipſum, pro idolo habuiſſe; vero multo propius exiſtimetur, *Amoſum* in plurali numero locutum fuiſſe, quod Molochi in tabernaculo circumlati, & *Chijuni* in imagine repræſentati mentionem fecerat. Gentes enim non tantum Deos ſuos alios, ſed & ſtellas, in imaginibus ipſarum nomine donatis, adorabant & circumferebant. Sed hunc nodum facilius forte ſecare poſſimus quam ſolvere, dicentes, צלמיכם non ad *Moloch* & *Chijun*, ſed alias aliquas imagines, reſpectum gerere; cum olim vox ea ו copulativum præfixum habuerit, quod jam temporis injuria deſideratur. Hujus enim particulæ copulativæ memoriam retinet exemplar Alexandrinum, cujus Auctor vocem צלמיכם per καὶ τύπους ὑμῶν interpretatur: & lectio illa (quod alibi notamus) *Origenis*, ita [c] legentis, auctoritate confirmatur. Hanc etiam lectionem non parum confirmat ratio: cum enim ex hoc loco pateat, Iſraelitas in Deſerto quævis alia cultus ethnici objecta vel inſtrumenta [ναΐσκον vel tabernaculum, Molechi ſimulacrum, Chijun, Remphan, Solem, ſtellas] in ſacris habuiſſe; rationi conſonum eſt, ut exiſtimemus eos, ethnicorum ritu, parvulas alias imagines, tanquam lares aut penates, in deſerto circumtuliſſe, de quibus etiam vox ea צלמיכם commode ſatis intelligatur.

NOBIS jam reſtant explicandæ voces illæ, אשר עשיתם לכם *quas feciſtis vobis.* Hoc addit propheta, vel ut Iſraelitas imagines illas ex ingenio ſuo fabricaſſe doceret, eoſque mandati ſecundi [*ne facias tibi ſculptile*] fronte aperta violati reos ageret; vel ut tacite ſignificaret, Iſraelitas, in deſerto commorantes, deos illos aliis prætuliſſe, & jure quaſi peculiari ſibi ipſis vindicaſſe. Hanc conjecturam voces illæ, לכם צלמיכם מלככם אלהיכם, ſpecioſam reddunt. Quid enim לכם tot vocibus hoc in textu adderetur, niſi ut indicaret, Iſraelitas idola illa ſibi quaſi propria dicaſſe, & electione conſulta (uti viſa eſt) ſibi, præ aliis idolis accepiſſe? Numina vero jam dicta cæteris ideo præferebant (ut ego conjectura rationem capio) quod eorum in Deſertis errantium conditioni maxime conſona & accommodata videbantur. Tunc temporis enim, laribus incertis, oberrabant Iſraelitæ, viribus ſæpe caſſi, malis etiam vexati non facile recenſendis: erat autem Oſiris (quem in Molocho coluere) [d] σωμάτων ἑκάστου ἔθνους ἡγεμών, καὶ ἰσχύος καὶ ῥώμης καθηγητής· *Corporum uniuſcujuſque gentis præfectus, virium etiam & roboris ductor.* Conſultum itaque viſum eſt, Oſirin inprimis colere & propitiare, ut ille *roboris ductor* eorum vires reficeret, & res ſi forte labantes ſuſtentaret. Cum etiam in Deſerto viverent, Ægypto pulſi, plane hoſpites erant, rerum pene omnium inopia laborantes; & libertate gaudebant quidem, ſed cui duram Ægypti ſervitutem anteferre non dubitabant: cum itaque res eorum cardine tam infelici verterentur, Chijunum vel Saturnum impenſe colere, e re ſua futurum opinati ſunt. Refert enim [e] *Dionyſ. Halicarnaſ.* de Saturno loquens, antiquos idololatras exiſtimaſſe, τοῦτον τὸν δαίμονα πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις, *hunc dæmonem omnis felicitatis datorem hominibus & completorem.* Sed & Chijun [aut Saturnus] Jupiter Ξένιος, aut [f] *Deus*

a Not. in *Act.* 7. 43. b *Pſal.* 19. 5. c Lib. 5. contr. *Celſ.* p. 236. d *Mercur. Triſmeg.* ἐν τῇ Κόρῃ κόσμου. e *Antiq.* lib. 1. p. 29. 40 f 2 *Maccab.* 6. 2.

SECT. I. *hoſpitalis* fuiſſe videtur, qui homines inopes & æde certa deſtitutos in ſuam clientelam recipit. Anſam huic conjecturæ præbet *Hammonis* hoſpitis oratio Punica in *Plauti* [a] *Pœnulo:* eam enim e doctis [1] nonnulli in hunc ſenſum transferunt:

Eſt hoſpitalis teſſera, Saturni imago, (hanc fero)
Inter nos: eſto aliquis finis itineris mei, quo tandem
integritati meæ requies concedatur;
Ne ſolus, & miſer, afflictuſque errem huc & illuc.

Et ſcen. 2. Quemcunque, ut ſui miſereſcat, ſic alloquitur,

Hoſpitium teſſeræ meæ, cujus [b] *imago Chijun* [aut Saturnus] *eſt,*
Quæſo indica, ut miſerearis me.

Quid autem Chijuni imaginem hoſpitali teſſeræ impreſſam geſtaret Hanno, & ea ſola oſtenſa ſibi hoſpitii jura competere crederet; niſi quod numen illud hoſpitum curator, & violati juris hoſpitii vindex haberetur? ſi quid itaque in hac caligine percipiendum, Iſraelitæ in deſerto *Chijunum*, præter cæteros Ægypti vel Arabiæ deos, ideo coluere, quod ipſi jam hoſpites, inopes, nulli, eſſent, & ille deus hoſpitibus & afflictis maxime propitius & amicus eſſe crederetur. Sed ut ut iſta ſe habeant, Hebræorum patres Chijunum aut Saturnum zelo & affectu ſingulari proſecutos fuiſſe, eo facilius nobis perſuadeamus, quod illi ſuperſtitionis hujuſce fæces aliquas etiamnum retinere videantur. Nam Saturnus apud eos diei ſuæ præcipuæ, ſeptimæ nempe, præſes habetur, unde etiam a Sabbato, שבתאי dicitur; & Saturni ſydus Judæorum genti præcipue fauſtum & amicum eſſe, iiſque [c] *generandi & intelligendi vires præbere*, Rabbinorum non vulgarium fidem obtinet.

De verborum ordine.

SENSU verborum, ſigillatim ſpectatorum, explicato; methodi ratio jam poſtulat, ut ad eorum ordinem & conſtructionem genuinam indagandam noſmet accingamus. Nam hac de re cauſam dubitandi non levem præbent verſiones prope omnes, quæ hic abeunt in diverſa. Verſio Græca ſic textum reddit: Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ρεμφαν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε· Sentiunt itaque duo illi doctiſſimi [d] *Ludovici* [*Cappellus* & *De Dieu*] quod LXX *Interpretes ſic omnino legiſſe videantur,* ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון כוכב אלהיכם צלמיכם אשר עשיתם לכם *Vulgatus* hunc ſenſum huic loco dedit, *portaſtis tabernaculum Moloch veſtro & imaginem idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis:* quaſi verborum ſitus olim hic eſſet, ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר וגו׳ *Chaldæus* ſic Prophetæ mentem elucidandam cenſuit: *portaſtis tabernaculum* [2] *Moloch, & Kiun imaginem veſtram, ſidus idolum veſtrum, quod feciſtis vobis:* quaſi verba hoc ordine locata reperiiſſet, ונשאתם סכות מלככם ואת כיון אלהיכם כוכב צלמיכם וגו׳ Verſio *Syriaca* ſic textum reddit: *portaſtis tabernaculum Malchomi & Chevanis idoli veſtri, ſidus quod feciſtis vobis Deum:* unde pronum eſt inferre, *Syrum* verborum ordinem feciſſe, vel inveniſſe, ab hodierna lectione longe diſcrepantem. *Grotius* hunc locum reddit, *portaſtis tabernaculum Moloch, & Kiun imaginem veſtram ſtellæ, Deos veſtros quos feciſtis vobis*: quaſi in exemplari ſuo Hebræo ita legeretur, ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר וגו׳

SATIS exemplis hiſce declaratum eſt, vel horum verborum ordinem mobilem & in dubio poſitum eſſe, vel interpretes ea pro libitu ſuo tranſmutaſſe, ut nodo vel difficultate aliqua ſeipſos expedirent, & ſenſum elicerent (eorum judicio) magis expeditum & cohærentem. Cum autem e jam dictis appareat, hæc verba (prout in exemplari Hebræo jam ſe habent) apte cohærere, nec quicquam a ratione vel idololatriæ veteris uſu alienum continere; mihi religio erit fontem turbare, vel ordinem novum his verbis aſſignare. Verendum eſt, ne ſi verborum ordinem, tanquam rem mobilem & in lectoris arbitrio poſitam, invertamus, nulla nobis ſuperſit cynoſura qua ad Prophetæ mentem ſenſumque certo dirigamur.

De loci cohærentia.

TERTIO: cohærentia textus hujuſce, paulo obſcurior, proximo nobis elucidanda eſt. Ut autem hoc penſum felicius abſolvatur, expediet locum integrum in medium

a *Act.* 5. *ſcen.* 1. b מוני לכיון c Vid. *Lud. de Dieu* in *Act.* 7. p. 73. d *Not.* in *Act.* 7. 43.

1 Vid. *Petiti Miſcellanea*, Lib. 2. Cap. 1, & 2.
2 Apud *Targum Jonathan.* כתכומרכון *idolorum veſtrorum.*

proferre

proferre, qui ſic ſe habet; *an ſacrificia & munus obtuliſtis mihi in Deſerto, quadraginta annis, domus Iſrael? Et portaſtis tabernaculum Moloch, & Chijun,* &c. Hic interpretes verba torquent, addunt, mutant, & obnixe faciunt omnia, ut hic verſus cum præcedente cohærere, vel aliquid cognationis habere, videatur. At, ſi quid in me ſit judicii, conatu irrito: manet enim etiamnum inter verſus hoſce μέγα χάσμα, nec ulla machina fieri poteſt ut inter ſe cohæreant, niſi demus Prophetam abrupte locutum fuiſſe, & aliquid (a Judæis facile ſupplendum) tacita mente continuiſſe. Si itaque ſententiam meam, in re tam obſcura, liceret interponere, locum hunc, præruptum adhuc & hiantem, ſic in planitiem redigendum exiſtimarem; "*an ſacrificia & munus obtuliſtis mihi in Deſerto quadraginta annis?* Minime ſane: nam vitulum ſacrificio co- "luiſtis, [a] *& ſuſtuliſtis tabernaculum Moloch & Chijun,* & Deos illos oblatis hoſtiis, & "aliis ritibus tunc temporis uſitatis, honoraſtis. Adeo ut neceſſe haberem ſacrificio- "rum leges vobis imponere, Tabernaculum, & (illius appendicem) totum rituum Le- "galium apparatum inſtituere; & ea pleraque ad cultum meum transferre, quæ in "Deorum veſtrorum cultu locum præcipuum obtinuiſſent. Si itaque calculos rite ſub- "ducatis, appareat vos in Deſerto non tam mihi quam neceſſitati victimas obtuliſſe. Hanc paraphraſin Prophetæ menti conſentaneam eſſe, multis argumentis evinci poſſet; hæc autem in locum magis opportunum reſervanda cenſeo. Atque hoc unum in præſenti moneo, me ſcilicet ideo *vituli cultum* ad lacunam in *Amoſi* verbis explendam interponere, quod, [b] S. *Stephano* teſte, vituli cultus in cauſa fuerit, cur Iſraelitæ ad Moloch & Chijun colenda traderentur; & quod maxime probabile ſit, Prophetam rem nullam, niſi tritam, obviam, & a captu quovis vulgari facile ſupplendam, hic omittere voluiſſe.

SECT. I.

De loci veritate hiſtorica.

UNUM jam ſupereſt, ut nempe textus hujuſce verba conjunctim ſpectemus, eique veritatem hiſtoricam afferamus. Apud aliquos enim tantum non laborat *Amoſi* fides, quod *Moſes* cultum ſolummodo vituli memoret; nec, ſi populus Moloch & Chijun in deſerto coluiſſet, veriſimile ſit Moſem id tacite prætermittere voluiſſe. Neque credibile videtur, Iſraelitas in deſerto, rerum inopes & ſub vigili Moſis oculo conſtitutos, eorum idola ſplendido illo ceremoniarum apparatu, quo divites Ægyptii ſolebant, colere potuiſſe. Hic itaque ſudant interpretes, & eorum nonnulli quidvis pene dicere honeſtius exiſtimant, quam prorſus ſilere. Quid mihi viſum ſit eo libentius exponam, quod lector humanior nihil in re tam obſcura faſtidiet, quod probabilitatis alicujus vel ſpeciem præfert. Ambage remota, quæ cum veritate conjunctiora videntur, tribus hiſce theſibus lectori dabo:

PRIMA ſit hæc: Moſes nullibi verbis apertis aſſerit, Iſraelitas in deſerto Molochi Tabernaculum in humeros ſuſtuliſſe, vel Chijun aut Remphan in propatulo coluiſſe. De cultu tamen horem idolorum in deſerto, non magis dubitandum cenſeo, tantum quod *Moſes* eum tacite prætereat, quam de cultu Vituli, tantum quod *Amos* nullam ea de re mentionem faciat. Ad fidem ſatis eſt, quod eos cultus hujuſce profani reos peraget *Amos*, teſtis πολλῶν ἀνταξίων ἄλλων. Nec opus eſt, ut, interpretum more, Prophetæ verba a ſenſu ſuo nativo diſtorqueamus, aut ex aurei vituli vel Baal-Peoris hiſtoria Molochi tabernaculum & Chijuni cultum exculpere laboremus. Cum Iſraelitæ vitulum & Peorem in deſerto, ſub ipſo Moſis præſidio colerent; abſonum fidei videri nequit, eos etiam Molechum colere, ejuſque tabernaculum in humeros tollere voluiſſe; etiamſi Moſes nil tale memoriæ conſignaverit. *Hieroboamus* in hiſtoria ſacra, duas tantum *vitulas aureas* fabricaſſe dicitur; ipſe tamen duo tabernacula vel templa parvula vitulis ejus accommodavit, niſi [c] *Joſepho* referenti fidem abnuamus.

SECUNDO: *Amoſi* סכות præcipue de templis aut tentoriis parvulis, & Chijun de ſimulachris minuſculis, opere facili circumgeſtandis, intelligenda videntur. In hanc ſententiam veni, ſequentibus inductus argumentis:

(1°.) FAMILIARE fuit idololatris antiquioribus, iter præſertim ſuſcepturis aut cum hoſte congreſſuris, idola parvula ſecum ferre; ut itineris ſocios pugnæque duces atque auſpices haberent Deos tutelares, iiſque præſentibus cultum exhiberent. Moris hujuſce veſtigium haud obſcurum percipere licet in hiſtoria *Rachelis*, patris ſui *Theraphim* [ſimulacra parvula] ſuffurantis; forſan ut eos haberet viarum & periculorum ſuorum comites. *Laban* itaque Deos ſibi ereptos eſſe tam facile citoque deprehendit, forte quod eos, (ex more) viæ ſocios habere cupiens, non inveniret. Et ſervi *Jacobi*, Me-

a Καὶ ἀνελάβετε. LXX. b *Act.* 7. 41, 42. c Δύο ποιήσας δαμάλεις χρυσᾶς, καὶ οἰκοδομήσας ναΐσκους πετάτους. *Antiquit.* lib. 8. c. 8. p. 364. 40

SECT. I. ſopotamia nuper egreſſi, Deos illos, quos [a] *Jacob* abſtulit & ſepeliit, ſecum aſportarunt, ut iis in itinere ſuo, tanquam præſidibus ubique præſentibus uterentur. Quod autem ſervi Deos aut imagines illas ea mente circumferrent, e [b] verbis *Jacobi* cognoſcatur: *removete Deos alienos, qui* ſunt *inter vos,——Et ſurgamus, & aſcendamus ad Bethel, & faciam ibi altare Deo qui exaudivit me,——& fuit mecum in via qua ambulavi.* Quaſi diceret, "Deos alienos, offenſioni potius quam præſidio futuros, minime "circumferendos eſſe, ſed eum unum ſacrificiis honorandum & viæ ducem agnoſcen- "dum, quem ipſe Deum & ducem expertus ſum, in itinere tam longo & periculoſo. Hic affinitas argumenti me tacite præterire non ſinit [c] *argentea* illa *templa*, Epheſi venundata, quibus parvula Dianæ ſimulacra, ad cultum & præſidium facta, Deæ cultores circumgeſtabant. Nec Scripturæ tantum, ſed & Antiquorum monimenta paſſim indicant, idololatras, iter facientes, Deos ſuos ſecum adduxiſſe. Nam, [1] *Apuleio* teſte, ſolebant Ægyptii, peregre profecturi, ferre ſecum *Dei alicujus ſimulacrum*, ipſi*que feſtis diebus, thure, mero* aliquo, *& victimis ſupplicare.* Hunc morem ſpectat *Virgilii* illud, Æneid. 6. v. 68.

Errantesque Deos, agitataque numina Trojæ.

Nec in viis tantum, ſed & caſtris, Deos portatiles ſecum habuerunt, quorum nempe tutelæ fideique vitam & fortunas crederent. Nam teſtatur [d] hiſtoria ſacra, Philiſthæos eorum idola ſecum in prælium attuliſſe, & Davidem ea, juxta [e] legis præſcriptum, igni tradidiſſe. Alia moris hujus exempla congeſſit [f] *Gaſpar Sanctius*, quem, ſi volupe eſt, lector ipſe conſulat.

CUM itaque ſic more perantiquo & pervulgato receptum eſſet, ut omnes expeditionem civilem aut bellicam ſuſcepturi, parvulum Dei ſui σκιώωμα vel ſimulacrum ſecum in tutamen circumferrent; facile, vel tacente Moſe, credi poteſt, Iſraelitas in deſerto ſua etiam σκιώματα vel, παίδια, ſimulacra parvula continentia, eos inter media pericula jam conſtitutos defenſura, ſecum protuliſſe. Erant enim Iſraelitæ in omnes gentium, Ægypti præcipue, mores projectiſſimi, iter longum & periculis obſitum jam ſuſcepturi, ſæpe cum hoſtibus bello potentibus congreſſuri, Deos etiam [g] viæ duces & belli præſides impenſe deſiderabant.

(2°.) SENTENTIÆ noſtræ fidei non parùm ferunt verba *Joſhuæ*; ſic populum alloquentis; [h] *removete Deos alienos qui* ſunt *inter vos, & inclinate cor veſtrum ad Dominum*, &c. Nam neceſſe videtur, ut hæc verba de penatibus, aut ſimulachris quibuſdam parvulis, in ſecreto plerunque poſitis, & ab idololatris pleriſque omnibus antiquitus, in ciſta vel delubro parvulo, circumgeſtatis intelligantur. Iſraelitas enim Deos alios inter eos frequenter habuiſſe, vel ulla ſimulacra grandiuſcula [præter vitulum aut Peorem] aperte coluiſſe, nuſquam legitur. Deinde: *Joſhua*, ni fallor, hæc ipſa verba mutuatus eſt ab hiſtoria *Jacobi*, ſervos ejus ad hunc modum alloquentis, *removete Deos alienos qui* ſunt *inter vos.* Hæc autem verba de penatibus aut idolis minuſculis, pro more temporum in capſula circumgeſtatis, plerique doctiores interpretari ſolent.

(3°.) CUM vox ea pluralis [סכות] multitudinem ſonet, rationi conveniens eſt, ut eam de ſimulacris minuſculis in capſula circumlatis interpretemur: cum credi nequeat, populum in deſerto multa tabernacula, Moſaico ſimilia circumtuliſſe. Sed ingenue fateor, hoc argumentum non multum ſtringere; cum LXX vocem hanc pluralem per unam σκηνὴ interpretentur, prout etiam [i] *Pſalmiſtes* unum Dei tabernaculum per משכנותיך & Græci per plurale σκιώματα, quandoque denotent.

TERTIO: Prophetæ ſua conſtabit fides, quamvis Iſraelitæ in deſerto nec majuſcula nec minuſcula Molechi tabernacula circumferrent. Nam clare ſatis e Moſis verbis & populi moribus intelligitur, eos ſumma animi promptitudine in omnes ethnicorum Deos inclinaſſe, & corde quidem non minus ad cultum quam terram Ægypti revertiſſe, nec quicquam ad ſolennem illum Molochi cultum, præter locum forſan & tempus opportunum, populo defuiſſe. Hiſce conſentanea Dei verba de Iſraelitis in deſerto dicta: [k] *quadraginta annis offenſus fui generationi illi, & dixi, ſemper iſte populus errat corde:* Ubi *Chaldæus* habet, עמא דטעותא בלבהון *Populus eſt quorum idola ſunt in corde eo-*

a *Gen.* 35. 4. b Ib. v. 2, 3. c *Act.* 19. 24. d 2 *Sam.* 5. 21. e *Deut.* 7. 25. f *Comment.* in 1 *Reg.* c. 4. v. 8. & 2 *Reg.* c. 5. v. 20. g *Exod.* 32. 1. h Cap. 24. 23. i *Pſal.* 43. 3. 84. 1. 132. 7. k *Pſal.* 95. 10.

1 *Apolog.* pag. 506.

rum

rum. Cum itaque Iſraelitæ Moloch & Chijun, eorumque ſacra, cordibus ſuis altius infixa gererent; καρδιογνώστης Deus eos criminis hujus, etſi non actu perpetrati, reos non injuria peragit; nam *ſcelus intra ſe tacitum qui cogitat ullum, facti crimen habet.* Sic nodum hunc ſolvit *Beda*, cujus hæc ſunt verba; [a] *quamvis videremini ad tabernaculum Dei victimas & hoſtias deferre, tota tamen* mente *fanum Moloch aut Melchom amplexati eſtis.* Conſentiunt *Junius* & *Tremellius* in *Amoſ.* 5. ubi hanc notam ſubjiciunt exegeticam; *miniſtraviſtis ſpecie quidem tabernaculo Dei vivi: re autem vera coluiſtis Melecum, Ammonitarum Deum, quem impietate veſtra veſtrum effeciſtis.* Si hæc omnia quid veri habeant, expeditum & promptum erit cauſam aſſignare, cur Iſraelitæ, non tantum Molechi tabernaculum ſuſcepiſſe, ſed Chijun, Remphan, Solem, Stellas, Heroas, & Imagines, in deſerto coluiſſe dicantur: quod nempe propenſos in ethniciſmi deos & ritus affectus, Apidis & Peoris cultu declaraſſent; ſeque ad omnia profani cultus objecta & inſtituta, ſi occaſio ſe daret, eodem impetu & facilitate ruituros indicaſſent. SECT. II.

HÆC ea ſunt quæ de hoc *Amoſi* textu dicenda cenſui. Si cui ſermone paulo prolixiore peccaſſe, vel ab inſtituto nonnihil aberraſſe videar; hujuſmodi culpa eſt quam fateri malui, quam non admittere. Nam quanta caligine locus ille circumfuſus eſt, ex oculatiſſimi *Seldeni* [b] verbis percipere licet; *in loco iſto Amos Prophetæ obſcuro me tam cæcutire ſentio, ut nihil omnino videam.*

SECT. II.

Argumenta, ex Amoſi *verbis præcipue deprompta, ad ſententiam prædictam firmandam afferuntur.*

PROPHETÆ verbis jam explicatis, apertum & perſpicuum eſt, idololatras antiquiores, Moloch, deoſque ſuos alios, non tantum in templis & tabernaculis adoraſſe, ſed eos, in templis & σκιώμασι parvulis incluſos, circumferre ſolitos. Hanc autem conſuetudinem non pauci a circumgeſtato Dei tabernaculo & Arca principium & exemplar accepiſſe ſentiunt. Opinionem illam ſic tuetur & illuſtrat [c] *Sanctius: Σκιὴ τοῦ Μολὸχ erat pheretrum quoddam in quo ſolenni pompa circumferebatur Moloch, quem Judæi gentium ritu ſecum quocunque pergerent, protectionis & religionis ergo portabant inſtitutæ viæ comitem & ducem; ſicut per deſertum Arcam, & in ipſa divinum Oraculum, olim* portabant *Hebræi.* Eandem ſententiam fovet [d] *Godvinus* noſtras, cujus verba ſic e lingua patria in Latinam transfero: "ἀνάληψις *tabernaculi Moloch* cultum denotat quem "*Molocho* exhibebant, eum huc & illuc, in tabernaculis & ferculis, ſolenni proceſſionis "ritu circumferentes. Solennitas illa a Romanis *pompa* dicebatur, & tabernaculum "aut ferculum *thenſa*; juxta illud, *Thenſa Deorum vehiculum.* Hujuſmodi ſuperſtitio "nata videtur ex imitatione nefaria Tabernaculi Moſaici, quod nihil aliud erat niſi "*Templum portatile*, huc & illuc ex occaſione transferendum. Ethnicos enim ſuper-"ſtitiones haud paucas a veris Dei cultoribus derivaſſe, minime diffitendum eſt. Hoc equidem fortiter aſſeritur, ſed ne languide probatur, aut probari poteſt. Mihi itaque credibilius eſt, hunc Deos in ferculo vel tabernaculo circumferendi ritum diu ante Moſis ætatem inter gentes increbuiſſe, & Deum ideo tabernaculum a gente ſancta circumferendum inſtituiſſe, ut Iſraelitas a gentium exterarum moribus & idolis arte quadam avocaret, & ſeipſum ad eorum morem & modulum accommodaret, nec cultu plane novo gentem illam, moris antiqui tenacem irritaret. Ita me perſuaſum habeo, non levibus adductus argumentis.

HORUM primum a verborum jam explicatorum ſcopo & occaſione petitur. Cum enim Iſraelitæ ſacrificia, inter primaria, Deoque maxime grata, religionis officia numerarent; is *Amoſi* ſcopus eſt, ut evincat, eos in Deſerto, non Deo proprie, ſed ipſorum potius ingenio in ſacrificia proclivi, victimas obtuliſſe; & pleraque Legis inſtituta, ſeculi mori, potius quam Dei voluntati, principia ſua debuiſſe. Ut autem huic veritati fidem faciat, ſic populum alloquitur; *an obtuliſtis mihi ſacrificia per annos quadraginta in Deſerto? Et ſuſtuliſtis tabernaculum Moloch*, &c. Horum autem ſenſum & σωάφειαν hæc paraphraſis Lectori facile percipiendam exhibebit: "vos exiſtimatis me Arg. 1^m.

a *Not.* in *Act.* 7. 43. b *Syntagm.* 2. de *Diis Syr.* c. 14. c *Comment.* in *Act.* 7. n. 94. d De *ritib. Heb. civil. & Eccleſ.* lib. 4. cap. 2.

SECT. II. "ſacrificiis inhiare, & vos rem magnam mihique pergratam facere, cum victimis & "donis veſtris altaria mea cumulatis. Vobis miſere imponitis: anne enim (ut rem "ab ipſa ſacrificiorum inſtitutione deducam) mihi quadraginta annis in Deſerto victi- "mas obtuliſtis? Minime quidem: ſed, ſi verum ferre velitis, Vitulum coluiſtis, & "Molochi tabernaculum ſuſtuliſtis, Chijuni ſtellam, & in ea Remphin Ægypti regem "adoraſtis, & aliis argumentis vos Ægypti ritibus & idolis addictos in Deſerto nimis "aperte declaraſtis. Nempe vobis in Ægypto viventibus in more erat, Vitulum præ "cæteris animalibus impenſe colere, Molochi tabernacula circumferre, Chijun & Rem- "phan honore divino proſequi, & numina illa ſacris ritu ethnico præſtitis propitiare. "Ne vos itaque, in veterem jurati conſuetudinem, impetu præcipiti in idololatriam "rueretis, niſi mori & ingenio veſtro nonnihil indulſiſſem; juſſi ut mihi tabernacu- "lum ſtrueretis, ſacra mea in humeros tolli & circumferri volui, præcepi etiam, ut "mihi, mactatis animalibus ante fores Tabernaculi, ſacra faceretis. Adeo ut ſi rite "rationes inſtituatis, Tabernaculum, Sacrificium, aliique ritus cum Tabernaculo con- "juncti, non tam mihi quam vobis, in hujuſmodi cultum & ſacra propenſis, inſtituti- "onem ſuam debuerunt. Huic interpretationi firma ſatis ex ipſis Prophetæ verbis pe- tatur fides: cuivis enim vel limis oculis hunc textum intuenti pateat, illius verba hiulca eſſe, nec ullam inter ſe cognationem agnoſcere, niſi in iis ellipſin unam & al- teram ſupponamus. Omnia vero ſatis apte cohærebunt, ſi ellipſin utramque ſupplere liceat, & loci ſenſum ſic in integrum reſtituere: *an ſacrificium & munus obtuliſtis mihi in deſerto, quadraginta annis?* Minime quidem: nam Vitulum impenſe coluiſtis, *& tuliſtis tabernaculum Molochi, & Chijun,* & Deos illos oblatis hoſtiis honoraſtis: adeo ut neceſſe haberem, ſacrificiorum leges vobis imponere, Tabernaculum inſtituere, & (illius individuum comitem) totum rituum Legalium apparatum vobis indulgere. Sed huic interpretationi non ideo tantum addixi animum, quod ſenſum Prophetæ red- dat integrum, facilem, & apte cohærentem; ſed quod e Patribus nonnulli teſtimoniis ſuis (alibi producendis) eam cohoneſtaverint. Scopus itaque Prophetæ (quod dixi modo) & verborum cohærentia cauſam opinandi non levem præbent, Molochi taber- naculum Dei tabernaculo principium tribuiſſe; cum Deus ideo portatile tabernaculum fieri, & ſacra præ foribus ejus offerri juſſerit, ut Molochi ritus, uſu longo confirmatos, ad cultum ſuum transferret, & antidoto, ex ipſo quaſi veneno facta, idololatriæ peſtem & venenum pelleret.

Arg. 2^m. SECUNDO: nemini rem attente conſideranti credibile videri poteſt, Iſraelitas in Deſerto Molechi tabernaculum ad Moſaici tabernaculi formam & exemplar effinxiſſe. Anne enim probabile eſt, eos, cum ad Molechi & Chijuni cultum deflexiſſent, Dei tabernaculum, tanquam primum cultus exemplar imitari voluiſſe; vel Molechi taber- naculum ad Moſaici formam componere ſtuduiſſe, cum Dei legem cultumque poſt terga rejeciſſent? Fidei & rationi diſſonum eſt, Iſraelitas Dei tabernaculum & cultum deſerere, utriuſque tamen imaginem & umbram in eorum ceremoniis idololatricis ex- primere voluiſſe. Si vel micam bonæ mentis reliquam habuiſſent, vix poſſibile fuit, ut cum archetypum haberent & agnoſcerent; eo ſpreto, typum ejus & umbram fa- cerent & religioſe circumferrent. Facile fuiſſet, inſaniam tam craſſam, argumento ab ipſis populi moribus deſumpto, redarguere: nam ſi Dei tabernaculum, archetypum & ſacrorum omnium exemplar agnoſcerent, cur ei Molechi tabernaculum, ad illius tantum imaginem fabrefactum, anteponerent, aut inter duo tabernacula claudicarent? Si vero Tabernaculum Moſaicum ſacrorum omnium normam & exemplar non exiſti- marent, quid Molechi tabernaculum & ritus ad modulum & morem tabernaculi Mo- ſaici conformarent? Deinde: rationi prorſus adverſatur, Iſraelitas mente adeo omni deſtitutos fuiſſe, ut Moloch in tabernaculo ad Moſaici ſimilitudinem fabrefacto collo- carent, & tabernaculum illud una cum Moloch & Chijun circumferrent; quaſi in ani- mis haberent, ipſa Dei inſtituta ad impios ethniciſmi cultus detorquere, & religionem patriam non tantum deſerere ſed & ſugillare.

Arg. 3^m. TERTIO: inter tabernaculum teſtimonii & tabernaculum Molechi magna ſimili- tudo vel affinitas interceſſit. * Erat enim tabernaculum teſtimonii *templum portatile:* erat etiam tabernaculum Molechi ναΐδιον aut templum parvulum, quod, prout occaſio ferebat, huc & illuc portabatur. * Dei tabernaculum, Arcam, & τύπους duos, ima- gines nempe Cherubicas, incluſa continebat: & Molechi tabernaculum, illius [for- ſan & Chijuni] τύπον aut imaginem incluſam amplectebatur, * In tabernaculo te- ſtimonii Deus habitabat, & non raro ſenſibile præſentiæ ſuæ teſtimonium exhibebat, unde

nnde [a] משכן *habitaculum* appellabatur: & in tabernaculo illo idololatrico, Moloch per ſymbolum aut imaginem, & forte per reſponſa, ſe præſentem indicabat. * Tabernaculum Moſaicum Summi Regis habitaculum & palatium habebatur: & idololatricum illud, Molechi, i. e. βασιλέως, tabernaculum dicebatur. * Tabernaculum denique Moſaicum, cœli & ſyderum, mundi & naturæ, compendium & imaginem exhibebat. Hoc fatetur *Joſephus*, [b] dicens, τὴν διαμέτρησιν — τῆς σκιωῆς πρὸς μίμησιν τῆς τῶν ὅλων φύσεως συμβαινειν εἶναι· *Commenſurationem — tabernaculi ad imitationem Univerſitatis naturæ eſſe contigit:* Tabernaculum etiam Molocho ſacrum, Solem in tabernaculo ſuo cœleſti [c] poſitum referebat, & conjunctum Chijun totius naturæ compagem atque ordinem in memoriam revocabat; vocabulo illo (ſi [d] Critico non vulgari credimus) *naturam* ſignificante, & vim eam *quæ rebus omnibus exiſtentiam, aptitudinem, & diſpoſitionem tribuit.* SECT. II.

UNDE factum eſt autem quod Dei & Molochi tabernacula tanta ſimilitudine & affinitate conjungerentur? An veriſimile eſt Iſraelitas, ad idola jam lapſos, Dei tabernaculum imitari, vel cum tabernaculum archetypum præſto eſſet, aliud ad illius imaginem factum circumferre voluiſſe? vel ita ſacra profanis miſcere, ut tabernaculum ad Moſaici ſimilitudinem fabrefactum cum *Moloch* & *Chijun* ſociarent? Credi ſane non poteſt, Iſraelitas in Deſerto menti adeo omni nuncium remiſiſſe. Ratio itaque ſentire cogit, Ægyptios, aut alias gentes, non minus Molochi tabernaculum, quam Molochi cultum & nomen, primos excogitaſſe; & Deum Iſraelitis tabernaculum circumgeſtandum conceſſiſſe, ut ritibus, antiqui moris imaginem aliquam præferentibus, eos ad cultum ejus alliceret, & arcte devinciret.

QUARTO: Gentes Molochum adoraſſe, & illius tabernacula circumgeſtaſſe, videntur, diu antequam Iſraelitæ Deum tabernaculo mediante coluerunt. Nam (1°.) Doctorum pene omnium ſententia judicatum eſt, Molechi tabernaculum thecam, plerunque parvulam, fuiſſe, quæ templi formam & vicem geſſit; quales erant ναοὶ illi *argentei*, Actor. 19°. memorati, templi Epheſini formam imitantes, & imaginem Dianæ ſoſpitali ſacratam continentes. Templa vero [tabernaculorum eorum exemplaria] Moſis ætate vetuſtiora fuiſſe, multis argumentis evinci poteſt, quæ in diſſertationem ſextam differentur. (2°.) Satis e verbis *Amoſi* conſtet, Iſraelitas in ipſo deſerto Molechi tabernaculum ſuſtuliſſe, *an obtuliſtis hoſtias mihi — in deſerto?* &c. *imo ſuſtuliſtis tabernaculum Moloch:* cum enim hæc verba poſtrema reſponſum quæſtioni præcedenti reddant, dubitari nequit, Iſraelitas Molechi tabernaculum in deſerto ſuſtuliſſe, & ritum illum, non minus quam ipſum Molechi cultum, ab Ægyptiis aut aliis gentibus antiquioribus accepiſſe. Nam fidei vel maxime facili credibile nequit, eos Tabernaculi Moſaici formam & uſum imitantes, hunc ritum uſurpaſſe, cum Tabernaculum illud vel nondum extructum eſſet, vel ab idololatris ludibrio habitum. (3°.) Jam dicta probant, morem illum circumferendi Deos, nunc oculo patentes, nunc ſacellis aut capſulis incluſos, inter gentes, a remotiſſima rerum ethnicarum memoria viguiſſe; & Labanem, Jacobi ſervos, Philiſthæos, Trojanos, Aſiaticos, alios, Deos ſuos σωτῆρας habuiſſe. Conſentaneum itaque videtur opinari, Iſraelitas (in Deſerto) Moloch & Chijun, tanquam Deos ſoſpitatores, antiquo gentium ritu circumtuliſſe. Cum itaque Gentiles tabernacula ſacra priores haberent, & Deos σωτῆρας ante Legem colerent; hiſtoriæ ſacræ congruum eſt, ut Iſraelitas hujuſmodi tabernacula Deoſque portatiles in moribus aut cordibus habuiſſe cenſeamus; Deum etiam tabernaculum portatile populo illi conceſſiſſe, ut aſperos eorum mores ad aliquem ſui cultum & amorem flecteret. Arg. 4ᵘᵐ.

a *Pſal.* 43. 3. & 84. 1. b *Antiq. Jud.* l. 3. c. 6. p. 109. c *Pſal.* 19. 4. d *De Dieu.* in *Act.* 7. p. 67, 68.

CAP. IV.

CAP. IV.

Exemplum secundum, Altaris cornua.

SECT. I.

SECT. II.

INTER instituta Mosis e seculi moribus orta, numeranda censeo cornua illa, quibus e præscripto Legis altare decorari debuit. Lex ea præcipiens his verbis concepta legitur, *Exod.* 27. 2. *Facies cornua illi* [Altari] *super quatuor angulos ejus, ex ipso sint cornua ejus*, &c. Quo vero præcepti hujus explicandi negotium clarius expediatur, *primo:* cornuum eorum figuram & formam e vetustatis tenebris eruere conabor. *Secundo:* rationes hujus præcepti falsas & veras in medium proferam. *Tertio:* rationes veras argumentis confirmabo.

SECT. I.

De figura cornuum Altaris, nonnulla præmittuntur.

DE cornuum eorum figura, magna inter auctores opinionum pugna est; aliis cornuum eorum nomine, radios aut coronidem, aliis angulos ad extra protensos, aliis pyramidulas turbinatas in quatuor altaris angulis collocatas, intelligentibus. Nec mirum est auctores hic abire in diversa, cum Scriptura taceat, & ex Historia vix quicquam lucis effulgeat quæ pedes dirigat. Si mihi divinare liceret, ubi Scriptura tacet; existimarem altaris cornua curvaturas ex ære fuisse, ad cornuum tauri vel arietis figuram factas; quæ scilicet in extremis altaris angulis exeuntes, aut late prominebant, aut ad eosdem (prout arietum cornua ad animalium eorum tempora) contorquebantur. Hanc sententiam veritati propiorem censeo, quod prominentes illæ altaris ansulæ eodem quo & ipsa animalium cornua nomine, nempe קרנים in Scripturis appellentur. Deinde: ansulas illas cornuum figuram imitatas fuisse, cognoscatur e *Josephi* testis oculati verbis: ille enim de aræ sacræ fabrica mentionem faciens, ὁ βωμὸς, [a] inquit, τετράγωνος ἵδρυτο, κεραατοειδεῖς τὰς γωνίας ἐχων· *Ara quadrata stetit, angulos in cornuum formam protensos habens.* Præterea: figuræ huic, altaria in Deorum ethnicorum cultum erecta testimonium perhibent. Nam in *Ara Pacis* [cujus imaginem nobis exhibet [b] *Guilielmus du Choul*] cernere licet curvaturas quasdam prominentes, cornuum taurinorum formam imitantes. Et in numismatis eorum antiquis, altarium veterum figuras gerentibus, nunc taurorum calvarias, nunc arietum capita festis frondibus insignita, quandoque cornua hinc inde conspicua, altarium ornamenta reperiamus. Inde *Sanctii* [c] verbis occasio data est: *in aris quas a Romanis habemus in æreis argenteisque nummis exculptas, cornua* semper—*animalium cornuum imaginem referunt.* Cum itaque altarium ethnicorum ansulæ cornuum similitudinem repræsentarent, conjicere licet altaris Judaici cornua ad eandem figuram formata fuisse; cum Judæorum & Gentilium sacra pleraque tanta similitudine & affinitate conjuncta essent, ut qui utrumvis recte novit, ambo nosse censeatur. Hic adjicere libet viri [d] docti verba, instituto præsenti quam maxime accommodata: *Expositio sacrarum literarum*, de ritibus antiquis loquentium, *difficillima est; quod —mores & consuetudines quæ a veteribus* Judæis *servabantur, tam in sacris quam in—quotidianis occasionibus, adeo sint antiquatæ.—Quamobrem ex ethnicorum* κακοζηλίᾳ, *jure optimo veterum mores explicare cogimur; & ex illis veluti sacrorum institutorum prædonibus, intelligentiam divinorum Oraculorum, quantum conjectura concedit, petere non est incongruum.*

SECT. II.

Rationes falsæ & veræ, cur Deus altare suum cornibus ornari voluit.

Rationes, IN eam curam proximo incumbendum est, ut rationes investigem, cur Deus altare suum non sine cornibus annexis fieri jussit.

Falsæ. UT autem ad hanc provinciæ meæ partem aditum facilem & explicatum habeam, primo, rationes assignari solitas in examen vocabo, & earum vanitatem detegam.

a De *Bel. Judaic.* lib 6. c. 5. p. 1228. 35 b De *Relig. veter. Roman.* p. 10. c *Comment.* in 3 *Reg.* c. 1. v. 50. d *Fortun. Scacc. sacr. elæochrism. Myrothec.* 2. c. 44.

PRIMO:

PRIMO itaque, ſentiunt aliqui Deum ideo cornua in altari ſuo ſtatuiſſe, ut ſacerdotes hoſtiam, ſi forſan averſam & reluctantem, iis alligarent. Hanc autem rationem verbis [a] *Pſalmiſtæ* ſuffulcire ſolent, *ligate ſacrificia* feſti *funibus ad altaris cornua.* Sed ratio illa coloris aliquid habet, rei nihil: nuſquam enim in lege præceptum extat, ut cum bovem Deo ſacrum facerent, eum cornibus altaris alligarent. Nec ratio credere patitur, altaris cornua, ex ære debili facta, huic uſui inſervire, & bovis, ſi forte reluctantis, impetum & ferociam ferre, potuiſſe. Neque huic rationi quicquam firmitatis afferunt illa *Pſalmiſtæ* verba, hoc ſenſu (ni fallor) interpretanda: "hoſtiam in feſto "offerendam, prout ſacrificandi mos habet, arcte devincite, עד קרנות המזבח *uſque ad* "*cornua altaris*; i. e. hoſtia devincta eam mactate, omniaque oblationi prævia pera-"gite, donec tandem ſuper altare ponatis, & illius ſanguine cornua altaris aſpergatis. Ut abſolvam paucis: hæc verba interpretanda cenſeo, in iis ellipſin ſupponendo, quam *Chaldæus* hoc modo ſuppeditavit; *ligate — ſacrificium catenis, donec ſacrificaveritis illud, & effuderitis ſanguinem ejus in altaris cornua.* SECT. II.

SECUNDO: ſentit [b] *Villalpandus* altare cornua geſtaſſe, tanquam *trophæa factæ prædæ*, & animalium ab eo conſumtorum & quaſi victorum monimenta. Nempe, inquit, *in feſtis ſolennioribus, tauri & juvenci Deo mactari conſueverant*, & altari, quaſi *Arieli ſeu leoni ſacro projici devorandi. Hinc factum eſt, ut reor, ut in mores induxerint veteres architecti, frontes ſacrarum ædium taurorum craniis exornare, quaſi ſacrificiorum trophæis & inſignibus.* At ratio illa magis auctoris ingenium quam judicium ſapit: quid enim altare, victoriæ de ingenii tantum mitioris animalibus [ovibus & bobus] reportatæ, monimenta gereret? Et quid cornibus tantum quatuor inſtrueretur, cum animalia cornuta quamplurima devoraſſet? Huic forte conjecturæ locus eſſet, ſi populus *innumeris ſtructam de cornibus aram* (cujus meminit *Ovidius*) habuiſſet. *Villalpandus* itaque multo propius ad verum acceſſit, pag. 337, 338. ubi data opera de altaris angulis & ſtructura diſſerit. Illic enim, poſtquam cornua ſublimitatis regiæ & dignitatis eximiæ inſignia fuiſſe, multis inſtantiis indicaſſet; continuo addit, hæc *omnia illud certe confirmare videntur, quod cuivis eſſe debet in promptu, nobile quoddam ornamenti genus altaris tum aurei tum ærei indicari, cum cornuum fit mentio.*

TERTIO: Altare (prout aliis viſum eſt) cornibus inſtruebatur, ut anſæ eſſent, quas omnes manu prehenderent, ad altare tanquam ad aſylum confugientes. Legimus enim Adonijam & Joabum, capitale judicium declinare cupientes, ad [c] altaris cornua ſe recepiſſe. At nec ratio illa rem ſerio æſtimanti placere poteſt: quamvis enim ratio illa poſtularet forſan, ut altare anſis annexis fieret; nil opus erat, ut anſæ illæ multum prominerent, aut in cornuum figuram fingerentur. Deinde: non tantum altare *æreum*, quod omnibus aſyli uſum præbuit, ſed & [d] *aureum*, cornibus exornabatur, quamvis in Sanctuario poſitum, & nullis (niſi ſacerdotibus) adeundum, ut impendens vitæ periculum devitarent.

QUARTO: perſuaſum eſt aliis, altaris anſas cornuum figuram habuiſſe, & angulis ejus affixas fuiſſe, ut ejus velamina tantiſper elevarentur, dum altare portaretur. Nam, inquiunt, e [e] Prophetarum verbis aperte docetur, cornua illa (quaſi e taurino capite naſcentia) e quatuor altaris angulis ſurſum erecta fuiſſe, & altitudine cubiti unius elevata. At nec ratio illa quid ſalis habet: ſi enim altaris anſæ fabricatæ fuiſſent, tantum ut huic uſui inſervirent; conſultum fuiſſet, ut obeliſcos aut pyramidulas turbinatas, potius quam curvaturas quaſdam cornuum ſpeciem referentes, in altaris angulis collocarent. Patet inſuper, e *Joſepho* jam citato, non tantum altare *mobile* in deſerto, ſed & *fixum* Hieroſolymis, (cui nullum velamen imponebatur) κεραπειδεῖς γωνίας *angulos corni formes* habuiſſe.

CUM rationes hujus inſtituti vulgo redditæ tam facile vanitatis arguantur, id a me jam poſtulat veritatis amor, æque ac rerum ſeries, ut rationes paulo ſolidiores inveſtigem, & in medium proferam. Quantum itaque rem antiquitatis tam remotæ nebulis involutam percipere datum eſt, Deus aliquid, in hoc etiam inſtituto, temporum antiquiorum opinioni & conſuetudini dediſſe videtur. Ut rem totam luculentius expli- Veræ

a *Pſal.* 118. 27. b In *Ezec.* Tom. 2. p. 393. A c 1 *Reg.* 1. 50. & 2. 28. d *Exod.* 30. 2. *Rev.* 9. 13. e *Ezec.* 43. 15. *Amos.* 3. 14.

SECT. III. cem: antiquis illis ante Moſem ſeculis, cornu, roboris & imperii, dignitatis & excellentiæ [ſemper eximiæ, quandoque divinæ] ſanctitatis inſuper & religionis, nota vel inſigne cenſebatur; & altaribus, ni fallor, diu ante Moſis ætatem, tanquam excellentiæ ſingularis & humanam excedentis indicium & documentum, addebatur. Deus itaque Altare ſuum dignitatis tam eximiæ teſſera decorari voluit, ut ab omnibus rem ſacram facturis veneratione eo majore acciperetur; nec quiſquam illotis manibus aut donis vilibus tam ſacræ fabricæ religionem læderet aut imminueret.

SECT. III.

Rationes veræ jam adductæ confirmantur.

UT rationes adductæ ſolidiores exiſtimentur, adeoque lectoris animo facilius illabantur; oſtendendum eſt, primo, cornu, potentiæ vel imperii, dignitatis aut excellentiæ, religionis aut ſanctitatis indicium & ſymbolum, ſeculis antiquis habitum fuiſſe. Secundo: Dei altare cornibus inſtructum fuiſſe, quod cornua diu ante Moſis ætatem, tanquam religionis & excellentiæ ſingularis indices altaribus adderentur.

Cornu notam fuiſſe, PROBANDUM primo: cornu, potentiæ, dignitatis, & religionis notam, ſeculis antiquis habitum fuiſſe. Hoc ut a nobis commodius fiat, de ſingulis ordine & breviter acturi ſumus.

Roboris: DICO itaque (1°.) Cornu roboris olim hieroglyphicum fuiſſe, & potentiam ſingularem indicaſſe. Hoc e *Deuteronomio* colligo, ubi *Joſepho* [a] verbis hiſce benedicitur; *Tauri, decor ejus, cornua Unicornis cornua ejus: in eis nationes ventilabit, ad extrema uſque terræ.* Hoc etiam rei hujus argumentum haud obſcurum eſt, quod cornu, propter potentiam quæ in Regibus elucet maxime, poteſtatem regiam in Scriptura ſignificet. Hoc multis exemplis evinci poſſet, e *Daniele* potiſſimum & *Apocalypſi* depromptis, quibus futuros reges beſtiarum cornibus ſignificari notum eſt. His autem exemplis in Scriptura repertis anſam dedit Antiquitas, quæ *cornu* regium inſigne vel geſtamen habuit. Nam Phœnicum [b] theologi de Aſtarte ſua, regina perantiqua produnt, eam *tauri caput, βασιλείας σύμβολον, tanquam inſigne regium*, capiti ſuo impoſuiſſe. Et regum Perſicorum, Alexandri etiam, & Succeſſorum ſuorum, nummi qui ſuperſunt hodie, capita ſua hac vel illa cornuum ſpecie decorata, nobis viſenda præbent. Hæc fuſe perſequi nihil attinet, cum [c] *Villalpandus* de cornutis hiſce regum veterum nummis & inſignibus prolixius egerit; & tam facile ſit creditu, Vetuſtatem cornua potentiæ ſymbola habuiſſe, cum animalibus non minus præſidio ſerviant quam ornamento.

Honoris: (2°.) GENTES antiquiores cornua, dignitatis, honoris, & excellentiæ plane ſingularis indices habuere. Huic rei teſtimonio ſunt illa Scripturæ loca quibus vox *cornua* ad gloriam aut honorem exprimendum uſurpatur: nempe, *Job.* 16. 15. *Pollui in pulvere* קרני *cornu meum*, i. e. uti *Targum* exponit, אקרי *gloriam meam*, Pſal. 75. 5. *Ne elevetis in altum* קרנכם *cornu veſtrum*, Targ. איקרכון *gloriam veſtram.* Lament. 2. 3. *Confregit in ira ſua* כל קרן *omne cornu Iſrael*, ubi *Targum* habet כל יקריה *omnem gloriam Iſrael.* Nemo vero facile expediat, cur Scriptura ſacra nomine *cornu*, ad gloriam & honorem exprimendum, toties uteretur, niſi quod cornu ſeculis antiquioribus [d] geſtamen honorificum eſſet, & dignitatis primæ nota vel inſigne haberetur. Huic etiam veritati ſubſidium præbent humana teſtimonia [veterum ſcilicet Ethnicorum ſcripta & numiſmata] quæ Deos, Reges, Altaria, Simulacra, Fluvios, omnia in honore habita, cornibus inſignita repræſentant. Hoc eo facilius eſt creditu, quod obſervante [e] Pignorio, *conſuevit dædala Antiquitas res & perſonas, hominum opinione religioſas & auguſtas, quibuſdam veluti notis inſignire, per quas ipſis aliqua dignitas accederet.*

Religionis: (3°.) CORNUA notæ religionis & ſanctitatis erant, res & perſonas peculiari ſanctitate donatas, & religioſius obſervandas indicantia. Erant enim numinibus dedicata, iiſque tanquam donaria gratiſſima, de ſacris arboribus non raro ſuſpendebantur. Hoc multis veterum teſtimoniis extra dubium poſuit [f] *Olaus Wormius*, auctor de patria ſua & rep. literaria præclare meritus. Deinde: cornua rebus & perſonis omnibus antiquitus affigebantur, quibus, aliquid ſacratius aut divinius ineſſe credebatur. Nam gen-

a Cap. 33. v. 17. b Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 1. cap. ult. pag. 38. C c In *Ezec.* Tom. 2. p. 337.
d *Enſemque clypeumque, & rubræ cornua criſtæ.* Virg. Æn. 12. v. 89. e *Expoſit. Menſ. Iſiac.* pag 23.
f *Monument. Danic.* p. 369, 370.

tium

tium ſcripta & numiſmata vetuſtiora, Deos ſuos [Ammona, Iſidem, Jovem, Bacchum, alios,] cornibus inſignes exhibent. *Ammoni* [a] arietis cornua e temporibus prodeuntia tam frequenter tribuit Antiquitas, quod inde κεραοφόρος diceretur. Si ad Ægypti monimenta hieroglyphica diligentius attendamus, cornua taurina temporibus *Iſidis* appoſita ſæpius obſervemus. *Jovem* etiam cornibus cohoneſtatum probant *Ovidii illa*, in *Ibi*, v. 298. SECT. III.

Quam qui cornigero de Jove natus erat.

Hiſce conſona [b] viri non vulgaris obſervatio, quod *in denariis aliquot gentium Romanarum, & pluribus nummis Ægyptiis, ſub Trajano, Hadriano, Antoninis percuſſis, occurrat aliquoties Serapidis aut Jovis Ægyptii caput cum cornu arietino, ad Græci Ammonis formam depictum.* Antiquos etiam [c] *Baccho* cornua tribuiſſe, docent illa nomina, Ταῦρος & Ταυροκέρως, quibus apud *Euripidem* alioſque deſignatur. Hujus autem Bacchi Ταυροκέρωτος memoriam ſervant adhuc nummi aliquot antiqui, quorum figuras lectoris oculo ſubjiciunt Auctoris modo laudati [d] paginæ. Ut abſolvam paucis: mos ille tam frequens erat, quod Dii cornuti jocandi materiam *Arnobio* dederint: nam *quid*, [e] inquit, *ego Diis datas falces & fuſcinas rideo? quid cornua-& galeros?* Nec gentes antiquæ *Deos* tantum, ſed & *Fluvios*, quibus aliquid ſacri tribuebant, imagine cornuta repræſentabant. Hoc multis probat [f] auctor jam dictus, quem lectores adeant, qui hoc argumentum indagine penitiore dignum ſentiunt. Nec ethnici Deos tantum & Fluvios, ſed Reges etiam, cornibus exornabant, quos Deorum ſocietate dignos, iiſque naturæ communione conjunctos exiſtimabant. Hinc *Alexander Magnus*, auctore [g] *Clemente*, cornu, tanquam ortus divini (quem falſo arrogabat) indicio, frequenter utebatur.

PROBANDUM ſecundo, cornua locum honorificum, in gentium altaribus, diu ante Moſis ætatem habuiſſe; eoſque conjectura ſua plurimum aberrare, qui ſentiunt altarium ethnicorum cornua genus & originem a cornuto Moſis altari derivaſſe. Nos enim contrarium, argumentis hiſce quatuor elucere facimus: Altarium cornua Moſe antiquiora.

PRIMUM e peculiari legis forma petitur. Moſes enim in altaris fabrica, materia, vaſis, cornuum etiam materia, & ſitu deſcribendo multus eſt: de cornibus autem faciendis, aut eorum forma peculiari, nihil in tota lege diſerte præceptum legitur. Lex enim de cornibus altaris [h] data ſic effertur, ועשית קרנתיו *& facies cornua ejus ſuper quatuor angulis ejus.* Quaſi dixiſſet legiſlator, " altaris cornua quod attinet, eorum formam " & uſum, ſeculi moribus edoctus, probe tenes: ideoque de iis id unum in mandatis " dabo, ut ſcilicet in altaris angulis diſponantur. Hæc paraphraſis, *Onkeloſi*, *Vulgati*, *Samaritani*, probantium auctoritate communitur. Nec minus ratione confirmatur: cum enim Moſes, in altaris altitudine, materia, figura, vaſis, cornuum materia, ſitu, minutiis inſuper aliis deſcribendis, tam diligentem, ne dicam curioſum, ſe præſtitiſſet; quid cornuum formam tacite præteriret, quid etiam de cornuum fabrica nihil diſerte præciperet; niſi quod altare cornibus ornare, ſatis ipſa conſuetudo doceret, & qualis eſſe debuit cornuum forma cuivis eo ſeculo ſatis innoteſceret?

SECUNDO: quantum e Scripturis & gentium antiquiorum moribus conjicere licet, cornua religionis notæ, dignitatis etiam eximiæ documenta, diu ante Moſis ætatem habebantur. Hoc e Scriptura colligo, qua Moſes *facie cornuta* de monte veniſſe dicitur, ut nempe dignatione majore ab Iſraelitis acciperetur. Locus ad quem digitum intendo, nobis occurrit *Exod.* 34. 29. quem *Vulgatus* ex Hebræo ſic expreſſit, deſcendebat *Moyſes de monte,———& ignorabat quod cornuta eſſet facies* ejus. Hic etiam nobiſcum facit [i] S. *Hieronymus*, qui Moſis faciem revera cornutam effectam exiſtimavit. Et *Grotium* in eadem ſententia fuiſſe, probant illius in jam dictum *Exodi* locum commentaria; *nil*-vetat *credere*, *radios* faciei Moſis *ſurrexiſſe in cornuum ſpeciem, indeque factum ut Mneves, qui apud Ægyptios cum cornubus colebatur, ipſi Aben-Ezdræ-credatur eſſe non alius a Moſe.———Videtur autem Deus, cum in Moſe hoc præſtitit, reſpexiſſe ad vituli cultum:* q. d. *Vultis aliquid ταυρόμορφον· Habete, & experimini an ferre poſſitis.* Nec ab hac opinione alienus erat [k] *Drepanius*, horum verſuum Auctor.

Legiferum nobis monſtrat & ipſe ſenem,
Flammea cornuto librantem lumina vultu.

a *Stat—tortis cornibus Ammon.* Lucan. L. 9. v. 514. b *Ezec. Spanhem. Diſſert.* 5. de *uſu numiſm antiq.* p. 352. c Vid. *Ol. Worm.* ub. ſup. pag. 386, 387. d Viz. p. 356, 357. e Contr. *Gent.* lib. 6. p. 198. f Lib. de *numiſ. antiq. Diſſ.* 5. p. 359, 360. g *Cl. Alex.* in *Protrept.* p. 48. h *Exod.* 27. 2. i *Comment.* in *Amoſ*, 6. T. 3. col. 1431. k Ap. *Carol. Paſch.* de *coron.* l. 10. c. 4.

SECT. III. Non diſſimulandum eſt equidem, interpretes pleroſque [LXX, Samaritanum, Syrum, Chaldæum, Arabem] non de cornibus, ſed radiis & ſplendore vultus Moſis, illum *Exodi* locum interpretari. Sed facilis conciliatio: cum radii ſint quaſi lucis cornua, unde & [a] *Solis imago cornibus undique radiata* in nummis antiquis viſenda ſit. Sed, ut eo revocetur unde divertit ſermo, non hic tantum, ſed & alii Scripturæ loci, ſupra citati, cauſam opinandi præbent, Antiquos *cornua* dignitatis & excellentiæ ſingularis indicandæ cauſa uſurpaſſe. Nec Scripturæ ſolummodo, ſed mores gentium probant, eas cornua ad ſummum honorem & homines in dignitate ſuprema conſtitutos exprimendos, ævis illis remotioribus adhibuiſſe. Nam e plurimis Poetarum dictis, Deorum & Regum figuris, numiſmatum veterum iconibus, aliiſque moris antiquiſſimi monumentis paſſim obviis, aperte conſtat, Antiquitatem Deos & Reges ſuos potiſſimos cornutos exhibuiſſe. Huic veritati fidem ſatis amplam faciunt, viri celebres, [b] *Carolus Paſchalius*, [c] *Olaus Wormius*, [d] *Ezechiel Spanhemius*, alii, qui in hoc dicendi campo deſudarunt. Qui hæc omnia ſecum penſitaverit, Antiquos proculdubio, diu ante Moſis ætatem, *cornua* inter præcipua dignitatis & honoris ſymbola numeraſſe, minime dubitabit. Cum itaque cornu, ſeculo Moſaico, dignitatis plane ſingularis index haberetur; æquum eſt exiſtimare, homines (ut inde ſacræ fabricæ dignitas accederet) cornua altari cuivis affixiſſe; Deum etiam altare ſuum, pro more ſeculi, cornibus inſtruxiſſe, ad illius dignitatem innuendam, eique reverentiam ſingularem conciliandam.

TERTIO: Gentes antiquæ cornua res longe ſacratiores habuiſſe, eaque frequentius uſurpaſſe, quam Judæi, videantur. Satis enim e teſtimoniis jam adductis apparet, ethnicos antiquiores, Deos, Heroas, Fluviorum imagines, Arbores ſacras, cornibus exornaſſe, & ritum illum in religionis parte poſuiſſe. Neque hic ſibi modum ſtatuit ethnicorum ſuperſtitio: eorum enim ſimulacra pleraque cornibus donata fuiſſe, luculenter oſtendunt frequentia Veterum teſtimonia. Nam apud Arcadas, *Pauſanias* lib. 8. c. 32. ſe obſervaſſe dicit, ἄγαλμα Ἄμμωνος πρὸς τῇ οἰκίᾳ τοῖς τετραγώνοις Ἑρμαῖς εἰκασμένον, κέρατα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχον κριοῦ· *Ammonis ſimulachrum domi quadratis Mercuriis ſimile, arietis cornua capiti habens appoſita.* Idem non tantum teſtatus eſt [e] *Porphyrius*, ſed cornua cuivis imagini ſacræ propria deſignavit, dicens, οὕτω δὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῷ μὲν τοῦ Διὸς ἀγάλματι κριοῦ προσῆψαν κέρατα, ταύρου δὲ τῷ Διονύσου, &c. *Ita quidem Græci Jovis ſimulacro arietis cornua, Bacchi vero taurina adaptarunt; Panem autem ex homine & capra compoſuerunt.* His & aliis exemplis poſtea productis, evictum eſt, ethnicos rebus & hominibus eorum opinione ſacratioribus, cornua ceu dignitatis eximiæ præcones frequenter addidiſſe. Cum itaque Gentiles cornua ceu dignitatis eximiæ notas, frequentius uſurparent; ſuadet ratio, ut illi primo cornua altaribus appoſuiſſe, & ſacer cornuum uſus ab eorum opinione & conſuetudine fluxiſſe cenſeantur.

QUARTO: cuivis verba legis de cornibus Altaris datæ perpendenti conſtet, Deum cornua quidem in Altaris ſui fabrica toleraſſe; ſuperſtitioni tamen ſeculi, cum uſu cornuum conjunctæ, ſeipſum oppoſuiſſe. Nam,

(1°.) LEGE modo dicta curatum eſt, ut Altare Dei quatuor ſolummodo cornibus annexis ædificarent. Quid autem Deus hanc legem ferret, niſi ut obviam iret ſuperſtitioni Gentilium, qui cornibus innumeris altaria ſua decorare ſolebant? Altaris hujuſmodi, multis nempe cornibus extructi, meminit [f] *Cydippe*, dicens,

Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram.

Eodem forte ſpectant *Martialis* illa,

[g] *Nec Triviæ templo molles laudentur* [1] *Iones,*
Diſſimuletque Deum cornibus ara frequens.

Et eo ſtultitiæ tandem proceſſit ethnicorum ſuperſtitio, ut haberent altaria quæ tota ex cornibus reapſe ſimul contextis extruebantur. Nam κεραπίνα θυμοῦ *aræ corneæ* memi-

a Vid. *Waſer.* l. 2. de *numiſ antiq.* b De *coron.* l. 10. c. 4. c *Monum. Danic.* p. 357. & ſeq.
d De *Numiſm. uſu.* p. 346, 347. & ſeq. e De *abſtin.* l. 3. §. 16. f Ap. *Ovid. Epiſt.* 20. v. 99.
g Lib. *de Spectac. num.* 1.

1 Alii legunt *honores*: alii autem, *herones*, ſive *erones*: viz. texta ſtoreis & tegetibus ſimilia, in quibus pauperes interdum dormiebant, & fruges imponebantur. Vid. *Plin. Hiſt.* L. 36. c. 14. & *Turneb. Adverſar.* L. 24. c. 2.

nit

nit *Plutarchus* in *Theſeo*, & *Laertius* in vita *Pythagoræ*. Memorat etiam [a] *Callimachus* altare & urbem, Dianæ ſimul & Apollinis auſpiciis extructa, quibus cornua materiam integram aut præcipuam præbuere. Sic enim canit ille, SECT. III.

Αρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα σιτυχὲς αἰγῶν
Κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ' ἔπλεκε βωμὸν Απόλλων·
Δείματο μὲ κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δ' βωμὸν,
Ex κεράων, κεραὸς δ' πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους·

Diana venans capita aſſidue caprarum
Cynthiadum ferebat: ipſe autem aram concinnabat Apollo:
Extruxit cornibus firmamenta, fixitque aram
Ex cornibus, cornutoſque circum ſuboſtruxit parietes.

Deus itaque, ne quid altari ſuo ineſſet quod ſuperſtitioni gentium adblandiri videretur, cornuum numerum determinavit; nec plura confici voluit, quam altaris ſui dignitas, uſus, & venuſtas, aperte poſtularunt.

(2°.) LEGE dicta proſpectum eſt, ut Altaris *cornua* ממנו *ex ipſo* eſſent. Quæ ſane Legis verba non ſunt oſcitanter prætereunda, cum ſic [b] ſemper loquatur, quoties de cornibus altaris, aurei vel ænei, ſermonem facit. Interpretes autem plerique verbis illis [*ex ipſo*] cornuum materiam præſcriptam ſentiunt, ita ut altaris uncini (prout animalis cujuſque cornua) cum ipſo compacti eſſent, & ex eadem materia continuo opere ducerentur. Quid autem lex ſacra de re tam levi, tam ſollicite curaret, niſi ut Altare Moſis a gentium altaribus inſigni diſcrimine diſtingueretur? nam (quod [c] vir doctus prior obſervavit) altare Dei cornua ſeu uncinos quoſdam ex ipſa altaris materia productos, eique affabre connexos habuit: at aræ gentium totæ ex cornibus conflatæ fuerunt, aut cornibus ab animali aliquo deſumptis plurimum exornatæ.

(3°.) LEGE Dei ſtatutum eſt, ut altaris [d] cornua, quatuor tantum illius angulis affigerentur: ut ſcilicet a ſacrificantibus aſpergi, precantibus tractari, jurantibus tangi, a reis & ſanctuarii tutela carentibus apprehendi, poſſent, omnibus denique ſpectaculum venuſtum præberent & dignitate plenum. Adeo ut ipſe cornuum ſitus indicaret, Deum, non ob virtutem aliquam cornibus inſitam, ſed præcipue quod uſus ita poſtularet, cornua altari ſuo apponi præcepiſſe. Hæc autem argumento ſunt, Deum, & hac in re ſuperſtitioſis gentilium moribus & dogmatis ſeipſum oppoſuiſſe. Nam illi (quod dixi modo) non tantum in altarium ſuorum angulis, ſed lateribus & receſſibus interioribus, cornua ſæpenumero collocarunt. Quin & eo tandem veſaniæ ventum erat, quod altaria ſua nonnunquam e cornibus tantum ſiniſtris fabricarent. Hujus rei *Plutarchum* adduco teſtem, qui hæc de *Theſeo* memoriæ [e] prodidit; ἐχόρευσε δὲ καὶ τὸν κερατῶνα βωμὸν, ἐκ κεράτων συνηρμοσμένον εὐωνύμων ἁπάντων· *Saltavit circum aram Ceratonem, quæ ex cornibus erat omnibus ſiniſtris compacta*; quaſi hujuſmodi cornua, ſacratiora, vel numinibus (fortaſſe lævis) gratiora, crederentur. Sed utut iſta ſe habeant, apertum eſt Ethnicos cornua plurimum ad altare ſacrandum valere cenſuiſſe, libentius etiam ad altaria cornibus inſtructiora ſe contuliſſe. [f] *Nonnus* enim, *Agaves* ſacrificium e *Cadmi* præſcripto celebratum referens, eam in montem altum aſcendiſſe, ἠ εὐκεράῳ παρὰ βωμῷ, *& bene cornutum apud altare* fœminam ovem ſacram feciſſe, dicit.

E jam dictis haud abſurde colligo, cornua, diu ante Moſis tempora locum in ſacris inveniſſe, & ethnicos antiquiores ſuperſtitionem craſſam circa altarium ſuorum cornua exercuiſſe. Nam difficile eſt rationem excogitare, cur Moſes in cornuum eorum numero, figura, materia ſituque, deſcribendis, eam diligentiam exhiberet; niſi ut ſuperſtitioſis quibuſdam ſeculi moribus & dogmatis occurreret, & cornuum in ſacris uſum a ſuperſtitionis rubigine, temporis lapſu contracta, liberaret.

NE quis hæc omnia eo minoris habenda cenſeat, quod ei nova forſan & nullius eruditi calculo cohoneſtata videantur; coronidis loco unum ſubjungam [g] auctoris non omnino contemnendi teſtimonium. *De veris figuris cornuum taurinorum ſive hircinorum* [h] *ſacrum textum accipimus, quæ ad notam religionis in ſacris altaribus Moſaicis habebantur,* —— *Neque hoc videatur rarum; cum cornua veteris religionis divinique cultus inſignia* TUNC *cenſerentur. Teſtantur hoc loca plurima, in quibus Oracula ſacra de his cornibus lo-*

a *Hymn.* in *Apollin.* v. 60. b Vid. *Exod.* 27. 2. 30. 2. 37. 25. & 38. 2. c *Jo. Dought. Anal. Sac.* P. 1. *Exc.* 40. d *Exod.* 27. 2. e In *vit. Theſ.* pag. 9. D f *Dionyſiac.* l. 44. v. 97. g *Fortun. Scac. Myroth.* 2. c. 65. col. 633, *&c.* h *Exod.* 27. 20.

CAP. V. SECT. I.

quuntur: apertiſſime vero id ex gentilium altaribus habetur; in quibus, ſicuti etiam in nummis — eorundem cornua, hinc inde perſpicua, altarium religioſorum, in cultum numinum erectorum, notæ ſunt. Tantique notam hanc *eos feciſſe conſtat, ut ſolis ex cornibus aliquando altaria excitata fuiſſe conſtet.—Et fuit adeo religioni annexa nota cornuum, ut* [Delii Apollinis κεραπινὸς βωμὸς ara ex cornibus] *inter ſeptem* Orbis *miracula a Martiale recenſeatur.———Altaria lapidea, quæ paſſim conſpiciuntur inter parietinas urbis* [Romæ] *ruinas religionis notam in cornibus oſtendunt.* Poſteriora illa teſtis mei verba (quod obiter noto) fidei nonnihil a libro [a] *Judithæ* mutuari poſſint. Ibi enim Aſſyrii *cornu altaris Dei gladio ſuo dejicere* ſtatuunt, ut altare ipſum omni religione privarent, & ex eo vile tantum & inutile ſaxum facerent.

Capitis concluſio.

NULLI jam dubium eſſe arbitror, horum cornuum originem & inſtituendi cauſam a gentium antiquiorum moribus arceſſendam eſſe; Deumque altare ſuum cornibus annexis extrui præcepiſſe, ut illa (tunc temporis uſu trita) dignitatis, & religionis aut ſanctitatis inſignia, Altari ſuo majeſtatem & reverentiam, ſanctitati ſuæ conſentaneam conciliarent.

CAP. V.

Exemplum tertium, Sacerdotum veſtis linea.

INTER alia præcepta ſacerdotum genti tradita, cautum erat, ne veſtibus ullis, niſi e lino factis, altari miniſtrarent. *Levit.* 6. 10. *Veſtietur ſacerdos* מדו בד *veſtimento ſuo lineo, & femoralibus lineis, — tolletque cineres, &c.* Exod. 39. 27, 28. *Et fecerunt* שש את הכתנת *tunicas e byſſo, opere textili, pro Aaron & filiis ejus, feminalia quoque linea byſſina.* Ezec. 44. 17. *Cum ingredientur* ſacerdotes *portas interioris atrii, veſtes lineas induent.* Judæorum ſacerdotes huic præcepto ſe morigeros præbuiſſe, res eſt per ſe credibilis, & auctorum teſtimoniis abunde confirmata. [b] *Joſephus* ſacerdotem ſacris operaturum deſcribens, inquit, λίνεον ἔνδυμα διπλῆς φορεῖ σινδόνος βυσσίνης. *Linteam interulam byſſinam induit, e duplicata tela confectam.* Et [c] alibi, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὸν ναὸν ἀνέβαινον οἱ τῶν ἱερέων ἄμωμοι, βύσσου μὴ ἀμπεχόμενοι. *Ad altare & templum aſcendebant ſacerdotes inculpati,* lineis *amicti.* Ad hæc proxime accedunt [d] *Ariſteæ* verba: *ſacerdotes ſacrificantes talaribus ex byſſo tunicis induuntur.*

HAS autem ſacerdotum veſtes, a gentium, Ægypti cumprimis, inſtitutis deſumptas arbitror. Gentium enim Ægypti præcipue, ſacrificuli, *linteæ veſtis candore puro luminoſi,* (uti loquitur. [1] *Apuleius)* eorum ſacra peregerunt; quod hujuſmodi veſtes religionis dignitati ſimul & puritati maxime conſentaneas exiſtimarent, ut etiam cultus tam ſplendidi & elegantis illicio vulgi animos irretirent, iiſque rituum ſuorum admirationem incuterent. Cum itaque ſacerdotes ethnici, præſertim Ægyptii, candido ſplendentes amictu, ſacra procurarent; & veſtem lineam, utpote puritate & ſplendore conſpicuam, ſacris & eorum miniſtris maxime convenire crederent; vero non eſt abſimile, Deum veſtis conſimilis uſum ſacerdotibus Hebræorum præſcripſiſſe, quod veſtes alias puritate vincerent, & ne ſplendorem quem in ſacerdotibus Ægyptiacis admirari ſolebant, in propriis deſiderarent.

UT autem hujus Argumenti partes ordine diſponantur, oſtendam primo, gentium antiquarum, Ægypti præcipue ſacerdotes, veſtibus tantum lineis indutos altari ſerviiſſe: ſecundo, probatum dabo, e gentium, Ægypti cumprimis uſu factum fuiſſe, quod Hebræorum ſacerdotes inter ſacra, veſtibus tantum lineis uterentur. Ea denique quæ cauſam meam maxime premere videntur, amovere conabor.

SECT. I.

Gentium antiquarum, Ægypti præcipue, ſacerdotes, linteatos ſacra celebraſſe.

NE ſententia mea fundamento male firmo niti cenſeatur, oſtendendum primo, gentium antiquarum ſacerdotes veſtes lineas induiſſe, rebus divinis operam adhibituros. Huic autem negotio nil opus eſt ut multum ſudoris impendam ipſe, cum

a Cap. 9. 11. b *Antiq. Jud.* l. 3. c. 7. p. 112. 15 c De *Bel. Jud.* l. 5. p. 1129. 5 d De LXX. *interpret.* p. 865. E

1 Vid. Metamorph. L. 11. p. 371.

tot

tot exemplis, a [a] *Cluverio*, [b] *Bulengero*, [c] *Sauberto* productis, evictum ſit, Europæos, Aſiaticos, Afros, Americanorum quoque ſacerdotes, ſacra peracturos, veſtitu candido velari ſolitos. SECT. II.

SACERDOTES etiam Ægyptios (ſpeciatim hoc in loco memorandos) inter ſacra linigeros fuiſſe, res eſt innumeris veterum teſtimoniis extra dubium poſita. Sacerdotes Iſidis, Ammonis, Oſiridis, hoc modo veſtiti, ſacra celebrarunt. Iſidis: nam [d] *Suetonius* in *Othone*, inter alia mollioris animi ſui ſigna, meminit, quod *in lintea religioſaque veſte, ſacra Iſidis propalam* celebrarit. Et [e] *Silius Italicus*, Ammonis ſacerdotes ſic deſcribit,

——— *Nec diſcolor ulli*
Ante aras cultus: velantur corpora lino.

Veſte etiam linea ſacerdotes Oſiridis ritus ejus peragebant: inde Lucanus *Magnum* ejus in hæc verba loquentem [f] introducit,

Evolvam buſto jam numen gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per vulgus Oſirin.

HOS autem ſacerdotes Ægypti *præcipue* linteatos ſacrificaſſe dixi, quod illi (ni fallor) Diis eorum *omnibus*, linea veſte præfulgentes, cultum exhiberent; cum gentium aliarum ſacrificuli Deorum nonnullorum ſacra, veſte pulla velati, procurarent. Hunc morem ſpectant *Ovidii* illa, *Faſtor.* 4. v. 619.

Alba decet Cererem veſtis. Cerealibus albam
Sumite: nunc pulli velleris uſus abeſt.

Deinde: cum Ægyptus regio eſſet optimi lini feraciſſima, non prorſus abſurde creditur, eorum ſacerdotes, veſte linea inſignes, in publicum plerunque prodiiſſe: cum alibi ſacerdotes idolorum atrati & pullati tam frequenter incederent, quod a [g] nonnullis inde nomen [h] כמרים *atrati* accepiſſe cenſeantur.

SECT. II.

Morem Gentium, Ægypti præcipue, veſti ſacerdotum lineæ principium dediſſe, probatur teſtimoniis & aliis argumentis.

Probatur argumentis, ductis,

APRÆSCRIPTO rerum ordine, id mihi negotii jam datum eſt, ut argumentis oſtendam, veſtis ſacerdotalis originem ab antiquo gentium aut Ægyptiorum præcipue more deducendam eſſe.

1. A teſtium auctoritate.

PRIMO itaque ſententiam meam teſtimoniis firmatam dabo, ut lectoris præjudiciis occurram, nec jam rebus tantum novis in Rep. literaria ſtudere videar. Horum autem primum ſit *Polydori Vergilii*, teſtis eo pluris æſtimandi, quod in illud incubuerit, coque ſe dederit, ut rerum morumque fontes & origines aperiret. Sic autem [i] ille cauſam meam aſſerit: *liquido apparet, pleraque omnia* ornamenta ſacerdotalia *ab ipſis Hebræis uno vel altero modo eſſe mutuo accepta, ſicut illos ab Ægyptiis primitus ſumpſiſſe veriſimile eſt.* Et ſtatim poſtea, *Ægyptii ſacerdotes lineo tantum veſtimento ut puriſſimo mundiſſimoque in rebus divinis utebantur:* ——— *Atqui pari ratione Hebræi Ægyptiorum inſtitutum imitati eſſe videntur: Joſephus enim* lib. 6. de *bel. Judaic. ſcribit ſacerdotes ad altare templumque accedere ſolitos omni vitio carentes, veſte byſſina*, i. e. *linea amictos.* Et nonnullis interpoſitis, *ſacerdotes*, inquit, *noſtri, linteati linigerique, id eſt, lineis veſtimentis amicti, templum & altare adeunt, — ritu dubio procul ab Ægyptiis per manus Hebræorum, uſque ad nos tranſlato.* * Teſtis ſecundi locum occupet *Guil. du Choul*, ita loquens, *ſacerdotes noſtri adhuc hodie veſtiuntur ad pompam ſacrificiorum ſuorum linteo velamine. Diceremus talem modum ad nos tranſlatum eſſe a ſacerdotibus Ægyptiorum, qui veſtes habebant ex lino valde delicato, & ex ſpecie lini quod Xylon appellatur.* Ab hac ſententia non multum diſceſſit eruditus *Cluverius*, qui albæ veſtis uſum in ſacris a fonte altiore deducen-

a *German. Antiq.* lib. 1. c. 35. b *Opuſcul.* Tom. 1. l. 1. c. 34. c De *ſacrific.* c. 9. d Cap. 12.
e Lib. 3. v. 23. f *Pharſal.* l. 9. v. 157. g Vid. *Buxtorf. Lex. Talmud.* in כמר h *Zeph.* 1. 4.
i Lib. 4. de *Invent. rerum*: c. 7. * De *Relig. vet. Rom.* p. 243.

SECT. II. dum cenſuit. Nam, citato *Platonis* dicto, χρώματα ἢ λευκὰ πρέπουτ' ἂν θεοῖς εἴη, id eſt, vertente Cicerone, *color albus præcipue decorus deo eſt*; "hæc, [a] inquit, opinio non a "Platone primum, aut ullo alio mortalium fuit ſomniata, temereve ac vane excogi- "tata: ſed ab ipſo æterno Deo primo mortalium Adamo cum reliquis ſacrorum riti- "bus tradita, poſteaque per Moſen populo ſuo Judæorum genti declarata, *Lev.* 6. 1c. "Ab Adamo *cum hoc* inſtitutum [de veſte nempe linea vel alba inter ſacrificandum "induenda] quaſi per manuum traditiones, ad Noachum uſque, & terrarum inunda- "tionem perveniſſet; poſt inundationem, ab hujus nepotibus in omnes ſimul orbis "terrarum partes diſperſum eſt; pepetuoque in hæc uſque tempora obſervatum. Hi teſtes amice concordabunt, ſi dicatur, Hebræos, *immediate* quidem ab Ægyptiis, *mediate* vero a gentibus antiquioribus, lineæ veſtis uſum in ſacris accepiſſe.

TESTIBUS hiſce diſertis & apertis, addere liceat Auctores illos antiquos qui de veſte linea ſic loqui ſolent, quaſi ſacrificulis Ægypti propria eſſet & peculiaris. Nam *linigeri* tanquam proprius & peculiaris character ſacerdotum Ægyptiacorum, apud Antiquos, poetas inprimis, frequenter uſurpatur. Iidem enim [b] Juvenali *grex linigер*; [c] Ovidio *linigera turba*, [d] Martiali *linigeri calvi*, qui & [e] Senecæ *linteati ſenes* appellantur. Veteres etiam veſtem illam, non tantum Sacerdotibus, ſed primariis illis Ægypti numinibus, Iſidi & Oſiridi, ſacram & pene propriam faciunt. Inde enim Iſis Deæ *linigeræ* nomen invenit apud [f] *Ovidium:*

Vidi ego linigeræ numen violaſſe fatentem
Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos.

Tertullianus linteum, quo Chriſtus circumcinxit ſe, diſcipulorum pedes abluturus, [g] *propriam Oſiridis veſtem* vocat; quod ſacerdotes Oſiridis, lino tantum veſtiri, [h] religioſius obſervarent. Inde *Suidas* Heraiſcum ſacerdotem jam mortuum, involutum refert veſtibus e lino factis, quas [i] ille Ὁσιριδῶν ἐπὶ τῷ σώματι σινδόλας appellat. Longe autem abeſt a veri ſimilitudine, Veteres in hunc modum de linea veſte, & Ægypti ſacerdotibus, loqui voluiſſe; niſi plane perſuaſos, Ægyptios primo & præcipue, alios autem eorum exemplo ductos, hanc veſtem in Deorum ceremoniis uſurpaſſe.

2. A veſtis lineæ materia.

SECUNDO: hinc etiam ſententia mea firmior evadet, quod ſacerdotum Hebræorum veſtes e lino plurimum Ægyptiaco conficerentur. Hoc e lini nomine, *Talmudicorum* teſtimonio, commercio denique quod inter Judæos & Ægyptios interceſſit, ſumma cum veri ſpecie colligendum.

(1°.) E lini nomine: nam linum ad ſacerdotum tunicas conficiendas uſurpatum, שש הבד *linum byſſinum* appellatur. שש autem linum Ægyptium ſonare ſentit [k] *Abarbanel*, dicens, ושש הוא פשתן מצרי שהוא משובח מאד במינו id eſt, שש *autem eſt linum Ægyptiacum, quod eſt præſtantiſſimum in ſua ſpecie.* Hiſce gemina ſunt quæ in locum eundem habet *AbenEzra:* שש הוא הבד מין ממיני פשתים יצא במצרים לבדו רק הוא לבן ואינו צבוע Scheſch *idem eſt quod* Bad, *ſpecies quædam lini quod naſcitur in Ægypto tantum, tenue eſt*, & *album*, & *non tingitur.* Hoc eo credibilius eſt, quod byſſus Ægyptia nomine שש apud Moſem veniat, *Gen.* 41. 42. *Et induit ei* [de *Joſepho* fit ſermo] *veſtes byſſinas:* eodem etiam nomine apud Prophetam commendatur, *Ezec.* 27. 7. שש *byſſus varia ex Ægypto facta eſt.* Nomini Hebræo conſonum eſt בוץ quod *Syrus* & *Chaldæus*, & βύσσος quod Græci, ad שש aut linum notandum iis in locis uſurparunt. Scribunt autem [l] *Mercerus* & *Munſterus*, *in ſola Ægypto byſſum provenire.* Nec forſan a veri regione multum aberrarunt auctores illi, modo verba eorum de Moſis temporibus dicta cenſeantur: tunc enim byſſus Ægypto ſoli cognita fuiſſe, atque inde poſtea in alias terras propagata videatur.

(2°.) Hoc etiam non temere colligitur e Talmudicorum teſtimonio, qui veſtes byſſinas, quas Pontifex die piaculari induebat, e lino Peluſiaco vel Ægyptio concinnatas aſſerunt. Nam [m] inquiunt, בשחר היה לובש פלוסין ובין הערבים הנדויין *mane induebat Pontifex veſtes Peluſiacas, veſperi vero Indicas.* Veſtes autem פלוסין Peluſiacæ dicebantur, inquit [n] vir egregius e noſtris, a Peluſio Ægypti oppido, cujus agri lutoſi & paludoſi, lini optimi feraces erant, quod mercatores inde in alias regiones exportabant, & linum Peluſiacum dicebatur. Hinc illud *Silii* lib. 3. v. 375.

a *Antiq. German.* l. 1. p. 243. b *Sat.* 6. v. 532. c *Metam.* 1. v. 747. d *Epig.* l. 12. 29. e De *Vit. beat.* c. 27. f De *Pont. eleg.* 1. v. 51. g De *coron.* c. 7. p. 105. C h *Vidi quendam de ſacratis* Oſiridis ſacerdotibus, *linteis intectum.* Apul. lib. 11. p. 392. i In *Voc.* Ἡφαίστιος. k *Comment.* in *Exod.* 25. 4. l *Lexic.* ad *voc.* שש m *Maſſec. Iom.* c. 3. *halac.* 7. n *Sheringham. not.* in loc.

Et

Et Peluſiaco filum componere lino.

SECT. II.

Non eſt autem facile dubitandum, quin ſacerdotum etiam vulgarium byſſinæ veſtes ex eodem lino [ſcil. Ægyptio] conſtarent; cum præceptum ſit, ut pontificis & inferiorum ſacerdotum veſtes albas, e שש aut בד i. e. eadem lini ſpecie, concinnarent. Ad hanc ſententiam eo magis inclinat animus, quod ſacerdotum templi Gaditani veſtes, e filo Peluſiaco contextæ, a Judæorum cultu & uſu, tanquam exemplari, profectæ cenſeantur. De iis enim & eorum templo, hæc, inter alia mere Judaica, leguntur apud *Silium*, lib. 3. v. 22.

Femineos prohibent greſſus, ac limine curant
Sætigeros arcere ſues: nec diſcolor ulli
Ante aras cultus: velantur corpora lino,
Et Peluſiaco præfulget ſtamine vertex.

(3°.) His etiam firmandis inſervit celebre lini commercium quod in Ægypto, tempore Salomonis, exercebatur. Nam ab [a] Hiſtorico ſacro traditum eſt, ſervos ejus ad Ægyptum, ſingulari arte & mercatu telæ byſſinæ claram, ſe contuliſſe, atque inde *telam byſſinam* Hieroſolymam advexiſſe, *filum* inſuper *lineum pretio ſtatuto accepiſſe*. Cum autem ex omnibus Ægypti bonis filum tantum byſſinum aut lineum *pretio ſtatuto* emerint; inde facili conjecturæ locus eſt, mercatores Hebræos ingentem lini copiam importaſſe, & gentem Hebræam in partes majores aut minores (prout uſus templi vel ſacerdotum poſtularet) illa *fila byſſina* texuiſſe.

Cum itaque ſacerdotum veſtes e lino plurimum Ægyptio, eoque Peluſiaco conficerentur; hinc expedite colligo, Deum ideo ſacerdotes Hebræorum veſtibus lineis ornari voluiſſe, ut eorum ſtudiis moribuſque ſe accommodaret, eoſque cultus Ægyptiaci ſplendore faſcinatos, ad illius ſacra, pari vel majore venuſtate conſpicua facilius allectaret. Niſi enim ea de cauſa veſtes hujuſmodi lineas ſacerdotibus conceſſerit Deus, quid opus erat ut e lectiſſimo lini genere, nimirum Ægyptio fierent? Quid etiam veſtes e filo Peluſiaco contextas gereret Pontifex, aliique ſacerdotes; niſi quod Iſraelitæ in tractu [b] Peluſiaco vixiſſe, & linum Peluſiacum, utpote candidius, ſubtiliuſque, præ cæteris Ægypti linis, petiiſſe videantur?

Tertio: veſtis hujuſce ſacerdotalis *forma*, momenti non minoris argumentum ad ſententiam firmandam, quam illius *materia*, ſuggerit. Si enim veſtis illius formam ſpectemus, Talaris, Textilis, Stricta, forſan & Ornata vel figuris aliquot variata, fuit; adeo ut veſtis Iſiacæ formam adamuſſim retuliſſe videatur. 3°. A veſtis forma.

(1°.) Sacerdotes Judaici, rebus divinis operam dantes, veſte talari utebantur. Hoc intelligere licet e [c] *Joſepho* & [d] auctore Apocrypho, quibus veſtis illa [χιτὼν] ποδήρης tunica *talaris*, aut a collo ad talos demiſſa, nuncupatur. Ejuſdem veritatis teſtem ſe præbet [e] *Ariſteas*, his verbis; *ſacerdotes ſacrificantes talaribus ex byſſo tunicis induuntur*. Idem indicant [f] *Maimonidis* illa, ארך הכתנת עד למעלה מן העקב *longitudo tunicæ erat uſque ad ſuperiorem calcanei partem*. Cum itaque Dominus noſter inter ſeptem candelabra, tanquam in templo ſacerdos, ambularet, [g] ἐνδεδυμένον ποδήρη ſe videndum præbuit. More etiam veteri factum eſt, ut ſacerdotes Ægypti veſtem lineam ad talos uſque pertingentem gererent. Ita morem habuiſſe teſtatur *Apuleius*, de ſacerdotibus illis [h] ita loquens: *antiſtites ſacrorum* Iſidis, *qui candido linteamine—aduſque veſtigia demiſſo, cinctum pectorale ſtrictim injecti*, &c. Horum exemplum imitati videntur gentium aliarum ſacrificuli: hinc enim occaſio data *Virgilii* verbis, *Æneid.* 6. v. 645.

Nec non Threicius longa cum veſte ſacerdos.

Inter alios autem, veriſimile eſt Hebræorum ſacerdotes veſte longa Deo miniſtrantes, morem illum ex Ægypti ritu petiiſſe. Cum enim in lege nil tale præceptum extet, ratio ſuadet opinari, ſacerdotes veſtem talarem, more ab antiquis Ægyptiis hauſto & propagato, in ſacris uſurpaſſe.

(2°.) Sacerdotis tunica textilis erat, h. e. tota e byſſo confecta, quæ ſolam textoris artem, non acus operam, ſubiiſſet. Hoc e ſacro textu manifeſtum, *Exod.* 39.

a 1 *Reg.* 10. 28. b *Jonathan. Targ.* in *Exod.* 12. 37. & 19. 4. *Bochart.* de *animal. ſac.* P. 2. col. 182. & *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *Marc. Dec. Chorog.* §. 2. de *Peluſio.* c *Antiq. Judaic.* L. 3. c. 7. p. 112. 20 d *Sap. Salom.* c 18. 24. e De LXX *Interp.* p. 865. E f De *Supellect. Templi.* c. 8. §. 17. fol. 186. g Vid. *Revel.* 1. 13. & LXX in *Ezek.* 9. h *Metamorph.* L. 11. p. 371.

SECT. II. 27. *Et fecerunt tunicas byſſinas* מעשה ארג *opus texentis, Aharoni & filiis ejus.* Cum enim præceptum eſſet, ut e byſſo conſtarent Sacerdotum tunicæ; non minus neceſſe erat ut illæ, quam ut noſtræ, *textoris opere* conficerentur: adeoque voces illæ prorſus inutiles erunt, niſi veſtes textoris tantum, (non ſutoris etiam) opera concinnatas notare cenſeantur. Haſce tunicas ita factas, adeoque prorſus inconſutiles, fuiſſe, probabilius evadat e *Joſephi* teſtimonio de ſacerdotis magni pallio: [a] ἐστὶ δ' ὁ χιτὼν ὅτῳ ἐκ δύο τμημάτων, ὥστε ῥαπὰς ἐπὶ τοῦ ὤμου εἶναι καὶ τοῦ παρὰ πλευρόν· φάρος δ' οὐ ἐπίμηκες ὑφασμένον· *Hæc tunica non conſtat e duobus ſegmentis, ut ſuturas habeat in humeris ac lateribus: eſt autem unica tela in longum contexta.* Hanc etiam tunicæ ſacræ circumſtantiam e moribus Ægyptiorum aut aliorum Gentilium fluxiſſe cenſeo, qui linum textile & veſtimenta ἄῤῥαφα frequentius ad uſus ſacros adhibebant. Occurrit enim in [b] hiſtoria ſacra, *domus ſcortatorum, qua fœminæ texebant cortinas luco.* Non multum hinc abeunt quæ *Pauſanias* habet, *Eliac.* poſteriori: c. 24. p. 515. πεποίηται δὲ ταῖς γυναιξὶν ἐν τῇ ἀγορᾷ οἴκημα ταῖς ἑκκαίδεκα καλουμέναις, ἔνθα τὸν πέπλον ὑφαίνουσι τῇ Ἥρᾳ· *In ipſo etiam foro, fœminis quæ ſedecim vocantur domus facta eſt, in qua Junoni peplum texunt.* A re præſenti paulo propius abeſt, quod eodem in * libro refert, ſacerdotiſſam nempe Soſipolis, ἐπὶ τῷ κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ἐφελκυσμένῳ ὑφῆ λευκόν· *capite & facie candido textili velatam,* ad Numen acceſſiſſe. Neque Græcos tantum, ſed & Ægyptios linum textile rebus ſacris aptius exiſtimaſſe, docent [c] *Apuleii* illa; *mirum* non eſt, *hominem tot myſteriis Deum conſcium, quædam ſacrorum crepundia domi adſervare, atque ea lineo texto involvere, quod puriſſimum eſt rebus divinis velamentum.* Ideo vero veteres Ægyptii, Græci, aliique textile perſonis & rebus ſacris aptius habuere, vel quod ars texendi gratiam quandam a Mercurio vel Iſide, cui primam texendi gloriam dabant, hauſiſſe crederetur; vel quod eo ſeculo multum temporis textilibus impenderetur, unde ſutilium pretium & dignitatem longe ſuperarunt. *Platonis* itaque lege cautum erat, [d] *ne textile,* vel templo conſecrandum, *operoſius eſſet, quam quod menſtrua mulieris unius opera detexi poſſet.* Plura hic addi poſſent, quæ tamen, ne fines rei propoſitæ tranſiliam, prætermitto.

(3°.) TUNICA illa ſtricta erat, & ſacerdotis corpori concinne, ſine rugis aut plicaturis adhærebat. Illius formam [e] *Antonius Millieus* ſic nobis Muſa non invenuſta deſcriptam dedit,

Tunc tunicam duplici e byſſo tortaque nitentem,
Inductam collo ad talos a vertice fundit.
Non rugis, non illa ſinu, non follibus undat,
Sed manicis habiles artus ad munia ſtringens
Tenditur, & membris hæret concinna movendis,
Seu campeſtre ſagum, tegitur quo miles in armis.

Quibus verſibus poeta ad D. *Hieronymi* verba reſpexiſſe videtur: nam ille, de tunica ſacerdotum loquens, [f] *hæc,* inquit, *adhæret corpori, & tam arcta eſt & ſtrictis manicis, ut nulla omnino in veſte ſit ruga: & uſque ad crura deſcendat. — Solent militantes habere veſtes lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas membris & aſtrictas corporibus, ut expediti ſint vel ad curſum vel ad prælia. ——— Ergo & ſacerdotes parati in miniſterium Dei, utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem veſtimentorum, nudorum celeritate diſcurrant.* Hæc D. *Hieronymus* e *Joſephi* fide dixiſſe videtur, qui de veſte ſacerdotali hæc [g] habet: ἔστι δὴ τοῦτο τὸ ἔνδυμα ποδήρης χιτὼν περιπεφαλμένος τῷ σώματι, καὶ τὰς χεῖρας περὶ τοῖς βραχίοσιν καπτοφιγμένος· *Eſt autem indumentum illud tunica talaris, corpori aſtricta, & manicas circa brachia aſtrictas habens.* Et ſtatim poſtea, ἔστι, inquit, ὁ χιτὼν κολπῶται μὲ ὐδαμόθεν· *Tunica illa non omnino ſinuatur.* Hanc tunicæ formam nonnulli e Legis ipſius præſcripto colligendam ſentiunt, *Exod.* 28. 4. *Facient pallium* וכתנת תשבץ ubi *Vulgatus* habet *& lineam ſtrictam*; Chaldæus מרמצא כתונא voce a רמץ *conſtrinxit* derivata; LXX καὶ χιτῶνα κοσυμβωτὸν, i. e. *tunicam conſtringentem*; nam κόσυμβος *nodum* ſignificat, & κοσύμβη *vinculum* ſeu *colligationem*, aut, juxta *Heſychium*, ἐγκόμβωμα καὶ περίζωμα Αἰγύπτιον.

NEC Hebræorum tantum, ſed & Ægypti ſacerdotes, conſimilis formæ tunicis indutos, cultus ſui miniſteria præſtare ſolitos, ex [h] *Apuleii* verbis eliciamus: *antiſtites ſa-*

a *Antiq.* lib. 3. c. 7. p. 113. 20 b 2 *Reg.* 23. 7. * Cap. 20. p. 501. c *Apolog.* p. 495. d Υφὴν δὲ μὴ πλέον ἔργου γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον. De *legib.* l. 12. p. 956. A e *Moyſ. Viat.* l. 3. p. 405. f *Epiſt.* ad *Fabiol.* T. 2. col. 579. g Lib. *Antiq. Jud.* 3. c. 7. p. 112. 20 h Ub. ſupr.

crorum,

crorum,—candido linteamine cinctum pectorale aduſque veſtigia ſtrictim injecti, potentiſſimorum Deum proferebant—exuvias. Quæ verba hac luce donavit *Beroaldus:* p. 688. cinctus *ille* pectoralis *denotare videtur id genus veſtis ſacerdotalis, quæ ex lino poderis erat,—& corpori arcte* & ſine rugis adhærebat. Cum autem ſtricta veſtis *artus habiles ad munia* reddat; non eſt a fide alienum, ſacerdotes Ægyptios hujuſmodi veſtem in ſacris primos uſurpaſſe, ut ſcilicet eo promptius & expeditius officii ſui partes omnes exequerentur. Olim enim [a] Germani locupletiores, ob cauſam non abſimilem, *veſte non fluitante,—ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente* diſtinguebantur. SECT. II.

(4°.) TUNICA ſacerdotalis ornata forſan erat, & figuris aliquot variata. Hanc veſtem aliquid ornatus, non ſolum naturæ, ſed & arti debuiſſe, nihil inter interpretes pleroſque controverſi habet. Hoc enim e ſacro textu veſtis hujuſce formam præſcribente colligendum ſentiunt; *Exod.* 28. 39. שש הכתנת ושבצת id eſt, interprete Tremellio, *& teſſellatam facies tunicam illam e* byſſo; quaſi tunicæ illi, teſſellæ vel figuræ quadratæ quædam intextæ decus adderent. *Chaldæus* vim aliam voci שבץ tribuendam cenſuit: nam *Pſal.* 45. de Sanctuarii & ſacerdotum ornamentis intelligens, verſ. 14. & 15. in hunc modum explicat, *omne pulchrum & deſiderabile——offerent ſacerdotibus, quorum veſtes intertextæ ſunt auro optimo: in veſtibus acu pictis offerent oblationes ſuas coram Rege orbis.* Quæ verba documento ſunt, interpretem illum exiſtimaſſe, ſacerdotum etiam vulgarium veſtes acupictas fuiſſe, & ab auro intertexto novam gratiam & venuſtatem accepiſſe. Alias doctorum opiniones de veſtis hujus ornatu tacite prætermitto, quod [b] Auctor egregius hoc argumentum ſudore ſuo non indignum duxerit, & quod opiniones illæ, ſenſus incerti vocabulis, aut non minus incertis Rabbinorum conjecturis innitantur. Ut rem tam obſcuram modeſte ſimul & breviter expediam: mihi probabile videtur, tunicam Sacerdotalem floribus aut figuris aliquot exornatam, ea tamen arte factis & ingenio, ut nativum lini candorem non extinguerent, aut minus conſpicuum redderent. Nam verbum שבץ [de hac veſte [c] uſurpatum & voces ab eo derivatæ, ornatum in veſtibus plerunque denotant: ſic etiam [d] *Bochartus* illius ſignificatum (paulo clarius) explicat, שבץ *Hebræis eſt aurum vel varios colores panno intexere: inde* שבוטא *dictus videtur Chaldæa dialecto (qua* tſade *Hebræum mutatur in* teth*) piſcis diverſicolor.*

QUID autem Deus ſacerdotes ejus tunicis tam venuſtis & elegantibus ornari juſſerit, ut opus cum ipſa materia certaſſe putetur, niſi quod Ægypti ſacrificuli veſtitu lineo floribus & emblematis vario decorari ſolerent? Deus autem nihil elegantiæ ſacerdotibus ejus deeſſe voluit, unde populus Iſraeliticus, in cultus Ægyptiaci admirationem, aut proprii contemptum duceretur. Ad hanc cauſam tunicæ ſacerdotalis ornatum & elegantiam referendam eſſe, mihi facile perſuadeo, quod byſſus optima & variegata inter antiqua & pene peculiaria Ægypti bona & mercimonia [e] ſæpe recenſeatur. Cum enim linum variegatum, & non minus arte quam natura pretioſum, in Ægypto tam frequens eſſet; conſentaneum eſt credere, prodigam Ægypti religionem hujuſmodi linum Deorum miniſtris concedere voluiſſe. Sed non opus eſt, ut rem hanc conjectura probabili colligamus: nam *Apuleius,* Ægypti ſacris initiatus, [f] erat *byſſina quidem, ſed floride depicta veſte conſpicuus:* & poſtea, *byſſum multicolorem & veſtem ſtellis diſtinctam variegatamque,* in Ægypti ſacris uſitatam, memorat.

4°. A legis circumſtantiis, lini uſum præcipientis:

QUARTO: hinc etiam ſuſpicari licet, ſacerdotum tunicas ab Ægypto derivatas, eo quod lex ea de lino tantum induendo ſacerdoti miniſtranti data, cum duabus aliis legibus, *linigerorum* Ægyptiorum mori contrariis, conjuncta reperiatur. Sic enim Propheta legem illam repetitam [g] dedit: *erit autem cum accedent* ſacerdotes *ad portas atrii intimi,* ut *veſtes lineas induant; neque impoſitum* eſto *ipſis veſtimentum laneum, cum miniſtrabunt in portis atrii intimi & intus. Tiaræ lineæ ſunto in capite eorum, & femoralia linea ſunto ſuper lumbos eorum.—Exituri autem in atrium exterius, & in atrium extimum ad populum, nudanto ſe veſtimentis ſuis quibus miniſtrant.——Caput quoque ſuum ne radunto.* His autem verbis, duas leges cum Iſiacorum moribus e regione pugnantes tradit Deus: nam,

(1°.) EAM veſti lineæ puritatem & virtutem tribuebant *Iſiaci,* ut eam vix unquam exuerent, ſed ea pene ſemper induti prodirent. Sic mores eorum habuiſſe, teſtatur [h] S.

a *Tacit.* de *German. morib.* p. 130. b *Jo. Braun.* lib. 1. de *Veſtit. Sacerd. Hebræor.* L. 1. c. 17. c *Exod.* 28 39. d De *animal. Sacr.* P. 2. l. 5. c. 14. col. 753. 40 e *Ezec.* 27. 7. *Jeſ.* 19. 9. *Prov.* 7. 16. *Pſal.* 45. 14. f Vid. *Apul. Met.* l. 11. cum. not. *Beroald.* p. 750. g *Ezec.* 44. 17, 18, 19, 20. h *Comment.* in *Ezec.* c. 44. Tom. 3. col. 1029.

SECT. II. *Hieronymus*, dicens, *veſtibus lineis utuntur Ægypti ſacerdotes non ſolum intrinſecus ſed & extrinſecus.* At inquit, *religio divina*, Chriſtiana, *alterum habitum habet in miniſterio; alterum in uſu vitaque communi.* Ut ita cenſeam, non ægre a me impetro, quod Pythagoras, ab Ægyptiis edoctus, veſtitu tantum lineo [a] ſuos uti juſſerit: & Apollonius Tyanæus, qui *Proteus Ægyptius* vocabatur, ut ſe Pythagoræ & Ægypti diſcipulum ſincerum probaret, non niſi [b] lino veſtitus incedebat.

(2°.) SIC etiam cultus Ægyptiaci more cautum receptumque fuit, ut eorum ſacerdotes, capite, imo & toto corpore raſo, Iſidis & Oſiridis ritus agerent. Inde *Juvenalis* illud, *Satyr.* 6. v. 532.

Qui grege linigero circundatus, & grege calvo.

Et *Martialis, Epigr.* lib. 12. *Ep.* 29.

Linigeri fugiunt calvi, ſiſtrataque turba.

Huic etiam mori illa [1] *Plutarchi* in *Iſide* fidem afferunt: ὥστε φιλοσόφους ποιγωνοτροφίαι καὶ τελεωνοφορίαι πείθειν, ὥστε Ισιακοὺς αὖ λινοσταλίαι καὶ ξύρησις· i. e. Ut *neque barba neque pallium philoſophos facit*, ita *neque Iſiacos linea amicula vel raſura.* Ad hunc modum ornatus, (nempe *linteis amiculis* intectus & *raſo capite*) Zachlas Ægyptius, Propheta primarius, in medium producitur apud [c] *Apuleium.*

QUID autem Deus legem de linea veſte renovans, mores hoſce *Linigeris* Ægypti proprios & peculiares una prohiberet; niſi quod metus cauſa ſubeſſet, ne ſacerdotes ejus, una cum *veſte Iſidis & Oſiridis propria*, mores etiam Ægypti proprios & cultus Iſiaci ſpeciem præferentes acciperent & obſervarent? Linum perpetuus erat ſacerdotum Ægyptiorum veſtitus, eo *quod aquæ & terræ donum eſſet*, adeoque lanam puritate ſuperare crederetur: capitibus etiam calvitiem inducebant illi, [d] quod ritus funebris eſſet, & cultus Iſiaci myſteriis apprime conveniret. Deus itaque veſtes quidem Ægypti lineas, utpote [e] *ad gloriam & ornatum* facientes, ſacerdotibus ejus conceſſit; noluit autem ut dogmate vel ritu aliquo ſuperſtitioſo ab Ægyptiis hauſto, animas eorum aut corpora dehoneſtarent. Neque hoc novum aut mirum videri poſſit, cum ritus omnes ex Ægypti quaſi rituali in legem ſuam tranſcriptos, Deus emendatos & ab adhærente gentiliſmi fæce purgatos Iſraeli dederit.

§°. A ſacerdotum Judaicorum moribus.

QUINTO: Judæorum ſacerdotes una cum veſte linea mores etiam nonnullos acceperunt, quorum veſtigia vix ullibi, niſi in *linigerorum* Ægypti ritibus & inſtitutis deprehendi poſſunt. Nam,

(1°.) RELIGIOSE curabant Hebræorum ſacerdotes, ne pediculus aut pulviſculi quicquam inter linum & carnem eorum intercederet, ne forte ſacrum irritum facerent & illegitimum. Hoc e verbis [f] *Maimonidis*, de ſacerdotis veſtibus lineis agentis, intelligi datur, נימא אחת או עפר או כינה מתה אם היתה בין בשר לבגד הרי זו חציצה ועבודתו פסולה i. e. *Si filum aut pulvis aut pediculus mortuus eſſet inter carnem & veſtem, diſcrimen habebatur, & miniſterium ejus hoc modo reddebatur illegitimum.* Eandem religionem linigerorum Ægyptiacorum animos occupaſſe tradit [g] *Herodotus*, aſſerens eos εἵματα λίνεα [φορεῖν] αἰεὶ νεόπλυτα, *linea veſtimenta* ferre *ſemper recens abluta*, — *& tertio quoque die corpus totum radere, ἵνα μήτε φθεὶρ, μήτε ἄλλο μυσαρὸν μηδὲν ἐγγίνηται σφι θεραπεύουσι τὸν Θεόν. Ne quis pediculus aut alia ſordes creetur.*

(2°.) JUDÆORUM ſacerdotes Zonas quibus veſtes lineas cingebant, altiuſcule [ſub ipſas papillas] geſtare ſolebant. Hoc teſtis oculati fide nixus aſſero, [h] *Joſephi* nempe, qui ſacerdotis χιτῶνα memorans, ὃν ἐπιζώννυται, inquit, κατὰ στῆθος, ὀλίγον τῆς μασχάλης· *quem accingunt circa pectus, paulo axillis inferius.* Ita morem habuiſſe docent inſuper Angeli apocalyptici, qui e templo prodiiſſe dicuntur, [i] *induti lino mundo & ſplendido*, καὶ περιζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς, *& cincti* [non circa lumbos, ſed] *pectora zonis aureis*, & ſacerdotum Judaicorum ſpeciem referentes. *Johannes* etiam in ecſtaſin raptus, [k] vidit ſummum eccleſiæ ſacerdotem, Dominum Jeſum Chriſtum, talari veſte indutum, *& cinctum* περὶ τοὺς μαστοὺς *ſub papillas zona aurea.* Ideo vero ſacerdotes cir-

a *Iamblic.* de *Vit. Pythag.* cap. 21. b *Philoſtrat.* l. 1. de *Vit. Apollon.* cap. 8. c *Aur. Aſin.* l. 2. p 63.
d *Quod capillitio denudetur caput ab Iſiacis, & totum corpus, eam plerique rationem arbitrantur, quod is eſſet lugentium mos.* Cæl Rhodig. Antiq. l. 5 cap. 12. e *Exod.* 28. 40. f De *ſupellect. Templi*, c. 10. §. 6. fol. 187.
g In *Euterp.* cap. 37. h *Antiq. Judaic.* l. 3. c. 7. p. 112. 20 i *Apoc.* 15. 6. k *Apoc.* 1. 13.

1 Vid. de *Iſid.* & *Oſir.* p. 352. C.

ca mammas tam curate cingebantur; ne forte ſi medium corpus ſtrinxiſſet Zona, ſudorem provocaret, & ſacræ veſtes impuræ & maleolentes ex attracto ſudore redderentur. Cum autem hic cingendi modus nullibi in Pentateucho præſcribatur, vix divinare fas eſt, cur Hebræorum ſacerdotes Zonas *altiuſcule*, ſub pectora, præcinctas gererent; niſi quod Ægyptii veteres hunc cingendi modum tanquam puritati maxime conſentaneum uſurparent; & primi Judæorum patres, Zonam & Veſtem lineam ab Ægypto derivantes, ipſum etiam Ægyptium cingendi modum retinerent, & ad poſteros eorum propagarent. Hanc autem cincturæ formam apud Ægyptios antiquiores in uſu fuiſſe, conjiciendi cauſam non levem præbent [a] *Apuleii* verba: *ipſa linea tunica mundule amicta, & ruſſea faſciola prænitente altiuſcule ſub ipſas papillas ſuccinctula*, &c. SECT. II.

HIC forte non-nemo nobis adverſus dicet, Hebræos ritum illum, non ex Ægypti conſuetudine, ſed legis præſcripto accepiſſe. Conſtat enim Deum hac de re legem diſertam per *Ezechielem* tradidiſſe: nempe cap. 44. 18. *Femoralia linea ſunto ad lumbos eorum, non cingunto ſe* בזע *in ſudore*, vel *ad ſudorem*. Hoc autem in loco, [b] Talmudicis *cingi in ſudore*, eſt *cingi* שמזיעין במקום *in loco ubi* præcipue *ſudant*, hoc eſt, ſub coſtis aut axillis, locis cumprimis ſudore madidis. Hunc ſenſum, cum aliis, amplectitur Chaldæus, ſic textum explicans, *& non accingentur ſuper lumbos ſuos*, ייכרון לא לבויהון ſed *ad corda ſua accingentur*. Huc etiam inclinant LXX, ſic textum exponentes potius, quam transferentes, ὃ θελιζώσονται βία *non accingentur violenter*, aut arcte adeo ut ſudorem eliciant. Sed hic nodus non multum ſtringit: hic enim Deus non tam rem novam præcipit, quam ritum uſu veteri receptum revocat & lege ſancit; ne Judæi e captivitate olim reverſuri, Ægyptiis aliiſve puritatis aut munditiæ ſtudio cedere viderentur. Neque hoc mirum videri poſſit, cum aliæ ſint leges *Ezechielis* miniſterio datæ, quas in rituali Moſaico fruſtra quærimus; & quibus mores ſeculi quo vixit *Ezechiel*, occaſionem dediſſe cenſeantur.

(3°.) VETERES Hebræi, linum in ſacris uſurpandum, lanam etiam a ſacris ablegandam, ob rationem futilem & ingenium Ægypti ſapientem exiſtimarunt. Poſtquam enim [c] *Philo* narraſſet, ſacerdotem ſummum ad intima ſacraria profecturum, ἐσθῆτα—λινῆ—βύσσου τῆς καθαρωτάτης πεποιημένῃ [ἀναλαμβάνειν] *veſtem—lineam—e tela byſſina puriſſima factam* ſumere ſolitum; hanc moris illius aſſignat cauſam, ἀῤῥαγεστέρα γὰρ ἡ ὀθόνη, ἢ ἐξ οὐδενὸς τῶν ἀποθνησκόντων γίνεται· *Nam hoc telæ genus difficile rumpitur, nec fit ex ulla re mortali.* [d] Alibi etiam ſacerdotem ſummum adyta ſubiturum, tunicam lineam ſumere debuiſſe dicit, διὰ τὸ τὴν ὀθόνην ἐκ μηδενὸς τῶν ἀποθνησκόντων ὥσπερ τὰ ἔρια γενᾶσθαι· *Quia lintea non e re ulla quæ moritur ſicut lanea generantur.* Ratio eadem a *Plutarcho* redditur, cur ſacerdotes Iſidis inter ſacra lineis tantum veſtibus uterentur: τὸ λῖνον, inquit, [e] φύεται μὲ ἐξ ἀθανάτου τῆς γῆς,———λιτὴν ἧ παρέχει καὶ καθαρὰν ἐσθῆτα· *Linum e terra naſcitur immortali, & veſtem præbet tenuem & puram.* Rationis hujuſce vires *Apollonius Tyaneus*, de Pythagora loquens, in hunc modum [f] explicat: ἐσθῆτα ἣν ἀπὸ θνησειδίων οἱ πολλοὶ φοροῦσιν, ὡς καθαρὰν εἶναι φήσας, λίνον ἠμπίσχετο, &c. *Veſtitum quem a morticinis* [ovibus nempe] *plerique ferunt, impurum eſſe ratus, lineis amiciri ſtatuit; calceos itidem e cortice eadem de cauſa ſibi concinnavit.* Pythagoram autem hæc e moribus & inſtitutis Ægyptiacis accepiſſe, cauſam opinandi præbet [g] *Herodotus*, hæc de ſacerdotibus Ægypti referens; ἐσθῆτα ἣ φορέουσι οἱ ἱρέες λινέην μούνην, καὶ ὑποδήματα βύβλινα, &c. *Sacerdotes veſtem ſolummodo lineam, & calceos* e corticibus arborum *geſtant; nec aliam veſtem aut alios calceos eis induere fas eſt.*

UNDE factum eſt autem (ut argumentum e jam dictis eliciam) ut Hebræorum & Ægyptiorum ſacerdotes, cætera diviſi maxime, moribus & ſententiis, lineæ veſtis uſum ſpectantibus, tam amice convenirent? Mihi rem ſerio perpendenti, nihil hic majore cum veri ſpecie dicendum videtur, quam quod ſacerdotes Hebræorum ſe tunicam lineam ab Ægypti more derivaſſe, pro certo habuerint, ideoque conſentaneum duxerint, ut mores & ſententias, una cum veſtis illius uſu, in Ægypto obtinentes, ſimul retinerent; ne forſan in re ulla, puritatis, decori, vel reverentiæ ſpeciem habente, æmulis ſuis Ægyptiis cedere viderentur. Nam certum eſt nullum in Pentateucho locum inveniri, qui moribus & ſententiis jam recenſitis fundum aut colorem præbeat.

SEXTO: ex ipſa lini natura non temere colligendum eſt, Ægypti ſacrificulos, diu 6. A lini natura.

a De *Aur. Aſin.* l. 2. p. 43. b *Gemar.* in *Talmud.* de *Sacrific.* cap. 2 fol. 19. 1 c Lib. de. *Somniis*, p. 597. E d Lib. 2. de *Monarc.* p. 823. D e Lib. de. *Iſid.* p. 352. E f *Philoſtrat.* l. 8. de *vit. Apollon. Tyan.* §. 4. c. 7. p. 333. g Lib. 2. c. 37.

SECT. II. ante Moſis tempora, lino veſtitos, officia ſacra peregiſſe. Linum enim, res mundiſſima, illuſtriſſima, candidiſſima, non immerito habebatur: ideoque fidei congruum eſt, Ægyptios [ipſo rationis inſtinctu monitos] habitum illum ſacris & eorum miniſtris maxime conſentaneum exiſtimaſſe.

(1°.) LINUM res maxime munda, & ſacrorum munditiæ conſentanea ſemper habebatur. Cum enim lana ovium excrementum ſit, ſudorem provocet, facile in ſordes abeat, & corpus e lanæ ſolius uſu fœditatem contrahat; linum puris tantum cœli terræque influentiis ortum debet, ipſum mundum eſt plurimum & ab omni ſorde vacuum, nec homini quicquam fœditatis affricare ſolet. Hac de cauſa, linum olim cum ſacrorum puritate conſenſum colere, lana vero nihil cum ea conjunctum aut conſentiens habere, credebatur. Hujus rei teſtis accedat *Apuleius*, cujus hæc ſunt [a] verba: ne cui ſit *mirum, hominem* illum ſacra *quædam — lineo texto involvere, quod puriſſimum eſt rebus divinis velamentum. Quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, jam inde Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt. Sed enim mundiſſima lini ſeges inter optimas fruges terra exorta, non modo indutui & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque inde rebus ſacris uſurpatur.* Neque hæc pro ſuperſtitionis ineptiis, aut imaginationis luſibus haberi debent; cum ipſa Scriptura lino puritatem quandam, lanæ vero immunditiem tribuat. Nam ex eo fonte fluxiſſe videtur lex ea quæ ſacerdotum genti traditur, *Ezec.* 44. 17. *Et erit, cum ingrediuntur portas atrii interioris, quod veſtibus lineis induent ſe: & non aſcendet ſuper ipſos lana, cum miniſtrant in portis atrii interioris.* Cum itaque lini mundities illud ſacris uſibus tam aptum & accommodatum redderet, non temere creditur, Ægyptios antiquiores, lineis indutos, officia ſacra præſtitiſſe; cum alibi manifeſtum fecerim, Ægyptios alioſque, ſacra peracturos, munditiæ corporeæ quam maxime ſtuduiſſe, munditiæque ſtudium ſignis omnibus indicaſſe.

(2°.) LINUM olim res illuſtriſſima & auguſtiſſima, ſaltem inter Ægyptios habebatur. Cum enim Pharaoh Joſephum honoris & principatus inſignibus ornari vellet, [b] *juſſit ipſum induere* שש בגדי *veſtem* aut *ſtolam lineam byſſinam, & appoſuit torquem aureum collo ejus.* [c] Aliis etiam e locis apparet, Antiquos byſſum magnatis aut hominis ad ſummum honorem evecti geſtamen habuiſſe. Ideoque perquam probabile eſt, Ægyptios ſacerdotes ſuos, quibus honorem eximium deferebant, veſtibus byſſinis vel Pharaonis tempore decoraſſe. Sacerdotes Ægypti veſtibus hiſce byſſinis illuſtres fuiſſe, eo promptius credendum arbitror, quod Deus Aaronis filiis hujuſmodi veſtes, & eas arte ſingulari factas & ornatas, לכבוד ולתפארת [d] *ad honorem & ad gloriam* dederit. Quid enim tam ſollicite curatum eſt, ut ſacerdotum natio veſtibus ad gloriam & pompam factis inſtruerentur, niſi ut ſacerdotum Ægyptiorum gloriam & ſplendorem extinguerent; & cautum eſſet ne rudis Hebræorum populus, cultus & ſacerdotii ſui dignitatem ex ornatu æſtimans, ad Ægypti ritus & ſacrificulos, ſplendoris externi faſcino alliceretur.

(3°.) LINUM e quo ſacerdotum tunicæ conſtabant, res erat a candore & ſplendore commendatiſſima. Rei teſtem appello [e] *Philonem*, qui ſacerdotis tunicam vocat λινῆν — βύσσῳ τῆς καθαρωτάτης πεποιημένην· *lineam — e byſſo puriſſimo confectam.* Et ſtatim de byſſo loquens, inquit, λαμπρότατον καὶ φωτοειδέστατον ἔχει μὴ ἀμελῶς καθαρθεῖσα χρῶμα· *Sedulo purgata ſplendidiſſimam & luci ſimillimam ſpeciem præbet.* Atque hinc factum arbitror, quod [f] Angeli apocalyptici, habitum & apparatum ſacerdotalem præferentes, e templo prodiiſſe dicantur ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν, *induti lino mundo, & ſplendido:* nam linum purum lumine ſui candoris illuſtrari & quaſi [g] ſplendere ſolet. Huc ſpectant illa S. *Johannis* in [h] Apocalypſi, *& datum eſt illi* [Agni ſcil. uxori] *ut cooperiat ſe byſſo ſplendente & candida.* Hinc etiam anſa data verbis *Apuleii*, pompam Iſiacam ita referentis: [i] *tunc influunt turbæ ſacris divinis initiatæ, viri fœminæque omnis dignitatis & omnis ætatis, linteæ veſtis candore puro luminoſi.* Hæc eo tendunt omnia ut probabile fiat, Ægypti ſacerdotes, diu ante Moſis ætatem, veſte linea decoratos inceſſiſſe. Cum enim veſtimentum illuſtre, perſonis in officio vel dignitate peculiari conſtitutis, honorem earum loco conſentaneum conciliare ſoleat; opinari par eſt, Ægyptios veſtem eo candore & ſplendore notabilem ſacrorum ſuorum miniſtris aſſignare

a *Apolog.* p. 496. b *Gen.* 41. 42. c *Prov.* 31. 22. *Ezec.* 16. 11, 13. 1 *Mac.* 14. 43. *Luc.* 16. 19. *Apoc.* 18. 12, 16. d *Exod.* 28. 2, 40. e Lib. de *Somniis*: p. 597. E f *Apoc.* 15. 6. g —— *Ante aras ſtat veſte ſacerdos, Effulgens niveâ.* —— Sil. lib. 3. v. 694. h Cap. 19. 8. i De *Aſin. aur.* lib. 11. p. 371.

voluiſſe.

voluiſſe. Credi nequit Ægyptios adeo tardos & omni decori ſenſu deſtitutos fuiſſe, ut veſtem candidam ſacris perſonis & miniſteriis maxime convenire non exiſtimarent; cum præſertim gentes aliæ pleræque ſacrorum ſuorum antiſtites veſtibus candore lucentibus amicirent. Nec mirum: cum candor *puritatis* & *lætitiæ* ſymbolum ubique gentium haberetur, eaque religionem ejuſque miniſtros maxime decere crederentur. Præterea: linum, utpote candore nativo præſtans, peculiare aliquid & ſacris affine naturaliter inſitum habuiſſe videatur. Nam obſervante [a] *Plutarcho*, μόνον [χρῶμα] λευκὸν, εἰλικρινὲς καὶ ἀμιγὲς καὶ ἀμίαντόν ἐστι βαφῇ καὶ ἀμίμητον· *Solus* color *albus ſincerus eſt, mixturæ expers, purus & tinctura non imitabilis.* Non eſt autem fidei congruum, hoc Ægypti ſagacis obſervationem effugere potuiſſe. SECT. III.

SECT. III.

De objectionibus quæ ſententiæ Auctoris obſtare videntur.

ID hactenus omni ſtudio & opera connixi ſumus, ut ſententia noſtra lectoris calculo non indigna videatur. Nihil jam reſtat niſi ut ea refellamus argumenta, quæ nonnulli forſan ad illius fidem labefactandam, in medium producturi ſunt.

HORUM primum a doctorum, ſeorſum a me ſentientium, auctoritate petitur. Cum enim [b] *Bochartus* lineæ veſtis a Judæorum ſacerdotibus uſurpatæ mentionem feciſſet, *hic*, inquit, *obſervaſſe ſufficiat, quod Ægyptii, in multis Judæorum æmuli, non niſi lineas veſtes ſacerdotibus permitterent.* Et poſtea: *de lino* Ægyptiorum *Plutarchus multa philoſophatur, ſubtilius quam ſolidius, ignarus ab Hebræis ad Ægyptios multa hujuſmodi manaſſe. Fileſacus* etiam de hac tunica byſſina verba faciens, [c] *Judaicum*, inquit, *morem æmulati ſunt Ægyptii ſacerdotes, ut & reliqui Iſidis & Serapis.* Hiſce quam ſimillima ſunt Cl. [d] *Huetii* illa, *lineas ſacerdotum Ebræorum tunicas imitati ſunt linigeri Iſidis ſacerdotes.* Idem & Veteres aliquos exiſtimaſſe, conjecturam non levem e [e] *Photii* verbis capiamus; οἱ τῶν εἰδώλων θεραπευταὶ, κατὰ μίμησιν τῶν ἱερέων τοῦ Θεοῦ, τοῖς σφῶν ἱερεῦσι στολὰς ἀφωρισμένας ἐπέθεντο εἰς σχῆμα τοῦ Ἐφώδ· *Idolorum cultores, in imitationem ſacerdotum Dei, ſacerdotibus etiam ſuis ſtolas appropriaverunt, ad imaginem quandam Ephodi factas.* Obj. 1ª.

HÆC equidem dixerunt viri quidam celeberrimi: ſed probare debuerunt, ſi dictis ſuis aſſenſum impetrare voluiſſent. Mihi ex ratione rem æſtimanti probabilius apparet, Ægypti ſacerdotes more patrio & Hebræorum legibus antiquiore, linea veſte, pura fulgidaque decoratos inceſſiſſe. [f] *Plinius* enim, de linis Ægypti loquens, *nec ulla ſunt*, inquit, *eis candore mollitiave præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Ægypti gratiſſimæ.* Meretrix etiam in [g] *Proverbiis*, ut lecti ſui delicias exprimeret, *inſtruxi*, inquit, *lectum meum linteis Ægypti.* Cum Ægyptus itaque linum eo candore & mollitie celebre ſuppeditaret, non eſt facile creditu, ſacerdotes Ægyptios a lineæ veſtis uſu in ſacris abſtinuiſſe, donec a ſacerdotibus Hebræorum terræ propriæ bonis, & cultus ſui ornatum uti didiciſſent. Deinde, cum hiſtoria [h] *Joſephi* doceat, Ægyptios antiquiores ωω aut linum maximo in pretio habuiſſe, eoque ſummos viros exornaſſe; conſulto creditur, Ægypti ſacerdotes (diu ante Moſis tempora) *linigeros* fuiſſe, cum illi ſummis honoribus afficerentur. His addo, quod & ipſe [i] viros aliquot egregios in partibus habeam, quorum etiam teſtimoniis chartas haſce jam illuſtravi. Sol.

SECUNDO: nonnullos hoc etiam in adverſum dicturos auguror, quod incredibile videatur, ſacerdotum veſtes, quæ [k] *veſtes ſanctitatis* appellantur, a profanis Ægypti ceremoniis originem petiiſſe; & Deum veſtem lineam, adeo *Oſiridis propriam*, quod inde ſacerdotes ejus *linigeri* dicerentur, in ſacrorum ſuorum album recepiſſe. Dei & ſacerdotum ſuorum ſanctitati magis convenire videtur, eos veſtem a carne, imo diabolo maculatam adeo, abominari voluiſſe. Obj. 2ª.

A pugione tam plumbeo vulnus lethale minime metuendum eſt. Deus enim non illas ipſas veſtes ſacerdotibus ejus utendas dedit, quæ ab Iſidis & Oſiridis ritibus labem hauſerant, nullo forſan oceano eluendam; ſed alias, quæ veſtium Iſiacarum materiam, candorem, & venuſtatem, æmulari videbantur. Et quidni Deus (nulla tamen injuria ſanctitati ſuæ facta) linum, æque ac aurum & purpuram ejus, ad cultus proprii ornatum converteret; quamvis diabolus, ut fucata religione plebem duceret, ea omnia ſa- Sol.

a *Quæſt. Rom.* p. 270. F b De *animal. Sacr.* P. 1. l. 2. col. 491. 70 c *Selector.* lib. 1. cap. 3. p. 49.
d *Demonſtr. Evangel.* Prop. 4. cap. 11. §. 1. e Epiſt. 192. f *Hiſt. nat.* l. 19. cap. 1. g Cap. 7. 16.
h *Gen.* 41. 42. i Vid. Pag. 683. k *Exod.* 28. 2.

SECT. III. crilege uſurpaſſet? nec quicquam ſacerdotum Hebræorum ſanctitati detrahit, quod non minore cum decore Deum, quam Ægypti ſacerdotes diabolum colere deſiderarent. Non abhorruit Aaron, *Sanctus* ille *Domini*, ab aliquibus Ægyptiorum inſtitutis, nullam mali alicujus ſpeciem præ ſe ferentibus. Cum enim ille [a] Prophetæ locum & fidem apud Ægyptios obtineret, virgam geſtavit, quam apud Ægyptios inſigne & ornamentum Prophetæ fuiſſe, ſatis e Moſis hiſtoria diſcitur. Nam Aaronis virga omnes [b] Magorum virgas devoravit: & *Calliſthenes* apud [c] *Gaulminum* de *Pſammeticho* loquens, ᾧ ἐστολέει, inquit, ἑαυτὸν στολὴν προφήτου, κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥαβδὸν ἐβεννίνην· *Adornavit ſe ſtola Prophetæ* vel *magi*, *habens in manu ejus virgam ex ebeno.* Inde forte Mercurio, qui nomen & vicem [d] Prophetæ tenuit, virga, loco inſignis, ab Ægyptiis tradebatur.

Obj. 3ª. TERTIO: ad ſententiam meam labefactandam, hunc etiam arietem forſan admovebunt aliqui: minime probabile eſt, Deum, cum ſacerdotes ejus lino veſtiri juſſit, reſpectum aliquem ad Ægypti mores habuiſſe; cum non ſacerdotes tantum, ſed & Levitæ ordinarii (miniſtri quidam Ægyptiis ignoti) lineis amicti Deo miniſtrarent. Nam Levitæ cantores, מלבשים בוץ *induti byſſo*, miniſteria ſacra peregiſſe dicuntur, 2 *Par.* 5. 12. Sed ſi linigeri ſacerdotes Ægypti, lineis ſacerdotum Hebræorum veſtibus occaſionem aut originem tribuiſſent; ſoli ſacerdotes lineis ornari, & linum officii tantum ſacerdotales inſigne manere, debuiſſet.

Sol. HUIC objectioni, brevitati ſtudens, hoc unum regero: linum quo Levitæ ordinarii, cum ſacris miniſtrandum eſſet, ornabantur, e materia viliori, & infra lini ſacerdotalis pretium ſubſidente factum cenſeatur. Nam veſtium ſacerdotalium materia, vel generali שש aut ſpeciali בד nomine vocari ſolet: at ubi de veſte Levitarum agitur, בוץ habetur in Hebræo; quamvis in verſione Græca & Vulgata, horum & illorum veſtes, nullo diſcrimine obſervato, *byſſinæ* nuncupantur. Hinc etiam conjicere licet, ſacerdotum & Levitarum veſtes e byſſo materiæ pretiique diſſimilis concinnatas fuiſſe; quod [e] *Joſephus* Levitas Agrippam ſupplices adiiſſe referat, ut illis etiam uſus ſtolæ lineæ, ſolis antea ſacerdotibus indultus, e regis & concilii ſententia decerneretur. Hic itaque victus Levitarum precibus, συνεχώρησε τοῖς ὑμνῳδοῖς ἀποθεμένοις τὴν πρότερον ἐσθῆτα φορεῖν λινῆν οἵαν ἐθέλησαν· *Hymnorum cantoribus licentiam fecit, ut depoſito habitu priore, quale ipſi volebant linum ſumerent.* Πάντα δ', inquit, ἐναντία ταῦτα τοῖς πατρίοις, &c. *Hæc autem omnia fiebant contra inſtituta patria, nunquam abſque piaculo violata.* Quæ ſane *Joſephi* verba (quod obiter moneo) novum ad ſententiam meam firmandam argumentum ſuggerunt. Quid enim Judæi tam religioſe curarent, ut ſacerdotes lino peculiari, Levitarum byſſum longe ſuperante tegerentur; niſi quod certe fidei res eſſet, ſacerdotum ſuorum habitum a ſacris Ægypti veſtibus, e lino lectiſſimo confectis, originem & exemplar accepiſſe? Neque vel ſimile eſt vero, Levitas ſtolam lineam, quæ cum veſtitu ſacerdotum dignitate contenderet, expetere voluiſſe; niſi quod pro certo accepiſſent, diſcrimen inter habitus eorum, non e præcepto aliquo divino, ſed *inſtituto patrio* (quod ait *Joſephus*) & morum Ægyptiorum ſtudio, originem derivaſſe.

Obj. 4ª. QUARTO: dicet forte non-nemo, quod ſacerdotum veſtes lineas ab Ægypti moribus inconſulto derivaſſe videar, cum Hiſtoriæ fide conſtet, religioſum hujuſce veſtis uſum Orpheum & Pythagoram (Moſe multo juniores) inventores habuiſſe. Cum enim Apollonio Tyaneo crimini verteretur, quod veſtibus linteis uteretur; ille culpam agnitione ſola diluendam cenſuit, dicens, [f] *tu* pro me *cauſam dicito, o divine Pythagora! pro his enim in judicium vocor, quorum tu quidem inventor, ego vero laudator ſum* & imitator.

Sol. SED neque hæc objectio multum mihi negotii faceſſere poſſit, cum Pythagoras diu veſtibus lancis, non lineis uteretur. Ejus rei [g] *Laertium* adhibebo teſtem, hæc de Pythagora referentem: στολὴ δ' αὐτῷ λευκὴ, — ἐξ ἐρίων· τὸ γὰρ λινᾶ οὔπω εἰς ἐκείνους ἀφῖκτο τοὺς τόπους· *Stola uſus eſt alba, e lana: nondum enim linea in ea loca pervenerant.* Ex his autem *Laertii* verbis promptum eſt intelligere, lineæ veſtis uſum in locis quibuſdam receptum fuiſſe, priuſquam Pythagoras Magiſtri locum & fidem apud Græcos aut Romanos inveniſſet. Atque hoc *Herodoto* aliiſque conſentaneum eſt, qui ſacrum lineæ veſtis uſum inter nativos & antiquos Ægypti mores numerant, eamque olim non minus lini in ſacris uſu, quam lini optimi proventu, celebratam referunt. Sed utut hæc

a *Exod.* 7. 1. b Verſ. 9. & 12. c *Not.* in lib. de *Vit. Moſ* p. 235. d *Nam* Anubis *dictus eſt ab Hebr.* נביא *vel Arab.* אנביא Propheta. e *Antiq. Jud.* l. 20. c. 8. p. 898. 35 f *Philoſtrat.* de *Vit. Apollon.* l. 8. c. 7. p. 332. §. 4. g Lib. 8. in *Pythag.* p. 218. E

res

res ſit, *Apollonii* verba haud prorſus a fide aliena ſentio: cum enim Orpheus & Pytha- CAP.
goras cum ſacerdotibus Ægypti conſuetudinem habuiſſe, & ab iis ſacrorum rationem VI.
didiciſſe dicantur; probabile videatur, eos, apud Græcos ſaltem & Romanos, primos veſtis illius *Iſiacæ* auctores extitiſſe.

QUINTO: non-nemo forſan objiciet, nil opus eſſe, ut ad *linigeram* Ægypti *turbam* Obj. 5ª.
confugiamus, ut inde veſtis hujuſce lineæ rationem arceſſamus; cum omnium conſenſu judicatum ſit, Deum veſtem illam candore præcellentem, tanquam ſymbolum & figuram puritatis inſtituiſſe. Veſtem candidam puritatis indicem fuiſſe, vel [a] Scriptura docet, quæ Angelos tali amictu viſos frequenter exhibet, & [b] Sanctos *lino mundo & candido* veſtitos refert. Sed ſupervacaneum videri poſſit, id Scripturæ teſtimonio confirmare, cum gentes pene omnes, ſacra tractaturæ, Natura magiſtra doctæ, in lineæ veſtis uſu conſpiraverint. Deæ Syriæ ſacerdotes veſte tota candida illuſtres, ſacris operam dediſſe teſtatur *Lucianus*. Junonis famulas, illius ſacra geſtantes, in hunc modum deſcribit *Ovidius*, *Amor.* L. 3. *Eleg.* 13.

More patrum Grajo velatæ veſtibus albis,
Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.

Nec apud Romanos tantum & Syros, ſed & Athenienſes, rem divinam facturi veſtem candidam induebant. Atque hanc ob cauſam, obſervante [c] *Caſaubono*, ſi quis in publicum prodire candidatus conſueſſet, eum ſcurræ Attici, ὁλολυγιὸν, *perpetuo ſacrificantem*, appellarent. Eſt enim ὁλολύζειν vox ad ſacrorum cæremonias pertinens. Alios teſtes accumulare poſſem, ſi operæ pretium eſſet, in re tam trita, & cuivis literatura philologica leviter imbuto manifeſta diutius immorari.

AB hoc argumento, ſpecioſo licet, non eſt quod multum metuamus; cum Scrip- Sol
tura dicat aperte, Deum lineæ veſtis uſum ſacerdotibus ejus, non tam puritatis, quam [d] *gloriæ & ornatus*, cauſa conceſſiſſe. Nec facile quis credat, Deum tunicas lineas, magis quam ſacerdotum braccas aut tiaras lineas inſtituiſſe, tantum ut ſanctitas quæ domum ejus decet, eorum memoriæ tenacius imprimeretur. Neque cauſa mea quicquam detrimenti capiet, modo concedam, Deum veſtem candidam ſacerdotalem, tanquam puritatis indicem & monimentum inſtituiſſe; cum huic uſui forſan apud Ægyptios & alias gentes inſerviret; nihil enim in gentium ritibus olim uſitatum, in ſacrorum ſuorum claſſem recepit Deus, e ſolo imitandi ſtudio; ſed plerunque ut eidem fini generali in cultu ſuo, cui olim in cultu profano, miniſtraret.

SEXTO: nonnulli forſan eo nomine ſententiam meam erroris (aut ingratæ veri- Obj. 6ª.
tatis) arguent, quod aſſerere videar, Eccleſiæ Chriſtianæ ſacerdotes linteatos, ab Ægyptiis exemplo ſumpto, ſacra celebrare; adeoque Schiſmaticis inde triumphandi materiem ingentem adminiſtrem.

SED non eſt quod hic ſcrupulus quempiam urgeat, cum aliqui, non e doctorum vulgo, hoc ultro largiantur. Aliorum loco [e] *Beroaldum* hæc loquentem audiamus: *noſtri ſacerdotes hodie linteati linigerique in ſacrorum pompa incedere conſpiciuntur: ritu opinor tranſlato ab Ægyptiis ſacerdotibus, de quibus hæc Herodotus; veſtibus amiciuntur lineis, circa crura fimbriatis*, &c. Hoc autem non opus eſt ut ipſi fateamur, cum uſus lineæ veſtis inter ſacra, e formula & inſtituto Judaicæ religionis ad nos Chriſtianos (inter alia multa) fluxiſſe putetur.

CAP. VI.

Exemplum quartum, Conſecratio capillorum, Numer. *6. inſtituta.*

CUM Iſraelita quiſpiam, Deo & eximiæ ſanctimoniæ ſtudio, Naziræatus voto ſeipſum obſtrinxiſſet; inter alios ritus, comam alere, eam completo Naziræatus tempore deponere, Deoque ſolenniter offerre tenebatur. Ethnicos etiam ceremoniam ei cognatam in initiis habuiſſe, & in Numinis alicujus honorem comam aluiſſe, multis veterum teſtimoniis evinci poſſet. Unus [f] *Euſtathius* [1] mihi pro omnibus erit in

a *Dan.* 7. 9. *Apoc.* 3. 4. *Mat.* 28. 3. *Jo.* 20. 12. *Luc.* 24. 4. b *Apoc.* 19. 8. c *Comment.* ad *Theophraſt. Charact.* pag. 154. d *Exod.* 28. 40. e *Not.* in *Apul.* l. 11. de *Aur. Aſ.* p. 685. f In *Iliad. β.*

1 Vid. *Euſtath.* p. 124. 40

SECT. I. hac materia: Λέγονται ἦ, τὸν μὲ ἄλλον παντα χρόνον, κομᾶν οἱ Ελλωες· ὲν ἦ πενθὲς καιρῷ, κείρεαθαι· ὡσαύτως ἦ ϗ ὲν καιρῷ ἀκμῆς ἤτοι τελείας ἡλικίας, &c. i. e. *Feruntur quidem Græci, quovis alio tempore comati incedere, luctus autem tempore tonderi, ſimiliter & maturæ ſeu perfectæ ætatis aut ſtaturæ tempore. Tunc enim capillos tondentes, eos Apollini, juvenum altori, & Fluminibus devovebant.* Hunc autem ritum ὁ κακοδαίμων idololatris ejus e Dei Lege tranſcripſiſſe creditur, ut ſancti Numinis inſtitutum in jocum & ludibrium verteret. Ipſe vero ſententiam plane contrariam veritati ſimiliorem ſentio, quam etiam in ſequentibus illuſtrare, confirmare, & ab argumentis adverſis aſſerere conabor.

SECT. I.

Tonſuram Naziræorum e conſimili Gentium uſu fluxiſſe.

CUM olim id moris ubique gentium obtineret, ut comam Numini alicui fictitio ſacram alerent, eamque tandem votive raderent; & ea conſuetudo e longo cum Ægyptiis uſu, in Hebræorum mores & affectus abiiſſet; viſum eſt Deo ritum illum in ceremoniarum ſuarum ordinem recipere, & e more illo ſuperſtitioſo Naziræatum inſtituendi anſam capere: ut Iſraelitæ ea ipſa ceremonia ſe Deo, qua Gentiles dæmoni alicui, ſacros & devotos eſſe teſtarentur. In hanc autem ſententiam, non ſtudium novitatis, ſed evidentia rationis, induxit animum. Nam

PRIMO: mos ille comam ſolenniter alendi, & Deo alicui conſecrandi, diu ante Moſis ætatem, apud Ægyptios & alias gentes obtinuiſſe cenſeatur. Nam Veteres aliqui, de more illo, legem [a] eam interpretantur, [1] *neque in rotundum attondebitis comam capitis veſtri.* Ex iis enim *Theodoritus* imprimis legem eam ex hac occaſione natam cenſuit: [b] εἰώθασιν Ελλωες μὴ ἀποκείρειν τῶν παίδων τὰς κορυφὰς, ἀλλὰ μαλλὸς ἐᾶν ϗ τέτες μὲ χρόνον ἀναπλέναι τοῖς δαίμοσιν· i. e. *Moris erat apud Gentiles capita puerorum non attondere, ſed ſinere capillos promitti, & hos poſtea Dæmonibus dedicare.* Hiſce conſonum *Scholiaſtis* antiqui teſtimonium, qui ſic vocem σισόην, hic a Græcis uſurpatam, explicat: σισόη ἐστὶν ὁ κρώβυλος· πλέγμα δέ ἐστι τῦτο ὅπερ Ελλωες ἐπλέκοντο ὡς Κρονικὸν ἀνάθεμα, ϗ μᾶλλον Σαρακηνοὶ μέχρι νῦν τῦτο ποιῦσιν· i. e. *Siſoe eſt cincinnus: eſt autem id implexum & intortum quid quod Gentiles intorquebant, quaſi donum conſecratum Saturno, & maxime Saraceni id nunc faciunt.* *Theodoriti* & *Scholiaſtis* teſtimonio fidem eo firmiorem deberi cenſeo quod [c] *Diodorus Siculus* comam votivam referat ad Oſiridem auctorem, quo vix quicquam clarius aut antiquius habent ethnicorum monimenta. Ipſum Hiſtoricum audiamus: πάντων δ' εὐτρεπῶν γενομένων, τὸν Οσιρι εὐξάμενον τοῖς Θεοῖς θρέψειν τὴν κόμην, &c. *Paratis jam omnibus, Oſiris, poſt votum Diis nuncupatum alendi cæſariem uſque dum in Ægyptum reverſus eſſet, per Æthiopiam iter fecit. Eam ob cauſam ad recentiora uſque tempora, religioſus apud Ægyptios mos invaluit, ut qui peregrinationes ſuſciperent, ad reditum ſuum uſque comas nutrirent.* Nec minorem apud Indos antiquitatem habuit comæ votivæ uſus, ſi quid fidei meretur [d] *Arrianus:* ille nempe *Liberum* patrem, κομᾶν Ινδὸς τῷ Θεῷ, μιτρηφορέειν τε ἀναδεῖξαι, *Indos comam Deo nutrire, & mitram gerere, docuiſſe* refert. Nec auctoritate tantum, ſed probabili ratione ductus, hunc ritum Moſe vetuſtiorem aſſero. Si quis enim agmen illud auctorum conſulat, [e] *Hadrianum Junium,* [f] *Alex. Sardum,* [g] *Meurſium,* [h] *Proſperum Stellartium,* [i] *Petrum Caſtellanum,* [k] *Montacutium,* [l] *Lindenbrogium,* [m] *Lipſium,* [n] *Heinſium,* [o] *Caſaubonum,* [p] *Ouzelium,* [q] *Johan. Doughteium,* & [r] *Stanletum,* qui de coma ſacrata diſſeruerunt; Veterum teſtimoniis abunde probatum reperiet, morem illum, comam votive nutriendi & deponendi, inter gentes antiquiores pene omnes invaluiſſe. Ratio vero non patitur, ut obſcuram Hebræorum gentem mori tam late propagato principium dediſſe putemus; ſed eo potius ducit, ut illius originem ad Ægyptios, aut alias gentes Moſe vetuſtiores, referamus. Cum itaque ritus ille Moſem ejuſque legem antiquitate ſuperet, longe abeſt a veri fide, comam votivam e Naziræorum ceremoniis in orbem emanaſſe; vel Diabolum comam

a *Levit.* 19. 27. b *Quæſt.* 28. in *Levit.* c *Hiſtor.* lib. 1. p. 16. B d *Rer. Indic.* l. p. 321.
e De *coma,* c. 4, 5, 6. f De *Gent. ritib.* l. 1 c. 12. g *Græc. feriat.* in ἐφήβεια, & προτέλεια. h De *tonſur. Pagan.* l. 1. c. 5. i De *feſt. Græc.* in ἀπατύρια. p. 27, 28, 89. k Adv. *Selden.* de *decim.* p. 533, 534.
l *Not* in *Cenſorin.* de *die natal* p. 6. m *Comment.* in *Tacit.* p. 536. n In *Sil. Ital.* lib. 15. p. 146.
o In *Theophraſt. Charac.* περὶ μικροφιλοτιμ. p *Animadv.* ad *Minut. Fel.* p. 77. &c. q *Analect. Sac.* P. 1. *Excurſ.* 56. & P. 2. *Excurſ.* 64. r In *Æſchyl. Tragœd.* p. 815, 816, 820.

1 Vid pag. 390.

alendi

alendi & vovendi ritum in cultum ſuum recepiſſe, ut inſtitutum Dei pollueret & in ludibrium verteret. SECT. I.

SECUNDO: veteres Hebræi voto Naziræatus obſtricti, capillos eorum votivos, ad morem ethnicorum, plexos, intortos, vel in cincinnos diſtributos geſſiſſe videntur. Huic opinioni locum faciunt illa *Samſonis* Naziræi, [a] *ſi ſeptem crines capitis mei cum licio plexueris*, &c. *infirmus ero.* Per *ſeptem crines* enim intelligendi ſunt ſeptem cincinni capitis, in quos tota ejus cæſaries plexa fuit & diſtributa. Hoc vocis Hebrææ ſenſus germanus haud obſcure docet: nam omnium conſenſu vox ea מחלפות cincinnos, in modum catenæ, plexos & intortos indicat. Conſentiunt [b] LXX, vocem Hebræam in Græcam [1] σειρὰς [accurate] transferentes: nam, *Euſtathio* teſte, σειραὶ πλεγματά τινα ἀπὸ σκοίνων, ἢ σπάρτων, ἢ καινάβεως, ἢ ἄλλοθεν· Hoc eſt, σειραὶ *dicuntur intexta quæpiam e juncis, aut ſparto, vel alia quavis materia.* Hunc ſenſum confirmat etiam *Chaldæus Paraphraſtes*, ſic textum explicans, *ſi ſeptem* גדילת *capitis mei*, &c. nam vox ea Chaldæa nunc funes, [c] nunc catenas, contortas aut implexas denotat.

NEQUE Judæorum ſolummodo, ſed etiam gentilium, Naziræi, comas eorum ſacratas in cincinnos plexos & intortos diſtribuerunt. Sic gentium mores habuiſſe, teſtatur [d] *Julius Pollux*, his verbis: ἔτρεφον δέ τινες ἐκ πλαγίου κόμην, ἢ κατόπιν, ἢ ὑπὲρ τὸ μέτωπον, ποταμοῖς ἢ Θεοῖς· ᾗ ὠνομάζετο πλοκμὸς, [addo & [e] πλόκαμος] ἢ σκόλλυς, ἢ σειρὰ τριχῶν· i. e. *Nutriebant autem quidam comam in obliquum vergentem, aut ſuper tergum, aut frontem: Fluminibus ſcil. aut Diis: nominibatur autem* πλοκμὸς, aut σκόλλυς, *aut capillorum catena.* Hujuſmodi vero cincinni, notante [f] *Bonfrerio*, a plectendo & torquendo, ſæpe a Græcis abſolute vocantur πλέγματα vel πλοκμοὶ, ab *Euripide* πλοκὴ τριχῶν, appellantur. Hujuſmodi πλέγμα Scholiaſtes in LXX jam laudatus, nomine [2] *Siſoes* intelligendum cenſuit: adeo ut veterum *Siſoe* (ni fallat ille) proxima ſimilitudine referret capillos illos intortos & prolixos, quos plebs hominum *Elves-locks*, appellant, & multa cum ſuperſtitione non raro nutriunt.

CUM itaque Gentiles & Hebræi comam numini ſacratam, non ſparſam & in humeros libere fluentem, ſed, ad modum funis aut catenæ, tortam & conſtrictam, gererent; inde pronum eſt conjicere, Judæos crines eorum devotos ab antiquiore Gentilium uſu derivaſſe. Nam certum eſt, nihil in lege traditum eſſe, de Naziræorum crinibus in nodum revinciendis, aut in cincinnos plexos & intortos diſtribuendis. Unde itaque ea morum conſenſio inter Judæos & Gentiles intercederet, niſi quod Judæi conſultum habuerint, in re tam indifferenti & nullo præcepto determinata, ſeſe ad Gentilium uſum conformare, a quibus ipſe capillos conſecrandi ritus in cultum Moſaicum dimanarit?

TERTIO: tempus ipſum quo Judæi plerumque Naziræatus votum concepiſſe videntur, argumentum ad ſententiam meam firmandam non contemnendum præbeat. De tempore autem illo conjecturam faciamus e Dei per [g] Prophetam verbis: & *ſuſcitavi de filiis veſtris in Prophetas,* ומבחוריכם *& [h] e juvenibus veſtris in Naziræos.* Jeremias etiam ad Naziræorum ætatem florentem, magis quam puritatem, alludere videtur, cum ait, [i] *Candidiores Naziræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores corpore præ margaritis, Sapphiro pulchriores,* &c. Hæc enim elogia nimis hyperbolen ſaperent, niſi Naziræis reſpectu juventutis [ætatis, formæ elegantia plerumque præcellentis] tribuerentur. Quamvis itaque tempora quædam peculiaria fuiſſe crediderim, quibus ætatis provectioris Hebræi Naziræatus voto ſeipſos obligarunt; prima tamen juventus tempus illud ordinarium fuiſſe videtur, quo plerique Naziræatus votum, in Dei κυροτρόφου honorem, ſuſceperunt.

HOC etiam Gentiles mira ſuperſtitione videntur obſervaſſe: cum enim ex ephebis exceſſiſſent, in more erat ut barbam primam & capillos radentes, numini cuipiam, in animi grati & devoti teſtimonium conſecrarent. Refert enim [k] *Plutarchus*, Athenienſium juvenes comam ad annos pubertatis alere, & deinde ad templum Delphicum ſe conferentes, capitum ſuorum quaſi primitias Apollini Pythio libare ſolitos. Id moris & alios habuiſſe, teſtantur Scholiaſtis [l] illa: ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις, μὴ τὸ πρῶτον ξυρᾶσθαι τὴς

a *Judic.* 16. 13. b Ἐὰν ὑφάνῃς τὰς ἑπτὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς μου, &c. c Vid. *Buxtorf. Lex. Chald.* in גדיל d *Onomaſt.* L. 2. Cap. 3. Segm. 30. e Ἱερὸς ὁ πλόκαμος, τῷ Θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω· *Euripid.* f *Comment. in Judic.* 16. 13. g *Amoſ.* 2. 11. h Καὶ ἐκ τῶν νεανίσκων ὑμῶν· LXX. i *Thren.* 4. 7. k Εθος ἦν τοῖς μεταβαίνουσιν ἐκ παίδων ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ Θεῷ τῆς κόμης· *In Theſeo.* p. 2. E l In *Homer.* ψ.

1 Apud *MS. Oxon.* διάσῃ τὰς ἑπτὰ βοστρύχους. 2 Vid. pag. 390.

SECT. I. νεότητος, τὰς κόμας ἀποκείρειν τοῖς ποταμοῖς. Huc etiam apprime faciunt illa [1] *Xiphilini* de *Nerone* verba: μετὰ ταῦτα ἕτερον αὖ εἶδος ἑορτῆς ἤγαγεν (ἐπεκλήθη δὲ Ιωβενάλια) ᾗ ἐτελέσθη ὅτι τῷ γενείῳ αὐτοῦ, &c. *Post hæc celebravit festa alterius generis, quæ dicuntur Juvenalia: ea propter barbam ejus quæ tum primum rasa fuerat, facta sunt; cujus pilos in sphæram auream conjectos, Jovi Capitolino consecravit.* Hinc perspicui fiunt versus illi [a] *Martialis*, quibus Æsculapium sic alloquitur:

Hos tibi laudatos domino sua vota capillos
Ille tuus Latia misit ab urbe puer.
Tu juvenile decus serva, ne pulchrior ille
In longa fuerit quam breviore coma.

UNDE factum est autem quod Hebræi simul & ethnici capillos suos, sub prima pubertatis tempora, numini consecrarent? Certum est Deum officii illius præstandi tempus nullibi præscripsisse, adeoque Judæos hanc religionem e lege haurire minime potuisse. Hunc itaque morum consensum, ad antiquum seculi usum, tanquam causam præcipuam, referendum arbitror. Sic enim apud Ægyptios & alios instituto veteri comparatum erat, ut capillos, sub exeuntis pueritiæ tempora, numinibus eorum devoverent; ut munusculo illo Deos generationis & augmentationis auctores grati agnoscerent (uti *Tzetzes* docet in *Hesiodum*) & iis ipsa capita sua debita & devota sancte profiterentur. Judæi itaque filios eorum, cum primos pubertatis annos attigissent, comam Deo sacram alere, & tandem offerre volebant; partim ne a receptis seculi moribus nimium deflecterent, partim ut Jehovam ritu illo boni omnis fontem maturius agnoscerent, nec Gentilium gregi cedere viderentur ulla in re, quæ in pietatis parte tunc temporis habebatur.

QUARTO: hinc etiam sententiæ nostræ fides adveniat, quod Naziræus expleto tandem voti tempore, tali ritu crines ejus offerre deberet, quo omnem a se superstitionis ethnicæ speciem & suspicionem amoliri posset. Nam,

(1°.) CUM voti sui dies expleviset, ante fores Tabernaculi vel Templi capillos ejus tondere tenebatur. Sic enim lege jussum est, *Numer.* 6. 18. *Tunc radet Naziræus ante ostium tabernaculi conventus* [2] *Naziræatum capitis sui* &c. Hoc tam solenne fuit, quod Hebræi, Sanctuario polluto, *Naziræos suscitasse* [b] dicuntur, *qui dies implevissent, & exclamasse, quid faciemus istis, aut quo ducemus eos? nam Sanctuaria tua conculcata sunt & contaminata,* &c. Quasi dictum esset, "Naziræi, cum voti dies impleverint, ante "fores templi sisti debuerunt: at quid faciemus iis, aut quo ducemus eos, cum jam "sancta omnia violata sint, Templi religio deleta, & sacerdotes in mærore jaceant? Quid autem Deus Naziræum ad capillos ejus in loco tam sancto, & suo quasi in conspectu, tondendos & offerendos astrictum tenuit, nisi ut ritui superstitioso in capillis offerendis inter gentes usitato se adversum sisteret? Ut rem totam paulo explicatius referam: si de gentium antiquissimarum ritibus e Græcorum & Romanorum moribus conjecturam faciamus, gentes illæ capillos Deo sacros in arbore suspendere, vel alio aliquo ritu numinibus aut fluviis dedicare solebant: Deus itaque comam dedicandi & offerendi morem inter Israelitas (populum Gentilismi pervicacem) toleravit; eam autem non nisi ad ostium Tabernaculi vel Templi deponi voluit, ne aliter populus ille crines suos in arbore sacra suspenderet, aut (ad morem seculi) fluviis aut idolis consecraret. Eo minus hujus conjecturæ pænitet, quod Deus sacrificandi ritum inter gentes usu perantiquo receptum, in cultu suo retinuerit; sacra tamen omnia non nisi ad ostium Tabernaculi mactari jusserit, ne si quovis in loco victimas offerre licuisset, Israelitæ a Deo deficiendi occasionem captarent, & more Gentilium, [c] Satyris & hircis immolarent. Præterea, nullo argumento magis aperto constare potuit, Israelitas in signum capitis Deo devoti, capillos aluisse; quam quod ad limina Tabernaculi se conferrent, & ibi capillos suos igne sacrificii divini præberent adolendos. Hinc & ethnicis, crimen posituris, in morem [d] abiit, ad numinis illius templum se recipere, in cujus præcipue cultum & honorem comam aluissent. Deæ Syriæ devoti, *Luciano* teste, suo in templo tondebantur: Athenienses comam Herculi consecrare soliti sunt, aut alicui a-

a *Epigram.* l. 9. Ep. 18. b 1 *Mac.* 3. 49, 50, 51. c *Lev.* 17. 5, 6, 7. d *Apud Græcos adolescentes ad annos pubertatis, capillum alebant. Eum deinde, ubi tondebantur, in ejus Dei templo consecrabant in cujus honorem se gestasse professi fuerant.* Per. Castellan. de Fest. Græc. p. 27.

1 Pag. 167. B 2 ראש נזרו *caput Naziræatus sui.*

lii Deo cujus templum in urbe eſſet: plurimi vero, quorum vanitatem explodit [a] *Theophraſtus*, filios ſuos Delphos adducebant, ut comam in Apollinis templo reſecarent. Ut compendio dicam: niſi ea de cauſa præceptum fuiſſe Naziræis, ut ad oſtium Tabernaculi tonderentur, nempe ut in Dei, non dæmonis alicujus, honorem ſe comam aluiſſe ſignificarent; ego ne conjectura quidem aſſequi valeo, cur Deus legem illam dederit; cum præſertim non niſi gravi quandoque ad Hieroſolymam itinere ſuſcepto ſervari potuerit. SECT. I.

(2°.) CUM Naziræus crines ſacratos deponebat, eos igne ſacrificii pacificorum abſumendos tradidit. Hoc e lege colligo, *Numer.* 6. 18. *Tollet* ſacerdos *capillos ejus, & ponet ſuper ignem qui* eſt *ſuppoſitus ſacrificio pacificorum.* Sic autem lege curatum videtur, ut Naziræi ſuperſtitionis ethnicæ, circa comam devotam exerceri ſolitæ, ſpeciem & umbram omnem a ſeipſis amoverent. Gentiles enim capillum Diis ſacrum in arbore, [b] *capillari* dicta, quandoque ſuſpendebant; cum etiam in templorum ſcriniis, in argenteo quandoque vel aureo loculo repoſitis, quaſi æternitati conſecrabant. Nam (ut alia exempla prætermittam) *Neronem* [c] legimus, *barbam primam* poſuiſſe, *conditamque in auream pyxidem & pretioſiſſimis margaritis adornatam* Capitolio conſecraſſe.

QUINTO: hinc etiam probabilitatis aliquid acquirat opinio noſtra, quod Naziræatus voti reus toties intra paucorum commatum [d] ſpatium, *ſanctus Domino*, & *ſeparatus Domino*, & Naziræatus ejus *ſeparatio Jehovæ* nuncupetur. Hoc enim eo tantum conſilio factum videtur, ut Naziræus in animum ſæpe revocaret, ſe jam Deo Iſraelis, quanquam ritu gentili, comam votive tradere, & capillos ejus, non idolis, Nymphis, aut Fluviis, ſed ei ſoli qui capillos in numerato habet, conſecrare. Suos enim & Diabolum נזרים *Naziræos* habuiſſe, docet [e] Propheta, cum ait, *iverunt* ad *Baal-Peor*, וינזרו *& ſeparati*, vel Naziræi *facti ſunt ad ignominiam illam.* Eos etiam comam nutriendo, eamque ritu ſolenni conſecrando, ſe numini cuipiam ſeparare & vovere ſolitos, ethnicorum teſtimonia paſſim hic a nobis adducta, dubitare non ſinunt. Quoniam itaque metus cauſa ſuberat, ne quis ethnicam capillos nutriendi ceremoniam ad finem ethnicum inſtitutam crederet, aut vota de crinibus nutriendis animo ſuperſtitioſo nuncuparet; Lex emphaticas illas loquendi formulas uſurpavit, ut qui comam ejus intactam relinqueret, ſe jam Dei Naziræum, & Jehovæ [non idolo alicui] ſeparatum eſſe cognoſceret, & fida memoria retineret. Hoc argumentum eo pluris æſtimo, quod occaſione conſimili data, phraſin affinem uſurpari videam. Cum enim idololatriæ, in initiis menſium, Lunæ naſcenti ſacrificia [forſan & hircos] offerre ſolerent; [f] *hac de cauſa lex*, de Hirco novilunii loquens, *novo loquendi genere uſa eſt, illum* Holocauſtum DOMINO *vocans, ut cogitationes iſtas e cordibus hominum tolleret*; & Iſraelitæ, novilunii feſto, non Lunam, ſed illius creatorem, colendum & celebrandum intelligerent.

SEPTIMO: ad ſententiam meam firmandam conducit, quod iiſdem de cauſis Judæi capillum alerent, & Deo ſacrum voverent, quibus & ethnici ritu illo utebantur.

NAM (1°.) Gentiles olim, longius a patria profecturi, ſi incolumes poſtea reverti contingeret, comam Deo cuipiam ex voto conſecrabant. Romanos id moris habuiſſe, conjiciendi cauſam præbet [g] *Flaccus*, cum ait,

> *Tectus & Eurytion ſervato colla capillo,*
> *Quem pater Aonias reducem tondebit ad aras.*

Hinc apud [1] *Petronium Arbitrum*, illa *Lycæ* increpatio & contra *Encolpium* inſurrectio; *cui Deo crinem voviſti? pharmace, reſponde.* Idem & Græcis in more fuiſſe, ex *Homero* diſcimus, [2] *Iliad.* 23. ubi refert *Achillem*, expeditionem Trojanam ſuſcepturum, comam *Sperchio* flumini voviſſe, ſi voti compos domum rediret. Morem conſimilem & Ægyptios habuiſſe, fidem bene firmam faciunt modo citata *Diodori* verba. Ne longum faciam: mos ille tam frequens gentibus erat, quod Hebræis, [h] *Maimonide* teſte, vetitum eſſet, *cum gentili negotiari vel ſocietatem colere*, ביום שעלה בו מן הים *eo die quo a mari advenit.* Quem locum ſic *Voſſius* explicat: *poſt peregrinationem, Deorum templa adibant* Ethnici, *gratias acturi pro incolumitate: comam quoque tum præſcindebant, ac Diis dicabant.*

a *Charact.* περὶ μικροφιλοπμ. b *Capillarem arborem* appellabant, *in qua capillum* Diis ſacrum *ſuſpendebant.* Feſt. in Capil. c *Sueton.* in *Neron.* cap. 12. d Vid. *Num.* 6. 7. e *Hoſ.* 9. 10. f *Maimonid. Mor. Neb.* P. 3. c. 46. col. 174. fol. 1. *Numer.* 28. 11. g *Argonautic.* lib. 1. n. 378. h De *Idololat.* cap. 9. §. 4.

1 Cap. 67. 4°. & p. 375. 8°. 2 Verſ. 144. &c.

SECT. I. HEBRÆOS antiquiores morem eundem obſervaſſe, duo exempla opinari ſuadeant: horum primum *Abſalomi* eſt, qui voto ſe obſtrictum ſimulans, ſic Regem [a] affatur: *eam, obſecro, & reddam votum meum quod vovi Domino in Hebron: quia votum vovit ſervus tuus, cum manerem in Gheſur in Syria*, &c. E quibus verbis, quamvis ſub pietatis tantum prætextu dictis, haud operoſe colligo, Judæis morem fuiſſe, cum ſolum vertere cogerentur, votum concipere, & votum illud religioſa quadam ceremonia [capillorum forte tonſura] ſolvere. Nam certum eſt, *Abſalomum* bene comatum fuiſſe, & Legem vetuiſſe ne in Hebron, victimarum oblatione votum ſolveret. Exemplum alterum, idque paulo luculentius, *Aquilæ* eſt vel *D. Pauli*, qui in Cenchrea, portu Corinthiaco, comam poſuiſſe dicitur, *Act.* 18. 18. *Fratribus valedicens, enavigavit in Syriam, & cum eo Priſcilla & Aquila,* κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν· Qui ſane locus multum torquet interpretes, & ab iis torquetur iterum. Sentiunt aliqui, S. *Paulum* ſe quidem voto Naziræatus obligaſſe, ſed pollutione aliqua caſu contracta, Cenchreis, non Hieroſolymis (ad præſcriptum Legis) comam ſecuiſſe. E diverſo: [b] *Petitus* plane negat Apoſtoli praxin quicquam cum Naziræatus voto conjunctum habuiſſe; eo quod Naziræis Hieroſolymis tantum capita radere, & Naziræatus ſui ſacrificium offerre licuit. Rationes alias in opinionis ſuæ ſubſidium adductas, ex ipſo Auctore petant curioſi. Sed a veritate minus abeſſe cenſeo *Oecumenii* verba in hunc locum: τὸ δὲ κείρασθαι τὴν κεφαλὴν κατ' εὐχὴν, Ιουδαϊκὸν ἦν. *Caput autem ex voto tondere, morem Judæorum ſapit.* Ne Lectorem multis teneam: veriſimile habeo, Apoſtolum, cum primum itineri Corinthiaco ſe daret, votum illud de crinibus alendis, pro Gentis ſuæ more concepiſſe; & comam ejus, cum ad portum Corinthi feliciter appuliſſet, in animi grati teſtimonium poſuiſſe; eoque magis, ut Hieroſolymam jam profecturus, Deo non minus propitio uteretur. Nec his obſtat, quod lex [c] Naziræis impoſita poſtularet, ut eorum capilli ad oſtium Tabernaculi vel Templi deponerentur: patet enim e [d] *Miſchna* & [e] *Maimonide*, Synagogæ Magiſtros, Judæos peregre profectos ad legis illius obſervationem haud adeo ſtricte devinxiſſe, ſaltem ſub exeuntis Judaiſmi tempora.

(2°.) GENTILES hunc morem (ſacrandi capillitii florem) a malo graviore liberati, vel beneficium aliquod impenſe deſiderantes obſervabant. Cum enim, in procelloſi maris æſtu navigantes, comam Deo votive conſecrarent; eam ſancte deponebant, cum pericula maris evaſiſſent. Ita teſtatur *Lucillius* in *Antholog.* quem ſic per interpretem nuperum loquentem audiamus;

Glaucoque & Nereo, pariterque Ino & Melicertæ,
Tum pelagique Deo, & quos Samothraces habent;
Naufragio ſoſpes Lucillius, hoſce capillos
Dedico; nil aliud quod ſupereſſet habens.

Petronius cap. 63. hunc morem reſpiciens, raſuram *naufragorum ultimum votum* nuncupat. Hinc lucem capiunt illa *Juvenalis*, Sat. 12. v. 81.

——— *Gaudent ibi vortice raſo*
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Pilos abraſos uſum conſimilem & apud Ægyptios habuiſſe, teſtatur [f] *Diodorus:* ποιοῦνται δὲ καὶ Θεοῖς πολλοὶν εὐχὰς ὑπὲρ τῶν παιδίων οἱ κατ' Αἴγυπτον τῶν ἐκ τῆς νόσου σωθέντων, ξυρήσαντες τὰς τρίχας· *Diis etiam nonnullis vota pro liberis a morbo ſervatis faciunt Ægyptii, capillos tondentes.* Moris utriuſque fidem firmiorem reddunt [g] *Artemidori* verba: Ναυαγήσαντες μὲν ἢ ἐκ μεγάλης σωθέντες νόσου, ξυρῶνται οἱ ἄνθρωποι· *Naufragi vel e gravi morbo liberati, raduntur homines.* Comam etiam Deo alicui ſacram vovebant ethnici, cum bonum aliquod conſequi vehementius exoptarent. *Quidam* enim, teſte [h] Cenſorino, *pro cætera bona corporis valetudine crinem Deo ſacrum paſcebant.* Ea de cauſa, mulieres Sicyoniæ, uti auctor eſt [i] *Pauſanias, Hygiæ*, hoc eſt, *Sanitati*, (uni ex Æſculapii filiabus) comas earum detonſas ſolenniter offerebant. [k] Ægyptii quoque conceptis verbis capillum puerorum deſectum Divis eorum nuncupabant; ut ab adverſa valetudine re-

a 2 *Sam.* 15. 7, 8. b *Var. lection.* lib. 1. cap. 2. c *Numer.* 6. 18. d Vid. *Tract.* נזיר cap. 6. e Lib. הפלאה *Tract.* נזירות c. 6, 7, 8. f *Bibl. Hiſt.* l. 1, p. 74. C g *Oneirocrit.* l. 1. c. 23. h De *die natal.* cap. 1. i In *Corinthiac.* p. 137. k *Hadrian. Jun.* de *coma*, cap. 4.

ſpirarent.

ſpirarent. Ad horum votorum claſſem accenſeri debet Pelei votum, qui capillos *Sper-* SECT. *chio* flumini, [a] *Achille ſalvo a Troja redeunte*, voviſſe dicitur. I.

NEC ethnici ſolum, ſed etiam Judæi, naufragio vel morbo liberati, capillos tanquam capitis ſervati primitias offerebant; cum etiam ſanitatem, aut aliud aliquod bonum, conſequi vellent, ipſorum capillos Deo votive conſecrabant. Judæos in ſummo naufragii metu poſitos, tondendi crines vota concepiſſe, jam citata [b] S. *Lucæ* verba cauſam conjiciendi non levem præbent; *Paulus vero, fratribus valedicens, enavigavit in Syriam, & cum eo Priſcilla & Aquila, cum totondiſſet caput Cenchreis: habebat enim votum:* Quid enim in Cenchreis, Corinthiorum portu maxime frequenti, caput raderet, niſi ut ea tonſione ſe voto marino quamprimum liberaret? Judæi ritu eodem ad ſanitatem, vel aliud aliquod bonum impetrandum utebantur. Hic fidejuſſorem meum [c] *Joſephum* dabo, qui *Berenicem* gravibus infortuniis exercitam memorans, hæc habet; ἐπεδήμει ὀν τοῖς Ιεροσολύμοις, [1] εὐχὴν ὀπτελῶσα τῷ Θεῷ· Τὸς γὰ ἢ νόσῳ καταπονθμένους, ἢ πισιν ἄλλαις ἀνάγκαις, ἔθος εὔχεσθαι [2] πρὸ τριάκοντα ἡμερῶν, ἢ ἀποδώσειν μέλλοιεν θυσίας, οἴνου τε ἀφέξεσθαι, κὴ ξυρήσασθαι τὰς κόμας· *Venit Hieroſolymam ut vota Deo præſtaret. His enim qui morbo vel aliis neceſſitatibus implicantur, mos eſt vovere, per triginta dies antequam immolent hoſtias, & a vino abſtinere, &* tandem *capillos radere.* Hæc verba clare docent, Hebræos, æque ac ethnicos, non pietatis tantum teſtandæ, ſed Dei propitiandi & boni alicujus impetrandi, cauſa, comam voto ſacraſſe & obtuliſſe.

(3°.) GENTES comam nutrire, eamque Numini alicui [d] *ſacram paſcere*, ſolebant, ut ritu illo ſe Deo illi devotos, & in illius quaſi tutelam traditos eſſe, palam & aperte teſtarentur. Ethnici numen aliquod tutelare, de cujus ope vel favore ſpem maximam habebant, præ cæteris eligere, eique comam dicare ſoliti ſunt. Nulla religio [e] certo numini eos adſtringebat: qui vero ſupra vulgus exiſtimari volebant, eorum comam [f] *Apollini* vovebant, & Delphos adibant, cum deponendi tempus adveniſſet. Huc ſpectant [g] *Statii* illa,

Accipe laudatos juvenis Phœbeie crines
Quos tibi Cæſareus donat puer,——

E ſuperſtitione cognata profectum eſt, quod ethnici filiorum capillos, voto nonnunquam ab ab ipſa nativitate concepto nutrirent, & Æſculapio, Phœbo, Triviæ, vel ſimili alicui genio ſacrum voverent; ut nempe ritu illo *genimina ſua Dæmoniorum candidata* profiterentur, uti loquitur [h] *Tertullianus.* Neque Gentes tantum, ſed etiam Judæi comam ſolenniter alebant, ut ritu illo ſe Dei candidatos, & a communi more vivendi ad illius cultum peculiarem ſegregatos indicarent. Quivis itaque voto Naziræatus obligatus, [i] ἡγιασμένος [3] & ἀφωρισμένος, Deo & ſacris ejus addictus & ſeparatus appellatur.

SI quis animum ad horum omnium contemplationem adjungere velit, facile percipiat, ethnicos & Hebræos eodem animo & conſilio crines alere & ſacrare ſolitos. Unde factum eſt autem, quod gentes illæ duæ [legibus, ſtudiis, regionibus, & pleriſque aliis, tam diſſitæ & ſeparatæ] in ritus hujuſce cauſis & finibus amice adeo convenirent? Anne Gentes ſimiarum partes agebant, & Hebræorum cultum & morem, tanquam religionis omnis amuſſim & exemplar ſequebantur? Nemo hoc in animum inducere poteſt, qui curate conſiderarit, quali ſemper odio & contemptu Gentiles Hebræorum perſonas & mores averſabantur. Cuivis etiam hæc attente legenti conſtare poteſt, Hebræos comam alendi dicandique ritum, ob fines aliquos in Lege minime præſcriptos exercuiſſe. Eſt itaque fidei congruum, Veteres Hebræos exiſtimaſſe, ritum illum Naziraicum e gentium antiquiorum moribus in Legem cultumque ſuum tranſiiſſe. Quid enim ritum illum congruenter adeo Gentilium moribus obſervarent, niſi quod eum [reformatum tamen & in uſum ſanctiorem evectum] e Gentiliſmo primitus effluxiſſe crederent?

a Vid *Pauſan.* in *Attic.* p. 90. b *Act.* 18. 18. c De *Bel. Judaic.* l. 2. c. 15. p. 1081. 20 d *Te luſtrare choro, ſacrum tibi paſcere crinem.* Virg. 7. Æneid. v. 391. e *Cui Deo crinem voviſti?* Petron. ub. ſupr. f P. *Caſtellan.* de *Feſt. Græc.* p. 28. g Lib. 3. *Silv.* 4. v. 6. h Lib. de *anim.* cap. 39. p. 249. A i *LXX.* in *Amoſ.* 2. 12.

1 *Non videtur* (inquit Hudſon.) *votum hoc fuiſſe Nazareatus votum (uti plerique exiſtimant) ſed votum conceptum ob liberationem vel a morbo vel ab alio aliquo periculo ſeu neceſſitate.*

2 *Videtur legendum* (ait ille) πρὸ τριῶν ἡμερῶν, *non vero* τριάκοντα· *nam longum eſt tempus illud, neque commodum erat omnibus voventibus tam diu Hieroſolymis harere, uſque dum ſacrificia pro iis peragerentur.*

3 Apud MS. *Barberini* in *marg.* & *verſ. Theodotion.* Ναζωραίους.

SECT. II.

SECT. II.

Amoventur objecta.

QUO minus in ſententiam hanc, tot firmatam argumentis, pede tardo vel timido deſcendat quiſpiam; jam ad ea quæ objici poſſunt amovenda, totis viribus incumbemus.

Obj. 1ª. HORUM autem primum hujuſmodi eſt: minime diffitendum eſt quidem, Gentiles & Judæos capillos in honorem Numinis ſui nutrire, & poſtea reſecare ſolitos. At moribus tam diverſis, in munere illo religioſo obeundo, utebantur, ut fidei conſultæ plane repugnet, hunc ritum *Naziræo* præſcriptum a ſimili gentium uſu cauſam aut anſam accepiſſe. Cum enim *Naziræi* caput raderent, comam ſacratam igne cremandam præbuere: cum autem Gentiles comam dicatam ponerent, eam in Templo aliquo, vel *arbore* (uti vocarunt) *capillata*, in perpetuum animi devoti monumentum reliquere. Deinde: cum Naziræi capita ſua novaculæ ſubjicerent, varias [a] oblationum ſpecies capillis conſecratis addere tenebantur: non conſtat autem, Gentiles quicquam, oblationis loco, una cum coma ſacrata, Numinibus ſuis attuliſſe. Præterea: inter Hebræos, alii erant qui Naziræatum perpetuum profitebantur; alii vero qui, durante tantum ſanctitatis votivæ tempore, capillitium intactum conſervabant: nuſquam autem legimus, ethnicos quicquam Naziræis hiſce perpetuis analogum aut cognatum habuiſſe. Et (ut alia jam taceam) Judæorum Naziræi, non tantum a novaculæ, ſed & vini, uſu, uſque ad luſtrationis ſuæ tempus abſtinuere: an autem Dæmonis Zelotæ, non tantum novaculæ, ſed & vini, uſum abdicarint, in incerto poſitum eſt.

Sol. HISCE duo repono: (1°.) Nil mirum eſſe, ſi multum diſcriminis inter Gentilium & Judæorum mores, in ritus hujus uſu intercedere videatur; cum tot Hiſtorici, qui gentium antiquiorum inſtituta memoriæ conſignarunt, e rebus evanuerint; & cum Deus ritus haud ullos, e gentium uſu ſumtos, ſine emendatione vel alteratione aliqua notabili, in ſacrorum ſuorum familiam adoptarit.

(2°.) VETERUM monumentis haud adeo conſonum eſt, Hebræorum & ethnicorum capita tondentium, ritus tam longe ab invicem abiiſſe:

NAM e Gentilium grege nonnulli, comam ſacratam deponentes, eam, ad modum oblationis, igni tradidiſſe videntur. Hoc e verbis * *Heſychii* diſco, niſi me fallat ambiguus verborum ſenſus: Κυρεώτις μηνὸς τῷ Πυανεψίων· ἡμέρα ἐν ᾗ τὰς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν παίδων ἀποκείροντες τείχας Ἀρτέμιδι θύουσιν· *Cureotis menſis Pyanepſionis ille dies quo capillos capitis puerorum detondentes* eos *Dianæ ſacrificant.*

GENTES etiam, cum comam devotam ſolverent, aliquid, oblationis vice, numinibus attulerunt. Hoc & idem [b] *Heſychius* docet: Ἀθήνησιν οἱ μέλλοντες ἐφηβεύειν, πρὶν ἀποκείρεσθαι τὸν μαλλὸν, εἰσέφερον Ἡρακλεῖ μέτρον οἴνου, καὶ σπείσαντες, &c. *Athenis futuri puberes, antequam deponerent comam, offerebant Herculi menſuram vini, & cum libaſſent, iis qui convenerant bibendum porrigebant.* Romanos etiam id moris habuiſſe, e [c] *Juvenale* teſte non obſcuro, diſcitur.

> *Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:*
> *Plena domus libis venalibus.*———

Neque liba tantum, ſed ampla quandoque ſacrificia, comam deponentes obtulerunt. Huic mori ſufficiat *Grotii* teſtimonium, qui locum [d] illum Maccabaicum ſic emendandum & illuſtrandum cenſuit: διὰ τὰ πρωτοκλίσια, *ſcribendum arbitror,* πρωτοκόμια, i. e. propter *convivium, quod fecerat Rex Ptolemæus, cum primum comam longam deponeret.—Capillos* enim *Diis vovebant, ut Achilles Sperchio, Athenienſes Dianæ, Earinus Æſculapio. Eo voto liberabant ſe ſolenniter ſacris factis. Sacra ſequebatur convivium.*

IMAGO etiam aliqua Naziræatus duplicis inter Hebræos obtinentis, temporarii ſcil. & perpetui, in moribus ethnicorum deprehendi poteſt. Nam aliqui tanquam Naziræi temporarii, in bellum profecturi, comam Numini vovebant, & domum redeuntes, ſe voti religione liberabant. Alii comam per multos annos [a pueritia ſcilicet ad annos pubertatis]

a *Num.* 6. 13, 14, 15, 16. * Ad vocem Κυρεῶτις. b In Voc. Οἰνήσια. c *Satyr.* 3. v. 186.
d Lib. 2. cap. 4. 21.

bertatis] intactam & Numini alicui ſacram nutriebant. Hi quaſi gentium Naziræi perpetui habeantur. Talis ille, qui apud [a] *Statium* ſic deſcribitur, SECT. II.

Flavus ab intonſo pendebat vertice crinis
Arcados, hoc primis Triviæ paſcebat ab annis
Munus ———

ABSTINENTIAM a vino quod ſpectat, fert animus, illam a Deo inſtitutam fuiſſe, tanquam Naziræorum Judaicorum notam & characterem peculiarem. Quamvis enim Diis gentium devoti comam alerent, ab uſu vini, quod ſcimus, minime temperabant: e contra vero Samſon Naziræus [quamvis os [b] aſini mortui tangebat] ne leviſſimo vini guſtu Naziræatus ſui votum & ſanctitatem violaſſe legitur. Inde factum forte quod [c] *Amos* id inter graviora populi facinora recenſeat, quod *vinum Naziræis propinarent*; quaſi in apertum Dei contemptum & opprobrium, cui, abſtinentia illa, tanquam ceremonia propria, Naziræi ſe Deo ſacros & devotos indicabant.

SECUNDO: nonnemo forſan objiciet, Deum Naziræos ad comam alendam lege devinxiſſe, quod ritus ille non tam uſu ſeculi, quam inſita quadam aptitudine & ſignificatu commendatus eſſet. *Fuit* enim *nutritio comæ in Naziræatu, humiliationis ſpecimen, atque abnegationis ſui, ut & erat abſtinentia a vino & uvis. Religioſum quendam ſqualorem, ut ita dicam, præ ſe tulit, & vilificationem ſui.* Sic ad ritus hujuſce ſcopum collimavit [d] vir doctiſſimus, qui a ſcopo non ſolet aberrare. Obj. 2ª.

AT neque hoc mihi multum incommodat argumentum: cum enim Judæi non ſolerent comati incedere, comæ nutritio per triginta tantum dies, ne tenuem *ſqualoris* aut *humiliationis* alicujus ſpeciem inducere potuit; niſi capillos impexos per tergum errare permiſiſſent, & ab omni crinium ſimul & veſtium cultu abſtinuiſſent. Deinde: ſatis e [e] Prophetæ verbis innoteſcat, Naziræos ab omni ſqualoris alicujus ſpecie longe abfuiſſe: nam *nitidi fuerunt præ nive, canduerunt præ lacte, rubuere præ margaritis*; & ita depingit eos, quaſi non minus ornatus & nitoris, quam zeli & puritatis laude, Judæorum plebem ſuperaſſent. His accedat, quod ſi Deus Naziræos ejus *ſqualorem* aliquem *religioſum* ſubire voluiſſet, eos proculdubio ad cibi vilioris, ad ſacci etiam & cineris, uſum obligaſſet.

TERTIO: nonnulli forſan objicient, quod ritus hujuſce ratio jam reddita meris conjecturis innitatur, & argumenta in illius patrocinium adducta levitatem prodent, ſi quis ea juſtis ponderibus examinaverit. Ideoque conſultius eſt, exiſtimare comam alendi dicandique morem a Judæis ad ethnicos deveniſſe, qui Judaiſmum pene totum ad impios eorum ritus paulatim detorſerunt. Obj. 3ª.

RESPONSIO in promptu eſt: quamvis id concedam adverſario, ſententiam nempe meam ſolis niti conjecturis, & argumenta quibus contendo ſoliditate omni diſtituta eſſe; eam tamen opinioni communi & pervagatæ facile præferendam exiſtimarem. Eam enim, per ſe ſpectatam, multo magis probabilem & ſpecioſam ſentio: nam, Triplici reſponſo ſolvitur.

(1°.) NEMO facile expediet, cur Deus ipſos capillos ad ſacrorum ſuorum numerum aggregaret, niſi ut rudi populo, gentium moribus imbuto, nonnihil indulgeret, eoſque ad cultum ſuum ritus veteris illicio duceret. Quam ingrati Deo fuerint Naziræorum capilli, per ſe ſpectati, ſatis inde conſtat, quod igni vulgari, non ſacro altaris igni cremandi traderentur. Nam teſte Chaldæo [f] Paraphraſte, Naziræus comam abſciſſam ponere ſolebat, *ſuper ignem qui eſt ſub lebete in quo coquuntur carnes hoſtiæ ſanctificationum.* Facile quidem credamus, diabolum cultorum ſuorum capillos ſibi ſacratos, ſummo ſemper in pretio habuiſſe. Norat enim ille, ſe hominum corda cultumque mala fide poſſidere: ideoque in lucro poſuit ille capillorum aut unguium ſegmina, & viliſſima quæque tributa, quibus homines animos ei devotos & obnoxios indicabant. At nulla ratio ſatis apta reddi poteſt, cur Deus Opt. Max. oblationes tam viles & fœtidas [ipſa capitis excrementa] ſibi afferri pateretur; niſi ut populum illum, morum antiquorum tenaciſſimum, demulceret, & cultum quem inſtituit novum, ſub externa quadam antiqui ſpecie (ſi fas ita loqui) diſſimularet.

(2°.) VETERES idololatræ vel ipſo Moſis ævo, ſuperſtitionem circa capillos frequenter exercuerunt. Hoc e Scripturæ locis intelligi datur, quibus ſuperſtitioſæ cri-

a *Thebaid.* 6. v. 608. b *Num.* 6. 6. c Cap. 2. 12. d *Lightfoot. Hor. Hebr.* in. 1. ad *Cor.* c. 11. v. 14. e *Lament.* 4. 7. f *Paraphraſ.* in *Num.* 6. 18.

SECT. III. nium ſecturæ prohibentur. Nempe *Deuter.* 14. 1, 2. *Non incidetis vos, neque ponetis calvitium inter oculos veſtros* למת *ad mortuum. Quia populus ſanctus tu Domino Deo tuo, & elegit te in populum peculiarem*, &c. Locum affinem habemus *Levit.* 21. 5. *Non decalvabunt calvitium in capite ſuo, & angulum barbæ non radent.—Sancti erunt Domino Deo tuo.* Quaſi dixiſſet Deus, "Ethnici quidem ſuperſtitioſis hiſce ritibus cultum ido-"lis præſtant, & Diis inferis ſe devotos profitentur: vobis itaque prorſus indigni ſunt, "quos ego gentem mihi ſanctam & Naziræam feci. Cum itaque vel Moſis ætate, mos ille capillos mortuorum umbris offerendi paſſim obtineret; multum probabilitatis habet, capillitii nutriendi & ſacrandi ritum, ſeculis illis antiquioribus inter ethnicos increbuiſſe.

(3°.) ETHNICI comam ſacrandi ritum pluris æſtimaſſe quam Judæi, eumque frequentius obiiſſe videantur. Nam ethnici [a] genarum pilos huic Deo, capitis alteri, quandoque conſecrabant: illi quandoque Phœbo, quandoque Triviæ, nonnunquam Æſculapio, quandoque Flumini, crines offerebant: multis probat [b] *Lipſius*, ethnicos capillitii tondendi votum, ob profligatas hoſtium copias, Numini ſæpe perſolviſſe: Gentes integræ nonnunquam liberorum crines, a [c] prima pueritia, Deo alicui nutriebant. Patet etiam e [d] *Luciano*, non Juvenes tantum, ſed Virgines etiam, vota nonnunquam ab infantia concepto, Diis crines aluiſſe. Multis aliis exemplis, ſi Lectorem obtundere vellem, evinci poſſet, ethnicos hunc ritum frequenter uſurpaſſe, eumque in prima religionis parte poſuiſſe. Multo itaque probabilius eſt, huic ceremoniæ principium dediſſe Gentiles, quam Judæos, qui raro admodum, & non niſi cauſa graviore moti, capillitio devoto notabiles incedebant.

SECT. III.

Caput clauditur, annexis teſtimoniis.

QUO minus hæc omnia, quaſi nova prorſus & a ſenſu doctorum aliena, rejiciat quiſpiam; clauſulæ vice, duo Veterum, & totidem Recentiorum ſubnectam teſtimonia.

EX Antiquis, ſic [e] S. *Cyrillus* imprimis cauſam meam adjuvat: Ελλήνων μὲ ἀνόσιοι παῖδες, ταῖς παρὰ φύσιν αὐτοῖς ἑπόμενοι συνηθείαις, καὶ κτηνῶν ἀλόγων διαδιδόντες δίκην, ἀνίησαν κόμην, Δαιμονίοις αὐτὴν σκηπτόμενοι τρέφειν, &c. i. e. *Gentiles dementiſſimi conſuetudines præter naturam ſecuti, & mutarum pecudum more viventes, promittebant comam, Dæmoniis eam nutrire profeſſi. Atque alius quidem Nymphis, quas Oreades appellabant, alius fluvio, cum viſum eſſet, offerebat; atque religionis loco res ea habebatur. Sapientiſſimus itaque Moſes, imo per Moſen Deus, cum intelligeret non facile Hebræos, quos in Ægypto errores imbibiſſent, deponere poſſe; ſimiles ritus inſtituere decrevit, ſenſim eos a priſcis erroribus diſjungens: quibus ritibus non Dæmones ultra, ſed Deum Omnipotentem, quaſi ſub umbra & figura colerent.*

SIC etiam [f] *Procopius* mecum ſuffragatur: Gentilium filii, *ſi in nymphas—vel montanas, vel aquatiles incidiſſent, comas nutriebant. Lex itaque mala Dæmonum conſuetudine dempta ad Deum hoc ipſum transfert. Pari nempe modo quo ſacrificia (de quibus apud Eſaiam dicit,* ecquis vero de manibus veſtris ea requirebat?) *illis condonavit etiam.*

E RECENTIORIBUS conſimilem legis hujuſce rationem aſſignat [g] *Fagius*; nempe, *ut errores & ſuperſtitiones quas in Ægypto imbiberant* Iſraelitæ, *& quibus antea Dæmones coluerant,* Deus *ab ipſis ita ſenſim in ſe derivaret, atque ita in melius commutaret.*

HIC etiam aliquid opis affert *Heinſii* doctiſſimi [h] teſtimonium: *vix eſt dubitandum, quin Judæi—Deo ſeparati, comam alere ſint juſſi; ut quod in Ægypto viderant didicerantque, peregrinis eam Diis devoveri, hoc ad proprium ac verum, id eſt, ſuum, ſic tranſferrent.*

NULLUS ambigo, quin tot clarorum auctorum judicia permagnum pondus apud omnes cordatos habitura ſunt.

a *Ille genas Phœbo, crinem hic paſcebat Iaccho.* Stat. Theb. l. 8. v. 491. b Not. in lib. 4. *Hiſt. Tacit.* n. 97. c Τοῖσι δὲ νέοισι πλοκάμους ἱεροὺς ἐκ γενετῆς ἀπιᾶσι· *Lucian.* de *Dea Syr.* p. 1077. d Ub. ſup. e De *Adorat.* l. 16. p. 578. C D f *Comment.* in *Numer.* 6. p. 386. g In *Chaldaic. Par. Num.* 6. h *Ariſtarc. Sac.* c. 4. p. 111.

CAP.

CAP. VII.

CAP. VII.

Exemplum quintum, Epulum ſacrificiale.

INTER alia Judæorum inſtituta, e more Gentilium deducta, convivia ſacrificialia numeranda & explicanda cenſeo. Hoc equidem Argumentum tot Auctores exercuit, quod ſermonem longum nec deſideret, nec patiatur. Quoniam autem eo me ducit præſentis inſtituti ratio, patietur, uti ſpero, Lectoris eruditi faſtidium, ut ſermonem breviuſculum de hoc etiam Argumento, trito licet & vulgari, habeam. Ne vero (quod monet Pythagoras) *ſine luce loquar*, probabo (1°.) Judæos, cum victimas offerebant, ex earum carnibus epulari ſolitos. (2°.) Id etiam, uſu vetuſtiſſimo, apud ethnicos obſervatum fuiſſe, ut epulum e reſidua ſacrorum parte facerent. (3°.) Hujuſmodi convivia ſacrificialia ex antiquo gentium uſu in legem & mores Hebræorum tranſiiſſe. (4°.) Adverſantium argumenta refellere conabor.

Epula ſacrificialia apud Hebræos uſitata.

ITA morem apud Hebræos habuiſſe, viri docti teſtimoniis tam luculentis oſtenderunt, quod primam penſi mei partem [moris hujuſce probationem] curſim & leviter pertranſire liceat. Hebræos autem ſacrificii reliquias in uſum convivii convertiſſe, dubitari nequit, cum voces Hebrææ, ad *ſacrificium* ſimul & *convivium* ſignificandum uſurpatæ, huic mori teſtimonium præbeant. Nam זבח quod ſacrificium aut mactationem notat, ad *convivium* ſignificandum uſurpatur, 1 *Sam.* 16. 3. *Et vocabis Jeſſe* בזבח *ad ſacrificium*, hoc eſt בשירותא *ad convivium*, uti Targum vocem eam interpretatur. Exemplum ſimile nobis occurrit, 1 *Sam.* 9. 13. *Nam ipſe benedicit* הזבח *ſacrificio*; ubi Targum מזונא *cibum* habet. Et 1 *Sam.* 9. 12. זבח *Sacrificium*, i. e. convivium, *hodie in Excelſo*. Ex adverſo, nomen חג quod ex prima intentione *feſtum* ſonat, ad *hoſtiam* denotandam adhibetur. Nam vocem eam quatuor in locis hoc ſenſu venire, Cl. *Schindlero* obſervatum eſt: viz. *Exod.* 23. 18. *Et non pernoctabit adeps* חגי *feſti mei uſque ad mane:* ubi Targum נכסת חגא *ſacrificii feſti* habet. *Amoſ.* 5. 21. *Rejeci* חגיכם *feſta veſtra, neque odoratus ſum in conventibus ſolennibus:* ibi etiam Chaldæus קורבן *oblationem*, & LXX θυσίας, poſuerunt. Hiſce proxima cognatione jungitur locus ille [a] Prophetæ, *& ſpargam ſtercus ſuper faciem veſtram, ſtercus* חגיכם *feſtorum*, i. e. ſacrificiorum, *veſtrorum.* Simili ſenſu vox ea legitur, *Pſal.* 118. 27. *Ligate* חג *feſtum ad altaris cornua*; nempe טליא לנכסת חגא *agnum ad ſacrificium conviviale* præparatum, uti *Chaldæus* interpretatur.

NEQUE *nomina* tantum Hebræorum, ſed & *verba*, ſacrificialis epuli memoriam retinent. Integrum enim ſacrificandi munus, verbis illis, *epulandi, manducandi, convivandi*, tanquam vocibus ſynonymis, non raro in Scriptura deſignatur. Hujus rei nobis exemplum præbet Deut. 15. 19. *Non tondebis ovium primogenita: in conſpectu Domini Dei tui comedes ea per annos ſingulos:* ibi nempe *comedes* pro *immolabis* dicitur. Simili ſenſu vox ea capienda eſt, Ezec. 18. 6. *Vir ſi fuerit juſtus, nec in montibus comederit*, id eſt, *in Excelſis in honorem idolorum non immolaverit*, uti Targum exponit in *Ezec.* 18. 11. & 22. 9. Alius occurrit locus, *Exod.* 3. ad rem præſentem non minus accommodatus: cum enim juſſiſſet Deus, ut Moſes hoc mandatum Pharaoni traderet, [b] *abire nobis liceat in deſertum, ut ſacrificemus Jehovæ Deo noſtro*; Moſes a mandati divini verbis deflectens, in hunc modum alloquitur Pharaonem; [c] *ſic dicit dominus Deus Iſraelis, dimittas populum meum, ut feſtum mihi celebrent in deſerto.* Ab hoc uſu loquendi, nec ethnicos alienos fuiſſe, patet ex *Æneid.* 4. v. 206. ubi ſic Poeta,

> *Juppiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis*
> *Gens epulata toris, Lenæum libat honorem.*

Eſt enim hoc totum, inquit [d] Moncæus, *nihil aliud quam ſi dixiſſet, quem gens Mauruſia ſacrificiis colit.* Nil opus eſt hæc pluribus perſequi, cum præſertim Iſraelitæ, poſt oblata pacifica, [e] *coram Domino edere & lætari*, lege diſerta teneantur; & [f] Hiſtoria ſacra, convivia ſacrificiis eorum adjuncta non raro memoret.

Et Ethnicos.

SECUNDO: probandum eſt, apud ethnicos etiam uſurpatum fuiſſe, ut ad inſtruenda convivia, victimarum reliquiis uterentur. Hoc autem multis Scriptorum divinorum

a *Malac.* 2. 3. b Verſ. 18. c *Exod.* 5. 1. d De *Aur. Vit.* lib. 2. c. 6. e *Deut.* 27. 6. 7.
f 1 *Sam.* 9. 13. 1 *Chron.* 29. 21, 22. *Prov.* 7. 14, 15. *Numer.* 25. 2.

CAP. VII.

& humanorum teſtimoniis confirmari poſſet: ſed ex iis utpote paſſim obviis, nos pauca tantum ſeligemus, ne lectori faſtidium ferant. Initium ducamus a teſtimonio illo luculento, *Judic.* 16. 23. ubi Philiſthæi, poſtquam Samſonis oculos effodiſſent, congregari dicuntur, *ut magnum ſacrificium offerrent Dagoni Deo ſuo, & lætarentur*, h. e. Feſtum e reſiduis victimarum partibus inſtituerent. Huc attinent illa [a] Prophetæ, quibus idololatriam, ab ethnicis deductam, ſub notione convivii deſcriptam legimus; *ſuper montem excelſum & elevatum poſuiſti cubile tuum, illuc etiam aſcendiſti ad immolandam victimam:* nam ſeculis illis antiquis, non ſedentes, ſed lectis incumbentes epulari ſolebant. Nec e Dei ſolummodo, ſed etiam dæmonis oraculis intelligitur, ethnicos poſt peracta ſacra convivari ſolitos. Sic enim Apollo, apud [b] *Euſebium*, ſacrorum ritus agi jubet; *extremas partes conſecrandas, quod ſupereſt comedendum.* Huic oraculo Sicyonios morem geſſiſſe, teſtatur [c] *Pauſanias:* nam inquit, ἄρνα οἱ Σικυώνιοι σφάξαντες, καὶ τὰς μηρὰς ἐπὶ τῷ βωμῷ καύσαντες, τὰ μὲν ἐσθίουσιν ὡς ἀπὸ ἱερείου, &c. *Sicyonii agnum ad aram jugulantes, & partes aliquas ſuper altari adurentes, carnium reſiduarum parte una, non aliter quam victimarum aliarum ſoliti ſunt, veſcuntur; altera Herculi tanquam Heroi parentant.* In hujuſmodi autem *epulis ſacrificalibus* (ita vocat [d] *Apuleius*) ſe tam liberaliter invitabant ethnici, & mero genioque indulgebant adeo; quod Ariſtoteles μεθύειν, διὰ τὸ μὴ θύειν αὐτῷ χρῆσθαι, dictum aſſerat. Hinc cauſa data *Diogenis* iræ: nam, referente [e] *Laertio*, ἐκεῖνος αὐτὸν τὸ θύειν τοῖς Θεοῖς ὑπὲρ ὑγείας, ἐν αὐτῇ ἧ θυσίᾳ καθ' ὑπερβολὴν τῆς ὑγείας, δειπνεῖν· *Indignabatur ille homines Diis ſacrum facere pro ſanitate, in ipſo autem ſacrificio contra ſanitatem* [ebrietate & luxuria] *epulari.*

ALIIS teſtimoniis oſtendi poſſet, convivia, Judæorum & Gentilium victimas exceſſe: ſed pedem in agrum illum ulterius inferre nolo, in quo tot ſeduli operarii mihi nec meſſem nec ſpicilegium reliquerunt. Lectores itaque ritus hujuſce curioſi conſulant, *Joſephi Antiq. Judaic* lib. 3. cap. 9, & 10. *Stuckii antiq. convivial.* l. 1. c. 30. & illius Schol. in *Arrian. Peripl.* p. 79. *Nieremberg.* de *Orig. Script.* lib. 8. c. 4. *Johan. Fileſac. Select.* l. 1. c. 6. *Grot.* in *S. Mat.* c. 26. *Dilher.* de *Cacozelia Gentil.* c. 12. p. 274. *Joſeph. Med.* de *Chriſtian. Sacrific. Johan. Doughteii Analect. Sacr.* P. 1. *Excurſ.* 147. alioſque.

Hæc a Gentibus ad Hebræos veniſſe, quatuor evincitur argumentis.

CUM Hebræos & ethnicos epula poſt ſacrificium ſolenniter inſtituiſſe, manifeſtum fecerim; id a me jam poſtulat inſtituti ratio, ut probem epula illa ſacrificialia, æque ac ipſa ſacrificia, ex antiquo Gentium uſu in Hebræorum legem cultumque tralatitia fuiſſe. Hoc autem quatuor argumentis extra dubium ponitur.

EX iis primum ſic e habet: e Scriptura manifeſtum eſt, illum poſt ſacra convivandi ritum, apud Ægyptios aut alias gentes in uſu ſolenni poſitum fuiſſe, diu antequam Hebræorum lex aut natio condebatur. Ægyptios epulas e ſacrorum reliquiis parare ſolitos, inde conjicere licet, quod Iſraelitæ Ægypto nuper egreſſi, & ejus moribus addicti, vitulum aureum ſacrificio ſimul & epulo ſolenni colerent. Nam vitulo fabrefacto, [f] *Aaron extruxit altare coram eo, & proclamavit, dicens, feſtum Jehovæ cras. Surgentes itaque, poſtridie mane obtulerunt holocauſta, & applicarunt euchariſteria, ſeditque populus ad edendum & bibendum:* id eſt, ut feſtum ex hoſtiæ immolatæ & vini delibati reliquiis agerent. Canaanitas inſuper & Syros hujuſmodi convivia, ante Legem datam, in moribus habuiſſe, inde ſatis intellectum eſt, quod populo Iſraelitico in ſolitudine degenti præceptum eſſet, ut quævis idololatriæ monumenta inter incolas terræ Canaan reperta funditus delerent; hac addita ratione, [g] *ne fœdus ineas cum gentibus terræ, & illis victimam offerentibus*, quis *vocet te, & de illius ſacrificio comedas:* quod & factum legimus, *Pſal.* 106. 28. Hujuſmodi etiam convivia inter Dei veri cultores ante Legem increbuiſſe, ſatis e *Jethronis* rem ſacram facientis exemplo pateat: nam [h] *acceptum obtulit holocauſtum & victimas Deo, & venit Aaron, & omnes Seniores Iſraelis ad comedendum cibum cum Socero Moſis coram Deo ipſo.* Cum itaque Scripturæ jam citatæ manifeſtum faciant, Dei veri & falſi cultores hujuſmodi ſacrificia convivialia, diu ante Legem traditam, in uſu habuiſſe; inde patet, Deum ritum hunc, non tam inſtituiſſe quam permiſiſſe, non tam ſanxiſſe quam reliquiſſe; ut ipſe populuſque ſuus, quaſi menſa & cibo communibus utentes, ſe arcto fœdere & affectu conjunctos indicarent.

SECUNDO: hoc etiam ſententiam noſtram ratam firmamque facit, quod populus oblati ſacri reliquias, juxta Altare, vel in loco ſacrato diſcumbentes, abſumere tene-

a *Jeſ.* 57. 7. *Hoſ.* 3. 1. b *Præpar. Ev.* L. 4. c. 9. c In *Corinth.* cap. 10. p. 133. d *Sacrificales epulas cum ſacerdotibus Deæ cœnitabat.* Lib. 9. Metam. p. 267. e *Vit. Diogen. Cynic.* p. 144. E f *Exod.* 32. 5, 6. g *Exod.* 34. 13, 14, 15. h *Exod.* 18. 12.

retur.

retur. Juxta altare, templo nondum extructo, convivium ex oblatis agere juſſi ſunt, CAP. *Deut.* 27. 6, 7. *Ædificabis altare Domino Deo tuo, & offeres ſuper eo holocauſta tua Domino Deo tuo. Et ſacrificabis pacifica ibi, & comedes — coram Domino Deo tuo.* Poſtea vero, eo in loco quem Deus ſedem aut habitaculum ſuum renunciaſſet, e præſcripto Legis epula ſacra celebrarunt. Atque hoc præceptum, non ſacerdotibus tantum, ſed etiam Hebræorum vulgo datum fuiſſe, cuivis conſtabit Scripturæ loca in [a] margine citata conſulenti. Quid autem tam ſollicite curatum eſt, ut populus has ex oblatis epulas, juxta altare, aut loco in Dei cultum & honorem ſepoſito celebrarent; niſi ut locus Deo & religioni dicatus indicio eſſet, populum jam Domini menſæ participem eſſe, cum eo uno communionem colere, Dæmonum etiam & Mortuorum ſacrificia feſtaque prorſus abominari? Nihil enim opus erat, ut convivia illa in loco Deo ſoli ſacro & ſub ipſo quaſi Dei conſpectu participarent; niſi ut circumſtantia tam inſigni, ſe Deo uni conjunctos eſſe, & in illius [non Dæmonis alicujus] honorem convivari teſtarentur. Huic argumento inde pondus additur, quod antiquo gentium uſu receptum eſſet, juxta Numinum ſuorum altaria, vel in ipſis eorum ædibus, epula ſacra celebrare; ut circumſtantia tam loquaci, ſe cum hoc vel illo Numine fœdus inire, & conſuetudinem habere profiterentur. Huic mori teſtimonium præbent [b] *Amoſi* verba: *ſuper veſtimentis oppigneratis reclinant ſe apud quodvis altare, & vinum mulctatorum bibunt* in *domo Deorum ſuorum:* h. e. In altaris vicinia recumbunt, ut oblati ſacri partem comedant. Idem & Sichemitæ multis antea ſeculis feciſſe videntur: nam [c] *ingreſſi ſunt domum deorum ſuorum, & comederunt & biberunt, & maledixerunt Abimelech*; hoc eſt, ad Numinum ſuorum templum ſe contulerunt ad ſacrificandum, & e ſacris oblatis epulati ſunt. Hunc morem ethnicorum ſpectant Apoſtoli verba, [d] *ſi quis te viderit ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, menſæ accumbentem in ipſo idolorum* [e] *templo.* Huic loco lucem affundit *Joſephus*, hæc de Græcis habens, [f] ἔτοι εὔχονται θύειν ἑκατόμβας τοῖς θεοῖς, ἢ χρῶνται τοῖς ἱερείοις πρὸς εὐωχίαν. Verborum ſenſus obvius eſt, nec Delium poſtulat. Teſtatur etiam [g] *Virgilius*, Deorum ædes epulis hiſce ſacrificialibus deputatas, dicens,

——— *Hoc illis curia templum:*
Hæ ſacris ſedes epulis: hic ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.

Lectorem [h] *Fileſacum* adire velim, ſi hoc Argumentum ſermonem longiorem deſiderare ſentiat.

TERTIO: is erat ſacrificii *finis* & *materia*, quod vel inde non temere colligitur, 3m. epula ſacrificialia diu ante Moſis ætatem inter Gentes obtinuiſſe. Nam ſacrificii *finis* præcipuus is erat, ut eſſet *oblatio fœderalis*, aut ritus ille quo Deus & homines fœdus inibant, & ſibi invicem arcte jungebantur. Hanc aſſertionem non opus eſt ut illuſtrem aut probem ipſe, cum ei ſat lucis & firmitatis attulerit [i] *Joſephus Medus*, Academiæ Cantabrigienſis immortale decus. Cum autem a remotiſſima rerum memoria, [k] mos eſſet, fœdus epulo vel ejuſdem menſæ communione ſancire & obſignare; ratio ſuadet opinari, Deum & homines fœderaliter epulari, & amicorum ritu, communem quaſi menſam participare conſueviſſe, diu antequam moris illius veſtigium in Lege comparuiſſet. Deus autem & homines nulla ratione tam felici convivari poterant, quam ſi carnium ſacrarum parte præcipua [l] *Dei menſæ* [Altari] data, ex altera convivium inſtruerent, quod ſacrificale vocaretur. Idem etiam e ſacrificii *materia* non inepte colligendum: quum enim a remotiſſima vetuſtate receptum eſſet, ut oblationes fierent ex [m] ovibus, bobus, capris, pane, vino, & hujuſmodi rebus, ad eſum aptis & accommodatis; nihil proclivius eſt, quam ut epula ſacrificalia ſacrificiis ipſis pene coæva ſentiamus. Alias enim, quid e rebus tantum conſtarent, quæ comedi ſolent, & menſis ad epulas inſtructis raro deſunt?

ARGUMENTUM quartum a virorum doctorum auctoritate ſumitur, qui religioſum 4m. hunc epulandi modum a primis poſt diluvium patribus inſtitutum ſentiunt. Ita [n] *Grotium* judicaſſe patet: nam *apud Græcos*, inquit, *aliaſque gentes uſurpabatur, ut qui victi-*

a *Levit.* 24. 9. *Deut.* 12. 6, 7, 18. & cap. 15. 20. & 14. 23, 26. & 16. 5. b Cap. 2. 8. c *Jud.* 9. 27. d 1 *Cor.* 8. 10. e——*Poſitis ad templa & compita menſis.* Juvenal. Sat. 15. v. 42. f Lib. 2. adv. *Apion.* p. 1374. g *Æneid.* 7. v. 174. h *Select.* lib. 1. p. 82, 83, 84. i Lib. 2. De *Chriſtian. Sacrif.* cap. 7. k *V. Gen.* 26. 30, 31. & 31. 44, 54. l *Mal.* 1. 7, 12. m *Gen.* 15. 9. n *Comment.* in *Mat.* 26. 26.

CAP. VIII.

mas offerrent, de earum carne epularentur, ut paſſim apud poetas videre eſt: ſive id ab Hebræorum exemplo originem traxit, ſeu, quod eſt probabilius, a communium parentum inſtitutis. Hanc ſententiam probaſſe videntur Auctores ethnici: nam docente [a] *Salmaſio, hunc ſacrificii morem a Prometheo originem duxiſſe volunt, quo partem hoſtiæ in ignem conjicere ſoliti ſunt, parte ad ſuum victum abuti: quum antea tota hoſtiarum & illibata viſcera igne conſumerentur.* Quis ille Prometheus fuit, aut quo ſeculo vixit, mihi non adeo promptum eſt dicere: plerique vero Prometheum illum, eundem cum *Japeto* adeoque Noacho σύγχρονον fuiſſe arbitrantur.

Tolluntur Objecta.

JAM reſtat ut quarta penſi mei parte defungar, & adverſa diluam argumenta.

HORUM autem primum ita ſe habet: cum epulæ illæ, e ſacrificii reliquiis adornatæ, uſui tam ſacro miniſtrarent, & cum ipſa ſacrificandi religione tam arcte jungerentur; nemo pius aut conſultus opinari poteſt, res ſacras adeo, in Dei legem & cultum e profanis gentium ritibus emanaſſe. Communis & pervagata doctorum opinio ſimilior eſt vero, Diabolum ſcilicet epulas illas e Dei ſacris in ſua tranſtuliſſe, ut res tam divinas inſigni turpitudine afficeret, aut ut inſtituta Dei (qua erat ſuperbia) ſuo in cultu præſentaret.

RESPONDEO: non eſt quod hac de cauſa quiſpiam ſententiæ noſtræ veritatem in dubium vocet. Apertum eſt enim Deum ritus aliquos e Judæorum & ethnicorum uſu in Cœnam Dominicam & Baptiſmum accepiſſe. Apud ethnicos enim & Judæos inſtituto veteri receptum erat, ut nec fœdera ſine ſacrificio, nec ſacrificium ſine convivio, nec convivium ſine poculo quodam ſacratiore fierent. In cœna vero Dominica, fœdus ſolenne conſignaturi, panem & vinum exhibemus, ſacrificium verum Deo repræſentamus, convivium e ſacris oblatis agimus, poculum etiam Θεῦ Σωτῆρος deguſtamus: & obſervatum eſt alibi, quædam e gentium ablutionibus deſumta in Baptiſmo reperiri. Opinionem illam doctorum quod attinet, eam procul a vero eſſe, hic non dubitanter affirmamus, & loco magis opportuno demonſtramus.

SECUNDO: non nemo forſan & hoc argumento contra ſententiam noſtram pugnaturus eſt: cum mos ille, poſt peracta ſacra convivandi, ſeculis antiquioribus invaluerit; multo credibilius eſt, Iſraelitas eum a Majoribus eorum, perpetua traditione accepiſſe; adeoque ritum illum e Patriarcharum potius quam Gentilium ſacris, in cultum Judaicum tranſiiſſe.

HÆC objectio facili reſponſo diluatur: fateor equidem non deeſſe viros doctos qui moris illius originem a primis poſt diluvium patribus arceſſendam ſentiunt. Et ſane, cum mos ille ævi priſci ſimplicitati & præcipuo ſacrificiorum fini maxime conſentaneus ſit; non temere creditur, Patriarchas eum inſtituiſſe, & ad poſteros eorum, una cum ſacrificandi religione propagaſſe. Sed noſtra non multum refert, epulorum ſacrificialium initia, Nili fontibus obſcuriora perveſtigare. Quamvis enim epula illa, æque ac ipſa ſacrificia, a primis mundi patribus originem derivarint; Deus epula illa, prout & ſacrificandi ritus, e gentium moribus tunc paſſim obtinentibus in cultum ſuum recepiſſe cenſeatur. Ut rem in pauca cogam: veriſimile habeo religioſum illum epulandi morem, *immediate* quidem ab Ægyptiis aut aliis gentibus, *mediate* vero a Patriarchis & communium parentum inſtitutis ad Iſraelitas deveniſſe.

CAP. VIII.

Exemplum ſextum, Feſtorum quorundam ſolennium celebratio.

FESTI nomine, conventum ſolennem intelligi volo, laboris intermiſſione, ſacrificiis, epulis, choreis, ludis, canticis, concentu muſico, vel alio quovis ingentis lætitiæ ſigno, celebratum; in honorem Numinis, aut inſignis alicujus beneficii memoriam, inſtitutum. Vel ut ſuccinctius rem definiam; Feria eſt ſacra feſtaque ceſſatio populi ab omni opere cum lætitia publica.

CUM autem hujuſmodi feſta colendi conſuetudo ſeculo Moſaico paſſim obtineret, eorum etiam obſervatio pro parte prima religionis haberetur, iiſque populi rudioris affectus pertinaciter adhærerent; Deo viſum eſt, in cultu ſuo feſta quædam inſtituere, ut ritus eos, quibus Idola coli ſolebant, ad cultum proprium transferret, populo ſeculi moribus immerſo nonnihil indulgeret, & publicis illis oblectationibus puerilem He-

[a] *Plinian. Exercit.* p. 125. A

bræorum

bræorum populum legi & cultui ſuo devinciret. Prout enim prudens & indulgens pater, cum filium ſuum meretricis alicujus fucata facie, cultu ſcenico, & affectu perſonato, faſcinatum videt; uxorem ei quærit, nativa morum ſuavitate & vultus elegantia præditam, iiſque illuſtrem ornamentis quæ mundum & ornatum meretricium pretio & ſplendore longe ſuperant: ut, illius deſiderio ductus & amore ſatiatus, mentitam & lethalem meretricis pulchritudinem ex animo deleret, & ab ea penitus abhorreret: ſic etiam viſum eſt Deo (gentis Hebræorum patri) filiorum ſuorum imbecillitati blande & ſapienter conſulere. Cum enim gentem illam, feſtis, canticis, ludis, & tripudiis, captam; iiſque, tanquam idololatriæ pigmentis, ad fornicationem ſpiritualem illectam, videret; cultum iis inſtituit, pari quidem lætitia & ſolennitate, ſed puritate & ſobrietate majore, peragendum: ut Iſraelitæ meretriciam cultus ethnici pulchritudinem contemnere diſcerent, & iiſdem artibus ad ſalutem, quibus olim ad perniciem allicerentur. Nam ſi Deus, in ipſa populi pueritia, leges perfectas & ætati virili conſentaneas inſtituiſſet; populus ille cervicoſus eas proculdubio contemptui habuiſſet, & ad impietatem priſtinam defeciſſet. SECT. I.

SECT. I.

Gentium ferias agentium mores, Hebræorum feſtis originem dediſſe.

NE lectori verba tantum dediſſe videar, in id totis viribus incumbam proximo, ut evincam Hebræorum feſta inſtitutionem & originem ſuam occaſioni jam dictæ debuiſſe. Hoc autem ſequentibus argumentis elucebit. Argumentis quinque probatur.

PRIMUM hujuſmodi eſt: feſta ſolennia Moſis legibus antiquiora fuerunt, & inter gentes uſitata, cum gens Iſraelitica nondum conderetur. Huic aſſertioni fidem præſtant antiquiorum teſtimonium & gentium omnium conſuetudo. 1m.

(1°.) VETERUM teſtimonium: ex iis enim nonnulli feſtorum originem ad Ægyptios, inſignes illos ſuperſtitionis magiſtros, referendam ſentiunt. Ea opinione fuiſſe *Herodotum*, [a] e verbis ejus intelligere eſt: πανηγύρεις τε ἄρα καὶ πομπὰς καὶ προσαγωγὰς πρῶτοι ἀνθρώπων Αἰγύπτιοι εἰσὶ οἱ ποιησάμενοι· Καὶ ἀπὸ τούτων Ελληνες μεμαθήκασι, &c. *Ipſi autem Ægyptii extiterunt principes, conventus, & pompas, & acceſſiones ad Deos faciendi; & ab iis Græci didicerunt. Cujus rei hoc apud me argumentum eſt, quod* Ægyptiaca *priſcis temporibus, Græcanica vero recens inſtituta videantur. Neque vero ſemel quotannis conventum agunt Ægyptii, ſed frequenter*; cum alibi tum *præcipue ac ſtudioſiſſime in urbe Bubaſti in honorem Dianæ: ſecundo in loco in urbe Buſiri in honorem Iſidis:* quo nomine vix quicquam antiquius novit Ægyptus, aut gentilium monumenta. *Herodoti* fidem auget [b] *Philo* Byblius, dicens, οἱ παλαιότατοι τῶν βαρβάρων, *Barbarorum antiquiſſimi* (Phœnicas & Ægyptios ita vocat) *eos qui res ad vitam neceſſarias invenisſent, præcipuo religionis cultu proſecuti ſunt,* καὶ ἑορτὰς ἔνεμον αὐτοῖς τὰς μεγίστας· *& feſtos dies longe celeberrimos illis dedicarunt.* Et nonnullis interjectis, de Phœnicum heroibus antiquioribus agens, [c] *poſtquam*, inquit, *hi omnes diem ſupremum obiiſſent, virgas & cippos in eorum honorem conſecratos adorarunt,* καὶ τούτοις ἑορτὰς ἄγειν κατ' ἔτος, *feſtoſque dies quotannis peregerunt.* His auctoribus aurem eo faciliorem præbeo, quod [d] *Joſephus* referat, Jacobi filios Sichemitas adortos fuiſſe, ὅσης ἑορτῆς, καὶ τῶν Σικιμιτῶν εἰς ἄνεσιν καὶ εὐωχίαν τετραμμένων· *Obſervato die feſto, quo Sichimitæ otio & epulis indulgebant.* Niſi itaque hac in re, fide nulla ſint Hiſtorici quos jam teſtes appellavi, neceſſe eſt ut hujuſmodi feſta lege antiquiora cenſeantur.

(2°.) GENTIUM omnium antiquiorum conſuetudo, feſta publica lege Moſis antiquiora fuiſſe, non obſcure probat. Vix ullum enim apud antiquas gentes ſacrificium publicum, votivum præſertim aut εὐχαριστικὸν, ſine conventu ſolenni, ludis, & ſolennibus epulis peractum legimus. [e] *Cluverius* Ægyptios antiquiores id moris habuiſſe colligit, ex iis quæ de populo Iſraelitico, aureo vitulo ſacrificante, tradit Moſes: *ſurgentes itaque poſtridie mane, obtulerunt holocauſta, & applicarunt euchariſteria. Seditque populus ad edendum, deinde ſurrexerunt ad ludendum. Quem ritum*, ait ille, *procul dubio in Ægypto didicerant Iſraelitæ; unde & vituli-ſimulacrum habuere.* Syros antiquos, Deos eorum feſtis honoraſſe colligo, quod Aſa matrem ejus poteſtate privaſſe [f] dicatur, διὰ τὸ

a In *Euterp.* cap. 58. b Apud *Euſeb. Præp. Evang.* lib. 1. c. 9. p. 32, 33. c Cap. 10. p. 35. B
d *Antiq. Jud.* l. 1. c. 21. p. 46. 10 e *Antiq. German.* l. 1. Cap. 35. p. 306. 50 f 1 *Reg.* 15. 13.

SECT. I. σωόδεν καὶ ἑορτῶ, *ob conventum & feſtum*, quod, ritu proculdubio Syrorum, in luco celebraſſet. Non longe hinc abeunt quæ [a] Tacitus de Germanis habet, Rhenum olim accolentibus; *attulerant exploratores feſtum eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram:* haud dubie in Deæ ſuæ, Tanfanæ, luco. Græcos olim feſta plurima, ſacris, epulis, ludicris, agitaſſe, ſatis docetur a Sigonio, Meurſio, Petro Caſtellano, & aliis, qui Græcorum feſtis enumerandis & illuſtrandis operæ plurimum impenderunt. Hæc, & alia gentium feſta, veterum ſcriptis obvia, [b] *Cluverii* modo laudati verbis occaſionem præbuere: *feſtos egiſſe dies ad publica ac ſolennia ſacra, ludoſque celebraſſe omnes pariter gentes, paſſim ab auctoribus notatum reperio. Unde certum argumentum, morem hunc eſſe antiquiſſimum, haud dubie e terra Shinar in diſperſione gentium cum reliquis ritibus in univerſum orbem pervectum.* Feſta ſolennia celebrandi morem e terra Shinar in univerſum orbem propagatum fuiſſe, non auſim omnino, multo minus tam fidenter affirmare. Cum tamen *gentes pariter omnes* hujuſmodi feſta ſolenniter obſervarent, non ſine cauſa creditur, ea Moſe vetuſtiora fuiſſe, & a patribus quibuſdam communibus ad gentes eas deveniſſe.

CUM itaque veterum teſtimonium, gentium etiam priſcarum uſus, opinari ſuadeant, hujuſmodi feſta ritus & inſtituta Moſis antiquitate ſuperare; conſentaneum eſt ut Hebræorum feſta ritibus e ſeculi more deductis annumeremus, eaque populi pueritiæ & contumaciæ data cenſeamus.

2m. SECUNDO: idololatriæ moribus & ingenio conſonum eſt, ut hujuſmodi feſta primum apud ethnicos uſum & originem inveniſſe credamus. Cum enim idololatriæ nihil inſit, unde hominum animos allicere, ſibique devincire valeat; ad ſenſum & imaginationem afficiendam & commovendam ſemetipſam ſemper accommodavit. Si enim ad ſecula genteſque idololatriæ deditas animos advertamus, obſervemus imagines auro gemmiſque perilluſtres, ſacerdotes ſuperbe veſtitos, ludos, choreas, pompas vario ſpectaculorum apparatu inſtructas, inſtrumenta muſica, templa ornatu non vulgari ſplendida, odores gratiſſimos, ſacra neſcio quo negotio & ſilentio myſtico præſtanda, ubique gentium obtinuiſſe. Idololatria ſcilicet, argumentis deſtituta, technis & illecebris rem ſuam promovere ſtuduit. Ex eo fonte Gentilium feſta [ſolenni hominum frequentia, choreis, epulis, dulci muſicorum ſonitu & hujuſmodi illectamentis obeunda] dimanaſſe videntur: eo nempe collimarunt hæc ludicra, populo ut placeret ethnicæ religionis fabula, & eos voluptatis faſcino, quos rationis evidentia non potuit, ſibi devinciret. At cultus Deo gratus & a ſemetipſo inſtitutus artibus & illecebris hiſce non indiget: propria dignitate contentus eſt: & eum cum natura divina & humana conſenſum colit, quod id unum requirat ut ametur, nempe ut intelligatur. Iſraelitarum feſta quod attinet, tantum abeſt ut Deus & cultus ejus ea deſideret, quod ea (quamvis tria tantum) ſibi oneri & tædio eſſe, non [c] ſemel aperte profiteatur. Quod itaque Deus agi feſta, atque aliquid otio & lætitiæ dari, juſſerit; non cultus ſui, ſed gentis Iſraeliticæ conditioni morique tribuendum eſt. Cum enim Ægyptii aliique *ritibus lætis feſtiſque* Deos colerent, & gens illa puerilis ritus feſtos impenſe deſideraret; veriſimile eſt eos præcipites in ritus ethnicos obſtinata mente proruere voluiſſe, niſi Deus hac in parte nonnihil eorum deſideriis indulſiſſet. Cum Gentiles in omne genus lætitiæ effuſi, Deorum ſuorum ſacra celebrarent; fidei convenit, Iſraelitas a Deo & ſacris ejus deficere voluiſſe, ſi illi (quod [d] *Tacitus* probri loco Judæis objicit) *ritus triſtes tantum & ſordidos* habuiſſent.

3m. TERTIO: Judæorum & Gentilinm feſta tot circumſtantiis inſignibus ab invicem diſcreta & diviſa fuerunt, ut nemo facile ſuſpicari poſſit, ethnicos e morum Judaicorum ſtudio vel æmulatione aliqua, feſtivitates eorum inſtituiſſe.

NAM (1°.) Cum Judæorum religio homines ad feſta publica ter tantum in anno ſolenniter invitaret; ethnici, Græci præſertim, ea feſtorum farragine annum impleverant, quaſi genus humanum ad ludum potius quam laborem natum crederent. Græcorum religio tot feſta coluit, quod integris [e] libris materiam ſuppeditarint: nec laboris parvi res eſt, Agonalia, Carmentalia, Conſualia, Hilaria, Floralia, Compitalia, Tubiluſtria, Veſtalia, Martialia, Lucaria, Neptunalia, Farrinalia, Flaminica, Saturnalia, Novendialia, Bacchanalia, cum feſtis aliis haud paucis, apud Romanos in uſu, recenſere.

a *Annal.* lib. 1. b Ub. ſup. c *Jeſ.* 1. 14. *Amoſ.* 5. 21. *Mal.* 2. 3. d *Romani lætos feſtoſque ritus habent, Judæi triſtes ſordidoſque.* Tacit. Hiſt. 1. e Vid. *Pet. Caſtellan. Syntag.* de *feſt. Græcorum,* & *Meurſ Græc. feriat.* cum lib. ſuo *de Eleuſin.*

(2°.)

SECT. I.

(2°.) INSTITUTA ſunt Hebræorum feſta, ut apud eos inſignis alicujus beneficii memoria vigeret, eamque pari pietate & lætitia celebrarent: ethnici vero, Græci præſertim & Ægyptii, levibus de cauſis, plerumque ridiculis & fabuloſis [quales erant, raptus Proſerpinæ, planctus Iſidis, caſus Adonidis, Oſiridis θύρησις, & hujuſce furfuris aliæ] ſolennitates feſtivas indixerunt. Hoc [a] *Philoni* obſervatum: ὅσαι κατ' ἔθνη βαρβαρικά τε καὶ ἑλληνικὰ ἐκ μυθικῶν πλασμάτων συνέστησαν [πανηγύρεις·] Celebritates *omnes apud barbaras ſimul & Græcas gentes, per occaſionem figmentorum fabuloſorum inſtitutæ ſunt.* Hic autem Diabolus, egregius ille fallendi artifex, artis ſuæ ſpecimen non vulgare dedit, quod per feſtum & vitæ jucundioris uſum, hominum animos ineptiis tam craſſis & inſaniæ proximis conciliaret, quibus aliter vix locum in fabulis, multo minus in ſacris, tribuiſſent.

(3°.) JUDÆI feſtum otium, pietatis exercitiis, æque ac epulis & choreis, excipiebant: ethnici vero feſtum agentes, dies integros, otio, crapulæ, & Veneri locare ſolebant. Id diſcriminis inter Judæos & Gentiles, feſta celebrantes, aſſignat [b] *Philo:* πάσης ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως τῷ παρ' ἡμῖν τὰ θαυμαστὰ καὶ φιλιμάχητα ἔργα ταῦτα, ἄδεια, ἄνεσις, ἐκεχειρία· *In omni feſto noſtro & celebritate, opera miranda & palmaria ſunt, ſecuritas, remiſſio, quies ab inferendis injuriis.* De feſtis autem Gentilium loquens, *mera,* inquit, *erant,* ἀσκήσεις ἀκρασίας, ἀφροσύνης μελέται, ὑπαιθρύσεις αἰσχρῶν, &c. *intemperantiæ exercitia, inſipientiæ meditationes, ſtudia turpitudinis, honeſtatis pernicies, nocturnæ excitationes ad cupiditates inexplebiles,* &c. Et ita ſe parabant ethnici feriantes, quaſi id unum agerent, ut eorum feſta ad Dei illius impuri, quem feſtis illis colebant, imaginem exprimendam tota componerentur.

CUM itaque Judæorum & Gentilium feſta tam inſigniter ab invicem diſcreparent, & præcipui feſtorum Judaicorum [Paſchatis, Pentecoſtes, & Scenopegiæ,] ritus inter ethnica ſolennia deprehendi nequeant; haud immerito colligo, Gentes feſta ſua non e Judæorum lege vel exemplo, ſed more longe antiquiore derivaſſe: nam ſi Gentes ferias agentes, Judæorum ritum aut exemplum imitari ſtuduiſſent; incredibile eſt eos ab exemplari ſuo tam longe deviare potuiſſe. E jam dictis itaque non injuſte videtur inferri, Judæos a Gentibus eorum feſta mutuata ſed mutata, correcta, & a Gentiliſmi fermento purgata petiiſſe. Neque hoc in gente ſancta mirari quis poſſit, cum ipſi Romani feſta non niſi correcta & emendata celebrarent. Quamvis enim feſtorum religionem a Græcis aut Ægyptiis acciperent, [c] *nullum — apud* eos *feſtum atratum aut lugubre actum, neque planctus — ob raptos Deos,* aut *lamenta mulierum,* nec ulla hujuſmodi feſtorum monſtra, quæ Religionis dignitati & ingenii Romani gravitati plane repugnabant.

4^m.

QUARTO: hoc etiam ſententiæ meæ fidem conciliat, quod ea conceſſa, circumſtantiæ cujuſvis in feſtis Judaicis obſervatæ, ratio obvia fuerit & intellectu facilis. Hoc aperte conſtabit, ſi de præcipuis feſti Judaici circumſtantiis ſermonem breviuſculum habeamus. Sunt autem hujuſmodi:

(1°.) CONVENTUS ſolennis: nam Judæorum feſta non privatim tantum & remotis arbitris agebantur, ſed omnes ad Hieroſolymam ſe conferre, & ibi frequentiſſimo hominum conventu feſta celebrare tenebantur. Et ne forte, præſentes Hieroſolymis, abſentes eſſent, cum feſti ſacra fierent; Lex, in omni feſto, dies certos cœtui ſolenniter [d] convocando deſtinavit. Inde factum quod Zion הר מועד *mons conventus* a Propheta nuncupatus ſit, & LXX חג *feſtum,* voce cœtum vel conventum celebrem notante verterint; *Hoſ.* 9. 5. *Quid facietis ad diem* מועד *conventus, & ad diem* חג *feſti Domini?* ubi LXX per τῆς πανηγύρεως vocem Hebræam tranſtulerunt. Hinc occaſio data Dei per [e] Prophetam verbis, *& non odorabo* ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν, *in conventibus veſtris.* Hanc autem feſti Judaici circumſtantiam hypotheſis noſtra explicare docet: nempe Gentiles, in Deorum honorem feſta peracturi, in locum, lucum, aut urbem aliquam inſignem, magna frequentia convolare ſoliti ſunt, ut feſta majore cum pompa & ſolennitate celebrarent. Baalitas id moris obſervaſſe, e verbis Jehu diſcimus: [f] *ſanctificate* עצרה [Targ. כנשתא] *conventum* aut *ſolennitatem Baali.* Solenne fuit Ægyptiis etiam, Baalitis ætate ſuperioribus, in honorem Iſidis, Martis, Dianæ, [g] πανηγυρίζειν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, *ſemel quotannis,* in urbe aliqua celebriore, *conventus agere.* Romani morem illum, una cum Diis ſuis, ab Ægyptiis & Græcis mutuati videntur: refert enim

a Lib. de *Cherub.* p. 123. b Ub. ſupr. D c *Hoſpin.* de *Feſt. Græc. & Rom.* in *præfat.* d *Lev.* 23. 4. 7. 8. 36. 37. e *Amoſ.* 5. 21. f 2 *Reg.* 10. 20. g *Herodot.* l. 2. cap. 59.

SECT. I. [a] *Dionyſ. Halicarnaſ.* Romulum ἑπιέχειείας τε αὖ καὶ πανηγύρεις, καὶ πίνων ἀναπαύλας, *ferias, ſolenneſque conventus, & ſtatas a laboribus vacationes, ex optimis quibuſque Græcorum hominum ritibus inſtituiſſe.* Apud Syros inſuper, conventus ſolennes indiviſos feſtorum comites fuiſſe, teſtatur [b] *Lucianus:* de iis enim loquens, inquit, ἑορταὶ μὲν καὶ πανηγύρεις ἐδαμοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώπων τοσαίδε ἀποδεδέχαται· *Feſta quidem & ſolennes conventus a nullis aliis hominibus æque multum peraguntur.* Cum itaque Gentiles ad ſacra publica peragenda ſolenni ritu convenirent, & Judæorum ſolennitates a Gentilium feſtis & ſacris publicis initium ſumerent; veriſimile eſt Deum præcepiſſe, ut etiam Judæi, feſta ſibi ſacra colentes, conventum ſolennem agitarent; ne quid zeli, ſolennitatis, aut pompæ, quæ gentium feſta comitari ſolebant, feſtis Judaicis deeſſe videretur.

(2°.) CESSATIO, vel a labore omni ſervili feriatio, non minus inſignis erat feſti circumſtantia. Nam ceſſatio illa [c] Lege frequenter inſtituta eſt, & ſcrupuloſius a Judæis obſervata. In hanc rem teſtem cito *Joſephum*, ſic verba mea confirmantem: [d] ἔτι δ' ἀδεμία τῶν ἑορτῶν καθ' ἣν ἐκ ὁλοκαυτῶσιν, ἀδὲ τῶν πίνων τῶν ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἄνεσιν ἐ διδάσιν· i. e. *Feſtum nullum ducitur, in quo holocauſtum non offerunt, & laborum circa opera* ſervilia *remiſſionem non concedunt.* His ſtatim ſubjungit, ἐν πάσαις [ἑορταῖς] νόμιμον τό τε τῆς θυσίας εἶδος, καὶ τὸ τῆς ἀργίας ἀταλαίπωρον· *In* feſtis *omnibus præceptum eſt & ſacrificii genus, & otium laboris omnis expers.* Atque inde venit, quod non tantum ultima dies hebdomadis, ſed omnia Judæorum feſta, שבתות dicerentur, διὰ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων ἐκεχειείαν, ut ait *Joſephus*, de Sabbati inſtitutione loquens. Hujus autem circumſtantiæ hypotheſis noſtra rationem ſuggerit: nam Gentes antiquiores, a quibus originem feſtorum ducimus, a laboribus in feſtis vacare ſolebant, & dies ſacros, oblectationi dare. Hoc e [e] *Strabonis* teſtimonio confirmatur: Κοινὸν τοῦτο καὶ τῶν Ελλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐστὶ, τὸ τὰς ἱεροποιίας μετ' ἀνέσεως ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι· *Commune hoc eſt & Græcorum & Barbarorum inſtitutum, ſacra omnia cum feſta laborum intermiſſione celebrare.* Inde ſententiæ *Platonis* anſa data eſt, quod οἱ Θεοὶ οἰκτείραντες τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπίπονον πεφυκὸς γένος- &c. *Dii miſericordia moti erga homines ad laborem natos, dies feſtos inſtituerint.*

(3°.) INGENS lætitia feſti Judaici circumſtantiis accenſenda eſt. Nam Judæi [f] ſæpe *lætari* jubentur in feſtis eorum coram Domino: & feſta luctui opponuntur, *Amoſ.* 8. 10. *Et commutabo dies feſtos veſtros in luctum.* Neque hæc lætitia levis erat, ſed ingens, omnibus lætitiæ ſignis indicata: nam in celebratione feſtivitatum, citharis, tubis & aliis inſtrumentis muſicis, omnia perſonabant: otium quod iis in feſto Deus fecerat, epulis & choreis oblectabant; unde dies feſti חגים a verbo חגג *ſaltare* & *tripudiare*, dicebantur: Judæos etiam feſta ſua [g] ludis & exercitiis juvenilibus excepiſſe, non facile dubitandum eſt. Hæc in cauſa fuere, cur dies feſti [h] ἡμέρᾳ εὐφροσύνης a LXX, יום טוב a *Rabbinis* & [i] *Chald. Paraphraſte*, [k] τέρψις *voluptas* a Scriptore *Machabaico* nuncupentur; cur etiam David expetat, [l] *videre* [1] τερπνότητα *delectationem* & gaudium Domini, hoc eſt, templi ſolennitatibus intereſſe. Neque Judæi ſolummodo, ſed Gentiles etiam eorum feſta nullis non lætitiæ generibus & indiciis excipiebant. Hoc e verbis *Hannonis* [m] *Pœni* colligo: *fato impulſus feci ut irent* filiæ *ſingulis* Thau *diebus feſtis ad hortos, cum gaudio multo, quod conturbavit Deus:* ובימי שיר תהו *in die*bus *cantici fuit vacuitas* aut deſolatio. Ibi vero dies feſtos, Thauto Phœnicum numini ſacros, ימי שיר *dies cantici, vocat* Hanno, quod ingenti lætitia & concentu muſico agi ſolerent, quamvis ei Sors iniqua res tantum triſtes attuliſſet. " In iis enim verbis, inquit vir [n] doctiſſimus, ele-
" gantiſſima & venuſtiſſima eſt antitheſis, quam inſtituit Hanno inter תהו Ταῦ Deum,
" & תהו deſolationem & vacuitatem. Putabat Hanno nihil quicquam ſibi & filiabus
" ejus periculi eſſe בימ תהו diebus *Tau* feſtis: at contra, illis diebus fuit תהו vacuitas
" & deſolatio, neque fuerunt Hannoni ימי תהו *dies Thau*, ſed ימי תהו *dies atri*, nam
" periiſſent filiæ. Atque id omnino vult Pœnus, Deum conturbaſſe rationes diei feſti,
" & læta mutaſſe triſtibus. Cum itaque Gentiles, dies feſtos obſervantes, lætitiis omnibus incederent; veriſimile eſt Deum Judæos in feſtis ejus maxime lætari voluiſſe, ne feſtorum laborem ſolummodo [ritibus eorum lætis interdictis] a Gentilibus accepiſſe, & ipſe religionem tetricam triſtemque tantum inſtituiſſe videretur.

a Ap. *Euſeb. Prep. Evang.* l. 2. c. 8. B b Lib. de *Dea Syr.* p. 1059. D c *Lev.* 23. 36. *Deut.* 16. 8. d *Antiq. Jud.* l. 3. c. 10. p. 124. 40 e *Geogr.* lib. 10. p. 716. C f *Deut.* 12. 6, 7. & 16. 10, 11. & 1 *Par.* 29. 21, 22. g *Judæi ſacris ſuis publicis & ſolennibus epulas ludoſque adjecerunt.* Philip. Cluver. ub. ſupr. p. 306. h In *Numer.* 10. 10. i *Targ. Jonath.* in *Ruth.* 1. 16. k 1 *Mac.* 3. 45. l *Pſal.* 27. 4. m Apud *Plaut.* in *Pœnul. Act.* 5. *Scen.* 1. n *Petit. Miſcel.* lib. 2. p. 65.

1 *Symmachi* verſio eſt, τὸ κάλλος.

(4°.)

(4°.) CONVIVATIO in templo: nam ſacerdotes, utpote admiſſionis interioris famuli, in ipſo Sanctuario; Iſraelitæ vulgares, in locis quibuſdam templo adjacentibus, ex oblatis epula comedebant. Hoc e verbis [a] Prophetæ non obſcure colligo: *nonne coram oculis noſtris cibus ſucciſus eſt, e domo Dei noſtri gaudium & exultatio?* Ubi gaudium proculdubio denotat, quo illi afficiebantur, qui feſtis intererant, & primitiis aut animalis oblati reliquiis, in atriis aut aliis locis templo vicinis, hilares & exultantes veſcebantur. Huc faciunt [b] *Philonis* illa, de Judæis antiquis dicta; *peractis votis, & ſacrificiis placato numine, hilares & læti ad remiſſiorem victum ſe vertebant, ſæpe ne domum quidem repetentes,* ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατῶντες, *ſed in templis ubi ſacra fecerant permanentes, ut & ſacrificii memores, & locum reveriti, ſacroſanctum revera convivium agerent.* Hujus autem circumſtantiæ, ſententia noſtra conceſſa, ratio non incommoda reddi poteſt: Gentiles enim quos feſtis originem feciſſe diximus, in templis aut ædibus numini alicui ſacris feſta peregiſſe, dubitare non ſinunt paginæ ſacræ & hiſtoriæ profanæ teſtimonia. Nam ſacerdotes feſtum Baali meditantes, ad [c] illius domum ſe catervatim contulerunt. [d] Corinthii ad ethnica feſta vocati, ἐν εἰδωλείῳ, idolorum templo, more gentium accubuerunt. Et veteres Argivos morem eundem tenuiſſe, ex [e] *Herodoto* manifeſtum eſt; cum enim illis Junonis dies feſtus eſſet, *Cleobis & Bito*, inquit, ὡς ἔθυσάν τε καὶ εὐωχήθησαν, κατακοιμηθέντες ἐν αὐτῷ τῷ ἱρῷ—οὐκέτι ἀνέστησαν· *Ubi ſacrificarunt & epulati ſunt, quieſcentes in ipſo* Junonis *templo, non ſunt amplius excitati.* Si forte templum deeſſet, ethnicos coram ipſo idolo feſta parare ſolitos, aurei vituli [f] ceremoniæ ſuadent opinari.

CUM itaque hypotheſis noſtra, tot obſcuris feſtorum Judaicorum circumſtantiis lumen afferat, & abditas earum rationes explicare doceat; inde veritatis ſuæ argumentum ſumamus, & eadem fiducia eam amplexemur, qua Philoſophi ſolent hypotheſin quæ naturæ phænomena ſolvit, & effectorum naturalium, rationes reddit, aptas, faciles, & cauſarum naturis maxime conſentaneas.

QUINTO: ſententia hæc auctoritate non caret, utpote luculentis antiquorum [Patrum ſimul & Ethnicorum] teſtimoniis abunde confirmata. 5m.

E Patribus ſic [g] *S. Chryſoſtomus* [1] inprimis cauſam noſtram comprobat: ἐπειδὴ οὐδέπω ἐχώρει Ἰουδαίων διάνοια δέξασθαι πνευματικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τῇ τῶν ἐθνῶν συνηθείᾳ δεδούλωτο, καὶ περὶ βωμοὺς ἐκείνοις καὶ θυσίας, λαβὼν ὁ Θεὸς τὰς εἰδωλικὰς ἑορτὰς, μεταβάλλει τῷ ῥυθμῷ τῆς εὐσεβείας, &c. *Cum Judæorum intellectus ad efficacem ſpiritus operationem capiendam non ſufficeret, ſed conſuetudine gentium in ſervitutem redacti eſſent, & circa aras & ſacrificia occuparentur; Deus dies illos feſtos, etiam idolis colendis dicatos, ad pietatem ordine quodam inſtituendam commutat, eaque ſuſtinet quæ ipſi non placebant. Et quemadmodum bonus pater, cum filium ludicris occupatum conſpiciat, a foro quidem ipſum arcet, domi vero omnia illi quæcunque velit, permittit; & dum ipſum in omni officio & decoro continet, luſus inſolentiam licentiamque coercet:* οὕτω καὶ ὁ Θεὸς βουλόμενος αὐτοὺς τῇ φαινομένῃ ταύτῃ πανηγύρει τῶν ἑορτῶν εἰς εὐσέβειαν μεταῤῥυθμίσαι, &c. *Sic etiam Deus, cum inſtituiſſet ipſos,* Judæos, *his publicis dierum feſtorum conventibus ad pietatem conformare, permittebat etiam illis* ſacra ſolennia facere, &c. Ad hæc S. *Chryſoſtomi*, proxime accedunt verba [h] *Theodoriti*, de feſtis Judaicis & eorum circumſtantiis differentis; ταῦτα ἦν ὁ πάνσοφος νενομοθέτηκε Κύριος, τῆς τῶν ψευδωνύμων αὐτοὺς Θεῶν πλάνης ἐλευθεροῦν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς ἀσεβείας διδάσκαλος, διὰ γαστριμαργίας καὶ φιληδονίας ἐξανδραποδίζων τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ταῖς δαιμόνων ἑορταῖς πολλὰς ἀνέμιξε παιγνίας, &c. *Sapientiſſimus autem Dominus lege ſancivit iſta, eos ab errore falſorum Deorum liberare ſtudens. Quoniam enim doctor impietatis humanum genus gulæ & voluptatum illecebris in ſervitutem redigens, ludicra multa feſtis Dæmonum inſeruiſſet; ſolertiſſimus Dominus* Iſraelitas *ab illo errore* liberare cupiens, *etiam de his quæ ad feſta pertinent leges ſcripſit, ſacrificia permiſit, inſtrumenta muſica toleravit, & epulari juſſit,* καὶ ταῖς τοιαύταις ψυχαγωγίαις τὴν τῶν εἰδώλων ἐκκόπων ἀσέβειαν· *talibus illectamentis idolorum impium cultum amputans.* Si quid fidei teſtimoniis hiſce tribuamus, apertum eſt Deum tot feſta & dies oblectationi otioque dandos inſtituiſſe; ne Judæorum populus Gentilium celebritates magnifaceret, & ad cultus ethnicos, utpote majore lætitia & amœnitate commendatos alliceretur.

HISCE Patrum, Veterum ethnicorum ſubjungam teſtimonia, qui feſtis antiquita-

a *Joel.* 1. 16. b Lib. de *Plantat. Noe*, p. 237. C c 2 *Reg.* 10. 20. d 1 *Cor.* 8. 10.
e Lib. 1. c. 31. f *Exod.* 32. 5, 6. g *Serm.* de *Chriſt. Paſtore* &c. h In *Deuteron. Quæſt.* 1.

1 Vid. Tom. 3. *Ed. Benedict.* p. 812. D *Savilius* ponit hunc Sermonem inter ἀμφιβαλλόμενα. *Fronto Ducæus* inter *ſpuria:* & jure quidem; nihil enim hic *Chryſoſtomo* dignum. Omnia ſapiunt Græculum qui S. Patrem ementitur.

SECT. II. tem summam, & originem ipsi pene Religioni coævam, tribuendam censuerunt. Ex iis enim nonnulli festorum originem ab Ægyptiis, antiquissimis ceremoniarum sacrarum magistris arcessendam arbitrati sunt. Hoc e [a] *Luciani* verbis intelligitur: πρῶτοι μὲν ὧν ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννοίαν λαβεῖν, καὶ ἱερὰ εἵσασθαι, καὶ τεμένεα, καὶ πανηγύρεις ἀποδέξαι· *Primi quidem hominum, quos nos scimus, Ægyptii, dicuntur & Deorum notitiam percepisse, & templa constituisse, lucosque & solennes conventus indixisse.* Ex ethnicis aliqui festivitates & solennes laborum intermissiones, a fonte altiore, principio scilicet hominum animis ingenito, derivandas existimarunt. Hoc e *Strabonis* verbis intelligitur, quem testem laudavi [b] modo: Κοινὸν τοῦτο καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐστὶ, &c. *Hoc Græcis commune est cum* omnibus aliis Orbis terrarum gentibus, *sacra cum festiva laborum intermissione peragere:* ——— καὶ τοῦθ' ἡ φύσις ὅπως ὑπαγορεύει· *Et mos ille,* non ab ingenio hominum, sed *instinctu naturæ, proficiscitur.* Alii tamen ex Antiquis, paulo explicatius locuti, ludorum, solennitatum, oblectationum, adeoque πάσης εὐωχίας, τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀνέφερον, quod e *Platonis* & *Athenæi* verbis a [c] *Casaubono* citatis eliciamus. Ex his itaque liquidum est, ethnicos festa Mosis temporibus antiquiora censuisse, eaque Judæorum tantum ingeniis aut institutis originem suam minime debuisse.

SECT. II.

Objectiones infirmantur.

CUM sententia mea (ni fallat sequior affectus) argumentis in medium adductis abunde confirmetur; unum jam supereſt, ut scilicet adversarii rationes enervare studeam.

Obj. 1ª. HARUM autem prima sic effertur: omnibus innotescit, Hebræorum festa [Pascha, Pentecosten, & Scenopegiæ solennitatem] nihil cum seculi more vel gentium usu commune habuisse; sed causis peculiaribus, beneficiis scil. in solos Hebræos collatis, institutionem suam debuisse: ideoque nullam eorum mentionem in scriptis ethnicis, nisi joci forsan & dicterii causa, reperiri posse.

Sol. RESPONDEO: Judæos festa quædam coluisse, nominis & rationis privatæ & plane singularis, haud invitus agnosco; nec inde causæ meæ quicquam orietur incommodi: constat enim Ægyptios, Græcos, Romanos, omnes, festivitates aliquas genti suæ peculiares obiisse. Id unum contendo ipse, generalem festa celebrandi morem eorumque ritus præcipuos, ansam a gentium moribus accepisse. Neque plane verum est, Hebræorum festa nihil commune cum Gentilium festis habuisse. Nam Pascha, *Josepho* teste, festum erat, quo Judæi [d] *primitias hordei Deo ferebant,* in animi grati testimonium: [e] Pentecoste festum εὐχαιστίας erat, pro reconditis in horrea frugibus, eoque messis aut frumenti primitias offerebant: Tabernaculorum festum erat, ad εὐχαιστίαν pro ficubus, uvis, oleis, & aliis arborum fructibus, collectis, institutum. [f] Ethnicos autem festa similia, post arborum terræque fructus collectos, in Deorum suorum honorem celebrare solitos; neminem, in gentium ceremoniis vel mediocriter versatum, fugit. Nec probabilitate caret, Deum illa Paschatis, Pentecostes, & Scenopegiæ festa, genti Judæorum propria, una cum festis hisce [primitiarum, messis, & collectionis,] humano generi communibus, agi voluisse; ut Judæi festis hisce passim receptis inducti, ad ea festa celebranda libentius convenirent, quæ genti propria fuerunt, & ad beneficiorum peculiarium memoriam renovandam instituta.

Obj. 2ª. SECUNDO: non-nemo forsan ex adverso dicet, Hebræorum festa, non a gentium usu, sed ipsarum solennitatum commodo longe maximo, principia petiisse. Cum enim Dei sacra tanta hominum frequentia peragerentur, eo celebriora & augustiora reddebantur; & populus unum in locum tam frequenter coactus, non tantum ad amicitiam inter se colendam, sed cultus unitatem servandam facilius adduceretur.

Sol. HUIC objectioni, *Theodoriti* verbis apte respondere possum: [f] *præcepit* Deus *diebus illis festis convenire in templum divinum, ut* Judæi *beneficiorum divinorum memoriam renovent, & concordiam atque amicitiam concilient,* καὶ φιλεορταῖοι ὦσι, μὴ περὶ τὰ πώματα τῶν δαιμόνων τρυφῶσιν, ἀλλ' ἐν τῷ ναῷ τοῦ πεποιηκότος καὶ τὰ ἀγαθὰ χορηγοῦντος, τῆς ἑορταστικῆς ἀπο-

a Lib. de *Dea Syr.* p. 1057. B b L. 10. p. 716 C c De *Satyr. poes.* l. 1. p. 8. 9. d Τὰς ἀπαρχὰς τῆς κριθῆς ἐπιφέρειν *Antiq.* l. 3. c. 10. p. 124. 20 e *Exod.* 23. 16. & 34. 22. f *Quæst. in Exod.* 54.

λαύσεσι

λαύσωσιν εὐωχίας· *Et cum feſtorum peramantes eſſent, non,* ut olim, *ſacris & delubris dæmonum delectentur, ſed in templo Creatoris, & iis vitæ bona ſuppeditantis, feſtivis fruantur epulis.* His verbis innuit prudens Pater, Deum feſta quædam inſtituiſſe, non tantum quod ethnici tempora nonnulla, feſtis, ludis, chorcis, aliiſque lætioris animi documentis inſignirent, & quod Iſraelitæ talium feſtorum cupidine ducerentur; ſed quod in uſum honeſtum transferri, & non minus Religioni, quam olim Superſtitioni, miniſtrare poſſent. CAP. IX.

(3°) Et hoc forſan argumentum nobis opponunt aliqui, quod incredibile videatur, ethnicorum ludos & otia profana ſacris Dei feſtis originem dediſſe; vel Deum ſolennitates aliquas indixiſſe, quod eo ſeculo feſti dies in morem & religionem abiiſſent, & Iſraelitæ, feſtis aſſueti, ad Ægypti ritus defeciſſent, niſi moribus antiquis vivere concederetur. Hoc enim probri notam inurit Iſraelitis, quaſi ventri gulæque deditis, & in Dei cultu minime retinendis, niſi conviviis & feſtis remiſſionibus allicerentur. Obj. 3ª.

Resp. Hoc eo minus adverſum fidei videri debet, quod Eccleſiæ Chriſtianæ patres & antiſtites eandem viam calcarint, ut homines a Gentiliſmo recentes in fide retinerent, & alios, Gentiles adhuc, delinirent, & a Chriſti fide minus averſos redderent. Cum enim inter Gentiles uſu longo obſervatum eſſet, ut in honorem Deorum dies lætos & feſtos agerent; cum etiam, uti ſcribit [a] Athenæus, [1] *omnes homines feſtas celebritates cupidius expectarent,* quibus genio paulo liberius indulgerent; iis, ad Chriſtum converſis, feſtivitates & dies ſolennes indulgebant: non eas autem quas ferebat ethniciſmus, mero delibutas, comeſſationibus leves, cachinnis ſolutas, luxui dicatas, aut numinis alicujus profani geſtis fabuloſis perſonantes; ſed in Apoſtoli vel martyris alicujus honorem & memoriam inſtitutas, epulo temperantiæ pleno peractas, & honeſte lætas. Naſcentis Eccleſiæ patres moderate & accommodate adeo ad hominum ingenia res adminiſtraſſe, *Johannes Fileſacus* olim obſervavit. *Gentiles,* [b] ait ille, *recens Chriſti fidem amplexos non confeſtim ad perfectam Chriſtianæ religionis normam adduci potuiſſe crediderunt, qui tum erant populi Chriſtiani Paſtores: aliqua itaque indulgentia initio uſi ſunt, ut inveteratam illam,* circa feſta, *ſuperſtitionem paulatim ex eorum mentibus extirparent.* —Cum enim *Gregorius Thaumaturgus* (ut alios taceam) *quamplures, tum urbis Neocæſareæ, cum regionis ipſius homines ad Chriſti fidem convertiſſet, atque animadvertiſſet quod propter corporeas delectationes ac voluptates ſimplex & imperitum vulgus in ſimulachrorum cultus errore perſeveraret; ut —in eo quod eſt præcipuum, nempe* fide *in Deum, ſe recte gereret, pro inanibus illis ſuperſtitionis ritibus, permiſit eis ut in memoriam —Sanctorum Martyrum ſeſe oblectarent, & in lætitiam effunderentur. Quoniam ſucceſſu temporis aliquando futurum eſſet, ut ſua ſponte ad honeſtiorem & accuratiorem vitæ rationem tranſirent.——Perarduum ſane & perdifficile ſenſuum corporiſque oblectamenta, toto vitæ anteactæ ſpatio, & inveterata Majorum conſuetudine percepta penitus removere & repudiare.* Sol.

E jam dictis apparet, eam eſſe veritatis hujuſce claritatem, ut objectionum nebulis obſcurari nequeat.

CAP. IX.

Exemplum ſeptimum, præſtatio primitiarum.

Ne ſermonem jam faciam ancipiti ſenſu laborantem, in ipſo limine monendum cenſeo, me ſenſu paulo laxiore *primitiarum* vocem hic uſurpare: ita nempe, ut [c] πρωτότοκα, πρωτογεννήματα, & ἀπαρχὰς proprie ſic dictas, ſenſus ſui ambitu comprehendat. *Hæc* autem *tria,* quod ait [d] *Auguſtinus, ita diſcernuntur:* πρωτότοκα *ſunt primitivi animalium fetus, etiam hominum:* πρωτογεννήματα *vero, primi fructus de terra ſumpti, vel de arbore, vel de vite:* ἀπαρχαὶ *autem, de fructibus quidem, ſed—redactis ab agro ſicut de maſſa, de dolio, de lacu, de cupa, quæ primitus ſumebantur.* Quibus verbis ne hilum diſceſſit S. Pater a Græcorum aut Hebræorum ſenſu: nam πρωτογεννήματα [e] Græcis dicuntur, quæ Hebræis תרומות munera nempe, quæ de frugibus integris, nec- Primitiæ quid.

a Πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἑορτάς. Lib. 4. c. 10. p. 144. b *Select.* lib. 1. cap. 6. pag. 72, 73.
c *Nehem.* 10. 35, 36, 37. d *Queſt.* 32. in *Numer.* T. 3. P. 1. col. 541. D e *Exod.* 23. 16, 19. *Lev.* 23. 10.

1 *Athenæus* poſt ἑορτὰς, addit πλὴν οἱ πένητες.

CAP. IX. dum elaboratis, feſto primitiarum, præ frugibus aliis, offerebantur. At ἀπαρχαὶ, Hebræis תרומות dictæ, eæ fuerunt quæ de frugibus univerſis jam elaboratis, [id eſt, in maſſam aut liquorem redactis] ſepoſitæ, ſacerdoti tradebantur. Hunc accuratum loquendi modum probaſſe videtur [a] *Origenes*, cum dixit, μετὰ τὰς πάντας καρπὰς ἀναφέρεται ἡ ἀπαρχὴ, ὡσὲ ὑπὲρ πάντων τὸ πρωτογέννημα· *Poſt omnes fructus* collectos *dedicantur primitiæ, ante omnes vero prima genitura.* Nec (ut inſtitutum proſequar) novum aut mirum haberi debet, quod *primitiarum* voci ſenſum tam amplum tribuam, cum *Donatus* ei teſtimonium præbeat: nam, [b] eo teſte, *primitiæ proprie dicuntur, quæ Diis offeruntur de fructibus novis aut fœtibus gregum.*

UT autem a vocibus ad res ipſas gradum faciamus: tot leges de primitiis Deo ſolvendis ideo ferebantur, ut Iſraelitæ donis illis, quibus aliæ gentes, & ipſi forſan in Ægypto, fictitios Deos colebant, eoſque frugum inventores aut patronos agnoſcebant, Deo vero honorem exhiberent; & cœli terræque Domino [non Soli, Iſidi, vel Cereri] ſe terræ fruges debere teſtarentur. Ut aſſertionis hujuſce veritas ex antiquitatis tam remotæ nebulis eo clarius eluceat, probabo (1°.) Gentes antiquas, Diis ſuis, ritu ſolenni, primitias obtuliſſe, (2°.) Morem illum, legibus de primitiis Deo ſacrandis occaſionem & materiam præbuiſſe. (3°.) Objectionibus potioris notæ ſatisfaciam.

Gentes antiquæ primitias obtulerunt,

ID primo probari debet, nempe gentes ethnicas Deos eorum primitiarum oblatione coluiſſe. Hic autem, ne ſermo meus in immenſum excurrat, oſtendam tantum, gentes olim famæ clarioris, Ægyptios, Græcos, Romanos, id moris obſervaſſe. Hoc apud Ægyptios uſurpatum teſtatur [c] *Diodorus Siculus:* eorum enim ceremonias in Iſidis feſto referens, κατὰ τὸν θερισμὸν, inquit, τὰς πρώτας ἀμηθέντας ϛάχυς, &c. *Meſſis tempore, oblatis ſpicarum primitiis, juxta manipulos Iſidem invocare ſolent.* Ex Ægypto ritus ille, ni fallor, in Græcorum mores ivit: nam illi τῇ Δήμητει vel Cereri (quæ [d] eadem cum Iſide) poſt comportatas fruges, θαλύσιας, i. e. [e] primitias, cœca gratitudine tribuerunt: unde & feſtum, cum primitiarum oblatione conjunctum, θαλύσια nomen accepiſſe, teſtatur [f] *Meurſius.* Huic affine erat feſtum Ὡραία dictum: nam ὡραία θύειν, inquit *Heſychius,* τελετή τις ἦν ἐν ᾗ τῶν ὡραίων ἅπαντων ἐγίνοντο ἀπαρχαί· Huic etiam familiæ accenſeri debet feſtum Apollini & Dianæ ſacrum, [g] cui Θαργήλια nomen: in eo enim ἤψων ταὶς ἀπαρχὰς τῶ Θεῶ τῶν πεφυϊότων καρπῶν [Θαργηλίῳ] ὀνομαζομένῳ, ἀπὸ τῦ θέρειν τὰν γᾶν, τῶ αὐτῷ ὄντι τῷ ἡλ· *Coquebant frugum primitias quæ provenerant,* in *Dei* honorem *qui nomen habuit* Θαργήλι☉, [*quod terram calefaciat*] *qui & idem cum Sole.* Romanos etiam primitias obtuliſſe, [h] Poetæ Romani teſtimonio nixus, aſſero:

——Ut primas Cereri dare cultor ariſtas
Poſſet, & intacto Bromium [i. e. Bacchum] *perfundere vino,*

Quanta vero religione primitias offerendi ritum obſervarint Romani veteres, e *Plinio* [i] diſcimus: *ne deguſtabant quidem novas fruges aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.*

Et quare.

GENTES autem quas dixi, duabus inductæ rationibus, primitias obtuliſſe videantur. (1°.) Ut dignas Iſidi vel Cereri grates perſolverent, ob fruges inventas aut productas. Nam Ægyptii, [k] *Diodoro* teſte, *primitias Iſidi,* μαρτύριον τῆς θυρέσεως τῶν καρπῶν, *in teſtimonium frugum ab ipſa repertarum,* afferebant. *Et apud alias urbes, cum feſtum Iſidis agitur, tritici & hordei vaſcula circumferri* dicit, ἀπομνημόνυμα τῶν ἐξ ἀρχῆς τῇ Θεῷ φιλοτέχνως θυρεθέντων· frugum *Deæ induſtria primo repertarum monimenta.* Hac etiam ratione ducti frugum ubertim productarum laudem & honorem Cereri tribuebant. Hoc evincunt illa [l] *Theocriti,*

——ἀ δ' ὁδὸς, ἄδε Θαλυσιάς· ἦ γὰ ἑταῖροι
Ἀνέρες εὐπέπλω Δαμάτηρι δαῖτα τελεῦντι,
Ὀλβῳ ἀπαρχόμενοι· μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ
Ἁ Δαίμων εὔκηλον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.

——En viam, en ad Thalyſia! nam amici
Homines frugiferæ Cereri ſolennia peragunt,
Fortunarum primitias offerentes: eis enim valde cumulata menſura
Dea frugibus abundantem replevit aream.

a *Comment.* in S. *Johan.* p. 4. A b Not. in lib. 11. *Æneid.* col. 1591. C c *Biblioth. Hiſt.* lib. 1. p. 13. B d *Herodot.* l. 2. c. 59. e Θαλύσια, αἱ τῶν καρπῶν ἀπαρχαί· *Heſych.* in voc. f *Græc. feriat.* lib. 4. pag. 142. g Vid. *Suid.* in Voc. Θαργηλ. h *T. Calphurn. Bucolic. eclog.* 4. i *Hiſt. nat.* lib. 18. c. 2. k Ub. ſupr. l *Idyl.* 7. v. 31.

Hinc

Hinc apparet ethnicos primitias Iſidi, tanquan χαριστήρια gratique animi teſtimonia obtuliſſe. (2°.) Primitias etiam offerebant ethnici, ut ea religione fertilitatem & alia beneficia procurarent. Hoc, duplici teſtimonio fretus, fidenter aſſevero. Primum [a] *Euſtathii* ſit, his verbis conceptum: Θαλύσια ἦ αἱ ἀπαρχαὶ,—ἦγον αἱ μὴ συλλογὴν τῶν καρπῶν διδόμεναι Θεᾷ, ὑπὲρ τοῦ καὶ εἰς ἔπειτα θάλλειν τὰς ἀρούρας· *Thalyſia vero primitiæ* ſunt, *—quæ poſt collectionem frugum Deæ penduntur, ut in poſterum quoque arva floreſcant.* Alterum, nec minus amplum, eſt [b] *Celſi* teſtimonium: Δαίμοσι τοῖς τὸ ὅπῃ γῆς εἰληχόσιν εὐχαριστητέον, καὶ ἀπαρχὰς καὶ εὐχὰς ἀποδοτέον, ἕως ἂν ζῶμεν, ὡς ἂν φιλανθρώπων αὐτῶν τυγχάνοιμεν· *Gratiæ ſunt agendæ Dæmonibus rerum terrenarum præfecturas ſortitis, eiſque preces offerendæ & primitiæ, quoad vivimus, ut ipſos habeamus præſentes ac propitios.* CAP. IX.

Cum itaque ſic gentium uſu factum eſſet, ut primitias, gratitudinis indicandæ & fertilitatis procurandæ cauſa, Numinibus exhiberent, & hac ſuperſtitione Iſraelitæ forſan inficerentur; Deus omnis generis primitias ſibi dicari juſſit, ut ritu illo ſe a Dei benignitate *areas frugibus abundantes* accipere teſtarentur; nec Iſin, Oſirin, Bacchum, Cererem, aut alia fictitia frugum Numina, in partem aliquam laudis & gloriæ Deo ſoli debitæ vocare viderentur. Sunt autem argumenta, nec pauca, nec levia, quæ in hanc cogitationem animum meum induxerunt. Gentium uſum legi de primitiis occaſionem dediſſe.

Primum ita ſe habet: quantum Veterum teſtimoniis & aliis argumentis aſſequi licet, primitias offerendi ritus Legem antiquitate ſuperavit, & ab ultima vetuſtate religionis ethnicæ partem non obſcuram fecit. Nam Ægyptios in feſto Iſidis [quo nomine nihil antiquius habet ethnicorum theologia] primitias obtuliſſe, docet modo laudatus [c] *Diodorus*, & ritum illum τὸ τηρούμενον παρ' αὐτοῖς ἐξ ἀρχαίων νόμιμον *inſtitutum a ſeculis antiquioribus obſervatum* vocat. *Triptolemus*, Iſidi vel Cereri coætaneus, hanc legem inter alias, Θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν *Deos fructibus placare*, dedit Athenienſibus; uti refert [d] *Porphyrius* ex *Hermippo*, qui & legem illam per ἀπαρχὰς ποιεῖσθαι, tanquam voces ſynonymas, interpretatur. Et [e] alibi, de hoc ritu loquens, ἀπ' ἀρχῆς μέν, inquit, αἱ τῶν καρπῶν ἐγίνοντο τοῖς Θεοῖς θυσίαι· *A rerum exordio quidem Diis primitiæ de fructibus ſolvebantur.* Nec ritui huic antiquitatem multo minorem tribuit *Ariſtoteles:* ex omnibus enim conventibus in Deorum honorem agi ſolitis, iis maximam antiquitatem vindicat, quos homines, conditis in horreum frugibus, celebrabant; quibus etiam, otium jam nacti, Diis ſuis collectarum frugum primitias offerebant. Sed ipſa [f] *Philoſophi* verba audiamus: αἱ ἀρχαίαν θυσίαν καὶ σωόδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδάς, οἷον ἀπαρχαί· μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς· *Priſca ſacrificia & conventus habiti videntur poſt fructuum collectiones, quaſi primitiæ quædam. Nam illis maxime temporibus*, poſt exactos nempe vertentis anni labores, *a negotio ruſtico feriabantur.* Pluribus teſtimoniis haud opus eſſe ſentio, ut probem Gentiles, deos eorum primitiis oblatis, ante datam Legem coluiſſe: cum præſertim moris illius antiquitas ſola ſuiipſius probabilitate non parum confirmetur. Cum enim ſimplicioribus mundi ſeculis, non tam verbis officio & obſequio plenis, quam rebus & donis honorem exhiberent; & inter dona, [g] fructus, inter fructus autem primitiæ, uſu & dignitate antecedere crederentur; rationi convenit gentes antiquiſſimas numinibus ſuis primitiarum honorem tribuere voluiſſe. Hanc conjecturam adjuvat mos ille perantiquus, feſta omnia libatione aliqua numini facta auſpicari: qui manavit proculdubio e nativo illo juſti & decori ſenſu, quo homines ad rerum ſuarum primitias Numini tantum ſolvendas efferebantur. Probatur. 6. argumentis. 1m.

Secundo: hoc etiam argumentum inducit animum, ut antiquiorem gentium morem legi de primitiis occaſionem feciſſe cenſeam; quod Hebræi primitias offerentes, ritus eorum plurimos, non e Dei lege, ſed ſeculi moribus hauſerint; & feſtorum ſuorum ceremonias ad mores paſſim receptos, qua per legem licebat, conformarint. Nam, 2m.

(1°.) Gentes antiquæ, primitiis offerendis occupatæ, θαλοὺς, i. e. ramos lana obvolutos, unde panis, ficus, aliique fructus omnigeni, circumpendebant, ovantium ritu circumferebant: ramus autem in hunc modum exornatus, εἰρεσιώνη vulgo dicebatur. Huic mori [i] *Scholiaſtes* [h] *Ariſtophanis* hoc teſtimonium perhibet: Πυανεψίοις καὶ Θαργηλίοις, Ηλίῳ καὶ Ωραις ἑορτάζουσιν Αθηναῖοι· φέρουσι δὲ οἵ τε παῖδες θαλοὺς εἰρίοις ἐστεμμένους, ὅθεν εἰ-

a In *Homer. Iliad.* 9. v. 530. p. 680. 20 b Ap. *Orig.* cont. *Celſ.* l. 8. p. 399. c Ub. ſupr. p. 13. B
d De *abſtin.* l. 4. §. 22. e Lib. 2. de *Abſtin.* §. 27. f Lib. 8. *Ethic.* cap. 11. g Vid. *Porphyr.* de *abſtin.* l. 2. § 12. h In *Equit.* vid. etiam *Meurſ. Græc. Fer.* in πυανεψ. & θαργηλ.

i Vid. *Scholiaſt.* in *Equit.* Act. 2. Scen. 2. v. 725. & in *Plut.* Act. 4. Scen. 5. v. 1055

CAP. IX. ρεσιῶναι λέγονται· Cum etiam Judæi feſtum σωτελείας aut *collectionis frugum* agitarent, εἰρεσιώνῃ, ramum elaboratum, [id eſt, lana & fructibus inde pendentibus ornatum] more vitulantium circumgeſtabant. De hac autem ceremonia, inter Hebræos olim obtinente, de teſtibus etiam e quorum fide jam loquor, [a] alium mihi ſepono dicendi locum.

(2°.) GENTILES primitias Numini ſuo tribuentes, ſe tripudiis & choreis oblectare ſolebant. De Sichemitis enim, a Rep. Iſraelis alienis, [b] legimus, quod, *exeuntes in agros, vindemiarunt vineas, calcarunt uvas,* καὶ ἐποίησαν χορὸς *& choros inſtituerunt*; more forſan e civili in ſacrum temporis progreſſu tranſeunte. Hoc enim natum videtur ex uſu veterum agricolarum, qui frugibus collectis, & vini flore venis incalescentibus, ſaltare, aut verius ad numeros inconditos pedes movere, ſolebant: adeo ut chori, oblectamenti gratia primo, poſtea vero religionis, in primitiarum feſtis uſitati cenſeantur. Hanc conjecturam firmiorem faciunt [c] Auctoris egregii verba: Δοκοῦσί μοι μηδὲ τὴν ἀρχὴν συστήσασθαι ἑορτὰς καὶ τελετὰς Θεῶν ἄλλοι τινες ἢ γεωργοί· πρῶτοι μὲν ἐπὶ ληνῷ σταφύλῳ Διονύσου χορεύσαντες· i. e. *Mihi vero nulli alii Deorum ſolennitates & ceremonias primitus inſtituiſſe videntur, quam agricolæ: primi in Bacchi honorem, cum vina prelo exprimerent, choros indicentes.* Judæos etiam choreas exercuiſſe, cum olei, vini, & aliorum fructuum primitias Deo donarent, teſtes [d] alibi in medium adducti dubitare non ſinunt.

(3°.) GENTES aliquæ, collectis in horreum frugibus, menſas dapibus & frugibus, ad oculorum gulæque faſtidium, ſolenniter inſtruebant. Hoc Ægyptiis aliiſque in more fuiſſe, [e] *S. Hieronymi* teſtimonium extra dubium ponit: *eſt in cunctis urbibus, & maxime in Ægypto & — Alexandria, idololatriæ vetus conſuetudo; ut ultimo die anni & menſis* ejus *qui extremus eſt, ponant menſam refertam varii generis epulis, & poculum mulſo mixtum, vel præteriti anni vel futuri fertilitatem auſpicantes.* Hoc etiam exemplum ab Ægyptiis ad Judæos antiquitus traductum videtur: ſic enim [f] *Plutarchus* eorum mores in feſto Tabernaculorum vel collectionis habuiſſe refert: ἀκμάζοντι τρυγητῷ τραπέζας προτίθενται παντοδαπῆς ὀπώρας, ὑπὸ σκιαῖς, &c. *Maxime fervente vindemia, proponunt menſas, in quibus expoſitæ ſunt omnis generis fruges ſub tabernaculis.* E quibus hoc inter alia colligit *Plutarchus*, Judæos nempe Bacchum venerari, quem ſcil. ethnici, tanquam fructuum tutelare numen, tali aliquo ritu coluiſſe videantur.

(4°.) ETHNICIS ſolenne fuit, multa cum pompa & negotio primitiarum feſta celebrare. Nam [g] *Diodorus Siculus, Iſeia*, primitiarum feſta quædam in Iſidis honorem agitata, memorans, *apud urbes aliquas, cum Iſeia celebrantur,* ἐν τῇ πομπῇ μὴ τῶν ἄλλων φέρεσθαι πυθμένας πυρῶν καὶ κριθῶν, *in pompa tritici & hordei vaſcula, inter alia, circumferri* refert, *ad* frugum *primitus Deæ induſtria repertarum memoriam.* Cum etiam Judæi primitiarum oblationi vacarent, fructus in vaſculis ponebant; facto inſuper agmine, & pompa Gentilium feriantium ritus imitante, ſe ad Hieroſolymam conferebant. Hoc aperte probatur e celebri Miſhnæ teſtimonio, cujus explicationi, cum [h] occaſio vocabit operam non perfunctoriam dabo.

(5°.) GENTILES, in luxum omnem ſoluti, vitis & agri primitias offerebant, ludis, comeſſationibus, epulis, canticis inſuper ebrioſis, ſeipſos oblectantes. Nihil eo tempore reliquum fiebat luxuriæ diſſolutæ, quo Bacchi, fructuum & ebrietatis dei, ſe gratiam inituros exiſtimabant. Inde factum, quod homines Bacchi orgiis occupatos [i] Σάβους appellarent, voce ab Hebr. סבא *ebrius fuit* originem petente, ni fallat [k] *Caſauboni* conjectura. Judæos etiam in Paſchate, primitiarum feſto, prope nimis ad ethnicorum mores acceſſiſſe, ſuſpicandi cauſam non levem præbent S. *Petri* [l] verba: *non enim ſicut vos exiſtimatis, ebrii ſunt hi: cum ſit hora tertia diei.* Quaſi dixiſſet, "nul-"lum adhuc oblatum eſt ſacrificium, nec feſtum inchoatum, unde ſuſpicari quis "poſſit, homines hoſce poculis immoderatius indulſiſſe. Nondum advenit illa feſti "hora, qua ſolent homines ita ſe vino mergere, ut nec mens nec lingua ſatis officium "præſtet. Sed huic ſuſpicioni locum ampliorem facit Canon ille quem [m] *Joſephus Scaliger* ex antiquiſſimo Judæorum Rituali citat: אין מפטירין אחר פסח אפיקומן ab eodem Auctore ſic Græce redditus; μὴ τὸ Πάσχα ἐκ ὑπολύσῃ τὸ δεῖπνον ὀπικώμιον·

a Vid. Lib. 4. c. 5. b *Judic.* 9. 27. c *Max. Tyr. Diſſert.* 14. d Vid. Lib. 4. c. 4.
e *Comment.* in *Iſa.* 65. Tom. 3. col. 486. f *Sympoſ.* lib. 4. *Queſt.* 5. pag. 671. D g *Bibliothec.* l. 1. p. 13. C h Vid. Lib. 4. c. 11. i Σάβους τοὺς ἔτι πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι· *Plut. Sympoſ.* lib. 4. p. 671. F
k De *Satyric. Poeſ.* l. 1. p. 56. l *Act.* 2. 15. m De *emend. temp.* l. 6. p. 572.

Hic

Hic autem ſplendide hallucinati ſunt *Scaliger*, & recentiores Judæi, qui אפיקומן [1] vocem unam eſſe, de bellariis in cœna Paſchali vetitis intelligendam exiſtimarunt. Nam in *Talmude*, cap. de *Paſchate*, duæ omnino ſunt voces; & Canonem his verbis expreſſum legimus, אין מפטרין אחר פסח [2] אפי קומן i. e. Μετὰ τὸ Πάσχα ὐκ ἀποπέμπουσιν ἐπὶ κῶμον· *Poſt Paſcha non dimittunt*, id eſt, *non ſinunt ire comeſſatum.* Hic autem Canon e pravis Judæorum moribus oriri videtur, qui poſtquam epulum Paſchale domi peregiſſent, ſolebant ἐπὶ κῶμον βαδίζειν, noctu ad vicinas domos ſe catervatim conferre, & ibi, Gentilium ritu, epulas luxuriæ plenas inſtaurare. Sic morem gentium antiquitus habuiſſe, docent *Epicharmi* verba, ἐκ μὲ θυσίας θοίνη, ἐκ δὲ θοίνης πόσις, ἐκ δὲ πόσιος κῶμος· *Sacrificium epulum ſequitur, epulum compotatio, & compotationem comeſſatio.* De ritus hujus uſu & antiquitate, plura, ſi cupiant, e [a] *Caſaubono*, [b] *Simpl. Verino*, [c] *Petavio*, [d] *Cunrado Dieterico*, [e] *Hammondo*, aliiſque petant ſtudioſi. CAP. IX.

QUÆ jam dixi ſatis clare probant, Hebræos primitiarum feſta ceremoniis haud paucis a gentium uſu traductis excepiſſe. Inde vero colligere pronum eſt, Hæbræos antiquos exiſtimaſſe, primitiarum oblationem non tam juris ſcripti quam moris inveterati ritum fuiſſe, & in legem e gentium conſuetudine tranſiiſſe. Neutiquam enim veriſimile eſt, antiquos Hebræos, cum primitias dedicarent, tot ritus originis ethnicæ obſervare voluiſſe, niſi ipſum primitias offerendi ritum e gentium moribus in legem cultumque ſuum fluxiſſe credidiſſent.

TERTIO: hinc etiam ſententiæ noſtræ pondus accedat, quod Hebræorum ritus, in primitiarum oblatione ex præſcripto legis obſervandi, cum Gentilium primitias offerentium ceremoniis apprime convenirent. Nam (1°.) Judæi, cum Deum primitiis honorarent, ſpicarum manipulum offerre debuerunt. Lege nempe ſtatutum eſt, ut, primitiarum loco, את עמר quod LXX [f] δραγμα interpretantur, Jehovæ dedicarent: Ægyptii etiam, meſſe ineunte, δραγμα, ſpicarum recentium manipulum, Iſidi *frugiferæ*, gratitudinis ergo, conſecrabant. Sic enim [g] *Diodorus Siculus* eorum morem literis conſignavit: *meſſis tempore, ſpicarum primitiis oblatis, incolæ* κόπτεσθαι πλησίον τῦ δραγματος, &c. *juxta manipulos plangere, & Iſidem invocare, ſolent.* Et [h] *Callimachus*, de Pelaſgis primitias Apollini dantibus loquens, ait, 3m.

Οἱ μὴτοι καλάμῳ τε ϗ ἱερὰ δραγματα πρῶτοι
Αϛαχύων φορέεσι,———

(2°.) Judæi præcepto adſtricti ſunt, primitias בטנה *in caniſtrum*, id eſt, vaſculum e viminibus aut materia pretii grandioris, mittere; quod & multa cum religione ſemper obſervatum teſtatur [i] *Maimonides*. Apud Ægyptios etiam, *Diodoro* teſte, receptum erat, πυθμένας πυρῶν ϗ κριθῶν *hordei & tritici vaſcula*, in Iſidis aut Oſiridis honorem circumferre. Græcis etiam ſolenne fuit in feſto Cereris, opes cibarias in caniſtro repoſitas circumgeſtare: atque inde pompa illa κανηφορεῖν, & illius feſtum κανηφόρια, nomen traxit, [k] Virgines etiam quæ caniſtra ferebant, quibus omnium fructuum primitiæ Deo ſacratæ claudebantur, Κανηφόροι dicebantur. (3°.) Judæi ſpicarum quem dixi manipulum igne torrere ſolebant. [l] *Joſephus* enim de Judæis agens circa primitias occupatis, ait, quod φρύξαντες τῆς ϛαχύων τὸ δραγμα, *ſiccantes* vel *torrentes ſpicarum manipulum*, eum altari admoverent. Hoc legis præſcripto factum, quæ Mincham, teneram ſpicam toſtam in igne [m] vocat. Hunc morem inter ethnicos obtinuiſſe docet [n] Plinius: *Numa inſtituit Deos fruge colere, & mola ſalſa ſupplicare, atque* (*ut auctor eſt Hemina*) *far torrere.* In hunc finem Numa *Fornacalia*, vel farris torrendi ferias, indixiſſe dicitur. (4°.) Judæi manipulum illum a ſpicis & paleis purgatum, hoc eſt, ipſa grana furfuribus eorum nudata ad aram deferebant. Hoc [o] *Joſephus* aperte dicit: Καθαρὰς τῶς ἀλετῶν τὰς κριθὰς ποιήσαντες, τῷ βωμῷ—προσάγουσι· i. e. exponente Rufino, *munda ad coquendum hordea facientes, aræ*— Dei *admovent.* Hoc lex ipſa poſtulavit, *Levit.* 2. 14. quæ ad ver-

a Lib. 1. de *Sat. Poeſ.* p. 151. b *Ep.* ad *Juſt. Pac.* p. 336, 342. c *Not.* in *Syneſ.* p. 31. d *Antiq. Biblic.* p. 183. e *Not.* in *Rom.* 13. 13. f *Lev.* 23. 10, 11, 12. g Ub. ſupr. p. 13. B h *Hymn.* in *Delum.* i In *Biccur.* c. 3. §. 7, 8. & *Mor. Neb.* P. 3. c. 39. k Vid. *Pet. Caſtellan.* de *feſt. Græc.* p. 90, 91. l *Antiq.* l. 3. c. 10. p. 124. 20 m *Lev.* 2. 14. n *Hiſt. Nat.* l. 18. c. 2. o Loc. jam. citat.

1 *Maimonides* Juxta deciſionem R. *Joſe*, reddit אפיקומן *bellaria:* Bartenora, אפיקו מניכו *educite vaſa veſtra hinc:* nonnulli Gemariſtæ, אפיקו מיני מתיקה *educite ſpecies dulces.* Vid. Cap. 10. de *Paſchate:* §. 8.

2 Eadem eſt mens auctoris *Gemaræ Babylon.* qui recte interpretatur illas voces de *tranſlatione* & *traductione* cœtus in cœtum, מחבורה לחבירה ἀπὸ φρατρείας ἐπὶ φρατρείαν· ad paſchale epulum comedendum in duobus locis; quod eſt ἐπὶ κῶμον ire.

CAP. IX. bum ſic habet; *ejectionem ſpicæ viridis offeres mincham primitiarum tuarum.* Gentiles etiam fruges puras & glumis ſpoliatas, primitiarum loco, numini conſecrabant: & ab eo more, frugum Dea nomen *Ceres*, vocabulo a [a] *Geres* paulatim corrupto, accepiſſe creditur. Nam *Geres* a radice גרש *ejicere, extrudere, expellere*, ſignificat: adeo ut feſtum Cereris *feſtum ejectionis* importet, quo ſcilicet fruges, involucris ſuis ejectæ extruſæque, Numini tradebantur.

RITUS alios in primitiarum oblatione Judæis & ethnicis communes enumerare poſſem, ſi rebus tritis & in media luce poſitis immorari liceret. Ex hac autem rituum convenientia, ſententiæ noſtræ firmitatis haud parum advenit: unde enim ille rituum conſenſus ortum duxit, haud facile conjiciendum eſt, niſi primitiarum oblationem, & ritus eo ſpectantes, a gentibus antiquioribus ad Hebræos manaſſe cenſeamus.

4m. QUARTO: ingens illa primitiarum varietas, lege memorata, argumento non levi eſt, ſeculi morem primitiarum oblationi cauſam & originem tribuiſſe. Nam varia fuere primitiarum genera: aliud novalium, quod in [b] cartallo; aliud [c] manipuli, quod altero die Paſchæ offerendum fuerat. Aliud [d] panum duorum fermentatorum in feſto Pentecoſtes: aliud [e] placentæ e nova maſſa. Aliud granulorum e recentibus [f] ſpicis igne parumper aduſtis excuſſorum: aliud frumenti in farinam [g] commoliti, & in molam ſale conſperſam facti. Neque vini [h] & olei primitiæ hic ſilentio prætereundæ. [i] Alia primitiarum genera commemorari poſſent, ſed nolo ad faſtidium uſque decantata lectori obtrudere. Quid autem Deus tam variarum primitiarum oblatione Judæos exercere, ne dicam fatigare voluit; niſi quod Moſis ævo, negotioſa ſuperſtitio tam varii generis primitias excogitaſſet, quod tota pene gentium religio in perpetuam primitiarum, hujus aut alterius generis oblationem abiiſſet? Notum enim omnibus, Ethnicos, primitias [k] hordei, tritici, pulmenti, graminis, gregis, arboris, olei, vini, capitis, convivii, imo cibi cujuſvis, Diis ſuis conſecrare ſolitos. Neque victimarum tantum, ſed & [l] dapum partem aliquam decerpentes, in ignem conjiciebant, epulum Diis ſuis hoc ritu conſecrantes. Ritu conſimili circa potum utebantur: [m] vini, lactis, aquæ, parte aliqua in terram vel ignem effuſa, menſam auſpicantes, quod etiam *Diis libare* dicebatur. Notatum itaque *Porphyrio*, primitias delibandi ſtudium eouſque tandem invaluiſſe, ut antiqui, *deorum ſacrificiis* πελάνων ἤδη καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀπαρχὰς, *placentarum & reliquorum omnium primitias adjungerent*, [n] *nempe ſi quid pulchrum haberent, & propter odorem divino ſenſui accommodatum.* Cum itaque ſic gentium antiquarum uſu factum eſſet, Deus tam varia primitiarum genera ſancivit, nec e frumento ſolummodo, ſed & [o] farina ſubacta, partem aliquam ſibi ſacrari juſſit; ut ſuperſtitioni tam late diffuſæ occurreret, & Iſraelitæ ea omnia quæ Dæmonibus olim offerebant, ſibiipſi in poſterum conſecrarent.

5m. QUINTO: hoc etiam ſententiæ meæ non leve præbet argumentum, quod lex Dei de primitiarum oblatione, præ ritu quovis alio, curaſſe videatur, & omni ratione proſpexiſſe, ne huic officio deeſſent Iſraelitæ. Notum enim omnibus qui ſacram paginam vel per tranſennam aſpexere, Deum [p] omnia primitiarum genera ſibi ſeponere, primitias impenſe [q] deſiderare, earum ſolutionem [r] frequentius inculcare, bona ſolventibus [s] prolixe promittere, primitiarum commutationem diſerte [t] prohibere, ad primitias etiam offerendas feſtinare. [u] Sed obſervatu dignius eſt, primitiarum oblationem feſtorum omnium partem non exiguam fuiſſe, quanquam Deus tria ſolummodo Judæis indixiſſet. Nam in Paſchate primitias hordei, Pentecoſte primitias tritici, Tabernaculorum ſolennitate vitis & arborum omnium primitias, ſibi dari juſſit. Non eſt autem proclive dictu, cur Deus Iſraelitas ad primitias Ei reddendas tam ſerio tamque frequenter hortaretur, & ad id officium præſtandum, tot legibus & promiſſis eos obligaret, & circa rem non adeo tanti pretii tam ſollicite verſaretur; niſi quod Moſis ætate, primitiarum ſolutio animum religionis cura tactum indicare crederetur; e contra vero, primitiarum detentio, vel in uſum profanum converſio, hominis ab omni religione, ſaltem a Dei veri ſacris, alieni, ſignum haberetur. Opinionis hujus antiquæ veſtigium aliquod in verbis [x] *Porphyrii* mihi videre videor: οἱ μὲ ἄθυτοι φαίνονται γενέσθαι τινες

a Vid. *Bolduc.* in Og. *Chriſt.* l. 2. c. 2. b *Deut.* 26. 2. c *Lev.* 23. 10. d *Lev.* 23. 16, 17.
e *Num.* 15. 20. f *Lev.* 2. 14. g *Lev.* 23. 13. h *Num.* 18. 12. i Vid. *Montacut. Diatrib.* contr. *Seld.* c. 2. p. 299, 300, &c. k *Porphyr.* περὶ ἀποχ. l. 2. §. 5, 6. l Id. ib. l. 2. §. 20.
m *Macrob. Sat.* l. 3. c. 11. n Εἴπ καλὸν εἶχεν οὐ βίῳ καὶ πρέπον ὁσμὴν πρὸς θείαν αἴσθησιν Ub. ſup. pag. 55.
o *Ezec.* 44. 30. p *Nehem.* 10. 35, 36, 37. q *Mic.* 7. 1. r In *Ex. Lev. Num.* & *Deut.* paſſim.
s *Prov.* 3. 9. t *Ezec.* 44. 14. u *Exod.* 22. 29. x Περὶ ἀποχ. lib. 2, §. 7.

ἀδημίαν

ἀδεμίαν ἀπαρχὴν τῶν ὑπαρχόντων ποιέμμοι τοῖς Θεοῖς· *A ſacris alieni videntur nonnulli, facultatum ſuarum primitias Diis nunquam exhibentes.* Et ſtatim diro exemplo docet, hujuſmodi homines, utpote religionis omnis incurios, Atheiſmi ſui pœnas quandoque graviſſimas perſolviſſe. Nempe [a] inquit, *Thoes qui Thraciæ confinia incolebant, μηδενὸς ἀπαρχόμμοι, cum neque rei cujuſquam primitias ſolverent, neque ſacrificarent, de medio hominum erepti ſunt; & derepente nec incolas, nec urbem, nec ædium fundamenta quiſpiam invenire poterat.* Cum itaque ſeculis antiquioribus, primitiarum ſolutio vel retentio perſonæ bene vel male in Deum animatæ κειτήριον haberetur; conſentaneum erat, ut Deus populum ſuum ad primitias Ei tribuendas omni ratione devinciret: & ſollicite cavendum erat, ne munere illo vel penitus omiſſo vel perperam præſtito, porta aliqua vel Atheiſmo vel idololatriæ panderetur. CAP. IX.

SEXTO: hinc etiam ſententia noſtra firmari poſſit, quod leges illæ, de primitiis arborum & agrorum Deo ſacrandis, cum lege aliqua ritum ethnicum prohibente conjungantur. Cum enim Lege præceptum eſſet, ut arboris cujuſque fructus, anno a plantatione quarto [b] provenientes, Deo conſecrarent; una cautum eſt, ne anni primi, ſecundi, vel tertii, fructus ederent, [c] ſed igni traderent. Nempe ut hac ratione obviam iretur ethnicorum mori, qui, teſte [d] *Maimonide, id obſervabant in primitiis fructuum cujuſvis arboris fructus comeſtibiles ferentis, ut nempe pars illorum offeratur, pars in idoleio comedatur.* Legi etiam de primitiis agrorum Deo ferendis, lex hœdi in lacte matris coctionem prohibens non [e] ſemel annexa reperitur. Erat autem coctio illa (quod [f] alibi dixi) ritus ethnicus quo veteres idololatræ, poſt collectas fruges, ad felicitandum culturæ vel arationis opus utebantur. Ex his aperte ſatis efficitur, primitias offerendi ritum, diu ante Moſis ætatem inter Gentes obtinuiſſe, & e gentium moribus in Legem tranſiiſſe. Non eſt enim res expedita, rationem vel comminiſci, cur Deus eodem quaſi ſpiritu primitias offerre præciperet, & ritus eos ethnicos prohiberet; niſi quod Gentes illæ ſub primitiarum tempora, hujuſmodi ritus in uſu haberent, & Dei mos eſſet ritus omnes a Gentibus acceptos emendare, & ab iis omnia merum ethniciſmum olentia removere. 1m.

NE hæc omnia veritate prorſus invita dixiſſe videar, neceſſe eſt ut objectioni uni & alteri ſatisfaciam. Duæ Objectiones elevantur.

EX iis prima ſic urget: ritus hujuſce dignitati magis conſultum fuiſſet, modo illius originem a Patriarchis aut communibus generis humani patribus, potius quam Ægyptiis aut aliis e Gentilium fæce deduxiſſem. Nam ſuadet ratio, ut victimarum & primitiarum oblationes ejuſdem antiquitatis ritus exiſtimemus. Deinde: cum [g] *Abel ἐκ πρωτοτόκων e gregis primogenitis*, quidni & Cainum ἐκ πρωτογεννημάτων e frugum primitiis, Deo munus attuliſſe credamus? Obj. 1a.

HUNC nodum non adeo moleſtum experiemur. Quod enim primitiarum oblatio in morem tam frequentem abierit, hoc equidem Patrum primorum exemplis & inſtitutis tribuendum videtur: quod autem primitiarum & victimarum oblationes, in Legem poſtea & cultum inſtitutum venerint, hoc profectum conjicio a gentium conſuetudine; cui Judæi tam pertinaciter adhærebant, quod non minus primitiis quam victimis Dæmona coluiſſent, ſi Deus accipere recuſaſſet. Interea temporis, ab eorum opinione longe abſum, qui plane omnia primitiarum genera Lege memorata primitus a Patriarchis inſtituta ſentiunt. Multo credibilius eſt, eorum non pauca Gentibus originem debuiſſe, eaque Deum, una cum primitiis agri & gregis, in Legem cultumque ſuum recepiſſe, ut ſuperſtitioni porta, imo rima quævis, occluderetur.

SECUNDO: nonnullos ex adverſo dicturos auguror, Deum Judæos ad primitiarum ſolutionem tam arcte tenuiſſe, non quod ſeculi mores ita poſtularent, ſed quod frugum manipulo Deo ſolenniter oblato, Deum unum ſoli dominum, & terræ proventum illius benignitati debitum grati profiterentur. Judæos etiam hac mente primitias Deo ſeparaſſe, teſtatur [h] *Joſephus*, hæc de Paſchate & frugibus demeſſis habens: *ſecunda azymorum die,—frugibus demeſſis & hactenus intactis incipiunt frui, καὶ τὸν Θεὸν ἡγεμανι τιμᾶν δίκαιον εἶναι*, &c. *æquumque rati Deum hujus ubertatis auctorem per gratitudinem honorare, hordei primitias offerunt.* *Joſepho* conſentit [i] *Philo*, cui primitiarum manipulus dictus eſt τῷ θεῷ ἀλήθειαν αἰτίῳ τῆς εὐκαρπίας ἀμοιβὴ δικαιοτάτη· *Vero fertilitatis auctori juſtiſſima remuneratio.* Obj. 2a.

a Ib. *Sect.* 8. b i. e. *Primos qui alicujus ſunt pretii.* c *Lev.* 19. 23. d *Mor. Neb.* P. 3. c. 37.
e *Exod.* 23. 19. & 34. 26. f Lib. Secund. cap. 9. g *Gen.* 4. 3, 4. h *Antiq. Jud.* l. 3. c. 10. p. 124. 20 i Lib. de *numer. ſepten. & feſt.* p. 1192. B

CAP. X. SECT. I.

SED neque hæc objectio nobis officit: Deus enim nec primitiarum oblationem, nec ullum alium ritum, e Gentiliſmo ſumptum, ceremoniis ejus aſcripſit; ea ſola de cauſa, quod nempe gentium aliarum mori conveniret; ſed plerumque ut eidem uſui in ſuis, cui olim in Diaboli ſacris inſerviret. Satis autem e jam dictis innoteſcat, idololatras olim primitias, tanquam χαριστήια gratique animi teſtimonia Dæmonibus obtuliſſe. Gentes, Iſidi, Oſiridi, Baccho, & Cereri, fruges curandi provinciam aſſignarunt, eoſque, primitiis oblatis, ubertatis omnis auctores agnoverunt: Deus itaque, ut ſuperſtitioni viam obſtrueret, & Iſraelitæ Se unum omnis boni fontem agnoſcerent, omnia primitiarum genera Sibi ſoli conſecrari juſſit. Niſi Gentibus in morem abiiſſet, omnia vitæ bona Diis ſuis auctoribus attribuere, iiſque, primitiis omnigenis oblatis, gratias agere; nil opus erat ut Deus Iſraelitas ad varia illa (quæ dixi) primitiarum genera offerenda devinciret; cum ſolis decimis aut agri primitiis oblatis, ſe omnia Dei præſidio & benignitati accepta referre profiteri poſſent.

SED forſan oleum perdere videar, dum rei tam claræ & perſpicuæ lucernam accendo.

CAP. X.

Exemplum octavum, præſtatio decimarum.

CUM de Primitiis jam dixerim, ad Hebræorum Decimas convertendus eſt ſermo, quæ Primitiis arctiſſimo nexu jungebantur. Hæc enim in Scriptura ſacra non raro conſociata reperiuntur: proxima naturæ cognatione devincta ſunt, cum primitiæ (quod ſtatim evinco) minores quædam decimæ, decimæ vero majores tantum primitiæ fuerint: & ſolutio decimarum eidem occaſioni & origini, cui ſolutio primitiarum [gentium nempe moribus] inſtitutionem ſuam debuiſſe videatur. Ut autem hac de re luculentius & apertius agam, oſtendam, *primo:* Decimas ſolvendi morem inter Gentes antiquas obtinuiſſe: *ſecundo:* hunc gentium morem in cauſa præcipue fuiſſe, cur Deus tot leges de decimis Ei ſacrandis Hebræorum genti dedit.

SECT. I.

Gentes antiquas, decimas præſtitiſſe, & quare.

UT eo felicius primam penſi mei partem abſolvam, tribus hiſce quæſtionibus præfatorie reſpondendum eſt: (1°.) Quænam illæ Decimæ fuerunt, quas gentes antiquæ perſolvebant? (2°.) Cui gentes illæ Decimas perſolvebant? (3°.) Cui bonorum ſuorum partes decimas, non ſeptimas aut undecimas, exhibebant?

Quæ decimæ ſolvebantur a Gentibus?

ID dubii nobis occurrit primo, quænam illæ decimæ fuerunt, quas gentes aliquæ, Moſis ductu deſtitutæ, ſolvere ſolebant? Huic autem quæſtioni veterum monumenta facile reſponſum ſuggerunt, Gentes aliquas *proventuum* & *manubiarum* aut ſpoliorum decimas dedicaſſe, non obſcure referentia.

(1°.) GENTES aliquæ *proventuum*, h. e. bonorum e grege vel agro provenientium, decimas dedicare ſolebant. Hoc apud Orientales uſitate factum fuiſſe, docet hiſtoria Jacobi patriarchæ, [a] qui Deo proventuum decimas voto ſolenni ſacravit, paſſim recepta (ni fallor) inductus conſuetudine. Hoc eo ſimilius eſt vero, quod *Plinius*, de Arabibus agens, Thuris, [b] inquit, *decimas deo, quem vocant Sabin, menſura, non pondere, ſacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet.* Hunc morem apud Græcos etiam obtinuiſſe, diſcitur e celebri fano Dianæ ſacro, ſimilitudinem Epheſini referente; in cujus vicinia [c] *Xenophon* columnam his verbis inſcriptam ſtetiſſe refert: ΙΕΡΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. Τὸν δ' ἔχοντα καὶ καρπούμενον, τῷ δεκάτην καταθύειν ἑκάστου ἔτους, ——FUNDUS DIANÆ SACER. *Eum qui poſſidet, & fructus ex eo percipit, quotannis conſecrato decumam. De reliquo fanum ſartum tectum conſervato.* Romanos inſuper, & alios, agrorum decimas non raro perſolviſſe, teſtimonia ſtatim producenda manifeſtum facient.

(2°.) GENTES *manubiarum*, aut prædæ bello captæ, decimas plerumque reddide-

a *Gen.* 28. 22. b *Hiſt. Nat.* l. 12. c. 14. c De *Expedit. Cyr.* l. 5. p. 351. A

runt.

runt. Moris hujus exemplum non vulgare præbet [a] *Pauſanias*, lib. 5. ubi clypeum Jovi dicatum ſic inſcriptum memorat: SECT. I.

Δῶρον ἀπ' Αργείων, ϗ Αθηναίων, ϗ Ιώνων,
Τὰν δεκάταν νίκας εἵνεκα τῷ πολέμῳ.

Donum ab Argivis, Athenienſibus, & Ionibus, acceptum,
Qui prædæ bello partæ decimam, victoriæ monumentum, dedicarunt.

Diodorus Siculus Græcos haud abſimile pietatis exemplum, hoſtibus bello Perſico fugatis, edidiſſe [b] refert: οἱ δ' Ελληνες, ait ille, ἐκ τῶν λαφύρων δεκάτην ἐξελόμενοι, κατεσκεύασαν χρυσῆν τρίποδα, ϗ ἀνέθηκαν εἰς Δελφούς· *Græci vero, e ſpoliis decimam partem detrahentes, aureum tripodem confecerunt, eumque* Apollini *apud Delphos dedicarunt.* Sed quid ad exteros confugimus, cum hujuſce moris exemplum pene domeſticum habeamus? Nam *Cedwalla*, rex occiduorum Saxonum, cum nondum ethniciſmo renunciaſſet, manubiarum, quas jure tantum prædatorio ſibi acquiſiverat, [c] decumam, Deo, licet ignoto, ſacraſſe dicitur. Si quis in hac materia plura deſideret, adeat [d] *Herodotum*, [e] *Xenophontem*, [f] *Petrum Fabrum*, [g] *Deſiderium Heraldum*, [h] *Jacobum Tomaſinum*, & [i] *Doughteium* noſtrum; e quibus intelliget, hunc morem, non heri vel nudiuſtertius inter gentes enatum fuiſſe, nec ſoli Syrorum genti cognitum.

SECUNDO: quæſtio proxima quæ reſponſum meum præſtolatur, hæc eſt: cui Gentes antiquæ Decimas tribuebant? Ut itaque quæſtioni propoſitæ ſatisfaciam, hæc duo dicenda cenſeo: Et Cui?

(1°.) GENTES antiquæ Deo cuique decumam tribuiſſe videntur. Hic [k] *Feſtum* teſtor, *veteres decima quæque Diis ſuis* obtuliſſe, fidenter aſſerentem. Hæc equidem *Scaligeri* bilem commoverunt, ſic ungue critico Paulum Diaconum, Feſti abbreviationem, lacerantis! [l] *vide quantum juris Barbarus ille ſibi ſumpſerit in hoc loco mutilando: uni enim tantum Herculi hoc fiebat.* At, *Scaligeri* pace, Veteres non minus Diis ſingulis, quam de rebus ſingulis, decimas ritu olim conſtituto reddidere. Nam decimas Apollini datas legimus, *Diodor. Sic.* lib. 11: Decimas manubiarum Marti ſolutas, *Lucian. dialog.* de *Saltatione:* Decimas Palladi ſacratas, *Herodot.* lib. 5. c. 77. Decimas Dianæ tributas, *Xenophon.* ub. ſup. Thuris decimas Deo *Sabi* donatas refert *Plinius*, lib. 12. cap. 14. Hoc interim *Scaligero* largiendum, Veteres Romanos Herculi præcipue decimam partem [m] *pollucere*, i. e. vovere & offerre, ſolitos; quæ & inde [n] *Herculanea* dicebatur.

(2°.) DECIMÆ gregis & terræ quandoque Regibus & Magiſtratibus olim, tributi loco pendebantur. Huic mori verba [o] *Samuelis* teſtimonium non obſcurum perhibent: *hoc erit jus regis qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet*, &c. *Sed & ſegetes veſtras & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis ſuis. Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi.* Hæc autem indicio ſunt, Reges antiquiores exactionem decimarum, cum agri tum gregis, ad jus regium pertinere credidiſſe; Gentes etiam generis utriuſque decimas iis ab antiquo perſolviſſe. Ita cenſuit Rex *Demetrius*, qui Judæis partes ejus foventibus, [p] *remittere* promiſit, *quæ ipſi debebantur decimarum nomine & vectigalium, ad jus Regis pertinentium.* Et ſi profana monumenta curioſis oculis perſpiciamus, non minus expreſſa moris hujuſce veſtigia ſæpe reperiamus. Meminit enim [q] *Ariſtoteles*, νόμῳ ἐν Βαβυλωνίᾳ παλαιῷ, δεκάτην εἶναι τῶν εἰσαγομένων· *Statuti veteris in Babylonia, Regi decimam pendi debere, de iis quæ importarentur.* Cum autem lex ea, ſub Alexandri tempora, pene in deſuetudinem abiiſſet, Antimenes Rhodius, procuratione regionis ei delata, τῷ δεκάτῳ, inquit, ἔπραττε τὸν νόμον τὸν κείμενον· *Decimam exegit ſecundum legem quæ extabat.* *Diodorus Siculus*, inſulæ cujuſdam maris Arabici morem [r] referens, inter alia, ὁ βασιλεὺς, inquit, τῶν καρπῶν τῶν γινομένων ἐν τῇ νήσῳ δεκάτῳ λαμβάνει· *Rex fructuum in inſula naſcentium decimas accipit.* Apud [s] *Strabonem*, de rebus Indicis agentem, inter alios Regis ſubditos & officiarios, memorantur οἱς τοὺς δεκάτας ἐκλέγοντες τῶν πωλουμένων, *qui*, vectigalis loco, *rerum venditarum decimas exigebant.* Neque Reges tantum, ſed & Rerumpublicarum rectores, jure regio uſi, decimas olim accipiebant. Aſſertionis meæ fidem confirmat [t] *Ariſtophanes*, cum

a Cap. 10. p. 398. b *Biblioth. Hiſt.* lib. 11. p. 26. D c Vid. *Selden. Analect.* l. 2. c. 3. d Lib. 5. c. 77. e De *expedit. Cyri*, l. 5. p. 349. & *Hiſt. Græc.* l. 3. p. 493. f *Semeſtr.* l. 2. c. 3. p. 42, 43. g In *Tertul. Apolog. Digreſ.* l. 1. c. 13. h Lib. de *Donar.* c. 4. i *Analect. Sacr.* P. 1. *Excurſ.* 8. & 123. k In *Decim.* l *Caſtigat.* in loc. m Vid. *Plaut. Stich. Act.* 1. *Scen.* 3. n. 80. n *Pet. Fab. Semeſtr.* l. 2. p. 43. o 1 *Sam.* 8. 11, 15, 17. p 1 *Mac.* 11. 35. q *Oeconomic.* lib. 2. ſub. fin. r *Biblioth. Hiſt.* l. 5. p. 317. B ſ *Geogr.* l. 15. p. 1034. C t In *Equitib. Act.* 1. *Scen.* 3. v. 300.

SECT. I. ait, καί σε φανῶ πρυτάνεσιν, ἀδεκατεύτους τῶν Θεῶν ἱερὰς ἔχοντα κοιλίας· *At referam ego prytanibus, non decimatos te Deum sacros possidere ventriculos.* Quæ verba sic illustrat Scholiastes: ἔθος ἦν εἶχον τὰς δεκάτας τῶν θυομένων τοῖς πρυτάνεσιν οἱ μάγειροι διδόναι· *Mos erat coquis,* Athenienſibus, *ut rerum sacrificatarum decimas urbis Rectoribus offerrent.* Et e *Ciceronis* Orationibus, in *Verrem* & pro *lege Manilia,* cognoscere licet, Romanos etiam a provinciis sibi subjectis decimas exegisse. Ex eo more profectum est, quod Græci δεκατεύειν *decimare,* pro * τελωνεῖν *tributum solvere,* uterentur; & Romani census hujusce publici collectores, [a] *Decumanos* appellarent.

Cur decimas, non septimas aut octavas, darent?

DISCUTIENDUM supereſt, cur gentes antiquæ partes decimas, non ſeptimas aut octavas, Deo & Regibus exhiberent? Hic autem in omnes partes ſe verterunt auctores, & moris hujuſce rationes diverſas excogitarunt. Ex iis duæ præcipuæ doctorum calculos obtinuerunt: nam ſentiunt aliqui, gentes olim decimas Deo & Regi reddidiſſe, conſuetudine ab Abrahami exemplo derivata, qui *decimas omnium* Melchiſedecho [Sacerdoti & Regi] tribuiſſe dicitur. Viſum eſt aliis, gentes exteras, cacozelia ductas, decimandi ritum e Jndæorum legibus in eorum mores accepiſſe: & ad hanc ſententiam inclinat conſenſus longe plurimorum. Cum autem nec hæc nec illa ſententia vel probabili nitatur argumento, cum etiam e ſtatim dicendis eluceat decimas ſolvendi morem Abrahami temporibus uſitatum fuiſſe; aliam ritus hujus antiqui rationem & originem exquirendam ſentio. Si quis autem illius rationem accuratius inveſtigaverit, haud facile (niſi perperam judico) ſolidiorem reperturus eſt, ea quæ a peculiari natura & circumſtantiis numeri denarii petitur.

NAM (1°.) Fuit iſte numerus, præter cæteros, honoratus, memoratu facilis, & ad ævi priſci ſimplicitatem & uſum accommodatus. Hoc e [b] *Grotii* verbis fidem ſatis amplam hauriat: "numerus denarius gentibus ferme cunctis numerandi finis eſt. Qui "enim ſequuntur numeri compoſita habent nomina, aut ſono, ut undecim, duode-"cim; aut ſignificatu, ut centum, mille. Nimirum per digitos numerare mos anti-"quiſſimus, qui homini decem. Quare & his [Decalogi] præceptis, quæ ſupra cæte-"ra memoriæ infigenda erant, hunc numerum elegit Deus, in quo omnes numero-"rum diverſitates, omnes ἀναλογίαι, omnes quæ ad numeros referuntur figuras geome-"tricas reperiri, late oſtendit Philo de decem præceptis: & Martianus Capella: *Decas* "*vero ultra omnes habenda, quæ omnes numeros diverſæ virtutis ac perfectionis intra ſe ha-*"*bet.* Neque alia de cauſa, in decem claſſes, quæ vulgo categoriæ vocantur, rerum "genera Pythagorici & eos ſecuti Peripatetici retulere. Tum vero, non in lege tan-"tum, ſed & ante legem, decimæ Deo votæ, qui mos ad gentes etiam tranſiit. His *Grotii* verbis, *plura* (non *plus* autem) facile ſuperaddi poſſent, ſi quæ habent [c] *Philo,* [d] *Petr. Bungus,* [e] *Johannes Meurſius,* [f] *Walliſius,* aliique viri docti, de numeri denarii capacitate, perfectione, vel honore quo apud Antiquiores habebatur, huc transferre liceret.

(2°.) NUMERUS ille ſymbolicus erat, & nonnulla, ſcitu maxime neceſſaria, cuivis νῷν ἔχουσι [ſed myſtice] ſignificavit. Eſt enim numerorum finis ſimul & exordium perfectiſſimum: cum numeri ſimplices in Decade [g] finiantur, & a Decade ad unitatem (eſt etiam decas unitatum maxima) revertantur, & inde iterum ordiantur. Adeo ut numerus ille, ſummi Dei (qui principium & finis eſt omnium) imaginem gerere videretur. Deinde, Denarius non tantum numeros ſimplices omnes, ſed & eorum differentias, analogias, perfectiones, & ſpecies omnes, in ſe uno complectebatur. Hæc a *Philone* fuſius illuſtrata verbis illis occaſionem obtulerunt: [h] *quapropter impoſitores primi nominum viri ſapientes, merito videntur appellaſſe hanc* δεκάδα, *quaſi* δεχάδα, ὡσὰ τὸ δέχεσθαι καὶ συγκεχωρηκέναι τὰ γένη πάντα τῶν ἀριθμῶν, καὶ λόγων τῶν κατ' ἀριθμὸν, &c. *quod capiat & comprehendat omnia genera numerorum, rationum & proportionum arithmeticarum, muſicarum,* &c. Inde philoſophiæ antiquioris conſulti denarium ſociis numeris longo intervallo præferendum cenſuerunt, eumque miris elogiis (a [i] *Meurſio* recenſitis) ad ſtellas evexerunt. Nil itaque vetat opinari, gentes antiquiores partem bonorum decimam Deo ſuperaſſe, quod numerus ille [k] *perfectionis ſymbolum eſſet,* & ſapientibus indicaret, ſe facultates eorum Ei conſecraſſe qui ſumme perfectus eſt, & bona omnia in ſe uno comprehendit. Hoc in animos induxiſſe veteres, indicant *Platonis* illa:

* *Montacut. Diatrib.* cont. *Seld.* pag. 519. a Vid. *Cicer.* l. 5. in *Verrem.* b *Comment.* in *Decalog.* p. 36. c De *Decalog.* p. 746, 747. d De *myſter. numer.* X. e Lib. cui tit. *Denar. Pythag.* cap. 12. f *Oper. Mathemat.* P. 1. c. 5. g Δεκὰς ἀριθμῶν τῶν ἀπὸ μονάδος ἐπὶ πέρας τελειότατον· *Phil.* de *congr. qu.* &c. p. 437. C h De *Decalog.* p. 747. i *Denar. Pythagoric.* cap. 12. k Σύμβολον ὂν τελειότητος ὁ δέκα ἐστὶν ἀριθμὸς, παντέλειος ὤν. *S. Cyril.* in *Hoſ.* c. 3.

ὁ μὲν δὴ Θεὸς, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχῇ τε καὶ τελευτῇ, καὶ μέσα τῶν ἁπάντων, ἔχων. SECT. I.

(3°.) NUMERUS ille, maxime purus, & ab omni ſuperſtitionis umbra remotus, fuiſſe videatur. Erat enim par numerus: cum idololatræ circa numerum imparem δεισιδαιμονέστεροι [a] fuerint, eum Deo maxime gratum, & multis nominibus pari præferendum exiſtimantes. *Homerus* aliquid huic ſuperſtitioni cognatum habuiſſe putetur, qui (ſi [b] *Plutarcho* credimus) ἀεὶ τῷ περισσῷ ἀριθμῷ χρῆται, ὡς κρείττονι· *Semper impari numero utitur, tanquam meliori.* Deinde: veteres idololatræ numerum denarium rarius in ſacris aliquibus uſurparunt, eumque myſteriis eorum minus aptum & accommodatum arbitrati ſunt. Ternarius equidem, ſanctus, & religioni maxime conveniens, habebatur. Illius ſanctitati teſtimonium perhibet [c] *Æmilius Macer:*

Hæc tribus, ut multum, dandum cenſemus amicis:
Qui numerus ſacer eſt, ——

Quantum religioni convenire credebatur, e [d] *Nicomachi* verbis intellectum eſt: τρὶς δὲ καὶ σπένδουσι, καὶ τρὶς θυσιάζουσιν, οἱ τελειωθῆναι τὰς ἑαυτῶν εὐχὰς αἰτοῦντες παρὰ Θεοῦ· i. e. *Ter vero etiam libant, & ter ſacrificant, qui preces eorum perfici apud Deum petunt.* Huc ſpectant [e] *Ariſtotelis* illa, de numero ternario dicta: *quapropter tanquam acceptis ab ejus natura legibus,* καὶ πρὸς τὰς ἀγιστείας τῶν Θεῶν χρώμεθα τῷ ἀριθμῷ τούτῳ, *ad ſacra Deorum hoc utimur numero.* Veteres etiam, inani philoſophiæ dediti, circa numerum quaternarium non minus ſuperſtitioſe verſabantur: nam ei [f] ἀπόῤῥητον καὶ μυστικὴν δύναμιν ineſſe perhibebant: numerum illum [g] *Mercurio* potiſſimum dedicabant: per eum jurabant Pythagorici, eumque divinis honoribus afficiebant. Superſtitiones quas Antiqui circa numerum quaternarium exercuerunt, longum eſſet explicare, & forte ſupervacaneum; cum hoc argumentum [h] *Nicom. Geraſenus, Pet. Bungus.* [i] *Joannes Meurſius,* alii, ſatis exornarint. Quantum autem per antiquitatis caliginem percipere licet, numerus denarius in aliquibus idolorum ceremoniis minus uſitatus erat; adeoque purior, & rebus Deo ſacris accommodatior, haud immerito videbatur. In hanc ſententiam libentius concedo, quod numerus ille, circa res Deo ſacras, aut divinitus inſtitutas, frequentius uſurpetur. Nam Tabernaculum [k] decem cortinis, decem etiam columnis, inſtructum legimus: Templum [l] decem lavacris, decem baſibus æreis, decem candelabris, & totidem menſis, ornabatur: omnes populi principes [m] decem ſiclos aureos Tabernaculo dedicabant. Et, ni longum faciam, ſi ad Tabernaculi, Templi Salomonis, aut Ezechielis, apparatum, ſtructuram, ſupellectilem, oblationes, aliaque Deo ſacrata, diligentius attendamus; pleraque numero denario definita, vel ad eum accommodata reperiamus.

HIS intellectis, non eſt difficile ſtatuere, cur Gentes antiquæ decimas nunc Deo, nunc Regi dandas eſſe cenſuerunt. Cum enim numerus denarius præ cæteris inſignis eſſet & [n] honoratus, ubi mores humaniores invaluerunt; cum etiam Summi rerum Principii, perfectionis inſuper omnis, imaginem quandam exhiberet; & ille numerus alios puritate & ſanctitate quadam ſuperaret; Religionis & Sapientiæ Myſtis antiquiſſimis æquum juſtumque videbatur, non ut hominum bona tantum, ſed etiam bonorum decimæ, Deo redderentur. Nam decimis Deo datis, homines antiquitus, Ei honorem ſingularem tribuere, Eum rerum omnium principium & finem agnoſcere, Sanctitati etiam divinæ teſtimonium exhibere cenſebantur. Ideo vero Regibus etiam, inter Gentes antiquiores, Decimæ non raro pendebantur; vel quod Summi Dei locum in terris occupare crederentur, vel ut omnia, ſecundum Deum, ſe Regibus eorum debere tacite profiterentur, vel ut vectigal Regi ſolutum honoris egregii notam gereret, vel forte quod Reges aliqui divinos honores affectarent. Sed quicquid ſit, ex *Aurelio Victore* diſcimus, hujuſmodi tributum decumanum *Recarano* haud prorſus arriſiſſe. Nam, [o] eo teſte, *cum ante moris eſſet, uti homines decimam fructuum Regibus ſuis præſtarent; æquius ſibi videri* dixit, *Deos potius illo honore impertiendos eſſe quam Reges.*

a Vid. *Meurſ. Denar. Pythag.* cap. 2. b Lib. de *Superſtit.* c De *Gemmis:* lib. 5. d Ap. *Meurſ.* ub. ſup. c. 5. e Lib. 1. de *cœlo,* cap. 1. f *Nicet.* ad *Nazianz. Orat.* 44. g Ἑρμεῖ ὃ μάλιστα τῶν ἀριθμῶν ἡ τετρὰς ἀνάκειται· *Plut. Sympoſ.* l. 9. Q. 3. p. 738. E h Ap. *Phot.* in *Biblioth.* num. 187. i Ub. ſupr. k *Exod.* 26. 1. & 27. 12. l 1 *Reg.* 7. 27, 38. & 2 *Chron.* 4. 7, 8. m *Num.* 7. 14, 20. n *Numerus octodenarius, neque quadratus eſt, nec e numeris claris & honoratis, ut Denarius.* Philoſtrat. de Vit. Apol. l. 3. c. 30. o *Fragm.* de *Origin. Gent. Roman.* p. 10.

SECT. II.

SECT. II.

Morem Gentium, occasionem dedisse legibus de solutione decimarum.

CUM Deus tot leges de solutione Decimarum tulerit, nec ullam earum rationem dederit; Auctores in sententias varias de legum earum ratione discessere. *Philo* hujus instituti rationem a seculi sui philosophia petendam censuit: [a] *in novem partes*, inquit, *mundus distribuitur,—supremum orbem, & septem planetarum, nonam etiam terram cum aqua & aere. Vulgus autem has novem partes, & compactum ex his mundum colebat:* ὁ δὲ τέλειος τὸν ὑπεράνω τῶν ἐννέα τὸν δημιουργὸν αὐτῶν Θεὸν δέκατον· *At* vir *perfectus superiorem his novem, earum opificem Deum decimum.* His affinia sunt quæ statim subjungit: διὰ τοῦτο δεκάτῃ ἀδελεχῆ τῷ δεκάτῳ τῷ μόνῳ καὶ αἰωνίῳ ὁ ἱερεὺς ἀναπέμπει, *ideo decimas perpetuas Decimo illi, soli & æterno dedicat sacerdos: hoc proprie animæ pascha dicitur, omnium affectuum & omnium sensibilium transitus,* πρὸς τὸ δέκατον, [τὸ] νοητὸν καὶ θεῖον· *dum properat ad Decimum illud, divinum & intelligibile. Scriptum est enim, Decima mensis decimi sumat unusquisque agnum per domos singulas: ut a decima illi Decimo consecrentur victimæ servatæ in anima,* &c. [b] *Petrus Bungus* decimarum solutionem ab alio fonte fluxisse censuit: *attende*, inquit, *quod creatura decima inter intellectuales creaturas est Homo, quia Angeli in novem ordinibus consistunt: decimus autem ordo est Hominum, & Hominis est decimam solvere, ut ruinam Angelorum valeat supplere, & decimum ordinem adimplere. Ad quod respiciens Legislator, & animalium & omnium terræ fructuum decimas Domino consecrat.* Ut autem ad hujus instituti rationem paulo propius collimemus: perquam simile est vero, Decimas persolvendi morem ætate Mosis antiquiorem fuisse, easque pios Deo vero, profanos Numini fictitio, plerosque Regibus aut Magnatibus (occasione data) reddidisse. Cum itaque hæc jam increbuisset consuetudo, Summus Hebræorum Legislator leges de Decimis Ei sacrandis instituit; ut populus eo ritu Se unum Deum & Regem Israelis agnosceret, & Ipse populum a Decimis Deo vel Regi alieno pendendis avocaret & cohiberet. Ne vero quid lucis aut firmitatis huic opinioni desit, probandum est (1°.) Gentes, quandoque Deo [Vero, vel Fictitio] quandoque Regibus, ante Mosis tempora, *bonorum decima* tribuisse. (2°.) Veteres Hebræos Decimas Jehovæ, qua Deo & qua Regi Israelis obtulisse. (3°.) Deum hunc ritum e seculi moribus in leges Ejus transtulisse, ut populus Eum unum Deum & Regem suum factis agnosceret, & Ipse populum ab idololatriæ veteris exercitio cohiberet. (4°.) Ne quid hac in re scrupuli maneat, Objectiones notæ præcipuæ diluere conabor.

Decimarum solutionem Mose antiquiorem fuisse.

PROBANDUM est primo, Gentes, quandoque Deo [vero vel fictitio] quandoque Regibus, ante Mosis tempora, bona sua decimasse.

GENTES ante Mosis tempora, bona sua Deo alicui decimasse, proclivius est creditu, quod Historiæ fide constet, hunc morem ubique gentium obtinuisse. Persas id moris habuisse, ex historia Crœsi non difficulter intelligitur: nam ille, capta *Sardi*, *Cyrum* his verbis admonuisse [c] fertur; *siste ad singulas portas aliquot e satellitibus tuis custodes, qui vetent exportari urbis opes,* ὡς σφέα ἀναγκαίως ἔχει δεκατωθῆναι τῷ Διΐ· *quod necesse sit eas Jovi decimare. Ita neque tu odium eorum contrahes, vi opes eripiendo: & ipsi agnoscentes te justa agere, non inviti facient.* Cyrus autem hac arte, milites ejus, urbis tam amplæ spoliis inhiantes, nunquam in officio continuisset; nisi quod scirent illi, decimam sacrum quoddam vectigal esse, quod more Majorum Deo pendere debuerunt. Hanc religionem, Arabes, Græcos, Romanos etiam incessisse, pateat e Veterum testimoniis iam adductis, iisque plurimis, quæ congessere [d] *Montacutius* & [e] *Seldenus*, Philologorum par nobile, præfiscine dicam, sine pari. Eorum omnium summam nobis exhibet modo laudatum *Festi* testimonium, *Decima quæque veteres Diis suis offerebant:* His enim aperte docet, πάντας, πάντα, πᾶσι, πάντοτε, Antiquos *omnes*, eorum *omnia*, Diis *omnibus*, & *omnino* vel ordinaria religione, decimasse. Huic testimonio tutius innitamur, quod [f] *R. Montacutius* illud a *Scaligeri* convitiis tam docte vindicaverit, & famæ fideique suæ pristinæ restituerit. Positivis hisce, negativum unum, [g] auctoris illius, adjungam testimonium: "nonnulli ἄθυτοι, *qui non sacrificarunt*, in hi-

a Lib. de *congr. quær. erud. grat.* p. 439. A b De *myster. numer.* X. p. 366. c *Herodot.* l. 1. cap. 89.
d *Diatrib.* cont. *Selá.* cap. 3. e *Histor. Decim.* cap. 3. f Ub. sup. pag. 412, 413, &c. g Ib. p. 554. & 574.

storiarum

"ſtoriarum exemplis inveniuntur; nulli vero, per omnium temporum annales ἀδεκά- SECT.
"τῦτοι reperiuntur: nec mirum, cum Decimæ non minus frequentes apud ethnicos, II.
"quam Altaria, Primitiæ, Vota, Oblationes, & Simulacra, fuerint. Cum itaque Decimas Deo ſacrare, gentium omnium uſu receptum & ſancitum eſſet; ratio ſuadet opinari, ritum illum Moſis tempora longe præceſſiſſe, nec e legibus ejus, ſed patrum communium inſtitutis, ad Gentes ab iis propagatas effluxiſſe. Quid autem hoc argumento, ſumme licet probabili, contendo, cum argumentorum omnium inſtar ſit exemplum Abrahami, Melchiſedecho *decimas omnium*, ſeculi more, perſolventis? Seculi more, dixi, nec inconſulto: cum enim nullo præcepto, quod ſcimus, ad decimas Deo vel Sacerdoti ſuo ſolvendas aſtringeretur; nil promptius eſt, quam ut ille, more gentium inductus, hoc officii præſtitiſſe cenſeatur. Neque ego ſum, qui ſolus, aut primus, in hanc ſententiam veni: ſic enim *Pererius* locum [a] illum Geneſeos [b] explicat, *conſentaneum erat pietati & religioſiſſimo animo Abræ, ob partam victoriam, de ſpoliis hoſtium partem* decimam *dicare Deo, enimvero fuit hic mos etiam apud ethnicos vetuſtiſſimus.* Huic opinioni plus probabilitatis ineſſe cenſeo, quam eorum, qui Abrahamum decimarum ſolutioni principium dediſſe, Paganos etiam, exempli tam illuſtris æmulos, decimandi ritum obſervaſſe ſentiunt. Nam qui fieri potuit, ut factum illud Abrahami adeo in vulgus emanaret, ut gentes tam multas, tam remotas, ad imitationem excitaret? Qui factum eſt, ut unum, unius etiam, Abrahami factum tam familiariter in exemplum ubique traheretur? Quis credat Antiquos, Abrahami decimantis exemplum imitatos fuiſſe, quum ille [c] *ſpoliorum* tantum *decimas*, eaſque ſacerdoti dederit; Pagani vero (quod pueri norunt) *decima quæque*, eaque *Diis ſuis*, immediate conſecrarint? Eſt itaque magis expeditum & promptum, ut cenſeamus Abrahamum patrum veſtigiis inſiſtentem decimam ſacerdoti, Dei vice præſtitiſſe; gentes etiam decimandi ritum ab origine, non Moſis tantum, ſed & Abrahami temporibus antiquiore derivaſſe.

NON minus Ordinis quam Inſtituti mei ratio jam poſtulat, ut oſtendam, Gentes, ante Moſis tempora, Regibus etiam decima quandoque perſolviſſe. Moris autem hujuſce fidem haud obſcuram facit exemplum Abrahami, qui Melchiſedecum *Salemi* regem decima donavit, in ſubjectionis, inferioris certe conditionis & dignitatis, argumentum. Hoc e verbis Apoſtoli luculenter intelligendum: [d] *ſpectate vero quantus hic fuerit,* ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν, *cui vel decimam ſpoliorum dedit Abrahamus ille patriarcha.* Sic textum reddo, quod Apoſtolus, non hic tantum, ſed & verſu ſecundo, hunc ipſum ordinem loquendi ſervet, & ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ, non ᾧ καὶ Ἀβραὰμ δεκάτην, habeat: ut ſcilicet innueret, ipſam doni qualitatem, non minus quam donantis conditionem, Melchiſedecum loci regii virum & Abrahamo ſuperiorem indicaſſe. Interpretes itaque, qui ſic locum reddere ſolent, *cui Abrahamus etiam patriarcha* [e] *decimam dedit*, vim & aculeum argumenti Apoſtolici non ſatis percepiſſe videantur. Huic argumento ſimul & aſſertioni meæ momenti nonnihil accedat e modo citatis Prophetæ verbis, 1 *Sam.* 8. 15, 16, 17. Nam ibi, de rege loquens Iſraeli præficiendo, *ſegetes* (inquit) *veſtras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & ſervis ejus: Greges quoque veſtros addecimabit*, &c. Hæc autem argumento ſunt, ethnicorum reges antiquiores decimandi poteſtatem inter jura regia poſuiſſe; quod id jam ageret Samuel, ut imperii regii, more gentium adminiſtrati, mala populo in mentem redigeret; iiſque frigidam ſuffunderet, qui *regem, ſicut cæteræ nationes habent*, tam calide deſideraſſent. Hæc omnia paulo firmiora reddit celebre *Recarani* dictum, qui ſub *Judicum* tempora vixiſſe creditur. Ille vero, Decimas regibus impenſas recolens, [f] *æquius ſibi videri* dixit, *Deos potius illo honore impertiendos — quam Reges.* Ideo vero Reges antiqui Decimam vectigal regium eſſe voluerunt, quod Decimam dare ſubjectionis ſymbolum eſſet, & Decimam accipere (rationem dedi ſupra) dignitatis & præcellentiæ documentum haberetur. Ab hujus itaque ſolutionis intentione ſenſuque non longe abfuit S. *Hieronymus*, cum dixit, [g] *Levitæ decimas accipiunt a populo, & illi rurſum decimas decimarum offerunt Sacerdotibus: tanto illis minores, quanto illi majores populo.*

PROBANDUM eſt proximo, non Gentes tantum, ſed etiam Hebræos decima quæque Jehovæ, Eique qua Deo & qua Regi ſummo, tribuiſſe. Hic autem, in primo ſermonis limine, monendum cenſeo, Judæos decima vix ulla Jehovæ, directe & ἀμέσως, attuliſſe, Hebræos decima Jehovæ tribuiſſe,

a *Et* Abrahamus *dedit ei decimas ex omnibus.* Gen. 14. 20. p. 515. b *Comment.* in loc. pag. 515. a.
c *Hebr.* 7. 4. d *Hebr.* 7. 4. e Prout & Anglicani noſtri, qui ſic vertunt, *unto whom even the Patriarch Abraham gave the tenth.* f Vid. *Aurel. Vict.* Ub. ſupr. g Tom. 4. in *Epiſt.* ad *Fabiol.*

SECT. II. attuliſſe, cum eorum pleraque Sacerdotibus & Levitis alendis inſervirent. Id cuivis in ſcriptis ſacris cum cura verſato conſtat: nec opus eſt ut rei tam apertæ probatio nos, ad alia minus obvia properantes, vel tantillum remoretur. Utcunque decima Jehovæ data, veriſſime dictum eſt; quod eorum pleraque ſacrorum ſuorum miniſtris, aut pauperibus, ex Illius præſcripto tribuerentur. Cum autem hujus præſcripti ratio, nondum ſatis exquiſita, conjecturis anxiis & incertis occaſionem dederit; oſtendam,

Qua Deo, PRIMO: Judæos decimam Jehovæ, qua Deo Opt. Maximo, dedicaſſe. Rem paulo luculentius exprimo: Judæi decimam ſolvere tenebantur, quod ſacrum & peculiare tributum eſſet, quo ſe Deum Summum colere, Eumque boni omnis auctorem & finem eſſe, (quamvis myſtice & hieroglyphice) profitebantur. Sic me perſuaſum faciunt argumenta minime pœnitenda: (1°.) Ex Abrahami & Jacobi hiſtoria cognoſcere licet, Patriarchas decimarum ſolutionem, religionis inſigne, & cultus Deo vero præſtiti σημεῖον, habuiſſe. Non patitur Lectoris nauſea, ut hic iterum modo memoratum Abrahami exemplum ingeramus. Hoc itaque prætermiſſo, Jacobi decima voventis [a] verba perpendamus: *ſi Deus fuerit mecum, & cuſtodierit me in via,—& dederit mihi panem ad comedendum, & veſtem ad induendum*, &c. *erit Jehova mihi in Deum, &* ex *omnibus quæ dederis mihi, decimas dabo tibi.* Hæc indicio ſunt, homines, ætate Jacobi, Decimam, partem Deo ſacram & peculiarem exiſtimaſſe; Jacobum etiam cenſuiſſe, nullo teſtimonio tam luculento probari poſſe, ſe Jehovam pro Deo habere, Eumque unum omnis boni fontem agnoſcere, quam ſi Decimas omnium [gregis & agri] ei dedicaret. (2°.) Ex antiquiſſimo illo *Recarani* teſtimonio, jam adducto, facile colligendum eſt, ethnicos aliquos decimarum origini propiores, *æquius* exiſtimaſſe, *Deos potius quam Reges honore* decimarum *impertiendos.* Verbis hiſce *Recarani* (qui Græcorum Hercules) mores ejus apprime conveniebant: nam [b] referente *Diodoro*, *Palatinis* auctor erat, ut ei mortuo & in Deorum cenſum relato, facultatum decima voverent, quæ vivus accipere recuſavit; quod ſolutionem decimarum honorem divinum haberet, eamque mortalibus minime convenientem exiſtimaret. Eadem opinione fuere *Piſiſtratus* & Athenienſes: hoc ſatis intelligitur e *Piſiſtrati*, rectoris Athenienſium, [c] literis ad *Solonem* datis, ut eum, in exilium ſponte profectum, ad patriam revocaret. Hoc enim. inter alia regiminis in melius mutati ſigna, refert: ἀπάγει ἢ ἕκαστος Ἀθηναίων τῷ αὐτῷ κλήρῳ δεκάτιον ἀπ᾽ ἐμοῦ, ἀλλὰ ὁπόθεν ἔχει ἀναλῶν εἴς τε θυσίας τὰς δημοτελεῖς, &c. *Decumam quiſque de ſuo patrimonio detrahit, non in uſum meum, ſed ut ſit unde in ſacrificia publica ſumptus ſuppeditetur, aut ſi quid aliud ad Remp. ſpectat, vel ſi forte bellum nobis incidat.* Hæc autem *Piſiſtratus* nunquam ſcripſiſſet proculdubio, niſi quod hac in re omnium ſententiæ convenirent, Decimas nempe tum ſolum alveo recto fluere, cum uſibus ſacris, aut admodum neceſſariis impenderentur. (3°.) Diabolus non minus decima, quam ſacrificia, ſibi dari poſtulavit. Nam, ut alia mittam teſtimonia, *Pauſanias*, verba de *Siphniorum* aurifodinis habens, *de fructibus*, [d] inquit *earum Apollo ſibi decimam offerri juſſit.* Quid autem Diabolus cultores Ejus hujuſmodi mandatis oneraret, niſi quod olim Decima tributum divinum haberetur, & Ille ſibi divinos honores arrogaret? (4°.) Deus Decimam ſæpius in Lege poſtulavit, & numerum denarium ſolutionis pene omnis ad religionem ſpectantis menſuram ſtatuit. Erat enim, e [e] præſcripto Legis, frugum omnium decima prima in Levitas conferenda: ea ſubducta, decima ſecunda in ſacras epulas: tertio quovis anno, decima tertia in viduas & egenos: decimæ præterea Leviticæ decima Sacerdotibus impendenda. Lex etiam, cum primitiæ ſolvebantur, Omerum, decimam Ephæ partem, ſacrare juſſit: unde, [f] *Philone* notante, *primitiæ, quaſi quædam ſacræ decimæ, fuerunt offerendæ.* Populo præceptum eſt, ut decimam partem Ephæ ſimilæ ſemper offerrent, cum ſacrum facerent. Quamvis autem exemplis hiſce conſtet apertiſſime, Deum numeri denarii rationem præcipuam habuiſſe; non poſſum tamen legem [g] illam inſignem, gregem decimantibus impoſitam, calamo ſicco præterire: *omne decimum, boum & ovium, & cujuſcunque* animalis, *quod tranſit ſub virga, ſanctum erit Domino. Non quæret utrum bonum an malum* ſit: *& non permutabit illud. Et ſi commutaverit illud, erit & illud, & ejus commutatio ſanctum* Domino. Hic Summus Legiſlator homines a decimo vitulo vel agno commutando lege diſerta cohibet, & agnum vilem aut macilentum, ſi forte decimus exiret,

a *Gen.* 28. 20, 22. b Μετὰ τὴν ἑαυτῦ μετάϛασιν εἰς Θεὺς τοῖς ἐξαμένοις ἐνδεκατεύειν Ηρακλεῖ τὴν ὅσίαν, &c. *Bibl.* l. 4. p. 228. B c Ap. *Diogen. Laer.* lib. 1. p. 13. D d Καὶ αὐτὸς τῶν πεσόντων ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς ἀποφέρειν δεκάτην ἐς Δελφούς. Lib. 10. cap. 11. p. 823. e *Num.* 18. 24. 26. *Deut.* 26. 12. f Απαρκτίου ἐστὶν ἱερὰν δεκάτην. Lib. de *congreſ. erud. gr.* p. 438. E g *Lev.* 27. 32. 33.

agno

agno notæ potioris anteponit. Quid autem Deus, honore tam ſingulari numerum denarium impertiret, eumque pene ſemper in ſacris uſurparet, niſi quod, Moſis ætate, numerus ille Deum ipſum myſtice denotaret; & quivis, bonorum decima ſacrans, Illius perfectionem, providentiam & benignitatem agnoſcere crederetur? Cuivis argumentis hiſce probabile fiat, Iſraelitas Jehovæ, præcipue qua Summo Deo, decima perſolviſſe. SECT. II.

SECUNDO: docendum eſt, Iſraelitas decima Jehovæ, qua Regi & politico terræ Domino perſolviſſe. Id autem huic ſententiæ fidem aſtruit, quod ſolutio decimarum, ante Moſis tempora, ſubjectionis & loci humilioris indicium eſſet; & exactio decimarum, inter jura regia & eximiæ dignitatis inſignia cenſeretur. Cum itaque Deus inter Hebræos ſe pro rege civili gereret, & alia omnia Majeſtatis inſignia tunc temporis uſitata ſumeret; haud iniquum eſt opinari, Eum decima quæque ſibi jure regio vindicaſſe, populum etiam ad decimas Ei reddendas lege devinxiſſe, ut ipſo ſuo tributo Dei majeſtatem agnoſcerent, ſeque Deum unum pro rege habere teſtarentur. Hinc etiam probabilitatis aliquid acquirat aſſertio noſtra, quod Deus ad morem regum decimas accipientium Seipſum accommodaſſe, & eorum ritus ad ſacra tranſtuliſſe videatur: nam reges antiqui (quod innuit [a] *Samuel*) decimarum partem non minimam, ad *ſervos & eunuchos* eorum ſuſtentandos, elargiti ſunt; Deus etiam pleraſque decimas ad alendos כהנים Sacerdotes & Levitas, interioris admiſſionis famulos, accommodari voluit: Reges inſuper illi decimas accipiebant, ut iis unctiorem menſam & uberiorem rerum apparatum ſuppeditarent; Deus etiam decima ſibi dari juſſit, ne [b] *domus* Illius regia *cibum* ſe dignum deſideraret. Præterea, dignitati regiæ congruum eſt, ut eos decimarum partem in viduas & egenos contuliſſe, partem epulis lautioribus, in palatiis eorum adornatis, impendiſſe ſentiamus; Deus etiam decimas alias in viduas & egenos, alias inſuper in ſacras epulas impendi juſſit. Ne vero quæ jam diximus anſam errandi faciant, addendum eſt, quod Iſraelitæ decimas ſimplices (Patriarcharum Gentiumque moribus approbatas) Jehovæ qua Deo; decimas autem ſecundas epulis, decimas etiam tertias [c] pauperi, deſtinatas, Jehovæ qua Regi; tribuiſſe videantur. Quid enim decimandi ratio, nova, & a Patriarcharum uſu aliena, Moſis temporibus inſtituta eſt; niſi quod Deus novam perſonam, regis nempe politici, jam ſuſtineret, eique decimæ noviter inductæ maxime convenirent? Erat enim e dignitate ſua regia, ut ſubditos ſuos omnes, in Palatii ſui vicinia, epulis quandoque lautioribus exciperet, & ſubditorum rei familiaris inopia laborantium curam ſingularem gereret. Et qua Regi.

TERTIO: eo me jam vocat ordinis inſtituti ratio, ut oſtendam, Deum Hebræorum gentem ad ſolutionem decimarum lege lata devinxiſſe; ut ritu illo, longi temporis uſu præſcripto, ſe ſolum bonorum omnium fontem agnoſcerent, ut & eos ab idololatriæ veteris exercitio [decimarum Deo fictitio ſolutione] cohiberet & avocaret. Nihil autem neceſſe eſt, ut hæc provinciæ meæ pars mihi multum negotii faceſſat; cum e jam dictis eluceat, decimandi conſuetudinem diu ante legem datam inter gentes increbuiſſe, veteres numerum denarium in honore præcipuo habuiſſe, decimarum ſolutionem Deum Opt. Maximum bonorum omnium fontem myſtice denotaſſe, gentes etiam antiquiores, ad idola tandem deflectentes, non minus oblatis decimis, quam votis, altaribus, victimis, aliiſque cultus antiquitus uſitati ceremoniis, idola coluiſſe. Ne tamen in hac una penſi mei parte, diligentia mea plane deſideretur, fidem aſſertioni meæ quatuor aliis argumentis aſtruere conabor. Decimandi ritum a gentibus ad Hebræos veniſſe.

HORUM primum hujuſmodi eſt: ex ipſa lege non obſcure colligendum eſt, decimandi ritum, ante Moſis ætatem, populo familiariter innotuiſſe; gentes etiam bonorum decima Diis ſuis, uſu paſſim recepto, præſtitiſſe. Sic enim ſe habet locus ille, quo primo præceptum eſt ut decimæ Jehovæ redderentur; [d] *omnis decima — de ſemine terræ, & de fructu arboris, Domini eſt, ſanctitas* eſt, *Domino. Et ſi quis de decima ſua quid redemerit, addet quintam ejus partem ſuper illud.* Quid autem Moſes legem oneroſam adeo tam inopinato traderet? Quid etiam de modo, vel cauſa decimandi, ne verbum adderet? Quid in omnem decimam jus Domino bis in lege tam brevi vindicaret? Quid etiam Judæos a decima redimenda conditione tam gravi cohiberet? niſi quod, ex uſu longo, decimandi ritus & modus omnibus innoteſceret; & id curaret legiſlator, ne decimarum redemtio ſuperſtitioni potius quam dolo malo portam aperiret. Huic argumento firmitatem non minorem præbent leges [e] illæ, quibus Iſraelitæ decimam ſecundam (δεκάτην τῆς εὐωχίας, uti vocat *Joſephus*) & alias deci-

a 1 *Sam.* 8. 15. b *Malac.* 3. 10. c *Pauperis decima quid judiciale fuit, ad politiæ Judaicæ rationem accommodatum.* Montacut. ub. ſupr. d *Lev.* 27. 30, 31. e *Deut.* 12. 6. *Amoſ.* 4. 4, 5.

SECT. II. mas, *coram Domino comedere* vel immolare tenebantur. Nam leges illæ ſancitæ videntur, ut populum a decimis in idoleio comedendis, vel idolo ſacrandis (quod moris antiqui fuit) avocarent; & ut ipſi Deum ſuum omnis boni fontem agnoſcere, eumque ſolum revereri diſcerent. Inſtitutionis hujuſce cauſam eandem aſſignat Moſes, *Deuter.* 14. 22, 23. Ex his itaque *Pentateuchi* locis apertiſſime colligo, decimandi ritum Moſis ætate vetuſtiorem fuiſſe; eumque Deum in ſacrorum ſuorum numerum aſcripſiſſe, ut profanis ſeculi moribus obicem poneret, & Iſraelitæ providentiæ & benignitatis divinæ fidem, decimis ei ſoli ſacratis, indicarent.

SECUNDO: veteres Hebræi hoſtium ſpolia Deo ſacrandi morem, a gentium antiquiorum uſu derivaſſe videantur. Nam gentes antiquiores hoſtium exuvias dicare ſolebant, ut realia quædam extarent χαιρήια, quibus auctorem victoriæ Deum agnoſcerent, eumque exercitus ducem atque auſpicem grati profiterentur. Multa hic ingerere poſſem antiquorum teſtimonia, ſi ſermonem in longum protrahere, vel auctorum quos laudavi modo paginas expilare vellem. Hebræos etiam, re bello feliciter geſta, Deo manubias gratulabundos obtuliſſe, teſtimonia ſtatim producenda dubitare non ſinunt. Hunc autem ſpolia ſacrandi ritum, longa majorum manu traditum, Judæos a gentibus antiquioribus accepiſſe, me perſuaſum habeo. Nam primo, nullum in tota lege mandatum extat, quo Judæi, parta victoria, Jehovam in prædæ partem vocare, eique ſpoliorum primitias aut decimas offerre, tenebantur. Deinde, morem hunc ante Moſis tempora inter gentes invaluiſſe, ſuſpicari docet Abrahamus, qui [a] δεκάτην τῆς λείας *decimam prædæ* [b] Melchiſedecho, Dei vice, tribuiſſe dicitur: hoc enim officii ſacri, non præcepto (quod ſcimus) aliquo, ſed pietate tunc temporis uſitata, motus præſtitiſſe videatur. Præterea, veteres Hebræi, ſpolia bello capta dedicantes, gentium, pietatem conſimilem exercentium, **mores imitati** videantur: nam Scripturæ loca citata docent, Hebræos nunc [c] ſpolia omnia, eorum quandoque [d] primitias, quandoque [e] decimas, devote dicaſſe; nunc eorum partem inſignem, victoriæ monumentum, in Templo [f] ſuſpendiſſe: Gentes etiam, prædam hoſtilem devoventes, mores eoſdem incerta vice coluiſſe, cuivis apertum erit ad varia veterum teſtimonia mentem advertenti, quæ [g] *Sanctius*, [h] *Heraldus*, [i] *Montacutius*, [k] *Doughteius*, accumularunt. Ad ea vero ſufficiat in præſens digitum intendiſſe. Cum e jam dictis clare conſtet, Iſraelitas antiqui moris & pietatis æmulos, ſpolium hoſtile dicandi ritum in eorum religionem accepiſſe; rationi conſentaneum eſt opinari, decimas etiam Deo vovendi religionem ex antiquo gentium uſu in legem & cultum Hebræorum tranſiiſſe. Cum enim Deus additionem omnem religioni lege præſcriptæ vetuiſſet, quid Iſraelitæ ſpolia ſacrandi ritum, nullibi præſcriptum, adderent; niſi quod ritus eſſet ſolutioni decimarum [l] σύγχυσιν, & pietatis antiquitus uſitatæ non minus illuſtre monumentum? Ut rem ſummatim abſolvam: Lege præceptum eſt, ut Iſraelitæ, ritu veteri, decimarum ſcilicet oblatione, Dei providentiam agnoſcerent, eumque bonorum omnium auctorem profiterentur: hoc autem in exemplum traxerunt illi quibus, hoſte victo, propitiam Dei potentiam, more paſſim recepto [ſpoliis nempe dedicatis] agnoſcere, non minus honeſtum videbatur & rationi conſonum.

TERTIUM argumentum ab ipſa numeri denarii natura & conditione petitur. Ea nempe numeri illius ratio & conditio eſt, quod ea ſola cauſam opinandi præbeat, decima Deo tribuendi ritum temporibus ante-Moſaicis increbuiſſe. Nam decas numerorum majorum exordium eſt, & minorum finis: numerus ille in quo minores deſinunt, & e quo majores oriuntur. [m] Adeo ut ſummum Deum, rerum omnium principium & finem, referat, ejuſque plenitudinem & perfectionem quodammodo repræſentet. Cum itaque natura doceat, Deum facultatibus noſtris oblatis honorandum, ſed quotam partem non definiat; haud iniquum eſt opinari, Veteres religionis & ſapientiæ magiſtos decimas omnium Deo ſacrandas inſtituiſſe: quod, obſervante [n] *Philone*, δεκάδα πρὸς Θεὸν [οἰκειότητος ἐπί·] *Decas aliquid cum Deo cognati* habeat, eumque, cui bona dabantur, tanquam in imagine quadam repræſentet; quod etiam moris antiqui fuerit, myſteria, religioſa præſertim, in numeris occultare. Rem totam pauło clarius explico: qui dierum ſuarum ſeptimas Deo ſeparabat, in moribus ejus Creationis ſymbolum quoddam exhibere, Jehovam etiam, a Creationis opere die ſeptimo quieſcentem, Creatorem agnoſcere, eumque unum pro Deo habere cenſebatur: & qui

a *Joſeph. Antiq.* lib. 1. c. 10. pag. 25. 20 b *Hebr.* 7. 4. c 2 *Sam.* 8. 12. d LXX in 1 *Sam.* 15. 21. e *Hebr.* 7. 4. f *Judith.* c. 16. 19. 1 *Mac.* 4. 57. g *Comment.* in 1 *Mac.* c. 4. v. 57. h In *Tertul. Apol.* l. 1. *Digreſ.* 16. i *Diatrib.* de *Decim.* cap. 3. k *Elect. Sac.* P. 1. *Excurſ.* 123. l Vid. *Gen.* 14. 20. & 28. 22. m Ὀρφεὺς [τὴν δεκάδα] κλειδοῦχον ὠνόμασεν, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ ἐξ αὐτῆς φύονται· *Etymolog. Mag.* in voc. Δέκας. n Lib. de *congreſ. Erud. gr.* p. 437. E

facultatem

facultatum ſuarum decimas uſui ſacro dedicabat, in ipſo numero illo plenitudinis & perfectionis divinæ ſymbolum quoddam exprimebat; & ipſa doni ſui menſura, ſummum rerum omnium Principium & Finem, poſſeſſionem ſuarum omnium originem & auctorem gratus agnoſcebat. Cum itaque Judæi, a captivitate [a] reduces, idololatriæ nuncium remiſiſſent, & Deo vero firmius adhærerent; leges de ſeptimis & decimis illis multo religioſius quam antea ſervaſſe perhibentur. His addo, quod Iſraelitæ, per ſeptem decadas annorum, exilio mulctati videantur; ut leges de Sabbatis & decimis ſanctius in poſterum obſervantes, Creationem & Providentiam ſæpius in anno recolerent, & utriuſque fidem firmiorem retinerent. SECT. II.

QUARTO: Gentes antiquæ, religionis cujuſcunque [Naturalis, Legalis, aut Paganicæ] profeſſores, numerum denarium, præter alios omnes, in pretio habuerunt, eumque rebus eorum pleriſque frequentius accommodarunt. Religionis naturalis profeſſores eum in honore præcipuo habuiſſe pateat, quod Abrahamus decima ſpoliorum, Jacobus decima proventuum, Deo devote dedicarint: Deus etiam (forſan ut ad hominum uſum Seipſum accommodaret) Omerum Mannæ, qui pars eſt [b] Ephæ decima in perpetuam rei memoriam, ſervari juſſit. Hunc numerum apud religionis Moſaicæ profeſſores cumprimis honoraturn probant *Philonis* [c] illa: τὸν δὲ περὶ δεκάδος λόγον ἐπιμελῶς μὲν ἠκρίβωσαν μουσικῶν παῖδες, &c. *Rationem autem numeri denarii diligenter exquiſiverunt Muſicorum filii, laudatam non mediocriter etiam a Moſe ſacratiſſimo: qui ad hunc numerum refert res pulcherrimas, vota, primitias, oblationes ſacerdotum perpetuas, obſervationem Paſchatis, propitiationem, remiſſionem quinquageſimo quovis anno redeuntem, apparatum Tabernaculi diſſolubilis, alia que plurima.* Quanti Decadem fecerint religionis Paganicæ ſtudioſi, conjecturam e Græcorum & Romanorum moribus faciamus. Nam ille numerus in Græcorum myſteriis, ſpoliorum dedicationibus, tributis, & initiationibus, tam freqens erat & familiaris; quod καθιερῶσαι, λαφυραγωγεῖν, τελωνεῖν, & ἀρκτεύειν, [d] per δεκατεύειν & δεκατοῦσαι, ſæpius exprimerentur. Frequentior uſus, in rebus ſacris & civilibus, non minorem huic numero claritatem apud Romanos peperit: hinc enim, obſervante [e] *Montacutio*, tituli celebres, *Decemviri*, *Decuriones*, *Decumani*, *Decani*, *Decadarchæ*, *Decateutæ*, *Decatologi*, *Decatoni*, prodiere. Nil opus eſt ut huic Argumento ſermonem prolixiorem impendam ipſe: qualem enim hic numerus, apud omnes gentes honorem obtinuerit, ex uno [f] *Philoſophi* problemate licet intelligere: διὰ τί πάντες ἄνθρωποι, καὶ Βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, ἐς τὰ δέκα καταριθμοῦσι, καὶ οὐκ εἰς ἄλλον ἀριθμὸν, &c. *Cur omnes homines, tam Barbari quam Græci, ad decem uſque enumerare conſuevere, non ad aliquem alium numerum; — nec ultra numerum denarium ceſſantes, inde replicare incipiunt?* Cum itaque δέκας maxime ſemper inclaruerit, & numerum illum gentes omnes frequentius uſurparint; minime temerarium eſt opinari, decimarum ſolutionem vix ullis cultus antiqui ritibus antiquitate concedere. Cum enim a ſeculis antiquiſſimis, Deum facultatibus Ei dicatis honorare, & proculdubio facultatum earum partem quotam determinare, rationi conſentaneum videretur; cum etiam numerus denarius, apud omnas gentes, maxime clarus eſſet & uſu tritus; nihil proclivius eſt, quam ut decimas in uſum ſacrum ſeponendi ritus, a prima pene Religionis origine, receptus & inſtitutus exiſtimetur.

PENSI mei pars ultima jam abſolvenda eſt, & Objectionibus iis occurrendum, quæ potioris notæ ſunt, & reſponſi nonnihil expectare videantur. Rationes adverſæ refutantur.

HARUM prima ſit hæc: cum Decimarum ſolutio tam ſacris uſibus inſerviret, & ritus eſſet a Deo tam frequenter & ſolenniter inſtitutus; illius ſanctitati repugnat, ut e Gentiliſmi lacunis in Dei legem cultumque fluxiſſe cenſeatur; vel ut opinetur quiſpiam, Deum ritum tam inſignem inſtituiſſe, tantum ut Decimas, olim idolo vel idoli miniſtro ſacrari ſolitas, Sibi Ipſi, bonorum omnium Origini, vindicaret. At hoc argumentum nihili faciamus, cum viri docti non pauci Decimarum ſolutionem, in Eccleſia Chriſtiana retentam, ad originem non abſimilem referant; eas ab idolorum ſacerdotibus, ad Chriſti miniſtros, tranſlatas arbitrantes. *Muſculum* hic teſtem advoco, qui, doctorum ſententias de uſu decimarum in Eccleſia referens, [g] hæc habet; *illi rectius, meo judicio, ſentiunt, qui decimarum uſum*, ex largitione *Principum Chriſtianorum, ſacerdotibus falſorum Deorum ademptum, ad Eccleſias Chriſti tranſlatum eſſe judicant, ut hoc ſubſidio certa quædam eſſet — miniſtrorum Chriſti — ſuſtentatio*, &c. Interea vero, ne quis

a *Neh.* 10. 31, 37. & 13. 12, 15. b *Exod.* 16. 32, 36. c De *congreſ. erud. grat.* p. 437. A
d *Etymolog. mag.* in voc. Δεκαπυτήριον. e Ub. ſup. c. 1. p. 248, 249, 250. f *Problem. ſect.* 15. *Quæſt.* 3.
g *Comment.* in *Gen.* 14. p. 342.

CAP. XI.

erret, addendum cenſeo, quod uſus Decimarum ab antiquis Dei veri cultoribus originem hauſiſſe, ab iis etiam ad profanas gentes, una cum altaribus, victimis, aliiſque cultus antiquioris inſtrumentis & indiciis, deveniſſe videatur. Cum autem id ageret Moſes, ut omnia in integrum reſtitueret, & quæ Diaboli fraude & ſacrilegio ad cultum profanum detorquebantur, ad uſum & puritatem priſtinam revocaret; Decimas ad uſum primævum reduxit, eaſque Deo jure vindicavit, quas olim gentes occœcatæ Diabolo tribuiſſent. Abſit itaque (& quidem abeſt longiſſime) ut ſentiam ipſe, Decimarum uſum e *ſolis* gentium profanarum ritibus in Legem fluxiſſe, vel eas Gentiliſmi *tantum* inſtitutis originem & ſanctionem ſuam debuiſſe.

SECUNDO: mihi forſan objicient aliqui doctorum ſenſum, opinioni meæ plane repugnantem. Sentit enim *Seldenus*, & cum eo togatæ gentis pars longe maxima, Decimandi ritum inter *gentium furta* numerandum eſſe, eumque primo, Syros, Phœnices, & Ægyptios, a Judæis vicinis accepiſſe; tandem etiam ritum illum gentibus iis ad Græcos, & alios remotiores effluxiſſe. Cum autem e Scriptura pateat, Abrahamum & Jacobum, more paſſim recepto, decima perſolviſſe; cogit hiſtoriæ ſacræ fides, ut hic a doctorum ſententia recedamus, & hunc ritum inter Syros & alios uſitatum cenſeamus, diu antequam Judæi in gentium cenſum referebantur.

Concluſio capitis.

HÆC ea ſunt quæ de Decimarum uſu & origine in Eccleſia Judaica dicenda cenſui. Decimarum jus & uſum, in Eccleſia Chriſtiana, vix levi digito tactum præterii, quod hoc argumentum extra præſentis inſtituti pomœria ſitum ſit, nec deſint Auctores eruditi qui in eo ſtudium & operam non pœnitendam collocarint.

CAP. XI.

Rationes variæ, cur aliqui Gentium ritus in Legem tranſlati ſunt.

CUM teſtimoniis argumentis artificialibus, & exemplis illuſtribus evictum ſit, Deum ritus non paucos, inter Gentes olim uſitatos, in Legem ſuam tranſtuliſſe; methodus mihi [a] præſcripta jam poſtulat, ut rationes aſſignem cur Deus populum Iſraeliticum tam indulgenter habuerit, ut ritus multos uſu veteri receptos toleraret, & non tantum multa Patriarcharum, ſed etiam gentium profanarum inſtituta, in ſacrorum ſuorum ordinem venire permitteret. Hujus autem συγκαταβάσεως variæ rationes excogitari poſſunt, a parte Dei, Populi, Gentium profanarum, Rituum etiam eorum quos e gentium moribus in Legem tranſiiſſe diximus.

Rationes a parte Dei,

PRIMO: ratio non levis erat a parte Dei, cur aliqui ritus e gentium moribus deſumpti & uſu longo probati, ſacris ejus aſcriberentur. Nam dubitari non potuit hujuſmodi ritus, ad populum demulcendum, & eorum affectus Deo & cultui ſuo conciliandos, plurimum momenti habituros. Inſitum ſcilicet omnibus & innatum eſt, ut in ritus omnes quibus longa conſuetudo gratiam conciliavit, tanquam novæ cujuſdam naturæ pondere & impetu, ferantur. Eſt itaque fidei conſentaneum, ritus aliquos diu inter gentes uſitatos, & in legem tranſlatos, illecebras & invitamenta quædam fuiſſe, quibus difficilis Hebræorum natio ad legem cultumque divinum amplectendum induceretur. Præ aliis autem ritibus, illi qui non tantum conſuetudinis ſed & religionis nomine commendati veniunt, in intimos hominum ſinus & affectus recipi ſolent, & arcte retineri. Norunt ſcilicet, Religionem cœli ſobolem eſſe, ubi omnia conſtanti conſilio adminiſtrantur; & Dei imaginem quandam, [b] *cui nulla tranſmutatio, nec umbra viciſſitudinis.* Conſuetudine itaque religioſa repudiata, cœlum clamoribus implet vulgus, turbas movet, & obnixe facit omnia, ut religionem in integrum reſtituat, & dignitatis ſuæ læſæ crimen vindicet. Ideoque par erat, ut Deus ritus aliquos, quibus Antiquitas & Religio reverentiam fecerant, ad nominis ſui cultum flecteret & accommodaret; ne nova omnia (in ſacris ſuſpecta plurimum & exoſa) legem optimam in invidiam traherent, & hominum animos a cultu ſuo magis averſos redderent. Conſtat enim nihil Hebræorum & ethnicorum ſtudia a fide Chriſtiana magis avertiſſe, quam quod eam heſternam crederent, & ab ingenio aliquo novitatis avido fictam & excogitatam. Præterea: reformatio aliqua (vulgo ſuſpecta plurimum & ingrata) nullo gratiori velo diſſimulari poteſt, quam cum ritus antiqui ad fines plane novos accommodantur; nec moroſum vulgus ullo illectamento ad novitates aliquas inoffenſo palato diglutiendas ci-

a Vid pag. 641. b *Jac.* 1. 17.

tius

tius induci poteſt, quam ſi conſuetudinis & antiquitatis ſpecie deaurentur. Hoc *Jeroboamus* pulchre calluiſſe cenſeatur: quamvis enim cultus vitæque rationes plane novas induceret, & omnia, qua ſacra qua civilia, ad uſum & arbitrium ſuum fingeret; vetera tamen, feſtorum, ſacerdotum, & rerum ſacrarum nomina retinere, illi verſuto & verſatili homini conſultum videbatur. Arte conſimili uſus eſt olim Diabolus, ut credulum vulgus religione ſua emungeret, eoſque plane imprudentes ad idololatriam duceret. Altaria nempe, ſacrificia, ſacrorum miniſtros, oracula, columellas, decimas, & alia aliqua, inter veros Dei cultores antiquitus uſitata, ad cultum proprium tranſtulit: non quod Dei ſimius eſſet & cultum ad imitationem divini compoſitum faſtuoſe deſideraret; ſed ut fallaci rerum divinarum ſimilitudine ſeſe in mentes ſimplicium inſinuaret. Cum itaque morum quorundam antiquorum toleratio vi magna polleret, ad Hebræorum animos Dei legi & cultui conciliandos, & a Reformatione Moſaica invidiam omnem amoliretur; maxime conveniebat, ut Deus ritus aliquos antiquitus uſitatos in ſacrorum ſuorum numerum aſſumeret, & Lex a Moſe data ſpeciem aliquam cultus olim recepti ferret. CAP. XI.

SECUNDO: ratio a populi parte reddi poteſt, cur Deus ritus aliquos antiquos, & e gentium uſu ſumptos, in ceremoniarum ſuarum claſſem reciperet. Ita nempe nati factique erant Iſraelitæ, ex Ægypto recens egreſſi, quod Deo pene neceſſe eſſet (humanitus loqui fas ſit) rituum aliquorum veterum uſum iis indulgere, & ipſius inſtituta ad eorum morem & modulum accommodare. Nam, Populi;

(1°.) POPULUS erat a teneris, Ægypti moribus aſſuetus, & in iis multorum annorum uſu confirmatus. Cum autem longa dies Hebræorum animos moribus Ægypti conciliaſſet, eoſque in naturam pene novam convertiſſet; qui ruditatem & infantiam eorum a moribus illis e veſtigio ablactare ſtuderet, opus oppido difficile atque impeditum aggrederetur. Ita nempe nati ſunt hominum vulgus, quod [a] *συγγενηθέντα & συντεραφέντα δόγματα dogmata* ſua *connata & in grandem uſque ætatem coalita*, moreſque in primas quaſi animarum texturas traditos, de ſubito exuere non norint. Plebis ingenium bene perſpectum habuit *Apollonius Tyanæus*, qui [b] dixiſſe fertur, *καλεπὸν μεταλαβεῖν δῆμον εἰς τὸ ἀθρόως σῶφρον*· Multi negotii & periculi res eſt, imperitam plebem inopinato & quaſi per ſaltum e ſtultitiæ in ſapientiæ tramitem perducere. Hoc aperte probant ætatum omnium monimenta, in quibus nihil frequentius occurrit motibus illis, quibus moris alicujus, iniqui licet aut inſulſi, violatio cauſam dedit. Hinc apud Politicorum filios axiomatis vicem tenet, *τὸ κακὸν εὖ κείμενον οὐκ ἐστὶ κινητέον*· *vel malum bene poſitum non eſt loco movendum*; ne litibus occaſio detur, & corpus politicum male ſanum ipſo remedio pereat. Inde factum eſt etiam, quod Eccleſiæ Chriſtianæ patres gentilium recens converſorum mores nonnullos tolerarent, & eorum ſuperſtitionem ad cultum divinum, qua licuit, accommodarent. Norunt ſcilicet, hominum vulgus mori, religione præſertim venerabili, pertinacius adhærere; & aleæ periculoſæ rem eſſe, ſacrorum ritus uſu longo tritos & inolitos ſtatim abolere. Si itaque e vulgi natura & ingenio, Hebræorum plebeculam æſtimare liceat; eos inſtituta ſua perantiqua ſtudio & affectu tenaci proſecutos fuiſſe, nobis facile perſuadeamus.

(2°.) HEBRÆI, non tantum Ægypti moribus aſſueti, ſed etiam refractarii fuerunt, & fræni cujuſvis impatiens populus. Quemadmodum cujuſque regionis & terræ populo ſua ſunt ingenia, moreſque proprii; ita natura gentem Hebræorum, præter cæteros orbis incolas, ingenio moroſo, difficili, & ad infamiam uſque pertinaci, finxit. Hujus rei fidem haud incertam Scriptura facit quæ [c] *nervum ferreum* & *cervicem duram*, tanquam notam propriam & characteriſticam, Hebræorum genti non raro tribuit. Indolis hujuſce pertinacis atque intractabilis, per multos annos in deſerto, plurima & indigniſſima dederunt exempla: præcipue vero, cum importuna pertinacia, & voce forte minaci, Aaronem adduxerunt ut aureum vitulum efformaret. Aaron itaque, crimini ſuo fucum facere, & Moſis iram lenire ſtudens, [d] *οἶδας*, inquit, *τῦ λαῦ τῦτο τὸ ὄρμημα*. Tu noſti populi hujus furorem præcipitem & brutum impetum. Quamvis etiam Deus idolorum cultum, oſtenſo mortis metu, ſæpe prohibuerat, & illi legis hujuſce violationem non niſi malorum Iliade expiandam norant; legi tamen divinæ contumacia nullis minis, malis nullis frangenda, ſemper adverſabantur. Sed, ſi tacuiſſet Scriptura, vel inde ſcire licet, hunc ſtupidæ contumaciæ dæmonem Hebræorum gentem a prima infantia tenuiſſe, quod afflictionis triſtiſſimæ exorciſmo in ætate firmata ejici

a *Orig.* contr. *Celſ.* l. 2. p. 58. b *Philoſtrat.* l. 5. c. 36. c Vid. *Exod.* 33. 3, 5. & 34. 9. *Deut.* 9. 6, 13, 27. & 31. 27. *Jeſ.* 48. 4. *Pſal.* 78. 8. *Ezec.* 2. 4 3. 7. *Mat.* 19. 8. *Baruc.* 2. 30. & 33. d LXX in *Exod.* 32. 22.

CAP. XI. non poſſit. Hoc teſtatiſſimum faciunt eorum perverſi mores: nam, obſervante [a] *Chryſoſtomo*, ὅτε ἔδει τὸν νόμον τηρεῖν, κατεπάτησαν [οἱ Ιουδαῖοι·] νῦν δὲ ὅτε ἀναπέπαυται ὁ νόμος, τότε φιλονεικοῦσιν αὐτὸν τηρεῖν· *Dum legem ſervari oportuit, conculcarunt* Judæi: *illa nunc ceſſante, pertinaciter eandem tueri contendunt.* Quod autem eadem pertinacia Gentiliſmum olim, hodieque Judaiſmum amplexentur, hæreditariæ gentis illius duritiæ, nullis malis, argumentis haud ullis emolliendæ, tribuendum videtur. Nil opus eſt, ut veritatis hujuſce probationi diutius incumbam ipſe; cum [b] *Philo*, Judæus licet, ineſſe genti ſuæ τὸ φύσει δύσκολον καὶ δύσκολον *nativam intractabilitatem & contumaciam*, ingenue fateatur. *Joſephus* etiam Judæos, tanquam durum a ſtirpe genus, & ſe demittere neſcium deſcribit; quoties de illorum indole & natura loquitur. Cum itaque veteres Hebræi moribus eſſent aſperis & efferatis adeo, populi conditio poſtulavit, ut Deus ritus aliquos uſu veteri firmatos iis concederet, & νομικὴν λατρείαν τῇ ἑαυτῶν ἀσθενείᾳ συμβαίνουσαν (uti loquitur *Theodoritus*) *cultum legalem eorum infirmitati accommodatum* inſtituerit. Nam ſi tam petulantes & immorigeri fuerint Iſraelitæ, quod legi & cultui divino ſæpe renunciarint, tantum quod Deus ritus nonnullos olim uſitatos inhibuiſſet; proculdubio, modo vetera ſuſtuliſſet omnia, a lege cultuque divino, tanquam novo, fanatico, & humanitati diſſono prorſus abhorruiſſent. Deinde: ſi quis gentis hujuſce morem atque indolem in Scriptura memoratam in animo revolvat, haud facile dixerit, cur Deus gentem tam contumacem, & a moribus ſuis ne furca dimovendam, ſibi propriam & peculiarem faceret, niſi ut benignitatem & συγκατάβασιν ſine omni exemplo ſingularem exerceret, & eo illuſtriorem utramque redderet.

(3°.) GENS Hebræorum in mores omnes apud exteras gentes, Ægyptios inprimis, obtinentes, impetu & cupiditate vehemente ferebantur; & eodem faſtidio plerunque mores patrios, quo Ægyptii peregrinos repudiabant. Hanc equidem cupiditatem cordibus alte diſſimulabant, cum primum ex Ægypto prodirent, eoſque miracula frequenter edita perculſos haberent, & metus indies incuſſus intra limites officii contineret. Poſtea vero nudare ſenſim ingenia, fræna veris moribus permittere, dictis etiam factiſque declarare, ſe gentium, Ægypti præcipue ſtatutis addictiſſimos. Ideo enim regem ſibi præficiendum impotenter adeo poſtularunt, quod omnes in vicino gentes ſub unius imperio viverent: idolorum cultui pertinaciter adhæſerunt, aperta fronte [c] *dicentes, erimus nos ſicut gentes, ſicut* omnes *familiæ terræ.* Ex ea mores ethnicos æmulandi prurigine natum arbitror, quod [d] *veſtes peregrinæ*, id eſt, ad moris ethnici formam concinnatæ, Judæis in deliciis eſſent; & quod mulieres peregrinas tam perdite ſemper & inſane deperirent, ut præ iis alias omnes ex animo delerent formas. E cœco illo morum ethnicorum amore qui mentes Hebræorum occupavit, leges illæ plurimæ naſcebantur, quibus cautum eſt, *ne gentium ſimiles* eſſent, aut *in viis earum ambularent.* Quum itaque populus eo morum apud exteras gentes obtinentium ſtudio duceretur; conſentaneum erat, ut Deus mores & ritus aliquos gentium uſu cohoneſtatos iis indulgeret; ne populum pertinacem, & levi quavis arrepta occaſione in peſſima quæque proruentem irritaret.

(4°.) HEBRÆI ſuperſtitioſa gens erant, & omni pene literatura deſtituti. Quam alte gentium ſuperſtitionibus immergebantur, e legibus (libro ſuperiori recenſitis) intelligere licet, quæ populo, tanquam remedia ſuperſtitionis imponebantur. Contumax autem bellua Superſtitio, ſi præſertim ab ignorantiæ tenebris novam ferociam & contumaciam hauſerit. Facile vero credi poteſt, Iſraelitas nuper e ſervorum domo liberatos, artium humaniorum rudes fuiſſe, & vix quicquam ſupra lateres atque allium Ægypti ſapuiſſe. Quando itaque Deo jam negotium eſſet, cum populo tam barbaro, & ſuperſtitioni tam impenſe dedito; pene neceſſe fuit ut aliquid eorum infirmitati daret, eoſque dolo quodam (non argumentis) ad Seipſum alliceret. Nullum animal ſuperſtioſo, rudi præcipue, moroſius eſt, aut majori arte tractandum.

A parte Gentium exterarum.

TERTIO: ratio non levis a parte Gentilium erat, quod ſcilicet eorum etiam conditio ritus aliquos antiquitus uſitatos in Dei legem & cultum transferri poſtularet. Non Judæorum ſolummodo, ſed etiam Gentilium, ſaluti proſpexit divina bonitas: cum autem ſpes nulla ſalutis, niſi e communione quadam cum Eccleſia Judaica, Gentilibus effulgeret; par erat ut Deus ritus aliquos e gentium uſu deſumptos in cultu ſuo toleraret. Nam hujuſmodi ritus in Judaiſmum recepti, Gentibus invitamenta forent, eoſque a Judæorum cultu & communione minus averſos redderent. Eſt enim

a *Homil.* 1. adv. *Jud.* T. 1. *Ed. Ben.* p. 589. B b Lib. de *victim. offeren.* p. 854. B c *Ezec.* 20. 32. d *Zeph.* 1. 8.

rituum

rituum ſacrorum cognatio & ſimilitudo, maximum vinculum & coagulum animorum; & facile dextras ſibi mutuo porrigunt, qui rituum ſimilium communione conjunguntur. At ſi Deus ξενίζοντα tantum, & nihil cognati habentia cum Gentilium ſacris, in cultum ſuum accepiſſet: illi proculdubio a Judæis, tanquam novitatis exoſæ ſtudioſis abhorrere, & ab eorum cultu, tanquam generis humani ſcandalo & opprobrio, fugere voluiſſent. Cum enim plurimæ ceremoniæ quæ apud Ægyptios & alios in uſu verſabantur, ſimpliciter ſpectatæ, prorſus indifferentes eſſent, & extra culpam poſitæ; modo Deus eas omnes abrogaſſet, Hebræi, non tam ſuperſtitionis, quam gentium odio, vel novitatis ſtudio ducti, ab earum ſocietate moribuſque receſſiſſe viderentur. CAP. XI.

QUARTO: rationes etiam, a parte rituum ipſorum, rem ſerio meditanti ſe dabunt, cur Deus ritus aliquos, inter Gentes olim in uſu poſitos, illius ſacris accenſeri pateretur. Nam, A parte rituum ipſorum.

(1°.) RITUS antiquitus uſitati, non tantum ad rudioris populi modulum, ſed & rituum omnium finem & ſcopum, magis quam ritus plane novi & inſolentes, accommodati videantur. Nam Deus tot inſtituta ritualia Judæis obſervanda tradidit, ut eos primis quibuſdam religionis & obedientiæ rudimentis imbueret; ut populum illum, in gentium mores inclinantem, occupatum detineret; ut eos cultu rituali & ſenſibili, genio ſuo maxime conſentaneo exerceret; ut evanidam quandam Evangelii & rerum ſublimiorum umbram, ob oculos eorum infirmos poneret; ut etiam cultus divinus, ritibus e Dei præſcripto præſtitis, tanquam propriis quibuſdam ſignis & characteribus, a cultu idololatrico diſcerneretur. Quis autem non videt, ſacrorum ritus ubique gentium uſitatos, peculiaribus quibuſdam circumſtantiis in formam quaſi novam mutatos, finibus illis omnibus inſervire potuiſſe? Cum itaque gentium ritus, correcti paululum & in melius mutati, rituum Moſaicorum officiis omnibus fungi potuerint; noluit proculdubio Deus ritus novos & inſolitos, pluſquam ratio poſtulavit, inſtituere; ne qua novitate non neceſſaria turbarentur Hebræorum animi, vel Moſes invidia aliqua apud plebem laboraret, quaſi rebus novis potius quam utilibus animum addixiſſet.

(2°.) RITUS aliquot e gentium moribus hauſti, ſacris eorum admiſti, Judæis uſui futuri erant, iiſque commoda non levia allaturi. Nam hujuſmodi ritus, Hebræorum veterum ruditatem & pervicaciam poſteris eorum clare teſtarentur. Quodnam enim magis apertum ſummæ ruditatis & pervicaciæ ſignum exhibere poterant Iſraelitæ quam quod citius a Deo quam moribus ethnicis fuiſſent receſſuri? & quod ea ſola conditione ad frugem reverſuri eſſent, modo iiſdem pene ritibus Deum, quibus olim idola, colere concederetur? Tanta vero tamque teſtata pervicacia magnum poſteris eorum ad humilitatem præbebat argumentum. Quomodo enim genus crepare, aliaſque gentes contemnere poterant; modo ſtirpem illam duram & infelicem, unde ipſi propagati fuerant, in animum revocarent? Deinde: ritus a gentibus accepti, legis admiſti ritibus, uſui erant, quatenus cultum Moſaicum dedecore quodam afficiebant, & legis abolitioni viam expeditam præſtruebant. Nam fieri vix potuit, ut Hebræorum poſteri, quibus aliquid ſalis inerat, affectu præfervido ritibus illis adhærerent, quos norant a gentibus ortos, & eorum ſanctionem Patrum ſuorum rudi pertinaciæ, potius quam Dei voluntati debuiſſe. Certe Apoſtolus eo ipſo nomine ritus legis in contemptum vocat, quo patribus ejus maxime commendati venerant; quod ſcilicet eſſent [a] στοιχεῖα τοῦ κόσμου, *rudimenta* illa quæ totius mundi pueritiam exercuerunt. Præterea: cum Deus ritus antiquiores emendaſſet, eoſque, circumſtantiis quibuſdam mutatis, ad cultum proprium tranſtuliſſet; expectari poſſet, ut rituum illorum antiquitas magis valeret ad Iſraelitas alliciendos, quam circumſtantiæ alicujus novitas ad eorum animos a Deo & inſtitutis ejus avertendos.

(3°.) INSTITUTIS quibuſdam a gentium ruditate mutuatis, & in rituum Moſaicorum cenſum relatis, facile erat Hebræorum & Gentilium ſacra conferre, & de utriſque judicium haud iniquum facere. Cum Deus altare, templum, ſacrorum ritus, novilunia, feſta, purificationes, expiationes, & alia quæ religionis ethnicæ pars magna fuerant, ad cultum ſuum tranſtuliſſet; nihil promptius erat quam gentis utriuſque ſacra componere, & quibus palma deferenda eſſet, probe judicare. Cuivis cultus ethnici & Judaici circumſtantias animo volventi, facile conſtaret, inſtituta Moſaica, ſplendore, gravitate, puritate, facilitate, & ſignificatione, religionem ethnicorum longe an-

[a] *Gal.* 4. 3, 9.

CAP. XII. SECT. I.

tecellere. Cum enim de rebus cognatis & naturæ ſimilitudine conjunctis dijudicandum eſt, facile eſt ſententiam, earum pretio & dignitati convenientem, ferre. Ex adverſo, ſi Judæorum religio nihil cognationis cum Gentilium cultu habuiſſet, & illi Deum ritibus toto genere diſſidentibus coluiſſent; hebetes eorum oculi non adeo facile percipere potuiſſent, quid inter hos & illos intereſſet, & huic an illi religioni ſe devoverent. Religionis Judaicæ excellentia, e collatione ſacrorum quorundam Moſaicorum, cum nominis & naturæ conſimilis inſtitutis in ethniciſmo frequentibus, facilius eluceſcebat.

(4°.) RITUS quos uſus religioni proprios fecerat, multo magis ad rituum ſacrorum finem & uſum, quam ceremoniæ plane novæ, fuerunt accommodati. Non enim opus erat, ut hujuſmodi ritus, ad veri Dei cultum tranſlati, niſi circumſtantiis quibuſdam peculiaribus, a ritibus in alicujus fictitii numinis cultu uſitatis diſtinguerentur. His addo, quod iſtiuſmodi ritus Dei ſacris adſcripti, ſapientiæ divinæ documenta non vulgaria præbuerunt. In eo enim eluxit ſapientia divina, quod antidotum e veneno faceret, & illis ipſis ceremoniis & populi ſui ſalutem, quibus olim diabolus ad hominum perniciem, uteretur; eaſque ſic in formam pene novam flecteret, ut ex antiquis idololatriæ ſignis & inſtrumentis, novi prodirent rerum cœleſtium typi. Immo vero Deus ſapientiæ ſuæ ſpecimen luculentius in rituum veterum correctione, quam novorum præſcriptione dedit: prout Medici peritia, veneni vires corrigendo, quam e ſucco ſalubri medicinam conficiendo, magis eluceſcit.

CAP. XII.

Argumenta pro parte negante expenduntur.

CUM jam ſententiæ meæ veritatem tot rationibus & argumentis aſſeruerim, ne locum dubitationi vel minimum relinquam, ea jam refellere conabor argumenta, quæ lectori forte ſcrupulum injiciant, eumque ſenſum in contrarium diſtrahant. Argumenta vero contra ſententiam noſtram pugnantia, in duo agmina diſtribui poſſunt, Artificialia ſcilicet & Inartificialia, quibus reſponſum ſeparatim dabimus.

SECT. I.

Primo, quatuor artificialia.

EX artificialium numero, illud argumentum haud immerito ducat agmen, quod viribus præſtare creditur. Eſt autem hujuſmodi: tam longe abfuit, ut Deus ſacra quædam e gentium uſu deſumpta toleraret; quod leges ethnicorum moribus e diametro contrarias Hebræorum genti dederit: ne forte, ſi quicquam utriſque commune & quaſi ſymbolicum intercederet, illi miſcerent denuo, & Iſraelitæ ad ritus ethnicos, utpote ſuis haud adeo diſſimiles, facilius allicerentur. Ideoque vero diſſimile eſt, Deum mores ullos vel minimum habentes cum uſu ethnico conſenſum & analogiam apud ſuos ferre voluiſſe.

AT hic nodus haud adeo difficilis explicatu: nam libens agnoſco, Deum cultus vitæque rationes ab aliarum gentium uſu diſcordantes Hebræorum genti tradidiſſe, & leges haud paucas Ægyptiorum & aliorum ritibus adverſas inſtituiſſe. At graviter hallucinantur, qui Deum, ritus ad unum omnes gentium uſu receptos inhibuiſſe, & Hebræos toti mundo velut antipodes feciſſe, ſentiunt. Deus enim eos tantum Gentilium ritus legibus adverſis abrogavit, qui dogmatis alicujus ſuperſtitioſi fidem firmarunt, aut ingentis mali ſpeciem præ ſe tulerunt, aut cum honeſtis moribus aperte pugnarunt, aut ad actiones infames recta duxerunt, & forte nonnullos qui conſenſum cum Gentilibus nulli uſui ſervientem induxerunt. Non paucos interim eorum uſus religioſos, nulla inhærente turpitudine notabiles, in ſacrorum ſuorum ordinem aſcivit Deus; ut conſuetudini pertinaci morem gereret, inſtituta ſua ad populi rudioris ingenium accommodaret, & iis accederet benignum facileque numen, aliter a ſeipſo longius abituris. Atque hac in re, Deus egregium ſapientiæ ſuæ documentum præbuit: niſi enim inter Hebræorum & gentium ſacra μέγα χάσμα conſtitutum fuiſſet, facile & ſine ſenſu ad antiqua

tiqua ſua omnia tranſire potuiſſet Hebræorum natio: & niſi Deus ad antiqua nonnulla, in uſum & formam meliorem converſa, conniviſſet, rudis ille populus haud adeo facile & ſine moleſto cultus mutati ſenſu, ad leges rituſque novos ſe recepiſſet. Ut res ad compendium redeat: ſic ritus antiquitus uſitatos emendavit Deus, ſic etiam novos quoſdam antiquis immiſcuit; ut nec rituum illorum antiquitas ad idololatriam allicere, nec horum novitas populum moris antiqui tenacem irritare poſſet. SECT. I.

SECUNDO: nonnullis hoc etiam anſam dubitandi facturum auguror, quod e Dei majeſtate & ſanctitate non ſit, ut ille ritus a Gentibus hauſtos, vix ſine piaculo nominandos, in ſacrorum ſuorum ordinem admiſiſſe, & cultus Ejus quicquam Dæmonis ingenio debuiſſe cenſeatur. Pium equidem & rationi congruum eſt, Deum leges aliquas, antea Patriarchis impoſitas, Hebræorum populo tandem tradidiſſe; ritus etiam nonnullos in Abrahami familia olim uſitatos ſanctione legali confirmaſſe: temerarium autem & infame eſt, Deum ritus aliquot a Gentiliſmo mutuos accepiſſe, & e Diaboli cultu in proprium tranſtuliſſe: quid enim a Dei majeſtate, populi ſui dignitate, vel cultus divini ſanctitate, magis averſum & abhorrens dici vel fingi poteſt? Eorum itaque ſententia verior, & piorum auribus minus ingrata creditur, qui Gentes ritus plurimos ab Hebræorum cultu (prout *Prometheus* ignem de cœlo) furtim accepiſſe ſentiunt, ad luteam religionis ſuæ imaginem animandam & exornandam.

RESPONDEO: hæc objectio vires ſuas a Rhetorica magis quam Logica mutuatur, & apud eos tantum valere poteſt, qui leviter & κατ' ὄψιν judicant. Nam hujuſmodi ratiunculis, a decoro & æquo petitis, fruſtra pugnabit quiſpiam; cum rem ita ſe habere, tot argumentis & teſtimoniis illuſtribus evictum ſit. Neque vero, ſi rem totam ad veras æqui & decori normas examinemus, Deo magis indignum videri poſſit, ut Ille ritibus in cultu Dæmonis olim uſitatis coleretur; quam ut Rex pius juſtuſque ceremoniis uſu receptis, & in tyranni alicujus honorem pridem uſurpatis, ſibiipſi honorem deferri pateretur. Imo vero tantum abfuit, ut hujuſmodi ritus, in Legem tranſcripti & velut expiati, majeſtatem aut cultum divinum dehoneſtarent; quod eos tolerando, Deus BENIGNITATEM, PATIENTIAM, SAPIENTIAM, & SANCTITATEM ſuam humano generi plurimum commendaverit. BENIGNITATEM: Deus enim, ritus aliquos antiquos tolerans, ad humile gentis ingenium ſeipſum demiſit, & cultum e ritibus conſtantem, adeoque naturæ ſuæ minime convenientem, leniter tulit; ut per ritus illos, ad legis ſuæ præſcriptum præſtitos, tanquam leviora quædam religionis & obſequii rudimenta, populum puerilem ad pietatem magis virilem ſenſim manuduceret. Eam itaque indulgentiam egregium divinæ bonitatis argumentum exiſtimavit [a] *S. Chryſoſtomus*, dicens, ἐν τῇ παλαιᾷ, ἐπειδὴν ἀτελέστερον διέκειντο, ὃ τοῖς εἰδώλοις προσέφερον αἷμα, τοῦτο αὐτὸς ὑπέμεινε καταδέξασθαι, ἵνα ἀποστήσῃ ἐκείνων· ὃ γὰρ αὐτὸ ἀφάτου φιλοστοργίας ἦν· *In veteri Teſtamento, quoniam affecti erant Judæi imperfectius, quem idolis offerebant ſanguinem, ipſe ſuſtinuit accipere, ut ab illis abduceret, quod ipſum amoris erat ineffabilis.* Adeo ut Deus ad modum mariti benigni ſe gereret, qui uxori delicatulæ & contumaci quidvis indulget, modo adultera non ſit, & ſeſe intra limites officii conjugalis aliquantulum contineat. Nec minus PATIENTIAM ſuam illuſtrem & conſpicuam fecit: cum enim Deo reformationem moliri viſum eſſet, non quicquid ex *egenis mundi elementis* tolli potuit, protenus ſublatum ivit; ſed quicquid haud incommode ferri potuit, ſibiipſi licet ingratum, ad καιρὸν uſque διορθώσεως toleravit. Deus etiam hac in re SAPIENTIÆ perilluſtre dedit argumentum: eo quod obtuſioris ille naſi populus, nulla arte tam facile ad cultum vere novum, quam per umbratiles aliquas antiqui reliquias, allici potuiſſet. Nova enim omnia, in religione præſertim, niſi veterum ſpeciem præ ſe ferant, animis iniquis intueri ſolet inſulſum vulgus. Nec minus SANCTITATIS ſuæ documentum præbuit ſummus legiſlator: vix ullo enim argumento magis aperto docere poterat, veram ſanctitatem ſibi ante omnia placere, & ſe ritus legales hominum ſtultitiæ (quod Plato de prophetia) tribuiſſe, quam quod multi gentium uſu pene dehoneſtati, & ab hominibus potius quam ſeipſo ſanciti, fuerint. Inde datum eſt intelligere, Judæorum ceremonias a Deo connivente magis quam inſtituente, ſequente magis quam ducente, & e populi potius ingenio ritibus addictiſſimo, quam inſita Dei propenſione profluxiſſe.

TERTIO: ad ſententiam meam a fundamento ſubruendam, dici poteſt, eam affinitatem quæ inter Hebræorum & ethnicorum ritus interceſſit, non ad Dei συγκατά-

[a] *Homil.* 24. in 1 ad *Cor.*

SECT. I. ἔασιν, sed Diaboli κακοζηλίαν, tanquam rationem & originem, referendam esse. Nempe Diabolus, *Dei simia* nullo non ævo habitus est, qui furto surripuit & ad sua transtulit, quicquid in institutis Dei prior observavit; partim ut mancipiis ejus fuco religionis adblandiretur, partim ut ipse prorsus iisdem subjectionis indiciis, quibus Deus ipse coleretur. Hac de re consona doctorum testimonia nullum dubitationi locum reliquere: consensus omnis, inquit [a] *P. Fagius*, inter Judæorum & Gentilium ritus, ortus est ex Diaboli studio, qui *pleraque depravavit, & in suam venerationem transtulit.* Hisce non absimilia sunt illa [b] *Stuckii* verba: *tota — Gentium antiquarum religio profecta fuit ex κακοζηλία*, id est, *prava, perversa, atque præposteræ quadam priscæ, antiquæ, ac vere divinæ illius religionis, quam Patriarchæ, & illorum posteri Judæi, divinitus sibi — præscriptam coluerunt, imitatione.* Opinionis hujusce propugnatores studiosos etiam se præstiterunt, [c] *Henricus a Monteacuto*, [d] *Dilherus*, [e] *Heraldus*, ut alios jam sileam eruditionis fama florentissimos. Ideoque veritati plane dissonum est, ritus aliquos e Gentilium usu in legem Mosaicam transiisse, nec opus est, ut ceremonias aliquas e media petitas idololatria, & in rituum Legalium catalogum relatas, ad affinitatis inter sacra Judaica atque ethnica rationem reddendam fingeremus.

RESPONDEO: non me latet, illud e trivio dictum, *diabolus est Dei simia*, plurimorum animis ita penitus insidere, quod ne minimam inter Judæorum & Gentilium ritus affinitatem observare possint, quin statim diabolum fraudis arguant, eique grandem impingant furti vel superbiæ dicam; hoc autem principium, μέγα ἄτοπμα esse, facile percipiat qui missis præjudiciis rem ipsam propriis momentis æstimaverit. Recolamus enim quot legis instituta fuerint, quorum ne rudiores lineas aut umbellas in tota rituum ethnicorum farragine reperire licet. Ea tamen omnia, diabolus eadem opera, qua ulla alia, ad sacrorum suorum numerum aggregare potuit; & voluit proculdubio, si cultum ad Mosaicæ religionis exemplar exornatum tam avide desideraſſet. Deinde: si diabolus cultum suum ad legem Hebræorum tanquam cynosuram dirigere, tam sollicite studuisset; ille proculdubio a ritibus ejus antiquis recedere, & eorum usum oraculo aliquo prohibere voluisset; cum primum Deus tot præcepta iis aperte contraria tradidisset. Præterea: quas nuces, quid commodi captare potuit diabolus (qui omnia ex usu agit) modo simiæ partes egisset, & ad cultum divinum imitandum sese tam sedulo composuisset? Si quid ipse video, sua magis intererat, plane diversas cultus sui ceremonias instituere; ut per eas, tanquam characteres proprios, greges ejus ab ovibus *Pastoris Israelis* distinguerentur. Sic & ipse diabolus olim judicavit, siqua fides Oraculis [f] ejus, mellis in sacris usum, cruorem in scrobes effundendum, aliaque legi divinæ plane repugnantia præcipientibus, habeatur. His addo, quod diabolus, observante [g] *Bocharto*, sub noviſſima Gentiliſmi tempora, canis immolationem primus excogitavit; quamvis aperte constet, Hebræorum leges cani fœditatis notam inussisse, eumque procul ab altaribus amandasse. Ab his autem omnibus diabolus proculdubio temperasset, si sacra ritum Judaicum repræsentantia tanto in pretio habuisset.

INTEREA temporis, altaria, sacrificia, sacerdotes, templa, purificationes, & alia sacra, Dei & Diaboli cultoribus communia fuisse, non diffitendum est. Hunc autem rituum consensum ortum fuisse, e Dæmonis æmulatione, vel peculiari studio quo in ritus Judaicos ille ferebatur, nemo prudens rerum æstimator affirmabit. Nam proculdubio non adeo delirat vetus serpens, ut cultum divino similem expeteret, tantum ut inutili fastui litaret, & quasi plumis mutuatis superbiret. Rationi & Historiæ temporum magis consentaneum est, ritus haud paucos a Mose sancitos legem Judaicam antiquitate superasse, & e communium patrum institutis in Judæorum & Gentilium religionem dimanasse. Quod autem Diabolus, oracula, sacrificia, vel alia aliqua usu veteri confirmata, in cultum suum transtulerit; non inde profectum est, quod Diabolus Patriarcharum aut Hebræorum vestigiis insisteret, aut exempla sequeretur; sed quod hominum vulgus, citius ritibus consuetis quam novis, ad cultum sibimet exhibendum duceretur. Ut rem totam pressius & luculentius expediam: Diabolus ad idololatriam, eandem pene rationem quam *Mohammedes* ad *Islamismum* inducendum & propagandum iniisse videatur. Notat enim [h] Abrahamus Ecchellensis, *Mahometum Arabum seductorem omnes fere antiquas illorum consuetudines, ritus, ceremonias, superstitiones, incanta-*

a *Not.* in *Num.* c. 7. v. 89. b Lib. de *sacrific. Gent.* p. 10. c Lib. cui tit. *Dæmonis mimica.*
d *Dissert.* de κακοζηλ. *Gentil.* e *Digress.* L. 1. *Digr.* 33. f Ap. *Euseb. Præp. Evang.* l. 4. c. 9.
g *Canina — sacra non ita pridem in mundum invexerat immundus ille spiritus, atque omnis immunditiei Pater Diabolus.* De *Anim. Sac.* P. 1. col. 692. 20 h *Histor. Arab.* cap. 6.

tiones, —

tiones,—mores, ac alia id genus intacta conſervaſſe ac retinuiſſe. Quandoquidem huic idem ſcopus eſſet, ac qui gentibus in Samariam reportatis; nempe ſacra profanis immiſcere; ut qui nationes omnes & populos cujuſque legis ac inſtitutionis ad ſe trahere atque allicere ſtudebat, nec in ſua lege ferenda collimabat alio. Quamobrem ea comprobabat aut improbabat, ea mutabat, ea demebat, ea fingebat, quæ perſonarum propenſio, quæ ſtudium, quæ conditio, quæ res, quæ tempus, quæ locus, quæ occaſio, poſtulabant. Ita ſe parabat *Mohammedes* qui ſcenæ inſervire, & in omnes partes & formas ſe transformare, bene norat. Cum etiam Diabolus homines a Dei veri ſacris ad partes cultumque ſuum allicere ſtuduit, mores & inſtituta quædam antiqua iis integra conſervavit, iiſque tanquam illecebris & invitamentis uſus eſt, quibus facile vulgus ad cultum ejus amplectendum ſenſim & inopinato perduceretur. Ritibus interim & inſtitutis antiquis ita dempſit, addidit, eaque in formam pene novam finxit, male ſagax dæmon; ut cultus ejus a divino, vel ipſa rituum forma & præſtandi modo, facile diſcerneretur. Si itaque rem totam, ratione rite ſubducta judicemus; rituum Judaicorum cum ethnicis convenientia, Dæmoni non tam ſimium quam ſerpentem agenti tribuenda eſt. SECT. I.

QUARTO: nonnulli forſan & hanc machinam ad ſententiam meam convellendam admovebant: longe probabilius eſt, Gentiles a Judæis cultus ſacri formulas & ritus hauſiſſe, quam Judæos ſacri quidquam e Gentilium moribus accepiſſe. Nam Judæi religionis & ſapientiæ gloria maxime claruerunt, & gentes profanas rituum ſuorum rivos e lege cultuque Judaico, tanquam ex fonte, deduxiſſe, longe plurimorum ſuffragio confirmatum eſt.

FATEOR equidem multo plurimos, e cœca rituum Moſaicorum reverentia, & fide illa ſupina qua ſententias vulgo receptas imbibunt, huic opinioni mentes eorum penitus addixiſſe. Imo vero non paucis tam firmiter perſuaſum eſt, ſuperſtitioſam Gentilitatem rerum & rituum ſacrorum æmulam fuiſſe; ut quemlibet ritum ethnicum, cujus imaginem aliquam in Codice Moſaico deprehendunt, ethnicos e Judæorum fontitibus in lacunas ſuas derivaſſe, conſtanter aſſerant. Et quamvis e ſacra pagina manifeſtum ſit, Ægyptiis ſuos fuiſſe ſacerdotes, & Canaanitis altaria, ſacrificia, templa, cum nondum de lege vel nomine Judaico quicquam accepiſſent; in eos tamen, tanquam ſacrorum inſtitutorum prædones, invehentur, eoſque a Judæis hæc omnia, (quaſi κακοζηλίᾳ quadam prophetica) ſurripuiſſe, non dubitanter affirmabunt.

QUAMVIS autem hæc ſententia tot patronos invenerit, e meipſo non poſſum impetrare, ut juxta cum iis ſentiam ipſe. Nam ne quidem evanidam veri ſpeciem præ ſe fert, antiquiſſimos quorum Scriptura meminit idololatras, patriis diuque receptis ritibus valere juſſis, ad Hebræorum ceremonias, nudiuſtertius enatas, ſe recipere voluiſſe. Scriptori [a] veteri recte obſervatum eſt, minime *facile* & ordinarium eſſe ſuperſtitioſorum gregi, κινεῖν ἢ καινοποιεῖν τι περὶ τὰς ὠργιασμένας τῶν Θεῶν· *dediſcere vel aliquid immutare in ritibus patriis, quibus Deorum ſacra celebrantur.* Hujus dicti veritatem firmant ætatum omnium memoriæ, in quibus hominum plebem, dogmata, numina, mores (abſurditatis licet maximæ manifeſtos) a Patribus acceptos, pertinaci zelo tenentem reperiamus. Hanc vitioſam conſtantiam, virtutis nomen & pretium apud antiquos Ægyptios inveniſſe, e verbis [b] *Iamblichi* conjiciamus; *ſi quid aliud in ſacris legibus & ritibus* Deo placet, *firmitas ipſa maxime placet, & præcipue congruit. Oportet igitur ritus adorationis antiquos, tanquam ſacros conſervare ſemper & intactos: neque demere quicquam, nec aliunde quid addere.* Soli Græci, pro innata gentis levitate, ad res novas in religione excogitandas animos appulerunt. Hinc enim odia & ludibria vicinis gentibus debuere, quod illi recepta Deorum nomina, veteres adorandi ritus, & alia cum religione conjuncta, primi mutatum iverint. Ideo autem a ſacris patrum moribus abire, Gentilibus religio erat; vel quod, certa cultus norma deſtituti, traditioni firmiter adhærere tutius exiſtimarent, vel quod *ſuperſtitioſi*, notante [c] *Syneſio*, ἀμαθεῖς ὄντες, ἰσχυρογνώμονές εἰσι, καὶ χαλεποὶ θεραπεῦσαι τῶν ἀτόπων θελήσεων· Ingenium ſuperſtitionis pervicax eſt, nec ratione ducitur ſed conſuetudine. Veritatis hujus argumentum præbent gentis ſuperſtitioſæ verba, quæ [d] Propheta memoriæ tradidit.

a Ap. *Voſſ* de *Idol.* lib. 1. c. 33. b De *myſter.* Sect. 7. c. 5. c In *calvit. encom.* p. 72. D
d *Jerem.* 44. 15, 16, 17.

SECT. II.

SECT. II.

Totidem etiam inartificialia.

EO me jam ducit rerum ſeries, ut Argumentis inartificialibus, vel ab auctoritate petitis, reſponſum reddam.

HORUM primum, e variis Scripturæ locis ductum, ſic habet: tam longe aberat, ut Deus mores aliquos originis ethnicæ in illius cultum ſumeret, ut populum durum emolliret & demereret; quod præceptum nullum in Lege frequentius ingeratur, quam ne Iſraelitæ Gentilium viis inſiſterent, aut ulla commercia cum eorum perſonis aut moribus exercerent. *Lev.* 18. 2, 3. *Alloquere filios Iſrael, edicens, Ego* ſum *Jehova Deus veſter. Secundum opera terræ Ægypti in qua habitaſtis, ne facitote: ſimiliter, ſecundum opera terræ Canaan, in quam duco vos, ne facitote: & in ſtatutis eorum ne ambulatote.* Deuter. 12. 30, 31. *Cave tibi ne ſequendo eas,* gentes Canaaniticas, *illaqueeris, poſtquam perditæ fuerint a facie tua, & ne exquiras de Diis earum, dicendo, quomodo coluerunt gentes iſtæ Deos ſuos? ut ſic faciam ego quoque. Non facito ſic Jehovæ Deo tuo.* Atque locus hic unus ad ſententiam meam vanitatis arguendam ſatis eſſe creditur: nam ex eo textu *manifeſtum eſt,* inquit Eſtius, *ceremonias Judaicas non eſſe petitas ex gentilitate, ſed ab ipſo Deo inſtitutas.*

RESPONDEO: hujuſmodi loca, Iſraelitis cum ethnicorum perſonis moribuſque conſuetudinem omnem interdicentia, frequenter occurrere, non facile diffitendum eſt. At *morum ethnicorum* nomine, cultus tantum idololatrici, vagi & inceſti concubitus, ominum & temporum obſervationes; ut ſemel dicam, mores omnes in Dei veri fidem vel naturæ legem peccantes, intelligendi veniunt. Nam ubicunque Deus *ethnicorum vias* aut *ſtatuta* prohibet, hujuſmodi mores continuo memorat, qui veri numinis fidei, rectæ rationi, vel bonis moribus, aperte contradicunt. In hujus rei fidem, pauca Scripturæ loca, Gentes æmulari prohibentia, diligentius intueamur. Ordiamur a *Levit.* 20. nam ibi, cum Deus impuras gentium miſturas enumeraſſet, addit ver. 23. *Ne ambuletis in ſtatutis gentis quam Ego ejecturus ſum a facie veſtra: quia omnia iſta fecerunt,* &c. Ad ſcopum eundem reſpicit *Deut.* 12. 2, 3, 4. *Perdite omnia loca ubi gentes illæ coluerunt—Deos ſuos: in* ſingulis *montibus excelſis, & in* ſingulis *collibus: diruetis altaria ipſorum,———Ne facitote ſic Deo veſtro.* Et cap. 18. 9. *Cum ingreſſus fueris in terram quam Jehova Deus tuus dat tibi, ne facito ſecundum abominationem gentium iſtarum.* Sic etiam *Jeremiah* Moſem interpretatur, Cap. 10. 2, 3. *Sic ait Jehova,* incedere *in viam gentium iſtarum ne diſcitote, & a ſignis cœlorum ne conſternemini, ——— quia ſtatuta populorum ſunt vanitas.* Locis hiſce cognatione propinqua jungitur textus ille, qui *Eſtium* a ſententia noſtra tam averſum reddidit; nempe *Deut.* 12. 30, 31, 32. quem ſic integrum repræſento: *ne exquiras de Diis earum, dicendo, quomodo coluerunt gentes iſtæ Deos ſuos, ut ſic faciam ego quoque. Ne facito ſic Jehovæ Deo tuo: nam quicquid abominationi eſt Jehovæ, quicquid odit ille, fecerunt Diis ſuis: nam filios ſuos & filias ſuas combuſſerunt igne,* &c. Hinc itaque Judæis id vitio [a] vertitur, quod *non ſeparati fuerint a populis terræ, juxta abominationes eorum.* Ex his itaque conſpicuum exiſtit, Deum gentium mores, non qua gentium (tunc enim altarium & victimarum uſum vetuiſſet) ſed qua pravos & impuros inhibuiſſe. Judæos etiam antiquiores ita cenſuiſſe, inde fides manifeſta eſt, quod mores gentium non paucos, nulla lege vetitos, in rituum ſuorum numerum accipere non dubitarint. Hac de re alibi forte ſe dabit magis opportunus agendi locus.

SECUNDO: contra ſententiam meam non nemo forſan auctoritate Scriptoris Maccabaici pugnaturus eſt. Nam [b] ille, de Judæis loquens, *expandebant,* inquit, *libros Legis, de quibus gentes ſcrutabantur ſimilitudinem ſimulachrorum ſuorum.* His autem aperte docet, ethnicos eorum Deos ex antiquis Hebræorum libris, una cum formis eorum, mutuatos fuiſſe. Et auctoris illius verba fidem & lucem capiant e multis exemplis, vel puero notis. Eorum enim numen ſupremum, nomen Jovis a depravato Jehovæ nomine petiiſſe creditur: Phœnicum Taautus, qui & Thoth Ægyptiis, ex Hebræorum תהו *Tohu,* ſicut Βαῦ e בהו naſci putatur. Ἀστάρτη in hiſtoria ſacra עשתרות dicta eſt, forſan ab ovium copia quas ei immolabant. Sic & ethnici, *Bel* e בעל *Bel Samen* e בעל שמים id eſt, *Dominus cœli,* & Ἐλιοῦν e עליון *altiſſimus,* feciſſe videntur.

a *Ezr.* 9. 1. b 1 *Mac.* cap. 3. v. 48.

Eliæ

Eliæ quadrigas quibus in cœlum raptus erat, in Solis quadrigas tranſtulerunt: & ignis ille qui coram Domino jugiter ardebat, Veſtæ ſimulacro principium dediſſe creditur. Cum itaque Gentiles deos ſuos, eorum etiam formas & titulos, e Scripturis hauſerint; omni dubio procul eſt, eos etiam ſacrorum ritus inde derivaſſe. SECT. II.

UT huic objectioni ſatisfiat, neceſſe habeo, ab Auctore illo corrupto, ad eundem correctum & emendatum appellare. Quamvis enim in Editionibus, *Romana*, *Druſiana*, nonnullis inſuper aliis, locus hunc ſenſum ferat; in Editione tamen Hiſpanica, & aliis codicibus Græcis, [a] *Seldenus* & [b] *Grotius* ſic verba ſe habere perhibent: ὡς ἐὰν ἐξηβύνων τὰ ἔθνη, τῦ ἐπιγράφειν ἐπ' αὐτῶν τὰ ὁμοιώματα τῶν εἰδώλων αὐτῶν. *Quos* libros Legis *rimabantur Gentes, ut in eis inſcriberent ſimulacra* vel picturas *idolorum ſuorum:* hoc eſt, Gentes libros ſacros ſollicite quæſitos expandebant, eoſque Deorum ſuorum picturis paſſim inſcriptis exornabant; ut hoc modo, libri illi Judæis, quibus [c] picturæ, præſertim idolorum, vetitæ & odioſæ, prorſus inutiles & pollutæ redderentur. Lectionem hanc Interpretes noſtri Anglicani præferendam cenſuere, ſic locum transferentes; *And [they] laid open the book of the Law, for the which the Heathen had made diligent ſearch, that they might paint therein the likeneſs of their Idols.* Hunc ſenſum probat etiam [d] *Valentinus*, ſic locum explicans, *nitebantur religionis hoſtes templum Deo dicatum Bacchi & Jovis Olympii ſtatuis* polluere: & *eodem plane conatu ſtudebant libros ſacros, Deorum ſuorum imaginibus inſcriptis* contaminare. Atque hic ſenſus, non minus Ratione, quam Codicibus & Interpretibus hiſce confirmatur. Nam certum eſt nullam idoli alicujus fabricandi normam in libris ſacris traditam eſſe; Gentes itaque fruſtra eſſent, ſi normam illam inveniendi ſtudio, volumina ſacra ſcrutarentur. Neque ratio patitur opinari, Gentes idola ſua, non ſine norma vel typo e ſacris literis deprompto, formari voluiſſe. Multa quidem gentium numina in Scriptura memorari, minime diffitendum eſt: at liquidum eſt, ea non e Scriptura in ſermonem vel uſum communem, ſed e ſermone vel uſu communi in Scripturam tranſiiſſe.

TERTIO: nonnulli forte contra ſententiam meam pugnabunt auctoritate & ratione *Calvini*, mihi prorſus adverſantis. Cum enim quæſtionem illam moviſſet, [e] *quid ad Dei cultum ſumptuoſus ille tam Arcæ, quam Tabernaculi & vaſorum omnium ſplendor contulerit?* ſic animi ſui ſenſum explicat: *falluntur, meo judicio, qui putant magnificis ſpectaculis retentos fuiſſe populi oculos, ne religio, apud ipſos vileſceret omni ornatu vacua, cum apud Gentiles ad miraculum uſque ſplenderet falſorum Deorum cultus: atque ita prava æmulatio pungeret eorum animos, ſi decus Tabernaculi non æquaret ſaltem aliorum pompas, acſi Deus quem colebant idolis eſſet inferior. Simili quoque ratione fingunt oneratos multis obſervationibus, ne ſi parce illos* ac *leviter exercuiſſet Deus, hinc inde pro ingenita curioſitate, accerſerent profanas nugas. Dicunt quidem aliquid, ſed non totum. Fateor equidem hoc veteri populo fuiſſe datum, ut quum tabernaculum conſpiceret tot ornamentis illuſtre, majore reverentia tangeretur. Fateor etiam* Judæos *in multis ceremoniis divinitus mandatis occupatos fuiſſe, ne alienas appeterent. Verum ſi hæc tantum propoſita fuiſſet ratio, totus cultus legalis manibus tantum & hiſtrionicis pompis ad oſtentationem valuiſſet. Atqui abſurdiſſimum eſt, Deum ita cum populo ſuo luſiſſe. Et videmus quam honorifice David & Prophetæ loquantur de illis exercitiis. Nefas igitur eſt, ſentire ritus legales fuiſſe quaſi ludicra ad gentium imitationem compoſita. Ergo ut illis ſalvus maneat ſuus honor & dignitas, tenendum eſt omnia fuiſſe ad ſpirituale exemplar directa, quod in monte oſtenſum fuerat Moſi*, &c.

HIS verbis mihi parum conſtat, *Calvinus* ſibimetipſi an veritati magis adverſetur. Eos enim falli dicit, qui Tabernaculi pompam & ſplendorem a Deo inſtitutum ſentiunt, ne rudis ille populus, illuſtria gentium ſacra contemplans, ſuorum humili ſimplicitate offenderetur. Nec minus eos in errore verſari dicit, qui Deum negotioſum illum ceremoniarum apparatum Judæis tradidiſſe aſſerunt, ne gentium ceremoniis animos eorum vacuos & otioſos exercerent. Fatetur interim Tabernaculum tot ornamentis conſpicuum Hebræorum genti datum, ut iis reverentiam incuteret, & cultum illum divinitus inſtitutum, ne Gentilium ritibus vacare poſſent. Vix novo tamen hauſto ſpiritu, hanc cultus legalis rationem ritus omnes in luſum & pompam hiſtrionicam convertere dicit; & *abſurdiſſimum*, imo & *nefas*, ſtatuit, *ſentire ritus legales ad Gentilium imitationem compoſitos*; nec eorum honorem & dignitatem ſtare poſſe, niſi omnia *ad ſpirituale exemplar in monte oſtenſum directa fuiſſe*, & cœleſtia quædam repræſentaſſe, cenſeantur.

SED, ut mittam hanc ἀσυζασίαν in *Calvini* verbis, ad ſententiam meam, ejuſque pa-

a De *Diis Syr. Proleg.* c. 3. b *Comment.* in *Mac.* l. 1. c. 3. 48 c *Lev.* 26. 1. *Num.* 33. 52.
d *Comment.* in l. 1. *Machab.* c. 3. 48. e *Comment.* in *Exod.* 25. 8. p. 209.

SECT. II. tronos, ab illius calumnia vindicandos, dixiſſe ſatis eſt, neminem unquam aſſeruiſſe *ritus legales ad imitationem gentium compoſitos* fuiſſe, vel ad oſtentationem ſolam, veluti pompas hiſtrionicas, inſtitutos. Lubens fateor Deum ritus aliquos originis ethnicæ in ſacrorum ſuorum ordinem admiſiſſe, non autem ut ad imitationem gentium ſeipſum componeret; ſed ut inſtituta ſua, qua licuit, ad populi puerilis guſtum attemperaret, eoſque ritibus hiſce conſuetis, ad ipſius præſcriptum præſtitis, tanquam levioribus obedientiæ rudimentis exerceret. Deus enim cultus ethnici pompam ſic in ſacris ejus repræſentavit, ut longe ſuperaret; & eorum ritus ita toleravit, ut eos multum emendaret, & in formam ſacratiorem fingeret. Neque jam dictorum veritati detractum eſt, quod David de legalibus illis exercitiis *honorifice* quandoque loqui videatur. Cum enim Templum nondum extructum eſſet, nec populus ex idololatriæ morbo plene convaluerat; conſentaneum erat, ut David inſtituta legis (idololatriæ remedia) magnifaceret, ut eorum honorem ſalvum atque integrum conſervaret. At ſeculis ſequentibus cum, religio radices altiores egerat, Prophetas ſæpe contemptim de legis exercitiis, vix unquam *honorifice* loquentes inveniamus. Quid veri vel ſolidi habeat opinio *Calvini*, Deum nempe ritus legales *ad exemplar* aliquod *ſpirituale* repræſentandum *direxiſſe*, non eſt præſentis operæ vel inſtituti curioſius examinare. Hanc etiam alibi, pro virili parte, provinciam adornavi. Hic itaque rem totam expediam paucis: veriſimile habeatur, ritus nonnullos exemplari alicui cœleſti reſpondiſſe, & ad ſecretiora quædam ſenſa ſignificanda divinitus inſtitutos. De pleriſque vero, ipſe non auſim aſſerere, finem & uſum eorum fuiſſe alium, quam quem [a] *S. Chryſoſtomus* [de Tabernaculo & Arca, cæteriſque legis inſtitutis, agens] paucis indigitavit; πάντα ταῦτα σεμνὰ ἦν καὶ λαμπρὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀγνωμοσύνης ὑπομνήματα· *Hæc omnia erant magnifica & illuſtria ruditatis & inſcitiæ Judaicæ monimenta, ſimul & remedia.*

QUARTO: hoc etiam objici poſſit, *Joſephum* nempe nobis ex adverſo ſtare, qui religionis in orbem propagatæ gloriam ſoli Judææ vindicat, & legis Moſaicæ ſapientiam & antiquitatem probare [b] nititur, e conſenſu gentium inſtituta Judaica paſſim imitari contendentium. Ipſum auctorem audiamus: πλήθεσιν οὐδὲ πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐν μακρῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, &c. Quæ ſic reddi ſolent, *hominum plebem zelus non exiguus inceſſit, a longo tempore, cultus noſtri. Neque enim civitas eſt Græcorum uſquam aut Barbarorum, nec ulla gens, ad quam ſeptimanæ in qua vacamus conſuetudo minime pervenerit, & jejunia, lucernarum etiam accenſiones: & multa circa cibos quos nobis comedere nefas eſt*, ab exteris *obſervantur*. Et ſtatim gentes ipſas, veluti rei totius judices & teſtes, appellat, dicens, αὐτὸς δέ τις ἕκαστος τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ὑποσκοπῶν τὸν αὑτοῦ, τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει· *Unuſquiſque, ſi regionem domumque ſuam conſpiciat, his quæ a me dicuntur fidem dare non recuſabit.* non patitur itaque Hiſtoriæ fides, ut ulli ſacrorum ritus a Gentibus ad Hebræos deveniſſe cenſeantur.

RESPONDEO non temere creditur, gentes olim nonnulla Judæorum inſtituta ritibus propriis immiſcuiſſe. Cum enim Judæi gens eſſent religionis & ſapientiæ laude florentiſſima; fieri vix potuit, quin nominis ſui ſplendor, longe lateque propagatos, exteros aliquos ad Hieroſolymam alliceret, iiſque res Judaicas imitandi deſiderium incuteret. Deinde, poſtquam Judæi, adverſis belli caſibus fracti, ſolum vertere coacti ſunt, & inter Ægyptios, Syros, Græcos, & Romanos, diſperſi vivere; minime mirum eſt, ſi gentes illæ moribus Judæorum paululum imbuerentur, quibus uſu & commercio quotidiano jungebantur. Quid autem gentes exteræ ſub ultima Judaiſmi tempora fecerint, noſtra non multum refert curioſius indagare. Sat conſtat gentes antiquiores feſta Sabbatica, & ſacra Judæorum alia, contemptui habuiſſe; nec quicquam Judæorum nomini majorem invidiam conflare ſolitum, quam quod legibus privatis & a gentium aliarum uſu plurimum alienis uterentur. *Joſephum* quod attinet, eum gloriæ magis quam veritati litaſſe cenſeo, cum gentes omnes Judæorum æmulas fuiſſe, & inſtituta quæ memorat, a Judæis accepiſſe dicit. Cum enim indubitatum ſit, Ægyptios, nonnulla ciborum diſcrimina, jejunia, & λυχνοκαΐας, in ſacris moribus antiquitus habuiſſe; Gentes ritus eos, una cum aliis haud paucis, ab Ægyptiis potius quam Judæis hauſiſſe cenſeantur. Nec minus *Joſephum* fugit veritas, cum dixit *cultus* Judaici *zelum, a longo tempore*, gentes inceſſiſſe. Satis enim e [c] *Senecæ* & [d] *Rutilii* teſtimoniis, probe notis elucet, Romanos tum primum Sabbata, jejunia, & alia quædam Judaica, in mores admiſiſſe; cum Judæi Romanorum jugum ſubiiſſent, & provincias Romanorum imperio ſubjectas, numeroſis eorum familiis impleviſſent.

a *Homil.* 15. in *Ep.* ad *Hebr.* b Lib. 2. contr. *Ap.* p. 1389. 10 c Ap. S. *Auguſt.* l. 6. de *civ. Dei* cap. 11. d *Itinerar.* l. 1.

DISSER-

DISSERTATIO SECUNDA.

DE

Ratione & Origine SACRIFICIORUM.

PRÆFATIO.

CUM dura ſervitus, & peſſimi quibus olim aſſueverant Ægypti mores, Dei cultuſque ſui notitias pene omnes ex Hebræorum animis obliteraſſent; & illi e longa cum Ægyptiis conſuetudine, in eorum mores & ingenia pene toti degeneraſſent; Deus non immediate & quaſi per lineas rectas ad religionem & ſtatum primævum, a quibus miſere deſciverant, eos revocare ſtuduit. Erant enim Iſraelitæ tam perverſi moris homines, ut non minus ad religionem quam patriam Majorum, per circuitum tantum eſſent reducendi. Populus Iſraeliticus (ut rem totam a principio deducam) ſacrificiis, expiationibus, purificationibus, & hujuſmodi religionibus aſſuetus ad Dei veri cultum adduci non potuit, niſi Deus ritus illos, & alios quibus uſus eorum animos devinxerat, emendatos & in uſum ſacratiorem evectos in cultu ſuo toleraſſet. Deus itaque, novam cultus vitæque rationem populo illi traditurus, ritus omnes antiquitus uſitatos, vitio aliquo notatos, ſub capitis pœna vetuit; plurimos autem ſua natura indifferentes, nec ſine gravi rudioris populi ſcandalo ſtatim amovendos correxit, eoſque populo illi ſervandos tradidit. Deus autem uſitatas cultus externi formulas (poſtquam manum ejus correctricem ſubiiſſent) in cultum proprium aſſumpſit, ut faſtidioſum illum & averſum Hebræorum populum ſibi & inſtitutis ſuis conciliaret, eoſque ſub cultus illius emendati pædagogia detineret, quoad in Dei veri fide cultuque profeciſſent, & annos animoſque cultus magis evangelici capaces attigiſſent.

DEUM hanc rationem iniiſſe, ut populum ab Ægypti vitiis & erroribus expediret, & pietatem inter eos collapſam reſtitueret; Diſſertatione ſuperiore, tot Patrum teſtimoniis & aliis argumentis evictum eſt, ut omnem dubitationis anſam amputaſſe videar. Inter Patrum autem teſtimonia, nullum luculentius exiſtimo, vel altiora in Lectoris animo veſtigia reliquiſſe, illo S. [a] *Chryſoſtomi*; cujus verba, ſi Latine quam Græce repetita quis malit, ſunt hujuſmodi: *ne opineris* Deo *indignum eſſe, quod* Magi *per ſtellam vocantur. Ita enim Judæorum omnia, ſacrificia, purgationes, neomenias, arcam, templumque ipſum reprobabis: ſiquidem hæc* omnia *a gentium profanarum ruditate originem habuerunt. Deus enim ad errantium ſalutem, per hæc quidem ſe coli paſſus eſt, per quæ Gentes extraneæ Dæmonas coluerunt; ea tamen aliquantum* in melius *inflectens, ut eos paulatim a conſuetudine revocatos, ad altiorem perduceret ſapientiam.*

HÆC Patris eloquentiſſimi verba, ima legis Moſaicæ fundamenta, & rituum Legalium cauſas non cuivis expoſitas, clare detegunt. Et profecto ſi mentem ſuam explicatius paulo tradidiſſet; unica illa S. *Chryſoſtomi* periodus, Pentateucho plus lucis attuliſſet, quam prolixi, Rabbinorum, Allegorizantium, & Criticorum vulgarium commentarii; qui Lectorem, legum Moſaicarum rationes indagantem, incertiorem ple-

a *Homil.* 6. in S. *Mat.*

CAP. I. SECT. I.

runque relinquunt quam reperiunt. His autem verbis prolixius immorari, & eorum veritatem operoſius aſtruere, oleo & opera mea non indignum cenſui; quod ampliorem ſententiæ meæ firmandæ, Legis etiam explicandæ, occaſionem præbeant.

Ut autem incœptum meum exitum eo feliciorem ſortiatur, mecum ſtatui, de Sacrificiis, Purgationibus, Neomeniis, Arca, & Templo, de quibus loquor, ſingulatim differere, & manifeſtum facere, ea omnia *a Gentium ruditate* & uſu *originem habuiſſe.*

CUM S. *Chryſoſtomum* mihi jam ducem proponam, monet verborum ſuorum ordo, ut a Sacrificiis lege præceptis initium faciam. Cum autem S. *Chryſoſtomus* Sacrificiorum originem a gentium ruditate petendam dixerit, haud ita capiendus eſt, quaſi Sacrificandi religio ſanctionem & auctoritatem ejus omnem gentium ſolummodo moribus acceptam tulerit. Sic enim ſe habuit *Chryſoſtomi* ſenſus, quantum conjectura e verbis ejus alibi prolatis ducta colligendum eſt: "mos ille Numen ſacrificiis honorandi, ubique gentium inoleverat; & Hebræi, gentium aliarum ritu, religionem quæ in ſacris faciendis ſita erat, diu exercuerant: & ex uſu longo, ritui huic animos ita penitus addixerant, ut nulli dubium videri poſſit, quin Diis extraneis immolare voluiſſent, ſi minus Deo vero licuiſſet. Cum itaque morem illum inolitum & inveteratum tollere, haud ita tutum & expeditum eſſet; Deus ſacrificandi ritus in Legem cultumque proprium tranſtulit, quibus alii, forſan & Iſraelitæ, Dæmones antea coluiſſent.

UT autem ad pleniorem hujus ſententiæ probationem aditum aperiamus, præmittendum eſt, Sacrificia tribus modis ſpectari poſſe: (1°.) Formaliter, quatenus munera fuerunt oblata Deo, & in Illius honorem ſolenniter conſumpta. (2°.) Materialiter, quatenus ex animalibus iiſque rebus conſtabant, quæ in Lege Moſaica memorantur. (3°.) Finaliter, vel cum reſpectu ad fines & uſus illos varios, in quorum gratiam ſacrificia plurimum offerebantur. Ut itaque fidem firmiorem inveniat S. *Chryſoſtomi* ſententia, probaturus ſum, gentium morem & ruditatem, ſacrificiis Moſaicis, quovis modo ſpectatis, cauſam & occaſionem præbuiſſe.

HOC ſermone de ſacrificiis Moſaicis abſoluto; conſentaneum erit in ſacrificiorum etiam Patriarchalium natales inquirere, & eorum originem, qua licet, inveſtigare.

CAP. I.

Sacrificia, formaliter ſpectata, e Gentium ruditate dimanaſſe.

CUM in Argumento perobſcuro, variiſque difficultatibus & opinionibus impedito, jam verſari contigerit; ante alia curandum eſt, ne methodi ſaltem lumine deſtituatur. Ut itaque ordine rerum naturæ conveniente ſingula diſponantur, probandum eſt primo, Sacrificia Moſaica, formaliter ſpectata, non tam Dei voluntati, quam gentium ruditati, ſanctionem & originem eorum debuiſſe. Hoc autem, e variis Scripturæ locis, Patrum, Judæorum, & Recentiorum teſtimoniis, Argumentis inſuper artificialibus evinci poteſt.

SECT. I.

Probatur e variis Scripturæ locis.

INTER varia Scripturæ loca, mecum facientia, prælucet locus ille celeberrimus, *Pſal.* 51. 16. quem [a] Apoſtolus, LXX ſequutus, in hæc verba reddidit; Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας,—ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Huic obſcuriori loco facem præfert *Theophylactus*, ſic textum explicans; Ζητήσεις ἴσως, τί οὖν; αἱ κατὰ νόμον θυσίαι οὐκ ἦσαν θέλημα τοῦ Θεοῦ, &c. *Ambigere autem hic poſſis, quid igitur? illa ſecundum legem ſacrificia, nonne fuerunt voluntas Dei? Voluntas quidem* fuerunt: *cæterum duplex eſt voluntatis ſignificatio: vult enim quis aliquid primario, ut Paulus,* volo omnes homines eſſe ut meipſum, *hoc eſt, cælibes: vult etiam quiſpiam permiſſu, ut cum Paulus* inquit, volo juniores viduas nubere: *hæc* eſt *voluntas permiſſoria & indulgens: ne enim*

a *Hebr.* 10. 5, 6, 8.

libidi-

libidinentur adverſus Chriſtum, propterea obſecundat iis. Hunc ad modum, Deus prima & præcipua intentione non voluit nidores & ſanguinem: quia vero videbat *Hebræos Dæmonibus ſacrum offerre, & eorum ſacrificiis ſupra modum occupari, obſecundando permiſit eis ut in ſuum honorem ſacrificium offerant.* Paraphraſin hanc genuinum hujuſce loci ſenſum referre, mihi facile perſuadeo; quod ipſa hac luce clarius ſit, ſacrificandi ritus nullum cum natura divina vel humana conſenſum colere; nec ratio facile expediet, cur Deus cultum tam carnalem (pene dixi, fœdum) inſtitueret, niſi ut Hebræorum imbecillitati quaſi morem gereret, & ſua omnia, qua fas eſſet, ad eorum incultum & moroſum ingenium accommodaret. SECT. I.

SECUNDO: ad hanc ſententiam confirmandam momenti non parum habeat locus ille, *Jeſ.* cap. 1. 11, 12. ubi Deus inducitur Judæos in hunc modum alloquens, *quo mihi tot victimæ? Satias me tenet holocauſtorum ex arietibus, & adipis quamvis pinguiſſimi. Non delector ipſe ſanguine, ſive juvencorum ſit, ſive agnorum, ſive hædorum, ut cum eo coram me appareatis:* & *quis de manibus veſtris requiſivit, ut in hunc modum atria mea calcaretis?* Hæc autem verba clare docent, Deum nullo omnino victimarum deſiderio tactum, nec unquam (ſi rem rite æſtimemus) hujuſmodi religionem populo Judaico in mandatis tradidiſſe. Sat ſcio longe plurimos haud adeo rigide & ad literam hunc textum interpretari. Nempe, inquiunt, opinio falſa quidem, ſed inveterata, Judæorum animos inceſſerat, altaria thure Sabæo & ſacrificiis opimis calida voluptate non levi Deum afficere, ſeque Deum ſibi devinxiſſe, & officii ſui partes omnes impleviſſe, quod aras ejus pinguium victimarum ſanguine frequenter imbuiſſent. Sentiunt itaque Deum non ea mente hæc verba locutum fuiſſe, ut ſe nullam ex oblatis hoſtiis voluptatem percepiſſe, vel ſacrificandi munus unquam exegiſſe denegaret; ſed ut hebetis populi, ſacrificia Deo per ſe grata exiſtimantis, errorem argueret, & ſomnolentos eorum animos, verbis hiſce pungentibus, ad officii Deo multo magis grati ſenſum expergefaceret. Ideoque textus hujuſce ſenſum, his quaſi verbis traditum, exponendum putant: " vos " magnam veſtræ pietatis opinionem alitis, & me vobis obæratum exiſtimatis, quod mi- " hi pingues hoſtias tam frequenter offeratis. Vos ſomniis & verbis luditis: Ipſe e- " nim ſanguinis taurini ſiti non laboro: pinguia veſtra ſacrificia Mihi nauſeam movent, " & holocauſta odorem gravem naribuſque meis non ferendum ſpirant. Nempe " dona quidem ſæpius affertis, ſed manibus ſanguine pollutis, & ut peccandi licentiam " munuſculis illis redimatis. Victimas, fateor, haud raro immolatis, ſed ut earum fu- " mis nubem noctemque fraudibus veſtris objiciatis.

HUIC interpretationi, tam ſpecioſam frontem præ ſe ferenti, quamplurimi calculos ſuos appoſuerunt: & eorum numerum augerem ipſe, niſi quod aperta textus verba multo ſimpliciorem interpretandi rationem poſtulare videantur. Non enim dicit Deus, ſe non probaſſe Judæorum ſacrificia, ſed ne *exegiſſe* quidem; eoſque ſacra ſua, non tantum ſine corde, ſed & abſque lege, (vere & proprie ſic dicta) peregiſſe.

HIC me lectores aliquos adverſos habiturum præſentio: ſi enim ſacrificia non requiſivit Deus, quorſum tam multa de ſacrificiis, tamque ſolicite præſcripſit Moſes? Quorſum in tot legum ritualium limine ponit Moſes, *hoc dicit dominus?* Cur David morti proximus, filio ſuo [a] præcepit, ut *cuſtodiret ceremonias & teſtimonia Dei, ſicut ſcriptum eſt in lege Moſis?* Cur denique tota Judæorum natio ſacrorum leges tanta cum religione coluit & obſervavit? Obj.

DIFFICULTATIBUS hiſce triplici hoc reſponſo noſmet expediamus: (1°) Nonnulla legis loca, ubi de ſacris offerendis agitur, permiſſiva magis quam præceptiva cenſeantur. Inter ea, notatu non indignus eſt locus ille *Levit.* 1. 2. ubi ſtatim poſt extructum Tabernaculum inquit Deus, *alloquere filios Iſraelis, & edicito eis, ſi quis e vobis offeret oblationem Domino, ex bobus,* aut *ex ovibus,* aut capris, *offerat.* Quem locum [b] *R. Kimchi* ſic illuſtravit: ואפ כשידבר על הקרבנות לא צוה להם שיקריבו קרבן אלא אדם כי יקריב וגו' i. e. *Cum primum agit* Deus *de ſacrificiis, non jubet eos ut offerant ſacrificia, ſed ita; homo, ſi quando offerat ſacrificium,* i e. *ſi id ſua ſponte offerre voluerit, tum hoc & illud faciet.* Et ad hæc prima *Levitici* verba, Deum reſpectum habuiſſe ſentit, cum dicit, *non ſum locutus patribus veſtris, & non præcepi eis, in die quo eduxi eos de terra Ægypti, de holocauſtis & victimis.* (2°.) Alia Legis loca. quamvis prima fronte præceptiva videantur, ſunt mere directiva, & ſacrificiorum objectum potius quam neceſſitatem indicant. Cum enim ſæpe præceptum ſit, ut hoſtias offerrent Domino Deo ſuo, emphaſis & veluti accentus non primis ſed ultimis debetur talium Scripturarum verbis: Sol.

[a] 1 *Reg.* 2. 2, 3. [b] *Comment.* in *Jerem.* c. 7. 21.

SECT. I. quasi dictum esset, "hostias immolate, cum ita vobis visum sit, sed soli Jehovæ; non, ut olim, hircis & dæmoniis. Adeo ut Angeli verba, *Manoæ* dicta, Scripturis hujusmodi commentarii loco inservire possint; [a] *si detineres me, non comederem de cibo tuo: sin autem vis offerre holocaustum, offeres illud Jehovæ.* (3°.) Quanquam loci plurimi de hostiis immolandis, legum formam & speciem præ se ferentes, in *Pentateucho* reperiantur: vix in legum proprie dictarum censum admitti debent, cum apertum sit leges illas e populi pertinacia potius, quam Dei voluntate & intentione primaria profluxisse. Deus enim præcepta nulla de sacrificio tradidit, nisi postquam populus Vitulum sacrificio coluisset, & animi ritibus ethnicis addicti documenta dedisset apertissima. Adeo ut Deus non sponte, sed veluti coactus, victimas instituisse, & sacrificandi leges Hebræorum genti simul & Necessitati dedisse putetur. Leges autem non tam datæ quam extortæ, sunt populi potius acta quam principis, & inter permissa magis quam præcepta numerandæ. Hic iterum me tueor auctoritate S. *Chrysostomi*, prophetæ verba [*quis requisivit hæc de manibus vestris?*] legibus sacrificia postulantibus ita [b] conciliantis; πολλοὶ μὲν θυσιῶν εἰσιν εἰρημένοι λόγοι· ἀλλ' ὃ προηγούμενος βούλομένου ταῦτα νομοθετεῖ, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν συγκαταβαίνοντος· i. e. *Permulta quidem dicta sunt*, in Lege, *de sacrificiis: sed non hæc decernit* Deus, *tanquam ea velit primo & principaliter, sed ad infirmitatem eorum se demittens.* Notat insuper idem Pater, Deum hujusmodi decreta, pro genuina consilii sui sobole, non agnoscere; ὅσα μὴ κατ' τὸν προηγούμενον λόγον ἐπιτάττει, οὐδὲ αὐτῷ φησὶν εἶναι συμβουλήν· *Quæcunque non præcipit* ex mero motu, *& ex primaria intentione, illa ait suum non esse consilium & voluntatem.*

TERTIUS jam supereſt Scripturæ locus, qui sententiæ meæ non parum præsidii præbeat. Occurrit autem *Amos.* 5. 25, 26. *An sacrificium & munus obtulistis Mihi in Deserto quadraginta annis o domus Israel? Et tulistis tabernaculum Molochi vestri & Chijun*, &c. Qui quidem obscurus Scripturæ locus multum negotii dedit Interpretibus, qui in omnia se verterunt, ut se nodis & difficultatibus ejus impeditos explicarent. Nonnulli textus hujus auctoritate freti, plane negant Israelitas ulla Deo holocausta obtulisse, dum in Desertis oberrarent; eosque non tantum Circumcisionis, sed & Sacrificiorum onere, toto itineris sui tempore liberatos asserunt. Eos autem hac in re veritatem fugisse censeo, quod Israelitæ ideo licentiam Ægypto exeundi peterent, [c] ut Domino Deo suo in Solitudine sacrum facerent; & plurima [d] Scripturæ loca de oblatis in Deserto sacrificiis nos certos faciant. Ideoque Interpretes alii, ut hoc nodo se liberent, asserunt Israelitas sacrificia quidem, sed raro admodum & parce, in Solitudine degentes obtulisse: modicum autem pro nihilo, & raro factum quasi nunquam, in Scriptura reputatur. Alii ideo Deum sacrificia sibi in Deserto immolata negasse sentiunt, quod Israelitæ sæpe quidem idolis, semper autem animo in idola propenso sacrificarent: cum enim specie quidem Deo, sed mentis affectu idolis immolarent; par erat ut officia illa sacra nomina sua perderent, & a Deo, non tam victimæ, quam animalium mactationes haberentur. Sed interpretationes hasce plane duras & coactas arguunt expressa Dei verba, ullas sibi oblatas in deserto victimas aperte denegantis.

AD hunc itaque nodum solvendum, hoc maxima cum veri specie dicendum arbitror: Deus non eo animo hæc dixit, ut hostias aliquas in desertis oblatas inficias iret, sed ut eas propric sibi [eas nempe sponte, vel sui ipsius causa postulanti] datas fuisse denegaret. Nam verborum emphasin in voce MIHI sitam, adeoque textum, hisce quasi verbis expressum, interpretandum arbitror. "Putatis, vos rem eximiam "Mihique pergratam facere, quod victimis & donis vestris altaria mea subinde cumu- "latis. Vobis misere imponitis: an enim (ut sacrificiorum originem altiuscule re- "petam) Mihi per quadraginta annos in Deserto victimas obtulistis? Minime quidem: "sed vitulum coluistis, Molochi tabernaculum sustulistis, Chijun aut Remphan sacris "ritu Ægyptiaco peractis propitiastis. Ne itaque, moribus antiquis addictiores, in Ido- "lolatriam (ni mores vestros tolerassem) impetu præcipiti rueretis; jussi ut Mihi etiam "Tabernaculum strueretis, sacra mea in humeros tolli & circumgestari volui, præcepi "insuper ut Mihi, mactatis præ Tabernaculi foribus animalibus, sacra faceretis. Adeo "ut, si rite rationes instituatis, aperte constet, non tam Mihi quam vobis, in hujus- "modi ritus propensissimis, sacrificiorum institutionem & oblationem esse tribuendam.

a *Judic.* 13. 16. b *Exposit.* in *Psal.* 49. c *Exod.* 10. 25, 26. d *Exod.* 18. 12. & 17. 15. & 40. 29. *Lev.* 9. 2, 10. & 10. 12, 13. & *Num.* 9. 3.

"Nempe

" Nempe morbum in Ægypto contraxiſtis, qui ſanari non poterat, niſi multorum ri- SECT.
" tuum, ad victimas maxime pertinentium onere. I.

HUIC interpretationi animum libentius addixi, quod nihil coacti vel violenti habeat, & quod eam Patres antiqui calculis ſuis dignati fuerint. Nam [a] *Epiphanius*, adductis his Prophetæ verbis, *nunquid quadraginta annis ſacrificium obtuliſtis Mihi in deſerto?* hæc habet: ideo vero hoc dicit, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκ αὐτῷ προσέφερον (καὶ τοίνε αὐτὸ δεχόμενο, καὶ εἰς ὄνομα αὐτὸ αὐτῶν προσφερόντων) ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀναπεῖσαν συνήθειαν, &c. *Ut oſtenderet Sibi hæc oblata non fuiſſe (tametſi & acciperet Ipſe, & in nomine Ejus offerrent) ſed ob inveteratam eorum in iſtiuſmodi rebus conſuetudinem: donec eos a plurium Deorum uſu paulatim perduceret, & ab Illo deinceps intelligere poſſent, nihil Eum ejuſmodi rebus opus habuiſſe, nec habere.* His, affinitatis cauſa, ſubjungam [b] *Tertulliani* teſtimonium: *diximus de ſacrificiorum rationali inſtitutione, avocante ſcilicet ab Idolis ad Deum officia ea; quæ ſi rurſus ejecerat, dicens,* quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? *hoc ipſum voluit intelligi, quod non Sibi ea proprie exegiſſet.* [c] *Juſtinus Martyr*, Tryphonem alloquens, *Deus*, inquit, *propter peccata populi veſtri, & ſimulacrorum cultus*, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐνδεὴς εἶναι τῶν τοιούτων προσφορῶν, *minime vero quod iſtiuſmodi oblatis indigeret, hæc itidem* ſibi *fieri præcepit.* Et ne ſententiæ ſuæ deeſſet fides, ipſa hæc *Amoſi* verba in medium profert.

NE vero ſenſus hic argutior videatur, quam ut uſitatæ Scripturæ ſimplicitati convenire poſſit, obſervare juvat, hujuſmodi loquendi formulam (cum præſertim de ritibus Legis agitur) non ſemel in ſcriptis ſacris uſurpari. Exemplum præbet *Ieſaiah*, Cap. 43. 23, 24. *Non obtuliſti* MIHI *pecudes holocauſtorum tuorum, & ſacrificiis tuis non honoraſti* ME: *ego non ſervire te feci in oblatione, nec fatigavi te thure. Non comparaſti* MIHI *pecunia calamum odoratum, & adipe ſacrificiorum tuorum non irrigaſti* ME. Hic locus crux fuit Interpretum: cum Deus Judæos, hic ob ſacrificandi munus inſuper habitum reprehendere, [d] alibi tamen *multitudinem ſacrificiorum* ſuorum iis probri loco objicere videatur. Sed Propheta ſecum conſtabit, & omnia clara prodibunt & expedita, ſi Prophetam quaſi verbis hiſce locutum intelligamus: " vobis perſuaſum " eſt, vos holocauſta plurima MIHI obtuliſſe, & ME, ſacris jugiter oblatis, honore " non vulgari affeciſſe. Putatis Legem meam urgere, ut oblatione & thure, non levi " ſumptu & labore comparandis, MIHI ſerviatis. Hæc etiam opinio veſtris animis " inſidet, aras victimarum adipe & thuris odore perfuſas, refrigerium & voluptatem " haud exiguam MIHI præbuiſſe. Vos verbis & ſomniis luditis: ego enim cultum " ſacrificiis præſtitum non poſtulo, ſed patior; ſuſtineo verius quam exigo: cum ſa- " crificia inſtituta eſſent, non quod meis, ſed veſtris deſideriis moribuſque convenirent. " Nempe Majores veſtri, e longo cum Ægyptiis uſu, ita animati erant, quod niſi " Me ſacrificiis colendum præbuiſſem, Dæmones proculdubio, gentium ritu, ſacrificiis " honoraſſent. Si itaque rem totam penitus conſideretis, facile conſtet, vos, ſacra of- " ferentes, non tam Mihi quam vobis rem gratam facere; & ſiquid laboris aut ſum- " ptus ſacrificia vobis afferant, hoc non Mihi ſed vobis, ſacrificiis impenſe deditis, in " ſolidum tribuendum eſſe.

EXEMPLUM huic affine nobis præbet locus ille [e] Zachariæ: *quum planxiſtis & jejunaſtis,* —— *an ullo pacto* MIHI *planxiſtis & jejunaſtis,* MIHI *inquam? Et cum comediſtis & bibiſtis, nonne vobis comediſtis, & vobis bibiſtis?* Nam hæc verba, ſi Prophetam ſatis intelligo, ſic exponenda ſunt: " vos anxios & ſollicitos tenet ea quæſtio, an jeju- " nia, in memoriam exilii & Templi combuſti inſtituta, reſtituto jam templo & vobis " ſedes patrias occupantibus, obſervari debent? At nil opus eſt, ut ſcrupulus ille vo- " bis moleſtiam afferat: an enim ex eo jejunio boni quicquam ad me rediiſſe, vel il- " lud, per ſe & ſine aliis rebus, Mihi, Mihi (inquam) qui ſpiritus ſum rei nullius " indigens, placuiſſe ſomniatis? Jejunia veſtra eodem apud me loco ſunt, quo & feſta, " at annon vobis [h. e. in veſtrum tantum commodum] feſta ſolennia inſtituta ſunt " & celebrata? an ex epulis illis quicquam ipſe commodi reportavi? Hunc ſenſum probat *Chaldæus Paraphraſtes*, ſic locum explicans, & *quod vos comeditis* & *bibitis, annon ut benefaciatis vobiſmetipſis comeditis & bibitis?*

PRÆTER hæc, & alia Scriptura loca ad ſententiæ meæ veritatem aſſerendam afferri poſſent, quæ tamen omitto, ut huic argumento modum & finem faciam. Ex iis autem omnibus haud inſcite colligit *Johannes Cantacuzenus*, Deum ore magis quam corde victimas inſtituiſſe, & hac in re Judæorum naturæ & propenſioni, magis quam

a Lib. 1. Tom. 3. pag. 360. D b Lib. 2. Adv. *Marcion.* c. 22. c *Dialog.* cum *Tryph.* p. 178. 5
d *Jeſ.* cap. 1. v. 11. e Cap. 7. 5, 6.

SECT. II. ſuæ, indulſiſſe. Poſtquam enim ſupradicta Prophetarum teſtimonia protuliſſet, continuo [a] addit, Ἰδὲ γὰρ ἡμῖν ἃ περὶ τῶν θυσιῶν φανερῶς εἶπον, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀποδοχὴ θεοῦ, ἀλλὰ πρόσκαιρος συγκατάβασις· *Vide igitur quam dilucide de ſacrificiis dixerint, quod non eſſet res illa* voluntaria *Dei acceptatio* vel admiſſio, *ſed temporalis conceſſio* & demiſſio.

SECT. II.

Secundo: Patrum, Rabbinorum, & Modernorum, teſtimoniis.

QUAMVIS Auctores moderni non pauci ſententiam contrariam tueantur, nullum tamen e Patribus, Græcis aut Latinis, in memoriam jam revoco, qui de prima ſacrificiorum Moſaicorum inſtitutione juxta mecum non judicaverit.

NE vero Lectori faſtidium obrepat, ea tantum a Patribus teſtimonia proferam, quæ ſententiæ meæ plurimum lucis & roboris fœnerari poſſunt.

INTER teſtes hoſce venerabiles claſſem ducat *Juſtinus Martyr*, qui, cum *Trypho* Chriſtianis id crimini daret, quod a ſacris faciendis penitus abſtinerent, hoc reſponſum [b] reddit, *ſub* Moſe *injuſtus & erga Deum ingratus apparuit populus veſter, vitulo in ſolitudine fabrefacto*; ὅθεν ὁ θεὸς, ἁρμοσάμενος πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, καὶ θυσίας φέρειν ὡς πρὸς ὄνομα αὐτῷ διετάξατο, ἵνα μὴ εἰδωλολατρῆτε· i. e. *Unde Deus ad populum illum ſe accommodans, hoſtias quoque offerre tanquam nomini ſuo præcepit, ut non ſimulacra* ſacrificio *colere tis.* Eundem pene ſenſum dabunt illa quæ *pag.* 222. occurrunt verba: ὡς ἀπὸ Ἀβραὰμ ἤρξατο περιτομὴ, καὶ ἀπὸ Μωσέως σάββατον, καὶ θυσία, καὶ προσφοραὶ, καὶ ἑορταὶ, &c. *Sicut ab Abrahamo circumciſio, ita & a Moſe ſabbatum, & ſacrificia, & oblationes, & feriæ ortum cepere*; quæ ut *propter duritiem cordis populi inſtituta eſſe probatum eſt, ita* ea *finem habere oportuit*, Hiſce cognata ſe dabunt conſulenti *pag.* 178. & 282.

IN eandem ſententiam ivit *Origenes*, quem, *poſt Apoſtolos, eccleſiarum magiſtrum* vocat [c] *S. Hieronymus.* Sic enim, hac de re, mentis ſuæ ſenſum exprimit: [d] *quoniam lex Dei de ſacrificiis præcipit, & ritum ſacrificandi tradit filiis Iſrael; requiratur fortaſſis, cur hæc, cum dæmoniis dicata videantur, etiam Deo jubeantur offerri? Et erit quidem ſimplex & cita reſponſio:—quemadmodum—libellum repudii dari non voluntatis Dei fuit, (qui quod conjunxerat, noluit ſeparari) ſed Moſes hæc proprie ad duritiam cordis Judæorum ſcripſit; ita & de hoc videri poſſit: quia Deus—non manducat carnes taurorum, nec ſanguinem hircorum potat.——Sed Moſes hæc ad duritiam cordis eorum, pro conſuetudine peſſima qua imbuti fuerant in Ægypto, mandavit eis, ut qui abſtinere non poſſent ab immolando, Deo ſaltem & non dæmoniis immolarent.* In eandem ſententiam loquitur, [1] [e] Dialogo, nuper edito, contra Marcionitas.

RATIONEM pene eandem legum ſacrificialium his verbis reddidit [f] Tertullianus: *ſacrificiorum onera, & operationum & oblationum negotioſas ſcrupuloſitates nemo reprehendat, quaſi Deus talia ſibi proprie deſideraverit, qui tam manifeſte exclamat,* quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? & quis exquiſivit iſta de manibus veſtris? *Sed illam Dei induſtriam ſentiat, quæ populum pronum in idololatriam & tranſgreſſionem, ejuſmodi officiis religioni ſuæ voluit adſtringere, quibus ſuperſtitio ſæculi agebatur, ut ab ea avocaret illos, ſibi jubens fieri quaſi deſideranti, ne ſimulacris faciendis delinquerent.*

NON longe hinc abeunt quæ *S. Chryſoſtomus* habet de legibus ſacrificiorum oblationem poſtulantibus. [g] Ait enim Deum ſacrificia inſtituiſſe, τῇ τῶν [Ιουδαίων] ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνοντα, *ad infirmitatem* Judæorum *ſe* veluti *demittentem.* Et poſt pauca, ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν μαινομένους, ἀσχολίας, ἐπιθυμοῦντας θυσιῶν, παρεσκευασμένους, εἰ μὴ λάβοιεν, τοὺς τὰ εἴδωλα αὐτομολήσαι· Μᾶλλον δὲ, οὐ παρεσκευασμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτομολήσαντας ἤδη, ἐπέτρεψε τὰς θυσίας, &c. Deus *enim, quoniam vidit illos inſanientes, anxios, concupiſcentes victimarum oblationem; jamque niſi acciperent quod deſiderabant, paratos ut ad idola ſe defle terent; imo non ſolum paratos, verum etiam eo jam prolapſos; permiſit immolationem victimarum. Atque* ut ſcias *hanc fuiſſe cauſam, vel ex ipſo tempore declaratur id quod dico. Siquidem poſt feſtum quod impiis dæmonibus celebrarunt, tum demum permiſit illis immolationes pecudum*; μονονουχὶ λέγων, μαίνεσθε, καὶ βούλεσθε θύειν, ἐκῶν καὶ ἐμοὶ θύετε· *tantum non*

a *Apolog.* 4. *pro fid. Chriſtian.* p. 67. b *Dialog.* cum *Tryph.* p. 174. 30 c Apud *Præfat.* in *nomin. Hebr.* Tom. 2. d In *Numer.* c. 24. *Homil.* 17. e *Sect.* 1. p. 16. f *Adverſ. Marcion.* l. 2. c. 18. g *Homil.* 4. cont. *Judæos. Ed. Bened.* Tom. 1. p. 624. D

1 Non obſtante quod *Huetius* & *Halloixius* ſentiunt | *Wetſtenius* pluribus contendit, non *Maximum*, ſed *Origenem Dialogum* illum diu poſt *Origenis* tempora ſcriptum: | revera eſſe Auctorem. Vid. ejus *Præfat.* ad Lect.

dicens,

dicens, insanitis, & vultis immolare victimas, quin igitur mihi potius immoletis. Pene i- SECT. dem, sed sermone magis vivido & subtili expressit, Homil. 32. Operis imperfecti in II. *Mat.* (hoc enim [1] *S. Chrysostomo* tribuitur) ubi inquit, Israelitæ egressi fuerunt *Ægypto, corpore non animo: nam totam Ægyptum secum in moribus bajulabant.—Si itaque Moses mandasset iis recedere a sacrificiis, non* fuisset *audiendus, quia annosa passio medicamento momentaneo non curatur. Jussit* ergo *eos sacrificare quidem, sed non dæmonibus, sicut in Ægypto, sed Deo vivo. Dimidium mali permisit, ne totum perderet bonum. Hac ratione permisit,* iis *dare libellum repudii, quia melius judicavit solvi matrimonia — quam homicidium fieri.* Hisce similia legenti occurrunt *Homil.* 24. in *Epist.* 1. ad *Cor.* & in *Enarrat.* in *Esai.* p. 651. & *Exposit. Psal* 49. & *Homil.* 17. in 7. *Act.*

HANC sententiam suffragio suo adjuvat etiam [a] *Theodoritus*, cum ait, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πλεῖον ὅσον τὸν Ισραὴλ διατείψαντα χρόνον, καὶ τὰ πονηρὰ τῶν ἐγχωρίων εἰσδεξάμενον ἔθη, καὶ θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα, καὶ παίζειν, καὶ χορεύειν, &c. i. e. *Israelem longinquum tempus in Ægypto versatum, praviseque indigenarum moribus imbutum, & idolis ac dæmonibus immolare ab illis edoctum, & ludis, choreis, & musicis organis oblectari; harum rerum in habitu constitutum liberare volens* Deus, *sacrificare quidem permisit, non tantum omnia sacrificare, neque falsis Ægyptiorum Diis, sed sibi soli,* —— ἵνα μὴ δυσχεραίνωσιν, ὡς τῶν ἐθῶν ἐκείνων πάμπαν κεκωλυμένοι, *ne indignarentur, tanquam a moribus illis penitus exclusi.*

IN testium meorum albo, [b] *S. Cyrillo* locum proximum assigno, qui sic mecum suffragatur: οὐκ ἐν αἱμάτων ἐν χρείᾳ Θεός· ὅτε μὲ τοὺ ὕτω παχεῖαν καὶ ἔνυλον ἐζήτει λατρείαν, &c. *Deus cruore non indigebat: neque tam crassum & materialem cultum requirebat, sed subtilem & spiritualem, qui nimirum spiritu constat, & omni virtute perficitur,* &c. Επειδὴ ὃ οὐ πως ἀμήχανον ἦρεν καὶ μόλις τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θητείας, αἰσχρῶν τε καὶ ἀνοσίων ἐθῶν, καὶ τῆς τῶν αὐτόθι βδελυρίας ἐκκομιθέντα τὸν Ισραὴλ, καὶ ἀθρανῆ πως ἔτι καὶ ἄναλκιν ἔχοντα νοῦν, &c. *Quoniam autem ab Ægyptiorum cultu, fœdis etiam impiisque moribus, & execranda istorum superstitione abductus Israel, vix ac ne vix quidem revocari poterat; quippe cum infirma & imbecilli adhuc mente præditus esset, neque dum impigre ad tam excelsum iter eximiæ vitæ & egregiorum operum cacumen eniti posset; apparet Deum, instar pædagogi, lege per Mosem lata, spiritali quadam ratione primum ab illo multitudinis Deum errore ut recederent præcepisse: permisisse interim suis, cultus antiqui consuetudini addictissimis, ut* χαιστήρια καὶ θυσίας, *charisteria & sacrificia rite & sapienter instituta offerrent,* &c.

NE plures testes Lectori tædium afferant, subjungam tantum in præsens luculentum illud [c] *Epiphanii* testimonium; [ὁ Θεὸς ἐν τῷ νόμῳ ἐνετείλατο] ταὺς θυσίας ἐκ αὐτῷ ὀφειλόμενος τέτων, οὐδὲ θέλοντος ταῦτα, ἀλλὰ συγκαταβαίνοντος αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ τῇ τῆς ἀνθρωπίνης προλήψει· ἵνα ἀπὸ τῆς πολυθείας εἰς τὸ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ γνῶσιν μετενέγκῃ τὴν τῶν ἀνθρώπων διάνοιαν· &c. Deus in Lege præcepit *sacrificia: non quod illis indigeret, aut admodum cuperet, sed ut ad eorum imbecillitatem & anticipatam humanæ mentis opinionem Se accommodaret: atque ut a plurimorum cultu Numinum ad unius Dei cognitionem illorum animos traduceret. Quum enim in sacrificiis vehementer ipsorum defixa mens esset, veluti pietatis officiis quæ pro expiatione & salute sua idolis præstarent; & ne ob consuetudinem ista omnia sibi subito extorqueri molestius ferrent; suo in nomine fieri ista aliquanto tempore voluit* Deus, *quo a plurimum Deorum inani cultu annuas illas ceremonias ad obsequium suum transferrent.*

PLURA non minus aperta Veterum testimonia in promptu habeo: ne vero Lectori fastidio sint, ad eorum tantum paginas intendam digitum. Consulant itaque quibus hæc curæ sunt, *Iren.* l. 4. adv. *hæres.* c. 28. 29. *S. Hieron.* in *Iesai.* 1. 12. Auctor. *Constitut. Apostolic.* l. 6. c. 20. *Procop.* in *Deuter.* 12. 14. p. 440. *Eucher.* in *Qu. Levit. Anastas. Sinait. Quæst.* & *Resp.* 46. Pluribus haud opus esse reor, cum præsertim cuivis in Rep. literaria locum aliquem obtinenti notum sit, me nihil hac in re sine unanimi Veterum consensu asseruisse.

SI jam ab Ecclesiæ Patribus ad Synagogæ Magistros descendat sermo, facile constet celebrioris famæ *Rabbinos* hanc sententiam comprobasse. Inter eos, [d] *Maimonidem* imprimis mecum esse, satis e verbis illis intelligatur: "היה המנהג המפורסם בעולם כלו וגו

a *Serm.* 7. de *Cur. Græc. affect.* p. 584. C b Cont. *Julian.* l. 4. p. 126. C c *Adv. Hæres.* l. 1. T. 3. pag. 360. B d *Mor. Neb.* P. 3. c. 32. fol. 159. 2

1 Homiliæ istæ sectæ Arianæ fautoris cujusdam esse videntur: Græca hodie non reperiuntur: mirum igitur fuit, quid *Possevino* in mentem venerit, qui diceret Homilias istas Græce Latineque non semel prodiisse; *Apparat.* in *Jo. Chrysost.* p. 855.

SECT. II. *conſuetudo erat* eis temporibus *per totum orbem uſitata, & religio omnibus populis communis, ut varia immolarentur animalium genera in templis illis, in quibus imagines collocabantur; ut & quiſque* imaginibus *illis procideret, & ſuffitum adoleret. Certique ut eſſent miniſtri dati, & ad cultum eum deſtinati, qui celebratus erat eis in templis, quæ in honorem Solis, Lunæ, &* aliarum *ſtellarum poſita erant. Quapropter noluit ſapientia & providentia Divina (quæ in rebus omnibus creatis elucet) in mandatis dare, ut derelinquerentur plane & abolerentur omnia iſta religionum genera; quippe ab hujuſmodi mandato abhorruiſſet natura humana, quæ ſemper ad id, cui aſſuevit, propendet. Ac quidem perinde fuiſſet ejuſmodi præceptum, ac ſi Propheta quis Dei honorem obtendens, temporibus his noſtris veniret, qui diceret, monet Deus, ne oretis, ne jejunetis, ne opem Ejus in temporibus afflictis imploretis. Propter hanc ergo cauſam retinuit Deus prius uſitata religionum genera, eaque a rebus creatis & fictitiis ad nomen ſuum venerandum tranſtulit.*

MAIMONIDIS ſententiæ aliquid lucis & firmitatis addunt Interpretis ſui, [a] *R. Schem. Tob*, verba, זהוא רעת הרב בקרבנות כי נצטוו עליהם בעבור שהוגלו בהם עובדי עבודה זרה ואי אפשר להם להשליך מה שהורגלו עליו וגו׳ i. e. *Hæc* eſt *opinio R.* Maimonidis *de ſacrificiis: propterea juſſit ea* Deus, *quia aſſueti erant illis idololatræ, & illis impoſſibile erat abjicere ea ad quæ erant aſſueti; ideoque tamdiu juſſit offerre ſacrificia, donec deleretur idololatriæ memoria de mundo.*

EANDEM ſententiam ſtrictis ulnis amplectitur [b] *Abarbanel*: poſtquam enim dixiſſet, Nachmanidem *Maimonidis* illa rejicere, veluti דברי הבאי *futilia verba*; ipſe vero *Maimonidis* opinionem Scripturæ & Doctorum antiquiorum auctoritate fuſe confirmaſſet; in hæc verba deſinit, הנה התבאר שמן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ומדברי רבתינו זכרונם לברכה מקומות יש סיוע גדול לדברי הרב המורה ואינם בזה דברי הבאי אלא דברי קדושה i. e. *Ecce clare patet, tam ex Lege quam ex Prophetis & Hagiographis, uti & ex verbis Doctorum noſtrorum B. M. magnam dari confirmationem verbis Auctoris More. Ideoque verba ejus hac de re non ſunt futilia, ſed pietati conſona.*

INTER Doctores illos antiquiores, de quibus *Abarbaneli* ſermo, [c] *Tryphonem* Judæum numeremus. Poſtquam enim *Juſtinus Martyr* id dubii ſolvendum propoſuiſſet, πὰς πρσφορὰς ϗ τὰς θυσίας δι' ἔνδειαν ὁ Θεὸς διετείλατο ποιεῖν τὺς πατέρας ὑμῶν; &c. *An oblationes & victimas, ob penuriam Ejus, Deus patres veſtros offerre juſſit, an propter duritiam cordis eorum & proclives ad idololatriam animos?* ſtatim ipſe, *Tryphonis* loco ſubjungit, τῦτο, ἔφη, αἱ γραφαὶ ἀναγκάζυσιν ὁμολογεῖν ἡμᾶς· *Hoc ipſum inquit ille, Sacræ literæ nos confiteri cogunt.*

QUANQUAM pauci forſan tantum ſibi ſument oris, ut tot & tantis Auctoribus fidem detrahant; iis tamen duos hujuſce ſeculi Theologos, ad cauſæ meæ patrocinium advocare conſultum dixi. Horum primus ſit [d] *Petavius*, qui Patrum jam dictorum ſic probat ſimul & illuſtrat teſtimonia. *Chryſoſtomus, in Oratione prima contra Judæos, non ex animi ſui ſententia Deum ait inſtituiſſe ſacrificia, ac ſibi offerri juſſiſſe; ſed ut ne Dæmonibus immolarent, Ægyptiorumque numinibus.* Sacrificare quidem, *ait Theodoritus*, propter imbecillitatem ſacrificantium permiſit.—*Hieronymus quoque* victimas *illis eſſe* conceſſas *docet*, non quod per ſe bonæ eſſent, ſed ne Dæmonibus offerrentur. *Idem & alii complures Veterum ſcripſere. Quæ non ſic intelligenda, tanquam Dominus ſacrificia illa, ritusque Judaicos & religiones, exoſas habuerit; ac ſolummodo permiſerit, non autem præceperit. Nam hæc omnia mandavit, & obſervari ſerio juſſit.* ——— *Sic* itaque Veteres *interpretari par eſt, ut totum illum apparatum ſacrorum & cæremoniarum, non utique noluerit, aut non inſtituerit, & obſervari ſedulo juſſerit Deus: verum non* προηγυμένως,— *hoc eſt per ſe, ac primaria voluntate: ſed conſequenti, & alterius gratia. Quemadmodum medicamenta, & alia tuendæ vitæ ac morbo propulſando neceſſaria, vere ac ſerio expetunt quidem & adhibent homines: non tamen ſuapte cauſa, cum, ſi res ita ferret, carere talibus mallent. Quæ autem hoc modo requiruntur & uſurpantur, ſic de iis loqui* ſolet Scriptura, *tanquam odio ſint, & invitis ac nolentibus fiant.—Ex quo factum eſt, ut* Judæorum *ſacrificia, eorumque victimas, adeoque totum cæremoniarum iſtarum ſacrorumque cultum, nolle & odiſſe ſe Deus, nec unquam expetiviſſe, ac deteſtari quoque, per Prophetas ſuos non ſemel affirmet: quod de minori duntaxat, & conſequenti voluntate, rei neutiquam per ſe gratæ, ac jucundæ, nec ſuapte natura quæſitæ, debet accipi.*

TESTIUM meorum agmen claudat *Grotius*, qui [e] legem *de ſacrificiis non niſi ex occaſione idololatriæ a populo commiſſæ* datam fuiſſe, *ſacrificiorum etiam ritus* a Gentibus ad

a R. *Schem Tob.* in *Mor. Neb.* P. 3. c. 32. b In *Præfat.* ad *Levit.* fol. 228. 2 c Ap. *Juſt. Mart. dialog.* p. 282. 5 d *Theolog. Dogmat.* T. 1. l. 10. p. 815. e *Annot.* ad *Exod.* c. 15. v. 26.

He-

Hebræos deveniſſe, dicit. Auctoris verba ſunt hæc: [a] *ſicut fines ſacrificiorum diverſi ſunt,—ita & ritus, qui aut ab Hebræis ad alias gentes venere, aut, quod credibilius eſt, a Syris & Ægyptiis uſurpati correcti ſunt ab Hebræis, & ab aliis gentibus ſine ea emendatione uſurpati.* Hic in *Grotium* paulo animoſius inſurgit Auctor nuperus: nam *hoc*, ait ille, *cum impietate & abſurditate conjunctum eſt.* Quid ita? *Num enim*, reſpondet ille, *Deum ſanctiſſima ſua inſtituta, quæ Ipſe prolixe ſancivit, & conſcribi in religioſam obſervationem, per inſpirationem Numinis ſui, voluit, credemus ab idololatria Syrorum & Ægyptiorum mutuo ſumpſiſſe? Neque ea pro libitu Ebræi aſſumpſerunt, aut aſſumpta emendarunt, ſed omnia & ſingula divinitus in Lege præſcripta ſunt, & juxta Ejus normam exactiſſime obſervari debuerunt.* At opinio *Grotii* multo ſolidior eſt, quam ut mucrone tam obtuſo confodi poſſit. Non enim aſſerit ille, vel ſanus quiſpiam, Hebræos ritum ullum a Gentibus, pro libitu ſuo ſumpſiſſe, vel ſumptum pro ingenio ſuo correxiſſe. Id unum ſub locutione figurata, contendit *Grotius*, Deum nempe ritus aliquos, uſu veteri confirmatos (emendatos tamen, & ignem quaſi purgatorium paſſos) a gentibus accepiſſe, & Hebræis uſurpandos tradidiſſe; ne populus ille, rituum ethnicorum amore præceps, ad cultum & ſuperſtitionem Gentilium rueret, ni more plurimum veteri cultum præſtare concederetur. SECT. III.

SECT. III.

Firmatur hypotheſis argumentis artificialibus.

TESTIMONIIS illuſtribus evictum eſt, ſacrificia, quamvis *more* diu antea recepta, Moſis tantum ætate *lege* conſtituta fuiſſe; cum nempe Deus cum inculto & pervicaci populo conflictaretur, cui certum fixumque fuit, e pertinaci morum antiquorum ſtudio, hujuſmodi ſacris Deo vel Dæmoni cultum exhibere. Nec Rationi ſua deſunt argumenta, quibus ulterius oſtendi poteſt, Deum varia ſacrificiorum genera, e ſeculi moribus in cultum ſuum recepiſſe, ut Hebræorum ruditati cederet.

HORUM primum petitur ab ipſo tempore quo primum Deus ſacrificia, & multiplices ſacra faciendi ritus, inſtituerit. Ab antiquis enim ſæpius obſervatum eſt, Iſraelitas tot canones de ſacris offerendis, iiſque rite celebrandis, tum primum accepiſſe, cum aureus eorum vitulus, eique cultus ſacrificio præſtitus, voluntates eorum ad ſacrificia propenſiores indicarent. [b] S. *Chryſoſtomus*, de vitulo & illius cultu loquens, τοῦ τότε, inquit, ἐδαμοῦ θυσίας ὄνομα, ἀλλὰ προστάγματα ζῶντα, καὶ λόγια ζῶντα· ἐδαμοῦ πλεταὶ, ἀλλὰ θαύματα καὶ σημείων ἐπίδειξις· *Ante hoc, nuſquam ſacrificii nomen ſed præcepta viva, & eloquia viva: nuſquam ſacrificia, ſed miracula & ſignorum oſtenſiones.* Hæc obſervatio fidei nonnihil acquirat etiam e S. *Hieronymi* teſtimonio: [c] *ante offenſam* Vituli, *Decalogum tantum acceperint* Iſraelitæ; *poſt idololatriam vero & blaſphemiam, multiplices Legis ceremonias: ut Deo potius offerrent victimas, quas Dæmonibus offerebant.* Hiſce conſentanea veteris [d] illius Auctoris verba: cum vituli cultu capita ſua nondum polluiſſent, πρωτονέγκαι θυσίαν ἀπὸ γνώμης εὐχαρίστου, ἐπιτρέπει [τοῖς] Ἑβραίοις, καὶ προστάττων, ἀλλ' εἰ βούλοιτο συγχωρῶν· *Victimas, ex animo grato, Hebræis quoque offerre permiſit: non quidem ſacrificare jubens, ſed ſi liberet, concedens.* Poſtquam autem Dei cultum & miracula Vitulo tribuiſſent, *tunc*, inquit, *Deus iratus, quod ingrati & immemores eſſent beneficiorum, conſtrinxit eos vinculis quæ diſſolvi non poſſent, eoſque gravi onere & aſpero jugo conſtrinxit*, καὶ οὐκ ἔτι εἶπεν, ἐὰν ᾖς ποιῇς, ἀλλὰ, ποίησον θυσιαστήριον, καὶ θύε διηνεκῶς· *Neque amplius dixit*, ſi feceris, *ſed* fac aram, & ſacrifica aſſidue. Nil opus eſt ut ſolis humanis hiſce nitamur teſtimoniis, cum aſſertioni noſtræ Deus ipſe fidem indubitatam faciat, *Jerem.* 7. 22, 23. *Non ſum locutus patribus veſtris, & non præcepi eis, in die quo eduxi eos de terra Ægypti, de holocauſtis & victimis: ſed hoc præcepi eis, dicens, audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis Mihi populus, & ambulate in omni via quam mandavi vobis.* Textus hujus auctoritate freti, Patres aliique frequentes putant, Deum non dediſſe præcepta de victimis & holocauſtis, cum primum ex Ægypto populum eduxiſſet; ſed poſt aurei vituli cultum: idque, non quod per ſe Deo grata forent, ſed ut ea Deo vero offerrent, quæ, ut erant ingenio ad mutandam religionem prono, ad inanium idolorum altaria delaturi fuerant. Atque hanc opinionem non tantum

a In *Levit.* 1. 9. b In *Act.* 7. *Homil.* 17. c *Comment.* in *Ezec.* 20. Tom. 3. col. 836. d *Conſtitut. Apoſtolic.* lib. 6. cap. 20.

SECT. III. Prophetæ, ſed Hiſtoriæ ſacræ fidei, conſentaneam arbitror: nam Iſraelitæ, cum primum Ægypti jugum excuſſerant, id unum in mandatis accepere, nempe ut Dei præceptis [Noe ſcilicet, Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo, datis] obedirent, Eumque ſolum in Dominum & Deum ſuum acciperent, qui eos e domo ſervitutis eduxiſſet; uti cuivis appareat, *Exod.* 15. 26. & cap. 19. 4, 5. una conferenti. Deum leges & canones, de ſacris rite peragendis, non niſi poſt menſium aliquot intervallum dediſſe, creditur; cum ſcilicet aureus eorum vitulus, ejuſque ad morem Ægyptium colendi ratio, ſatis indicarent, eos Ægypti mores [a] δυσαποσπάστως ἔχειν, *amplexibus difficulter avellendis retinere.* In locum itaque jam citatum hæc optime [b] *Grotius* & ex vero: *Lex de ſacrificiis (excepto Paſchate, quod convivium magis eſt commemorativum quam ſacrificium legale) non niſi ex occaſione idololatriæ a populo commiſſæ* ferebatur. Cum autem Deus tam cunctanter, & *non niſi ex occaſione idololatriæ*, ſacrificandi leges & ritus inſtituerit; inde valide concluditur, Deum non ex inſito aliquo quo ipſe in victimas affectu ſtudioque ferebatur, ſacrificiorum religionem induxiſſe; ſed ut ad morem & modulum Hebræorum ſeipſum accommodaret, qui e longa conſuetudine, animos eorum cultui huic adeo penitus addixiſſent, quod ſi Deus illum accipere noluiſſet, veriſimile ſit eos idolis illum tribuere voluiſſe.

SECUNDO: Scripturæ ſimul & Rationis lumine manifeſtum eſt, ſacrificia, per ſe, Deo minime placuiſſe, nec quicquam Ei voluptatis attuliſſe. Scripturæ quidem lumine hoc aperte conſtat: corporum noſtrorum oblationem vocat θυσίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ, *Rom.* 12. 1. & preces cum eleemoſynis πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ, 1 *Pet.* 2. 5. quod illa viva ſint & ſpiritualia ſacrificia, adeoque Dei natura maxime conveniant. At [c] ſæpius indicat, Eum victimas e brutorum grege petitas, & vita caſſas, nunquam in votis habuiſſe, nec eas quicquam Ei voluptatis attuliſſe; quod nempe nihil cum Dei natura commune vel conjunctum habeant. Hoc itaque, tanquam ſtuporis Judaici documentum, in Scriptura memoratur, quod Deum ſacrificiis indigere, vel ſaltem oblectari, iiſque gratiam divinam ſe promereri poſſe ſomniarent. Craſſam illam Judæorum opinionem produnt & redarguunt Dei per Pſalmiſtam [d] verba, *nunquid ipſe manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum bibam?* Quaſi dixiſſet, "eone ſtultitiæ delapſi eſtis, ut exiſtimetis, Me, *Deum ſpirituum omnis carnis*, pecudum "carnes manducare, vel Me ſanguinis uſu vobis interdicere, ut Mihimetipſi bibendum "reſervarem? An vanam illam de *Robore Iſraelis*, quam ethnici de Diis ſuis miſellis, "opinionem alitis, quaſi victimarum ſanguis & altarium nidor alimenti & refrigerii non "parum Mihi ſuppeditarent. Nam ea verba (niſi quid me fallat) reſpectum habent ad opinionem tunc temporis obtinentem, Numen ſcilicet δυναμοῦσθαι ταῖς ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ σαρκῶν κνίσσαις (uti loquitur [e] *Porphyrius*) & altare menſam illam eſſe, quæ cibum & potum Numini langueſcenti ſubminiſtrat. Antiquos tum ethnicos tum Chriſtianos hoc in animos induxiſſe, victimarum nempe nidores & libamina Deorum cibum eſſe, eoſque ſacrificiis opimis inhiare, Auctores bene multi docent, [f] *Theophylactus*, [g] *Lucianus*, [h] *Chryſoſtomus*, [i] *Theodoritus*, [k] *Maimonides*, [l] *Cyrillus Alexandrinus*, [m] *Tertullianus*, aliique non facile numerandi. Sed quicquid de gentium numinibus ſibi perſuaſit rudis Antiquitas, Deus ibi (ne quis abjecte adeo de Seipſo ſentiret) aperte profitetur, Se nullam ex animalis oblati ſanguine voluptatem haurire, vel quicquam inde refrigerii capere. Neque veritas illa, Scripturæ tantum, ſed & Rationis, lumine facile percipienda eſt: Sic enim [n] *Poeta* vetus, Rationem ſolummodo magiſtram habens, ſenſum ſuum de ſacrificiis exprimit:

Τίς ὧδε μῶρος καὶ λίαν ἀνειμένος,
Εὕπιστος ἀνδρῶν, ὅστις ἐλπίζει Θεοὺς
Ὀσφῦν ἀσάρκων καὶ χολῆς πυρωμένης,
Ἃ καὶ κυσὶν πεινῶσιν οὐχὶ βρώσιμα,
Χαίρειν ἅπαντας, καὶ γέρας λαχεῖν τόδε;

Quæ ſic reddit interpres,

a S. *Chryſoſt. Homil.* 17. in *Act.* b *Annot.* in *Exod.* 15. 26. c *Pſal.* 50. 13. *Mic.* 6. 7. *Jer.* 6. 20. *Mal.* 1. 10. *Amoſ.* 5. 21. d *Pſal.* 50. 13. e Lib. 2. de *abſtin.* §. 42. f *Comment.* in S. *Marc.* c. 1. p. 195. A g De *ſacrific.* p. 185. h Tom. 1. *Ed. Bened.* p. 624. D i Tom. 4. *Serm.* 3. k *Mor. Neb.* l. 3. c. 46. l Cont. *Jul.* l. 4. p. 124, 125. m *Ad Scapul.* n Ap. *Porphyr.* περὶ ἀποχῆς· l. 2. §. 58.

Quis

Quis gente in hominum tam ſupine eſt credulus,
Aut ſtultus adeo eſt qui Deos exiſtimet,
Seu bilis uſtæ, ſive crudorum oſſium,
Projecta quæ vix tangat eſuriens canis,
Gaudere donis, idque honori ducere,
Facientibuſque gratiam reponere?

Hæc & ejuſdem momenti alia ſecum in animis volviſſe videntur, [a] *Pythagoras, Plato, Porphyrius*, & e gentium Magiſtris alii, qui ſacrificiorum religionem haud adeo magni æſtimarunt. Mirati ſunt potius, unde mos ille triſtis, per orbem terrarem propagatus, omnia brutorum ſanguine fœdandi, primitus dimanarit. Et [b] *Porphyrius* ab animalibus immolandis adeo totus abhorruit, quod integrum caput ſcripſerit, ut ſacrificandi ritum, παράνομον, βλαβερὸν, καὶ ἀνόσιον eſſe demonſtraret. Cum itaque Scripturæ ſimul & rationis voce affirmatum ſit, ſacrificia nullam Deo voluptatem afferre, nec a Deo, ſui ſolius cauſa, præcipi potuiſſe; nos facile perſuaderi patiamur, Deum ideo ſacrificandi ritus inſtituiſſe, ut hujuſmodi cultu (quem uſus ſeculi ferebat) Hebræis impoſito, eos in veri numinis fide ſenſuque retineret, & a ſacris in idolorum honorem offerendis avocaret. Antiquos hac de re ne tantillum dubitaſſe, pateat e [c] *S. Auguſtini* verbis: *de ſacrificiis animalium quis noſtrum neſciat, magis ea perverſo populo congruenter impoſita, quam Deo deſideranti oblata?*

TERTIO: niſi hypotheſi noſtra conceſſa, nulla conſtat ratio, cur Deus tot ſacrificiorum ſpecies, & offerendi ritus tam diſſimiles, inſtituerit. *Abarbanel*, poſtquam ſacrificia nonnulla Deo in ſolidum offerenda; nonnulla inter Deum, ſacerdotes, & ipſos offerentes dividenda; quædam cum oleo; alia ſine oleo; hæc illo, illa modo plane diverſo, paranda & offerenda obſervaſſet; rei tam obſcuræ cogitatione perculſus, in hæc verba tandem erumpit, [d] *utinam mihi ſcire datum eſſet, cur Deus formæ tam diverſæ ſacrificia inſtituerit?* Mens vel tantillum ſobria refugit credere, Deum ſine cauſa graviore, tam varia ſacrificiorum genera, rituſque diſſimiles præcipere voluiſſe. Mihi vero nulla cauſa probabilior occurrit, niſi quod Mundus, ætate Moſis, ingenti ſacrificiorum & rituum varietate ſeipſum oblectaret, & Deus (qua erat indulgentia) cultum ejus Hebræorum moribus & ſtudiis attemperare ſtuderet. Poſtquam enim mos ille Deum donariis & ſacrificiis honorandi paſſim inoleverat, & norma nulla extaret (niſi connatus aliquis decori ſenſus) quæ ſacrificiorum ſpecies aut ritus dirigeret, & pruritentia hominum ingenia intra certos limites coerceret; tam vafro & incerto ingenio fuit Superſtitio, quod homines *hic* pauca vel nulla animalia, eaque multa rituum ſimplicitate ſacrificarent; *alibi* vero, ſacrificiorum ſpecies in immenſum excreſcerent, & operoſa rituum varietate peragerentur. Deus itaque ut rudiores animos grata cultus ſui varietate devinciret, uſitata ſacrificiorum genera & ritus, paulum emendatos, tradidit Iſraelitis, omnium generum ſacrificiis in cultu Dæmonis aſſuetis. Ille ſcilicet id impenſe curavit ſemper, ut illius ſacra multa cum pompa & negotio peracta, facili popello gratiora redderentur. Atque hæc ſacrificiorum tam diſſimilium ratio tantam veritatis ſpeciem præ ſe fert, quod ipſum *Calvinum* in conſenſum traxerit. Nam inquit [e] ille, *ſacrificandi originem a ſanctis Patribus manaſſe non eſt dubium: ſed ex quo totus orbis ad ſuperſtitiones defluxerat,—ritus ipſi fuere degeneres, dum ſibi quiſque novum aliquid excogitat.* ——— *Quoniam* autem *multiplices formæ ſacrificandi a gentibus fuerunt coacervatæ, nullam omnino partem omiſit Deus, in qua ſe utiliter exercerent fideles* ſui: *ſive teſtanda pietas, ſive agendæ gratiæ, ſive adjuvandum precandi ſtudium, ſive quærendæ purgationes, ſive expianda peccata.* Quibus verbis, licet alibi nobis adverſus, aperte fatetur, multiplices ſacrificandi formas, e medio gentium uſu in mores & leges Hebræorum tranſiiſſe. Nec inconſulto: niſi enim variæ ſacrificiorum ſpecies & ritus e gentium uſu in Legem cultumque Judæorum veniſſe cenſeantur, rationem conſenſus inter Judæos & Gentiles, quoad præcipuas ſacrificandi leges & formas, difficulter intelligemus. Quantum Judæorum & Gentilium ſacra congruerent, obvium erit intelligere, modo *Servii* verba cum ſacrificiis in Lege memoratis paululum conferamus: *ſunt autem*, ait [f] ille, *animales hoſtiæ, quæ tantum immolantur, & caro ſacerdotibus proficit.* Hæ ſunt Judæorum שלמים pacifica. *Alibi tantum ſanguinem in aras fundi ſignificat, ut, Sanguinis & ſacri pateras:* ſacrificium hoc ritu oblatum Hebræi אשם & חטא pro

a Vid. *Iamblic.* de *Vit. Pythag.* cap. 24, 27. b Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* L. 4. cap. 14. c Lib. 18. cont. *Fauſt.* cap. 6. Tom. 8. d *Comment.* in Cap. 1. *Levit.* e *Comment.* in *Pentateuch.* p. 255, 256. f Vid. *Serv.* ad *Æneid.* 3. v. 231. *Edit. Pariſ.* & *Grot.* ad *Lev.* 1. 9.

SECT. IV. peccato & delicto dixerint. *Alibi partem corporis oblatam: ut, Extaque salsos porriciam in fluctus:* hic Hebræorum תורה *confessionem* percipimaus. *Alibi victimas integras, ut,*

Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Id עולה *est* vel *holocaustum, nam* עלה *inter alia,* consumere *significat.* Unde vero tanta rituum affinitas inter tam dissitos loco & affectu populos? An inde, quod ethnici ad cultum Judaicum, veluti primum exemplar, se conformarint? Nugæ: nam ab omni probabilitate remotum est maxime, totum pene orbem usitatis cultus sui ritibus nuncium remittere voluisse, ut novæ & exosæ gentis moribus se conformem redderet. Quod itaque Judæi tanta morum sacrorum affinitate Gentilibus jungerentur, id unum in causa fuisse videtur; nempe Deus sacrificandi formis & ritibus illis multifariis, quibus olim cultus Dæmoni deferebatur, se colendum præbuit: partim ut Hebræi non minus grata rituum varietate ad illius, quam olim ad Diaboli cultum allicerentur; partim ut, omnibus sacrorum speciebus sibimetipsi vindicatis, quævis ansa cultus aut dogmatis alicujus idololatrici præscinderetur.

SECT. IV.

Occurritur argumentis quibus pars adversa se tueri solet.

QUANQUAM gentium ruditatem & usum legibus sacrificia postulantibus occasionem dedisse, firmissimis argumentis evicisse videamur; ne tamen Lectoris animus adhuc dubius hæreat, argumenta quæ ab opinionis adversæ patronis afferri possunt, proximo discutiemus.

Arg^m. 1^m. PRIMO itaque, nonnulli forsan hoc nos urgebunt argumento: Scripturæ & Rationi maxime consentaneum est, Deum sacrificia, non cum respectu ad mores gentium, sed Christum & Evangelii mysteria, statuisse. Nempe, ut rudis Hebræorum populus, in oblatis pro peccato victimis, tanquam tot umbris & imaginibus, tenuiores aliquas Christi pro peccatis olim offerendi lineas contemplari possent. Israelitæ splendidam Evangelii faciem adversis oculis intueri non norant: ideoque par erat, ut sub typorum velamine conspicienda proponeretur.

HUIC Objectioni tribus hisce responsis abunde satisfiat:

Diluitur. (1°.) NON facile est fidem habere dicenti, Deum tot sacrificia [eaque, materia, forma, colore, sexu, ætate, offerendi tempore, loco & modo, ab invicem discrepantia] lege statuisse, ut omnia Christi olim offerendi imaginem propheticam exhiberent. [a] *Abarbanelis* opinionem de ingenti sacrificiorum varietate differentis, multo magis cum ratione & veritate conjunctam arbitror: מיני בכל אחד אחת תכלית לתת ראוי זה בזה שאין דעתי הקרבנות כי הנה הצורות וגו' i. e, *Opinio mea hac in re est, quod non debemus unicum finem omnibus sacrificiorum speciebus assignare: nam ex variis formis varii fines oriuntur, & cum formæ sacrificiorum sint diversæ, eorum & fines aut rationes necessario diversæ fuerint.* Hæc citius viro cauto & cordato satisfacient, quam ille qui dixerit, Deum tam varias sacrificiorum species instituisse, ut unum Christi sacrificium, vel aliquod Evangelii mysterium adumbrarent. Apertum est Deum normam aut clavem nullam humano generi concessisse, qua mysteria (si quæ subsint) in iis recondita referare possunt: & cuivis mente liquida videnti clarum est, eos qui sacrificandi ritus omnes mystice explicandi provinciam susceperunt, se parum feliciter expedire.

(2°.) QUANQUAM sacrificia sancita fuerint, præcipue quidem ut Hebræos in gentium mores præcipiti zelo ruituros cohiberent; ea tamen finibus & consiliis altioribus [mysteriis aliquibus adumbrandis] inserviisse, diffiteri non licet. Fines illi duo, diversi sint licet, non sunt ἀσύφαφοι. Nemo itaque inter Antiquos *Justino Martyre* frequentius asserit, Deum sacrificiorum religionem ob seculi morem & populi pervicaciam imposuisse; cum tamen iste Pater aperte dicat, [b] *se ostendere posse,* πάντα τὰ ὑπὸ Μωσέως διαταχθέντα,—τύπους καὶ σύμβολα καὶ καταγγελίας τῶν τῷ Χριστῷ γίνεσθαι μελλόντων, *omnia a Mose ordinata,—figuras & notas & denunciationes esse eorum quæ Christo eventura erant.* Et sane in eo elucet summa Dei sapientia, quod ritus Legis ita præscripserit & ordinaverit, ut non tantum Oeconomiæ Legali, sed & Evangelicæ, deservirent.

a *Comment.* in *Levit.* c. 1. b *Dialog.* cum *Tryph. Jud.* pag. 222. *f*

(3°.) VERI-

(3°.) VERISIMILE eſt ea ſacrificia myſterii aliquid, ethnici vel Evangelici continuiſſe, quæ circumſtantiis quibuſdam emphaticis & a gentium aliarum uſu diſcrepantibus peragi debuerunt. Ut ſenſum meum hac in re majore cum perſpicuitate & auctoritate promam, liceat mihi verba *Cyrilli Alexandrini* mutuari. "*Tanto ſtupore, pervicacia, & levitate laborabant Iſraelitæ veteres, ut cum Moſes — in monte verſaretur, ad defectionem converſi ſint, & vitulo divinos honores auſi ſint tribuere.*——*Cum autem adeo infirmam & in pejora præcipitem mentem haberent, quo pacto diſciplinam Evangelicam ſuſciperent, & loco victimæ animalis, cultum intellectualem Deo conſecrarent? Conceſſum eſt igitur immolare oves, boves, hircos, turtures, & columbas.* Αλλ' ἐστὶν ἰδεῖν καὶ τῦ παντὸς ἀξιῶσαι θαύματος τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ τὸ ἓν γε δὴ τύτοις ἔντεχνον, &c. *Sed videnda eſt & admiratione omni proſequenda, divina Oeconomia, & his in rebus artificium plane ſingulare: cum enim ſacrificare permitteret (propterea quod hoc in Ægypto facere ſoliti eſſent) ac veluti pedetentim ad perfectionem eveheret; ſacrificandi modos adumbrabat,* ὐ κατά γε τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς, ἀλλ' ὅπως ἐσκθυασμένως ἐντέχνως τε καὶ σοφῶς, ὡς καὶ νοερᾶς λατρείας ὠδίνειν ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ μόρφωσιν. *non eo ritu quo ſoliti erant, ſed tam ſolerter & ſapienter præparatos, ut in ſeipſis cultus ſpiritualis formam quaſi parturirent. Cujuſmodi nimirum eſt iſtud: immolatus eſt agnus in Ægypto, Iſraelitis utique Paſchatis feſtum peragentibus. Immolatus eſt autem non temere, ſed conſilio ſingulari: — aſſumebatur enim decima primi menſis: immolabatur autem quarta decima ſub veſperam ad lucernas. Convivarum porro habitus a Lege præſcriptus erat.* Sic enim, *inquit*, comedetis eum: ſint renes veſtri accincti, & calceamenta in pedibus veſtris, &c. Καὶ ἐφ' ἑκάστῃ τῶν θυσιῶν τρόπός τις ἦν ὐκ ἀτέχνως διατεταγμένος, ἀλλά τι τῶν ἀπορρήτων ἐφ' ἑαυτῷ γεγραμμένον ἔχων· *Et in ſingulis ſacrificiis peculiaris cuique ritus erat, non temere conſtitutus, ſed arcani aliquid in ſeipſo inſcriptum habens.* Quod hic S. *Cyrillus* de Paſchate & aliis ſacrificiis aſſerit, de Expiationis feſto merito pronunciemus. Quamvis enim feſtum illud, & ſacrificia ei feſto propria inſtituta fuerint, ut Deus ad populi morem & ingenium humile Seipſum accommodaret; ritibus adeo peculiaribus & a gentium uſu tam remotis agi debuit, ut Iſraelitæ proculdubio, quibus oculi purgatiores, aliquid arcani Meſſiam ſpectantis, in illius feſti ritibus facile perciperent; quanquam vulgus forte ſibi unice placeret in ipſo feſto, & ritibus ejus multa cum ſolennitate & negotio peragendis.

SECT. IV.

SECUNDO: nonnemo forte jam dictis adverſabitur, quod Iſraelitæ tot Scripturæ locis, expreſſam præcepti formam gerentibus, ad ſacra Deo facienda devincti fuerint. Nam inde liquido pateat, ſacrificia Deo grata fuiſſe, nec permiſſa tantum ſed præcepta. Nec his obſtat quod Deus in ſcriptis præcipue propheticis, Se pretium pene nullum ſacrificiis ſtatuere, eaque minime requirere, tam aperte declaraverit: hoc enim non inde profectum eſt, quod hujuſmodi officia meræ eſſent ἐθελοθρησκείαι, nulloque præcepto niterentur; ſed quod Judæi primam præcepti illius intentionem [veram in Deum pietatem] nil penſi haberent, ſed religionis ſuæ proram & puppim (quod aiunt) in ſacris offerendis, & exterioribus hujuſmodi collocarent. Arg^m. 2^m.

HAUD gravatim agnoſco, plurima nobis occurrere Scripturæ loca, ſacrificiorum cultum Deo tribuere præcipientia. Deus autem ſacrificia, verbis legum ſpeciem ferentibus, in cultum ſuum recepiſſe credatur; ne Iſraelitæ nullis cultus externi formis adſtricti, varias in partes abirent, aut illum ſacrificii honorem Diabolo darent, quem Deo ipſi parum gratum futurum e legum ſuarum formis intelligerent. Cum primum enim gentis illius ætas paulo provectior, & pietas in Dei veri cultu magis confirmata paterentur, ut Deus mentem ſenſumque ſuum de ſacrificio clarius aperiret; multis in locis indicat, ſacrificia ſe nullius habere, Eumque ſacrificiorum ritus in cultus ſui canones accepiſſe, non quod ſibi grati eſſent, ſed Iſraelitis; qui forte ſeculi moribus occæcati, religionem omnem e rebus perituram crederent, modo Deus ſacrificandi ritum abrogaſſet. Adeo ut loca illa omnia quæ ſacrificandi munus inſtituere videntur, *Amoſi* [b] verbis, per ironiam forte dictis, ſerio interpretemur: *afferte victimas veſtras quovis mane, — ſacrificate ſacrificium laudis, & voluntarias oblationes promulgate*; כי כן אהבתם *ſic enim* facere *voluiſtis, o domus Iſrael.* Quaſi dixiſſet Deus, "bene novi, vos de ſacrificiorum dignitate pretioque miram opinionem imbibiſſe, & "altare ſacrificiis multifariis onerare vobis in morem maxime gratum abiiſſe. More "itaque, per me licet, veſtro utamini, & ſacrificia ἱλαστικὰ & εὐχαριστικὰ, ſtata ſimul "& voluntaria (*[c] ſic enim dilexiſtis*) immolare pergatis. Sacrificandi leges hoc ſenſu capiendas, & ea de cauſa traditas eſſe, e [d] *Pſalmiſtæ* verbis (ab Interpretum vulgo per- Solvitur.

a Lib. 9. contr. *Julian.* p. 308. B b *Amoſ.* 4. 4, 5. c *Chald.* in loc. d *Pſal.* 50. 8.

SECT. IV. peram intellectis) facile colligendum est: לא על זבחיך אוכיחך ועולתיך לנגדי תמיד Quæ ad verbum ita sonant, *non super sacrificia tua te arguam, & holocausta tua coram me jugiter.* Hoc est, "Me quidem sacrificiis tuis spontaneis colere soles, cujusvis etiam "diei victimis offerendis diligenter incumbis, & officiis hisce te magnam apud me gra- "tiam initurum sentis. At longe aliter sentis atque res est: nam hoc tantum frigidæ "mercedis a meipso reportabis, quod propter sacrificia tua te non reprehendam. Hanc "sacrificandi consuetudinem nec laudi vertam nec vitio. Feram equidem in præsens "hæc, & te moribus tibiipsi gratis frui patiar: nondum enim pueritia tua egressus es, "nec ætatem rebus majoribus aptam & idoneam attigisti. Hunc loci sensum sic *Erasmum* alicubi probasse memini: *cum stomacho loqui videtur, sacrificia velut invitus approbans; neque conferens id quod factum, cum iis quæ pia sunt, sed cum iis quæ scelerata.* Si hæc omnia non inique perpendantur, promptum erit, Mosem & Prophetas, in speciem circa sacrificia dissidentes conciliare. Cum enim Deus sacrificia parvi æstimarit, eaque *velut invitus*, & ad populi tantum imbecillitatem descendens, instituerit; præcepta de sacrificiis διδόμενα μὴ διδόμενα, & Deus sacrificia permisisse magis quam præcepisse, jure censeatur.

Arg^m. 3^m. TERTIO: nihil dubius sum, non paucos hic ex adverso dicturos, Patres ante-diluvianos, eorumque posteros, Deum sacrificiorum oblatione venerari solitos. Ideoque rationi convenit, ut sacrificia non *Gentium ruditati*, sed Patriarcharum antiquiorum pietati, principia sua debuisse, & ut Moses sacrificandi ritus emendasse potius, iisque Judæos arctius devinxisse, quam (ob seculi mores) instituisse, censeatur.

Enervatur. RESP. Nemo, cui sanum sinciput, inficiari potest, viros pietate claros, a prima usque rerum origine, sacrificandi ritus exercuisse, eosque principium suum a *Gentium ruditate* minime petiisse. Cum itaque Patres antiqui sacrorum oblationem gentium mori & *ruditati* tribuunt, hoc unum intendunt illi: nempe, sub Mosis tempora, sacrificandi morem ubique gentium obtinuisse, eumque Israelitas tam arcte tenuisse, quod iis certum fixumque esset, Diabolum sacris oblatis honorare, si Deus hujusmodi cultum ferre recusasset. Deus itaque ut huic malo ingruenti remedium quæreret, sacrificiorum species, ritus, locum, tempus, alia, lege lata determinavit, & sacra omnia, ad ipsius honorem, & Legis suæ præscriptum celebrari jussit. Ideoque sacrificia primum sub Patriarchis usum & originem, sub Mose vero sanctionem & impositionem primam, inveniisse putentur. Hæc a [a] *Grajari* verbis lucis haud parum fœnerari possunt: sacrificia *quæ Diis falsis oblaturi essent* Israelitæ, *Sibi* mactari & *offerri jussit* Deus: & *de his mactationibus leges sanxit, modumque præscripsit: & hoc (ut Sancti* Patres *aiunt) eorum duritia coactus. Nam nisi adeo duros & protervos eos reperisset, & ad idololatriam pronos; hæc omnia pro libito facienda, sicut in lege naturæ, reliquisset, & ubique sacrificia offerre liberum esset, sicut olim Patribus fuerat.*

Arg^m. 4^m. QUARTO: nonnulli forsan & hoc nobis opponent argumentum: cuivis in Scriptura vel mediocriter versato notum est; Deum in sacrificiis [b] *odorem suavitatis* odoratum fuisse, Patres etiam, diu ante Legem scriptam vel idololatriam perpetratam, cultum Deo pergratum sacrificandi ritu præstitisse. Verisimile est itaque sacrificiorum rationem, a populi propensione ad idololatriam arcessitam, non principalem fuisse sed accessoriam; & Deum non minus Israelitis, quam Patriarchis, victimas offerendi munus imponere voluisse, licet in idololatriam non incidissent.

Solvitur. FATENDUM est quidem, Deum simpliciores mundi nascentis incolas tam indulgenter habuisse, quod hujusmodi munera, tanquam animi devoti documenta, libens acciperet, & eorum pietatem, hoc ritu testatam, honore & mercede non exigua remuneraret. At sacrificia, per se spectata, Deo minime grata fuisse patet, quod finibus arctis adeo sacrificia circumscripserit, ut religionem illam magis inhibuisse quam instituisse videatur. Nam, observante [c] *Chrysostomo*, [ὁ Θεὸς] τῷ μὴ λατρείαν εἰς θυσίας, τὰς δὲ θυσίας εἰς τόπον, τὸν δὲ τόπον εἰς καιρὸν, τὸν δὲ καιρὸν εἰς μίαν πόλιν συναγαγὼν, αὐτῷ πάλιν ἐκείνην τὴν πόλιν κατέσκαψε· Deus *cultum ad victimas, victimas ad* certum *locum, locum ad tempus, tempus ad unam civitatem redigens, rursus hanc unam civitatem subvertit.* — Unde, inquit, *vel vehementer tardis clarum & perspicuum est, quod Deus* θυσίας ὑποτρέψας, πάλιν ἀπήγαγεν, sacrificia concedens, rursus eripuerit. Hæc autem argumento sunt, hujusmodi sacrificia Deo minime grata fuisse, sed permissa tantum, ut Hebræorum populo συγκαταβαίνῃ, eosque a sacris Diabolo faciendis avoca-

a *Comment.* in *Mich.* 6. fol. 174. b *Genes.* 8. 21. *Levit.* 1. 13. c *Homil.* 4. adv. *Jud.* p. 462. *Ed. Ben.* T. 1. p. 625.

ret.

ret. Si enim ſacrificia Deo quid grati continuiſſent, minime probabile eſt, eum ſacrificandi facultatem unius regionis aut civitatis cancellis conſtringere, vel ſacrificia ad certas animalium ſpecies, & unum genus hominum, Judæorum nempe, determinare voluiſſe; ſed ſacra, quovis in loco, de quovis animalium genere, & ab omni gente, ſibi fieri voluit. Patriarcharum ſacrificia quod attinet, nihil ex iis in cauſæ meæ præjudicium deduci poteſt: ſtatim enim (ſi locus rationi detur) oſtenſurus ſum, ea non e præcepto aliquo divinitus accepto, ſed ævi priſci ſimplicitate, & voluntaria Patrum eorum pietate profluxiſſe. CAP. II. SECT. I.

CAP. II.

Sacrificia materialiter ſpectata, eidem origini tribuenda.

JUDÆORUM ſacrificia, *formaliter* ſpectata, gentium ruditati & moris inoliti pertinaciæ ſanctionem ſuam debuiſſe, tam clare probaſſe videar, quod hac de re nullus ultra ſit contentioni locus. Eo me jam ducit præſcripta methodus, ut probem ſacrificia, *materialiter* ſpectata, ad eandem originem [gentium antiquiorum uſum] referenda. Cum autem Sacrificiorum materia duplex eſſet, nempe res animatæ [boves, oves, & capræ] res etiam inanimatæ [panis, vinum, ſal, aliaque menſis adhiberi ſolita] conſultum duxi de utraque materia ſingulatim dicere. Multi quidem ſermonis ſunt iſta, ipſe vero in verba quam potero pauciſſima rem totam conferam.

SECT. I.

De Sacrificiorum materia animata, bove, ove, & capra.

RES animatæ quibus aditus ad Altare concedebantur, textus [a] illius ambitu continentur, *homo qui obtulerit e vobis hoſtiam Domino, de pecoribus,* מן הבקר ומן הצאן id eſt, *de bobus, & ex ovibus, & ex capris, ſumet eam:* nam vox illa הצאן ſenſus ſui latitudine, oves & capras continet. Ethnici ſingulas pene rerum & animalium ſpecies altari conſecrabant, & quicquid ſibiipſis uſui eſſet, Diis etiam gratum & honori futurum exiſtimabant: Judæis non licuit eſſe tam ſolutis, cum oblationes eorum legum cancelli intra certas animalium ſpecies coercerent. Quantum autem animi mei conjectura colligere valeo, Deus has ſolas animalium ſpecies altari ſuo, tribus de cauſis, admoveri voluit.

PRIMO: veriſimile eſt, Gentes pleraſque, Moſe vetuſtiores, hæc imprimis animalia in ſacris eorum uſurpaſſe. Quamvis enim gentium ſacrificia per omnes animantium familias incaute quandoque vagarentur, (nam Soli equos, Marti lupos, Priapo aſinos, Dianæ cervas, Cereri ſues, Hecati canes, immolarunt) obſervare tamen licet, ethnicos, plerunque & eorum Diis pleriſque, boves, oves, & capras obtuliſſe. Nam a [b] *Juliano* (de variis hoſtiarum generibus agente) memoriæ proditum eſt, Græcos, Romanos, alios, equos, canes, & feras alias nonnullas, ἔν ποι τελεστικαῖς θυσίαις, *in myſticis quibuſdam ſacris,*—ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἢ δίς, *ſemel biſve quotannis* immolaſſe: boves autem, oves, & capras, ἐν ταῖς τιμητικαῖς, *in ſacris honorariis* & quotidianis locum habuiſſe. Proinde [c] *Achilles Homericus*, hæc tria ſacrificiorum genera in unum quaſi faſcem congerens, petit, an Apollo, qui Græcis peſtem immiſiſſe credebatur, iis propter neglecta vota ſuccenſeat; an *hecatomben* (id eſt, ſacrificium centum boum) vel agnorum perfectarumque caprarum nidorem aſſequutus, peſtem ab iis ſit depulſurus. Verba ſunt,

Εἴ τ' ἄρ' ὅγ' εὐχωλῆς ὀπιμέμφεται, εἴθ' ἑκατόμβης,
Αἴ κέν πως ἀρνῶν κνίσης, αἰγῶν τε τελείων
Βούλεται ἀντιάσας ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι·
Sive ille ob votum accuſat, ſive ob hecatomben.
Si forte agnorum nidorem caprarumque lectarum
Adeptus, vult a nobis peſtem propulſare.

a *Levit.* 1. 2. b *Orat.* 5. p. 176. D c *Iliad.* α'. v. 66.

SECT. I. Cum itaque Gentes antiquæ Diis ſuis, tribus hiſce præcipue ſpeciebus animalium, facere ſolerent; vero diſſimile non eſt, Deum ideo ſpecies eas altari ſuo reſervaſſe, ut illius inſtituta ſeculi moribus apte reſponderent, & ipſe jus in ea præcipue animalia ſibi vindicaret, quæ Diabolus ſibi ſacrilegus arripuiſſet.

SECUNDO: veriſimile eſt, antiquiores Mundi patres [Noachum, Abrahamum, alios] cum victimis offerendis incumberent, has ſolas animantium ſpecies obtuliſſe. Nam a Moſe relatum extat, [a] Noachum de animalibus ſolummodo mundis Domino ſacrificium obtuliſſe: & [b] Abrahamum, cum ſacrum facturus eſſet, buculam, capram, & arietem, huic uſui deſtinaſſe. Cum enim plerique homines ea animalia præ cæteris æſtimarent, eaque menſis eorum frequentins adhiberent; Ratio ſuaſiſſe videatur, ut ea Deo offerrent homines, quæ ipſi maximo in pretio habuerunt. Nec facile dubitari poteſt, quin Gentiles hæc inprimis animalia ſacrificandi morem, a primis uſque generis humani patribus, traditione perpetua propagatum derivarint. Cum primum autem a Dei veri cultu deflecterent, una cum Summo rerum Domino Deos novos adorantes, novas & apocryphas victimarum ſpecies, Diis ſuis novis proprias & peculiares, ſacrificiis antiquitus uſitatis addiderunt: ut ſcilicet ipſo quod parabant ſacrificio, tanquam ſigno edito, ſe Soli, Dianæ, Priapo, vel hujuſmodi novo & fictitio numini, ſacrum facere teſtarentur. Cum autem καιρὸς διορθώσεως jam adeſſet, & Deus Iſraelitas ad mores & ritus Majorum (a quibus longe receſſerant) redigere ſtuderet; ſacra pleraque noviter excogitata ab altaribus Ejus amandavit, & populum ad ſacrificia Patrum uſu recepta [nempe boves, oves, & capras] revocavit; ut diſcerent una cum novis ethnicorum ſacrificiis, novos quos aſciverant Deos rejicere, & ad ethnicos ablegare.

TERTIO: boves, oves, & capræ, præter cæteras animalium ſpecies, altari aptæ & accommodatæ fuiſſe videantur. Nam (1°.) Hæc animalia præſto ſemper erant, & pari facilitate menſis & altaribus afferebantur. Nil opus erat, ut ad mare vel ſylvam curreret, qui Deum ove vel bove donare ſtatuiſſet. *Julianus* itaque, cauſam redditurus, cur oves & boves, non autem piſces, altari dedicarent; inter alia, [c] inquit, μήτε ἡμῖν εἶπν ἀγέλαι, καθάπερ τροφάτων καὶ βοῶν, οὕτω καὶ τῶν ἰχθύων· *Neque adſunt nobis, ut boum & ovium, ita & piſcium greges.* Ταῦτα μὲν γὰρ ὑφ' ἡμῶν βοηθούμενα τὰ ζῶα, καὶ πληθύνοντα, &c. *Hæc enim animantia, cum a nobis adjuventur, & ope noſtra fœtificent, ſemper adſunt, & merito; cum ad alios vitæ uſus, tum ad honores Deorum, nobis commoditatem afferant.* (2°.) Oves, boves, & capræ, primas olim inter animalia munda tenuiſſe cenſcantur. Hoc facile credet, quiſquis cum animo ſuo reputabit, quam numeroſos olim horum animalium greges alerent homines, & quam frequenter olim ea menſis & ſacris eorum adhiberent. Æqui vero & decori ratio poſtulavit, ut quæ maxime in pretio erant, ea Summo Numini conſecrarent. (3°.) Animalia illa utpote menſis frequentius impoſita, præcipuo ſacrificiorum fini & intentioni maxime deſerviebant. Nam Veteres eo præcipue conſilio ſacrificandi ritum uſurparunt, ut fœdus cum Deo inirent aut ſancte confirmarent, ut etiam pios ſuos in Deum affectus indicarent, Eoque familiariter, & quaſi convivæ vel amici ritu uterentur. Cum enim rem divinam facerent, & altare (Dei locum habens) animalis oblati partem aliquam conſumpſiſſet & quaſi comediſſet; e reſiduis ſacrificii partibus epulum de more ſtruebant, & eo ritu cum altari, adeoque Deo ipſo, participare & convivari credebantur. [d] *Julianus* itaque, de *ſacris* quæ vocat *honorariis*, agens, ἐφ' ὧν, inquit, μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπέζης Θεοῖς· *Per quæ ſola, communes cum Diis vel menſas habere poſſumus.* Ex his apparet, oves, boves, & capras, huic ſacrificiorum fini felicius inſervire potuiſſe, quod menſis olim frequentius apponerentur, adeoque ſacrificio epuloque ſacrificali maxime convenire crederentur. Modo Veteres, equos, camelos, aut aſinos immolaſſent; vix ullus epulo ſacrificali locus ſuperfuiſſet, quod horum animalium carnes nauſeam pleriſque moveant, & ab elegantiorum menſis arceantur.

a *Gen.* 8. 20. b *Gen.* 15. 9. c *Orat.* jam laud. p. 177. A d Ub. ſupr. p. 176. D

SECT.

SECT. II.

SECT. II.

De materia ſacrificiorum inanimatâ, Pane, Vino, & Sale.

SI a ſacrificiorum materia animata, ad inanimatam tranſeamus, obvium erit obſervare, Judæos non tantum pauciores *animalium*, ſed & *rerum* ſpecies, quam Gentiles obtuliſſe. Nam e rituum ethnicorum hiſtoria liquidum eſt, eos numina ſua, melle, lacte, foliis, herbis, aliiſque, donare ſolitos; quorum ne vel umbram aliquam in Judæorum Rituali percipere poſſimus. Quamvis autem ethnici ſacra tam anomala, & a Judæorum ritibus averſa, fecerint; certum eſt eos in ſacro, panis, vini, & ſalis, uſu peramice conſpiraſſe. Et a me non difficulter obtineo ut cenſeam, Deum hæc tria ea præcipue de cauſa, qua boves, oves, & capras, in cultum ſuum recepiſſe; quod ſcilicet eorum in ſacris uſus more paſſim obtinente probatus eſſet, eaque ſacrificiis arcta neceſſitudine conjuncta crederentur. Ne videar autem huic ſententiæ aſſenſum præcipitem præbuiſſe, ſermo breviuſculus de tribus illis oblationibus, aut oblationum partibus inſtituendus eſt.

A PANE ordiamur, quem Lex ſpecialiter *Mincham* vocat. Panis autem ille, quocunque modo coctus aut conditus eſſet, [a] e ſimila, i. e. farina tritici puriſſima, fieri debuit. Placentæ ex hujuſmodi ſimila, confectæ, חלות Hebræis, a Lxx & [b] *Joſepho* ἄρτοι, appellantur. Variis autem rationibus adductus, hujuſmodi oblationem e gentium antiquiorum moribus in Hebræorum leges & ritus tranſlatam arbitror. De panis oblatione.

(1°.) DEUS omnia panum genera ſibi offerri juſſit, quæ ſeculis antiquioribus, in uſu verſabantur. Hoc e *Levitici* ſecundo clarum eſt, ubi de pane ſacrificali, in clibano, ſartagine, & craticula, cocto; de pane azymo, de placenta oleo temperata, de placenta oleo non ſubacta ſed lita, mentio facta eſt. Memorat etiam caput 29. *Exodi*, collyrides in ſartagine frixas, & ſuper craticulam coctas, רקיק [c] etiam vel placentam tenuem, oleo cum aliis rebus delicioſis temperatam. Alia jam tacite prætereo panum & placentarum genera, cuivis in Dei legibus cum cura verſato nota & manifeſta. Quid autem Lex Moſaica panes modis tam variis tamque delicatis paratos Deo ſacrari poſtularet, niſi quod ethnici (Numinibus ut placerent quæ ferebant munera) varias, eaſque in deliciis habitas, placentarum ſpecies offerre ſolerent; adeoque Deo viſum eſſet, harum omnium oblatione populi ſui pietatem & cultum exercere? Occurrunt enim, apud *Homerum*, *Ariſtophanem*, & eorum *Scholiaſtas*, varia placentarum genera [μελιτῶτα, ἐγχάρα, πόπονα, ἐλοχύται πλακόεντα] in ſacris ethnicis uſu frequente trita: [d] habebant etiam ethnici γελάνης, Diis omnibus communes; ἀμφίφωνας, Dianæ proprias; & ὀβελίας, Baccho ſacras; nempe, ut panum quos ferebant ſaporem Deorum ſuorum palatis attemperarent, & hac ratione ſe in Deorum ſuorum affectus inſinuarent. Sat ſcio, [e] *Steuchum Eugubinum* & alios exiſtimare, Gentiles ſacris literis edoctos, tam varia & delicata panum genera Diis ſuis obtuliſſe. At magis ex vero eſſe videtur, hujuſmodi oblationes in antiquiorum gentium ceremoniis locum inveniſſe, eaſque Deum (paululum correctas & emendatas) in cultum ſuum recepiſſe; ut illius inſtituta ad populi modulum accommodaret, eoſque grata ſacrorum varietate demulceret. Alias enim, quid Deus lagana, collyrides, cruſtula, aliaque pueris dari ſolita, ſibi dari poſtularet?

(2°.) NON ſine probabili ratione creditur, Noachum primum, *Minchæ* loco panem obtuliſſe. Noachum enim ab Antiquis Ogygem dictum fuiſſe, apud eruditos dubitationem non habet. Ogyges autem e ſententia [f] *Jacobi Bolducii* nomen corruptum eſt pro Hebræo עוגעשה *Ghoghoſe*, quod inter gentes antiquiores ſenſim in אוגי *Ogoge* degeneravit. Hoc autem vocabulum, ait ille, *factor* aut *ſacrificator placentæ vel panis ſubcineritii interpretatur. Componitur enim ex nomine* עג quod panem, *&* עשה *quod* facere, *&* *plerunque* ſacrificare *denotat.* Hanc conjecturam ſic Vir doctiſſimus paululum emendandam cenſuit: *potius ex* Ogy, *&* *per reduplicationem* Ogygi, *fit* Ogyges, *id eſt*, *panis ſubcineritii in uſus ſacros aptator.* Hæc etymologia veriſimilis habeatur, ſi præſertim quid veri habeat quod [g] *Saidus Batricides*, e Veterum traditione, de Noacho literis conſignavit; nempe quod morti vicinus Semum juſſerit, ut, accepto ſecum Mel-

a *Levit.* 2. 1. b *Antiq.* lib. 3. cap. 9. p. 122. 25 c *Levit.* 7. 12. d Vid. *Bolduc. Og. Chriſtian.* L. 1. c. 20. p. 89. e *Comment.* in *Levit.* 7. 12. f Lib. 1. de *Ogg. Chriſt.* cap. 13. pag. 56. g *Annal.* pag. 45.

SECT. II. chisedeco, se ad locum Adæ sepulturæ destinatum conferret, & Melchisedeco præciperet, *ne offerat illic oblationes alias præter panem & vinum quæ Deo offerenda sunt.* Huc facit etiam, quod Poetarum Janus (Hebræorum Noah) maxime far ad usus sacros inveniisse dicatur. Si itaque Noah panis in sacris usum primus instituerit, non difficile est credere, gentes, parentis hujusce communis exemplo doctas, panes ante tempora Mosis obtulisse, & Mosem oblationem Minchæ non tam præcepisse quam emendasse, & nova sanctione confirmasse. Sed piget obscurioribus hisce diutius immorari.

(3°.) CAPITE præcedente non jejune probasse videar, gentes Mose priores Deum victimis ex animalium ordine sumptis placare solitas; & morem illum leges de animalibus Deo sacrandis instituendi causam extitisse. Rationis itaque paritas opinari suadet, gentes oblationibus e terræ frugibus [similа, spicarum primitiis, aut pane] factis, Deum ante Mosis tempora propitiasse. Cum enim fruges ad usum vitæ plusquam oves & boves conferrent, & homines utraque Dei benignitati deberent; proculdubio Ratio suasit, ut homines non minus panem aut similam, quam ovem aut bovem, in bonitatis divinæ & gratitudinis propriæ testimonium sacrificarent.

Objectioni. HIC forte non nemo regeret, opinioni meæ nihil firmitatis e jam dictis accessurum. Cum enim Oblatio panis, Noacho, vel aliis Ecclesiæ veteris Antistitibus ascribi debeat; ipse veritati simul & oblationis illius honori pessime consuluisse videar, qui eam *a gentium ruditate principium habuisse*, & e fonte tam impuro in Dei cultum fluxisse, toties asseruerim.

Satisfit. SED in facili responsio: cum enim, S. *Chrysostomi* ductum observans, oblationes Lege præscriptas a gentium ruditate natales accepisse dixerim; non is mihi sensus ascribendus est, quasi Gentes a Deo alienæ ritus omnes Lege postea sancitos excogitarint, vel quasi sacra quædam e rudi Gentilismo desumpta crederem, cum correctricem Dei manum nondum subiissent. Hæc sola (ne quis erret) mihi mens est atque animus: e ritibus lege Mosaica præscriptis, nonnullos Ecclesiæ ante-Mosaicæ patres excogitarunt, alios gentium exterarum ingenia pepererunt, omnes autem ævi prisci ruditati morisve pertinaciæ sanctionem & institutionem suam debuere. Quamvis itaque Noachus panis oblationem primus induxisse putetur, gentium ruditati non injuria tribuenda est; quod Deus hujusmodi oblationem nunquam instituisset, nec populum legibus eo spectantibus oneravisset, nisi quod, iis temporibus, ubique gentium in pietatis partem, & morem radicibus altis defixum, abiisset. Sed ad rem institutam redeo.

Vini. SECUNDO: verisimile habeo, Deum vinum libaminis e mediis gentium moribus & ceremoniis accepisse, & institutis Ejus inseruisse. Qui Mosis codicem primoribus labris attigit, probe novit, vinum in sacris oblationibus partem & locum haud obscurum habuisse. Cum enim sacrificium convivii cujusdam analogiam haberet, Lege sæpe curatum est, ut Altare [mensa Domini] non tantum carne & pane, sed & potu, instrueretur. [a] In quovis itaque sacrificio, cruento vel incruento, hilastico vel eucharistico, vinum offerri postulavit. Ex eo Legis instituto factum est, quod *Maimonides*, cum observasset Deum leges plerumque gentium moribus adversas tradere, hæc tandem verba [b] proferat; *de oblatione vini perplexus sum in hodiernum usque diem, cur illud offerri voluerit* Deus: *nam idololatræ quoque illud offerre solent.* Ut itaque *Maimonidi* laboranti suppetias, & veritati obscutiori lucem, feram; dicendum censeo, Deum vinum sibi offerri voluisse, partim forte quod Patriarchæ (post usum vini repertum) ad oblationem illam exemplis eorum præivissent; præcipue vero quod pleræque gentes vino libato sacra facerent, & Israelitæ gentium moribus, affectibus nulla furca expellendis, adhærerent. Eo animus inclinat, hisce ductus argumentis:

PRIMO: certum est, vinum in sacrificiis offerendi morem, inter Gentes, a remotissima rerum ethnicarum memoria viguisse. Frequens enim in antiquissimis ethnicismi monimentis de vino in idolorum honorem effuso nobis occurrit sermo. Imo vero Moses, sub prima Legis latæ tempora, de Diis gentium, tanquam vino non raro perfusis loquitur; *Deut.* 32. 38. *Ubi Dii eorum, qui adipem sacrificiorum eorum comedebant, & bibebant vinum libaminis eorum?* Nihil itaque ab Historiæ fide dissentiens affirmarem, si vini oblationem Lege antiquiorem, eamque Deum (ne Superstitioni locus esset) a gentium sacris ad sua transtulisse dicerem.

SECUNDO: Leges oblationem vini spectantes tam curate sancivit Summus Legislator, ut evidens sit, eum superstitioni gentium occurrere, ritum illum temporis lapsu

a *Num.* 15. 5, 7, 10, 11. b *Mor. Neb.* P. 3. c. 46. fol. 174. col. 2.

depra-

depravatum emendare, & ad ſimplicitatem primævam revocare ſtuduiſſe. Nam (1°.) Gentibus exteris in uſu erat, ut vini parte aliqua Numini libata, partem reſiduam inter ſacrificantes ebibendam diſtribuerent. Hoc vinum ab Hebræis יין גוים *vinum Gentium*, [a] Græcis οἶνος σπονδῶν *vinum libaminum* dicebatur. At apud Hebræos res ſacræ modo plane diverſo procuratæ ſunt: omnibus enim qui ſacris aderant, hoſtiæ quidem pars aliqua ad convivandum ſæpe tradebatur: at vinum, quantum quantum erat, in ſacrificium effundebatur. Sacerdotes aut ſacrificantes vini alicujus libati vel oblati participes fuiſſe, nuſquam (quod ipſe ſciam) in Scriptura vel Hebræorum monumentis, legitur. Pro ſententia contraria contendit [b] *Fortunatus Schaccus*, ſed argumentis (ſi quid ipſe judico) debilibus & facile refellendis. (2°.) In aliquibus gentium profanarum ſacris, vinum nullum adhibebatur. Nam Cereri vinum minime libari debuiſſe, e *Plauti* verbis in *Aulularia* ſatis intelligitur: *Act.* 2. *Scen.* 6. SECT. II.

Cererine, Strobile, has facturi nuptias?
Qui? — quia temeti nihil allatum intellego.

Deus autem, ne frumenti ſolius præſes & auctor haberetur, vinum in quovis ſibi oblato ſacrificio libari voluit. (3°.) Gentes profanæ non tantum vino mero, ſed & melle, lacte, mulſo, vino mixto (mitto alia) libaminis loco frequenter utebantur. Nam idololatræ, apud [c] Jeſaiam memorati, ממסך κέρασμα, *mixtum* quiddam, τῷ *Meni* effudiſſe dicuntur. Et, *Hieronymo* [d] referente, erat *in cunctis urbibus, & maxime in Ægypto & Alexandria, vetus conſuetudo; ut ultimo die anni — ponant menſam refertam varii generis epulis, & poculum mulſo miſtum*, &c. At [e] lege ſacra ſtatutum erat, ut vinum tantum purum & generoſum in Dei ſacrificium effunderetur. His aliiſque circumſtantiis probabile factum eſt, Diabolum vini oblationem (inter alios ritus antiquitus uſitatos) pro libitu ſuo adulteraſſe, & ad uſum ſuum accommodaſſe; Deum autem hunc ritum, inter alios, ab adhærente ſuperſtitione purgaſſe, eumque non tam inſtituiſſe quam emendaſſe, & ad uſum primævum reduxiſſe.

TERTIO: hinc etiam credibilius evadat, ethnicos ante Moſis tempora, Deos ſuos libato vino coluiſſe, quod eos omnibus aliis rerum & animalium generibus oblatis honorare ſolerent. Nam ſeculo illo, Martem virtutis bellicæ, doctrinæ Minervam, ſapientiæ Mercurium, frumenti Cererem, vini Bacchum largitorem; alium etiam gregis, alium vineæ præſidem nominabant: hoc etiam in animos inducebant, ſe rerum omnium proventum uberem habituros, ſi Deos illos bonorum omnium datores, munuſculo aliquo, ex agro, vinea, vel grege petito demererent. Ratio itaque poſtulat ut credatur, idololatras antiquiores non minus vinum quam frumentum, aliaque vitæ commoda, Diis eorum fictitiis offerre voluiſſe; ut benignitatem eorum mentitam agnoſcerent, eoſque vineis & agris ſuis propitios redderent. Nec minus Rationi conſentit, Deum mature præcepiſſe, ut Ei ſoli vini libati honorem exhiberent Iſraelitæ, ut eos a ſeculi ſuperſtitione retraheret, Eumque ſolum bonorum omnium auctorem grati agnoſcerent & celebrarent.

QUARTO: ipſa Scriptura conjecturæ probabili locum facit, Ægyptios vinum mixtum, ante Moſis ætatem, libare ſolitos: nempe loco [f] illo celebri, *qui ponitis menſam* לגד *turmæ illi, & impletis* ממסך למני τῷ *Meni libamen*. Nam voce *Meni* (ut alias conjecturas omiſſas faciam) Heroem Ægyptium, Moſe priorem ætate, civitate & conſortio cœleſti donatum, intelligendum cenſeo; primum ſcilicet [g] Ægypti regem, ab *Herodoto* Μὴν, *Diodoro* Μηνᾶς, *Manethone* Μήνης, aliis *Meni* nomine memoratum. Nam Hiſtorici illi, ex antiqua ſacerdotum traditione, regem *Menin* Ægyptios ad humanam cultus vitæque rationem traduxiſſe, [h] eoſque multis beneficiis affeciſſe, ideoque in Deos relatum fuiſſe referunt. Ad hanc ſententiam accedo, non tantum ſumma rei probabilitate, ſed & aliis adductus argumentis. Nam (1°.) *Menis* hujuſce religioſe honorati veſtigia quædam apud varios auctores inveniamus. Nam [i] *Strabo* Μηνὸς ἱερὸν templum *Meni* ſacrum, & *Athenæus* lib. 12. Μηνὸς κώμην *Menis pagum*, memorat. Apud [k] *Origenem* occurrunt λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ Μηνὶ *ſervientes Angelis & Meni*. Cultus huic regi præſtiti monumentum videtur Ægypti bos ſacer, qui (ni falſus ſit [l] *Voſſius*) non modo Solis, ſed & Menis, ſymbolum erat, &, [m] *Æliano* teſte, non Μνεῦς modo

a *Eſther. Apocr.* cap. 14. 17. b *Myrothec. ſac.* P. 2. cap. 42. c *LXX* in *Jeſai.* 65. 11. d Ad loc. illum *Jeſ.* 65. col. 486. e *Lev.* 23. 13. *Num.* 15. 7. & 28. 7. f *Jeſ.* 65. 11. g Vid. *Bochart. Phaleg.* P. 2. L. 1. c. 42. h *Diodor. Sic.* l. 1. p. 41, 42, 80. i *Geogr.* l. 12. p. 835. B k *Comment.* in S. *Johan.* p. 212. A l De *Idololat.* lib. 1. c. 27. m *Hiſtor. animal.* lib. 11. cap. 10.

SECT. II. ſed & Μῆνις appellabatur. (2°.) Cœli exercitum, & Baalim aut Heroas, [Majorum & Minorum gentium Deos] in Sacris literis & ethnicorum ceremoniis non raro conjunctos inveniamus. Hic autem conjunctim venient, modo גד de ſydere fortunato vel turma cœleſti, & מני de Baale aliquo inſigni, rege nempe *Meni* in deos relato interpretemur. (3°.) Si locum illum de Meni Ægyptio intelligamus, conjectu proclive fiet, cur veteres idololatræ *menſam ſtruerent* & κέρασμα *implerent*, τῷ *Meni* cultum exhibentes. Hac enim ceremonia ſolenni *Menin* coluere, quod *Meni* (ſi recte conjicio) idem fuerit cum eo de quo [a] *Julius Pollux* in hunc modum loquitur, Αἰγυπτίοις μὲν ὁ Μανέρως, γεωργίας εὑρετὴς, Μουσῶν μαθητής· *Ægyptiis Maneros* eſt, *agriculturæ inventor*, idemque *Muſarum diſcipulus*. Quantum autem hic ritus *agriculturæ repertori* conveniret, ex [b] *Hieronymo* diſcere eſt, illius mentem & ſcopum ſic explicante; *in Ægypto & — Alexandria vetus idololatriæ conſuetudo* eſt; *ut ultimo die anni & menſis eorum qui extremus eſt, ponant menſam refertam varii generis epulis, & poculum mulſo miſtum, vel præteriti anni vel futuri fertilitatem auſpicantes.* (4°.) Hunc ſenſum firmat antiqua Græcorum verſio, qui [c] *Meni* per δαιμόνιον reddiderunt, ſic locum integrum exponentes, ἑτοιμάζοντες τῷ δαιμονίῳ τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῇ τύχῃ κέρασμα· Unde manifeſtum eſt, mendam in hodiernam lectionem Græcam irrepſiſſe. Hinc interim conſtet interpretes Græcos exiſtimaſſe, Heroem aliquem inſignem divinitate donatum voce מני denotari: multis enim exemplis oſtendit literaturæ rarioris [d] Auctor, Δαιμόνιον apud Græcos antiquos bene audiviſſe, eoſque voce illa Heroas ſuos [claros homines in Deorum cenſum relatos] notare ſolitos. Nemo vero facile dixerit, cur LXX למני per τῷ Δαιμονίῳ verterint, niſi cum reſpectu ad *Menim* illum, qui omnium hominum primus in Ægypto regnavit, primas inter Ægypti δαίμονας tenuit, & dignus tandem habitus eſt, qui τὸ δαιμόνιον *(per eminentiam)* diceretur. (5°.) Hanc etiam conjecturam adjuvat, quod gentes antiquiſſimæ reges eorum primos, ſi præſertim beneficio aliquo ſingulari poſteros obſtrinxiſſent, Deorum numero accenſere ſolerent. De hoc Veterum uſu diſſerunt, [e] *Grotius*, [f] *Montacutius*, aliique paſſim obvii. Sed hæc forte cum inſtituto præſenti minus cohærere cenſeantur.

Et Salis. TERTIO: dum in his ſumus, non prætermittendus eſt Sal, qui ſacrificiis omnibus addi debuit. Hoc ſerio præcepit Deus, *Levit.* 2. 13. *Non ceſſare facies ſalem fœderis Dei tui a munere tuo: cum omni oblatione tua offeres ſalem.* Et ne præceptum hoc vetuſtate vileſceret, aut e memoria laberetur, Deus illud repetitum dedit, *Ezec.* 43. 24. *Et offeres eos* [vitulum & arietem] *coram Domino, & projicient ſacerdotes ſuper eos ſalem.*

NEC gentem ſanctam ſolummodo, ſed etiam profanas, ſacrificia ſale condita obtuliſſe, omnium obſervationi patet, qui non plane ſomnolenti ſcripta Gentilium perlegunt. Eos ſimilam aut molam ſuam [Mincham vocant Hebræi] nunquam ſine ſale ſacris addidiſſe probat [g] *Plinius*, cum de ſalis laudibus agens hæc dicit; *maxime autem in ſacris intelligitur ejus auctoritas, quando nulla conficiantur ſine mola ſalſa.* Conſentit *Euſtathius* ad *Il.* α'. p. 100. ſic gentium ἁλοχύτας explicans: ἁλοχύται θῆλαι ἦσαν· τυτθὶ κεφαλαὶ μετὰ ἁλῶν, ἃς ἐπέχεον τοῖς βωμοῖς πρὸ τῆς ἱερουργίας· Ethnicos animalia etiam aris deſtinata ſale conſperſiſſe, docent Poetæ iſta, *Æneid.* 2. v. 132.

——— *Mihi ſacra parari,*
Et ſalſæ fruges, ———

Ex hoc frequenti ſalis in ſacris uſu profectum arbitror, quod [1] *Homerus* ſalem θεῖον dixerit, & [2] *Plato* θεοφιλὲς σῶμα *corpus Deo amicum* aſſeruerit. Mihi itaque non ſemel mirari ſubiit, quod *Maimonides* affirmarit, Deum ſalis uſum in ſacris Ejus omnibus ideo præcepiſſe, [h] *ut Se idololatris opponeret, qui ſale in ſacrificiis ſuis non utebantur.* Nam hæc aſſertio tam longe diſtat a veri vicinia, quod nulla unquam citra ſalem conſtarent Priſcorum ſacrificia.

QUOD autem Gentiles, æque ac Judæi, rem ſacram facturi, ſalem adhiberent, plerique Dæmonis æmulationi tribuendum ſentiunt. [i] *Spanhemius*, cum gentium ſacrificia Judaicis hac in parte conſentanea notaſſet, *per κακοζηλίαν*, inquit, *a Dæmone Dei ſimia id ipſum ad impios & idololatricos cultus traductum videtur.* Hoc equidem ſæpe & cen-

a *Onomaſt.* lib. 4. cap. 7. §. 2. b *Comment.* in *Jeſ.* ub. ſupr. c *Quod LXX tranſtulerunt* dæmoni, *in Hebraico eſt* מני. S. Hieron. in Ieſai. ub. ſupr. d *Med. Apoſtaſ. noviſ. temp* c. 3. e *Annot.* in *Exod.* c. 20. 3. f Lib de *Decim.* c. 3. p. 559. g *Nat. Hiſtor.* l. 31. c. 7. h *Mor. Neb.* P. 3. cap. 46. col. 172. fol. 2. i *Dub. Evang.* P. 3. *Dub.* 91. p. 458.

1 *Il.* I. v. 214. 2 In *Timæo*, p. 60. E

ties

ties dicitur, at nunquam adhuc probatum reperi: nec a me impetrare poſſum ut credam, vel Diabolum, χαχοζηλίας tantum ſtimulo motum, quicquam a Deo inſtitutum in ceremonias Ejus accepiſſe; vel Deum oppoſitionis & contradictionis ſolius ſtudio ductum, quicquam in ſacris ethnicis uſurpatum a cultu ſuo rejeciſſe. SECT. II.

MIHI itaque ſe multo magis probat [a] *Franciſci Valleſii* conjectura: cum enim de ſalis uſu, in Dei veri ſimul & falſi ſacrificiis olim obtinente, loqueretur; *ſuſpicor* inquit, *eam conſuetudinem fluxiſſe a primis naſcentis mundi ſacrificiis, quæ Deo Opt. Max. offerebantur, & inde in omnium gentium ritus ſacros derivatam eſſe.* Huic ſententiæ, hiſce victus argumentis, appono calculum.

(1°.) ETHNICI literis inſtructiores exiſtimarunt, eorum Majores mola ſalſa litaſſe, cum thuris uſus nondum populis innotuiſſet. Ex hac ſententia loqui videtur *Ovidius Faſt.* 1. v. 337.

Ante, Deos homini quod conciliare valeret;
Far erat, & puri lucida mica ſalis.

Eodem ſpectant *Statii* illa, *Sylv.* Lib. 1. *Sylv.* 4. v. 130.

——Sæpe Deis, hos inter honores,
Ceſpes, & exiguo placuerunt farra ſalino.

At fieri non potuit ut ethnici doctiores exiſtimarent, ſalis uſum in ſacris ipſa thura vetuſtate ſuperaſſe, eumque a prima rerum ſuarum memoria locum in religionibus ſuis habuiſſe; ſi eum a Judæorum ritibus furtim accepiſſent, & eorum mola ſalſa ſero cognitis Hebræorum ſacris originem ſuam debuiſſet. Cordatis omnibus incredibile videtur, viros doctos rerum ſuarum tam rudes eſſe potuiſſe.

(2°.) [b] MOSES eodem pene ſpiritu, ſalis uſum in ſacrificio præcipit, quo mellis & fermenti prohibet. Quid autem mel & fermentum ab altari ſuo rejecit Deus, eodem temporis articulo quo ſalem adhiberi juſſit; niſi ut tacite ſignificaret, ſalem purioris Antiquitatis uſu cohoneſtatum, mel autem & fermentum (inter alia multa) nuper excogitata fuiſſe, & ob rationem aliquam e theologiæ profanæ myſteriis arceſſitam ſacrificiis addita? Cum enim Deus Legem traderet, id egiſſe videtur, ut cultum publicum a ritibus novis & ſuperſtitionem olentibus liberaret, eumque ad ſimplicitatem Patrum ævo receptam reduceret; qua nempe populi Hebraici ruditas & pervicacia paterentur.

(3°.) RATIO ſuadet opinari, Patres antiquos, nulla licet lege monitos, cuique ſacrificio ſalem addere voluiſſe. Quantum enim in temporum antiquiorum caligine percipere licet, Patres ante-Moſaici res tantum ad cibum bonas [oves, boves, capras, panem, vinum, oleum, thus] Deo obtulerunt; & id ante alia curarunt, ut ſacrificium ad convivii naturam quam proxime accederet, & Deus cibo & potu gratiſſimo (ſic ſibi perſuaſit rudis Antiquitas) exciperetur. Cum autem in omni convivio Sal gratiam præcipuam invenerit, proclive eſt credere, Veteres oblationi ſuæ ſalem addere voluiſſe, ne Dei cibus inſipidus, & condimento ſuo præcipuo deſtitutus, eſſe videretur. Interea loci, non diffitendum cenſeo, Deum etiam ob rationes aliquas, ab Oeconomiæ Moſaicæ natura petitas, ſalem ſacrificiis omnibus addi voluiſſe.

E JAM dictis, alveo quaſi prono fluunt hæc duo: *primo:* Diaboli χαχοζηλίαν non in cauſa fuiſſe, quod Gentiles, æque ac Judæi, ſale in ſacrificiis eorum uterentur. Quod enim idololatris hac in re cum Judæis conveniret, caſui potius quam conſilio tribuendum eſt. Nempe Diabolus invenit ſalem in ſacris uſu veteri receptum, & conſultius duxit vetera in uſum ſuum convertere, quam nova prorſus inſtituere: *ſecundo:* ſacrum ſalis uſum, a Patriarcharum ſacrificiis initium habuiſſe; ſed Patriarcharum ſimul & Gentium morem, legi ſalem in ſacrificiis præcipienti occaſionem præbuiſſe.

a De *Sacr. Philoſoph.* cap. 16. b *Levit.* 2. 11, 12, 13.

CAP. III.

CAP. III.

SECT. I.

Sacrificia finaliter ſpectata, ſeculi moribus inſtitutionem ſuam debuiſſe.

EO me ducente rerum ordine, ad Sacrificia finaliter ſpectata jam deventum eſt. Circa fines autem ſacrificiorum in ſenſus diverſos feruntur eruditi: nam ſacrificium, alii fœderis ineundi ritum, alii ritum invocandi Deum, alii propitiandi, alii ritum colendi & honorandi Deum, arbitrantur. Me judice, veritati propius eſt, ſacrificium cujuſvis officii vicem obtinuiſſe, & tot fuiſſe ſacrificiorum fines, quot ſacrorum officiorum & virtutum ſpecies.

UT Lector mentem meam eo clarius aſſequatur, nonnulla de generali Sacrificiorum natura præmittenda ſunt. Monendum eſt itaque, ſacrificia munera tantum fuiſſe, quæ priſca ſimplicitas in Deum contulit, & ad fines eoſdem apud Deum, quos munera apud homines, valere credidit. Prout itaque regem aut magnatem munere plerunque donant homines, qui illius iram mollire, ei honorem deferre, voluntatem in eum propenſiorem indicare, beneficium petere, vel gratitudinem teſtari, ſtudent; ita & Veteres muneribus eorum ſacris ad fines hoſce omnes utebantur, iiſque, pro variis finibus quibus inſerviebant, nomina diverſa tribuebant. Cum enim Altari dona ferebant, ad placandum Deum, *Expiatoria* dicebantur; cum ad honorem exhibendum, Deique dominium agnoſcendum, *Holocauſta* vel *ſacra honoraria*: cum ad amicum & benevolum animum erga Deum ſignificandum, *Pacifica*: cum ad indicandam gratitudinem, *Votiva* vel *Euchariſtica*: cum ad obtinendum beneficium, Εὐκτικα. Adeo ut ſacrificiis ad varias virtutes [timorem, honorem, reverentiam, pœnitentiam, ſpem, gratitudinem, & amorem, erga Deum] exprimendas & exercendas uterentur. Sacrificium, quatenus munus erat, & e ſua pene natura, uſibus illis aptum cenſeatur: ſed e ſolo hominum inſtituto factum eſt, quod ſacrificium quandoque *fœderale* eſſet, & ad fœdus inter Deum & homines, aut ſolos homines, firmandum inſerviret.

HISCE generatim præmiſſis, probandum ſupereſt, varia (quæ dixi) ſacrificiorum genera ab antiquo celebrata fuiſſe, & e Patrum veterum, aut (quod veritati conjunctius arbitror) Gentium antiquiorum uſu, in Legem tranſiiſſe. Quantum autem veritatem tam remotæ vetuſtatis caligine velatam percipere licet, hoc probatum dabo. (1°.) Generalibus argumentis. (2°.) Speciali inductione.

SECT. I.

Probatur argumentis generalibus.

EXPIATORIA, Fœderalia, Pacifica, aliaque ſacrificia Lege præcepta, a gentium Lege antiquiorum moribus originem petiiſſe, hiſce tribus argumentis haud obſcure probari poteſt:

(1°.) LEX Moſaica de ſacrificiis pacificis, aliiſque, familiariter admodum, & tanquam de rebus antea cognitis ubique loquitur. Multus eſt quidem ſacer Codex in præſcribendis ritibus & circumſtantiis, in ſacrificiorum omnium oblatione diligenter obſervandis: materiam etiam e qua conſtare debent variæ ſacrificiorum ſpecies, ſollicite determinavit. At ſacrificiorum variorum fines raro vel nunquam explicat, eaque non tam deſcribit, quam ſupponit, tanquam probe cognita & in uſu familiari poſita. Hinc autem cognoſcere licet, homines ſacrificiorum ſpecies & fines, ante Legem datam, perſpectos habuiſſe, & a genuino ſacrificiorum objecto & ritu, ſæpius quam fine & uſu, aberraſſe.

(2°.) SACRIFICIA quibus Patres Moſe vetuſtiores Deum honorarunt, munera tantum ſpontanea fuiſſe videantur. Nam Abelis oblatio, *doni* [non debiti] nomine, ab [a] Auctore ad Hebræos inſignitur. [b] *Eutychius Alexandrinus* itaque, ſic Adamum filios ejus alloquentem introducit; *accipite de fructibus terræ, & de fœtu ovium, & conſcenſo montis hujus ſacri faſtigio, offerte munera veſtra.* Hoc eo minus fidei difficile eſt, quod ſacrificium, etiam poſt datam Legem, id nominis habeat, & donum [aut pietatis ultroneæ fructus] appelletur. Hoc nomine a Moſe deſignatur, qui voce קרבן [c] *donum*

a Cap. 11. 4. b *Annal* pag. 17. c Κορβᾶν ὅ ἐϛι, δῶρον. *Mar.* 7. 11.

notante,

notante, ſacrificia quævis complecti ſolet. Eadem eſt notio vocis Hebrææ מנחה qua Moſes ad oblationem præcipue ſignificandam frequenter utitur, quæque (prima [a] vocis intentione) *donum* ſignificat Eo nomine ſacrificium a Græcis interpretibus inſcribi ſolet, qui & *ſacrificium offerre* per [b] δῶρον προσενέγκαι frequenter exprimunt. Sed & Evangeliſta, LXX forte ſecutus, id nomen ſacrificio ſæpe tribuit, *Mat.* 5. 23, 24. & cap. 23. 18, 19. Apoſtolus etiam, ad *Hebr.* 5. 1. & 8. 3, 4. & 9. 9. His aſſentitur [l] *Plato:* nam θύειν, ait ille, δωρεῖσθαι ἐστὶ τοῖς Θεοῖς· Cum itaque ſacrificia munerum locum & rationem habuiſſe conſtet, Priſcorum ſimplicitati congruum eſt opinari, eos munerum vim & virtutem omnifariam iis tribuiſſe, eaque ad iram Dei leniendam, culpam redimendam, gratiam referendam, honorem exhibendum, benevolentiam teſtandam, & beneficium obtinendum obtuliſſe; adeoque, nunc munera ἱλαστικά, nunc euchariſtica, nunc pacifica, quandoque votiva, nunc hæc, nunc alia, Deo attuliſſe. SECT. II.

(3°.) CUIVIS oculo conſpicuum eſt, homines ante Moſis ætatem, ſe variis ſacrificiorum generibus offerendis exercuiſſe. Nam Cain & Abel, Dei benignitate locupletati, munera euchariſtica Deo attulerunt: Eliphazus, pro ſe & amicis ejus, munera [c] ἱλαστικὰ reddidiſſe fertur: [d] Noachus Deo liberatori σωτήρια immolavit: Abrahamum etiam ſacra fœderalia feciſſe legimus, *Geneſ.* 15. 9. Quantum itaque mores Antiquorum ſacros per haſce rimulas percipere licet, illi (ſi occaſio ſe daret) omnia ſacrificiorum genera, Lege poſtea ſancita, celebrabant, iiſque ad fines (quos diximus) omnes utebantur.

SECT. II.

Et inductione ſpeciali.

CUM ritus moreſque ſacri qui tempora Moſis anteverterunt, ea caligine circumſepti ſint; de ſacrificiis ante Legem latam uſitatis, eorumque finibus & ritibus, difficile eſt quicquam conſtanter & pro certo affirmare. Quamvis itaque præſentis argumenti ratio atque ordo poſtulent, ut de ſacrificiis Lege antiquioribus ſigillatim agam; mecum ſtatui de ſacrificiis tantum notæ clarioris, iiſque breviter & ſtrictim dicere; ne in tanta rituum ante-Moſaicorum obſcuritate, conjecturis nimis indulgere videar.

PRIMO itaque, pro veriſimili habeo, ſacrificia *Expiatoria*, h. e. ad Numinis iram placandam & illius favorem conciliandum oblata, in more fuiſſe, cum leges Moſaicæ nondum conderentur. Nam Noah, Diluvio ſuperſtes, non ſacrificia tantum euchariſtica, ſed & hilaſtica, celebravit. Hoc e Scripturæ verbis non abſurde colligo: [e] *ædificavit Noah altare, & accipiens de cunctis pecoribus mundis, — obtulit holocauſta ſuper altare: & odoratus eſt Dominus* את ריח הניחח *odorem quietis:* h. e. Qui antea commotus erat, quietus & placatus, Noachi ſacrificio, reddebatur. Hunc ſenſum firmat Syrorum verſio, quæ voces illas Hebræas per *odorem placabilitatis* interpretatur. Ab hoc ſenſu non receſſit *Munſterus*, ſic locum explicans, *Deus nunc quievit ab ira, & placatus fuit:* nec [f] *Joſephus*, qui de Noacho, & ſacris ejus oblatis, hæc verba habet, ἱερεῖα καύσας, ἐδεῖτο τῷ λοιπῷ τὸν Θεὸν ὅπως τῆς πρώτης μένειν εὐταξίας, καὶ μηδὲν ἔτι τοσοῦτον ἐπενεγκεῖν πάθος, &c. *Victimis incenſis precabatur, ut in poſterum priſtinus rerum ordo maneret, & nulla tanta incideret calamitas, per quam univerſum animalium genus in ſalutis periculum adduceretur.* Et ſtatim poſtea, εὐμενῶς αὐτὸν προσδέχεσθαι τὰς θυσίας παρεκάλει, καὶ μηδεμίαν ὀργὴν ἔτι τῇ γῇ ὁμοίαν λαβεῖν· *Impenſe orabat, acciperet ſacrificium propitius Deus, nec ullam poſthac tantam iram contra terram conciperet.* Neque Noachum ſolum pro toto mundo, ſed [g] Jobum pro liberis ejus, & [h] Eliphaſum pro ſe & amicis ſuis duobus, ſacra piacularia feciſſe legimus.

Sacrificia expiatoria, Lege priora.

HOMINES autem, ante Moſis ætatem, hujuſmodi ſacrificia frequenter obtulerunt, quod munera, ſeculis illis ſimplicioribus, non minus Deum quam homines placare poſſe crederentur. Hominum animos, vel [i] maxime commotos & offenſos, donis permulceri ſolitos, cuivis adeo cognitum eſt & exploratum, quod olim in proverbium

a *Schindler. Lexic. Pentaglot.* in voc. מנחה. b *LXX* in *Levit.* 1. 2, 10, 14. & c. 2. 1, 4, 11. & alibi paſſim. c *Job.* 42. 8. d *Geneſ.* 8. 20. e *Geneſ.* 8. 20, 21. f *Antiq. Judaic.* l. 1. c 3. p. 13. 15 g *Job.* cap. 1. 5. h Et 42. 8. i *Geneſ.* 32. 20. *Pſal.* 45. 12.
l *Alcibiad.* 2. p. 149.

SECT. II. cesserit: *Prov.* 21. 14. *Donum in secreto mitigat furorem & munus in sinu iram fortem.* Et Hebræorum simul & ethnicorum opinione receptum videtur, munera non minus ad Deum quam hominem iratum placandum valuisse. Hebræos antiquos ita somniasse constat, quod donis innumeris altare Dei cumularent, cum interim (quod iis objectum est sæpe) nequiter viverent, & *Legis graviora* nihili æstimarent. Hinc ansa data salubri [a] *Sirachidis* monito, *ne dicas, multitudinem munerum meorum respiciet* Deus, *& vel offerente me Deo altissimo munera mea suscipiet.* Gentes etiam huic opinioni affines fuisse, satis indicant [b] *Homeri* carmina,

——— τρεπτοὶ δέ τε καὶ Θεοὶ αὐτοί·
Καὶ μὲν τοὺς θύεσσι καὶ εὐχωλῇσι ἀγανῇσι,
Λοιβῇ τε, κνίσῃ τε παρέτρωπῶσ' ἄνθρωποι
Λιτόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ καὶ ἁμάρτῃ·

——— *Flexibiles autem sunt & Dii ipsi.*
Nam & hos quidem suffimentis & votis benignis,
Libamineque nidoreque, flectunt homines
Precantes, postquam aliquis prævaricatus fuerit aut peccaverit.

Hæc opinio Philisthæorum etiam animos infecisse videtur, qui [c] donis aureis Arcæ sacræ annexis, Deum placandum, & culpam omnem redimendam esse censuerunt. Hanc opinionem se late tandem diffudisse, probant *Ovidii* illa, lib. 3. de *art. Am.* v. 653.

Munera (crede mihi) capiunt hominesque Deosque:
Placatur donis Jupiter ipse datis.

Ex hac disciplina, dicit [d] *Cicero*, *impius ne audeto placare donis iram deorum.*

Precatoria, SECUNDO: sacrificia *precatoria* Lege vetustiora fuisse, & e gentium antiquarum usu in mores Hebræorum transiisse videantur. Non injuria creditur Hebræos sacrificiis suis [Eucharisticis, Expiatoriis, Pacificis, Fœderalibus, aliis,] preces aliquas addidisse. Hic itaque sacrificii *precatorii* nomine intelligi velim, sacrificium quod, beneficii alicujus obtinendi causa, precibus annexis offerebatur. Nihil est cur operose probem, Hebræos antiquiores hujusmodi sacrificia in usu frequenti habuisse, cum omnem hac de re dubitationem nobis eximant luculenta illa quæ [e] *Medus* noster congessit Scripturæ testimonia. Id solum negotii mihi relictum video, ut probem hujusmodi sacrificia perantiqua fuisse, & jam inde a Patrum temporibus ad Israelitas, aliasque gentes, una cum sacrificiorum religione, derivata. Ad hanc autem sententiam, hisce potissimum rationibus adductus, inclinat animus:

(1°.) EX historia Noachi patet, Eum extructo altari victimas obtulisse, &, si [f] *Josephum* audimus, *victimis incensis precatum fuisse, ut in posterum pristinus rerum ordo maneret, & nulla tanta incideret calamitas, ——utque affectis merito supplicio scelestis Deus parceret innocentibus*, &c. [g] Abrahamum etiam & [h] Isaacum iisdem in locis altaria struxisse, & *Deum invocasse*, legimus.

(2°.) NULLUM in tota Lege præceptum invenire datur, quo Judæi sacrificio preces addere, eoque tanquam supplicandi ritu vel impetrandi beneficii medio aut motivo uti, tenebantur. Constat quidem populum, in *Atrio Judæorum* stantem, [i] preces pro peccatorum remissione concepisse, dum sacerdos ad suffitum faciendum Tabernaculum ingrederetur: nusquam autem legitur, Hebræos præcepto aliquo devinctos, id officii religiosi præstitisse. Inde vero non coacte colligo, Deum ritum illum (cum Legem daret) non tam imposuisse quam reliquisse, eumque Judæos a Majoribus aut vicinis eorum accepisse, & cum ipso sacrificandi ritu conjunctim usurpasse.

(3°) ÆVI prisci ruditas opinata est, Deum omnia muneribus concessurum; quasi more humano, donis permulceri posset, aut largitione quavis, ut paria cum iis faceret, obstringeretur. Adeo ut nundinationem quandam cum Deo exercerent Veteres, & ita cum illo agerent, quasi fœnerator esset, daretque tantum ut acciperet. Hæc opinio tam crassa fuit & late propagata, quod eam non immerito explodant, [k] *Plato*, [l] *Menander* comicus, [m] *Persius*, [n] *Arnobius*, & ex Antiquis alii. Hinc interim tuto colli-

a Cap. 7. 9. b *Iliad.* I. vers. 493. c 1 *Sam* 6. 4, 5. d Lib. 2. de *legib.* e *Concion.* in *Ezr.* 6. 10. & *Luc.* 1. 10. f Ub. supr. g *Genes.* 12. 8. h Cap. 26. 25. i Vid *Eccl.* 50. 15, 21. k In *Alcibiad.* 2. p. 149, 150. l Ap, *Clem. Alex. Strom.* l. 5. p 720. 15 m *Satyr.* 2. v. 45. n Lib. 7. *adv. Gentes.*

gendum

gendum eſt, Antiquos *vraſſe oblatorie* (uti loquitur *Medus*) ſerio nempe perſuaſos, eorum preces mollem facilemque aditum ad Deum (ſi munera viam præſtruerent) habituras. SECT. II.

(4°.) GENTILES ævis tam antiquis victimas εὐκπκὰς obtulerunt, ut multo probabilius ſit, eos hujuſmodi victimas a Patribus humano generi communibus, quam recentioribus Hebræis accepiſſe. Nam [a] ſacrificuli Baalis, oblato bove ſuo, *nomen Baalis a mane uſque ad meridiem invocarunt.* Et [b] *Diodorus Siculus*, regum antiquiorum Ægypti morem referens, *ſub auroram*, inquit, rex *lotus, & regni inſignibus ſplendidaque trabea ornatus, Diis ſacrificatum* ibat: τοῦ τε βωμοῦ προσαχθέντων τῶν θυμάτων, ἔθος ἦν τὸν ἀρχιερέα φάντα πλησίον τοῦ ἱερέως, εὔχεσθαι μεγάλῃ τῇ φωνῇ, &c. *Adductis tum ad aram victimis, mos erat Pontificem ſacerdoti adſtantem magna voce in conferta Ægyptiorum corona preces enunciare: ut* Dii *ſanitatem cum cæteris bonis omnibus regi largiantur.* Hinc lux accedit *Darii* verbis, ab [c] *Ezra* & [d] *Barucho* memoratis, *ut offerant ſacrificia Deo cæli, & orent pro vita regis & filiis ejus.* His affine eſt antiquum Apollinis [e] oraculum, quod his verbis edidiſſe fertur;

Ατμοῖσιν λαροῖσιν ἐμπλήσαντες ἅπαντα
Ηέρα ῥθυςάλεον· ἐπὶ δ' εὐχὰς πέμπετε τοῖσδε.

Tu liquidas gratis imple ſuffitibus auras
Interea, & caſtis urge pia numina votis.

Gentium ritus huic oraculo conformes extitiſſe, cauſam opinandi non levem præbent ea [f] *Plinii* verba; *nec minus propitii* Dii *erant mola ſalſa ſupplicantibus, imo vero (ut palam eſt) placatiores.*

HIS veriſimile factum eſt, victimas εὐκπκὰς a patribus antiquis ad gentes ab iis propagatas, & a gentium moribus ſacris ad Hebræos immediate deveniſſe.

TERTIO: ſacrificia, quæ *Pacifica* dicebantur, e communi gentium uſu in legem cultumque Judaicum tranſlata videantur. Ut aſſertionis hujuſce veritas eluceat, nonnulla de natura & uſu *Pacificorum*, in ſermonis ingreſſu, dicenda ſentio. [g] Erant itaque *Pacifica* quatuor generum: תודה *confeſſio* vel celebratio realis, ob acceptum beneficium; ſolutio voti, quo quis obſtringebatur; meræ liberalitatis, & affectus pii teſtimonium; aut oblatio ſolennis, ut quis Deum placidum & propitium experiretur. Hic *pacificorum* uſus tam frequens erat, quod a Græcis inde σωτήρια vel *ſalutifera* redderentur. De his accipienda [h] *Gratii* precandi formula,

Te primum, Vulcane, loci pacemque precamur
Incola ſancte tuam, ———

Id etiam quod, paucis interjectis, [i] addit,

Supplicibuſque vocanda ſacris tutela Deorum.

Et ea forte quæ *Virgilius* habet, *Georg.* 4. v. 534.

——— *Tu munera ſupplex*
Tende, petens pacem. ———

Hujuſmodi vero ſacrificia Lege vetuſtiora fuiſſe, & e more recepto in cultum publicum tranſiiſſe, dubitari nequit: cum Moſes eorum [k] mentionem ex improviſo inferat: hoc enim proculdubio nunquam feciſſet, niſi populo diu antea probe innotuiſſent. Idem colligere eſt e *Levit.* 17. 5. *Et immolent eas, hoſtias pacificas Domino.* In quem locum ſic annotavit haud perfunctorie doctus [l] Pontificius: Lex hoſtias illas Deo offerre jubet, *non quod hæ ſolæ Deo immolandæ eſſent (ſiquidem & holocauſta & victimæ pro peccato Eidem immolandæ erant) ſed pacificarum in particulari facta* eſt *mentio, quod in his* olim *frequentius delinqueretur. Qui* enim *dæmonibus & idolis immolant, fere idcirco id faciunt, ut ab iis aliquid impetrent: vult ergo Deus hunc cultum idololatricum in pium* Sui *cultum converti, a Se bona & proſperitatem pacificorum immolatione, non a Dæmonibus poſtulando.* Hoc etiam facile probatu eſt e Jethronis facto, qui, ante datam in *Sinai* Legem, ho-

a 1 *Reg.* 18. 26. b *Bibliothec. Hiſt.* l. 1. p. 63. D c *Ezr.* 6. 10. d *Baruch.* 1. 10, 11.
e Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 4. cap. 9. f *Nat. Hiſt.* l. 12. c. 18. g *Grot.* ad *Levit.* c. 3. v. 1.
h In *Cynogetic.* verſ. 437. i V. 482. k *Levit.* 3. 1. l *Bonfrer. Comment.* in *Lev.* 17.

CAP. IV. locauſta & hoſtias in caſtris Iſraeliticis obtuliſſe, & poſtea [a] *Aaronem & omnes ſeniores Iſrael* convivio religioſo & θυσίμῳ (juxta pacificorum ritum) accepiſſe, dicitur. De *pacificis* enim, obſervante [b] *Grotio*, *licebat poſt effuſum ſanguinem privatis qui obtulerant, eorumque uxoribus & liberis epulari, in ſignum* pacis & *amicitiæ cum Deo.*

QUARTO: ſacrificia etiam *votiva* [Hebræis נדרים Græcis εὐκταῖα, dicta] ex antiqua ſeculi religione, in legem & mores Hebræorum fluxiſſe credantur. Votiva vero hujuſmodi fuere ſacrificia, quæ quis olim pro impetrando beneficio aliquo, vel diſcrimine aliquo avertendo, Deo ſancte promiſiſſet. Hæc autem diu ante Legem in uſu poſita cenſeantur; quod Lex de iis, tanquam de rebus probe cognitis, [c] ex abrupto loquatur, nec eorum naturam aut uſum vel verbo explicet. Deinde, Eliphaz antiquior Moſe, hujuſmodi vota tanquam præcipua pietatis antiquæ documenta, [d] memorat: *rogabis eum, & exaudiet te:* ונדרך *& vota tua ſolves.* Eliphaz autem, inquit [e] *Pineda, votorum nuncupandorum meminit, quod ea fuerit precandi & venerandi Numinis religio & cultus apud omnes* gentes *frequentiſſimus.* Fuiſſe quidem religionem illam apud gentes etiam profanas frequentiſſimam, multis teſtimoniis docuere, [f] *Pineda*, [g] *Saubertus*, [h] *Bochartus*, alii, ad quorum ſcripta (ne ſermo noſter modum excedat) Lectorem rejiciemus.

QUINTO: ſacrificia *fœderalia* [h. e. ad fœdus conſignandum aut confirmandum oblata] lege Moſis antiquiora fuiſſe, & e ſeculi conſuetudine in mores Hebræorum veniſſe, cenſeantur. Victimæ fœderales apud Hebræos in uſum tam crebrum abiere, quod *Medus* noſter, ſacrificium, [i] *oblationem* tantum *fœderalem* cenſuerit, & ita definiendum; "ſacrificium eſt oblatio in Dei honorem facta, qua offerens particeps eva-"dit menſæ Dei, in ſignum amicitiæ & fœderis cum illo initi. Quicquid ſit, ſacrificium in fœderibus ſanciendis ab Hebræis frequenter uſurpatum, patet e Pſalmiſtæ verbis; [k] *Congregate mihi ſanctos meos, qui pepigerunt mecum ſuper ſacrificium.* Alia teſtimonia ſub manu habeo, quæ, ne Lectorem rebus obviis obtundam, prætermitto. Sacrificia vero, in fœderibus cum Deo vel homine feriendis, diu ante Legem uſitata fuiſſe, fidem indubitatam facit Hiſtoria ſacra; nempe *Geneſ.* 15. 9. ubi Deus, cum Abrahamo fœdus initurus, ait, *offer mihi* [ſic verba transferenda docet [l] *Chaldæus*] *vitulam, capram, & arietem.* Iis itaque diſſectis & oblatis, Deus in imagine lampadis ardentis, inter ſacrificii partes medius tranſiiſſe, & [m] *fœdus cum Abrahamo feciſſe*, dicitur. Cum etiam *Jacob* & *Laban* in perpetuum fœdus amicitiamque firmandam conſenſiſſent, *Jacob* ut fœderi eo major fides accederet, יעקב זבח [n] *victimam mactavit*, & *Labanem* cum cognatis ſuis ad epulum θύσιμον convocavit. Hic autem ſi Scriptura tacuiſſet, facile credi poſſet, Antiquos ante datam Legem ſacrificia fœderum ſolennitatibus adhibuiſſe, quod [o] hoſtias fœderales, ab ultima vetuſtate, receptas & uſitatas inveniamus. Hoc omnibus innoteſcit, qui ullum cum literis ſacris aut profanis commercium habuere. Ut abſolvam paucis: ſi Veterum ſcripta evolvamus, raro ſacrificia ſine convivio, rariſſime fœdera ſine ſacrificio facta reperiamus.

CAP. IV

De ratione & origine Sacrificiorum Patriarchalium.

DISQUISITIONE noſtra, de ratione ſacrificiorum Moſaicorum, ad umbilicum perducta; conſentaneum erit, ut ſacrificiorum Patriarchalium rationem & originem qua licet, inveſtigemus. Nam hæc duo ſumma neceſſitudine conjuncta ſunt, & omnes [Judæi pariter & Chriſtiani] qui in hac cauſa nobis adverſantur, primam cauſæ ſuæ fiduciam in eo collocare ſolent, quod primi generis humani patres (idolis nondum auditis) ſacrificiorum religionem exercuerint. Ab omnibus enim, qui Scripturam vel a primo limine ſalutarunt, intelligitur; Abelem & Cainum (Adami forte veſtigiis inſiſtentes) Noachum, Abrahamum victimas obtuliſſe. Sentiunt autem adverſarii noſtri, ſanctos illos & ſimplices viros, animantium carnem & adipis nidorem, cultus & obſequii loco, Deo offerre minime potuiſſe; niſi Deus hoc rituum genus inſtituiſſet, & hujuſmodi munera Se pergrata habiturum revelatione aliqua docuiſſet.

a *Exod.* 18. 12. b *Annot.* ad *Levit.* 3. 1. c *Lev.* 7. 26. *Deut.* 12. 11. d *Job.* 22. 27.
e *Comment.* in loc. f Ub. ſupr. g De *Sacrific. Vet.* p. 37. h De *Animal. Sac.* P. 1. col. 282.
i De *Sacrific. Chriſtian.* Cap. 7. k *Pſal.* 50. 5. l Qui loco *Hebr.* קחה לי, habet קרוב קדמי *offeras coram me.* m Verſ. 18. n *Geneſ.* 31. 54. o Vid. *Fortunat. Schac. Myrothec.* 2. cap. 57.

Atque

Atque hoc principio posito (quod pro rato habent & indubitato) sibi facile persuadent, sacrificii legem non tam sancitam sub Mose, quam renovatam; & sacrificia, non ob seculi morem & populi rudioris infirmitatem permissa, sed ob rationes, arcanas quidem sed momentosas instituta. Cum autem hæc objectio tam speciosa sit, & sententiam nostram maxime urgere videatur, cum ea non desultorie confligendum est. SECT. I.

PROBABO itaque, *primo:* Abelem, Noachum, & cæteros, qui ante Legem Deum sacrificio coluere, id muneris, nullo Dei explicato jussu, sed pia animi sui inductione, præstitisse. *Secundo:* Adversariorum argumenta ad rationis lancem examinabo.

SECT. I.

Patres, Mose antiquiores, sponte sacrificasse.

PRIMO: probare conabor, Abelem, Noachum, aliosque Mose vetustiores, sponte sua sacrificasse, adeoque sacrificandi ritum non e præcepto aliquo divino, sed instituto & arbitrio humano originem derivasse. Cum autem tam profunda caligo teneat res ante-Mosaicas, non hoc in me sumam, ut argumentis fidem certam facientibus evincam, homines pio tantum animo & ratione naturali ductos sacrificia primitus obtulisse. Me pensum meum sine vituperio peregisse credam, si hoc probem argumentis summe probabilibus, & quibus animi candidiores acquiescant.

HORUM autem primum petitur e locis illis, quibus Deus, ut Hebræorum in sacrificiis fiduciam minuat, aperte negat, Se quicquam eorum Majoribus, de sacris offerendis, in mandatis tradidisse. Nempe *Jes.* 1. 12. & *Jerem.* 7. 22. quibus diserte asserit, Se victimas de populi manu minime *requisivisse, nec locutum* fuisse *patribus suis nec iis præcepisse, de holocaustis & victimis, in die qua eduxit eos de terra Ægypti.* Quid enim Deus hic meminit, se majoribus Hebræorum, cum primum eos ex Ægypto duxerat, nihil de sacrificio præcepisse, ut nimiam de ritu illo opinionem imminueret; modo a prima rerum origine hoc idem religionis genus, hunc sacra faciendi ritum, hominibus instituisset? Quis leges Adamo posterisque suis, ab ipso mundi principio datas, minoris habendas judicaverit, quam eas quæ Hebræis postea Ægypto migrantibus latæ erant? prout auctor [a] ille doctissimus argumentatur, qui in hoc pulvere non vulgari cum laude laboravit.

(2°.) CERTUM est, Cain & Abel oblationes diversis eorum facultatibus & studiis maxime convenientes obtulisse. Nam Cain agricola [b] *de fructu terræ*, Abel autem pastor *de primogenitis gregis*, munus Jehovæ attulisse dicitur. Hoc autem probabili conjecturæ locum facit, eos sacrificia, in spontanea tantum animi grati testimonia, Deo labores eorum diversos secundanti obtulisse; & rationem iis non minus sacrificandi munus, quam sacrificii materiam præscripsisse. Videntur enim Cain & Abel, ratione nativa docti, judicasse id imprimis Deo ritu sacro reddendum, quod ab illo accepissent; ut eorum sacrificium eo luculentius extaret benignitatis divinæ & gratitudinis suæ testimonium.

(3°.) DEUS sub N. Testamento nihil in cultu suo positivi, præter duo sacramenta præscripsit; sed cultus externi formulas in Ecclesiæ potestatem tradidit, pro variis temporum & locorum circumstantiis determinandas. Nec sub Veteri Testamento quicquam circa cultus exteriora curatum legimus, priusquam seculi superstitio, & populi in gentium statuta propensi ruditas, ritus externos certis legum finibus & cancellis coerceri postularent. Ideoque rationi convenit, ut censeamus Deum cultus externi ritus & signa, Patriarcharum seculis, juxta connatas honesti & decori normas determinanda reliquisse.

(4°.) SUB simpliciora mundi tempora, nulla alia gaudebant homines *cultus moralis* norma præter dictamen rectæ rationis: nil itaque vetat credere, quod ea solummodo cynosura in cultu ceremoniali adorando dirigerentur.

(5°.) NE susurrum quidem legis alicujus, de Deo sacrificiis honorando, primis hominum patribus datæ, per totam Scripturam percipere licet. Omni vero probabilitate caret, Scriptores sacros ejusmodi legem, siqua fuerit, tanquam rem parvi momenti, tacite præterire voluisse. Utcunque sit, cum legis illius nec umbra nec vestigium in

a *Outram.* de *Sacrific.* lib. 1. cap. 1. p. 6.

b *Gen.* 4. 3, 4.

SECT. II. Scriptura reperiatur; in modeſtiæ leges impenſe peccant illi, qui Patriarchas mandatum de ſacris offerendis a Deo accepiſſe fidentes aſſerunt, & hoc aliis, tanquam rem certam & indubitatam, credendum obtrudunt.

(6°.) HÆC ſententia veterum pene omnium teſtimonio ſe tueri poteſt. Inter eos primas habeat auctor [a] *Conſtitut. Apoſtolicarum*, aſſerens, τὸν φιλόθεον Αβελ, καὶ Νῶε, καὶ Αβραὰμ, καὶ τῶν καθεξῆς, ἐκ αὐτοθέντας, φυσικῷ τινὶ νόμῳ κινηθέντας ἀφ' ἑαυτῶν, προθυμένους θυσίαν Θεῷ ἀπὸ γνώμης εὐχαρίστου. *Dei amantem Abelem, & Noe, & Abraham, atque alios deinceps, non juſſos, ſed naturali aliquo inſtinctu & lege motos, ſponte ſua, e grato favoris divini ſenſu, victimam Deo obtuliſſe.* Eidem ſententiæ manum dedit *Juſtinus Martyr*, vel quiſquis auctor eſt reſponſionum ad Orthodoxos: ea enim quæſtione mota, εἰ ταῖς τῶν ἀλόγων θυσίαις τὸ θεῖον ἐχ ἥδετο, &c. *Si Divinitas brutorum victimis non delectata eſt,——quæ cauſa eſt, cur ante legem latam, ipſi Noæ, ut victimas ſacrificaret, in mandatis datum ſit, cum præſertim ſacrificia idololatrica nec dum eſſent?* [b] In hunc modum reſpondet: οὐδεὶς τῶν θυσάντων τὰ ἄλογα—τῷ Θεῷ πρὸ τοῦ νόμου, χωρὶς τοῦ θείαν διάταξιν ἔθυσε, &c. i, e. *Nemo eorum qui bruta—ante legem immolavit, id Dei juſſu fecit; quamvis conſtet, Deum* etiam tum ſacrificium *accepiſſe, & acceptatione illa commonſtraſſe ſacrificantem ſibi gratum advenisse. Quod autem Abraham præcepit, ut animantia trima, arietem item acciperet, quem pro Iſaac offerret; non eo eſt factum, quod ejus oblatione delectaretur, ſed hoc tum uſus tulit.* Cum illo *Juſtini Martyris*, congruit, *S. Chryſoſtomi*, de Abele loquentis, teſtimonium: [c] οὐ πρός τινος μαθών, οὐδὲ νόμου πρὸ ἀπαρχῶν διαλεγομένου ταῦτα ἀνέσας, ἀλλ' οἴκοθεν καὶ πρὸς τοῦ συνειδότος διδαχθεὶς τοῦ θυσίαν ἐκείνην ἀνήνεγκε· *Nec ab ullo edoctus, nec lege accepta quæ de primitiis ſtatuebat; ſed magiſtro domeſtico, anima officii conſcia, inſtructus, ſacrificium illud offerebat.* Alia e Patribus, Modernis, Rabbinis etiam, in hujus ſententiæ ſubſidium, adduxit teſtimonia, [d] auctor modo laudatus, quo lectorem carere nolim.

SI quis argumenta in medium adducta, lance non iniqua penſitaverit, mihi facile perſuadeo, eum in hanc ſententiam conceſſurum; nempe primos mundi patres, non lege aut revelatione divina motos, ſed ex mero ſuo arbitrio & rationis ductu victimas obtuliſſe; quo ſcilicet honorem & amorem ſuum erga Deum, rebus quas habebant optimis ei dicatis, indicarent.

SECT. II.

Franguntur diſſentientium argumenta.

PARS penſi noſtri ſecunda poſtulat, ut argumenta, quibus hæc ſententia oppugnari ſolet, ad libellam rationis examinemus.

Arg^m. 1^m. EXORDIUM itaque ſumamus ab adverſantium argumento palmario (ſic enim habetur) quod e verbis Apoſtoli ad [e] Hebræos peti ſolet; *fide majorem hoſtiam Abel quam Cain Deo obtulit.* Cum autem, inquiunt illi, fides divina teſtimonio Dei revelantis aut promittentis innitatur, (quo nomine a ſuperſtitione doctrinis & præceptis hominum nixa diſcerni ſolet) ratio ſuadet, ut Abelem Dei monitu rem divinam feciſſe cenſeamus.

Infringitur. SED Adverſarios ab hoc præcipuo ſententiæ ſuæ præſidio facile depellamus: nam fides illa quæ *Abelis* donum πλείονος θυσίας titulo dignum fecit, perſuaſio fuit tam firma & alte fixa de propenſo Dei in pios omnes affectu, & præmiis ampliſſimis in pie viventes conferendis, quod vitam ejus ad pietatis regulas inſtituerit, & non tantum bona ſua ſed & ſeipſum Deo dederit. Eam itaque ſacrificii ſui acceptationem quam Apoſtolus Abelis fidei, [f] Deus in Vet. Teſtamento, & [g] S. Johannes in Novo, illius bonæ vitæ, hoc eſt, fidei operibus probatæ tribuunt. Si fidem Abelis (quod volunt Adverſarii) de aſſenſu Dei verbis præſtito intelligamus, quaſi Abelis ſacrificantis fides diſerto aliquo præcepto vel promiſſo niteretur; haud facile expediendum eſt, cur Abel, *per fidem*, majoris pretii victimam quam Cain, Deo attuliſſe diceretur. Nam Abel ſacrificaſſe dicitur, quod ad id munus præſtandum, ſe lege aliqua devinctum crederet: at (ſi quid hoc e vero trahat) idem de Caino ſacrificante judicandum eſt, niſi Cainus *malus*, ſponte & ratione ſola monente; Abel autem *bonus*, non niſi lege coactus, bona

a Lib. 6. c. 20. b *Reſponſ.* ad *Quæſt.* 83. c *Homil.* 12. ad *Pop. Antioch.* Tom. 2. *Ed. Bened.* p. 129. A
d *Outram.* de *Sacrific.* lib. 1. c. 1. §. 6. e Cap. 11. 4. f *Geneſ.* 4. 7. g 1 *Jo.* 3. 12.

ſua

ſua Deo ſacraſſe cenſeatur. At ſententia hæc erroris inde manifeſta eſt, quod hoc ipſo in commate, illius oblata, non debita, ſed δῶρα, ab Apoſtolo appellentur: nam inde patet, Abelis oblationem e pio voluntatis propriæ motu, potius quam legis alicujus præſcripto prodiiſſe. SECT. II.

SECUNDO: dicunt Adverſarii, manifeſtum eſſe, Patriarchas non tantum cultus divini ſtudio, ſed mercedis divinæ ſpe inductos, ſacris operatos. Nam Caini *vultum cecidiſſe* legimus, cum Deum munus ejus nihili habuiſſe, & ſeipſum ſpe præmii decidiſſe ſenſerat. At inquiunt, primi homines in animos eorum nunquam inducere poterant, Deum hoſtias oblatas præmio aliquo compenſare voluiſſe, niſi quod Deus eas inſtituiſſet, aut munera illa Se benigne accepturum revelatione aliqua ſignificaſſet. Arg^m. 2^m.

HOC autem, Adverſariorum pace rogata, temere admodum & inconſulto dictum aſſero. Cum enim Patriarchæ beneficium a Deo acceptum grata memoria retinerent, nec gratitudinis ſuæ luculentius argumentum excogitare poſſent, quam ſi partem aliquam facultatum quas Dei bonitati debuerunt, illius honori conſecrarent; eorum tenui cenſui conſentaneum erat, ut hoc medio gratum beneficiorum divinorum ſenſum teſtatum facerent; inſignis etiam Dei clementia, & ſervorum ſuorum nemini unquam difficilis gratia, ſperare juſſit, Eum dona ſua, gratitudinis & amoris teſtimonia, bonam in partem accipere voluiſſe. Atque hæc eo veritati ſimiliora crediderim, quod & alios Dei ſervos in Scriptura memoratos inveniamus, qui, in gratitudinis & obſervantiæ ſuæ teſtimonium, res ſuas [Eo accipiente quidem, non autem præcipiente] Deo conſecrarunt. Sol.

TERTIO: contra ſententiam noſtram argumentum cuditur ex Apoſtoli verbis ad *Coloſ.* 2. 23. quibus ἐθελοθρησκείαν damnat, i. e. *cultum voluntarium*, ex hominis ingenio & voluntate, magis quam Dei lege & arbitrio profluentem. Si vero Patriarchæ, ſponte, & animi tantum zelo flagrantis inductione ſacrificarent; neceſſe eſt ut viri tam ſancti in ἐθελοθρησκείαν incidiſſe, & exemplo ſuo peſſimo poſterorum mores corrupiſſe cenſeantur. Arg^m. 3^m.

AT hæc etiam objectio *hebes machæra* eſt, nec cauſam noſtram alte vulnerat. Cuivis enim animum advertenti pateat, Apoſtolum ſenſu non malo vocem ἐθελοθρησκείαν intellexiſſe. Hoc multis probavit [a] *Hammondus* noſter, ad cujus lucubrationes eruditas amandari, Lectori non ingratum eſſe debet. Aſſentit *Grotius*, ſic honeſtum vocis illius ſenſum, & ſententiæ noſtræ veritatem, [b] aſſerens; non *omnem* ἐθελοθρησκείαν *damnat Paulus*, Coloſ. 2. 23. *ita enim damnaſſet & Abelis ſacrificium, quod non ex præcepto divino, ſed humano veniſſe inſtituto, ex ſententia Veterum diximus, ad* Lib. 5. *pro verit. religionis Chriſtianæ.* Et ſi cultum omnem ex humano tantum ingenio & inſtituto profluentem ſuperſtitionis argueremus, non Abelem ſolum, ſed ipſam *generationem filiorum Dei* damnaremus. Multis enim exemplis (de quibus alibi commodior erit anſa diſquirendi) manifeſtum eſt, Eccleſiam Judaicam inſtitutis, humano tantum arbitrio & auctoritate nixis, cultum Deo gratum peregiſſe. Nec minus apertum eſt, Eccleſiam Chriſtianam per Orbem diſſeminatam, ceremoniis diverſis, ideoque ingenio tantum humano excogitatis, Deo cultum exhibuiſſe. Ut compendio dicam: vox illa ἐθελοθρησκεία (quamvis auribus populi ſonum male gratum præbeat) nil mali denotare poteſt, niſi cultum notet ſchiſmaticum vel hypocriticum; i. e. cultum ritibus privatis & ab uſu Eccleſiæ diſſidentibus, vel ceremoniis indifferentibus magna cum religionis opinione peragendum. Sol.

QUARTO: nobis id etiam opponi poteſt, quod abunde conſtet, pios ante Legem, ſacrificia, non tantum gratitudinis teſtandæ, ſed & peccati expiandi, cauſa obtuliſſe. Nam Abelis & Noachi ſacrificia, Euchariſtica fuiſſe & Hilaſtica, e ſermonis ſacri [c] verbis intelligitur: & opinione communi receptum eſt, [d] Eliphazum, Bildadum, & Zopharum, ſacrificia propitiatoria Deo, ante legem latam, attuliſſe. Cum autem ipſa peccati remiſſio, multo magis remiſſio cum reſpectu ad victimam peccatoris loco morientem, a mera Dei gratia & libera voluntate pendeat; neceſſe fuit ut Deus mentem ejus (quam nemo homo norat) de remittendo peccato, & ſanguine pecudis animæ peccatricis vice acceptando, revelatione aliqua ſignificaret. Arg^m. 4^m.

HÆC equidem objectio colore ſuo non eſt deſtituta, ſed non difficulter abluendo. Hoc enim libere & ſine hæſitatione dicendum arbitror, ſacrificia nempe pacifica [h. e. in pietatis & gratitudinis ſignum oblata] a rationis ſolius præſcripto principium ha- Sol.

a *Diſſert. Anglic.* περὶ ἐθελοθρησκείας. b In *Vot.* pro *pac. Eccleſ.* p. 101. c *Geneſ.* 4. 4. & 8. 20. d *Job.* 42. 8, 9.

SECT. II. buiſſe. Nec interim diffiteri licet homines ante Legis datæ tempora, ſacrificia expiatoria, tanquam dona quædam, ad redimendam numinis offenſi gratiam, ratione tantum dictante protuliſſe. Fateor equidem, rationis oculum, Deum vel peccata remiſſurum, vel victimam in animæ peccantis locum ſurrogatam accepturum, non niſi revelationis alicujus lumine percipere potuiſſe. Crediderim itaque homines, ante Legem traditam, pia quadam ſimplicitate ductos, victimas obtuliſſe. Non quod certo perſuaſi, ſed ſpe læta ſuffulti eſſent, benignum Numen reſpectu ad eorum dona pio affectu oblata habito, veniam offenſis conceſſurum, eoſque in priſtinam gratiam recepturum. Rem ita ſe habuiſſe, facilius opinemur; quod ethnici, e Naturæ ſimplicis inſtinctu judicantes, victimas eundem apud Deum, quem dona apud iratos principes & magnates, locum & virtutem habere credidiſſe videantur. Hanc opinionem Gentilium fidem luſiſſe, probant [a] *Arnobii* in eos jactata ſcommata: *unum illud præ omnibus quæro, quæ cauſa eſt, ut ſi ego porcum occidero, Deus mutet affectum, animoſque & rabiem ponat: ſi—vitulum ſub illius oculis atque altaribus concremaro, oblivionem inducat injuriæ?——Ergone injurias ſuas Dii vendunt, atque, ut parvuli puſiones, ut animoſis parcant abſtineantque ploratibus, paſſerculos, pupulos—& panes accipiunt;—ita Dii immortales placamenta iſta ſumunt, quibus iras atque animos ponant, & in gratiam ſuis cum offenſoribus redeant?——Sapientius multo eſt, pertinaciter eos in offenſione durare, quam munerum corruptione miteſcere. Creſcit enim multitudo peccantium, cum redimendi peccati ſpes datur: & facile itur ad culpas, ubi eſt venalis ignoſcentium gratia.* Sententiam eandem, ſeculis multo antiquioribus ethnicorum animos occupaſſe, teſtatur *Homeri* illud,

Δῶρα Θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας·

Quod verbis *Ovidii*, jam citatis, transfero,

Munera (crede mihi) capiunt homineſque Deoſque.

Et eouſque tandem invaluit hæc opinio, quod [b] *Nonius* Dona *appellari* dixit, *quæcunque placandorum Deorum cauſa Templis inferebantur.*

Arg^{m}. 5^{m}. QUINTO: nos & hoc telo forte petent Adverſarii: a ratione fideque diſſidet, Abelem, Noachum, alioſque, niſi a Deo monitos, judicare potuiſſe, ſe Deo rem gratam facturos, ſi ſacrificiis oblatis Ei cultum & honorem exhiberent. Nihil enim immolatis pecudum carnibus grati, vel naturæ divinæ conſentanei ineſt; unde conſultus quiſpiam, Natura tantum duce, in eam opinionem venire poſſet, victimas ὀσμὴν εὐωδίας *Deo ſpirituum* præbere potuiſſe. Deumque ritus merum ſanguinem olentes cultus & obedientiæ loco habere voluiſſe.

Sol. CONSTABIT autem, & huic argumento non multum ponderis ineſſe; ſi ad lancem rationis exploremus. Quamvis enim humanæ menti, naturæ divinæ ſcientia vel leviter imbutæ, manifeſtum ſit, ſacrificio per ſe ſpectato nihil ineſſe, unde ullo apud Deum in pretio eſſe poſſit; ſi tamen ſacrificium tanquam animi Deo devoti & obſtricti ſignum ſpectetur, novam quaſi frontem & ſpeciem induit; & Patriarchæ, ex inſitis bonitatis & gratiæ divinæ notitiis, ſibi facile perſuadere poſſent, Deum hujuſmodi munus, grato & devoto animo oblatum, benigne accepturum. Deinde: quo minus pecudis oblatæ caro cum Dei natura, eo magis cum primorum hominum ruditate, convenire cenſeatur. Si nihil incongruum, nihil inſulſum, nihil temporum antiquiorum ſimplicitatem ſapiens, in hujuſmodi ritibus & religionibus percipere liceret; ſuſpicioni locus eſſet, eos temporum illorum ingenium ſuperare, & eorum originem, non Adamo vel Abeli, ſed ſoli Deo tribuendam eſſe. Adeo ut ipſa hæc objectio telum nobis ad ſententiæ noſtræ defenſionem ſubminiſtret.

Arg^{m}. 6^{m}. SEXTO: ἐμπυρισμὸς ille, ſive inflammatio ſacrificii, igne cœlitus emiſſo fieri ſolita, documento eſt, Deum Patriarcharum dona pergrata habuiſſe; & proinde ſacrificandi morem cœleſti aliquo voluntatis ſuæ indicio inſtituiſſe & confirmaſſe.

UT huic argumento ſatisfaciam, nil opus eſt ut caput meum diu vapulet. Non enim abludit a vero Deum, Patriarcharum tempore, ſacrificii Sibi grati tam cœleſte ſignum nonnunquam edidiſſe; non quod obedientiæ præcepto alicui præſtitæ ſignum eſſet, ſed quod a pia offerentium voluntate, & animo Dei amore calefacto, proficiſceretur. Sed & eo forte conſilio ignis ille de cœlo prodiit, ut Deus, miraculoſo illo favoris & præſentiæ ſuæ teſtimonio, mundi pueritiam in veri Numinis fide cultuque confirmaret. Non tacendum eſt interim, [c] *Mercerum* & alios hunc ἐμπυρισμὸν mere

a *Ad. Gent.* lib. 7. p. 215. b *Sanct. comment.* in 1 *Reg.* 6. §. 7. c *Prælect.* in *Gen.* c. 4. 4.

ficti-

fictitium exiſtimare, Hebræos etiam *divinare, & temere quidem,* qui ſacrificium Abelis *igne cælitus delapſo* devoratum aſſerunt. SECT. II.

SEPTIMO: hoc etiam argumento in adverſum contendunt, qui a nobis diſſident: haud promptum eſt dictu, cur homines ab ipſis rerum initiis hunc ritum exercerent, & gentes omnes (cætera diviſæ maxime) in cultu ſacrificiis peragendo conſpirarent; niſi Deus, lege aliqua diſerta, primos mundi patres ad ſacrificandum devinxiſſet, & eorum poſteri, traditione aliqua edocti, hujuſmodi cultum, a jactis mundi fundamentis, divinitus inſtitutum exiſtimaſſent. Arg^m. 7^m.

NEQUE res operoſa fuerit, huic argumento ſatisfacere. Nam ſacrificandi mos ille, tam longe lateque tandem propagatus, hinc anſam accepiſſe putetur: cum generis humani Patres præcellentis divinæ majeſtatis ſenſu percellerentur, & eorum bona omnia ſe Dei bonitati debere facile perſentirent; nil prius habebant, quam ut majeſtatis & benignitatis divinæ ſenſum ritibus aptis & peculiaribus aperte profiterentur. Quando autem, pro ſimplicitate ſua, ſe nulla ratione felicius Dei majeſtatem & benignitatem agnoſcere poſſe exiſtimarent, quam ſi rerum a Deo acceptarum partem aliquam Ei, tanquam feodi totius domino, retribuerent & conſecrarent; hinc factum eſt, ut Abel vitam agens paſtoritiam, primitias gregis, Cainus autem, agriculturæ deditus, terræ fruges, ad Dei dominium & ipſorum gratitudinem teſtandam, Ei dedicarent. Utcunque, ſacrificandi ritum *ſoli* primorum patrum gratitudini & piæ ſimplicitati minime tribuendum ſentio: nam honorificum Dei approbantis teſtimonium, per ἐμπνευσμὸν modo dictum exhiberi ſolitum, plurimum ad ritum illum confirmandum & propagandum valuiſſe, non temere cenſeatur. Ut rem in pauca conſtringam: veriſimile eſt, parentum primorum ἐθελοθρησκείαν ſacrificiorum religionem plantaſſe, Deum teſtimonio illo cœleſti quaſi rigaſſe, & reverentiam qua patrum exempla proſequebantur poſteri, incrementum ei dediſſe longe maximum. Refellitur.

OCTAVO: hac etiam difficultate nos urgebunt aliqui: Hiſtoriæ ſacræ fide compertum eſt, diſcrimen inter animalia munda & immunda diu ante Legis promulgationem innotuiſſe. Illud enim Noachi tempore obſervatum fuiſſe, pateat e præcepto Dei [a] *ex omnibus animalibus mundis aſſumat ſeptena ſecum* in Arcam, *& ex immundis bina.* Hujus autem diſcriminis inſtitutioni, non ipſam creaturarum naturam, ſed earum in ſacrificiis uſum, occaſionem tribuiſſe, non male colligitur a *Geneſ.* 8. 20. Ubi Noachus dicitur *attuliſſe holocauſta Domino ſuper altare, ex cunctis pecoribus & volucribus mundis.* At vero non facile creditur, homines, ratione vel naturæ tantum inſtinctu ductos, hoc animalium ad ſacra facienda diſcrimen excogitaſſe; cum gentium veterum memoriæ teſtatum reddant, Earum partem longe maximam non oves tantum & boves, ſed porcos, canes, equos [animalia munda ſimul & immunda] promiſcue & abſque delectu obtuliſſe. Suadet itaque ratio, ut ſacrificia, & animalium diſcrimen ſacrificiorum cauſa inſtitutum, eidem Auctori, Deo, adjudicemus. Arg^m. 8^m.

UT huic argumento ſatisfiat, liceat mihi appoſita *Curcellæi* verba mutuari: [b] *veriſimile* eſt, *ut quemadmodum ſacrificandi ritus proprio motu,—a primævis—hominibus uſurpatus fuit ad ſuam erga Deum gratitudinem teſtandum; ſimiliter diſtinctionem fecerint inter animalia; & judicarint hæc magis decere Deo offerre, quam illa, propterea quod mundiora eſſent; natura dictante nihil ipſi niſi optimum & excellentiſſimum eſſe conſecrandum. Ideoque Deus quamvis ipſe non præcepiſſet, quia ab animo pio proficiſci videbat, illa approbavit.* Atque hac in re *Curcellæo* bene convenit cum adverſario ſuo *Heideggero*, cujus hæc ſunt verba, [c] *diſtinctio inter munda & immunda*, Noachi tempore, *non fuit ex mandato divino propter pietatem & religionem inducta, ſed homines ea dixerunt immunda, quorum nauſea naturaliter capti fuerunt:* quæ autem *in naturali uſu munda, ad ſacrificandum adhibita ſunt: decuit enim immolari, quæ in hominum uſu antecelluerunt.*

NONO: nonnullis incredibile videtur, Patriarchas humana tantum ratione dictante ſacrificaſſe, quod cultus Dei poſitivus (qualis eſt ſacrificiorum) optionis humanæ non ſit; ſed ad unum Deum ſpectet, cultus ſui media parteſque omnes præſcribere & determinare. Patriarcharum itaque pietas obſtat, ne credamus, eos Dei partes arripere, & cultus divini partem præcipuam arbitratu ſuo præſcribere voluiſſe. Arg^m. 9^m.

HOC argumentum multum valet apud eos qui ἐθελοθρησκείαν *cultum* omnem *voluntarium*, & ſuperſtitionem, in eadem claſſe collocant; & Magiſtratum ſchiſmatis reum faciunt, ſi quid in Dei cultum inducat, quod Deus ipſe prior non diſerte præſcripſerit & inſtituerit. At hoc argumentum eo minoris habeamus, quod non tam nobis quam totius Sol.

a *Geneſ.* 7. 2. b *Inſtit. Chriſtian. relig.* lib. 4. c. 11. §. 10. c Lib. de *leg. cibar. Veter.* c. 3. §. 12.

SECT. II. totius Eccleſiæ [cum Judaicæ, tum Chriſtianæ] moribus adverſetur. Notius enim eſt, quam ut probatione careat, Eccleſiæ utriuſque præpoſitos, cultus externi ritus antiquos mutaſſe, & novos inſtituiſſe, prout ſibiipſis [temporis & loci ratione habita] conſultius videbatur. Et ſane, cum ritus externi ſint tantum honoris interni ſigna, & reverentiæ Deo debitæ teſtimonia, honoris autem & reverentiæ ſigna a gentium uſu & arbitrio humano pendeant; neceſſe videtur, ut cultus religioſus ritibus variis (pro vario gentium & temporum uſu) peragatur, & cultus externi ſigna rituſque præſcribendi poteſtas rerum ſacrarum Miniſtris concedatur. Sed ad rem propoſitam paulo propius accedentes, arbitramur, Abelem, Noachum, alios, Deo rem gratam feciſſe, ſponte licet & nulla lege aſtricti, ſacris oblatis Ei cultum exhibuerunt. Nam pii illi viri, omni (quod ſcimus) cultus externi norma deſtituti fuerunt, & Deum, ſimpliciori s naturæ dictatis obſecuti, coluiſſe videantur; cum munerum oblatio præcipuus cultus & honoris deferendi ritus & modus apud omnes gentes etiamnum habeatur.

Arg^m. 10^m. DECIMO: non-nemo forſan ex adverſo regeret, hominum primorum ſacrificia (ſi quis animum advertat) eas artis & ſubtilioris ingenii notas ferre, ut fidem omnem excedat, tempora illa ſimpliciora ritus tam decoros excogitare, & Deo cultum tam elegantem & prophetia plenum præſtare, potuiſſe. Nam animalium tantum mundorum ad ſacrificia ſeparatio, ſacrificiorum ſuorum igne conſumptio ne quod Deo ſacratum fuerat ad uſus profanos transferretur, & (quod caput eſt) ſacrificii Chriſti imagine tam perſpicua repræſentatio, ſolertiam & ingenium, ſupra quam ea ferebant tempora, ſapere videantur.

Sol. SED nec eo colore pingi poſſe Adverſariorum cauſam, facile percipiat, qui ſacrificiorum Patriarchalium *finem*, *materiam*, & *offerendi modum*, propius intueatur.

SI eorum *finem* ſpectemus, ruditatis & ſimplicitatis primævæ characteres in ſacrificiis eorum omnibus facile percipiamus. Quid enim homines primævi muneribus oblatis gratiam & favorem divinum ſibi conciliare ſtuderent, niſi quod Deum ex ingenio humano æſtimantes, munera non minus apud eum quam homines valere judicarent. *Procopius* itaque non immerito ſacrificiorum originem ad ſimplicitatem offerentium referendam cenſuit: nam de Abele, Caino, & aliis, qui bona ſua Deo conſecrabant, agens, *verum*, [a] inquit, *haud decet—illos imitari: erant enim primi homines admodum rudes & ſimplices (quippe quorum amictus erant pelles animalium) literarum omniſque politioris ſcientiæ ignari. Deus* itaque *grato animo excipiebat illorum victimas & oblationes*, &c.

NEC minus luculenta ruditatis primævæ ſigna in ipſa ſacrificiorum veterum *materia* deprehendi poſſint. Nam ſacrificiorum materia [pecudum caro, ſanguis effuſus, & hujuſmodi alia,] tam vilis eſt, & a ſumma Dei majeſtate tam longe diſſita, quod nemo (niſi plane ſimplex & rerum rudis) quin ſacrificia plane ſuperflua, Deoque prorſus indigna facile judicaret. Sane tantum aberat, ut ethnici paulo humaniores ſacrificia Deorum ſuorum naturæ conſentanea crederent, quod iis non raro mirari ſubiit, unde ritus tam triſtis & a natura Deorum alienus in hominum corda veniret, ſe tam longe propagaret, & eorum moribus tam tenaciter adhæreret.

SUMMAM etiam ruditatem & ſimplicitatem arguit, ipſe ſacrificia Patriarchalia *offerendi modus*. Quantum enim per creperam hiſtoriæ ſacræ lucem percipere datum eſt, Patriarchæ victimas altaribus impoſuere miſſis ritibus illis plurimis & curioſis quos Moſes poſtea in ſacris offerendis obſervari juſſit.

HÆC omnia ſimul conferantur, & apertum erit, ſacra primæva ſimplicitatem maximam præ ſe ferre; nec eſſe cur cenſeat quiſpiam, Patriarchas genio craſſiore natos fuiſſe, quam ut cultum tam ſubtilem & elegantem excogitare poſſent. Neque hæc exemplis in contrarium adductis refelluntur: nam inſitus æqui & decori ſenſus primos ritus hujus auctores facile docuit, ea animalia ab altari, quæ homines a menſa plurimum, ſegregare; & ea Deo ſacrare, quibus uſus & opinio munditiem & excellentiam quandam tribuiſſet. Eodem decori ſenſu moniti, ſacra ſua omnia igne curarunt abſumenda; ne quod Deo ſacratum fuerat, poſtea in uſum communem cederet. Nec abſurda forſan conjectura eſt, Patriarchas eorum dona ſacra libentius igni tradidiſſe, quod Deus, aut Angelus Dei vice, ſub ignis flammantis ſpecie ſe viſendum præbuiſſet; unde & ignem, Dei ſymbolum & imaginem maxime propriam & vividam exiſtimarunt. Neque tuto aſſeritur, Abelem, Noachum, alioſque Moſe priores, in ſacrificiis ſuis Chriſti ſacrificandi prophetiam quandam realem exhibere ſtuduiſſe; cum hoc Scriptura nuſquam dixerit, & ſacrificia Patriarchalia circumſtantiis quibuſdam emphaticis, lege poſtea præſcriptis, deſtituta fuerint.

a *Comment.* in *Gen.* 4. p. 82.

DISSER-

DISSERTATIO TERTIA.

DE

LUSTRATIONIBUS & PURIFICATIONIBUS Hebræorum.

PRÆFATIO.

Qua nonnulla de ſenſu vocis Καθαρμὸς, *& Ordine in ſequentibus obſervando, præmittuntur.*

E DISSERTATIONE proxima liquidum eſt, S. *Chryſoſtomum* Sacrificiorum originem gentium ruditati, & eorum ſanctionem gentium conſuetudini, conſulto tribuiſſe. Eo me ducente [a] verborum ſuorum ſerie, probandum eſt proximo, S. *Patrem* Judæorum Καθαρμὸς ab eodem fonte & origine, pari cum ratione & veritate derivaſſe.

UT autem λογομαχίας anſa præſcindatur, neceſſe eſt, ut de uſu ſenſuque vocis καθαρμὸς, in Diſſertationis hujuſce limine, paucula præmittamus. Nam de ſenſu vocis hujuſce non adeo inter doctos convenit: nonnulli ſcilicet inter illa ſenſus cognati vocabula [καθαρμὸς, καθαϊσμὸς, & ἁγνισμὸς] paulo [b] curioſius diſtinguendum ſentiunt: καθαρμὸς, inquiunt, proprie idem eſt quod κάθαρμα vel victima piacularis, quæ ad luſtrandum aut peccata expiandum offerebatur: καθαϊσμὸς idem erat quod βαπτισμὸς, nempe corporis aut manuum ſolarum in aquas immerſio, quam Judæi ad immunditias eluendas adhibebant: ἁγνισμὸς autem, aquæ levior aſperſio, qua etiam Judæi polluti, in ordine ad καθαϊσμὸν, ſæpius utebantur. Me quod attinet, curioſas haſce vocum earum differentias ad eos qui ῥῖνα χειτικὴν habent, in præſens amandabo; &, Criticorum pace, καθαρμὸν, hic ſenſu laxiore ſumam, pro quavis nempe luſtratione, purificatione, vel ceremonia ſacra, qua Judæi, ad maculam aliquam eluendam, ſanctitatem legalem rei vel perſonæ conciliandam, peccatum expiandum, vel malum aliquod averruncandum utebantur. Vocem hanc ſenſu tam lato ſumi, variis exemplis evinci poſſet, ſi leviculis hiſce diutius immorari liceret.

SI a vocibus ad rem ipſam progrediamur, tanta ſe dicendorum moles offert, quod difficilis operæ ſit ea vel in ordinem digerere; ſed longe difficilioris, eorum omnium origines in aprico collocare. Nam duplicis generis καθαρμοὶ vel purgationes, Perſonarum ſcilicet & Rerum, in Hebræorum legibus & ceremoniis locum invenerunt. Perſonarum etiam duplicis generis erant, Ordinarii & Extraordinarii. Καθαρμοὶ ordinarii erant purificationes illæ frequentes, aqua ſola peractæ, ad incurſionis quotidianæ maculas aut immunditias eluendas adhiberi ſolitæ. Καθαρμοὶ extraordinarii erant, qui non ablutione ſola, ſed & victimis, jejuniis, aliiſque ceremoniis ſtatim recenſendis, temporibus ſolennioribus peragebantur.

PURIFICATIO ordinaria (ut inde telam ordiamur) quatuor modis ſpectari poteſt: (1°.) Materialiter, vel cum reſpectu ad materiam in purificatione celebanda

a Supr. citat. pag. 644. b Vid. *Heinſ. Ariſt. Sac* c. 19.

CAP. I. usurpatam. (2°.) Formaliter, quatenus purificatio vel ablutio illa consilio religioso suscepta erat & administrata. (3°.) Finaliter, vel respectu habito ad fines & usus illos varios quibus καθαρσις illa carnalis inserviebat. (4°.) Modaliter, aut cum respectu ad varios modos & circumstantias in purificatione peragenda, e præscripto Legis observandas.

CUM itaque Purificatio tam late sumi possit, ut S. *Chrysostomi* fidem liberem, & officio præsenti cumulate satisfaciam; mihi probandum sumo, καθαρμὸς, quovis modo spectatos, ex antiquo Patriarcharum, aut potius Ægyptiorum aliarumque gentium, ruditate & usu ad Hebræos deveniisse.

CAP. I.

Probatur, Hebræorum καθαρμὸς ordinarios, materialiter *spectatos e Gentium more rituque traductos fuisse.*

HEBRÆI purificandi studio ducti, triplici tantum materia *ordinarie* utebantur: aqua nempe pura [fontana vel fluviali] Aqua marina, & aqua illa separationis *Numer.* 19. memorata, quæ Vaccæ rufæ cineribus commixtis parabatur. Si autem aquas hasce paulo attentius intueamur, in iis omnibus moris apud Gentes Mose priores usitati vestigia facile percipiamus. Ne quis autem mihi talia dicenti læsæ veritatis dicam scribat, de aquis hisce tribus sigillatim agam, & sententiam meam ratione non facile rejicienda munitam dabo.

De aqua pura. PLACET itaque ab aqua pura, fontana vel fluviali, principium sumere. Judæos, puritati operam adhibentes, aquam fontanam, tanquam communissimam purgationum suarum materiam, usurpasse, testimonio Legis indubitatum est. Præceptum est enim, ut *seminis fluxu pollutus lavet vestes ejus & totum corpus in aquis viventibus,* Levit. 15. 13. Ubi *Chaldæus* legis mentem per במי מבוע *in aquis fontis* explicat. *Chaldæo* consonat *Josephus,* qui aquas in leproso mundando requisitas referens, sic sensum legis [a] interpretatur; *si cui morbo illo* [lepra nempe] *liberari, & in pristinum restitui contingat,* προείρηκε πηγὰς ἁγνείας, καθαρμὸς πηγαίων ὑδάτων λετροῖς· *Præscripsit Moses certas purificationes, mundationes, & aquarum fontanarum lavacra.* Et [b] alibi, de Levitis Deo sacratis agens, ἥγνιζε, inquit, πηγαῖοις ὕδασι καὶ ἀενναόις, καὶ θυσίαις· *purgavit eos aquis perennibus, & solenni sacrificio.* Ideo vero aquam fontanam & e vena salientem lustrationibus adhibebant, quod purior, & acrioris ad purgandum virtutis, adeoque lustrationi magis apta crederetur. Post aquam fontanam, Judæi munditiæ studiosi secundas aquæ fluviali deferebant. Hinc *Johannes Baptista,* [c] Jordanis fluenta ad baptismum suum elegisse dicitur, quod scilicet illa purgationi magis accommodata censerentur. Sed quamcunque demum aquam [de fontibus, fluviis, puteis, aut cisternis, haustam] ad purgandum adhibebant, id anxia religione curabant, ut aqua tantum pura, & nulla fæce vel usu ordinario contaminata sese expiarent. Hinc regulæ multæ a Magistris traditæ de aquis ad manus abluendas aptis aut ineptis, quas apud [d] *Buxtorfium* & [e] *Pocockium* nostrum reperiant harum rerum curiosi. Religionem eandem a Judæis mutuati videntur Mohammedani, apud quos hoc in legem abiit; [f] *non tollitur immundities aliquo liquore, excepta aqua: sed nec qualibet aqua, sed munda tantum, quæ non fœde mutata fuerit rei alicujus non necessariæ admistione.* Atque hæc religio seculis antiquioribus inter Judæos inolevit: nam testante [g] *Porphyrio,* Essæi, genere Judæi, in puritatis exercitio versati, *participes facti sunt* καθαρωτέρων πρὸς ἁγνείαν ὑδάτων, *aquarum maxime purarum, & ad puritatem conciliandam maxime facientium.* Hunc usum Judaicum ob oculos habuisse videtur Apostolus, sic [h] Hebræos alloquens, *accedamus* λελυμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, *abluti corpus aqua pura.* Haud absimile Prophetæ dictum, ad lustrationis Judaicæ ritum respicientis; [i] *effundam super vos,* καθαρὸν ὕδωρ, *aquam puram,* &c. Prout enim κοιναῖς χερσὶ *comedere,* ita & κοινοῖς ὕδασι lavare, pro profano habebatur.

NEC minus apud ethnicos quam Judæos anxie curatum est, ut aqua fontana vel fluvialis [utcunque pura & immaculata] in sacris lustratoriis adhiberetur. Hoc e *Virgilio* discimus, apud [k] quem Dido, sacra Diis inferis instituens, sic loqui fingitur,

a Lib. 1. contr. *Ap.* p. 1357. 25 b *Antiq.* lib. 3. c. 11. p. 125. 20 c *Mat.* 3. 6, 13.
d *Dissert.* de *rit. lotion. man.* ap. *Judæos.* e *Not. Miscel.* c. 8. p. 357, 358. f Ib. p. 359.
g De *Abstin.* l. 4. §. 12. h Cap. 10. 22, 23. i *LXX* in *Ezec.* 36. 25. k *Æneid.* 4. v. 635.

Dic

Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha,
Et pecudes ſecum, & monſtrata piacula ducat.

Sic & Æneam infert, ramum Proſerpinæ apud inferos conſecraturum, *Æn.* 6. v. 635.

Occupat Æneas aditum, corpuſque recenti
Spargit aqua, ———

Virgilio conſona ſunt *Ovidii* illa, *Faſt.* 4. v. 777.

——— *Tu converſus ad ortus*
Dic quater: & vivo perlue rore manus.

Nec minore religione cavebant ethnici, ut eorum purgationes *aqua pura* nec uſu communi vel fæcibus inquinata perficerentur. [1] *Heſiodi* verba huic mori teſtimonium perhibent:

——— πεὶν γ' εὐξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα
Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ·

Memorat & *Theocritus* ἀβλαβὲς ὕδως in purgationibus uſitatum. Hujuſmodi aquæ cura tam ſuperſtitioſa ſacerdotes Ægyptios tenuit, ut [a] aqua nulla alia ſe purgarent, quam ea cujus puritatem *Ibis*, avium mundiſſima, bibendo approbaſſet. Hic multis argumentis nil opus eſſe cenſeo, ad probandum aquæ uſum e gentium inſtitutis in Hebræorum piacula tranſiiſſe. Nullus enim hac de re dubitandi locus ſupereſſe poteſt, ſi probatum dedero, purificandi ritus legem antiquitate vincere & Deum tot luſtrandi ceremonias ob ſeculi morem in cultum ſuum admiſiſſe. Huic autem penſo, capite ſequente manus admovendæ.

SECUNDO: ad καθαρμὸς ordinarios Judæi aquam marinam frequenter adhibebant. Hanc in Hebræorum ſanctimoniis uſum habuiſſe, pateat ex [b] *Ariſtea*, Græcorum Interpretum mores in hunc modum referente; *Quotidie bene mane in aulam veniunt, & ſalutato rege ad loca ſua redeunt,* ὡς ἦ ἔθος ἐπὶ πᾶσι τοῖς Ιουδαίοις, ἀπονιψάμενοι τῇ θαλάσσῃ τὰς χεῖρας, &c. *Et manibus, pro communi Judæorum more, ex mari lotis, Deo preces effundunt.* Ne quis autem auctoris hujuſce ſuſpecti teſtimonium negligat, *Philonem* advoco, teſtem omnium calculo probatiſſimum. [c] Ille vero, de Judæis templum adituris agens, οἱ μὲν ἄλλοι, inquit, σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ περιῤῥαίνονται· θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοί· τινὲς δὲ ποταμοῖς, οἱ δὲ χάλκεσιν ἐκ πηγῶν ἀρυόμενοι· *Alii fere omnes aqua pura puta aſpergunt: marina quidem plerique: quidam fluviali: nonnulli etiam hydriis e fontibus haurientes.* Ebion, hæreticus Judæus, hunc purgandi ritum, inter alia quammulta, a Judæis hauſiſſe putetur: cum enim conſuetudinem cum fœminis habuiſſet, ei ſolenne fuit, (iuti auctor eſt [d] *Epiphanius*) βαπτίζεσθαι ἐν τοῖς ὕδασιν, — ἢ θαλάσσης, ἢ ἄλλων ὑδάτων· *ſe proluere in aquis, aut maris, aut alterius generis.*

De aqua marina.

RATIO vero ſuadet, cogit opinari, Judæos hunc luſtrandi morem e gentium moribus in ſuos tranſtuliſſe. Nam,

(1°.) E veterum Græcorum & Latinorum teſtimoniis paſſim obviis apertum eſt, ethnicos aquam marinam in luſtrationibus frequenter uſurpaſſe, eamque uſui illi, præter cæteras aquas, aptam & accommodatam exiſtimaſſe. Ne ſermo meus æquo prolixior ſit, rem hanc duobus tantum Græcis & Latinis firmabo teſtimoniis. E Græcis primas habeat illud [2] *Ariſtophanis:*

Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν·
Επειτ' ἐλούμεν·

Primo quidem ad mare ipſum perduximus,
Moxque lavimus.

Haud abſimile eſt illud [3] *Apollonii, Argonaut.* 4. ubi ſocii Jaſonis *Circen*

a *Plutarc.* lib. de *Iſid.* b Pag. 890. D c Lib. de *Sacrificantib.* p. 848. C d Adv. *hæreſ.* L. 1. T. 2. *hær.* 30.

1 De *Op.* & *Dieb.* L. 2. v. 336. 2 Vid. *Plut.* Act. 3. Scen. 2. v. 656. 3 Verſ. 663.

CAP. I.

Εὗρον ἁλὸς νοτίδεσι κάρη ἐφαιδρύνασαν,
Τοῖον γὰρ νυχίοισιν ὀνείρασιν ἐπλοίητο·

Invenerunt maris humiditatibus caput lavantem,
Ita enim nocturnis ſomniis attonita reddita eſt.

Huc ſpectant etiam *Apuleii* verba, lib. xi. p. 356. *Confeſtim diſcuſſa pigra quiete, alacer exſurgo: meque protinus purificandi ſtudio lavacro marino trado: ſepties ſubmerſo fluctibus capite.* Et illa [a] *Taciti*, de Junonis ſtatua; *Propitiata Juno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare: unde hauſta aqua, templum & ſimulacrum Deæ proſperſum eſt.* Feruntur Mauri hunc marinam luſtrationem, conſuetudine a Majoribus hauſta, etiamnum in uſu retinere.

(2°.) NIHIL in tota lege de aqua maris in luſtrationibus uſurpanda præceptum extat. Quin potius contrarium inſtituitur, ut nempe Judæi aqua pura & qualem fons ipſe ſuppeditat, in purificationibus uterentur. Ideoque e ſola gentium imitatione natum videtur, quod Hebræi, puritati ſtudentes, aquis non fontanis, ſed marinis tam frequenter abluerentur.

(3°.) GENTILIUM veterum doctrinæ, ſacræ ſimul & philoſophicæ conſentaneum eſt, ut eos aquas ſalſas ad purgationem primos uſurpaſſe cenſeamus. Nam aquam, non corporis tantum, ſed & animæ maculas eluere poſſe, ſi præſertim ſale ſaturatam, Gentilium Theologi ſimul & Philoſophi docuerunt. Eorum Theologi ſalem igni & ſulphuri natura conjunctum, adeoque purgationis uſui cumprimis accommodatum cenſuerunt. Hoc e [b] *Procli* verbis intelligi datum eſt: *aqua marina vi purgandi prædita eſt, quod ſalis ſit particeps, qui aliquam in ſe continet ignis particulam: ideoque ſacerdotes ethnici ea in luſtrationibus ſuis utebantur, illaque aſpergebant quæ luſtrare volebant.* Eorum etiam Philoſophi ſali facultatem [c] καθαρτικὴν ineſſe dicebant, atque inde forſan aquæ ſalſæ vires ad purgandum præſtantiores habebantur. Ex hoc aut illo principio fluxit, quod ethnici antiquiores (ſi forſan aquam marinam deſiderarent) ſalem in aquam injicerent, eaque locos aut homines inquinatos irrorarent. Ea de re non obſcurus apud [d] *Theocritum* occurrit locus,

——— καθαρῷ δὲ πυρώσατε δῶμα θείῳ
Πρῶτον· ἔπειτα δ' ἅλεσσι μεμιγμένον (ὡς νενόμιται)
Θάλλῳ ὑπορραίνειν ἐστεμμένον ἀβλαβὲς ὕδωρ·

——— *Puro verò luſtrate domum ſulphure*
Primum: poſtea vero ſale mixtam (uti mos eſt)
Florido ramo aſpergere decet aquam.

Ex ea gentium diſciplina, Pontificii aquas eorum luſtrales ſale conſpergendi morem traduxiſſe videantur. Cum itaque Gentes tantam aquæ ſalſæ tribuerent purgandi vim, conſultum videtur, illius uſum in ſacris, a Gentilibus, anili ſuperſtitione & vana philoſophia occœcatis, potius quam Judæis auctoribus derivare.

(4°.) INDE cauſa credendi naſcitur, Judæos aqua marina purgandi morem a Gentibus accepiſſe, quod e Veterum monumentis aperte conſtet, aquam illam in Gentium antiquitate maxime celebrium luſtrationibus uſitatam. Hic *Homeri* fidem teſtor, qui Veteres luſtraſſe dicit,

Θείῳ τ' ἀσφάλτῳ τε, πολυφλοισβοῖό τε θαλάσσης·

Quod *Homeri* carmen cognato *Naſonis* verſu non prorſus infeliciter interpretemur:

[e] *Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat.*

Nam *Ovidium*, eo in loco, de aqua ſalſa intelligendum eſſe, multi non ſine cauſa ſuſpicantur. Sed ad *Homerum* redeo, qui luſtrationis aqua marina factæ nobis exemplum præbet, ubi Græcos ſacris operaturos, mari luſtratos memorat. Ne Lectori jam fraudi fuiſſe videar, verba [f] Poetæ adſcribam integra:

a *Annal.* 15. p. 255. b Lib de *ſacrif. & Mag.* ſub. fin. c Vid. *Oribaſ. Medic. collectan*, lib. 15. & de *virtut. ſimplic. medicam.* l. 2. d *Idyl.* 24. v. 94. e *Metamor.* l. 7. v. 262. f *Iliad.* A. v. 313.

Λαὸς

CAP. I.

Λαὸς δ' Ατρείδης ἀπολυμαίνεσθαι ἄνωγεν·
Οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον·
Ερδον δ' Απόλλωνι τελήεσσας ἑκατόμβας·

Populos autem Atrides luſtrari juſſit:
Illi autem luſtrabantur, & in mare ſordes jaciebant:
Sacrificabant etiam Apollini perfectas hecatombas.

Sed hunc aqua marina luſtrandi morem Expeditione Trojana multo antiquiorem ſentiamus, ſi quid a vero trahat hæc Auctoris haud [a] obſcuri conjectura: *vas illud* coram *Tabernaculo & Templo, in ſacerdotum luſtrationem collocatum, mare æneum* dictum fuit; quod purgantibus maris loco eſſet, & vim omnem purgatricem aquæ marinæ a Gentibus tributam in ſe uno contineret.

(5°.) FREQUENS aquæ *marinæ* ad luſtrandum uſus Superſtitionis ingenium ſapit, quæ in ritibus ejus θειργίαν quandam prodere ſolet, & virtutem ingentem rebus minutis dare. Ab hac ſententia *Stobæus* haud multum abfuit: poſtquam enim [b] citaſſet tritum illud *Euripidis* dictum,

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά·

Mare cuncta hominum mala prorſus abluit,

ſtatim ſubjungit, φέρεται ἢ εἰς τὺς δεισιδαίμονας, οἱ θαλάσσῃ θειαζόμενοι· *Cadit autem* hoc dictum *in ſuperſtitioſos, qui mari luſtrari ſolent.* Pleroſque Gentiles eo charactere notandos eſſe, docent *Ciceronis* illa, [c] *mare quo omnia quæ violata ſunt, expiari putantur.*

RATIONES jam dictæ cauſam opinandi non levem præbent, aquas haſce luſtrales a Gentibus fluxiſſe ad Hebræos, qui gentium dogmatis & moribus ſerva nimis erant & addicta natio.

TERTIO: in luſtrationibus Hebræorum Ordinariis uſu frequens erat *aqua ſeparationis* aut [d] *expiationis, Numer.* 19. memorata, quæ Vitulæ rufæ cineribus, aqua fontis immiſtis, parabatur. Aquam illam hunc uſum præbuiſſe, patet ex Apoſtoli verbis ad [e] Hebræos: *cinis vitulæ aſpergens inquinatos, ſanctificat ad carnis emundationem.* Eundem uſum & effectum aſſignat Moſes, *Numer.* 19. 9. *Colliget vir mundus vitulæ cineres, & effundet* eos *in loco puro, ut ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam, & in aquam aſperſionis.* Ad quorum verborum ſenſum capiendum, ſciendum eſt, Deum vitulæ rufæ cineres ſancte cuſtodiri, & aqua fontis immiſceri præcepiſſe: non ut aqua illa corporis totius ablutioni deſerviret, ſed ut perſonæ tactu mortui pollutæ ſola ejuſdem aſperſione mundarentur. De luſtrationis hujus origine vel inſtituendi cauſa, non eſt conſulti quicquam fidenter affirmare; cum hac in lege, veritas pene tenebris obducta & circumfuſa jaceat. Si vero in re tam obſcura difficilique modeſtæ conjecturæ locus eſſet, aquæ luſtralis hoc ritu confectæ cauſam triplicem aſſignarem. De aqua ſeparationis.

(1°.) GENTES antiquiores, ad puritatem acquirendam, non raro cineres uſurpaſſe videantur. Hanc conjecturam eo minus irato Genio feciſſe videar, quod evidens ſit, cineres in gentium recentiorum purgationibus locum præcipuum habuiſſe. Nam [f] *Arnobius* gentium numina ſugillans, *Lavatio*, inquit, *Deum Matris eſt hodie: ſordeſcunt enim Divi, & ad ſordes eluendas lavantibus aquis opus eſt, atque adjuncta—cineris fricatione.* Moris ejuſdem ſe teſtem præbet *Ovidius, Faſt.* 4. ubi, inter piacula, combuſtorum vitulorum meminit, dicens, verſ. 733.

Sanguis equi ſuffimen erit vitulique favilla.

Et v. 639.

Igne cremat vitulos, ———
——— *purget ut ille cinis.*

Paucis etiam interjectis, inquit, verſ. 725.

Certe ego de vitulo cinerem, ſtipulaſque fabales
Sæpe tuli plena, februa caſta, manu.

a *Fortunat. Schac. Myrothec.* P. 2. cap. 75. col. 690. B b *Serm.* 4. c *Orat.* pro *Sext. Roſcio.*
d *Numer.* 31. 23. e Cap. 9. 13. f Lib. 7. contr. *Gent.* p. 237.

CAP. II. Ab hiſce non multum abeunt quæ apud *Virgilium* occurrunt, luſtrandi ritus memorantem, *Eclog.* 8. v. 101.

Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti,
Tranſque caput jace,——

Sat ſcio pleroſque ſibi perſuadere, Gentiles cineres in ritibus luſtratoriis uſurpaſſe, ut legem a Deo latam *Numer.* 19. κακοζηλίᾳ diabolica imitari poſſent. Mihi vero probabilius eſt, hunc cineres ad luſtrationes adhibendi morem primam inter Gentes originem reperiiſſe, & Deum hunc morem e Gentilium initiis in cultum ſuum tranſtuliſſe; ne Iſraelitæ gentium februa, veluti ſuis puriora, deſiderarent, & ſemetipſos minus expiatos exiſtimarent, niſi aquis novam a cineribus infuſis purgandi virtutem haurientibus aſpergerentur. Cum enim populus ille vetera omnia libens acciperet, ſed quæ nova in cultu videbantur animis averſis intueretur; æquum eſt opinari, Deum hunc luſtrandi modum inſtituere noluiſſe, niſi cineres inter gentium februa numeratos, & res in uſu ſolenni poſitas, inveniſſet. Deinde, ſi Gentiles, cineres in purgandi ceremoniis uſurpantes, ad Hebræorum imitationem ſe fingere ſtuduiſſent; credi nequit, eos ab exemplari ſuo tam longe recedere voluiſſe.

(2°.) DEUS *aſperſionis aquam* hoc ritu parari voluit, ut ab infuſis oblatæ vitulæ cineribus religionem quandam hauriret, & inde a vulgari quavis aqua luſtrali diſcerneretur. Gentes nonnullæ, ſolo rationis inſtinctu monitæ, aquam ſacris uſibus deſtinatam nota vel charactere aliquo ab aquis ciſternæ ſeparabant. Gentiles enim aqua plurimum e [a] fonte aliquo ſacra petita in luſtrationibus eorum utebantur: nonnunquam aqua, qua titionem ardentem ab [b] ara ſumptum extinxiſſent, purificandi ſtudio, ſeipſos aſpergebant. Et Hebræis proculdubio conſentaneum videbatur, ut eorum aqua luſtralis nota aliqua religioſa diſcerneretur, & infuſus animalis immolati cinis (quo vix quicquam religioni magis cognatum) ei reverentiam & ſanctitatem quandam conciliaret.

(3°.) CINERES aquis immiſti ad ſordes abſtergendas plurimum valent, adeoque cum eorum uſu [nempe purificatione] conſenſum & analogiam quandam coluiſſe videantur. Deum & hac de cauſa cineres aqua ſua purgatoria commiſceri voluiſſe me perſuaſum habeo, quod gentes antiquæ καθάρσια ſua ex iis rebus componere ſolerent, quæ puritati affines erant, & virtute καθαρτικῇ maxime pollere credebantur. Hinc aqua limpidiſſima, ſale, ſulphure, cinere, nitro, igne flammante, & hujuſmodi aliis, in luſtrationibus ſuis utebantur. Sacerdotes autem piaculis illis excogitandis ingenii ſui vires exercuerunt, ut homines creduli, luſtrationis ritibus perfuncti, ſibi facile perſuaderent, ſe vitæ (licet impuriſſimæ) maculas abſterſiſſe & expiaſſe. Cum itaque gentes antiquiores, in purgationibus ſuis, rebus virtute vere purgativa claris uterentur; credere par eſt, Deum cineres mundationis aqua commiſceri voluiſſe, quod ad mundandum naturaliter apti eſſent & accommodati, unde & cauſa omnis ethnicorum luſtralia rebus a Deo ad luſtrandum inſtitutis præferendi tolleretur.

RATIONES haſce, ut probabiles tantum, in medium profero; & lectori integrum volo, eas recipere vel repudiare.

CAP. II.

Καθαρμὸς formaliter *ſpectatos, eidem origini aſcribendos.*

EO me jam ducit præſentis inſtituti filum, ut probem Hebræorum καθαρμὸς *formaliter* ſpectatos [h. e. quatenus ablutiones ſacras, non ſanitatis aut elegantiæ, ſed puritatis & religionis cauſa uſurpatas] e veteri gentium uſu, tanquam inſtitutionis ſuæ cauſa præcipua dimanaſſe.

QUO vero methodice procedat ſermo, primo ſententiam meam argumentis aliquot communire; ſecundo, Objectiones illius fidem minuentes enervare conabor.

a *Schac. Myrothec.* 2. c. 49. b *Athen.* lib. 9. cap. 18.

SECT.

SECT. I.

Argumenta quædam ad ſententiam firmandam afferuntur.

GENTES antiquiores curam puritatis externæ ſingularem habuiſſe, & earum ritus luſtrales legibus de purificatione latis occaſionem feciſſe, variis argumentis evinci poteſt.

HORUM primum petitur e variis hominum exemplis, qui ablutionibus, non munditiæ ſed ἁγνείας gratia, diu ante datam legem utebantur. Cum enim Jacobus Patriarcha familiæ ſuæ reformationem aggrederetur, [a] *amovete*, inquit, *a vobis Deos alienos, & mundamini, & mutate veſtimenta veſtra:* ubi ſenſum vocabuli והטהרו optime aſſecutus videtur *Aben Ezra*, illud per שידחצו הגוף *ut lavent corpus*, interpretatus. Atque hanc interpretandi rationem mutuo accepiſſe videtur a *Jonathane*, hac paraphraſi locum illuſtrante; *purificate vos a pollutionibus interfectorum ad quos acceſſiſtis, & mutate veſtimenta*, Conſilium huic affine filiis ejus dedit Jacob, *Geneſ.* 49. 1. ſi *Jonathani* credimus, hunc ſenſum Patriarchæ verbis affigenti, *vocavit Jacob filios ejus & dixit eis, purificate vos ab immunditie, & indicabo vobis ſecreta occulta*, &c. Sed miſſis exemplis illis obſcurioribus, ad Pharaonis filiam tranſeat ſermo, quæ religionis cauſa ad fluvium ſe conferebat, quod in ἁγνείαις olim frequentiſſimum. Sentiunt equidem nonnulli, non lotionis aut puritatis, ſed liberorum & fœcunditatis deſiderium, fœminam illam ad fluvium attuliſſe; quod Nili [b] potus fœminas Ægypti fœcundas reddere crederetur. At nec ratio, nec adverſa veterum teſtimonia patiuntur, ut huic opinioni fidem habeamus: Nam [c] *Ezechiel* tragicus, Moſis Hiſtoriam fuſe perſequens, ſic lotionis illius ſcopum explicat, Arg[m]. 1[um].

Κἆπειτα θυγάτηρ βασιλέως ἄβραις ὅμυ,
Κατῆλθε λυτροῖς φαιδρωῦσα τὸ ἐὸν δέμας.

Id eſt; *Vigero* interprete,

Ecce tibi Regis nata cum famulis ſubit,
Luſtrare liquido geſtiens corpus vado.

E gentis nempe ritu & religionis ſuæ inſtituto. Sic enim lotionis illius mentem interpretatur [d] *Clem. Alexandrinus*, de Moſe loquens in ripa fluminis expoſito: *Regis filia*, ait ille, *quæ longo tempore non concipiebat, filium autem deſiderabat,* ἐκείνης ἀφικνεῖται τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸν ποταμὸν, λυτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις χρησομένη· *Illo die venit ad fluvium, ut lotionibus & aſperſionibus uteretur.* Hæc autem verba, *Clemens* (ni falli contingat) e [e] *Philone* mutuatus eſt: dicit enim ille, Regis filiam ἐξορμῆσαι μετὰ θεραπαινίδων ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ἔνθα ὁ παῖς ἐξέκειτο· *proripuiſſe ſe cum puellis familiaribus ad fluvium, ubi puer* Moſes *expoſitus erat*; κἆπειτα λυτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις χρῆσθαι μέλλουσαν, &c. *deinde lotionibus & aſperſionibus uſuram, inter opaca & condenſa ſtagnorum* puerum *conſpicatam*, &c. Hac loquendi formula docet *Philo*, fœminam regiam purificandi ſtudio fluvium petiiſſe: nam vox illa περιῤῥαντηρίοις, de luſtrationibus in templorum aditu fieri [f] ſolitis frequenter uſurpatur. *Jobum* etiam ſe purificationibus illis exercuiſſe, e verbis ejus (uti ſentiunt aliqui) probabiliter intelligitur: [g] *ſi lavero me in aquis nivis, & mundavero* בבור *in ciſterna volas meas*, &c. *Jobus* autem (uti communis fert opinio) ante Moſem vixit, ſub ea nempe tempora quibus in Ægypto ſerviebant Iſraelitæ. Atque inde factum eſt, quod in Bibliis eorum, Syri librum Jobi, veluti omnium primum & antiquiſſimum, primo & ante Moſis libros collocent. Sed quoniam Jobi ſeculum conjectura tantum aſſequor, addo inſuper, Iſraelitas, Legem a Deo accepturos, ſe aquis luſtralibus (juxta ſeculi morem proculdubio) expiaſſe. Hoc ſacris literis conſignatum legimus, *Exod.* 19. 14. *Et deſcendit Moſes de monte ad populum, & ſanctificavit populum, & laverunt veſtimenta ſua.* Eo autem in loco, & aliis ubi veſtium ablutio occurrit, (frequenter autem occurrit) Magiſtri pene omnes corporis totius baptiſmum vel ablutionem intelligendum conſentiunt; quod obſervat [h] *Seldenus.*

a *Geneſ.* 35. 2. b *Windelin.* de *admirand. Nil.* c. 24. c Ap. *Euſeb. Prap. Evang.* l. 9. c. 28.
d *Stromat.* l. 1. p. 412. 5 e Lib. 1. de *Vit. Moſ.* p. 604. E f Vid. *Theophraſt.* cap. περὶ δεισιδαιμ.
g Cap. 9. 30. h De *Synedr.* l. 1. cap. 3. p. 25.

SECT. I. SECUNDO: ſententiæ meæ non leve momentum affert, diſcrimen quod inter gentium & Hebræorum purgationes interceſſit: nempe,

Argm. 2m. (1°.) RESPECTU materiæ: nam purificationes Dei legibus inſtitutæ, aqua tantum pura vel vitulæ rufæ cineribus infecta, peragi debuerunt: Gentes autem res alias, haud paucas, ad purgationes excogitaſſe, clare percipitur e ſacris & profanis monumentis. Occurrunt *Jeſai.* 66. 17. המטהרים *purificantes ſe, comedentes carnem porci, & abominationem & murem.* Multis etiam teſtimoniis, petitis ex *Homero*, *Apuleio*, *Plinio*, *Juvenale*, *Theocrito*, *Propertio*, *Ovidio*, aliiſque, nos docent [a] *Meurſius*, [b] *Saubertus* & [c] *Lomeierus*, ethnicos ſalem, ſulphur, tædam, ſalivam, mel, aliaque multa, luſtrationibus ſuis adhibuiſſe. Hoc diſcrimen verbis hiſce compingit [d] *Procopius Gazæus: quid igitur de purificationibus in Lege conſtitutis dicemus?* Eas *a Græcanicis differre: quod* illæ aqua, hæ *cum incantationibus, ſalibus, lauro, hordeo, mari & tranſitione per ignem fieri ſolebant.*

(2°.) RESPECTU inſtrumenti: nam in luſtrationibus omnibus a Deo præſcriptis, hyſſopus aſpergilli locum & uſum habuit: in purgationibus autem in Dæmonis honorem uſitatis, aqua luſtralis lauri vel olivæ ramo plurimum aſpergebatur. Laurum uſum illum præbuiſſe, docent illa [1] *Juvenalis*,

> ——— *Luſtrari, ſiqua darentur*
> *Sulfura cum tædis, & ſi foret humida laurus.*

Olivam etiam huic uſui ſepoſitam, [e] *Virgilii* verſus indicant,

> *Idem ter ſocios pura circumtulit unda,*
> *Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ.*

(3°) RESPECTU modi & circumſtantiarum. Nam purgandi ritus, apud populum ſanctum, modo ſimplici & omni pompa deſtituto peragebatur; apud ethnicos autem multifario ceremoniarum apparatu. Eos enim luſtrationes ſuas ore ad ſurgentem ſolem converſo celebrare ſolitos, aut luſtrationis ritu tribus vicibus repetito, teſtimoniis haud paucis docuerunt [f] *Heinſius* & [g] *Saubertus*, e quorum ubere meſſe nihil ipſe colligam. Gentibus etiam in more erat, res ad purgationem uſurpatas poſt terga [h] rejicere, & non reſpicientes domum recurrere. Gentium ritus alios in purgatione frequentes omitto, ne, ſi omnia perſequi velim, faſtidium Lectori fuerit.

(4°.) RESPECTU finis: nam purificationes Legales erant tantum δικαιώματα σαρκὸς (uti loquitur Apoſtolus) & ad ſolam carnis munditiem conſequendam inſtitutæ. Eo vero ſtultitiæ proceſſit ethnicorum natio, ut aquam luſtralem ipſas animæ maculas eluere, & nigrioris cujuſque criminis labem delere, poſſe ſomniarent. Non paucos e gentibus errorem illum craſſiorem imbibiſſe, docent [2] Poetæ illa,

> *Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis*
> *Fluminea tolli poſſe putatis aqua!*

CUM itaque purificationes ethnicæ & Judaicæ tam inſigniter ab invicem diſcreparent, inde promptum eſt inferre, non Gentes ab Hebræis, ſed Hebræos a Gentibus, lotiones ſuas religioſas accepiſſe: & purificandi religionem, reformatam quidem & a ceremoniis ſuperſtitioſis aut magicis repurgatam, ad Hebræos acceſſiſſe; apud ethnicos autem ſuperſtitione & magia corruptam & vitiatam permanſiſſe. Si enim Gentiles, κακοζηλίας affectu ducti, purificandi ritum a Judaiſmo fuiſſent mutuati, proculdubio non tam inſigniter ab exemplaris ſui ſimplicitate deflexiſſent, ut quandoque ne tenuis Judaicæ purgationis umbra vel imago in eorum purgationibus deprehendi poſſit. Non me latet hic regeri poſſe, Gentes purificandi ritus, ſimplices quidem & puros, ex Hebræorum legibus aut moribus accepiſſe: ſed hominum pruritum & ſuperſtitionem plurima decurſu temporis addidiſſe, & inde gentium aquas luſtrales a nativa ſua puritate multum degeneraſſe. At huic ſuſpicioni locus eſſe non poteſt: cum enim clare pateat, ſimplicitatem, in aliis cultus Judaici partibus obſervationi obviam, Deo cultus, antiqui formam externam corrigenti tribuendam eſſe; longe conſultius eſt opinari

a In *Spicileg.* in *Theocrit.* b Lib. de *ſacrif.* c. 11. c Lib. de *luſtrat. Vet. Gent.* d *Comment.* in *Deut.* p. 441. e *Æneid.* 6, v. 229. f In *Sil. Italic.* l. 13. p. 124. g Ub. ſup. h *Meurſ.* lib. jam laud. p. 143.

1 *Sat.* 2. v. 157. 2 *Ovid. Faſt.* Lib. 2. v. 45.

purifi-

purificationis Judaicæ ritus ſimplices & paucos (ſi nempe cum Gentilium luſtrationibus operoſis conferantur) ad Deum auctorem referendos eſſe, qui luſtrandi ritus corruptos & ineptos amputavit, & omnia ad ſimplicitatem majorem revocare ſtuduit. Ut rem paucis exequar: inde factum eſt, ut ethnicorum luſtrationes a Judaicis mira diſcreparent inſolentia, quod Judæi veteres purificandi ritus a Deo correctos & emendatos exercerent; eos autem ethnici ſine ulla emendatione retinerent & uſurparent. SECT. II.

TERTIO: vix ulla tot baptiſmorum Judaicorum ratio aſſignari poteſt, niſi eorum originem a ſeculi moribus, non facile citoque dediſcendis, arceſſamus. Haud ex nihilo eſt, quod aſſerit Apoſtolus, Judæorum cultum ſtetiſſe [a] μόνον ἐπὶ βρώμασι, καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς· alia enim erat Pontificis & Sacerdotum lotio, *Exod.* 29. 4. alia Levitarum, *Num.* 8. 7. Iſraelitarum alia: eaque, vel ob officii alicujus ſacri reverentiam & ſolennitatem, *Exod.* 19. 10, 11. vel immunditiem contractam, e tactu ſeminiflui, *Lev.* 15. 8. reptilis, *Lev.* 22. 5. cadaveris, cap. 17. 15. aliiſque cauſis. Quid autem Deus (qui cordis, non cutis, munditiem ſpectare ſolet) tot frigidos & omni virtute caſſos corporis baptiſmos in cultum ſuum recipere dignaretur, niſi ut illius inſtituta ad ruditatem Hebræorum, jam diu [b] ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένων, aliquatenus accommodaret. Tam diuturnam, ſub rituum illorum pædagogia, ſervitutem ſerviiſſent Iſraelitæ, quod plenam libertatem ferre non norant. Et ſi Deus inanes illos purgandi ritus protinus e medio ſuſtuliſſet, forte rudis ille populus ſacra profanis miſcere, & rerum omnium diſcrimen e rebus ſublatum credere voluiſſet: unde & integra pietatis meſſis, una cum rituum illorum ſepe, periiſſet. Niſi hac de cauſa tot baptiſmorum ſpecies & ritus inſtituti fuerint, quis expedire novit cur Deus eos Iſraelitis impoſuerit? An ut, populo illi diſciplinam tam oneroſam imponendo, dominium ejus abſolutum oſtentaret? vel ut, Regis mundani ritu ſervorum ſuorum munditie & elegantia ſeipſum oblectaret? Abſit, ut de benigniſſimo ſanctiſſimoque numine tam abjecte ſentiremus. Si varii illi baptiſmi ex inſito Dei in ritus illos carnales affectu præcepti fuiſſent, proculdubio Deus non eos tantum quos lex ipſa præſcribit, ſed plures alios quos Judæorum Superſtitio poſtea produxit, inſtituiſſet. Arg^m. 3^m.

QUARTO: ipſe purgandi ritus (ſi quis propius attendat) opinandi cauſam ſuggerit, eum, diu ante Moſis ætatem, inter Orientales obtinuiſſe. Nam (1°.) Ritus hic, utpote aqua peractus, nulli gravis eſſe potuit in oriente, ubi cœlo plerumque miti & benigno utebantur. Hinc inter Turcas (qui nihil cuti nimis ingratum ferunt) lotio, in uſu frequente, & prima ſanctitatis parte ponitur. (2°.) Ritus ille, quo corporis ſordes abſtergebantur, vitæ puritatem tam clare ſignificavit, quod illius mentem & ſcopum quivis intelligeret, & illius uſus ſolennis quemvis [Deo præſertim & ſacris vacaturum] ad ſeipſum [c] *ab omni carnis & ſpiritus inquinamento mundandum* excitare poſſet. (3°.) Id apud omnes gentes ſtudioſiſſime ſemper obſervatum eſt, ut ſacra omnia ritu ſolenni, & ad religionis dignitatem tuendam maxime accommodato peragerentur. Cum itaque lotio, ſacris omnibus præmiſſa, ritus tam ſolennis ſit, & ſanctitatis eximiæ ſpeciem præ ſe ferat; creditu maxime difficile eſt, Antiquos eum prætuliſſe, eumque, diu ante Moſis ætatem, in uſu habuiſſe. Quonam enim alio ritu, cultum ſuum, profanum alias aut ridiculum, a contemptu facilius vindicarent? (4°.) Purificationis ritus hominem adeo ab omni ſorde & veteri quaſi cute liberat, quod ex aquis novus & veluti renatus prodire videatur. Facile itaque fieri potuit, ut gentes antiquiores aquis luſtralibus uterentur; ſerio nempe perſuaſæ, (quæ ſeculi ſimplicitas erat) eas hominum noxas eluere poſſe, eoſque innocentiæ ſuæ priſtinæ reſtituere. Hæc omnia cauſam opinandi non levem offerunt, aquas luſtrales a naturæ rudioris inſtinctu principia ſua petiiſſe, & e gentium antiquiorum inſtitutis in Hebræorum leges moreſque tranſiiſſe. Arg^m. 4^m.

NE coronis huic Sectioni deſit, duo ſubjungam virorum clarorum, mecum ſentientium, teſtimonia. Horum primum [d] *Merceri* ſit, qui, modo citatis Jacobi verbis lucem allaturus, hæc habet: Jacob *domum ſuam purgare & emundare* cupiens,—*reſpicit ad purgationes, luſtrationes ac lotiones, quibus veteres ad ſacra acceſſuri uti ſolebant; quas patribus etiam ante legem puto fuiſſe uſitatas, poſtea per legem confirmatas.* Cum hoc proxime conjunctum eſt *Pinedæ* teſtimonium: [e] *in lege multæ erant purificationes, quas Deus forſan inſtituit, ut populum* illum *aliarum gentium cæremoniis aſſuetum facilius ad mentis puritatem ſectandam adduceret.*

a *Hebr.* 9. 10. b *Gal.* 4. 3. c 2 *Cor.* 7. 1. d *Prælect.* in *Geneſ.* 35. 2. e *Comment.* in *Job.* c. 9. v. 30.

SECT. II.

SECT. II.

Elevantur Objecta.

UT Lector eo minus offenſo pede ad ſequentia progrediatur, opus eſt ut objectionum quarundam offendicula dimoveantur.

Obj. 1. HARUM primam verbis [a] *Cocceii* proferam, meipſum in perſona *Pinedæ*, jam nunc laudati, ſic refellentis: *quod Pineda cenſet*, Deum forte purificationes legales inſtituiſſe, ut populum aliarum gentium cerimoniis aſſuetum facilius ad mentis puritatem ſectandam adduceret; *ut ita lex ceremonias populorum imitata ſit, non admitto. Nam contra certum eſt, legem Iſraelitas a plurimis gentium inſtitutis legibus contrariis abduxiſſe; ut ita* φραγμὸν & μεσότοιχον, *ſepem & maceriam inter eos conſtitueret. Nam ex aſſimilatione in ritibus—ſequitur communio, ex communione depravatio.*

FACILE reſpondetur: Deus non eo conſilio gentium purificationes, aut ritus alios uſu longo tritos, in ſacrorum ſuorum numerum adoptavit, tantum *ut populorum ceremonias imitari* poſſet: nemo cui mentis integritas, ita cenſuit aut ſomniavit: ſed ut per cultus antiqui reliquias, rudem & moris antiqui tenacem gentem ad legem cultumque ſuum facilius alliceret; utque mediis iis ad hominum ſalutem, quibus olim diabolus ad eorum perniciem, uteretur; & ut Iſraelitæ purificationes alioſque gentium ritus e Dei ſolius præſcripto modoque peculiari peragentes, eo clarius a gentilium grege diſcernerentur, & ſe Deo tantum vero ἁγνίζειν aperte teſtarentur. Non diffitendum eſt quidem, Deum a plurimis gentium inſtitutis, *legibus contrariis Iſraelitas abduxiſſe.* Sed leges eas, non animo contradictionis ſtudioſo, vel a gentium perſonis & inſtitutis, per ſe ſpectatis, alieno dedit; vel ut odii & averſionis mutuæ inter Iſraelitas & Ægyptios (quos omnibus humanitatis officiis demereri juſſit) ſemen ſereret; ſed quod aliqua gentium inſtituta, obſcœna, magica, vel crudelia eſſent, & veri Dei cultui vel ipſis naturæ legibus adverſarentur. Deus itaque multas leges cum gentium moribus ex adverſo pugnare voluit non tam ut Iſraelitas a Gentilium communione, quam ſuperſtitione & impietate coerceret.

Obj. 2. SECUNDO: non-nemo forſan objiciet, ſententiam illam quæ multorum ſedet animis, rationi & legis ſcopo magis conſentaneam videri; Deum nempe tot purgationum genera Judæis impoſuiſſe, ut in quovis vitæ articulo & circumſtantia, obedientiæ Deo præſtandæ materiam adminiſtrarent, nec leges patrias eorum animis unquam excidere paterentur. Ad hunc ſcopum, Judæorum ritus omnes, purificationes inprimis collimaſſe, ſentit auctor libri *Conſtitutionum*, quæ *Apoſtolorum* nomine circumferuntur. Sic enim Deum [b] introducit populum Judaicum alloquentem, ἀφορισμὸς τοιούσδε σοι προστάσσω, καθαρισμὸς, συνεχῆ βαπτίσματα, ῥαντισμὸς, &c. *Præcipio tibi tales quaſdam ſeparationes, purgationes, crebras lotiones, aſperſiones, purificationes, vacationes varias; & in ſingulis horum, niſi parueris, ſupplicium tibi ut* ſervo *non obedienti decerno.* Et tandem, rationem reddens cur Deus arctis pœnarum vinculis eos ad harum legum obſervationem devinciret; διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν, inquit, [1] ἐπέδησεν αὐτοὺς, ἵνα διὰ τῆς θύειν, καὶ ἀργεῖν, καὶ ἁγνίζεσθαι, καὶ τὰ τοιάδε προσκαιρεῖσθαι, εἰς ἔννοιαν ἔλθωσι τοῦ Θεοῦ, τοῦ ταῦτα διαταξαμένου αὐτοῖς· *Propter duritiem cordis alligavit eos* Dominus, *ut ei ſacrificando, feriando, purificando, & talia quædam obſervando, Dei venirent in memoriam, a quo hæc præſcripta & conſtituta eſſent.* Non itaque ſine ſumma probabilitate creditur, Deum Hebræorum baptiſmos, ob uſum quem in cultu ſuo provehendo habuerunt, potius quam ſeculi mores, inſtituiſſe.

HÆC objectio non obſtat, quo minus mihi perſuadeam, purificationis ritum, diu ante legis Moſaicæ ſanctionem, apud Ægyptios alioſque viguiſſe; Deum etiam ideo multiplices illos purgandi ritus & modos inſtituiſſe, quod Iſraelitæ, ſeculi moribus aſſueti, cultum vel nullum, vel ſeculi mori conſonum accipere voluiſſent. Abſit interim, ut Deum ita cum religione & populo ſuo (ſit verbo venia) luſiſſe ſentiam, ut Eum purgationes illas ob ſolam ſeculi conſuetudinem præſcripſiſſe dicam. Ne quidem

a In *Job.* 9. 30. b Lib. 6. c. 20.

1 *Quamvis* (inquit. Jo. Clericus) *ritus Moſaici vera ſint* | MS. *Vindebonenſi*, ἐπαίδωσε, quod *legendum in eo pro vinculo, ut poſſit eſſe hic huic verbo locus; tamen* malit *cum* | ἐπαίδησε.

Diabolus

Diabolus ritus prorſus otioſos, nullique uſui inſervientes, mancipiis Ejus præſcribere ſolet. Ut rem preſſius tangam: veriſimile eſt Deum purificationes illas ob ſeculi conſuetudinem, tanquam cauſam primariam inſtituiſſe; Eumque Iſraelitas purificandi ritibus aſſuetos, nec religionem magis internam facile recepturos, leniter toleraſſe; ea tamen lege & conditione, ut ſeipſos non gentium ritu, ſed more Lege præſcripto purificarent, Interea loci, non diffitendum cenſeo, ritus illos fuiſſe [a] πρὸς ὀλίγον ὠφελίμους, & variis modis ad gentem illam intra debitos officii limites coercendam inſerviiſſe. An vero purificationes Legales ea ſola de cauſa præceptæ fuerint (quod auctor ille perantiquus aſſerit) ut populum illum officii ſui nimis immemorem commonefacerent, ipſe compertum non habeo: hoc etiam multo facilius affirmari quam probari poſſe judico. SECT. II.

TERTIO: alii nobis adverſi dicent forte, baptiſmos illos Moſaicos puritatis internæ typos & ſymbola fuiſſe, eoſque a Deo inſtitutos, ut craſſam illam, & rerum ſpiritualium nondum capacem gentem, per emblemata & figuras erudiret, & ad puritatis Sibi longe gratioris ſenſum aliqualem perduceret. Inde etiam populus ille tardus admoneri poterat, neminem niſi a peccati ſordibus mundum, cultum Deo gratum præſtare poſſe, vel illius ſacra tractare debere. Ideoque lotiones illæ frequentes, ſi calculos rite ponamus, e Chriſtianiſmo potius quam Gentiliſmo fluxiſſe cenſeantur. Obj. 3.

SED neque magni negotii res erit, hunc nodum expedire: nam facile largiamur, Hebræorum baptiſmos expreſſam internæ puritatis imaginem prætuliſſe, & iis templi limen adituris, internæ munditiæ, ſacrificiis omnibus longe gratioris, ſenſum incutere potuiſſe. At mens mea refugit credere, Deum tam varios luſtrandi ritus ea ſola de cauſa ſtatuiſſe. Nihil enim probabilitatis habet, Iſraelitas e luto tam craſſo conflatos, quod non eſſent auditores idonei primi illius religionis rudimenti, quod nempe Deus pura mente coli debeat. Si tam tardi fuiſſent & natura adeo novercante nati, quod hanc initiatorum doctrinam minus intelligerent; ad quid Deus per ænigmata vel typos, ipſam illam doctrinam obſcuritate ſuperantes, eos alloqueretur? Veritas cognitu tam neceſſaria verbis potius apertis & ſimplicibus tradi debuit, tam pingui præſertim & inerti populo. Facile conceſſerim quidem, Deum baptiſmos illos corporeos, tanquam puritatis umbras & monumenta propoſuiſſe: Eum autem hoc ex intentione ſecundaria feciſſe arbitror: cum enim populi ruditas & ingenium rituale tam varios purgandi ritus poſtularet, Deus eos eo facilius toleraſſe putetur, ut Judæos puritatis ethicæ commonefacerent, & [b] *cordis a mala conſcientia aſperſi* indices extarent & ſimulacra.

OBJECTIONE quarta ſic urgemur: neceſſe eſt, ut Gentes a Judæis, non autem Judæi a Gentibus, purgandi ritus accepiſſe cenſeantur; alias enim intellectu perdifficile fuerit, unde Gentes antiquæ morem illum derivarint, & quid ritum tam oneroſum & inanem tam ſollicite tamque frequenter exercuerint. Obj. 4.

RESPONDEO: ſi rem tam antiquam & obſcuram ſatis aſſequor, Gentes antiquiores triplici de cauſa lotiones illas tam frequenter uſurparunt, eaſque pro præcipuis religionis ritibus habuerunt.

(1°.) QUOD olim opinio illa paſſim obtinuerit, Diluvium nempe magnum Mundi καθάρσιον fuiſſe, a Deo miſſum ut terram ipſam luſtraret, & labem ab impuris incolarum moribus hauſtam elueret & expiaret. Hæc enim opinio veterum Judæorum, Philoſophorum, & Chriſtianorum quorundam, animis inhærebat. Hanc opinionem inter antiquos Judæos fautores inveniſſe, conjicere licet e [c] *Philonis* verbis: ὁπότε γῆν τῇ γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς διενοήθη, &c. *Quando igitur aqua terram purgare ſtatuit* Summus *Opifex*, &c. Eadem fide Chriſtianos imbutos, teſtatur [d] *Origenes*, cum ait, οὐκ οἶδα δ' ὅπως περιπλησίως τῷ κατακλυσμῷ καθήρασθαι τὴν γῆν, ὡς ὁ Ιουδαίων καὶ Χριστιανῶν βέλτιστος λόγος, &c. i. e. *Neſcio autem cur Diluvio, quo terram purgatam Judæi pariter & Chriſtiani aſſerunt*, Celſus *putet turris dejectionem ſimilem eſſe*. Ea ſententia Philoſophos etiam fuiſſe, idem [e] *Origenes* teſtatum reddidit: ἡ δ' ἐν τῷ κατακλυσμῷ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, καθάρσιόν ἐστι τῆς γῆς, &c. *Interitus autem hominum per diluvium, terræ luſtratio eſt: quemadmodum etiam tradunt Græcorum non contemnendi philoſophi, his verbis*; ὅταν δ' οἱ Θεοὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες, κατακλύζωσιν· *Quando vero Dii, terram*

a 1 *Tim.* 4. 8. b *Heb.* 10. 22. c Lib. *quod deterior potior. inſid.* pag. 186. A d *Contr. Celſ.* l. 4. p. 173. e Ib. pag. 316.

CAP. III. *aquis purgantes, inducunt diluvium.* Quæ ſane verba, e [a] *Platone* [1] citata, quamvis fortè de particulari quovis diluvio dicta, anſam accepiſſe videntur a communi opinione inter gentes antiquiores invaleſcente, de virtute purgatrice Diluvii generalis, cujus notitias aliquas obſcuriores a Majoribus tranſmiſſas [b] habuerunt. Hæc autem opinio fidei & incrementi non parum accepiſſe putetur, ab Oraculis ſacris, ipſi [c] terræ [non homini tantum] impuritatem ſingularem, ante Diluvium, tribuentibus. Cum itaque hæc opinio inter primos, poſt terram Diluvio luſtratam, Orbis incolas obtinuiſſet, opinari promptum eſt, inde corpus aquis luſtrandi morem originem accepiſſe. Hæc opinio [d] *Grotio* patrono gaudet: de peregrinis enim Judaiſmo per baptiſmum initiatis agens, *hanc ablutionem*, inquit, *arbitror fuiſſe inter inſtituta vetera, orta poſt magnum diluvium, in memoriam* aqua *purgati mundi.* Aquas luſtrales ex hoc fonte profluxiſſe, eo libentius crediderim, quod [e] S. *Petrus* Baptiſmum, Orbis Chriſtiani καθάρσιον, Diluvio ἀντίτυπι eſſe dixerit: & quod Antiqui tantam aquæ marinæ in purgatione virtutem dederint; forte quod Deus, terram aquarum diluvio purgaturus, [f] *abyſſi magnæ fontes omnes aperuerit.*

(2°.) GENTES Moſe antiquiores, e nativo reatus & impuritatis ſuæ ſenſu, purgandi ritus excogitaſſe cenſeantur. Nemo nocens, niſi animum plane perditum & callo quodam obductum habeat, vel ſe judice abſolvitur; ſed perpetuis interioris domus ſuæ rixis interpellatur, donec rationem aliquam iniverit, unde in gratiam cum Deo redire, & ſeipſum criminis opprobrio liberare, valeat. Atque hinc [g] Auctor nobilis prodiiſſe putat, varia illa nomina & ritus, καθαρμῶν, ἁγνισμῶν, ὁσιῶν, *expiationum, februorum, luſtrationum, piaminum, purgationum animæ, piamentorum, & purificationum*; quorum omnium in ſcriptis ethnicis occurrit mentio. Iis enim ceremoniis, ſeculis illis rudioribus, uſi videntur, ut animos peccati conſcios indicarent, & ipſi puri expiatique coram Deo ſiſterentur. Et quid minus poterant homines, peccati conſcientia pœnæque metu ſemper agitati; & quid majus, luce verbi divini deſtituti?

(3°.) PURIFICATIONIS ritus, uti conjicio, ſeculis tam antiquis placuit, quod adeo facilis eſſet, & ad uſus religioſos cumprimis accommodatus. Cum enim religio naturalis exigat, ut officia ſacra cum ſolennitate, quadam & reverentia peragantur; hæc equidem ritu nullo, quam corporis ablutione rebus ſacris præmiſſa, felicius exprimi potuit aut augeri. Cum etiam omnes homines ipſo naturæ inſtinctu edocti ſint, Deum caſte adire, eumque mente pura venerari; temporum antiquiorum ſimplicitati proculdubio conſentaneum videbatur, ut cultores Dei ſolenni corporum ablutione [maxime vivido puritatis ſymbolo] animos affectu quovis impuro vacuos indicarent. Et ita ſe morem habuiſſe, credibilius habeatur, quod antiqui principia ſacratiora ſymbolis magis quam verbis exprimere, eaque hominum rudiorum oculis potius quam auribus inculcare ſolerent.

CAP. III.

Hebræorum καθαρμὸς finaliter *ſpectatos e Gentium moribus initia petiiſſe.*

ASSERIT Apoſtolus, Deum [h] [λατρείαν] ἐν διαφόροις βαπτισμοῖς conſiſtentem Hebræis impoſuiſſe. Illi vero variis hiſce baptiſmis minime ſatiati, pro affectu ſuo in ritus & ceremonias effuſiſſimo, novos baptiſmos addere, & ſuperſtitionis ſuæ panniculos mandati divini purpuræ aſſuere, non dubitarunt. Hinc temporis progreſſu factum eſt, ut eorum purificationes in immenſum exirent, & minimus Phariſæorum, baptiſmos novos imponentium, digitus ipſos Moſis lumbos gravitate ſuperaret. Ne vero Diſſertatio noſtra mole laboret ſua, plurimos illos Phariſæorum baptiſmos in præſens miſſos faciemus, & de purificationibus tantum legalibus ſermonem habituri ſumus. Si itaque generis hujuſce purificationes cum reſpectu ad fines earum conſideremus, in duas ſpecies diſtingui poſſunt. Erat enim purificatio ad munditiem tantum, & purificatio ad cultum, de quibus ordine diſſeremus.

a Lib. 3. de *Legib.* p. 676. &c. b Hoc probat *Grot.* de *V. R. C.* lib. 1. c *Geneſ.* 6. 11. d *Annot.* ad *Mat.* 3. 6. e 1 *Ep.* c. 3. v. 21. f *Geneſ.* 7. 11. g *Herbert.* de *relig. Gentil.* c. 15. h *Heb.* 9. 10.

1 Vid. *Plat.* in *Timæo*, p. 22. D

SECT.

SECT. I.

De purificatione ad munditiem.

PURIFICATIONES ad munditiem, lotiones erant, quæ mortui, menſtruatæ, vel reptilis tactu pollutis, ſomnium immundum paſſis, ſanguinis profluvio laborantibus, & aliis macula alia legali contaminatis imponebantur. Cum enim hæc vel illa legalis immundities Iſraelitis facile obreperet (licet maxime vigilantibus) eoſque a ſacrorum communione cohiberet; neceſſe fuit ut eorum pietatem & induſtriam purificationes lege præſcriptæ ſæpius exercerent. Ne quid itaque deeſſet quod purificationis tam frequentis ratio poſtulavit, Judæi fluvios, lacus, piſcinas, & fontes paſſim obvios habebant, quibus munditiæ operam daturi abluebantur. Ad hunc gentis Judaicæ morem alludunt, ni fallor, [a] Prophetæ verba; *in die illo erit fons apertus domui David, —pro peccato & immunditie.* Inter omnes autem fontes & piſcinas eorum, immundorum ablutioni inſervientes, fons aut *piſcina Bethesdæ* maxime eminuiſſe cenſeatur. Niſi enim [b] viri literis Hebraicis inſtructiſſimi fallat conjectura, ideo quinque porticibus inſtructa fuit, ut immundi, una eademque immunditie laborantes, in porticum eandem convenirent, & per illam ad aquas deſcenderent, ut abluerentur. Non immerito itaque piſcina illa *locus baptiſterii* vel *baptizationis* [hominum nempe, non pecudum] ab interprete [c] *Syro* nuncupatur. Sed ut hæc miſſa faciam, Judæi non tantum lavacra publica, ſed privata vel domeſtica, in parato habuerunt, ad luſtrationem (ſi res exigeret) peragendam accommodata; fontes nempe domui vicinos, ciſternas, & hydrias, vim magnam aquarum continentes. De hiſce forte conjunctim fit ſermo, *Levit.* 11. 36. ubi domeſtica rei alicujus immundæ tactu polluta recenſentur. Legis verba ſic ſonant, *fontes vero, & ciſternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit.*

SI quid autem conjectando valeo, gentium mores lege antiquiores immunditiis lege memoratis, & purificationibus ad eas tollendas inſtitutis, occaſionem non levem præbuere. Veriſimile eſt enim ſacerdotes ethnicos immunditias & operoſas aliquas purgandi ceremonias excogitaſſe, ut quæſtuoſam luſtrandi artem inter ſuos exercerent: & diabolus forte magnum ritibus illis inanibus incrementum dedit, ut hominum ſtultitia & obedientia plane ſervili frueretur; nec forſan inepte conjiciet, qui dicet cum nonnullas immunditias & luſtrandi ritus, ſibi & cultui ſuo peculiares excogitaſſe; ut per eos, tanquam ſigna quædam & characteres, cultus & obſequium ſibi præſtitum innoteſceret. Cum igitur immunditiæ & purgandi ceremoniæ quædam antiquitus obtinuerant, & in Hebræorum forſan animis moribuſque radices altiores egerant; noluit Summus Legiſlator receptam purgandi diſciplinam prorſus abolere, ne forſan Iſraelitæ rerum differentias omnes e medio ſublatas exiſtimarent, & cum nihil haberent quod ſenſus externos exerceret, in religionis omnis contemptum & merum Atheiſmum ſenſim laberentur. Ut eorum itaque ſaluti conſultius proſpectum eſſet, Deus Iſraelitas ad externæ munditiæ curam devinctos tenuit; ita tamen ut mundandi ritus a Se ſolo præſcriptos obſervarent, & munditiæ vel immunditiæ menſuras, non e gentium uſu vel ſenſu, ſed Legis ſuæ præſcripto peterent.

NE vero hæc omnia ſpecioſe tantum dictata videantur, argumentis aliquot evincere conabor, nonnullas immunditias, aliquos etiam mundandi ritus, ante Moſem obtinuiſſe; & Deum mundandi diſciplinam, non plane novam, ſed a gentium ſuperſtitione repurgatam Iſraelitis impoſuiſſe.

HORUM primum ſuggerit ritus ille mundandi plane peculiaris, & a gentium purgationibus inſigniter diſcrepans, a Deo inſtitutus. Si quis enim e mortui contactu, vel aliunde, pollutionem contraxiſſet; aqua luſtrali, vitulæ Deo immolatæ cineribus infecta, ſe aſpergere tenebatur. Sic enim præceptum legitur, *Numer.* 19. 16, 17, 18, 19, 20. Quid autem Deus purgandi modum, ſingularem adeo, & ab omnibus gentium luſtrationibus tam diſſitum, inſtitueret; niſi ut populum ſuum a gentium februis avocaret, & purgandi ritus in Dei honorem peragendi, ab iis omnibus quos ethnici in Dæmonis cultu peragebant, aperte diſtinguerentur? Ut hoc argumentum locum, momentis ejus convenientem, apud Lectorem habeat, perpendat velim, Arg^m. 1^{mi}.

(1°.) NON facile eſſe rationem ſatis ſolidam aſſignare, cur Deus aquam luſtralem

a *Zach.* 13. 1. b *Lightfoot. Hor. Hebr.* in. *S. Johan.* 5. 2. c In cap. 5. *S. Joh.* 2.

SECT. I. in sacris Ejus usurpandam hoc ritu confici juberet, & ad illius usum Israelitas omnes arcte adeo devinciret; nisi ut aqua purgationis divinitus instituta, sacro illo cinere, tanquam signo & charactere quodam ab aquis gentium execratis discerneretur, & populus aqua illa conspersus, in Dei honorem se mundandi ritum præstare testaretur.

(2°.) NON absimile est vero, Gentes antiquiores καθαρμοὺς suos ἀκαθάρτους (ita vocat [a] *Clemens*) aqua tam peculiari sæpe peregisse, ut ipsius aquæ circumstantiæ satis indicarent, se lustrationes suas in Dæmonis honorem celebrare. Hoc multis Veterum testimoniis evinci posset, nisi quod hic mihi laboris compendium fecerint [b] *Casaubonus* & Auctores modo citati, a Lectore, si vacat, facile consulendi. Non est itaque fidei dissonum, Deum aquam Ejus lustralem ritu quem dixi parari voluisse, ut lustrationes in honorem sanctuarii peractæ, a gentium februis, Idoli alicujus nomine præstari solitis clare distinguerentur.

(3°.) VETERES Ægyptii purificationibus suis tam critice & studiose perfungebantur, ut varias earum formulas, pro varia Deorum suorum natura, habuisse videantur. Hoc e [c] *Porphyrii* verbis [nisi a me perperam intellectis] inferre licet: nam varias Ægyptiorum ceremonias referens, *istæ quidem*, ait, *communes omnibus ceremoniæ quibus se puros reddunt: sunt tamen* ἁγνεῖαι οἰκεῖαι καθ' ἕκαστον Θεὸν, *purificationes Deo cuique propriæ.* Hinc itaque non absurde suspicari possit quispiam, Deum aquam Ejus purgativam ratione tam peculiari confici, & Israelitas ritu tantum præscripto lustrari, voluisse; ut & ipse ἁγνείας οἰκείας haberet, & populus Ei sacer a purificationibus Deo alicui fictitio propriis abhorreret.

Arg. 2[m]. SECUNDO: purificationes ad munditiem e gentium ritu manasse censeantur, quod e scriptis sacris & profanis pateat, Zabios, Ægyptios, aliosque, diu ante Mosis ætatem, nonnulla pro immundis & puritatis causa vitandis habuisse. [d] *Maimonides* enim, e scriptis Arabicis Zabiorum instituta referentibus, memoriæ tradit, *eos labores magnos habuisse circa pollutiones*, & immunditias quamplurimas homini in quovis vitæ articulo occurrentes, eumque tædio maximo afficientes, excogitasse. Unde & Auctor ille non inepte conjicit, Deum legem de immunditiis ea præcipue de causa statuisse, ut *homines a laboribus & molestiis illis sublevaret*, & Zabiorum immunditias (homines ad lassitudinem usque defatigantes) intra limites arctiores coerceret, Ægyptios etiam, ante Mosis tempora, puritatis & immunditiæ leges aliquas habuisse, & a nonnullis, pollutionis evitandæ causa, abstinuisse, certa fides facta est e Scripturæ testimonio. Nam Historicus sacer, Josephi fratres suo convivio excipientis historiam referens, inquit, & [e] *panes apposuerunt* Josepho, *seorsim*; fratribus, *seorsim*; *Ægyptiis quoque qui simul vescebantur, seorsim: illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis,* כי תועבה *quia abominatio Ægyptiis illud.* Ubi [f] *Mercerus* [g] *Menochius*, aliique sentiunt Ægyptios ejusdem cum Hebræis mensæ communicationem fugisse; ob impuritatem aliquam (uti credebant) e gentium exterarum usu familiari contrahendam. Atque hanc sententiam totis ulnis amplector ipse, quod significationi vocis תועבה maxime conveniat; quam LXX, nunc per μόλυνσις, nunc per ἀκαθαρσία & ἀκάθαρτον, interpretantur. Hunc significatum hic etiam ei voci tribuere videntur Græci, eam per βδέλυγμα vertentes, quo μιασμὸν non semel denotant. Consentit Syrus interpres, sic locum reddens, *nam hoc esset Ægyptiis* דטמאותא *pollutio* vel *inquinatio.* Ab hoc sensu non multum recedit Auctor Vulgatæ, textum in hæc verba transferens, *profanum putant* Ægyptii *hujusce modi convivium*, h. e. pollutum, & personis sacris indignum. Eo vero facilius est creditu, veteres Ægyptios rarissime cum τοῖς ξένοις versari vel comedere voluisse; quod eorum sacerdotes ne cum popularibus suis, nisi purgationes quasdam subiissent, misceri sustinerent. Hoc e verbis [h] *Porphyrii* discimus: ἀγνεύσαντες ἔδει παρεῖναι, &c. *Qui illos accedebant, oportuit prius se purgare, & a multis abstinere, pro recepto apud sacerdotes Ægyptios more.* Et, paucis interjectis, refert, sacerdotes illos, purificationum suarum tempore, se ab amicorum suorum, & sacerdotum etiam non mundorum, societate segregasse, ut puritatem illæsam servarent & illibatam. Hæc eo facilius inveniant fidem, quod *Vincentius le Blanc* eadem pene de gentilibus regni *Casubi* [i] referat: de iis enim loquens, hæc habet, "sacerdotes nos pro pollutis habuerunt: & ex iis nonnulli (probe memini) cum nobiscum collocuti fuissent, vestes laverunt, & cibum a nobis tactum edere plane re-

a *Stromat.* l. 7. p. 844. b In *Theophrast. Charact.* p. 126. c De *Abstin.* lib. 4. §. 7.
d *Mor. Neb.* P. 3. c. 47. e *Genes.* 43. 32. f *Superstitiosissimi fuerunt* Ægyptii: *ideo alios a convictu suo, tanquam immundos, prohibuerunt.* In Genes. 43. 32. g *Pastores ut immundos quadam superstitione, judicabant.* In loc. h De *Abstin.* lib. 4. §. 6. i *Peregrinat.* P. 1. cap. 34.

"cusarunt.

"cuſarunt. His omnibus quaſi in faſciculum collectis, probabile factum eſt, Gentes ante Legem datam immunditias aliquas, & proinde purgationes ad immunditias illas ſolvendas in moribus habuiſſe. SECT. I.

TERTIO: hinc etiam ſententia noſtra probabilior evadat, quod Scriptura cauſam opinandi præbeat, veteres Hebræos καθαρμοὺς ſaltem nonnullos, ob ſolos ſeculi mores, exercuiſſe. Nam [a] καθαρμὸς (quod obiter moneo) inter Gentes antiquas uſitatus, duplex erat, luſtratio a cæde, & præparatio ad ſacra: Iſraelitæ vero utrumque e ſeculi more, potius quam Legis præſcripto petiiſſe videantur. Arg[m]. 3[m].

NAM (1°.) Iſraelitas a cæde, bello licet legitimo commiſſa, ſe luſtraſſe, h. e. corpora cum veſtibus laviſſe, legimus, *Numer.* 31. 19. Ubi Moſes populo, a bello cum Midianitis revertenti, obviam ivit, dicens, *manete extra caſtra ſeptem diebus: qui occiderit hominem, vel occiſum tetigerit, purificetur die tertio, & ſeptimo.* Largior equidem, Legem omnes qui mortuo manum admoverant, ad aquæ luſtralis uſum devinxiſſe: Moſes autem eos qui hominem tantum in bello occidiſſent, ob ſolum ſeculi morem, ad luſtrationem vocaſſe videatur. Hoc in animum induco, quod aperte conſtet, luſtrandi conſuetudinem, poſt cædem bello patratam, inter gentes antiquiores obtinuiſſe. Sic enim *Amphitryon Herculem* alloquitur apud [b] *Senecam*,

——— *Nate, manantes prius*
Manus cruenta cæde & hoſtili expia.

Sic etiam, *Æneid.* 2. *Virgilius Æneam* loqui facit, v. 717.

Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque Penates.
Me, bello e tanto digreſſum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.

Non eſt autem probabile, Poetam talia verba Æneæ tribuere voluiſſe, niſi morem illum diu ante tempora Trojana inter gentes obtinuiſſe credidiſſet. Deinde: veſtis aut corporis ablutio, ei qui cæde hoſtili ſe impuraſſet, nuſquam certa aliqua lege præcepta legitur. Eſt itaque rationi conſentaneum, Moſem, ſeculi tantum moribus obſequentem, Iſraelitis a cæde recenti digreſſis hanc luſtrationem impoſuiſſe; ne forſan ethnici ipſam gentem ſanctam puritate vincere viderentur.

(2°.) Καθαρμὸς ſpecies altera [Præparatio nempe ad ſacra] e gentium initiis in legem cultumque Judæorum fluxiſſe cenſeatur. Huic opinioni fundum præbent verba [c] Moſis, ſic populum Legem ſtatim accepturum alloquentis: *eſtote parati ad diem tertium: ne appropinquetis ad uxores veſtras:* nullam enim veri ſpeciem præ ſe fert, Moſem abſtinentiam a lecti conjugalis uſu, Iſraelitis ante latam Legem præcipere voluiſſe; niſi abſtinentia illa ante ſacra frequens fuiſſet, eamque mos antiquiſſimus in religionis partem adoptaſſet. Certe Gentes antiquiores, ſacra tractaturas, a venere etiam legitima temperaſſe, nemini in Veterum ſcriptis vel mediocriter verſato non innoteſcit.

QUARTO: quæ dicta ſunt [d] alibi non obſcure docent, gentium antiquiorum mores immunditias aliquas Lege memoratas inſtituendi & obſervandi cauſam præbuiſſe. Eſt itaque conſentaneum opinari, nonnullas Hebræorum purificationes ad munditiem, antiquiori gentium conſuetudini natales ſuos debuiſſe.

SI jam dicta rite perpendantur, nonnulli ſaltem Hebræorum καθαγμοὶ e gentium uſu manaſſe, & iis relicti potius quam impoſiti cenſeantur. Ne quis autem me hæc omnia e meo ſolius ſenſu dixiſſe putet, unum ſubjungam [e] Theologi non contemnendi teſtimonium. His verbis effertur: *multis corporalibus emundationibus uſa eſt gens Iſraelitica, quas Dominus ea* ratione *præſcripſit,—ne Gentilium aquis ad ſimilem uſum execratis uterentur, ut erant ad ceremonias idololatrarum promptiſſimi. Sic enim gens illa Judaica cohibenda erat: & ad cordis illorum duritiem hæc & alia multa illis magis permiſſa videri poſſunt quam juſſa, ſicut &* aræ *&* holocauſta.

a Vid. *Marſham. Can. Chronic.* p. 253. b *Hercul. Fur. Act.* 4. c *Exod.* 19. 15. d Vid. Lib. 1. c. 11. §. 1, 2, 3. e *Pellican. Comment.* in *Num.* 19. 1.

Sect. II.

SECT. II.

De purificationibus ad cultum.

CULTUS nomine, preces, ſacrificium, & introitum in Templum, hic intelligimus. Hic itaque probaturi ſumus, Hebræos lotionem corporis aut manus tribus hiſce cultus partibus præmiſiſſe, & morem ubique gentium obtinentem huic inſtitutioni cauſam & originem tribuiſſe.

Purificatio precibus præmiſſa.

RELIGIOSUM illum corpus aut manus lavandi morem, inter Hebræos precibus vacaturos obtinuiſſe, ex hiſtoria *Judithæ* ſatis aperte colligendum eſt. Cum enim ad preces ſe pararet illa, [a] *ſe in aquæ fonte baptizaſſe* dicitur. Et *Clem. Alexandrinus*, cum probaſſet ethnicos non niſi lotis manibus preces effudiſſe, ſtatim [b] ſubjungit, Οὗτος τοῦ Ἰουδαίων, ὡς ἔφη τὸ πολλάκις ἐπὶ κοίτῃ βαπτίζεσθαι, *mos ille adeo Judæorum erat, ut ſæpe vel in lecto* jacentes *tingerentur*; nempe ut puris caſtiſque precibus Deum colerent, cum adverſa valetudine lectis ſuis affigerentur. Ritus hic e more tandem in decretum & legem tranſiit, [c] *qua manus quiſque, quam primum lecto mane ſurrexerit, aqua, (ſi ipſi adſit) purgare debeat; quo lectionem* Shemaah, *quam vocant, rite peragat, & oraturus purum ſe Deo ſiſtat: neque enim exiſtimant* טהור *mundum ſeu purum audire hominem, antequam* שיביא ידיו במים *manus aqua perfuderit.* Hiſce conſentanea ſunt illa Poetæ [d] perantiqui, mores Hebræorum referentis,

Αλλὰ γὰρ αἴρουσιν πρὸς θεῶν ὠλένας ἁγνὰς,
Ορθριοι ἐξ εὐνῆς ἀεὶ χρόα ἁγνίζοντες
Υδασι, ——

At contra puras tollunt ad ſydera palmas,
Mane ubi de lecto veniunt, ſe Virgine lympha
Semper mundantes, ——

Hunc Hebræorum morem ante oculos forſan habuit [e] Apoſtolus, cum dixit, *volo ergo orare viros in omni loco, levantes ὁσίους χεῖρας, puras manus.* Eo etiam ſpectare videntur [f] *Philonis* illa, καὶ τὰς καθαρὰς, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις τροπικώτερον, παρθένους χεῖρας εἰς θεῶν ἀνατείνας, *& levatis ad cœlum puris & virgineis (ut ita loquar) manibus, ſic precatus eſt,* &c. Sed miſſis conjecturis, certum eſt, Judæos, precandi cauſa ſynagogas ingreſſuros, manus hodieque [g] lavare; conſuetudine proculdubio a majoribus introducta, quæ ad hæc uſque tempora promanavit. Judæi vero, ſolennem lotionem precationi præmittentes, religionis illius exemplum a Gentibus mutuati videantur.

NAM (1°.) Inſtitutionis hujus nullum in lege veſtigium deprehendi poteſt. Id *Grotio* obſervatum: nam, de lotione precibus *Judithæ* præmiſſa loquens, inquit, [h] *lotio hæc non ex lege erat, ſed ex ſpeciali quorundam cura ubi ſe precibus pararent.* Neque hic Judæorum magiſtri nobis multum refragantur: nam lotiones precationi prævias, non tam Dei præcepto, quam ſacerdotum in Sanctuario miniſtrantium exemplo, confirmare ſolent. Dicunt enim, ſacerdotes non niſi poſt lotiones accuratas, cultus ſacros præſtitiſſe, & in cultuum illorum locum preces mane & veſperi fundendas ſucceſſiſſe. At aſſertionis hujuſce veritatem non injuria ſuſpectam habeo: nam Judæi mane tantum & veſperi precari & abluere, veſtes etiam candidas inter precandum gerere debuiſſent, ſi eorum preces & lotiones prævіæ in lotionum & cultuum ſacerdotalium locum ſucceſſiſſent. Cum itaque lotiones illæ religioſæ nullo præcepto vel exemplo in Scriptura memorato ſubnixæ fuerint, æquum eſt opinari, Judæos hac in re Gentilium precandi ritum æmulatos; ne ulla puritatis aut pietatis, vel ethnicæ, ſpecies ſibiipſis deeſſe videretur. [i] Hæc eo magis arridet conjectura, quod Judæi in ceremonias pene omnes, puritatis ſpecie & gentium uſu commendatas, effuſo ſemper affectu ferebantur.

(2°.) GENTILES & Judæi lotiones illas εὐκτικὰς iiſdem circumſtantiis obſervatis

a Cap. 12. 7. b *Stromat.* lib. 4. p. 628. 30 c Vid. *Pocock. not. Miſcel.* c. 9. p. 388. d Ap. *Cl. Alexan.* in Παιδαγωγ. p. 60. e 1 *Tim.* 2. 8. f Lib. περὶ φιλανθρωπ. p. 698. C g *Leo Moden.* de *Jud. ritib.* P. 1. cap. 11. §. 2. h *Comment.* in *Judith.* 12. 7.

1 Επὶ κοίτῃ] Hoc eſt, *poſt concubitum.* Hervetus perperam vertit *in lecto. Heſychius*, Κοῖται, γυναικῶν ἐπιθυμίαι. *Rom.* 13. 13. Μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις. Vid. *Epiſcop. Oxon.* in loc.

ple-

plerumque peragebant. Cum enim Gentiles precari ſtatuiſſent, aqua marina, ſi præſto eſſet, manus abluebant. Hoc e Poetæ verbis apud [a] *Clem. Alexandrinum* occurrentibus intelligi datum eſt: SECT. II.

——— Τηλέμαχός τ'
Χεῖράς νιψάμενος πολιῆς ἁλὸς, εὔχετ' Ἀθήνῃ·

———*Telemachuſque,*
Ablutis manibus pelago ſpumante, Minervæ ſupplicavit.

Judæos etiam, preces habituros, manus aqua marina lavare ſolitos, his verbis indicat [b] *Ariſteas*, ἔθος ἐστὶ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπονιψάμενοι τῇ θαλάσσῃ τὰς χεῖρας, ὡς ἂν εὔξαντο πρὸς τὸν Θεόν· *Moris eſt apud omnes Judæos, manus aqua marina lavare, quoties Deum precibus venerantur.* Gentiles Deos invocaturi, non manus ſolummodo, ſed quandoque corpus integrum, aquis immergebant. *Euripidem* moris hujuſce teſtem advoco: nam de *Alceſtide* [c] loquens,

——— ὕδασι, inquit, ποταμίοις λευκὸν χρόα
Ἔλουσα τ'· ἐκ δ' ἐλοῦσα κεδρίνων δόμων
Ἑσθῆτα, κόσμον τ', εὐπρεπῶς ἠσκήσατο·
Καὶ στᾶσα πρόσθεν ἑστίας, κατηύξατο,
Δέσποιν', ἐγὼ γὰρ ἔρχομαι. &c.

Id eſt,

——— *Aquis fluvialibus candidam cutim*
Lavit, ex ædibus etiam cedrinis ferens
Veſtimentum, ornatumque, decore parabatur.
Et ſtans coram Veſta, *ſic precabatur.*
O Domina, ego enim venio, &c.

Judæos etiam, vota facturos, quandoque totum corpus lavacro purgaſſe, ex hiſtoria *Judithæ* colligo, quæ, cum precari ſtatuiſſet, [d] *aquæ fonte* ſeipſam *baptizaſſe* dicitur. Præterea, Gentiles, Deos precibus adituri, lotionis præviæ ceremoniam diligenter atque operoſe peregerunt. Hoc e *Perſii* verbis eliciamus, *Sat.* 2.

Hæc ſancte ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis, terque.

Judæos etiam antiquiores curam non minus accuratam in lotionibus orationi præmiſſis adhibuiſſe, inde conjicere pronum eſt, quod Turcæ [e] hodierni (qui ſua pleraque a Judæis hauſerunt) *ter caput aqua aſpergant, antequam eo ingrediantur, ubi orant.* Unde factum autem quod Judæi & Gentiles in ritus hujus, non ſubſtantia tantum, ſed & circumſtantia quavis præcipua, tam amice conſpirarent; niſi quod Judæi multo magis in Gentilium, quam Gentiles in Judæorum, inſtituta ſemper inclinarent, & mores Gentilium omnes, niſi lege aliqua diſerta vetitos, ulnis apertis amplecterentur?

(3°.) QUANTUM per obſcura temporum antiquiorum monumenta percipere liceat, ethnici lotiones illas in uſu habebant, diu antequam Judæi ſuos in mores eas induxiſſent. Nullo enim exemplo, ante ſeculum quo *Judithæ* vixiſſe creditur, oſtendi poteſt, hanc ante preces lavandi conſuetudinem inter Judæos increbuiſſe. Nec huic aſſertioni obſtant jam citata [f] Pſalmiſtæ verba, e quibus nonnulli ritum illum, ſaltem tempore *Davidis*, inter Hebræos viguiſſe colligunt: apertum eſt enim, Pſalmiſtam eo in loco, nec de precibus [ſaltem privatis] nec lotione precibus præmiſſa, ſermonem habuiſſe. Gentiles autem multo ante, nempe *Heſiodi* ætate, manus illotas ad cœlum levare nefas exiſtimarunt. Hoc e Poetæ [g] verbis intelligitur:

Μηδέ ποτ' ἀενάων ποταμῶν κρηναίϊον ὕδωρ
Ποσσὶ περᾶν, πρὶν γ' εὐχῇ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα,
Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ·

a *Stromat.* l. 4. p. 628. b *Hiſtor. Lxx.* p. 890. D c In *Alceſtid.* v. 157, &c. d Ἐβαπτίζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς, &c. *LXX* in *Jud.* 12. 7. e Vid. *Column.* de *aqua luſtral.* ſect. 1. c. 6. p. 109. & *Gabr. Sionit.* De *Orient. Urb. & morib.* c. 15. f *Pſal.* 26. 6. g Lib. 6. τῶν Ἐργ. καὶ Ἡμερ. *verſ.* 335.

SECT. II.

Id eſt,

Nec unquam perennium fluviorum limpidam aquam
Pedibus tranſito, priuſquam oraveris aſpiciens pulchra fluenta,
Manus lotus amœna aqua limpida.

Sed paulo modeſtius hactenus, quam rei veritas exigit, de ritus hujus origine locuti videamur. Si enim gentium pene omnium uſus, antiquitatis indicium habeatur; conſentaneum eſt, ut lotiones illas *Heſiodo* longe antiquiores fuiſſe, & originem ſuam à remotiſſimo mundi ſenio duxiſſe, judicemus. Eas autem, Gentes pene omnes in moribus habuiſſe, dubitari nequit; cum Gentes illæ clariores, *Ægyptii*, *Græci*, *Romani*, lavacris ante preces uterentur. Sic apud *Ægyptios* morem habuiſſe, ita teſtatur [a] *Apuleius: diſcuſſa pigra quiete, alacer exſurgo: meque—purificandi ſtudio, marino lavacro trado: ſeptieſque ſubmerſo fluctibus capite,———lætus & alacer Deum præpotentem—ſic apprecabar.* Antiquiores *Græcos* non niſi lotis manibus preces effudiſſe, me perſuaſum facit *Homerus*, Hectorem ſic loquentem [b] introducens,

Κερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Αἴζομαι· οὐδέ πη ἐστὶ κελαινεφεῖ Κρονίωνι
Αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι·

Manibus autem illotis Jovi libare ardens vinum
Vereor: neque ullo modo fas eſt atras nubes reddenti Saturno
Sanguine & pulvere pollutum vota facere.

Apud *Romanos* morem eundem inceſſiſſe, dubitare non ſinit [c] *Marius*, qui Diis vota feciſſe dicitur, νιψάμενος τὰς χεῖρας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναχὼν, *manibus ablutis, & in cœlum ſublatis.* *Ovidius* etiam ad illum ritum inter Romanos uſitatum reſpexiſſe [d] putetur, cum dixit,

Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos,
Et peragit ſolita fundere voce preces.

Nec temerarium eſt, opinari *Virgilium* religionem mori Romano conſentaneam *Turno* tribuiſſe, cum eum hoc ritu Deos invocaſſe [e] dicit:

——— *Ad undam*
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite lymphas;
Multa Deos orans: oneravitque æthera votis.

(4°.) TERTULLIANUS lotioni corporis ante preces crimen tribuit, eamque ex affectato Gentiliſmo in Eccleſiam veniſſe [f] dicit. Nam vitia reprehendens quæ ſuo jam ſeculo in precandi ritus irrepſerant, notat aliquos qui lavacro corporis ad omnem orationem utebantur, alios qui poſitis pænulis orationem faciebant, alios etiam qui *aſſignata* ac finita *oratione aſſidebant.* Ad lavacrum hæc pertinent: [g] *hæ ſunt veræ munditiæ non quas plerique ſuperſtitioſe curant, ad omnem orationem etiam cum lavacro totius corporis aquam ſumentes.* Ad morem ſecundum hæc ſpectant: [h] *ut* mos *eſt quorundam, expoſitis pænulis orationem facere: ſic enim adeunt ad idola Nationes.* Poſt pauca, ſic tertium notat: *item quod adſignata oratione aſſidendi mos eſt quibuſdam*, &c. Et ſtatim, *cum perinde faciant Nationes, adoratis ſigillaribus ſuis reſidendo; vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Hæc autem omnia *Tertullianus* multis nominibus damnanda cenſuit, inprimis autem quod Superſtitionem olerent, &, affectatione moris ethnici, Chriſtianos Gentilibus adæquarent. Nam de ritibus iis generatim loquens, [i] *hujuſmodi*, inquit, *non religioni ſed ſuperſtitioni deputantur: affectata & coacta* ſunt, *& curioſi potius quam rationalis officii, certe vel eo coercenda, quod* nos *Gentilibus adæquent.* E quibus apparet, *Tertullianum* lotionem ante preces uſitatam, ritum origine paganum exiſtimaſſe, & a Gentilibus ad Chriſtianos adveniſſe. Si itaque Chriſtiani nonnulli, e ſuperſtitione vel moris ubique recepti ſtudio, hunc inter alios ritus ethnicis ortos initiis, in Eccleſiam Chriſtianam introduxerint; non abhorret a fide, Ju-

a De *Aur. Aſin.* l. 11 ſub init. b *Iliad.* ζ. verſ. 266. c Ap. *Plutarc.* in *Vit. Mar.* d *Faſtor.* lib. 5. v. 679. e *Æneid.* 9. v. 22. f Lib. de *Oration.* g Cap. 11. h Cap. 12. i Ibid.

dæos

dæos aliquos (originarios aut advenas) ritum eundem in Eccleſiam Judaicam invexiſſe, eumque ex uſu profano in ſacrum convertiſſe. SECT. II.

A Judæorum precibus, ad cultus ſui partem cum precibus arcte cohærentem, ſacrificium intelligo, proximo tranſeundum eſt. De purificatione ſacrificia præcedente.

HIC autem primo probandum eſt, eos a corporis aut manuum lotionibus ritus eorum ſacros inchoare ſolitos. Eorum ſacerdotes ſacris operam daturos hoc ſanctius obſervaſſe, dubitare non ſinunt ipſa [a] Legis verba: *facies & labrum æneum cum baſi ſua ad lavandum, poneſque illud inter Tabernaculum teſtimonii & Altare: & miſſa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus ſuas & pedes, quando ingreſſuri ſunt in Tabernaculum teſtimonii, & quando acceſſuri ſunt ad Altare.* Si quis hanc lotionem præviam neglectui habuiſſet, impurus accedere, & indignius quam ſacrorum jura poſcebant ſe gerere cenſebatur. Iſraelitas etiam vulgares, munia ſacra peracturos, ſe lavacro purgare ſolitos, e verbis in hiſtoria [b] *Judithæ* occurrentibus intelligendum eſt. Καὶ ἡνίκα ἐκαθαρίσθη ὁ λαὸς, *& mox ut purificatus eſt populus, obtulerunt holocauſta & vota ſua.* Huic mori teſtimonium & *Philo* præbet: nam de victimas offerendi ritu [c] loquens, ἀπονιψάμενος, inquit, ὁ προσάγων τὰς χεῖρας, ἐπιφερέτω τῇ τοῦ ἱερείου κεφαλῇ· *Ille qui offert, poſtquam manus abluerit, eas imponat victimæ capiti.* Sed hic ritus fidem firmiorem e Pſalmiſtæ verbis arceſſat, [d] *lavabo in innocentia manus meas, & ſic circumdabo altare tuum Domine:* His enim alluſum eſt, ad morem Hebræorum, qui, ſacrificaturi, puritatis & innocentiæ propoſitum ſolenni manuum lotione profitebantur.

HUNC autem ritum a gentium rudiorum moribus ad Hebræos acceſſiſſe, mihi videtur omnino veriſimile:

NAM (1°.) Lotiones, ante ſacra frequentes, diu ante Moſis ætatem, in uſu fuiſſe videantur. Nam Jacobi famulos, ſacris in Bethele perficiendis ſe accingentes, *lavacro ſe purgaſſe, veſtes* etiam *mutaſſe* legimus; *Geneſ.* 35. 2. Huic itaque textui *Mercerus* hanc facem præfert: [e] *reſpicit ad purgationes, luſtrationes & lotiones, quibus veteres ad ſacra acceſſuri uti ſolebant; quas patribus etiam ante legem puto fuiſſe uſitatas, poſtea per legem confirmatas.* Hujuſmodi lotiones ſacrorum oblationi prævias, *per legem confirmatas fuiſſe*, non facile a meipſo impetro ut cenſeam: fuiſſe vero *ante legem uſitatas*, eo minus dubitandum arbitror, quod hac in re hiſtoria profana Scripturæ teſtimonium præbeat. Nam [f] *Diodorus Siculus*, primorum Ægypti regum morem referens, *ſub auroram*, inquit, *experrecto* Rege *literæ undecunque ſcriptæ omnium primo acceptandæ erant*, &c. ἔπειτα λουσάμενον, καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς συνήθοις μετ' ἐσθῆτος λαμπρᾶς κοσμήσαντα τὸ σῶμα, θῦσαι τοῖς Θεοῖς· *Deinde cum ſe aqua luſtraſſet, & regni inſignibus cum veſte nitida ſe adornaſſet, Diis ſacrificatum ibat.* Cuivis autem in re hiſtorica tyroni notum eſt, primos Ægypti reges diu ante Moſis ætatem floruiſſe. Nec teſtimoniis tantum, ſed & aliis argumentis oſtendi poteſt, hunc luſtrandi ritum, cum res ſacra fieret, diu ante Moſen obtinuiſſe. Nam Syros, Ægyptios, Græcos, Romanos, omnes lotione ſemper præmiſſa res ſacras egiſſe conſtat. Hoc teſtium antiquiſſimorum nube probari poſſet, niſi [g] *Marcus Marſilius*, [h] *Natalis Comes*, [i] *Fileſacus*, [k] *Bonfrerius*, [l] *Fortunatus Schacchus*, [m] *Elias Schedius*, [n] *Dilherus*, [o] *Saubertus*, [p] *Seldenus*, [q] *Cunradus Dietericus*, [r] *Doughteius*, aliique, pleraque veterum de hoc ritu loquentium teſtimonia congeſſiſſent. Unde vero gentes illæ omnes, ingeniis, linguis, moribus, terrarum ſpatiis, ab invicem diſſitæ & diviſæ adeo, in ritus hujus uſu conſpirarent; niſi quod eum a patribus quibuſdam communibus, una cum ſacrificiorum religione, derivaſſent? Nam ritum illum in omnes pene mundi partes, e parvula & obſcura Judæorum gente, ſeculis præſertim antiquioribus, effluxiſſe, fidem apud me nullam invenire poteſt. Deinde: ritus ipſe de quo ſermonem jam habeo, ſimplicitatem temporum antiquiorum ruditati conſentaneam præ ſe ferre videatur. Nam ſordium ablutio, cum ad aras accederent, clare docet, ritus illius auctores puritatis divinæ ſenſum aliquem, ſed craſſum & languidum, habuiſſe: manuum etiam ablutio innuere videtur, ſe Dei gratiam, juſtitia quadam externa, & ſola quaſi manuum puritate, conſecuturos exiſtimaſſe. Nam apud antiquos, lota manus innocentiæ ſignum habebatur, ὅτι πᾶσα σπέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται, *quoniam per manus conatus omnes externi ſoleant expediri*, uti rationem reddit [f] *Ariſteas.*

a *Exod.* 30. 18, 19. 26. b *Judith.* cap. 16. v. 18. c Lib. de *victim.* p. 838. C d *Pſal.* 26. v. 6. e *Prælect.* in *Gen.* 35. 2. f *Biblioth. Hiſt.* l. 1. p. 63. D g *Hydragiolog.* ſect. 1. cap. 6. h *Mytholog.* l. 1. c. 10. i *Select.* l. 2. p. 175. k *Comment.* in *Exod.* 30. v. 18. l *Myrothec.* P. 2. cap. 49. & 75. m De *Dis German. Syntag.* 2. c. 27. n *Diſſert.* de *cacozel. Gentil.* c. 5. o De *ſacrif.* c. 11. p De *Synedr.* l. 1. c. 3. & 10. q *Antiq. Biblic.* p. 341, 342. r *Analect. ſacr.* P. 1. *Excurſ.* 138. f Ub. ſup.

SECT. II. (2°.) JUDÆI sacra peracturi, ad exempla gentium se lavisse censeantur, quod nullibi præceptum extet, ut hac ceremonia in sacris obeundis uterentur. Facilis agnosco Deum sacerdotes, altari ministraturos, ad manus & pedes abluendos lege diserta devinxisse: Israelitis etiam præcepisse, ne festis interessent, aut sacra participarent, si gravi aliqua immunditie laborarent, priusquam aqua purgatrice seipsos expiassent. Ita legem habuisse, non tantum e *Pentateucho*, sed & [a] *Josepho* discitur: ἁγνείας, inquit ille, ὅσα ταῖς θυσίαις διήγηκεν ὁ νόμος, ἀπὸ κήδους, ἀπὸ λέχους, &c. *Purificationes in sacrificiis Lex decrevit, a funere, lecto, uxoris consuetudine, multisque aliis, non sine longo opere conscribendis.* Est equidem extra controversiam positum, eos qui ab hujusmodi rebus immunditiem hausissent, ut sacra rite obirent, se lavare debuisse: nullibi vero præceptum extat, ut vulgares Hebræi, sacerdotum ritu, manus ante sacra lavarent, licet rei nullius Legaliter impuræ contactu seipsos contaminassent. Unde factum itaque, quod quilibet e plebe Judæus, mundus licet & nulla lege devinctus, eo ritu sacra facturus uteretur? Brevi dicam quod censeo: per ea tempora quibus lex Mosaica ferebatur, Gentium usu & constitutione veteri sancitum erat, ut sacerdotes simul & plebeii, ad aras accessuri, manus abluerent; & omnia, nisi aqua purgata, tam animata quam inanimata, procul a sacris arcerentur. Cum itaque Deus, moribus antiquis indulgens præcepisset, ut sui etiam sacerdotes manibus & pedibus ablutis altari ministrarent, ut etiam vasa cultui suo dicata lotione frequenti purgarentur; proclive est opinari, Judæos antiquiores lotiones hasce manuales, olim in sacrorum celebratione non minus usitatas retinuisse, & ad seros nepotes transmisisse. Inde robur accipiat hæc opinio, quod Gentiles, lotiones in sacrorum honorem peracturi, præcipuam manuum rationem habuisse videantur. Nam Scriptores ethnici, de sacrotum ritu loquentes, manuum quidem ablutionem non raro memorant: de ablutione vero pedum ante sacra, nihil, quod sciam, extra sacram Scripturam legitur. Et sacra vasa, quorum *Pollux* & *Homerus* frequentius meminere, manuum lotioni serviebant; & ab eo in sacris usu, χέρνιβες, χερνίβια, & χειρόνιπτρα, dicebantur. Cum itaque Veteres nihil tam sancte curarent, quam ne res sacræ manibus illotis tractarentur; nil opus erat ut Deus de lavandis ante sacra manibus legem disertam ferret, cum præsertim sacerdotes Ejus ad lotiones illas lege lata devinxisset. Israelitæ proculdubio solis sacerdotum exemplis & gentium omnium moribus inducti, ritum illum præstare voluissent. Deus itaque lotiones hasce manuales, Hebræorum plebi, sacra peracturæ, reliquisse potius quam imposuisse videatur.

(3°.) IPSA lotionis sacerdotalis circumstantia originis ethnicæ characteres haud obscuros præfert. Hoc enim de Pontifice, diei Expiationis munia peragente, in [b] *Talmude* memoratur, חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדל ומקדש בו *Quinque lotiones, & decem sanctificationes lavabat sacerdos magnus, & sanctificabat in eo die:* hoc est, quinque vicibus totum corpus, decies autem manus & pedes, aquis immergebat. Unde vero curiosa tot lustrationum religio ortum duxit, cum Deus vix ullas ceremonias nisi facili simplicitate peragendas instituerit? Mihi probabile videtur, Hebræos cultus sui munia lotione toties repetita præstari voluisse, ne sacra sua minore cum puritatis cura & specie, quam Gentiles ipsi, celebrasse viderentur. Gentiles enim sæpius, ante ritus præcipue solenniores, abluebant, & quandoque non nisi post septimum, quandoque bis septimum, baptismum se puros existimabant. Nam [c] *Apuleius*, purificandi studio, *se marino lavacro tradidisse* refert, & non nisi *septies submerso fluctibus capite, Deam* suam *adiisse.* Hic opportunum erit [d] *Alexandri* verba superaddere: *si quis* ethnicus *nece aliqua pollutus fuisset, bis septem vicibus—vestes abluebat aqua*, &c. Cum itaque tam probabile sit, Hebræos antiquos lotionis suæ religiosæ modum & mensuram e gentium moribus accepisse; non absurde creditur, eos ipsum lavandi ritum e gentium moribus haustum existimasse. Nam proculdubio ritum illum more gentium obire, nefas habuissent; nisi ritus illius principium e gentium more fluxisse credidissent.

SI jam ab Altari ad Templum animos convertamus, observationi non minus obvium est, sacerdotes simul & Hebræorum vulgus se lotionibus exercuisse, priusquam Templi limina transilirent.

SACERDOTES non tantum ad Altare ministraturos, sed Tabernaculum ad incensum offerendum ingressuros, manus & pedes aqua purgasse, satis e lege discere est, ubi de labri ænei forma & usu [e] scribitur: *& missa aqua, lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas &*

a Contr. *Apion.* l. 2. p. 1380. 30 b Vid. *Cod. Iom.* c. 3. §. 3. c Ub. supr. d *Alex. ab Alex.* l. 4. c. 17. p. 1093. e *Exod.* 30. 18, 19, 20.

pedes

pedes, quando ingreſſuri ſunt Tabernaculum teſtimonii, &c. Huic legi facem accendunt ea [a] *Talmudis* verba, אדם נכנס לעזרה לעבודה אע"פי טהור עד שיטבול *Nemo atrium intrabat ad miniſterium peragendum, tametſi mundus, priuſquam laverat.* Ea vero lavatio קדוש *ſanctificatio* dicebatur. De hoc ſanctificandi ritu, nonnulli verba *Pſalmiſtæ*, ſacerdotes alloquentis, intelligenda ſentiunt; [b] *elevate manus veſtras* קדש *& laudate Dominum:* q. d. "vos ſa- "crorum miniſtri, manus lotas & externa puritate conſpicuas ad Sanctuarium afferatis; "ita tamen ut vitæ puritatem præcipue curetis: manuum lotione ſymbolice deſignatam, "& officiis in Sanctuario præſtandis maxime convenientem. SECT. II.

EANDEM puritatis externæ curam Judæis vulgaribus, Templum adituris incubuiſſe, *Joſephi* ſimul & *Philonis* teſtimonio confirmatur. Horum [c] ille de atrio Templi loquens, εἰς τοῦτο, inquit, τοῦ λαοῦ πάντες, οἱ διαφέροντες ἁγνείᾳ καὶ προσκαρτήσει τῶν νομίμων, εἰσήεσαν· *In hoc cuilibet e populo, modo puro & caſto, & præſcriptorum legis obſervanti acceſſus patebat.* Hanc legem Judæorum vulgus tenuiſſe, innuit & *Philo*, dicens, εὐηθες εἰς μὲν τὰ ἱερὰ μὴ ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρότερον λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα, εὔχεσθαι δὲ καὶ θύειν ὑπολαμβάνειν ἐπὶ κεκηλιδωμένῃ καὶ πεφυρμένῃ διανοίᾳ· *Stultum eſt, exiſtimare ſacras ædes ingredi non licere, niſi prius laveris, ut niteat corpus; precari vero & ſacrificare, maculato licet & inquinato animo, nihil cunctari.* Mos ille lucis aliquid affundit S. Pauli [d] verbis: *poſt annos autem plures, eleemoſynas facturus in gentem meam, veni Hieroſolymam: unde Judæi quidam me purificatum in Templo invenerunt.*

NEQUE Judæi tantum, ſed etiam Gentiles, templum adituri, ſe lavacro purgabant; indignum arbitrati, ut coram Diis ſuis conſpurcati ſiſterentur. Hunc morem ſpectant [e] *Euripidis* illa,

Αλλ', ὦ Φοίβου Δελφοὶ θεράπες,
Τὰς Καςαλίας ἀργυροειδεῖς
Βαίνετε δίνας· καθαραῖς δὲ δρόσοις
Αφυδρανάμενοι, τείχετε ναούς·

Sed O Delphici Phœbi miniſtri,
Caſtaliæ limpidos
Ite ad gurgites, pura vero aqua
Abluti, ite in Templum.

SENTIUNT autem e Doctis haud pauci, Gentiles hac in re Judæorum exempla ſecutos fuiſſe, qui, Templum ingreſſuri, Deumque propius adituri, lavandi ceremonia defungebantur. Auctor [f] egregius, בית הטבילה *domum lotionis* memorans, ad quam ſacerdos Judaicus, Templum ingreſſurus, purgandi cauſa ducebatur; *hoc*, inquit, *purgationis genus cæteræ quoque gentes a Judæis arripuerint, quæ ad eorum imitationem ſuas luſtrationes & lavandi ritus habuerint, cum templa ſua ingrederentur.* At veritati magis affine videtur, ritus eos longo antea uſu tritos fuiſſe, eoſque Deum cultoribus ejus utendos tradidiſſe, ut reverentiam ſanctuario ſuo debitam more paſſim recepto tribuerent, & hebetes vulgi mentes puritatis in Dei cultu requiſitæ ſenſu aliquali tangerentur. Hanc ſententiam mihi multum commendant haud exigui ponderis argumenta: nam,

(1°.) SACERDOTES plerumque, poſt extructum Templum multo curioſius, quam poſt extructum Tabernaculum, ante ſacra omnia perluebantur. Nam obſervat modo dictus * Auctor, Deum præcepiſſe, *Exod.* 30. 20. *ut ſacerdotes manus & pedes lavarent, cum ingrederentur ad Tabernaculum conventus: & poſt extructum Templum idem obſervatum* fuiſſe, *niſi quod ſacerdotes ingreſſuri Tabernaculum, manus & pedes, ſed ingreſſuri Templum totum corpus* lavarent. Quum autem illa tam curioſe lavandi conſuetudo diu poſt tempora Moſis exordium ſumeret, & nullo (quod ſcimus) inſtituto niteretur; opinari fas eſt, Hebræos morem illum a gentibus ſupra modum ritualibus, accepiſſe; ne ſcilicet a gentibus ipſis puritate ſuperari, & minore cum reverentia, Dei, quam illæ Dæmonis, ædibus & ſacris adeſſe viderentur. Ethnicos enim, templa Dæmonis ingreſſuros, ſe totos frequenter abluiſſe, liquido conſtat e veterum teſtimoniis paſſim obviis, quorum nonnulla congeſſit [g] *Hoſpinianus.* Nos in re tam confeſſa contenti ſimus unico *Juſtini Martyris* teſtimonio, qui, de gentium inſtitutis agens, hæc [h] habet: τὸ λουσ-

a In *Iom.* c. 3. §. 3. b *Pſal.* 134. 2. c *Antiq.* lib. 8. p. 346. 20 d *Act.* 24. 17, 18.
e In *Jone*: v. 94. f *Sheringh.* in. *Cod. Iom.* c. 3. §. 2. * Ub. ſup. §. 3. g Cap. 25. de *Orig. Aqu. Luſtral.* p. 329, 330. h *Apolog.* 1. p. 91. 10

SECT. II. λύεσθαι ἐπιβαίνοντας τοῖς ἱεροῖς, ᾗ τοῖς αὐτοῖς τὲς θρησκεύοντας κελεύεσθαι, &c. Eorum *templa ingredientes,—iiſque cultum præſtantes, juſſerunt dæmones ut toto corpore abluantur.* Hunc gentium morem imitati videntur Samaritæ, de quibus [1] *Benjamin Tudelenſis* hæc memoriæ tradidit; moris his eſt, *veſtes, quibus quotidie utuntur, exuere, cum in Synagogam eundum ſit, & lavare aquis corpus,——eſtque hic ritus quotidianus.* Si itaque Judæi (ad quos denuo revertit ſermo) lotionis ſuæ modum & menſuram a gentibus templa ſua petituris acceperint; quam maxime credibile eſt, eos ipſam lotionis illius ceremoniam ab antiquo gentium ritu derivaſſe.

(2°.) VETERES Ægyptii primi fuiſſe creduntur, qui homines amplexu fœminæ pollutos, & nondum luſtratos, ab ædium ſacrarum aditu cohibuerunt. Nam *Clemens Alexandrinus*, ab Ægyptiis inventa referens, illi [a] inquit, *lucernas primi accendere docuerunt,* ——ᾗ ὡ ἱεροῖς μίσγεσθαι γυναιξὶν ἐκώλυσαν, μηδ' εἰς ἱερὰ εἰσέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλέτες ἀνομοθέτησαν· *Et in templis mulieribus commiſceri* primi *vetuerunt, neque ad templa ab uxoris congreſſu illotis adeundum eſſe, lege ſanxerunt.* Si *Clemens* itaque moris tam antiqui teſtis idoneus habeatur, neceſſe eſt, ut luſtrationes ante Templi ingreſſum uſitatas, Judæorum lege & nomine multo antiquiores fuiſſe; & proinde, Judæos ab Ægyptiis aut aliis gentibus, permiſſu tamen divino, eas accepiſſe cenſeamus.

(3°.) MULTIS & (niſi me fallam) evidentibus argumentis evictum eſt [b] alibi, gentes exteras [forſan Ægyptios] primam Templis originem tribuiſſe. Nulli itaque dubium eſſe poteſt, quin gentes exteræ modis omnibus caverent, ut ſummus erga templa [Deorum ſuorum habitacula] honos & reverentia tribueretur. Cum autem nulla ceremonia, tam expedita, loquax, & connatis hominum de Deo & religione conceptibus conſentanea fingi potuerit, quam ut ſacerdotes populuſque, numinum ſedes adituri, corporis aut manuum lotionibus uterentur; facile credatur, Ægyptios & alios, ut Deorum & ædium ſuarum honori proſpicerent, ritum illum inſtituere, & omnes, templum aliquod ingreſſuros, ad illius obſervationem aſtringere, voluiſſe.

(4°.) LOTIONES ante Templi ingreſſum uſitatæ, lege vetuſtiores, & ab antiquis gentium moribus ortæ, putentur; quod apud omnes gentes, a remotiſſima rerum ſuarum memoria, receptæ fuerint. Ægyptios, non niſi luſtrato primum corpore, templa petiiſſe, ex *Apuleii* [c] verbis intelligendum eſt: me *prius ſueto lavacro traditum — circumrorans abluit* ſacerdos, *rurſumque ad templum reductum——ante ipſa Deæ veſtigia conſtituit.* *Porphyrius* etiam, de ceremoniis Ægyptiorum [d] agens, ἁγνθυτήεια inquit, τοῖς μὴ καθαιθυσιν ἄδυτα· *Sacraria puritati operam non dantibus nequaquam adeunda.* Religionem eandem apud Syros viguiſſe, e [e] *Pauſania* diſcimus: nam de Dea Syria loquens, ἐς ταύτης, inquit, τὸ ἱερὸν εἰσίασιν ὐ ἡμέρας ῥηταῖς, ἀλλά τε ὅσα νομίζυσι προκαθαιθύσαντες ᾗ εἰς τὼ δίαιταν· *In ejus Deæ templum non niſi ſtatis diebus intrant, cum ſe ritu præſcripto, victus præcipue moderatione, purificaverint.* Hunc ritum apud Græcos in uſu fuiſſe, teſtatur [f] Sozomenus: nam Valentiniani, Julianum Apoſtatam in Fortunæ templum ſequentis, hiſtoriam referens, inquit, ἐπεὶ ᾔ ἔμελλεν ὑπεραμείβειν τῷ ναῷ τὸν ὐδὸν, θαλλὲς πινας διαβρόχυς κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ Ἑλληνικῷ ῥαντίζαινε τὲς εἰσιόντας· *Cum autem limen templi ſuperaturus eſſet, ſacerdos virentes quoſdam ramos madefactos in manu tenens, more Græco, ingredientes aſpergebat.* Romanos eidem ceremoniæ devotos abunde probat unum [g] *Ovidii* teſtimonium:

> ——*Ubi libatos irroravere liquores*
> *Veſtibus & capiti; flectunt veſtigia ſanctæ*
> *Ad delubra Deæ.*——

Gentes alias hunc ritum coluiſſe, non facile dubitandum eſt; cum Chriſtiani Veteres, more proculdubio a gentibus hauſto, Eccleſiam non niſi loti manus aut corpus ingrederentur. Eo ſpectant S. *Chryſoſtomi* [h] verba, εἶτα χεῖρας νιπτόμεθα εἰς ἐκκλησίαν εἰσιόντες, *deinde manus lavamus, in Eccleſiam ineuntes.* Cum itaque mos ille tam longe lateque diffunderetur, inde probabiliter inferamus, eum vel ab Ægyptiis [antiquiſſimis cultus ethnici magiſtris] aut a communibus mundi patribus, propagatum fuiſſe. Hoc argumentum eo firmius arbitror, quod in confeſſo ſit, ritus aliquos Judæo cum Gen-

a *Stromat.* lib. 1. p. 361. 15 b Lib. 3. *Diſſert.* 6. c *Aſin. Aur.* lib. 11. p. 387. d *De Abſtin.* l. 4. §. 6. e Lib. 7. c. 26. p. 592. f *Hiſt. Eccleſ.* l. 6. c. 6. p. 226. 15 g *Metam.* lib. 1. v. 371. h *Homil.* 72. in *S. Johan.*

1 *Itinerar.* Pag. 40.

tili

tili communes, Lege antiquiores fuiſſe, & a patribus quibuſdam communibus ad varias gentes ab iis propagatas effluxiſſe. CAP. IV.

HIS omnibus unum opponi poteſt *Juſtini Martyris* teſtimonium, qui lotiones in templorum ethnicorum aditu frequentes, Dæmonibus divini cultus æmulis tribuendas aſſerit. Poſtquam enim Prophetæ verba [*Lavamini, mundi eſtote*, &c] recoluiſſet, ſtatim [a] ſubjungit, τὸ λετρὸν τῦτο ἀκέσαντες οἱ δαίμονες διὰ τῦ προφήτυ κεκηρυγμένον, ἐμήρυσαν ϗ ῥαντίζειν ἑαυτὲς τὲς εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῦ ἐπιβαίνοντας, ϗ προσιέναι αὐτοῖς μέλλοντας, &c. *Lavationem autem illam cum audiſſent Dæmones per Prophetam promulgatam, effecerunt ut & ingreſſuri in templa eorum, & acceſſuri ad illos, atque libationibus adipiſque nidoribus offerendis operaturi, ſeipſos aquæ aſperſione luſtrarent. Quin ut toto quoque corpore laventur prodeuntes, priuſquam ad templa veniant, ſua opera & inſtinctu curarunt.* Objectio ſolvitur.

HÆC equidem *Juſtinus Martyr* habet: ei vero S. *Chryſoſtomum*, omnes Hebræorum καθαρμὲς a gentium ritu & ruditate derivantem, opponere non dubitemus: cum præſertim cogat Hiſtoriæ fides, ut lotiones inter ethnicos, ad ædes ſacras acceſſuros, diu ante Prophetæ tempora uſitatas exiſtimemus. Utcunque, mihi nunquam perſuadere potero, Dæmonas, e jam dictis Prophetæ verbis, hujuſmodi lotiones inſtituendi anſam arripuiſſe; cum citius aquam e pumice, quam aquæ luſtralis uſum ante templi ingreſſum, e verbis illis, puritatem ſolummodo moralem ſpectantibus exprimere potuiſſent.

CAP. IV.

Hebræorum καθαρμὲς, modaliter *ſpectatos, ab antiquo Gentium uſu ſumptos.*

DE purificationibus *finaliter* ſpectatis, & earum origine (quantum facultates noſtræ capiunt) hactenus diſſeruimus. Proximo de purificationibus *modaliter* conſideratis, juxta methodum nobis præſcriptam, dicturi ſumus. Ut autem hoc penſum eo felicius abſolvatur, monendum eſt obiter, Hebræos purgationes aqua factas (de quibus jam ſermo eſt) [b] triplici ratione celebraſſe; nempe *corporis immerſione*, quæ Hebræis טבילה Græcis λϐσις, aut *manuum pedumque lotione*, quæ קדוש νίψις, aut *aquæ aſperſione*, quæ נדה vel הזיה ῥαντισμὸς, dicebatur.

DUOS priores purgandi modos a gentium moribus ortos fuiſſe, rationibus capite ſuperiori prolatis eviciſſe videar. Reſtat itaque, ut de purgationibus, aſperſionis ritu peractis loquar; & gentium antiquarum uſum iis etiam inſtituendis occaſionem dediſſe probem. Hanc autem provinciam lubens aggrediar, ſpe læta fretus, Lectorem æquiorem argumenta tantum probabilia hic expectaturum, ubi omnia vetuſtatis tam remotæ tenebris operiuntur. Ne Lectorem pluribus teneam: harum rationum momentis inductus, purgationes aſperſione factas antiquiori gentium conſuetudini, tanquam origini primæ, tribuendas arbitror.

(1°.) HEBRÆI veteres, in aſperſionibus ſuis, omnia ad aſperſionum ethnicarum ritum & exemplum feciſſe videantur. Nam primo, ethnici perſonam aliquam luſtraturi, aquam luſtralem circumferre ſolebant & [c] circumſpergere. Ad hunc morem clare alludit *Ovidius*, *Metam.* lib. 1. v. 369.

> ——— *Adeunt pariter Cephiſidis undas:*
> *Inde ubi libatos irroravere liquores*
> *Veſtibus & capiti.*

Sed *Virgilius* clarius aliquanto, cum dicit, *Æneid.* 6. v. 229.

> *Item ter ſocios pura circumtulit unda.*

Circumlatio illa cum ipſa luſtrationis eſſentia tam arcte jungebatur, quod ibi Poeta *purgare* per [d] *circumferre* denotet; & vox illa περὶ, fere in vocibus ad luſtrationem pertinentibus [e] reperiatur: ut in περιμάτλεσθαι, περικαθαίρειν, περιδύεσθαι, περιαγνίζειν,

a *Apolog.* 1. p. 91. 5 b Vid. *Num.* 8. 7. & 19. 19. *Ezec.* 36. 25. c Me *puriſſime circumrorans abluit*, &c. Apul. ub. infr. d Circumtulit, *purgavit. Antiquum verbum eſt.* Serv. ad Æneid. 6. e Vid. *Caſaubon. Comment.* in *Theophraſt. Charact.* p. 136.

CAP. IV. περιῤῥαντήριον, quæ circuitus & ambitus notionem ferunt. Consimilem aspergendi ritum & Hebræos observasse, me sentire suadent voces illæ περιῤῥαντίδη & περιῤῥαίνων, a [a] LXX non semel usurpatæ, legem de *aspersionis aqua* latam explicantibus. Deinde: Gentes aspersionibus statim post immersiones [manuum aut corporis totius] plurimum utebantur. *Apuleius* moris hujus exemplum his verbis [b] exhibet: *tempore—id postulante, stipatum me religiosa cohorte deducit* sacerdos *ad proximas balneas; & prius sueto lavacro traditum,—purissime circumrorans abluit. Theophrastus* ridendum [c] propinat superstitiosum suum, quod ἀποψάμενος τὰς χεῖρας ἐκ περιῤῥανάμενος, *manibus elotis & aqua lustrali aspersus prodiret. Pythagoras* docuisse [d] fertur puritatem λυτροῖς ἐκ περιῤῥαντηρίοις *lavacris & aspersionibus* acquirendam. Hanc purgandi methodum Gentes, templum ingressuræ, religiosius observabant: tunc enim λυτρὸν aut χέρνιψ plerumque processit, & περίῤῥανσις in ipso aditu sequebatur. Hebræos etiam, puritati operantes, lotionem & aspersionem sæpe conjunxisse, sat constat e [e] legibus, Levitis & cadaveris tactu pollutis purificandi rationem præscribentibus. Lavabant autem Judæi, seipsos etiam aqua lustrali, *Numerorum.* 19. præscripta plurimum aspergebant, cum eos Religio ad templum advocaret. Duplex illa Judæorum [cum templum adirent] lavandi & aspergendi consuetudo, Apostoli verbis ad [f] Hebræos lucem afferat: *habentes itaque——sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus——*ἐῤῥαντισμένοι, *aspersi corda——*καὶ λελυμένοι τὸ σῶμα, *& abluti corpus aqua pura.* Cum itaque Judæi & Gentiles, aspersionis ritum peragentes, tam amice consentirent; inde nobis indicium non obscurum suppeditetur, Judæos ritum illum ad morem & exemplum Gentilium præstitisse, eumque primitus e gentium moribus effluxisse. Quid enim Judæi veteres tot aspersionum ethnicarum ritus in suis exprimerent, nisi quod eas a Gentibus ortas crederent, easque juxta gentium usum celebrari consentaneum existimarent?

(2°.) GENTIUM antiquiorum religioni morique consonum est, ut lavandi simul & aspergendi ritus in eorum officina cusi censeantur. Si enim ad rituum ethnicorum farraginem paulo diligentius attendamus, facile percipiamus, ethnicorum cultum corporis tantum exercitium fuisse, & περιῤῥᾳνὶαν tantum religiosam. Suadet itaque cultus ethnici natura & ingenium, ut Gentes antiquas curiosos hosce, nunc lavandi, nunc aspergendi ritus primo excogitasse & usurpasse censeamus. Deinde: Gentes exteræ ritus & instituta sua religiosa, variis modis, pro vario Deorum quos colebant ingenio, perficere solebant. Cum enim hostiæ [g] Diis inferis mactarentur, humi capita impingebant: at cœlestibus immolantes, colla sursum convertentes jugulabant. Gentiles, Diis superis facturi sacrum, altaribus in sublime structis; cum autem terrestribus, aris ex humili cespite conflatis, plurimum utebantur. Alia moris hujusce curiosi exempla in medium proferre possem, si Lectorem argumento tam trito morari liceret. Huic autem mori convenit, ut Gentes antiquæ, cum Diis superis hostias allaturæ, corpus integrum abluisse; cum autem inferis, aqua lustrali seipsos tantum asperisse credantur: quin & varios illos lustrandi modos, ad Deos suos, eorumque ritus, ab invicem discriminandos, instituisse. Conjecturæ huic eo minus diffido, quod eam non parum honestet [h] *Macrobii* testimonium: *constat Diis superis sacra facturum corporis ablutione purgari, cum vero inferis litandum est, satis actum videtur si adspersio sola contingat. De sacris igitur superorum ait Æneas, Æn.* 2. v. 719.

——*Donec me flumine vivo*
Abluero.

At Dido, sacra Diis inferis instituens, *ait, Æn.* 4. v. 634.

Annam, cara, mihi, nutrix, huc siste sororem:
Dic corpus properet fluviali spargere lympha.

Si itaque gentium antiquiorum cultum & consuetudinem, hac in re judicii normam & mensuram habeamus; æquum erit ut aspergendi ritum e gentium cultu moreque desumptum, & Dei ritibus ascriptum judicemus. Cuivis enim nisi lippienti patet, hunc ritum externis affinitate conjunctum, & curiosæ gentium theologiæ morique consentaneum. Et sane par erat ut Deus aspergendi ritum sibi sacrum faceret; ne veteri

a *Numer.* 19. 13, 18, 19, 21. b *Aur. Asin.* lib. 11. p. 387. c *Charact.* cap. περὶ δεισιδαιμ.
d Ap. *Laert.* in *Vit.* p. 222. e *Num.* 8. 7. & 19. 19. f Cap. 10. 19, 21, 22, 23. g Vid. *Joseph. Laurent. Polymath.* l. 2. *Dissert.* 18. h *Saturn.* lib. 3. cap. 1.

super-

ſuperſtitioni locum relinqueret, & ut Hebræorum religio ritus gentium omnes, quid ſani habentes, in ſe una complecteretur. CAP. V.

(3°.) LEGE proſpectum eſt, ut Iſraelitarum aſperſiones ritu inſolito & a gentium moribus alieno peragerentur. Nam lege juſſum eſt, ut Vitulam, eamque rufam integre, ritu ſolenni ſed inſolito mactarent; & ut vitulæ illius combuſtæ cineres aqua luſtrali, Deo ſacra mergerentur. Curatum eſt inſuper, ut aqua hoc ritu confecta, non quovis aſpergillo, ſed hyſſopi faſciculo, manubrio cedrino filis coccineis alligato ſpargeretur. Quid autem præcepit Deus, ut aſperſiones a Seipſo præſcriptæ ritu tam anomalo perficerentur, niſi quod ethnici tunc temporis aſpergendi ritum ſæpius obirent; & æquum eſſet, ut aſperſiones Dei nomine peractæ, a luſtrationibus in idolorum honorem præſtitis, nota & circumſtantia peculiari diſcernerentur? Hæc inde fidem ampliorem acquirant, quod ethnicorum veterum aſperſiones ſacræ ritu plane diſſimili abſolverentur; ſi de iis e Græcorum & Romanorum luſtrationibus conjecturam faciamus. Apud Græcos enim & Romanos, aqua luſtralis non humili hyſſopo, ſed *ramo felicis olivæ* (quod habet [a] *Virgilius*) aſpergebatur. Et illi aqua in qua titionem ardentem ab ara ſumptum immerſiſſent, non aqua vitulæ rufæ cineribus infecta, ad aſpergendum utebantur. Si itaque Deus aſperſiones cultui ſuo ſacras hac de cauſa ritu peculiari perfici voluiſſet, inde luculentum eſt, aſpergendi ritum primo inter Gentes obtinuiſſe, & ab iis ad Hebræos [purgatum tamen & emendatum] tranſiiſſe. SECT. I.

(4°.) NULLA ratio ſatis ſolida, niſi a communi gentium uſu petita, reddi poteſt, cur Deus utrumque [lavandi ſimul & aſpergendi] ritum in cultum ſuum recipere dignaretur. Erat equidem ethniciſmi genio apprime conſentaneum, & Diaboli rationibus haud parum conducebat, ut inter cultores ejus lotiones & aſperſiones in uſu frequenti verſarentur. Nam illa rituum varietas populo pergrata fuit, & effecit ut religionis ethnicæ fabula populi ruditati magis arrideret. Sed & lotionis ritu, Gentiles ſe Diis ſuperis; aſperſionis autem, Diis inferis; ſacra facturos indicabant. Quid autem Deus, qui cordis, non cutis puritatem ſpectat, non lotiones tantum ſed & aſperſiones, eaſque ſæpe conjunctim uſurpandas inſtitueret; niſi ut rudi populo cultum mori paſſim recepto convenientem daret, eoſque lenitate blandiente, cultuque ad ipſorum modulum accommodato ſibi devinciret? Deinde: Deus lotiones ſimul & aſperſiones in cultum ſuum transferri voluit, forſan ut intelligerent Iſraelitæ, eum eſſe Deum Deorum, quem ceremoniis illis obſervabant, quibus olim in Deorum ſuperorum & inferorum ſacris utebantur.

CAP. V.

De purificationibus Extraordinariis.

DE purificationibus Ordinariis, [lotione vel aſperſione peractis, & in uſu quotidiano poſitis] egi hactenus. Ordo mihi præſcriptus jam poſtulat, ut Hebræorum purificationes extraordinarias expediam, & earum originem e vetuſtatis tenebris in lucem proferam. Harum autem nomine intelligo purgationes illas quæ temporibus quibuſdam ſolennioribus, & ritibus plerumque variis, a ſacerdotibus aut Hebræorum vulgo peragebantur. Duorum autem generum fuerunt iſti καθαρμοὶ extraordinarii, privati & publici. Privatos voco, quibus perſonæ ſingulæ ad puritatem, ſacris aptam reſtitutæ ſunt: Publicos autem, quibus gens integra, ad numinis iram averruncandam, & mala graviora depellenda utebatur. A privatis exordium ſumimus.

SECT. I.

Privatis, huic aut illi perſonæ propriis.

CATHARMI privati, SACERDOTUM erant aut VULGARIUM Hebræorum. A SACERDOTUM purificationibus principia nobis ducenda, quæ ceremoniis hiſce quatuor abſolvebantur; Ablutione ſcilicet, Aſperſione, Sacrificio, & Abſtinentia. Catharmi privati, Sacerdotum:

[a] *Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ.* Æneid. 6. v. 230.

SECT. I. PRIMO: Ablutione, quam Deus in Sacerdotii simul & Tabernaculi ingressu Sacerdotibus imperavit. Priorem præcipit, *Exod.* 29. 4. *Et adduces Aaronem & filios ejus ad ostium Tabernaculi, & lavabis* patrem cum filiis *aqua:* Posteriorem, *Exod.* 30. 19, 20. *Et lavabunt Aaron & filii ejus manus suas & pedes suos, quando ingredientur Tabernaculum conventus.* Hac autem ablutione paulo diligentius fungi debebant, si forte rei [a] immundæ tactu, vel alia quavis impuritate legali, a sacris arcerentur. Si quis e gente sacerdotum [b] nocte præcedente τὴ φυσικὸν passus esset, rebus sacris obeundis ineptus habebatur, nisi lotionem sollicitam subiisset.

SECUNDO: Aspersione, nempe [c] purificationis aqua, si Sacerdotes, patris, matris, fratris, aut necessarii alicujus, exequiis interfuissent, aut immunditiem a cadaveris, ossis, aut sepulchri contactu, incauti contraxissent.

TERTIO: Sacrificio, cujus sanguine tangi simul & aspergi debuerunt, priusquam ad sacerdotii munus obeundum satis purgati credebantur. Lex enim, ritus præscribens Sacerdotum initiationi debitos, inter alia, *tolles,* [d] inquit, *arietem alterum, — quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaronis & —filiorum ejus, & super pollicem manus dexteræ, & super pollicem pedis dexteri eorum,* &c. Quibus continuo [e] subjungit, *cumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaronem & vestes ejus, filios & vestimenta eorum, & sanctificabuntur.*

QUARTO: Abstinentia, eaque (1°.) A Venere, etiam licita. Nam sacerdotes, cum ministerii sui vices redirent, a connubii juribus abstinuisse, discere licet e verbis [f] Abimelechi ad Davidem; cum, urgente fame, panes propositionis sibi & servis ejus dari postularet: *præsto quidem est panis sanctus, si juvenes servarent se puros a mulieribus.* Q. d. "potest equidem panis ille, sanctus licet & a solo sacerdote comedendus, tibi "tuisque ad famem sedandam porrigi; modo, sacerdotum tabernaculo ministrantium "ritu, a nupero cum fœminis commercio se abstinuerint. Gentiles itaque cum mulieribus [g] *in ipsis sacerdotum ædibus & templi porticibus* miscebantur, ut omnia confunderent, & eorum virus evomerent in templum & sacerdotes, qui dum essent in sua ἐφημερία, ne uxores quidem suas attingere solebant. (2°.) A vino: erat enim usus vini sacerdotibus, vices eorum obeuntibus, sub pœna capitis interdictus: *Levit.* 10. 9. *Vinum & siceram non bibes tu & filii tui, ingressuri tabernaculum testimonii, ne moriamini.* Locus ei geminus & germanus occurrit, Ezec. 44. 21. *Vinum non bibent ulli sacerdotes, ingressuri atrium interius.* Hoc præceptum sacerdotes religiose observasse testatur [h] Hecatæus, qui, sacerdotum Judaicorum mentionem faciens, asserit eos τὸ ἅπαξ οἶνον ἐν πίνειν ἐν τῷ ἱερῷ, *semper a vino bibendo in templo occupatos abstinuisse.* Idem de Judæorum sacerdotibus a [i] *Josepho* & [k] *Philone* memoriæ consignatum est. (3°.) Sacerdotes a mortuorum justis solvendis, & re quavis in immundorum numero posita, præcipue cum templo ministrarent, abstinere tenebantur.

RITUS jam dictos, in solennioribus sacerdotum purificationibus usitatos, ab Ægyptiis aut aliis gentibus ad Israelitas (Deo ordinante) deveniisse, non vulgaribus inductus argumentis arbitror. Nam

(1°.) UNO ore testantur antiqui, gentes hujusmodi ceremonias, cum sanctimoniæ præsertim accuratiori studerent, semper observasse. Gentes omnes curasse, ut sacerdotes, cultui divino vacaturi, prævia corporis ablutione purgarentur, & ritum illum ab Exteris in usum veniisse apud Israelitas, argumentis haud infirmis ostendisse videar. Ethnicos etiam victimarum oblatione sibi ad ritus solenniores aditum præstruxisse, testatur [l] *Arrianus*; asserens, hominem, *ad ceremonias antiquas accedere* debere, μὴ θυσίας, ἢ μετ' εὐχῶν, ἢ προηγνυκότα, *adhibito sacrificio, precibus adhibitis, & castitate.* Eos etiam victimæ sanguine, nunc idola, nunc populum, quandoque sacerdotes asperssisse, [m] *Suidas,* [n] *Fortunatus Schaccus,* [o] *Wormius,* [p] *Pocockius noster,* alii, satis apertum testatumque reddidere. Ethnicos insuper, eorumque sacerdotes, munia sacra peracturos, a fœminarum consuetudine se puros conservasse, multis veterum testimoniis compertissimum est. [q] *Porphyrius* (ut alios jam taceam) sic sacerdotes Ægyptios ad sacra solenniora se parasse refert: *ab omnibus animalibus abstinuere, ab omni etiam olere & legumine,* τοῦ ἓξ πάντων, ἀφροδισίων ἢ ὁμιλίας γυναικείας· *Sed præsertim a consuetudine mulierum.* Nec minus a vino temperabant Gentilium sacrificuli, sacris officiis incubituri. Nam [r] *Apu-*

a *Levit.* 22. 2, 3, 4, 5, 6. b *Deut.* 23. 10, 11. *Lev.* 22. 4. c *Numer.* 19. 13, 20. d *Exod.* 29. 19, 20. e V. 21. f 1 *Sam.* 21. 4. g Vid. 2 *Mac.* 6. 4. & *Grot.* not. in loc. h Ap. *Euseb. Præp.* l. 9. p. 408. i *Antiq.* l. 3. c. 12. p. 128. 5 k Lib. 2. de *Monarc.* p. 825. C l In *Epict.* l. 3. cap. 21. m Ad voc. Θεὸς Ἀρης· n *Myrothec.* P. 2. cap. 77. o *Monum. Danic.* l. 1. c. 3. p 7. p Not. in *Hist. Arab. specim.* p. 101. q De *Abstin.* l. 4. §. 7. r *Aur. Asin.* l. 11. p. 387.

leius

leius, ritus a ſeipſo religionis Iſiacæ candidato peragendos referens, *illud*, inquit, *plane* SECT. *præcipit* ſacerdos, ut *decem continuis—diebus voluptatem cibariam coercerem, neque ullum a-* I. *nimal eſſem, &* [a] *invinius eſſem.* His affinia ſunt quæ Plutarchus habet, de ſacerdotibus Ægyptiis agens: *Qui ſunt Heliopoli, & ibi Deum colunt,* οἶνον γὰρ εἰσφέρουσι τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερόν· *Vini nihil unquam in templum inferunt.* Et deinde: πολλὰς δ' ἀοίνους ἀγνείας ἔχουσιν, *multas autem invinias exercent caſtimonias.*

EX hiſce videre eſt, ſacerdotes ethnicos, Ægyptios inprimis, cum Judaicis conſenſiſſe, & inſtituta prorſus eadem ante ritus ſolenniores obſervaſſe. Si quis autem conſenſus hujuſce cauſam quærat, nil habeo quod regeram, quam quod Deus honorem iiſdem ceremoniis ſibi & ſacris ſuis exhiberi voluerit, quibus aliæ gentes, Ægyptii cumprimis, in Deorum & ſacrorum ſuorum honorem utebantur. Quantum autem e ſacris aut profanis monumentis intelligendum eſt, hujuſmodi ritus a remotiſſima vetuſtate ſacri habiti ſunt, & a [b] pleriſque gentibus ante munia ſacratiora ſemper uſurpati. Nec facile quis dixerit, cur Ægyptii præcipue, in rituum ſimilium uſu cum Judæis convenirent; niſi quod Deus (ut inſtituta ſua populi moribus & ſtudiis accommodaret) iis multos ritus, a Gentibus (Ægyptiis inprimis) acceptos dederit. Nemo enim vel probabiliter opinari poteſt, Ægyptios nomini & legi Judaicæ ſemper infenſos, Judæos imitari, vel eorum exemplo ſacra peragere voluiſſe. Certe, modo Ægyptii ad ritus aut leges Hebræorum vel minimum attendiſſent, multo ſapientiores ſe præſtitiſſent; nec ob numina & dogmata ſua portentoſa, in jocum & fabulam ubique gentium abiiſſent.

(2°.) SACERDOTES Hebræorum nonnullos purificandi ritus, a Gentibus quidem acceptos, nullibi tamen (quod ſcimus) a Deo præceptos, uſurpaſſe videntur. Nam ſacerdotes aliique, e Gentilium grege, ante ritus ſacratiores, ab uxoribus abſtinebant, hujuſmodi caſtimoniam in præcipua puritatis parte collocantes. Huic aſſertioni fidem veri faciunt ea plurima Veterum teſtimonia, quæ [c] *Natal. Comes*, [d] *Saubertus*, [e] *Heraldus*, [f] *Grotius*, [g] *Dilherus*, aliique, in unum collegerunt. Sacerdotes etiam Judaici, ſub miniſterii ſui tempus, a toro legitimo temperabant, quamvis ad caſtitatis illius exercitium nullo præcepto tenebantur. Abſtinentia ſcilicet illa non erat divinitus impoſita, ſed per accidens tantum contingebat; eo quod ſacerdotes extra Hieroſolymas degerent, urbium Leviticarum incolæ: cum itaque miniſtrandi vices adveniſſent, ad Hieroſolymas ſe conferre debuerunt; &, ab uxoribus ſeparati, octiduum in Templo commorari. Deinde: ſacerdotes Ægyptii, puritati operam dantes, non tantum a fœminis, ſed & cibis quibuſdam, ſe continebant. Nam [h] *Chæremon* Ægyptius, eorum purificandi ritus memorans, πολλοὶ δὴ, inquit, καθάπαξ τῶν ἐμψύχων, καὶ ἔν γε ταῖς ἁγνείαις ἅπαντες, ὁπότε μὴ δ' ὠὸν φαγοίεντο· *animalibus multi omnino abſtinebant, in purificationibus omnes; adeo ut ne ovum ederent.* Et ſtatim refert, eos, ſtudio puritatis occupatos, παντὸς λαχάνου τε καὶ ὀσπρίου ἀπέχεσθαι· *ab omni olere & legumine abſtinere.* Et *Gemara Jeroſolymitana*, de ſacerdote ſummo Expiationis ſolennia peracturo loquens, hæc [i] habet: לא היו מניחין אותו לאכל לא חלב ולא בצים וגו' i. e. *non ſinebant eum lac edere, nec ova, nec caſeum, nec carnem pinguem,—nec fabas freſſas, nec lentes.* Præterea: Gentes eos ſolummodo qui *in caſto erant*, ſacrorum communione dignabantur. Nemo in gentium veterum ceremoniis adeo peregrinus eſt, ut hoc neſciat. [k] Ahimelechus etiam ſacerdos, ea conditione Davidi & gregalibus ejus panes ſacros participandi licentiam fecit; modo caſtitatem per dies aliquot anteactos coluiſſent: cum tamen evidens ſit, Ahimelechum nullam ſic reſpondendi vel faciendi anſam e Dei legibus arripere potuiſſe.

CUM itaque veteres Hebræi tot purificandi ritus & modos, a Gentibus equidem receptos, nuſquam tamen a Deo præſcriptos obſervarint; rationi congruum eſt, eos exiſtimaſſe, purificandi ritus omnes a Gentibus initium habuiſſe; ideoque (ſi res ferret) non tantum ritibus Lege præſcriptis, ſed etiam non præſcriptis, modo Legi conformibus uti licuiſſe.

(3°.) SI quis Judaicas purificandi ceremonias, cum ethnicis collatas, propius & attentius intueatur; facile percipiat, eas non plane novas fuiſſe, ſed emendatas, & ab Ægyptiorum, aut aliarum gentium, ſuperſtitione repurgatas. Nam ſacerdotes Ægy-

a *Vocabulum elegantiſſime fictum* eſt *pro abſtemio, & eo qui vinum non bibit.* Invinius *enim dicitur, quaſi ſine vino: ut* Invius *ſine via.* Phil. Beroald. in loc. p. 745. b Vid. *Alex. ab Alex.* lib. 4. *Gen. dier.* cap. 17. c *Mythol.* l. 1. c. 10. d De *ſacrif.* c. 11. e Not. in *Arnob.* pag. 207. f *Annot.* ad *Ex.* 19. 15. g *Diſſert.* de *caeozel. Dam.* p. 226. h Ap. *Porphyr.* de *Abſtin.* l. 4. §. 7. i Vid. *Sheringh.* in *Iom.* c. 1. §. 4. k 1 *Sam.* 21. 4.

SECT. I. ptii, cultum aliquem solenniorem celebraturi, dies aliquot [nonnulli [a] quadraginta duos, alii plures] in se purgandis & præparandis insumebant: nusquam autem præceptum legitur, ut Hebræorum sacerdotes tanto cum negotio & tam operoso rituum apparatu ad sacra vel maxime solennia seipsos præpararent. [b] Sacerdotes Ægyptii, ritus sacratiores peracturi, τεὶς τῆς ἡμέρας ἀπελύοντο ψυχρῷ, *ter unoquoque die frigida lavabantur:* at Hebræorum sacerdotes unica ablutione, præ Tabernaculi foribus præstita, ad omnia Sacerdotii munia obeunda satis purgati atque initiati censebantur. Sacerdotes quidam Gentilitii, sacris Isidis aut Cereris curandis initiandi, victimæ sanguine, ritu fœdo & vix sine nausea recolendo, in Tauroboliis & Crioboliis aspergebantur. Nam, referente [c] *Prudentio*, sacerdos eo ritu sacrandus aut expiandus, in scrobem profundam ad hoc ipsum factam demittebatur: deinde, scrobs illa plancis aut tabulis ubique foraminatis tota tegebatur: super tabulas autem illas, taurus aut aries mactabatur, ut illius sanguis, per foramina vel rimas illas in sacerdotem intus defossum defluens, illius capite, naribus, oculis, auribus, vestibus, toto denique corpore, exciperetur. Deus autem huic fœditati nihil affine præcepit, in sacerdotum suorum ritibus lustratoriis observandum: nam vice totius corporis, [d] extrema tantum auris, manus, & pedis dextri, sanguine tingebantur, & eorum vestes victimæ sanguine leviter tantum aspergebantur. Gentium denique sacerdotes, castitatis causa, virilitatis suæ jacturam quandoque patiebantur, & liquore cicutæ nonnunquam ungebantur; ut venerem fugare magis quam fugere viderentur: sacerdotes autem Judaici, sponte tantum & ministerii sui tempore, a congressu conjugali temperabant.

HÆC omnia clare probant, Judaicas purificandi ceremonias, ethnicis multo simpliciores fuisse; & proinde a Gentibus (correctas autem & emendatas) ad Hebræos accessisse. Hic forsan objiciet non-nemo, Judaicos purificandi ritus ideo tantum Gentilitiis simpliciores videri & emendatiores, quod ethnici ritibus Canonicis, a Mose præscriptis, Apocryphos suos addidissent; adeoque gentium ritus, tractu temporis, a genuina & prisca simplicitate degenerassent. At si huic suspicioni locum demus, difficile est rationem vel speciosam reddere, cur Deus eos quos dixi purificandi ritus instituerit; alios autem, tunc temporis in usu positos repudiarit. Nam,

(4°.) E MOSIS codice satis appareat, *abrasionem, Jejunium*, & *abstinentiam a mulieribus*, ritus fuisse (causa puritatis) inter Gentes olim usitatos; Deum autem minime præcepisse, ut ceremoniis illis in sacerdotum suorum purificationibus uterentur. Gentes *abrasionem*, tanquam purificandi ceremoniam usurpasse, vel inde colligo, quod Deus ritum illum in [e] Levitarum, Leprosorum, & Naziræorum, purificationibus adhiberi jusserit. Veteres etiam *Jejunium* puritatis causa celebrasse, suspicari licet, quod stata jejunia Israelitis imponerentur, & sacris eorum solennioribus non raro jungerentur. *Abstinentiam* ab uxoribus in puritatis parte habitam, vel inde discimus, quod instituerit Deus, ut Israelitæ, corpora loti & consuetudinis nuperæ cum uxoribus expertes essent, ad [f] seipsum propediem accessuri.

CUIVIS autem leges Mosaicas vel leviter intuenti pateat, Deum purificationis sacerdotalis ritus præscribentem, insignes hasce purificandi ceremonias tacite præteriisse. Immo vero tantum abfuit, ut Deus sacerdotes suos, sacra licet cito peracturos, ad hujusmodi ritus obeundos devinciret, quod abrasionis ritum plane prohiberet; Judæi sacerdoti magno, a domo sua septem diebus ante diem Expiationis in domum Parhedrorum sejuncto, [g] uxorem aliam (uxore priore mortua) substituerent; & toto sejunctionis suæ tempore, ad ipsam diei Expiationis vesperam, ei cibi potusque mensuram usitatam indulgerent. Deus autem in sacerdotum suorum purificatione, nullum ritibus hisce locum aut usum concessisse crediderim; quod exteræ gentes, Ægyptii præsertim, iis tanquam præcipuis puritatis patribus & instrumentis impensius uterentur. Refert enim [h] *Herodotus*, Ægypti sacerdotes, non caput tantum, sed & corpus integrum, alternis diebus radere solitos, ne quid excrementitiæ sordis, inter sacra Deorum, illos contaminaret. Memorat etiam [i] *Macrobius*, Dei Heliopolitani mystas, *raso capite* & *longi temporis castimonia puros.* [k] *Apuleius*, de *castimoniorum abstinentia satis ardua* loquens, rigidam intelligit ab omni cibaria & Venerea voluptate abstinentiam, quæ ab omnibus Isidi consecrandis præstari debuit. Alia huc spectantia Veterum testimonia proferri possent, si Lectoris patientia plura de re tam trita loqui pateretur.

a *Porphyr.* de *abstin.* l. 4. § 7. b Id. ibid. c *Peri Steph. num.* 3203. d *Exod.* 29. 20, 21. e *Numer.* 8. 7. *Levit.* 14. 8. *Num.* 6. 9. f *Exod.* 19. 14, 15, 17. g *V. Iom.* cap. 1. §. 1, & 4. cum not. *Sheringhami.* h Lib. 2. c. 37. i *Saturn.* lib. 1. cap. 23. k *Milef.* 11. p. 382.

CUM

CUM itaque jam dicta probent, Deum ritus nonnullos inter gentium puritates enumeratos abdicaſſe, ne ſuperſtitioni alicui materiam adminiſtraret; inde quivis intelligat, Deum, purificandi ritus inſtituentem, non tam nova omnia inſtituere, quam antiqua corrigere, & ab adhærente gentiliſmi ſcoria purgare, ſtuduiſſe. Hinc etiam nonnullos purificandi ritus, ætate Moſis uſitatos, Deo placuiſſe conſtet, quod aliquos ei diſplicuiſſe cognoſcamus. SECT. I.

DE luſtrandi ritibus a ſacerdote quovis obſervandis, egi hactenus. Monet ordo poſitus, ut proximo de Hebræorum vulgarium purificationibus Extraordinariis, & earum origine ſermonem habeam. Nam & & Hebræorum vulgus purificationibus quibuſdam Extraordinariis, duplici de cauſa perfungebantur. Et vulgarium Hebræorum.

(1°.) SI feſti alicujus, Paſchatis imprimis, ſolennia peracturi eſſent. Eos ſanctimoniam ſeveriorem, ſi Paſchatis ſolennitas inſtaret, exercuiſſe, dubitare non patitur [a] Evangeliſtæ teſtimonium: *erat autem prope Paſcha Judæorum, & aſcenderunt multi ad Hieroſolymam ante Paſcha, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτὸς, ut purificarent ſeipſos.* Quem locum obſcuriorem hac luce donavit [b] *Theophylactus:* οἱ ἡμαρτηκότες, ἢ ἑκόντα ἢ ἀκόντα, οὐκ ἐτέλουν τὸ πάσχα, εἰ μὴ πρότερον ἁγνίσθησαν κατὰ τὸ ἔθος, λουόμενοί τε, καὶ νηστεύοντες, καὶ ξυρόμενοι, καὶ θυσίας τινὰς νενομισμένας προσφέροντες· *Qui peccarant, vel ſponte vel inviti, non agebant Paſcha, niſi prius purificati eſſent, juxta conſuetudinem; loti, & jejunantes, & raſi, & deputata quædam ſacrificia offerentes.* Hic *Theophylacti* fidem firmant Magiſtri veteres: dixit enim [c] *R. Iſaac,* חייב אדם לטהר את עצמו ברגל *tenetur unuſquiſque ad purificandum ſe ad Feſtum:* & in [d] *Moed Katon,* ſic ritus illius præſtandi modus traditur; *hi ſe tondent intra feſtum: ille qui venit e regione ethnica vel captivitate;—item ille qui fuerat excommunicatus,* &c. *iidem etiam lavant veſtes intra Feſtum.* Quæ verba ſic explicat [e] Auctor, literarum Hebraicarum ſcientia ſingularis: *ſupponitur hos neceſſitate aliqua detentos fuiſſe, quo minus tonderi & lavare potuerint ante feſtum. Nam rite præſtandæ erant hæ res ante, ne quis aliquo modo pollutus accederet ad feſti celebrationem: quod ſi, neceſſitate aliqua reprimente, præſtari non poſſent ante feſtum, præſtabantur in profeſto feſti, poſt diem ſcilicet feſti primum.* Non eſt mihi animus de ritibus hiſce ſigillatim diſſererе, quod orationem longam deſiderent. Hoc unum in genere dicendum cenſeo, de ritibus hiſce qui Paſchatis veluti præludia fuere, quod illi etiam ab antiquo gentium uſu profecti videantur. Nam apertum eſt, ceremonias illas ante-paſchales a præſcripto Legis exorbitaſſe, cum Deus nuſquam præceperit, ut omnes vel leviter polluti, a ſacris Paſchalibus arcerentur, donec ritu jam dicto [veſtium ablutione, raſura, jejunio, & victimarum oblatione] ſeipſos purificaſſent. Deinde: ſatis e teſtimoniis jam allatis elucet, ethnicos (Ægyptios inprimis) cum tempus aliquod ſolennius inſtaret, lotione crebra, raſura critica, jejunio rigido, victimarum oblatione, & religione conſimili, ſe puros reddidiſſe: morem etiam illum, a prima rerum ethnicarum memoria, inter gentes religionis nomine clariores obtinuiſſe. Cum itaque gentes profanæ, cultum ſolenniorem peracturæ, ſe ritibus illis expiarent; veriſimile eſt, æmulam Hebræorum gentem eos tandem in cultum ſuum recepiſſe, ne puritate & religione Gentibus impuris inferiores viderentur. Hæc conjectura eo minus adverſa Rationi videri debet, quod Eccleſiæ Chriſtianæ Patres ideo jejunium ante baptiſmum inſtituiſſe creduntur, [f] *ut in religionis* ſuæ *myſteriis nihilo inferiores* eſſent Ægyptiorum *genti, errorum tenebris oppreſſæ, quam præmiſſo decem dierum jejunio, ſacris initiari conſueviſſe, Apuleius, Polydorus, aliique referunt.*

(2°.) SI quis immunditia quavis extraordinaria laboraret, maculam purificatione extraordinaria delere tenebatur. Si nempe legem aliquam ritualem incaute violaſſet, cadaveris attactu ſe polluiſſet, aut lepra, puerperio, ſanguinis fluxu, vel alia ratione conſimili, pollutionem inſignem contraxiſſet; illi purificatio non levis aut vulgaris imponebatur. Hæc autem purgatio tribus potiſſimum officiis præſtita eſt, quæ Lectori verbis [g] *Eulogii* referam: τὸ μὲν Ἑβραίων γένος ἁμαρτάνοντες, πρότερον μὲν ἁγνίζοντο· εἶτα βαπτίσμασιν ἀπελούοντο· καὶ λοιπὸν ἤδη τὰς ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων θυσίας προσέφερον· *Hebræorum natio, in peccatum lapſi, primum quidem purificabantur: deinde aqua abluebantur: deinde victimas afferebant pro peccatis.* His autem purgandi ritibus inſtituendis, abſurdi gentium mores & dogmata (ſiquid in re tam obſcura video) cauſam adminiſtrarunt. Gentiles enim ſacris hiſce luſtratoriis operari ſolebant, ſi perjurio, adulterio, [h] homici-

a S. *Joh.* 11. 55. b *Comment.* in loc. c *Comment.* in *Roſch. Haſchan.* c. 1. §. 2. fol. 16. 2
d Cap. 3. §. 1, 2. e *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S Joh.* c. 11. 55. f *Joſeph. Vicecom.* de *Bapt. ritib.* l. 3. c. 8. g Ap. *Phot.* in *Bibliothec.* Cod. 280. col. 1609. h *Penes veteres quiſquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aqua ſe expiabat.* Tertul. de baptiſm. cap. 5.

SECT. II. CAP. VI. dio, vel tali aliqua fœdiore macula, vitam ſuam aſperſiſſent. Deus itaque, ut morem & opinionem tam inſulſam tacite redargueret, & illius anſam omnem amputaret; pleroſque ritus luſtratorios ab antiquo receptos ad nominis ſui cultum tranſtulit, eos autem ad carnis tantum [a] immunditias expurgandas, & legis tantum ritualis violatæ crimen expiandum, in poſterum valere voluit.

SECT. II.

De Catharmis publicis.

CUM id mihi penſi propoſuerim, de catharmis publicis dicendum eſt proximo, quibus nempe gens integra Judæorum, in Expiationis feſto præcipue purgabatur. Hæc autem purgatio hircis duobus abſoluta eſt, quorum unus, e præſcripto Legis, immolatus erat, alter vivus, populi peccatis oneratus, in Deſertum emittebatur. Hoc Argumentum uberem mihi præbet lateque patentem dicendi campum: ab eo vero orationis meæ pedes in præſens cohibebo, quod [b] alibi de Hircis hiſce piacularibus magis opportune dicturus ſum. Utcunque, Hircos eos hic tacite præterire, minime conſultum duxi, ne pars Argumenti mei, plane nobiliſſima, mihi prorſus excidiſſe videretur.

CAP. VI.

De purificatione Rerum, *ſacrarum ſimul & civilium.*

DISCUTIENDA jam reſtat purificatio *Rerum*, & ritus illius origo, qua licet, nobis inveſtiganda. Hanc itaque telam, ſed brevi labore, pertexemus; ne ſi curioſius aliquantulum in iſtiuſmodi rebus perſequendis inſtiterit oratio, immoderatius excurrere, vel obſcuris diutius immorari, videretur. Ut autem præſens incœptum felicius abſolvatur, monendum eſt obiter, legem, de purificandis rebus non tantum uſui ſacro, ſed & civili deſtinatis proſpexiſſe.

De purificatione rerum ſacrarum,

A rerum ſacrarum purificatione ſermonis initium faciemus. Harum autem purificatio ritu duplici, dedicatione vel conſecratione, & (ſi res exigeret) impuritatis omnis amotione, peragebatur. Auctor Machabaicus utriuſque ceremoniæ conjunctim meminit: cum enim eo incumberet ſacerdotum populique pietas, ut Templum, ab Antiocho temeratum, puritati ſuæ priſtinæ reſtituerent, [c] *aſcendamus*, inquiunt, *nunc mundare ſancta, & dedicare.* Si quid olim religioni conſecraſſent homines, hoc vel illo ritu prætermiſſo; Deum & illius ſacra non ſatis digne habuiſſe cenſebantur. De ritu itaque utroque ſtrictim dicturus ſum.

(1°.) RES in uſum ſacrum ſepoſitæ conſecratione vel dedicatione ſolenni purgabantur. Res enim Deo & religioni dicatæ, e rerum communium & profanarum cenſu tranſire, & ſanctæ divinæque repente prodire credebantur. Hæc autem conſecratio vel dedicatio, ſanguinis aſperſione vel olei perfuſione plurimum abſolvebatur. Aſperſionem ſanguinis in rerum Deo ſacrarum purgatione frequentem fuiſſe, ſatis ex [d] Apoſtoli verbis innoteſcit; πρὸς σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον· *Omnia fere ſanguine purgantur ſecundum legem.* Olei perfuſionem etiam locum & uſum non minus inclitum in hujuſmodi purgationibus & conſecrationibus habuiſſe, dubitare non ſinit Moſis teſtimonium, *Levit.* 8. 10, 11. *Et cepit Moſes oleum unctionis, & unxit tabernaculum, & omnia quæ erant in illo, & ſanctificavit ea. Et aſperſit ex eo ſuper altare, ſeptem vicibus; & unxit altare, & omnia vaſa ejus*, &c. An Patres aut gentes Moſe vetuſtiores, aſperſionis ritu, res Deo ſacrantes, uterentur, non auſim determinare. Vires meas excedit, ritus temporis iniquitate pene deletos & abolitos in lucem priſtinam vocare, vel origini ſuæ reſtituere. Patres autem genteſque veteres, unctione ſolenni res Deo conſecraſſe, Deum etiam ritum illum ex eorum moribus in cultum ſuum traduxiſſe, non facile dubitandum eſt. Nam inde colligo, nec inſulſe, conſecrationes unctione ſolenni peractas ab antiquitate remota deveniſſe; quod illius mentio tam frequens apud antiquos, eam olim longe lateque propagatam indicet. Nam [e] *Clem. Alexandrinus*

a *Hebr.* 9. 13. b Vid. *Diſſert.* 8. c 1 *Mac.* 4. 36. d Ad *Hebr.* 9. 22. e *Stromat.* l. 7. p. 843. 20

πᾶν

πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον — λιπαρὸν προσκυνοῦντας, *quodvis lignum & quemvis lapidem, — oleo delibutum, adorantes* memorat; [a] Arnobius *lubricatum lapidem, & ex olivi unguine ordinatum*; [b] Apuleius, [1] *lapidem unguine delibutum*; [c] Lucianus *de ara oleo perfusa* loquitur. Si vero lector certa cupiat, & fidei indubitatæ ſequatur teſtimonium, illud ex hiſtoria Jacobi petat, qui diu ante Moſis ætatem, ſtatuam oleo perfudit, eamque ritu illo Deo & æternitati [d] conſecravit. *Mercerus* hoc Jacobi factum explicans, *hoc*, [e] inquit, *miniſterii cauſa* Jacobum *feciſſe puto, qui ritus non ab eo primum inſtitutus, ſed jam olim a patribus acceptus fuerat. Libamen fuit — olei, quod non in ſacrificiis tantum, ſed & extra ſacrificia, ubi quid conſecrabatur, & ſanctificabatur, & Domino dicabatur, adhiberi ſolebat.*

(2°.) RERUM Deo ſacrarum purgatio, pollutionis & impuritatis omnis abolitione peragebatur. Nam veſtes & vaſa ſacro dicata miniſterio, ne quid ſordis adhæreret, aqua lavari debuere. [f] Lege curatum eſt etiam, ut pecudis altari ſacræ membra ſolenniter abluerentur. Cum Antiochus Templi puritatem inſane violaſſet, eamque Judæi in integrum reſtituere ſecum ſtatuiſſent; illud [g] ſordibus & ſpurcitiis gentilicis expiarunt, & omnia pollutionis alicujus umbram præ ſe ferentia, de medio ſuſtulerunt. Et ut purgationem Templi quam in animis habebant, omnibus numeris abſolutam redderent; aram Templo vicinam, ſuillo ſanguine delibutam, & victimis impuris turpiter infectam deſtruere ſtatuerunt. Sufficiat hæc, in vulgus nota, levi digito tetigiſſe.

A rebus ſacris ad civiles, & earum purificationem, deſcendat ſermo. Rerum autem civilium nomine denotari volo, domos, muros, vineas, lecta, ſtragula, generis cujuſcunque vaſa, & (ut compendio dicam) omnia uſum civilem præbentia, hujuſque vitæ commodo miniſtrantia. Harum etiam purificatio ritu duplici [dedicatione & purgatione] peragebatur. Ritum priorem hic intactum præterire ſtatui, de eo & illius origine fuſe dicturus alio in [2] libro, propediem luce publica donando, ſi Deus mihi otium fecerit, & hæc alicujus pretii fuiſſe intellexero. Purgatio vel emundatio rerum, aqua vel igne (prout earum natura ferebat) abſolvi debuit. Vaſa omnia, [h] ex auro, argento, vel ære facta, pollutione contracta, igne tantum puritati ſuæ priſtinæ reſtitui potuere: lex autem [i] veſtes & ſtragula, ſi quid immundi forſan iis adhæreret, aqua purgari poſtulavit. Rationes autem, cur Deo tot immunditiæ ſpecies & purgandi media ſancire viſum eſt, hic tacite prætermitto. [k] Alibi multas inſtitutionis hujuſce in medium protuli: & jam ſcripta repetere, Lectori cura ſupervacua non immerito videatur. Et civilium.

a *Adverſ. Gent.* lib. 1. b *Florid.* c Βωμὸς χρισμωθεῖ, ὃς ἂν ἐλαίῳ σφιγχθῇ: In *Dialog.* Θεῶν συνλησ.
d *Geneſ.* 28. 18. e *Prælect.* in *Gen.* p. 495. C f *Levit.* 1. 9. g Vid. 1 *Mac.* 4. 44, 45, 46.
h *Num.* 31. 22, 23. i *Exod.* 19. 10. *Lev.* 16. 28. k Lib. 1. cap. 11. Sect. 4.

1 *Apuleius* loquitur de *ore hominis unguine—delibuto*: §. 19. p. 819.
2 Vid. Lib. 4. Cap. 12.

DISSERTATIO QUARTA.

DE

NEOMENIARUM Feſtis.

PRÆFATIO.

Qua, de ſenſu vocis & natura rei, generalius agitur.

SANCT. *Chryſoſtomus* τὰς νεμηνίας inter alia Judaica a gentium ruditate profecta numeravit, teſtimonio * illo luculento ſupra memorato, quod e Lectoris animo nondum prorſus effluxiſſe ſpero. Cum itaque Patrem illum preſſo pede jam ſequar, ad Judæorum Neomenias, verborum ſuorum ordine ſic poſtulante, proximo convertendus eſt ſermo.

NEOMENIARUM autem Judaicarum nomine intelligi volo ferias Luna & Menſe inchoante agitari ſolitas. Cum enim vocabulum illud, ἀπὸ τοῦ μηνὸς *a menſe*, vel ἀπὸ τῆς μήνης *a Luna*, derivari poſſit; cum etiam apud Hebræos menſes cum nova Luna plurimum inciperent; LXX, aliique, feſta ſub prima Lunæ naſcentis & menſis cujuſvis ineuntis tempora celebrari ſolita, *Neomeniarum* vocabulo non inſcite denotarunt.

QUID Neomeniarum nomine cenſendum ſit, ſatis e jam dictis intellectum eſt: nec quicquam proemii loco dicendum ſupereſt, niſi quod Judæi Neomenias communes aut menſtruas, & ſpeciales aut annuas, obſervarent. Neomeniæ communes, feſta fuere quæ, lingua Moſaica, ראשי חדשים [a] *initia menſium* appellantur: Neomenias autem ſpeciales voco ferias, primo menſis ſeptimi die, maxima cum ſolennitate celebratas.

NOS de generis utriuſque Neomeniis, utpote cognatione proxima conjunctis, & ab eadem origine fluentibus, ſermonem inſtituemus, & a Neomeniis menſtruis aut vulgaribus auſpicabimur.

CAP. I.

Neomeniarum vulgarium ferias a Gentibus acceptas fuiſſe, probatur.

HEBRÆOS menſium initia ſolenniter obſervaſſe & feſtive tranſegiſſe, varia Scripturæ loca non obſcure docent; viz. *Num.* 10. 10. & 28. 11. *Jeſ.* 1. 13. *Amoſ.* 8. 5. & alia frequenter obvia. Hoc itaque inter conceſſa poſito, probare conabor, Hebræorum Neomenias a nominis ejuſdem feriis inter gentes ex inſtituto veteri celebratis initia petiiſſe. Id ſcilicet Hebræorum genti permiſſum eſt, ut & illi more paſſim recepto Neomenias obſervarent; ut eas menſis cujuſque primitias, quas

* Vid. pag. 644. [a] *Numer.* 28. 11.

alii

alii (forſan & illi) Diabolo ſoliti erant, Deo & ſacris Ejus in poſterum devoverent. Ne vero ſententia hæc, de Judæorum Neomeniis ad originem ethnicam referendis, debili tantum conjecturæ vel imaginationis tibicine ſuffulta cenſeatur; eam argumentis firmatam dabo, vix ullam, apud æquiores rerum æſtimatores, anſam dubitandi relicturis. SECT. I.

SECT. I.

Primo: Argumento ducto a ſumma Neomeniarum antiquitate.

INTER argumenta ſententiæ meæ fidem conciliantia, primas argumento a ſumma Neomeniarum antiquitate petito non immerito tribuamus. E teſtimoniis enim, & aliis indiciis haud paucis, aperte colligendum eſt, ethnicos novilunia, diu ante Moſis ætatem, ſancte coluiſſe. Fateor equidem, tot Veterum monumenta temporis invidia deſiderari, quod teſtem nullum Moſi σύγχρονον producere valeam, verbis apertis aſſerentem ethnicos novilunia, ante Moſis tempora celebraſſe. Sed hac de cauſa non eſt a ſententia mea diſcedendum: ex iis enim quæ jam ſuperſunt ethnicorum monumentis aperte conſtat, eos Neomenias ſacras & feſtas habuiſſe, diu ante *Homeri* ſeculum, qui ſub *Davidis* tempora floruiſſe creditur. Refert enim *Herodotus*, *Homerum* in Neomeniis (utpote diebus lætis & hoſpitalibus) ad ditiorum domos ſe conferre ſolitum, ut eorum munificentiam experiretur. Nam in hunc modum ſe habent [a] Auctoris verba: ταῖς νεμηνίαις παρεσπερχόμενον πρὸς τὰς οἰκίας τὰς εὐδαιμονεςέρας, ἐλάμβανέ τι· *In Neomeniis potentiorum ædes adiens, accipiebat aliquid.* Neque Gentiles ante *Homerum* ſolummodo, ſed & *Heſiodum* (qui *Homerum* dimidio ſeculi præceſſiſſe dicitur) Neomenias ſanctas & ſolennes habuerunt. Hoc ipſius * Poetæ teſtimonio confirmatur:

Πρῶτον ἔνη, τετράς τε, καὶ ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ·

Primum novilunium, quartaque, & ſeptima, ſacra dies.

Cum itaque Neomeniarum feriæ, *Heſiodi* temporibus, inter ethnicos obtinuerint; nemo niſi paulo moroſior, ambigere queat, quin ſeculis longe vetuſtioribus in uſu fuerint, cum omnia ſcaterent idolis, & Sol & Luna Dei veri cultum uſurpare cogerentur. Eo minus hac de re dubitandum cenſeo, quod [b] *Euripides* novilunii ferias ζαθέους σελήνας *divinas Lunas* vocet, eaſque duodecies a Trojanis [*Heſiodo*, & *Homero* antiquioribus] uno in anno celebratas innuat.

HORUM Auctorum, licet ævo Moſaico recentiorum, teſtimonia eo pluris habenda judico, quod iis multum lucis & fidei præſtent textus Græci verba, *Exod.* 40. 2. Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου νεμηνίᾳ, στήσεις τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου: nam e verbis illis non difficulter intelligitur, Neomenias dies inſignes & ſolennes habitas fuiſſe, priuſquam Tabernaculum extructum erat; & Deum curaſſe, ut populus Novilunii die ſacris Ejus occupatus eſſet, ne forſan in Novilunio, Dæmonis aut Lunæ cultui gentium ritu, vacare poſſet.

SED ſi nobis hæc deeſſent teſtimonia, ſola ratione docente ſciri poſſet, Gentes Moſe priores Novilunia ſolenniter & ritu feſtivo traduxiſſe.

NAM (1°.) Cum gentes antiquiores Aſtronomiæ plane rudes eſſent, nec tempora ſua per Solis motum menſurare ſatis intelligerent; veriſimile eſt, eas ad novilunia plurimum attendiſſe, tanquam temporis menſuras maxime frequentes, ſenſibiles, & ad ævi rudioris modulum accommodatas. Eſt itaque fidei conſonum, gentes eas Novilunia (clariores temporis epochas & menſuras) ritu ſolenni tranſigere, eaque lætitiæ ſignis & ſacrificiis inſignire, voluiſſe.

(2°.) GENTES omnes antiquitate celebriores, menſis ineuntis & Lunæ naſcentis tempora ſancte & feſtive duxiſſe videantur. In hanc rem plurima extant Antiquorum teſtimonia, a [c] *Meurſio*, [d] *Petito*, & [e] *Doughteio* noſtro congeſta, quæ, ne quis mihi plagii dicam ſcribat, ipſe prætermittam. Et unum tantum [f] *Iſidori* generale ſubjungam teſtimonium: *apud Veteres, omnium menſium principia colebantur, ſicut & apud Hebræos.*

a In Vit. *Homer.* cap. 33. * Vid. *Heſiod.* Ἡμερ. v. 6. b Vid. *Chor.* in *Troadib.* v. 1075. c *Græc. Feriat.* in voc. Νεμηνία. d In *Leg. Attic.* p. 85. e *Analect. ſacr.* P. 2. *Excurſ.* 87 f *Orig.* l. 5. cap. 33.

SECT. II. Non eſt autem proclive dictu, unde mos ille Novilunia colendi ſe tam longe lateque propagaret. Sententia vulgo recepta, Neomeniarum nempe cultum ab Hebræis ad omnes gentes effluxiſſe, nulla probabilitate niti videtur. Multo ſimilius eſt vero, tot gentes, cœlo terraque diviſas, Neomenias obſervandi morem a communibus generis humani patribus, perpetua traditione propagatum, accepiſſe. Nam,

(3°.) VERISIMILE eſt, ethnicos olim a Judæa remotiſſimos, nec ulla populo ſancto communione conjunctos, Novilunia ſolenniter obſervaſſe. Ita conjectare licet e moris hujuſce veſtigiis haud obſcuris etiamnum remanentibus, in iis terræ locis ubi nondum exolevit ethniciſmus. Nam [a] *Alexander Geraldinus*, urbis *Naanſabeæ* gentiliſmo deditæ morem referens, inter alia hæc habet, *Omni novilunio per eam urbem redeunte, pueri & puellæ cum longo ordine ad loca magno Deo* OCEANO *ſacra peragunt, orantes altis vocibus, ut nubes grandi aquarum multitudine compleat*; &c. Fertur etiam, *Caraibarum* incolas, religione tactos Lunam renaſcentem intueri, & Neomenias etiamnum multa cum ceremonia celebrare. Cum itaque gentes illæ, aliæque, nullo Judeæ commercio junctæ, Neomeniarum ferias agerent; non ſine cauſa creditur, eas hunc morem a prima rerum ſuarum origine tenuiſſe, eumque ſeros nepotes longa Majorum ſuorum manu traditum accepiſſe.

SECT. II.

Secundo: Argumento petito a Novilunii celebrati tempore, viz. *Lunæ phaſi.*

ARGUMENTUM ſecundum ducitur a tempore illo [nempe Lunæ phaſi] quo veteres Hebræi Neomeniarum ferias inchoaſſe videantur. Cum autem exiſtimem, plurimum in hoc argumento, ad cauſam meam firmandam, momenti poſitum; in eo moram facere libet, ejuſque ſenſum & vim paulo fuſius explicare. Ut autem provinciam ſuſceptam eo felicius adminiſtrem, hunc ordinem mihi ſervandum propono: Oſtendam (1°.) Judæos antiquiores eorum Neomenias ἀπὸ τῆς φάσεως auſpicari ſolitos. (2°.) Morem illum ad cauſam meam firmandam variis rationibus inſervire. (3°.) Argumentationes objectas enervare conabor.

Judæos a φάσει neomenias inchoaſſe, probatur.

OSTENDAM primo, Judæos antiquiores Neomenias ſuas a Lunæ φάσει putare ſolitos. Ut autem aſſertionis hujuſce probatio procedat auſpicatior, id tantum Lectorem in anteceſſum moneo; Duplicem ſcilicet apud Antiquos Novilunia putandi vel inchoandi rationem obtinuiſſe: unam nempe naturalem & aſtronomicam, ἀπὸ τῆς συνόδου, cum Luna, poſt nuperum cum Sole congreſſum, incipit vel tantillum ab eo digredi, etſi nondum, propter Solis radios eam circumſtantes, oculis uſurpari poſſit: alteram popularem & ἀπὸ τῆς φάσεως, cum primum Luna renaſcens apparere, & e Solis radiis eluctari, incipit.

DICO itaque, Athenienſes, & alios, Aſtronomiæ literate peritos, ἀπὸ τῆς συνόδου, Judæos autem antiquiores a Lunæ φάσει, Novilunii celebritatem auſpicari ſolitos. Huic autem ſententiæ fidem, teſtimoniis, & aliis argumentis, aſtruamus.

Teſtimoniis.

ITA morem habuiſſe, teſtimoniis quibus haud facile fides abroganda eſt, confirmari poteſt: [b] *Philonis* inprimis, qui proculdubio morem patrium apprime tenuit: illius autem verba ſunt hæc: Νεμηνίᾳ ἄρχεται φωτίζειν αἰσθητῷ φέγγει σελήνην ἥλιος, ἢ δὲ τὸ ἴδιον κάλλος ἀναφαίνει τοῖς ὁρῶσι· *In Neomenia incipit Sol ſplendore ſenſibili Lunam illuſtrare, ipſa vero proprium decus tum patefacit ſpectantibus.* Eadem opinione ſequiorum temporum Judæos fuiſſe, docent [c] *Scaligeri* illa; *in Pandecte Digeſtorum Thalmudicorum, Capite* Ros haſchana, *omnino ſcriptum eſt, antiquitus Neomenias* ἀπὸ τῆς φάσεως *indici ſolitas.* Et [d] alibi, *certe*, inquit, *major pars priſcorum Judæorum in ea ſententia eſt, quod* הוו מקדשין על פי הראיה *ſanctificabant* (Neomeniam) *ſecundum viſionem.* Verbis hiſce conſentit [e] *Maimonidis* teſtimonium, ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש וגו׳ *hæc eſt conſtitutio Moſis in monte Sinai, quod quamdiu duraret Sanhedrin, Neomenias conſtituerent ſecundum Lunæ φάσιν.* Huc faciunt, Apocryphi quidem, ſed antiquiſſimi, [f] Auctoris verba, quæ [g] *Clem. Alexandrinus* ab injuria temporis vindicavit: *neque juxta Judæorum ritus* Deum *colite. Nam ii, ſoli Deum cognoſcere crediti, non norunt ſe adorare Angelos & Arch-*

a *Itinerar.* l. 9. pag. 150. b Lib. de *Septen.* & *Feſt.* p. 1189. E c De *Emendat. temp.* l. 2. p. 102. d *Canon. Iſagog.* l. 3. p. 222. e *Kidduſch. Hachod.* c. 5. §. 2. f Περιόδων Πέτρου Αποστόλου. g *Stromat.* l. 6. pag. 760. 70.

angelos,

angelos, mensem, & Lunam. Καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον, οὐδὲ νεομηνίαν, &c. *Et nisi apparuerit Luna, Sabbatum non celebrant, quod primum dicitur, nec Neomeniam.* SECT. II.

TESTES jam dictos eo fide digniores habeo, quod iis testimonium præbeant hodierni Judæorum mores. Nam Judæi φάσιν Lunæ (nisi nubibus obtecta lateat) in omnibus neomeniis hodieque solent observare: non quod eas, ex periodi Lunaris præscripto, nesciant indicere vel observare; sed (ni fallor) ut avitæ disciplinæ morisque vestigiis insistant, morum antiquiorum tenacissimi. Hanc rationem veritati propiorem judico, quod verisimile sit, Hebræos antiquiores curriculi Lunaris rationem adhuc ignorasse; & naturæ conforme sit, ut eos quæ sub sensu cadebant primum observasse, tandem etiam quæ longa suggesserat observatio in certam scientiam digessisse sentiamus. Et aliis indiciis.

NIL opus est ut hisce diutius insistamus, cum hac opinione vix ulla communius inter Judæos & Christianos invaluerit. Si quis autem hoc Argumentum sibi intimius cognitum velit, adeat *Maimonidis* tractatum cui titulus *Kidduſch Hachodeſch,* [a] *Abarbanelis* dissertationem de consecratione novilunii a *Buxtorfio* latine redditam, *Petavii* not. ad *Epiphan.* pag. 151. & 183. *Samuel. Petit. Eclog. Chronolog.* lib. 1. c. 12. [b] *Ægidium Bucherum* de *Paschali Judæorum cyclo, Seldenum* de *Judæorum anno civili & calendario, Bochartum* de *animal. sacr.* P. 1. col. 562, 563, 564. *Buxtorf.* not. in libr. *Cosri,* Part. 3. sect. 38. In auctoribus hisce, multis testimoniis probatum extat, Hebræos antiquitus על פי הראיה (uti loquuntur) *juxta Lunæ visionem* novilunia consecrasse.

OSTENDENDUM proximo, veterem illum neomenias in ipsa phasi celebrandi morem ad sententiam meam firmandam variis rationibus inservire. Hoc autem Lector me effectum dedisse judicabit, si jam dicenda perpendere dignatus fuerit:

(1°.) GENTIUM antiquiorum usu receptum erat, neomenias suas ad Lunæ φάσιν instituere. Græcis enim (ut ab iis incipiam) primum Lunæ corniculantis aspectum, mensium initia & neomeniarum ferias attulisse, auctorum consensu satis extra dubium ponitur. Romanos etiam antiquiores hæc novilunia tantum popularia coluisse, *Macrobius* indubitatum facit, cum dicit, [c] *priscis temporibus,—pontifici minori* hanc provinciam delegatam fuisse, *ut novæ Lunæ primum observaret adspectum, visamque Regi* sacrorum *nuntiaret.* Arabes ἐκ τῆς φάσεως eorum neomenias figere solitos, verbis illi *Alfraganii* nos docet [d] Seldenus; *voluerunt Arabes a vespera diem auspicari, quoniam a phasi Lunari incipiunt numerare dies mensium.* Nec dubio locus est, quin morem illum a majoribus acceperint, quamvis [e] *Abrahamus Ecchellensis* contrarium asserat. Arabum moribus imbuti, [f] Mohammedani etiam neomenias indicunt, cum Lunam primulo cornu insignem videre contingit. *Ex eo* etiam *derivatum,* ait Scaliger, *ut quemadmodum Christiani in apicibus turrium & templorum crucem statuunt, sic Muhammedani ponant speciem Lunæ corniculatæ in apicibus pyramidum suarum.* Gentibus hisce Sinas & Indos addimus: nam, eodem [g] *Scaligero* referente, *Ignatius, Patriarcha Antiochenus,* scripsit illi; gentes eas *annum ad Lunæ cursum describere, & earum neomenias putari* ἀπὸ τῆς φάσεως φεγγαείου. Tot nominis antiqui gentes, neomenias ἀπὸ τῆς φάσεως inchoantes, Judæorum morem sibi ante oculos posuisse, nemo, cui mens integra & exercitata, sibi facile persuadebit. Multo propius est vero, gentes eas Novilunia, ritu priscis gentilismi temporibus usitato, & ad Seipsos traditione perpetua transmisso, celebrasse. His itaque verisimile factum est, Hebræos antiquiores, neomenias ad φάσιν statuentes, morem gentium Lunæ cultui addictarum observasse, & ab iis Novilunii cultum simul & colendi tempus accepisse.

(2°.) NULLA ratio, nisi ab ævi prisci consuetudine petita, reddi potest, cur a visione seu φάσει (non potius a Lunæ jugo) neomeniarum ortus arcesseret Hebræorum natio. Nullam enim legem acceperant, ut tum primum neomenias observarent, cum Luna, radios solares eluctata, se videndam præbet. Ut itaque moris hujusce fontem detegam: verisimile est, Hebræos hunc morem a rudioribus mundi seculis accepisse, cum scilicet homines, utpote calculi astronomici & motus lunaris ignari, menses ordiri, sacra peragere, & Lunæ cultum præstare, solerent, cum eam splendoris pristini jacturam resarcientem cernerent. Hoc erudito viro e nostris nuper observatum: *sane menses,* ait ille, *calculi rudis Antiquitas non inchoabat a coitu Lunæ,* sed ἀπὸ τῆς φάσεως, h. e. *a tempore quo nova Luna se mortalibus conspiciendam dedit: quod etiam hodie apud*

a Ad fin. lib. *Cosri:* pag. 431. b Cap. 5. & 6. c *Saturnal.* l. 1. cap. 15. d De *An. civil. Jud.* cap. 3. e *Hodierni Arabes* ἀπὸ τῆς φάσεως *neomenias putant, prisci vero* ἀπὸ τῆς συνόδου. Hist. Arab. cap. 11. f De *Emend. Temp.* l. 5. p. 521. A g Ib. l. 2. p. 118. C

SECT. II. *Muhammedanos in uſu eſt, uti olim apud Judæos, dum ſtaret templum, in neomeniis ſtatuendis: quod non ſemel dictum eſt a* Maimonide *in Halac. Kid. Haccodeſh. ſeu Trac. de ſanctif. menſis.*

(3°.) JUDÆI veteres, in phaſibus obſervandis & neomeniis indicendis, morem & ritum a gentibus olim receptum tenuiſſe videantur. Quiſnam mos ille fuerit e *Macrobii* modo laudati [a] verbis probabiliter intelligendum eſt: *Romulus, cum ingenio acri quidem ſed agreſti, ſtatum proprii ordinaret imperii; initium cujuſque menſis ex illo ſumebat die quo novam Lunam videri contigiſſet. Quia vero non continuo evenit ut eodem die ſemper appareat, ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis videri ſolet: contigit, ut cum tardius apparuit, præcedenti menſi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur. Sic factum eſt ut alii triginta & unum, alii undetriginta ſortirentur dies,* &c. Et ſtatim, *priſcis ergo temporibus, antequam faſti a Cn. Flavio ſcriba Patribus invitis in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ Lunæ primum obſervaret adſpectum, viſamque Regi ſacrificulo nuntiaret, itaque ſacrificio a Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, dies* Nonarum & Iduum indicebat. More non abſimili Judæi veteres uſi videantur: habebant enim & [b] illi viros famæ integerrimæ, qui in montium & locorum ſublimium apices emiſſi vigilabant, ut citius certiuſque Lunæ naſcentis ortus obſervarent. Hi, ſimul ac Lunam conſpicabantur, ad ſeniores referebant, quorum erat *ſignare principia annorum & menſium*, & populum de neomeniis & ſolennibus aliis anni temporibus admonere. Multo autem ſimilius eſt vero, Judæos a gentibus antiquis, quam gentes eas a Judæis, hunc morem accepiſſe; cum gentes antiquæ non ſolem tantum ſed & Lunam orientem religione præcipua proſequerentur, & illius curſum, tanquam præcipuam temporis menſuram diligentius obſervarent.

(4°.) NEOMENIARUM juxta phaſin indictio & obſervatio, tot incommodis laboravit, ut incredibile ſit, Hebræos (rei ſaltem Aſtronomicæ peritiores) Neomeniarum principium a phaſi ducere voluiſſe, niſi ut eas more Majorum agerent, & populum a gentium ſuperſtitionibus tunc temporis uſitatis avocarent. Neomeniis enim non ex calculo ſed phaſi conſtitutis & obſervatis, neceſſe habebant, integræ fidei nuncios emittere, qui montes altiores aſcenderent, & Lunam a ſe viſam Synedrio nunciarent. Eorum etiam opera non raro fruſtra futura erat, cum cœlum nubibus obtectum omnem novæ Lunæ videndæ facultatem ſæpe denegaret; adeo ut impoſſibile eſſet, ex apparitione Neomeniam figere. Præterea: modo teſtes illi, cœlo ſudo uſi, Lunam ſibi viſam Senioribus Hieroſolymitanis vere nunciaſſent; Iſraelitæ proculdubio ab Hieroſolyma longe diſſiti frequenter animi pendebant, incerti plane quo primum tempore Seniores (quibus ea provincia demandata erat) Noviluniа celebranda decreviſſent. Quid itaque Judæi veteres, miſſa tam perplexa & impedita Neomenias indicendi ratione, eas a Lunæ conjunctione, potius quam viſione, non inchoarent? Mihi certe nihil hic dicendum occurrit, quam quod eos moris antiqui reverentia, & ſuperſtitionis præcavendæ ſtudium, a Neomeniis nova aliqua ratione ſtatuendis cohiberet. Nam ſentire nequeo, totam Hebræorum gentem, tam rudem ſemper & a rebus Aſtronomicis alienam fuiſſe, ut Neomenias e ſcripto vel artificiali Cyclo definire nunquam ſcirent. Certe [c] *Seldenus* noſter ab ignorantiæ tam craſſæ & ridiculæ ſuſpicione veterem Hebræorum gentem erudite liberavit.

ARGUMENTIS hiſce non prorſus inertibus oſtendiſſe videar, Hebræos a Lunæ viſione Neomeniarum ferias auſpicatos fuiſſe, moremque illum ab Ægyptiis aut aliis gentibus accepiſſe. Cum itaque tam probabile factum ſit, Hebræos Neomenias ſuas obſervandi tempus a Gentibus accepiſſe; Rationi congruum eſt, ut eos ipſas etiam Neomeniarum ſolennitates a gentium more derivaſſe crederemus.

Objectiones enervantur.

PARS tertia penſi mei jam reſtat, ut ſcilicet iis Objectionibus ſatisfaciam, quæ vim hujus argumenti frangere videntur.

Obj. 1. HARUM autem prima ſic urget: minime probabile eſt, Hebræos ex viſione neomenias indixiſſe, cum in Palæſtina Lunæ recentis aſpectus primos obſervare difficile eſſet, propter cœli intemperiem & objectas nubes, quæ Lunæ viſionem oculis frequenter inviderunt.

HANC Objectionem triplici reſponſo diluamus: (1°.) Cum tot veterum teſtimoniis innoteſcat, Judæos Lunæ φάσιν (dubiam licet & incertam) ad neomenias indicen-

a *Saturnal.* l. 1. cap. 15. b Vid. *Thalmud.* in *Ros. Haſchana.* c. 1. §. 3, &c. c Lib. de *anno civ. Judæor.* c. 1, 2, 3.

das

das obſervaſſe; inde promptum eſt opinari, Judæos morem illum ex Ægypto ſecum in Palæſtinam attuliſſe. Nam in Ægypto, & aliis Orientis partibus, cœlo plerumque ſereno & nulla nube fœdato gaudent, adeo ut facile poſſint Lunæ conſpectu pene ſemper frui. Cum itaque popularis & familiaris illa neomenias ἀπὸ τῆς φάσεως incipiendi ratio in Ægypto & aliis aliquibus regionibus obtinuerit; inde vero ſimillimum ſit, Iſraelitas eam in Ægypto didiciſſe, nec in Paleſtina (licet regione mari vicina & magis nubuloſa) dediſcere potuiſſe. Adeo ut ipſa hæc Objectio aſtruat magis quam deſtruat opinionem meam. (2°.) Si nubes objectæ & cœlum intempeſtum Lunæ proſpectum prohiberent, & legati a Synedrio miſſi ad primam Lunæ φάσιν obſervandam in fine trigeſimi a neomenia præcedente diei non redirent, qui Lunam a ſe viſam eſſe renunciarent; Synedrium, hac neceſſitate cogente, Neomeniam proclamabat; quod certum eſſet, Lunam ſic e Solis radiis emerſiſſe, ut conſpici poſſet, ni cœlum nubibus obductum impediret. (3°.) Hoc incommodum haud adeo grave eſt, cum in Oriente cœlum plerunque ſit ſudum, & homines ibi a Lunæ naſcentis viſu cœlo nebuloſo raro cohibeantur. Apud Perſas itaque (ni falſus ſit [a] *Hakluytus* noſtras) antiqua religione receptum eſt hodie, ut annuum eorum Jejunium a Novilunio ordiantur, & in eo finiant: ita tamen ut nec incipiant nec finiant Jejunium, niſi poſt novam Lunam viſam, quamvis a Luna videnda diutius aliquando cœlo nebuloſo detineantur.

SECUNDO: non-nemo forſan excipiet, non tantum objectas cœli nubes, ſed anomalum Lunæ curſum, incertam a Sole diſtantiam, Zodiaci & Horizontis obliquitatem, aliaque, tempus viſionis tam incertum & inæquale reddere, quod nemo mortalium potis ſit, Neomenias a Lunæ viſione conſtituere vel inchoare. His addo, quod hominibus Lunam ἐκ τῆς συνόδου primum recedentem expectantibus, non raro falli contingat, ſpecie vel ſimilitudine quadam Lunæ die vigeſimo ſeptimo apparentis. Huc reſpiciunt illa [b] Poetæ,

——— *Qualem* [c] *primo qui ſurgere menſe*
Aut videt aut vidiſſe putat per nubila Lunam.

AT & hic nodus *Scaligeri* verbis facile diſſolvatur: [d] *quia in nullius poteſtate eſt, ut ſemper exacte ad* φάσιν aut *coitum luminarium Neomenia dirigatur, propter inæqualitatem motus lunaris, nunc paulo poſt meridiem, alias poſt occaſum, alias poſt mediam noctem, & ſæpe paulo ante meridiem ineuntis; — Judæi — duas Neomenias ſemper celebrant. Quod & antiquitus faciebant. Nam non ſolum diem viſionis, quæ dicitur* חדש *vel* חדוש הלבנה renovatio Lunæ, *ſed etiam* ἔνην καὶ νέαν *antecedentis diei obſervabant, eamque vetus linguæ Bibliorum* כסא *vocat*, Judæos autem antiquos dies duos [latentis nempe & apparentis Lunæ] Neomeniarum nomine celebraſſe, ſubinferre licet e conviviis, in [e] hiſtoria ſacra memoratis. quæ primo & ſecundo die menſis inſtaurata ſunt.

SECT. III.

Tertio: A defectu legis alicujus Neomeniarum obſervationem diſerte præcipientis.

ANIMUS eo facilius inducitur, ut Hebræorum Neomenias a nominis ejuſdem feriis, inter Gentes ex inſtituto veteri celebratis, initia petiiſſe cenſeam, quod Deus mandatum nullum de Neomeniis obſervandis dederit. In hanc ſententiam Lectorem facile conceſſurum arbitror, ſi probatum dedero, Deum nec ipſas Neomeniarum ferias, nec agendi tempus, nec celebrandi ritum aut modum præſcripſiſſe.

PRIMO itaque, id mihi negotii ſumo, ut probem Deum nullum (quod ſcimus) de Neomeniis religioſa ſolennitate obſervandis mandatum tradidiſſe. Deus equidem [f] legem ſpecialem ſcripſit de victimis illis quas, cum Neomeniæ feſto vacarent, offerri voluit: ut autem Judæi Neomenias ſolennes haberent & religioſas, nulla nobis cognita lege tenebantur. Nec Hoſpiniani obſervationem hoc effugit: nam [g] *in ſacris literis*, ait ille, *expreſſe demonſtrari non* poteſt, *a quo & quando hæ feriæ* [Neomeniarum] *inſtitutæ* fuerint. Atque inde factum eſt forte, quod Neomeniæ minime recenſeantur, *Levitici* viceſimo tertio, ubi dies feſti ſigillatim enumerantur. Et ea de cauſa forte ſcri-

a Lib. *Anglic. cui tit.* Hakluyt's voyages, Vol. 1. pag. 399. b *Virgil. Æneid.* 6. v. 453. c i. e. *Primo menſis die.* d *Canon. Iſag.* l. 3. p. 231. e 1 *Sam.* 20. 24, 25, 26, 27. f *Numer.* 28. 11.
g De *Orig. Feſt.* ap. *Judæos*, c. 4.

SECT. III. ptura vix unquam Novilunia memorat, quin verbis utitur aliquid diſcriminis inter ea & cætera Legis feſta denotantibus. Id cuivis appareat, ad ſequentia Scripturæ loca diligentius attendenti: 2 *Paral.* 2. 4. *Ecce Ego ædificavi domum nomini Domini* —— *ad offerendum holocauſta mane & veſpere, Sabbatis, noviluniis, & ſolennitatibus Domini*, &c. Et cap. 31. 3. *Ad holocauſta in Sabbatis, in Noviluniis, & in feſtis.* Ezr. 3. 5. Obtulerunt *holocauſtum juge, in noviluniis & in omnibus ſtatis feſtis Jehovæ.* Jeſ. 1. 13, 14. *Neomeniam & Sabbatum, & Feſtivitates alias non feram: Calendas & feſtivitates veſtras odit anima mea.* Judith. 8. 6. *Et* Judith *jejunabat omnibus diebus* vitæ *ſuæ, præter ſabbata, neomenias, & feſta domus Iſrael.* Loquitur etiam *Nehemiah* de Noviluniis, ſeorſim, & quaſi de feſtis originis & familiæ diverſæ a *ſtatis feriis*, e præſcripto Legis obſervandis, *Nehem.* 10. 33. Et S. Apoſtolus religioſa Judæorum tempora dividit, εἰς ἑορτὴν, νεομηνίαν, καὶ σάββατα, ad *Coloſ.* 2. 16. Hinc etiam (ſi bene conjicio) factum eſt, quod Pſalmiſta, de [a] *inſigni* illa menſis primi neomenia loquens, eam כסא *feriam ſtativam*, vel (interprete *R. Salomone*) יום מועד [b] *tempus conſtitutum*, vocet: nempe ut a Neomeniis ordinariis diſtinguatur, quæ non tam inſtitutæ fuere quam permiſſæ, & ab uſu ſeculi magis quam Dei præſcripto derivatæ. Neque hoc mirum aut inſolens alicui videri poſſit, cum alibi de induſtria probatum dederim, ritus & mores haud paucos in Judæorum ſacris locum habuiſſe, qui e Gentiliſmo in Judaiſmum, ex imitatione & permiſſione, potius quam inſtitutione dimanarunt. Atque hoc Judæus ille agyrta, quem Sibi conſiliarium ad Alcoranum componendum aſcivit *Mohammedes*, probe tenuiſſe, & in animo habuiſſe videatur. Quamvis enim plurima nova, populi tamen ingenio conſona, in præceptis dedit, erant tamen aliqua (circumciſio nempe, feriæ ſextæ cultus, frequentes lotiones, aliaque) quæ permiſit potius quam inſtituit. Nam teſte Scaligero, [c] *nullum expreſſum eſt præceptum in Alcorano de die Veneris celebranda: ſed ita reliquit* Mohammedes, *ut reperit in uſu vulgi.*

SECUNDO: noſtrum eſt oſtendere, Deum Novilunia ſacrandi tempus nullo præcepto determinaſſe. Hoc autem ut effectum demus, nil opus eſt ut ad primum ruborem laboremus. Quamvis enim leges, [d] *Numerorum* 10. & 28. memoratas, Neomeniarum obſervationem diſerte præcipere, & menſium initia ſacra facere, largiamur; cuivis, etiam lippienti, clarum eſt, nihil de menſibus ad Lunæ curſum accommodandis, aut neomeniis in Lunæ conjunctione vel phaſi celebrandis, iis in legibus curatum eſſe; nec Judæos quicquam a Deo in mandatis accepiſſe, ut majorem Lunaris quam Solaris luminis rationem haberent, cum neomeniarum officiis fungerentur. Quamvis enim Judæi, ferias haſce menſtruas indicturi, ad Lunæ prima incrementa recipientis tempora ſemper attenderent; Lunæ in hanc rem nulla extat in lege mentio, ſed menſium duntaxat, & ראשי חדשים [e] *principiorum menſium.* Rei hujus obſervatio verbis hiſce [f] *Maimonidis* occaſionem fecit, מהנחת התורה אינם לבנה של ראשי חדשים h. e. modo mentem Auctoris capiam, *initia menſium propter Lunam* [i. e. φάσιν ejus aut σύνοδον] *non erant e præſcripto Legis.* Hinc occaſio data diſſidiis inter Karaitas & Rabbanitas, illis a *φάσει*, his a *συνόδῳ*, Novilunii principium putandum, animoſe contendentibus. Hinc etiam orta videtur antiquorum Hebræorum conſuetudo quam dixi modo, convivium in Neomenia per biduum agitandi: Cum enim lex ſacra non diſerte definiret, an Neomenia a *φάσει*, an autem a *συνόδῳ*, ſit computanda; ne forte præter aut contra Legis mentem agerent, ſi eam uno duntaxat die celebrarent; diem quidem unum publice ſanctificaſſe, geminum autem e devotione privata ſolennem egiſſe videantur. Aſſerunt equidem Hebræorum Magiſtri, Deum incipiendi Novilunii tempus haud adeo in incerto reliquiſſe: nam illius a viſione inchoatio (ſi Talmudicos audiamus) erat הלכה למשה מסיני *Traditio Moſis e monte Sinai.* Eorum ſententiam probat [g] *Abarbanel:* loquens enim de præcepto Moſi dato, ut Niſan pro capite menſium haberetur, אין ספק inquit, שנאמר למשה באותה שעה דרך קדוש החדש על פי הראייה וגו׳ *Non dubium eſt, quin tunc temporis monſtrata fuerit Moſi via ſanctificationis Neomeniæ ad φάσιν, & via ſanctificationis ejus ſecundum rationem computi.* Cum autem Scriptura ſacra de hujuſmodi traditione vel præcepto ne verbum habeat, fidei prodigus ſit oportet, qui Rabbinis hoc aſſerentibus fidem tribuit; cum præſertim traditionum & inſomniorum ſuorum originem tam frequenter a Moſe vel Sinai ducant. Ideoque multo conſultius eſt, opinari Novilunii celebrandi morem diu ante Moſis ætatem inter Gentes obtinuiſſe; & ideo

a Ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς· *LXX* in loc. b *Pſal.* 81. 3. c De *Emendat. temp.* l. 5. p. 520.
d *Num.* 10. 10. & 28. 11. e *Num.* 28. 11. f *Mor. Neb.* P. 3. c. 46. col. 174. 1 g In *Paraſch.* בא אל פרעה.

Deum

Deum nihil de feſti illius exordio vel agendi tempore monuiſſe, ut Iſraelitis integrum eſſet, Neomenias obſervandi tempus a gentium uſu petere, a quibus ipſas Neomeniarum ferias accepiſſent. SECT. IV.

PROBANDUM eſt tertio, Deum Neomenias obſervandi modum aut ritum, inter Hebræos uſitatum, minime præſcripſiſſe. Hanc autem penſi mei partem eadem facili opera licet expedire. Cuivis enim, in hoc Argumento non hoſpiti prorſus & peregrino, notum eſt, epulas lautiores, conventus ſolennes, choreas, vota, aliaque multa (ſuo in loco recenſenda) in Hebræorum Neomeniis uſitata, nuſquam a Deo præcepta fuiſſe; ſed Hebræos ritus illos, ad Neomeniarum celebritatem & lætitiam adaugendam, induxiſſe.

CUM itaque, nec Neomenias ipſas, nec inchoandi tempus, nec celebrandi modum aut ritum, in Lege præſcripta reperire liceat; nil obſtat quo minus ea feſta menſtrua permiſſa potius quam præcepta fuiſſe, & Iſraelitas ea non tam ex inſtitutione quam uſu & conſuetudine coluiſſe cenſeamus.

SECT. IV.

Ratione ab ipſo Gentiliſmi ingenio & uſu ſumpta.

QUARTO: hinc etiam probabile fiat, ethnicos Novilunia primos obſervaſſe, adeoque morem illum a Gentibus ad Iſraelitas emanaſſe; quod multæ rationes, ab ipſa Gentiliſmi natura & uſu petitæ, reddi poſſint, cur ethnici Novilunia multa cum ſolennitate tranſigerent; nulla vero, cur Iſraelitæ, niſi quod gens eſſent ethnicorum moribus addictior, & in Neomenia (gentium ritu) Lunam colere voluiſſent, niſi Deus illius feſti ritus toleraſſet, eoſque (correctos & emendatos) ad nominis ſui cultum tranſtuliſſet. Ut hoc argumentum eo firmius evadat, utrique aſſertionis meæ membro fidem facere conabor.

ASSERO itaque primo, rationes cuivis obvias aſſignari poſſe, cur ethnici quidem Lunæ naſcentis tempora ſolenniter obſervarent, eaque feſtive & religioſe celebrarent. Nam,

PRIMO: ideo forſan ethnici Lunæ inchoantis tempora tam ſancte & ſolenniter obſervarunt, ut ei jam naſcenti honorem ſingularem exhiberent. Cum enim Gentiles Solem & Lunam zelo præcipuo colerent, non ſine ſumma probabilitate creditur, eos anſam & occaſionem omnem ea ſolennius adorandi captare voluiſſe. Huic autem cultui ſolenniori Novilunium proculdubio maxime conveniens habebatur, quo Deæ Lunæ ſplendorem priſtinum reſtitutum, & ſibiipſis novi menſis initium, gratulari poſſent. In hanc ſententiam eo pronior eſt animus etiam, quod ethnici Lunæ, præcipue naſcenti & corniculatæ, honorem egregium tribuiſſe videantur. Nam honoris hujuſce varia ſpecimina præbuerunt: Ornamenta quædam, ad Lunæ recentis imaginem facta, tanquam ſymbola gentilitia, nonnulli geſtare ſoliti ſunt: nam שהרנים Zebæ & Zalmunæ, [a] *Judic.* 8. memorata, [b] LXX, Judæi, aliique, de inſignibus quibuſdam corniculantis Lunæ ſpeciem & figuram gerentibus, quæ ex gentis Midianiticæ more geſtabant, interpretantur. Ægyptii etiam Lunæ recenti honorem non vulgarem exhibebant: quamvis enim Auctores de notis & characteribus quibus Apis Ægyptius inſignitus erat, haud unum idemque referant; omnes tamen conveniunt, Eum Lunæ renovatæ notam lateri dextro ingenitam habuiſſe, eamque [c] *Pignorius* in Hadriani Imp. nummo æreo, Apidis imagine ſignato, ſe vidiſſe aſſerit. Arabes antiquiores Lunam, præcipue novam tam impenſe coluere; quod [d] eam Αλιλὰτ appellarent, *quod profecto*, dicit [e] Scaliger, *Lunam corniculatam ſignificat*. Et e poſteris eorum, nonnulli cultus hujuſce zelo tam inſano flagrarunt, quod, referente *Geographo* [f] *Nubienſi*, בני הלאל *Filii Hilal*, id eſt, *Lunæ novæ*, dicerentur. Nam in Noviluniis hodieque Luna vocatur הלאל [g] *hilal*, & in plurali אהלל *ahalil*; voce forſan ab הלל *celebravit* derivata: quod Lunam hymnis, ſacrificiis, & aliis officiis religioſis, in Novilunio præcipue, colere ſolerent & celebrare. Eos ita feciſſe, proclivius eſt opinari, quod Mohammedani, genere plurimum Arabico prognati id [h] moris habeant, ut τὸ φεγγάριον primo viſum ſalutent, tripudiis etiam, geſticulationibus, & acclamationibus proſequantur. Ut taceam, quod hodieque Moham-

a *Judic.* 8. 21, 26. b Qui vocem per μηνίσκους lunulas reddunt. c *Menſ. Iſiac. Expoſ.* p. 19.
d *Herodot.* l. 3. cap. 8. e In *Fragm.* p. 27. f *Clim. ſecund. par.* 5. g *Bochart. Geog. ſacr.* P. 1. l 2. c. 19. h *Scalig. Canon. Iſagog.* lib. 3. pag 245.

SECT IV. medani, quibus quicquam fingere vel pingere religio est, templorum tamen fastigiis Lunæ corniculantis imaginem apponant, ac si animis eorum aliquid antiquæ superstitionis adhuc adhæreret. Exemplis hisce subobscuris, lucis & fidei nonnihil accommodabunt, ea quæ [a] *Marinus* de *Proclo* suo memoriæ consignavit: Σελήνη ἀπὸ συνόδου πρῶτον ἐφαίνετο· *Luna a conjunctione tum primum apparebat: ipse vero Lunam apparere conspicatus,* ἐλύσατο μὲν αὐτόθι ἃ ἦν αὐτῷ ὑποδήματα τῇ Θεὸν ἠσπάζετο· *Solutis ibi, quæ habebat, calceamentis-Deam salutabat.* Ex ea vero *Procli* pietate non difficulter intelligitur, ethnicos, eo ritu vel alio consimili, primam & nascentem Lunam adorare solitos. Cum itaque Gentes antiquæ Lunam, præcipue nascentem, honore tam singulari prosequerentur; nobis facile persuadeamus, eos in Lunæ recentis honorem festum diem instituere, & in illius honorem mensis initium festiva solennitate celebrare voluisse.

SECUNDO: Ethnici primos Lunæ mensisque dies sacros & festos sumpsisse putentur, ut gaudium eorum de Dea sua, antea lumine cassa & quasi deperdita, sibi & suis restituta testarentur. Cum enim festa ad rei lætæ & felicis memoriam celebrandam olim indicta fuerint; consentaneum est existimare, rudiora mundi secula ferias hasce menstruas instituisse, quod Lunæ splendorem pristinum recuperantis aspectus primus gaudium haud exiguum iis attulisset. Hoc eo faciliorem obtineat fidem, quod [b] Ægyptii *Luna exoriente lætari, deficiente vero mœrere,* solerent; & Cynocephalos in templis innutrire, quod Lunæ conjunctione observatum esset, [c] animalia illa nec videre, nec vesci, sed præ tristitia in terram abscondi, quasi Lunæ raptum ingemiscerent. Affectu conconsimili tacti sunt olim Romani milites, qui [d] *prout aut splendidior obscuriorve* iret Luna, *lætari aut mœrere.*

TERTIO: veteres idololatræ prima mensis & Lunæ corniculantis tempora solenniter egisse videntur, boni ominis causa; serio nempe persuasi, omnia mensis ineuntis tempora & incœpta felicem eventum ex ea religione habitura. Hac opinione fuisse videntur viri & fœminæ, qui sic [e] *Jeremiam* alloquuntur; *faciemus quodcunque prodierit ex ore nostro, adolendo Reginæ cœli,——tum enim satiabamur cibo, hilares eramus, & malum non experiebamur.* Eos enim Νεμηνιαστὰς fuisse & verbis illis ad Novilunia ritu ethnico celebrata respectum habuisse, deinceps ostensuri sumus. Superstitionis hujus affines fuere Græci veteres, *qui in cujusque novilunii die,* [f] *Hecatæ* vel Lunæ, *tanquam Deæ* mala *avertenti, cœnam in triviis exhibebant.* Ab hac superstitione non longe recessere, qui gravioris momenti negotia in Novilunia rejicere solebant; statuentes se, sub Lunæ primos aspectus, auspicatum rei cujusvis agendæ principium habituros. Hanc opinionem Germanos antiquos infeciisse testatur [g] Tacitus: *coeunt,* inquit, *nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum nempe inchoatur Luna aut impletur. Nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt.* Eadem superstitio Turcas occupat: nam, referente [h] Johanne Cotovico, *in* Lunæ *incremento fœliciſſimum quoddam omen ponunt; eamque pro signo* [i] *militari habent, veluti fatali quadam lege suo Imperio propitiam. Hinc crescente Luna omnia sua negotia (quæ quidem alicujus sunt momenti) auspicantur; existimantes maximarum esse virium in adjuvandis conatuum suorum successibus: decrescentem vero infortunia & tristia omnia portendere. Unde cum in itinere sunt subsistunt, nec nisi nova Luna apparente progrediuntur.* Sed hæc forsan in Turcis animo æquiore ferri possint, cum tot Christiani fuerint, qui [k] *pro domo facienda, conjugiis* contrahendis, *&* negotiis hujusmodi, *novam Lunam* observarunt.

QUARTO: nihil fidei dissonum affirmarem, si Diabolum neomeniarum observationem haud parum promovisse dicerem. Nam temporum observario (Neomeniis conjunctissima) cum [l] idolis, auspiciis, incantamentis, & aliis rebus quæ Dæmoni auctori tribuuntur, in Scriptura memorantur. His affinia S. *Chrysostomi* [m] verba, de iis dicta qui ad sua usque tempora Neomenias observarunt: παρατηροῦσιν ἡμέρας οἱ ταῦτα ποιοῦντες, καὶ οἰωνίζοντες, &c. *Qui hæc faciunt, dies observant, & auspiciis addicuntur, & putant si Novilunium mensis hujus* [primi, forsan] *cum voluptate & lætitia degant, reliquum se annum sic transacturos.* Nonnihil hujus fermenti Galatæ nuper conversi retinuere, [n] qui *dies, menses, & annos* [i. e. dies quosque selectiores, mensium etiam, & annorum

a In Vit. *Procli*, pag. 10. b *Auctor. Iamblic.* l. de *myst. Ægypt.* c Vid. *Joseph. Laurent. Polymath.* lib. 2. *Dissert.* 38. d *Tacit. Annal.* 1. p. 18. e Cap. 44. 17. f *Pet. Castellan.* de *fest. Græc.* in Ἑκατήσ. g Lib. de *Germanor. morib.* h *Itinerar. Hierosolymit. & Syriac.* l. 4. c. 6. i *Dicebant —moturos* Turcas, *inchoante Luna: nam hoc signum rebus gerendis auspicatissimum habent.* Nic. Honiger. de reb. gest. sub. Solym. lib. 1. p. 18. k *Novarin. Schediasm. sacro-prof.* l. 6. c. 14. l 2 *Reg.* 21. 5, 6. *Levit.* 19. 26. m Tom. 1. *Homil.* 22. p. 268. n *Galat.* 4. 10.

principia]

principia] tanquam maxime felicia & auſpicata, religioſius obſervarunt. Hunc morem Gentes non tantum in rebus civilibus, ſed & ſacris, agendis, arcte tenuiſſe videantur. Olim enim, teſtante [a] *Gemino*, τὸ ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῶν χρησμῶν παραγγελλόμενον, τὸ θύειν κατὰ γ' [ἤγουν τὰ πάτρια] μῆνας, ἡμέρας, ἐνιαυτούς· *A legibus & oraculis præceptum fuit, ut ſacrificarent ſecundum tria* [*nempe patria*] *menſes, dies, & annos.* SECT. V.

CUIVIS jam dicta penſitanti clarum erit, ethnicos non Judæorum exemplis, ſed rationibus ab ipſa Gentiliſmi natura & fide petitis inductos, Neomenias agere potuiſſe. Cur autem Iſraelitæ, aliter nati doctique, prima quævis incipientis Lunæ tempora tam ſolenniter exciperent, præter hanc rationem ipſe nullam (cui ſoliditatis aliquid ineſt) excogitare poſſum: Iſraelitæ nempe, ſeculi moribus inutriti & addicti, Neomenias [b] *dies ſacratiſſimos*, eoſque religioſe tranſigendos, exiſtimarunt: Deus itaque populum illum ſuo quaſi more vivere paſſus eſt, & ritu recepto Neomenias obſervare; ea tamen conditione, ut diebus illis, non Lunæ, ſed ipſi, ſacrum facerent, Eumque unum Lunæ & totius exercitus cœleſtis Dominum agnoſcerent & profiterentur. Si hanc rationem demas, ingenue fateor me nullam rationem vel comminiſci poſſe, cur Iſraelitæ Novilunia magis quam plenilunia tam celebriter obſervarent. *Quid enim* (ut verbis utar [c] *Origenis) religioni conducit, novæ Lunæ, id eſt, cum conjungitur Soli & adhæret ei, obſervare feſtivitatem? Hæc ſi ſecundum literam conſiderentur, non tam religioſa quam ſuperſtitioſa videbuntur.* Hic itaque, ne Deus ἄλογον aliquid & ſuperſtitionis ſpeciem præ ſe ferens inſtituiſſe videretur, allegorias & myſteria, pro arbitrio ficta, proponit Origenes, quæ ſub Neomeniarum involucro latitare, & quibus adumbrandis ferias illas inſervire, dicit. Neque multo conſultius horum feſtorum menſtruorum cauſas aſſignant illi, qui Neomenias, ad beneficium gubernationis, quod Deus præſtat nobis per influxum Lunæ, recolendum inſtitutas aſſerunt. Huic enim uſui, feſtum aliquod ſub ipſa Solis in primo vere redeuntis tempora celebrandum, multo fuiſſet accommodatius. Nihilo ſolidior eſt ratio quam [d] *Ribera* reddit: *Neomeniæ ſolennitas fiebat*, inquit ille, *quod ut rerum e terra naſcentium primitias ſibi Deus offerri voluit, ita etiam voluit temporis primitias;—atque ideo primos quoſque menſium dies elegit:* hæc enim ratio merum Auctoris ingenium ſapit, nec ullo ſuffulta eſt Scripturæ teſtimonio.

NIL reſtat itaque niſi ut ratio a nobis aſſignata pro vera & genuina habeatur: alioqui nemo vel intelligendo aſſequi poteſt, cur ſolennitates illæ menſtruæ inſtitutæ fuerint.

SECT. V.

Probatur hypotheſis noſtra ex uſu quem præbet in explicandis Neomeniarum circumſtantiis.

QUINTO: hinc etiam ſententia noſtra fidem acquirat, quod ea conceſſa varios Neomeniarum ritus ab ipſa radice detegere, & dubia quævis ferias haſce ſpectantia ſolvere valeamus. Si Neomeniarum ratio quam ipſe veram aſſero, pro rata & firma habeatur; omnia in hoc Argumento, facilia, expoſita, & expedita futura ſunt, de quibus Interpretes multo cum labore nihil dicunt. Ne quis autem hæc verba jactantiæ arguat, nonnulla proponam dubia, quæ, hypotheſi noſtra conceſſa, non difficulter expediantur.

Cur multæ victimæ in novilunii oblatæ.

HORUM primum hujuſmodi eſt: cur Iſraelitæ tot victimas in neomeniis obtulerunt, quod ipſa Sabbati ſacrificia numero ſuperarunt. Victimas in neomeniis offerendas e verbis legis accipiamus: [e] *in initiis menſium veſtrorum, offertote holocauſtum Jehovæ: juvencos ſubrumos binos, & arietem unum, agnos anniculos ſeptenos integros, & ternas decimas ſimilæ*, &c. *Præterea, hircus e capris unus in peccatum, Jehovæ, præter holocauſtum juge, parator cum libamine ſuo.* Hæc omnia *in menſium capitibus* aut noviluniis Deo ſacrare tenebantur: cum tamen ſacrificium Sabbato requiſitum duobus tantum [f] *agnis anniculis* mactatis abſolvebatur. Cur autem Judæi tot victimarum oblatione novilunia celebrarint, & plura in Novilunio quam Sabbato ſacra fecerint; nemo ſatis feliciter expedivit hactenus.

a *Element. Aſtronom.* c. περὶ μηνῶν p. 32. A b *Plutarchus* νεομηνίαν ἱερωτάτην τῶν ἡμερῶν *vocat.* Lib. de vit. æri alien. p. 828. A c *Homil.* 23. in *Numer.* cap. 18. d De *Feſt. Dieb. Hebr.* l. 5. c. 2. e *Numer.* 28. 11, 12, 15. f *Numer.* 28. 9.

SECT. V. UT itaque hujus dubii nebula diſſolvatur, hoc in anteceſſum obſervari velim; nempe Græcos antiquiores, lege patria devinctos, in Novilunio ſacrificaſſe. Lex ea apud Libanium legitur, Declam. 8. quæ fingitur Athenis habita; ταῖς Νεμηνίαις νόμῳ ἣ πόλεως ἐθύομεν· *in Neomeniis, lege civitatis ad id munus aſtricti, ſacrificabamus.* Græcis id ſolenne fuiſſe, probant nomina certis rebus & perſonis indita, quæ Neomenias attingebant. Prout enim feſtum ipſum, Νεμηνία, ita ſacra tunc oblata, Επιμήνια, Sacrifici, Επιμήνιοι, & panes in feſto dicati, Νεμήνιοι, dicebantur: quod ipſis Antiquorum verbis nos docent, [a] *Meurſius*, [b] *Petitus*, aliique. Morem eundem apud Romanos obtinuiſſe, e Macrobii verbis eliciamus; *Romæ Calendis omnibus — Pontifex — rem divinam Junoni facit.*

NEC ſacrificabant tantum Gentiles in Neomeniis, ſed multas & magnificas victimas immolabant. Nam [c] *Plutarcho* referente, *Æmilius, ut primum reniteſcere Lunam conſpexit, ei juvencas undecim immolavit.* Clearchus (quem *Deorum cultorem optimum* renunciavit Oraculum) dicitur [d] σπουδαίως θύειν — κατ' μῆνα ἕκαστον ταῖς νουμηνίαις, *ſtudioſe ſacrificium peragere, quod ſingulorum menſium initio debebatur.* Et [e] *Marinus* hoc elogio *Proclum* ornat, τὰς νουμηνίας λαμπρῶς ἐπετέλει, καὶ ἱεροπρεπῶς· *Neomeniarum ſolennia ſplendide peregit, & modo feſti dignitati conſentaneo.* Refert etiam [f] *Muhammed Ben Iſaac*, Sabæos antiquos, *cum Novilunium apparere cœpit, egredi ſolitos in templum ſuum, ſacrificia & holocauſta offerentes* Σελήνῃ *Deo.*

CUM itaque veriſimile ſit, morem illum victimas in Noviluniis offerendi diu ante Moſis ætatem inter Gentes invaluiſſe; Deus Sibiipſi victimas in Noviluniis immolari voluit, ne ſi Deus accipere recuſaſſet, Iſraelitæ moribus antiquis addictiores, gentium numinibus immolarent. Cum etiam idololatræ veteres, in Neomeniis, Lunam alioſque Deos cultu magnifico & ſolenni proſequerentur, Deus etiam Neomenias Ejus magnifica victimarum oblatione celebrari voluit, ne Gentes cultum ſplendidiorem Lunæ aliiſque Diis fictis, quam Iſraelitæ Deo ſummo, tribuere viderentur.

Cur hircus in neomen. oblatus.

DUBIUM ſecundum, hypotheſi noſtra conceſſa facile ſolvendum, eſt hujuſmodi: cur tam diſerte præceptum eſt, ut Iſraelitæ hircum in Noviluniis Deo ſacrificarent? Hujus enim præcepti rationem a moribus ethnicorum petendam cenſeo, qui in eorum Noviluniis hircum Lunæ immolarunt aut conſecrarunt, quod animalis illius cornua Lunæ corniculantis imaginem plurimum exprimant & imitentur. Sic mea fert ſententia, quod ethnici eo cum ingenio inſanire ſolerent, ut ſacrificiis & ſymbolis ad figuram Lunæ curvatam propius accedentibus Ei cultum exhiberent. Moris hujuſce teſtem do [g] *Suidam*, qui gentes aliquas memorat, quæ in Lunæ ſacris, βοῦν κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφυοῦς σελήνης, *bovem cornua habentem ad imitationem Lunæ primo naſcentis* immolabant. Cui ſcilicet illud *Horatii*, de bove dictum, non male conveniret; *Carm.* L. 4. C. 3.

Fronte curvatos imitatus ignis.

Conjecturæ meæ non parum ſubſidii præbent ipſa [h] Legis verba, *præterea hircum e capris unum* offeretis לחטאת לאדני *ſacrificium pro peccato Domino:* nam ea in lege, vocabulum לאדני *Domino* diſcriminis & ſigni cauſa additum ſentit *Grotius*; nempe ut Hebræos admoneret, ſacrificium illud Deo, non Lunæ, [*ut* [i] *fieri a vicinis gentibus ſolebat*] immolandum eſſe. Et Auctoris illius opinionem firmat, quod hircus in feſto Azymorum & die primitiarum offerendus, vel ſimpliciter חטאת [k] *ſacrificium pro peccato*, vel שעיר *hircus* [omiſſa illa diſcriminis nota] appelletur: eo quod nulla ſubeſſet metus cauſa, ne forte quiſpiam feſtorum illorum hircos Lunæ oblatos exiſtimaret.

Cur preces in noviluniis effunderentur.

TERTIO: quæri poteſt, unde factum ſit quod Iſraelitæ [nullo licet præcepto devincti] precibus publicis & ſolennibus Novilunia celebrarent. Hac de re non facile dubitandum, quod Iſraelitæ multis ſacrificiis, quibus preces plurimum annexæ, Deum in Noviluniis ſolennitate venerari tenebantur. Huic mori religioſo lucem & fidem affert *Horatii* Poetæ [l] carmen quo *Fuſcum Ariſtium*, Romanum forte ſanguine, ſed religione Judæum, ita ſecum inducit colloquentem:

a *Græc. Feriat.* l. 5. p. 211, 212. b In *leg. Attic. Comment.* p. 85. c In *Vit. Æmil.* p. 264. C
d Ap. *Porphyr.* de *Abſtin.* l. 2. *Sect.* 16. e In Vit. *Procl.* pag. 17. f Ap. *Hottinger. Hiſt. Orient.* l. 1.
e. 8. p. 184. g Ad voc. ἀνάσιμοι. h *Numer.* 28. 15. i Vid. *Grot. not.* in loc. k *Num.* 28.
22, & 30. l *Serm.* lib. 1. *Eclog.* 9.

Certe

SECT. V.

Certe neſcio quid ſecreto velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; ſed meliore
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata. Vis tu
Curtis Judæis oppedere? nulla mihi, inquam,
Religio eſt. At mi: ſum paulo infirmior, unus
Multorum: ignoſces: alias loquar.———

Ut quantum hoc celebre Poetæ carmen rem noſtram adjuvet, apertius intelligatur, illud [a] *Ægidii Bucherii* verbis explicatum dabo. 'Hic Fuſcus Ariſtius, Proſelytus Ju-'daicus & Horatio peramicus, conſcientiæ in ſua religione tenerioris, ſeu, ut ipſe di-'cit, *infirmioris* erat; cum Horatius nullam ſibi rituum Judaicorum religionem eſſe 'jactet. Eum inſuper Horatius ſibi via ſacra, circa *Veſtæ* ædem, occurriſſe canit, *quar-'ta jam parte diei præterita*; id eſt, hora a media nocte nona, ante meridiem tertia. 'Hinc intelligimus, Fuſcum ad Judæorum ſuorum Proſeucham, quæ, teſte Philone, 'trans Tiberim erat, ad antemeridiana Neomeniæ ſolemnia preceſque feſtinaſſe; ideo-'que longiores profanaſque cum Horatio Gentili & Epicureo fabulas miſcere noluiſſe, 'ne forte contaminaretur, aut ſerius adveniret. Ut ergo ſe tanto citius expediret, eo 'die *triceſima ſabbata* eſſe obtendit, (id eſt, e [b] Scholiaſtis antiqui ſenſu, Neomeniæ 'cujuſpiam feſta) & ſe teneri precibus feſto propriis intereſſe dicit. Hæc eo faciliora creditu, quod hodierni Judæi precibus quibuſdam [c] Neomeniæ convenientibus Deum colant, e more quem una cum ſanguine a Patribus ſuis hauſiſſe videantur.

IN noviluniis autem (ſi bene conjicio) precabantur Judæi pro felici menſis integri decurſu, & ut iiſdem S. Numinis auſpiciis, quibus ad lætum menſis initium, ad exitum non minus felicem, perducerentur. Judæos enim ſacrificia plurimum pacifica in Noviluniis immolaſſe, pateat ex [d] epulis quas (e ſacrorum reliquiis) inſtruebant: ſacrificia vero pacifica, *pacis* [h. e. beneficii alicujus] impetrandæ cauſa potiſſimum offerebantur. Sed hoc apertius paulo [e] Balſamonis teſtimonio probari poteſt: εἰθίζο τοὺς Ἰουδαίοις ἑορτάζειν ἐν νουμηνίαις, καὶ γονυκλιτεῖν, ὡς ἂν τὸ μηνιαῖον διάστημα εὐτυχῶς διέλθωσι. *Mos erat apud Judæos feſtum in Noviluniis agere, & genu flectere, ut totum menſem feliciter tranſigerent.*

SI vero Neomeniarum ſolennitates a gentibus ad Hebræos tranſiiſſe concedatur, pronum erit opinari, preces etiam in iis tam ſolenniter concipiendi morem a gentibus ad Hebræos deveniſſe. Gentes enim in Neomeniis non tantum ſacra faciebant, ſed & vota; nempe ut urbi publice, & ſibi privatim, fauſta omnia menſe inſequente evenirent. Hoc e verbis [f] Demoſthenis innoteſcit: Πῶς οὖν ταῖς νουμηνίαις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβαίνοντες, τ' ἀγαθὰ τῇ πόλει διδόναι, καὶ ἑαυτῷ τοῖς Θεοῖς εὔχεται· *In noviluniis omnes in Acropolin aſcendentes, Deos precantur, ut civitati & ſibimetipſis bona largiantur.* Idem etiam intelligere eſt ex [g] *Horatii* verſibus,

Cælo ſupinas ſi tuleris manus,
Naſcente Luna, ruſtica Phidyle.

Quæ carmina lucem accipiunt a *Scholiaſte*, cum dicit, [h] *ſolent ruſticæ mulieres in initio primæ Lunæ cælo effundere preces.* Hunc morem ſpectat etiam *Lucianus, Empedoclem* [i] ſic jocoſius alloquens; *ubi primum rurſus in Græciam devolaro, memor ero ſacrificare tibi in fumario:* καὶ ταῖς νουμηνίαις πρὸς τὴν σελήνην τρὶς ἐγχανὼν προσεύχεσθαι· *atque in noviluniis ter ad Lunam inhians vota facere.* Ex eo more factum eſt, quod ἱερομηνίαι pro *ſupplicationibus* apud Dionem Nicæum paſſim veniant. Apud Romanos mos idem viguit, qui [k] *Calendis omnibus a menſe Martio ad Decembrem*, Junoni, i. e. Lunæ *die Calendarum ſupplicarunt.* Cum itaque Græci, Romani, aliique, Diis ſuis, Lunæ præſertim, in Novilunio ſupplicarent; ipſa ratio monet, ut morem illum a vetuſtate remotiore obtinuiſſe, eumque Judæos, una cum feriis hiſce menſtruis, a gentibus accepiſſe ſentiamus. Nam par erat, ut *Sancta natio* non minore religione quam Gentiles ipſi, neomenias agerent; & ut Deum precibus adorarent Iſraelitæ, ne Lunæ, gentium ritu, ſupplicarent. Sed utut hæc ſe habeant, ab ethniciſmo traductum videtur, quod referente [l] *Scaligero*, Judæis hodiernis in more poſitum eſt; ut nempe viſa nova Luna, inter vo-

a *Tractat.* de *Paſchal. Jud. Cyclo.* p. 389. b *Triceſima Sabbata Judæi neomenias dicunt.* Acron. in loc. c *V. Buxtorf. Synag. Jud.* c. 22. d 1 *Sam.* 20. 5. e In *Canon.* 65. *Concil.* 6. in *Trul.* f *Orat.* 1. in *Ariſtog.* g *Carm.* lib. 3. c. 23. h *Acron. Grammatic.* in loc. i In *Icaromenip.* p. 371. C k *Macrob. Sat.* Ub. ſupr. l *Prolegom.* lib. de *emend. temp.* pag. 6.

SECT. V. ta quæ faciunt alia, semper dicant, סימן טוב תהא לנו ולכל ישראל ἀγαθὸν τέρας ἔστω ἡμῖν καὶ παντὶ Ισραήλ.

Cur Hebræi tuba canerent in Noviluniis.

QUARTO: hæc etiam quæstio subdifficilis e Neomeniis oriri potest; cur Hebræorum genti solenne esset, Luna nova apparente tubis canere? Eos enim hoc in more habuisse, dubitare non licet; quod [a] præceptum esset, ut *tubis clangerent in die lætitiæ suæ, in solennitatibus, & in principiis mensium suorum.* More huic legi consentaneo, Judæi hodieque, cum primam Lunam in occidente lucere sentiunt, tubarum [b] arietinarum cantu Neomeniæ adventum celebrant. Eorum etiam patres, Romæ licet agentes, more consimili usos fuisse, e modo citatis [c] *Horatii* verbis facile percipiatur,

> ——*Hodie tricesima sabbata. Vis tu*
> *Curtis Judæis oppedere?*

Hæc enim ad Neomeniarum solennitatem Judaicam attinere, probat Scholiastis, hæc eo referentis, testimonium; & solennitati illi, eique soli, quadrantia Poetæ verba. Nam Neomeniæ *Sabbata tricesima* non male dicebantur, quod [d] Lunæ 30 seu dies postrema mensis effluentis (qua sæpe Luna renasci contingit) æque festa esset ac ipsa Neomenia; propter horam incertam novæ Lunæ, quam Judæi religiosius observabant. Quid sit *curtis Judæis oppedere*, [e] Seldenum explicantem audiamus: OPPEDERE *est plane* προσπέρδειν vel καταπέρδειν *(vocabulum apud* Aristophanem *obvium)* id est, *ventris crepitu, sive sonorius emisso sive petulantius simulato, Judæos, buccinis arietinis Neomeniam pro more celebrantes, contumelioslus & ludibrio habere:* nam sono illo probroso, Gentiles raucam buccinarum earum vocem imitari, & cachinnis exponere, solebant. Sed hac de re nullus jam reliquus esse possit Lectori scrupulus.

NIL causæ est autem cur dubium modo propositum nobis aliquid molestiæ daret. Si enim hypothesi nostræ congrua loqui liceret, dicerem hunc tubarum in Novilunio cantum gentium antiquiorum usui principia debuisse. Nam rudis Antiquitas aspectum Lunæ novo lumine donatæ, quasi redivivæ denuo, multo cum jubilo & festo tubarum sonitu accepisse facile censeatur. Hæc conjectura eo magis veritati congrua videatur, quod filios [f] Heman, *ad attollendum cornu, & corneis tubis alta voce buccinandum,* constitutos legamus; & moris hujusce vestigia quædam evanida in gentium Orientalium moribus etiamnum percipiamus. Narrat enim [g] *Antonius Geufræus,* Turcas nascentem mensis exordio Lunam, sclopetorum & lituorum strepitu salutare solitos. Et paucis interjectis, Turcæ, [h] inquit, lunam *magno in honore habent, præcipue crescentem; visam incontinenti salutantes (& inprimis in bellis) maximo clamore, alta voce, bombardarum displosionibus, sonitu & clangore tubarum.* Aliud exemplum [i] *Huetii* doctissimi verbis referam: *Neomenias observant Caraibæ: & renascentem Lunam, ut buccinæ clangore Judæi, sic magnis clamoribus celebrant & salutant.* Cum itaque apud exteras gentes ea vigeret consuetudo, ut ad primum Lunæ novæ conspectum tubarum clangore personarent omnia; voluit Deus ut Israelitæ etiam in Noviluniis tubarum cantu seipsos oblectarent: ut studiis & moribus eorum puerilibus seipsum attemperaret, qui forsan a sacris & festis ejus deficere voluissent, nisi eadem læta & festiva solennitate qua gentes, ea celebrare licuisset.

Cur neomeniæ tam hilariter agerentur.

DUBIUM quintum e Noviluniis ortum, est hujusmodi: cur Judæi, in solennibus hisce menstruis, omnem tristitiam & severitatem ponere solerent, & mensium initia, choreis, epulis lautioribus, & hilaritati, tota consecrarent, licet ea de re nullum (quod scimus) a Deo mandatum accepissent?

JUDÆOS antiquiores id moris habuisse, loci bene multi docent: eorum enim Neomeniæ cum diebus lætitiæ numerantur, *Numer.* 10. 10. Et, *Hos.* 2. 11, Deus minatur Se abolere velle *omne gaudium gentis, festa ejus, Neomenias, & omnes solennitates ejus.* Saulum epulo lautiore Novilunii celebritatem accepisse, e 1 *Sam.* 20. 5. satis intelligitur. Ad epulas hasce respectus haberi creditur, *Hos.* 5. 7. חדש νεμηνία (sic reddit Aquila) *consumet eos & portiunculas eorum:* h. e. "ad eas rei familiaris angustias "redacti erunt, quod unius Novilunii convivium tenuioris fortunæ residua consumet "omnia. Hunc morem [lautius in Neomeniis epulandi] Judæi veteres in parte reli-

a *Numer.* 10. 9, 10. b Vid. Cap. prox. c *Serm.* l. 1. *Eclog.* 9. d Judæi per biduum, tricesimum præcedentis mensis, & primum sequentis, novilunium observabant. *Petav.* de *doct. temp.* P. 1. p. 679. e De *ann. civil. vet. Jud.* c. 21. f 1 *Paral.* 25. 5. g De *Turc. relig* & *carem.* l. 2. p. 53. h Pag. 54. i *Demonstrat. Evang.* Prop. 4, c. 7.

gionis

gionis habuerunt: nam *Judithæ* hoc honori vertitur, quod [a] *jejunaret omnibus diebus viduitatis suæ,* χωρὶς προσαββάτων καὶ σαββάτων καὶ ἀποσυναγωγῶν—καὶ ἑορτῶν &c. *Exceptis prosabbatis, & sabbatis & antenoviluniis,—& festis, & diebus lætitiæ domus Israel.* Quo in loco [καὶ νεμηνιῶν] incuria scribæ alicujus excidisse videntur: nam sensus ea verba requirit, & codice perantiquo, qui *Theclæ* dicitur, in bibliotheca ad S. Jacob. regia, voces eas insertas observavit [b] *Seldenus.* Neque vero mensis solummodo plenioribus Novilunii lætitiam adaugere soliti sunt, modo veterum Hebræorum mores ex hodiernis æstimare liceat: refert enim [c] *Buxtorfius,* Judæos hodie se ludis & jocis oblectare, & in hujusmodi remissionibus totos esse, cum Novilunii festum agitur. Judæorum etiam mulieres choreis indulgere & saltare solitas in [1] *Neomeniis,* probabile reddit [d] S. *Augustini* testimonium. SECT. V.

CUR autem Judæi in Novilunii solennitate, se conviviis, ludis, & choreis oblectare, & omnem lætitiæ occasionem aucupari solerent; expediam facile, si dicam, Judæos Neomeniarum ferias a gentibus antiquis accepisse; adeoque Neomenias suas, ad morem gentium, omnibus hisce lætitiæ signis celebrasse. Nam Gentiles in Neomeniis in lætitiam toti solvebantur, & eas epulis, ludis, choreis, spectaculis, & jocis, pene totas destinabant. Gentes in Noviluniis epulis & hilaritati liberius indulsisse colligo, quod apud [e] Prophetam multi a veteri Lunæ cultu se minime dimovendos esse profiterentur; *tunc enim,* inquiunt, *pane saturati eramus,* ושבעים ונהיה טוב *& [f] hilares eramus,* i. e. vitam genialiter & jucunde ducebamus. Ita se morem in Noviluniis habuisse, [g] *Horatii* illa paulo clarius indicant:

Da Lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ,
——— pocula.

Nam ideo Lunæ novæ & noctis mediæ cyathum poscit, quod Mensium calendæ festæ semper essent, & in iis, poculis & epulis liberioribus, ad mediam usque noctem, seipsos plurimum invitarent. Inde Neomeniæ ἑορτώδεις ἡμέραι a [2] *Demosthene,* & convivia Neomeniis usitata *epulæ menstruales* a [3] *Plauto,* appellantur. Ludis & spectaculis etiam καθ' ἑκάστην ἱσταμενίαν sese oblectarunt, uti auctor est [h] *Synesius.* Hinc illa rustici hominis apud [i] *Theophrastum,* εἰ σήμερον ὁ ἀγὼν νουμηνία ἄγει; Gentiles etiam in Calendis, choreas ducendi morem, & *publicas mulierum saltationes,* arcte retinuisse, prodit *Canon.* 62. *Concilii Trul.* quo diserte prohibentur & expelluntur. Nil opus est ut rem hanc pluribus evincam testimoniis, cum per se credibile sit, primum Lunæ restauratæ conspectum cultoribus ejus lætitiam singularem attulisse, eosque lætitiam illam, comessationibus, ludis, choreis, & hujusmodi genii lætioris indiciis exprimere voluisse.

HIC forte non-nemo regeret, Judæos, non Gentium moribus, sed Dei legibus, inductos, Novilunia sua conviviis & hilaritati dedicasse. Sic enim in שלחן ערוך [k] legitur, מצות להרבות סעודות בראש חדש *Præceptum est multiplicare convivia in initio mensis.* Hoc autem præceptum Judæi iis in verbis contineri sentiunt, [l] *in diebus lætitiæ vestræ, in diebus festis, & initiis mensium,* &c. Sed hæc specie tantum nobiscum pugnant: cuivis enim ad ea verba diligentius attendenti pateat, Deum eo in loco Novilunii lætitiam non tam præcipere quam supponere, & de ea tanquam re moribus antea recepta verba facere. Neque causa nostra quicquam detrimenti capiet, modo præceptum in verbis iis contineri largiamur. Deus enim ideo tantum id præcepti dedit, ne Novilunia Judaica, vel festa ulla in Illius honorem agitata, gentium Neomeniis aliisve festis minus hilaria vel jucunda viderentur. Id scilicet ante alia curabant sacrorum ethnicorum præsides, ut festa sua animis in lætitiam & luxum solutis agerentur; juxta illud *Ovidii,* lib. 2. de *Ponto, Eleg.* 1. v. 8.

Dii quoque ut a cunctis hilari pietate colantur;
Tristitiam poni per sua festa jubent.

SEXTO: hoc etiam dubium nonnullorum animos exercere possit, cur Lege curatum sit, ut Israelitæ cujusvis generis animalia munda, sed juniora tantum in Neome- Cur animalia teneriora in neomeniis oblata.

a Cap. 8. 6. b Lib. de *ann. civil. Jud.* c. 20. c *Synag. Jud.* cap. 22. d *Tractat.* 3. in *S. Johan.* pag. 77. B e *Jer.* 44. 17. f Sic vertunt *Pagninus & Tremel.* g *Carm.* l. 3. c. 19. h In *Calvit.* i In *Charact.* περὶ ἀγροίκ. k *Tract.* de cap. *Jejun.* l *Num.* 10. 10.

1 *Quanto melius* (inquit S. Augustin.) *femina eorum lanam facerent, quam illo die in Menianis saltarent:* ita se habet *Edit. Benedict.* juxta *MSS. Meniana* sunt *podia* seu domorum solaria. Vid. Tom. 3. Part. 2. col. 311. B

2 *Orat.* contr. *Timocratem.*

3 *Capteiv.* Act. 3. Scen. 1.

SECT. VI. niis immolarent? Sic enim ſe lex habet in feſtis illis obſervanda: [a] *& in initiis menſium veſtrorum offeretis holocauſtum Domino,* פר *juvencos duos, & arietem unum, & agnos anniculos duos, & hircum caprarum unum pro peccato,* &c. Huic autem dubio facile ſatisfiat, ſi Gentiles Novilunia primos obſervaſſe, & Hebræos ab iis feſta illa petiiſſe, pro conceſſo habeatur. Huic enim hypotheſi conveniens erit, ut has e gentibus vicinis, juvencos, illas agnos, nonnullas animalia illa pleraque, in Lunæ juveneſcentis honorem immolaſſe ſentiamus; & Deum ideo hæc omnia ſibi ipſi offerri præcepiſſe, ne quis in poſterum cultui tam ſacrilego locus in Novilunii ſolennitate ſupereſſet. Ideo vero (ni fallat conjectura) Gentibus illis in more erat, illa tenerioris ætatis animalia Lunæ naſcenti conſecrare; quod hujuſmodi juniora animalia aliquam cum Luna rejuveneſcente cognationem habere, vel quod eorum prima cornua Lunæ corniculantis imaginem aliquatenus exprimere viderentur. Et ideo ſorte Deus in Noviluniis hujuſmodi animalia Sibi dari voluit, quæ ætatem ſuam teneriorem nondum eſſent prætergreſſa; ut huic ſuperſtitioni occurrreret, & omnem illius occaſionem e medio tolleret.

SATIS quæ jam dixi probant, hypotheſin meam ritus & circumſtantiæ cujuſvis in Neomeniis uſitatæ cauſas expeditas ſuggerere beneque cohærentes, eamque, tanquam clavim affabre factam, clauſa & obſcura omnia, quæ Novilunia ſpectant facile reſerare. Ideoque nil cauſæ video, cur ei aſſenſum timide & cunctanter præbeat quiſpiam. Nam & Philoſophi, inter ἄπορα Naturæ laborantes, hypotheſin illam cæteris anteponere ſolent, quæ φαινόμενα expeditius explicat, & rerum cauſas reddit cum ſemetipſis & effectis Naturæ maxime convenientes.

SECT. VI.

A rituum ſimilitudine quos Judæi ſimul & Gentes in Noviluniis obſervabant.

SEXTO: ad ſententiam meam firmandam non parum confert, quod Neomeniarum feſta ritibus & modis conſentientibus & pene conſpirantibus apud Hebræos & ethnicos agerentur.

NAM (ut res diſperſe dictas in compendium redigam) utrique in Neomeniis victimas obtulerunt: utrique voluptatibus & epulis in Neomeniis indulſerunt: utrique Neomenias ad φάσιν indixerunt: utrique novæ Lunæ conſpectum plauſibus & lætis tubarum vocibus acceperunt: in noviluniis [b] utrique feſtum egerunt, & genu flexerunt, ut totum menſem feliciter tranſigerent. Utrique neomenias officiis ſacris obeundis dedicarunt: nam apud Hebræos in noviluniis emere & vendere nefas habebatur, *Amoſ.* 8. 5. prophetas legis interpretes audiebant, 2 *Reg.* 4. 23. ad templum ſacrorum cauſa ſe conferebant, *Ezec.* 46. 1. & 3. neomenias dies ſacratiſſimos, & eadem [c] pene religione qua & ipſa Sabbata colendos, exiſtimabant: nec ethnici minore cum religione neomenias ſuas obſervabant: eos enim tunc ritu ſolenni Deos coluiſſe, non male colligitur e [d] *Plutarchi* verbis; Ελληνες ἐν τῇ νεμηνίᾳ τὸς Θεὸς σεβόμενοι, τῷ δευτέρᾳ ἥρωσι καὶ δαίμοσιν ἀποδεδώκασιν· *Græci in neomenia Deos ſummos colentes, diem menſis ſecundum Heroibus & dæmonibus dedicant.* Eos in novilunio templa petere ſolitos, docent, [e] *Libanii* illa, *ſcis quam lætus eſſes, quando te noviluniis deducebamus ad templa:* eos etiam ſanctitatem ſingularem neomeniis tribuiſſe, non obſcure teſtatur *Plutarchus* libro de *vitando ære alieno,* ubi homines uſuram exercentes eo præcipue nomine odioſos aſſerit, quod νεομηνίαν ἱερωτάτῳ ἡμερῶν, *neomeniam dierum ſacratiſſimam* (ita vocat) ἀποφράδα ποιῶσιν καὶ φύγιον *atram faciant & abominandam*; eo nempe die, ſummo cum rigore uſuram exigentes.

E TANTO morum conſenſu & affinitate ſubinferre licet, Gentiles Hebræorum aut Hebræos Gentium diſcipulos & æmulos ſe præbuiſſe: nam longe abeſt a fide, Gentiles & Judæos in ſtudia moreſque tam affines caſu conſpirare potuiſſe. Gentiles autem Judæos imitari voluiſſe, nihil (me judice) probabilitatis habet; cum gentem Judaicam contemptui plurimum haberent, aut ab iis odio fatali diſſiderent. Deinde: nuſquam Gentiles, feſta Tabernaculorum, Azymorum, Paſchatis, aut Pentecoſtes, in mores eorum religioſos admiſiſſe legimus: hoc autem feciſſent proculdubio, modo Judæorum

a *Numer.* 28. 11, 15. b Εἰθισο παρ' Ιουδαίοις καὶ Ελλησιν ἑορτάζειν ἐν νεμηνίαις· *Balſam.* Ub. ſupr. c *Jeſ.* 1. 13. *Amoſ.* 8. 5. *Jeſ.* 66. 23. d *Quæſt. Roman.* p. 270. A e *Declamat.* 40. p. 849. E

ritus

ritus & ſacra tanti habuiſſent, eoſque ſuis in cultibus exprimere tam ſedulo ſtuduiſſent. Reliquum eſt igitur, ut hunc rituum, in Neomeniarum celebratione, conſenſum & affinitatem huic tantum origini & rationi tribuamus: quod nempe Gentiles Neomeniarum ferias primi celebrarent, & Hebræi ſolennitates illas a Gentilibus acciperent, eaſque ritu paſſim recepto colere conſentaneum exiſtimarent. Permiſit etiam Deus, ut Iſraelitæ neomenias, & ritus pleroſque veteres iis ab antiquo conjunctos obſervarent; ea tamen lege & conditione, ut ſuperſtitionem in religionem permutarent, & omnia ad cultum Dei (non Lunæ) dirigerentur. SECT. VII.

SECT. VII.

Firmatur aſſertio Judæorum & Chriſtianorum teſtimoniis.

QUANQUAM ſententiam meam argumentis jam adductis haud perfunctorie probaſſe videar; ne forte lector adhuc dubius hæreat, tria Judæorum, quatuor etiam Chriſtianorum, ſubjungam teſtimonia, ſententiæ meæ & argumentis allatis ponderis & lucis haud parum allatura. Probatur teſtimoniis,

A teſtibus Judaicis ordiri libet, quos proculdubio mera veritatis evidentia noſtros fecit. Judæorum:

INTER eos, *Maimonides* inprimis partibus noſtris impenſe favet, *Mor. Neb.* lib. 3. c. 46. ubi, hac quæſtione propoſita, *cur hircus in menſium initiis offerendus, dicatur* Chattath ladonai, *ſacrificium pro peccato* DOMINO, *quod de hircis feſtorum principalium non dicitur, neque etiam de hircis feſtorum reliquorum?* hæc habet, ſententiæ noſtræ maxime conſentanea: *ne quis cogitaret de hirco neomeniæ, quaſi Lunæ eſſet ſacrificium, ſicut Ægyptii facere ſolebant, ſacrificantes Lunæ in ſingulis neomeniis; idcirco diſerte dicitur de ejuſmodi ſacrificio,* ſacrificium pro peccato DOMINO, *non vero Lunæ. De hircis autem feſtorum principalium nequaquam hoc timendum fuit: quia dies illi non erant Lunæ conſecrati, nec ſigno aliquo naturali diſtinguebantur, ſed ex inſtituto legis obſervati: Neomeniæ vero non erant ex impoſitione legis, & conſueverant Gentes in illis Lunæ ſacrificium offerre, ſicut ſacrificabant Soli in ipſius ortu. Hac de cauſa ergo novo loquendi genere uſa eſt lex de iſto hirco, & dixit de eo* HOLOCAUSTUM DOMINO; *ad auferendum cogitationes iſtas ex cordibus hominum inveterata & exitiali iſta lue laborantium.* Hæc aperte probant, *Maimonidem* exiſtimaſſe, ethnicos novilunia priores obſervaſſe, Deum ſolennitates illas non diſerte præcepiſſe, & Iſraelitas, occaſione a gentium moribus arrepta, novilunia celebraſſe, & hircum in iis obtuliſſe. Maimonidis:

MAIMONIDIS veſtigiis inſiſtit *R. Bechai:* nam ille, de hirco novilunii [a] loquens, *dicitur*, inquit על דרך השכל לחטאת לה' ולא ללבנה ובא שעיר זה לעקור אמונת עובדי הלבנה כי ה'ה מנהג האומות בימים קדמונים להקדיב קרבנות ללבנה בכל ראשי חדשים וגו' *per modum intelligentiæ* [i. e. myſticum] *hircus ille ſacrificium expiatorium Domino, & non Lunæ. Offerebatur enim hic hircus ad extirpandam fidem colentium Lunam. Mos enim invaluit inter gentes diebus antiquis, ut offerrent ſacrificia Lunæ in ſingulis novilumiis: idcirco neceſſe erat, ut Scriptura expreſſe diceret* DOMINO, i. e. *Domino, & non Lunæ: ne exiſtimaret aliquis nos ſacrificare Lunæ, & facere ſecundum opera Gentilium. Non enim reperimus, in hircis feſtorum reliquorum, quod mentio fiat in iis omnino* חטאת לה' ſacrificii Domino, *ſed* חטאת ſacrificia *ſimpliciter. Quod autem in hoc hirco mentio fiat* Domini *cum offertur, hoc erat ut paulatim imminueretur cultus Lunæ, & ut amoveretur hæc opinio de corde omnis dubitantis.* R. Bechai:

SENTENTIÆ noſtræ momenti nonnihil afferunt etiam *Eliæ* illius *Karaitæ* verba, quæ apud [b] *Seldenum* legimus: לא מצאנו בכתוב שיסגיל זאת המצוה בארץ ישראל וגו' *Nullibi reperimus in Scriptura præceptum hoc* [De ſanctificandis neomeniis] *peculiare fuiſſe terræ Iſraeliticæ: ſed vero manavit a ſeculis vetuſtiſſimis, adeoque a tempore Noachi & Abrahæ patris noſtri (quibus pax) mos ille ſanctificandi Lunam quocunque locorum.* Ubi *Karaita* ille ſe cauſæ noſtræ fautorem præſtat, cum morem illum, *ubique locorum* Neomenias obſervandi, ab Abrahami, forſan & Noachi, temporibus, emanaſſe dicit: at Neomenias ubique ſanctificari poſſe dicens, a Scripturis, earum ritus ad Templum [c] reſtringentibus, abiiſſe videatur.

a *Comment.* in *Paraſ.* בנחם fol. 184. col. 4. b Lib. de *Ann. civil. Jud.* c. 10. c 2 *Paral* 2. 4.

CAP. II. Christianorum.

PROXIMO: teſtes aliquot Chriſtianos ad aſſertionis meæ fidem firmandam advocabo.

HORUM primus, *Thomas Aquinas* de Novilunii ſolennitate loquens, [a] ſic mecum ſuffragatur. *Ideo celebrabatur hoc feſtum in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine; ad evitandum idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ ſacrificabant.*

MECUM etiam facit [b] *Johannes a Chokier*, Auctor haud obſcurus, in hunc ſenſum loquens; *quæritur, cur conceſſum fuerit a Deo Judæis, ut novæ Lunæ diem ſacrum colerent? Reſpondetur, ita genti peccatrici indultam fuiſſe aliquam cum Gentilibus affinitatem, qui Solem, Lunam, & Idola venerabantur, ad quæ mirum in modum proni erant Judæi.*

LOCUM tertium inter teſtes meos occupet *Martinus Schookius* ſic [c] mecum ſuffragium ferens: *ſecundum naturæ quaſi inſtinctum, omnes ferme Gentes, ſub menſis initium ſolenniora ſacra agitare ſolent, ipſis* [d] *Menſium nominibus, quæ ut plurimum ſacra quædam reſpiciunt, hoc indicantibus. Inde ipſe Deus menſis cujuſque initium genti ſuæ ſacrum eſſe voluit, eumque ſolennioribus ſacrificiis initiari.*

TESTIUM meorum agmen claudat *Henricus Urſinus*, qui ſic opinioni meæ teſtimonium perhibet: [e] *Gentilibus mos & lex erat, ut quotidie Solis ortus adorarent: ſic oriens quoque Luna adorata eſt, quoties a conjunctione primum apparebat. Nec alia de cauſa Neomenia in populo Dei inſtituta, ſanctumque ſanctorum verſus occidentem erectum eſt; niſi ut Iſraelitæ a ſiderum iſtorum inolito cultu idololatrico, ad Dei veri religionem abſtraherentur.*

AUDIVIMUS Judæos & Chriſtianos quos teſtes appellavi, non obſcure confitentes, Neomenias ethnicas antiquitate Judaicas multum ſuperare, & Neomeniarum Judaicarum originem ab ethnicis eſſe deducendam. Quamvis & aſſerant quidem, Deum non ea de cauſa Neomeniarum celebritatem permiſiſſe, tantum ut populo conſuetudinis priſcæ ſtudioſo quaſi morem gereret: ſed ut Iſraelitæ menſium initia, olim in Lunæ honorem culta, Deo conſecrarent, adeoque per cultus antiqui ſpeciem ad Dei veri cultum ſenſim ſuaviterque perducerentur. Neque ego is ſum, qui ſententiæ tam probabili piæque refragari velim.

CAP. II.

De Neomeniis annuis agitur, & oſtenditur, eas etiam a Gentibus originem habuiſſe.

DE Neomeniis Hebræorum menſtruis dixi hactenus, & earum originem mere ethnicam fuiſſe, iis argumentis, indiciis, & teſtimoniis probatum dedi, quæ cuivis, rem totam non ex præjudicio ſed ratione æſtimanti ſatisfaciant.

Quatuor argumentis:

ORDINIS ratio jam exigit, ut ad Neomenias quas dixi Speciales, in anni cujuſvis incuntis exordio celebratas, ſermonem convertam; & eas etiam a gentium antiquarum moribus originem duxiſſe probem. Nonnullis forte negotium ſupervacaneum mihi dediſſe videar: cum enim Gentium uſum Neomeniis menſtruis principium dediſſe conſtet, Lector conſultus, nullis licet argumentis aliis inductus, Neomenias etiam annuas ex eodem fonte fluxiſſe facile crediturus eſt. Ne tamen ulli provinciæ meæ parti defuiſſe videar, pauca ſubnectam argumenta quæ fidem faciant, Gentium antiquarum mores in cauſa fuiſſe, quod primus anni dies, apud Hebræos feſtus & ſacer haberetur.

HORUM primum ſic exprimo: Hebræi Gentium ritu in anni revertentis initiis, in luxum & lætitiam toti ſolvebantur, eaque, tubarum cantibus, epulis, choreis, & ludicris aliis quæ publica fert lætitia, celebrare ſolebant. Tam frequens & ſolennis erat tubarum cantus, quod anni novi Neomenia *feſti tubarum* nomine diſcerneretur. Neque tamen quilibet tubarum clangor aut cantus, Legis præſcripto, & illius Neomeniæ celebritati ſatisfecit: Lex enim tubarum genus quidem in ambiguo reliquit, ſed earum clangorem lætum, feſtivum, & triumphalem, diſerte poſtulavit. Nam primo die menſis Tiſri, qui anni caput erat, Iſraelitæ זכרון תרועה [f] *memoriale jubilationis*, triumphi, feſtæ vociferationis, habere tenebantur. Sic vocem reddo, auctoritate [g] Pſalmiſtæ fre-

a 1. 2. *Quæſt.* 102. *Art.* 14. b *Fac. tempor. Cent.* 2. c. 46. c *Diſquiſit.* circ. *Decalog.* §. 43.
d *V. Gol.* not. in *Alfragan.* pag. 17, 18, 20. e *Quæſt. Biblic.* Lib. 3. cap. 8. f *Levit.* 23. 24.
g *Pſal.* 27. 6.

tus,

tus, qui sacrificia, cum vociferatione seu jubilatione & gaudio allata, זבחי תרועה *sacrificia vociferationis* appellavit; & [a] Targumistæ, qui vocem hanc per יבבא reddidit, vocabulum, *triumphum, jubilationem, & strepitum festivum,* indicans. Neque tubarum, cantu solummodo & festivo jubilo, sed & mensa lautiore, novi anni principium excipiebant. Hac de re nullus ambigere potest, cum mensis primi Neomenia inter dies festos quibus cibo liberiori semper indulgebant, in [b] *Levitico* recensetur; cum etiam Judæi [c] hodierni, more proculdubio a Majoribus arcessito, in anni principio genialiter epulentur, & in summam lætitiam effundantur. Israelitæ vero incipientis anni Neomeniam tam festive & hilariter agere tenebantur, vel ut instituta divina populi modulo & indoli convenirent, qui mores illos in animis ferebant quibus a prima pueritia assueti fuerunt; vel ut Deus iisdem lætis festisque solennitatibus eos ad cultum suum alliceret, quibus olim Diabolus ad idola colenda sollicitavit. Veteres enim idololatras primos anni dies, tubis, fistulis, jocis, epulis, tripudiis, & munusculis ultra citroque missis, lætos & festivos reddidisse, Veterum testimoniis passim obviis extra dubium ponitur. Ex iis nonnulla videat Lector, si libitum sit, in [d] *Casauboni* & [e] *Montacutii* scriptis, a me itaque consulto prætermissa. Nec adhuc consuetudo illa perantiqua prorsus exolevit: referunt enim [f] *Maffæus,* [g] *Trigautius,* aliique, Sinas hodie, anni recurrentis initium (quod a Martii novilunio ducunt) tripudiis, canticis, lucernarum accensionibus, & variis ludorum epularumque formis, solenne facere.

CAP. II.

Mos etiam apud [h] Persas obtinet, ut diem anni ineuntis auspicio celebrando dicatum (qui נורוז *Neuruz,* νεημερία, *novus dies,* dicitur) epulis & omni pompa festiva prosequantur. Neque multum hinc abeunt quæ [i] *Paulus Venetus* de Tartarorum gente tradit, his verbis; *in die Kalendarum Februarii, qui initium est anni Tartarici, magnus Cham & omnes Tartari ubicunque sunt, maximum & solenne celebrant festum:* —— *& ut toto anno fortuna illis sit propitia, in anni initio albis induuntur; nam credunt vestem albam bonum habere fatum.* Cum itaque tam simile sit vero, Gentes exteras primum anni novi diem & Novilunium tam celebriter & festive coluisse; Lege curatum est, ut anni novi principium tubis & epulis exciperetur, & Neomeniarum feriæ, in Dei honorem institutæ, Gentium Neomeniis inferiores minime viderentur. Nisi hæc ratio scopum feriat, me nescire fateor, cur tam læto tubarum clangore, tam festivo strepitu, & adeo ingenti gaudii publici apparatu, in anni novi limine, personarent omnia. Probe novi, *Philonem, Rabbinos,* alios, vulgo dicere, quod Hebræi tubis ad Novilunia, incerta alias & ignota, vulgo [k] *significanda* uterentur. At ratio illa vix veri speciem præ se fert, cum tota Judæorum natio tubas Hierosolymis canentes audiendo non esset, & Lex lætum potius quam sonorum tubarum cantum postularet. Præterea, Novilunia multo citius & certius scripto vel methodo, quam tubarum clangore, in vulgus publicari poterant.

Secundo: Tubæ quibus in annui Novilunii solennitate clangebatur, arietinæ, id est, ex arietum cornibus confectæ, videntur. Judæorum enim Magistri eo ardore feruntur in hanc sententiam, quod nisi tubæ in primo anni Novilunio usurpatæ ex arietis cornu conflatæ sint, eas plane [l] profanas & illicitas esse decernant. Hic autem Cl. *Bochartus* se nobis adversum sistit: nam, [m] inquit ille, *de tuba vel buccina ex cornu arietino, apud veteres Græcos & Romanos nulla mentio. Neque vero id commodum esset, cum sit omnino solidum, neque cavum quidquam habeat in quo flatus recipiatur.* Et post pauca: *Arietis cornua pro tubis usurpata, neque in sacro textu legi, neque apud ullum interpretem.* Miror autem viro tam excellenti doctrina claro, istiusmodi verba excidere potuisse: [n] *Josephus* enim, Gideonis & militum suorum historiam recolens, ἐκόμιζον, inquit, πάντες—ἐν τῇ δεξιᾷ κερὼς κέρας· ἐχρῶντο ᾗ τότῳ ἀντὶ σάλπιγγος· *Ferebant omnes—in dextra manu cornu arietis, quo vice tubæ utebantur.* Et sacerdotes, cum urbem [o] Jericho circundarent, tubis שופרות יובלים dictis, utebantur; quas versio nostra Anglicana *trumpets of rams horns,* i. e, buccinas arietinas, interpretatur; suffragante *Chaldæo,* qui verba per שופרא דקרן דכרא *tubas e cornu arietino* factas explicat. Quamvis enim דכרא possit significare vel *masculos* vel *arietes, certum est longe melius hic arietes verti; quid enim hic intelligas per cornua masculorum?* In opinionis hujusce præjudicium non multum cedit, quod *Bochartus* objicit, quod scilicet *arietum cornua in imo quidem cava, in mucrone vero*

a *Levit.* 25 9. & *Ps.* 47. 5. b Cap. 23. 24. c *Buxtorf Synag. Jud.* c. 24. d *Not.* in *Capitolin.* p. 541. e *Orig. Eccles.* T. 1. P. 1. sect. 134, 135. f *Hist. Indic.* l. 6. p. 159. g De *reg. Chin.* c. 7. h *Seld. Ux. Heb.* l. 2. cap. 22. i De *regionib. Orient.* l. 2. c. 15. k Ιερομηνίαν, διὰ σάλπιγξιν ὑποσημαίνεσθαι· In *Decalog.* l *V. Ainsworth. not.* in *Lev.* 23. 24. m De *animal. sac.* l. 2. c. 43. col. 426. 20 n *Antiq.* lib. 5. cap. 6. p. 205. 30 o *Josh.* 6. 4.

CAP. II. *ſolida ſint*; nam ubi deſinit Natura, Ars incipere poteſt, & ita partes extremas perforare, ut cornua illa flatui recipiendo apta reddantur & idonea. Nihil itaque cauſæ video, cur in re iſtiuſmodi a ſententia apud Hebræos tam religioſe recepta diſcederemus.

NUGIS hiſce (ſic enim a nonnullis habebuntur) pauliſper immorari, operæ pretium exiſtimavi, quod viam ad ſolidiora muniant, & ad illuſtrandos Neomeniarum ritus & origines non parum conferant. Mihi enim nulla ratio occurrit, cur Hebræi tubis tantum arietinis in neomeniis uterentur; niſi quod majores eorum remotiſſimi tubis arietinis uſi fuiſſent, iiſque ſanctitatem quandam conciliaſſent. Nam (ut rem totam a principio repetam) veriſimile eſt, gentes Moſe vetuſtiores tubis arietinis ad primum Lunæ conſpectum cecinisſe; vel quod artium mechanicarum rudis Antiquitas concinniores aliquas ignoraret, vel quod hujuſmodi tubæ corniculantis Lunæ figuram aliquatenus exprimerent, adeoque maxime idoneæ quibus *Syderum reginæ bicorni* (uti Lunam appellat Poeta) honorem tribuerent, ab antiquis haberentur. Ethnicos enim buccinas in cultus ſui ritibus frequenter uſurpaſſe, teſtatur [a] *Plutarchus:* eos etiam buccinas, haud quaſvis, ſed Deorum quos colebant indoli convenientes, habuiſſe, fidem inducant ea [b] *Servii* verba; *cum Dii inferi inducantur, quare ſignum buccinæ datur? Solvitur, quod buccina ex——capræ fiat, & quod ſit proprie Ditis patris hoſtia.* Ubi legendum, inquit *Bochartus, ex cornu capræ*, cum nihil occurrat, quod lacunam illam tam commode ſupplere poteſt. Cum itaque Gentium antiquiorum ruditati & religioni conſentaneum ſit, ut eas arietum cornua in Noviluniis uſurpaſſe cenſeamus; Ratio ſuadet opinari, primos Hebræorum patres Neomeniarum ferias a gentibus antiquioribus accepiſſe, adeoque, Gentium earum ritu, cornuum arietinorum cantu Novilunia celebraſſe. Me huic rationi mentem eo libentius addixiſſe fateor, quod frigeant & langueant plane Rabbinorum rationes, qui ideo arietum cornua in Tubarum feſto & menſium initiis inflata ſentiunt, ut Iſaaci per arietem intervenientem liberati, vel muri Jerihcuntis ad eorum clangorem ruentis, memoriam renovarent.

TERTIO: nulla ratio paulo ſolidior aſſignari poteſt, cur Deus primam anni Neomeniam tot ſacrificiis, epulis, canticis, aliiſque lætitiæ ſummæ ſignis, celebrem eſſe voluerit, niſi ut profanis ethnicorum moribus, ſub anni redeuntis initium uſitatis, anſam præſcinderet, eoſque in religionem & ſolennitatem ſacratiſſimam permutaret. Rationes equidem apertæ ſunt & cuivis obviæ, cur Gentes primum anni diem religioſius & hilarius agerent: nam,

(1°.) INTER Gentiles, uſu perantiquo receptum erat αἰσιᾶσθαι τὰς [c] ἡμέρας, dies aliquos auſpicatos reddere, eoſque religione quadam ſpeciali obſervare. Illi itaque, primo anni diei duplicem ſanctitatis portionem tribuiſſe, & in eum dierum ſuorum ſolennium ritus & obſervationes omnes cumulaſſe, facile cenſeantur. Qui tot in anno dies, tanquam auſpicatos aut inauſpicatos, obſervarunt; credibile eſt eos, ſolo ſuperſtitionis ſuæ genio & uſu ductos, primum anni diem & Neomeniam, multa cum ſolennitate colere voluiſſe. Nihil vero ſimile habet, eos a Judæis eorumque legibus hanc religionem accepiſſe.

(2°.) PRIMUS anni dies hilariter actus fauſtum omen anni totius feliciter & feſtive tranſigendi apud ethnicos habebatur. Hoc docet *Balſamon* (alios jam taceo) ſic canonem *Brumalia* & *Calendas* prohibentem [d] explicans; *mos erat apud Romanos—primis Januarii menſis diebus feſtum celebrare: eo quod Luna tunc temporis renovaretur,* ᾗ [διὰ τὸ] νομίζειν μᾶ εὐθυμίας τὸν ὅλον διελθεῖν αὐτὸς ἐνιαυτὸν, ἐὰν ὦ τῇ καταρχῇ τύτῳ παιγνεύσωσι, & quod *exiſtimarent ſe læte ac jucunde totum annum tranſacturos, ſi in ejus principio feſtum agerent.*

(3°.) GENTES antiquiores credidiſſe videntur, Deos ſacra preceſque, prima anni Neomenia factas, animis æquioribus accepturos. Conjecturæ huic fundamentum præbent [e] *Luciani* illa, ἦν μὲ ἡ τῦ ἔτυς ἀρχὴ, μᾶλλον ᾗ ἡ ἀπὸ τῆς μεγάλης νεμηνίας τρίτη, ὦ ᾗ οἱ Ρωμαῖοι κατά πε ἀρχαῖον, εὔχονταί τε αὐτοὶ ὑπὲρ ἅπαντος τῦ ἔτυς εὐχάς τινας, ᾗ θύσι, ——ᾗ πεπιστεύκασι τὰς Θεὰς ὦ ἐκείνῃ μάλιστα τῇ ἡμέρᾳ χρηματίζειν τοῖς εὐχομένοις· i. e. *Erat quidem anni principium, imo vero tertia dies a Novilunio magno, quando Romani juxta veterum conſuetudinem, & preces quaſdam pro toto anno faciunt, & ſacrificia peragunt,* ——*& perſuaſi ſunt, quod eo potiſſimum die votis ac precibus Dii vacent, atque animum advertant.*

(4°.) VERISIMILE eſt, Gentes antiquiores primum anni diem menſemque Deo

a In *Iſid.* p. 364. F b In *Æneid.* 7. v. 519. c *Galat.* 4. 10. d *Concil.* 6. in *Trul. Can.* 61.
e In *Pſeudologiſt.* p. 890. B

alicui

alicui celebriori dedicaſſe, &, in ejus honorem & memoriam, diem illum ſacrum coluiſſe. Certe apud Romanos Calendæ Januariæ, eo quod Jano ſacræ, diebus aliis longe præferebantur. Quia *Kalendis Januariis novus eſt annus,—ut Jani illius recolant memoriam* Romani *Bifrontis*, illa *ſuperſtitione utuntur, quæ longe debet eſſe a ſervis Dei*; uti loquitur [a] S. *Ambroſius*, [1] de iis agens, qui, Gentium ritu, dies, menſes, & annos, obſervabant. CAP. III.

CUM itaque iſtiuſmodi mores & dogmata inter Græcos & Romanos obtinuerint, nil vetat credere, ea inter temporum multo antiquiorum idololatras invaluiſſe, eoſque, rationibus hiſce ſuperſtitioni ſuæ conſentaneis inductos, primum anni Novilunium δεισιδαιμονεστέρως obſervaſſe. In Deum autem & Hebræorum gentem peccaret maxime, qui vel Deum Neomeniæ primæ celebritatem præcepiſſe, vel Hebræos eam tam ſolennem habuiſſe, ob ullas e jam dictis rationibus, affirmaret. Ego itaque ne conjectura quidem percipere valeo, cur Deus hujuſmodi præceptum dederit, niſi ut primum ineuntis anni diem, olim ſacris idololatricis & Lunæ cultui dicatum, ritibuſque profanis & ſacrilegis nefaſtum, quaſi expiaret, & antiqua dici illius ſacra & ſolennia (qua licuit) in cultum ſuum tranſportaret. Ut ſenſum meum paulo clarius explicem, hic opportune ſe offert [b] *Baronii* obſervatio; *qui in hunc mundum—venit, ut diſſolvat opera Diaboli, ipſas Kal. Januarias præ cæteris anni diebus Gentilium* ſuperſtitione fœdatas, *fuſo* in Circumciſione *ſanguine conſecravit*. Sic & Moſes primos anni dies, olim [c] Jano vel Dæmoni alicui cognato deditos, & Gentium ritibus impiis & impuris contaminatos, Jehovæ conſecravit, & annum ſolennibus quidem ſacris, ſed in Dei honorem de cætero peragendis, auſpicari juſſit.

QUARTO: ſi quid fidei præſtandum ſit *Muhammedi Ben Iſaac*, Scriptori Arabico qui Zabiorum veterum ritus ſtudioſius indagavit; ſolebant illi in exordio anni ferias agere, precibus etiam ſolennibus & ſacrificiis Deos ſuos, *Beltham* cumprimis [i. e. Venerem aut Lunam] colere. Auctoris verba, de Arabicis [d] expreſſa, ſic ſe habent; *initium anni faciunt a menſe Niſan, cujus primum, ſecundum, & tertium diem feriantur, ſupplicantes Deæ ſuæ* Belthæ. *Sua etiam adeunt delubra, ſacrificia ſacrificantes, & animalia viva comburentes.* Cum itaque veteres idololatræ annum feriis, precibus, & ſacrificiis, auſpicari ſolerent, forſan ut anno ſequente Deam ſuam ſibi & incœptis ſuis propitiam & benignam redderent; pronum eſt opinari, Deum ritibus iiſdem in anni principio coli voluiſſe, ut Iſraelitas ejus a Gentium inſtitutis avocaret; & ut illi ritibus hiſce teſtatum facerent, ſe Deum boni omnis fontem agnoſcere, illius ſolummodo favorem ambire, & *Belthæ* vel Lunæ cultum penitus abdicare. Nam eadem videtur *Beltha*, quam [2] *Philo Byblius* Βααλπόδα, h. e. בעלת שמים *Dominam cæli*, vocat.

CAP. III.

Refelluntur adverſæ partis advocati.

NE ſententiam tot argumentis & teſtimoniis ratam Objectionum nonnullarum cauſa rejiciat quiſpiam, vel (quod proxime abeſt) fide vacillante amplexetur; neceſſe habeo, adverſantium Objectiones ad ſtateram vocare, & earum momenta diligenter explorare.

EARUM autem prima ſic ſe habet: probabile videtur, Deum neomeniarum ferias indixiſſe, ut inde populus in memoriam lucis ab ipſo creatæ ſæpiſſime rediret, & in iis Evangelii myſteria quædam adumbraret. Huic opinioni aſſenſum ſecurum præbent Typorum interpretes plerique omnes, quorum loco ſic unum [e] *Zepperum* loquentem audiamus: *fuerunt inſtitutæ* Neomeniæ *in memoriam lucis creatæ a Deo, vero cæli, ſolis, lunæ, & ſtellarum auctore, motus item & revolutionis corporum cæleſtium, operationiſque & influentiarum illorum in hæc elementaria corpora, & viciſſitudinis temporum gubernatore: utque huic conditori & gubernatori pro lucis creatæ beneficio gratias in Neomeniis agerent, & ipſi ſe ſubjicerent. Fuit* etiam *Neomeniarum ſolennitas typus reparationis vel renovationis animarum in-*

a In *Epiſt.* ad *Gal.* 4. 10. b *Annal.* ad *An. Chriſt.* 1. T. 1. Col. 65. C c——*Jano etiam celebri de menſe litatur—Auſpiciis, epuliſque ſacris,*——Prudent. d *Interpret. Hottinger. Hiſt. Orient.* p. 177. e *Leg. Moſaic. explan.* l 4. c. 9. p. 333.

1 Commentarios in Epiſtolas *S. Pauli*, non *Ambroſii* eſſe ſed *Hilarii Diaconi*, ſatis colligi videtur ex ſtylo, qui ab *Ambroſiano* plurimum abhorret, & dogmatis, quæ a vero *Ambroſio* diverſa ſunt. Vid. plura apud *Admonit. Monach. Benedict.* in *Commentarios*.

2 Vid. *Euſeb. Præp. Evang.* L. 1. p. 38. D

CAP. III. *ternæ per irradiationem atque illuminationem S. S. cæleſtem, qua ex tenebris in lucem extrahuntur electi.* Eandem & alii cantilenam cantant, &, quo gratior accedat credulorum auribus, ipſum Apoſtolum in chorum ducunt, illius [a] verba huic opinioni plane conſona exiſtimantes: *ne quis vos damnet ob cibum, vel potum, aut reſpectu feſti, vel noviluniі, vel ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum, at corpus* eſt *Chriſti.*

RESPONDEO: Deum ſub rituum nonnullorum involucro rerum ſacrarum notiones occultaſſe, non facile diffitendum arbitror. Deum autem ritus legis omnes, aut eo præcipue conſilio ſtatuiſſe, ut hebeti popello rerum cœleſtium umbras & typos exhiberet, nullo adhuc argumento ſatis ſolido probatum vidi. Et ſane mihi ſæpe mirari contigit, tot auctores, cauſa tam levi motos, inſtitutis pleriſque Moſaicis ſenſus myſticos tam fidenter (ne dicam audacter) affigere potuiſſe. Neomenias quod attinet, eas, *in lucis externæ memoriam*, aut internæ ſignum, a Deo ſancitas fuiſſe, fidem apud me nullam obtinere poteſt. Si enim ea ſola ratione Neomenias obſervari voluiſſet, pleniluniа potius, aut Solis primo vere redeuntis tempora, religioſa aliqua ſolennitate celebria reddidiſſet. Neque cauſa noſtra vacillaret, ſi Neomenias hujus aut alterius rei cœleſtis σκιαγραφίαν tenеris Hebræorum oculis exhibuiſſe concederemus: nam certum eſt, Sabbata, & feſta alia, de quibus Apoſtolus loco citato loquitur, rerum cœleſtium umbras aut imagines fuiſſe; inſtitutionem tamen & originem ſuam mori ſeculi, vel gentis Iſraeliticæ modulo & ingenio, debuiſſe. Sed alio in loco hæc Apoſtoli verba fuſe declarantur, quo lectorem amandari velim.

Obj. 2. SECUNDO: dicet forte non-nemo, minime probabile videri, Gentilium neomenias Judaicis originem aut occaſionem præbuiſſe, quod eorum neomeniæ nomine ſolo cum Judaicis convenirent. Conſtat enim e Gentilibus paucos admodum, Judæorum ritu, a novæ Lunæ initio menſes ſuos auſpicatos fuiſſe, nec adeo multos primum novæ Lunæ diem cæteris celebriorem aut ſanctiorem habuiſſe. Ægyptios quod attinet, eos in menſium aut temporum calculo, nullam novilunii rationem habuiſſe, uno pene ore affirmant veteres; eos etiam in pleniluniis ſacra pleraque ſolenniora peregiſſe, nos credere jubet auctor ille vetus libri *de cultu Ægyptiorum*, cujus teſtimonium ſtatim producemus.

AT imbecilliora ſunt iſta, quam ut iis a ſententia noſtra dimoveamur: nam,

(1°.) GENTES antiquiores, a primo Lunæ poſt coitum conſpectæ tempore, menſes ſuos auſpicari ſolitas, non eſt quod dubitemus. De Græcis antiquis loquens [b] *Geminus*, fidei probatæ ſcriptor, teſtatur eos ἀπὸ τῆς τῆς σελήνης φωτισμῆς, *ab apparentiis Lunaribus* menſium ſuorum dies numeraſſe. Idem etiam ex *Herodoto*, *Plutarcho*, *Solino*, *Cenſorino*, aliis, tam luculenter oſtendit [c] *Petavius*; quod imprudentis eſſet, in hac dicendi ſegete, poſt operarium tam peritum ſedulumque laborare. Apud Romanos etiam, nondum literatura politos, *menſes Luna ducebat*, [d] *primaque primus menſis dies habebatur*; quamvis poſtea menſes, ex anni Juliani correctione, ad curſum Solis exigerentur. Hoc e modo citatis *Macrobii* verbis eliciamus: *Romulus, cum ingenio acri quidem ſed agreſti,—initium cujuſque menſis ex illo ſumebat die, quo Lunam novam contigiſſet videri.* Neque veriſimile eſt, Ægyptios a more illo populari & antiquo receſſiſſe, niſi poſt ſera nepotum tempora, cum rei Aſtronomicæ peritiam, ultra majorum ſuorum ruditatem, attigiſſent. Sane apud Hebræos antiquiores, initium menſis & Lunæ ab eodem momento ducebatur. Mori huic teſtimonium haud obſcurum eſt, nomen menſi a nova Luna inditum: nam menſis חודש dicitur, qua voce *novitas* aut *renovatio* denotatur, ideoque ad [e] novilunium ſignificandum adhibetur: & quod *Geneſ.* 8. 5. dicitur באחד לחדש *in die primo menſis*, id Syrus per בחד בירחא *in primo Lunæ* exprimit. Cum itaque Hebræi veteres a Lunæ novæ apparitione menſis exordium duxerint, idem & gentes a literatura magis alienas feciſſe non facile dubitandum eſt.

(2°.) NON minus extra dubium eſt, ſuperſtitioſa mundi ſecula primum Lunæ reſtauratæ aſpectum feſtiva & religioſa ſolennitate excepiſſe. Veteres Arabas, Græcos, Romanos, alios, id moris habuiſſe, ſatis e ſuperius adductis eluceſcit. Hiſce Sinas adjiciamus, quibus *omnes neomenias feſtivas eſſe, in eiſque exercitum recenſeri & luſtrari*, e fide Monachorum Auguſtinianorum inter eos commorantium refert [f] *Scaliger*. His omnibus fidem eo tutius adhibeamus, quod Turcæ hodierni (more proculdubio ab Arabibus arceſſito) ad primam Lunæ φάσιν, *Allah cobar, Deus magnus, vociferentur.* Ut ab-

a *Coloſ.* 2. 16. 17. b De *Element. Aſtron.* c. 6. p. 32. C c De *Doctr. temp.* P 1. lib. 1. cap. 4. 5. 6. & *Diſſert.* ad *Auctar. oper.* de *doctrin. temp.* l. 4. c. 7. d *Adv. Turnеb. Adverſ.* l. 24. c. 45. e *Numer.* 29. 6. *Amoſ.* 8. 5. f Lib. de *Emend. temp.* p. 118.

ſolvam

solvam brevi: fidei maxime consentaneum est, antiquos Lunæ cultores primam luminaris illius apparitionem hilari & religiosa solennitate recipere, & Neomeniarum tempora [utpote præ cæteris insignia & notatu facilia] separare voluisse, ut in iis ad cultus sui munia obeunda convenirent. CAP. III.

TERTIO: ad sententiæ nostræ fidem minuendam dici potest, ethnicos non minus Hebræorum Neomenias, quam Sabbatum & Circumcisionem, odio & ludibrio habuisse. Refert enim *Josippus*, Antiochum, devictis Judæis, שבת וחודש וברית מילה *Sabbatum, Neomeniam, & Fœdus circumcisionis*, pari interdicto sustulisse. Rationi vero dissonum est, ethnicos Hebræorum Neomenias eodem loco quo ipsum Sabbatum & Circumcisionem habere voluisse, si originis ethnicæ fuissent, & eodem pene ritu & tempore, quo Neomeniæ Gentilium celebratæ. Obj. 3.

HUIC Objectioni non difficulter occurritur: quamvis enim Judæorum Neomeniæ, *materialiter* spectatæ, cum Gentilium feriis in mensis exordio cultis convenirent; *formaliter* tamen plurimum discreparunt. Nam Judæi in Neomeniis suis holocausta Jehovæ obtulerunt, Templum Jehovæ adierunt, Jehovam cantico & jubilatione celebrarunt, Hœdum (olim Lunæ sacrum) Deo immolarunt, & forsan in Neomeniis [a] σάλπιγξας tantum ἱερὰς, i. e. Jehovæ sacratas, usurparunt; &, ut summatim loquar, in Neomeniis ita se parabant, ut cuivis constaret, se Lunam negligere potius quam venerari. Id itaque gentes urebat maxime, quod Judæi Deam suam in ipsis Neomeniis contemptui habuerint, & ita se gesserint, ut non minus Neomenia quam Sabbato & Circumcisione, ab ipsis distincti manerent & separati.

QUARTO: hoc etiam nobis opponi potest, quod e Veterum scriptis constet Gentium Neomenias, anni præsertim initio celebratas, adeo impuras fuisse & nefandis ritibus contaminatas, quod parum absit ab impietate, credere, Deum Gentium Neomenias tolerare, & in dierum sibi sacrorum ordinem admittere voluisse. Certe Gentilium ludicra, impia, & profana, per Calendarum (i. e. Neomeniarum) solennitates agitata, Patribus antiquis tam invisa fuere, quod sæpe & vehementer in Calendas, Januarii præsertim, invehantur; & Patribus *Concilii* in *Trullo* longe consultius visum sit, eas abrogare prorsus, quam nefandas impietates iis intime conjunctas tolerare. Ideoque satius est opinari, Gentium Neomenias a Judaicis antiquitus emanasse, & temporis lapsu a puritate primæva degenerasse. Obj. 4.

HUIC argumento triplici responso, ni fallor, abunde satisfiat.

(1°.) DEUS Gentium Neomenias in idolorum honorem observatas, & ritibus ethnicis impuras, invenit quidem, eas autem repurgavit, & ad usum religiosum accommodavit. Nam festorum eorum πεμνεῖα, pleraque, convivia, sacrificia, conventus, jubilationes, festivos strepitus, alia, permisit Deus; ea tamen conditione, ut Israelitæ intra modestiæ, virtutis, & pietatis, limites se continerent, nec ritibus illis tanquam idololatriæ & libidinis indiciis aut irritamentis, ad morem Gentilium, uterentur.

(2°.) ISRAELITÆ Neomeniarum feriis, supra cætera superstitionis ethnicæ solennia, fervide & pertinaciter adhæsisse videantur. Ad conjecturam illam firmandam non parum valent Dei per [b] Prophetam verba: *annon vides quid isti faciunt in civitatibus Judæ, etiam in plateis Hierosolymæ? filii colligunt ligna, eorumque patres accendunt ignem, & fœminæ subigunt massam, ad faciendum* כונים *placentas Reginæ cœli.* E variis hujus loci circumstantiis inferre licet, idololatras illos Israeliticos ritus aliquos in Lunæ recentis honorem, ritu Gentili peregisse. Nam idololatræ illi כונם obtulerunt, i. e. placentas arte & cura non vulgari [c] paratas; quas itaque *S. Chrysostomus* πόπανα, *Olympiodorus* πέμματα *cupedias*, fuisse sentit. Ethnici etiam in Neomeniarum sacris *cupedias*, placentas aut panes e melle triticique purioris simila confectas, (si [d] *Herodoto* & [e] *Luciano* credamus) obtulerunt. Cum etiam in civitatis plateis focos accenderent Israelitæ, hoc etiam e moris ethnici in Noviluniis usitati studio feciisse videntur: Ethnicos enim cum Neomenias agerent, in plateis ante domos suas, πυρκαϊὰς, festos aut lustrales ignes, accendere solitos, e [f] *Canone* supra laudato cognoscatur: Israelitas autem ligna eo

a V. LXX in *Josh.* 6. 8. b *Jerem.* 7. 17, 18. c Voce forsan a כון derivata, quæ *parare* & *perfecte curare* denotat. d Τὰ δ' ἐπιμηνια, μελιτόεσσά ἐστι l. 8. c. 41. e Αρτοι μῆτοι ἦσαν σηρῶιοι, ὑ φαῦλοι, ἢ ἄλλοι νομηνιοι, ὑπερήμεροι τῆς ἑορτῆς· *Lexiphan.* pag. 527. B f *Can.* 65. *Concil.* in *Trul.*

CAP. III. fine collegiſſe, mihi facile perſuadeo, quod ligna paucula ad placentas tantum coquendas colligere, laboris haud multi foret, nec operoſum illud filiorum ſimul & patrum miniſterium poſtulavit. Inde vero Judæos moris hujuſce ſtudio pertinaci ductos fuiſſe diſcimus, quod palam profeſſi ſint, ſe ritu jam dicto [a] *Cæli Reginam*, Lunam nempe; vel invito Propheta, colere ſtatuiſſe. Pateat etiam ingentem illum ardorem quo homines in hæc feſta menſtrua ferebantur, temporis decurſu minime refrixiſſe, quod cum plurimis pædagogiæ Moſaicæ rudimentis valedixiſſent, patulas aures præberent [b] Pſeudoapoſtolis illis qui τὰς ἑορτὰς καὶ νεμηνίας, ex more Majorum obſervandas prædicarent, eaſque ad *Concilii* uſque *Trullani* tempora retinerent. Neque hoc mirum cenſeri poſſit, cum ſolennitatis hujuſce menſtruæ veſtigia in Arabum & Turcarum ritibus (quod antea monui) vel in diem præſentem deprehendi poſſint. Cum itaque Neomenias obſervandi conſuetudo in Hebræorum & gentium aliarum animis tam altas radices egiſſet, non eſt difficile creditu, Deum eas emendare potius quam e veſtigio prohibere voluiſſe; cum præſertim Hebræi gens eſſent immoderati & effrænis ingenii, a moribus inolitis haud facile depellendi.

(3°.) VERI tantum ſpeciem habet, antiquiores Eccleſiæ patres Neomeniarum feſtivitates inhibuiſſe. Nam patres illi (ut tempori ſervirent, & Chriſtianos recens a Gentiliſmo converſos demulcerent) Gentilium Neomenias, ad uſum tamen ſacratiorem tranſlatas, diu retinuerunt. Primævis enim Chriſtianis, in cujuſque menſis initio, ſacra ſolenniora fuiſſe, nos docet *Balſamon*, ad concilii jam memorati Canonem, ubi hæc occurrunt, ἡ μὲν τῆς νεμηνίας ἑορτὴ προαμνημονεύτων χρόνων ἐκόλασε, καὶ ἀντὶ ταύτης, Θεῷ χάριτι, ἱλαστήριοι εὐχαὶ πρὸς Θεὸν, καὶ ἁγιασμοὶ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ γίνονται καθ' ἑκάστω ἀρχομηνίαν· i. e. *Novilunii quidem feſtum ante annos omnem memoriam ſuperantes ceſſavit, & ejus loco, per Dei gratiam, ad Deum placandum preces & ſanctificationes in Eccleſia a fideli populo fiunt, in uniuſcujuſque menſis principio.* Tum quoque Chriſtianos eleemoſynas largiores erogare ſolitos, e [c] *Tertulliani* verbis intelligitur. *Modicam ſtipem unuſquiſque menſtrua die, vel cum velit, & ſi modo velit, & ſi modo poſſit, apponit: nam nemo compellitur*, &c. Atque hac in re (quod in tranſitu moneo) Gentilium morem in charitatis exemplum & argumentum traxiſſe putentur. Eos enim in Noviluniis ſtipem egenis porrexiſſe, nos ignorare non ſinit *Herodotus* ([d] ſupra citatus) in *Homeri* vita. Sic ſe geſſerunt Eccleſiæ Patres, in rei Chriſtianæ initiis, ut ethnicis nuper converſis nonnihil velificarentur: quanquam poſtea ſolennitates haſce menſtruas e medio tulerunt, multorum annorum experientia docti, impuros Ethniciſmi ritus & mores a feſtis illis arte nulla ſeparari potuiſſe.

Obj. 5. QUINTO: contra ſententiam meam nonnulli forſan & hoc argumento pugnaturi ſunt: Novilunia cum Sabbatis & feſtis ſolennioribus tam frequenter conjuncta reperiamus, eaque Judæi tam [e] religioſa ſolennitate coluerunt; ut multo ſimilius ſit vero, Neomenias ad Patriarchas potius quam ethnicos tanquam feſtivitatum earum auctores, eſſe referendas. Procul a fide videtur, feſtum tam ſancte, tam ſolenniter agi ſolitum, originem ejus gentium Neomeniæ (quam *S. Chryſoſtomus* ἑορτὴν διαβολικὴν appellat) debere potuiſſe.

UT vim hujus argumenti frangam, hæc duo dicenda cenſeo:

(1°.) PROBABILITATE non caret, Patriarchas, [Abrahamum, Jacobum, alios] novilunia precibus, ſacrificiis, conventibus ſacris, & hujuſmodi pietatis officiis dedicare ſolitos. Cum enim Deus legem de Sabbato colendo nondum tradidiſſet, & homines ætate illa rudiori tempora tantum juxta Lunæ curſum metiri didiciſſent; non eſt ineptum opinari, veros Dei cultores in Noviluniis (utpote temporibus inſignibus) ad verbum Dei audiendum conventus habuiſſe, munia ſacra publice peregiſſe, morem etiam illum ad poſteros eorum propagaſſe. Hanc conjecturam promovet locus ille, 2 Reg. 4. 23. *Cur tu vadis ad eum*, prophetam, *hodie? non enim novilunium eſt aut Sabbatum:* ex his enim proclive eſt inferre, Judæos antiquiores, in noviluniis, ad viros propheticos, verbi divini audiendi gratia, ſe conferre ſolitos. Unde vero mos hic enatus fuerit, non eſt in promptu dicere (cum in lege nil tale præceptum extet) niſi Judæos uſum illum a Patribus antiquis, perpetua traditione propagatum, accepiſſe cenſeamus.

a *Jerem.* 44. 16, 17. b *V. Coloſ.* 2. 16. & *Theophylac.* in *Ep.* ad *Gal.* 4. 10. c In *Apologet.* cap. 39.
d Cap. 1. §. 1. e 2 *Reg.* 4. 23. *Ezec.* 46. 3.

Sed

Sed hunc morem in dubio relinquam, cum nihil de eo perſpectum aut explora- CAP.
tum habeam. III.

(2°.) FIDENS aſſero, Neomeniarum ſolennitates, non a Patriarchis, ſed a gentibus [forſan Ægyptiis] ad Iſraelitas, proxime ſaltem & immediate deveniſſe Nam Iſraelitæ proculdubio, in lateribus conficiendis occupati, & a majoribus ſuis tot ſeculorum intervallo ſeparati, rituum Patriarchalium memoriam amiſere, vel eos præ moribus Ægypti contemptui habuere. Non eſt quod miremur, Neomeniarum ferias ethnica licet origine prognatas, & profanis ethniciſmi ritibus pollutas, tam ſacras tandem & religioſe feſtivas evaſiſſe, quod cum ipſis Sabbatis & feſtis ſanctiſſimis quandoque numerentur; cum Deo viſum eſſet,, iis adhærentes ethniciſmi fæces abſtergere, & ritus in Neomeniis obſervandos inſtituere.

SEXTO: hoc etiam in adverſum dici poteſt, quod ſi Deus in Novilunio tot feſta celebrari juſſit, ut Iſraelitas a Lunæ cultu, & ritibus impuris in quavis ethnicorum Neomenia frequentibus, eos avocaret; conſentaneum eſt opinari, Deum ſolennitates aliquas Plenilunio proprias inſtituere voluiſſe. Quærit autem [a] Sanctius, *cur in plenilunio nulla ſit apud Hebræos ſolennitas, cum dies ille, quoad rerum mutationes, notari ſoleat, addatque cælo non parum venuſtatis*; cum etiam Gentes in plenilunio ſacra Lunæ facerent, & ferias agerent? Obj. 6.

UT huic argumento ſatisfiat, hæc tria reponenda cenſui: primo, id moris habebant exteræ gentes [Ægyptii, Græci, Romani, Celtiberi, aliique] quod feſta & ſacra quædam agerent, cum Luna faciem integre luminoſam oſtenderet. Morem illum apud Ægyptios obtinuiſſe, non eſt quod dubitemus, nam [b] *Herodotus* eos ſuem Lunæ in hunc modum immolaſſe perhibet: *immolata ſue, extremam ejus caudam, & lienem, & omentum*, &c. *igni mandant*, τὰ δὲ ἄλλα κρέα σιτέονται ἐν τῇ πανσελήνῳ, ἐν τῇ δὲ τὰ ἱερὰ θύωσι· ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρῃ οὐκ ἂν ἔτι γθυσαίατο· *reliqua carne plenilunii die veſcuntur quo ſacra faciunt: alio die non amplius guſtarent.* Eos etiam pompam Iſiacam in plenilunio peregiſſe, ex [c] *Apuleio* diſcimus, qui illius hiſtoriam narraturus ſic auſpicatur. *Circa primam ferme noctis vigiliam experrectus pavore ſubito, video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus*, &c. *Herodoto* & *Apuleio* conſonus eſt [d] *R. Abraham Seba*, qui, in veteri libro *de cultu Ægyptiorum*, ſe legiſſe refert, quod *menſes ſuos appellarent juxta nomina idolorum ſuorum*, וחדש להם ועבודתו הוה בהיות הלבנה בשלמות אורה ותקפה *& eorum menſis & ejus cultus eſſet, cum Luna eſſet in perfectione luminis & roboris ſui.* Nec Ægyptii tantum, ſed & Græci plerique, [e] plenilunii æque ac Novilunii dies ſolenniter obſervabant, & in iis Numinibus propitiandis operam dabant. Romanorum etiam Idus Jovis feriis & ſacris agendis dicatas fuiſſe, & eo tempore Lunam *ſpeciem plenam* demonſtraſſe, teſtatur [f] *Macrobius*. Refert & [g] *Strabo*, Celtiberos ἀνωνύμῳ τινὶ Θεῷ ταῖς πανσελήνοις [θύειν] *Deum quendam innominatum in plenilunii* ſacrificio *venerari ſolitos.*

(2°.) FALLIT obſervatio *Sanctii*, cum certum ſit, Hebræos feſta ſua celebriora, in menſe medio, id eſt, plenilunio, celebraſſe. Nam Paſcha [h] decima quarta die primi menſis agebatur, cum Luna plena lampade ſplendere ſolet. Hinc illa [i] *Philonis* de primo menſe loquentis verba: τῷ δὴ μηνὶ τούτῳ, ἐν τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν, μέλλοντος τὸν σεληνιακὸν κύκλον γίνεσθαι πλησφάους, &c. *In hoc autem menſe, die decima quarta, ſub tempus ipſum quo orbem ſuum lumine complere ſolet Luna, celebratur migrationis publica feſtivitas, quam Chaldaice paſcha vocant.* Et alibi, Paſchatis mentionem faciens, τῆς δ' ἑορτῆς, [k] inquit, διχόμηνος ἄρχει ἡ πεντεκαιδεκάτη, καθ' ἣν σελήνη πλησφαὴς γίνεται· *Hujus autem feſti dies decima quinta menſis media eſt, qua Luna plenum orbem colligit.* Die etiam decima quinta, Tabernaculorum feſtum, e præſcripto [l] Legis, agendum erat. Sed & Feſtum Pentecoſtes tam prope aberat a Plenilunio, quod (referente [1] *Seldeno*) Judæi qui Scripturarii audiunt, illud in decimum quartum menſis rejiciant, forte quod non niſi ſub Plenilunium abſolveretur. Veriſimile eſt autem, Deum ideo feſta celebriora temporibus illis adſtringi voluiſſe, ut Iſraelitas tunc ita detineret occupatos, ut ritibus in Lunæ honorem peragi ſolitis vacare non poſſent. Ad hanc conjecturam firmandam

a *Comment.* in *Iſai.* pag. 20. B b In *Euterp* cap. 47. c *Aſin. aur.* lib. 11. p. 355. d *Comment.* in *Paraſ.* בא אל כרעה e V. *Pindar.* in *Olymp. Od.* 3. & *Eurip.* in *Troad. Act.* 4. f *Saturn.* lib. 1. c. 15. g *Geogr.* lib. 3. p. 249. A h *Levit.* 23. 5. i Lib. 3. de *Vit. Moſ.* p. 686. D k Lib. de *ſeptem. & feſt.* p. 1191. B l *Levit.* 23. 34.

1 Vid. De *Anno Civil.* cap. 7.

CAP. III. fine collegisse, mihi facile persuadeo, quod ligna paucula ad placentas tantum coquendas colligere, laboris haud multi foret, nec operosum illud filiorum simul & patrum ministerium postulavit. Inde vero Judæos moris hujusce studio pertinaci ductos fuisse discimus, quod palam professi sint, se ritu jam dicto [a] *Cœli Reginam*, Lunam nempe; vel invito Propheta, colere statuisse. Pateat etiam ingentem illum ardorem quo homines in hæc festa menstrua ferebantur, temporis decursu minime refrixisse, quod cum plurimis pædagogiæ Mosaicæ rudimentis valedixissent, patulas aures præberent [b] Pseudoapostolis illis qui τὰς ἑορτὰς καὶ νεμηνίας, ex more Majorum observandas prædicarent, easque ad *Concilii* usque *Trullani* tempora retinerent. Neque hoc mirum censeri possit, cum solennitatis hujusce menstruæ vestigia in Arabum & Turcarum ritibus (quod antea monui) vel in diem præsentem deprehendi possint. Cum itaque Neomenias observandi consuetudo in Hebræorum & gentium aliarum animis tam altas radices egisset, non est difficile creditu, Deum eas emendare potius quam e vestigio prohibere voluisse; cum præsertim Hebræi gens essent immoderati & effrænis ingenii, a moribus inolitis haud facile depellendi.

(3°.) VERI tantum speciem habet, antiquiores Ecclesiæ patres Neomeniarum festivitates inhibuisse. Nam patres illi (ut tempori servirent, & Christianos recens a Gentilismo conversos demulcerent) Gentilium Neomenias, ad usum tamen sacratiorem translatas, diu retinuerunt. Primævis enim Christianis, in cujusque mensis initio, sacra solenniora fuisse, nos docet *Balsamon*, ad concilii jam memorati Canonem, ubi hæc occurrunt, ἡ μὲν τῆς νεμηνίας ἑορτὴ προαμνημονευθέντων χρόνων ἐσχόλασε, καὶ ἀντὶ ταύτης, Θεῷ χάριτι, ἱλαστήριοι εὐχαὶ πρὸς Θεὸν, καὶ ἁγιασμοὶ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τῷ πιστῷ λαῷ γίνονται καθ' ἑκάστου ἀρχομηνίαν· i. e. *Novilunii quidem festum ante annos omnem memoriam superantes cessavit, & ejus loco, per Dei gratiam, ad Deum placandum preces & sanctificationes in Ecclesia a fideli populo fiunt, in uniuscujusque mensis principio.* Tum quoque Christianos eleemosynas largiores erogare solitos, e [c] *Tertulliani* verbis intelligitur. *Modicam stipem unusquisque menstrua die, vel cum velit, & si modo velit, & si modo possit, apponit: nam nemo compellitur*, &c. Atque hac in re (quod in transitu moneo) Gentilium morem in charitatis exemplum & argumentum traxisse putentur. Eos enim in Noviluniis stipem egenis porrexisse, nos ignorare non sinit *Herodotus* ([d] supra citatus) in *Homeri* vita. Sic se gesserunt Ecclesiæ Patres, in rei Christianæ initiis, ut ethnicis nuper conversis nonnihil velificarentur: quanquam postea solennitates hasce menstruas e medio tulerunt, multorum annorum experientia docti, impuros Ethnicismi ritus & mores a festis illis arte nulla separari potuisse.

Obj. 5. QUINTO: contra sententiam meam nonnulli forsan & hoc argumento pugnaturi sunt: Novilunia cum Sabbatis & festis solennioribus tam frequenter conjuncta reperiamus, eaque Judæi tam [e] religiosa solennitate coluerunt; ut multo similius sit vero, Neomenias ad Patriarchas potius quam ethnicos tanquam festivitatum earum auctores, esse referendas. Procul a fide videtur, festum tam sancte, tam solenniter agi solitum, originem ejus gentium Neomeniæ (quam *S. Chrysostomus* ἑορτὴν διαβολικὴν appellat) debere potuisse.

UT vim hujus argumenti frangam, hæc duo dicenda censeo:

(1°.) PROBABILITATE non caret, Patriarchas, [Abrahamum, Jacobum, alios] novilunia precibus, sacrificiis, conventibus sacris, & hujusmodi pietatis officiis dedicare solitos. Cum enim Deus legem de Sabbato colendo nondum tradidisset, & homines ætate illa rudiori tempora tantum juxta Lunæ cursum metiri didicissent; non est ineptum opinari, veros Dei cultores in Noviluniis (utpote temporibus insignibus) ad verbum Dei audiendum conventus habuisse, munia sacra publice peregisse, morem etiam illum ad posteros eorum propagasse. Hanc conjecturam promovet locus ille, 2 Reg. 4. 23. *Cur tu vadis ad eum*, prophetam, *hodie? non enim novilunium est aut Sabbatum:* ex his enim proclive est inferre, Judæos antiquiores, in noviluniis, ad viros propheticos, verbi divini audiendi gratia, se conferre solitos. Unde vero mos hic enatus fuerit, non est in promptu dicere (cum in lege nil tale præceptum extet) nisi Judæos usum illum a Patribus antiquis, perpetua traditione propagatum, accepisse censeamus.

a *Jerem.* 44. 16, 17. b *V. Colos.* 2. 16. & *Theophylac.* in *Ep.* ad *Gal.* 4. 10. c In *Apologet.* cap. 39.
d Cap. 1. §. 1. e 2 *Reg.* 4. 23. *Ezec.* 46. 3.

Sed

Sed hunc morem in dubio relinquam, cum nihil de eo perſpectum aut explora- CAP. tum habeam. III.

(2°.) FIDENS aſſero, Neomeniarum ſolennitates, non a Patriarchis, ſed a gentibus [forſan Ægyptiis] ad Iſraelitas, proxime ſaltem & immediate deveniſſe Nam Iſraelitæ proculdubio, in lateribus conficiendis occupati, & a majoribus ſuis tot ſeculorum intervallo ſeparati, rituum Patriarchalium memoriam amiſere, vel eos præ moribus Ægypti contemptui habuere. Non eſt quod miremur, Neomeniarum ferias ethnica licet origine prognatas, & profanis ethniciſmi ritibus pollutas, tam ſacras tandem & religioſe feſtivas evaſiſſe, quod cum ipſis Sabbatis & feſtis ſanctiſſimis quandoque numerentur; cum Deo viſum eſſet,, iis adhærentes ethniciſmi fæces abſtergere, & ritus in Neomeniis obſervandos inſtituere.

SEXTO: hoc etiam in adverſum dici poteſt, quod ſi Deus in Novilunio tot feſta celebrari juſſit, ut Iſraelitas a Lunæ cultu, & ritibus impuris in quavis ethnicorum Neomenia frequentibus, eos avocaret; conſentaneum eſt opinari, Deum ſolennitates aliquas Plenilunio proprias inſtituere voluiſſe. Quærit autem [a] Sanctius, *cur in plenilunio nulla ſit apud Hebræos ſolennitas, cum dies ille, quoad rerum mutationes, notari ſoleat, addatque cælo non parum venuſtatis*; cum etiam Gentes in plenilunio ſacra Lunæ facerent, & ferias agerent? Obj. 6.

UT huic argumento ſatisfiat, hæc tria reponenda cenſui: primo, id moris habebant exteræ gentes [Ægyptii, Græci, Romani, Celtiberi, aliique] quod feſta & ſacra quædam agerent, cum Luna faciem integre luminoſam oſtenderet. Morem illum apud Ægyptios obtinuiſſe, non eſt quod dubitemus, nam [b] *Herodotus* eos ſuem Lunæ in hunc modum immolaſſe perhibet: *immolata ſue, extremam ejus caudam, & lienem, & omentum*, &c. *igni mandant*, τὰ δὲ ἄλλα κρέα σιτέονται ἐν τῇ πανσελήνῳ, ἐν τῇ ἂν τὰ ἱερὰ θύωσι· ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρῃ οὐκ ἂν ἔτι γεύσαίατο· *reliqua carne plenilunii die veſcuntur quo ſacra faciunt: alio die non amplius guſtarent.* Eos etiam pompam Iſiacam in plenilunio peregiſſe, ex [c] *Apuleio* diſcimus, qui illius hiſtoriam narraturus ſic auſpicatur. *Circa primam ferme noctis vigiliam experrectus pavore ſubito, video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus*, &c. *Herodoto* & *Apuleio* conſonus eſt [d] *R. Abraham Seba*, qui, in veteri libro *de cultu Ægyptiorum*, ſe legiſſe refert, quod *menſes ſuos appellarent juxta nomina idolorum ſuorum*, וחדש להם ועבודתו הוה בהיות הלבנה בשלמות אורה ותקפה *& eorum menſis & ejus cultus eſſet, cum Luna eſſet in perfectione luminis & roboris ſui.* Nec Ægyptii tantum, ſed & Græci plerique, [e] plenilunii æque ac Novilunii dies ſolenniter obſervabant, & in iis Numinibus propitiandis operam dabant. Romanorum etiam Idus Jovis feriis & ſacris agendis dicatas fuiſſe, & eo tempore Lunam *ſpeciem plenam* demonſtraſſe, teſtatur [f] *Macrobius*. Refert & [g] *Strabo*, Celtiberos ἀνωνύμῳ τινὶ Θεῷ ταῖς πανσελήνοις [θύειν] *Deum quendam innominatum in pleniluniis* ſacrificio *venerari ſolitos.*

(2°.) FALLIT obſervatio *Sanctii*, cum certum ſit, Hebræos feſta ſua celebriora, in menſe medio, id eſt, plenilunio, celebraſſe. Nam Paſcha [h] decima quarta die primi menſis agebatur, cum Luna plena lampade ſplendere ſolet. Hinc illa [i] *Philonis* de primo menſe loquentis verba: τῷ δὲ μηνὶ τούτῳ, περὶ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν, μέλλοντος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πληρώσεως, &c. *In hoc autem menſe, die decima quarta, ſub tempus ipſum quo orbem ſuum lumine complere ſolet Luna, celebratur migrationis publica feſtivitas, quam Chaldaice paſcha vocant.* Et alibi, Paſchatis mentionem faciens, τῆς δ' ἑορτῆς, [k] inquit, διχόμηνος ἄρχει ἡ πεντεκαιδεκάτη, καθ' ἣν σελήνη πλησιφαὴς γίνεται· *Hujus autem feſti dies decima quinta menſis media eſt, qua Luna plenum orbem colligit.* Die etiam decima quinta, Tabernaculorum feſtum, e præſcripto [l] Legis, agendum erat. Sed & Feſtum Pentecoſtes tam prope aberat a Plenilunio, quod (referente [1] *Seldeno*) Judæi qui Scripturarii audiunt, illud in decimum quartum menſis rejiciant, forte quod non niſi ſub Plenilunium abſolveretur. Veriſimile eſt autem, Deum ideo feſta celebriora temporibus illis adſtringi voluiſſe, ut Iſraelitas tunc ita detineret occupatos, ut ritibus in Lunæ honorem peragi ſolitis vacare non poſſent. Ad hanc conjecturam firmandam

a *Comment.* in *Iſai.* pag. 20. B b In *Euterp* cap. 47. c *Aſin. aur.* lib. 11. p. 355. d *Comment.* in *Paraſ.* בא אל כרעה e V. *Pindar.* in *Olymp. Od.* 3. & *Eurip.* in *Troad. Act.* 4. f *Saturn.* lib. 1. c. 15. g *Geogr.* lib. 3. p. 249. A h *Levit.* 23. 5. i Lib. 3. de *Vit. Moſ.* p. 686. D k Lib. de *ſepten. & feſt.* p. 1191. B l *Levit.* 23. 34.

1 Vid. De *Anno Civil.* cap. 7.

CAP. III. non leve momentum habet, quod homini illi qui immunditia quavis a Paſchate, menſe dieque conſuetis, arcebatur, [a] conceſſum eſſet, menſe quidem ſequente, ſed die tantum decimo quarto (cum nempe Luna pleno orbe ſplenderet) Paſcha celebrare.

(3°.) RATIO obvia eſt, cur Hebræi feſta non niſi duo vel tria Pleniluniis obſervarent, Novilunia vero nunquam ſine ſolennitate religioſa præterirent. Nam e ſuperius allatis intellectum eſt, Gentes aliquas, in aliquibus anni pleniluniis, ritus ſolennes obiiſſe; gentes autem pleraſque omnes Novilunia ritu ſolenni tranſegiſſe, & in iis præcipue Lunam coluiſſe. Pietatis itaque rationibus apprime conſonum erat, ut ſacra ſolennitas in Neomeniis omnibus indiceretur; ut populus a Gentium ritibus averteretur, & cultus Deo præſtitus aditum omnem ſuperſtitioni veteri prohiberet.

CUM e ſuperius allatis innoteſcat, Adverſarios opinioni noſtræ nil ſolidum opponere, nec hujus feſti menſtrui rationem ullam ſatis commodam aſſignare, poſſe; quidni rationem a S. *Chryſoſtomo* redditam, tot argumentis munitam amplexemur; cum præſertim hujus ſolius feſti ratio nulla reddatur in Scriptura, quaſi Moſis ævo cuivis innoteſceret?

a *Num.* 9. 10, 11.

DISSER-

DISSERTATIO QUINTA.

DE

Origine ARCÆ & CHERUBINORUM.

PRÆFATIO.

CUM promiſſo tenear, S. *Chryſoſtomi*, rerum Judaicarum origines explicantis, ductum ſequi, & ſermonis [a] illius celeberrimi, quem ſæpe laudavi, partes omnes a falſi ſuſpicione vindicare; inſtituti mei ratio & promiſſi fides exigunt, ut ad Arcam me proximo conferam, & illius originem e vetuſtatis tenebris in lucem proferam.

AB hoc equidem Argumento libens abſtinerem, niſi eo me provinciæ ſuſceptæ ratio ſimul & promiſſi religio ducerent. Patris etiam illius auctoritas mihi fiduciæ non parum conciliaret. Fuit enim Arca ſacratiſſimum præſentiæ divinæ ſymbolum, ejuſque ſanctitatem tantam eſſe voluit Deus, ut ſolis ſacerdotibus, unctione ſolenni ſacratis, illam [b] tangere, vel retectam videre, permiſſum eſſet; ideoque non pauci proculdubio mihi ſummæ impietatis dicam impingere voluiſſent, ſi ipſe ſolus rem tam ſacram a Gentium initiis & moribus deduxiſſem. Sed animum præſenti negotio parem ſumo, & Lectorem æquiorem mihi facile polliceor, cum ipſe *Chryſoſtomus* (quem jam ducem intueor) inter alia Judaica ἐξ ἑλληνικῆς παχύτητος oriunda, Arcam ipſam numerare non dubitaverit. Eandem ſententiam tuetur *Maimonides* in [c] *More*, ubi ſic mentem exprimit: "וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לככבים וגו *Conſtat etiam homines illos* [veteres idololatras] *templa extruxiſſe ſtellis, in iiſque collocaſſe imaginem, ad quam colendam unanimiter conſenſerant: imaginem nempe ſtellæ vel alicui aſtro conſecratam. Hinc juſſi ſumus & nos, templum ædificare Deo Opt. Max. atque in eo collocare Arcam*, &c. Teſtimonium tam luculentum in ipſo Diſſertationis hujuſce limine conſultus poſui, ne cui mirum aut monſtri ſimile videatur, quod Arcam ipſam e Gentium moribus, & ethnicis quaſi natalibus ortam, hic & alibi frequenter aſſeruerim.

PRIUSQUAM autem opinionis hujuſce probationi manum admoveam, neceſſe eſt ut quæſtionum duarum ſolutione aditum ad ſequentia patefaciam.

(1°.) QUID opinionis hujuſce patroni [S. *Chryſoſtomus* & *Maimonides*] *Arcæ* nomine intellexiſſe cenſeantur? Nam Arca ſumi poteſt, vel *ſtricte*, pro fabrica illa parvula, ciſtæ formam imitante, qua Tabulæ Fœderis recondebantur; vel *late*, pro Cherubinis etiam, qui Arcæ appendices erant, eique indivulſe ſemper adhærebant. Me quod attinet, minime dubitandum cenſeo, quin Arcam ſenſu latiore ſumptam intellexerint; non tantum quod Arca & Cherubini nexu fideli jungerentur, ſed quod *Maimonides* Deum ea de cauſa templum cum Arca Judæis indulſiſſe dixerit, quoniam idololatræ veteres templa cum ſimulacris, numini fictitio ſacratis, priores habuerint: ideoque ſermonis ſui συνάφεια & analogia poſtulant, ut, Arcæ nomine, Eum & Cherubi-

a Vid. Pag. 644. b *Num.* 4 15. c Lib. 3. cap. 45.

CAP. I. norum imagines, simulachris idololatricis ex adverso respondentes, intellexisse sentiamus.

(2°.) Quo sensu S. *Chrysostomi* verba capiantur, cum dicit, *Arcam a Gentium ruditate principium habuisse?* Hæc enim S. Patris verba sensus varios & incertos reddunt: & profecto multum sibi gentem togatam devinxisset, si mentem ejus accuratius expressisset, & in re tanti momenti nullum incertæ conjecturæ locum reliquisset. Hoc equidem voluisse S. *Chrysostomum* non facile dubitandum est: quod prout Hebræorum Sacrificia, Lustrationes, & Neomeniæ, a similibus institutis inter Gentes usitatis initium sumpserint; sic & Hebræorum Arca a cistis quibusdam in Gentium veterum cultu frequentibus principium habuit. Cum autem e Gentilium antiquorum historia pateat, eos varii generis cistas sacras [alias ferales, mysticas alias, templis affixas aliquas, portatiles alias] in initiis habuisse, sancteque coluisse; a quibus Arcam originem habuisse senserit, e verbis ejus haud adeo facile colligendum est. Mihi vero consultum videtur, S. *Chrysostomi* verba sensu latiori sumere, ita ut Arca Domini cistarum omnium, quibus antiqua Gentium religio pretium fecit, locum occupasse, & ab iis omnibus initium habuisse, censeatur.

A S. *Chrysostomi* verbis, hoc sensu captis, id mihi negotii jam datum credo, ut nempe de Arca primo, deinde de Cherubinis, sermonem haberem; & ostenderem, Deum utraque cum respectu ad seculi Mosaici mores instituisse, & in sacrorum suorum numerum ascripsisse. Cum autem Arca, unde sermonis exordium duco, *formaliter* & *finaliter* spectari possit; probare conabor, Arcam, utroque respectu, a cistis quibusdam in cultu gentili frequentibus ansam & originem accepisse.

CAP. I.

Arcam formaliter spectatam, a Gentium cistis sacris derivatam fuisse.

ID mihi probandum incumbit Primo, arcam nempe *formaliter* spectatam [quatenus sacra fabrica erat ad cistæ formam composita] a sacris gentium cistis, quarum apud antiquos obvia frequensque memoria est, originem derivasse. Non me fugit, inferioris ævi scriptores pene omnes opinari, Judæorum Arcam Gentilibus æmulis arcas consimiles fabricandi causam & exemplum præbuisse; eosque sententiam suam dictatorie nullisque munitam argumentis proponere solitos, quasi refutationis securi essent, & hac de re ne dubitandum existimarent. [a] *Ritterhusius*, arcas in gentium mysteriis usitatas memorans, *ego*, inquit, *de re tota cogitans, sic existimo; Diabolum, ut fuit operum & institutorum Dei simia & ἐμπαίκτης, ita voluisse etiam has arcas suas opponere arcæ fœderis in populo Dei divinitus fabricatæ. Et quidem in plurium Deastrorum sacris arca seu cista Dæmoniaca usitata fuit: ut Bacchi, ut Cereris, ut Isidis, &c.* Atque hac in re, non minus secure sententiam tulit [b] auctor, operibus suis abunde commendatus: nam *Cistæ*, ait ille, *cum in aliis Græcorum Ægyptiorumque festis, tum maxime in Eleusiniis, & illis inclusæ quisquiliæ, quas recenset Clemens Alexandrinus, simulacra fuerunt arcæ fœderis.* Opinionem eandem sic probat auctor nuperus: *præcipuum sacrarii apud Hebræos instrumentum fuit arca fœderis, quæ in ipso adyto collocata tabulas legis manu Dei scriptas servabat, operculo tecta. Hæc diabolus æmulatus est. Cistas inter sacra habuerunt cultores Bacchi:* Val. Flac. 2. Argon.

Tympanaque, & plenas tacita formidine cistas.

Hæc equidem dicunt viri docti, sed non probant, nec forsan ulla satis firma ratione stabilire possunt. Cogit itaque veritatis amor, ut sententiæ plane contrariæ me patronum præbeam, quæ momenti non levis argumentis confirmari potest.

a In *Oppian. Κυνηγετ.* l. 4. vers. 242. b *Huet. Demonst.* Prop. 4. c. 11.

SECT.

SECT. I.

SECT. I.

Probatur primo, a ciſtarum uſu perantiquo in Gentium ceremoniis.

QUO minus dixiſſe tantum videar, Arcam fœderis ab Arcis quibus ethnici, cultus ſui ritus obeuntes, utebantur, initia petiiſſe: ſententiæ meæ fidem argumentis (quatenus rei tam vetuſtæ conditio patitur) luculentis aſtruere conabor.

HORUM autem primum hujuſmodi eſt: Ciſtarum ſacrarum uſus, diu ante Moſis ætatem, inter ethnicos invaluiſſe videatur. In hanc ſententiam duabus rationibus inductus inclinat animus: nam,

(1°.) TESTANTUR veterum ſcripta, nominis antiqui gentes Arcas quaſdam in myſteriis ſuis habuiſſe, eaſque religione ſingulari tractaſſe & coluiſſe. Ægyptios hujuſmodi ciſtam fabricaſſe, eamque locum haud ignobilem in eorum pompis habuiſſe, ex *Apuleio* diſcitur. Nam ille proceſſionem idololatricam ad ritum Ægypti celebratam referens, *ferebatur*, [a] inquit, *ab alio ciſta, ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis. Plutarchus* etiam (ut alios in præſens taceam) in uno illo de Iſide libello, ciſtarum apud Ægyptios in uſu mentionem frequentem ingerit. Ad unum illum locum digitum intendiſſe ſufficiat, quo, ritus Oſiridis notans, ita loquitur: *Decima nona menſis die noctu ad mare deſcenditur,* καὶ τὴν ἱερὰν κίſτην οἱ φολιςαὶ καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκφέρουσι χρυσοῦν ἔντὸς ἔχουσαν κιβώτιον, &c. *Et ſacram ciſtam Stoliſtæ* (quaſi veſtitores dixeris) *una cum ſacerdotibus efferunt, in qua eſt intus aurea arcula,* &c. Trojanos etiam antiquiſſimos arcam quandam notæ ſacratioris habuiſſe, teſtatur [b] *Pauſanias:* poſtquam enim arcæ cujuſdam ſacræ, quæ Ilio capto, Eurypilo prædæ loco obtigit, mentionem feciſſet; ſtatim addit, Διονύσου δὲ ἄγαλμα ἦν ἐν τῇ λάρνακι, ἔργον μὲν (ὡς φασιν) Ἡφαίſτου, δῶρον δὲ παρὰ Διὸς ἐδόθη Δαρδάνῳ· i. e. *Libri vero Patris ſignum in arca inventum eſt, quod a Vulcano fabricatum putabant, dono vero a Jove Dardano datum.* E quibus verbis patere arbitror, arcæ & ſimulacri in ſacris uſum multis ſeculis Trojanorum temporibus antiquiorem: eo quod libero Patri (quem nonnulli eundem cum Noacho ſentiunt) dicata eſſent, & a Vulcano vel Jove fabricata crederentur. Nec Ægyptii & Trojani ſolummodo, ſed & Hetruſci, gens antiquitate celebris, [c] arcam religioni ſacram habebant, & κίſτην θρησκεύειν, *ciſtam* in Bacchi myſteriis *colere* tenebantur. Refert etiam [d] *Euſebius*, Phœnices in Cabirorum ceremoniis (quibus Jaſon, Orpheus, Hercules, & alii gentium heroes, initiati ſunt) ciſtam myſticam habuiſſe. Ipſa auctoris verba, utpote τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης referentia, ut lectoris modeſtiæ parcam, tacitus prætereo. Cum itaque gentes antiquiores in hujuſmodi ciſtarum uſu religioſo conſpirarint, quidni eandem Arcis hiſce ſacris, quam & templis, luſtrationibus, & ſacris aliis olim ubique gentium obtinentibus, antiquitatem tribuamus, & earum uſum, cum ipſa idololatria, inter ethnicos propagatam cenſeamus? Cum enim manifeſtum ſit, gentes illas Hebraicam antiquitate ſuperaſſe, & arcas ab ultima rerum ſuarum memoria in ſacris uſurpaſſe; non concordat cum ratione, gentes illas ab exoſa, forſan & ignota tunc temporis, Hebræorum gente, ciſtarum ſuarum exemplar accipere potuiſſe.

(2°.) NON minus e veterum fide conſtat, Arcas in Græcorum, Romanorum, & gentium pene omnium, ceremoniis, locum haud obſcurum tenuiſſe. Græcos eas inter cultus ſui inſtrumenta poſuiſſe, e *Theocriti* verbis intelligamus,

> [e] Ἱερὰ δ' ἐν κίſτας πεπταμένα χερσὶν ἐλοῖσαι·
> *Et ſacra e ciſta inſtructa manibus capientes.*

Harum apud Græcos ciſtarum & [f] *Suidas* meminit, dicens, ἔοικε δὴ ταὶς κίſτας ἱερὰς εἶναι τοῦ Διονύσου καὶ ταῖν Θεαῖν· *Ciſtæ vero Baccho & Deabus* [Cereri & Proſerpinæ] *ſacræ eſſe putantur.* Romanos etiam ſymboli conſimilis uſum in myſteria recepiſſe, [g] ex *Ovidii* verbis conjectu facile eſt:

> *Condita ſi non ſunt Veneris myſteria ciſtis,*
> *Nec cava veſanis ictibus æra ſonant:*
> *Attamen inter nos medio verſantur in uſu:*
> *Sic tamen inter nos, ut latuiſſe velint.*

a De *aur. aſin.* lib. 11. p. 373. b Lib. 7. c. 19. p. 572. c *Clem. Alex. Protrep.* p. 16. 20
d *Præp. Evang.* l. 2. c. 3. e In *Bacc. Idyl.* 26. f In voc. Κιſτοφόρος. g De *Art. Am.* l. 2. v. 609.

SECT. II. Gentes etiam alias Arcam in initiis uſurpaſſe, conſtet e teſtimoniis occaſione oblata ſtatim producendis. Cum itaque jam dicta fidem faciant, Ægyptios, Trojanos, Phœnices, Hetruſcos, Græcos, Romanos, & gentes alias, Arcas in ſacrorum ſuorum cenſu habuiſſe; ſuadet ratio ut hujuſmodi religionis inſtrumenta legem Moſaicam antiquitate ſuperaſſe cenſeamus. Nemo enim paulo ſanior dixerit, gentes illas omnes Arcarum ſuarum exemplar ab obſcura diu & contempta Judæorum gente petiiſſe: vel eas omnes, cætera diſcordes, in unius inſtrumenti religioſi uſu convenire voluiſſe, niſi a patribus quibuſdam communibus, Moſe antiquioribus, & arcas ſacras in uſu habentibus, ritum & religionem illam accepiſſent.

SECT. II.

Secundo, ab ipſa idololatriæ veteris natura & conſuetudine.

INDE etiam ſententiæ noſtræ accedat fides, quod Arcarum inter ethnicos obtinentium rationes reddi poſſint ſpecioſæ quidem, & cum ipſa idololatriæ veteris natura & uſu conjunctiſſimæ. Modo Veteris ethniciſmi genium & morem paulo attentius intueamur, facile percipiamus, Diabolum & myſtas ejus ciſtas illas inſtituiſſe, non ut cultus Judaici exemplar in religionibus ſuis exprimerent, (quid enim lucri feciſſent inde?) ſed quod hujuſmodi ciſtæ ſuperſtitionis ſuæ genio & conſuetudini apprime convenirent. Nam duæ rationes, ab intima cultus ethnici natura petitæ, reddi poſſunt, cur idololatræ pene omnes arcas in ſacris ſuis uſurpaſſe cenſeantur.

(1°.) UT myſteria ſua a communi luce & profano vulgi conſpectu longe removerent. Ethnicos ea mente in Orgiis eorum omnibus arcas ſignatas adhibuiſſe, ſatis e *Catulli* verbis in carmine de *Pelei* nuptiis intelligatur:

Pars obſcura cavis celebrabant orgia ciſtis:
Orgia quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Catullo concinit *Tibulli* illud, lib. 1. *Eleg.* 7.

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

Inde factum quod *Pſyche* apud [a] *Apuleium*, inter alia Deorum ſymbola, Cererem per *tacita ciſtarum ſacra* deprecetur; & hujuſmodi ſymbolum *ciſta ſecretorum capax* alibi appelletur. Hinc etiam venit, quod ciſtæ illæ gentilitiæ, κίϛαι μυϛικαὶ, & in iis contenta, τὰ ἅγια ἢ τὰ ἄῤῥητα (quamvis contemptim) a [b] *Clem. Alexandrino* nuncupentur. Auctor itaque *Etymologici* veteris dextro Apolline conjecturam feciſſe videtur, cum feſtum illud Athenienſium, quo ciſtæ ferebantur, Ἀῤῥηφοείαν dici ait, quaſi Ἀῤῥητοφοείαν. διὰ τὸ ἄῤῥητα ϗ μυϛήρια φέρειν· *Suidas* etiam feſtum illud Ἀῤῥηφοεία dictum autumat, ἐπειδὴ τὰ ἄῤῥητα ἐν κίϛαις ἔφερον τῇ Θεᾷ αἱ παρθένοι, *quia* tunc *Deæ ſecreta ferebant in ciſtis virgines.* Ideo vero veteres idololatræ ſacra ſua in ciſta recondita, & ab oculis vulgi ſemota, conſervarunt, ut gratiam & reverentiam illam quam a dignitate propria non poterant, ab obſcuritate ſaltem ſibi conciliarent. Quamvis enim prudentibus celata omnia ſemper ſuſpecta, populus tamen (qua ſunt rudi ſimplicitate) occulta omnia ſtupida quadam reverentia proſequi ſolet, aperta vero omnia faſtidire. Atque hanc ciſtarum myſticarum rationem eo mihi gratiorem fateor, quod *Syneſii* calculo comprobetur. Quum enim de ſphæris & figuris quibuſdam magicis, apud Ægyptiorum Hierophantas plurimi æſtimatis, paucis diſſeruiſſet; tandem [c] addit, ἔϛιν αὐτοῖς κωμαϛήεια τὰ κιϐώτια κρύπτοντα, φασὶ, ταῦτας τὰς σφαίρας, ἃς ὁ δῆμος ἐὰν ἴδῃ χαλεπανεῖ· τὸ γὰρ ῥᾴϛον καταγελάϛεται, &c. *Habent* Κωμαϛήεια, *quæ Arcæ ſunt, quaſdam, uti aiunt, occulentes ſphæras, quas ſi conſpiceret vulgus moleſte ferret: quod enim intellectu aut paratu facile eſt, deſpicit vulgus: portentis enim & ſuperſtitione opus habet: quidni vero, plebs cum ſit?*

Tacitæ objectioni occurritur.

NON ſum neſcius, aliquos ciſtas illas ob cauſam longe aliam in Gentilium ritibus uſitatas opinari; quod nempe ſilentii velut hieroglyphica eſſent, & ſacra quædam ſumma cum religione & εὐλαβείᾳ cautiſſima in animo eſſe continenda, nec in populum

a De *aur. aſin.* lib. 6. p. 174. b *Admonit.* ad *Gent.* p. 19. c In *Calvit. Encom.* p. 73. A

vul-

vulganda, denotarent. Ita ciſtarum earum mentem interpretatur [a] *Mycillus: ciſtæ, ait ille, in ſacris Cereris inter ſymbola habebantur, ſignificantes clauſa & arcana omnia haberi debere: (ſive in iis incluſa Deæ ſacra fuerint, ſive ſecus) perinde ut in ceremoniis Bacchi vannus.* Eidem ſententiæ favent *Ovidii* carmina, *Metam.* lib. 2. v. 553. SECT. II.

Pallas Erichthonium, prolem ſine matre creatam,
Clauſerat Actæo texta de vimine ciſta:
Virginibuſque tribus gemino de Cecrope natis
Servandam dederat, ſic inconfeſſa quid eſſet;
Et legem dederat, ſua ne ſecreta viderent.

Sed non multum refert, huic an illi cauſæ ciſtarum ethnicarum origo tribuatur; cum id certum ſit, Diabolum & ſacerdotes ejus omni ſtudio curaſſe ſemper, ut myſteria & ritus ſui (ne eorum pudor & nuditas appareret) ſilentii velo tegerentur. Hujus rei indicium eſt, quod *Herodotus, Diodorus, Pauſanias, Apuleius, Heliodorus,* alii, ſi quando ſacrorum mentio incidat, omnia pene ſilentio tegant; vel ita loquantur, ut ſatis pateat, ſe arcana tenuiſſe, nullis niſi τοῖς μυσταῖς & ad ſilentii fidem obſtrictis revelanda. Atque hinc tituli illi, *opertanea ſacra,* ἀπόῤῥητα σύμβολα, ἱερὰ ἄῤῥητα, τελεταὶ μυστικαὶ, [b] κρύφια μυστήρια, *tacita ſacra,* & hujuſmodi alia, gentium ritibus non raro tribuuntur. Ciſtæ itaque, quas dixi, clauſæ, idololatriæ veteris ingenio morique fuerunt accommodatæ, eo quod arcana quædam celarent ipſæ, alia vero celari debere, ſignificarent.

(2°.) IDEO etiam Idololatræ veteres, Ægyptii cumprimis, arcas tanti feciſſe putentur, quod numina ſua defuncta [Animalia ſacra ſimul & Heroas] in arcis condere ſolerent, iiſque, numinum incluſorum gratia, cultum religioſum exhibere. Ægyptios id moris in animalium ſuorum ſacrorum funeribus obſervaſſe, ex [c] *Euſebio* diſcimus, qui, de animalibus eorum conſecratis loquens, hæc inter alia memoriæ conſignavit; ὅταν ἀποθάνῃ τι τῶν εἰρημένων ζώων, σινδόνι καλύψαντες, καὶ μετ' οἰμωγῆς τὰ σήψη καταπλησάμενοι, ἐν ἱεραῖς θήκαις θάπτουσιν· i. e. *Ubi animalium iſtorum aliquod extinctum eſt, ipſum linteo opertum, ſacris in loculis, cum ingenti luctu planctuque ſepeliunt.* Ægyptii etiam Heroum ſuorum arcas funebres cultu divino donaſſe videantur. Huic enim conjecturæ fundamentum præbent ejuſdem [d] *Euſebii* verba: Νυμφόδωρος ὁ Αμφιπολίτης, ἐν τέτῳ νομίμων Ασίας, τὸν Απιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα καὶ ταριχευθέντα εἰς σορὸν ἀποτεθεῖσθαι ἐν τῷ ναῷ τῦ τιμωμένυ δαίμονος, κἀντεῦθεν Σοροάπιν κληθῆναι, καὶ Σάραπιν ὕστερον· i. e. *Nymphodorus Amphipolitanus, libro de moribus Aſiæ tertio, Apim taurum quendam fuiſſe ait, quem poſt mortem, ſale maceratum, & in ejus dæmonis templo, cujus præcipuus apud eos cultus erat, σορῷ,* id eſt, *ciſta vel loculo conditum, Soroapin inde primum, dein Sarapin, nominarunt.* Hæc e [e] *Clemente Alexandrino* in ſua tranſtulit *Euſebius.* Hunc autem Heroas ad loculos ſuos colendi morem diu ante Moſis tempora inter Ægyptios invaluiſſe, credibile videatur; non tantum quod *Apis* ille Moſe antiquior habeatur, ſed quod Joſephus, morti proximus, arcam ejus feralem Ægypto exportari juſſerit, ne ſcilicet occaſionem aliquam cultus illius quem vivus oderat, mortuus adminiſtraret. Hanc rationem ratam facit [f] *S. Chryſoſtomi* teſtimonium: nam, de *Joſepho* loquens, *multis,* inquit, *magniſque Ægyptios affecerat beneficiis:* ἵν' οὖν μὴ Θεὸς νομίζηται μὴ τελευτῶν διὰ τῆς εὐεργεσίας μέγεθος, τῶν βαρβάρων ἐκείνων εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων ποιούντων Θεὺς, πάσης ἀσεβείας ἀναιρεῖ ὑποθέσιν ἐκέλευσεν ἀπενεχθῆναι οἴκαδε τὰ ὀστᾶ· i. e. *Ne igitur propter beneficiorum magnitudinem Deus poſt obitum cenſeretur, (cum illi barbari facile ex hominibus Deos facerent) omnem ut occaſionem impietatis auferret, domum transferri oſſa præcepit.* Mos hic ab Ægyptiis ad Græcos tranſiiſſe videtur: nam [g] *Plato,* de viris loquens qui optime vixerunt & fortiter occubuerunt, hæc habet; τὸν λοιπὸν δὴ χρόνον, ὡς δαίμονας γεγονότας τεθνεῶτας ἕτω θεραπεύσομέν τε καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας· *Reliquo vero tempore, mortuos tanquam Genios quoſdam factos colemus, eorumque loculos adorabimus.*

SI quis hactenus dicta bene penſitaverit, ſibi facile perſuadebit, antiquos idololatras, non vana & nulli uſui futura Judæorum æmulatione, ſed ipſa cultus ſui natura ductos, arcas in eorum religionibus tam familiares habuiſſe, & conſenſum inter ethnicos & Hebræos in ſymboli hujus ſacri uſu, non ad dæmonis κακοζηλίαν, ſed Dei συνκατάβασιν, eſſe referendum. Sic enim gentium prope omnium ferebat uſus, ut ciſtas quaſdam myſticas in Orgiis circumferrent, eaſque dæmones præſentiæ ſuæ ſignis & ſymbolis non ra-

a In *Ovid* de *Art. Am* l. 2. v. 609. b *Sap.* 14. 23. c *Præpar. Evang.* l. 2. c. 1. p. 50. D
d *Præp. Evang.* l. 10. c. 12. C e *Stromat.* l. 1. p. 383. f *Homil.* de *S. Droſid. Martyr.* T. 2. *Ed. Ben.* p. 695. D g *Citant. Cyril. Alex.* l. 6. cont. *Jul.* p. 204. B

SECT. III. ro cohonestarent; & hæc forte superstitio e longo cum Ægyptiis usu, in Hebræorum animis radices altiores egerat: Deus itaque (consuetudini quasi morem gerens) Arcam in præsentiæ suæ symbolum evexit, eam in sui honorem circumferri jussit, eamque fœderis sacri pignora continere voluit: & (ut summatim loquar) populo superstitionis peste perituro, antidotum ex ipso quasi veneno confectam propinavit.

SECT. III.

Probatur argumento petito ab Arcæ Nomine & Charactere.

TERTIO: peculiares Arcæ circumstantiæ, [NOMEN & CHARACTER] argumento non levi sunt, Deum illam e gentium sacris in sua traduxisse.

NAM (1°.) NOMEN ipsum [ארון] quo in sacris literis innotescit, duplicem significatum habet, sententiæ nostræ maxime consonum & accommodatum. Notum enim omnibus, quibus literæ Hebraicæ notæ sunt, vocem ארון significare *cistam communem* ad res ullas alicujus pretii conservandas factam [nam Jehoiada pecunias in ארון posuisse [a] dicitur] & *cistam feralem:* nam cistæ illi, qua Josephi corpus, in terram promissam olim exportandum, recondebatur, nomen ארון tributum legimus, *Gen.* 50. 26. *Et mortuus est Josephus,—& posuerunt eum* בארון ἐν τῷ σορῷ (uti LXX transferunt) *in cista sepulchrali.* In affini etiam lingua, Arabica, ארא (soni cognati vocabulum) *loculum* aut *feretrum* notare nos docet *Lexic. polyglotton.* Duplicem illum significatum [κιβωτῦ ϗ σορῦ, *arcæ* & *feretri*] huic voci tribuit etiam *Buxtorfius*, aliique.

QUID autem Spiritus S. hoc uno vocabulo ad Arcam notandam uteretur, nisi quod, ob duplicem suum significatum, præ aliis vocibus capsam aut cistam significantibus, ad Arcæ originem indicandam esset accommodatum? Nam veteres idololatræ, Ægyptii, aliique, *arcam mysticam*, Deorum arcana, & *arcam feralem*, Deorum reliquias aut simulacra, ferentem, in sacris habuere: & certum est, Deum Arcam mystica sacra & simulacra divina ferentem Israelitis concessisse. Quid itaque vetat credere, Deum hoc sensus ambigui nomen Arcæ suæ tribuisse, ut inde cognoscerent Israelitæ eam cistas & θήκας, aliaque sacra quæ in Ægypto viderant, in se una complecti; nec quicquam cultui suo deesse quod in ceremoniis Ægypti deperire solebant & venerari? nam alias mente assequi non valeo, cur Arca nomen sensus tam ancipitis sortiretur. His omnibus ponderis forsan aliquid additura est vox illa κιβωτὸς, qua LXX vocem ארון cum Arcam fœderis notat, semper transferunt. Si enim veteri [b] Grammatico in arte sua (vocum interpretatione) credendum sit, significat vox illa *arcam vulgarem* qua res pretiosæ, & *arcam funebrem* qua corpora mortuorum, reponuntur. Quid autem LXX sensus tam dubii vocem eligerent e divite Linguæ Græcæ penu, nisi quod voci ארון [cistam communem & funebrem significanti] tam apte responderet, & Arcam Dei in cistarum omnium apud ethnicos sancte habitarum vicem venisse denotaret?

(2°.) CHARACTER seu titulus ille quo Arca notari & discerni solet, opinari suadeat, eam a cistis quas dixi gentilitiis originem habuisse. Eam enim quandoque *Arcam Jehovæ*, quandoque *Arcam Dei*, nunc *Arcam fœderis*, alibi *Arcam testimonii*, aliquando [c] *Arcam fœderis Dei totius terræ*, dictam reperiamus. Et hujusmodi character usu tam frequens erat, quod Philisthæi nunquam de Arca loquantur, nisi [d] addito dignitatis & distinctionis Epitheto, *Arcam Jehovæ*, vel *Arcam Dei Israelis*, eam appellantes. Unde autem hoc factum est, nisi quod & Diis aliis suæ essent Arcæ, adeoque necesse esset ut Arca Judaica peculiari aliquo titulo & Charactere, ab Arca quavis alia Deo alicui extraneo dicata discerneretur? Atque hanc conjecturam rationi eo magis convenire judico, quod Ægyptii veteres nominis tam clari Cistam in sacris habuerint, ut *Serapis* Ægyptiace [id est, [e] CISTA DOMINI vel *Apis*] per quandam eminentiam diceretur. Ideoque ex usu erat, ut Arca Hebræorum, *Arca Jehovæ*, *Arca testimonii*, aut *Arca Dei Israelis*, vocaretur; ne quid cum *Arca* APIS [fictitii Ægyptiorum Domini] vel arca ulla idololatrica, commune habere crederetur.

a 2 *Reg.* 12. 10. b *Jul. Pol.* l. 10. c. 15. & 31. c *Jos.* 3. 11, 13. d *V.* 1 *Sam.* 5. 7, 8, 10, 11. & cap. 6. 2, 3, 8. e *V.* Cap. 8. *hujus Dissert.* sect. 2.

SECT.

SECT. IV.

SECT. IV.

Firmatur ſententia argumento ducto ab Arcæ pulchritudine.

QUARTO: ipſa Arcæ pulchritudo & ſplendor maximus argumento eſſe poteſt, eam e gentium uſu natales accepiſſe. Erat enim e ligno facta quod pulchritudine nulli cedebat: tota [a] intus atque extra auro ſolido cooperta: limbo vel corona ex auro facta in circuitu ſuo ornabatur: operimentum etiam aureum כפר dictum, novam illi gratiam & venuſtatem conciliabat. Dicam paucis: Si Arcam curioſius contemplemur, facile percipiamus, naturam ſimul & artem in illius ornatu conſpiraſſe, nec quicquam nitoris quod animum puerilem in ſtuporem rapere potuit, ei defuiſſe.

UNDE factum vero quod in arca Dei auro collucerent omnia? quod cultus ejus tam comptus nitiduſque repente prodiret, & a ſimplicitate (ne dicam, ruditate) primæva tam longe recederet? Anne cultum limatum & elegantem Deo gratiorem, aut illius oculos eodem quo & vulgi ſolent, ſplendore & apparatu aureo perſtrictos, exiſtimemus? Opinionem tam vanam & ſummo numini injuriam, ſatyra dignam duxit vel ethnicus [f] poeta, cum dixit,

Dicite Pontifices, in ſancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ a Virgine pupæ.

Eam opinionem & *Calvinus* rejicit: nam de Arcæ nitore & ſplendido cultus Judaici apparatu diſſerens, [b] *quid*, inquit, *ad Dei cultum ſumptuoſus tam Arcæ quam Tabernaculi & vaſorum omnium ſplendor contulerit? Certum enim eſt, Deum nunquam voluiſſe coli niſi pro ſua natura. Unde ſequitur verum ejus cultum ſemper fuiſſe ſpiritualem, ideoque minime ſitum in externis pompis.*

QUOD itaque Deus ſub Vet. Fœdere non tantum pie, ſed & ſplendide, coli, & Arcam Ejus cedro & auro plurimo decorari voluerit; non ſuæ naturæ, ſed Gentium mori, tribuendum eſt. Curabant ſcilicet ethnici, ut Eorum templa, ſacerdotes, idola, ciſtæ ſacræ, & alia pleraque Deorum cultui dicata, auro & gemmis, ebore & cedro, ſplendeſcerent; ut eo ſplendoris aucupio eorum honori & cultui lenocinari poſſent. Huc ſpectant apud [c] *Minuc. Felicem* illa, *quis dubitat horum* Deorum *imagines conſecratas vulgus orare & publice colere; dum opinio & mens imperitorum artis concinnitate decipitur, auri fulgore præſtringitur, argenti nitore & candore eboris hebetatur?* Huc faciunt etiam S. [d] *Hieronymi*, de Nebucadnezzaris imagine loquentis, verba, *quod aurea ſit & infiniti ponderis, illud in cauſa eſt, ut ſtuporem videntibus creet, & res inanimata adoretur ut Deus.* Arcas quod attinet quas ethnici Deorum myſteriis conſecrarunt, eas e cedro conficere ſolebant, & auro vel ebore decus & reverentiam iis conciliare. Nam *Pauſanias*, ſplendidum atque ambitioſum Junonis templum depingens, hæc inter alia memoriæ [e] prodidit; Λάρναξ ἢ κέδρου μὲν πεποίηται· ζῴδια ἢ ἐλέφαντος ἐπ' αὐτῆς, τὰ ἢ χρυσοῦ, τὰ ἢ ᾗ ἐξ αὐτῆς ἐστιν εἰργασμένα τῆς κέδρου· i. e. *Arca etiam e cedro confecta* eo in templo *poſita eſt, cum aureis & eboreis emblematis, partim vero ex eadem cedro cælatis.* Ægyptios etiam χρυσοῦν κιβώτιον *auream arculam* in ſacris habuiſſe, *Plutarchum*, ante paginam unam & alteram, teſtantem accepimus. Et apud Babylonios, in Apollinis templo *auream miræ vetuſtatis arculam quandoque compertam*, e veterum ſcriptis nos docet [g] *Cælius Rhodiginus.* Cum itaque Gentium ſimulacra, ciſtæ, & ſacra alia, omni cultu & ornatu inſignia redderentur; creditu pronum eſt, Deum Iſraelitis aureos Cherubinos, Arcam etiam cedro & auro plurimo illuſtrem conceſſiſſe; ne prava æmulatio pungeret eorum animos, cum viderent ethnicorum imagines, ciſtas, & ſacra alia, ubique ſplendeſcere; & pueriles eorum animi cultu ſimplici, & infra ſuperſtitionis ethnicæ pompam ſubſidente offenderentur. Hæc aliquatenus illuſtrant & confirmant viri cum præcipuis ſeculi proxime elapſi interpretibus memorandi [g] verba, *ſimpliciter*, inquit, *videtur voluiſſe Deus abeſſe ſacris omnem ſplendorem artis & precii; idque eſſe quod placet*

a Κιβωτὸς—χρυσῷ πάντ' ἐντὸς καὶ τὰ ἔξωθεν ἐξειλήλατο πᾶσα, ὡς ἀποκεκρύφθαι τὸν ξύλινον· *Joſeph. Antiq. Jud.* l. 3. c. 6. p. 110. 10 b *Comment.* in *Exod.* 25. p. 209. c Cap. 23. d *Comment.* in *Dan.* 3. T. 3. e Lib. 5. c. 17. p. 419. f *Antiquit.* l. 8. cap. 12. g *Conr. Pellic.* in *Ex.* 20. 25.

1 *Perſius.* Sat. 2. v 69.

SECT. V. *illi.*——*Quod autem poſtea Moſi oſtendit tabernaculi, arcæ, & ararum precioſum*—& *artificioſum*—*ædificium, & illuſtre ſanctuarium; idipſum vel ex hoc loco videtur oſtendiſſe, permiſſionem potius fuiſſe quam mandatum, & ad duræ cervicis populum & ſuperſtitioſum nimis continendum in officio: alioqui, ut patet, nimium propenſum ad ritus Gentilium, Deoſque eorum. Ea tantum ratione condeſcendendo fragilitati ipſorum* [*quum ara pulchra carere*—*nollent, & ſculptile habere non permitterentur*]—*ordinavit iſta externa ſacra ad pejora cavenda, uſque ad tempus correctionis,*—*de voluntate eorum & ex ipſorum donariis, ad quæ erant promptiſſimi: primo quidem tabernaculum mobile, deinde aram æream laborioſe circumferibilem, & arcam auream cum Cherubim,* &c.

SAT ſcio nonnullos Arcæ ſplendore perſtrictos ad allegoriam (uſitatum illud ignorantiæ aſylum, cum urget nextus Moſaici difficultas) confugere ſolitos; Arcam ideo auro puro obductam aſſerentes, ut puritatem cultus aut verbi divini (quod auro purificato aſſimilatur) populo ſignificarent. At vero in quos fumos atque auras evaneſcet Lex divina, ſi quaſvis allegorias & phantaſiæ luſus, tanquam Legis myſteria & ſenſus ſacratiores amplecti liceat? & quale ludibrium Atheis paulo naſutioribus debebunt ſanctiſſima Numinis inſtituta, ſi aſſeramus ea juxta poeticam legentis phantaſiam, in omnes rerum formas ſubinde variantem, exponenda eſſe; vel ea ſola ratione a Deo prodiiſſe, ut Eum pura mente colendum, per modum myſterii alicujus reconditioris, ſignificarent? Proculdubio ſapientiſſimæ Dei bonitati, populi rudioris ingenio, rationibus etiam legis Moſaicæ apud Patres traditis, magis conſentaneum eſt, opinari Deum Arcam ſuam e cedro fieri, & laminis aureis illuſtrari voluiſſe, quod Ægyptii aliique Arcas e cedro factas & auro vel ebore conſpicuas in myſteriis ſuis uſurparent: noluit autem Deus ut Iſraelitæ quicquam ſplendoris aut elegantiæ quod in [a] Ægyptiorum vel Gentium aliarum ciſtis aut ſacris aliis oculos eorum faſcinare poſſet, in Arca vel cultu ſuo deſiderarent.

CUM itaque cultus ethnici pompa & magnificentia Arcæ ſplendori occaſionem fecerit, monet Ratio, ut mores Gentium, ciſtas in ceremoniis ſuis uſurpantium, ipſi Arcæ cauſam & originem dediſſe cenſeamus. Cum enim Deus rudioris populi ſtudiis in re una obſecutus ſit, haud iniquum eſt exiſtimare, Eum in re alia, æque indifferente, pari ratione ſuadente, Se æque facilem & moris recepti ſtudioſum probare voluiſſe.

SECT. V.

Argumento, ducto a diſcrepantibus Arcæ & Ciſtarum Ethnicarum circumſtantiis.

QUINTO: ut aſſertioni meæ fidem paulo cumulatius afferam, obſervare juvat, non parum diſcriminis, quoad inſignes aliquot circumſtantias, inter Hebræorum Arcam & Gentilium ciſtas myſticas interceſſiſſe: hoc enim argumento non levi eſt, Deum Arcæ uſum, eodem modo quo & alios ritus e Gentiliſmo petitos, Hebræis conceſſiſſe: emendatum ſcilicet, & ab ethniciſmi vitiis & ineptiis repurgatum. Nam,

(1°.) DEUS, teſtante [b] Scriptura & [c] *Joſepho*, nihil in Arca ſua præter fœderis divini tabulas reponi voluit, quarum una Dei veri cultum, altera morum puritatem, docuit. Ex adverſo nihil in Arcis ethnicis niſi fœderis cum Dæmone initi ſacramenta, nihil niſi quod magicam aut impuram ſuperſtitionis ethnicæ naturam ſapuit, recondebatur. Memorat enim [d] *Clem. Alexandrinus* ciſtam ethnicam, quam nonnulli colendam commendarunt, ὃν ἦ τὸ τῦ Διονύσυ αἰδοῖον ἀπέκειτο, *in qua Dionyſi* tantum *pudendum repoſitum erat.* [e] Aliam etiam in Cereris, ni fallor, initiis uſurpatam, plures nugas & tricas quam puerorum loculi ſolent, intus continentem. In ea enim *reconditæ ſeſamides, pyramides, lanæ elaboratæ, πόπανα πολυόμφαλα, liba multis diſtincta umbilicis, micæ aliquot ſalis, draco, mala punica, corda, ferula*, atque alia quæ nec vacat nec juvat in præſens enumerare. Ejuſdem furfuris ſunt quæ apud *Plutarchum* occurrunt in [f] *Alexandro*, ubi Olympias Bacchi orgia repræſentans, ὄφεις μεγάλυς ἐκ τῦ κιτῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων [ῥοιναδυομένυς] *angues ingentes ex hedera & ciſtis* [aut caniſtris] *myſticis* proreptantes, ad augendam venerationem oſtentabat. Dicam paucis: in Dei Arca ὐδὲν κοινὸν

a *Gaudebant* Iſraelitæ *ſibi permitti ceremonias, & ornatum in cultu Dei ſui, ut viderant etiam in Ægypto.* Pellic. in *Exod.* 35. 24. b 1 *Reg.* 8. 9. c Εἶχε ἡ κιβωτὸς ὐδὲν ἕτερον, ἢ δύο λιθίνας πλάκας· *Antiq.* l. 8. c. 4. p. 347. d In *Protrept.* p. 16. 15 e Ib. p. 19. 10 f Pag. 665. E

conti-

continebatur, at res impudicæ aut ridiculæ Gentium ciſtas occuparunt adeo, quod iis tritum vulgi ſermone prouerbium, ὐδὲν ἱερὸν, haud immerito objiciamus. SECT. VI.

(2°.) ARCA Dei viris ſolummodo, iiſque e genere ſacerdotali oriundis bajulanda tradebatur, nec quiſquam alius tactu leviſſimo Arcam violare potuit, niſi tantæ temeritatis crimen capite luiturus. Arcæ vero in Gentiliſmi ritibus uſitatæ, per ſacerdotes quidem nonnunquam, per fœminas autem non raro, ferebantur. Nam [1] *Meurſius*, pompam & proceſſionem idololatricam ex Veterum fide referens; inter alia, inquit, *poſt hunc* [currum ſacra Cereris ferentem] *fœminæ incedebant, ciſtas myſticas bajulantes.*

(3°.) ISRAELITÆ ceremoniis ſanctis, apertis, & religioni congruis, honorem Arcæ Dei deferebant. Gentiles autem Arcas ſuas ceremoniis quibuſdam magicis, & ſtuporem potius quam religionem incutientibus, coluerunt. Hoc [2] *Clem Alexandrini* verbis intelligitur: Κάρι τὸ σύνθημα Ελθυσινίων μυστηίων· ἐνήστευσα· ἔπιον τὸν κυκεῶνα· ἔλαβον ἐκ κίστης· ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην· i. e. *Signum vero myſteriorum, Eleuſiniorum eſt, Jejunavi, potum confectum bibi, e ciſta accepi; poſtquam feci, depoſui in calathum, & ex calatho in ciſtam:* Quæ omnia ludos facit *Clemens*, ea καλά γε τὰ θεάματα καὶ θεᾷ πρέποντα, *pulchra ſpectacula & Deæ convenientia*, per jocum & ludum vocans.

(4°.) ARCÆ Dei extrema imaginibus aureis, *Cherubim* dictis, ſupra illius operculum alas explicantibus ornabantur: in myſticis autem Gentilium ciſtis, ſimulacrum Numinis alicujus grandiuſculum, aut imagunculæ aliæ, plurimum incluſæ latuere: nullas autem (quod ſcimus) imagines affixas, & oculis quandoque patentes, ad morem Arcæ Judaicæ habuere.

(5°.) HIS accedat, quod Deus una tantum Arca, prout & uno templo & altari holocauſti colebatur: ſic autem ferebat gentium uſus, ut Arcas varias in cultus ſui ceremoniis uſurparent. Hoc nemini paulo humaniori ignotum arbitror.

QUUM itaque Judæorum & Gentilium Arcæ ſacræ, cætera ſimillimæ, tot inſignibus circumſtantiis ab invicem diſcreparent; inde ratione valde probabili colligamus, Arcam e Gentilium moribus initia petiiſſe. Si enim Gentiles, tanquam Judæorum ſimii, Arcas in ſacrorum ſuorum cenſum recepiſſent; veriſimile eſt eos Arcas ſuas, non tantum ad Arcæ Judaicæ figuram facere, ſed & ejus circumſtantias omnes imitatione exprimere voluiſſe. Simiis enim in more eſt, non paucula aliqua, ſed omnia quæ in exemplari ante oculos eorum poſito intuentur, ſtudioſe & ſine delectu imitari. Ad Deum itaque Auctorem, diſcriminis hujus origo referenda videtur; cui viſum eſt, Arcam (excluſis tamen ritibus omnibus ethniciſmum olentibus) Iſraelitis indulgere, qui ad Gentium mores & inſtituta omnia præcipiti & effræni ardore ferebantur. Ut rem in pauca conferam: permiſſum eſt Iſraelitis, ut Arca, tanquam præſentiæ divinæ ſymbolo, cultus divini medio, & rerum ſacrarum repoſitorio uterentur: præceptum eſt interim, ut ſoli ſacerdotes [non fœminæ, vel quivis ex illota plebe] eam bajularent, ut nihil præter legis divinæ tabulas in ea reponeretur, & ut figuræ Cherubicæ [Angelicæ præſentiæ ſymbola] utrique Arcæ [a] extremitati affigerentur: adeo ut ab antiquo plane mutata eſſet, & originis ethnicæ ne ſpeciem retineret.

SECT. VI.

Probatur e ceremoniis, ex Ethniciſmo petitis, in Arcæ honorem uſitatis.

SEXTO: ciſtas ethnicorum myſticas Arcam inſtituendi cauſam præbuiſſe, probabile videatur, quod Iſraelitæ ceremoniis ethnicis in illius honorem uterentur. Harum autem duas in hiſtoria ſacra memoratas indigitaſſe ſufficiat:

(1°.) ARCAM Dei plauſtro novo, bobus trahendo, geſtandam impoſuere. Ita factum legimus, 2 *Sam.* 6. 2, 3. *Surrexitque David & abiit, & univerſus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent Arcam Dei,* —— *Et impoſuerunt Arcam Dei ſuper plauſtrum novum, tuleruntque Eam de domo Abinadab.* Eo autem facto nonnulli Davidem, præcipiti zelo & affectu raptum, in Arcæ ſanctitatem & Dei legem commi-

a *Exod.* 25. 19.

1 Vid. *Eleuſinia*: cap. 25.

2 *Cohort.* p. 18.

SECT. VI. ſiſſe ſentiunt; cum ſolis [a] Levitis Arcam in humeris geſtandi provincia concederetur. Sed an David recte vel ſecus fecerit, non eſt præſentis inſtituti quærere. Id unum in præſens contendo, Davidem in hoc officio peragendo mores ejus juxta Gentilium ritus, in Deorum ſymbolis deferendis uſitatos inſtituiſſe. Illi enim Numinum ſuorum ſimulacra, templa portatilia, & ejuſmodi ſacra, plauſtro impoſita, ovantium ritu circumferebant. Meminit enim *Sanchuniathon*, Phœnicii numinis, *Agrotes* dicti, cui ſimulachrum eximio cultu dedicatum eſt, addito in Phœnice templo, quod ab [b] aliquot jugatorum boum paribus geſtabatur. Mos iſte apud quoſdam Aſiæ incolas, qui ethniciſmum nondum abdicarunt, etiamnum viget: refert enim [c] *Purchaſius* noſter, ethnicos illic idolum prægrande, in ſuperiori feretri parte ſub tentorio collocatum, in modum pompæ ſolennis quotannis proferre. Id moris apud ethnicos Davidis tempore frequens fuiſſe, e [d] Philiſthæorum hiſtoria probabiliter eliciamus: cum enim ob Arcam detentam peſtis late graſſaretur, conſenſu publico decretum eſt, ut Arca plauſtro novo alio devehenda imponeretur. At fidem omnem excedit, Philiſthæos, cum præſertim res capitis ageretur, Arcam plauſtro imponere voluiſſe, niſi quod ita Gentium conſuetudo ferret, ut ſimulacra, ciſtæ, & hujuſmodi religionis inſignia, feretro (cum ſe daret occaſio) devehenda committerentur. Huc faciunt Interpretis ſupra laudati verba, in 1 *Par.* 15. 2. *Quia antea tranſlatio Arcæ infeliciter Davidi ceſſerat, cum* EXEMPLO GENTILIUM *illam tractare, & non ſecundum Legis præſcriptum tentaſſet;—ideo David nunc Levitas advocat, & ſecundum Moſis præſcriptum, non plauſtro & bobus, ſed vectibus & ſacerdotum humeris, illam geſtari præcipit.*

(3°.) ARCA Dei multa cum pompa & celebritate in populum quandoque ferebatur. Cum enim David Arcam domum deducere ſecum ſtatuiſſet, eam plauſtro novo impoſuit, & inſtrumentis muſicis, choreis, epulis, frequentibus ſacrificiis, & ſolenni triginta millium virorum frequentia, illius adventum [e] celebravit. Nec minore cum pompa & ſolennitate Arcam ſub Salomonis auſpiciis in templum deportatam fuiſſe teſtatur Joſephus, quem brevitatis cauſa ſic per Interpretem loquentem audiamus: [f] *præcedebant* eam *cum victimis tam Rex quam univerſus populus ac Levitæ, libaminibus & multo hoſtiaram ſanguine viam perfundentes, & infinitam vim odoramentorum adolentes, ut circumquaque totus aer ſuavitate repletus etiam longe remotis ſentiretur.* ——Et poſt pauca addit, *neque hymnos canentibus, neque choreas ducentibus, laſſitudo eſt obortæ, dum ad templum pervenirent.* Nec dubitandum eſt, quin & ethnici Arcas eorum myſticas multa cum ceremonia & ovantium ritu circumferrent; ut animos ſuos Deorum zelo flagrantes oſtenderent, & plebem rituum ſuorum admiratione percellerent. Hoc Ægyptiis antiquis in more fuiſſe e [g] *Clem. Alexandrino* diſcimus: ille enim Ægyptiorum pompas & ritus referens, hæc inter alia memoriæ conſignavit: ἐν ταῖς καλουμέναις παρ' αὐτοῖς κωμασίαις, τῶν Θεῶν χρυσᾶ ἀγάλματα· δύο μὲν κύνας, ἕνα δὲ ἱέρακα καὶ ἴβιν μίαν φερέφεσι· i. e. *In iis autem quæ ab ipſis*, Ægyptiis, *vocantur* κωμασίαις, *aureas Deorum imagines, duos nempe canes, unum accipitrem, & ibin unam circumferunt.* Quo vero pompam illam facile & decore celebrarent, erant Κωμαστήρια vel vaſa ad τὰς κωμασίας ſpectantia, Arcæ nempe ſacræ, quibus imagines jam dictæ incluſæ geſtabantur. Unam e pompis illis Ægyptiacis fuſe deſcriptam debemus *Apuleio*, in ritibus Ægypti verſatiſſimo, lib. 11. de *Aur. Aſin.* ubi inter alia præſenti argumento conjunctiſſima, hæc habet: —— *Ferebatur ab alio ciſta ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis: gerebat alius felici ſuo gremio ſummi ſui Numinis venerandam effigiem,* —— Alia horſum ſpectantia peti poſſunt a [h] *Petro Caſtellano*, qui de hoc argumento fuſe diſſerit.

E teſtimoniis in medium allatis intelligere licet, Iſraelitas ceremonias illas quibus Arcæ ſuæ honorem deferebant, a receptis undique gentium ritibus mutuas accepiſſe: eas enim apud ethnicos uſitatas, & nullibi in lege præceptas, legimus. Non eſt itaque fidei vel rationi diſſonum, Iſraelitas exiſtimaſſe, Arcam ſuam a gentium moribus originem derivaſſe; & ea de cauſa ritu eodem tractaſſe & coluiſſe, quo & gentes antiquiores Deorum ſuorum ciſtas & ſymbola tractarunt & coluerunt.

a *Num.* 7. 9. 1 *Par.* 15. 1, 2. & 2. 35. 3. b Οὗ καὶ ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορέμενον τὸ Φοινίκων, &c. Apud *Euſeb. Pr. Evang.* l. 1. c. 10. p. 35. D c *Pilgrim.* l. 5. c. 11. § 5. d 1 *Sam.* 6. 7, 8. e 2 *Sam.* 6. 3, 4, 5. f *Antiq. Jud.* l. 8. c. 4. p. 347. 10 g *Stromat.* l. 5. p. 671. 10 h *Syntag.* de *feſt.* p. 89, 90, &c.

SECT.

SECT. VII.

Probatur ſententia argumento ab Arcæ corona ducto.

SEPTIMO: Arcam a ciſtis ethnicis originem petiiſſe, aliam nobis opinandi cauſam ſuggerit ornamentum illud origine ethnicum [aurea nempe corona vel circulus] quo Arca decorari debuit. Arcam hujuſmodi corona vel limbo redimitam fuiſſe, e Moſe diſcimus: *Exod.* 25. 11. *Et facies ſuper eam*, Arcam, זר זהב סביב *coronamentum aureum in circuitu.* Hoc autem coronamentum vel circulum Arcam ambientem ab exemplari ethnico tralatitium crediderim, tribus potiſſimum inductus argumentis:

(1°.) CLARUM eſt (ſiquid in tanta vetuſtate clarum) coronam aut circulum, non legem tantum, ſed & pleraque Gentiliſmi inſignia, antiquitate ſuperare. Nam [a] *Tertullianus*, de coronarum antiquitate ex profeſſo agens, earum in ſacris uſum inde uſque ab ipſis idololatriæ naſcentis incunabulis derivandum aſſerit; & e Gentilium ſcriptis, antiquiſſimos eorum Divos, Saturnum, Jovem, Priapum, Oſirin, Iſin, primo coronis inſignitos probat: unde & fidens addit, *quale igitur habendum eſt apud homines veri Dei, quod a candidatis Diaboli introductum eſt, & ipſi a primordio dicatum, quodque jam tunc idololatriæ initiabatur ab idolis, & idolis adhuc vivis?* Tertulliano fidem ſecuri habeamus, quod auctore [b] Kirchero, *vix occurrit hieroglyphicum ſimulacrum, ubi non occurrat ſphæricum aut circulare quidpiam*; & e Menſæ Iſiacæ ſimulacris manifeſtum ſit, Ægyptios antiquos circulum aut coronam Numinum ſuorum capitibus ſemper impoſuiſſe.

(2°.) LEGE curatum eſt, ut circulus aut corolla illa aurea rebus tantum & perſonis ſanctitate præcellentibus, & Deo ſingulari ratione ſacris, adderetur. Nam ex [c] Legis præſcripto, Arca, Altare thymiamatis, menſa aurea, & caput Pontificis ſolummodo, corona exornari debuit. Hujus autem præſcripti cauſa ex inſignis illius uſu & myſterio, apud ethnicos, Ægyptios inprimis, petenda videatur. Illi vero coronam vel circulum perfectionis & ſanctitatis ſymbolum habentes, eum Deo vel perſonis & rebus ratione aliqua ſingulari Deo conjunctis proprium aſſeruerunt. Hoc e *Plinio* diſcimus: nam ille de Coronis loquens, *antiquitus quidem*, [d] ait ille, *nulla niſi Deo dabatur. Ob id Homerus cœlo tantum eas & prælio univerſo tribuit: viritim vero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo coronam ex edera. Poſtea Deorum honori ſacrificantes ſumpſere, victimis ſimul coronatis. Noviſſime & in ſacris certaminibus uſurpatæ.* E quibus claret ſatis, coronam olim tam ſancte habitam, quod principio eam ſoli Deo dedicarent, poſtea vero res & perſonas Deo propinquiores coronæ honore dignarentur. Hoc [e] *Pignorio* obſervatum: *conſuevit*, inquit, *dædala Antiquitas, res hominum opinione religioſas & auguſtas, quibuſdam veluti notis inſignire, per quas iis aliqua dignitas accederet. Inter has maxime nobilis fuit orbis quidam capiti aliquando circumſcriptus, venerationis index & majeſtatis quæ humanam excederet.* Cum itaque Arca locum & nomen Dei haberet, cum etiam ſummus ſacerdos inter homines, Altare ſuffitus & menſa aurea inter Tabernaculi vaſa, ſanctitate præcellerent; veriſimile eſt Deum, corona, utpote recepto divinitatis & ſanctitatis indice, ea decorari voluiſſe. Et ſane, niſi horum coronas huic rationi tribuendas exiſtimemus, haud facile dixerit quiſpiam, cur Deus ea ſola coronis inſigniri juſſerit. Sat novi, nonnullos opinari, Deum coronam aut limbum aureum, ſupra marginem paululum aſſurgentem, menſam auream ambire voluiſſe, ut ita panibus, aliter in terram lapſuris, proſpiceretur: ſed nil opus eſſe cenſeo, ut rationem tam tenuem & imbecillitate ſua ruituram refellere conarer.

(3°.) GENTES antiquiores, non tantum Deorum ſuorum ſimulacra, ſacrificia, ſacerdotes, altaria, ſed & ciſtas in myſteriis uſurpatas, circulis aut coronis inſtruxiſſe videantur. Huic conjecturæ locum faciunt *Euripidis* illa,

[f] Ορᾷς τόδ' ἄγαλμα χερὸς ὑπ' ἀγκάλαις ἐμαῖς;
Ορῶ παλαιὰν ἀντίπτυχ' ἐν πέπλοισιν·

a Lib. de *Coron. Milit.* p. 105. A b *Oed. Ægypt. T.* 2. *P.* 2. pag. 87. c *Exod.* 25. 11. 30. 3. 37. 26. 29. 6. d *Hiſt. Nat.* l. 16. c. 4. e *Menſ. Iſiac. Expoſ.* p. 23. f *Ion. Act.* 5. v. 1337.

SECT. VIII.

Vides hanc ciſtam ſub brachio manus meæ?
Video arcam antiquam ſertis *coronatam*, & floribus.

Teſtimonium non minus luculentum nobis præbet [a] *Oppianus*, qui de Bacchi ceremoniis loquens, de Arca, individuo orgiorum comite, hæc habet:

Χηλὸν δ' ἀῤῥήτην ἱερὸς χορὸς ἀείραντα,
Στεφάμῳσι, νώτοισιν ὑπεστήριξαν ὄνοιο.

[b] *Arcam porro arcanam ſacer chorus ſublatam,*
Coronantes, tergis impoſuerunt aſini.

Sed ſi tacuiſſet *Euripides*, *Oppianus*, aliique, non eſt quod hac de re ſcrupulum moveret quiſpiam: ſi enim *Car. Paſchalio*, auctori de re coronaria bene merito fidem habeamus, uſque eo invaluit coronæ uſus in Gentilium ceremoniis, [c] quod *vix ullum Numinis ſimulachrum celebritatem aliquam adepti fuiſſe incoronatum*; *vix ullum divinum cultum, ſive publicus ſive privatus eſt, curate deſcriptum invenias abſque mentione coronæ.* Hic forſan dicet nonnemo, Gentiles hac in re ſimiorum partes egiſſe, & coronas, e rituum Judaicorum ſtudio, in myſteria ſua recepiſſe. At huic opinioni ſufficiat in præſens [d] *Tertullianum* opponere, diſerte aſſerentem, *Coronarum inſtitutionem ab eis prolatam, & in eorum deinceps honorem diſpenſatam, quos ſeculum Deos credidit.*

CUM itaque maximam veri ſpeciem habeat, Arcæ coronam auream a Gentium moribus originem traxiſſe, eamque ideo præceptam fuiſſe, ne Arca Dei coronatis ethnicorum ciſtis ſplendore vel ſanctitate cedere videretur; abſurdum & fidei diſſonum videri nequit, quod Arcæ ipſius inſtitutionem ad eandem originem [ſeculi morem & ruditatem] referendam eſſe cenſeamus.

SECT. VIII.

Argumenta pro adverſa parte adducta refelluntur.

CUM rem denſis antiquitatis primævæ tenebris circumſeptam præ manibus habeamus, nemo prudens expectabit ut ſententiam noſtram firmemus argumentis ea luce & evidentia pollentibus, ut præjudicii cujuſvis nebulam pellant, & lectorem ad aſſenſum pene cogere videantur. Facile prævideo, nonnullos hæc omnia animo dubio & ſuſpenſo accepturos, ſaltem quoad Objectioni uni & alteri ſatisfecerim.

HARUM prima hujuſmodi eſt, diabolus Arcam Dei ſemper ob oculos ſuos, tanquam exemplar, habuiſſe videtur. Diabolus enim diris modis animadvertit in eos, qui Arcæ ſibi ſacræ dignitatem tactu & aſpectu temerario lædere non dubitarunt. Nam *Pauſanius*, Arcam ſimulacri Bacchi repoſitorium commemorans, *cum*, [e] inquit, *Eurypilus arcam illam aperuiſſet*, & in ea reconditum Bacchi *ſimulacrum intuitus eſſet*, αὐτίκα ἦν ἔκφρων μετὰ τοῦ θεοῦ, *ſtatim a ſpectaculo mentis impos factus eſt.* Hoc autem exemplum ſumtum videtur e 1 *Sam.* 6. 19. ubi Deus Bethſemitas ideo percuſſiſſe dicitur, quod in Arcam ejus inſpexiſſent. Ita judicavit [f] *Bochartus*, & res eſt per ſe credibilis. Cum itaque Diabolus, hac in re, Dei Simia fuerit; conſentaneum eſt credere, eum, Dei Arcam æmulatum, ciſtas ſibi ſacras fabricari præcepiſſe.

HÆC Objectio non multum urget ſententiam meam: nam calamitas illa Bethſemitarum captæ Trojæ ætatem haud multum anteceſſit: ideoque neutiquam credibile eſt, eorum pœnam ob Arcam minus decenter habitam, *Eurypili* ſupplicio (quod ante tempora Trojana accidit) anſam aut exemplar præbere potuiſſe. Deinde: teſtantur hiſtoriæ, dæmones pœnis aliis, nec minus ſeveris, Arcarum ſuarum contemptum non raro vindicaſſe. Nam [g] *apud Babyloniam in Apollinis templo* aurea *miræ vetuſtatis* arcula reperta eſt, *ex qua conſciſſa vis peſtilentis—aeris* in vicinam regionem *ſeſe* profudiſſe dicitur. Alia exempla, ne ab inſtituto præſenti multum aberret ſermo, prætermitto.

SECUNDO: nonnulli forſan nobis adverſi dicent, quod ſingularis Arcæ ſanctitas & ornatus opinari ſuadeant, eam rei alicujus ſacratiſſimæ typum fuiſſe, & ab exemplari aliquo cœleſti, magis quam ciſta gentium myſtica, originem accepiſſe.

a Κυνηγετ. l. 4. v. 253, 254. b *Sic reddo, nam* χηλὸς, *ait Suidas* κιβωτός c De *Coron.* l. 4. cap. 1.
d De *Coron. Milit.* p. 105. A e Lib. 7. p. 572. f *Animal. ſacr.* L. 2. c. 36. g *Cæl. Rhodig.* l. 8. c. 12.

SED

SED a telo tam hebeti non eſt quod multum metuamus: quis enim ingenio tam felici eſt, ut rem ullam cœleſtem Arcæ typo adumbratam aſſignare valeat, & ſententiam ſuam probabili aliquo argumento aut Scripturæ teſtimonio ſtabilire? Multi quidem μυστικώτερον aliquid Arcæ ſubeſſe aſſerunt, & in bilem toti vertuntur, niſi dictatis eorum, tenui ſolummodo ſimilitudine ſuffultis, fidem ſupinam tribuamus. Sed (ut aperte loquar) odi profanum illud interpretum genus & arceo, qui cum Dei ſacris ludunt, & legis inſtituta, tanquam imagines cereas, in omnium rerum formas & ideas pro arbitrio fingunt. Arcam quod attinet, lectori conſulto judicandum relinquo, annon veri ſimilior ſit eorum opinio, qui Arcam ob ſeculi morem inſtitutam ſentiunt, & ſententiam ſuam argumentis bene multis inſtructam proferunt; quam eorum, qui Arcam ad myſteria quædam Evangelica adumbranda datam aſſerunt, eorum autem ſententiam ne vel umbra rationis confirmare poſſunt? SECT. VIII.

TERTIO: objicient forſan nonnulli, quod incredibile ſit Hebræorum arcam Gentilium ciſtis, uſu longo nec ſtatim abolendo receptis, inſtitutionem ſuam debuiſſe; cum præcepto tam diſerto cautum ſit, ut Moſes, in Arcæ formatione, animum [non ad ſeculi uſum ſed] ad *montis exemplar* adverteret: hoc autem præceptum ſupervacaneum videri poſſit, modo *Moſes* exemplar in terris [ciſtam aliquam in ethniciſmi ritibus uſitatam] habuiſſet, ad cujus formam & uſum Arca Dei componebatur.

RESPONDEO: præceptum illud, ſæpius inculcatum, cauſam meam firmare magis quam evertere videatur. Ideo enim Deus tabernaculum, menſam, ſacerdotum ornamenta, altare, arcam, & alia ſanctuarii vaſa, ad exemplar in monte oſtenſum conformari juſſit; forte quod ſimilia cultus inſtrumenta in ceremoniis Ægyptiorum obtinuerint. Cum enim Deo Opt. Max. conſilium jam eſſet, uſitata gentium inſtituta ſacra, nec prorſus abolere, nec plane retinere; rerum ſacrarum exemplar & cultus externi formulam præſcripſit, unde nec Moſi nec artificibus ad dextram aut ſiniſtram declinare licuit. Quid autem Deus, ad exemplaris hujuſce fidem ſacra omnia tam curate componi voluit; niſi quod populus, modo nulli cultus exemplari vel normæ aſtrictus, non tantum omnia cultus ethnici inſtrumenta, ſed vitia & deformitates omnes, e cæco veterum ſtudio, fuiſſet accepturus?

QUARTO: nonnulli forſan & hoc telo nos adorientur: Arca Judæorum & ciſtæ myſticæ Gentilium tam tenui affinitate & ſimilitudine conjungebantur; quod ſumme probabile ſit, nec Arcam Judæorum a Gentilium ciſtis, nec eorum ciſtas ab Arca Judæorum, formam & originem petiiſſe; ſed Iſraelitas Arcam, & ethnicos Ciſtas, ob rationes utrique genti proprias, & cum ipſa cultus ſui natura intime conjunctas habuiſſe.

SED & hujus teli ictum languidum facile ſuſtineamus: quamvis enim Judæorum Arcam & Gentilium ciſtas myſticas plurimum diſcrepaſſe, & ſacris diſſimilibus inſerviiſſe, non diffitendum ſit; ſi tamen utraſque paulo attentius intueamur, eas tot inſignibus circumſtantiis convenire reperiamus, quod ciſtas ethnicas ad arcæ Judaicæ exemplar conformatas, aut arcam Judaicam ob ciſtas ethnicas inſtitutam fuiſſe, nobis facile perſuadeamus. Nam,

(1°.) IN materia generali ſummum inter ſe conſenſum & affinitatem coluerunt. Arcam enim ex auro, & ligno quod nitore & elegantia cum Cedro contenderet, effectam fuiſſe, e [a] Moſe conſtat. Ethnici etiam arcas in Numinum ſuorum ritibus uſitatas, e cedro conficere, & auro vel ebore (quantum ſeculi ruditas ferebat) condecorare, ſolebant; ſi auctores modo citatos, hujus rei teſtes fide dignos habeamus.

(2°.) ARCÆ ethnicæ cum Judæorum Arca ſanctitate convenire credebantur. Arca Dei reliqua templi vaſa ſanctitate tam longe ſuperavit, quod [b] in ſacris literis ipſo קדש *ſanctitatis* titulo inſigniatur. Ethnici etiam *ciſtas* ſuas, quaſi pari ſanctitate donatas, religioſius obſervare, & *Sanctarum* epitheto cohoneſtare, ſolebant: nan inde ἱεραὶ κίϛαι & τὰ ἅγια, apud *Suidam* & *Clementem*, juxta gentium fidem uſumque loquentes, appellantur; & in ordinem hieroglyphicorum Ægyptiorum aſſumptæ, ad [c] myſteria ſua ſacratiora repræſentanda frequenter uſurpantur.

(3°.) IN effectis etiam, Judæorum & Gentilium arcæ ſacræ plurimum conſpirarunt. Nam Judæorum Arca damna nec pauca nec levia iis attulit, qui ſanctitatem ejus [d] aſpectu curioſo, tactu temerario, aut loco aliquo minus religioſo, lædere non dubitarunt: teſtantur etiam *Pauſanias*, *Cæl. Rhodiginus*, aliique, Gentilium numina, in eos qui arcas eorum cultui ſacratas minus digne ſancteque tractarunt, iræ ſuæ exempla non levia edidiſſe.

a *Exod.* 25. 10, 11. b *Num.* 4. 20. 1 *Reg.* 8. 8. 2 *Par.* 5. 9. c *Kirch. Obeliſc. Pamph.* l. 5. pag. 431. d 1 *Sam.* 6. 19.

CAP. II. (4°.) IN loco etiam utriſque apud Hebræos & ethnicos aſſignato amice convenerunt. Nam Arca Dei in tabernaculo primum, deinde in templo, & parte utriuſque ſacratiſſima ponebatur: ethnici etiam Arcas ſuas in templis & adytis plurimum poſuerunt. Nam *Pauſanias* ciſtam in templo Junonis, & *Cælius Rhodiginus* Arcam vetuſtiſſimam in Apollinis, collocatam memorat: & *Apis* Ægyptii ciſtam ἐν τῷ ναῷ τοῦ πιωμένου δαίμονος, *in Dæmonis templo cujus præcipuus apud eos cultus erat*, locum inveniſſe, Auctor eſt *Nymphodorus* ille quem ſupra memoravi.

(5°.) JUDÆORUM & Gentilium Arcæ a perſonis ſacris & generis claritate conſpicuis plurimum ferebantur, Arcam Judæorum a viris ſacris & ſanguine *Levitico* prognatis geſtari debuiſſe, cuivis innoteſcit qui Scripturam Sacram ſummis (quod aiunt) digitis attrectavit. Suos & Gentes Κιστοφόρους [homines quoſdam ad id muneris ſepoſitos, ut ciſtas ſacras circumferrent] habuiſſe, e *Suida* diſcimus. Hoſce vero non ſemper ex infimæ ſortis hominibus elegerunt, ſed ad ſacrorum pompam augendam alicui e magnatum ordine ciſtam ſacram geſtandi provincia non raro data eſt: adeo ut *Lampridius* & *Spartianus* referant, *Commodum* Imperatorem, Iſidis ſacris initiatum, huic tam ridiculo oneri humeros ſuos ſubdere non dedignatum.

(6°.) JUDÆORUM & Gentilium Arcæ religioſæ in uſu & fine præcipuo apprime convenerunt. Utræque enim ad ſacra κειμήλια & Numinis ſymbola in iis recondenda parabantur. Hoc abunde probant quæ *Cap.* ſeq. e ſcriptis ſacris & profanis allaturi ſumus. Interea loci, e tot inſignibus circumſtantiis, Arcæ cum Gentilium ciſtis communibus, haud inconſulte colligo, ciſtas ethnicas Arcæ Judaicæ, vel Arcam Judaicam ciſtis ethnicis, anſam & originem præbuiſſe.

CAP. II.

Arcam finaliter ſpectatam a ciſtis Ethnicis originem petiiſſe.

SI Arcam ſejunctam & ſeparatam a Cherubinis intueamur, illius finem & uſum [a] *Grotii* verbis haud infeliciter exprimamus; *Arca fœderis nulli alii rei ſerviebat quam ad aſſervanda ea quæ erant in Arca; —ſicut & multarum gentium ſacra ciſta condebantur.* Arcam hunc uſum præbuiſſe, e Dei præcepto manifeſtum eſt, *Exod.* 25. 16. *Et pones in Arcam, Teſtimonium quod tibi dabo:* atque hinc nomen illud ארון העדות *Arca teſtimonii*, ſortita eſt; quod ſcilicet *teſtimonium*, h. e. legem Dei duabus tabulis inſcriptam, contineret.

VETEREM autem Gentiliſmi ritum in cauſa fuiſſe, quod Deus Arcam huic uſui inſervientem inſtituerit, hiſce rationibus inductus me perſuaſum habeo,

(1°.) APUD Gentes antiquas pene omnes, ſacrorum lege receptum erat, ut Deorum ſymbola & inſtrumenta ſacratiora ciſta conderentur. Ita morem in ſacris Eleuſiniis habuiſſe, nos docet [b] *Clemens Alex.* ſic reſerans arcanas Gentium ciſtas, οἷαι δ' αἱ κίστοι αἱ μυστικαί; δεῖ γὰρ ἀπογυμνῶσαι τὰ ἅγια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄῤῥητα ἐξειπεῖν· ἆρ' σησαμαῖ ταῦτα, καὶ πυραμίδες, &c. *Quales autem ſunt ciſtæ eorum myſticæ? oportet enim ſancta eorum revelare, & arcana enunciare. Annon ea ſunt ſeſamides, & pyramides, & lana*, &c. *Hæc ſunt eorum ſancta.* Conſuetudo huic finitima in ſacris Ægypti ſervabatur: nam [c] *Syneſius*, de Ægyptiorum hierophantis loquens, teſtatur, eos neſcio quas ſphæras myſticas & figuras ſymbolicas in ſacris quibuſdam ciſtis ponere & circumferre ſolitos. Morem cognatum in ſacris etiam Thebanis locum habuiſſe, *Senecæ* verba teſtatum faciunt:

Nos Cadmæis Orgia ferre
Tecum ſolitæ condita ciſtis.

Non eſt autem rationi conſonum, has & alias gentes ſacra ſua in ciſtis arcanis poſuiſſe, ut Judæorum exempla ſequerentur; cum vix aſſequi detur, quomodo mos ille Judaicus in tot gentes, magnis locorum ſpatiis disjunctas, propagari potuerit. Deinde: modo gentes illæ ſacra in ciſtis condendi & circumferendi religionem a Judæis accepiſſent, æquum eſt opinari, eas Cherubinos etiam, utpote Arcæ conjunctiſſimos, accipere & imitari voluiſſe.

a In *Epiſt* ad *Hebr.* c. 9. v. 4. b In *Potrept.* p. 19. 5 c In *Calvit. Encom.* p. 73. A

(2°.)

(2°.) SI oculos noſtros per temporum antiquiorum hiſtorias circumferamus, facile percipiamus, idololatras ritus & myſteria ſua a vulgi conſpectu & notitia ſtudioſius occultaſſe. Nempe ut eorum myſteria, nil ſacrum aut admirandum in ipſo receſſu continentia, ſummam admirationem, affectata quadam obſcuritate, apud facilem plebem ſibi conciliarent. Ratio itaque ſuadet opinari, ciſtas illas quibus idololatræ nugas, myſteriorum titulo decoratas, olim occultarunt, originem perantiquam habuiſſe; nec ab Hebræorum Arca vel hiſtoria, ſed idololatriæ dolis & præſtigiis initia petiiſſe. CAP. III.

(3°.) HAUD facile eſt rationem ſatis ſolidam excogitare, cur Deus Legis tabulas in ciſta recondi, caſque circumferri voluerit; niſi ut ritum ethnicum in religionem eveheret, & Iſraelitis cultus ubique recepti ſpeciem aliquam expetentibus, quaſi morem gereret.

(4°.) CONJECTURÆ noſtræ ſubſidium præbent ipſæ Legis tabulæ, quæ ſolæ in [a] Arca Dei recondebantur. Quid enim nihil præter Legis tabulas [perpetua illa ſanctitatis monimenta, & rationis ſummæ documenta] Arcæ Dei inderentur; niſi ut ciſtarum ethnicarum ineptias tacite ſugillaret, & ſanctitatem (cujus illæ ſpeciem & nomen ſolummodo ferebant) revera promoveret. Nam e frequentibus Antiquorum teſtimoniis abunde liquet, ciſtas ethnicas, inepta multa, nonnulla in turpiſſimis habita, imo [b] ſerpentes, Dæmonis impuri ſymbola, continuiſſe: adeo ut κίςαι ἅγιαι, falſiſſime, & ad populum ſolummodo ludendum, dicerentur. Deus autem nihil in Arca ſua reponi voluit, niſi quod rationi conveniret, & populum ſummæ ſanctitatis admoneret: adeo ut Deus, Arcam concedens Iſraelitis, eorum ſtultitia & ſuperſtitione ſeculi feliciter abuti videretur.

ARGUMENTA jam, ſi non omni exceptione majora, ſpecioſa ſaltem, adduxiſſe videar, ad probandum Arcam, *finaliter* ſpectatam, ſeculi conſuetudini & populi rudioris modulo inſtitutionem ejus debuiſſe.

CAP. III.

De Cherubinis nominaliter ſumptis agitur.

ARCA Moſaica prima gloria fuit & velut anima Tabernaculi, Cherubini vero Arcæ; cum res ipſæ fuerint, quarum præcipue gratia Arcam tot honoribus & elogiis donatam legimus. Nam Arca *Scabelli* tantum divini titulo in Scriptura decorata eſt, [c] Cherubini vero Dei ſedes & thronus audiunt. Deus enim *Cherubinos habitare*, & ejus gloria [d] *Cherubinis inſidere* dicitur. De iis itaque utpote præcipuis & indiviſis Arcæ partibus, proximo ſermonem inſtituemus.

QUO vero viam facilem & nullis dubiis impeditam ad ſequentia faciamus, nonnulla de quintuplici *Cherubinorum* acceptatione neceſſario præmittenda duximus. Nam (1°.) Sumi poſſunt NOMINALITER, vel cum reſpectu ad ipſum nomen quo hæc ſacra ſimulacra in Scripturis innoteſcunt. (2°.) FORMALITER, vel reſpectu habito ad formam quam gerebant principalem. (3°.) SYMBOLICE & myſtice, qua ſenſus & dogmata quædam ſacratiora viris naſutioribus occulte ſignificabant. (4°.) LOCALITER, cum reſpectu ſcilicet ad locum quem imagines illæ in adytis occupabant. (5°.) FINALITER, vel cum reſpectu ad fines illos quibus præcipue ſerviebant. Ne vero ſtudium meum in ulla præſentis argumenti parte requiratur, probaturus ſum, Cherubinos, quocunque modo ſpectatos, inſtitutionem & originem ſuam antiquioribus Ægypti vel ſeculi moribus debuiſſe.

A Cherubinis autem NOMINALITER ſpectatis operis initium ſumam.

a 1 *Reg.* 8 9. 2 *Par.* 5. 10 b *V. Clem. Alex. Cohort.* p. 11. 15 c *Pſal.* 99. 1. & 5. d 2 *Sam.* 6. 2. *Ezec.* 9. 3.

SECT. I.

SECT. I.

De Cherubinorum nomine & ſignificatu.

PHILOLOGI & interpretes non pauci nominis hujus [Cherubim] originem & imponendi rationem inter Scripturæ ἄπορα referendam, nec operam in illius explicatione ludendam cenſuerunt. Alii vero in illius ratione inveſtiganda multum operæ & literaturæ (abſit verbo invidia) fruſtra hactenus impenderunt. Ideoque lectori non ingratum futurum exiſtimavi, ſi in hoc agro, non adeo trito & ſubacto, pauliſper laborarem. Quo vero ſermonem apertum & diſtinctum habeam, primo de vero vocis hujuſce vexatæ ſenſu; deinde, de illius ratione, [h. e. cur imaginibus Arcæ affixis imponeretur [examen inſtituendum eſt.

Vox Cherubim ſignificat

UT genuinum vocis ſenſum & originem aſſequamur, ad ſacram Scripturam & linguas Hebrææ cognatas diligenter attendendum eſt. Ex iis autem vocabulum illud multiplici ſignificatu gaudere, facile percipiamus.

Boves,

NAM primo, Bovem aut Vitulum notat; idque ex prima (ni fallor) vocis intentione. Hoc ita habere, luculenter conſtabit e duobus locis *Ezechielis* ἐκ προσωπήλατα poſitis,

Cap. 1. 10.

Et ſimilitudo facierum eorum, facies hominis, & facies leonis,——& facies bovis,—& facies aquilæ.

Cap. 10. 14.

Facies unius, פני הכרוב *facies* Cherub, *& facies ſecundæ facies hominis, & tertiæ facies leonis, & quartæ facies aquilæ.*

In quibus verbis obvium eſt obſervare, Prophetam pro פני שור *vultu bovis* cap. 1. פני הכרוב *vultum Cherubi* cap. 10. poſuiſſe. Hujus autem mutationis [cum propheta ejuſdem animalis formam, utroque in loco ſe referre * aſſerit] nulla occurrit ratio, niſi quod vox *Cherub* bovis ſignificatum antiquitus obtinuerit. Huic conjecturæ ſua præbet momenta affinis Syrorum & Chaldæorum dialectus: nam [a] Syris & Chaldæis כרב *Cherab, arare* denotat, quod proprium apud gentes antiquiores boum munus. Inde cauſa data Prophetæ verbis, *Amoſ.* 6. 12. *An current in petra equi? aut quis arabit bobus?* Et *Sirachidis, Eccleſ.* 38. 25. *Quo pacto fiat ſapiens qui tenet aratrum, boves agens & verſans in eorum operibus?* Quibus conſonum Poetæ dictum,

Navita de ventis, de tauris narrat arator.

Inde factum quod veteres, *terræ, agriculturæ, & alimenti ſymbolum* [b] bovem facerent. Neque novum atque inſolens videri poſſit, quod apud antiquos Hebræos bovem ab *arando* nomen habuiſſe dixerim: bos enim (ſi quid valeat [c] *Bocharti* conjectura) בקר dicitur, quia Arabice בקר eſt *terram vomere proſcindere.* His apprime convenit, quod boves olim *Triones* dicerentur; vel a terra quaſi Terriones, aut quaſi Striones (ut voluit [d] Scaliger) *a ſtria, quam proſcindendo, ſulcos faciunt.* Non diffitendum interim (ut in callem redeam) Lexica pleraque hanc vocis *Cherub* notationem alto ſilentio præterire. At ratio illa levior videtur, quam ut illius cauſa hanc vocis notationem rejiciat quiſpiam; cum non tantum argumentis jam in medium allatis, ſed clariſſimorum in Rep. literaria Triumvirorum [[e] *Joſephi Medi,* [f] *Lud. de Dieu,* & [g] *Bocharti*] ſuffragiis, jam dictus vocis illius ſenſus & origo ſe tueri poſſit. Cum autem *Cherub* (uti dixi) bovem, creaturam corporis viribus præſtantem, primario ſignificaret; inde profectum videtur, ut ea voce magnates & viros potentia & fortitudine ſingulari conſpicuos olim denotarent. Nam,

Fortes,

SECUNDO: vox *Cherub,* ad fortem, potentem, & validum, ſignificandum in Scripturis uſurpatur. Hunc ſenſum voci affigendum docent Dei ad regem Tyri [h] verba, את כרוב ממשח i. e. Interprete Tremellio, *tu Cherub* eras, *ex quo unxi te,* &c. Ubi proculdubio vox illa potentiam & magnitudinem illam indicat, qua rex ille vicinos, imo & ſemetipſum, ſuperavit, ex quo Deus illum ad ſedem regiam evexiſſet. Eam e-

* Cap. 10. 15. a Vid. *Syr. Int.* ad *Luc.* 9. 62. & 1 *Cor.* 9 10. b Γῆς πε αὐτῆς ἢ γεωργίας ἢ τροφῆς σύμβολον ὁ βοῦς· V. *Cauſſin.* in *Hieregl.* p. 127. c De *animal. ſacr.* col. 60. d In *Conjectan.* ad *Varron.* p 144. e *Reſpon.* ad *Animadv.* L. de Dieu. p. 569. f Ap. *Joſ. Med.* p. 567. g De *animal. ſacr.* l. 2. col. 412. h *Ezec.* 28. 14.

tiam

tiam notationem aſtruit cognata Syrorum dialectus, in qua כרובא *potentem* & *magnum*, & כרובותא *vim* aut *fortitudinem*, ſonare Lexicorum conſenſu comprobatum eſt. Hiſce firmitatis aliquid addit * *Philo*, qui tradit [haud dubie ex Hebræorum diſciplina] per *Cherubim*, τὰς τῦ Ὄντος δυνάμεις, τήν τε ποιητικὴν καὶ βασιλικὴν, *potentias ejus qui eſt, creatricem & regalem*, deſignari; & ἱλαστήριον fuiſſe σύμβολον τῆς ἵλεω τῦ Θεῦ δυνάμεως, *ſymbolum propitiæ Dei potentiæ*. Eſt itaque cur credatur, vocem *Cherub* apud Hebræos antiquiores *potentiæ* notationem habuiſſe, quamvis ſignificationis hujus antiquæ vix ulla, niſi in cognato *Syrorum* idiomate, ſuperſint veſtigia; ni forte civitas apud [a] *Ezram* memorata, nomen *Cherub* invenerit, quod valida eſſet, h. e. probe munita nec facili conatu expugnanda. Hæc animum inducant opinari, vocem *Cherub* fortitudinis ſignificatum apud Hebræos antiquiores habuiſſe. Inde vero res hæc mihi penitus confirmatur, quod Deus in ſacris literis nunquam *ſuper Cherubim ſedere* vel *equitare* dicatur, niſi cum illius potentia & fortitudo celebranda vel invocanda veniat. Cum enim viribus ad bellum indigerent Iſraelitæ, ad Shilo miſiſſe dicuntur, [b] *ut peterent inde arcam fœderis Jehovæ Exercituum, inſidentis Cherubim.* Et cum *Hezekiah* ſe hoſtibus ſuis imparem perſentiſceret, auxiliarem Dei potentiam imploravit, dicens, [c] *Jehova Deus Iſraelis, inſidens Cherubinis, illuceſce: coram Ephraim, Benjamin & Manaſſe* [qui Arcam proxime & quaſi a tergo ſequebantur] *excita potentiam tuam, & veni ad ſalutem*, &c. Quaſi dixiſſet, "Tu qui ſedes inter fortes, eoſque ad nutum tuum compoſitos habes, exere fortitudinem tuam, & populo tuo jam laboranti ſuppetias feras. Huic loco affinitate propinqua jungitur *Pſal.* 99. 1. *Jehova regnat, commoveantur populi: inſidet Cherubinis, nutet terra:* h. e. "Terra ſede ſua moveatur licet, & ſuſque deque fe-"rantur omnia; animi nunquam deficient, quoad Deus inſideat Cherubim, ſede ſua "minime deturbandus. Huc etiam ſpectat *Pſal.* 18. 11. ubi *Pſalmiſtes* Dei potentiam celebrans, *inſidens*, inquit, *Cherubinis volat, volitatque ſuper alas venti.* Quem locum *Chaldæus* in hæc verba reddidit, & *viſus eſt* בגבורתיה *in robore ſuo ſuper Cherubim leviſſimos, & adduxit potentiam ſuam ſuper alas turbinis.* Quid autem ſancti viri, Dei ſeſſionem inter Cherubinos, tanquam firmiſſimum potentiæ argumentum toties adhiberent; niſi quod *Cherubim* fortes & validos olim denotaret, ideoque certum potentiæ divinæ rebus ſuis affuturæ omen & argumentum inde capiendum exiſtimarent? Hiſce nonnihil præſidii præbent [d] *Procopii* verba: *Scriptura ſolet vocare* Cherubim, *quicquid potens eſt. Id vel inde patet:* Qui ſedet ſuper Cherubim, *id eſt, qui potens eſt regnare:* – Aſcendit ſuper Cherubim & ἐπεταλθη, i. e. *cum multa & magna advenit potentia.* SECT. I.

TERTIO: vox hæc perſonam prudentem & multa cognitione præditam olim ſignificavit: ut plane conveniret cum affini כבר [facta literarum metatheſi] quod *ſcientem, gnarum, ſolertem*, notat. Hunc vocis ſenſum Lexicographi moderni non agnoſcunt, ei vero ex Antiquis haud pauci patrocinantur. Inter eos [e] *Philo Judæus* inprimis, de ſimulachris Arcæ conjunctis agens, ἃ, inquit, πατρίᾳ μὲν γλώττῃ προσαγορεύεται Χερουβὶμ, ὡς δ' ἂν Ελληνες εἴποιεν, ἐπίγνωσις καὶ ἐπιστήμη πολλή· Hæc *ſermone vernaculo nominantur* Cherubim, *hoc eſt, cognitio & ſcientia multa.* Conſentit [f] *Clem. Alexandrinus*, ſic vocem explicans, ἐθέλει δὲ τὸ ὄνομα τῶν Χερουβὶμ δηλοῦν ἐπίγνωσιν πολλήν· *Vult autem nomen Cherubim ſignificare multam cognitionem.* Cum iis facit [g] S. *Hieronymus*, dicens, *Cherubim lingua noſtra interpretantur multitudo ſcientiæ.* Hic multum [h] æſtuare, & varias conjecturas comminiſci, ſolent viri docti, ut S. *Hieronymi* interpretatio veritati conſona cenſeatur. Nam in hanc rem *Marinus Merſennus* Cherub deducit a נכר *cognoſcere* & רב *multitudo.* Vir doctus qui S. *Hieronymi* opera notis illuſtravit, rem alia ratione expediendam cenſuit: nam כרב inquit, *ſignificat* tanquam multitudo, ברב tanquam magiſter: *& ex utraque ſignificatione in uno verbo conjuncta, nata eſt illa interpretatio.* Sed magis ingenuum ſe præbuit eruditus [i] *Rivetus*, cum dixit, *quomodo fieri poſſit, ut a multitudine ſcientiæ derivetur vox* כרוב *fateor me videre non poſſe, nec id docet Hieronymus.* Sapientes.

UT lectorem hic forſan hærentem expediamus, dicendum videtur, Hebræos antiquiores vocem כרוב ad notandam ſcientiæ multitudinem uſurpaſſe. Ita me perſuaſum faciunt, non tantum Veterum quos jam citavi teſtimonia, ſed ſignificatus hujuſce veſtigia in affini Syrorum dialecto etiamnum deprehenſa. In hujus rei fidem audiamus

* Lib. de *Profug.* p. 465. a *Ezr.* 2. 59. b 1 *Sam* 4. 4. c 2 *Reg.* 19. 15. *Pſal.* 80. 1. d In *Geneſ.* c. 3. p. 79. e Lib. 3. de *Vit. Moſ.* p. 668. E f *Stromat.* l. 5. p. 667. 15 g *Comment.* in 6. *Iſ.* v. 2. h *Unde* Cherub *ſignificet multitudinem ſcientiæ, difficile dictu eſt.* Ribera de templo. l. 2. c. 6. i In *Geneſ.* p. 167.

SECT. I. quæ *Iſabar Ali* habet in Lexico, כרובא מן כרובותא *Cherubo a voce Cherubotho*, i. e. *fortitudo. Interpretatio alias ejus eſt* סגיות בדעתא *multitudo ſcientiæ.* Eadem ſignificatio firmatur verbis [b] *Johannis* Metropolitæ *Darenſis*, quem *Abraham Ecchellenſis* ſeculo quarto vixiſſe perhibet, &c. מנו שומהא חוב בכרובא סגיאותא בידעתא *Quid etiam nomen Cherubim? Multitudo cognitionis, ſive effuſio ſapientiæ, ſive abundantia & opulentia ſapientiæ.* Hæc vocis origo ſtomacho meo non ingrata venit, quanquam [c] *Morinus* eam concoquere non novit: nam *in etymo*, inquit, *Cherubim, Dionyſii errorem amplificare videtur Darenſis:* nam & S. *Dionyſius*, lib. de [1] Cœleſti Hierarchia, *Cherubim* notare *cognitionis copiam vel ſapientiæ diffuſionem* affirmavit.

Angelos, QUARTO: Cherubim ad Angelos ſignificandos in Scripturis adhibetur. Nam vocem eo ſenſu venire, *Geneſ.* 3. 24. & variis [d] *Ezechielis* viſionibus, unanimi Interpretum ſuffragio confirmatum eſt. Hinc factum quod Judæi ſimul & Chriſtiani, in ſcriptis & precum ſuarum formulis, ſemper uſi ſint vocabulo *Cherubim* ad Angelos ſignificandos. Ideo vero Spiritus S. Angelos eo nomine donaſſe videtur, quod nominis illius omen implerent maxime, & fortitudine ſcientiaque creaturas alias tanto intervallo antecederent, ut digni eſſent qui הכרובים *fortes* aut *ſcientes*, iſti emphatice & per eminentiam, dicerentur.

HANC nominis Angelici rationem eo veritati propiorem cenſeo, quod Angeli in Vet. & Novo T. potentiæ titulis frequenter inſigniantur. Nam appellantur *Exercitus cælorum*, 1 Reg. 22. 19. *Currus Dei*, Pſ. 68. 18. *Angeli robore præcellentes*, Pſal. 103. 20. Et ſignanter אבירים *fortes*, Pſal. 78. 25. Dedit illis לחם אבירים id eſt, ad mentem τῶν LXX, ἄρτον τῶν ἀγγέλων. Et *Pſal.* 89. 7. בבני אלים *inter filios fortium*, Targum per באוכלוסי מלאכיא *inter choros Angelorum* interpretatur: Ob ſummam potentiam אלהים etiam a * Pſalmiſta vocantur, quem * Apoſtolus de Angelis interpretatur. Hymno inſuper [e] Apocrypho αἱ δυνάμεις Κυρίου, *Domini poteſtates* vel *potentiæ* nominantur. In novo Teſt. Ἀγγέλοι ἢ δυνάμεις, 1 *Pet.* 3. 22. θρόνοι ἐξουσίαι, *Luc.* 2. 13. ἀρχαὶ, *Eph.* 1. 21. *Coloſ.* 1. 16. ob potentiam illam qua creaturas alias longe ſuperant.

ANGELI etiam non minus ſcientiæ nomine ſub Vet. Teſtamento inclaruere: prout enim [f] fortitudo Angeli ad maximam fortitudinem, ſic & [g] ſapientia Angeli ad maximam ſapientiam, exprimendam, tanquam formula proverbialis, uſurpatur. Nec ſine bella veri ſpecie, [h] nonnulli verba ſerpentis [*eritis* נאלהים] de Angelis interpretantur: ut hic ſit verborum ſenſus, [i] *intellectus veſter, qui — ab Angelis ſapientia ſuperatur, tanta ſcientia illuminabitur, ut ſimiles Angelis indubie ſciatis* quid bonum, quid malum, *quid de quaque re verum, quid falſum, quid affirmandum, quid negandum ſit.*

Imagines Arcæ. QUINTO: vox *Cherubim* ad ſacras imagines Arcæ operculo impoſitas indicandas frequenter uſurpatur. Hoc cuivis innoteſcit, qui vel prima attigit Theologiæ vel Scripturæ limina. Tribus autem de cauſis imagines illæ nomine *Cherubim* dictæ videantur:

(1°.) ANGELORUM emblemata erant, & eorum naturas ſimilitudine quadam referebant: ideoque par erat, ut ipſorum Angelorum nomen gererent, & Angelico nomine *Cherubim* diſcernerentur. Nam, obſervante [k] *Grotio*, *ſimulacro nomen dare ejus quem ſimulacrum refert, receptum eſt apud omnes gentes.*

(2°.) VOX *Cherub* apud antiquiores Hebræos *figuræ* vel *ſimulacri* ſignificatum habuiſſe videatur. Ita mihi perſuadeo, quod כרב *ſimulare* [l] denotet, & כרובא *Cherubo* Syris ſit עברא דאומנא *Effector, formator imaginum.* Docent autem linguarum Orientalium conſulti, linguas Hebrææ cognatas, [Syriacam, Chaldaicam, Arabicam] plurima vocabula Hebræa, & varias vocum Hebræarum ſignificationes, ſuis in archivis recondere & naufragas linguæ illius antiquiſſimæ merces, alias perituras, ſartas tectas conſervare. Nugari forte viderer, ſi ſignificatus hujus antiqui memoriam linguam etiam Græcam retinere dicerem. At ſane vox Κύρβις non longe recedit a קרב eſt autem [m] Κύρβις, στήλη,—ἢ ξύλινος ἄξων, ἐφ' ᾧ τὸ παλαιὸν οἱ νόμοι ἐγράφοντο· *Columna,—vel axis ligneus, quæ leges antiquitus inciſæ fuerunt*, aut *exaratæ.*

a Ap. *Hottinger.* in *Smegm. Orient.* p. 291. b Id. Ibid. pag. 290. c Ad not. in *Syror. Ord.* p. 422. d Cap. 10. & Cap. 11. & 41. * *Pſal.* 8. 5. * *Hebr.* 2. 7. e Cap. 3. *Dan.* v 39. f *Zac.* 12. 8. g 2 *Sam.* 14. 20. & 19. 27. h *V. Bezam.* ad 1. *Rom.* v. 21. &c. i *Horn. Hiſt. Philoſ.* l. 1. c. 2. k *Annot.* in 2 ad *Theſſal.* c. 2. v. 4. l *V. Hottinger. Smeg. Orient. p.* 291. Et *Lexic. Polygl.* in כרב m *V. Heſych.* ad voc. κυρβ.

1 Cap. 7.

(3°.)

(3°.) VERISIMILE eſt, olim ſic uſum obtinuiſſe, ut vox hæc non figuras ſimplices, ſed e certis animantium formis mixtas, indicaret: adeo ut *Cherubim* apud Hebræos, prout *Sphynges* apud ethnicos, figuras poeticas & quaſi hieroglyphicas denotarent. Hac de re perſuaſum eſt mihi, quod LXX, quanquam centies occurrat vox *Cherubim*, eam nunquam transferant, ſed per Χερουβὶμ perpetuo reddant. Quid autem ita faciunt, niſi quod vox Cherubim illam formarum compoſitionem notaret, qui exprimendæ impar erat Græcorum lingua? Deinde: ſatis e ſcripturis elucet, & omnium conſenſu firmatur, Cherubim figuras mixtas fuiſſe; & Tabernaculi Templique artifices, communi tantum vocis uſu doctos, earum figuras plane cognitas habuiſſe: nam apertum eſt, Deum quid per Cherubim voluit, nullibi diſtincte & perſpicue explicuiſſe. Præterea: legimus 1 Reg. 7. 29. *figuras leonum, boum, & Cherubim, baſis cujuſque climacteras* adornaſſe: unde proclive eſt colligere, leonum boumque nomine figuras ſimplices, Cherubinorum vero, figuras mixtas intelligendas eſſe. Sed hæc paulo accuratius & opportunius Capite ſequente diſcutienda venient. SECT. II.

SECT. II.

De nominis rationibus, iis præcipue quæ petuntur ab Ægypti ſeculique more.

NOMINIS hujuſce ſenſum ſat multis docuiſſe videar: dicendum eſt proximo, cur nomen illud imaginibus Arcæ affixis imponeretur. Quantum itaque hac de re conjecturis aſſequi datur, ſimulacra illa ob rationes ſequentes nomen *Cherubim* ſibi inditum habuerunt.

(1°.) QUOD nomen illud, imaginum earum figuris apprime conveniret. Nam e jam dictis, & ſtatim dicendis, conſtet, imagines illas e variis animalium formis compoſitas fuiſſe; ideoque par erat ut *Cherubim* dicerentur, cum veteres Hebræi nomen illud pro figuris mixtis & hieroglyphicis crebro ſermone uſurpaſſe videantur. Quamvis autem Cherubim mixtas animalium diverſorum figuras gererent, vulgo creditum eſt, ſacras illas imagines ad ſpeciem bovinam propius acceſſiſſe. Cum itaque vox illa *boves* etiam denotaret, rationi convenit, Deum nomen Cherubim imaginibus illis indidiſſe, quod cum earum figura vel parte præcipua maxime conſentiret. Nam, ut recte [a] *Ciceroni* dictum eſt, *ex eo, quod maximas partes continet, latiſſimeque funditur, tota res appellatur.* Hæc verba *Galenus* pene Græca fecit, cum dixit, ἀπὸ τῦ πλεονεκτῦντος ἐν τῇ χρήσει, γίνονται αἱ προσηγορίαι.

(2°.) QUOD imagines illæ miniſterii & præſentiæ Angelicæ ſymbola erant & figuræ. Doctorum omnium opinione receptum eſt, Cherubim, arcam alarum flexibus ambientes, beatos illos ſpiritus denotaſſe, qui Evangelii myſteria admiratione defixi contemplantur, qui Cœli majeſtatem promptiſſimæ celeritatis obſequiis ambiunt, & illius imperata veloci & quaſi alato miniſterio peragunt. Quum itaque imagines illæ Angelos repræſentarent, & eorum quaſi vicem gererent; par erat ut nomine Cherubim, quo Angeli [b] diu antea innotuiſſent, inſignirentur.

(3°.) NOMEN Cherubim [*fortes* aut *potentes* notans] imaginibus hiſce datum videtur, quod Arca fortitudinis & potentiæ divinæ ſymbolum eſſet & ſacramentum. Neque hoc gratis dictum ſentiat lector, aut oſcitanter prætereundum: ſi enim Scripturas Arcam ſpectantes attentius aſpiciamus, pateat Deum Arcam, non tam juſtitiæ, miſericordiæ, aut ſcientiæ, quam potentiæ ſuæ, pignus & monumentum ſtatuiſſe. Eam enim David *Arcam fortitudinis* Domini nominavit, 132. Pſal. 8. Idem nomen & Salomon Arcæ tribuit 2 Par. 6. 41. *Robur* etiam & *gloria* Judæorum dicta eſt, Pſal. 78. 61. *Tradidit in captivitatem robur eorum, & gloriam eorum in manus hoſtium:* nam locum illum de Arca a Philiſthæis capta intelligendum eſſe, interpretum pene omnium ſuffragio comprobatum eſt. Eodem ſpectare videntur [c] Pſalmiſtæ verba, *deſideravit Te anima mea, ——ut viderem* עזך וכבודך *robur & gloriam tuam, ſicut vidi in Sanctuario,* ubi ſcilicet Arca reponebatur. Hæc & loca ſimilia Judæis antiquioribus anſam dediſſe videntur, Arcam *fortitudinis* aut *potentiæ* nomine appellandi, prout e verbis *Sirachidis* haud obſcure colligendum eſt. *In Eccleſia Altiſſimi os ſuum aperiet* Sapientia, καὶ ἐναντι δυνάμεως αὐτῦ καυχήσεται, *& coram potentia illius gloriabitur: hoc eſt,* inquit [d] Grotius, *in Templo ubi eſt Arca, quæ* עז *Hebræis.* Hinc & Sanctuarium, Arcæ locus & ſedes, *Sanctuarium*

a Lib. 5. de *Finib.* § 30. b *Gen.* 3. 24. c *Pſal.* 63. 2, 3. d In *Eccſum.* c. 24. 2.

SECT. II. *roboris*, Dan. 11. 31. & *excellentia fortitudinis*, appellatur, *Ezec.* 24. 21. Et Pſalmi omnes, ad celebrandum Arcæ in Sionem adventum compoſiti, Deo fortitudinem tribuunt vires humanas longiſſime ſuperantem, & in propitia Dei potentia celebranda vel imploranda toti occupantur. Nam *Pſalmus* 24, quem plerique cum Arca in Sanctum Sanctorum eſſet inferenda ſcriptum ſentiunt, Templi portas per proſopopœiam ſic alloquitur, ver. 7, 8. *Elevate, o portæ, capita veſtra, elevate vos portæ perpetuæ, & introeat Rex gloriæ? quis eſt Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Interpretes etiam *Pſalmum* 68, qui multus eſt in potentia Dei celebranda & illius auxilio implorando, eadem occaſione ſcriptum arbitrantur. Similia nobis occurrunt in [a] hymno, magiſtro ſymphoniæ tradito, cum David arcam in Tabernaculo ſtatuiſſet. Quæ ſane loca omnia cauſam opinandi præbent, Arcam non tam præſentiæ quam potentiæ divinæ pignus & monimentum a Deo conſtitutam, hoc etiam pios omnes e veterum Hebræorum gente probe tenuiſſe. Neque hoc ævi recentioris Hebræos latuiſſe, e verbis auctoris *Targ. Hieroſolymitani* probabiliter concludamus. Sic enim textum [b] illum celebrem explicandum cenſuit. *Cum Arca proficiſceretur*, erigebat *Moſes in oratione manus* ſuas, *ac dicebat*, קום מימרא דיי בתקף חילך *Surge o verbum Domini, cum fortitudine roboris tui*, &c. Cum itaque Arca cum Cherubinis fortitudinis divinæ propitiæ teſſera eſſet & ſacramentum, opinari par eſt, non tantum Cherubim *fortes* & *potentes* indigitaſſe, ſed Deum nomen illud Arcæ ſimulacris impoſuiſſe, ut fidem eo certiorem populo faceret, *Fortem Iſraelis* rebus eorum præſidere, nec quicquam ab hoſtibus timendum, quamdiu fortitudinis tantæ præſidio ſe dignos redderent.

(4°.) ÆGYPTIIS, aliiſque gentibus antiquioribus, in more erat, Deos & Dæmonas ſuos nominibus a potentia & fortitudine deſumptis inſignire.

NAM, ut ab Ægyptiis ordiamur, eorum APIS fortis aut potens per eminentiam dicebatur. Hanc aſſertionem fide dignam reddunt [c] verba Jeremiæ: מדוע נסחף אבירך vel (uti LXX legerunt) אביך *Quare abductus eſt fortis tuus?* nam ea ſic efferunt LXX, Διατί ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Απις, ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου; *cur a te fugit Apis, ille vitulus electus tuus?* Ubi clarum eſt, Græcos אביך *fortem tuum*, per Apim vitulum interpretari. Græcorum interpretationem ratam habet & verſio Arabica, quæ ſenſum loci ſic reddidit, *cur fugiens fugit vitulus tuus electus?* Hæc Prophetæ interpretatio veriſimilior exiſtimetur, quod *Apis* ille Diis aliis potentia & virtute præcellere crederetur. Nam *Ælianus* hoc numen memorans, Θεὸς, [d] inquit, Αἰγυπτίοις διαφερόντως ὁ Απις εἶναι πιστεύεται· *Apis apud Ægyptios efficaciſſimus Deus creditur.* Neque APIS tantum, ſed & Ægypti SERAPIS, fortitudinis præcipue fama claruit. Refert enim [e] *Porphyrius*, *Sarapin* in hunc modum de ſeipſo eeciniſſe.

Φαιδρὴ μὲ κτὶ δῶμα Θεοῦ καταλάμπεται αὐγή·
Ηλθε γὰρ, ἠπιβόλησε μέγας Θεός· εἶδεν ἐμεῖο
Κάρτος ἀμαιμάκετον·———

Id eſt,

Lux læta Dei templum irradiat,
Venit quippe,—magnus Deus, & aſpexit
Invictum robur meum,———

Hoc forſan, aut aliud ei cognatum, oraculum in cauſa fuit, quod *Serapin* nonnulli Jovem, [f] *ut rerum omnium potentem*, dicerent. Ægyptiorum BACCHUM etiam fortitudinis laude celebrem fuiſſe, is facile admittet qui [g] *Plutarchum* audiet: ἱστορεῖται δὲ καὶ Ισιδος υἱὸς εἶναι ὁ Διόνυσος οὐκ ἀπὸ Αἰγυπτίων, ἐκ Οσιριδος, ἀλλὰ Αρσαφὴς ἐν τῷ ἄλφα γράμματι λέγεσθαι, δηλοῦντος τὸ ἀνδρεῖον τοῦ ὀνόματος· *Fertur etiam ab Ægyptiis Bacchus filius Iſidis eſſe, qui non Oſiris, ſed Arſaphes* [*voce ab alpha litera incipiente*] *nomen gerat, quo fortis ſignificatur.* In ejuſdem laudis ſocietatem & OSIRIN Ægyptium vocat [h] *Apuleius*, quem ornavit titulo *Magni Dei, Summi Parentis, invicti Oſiris.*

ÆGYPTIOS antiquos hujuſmodi titulis & elogiis Numina ſua ornare ſolitos, eo facilius eſt creditu, quod & aliæ gentes Deos ſuos titulis potentiam & fortitudinem notantibus honeſtarent. Nam inter Phœnicum Deos, CABIRIM, i. e. exponente [i] *Varrone*, Θεοὶ δυνατοὶ, præcipui cenſebantur: & nominis rationem firmant Tertulliani

a 1 *Par.* 16. 27, 28. b *Numer.* 10. 35, 36. c Cap. 46. 15. d De *Animal.* l. 11. c. 10. e Ap. *Euſeb. Pr. Evang.* l. 5. c. 13. p. 201. f *Tacit. Hiſt.* lib. 4 c. 84. p. 112. g Lib. de *Iſ.* & *Oſirid.* p. 365. E h De *Aur. Aſin.* lib. 11. i Lib. 4. de *ling. Lat.* p. 17.

verba,

verba, Lib. de Spectaculis; *ante eas* [columnas] *tres aræ trinis Diis patent*, MAGNIS, SECT. POTENTIBUS, VALENTIBUS: *eosdem Samothracas existimant.* Syri numen co- II.
luere, [a] cui Ασιζω, a עוז *fortis* & *robustus*, nomen fecerunt. Arabes antiqui Lunam, aut Venerem stellam, [b] nomine קבר *Kabar*, quod lingua Hebræa & Phœnicia *potentem* sonat, in veneratione non vulgari habuerunt. Refert etiam [c] *Al Firauzabadius* eos aliud idolum coluisse [*Mohammedis* jussu perditum] cui *Al Uzza* nomen. Hoc autem nomen, *illi a potentia inditum* (inquit [d] auctor ille) *formæ est fœmininæ ab* אלעז *quod* robore supra alios excellentem *denotat, quasi summe potentem aut potentissimum dicas.*

HUNC gentium morem [Deos ob potentiam celebrandi, & inde nomina iis imponendi] perantiquum fuisse, e scriptis canonicis simul & apocryphis eluceſcit. Nam in scriptis canonicis eos tunc צורים [e] *rupes*, nunc אלים [f] *fortes*, nunc מעזים [g] *robora* dictos inveniamus. In scriptis apocryphis legimus, ethnicos [h] ἀρετὰς τῶν ματαίων *fortitudines idolorum:* Israelitas etiam *sacrificasse* [i] τῇ Βάαλ τῇ δυνάμει. Ita nonnulla exemplaria legunt, & lectioni favent [k] Prophetæ verba de vitulo Samariæ dicta; *lugent super eum populus ejus & sacerdotes ejus, qui exultaverunt super eum,* על כבודו *propter gloriam ejus, quia migravit ab eo:* ibi enim per vituli *gloriam*, illius credita potentia & fortitudo, quæ cultoribus ejus exultandi materiam dedit, intelligenda videtur. Neque novum est, ut [l] *gloria* pro *fortitudine* in scripturis usurpetur; quod exemplis bene multis ostendi posset, si ab instituto sermone deflectere liceret.

CUM itaque Ægyptii, genteſque aliæ Deos suos titulis summam potentiam notantibus insignire, eosque fortitudinis nomine celebrare solerent; par erat ut imagines Deo pro sede & solio positæ, CHERUBIM, *fortes* aut *potentes*, dicerentur; ut perpetua manerent potentiæ divinæ monimenta, & Israelitæ in eo qui inter *Cherubim* habitavit, fiduciam suam reponerent; non in gentium numinibus, fallaci tantum *fortium* titulo decoratis. Deinde: cum seculo illo rudiori potentia & fortitudo præcipue Deos commendarent, multum ad religionem intererat, ut Deus Israelis inter imagines a potentia denominatas habitaret, ut [m] *fortitudo sua* tantum *Sanctuario* inesse crederetur, & ei uni כבוד ועז *gloria & fortitudo* tribuerentur.

(5°.) SACRA simulacra quibus nomen a potentia datum, ætati & œconomiæ illi maxime consentanea fuisse videantur.

TUNC enim Deus ipse [n] Regis politici nomen & locum tenuit, & muneri suo congruum erat ut solio e Cherubim [i. e. summæ potentiæ symbolis & monimentis] facto insideret. Nam ea de causa forte thronus [o] leonibus sustentatus Salomoni placuit, ut animalium fortitudine præstantium simulacra, fortitudini & imperii sui præcellentis indices extarent & monimenta.

DEINDE: sub Oeconomia Mosaica ita comparata erant omnia, ut homines potentiæ magis quam bonitatis divinæ sensu afficerentur, & Dei timor magis quam amor eorum pectoribus incuteretur. Hoc *S. Augustino* observatum, cum dixit, *quantum differunt Lex & Evangelium? quantum timor & amor.*

PRÆTEREA: in rudiore illa mundi ætate, homines intimiore potentiæ, quam sapientiæ, vel sanctitatis divinæ, sensu tangebantur. Ideoque in Vet. T. tituli potentiam singularem & plane tremendam significantes Deo sæpe tribuuntur: appellatur enim יעקב אביר δυναστὴς Ιακώβ, *Genes.* 49. 24. אל כבד δυνατὸς ἰσχύϊ, *Job.* 36. 5. Ἰσχὺς Ιακώβ, *Jes.* 49. 26. [p] *Elohim* & *Shaddai*, quæ nomina, si [q] *Buxtorfio* & [r] *Bocharto* fidimus, a vocibus *fortitudinem* notantibus ortum petunt. Septies vocatur *petra Israelis* Deut. 32. 18. titulo (uti docet Chaldæus) אלהא תקיפא *Deum fortem* denotante. Sæpius אל dicitur, quod Aquila, ἐτυμολογίαν ejus exprimens, ἰσχυρὸν *fortem* interpretatur. Non raro etiam יהוה צבאות *Deus exercituum* audit. Virgo *Maria* Deum signanter [s] τὸν δυνατὸν, & Scriptor [t] Apocryphus τὸν δυνάστην, vocat. Adeo ut Judæi & Gentiles antiquiores hac in re amice convenirent, cum utrique Deum quem colebant nominibus potentiam indicantibus insignirent.

a *Bochart. Geogr. sac.* col. 662. b *Kircher. Oed. Ægypt.* T. 1. p. 348. c Ap. *Pocock. Hist. Arab.* p. 91. d Ibid. e *Deut.* 32. 37. f *Exod.* 15. 11. g *Dan.* 11. 38. h *Esther.* 14. 10. i *Tob.* 1. 5. k *Hos.* 10. 5. l LXX. עז *robur* per δόξαν & τιμὴν sæpe transferunt, *viz. Ps.* 68. 35. *Is.* 12. 2. *Ps.* 28. 2. 95. 7. 96. 7. *Is.* 45. 24. & alibi passim. m *Psalm.* 96. 6, 7. n *Psal.* 89. 18. o 1 *Reg.* 10. 19, 20. p *Psal.* 132. 2. q *Dissert.* de *Nominib. Dei* §. 39. 45. r De *Animal. Sacr.* col. 514. s *Luc.* 1. 49. t 2 *Mac.* 12. 28.

CAP. IV. SECT. I.

CAP. IV.

Multis docetur Cherubinos formaliter sumptos ab Ægypto derivatos.

SENSU vocis *Cherubim* jam expedito, rerum ordo postulat, ut formæ vel figuræ Cherubinorum, quantum in me situm est, lucem tribuam. Hanc provinciam eo libentius accipio, quod paucorum pedibus teratur, & Cherubinorum forma res digna sit quæ penitiori indagine vestigetur. Quo vero de tam obscuro argumento distincte loquar & illuminate, in hunc ordinem jam dicenda digerentur. (1°.) Sententias vulgo receptas ad examen vocabo. (2°.) Veram Cherubinorum formam e sacris oraculis ostendere conabor. (3°.) Adversantium argumentis satisfaciam. (4°.) Probare conabor Cherubinorum formas ab Ægypto derivatas.

SECT. I.

Sententiæ vulgo receptæ, ad examen vocatæ, vanitatis arguuntur.

UT viam ad negotium quod jam meditor, expeditam struam; consultum judico sententias doctorum celebriores in medium proferre, & earum vanitatem redarguere.

HARUM prima Hebræorum est, qui Cherubim statuas fuisse ad similitudinem puerorum formatas arbitrantur. Et ne hæc opinio colore omni destituta videatur, nonnulli vocis hujus originem ex lingua Aramæa vel Chaldæa petendam asserunt, in qua רביא vel רוביא est *Puer*; ut כ origine quidem servile sit, sed usu transeat in radicalem. Alii, paulo acutius delirantes, Cherubim, *pueros* dici volunt, quasi רובים *crescentes*, a רבה *crescere*, *magnum fieri*; nam & Latinis dicuntur *adolescentes*, ab *Olesco*, quod *crescendi* significatum habet. Huic sententiæ calculos [a] apposuerunt *Talmudici*, *R. L. Ben. Gerson*, *R. Salomon*, *Maimonides*, *Abarbanel*, aliique ex Hebræorum gente longe plurimi. Nos autem hac in re a Magistris illis haud gravatim dissentimus: cum sententiam suam nulla satis firma ratione munire possint, & ipsi Scripturæ locos, aliam Cherubinis formam tribuentes, parum curasse videantur. Deinde: quod vocem כרוב compositam esse volunt ex כ similitudinis, & Chaldaico רבי *puer*, id *puerile & frivolum* pronunciavit [b] Judex, a cujus sententia in Hebraicis nemo temere recessit aut appellavit.

SECUNDO: alii se persuasos habent, quod Cherubini in boum aut vitulorum similitudinem toti fingebantur. Pro hac opinione *Johannem Moncæium* manibus pedibusque contendentem videamus, Lib. suo 1. de *Aur. Vit.* cap. 4, 5, 6. *Bonfrerius* etiam, postquam varias de Cherubinorum figura sententias enumerasset, si *quis*, [c] inquit, *malit* Cherubinis *faciem vitulinam adscribere*, id *inter omnes jam dictas opiniones* mihi *maxime probandum videtur*. Eidem sententiæ se fautorem præbet [1] *Gaffarellus*, & multi magno & præstanti ingenio viri. In hanc autem sententiam tres potissimum rationes animos suos induxisse videntur:

(1°.) EARUM prima & præcipua est hujusmodi: vox *Cherub* (unde *Cherubim* derivandum) idiomate Chaldaico & Syriaco *bovem* notat, & ad *bovem* denotandum a Propheta Ezechiele usurpatur: nam eidem animali cui *facies bovis* tribuitur, *Ezec.* 1. 10. *faciem Cherub* ascriptam legimus, *Ezec.* 10. 14. At longe abest a veri specie, Deum Arcæ simulacris, nisi ad imaginem boum aut vitulorum factis, Cherubim, i. e. *boum*, nomen imponere voluisse.

(2°.) CERTUM est, simulacrum ab Israelitis tam sancte habitum, Vituli formam habuisse: at a *Moncæio*, *Gaffarello*, [d] *Hammondo*, multisque aliis eruditis auctoribus, indubitatum habetur, Aaronem Vitulum illum ad formam *Cherubi*, ab illo & senioribus visi, effinxisse. Nam, inquiunt, fidem omnem excedit, Aaronem & Israelitas a Deo & ratione tam longe aberrare potuisse, ut tam crassæ figuræ simulacrum formarent, il-

a *V. Buxtorf. Hist. Arc. fœder.* p. 100. b *Lud.* de *Dieu.* in *Ep.* ad *Guil. Bosvel.* c *Comment.* in *Exod.* 25. p. 493. d *Dissert.* de *Idol.* §. 35.

1 *Curios. inaudit.* cap. 1. §. 8.

ludque

ludque tot elogiis & ceremoniis religioſis honorarent, niſi *Cherubus* Vitulinus antea ad radicem montis [a] *Horebi* viſus, iis Vituli ſui faciendi cauſam & exemplar præbuiſſet. SECT. I.

(3°.) JEROBOAMI ſimulacra, e Cheruborum Judaicorum imitatione, vitulorum formis effingebantur. Cum enim Jeroboamus, altaria, feſta, ſacrificia, paſcha, alioſque ritus patrios, retinuerit; credibile non eſt, ipſum in adorationis objecto, a cultu moreque patrio diſſentire voluiſſe. Deinde: proclive eſt obſervare, tribum *Judæ*, cum cæteros *Iſraelis* errores amplexa fuerit, a ſolo vitulorum errore temperaſſe: religionis autem hujuſce nulla ratio reddi poteſt, niſi quod Tribus illa, archetypa [Cherubos nempe Moſaicos] habens, aliorum exempla ſectari, & ſibi Pſeudo-Cherubos effingere, ſupervacaneum exiſtimaret. Præterea: cum id ageret *Jeroboamus*, ut populum Iſraeliticum ſibi devinciret; rationibus ejus conſentaneum erat ut tenui religionis avitæ ſpecie ad populum decipiendum uteretur, & Cheruborum ſaltem formam retineret, ut hoc veluti melle venenum ſuum diſſimularet, & eorum palatis attemperaret.

HISCE præcipue rationibus inducti, non pauci conſtanter affirmant, Cherubinos formam ſolummodo Vitulorum habuiſſe. At hæ rationes parum apud me valent: cum enim e Scriptura conſtet, Angelos, ſiquando de cœlo miſſos, ſemper humanam geſtaſſe formam; quis ſibi pro vero id perſuadeat eorum emblemata vel imagines ſpeciem ſolummodo belluinam prætuliſſe? Quid enim cauſæ reddi poteſt, cur Angeli extra Sanctuarium formam ſemper humanam gererent; intra vero, ſpeciem ſolummodo Vitulinam ferre viderentur? Rationes in contrarium allatæ ſunt equidem in ſpeciem probabiles, at vanitatem ſuam prodent ſi oculis propius admotis eas aſpiciamus.

NAM (1°.) Notatio vocis Cherubim huic ſententiæ non multum ſubſidii præbet. Nam vox illa (quod antea monui) non *boves* tantum notat, ſed Angelos (a ſingulari potentia & ſapientia ſic dictos) quos imagines illæ, tanquam emblemata, referebant. Cum tamen imagines illæ ſacræ multiformes eſſent, & forma forte Vitulina maxime emineret; fieri potuit, ut nomen *Cherubim* a forma vitulina, utpote potiori, ſumerent. Argumentum itaque non adeo firmum a vocis notatione deduci poteſt.

(2°.) RATIO proxime allata ad Cherubinorum formam ſolummodo Vitulinam aſſerendam, non minus omni ſoliditate deſtituitur. Conſilium Iſraelitarum in Vitulo ſuo formando, res eſt de qua inter doctos contenditur, dubia utrinque argumentorum fide; nec conſilii mei eſt hac de re diſquiſitionem prolixam, & a negotio præſenti alienam, inſtituere. Maxime probabile cenſeo, Aaronem & criminis ſui conſortes Deum forma bovis exhibuiſſe, ut Ægyptios imitarentur qui boves & oves in honore maximo habuerunt, & Deum eorum præcipuum forma Vitulina coluerunt. Hæc longe pulchriorem veri ſpeciem habent, quam quæ dicunt *Moncæius* aliique, Aaronem ſcilicet hunc vitulum finxiſſe ad exemplar *Cherubi*, cui Deum inſidentem vidit, cum [b] Senioribus ſe præbuit conſpiciendum. Nam *Moſem*, *Aaronem*, & ſeptuaginta Seniores, Deum *Iſraelis* vidiſſe legimus, habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis Sapphirini, aut tanquam cœlum, cum ſerenum eſt. Deum autem *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque Vituli ſpeciem habente, nuſquam legitur. Quin Deus diſerte [c] negat ullam animalis ſpeciem tunc temporis Iſraelitis apparuiſſe. Nil opus eſt aliis argumentis ad refellendam ſententiam nullo Rationis aut Scripturæ fundamento nixam.

(3°.) JEROBOAMI vitulos quod attinet, aſſerunt equidem nonnulli, eos Cherubis *Salomonis* analogos fuiſſe, & Jeroboamum (ut cultus antiqui ſpecie plebem duceret) eos ad exemplar ſacrarum imaginum in templo poſitarum effinxiſſe. Huic opinioni confirmandæ totis viribus incumbit Moncæius, aliique non mediocriter eruditi. At, eorum pace rogata, fidens aſſero, tantum abfuiſſe ut Jeroboami vituli & Salomonis Cherubi analogiam inter ſe vel affinitatem colerent; quod disjunctiſſima eſſent & maximo ab invicem diſtarent intervallo. Hac de re nos dubitare non ſinunt eruditi [d] *Viſorii* verba: *ſi Hieroboam, vitulis ſuis conflatilibus, religionem patriam imitari voluit, cur quæſo, ſicut Pſeudo-Cherubos aſſumebat, non ita arcam, non propitiatorium, Dei ſedem, ubi potiſſimum Dei majeſtas fundendis oraculis effulgebat, non tabernaculum, aut certe templum aliquod, Hieroſolymitani inſtar, erigebat? Cur ſi vituli illi erant ad imitationem Cheruborum expreſſi, non eos ſacro & multo plauſibiliori Cheruborum nomine, eoque in religione & ſcripturis uſitatiſſimo, non appellabat? id enim nomen videbatur populo decipiendo aptius. Cur ex*

a *Exod.* 24. 9, 10. b *Exod.* 24. 10. c *Deut.* 4. 15. d Lib. cui tit. *Pſeudo-Cherubi deſtructio*, p. 15.

SECT. II. *Aaronis familia ſacerdotes non aſciſcebat? aut cur eos a ſuo regno ablegabat? & nomen dignitatemque ſacerdotii, infimo cuique tribuebat? Cur ſtatim populus ad eam religionem non acceſſit? nam tres annos obluctatum, e* [a] *Scriptura diſcimus. Cur denique, ſi vituli Cherubi ſacri erant, tot locis in Scriptura dii alieni vocantur?——cur etiam iis ſacra fecit, cum in lege veteri nemo unquam audivit ulla Cherubis ſacrificia offerri conſueviſſe?* Hæc omnia abunde probant, Cherubinos Salomonis vitulorum Jeroboami archetypa non poſſe appellari, cum nulla inter eos intercedat analogia vel ſimilitudo. Cum itaque vituli illi nullam cum Cherubis cognationem habuerint, recte mihi judicare videntur, qui *Jeroboamum*, iſta vitulorum religione, aut Ægypti ritus æmulatum fuiſſe, aut conſilio politico Deos novos novamque religionem in regnum ſuum induxiſſe ſentiunt. Neque ſi vitulos illos ritu Ægyptio conſecrarit, neceſſe erat ut cæteros Ægypti ritus ſequererur. Nam religionem quandam [b] miſcellaneam & Samaritanæ ſimilem populi cui præerat ingeniis diſcrepantibus maxime accommodatam exiſtimaſſe videtur. Ideoque, ut e Judaicis, ſic ex Ægyptiacis ritibus, quicquid populo gratius futurum norat, excerpſiſſe, & ad rem ſuam accommodaſſe putetur. Ut paucis expediam: diverſarum partium hominibus ita ſe dabat Jeroboamus, ut eum plerique pro ſuo numerarent; & idem pene fecit ille quod poſtea Mohammedes, qui religionem e Judaica, Chriſtiana, & ethnica conflavit, mixti populi moribus & ingeniis attemperatam.

AD hanc ſententiam redarguendam alia nonnulla dici poſſent, niſi modo citatus *Viſorius* hoc negotium ſuſcepiſſet, & non vulgari cum laude adminiſtraſſet.

SECT. II.

Vera Cherubinorum forma e Scripturis oſtenditur.

Cherubini quid. PRÆCIPUIS doctorum ſententiis de forma Cherubinorum in apertum prolatis, incumbit proximo, ut ſenſum meum expromam, eumque ſacrorum oraculorum fide confirmem. Quantum itaque Cherubinorum formam dubia Scripturæ luce percipere licet, *ſimulacra aurea, multiformia, ad formam tamen vitulinam propius accedentia*, fuiſſe videantur. Ne quis autem hic urgeat ſcrupulus, deſcriptionis hujuſce partes ſingulas explicatas & confirmatas dabo.

PRIMO itaque, Cherubinos *ſimulacra* aurea vel auro obducta, fuiſſe dixi. Hoc fidem facilem obtineat, cum res hæc apud omnes in confeſſum veniat. [1] *Clemens Alexandrinus* eos χρύσεα ἀγάλματα, diſertis verbis, appellavit. Apud *Joſephum*, rebus hiſce verſatiſſimum, dicuntur δύο τύποι *effigies duæ*, & ζῶα πετεινὰ *animantia volucria*, i. e. eorum figuræ & ſimulacra. Sed & [c] *Philo* diſerte dicit, *operculum Arcæ, quod vocatur Propitiatorium, baſim fuiſſe duarum imaginum, quæ* Cherubim *nominantur*. Huc adde, quod Veteres Hebræi dixerint, כרובים idem valere quod צורות *formæ* vel *figuræ*; & quod vox illa in Scripturis cum ה demonſtrativo præfixo plerunque legatur, ad imagines Arcæ impoſitas emphatice & per eminentiam quandam denotandas, & ab aliis imaginibus vulgaribus diſcriminandas.

Dubium ſolvitur. HIC forte non-nemo quæret, qui factum ſit, ut illa Cheruborum ſimulacra, Deo jubente, in Sanctuario ponerentur; cum præceptum ſecundum ſimulacri alicujus faciendi poteſtatem Judæis denegaret? Hoc autem nemini mirum videbitur, ſi ad mandati ſecundi verba propius aut preſſius attendatur. Nam,

(1°.) PRÆCEPTO illo cautum eſt, ne rei alicujus imaginem ad cultum facerent. At neminem fugit, Deum *Cherubos* Arcæ impoſuiſſe, non ut ſeipſum repræſentarent, aut ut honoribus divinis ipſi colerentur; ſed ut naturam Angelicam utcunque exprimerent, & ut, ſuper Propitiatorium venerabundi exiſtentes, ſuo veluti exemplo, ad inviſibilis Dei cultum alios provocarent.

(2°.) PRÆCEPTUM ſecundum ab homine tantum ſimulacri faciendi poteſtatem tollere cenſeatur. Nam in hæc verba traditur, *non facies* TIBI *ſculptile, aut ullam ſimilitudinem*, &c. Quaſi dixiſſet Legiſlator, "Mihi, legum mearum Domino, poteſta-
"tem integram ſervo, quodvis ſimulacrum in cultu meo ſtatuendi; tibi vero, in
"idololatriam proclivi, non licebit imaginem aliquam, pro tuo ingenio aut arbitrio
"facere.

a 2 *Paral.* 11. b 2 *Reg.* 17. 33. 34. c Lib. 3. de *vit. Moſ.* p. 668. E

1 *Stromat.* L. 5. p. 667. 10

(3°.) IN

(3°.) In præcepto ſecundo nihil interdictum eſt, præter imaginem rei quæ aut in ſuperiori aut in inferiori mundi parte reperitur. Erant autem Cherubini, [a] *Joſepho* teſte) ζῶα πτεινὰ, μορφὴν ἑδενὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἑωραμένων ὁμοιπλήσια, *animantia volucria, nulli eorum quæ ab hominibus viſa ſunt ſimilia:* non itaque videntur in præcepti illius ambitu contineri. Sic nodum hunc ſolvit Rabbi [b] *Iſaac Moſaides*, אין מעשה כרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצאת בשום אחד וגו׳ *Non comprehenſa eſt formatio Cherubinorum in generali interdicto, quoniam ſcilicet eorum figura non reperitur in re aliqua ſive ſuperioris ſive inferioris mundi partis.* Atque hic ſentio me pene ex improviſo ductum ad ſecundam Deſcriptionis ſupradictæ partem. SECT. II.

Nam Secundo: dixi Cherubim fuiſſe *ſimulacra multiformia*, h. e. diverſorum animantium formas præferentia. Ut ſenſum meum paulo luculentius exprimam: Cherubini vultum virilem, quaternas aquilarum alas, dorſa leonum veſtita jubis, & vitulorum crura pedeſque, habuiſſe videantur. Iis vultum humanum tribuo, non caput variis beſtiarum aſpectibus deturpatum; ſtaturam etiam erectam, & humanam (qua licuit) imitantem: adeo ut formæ illæ non monſtroſæ eſſent aut viſu horrendæ; ſed decore & pulchre admodum diſponerentur. Cherubinos e variis dictorum animantium formis conſtitiſſe, e Viſione *Ezechielis*, & aliis una collatis Scripturæ locis, non temere colligatur. Nam [c] Cherubini in viſione prophetica *Ezechieli* apparentes [& חיות ζῶα dicti] quatuor פנים [d] φάσεις aut formas [Hominis, Leonis, Bovis, & Aquilæ] geſſiſſe dicuntur. Nemo vero conſultus facile dubitaverit, quin Cherubini illi prophetici forma & ſpecie (æque ac nomine) Cherubinorum in templo donati fuerint; cum præſertim *Ezechiel* (qui ſacerdos erat, adeoque templi figuras probe norat) poſtquam ad eorum formas propius advertiſſet, hoc aperte teſtetur, dicens, [e] *tunc cognovi eos Cherubinos eſſe.* Ex aliis locis collatis colligo, Cherubinos animalium, quæ dixi, formas habuiſſe. Nam Pſalmiſta, ni fallor, Dei Cherubim חיות ζῶα appellavit, *Pſal.* 68. 11. חיתך ישבו בה quæ [i] *Sanctus Hieronymus* ita tranſtulit, *animalia tua habitaverunt in ea*, nimirum, in *hæreditate tua*; LXX etiam, (&, quæ inde expreſſa eſt, *Vulgata*) habent [f] τὰ ζῶά σου *animalia tua.* Loci ſenſus huc redire videtur: "Tu ſedens inter Cherubinos, variis animalium formis expreſſos, *hæreditatem tuam*, i. e. populum Iſraeliticum, "per eremum deduxiſti. Atque huc forſan alluſum eſt, *Apoc.* 4. 6, 7. ubi Angeli [ſtylo Veteri, *Cherubim*] horum animalium, ſed diſcretorum, formis repræſentati, *Johanni* in viſione exhibentur. Textus verba ſunt hæc: *& in circuitu throni* τέσσαρα ζῶα *quatuor animalia:* & *animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi homo, & quartum animal ſimile aquilæ volanti*, multa alia ad formam quam dixi Cherubinorum aſſerendam addi poſſent, niſi [g] *Villalpandi* vigiliæ in hoc argumento multum operæ nobis abſtuliſſent. Cherubim ſimulacra multiformia.

Misso itaque tam trito argumento, noſtræ nunc erit operæ rationes indagare, cur Cherubini e jam dictis animalium formis componerentur. Illæ vero, ni fallat conjectura, ſunt hujuſmodi.

(1°.) Animalia illa principatum quendam tenebant inter varios animantium ordines, eorum itaque formæ ſolii divini dignitati maxime conveniebant. Huc ſpectat effatum [h] illud Talmudicorum, ארבעה גיותנין בעולם וגו׳ *Quatuor ſunt ſuperbi* [vel excellunt] *in mundo: Leo inter feras, bos inter jumenta, aquila inter volucres, homo vero ſuper omnia: at Deus eminet ſuper univerſa.*

(2°.) Ex horum animantium formis conſtabant Cherubim, forte quod hæ formæ cum imaginum earum nominibus & antitypis [Angelis nimirum] optime convenirent. Nam vox [i] Cherubim *potentes* & *ſapientes* denotat, & Angeli creaturas alias potentia & ſapientia longe antecedunt: Bos etiam & Leo inter animalia ſummo corporis robore enitent, Homo & Aquila ingenii & viſus acumine præſtant: ideoque eorum tantum animalium φάσεις dignæ videntur, quæ Angelorum, potentia & ſapientia præcellentium, typi eſſent & emblemata, & auguſto illo *Cherubim* nomine inſignirentur.

a *Antiq. Jud.* l. 3. cap. 6. p. 110. 20 b Ap. *Selden.* De *jur. nat. & gent.* l. 2. c. 6. p. 187. c *Ezec.* 10. 20. d Cap. 1. 5. e Cap. 10. 20. f Hinc forſan *Joſephus Cherubim* vocat ζῶα πτεινά. Ub. ſupr. g In *Ezec. T.* 2. *P.* 2. lib. 4. c. 36, 37. & ſeq. h Ap. *Schindler. Lexic. Pent.* col. 266. i Vid. pag. 844.

i *Marianus Victorius* (in *Cenſura* Tom. 7. *Oper. Hieron.*) acriter quidem contendit *Commentarium* in *Pſalmos* genuinum opus eſſe *Hieronymi:* quam infeliciter autem agit, aliorum ſententiæ qui in S. Patris ſcriptis verſati ſunt, ſatis docent; unde conſtat, non unum fuiſſe auctorem, nec falſum unum Hieronymum, ſed plures ſcriptores, ætate diverſos & ſtylo inæquales. Vid. *Admonit. Edit. Benedict.* Tom. 2. Append. col. 117, 521.

SECT. II. (3°.) HORUM animalium formæ reliquis in hunc uſum prælatæ videntur, quod perſonæ quam Deus ferebat regiæ, & peculiaribus temporis illius circumſtantiis, optime convenirent. Tunc temporis enim Iſraelitæ in Deſerto militabant, &, in quatuor vexilla tributi, caſtra metabantur. Referunt autem [a] Hebræi, ex antiqua Majorum traditione, vexillum *Judæ* cum ſociis tribubus leonis; *Ephraimi*, bovis; *Reubenis*, hominis; *Danis*, aquilæ ſignum prætuliſſe. Deus itaque Cherubinis horum animalium formas gerentibus inſidere voluit, ut indicaret Seipſum, qui iiſdem vehebatur, vexillis & cohortibus illis præſidere, eumque unum Dominum & Regem eſſe quatuor cohortum aut caſtrorum Iſraelis. Rationem hanc Cl. noſter [b] *Medus* veritati maxime conſentaneam judicavit: eam & ipſe non temere rejiciendam cenſeo, cum *Salomon* leones duodecim, tanquam domus Judæ inſignia, ad thronum ſuum ſuſtentandum adhibuerit.

(4°.) ALIA ratio reddi poteſt, quam ipſius Auctoris, [c] *Grotii* nimirum verbis dabo: *erant in quoquo Cherubo formæ quatuor, hominis & leonis, aquilæ & bovis: hæ formæ non aliud ſignificant, quam quod Deus, Moſi viſus inſidere Cherubinis, voce explicat* Exod. 34. 6. *eſſe nimirum ſe celerem ad benefacta, tardum ad vindictam. Nam homo bonitatis ſymbolum, leo vindictæ, aquila celeritatis, pedes bovini tarditatis. Unde non abit quod Philo dicit in multis locis, per Cherubinos intelligi Dei* ἀγαθότητα καὶ ἐξουσίαν, *ſive* δύναμιν ποιητικὴν καὶ βασιλικὴν, *ſive* εὐέργετιν καὶ κολαστήριον, *beneficam & caſtigatricem Dei poteſtatem.* Sed hiſce plus æquo forſan immoramur.

Cherubim forma præcipua vitulina.

TERTIO: ad poſtremam jam Deſcriptionis ſupradictæ partem deſcendit ſermo, qua Cherubinos formam præcipue vitulinam repræſentaſſe dixi. Ita *Grotium* judicaſſe, ſatis apertum eſt e Comment. in *Exod.* 25. 18. ubi Cherubim, *Angelos* μοσχομόρφους interpretatur; & ſtatim, *hæc*, inquit, *præcipua forma: ſed videtur eis vultus fuiſſe hominis, alæ aquilinæ, leonis jubæ, quæ ſunt quatuor* פנים φάσεις [d] *Ezechieli.* Eo & Cl. *Bochartum* inclinaſſe, diſcimus e libro ſuo de *Animal. Sac.* col. 412. ubi de Cherubis agens, *puto*, inquit, *Cherubos varias animalium formas ita exhibuiſſe, ut ad bovis ſpeciem propius acceſſerint.* Atque hac in re cum viris hiſce doctrinæ fama florentibus haud ægre facimus: Nam,

(1°.) IMAGINES ad vitulorum formam factas, Iſraelitæ vehementius exoptaſſe, eaſque maxime ſacras habuiſſe, videntur. Quam effræni & præcipiti cupiditate in hujuſmodi ſimulacra ferebantur, ſat conſtet, quod ipſam *gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli fœnum commedentis commutarint*, & quod *Jeroboamus* (ut populum ſibi devinciret) imagines ſuas in Vitulorum formas effinxerit, eaſque populus tanta cum religionis opinione retinuerit. Ideo autem Iſraelitæ ſimulacra præcipue μοσχόμορφα in votis & affectibus ferebant, quod Ægyptii (a quibus nuper diſceſſerant) boves & vitulos præcipua religione colerent, & quod [e] bos *Joſephi* inſigne eſſet, qui maximis beneficiis totam gentem ad memoriam ejus colendam devinxiſſet. Cum itaque Deus pleraque alia populi moribus & ingeniis accommodate fecerit & inſtituerit, facile credatur, Eum curaſſe ut Cherubi ſui formam præcipue vitulinam gererent, ut hac in re Se populi ſtudiis accommodaret.

(2°.) VOX ipſa *Cherubim* boves denotat: nam quod *Ezec.* 1. 10. שור *bos* eſt, Cap. 10. 14. כרוב *Cherub* dicitur. Non eſt autem credibile, S. S. a forma vitulina toti ſimulacro nomen imponere voluiſſe, niſi præcipua fuiſſet; adeo ut cæteræ formæ, illius appendices tantum haberentur. Hæc Grotio probante dico, qui verba illa prophetæ, *quatuor facies habebat unus, facies una Cherubi*, &c. in hunc ſenſum [f] explicat: *de duobus Cherubinis quiſque ex formis conſtabat quatuor: earum una bovis erat ſive vituli. Ex hac parte totum illud nomen ſuum accepit: nec immerito, nam cætera hujus velut additamenta erant.*

(3°.) HANC ſententiam non parum confirmant gentium antiquiorum mores & ſimulacra ſacratiora: nam ſimulacra quædam, boum aut vitulorum formam præferentia, ipſum illum locum & uſum apud Gentes antiquiores, quem Cherubini apud Iſraelitas, habuiſſe cenſeantur. Nam notum eſt omnibus quibus ſcripturæ notæ ſunt, Cherubinos duplici uſui inſerviiſſe; nempe, ut Deo pro ſede & throno eſſent, & ut populus ille rudis & ſenſu ductus Dei præſentis ſymbolum haberent, eumque Cherubinis inſidentem quaſi circumferrent. Et apud ethnicos antiquiores, ſimulacra in belluarum, ſæpius taurorum, ſimilitudinem facta, & in adytis collocata, Deorum ſedes erant, unde

a *V. Med.* p. 916. b Ub. ſupr. c In *Exod.* 25. 18. & *Heb.* 9. 5. d Cap. 1. 6. e *V. Grot.* in *Gen.* 49. 6. f *Comment.* in *Ezec.* 10. 14.

eorum

eorum reſponſa reddebantur. Hac de re dubitari non poteſt, ſi *Lucianus* teſtis fide dignus habeatur: nam de templo Deæ Syriæ ſacro ejuſque adyto loquens, [a] hæc refert, ἐν ᾧ τῷδε, εἴαται τὰ ἕδεα, ἥτε Ηρη, ᾗ τὸν αὐτοὶ Δία ἐόντα, ἑτέρῳ ὀνόματι καλέζεσι· ἄμφω ᾧ χρύσεοί τέ εἰσι, ᾗ ἄμφω ἕζονται· ἀλλὰ τὴν μὲ Ηρὴν λέοντες φορέεσι, ὁ ᾧ ταύροισι ἐφέζεται· *In hoc autem adyto ſimulacra Deorum poſita ſunt, Junonis videlicet, & quem ipſi Jovem exiſtentem aut alio neſcio quo nomine appellant. Ambo autem aurei ſunt, amboque ſedentes finguntur: ſed Junonem quidem leones portant, Jupiter autem tauris inſidet.* A Plutarcho etiam memoriæ proditum eſt, Cimbros, cum Italiam ſignis infeſtis aggrederentur, [b] χαλκῆν ταῦρον *bovem æneum*, tanquam præſens numen, circumtuliſſe, & per eum, ſiquando res poſceret, juraſſe: eumque tandem, profligatis Barbarorum copiis, in *Catuli* imperatoris domum, ὥσπερ ἀκροθίνιον τῆς νίκης, *tanquam victoriæ primitias*, detuliſſe. Hunc taurum originis Ægyptiacæ Deum fuiſſe, me perſuaſum facit hiſtoria [c] aurei vituli, quem Iſraelitæ (morem proculdubio Ægyptium ſecuti) veluti Dei præſentis ſymbolum colebant, & tanquam itineris ſui ducem circumferre ſtatuebant. Cum itaque gentium ſimulacra, Cheruborum locum & uſum habentia, formam præcipue vitulinam geſſerint; eſt cur opinemur, Hebræorum etiam Cherubinos ad formam eandem propius acceſſiſſe. Nam rationi conſonum eſt, ut imagines ſacræ eidem pene fini & uſui inſervientes, formis haud multum diſcrepaſſe cenſeantur.

SECT. III.

(4°.) VAFER & obſcurus ille loquendi modus quo Joſephus, de Cherubinis dicturus, utitur, cauſam opinandi præbet, eos ad ſpeciem præcipue vitulinam conformatos. Cum enim hiſtoriæ ſuæ ſeries exigeret, ut nonnihil de Cherubinis diceret, fuiſſe [d] ait ζῶα πετεινὰ, μορφῇ ἑδενὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animalia alata, nulli eorum quæ ab hominibus viſa ſunt ſimilia.* Et [e] alibi, τὰς ᾧ χερσβεὶς, inquit, ἑδεὶς ὁποῖαί τινες ἦσαν εἰπεῖν, ἠδ' εἰκάσαι δύναται, *Cherubos quod attinet, quali figura eſſent, nemo dicere vel concipere poteſt.* Quid *Joſephus* ζώων nomine (quod de hominibus quidem *poteſt*, ſed de belluis *ſolet*, intelligi) Cherubinos appellavit, niſi ut veram eorum figuram, quam ethnicos in convicii materiem converſuros norat, ſenſus incerti vocabulo diſſimularet? Quid etiam Cherubinos figura vix verbis exprimenda fuiſſe dixerit, niſi quod a figura Cherubinorum verbis apertis diſcribenda, ſcandali vitandi cauſa, prudens abſtinuerit? *Joſephum* eo conſilio a vera Cherubinorum forma enarranda temperaſſe, eo facilius opinatus ſum, quod *Apioni*, capitis aſinini cultum Judæis objicienti, hoc ſolum reſpondere pium tutumque duxerit; [f] *cum—Pompeius M. Licinius Craſſus, & ad noviſſimum Titus Cæſar, bello vincentes templum obtinuerint, nihil hujuſmodi illic invenere: ſed puriſſimam pietatem, de qua nihil nobis apud alios eſt effabile.* Veriſimile eſt autem, Cherubinos, forma præcipue vitulina factos, huic mendacio (facili apud ethnicos errore) occaſionem præbuiſſe; Joſephum vero, quamvis mendacio ubique pene gentium recepto coactum, a ſimplici veritate enarranda abſtinuiſſe; ne Judæi cultum ſuum ab aſino ad vitulum, apud homines myſteriis Judaicis nondum initiatos, tranſtuliſſe crederentur. Nam e collatis Joſephi verbis non difficulter intelligitur, eum (ſi ita collibitum fuiſſet) Cherubinorum formam clarius exprimere potuiſſe. Quid itaque formam Cherubicam, tanquam myſterium, apud ſeipſum premeret; niſi quod eam proxime a vitulina abeſſe ſciret, eamque Gentiles, non minus quam *caput aſininum*, riſui & ludibrio habituros?

SECT. III.

Rationes contrariæ expenduntur.

CHERUBINORUM formis in aprico poſitis, ordo jam poſtulat ut Objectionibus quibus ea quæ diximus implicantur, breviter reſpondeamus.

EARUM prima & præcipua hujuſmodi eſt: quæ de Cheruborum formis dixi omnia male firmo nituntur fundamento, cum *Ezechielis* Cherubos propheticos eaſdem cum Moſaicis formas habuiſſe, probari non poſſit; nec facile credi, cum Summo tantum Sacerdoti (cui uni in Sanctum Sanctorum dabatur aditus) Arcæ Cherubinos videndi licentia concederetur. Obj. 1.

AT hæc Objectio ſententiæ noſtræ non multum obeſt: ſi enim Prophetæ verba

a Lib. de *Dea Syr.* p. 1070. C b In *vit. Marii* pag. 419. A c *Exod.* 32. 1 d *Antiq.* 3. c. 6. p. 110. 20 e Ibid. l. 8. c. 2. p 343. 25 f Lib. 2. cont. *Apion.* p. 1368.

SECT. III. paulo attentius inſpiciamus, facile percipiamus, Cherubinos Sibi viſos eaſdem quas Arcæ Cherubini, formas habuiſſe. Cum enim animalia ſibi in viſione occurrentia propius conſideraſſet, *tunc*, [a] inquit, *cognovi Cherubim ea eſſe:* i. e. explicante Grotio, *intellexi has formas eaſdem eſſe quæ ſupra Arcam erant poſitæ.* Non me latet, Arcæ Cherubinos videre uni Summo Sacerdoti licuiſſe: at Ezechielem veram Cherubinorum formam a Summo Pontifice referente nonnunquam accepiſſe, nil vetat credere. Deinde: cum in multis templi exterioris partibus & vaſibus ſacris expreſſi fuerint Cherubini, eorum formæ ſacerdotibus etiam ordinariis ([b] qualis erat *Ezechiel*) imo & toti populo, facile innoteſcere potuerunt.

Obj. 2. (2°.) INSTANT adverſarii, ipſum *Ezechielem* nobis adverſum reddituri. Ille enim, de Cherubim loquens, non ſimulacra e quatuor animalium formis commixta, ſed quatuor animalia ab invicem diſcreta, ſibi viſa refert. Nam *ignis ſe in gyrum agentis* mentionem faciens, *in medio ejus*, inquit, *erat ſimilitudo quatuor animalium:* ſed & φάσεις illæ propheticæ [c] ſæpius nomine plurali [חיות *animalia*] appellantur.

SED ab hac difficultate nos facile expediamus, ſi prophetam cum ſeipſo conferamus. Quod enim Propheta חיות *animalia* vocat, Cap. primo, חיה *animal* [d] appellat Cap. 10. 15. quod ſcil. animal aut *Cherub* quodvis e quatuor animalium formis componeretur.

Obj. 3. (3°.) ITERUM forte nonnulli *Ezechielem* nobis contrarium facient: nam de Cherubis agens, Cap. 1. 6, 10. *Quatuor*, inquit, פנים *facies uni, facies hominis & facies leonis, facies bovis & facies aquilæ.* Quibus verbis Propheta vultum quadriformem, [humanum, leoninum, vitulinum, & aquilinum] cuique Cherubo tribuiſſe videatur.

SED & hæc difficultas evaneſcet, ſi פנים non *facies*, ſed *formas, ſimilitudines*, aut φάσεις, cum *Chaldæo, Villalpando, Grotio*, aliiſque primi ordinis Auctoribus, interpretemur. Et certe neceſſe eſt ut vocem caute & laxe hoc in loco explicemus: *nam*, (quod bene monet [e] *Villalpandus) univerſa fere, quæ de Cherubinis ſuboriri poſſet difficultas, ex vocis* פנים *notione pendere videtur; quæ cum multiplex ſit apud Hebræos, ſi ad unam Latinæ vocis*, facies *vel* vultus *contrahatur, inexplicabiles pariet quæſtiones, innumeris ſacræ Scripturæ locis propriam auferet lucem atque intelligentiam.* Nam *vox* illa *a verbo aſpiciendi deducitur, ut propterea id omne ſignificet, quod aſpectui patet; vel proprie, ut in facie domus vel terræ; vel metaphorice, ut in facie Reipublicæ.* Niſi vero voci פנים hoc in loco notionem paulo laxiorem aſſignemus, eamque non de *vultu*, ſed forma & exteriore ſpecie vel aſpectu corporis intelligamus; neceſſe erit, ut parvulus aquilæ, grandiori bovis, leonis, & hominis, vultui jungatur, adeoque cuivis Cherubo caput ultra Poetarum figmenta monſtroſum & horridum tribuatur.

Obj. 4. (4°.) NOS urgent adverſarii argumento ducto e 1 *Reg.* 7. 29. ubi ſacer Hiſtoricus, cum de baſibus æneis loqueretur, *& inter coronulas*, inquit, *& plectas, erant leones & boves & Cherubim:* unde clarum eſt, Cherubim a bobus & leonibus diſtincta fuiſſe, & e quatuor animalium [bovis, leonis, hominis & aquilæ] formis minime conſtitiſſe.

HUNC nodum *Villalpandus* opera levi ſolvendum cenſuit, [f] dicens, eo in loco *literam* ו notione Hebræi communi, *interpretative uſurpari; ut ſenſus ſit, Leones & boves* ſculpti erant, *&, hoc eſt Cherubim.* Mihi ſe magis probat hæc conjectura: cum locus *inter coronulas & plectas* tam anguſtus eſſet, quod integram Cherubinorum formam, e quatuor animalibus compoſitam, ſatis clare & pro rei dignitate expreſſam non contineret; ſacris artificibus conſultum videbatur, leones & boves, *Cherubim* etiam [h. e. [g] homines, aut hominum capita alis aquilinis inſtructa] ſeorſim & ſeparatim ſculpere. Ideo autem homines alis aquilinis inſtructi hoc uno in loco *Cherubim* appellantur, ut conſtaret, ſacros artifices boves & leones [utpote cum figuris tam ſacri nominis ſociatos] non cultus, ſed ornatus aut myſterii cauſa, baſibus illis addidiſſe. Deinde: duæ illæ formæ [hominis & aquilæ] *conjunctæ*, multo magis quam leonis & bovis *ſeparatæ*, nomen *Cherubim* meruiſſe videantur. Ita Chriſtiani judicarunt, apud quos uſu Veteri obtinuit, ut hominum capita aquilarum alis exornata *Cherubini* dicerentur.

Obj. 5. (5°.) NONNULLI forſan iterum nobis opponent *Ezechielem*, binas tantum [non quaternas] facies cuivis Cherubino tribuentem. Nam Propheta ſic nobis Cherubinos

a *Ezec.* 10. 20. b *V.* Cap. 1. 3. c Cap. 1. v. 5, 13, 19. & ſeq. d Vid. & Cap. 10. 19, 20.
e *Explanat.* in *Ezec. T.* 2. pag. 326. D f Ub. ſupr. p. 323. B g Cherubim *hic* aquilas *interpretatur Joſephus, ſed addenda & hominis figura.* Grot. in loc.

qui

qui in templi ſui parietibus cælabantur, deſcriptos dedit: [a] *Et fabrefacta ſunt Cherubim & palmæ: & palma erat inter Cherub & Cherub, duaſque facies habebat Cherub: faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expreſſam per omnem domum in circuitu.* SECT. IV.

[b] CL. MEDUS (ut hic Prophetam ſibi conſtare faciat) Cherubinos, quatuor facies; quamvis non quatuor capita, habuiſſe aſſerit; *ex iis* autem *duas in plano parietis abſorptas fuiſſe; adeo ut duæ tantum,* HOMINIS & LEONIS, *hinc inde verſus palmas utrinque aſcriptas, eminuiſſe* cenſeantur. Alia erat, & forſan menti Prophetæ magis conſentanea, ſententia [c] *Villalpandi*, quam ipſis auctoris verbis referam: neminem *movere debet, quod* Ezec. 41. Cherubinorum *binæ facies referantur, alibi quaternæ:* ibi *enim referuntur illæ, quarum altera* [nempe hominis] *poſitu palmam reſpicit, altera* [leonis nimirum] *a palma altera proſpicitur, cum ex binis reliquis animantium formis altera utramque palmam ex æquo proſpiciat, altera neutram.* Hunc ſenſum ſic poſt paginam unam & alteram paulo fuſius [d] explicat: *humani utriuſque Cherubini vultus mediam palmam reſpiciunt: leonina eorundem dorſa angulares proſpectant palmas; alis* autem, *quas vocari diximus aquilinas facies, uterque Cherubinus utramque palmam contingit, quæ illi proxima eſt: plantis vero pedum, quas bovis faciem appellavit* propheta, *pavimentum potius inferius, quam laterales palmas proſpectant; ut propterea binas tantummodo facies, hominis, inquam, & leonis, commemoraverit.* Sed hæc quomodocunque ſe habent, hoc unum fixum manet & immotum, Cherubinos multiformes fuiſſe, & emblemata potius, quam certi alicujus animalis ſimulacra.

(6°.) HISCE forſan omnibus alii fidem derogabunt, quod abſonum iis & abſurdum videatur, Deum formas belluinas & ab Angelorum nobilitate alienas ad mentes illas beatas repræſentandas adhibere voluiſſe; cum imaginibus hominum ſpecie efformatis, qui Angelis propinquitate magis conjunguntur, multo decentius uti potuiſſet. Obj. 6.

SED in hoc etiam argumento nervos & vires deſidero: nam Deus figuræ tam inſolentis imagines in adyto locari voluit, ut certo ſciret populus, eas non ad cultum ſed diſciplinam poſitas; &, cum rei nullius in cœlis aut terris effigiem gererent, non idola eſſe ſed ſymbola, quæ proprietates Angelicas & alia myſteria ſub varietate figuræ ſuæ denotarent. Nihil autem abſurdi eſt, aut ab Angelorum dignitate alieni, ut ſub formis variis, iiſque belluinis, variæ quæ in Angelis elucent proprietates exprimerentur: tantum enim abeſt, ut hujuſmodi formæ, diſſimiles licet & abjectæ, Angelos dedecore afficiant, quod nos potius ad eorum naturam inveſtigandam excitent, cum formis illis ſenſibilibus inhærere, & ſimplices ſpiritus ad naturas tam viles & deformes abjicere, abſurdum arbitremur.

SECT. IV.

Cherubinorum formas a ſymbolis & ſimulacris Ægyptiis originem accepiſſe.

PROBATIONIBUS haud obſcuris eviciſſe videar, Cherubinos e variis animantium formis conflatos fuiſſe, ſed propius ad vitulinam acceſſiſſe. Ut ordinem mihi propoſitum teneam, probandum eſt proximo, Ægypti præcipue ſymbola & ſimulacra jam dictis Cherubinorum formis inſtituendis occaſionem præbuiſſe.

HOC autem argumentis haud contemnendis probari poſſe videatur.

HORUM primum arceſſi poteſt e proxima illa cognatione & ſimilitudine qua Cherubini ſymbolis & ſimulacris Ægypti conjungebantur. Nihil enim Deorum ſymbolis & ſimulacris ſacratius habuit Ægyptiorum religio: nec quicquam ſimulacris Cherubicis ſanctius aut auguſtius novit Hebræorum cultus. Ægyptiorum imagines ex auro plurimum conſtitiſſe, probat vitulus aureus ad morem proculdubio Ægypti fabrefactus: & Cherubinorum ſimulacra [e] ex auro ſolido facta fuiſſe, ex Moſe diſcimus. Omnia cultus officia, apud Ægyptios alioſque, oculis in Deorum ſimulacra converſis ſemper peragebantur: & Hebræorum ora, cum preces funderent, aut ſanguinem victimarum ſpargerent, verſus Cherubinos perpetuo dirigebantur. Dii Ægyptiorum non tam templa, quam ſimulacra ſibi dicata, in ſedem & ſolium habuere, unde reſponſa conſulentibus, & præſentiæ ſuæ indicia ſupplicantibus, ſubinde præbuere: Deus etiam inter Cherubi-

a *Exec.* 41. 18, 19. b *Comment. Apocalyptic.* ub. ſupr. c Ub. ſupr. pag. 324. E d Pag. 326. E
e *Exod.* 25. 17.

SECT. IV. norum ſimulacra ſedem & ſolium poſuit, atque inde Moſem, voluntatem ejus in arduis explorantem, frequenter allocutus eſt. Ægyptiorum ſimulacra formam plurimum mixtam gerebant, nec certam animalis alicujus ſpeciem referebant: erant etiam Chebini figuræ anomalæ ſimulacra, & ex *ambiguis hominum & belluarum formis* componebantur. Ægyptiorum denique ſimulacra multiformia, hieroglyphica plurimum erant, diſciplinæ ſuæ myſteriis exprimendis (dicam, an celandis) inſervientia: erant & Hebræorum Cherubini veluti ſymbola, Dei & Angelorum proprietates maxime inſignes adumbrantia. Cum itaque gentis utriuſque ſacra ſimulacra tam propinqua cognatione & ſimilitudine cohærerent, nobis facile perſuadeamus, Hebræorum Cherubim ab antiquioribus *Ægypti* ſymbolis & ſimulacris anſam & pene exemplar accepiſſe. Nam alienum eſt ab omni probabilitate, Ægyptios Hebræorum mores & inſtituta imitari voluiſſe, quos norant Ægypti ritus æmulari ſolitos: nemo enim ſimium ſuum dignatur æmulari. Nec facile credi poteſt, Ægyptios, gentem ſapientiæ laude celeberrimam, quicquam e Judæorum ſacris mutuari voluiſſe, unde ſibimetipſis nihil vel emolumenti vel gloriæ redire potuiſſet. Hæc itaque cognatio & convenientia quam Cherubini cum Ægypti ſymbolis & ſimulacris habuerunt, tribuenda videtur Dei συγκαταβάσει, qui non paucos Ægypti ritus toleravit, & in ſacra ſua commutavit, ut populi ingeniis in mores Ægypti propenſis obſequeretur. Nam prout Deus populum Iſraeliticum, venenato ſerpentum morſu periturum, inſtrumento ſerpentum eorum imaginem gerente ſanitati reſtituerit; ita & populum illum, cultus Ægyptiaci peſte periturum, religione tenuem aliquam cultus illius imaginem gerente, ad ſalutem perduxiſſe videatur

(2°.) VARIAS animantium formas in uno ſimulacro commiſcendi conſuetudo videatur Ægypto propria, & a remotiſſima rerum ſuarum memoria inter Ægyptios inprimis uſitata. Hunc morem Ægypto, tanquam maxime familiarem & nativum, tribuit [a] *Porphyrius*, in hunc modum de ſacerdotibus Ægypti loquens, εἴκασται παρ' αὐτοῖς [Θεὸς] τις μέχει τραχήλου ἀνθρωποειδὴς, τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου, ἢ λέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς ζώου κεκτημένου· καὶ πάλιν &c. *Apud eos Deus aliquis ad collum uſque forma humana effingebatur, facies autem illi avis alicujus, vel leonis, vel alterius animalis, aptabatur: & rurſus alius caput humanum habuit, cæteras autem partes aliorum animalium, in aliis nempe inferiores, in aliis autem ſuperiores.* Horum verborum veritatem aſtruunt varia ſacri nominis in Ægypto ſimulacra, quorum unumquodque referebat, θηρίον ἐκ πολλῶν θηρίων συγκείμενον πολυειδὲς καὶ πολύμορφον, (uti loquitur [b] Nazianzenus) *ex belluis multis conflatam variam quandam & multiplicem belluam*, aut hominis vultum & cervicem in belluarum formas deſinentem. Memorat enim [c] *Euſebius* ſimulacrum Soli conſecratum, ἀνδρείκελον καὶ καθήμενον, κυανοῦν τε τὸ χροιὰν, κεφαλὴν δὲ κριοῦ κεκτημένον, καὶ βασίλειον, κέρατα τράγεια ἔχον· *ſedens, ac cæruleo colore imbutum, & in ipſo corporis trunco virilem ſpeciem præ ſe ferens, arietis etiam caput habens, in eoque proprium & primarium inſigne, hirci cornua.* Et ſtatim poſtea, *Apollinis* mentionem faciens, ἔστι δὲ τούτου σύμβολον, inquit, ἱεράκοπρόσωπος ἄνθρωπος, *eſt autem hujus ſymbolum, homo accipitris vultum præferens.* Clariſſima *Sphyngis* imago, quam templorum Ægyptiorum fores inſculptam oſtendebant, [d] τὸ μὲν σῶμα πᾶν λέοντος, τὸ πρόσωπον δὲ ἀνθρώπου, *totum quidem corpus leonis, hominis autem vultum habuit.* *Apuleius* pompæ Ægyptiacæ ceremonias referens, inter alia, [e] *gerebat*, inquit, *alius gremio ſuo Summi ſui Numinis venerandam effigiem, non pecoris, non avis, non feræ, ac ne hominis quidem ipſius conſimilem, ſed ſolerti repertu, ipſa etiam novitate reverendam.* [f] Huic mori Ægyptio congruum eſt, quod *Iſis ſub forma leonis, & cum facie muliebri occurrit nonnunquam in nummis Ægyptiorum.* Multa hujuſmodi ſimulacra in medium proferrem, niſi quod Lectoris otio parcam, & *Pignorium*, *Kircherum*, & vulgares hieroglyphicorum interpretes, de hoc argumento magna cum cura & diligentia ſcripſiſſe ſciam. Haud immerito itaque [g] *Gregorius Nazianzenus* ſic compellat, & per jocum irridet, *Julianum*, Deos & ritus Ægyptios honore proſequentem; *unum ſolum in tuis rebus eſt, quod venerationem mereatur, nimirum honores illi qui apud Ægyptios Nilo per androgynos habentur, & Iſides,—& Apides, τἀλλάτε ὅσα πλάττεις, ἢ γεγράφεις, θηρία σύνθετα καὶ ἀλλόκοτα, cæteraque omnes beſtiæ ex diverſis generibus conflatæ, quas confingis & pingis.* Jam dicta cauſam opinandi non levem præbent, prodigioſam hanc formarum mixturam in ſimulacris, apud Ægyptios tam tritam & familiarem, genti propriam fu-

a De *abſtin.* l. 4 §. 9. b *Orat.* 1. p. 19. B c *Præparat. Ev.* l. 3. c. 12. d *V. Clem. Alex. Strom.* 5. p. 671. 5 e *Metam.* l. 11. p. 374. f *Fred. Spanhem.* de *Præſt.* & *uſ. numiſmat. antiq.* p. 241. g *Orat.* 2. in *Julian.* p. 128. B

iſſe,

SECT. IV.

isse, & e symbolica eorum sapientia, vel crassissima theologia, profluxisse. Summam itaque veri speciem præ se fert, hujusmodi simulacra πολύμορφα Ægypto propria, diu ante Legem datam usitata fuisse; & Mosem (Ægypti symbolis assuetum) σύνθετα καὶ ἀλλόκοτα Cheruborum simulacra ad morem imaginum & symbolorum Ægyptiorum efformasse.

(3°.) MIXTA illa, & vitulinam proxime repræsentans, Cheruborum forma (si attente consideretur) sententiæ nostræ non parum subsidii præbet. Nam ab omni probabilitate alienum est, Deum formæ tam ambiguæ, & omni (quod rerum natura præbet) exemplari destitutæ, simulacra instituere voluisse; nisi quod Ægypti seculive consuetudo eorum insolentiam & peregrinitatem plurimum removeret. Nam Israelitæ proculdubio, qui omnia ab usu recepto deflectentia gravate ferebant, hujusmodi simulacra contemptui vel odio habuissent, si ea non tantum a rerum natura, sed & usu seculi, prorsus aliena credidissent. Nisi longa cum Ægyptiis consuetudo simulacra vel maxime prodigiosa iis familiaria reddidisset; ne probabile est quidem, eos tam insolentis figuræ Cherubinos tanta cum religione excipere voluisse.

(4°.) HINC etiam ansa datur opinandi, Cherubinos formam saltem vitulinam ab Ægypto præcipue petiisse, quod nomen eorum a simulacris & idolis Ægyptiis hausisse videantur. Priusquam me, talia dicentem, virgula censoria castiget quispiam; æquis auribus conjecturæ meæ rationem accipiat. CHERUBIM, quod non semel dixi, *boves* & *fortes* notat: idem & APIS, antiquissimi numinis Ægyptii nomen, denotare creditur. Quamvis enim docti, circa nominis illius originem, in partes abeant [nonnullis nomen illud origini Ægyptiacæ, aliis Hebraicæ, tribuentibus] id tamen apud plerosque certum & sine hæsitatione receptum est, vocem eam *Bovem* seu *Vitulum* primo & præcipue denotare. Ea sententia *Hammondo* nostro placuit, cujus verba Latine reddita sic sonant: "Ægyptiorum [a] Apis nominari potuit ab אבר *Bove*, litera ב (quod "in linguis diversis usu venit) in π commutata, & ר in ς: nam in μαρτὺς *martyr*, "& κελὴς *celer*, & multis aliis, literæ illæ sunt permutabiles. Cum itaque numen Æ-"gyptiorum *Bos* vel *Taurus* esset, quidni nomen ejus ab אביר levi facilique mutati-"one, derivatum fuerit? Cum etiam שור *taurum* denotet, quidni vox illa, תֹּ אביר "præfixa, שור אביר efficiat, & utraque vocabula proclivi commutatione in *Serapis* con-"vertantur, qui alter erat Ægyptiorum Deus, & (si originem spectemus) haud alius "a Bove vel Tauro? Ab *Hammondi* non multum abludunt [b] *Bochharti* verba: *Anubis fingebatur cum canino capite, qui Hebraice* נובח Nobeah, latrantem *sonat. Et Rex Apis in bove cultus est, propter allusionem ad* אביר *Hebræi enim bovem ita nominant.* *Kircherus* interim vocem Apis natalibus Ægyptiis oriundam censuit: *est autem*, [c] inquit ille, *in lingua Ægyptiaca*, Apis *nihil aliud nisi Bos.* In eandem sententiam loquitur *Alex. ab Alexandro*, lib. 6. c. 2. *Vesalius* de *Vet. Ægypt. ritib.* cap. 13. aliique. Neque APIS *Vitulum* solummodo, sed & *fortem* notasse, saltem summe potentis famam & fidem apud Ægyptios obtinuisse, censeatur. Hoc cuivis verisimile videbitur, quæ a nobis capite superiori dicta sunt haud iniqua lance pensitanti. Cum itaque vox *Cherubim* cum Numinis illius Ægyptii nomine significatu conveniret, non sine probabili ratione judicamus, Cherubinos nomen, & proinde formam, a simulacris & symbolis Ægyptiis accepisse.

(5°.) INDE etiam credibile fiat, Cherubinos a multiformibus Ægypti simulacris, sed vitulinis imprimis, formas accepisse, & in eorum vicem successisse; quod nulla ratio satis solida reddi queat, cur Deus Cherubos suos ex animalium diversorum, Vitulorum præcipue, formis conflari jusserit; nisi quod Israelitæ, hujusmodi simulacris in Ægypto assueti, ea non tantum facile tolerarent, sed impense desiderarent; & Deo hac in parte eorum infantiæ nonnihil indulgere, Ægyptique hieroglyphica in usum sacratiorem evehere visum esset.

ULTIMO: ipsa sententiæ nostræ, per se spectatæ, probabilitas opinari suadeat, Cherubinos formam suam mixtam, sed præcipue vitulinam, moribus & symbolis Ægypti debuisse. Nam,

(1°.) ISRAELITÆ simulacra in vitulorum speciem formata impensius optasse, & eorum cultui tenacius adhæsisse, videantur. Cum enim Deum sibi fieri postularent, Aaron, populo ut placeret quod parasset simulacrum, illud in figuram vitulinam efformari curat: quasi, populo nondum consulto, probe nosset, quonam eorum studia &

a *Annot.* in *Psal.* 22. v. 12. b De *animal. sac.* P. 2. col. 62. 70 c *Oedip. Ægypt.* T. 1. p. 197.

SECT. IV. affectus inclinarent. Et quanquam Deus peccatum illud mille malis & infortuniis poſtea vindicaſſet, cultus tamen vitulini amorem tam alte retinuerunt, quod *Hieroboamus* (ut novi populi ſtudia ſibi devinciret) nil prius aut efficacius habuerit, quam ut imagines forma Vitulina factas publice colendas exhiberet. Sed & eo tandem inſaniæ proceſſit Vitulorum cultus, quod teſtetur Propheta Iſraelitas *Vitulum ſuum* in præcipua gloriæ ſuæ parte poſuiſſe, *Hoſ.* 10. 5: Vituli ſacerdotes *in eo exultare* dicuntur, *propter gloriam ejus.* Cum itaque populus ille formæ præcipue Vitulinæ ſimulacra tam cœco & præcipiti zelo proſequerentur; probabile videatur, Deum ſimulacra, in vitulorum præcipue formas efficta, iis concedere voluiſſe; cum tot leges eorum moribus accommodatas inſtituerit, & ſacra quædam apud Ægyptios uſitata in cultum ſuum derivarit.

(2°.) ABUNDE conſtat, Ægypti mores ritibus & inſtitutis quibuſdam, Cherubinos affinitate propius attingentibus, occaſionem præbuiſſe. Nam imagines in omnium templorum Ægyptiorum adytis collocatæ in cauſa fuiſſe videntur, quod Deus etiam ſacras illas imagines in Tabernaculi Templique ſui receſſibus poni juſſerit. *Tabernaculum* [a] *Molochi* & Deorum ſuorum imagines in humeros tollere ſolebant Ægyptii, & Iſraelitæ moribus eorum addictiſſimi: Deus etiam Tabernaculum ſuum, Arcam itidem cum Cherubim, in Levitarum & ſacerdotum humeros tolli voluit & circumferri. Ægyptii viſibilia Deorum præſentium ſymbola & ſimulacra habebant, quæ videre ſolebant & præſentia colere. Horum loco Deus etiam Arcam & Cherubim, tanquam viſibilia præſentiæ ſuæ ſymbola, conceſſit Iſraelitis. Ægyptii denique, cum iter facerent, Dei alicujus imaginem ſecum ferebant, cui rem divinam facerent: nam *Apuleius*, cum pietatem ſuam judicibus Ægyptiis oſtentaret, *morem*, [b] inquit, *mihi habeo, quoquo eam, ſimulacrum alicujus Dei inter libellos conditum geſtare: eique diebus feſtis thure & mero, aliquando victimis ſupplicare.* Cum etiam Iſraelitæ iter in terram promiſſam adornarent, &, more Ægyptio, Dei ſecum profecturi ſignum viſibile [c] poſtularent; Deus Arcam iis & Cherubinos conceſſit, cum iis quaſi circumferri, & coram iis ſacra omnia præſtari voluit. Aliis itaque Dei inſtitutis congruum eſt, opinari Cherubinos a cognatis aliquibus in Ægypto ſimulacris formas ſuas accepiſſe.

(3°.) QUANTUM ex aurei Vituli hiſtoria, & populi affectibus in ritus Ægypti propenſiſſimis, aſſequi datum eſt; divinæ præſentiæ ſymbola ad formam vitulinam accedentia votis calidioribus expetebant. Eſt itaque Dei ſapientiæ & benignitati conſonum, ut Cherubinos ad eam præcipue ſpeciem [utpote in Ægypto maxime ſacram, & populo gratam] conformatos eſſe cenſeamus; nempe ut ipſa illa forma quæ olim Apidis, jam Dei, cultui miniſtraret, & Deus ipſa Iſraelitarum vanitate ad eorum ſalutem uteretur.

(4°.) DIVERSORUM animalium formas in uno ſimulacro miſcendi conſuetudo, diu priuſquam Cherubini fierent, apud Ægyptios obtinuiſſe videatur. Hanc ſententiam, Capite ſequenti, multis argumentis a temeritatis nota muniemus.

INTEREA temporis argumenta contra ſententiam noſtram pugnantia refellere conabimur.

Obj. 1. HORUM primum hujuſmodi eſt: vitulus aureus a Cherubinis, non autem Cherubini a vitulo aureo, vel alio aliquo Ægypti ſimulacro, formam & originem petiiſſe cenſeatur. Ita nempe judicarunt auctores bene multi magnique: dicunt enim, Aaronem & populi Principes futuram Cherubinorum formam, vel e relatione *Moſis*, vel e viſione Dei Cherubo inſidentis, ad radicem montis [d] *Horebi* iis conceſſa, penitus intellexiſſe; adeoque, non ex *Apidis* aut religionis alicujus novæ ſtudio, ſed præpoſtero & importuno Cherubinorum (quales ſuper Arcam collocaturus eſſet Moſes) deſiderio, ſimulacrum illud vitulinum fabricaſſe.

HÆC equidem dicunt viri docti, & (quod moleſte fero) multa cum fiducia dicunt. Cum autem eorum ſententia cum hiſtoria ſacra minime conveniat, & conjecturis tantum violentis innitatur, eam nec temere nec dubitanter ejicimus & repudiamus. Certe fieri non potuit, ut Aaron & populi Principes futuram Cheruborum formam a Moſe acciperent, cum ipſe Moſes de Cherubis aut aliis Tabernaculi operibus, ante montis aſcenſum, nihil accepiſſet: populus autem *Moſis* deſcenſum præſtolari noluit, ſed eo in monte adhuc commorante, vitulum formavit & adoravit: neque viſio illa quicquam ſubſidii commento huic afferre poteſt, cum nulla ſimilitudinis aut imaginis ali-

a *Amoſ.* 5. 26. b *Apul. Apolog.* 1. p. 506. c *Exod.* 32. 1. d *Exod.* 24. 9, 10.

cujus

cujus in tota viſionis illius hiſtoria occurrat mentio. Pluribus in hoc argumento vix opus eſſe cenſeo, cum præſertim *Viſorius* librum integrum ad opinionis hujuſce vanitatem detegendam ſcripſerit, SECT. IV.

(2°.) NONNULLI forte nobis adverſi dicent, neutiquam credibile eſſe, ταυρόμορφα ulla Ægypti ſimulacra formis Cherubinorum vitulinis anſam præbuiſſe; cum conſtet, Ægyptios, vitulos quidem, atque alia animalia coluiſſe, eos autem cultum divinum animalis alicujus imagini tribuiſſe, nuſquam legitur. Obj. 2.

HOC equidem a nonnullis dictum invenio, ſed Hiſtoriæ fide clare refragante: nam [a] *Pomp. Melæ*, de Ægyptiis loquens, *colunt*, inquit, *effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia.* Et [b] *Strabo*, de templorum Ægyptiorum apparatu agens, Ξόανον ὃ οὐδὲν, inquit, ἢ οὐκ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ τῶν ἀλόγων ζώων τινὸς [ἔχουσι] *ſimulacrum vero nullum, aut non ad hominis formam, ſed beſtiæ alicujus effictum* habent. Hunc morem apud Ægyptios Iſraelitis coætaneos invaluiſſe, credibilius habeatur, quod conſtet præceptum ſecundum, profanis *Ægypti* moribus oppoſitum, non tantum cujuſvis animalis cultum, ſed & imaginem prohibere. Hoc facile credet, qui *Deut.* 4. 17. & *Grotii* notas in locum, conſulet.

(3°.) HOC etiam in adverſum dici poſſit, quod Cherubini, non cum reſpectu ad ſimulacrum aliquod Ægyptium, ſed *Joſephum* & bovem (inſigne Joſephi) forma præcipue vitulina donati fuerint. Nam Veteres Iſraelitæ *Bovis* nomen [c] *Joſepho* tribuiſſe, & illius memoriam in bove, tanquam ſymbolo ſibi dicato, coluiſſe videantur. In eam ſententiam ivit [d] *Grotius*, aſſerens, *Cherubim* fuiſſe *Angelos* μοσχομόρφους, ——— *idque in Joſephi memoriam.* ——— Atque *hinc*, inquit, *natum quod de Vitulo habemus*, Exod. 32. *& in Jeroboami hiſtoria, cui origo a Joſepho.* Obj. 3.

QUID ſolidi contineat hæc ſententia, non eſt inſtituti præſentis curioſius explorare. Id unum dixiſſe ſufficiat, cum bos olim Joſephi ſymbolum aut inſigne fuerit, cultum vitulinum originem a Joſepho, ceu cauſa remota, derivaſſe, non prorſus incredibile videatur. Ipſe vero ſimulachri vitulini cultus & deſiderium, ab Ægypto hauſtum, cauſa proxima fuiſſe putetur, quod Cherubini vitulorum præcipue formis exprimerentur. Neque hoc indictum præterire licet, quod nempe Cherubini plurium formarum, quanquam præcipue vitulinæ, participes fuerint; adeoque majorem cum multiformibus Ægypti ſymbolis & hieroglyphicis, quam ſimulacris Ægypti vitulorum formam referentibus, affinitatem habuiſſe videantur.

(4°.) NONNULLI forte ſe nobis opponent, quod inter Hebræorum Cherubinos & Ægyptiorum ſimulacra parum aut nihil cognationis interceſſerit. Quamvis enim familiaria fuerint Ægyptiis multiplici ſpecie ſimulacra, iis imagines fuiſſe ex hominis, bovis, leonis, & aquilæ, formis conflatas, nuſquam legitur: adeo ut Cherubinos ex imaginibus ullis Ægyptiis, Gratiis invitis, feciſſe videar. Obj. 4.

AT neque hæc Objectio nos multum urget, cum Cherubinos ab Ægypti ſimulacris plurimum diſcrepaſſe, cauſa noſtra non illæſa modo, ſed & multum firmata, concedi poſſit. Eorum enim ſimulacris, non raro rei obſcœnæ, & caſtis oculis ingratæ, forma repræſentabatur; at Cherubini ad modeſtiam toti componebantur: & quatuor alis prædiți, binis ad pedes [i. e. femora & pudenda] tegendos utebantur. In ſacris Ægypti ſimulacris, [e] draconis, aſpidis, aut ſerpentis formam maxime frequentem reperiamus: in Dei Cherubinis, nihil animali tam ſordido cognatum, ſed formæ tantum nobiles & præſtantes, deprehendi poſſunt. Inter Ægypti ſimulacra, canis & hominis, hominis & leonis, mulieris & draconis, & alias hiſce conſimiles mixturas inveniamus: at hominis, leonis, aquilæ, & bovis, mixtura Cherubinis propria erat, nec in omnibus Ægyptiorum hieroglyphicis reperienda. Cum itaque imagines Ægypti, & Iſraelis Cherubini, inter ſe tam diverſi fuerint; inde colligere eſt, Ægyptios Dei Cherubinos nunquam imitari ſtuduiſſe: ſed Deum, ad morem quidem Ægyptium, varias animalium formas in Cherubinis ſuis miſcuiſſe; ſed cum delectu, & modo ab Ægypti quidem ſuperſtitione alieno, ſed cultus ſui dignitati conſentaneo.

(5°.) MIHI forſan objicient alii ſententiæ hujuſce novitatem, eamque ſuſpectam habebunt, quod mihi uni placuiſſe videatur. Obj. 5.

AT ab hoc (præjudicio potius, quam) argumento me tutum præſtat *Procopii* mecum facientis teſtimonium. Nam aſſerit & ille, Cherubinos ſpecie præcipue vitulina

a Lib. 1. cap. 9. b *Geogr.* l. 17. p. 1159. A c *V. LXX.* in *Gen.* 49. 6. d In *Annot.* ad *Exod.* 25. 18. e *Ex* Ægypti nummis & monumentis *abunde colligas, familiarem imprimis illi genti petitam a ſerpente vel dracone mixturam.* Fred. Spanhem. de Præſtant. & uſu Numiſm. pag. 251.

CAP. V. factos, & eorum formas ab Ægypti simulacris derivatas, ut Deus instituta sua ad populi Ægypto nuper egressi morem & modulum accommodaret; quamvis sensum suum verbis incautis & censuræ obnoxiis exprimit. Postquam enim [a] quæsiisset, *si* Deus *adeo detestetur imagines, quare Cherubin fingi voluit? Respondent, non jussit fieri Cherubin ut adorentur: sed Arca adoranda erat sub imaginibus vitulorum, quibus apud Ægyptios divinus deferebatur honor; ut sic cognoscerent* Israelitæ *se Deum pariter & Numina Ægyptiaca colere:* h. e. Deum habitantem inter simulacra, Numinum in Ægypto cultorum formam plurimum referentia. *Procopium* verba sua sensu jam dicto capi voluisse, nemo paulo candidior dubitabit. Sed vereor jam, ne de Cherubinis, *formaliter* spectatis, ad satietatem disseruerim.

CAP. V.

Cherubinos, symbolice & mystice spectatos, eidem origini tribuendos.

ERANT Cherubini multiformi specie simulacra, & veritatum quarundam reconditiorum symbola & monimenta. Mihi assentientes hic habeo Judæos & Christianos omnes, qui locum aliquem inter doctos meruere. Eo itaque me jam vocat instituti ratio, ut evincam Cherubinos mystice & symbolice spectatos, h. e. quatenus imagines multiformes ad mysteria quædam sagacioribus indicanda comparatas, a multiformibus Ægypti symbolis & hieroglyphicis originem mutuatos.

Cherubini quædam significabant, spectantia,

Hoc autem negotium quo felicius exequar, nonnulla de mysteriis sacratioribus sub figurarum illarum involucro latentibus necessario sunt prælibanda. Hic autem semper hærendum esset, aut vagis tantum conjecturis indulgendum, nisi ex harum imaginum situ, forma, nomine & usu, lucis nonnihil nobis affulgeret. Quantum autem ex iis conjectare licet, Cherubini quædam, DEUM, ANGELOS, TABERNACULUM, quædam etiam POPULUM, spectantia, sed obscurius, indicabant.

Deum:

(1°.) DEUM quod attinet, indicasse videntur, Eum potentia præstare, cum inter CHERUBIM [i. e. Angelos, quibus nomen illud a potentia factum] solium haberet, eosque vel nutu regeret. Antiquiores Israelitas hoc perspectum habuisse constet, quod, propitiam Dei potentiam implorantes aut innuentes, Eum titulo *sedentis inter Cherubim* non raro cohonestent. Sic enim [b] Psalmista Deum alloquitur, cum res adversæ premerent, *qui sedes* super *Cherubim, manifestare: coram Ephraim, Benjamin, & Manasseh, suscita potentiam tuam*, &c. Et Psal. 99. 1. *Dominus regnavit, irascantur populi: sedet* super *Cherubim, moveatur terra:* h. e. susque deque ferantur omnia, nos in tuto erimus, quia Deus noster ea valet potentia cui nemo resistere potest. Sic & [c] *Hezekiah*, hostibus ejus impar, affatur Deum, *Domine exercituum, Deus Israel, qui sedes* super *Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum*; & illius tituli veritatem, unus e Cherubim [potentibus illis] emissus, & totum pene Assyriorum exercitum interficiens, abunde confirmavit. Hisce locis congrua sunt verba Psalmistæ de Deo, *Psal.* 18. 11. *Et ascendit super Cherub & volavit*, h. e. Ille ad opem mihi ferendam venit, qui Cherubim sub pedibus habet, id est, potentissimus est, & Angelis tanquam ministris, ad omnia quæ velit, utitur. Neque Israelitæ solummodo, sed & Angeli, probe norant, *Cherubim* [eorum symbola] in sanctuario posita fuisse, ut summæ potentiæ gloriam Deo tribuendam indicarent: nam Animalia illa [d] Apocalyptica, Cherubinorum formas exprimentia, *requiem non habebant, die ac nocte dicentia*; *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est:* & iisdem verbis Deum celebrabant [e] Seraphini apud Prophetam, Cherubinis forma & officio conjunctissimi.

Angelos:

(2°.) CHERUBINI nonnulla naturam & ministerium ANGELORUM spectantia denotasse censeantur. Sic enim Cl. [f] *Bochartus*, aliique, πολύμορφα illa simulacra exponenda censuerunt: Cherubinorum *formas quod attinet, per* Leonem *significatur in Angelis robur, generositas, majestas Dei hostibus terribilis. Per* bovem *constantia, potentia, firmitas, assiduitas in obeundo munere sibi a Deo demandato. Per* hominem *humanitas, lenitas,* φιλανθρωπία. *Per* aquilam *naturæ cœlestis vigor, agilitas, nisus ad sublimia.* Sed si tanti Apellis tabulas culpare liceret, dicerem potius, *Cherubim* summam, secundum

a *Comment.* in *Exod.* 20. p. 273. b *Psal.* 80. 1, 2. c *Jes.* 37. 16. d *Apoc.* 4. 8.
e *Jes.* 6. 1, 2, 3. f De *Animal. sac. P.* 1. col. 770. 20

Deum

Deum, ſcientiam & potentiam Angelorum indicaſſe. Multis enim probavi ſupra, vocem illam *ſcientiæ* & *potentiæ* ſingularis notationem apud Hebræos antiquiores habuiſſe. Et ut huic notationi fidem cumulate faciam, duo alia ſubjungam [*Theodoriti* & *Theodori*] teſtimonia. Horum prior, explicans verba [a] Prophetæ de Cherubinis, [*dorſa ipſorum plena erant oculis*] τετάφι, inquit, γνώσεως ἦσαν ἀνάπλεοι· τοῦτο δὲ ἡ τῶν Χερουβὶμ ἑρμηνεία δηλοῖ· εἰς δὲ τὴν Ελλάδα φωνὴν μεταφερόμενον, πλήθους γνώσεως ἑρμηνεύει τὸ ὄνομα· *Hoc eſt, pleni erant cognitione. Hoc autem* τῶν *Cherubim interpretatio declarat: nempe nomen illud, in Græcam linguam tranſlatum, cognitionis copiam ſonat.* Potentiæ ſignificatum huic voci aſtruunt etiam [b] *Theodori* verba, Χερουβὶμ καλεῖ ἡ γραφὴ πᾶν τὸ δυνατόν· οὕτως λέγει, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἀντὶ τοῦ, ὁ δυνατῶς βασιλεύων· &c. Cherubim *vocat ſcriptura illud omne quod potentia præditum eſt: ſic dicit,* qui ſedet ſuper Cherubim, *hoc eſt, qui potenter regnat. Et,* aſcendit ſuper Cherubim & volavit, *hoc eſt, advenit multa cum virtute. Illud itidem:* [c] & ſtatuit Cherubim, *dixit, ut indicaret* δυνατήν τινα καὶ φοβερὸν ὄψιν, *potentem quandam & terribilem formam, quaſi quorundam animalium, collocatam eſſe in Paradiſi ingreſſu, quibus Adam inde arceretur.* Utrique huic notationi, formæ illæ, e quibus conſtabant Cherubini, erant apprime conſentaneæ: nam *bos* & *leo* animantium fortiſſima, *homo* & *aquila* perſpicaciſſima, ſemper habebantur; adeoque formæ ſuæ dignæ erant, quæ nomen *Cherubim* gererent, & populum ſcientiæ & potentiæ plane ſingularis in Angelis admonerent. Sed hoc Argumentum, ubi commodum erit, paulo plenius exequemur.

CAP. V.

(3°.) NONNULLA TEMPLUM, adytum præcipue, myſtice docebant Cherubini. Erat enim Templum ſummi Regis habitaculum: hoc autem indicabant Cherubini, quibus Angeli, præcipui Regis illius cœleſtis miniſtri, quaſi ſemper præſentes & ad manum repræſentabantur. Erat etiam Adytum, veluti præſentiæ regiæ camera, cœli interioris typus & imago: Hoc etiam cuivis, haud prorſus obtuſo & e ſtipite facto, facile innoteſceret; nam, ut imago prototypum referret, in Adyto, prout in cœlo, Dei ſolio adſtabant Cherubini. Hoc in dubitationem hactenus adduxit nemo: nec juvat in re tam confeſſa tempus terere. Templum.

(4°.) ALIQUID etiam quod POPULUM proxime ſpectavit, indicaſſe videntur: nempe Deum, qui ſedebat medius inter Cherubim, eum eſſe qui Spiritibus maxime [d] potentibus præeſt, & toties *Dominus Exercituum* dicitur. Ut inde populus intelligeret, eum ſolum [non gentium Deos, אלים *Fortium* licet titulis inſignitos] cultu religioſo proſequendum, & fiduciam omnem in eo uno reponendam. Populum.

HISCE de Cherubinorum intentione ſenſuque myſtico prælibatis, in id jam ſedulo incumbendum, ut probem Cherubinos, quatenus figuræ myſticæ fuerunt & ſymbolicæ, a multiformibus Ægypti ſymbolis & hieroglyphicis originem habuiſſe. Ad hanc itaque ſententiam ſuffulciendam, hæc argumenta, quæ mihi ſatis firma videntur, in medium profero:

PRIMO: Ægyptii ſimulacris multiformibus & hieroglyphicis, ad myſteria ſua a profanorum hominum curioſitate munienda, diu ante *Moſis* tempora uſi videantur. Nam *Kircherus* (in hujuſmodi literatura non ſegniter verſatus) eorum originem *Thauto*, [poſtea [1] *Mercurii Triſmegiſti* nomine celebrato] tribuit: eum autem [e] *tempore Abrahæ, Miſraimo—rerum in Ægypto potiente, floruiſſe, in toto* ſuo *opere ſat ſuperque demonſtratum* fuiſſe aſſerit. Quæ ſane *Kircheri* verba eo veritati propiora putentur, quod literas hieroglyphicas, diu ante natum Moſem, in uſu & pretio fuiſſe, ſatis e verbis [f] *Philonis* intelligatur. Ille enim inter artes & myſteria plurima, quæ Moſem a Magiſtris Ægyptiis hauſiſſe dicit, numerat τῷ διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, *philoſophiam per ſymbola, hieroglyphica, & animalium notas,* traditam. Veritatis ejuſdem teſtis accedat [g] *Juſtinus Martyr,* Lib. [2] *quæſt. & reſp.* ubi dicit, *Moſem* τίμια παρ' αὐτοῖς μαθήματα, τὰ ἱερογλυφικὰ καλούμενα, *literas hieroglyphicas, maximo in honore apud eos* [Ægyptios] *habitas,* apprime calluiſſe. Hujuſmodi literas hieroglyphicas & notas e variis animalium formis conflatas, tam antiquas fuiſſe, vero ſimilius exiſtimetur; quod [h] *Sanchuniathon* (antiquiſſimus rerum Phœniciarum ſcriptor) ſacros Deorum characteres & inſignia a *Taauto* excogitatos referens, hæc habeat; ἐπενόησε δὲ καὶ τῷ Κρόνῳ σημεῖα βασιλείας, ὄμματα τέσσαρα ἐν

a *Interpr.* in *Ezec.* 1. p. 313. A b Ap. *Theodor. Qu.* 40. in *Gen.* c *Geneſ.* 3. 24. d *Pſal.* 82. 1, 2. e *Oedip. Ægypt.* T. 3. p. 9. f Lib. 1. de *Vit. Moſ.* p. 606. B g *Qu.* & *Reſp.* ad *Orthod.* 25. h Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 1. cap. 10. p. 39. A

1 De *Merc. Tr.* vid. Not. paulo poſt ad *Cap.* 7. *Sect.* 1. | *Juſtinum,* mentio *Origenis, Quæſt.* 82, & 86. & *Manicha-*
2 *Quæſtionum* & *Reſponſionum* illarum auctorem non eſſe | *orum. Qu.* 127. ſatis docet. Vid. *Spencer.* p. 768.

CAP. V. τῶν ἐμπροσθίων καὶ τῶν ὀπισθίων μερῶν· δύο δὲ ἡσυχῇ μύοντα, &c. *Quinetiam inſigne regni Saturno ejuſmodi excogitavit: oculos in vultu binos, ac totidem in occipite, quorum duo placide connivere ac nictare videbantur: alas item ſingulis in humeris geminas, e quibus explicatæ duæ, duæ vero contractæ ac demiſſæ forent.* Poſtquam autem Sanchuniathon hoc ſymbolum literis conſignaſſet, illius ſenſus abditos expromere conatur. Cum itaque hieroglyphica & ſimulacra myſterio plena, diu ante Moſis ætatem, in uſu & honore apud Ægyptios haberentur; nil opinari prohibet, Cherubinos, qua rerum ſacratiorum ſymbola, ab antiquioribus Ægypti ſymbolis & ſimulacris myſticis initia petiiſſe.

SECUNDO: ſi Tabernaculi cultuſque Moſaici apparatum oculis intentis contemplemur, ſic omnia, quaſi deſtinato, comparata atque inſtituta percipiamus, ut cultus Dei, veluti *Manna*, palatis omnibus reſponderet. Olim enim omnia pene, quibus Natura, conſuetudo, vel Religio, pretium conciliaſſent, in Dei Tabernaculo cultuque locum invenerunt; nec omiſſum eſt quicquam, quod Dei ſacris honorem adderet, vel quod hominis, elegantis aut vulgaris, affectus inſtitutis ejus devinciret. Cuivis apertum eſt, nihil ſplendoris aut elegantiæ Tabernaculi fabricæ, vaſibus, aut miniſtris defuiſſe; quod hominibus rudioribus admirationem incutetet, coſque ad religionem componeret & reverentiam. Nemini itaque dubium eſſe debet, quin nonnulla ſic a Deo ordinata fuerint, ut ſagaciores in admirationem raperent, & eorum acumen exercerent. Cum autem ſeculis antiquioribus, ſymbola, ænigmata, parabolæ, figuræ, cumprimis autem hieroglyphica, in præcipua ſcientiæ parte ponerentur; æquum eſt credere, Deum, ſeculi ſtudiis obſequentem, Cherubinos, tanquam rerum ſecretiorum emblemata & hieroglyphica, in Tabernaculo poſuiſſe; ut ſacra ſua iis qui literaturæ ſecretioris guſtum aliquem habebant, gratiora redderentur, nec ſacris Ægyptiacis vel ſapientiæ ſpecie cedere viderentur.

TERTIO: ideo etiam Ægyptiorum ſimulacra myſtica & multiformia Cherubinis, arcana quædam tacite ſignificantibus, originem dediſſe cenſeantur, quod Ægyptiorum literæ arcanæ, & ſymbolica philoſophandi ratio, legis typis & inſtitutis ſenſum arcanum ferentibus occcaſionem feciſſe videantur. Ut hujus argumenti vis & ſenſus luculentius innoteſcat, ſciendum eſt, antiquiores Ægypti Magiſtros, per ſymbola & per hieroglyphica [proprie ſic dicta] h. e. per notas verbales & reales, artes eorum ſecretiores tradidiſſe. Utraque verbis paucis complexus eſt [a] *Philo Judæus:* nam, inter artes alias, *Moſen* a doctoribus Ægyptiis accepiſſe aſſerit, τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς λεγομένοις ἱεροῖς γράμμασιν ὑποδείκνυνται, καὶ διὰ τῆς τῶν ζώων ἀποδοχῆς, ἃ καὶ θεῶν τιμαῖς γεραίρουσι· i. e. occultam *philoſophiam, eam nempe quæ per ſymbola traditur, quam & literis quas vocant ſacris deſcribunt; & eam quæ per receptionem animalium, quæ & divinis honoribus venerantur.* Utriuſque hujus occultæ philoſophiæ & [b] *Porphyrius* meminit, dicens *Pythagoram* triplex literarum genus, *epiſtolicum, ſymbolicum, & hieroglyphicum*, in Ægypto didiciſſe. Symbolis illis Ægyptiacis, Zoroaſtris axiomata, Effata Orphaica, & Pythagoræ ſymbola, ſenſus arcanos continentia, conjunctiſſima fuiſſe videntur, & ab Ægypto plerumque derivata. Hæc autem Ægypti ſymbola & notæ rerum obſcuriores occaſionem dediſſe videntur typicis Judæorum ritibus, & multis Moſis legibus, præter ſenſus literalis corticem myſterii alicujus nucleum continentibus. Hoc in animum ſuum induxiſſe videtur [c] *Clem. Alexandrinus* poſtquam enim de Philoſophorum ethnicorum ſymbolis, & obſcuris arcana ſua tradendi modis, fuſe diſſeruiſſet; addit, Τοιαῦτα γοῦν ὁ Μωϋσῆς παραινεῖ· τὰ κοινὰ δὴ ταῦτα, ὑ φάγεσθαι χοῖρον, ὔτε ὀξύπτερον, ὔτε ἀετὸν, ὔτε κόρακα, &c. *Talia ergo & Moſes præcipit, ut hæc communia: non veſci porco, neque aquila, neque accipitre, neque corvo: nam porcus,* animal *voluptati deditum & immundum, libidinem & intemperantiam ſignificat*, &c. Quibus verbis (ſi mentem auctoris aſſequor) aſſerit, Deum ſenſa quædam ſacratiora ſub legum ſuarum involucro tradidiſſe; eo quod myſtica & ſymbolica res ſacras tradendi ratio in gentium pene omnium mores iviſſet; & Deus nihil ſapientiæ ſpecie commendatum, moribus etiam ubique receptis conſonum, legibus aut Iſraelitis ſuis deeſſe voluiſſet. Cum itaque ſymbolicæ vel hieroglyphicæ Ægyptiorum literaturæ, in ritibus & legibus Moſaicis tot veſtigia percipiamus; haud abſurdum eſt opinari, Cherubinos literaturæ veteris hieroglyphicæ imitamina vel umbras quaſdam exhibuiſſe.

QUARTO: Hebræorum Cherubini & Ægyptiorum Hieroglyphica in præcipuæ notæ circumſtantiis plurimum conveniebant: nempe

a Lib. 1. de *Vit. Moſ.* p. 606. B b De *Vit. Pythag.* p. 185. c *Strom.* l. 5. p. 676. 25

(1°.) FORMA externa: nam Cherubini formam tam inſolitam [pene dixi, monſtroſam] præ ſe ferebant, quod ultra fidei modum videri poſſet, niſi Scriptura retuliſſet. Ægyptiorum etiam Hieroglyphica formam plurimum inſolentem & Poetarum miracula ſuperantem habuerunt. Rei hujuſce fidem confirmant, Obeliſci, Tabula Bembina, & plurima Veteris Ægypti monumenta, monſtroſas eorum formas ad viſum exhibentia: adeo ut rerum Ægyptiarum inſolens & plane rudis ſit oportet, qui hoc in dubium vocare velit. CAP. V.

(2°.) OCCULTATIONE & obſcuritate: nam Cherubini myſteria quædam ſub variis ipſorum formis, veluti ſub involucris, tam occulte ferebant; quod veriſimile ſit, paucos, niſi revelatione vel traditione doctos, ad eorum notitiam pervenire potuiſſe: & Ægyptii eo ingenio & multiplici formarum varietate imagines ſuas hieroglyphicas plerumque fabricarunt, quod myſteria ſua nullis niſi domus ſuæ filiis, & ipſorum quaſi vitula arantibus, innoteſcerent. Hæc paulo firmiora reddit *Clem. Alexandrini* teſtimonium: poſtquam enim de typis & ſymbolis quibus Hebræi ſimul & Ægyptii ſacratiora quædam ænigmatice ſignificarunt, fuſe [a] diſſeruiſſet; in hæc verba deſinit, ὅμοια γοῦν τοῖς Ἑβραϊκοῖς, κατά γε τὴν ἐπίκρυψιν, καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων αἰνίγματα· *Occultationem igitur quod attinet, ſunt Hebraicis ſimilia ænigmatica Ægyptiorum ſymbola.*

(3°.) SIGNIFICATIONE & intentione myſtica: ſi enim [b] *Kirchero*, Hieroglyphicorum interpreti non vulgari, credendum ſit; Ægyptii Hieroglyphica ſua, non ad temporum hiſtorias, regum laudes, aut philoſophiæ arcana; ſed res ſacras, naturæ divinæ proprietates, Geniorum & Angelorum ordinem, expiationum rationem, ſpectantes, poſteritati conſecrandas adhibuerunt. Cherubinos etiam ad Dei providentiam & potentiam, Angelorum ſapientiam, in ſacris præſentiam, obſequium Deo paratiſſimum, & alia ſimilia ſignificanda, divinitus inſtitutos fuiſſe, res eſt apud pleroſque extra controverſiam poſita.

(4°.) UTRAQUE e commiſtis variorum animalium formis componebantur: nam Cherubini vultu quidem hominem, humeris leonem, alis aquilam referebant, partibus inferioribus in formam vitulinam vergentibus: Ægyptii etiam ſacris animalibus aut eorum formis commiſtis, tanquam rerum ſacratiorum ſymbolis & hieroglyphicis utebantur. [c] *Origenes* enim cum Ægypti θρησκείαν δεισιδαίμονες καὶ μυσηριώπιδες in ſermonem incideret, nonnullorum meminit τὰ τῶν Αἰγυπτίων σεμνολογούντων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀλόγων ζώων, φασκόντων εἶναί τινα αὐτὰ θεῦ σύμβολα. Et ſtatim poſtea, *Celſum* inducit, *Ægyptios, multa non contemnenda, ſub ænigmatum involucris, & multiformibus animalium ſuorum imaginibus, docentes,* ſummis laudibus exornantem. Nec a vero prorſus alienum eſt, antiquos Poetas & Mythologos, varias animalium formas commiſcendi, & ſub iis velut involucris quibuſdam, arcana philoſophica & politica tradendi, morem ab Ægypto petiiſſe.

EJAM dictis efficitur, Cherubinis cognationem propinquam fuiſſe cum Ægypti ſymbolis & hieroglyphicis. Hæc autem cognatio documento non obſcuro eſt, Ægyptios ab Hebræis, aut Hebræos [Dei permiſſu] ab Ægyptiis, imagines hujuſmodi ſymbolicas & myſterio plenas accepiſſe. Mihi autem perſuadere nequeo, Ægyptios harum imaginum formam & uſum ab Hebræis mutuari voluiſſe: cum in eos peſſime ſemper animati fuerint, cum ipſi Iſraelitæ mores Ægyptios (quod e variis ſuperſtitionis Ægyptiacæ prohibitionibus intelligo) ſuis præferendos judicarint, cum etiam Ægyptiis vix ulla commercia cum Judæis (niſi forſan ſub *Salomonis* tempora) intervenerint, & cum difficile ſit tempus aliquod aſſignare, quo Ægyptii (ſi maxime vellent) Hebræorum mores perdiſcere potuiſſent. Non me latet, quid hic [d] *Kircherus* interponat: poſtquam enim ſymbola moreſque Ægyptiacos proxime ad Hebraicos accedere, variis exemplis docuiſſet; *exiſtimandum eſt*, inquit, *hæc Ægyptios ab* Hebræis *mutuatos fuiſſe, dum ſimul quandoque viverent.* Sed, *Kircheri* pace non adeo conſulto dicitur, Ægyptios ſymbolorum uſum ab Hebræis in Ægypto commorantibus accepiſſe; cum nullo teſtimonio vel alio argumento probari poſſit, myſticam illam ſacra tradendi rationem Hebræis ante datam Legem innotuiſſe: nec probabile ſit Iſraelitas, in Ægypto lateres tantum conficere & numerare doctos, literaturæ ſymbolicæ, vel ulli animorum ſuorum culturæ vacare potuiſſe.

a *Stromat.* l. 5. p. 670. 20 b *Obeliſc. Pamph.* L. 2. de *Inſtit.* & *Fabr. Hierogl.* c. 1. c Lib. 3. cont. Celſ. p. 121. d *Obeliſc. Pamph.* l. 2. c. 7. p. 139.

CAP. VI.

CAP. VI.

Cherubinos localiter ſpectatos ad originem Ægyptiam referendos eſſe.

ORDINIS mihi propoſiti filo ductus, ad Cherubinos *localiter* ſpectatos accedo; oſtenſurus, eos, quatenus locum in Tabernaculo vel Templo ſemper occcuparunt, ſeculi moribus, Ægyptiis inprimis, originem & inſtitutionem ſuam debuiſſe.

SI cui hæc ſententia, vel nova, vel in Cherubinorum ſanctitatem injurioſa, videatur; ſciat eo me primum duxiſſe [a] *Iſidori Peluſiotæ* verba: Τὰ ἢ Χερυβεὶμ θρόνῳ ὄντα καὶ ἅρμα τοῦ Θεοῦ, ——— τῆς ἢ βασιλείας αὐτοῦ σύμβολον ἔκειτο ταῦτα, ἐπειδὴ γὰρ ναῷ λόγον οὐδεὶς, ὃν μὴ στέφει ἄγαλμα· CHERUBIM *vero erant thronus & currus Dei,* ——— *Regni autem Ipſius hæc erant poſita ſymbola, quia nulla habetur ratio ejus templi, quod nullum coronat ſimulacrum.*

JAM vero non amplius propter *Iſidori* ſermones hæc credo, cum rationes haud leves in promptu habeam, quæ hujus ſententiæ veritatem procul a dubio ſtatuant: Nam,

(1°.) TEMPLA & ſimulacra, a prima ſuperſtitionis origine, nexu fideli conjuncta reperiamus. Nam refert [b] *Maimonides,* antiquos Zabaiſtas *ſacella ædificaſſe, & imagines Soli & Lunæ dicatas in illis collocaſſe. Maimonidi* fidem aſtruit multis in locis ſcriptura ſacra: nempe *Amoſ.* 5. 26. ubi Iſraelitæ, haud ita pridem ex Ægypto liberati, *tuliſſe* dicuntur *tabernaculum* [i. e. templum portatile] *Molochi & Chijuni, imaginum* ſuarum: nec dubio locus eſt, quin hac in re ſe ad Zabiorum ritus longo uſu inolitos conformarint. Locus ei cognatus occurrit, *Levit.* 26. 30. ubi, inquit Deus, *deſtruam fana veſtra, & ſimulacra confringam:* ſic verba transfero, quod *Vatablus* vocem במתיכם *ædes in excelſis ad cultum idolorum conſtructas* interpretatur. Huc ſpectat 1 *Sam.* 5. 2. ubi Dagonis ſimulacrum in æde Dagonis collocatum legimus: Et *Jerem.* 43. 13. Ubi minatur Deus, ſe comminuere velle *ſimulacra domus,* vel templi, *ſolis:* Et *Nah.* 1. 14. *e domo,* i. e. templo, *Deorum tuorum exſcindam ſculptile & conflatile.* Ad alia loca digitum [c] intendiſſe ſufficiat. Hæc in profanis etiam temporum antiquiorum monumentis haud raro conjuncta veniunt. [d] *Herodotus,* de Ægyptiis agens, βωμούς τε καὶ ἀγάλματα καὶ νηοὺς Θεοῖσι ἐπονείμαι σφέας πρώτους, *illos* inquit, *aras, & ſimulacra, & templa, Diis primos ſtatuiſſe,* fertur. Alia e ſcriptis ethnicis teſtimonia in parato habeo, loco magis opportuno proferenda.

(2°.) SECULIS antiquioribus, Templum, Simulacrum, & Altare, ad ſacra peragenda pariter neceſſaria, & mutuas quaſi operas dare cenſebantur. Hoc extra dubium ponunt ethnicorum mores, qui ea omnia pari religione retinebant, & Chriſtianis antiquis id criminis haud vulgaris loco objicere ſolebant, quod templa, altaria, & ſimulacra, pari, i. e. nullo, loco numerarent. Ο Κέλσος, inquit [e] *Origenes,* φησὶν, ἡμᾶς βωμοὺς καὶ ἀγάλματα καὶ νεὼς ἰδρύσθαι φεύγειν· *Celſus ait, nos altarium, imaginum, & templorum, fundationes fugere.* Cæcilius apud [f] *Minuc. Fel.* Chriſtianos accuſans, quærit, *cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota ſimulacra?* [g] *Arnobius* gentes alloquens, *in hac,* inquit, *conſueſtis parte crimen nobis maximum impietatis affigere, quod neque ædes ſacras exſtruamus, non Deorum alicujus ſimulacrum conſtituamus,—non altaria fabricemus, non aras.* Idem & e verbis [g] *Lactantii* colligendum. *Quid ſibi Templa? quid Aræ volunt? quid denique ipſa ſimulacra?* Neque hic ſe continuit circa ſimulacra verſatus ethnicorum zelus & religio: nam ſimulacrum partem templi præcipuam, eique intime adeo conjunctam, cenſuerunt, quod templum quodvis numine vacuum & omni ſanctitate caſſum, numinis imagine ſublata, crederetur. Hiſce congruum eſt, quod refert [h] *Pauſanias* de *Minervæ* templo, cui *Sylla* Deæ ſimulacrum ſacrilegus eripuiſſet; τὸ ἢ ἱερὸν — ἠμελήθη τὸ ἀπὸ τοῦδε, ἅτε [2] ἠρημωμένης τῆς Θεοῦ· *Ipſum autem templum,* erepto ſigno, *deſeri deinceps & negligi cæptum, numine veluti orbatum.* Et eo tandem proceſſit honos templi ſimulacro datus, quod non tantum pars præcipua, ſed ipſa ejus eſſentia, ab ethnicis ævi citerioris haberetur. Hic me [i] *Varronis* auctoritate tueor, aſſerentis *Delubrum* locum il-

a Lib. 4. *Epiſt.* 73. b *Mor. Neb.* P. 3. c. 29. & de *Idol.* c. 1. §. 3. c *Judic.* 17. 4, 5. 2 *Reg.* 10. 26. *Baruc.* 6. 17, 18. d In *Euterp.* c. 4. e *Cont. Celſ.* lib. 8 p. 389. f Lib 6. *adv. Gent.* p. 189. g *Inſtit. adv. Gent.* l. 2. c. 2. h In *Bœotic.* c. 33. p. 777. i Ap. *Macrob.* l. 3. c. 4.

1 Cap. 10. 2 *Sylburgius* legit ἠρημωμένον ſcil. τὸ ἱερόν.

lum

lum denotare, *in quo Deum ponerent nominatum.* Gentes antiquiores opinionem eandem pene de ſimulacris numini alicui dicatis aluiſſe, res per ſe credibilis eſt, & *Iſidori* [a] verbis modo citatis confirmata. Cum itaque ſimulacra diu ante Moſis ætatem in templis ponerentur, & ſeculi fide receptum eſſet, templa ἀξόανα Numine & religione vacua, & plane nulla, eſſe; non abſurde creditur, Deum Cherubinos, in templo poſitos ſeculi genio & populi infantiæ conceſſiſſe. CAP. VI.

(3°.) CERTUM eſt, Deum, ob ſeculi morem & populi Gentium moribus aſſueti ruditatem, Templum [& illius exemplar, Tabernaculum] iis conceſſiſſe. Hoc ego pro certo & rato jam ſumo, quod Diſſertatione ſequenti argumentis luculentis & omnem dubitandi anſam præſcindentibus probatum dabo. Cum itaque Deus ſeculi conſuetudini & Iſraelitarum ruditati templum dederit, fidei conſonum eſt, Eum, populi votis & moribus annuentem, ſimulacrum in templo ſuo ſtatuiſſe. Nam ſeculi uſus & opinio ſimulacrum aliquod templo tam conjunctum fecerant, quod [b] *Hecatæus, Strabo, Tacitus, Dion Nicæus*, aliique e Gentilium grege, hoc de Judæis tanquam rem rari exempli referant, quod nullum in templo ſuo ſimulacrum tolerarent. Horum autem Auctorum verba [quod obiter moneo] de certæ & uſitatæ figuræ ſimulacris intelligi debent: aliter enim abunde conſtat, Cherubinorum ſimulacra in templo poſita fuiſſe; niſi quis Cherubinos, ob figuram eorum mixtam & anomalam, in Hieroglyphicorum potius quam ſimulacrorum numero ponendos exiſtimet.

(4°.) JUDÆORUM Cherubini, & Gentilium ſimulacra ſacratiora, in tot circumſtantiis inſignibus conveniebant, quod Cherubini Gentilium ſimulacra imitari videantur. Nam * apud ethnicos templi cujuſvis ſimulacrum, Numinis habitaculum & ipſum quaſi templum templi credebatur: & apud Judæos, Cherubini Summo Numini ſolii & habitaculi vicem præſtabant; unde & Deus ישב הכרובים [c] *inſidens* vel *habitans Cherubinos* appellatur. * Apud ethnicos in more erat, vultu in ſimulacra converſo preces fundere, juxta illud [d] *Ovidii*,

> *Summiſſoque genu, vultus in imagine Divæ*
> *Figit.* ———

Judæi etiam, cum templo adſtarent, id moris inſtitutique tenuere; vultus *Cherubim* verſus inter precandum dirigentes. Hoc e Pſalmiſtæ verbis elicere promptum eſt, [e] *audi vocem deprecationum mearum,—cum elevavero manus meas ad Oraculum ſanctum tuum*, ubi Deus inter Cherubinos habitavit. * Apud ethnicos, [Ægyptios, alioſque] mos erat ut ſacerdotes ſimulacra in humeros tollerent, eaque multa cum pompa & ovantium ritu circumferrent. Pompæ & proceſſionis illius ceremoniam ſic nobis deſcriptam dedit [f] *Claudianus*,

> ——— *Sic Numina* MEMPHIS
> *In vulgus proferre ſolet: penetralibus exit*
> *Effigies; brevis illa quidem: ſed plurimus infra*
> *Liniger impoſito ſuſpirat vecte ſacerdos*
> *Teſtatus ſudore Deum. Nilotica ſiſtris*
> *Ripa ſonat, Phariosque modos Ægyptia ducit*
> *Tibia.* ———

Apud Iſraelitas etiam, [g] Sacerdotes & Levitæ Arcam cum Cherubim in humeros tollebant, & ſolenni cantorum & inſtrumentorum muſicorum pompa in vulgus quandoque proferebant. * Apud Ægyptios alioſque ſimulacra erant non tantum ad cultum ſed & ornatum poſita, quorum etiam pleraque templi parietibus affigebantur. Hic teſtem advoco [h] *Strabonem*, qui, inclyti apud Ægyptios templi mentionem faciens, ait illius parietes frequentes idolorum ſculpturas in ornamentum habuiſſe. Templo illi cognata videtur camera [i] Prophetæ viſa, quæ parietes idolis undique picturatos habuiſſe dicitur. Horſum ſpectant ea *Servii* [k] verba, *ſemper ei ſacratus numini locus eſt, cujus ſimulacrum in medio collocatur: alia enim ad ornatum tantum pertinent.* E quibus liquido

a Ναῦς λέγω ᾗδεὶς, ὃν μὴ ϛέφει ἄγαλμα. *Ep.* jam laud. b *Eorum verba* vid. ap. *Bochart.* de *Animal.* P. 1. col. 224. c *Pſal.* 80 1. d *Faſt.* l. 4. v. 317. e *Pſal.* 28. 2. f 1 *Sam.* 6. 14, 15. 1 *Reg.* 8. 4, 5. 1 *Par.* 15. 14, 15, 16. g Ἀναγλυφὰς δ' ἔχουσιν οἱ τοῖχοι [τοῦ ἱεροῦ] μεγάλων εἰδώλων. *Geogr.* l. 17. p. 1159. B h *Ezec.* 8. 10, 11. i In *Georgic.* 3. ſub. init.

k De IV. *Conſul. Honor.* Carmen. 8. v. 569.

CAP. VII. perspici potest, ethnicos olim simulacra alia ad cultum, *alia ad ornatum tantum pertinentia*, suis in templis collocasse. E simulacris etiam Cherubicis in templo positis alia *essentialia* erant cultui *directive* saltem inservientia: alia *ornamentalia* tantum, quæ templi [a] parietibus & foribus affigebantnr. * Apud ethnicos denique, simulacra sacratiora in templi penetrali plerumque ponebantur. Hic [b] *Lucianum* testor, de templo, *Deæ Syriæ* sacro hæc inter alia referentem; *ipsa ædes intus simplex non est, sed penetrale quoddam alterum intra se factum habet, — in quod solis sacerdotibus ingredi licet. — In hoc autem adyto*, inquit, *simulacra Deorum posita sunt, Junonis videlicet, & quem* Δία ἐόντα, *Jovem existentem vocant.* Græcos etiam τὰ ἀγάλματα ἐν τῷ ἀπορρήτῳ, *in arcano adyti loco simulacra* posuisse, e [c] *Pausania* discimus. Romanos, Græcorum æmulos, hujusmodi loca sacratiora, summis tantum sacerdotibus adeunda, in templis habuisse, ibique sanctiora religionis asservasse, multis probavit [d] *Schacchus*, ad quem curiosos amandare liceat. Cherubinos etiam in sacratissima Tabernaculi & Templi parte collocatos fuisse, notius est quam ut probatione indigere possit. Unde vero Cherubini cum Gentilium simulacris in circumstantiis hisce tam apte convenirent, mihi ne conjicere fas est; nisi dixerim, antiquiora Gentilium simulacra Cherubinis instituendis ansam dedisse, Deumque Cherubinos Hebræorum a simulacrorum eorum usu rituque longe recedere noluisse, ne gentis illius irritabilis animos ab illius institutis alienos redderet.

(5°.) Ad sententiæ nostræ fidem conciliandam observare juvat, Cherubinos in iis omnibus a Gentilium simulacris discrepasse, quæ ansas ad idololatriam aut opinionem aliquam idololatriæ propinquam, subministrarent. Nam * Gentilium simulacra frequenter e templis in publicum proferebantur, ab universo populo conspicienda & adoranda: Cherubini vero in deserto, velo triplici ab [e] *Aarone* & filiis ejus tegebantur; & in templum cum Arca translati, in adyto latuere, nec ab ipso forte Pontifice conspici potuere. * Gentilium numina in ipsis simulacris sibi dicatis habitare, & inde responsa quæsitis reddere, credebantur: Deus autem, non *in* Cherubinis, sed *inter* aut [f] *super* eos, *sedere*, & cum Mose מבין שני הכרבים [g] *de inter duos Cherubinos* sermonem conferre, dicitur. * Gentium simulacra, animalium e media rerum natura sumptorum formas plurimum referebant: Cherubini e variis animalium formis constabant, adeo ut emblemata vel hieroglyphica potius quam simulacra viderentur. * Gentilium templa unum aliquod simulacrum numinis præsentia decoratum & religiose colendum plurimum continebant: templum autem Judaicum duas imagines, ex æquo sacras & numinis præsentia cohonestatas: ut satis constaret, imagines illas, non cultus, sed alicujus mysterii causa in Sancto Sanctorum collocatas. E quibus omnibus perspicue cognoscitur, Cherubinos a Gentium simulacris in iis præcipue discrepasse, quæ idololatriæ fenestram aut rimam aperire possent. Hæc autem discrepantia suadeat opinari, simulacra in gentium omnium templis collocari solita Cherubinos instituendi causam præbuisse; eosque fuisse sacra veterum simulacra, transformata tantum & ab ethnicismi fæcibus repurgata. Nihil est itaque cur censeat quispiam, me Cherubinorum honori detraxisse, quod dixerim simulacra in Gentilium templis posita, Cherubinis in Tabernaculo Temploque locatis originem tribuisse.

CAP. VII.

Idem de Cherubinis finaliter spectatis sentiendum.

PENSI mei ratio atque ordo jam postulant, ut evincam, Cherubinos FINALITER spectatos [h. e. respectu ad eorum fines & usus habito,] ab Ægypti seculique ritu causam & initium habuisse. Ut itaque methodice procedat sermo, de Cherubinorum finibus principalibus primo, minus principalibus deinceps, disseremus.

a 1 *Reg.* 6. 29, 32. 2 *Par.* 3. 7. b Lib. de *Dea Syr.* p. 1070. B c In *Corinthiac.* c. 29.
d *Myrothec.* P. 2. c. 35. & c. 37. e *Numer.* 4. 5, 6. f Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ. LXX in *Psal.* 80. 1. g *Exod.* 25. 22.

SECT.

SECT. I.

SECT. I.

Ut id conſtet, agitur primo de finibus Cherubinorum principalibus.

PRINCIPALES Cherubinorum fines varii fuerunt, quos paucis dabo: nempe inſtituti ſunt, ut Deo, Summo Hebræorum Regi atque Imperatori, vice HABITACULI, SOLII vel ſedis regiæ, VEHICULI, CHARACTERIS aut ſigni, inſervirent.

Cherubinos Dei habitaculum.

PRIMO: ut *habitaculi* vicem præſtarent Cherubini, quo Deus veluti quieſceret, & ratione peculiari ſe præſentem exhiberet. Cherubinos hunc uſum præbuiſſe, ſat conſtet, quod Deus inde reſponſa tam frequenter ederet, omnes (religioni vacantes) vultus ad Sanctum Sanctorum verterent, & titulus ille, יושב הכרבים *Habitans Cherubinos* aut *Cherubinorum incola*, Deo ſæpiſſime tribuatur. Sic phraſin illam transfero, quod LXX vocem ישב cum aliis vocibus ab ea radice pullulantibus, per οἰκέω, ἐνοικέω, κατοικέω, παροικέω, aut κατοικίζω, variis in locis interpretentur. Deinde: illæ voces Hebrææ nec *inter* nec *ſuper* ſatis exprimunt, ſed Interpretes plerique voces illas ſuo e ſenſu interponunt. Præterea: vox illa ישב cum vocabulo locum aliquem indicante conſtructa, non *ſeſſorem*, ſed *habitatorem* aut *incolam*, pene ſemper notat. Exemplo ſint, יושב אוהל *habitans tentorium*, Geneſ. 4. 20. ישב ארץ *habitans terram*, Gen. 50. 11. יושב הר *habitans montem*, Judic. 3. 3. ישבי קעלה *habitantes Chilah*, 1 Sam. 23. 5. ישב ציון *habitans Sionem*. Hiſce locis aliiſque ſimilibus inductus, ישב הכרבים *habitans Cherubinos* reddo: nec improprie, cum Deum, intra eorum alas ſedentem, ad inſtar tugurii complecterentur. Veriſimile eſt autem, Deum imagines haſce Cherubicas præſentia & habitatione ſua decorari voluiſſe, quod Iſraelitæ, e longo cum Ægyptiis uſu, ἀγάλματα θείας μετουσίας ἀνάπλεα (uti loquitur Iamblichus) *imagines ſocietate divina repletas* impenſe deſiderarent; & forſan a Dei cultu deſciviſſent, niſi ſtudiis & moribus eorum ſeipſum accommodaſſet, eoſque iiſdem pene ſacris inſtruxiſſet.

QUO vero argumenta ad opinionis hujuſce veritatem aſtruendam fundamento firmiori innitantur, in primo ſermonis aditu monendum eſt, ſimulacra in Gentilium templis poſita, Deorum ſedes habita fuiſſe, eoſque inde luculenta præſentiæ ſuæ teſtimonia præbuiſſe. Ethnicos ea opinione fuiſſe, multis teſtimoniis evinci poſſet, e quibus ipſe (ne Lectoris otio abutar) tantum pauca ſeligam. Primo itaque *Porphyrium* opinionis hujuſce teſtem luculentum advoco: ille vero, poſtquam certos characteres imaginibus impreſſos Diis vel maxime placere docuiſſet, αὐτοῖς, [a] inquit, περιγράφονται, καὶ εἰσιν οἷον ὁ ἱερὸς χωρίος τῇ ὑποκειμένῃ εἰκόνι· *Iis circumſcribuntur, & imagine ſubjecta, ſacro veluti domicilio continentur. Nec enim terra, niſi ſacra fuerit, Deos ferre ac ſuſtinere queat: ἱερὰ δὲ, ἡ εἰκόνα φέρουσα Θεῶν, ἧς ἀφθείσης, λέλυται τὸ κρατεῖν ἐπὶ γῆς τὸ θεῖον· Sacra autem illa eſt, quæ divinam capit imaginem: eaque ſublata, id quod in terris numen retinebat, illico diſſolvitur.* Hiſce conſona eſt illa Gentilium apologia, quos [b] *Arnobius* in hunc modum loquentes introducit; "nos neque æra, neque auri argentique mate-"rias, neque alias quibus ſigna confiunt, eas eſſe per ſe Deos & religioſa decernimus "numina: ſed eos in his colimus, eoſque veneramur quos dedicatio infert ſacra, & "fabrilibus efficit habitare ſimulacris. Non multum hinc abit celebris illa [c] *Triſmegiſti* theologia, ſtatuas aut ſimulacra, Deorum corpora fuiſſe, qui magicis quibuſdam conſecrationis ceremoniis ad corpora illa terrena aſſumenda, animanda & inhabitanda cogebantur. Hoc dogma inter δαιμόνων διδαχὰς numerandum eſſe, me perſuaſum facit ethnici Numinis oraculum ab [d] *Euſebio* memoratum,

Αλλὰ τέλει ξόανον κεκαθαρμένον, ὥς σε διδάξω·
Πηγάνῳ ἐξ ἀγρίοιο δέμας ποιεῖ ———

Id eſt,

Purum abſolve mihi ſimulacrum, quale docebo:
Sylveſtri e ruta ſacrum mihi perfice corpus.

a Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 5. c. 15. p. 203. b Lib. 6. cont. *Gent.* c *V. S. Aug.* de *Civ. Dei*, l. 8. cap. 23. d *Præp. Evang.* l. 5. c. 12.

SECT. I. TESTIMONIIS hisce omnibus certo liquidoque probatum sentio, Gentium simulacra Deorum habitacula fuisse, & eorum præsentia decorata. Probandum restat, Cherubinos, quatenus Dei sedem & habitaculum, hujusmodi simulacris ubique olim receptis institutionem suam debuisse. Hoc autem, sequentibus inductus argumentis, assero.

(1°.) HUJUSMODI simulacra, Deorum præsentia & responsis inde datis cohonestata, Cherubinos antiqultate multum superarunt. Horum enim simulacrorum originem nonnulli *Mercurio Trismegisto*, quo nihil antiquius novit Ægypti schola, tribuendam sentiunt. Eum enim hujusmodi simulacra nullis non laudibus & elogiis, in [a] *Asclepio* suo efferentem legimus: ubi, inquit, *statuas o Asclepi, videsne quatenus tu ipse diffidas? Statuas animatas, sensu & spiritu plenas, tanta & talia facientes, statuas futurorum præscias*, &c. Librum autem illum, veluti genuinam *Trismegisti* sobolem, [r] *Kircherus* fide & affectu propensissimo complectitur, eorumque [b] *insolentem & intolerabilem ostentationem, ingenium arrogans & temerarium*, mordaci castigat satyra, qui in Auctoris illius canitiem despuunt, & libro illi, tanquam ab Impostore edito, fidem omnem abrogandam sentiunt. Sed causa nostra non multum detrimenti patietur, modo liber ille inter fidei subsidia scripta numeretur; cum hujusmodi simulacra Cherubinis antiquiora fuisse, satis e Mosis scriptis innotescat. Nam inde manifestum est, Israelitas simulacrum, *Elohim* nomine vocatum, ab Aarone postulasse: eos autem hoc ea ratione feciisse constat, quod spem lætam concepissent, Deum in simulacro illo, tanquam domicilio, se præsentem exhibere voluisse. Sed testimonium paulo luculentius harum imaginum antiquitati perhibet præceptum secundum, cui Gentium antiquiorum mores & dogmata causam præbuere. In eo enim הצורה בולטת (uti distinguit *Maimonides*) [c] *imago protuberans*, i. e. τὸ γλυπτὸν, prohibetur; non autem משוקעת *depressa*, in fenestris aut tabulis delineata. Ideo vero prioris tantum generis imagines interdictas, & polytheismi κειτήια, fuisse opinantur Judæi, aliique; eo quod imagines illæ protuberantes spiritus alicujus ætherei magis capaces essent, & Dei illius cujus speciem ferebant præsentia sæpius animatæ; cum imagines lineis aut coloribus expressæ hujusmodi abusus haud adeo capaces esse videantur. Sed non est quod hisce confirmandis diutius insistamus, cum nihil probabilitatis habeat, Gentes antiquas, imagines suas tam prono cultu excipere, easque Deorum suorum nominibus insignire, voluisse; nisi Dæmones eas non raro subiissent, atque inde oracula aliaque præsentiæ suæ testimonia præbuissent.

(2°.) ETHNICI eodem pene modo de Cherubinis, quo de simulacris ethnico aliquo numine animatis, locuti videantur. Nam * ethnici nomen אלהים imaginibus eorum sacratioribus tribuerunt: & Philisthæi, audito Cherubinorum adventu in Hebræorum castra, dixisse leguntur, *venit* אלהים *Deus in castra.* *Ethnici simulacris eorum numinis alicujus præsentiam & virtutem singularem tribuerunt: eos etiam eandem de Cherubinis opinionem concepisse, Philisthæorum verba, de symbolis illis inprimis intelligenda, doceant: [d] *quis nos liberabit e manu Deorum istorum fortium?* Nisi enim [e] *Buxtorfii* conjectura fallat, hac loquendi formula de Arca & Cherubinis utebantur, quod *illi, & aliæ similes idololatricæ gentes, rebus hujusmodi externis divinitatem quandam insitam esse credebant, & sibi imaginabantur, eam Arcæ* & Cherubinorum *rationem esse*, quorum *nomen celebre etiam inter gentes erat.* Cum itaque Philisthæi eodem modo de Cherubinis, quo de propriis ipsorum simulacris, vulgo loquerentur: non abhorret a vero, Philisthæos, aliasque tunc temporis e vicinia gentes, existimasse, Cherubinos imaginibus suis sacratioribus ex adverso respondere, eosque apud Israelitas imaginum suarum *spirantium* vicem & cultum obtinere.

(3°.) NON facile est rationem excogitare, cur Deus simulacris hisce Cherubicis insideret, iisque præcise [non toti Templo] se præsentem exhiberet, indeque responsa daret & preces exaudiret; nisi ut cultum suum ad seculi mores & populi studia componeret, eorum etiam affectus ab idolis ad ipsius cultum suaviter avocaret. Quamvis enim Deus quandoque sub humana specie se videndum & colendum Patriarchis exhi-

a Cap. 9. b *Obelisc. Pamphil.* l. 1. c. 3. c *V. Hammondi Dissert.* de *Idololat.* §. 40. d 1 *Sam.* 4. 8. e *Hist. Arcæ Fœder.* c. 1. p. 19.

1 Ita quidem sibi vult *Kircherus*, tum in *Obelisc. Pamphil.* tum *Oedip. Ægypt.* Idem sentit *Steuch. Eugubinus*, L. 1. de *Perenni Philosophia*, c. 8. & 25: *Pœmandrum* præcipue & *Asclepium*, genuina esse opera prisci *Hermetis.* Alii autem rerum sagaciores docent supposititia esse, & vel *Judai* esse figmentum, ut contendit *Is. Vossius* c. 8. de *Sibyll. Orac.* vel *Christiani Platonizantis* circa initium seculi a Christo nato secundi, ut statuit *Is. Casaubon.* in *Exercit.* ad *Apparat. Annal. Baron.* Num. 18. Qui plura vult, legat *Fabricii Bibliothec. Græc.* 3. L. 1. c. 7, 8.

buerit,

bucrit, nunquam tamen ita ſe demittere dignatus eſt, ut præſentiam ejus duabus ima- SECT.
ginibus velut alligari pateretur; priuſquam ei cum populo res eſſet, cujus novi mores, I.
& morbi in Ægypto hauſti, nova inſtituta & remedia nova poſtularunt. Ut ſenſum meum explicatius efferam: veriſimile eſt, Æyptios & alios idololatras non tantum Deos eorum in imaginibus coluiſſe; ſed ſerio credidiſſe, imagines ritu certo conſecratas (tanquam *Teleſmanas* quaſdam) Deos attrahere & detinere, nec quenquam, niſi ſimulacro mediante, Deos convenire poſſe. Craſſiorem illam theologiam gentium antiquiorum animos infeciſſe, opinari ſuadent ea [a] *Procli* verba: *ſtatuæ rapiunt ad ſe Dæmonia, & omnem ſpiritum per conſecrationis alligamentum*; & [b] *Athenagoræ* teſtimonium, qui de ſimulachris hujuſmodi loquens, non defuiſſe dicit, qui ſentiunt, μὴ εἶναί τι ἕτερον τρόπον τοῖς Θεοῖς ἢ τοῦτον προσελθεῖν· χαλεποὶ γὰρ Θεοὶ φαίνεσθαι ἀπαρχεῖς· *Non alio modo homines convenire poſſe Deos, nudus enim Deorum conſpectus gravis eſt.* E dogmatis hiſce fluxiſſe videtur, quod ethnici ſimulacra ſua [c] *Deorum corpora* vocarent, ſimulacra ſacrata ſecum in itinere circumferrent, numinis alicujus abituri metu perculſi ſimulacrum ejus catenis alligarent, Templum ſimulacro deſtitutum Numine & Religione omni privatum crederent, & Templum ingreſſi ſe ad ſimulacrum maxime conſpicuum, tanquam numinis incolæ ſedem & habitaculum, venerabundi converterent. Cum autem Iſraelitæ cultum imaginum in Ægypto didiciſſent, non ex vano creditur, eos dogmata illa [de præſentia numinis imagini aſtricta, & numine ſimulacro tantum mediante conveniendo] cum imaginum cultu imbibiſſe. Ideoque gentis illius mores & dogmata poſtulaſſe videntur, ut Deus *Cherubinos habitaret*, e ſacris illis imaginibus reſponſa daret, aliaque præberet præſentiæ ſuæ teſtimonia. Sed quicquid ſit, apud me cauſam ſatis gravem non datur invenire, cur Deus ita ſe demitteret, & ratione hac nova & Patribus inaudita ſe præſentem exhiberet, niſi ut populum illum ſimulacris præſentia numinum animatis aſſuetum leniter tractaret, & inſtitutis ab eorum moribus haud prorſus alienis eos ſibi devinciret.

(4°.) ISRAELITÆ ſimulacrum ſingulari numinis præſentia cohoneſtatum vehementer exoptabant. Hoc abunde conſtat e verbis illis quibus Aaronem ad aureum vitulum conficiendum excitarunt: [d] *age, fac nobis Deum qui eat ante nos, nam Moſi, viro illi qui eduxit nos e terra Ægypti, quid factum ſit ignoramus.* Hoc eſt, " Moſem, ſpi-
" rantem numinis imaginem, & ſemper a Deo motum, rebus humanis exemptum cre-
" dimus: nobis itaque imaginem fabricandam cures, in quam Deum aliquem ſolen-
" ni conſecratione invocemus, qui *Moſis* loco ſe ducem nobis principemque præbeat. Cum itaque Iſraelitæ hujuſmodi ſimulacra tam impenſe deſiderarent, & certum ſit Deum plurima alia populi votis & moribus conceſſiſſe; Deum Cherubinorum imagines, præſentia ſua decoratas, populi moribus & ſtudiis dediſſe, ſumme credibile videatur. Hoc & fidem eo majorem mereri cenſeo, quod certum ſit, Deum nunquam inter Cherubinos habitaſſe, priuſquam Iſraelitæ tot ſigna dediſſent animi hujuſmodi ſimulacris addictiſſimi. Deinde: quantum ex aurei vituli hiſtoria, cum Cherubinorum forma & uſu collata, percipiamus; Cherubini ita quaſi de induſtria comparati erant, ut populi votis & moribus reſponderent. Erant enim & Cherubini ad figuram præcipue vitulinam conformati: imagines erant ſummi numinis præſentia decoratæ: & una cum Arca, Iſraelitis in terram promiſſam tendentibus [e] anteibant.

(5°.) SI Cherubinos attentius obſervemus, facile eſt percipere, eos in circumſtantiis quibuſdam inſignibus a Gentilium ſimulacris diſcrepaſſe. Nam * Gentium ſimulacra non raro palam proſtabant, ab omnibus viſenda & adoranda: at Cherubini velo vel adyto tecti erant, ne in hominum oculis verſarentur. * Gentium ſimulacra certi plurimum animantis [hominis, bruti, vel alitis] formam præferebant: Cherubini conſtabant e multiplici formarum varietate. * Apud ethnicos unum aliquod ſimulacrum, numinis præſentia conſpicuum erat, eique tanquam habitaculo ſuo aſtrictum credebatur: Cherubini vero duo erant, & Deus inter eos habitans utroſque præſentia ſua pariter inſignivit. E quibus omnibus intelligere eſt, Deum ſimulacra quidem divina, ſed multa cum cautela, Iſraelitis conceſſiſſe; & ſolicite caviſſe, ne dum eorum imbecillitati conſuluit, errori alicui portam panderet; & ipſe formam humanam aut belluinam gerere, vel ſimulacro aliquo includi vel alligari, crederetur.

SECUNDO: cum gentis Iſraeliticæ conditio poſtularet, ut Deus ipſe Imperatoris & Regis politici nomen & majeſtatem ſumeret; inſtituti ſunt Cherubini, ut Deo tri- Cherubini Deo pro throno vel tribunali.

a Lid de *ſacrif.* & *mag.* conferre, &c. b In *legat.* pro *Chriſtian.* p. 17. Tertul. de Idol. cap. 7. c Artifices idolorum, *Dæmoniis corpora* d *Exod.* 32. 1. e *Joſ* 3. 6, 11. *Num.* 10. 33. *Pſal.* 80. 1.

SECT. I. bunalis aut *throni* regii loco miniſtrarent. Cherubinos hoc munus obiiſſe, multa docent: nam (1°.) Quamvis Deus impleret omnia, & in quavis Templi & Sancti Sanctorum parte habitaret; tamen ישב הכרובים i. e. interprete Junio, *Seſſor Cherubinorum*, ſæpius appellatur. Nam apud antiquos Hebræos, *ſedere*, regibus, Judicibus, & Doctoribus, proprium erat; unde & vox ea [a] ſæpius ad poteſtatem regiam, aut perſonam in ſuperiori aliquo dignitatis gradu conſtitutam, ſignificandam uſurpatur: & lectorem obtunderem, ſi loca illa plurima, quibus vox ea una cum *Regis* aut *Throni* mentione occurrit, curioſius enumerarem. (2°.) Deus, medius inter Cherubinos ſedens, Moſen, cum res exigeret, alloquebatur; & inde, Regum atque Imperatorum ritu, ſingula ad bellum aut pacem pertinentia expediebat. Nam Deus, de Cherubinorum uſu loquens, *inde*, [b] inquit, *præcipiam & loquar ad te ſupra Propitiatorium, atque de medio duorum Cherubim, qui* ſunt *ſupra Arcam teſtimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Iſrael.* Atque hac in re Imperatoris formam ſervavit, qui, dum aliquid faciendum decernebat, duces aut milites e ſolio vel tribunali olim alloquebatur. (3°.) Cum Scriptura Dei tanquam *Cherubinos inſidentis* meminit, ei regis aut ſummi imperatoris titulum, poteſtatem, aut thronum, tribuit. Hanc obſervationem paucis Scripturæ locis firmatam dabo: Pſal. 99. 1. *Dominus regnat, iraſcantur populi; ſedet inter Cherubim, moveatur terra.* Jeſ. 37. 16. *Domine Exercituum, Deus Iſrael, qui habitas inter Cherubim.* 2 Sam. 6. 2. *Ut educerent inde Arcam Dei, qui vocatur Dominus Exercituum, qui habitat inter Cherubinos.* Pſal. 80. 1. *O tu qui paſcis Iſraelem, qui habitas inter Cherubinos,* &c. & Cap. 3. *Danielis Apocryphi,* pueri illi ſic Deum in fornace ignita celebrant, *benedictus es tu in throno regni tui,—— benedictus es tu qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper Cherubim.* (4°.) Dei ſedes ſupra Arcam ad throni regii morem & formam componabatur. Nam Deus inter Cherubinos, qui erant in extremis Arcæ, ſedebat medius; adeo ut, Regum ſolio inſidentium ritu, propioris admiſſionis famulos [Angelos puta] a dextris & ſiniſtris adſtantes habere videretur. Ad hunc itaque typum alludere, ejuſque mentem ſecretiorem explicare, videntur *Michaiæ* [c] verba, *vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem Exercitum cæli ſtantem juxta Eum, a dextera ejus, & a ſiniſtra.* Ex his omnibus aperte cognoſcatur, Cherubinos ſedis aut ſolii cujuſdam regii uſum Deo præbuiſſe.

MIHI vero non temere perſuadere videor, Cherubinos, quatenus huic uſui ſervirent, a civilibus Ægypti vel Gentium vicinarum moribus originem accepiſſe. Nam e dictis conſtat, Cherubinos ad ſolii regii formam & morem inter gentes uſitatum proxime acceſſiſſe. Ut hoc autem paulo clarius eluceat, addo inſuper, Cherubinos ſolium regium ſplendore & magnificentia repræſentaſſe. Neminem enim literis externis paululum inſtructum fugit, antiquos Orientalium principes, tribunalia, ſedeſque magnificentiſſimas, auro gemmiſque collucentes, habuiſſe: Et [d] lege cautum eſt, ne Cherubini e ligno tantum aureis laminis circumducto *ſed auro ſolido elaborato*, fierent.

HIS omnibus Objectiones duæ fidem adimere videntur, quibus breviter reſpondendum eſt. Nam

(1°.) DICET forſan non-nemo, ſermonem meum de ſenſu vocis ישב minime ſecum conſentire, cum jam quidem *ſedendi*, antea vero *habitandi*, ſignificatum ei voci dederim. Reſpondeo: ita quidem me feciſſe memini, nec muto factum: utramque enim ſignificationem firmat ratio, firmat uſus vocis, firmat etiam Angelus [e] Apocalypticus. De Sanctis enim, Agni ſanguine purgatis, loquens, *propter hoc*, inquit, *ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt Ei die ac nocte in templo ejus, & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos.* Hæc autem verba ad ritus templi, & Deum inter *Cherubim* habitantem, iiſque tanquam throno inſidentem, ſpectare, clarius eſt quam ut in dubium vocari poſſit.

(2°.) ALII forſan mihi opponent contrariam Regum atque Imperatorum antiquiorum conſuetudinem. Nam Reges domi manentes ſolia & tribunalia ſplendidiora habuiſſe, a nemine ambigitur: ſed Reges aut Imperatores in caſtris agentes tribunalia habuiſſe, iiſque ſolenniter inſediſſe, fidei diſſonum eſt & a Regum uſu alienum. Certum eſt autem Deum, cum Cherubinos fieri juſſit, in caſtris egiſſe, & toti militiæ Iſraeliticæ, *Domini Exercituum* titulo, præfuiſſe. Sed neque hic ſcrupulus nos multum torquet: quænam enim Regum antiquiſſimorum in caſtris excubantium conſuetudo

a *V. Schindler. Lex. Pentagl.* col. 814. b *Exod.* 25. 22. c 1 *Reg.* 22. 19. d *Exod.* 25. 18. e Cap. 7. v. 15.

fuerit,

fuerit, nobis, poſt tot tranſacta ſecula & deperdita veterum monumenta, pro certo affirmare non licet: ſi vero temporum illorum uſum e Romanorum moribus judicemus, Reges illos, etiam inter militum turmas, ſolia & tribunalia habuiſſe non dubitemus. Romanos autem thronos & tribunalia, etiam in mediis caſtris, Imperatoribus ſuis erexiſſe, e *Plinii* verbis haud obſcure colligamus: [a] *Decora facies Conſulis: multa poſt ſecula tribunal viridi ceſpite extructum, nec faſcium tantum, ſed pilorum ſignorumque honore circundatum. Augebant majeſtatem Præſidentis diverſi poſtulantium habitus, ac diſſonæ voces*, &c. Accedat *Herodianus* moris ejuſdem teſtis: nam [b] ille, *Commodi* electionem in Imperatorem referens, *edictum eſt omnibus*, inquit, *ut in campum de more frequentes venirent. Procedens autem Commodus, ſacrificavit regias victimas,* καὶ βήματος αὐτῷ εἰς ὕψος ἀρθέντος, ἐν μέσῳ τῷ στρατοπέδῳ, ἀνελθὼν ἐπ' αὐτό· *Et tribunali ei in altum extructo, in medio caſtrorum, aſcendit ſuper illud.* Hoc itaque Argumentum Scriptoris haud [c] vulgaris concludam verbis: *Imperatoriæ conſuetudini indulgens, non ſolum tentorium more caſtrorum, ſed etiam in tentorio tribunal ac ſolium ſibi conſtitui juſſit Deus; ex quo more Imperatorio expediret, tam quæ ad pacem, quam quæ ad bella pertinebant*

SECT. I.

TERTIO: inſtituti ſunt Cherubini, ut loco VEHICULI eſſent aut currus militaris, quo Deus, veluti Imperator & Dominus Exercituum, per Hebræorum caſtra veheretur. Deus (quod alibi probaſſe videar) tanquam Summus belli Dux & Imperator, Iſraelitarum vexillis præfuit; &, ut Imperatoris morem & formam ſervaret, ita collocati ſunt Cherubini, ut vehiculi ſeu currus vicem repræſentarent, & Deum, tanquam Imperatorem iis *inſidentem*, circumferrent. Cherubinos huic uſui inſerviiſſe, multis inductus argumentis aſſero: Nam (1°.) Veteres Judæi titulum *currus* aut *vehiculi* τοῖς Cherubim ſermone vulgari tribuiſſe videntur. Moris enim illius indicium haud obſcurum ex Hiſtorici ſacri verbis ſuppeditatur: 1 *Paral.* 28. 18. *Et aurum pro exemplari* המרכבה הכרובים [d] *quadrigæ Cherubinorum.* Huic opinioni locum facit & *Sirachidis* teſtimonium, qui *Ezechieli* id honori vertit, quod Dei [e] *gloriam vidit, quam oſtendit ei* ἐπὶ ἅρματος Χερουβίμ, *in curru Cherubinorum.* Hunc autem titulum, Cherubini ab uſu quem in Deſerto præbebant, ſibi acquiſiviſſe cenſeantur. (2°.) Scriptura, Dei inter Cherubinos ſeſſionem memorans, Ei titulum *Domini Exercituum* pene ſemper tribuit. Hoc cuivis conſtet, 1 *Sam.* 4. 4. *Jeſ.* 37. 16. *Pſal.* 80. 1, 4, 7. & 2 *Sam.* 6. 2. conſulenti. Quænam autem moris hujuſce cauſa, niſi quod Cherubini olim currus cujuſdam militaris vicem implerent, & Deus, tanquam Dominus aut Imperator copiarum Iſraeliticarum, iis inſideret? (3°.) Vox כרבים cognatione proxima רכבים *currus* attingit, & a nonnullis illius origo, facili metatheſi literarum, inde derivatur. Hanc vocis illius originem multis aſſeruit Auctor [f] nuperus, & ut ei fidem afferat, ait, *non pauca in ſermone Hebraico paſſim* occurrere *vocabula, quorum characteres—antrorſum & retrorſum, eadem plane ſervata ſignificatione, commutantur.* (4°.) Angeli, Dei רכב vel *currus* in [g] Scriptura frequenter audiunt, & Deus *ſuper Cherub equitare* dicitur. Illis autem phraſibus (aut fallor) alluſum eſt ad Cherubinos (Angelorum typos) quibus Deus olim inſidebat, & vehiculi loco utebatur. (5°.) Cherubini, in viſione prophetica *Ezechieli* apparentes, rotis inſtructi erant, & currus aut vehiculi ſimilitudinem referebant: unde & viſio illa a ſecretioris theologiæ Magiſtris מרכבה *currus* ſignanter appellatur. Unde vero Cherubinis illis propheticis *currus* nomen & forma tribuerentur, niſi quod utraque Cherubinorum origini & uſui primævo quam maxime convenirent? Nec a vero forſan aberravero, ſi dixero, Cherubinos in Templo poſitos; curruum ritu, rotas aliquas annexas habuiſſe; quod Hiſtoria ſacra [h] *currum Cherubinorum* memoret, & veriſimile ſit, *Ezechielis* Cherubinos, rotis inſtructos, a *Salomonis* Cherubinis non multum diſcrepaſſe. Sed hac de re, integrum ſit cuique quod libet opinari.

Cherubini Deo erant pro Vehiculo.

HUNC autem Cherubinorum uſum (quo redit ſermo) nonnulli curribus illis idololatricis, quibus Dii Gentium in vulgus efferebantur, occaſionem dediſſe ſentiunt. Curruum eorum mentionem in ſcriptis ethnicis frequentem inveniamus. Apud [i] *Herodotum* ἅρμα [Διὸς] ἱερὸν *currus* Jovi *ſacer* legitur: [k] *Plutarchus* ὄχημα τῷ πατρὶ τῶν Θεῶν ἱερὸν, *vehiculum Deorum patri ſacrum* memorat: occurrit ὄχος τῆς Ἀθηνᾶς, *Minervæ then-*

a *Panegyr. Trajan. dict.* §. 56. b Lib. 1. c. 10. c *Fortunat. Schach. Myroth ſac.* P. 2. cap. 36. col. 468. A
d Τῷ ἅρματος τῶν Χερουβίμ· LXX. e *Eccl.* 49. 9. f *Jacob. Leonit. Tract.* de *Cherub.* p. 3.
g *Pſ.* 68. 17 2 *Sam.* 22. 11. *Pſal.* 18. 10. *Zach.* 6. 1, 5. h 1 *Par.* 28. 18. i Lib. 7. c. 55.
k In *Vit. Camil.*

SECT. II.

ſa ſeu *vehiculum*, & ὄχος Ἀρέος, *vehiculum Martis*, apud Dionem in Circenſi pompa: Neptunum ἐφ' ἅρματος ἑστῶτα *currui inſiſtentem* inducit [a] *Plato*: *currus Solis* meminit [b] Hiſtoricus ſacer, & *Lunæ* [c] *Tertullianus*: *Lucianus* magno Jovi πτηνὸν ἅρμα *currum alatum* tribuit in *Piſcatore*. Hoc autem [d] *Schefferus Lucianum* e *Platonis Phædro* ſumpſiſſe conjicit, ob verborum affinitatem; ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων· *Magnus Imperator cœli Jupiter curru vectus alato.* Huic autem *Platonis* currui, [e] *Juſtinus Martyr* Cherubinos alatos occaſionem dediſſe cenſuit. Hujus verba, in latinum verſa, ſic ſonant: *num aliunde inſtitutus Plato, quam e lectione propheticarum hiſtoriarum, Jovem in cœlo curru alato vehi affirmat? Vidit ille in Prophetæ reſponſis de Cherubim dictum illud; & exivit e domo gloria Domini, & aſcendit ſuper Cherubim, & elevarunt Cherubim alas ſuas, & rotæ cum iis, & gloria Dei Iſraelis erat ſuper eos.* Quid veri habeant hæc Juſtini verba, in tanta vetuſtatis caligine non eſt facile percipere, nec inſtituti præſentis curioſius examinare.

UTUT iſta ſe habeant, hoc apud me veri fidem tenet: Cherubinos nempe, quatenus currus aut vehiculi divini locum tenuerunt, a bellicis Ægyptiorum & gentium aliarum moribus originem duxiſſe, non facile dubitandum eſt. Nam gentibus antiquioribus in more erat, ut reges & belli [f] duces, prælium inituri, curru inſigni vehérentur. Ita morem habuiſſe, probant exempla, Pharaonis, Siſeræ, Saulis, Ahabi, Joſiæ, & aliorum e curru dimicantium, qui [g] ſacris annalibus memorantur.

Cherubini characteris aut ſigni vice fungebantur.

QUARTO: Cherubini CHARACTERIS aut ſigni vice fungebantur, quo Deus ille cui Templum dicatum erat, internoſceretur. Cum enim Deus Cherubinis (incertæ figuræ ſimulacris) inſideret, & vox hæc Angelos inſigni potentia & ſapientia claros indicaret, cum etiam Deus *inter Cherubinos* (non, in iis) habitaret; imagines illæ, Jehovam ſupra Deos omnes elevatum, Angelos potentia & ſapientia longe ſuperare, eos pro arbitrio regere, nec intra ſimulachri hujus aut illius anguſtias coerceri poſſe, clare ſignificabant; adeoque Templum (cujus ſacrario Cherubini locabantur) Deo Opt. Max. Incorporeo dedicatum indicabant. Hæc [h] *Iſidori* teſtimonio non parum confirmantur: Τὰ δὲ Χερουβὶμ, θρόνος ὄντα καὶ ἅρμα τοῦ Θεοῦ,—ἐδήλου τὸν ᾧ κατεσκεύαστο ὁ ναὸς, ὅτι ἀχωρήτου ὄντι καὶ ἀσχημάτιστου· *Cherubim vero quæ erant thronus & currus Dei,—illum oſtendebant cui conditum erat templum, quod loco capi & figura exprimi non poſſit.* Hic autem Cherubinorum uſus, e gentium conſuetudine, ceu fonte præcipuo, fluxiſſe cenſeatur. Nam gentes imaginem aliquam præ cæteris inſignem in templis habebant, quæ Deum, cui [i] templum conditum erat, loco vel forma referebat. Hujuſmodi ſimulacrum numen templi proprium exiſtimabant, cætera ad ornatum ſolummodo pertinere. Hoc *Servius* indicat ad illum [k] *Virgilii* verſum,

In medio mihi Cæſar erit, templumque tenebit.

Semper, inquit, *ei ſacratus numini locus eſt, cujus ſimulacrum in medio collocatur: alia enim ad ornatum tantum pertinent.*

SECT. II.

Cherubinorum fines minus principales paucis explicantur.

ORDO propoſitus id a me jam poſtulat, ut ad Cherubinorum fines minus principales orationem conferam. Quantum autem in re tam obſcura conjecturis aſſequor, Cherubini quatuor ob cauſas inſtituti cenſeantur.

PRIMO: ut Angelos, præcipuos Dei Miniſtros eſſe, eoſque ad Illius mandata exequenda promptiſſimos indicarent. Hoc eo minus timide & hæſitanter aſſero, quod omnes Cherubinorum figuræ vocales eſſent, & Angelos, quos adumbrabant, ad Dei nutum & arbitrium compoſitos, aperte loquerentur. Stabant enim Cherubini vultibus ad *Propitiatorium* converſis, adeo ad promptos Miniſtros (quorum [l] *oculi ad dominorum ſuorum manus* & nutus ſpectant) imitari viderentur. Alis etiam inſtructi erant, quæ docerent, eos Dei throno adſtare, mandata illius alacri & veluti alato obſequio peractu-

a In *Critia*. b 2 *Reg*. 23. 11. c *Binas Lunæ ſanxerunt*. De ſpectac. c. 5. d De *re vehicul*. lib. 1. cap. ult. e In *Cohort*. ad *Græcos*. p. 30. f *V. Scheffer*. de *re vehicular*. l. 1. c. 16. g *Judic*. 4. 15. 1 *Sam*. 26. 5. 2 *Par*. 18. 34. h Lib. 4. *Ep*. 73. i *V. Herald*. *not*. ad *Arnob*. l. 6. p. 240. k *Georgic*. 3. l *Pſal*. 123. 2.

ros.

ros. Horum alæ ita conjunctæ erant & complicatæ, ut ſedis regiæ vicem implerent, & Regem cœleſtem iis inſidentem & innitentem ſuſtentare viderentur. Hoc autem inter præcipua miniſtrorum regiorum munia [a] olim habebatur, ut Regem illis molliter innitentem ſuffulcirent. Denique, cum Deus ſederet, Cherubini in tabernaculo & templo ſtantes repræſentabantur: quid autem, niſi quod ſedere, dominorum proprium eſſet, ſtare vero ſervis conveniret, adeoque ſitus ille Angelos πνεύματα λειτουργικὰ eſſe denotaret? Prout enim ישב verbum *ſedendi*, iis qui in officio & dignitate aliqua conſtituti ſunt, ita עמד & נצב *ſtandi* verba, iis quibus miniſterium aliquod incumbit, in ſcriptura tribuuntur. Hiſce congruum eſt, quod ſcriptura Deum nobis ut [b] *ſedentem*; Angelos autem ut [c] *ſtantes*, frequenter repræſentet. Non eſt autem quod miretur quiſpiam, Angelorum miniſterium & obſequium tot loquacibus Cherubinorum figuris adumbratum. Ea enim ætate, eo ſceleris & dementiæ deventum erat, ut imagines in templo poſitas, & Angelos aut dæmones earum præſides, religioſe colendos exiſtimarent. Ut itaque Deus huic opinioni anſam omnem præſcinderet, & ſuperſtitioſis ſeculi moribus occurreret; ea tantum ſimulacra ſuo in templo collocari voluit, quæ miniſterii Angelici hieroglyphica eſſent, & integrum Poteſtatum inviſibilium ordinem Dei imperio & voluntati ſubditum indicarent. SECT. II.

SECUNDO: ut clare docerent, Deum, Cherubinis inſidentem, Deos omnes potentia & fortitudine longe ſuperare. In hanc ſententiam multa rationum momenta inducunt animum: (1°.) Vox ipſa *Cherubim* apud Hebræos antiquiores *fortitudinis* aut *potentiæ* ſignificatum habuit. Nam ſignificatus hujus primævi memoriam nobis ſervavit Syrorum idioma, quo vox illa (quod antea dixi) ad fortes & potentes notandos etiamnum uſurpatur: & lingua Hebræa [ſi [d] Magiſtro linguæ illius callentiſſimo aſſentiamur] ſignificatus illius veſtigia haud obſcura hodieque retinet. Nam, inquit ille, כרובים לשון מלכות וגדולה כדכתיב את כרוב ממשח ר"ל מלך i. e. *Cherubim linguæ noſtræ regnum notat & magnitudinem: ſecundum id quod dicitur*, Ezec. 28. 14. *Tu eras Cherub unctus*, i. e. *Rex*. (2°.) Non tantum nomen כרוב Cherubim, ſed formæ eorum præcipuæ, luculenta potentiæ ſingularis documenta & emblemata videantur. Nam illæ partes Bovis & Leonis in Cherubinorum figuris repræſentabantur, quæ robore & fortitudine cæteris præcellebant: nempe in bove, partes inferiores [crura & pedes] in leone [e] partes anteriores quas juba veſtit, quæ etiam robore maxime valere ſemper credebantur. Quid autem Bos & Leo, animalia cæteris validiora, & eorum partes tantum validiores, in Cherubinis repræſentabantur, niſi ut Dei, Cherubinis inſidentis, potentiam ſingularem adumbrarent, ejuſque ſenſum vividum Iſraelitis incuterent? (3°.) Angeli Cherubinorum nomen aut formam præferentes, intimiori potentiæ divinæ ſenſu tacti videntur, eamque lætis præconiis [f] indeſinenter celebrant: quid autem, niſi ut officium nominis ſui notationi conſentaneum præſtarent, & ſe nomen illud tanquam potentiæ divinæ, cujus miniſtri erant, documentum accepiſſe denotarent? (4°.) Scriptura Deum יושב כרובים *Habitatorem Cherubim* vix unquam vocat, quin potentiam ejus eximiam memorat, aut ei titulos potentiam ſingularem notantes tribuit. Eo nomine Deum donat Pſalmiſta, *Pſ.* 80. 1. & ſtatim Κύριε δυνάμεων, quatuor aut quinque vicibus, appellatur. Loca alia huic affinia, cum paſſim obvia ſint, & paulo ante citata, tacite prætereo, ne faſtidientis ſtomachi lectorem commoverent. Quid autem hunc morem ſervaret Scriptura ſacra, niſi quod inſtituti ſint Cherubini ut propitiæ ſummi numinis potentiæ pignora eſſent & monimenta?

TERTIO: Cherubini forſan inſtituti ſunt, ut figuræ quædam eſſent rebus Deo & Religioni ſacris affigendæ, & per eos, tanquam per characteres aut inſignia peculiaria, res Deo dicatæ a profanis aut idololatricis diſcernerentur. Ut hanc rationem paulo diſtinctius explicem, monendum eſt, Gentes antiquas varii generis imagines [alias cultus, alias ornatus, alias myſterii, alias ſigni, cauſa factas,] in templis & ſacris habuiſſe. Nempe nonnullas in templorum ſuorum adytis collocarunt, ut Deum aliquem præſentem referrent, iiſque cultum exhiberent: alias templorum ſuorum foribus aut parietibus affixerunt, ut templa, Deorum inſignibus exornata, eo digniora & ſacratiora viderentur: alias autem fabricarunt, ut tanquam Sphynges templorum Ægyptiorum foribus affixæ, dogmatis quibuſdam myſtice tradendis inſervirent: alias denique excogitarunt, ut templis altaribus, aut vaſibus ſacris, inſculptæ, ſigni vice eſſent, & res eas

a *V.* 2 *Reg.* 5. 18. & c. 7. 2. b *Pſal.* 2. 4. *Jeſ.* 6. 1. *Mat.* 22. 22. c *Zac.* 6. 5. *Luc.* 1. 19. *Dan.* 7. 10. d *Maimonid. Theolog.* cap. 2. p. 147. e *Validus eſt leo pectore & priore corporis parte, ac degenerat poſterioribus membris.* Macrob. Sat. l. 1. c. 21. f *Apoc.* 4. 8, 11. *Jeſ.* 6. 2, 3. *Ezec.* 10. 5.

CAP. VIII. Dæmoni huic aut illi dicatas indicarent. Hiſce congenera ſunt quæ habet [a] *Porphyrius* de notis & ſymbolis quibuſdam, huic aut illi Deo propriis, quæ *Deorum imaginibus* (inquit) *aut templorum foribus affigebantur, & vi magna pollere* credebantur. Sed ne longius a Cherubinis abeam: Illæ etiam imagines ſacræ, ad uſus & fines eos omnes Inſtitutæ cenſeantur: nam cultui inſerviebant, quatenus preces aliaque religionis munia verſus Deum Cherubinis inſidentem dirigebantur: erant etiam ornatus loco, [b] templi parietibus, velis, & [c] vaſis quibuſdam affixi, iiſque dignitatem & venuſtatem non vulgarem afferebant: eos etiam, ſub variarum formarum involucro, myſteriis quibuſdam adumbrandis inſerviiſſe, doctorum omnium conſenſus extra dubium ponit: nec a veritate forte deſcivero, ſi dixero, Cherubinos ideo inſtitutos, ut ſigna vel characteres eſſent, quibus res Deo devotæ innoteſcerent, & a rebus in religione Gentilium uſitatis aperte diſtinguerentur. Ad hanc conjecturam firmandam, obſervare juvat, Cherubinos iis tantum rebus ſacris annexos fuiſſe [nempe Templo, Arcæ, & vaſis purificationi ſervientibus,] quæ Judæis cum Gentibus communes fuerant. Quid autem, niſi quod Cherubini, Dei quaſi notæ erant & inſignia, quæ res omnes notis & characteribus illis inſignes, Deo proprias & ipſius tantum cultui dicatas eſſe teſtabantur? Sane, cum *Perſonæ* Deo ſacræ notam olim corporibus ſuis impreſſam gererent, qua a Gentibus Dæmonis cultui devotis diſcernerentur; non eſt fidei diſſonum, *Res* etiam Deo ſacratas characteres quoſdam inſculptos geſſiſſe quibus ab ejuſdem nominis rebus Dæmoni conſecratis internoſcerentur. Ad hunc autem uſum, Cherubini [cum Angelorum nomen gererent, & eorum naturam quadantenus exprimerent] maxime apti, & quaſi facti videantur.

QUARTO: & ea forte ratione Deo viſum eſt, imagines Cherubinorum nomine donatas inſtituere, atque iis inſidere, ut *Apidis* Ægyptii gloriam & cultum prorſus extingueret, in quem Iſraelitæ, conſuetudine Ægyptiaca & errore craſſiſſimo perſuaſi, nimis inclinaſſe videantur. Cum enim *Apis* ille (quod probatum jam dedi) non *Bovem* tantum ſed & *Fortem* denotaret, fortitudinis etiam nomine & fide apud Ægyptios inclareſceret; credibile videatur, Deum nomen *Cherubim* [Boves & Fortes denotans] Arcæ ſimulacris impoſuiſſe, eaque pro ſede habuiſſe, ut populi animos averteret a fictitia Numinis illius Ægyptii fortitudine recolenda; eoſque erudiret, ut ſpem omnem in אביר ישראל [d] *Forti Iſraelis*, ſuper *Cherubim* ſedente, collocarent. Nam Deus omnia ad myſticas illas imagines ſpectantia ſic diſpenſaſſe videtur, quaſi per eas ſic populum illum alloqui voluiſſet: "novi, vos imagines Apidis nomen & formam fe-"rentes impenſe petere, & illi aliiſque vanitatibus Ægypti fortitudinem invictam tri-"buere. Ne itaque votis veſtris omnino deſim, en vobis imagines in quibus nec *Api-*"*dis* nomen, nec formam, nec fortitudinem, prorſus deſideretis! Eas ritu Ægyptio "circumferatis, eo preces & officia ſacra dirigatis, inde vires ad prælia, ſpe minime de-"luſa expectetis. Cum autem Ipſe Cherubinis inſideam, hæ vobis ſufficiant ima-"gines; nec novas, pro arbitratu veſtro, e cultus Ægyptiaci ſtudio, vobis fa-"bricetis.

SERMONEM de Cherubinis, Nominaliter, Formaliter, Symbolice, Localiter, Finaliter etiam, ſpectatis inſtitutum, abſolvi modo; eoſque ſub quovis reſpectu, ab Ægypti ſeculique moribus & ſimulacris deſumptos, argumentis probavi maxime ſpecioſis & cohærentibus. Si mihi non adeo felici fuiſſe contigerit, ut argumentis demonſtrationum titulo dignis omnia communirem; meminerit lector, nos a prima Cherubinorum origine longo ſeculorum intervallo diſſitos, & Deum de iis plerumque tam obſcure loqui, quaſi *Cherubim* non minus a Chriſtianorum intellectu, quam olim a Judæorum viſu removeri, & ſemper velo quodam tegi, voluiſſet.

CAP. VIII.

De conjunctione Arcæ & Cherubinorum, ejuſque ratione.

VOCABULA *Vitulum* & *Arcam* apud Syros indicantia, proxima ſoni affinitate conjunguntur: nam ארונא *Vitulum*, & ארונא *Arcam*, [e] ſonat. Nec minor ſimilitudo utriſque in idiomate Arabico intercedit, cum ארן *Arcam* notet, & שאת ארן

a Ap. *Euſeb. Prap. Evang.* l. 5. c. 14. & 15. b 1 *Reg.* 6. 29. c 1 *Reg.* 7. 29. d *Jeſ.* 1. 24.
e *V. Lexic. Polygl.* col. 231.

Taurum.

Taurum. Nec minus uſus apud Hebræos, quam nominis affinitate apud Syros & Arabes, jungebantur: nam Arca Dei, & Cherubim ad Vitulorum præcipue ſpeciem formata, nexu perpetuo cohærebant, & Dei præſentis ſymbolum & ſolium conſtituebant. Cum autem Arca & Cherubini nullo cognationis vinculo jungerentur, & (ſi eorum formam ſpectemus) non magis quam calx & caſeus convenirent; admirationem non levem paulo attentius conſideranti præbeat, quod naturæ & formæ tam diſſimilis inſtrumenta, tam arcte conjuncta fuerint & conſociata. Ne itaque opus ſuſceptum mancum & imperfectum deſeram, & Lectoris forſan expectationi deſim, conjunctionis hujuſce rationes (quantum conjectura veritatem olfacere licet) proximo expediendæ ſunt. SECT. I.

SECT. I.

Duæ conjunctionis illius cauſæ hic aſſignantur.

REM difficillimæ indaginis, conjunctionis illius cauſam, aperire aggredior: niſi vero me fallat conjectura, Deus triplici de cauſa, Arcam & Cherubinos, (licet res eſſent natura disjunctiſſimæ) conjungi voluit.

CAUSA prima fuiſſe videtur paterna Dei lenitas & facilitas, qua ad populi natura aſperi & præfracti mores tolerandos ferebatur. Quid enim Deus Arcam & ſimulacra [figuræ & uſus plane diſſimilis inſtrumenta] conſociarit, niſi quod mos aliquis Ægyptius, cui Iſraelitæ animos addixiſſent, ita ſuaſerit & pene poſtularit? Mihi prorſus incredibile videtur, Deum (*[a] cujus omnes viæ, viæ judicii*) res tam diſpares & ab invicem alienas conjungere, & in religionem trahere, voluiſſe; niſi quod mores & ingenium populi (cujus *ineptias tolerabiles* ferre ſolebat) inſtituti tam anomali cauſam præbuiſſent: ſed neque Iſraelitæ, [a moribus novis, in religione præſertim, averſiſſimi] præſentiæ divinæ ſymbolum & cultus inſtrumentum, figuræ (ut nunc ſunt homines) prorſus inſolitæ cultu & affectu tam prono facilique recepiſſent; niſi aliquid haud plane diſſimile inter Ægypti ſymbola ſacra conſpexiſſent, & longa cum Ægyptiis conſuetudo animos eorum non prorſus averſos reddidiſſet.

UT quæ jam dixi, cum veritate conjunctiora cenſeantur; monendum eſt, Arcas & ſimulacra ſymbola fuiſſe in Gentium antiquiorum ceremoniis, funebribus inprimis, conjunctim uſurpata. Arcas & ſimulacra in ſacratioribus Ægypti ceremoniis uſitata, & indiviſos pomparum ſolenniorum comites, fuiſſe, ſatis e *Clem. Alexandrini* verbis intelligitur. Nam [b] ille, mores & ritus ſacrorum Ægypti referens, hæc inter alia memoriæ conſignavit: ἐν ταῖς καλυμέναις παρ' αὐτοῖς κωμασίαις, τῶν Θεῶν χρυσᾶ ἀγάλματα· δύο μὲν κύνας, ἕνα δ' ἱέρακα, καὶ Ἶβιν μίαν, περιφέρουσι· i. e. *In iis quæ ab ipſis*, Ægyptiis, *vocantur κωμασίαι, aureas Deorum imagines, duos nempe canes, unum autem accipitrem, & Ibin unam* ſolenniter *circumferunt*. Quo in loco [c] *Seldenus* ſacra aliqua ſolennia voce Κωμασίαις indigitata ſuſpicatur, & vocem ipſam affinem voci Κωμαφήεια apud *Syneſium* occurrenti. Κωμαφήεια vero, *Syneſio* exponente, vaſa erant ad τὰς κωμασίας ſpectantia, κιβώτια nempe vel Arcæ, quibus imagines quas memorat *Clemens*, incluſæ geſtabantur. Unam e κωμασίαις illis Ægyptiis qua Deorum ſymbola in populum ſolenniter producebant, fuſe deſcriptam apud *Apuleium* reperiamus, *Metam.* l. 11. p. 373. ubi inter alia hæc occurrunt in rem præſentem facientia: *ſequebatur bos — omniparentis Deæ fœcundum ſimulacrum, quod reſidens humeris ſuis proferebat unus e miniſterio beato, greſſu geſtuoſo. Ferebatur ab alio ciſta ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis. Gerebat alius felici ſuo gremio ſummi ſui Numinis venerandam effigiem.* Ab Ægyptiis ad Gentes alias hujuſmodi religio manaſſe videtur: nam ciſtas myſticas & ſimulacra, maxime celebria & uſitata ſuperſtitionis Græcæ & Romanæ inſtrumenta fuiſſe, qui gentium earum res familiarius noverunt facile largientur. Ex his omnibus haud obſcurum eſt, ciſtas & imagines conjunctas fuiſſe, & præcipuas in religionis ethnicæ fabula partes antiquitus habuiſſe. Deus itaque, ut Iſraelitis ad ſacra conſueta propenſiſſimis indulgeret, & eorum ruditate in fines ſacratiores uteretur; ciſtam & imagines quas uſus conjunxerat, ſeparari noluit; ſed eundem pene locum in ceremoniis ſuis, quem olim in Ægyptiacis habebant, retinere voluit. Hanc ſententiam probabiliorem facit, Ægyptiorum & Hebræorum Arcas & imagines eorum ſacratiores affinis efferendi ritus.

[a] *Dan.* 4. 37. [b] *Strom.* l. 5. p. 671. 10. [c] De *Diis Syr. Proleg.* c. 3. p. 70.

SECT. I. Nam apud Ægyptios, qui Deorum κωμαστεια [ciſtas & imagines] portabant, non erant e ſanctiſſimo Prophetarum, Hieroſtoliſtarum, aut Scribarum, ordine; ſed hoc munus ſacerdotibus inferioribus & miniſtris tradebatur: apud Hebræos etiam, non Prophetis, non Scribis, non Judicibus, non Pontificibus, ſed Sacerdotibus & Levitis, Arcam, Cherubinos, & ſacra alia, circumgeſtandi provincia demandata eſt.

SECUNDO: Deus Arcam, & Cherubim formam præcipue bovinam præferentia, indivulſe cohærere voluit, forte ut *Joſephi* memoriam, ſi quando intermortuam, renovarent. Multum profecto ad pietatem & veri Numinis cultum ſtabiliendum valuit, ut Joſephum frequenter ante oculos ponerent Iſraelitæ, ejuſque facta memori mente retinerent. Nam ille pietatis in Deum exemplum poſt ſe reliquit longe celeberrimum: ille Ægyptum totamque domum Iſraeliticam, fame perituram, ſecundum Deum ſuſtentavit: ille animos Hebræorum, ſub ſervitutis jugo ſubinde fatiſcentium, liberationis futuræ prophetia ſæpe recreavit: ille arcam ſuam feralem, tanquam redemptionis futuræ pignus & monimentum aſſervari, & in terram promiſſam tranſportari juſſit: nec quiſquam e Majoribus eorum Joſepho charior erat, aut cujus nomen & memoriam Iſraelitæ majore cum voluptate & honore recolebant. Cum itaque tam rudes eſſent Iſraelitæ, ut externum Dei præſentis ſymbolum, & ſenſibilem aliquem cultus terminum, efflagitarent; æquum eſt opinari, Deum Arcam & Cherubim, præ aliis omnibus, inſtituiſſe, eo quod *Joſephi* piiſſimi & chariſſimi monimentum extarent, adeoque cultus Deo tribuendi non tantum terminum præberent, ſed & argumentum. Nam Arca non tantum nomine, ſed & figura cum Joſephi Arca, & Cherubim cum bove, Joſephi nomine & inſigni, maxime conveniebant. Quod Arca Moſaica cum Arca Joſephi nomine & figura conſentiret, vel inde datur intelligi, quod vox ארון ad Arcam Moſis & Arcam Joſephi denotandam in ſcriptis ſacris uſurpetur. Hoc & eo minus pro miro habeatur, quod apud [1] *Petronium*, loculum quo corpus integrum recondebatur, *Arcæ* nomine dictum reperiamus. Nam de matrona quadam Epheſina loquens, ait, *ſecundum hanc orationem jubet ex Arca corpus mariti ſui tolli, atque illi, quæ vacabat, cruci affigi.* Cherubim etiam [Boum, uti ſæpius dixi, nomine donata, & Boum præcipue formam imitantia] cum Bove, Joſephi nomine & inſigni, plurimum conveniebant. Joſephum *Bovis* nomen antiquitus habuiſſe, e Græcis interpretibus haud inepte colligo: ſic enim locum illum, *Geneſ.* 49. 6. cum reſpectu ad injurias Joſepho illatas, interpretantur: ἐν τῇ ὁπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον· i. e. *In cupiditate ſua ſubnervaverunt taurum.* Joſephus autem a pulchritudine ſua ſibi nomen illud aſciviſſe videtur: nam Moſes, de Joſepho loquens, *primogeniti bovis,* [a] inquit, *illius decor eſt ei:* & *Paraphraſtes Hieroſolymitanus* ſic locum e *Geneſi* jam citatum explicat, *vendiderunt Joſephum fratrem ſuum, qui ſimilis eſt bovi.* Refert enim hiſtoria ſacra, Joſephum ſpecie decora fuiſſe, bovem etiam & juvencum, ob decoram & elegantem formam, [b] in ſcriptis ſacris & profanis laudatum reperiamus. Joſephus *Bovem* etiam pro inſigni habuiſſe videatur: nam conſtanti Hebræorum traditione firmatum eſt, vexillum Ephraimi [Joſephi primogeniti] bovis imagine inſignitum fuiſſe. Et conjiciunt [c] eruditi, Bovem, tanquam Joſephi hieroglyphicum, apud Ægyptios antiquitus uſurpatum. Nam in eorum hieroglyphicis virum fortem & temperantem, qualis eximie fuit Joſephus, Bovis imagine deſignari notat [d] *Horapollon.* Ab Ægyptiis idem hieroglyphicum, ſed ſignificatu nonnihil mutato, ad alias gentes tranſiiſſe videtur: nam ταῦρος, inquit [2] *Artemidorus,* ὁ τὸν τυχόντα σημαίνει· *Taurus hominem haud vulgarem indicat.*

HÆC omnia cauſam opinandi non vulgarem afferunt, Deum Arcam & Cherubim conjungi voluiſſe, ut Iſraelitæ Joſephum [virum maxime pium & de tota gente præclare meritum] ad eorum memoriam ſæpe revocarent. Ne tamen hæc omnia e meo tantum ſenſu dixiſſe videar, ſubjungam *Chaldæi Paraphraſtis,* verba *Pſalmiſtæ* ſic explicantis, [e] teſtimonium: *tu qui ducis velut oves* ארונא דיוסף *Arcam Joſephi.* Quid enim titulo illo Arcam Dei donaret Paraphraſtes, niſi quod Joſephi monimentum eſſet, illius inſignia gereret, & Arcæ ſuæ feralis imaginem quandam exhiberet? nam certum eſt, Arcam quandoque *Arcam Jehovæ,* quandoque *Arcam Dei Iſraelis,* nunquam autem *Arcam Joſephi,* in ſcriptis Θεοπνεύστοις appellari. Ab his haud multum diverſa ſunt quæ habet [f] *Grotius,* aureorum *Jeroboami* vitulorum rationem redditurus: *volebat* ille *Deum*

a *Deut.* 33. 17. b *V. Bochart.* de *Animal ſacr.* P. 1. col. 337. c *V. Grot. not.* ad *Geneſ.* 49. 6.
d *Hieroglyph.* 46. e *Paraphraſ.* in *Pſal.* 80. 2. f Ad 3 *Reg.* 12. 28.

1 *Satyric.* pag. 395. 2 *Oneirocritic.* L. 2. c. 12.

coli

coli in ea figura quæ Joſepho Dei miniſtro, unde ortus erat Jeroboamus, dicata olim fuerat, & quæ in Cherubinis partem faciebat præcipuam: ut vel illo aſpectu populus retineretur in veneratione poſteritatis Joſephi, faciliuſque crederet eis regnum deberi qui orti eſſent ab eo, cujus maxima in omnes Iſraelitas fuerant beneficia. E quibus liquet *Grotium* cenſuiſſe, Jeroboami ſimulacra aurea ad vituli formam, in honorem & memoriam Joſephi fabrefacta. Et eandem ſententiam tulit de ſimulacris aureis Arcæ affixis, in quibus formam Vitulinam partem præcipuam feciſſe dixi. Nam *Cherubim* [a] explicans, ea vocat *Angelos μοσχομόρφους, ſterilitatis & fœcunditatis præſides, idque in Joſephi memoriam.* Si itaque Cherubini in Joſephi memoriam & honorem inſtituti ſint, non longe eſt a vero, Arcam etiam (Arcæ Joſephi conſimilem) Cherubinis annexam fuiſſe, ut utraque vividum Joſephi ſenſum Hebræorum animis incuterent, Ejuſque vitam & mortem ab oblivione in æternum vindicarent. Adeo ut auctor [b] ille Apocryphus, de Joſepho loquens, haud ex vano dixerit, *Deum dediſſe ei æternam claritatem.*

SECT. II.

SECT. II.

Tertia, & maxime probabilis, ratio aſſignatur.

QUANQUAM rationes jam datæ magnam veritatis ſpeciem præ ſe ferant, cum tamen apertum ſit, plurima legis inſtituta e ſuperſtitioſis ſeculi moribus originem inveniſſe; ea ſum opinione, rationem conjunctionis Arcæ & Cherubinorum e ſuperſtitioſo & immodico *Joſephi* cultu præcipue petendam eſſe. Quantum enim in crepera tam remotæ vetuſtatis luce percipere licet, Ægyptii, forſan & Iſraelitæ, Joſepho defuncto divinos honores tribuerunt, &, ex affectu modum tenere neſcio, ciſtam illius feralem, ejuſque ſymbolum, Bovem nimirum, in ſuperſtitionis inſtrumenta converterunt. Veriſimile eſt itaque, Deum Joſephi ciſtam & bovem in cognatæ figuræ ſymbola, Arcam & Cherubim, commutaſſe: ut juſto Joſephi honori proſpiceret, ſuperſtitioſis ſeculi moribus obviam iret, & curaret ne populi rudioris ingenia nimia inſtitutorum ſuorum novitate offenderentur. Ne vero hæc omnia lubricæ tantum conjecturæ niti cenſeantur, probabo (1°.) Ægyptios, & forſan Iſraelitas, Joſephum defunctum loco numinis habuiſſe; ejuſque gratia, ciſtam Joſephi feralem, & bovem, ſymbolum ejus, immodice coluiſſe. (2°.) Deum utraque ab uſu ſuperſtitioſo in ſacrum converſiſſe, & eorum loco Arcam & Cherubim inſtituiſſe.

PRIMO: probare conabor Ægyptios, & forſan Iſraelitas, e nimia Joſephi defuncti reverentia, eum tandem numinis cujuſdam loco habuiſſe; ejuſque gratia ciſtam ſuam feralem, & bovem, ſymbolum ejus, immodice coluiſſe. Ut autem hanc penſi mei partem felicius abſolvam, ex uſu erit, præcipua veterum fragmenta huc ſpectantia congerere, & ex eorum ſimul collatis hiſtoriolis veritatem expiſcari. *Ægyptios & Iſraelitas Joſephum immodice coluiſſe.*

INPRIMIS itaque auctorem [c] *de Scripturæ mirabilibus*, qui S. *Auguſtini* nomine circumfertur, idololatriam illam aperte referentem audiamus: *Joſeph*, ait ille, *ut vir propheticus, prævidit quod Ægyptiorum gens idololatriæ dedita, ipſum qui terrenæ munificentiæ illis auctor fuiſſet, & ipſos de famis periculo liberaſſet, aliquando adorare vellet: quod & fecerunt! Nam bovis ſimulacrum juxta ſepulcrum Joſephi ſtatuerunt, eo quod bos viro in agricultura perito cooperatur. Qua etiam cauſa filii Iſrael cum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam quam vitulum, id eſt, bovem fecerunt: hac vel maxime cauſa quod ipſe in Ægypto juxta ſepulcrum vel loculum Joſeph adoraretur. Ne ergo Joſeph Ægyptiorum ſuccumberet idololatriæ, profectionem filiorum Iſrael prævidens, dixit, —viſitabit vos Deus, & efferte oſſa mea hinc vobiſcum.*

AB his non multum abeunt quæ [d] *Clem. Alexandrinus* & [e] S. *Auguſtinus*, ex Antiquiorum fide, poſteritati tradidere. Narrant enim illi, quod per ea tempora quibus Jacob & Joſeph in Ægyptum venerunt, Rex quidem Argivorum, cui *Apis* nomen, in Ægyptum navigaverit, ibique fato functus ſit: & quod arca poſt mortem incluſus, *Serapis* dictus fuerit, quaſi Σορὸς Απις, i. e. *arca* vel loculus quo ſepultus eſt *Apis*. His addunt, quod Apis ille in magnum tandem Ægyptiorum Deum evectus fuerit [quod eos magna rei annonariæ penuria laborantes frumento obligarit, & eos artes quaſdam egregias docuerit] & quod illum poſtea in bove, proprio fertilitatis ſymbolo, adora-

a Ad *Exod.* 25. 18. b *Sap.* 10. 14. c Lib, 1. cap. 15. T. 3. *Append.* d *Stromat.* l. 1. p. 383. e De *Civit. Dei* l. 18. c. 4. & 5.

SECT. II. rint. In hac autem narratione, hiſtoriæ Joſephi, quamvis figmentis nonnullis Græciæ mendacis interpolatæ, characteres haud obſcuros percipiamus. Illæ enim Ægyptum fame perituram ſuſtentavit: ille regni [a] proceres erudiit: illius inſigne Bos erat: ejus etiam cadaver, conditura ad morem Ægypti medicatum, per multos annos in arca ſepulchrali recondebatur: Joſephus etiam (ſi [b] *Voſſium* audiamus) ſub inſigni illo *Serapis* titulo colebatur.

HISCE pene gemina occurrunt apud *Suidam:* Nam ille, Serapis Ægyptii mentionem faciens, [c] Ἴδιον, inquit, οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ· — ἄλλοι δὲ τὸν Ἰωσήφ· ἕτεροι δὲ Ἄπιν τινὰ γενόμενον ἄνθρωπον εὔπορον, &c. *Hunc alii quidem Jovem eſſe dicebant, alii vero Nilum, quod modium in capite geſtaret; — alii vero Joſephum. Alii Apidem hominem quendam opulentum, & Regem Memphidis urbis Ægypti fuiſſe dicunt. Cum autem fames Alexandrinos urgeret, illis de facultatibus ſuis victum ipſe præbuit.* Τετελευτηκότι δὲ αὐτῷ ναὸν ἀνέστησαν, ἐν ᾧ βοῦς ἐτρέφετο, σύμβολον φέρων τῆς γεωργῆς, &c. *Ei autem defuncto templum erexerunt, in quo bos alebatur, ſymbolum ferens agricolæ:* τιὼ δὲ σορὸν — *in qua jacebat ejus corpus, Alexandriam tranſtulerunt.* Quæ quidem hiſtoriola hiſtoriæ Joſephi veſtigia tam luculenta præfert, quod vel luſco pateant: Joſephus enim (penes quem arbitrium annonæ fuit) Ægyptiis aliiſque inedia perituris cibaria ſuppeditavit: Bos tanquam Joſephi ſymbolum & inſigne impenſe colebatur: mortuus in arca ſatis celebri recondebatur: & Arca illa non quidem in Alexandriam ſed terram promiſſam transferebatur.

SED ſuperſtitioſum Joſephi cultum, [1] *Julius Firmicus* teſtimonio magis diſerto affirmavit: cum enim in Joſephi mentionem incidiſſet, *huic*, inquit, *poſt mortem Ægyptii patrio gentis ſuæ inſtituto templa fecerunt: &, ut juſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quo modio eſurientibus & ementibus frumenta diviſerat, capiti is ſuperpoſitus eſt.* Plura in hoc argumento curioſius ſuppeditabant, [d] *Rufinus*, [e] *Voſſius*, [f] *Ouzelius*, aliique. Hæc autem eis abunde ſatisfacient, qui norunt, apud Ægyptios alioſque in morem abiiſſe, omnes de genere humano præclare meritos Divinitate donare, iiſque, ſacris officiis ad eorum [g] loculos peractis, cultum exhibere.

SECUNDO: probandum eſt jam, Deum Joſephi ciſtam feralem & ſymbolum ejus [Bovis ſimulacrum] ab uſu ſuperſtitioſo in ſacrum convertiſſe, & in eorum locum Arcam & Cherubim ſubſtituiſſe. Hoc autem me facturum ſpero, argumentis haud facile contemnendis, ſi præſertim caliginis qua (poſt tot tranſacta ſecula) verſamur, ratio ulla habeatur.

HORUM primum hujuſmodi eſt: Moſen ritus & ſtatuta ſua pleraque e ſuperſtitioſis ſeculi moribus ordinandi occaſionem ſumpſiſſe, ratione & doctorum auctoritate confirmatur. Quid enim Deus tot legibus, virtute & bonitate nativa deſtitutis, Iſraelitas obnoxios teneret, niſi ut hac ratione ſuperſtitioſos gentium ritus everteret, & populum illum in Ægypti ſuperſtitionem projectiſſimum, a lue tam peſtifera liberaret? Si itaque ſuperſtitionis antiquiſſimæ ſpecies, objecta, vel inſtrumenta omnia, in animo revolvamus, nihil nobis occurrit, præter Joſephi arcam & bovem [tanta cum religione apud Ægyptios habita,] a quibus, ulla cum probabilitatis ſpecie, Arcam & Cherubim exordia ſumpſiſſe cenſeamus. Quam eximio loco Joſephum, & Bovem, illius ſymbolum, habuerint Ægyptii, aliique; ſatis e jam citatis hiſtoriæ veteris fragmentis eluceſcit. Eos & arcam ejus impenſe coluiſſe, conjicere licet, quod nomine *Serapis* [titulo ab Arca ſua clariſſima petito] coleretur. Joſephum eo nomine inſignitum cultumque fuiſſe, hic pro conceſſo ſumimus, rem Sectione ſequente probaturi. Eum autem id nominis accepiſſe ab arca qua tot annos jacuit, olim in terram promiſſam transferendus, ipſa nominis illius origo facillima me perſuaſum facit: Serapis enim aut *Sorapis*, docente [h] *Kirchero*, idem valet ac Arca Apis vel Domini, aut Arcæ Dominus; nam lingua Coptica, ſic ille, SORA *idem* eſt *quod Arca*, POS *vero idem quod Dominus.* Nec ab hac nominis hujus ratione multum diſſentit *Varro* apud [i] S. *Auguſtinum.* Cum enim quæſiiſſet, *cur non Apis poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, rex* ille *Argivorum Apis*, modo memoratus? Reſpondet S. Pater, *nominis hujus facillimam rationem Varro reddidit: quia enim Arca in qua mortuus ponitur,* quæ σορὸς *dicitur Græce; & ibi eum vene-*

a *Pſal.* 105. 22. b De *Idol.* l. 1. cap. 29. c In voc. Σάραπις. d *Hiſt. Eccleſ.* l. 2. c. 23.
e De *Idol.* ub. ſupr. f *Animadv.* ad *Min. Fel.* p. 253. g *V. Med. cult. Dam.* &c. c. 5. h *Obeliſc. Pamph.* l. 4. p. 260. i De *Civit. Dei.* l. 18. c. 5.

1 De *Error. Prof. Relig.* p. 18.

rari

rari ſepultum cæperunt, prius quam templum ejus extructum eſſet: velut Soros *&* Apis, *Sorapis primo, deinde una littera, ut fieri adſolet, commutata, Serapis dictus eſt.* Ut hoc argumentum firmiori ſtet pede, illud ab adverſantium impetu tutum ſtatim aſſeremus. SECT. II.

SECUNDO: ſi ad Arcam Joſephi & Arcam Domini diligentius attendamus, eas propinqua ſimilitudine conjunctas facile percipiamus. Nam Iſraelitæ officia ſacra coram Arca, vel vultibus ad Arcam obverſis peregerunt: & Ægyptii, aliique munia religioſa ad Arcam *Serapis* [i. e. *Joſephi*] frequenter obierunt, niſi fides omnis hiſtoriolis jam citatis adimatur. In cultu *Joſephi*, illius Arca & ſymbolum [Bovis nempe ſimulacrum] conjungebantur: cum etiam Iſraelitæ Dei cultum celebrarent, eum non tantum coram Arca, ſed & Cherubim, bovis præcipue formam gerentibus, peregerunt. Ægyptii Veteres *Serapin* [i. e. *Joſephum*, aut bovem *Apin*, in ciſta ſepulchrali poſitum] ſacratiſſima & auguſtiſſima religione venerati ſunt: nec Arca quicquam ſacratius aut majori in honore poſitum novit Hebræorum cultus. Hæc *Arca Domini Dei Iſraelis* dicebatur; & Arcam apud Ægyptios nomine non prorſus diſſimili donatam aſſerit *Kircherus*, linguæ, ſi quis alius, Ægyptiacæ callentiſſimus. Nam Auctor ille, vocabuli *Serapis* [quo nomine Joſephum, in [a] Arca ſepulchrali poſitum, Ægyptios coluiſſe dixi] rationem & originem aſſignans; SOR, [b] inquit, *Ægyptiis idem quod Arca*, POS *vero idem quod Dominus, quaſi diceres, Arca Domini ſeu Dei.* Denique ex Arca illa Ægyptiaca, *veluti ex tripode, reſponſa conſulentibus data ſunt*; ſi [c] *Kircherum* hic auctorem fide dignum exiſtimemus: & teſtatur ſacra [d] pagina, Moſem *audiviſſe vocem loquentis ad ſe de Propitiatorio quod erat ſuper Arcam teſtimonii*, cum Oraculum conſultum iret. Cum itaque Arca Domini antiquiori Joſephi Arcæ affinitate tam propinqua jungeretur, quidni credamus Ægypti ſuperſtitionem, circa Arcam Joſephi verſatam, conjunctioni Arcæ & Cherubinorum cauſam & occaſionem tribuiſſe? Cum de argumento perplexo & obſcuritate multa involuto dicturi ſumus, nil vetat quo minus illud quod veritati affinius, & rerum circumſtantiis convenientius habeatur, aſſeramus & amplectamur.

TERTIO: cuivis jam adducta Veterum teſtimonia perpendenti clarum eſt, Ægyptios [& forſan Iſraelitas] Joſephum defunctum loco numinis alicujus habuiſſe; coſque Arcam ejus & bovem, tanquam divinitatis ſuæ participes, inter præcipua ſuperſtitionis ſuæ objecta & inſtrumenta poſuiſſe. Eſt itaque conſentaneum opinari, Deum utraque ſacris uſibus tandem dedicaſſe, & curaſſe ut non minus religione, quam olim ſuperſtitione jungerentur. Nam hac ratione Deus ſuis quaſi telis Diabolum configere, & antidotum ex ipſo quaſi veneno conficere videretur. Deinde: cum Arca & vitulus, aut vituli ſimulacrum, in ritibus Ægyptiis locum frequentem obtinuerint, & eorum uſus Joſephi præcipue gratia invaluerit; nihil excogitari potuit Arca & Cherubim populo gratius, aut quod eorum animos ab Ægypti ſuperſtitione ad Dei cultum fortius allicere potuiſſet: Habuit proculdubio ἐλκυστικόν τι, quicquid cum moribus in Ægypto receptis vel ex parte conveniret, aut memoriam Joſephi renovaret, qui totam gentem beneficiis haud exiguis affeciſſet.

QUARTO: haud facile videtur rationem paulo ſolidiorem, niſi a ſeculi more petitam excogitare, cur Deus Arcam & Cherubim nexu tam fido copulari voluerit. Mihi profecto, priuſquam ad temporum antiquiorum ritus propius attendiſſem, in animum non raro mirari venit, cur naturæ tam diſſimilis inſtrumenta conjungerentur. Dicunt equidem nonnulli, Arcam & Cherubim tam arcto nexu copulata, ut eo magis expreſſam rerum cœleſtium imaginem, oculis ſaltem purgatioribus viſendam, exhiberent. Hinc bonas horas in myſteriis & allegoriis cudendis terere ſolent, quas & ea cum fiducia proferunt, quaſi iis ſolis ad Legis ſuæ arcana aperienda, Deus clavem non errantem tradidiſſet. Neque hæc faba in Recentiores tantum, ſed & Antiquiores nonnullos, cúdi poteſt; in quibus nihil moleſtius ferre ſoleo, quam pruritum illum quo ad myſteria & ſenſus ſecretiores ex omnibus pene Moſis inſtitutis extrahendos ferebantur. Eos enim ſtudio inani (ne quid gravius dicam) ſeipſos exercuiſſe, ſat probat ipſa rerum ſymbolicarum & rituum ſacrorum natura; quibus ita comparatum eſt, ut in ſenſus varios, pro variis hominum ingeniis, detorqueri poſſunt. Nam, ut ad Arcam & Cherubinos paulo propius accedamus, [e] *Clemens Alexandrinus*, aliique varias allegorias & myſteria iis accommodarunt: nec tamen aliis novam aliquam fingendi an-

a *Gen.* 50. ult. b V. *Obeliſc.* ub. ſup. & *Prodrom. Copt. ſupplem.* c. 7. c Ibid. d *Numer.* 7. 89.
e *Stromat.* l. 5. p. 667.

SECT. III. ſam omnem præripuerunt. Si enim cum ſacris ludere fas eſſet, hæc etiam allegoriis inventis addi poſſet: "Arca ſepulchri Chriſti typum & imaginem præ ſe ferebat: *Che-*"*rubim* duo ad Arcæ partes extremas poſita, duos illos Angelos, ad caput & pedes ſe-"pulchri ſedentes, indicabant: Legis tabulæ in Arca poſitæ, Legem a Chriſto ſervatam "& cum ipſo morituram: Auro inſuper e quo conſtabat Arca, puritas ſepulchri quo "Chriſtus jacuit, repræſentabatur. Hic equidem reſpondent omnia, nec quicquam co-actum apparet ant violentum: abſit tamen ut hæc capitis proprii figmenta & imagi-nationis meæ luſus, pro ſacratioribus Legis divinæ myſteriis venditem. Animo reli-gioſo & caſtigato Dei leges & inſtituta decet interpretari: nec quicquam tanquam Le-gis myſterium, niſi teſtimonio aliquo Scripturæ, ratione luculenta, vel conſtanti tradi-tione, adſtipulante proponendum. Cherubinos quod attinet, pronus veneror latentem in intimis harum formarum ſenſibus contemplationem: ſed (ut quod cenſeo proferam) nullum adhuc myſterium aut allegoriam reperire contigit, quod Arcæ & Cherubinis, conjunctim ſpectatis, ad amuſſim conveniret.

HIS omnibus confectum videtur, Deum, non ut illa myſterium aliquod Evangeli-cum adumbrarent, ſed ut ipſe ſuperſtitioſis ſeculi moribus occurreret, Arcam & Che-rubim arcte conjungi voluiſſe.

SECT. III.

Objectiones variæ diluuntur.

REI inopinatæ fides difficilis eſſe ſolet, & Objectionibus impedita. Facile itaque prævideo, nonnullos hanc ſententiam, tot argumentis licet firmatam, fide non adeo propenſa recepturos, eoſque inter Objectiones & Argumenta, medios & anci-pites permanſuros. Ut itaque Lectori ſcrupulum omnem adimam & incertitudi-nem, eas Objectiones infringere conabor, quæ ſententiam meam maxime premere cenſeantur.

HARUM autem prima hujuſmodi eſt: Arca & Cherubini cultus Moſaici inſtru-menta omnia ſanctitate tam longe ſuperarunt, quod Arca ipſo *Sanctitatis* titulo in Scripturis inſigniatur, viz. 1 *Reg.* 8. 8. *Et extraxerunt vectes, & apparuerunt capita ve-ctium* מן הקדש *e Sanctitate coram Oraculo:* i. e. ex Arca: nam, eorum verborum loco, in textu [a] parallelo מן הארון *Ex Arca* legimus. Pietas autem & religio prohibent, ne res ſanctitate tam eximia præcellentes, a *Serapi*, vel ſymbolis & ſimulacris ullis cultu profano pollutis, initia duxiſſe putentur.

RESPONDEO: Arca & Cherubini non majorem a cultu idololatrico impuritatem hauſerunt, quam carnes idolis oblatæ & poſtea in macello venditæ; vel templa, profa-nis olim ethniciſmi ritibus dehoneſtata, in ſacra tandem Oratoria & Martyrum ſepul-turas evecta; vel ritus illi plurimi a Chriſtianis nuper converſis in Eccleſiam adducti, quos Eccleſiæ præpoſiti, neophytorum infirmitati conſulentes, tolerarunt, & ab uſu pro-fano ad ſacrum tranſtulerunt. Neque vero Deus ipſa illa ſymbola & ſacra quibus Æ-gyptii vel aliæ gentes utebantur, ad ſuiipſius cultum tranſtulit, ſed multum ab antiquo mutata, & imaginem ſolummodo tenuiorem rerum in Ægypti ceremoniis obtinenti-um retinentia. Tantum autem abfuit, ut hujuſmodi ſymbola quicquam impuritatis a Gentiliſmo traherent, quod Dei ſapientiam, bonitatem, & ſanctitatem egregie com-mendarent. Cum enim cultus inſtrumenta imaginem quandam ſymbolorum ethnico-rum ferentia inſtituerit, idololatriam propriis ſuis armis in ſemetipſam converſis profli-gavit, Iſraelitis veterem ſuam tarditatem & cordis duritiem exprobavit, & ineptias eo-rum omnes, modo ab idolis caverent, ſe facile laturum indicavit.

SECUNDO: nonnulli forte nobis opponent plane contrarium Doctorum ſenſum. Quantum enim ex eorum ſcriptis intelligendum eſt, ſententia noſtra plane nova eſt, nec clari alicujus auctoris ſuffragio cohoneſtata.

FATEOR equidem, me hic & alibi ab Auctorum aliorum (recentiorum præcipue) veſtigiis ſæpe receſſiſſe: & facile præſagit animus, quamplurimos hoc ægre laturos, & criminis haud exigui loco habituros. Sin autem hoc mihi crimini vertendum ſit, hu-juſmodi profecto eſt, quod deprecari malim quam non admittere. Nam obſcura ſem-per manebunt obſcura, & Reip. literariæ pomœria nemo dilatabit; ſi nihil niſi quod

[a] 2 *Par.* 5. 9.

jam

jam dictum eſt dicere liceat, & ab auctorum aliorum dictatis, non ſine temeritatis nota recedendum ſit. Utcunque, huic Objectioni, vel potius præjudicio, locum non adeo amplum, hoc ſaltem in Capite, me feciſſe cenſeo. Aliquos enim ſententiam meam de origine Arcæ Cherubinis conjunctiſſimæ, vero non plane diſſimilem habuiſſe, e [a] *Moncæii* verbis colligatur: *Aaron idolo vituli ſimilitudine* conflato *non magis de Api, quam Moſes de Serapi* cogitavit, *quando Arcam fœderis a ſe-procuratam, in cultu ſancto habendam inſtituit.* Non eſt itaque quod ſententiam meam a veritate vel doctorum ſenſu tam remotam cenſeat quiſpiam: nunquam enim hoc dixiſſet *Moncæius*, niſi tale aliquid in nonnullorum animos aſcendiſſet. Conſtat & [b] *Grotium* a ſententia noſtra proxime abfuiſſe, qui Cherubinos, ad formam præcipue vitulinam factos, eoſque in *Joſephi* memoriam inſtitutos aſſerit; [c] Jeroboamum etiam ſimulacra ſua aurea vitulorum formis effinxiſſe, ut populum, Joſephi ſymbolum & memoriam in deliciis habentem, ſibi & inſtitutis ejus conciliaret. Sed opinioni noſtræ ſe maxime benignum præbet, ubi ait, [d] *Arca* [nempe prout Cherubinis inſtructa] *vicem præſtitit omnium imaginum quas habebant gentes.* Clarum eſt itaque, *Grotium* exiſtimaſſe, Arcam & Cherubinos inſtitutionem ſuam imaginibus in gentium cultu frequentibus; Cherubinos autem formam eorum præcipuam Joſephi ſymbolo [bovi nempe] debuiſſe: ideoque cum ipſe Arcam Domini ab Arca Joſephi, principia petiiſſe dixerim; non eſt quod quiſpiam, me a doctorum ſenſu tam longe deflexiſſe, vel aliquid fidei abſonum tradidiſſe cenſeat.

SECT. III.

TERTIO: alii forte memet opponent mihi ipſi, quod Arcæ ratio modo data, cum iis quæ in Diſſertationis hujus exordio dixi, male conſentire videatur. Nempe aſſerui Arcæ originem, non a ferali Joſephi ciſta, ſed ciſtis illis myſticis, quæ in Gentium antiquiorum ſacris locum haud obſcurum habuere deducendam.

RESPONDEO: probabile [e] dixi, Deum ciſtas omnes apud ethnicos uſitatas, qua myſticas qua ſepulchrales, in Arcam ſuam unam collegiſſe; & ita ſacra rituſque ſuos inſtituiſſe, ut prout Cherubini imaginum omnium, ita & Arca ciſtarum omnium, ſacrarum, quas habebant gentes, vicem præſtitiſſe, videatur. Et ſi cui libitum ſit caput primum conſulere, nihil a me jam dictum reperiet quod non dictum ſit antea, & argumentis confirmatum.

QUARTO: objicient forſan alii etymon vocabuli *Serapis*, cui ego plurimum tribuere videor, plane ridiculum eſſe, & e doctorum ſcholis exſibilandum. Quis enim a Muſis & literis omnibus derelictus adeo, ut vocem Ægyptiam, qualis eſt *Serapis*, ab origine Græca [σορὸς nempe & Απις] derivandam cenſeat? Jam diu eſt quum [f] *Plutarchus* hanc nominis etymologiam irriſui habuit: nam, varias hominum de *Serapi* & vocis origine ſententias referens, πολλῷ ἂν ἀποπώτερα, inquit, τῶν λεγόντων ἐκ εἶναι Θεὸν τὸν Σάραπιν, ἀλλὰ τὸν Απιδα σορὸν ὅπως ὀνομάζεσθαι· *Multo abſurdiora ſunt, quæ quidam dicunt, Serapidem non eſſe Deum, ſed* σορὸν *ſeu ſarcophagum Apidis ita nominari.*

EX hac etiam difficultate me facile expediam: nam ultro confiteor, me Græcam illam etymologiam abſurdam exiſtimare, & ad Græcos nugivendulos ablegandam. Prout enim Græci olim, ut gentis ſuæ antiquitatem ampliarent, Apim, regem Argivum, [cum debuerint, Ægyptium,] in loculo inſigni collocatum dixerint; ſic & Serapi nomen Græcanicum dederunt, illud non e *Sor* & *Apis*, ſed σορὸς & Απις, derivantes; ut hiſtoriola illa originem Græcam oleret, & hanc, prout antiquiora omnia, ad gentis ſuæ famam & antiquitatem illuſtrandam inflecterent & accommodarent. Interea loci, mihi ſe multum probat opinio *Varronis*, *Plutarchi*, *Luciani*, *Kircheri*, & aliorum, qui *Serapin* ab arca, bovinam ſpeciem referente, [in quam *Apis*, Ægypti lingua *bovem* ſonans, poſt mortem conjectus eſt] appellatum exiſtimant.

QUINTO: ad opinionem meam labefactandam, nonnulli forte *Scaligeri* & *Bocharti* teſtimonium adhibebunt. Eorum enim primus *Serapin* Deum heſternum, & non niſi poſt multa a *Moſe* ſecula in Numinum Ægyptiorum ordinem evectum, fuiſſe dicit: *Serapis*, [g] ait ille, *non eſt Deus origine Ægyptius, ſed Sinopenſis*, χθὲς κὼ πρώην *in Alexandriam civitatem tanquam inquilinus receptus.* Et poſt pauca, *Serapis non erat* Αἰγυπτίων Θεὸς πάτριος *ſed* ἐπίθετος· Atque huic ſententiæ non parum firmitatis, *Epiphanii* & *Theophili ad Autolycum* teſtimoniis allatis, addidiſſe videatur. [h] *Bochartus* etiam contra *Voſſium* probare nititur, Bovem non fuiſſe Joſephi ſymbolum, *Apim* & *Serapim* minime

a Lib. 1. de *Aur. Vitul.* c. 3. b Ad *Exod.* 25. 18. c Ad 3 *Reg.* 12. 28. d *Annot.* ad *Exod.* 25. 16. e *V.* Pag. 829. f Lib. de *Iſid.* p. 362. C g *Animadv.* in *Euſeb. Chronol.* p. 131. h De *animal. ſacr.* P. 1. col. 337.

SECT. III. fuisse idem numen, nec Ægyptios in hoc vel illo Josephum coluisse. Si itaque primos illos Reipub. literariæ proceres audiamus, nec Josephus in *Serapi* adorari potuit, nec Arca a *Serapi* derivari; cum *Serapis* nec Deus Ægyptius fuerit, nec Josepho σύγχρονος.

AUCTORES hosce duos in sententia nostræ contraria versari non diffitendum est. Non est autem ut horum auctoritate moti a sententia discedamus, cum Antiqui pene omnes, [*Rufinus*, *S. Augustinus*, *Suidas*, *Julius Firmicus*, *Nymphiodorus*, [a] aliique] Josephum in Serapi cultum existimarint; & recentiores non pauci eandem opinionem tueantur, nempe [b] *Tirinus*, [c] *Fortun. Licetus*, [d] *Vossius*, [e] *Bonfrerius*, [f] *Pierius*, [g] *Kircherus*, ne plures numerem. Horum opinioni libens assentior, quod omnia de *Serapi* passim dicta tam apte in Josephum quadrent. Nam Serapis, [h] *Aristide* referente, Θεῶν τε αὐτῶν ἔννοιαν ἔδωκεν ἀνθρώποις, καὶ ἱερὰ, καὶ τελετὰς, καὶ τιμὰς πάσας, εὑρεῖν· ἔτι δὲ νόμους, καὶ πολιτείαν, καὶ μηχανήματα πάντα, καὶ τέχνας πάσας, ἐδίδαξε καὶ κατεσκήσατο· *Deorum naturam, sacra, mysteria, honoresque omnes invenit: Leges præterea, peritiam politicam, artium & opificiorum genera omnia, docuit instituitque.* Et Tacitus, *Serapin* e Sinopensium urbe (Ptolemæo procurante) Alexandriam advectum memorans, oblatum regi per quietum [i] testatur, *decore eximio & majore quam humana specie Juvenem.* Ab Historicis etiam, quos non semel testes appellavi, memoriæ proditum est, *Apim* quendam, divitiis affluentem, Ægyptiis fame perituris alimenta præbuisse; eique defuncto templum constitutum, quo bos agriculturæ symbolum gerens, alebatur: eum etiam in loculo conjectum, inde *Serapis* nomen acquisivisse, eumque *Isidem* honore divino coluisse. Hæc autem de *Serapi* dicta *Josepho* valde convenire, notius est quam ut multis probari deceat. Nam Josephum literis Ægyptios instruxisse, & eorum mores, rudes adhuc & barbaros, ad formam meliorem traduxisse, e verbis Psalmistæ cognoscatur: Josephum etiam decora & eleganti forma Juvenem fuisse, nos ignorare non sinit historiæ sacræ testimonium. Quæ vero de homine prædivite referunt, qui apud Ægyptios insigni potestate præfuit, quique illis fame perituris frumentum suppeditavit, & hujusmodi alia, adeo in Josephum cadunt, quod, [k] *Kirchero* teste, *ab Hebræis & Christianis interpretibus ei soli adaptantur.*

SEXTO: hic iterum forsan insurgent Adversarii, dicentque me *Scaligeri* & *Bocharti* testimonia parum pro meritis æstimasse. Non enim dicunt tantum, sed probant, SERAPIN Deum plane novum fuisse, & Ægyptios *Josephum* non omnino, multo minus in Serapi, vel bovis imagine coluisse.

AGNOSCO libens, utrumque, *Bochartum* imprimis, contra sententiam nostram argumentis haud inertibus contendisse. Horum præcipuum (omnibus enim immorari non licet) his verbis effertur: [l] *Josephum pro Deo, aut in Serapide, ab Ægyptiis cultum fuisse, plane vero est absimile:* nam *Serapidis apud eos cultus* non *fuit ita vetustus. Herodotus, qui de Diis Ægyptiorum tam multa scripsit, de Serapide ne γρῦ quidem habet: neque quisquam alius ante Alexandri tempora. Et plerique ex Ponto* & urbe Sinopensium *in Ægyptum advectum scribunt, ita procurante Ptolemæo*, &c. Hujus argumenti vanitatem fuse redarguerem, nisi hic mihi otium feciisset [m] vir doctissimus, qui *Serapidem* diu ante *Ptolemæi* tempora, in magna dignatione fuisse per Ægyptum, multis testimoniis indicavit. Ne tamen hoc Argumentum asymbolus deseram, testem hic advoco *Georgium Syncellum*, SERAPIM inter antiquissimos Ægypti Deos recensentem, eique cultum divinum in Ægypto diu ante tempora Alexandri tributum asserentem. Nam de *Api* quodam *Phoronei* filio mentionem faciens, [n] inquit, τοῦτον τὸν Απιν φασὶ πρῶτον Αἰγυπτίοις νομισθῆναι Θεὸν, καὶ Σάραπιν κληθῆναι· *Apin hunc Serapis nomine clarum, divinis honoribus ab Ægyptiis exceptum, primumque inter Divos relatum narrant.* Hoc & eo credibilius, quod Josephus olim prophetiæ nomine celebris esset, & in eo spes & salus Ægypti sita. Hæc autem missa faciamus, quæ nonnullis forsan ab instituto nostro nonnihil sejuncta videbuntur.

a *Quorum testimonia* vid. ap. *Bochart.* ub. sup. b *Annot.* in. *Gen.* 41. 43. c De *lucern. antiq.* l. 6. c. 87. d De *Orig. Idol.* l. 1. c. 29. e In *histor. Joseph. Genes.* 41. f Lib. 3. *Hierogl.* c. 12. g *Oed. Ægypt.* Tom. 1. Synt. 3. c. 5. h Tom 1. *Orat.* 8. in *Serapim.* i *Hist.* l. 4. p. 112. k *Oedip. Ægypt.* T. 1. p. 197. l De *Animal. sac.* P. 1. col. 338. 20 m *Gisbert. Cuper.* in *Harpocrat.* p. 104, 105. n *Chronograph.* p. 149.

CAP.

CAP. IX.

CAP. IX.

De uſu Arcæ & Cherubinorum conjunctim ſpectatorum.

RERUM ordo jam poſtulat, ut de Arcæ Cherubinis inſtructæ fine & uſu ſermonem inſtituamus. Uſui vero duplici inſerviebat: nempe, ut ſymbolum eſſet corporale quo populus Deum coleret, & pignus aut ſignum externum quo Deus præſentiam Ejus [inviſibilem quidem, ſed certam & efficacem] teſtatam & obſignatam daret. Inde profectum, quod Deus ipſe Iſraelitis adeſſe, præeſſe, vel abeſſe, pro vario Arcæ ſacræ motu, crederetur. Cum enim Arca elevaretur, legimus Moſen ita precari ſolitum, [a] *ſurge Domine, & diſſipentur inimici tui:* Et cum deponeretur, rurſum dixiſſe, [b] *revertere Domine, ad multitudinem exercitus Iſraelis.* Cum etiam populus in procinctu jam ſtaret, ut in terram promiſſam introduceretur, *in hoc ſcietis,* inquit [c] Joſue, *quod Dominus Deus vivens in medio veſtri* eſt,——— *Ecce Arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem.* Et inde venit, quod Joſue, Deum propter furtum *Achanis* iratum [d] placaturus, *pronus in terram ceciderit coram Arca Domini uſque ad veſperam, tam ipſe quam* omnes *ſenes Iſrael.* Nil opus eſſe cenſeo, Lectorem re tam clara & confeſſa diutius detinere.

MULTIS autem rationibus inductus arbitror, Arcam cum Cherubim, quatenus præſentiæ divinæ ſigna & cultus divini ſymbola, inſtitutionem ſuam Gentium antiquiorum mori debuiſſe: nam,

PRIMO: ſententia hæc clari nominis Auctorum ſuffragiis confirmatur. Inter eos, [e] *Buxtorfius* inprimis, de Arca, Nube, aliiſque præſentiæ divinæ teſſeris, in ipſos ſenſus incurrentibus, loquens, ſic mecum ſuffragatur: voluit *Deus hac ratione præſentiam ſuam in V. T.—teſtificari, ut populi illius ruditati & infantiæ ſe accommodaret, & illos intra terminos quaſi & limites contineret, atque ab omni idololatria arceret. Niſi* enim *viſibile & ſenſibile aliquod ſignum ſibi objectum haberent, vel non credebant Deum ſibi eſſe præſentem, vel facile ad idololatriam prolabi poterant: quod vel ex eo liquet, quod Moſe nimis diu in monte—morante, impetuoſe ab Aharone peterent,* ſurge, fac nobis Deos qui præcedant nos, *qua occaſione & vitulum aureum ipſis conflavit. Ne itaque ad imitationem gentium infidelium, tale* aliquod ſignum *ſibi ipſis facerent, infirmitati fidei ipſorum hæc adminicula & ſuſtentacula quaſi indulſit, ex voluntate vel ex præſcripto ejus facta.* Idem etiam verbis paucioribus aſſeruit *Grotius,* in *Annot.* ad *Exod.* 25. 16. Ubi inquit, *Arca vicem præſtitit omnium imaginum quas habebant Gentes,* in quibus nempe Deos ſuos colebant, & quibus tanquam præſentiæ divinæ pignoribus utebantur. Eandem ſententiam & *Maimonidi* placuiſſe, ſatis e verbis ſuis in Diſſertationis hujuſce limine citatis innoteſcat. Ab hac ſententia non longe aberat *Seldenus,* cum de סכות Amoſi loquens, σκηνὰς aut *fana illa portatilia, ita fere idololatris, ut Arcam teſtamenti Judæis* fuiſſe [f] dixerit.

SECUNDO: Iſraelitæ e longa cum Ægyptiis & eorum ſuperſtitione conſuetudine, Deum aliquem ipſis pene oculis uſurpandum & manibus palpandum impotentius expetebant. Cum enim Moſis diutius abſentis deſiderium ægre ferrent, eumque vel mortuum vel in cœlum ſuſceptum exiſtimarent; ſeſe ad Aaronem conferebant, dicentes, [g] *ſurge, fac nobis Deos qui eant ante nos.* Quaſi dixiſſent, " ſimulacrum aut ſymbolum ſa-
" crum faciendum cures, ut ſignum aliquod viſibile Dei inter nos verſantis habea-
" mus; & nos, æque ac Ægyptii, a quibus nuper diſceſſimus, Deo præſenti, viſibili,
" & ad caſus omnes parato, gaudeamus. Nec poſt multa ſecula refrixit calor ille, quo Iſraelitæ in Deum, per ſymbola & ratione quadam ſenſibili præſentem, efferebantur. Hoc ex hiſtoria *Jeroboami* delucide colligatur: nam ut populi ſtudia ſibi & vitulis ejus arcte devinciret, ſic eos alloquebatur; *ecce Dii tui, o Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Quaſi dixiſſet, " non eſt cur ad Hieroſolymam, magno
" labore nec minore ſumptu ter quotannis iter ſuſcipiatis; cum longe minore com-
" pendio ſacra veſtra coram vitulis hiſce peragatis. Nam verus Deus qui e ſervi-
" tute Ægyptiaca nos liberavit, non minus inter nos habitat quam in æde Hieroſoly-
" mitana, & præſentiæ ſuæ ſpecialis ſymbola quæ requiritis, non minus in vitulis hiſce,
" quam Judæi in Arca & *Cherubis,* habeatis. Cum itaque Iſraelitæ ſenſibilibus hiſce

a *Num.* 10. 35. b *V.* 36. c *Joſ.* 3. 10, 11. d *Joſ.* 7. 6. e *Hiſt. Arc. Fœder.* cap. 1. pag. 12. f De *Diis Syr. Synt.* 1. c. 6. p. 191. g *Exod.* 32. 1.

CAP. IX. toti inhærerent, & citius a Deo quam hujuſmodi ſignis externis avelli poſſent; eſt cur credamus, Deum Arcam cum Cherubim, tanquam ſenſibile præſentiæ ſuæ pignus & religionis ſymbolum, inſtituiſſe, ut eorum imbecillitati & effræni deſiderio Seipſum accommodaret; & Iſraelitæ, æque ac cæteri e vicinia populi, ſymbolum aut ſignum aliquod divinum haberent, quod Deum præſentem ſiſteret, ad quod Dei reſponſa expectarent, & cultus ſui munia exercerent. Cum enim e plurimis quæ paſſim adduxi veterum teſtimoniis, & aliis argumentis, manifeſtum fecerim Deum inſtituta ſua pleraque ad populi illius imbecillitatem & ingenium adaptaſſe; nec minus apertum ſit, Iſraelitas ſenſibile cultus objectum, & Dei ratione viſibili præſentis teſſeram, impenſe deſideraſſe, & ea de cauſa ſæpius ad cultum idolorum defeciſſe; quivis proculdubio conſultus rerum æſtimator judicabit, Deum, accommodate ad populi voluntatem & [a] aliarum gentium uſum, Arcam cum Cherubim cultus & præſentiæ ſuæ ſymbolum ſtatuiſſe.

TERTIO: Deum, Arca mediante, colendi & adeundi ratio, plane nova erat & Patriarcharum ſeculis inaudita: hoc autem indicio haud obſcuro eſt, Deum Arcam inſtituiſſe, ut populi Ægypto nuper egreſſi ſtudiis & moribus obſequeretur. Quid enim Deus tum primum Arcam inſtitueret, niſi quod Iſraelitæ moribus ethnicis aſſueti, viſibilia quædam religionis & præſentiæ divinæ ſymbola vehementer expeterent, & novi mores inſtituta nova poſtularent? Hoc argumentum vim eo majorem habere putetur, quod, obſervante [b] Chaldæo, *tum primum præceptum ſit Moſi ut faceret Tabernaculum & Arcam*, cum Iſraelitæ vitulum coluiſſent, & facto illo animi moribus Ægyptiacis addictiſſimi ſpecimen nimis apertum edidiſſent. Quid enim Deus in eo rerum ſuarum articulo, præceptum de Arca & Cherubim fabricandis Iſraeli daret; niſi quod jam clare conſtaret, eos Ægyptum corpore magis quam animo reliquiſſe, & ſenſibili aliquo cultus & præſentiæ divinæ ſymbolo & ſigno carere minime potuiſſe?

QUARTO: Veteres Iſraelitæ eaſdem opiniones de ſanctiſſimo illo Dei præſentis ſymbolo (Arcam intelligo,) quas ethnici de ſacratioribus Deorum ſuorum ſymbolis, concepiſſe videntur. Nam,

(1°.) ARCAM Deum ſemper præſentem ſiſtere credebant, & pro certo habebant, Arca præſente, nihil ſubſidii in rebus difficillimis ſibi defuturum, adeoque fiduciam ſuam in ipſa Arcæ præſentia collocabant. Animi hac opinione vitiati documentum ſatis apertum edidere, poſtquam ſigna cum Philiſthæis iniquo Marte contuliſſent. Nam, [c] *veniente populo in caſtra, dixerunt Seniores Iſraelis, quare plaga affecit nos hodie Jehova coram Philiſthæis? Aſſumamus ad nos e Shilo arcam fœderis Jehovæ, ut procedens in medio noſtri, ſervet nos e manu inimicorum noſtrorum.* Unde factum eſt autem, quod Iſraelitæ opinione tam vana ſe duci paterentur, niſi quod Arcam Cherubinis inſtructam ſymbolorum & imaginum ethnicarum locum occupare, eamque ejuſdem cum iis conditionis & virtutis exiſtimarent? Dii vero Gentilium (ut plebem ineſcarent) ſe faciles & familiares præbere ſolebant, & ſymbolis & imaginibus tam raro deerant, quod ſervi ſui ſpem omnem in iis ſolis collocarent, eaque certiſſima numinum præſentium pignora & ſpei lætæ fulcra crederent. Sat erit rem tam perſpectam & conteſtatam uno Philiſthæorum exemplo confirmare: nam illi, cum primum ex ingenti hoſtium ſuorum plauſu Arcam in caſtra veniſſe cognoviſſent; metu pene exanimati [d] dixerunt, *venerunt Dii in caſtra, væ nobis: quis liberabit nos e manu Deorum illorum fortium?* E quibus verbis liquidum eſt, eos Arcam certiſſimum numinis præſentis & ſuppetias afferentis indicium exiſtimaſſe; e communi proculdubio Gentilium fide, qui Deos ſuos perſonis & locis omnibus eorum ſymbola & imagines habentibus, adeſſe crediderunt. Neque facile quis credat, Iſraelitas tam turpiter hallucinari potuiſſe: ut Arcam ſolam Deum afferre poſſe ſomniarent; niſi & ipſi Dei ſui præſentiam ſymbolis & ſimulacris ejus affixam credidiſſent, & de iis juxta receptam ſeculi theologiam judicaſſent.

(2°.) VETERES Iſraelitæ Arcam, regni Palladium, & quaſi *Sacri Imperii pignus* habuiſſe videntur. Nam ea ſalva, ſalva omnia; ea vero perdita, perdita, acciſa, & deplorata credebant omnia. Cum enim in manus Philiſthæorum deveniſſet, [e] Eli accepto tanti mali nuncio, fatale deliquium paſſus eſt; & illius filia regni *gloriam* penitus extinctam pronunciavit, nec tanto malo ſupereſſe ſuſtinuit. De hoc imperii Judaici pignore vel arcano, gentes exteræ σκοτεινὰς ἀχοὰς accepiſſe videantur. Nam [f] *Florus Pompeii M.* geſta referens, hæc habet: *Hieroſolymam defendere tentavere Judæi: verum hanc*

a *Per te præſentem conſpicuumque Deum.* Ovid. 2. Triſt. Eleg. 1. v. 54. b *Paraphraſ.* in *Cantic.* 1. 14.
c 1 *Sam.* 4. 3. d 1 *Sam.* 4. 7, 8. e 1 *Sam* 4. 18. f *Hiſt.* lib. 3. cap. 5.

quoque

quoque intravit; & vidit illud grande impiæ GENTIS ARCANUM. Eadem opinio de ſacratioribus aliquibus Deorum ſymbolis & ſimulacris gentium antiquiorum animos occupaſſe cenſeatur. Nam Græcos & Romanos, a remotiſſima rerum ſuarum memoria, ſymbolum aliquod ſacratius habuiſſe certum eſt, quod religione præcipua colere & ſervare ſolebant, quod & REGNI SACRUM, IMPERII PIGNUS, aut GENTIS ARCANUM, appellabant, quod etiam in templorum penetralibus intimis collocabant, cui denique ſalutem publicam & regni fatum veluti appenſum & affixum exiſtimabant. Hoc multis Antiquiorum teſtimoniis evinci poſſet, ſi [a] *Bolducius*, [b] *Barthius*, & alii hanc provinciam non occupaſſent. Cum itaque populus Iſraeliticus eaſdem opiniones de Arca & Cherubim, quas aliæ gentes de ſymbolis & ſimulacris ſuis ſanctioribus imbibiſſent; inde ſubinferre licet eos ſaltem credidiſſe, Arcam & Cherubim in ſymbolorum & imaginum omnium ethnicarum locum ſuccedere, & ab iis originem ſuam derivare. CAP. X.

QUINTO: Iſraelitæ ritibus & ceremoniis iis Arcæ & Cherubinis honorem tribuebant, quas ſeculi conſuetudo ferebat, & quibus aliæ gentes in Deorum ſuorum ſymbolis & imaginibus honorandis utebantur. Capite proximo veritatis hujuſce probationem aggrediemur.

CAP. X.

De honoribus Arcæ & Cherubinis conjunctim tributis, a Gentium more propagatis.

NE quid operi ſuſcepto deeſſe videatur, mores & ritus eos leviter attingam, quibus Iſraelitæ Arcæ & Cherubinis, conjunctim ſpectatis, honorem deferebant.

HORUM primus hujuſmodi erat: Templo nondum extructo Arcam ſecum geſtare ſolebant, eam in acie prima, tanquam agminis ducem, non raro collocantes. Hoc liquido cuivis innoteſcat, ſi Scripturam ſacram vel limis inſpiciat oculis. Inde *Prudentius* Arcam DEUM CIRCUMVAGUM non inſcite nuncupavit. Huic autem mori, populi, Gentium moribus impenſe dediti, ſimplicitas anſam dediſſe videatur. Nam gentes antiquiores id in more habebant, ut quocunque tenderent, Deos & eorum ſimulacra circumferrent, [c] *ut*, ea *venerantes*, *Deos ipſos ſe adire crederent*; &, ſi quid ſiniſtri accideret, Dii præſto ſemper eſſent, opem præſentem allaturi. Moris adeo noti teſtem unum advoco *Jonathanem*, qui *Jeremiæ* verba [*Tranſite ad inſulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & conſiderate; ſi mutavit gens Deos ſuos*, &c.] hac [d] paraphraſi illuminanda cenſuit: " ad inſulas Cethim — & provincias Arabum mittite, & videte populos " qui migraverunt de arce in arcem, & de provincia in provinciam, portantes idola " ſua, & ducentes ea *ſecum*: & in loco in quo ſubſiſtunt, extendunt tabernacula ſua " & ſtatuunt idola ſua, & adorant ea. Cum itaque is eſſet gentium antiquiorum uſus & infirmitas, Deo viſum eſt etiam ſimulacris hiſce Cherubicis inſidere, & una cum Arca quaſi circumferri; ut ad populi rudioris votum & modulum ſe demitteret, & (non minus quam gentium numina) rebus eorum præſens & intimus eſſe crederetur. Nec minus ad ſeculi morem populique ſtudium ſe demiſit Deus, cum curavit, ut iis in terram promiſſam tendentibus, præiret Arca, præſentiæ divinæ ſymbolum. Aſſertioni noſtræ concinunt ea [e] *Theodoriti* verba: ἐπειδὴ ὁ τῷ ὄρει τῷ μεγάλῳ Μωσέως πλείους διατρίψαντος ἡμέρας, πρὸς τὸν Ααρὼν ἔφασαν· ποίησον ἡμῖν θεοὺς οἱ προπορεύσονται ἡμῶν, &c. *Quia cum magnus ille Moſes per multos dies in monte moraretur, Aaronem ita ſunt allocuti*, Fac nobis Deos qui præcedent nos,——*Tabernaculum fieri mandavit Deus, & proficiſcentibus iis præire juſſit, & ſtationem habentibus ſubſiſtere.* Hæc equidem de Tabernaculo, ſenſu latiori ſumpto, dici poſſunt, quamvis Arcæ maxime conveniant; cum nemo neſciat, Tabernaculum, non integrum, ſed in partes diviſum populum itinerantem præceſſiſſe.

SECUNDO: ſi quando bellum gererent Iſraelitæ, Arca plurimum, ſpe ſubſidii præſentioris, in aciem educebatur. Eos hoc in more habuiſſe, docent haud pauci Scripturæ [f] loci, Lectori per otium conſulendi. Ad hunc morem *Jonathan Paraphraſtes*

a *Og. Chriſtian.* lib. 3. c. 17. b *Animadv.* in *Rutil.* lib. 2. p. 104. c *Cic.* de *nat. Deor.* l. 1. §. 27. d *Targ.* in *Jer.* 2. 10. e *Queſt.* in *Exod.* 60. f *Joſh.* 4. 11, 12, 13. c. 6. 8, 9, 12, 13. & 14. 1 *Sam.* 4. 4, 5. & 14. 18. 2 *Sam.* 7. 2. & 11. 11. & 15. 24.

CAP. X. *Jeremiam* reſpexiſſe ſentit, ſic verba Prophetæ [a] παρακλήσων· *Non dicent amplius, Arca fœderis Domini,—nec ultra ejus recordabuntur,—nec in ea amplius inibunt prælium.* Hæc autem Arcam in prælia deferendi conſuetudo, non tam e perpetuo aliquo Dei præcepto [quod nuſquam occurrit] quam gentium omnium praxi, fluxiſſe putetur. Nam gentes antiquæ ſacra ſymbola & ſimulacra in caſtra proferebant, ut, tutelari & præſenti Deorum præſidio muniti, victoriæ quaſi ſecuri cum hoſtibus ſuis congrederentur. Philiſthæos idola ſua ad caſtra produxiſſe, conſtet e 2 *Sam.* 5. 21. nam ibi David, poſtquam eorum copias fregerat, imagines eorum, inter ſpolia repertas combuſſiſſe dicitur. Edomitæ etiam, cum *Amaſia* prælium inituri, Imagines ſuas in caſtra ſecum afferebant, quas ille bello captas adoraſſe [b] legitur. Eodem conſilio, plerique olim Dianæ cultui devoti ſimulacrum ejus [in [c] ναϊδίοις, arcis, capſulis, aut templis parvulis, repoſitum] in quovis prælio vel itinere Secum deferebant; ut nempe numen ſuum tutelare (ſic ſibi perſuaſit illuſa gentilitas) præſto ſemper haberent, ejuſque præſidio vel ope præſente fruerentur.

TERTIO: Sacerdotes Hebræorum Arcam una cum Cherubinis in humeros tollere, eamque ſolenniter & cum pompa quadam circumgeſtare, ſolebant. Hac de re nulli dubitabunt, qui Scripturam ſacram, populi præſertim in deſertis oberrantis hiſtoriam, vel per tranſennam inſpexerunt. At & hic ritus a Gentium uſu fluxiſſe facile cenſeatur: iis enim ſolenne fuit, Deos & eorum imagines in humeros ſuſcipere, & eos ingenti cum pompa & proceſſionis ritu circumferre; prout imaginem nuper defuncti principis, cujus exequias agimus, in vulgus efferre, mos apud nos etiamnum obtinet. Ita morem habuiſſe, ſatis e ſcriptis ſacris intelligamus: nam *Jeſaias* hunc morem memorat, & in Judæis ipſis reprehendit, cap. 46. ubi ait, confertis *aurum de ſacculo, & argentum ſtatera* ponderatis, *conducentes artificem, ut faciat Deum. Et procidunt, & adorant, portant illum in humeris geſtantes.* [d] *Procopius* hæc habet: Φασὶν ὡς οἱ ταῖς τῶν δαιμονίων πομπαῖς ἐκκομίζοντες ἱερεῖς τὰ ἀγάλματα φέροντες ἐπ' ὤμων, τὰς πλατείας ἀχθοφορῶντες διήρχοντο· i. e. Facere hoc dicit, *ſicut in pompis Dæmonum ſacerdotes deferunt imagines geſtantes in humeris, & per plateas bajulantes incedunt.* Huic mori [e] *Jeremias* etiam & [f] *Baruch* teſtimonium perhibent. Idem teſtatur [g] *Jonathan* in *Deut.* 4. ubi ait, *mos populorum eſt, ut portent Deos ſuos, ſuper humeros ſuos, ut videantur illis propinqui, cum ſint illis longinqui.* Pompæ iſtius idololatricæ deſcriptio inſignis habetur, apud [h] *Athenæum*, [i] *Apuleium*, & [k] *Lampridium* in *Commodo*, Anubin Ægypti numen in humeros ſuſceptum ſolenniter efferente. *Johannes Fileſacus*, hujuſmodi ſolennia memorans, ſunt, [l] inquit, *hæc a Judæis petita, qui oſſa Joſeph Patriarchæ ex Ægypto in terram promiſſam variis manſionibus peragratis aſportarunt. Quin & Arcam illam plane cœleſtem, in qua Deus requieſcere dicebatur toties, ſive in caſtris, ſeu variatis ſedibus circumtulerunt.* At quam immane hæc a vero diſcordant, cognoſcere licet e Prophetæ [m] verbis, de Iſraelitis in Deſerto commorantibus: ונשאתם *Et ſuſtuliſtis tabernaculum Molochi veſtri, & Chijuni, imaginum veſtrarum*, &c. Ita reddo, quod vox נשא (quod alibi moneo) ſignificet, *rem ſublimem ferre*, & *in humeros elevare*; unde & a סבל differt, quod ſimpliciter *ferre* ſeu *portare* denotat: ideoque LXX vocem eam per ἀνελάβετε *ſurſum tuliſtis* conſulto transferunt. Apertum eſt autem Iſraelitas hunc ritum in deſertis uſurpaſſe, ad morem proculdubio gentium vicinarum, a quibus eorum idola petiiſſent, & quæ ritu illo uſæ fuiſſent, diu antequam de Moſe vel Arcæ deferendæ modo quicquam accepiſſent. Hoc & eo magis meretur fidem, quod morem illum [Deos & eorum imagines, in lectica vel templo portatili, circumferendi] apud gentes illas antiquiſſimas [Ægyptios & Tyrios] obtinuiſſe; [n] e *Philone Byblio*, *Servio*, & *Euſtathio*, liquido nobis innoteſcat. Plura de hoc ritu apud ethnicos frequentiſſimo petant ſtudioſi e [o] *Dionyſ. Halicarnaſ.* [p] *Johanne Fileſaco*, [q] *Jacobo Gothofredo*, [r] *Johanne Scheffero*, aliiſque, levi negotio conſulendis.

QUARTO: Iſraelitæ, Arcæ cum Cherubinis honorem tribuentes, eam ſuper plauſtrum aut currum, in populum ſolenniter efferendam, nonnunquam impoſuerunt. Hoc enim ipſe David obſervavit cum ſuis, de quibus hæc habentur in [s] hiſtoria ſacra: *Et impoſuerunt Arcam Dei ſuper plauſtrum novum, & eduxerunt e domo Abinadab*, &c. Hic autem David per veſtigia Gentium inceſſiſſe, & eodem ritu, Arcæ & Cherubinis, quo

a *Targ.* in *Jerem.* 3. 16. b 2 *Paral.* 25. 14. c *Act.* 19. 24. d *Comment.* in *Eſa.* 46. 3. e Cap. 10. 5. f Cap. 6. 4, 25, 26. g *Targ.* in *Deut.* 4. 7. h Lib 5. c. 7. i *Mileſ.* lib. 11. p. 371. k In *Vit. Commod.* l *Select.* l. 2. p. 181. m *Amoſ.* 5. 26. n Ap. *Grot. Annot.* ad *Amoſ.* 5. 26. o Lib. 7. pag. 457. p Ub. ſupr. q *Not.* in *Cod. Juſtin.* T. 6. p. 293. r De *re vehicul.* l. 2. c. 3. s 2 *Sam.* 6. 2, 3.

gentes

gentes aliæ Diis & eorum ſimulacris, honorem tribuiſſe videatur. Gentes enim [a] Diis ſuis currus aut plauſtra quædam peculiaria tribuere, & (cum πομπεύειν contingeret) Deos, plauſtris hiſce ſublimes, ovantium ritu, circumferre, ſolebant. Nec credibile eſt, Davidem Arcam ſic in publicum efferre voluiſſe, niſi Gentes aliæ Deos, & eorum ſymbola ſacra, plauſtris evehere conſueviſſent, & ritum illum in honoris parte præcipua poſuiſſent. Sat ſcio, nonnullos e doctorum claſſe ſententiæ plane contrariæ patrocinari: nam [b] *Johannes Schefferus*, de vehiculis Deorum, eoſque plauſtris impoſitos in pompa traducendi ritu, loquens; *fortaſſis*, inquit, *ſua res hæc accepit initia ex imitatione ſacrorum Judaicorum, cum in iis ſemel iterumque Arca fœderis vehiculo impoſita, & in locum ſuum tradu&a, legatur. Ipſe David hoc obſervavit cum ſuis*, 2 Sam. 6. &c. Mihi vero perſuadere nequeo, morem illum *initium ex imitatione ſacrorum Judaicorum accepiſſe*, cum proculdubio Davidis exemplum paucis (forte nullis) e gentibus innoteſceret, & gentes exteræ Judæorum perſonas, inſtituta, mores, omnia, deteſtarentur. Deinde: Sat conſtat ex [c] hiſtoria ſacra, Philiſthæos Arcam plauſtro, bobus duobus trahendo, impoſuiſſe; cum Davidi hac luce frui nondum contigiſſet. Ut compendium faciam: veriſimile habeo, Philiſthæos hac in re nihil a ritu patrio, in Deorum ſymbolis & ſimulacris in publicum ferendis uſitato, alienum peregiſſe. Nam [d] *Sanchuniathon* numinis Phœnicii meminit, ὃ καὶ ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορεύμενον ἐν Φοινίκῃ, *cujus ſimulacrum maxime venerandum, & fanum portatile bobus circumlatum, in Phœnicia fuiſſe* refert. [1] *Macrobius* etiam auctor eſt, ferculo *Deum Heliopolitanum* vehi, quem [e] *Scaliger* eundem cum Deo illo Phœnicio fuiſſe conjicit.

CAP. X.

HÆC ea ſunt quæ de Arcæ & Cherubinorum origine, maxima cum veri ſpecie, dicenda cenſui. Ab hac autem ſententia eo minus decedendum arbitror, quod Diſſertationis hujuſce partes intentiore rimatus oculo nihil hiulcum, violentum, & cum cæteris partibus male conſentiens, in ea deprehenderim. Omnes hypotheſis meæ partes uſquequaque cohærent, nec ulla parte dehiſcit ſecum male conſtans opus. Mendacium paulo prolixius non minus cum ſemetipſo, quam cum rerum natura, pugnare ſolet. Diſſertationis concluſio.

NONNULLI forſan hæc omnia, utpote nova & a ſenſu paſſim recepto deflectentia, triſtiori ſupercilio excepturi ſunt. At meminerint velim, hæc ea eſſe, quæ, ſalva fidei norma, & ſpe ſalutis integra, in utramque partem diſputari poſſunt. Hoc Argumentum hujuſmodi eſt, quo nemo graviter errare poteſt, uti nec ego pertinaciter volo.

ALII forſan hoc nomine me reprehendent, quod de Arca & Cherubinis tam fuſe & prolixe diſſeruerim. Hæc autem prolixitas, non tam ſermonis mei luxuriæ, quam Argumenti benignitati ſimul & obſcuritati tribuenda eſt. Deinde: meminerit Lector, Arcam ſanctiſſimum & celeberrimum fuiſſe Legis totius inſtitutum. Nam apud Iſraelitas, ſanctitas pene omnis in illius cultu ponebatur: ipſorum ritus prope omnes eo referebantur: Judæi hominum pietatem & religionem ex illius reverentia æſtimabant: illa Gentis ſanctæ tutamen & templi decus habebatur: nec quicquam erat quod Hebræorum cordibus altius inſidebat, aut cujus [f] mentionem tam frequentem & religioſam faciebant. Non erat itaque ex Argumenti mei dignitate ſingulari, ut de illo oſcitanter agerem, aut illud levi tactum brachio præterirem.

a *Fuiſſe dicitur currus Apollinis, Martis, Bellonæ, Minervæ, Jovis, & Victoriæ, peculiaris.* Ligor. de Vehicul. antiquor. cap. 19. b De *re vehiculari*, l. 1. p. 241. c 1 *Sam.* 6. 7, 8. d Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 1. p. 35. D e *Not.* in *Fragment.* p. 38. f *Jerem.* 3. 16.

1 *Saturnal.* L. 1. c. 23.

DISSERTATIO SEXTA.

DE

Ratione & Origine TEMPLI.

PRÆFATIO.

Qua nonnulla de vera Templi notione prælibantur.

SANCTUS *Chryſoſtomus*, inter Judaica illa quæ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς παχύτητος originem habuiſſe [a] dixit, τὸν ναὸν αὐτὸν *Templum ipſum* numerare non dubitavit. Cum itaque in Patris hujuſce verbis expendendis & confirmandis verſetur ſermo, ſupereſt ut hic etiam illius fidem vindicem, & rationem eum minime deſtituiſſe probem, cum hoc de Templo ipſo (prima licet gentis Judaicæ gloria & triumpho) affirmaverit. Ut autem ad præſens inſtitutum viam apertam & expeditam præſtruam, nonnulla de formali conceptu Templi, & attributis ejus eſſentialibus, neceſſario ſunt præfanda.

Templum, locus Deo ſacratus.

HOC itaque primo dicendum cenſeo: Templum nempe domum aut locum fuiſſe, numini alicui, ejuſque cultui, religione rituque ſolenni, dedicatum & ſeparatum. *Domum aut* LOCUM conſultus appellavi, cum ad eſſentiam Templi minime requiratur, ut cœlo nuſquam pateat, ſed tecto ac parietibus, ad inſtar domus ordinariæ, claudatur undique. Nam [b] *Salmaſio* teſte, veteres *locum omnem, ſacrum & conſeptum, Templum dixere:* & *Servius* locum omnem *palis, loris, aut haſtis clauſum, modo ſacer ſit*, Templum dici ſignificat. Nonnulli tamen Grammatici ea ſunt opinione, quod *Templum* a *Sacello*, hoc inprimis charactere diſcernatur, quod *Sacellum* ſit locus ſacer concluſus, ſed ſine tecto; *Templum* locus ſacer tecto decoratus. Sed nos litem hanc eorum arbitrio dirimendam tradimus, qui Critici vel Philologi ſalutari cupiunt. Id apud omnes conſtat, Templo eſſentiale eſſe, ut locus ſit Deo & Religioni ſolenniter addictus & [c] dedicatus; adeo ut in Dei quaſi peculium & poteſtatem cederet, eique ſanctitas quædam accederet vulgaribus vitæ negotiis minime violanda. Atque hinc Dominus noſter de templo loqui videtur, verbis Deo jus & proprietatem (verbo dent veniam Grammatici) peculiarem tribuentibus. Luc. 2. 49. *An neſcitis quod oporteat me eſſe* ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου, *in iis quæ Patris mei ſunt?* Quamvis enim recentiores nonnulli [*Caſtalio, Piſcator*, aliique] hunc locum de docendi munere, vel aliis negotiis Chriſto a Patre demandatis exponendum cenſeant; e veterum Senatu non pauci [*Syrus Interpres, Origenes, Theophylactus, Euthymius*, alii] eum, non *de negotiis*, ſed *locis* & *ædibus* Deo propriis, Templo nimirum interpretantur. Et ne phraſis hoc ſenſu ſumpta inſolens aut mira cuiquam videatur, obſervare juvat, ſimilem loquendi formulam ſic a [d] *Menandro Epheſio*

a Loc. ſup. cit. pag. 644. b *Plinian. Exercit.* c *V. Selden.* de *Synedr.* l. 3. c. 14. d Ap. *Joſeph.* l. 1. *Cont. Ap.* p. 1341. 5

uſur-

uſurpari. Nam ille, de *Hirami* Tyrii rebus geſtis loquens, τὸν τε χρυσῆν κίονα, inquit, τὸν ἐν τοῖς τοῦ Διὸς ἀνέθηκεν· *& auream ibi columnam in iis quæ Jovis* [i. e. Templo ſuo] *repoſuit.* Hoc ſenſu conſimilis apud [a] *S. Chryſoſtomum* occurrit phraſis, πῦ ἀπελαύνεις τὸν δίκαιον; οὐκ οἶδα ὅπι ὅπου ἂν αὐτὸν ἀπελθεῖν συμβαίνῃ, ἐν τοῖς τοῦ δεσπότου τοῦ ἑαυτοῦ αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη; *quo abigis juſtum? Non noſti quod quocunque illum abire contingat, neceſſe ſit eum ſemper eſſe in iis quæ heri ſunt,* i. e. ædibus aut locis herilibus? Atque hic ſenſus, inquit *Grotius,* optime cohæret cum præcedentibus: *neque enim alibi quærendus erat* Chriſtus *potius quam ubi eſſe eum maxime decebat: id autem erat in æde Paterna.* Sed jam forte lineas noſtras paululum tranſire videamur.

Et numinis præſentia ſenſibili decoratus.

SECUNDO: Templo eſſentiale eſt, ut locus ſit in quo numen peculiari ratione habitat, & ſe præſens exhibet; vel ſpecie viſibili illic apparendo, vel de rebus obſcuris conſulentes alloquendo, vel ſplendore mirabili locum illuſtrando, vel ibi favoris ſui teſtimonia non vulgaria cultoribus ſuis exhibendo.

HUNC eſſe præcipuum Templi conceptum & notionem e ſcriptis ſacris aperte cognoſcatur: nam,

(1°.) IN ſacris monumentis nomina, peculiarem Dei præſentiam & habitationem indicantia, Templo ſæpiſſime tribuuntur. Nam Tabernaculum (ut a templo portatili ordiar) [b] *habitaculum domus tuæ* a Davide nuncupatur: & a [c] Chaldæo, *Tabernaculum ubi Divinitas habitavit in medio filiorum hominum.* Et Templum proprie ſic dictum, *Dei domus* audit, *Domus habitationis,* & *locus ſeſſionis* Dei, 2 *Par.* 6. 2. *Pſal.* 27. 4. 1 *Reg.* 8. 12, 13. *Pſal.* 132. 5, 13, 14. aliiſque locis haud facile enumerandis. Atque inde profectum eſt, quod Templum dictum ſit, ὁ ναὸς τῆς κατασκηνώσεως τοῦ ὑψίστου, *Tob.* 1. 4. & Hieroſolyma *civitas habitationis* Dei, *Sap.* 9. 8. & terra Canaan, a Chaldæo Interprete, ארעא בית שכינתי *terra domus habitationis meæ,* Ezec. 7. 22. Hiſce congruum eſt, quod qui ad Templum ſe conferebant, [d] *venire coram Deo,* [e] *apparere* coram Deo, & [f] *ſtare coram Deo,* priſco & Hebraico loquendi uſu, dicerentur; quod nempe Deus Templum ſedem & habitaculum ſuum renunciaſſet.

(2°.) IN Scriptura ſacra, *Templum* & *Dei domus* aut *habitaculum,* tanquam verba ἰσοδυνάμα, frequenter uſurpantur. *Pſal.* 132. 5. *Donec inveniam locum* [templum] *Domino, habitaculum forti Jacob.* 2 Cor. 6. 16. *Vos eſtis templum Dei viventis, ſicut dicit Deus: quoniam habitabo in illis, & inambulabo.* Pſal. 26. 8. *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Pſal. 27. 4. *Ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam pulchritudinem Domini, & quæram in templo ejus.*

(3°.) IN ſcriptis Θεοπνεύστοις, Templum ad ſuperna cœlorum loca notanda uſurpatur: nempe (ſi conjectura non erret) Mich. 1. 2. *Sit Dominus Deus vobis in teſtem, Deus de templo ſancto ſuo:* & forte Pſal. 11. 4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Domini ſedes in cœlo:* nam eo loco, *templum* & *cœlum,* ad ſenſum eundem cum emphaſi quadam exprimendum, conjungi videantur. Quid autem Templum ad cœlum notandum uſurpatur, niſi quod ſummi numinis habitaculum eſſet, ideoque ad cœlum (ubi Deus frequentius [g] *habitare* dicitur) ſignificandum merito adhiberi poſſet?

ETHNICOS Templi conceptum non diſſimilem habuiſſe, tria probant argumenta, ex eorum ſcriptis deprompta, & argumentis e Scriptura jam deductis parallela. Nam,

(1°.) PROUT Iſraelitæ Templum ſuum בית aut בית אלהים *Domum* aut *Domum Domini* nuncuparunt, ita & ethnici Templa ſua, *Deorum domicilia* vel *ædes ſacras, pulvinarea,* [h] τὰς κλίνας & τὰ ἕδη Θεῶν, *lectos* aut *ſellas Deorum,* appellarunt; quod nempe Dii præſentiam eorum templis præſtando, in iis habitare, vel decumbere, vel ſedere, crederentur. Templa vero frequentius Deorum domus & ædes audiunt: nam apud [i] *Homerum,* de Templis loquentem, occurrunt ἱεροὶ δόμοι, apud [k] *Æſchylum* ἁγνοὶ δόμοι, apud [l] *Herodotum* Θεῶν οἶκοι, apud [m] *Theocritum* Θεῶν ἐϋκτιμένες οἶκοι· Hoc autem nomine Templa ſua donarunt ethnici, quod ea peculiares Numinum manſiones exiſtimarent, ubi Deos rebus eorum præſentes habere, & eos quaſi de proximo colere & invocare poſſent. Hinc [n] *Silii* illud.

——*Tarpeia, Pater, qui templa ſecundam*
Incolis a cælo ſedem.——

a *Homil.* 52. in *Geneſ. Ed. Bened.* T. 4. p. 507. B b *Pſal.* 26. 8. c In *Pſal.* 78. 60. d *Mic.* 6. 6. e *Deut.* 16. 16. f *Jer.* 7. 10. g *Pſal.* 113. 5. h *V. Selden.* l. 3. de *Synedr.* cap. 14. pag. 286. i *Iliad.* Z. 89. k Επ'. ἐπὶ Θήβ. l *Muſ.* 8. m Εἰδ' ιζ'. v. 108.

n *Punic.* X. v. 433.

CAP. I. SECT. I.

Et illud *Cæcilii* dictum apud [1] *Minucium Felicem*, *magis ſunt auguſta* Templa & delubra Deorum, *numinibus* INCOLIS, PRÆSENTIBUS, INQUILINIS, *quam cultus inſignibus & muneribus opulenta.* Hinc & apud ethnicos, qui Templa Deorum adibant, [a] *Deos* ipſos *adire* dicebantur.

(2°.) INTER gentes etiam, *Templum* & *Dei habitaculum* idem valere cenſebantur. Hoc e verbis [b] *Arnobii* colligo, qui ſic, ex ethnicorum mente, loquitur: *Templum hoc Martis eſt, hoc Junonis & Veneris, hoc Herculis, Apollinis, Ditis: quid eſt aliud dicere, quam domus hæc Martis eſt, hæc Junonis & Veneris, Apollo hic habitat, in hac manet Hercules, illa Summanus.*

(3°.) IN ſcriptis etiam ethnicis crebro reperire eſt vocem *Templi* pro *cælo* uſurpatam. Hoc exemplis haud paucis oſtendit [c] *Doughteius* noſtras, ad cujus *Analecta ſacra* (ne nos furti alliget) Lectorem amandamus. A probabilitate vero longe diſtat, ethnicos cœlum Templi nomine tam frequenter appellare voluiſſe; niſi Deos eorum *templa, ſecundam a cælo ſedem, incolere* credidiſſent.

E JAM dictis intelligitur, duo eſſentialiter requiri ad Templum conſtituendum, nempe DEI PROPRIETATEM & ILLIUS INHABITATIONEM aut præſentiam ſingularem. Quæ duo, ait [d] *Medus* noſter, *Apoſtolus Paulus fidelium corporibus pulchre accommodavit* 1 ad Cor. 6. 19. *An ignoratis corpus veſtrum* eſſe *Templum Spiritus Sancti qui in vobis eſt?* Audite præſentiam: *neque vos eſſe veſtri juris?* Audite proprietatem. Ita etiam, 2 *Cor.* 6. 16. *Vos eſtis templum Dei viventis: Quare autem? quia dixit Deus habitabo in iis & inambulabo*; hoc præſentiæ eſt: *deinde quia dixit, & ero illorum Deus & ipſi erunt mihi populus:* hoc dominii. Quibus addo ipſe *Apoc.* 21. 3. *Ecce Tabernaculum*, vel Templum, *Dei cum hominibus, ipſe habitabit cum iis:* ecce præſentiam: *& ii erunt populus ejus*, en proprietatem.

CAP. I.

Templum, eſſentialiter ſpectatum, a ruditate Gentium originem traxiſſe.

HISCE de genuina Templi notione prælibatis, ad Templi Judaici originem & extruendi cauſam oratio jam conferenda eſt. Sic itaque ſenſum meum paucis exprimo: veritati convenire videtur, Templum eidem origini, cui & alia Judaica non pauca, Gentium nempe ruditati & ſeculi conſuetudini tribuendum eſſe. Hanc ſententiam probabilem reddunt rationes haud facile rejiciendæ, quas æquo Lectori jam tradam, ſuis momentis æſtimandas.

SECT. I.

Probatur primo, ratione petita a ſumma Templorum antiquitate.

Gentium templa Salomonis antiquiora fuiſſe.

RATIO prima cur Templum a Gentium ruditate & uſu traductum cenſeam, hæc eſt: e ſcriptis DIVINIS & HUMANIS liquidiſſime conſtat, ethnicos eorum Deos in ædibus quibuſdam ſacris, *Templorum* nomine donatis, coluiſſe, diu antequam Salomonis Templum, aut Moſis tabernaculum, ſtruebatur.

Probatur teſtim. divinis.

SCRIPTA DIVINA non pauca præbent veritatis hujuſce teſtimonia, quorum nonnulla, Scripturæ ordinem ſecutus, in medium proferam. Primo itaque, horum Templorum ethnicorum mentio, quamvis ſub nomine obſcuriori, venire creditur, *Levit.* 26. 30. *Et diſſipabo Excelſa veſtra, & ſuccidam* את חמנים *Templa veſtra ſolaria.* Sic vocem expono, quod eam LXX per τεμένη explicent, *Ezec.* 6. 4, 6. Chaldæus per חניסנסיא *delubra* Iſai. 17. 8. *Hieronymus* per *fana*, 2 *Par.* 14. 4. & hic *Aben Ezra* per *templa facta ad cultum Solis.* Atque *hoc veriſſimum*, [e] inquit Cl. Bochartus: *Sol enim Hebræis eſt* חמה *unde* חמן *Templum Solis, quem ſolum cœli dominum crediderunt priſci Phœnices.* — *Tamen creſcente ſuperſtitione* (ait ille) *crediderim nomen* חמנים *etiam ad alia delubra pertinuiſſe.* Locus huic affinis occurrit, *Numer.* 23. 52. *Diſperdite cun-*

a *Caſte jubet lex adire ad Deos.* Cic. l. 2. de legib. b Adv. *Gent.* l. 6. p. 191. c *Par.* 1. *Excurſ.* 180.
d *Concion.* ad *Cler.* p. 399. e In *Phaleg.* P. 2. Lib. 2. c. 17.

1 Cap. 7.

ctos

Eos habitatores terræ illius, confringite titulos, ſtatuas comminuite, atque omnia Excelſa vaſtate. Quo in loco, vocabulum משכיות (quod vulgatus *titulos* transfert) Chaldæus per בית סגדא *Domum adorationis* ſeu *Templum* interpretatus eſt: & illius interpretationem eo libentius accipio, quod cum *ſtatuis & excelſis* [i. e. idolis & altaribus] individuis Templorum ſociis, conjungatur. *Joſephus* etiam, hunc & alios [a]locos ei cognatos in animo volvens, Deum ſic Iſraelitas alloquentem [b]introducit, ἔπ ἢ ϗ βωμὺς, ϗ ἄλση, ϗ νεὼς ὁπίσως ἂν ἔχιεν, καταῤῥίπλειν παραινῶ, ϗ δαπανᾶν πυεὶ τὸ γένος αὐτῶν ϗ τὼ μνήμην. *Præterea lucos, & aras, & templa, quotquot habent* Canaanitæ, *ad unum tolli jubeo, ferroque & flammis ita deleri, ut etiam memoria eorum omnis aboleatur.* Hæc *Joſephi* verba cum Legiſlatoris mente congruere cenſeantur, quod veterum Cananæorum & gentium in vicino habitantium Templa toties in Scriptura memorata reperiamus. Nam vix unquam veteris alicujus numinis aut idoli meminit, quin & alicubi domum aut Templum illius, *Beth* Hebraice dictum, memorat. Occurrit enim *Beth-Peor*, Deut. 34. 6. *Beth-Dagon*, 1 Sam. 5. 2. *Beth-Aſhtaroth*, 1. Sam. 31. 10. *Beth-Baal-Berith*, Judic. 9. 4. *Beth-Baal*, 1 Reg. 16. 32. *Beth-Niſroch*, 2 Reg 19. 37. *Beth-Baal-Mehon*, Joſh. 13. 17. His accenſeri poteſt *Beth-Shemeſh*, urbs Palæſtina non ſemel in ſacris literis memorata, quæ nomen a Solis domo vel Templo ibi condito traxiſſe creditur. Atque hæc e ſcriptis divinis adducta teſtimonia nos inducant opinari, pleraque Gentium delubra Salomonis templum, nonnulla Moſis Tabernaculum, ſeculis aliquot præceſſiſſe. SECT. I.

NEQUE Scriptores humani hac in re quicquam Scripturis adverſum referunt: quamvis enim de prima templorum origine haud ſatis inter Antiquos conveniat, in eo tamen conſpirant omnes, quod nempe Gentilium delubra Tabernaculum & Templum antiquitate ſuperaverint. Hoc facile conſtet, ſi diverſas Veterum ſententias de templorum origine paululum expendamus. Et humanis.

PRIMO itaque, nonnulli, iique antiquitatis conſultiſſimi, veteres Ægyptios primos templorum fundatores referunt. Hanc ſententiam *Herodoti* ſeculo plurimum invaluiſſe, ſatis e verbis ejus intelligitur: [c]δυώδεκά τε Θεῶν ἐπωνυμίας ἔλεγον πρώτως Αἰγυπτίως νομίσαι, ϗ Ελληνας παρ' σφέων ἀναλαβεῖν· βωμὺς τε ϗ ἀγάλματα ϗ νηὺς Θεοῖσι ἀπονεῖμαι σφέας πρώτως· i. e. *Dicunt Ægyptios duodecim Deorum cognomina primos inſtituiſſe, & ab illis Græcos fuiſſe mutuatos. Illos etiam primos Diis & aras & ſimulacra & templa ſtatuiſſe.* Neque hæc opinio [d]*Luciani* ævo exolevit, nam, inquit ille, πρῶτοι μὲν ἀνθρώπων — Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἔννοιαν λαβεῖν, ϗ ἱερὰ ἐίσαθαι, ϗ τεμένεα ϗ πανηγύρεις ἀποδέξαι· *Primi hominum — Ægyptii dicuntur, & Deorum notitiam accepiſſe, & templa condidiſſe, & templa conventuſque ſolennes docuiſſe.* Hæc ſententia eo majore probabilitate nititur, quod Ægyptii illi quibuſcum Iſraelitæ vixerunt (ſi quid hic valeat Veterum fides) templa in uſu habuerunt. Nam referente [e]*Julio Firmico*, Joſepho *poſt mortem Ægyptii patrio gentis ſuæ inſtituto templa fecerunt.* Refert etiam [f]*Artapanus*, cum Ægyptii grandine & terræ motu affligerentur, συμπεσεῖν τὰς μὲν οἰκίας πάσας, τῶν τε ναῶν τὰς πλείστας. *domos quidem univerſas, & templorum pleraque, corruiſſe.* [g]Lyſimachus, Moſem & comites ejus convitiari ſtudens, eos *ubique* Θεῶν τε ναὰς ϗ βωμὺς, οἷς ἂν ἐντύχωσιν, ἀνατρέπειν, *Deorum & templa & aras, in quas nempe inciderent, evertiſſe* dicit. Hebræi [h]Veteres locum illum, *Et in Deos eorum fecit Dominus judicia*, de templis in Ægypto tunc temporis everſis interpretati ſunt. E quibus omnibus aperte conſtat, Artapanum, Lyſimachum, Hebræos antiquiores, Moſis ævo ſuum Ægyptiis fuiſſe templorum uſum minime dubitaſſe.

SECUNDO: Alii antiquitatem templis multo altiorem tribuendam, & eorum originem ad Heroas aut Deos quoſdam ethnicos referendam, cenſuerunt. Nam *Lucianus*, templum Deæ Syriæ ſacrum [i]memorans, οἱ μὲν πολλοὶ, inquit, Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν ἐίσαθαι λέγουσι· τοῦτον Δευκαλίωνα, ἐπὶ τοῦ τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο· *Plerique a Deucalione ſtructum dicunt hoc templum, eo ſcilicet Deucalione, cujus ætate vis aquarum fuit maxima.* Hanc autem ſententiam *Cluverius* veritati diſſonam arbitratur: " quamquam " [k]*Lucianus*, ait ille, Deucalionem, id eſt, Noachum, poſt ceſſationem diluvii aras ex- " citaſſe, templumque conſtituiſſe tradat; fidei tamen ſacratioris, & auctoritatis augu- " ſtioris ſcriptor, divus [l]Moſes, aram tantum eum erexiſſe, Deoque in ea ſacrificaſſe

a *Exod.* 34 13. *Lev.* 26. 1. *Deut.* 7. 5. b *Antiq. Judaic.* l. 4. c. 8. p. 160. 35 c In *Euterp.* cap. 4. d De *Dea Syr.* p. 1057. B e De *error. profan. Relig.* p. 18. f Ap. *Euſeb. Præp. Ev.* l. 9. c. 27. p. 436. A g Ap. *Joſeph.* in *Apion.* lib. 1. p. 1359. 40 h *Hebræi autumant, quod nocte qua egreſſus eſt populus, omnia in Ægypto templa deſtructa ſunt*, &c. Hieron. Epiſt. *ad* Fabiol. Manſ. 1. T. 2. col. 588. i Ub. ſupr. p. 1060. A k *Germ. Antiq.* l. 1. c. 34. p. 280. l *Gen.* 8. 20.

SECT. II. " teſtatur. Hac itaque ſententia repudiata, [a] *Polydorus Vergilius,* [1] *Jovis temporibus primo templa conſtitui, & novos Deorum cultus eſſe cœpiſſe,* docet. *Cui & ego aſtipulor,* inquit [b] Hoſpinianus, *tunc enim Babylonica turris—primo—ædificata fuit, & Jovi Belo Junonique a filio Nino divini honores in ſtatuis primo habiti.* Neque hoc loco prætereundum eſt, quod [c] *Macrobius* e *Xenone* tradat, *Janum* Patrem (qui Deorum Deus, h. e. primus & antiquiſſimus, a Veteribus habebatur) *in Italia* PRIMUM *Dis templa feciſſe, & ritus inſtituiſſe ſacrorum.* Hiſce cognatione aliqua conjuncta ſunt *Arnobii* verba, [d] *ſi quæris audire quis prior fuerit* templorum *fabricator, aut Phoroneus Ægyptius, aut Merops tibi fuiſſe monſtrabitur: aut, ut tradit in admirandis Varro, Jovis progenies Æacus.*

TERTIO: alii templorum uſum a fonte altiori fluxiſſe, & ipſis naſcentis idololatriæ incunabulis ea coæva fuiſſe, arbitrantur. Inter eos claſſem ducit *Maimonides,* qui templa, una cum ſyderum cultu, ſub *Enoſi* tempora, originem habuiſſe aſſerit. Nam, [e] ait ille, *poſtquam aſcendit res illa* [ſtellas nempe Dei miniſtros eſſe, iiſque cultum divinum impertiendum] *in animos hominum,* התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן וגו' *cœperunt ædificare ſyderibus templa, & ſacrificare, & laudare, & ornare ea verbis.* Ab hac ſententia prope abfuit [f] *Ægidius Camartus,* cum dixit, *Templa Dæmonibus extrui cœperunt, longe ante Moſis tempora, atque adeo ipſis naſcentis idololatriæ crepundiis.* Et paucis interjectis, *vix cœpit idolorum ſervitus,* [ſub Nilo ſcil. & Belo] *quin illico exædificatum fuerit templum magnificentiſſimum, teſtibus* [g] *Herodoto &* [h] *Diodoro..*

CUM itaque auctores ſacri ſimul & profani fidem tam apertum faciant, Gentilium delubra Dei templum & Tabernaculum antiquitate plurimum anteire; hinc anſam opinandi capiamus, Templum etiam *a gentium ruditate* derivatum fuiſſe, & Deum Judæis (utpote cultus alibi recepti formam impotenter expetentibus) templum indulſiſſe.

SECT. II.

Secundo, ratione ab eſſentiali Templi conceptu ducta.

SECUNDO: ipſa formalis Templi notio & conceptus argumento eſt, gentium ruditatem, eique conſentaneam Hebræorum imbecillitatem, Templo extruendo cauſam præbuiſſe. Quid enim Deus, aut Angelus Dei vicem & nomen gerens, in templo manufacto habitaret; niſi ut ſemetipſum accommodaret ad populi puerilis & increduli modulum, qui Deum in proximo agentem & rebus precibuſque ſuis modo ſenſibili præſentem, poſtulaſſe videatur? Nam ethnici antiquiores (ex quorum ingeniis Hebræorum vulgus judicemus) ideo Templa ſua plurimi æſtimarunt, quod eorum ope Deos ſemper in propinquo haberent, &, ſi uſus poſtularet, facile & familiariter adeundos. Hoc diſcere licet e verbis ethnici illius apud [i] *Arnobium* de templorum uſu, e communi gregalium ſuorum ſententia, ita diſſerentis: *non idcirco attribuimus Diis templa, tanquam humidos ab his imbres, ventos, pluvias, aut ſoles, arceamus: ſed ut eos poſſimus coram & cominus contueri, affari de proximo, & cum præſentibus quodammodo venerationum colloquia miſcere. Sub axe enim nudo, & ſub ætherio tegmine invocati ſi fuerint, nihil audiunt: & niſi de proximo admovcantur his preces, tanquam nihil dicatur, obſtructi atque immobiles ſtabunt.* Hanc ſententiam, craſſiſſimam licet & ab *Arnobio* merito ſugillatam, plurimum inter ethnicos antiquiores invaluiſſe, cum ſumma barbaries toti orbi incumberet, nobis facile perſuadeamus: eam Iſraelitas etiam, e longa cum Ægyptiis conſuetudine, non parum infeciſſe, rationi ſimul & Scripturæ conſentaneum eſt. Quid enim inter Cherubinos habitaret ſummus Cœli Dominus, & ille quem cœli cœlorum non capiunt, intra anguſtos Tabernaculi aut Templi limites ſe quaſi conſtringi pateretur; quam ne rudis illa & inculta natio, Deum in abditis tantum & remotis cœli locis habitare, adeoque rebus ſuis parum proſpicere vel adeſſe, quereretur? Et quid Arcam humeris geſtari, & ſeipſum quaſi circumferri voluit, niſi ut Iſraelitarum humili ingenio ſeipſum accommodaret, qui Deum in propinquo & ipſis pene oculis u-

a De *Invent. rer.* l. 1. c. 5. b De *Orig. Templor.* c. 5. c Lib. 1. *Saturn.* cap. 9. d Adverſ. *Gent.* l 6. p. 191. e De *Idololat.* c. 1. §. 2. f Lib. de *reb. Eliæ* cap. 8. §. 9. g Lib. 1. c. 181. h *Biblioth. Hiſt.* l. 2. p. 98. i Adverſ. *Gent.* l. 6. p. 192.

1 *Jovis* &c. ſunt verba *Lactantii,* lib. 2. c. 10. ad quem *Pol. Vergil.* provocat.

ſurpandum

ſurpandum in votis habuerunt? Ægyptii nempe Deorum ſuorum ἐπιφανείας frueban- SECT. III.
tur, eos ſimulachris ſuis affixos circumferebant, eoſque in locis vicinis & quaſi ad manum habebant, ad preces exaudiendas & conſilia in rebus arduis impertienda paratiſſimos: & credibile eſt, ethnicos tam familiarem Deorum uſum & conſpectum gloriæ duxiſſe, & inter præcipua religionis ſuæ commoda & honeſtamenta numeraſſe. Nam [a] *Cæcilius* ethnicus hoc nomine cultum ſuum venditat, dicens, [1] *intende templis ac delubris Deorum, quibus Romana civitas & protegitur & ornatur; magis ſunt auguſta Numinibus incolis, præſentibus, inquilinis, quam cultus inſignibus & muneribus opulenta.* Et proculdubio Iſraelitæ ſortem ſuam infra Ægyptiorum & Gentium aliarum conditionem plurimum ſubſidere credidiſſent, adeoque Dei ſacris nuncium remiſiſſent; niſi & ipſe Tabernaculo contineri, & pene circumferri voluiſſet. Quæ de Iſraelitis, ſenſibile aliquod Dei præſentis & cohabitantis teſtimonium poſtulantibus, dixi hactenus, vero ſimiliora videantur; quod *Joſephus* Moſen, poſt 40 dies a Sinai reducem, ſic illos alloquentem [b] introducat: σκηνὴν βέλεται [ὁ Θεὸς] γενέσθαι αὐτῷ εἰς ἣν κάτεισι πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος, ὅπως ᾗ μεταβαίνοντες ἀλλαχῆ ταύτην ἐπαγώμεθα, &c. Deus *ſibi Tabernaculum fieri vult, in quod deſcendat ad illos acceſſurus, & ut alio migrantes illud nobiſcum circumferamus, nec ad Sinai recurrere opus habeamus, ſed ille interviſitans crebro & tantum non cohabitans, præſto ſit votis & deprecationibus noſtris.* Eo tendunt hæc omnia, ut probabile fiat, Deum Tabernaculum & Templum in habitaculum elegiſſe, & utraque ſingulari præſentiæ ſuæ manifeſtatione decoraſſe, ut aliquid ſeculi moribus & rudioris populi ſtudiis indulgeret.

SECT. III.

Tertio, e verbis Scripturæ de Templo loquentis.

TERTIO: ipſa Scripturæ de Templo loquentis verba cauſam opinandi præbent, Deum ob gentium conſuetudinem templum Judæis conceſſiſſe. Quamvis enim Scriptura templum, *Dei domum* & *habitaculum* multoties dixerit, & Deum in illo *habitare* locis bene multis aſſeruerit; locis tamen aliis Dei in templo habitationem in dubium vocavit, nonnullis aperte benegavit: 1 *Reg.* 8. 27. *Etenim an revera habitabit Deus in terra? Ecce cœli ipſi & cœli cœlorum non capiunt Te, quanto minus domus hæc quam ædificavi?* Iſai. 66. 1. *Sic ait Jehova, cœlum ipſum ſolium meum* eſt, *& terra ſcabellum pedum meorum: ubinam eſſet domus quam ædificaretis mihi? & ubinam locus quietis meæ?* Actor. 7. 47, 48. *Salomon ædificavit ei ædem: ſed excelſiſſimus ille in manufactis templis non habitat.*

QUO itaque genuinum horum locorum ſenſum & ſcopum aſſequamur, & argumentum ad ſententiam firmandam inde facilius eliciamus; monendum eſt, ita Priſcorum opinionem habuiſſe, quaſi Deorum potentia & gratia loco alligata eſſet; & ipſi ædium ſacrarum ſeptis penitus includerentur. Hoc e verbis [c] *Arnobii* intelligi datur: *non prima & maxima contumelia eſt, habitationibus Deos habere diſtrictos?* Idem docent [2] *Minucii Felicis* verba: cum enim *Cæcilius* importunus quæreret, *cur* Chriſtiani *nullas aras habent, templa nulla, nulla nota ſimulacra?* Octavium ſuum ſic reſpondere facit, [3] *quod ſimulacrum Deo fingam, cum ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum? templum quod ei extruam, cum totus hic mundus, ejus opere fabricatus, eum capere non poſſit? & cum homo latius maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majeſtatis includam?* Atque inde profectum eſt, quod ex ipſis ethnicis non pauci Templa, tanquam Deorum carceres magis quam domicilia, plane [d] repudiarent. Nam *Zenonis, Stoicorum* principis, dogma fuiſſe legimus, ἱερὰ Θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν, *Templa Diis non eſſe ædificanda:* & barbari quidam dixiſſe perhibentur, *eos impie facere qui templa extruerent.* In eadem ſententia *Perſas* & *Scythas* fuiſſe teſtatur *Herodotus*, quos templa nulla ſtruxiſſe dicit, ſed Lucos aut montium cacumina rebus divinis deſtinaſſe, eo quod templa omnia a Majeſtate divina aliena; & Numen parietibus incluſum, infirmum, obnoxium, nullum, cre-

a Ap. *Minuc. Fel.* de *templ.* c. 1. b *Antiq.* l. 3. c. 5. p. 106. c Lib. 6. cont. *Gent.* p. 191. d *V. Hoſpin.*

1 *Min. Fel.* cap. 7.
2 Cap. 10.
3 Cap. 32. licet *templorum* fere nomen refugiebant veteres Chriſtiani: certum tamen eſt, eos conventuum loca ſibi conſtruxiſſe, quæ *Baſilicas, Eccleſias, Conventicula, domos Dei* &c. nuncupabant: *Davies.* in loc.

SECT. IV. derent. Atque hac in re *Perſæ* ſibi conſentientes habebant *Germanos* veteres, qui, Auctore [a] *Tacito*, *cohibere parietibus Deos*, atque *in ullam oris humani ſpeciem aſſimilare*, nefas exiſtimarunt. Ideo vero Gentiles hebetiores, Deos ſuos templis & ſimulacris ſibi ſacratis affixos & incluſos habuerunt, ut certo conſtaret ubi Deos ſuos quærere poſſent, & quo ſe verterent, ſi caſus aliquis præſentem Numinis opem poſtularet. Hoc e verbis *Menandri* apud [b] *Juſt. Martyrem* [1] non male colligo:

Οὐθεὶς μ' ἀρέσκει θειπατῶν ἔξω Θεὸς,
Οὐδεὶς οἰκίαν ἀπολειπὼν, ὅπῃ τύχῃ σανιδίου·
——— τὸν δίκαιον δεῖ Θεὸν
Οἴκοι μένειν, σώζοντα τὺς ἱδρυμένους·

Id eſt,

Iſtos vagantes non probo foris Deos:
Nullus domum deſerens in albo meo ſcribitur.
——— *Decet juſtum Deum*
Domi manere, ut ſervet ſtatuentes Eum.

CUM itaque Gentilium Numina templis aſtricta, & in iis tanquam domibus incluſa crederentur; rationi convenit, Scripturam ideo negaſſe Deum *in templis habitare*, ne populus, una cum templo, Gentium errorem acciperet; & prout Athei Deum in cœlo, ſic & Iſraelitæ Deum in templo, clauſum & circumſcriptum ſomniarent. Hæc conjectura probabilior habeatur, quod Salomon non tantum inter preces, cum templum dedicaret, Deum [c] *in terra habitare* vel *cælo* ipſo *contineri*, diſerte negaverit; ſed cum primum animum ad templum ædificandum appulit, a Seipſo opinionis tam craſſæ ſuſpicionem longe amolitus eſt, dicens, [d] *cæli cælorum non comprehendunt Eum, & quis ego ut ædificem Ei domum, niſi ad ſuffiendum coram Eo?* Et in iis quas dixi precibus, [e] ter, intra paucorum commatum ſpatium, cœlum locum habitationis & reſidentiæ divinæ appellavit. Quid autem Salomon veritatem hodie tam tritam & in vulgo notam [Deum ſcilicet in cœlis habitare, nec tamen iis comprehendi] tam frequenter ingereret; niſi quod Gentes templa ſua priores habuerint, iiſque Deos ſuos non tantum habitare, ſed eorum divinitatem templorum parietibus, quaſi ſeptis quibuſdam contineri crediderint? Maxima nempe cautela opus erat, ne Salomon, cum templum extrueret, deliris Gentium dogmatis adblandiri vel occaſionem præbere videretur.

SECT. IV.

Quarto, ratione petita a Templi utriuſque erectione ſponte præſtita.

HOC etiam ſententiæ noſtræ fidem afferat, quod conſtet Iſraelitas, nullo explicato Dei juſſu, ſed animi ſui inductione & plane ſponte, Templum ſuum utrumque fabricaſſe. Ut vis hujus argumenti percipiatur, uſui erit rem totam altiuſcule repetere, & nonnulla de duplici eorum templo [Mobili uno, Fixo altero] prælibare. Templi Mobilis nomine Tabernaculum intelligo, quod nomine *Templi* & *Domus Domini* [f] in ſcriptis ſacris & Rabbinicis non ſemel decoratur. Conſentit [g] *Joſephus*, qui de Tabernaculo loquens, *ex ea materia*, inquit, *conflatum erat, quod* οὐδὲν μεταφερομένῳ καὶ συμφοιτοῦντι ναῷ διέφερε, *nihil ab ambulatorio & portatili templo differret.* Cum enim Iſraelitæ ſedibus incertis in deſerto oberrarent, *Templum portatile* eorum circumſtantiis apprime conveniebat. Cum autem ſedes in terra promiſſa fixas, & res a bello quietas obtinuiſſent; *Templum fixum*, Salomone tanti negotii molem ſuſtinente, Hieroſolymis erigebatur. Ut itaque ſententiæ meæ veritas eo clarius eluceſcat, probare conabor, utriuſque templi [Mobilis & Fixi] gentis Iſraeliticæ voluntati & æmulationi, magis quam Dei voluntati vel præcepto, principium aſcribendum eſſe.

a Lib. de *Germ. morib.* b Lib. de *Monarc. Dei.* p. 107. c 1 *Reg.* 8. 27. d 2 *Par.* 2. 6. e 1 *Reg.* 8. 39. 43, 49. p. 106. 25 f *Pſal.* 27. 4. 1 *Sam.* 1. 9. *Joſ.* 6. 24. g *Antiq. Judaic.* l. 3. c. 6.

1 *Euſebius* tradit *Juſtinum* ſcripſiſſe Librum περὶ Θεοῦ μοναρχίας· ὃν δ' μόνον ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνικῶν συνίστησι βιβλίων. *Eccleſ. Hiſtor.* L. 4. c. 18. p. 179. Liber autem ille quo nos fruimur, eſt imperfectus: ſcriptorum enim teſtimoniis tantum Gentilium, *Dei monarchiam* probat.

TEM-

SECT. IV.

TEMPLUM Mobile vel Tabernaculum (ut inde ordiar) populi præcipue ſtudio & voluntati principia debuiſſe, duobus argumentis adductus me perſuaſum habeo:

Tabernaculum cur extructum.

(1°.) PRIMA Dei verba de Tabernaculo extruendo facta, permittentem potius quam præcipientem ſonare videntur. Sic enim incipit, [a] ubi Tabernaculi materia & forma prolixe traditur: *tunc alloquutus eſt Jehova Moſen, dicendo, edic filiis Iſraelis, ut accipientes offerant mihi oblationem; ab omni viro* [b] *cujus animus ſponte moverit eum, accipite oblationem mihi.* Ubi prima quidem verba mandati ſpeciem ferunt, ne populus Tabernaculum extruens, Moſis potius voluntati quam Dei mandato, morem geſſiſſe videretur; adeoque Tabernaculum & cultus in eo peragendus minoris haberetur. At ſi textum integrum propius intucamur, facile percipiamus, eum a Deo, non tam jubente, quam indulgente & connivente, traditum. Nihil enim ad Tabernaculi ſtructuram neceſſarium a populo exigitur, cum illius materia tantum e ſpontaneis populi donariis parari debuerit, nec quiſquam lege diſerta motus, ſed pia voluntate ductus, ad Tabernaculi ſtructuram obtulerit. Adeo ut, ſi rationes rite ſubducantur, cuivis appareat, Deum Tabernaculi negotium in populi voluntate & arbitrio pene totum poſuiſſe. Anne enim Deus legem diſertam de Tabernaculo extruendo tuliſſe, cenſeri poſſit, cum nihil, niſi a [c] volentibus, ad illius ſtructuram requiſitum acceptari voluerit? Peſſimum profecto diſertæ legis exordium, *quicunque vult.* Nemo itaque paulo conſultior, dubitare poſſit, quin Tabernaculum, æque ac cultus Moſaici pompa & varietas, e propenſa potius Hebræorum voluntate quam Dei ſtudio vel præcepto originem habuerit. Hoc & eo proclivius creditu, quod Iſraelitæ eo animi impetu & ardore ad donaria afferenda ferebantur. Cum primum enim Tabernaculi ædificandi, & ad operis impenſas offerendi, licentiam ſibi datam norant; *egreſſa eſt*, inquit [d] hiſtoria, *omnis multitudo filiorum Iſrael de conſpectu Moſis, & obtulerunt quique pro affectu cordis ſui, & mente prompta atque devota, oblationes Domino, ad opus Tabernaculi teſtimonii:* ——— *Et intulerunt viri cum mulieribus prompto corde, armillas & inaures, annulos & dextralia,* &c. Quibus verbis, obſervante [e] Pellicano, *deſcribitur obedientia devota & prompta populi ad donaria in Tabernaculi uſum offerenda,* ——— *gaudebant enim ſibi permitti ceremonias, & ornatum in cultu Dei ſui, ut viderant etiam in Ægypto.* Scite quidem & fidei conſentanee: nam incredibile eſt, tam craſſam & a Dei lege cultuque tam averſam gentem, aurum, argentum, armillas, inaures, & pretioſa quævis alia, Deo dicare voluiſſe, niſi ſponte ſua, nulla vi legis alicujus adhibita, obtuliſſent: nec minus a fide abhorret, eos ſponte prompteque adeo offerre voluiſſe, niſi quod rituali & ſplendido Ægypti cultui aſſueti fuiſſent, & Deum cultum ab Ægypti more non prorſus alienum permittere velle, ſe perſuaſos habuiſſent.

HIC forte non-nemo mihi opponet ea Legis verba [[f] *& facient mihi Sanctuarium*, &c.] quæ Tabernaculi ſtructuram, non tantum permittere, ſed & præcipere, videantur. Sed Objectionis hujuſce parata eſt & prompta ſolutio: nam verbis illis, quamvis præcepti formam gerentibus (quod Hebræi *modo*, quem vocant, *potentiali* careant) vis permiſſionis aut directionis ſolummodo tribuenda eſt; eo quod certum ſit, totam pene cultus Moſaici pompam & apparatum Patriarchis ignotum fuiſſe, eumque Deum ſolummodo toleraſſe, ne populum Iſraeliticum, qui mores Ægyptios nondum plane dediſcere poterat, irritaret, & a legibus Ejus prorſus averſum redderet.

(2°.) NON deſunt opinandi cauſæ, Tabernaculum inter ſacra illa plurima numerandum eſſe, quæ Deus ſolummodo toleravit, & ex Ægypti ritibus in cultum proprium tranſtulit. Nam [g] *Amos* peſſimos eorum mores in deſertis Iſraelitis exprobrans, *tuliſtis*, inquit, *tabernaculum Moloch*; more proculdubio ab Ægyptiis hauſto, ideoque diu ante Tabernaculum extructum inter eos uſitato. Ne itaque Iſraelitæ, moribus Ægyptiis addictiſſimi, Tabernaculum Molecho facerent, & illud ritu gentilitio & triumphali circumferrent; iis Tabernaculum Deo facere, & in ipſius honorem circumferre permittebatur. Veritatem hanc argumentis * alibi prolatis ita munitam dedi, ut apud lectorem conſultum nullum dubitationi locum reliquiſſe videar.

De origine Templi fixi.

SI jam a Templo hoc mobili [Tabernaculo] ad Templum fixum, e lapidibus & cedro conflatum, procedat ſermo; hoc etiam populi potius quam Dei voluntate ſtructum, & permiſſum verius quam præceptum, inveniamus. Cum enim David templum ædificare ſecum ſtatuiſſet, ſatis inde pateat, neque Davidem, præcepto ullo adſtrictum,

a *Exod.* 25. 1. b *Cujus cor benevole affectum fuerit: non autem per vim accipietis oblationem meam.* Jonath. Par. in loc. c *Exod.* 35. 5. d *Exod.* 35. 20, 21, 22. e *Comment.* in. loc. f *Exod.* 25. 8. g Cap. 5. 26. * Lib. 3. *Diſſert.* 1. cap. 3.

SECT. V. hujuſmodi propoſitum concepiſſe, neque Deum ratum illud aut acceptum habuiſſe. E verbis etiam Salomonis diſcere eſt, eum non Dei juſſu, ſed arbitratu ſuo templi extruendi provinciam ſuſcepiſſe; * *cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, ſicut locutus eſt Dominus patri meo*, &c. Hoc paulo luculentius intelligitur e 2 *Par.* 2. 1. Ubi Salomon *decreviſſe* dicitur, *ædificare domum nomini Domini, & domum regno ſuo:* quaſi operi utrique, libenter & nemine cogente, manum admoveret.

PROBE novi, [a] *Maimonidem*, Scriptores [b] *Talmudicos*, & alios e curta gente, paſſim aſſererе, lege Moſis præceptum eſſe ut templum [domus e lapidibus & cedro conſtans] extrueretur. Atque hæc ſententia, non heri nata, ſed ſeculis antiquioribus inter eos accepta, videatur. [c] *Joſephus* enim hoc de Davide referre non dubitavit, ἐβούλετο τῷ Θεῷ κατασκευάσαι ναὸν, ὡς Μωϋσῆς προεῖπεν· *Decrevit exædificare templum Deo, quemadmodum prædixit Moſes.* [d] *Strabo* hoc a Judæis antiquis accepiſſe videtur qui refert, Moſem docuiſſe *homines*, τέμενος ἀφορίσαντας καὶ σηκὸν ἀξιόλογον, [Θεὸν] τιμᾷν εἴδους χωρίς· *Dignum ei templum & delubrum ſtatuentes, ſine imagine aliqua* Deum *colere*. Hic autem nec *Strabonem*, nec magiſtros ejus, audiendos arbitror, cum Deus ipſe plane contrarium aſſeruerit, 2 *Sam.* 7. 5, 6, 7, 12. ubi ſic Davidem alloquitur, cum templi ædificandi conſilium iniſſet; *tune ædificares mihi domum quam inhabitem? quum non habitarem in æde ulla, inde a tempore quo eduxi filios Iſrael ex Ægypto, uſque in diem hunc; ſed ambularem in tentorio & tabernaculo. Quocunque ambulabam cum filiis Iſrael, an locutus ſum quicquam ulli Judicum Iſraelis, – dicendo, quare non ædificatis mihi domum cedrinam? —— Quando autem dies tuos compleveris, – excitabo ſemen poſt te, quod prodibit e viſceribus tuis; ipſe ædificabit domum nomini meo.* Quaſi dixiſſet, " tune domum meditaris quam ipſe habitem, qui cœlum " & terram impleo? Sat conſtat, me pompam & ſplendorem ædis cedrinæ minime " deſiderare, qui inde uſque ab exitu ex Ægypto, in humili tentorio contentus ambu- " laverim; nec quenquam e Judicibus antiquis, templi nondum extructi nomine, re- " prehenderim; dicendo cur cultum ἀδιάπαυον & ſimplici tentorio præſtitum mihi e- " tiamnum exhibetis? cur vos in ædibus e cedro factis, ipſe autem inter cortinas " habito? Quoniam autem jam templi ſplendidi extruendi ſtudio tenearis, tuam " in me propenſam pietatem libens accipio. Nolo autem ut ipſe manus tuas, ſangui- " ne pollutas, operi tam ſacro admoliaris, filio tuo templum ædificandi licentiam con- " ceſſurus. Ex hiſce liquido conſtat, Hebræorum ſententiam Dei verbis aperte repugnare. Neque cauſam eorum ſuſtentare poteſt locus [e] ille *Deuteronomii* cui præcipue nititur: *dabit vobis requiem Deus ab omnibus inimicis veſtris, & habitabitis confidenter: & erit locus quem elegerit Dominus Deus veſter, – illuc afferetis — holocauſta veſtra*, &c. Nam locus ille inter promiſſa potius quam præcepta numerari debet: nec quicquam præcipit (modo vim & ſenſum præcepti habeat) niſi ut cultus Tabernaculi, loco Dei electione ſacro peragatur.

CUM e jam dictis planiſſime conſtet, Iſraelitas, non tam Dei juſſu, quam ex animi ſui propenſione & deſiderio, templum ſuum utrumque fabricaſſe; conſentaneum eſt opinari, Gentium aliarum, Ægypti præcipue, mores hujuſmodi ſtudiis & deſideriis occaſionem præbuiſſe, adeoque me Tabernaculum & Templum e Gentium ruditate & uſu non male deduxiſſe.

SECT. V.

Ratione a religionis ethnicæ moribus & principiis hauſta.

GENTIUM antiquiorum religioni congruum eſt, ut Templa primum inter eas uſum & originem inveniſſe cenſeantur. Illi ſcilicet, ab ipſo Idololatriæ primordio heroas quoſdam fato functos (quos Hebræi *Baalim*, Græci Δαίμονας, appellant) in numinum ſuorum familiam aſcripſere, eoſque divinis honoribus coluere. Præ cæteris autem honoribus, quos hiſce minorum gentium numinibus tribuerunt, templorum & ſimulacrorum dedicationes memorandæ veniunt. Legimus enim de *Beth-Peor*, Deut. 34. 6. *Beth Baal*, 1 Reg. 16. 32. *Beth-Aſtartes*, 1 Sam. 31. 10. *Beth-Baal-Dibon*, Iſ. 15. 7. de domo τῦ Βῆλ in Apochryphis. Quos omnes priſca Superſtitio in Deorum cenſu poſuit, & templis aut domibus ſolenniter dicatis venerata eſt. Eorum familiæ accen-

* 1 *Reg.* 5. 5. a In *præcep. affirm.* 20. b *Gemar* in *Sanhedr.* cap. 2. §. 6. c *Antiq.* Lib. 7. cap. 4. p. 290. 30 d *Geogr.* lib. 16. p. 1104. B e *Deut.* 12. 10, 11.

ſeri

ſeri poteſt *Belus* ille cui [a] *Lactantius* idololatriæ originem aſcribit, & cui *Semiramin* fa- SECT.
num in arce Babylonia condidiſſe, his verbis ſcribit [1] *Periegetes*, V.

——— μέγαν δόμον εἵσατο Βήλῳ.

Tribus autem de cauſis, Ethnici fortis hujuſce Numinibus templa vel domus peculiares conſecraſſe videantur,

(1°.) UT heroas ſuos jam mortuos eo cultu rituque honorarent, qui locis & perſonis quas viventes ſuſtinuerunt, maxime convenirent. Prout itaque heroes illi, dum in humanis agebant, domos ſuperbe extructas, & aurea plurimum ſupellectile claras, incoluerunt; ſic ethnici templa vel domus regia magnificentia extructas, & vaſis plurimum aureis exornatas, iis jam mortuis dedicarunt. Et prout heroes illi, dum in vivis erant, numeroſo gaudebant famulorum cœtu; ita ſacerdotes templis ſuis frequentes aderant, qui numinis hujus aut illius novi ſervos & domeſticos ſe profitebantur. Denique, prout heroes illi, dum hac luce fruebantur, non raro tentoriis tecti, & in ſervorum ſuorum humeros elati multa cum pompa circumferebantur; ita & ethnici heroas illos, civitate cœleſti jam donatos, eorumque thenſas & tabernacula, in [b] humeros eorum ſuſcipiebant, eaque ſolenniter & cum pompa quadam in populum proferebant.

(2°.) GENTES ideo templa & ædes numinibus hiſce novis conſecrabant, ut eas incolerent, adeoque præſto ſemper eſſent, ſi caſus aliquis difficilis & inopinatus opem eorum præſentem poſtularet. *Origenes* enim, Gentium νεὼς ϗ ἀγάλματα deſcribens, ea loca fuiſſe dicit, [c] ubi δαίμονες ἰδρύμδοι *Dæmones collocati ſunt, ea loca vel ſponte ſua occupantes,* ἢ διά τινων τελετῶν ἀχθέντες ϗ μαγϛανειῶν, ὥσπερ οἰκῶσι, *vel, eo certis ceremoniis & invocationibus magicis adducti, illic quaſi habitant.* Ethnici tam craſſo fuerunt ingenio, quod anxii ſemper hærerent & ſolliciti, niſi Dii ſui locis aliquibus affigerentur, ut in rebus afflictis eo ſe conferrent, & Deos ſuos, eorum oculis & auribus propius admoti, alloquerentur. Iis itaque templa & ſimulacra dedicabant, ubi ſe Deos intueri & alloqui ſperabant,

Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

(3°.) SUB prima naſcentis idololatriæ tempora, pervaſit opinio per Gentilium animos, quod heroum animæ, corporum ſuorum ſenſu & amore ductæ, circa eorum ſepulchra & dormitoria frequentes convolarent. Ne itaque animæ illæ, quaſi laris incerti, miſeræ tandem oberrarent (ſic gentes luſit dæmon) ſimulacra primo, tandem & templa, quæ eorum animas hoſpitio acciperent, iis poſuerunt. Hanc conjecturam firmat, quod templa Gentilium, ab ultima pene rerum ſuarum memoria, ſupra Heroum ſuorum loculos aut dormitoria conderentur. Hoc fuſe probavit *Euſebius* Præparat. Evang. lib. 2. c. [d] 6. cui titulus, περὶ τῶ νεκρῶν εἶναι τάφους, τὰ καλούμενα αὐτῶν ἱερὰ τῶν Θεῶν· *Sepulcra mortuorum eſſe, quæ Deorum templa nominantur.* Et [e] *Cyrillus Alex.* exemplis bene multis indicat, celeberrima Gentium templa fuiſſe ſepulcra vel monumenta mortuorum. Hiſce conſona ſunt nota illa *Prudentii* verba, l. 1. Cont. *Symmachum*,

Et tot templa Deum Romæ, quot in urbe ſepulchra
Heroum, numerare licet. ———

Et [f] *Arnobii* illa, *multa ex his templa, quæ tholis ſunt aureis, & ſublimibus elata faſtigiis, auctorum conſcriptionibus comprobatur contegere cineres atque oſſa, & functorum eſſe corporum ſepulturas. Ex eo nonne patet & promptum eſt, aut pro Diis immortalibus mortuos vos colere, aut inexpiabilem fieri numinibus contumeliam, quorum delubra & templa mortuorum ſuperlata ſunt buſtis?* Multa huc ſpectantia congeſſerunt, [g] *Kirchmannus*, [h] *Spondanus*, [i] *Heraldus*, [k] *Medus*, [l] *Doughteius*, aliique, e quorum alveariibus ipſe ſuffurari nolo. Si quid itaque fidei tot claris Auctoribus debeamus, Gentium templa, Heroum ſepulchra & animarum nobilium hoſpitia habebantur. Poſtquam itaque [m] *Celſus*, Scythas,

a De *falſ. relig.* c. 23. b *Amoſ.* 5. 26. *Baruc.* 6. 26. *Iſ.* 46. 7. c Contr. *Celſ.* lib. 3. p. 131.
d Vid. etiam l. 2. c. 5. p. 70. e *Cont. Julian.* p. 342. f Adverſ. *Gent.* l. 6. p. 193. g De *funerib. Roman.* l. 2. c. 27.
h De *Cœmeter. ſacr.* l. 1. P. 1. c. 8. §. 9. i In *Minuc. Fel.* c. 29.
k *Apoſt. poſt. temp.* c. 5. p. 633. l Par. 1. *Anal. Sacr. Excurſ.* 175. m Ap. *Orig.* lib. 7. cont. *Celſ.* p. 373.

1 Vid. *Dionyſ. Perieg.* cap. 25. v. 825.

SECT. VI. Persas, alioſque, præter gentium aliarum morem, templa rejicere tradidiſſet; hanc rei tam inſolitæ rationem, ab [a] *Herodoto* mutuatam, reddit, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς Θεοὺς, κατάπερ οἱ Ελληνες, εἶναι· *Ut mihi quidem videtur, quia Deos non credunt ex hominibus ortos, quæ Græcorum eſt opinio.*

CUM itaque gentes antiquiores Heroibus ſuis, haud ita pridem divinitate donatis, cultum exhiberent, & eorum animi ea quam dixi fide de nuperis hiſce numinibus imbuerentur; ipſa religionis ethnicæ principia ſentire ſuadent, templa e ruditate Gentium initia traxiſſe, & ipſam cultus fideique ſuæ naturam, non minus templa quam ſimulacra faciendi cauſam ethnicis præbuiſſe.

SECT. VI.

E templi, tam portatilis quam fixi, novitate.

AD ſententiam noſtram firmandam, templi [tum portatilis tum fixi] novitas argumentum ſuggerit. Nam a primo rerum exordio ad Moſis uſque tempora, Dei cultores, templa, hoc eſt, tabernacula vel ædes auguſtas, ſingulari Numinis præſentia decoratas, habuiſſe, nuſquam legimus. Homines impii quidem (quod antea diximus) ut primum a vero Deo ad idolorum cultum deflexere, illico non altaria ſolum, ſed & [b] templa, magnifica erexerunt. Statim a Nino & Belo, a quibus idolorum ſervitus incœpiſſe creditur, templum illud ampliſſimum, quod [c] duorum jugerum ſpatium occupavit, extruebatur. Quamvis autem multi Reges & Patriarchæ, ante Legem ſcriptam atque etiam poſt illam, Deo vero cultum exhibuerint, nemo tamen illorum templum erexiſſe legitur. Sancti illi viri, partim in ædibus ſuis privatis (tanquam tot pietatis officinis) partim in locis quibuſdam Dei apparitione vel beneficio aliquo accepto celebribus, ſacrificia obtulerunt, & reliqua cultus divini munia obierunt. [d] *Noah*, Arca nuper egreſſus, altare Jehovæ ſtruxit, & ſacrificia obtulit. *Abrahamus* inter Bethel & Ai altare excitavit, & ibi [e] nomen Domini invocavit, quod eo in loco Dominus ei apparuerat. *Jacobus* Patriarcha, eo in loco quem Deus præſentia ſua viſibili ſacrum & auguſtum fecerat, erexit altare, & Deum precibus & ſacrificiis celebravit. Adeo ut Patriarcharum temporibus, cultus divini ſimplicitas, naturæ divinæ ſimplicitatem imitari videretur, utpote locis nullis aſtrictus, nec Tabernaculo vel Templo ſplendido decoratus, aut operoſo rituum apparatu peragendus.

POSTQUAM autem ſimplex illa, libera, & (pene dixeram) [f] Evangelica, Deum colendi ratio tot ſeculorum pietatem exercuiſſet; Tabernaculum (ſi ætatem illam ſpectemus) ornatiſſimum extruebatur, & religio ei devincta, e plurimis conflata ceremoniis, per Moſen tradita: & poſt longum temporis intervallum, Templum a Salomone extructum eſt, quo nihil Sol viderat elegantius & magnificentius; cui etiam Deus præſentiæ ſuæ ſigna, & præcipuas cultus ſui partes, adſtringi voluit. Unde factum eſt autem, quod Templum tanto ſplendore clarum, & cultus adeo magnificus & operoſus, non niſi poſt tot ſecula tranſacta, in uſum venerit? Anne quod Deus ſimplicem Patriarcharum cultum minoris jam æſtimaret, &, Regum humanorum ritu, ſplendido rerum apparatu & cultu multa cum pompa præſtito demulceretur? Abſit ut ſumma cœli majeſtas imaginatione tam vili & abjecta læderetur! Rationi & pietati magis conſentaneum eſt opinari, hominum mores & ingenia, ſub Moſis tempora, mutationem ingentem ſubiiſſe, & Deum, ut imbecillitati populi ſuccurreret, Seipſum & inſtituta ſua ad mores receptos plurimum demiſiſſe. Nempe *Moſis* ævo, ſic Ægyptiorum & aliarum gentium more comparatum erat, ut Diis ſuis cultum ex operoſa rituum farragine conſtantem exhiberent, eos delubris, altaribus & ſimulacris colerent, & Numinum ſuorum ἐπιφανείας, oraculis, & hujuſmodi conſpicuis præſentiæ ſuæ ſignis e delubro aliquo vel ſimulacro editis, ad libitum fruerentur. Cum itaque Iſraelitæ, e longo cum Ægyptiis eorumque ritibus commercio, in eorum mores & affectus pene toti tranſiiſſent, adeoque Deum in templo habitantem, & ipſis eorum oculis auribuſque ſe ingerentem, impenſe deſiderarent; Deo viſum eſt ad eorum tarditatem accedere, & ſeipſum altaribus, Cherubinorum ſimulacris, & templo, oraculis & ἐπιφανείαις Ejus illuſtri, colendum & pene palpandum exhibere: ut populi ruditate ad eorum ſalutem, & eorum

a Lib. 1. cap. 131. b *Hoſ.* 8. 14. c *Diod. Sic.* l. 2. p. 98. d *Geneſ.* 8. 20. e *Gen.* 12. 8. f *Revel.* 21. 22.

perverſo

perverſo morum Ægyptiorum deſiderio in idololatriæ remedium, uteretur. Certe, niſi hæc ratio ſatis ſolida cenſeatur, non eſt infirmitatis meæ cauſam invenire, cur Deus, non niſi poſt annos bis mille elapſos, tabernaculum tam ſplendidum fabricari, & tot præſentiæ ſuæ ſignis illuſtrari voluerit. SECT. VII.

SECT. VII.

Ratione petita a ruditatis Ethnicæ ſignis in templo conſpicuis.

SEPTIMO: ſi templum ſpectemus quatenus Numinis habitaculum, tot in eo ſe produnt ruditatis & ſimplicitatis antiquæ monimenta, quod Gentium ruditas templo originem dediſſe facile cenſeatur. Nam habitaculum χειροποίητον ipſi Deo aſſignatum, indicio eſt, illius auctores conceptus admodum craſſos & antiquioris ævi ruditatem olentes, de Deo habuiſſe.

NAM (1°.) Qui primi templum aut habitaculum [ſi præſertim ſplendidius] Deo poſuere, credidiſſe videntur, Illum aut honorem, aut quietem, aut tegumentum ad cœli injuriam propulſandam deſiderare. Hac equidem opinione nihil craſſius aut ineptius in omnibus temporum antiquiorum deliriis inveniri poteſt; ea tamen, non Gentilium ſolummodo, ſed & Judæorum vulgarium, animos infeciſſe putetur. Gentes ita ſomniaſſe, cauſam opinandi præbent [a] *Arnobii* verba: *Templa quærimus in Deorum quos uſus, aut in rei cujus neceſſitatem, aut dicitis eſſe conſtructa, aut eſſe rurſus ædificanda cenſetis? Hiemalia ſentiunt frigora, aut Solibus torrentur æſtivis? pluvialibus nimbis perfluuntur, ventorum eos aut turbines vexant?* &c. Idem e *Luciano* diſcere licet, qui, Gentilium vanitatem circa Deos colendos [b] perſtringens, ἔπειτα ἢ ναὸς ἐγείραντες, inquit, ἵν' αὐτοὶ μὴ ἄοικοι, μηδ' ἀνέστιοι δῆθεν ὦσιν· *Deinde vero templa in eorum honorem erigunt, ne tectis videlicet & penatibus ſint deſtituti.* Ad hanc Gentilium de Diis & Dæmonibus eorum opinionem digitum intendere videtur Apoſtolus, *Actor.* 17. Cum enim Athenienſes ei vitio verterent, quod eſſet [c] καταγγελεὺς τῶν ξένων δαιμονίων, eo quod τὸν Ιησοῦν καὶ Ανάστασιν populo annunciaret; eo ſe crimine liberat Apoſtolus, dicens ſe Deum verum annunciare, multis nominibus Dæmonibus eorum præferendum. Nam, inquit, [d] *Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, quum ſit cœli terræque* [e] *Dominus*, [non loci, montis, urbis, aut alicujus fluvii cuſtos, quod de veſtris dæmonibus perhibetis] *in manufactis templis* [uti δαίμονες veſtri] *non habitat: nec manibus hominum colitur, rei alicujus egens*; prout δαίμονες veſtri, [f] templis & ſimulacris ſuis inſidentes, victimarum nidoribus tanquam pabulo ſuo inhiantes: *cum Ipſe det omnibus vitam, halitum, & omnia:* cum δαίμονες veſtri privatis & propriis eorum miniſteriis gaudeant, & alius vitam, halitum alius, ſapientiam tertius, largiri credatur. Si a Gentilibus ad Judæos ſe convertat ſermo, eorum etiam nonnulli credidiſſe videntur, Deum templum, tanquam quietis & refrigerii locum, deſiderare. Non ſemel enim in ſcriptis [g] Canonicis & Apocryphis, verba huic opinioni clare repugnantia reperiamus; quod ſuſpicioni dat locum, eam in vulgarium ſaltem Judæorum animis altius inſediſſe.

(2°.) Qui hujuſmodi habitacula primi ſtatuerunt, eo animo feciſſe videntur, ut Deum tanquam præſentem adire, *affari de proximo, & quaſi coram & cominus contueri, poſſent:* perſuaſi ſcilicet ſemotam a rebus humanis Dei in cœlo habitantis curam, & preces, niſi in ipſo Numinis habitaculo effuſas, nunquam exaudiri. Hanc ſuperſtitionem ridet Luciani *Demonax:* nam dicente quopiam ex amicis, [h] *abeamus o Demonax in Æſculapii templum, pro filii ſalute oraturi*; πάνυ, inquit, κωφὸν ἡγῇ τὸν Ασκληπιὸν, εἰ μὴ δυνάται καὶντεῦθεν ἡμῶν εὐχομένων ἀκούειν· *Vehementer ſurdum exiſtimas Æſculapium, ſi nec iſthic nos orantes exaudire poteſt.* Tacite reprehendit *Seneca*, a [i] *Lactantio* citatus, *vultis ne vos Deum cogitare magnum, & placidum; & majeſtate leni verendum; amicum, & ſemper in proximo?——Non templa illi congeſtis in altitudinem ſaxis ſtruenda ſunt: in ſuo cuique conſecrandus eſt pectore.*

a Adv. *Gent.* l. 6. p. 191. b Lib. de *ſacrif.* p. 185. c V. 18. d V. 23. e V. 24.
f Ait *Origenes* Chriſtianos dedicare templa & ſimulacra, οὐκ ἄψυχα καὶ ἀνάισθητα, ἀλλὰ δαιμόνων λίκνων ἐφιδρυόντων τοῖς ἀψύχοις δικτηρά. Cont. *Celſ.* l. 8. p. 390. g *Jeſ.* 66. 1. 2 *Mac.* 14. 35. *Act.* 7. 48. h In *vit. Demon.* p. 552. B

i De *vero cultu:* L. 6. c. 25.

SECT. VII. (3°.) QUI templum pro habitaculo divino primi fabricarunt, de naturæ divinæ sanctitate & excellentia plane singulari, parum pro dignitate cogitasse videntur. Nam domicilium manu fabrili & e vili materia factum, nullum cum Dei natura & sanctitate consensum colit. Hoc vidit vel ethnicus *Zeno*, dicens, [a] ἱερά τε οἰκοδομεῖν οὐδὲν δέησει· ἱερὸν γὰρ μὴ πολλοῦ ἄξιον, καὶ ἅγιον οὐδὲν χρὴ νομίζειν· οὐδὲν ἂν πολλοῦ ἄξιον, καὶ ἅγιον, οἰκοδόμων ἔργον καὶ βαναύσων· *Ædes sacras extruere nihil attinet. Nihil enim sacrum esse putandum est, quod non idem & magni pretii & sanctum est; sanctum autem magnive pretii nihil est, quod a fabris & operariis illiberalibus factum est.* Cum itaque Veteres ethnici, qui sanctitatis partem haud exiguam templis ascribebant, Christianis templorum neglectum crimini verterent; scite & sæpe responderunt, Deum non in templis manufactis, sed in nostra ipsorum mente, esse dedicandum.

(4°.) PRIMI templorum Auctores, Divinitatem septis quibusdam [b] contineri, & illius vim & præsentiam templi parietibus includi, posse censuerunt. Ideo nempe templum Deo posuerunt, ut Eum in promptu semper haberent, & in rebus afflictis non difficulter adeundum; Deum qui ubique esset, nullibi esse, pro certo statuentes. Ethnicorum vulgus hanc opinionem de Divinitate concepisse, suspicandi causam præbet [c] *Euripides*, cum dicit,

Ποῖος δ' ἂν οἴκους πεκτόνων πλαθεὶς ἐμοὶ,
Δέμας τὸ θεῖον βαιβάλοι τοίχων πλυχαῖς;

Qui posset ædes structa fabrili manu
Tenere vim parietibus includam Dei?

Judæos etiam non minus crasse de Deo judicasse, e Prophetæ verbis intelligitur; [d] *cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum: quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, vel quis locus quietis meæ?* Quæ verba [e] *S. Cyrillus Alexandrinus* elegante paraphrasi sic illuminavit: ἀνεδείματο δὴ τοῖς Ιεροσολύμοις τὸν διαβόητον ἐκεῖνον νεὼν ὁ σοφώτατος Σολομών· &c. *Ædificarat Hierosolymis celeberrimum illud templum Salomon sapientissimus: quo mirifice lætabantur Judæorum populi, ᾠοντό τε ὅπι κατάκηκεν ἐν αὐτῷ περιειλημμένος ὁ τῶν ὅλων Θεός· & existimabant in illo circumscriptum habitare universorum Deum.* —— *Quare cum exiliter de Deo sentirent, illos arguit his verbis,* quam domum ædificabitis mihi, cui sedes cœlum, terra scabellum? *Oportebat enim clare ostendere, iis qui naturam illius circumscribi ac coerceri locis arbitrabantur, illum esse ubique, nec ulla re capi, sed potius ire per omnia, & cœlum ipso plenum esse, terram item plenam.* Huic veritati fidem difficillimam præbuerunt Hebræorum & ethnicorum vulgus: ideo enim templa & simulacra, præ cæteris religionis insignibus, plurimi æstimarunt, quod Deum præsentem sistere, Eumque intra certos cancellos (facile adeundum) coercere, crederentur. Atque hæc Veterum deliria multum commendant saniorem [f] *Josephi* mentem, qui Salomonem, templum dedicantem, sic orare facit, σὺ οἶκον μὲν αἰώνιον ἔχεις, ὦ δέσποτα, &c. *Tu quidem sempiternam domum habes, Domine, nec ignoramus Te tibiipsi haud universi molem condidisse, quam totam imples, nec tamen ab ea caperis. Hoc autem templum ideo nomini tuo adornavimus, ut in hoc, sacrificiis & precibus in cœlum missis, tibi propitio litaremus,* πεπεισμένοι διαπελοίημεν ὅπι πάρει, καὶ μακρὰν ἀπ ἀφέστηκας· *Certo persuasi quod & hic adsis, & nusquam interim absis. Josephum* Judæum ita sapere potuisse, eo minus incredibile videatur, quod sic [g] *Heraclitus* ethnicus populares suos alloquatur; ὦ ἀμαθεῖς ἄνθρωποι, διδάξετε ἡμᾶς, τί ἐστιν ὁ Θεὸς ἢ τοῖς ναοῖς ἀποκεκλεισμένος, *O rudes homines, docete nos, quis sit ille Deus, qui in templis concluditur.* Απαίδευτοι, οὐκ ἴστε ὅπι οὐκ ἐστὶ Θεὸς χειρότμητος; &c. *O indocti! non scitis quod Deus manufactus non sit, neque a principio fundamentum suum habeat aut circumferentiam? Universus mundus ejus templum est, animalibus, plantis, & stellis variegatus.*

CUM itaque templum, quatenus habitaculum Deo alicui sacrum, tot mentibus nostris objiciat simplicitatis antiquioris monimenta; sententiam S. *Chrysostomi*, Templi originem Gentium ruditati tribuentis, non levi de causa probasse videamur.

a Ap. *Clem. Alex. Strom.* l. 5. p. 691. 30 b *Non prima & maxima contumelia est, habitationibus Deos habere districtos?* Arnob. *adv.* Gent. l. 6. p. 191. c Ap. *Clem. Alex.* ub. supr. d *Jes.* 66. 1. e Lib. 2. cont. *Julian.* p. 72. f *Antiq. Judaic.* l. 8. c. 4. p. 348. g In *Epist.* ad *Hermodor.* p. 51.

SECT.

SECT. VIII.

Firmatur teſtimonio triplici.

NE ſententia mea, hiſce tantum argumentis firmata, apud nonnullos, auctoritate citius quam ratione ductos, amittat fidem; ad firmitatem & fidem paulo majorem ei conciliandam, tria virorum celebrium ſubjungam teſtimonia.

[a] ORIGENIS teſtimonium (quod primum exhibeo) ſparſim effertur & prolixe: ideoque Lectori forſan haud ingratum fuerit, ſi illud paucioribus [b] *Grotii* verbis compactum tradam: *Origenes contra Celſum pari loco ponit* ſimulacra *&* templa: *dicitque ea primum dicata dæmonibus, qui aut carminibus inducti, aut per ſe locis quibuſdam aſſueti, ob nidores iis adhæreſcerent.* Et paucis interjectis, *ſenſit*, inquit, *Origenes Deum, cum Templum ſibi fieri permiſit a Salomone, pari id feciſſe propoſito, quo & Altare & Victimas indulſit, nempe ut ſe populi ingenio aptaret, ac eos ritus ſibi vindicaret, quos alioqui populus falſis Diis erat impenſurus.*

SIC etiam [c] *Maimonides*, de idololatris antiquiſſimis verba faciens, nobiſcum ſuffragatur: *conſtat homines illos templa exſtruxiſſe ſtellis, in eiſque collocaſſe imaginem, ad quam colendam unanimiter conſenſerunt.—Hinc juſſi ſumus nos Templum ædificare Deo Opt. Max. atque in eo collocare Arcam*, &c.

HANC Sectionem claudant eruditi [d] *Cluverii* verba: *Templum Deus fieri ſibi tandem, non juſſit, verum conceſſit Salomoni,* II CIↃ IↃ CCCC *circiter annis poſt orbem conditum: quod jam antea pater Salomonis Davides ſtatuere agitaverat, aliarum* HAUD DUBIE *gentium æmulatione.*

CAP. II.

Templi accidentalia a ſeculi moribus deſumpta fuiſſe.

TEMPLUM, eſſentialiter ſpectatum, e ſeculi ruditate & conſuetudine ortum traxiſſe, multis & certiſſimis argumentis patere cenſeo. Ut autem opus meum non concludam ſolummodo, ſed perficiam; æquum eſt, ut Templi etiam accidentalia [ea quæ, non ad eſſentiam, ſed illius ornatum aut complementum, ſpectant] eidem origini danda probem. In horum autem accidentalium numerum plurima veniunt, de quorum nonnullis ſigillatim diſſerere, provinciæ jam ſuſceptæ conſentaneum arbitror.

SECT. I.

Templi Magnificentiam.

PRIMO: inter Templi accidentalia, quibus ſeculi uſus occaſionem dedit, illius magnificentiam numerandam arbitror. *Magnificentiæ* vero nomine intelligo ſingularem ſtructuræ pulchritudinem & elegantiam, materiæ ſplendorem & excellentiam, præcipue vero domus totius amplitudinem & auguſtam majeſtatem. De hoc argumento, ut ſermonem facilem & diſtinctum habeam, oſtendam primo, Templi magnificentiam plane ſingularem fuiſſe, & vix verbis aſſequendam; ſecundo, magnificentiam hanc ei, quam dixi, origini aſcribendam eſſe.

Templi magnificentia ſingularis.

IPSAM Templi magnificentiam (ut inde ſermonis initium faciam) plane ſingularem fuiſſe & vix verbis aſſequendam, facile credi poteſt; cum Villalpandus, [e] *egregius ſæculi noſtri theologus & mathematicus*, aſſerere non dubitet, Templi Salomonici gloriam, non Tabernaculi tantum, ſed & templorum Ethnicorum, ſplendorem (prout Sol ignes minores ſolet) omnino ſuperaſſe & extinxiſſe. Cum enim Epheſianum Dianæ templum, [Aſiæ totius impendio, ducentorum annorum molimine, & multorum Regum ope ſtudioque ſtructum] memoraſſet; continuo addit: [f] *Dianæ templum—cum Salomonico*

a Cont. *Celſ.* l. 3, 7. & 8. b *Annot.* ad *Act.* 7. 48. c *Maimonid. Mor. Neb.* P. 3. c. 45. fol. 171. col. 1. d *German. Antiq.* l. 1. c. 34. p. 281. e Hoc eum elogio ornat. *Selden.* de *Jur. nat. gent.* p. 26. f Tom. 2. P. 2. de *Templo Ezec.* p. 558, 559.

SECT. I. *Iomonico–collatum, mus videbitur coram elephante.* Et statim postea, *multis partibus miraculum illud Ephesiani templi ab unica Salomonici parte* [atrio] *superatur.* Hanc sententiam tulit auctor ille, cum hujusmodi studiis annorum triginta sudores & vigilias impendisset. Ei vero talia asserenti veritatem non defuisse, proclivius est opinari, quod David, templi structuram meditans, *Domus,* [a] inquit, *Domino ædificanda* erit להגדיל למעלה *ad* [b] *magnificentiam, ad excellentiam, ad nomen & ad gloriam in omnibus terris.* Hæc ipsa verba indicio sunt, Davidem templum, supra omnia quæ gentes vicinæ jactare poterant religionis monumenta, magnificum & glorioſum, in animo concepisse. Idem indicat copiosa illa, tanto opere studioque collecta, materies Templi structuræ separata. Quid enim [c] David & Salomon tam ingentem auri & argenti vim, quod vel in seculi aurei historia vix fidem inveniret, undique corraderent, nisi quod templum ædificare statuissent, cujus amplitudo & opulentia præsentium simul & futurorum templorum gloriam longo intervallo antecederent? Ita Judæos antiquos (nec immerito) censuisse, nos docent [d] *Theophylacti* illa, μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τοῖς ναοῖς Ιουδαῖοι· ὅτε γὰρ ἦν ἀλλαχοῦ γῆς τοιοῦτος ναὸς, ὃ κάλλους ἕνεκεν, ὃ πολυτελείας· *Judæi admodum superbiebant templi nomine: neque enim hujusmodi delubrum in aliis terris erat, quod vel pulchritudinis nomine, vel sumptuum magnitudine, cum hoc conferri posset.* Cum *Theophylacto* facile judicabit, qui ad luculentam templi illius descriptionem, quæ apud [e] *Josephum* extat, animum advertet, & inde de operis magnitudine, arte, & opulentia, conjecturam faciet. Structuræ forte tam magnificæ consideratione perculsus, sic gentem suam affatur [f] Baruch, *O Israel, quam magna Domus Dei, & quam prolixus locus possessionis suæ!*

E gentium moribus orta.

SECUNDO: Ostendi jam debet, hanc Templi magnificentiam gentium ruditati & vulgari Hebræorum ingenio originem suam debuisse. Hanc itaque sententiam sequentibus argumentis munitam dabo, vix ullum (arbitror) apud lectores æquiores dubitandi locum relicturis.

(1°.) GENTILIUM templa (Salomonis multo vetustiora) ea amplitudine, splendore, & structuræ elegantia inclaruere, quod ad eorum magnificentiam adaugendam, materia cum opere, natura cum arte certasse videantur. In ejus rei fidem testem advoco *Diodorum Siculum* qui perantiquum illum Ægypti Deum, *Osirin* memorans, ἱστοροῦσιν, [g] inquit, ἱδρύσασθαι ἱερὸν τῶν γονέων, Διός τε καὶ Ἥρας, ἀξιόλογον τῷ τε μεγέθει καὶ τῇ λοιπῇ πολυτελείᾳ, καὶ ναοὺς χρυσοῦς δύο Διὸς, &c. *Multi tradunt eum posuisse parentibus* ejus, *Jovi & Junoni, templum magnitudine & sumptu nobile: fana insuper duo Jovi aurea, majus cœlesti, minus ei quem Ammonem vocant, ipsum dedicasse ferunt.* Κατασκευάσαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν ναοὺς χρυσοῦς· *Statuisse etiam Diis aliis Templa aurea,* &c. Et post [h] paucas paginas, idem auctor quatuor templorum meminit, ab antiquissimis Ægypti regibus Heliopoli extructorum, τό τε κάλλος καὶ τὸ μέγεθος θαυμαστῶν, *pulchritudine simul & magnitudine mirabilium. Horum,* inquit, *unum stadiorum tredecim circuitum, & 45. cubitorum altitudinem habuit,* ἀκόλουθον δὲ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ ταύτῃ καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κόσμον τῶν ἀναθημάτων γενέσθαι, τῇ τε δαπάνῃ θαυμαστὸν, καὶ τῇ χειρουργίᾳ περιττῶς εἰργασμένον· *Cui magnificentiæ par erat rerum ibi consecratarum ornatus, tum impensis admirandus, tum manuum opere exquisite elaboratus.* Refert etiam [i] *Herodotus* de fano quodam inferiore, ad magnificum Jovis belli templum pertinente, aurea supellectile tam illustri, quod Chaldæi ταλάντων ὀκτακοσίων χρυσίου, *octingentorum talentorum auri opus æstimaverint. Eusebius* etiam, Ægyptiorum, Phœnicum, & Græcorum ante tempora Trojana florentium, morem referens, [k] *templa magnifica, omnique signorum ac donariorum genere ad eximiam speciem ornata, apud omnes in usu,* memorat. Nisi itaque testibus hisce, de re tam antiqua loquentibus, fidem omnem detrahendam censeamus; necesse videtur existimare, magnifica Gentilium templa Salomonicum antiquitate superasse, & eorum magnificentiam templi illius dignitati & apparatui splendidissimo causam & occasionem præbuisse.

(2°.) NON facile est rationem excogitare, cur templum tam splendide & magnifice strueretur, nisi quod seculi consuetudo & populi Israelitici ruditas ita postularent. An enim templum ea opulentia & majestate conspicuum Deo consecratum est, ut domicilii sui splendor & pulchritudo oculis ejus adblandiretur? vel quia Deus domus suæ gloriam præsentia sua amplificare noluit, nisi illam deauratam & pretiosa supellectile instructam reperiisset? Absit ut tam ridicule vel per somnia cogitemus, cum præsertim Deus in humili tentorio se diu contentum ambulasse, nec quicquam de domo cc-

a 1 *Par.* 22. 5. b Εἰς μεγαλωσύνην ἄνω, εἰς ὄνομα καὶ εἰς δόξαν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν· LXX. c 1 *Par.* 29. 2, 3, 4, 5. &c. d *Comment.* in cap. 9. ad *Hebr.* v. 24. e *Antiq. Jud.* l. 8. c. 2. f Cap 3. 24. g *Biblioth. Hist.* l. 1. p. 14. D h Pag. 43. B i Lib. 1. c. 183. k Νεώς τε θεῶν πολλῶν παντοίοις ἀγάλμασι καὶ ἀναθήμασι κεκοσμένους, παρὰ τοῖς πᾶσιν, &c. *Præp. Evang.* l. 10. c. 4. p. 469. C

drina

drina Judicibus in mandatis dediſſe, tam [a] aperte profiteatur. Eſt itaque rationi ſimul & Scripturæ magis affine, ædem cedrinam, ultra omnia mortalia magnificam & illuſtrem, Deo dedicatam fuiſſe, ut illius excellentia ſummum contemplantibus ſtuporem injiceret, & ut rudis Hebræorum populus (qui de rebus ex aſpectu judicavit) excellentem ſummi Dei majeſtatem ex ipſa Templi ſui magnificentia æſtimaret, & Deus cultuſque Iſraelis tot ſaltem paraſangis Gentilium numina & ſacra, quot & Templum ejus eorum delubra, anteire crederetur. Hanc Templi magnificentiæ rationem ex ipſis Salomonis [b] verbis eliciamus: *Domus quam ipſe ædifico magna* eſt: *magnus enim eſt Deus noſter præ omnibus Diis.* Quaſi dixiſſet, " ſicut Diis gentium ſuæ ſunt ædes ſacra- " tæ, ita & par eſt, ut ſummum cœli terræque Dominum in domo Sibi dicata vene- " remur; & prout Deus noſter Gentium numina majeſtate vincit & antecellit, ita & " æquum eſt ut templum, Gentium delubra magnificentia vincens, ei conſecretur; & " ipſa domus ſuæ fabrica tam auguſte extruatur, ut Numinis intus habitantis majeſta- " tem aliquatenus referre videatur. SECT. I.

(3°.) JUDÆORUM natio, cultum multa cum pompa & ſplendore peragendum, & templum quo nihil venuſtius eſſet oculiſve gratius, impenſius optaſſe videantur. Hujus enim ingenii ſpecimen ediderunt, cum Moſis, Salomonis, Zorobabelis, & Herodis, templum eſſet extruendum. Ab ornatiſſimo MOSIS templo [portatili] principium ducimus, [c] ἡ [γὰρ] σκηνὴ ναὸς ἦν, ὃν δυσερμηνεύτῳ τινὶ ποικιλίᾳ τὸ κάλλος ἔχων· Nam *tabernaculum templum erat, inaudita quadam varietate* [d] *pulcherrimum.* Cum autem Templum illud mobile eſſet, illius ornatum ſuo præpoſuerunt Iſraelitæ, armillas, dextralia, & pretioſa quævis alia, ei affectu proclivi dedicantes. Nec voluntate minus propenſa principes, aliique loci inferioris Iſraelitæ, ad augendam templi SALOMONIS gloriam & magnificentiam, aurum, argentum, gemmas, & hujuſmodi alia [e] obtulerunt; & tandem templum erexerunt auguſtum adeo, quod operis mole & elegantia nulli cederet, quamvis ad religionem illam quæ tanto labore & pretio ſtetit, nullo (quod ſcimus) præcepto devincti eſſent. Et cum ZOROBABELIS templi fundamenta ponerentur, ſenes in fletum proruperunt, quod multum abeſſet a templi prioris amplitudine. Quamquam & illud ædificium oppido magnificum fuiſſe, e [f] *Dione* conſtet, qui, *Pompeii* geſta referens, templi illius a Pompeio expugnanti mentionem facit, & illud appellat νεών τε μέγιστον καὶ θειοτάτοις *templum maximum pulcherrimumque.* Conſentit Scriptor [g] Apocryphus, qui illud τοῦ μεγίστου ἱεροῦ titulo decoravit. Templum autem hoc titulo dignum, inter medias gentis illius anguſtias extructum, clare docet, Judæos templo magnifico nil prius in votis & affectibus habuiſſe. Hoc etiam oſtendit HERODIS templum, quod ipſe ſumptibus regiis, ad conciliandos ſibi Judæorum animos, erexiſſe dicitur; quod etiam [h] *Joſephus* vocat ἔργον πάντων ὧν ὄψει καὶ ἀκοῇ παρειλήφαμεν θαυμασιώτατον, κατασκευῆς τε ἕνεκα καὶ μεγέθους, ἔτι τε τῆς καθ' ἕκαστον πολυτελείας· *Opus omnium quæ audivimus aut vidimus maxime admirabile, tam extructionis gratia, quam magnitudinis, itemque in ſingulis rebus magnificentia.* Cum itaque Judæi eo templi magnifici ſtudio & deſiderio agerentur, inde credibiliter infero, Deum (qui gentem illam ſemper indulgenter habuit) ædem ſacram, Gentium delubra magnificentia ſuperantem, Judæis conceſſiſſe; ut quamvis machinam ad populi illius cor expugnandum adhiberet, & nihil deeſſet iis quod voluntates eorum alienas ad Deum & cultum ejus allicere potuiſſet.

(4°.) CERTUM eſt, Davidem, cum Templum ædificare ſecum ſtatuiſſet, nihil niſi domum magnificam in votis & animo habuiſſe. Sic enim Deus ipſe mentem ejus interpretatur: *an unquam locutus ſum ipſe judicibus Iſraelis, dicens, cur mihi* DOMUM E CEDRO *non extruitis?* Cum autem Deus domum magnificam, h. e. e cedro, auro, lapidibus arte multa laboratis, & hujuſmodi rebus eximii pretii, conflatam, nunquam, poſtulaſſet; minime credibile eſt, Davidem hæc in animum inducere potuiſſe, niſi Gentes vicinæ templis illuſtribus Deos ſuos coluiſſent, & eorum magnificentia pium Davidis animum ad æmulationem quandam provocaſſet. Certe Veterum ſcriptis ſæpe ſummam ethnicorum templis gloriam & pompam tributam legimus. *Ariſtophanes* in [1] *Avibus* innuit, gentes Deorum ædes χρυσαῖσι θύραις θυρᾶσαι ſolitas: eas auro plurimum ornatas ex [2] *Ovidio* diſcimus:

a 2 *Sam.* 7. 7. b 2 *Paral.* 2. 5. c *S. Greg. Nyſſ.* de *vit. Moſ.* p. 180. D. d *Pſal.* 27. 4.
e 1 *Par.* 29. 2, 6, 7, 8. 9. f *Dio. Caſſ.* lib. 37. p. 41. E g 2 *Mac* 14. 13. h De *Bel. Jud.* l. 6. p. 1279. 35

1 Verſ. 614. 2 *Faſt.* L. 1. v. 224.

SECT. I.

Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea. Majestas convenit ista Deo.

Sic & [a] *Arnobius*, ethnicorum templa vilipendens, eorum pompam exprimit: *sint hæc licet ex molibus marmoreis structa, laquearibus aut renideant aureis, splendeant hic gemmæ, & sidereos evomant variata interstinctione fulgores; terra sunt hæc omnia*, &c. His & aliis Antiquorum testimoniis ubique obviis innotescit, hoc ante alia curasse Gentes, ne Dii sui vulgariter habitare viderentur.

(5°.) HÆC sententia multis insignium virorum testimoniis se tueri potest. Ego (ne longum faciam) duos tantum [ex antiquis unum, e modernis alterum] in rem præsentem citabo testes.

EX Antiquis, sic [b] *S. Chrysostomus* causam nostram sustinet: ὅτε τῶν Αἰγυπτιακῶν θορύβων, καὶ τῆς τοῦ βαρβάρου τυραννίδος τὸν τῶν Ἑβραίων δῆμον ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς, ὁρῶν αὐτοὺς ἔτι λείψανα ἀσεβείας ἔχοντας καὶ περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπιλημπτους, καὶ μεγέθη καὶ κάλλη ναῶν θαυμάζοντας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οἰκοδομοθῆναι ναὸν, &c. *Quo tempore ab Ægyptiacis turbis & barbara* Pharaonis *tyrannide Hebræorum populum liberavit Deus, videns eos impietatis adhuc secum reliquias habere, rebusque omnibus sub sensum cadentibus ad insaniam addictos, templorumque magnitudinis ac pulchritudinis admiratione duci; templum ipsis exædificari præcepit, quod non modo materiæ magnificentia atque artis varietate, sed & structuræ forma, cætera omnia quæ ubique terrarum erant templa obscuraret. Et quemadmodum pater liberorum suorum indulgenter amans, filium profligatis & lascivis hominibus usum, ad se longo temporis intervallo recipiens, tuto & cum dignitate in majori rerum abundantia constitueret; ne in angustias aliquas conjectus, priorum recordatione atque etiam cupiditate corripiatur: ita Deus, Judæos ad res sensiles cum stupore propensos videns, in his ipsis rebus præstantissimum aliquid effecit, ὥστε αὐτοὺς μηδέποτε εἰς ἐπιθυμίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐλθεῖν. Ne unquam postea Ægyptiorum, vel eorum quæ apud Ægyptios experti fuerant, cupiditate caperentur.* Nonnulli quidem, ut vim eludant tam luculenti testimonii, S. *Chrysostomum* hic in errore versatum dicunt; quod Templum, non eo primum tempore quo *populus, a turbis Ægyptiacis & Pharaonis tyrannide nuper liberatus, multum adhuc facis Ægyptiacæ retinebat*; sed multis exinde seculis, extructum esset: quasi credibile esset, S. *Chrysostomum* hoc nescire potuisse. Ut itaque S. *Chrysostomus*, loquens, sibi silenti constet; necesse est, ut illius verba præcipue de Tabernaculo [quod Scriptura, Josephus, Patres, alii, *templum* vocant] intelligamus, cujus structuræ & opulentiæ populi mores & Ægypti templa pulcherrima causam non minimam præbuere. Deinde: mores Ægypti traditione perpetua Judæis innotuisse, & eorum animis altius inhæsisse videantur; cum idololatriam ab Ægyptiis antiquis haustam, vel [c] *Ezechielis* temporibus, exercuerint: nil obstat itaque, ne templi magnifici desiderium πατροπαράδοτον, & a Majoribus in Ægypto natis haustum, templi Salomonici magnificentiæ causam dedisse censeatur.

SED mitto *Chrysostomum*, eique unum e Modernis adjungam testem, *Pellicanum* nempe, cum primis ævi novissimi Theologis haud immerito numerandum. Ille vero, de Templo portatili [d] loquens, Deus inquit, *Tabernaculum* extrui eique *preciosa* omnia impendi voluit *ne* Israelitæ *suis carerent ceremoniis & splendore cultus divini, quem apud Ægyptios admirari & concupiscere consueverunt.* Paris sensus sunt illa in *Cap.* 35. 9, 10. *Tabernaculum suum Deus voluit preciosis & pulchris rebus statui, & ornari usque ad miraculum: quo rudi & curioso populo augustius & honoratius haberetur,* & eo *minus* Ægyptiarum *superstitionum stulto ornatu & pompa caperetur.* Testibus hisce fidem eo pleniorem habeamus, quod [e] *Clemens Alexandrinus* Ægyptiorum templis pompam & splendorem tribuat, suis tantum verbis feliciter exprimendum: *sunt apud Ægyptios, templa eorumque porticus & vestibula, lucique magnifice instructi:* τοῖχοι δὲ ἀποστίλβουσι ξενικοῖς λίθοις, καὶ γραφῆς ἐντέχνου, οἷς ἐνδεῖ οὐδὲ ἕν· χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἠλέκτρῳ φαιδρύνονται οἱ ναοί· &c. *parietes autem lapidibus externis & artificiose depictis resplendent, ita ut nihil desit: ædes autem auro, argento, & electro collucent, & ex India ac Æthiopia variis fulgentibus lapillis: adyta vero intextis auro obumbrantur peplis.* Ægyptios autem antiquiores hujusmodi templa ad stuporem exornata habuisse, dubitare non sinunt summa illa opulentia & superstitio quibus olim ex æquo inclaruerunt.

QUÆ jam dixi nimis aperte probant, Pontificios pietatem inconsultam, ne dicam

a Cont. *Gent.* lib. 6. p. 191. b *Homil.* in *Diem Natal. Christi*: p. 358. Tom. 2. Ed. *Bened.* c V. *Ezec.* 23. 8, 19, 27. d *Comment.* in *Exod.* 25. 3, 4, 5. e In *Pædag.* l. 3. c. 2. p. 252. 25

ethnicam

ethnicam exercere, qui ad templa [Sanctorum inprimis] exornanda, aurum, argentum, gemmas, donaria, & quicquid vulgi animos rapiat aut oculos perſtringat, adhibere ſolent. Ornatus hujus immodici, & plane meretricii, defenſionem ſic ſuſcipit *Bellarminus: Deus*, ait ille, *voluit Tabernaculum vetus ornatiſſimum eſſe, adeo ut omnia fere inſtrumenta Sacrarii aurea eſſent, uſque ad emunctoria lampadum: cortinas item Tabernaculi, & veſtes ſacerdotales, voluit eſſe pretioſiſſimas. Singuli etiam Principes obtulerunt in ornatum Tabernaculi immenſa donaria auri & argenti. Ergo Chriſtianorum etiam templa ſub Evangelio ſumptuoſiſſime decoranda & exornanda ſunt.* Huic inſulſo Cardinalis argumento, [a] *Hoſpiniani* verbis haud inepte reſpondeamus: *ornatus tabernaculi & templi — cauſæ quidem fuerunt certæ & graves, — quæ apud Chriſtianos locum non habent.* Nam *Populus Judaicus nimis ad idololatriam Gentilium propenſus erat, allectus illo idolorum ſplendore quem in Ægypto viderat. Deus igitur, cui negotium erat cum populo rudi & duræ cervicis, ut eum ab idolorum cultu & admiratione avocaret, voluit hac in parte aliquid illis indulgere. Maximum igitur voluit ornatum eſſe in templo ſuo & cultu externo, ut illo detinerentur in vero Dei cultu, tanto ſplendore oblectati, qualem Gentes nunquam habere potuerunt. Nunc vero cauſa* ceſſante, *effectus quoque ceſſavit.* Hæc autem verba (ne quis erret) non eo ſenſu capienda ſunt, quaſi magnificentiæ ſpecies omnis in Templis Judaiſmum ſaperet, & fidei Chriſtianæ ſimplicitas Ædes ſacras plane rudes & Chriſti ſtabulo ſimillimas efflagitaret. Hic *ad ſobrietatem ſapiendum* eſt: nec ita cultus ethnici vel Judaici pompa devitanda eſt, ut in ruſticitatem & barbariem fanaticam degeneremus, &, inſtar *Judæ*, ſumptum omnem Deo & ſacris impenſum periiſſe cenſeamus.

SECT. II. SECT. II.

Templi locus, Generalis & Specialis.

INTER accidentalia Templi, quibus Gentium rudiorum uſus occaſionem dedit, locus ejus (ni fallat conjectura) numerari debet. Locus autem Templi, vel GENERALIS erat, nempe mons ille quem Templum occupavit; vel SPECIALIS, civitas Hieroſolymitana qua Templum ſtetit. Utrique Templi loco, mos ubique gentium receptus occaſionem adminiſtravit. Ut id conſtet, ſermo noſter initium a loco Generali capiet.

De Templi loco generali.

LOCUM Templi GENERALEM montem fuiſſe, nullos fugit, qui Librum ſacrum vel ſummis digitis attigerunt. Hinc *Sion*, ubi Templum extructum eſt, nunc [b] *mons Domini*, nunc [c] *mons ſanctitatis*, quandoque [d] *mons domus*, alibi [e] *mons domus Domini*, & paſſim a Rabbinis הר הבית *mons templi* nuncupatur. Hinc fidem petant [f] *Dionis Caſſii*, de templo Judaico loquentis, verba: αὐτὸ δὴ τὸ ἱερὸν ἐπὶ μετεώρου ἦν, καὶ περιβόλῳ ἰδίῳ ὀχύρωτο· *Ipſum autem templum ſitum erat loco edito, muro proprio munitum.*

NEC Judæorum tantum Templum, ſed & Gentilium Delubra, in montis altioris ſummitate ſtruebantur. Templum Jovis Olympii, quo nullum Romæ celebrius erat, in colle eminebat. Templum etiam Jovis Cænei ſitu altiori conſpicuum fuiſſe, e *Senecæ* tragœdi verbis intelligitur;

Hic rupe celſa, nulla quam nubes ferit,
Annoſa fulgent templa Cænei Jovis.

HIS alia (loco magis opportuno) ſubjungam exempla, quibus appareat, ethnicos ædes eorum ſacras in ſummo colle plerumque poſuiſſe.

SENTIUNT autem plerique, Diabolum templa ſua in locis editis ædificari voluiſſe, ut Deum ipſum (cujus templum in monte ſitum erat) æmulari poſſet, & illius templa Templi Judaici majeſtatem aſſequi, eique nulla in parte cedere, viderentur. Mihi veritati propius videtur, Deum Templi fundamina in monte poſuiſſe, quod Gentium prope omnium uſu receptum eſſet, ædes ſuas ſacratas in montibus extruere; & non minus Judæis quam Gentibus, ad ſacra facienda, montium ſummitates conſcendere pergratum eſſet. Ad hanc ſententiam, hiſce preſſus argumentis, inclinat animus:

PRIMO: e ſcriptis ſacris haud incerto colligitur, Gentes hæc templa montana habuiſſe,

a De Orig. *Anath. Templor.* c. 24. p. 316. b *Mic.* 4. 2. c Pſ. 87. 1. d *Mic.* 3. 12. e *Mic.* 4. 1. f *Hiſt. Rom.* lib. 37.

SECT. II. buisse, priusquam templum Salomonis in monte Sionis extruebatur. Horum enim templorum frequentia verbis [a] Prophetæ causam dedisse creditur, *vere mendaces* sunt *colles, & multitudo montium, vere in Domino Deo nostro salus Israel:* ubi colles & montes, *mendaces* vocat: quod eorum spem & fidem fallerent, qui a templis ibi positis & Dæmonibus incolis sibi salutem promiserunt. Atque hæc expositio veritati vicinior existimetur, quod, observante [b] Grotio, *frequens* sit *Prophetis templa in mentibus sita appellare* Montium *nomine: unde*, inquit, *templum Hierosolymitanum dicitur* MONS DOMINI. Hunc autem templa in montibus ædificandi morem, diu ante Salomonis ævum inter ethnicos invaluisse, paulo luculentius evincit *Domorum pro Excelsis* mentio frequentissima. Nam Jeroboamus οἴκους ἐφ' ὑψηλῶν [c] *Domos* aut *templa pro Excelsis*, i. e. locis editis, erexisse dicitur; in quibus etiam, pro more Gentilium, sacra peragebat. Et hujusmodi Domos, sub ea tempora, in usum frequentem abiisse, discere licet e 1 *Reg.* 13. 32. ubi בתי הבמות [d] *Domus Excelsorum*, in Samaria passim obviæ, memorantur. Si quis plus æquo sententiæ suæ tenax, unum Salomonis templum templis hisce omnibus in arduo sitis causam & exemplar præbuisse dixerit; mentem advertat velim ad locum illum 1 *Sam.* 9. 12. qui exemplum vix ἀνπλεχόμδον nobis offert. Textus verba sunt hæc: *festina nunc, quia hodie venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populo* בבמה *in Excelso:* id est, Delubro, vel domo in Excelso, quo convivium e sacrificii reliquiis, ex more, parabatur. Targum itaque בבמה per בבית אסחרותא *in domo convivii* interpretatur, quod apud omnes gentes in more esset, e sacrorum reliquiis in [e] ipso Numinis templo convivium adornare. Adeo ut ex hoc loco discere liceat, templa in Excelso posita frequentia fuisse, diu antequam Salomonis templum in monte condebatur.

SECUNDO: Judæorum populus, Excelsorum zelo & amore tam cæco correptus erat, ut non tantum ante, sed post, templum extructum, sacra pleraque in Excelsis agerent; & reges Judaici, cætera pii & inculpati, *Excelsa* [delubra & altaria in montibus erecta] tolerarent, ne populus ille ad idola vel tribus schismaticas defectionem faceret, nisi hac in re votis & studiis eorum nonnihil indulsissent. Cum itaque mos hic, in Excelsis immolandi, populi cordibus altius insedisse videatur; veri speciem non vulgarem præ se fert, Deum templum suum in monte statui voluisse, ut aliquid hac in parte populi voluntati seculique mori concederetur. Huic argumento momenti nonnihil addere videntur [f] Psalmistæ verba: & *elegit tribum Jehudah, montem Sion quem dilexit:* ויבן כמו רמים מקדשו Quæ sic *Arias Montanus* haud inscite reddidit, *& ædificavit sicut Excelsa Sanctuarium suum.* Nam certum est, vocem רמים sæpe quidem *Excelsa*, nunquam autem *Palatia* (prout a [g] nostris vertitur) in Scriptura denotare. Si itaque textum illum ad verbum interpretemur, huc redibit sensus: " Deus templum Ejus in monte, morem Excelsorum servans, ædificavit: atque hac in re populi studiis clementer obsecutus est, qui miro Excelsorum amore fervebant; & eo " se contulissent, nisi Deus etiam templum ejus in Excelso collocasset.

TERTIO: hinc etiam opinio nostra firmitatem hauriat, quod olim Templa montibus extruendi consuetudo per omnes mundi partes, Græciam præcipue, frequentissima fuerit & receptissima. Quam late per orbem terrarum se propagavit ista consuetudo, satis e [h] *Cluverii* verbis intelligatur: " in montibus luci sacri, ac templa condita " passim leguntur in historiis, & apud poetas geographosque.—Templum Jovis Labra- " densis, in monte Cariæ, apud Labrada vicum, refert Strabo, lib 14. Idem auctor i- " bidem memorat montem sublimem, Veneri sacrum, ad Pedalium promontorium, in " Cypro insula: item templum Dianæ Pergææ in loco excelso, in Pamphylia: & in " Rhodo insula templum Jovis Atabyrii, in monte Atabyri altissimo, cui etiam Isi- " dis templum addit Appianus in Mithridaticis. Idem Strabo, lib. 9. Apollinis Del- " phici templum locat in monte: lib. 8. Veneris templum in summo Corinthi vertice: " & lib. 7. Apollinis templum in colle, eidem Deo sacro, ad Actium, Epiri oppidum. " Mons Meros in India, Jovi sacer, refertur Melæ, lib. 3. cap. 7. &c. Sed mos ille, templa montibus ædificandi, in Græcia præcipue viguisse putetur: nam (si verum dicat [i] *Henr. a Monte-acuto*) *nullus fere mons extitit in tota Græcia ante Christi natalem, qui sacellum cujusdam Dæmonis non habuit.* Cum itaque veteris historiæ fide constet hunc

a *Jer.* 3. 23. b *Annot.* ad *Apocalyp.* c. 13. c 1 *Reg.* 12. 31. d 2 *Reg.* 17. 29.
e 1 *Cor.* 8. 10. f *Psal.* 78. 68, 69. g *Qui sic reddunt*, And he built his sanctuary like high Palaces.
h *Antiq. Germ.* l. 1. c. 34. p. 286. i Lib. cui tit. *Dæmon mimic.* c. 21.

templa

templa montibus extruendi morem apud omnes pene gentes antiquitus obtinuiſſe, nihil probabile præ ſe fert, morem tam longe lateque propagatum ab uno Salomonis templo, monte Sionis extructo, principia ſumere potuiſſe. SECT. II.

QUARTO: Gentilium antiquiorum dogmatis, æque ac moribus, maxime receptis, apprime convenit, ut eos ſacras ædes in montibus primos extruxiſſe cenſeamus. Nam,

(1°.) APUD ethnicos antiquiores invaluit opinio, ſumma montium faſtigia Deo alicui dicata eſſe, & ſingulare quoddam cum cœleſtibus commercium habere. Hæc opinio anſam dediſſe videtur Poetæ verbis, *Æneid.* 8. v. 351.

———Hunc—frondoſo vertice collem,
(Quis Deus, incertum eſt) habitat Deus:———

Montem Idæum, inter alios, Jovi præcipue ſacrum refert [a] *Mela:* & Scriptura colles idololatriæ ſacrati במות בעל non ſemel appellantur. Ad hunc Antiquitatis deluſæ morem & errorem alludunt forte Pſalmiſtæ [b] verba: *quoniam in manu ejus ſunt fines terræ, & altitudines montium ipſius ſunt.* Conjecturæ meæ fiduciam conciliat [c] *Theodoritus*, ſic locum explicans: αὐτῷ εἰσὶ καὶ τῶν ὀρῶν κορυφαὶ, κἂν μυριάκις οἱ δαίμονες πείθωσι τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀνοήτους ἐν τούτοις αὐτοῖς τὰ τεμένη πηγνυῦναι· *Ipſius ſunt etiam montium cacumina, licet dæmones ſtolidis hominibus millies perſuaſerint, ut in illis ſibi templa erigerent.*

(2°.) HOC etiam dogma gentium antiquiorum fide plurimum abutebatur, Deum nempe ſacra omnia in monte excelſo, & quaſi de proximo oblata facilius percipere potuiſſe. Gentiles enim, ſacra facturi, montium celſiſſimorum cacumina petere ſolebant, ut eo propius ad cœlum accederent; ne forte Diis longe remotis preces incaſſum funderent, aut ſacra extra Deorum conſpectum offerentes, nullam mercedem reportarent. Poſtquam enim narraſſet *Lucianus*, in more fuiſſe Syris, ut vir aliquis in locum celſiſſimum bis quotannis aſcenderet; *hujus*, [d] inquit, *aſcenſus talis cauſa refertur*, οἱ μὲν πολλοὶ νομίζουσι ὅτι ὑψοῦ τοῖσι Θεοῖσι ὁμιλέει, καὶ ἀγαθὰ πάσῃ Συρίῃ αἰτέει· οἱ δὲ τῶν εὐχολέων ἀγχόθεν ἐπαΐουσι· i. e. Micyllo interprete, *complures quidem putant quod in ſublimi cum Diis ſermonem conferat, & toti Syriæ bona ab illis poſtulet. Illi vero preces e propinquo facilius audiunt.*

CUM itaque gentes antiquiores Montium ſummitates non tantum Diis ſacras, ſed eorum oculis auribuſque propiores exiſtimarent; ipſa religionis ethnicæ natura & ingenium opinari ſuadent, non tam Judæorum exemplum, quam ipſam Gentilium fidem ſuperſtitioſam, in cauſa fuiſſe, quod templa ſua in montibus erigerent, & ibi ſacra ſua pleraque celebrarent.

Obj. 2. Solvuntur.

HISCE quæ jam dixi omnibus duo opponi poſſunt argumenta, brevi reſponſo diluenda.

NAM primo: dici poteſt in adverſum, templum in monte quidem Moriah ſitum fuiſſe, non autem quod mons eſſet, aut quod altitudine ſua gentium moribus aut Hebræorum votis maxime conveniret; ſed quod olim ab Iſaaco ibi oblato dignitatem & excellentiam ſingularem ſibi comparaſſet.

SED hic nodus cuneo non eget: nam, ſi *Maimonidis* opinio quid valeat, Abraham ipſe montem illum ob ſeculi mores elegit, & ad ſacrum quod parabat offerendum, commodiſſimum exiſtimavit. Ipſum Auctorem audiamus: [e] *notum eſt, quod idololatræ intendebant extruere templa ſua, & collocare imagines ſuas, in loco quem reperire poterant altiori*, videlicet *ſuper montibus excelſis. Ideoque elegit ſibi Abrahamus pater noſter, B. M. montem Moriah, quia erat aliis montibus altior, & ibi manifeſtam fecit unitatem Dei*, &c. His addo, Salomonem montem, ad templum ibi extruendum, reſpectu ad ſeculi morem habito; montem autem *Moriah*, utpote locum Iſaaci oblatione clarum, & ad ſacra, ibi olim offerenda, hoc ritu paratum & quaſi initiatum elegiſſe.

SECUNDO: non-nemo forſan & hac objectione contra ſententiam noſtram pugnaturus eſt: conſtat Deum montem quidem, non autem montem quem præbuit Terra ſancta celſiſſimum, ad templum fundandum elegiſſe. Nam mons Hermon montem Sionis (qui templum ferebat) adeo celſitudine ſuperabat, quod Pſalmiſta rorem [f] Hermonis in montem Sionis cecidiſſe dicat. Si vero Deus, aut Salomon in monte Templum extruxiſſet, ut aliquid ſeculi mori populique pertinaciæ largiretur; veriſimile eſt, Eum montem altitudine maxime notabilem (uti mos erat) eligere voluiſſe.

a Lib. 2. cap. 7. b Καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ εἰσὶν· LXX. in *Pſal.* 95. 4. c *Comment.* in loc.
d De *Dea Syr.* p. 1069. A. e *Mor. Neb.* P. 3. c. 45. fol. 171. col. 1. f *Pſal.* 133. 3.

SECT. III.

RESPONDEO: ſi comparatio inter Judææ montes inſtituatur, fatendum eſt quidem, Deum montem humilem & modicum elegiſſe, atque inde frequentem gentibus vicinis, & Judæis forte vulgaribus, mirandi materiam præbuiſſe. Huic ſuſpicioni locum facit [a] Pſalmiſtes, per proſopopœiam ſic montes altiores alloquens: למה תרצדון *quid* [b] *expectatis* [aut obſervatis] *adeo vos excelſi montes? hic Dei mons eſt in quo habitabit in ſeculum.* Quaſi dixiſſet, " miramini forte, cur Deus *Baſhanem, Carmelum,* " *Olivetum,* & alios altioris faſtigii montes, præterierit, & in humili Sionis monte ſe- " dem fixerit: ſciatis enim hunc unum *Dei montem* eſſe, eumque Deum non ſine " ſumma ratione montibus altioribus prætuliſſe. Quantum autem conjectura rationem illam aſſequi licet, Deus in humili monte templum ſuum fundari voluit, ne ſeculi morem tolerans, illius errori patrocinari videretur. Nam Gentiles (uti dixi) rebus ſacris operam daturi, loca celſiſſima petere ſolebant, perſuaſi ſacra omnia Deum latere, niſi loci ſublimioris ope, Dei quaſi auribus & oculis propius admoverentur. Ne itaque rudis Hebræorum populus Deum nullas preces, ſacrificia nulla, niſi cœlo proxime admota, percipere poſſe ſomniaret; Deus montem quidem ſed paulo humiliorem, in Templi ſui ſedem elegit, & ibi omnia Religionis munia præſtari voluit. Ideoque Samaritani, ab exemplari ſuo [Judæorum templo] multum abiere, cum in Gerizin, [c] *monte Samariæ altiſſimo,* templum ſuum ædificarunt. Sed, utut iſta ſe habeant, certo conſtat, montem Sionis, abſolute ſpectatum, valde ſublimem fuiſſe, adeoque Salomonem Templi fundamen in excelſo poſuiſſe. Hinc occaſio data [d] Prophetæ verbis: *in viſionibus Dei adduxit me in terram Iſrael, &* [e] *dimiſit me ſuper montem excelſum valde, ſuper quem erat quaſi ædificium civitatis.* Quem locum hac luce donavit *Grotius:* " adduxit me ad montem [f] Moriæ, cui inædificata erat velut urbs altera, nempe Tem- " plum quod urbis habuerat ſpeciem.

De Templi loco ſpeciali.

A loco Templi generali, ad ſpecialem [civitatem ſcilicet Hieroſolymitanam] jam pedem dirigo. Hunc etiam Templi locum, ad uſum gentium antiquiorum, ceu fontem & originem, revocandum arbitror. Nam gentes eas Templa frequenter in urbibus extruxiſſe, probant urbes illæ perantiquæ, Scriptura ſacra memoratæ, quæ nomen a templis, ibi ſtructis in honorem Baalis alicujus, accepiſſe videantur. Exemplo ſint, *Beth-Dibon* Jeſ. 15. 2. *Beth-Shemeſh* Joſh. 15. 10. *Beth-Baal-Mehon* Joſ. 13. 17. *Beth-Haran* Num. 32. 36. *Beth-Phegor* Joſ. 13. 20. *Beth-Dagon* Joſh. 19. 27. & complures aliæ, quæ בית *templum* notans, nomini ſuo præfixum gerunt. His affinia [g] *Seldeni* verba: ante Joſuæ tempora, *Templa in uſu fuiſſe in Palæſtina, ſatis cernitur in Aſdodorum* בית דגן οἶκῳ Δαγὼν, *Domo,* ſeu ut in vulgata, [h] *Templo Dagonis, unde* [i] *urbs ipſa ſic denominata; ſicut & aliæ urbes a templis tunc ſuis, ut* Beth-Phegor, Beth-ſhemeſh, *a templo* Phegoris, Solis, *dictæ.* Hunc templa condendi modum, in urbe nimirum, inter gentes antiquiores invaluiſſe, non male colligitur etiam e [k] Cicerone: Deorum *delubra eſſe in urbibus cenſeo: nec ſequor magos Perſarum, quibus auctoribus Xerxes inflammaſſe templa Græciæ dicitur, quod parietibus includerent Deos. Melius Græci atque noſtri, qui, ut augerent pietatem in Deos, eaſdem illos, quas nos urbeis incolere voluerunt.* Abſit interim ut cenſeam, Templum ea ſola de cauſa Hieroſolymis extructum fuiſſe, ut ita mori ſeculi conforme redderetur.

SECT. III.

Templi Oraculum.

TERTIO: ORACULUM in Tabernaculi & Templi receſſu poſitum, & reſponſa inde data, ſeculi mori & infirmitati, tanquam cauſæ & origini ſuæ, tribuenda videntur. Neminem in Scriptura leviter exercitatum fugit, Tabernaculi Templique partem intimam [l] Oraculum dictam fuiſſe, atque inde Deum reſponſa, ſi quis caſus exigeret, edidiſſe. Hæc autem Iſraelitis indulſit Deus, ne Templum ejus præcipuo numinis præſentis indicio careret; & ne Judæi res gentium, quarum templa Oraculis aliiſque numinis propinqui teſtimoniis ornabantur, invidis oculis intuerentur. Auctor modo [m] citatus alia ſentit omnia, conſtanter aſſerens, gentium templa, oracula, & ſa-

a *Pſal.* 68. 17. b *Sic vocem reddo, quod* רצד obſervavit, expectavit, præſtolatus eſt, *in lingua Arab. etiamnum ſignificat.* Schindl. in voc. c *Cun.* de *Rep. Hebr.* l. 1. c. 16. d *Ezec.* 40. 2. e Εθηκέ με ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν σφόδρα. *LXX.* in loc. f 2 *Par.* 3. 1. g De *Synedr.* l. 3. c. 13. §. 4. h 1 *Sam.* 5. 2. i *Joſh.* 15. 41. k De *legib.* lib. 2. l *Exod.* 25. 17. *Num.* 7. 89. m *Henr. a Monteacut. Dam. Mimic.* cap. 20.

cra

ora ſua alia Judaicis affinia, *Dæmoni mimicam exercenti* principia ſua debuiſſe. *Non enim putandum*, ait ille, *templa oraculorum Dæmonis extructa fuiſſe ante Moſis tabernaculum. Ut enim mimi ab aliis prius facta effingunt, ſic Dæmon vere ſimius & pantomimus: & ut vidit Deum Opt. Max. ſolenni quodam ritu ſua dantem oracula in Moyſis tabernaculo, ſua etiam dare voluit, & in templis, & ſolennibus adhibitis ceremoniis.* Hæc equidem auctor ille: eum autem veritati hic injurium fuiſſe, multa me perſuaſum faciunt. Nam SECT. III.

(1°.) GENTES Oracula, & templa reſponſis divinis illuſtria, diu ante Moſis ætatem habuere. Nam *Herodotus* Ægyptios, omnium mortalium primos in [a] templis oracula quæſiiſſe, & ab iis illam [1] divinandi rationem ad Græcos derivatam, aſſerit. Atque hoc a vero eo minus alienum cenſeo, quod *Mycerinus* aut *Mycherinus*, Rex Ægyptius qui Moſem ſeculis aliquot anteceſſit, dicatur, χρῆναι τὸς χρηματισμὸς καὶ τὰς μαντείας ἀναλίσκειν χρημάτων πλῆθος· *vim magnam pecuniarum in Deorum Oracula & reſponſa inſumpſiſſe, ut populi erga ſe benevolentiam provocaret.* Huc facit, quod celeberrima illa Græciæ & Ægypti Oracula [Dodonæum & Ammonium] [b] *Herodotus* Oraculis omnibus multo vetuſtiora, alii ipſi Abrahamo coæva fuiſſe referant. Neque hoc a fide abhorrebit, ſi Oraculum Dodonæum a Dodanim, [c] Javanis filio; & Ammonium ab Hamo vel Chamo, Noæ filio, nomina derivaſſe cenſeantur.

(2°.) SI temporum antiquiorum monumenta conſulantur, Oracula, perpetuo quaſi fœdere templis conjuncta, apud gentes pleraſque omnes, inveniamus. Memorat *Herodotus* in [2] *Euterpe*, ἱρὸν καὶ χρηστήριον Διὸς *templum & oraculum Jovis*, Thebis conſtitutum: Templum & Oraculum Delphicum, inter Antiquos ex æquo clarum, cuivis vel hoſpiti in hiſtoria ſatis innoteſcit: conſtat etiam e [d] *Strabone*, ἐν τῇ Κιλικίᾳ τὸ τῆς Σαρπηδονίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν καὶ μαντεῖον· *In Silicia Sarpedoniæ Dianæ templum & oraculum* fuiſſe. [e] *Pomponius Mela*, de Lycia loquens, *illam*, inquit, *nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus & Oraculi fide, Delphico ſimile.* Idem apud alias gentes uſitatum adeo frequenſque fuit, quod *Herodotus* lib. 1. de *Jovis Beli* templo loquens, tanquam rem inſolitam referat, quod Oraculum ibi non ſemper eſſet, [f] aut inde reſponſa non perpetuo redderentur. Pluribus hac in re vix opus eſſe cenſeo, cum Templum *Fani* nomen antiquitus inveniſſe putetur, [g] quod in eo *fari & oracula reddere Dii ſolerent.* Hæc indiviſa Templi & Oraculi conſociatio [h] *Menandri* [3] verbis elegantibus occaſionem præbuit,

——Πάντ' ἐστὶ τῷ καλῷ λόγῳ
Ιερόν· ὁ νοῦς γάρ ἐστιν ὁ λαλήσας Θεός·

——*Univerſum rationi bonæ*
Templum eſt; & Mens, reſponſa ferens Deus.

Cum itaque Gentium antiquiorum Templa & Oracula plerunque nexu fido conjungerentur, multo ſimilius eſt vero, Templum & Oraculum conjungendi morem, ab aliis gentibus ad Hebræos, quam eum ab Hebræis ad alias gentes, longe diſſitas ab invicem, emanaſſe.

(3°.) SATIS e jam citatis Antiquorum teſtimoniis apertum eſt, Ethnicos eo præcipue conſilio templa Numinibus ſuis ſtatuiſſe, ut iis ſemper propinquis gauderent, nec Deos ſuos, in itinere lociſve diſſitis agentes, anxii vel incerti quærerent, cum res dubiæ & perplexæ præſens eorum conſilium vel auxilium poſtularent. Nihil itaque proclivius eſt creditu, quam quod Oracula eidem origini cui & Templa, [Gentium nempe ſimplicitati] natales debuerint; & Diabolus ideo templa ſua pleraque Oraculis adjunctis inſigniri voluerit, ut anxiam facilemque plebem ad illius templa duceret, & reſponſis inde datis præſentiæ ſuæ fidem certiorem faceret.

(4°.) NEMINI ſacras literas intuenti obſcurum eſſe poteſt, Oracula e Tabernaculi adytis raro, e Templi vero receſſibus, vix unquam edita, fuiſſe. Adeo ut Deus oracula parce dediſſe, & ea, poſt ſecula non adeo multa, plane ſuſtuliſſe, videatur. Nulli

a Εστι δὲ καὶ τῶν ἱρῶν ἡ μαντικὴ ἀπ' Αἰγύπτου ἀπιγμένη. In *Euterp.* b Lib. 2. c. 18. & 52. c *Geneſ.* 10. 4. d *Geogr.* lib. 14. p. 994. B e Lib. 1. de *Sit. Orb.* cap. 15. f *Sunt enim verba ſenſus incerti,* ἐς ἣν δὴ καὶ ἱερὸν χρηστήριον αὐτόθι. g *Pined.* de *reb. Salom.* l. 7. c. 10. h Ap. *Juſt. Mart.* l. de *Monarc. Dei.*

1 Vid. *Euterp.* c. 58. ubi *Gronovius* Juxta MS. membranam Mediceam, legit τῶν ἱρέων ἡ μαντικὴ· *nullus enim divinationi in templis* erat *locus. Herodotus* autem *amplificat Ægyptiorum inventa in ſacris, ex quibus unum fuit* τῶν ἱρέων ἡ μαντικὴ, *vaticinatio ſacerdotum, quod ſacerdotes ſciant ex certo murmure vel ſono audito vel viſu viſo vel quo alio voluntatem divinam conjectura aſſequi & conſulentibus edere.*

2 Vid. cap. 42. 55. 56. 57.

3 Vid. pag. 896.

SECT. IV. itaque conſulto dubium eſſe poteſt, quin Deus oracula Iſraelitis rudibus & ſeculi moribus aſſuetis dederit, eaque durare permiſerit, quoad populus ille pueritia pene egreſſus fuiſſet, & ruditatem in Ægypto hauſtam propemodum exuiſſet.

(5°.) HISCE, fidei certioris cauſa, ſubjungam *Origenis* teſtimonium: [a] *oſtendant nobis iſti, qui ſtultitiam Judæis & Chriſtianis objiciunt, potuiſſe Judæorum gentem conſiſtere ſine ulla rerum præſcientia*; καὶ ὅτι τὰ μὲ περὶ αὐτὸς ἔθνη ἕκαστον κατὰ τὰ πάτρια ἐπίστευε χρησμὲς λαμβάνειν καὶ μαντείας ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς νομιζομένων Θεῶν, &c. *& cum circumvicinæ gentes ſingulæ a ſuis, ut tunc habebantur, Numinibus, oracula & prophetias, ritu patrio, ſe accepturas crederent; hos ſolos neminem habuiſſe, qui divinæ mentis interpretem ſe profeſſus, a vanis illis retraheret eos, qui alioquin noſcendorum futurorum cupidine ad cultos ab aliis Dæmonas deſciviſſent.* Hæc oſtendunt, *Origenem* cenſuiſſe, Deum Oracula Judæorum vanitati & æmulationi pravæ conceſſiſſe: quod nempe Gentiles a Numinibus ſuis oracula frequenter accipere crederentur, & niſi Judæis pari privilegio gaudere licuiſſet, ipſi ſortem ſua meliorem gentibus obtigiſſe crederent, & æmulatione vel obſcura cognoſcendi cupidine ducti, ad oracula cultuſque profanos ethnicorum defectionem facerent.

SAT ſcio pleroſque ſe perſuaſos habere, Diabolum Oraculum in templis ejus & alibi ſtatuiſſe, ut Dei inſtitutis illuderet, & Deum imitans, impoſturam ſecurius exerceret. At huic opinioni ratio refragari videatur: manifeſtum eſt enim, Oracula Diaboli pleraque nonniſi ſub expirantis ethniciſmi tempora conticuiſſe, eaque ad humani generis perniciem (cui Diabolus impenſe ſtuduit) non parum contuliſſe. Nam ethnici dictatis Oraculorum ad omnia deliria ſecuri ferebantur, [b] *& omnes immanitates quæ ante Chriſti adventum in homines exercebantur, ab Oraculis emanabant.* Cum itaque Dæmonis Oracula tam diu durarent, & finibus ejus adeo inſervirent; Rationi conſentaneum eſt, ea non a Dæmonis æmulatione, ſed fraude & malitia, principium accepiſſe. Si Diabolus, Dei Oraculum æmulatus, in Templis ſuis Oracula conſtituiſſet; æquum eſt opinari, Dei Oraculo ſilente, Dæmonis etiam Oracula per orbem terrarum conticeſcere voluiſſe.

SECT. IV.

Templi ſitus reſpectu plagæ cœlorum.

DUM ea Templi accidentalia, quibus uſus ſeculi occaſionem præbuit, in lucem profero, illius ſitum ratione plagæ cœlorum minime ſilendum arbitror. Sic autem Tabernaculum, prout & Templum, ſitum erat, ut utriuſque Sacrarium verſus Occidentem, & frons aut veſtibulum verſus Orientem dirigeretur: contra quam Chriſtianorum mos eſt, in quorum ſacris ædibus Altare verſus Orientem, veſtibulum verſus Occidentem collocari ſolent.

Qualis templi ſitus.

TEMPLI ſitui jam dicto, Sacræ literæ teſtimonium haud obſcurum perhibent. Nam veritatis hujuſce fidem ratam faciunt Prophetæ [c] verba: *& ecce* juxta *oſtium templi Domini, inter veſtibulum & altare*, erant *quaſi viginti quinque viri, quorum terga erant ad templum Domini, & facies eorum* ad *Orientem, adorabantque Solem ad Orientem.* E quibus verbis apertum eſt, Templi veſtibulum vel ingreſſum, Solis ſurgentis regionem reſpexiſſe: nam aliter, non poterant idololatræ illi terga in templum & ora in Orientem ſimul convertere. Atque inde venit forte quod equi, quos idololatræ [d] Soli dedicarunt, in ipſo templi veſtibulo vel introitu ſiſterentur: nempe ut Solis quaſi in conſpectu ſtarent, & ipſe locus & ſitus equorum, eos Soli ſacros eſſe teſtarentur. Huic etiam veritati firmitatem affert locus [e] ille Prophetæ, quo præceptum eſt ut templi porta, ad Orientem ſpectans, Sabbatis tantum & Noviluniis pateret, & Princeps populuſque ad portam tantum Orientalem adorarent: quo ſcilicet ora in Sacrarium & Solium Domini, e regione poſitum, converterent, & ipſo corporis ſitu Se a Solis cultu penitus averſos indicarent. Neque Templum ſolummodo, ſed & illius prototypon, Tabernaculum, Sanctum Sanctorum plagæ Occidentali, & ejus introitum plagæ [f] Orientali, obverſum habuit. Hoc e Moſis [g] verbis haud obſcure colligendum: ולרכתי המשכן ימה * *& ad latera Tabernaculi verſus occidentem facies ſex tabulas.* Ita

a Contr. *Celſ.* l. 3 p. 113. b *Henr. a Monteas. Dæm. Mim.* cap. 28. c *Ezec.* 8. 16. d 2 *Reg.* 23. 11. e *Ezec.* 46. 1, 2, 3. f *Num.* 3. 38. g *Exod.* 26. 22. * And for the ſides of the Tabernacle Weſtward, *&c.*

quidem

quidem hunc locum reddunt noſtri aliique; ſed nonnihil a vero illius ſenſu deflectentes: nam vox illa ירך cum ad res inanimatas transfertur, non *latus*, ſed *finem, terminum, extremitatem*, notat. Nam *Iſai.* 37. 24. ירכתי לבנון LXX vertunt τὰ ἔσχατα *extrema Lebani:* & *Geneſ.* 49. 13. וירכתו *& latus ejus juxta Zidon*, Targum vertit, וחחומה *& terminus ejus pertinget ad Zidon.* Et *Jerem.* 31. 8. מירכתי ארץ *ex lateribus terræ*, Targum per מסיפי ארעא *ex finibus terræ* interpretatur. Nec dubitare poſſum, quin ולירכתי המשכן in loco jam dicto, *ad fines* (non, ad latera) *Tabernaculi* reddere debeamus. Atque huic interpretationi fiduciam addunt *Onkelos* & *Jonathan*, qui vocem ולירכתי per ולסייפי *& ad fines, extremitates*, explicant. SECT. IV.

NEQUE ſacra pagina tantum, ſed & doctorum teſtimonio, jam dictus templi ſitus evinci poteſt. Inter eos familiam ducat [1] *Ariſteas*, templo forſan σύγχρονος, qui clare refert, [a] *Templi veſtibulum ad Ortum ſpectaſſe, poſterioribus ejus ad Occaſum tendentibus.* Ita Judæos antiquiores exiſtimaſſe, e verbis [b] *Maimonidis* intelligimus: *elegit Abraham—montem Moriah,—ac publice in illo unitatem Dei profeſſus eſt, & quidem ad Occidentem, quia Sanctum Sanctorum erat in Occidente. Hinc dicunt*, Majeſtas divina eſt in Occidente: *& expreſſe docent Rabbini noſtri in Gemara, Abrahamum patrem noſtrum deſignaſſe Occidentem pro loco Sancti Sanctorum.* [c] *Scaliger* etiam, poſtquam Eſſenos & Sampſæos ad Orientem convertos adoraſſe dixiſſet, ſubjungit, *hoc factum tam Eſſenorum quam Sampſæorum eſt adverſus inſtitutum Legis divinæ*, Ezec. 8. 19. *Porta enim Tabernaculi ſpectabat Solem, Sancta Sanctorum illi oppoſita converſa erant ad Occidentem, unde* Judæi *neceſſario ad Occidentem adorabant.* His omnibus veluti ſigillum apponit *Joſephus*, cum dicit, [d] *Occiduam templi partem portam nullam habuiſſe, ſed ibi murum perpetuum extructum fuiſſe.* Quid autem pars illa templi *muro perpetuo* claudebatur, niſi ut impedimento eſſet, quo minus e plebe quiſpiam Sanctum Sanctorum ibi locatum oculo vel pede profano violaret?

HÆC, de Tabernaculi Templique poſitione dicta, paulo firmiora reddunt [e] *Seldeni* verba: " Templi poſitio Hieroſolymitana ejuſmodi erat, ut introitus ejus a parte ha-
" beretur Orientali, nulla, in Occidentali, porta admiſſa. Ejuſmodi ſitus erat introitus
" Tabernaculi [f] Fœderis: parilemque fuiſſe Templi, teſtatur etiam [g] Joſephus & [h] A-
" riſteas, [i] Patres Chriſtiani, Titulus Talmudicus *Middoth*, & ad illum Magiſtri, præ-
" ter Scriptores illud ex profeſſo delineantes, ut Adrichomium, Riberam, Villal-
" pandum.

HUJUSMODI vero Tabernaculi & Templi ſitus e Gentium Veterum, Ægyptiorum præcipue, more & philoſophia rationem & originem petiiſſe cenſeatur. Ut Lector opinionis hujuſce rationes facilius aſſequatur; neceſſe eſt ut nonnulla de antiquiſſimo templorum ethnicorum ſitu præmittamus.

Qualis etiam templorum Ethnicorum.

SCIENDUM itaque, unanimi Veterum conſenſu affirmatum eſſe, templorum apud ethnicos antiquiorum Sacraria veſpertinam cœli regionem plurimum reſpexiſſe. Hoc aperte aſſerit [k] *Porphyrius:* δι' ἣν αἰτίαν, &c. *Qua de cauſa partes auſtrales, & non potius orientem aut occaſum, Diis attribuerit?* ὡς ἂν σχεδὸν πάντων τῶν ἱερῶν τὰ μὲν ἀγάλματα καὶ τοὺς εἰσόδους ἐχόντων πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένας· τοὺς δὲ εἰσιόντων πρὸς δύσιν ἀφορώντων, ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἑστῶτες, τοῖς Θεοῖς τιμὰς καὶ θεραπείας προσάγωσι· *Adeo ut omnia ferme templa ſtatuas ingreſſuſque verſus Ortum habeant: ingredientes autem occaſum reſpiciant, ubi vultu ſtatuis obverſo conſiſtentes, Diis honorem cultumque tribuunt.* Idem aſſerit [l] *Dionyſius Thrax*, modo ſenſum Auctoris aſſequar. Verba ſic habent: οἱ ναοὶ τῶν παλαιῶν, καὶ τὸν ἥλιον ὑπερκύψαντα εὐθὺς ὑποδέχεσθαι εἰώθεσαν, καὶ τῷ φωτὸς εὐθὺς ἐμπιμπλᾶσθαι, τῶν θυρῶν ἀναπεπταμένων, ὅπου καὶ τὰ ἱερὰ ἔρρεξαν· *Antiquorum enim templa exorientem ſolem ſtatim accipere ſolebant, & ſtatim foribus patefactis lumine repleri, ubi & ſacrificia fiebant.* His, in majorem rei fidem, [m] *Hygeni, Auguſti* liberti, diſertum ſubnectam teſtimonium: *Antiqui Architecti in occidentem templa ſpectare, recte ſcripſerunt: poſtea placuit omnem religionem eo convertere, ex qua parte cœli terra illuminatur.* Atque inde venit forſan, quod corporis circumverſio, poſt primum templi introitum, ceremonia religioſa ad-

a Ὁ δὲ οἶκος βλέπει πρὸς ἕω, τὰ δὲ ὀπίσθια αὐτοῦ πρὸς ἑσπέρας· *Hiſt.* LXX. p. 865. E b *Mor. Neb.* P. 3. c. 45. c *Elenc. Triharef.* c. 20. d Τὸ δὲ πρὸς δύσιν μέρος οὐκ εἶχε πύλω, ἀλλὰ διλωσεὶς ἐδέδμητο ταύτῃ τὸ τεῖχος. De *bel. Jud.* l. 5. c. 5. p. 1226 35 e Lib. 3. de *Synedr.* c. 16. p. 425. f *Num.* 3. 38. g *Archæolog.* l. 8. cap. 3. h Libel. de 70. *interpretib.* i *Hieron.* ad *Ezec.* cap 8. k De *antro Nymph.* p. 251. l Lib. 3. *Diæreſ.* m De *agror. limit. conſtituend.* l. 1. p 93.

1 Hiſtoriam illam LXX Interpretum, quæ præ ſe fert | vit doctiſſimus *Hodius*, qui *Iſ. Voſſii*, aliorumque defenſionomen *Ariſteæ*, Judæi cujuſdam eſſe figmentum, ſatis proba- | nes ad examen revocavit.

SECT. IV. modum apud ethnicos antiquiores haberetur. Cum enim templorum ſuorum veſtibula in Orientem ſpectarent, neceſſe erat ut illi Numinum templa, fronte ab Ortu averſa, ingrederentur: poſtquam itaque Deorum imagines in adyto collocatas adoraſſent, non poterant, niſi circumverſo corpore, Summum ſuum Numen, Solem intelligo, decore ſalutare. Hinc lux [a] *Clementis Alexandrini* verbis oriatur: τὰ παλαιότατα τ̃ ἱερ̃ων πρὸς δύσιν ἔβλεπεν· ἵνα οἱ ἀπαντιπρόσωποι τ̃ ἀγαλμάτων ἱζάμ̃νοι, πρὸς ἀνατολὰ̃ τρέπεσθαι διδάσκωνται· *Templorum antiquiſſima ad Occidentem reſpiciebant, ut qui vultu ſtant ad ſimulachra converſo, doceantur verti ad Orientem.* Cum itaque Gentes antiquiſſimæ (ut eo unde digreſſi ſumus, revertamur) templa veſtibulis plagæ orientali obverſis ædificarent, vero ſimillimum eſt Ægyptios etiam, qui primi templa ſtruxiſſe dicuntur, conſimilem in templis condendis morem & formam obſervaſſe. Ne vero conjecturis ſolummodo niti videar, teſtem advoco [b] *Diodor. Siculum*, qui diſerte teſtatur, ſic morem apud Ægyptios habuiſſe; τ̃ σὺν Μέμφει Θε̃ῳ τὸ πρὸς ἕω προπύλαιον κατεσκεύασε, κ̀ τ̃ῳ ναῷ τὸν περίβολον· *Memphitico Deo propylæum* [veſtibulum] *ad Orientem ſpectans extruxit* Pſammetichus, *& templum muro circumdedit.* Non eſt autem facile creditu, Pſammetichum hac in re ab Ægypti ritu & diſciplina recepta deflexiſſe.

QUANTUM autem conjectura colligo, gentes antiquæ [Ægyptii, aliique] duabus de cauſis templa frontibus ad Orientem converſis ædificarunt:

(1°.) UT eorum templa (Deorum ſecunda a cœlis habitacula) cœlum ipſum repræſentarent, cujus frons aut pars antica, apud Ægyptios & eorum diſcipulos, Oriens habebatur. Hoc e [c] *Plutarchi* verbis intelligitur, Αἰγύπτιοι οἴονται τὰ μ̀ ἑῶα, ὅ κόσμ̃ πρόσωπον εἶναι. *Exiſtimant Ægyptii, partes Orientales mundi faciem eſſe.* Ideo vero plagam Orientalem *mundi faciem* vel partem anteriorem habuerunt, quod nempe cœli motus inde exordium ducere, & cœlum (animalium more) in partem illam anteriorem procedere videatur. Hunc cœli motum tam religioſe obſervarunt Ægyptii, quod Scarabæum, ſacrum, & aptum mundi hieroglyphicum exiſtimarent, eo quod motum cœleſtem aliquatenus exprimere videretur. Hoc ex [d] *Horo* diſcimus, qui ſuperſtitionis Ægyptiacæ circa ſcarabæum verſatæ hanc arcanam rationem ſuggerit, [Κάνθαρος] ἐπειδὰν βέλητα παιδοποιήσασθαι, βοὸς ἀφόδ̃μα λαβὼν, πλάσει σφαιροειδὲς πλησίον τ̃ κόσμ̃ σχ̃μα ὅ ἐπὶ τ̃ ὀπισθίων μερ̃ων κυλίσας ἀπὸ ἀνατολ̃ς εἰς δύσιν, αὐτὸς πρὸς ἀνατολὰ̃ βλέπει, ἵνα ἀποδ̃ τ̃ κόσμ̃ σχ̃μα· i. e. Scarabæus, *cum procreare velit, bovis fimum nactus, globulum ex eo ejuſdem cum mundo figuræ fingit; quem ubi ab ortu in occaſum averſis pedibus volutarit, ipſe rurſum, ut orbi figuram perſimilem reddat atque exprimat, in Ortum convertitur.*

(2°.) NONNULLI dicunt, Ægyptios templa ſua verſus Orientem ſpectare voluiſſe, ut Sol oriens radios ejus in ea dirigeret, & Deorum imagines, in Occidua parte collocatas, matutino jubare ſalutaret. Quæ ſane ratio (ut hoc addam σὺν παρ̣όδῳ) mihi in mentem revocat [1] *Bedæ* & [2] *Riberæ* ſententiam, qui portam templi orientalem ideo depreſſiorem fuiſſe aſſerunt, *ut Sol exoriens æquinoctialis ſine ullo obſtaculo radios ſuos, per oſtia Templi & Oraculi in ipſam Arcam, quæ erat intra Sancta Sanctorum mitteret.*

HISCE, de Ægyptiorum & Gentium aliarum more in templis extruendis obſervato, prælibatis; ordinis ratio jam exigit, ut rationes in medium afferam quæ me perſuaſum tenent, morem illum in cauſa fuiſſe, quod Tabernaculum & Templum, fronte plagam Orientalem intuente, ſtruerentur.

HARUM itaque prima ſic ſe habet: Veteres hiſtoriæ cauſam opinandi ſuggerunt, Gentium antiquiorum templa ſic ſita fuiſſe, priuſquam Templum (aut Tabernaculum) conderetur. Nam *Lucianus*, de templo Deæ Syriæ ſacro diſſerens, illius frontem aut introitum ad plagam [e] Orientalem (& proinde adytum ad Occidentalem) converſum aſſerit. Hoc autem templum tam antiquum habebatur, quod plerique, Luciano referente, illius originem ad Deucalionem referrent, inter antiquiſſimos Gentium heroas memorari ſolitum. *Pſammetichus* etiam (Rex Ægypti Joſiæ æqualis) templum Deo Memphitico, veſtibulo ad Orientem ſpectante, ſtruxiſſe [f] dicitur. Herodotus *Aſychin* (cui locus inter antiquiores Ægypti reges aſſignatur) *porticum Vulcani templo* πρὸς τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα *ad Solem orientem feciſſe* [g] refert. Cum ex inſtantiis hiſce manifeſtum ſit, templorum ethnicorum veſtibula, a remotiſſima rerum ſuarum memoria, ad partem

a *Strom.* l. 7. p. 856. 30 b *Hiſtor.* lib. 1. p. 60. D c In *Iſid.* p. 363. E d *Hor. Apol.* l 1. *Hierogl.* 10. e Ὁ ὁ νηὸς ὁρ̃ᾶται μὲν ἐς ἥλιον ἀνίοντα· De *Dea Syr.* p. 1070. A f *Diodor. Sic.* ub. ſupr. g In *Euterp.* cap. 136.

1 Vid. *Bed. Quæſtion.* in *Libr. Reg. Quæſt.* 12. T. 4. col. 338.
2 De *Templo* L. 1. cap. 4.

cœli

cœli Orientis reſpexiſſe; rationi convenit, hunc templorum ſitum Tabernaculo antiquiorem fuiſſe, eumque Ægyptios, non Judæorum morem ſed cœlorum motum æmulatos, cæteris prætuliſſe. SECT. IV.

SECUNDO: nulla ratio ſatis ſolida hactenus aſſignata eſt, cur Tabernaculum & Templum, adyto ad Occidentem converſo ponerentur; niſi quod Ægyptii (quorum uſus pro lege habebatur) templa ſua ſtatuentes, hujuſmodi ſitum & morem ſemper obſervarent. Cuivis enim Legem perlegenti clarum eſt, Iſraelitas de Sancto Sanctorum verſus Occiduam cœli regionem extruendo, nihil a Deo in mandatis accepiſſe. Nec ſane rationem ullam, a ſeculi idololatria vel rerum natura petitam, comminiſci potis ſum, cur Iſraelitæ Orientem [luminis portam & gentis Chriſtianæ delicias] deſererent, & Occidentem regionem tenebrarum eligerent, eumque cultus ſui muniis obeundis commodiſſimum judicarent. Si quid humano judicio, in ſede vel throno Numinis eligendo, tribuendum eſſet; homines proculdubio æquo & decoro multo magis convenire judicarent, ut Deus (qui lux eſt, & *lucem inacceſſam habitat*) in loco aliquo verſus Orientem habitaret, & illius ſervi verſus plagam unde mundus illuceſcit, eum adorarent. Sane Chriſtiani longe plurimi, a primis pene naſcentis Chriſtianiſmi ſeculis, ad Orientem converſi precabantur; & ædes eorum ſacras ita componebant, ut, ſacra peracturi, ad matutinam cœli regionem obverterentur: tam longe aberat ut plagam Occidentalem Deo & ſacris maxime conſentaneam exiſtimarent. Non ſum neſcius, viros doctos rationem quidem reddere, cur Deus thronum ſuum Occiduam Templi partem occupare voluerit: eam autem ſtatim tractabimus, &, inſtar fructus Sodomæ, ſpecioſam magis quam ſolidam reperiemus.

TERTIO: Moſes & Hebræorum principes ipſam illam Ægyptiorum doctrinam hauſiſſe videntur, quæ in cauſa forſan erat, quod templorum ſuorum frontes & veſtibula verſus Orientem ponerentur. Nam Ægyptii (ut rem totam altiuſcule repetam) aſtrologiæ & diſciplinæ augurali initium dederunt, iiſque præ cæteris artibus, animos appulerunt. Ut autem artibus hiſce curioſis fidem & famam conciliarent, eaſque majore cum auctoritate exercerent; totam cœli regionem in quatuor partes [Anticam, Poſticam, Dextram & Siniſtram] diſtribuendam eſſe, primi docuerunt. Orientem autem Anticam, Occidentem Poſticam, Septentrionem etiam dextram, & Meridiem ſiniſtram, habuerunt & appellarunt. Hoc e verbis [a] *Plutarchi* diſcimus: Αἰγύπτιοι οἴονται τὰ μὲ ἑῶα, τῦ κόσμυ πρόσωπον εἶναι· τὰ δ᾽ πρὸς βορρᾶν, δεξιὰ, τὰ δ᾽ πρὸς νότον ἀριστερά· *Exiſtimant Ægyptii, partes Orientales mundi faciem eſſe; quæ ad ſeptentrionem, dextras; ſiniſtras autem, quæ ad meridiem vergunt.* Hanc diſciplinam Judæos a majoribus ſuis in Ægypto viventibus perpetua traditione propagatam accepiſſe, indicio ſunt ipſa illa vocabula quibus ad diverſas cœli regiones exprimendas vulgo utebantur. Notum enim omnibus (quibus linguæ Hebraicæ uſus aliquis) quod Oriens קדם *pars anterior* appellatur, a radice קדם *præceſſit, anteivit:* nec minus innoteſcit, vocem אחרון & אחור *partem poſteriorem* & occidentalem ſignificare. Utrique vocabulo ſignificatum jam dictum multis exemplis aſſerere poſſem, niſi doctus [b] *Schindlerus* provinciam illam mihi præripuiſſet. Unde factum vero quod Hebræi Orientem, *mundi* [c] *faciem* aut partem *anteriorem*, Occidentem autem *poſteriorem*, ad morem Ægypti, nuncupaverint; niſi quod uſum illum in Ægypto hauſerint, & ad ſeros nepotes propagaverint? Nam hujuſmodi appellationis ratio nulla, a mundi natura petita, reddi poteſt: [d] *mundus enim per ſe neque ſuperas regiones neque imas, neque anticas habet, neque poſticas: quicquid enim teres eſt, atque ex omni parte rotunditatis ſolidæ convexione concluſum, nullum habet initium, nullum finem.* Cum itaque veriſimile ſit, Hebræos, Orientem & Occidentem *regiones anticas & poſticas* appellantes, exemplum ab antiquis Ægyptiis accepiſſe; conſentaneum eſt exiſtimare, Hebræos Tabernaculum & Templum fronte in Orientem compoſita extruxiſſe, eo quod Ægypti moribus quibus diu aſſueverant receptum eſſet, ut templa ſua Orientem reſpicerent, & ipſius cœli formam & ſitum æmulari viderentur.

NON-NEMO forſan ex adverſo regeret, incredibile eſſe, Judæos Orientem anticam cœli regionem appellandi morem ab Ægyptiis accepiſſe, cum mundi dextram & lævam modo Ægyptiis prorſus contrario aſſignaverint. Nam Judæi auſtrum תימן a ימין *dextram*, aquilonem *autem* שמאל quod *ſiniſtram* ſignificat, vulgo nominarunt: Ægyptii vero, mundi partes, ad ſeptentrionem, dextras; ad meridiem, vergentes, ſiniſtras appellabant; quod e *Plutarchi* verbis modo citatis innoteſcit. Objectio tollitur.

a Ub. ſup. b In *voc.* קדם & אחור. c *Oriens vocatur* פני־קדם facies *ſicut Occidens* אחור poſterius. Id. in *voc.* ימין. d *Arnob.* l. 4. cont. *Gent.* p. 129.

SECT. IV. SED nodus ille facili negotio ſolvitur: cum enim Ægyptii mundum tanquam animal prægande contemplarentur, & Orientem *mundi faciem* appellarent, (eo quod cœlo movente Oriens nobis accedat, & ſe primo videndum præbeat) neceſſe habebant ut ſeptentrionem cœli dextram & meridiem ſiniſtram, nuncuparent. Cum autem Ægyptii auguria captarent, adeoque vultus eorum, augurum ritu, verſus Orientem componerentur; tunc ſeptentrionem mundi lævam, & meridiem dextram, appellaſſe cenſeantur. Nam [a] *Livius* augures Romanos (licet Ægypti diſcipulos) *dextras ad Meridiem partes, lævaſque ad Septentrionem dixiſſe* refert. Ideoque veteres Ægyptii duplicem cœlo dexteram, ſeptentrionalem intra templum, & meridianam extra & in libero cœlo, aſſeruerunt. Et, ſi [b] *Baptiſtæ Bello* credimus, *duplicem* etiam *dexteram ex Ægyptiorum conſuetudine, ſtatuebant Hebræi:* nam *Moſaici tabernaculi*, inquit, *& Salomonici templi dextera erat Septentrionalis; ſub dio libera cæli apud Hebræos deſignatio dexteram ad auſtrum collocabat.* Hebræos hanc duplicem dexteram agnoviſſe, eo facilius in animum induco meum, quod templi & tabernaculi frontes, ad morem templi cœleſtis, ad Orientem verterentur: unde ſitus ipſe poſtulavit, ut Septentrio *dextræ* nomen obtineret. In ſacris tamen eloquiis, meridies, mundi dextra audit: *Pſal.* 89. 12. *Septentrionem* צפון ימין *&* δεξιὰν (uti reddit *Aquila*) id eſt, *meridiem creaſti tu.* Ægyptios autem (inquit idem [c] Bellus) *geminæ hujus Judaicæ diviſionis auctores agnoſcemus, ſi Delrio aliiſque fidem dabimus; qui Galenum aſſerunt confirmare Ægyptios meridianam ſtatuiſſe dexteram: eiſdem enim Ægyptiis*, quod *ex Plutarcho diſcimus, mundi vultus Oriens erat, & Aquilo dextra.* Quantum itaque rem tanta vetuſtatis caligine involutam percipere datum eſt, Hebræi dextram & ſiniſtram cœli juxta morem & doctrinam Ægyptiorum ſtatuerunt, & eorum moribus, hac in re, ſe conformes præbuerunt.

QUARTO: inde etiam probabile fiat, tabernaculi templique ſitum a more & exemplari ethnico cauſam & originem derivaſſe, quod Hebræi templum adeuntes, cœli plagas ad morem Ægyptiorum aut aliarum gentium obſervarint. Id enim multa cum religione curabant Hebræi non pauci, ut templo, a parte meridiem ſpectante, ſemper egrederentur. Hoc aperte teſtatur doctus ille [d] *Jeſuita* quem laudavi modo, his verbis, *Judæi & vera olim religione nobiles & ſuperſtitionibus anilibus infames, venerationis templo ſuo conciliandæ cauſa ſanxerant ut qui ſubirent oraturi, primo ipſo ab introitu circumflecterent ad dexteram greſſus, & ea via egrederentur quæ ad ſiniſtram erat: hoc eſt ad meridiem.* Quibus auctoribus innixus, hæc dixit *Bellus*, me neſcire fateor: non paucos autem hunc morem tenuiſſe, me perſuſuam facit locus ille [e] Prophetæ, quem interpretes vix uno tactum digito præterire ſolent. Prophetæ verba ſic leguntur: *quum veniet populus terræ ante Jehovam in ſolennitatibus, qui venerit via portæ Aquilonaris ad incurvandum* ſe, *abito via portæ meridianæ; & qui venerit via portæ meridianæ, abito via portæ Aquilonem verſus: non revertitor via portæ qua venerit, ſed e regione illius abito.* Unde factum vero quod de re tam minuta, [introitus & exitus porta] curaret Deus, de qua tamen nihil in lege præceptum legitur; niſi quod nova ſuperſtitio, ſub captivitatis Babylonicæ tempora, Judæorum animos occuparet; & eorum nonnullis per portam Aquilonarem, plurimis autem per Meridianam, templo egredi religio videretur? Ne itaque ſuperſtitio illa, e Gentium hauſta conſuetudine, latius ſerperet; lege cautum eſt, ne quis portam hanc aut illam anteferret, ſed utraque, prout caſus ferret, & ſine diſcrimine uteretur. Ut Deum ea mente hanc legem tradidiſſe, probabile putetur; unum & alterum, e ſcriptis ethnicorum, teſtimonium proferam, unde conſtet eos templa ſua ingreſſos, dextram & ſiniſtram [ſeptentrionem & meridiem] δεισιδαιμονεστέρως obſervaſſe. Horum primum præbet [f] *Iamblichus*, qui, Pythagoræ præcepta memorans, aſſerit, eum inter alia præcepiſſe, εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ κατὰ τὰς δεξιὰς τόπους, ἐξιέναι κατὰ τὰς ἀριστερὰς· *Templa ac delubra per loca dextra ingredi, per ſiniſtra egredi.* Huc forte ſpectant *Trigæ* verba apud *Ariſtophanem* in Εἰρην. v. 956.

Αγε δὴ τὸ κανοῦν λαβὼν σὺ κἀγὼ τὴν χέρνιβα,
Περίϊθι τὸν βωμὸν ταχέως ἐπὶ δεξιά·

Age cum caniſtro ſume aqualem trulleum,
Aramque luſtrans dextrovorſum extemplo obi.

a Lib. 1. p. 39. b *Diatrib.* de *templo Augural.* c. 10. c Cap. 9. lib. jam laud. d Ib. c. 9.
e *Ezec.* 46. 9. f De *Vit. Pythag.* c. 28. ſub. fin.

Ne

Ne itaque Judæi quicquam cum ritu illo, e ſuperſtitioſis gentium moribus & dogmatis oriundo, commune haberent; veriſimile eſt, Deum legem illam ceremonialem præceptis ejus per Moſen datis addidiſſe. Non me latet, longe aliam legis hujuſce rationem nonnullis placuiſſe: ideo enim, inquiunt, lege ſpeciali proviſum eſt, ut populus per portam unam ingreſſus, per alteram eique adverſam egrederetur; ne ſcilicet exeuntium terga Dei ſolio, Sancto Sanctorum, obverterentur. At ratio illa facile vanitatis arguatur, cum ab utroque latere hoc ex æquo fieret. Alii itaque Deum ea de cauſa legem illam tuliſſe ſentiunt, ut ſcilicet in tanta populi turba facilior & expeditior eſſet tranſitus, nec egredientes occurrerent intrantibus, adeo ut ſe mutuo impedirent. At hoc incommodum non adeo grave erat, ut ei lege lata occurrere neceſſe eſſet: alias enim Deus ad malum illud præcavendum, non per Ezechielem primo, ſed diu ante, [per Moſem aut Salomonem] legem tradere voluiſſet. Longe itaque probabilius eſt, Judæos ritum illum ſuperſtitioſum a Syris aut Ægyptiis, ſub Ezechielis tempora didiciſſe, & legem hanc (ut fieri amat) e malis ſeculi moribus natam fuiſſe. SECT. IV.

QUINTO: Templi Judaici ſitus verſus Solis caſuri regionem, ab antiqua Ægyptiorum conſuetudine cauſam & originem petiiſſe credatur; quod Hiſtoria ipſam templorum originem ad Ægyptios auctores referat. Hoc apertis teſtimoniis in Diſſertationis hujuſce limine probatum dedi: quibus in præſens addo tantum [a] *Arnobii* illa, [1] *primus fabricator templorum Prometheus Ægyptius*, qui primis Hebræorum Patribus coævus exiſtimatur.

SENTENTIA mea tot rationibus munita, provinciam meam pro modulo meo ornaſſe videar, ſi quatuor, pro adverſa parte forſan adducenda, ſolvam argumenta. Quatuor objecta removentur.

NAM primo: dicet forte non-nemo, inde opinionis meæ fidem labefactari, quod Ægyptiorum & gentium omnium templa, adytis aut ſacrariis ad Orientem converſis extruerentur. *Vitruvius* veritatis hujuſce teſtis advocari poteſt: *ædes ſacræ Deorum immortalium*, [b] inquit ille, *ſic erunt conſtituendæ, uti—ſignum quod erit in cella collocatum ſpectet ad veſpertinam cæli regionem. Uti qui adierint ad aram immolantes, aut ſacrificia facientes, ſpectent ad partem cæli orientis, & ſimulacrum quod erit in æde: & ita vota ſuſcipientes contueantur ædem & orientem cæli, ipſaque ſimulacra videantur* [c] *ex oriente contueri ſupplicantes & ſacrificantes,: quod aras omnes Deorum neceſſe eſſe videatur ad Orientem ſpectare.* E verbis hiſce manifeſto deprehenditur, ethnicos ædes eorum ſacras ita conſtituiſſe, ut earum frontes ad Solem cadentem ſpectarent, ut altaria & ſimulacra ſua eam partem occuparent qua primum terra illuminatur, & ipſi (juxta [d] veterum gentium religionem) verſus Orientem ſimul & Deorum imagines adorarent. Obj. 1.

AT hunc nodum citra ſudorem expediamus: nam Gentium templa, in aliquibus regionibus, ſub exeuntis Gentiliſmi ſæcula, frontes ſuas Occidenti obverſas habuiſſe, minime diffitendum eſt: at ab initio rem non ita fuiſſe, *Herodoti*, *Diodori Siculi*, *Porphyrii*, *Luciani*, *Hygeni*, & *Dionyſii Thracis*, jam adductis teſtimoniis confirmatum eſt. Et ne quid fidei deſit, novum mihi teſtimonium afferat [e] *Lucianus*, qui de ædibus Orientem ſpectantibus locutus, inquit; καθ' ὃ καὶ τὰ ἱερὰ βλέποντα ἐποίουν οἱ παλαιοί· *juxta quod templa etiam aſpicere fecerunt Antiqui. Lucianum* autem hac in re teſtem fide dignum habeo, qui ſub initia ſeculi primi floruit, & in libello de Dea Syria, ſe Templorum haud paucorum origines & poſituras ex inſpectione didiciſſe refert. Ex eo more Gentilitio profectum videtur, quod ſub rei Chriſtianæ principia, Gentiles converſi Templorum nonnullorum veſtibula verſus Orientem ædificarent. Huic mori [f] *Clemens* & [g] *Euſebius*, ſi ferat otium facile conſulendi, teſtimonium ſatis amplum perhibent. Nullus itaque hac de re dubitandi locus eſt, niſi tot auctores fidei ſubleſtæ arguamus.

SECUNDO: ad ſententiam meam refellendam, dicent forſan nonnulli, me a communi doctorum opinione longe receſſiſſe. Nam Chriſtianorum ſimul & Judæorum ſuffragio receptum eſt, Deum tabernaculi & templi adyta ad Occidentem collocari voluiſſe; ut Iſraelitas a Gentilium moribus, qui Solem ad Orientem colere ſolebant, avo- Obj. 2.

a Cont. *Gent.* l. 6. b De *Archit.* l. 4. c. 5. c *Sic enim legendum cenſeo, non* exorientia, *uti habent impreſſa exemplaria.* d *Ezec.* 8. 16. e Lib. περὶ τῆς θεοῦ. p. 903. A f *Conſtit. Apoſtolic.* l. 2. c. 57. g *Hiſt. Eccleſ.* l. 10. c. 4.

1 Vid. *Arnob.* p. 191. ubi legimus, *quorum* (templorum) | *Ægyptius, aut Merops tibi fuiſſe monſtrabitur: aut, ut traſi quæris audire quis prior fuerit fabricator, aut Phoroneus* | *dit in admirandis Varro, Jovis progenies Æacus.*

SECT. IV. caret. Ea sententia erat *Anastasius Sinaita*, qui de templo loquens, ἐτετράπλο ἦ ὁ πρὸς ἕω, * inquit, ἵνα οἱ προσθυχόμενοι μὴ τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα προσκυνῶσιν, ἀλλὰ τὸν τῦ ἡλίυ δεσπότην· *Conversum autem erat, non ad Orientem, ut precantes non Solem orientem adorarent, sed Solis dominum.* Ita *Maimonidis* sententiam habuisse testatur [a] *Gregorius noster*, qui sic nobis cum fœnore reddit auctoris sensum: *ab Adamo ad Abrahami tempora, mundus adoraverat versus Orientem. Hic autem ritus originalis, ex errore Persarum & Chaldæorum, in cultum Solis idololatricum degeneravit*; *ideoque* Abrahamus *(ut inquit doctissimus Maimon)* instinctu Dei, Occidentem Hebræis suis designavit quo adorarent. *Ideo Tabernaculum & Templum ad illam cœli plagam locabantur: Deo interea locum suum in Oriente quasi deserente, & ad populum hunc obdurum descendente.* Huic sententiæ subscribit [b] *Lud. Cappellus:* postquam enim observasset, Gentilium templa sic extructa fuisse, ut qui rem sacram facturi accederent, Ædem sacram contuentes, necesse haberent vultum in Orientem convertere; statim subjungit, rationem prorsus contrariam *in templo Dei* fuisse observatam.—*Nimirum*, inquit, *voluit Deus certo consilio populum suum hac in parte contrario ethnicis more & ritu uti, quod scilicet consuetudo obvertendi se ad Orientem adorandi* causa, *ab idololatria ortum suum habuisse videatur, nempe a Solis Orientis adoratione, quæ omnium prima & antiquissima videtur fuisse idololatria*, &c. Eandem opinionem tuetur [c] *Scaliger*, aliique.

AT hæc opinio, quanquam tot magnis nominibus cohonestata, nobis haud multum officit, cum triplici tibicine male firmo sustentetur: Nam (1°.) Omnino gratis dicitur, Deum aut *Abrahamum Occidentem Hebræis designasse, quo adorarent:* altum enim ea de re in sacris literis silentium, & hujusmodi præceptum, modo Hebræis traditum, vix ulli usui inserviret. Nam Hebræi, si in Solis cultum propensi, eum colere possent cum in Occiduas cœli partes inclinaret, nisi Abrahamus (quod [1] *Mercurius Trismegistus*, fecisse [d] legitur) filiis suis præcepisset, ut Sole in Occasum vergente ad Austrum adorarent. (2°.) Non minus in dubium venire possit, an Veteres Hebræi adeo magnam Occidentis rationem habuerint, & vultu in eam regionem aut templum converso semper adorarint. Nam Essenos, viros pietate celebres, aliosque, a templo remotiores, ad Orientem conversos precatos fuisse, alibi forte, non sine ratione probabili, dicturi sumus. Et [e] *Gregorio* jam laudato observatum est, ritum illum solennem, *magnam nempe Expiationem, a sacerdote summo, etiam in loco sanctissimo, quotannis versus Orientem factam; contrario plane modo quam omnes aliæ supplicationes religiosæ.* Ita factum probat e *Lev.* 16. 14, 15. ubi præceptum est ut *tolleret de sanguine vituli, & septies contra propitiatorium* [f] *versus Orientem spargeret.* (3°.) Non immerito dubitemus, an Gentes antiquissimæ cultum Diis suis, ad Orientem spectantes, semper exhibuerint. Eas quidem hunc morem servasse, cum sub dio essent, & Soli cultum exhiberent, res est, opinor, extra litem posita. Cum autem vetustissima Gentilium templa fronte Orientem spectante conderentur, verisimile est eos, in Templo positos, versus Deorum imagines in Occidentali parte locatas cultum præstitisse. Neque hic silentio prætereundus *Pindari* [g] *Scholiastes*, qui morem fuisse ait, κατὰ τὰς ἀνατολὰς ἱερουργεῖν τοῖς Θεοῖς, *versus Orientem, sacra facere Diis*; sed πρὸς δυσμὰς τοῖς ἥρωσι, *versus Occidentem, heroibus.*

Obj. 3. TERTIO: dici potest in adversum, non tam Ægyptiorum morem aut doctrinam, quam ipsam tabernaculi templique naturam & finem, in causa fuisse, quod illius vestibulum versus Orientem, & sacrarium versus Occidentem poneretur. Erat enim tabernaculum, prout & templum, palatium summo orbis Domino sepositum, & [h] ἅγιον κοσμικὸν *sanctuarium seculare*, mundi totius typum gerens & imaginem. Cum itaque Oriens, mundi pars antica, nec immerito haberetur; congruum erat ut Moses Tabernaculi frontem aut partem anticam ad Orientem collocaret, ut templum aut palatium Ectypum eo concinnius Archetypo responderet.

AT hanc etiam objectionem nil solidi continere censeo: si enim Tabernaculi & Templi frons ea de causa ad Orientem sita fuisset, proculdubio Deus hunc situm Orientalem diserte præcepisset, æque ac alia omnia quibus Tabernaculum & Templum hunc mundum referebat. Rationi itaque multo magis consentaneum arbitror, Mosem, utpote arcanis Ægypti literis innutritum & arbitrio suo relictum, Tabernaculi frontem

* *Respons. Quæst.* 44. a *Not. & Observat.* c. 18. b *Templ. Hier. Delin.* Col. 3837. c *Elench. Trihær.* cap. 20. d Ω τέκνον νότῳ ἀνέμῳ ἀποδίεπαν, ἡλίῳ δύνοντι προσκύνει. Poem. e Ub. supr. c. 18. f LXX κατ' ἀναπλάς. g Ad *Isthm. Od.* 4. h *Hebr.* 9. 1.

1 Vid pag. 870

versus

verſus Orientem ſtatuiſſe; eo quod regio illa pars cœli antica ab Ægyptiis haberetur, & eorum moribus, quibus populus aſſueverat, ita comparatum eſſet, ut templorum frontes ſolem Orientem intuerentur. SECT. IV.

QUOD hic a pleriſque dicitur, Antiquos ad Solis Orientis radios templorum veſtibula collocaſſe, ut Sol Oriens ad ædium ſacrarum interiora penetraret, & omnia jubare matutino deauraret; leve eſt & nugatorium: hoc enim a Sole tantum æquinoctiali fieri potuit, & templi penetrale non minus a Sole ad Occaſum vergente deaurari potuit, modo veſtibulum ad Occidentem ſtatuiſſent. Obj. 4.

UNUM jam ſupereſt, nempe ut ſententiam meam unius ſaltem viri docti ſuffragio cohoneſtem, ne quis eam, tanquam paradoxam & mihi uni gratam, repudiaret. Sic itaque jam laudatus Auctor, [a] *Baptiſta Bellus*, mecum ſuffragatur: *Ægyptii—quod Orientem orbis vultum eſſe contenderent, & mundum in anteriorem partem—procedere; dexteram eſſe voluerunt Septentrionalem auguralis deſignatione templi. Quin & ipſi Judæi templi ſacri conſtitutionem,* AD ÆGYPTIAM CONSUETUDINEM *videntur exegiſſe. Nam cum omnis templorum delineatio cœleſtis quædam ſit æmulatio palatii; ſacer Hebræorum Legiſlator, omni (ut ſacræ teſtantur paginæ) doctrina Ægyptiorum perpolitus, in deſignandis tabernaculi partibus, & tota deinceps cum illo Judæorum natio templi cœleſtis regiones obſervavit, & ex Ægyptiorum placitis anticas Occidentales deſcripſit.*

a De *Templo augural.* c. 9.

DISSERTATIO SEPTIMA.

DE

URIM & THUMMIM.

PRÆFATIO.

SI prima naſcentis Eccleſiæ tempora cum annis ejus vergentibus conferantur, majeſtatem divinam res ſuas ratione & modo plane diſſimili procurantem proclive erit obſervare.

MANU quaſi tacita facilique, & modis naturæ rationalis conditioni ſuaviter attemperatis, Eccleſiam jam adultam adminiſtrat DEUS. Nulli etenim hodie conſilii ſecretioris nuncii de cœlo miſſi: miracula ad fidem doctrinæ alicui divinæ faciendam nulla: nullum in rebus impeditis Oraculum, præter λόγιον ἔμψυχον, (nempe virum bonum longo rerum uſu tritum & ſubactum) conſulendum ſupereſt: *Spiritus gloriæ*, in templis DEI vivis habitans, unica illa *Schechinah* eſt quæ Occonomiæ Chriſtianæ teſtimonium præbet; nulli nobis Prophetæ divino ſubinde afflati oraculo: dira illa exempla in flagitii alicujus manifeſtos edita, quæ temerata olim juſtitiæ jura continuo vindicarunt, ſeculis hiſce noviſſimis tam raro dedit divina *Nemeſis*, quod *Timon* apud [a] *Lucianum* deridendum propinet Jovem, quaſi juventutis ſuæ *(qua nullæ ſibi cum maleficis induciæ, ſed* ἀεὶ ἐγρηγὼς πάντως ὁ κεραυνὸς, *fulmen ſemper in negotio erat)* impetus & fervores annis ejus ſenilibus refrigeſcerent; & tituli illi, *grandiſtrepus*, *fulgurator*, & hiſce ſimiles, quibus illum poetæ decorare ſolent, ſint tantum καπνὸς ποιητικὸς, & ab iis μάλιστα ὅταν ἐπιχῶσι τοῖς τὰ μέτρα, *præcipue cum in verſu hærent, ad carminis ruinam fulciendam*, Jovi tribuerentur.

AT vero ſub primos Eccleſiæ Judaicæ natales, Angeli humanam perſonam præferentes, opera rerum creatarum vires longe ſuperantia, Prophetarum pectora motu divino calefacta, oracula e Tabernaculo aut *Gloria magnifica* prodeuntia, ignis cœlitus in aram delapſus, tremenda juſtitiæ divina monumenta, tam frequentes mortalibus mirandi cauſas attulere; quod ſpectaculis hujuſmodi cœleſtibus & miraculi plenis, priora mundi ſecula ſæpius frui, quam poſteriora fingere videantur. Nam animo tam craſſo & cœleſtium inani fuit Hebræorum natio, quod nullo niſi quod oculos pene feriret argumento, ad præſentiæ divinæ fidem & frugem bonam perduci potuerunt: perditiſſimi quibus aſſueverant *Ægypti* mores, & conditio ibi vivendi dura & infelix, pene omnem numinis ſenſum populo excuſſere; Oracula viva, publici voluntatis divinæ indices, nondum literis tradita fuerunt: homines, ob lubricos rerum humanarum caſus & timida præſagia, anxii & ſoliciti, a Dæmonis Oraculis & myſtis reſponſa de futuro ſæpe petiere, quæ eorum pallidis curis turbata levarent pectora.

PRÆ cæteris vero quibus Eccleſia vetus gaudebat, luculentis providentiæ & præſentiæ divinæ argumentis, Oraculum in Pectorali poſitum dignum videtur, in cujus con-templatione

[a] In *Tim.* pag. 31, 32.

templatione religioſius hæreamus, & quod nunquam niſi ſumma admiratione ſuſpenſi recolamus. Quid enim in omni memoria oculis auribuſve hauſtum mirabilius, quam quod numen, e cœli nubibus, ſacris adytis, aut monte flammante, loqui ſolitum, e duplicato palmaris latitudinis panniculo reſponſa ſua tradere dignaretur? & quod ſacerdos, non in templo ſomnians, aut antris quibuſdam ſpiritum fatidicum exhalantibus, ethnicorum ritu aſtans, propheticus prodiret; ſed ex ipſo ſinu, DEI oracula & regnorum fata promeret? Certe quod [a] *Joſephus* de ſplendore lætiore lapilli in Pontificis maximi humero, cum ſacrum *Deo* probatum eſſet; de hoc Oraculo jure aſſeramus: Θαυμαστὸν μὲν τοῦτο τοῖς μὴ τὴν σοφίαν ἐκφαυλισμῷ τῶν θείων ἠσκηκόσιν, *pia admiratione digna res hæc apud omnes habita eſt, niſi qui ex divinorum contemptu ſapientiæ opinionem aucupantur.*

MIHI itaque non raro mirari ſubiit, quod de Argumento tam auguſto, & quod animo tam gratam contemplandi voluptatem creare poſſit, pauci ex inſtituto, nulli ex illius dignitate meritoque, hactenus diſſeruerint. Nam Scriptores plerique omnes, de eo verba facturi, ſe de Lectore & argumento ſuo egregie meruiſſe ſentiunt, ſi ſuas aut aliorum conjecturas (blanda illa vigilantium ſomnia) vix ullo firmatas Scripturæ vel Antiquitatis teſtimonio, in medium dederint: alii vero, Oraculum hoc inter Scripturæ ἄπορα & ingenii humani cruces numerantes, illud vix ſummis tactum digitis prætereunt; vel, uti Geographi circa terram incognitam verſati, monſtra ſolummodo chartis ſuis inſerunt; fabulas Judaicas dico, ficta Poetarum miracula & fidem omnem conſultam ſuperantes. Unde factum quod *Urim* & *Thummim* ſono tantum barbaro & otioſo hominum aures diu impleverint, & craſſa quorundam commenta ſapientiam divinam in rebus & nominibus illis inſtituendis eluceſcentem penitus obſcuraverint.

UT itaque probroſam illam ſcientiæ divinæ lacunam explerem, eorum naturis & primariis circumſtantiis inveſtigandis, quantum in antiquitatis remotiſſimæ penetralibus videre conceſſum, ſedulam, nec forſan inanem, impendi operam. Eam autem huic ſaltem ſeculo non prorſus ingratam futuram facile ſperavi, quo in abditos atque invios hactenus ſcientiæ divinæ & humanæ receſſus penetrare, tanto cum conatu & ſudore contenditur; & a pleriſque, *nihil dicere niſi quod dictum prius*, animi abjecti & inertis argumentum exiſtimatur.

HAUD paucos futuros auguror, qui chartas meas vix limis inſpectas oculis, quaſi conjecturas tantum precarias (quarum eos ſatietas jamdudum tenuit) afferentes, poſt terga rejicient: quod ſpes nulla affulgeat, ut mea tenuitas myſterium retegat, quod anxiam tot perſpicacium virorum hactenus eluſit indaginem; & quod ipſe veri quicquam iis in rebus percipere poſſim, quibus tot jam tranſacta ſecula cæcam caliginem obduxerunt. Nec ſane falleret eos ſpei ſuæ frigidæ de opere meo conceptæ ratio, ſi ingenii ſolius ſupra communem mortalitatis ſortem felicis viribus, aut ſingularis cujuſdam ſcientiæ clave (quæ mihi profecto non ſumo) Oraculi hujuſce arcana daretur reſerare. Mihi DEI ænigmata non ingenii ſagacioris dexteritate, ſed illius vitula arando, conceſſum ſolvere: nempe animum attentum & nullius addictum verbis ad Scripturam conſulendam appuli, in qua lucem eam effulgere credidi, quæ pedes noſtros in hæc atque alia abdita dirigere poſſit, modo mentis oculos nullis phantaſiis & idolis vitiatos ad legendum afferamus.

SED quicquid ſit, ſive veritate mihi ſemper favente ſcripſiſſe, ſive tantis tenebris poſito umbris & imaginibus mentientibus ſæpe deludi, contigerit; id in ſpe læta pono, me nempe opus hoc ſine cujuſquam mala gratia in lucem emiſſurum. Nullius enim famam hic lædo: *farinam*, quod dicitur, *molitam* non molo: non conjecturas tantum & hypotheſes ad placitum fictas affero, ſed argumenta: non ſacra *Veneris*, *Bacchi* orgia, vel *Jovis* alicujus ethnici ſolennia, ſed Summi Numinis inſtituta, in lucem & memoriam revocare ſtudeo: remigium meum in adverſas undas non dirigo, nihil enim Patrum & Conciliorum ſcriptis, aut receptæ Eccleſiæ fidei, adverſum trado: & quamvis nonnulli forſan me ξενίζοντά τινα auribus eorum afferre ſentiant, non ea ſunt in quibus ſalus legentis vertitur, vel quibus ullius fidem dandam poſtulo, niſi rationum mearum momenta, animo ſicco & libero æſtimata, calculum ejus mereri videantur.

NE vero Lectorem diutius in limine detineam, ad præſens Argumentum me ſtrictius accingam, & hoc ordine jam dicenda digeram: (1°.) Quis uſus τῶν Urim (præcipue) fuerit, breviter expediam. (2°.) Locum in Pectorali quem Urim & Thum-

[a] *Antiquit.* l. 3. c. 8. p. 120.

CAP. I. SECT. I. mim occuparunt, inveſtigabo. (3°.) Utriuſque Naturam & Originem luculentius explicabo. (4°.) Rationes nominum eorum in lucem proferam. Agendum eſt (5°.) de perſona cui Urim & Thummim geſtandi provincia demandata eſt. (6°.) De Oraculi per Urim duratione & defectu. (7°.) Ob συγγένειαν Argumenti, *Deuter.* 33. 8. fuſe declarabitur.

CAP. I.

De Uſu Urim & Thummim.

CIRCA horum inſtrumentorum uſum, id unum in genere monere neceſſe habeo, quod *Thummim* non prorſus eidem uſui cui *Urim* inſervierit. Mea nempe ſic ſtat ſententia, ſicque animum induco meum, oracula quidem per *Urim* edita fuiſſe, *Thummim* vero rem plane diverſam ab *Urim*, & in uſum diſſimilem ([a] alibi declarandum) a Deo deſignatam. De opinionis autem hujuſce veritate, Lector a ſententia ferenda tantiſper abſtineat velim, quoad rationes meas in loco tradendas, ad ſobrii judicii Lydium lapidem exploraverit. In præſenti, de *Uſu* τῦ Urim ſolummodo, cum generali tum ſpeciali, diſquiſitionem breviuſculam inituri ſumus.

SECT. I.

De Uſu generali.

CIRCA uſum τῦ Urim generalem, non eſt quod multum hæreamus: quicquid enim uſpiam eſt eruditi nominis facile largitur, Deum reſponſa per Urim, Iſraelitis voluntatem Ejus explorantibus, edere conſueviſſe.

HUIC autem ſententiæ, nomina Pectorali & Ephodi data teſtimonium haud obſcurum præbent: nam Pectorale, τῦ *Urim* repoſitorium, [b] *Avenarius* nomen חשן (per metatheſin literarum) a נחש *divinavit, auguratus eſt*, accepiſſe ſentit; eo quod e Pectorali Deus oracula funderet, Sacerdote reſponſa de futuris & incertis expetente. Hæc conjectura nonnihil fidei petat a [c] *Joſepho*, qui vocem illam, λόγιον, i. e. μάντευμα, *Oraculum* vel *Fatidicum* quiddam, notare dicit. Ex eo Pectoralis uſu factum eſt, quod apud Græcos etiam [[d] LXX, [e] *Joſephum*, [f] *Philonem*, alios] nomen Λόγιον & Λογεῖον invenerit. Significat autem vox ea [ſi [g] *Riberæ* fidimus] non tantum reſponſa Dei tradita, ſed locum unde reſponſa petuntur, vel ubi conveniunt reſponſa petituri. Neque nomen tantum Hebraicum & Græcum, ſed etiam Latinum, Pectorali datum, Deum inde per *Urim* reſponſa dediſſe probat: illud enim ea de cauſa *Rationale* dictum arbitror, quod, cum fatidicum eſſet & ſacerdoti ſciſcitanti de futuro reſponderet, res intelligentia & ratione prædita videretur. Ex hoc frequente τῦ Urim in oraculis eliciendis uſu, factum eſt, quod Arabicæ verſionis Auctor, *Ephodem*, cui Urim ſemper adhæſit, verbis exprimat quæ ſignificant, *inſtrumentum Oraculi*, ut 1 Sam. 30. 7. aut *vas Oraculi*, ut 1 Sam. 23. 6. & 9. aut *vas fœderis Dei per quod petebant oracula*, 1 Sam. 14. 3.

SED Urim in hunc uſum divinitus inſtitutum fuiſſe, diſerta Scripturæ verba fidem certiorem faciunt. Cum enim Deus Moſi, jam ad plures abituro præcepiſſet, ut manus ejus Joſhuæ imponeret; continuo [h] addit, *& ille*, puta Joſhua, *ſtabit coram Eleazare ſacerdote, & interrogabit pro eo ſecundum judicium Urim*; ut ſcilicet, in regni arduis, inde reſponſum & conſilium petat. Numinis etiam conſulti per Ephod (quo nomine & Urim, ab eo nunquam ſeparatum, intelligitur) hiſtoria Davidis profugi duo nobis exempla præbet. Horum primum extat 1 *Sam.* 23. ubi David, certior factus Saulum mali aliquid in illius caput clam cudere, [i] *dixit ad Abiathar ſacerdotem, applica* mihi *Ephod. Et ait David, Domine Deus Iſrael, audivit ſervus tuus, quod Saul ſtatuat ſecum venire in* Ceilam *ut urbem evertat propter me. An tradituri ſint me viri* Ceilæ *in manus ejus? an deſcenſurus eſt Saul, prout audiverit ſervus tuus? Domine Deus Iſrael indica ſervo tuo. Et ait Dominus, deſcendet. Dixitque David, an tradent me viri*

a Vid. Cap. 4. b In *Lexic.* ad voc. חשן c Εσσήνης σημαίνει κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶτταν, λόγιον. Lib. 3. c. 7. p. 113. 35 d In *Exod.* 28. 15, 22. e *Antiq.* l. 3. p. 120. f Lib. 3. de Vit. *Moſ.* g De *Templo* lib. 3. cap. 12. h *Num.* 27. 21. i Verſ. 9, &c.

Ceilæ,

Ceilæ, *& homines qui mecum agunt, in manus Sauli? & dixit Dominus, tradent.* Exemplum alterum occurrit 1 *Sam.* 30. 6, &c. *Et confortatus eſt David in Domino Deo ſuo & ait ad Abiathar, applica ad me Ephod, & applicavit Abiathar Ephod ad David. Et David conſuluit Dominum, dicens, perſequar latrunculos hos & comprehendam eos, an non? dixitque ei Dominus, perſequere, abſque dubio enim comprehendes eos & excuties prædam.* Legimus etiam *Ezræ* 2. quod cum ſacerdotum nonnulli, recens e captivitate reduces, nomina ſua in genealogiis reperire non potuerint, *Ezræ* mandato cautum ſit, ne illis ſacra participandi jus eſſet, quoad ſtaret ſacerdos cum Urim & Thummim; hoc eſt, donec Deus, an e familia ſacerdotali natales traxerint, Oraculo determinaret. Atque inde venit quod circumciſæ Gentis Magiſtris ſolenne ſit, omnes revelationis divinæ modos ad hæc quatuor capita revocare: רוח הקודש lenem quandam Spiritus ſancti & excelſi auram mentes expiatas afflantem, unde perſona ſummis par negotiis & officiis derepente prodiit, apta ad loquendum vel agendum ultra humanæ tantum activitatis ſphæram & modulum. נבואה prophetiam, ſomnium & viſionem ambitu ſuo complectentem; quæ juxta *Judæos* in *Malachia* cecidit. בת קול Filiam vocis, verbum quoddam de cœlo, Angelo mediante, factum: ſic dictum, quod vox illa ſui ipſius [a] indicem & comitem tonitru (קול ſæpius in ſacris appellatum) plurimum habuerit, & ex eo, tanquam ex utero matris ſuæ, prodierit. Et אורים ותמים *Urim & Thummim*, quibus Deo viſum circa Regni graviora, ſub prima populi Iſraelitici tempora, majeſtatis ſuæ placita exponere, & de futuris admonere.

SECT. I.

CONSILIO vero optimo Deus Oraculum hoc, & tam uberem aliarum revelationum divinarum copiam conceſſit *Iſraelitis:* nempe,

PRIMO: ne ab illius ſacris ad ethnicorum ritus & idola redirent, & ad Oracula Arioloſque gentium in vicinia habitantium, inſita quadam futura cognoſcendi libidine impulſi, fugerent. Gentibus antiquitate maxime celebribus [Chaldæis, Ægyptiis, Cananæis] ſua non defuerunt auguria, prophetiæ, vocales imagines, Oracula, atque alia vaticinandi & arcana cognoſcendi media: quibus omnibus ſeculi hujuſce Deus Divinitatis ſuæ fidem, apud facile vulgus firmare ſtuduit, & innatum illum futura cognoſcendi pruritum ſcalpſit, ut inſulſam plebeculam eo facilius duceret & ſibi devinciret. Si itaque Iſraelitis, haud minore futurorum ſtudio & cura ductis, nec minus inter ſpem & metum ſubinde fluctuantibus, ſua defuiſſent Oracula, prophetiæ, & fatidicum Urim, quæ caſus futuros aperire, & anxios eorum animos aliquando liberare, poſſent; res ſuas, ut nil divini in ſe habentes, contemptui habere, & ethnicorum ſortem ſua potiorem credere voluiſſent.

SECUNDO: Deus *Urim* tam miranda vaticinandi & occulta revelandi facultate donari voluit, forſan ut præſentiæ ſuæ luculentum & ipſis oculis uſurpandum exhiberet teſtimonium. E luto nempe tam craſſo ficta erat Hebræorum natio, & a brutorum indole tam exiguo remota intervallo, quod præſentiæ divinæ argumenta [b] peterent, non mente ſola, ſed ipſo ſenſu percipienda.

TERTIO: Deus *Urim* fatidicum eſſe voluit, forſan ut providentiæ ſuæ ſpecialis, fidem alias apud populi fæcem non habituræ, ſignum extaret & argumentum. In hanc ſententiam propendet animus, quod & aliæ Dei manifeſtationes extra ordinem factæ, hunc ſibi ſcopum præfixum habuerint; ut oſcitantes & in terram perpetuo nutantes Hebræorum animi, earum excellentia perculſi, ad majeſtatis & providentiæ divinæ fidem & ſenſum vividum evigilarent. Ideoque [c] *Philonis Judæi* conjecturam, de igne qui de cœlo in altare cecidit, ſatis auſpicatam arbitror, qui eum prodiiſſe ſentit, πρὸς σαφεςάτιω δήλωσιν ὅτι ϑεῖα ἄνϑρ ϑείας ὑπιφροσύνης ἐπετελεῖτο· *in argumentum manifeſtiſſimum præſentis divinæ providentiæ.* Deinde: cum Hebræorum ſenſus tardior eſſet, læſa per idololatriam principia, & eorum animi malis innumeris frangerentur; illi, non natura magiſtra, ſed ſignis naturæ morem & ordinem excedentibus, ad providentiæ divinæ ſenſum & fidem duci potuerunt. Præ aliis autem ſignis, Pectoralis Oraculum, ad ſcrupulum omnem hac de re eorum animis eximendum, aptum & idoneum videri poſſit. Cum enim ventura prædiceret, conſilium in loco daret, dubia graviora de præſenti vel futuro ſolveret; inde liquido conſtaret, Oraculi auctorem non cœlo ſuo incluſum fuiſſe, vel omnia fortuito cauſarum concurſui tradidiſſe, ſed rebus vel minimis adeſſe, & omnia ſcientiæ potentiæque ſuæ ambitu continere.

HÆC ea ſunt quæ de uſu τῦ Urim generali dicenda cenſui. In his autem omnibus, probe novi myſteria me minime tradidiſſe, nec *arcanis condita ciſtis orgia* in vul-

a *V. Heinſ. Ariſtarc. Sac.* c. 14. b *Exod.* 32. 1. c Lib. 3. de *vit. Moſ.*

SECT. II. gus protuliſſe; ideoque palatis acutis & delicatis hæc ingrata futura præſentit animus. Utcunque factum haud muto, nec operam prorſus inutilem me in hoc Argumento poſuiſſe exiſtimo; quia præcipue curandum eſt, ne ipſum ædificii mei fundamentum quid vitii faciat; & quia nonnulli, Urim & Thummim voces tantum inertes lamina quadam aurea exaratas, & in pectoralis arcano reconditas, alii ea duas tantum virtutes, Sacerdoti præcipue neceſſarias, fuiſſe contendunt.

SECT. II.

De eorum Uſu ſpeciali.

CUM DEUS conſilia ſua, πολυτρόπως, per Oraculum in Tabernaculo, per afflatum divinum, per Legatos de cœlo miſſos, per ſortes & ſomnia, *Iſraelitis* olim revelarit; abunde ſatis revelationis divinæ habuiſſe, & illius mannæ cœleſtis faſtidio pene laboraſſe, videantur. Ideoque mirabitur forſan non nemo, cur ſapientiſſimum Numen actum ageret, &, ſupra cæteros occulta revelandi modos, quibus populi neceſſitatibus abunde conſultum videtur, *Urim* adderet, tanquam novam ſcientiæ clavem, qua cœli conſilia & hominum [a] arcana, cum opus eſſet, facile reſerarent. Abſit autem ut quiſpiam Sapientiam ipſam, hoc novum occulta cognoſcendi medium inſtituentem, vanitatis arguat: DEUS enim non eo tantum conſilio URIM conceſſit Iſraelitis, ut eidem prorſus fini & uſui, cui Prophetæ, ſomnia, Tabernaculi Oraculum, & ejuſmodi, miniſtraret; nempe ut inde lumen, (juxta tacita nominis iſtius promiſſa) peterent, cum rebus obſcuris & ancipiti cura torquerentur. In finem & uſum (uti mea fert conjectura) magis peculiarem, & cum ipſo Gentis *Iſraeliticæ* ſtatu & conditione magis conjunctum, Oraculum illud a Deo inſtitutum eſt.

USUS autem ille ſpecialis quis fuit, ſic paucis effero: cum Deus, ſub Eccleſiæ Iſraeliticæ primordia, Regis politici partes titulumque ſibi ſumere dignatus fuerit; neceſſitas inde facta eſt, ut medium aliquod eſſet quo de voluntate & conſilio ſuo Regio, in omnibus regni arduis ſubinde naſcentibus, certo & perpetuo conſtaret; & ut publicum aliquod *Sacri* hujus *Imperii* pignus extaret & teſtimonium. In hunc itaque uſum *Urim* ſepoſuiſſe videtur Rex Opt. Maximus, nempe ut per illud placita ſua populo annunciaret, & judicium ferret in caſibus Rempublicam ſpectantibus, militaribus inprimis, Judicis, Pontificis, aut Seniorum judicio non facile determinandis; & ut Θεοκρατείας hujuſce ſignum & ſymbolum maneret, quo durante, populus in regiminis illius duraturi ſpem lætam erigeretur.

QUO minus temere hæc atque animi ſolius cauſa dixiſſe videar, quatuor hiſce *Theſibus*, quæ integrum aſſertionis hujuſce ſenſum exhauriunt, fidem conciliare conabor.

PRIMA ſit hæc: *ſub prima gentis Iſraeliticæ tempora, Deo ipſi viſum eſt Regis politici titulum & officium ſumere.* Hinc [b] *Joſephus*, auctor gravis & probatæ fidei, *Moſem* inducit *Judæis* ſuis in hæc verba præcipientem. Μὴ λάξοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτῃ χέρνιτε, τὸς νόμους ἔχοντες δεσπότας ϗ κατ' αὐτὸς ἔκαζα πράττοντες· ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι· *Non eſt cur alterius politiæ formæ deſiderium vos accipiat; ſed præſtat, ut hac contenti in Legum & veſtra ipſorum ſitis poteſtate, ſatis enim eſt Deum habere præſidem.* Et paulo poſt, στρατὸν ἐπ' αὐτὸς ἀγάγετε, στρατηγῷ μὲν αὐτοκράτορι χρώμενοι τῷ Θεῷ, ὑποστράτηγον δὲ χειροτονήσαντες ἕνα τὸν ἀρετῇ προύχοντα· *Exercitum contra eos* [hoſtes] *educite, imperium Deo committentes, creato uno aliquo forti viro, qui Vicarius ſit illi & quaſi Proimperator.* *Joſepho* ſuccinit [c] *Theodoritus*, ubi publicæ adminiſtrationis formam apud *Judæos* olim obtinentis ita depingit: ὁ δεσπότης Θεὸς ϗ Θεοῦ ϗ βασιλέως ἐπλήρου τὸν χρέαν, &c. *Dominus Deus & Dei & Regis implebat munus. Propheta vero* Samuel *erat adminiſter & veluti quidam Præfectus, aut Magiſter militum, aut Tribunus plebis.* Neque hæc omnia ſacris monumentis diſſona ſunt, in quibus DEUS המלך *Rex ille* frequenter appellatur. Cum autem huic Argumento Diſſertationem ſingularem dederim, eo Lectorem, plura forſan expetentem, amandare liceat.

SECUNDO: Urim *Oraculum politicum erat, de negotiis hominum conditionis privatæ minime conſulendum: ſed ad res populi totius aut perſonæ alicujus loci publici moderandas & dirigendas, primario ſaltem, a Deo inſtitutum.* Hæc ſententia Doctorum pene omnium, cum

a 1 *Sam.* 23. 11. b *Antiq. Jud.* lib. 4. c. 8. p. 164. & 172. c *Quæſt.* 16ª in 1 *Reg.*

Hebræ-

Hebræorum tum Chriſtianorum, puncta tulit. Ita ſentiunt *Talmudici*, in *Cod. Jom.* c. 7. §. 5. אין נשאלין בהן להדיוט אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו i. e. *Non inquirebant in iis* [Urim & Thummim] *de privato, ſed de Rege, & de Synedrio magno, vel alio quo Eccleſia opus habet.* Hoc, inquit, [a] *Buxtorfius*, eliciunt e *Num.* 27. 21. ubi legitur, *qui* (Joſua) *corum Eleazare Sacerdote ſtabit, & interrogabit eum de judicio Urim coram Domino, ad verbum ejus egredientur & ad verbum ejus ingredientur, ipſe & omnes filii Iſrael cum eo, & tota congregatio.* Ubi הוא *ipſe*, inquiunt, זה מלך hic eſt Rex; *& totus Iſrael cum eo*; זה משוח מלחמה *hic eſt Unctus ad bellum, quem totus Iſrael in bellum ſequitur*; *& totus cœtus* הוא סנהדרין Hoc eſt totum Synedrium. Cum iis juxta ſentit *Abarbanel* in *Exod.* 28. & *Deut.* 33. *Requiritur*, inquit, *ut interrogatio per Urim ſit conſilium, quod ſpectet negotium totius populi*; *& non quæritur* על דבר פרטי לאיש מן האנשים *de re particulari & privata alicujus hominis.* Eadem etiam *Buxtorfio*, haud ultimo Hebræorum filio, placuere, uti patet e verbis [b] ejus, *uſus* Urim & Thummim *erat, ut veluti certiſſimum Oraculum divinum eſſent, per quod Deus in rebus gravibus, dubiis & inopinatis, ad Eccleſiæ vel Reipublicæ ſalutem ſpectantibus, conſultus, populo—quæ facere oporteret, per Sacerdotem ſummum revelabat.* Hiſce pondus addunt magni illius in Rep. literaria Dictatoris [c] verba, *conſulebatur Urim & Thummim a Rege aut Principe in rebus ad ſtatum publicum maxime pertinentibus, aut a Synedrio in difficillimis de jure controverſiis.*

Sect. II.

Testibus illis ὁμοψήφοις fidem eo faciliorem habeo, non tantum quod ſtudio & affectu cætera diviſis, ſed quod iis hac in re Scriptura teſtimonium perhibere videatur. Nam verba illa Ahimelechi Pontificis, 1 *Sam.* 22. 14, 15. quibus proditionis crimine, quod ei Saulus inferebat, ſe purgare ſtuduit; pluſquam innuunt, Deum hoc Oraculum Sacerdotale perſonis tantum quas rerum publicarum cura exercuit, conſulendum tradidiſſe: *quis in omnibus ſervis tuis ſicut David, fidelis, & Regis gener, pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua? Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum? Abſit hoc a me. Ne ſuſpicetur Rex adverſus ſervum tuum rem hujuſcemodi in univerſa domo patris mei. Non enim ſcivit ſervus tuus ſuper hoc negotio vel modicum vel grande.* Quaſi hujuſmodi defenſione uſus fuiſſet: " probe noram, Davidem fidem in Dominum Regem ſem-
" per integerrimam coluiſſe, & illius nomen ſumma in gratia & honore in Regis do-
" mo poſitum: ideoque mihi facile perſuaſi, Te illum belli negotiis (quod ſæpe facis)
" præfeciſſe, eumque copias tuas aliquo deducturum. Cum itaque *David* incertus hæ-
" reret quid conſilii caperet, adeoque auxilium & conſilium cœleſte ſupplex pro more
" ſuo peteret; ne muneri meo deeſſem, illius dubia omnia Dei Oracula ſolvenda pro-
" ponere non dubitavi. Neque jam primum hoc officio functus ſum: ſæpius enim
" antea, nullius tamen noxæ compertus, Dei conſilium, *Davidis* gratia regni hoſtibus
" bellum inferentis, impetravi. Abſit a me ut ſciens prudenſque quicquam in Domi-
" ni mei damnum & dedecus ipſe meditarer. Servus tuus te *Davidem*, tantis olim a
" Rege donatum honoribus, in hoſtium numero jam habere ne ſomniavit quidem.
" Nam Oraculi lumen, veluti candelabrum, geſto, quod non mihi, ſed tibi, tuis, &
" *Iſraelis* domui, ſplendere ſolet. Et ſi animum attendamus, vix unquam Oraculum
" hoc niſi a *Joſua, Saulo, Davide* [loci primarii viris] conſultum reperiemus, aut a
toto cœtu cum bellum vel fames urgeret, aut res & ſalus publica aliquo modo ageretur. Idem etiam ipſa pectoralis fabrica non obſcure docet, cui Tribuum nomina ideo inſerta fuiſſe aſſerit *Buxtorfius*, nempe *ut ſcirent Judæi, harum duntaxat cauſa hujus Oraculi beneficium ipſis indultum fuiſſe.* Idem titulus Pectoralis indicat: ob eandem enim rationem, Λόγιον, quod Urim & Thummim geſtandis inſerviit, *pectorale judicii* dictum videtur, ob quam *thronus judicii* Prov. 20. 8. *aula judicii* Jo. 18. 28. *ſedes judicii* Eccleſ. 3. 16. dicebatur; quod ſcilicet ſummi Regis judicium circa regni graviora inde ſubditis ejus tradendum eſſet & expectandum. Quæ quidem tituli pectoralis ratio & *Jonathani* videtur arriſiſſe: ſic enim תומים, *com.* 15. *Exod.* 28. *Et facies pectorale judicii, in quo cognoſcitur* רינהון דישראל *judicium ipſorum Iſraelitarum, quod tectum eſt a judicibus*; וסדרי נצחן *& ſeries victoriarum & præliorum eorum.*

Tertio: *præ aliis negotiis publicum ſpectantibus*, Urim *ad res belli, conſilium ſine mora poſtulantes, dirigendas, & jacentes Iſraelitarum animos ſpe victoriæ erigendos, deſignatum exiſtimetur.* Deus enim (*Numer.* 27. 21. ubi uſum τῦ Urim primo deſcriptum legimus) hoc Joſuæ, quem rebus belli præpoſuit, in mandatis dedit; ut dubiorum omnium circa res ſuas orientium, ſolutionem non a Tabernaculi Oraculo, ſed Pontificis

a *Hiſt. Urim & Thummim.* c. 3. b Lib. ſup. laud. c. 1. c *Grot.* not. in *Exod.* 28. 30.

SECT. II. *Urim* expectaret. Et ſi ſacra monumenta haud oſcitanter evolvamus, obſervemus *Iſraelitas* ab hoc Oraculo, circa periculoſa & incerta belli negotia, reſponſa frequentius accepiſſe. Cum enim bellum cum *Cananæis* gerendum eſſet, nec ſatis conſtaret iis quænam e Tribubus principia duceret; *interrogarunt Dominum*, inquit, [a] Textus; hoc eſt, exponente *Druſio* aliiſque, *conſuluerunt Urim & Thummim, quo de voluntate Dei certiores fieri poſſent.* Cum etiam prælium cum *Benjaminitis* ineundum eſſet, & dubium haud multum diſſimile ſubortum eſſet; Deum interrogarunt, dicentes, [b] *quis in exercitu noſtro erit princeps certaminis contra filios Benjamin?* Eos autem, cum Dei Oraculum ſcitatum irent, Pontificis miniſterio uſos fuiſſe, patet e Capitis illius *com.* 27. & 28. Ideoque docte, ut ſolet, in locum annotavit Grotius, *prius conſulere Deum debuerant an bellum ſuſcipiendum eſſet in Benjaminem; ejus enim rei cauſa præcipue datum erat Urim & Thummim.* Saulus, cum inſtarent Philiſthæi, videns res ſuas in diſcrimine verſari, conſilium a Deo per *Urim* petiiſſe [c] dicitur. Davidem etiam militantem, quid ſibi in re dubia & trepida agendum eſſet, ſæpe Deum per *Ephod* interrogaſſe legimus. 1 *Sam.* 23. 2. 2 *Sam* 5. 19. 1 *Chron.* 14. 14. 1 *Sam.* 30. 8.

QUO vero populi Duces Oraculum hoc, juxta legis divinæ præſcriptum conſulerent, ipſos pontifices, aut eorum vices gerentes, indiviſos caſtrorum comites [d] inveniamus. Nam *Abiathar* ad *Davidem*, in armis jam agentem, cum Ephode in manu ſua deſcendiſſe [e] dicitur. Et cum Saulus ſigna infeſta in *Philiſthæos* moveret, poſtquam Hiſtoricus ſacer qualem militum manum habuit, enarraſſet, addit, [f] *& Achijah, ſacerdos Domini* (quaſi de more ſeculi) *portabat Ephod*; quo nomine intelligendum venit & Urim, ab Ephode nunquam ſeparatum. Huic affine exemplum occurrit, *Numer.* 31. 6. *Miſitque eos Moſes, mille ex ſingulis tribubus, eos & Phinees filium Eleazar ſacerdotis, ad prælium,— & vaſa ſanctitatis erant in manu ejus.* Ubi per *vaſa ſanctitatis* inſtrumenta illa mole perexigua, [*Ephod, Urim & Pectorale*] ad Dei reſponſa petendum comparata, intelligenda eſſe, [g] cum ſe dabit occaſio, probaturi ſumus.

QUO minus autem tam eximiæ ſanctitatis & pretii vaſa, damni quicquam a cœli injuria paterentur, & ne quis e militum fæce ſanctitatem eorum manibus illotis læderet; veriſimile eſt, ſacerdotem curaſſe, ut in capſula vel arca, quoad Oraculo opus eſſet, reconderentur. Cum enim Saulus ad pugnam cum Philiſthæis conſerendam in procinctu jam ſtaret, 1 *Sam.* 14. dicit ad Achijah ſacerdotem *com.* 18. הגישה ארון האלהים *admove Arcam Dei*, nempe ut in eo rerum ſuarum articulo conſilium a Deo peteret. Ea vero Sauli verba non poſſumus de Arca illa in qua legis tabulæ reponebantur, interpretari: cujus rei inde certa fides eſt, quod non appelletur ארון ברית אלהים *arca fœderis Domini*, & quod *Arca* illa non in manibus *Achijæ* tunc temporis eſſet, ſed in [h] domo *Abinadab*; nec eam, ſine ſpeciali Dei mandato, de loco ſuo transferre liceret. Probabile eſt itaque, *arcam* illam de qua *Sauli* ſermo intelligendus eſt, aliam fuiſſe; quam ſcilicet *Iſraelitæ*, militiæ vacantes, ſecum ferre ſoliti erant, ad aſſervandum in ea *Ephod*, h. e. Pectorale cum Urim, ut Dei Oraculum ad incertos rerum bellicarum eventus paratum haberent, & facile conſulendum. In hac ſententia LXX fuiſſe videntur, qui Sauli verba verterunt, προσάγαγε τὸ ἐφὼδ, *Affer Ephod.* Eam etiam ambabus ulnis amplectuntur, [i] *Abarbanel. R. Salomon* & *R. D. Kimchi*, quem conſulat cui a rebus majoris momenti vacat.

ATQUE hæc, modo vero conſona, rationem unam ſuggerent, cur *David* quidem Pectoralis Oraculum ſæpiuſcule conſultum iverit, nunquam autem, quod ſcimus, *Salomon*, quamvis imperii amplioris habenas moderatus fuerit. Nempe *Davidem* arduæ & incertæ belli res occupatum & anxium ſæpe tenuerunt: unde [k] Oraculum illud, ut pote ad belli præcipue conſilia dirigendum & caſus ancipites revelandum inſtitutum, Ille plurimi fecit & impenſe deſideravit. *Salomon* vero, nomine, ore, & factis pacem præ ſe ferebat; ideoque credibile eſt, Eum Oraculum illud bellicum minoris habuiſſe, & illud ſub Regis hujuſce tempora, qui pacem totus ſpiravit, primo conticuiſſe.

HIC a me forte non nemo quæret, unde factum ſit quod Deus Pontificis *Urim* ad dubia circa res publicas, inprimis vero bellicas, ſolvenda dederit; cum Oraculum in Tabernaculo poſitum eſſet, unde Deus *Moſi* (ſiquando dubius hæreret) reſponſa di-

a *Judic.* 1. 1. b *Judic.* 20. 18. c 1 *Sam.* 28. 6. & 1 *Sam.* 14. 18. d *Joſh.* 22. 12, 13. e 1 *Sam.* 23. 8. f 1 *Sam.* 14. 2, 3. g *V.* Cap. 6. Sect. 2. h 1 *Sam.* 7. 1, 2. i Ap. *Buxtorf. Hiſt. Arc. Fœder.* c. 3. k *Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris, Caſibus ancipitis* — Cato apud Lucan. l. 9. v. 581.

vina

vina efflagitanti, conſiliis ſuis adeſſe ſolebat? Sed in facili reſponſio eſt: nam Tabernaculum uni plerumque loco, eique ſæpius a militum caſtris longe diſſito, affixum fuit: ideoque cum *Iſraelitæ*, inter medios hoſtes poſiti, ſummo in diſcrimine laborarent, & conſilium aut ſolatium divinum abſque mora deſiderarent; Tabernaculi Oraculum haud adeo commode eorum deſideriis inſervire potuit, ac Pontificis *Urim*, quod huc illuc, prout belli ratio poſtulavit, dimoveri poterat. Deinde: ſoli *Moſi* is honos contigiſſe videtur, ut Deum e Tabernaculo (majeſtatis ſuæ ſolio) & quaſi facie ad faciem, alloquentem audiret: nam præter *Moſen*, nullum ab Oraculo illo reſponſa expectaſſe aut accepiſſe legimus. Præterea, Deus eam rerum legem atque ordinem ſtatuiſſe videtur, ut e Tabernaculi Oraculo perpetuæ cultus & iuſtitiæ regulæ, & placita ſua in caſibus Lege omiſſis, traderentur; ut Pectoralis Oraculum ad Dei conſilia, circa res publicum ſpectantes, enuncianda inſerviret; & ut homines privati de ſuis minoris loci rebus (quales ſunt, morbi eventus, aſini deperditi, & conſimiles aliæ,) reſponſa divina a Prophetis, Oraculis illis ambulantibus, expectarent. Ideo vero tam varii generis & muneris Oracula prophetiaſque ſuis indulſit Deus, (modo rem hanc conjecturæ committere liceat) ne ſcilicet Eccleſia Dei apud *Iſraelitas*, Oraculorum & Prophetiarum minus fœcunda quam Synagoga Satanæ apud *Ægyptios*, haberetur. Nam *in omnibus fere Ægypti Nomis*, inquit [a] Kircherus, *Oraculum fuiſſe reperio, in quo reſponſa de variis eventibus acciperent conſulentes: neque tamen ſingula Oracula de ſingulis ſibi propoſitis reſpondebant, ſed de rebus ſolummodo eorum naturæ conſentaneis. Hoc pacto* Serapidis *Oraculum circa ea quæ terræ cultum concernebant*; Anubidis *circa ea quæ ſcientias*; Hori *circa ea quæ bona corporis & animæ*; Iſidis *circa ea quæ* Nilum *aut fœcunditatem concernebant, conſulebatur.* Neque ratio dubitandi ſubeſt, quin circuitus & curioſus hic Oraculorum uſus, a primis uſque idololatriæ incunabulis apud Ægyptios, ingenioſe ſemper delirare ſolitos, obtinuerit.

SECT. II.

QUARTO: *Pontificis* Urim *in* Θεοκρατείας *hujuſce pignus, ſymbolum & teſtimonium, a Deo datum fuiſſe videatur.* Oraculum in Tabernaculo poſuit, ut ſe DEUM *Iſraelis*, Oraculum vero in Pectorali, ut ſe REGEM etiam, & rerum publicarum curam gerere, iiſque perpetuo invigilare, populo ſuo clare teſtaretur.

NEQUE eſt quod de aſſertionis illius veritate quiſpiam ambigat, cum Deus (durante divina illa politia) de rerum ſumma, de belli caſibus & regni gravioribus, reſponſa per *Urim* pene ſemper dederit; & primis tantum regni ſui miniſtris, ſi quando conſilii inopes eſſent, Oraculum illud conſulendi poteſtatem fecerit.

EANDEM etiam ſententiam perpetuum Oraculi hujus, a primo illius defectu, ſilentium firmat. Nam ſub nova *Chriſti* Oeconomia, ſinguli alii revelationum divinarum modi, quorum ante paucas paginas memini, poſtliminio redierunt: *Prophetia* in Apoſtolis, aliiſque revixit denuo: Πνεῦμα ἅγιον, quo afflante hymnos e veſtigio Deo canere, Scripturas mente non errante interpretari, poterant, non paucis [b] concedebatur; & *Bath Col*, vox de cœlo, ſæpius *Chriſto*, S. *Johanni*, & S. *Paulo* facta eſt: hæc enim revelationum cœleſtium genera, Oeconomiæ *Moſaicæ* & *Chriſtianæ* pariter inſervire potuerunt. Solæ revelationes olim per Urim datæ, multis ante Chriſtum ſeculis abolitæ, Chriſto in terris agente minime reſtitutæ ſunt; quid autem, niſi quod *Theocratiæ* teſtimonia eſſent, cujus ne veſtigium vel umbra tunc temporis apparebat?

PRÆTEREA: Oraculum *Urim* in uſum jam dictum a Deo datum fuiſſe conſtet, quod cum ipſa hac Theocratia initium acceperit, & ea expirante prorſus evanuerit. Ut hæc aſſertio veritati conſona videatur, alibi probabiliter oſtendam, Oraculum hoc vix ultra Salomonis tempora durationis ſuæ terminos extendiſſe.

a *Oedip. Ægypt.* T. 2. P. 2. p. 444. b *Jo.* 7. 39. *Mar.* 13. 11.

CAP. II.

CAP. II.

De loco in Pectorali quem Urim & Thummim occuparunt.

LOCUS in Pectorali τοῖς *Urim* & *Thummim* aſſignatus, proximo ſuccedit expediendus. Hanc provinciam quo felicius ornem, nonnulla de Pectoralis ipſius fabrica in anteceſſum ſunt prælibanda.

NIL hic attinet de illius annulis, vittis, nominis origine, catenulis & uncinis quibus *Ephodi* affabre conjungebatur, fuſe diſſerere. Satis in præſens eſt dicere, quod pannus fuerit duplicatus e cordis regione ſuſpenſus, palmi amplitudine quadrangulus, & gemmis, duodecim Tribuum nomina inſcriptis, diſtinctus. Hanc formam diſertum Legis præſcriptum poſtulavit, *Exod.* 28. 16. *Quadratum facies illud* [Pectorale] *& duplex:* זרת *palmus illius erit longitudo, & palmus illius latitudo.* Ubi palmus intelligi debet de majore palmo, qui cum ſpithama idem eſt: nam זרת ſuffragantibus *Hebræorum* filiis, eſt menſura quæ tribus conſtat טפחים palmis, & digitis expanſis ab extremo pollicis uſque ad minimi extremum notari ſolet. Huic ſententiæ fidem addunt ΠΨ LXX & *Joſephi* verba: illi nempe σπιθαμῆς τὸ μῆκος αὐτῆς, in locum habent: aſſerit etiam [a] *Joſephus*, lacunam in Ephode circa medium pectus relictam cui fruſtum, σπιθαμῆς τὸ μέγεθος, *palmi amplitudine inſerebatur.*

ALIAM inſuper, e Judæorum fide, circumſtantiam addit [b] *Arias Montanus*, inſignem profecto, nec a nobis oſcitanter prætereundam. Eam autem verbis propriis ipſe refert: *erat* Pectorale *ejuſdem operis & artificii cum Ephod, nec tamen ſimplex ſed duplex*, i. *geminum, ut ex tribus lateribus altera pars alteri commiſſa eſſet; ex uno autem laterum, dextro videlicet, apertum, quo aliquid in illo ornamento inferri poſſet.*

JAM vero minime cunctanter aſſero, *Urim* & *Thummim*, per apertum duplicati Pectoralis latus immiſſa, concavum illius medium occupaſſe. Cum enim λόγιον duplex factum eſſet, ut pene crumenæ formam exprimeret, latera habens omnia ad majoris palmi menſuram ampla; ſacra illa inſtrumenta intra concavam illam duplicitatem, capacem adeo, facile recondi poterant. Nec profecto vel divinando aſſequi quis valeat, ubinam niſi intra amplas illas Pectoralis plicaturas diſponerentur; aut cui uſui inane illud palmaris undique latitudinis inſerviret, niſi ut receptaculi loco eſſet ad *Urim* & *Thummim* cuſtodienda. Non enim credere par eſt, quod nonnullis placuit, ea tantum ratione duplex factum fuiſſe Pectorale, ut inde oneri duodecim lapillorum ſuſtentando par eſſe poſſet: e materia enim firma & fida adeo (auro nempe, purpura, byſſo retorta, & ſimilibus) conflatum erat, quod nulla metuendi ratio ſubeſſet, ne Pectorali niſi duplicato fiſſuras crearent gemmæ; cum præſertim iſtiuſmodi lapides pretioſi vix nucis parvulæ molem ſuperare ſoleant.

NEQUE eſt quod hoc inter placita mea & pro arbitrio ficta reponat quiſpiam, cum ipſe Textus hoc extra omnem dubitationis aleam ponere videatur. Poſtquam enim leges tuliſſet Deus, *Exod.* 28. de Pectoralis materia, menſura, & lapillis duodecim in parte ejus anteriore diſponendis; addit inſuper com. 30. *Et dabis* אל החשן IN *Pectorale judicii Urim & Thummim.* IN *Pectorale* conſultus tranſtuli, cum ſimilis ſit hæc loquendi formula, ei quæ occurrit, *Exod.* 25. 16. *Et dabis* אל הארון IN *Arcam, Teſtimonium:* Deinde, Chaldæus Paraphraſtes exponit אל חשן per בחושן *in Pectorale.* Nec novum eſt ut particula אל vices expleat ב deſervientis, & *in* aut *inter* ſignificet. Nam hunc ſenſum præbet, *Geneſ.* 49. 29. *Sepelite me cum patribus meis,* אל *in ſpelunca:* Pſal. 104. 22. *Cubabunt* אל *in habitaculo ſuo.* 1 Sam. 10. 22. *Ecce abſconditus eſt* אל *in vaſis*, ſeu, *intra vaſa.* Hujus rei exempla, non e manu, ſed e ſinu, [c] *Mercerus* effudiſſe videatur.

NE vero ſententia hæc, e tenui tantum auctoritatis meæ filo, vel ambiguo Scripturæ ſenſu, ſuſpenſa credatur; addo inſuper, quod docti pene omnes, niſi qui Talmudiſtarum opinioni de natura τῦ Urim favent, quamvis cætera diverſi, mecum de loco in Pectorali τοῦ Urim dato cogitent. Rabbini, [d] *Schindlero* teſte, ſentiunt Urim fuiſſe *quandam ſcripturam, vel nominis* יהוה *vel rei alterius, Pectoralis duplo inſertam.* Certe ab ea ſententia alienus non erat [e] *R. Levi Ben Gerſon*, ita ſcribens; *quia Moſes poſt inſertos*

a *Antiq.* lib. 3. l. 3. c. 7. p. 113. 35 b *Antiq. Judaic.* lib. 6. c In *Lexic.* p. 104. d In *voc.* אור
e Ap. *Buxtorf.* in *Exercit.* p. 281.

Pectorali

Pectorali lapides pretioſos, jubetur eidem indere Urim & Thummim, hoc facit nos credere כי האורים והתומים היה דבר נתן משה אל חשן וגו׳ *quod Urim & Thummim fuerint quidpiam, quod Moſes Pectorali indidit, ad eum modum quo tabulas indidit in Arcam, quia utrinque eadem phraſis* ונתן אל *adhibetur*, &c. Aſſerit etiam *Arias Montanus*, loco jam laudato, *Urim & Thummim rem quandam fuiſſe multiplici figura diſtinctam, quæ inter utramque Rationalis partem inferebatur, ibidemque ſervata ſacerdotis hærebat pectori.* Et (ut alios taceam) doctiſſimus noſter [a] *Prideauxius*, ſic ſenſum noſtrum effert, verbis magis diſertis & dictatoriis: *ſufficit obſervaſſe, Urim & Thummim a Deo tradita, a Moſe recepta, & inter Rationalis duplicitatem, veluti in theca quadam fuiſſe incluſa.* Atque hoc unum de Oraculo noſtro certum fixumque habuit, reliqua de eo omnia nocte media obſcuriora: addit enim, *ultra qui temere quid aſſeruerit; videat ne venditando ſcientiam, tam imperitis quam ſagacioribus ludibrium debeat.* Pace tamen hujuſce inter literatos *Herculis*, ultra columnas ab Eo nobis poſitas, non tam de fama ſolliciti quam veritate, pedem proferre non dubitabimus.

CAP. III. SECT. I.

URIM & *Thummim* Pectoralis interiora tenuiſſe, rationes allatæ animum inducunt ut credam; quibus etiam vires addunt alia plurima de quibus aptior ſe dabit in ſequentibus dicendi locus. Cur autem Deus hunc locum iis ſacrum eſſe voluit, quantum conjectura aſſequi datur, alibi dicturi ſumus.

CAP. III.

De Natura & Origine Urim & Thummim.

IN hoc dubio & tenebris denſioribus involuto quo jam verſamur Argumento, minus nobis negotii faceſſet forſan Naturam rerum quam Originem nominum inveſtigare. Logicorum itaque legibus me minime teneri velim ad nominis rationem reddendam prius, in cujus ſcientiam (niſi me fallam) per rei naturam antea cognitam, tanquam cynoſuram maxime fidam, dirigamur.

SECT. I.

Generalia quædam de illorum natura præmittuntur.

UT ad Oraculi hujuſce naturam contemplandam velut initiati accedamus, & viam expeditam ſequentibus præſtruamus, e re noſtra fuerit a generalibus quibuſdam auſpicari.

ASSERO itaque primo, *Urim, ſi minus & Thummim, res quaſdam fuiſſe apprime cognitas*, ſaltem quoad ſubſtantiam & uſum, *diu antequam ea in ornamentorum ſacerdotalium locum & ſanctitatem vocaſſet Deus*; e longo videlicet uſu, inter quamplurimos *Noæ* filios invaleſcente. Neque eſt quod quiſpiam me ſomnia vigilantibus jam narrare cenſeat: conſtat enim legem *Moſis*, (quæ de minimis circa ſacra curare ſolet, nec vel minutias & apiculas cultus ceremonialis in ſacerdotis aut populi arbitrio ponere) nihil de illorum forma, materia, vel numero, monuiſſe. Prout itaque quum Deus *Moſi* præcepit, ut aureos quoſdam *Cherubos* in Tabernaculi uſum fingeret, de quorum tamen menſuris aut formis nihil in Lege curatum legimus, non temere viri docti colligunt, eorum figuras *Moſi* & populo diu antea innotuiſſe, ex antiquo forſan uſu non diſſimilium figurarum in theologia ſymbolica vel cultu myſtico Ægyptiorum aut Patriarcharum obtinente; ipſe pari lege colligam, conſuetudinem inveteratam Urim & Thummim familiaria reddidiſſe, quod de iis legem tam [b] curtam ferat Deus, & de inſtrumentis illis nihil extra titulos & locum referat. Quid enim Deus eo loquendi compendio uteretur, *facies Cherubim, pones Urim*, & rerum earum formas aut figuras nulla verborum luce donatas præteriret; niſi quod ætatis illius homines res eas, non minus quam generalem *altaris, ſacerdotis, & ſacrificii*, notionem, intelligerent? cum præſertim ſummus Legiſlator, in aliis pleriſque cultus ceremonialis inſtrumentis & apicibus deſcribendis & definiendis diligentius immoretur? Hæc autem ſententia, & ratio qua ſuffulta eſt, eo majorem apud me gratiam & auctoritatem obtinent, quod utraque [1] *Medi*

a *Orat. de veſt. Aaron.* p. 16.

b *Et in Pectorali pones Urim & Thummim.* Exod. 28. 30.

1 Lib. 1. Serm. 35. p. 183.

SECT. I. noſtri ſuffragio cohoneſtata veniant. Nam uſus, ait ille, τῦ *Urim & Thummim, inter Patriarchas ante Legem datam obtinuiſſe videtur; quia de eo faciendo inter cætera ad Ephod ſpectantia mentio nulla in Scripturis occurrat, & quia de illo,* ceu de re probe nota, *loquatur Deus more demonſtrativo,* התמים & האירים Hujus eruditi capitis opinionem de antiquitate τῦ Urim, his & aliis inductus argumentis, animitus amplectandam arbitror: ſed an Urim apud Patriarchas *ſolos* locum invenerit, vel eo nomine ante Moſis ætatem innotuerit, mihi plurimum (ut rem molliter exprimam) dubitare ſubit.

SECUNDO: *Urim* (ſi minus & Thummim) *res erat, per quam, ceu organum verum & proximum, Oracula divina, non minus vere quam revelationes per Prophetas, edebantur.* Aſſertionis hujuſce fides diſertis nititur Scripturæ verbis. Nam in ea Deus [a] PER URIM *reſpondere* dicitur: hæc autem loquendi formula clare docet, URIM minime fuiſſe ipſum reſponſum editum & eo nomine inſignitum, quod aliquibus placet; nec inſtrumentum quoddam ſacramentale ad cujus nudam præſentiam (uti viſum eſt aliis) ſacerdos fatidicus evaſit, & Dei ſpiritu correptus, illius voluntatem conſulenti patefecit; ſed verum & proximum oraculi tradendi medium, quo nempe mediante Dei reſponſa ſacerdoti ſciſcitanti tradebantur. Nam ſi Deus reſponſa ſua per Spiritus afflatum aut ſermonem intellectualem ſacerdoti Urim geſtanti reddidiſſet, rectius CUM URIM quam PER URIM reſpondere diceretur. Hujus argumenti momenta *Corn. a Lapide* minime percepiſſe videatur: nam *Urim*, ait [b] ille, *non Oraculum, ſed index erat Oraculi: & cum Scriptura dicit, Deum* per *Urim conſultum eſſe aut reſpondiſſe; id metonymice explicandum eſt, ut ſignificetur, Deum reſponaiſſe per ſacerdotem, rationali in quo erat Urim indutum.* At parcatur mihi, ſi duriorem illam *Cornelii* metonymiam concoquere non valeam. Profecto, ſi Oraculum dici poſſet per Urim tradi, quia per ſacerdotem, *Rationali in quo erat Urim indutum,* tradebatur; pari ratione dici poſſet per Ephod tradi, per lapides etiam, qui Pontificis humeros ornarunt, dum ſententiam divinam expectavit. Huic Theſi firmitatis aliquod addit etiam *Numer.* 27. 21: & Eleazar *conſilium petet pro eo* במשפט *juxta judicium* vel *in judicio* URIM: non eſt enim intellectu facile, quomodo Eleazar conſilium *juxta* vel *per judicium* τῦ *Urim* peteret, niſi Urim conſultum vere reſponderet, & de re propoſita quaſi judicaret.

TERTIO: *Urim & Thummim diverſum quid a lapidibus pectoralis fuiſſe, pro certo habeatur.* Hoc eo fidentius aſſevero, quod, ad hanc aſſertionem ſtatuminandam, Scriptura ſimul & ratio conſpirare videantur. Nam,

(1°.) PATET ex *Exodi* 28. Urim & Thummim Pectorali jam perfecto & abſoluto inſeri debuiſſe: at lapides jam dicti, cum adhuc Pectorale ſub artificum manu verſaretur, inſerebantur. Poſtquam enim Moſes de Pectoralis fabrica ſermonem [c] copioſum habuiſſet, tandem ſubjungit, *pones autem in pectorali* (lapidibus nempe jam recenſitis inſtructo) *Urim & Thummim.*

(2°.) TITULI tam auguſti, האורים & התמים *illa* κατ' ἐξοχὴν *lumina & perfectiones,* lapidibus illis non bene convenire videantur. Eorum enim nonnulli non adeo multum lucis projicere ſolent, nec de eorum (præter cætera Pontificis ornamenta) perfectione tam eximia quicquam in lege curatum legimus. Nec opinionis adverſæ patroni quid lucri facient, modo lapides eos luce & perfectione tam ſingulari donatos fuiſſe concedamus: cum enim lex & perfectio ea tam inſignis eſſet, & in omnium oculos incurreret, non magis opus erat ut titulis tam auguſtis & emphaticis innoteſcerent, quam ut lucerna Soli accenderetur.

(3°.) UBICUNQUE de lapidibus illis occurrit mentio, eos in aureis loculis ab [d] artificibus diſpoſitos fuiſſe perpetuo legimus: at Urim & Thummim in Pectorali (prout tabulæ Fœderis in Arca) a Moſe ſolummodo collocari [e] dicuntur, adeo ut Pectoralis appendices potius, quam partes conſtituentes, fuiſſe videantur.

(4°.) QUI lapides eos & Urim, res eaſdem, diverſis tantum nominibus, ob fines & uſus diverſos, appellatas aſſerunt; circa rationem qua Dei reſponſum conſulentibus innotuit, non minus quam horologia diffidere ſolent.

(5°.) TEXTUS ipſe, quod argumentorum inſtar omnium eſt, plane contrarium indicat. Poſtquam enim Deus voluntatem ejus, de lapidibus in Pectoralis palis includendis, fuſe declaraſſet; [f] tandem addit, *& pones Urim & Thummim in Pectorali.* Niſi vero a gemmis diverſum quid eſſent Urim & Thummim, ad quid novo mandato caveret Legiſlator ut hæc in Pectorali diſponerentur, cum jam antea præcepiſſet, ut gemmæ in

a 1 *Sam.* 28. 6. b *Comment.* in *Exod.* 28. 30. c *Exod.* 28. a com. 15. ad 30. d *Exod.* 39. 10. e *Exod.* 28. 30. *Lev.* 8. 8. f *Exod.* 28. 30.

illius

illius parte anteriore, nunquam ſeparandæ, figerentur? Huic telo, *Rivetus* hunc ſibi clypeum fabricavit: [a] eſt in mandato de Urim in pectorali collocando, ἀνακεφαλαίωσις *ſive* repetito & inculcatio *eorum quæ prius mandata fuerant, ut quod minime prætereundum aut negligendum erat, bis aut ter inculcaretur. Sed & illud etiam addendum eſt, fuiſſe operæ pretium, ut in illa repetitione uſus ille indicaretur & ſpeciale nomen inderetur huic gemmarum ita diſpoſitarum ordini; nempe quod futuræ eſſent Urim & Thummim, quoties Deus pro* Iſraele *convenienter a Pontifice interrogaretur.* At hæc viri docti verba ne tenuem veri ſpeciem præ ſe ferunt: haud enim oſcitantem & tardum adeo Dei auditorem *Moſem* ſupponere fas eſt, ut inculcatione indigeret mandati ante pauca tantum commata fuſe traditi. Sed neque res eas quarum memoriam intimis audientium medullis infixam volumus, verbis myſticis (qualia ſunt *Urim* & *Thummim*) ſed magis apertis & captu facilioribus, inculcare ſolemus. Nec minus languet & friget repetitionis hujuſce, quam fingit, ratio altera: ad quid enim hæc ſolum nomina, eaque tali cum emphaſi ſemper propoſita, gemmis hoc ordine diſpoſitis, & in divinandi uſum ordinatis, a Deo inderentur? cauſam ſane nullam docet vel Sriptura vel Ratio: quamvis ingenioſo forſitan (quali nunquam deerunt pulchra figmenta) promptum erit ſpecioſam aliquam excogitare, ſi cum *Riveto* ſentiat. SECT. I.

(6°.) NON deſunt magna quædam nomina quæ huic ſententiæ gratiam, ſi minus & fidem, conciliare poſſint. In primis [b] *R. D. Kimchi*, qui in lib. *Radic.* hæc habet: לא נתברר אצלנו מה הם האורים והתמים כי ידמה לפי הפסוקים שהם דבר אדור זולתי אבני החשן Id eſt, *non ſatis explicatum eſt apud nos quid ſint Urim & Thummim, quoniam ex verſibus biblicis videtur fuiſſe aliud quid præter lapides Pectoralis.* Cum hiſce paria faciunt [f] *Munſteri* verba: *habuit Pectorale illud ornamentum, præter duodecim lapides & nomina filiorum* Iſrael *iis inſcripta,* Urim *&* Thummim, *quæ* lucem *&* perfectionem *ſignificant; ex quibus Sacerdoti ſummo reſponſa dabantur: verum quales fuerint nemini mortalium conſtat.* Huc facit etiam, quod codex *Samaritanus*, antiquitate venerabilis, (pleonaſtice recedens a veritate Hebraica) tanquam rem diverſam a lapidibus Pectoralis, ei fabricam τῶν Urim & Thummim aſſuat. Nam in textu [c] Hebraico ita legimus, ועש את מעיל האפוד *& fecit pallium ipſius Ephod:* in Samaritano vero, ועשו את האורים ואת התמים *& fecerunt Urim & Thummim quemadmodum præcepit Jehovah Moſi, & fecerunt pallium ipſius Ephod.* His inſuper addo *Sirachidis* teſtimonium, *Cap.* 45. 10, 11. ubi de Pontificis ornamentis ex inſtituto agens, de Pectorali judicii, de Urim & Thummim, de lapidibus inſculpta tribuum nomina gerentibus, & aliis ad pontificis ornatum ſpectantibus, ſpeciatim & diſtincte loquitur. Quibus innuit, Urim & gemmas, æque ac cætera dignitatis pontificalis inſignia, res fuiſſe non nomine tantum ſed & numero diſtinctas & ſeparatas. Gemmas itaque minime fuiſſe Urim & Thummim pro comperto habeamus.

QUARTO: *hæc Pectoralis complementa duæ tantum res erant, quarum una* τῷ Urim, *altera* τῷ Thummim, *titulo diſtinguebatur.* Huic opinioni me firmiter adhærere fateor, quod anguſtiæ Pectoralis ad plura inſtrumenta, niſi admodum parvula, continenda minime ſufficerent; & quod res illæ duæ finibus & officiis omnibus, quibus plures, ſatis commode defungi poſſent. Neque ſententiam noſtram falſi arguit, quod res illæ nominibus multitudinis ſemper efferantur: eſt enim ex conſuetudine linguæ Hebrææ, ut pluralis uſurpetur pro ſingulari, ut אלהים *Gen.* 18. 3. אדנים *Iſ.* 19. 4. Alia exempla occurrunt, *Exod.* 32. 4. *Iſ.* 53. 10. *Ezech.* 16. 35. & plura curioſo ſuppeditabit *Mercerі* [d] Lexicon. Hujuſce tam frequentis Hebraiſmi inſtantias, אורים & תמים ſtatuit *Theodor.* [e] *Hackſpan*, *Vatablus* etiam in *Exod.* 28. 30. ubi, pluralem earum vocum formam nil penſi habens, eas ſingulariter, per *illuminationem* & *perfectionem*, interpretatur; & *LXX*, qui voces eas per ſingularia, Δήλωσιν & Αλήθειαν, non ſemel reddunt. Alias hujus rei rationes ſatis graves ſuis in locis reddituri ſumus. In præſenti ſufficiat addidiſſe S. *Hieronymi* & *Auguſtini* teſtimonia: eſt ex more *Scripturæ ut unum idolum appellet pluraliter, ut eſt illud in Exodo de vitulo, iſti* ſunt Dii — qui eduxerunt te. —— *Et in Regum volumine: Jeroboam ponens aureum vitulum in Bethel, idola feciſſe* [f] *narratur.* Hiſce paria ſunt illa S. [g] *Auguſtini: non ſane locutiones iſtæ reperiuntur ubi pluralis pro ſingulari ponitur, niſi in eo rerum genere in quo etiam de pluribus fieri vel intelligi poteſt.* Ita

a *Comment.* in *Exod.* 28. 30. b In voc. אור c *Exod.* 39. 22. d In voc. בעל e *Miſcel. ſacr.* lib. 1. c. 2. f *Comment.* in *Dan.* 3. T. 3. col. 1083. g *Locution.* in *Exod.* T. 3 P. 1. col. 349.

[f] *Annot.* ad *Exod.* 28. 15.

SECT. II. Elohim de uno idolo, quandoque de Dagone, *Jud.* 16. 23. & Chemoſh, 1 *Reg.* 11. 33. & uno vitulo dicitur.

QUINTO: *probabile eſt Urim & Thummim res fuiſſe, non minus numero & uſu, quam nomine, ab invicem diſtinctas.* Huic autem ſententiæ, non novitatis, ſed veritatis ſtudio, me animum adjeciſſe, ſequentia ſatis evincunt argumenta.

(1°.) IN Scriptura ſacra, de Urim & Thummim loquente, notæ quædam, realis diſtinctionis indices, uſitate præmittuntur. Brevitati ſtudens, unum illum Exodi locum in exemplum dabo, [a] *& pones in pectorali judicii* את האורים ואת התמים Ubi particulæ, ו. את. & ה. in una præſertim periodo ſociatæ, fideliſſimi ſunt rerum ab aliis & a ſe invicem, ratione aliqua peculiari ſecretarum teſtes. Non enim opus erat, ut eædem diſtinctionis notæ utrique [cum Urim tum Thummim] affigerentur, ſi nihil aliud eſſent niſi rei unius & ejuſdem nomina.

(2°.) SCRIPTURA ſacra, cum de rebus hiſce mentio incidit, verbum ſolummodo plurale uſurpare ſolet. Hic etiam exemplo ſit locus ille quem citavi modo, *& dabis ad pectorale judicii Urim & Thummim,* והיו *& erunt,* &c. Minime vero credibile eſt, Spiritum S. a receptis apud humanum genus loquendi legibus tam longe recedere voluiſſe, ut verbum numeri pluralis cum Urim & Thummim ſociaret, ſi una tantum res eſſet nominibus duobus inſignita.

(3°.) CUM de Dei conſilio in re dubia, Ephode mediante cognoſcendo, in Scripturis agitur, mentio de Urim ſolummodo fieri ſolet. Varia Scripturæ loca, veritatis hujuſce teſtimonia, occaſione data in medium allaturi ſumus. Hoc autem non obſcure docet, Urim & Thummim in Pectorali quidem & myſterii ſignificatione conjuncta fuiſſe, munere vero & uſu diſſimilia prorſus & ſeparata.

(4°.) EX infra dicendis abunde conſtet, Deum Urim & Thummim rerum diverſarum typos & ſymbola conſtituiſſe: eſt itaque fidei conſentaneum, ea etiam natura diſcreta & numero diſtincta fuiſſe, ut res ſignificatas concinnius exprimerent & indicarent.

(5°.) MAGISTRI Judaici famæ clarioris huic opinioni ſe patronos præbuere. Nam [b] Philo Judæus, *Rationale* memorans, ita loquitur; Ὅτι ἐν τῷ λογείῳ δισσὰ ὑφάσματα καταποικίλλει, &c. *Id Rationale geminus textus variat, quorum alter* claritas *appellatur, alter* veritas. A *Philone* ſtetit [c] *Aben-Ezra,* qui ſic a *Buxtorfio* docetur latine loqui; *Alia reſtat quæſtio* [num ſcilicet Urim & Thummim una & eadem res fuerit?] *nam non poſſumus dicere, quod Urim fuerint ipſa Thummim; quia de iis diſtincte ſcribitur* לאורם ולתומים Ezr. 2. 63.: *& quia Urim & Thummim vocantur numero plurali, colligimus non rem unam ſed multiplicem fuiſſe.*

HÆC ea ſunt quæ prælibanda duxi, ut Lectoris animus, prima veluti ſententiæ meæ tinctura imbutus, illius ſcientiam & fidem eo facilius imbibat & altius retineat.

SECT. II.

Oſtenditur, Urim *ejuſdem naturæ generice cum* Theraphim *fuiſſe, & in locum eorum ſucceſſiſſe.*

SPIRANTE tam ſecunda rationis aura, mens noſtra plenis quaſi velis in hanc ſententiam fertur, quod inſignis diſcrepantia inter Urim & Thummim, non tantum quoad nominum ſonum & ſenſum, ſed rerum ipſarum naturam & uſum, interceſſerit. Eſt itaque Argumenti noſtri conditioni conſentaneum, ut de URIM ejuſque natura primo, poſtea de THUMMIM, ſeorſim diſſeramus.

URIM autem, ut inde ordiamur, inſtrumentum concavum decore fabricatum ([d] ſimulacrum forte parvulum effigiem humanam referens) *Theraphim* antiquitus appellatum fuiſſe videtur. Hoc autem reconditum geſtavit Sacerdos intra concavas Rationalis plicaturas, & eo mediante, Deus, aut Angelus illius vicem & nomen gerens, ad Pontificis interrogata reſpondit, eique quid agendum quid non agendum, quid præſens quid futurum eſſet, voce formata revelavit.

SENTENTIAM inopinatam adeo, & ab ætatis hujuſce moribus & notionibus alie-

a *Exod.* 28. 30. b L. 2 de *Monarch.* p. 824. A c *Comment.* in *Exod.* 28. 8. d *In eam ſententiam propendeo ipſe: ſi quem tamen* ſimulacri *nomen male habeat, illius loco* inſtrumentum concavum *ubique (per me licet) ſcriptum putet.*

nam,

nam, nonnullos animo ſuſpenſo, alios averſo & iniquo, accepturos, facile præſentit animus. Proclive enim eſt, exiguo præſertim rerum uſu præditis, exigere præterita ad normam præſentium, nihilque, niſi quod apud ſuos hodie receptum eſt & uſitatum, verum aut rectum putare. Exoratum itaque Lectorem velim, ut, miſſo vulgari illo mentis humanæ præjudicio, judicium ſuum tantiſper in æquilibrio retineat, donec rationes ad opinionis hujuſce veritatem aſſerendam allatas æqua lance trutinaverit: & mihi facile perſuadeo, Lectorem ad conditionem tam æquam libenter acceſſurum. SECT. III.

SED jam preſſius agam: & ſenſum meum de natura & origine τῦ Urim, ejuſque cum Theraphim cognatione, ſermonis exordio altiuſcule petito, paulo luculentius exprimam.

CUM mos iſte ſimulacra illa fatidica, *Theraphim*, in dubiis conſulendi, longe lateque per gentes invaluiſſet, iiſque conſuetudo, ſeculorum aliquot uſu confirmata, vulgi affectus arcte devinxiſſet; facile in eam ſententiam venio, Deum nempe veterem a Theraphim oracula petendi ritum, in Pectoralis Urim pene invariatum Iſraelitis reſervaſſe; adeoque *Urim* ejuſdem cum *Theraphim* muneris & (forte) figuræ fuiſſe, ſub nominis diverſi larva, ſimulacrum. Cum enim Deo jam res eſſet cum difficilis & pervicacis ingenii populo, ex uſu longo morum ubique receptorum impenſe ſtudioſo; niſi genio proprio & moribus antiquis uti licuiſſet, a Dei legibus & inſtitutis, tanquam novis & exoticis, penitus abhorrere voluiſſent. Multa itaque antiquitus uſitata (paululum autem in melius mutata) populo duro & præfracto conceſſit indulgens Numen; ne ſi ſtudiis eorum prorſus obſtitiſſet, in gentium ſemitas moris antiqui deſiderio effræni præcipites agerentur. Simili exemplo, quamvis jure diſſimili, tot pii Judæorum reges morem iſtum ethnicum in locis editis immolandi toleraſſe creduntur; ne populus, a gentium moribus nulla arte movendus, in ſeditionem abiret & pacem publicam violaret, ſi ſtudiis eorum hac in parte non fuiſſent obſecuti.

NE vero *ægroti veteris ſomnia*, hæc dicens, *meditari* videar; ſententiæ meæ veritatem, teſtimoniis Divinis & Humanis, Argumentis inſuper aliis, oſtendere & confirmare conabor.

SECT. III.

Dicta natura & origo τῦ *Urim* Hoſeæ *teſtimonio confirmatur.*

ARGUMENTORUM pro cauſa mea militantium principia ducat Scripturæ ſacræ teſtimonium. In ea vero, virium & fiduciæ non parum hic [a] *Hoſeæ* textus illi conciliare videatur: *quia dies multos ſedebunt filii Iſrael,* אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים *abſque rege, & abſque principe, & abſque ſacrificio, & abſque ara, & abſque Ephod & Theraphim.* Ut autem quantum hic locus cauſam meam adjuvet, apertius intelligatur; ex uſu erit, *Ephodis* naturam, & ſenſum vocabuli *Theraphim*, quorum hic mentio facta eſt, paucis explicare.

UT primam penſi mei partem expediam, monendum eſt, duplex Ephodis genus in Scriptura memorari, *Vulgare* unum & *Pontificium* alterum. *Vulgare*, veſtis erat e lino ſolo conflata, ordinarie [b] ſacerdotibus ſolis templo miniſtrantibus induenda. Inde venit, quod LXX *ſine Ephode* hoc in loco per [ἄνθ᾽] ἱερατείας abſque *ſacerdotio* reddant. [c] *Joſephus* autem, Agrippam Levitis etiam, munia ſacra obeuntibus, hujuſce veſtis uſum conceſſiſſe refert. *Ephod Pontificium* indumentum erat artis & pretii non vulgaris, utpote gemmis, auro, variis etiam coloribus, diſtinctum & variegatum, quod ſoli Pontifici geſtare concedebatur. Hujus autem Ephodis partes erant duæ: Superhumerale, quod ab humeris ad zonam uſque, totum pectus complectens, contingebat; & Pectorale, ſuperhumerali tam firmo vinculo conjunctum, quod vix potuit, nec ſane [d] debuit, ab eo ſeparari. Ex ea neceſſitudine quæ Pectorali cum Ephode interceſſit, profectum eſt, quod Ephodis nomine [e] nonnunquam Pectorale (comes illius individuus) intelligendum veniat. Jam vero textus Hoſeæ quem præ manibus habemus, de Ephode *vulgari* minime videtur interpretandus; illud enim, obſervante [f] Moncæio, *nihil prohibuit Judæos, omni tempore quantumcunque malo, ac vel in captivitate etiam media,*

Quid per Ephod intelligendum.

a Cap. 3. 4. b 1 *Sam.* 22. 18. c *Antiquit.* l. 20. c. 8. p. 899. d *Exod.* 28. 28.
e 1 *Sam.* 30. 7. f L. 1. de *Aur. Vit.* c. 19.

SECT. III. *habere & circumferre*: ſed de poſtremi generis Ephode, quod *Pontificium* appellavimus.

Et quid per Theraphim.

PER Theraphim, hoc in loco, non gentium idola (quod pleriſque viſum eſt) ad conſulendum aut colendum comparata, ſunt intelligenda: ſed Urim, vel icuncula ſacra, conſiliorum divinorum nuncia, in Ephode vel adjuncto pectorali ex præſcripto divino reponenda. Ita me perſuaſum habeo, quod rationes non leves habeam, quæ animum meum (principio reluctantem & averſum) in hanc ſententiam pertraxerunt.

NAM Primo: rationi minime conſentaneum eſt, Prophetam, flebilem gentis Iſraeliticæ ſortem prædicturum, inter mala futura *idolis deſtitui* ponere voluiſſe. Rem bonam & licitam oportet eſſe quam Deus minatur ſe ablaturum Iſraelitis, ut de peccatis eorum vindictam ſumeret; alioquin eam auferre, non pœnæ ſed beneficii loco habendum eſſet. De quanam autem re bona & licita, ulla cum veri ſpecie, Theraphim hoc in loco poſſimus interpretari, niſi de Urim Dei, Ephodi nexu tam ſacro cohærente? Probe novi, nonnullos hic reſpondere, quod *minime neceſſe ſit, id omne natura ſua bonum & licitum eſſe, quod in criminis pœnam a Deo aufertur: ſufficit quod ei bonum videatur & cordi ſit, qui eo privatur, & ejus ablatione damno ſe affici ſentit.* Hoc autem pluma levius: non ſolet enim Deus ob malum reale pœnam ſolummodo phantaſticam irrogare, nec ulla conſtat ratio, cur Propheta Theraphim ſolorum jacturam, miſſo quovis alio ſuperſtitionis inſtrumento plebi non minus in deliciis, inter mala illa opinata numeraret. His addo [a] *Sanctii* rationem, me judice non facile refellendam: *Theraphim hic aliquid ſignificare ſacrum,—ſatis docet locus ipſe, ubi in ſuppliciis numeratur eorum ablatio, & cum illis rebus conjunguntur, quæ magno habentur in pretio; ſive propter religionem, qualia ſunt, altare, ſacrificium, Ephod; ſive propter dignitatem & ſplendorem, quales principes cenſentur, & reges.*

SECUNDO: probabilitate omni deſtitutum eſt, Prophetam cœlum gehennæ uno adeo ſpiritu miſcere voluiſſe, ut de ara, ſacrificio, & ephod, ſanctis, una cum idolis, nullo non dignis odio, juxta loqueretur. Quaſi Iſraelitæ, ſi calculos rite ponerent, eorum omnium amiſſione, damno æquali mulctarentur; & Propheta rem Judæorum deploratam hiſce verbis incongruis prænunciaret, "Judæorum res in tam triſtem redi- "bunt locum, quod manſuri ſint, non ſolum omni cultus divini ſed & ſuperſtitioſi "ſpecie, non ſacrificiis tantum & ephode, ſed ſtatuis etiam & idolis, diu ſpo- "liati.

TERTIO: ſcopus & cohærentia textus non ferunt ut de re aliqua malæ famæ Theraphim interpretemur. Nam juſſus eſt Propheta ſibi connubio jungere mulierem *ab amico dilectam*, fidem tamen ei datam adulterio violantem, ideoque ſingulis amoris ſui teſſeris orbatam. Nempe ut ſymbolum & typus propheticus evaderet gentis Judaicæ, quæ fœderis conjugalis cum Domino ſuo initi fidem adulterio ſpirituali violaverat; ideoque maritalis amoris inſignibus [qua civilibus, *Rege & Principe*, qua ſacris, *ara, ſacrificio, & Ephode*] merito exuta fuit, quamvis haud plane repudiata. Adeoque neceſſe eſt, ut vocem *Theraphim* de ſingulari aliquo gratiæ & favoris divini pignore intelligendam eſſe cenſeamus. Id autem quid aliud eſſe potuit niſi Urim, quod cum Ephode jungebatur, & cujus vaticinandi facultatem Theraphim proxima ſimilitudine referebat?

QUARTO: Spiritus S. de Ephod & Theraphim hoc in loco, tanquam de rebus ejuſdem familiæ, loquitur; de aliis autem omnibus, quaſi nullo cognationis vinculo conjunctis, ſed ab invicem naturæ diverſitate longe ſeparatis. Nam hæc omnia, vocabulo illo disjunctivo אין *abſque*, ſic a ſe mutuo ſeparantur: *ſedebunt filii Iſrael* abſque *rege*, & abſque *principe*, & abſque *ſacrificio*, & abſque *ara* vel *ſtatua*, & abſque *Ephode*. Sed Ephod & Theraphim conjunctim, & quaſi continuo ſpiritu legenda, in hunc modum proponuntur, *abſque Ephod & Theraphim*; miſſa illa disjunctionis nota, rebus & perſonis aliis hoc in loco memoratis interpoſita. Interpretes itaque noſtri turbarunt aliquantulum fontis Hebraici puritatem, cum ita verterint, *for the children of Iſrael ſhall abide —— without an Ephod and without Teraphim.* Sed culpam illam redimunt, quod vocem illam *without*, de penu ſuo depromptam, literis minuſculis exarandam curarint; ne quis eos textum Hebræum hic ad verbum tranſtuliſſe incautus exiſtimaret. Quid autem Propheta (ut ad argumentum redeam) uſitatam loquendi formulam ſic ex inopinato deſereret & immutaret, niſi quod vox *Theraphim* hic intelligi debeat de re

[a] *Comment.* in *Oſe.* 3. 4. §. 34.

aliqua

aliqua [Urim nempe] cum Ephode tam indivulſe cohærente, & ad ejus integritatem tam neceſſario requiſita, quod ab eo, ne voce quidem disjunctiva, ſit divellenda? SECT. III.

QUINTO: Theraphim, hoc in loco, non cum זבח *ſacrificio*, vel מצבה *ſtatua* vel *altari*, ſed immediate cum *Ephode* ſacro, copulatur. Hoc & eo dignius eſt obſervatu, quod Ephod & Theraphim nuſquam in eodem commate vel capite memorentur; quin ea conjuncta & immediato nexu cohærentia reperiamus. Hoc autem indicio eſt, Theraphim hic (& alibi ſæpe) pro Urim, Ephodi conjunctiſſime cohærente, capiendum eſſe. Nam ſi vox *Theraphim* (quod pleriſque placet) hic idola turpiſſima denotaret, quid cum Ephode, ſacratiſſimo Pontificis ornamento, conjuncta venit, & non potius cum זבח aut מצבה vocibus victimam & ſtatuam profanam & idololatricam quandoque ſignificantibus.

SEXTO: Judæi plerique, S. Patres [*Hieronymus, Cyrillus, Auguſtinus*] aliique Chriſto devoti, hæc *Hoſeæ* verba de duabus tribubus interpretantur: voluntque, per *Gomeram* (quam in uxorem Propheta duxiſſe [a] dicitur) Tribus decem repræſentatas fuiſſe; per [b] *adulteram amatam viro*, duas alias, quas Deus favore præcipuo proſequebatur. Hæc autem interpretatio Rationi videtur apprime conſentanea: nam Tribus decem Ephode cum Theraphim privari non niſi improprie admodum dici poterant: iis enim nunquam forſan adfuit Ephod pontificium, & vix unquam defuit cultus Theraphim, cum non minus in mores quam familias ethnicorum, poſt aliquot annorum circulos, immigrarint: & illæ vix unquam fuerint ſine rege & principe ſuo, cum in ſanguinem & cenſum Gentium, infinitis commixtæ matrimoniis, tranſierint. Hæc itaque Prophetæ verba in ſolis duabus Tribubus complementum habere potuerunt: nam in Captivitate Babylonica *ſedebant* illæ *ſine rege & principe*, e ſanguine ſcilicet Iſraelis oriundo: manebant etiam olim, prout & hodie, ſacrificio, altari, Ephode, Theraphim etiam aut Urim, deſtitutæ. Deinde, mulier illa, de qua Prophetæ ſermo, ad frugem & uxoris pudicæ morem ſe tandem recepit, & *Davidem regem*, i. e. [c] Meſſiam, temporibus noviſſimis *quæſiiſſe* dicitur: At ſpes omnis de reditu decem Tribuum ad bonos mores, ante multa ſecula decollavit. Si itaque Prophetam hic duarum Tribuum ſtatum futurum depinxiſſe ſtatuamus, nullus ſupererit dubio locus, quin Theraphim de re licita, Urim nempe, interpretari debeamus. Dum enim Babylonia Judæos captivos detinebat, certum eſt, eos, non ſine ſtatuis & idolis, ſed *ſine rege & principe* ſuo, *ſine ſacrificio, altari, Ephod* & *Urim* vel *Theraphim*, permanſiſſe.

SEPTIMO: Interpretes plerique veteres, & e modernis haud pauci, mecum faciunt, & Theraphim hoc in loco de Urim, aut ſimulacris aliquibus ad Dei cultum ſpectantibus interpretantur.

GRÆCI interpretes (ut ab Antiquis ordiar) *Theraphim* hoc in loco per δήλων, vel (ut aliqua legunt exemplaria) per δηλώσεως, reddere conſultius habuerunt. Eo vero vocabulo, uti & per vocem δήλωσις, [d] aliis in locis *Urim* ſolent interpretari. Hæc obſervatio verbis hiſce *Bonfrerii* cauſam non levem præbuit: [e] *LXX Theraphim per* δήλων *apud Oſeam interpretantur*, quo & eos *ſæpe Urim vertere diximus* Exod. 28. *Ut proinde certum videatur, Septuaginta apud Oſeam nihil aliud intellexiſſe per* δῆλα *niſi Oraculum iſtud ſacerdotum, quod & adjuncta, ſacrificium, altare, Ephod indicant. Neque aliud ibidem intellexiſſe puto Chaldæum Paraphraſten*, qui Theraphim ומחוי reſponſum edens *reddit*. Aquila etiam *Theraphim* hic loci per [f] φωτισμὸς explicat, quo nomine & Urim tranſtulit, *Levit.* 8. 8. *Vulgatus* interpres pro Theraphim hic *manifeſtationes* habet, quo nomine ſacerdotis *Urim* notare ſolet. S. *Hieronymus* etiam tam prope accedit ad partes noſtras, ut Theraphim, in hac *Hoſeæ* prophetia, non de prophanis Gentium ſimulacris, ſed de [g] *Cherubim & Seraphim, vel aliis quæ in templi ornamentum fieri juſſa ſunt*, intelligenda doceat. At ſecundis cogitationibus in conſilium vocatis, propius a nobis abfuit: nam poſt paucas periodos, voces eas, *ſine Ephod & Theraphim*, de *inſtrumentis* quibuſdam *habitus ſacerdotalis* interpretatur. Eum autem, priuſquam textui valedixerat, plane noſtrum fuiſſe, clare teſtantur illa Patris verba: *quia LXX Theraphim* δήλως *interpretati ſunt, pro quibus Aquila* φωτισμὸς *tranſtulit, & hæc ipſa ſunt in Rationali; hoc intelligemus, quia in pectore & corde Pontificis* ἀλήθεια ϗ φωτισμος, *veritas eſſe debeat atque doctrina.* His autem verbis, obſervante [h] Druſio, S. *Hieronymus perſpicue nomine* δήλων *intelligit Urim & Thummim.* Theodoritum & Cyrillum Alex. eodem

a Cap. 1. b Cap. 2. 1. c V. *Chald. Paraph.* in loc. d V. *LXX* in *Levit.* 8. 8. *Num.* 27. 21. *Exod.* 28. 26. e *Comment.* in *Judic.* 17. 5. f S. *Hieron.* in *Oſe.* 3. 4. g *Comment.* in loc. h *Not.* in loc.

SECT. III. cum interpretibus jam laudatis animo fuiſſe, ſat liquet e ſuis in hunc locum Commentariis.

INTERPRETIBUS hiſce quibus tot ſecula reverentiam conciliarunt, aliquos addere liceat ævi recentioris Auctores, qui interpretationi noſtræ ſe amicos præbuerunt. Inter eos ſic [a] *Bonfrerius* inprimis eam ambabus manibus ædificat: *Quid Theraphim ſit* Oſeæ 3. 4. *acris inter auctores eſt diſputatio, & quidem nonnulli* vocem *ad idola referunt. At ego nihil hic idololatricum cenſeo: cum in his omnibus quæ propheta nominat, ſi adſint, videatur conſtitui felix & florens ſtatus Reipub. Judaicæ; ſi deſint, infelix & luctuoſus ſtatus. Dico igitur nihil aliud videri ſignificari illic per Theraphim, quam oracula & reſponſa, quæ captabantur a ſacerdotibus per Urim & Thummim.* Hæc & alia, jam citata, *Bonfrerii* verba probavit [b] *Menochius*, & in ſua tranſtulit. Ab iis *Genebrardum* non multum abiiſſe conſtat, [c] qui *Hoſeæ* Theraphim de *imaginibus* quibuſdam *ſacris* intelligenda cenſuit. *Grotium* etiam cum illo cogitaſſe probant illius verba in *Explicat. Decalogi, vox* תרפים *videatur eſſe media, & interdum pro Cherubinis ſumi, ut Judic.* 17. 5. & *Oſe.* 3. 4.

Object. 5. Satisfactum eſt.

ARGUMENTIS haud inertibus oſtendiſſe videar, Urim ſub obſcuriori Theraphim titulo hoc in textu latitare. Ne vero jam dicta fidem dubiam & timidam inveniant, Objectionibus hiſce quinque neceſſario occurrendum eſt.

Obj. 1.

PRIMA hujuſmodi eſt: vox מצבה in hac ſcriptura prophetica, non de *ara* (contra Lexicorum omnium fidem) ſed de *ſtatua*, lege Dei proſcripta, capienda eſt. Ideoque textus analogia poſtulat, ut eum, non de Judæis, ſed Iſraelitis apoſtatis (apud quos ſtatuarum ſuperſtitioni ſervientium uſus increbuit) intelligamus; & Theraphim, non de re aliqua ad veri Numinis cultum ſpectante, ſed de quibuſdam peſſimi nominis imaginibus apud Iſraelitas, qui ad ethniciſmum deſciverant, interpretemur.

Triplici reſponſo ſolvitur.

HISCE ſpecioſe magis quam ſolide dictis, hæc tria regerenda cenſeo:

(1°.) NULLA nobis (qui Magiſtrorum ferulæ manum ſubduximus) incumbit neceſſitas, מצבה de *ſtatua* ſolummodo interpretari, cum proxime a מזבח *altari*, non minus natura & uſu quam ſono, diſtet. Nam inter hæc duo hoc tantum diſcriminis intercedere tradunt in literis Hebraicis exercitati: *ſtatua* uno conſtabat lapide, *altare* pluribus: *ſtatua* erigebatur ad libationem & olei fuſionem, *altare* ad oblationem aut ſacrificium: *ſtatua* ad ingentis alicujus beneficii memoriam poſteritati conſecrandam, *altare* ut plurimum ad ſacrum faciendum. Cum itaque *Statuæ* & *Altaria* cognatione tam propinqua jungerentur, huic voci מצבה facile patebat tranſitus a ſenſu nativo ad *altare* ſignificandum. Ideoque LXX non tantum cum venia ſed laude vocem illam per θυσιαστήριον reddidiſſe cenſeantur. Nec audiendi ſunt qui eos ita tranſtuliſſe dicunt, quoniam מזבח θυσιαστήριον loco מצבה *ſtatua* vel *columella* legerint; eo quod Seniores illi quandoque dormitarint, vel uſi fuerint exemplari cujus literæ vetuſtate victæ ſæpe diffugerunt. Nam liquido conſtat, eos non caſu ſed certo conſilio vocem illam ita tranſtuliſſe, cum omnes alias, hoc in loco, per vocabula res licitas & veri Dei cultum denotantia reddere non dubitarint.

(2°.) MODO ſenſum vocis מצבה limitibus arctis adeo coerceamus, ut *ſtatuam* ſolummodo denotaret; male tamen inde ſequetur, eam de re quam Lex in æternum damnavit & interdixit, neceſſario interpretandam. Non me præterit, Deum legem de [d] *non erigenda* מצבה *ſtatua* populo ſuo tradidiſſe. Eam autem Rabbini nonnulli latam tantum pro tempore ſentiunt, ut Iſraelitas cohiberet, alias ad ethnicorum idololatriam omnem effuſe ruituros. Sed Maimonides & contribules ejus ſecula omnia lege illa teneri, eam vero de ſtatuis ſolummodo Deo alicui fictitio dicatis interpretandam arbitrantur. Hoc e *Dionyſ.* [e] *Voſſii* fide refero, cujus hæc ſunt verba: *ſcriptoris noſtri* [Maimonidis] *hæc ſententia eſt, non ſtatuas quaſvis, ſed ſuperſtitioſas duntaxat, eſſe interdictas: non illas itidem quæ in rei alicujus teſtimonium ponerentur, qualis illa* [f] *Jacobi* [& fortaſſe [g] Sichemenſium] *Ideoque verba hæc,* ne erigas tibi ſtatuam, *exponunt Hebræi de ſtatua ad ſuperſtitionem conſtituenda; non illa quæ ad memoriam* beneficii *ponitur.* Neque ſententiam illam omni fundamento deſtitutam arbitror: nam ipſa vocis origo doceat, מצבה (quæ *ſtatua* vertitur) non id quod vulgo *ſtatua* notat, humanam nempe figuram ſignificare; ſed opus aut monumentum qualecunque, conſtitutum & erectum, ut ibi ſacra fierent, vel ut ingentis alicujus beneficii memoriam conſervaret. Senſu priori ſumitur jam

a *Comment.* in *Judic.* 17. p. 382. b L. 4. de *Rep. Hebr.* c. 1. n. 5. c In *Chronol. Ætat.* 6.
d *Deut.* 16. 22. e In *Maimonid.* de *Idololat.* Cap. 6. §. 8. f *Gen.* 28. 22. & 31. 52.
g *Judic.* 9. 6.

citato

citato *Deuteronomii* loco, & ſignificatus poſterioris exemplum præbere videntur illa Prophetæ verba: [a] *in die illa erit* מזבח *altare in medio terræ Ægypti,* ומצבה *& ſtatua* vel *memoriale, juxta terminum ejus, Domino.* Hoc itaque vocabulum nil nobis adverſi continet. SECT. III.

(3°.) RES noſtræ non multum detrimenti caperent, modo מצבה de ſtatua aliqua ſuperſtitioſa, inter decem Tribus uſurpata, exponendam eſſe concedatur. Tunc enim ſequens *Theraphim* plane redundans erit & otioſum, niſi de imagine fatidica ad Ephodis cui jungitur complementum requiſita, vocem illam intelligamus. Sin autem Iſraelitarum *Theraphim* imagines vaticinæ fuerint, inde Judæorum *Urim* naturam & uſum conſimilem habuiſſe non temere colligatur. Nam Iſraelitæ proculdubio non minus curarunt, ut eorum *Theraphim* Urim Judaici formam exprimeret; quam ut eorum Ephod, Ephodis Judaici figuram adamuſſim redderet.

SECUNDO: non-nemo forſan objiciet, me fruſtra futurum, modo Judæorum Urim nomine τῦ Theraphim hoc in textu notari conceſſum fuerit. Nam *Hoſeas* Urim nomine Theraphim denotaſſe creditur, non quod eadem natura communi & formæ ſimilitudine ſibi mutuo jungerentur; ſed quod Theraphim ſanctitatem Urim & Thummim, & eorum prædicendi facultatem mentirentur. Hanc ſententiam ſic probat haud infimi ordinis apud nos Theologus: *ob uſum* τῦ *Theraphim ſimilem ſanctorum Urim & Thummim, legamus Ephod & Theraphim conjuncta, tanquam res naturæ conſimilis, Hoſ.* 3. 4. *Judic.* 17. 5. Huic ſententiæ proxime acceſſit [b] Sanctius: *exiſtimo,* inquit, *quæ Hebraice dicuntur* Urim,—*appellari hoc loco* Theraphim, *quia per illa præcognoſcebat populus rerum eventus*;—& *id vere præſtabant a Deo, quod falſo ſimulacra illa a malis ſpiritibus animata.* Patet itaque me nominum communionem, opinionis meæ fundamentum minus conſulto poſuiſſe. Obj. 2.

RESPONDEO: ob hæc omnia manum non verterim, utpote nec probata profecto nec probabilia. Tollitur.

NAM (1°.) Minime probabile eſt, Spiritum S. infamem (plerunque) *Theraphim* titulum ſacro Pectoralis *Urim* tribuere voluiſſe, niſi natura quadam communi, prout homines boni & mali convenirent. Sæpe quidem in Scriptura titulum rerum & perſonarum bonæ famæ, rebus & perſonis earum perfectiones tantum ſimulantibus conceſſum legimus: nuſquam autem nomen rerum aut perſonarum male plurimum audientium, rebus aut perſonis vera aliqua perfectione præditis, ob ſimilitudinem tantum formalem & commentitiam, inditum reperiamus. Idola ver. gr. & hypocritæ titulis *Elohim* & *Sanctorum,* quorum naturas fingunt & perſonas induunt, aliquando cohoneſtantur: at infamia illa idolorum & Hypocritarum nomina Deo & Sanctis ejus nunquam affiguntur. Pari ratione, Theraphim honeſto Urim nomine quandoque decorata fuiſſe, nobis facile perſuadeamus; at rationi diſſonum eſt, Prophetam *Urim* ſanctum probroſo (plerunque) *Theraphim* nomine deſignare voluiſſe, tantum quod Theraphim eadem qua Urim futura prædicendi facultate pollere crederetur.

(2°.) NEMINI non conſtat, LXX titulum τῦ Urim, δῆλα nempe, τῶ Theraphim conceſſiſſe; & fatentur Adverſarii, Prophetam nomen Theraphim τῶ Urim impoſuiſſe. Hæc autem amica nominum commutatio, documentum haud obſcurum eſt, Urim & Thummim ſummum inter ſe, quoad uſum & naturam, conſenſum coluiſſe.

TERTIO: ad interpretationis noſtræ fidem infirmandam dici poteſt, Hoſeæ verba, non de duabus Tribubus intelligenda eſſe, ſed Iſraelitis imperio Jeroboami ſubditis. Ille nempe, Religionem poſt rem habens, omnia in cultu divino miſcuit, oblationem & ephod a ſacris Judæorum, ſtatuam & Theraphim a Gentilium ritibus mutuatus. Cum enim mixto populo præeſſet Jeroboam, id impenſe curavit hiſtrio ille multarum partium, populo ut placeret religionis, quam fecit, fabula. Obj. 3.

RESPONDEO: mihi prorſus impoſſibile videtur hæc verba de decem tribubus vel probabiliter interpretari. Cum enim in gentium familias immigrarint, apertum eſt, eas *Davidem regem ſuum* (i. e. Meſſiam) nec [c] quærere potuiſſe, nec adhuc quæſiiſſe. Quoniam autem interpretationi huic auctores haud obſcuri favent, pacis ergo libens in præſenti ſupponam, *Hoſeam* ſermonem de tribubus apoſtatis inſtituiſſe, cum taxilli mei non minus feliciter caſuri ſint. Id enim certum manebit & immotum vocem Theraphim, vel de Urim, vel de ſimulachro munus & figuram ejus æmulante, neceſſario interpretandam. Non operis difficillimi fuerit, Theraphim de re ulla, in ſacris Iſraelitarum numerata, niſi de inſtrumento aliquo vices & formam τῦ Urim gerente, cum ſpecie Sol.

a *Jeſ.* 19. 19. Hoſ. 3. 5. b *Comment.* in *Oſe.* 3. §. 44, 45. c *Quod tamen propheta futurum prædicit.*

SECT. III. minima veritatis interpretari; præſertim ſi מצבה (cum *Riveto* aliiſque) de Jeroboami vitulis exponendum eſſe cenſeamus. Satis hoc *Medo* noſtro acutiſſimi naſi viro ſubolevit: quamvis enim *Hoſeæ* verba de Iſraelitis dicta ſenſerit, Theraphim tamen de rebus quibuſdam, locum Urim apud eos habentibus, exponenda docuit. Illius verba, Latine reddita, ſic ſonant: *colligere licet, Iſraelitas poſt Jeroboami ſchiſma, cum non habuerint Urim & Thummim, uſos fuiſſe eorum loco Theraphim in Ephode: hinc enim factum eſt, quod Hoſea minetur, eos futuros ſine Ephode & Theraphim.* Si itaque Jeroboamus Ephod & Theraphim ideo fabricavit, ut locum Ephodis & Urim, tunc aut olim apud Judæos, occuparent; a veri ſimilitudine longe remotum eſt, eum uſque adeo prudentiam omnem decoxiſſe, quod veras eorum formas, quantum fingere datum, exprimere non curarit. Satis enim novit Veterator ille, ſua plurimum intereſſe, ut illius ſacra omnia cultus Hieroſolymitani formam & exemplar exprimerent; ut ſibi populi novi (cui cultus veri memoria nondum prorſus exciderat) animos conciliaret, & facinora ſua religionis ſpecioſæ pigmento dealbaret. Nam eo conſilio, ſacerdotes, ſacrificia, ephod, vitulos etiam non minus figuram quam numerum (uti ſentiunt aliqui) Cherubinorum imitantes, eoſque in [a] templis a ſe conſtructis repoſitos, inſtituiſſe, creditur; ne ſi cultus a ſeipſo inſtitutus a Judæorum exemplari diverſus abiret, populus tandem religione tactus ad antiqua ſacra reditum meditari poſſet.

Obj. 4. QUARTO: ad Interpretationis noſtræ fidem deſtruendam objiciet forſan aliquis, quod nulla patet ratio cur Propheta nomen illud honeſtum & genuinum, *Urim*, miſſum faceret, & Oraculum ſacrum voce illa profana & ſuperſtitionem olente, *Theraphim*, dehoneſtaret; cum præſertim ſanctum Ephodis nomen retinuerit.

Sol. IMO vero, ratio in ſummo jacet, nec *Delio* notatore indiget. Nam primo, Theraphim nomen illud erat, cui religio & longa dies honorem apud populum conciliaverat: Deus autem non magis [b] nomine quam mores antiquos, niſi ratione aliqua cogente, prorſus antiquare voluit. Deinde: Theraphim & Urim vocabula fuere pene ſynonyma & ταυτοδυναμοῦντα, quod alibi probaturi ſumus. Præterea: *Theraphim* nomen erat intime cum ipſa Oraculi natura conjunctum, & illius tantum gratia icunculæ fatidicæ pectoralis inditum: *Urim* autem gratia myſterii (de quo occaſione data dicemus) per eam vocem quam per Theraphim felicius adumbrandi.

Obj. 5. ſatisfit. QUINTO: nonnullos hic dicturos auguror, auctores a me citatos cauſam meam non multum adjuvare, cum eorum nonnulli *Hoſeæ* Theraphim, non de Pectoralis Urim, ſed de Templi Cherubim interpretentur. Hoc autem me modice tangit: nam ideo ſolummodo Theraphim de Cherubinis expoſuiſſe videantur, quod nullum aliud legis inſtitutum animos eorum parum vigilantes ſubiit, cui nomen illud convenire cenſebatur. Niſi enim fatidica Pectoralis imago, obſcuritatis alicujus velo in Scripturis obducta, animos eorum minus attentos effugiſſet; fieri non potuit, quin per ipſas textus hujuſce circumſtantias, ad ſententiam priorem deponendam, & Theraphim de Urim (non minus honeſti nominis imagine) exponendum adducerentur. Hic autem teſtium meorum defectus inclyto Græcorum interpretum teſtimonio abunde compenſatur: nam illi Theraphim de Urim, & res alias [c] omnes hoc in loco memoratas, per voces honeſti vel ſacri ſignificatus interpretantur. Et certe verſionis tam antiquæ teſtimonium plus ponderis apud nos habere debet, quam Recentiorum nobis adverſantium dicteria, vel Talmudiſtarum omnium de gemmis miraculoſe ſplendentibus nugamenta.

SED hoc ferculum ne Lectori nauſeam creet, de menſa tandem auferendum eſt. Nec opus eſt ut in hunc locum *Hoſeæ* fuſius diſſeram, cum e jam dictis conſtet, argumenti mei inde ducti aciem minime hebeſcere, ſi quis eum de duabus, vel de decem Tribubus interpretandum cenſeat. Addo tamen, fidei certioris cauſa, quod incredibile videatur, Prophetam, per מצבה & תרפים vocabula boni quandoque ſenſus & ominis, cultum & inſtrumenta idololatrica exprimere voluiſſe: cum præſertim voces ſint aliæ quamplurimæ, quæ numinis fictitii cultum certo & ſemper indicant, & nullum relinquunt de Scriptotis mente ſenſuque dubitandi locum.

a Δύο ποιήσας δαμάλεις χρυσᾶς, καὶ οἰκοδομήσας ναΐσκους ποσέτους· *Joſephus de Jeroboamo, Antiq.* l. 8. c. 8. p. 364. 40
b *Quis enim nominum reatus?* Tertul. c Ημέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ισραὴλ, ἐκ ὄντος βασιλέως, ἐδὲ ὄντος ἄρχοντος, ἐδὲ ἔσης θυσίας, ἐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, ἐδὲ ἱερατείας, ἐδὲ δήλων· *LXX* in *Hoſ.* 3. 4.

SECT.

SECT. IV.

Alius Scripturæ locus, Judic. 17. 4 & 5. *ad ſententiam meam firmandam affertur, & explicatur.*

PER ea quæ dixi omnia, me non ὑποθέσει δικαίων, ſed veritati, magis pro certo habiturus eſt Lector, ſi textus ſequentis, loco jam laudato cognatione proxima devincti, momenta mecum perpendere dignatus fuerit. Occurrit autem,

Judic. cap. 17. com. 4 & 5.

Cepitque mater Michæ ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex iis ſculptile & conflatile.

Viro autem Michæ בית אלהים *domus Deorum, fecitque Ephod & Theraphim.*

QUI quidem textus, utut parum fórſan in fronte, plurimum in receſſu, ad ſententiæ meæ veritatem aſſerendam, geſtare videbitur, ſi prius duplici quæſito ſatisfecero: nempe *quid hic fecit Micha, & quo conſilio fecit?*

UT horum primo ſatisfiat, aſſero me in hoc Textu tria minimum naturæ diſſimilis inſtrumenta videre (ni parum proſpiciant oculi) in munus aliquod religioſum comparata. Quid hic fecit Micha?

PRIMO: ſimulacra duo, *ſculptile* & *conflatile* hic dicta, Cherubinorum forte menſuras haud multum ſuperantia. Horum unum e ligno elaborato (prout Templi Cherubim) & laminis argenteis circumducto; alterum ex argento ſolido factum arbitror. Rem hanc ita ſe habere, firmius credo; quia Micha, mater ejus, & Hiſtoricus ſacer, de ſculptili & conflatili ſæpe loquuntur tanquam de rebus numero diſtinctis; ideoque verbis aliis interpoſitis, ab invicem [a] quandoque ſeparatis: deinde, Micham ædiculam privatam, ſecundum formam Tabernaculi & cultus Moſaici adornatam, meditatum fuiſſe, in ſequentibus probaturus ſum: ideoque veriſimile eſt, Michæ ſimulachra Cherubinorum formas atque numerum ſimilitudine perfecta reddidiſſe. Utcunque, pro opinione adverſa pugnant alii, qui *Sculptile* & *Conflatile* unum fuiſſe idolum contendunt, duobus nominibus inſignitum. Horum agmen ducunt *Toſtatus* & *Moncæius*, quorum poſterior ſententiam ſuam his verbis [b] exprimit, *unicum fuiſſe hoc* Michæ *opus, quamvis nomina duo ſortitum, adducor* credere, *quod utroque* illo ſculptilis *&* conflatilis *nomine præmiſſo,* cap 17. *ſubjungatur non ſolum pronomen relativum, verum etiam verbum numeri ſingularis: hoc modo,* quod fuit in domo Michæ; *quod niſi de opere unico intelligi dictum non poſſit. Sed & inde unicum hoc opus fuiſſe magis etiam intelligi datur, quod ſolo* ſculptilis *vocabulo, nulla* conflatilis *adjuncta mentione, idem in eadem hiſtoria poſtea deſignetur*; & tulit Ephod & Theraphim & Sculptile, & profectus eſt cum eis, *Judic.* 18. 20. — *Porro vocabulo hoc utroque ſimul hoc modo combinato, opus ejuſmodi aliquod ſignificari arbitror, quod a fabro primum ex ligno dedolatum ſculptumque, Argentarius deinde argento ductili in laminas attenuato texerit. Quod genus ſimulachri Eſaias inſinuat,* cap. 40. 19. & *Baruch,* cap. 6. 36. Quibus omnibus *Moncæium* plurimum a veritate deſciviſſe manifeſtum cenſeo: cum enim aſſerit, *utroque illo ſculptilis & conflatilis nomine præmiſſo, ſubjungi non ſolum pronomen relativum, verum etiam verbum numeri ſingularis*; fefellit ſummum virum (qui vix ad primum ruborem ſe in Hebraicis exercuiſſe videtur) fides ſecure nimis Interpreti vulgato habita. Ita enim ſe habet Verſionum norma: ויהי בבית מיכיהו *& fuit in domo Michæ.* Ibi vero pronomen relativum ne ſuſurro quidem expreſſum audio: verbum autem ויהי numeri ſingularis, non ad *ſculptile* & *conflatile* reſpectum gerit, ſed ad vocabulum כסף *argentum,* quod, vocibus nonnullis interpoſitis, in eodem commate præcedit, ibique juxta uſum linguæ Hebrææ *argenteos* denotat. Neque cauſæ ſuæ cadenti manum auxiliarem porrigit textus [c] ille, ubi Levita non niſi *ſculptile* tuliſſe dicitur: nam vocis illius ambitu & *conflatile* includi conſtet, quod [d] bis legamus Danitas, quibus Levita ſe itineris ſocium adjunxerat, *Sculptile, Ephod & Theraphim, & conflatile,* manu violenta ſurripuiſſe.

SECUNDO: *Ephod* etiam ſibi fabricandum curavit *Micha:* id eſt (ſi me faveat veritas) veſtem ſplendidam & ambitioſam, qua Sacerdos ejus indutus rebus divinis operam

a *Judic.* 17. 3, 4. & 18. 17, 18. b Lib. 1. de *aur. vit.* c. 17. c Cap. 18. 20. d *Judic.* 18. 17, 18.

SECT. IV. decore daret. Nam veſtem illam nihil ab *Ephodis* Pontificii forma declinaſſe crediderim, niſi lapides forte Tribuum nomina inſcripti defuerint; cum Levita ille non publice & quaſi totius Iſraelis nomine ſacerdotio fungeretur.

TERTIO: *Theraphim* inſuper, i. e. inſtrumenta quædam, munere & fortaſſe forma a *ſculptili* & *conflatili* diverſa, cum ſacra domus Michæ ſupellectile numerantur. Satis mihi compertum eſt, *Cajetanum* alioſque contendere, *idem in hiſtoria Michæ quod ratione artis vocetur ſculptile & conflatile, etiam ratione officii, quod in divinando poſitum erat, Theraphim nuncupari.* At S. *Hieronymi* auctoritas & argumenta ſententiam meam ſatis in tuto ponunt, & contra communis illius opinionis præjudicium muniunt aſſeruntque. [a] Ille ſcilicet, in literis ſuis ad *Marcellam* datis (quæ, ut animi ſenſum de Ephode & Theraphim Michæ exprimeret, petiiſſet) inter alia hæc habet; *ad volumen Judicum in literis tuis tranſcendiſti, in quo Micha de monte Ephraim ſcribitur mille centum argenti ciclos matri, quos illa voverat, reddidiſſe*; atque *ſculptile inde feciſſe & conflatile. Et addis hæc poſt modicum vocari Ephod & Theraphim; quum utique, ſi Zona ſit, aut veſtimenti genus, ſculptile atque conflatile eſſe non poſſit. Agnoſco errorem pene omnium Latinorum, putantium Ephod & Theraphim quæ poſtea nominantur, de hoc argento quod Micha matri dederat fuiſſe conflata; quum Scriptura ſic referat:* & accepit mater ejus, *haud dubium quin Michæ*, argentum & dedit illud conflatori, & fecit illud ſculptile atque conflatile; & fuit in domo Michæ,—& fecit Ephod & Theraphim, &c. *Si autem putas ea quæ ſuperius appellata ſunt ſculptile & conflatile, Ephod & Theraphim deinceps nominari; diſce eſſe non eadem: ſiquidem poſt matris idolum, quod dicitur ſculptile atque conflatile, fecit Micha Ephod & Theraphim: ſicut ex ſequentibus approbatur.* Et reſponderunt quinque viri qui abierunt conſiderare terram, & dixerunt ad fratres ſuos: ecce noſtis quia eſt in domibus iſtis Ephod & Theraphim & ſculptile atque conflatile. *Et poſt multa quæ in medio prætermiſiſti:* & aſcenderunt quinque viri, & illuc irruerunt, & ſumſerunt ſculptile atque conflatile, Ephod & Theraphim. Et ſexcenti viri qui cincti erant vaſis bellicis, ingreſſi ſunt domum Michæ, & ſumſerunt ſculptile atque conflatile, Ephod & Theraphim. Hucuſque *D. Hieronymus*; cujus verba repetita dediſſe operæ pretium duxi, non tantum ut conflatile Michæ & ejus Theraphim rationis plane diſſimilis imagines fuiſſe probem, ſed ut una mecum obſervet Lector, *Ephod* & *Theraphim* non ſolum *Hoſ.* 3. 4. ſed & omnibus per integram Michæ hiſtoriam locis, voce nulla unquam interpoſita, quodam quaſi fœdere conſociari: cum tamen *ſculptile* & *conflatile* nunc conjuncta veniant, nunc diviſa. E quibus manifeſtum eſt, Ephod & Theraphim affinitatis proximæ vinculo conjuncta fuiſſe: quod & argumento eſt, Michæ Theraphim locum τῦ Urim, quod Ephodi fœdere & lege perpetua devinctum fuit, in ſacris ejus obtinuiſſe. Sed in viam, modo hæc extra viam, jam redeat oratio.

Cur hæc fecit Micha.

EXPEDIENDUM incumbit proximo, *quo conſilio hæc omnia fecit Micha?* Cui reſpondeo: non eo animo ædiculam ſuam inſtrumentis illis uſui ſacro deſtinatis, inſtruxit Micha, quaſi a veri Numinis fide cultuque ſeceſſum meditans, cujus illum criminis reum tot Scriptores injuria peragunt. Eo enim egregium ſtudii ſui in Deum & Legem divinam documentum edidit, quod quamvis primogenitum ſuum, more majorum, in Sacerdotem religioſe conſecraſſet; Sacerdotem tamen e gente Levitica oriundum (qui ſe forte obtulit) quantivis conducere ſatius habuerit, quam morem illum, lege divina jam antiquatum revocare. Niſi enim Legis & cultus divini ſtudium ſingulare Micham tenuiſſet, perinde fuiſſet an Sacerdos ſanguine Levitico, an imo populo genitus ſibi contigiſſet. At ille nullo non gaudio perfuſus videtur, quod ei generis Levitici ſacerdote frui liceret, & ſibi, tanquam eo nomine favoris divini ſecuro, verbis illis impenſe gratulatur, *nunc ſcio quod benefaciet mihi Jehova, habenti Levitam in Sacerdotem.* Sed & Michæ mater, quæ in facti ſui ſocietatem venit, argenteos ſuos *Jehovæ*, in ejus nempe cultum & honorem (quantum zelo & ſimplicitate muliebri ſibi perſuaſerat) ſe voviſſe & conſecraſſe [b] dicit. Deinde, ab omni veritatis umbra plurimum abeſt, Deum Michæ Theraphim Oraculis inde datis decorare voluiſſe (ita enim feciſſe Numen ſtatim conſtabit) modo ea ad cultum effinxiſſet, vel ſi a Dæmonis reſponſis impuritatem hauſiſſent nullo oceano eluendam. Opinioni itaque communi, quæ Micham, animo idololatriæ ſtudioſo, hæc omnia feciſſe perhibet, non poſſum non obluctari; & cum iis me ſentire fateor, qui dicunt Micham cultus Moſaici zelo, minus forſan oculato ductum, religionis ſuæ ritus ad illius exemplar adornare ſtuduiſſe. Cedo enim, qua mente Ephod, ædiculam rei divinæ ſacratam, Levitam Sacerdotem, inſtrumenta in

a *Epiſt. ad Marcel.* T. 2. col. 612. b *Judic.* 17. 3.

ſpem

ſpem oraculi divini facta, & duos (ni conjectura aberrem) Cherubinos, ſibi compara- SECT. rit; niſi ut Jehovam (cujus benedictionem tanti fecit) juxta cultus Tabernaculo præ- IV. ſtiti formam coleret? Sed melius eſt ut clavum hunc *Moncæio*, cui dextra fortior, figendum tradam: ille nempe, poſt rationem redditam cur *Jeroboami vitulos ad Cherubinorum ſimilitudinem conflatos* ſenſerit, ſic cauſæ noſtræ patrocinium ſuſcipit: *rationem haud levem habere videor de Micha & ejus matre haud ſecius ſtatuendi. Ipſos ſcilicet ſuum ſculptile & conflatile, ſuamque Ephodem & Theraphos, ad Moſaicorum ejuſdem generis totidem operum ſimilitudinem effinxiſſe: quia neque ipſis religionem patriam relinquere aut mutare in animo fuerit, ſed quomodo publice tunc temporis in Silo ſervabatur, in domum ſuam, privato ſuo & vicinorum uſui & commodo, ſervandam transferre; tantoque id magis quod major quædam etiam fuiſſe cum in Micha tum ejus matre religionis cura & ſtudium videatur. Quibus utique haudquaquam, uti Jeroboamo, ab ambitione & aſſerendi regni terreni ſtudio,—verum ab exceſſu pietatis & devotionis (ſive illa magis pietatis ſimulatio & hypocriſis fuit: neque enim ſi cui ſic potius videbitur, admodum repugno) tametſi anormis, & antiquam ſuperſtitionem, aut potius abrogatum pridem cultum renovantis, ſimulacra hæc inſtrumentaque alia ſacra per imitationem effingendi cupido inceſſerit. Uterque ſiquidem* [a] *Jehovæ Dei majorum ſuorum, cultum & timorem nominatim profeſſus obſervatur.* His omnibus aures eo molliores accommodo, quod & Gideonem (idololatriæ flagellum) Ephod & alia inſtrumenta, quæ tabernaculi vaſa imitabantur, in ædibus ſacris poſuiſſe conſtet. Nam per illius Ephod, (uti egregie S. [b] Auguſt.) *propter excellentiam veſtis ſacerdotalis, ſignificata ſunt omnia quæ pertinerent ad ornamenta vel inſtrumenta Sacrarii; quæ conſtituit in civitate ſua Gideon, veluti ad colendum Deum ſimilia Tabernaculo Dei.* Sed ut ad Michæ factum redeat, unde paululum deflexit, ſermo, ſic illud & *D. Hieronymus* in partem mitiorem [c] interpretatur, *Micha, cum veſte ſacerdotali, cætera quoque quæ ad ſacerdotalia pertinent ornamenta, per Theraphim feciſſe monſtratur.* Quæ ſane eo magis placeant, quod & *Grotio* eadem pene placuiſſe, conſtet e comment. in *Judic.* 17.

DE candidis itaque *Michæ* Manibus male meruerunt hactenus qui nigrum idololatriæ crimen in eum impingere non dubitarunt. E quorum numero quam plurimi ſunt, qui hiſce potiſſimum nituntur argumentis. Obj. 5. occurritur.

PRIMO: inquiunt, Micham בית אלהים *domum Deorum* (fidem nimis idololatriæ ſuæ teſtimonium) habuiſſe, e diſertis [d] hiſtoriæ verbis innoteſcit.

RESPONDEO: vocem quidem Hebræam, *Elohim*, pluraliter ſæpe ſumi, atque ita Interpretes pleroſque hoc in loco transferre, agnoſco & lubens. Eos autem perperam feciſſe, & hic a genuino vocis ſenſu plurimum aberraſſe, non multum dubito. Nam ſi Micha *Domum Deorum*, id eſt, *idolorum*, habuiſſet; operam imprudens poſuit, dum ſculptile & conflatile ſibi fabricanda curavit, quaſi antea Deorum inopia laboraſſet. Neque Micha, modo criminis tam tetri conſcius, animo tam erecto benedictionem Jehovæ expectare poterat. Ideoque LXX Textus Hebr. ſenſum fœlicius aſſecutos exiſtimo, qui eum in hunc modum reddidere, Μιχαία, αὐτῷ οἰκῳ Θεῷ. Eorum veſtigiis inſiſtens, Vulgatus Interpres verba ſenſu conſimili ſumenda docet, ſic locum interpretatus, ——— *quod fuit in domo Michæ, qui ædiculam quoque in ea Deo ſeparavit.* Horum interpretationibus, adeoque textui ipſi, lucernam optimam accendit verſio illa Arabica, Latine reddita, *& vero Micha deſtinaverat in domicilio ſuo ædem Deo.* Neque inſolens & a veriſimili remota videri debeat verſio illa: Primo, quia loci Numini vero dicati ſæpius in ſacro codice titulo illo celebrantur. Jacobus de loco viſione Angelica conſecrato, ita loquitur, *Non eſt hic locus niſi* בית אלהים *Geneſ.* 28. 17, & 22. Legimus etiam de בית אלהים in Shilo Jud. 18. 31. Occurrit eadem loquendi formula, 1 *Paral.* 9. 13. aliiſque locis haud paucis, quos, utpote extra præſentis argumenti lineas, prætermitto. Deinde, probabile eſt hujuſmodi ædiculas, quas pii aliqui DEO ſanctas voverunt, & quibus eum religione privata coluerunt, a prima rerum Judaicarum memoria extitiſſe: quanquam forſan iiſdem cultus inſtrumentis, quibus domus Michæ, viri (uti videtur) notæ celebrioris, minime inſtruerentur. In harum numerum venire cenſeo, Domum illam *Dei* in monte Ephraim poſitam, *Jud.* 19. 18. & illa נאות אלהים *habitaculi Dei*, *Pſal.* 83. 12. & forte מועדי אל *conventicula Dei*, Pſal. 74. 8.

SECUNDO objicitur, quod Scriptura Michæ factum in crimen, verbis proxime ſequentibus, aperte vocet: *in diebus illis non erat Rex in Iſrael: ſed unuſquiſque*,

a *Jud.* 17. 3, 13. b *Quæſt.* in *Judic.* T. 3. P. 1. col. 607. c *Epiſt.* ub. ſupr. d *Judic.* 17. 5.

SECT. IV. *quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.* Quæ verba Michæ cultui aliquam infamiæ notam inurunt, eumque aliquid ſuo quidem in conſpectu rectum, non autem Dei, feciſſe innuunt.

HUIC Objectioni duo reponenda ſunt.

(1°.) MODO Michæ cultum iis in verbis notam cenſoriam ſubiiſſe conceſſerim, inde male ſequetur, eum peccaſſe in materia vel objecto cultus, ſed loci forte circumſtantia: quod nempe Dei [a] legem de ſacris omnibus ad oſtium Tabernaculi peragendis, quamvis animo non malo violaverat. Micha vero legis hujuſce religionem minus obſervaſſe videtur, quod ædes ſacras & aras, ubique locorum poſitas, gentium pene omnium in vicinia habitantium exempla commendarent. Iis enim frequentes admodum fuere, non tantum domus Deorum publicæ, ſed ædiculæ & quaſi capellæ in quibus Deos ritibus privatis propitiarunt. Veritatis hujuſce teſtem *Tibullum* advoco:

> [b] *Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu*
> *Stabat in exigua ligneus æde Deus.*

Sic itaque legibus apud Romanos aliquando cautum fuit, *Sacella nemo in privatis ædibus habeto: quum alicujus animum ſacrificandi ſtudium inceſſerit, ad publica ſacrificaturus accedito.* Neque [c] Græcis defuere ἱερά τε καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱδρυόμενοι, λάθρᾳ τὲς θεοὺς ἵλεως οἰόμενοι ποιεῖν θυσίας τε καὶ εὐχαῖς· i. e. Exponente Serrano, *ſacella araſque in privatis ædibus collocantes, putent clam votis & ſacrificiis Deos placare.* Ob mores hiſce conſimiles, *Plato* legem illam affinem apud ſuos rogari voluit, μὴ κεκτῆσθαι θεῶν ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱερά· τὸν δ' φανέντα κεκτημένον ἕτερα καὶ ὀργιάζοντα πλὴν τὰ δημόσια, &c. *Separatim nemo habeſſit in privatis ædibus delubra, neve Deos, niſi publice aſcitos. Qui vero aliter feciſſe deprehendatur, ſeu vir ſeu mulier, qui id ſenſit, ad legum cuſtodes deferto. Illi vero eos privata ſua ſacra in publicum proferre jubento.* Sacra hæc privata apud antiquiſſimos etiam ex Oriente populos in conſuetudinem veniſſe, patet e *Deut.* 27. 25. *Maledictus ſit ille qui facit ſculptile, & ponit* בסתר *in abſcondito*, i. e. Interpretante [d] *Maimonide, Et in occulto ſervierit, recepto colendi modo.* DEUS itaque, ut malis innumeris ex hac privata & ſine teſte religione oriundis occurreret; præcepto cavit, ne Iſraelitæ aram ſtruerent, conventus agerent, vel victimas mactarent, niſi eo in loco quem ipſe præſentiæ ſuæ ſedem renunciaverat. Atque id *forte* Michæ criminis loco imputandum eſt, quod ad legis hujuſce normam mores & cultum ſuum non compoſuerit. *Forte* dixi: nam,

(2°.) NON adeo conſtat, Michæ cultum, in eo rerum Iſraeliticarum articulo, a legis illius intentione multum aberraſſe. Eo enim tempore, Rex, id eſt, Judex nullus populo præfuit; ideoque fortaſſe (ut fit) latronum & ſicariorum plena erant omnia, ſuis forte partibus deerant Sacerdotes, publica non niſi ſummo capitis diſcrimine adeunda, ſuſque deque verſa erant omnia. Cum itaque tam deformis eſſet Eccleſiæ facies, Micha exemplum ſuum ſeculo illi in mala omnia ruenti oppoſuit, religionis quaſi *ſtator* fuit, Deumque, ſi minus ut voluit, ut potuit ſaltem, colere decrevit. Ideoque tenuem quandam cultus Moſaici imaginem, in ædicula illa quam Jehovæ propriam dicaſſet, imitando expreſſit. Hoc modo Cl. *Grotius* Micham omni culpa liberat: *quia*, inquit, *Sacerdotes officio non fungebantur, per culpam aut loca infeſta latrociniis, exiſtimavit Michas vel privata religione Deum ſibi colendum: ideoque cum primum filium ſuum voluiſſet ſibi eſſe Sacerdotem, mox repertum Levitam ei prætulit, ut quam proxime ad Legis conſtituta accederet.* Profecto, ſi res Eccleſiæ Iſraeliticæ, Michæ temporibus, loco tam triſti ſitæ fuerint, eum lege dicta ſolutum facile pronunciemus: nam præcepta moralia quidem neceſſitati nunquam cedunt, ceremonialia vero ſemper. Hoc & Micham probe tenuiſſe liquet: nam filium ſuum primo, deinde Levitam, quamvis non eſſet e filiis Aaronis, neceſſitate ita ſuadente, ad Sacerdotii munus admiſit; quod & [e] alibi factum videatur.

TERTIO: in idololatriæ ſuæ argumentum trahitur, quod Micha idola ſurrepta *Deos* ſuos [f] appellaverit,

AT illam criminis ſpeciem facile diluamus, cum ea loquendi formula ex uſu ſeculi hauſta fuerit; quo imagines, præſentiæ divinæ ſymbola, *Elohim* appellare conſueverunt. Eo enim titulo viſibilia quædam Dei præſentis pignora in deſerto donabant

a *Deut.* 12. 5. b Lib. 1. *Eleg.* 10. c *Plat.* lib. 10. de *legib.* p. 910. d *De Idolol.* c. 7. §. 4.
e 2 *Chron.* 35. 14. f *Judic.* 18. 24.

Iſraelitæ,

Iſraelitæ, dicentes, [a] *fac nobis Elohim.* Cum tamen " credibile non ſit (uti *Calvinus* SECT. " in locum) eos tam craſſos fuiſſe, ut vellent Deum ſibi creari: ſed per metonymiam IV. " *Deos* vocant externas imagines, ex quarum aſpectu colligant Deum ſibi eſſe propin- " quum. Atque huic forte loquendi legi ſe conformem præbuit Micha, cum ſculptile & conflatile ſuum auguſto Deorum titulo inſignivit. Non enim tam obtuſum geſtavit pectus, ut ſimulacra ſua *Deos* eſſe revera crederet; quod ſatis ipſe probavit, cum argenteos ſuos ſe *Jehovæ* dedicaſſe dixerit. Neque tacendum eſt, quod Micha, cum de Diis ſibi ereptis conqueſtus ſit, non tam ſculptile & conflatile ſuum, quam Theraphim, ante oculos habuiſſe videatur: nam *Laban*, Theraphim ejus orbatus, Jacobum iiſdem pene verbis, quibus Micha Danitas, injuriæ poſtulavit; dicens, [b] *cur Deos meos eripuiſti?* Deinde: Theraphim Angelorum ſymbola fuiſſe, qui *Elohim* ſæpe vocantur, alibi probaturi ſumus. Et hanc opinionem Lectoris fidei commendant ea [c] *Grotii* verba, *hæc Michæ Theraphim dicimus — vocari* אלהים *id eſt* Angelos, *quia Angelos ſignificabant.*

QUARTO: hoc etiam telo Michæ innocentiam vulnerare ſtudent Adverſarii: hujus ſaltem criminis incuſandus eſt merito, quod ſculptile fecerit & conflatile; quibus tamen, tanquam peſtis idololatricæ ſignis & cauſis, Deus Iſraelitis ſuis interdixit.

MICHAM equidem ſimulacra illa fabricaſſe, quovis Sibyllæ folio certius exiſtimo: ea vero feciſſe Micham animo in Deos alienos vergente, ut ſentiam, ab animo meo impetrare nequeo. Cum vero Deus, jure ſuo uſus, Cherubinos duos, ſculptiles præſentiæ ſuæ teſſeras, in Tabernaculo ſuo poni juſſerit; imaginum ſuarum numerus, aliæque hiſtoriæ circumſtantiæ, animum inducunt ut credam, id egiſſe Micham, ut ejus ædicula religioque privata, & Tabernaculum cultuſque publicus (tanquam facies in aquis faciei) apta ſimilitudine reſponderent & convenirent. Si mihi opinione falſa jam duci contigerit, ſatis honeſtum habeo erroris comitem; *Grotium* nempe, cui ſententiam haud prorſus diverſam placuiſſe patet. Nam *ſculptilia,* [d] inquit ille, *Michæ, & fictilia, erant altaria, candelabrum, aliaque ejuſmodi minuta, vice magnorum quæ erant in Sanctuario Dei.*

QUINTO: at vero (dixerit hic aliquis) e totius hiſtoriæ circumſtantiis ipſa luce clarius eſt, Micham Deos alienos coluiſſe, Dei legem inſuper habuiſſe, & illius facta pleraque craſſam idololatriam aut anilem ſuperſtitionem ſapere. Eum enim ſculptile & fuſile feciſſe conſtat, quod præcepto divino e diametro [e] adverſatur: has imagines etiam *Deorum* titulo decoravit: & ſuperſtitionis totius auctorem, ut fit, fœminam impotentem habuit. Mater enim Michæ, mille & centum ciclis argenteis furto ſpoliata, diris & maledictis omnibus furem ignotum impotenter oneravit; tandem autem, nummis a filio reſtitutis, nova religio repente vetulam inceſſit, & (qua erat inconſtantia muliebri) ſiclos eos, ad ſculptile & fuſile faciendum, Domino conſecravit.

AD infringendum hujus argumenti robur, hæc duo regerenda videantur:

(1°.) HÆC omnia aperte nimis indicant, Micham nonnulla Legis inſtituta violaſſe, & cultum (ſi ſpeciem externam ſpectes) ethnico ſimilem, imagine nempe mediante, præſtitiſſe. Cuivis autem, hiſtoriam attentius intuenti, rationi conſentaneum videbitur, ut Micha, non inter Apoſtatas & idololatras, ſed veri Dei cultores habeatur. Conſtat enim ex hiſtoria, Micham [f] Jehovam coluiſſe, eique conſulenti Deum [g] vera reſpondiſſe; ne jam repetam modo dicta animi Jehovæ dovoti teſtimonia. Michæ fuſile & ſculptile probant tantum, eum Tabernaculi Cherubinos imitari ſtuduiſſe; vel Jehovam, ſimulacro vel ſymbolo viſibili mediante, more tunc temporis ubique gentium obtinente, colere ſtatuiſſe. Michæ matrem quod attinet, omnia aliorſum accipiunt Interpretes, atque illa fecit. Non enim in ciclorum ſuorum furem, ex impotentia muliebri, diras evomuit primo; poſtea vero, mutata ſententia, nummos Jehovæ conſecravit, uti plerique ſentiunt: ſed argenteos ejus, pro ſimplicitate ſua, Domino vovit & ſeparavit; donationem inſuper ſuam, juramento & anathemate ſolenniter interpoſito, [h] voventium & conſecrantium ritu, confirmavit. Interpres itaque vulgatus hic rem acu tetigit, Hiſtorici ſacri verba ſic [i] interpretatus: *dixit Micha matri ſuæ, mille & centum argenteos, quos ſeparaveras tibi, & ſuper quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, & apud me ſunt. Cui illa reſpondit: Benedictus filius meus Domino. Reddidit ergo eos matri ſuæ*

a *Exod.* 32. 23. b *Gen.* 31. 30. c Ad *Judic.* 17. 5. d *Comment.* ad *Judic.* 17. 5. e *Exod.* 20. 4. *Deut.* 4. 15, 16. *Deut.* 27. 15. f *Judic.* 17. 3. & 17. g *Judic.* 18. 5, 6. h *Lev.* 27. 28. i *Judic.* 17. 2, 3.

SECT. IV. *quæ dixerat ei; conſecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea ſuſcipiat filius meus,* &c.

(2°.) CAUSA noſtra non multum detrimenti capiet, modo Micham hic male feciſſe, & inſigniter legem Dei violaſſe concedamus. Cum enim Micham Jehovam coluiſſe, & aliquali cultus Moſaici ſtudio ductum fuiſſe, vel moroſus adverſarius inficiari nequeat; pronum eſt inde colligere, Micham aliquid τοῦ Urim ſimillimum cum Ephode ſuo copulare voluiſſe, adeoque Theraphim ejus fatidicum Urim ſimilitudine proxima reddidiſſe. Niſi enim Theraphim ejus quam proxime ad formam τοῦ Urim acceſſiſſet, Ephod Moſaicum non tam imitari quam ſugillare videretur. Deinde: licet Micha, more forte ſeculi perſuaſus, ſculptile feciſſe, & Deum mediante ſymbolo viſibili coluiſſe, cenſeatur; nulla ratio ab uſu ſeculi petita reddi poteſt, cur *Theraphim* Ephodi ſancto jungeret, niſi quod *Urim* repræſentaret, & cum ea, natura & forma generali conveniret.

Argumentum e ſermone præcedente deducitur.

SATIS quæ jam dixi probant, Micham fidem integram in Deum & legem coluiſſe, nec gentium ritus aut idola revocare, ſed tenuem ſolummodo patrii cultus imaginem in ſacris ejus effingere ſtuduiſſe. Hinc itaque conjectura non levi aut vana colligendum eſt, illius Theraphim, Moſis Urim, cujus locum & munus habuit, ſimilitudine propinqua reddidiſſe. Nam rationi vel Michæ pietati minime conſentaneum eſt, ut exiſtimemus eum, tot ſacra ritu *Moſaico* in ſacello ſuo procurantem; inſtrumenta, in auguſtum illud oracula tradendi munus ſepoſita, niſi *Moſaicis* ſimillima, ferre voluiſſe: vel quod ſacerdotem, cultus ſui miniſtrum, tanto labore & impendio ſibi comparare voluerit, tam gratis interea malus, ut, loco τοῦ URIM, inſtrumenta quædam imaginum tantum ethnicarum formas referentia, Ephodi ſuo conjungi pateretur.

Et confirmatur.

IN ſententiam de Micha ejuſque Theraphim candidam adeo, animo eo magis propenſo me venire fateor; quod Sanctus Deus utriuſque teſtimonium tam illuſtre, [a] oraculo e Theraphim dato, perhibuiſſe videatur. Nam Danitæ (quos dubius itineris ſui eventus anxios habuit) Michæ Levitam, Theraphim ſuis inſtructum, adiere; rogantes ut Deum loco ſuo conſultaret. *Judic.* 18. 5. Ab eo vero hoc reſponſi tulere, *ite in pace, coram Domino via quam inituri iſtis.* De hujus autem reſponſi origine cœleſti, nullum dubitandi locum relictum video: nam Danitas, animum a tam læto omine ſumentes, ei fidem certam dediſſe conſtat; neque Levitæ religio patitur, ut eum, nullo pretio conductum, oraculum divinum ſimulaſſe crederemus; ſed & ipſe rerum eventus, oraculi illius cœlitus emiſſi fidem abunde comprobavit. At quis corde adeo omni vacuus eſt, ut ſentiat Danitas a Michæ Theraphim reſponſa divina expectare, vel Deum inde reddere, voluiſſe; modo Micha ea, ethniciſmi ſtudio, vel a ſancto Dei Urim plane diverſa fabricaſſet?

HARUM aut ſimilium rationum evidentia victi, LXX, Cedrenus, Verſionis Arabicæ & Syriacæ auctores, aliique, Theraphim, hoc in loco, non de imagine profana, ſed de re aliqua bonæ famæ, interpretandum eſſe crediderunt. LXX, quamvis alibi vocem per εἴδωλα quandoque per γλυπτὰ, nonnunquam & ξενοταφία, verterint; hic *Theraphim* invariatum ſcite retinuerunt, ne forſan hic ab auctoris intentione ſenſuque vocis aberrarent. Cedrenus, hiſtoriam Michæ recolens, ubique pro *Theraphim* habet *Seraphim*; eoque ſignificat, Micham Theraphim, ut Angelorum ſymbola vel Oracula, cum Ephode ſociaſſe. Verſionis Arabicæ & Syriacæ auctores Theraphim de re aliqua ad Pontificis ornatum ſpectante intellexerunt. Sic enim ſonat Arabica verſio, Latine tradita, *fecitque Micha tunicam & thoracem quibus induuntur ſacerdotes:* ſic autem Syriaca, *vir enim Micha——fecit Ephod & ejus pallium.* Cur autem auctores illi Theraphim de Ephodis pallio, vel pectorali, non de Urim potius, intelligenda ſenſerint; cogitatio attentiſſima mihi rationem hanc unam ſuggeret: nempe pluſquam probabile eſt, ſacram illam *Ephodis* icunculam, cui *Theraphim* proxima naturæ & muneris affinitate jungebatur, animos eorum minus attentos plane latuiſſe.

UTCUNQUE *Cl. Seldenum* hæc omnia vel minime conſideraſſe, vel minimi habuiſſe, nimis firmo ſunt argumento [b] verba illa quibus inſaniæ poſt natos homines maximæ notam Michæ & Danitis imprimit. *Male cultum Dei veri & idolorum ſeu dæmoniorum miſcuit Micha: Ephod enim & Levitam Deo vero proculdubio, — Teraphim conflatile & ſculptile Dæmoniis ſacravit. A quibus tanquam a* DEO *O. M. etiam Oraculum impetrarunt Danitæ, ut capite ſequenti patet. Nec fidem* τοῦ *Ephod quod ad Deum retulere, nec*

a *Colebat* Micha *verum Deum, & Deus conſulenti vera reſpondit.* Grot. ad Jud. 17. 6.

b *Syntag.* 1. de *Diis Syr.* c. 2.

τοῖς

τοῖς *Teraphim Dæmoniorum ſeorſim habuere idololatræ; ideo utraque conſulenda, divino cultu utraque ſuſpicienda perperam duxere.* Sed ignoſcant mihi viri tam docti *Manes*, ſi in hac diſcurſus ſui fabrica me non rimam ſed oſtium videre dixerim: nam fidem omnem excedit, Micham, qui benedictionis divinæ cupiditate & legis zelo flagravit, Deum & Dæmones in ejuſdem cultus ſocietatem vocare voluiſſe; vel Danitas omnes impietatis & ſtultitiæ lineas adeo ſupergreſſos, quod Dei Oraculum conſulere vellent, nec tamen illi fidem adhibere, niſi novam a ſuffragio Dæmonis ipſius, auctoritatem accepiſſet. Si tam perditis ingeniis moribuſque fuiſſent Micha & Danitæ, quod ad Dei Ephod & Diaboli Theraphim pari cultus & fidei gradu accedere voluerint; incredibile eſt, Deum iſtiuſmodi ſcenarum omnium hominibus per reſponſa ſua adeſſe & pene adblandiri voluiſſe. Miror itaque *Theodoritum* in ſententia vero tam diſſimili ſtare potuiſſe. Nam ille, de hoc textu [*Et fecit Ephod & Theraphim*] obiter verba [a] faciens, eum in hunc modum explicandum cenſuit: Τὸ μὲν Εφὼδ, κατὰ μίμησιν τοῦ ἱερατικοῦ ἐνδύματος, τὸ δὲ Θεραφὶμ ταῖς μαντικαῖς ἦν ἀρμόττον προρρήσεσιν· i. e. Interprete *G. Herveto*, *Ephod quidem ad imitationem veſtis ſacerdotalis, Theraphim vero magicis prædictionibus conveniebat.* At forſan minus aberrat a ſenſu vocis μαντικαῖς, & *Theodoriti* mente, qui eam non de magicis ſed propheticis, i. e. divinis prædictionibus interpretatur.

HUNC Textum partibus noſtris impenſe favere, ſatis (ni me fallat animus) jam dicta probant. Nequeo tamen temperare mihi, quin & hoc unum coronidis vice, ſuperaddam: quod Theologus e noſtris celeberrimus, hujus & ſupra laudatæ Scripturæ luce victus, tam prope a nobis abfuit, quod THERAPHIM apud Gentiles, ex adverſo reſpondiſſe τῷ URIM apud Hebræos, illius etiam loco a Micha Jeroboamo poſita, ejuſque munere nonnunquam functa fuiſſe, ultro dederit. URIM autem & THERAPHIM ejuſdem generalis naturæ & uſus ſimulachra, quandoque duo rei ejuſdem ſacræ nomina, ei religio fuit appellare; forte ne Sanctus DEUS per ea idola, per quæ coli noluit, ordinarie loqui crederetur. Ille vero aura levior ſcrupulus eſt: neque enim per ſimulacra Dæmoni inſcripta & e medio ſumpta, ſed per pura quædam & illibata, huic ſacro muneri ex inſtituo divino ſepoſita, & Angelica forte vel Divina manu fabrefacta, DEI oracula tradita contendimus.

SECT. V.

Firmatur ſententia argumento e Gideonis hiſtoria ducto, Judic. 8.

ARGUMENTA e Scriptura deprompta quæ viribus præſtare, & ſpem victoriæ lætiorem mihi facere videbantur, veluti milites fortiores, in prima quaſi acie diſponenda cenſui. Hiſce ſuccedat aliud paulo debilius, e Scripturæ verbis obſcurioribus elicitum, quod palam & ingenue profiteor me tantum *probabilis argumenti* titulo dignum exiſtimare. Petitur autem e

Judic. cap. 8. com. 27.

Et fecit illud Gideon לאפוד *in Ephod, & ſtatuit illud in civitate ſuo Hophrah.*

IN primo Textus hujuſce limine, duo priores nodi ſe ſolvendos ingerunt, nempe, *quid hic fecit Gideon*, & *quali animo fecit.* Hiſce remotis, ad argumentum e Textu deducendum, orationis noſtræ pedes eo minus offenſi & impediti progrediantur.

FECIT itaque Gideon (ut primo quæſito ſatisfiat) inſtrumenta ea omnia, cultui divino inſervientia, quæ & Micham antea feciſſe diximus. Nempe *Ephod*, id eſt (ni fallat conjectura) veſtem ea arte contextam & elaboratam, ut, ſi ſplendorem ſpectes, cum primo ſuo exemplari, veſte Pontificia, certare videretur: *Theraphim* inſuper, cum ſimulacris aliis *Cherubinorum* figuram & pompam æmulantibus. Hujus conjecturæ fundamenta haud infida me habere cenſeo: Nam,

(1°.) VESTIS illa Pontificia (quod lippis notum) e lino præcipue conflata fuit: adeoque certum eſt נזמי הזהב *inaures* illas (quæ *Gideoni*, re bene geſta contra *Midianitas*, præmii loco cellerant) in ea conſtituenda partem nullam vel nulli proximam habere potuiſſe.

[a] Ἐξωτ. μϐ'. in *Reg.* 4.

SECT. IV. *quæ dixerat ei; conſecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea ſuſcipiat filius meus,* &c.

(2°.) CAUSA noſtra non multum detrimenti capiet, modo Micham hic male feciſſe, & inſigniter legem Dei violaſſe concedamus. Cum enim Micham Jehovam coluiſſe, & aliquali cultus Moſaici ſtudio ductum fuiſſe, vel moroſus adverſarius inficiari nequeat; pronum eſt inde colligere, Micham aliquid τοῦ Urim ſimillimum cum Ephode ſuo copulare voluiſſe, adeoque Theraphim ejus fatidicum Urim ſimilitudine proxima reddidiſſe. Niſi enim Theraphim ejus quam proxime ad formam τοῦ Urim acceſſiſſet, Ephod Moſaicum non tam imitari quam ſugillare videretur. Deinde: licet Micha, more forte ſeculi perſuaſus, ſculptile feciſſe, & Deum mediante ſymbolo viſibili coluiſſe, cenſeatur; nulla ratio ab uſu ſeculi petita reddi poteſt, cur *Theraphim* Ephodi ſancto jungeret, niſi quod *Urim* repræſentaret, & cum ea, natura & forma generali conveniret.

Argumentum e ſermone præcedente deducitur.

SATIS quæ jam dixi probant, Micham fidem integram in Deum & legem coluiſſe, nec gentium ritus aut idola revocare, ſed tenuem ſolummodo patrii cultus imaginem in ſacris ejus effingere ſtuduiſſe. Hinc itaque conjectura non levi aut vana colligendum eſt, illius Theraphim, Moſis Urim, cujus locum & munus habuit, ſimilitudine propinqua reddidiſſe. Nam rationi vel Michæ pietati minime conſentaneum eſt, ut exiſtimemus eum, tot ſacra ritu *Moſaico* in ſacello ſuo procurantem; inſtrumenta, in auguſtum illud oracula tradendi munus ſepoſita, niſi *Moſaicis* ſimillima, ferre voluiſſe: vel quod ſacerdotem, cultus ſui miniſtrum, tanto labore & impendio ſibi comparare voluerit, tam gratis interea malus, ut, loco τοῦ URIM, inſtrumenta quædam imaginum tantum ethnicarum formas referentia, Ephodi ſuo conjungi pateretur.

Et confirmatur.

IN ſententiam de Micha ejuſque Theraphim candidam adeo, animo eo magis propenſo me venire fateor; quod Sanctus Deus utriuſque teſtimonium tam illuſtre, [a] oraculo e Theraphim dato, perhibuiſſe videatur. Nam Danitæ (quos dubius itineris ſui eventus anxios habuit) Michæ Levitam, Theraphim ſuis inſtructum, adiere; rogantes ut Deum loco ſuo conſultaret. *Judic.* 18. 5. Ab eo vero hoc reſponſi tulere, *ite in pace, coram Domino via quam inituri iſtis.* De hujus autem reſponſi origine cœleſti, nullum dubitandi locum relictum video: nam Danitas, animum a tam læto omine ſumentes, ei fidem certam dediſſe conſtat; neque Levitæ religio patitur, ut eum, nullo pretio conductum, oraculum divinum ſimulaſſe crederemus; ſed & ipſe rerum eventus, oraculi illius cœlitus emiſſi fidem abunde comprobavit. At quis corde adeo omni vacuus eſt, ut ſentiat Danitas a Michæ Theraphim reſponſa divina expectare, vel Deum inde reddere, voluiſſe; modo Micha ea, ethniciſmi ſtudio, vel a ſancto Dei Urim plane diverſa fabricaſſet?

HARUM aut ſimilium rationum evidentia victi, LXX, Cedrenus, Verſionis Arabicæ & Syriacæ auctores, aliique, Theraphim, hoc in loco, non de imagine profana, ſed de re aliqua bonæ famæ, interpretandum eſſe crediderunt. LXX, quamvis alibi vocem per εἴδωλα quandoque per γλυπτὰ, nonnunquam & κενοταφια, verterint; hic *Theraphim* invariatum ſcite retinuerunt, ne forſan hic ab auctoris intentione ſenſuque vocis aberrarent. Cedrenus, hiſtoriam Michæ recolens, ubique pro *Theraphim* habet *Seraphim*; eoque ſignificat, Micham Theraphim, ut Angelorum ſymbola vel Oracula, cum Ephode ſociaſſe. Verſionis Arabicæ & Syriacæ auctores Theraphim de re aliqua ad Pontificis ornatum ſpectante intellexerunt. Sic enim ſonat Arabica verſio, Latine tradita, *fecitque Micha tunicam & thoracem quibus induuntur ſacerdotes:* ſic autem Syriaca, *vir enim Micha——fecit Ephod & ejus pallium.* Cur autem auctores illi Theraphim de Ephodis pallio, vel pectorali, non de Urim potius, intelligenda ſenſerint; cogitatio attentiſſima mihi rationem hanc unam ſuggeret: nempe pluſquam probabile eſt, ſacram illam *Ephodis* icunculam, cui *Theraphim* proxima naturæ & muneris affinitate jungebatur, animos eorum minus attentos plane latuiſſe.

UTCUNQUE *Cl. Seldenum* hæc omnia vel minime conſideraſſe, vel minimi habuiſſe, nimis firmo ſunt argumento [b] verba illa quibus inſaniæ poſt natos homines maximæ notam Michæ & Danitis imprimit. *Male cultum Dei veri & idolorum ſeu dæmoniorum miſcuit Micha: Ephod enim & Levitam Deo vero proculdubio, — Teraphim conflatile & ſculptile Dæmoniis ſacravit. A quibus tanquam a* DEO *O. M. etiam Oraculum impetrarunt Danitæ, ut capite ſequenti patet. Nec fidem τοῦ Ephod quod ad Deum retulere, nec*

a *Colebat* Micha *verum Deum, & Deus conſulenti vera reſpondit.* Grot. ad Jud. 17. 6. b *Syntag.* 1. de *Diis Syr.* c. 2.

τοῖς

τοῖς *Teraphim Dæmoniorum ſeorſim habuere idololatræ; ideo utraque conſulenda, divino cultu utraque ſuſpicienda perperam duxere.* Sed ignoſcant mihi viri tam docti *Manes*, ſi in hac diſcurſus ſui fabrica me non rimam ſed oſtium videre dixerim: nam fidem omnem excedit, Micham, qui benedictionis divinæ cupiditate & legis zelo flagravit, Deum & Dæmones in ejuſdem cultus ſocietatem vocare voluiſſe; vel Danitas omnes impietatis & ſtultitiæ lineas adeo ſupergreſſos, quod Dei Oraculum conſulere vellent, nec tamen illi fidem adhibere, niſi novam a ſuffragio Dæmonis ipſius, auctoritatem accepiſſet. Si tam perditis ingeniis moribuſque fuiſſent Micha & Danitæ, quod ad Dei Ephod & Diaboli Theraphim pari cultus & fidei gradu accedere voluerint; incredibile eſt, Deum iſtiuſmodi ſcenarum omnium hominibus per reſponſa ſua adeſſe & pene adblandiri voluiſſe. Miror itaque *Theodoritum* in ſententia vero tam diſſimili ſtare potuiſſe. Nam ille, de hoc textu [*Et fecit Ephod & Theraphim*] obiter verba [a] faciens, eum in hunc modum explicandum cenſuit: Τὸ μὲν Εφὼδ, κατ' μίμησιν τῆς ἱερατικῆς ἐνδύματος, τὸ δὲ Θεραφὶμ ταῖς μαντικαῖς ἦν ἀρμόττον προῤῥήσεσιν· i. e. Interprete *G. Herveto*, *Ephod quidem ad imitationem veſtis ſacerdotalis, Theraphim vero magicis prædictionibus conveniebat.* At forſan minus aberrat a ſenſu vocis μαντικαῖς, & *Theodoriti* mente, qui eam non de magicis ſed propheticis, i. e. divinis prædictionibus interpretatur.

SECT. V.

HUNC Textum partibus noſtris impenſe favere, ſatis (ni me fallat animus) jam dicta probant. Nequeo tamen temperare mihi, quin & hoc unum coronidis vice, ſuperaddam: quod Theologus e noſtris celeberrimus, hujus & ſupra laudatæ Scripturæ luce victus, tam prope a nobis abfuit, quod THERAPHIM apud Gentiles, ex adverſo reſpondiſſe τῷ URIM apud Hebræos, illius etiam loco a Micha Jeroboamo poſita, ejuſque munere nonnunquam functa fuiſſe, ultro dederit. URIM autem & THERAPHIM ejuſdem generalis naturæ & uſus ſimulachra, quandoque duo rei ejuſdem ſacræ nomina, ei religio fuit appellare; forte ne Sanctus DEUS per ea idola, per quæ coli noluit, ordinarie loqui crederetur. Ille vero aura levior ſcrupulus eſt: neque enim per ſimulacra Dæmoni inſcripta & e medio ſumpta, ſed per pura quædam & illibata, huic ſacro muneri ex inſtituo divino ſepoſita, & Angelica forte vel Divina manu fabrefacta, DEI oracula tradita contendimus.

SECT. V.

Firmatur ſententia argumento e Gideonis hiſtoria ducto, Judic. 8.

ARGUMENTA e Scriptura deprompta quæ viribus præſtare, & ſpem victoriæ lætiorem mihi facere videbantur, veluti milites fortiores, in prima quaſi acie diſponenda cenſui. Hiſce ſuccedat aliud paulo debilius, e Scripturæ verbis obſcurioribus elicitum, quod palam & ingenue profiteor me tantum *probabilis argumenti* titulo dignum exiſtimare. Petitur autem e

Judic. cap. 8. com. 27.

Et fecit illud Gideon לאפוד *in Ephod, & ſtatuit illud in civitate ſuo Hophrah.*

IN primo Textus hujuſce limine, duo priores nodi ſe ſolvendos ingerunt, nempe, *quid hic fecit Gideon*, & *quali animo fecit.* Hiſce remotis, ad argumentum e Textu deducendum, orationis noſtræ pedes eo minus offenſi & impediti progrediantur.

FECIT itaque Gideon (ut primo quæſito ſatisfiat) inſtrumenta ea omnia, cultui divino inſervientia, quæ & Micham antea feciſſe diximus. Nempe *Ephod*, id eſt (ni fallat conjectura) veſtem ea arte contextam & elaboratam, ut, ſi ſplendorem ſpectes, cum primo ſuo exemplari, veſte Pontificia, certare videretur: *Theraphim* inſuper, cum ſimulacris aliis *Cherubinorum* figuram & pompam æmulantibus. Hujus conjecturæ fundamenta haud infida me habere cenſeo: Nam,

(1°.) VESTIS illa Pontificia (quod lippis notum) e lino præcipue conflata fuit: adeoque certum eſt נזמי הזהב *inaures* illas (quæ *Gideoni*, re bene geſta contra *Midianitas*, præmii loco cellerant) in ea conſtituenda partem nullam vel nulli proximam habere potuiſſe.

[a] Εξωτ. μθ'. in *Reg.* 4.

SECT. V. (2°.) SIMULACRA in uſum religioſum ficta, ex inauribus iſtiuſmodi, recepta ſeculi conſuetudine, antiquitus componebantur. Huic aſſertioni fidem aſtruit Textus [a] ille. *Et dederunt Jacobo, omnes qui ſecum, Deos alienos qui erant in manibus ipſorum, &* הנזמים *inaures quæ erant in auribus ipſorum.* Cui obſcuriori loco [b] *Schindlerus* lucernam accendit optimam: *tempore*, inquit, *illo monilia erant parata, ut inde idola fierent, & peculii loco haberentur: ſicut ex monilibus* (quæ Ægyptiorum ritu geſtarunt Iſraelitæ) *Vitulum fecit* [c] *Aharon, Ephod Gideon. Ideo Jacob ſimul cum idolis monilia abſcondit.* Plura de inauribus iſtis habeant curioſi apud *D. Auguſt. Epiſt.* 245. *Maimonid.* de *Idololat.* c. 7. ſect. 10. *& Grotium* ad *Geneſ.* 35. 4.

(3°.) SINGULOS qui, religionis cura ducti, ſymbola vel ſimulacra ſacra formaſſe dicuntur, auri aut argenti plurimum ad opus ſuum ornandum corraſſiſſe legimus. Nam Aaron, vituli ſui conflandi gratia, omnes populi inaures, Micha ducentos argenteos, & David ad Cherubinos ſuos componendos, [d] auri puriſſimi non parum ſibi comparavit. Nec certe mihi vel fingere datum, alium in religione uſum, præter jam dictum, cui Gideon ingentem illam auri vim dedicare poterat: *fuit enim*, [e] hiſtorico ſacro referente, *pondus inaurium auri quas poſtulavit, mille & ſeptingentorum aureorum.* At abſonum eſt fidei, Sacerdotem ullum, tanti ponderis Ephode onuſtum potius quam veſtitum, religionis opera peragere potuiſſe.

(4°.) SAT liquet, Iſraelitas Aaronis vitulum, Michæ conflatile, & Gideonis Ephod (quanquam præter Auctorum conſilium) cultu tandem idololatrico proſecutos fuiſſe. Probabile eſt itaque, ea uſu conſimili conſpirantia, naturæ conſimilis communione & affinitate cohæſiſſe.

(5°.) VERSIONIS Arabicæ Auctor, textum, qui nos occupatos jam tenet, ſic vertit; *& conflavit illud Gideon in ſimulacrum.* Hoc autem eum non ſine conſilio feciſſe, probant hiſtoriæ ſacræ verba: *dictum eſt enim*, obſervante [f] S. Auguſtino, *ſtatuit illud* Gideon *in civitate ſua, ut hinc intelligeretur aureum factum fuiſſe: non enim dictum eſt*, poſuit, *ſed* ſtatuit, *quoniam ita erat ſolidum & validum ut ſtatui poſſet, hoc eſt, poſitum ſtare.* Hoc autem de ſimulacro, non de veſte, dici poteſt.

HIS omnibus opponet fortaſſe non nemo, quod Hiſtoria ſacra ſatis verborum meorum vanitatem arguat, quæ *Gideonem* aureos ejus in *Ephod* (non in Cherubinos aut Theraphim) feciſſe aſſerit. Ideoque imagines ullas ab *Ephode* diverſas, ipſe fingam, non Gideon.

RESPONDEO: ita quidem textum ab Interpretibus pleriſque reddi, non ſum neſcius: nec ab iis diverſa abit verſio noſtra *Anglicana*, quæ ſic habet, *And Gideon made an Ephod thereof*, ex inauribus nempe, quarum commate præcedente mentio facta eſt. At forſan viri illi docti verſiones ſuas eo in loco non adeo ſevere ad veritatem Hebraicam exegerunt. Ita enim in fonte legimus, ויעש אתו הנדעון לאפד *& Gideon fecit illud* [puta זהב aurum] *propter Ephod* (nam ita Hebræorum ל quando præfixi locum habet, frequenter ſignificat) i. e. formavit aurum in Theraphim & Cherubim, *Ephodis* gratia: nam ut Sacerdos, non niſi *Ephode* ornatus, figuras priores conſuleret & ad poſteriores accederet, in legem & morem tranſiit. Si hic ſenſus obtineat, locum huic ἀδελφὸν habeamus, 1 *Reg.* 6. 16. *Et ſtruxit illi*, [ſcil. templo] *viginti cubitos,* לדבר: לקדש הקדשים ubi nos & alii, ל tribuimus poteſtatem vocis *propter*, ita transferentes, *Even for the Oracle, even for the moſt holy place.* Simile exemplum dabit *Judic.* 6. 31. *num* לבעל *pro Baale litigabitis?* & *Job.* 13. 7. הלאל [g] *num pro Deo loquemini vanitatem?* Sed ſi hæc duri aliquid & coacti habeant, dici poſſit cum [h] S. *Auguſtino*, *Ephod*, propter eminentiam & dignitatem ejus, pro omnibus aliis notæ minoris ornamentis, ad Sacrarium aut Sacerdotem ſpectantibus, hoc in loco ſumendum eſſe. Nam occurrunt nonnunquam in Scriptis divinis Urim & Thummim, nulla mentione facta τοῦ Ephod & *Coſchen*; [i] Ephod aliquando ſine mentione τοῦ *Urim*: quoniam hæc omnia connubio & fœdere fideli jungebantur. Quidni itaque *Ephod* hic ſenſu complexo accipiamus, & eadem fiducia, Theraphim vocis illius ambitu hoc in textu, qua Urim in alio, contineri aſſeramus?

SI Lector de Gideonis, *Ephod* fabricantis, animo dubium moveat; id eximiæ ſuæ pietati & in Deum gratitudini, cujus auſpiciis tam lætam de Midianitis victoriam reportavit, deberi credo, ut eum candido ſimplicique animo, quamvis eventu nigro tri-

a *Geneſ.* 35. 4. b In voc. נזם. c *Exod.* 32. 2, 3. d 1 *Chron.* 28. 18. e *Judic.* 8. 26. f *Quæſt.* in *Judic.* 41. T. 3. P. 1. g V. etiam *Job.* 19. 17. & 37. 1. h Ub. ſupr. i 1 *Sam.* 23. 9.

ſtique,

ſtique, hæc omnia feciſſe ſentiamus. Nam eo forſan boni viri conſilia collinearunt, ut victoriæ ſuæ memoriam, per monimenta quædam ex hoſtium manubiis & ſpoliis facta, & rerum ſacrarum ſimilitudinem præferentia, poſteritati conſecraret: vel (quod propius eſt fidem) ut, zeli & gaudii exceſſu jam motus, figuras Cherubinorum, Ephodis, ejuſque Urim vel Theraphim, in ſimulacris ejus effingeret; quo Dominum Exercituum, cui palmas ſuas debuit, non publice tantum ſed & privatim, ſecundum uſum Tabernaculi conſuleret & adoraret. Eandem ſententiam ratam habuit [a] S. *Auguſtinus*: in eo, inquit, fuit *peccatum Gideon, quod extra Dei Tabernaculum fecerit aliquid ſimile ubi Deus coleretur: non quod ſolido auro, velut ad adorandum conſtituerit Ephod.* Sed veriſimile eſt, Gideonem (qui imperii ſummam jam tenuit) Ephod & annexa ſimulachra præcipue conſilii divini, rebus ita poſtulantibus, capiendi gratia fabricaſſe. Huic ſententiæ roboris haud parum addunt *Theodoriti* [b] verba, ὁ μέντοι τῦ Γεδεὼν σκοπὸς οὐκ εἰς ἀσέβειαν ἀπέκλινεν· ἀλλ' ὡς ἄρχων καὶ στρατηγὸς ἐβέλετο διὰ τῦ Εφὼδ τὸ πρακτέον μανθάνειν· i. e. *Gideonis intentio minime vergebat ad impietatem; ſed, cum eſſet princeps & dux Exercitus, volebat cognoſcere per Ephod quid facto opus eſſet.* Eidem ſententiæ doctiſſimum [c] *Schindlerum* manum dediſſe liquet: nam textu noſtro [*& fecit illud Gideon in Ephod*] obiter laudato, addit, *eſt ſpecies divinationis ſimilis ſacro Ephod.* Nempe, probe novit Gideon, Deum Ephodis Oraculum regni ducibus proprium feciſſe; & illud, non ad frivola vulgi, ſed graviora regni, dubia ſolvendum inſtituiſſe. Juxta id quod legimus in *Maſſec.* [1] *Sotah*, מלך [או] צבור אין נשאלין אלא *nulli fas eſt conſulere illud,* [Oraculum Urim] *niſi Congregationi* aut *Regi.* Cum itaque Gideon ad regni clavum ſederet, ut publicum Ephodis Oraculum (tanquam cynoſuram, turbidis præſertim temporibus, apprime neceſſariam) ad curſum ſuum dirigendum, præſens haberet; forte non minus populi ſalutem quam loci ſui dignitatem poſtulare judicavit. In hanc mitem de Gideone ſententiam inclinat animus, quod, ratione & charitate omni reclamante, ſentire non poſſim, Gideonem cœli Majeſtatem ita in os lædere voluiſſe, ut ſimulacrum, Ephodis ſancti titulo decoratum, ad cultum idololatricum; & ſpolia Deo auſpice hoſtibus erepta Diabolo dedicaret: quaſi in animo haberet, de Deo & hoſtibus Ejus una opera triumphare.

Cum itaque vero tam ſimile ſit, Gideonis & Michæ factum atque animum non multum ab invicem abiiſſe, & utroſque ſimulacra quædam aurea & argentea, Moſis Urim & Cherubim imitando ſtudio, fabricaſſe; inde conjecturæ locus eſt, Pontificis Ephod (exemplar ad cujus ſimilitudinem ſua omnia formavit Gideon) imaginem unam & alteram intus habuiſſe. Quod enim Gideon a rerum Moſaicarum forma in inſtitutis ejus religioſis vel latum unguem recedere voluerit, illius tam teſtata fides & pietas, ut credam, minime patiuntur.

Cum autem hoc argumentum in probabilium ſolummodo claſſe collocaverim, ſatis ſit illud levi manu tetigiſſe.

SECT. VI.

Sententia de natura τῦ Urim tradita, quadruplici teſtimonio humano confirmatur.

Quamvis tam luculenta Scripturæ teſtimonia me perſuaſum faciant, ſententiam meam veram eſſe, vel ſaltem quavis alia veritati propiorem; ne tamen Scripturas in partes meas trahere potius quam ducere, & nubem e craſſioribus rerum ſacrarum conceptibus ortam amplecti, videar; eam veterum & Recentiorum teſtimoniis communitam dabo. Hic autem inter libros & literatos me hoſpitem adeo, dolens fateor; quod ſi quatuor, eoſque paucis admodum de hoc Oraculo diſſerentes, eximam, me nullos in hoc Argumento mecum ſentientes vidiſſe contigerit.

Horum autem primus eſt *Philo Judæus*, qui, de Rationali loquens, hæc [d] habet: τὸ ᾧ Λόγιον τετράγωνον διπλῦν κατεσκεύαζετο, ὡσανεὶ βάσις, ἵνα δύο ἀρεταὶς ἀγαλματοφορῇ, δήλωσίν τε καὶ ἀλήθειαν· Quod quidem teſtimonium (ne quid de meo *Philoni* aſſuere videar) malim verbis * *Rob. Heggi* noſtratis, quam propriis, Latine reddere. Sic autem ille *Philonem* interpretatur: *Rationale factum erat quadrangulum & duplum tanquam baſis,* Philonis Judæi.

a Ub. ſupr. b In *Judic. Qu.* 17. c In voc. אפד. d L. 3. de *Vit. Moſ.* p. 670. C * *Lect.* 4. in aliquot. *Script.* loca.

1 Hæc non legimus in *Sotah*, ſed *Jom.* cap 7. §. 5.

SECT. VI. *& imagines duarum virtutum ferens,* δηλώσεως καὶ ἀληθείας. Ut lucem paulo pleniorem auctoris mei verbis afferam, hoc (ni me fallam) ſibi voluit *Philo:* " Λόγιον eo fine " duplex factum eſt, ut illius fundum aut medium duabus imaginibus ferendis eo fe- " licius inſerviret. Imagines autem illæ *manifeſtatio* & *veritas* dictæ ſunt, vel quod " harum qualitatum ſymbola eſſent & typi, vel quod ea virtute divina quandoque præ- " ditæ, qua veritatem manifeſtam facere potuerunt. Certe ni hic fuerit *Philonis* ſenſus, juxta cum ignaris maxime me ſcire fateor, cur Λόγιον ſimulacra ferre, multo minus cur illud ἀρετὰς ἀγαλματοφορεῖν *virtutes in imaginibus ferre*, dixerit.

HIC forte Lector hunc nobis injiciet ſcrupulum, quod *Philo*, ne tortus quidem a nobis, ſe noſtrum fateri velit. Nam literis Græcorum vel elementariis imbuti probe norunt, eos ἀγάλματα, non ſimulacra tantum, verum etiam pocula, vaſa rariora, veſtes, & res alias cujuſcunque nominis, appellare. Sed nihil eſt cur ſcrupulus ille nos multum vexet: norunt enim *pueri*, Græcos ἀγαλμάτων nomine *ſimulacra* frequentius indicare ſolitos; nec ſciunt *viri*, cur hoc *Philonis* verbum, hic ſenſu maxime trito non liceat interpretari, cum præſertim ipſe [a] *Philo* vocem eam hoc ſenſu alibi uſurpaverit.

SI quis ingenii plus æquo curioſi hic a me quærat, cur *Philo* verbis tam obſcuris, & vix dimidiatam veritatem referentibus, de Pectoralis Oraculo, primo licet Oeconomiæ Moſaicæ decore & gloria, locutus fuerit? In promptu reſponſum eſt: Judæus erat *Philo*, qui forſan, e communi gentis indole, & immani illo quo flagravit cultus ethnici odio, ab ipſa pene umbra & imagine ſimulacri, præſertim in ſacris, adeo totus abhorruit, quod (veritate licet ipſa confeſſionem pene exprimente) religionem ſuam ullum cum ſimulacro commercium habere, palam & ingenue confiteri noluit. Hæc autem ratio eo faciliorem apud me locum obtinet, quod [b] alibi *Philo*, de Urim & Thummim dicturus, vocibus uſus ſit nocte & myſterio plenis, eaque διττὰ ὑφάσματα tantum appellaverit. Ideo vero tam obſcure loqui conſultum habuit, ne (ſi nudam & ſimplicem veritatem enunciaret) religionis ſuæ honori, apud ſuos, quos imaginem odio omni proſequi norat, minus proſpexiſſe crederetur. Et a veritate forte non longe abiturus eſt, qui *Joſephum* eadem pene in animo habuiſſe dixerit, cum de Cherubinis, ſanctis illis imaginibus, ei ſermo incidiſſet. In iis enim deſcribendis tam vafre ſe geſſit, ut ſatis pateat, eum (ſi libitum fuiſſet) eos expreſſius apertiuſque deſcribere potuiſſe. [c] Dicit enim, eos fuiſſe *animalia volucria, nova ſpecie, nec cuiquam mortalium viſa.* Et, quaſi nimia loquend licentia hic peccaſſet incautus, de iis tanquam myſteriis agit, *Antiq.* lib. 8. c. 3. ubi ait, hæ Cherubinorum *ſpecies quanam ſpecie fuerint, nemo conjicere poteſt vel eloqui.* Noluit forte Cherubinos verbis apertis deſcriptos dare, ne religio patria, gratia imaginum, apud populares ſuos evileſceret, aut eam Gentiles æmuli convitiis & dicteriis eo nomine dehoneſtarent. Sed in viam me jam refero, unde paululum aberravi.

Aben-Ezræ, ALIUM e Judæorum gente, notæ non vulgaris auctorem, *Aben-Ezram*, mihi reperire contigit, qui Urim & Thummim, imagines, forſan & Theraphim, quamvis (*Philonis* more) verbis obſcuris aſſerit. Nam referente [d] Buxtorfio, *exiſtimavit ea fuiſſe* מעשה אומן כסף וזהב *opus argentifabri vel aurifabri, & ſimile quid illis figuris* שיעשו בעלי הכוכבים לדעת מחשבת השואל *quas faciunt Aſtrologi, ad ſciendum cogitationem ejus qui interrogat.* Ubi per figuras quas Aſtrologi faciunt, Theraphim intellexiſſe videatur. Nam ea voce, *Kirchero* teſte, *Aben-Ezra* imagines arte tantum aſtrologica, id eſt, *cæli aſtrorumque certa obſervatione*, confectas, *ritu Ægyptiaco ſacratas, ſignificari arbitratus eſt.* Neque *Kircherum* ſpurios ſolummodo capitis ſui fœtus in *Aben-Ezræ* ſinu fovendos poſuiſſe, ſatis e Rabbini verbis in Gen. 31. & a [e] *Kirchero* citatis eluceſcit.

R. Azariæ, LOCUM inter teſtes hoſce tertium *R. Azarias* occupet, qui, de Urim & Thummim [f] agens, hæc habet: בשם ר׳ עובריה ספורני שמעתי דברים אלה האורים היו דומים בנושא ובענין לאותם העתידות שהיו מגידים הכומרים לעבודה זרה הנקראים אירקולי בשנים קרמוניות i. e. *Nomine R. Obadiæ Sporni audivi hæc: Urim ſimilia erant materia & aſpectu futuris illis*, i. e. annunciantibus futura, *per quæ ſacrificuli Idolorum vaticinabantur, & annis antiquioribus Oracula vocabantur.* Hujus autem ſermonis auctorem, hic ad Ethnicorum præcipue Theraphim digitum intendiſſe, non facile dubitandum eſt.

a Ἀγαλματοφορεῖν- ἀγάλματα, ἤτοι τύπους τῶν νοηθέντων φέρειν ἐν ἑαυτῷ· ὅπω φίλων. *Suidas* in ἀγαλμ. b L. 2. *de Monarc.* p. 824. c *Antiq.* l. 3. c. 6. p. 110. 20 d *Hiſt. Urim & Thum.* c. 2. e *Oedip. Ægypt.* T. 1. *ſynt.* 4. c. 3. f Lib. מאור עינים pag. 150. col. 2.

FIDUCIÆ

FIDUCIÆ nonnihil mihi hæc meditanti addiderunt etiam verba *Chriſtophori Caſtri*, qui ante annos ſeptuaginta, ſe cauſæ noſtræ patronum præbuit. Ille vero, poſtquam varias auctorum ſententias de modo reſpondendi per Urim enumeraſſet, ſic ſenſum ſuum [a] exprimit, noſtro plerunque conſonum & parallelum: *cum nihil quod ſatisfaceret, invenirem, incidi in locum* [b] Hoſeæ, *qui fortaſſe veritatem aperiet: nam ibi Theraphim, cum Ephode conjunctum,* Urim *&* Thummim *ſignificare videtur. Hoc aperte nos docent Septuaginta, qui, cum alibi duo illa nomina* δήλωσιν *&* ἀλήθειαν *transferant, hoc loco pro* Theraphim δήλωσις *tranſtulere,* Urim & Thummim *volentes intelligere, per quæ futura manifeſtabantur. Erant ergo* Urim *&* Thummim, *iidem qui* Theraphim, *per quæ interrogabatur de futuris.* Theraphim *autem imaguncula erant ſeu idola, quæ interrogata reſponſa dabant voce manifeſta. Quia ergo Deus voluit populum illum ablactare, & a ritibus gentium & dæmonum cultu ſuaviter avocare; ſicut reliquit eis tam varia ſacrificiorum genera, quæ dæmoni prius exhibebantur, poſterius Deo præſtabantur; ita modos illos admirandos, quibus dæmones ſe hominibus admirabiles oſtendebant, prædicendi futura & occulta revelandi, conſervavit Iſraelitis; ſed per Deum ipſum in illius honorem hujuſmodi erant Oracula, ſortes, omina, oſtenta, & viſa prophetica: in his numerantur* Theraphim, *pro quibus dedit illis* Urim *&* Thummim, *ſed medio ſummo ſacerdote, ut occaſio plebi ignoranti removeretur, uti idola, ea colendi. Erant igitur duo parvula ſimulacra affabre facta, vel Dei manu, vel artificum ornamentorum, quæ ferebat ſacerdos inter plicas Rationalis, & quoties aliquid erat interrogandum efferebat: per illa vero Deus vel Angelus nomine Dei, clare & perſpicue, quid agendum quidve non agendum reſpondebat: & propter ſermonis perſpicuitatem quo manifeſtabantur reſponſa, & propter veritatem dicti aut promiſſi certo complendi, unum dicebatur* URIM, illuminationes, perſpicuitates; *alterum* THUMMIM, conſummationes, completiones, & veritates; *quo de reſponſo complendo certiores redirent interrogantes. Dum autem ſacerdos ea idolula oſtendebat, veriſimile eſt, ea emicare aut coruſcare ſolita, ad captandam populi attentionem, & ad ingenerandam admirationem, quæ Deo vero eos conjungeret, quaſi tantorum miraculorum auctori.* SECT. VI.

AUCTORIS hujuſce literis inſtructiſſimi teſtimonium mihi impenſe gratulor, ejuſque verba tanti ſunt apud me, quod ea digna judicaverim quibus pauliſper immorarer, & quorum momenta, priuſquam progrediar, æquis ponderibus examinarem.

INPRIMIS itaque me in Auctoris illius, de natura τῦ URIM, & ejus origine ſententiam, pedibus haud cunctabundis infero; quam nempe firmam & ſolidam argumentis bene multis me probare poſſe confido. Quamvis autem certitudinem æqualem in iis quæ de horum idolulorum, divina formatione, eorum inter conſulendum in apricum prolatione, ſplendore inſolito, certo numero & uſu, ſermonis etiam ſui perſpicuitate, tam fidenter aſſeruit, ipſe deſiderem; ea tamen ſummo cum acumine excogitata, a Sacris etiam literis & Oraculi conditione non prorſus aliena, cenſeo.

QUUM enim formationem τῶν Urim & Thummim Oraculi tantum auctori dandam dixit, tantum abeſt ut a veri ſimilitudine recederet, quod *Prideauxius* noſter hoc unum e Scriptura conſtare [c] dicat; *non facta hæc fuiſſe ab artificibus, ſed a Deo immediate tradita. Ita enim de cæteris,* inquit, ad Pontificis & Tabernaculi ornatum ſpectantibus *legimus, facies* hoc *vel* illud: *at de Urim & Thummim ſic habet* [d] verſ. 30. *Pones* [non facies] *illa.* Alia itaque omnia inter dubia referens, hoc unum manere & fixum eſſe voluit, *Urim & Thummim a Deo tradita, & a Moſe recepta, fuiſſe.* Idem hac in re ſenſus fuit [e] *Ar. Montano,* qui de Urim & Thummim loquens hæc habet: *hanc autem rem, cujuſcunque naturæ illa fuerit, hominum artificio factam aut comparatam non fuiſſe, ſed divinitus Moſi datam, vel eo tempore quo Lex & Tabulæ, vel eo quo perfectum opus fuit, arbitramur.* Atque hanc ſententiam, non χθὲς demum aut τῶ χθὲς natam, ſed antiquis Græcorum & Hebræorum teſtimoniis ſuffultam eſſe, patebit conſulenti *Hottingeri Exercit. Antimorin.* Sect. 66. ubi utramque pene implent libri ſui paginam. Eundem hac in re ſenſum habuere citerioris ævi Theologi: [f] *Junius,* [g] *Calvinus,* [h] *Henr. Altingus,* [i] *Schickardus,* [k] *Perkinſus,* aliique. Huic ſententiæ veri colorem inducit, quod cum antiqua Urim & Thummim in captivitate periiſſent, viri Synagogæ magnæ, reduces, eorum ne figuras quidem denuo fabricare ſint auſi, quamvis alia omnia ſacerdotis ſummi ornamenta in integrum reſtituerint. Nam Urim & Thummim Artificis tantum Supremi, ea vero communi Artificum inferiorum manu, fabrefacta credidiſſe videantur.

a Lib 3. de *Prophet.* cap. 3. b *Hoſ.* 3. 4. c *Orat.* de *Veſt. Aaron.* p. 16. d *Exod.* 28. e *Antiq. Jud.* L. 6. f *Not.* in *Exod.* 28. 30. g *Comment.* in *Deut.* 33. 8. h *Problem.* t. 2. *prob.* 5. i De *jur. reg.* c. 1. *Theor.* 2. k In *Explic. Symb.*

SECT. VI. SED, (ut libere quod sentiam eloquar) quamvis suadeant hæc omnia, non cogunt. Nam vulgi quidem fide receptum est, figuras ☥ Urim & Thummim sub Templo secundo defuisse; sententiam autem illam affinitate nulla veritati conjunctam esse, *Maimonidis* testimonio probari potest. qui diserte [a] dicit, Judæos, a Captivitate reduces, ut ornamentorum pontificiorum numerum Lege præscriptum complerent, figuram ☥ Urim & Thummim, inter alia ad Pontificis ornatum spectantia, restituisse; *quamvis*, inquit, *eam non consulerent, deficiente Spiritu S. sub Templo secundo.* Nec minus elumbis & cassa viribus est ratio illa altera, cui hæc sententia niti solet: nam de faciendis Urim & Thummim, prout etiam de eorum materia & forma, nihil disertis verbis in Lege mandatum extat; forte quod utraque, ex usu quotidiano apud plebem obtinente, vel typo aliquo in monte monstrato, *Mosi* satis innotescerent, vel quod Pectorale ea non minus nomine quam medio suo comprehenderet. Neque tacito pede prætereundum, quod codex Samaritanus, a nonnullis non minus integritatis quam antiquitatis nomine celebratus, Mosi & artificibus fabricam ☥ Urim & Thummim expresse astruat, *Exod.* 28. 30. Ubi Textus quidem Hebraicus sic se habet, ונתת אל חשן המשפט *Pones autem in Pectorali judicii Urim & Thummim*, &c. Samaritanus autem longe aliter, ועשיתה את האורים *& facies Urim & Thummim, & pones in Pectorali*, &c. Idem etiam discrimen occurrit, *Exod.* 39. com. 22. ubi in Hebræo sic scriptum extat, ויעש את העיל האפוד *fecit insuper pallium ipsius Ephod*; in Samaritano vero, ויעשו את האורים *& fecerunt Urim & Thummim, quemadmodum præcepit Jehova Mosi, & fecerunt pallium ipsius* Ephod. Codicem Samaritanum hoc referentem a textus equidem Hebræi, non autem rei ipsius veritate declinasse, me persuasum habeo: nulla enim ratio est, cur Urim & Thummim tot parasangis, Cherubim, Arcam, Ephod, aliave potioris notæ Tabernaculi instrumenta, religione, & sanctitate antecedere crederemus, ut horum quidem origini artificis humani dextram, τῆς *Urim* & *Thummim* vero DEI solius digitum inscriberemus.

AUCTOREM itaque nostrum genio minus irato conjecturam fecisse crediderim, cum Pontificem responsa expectantem, Urim de concavo Pectoralis medio in apricum protulisse dixerit. Nam

(1°.) CUM Sacerdos Saulis jussu coram Arca jam staret, Oracula per URIM edenda petiturus; [b] Philisthæorum rebus ex insperato turbatis, ידך אספ inquit Rex, συνάγαγε τὰς χεῖρας σου· uti LXX, *recollige manum tuam*; quid autem, nisi quod Sacerdos quasi in procinctu jam staret, instrumentum divinationi inserviens in manu coram Deo protensa gestans? Hoc itaque Saulus, cum jam oraculo opus non esset, religiose retrahi, & in locum suum reponi, voluit.

(2°.) PECTORALIS latus dextrum (quod supra monui) ita factum fuit, ut cum usus postularet, aperiri posset. Hoc autem eo tantum consilio sic formatum videtur, ut Sacerdos Urim in apertum proferre posset, cum Pectoralis sui Oraculum consultum iret.

(3°.) SI hoc Oraculum, cum responsa darentur, alios præter Pontificem, eorum testes auritos & oculatos admitteret, tum equidem ἐδαμόθεν τοσφητῶν κακεργίας καταλέλοιπεν ἀφορμὴν (quod [c] *Josephus* de eo memoriæ tradit) *omnem sub prophetiæ prætextu impostorum occasionem ademit his qui illud consulebant.*

(4°.) ORACULI responsum, modo voce paulo submissiore traditum, non tam distincte & sine erroris alicujus metu capi poterat, si Urim respondens in Pectoralis tantum secreto jacuisset.

(5°.) NOMEN illud חשן pro Pectorali sumptum, nonnulli docti viri a חשה *silere* originem habuisse sentiunt. Quæ nominis ratio (si quid sani contineat) cum Pectoralis usu & conditione maxime conveniret, modo *Urim* inde prolatum loqui, in eo vero positum perpetuo silere, soleret.

(6°.) SENTENTIAM hanc suffragiis suis ornarunt nota satis inter doctos capita: viz. [d] *Aben-Ezra*, cujus verba [1] *Buxtorfius* in hunc modum Latina fecit: *Choschen seu Pectorale fuit duplicatum, quia ibi fuerunt Urim & Thummim custodita, usque dum iis opus esset: tum enim illa extra Pectorale ponebant:* Sic etiam [e] *Arias Montanus* huic opinioni patrocinatur: *Rationale duplex* fuit, *tribus lateribus commissum, ex uno autem latere apertum;*

a *Sub Templo secundo faciebant sanctissimi illius Oraculi figuram, ut ita perfecta redderentur octo indumenta Pontificia: tametsi eam Oraculi figuram non consulerent*, &c. Maim. apud Seld. l. 2. de Succes. in Pontif. c. 8. b 1 *Sam.* 14. 19. c *Antiq.* l. 3. c. 8. p. 119. 35 d *Comment.* in *Exod.* 28. 8. e *Antiq. Jud.* L. 6.

1 Hist. *Urim & Thum.* cap. 2.

apertum; inter utramque autem partem Urim & Thummim inferebantur, ibidemque ſervata ſacerdotis hærebant pectori: inde vero proferebantur quoties reſponſum divinum petendum erat. SECT. VI.

CONJECTURAM non minus fælicem & ingenioſam auctorem noſtrum feciſſe cenſeo, cum dixerit URIM, jam oracula redditurum, non vulgaribus lucis ſtricturis Pontificis & aſtantium oculos perſtringere ſolitum. Nam ſplendore tam inſolente, magis fidum Numinis præſentis argumentum vix edi potuit: deinde, ſpectaculum tam illuſtre religioni non minus inſervire poterat, quam alia plurima ſub lege, quæ hebetioris populi oculos paſcere & laceſſere ſolebant, Dei præſentis argumenta. Splendidiſſimus enim Tabernaculi apparatus, ignis ἀφανοποιὸς, *Aaronis* virga germinans, veſtes ſacerdotis ſummi principum ſecularium pompam ſuperantes, Templum auro & cedro collucens, & hujuſce cenſus alia, pene in id unum comparata videntur, ut iſtam puerilis animi gentem ſumma numinis & cultus tantum proprii admiratione [a] defixam detinerent. Præterea, veriſimile eſt, delubra & ſimulacra gentium antiquiora, cum jam divina (uti videbantur) præſentia decorata, ſplendore ſubito numinis adventum teſtari ſolita. Conjecturæ noſtræ pondus afferunt illa [1] *Claudiani* verba, lib. 1. de *raptu Proſerpinæ:*

Jam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
Sedibus, & claram diſpergere culmina lucem,
Adventum teſtata Dei. ———

Si itaque gentium ſimulacra vaticina mentito illo divinitatis inſitæ documento inſignia fuerint, Iſraelitæ proculdubio animo ægerrimo tuliſſent, ſi non & imagines & Oracula ſua cum ſplendoris eximii pompa in vulgus ederentur. Hæc & eo pulchriorem veritatis faciem præ ſe ferunt, quod *lumen emiſſum*, dignum præ aliis naturæ divinioris indicem humanum genus antiquitus habuiſſe videatur. Hinc enim apud gentes plurimas in morem abiit, [b] Deos ſuos, & Reges quos ſupra mortalitatis faſtigium collocatos ſuſpiciebant, radioſo capite fulgentes depingere. Ad earum exempla compoſiti, Chriſtiani tandem *Sanctorum* ſuorum capita, ſtatuis & picturis expreſſa, radiolis circundare conſuevere. His accedat, quod lumen e Pectoralis *Urim* proveniens, optime cum nominis illius ſenſu & rei ipſius uſu conveniret, & utraque realiter exponere, videretur.

NEC a veritate, ſine ratione ſaltem ſpecioſa, aberravit Auctor noſter, cum ſimulacra duo (quorum unum *Urim*, alterum *Thummim*, dicebatur) ad hoc oracula tradendi munus conſecraſſe dixerit. Nam ethnici plurima ſortis hujuſce ſimulacra uno in templo poſita non raro habuere: atque ea forte ratione, Deo viſum erat imaginem unam & alteram cui δυναμις μαντικὴ inerat, & Iſraelitis indulgere. Deinde, organa quæ vaticinandi facultate in Scripturis inclareſcunt, voce tantum numeri ſecundi [*Urim* vel *Theraphim*] denotantur. Hos autem veri colores, utpote tenues & evanidos, opera leviſſima diluere poſſimus: cum Theraphim vocibus hiſce [c] plurimis accenſeri debeat, quæ plurali ſono ſingularem habent ſignificationem. Legimus enim de [d] Michol quod *accepit* את התרפים *& poſuit in lecto:* proculdubio tamen non niſi unam imaginem ad unius perſonæ decumbentis præſentiam ſimulandam. Deinde, cum unicum Pectoralis ſimulachrum ad res & perſonas plures, ad omnes etiam ejuſdem generis imagines repræſentandas, ſufficere potuerit; quidni illud πληθυντικῶς efferre licuerit, cum ob eandem rationem [e] Propheta baculum unicum חבלים *vincula* appellaverit? Ex intimis itaque ſentio ipſe, Sacerdotis Pectorale unum ſolummodo divinandi inſtrumentum, quamvis nomine plurali gaudeat, intus habuiſſe: ad quid enim Deum hujuſmodi organa, nulla cogente neceſſitate, multiplicaſſe crederemus? Utcunque, Lector reperiet, me nomina & verba pluralia cum *Theraphim* & *Urim* in hac diſſertatione ſæpiuſcule conjunxiſſe: non tantum quoniam lis hæc pendeat adhuc, ſed quia nomina illa, utpote pluralia, hujuſmodi conſtructionem, tanquam concinniorem, ſuadere videbantur. Atque hoc ſemel monuiſſe ſufficiat, ne cui in ſequentibus male mecum conſtare videar, & quiſpiam mihi latinitatis non raro violatæ dicam ſcribat.

a Τοῖς ἱερεῦσι παντοδαπὸν ἐξεπίθεικε κόσμον [ὁ Θεὸς] τὸν μὲν λαὸν καταπλήττοντα τῷ διαφόρῳ τοῦ χήματος. Theodorit. in Exod. ἐρωτ. ξ'. b *Accitani, gens Hiſpana, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.* Macrob. Sat. l. 1. c. 19. c *V. Ezec.* 14. 8. *Deut.* 22. 17. *Jo.* 9. 23. *Mat.* 12. 1. d 1 *Sam.* 19. 13. e *Zach.* 11. 7.

1 *Carmen.* 33. v. 7.

SECT. VII. SED ut unde paululum digreſſa eſt, eo ſe referat oratio: *Chriſtophorum* noſtrum conjecturam multo feliciorem feciſſe cenſeo, cum reſponſa per Urim edita, non per ſplendorem ſolito jucundiorem, vel nutus & ſigna quædam myſterio plena; ſed *ſermonem perſpicuum* captuque facilem, Pontifici innotuiſſe dixit. Cum enim Urim eo fine inſtitutum fuerit, ut Iſraelitæ, circa futura vel obſcura ſolliciti, inde Dei lumen & conſilium peterent; quis credat, Deum ſervos Ejus, animo ſuſpenſo & anxio rerum eventus cognoſcere deſiderantes, iterum torquere voluiſſe per ciphras & ſigna tam flexuoſa & obſcura, quod Oraculo novo ad ea interpretanda poſtularent? Deinde: cum verba perſpicua magis certæ ſint rerum notæ, & fidi mentis indices; ſuadet Ratio, ſuadet Religio, ut credamus Deum non niſi optimis mentis ſuæ nunciis uti voluiſſe. Præterea: legimus 1 *Sam.* 14. 36, 37, 38. Sacerdotem, Sauli juſſu, Deum medio Ephode conſuluiſſe, & Saulum, inſolitum Dei ſilentium inique ferentem, populi primarios in hæc verba allocutum fuiſſe; *accedite huc omnes, & ſcitote, & videte in quo ſit peccatum hoc hodie.* Quæ *Sauli* verba [a] *Joſephus* in hunc modum φράζει, οὐ δίχα αἰτίας—πυνθανομένοις ἡμῖν φωνὴν ὑ δίδωσιν ὁ Θεὸς· ὃς πρόπερον αὐτοῖς προεμήνυσε πάντα, κ̀ μηδ' ἐπερωτῶσιν ἔφθανε λέγων· ἀλλ' ἔτι τι λανθάνον ἐξ ἡμῶν ἁμάρτημα πρὸς αὐτὸν αἴτιον τῆς σιωπῆς. i. e. *Non ſine cauſa—interrogantibus nobis* VOCEM *non ediderit Deus; qui antea ipſe omnia ſignificare ſolitus eſt, & nihil ſciſcitantes celare* LOQUENS; *eſt autem latens aliquod in nobis peccatum in Illum, hujuſce ſilentii cauſa.* Quibus verbis non ſemel aperte aſſerit *Joſephus*, reſponſum, non per ſignum aliquod involucris plenum, ſed vocem vivam & quæ faciles explicatus haberet, Sacerdoti traditum. Non parum etiam nervorum ad noſtra firmanda habeat textus [b] ille Zachariæ, *nam Theraphim locuta ſunt vanitatem.* Cui textui commentarii loco eſſe poſſunt verba *R. Salomon.* in 2 *Reg.* 23. 24. תרפים צלמים שמרבים על ידי כשפים i. e. *Theraphim fuerunt imagines quæ loquebantur per artes magicas.* Cum autem ſortes e Theraphim, vocibus, non ſignis, elatæ fuerint; niſi & Deus effata ſua verbis ſimplicibus enunciaſſet, Gentium Theraphim, majeſtate & perſpicuitate DEI Urim ſuperaſſent.

SED jam forte nonnullis, inſtituti præſentis obliviſci, & ab eo non tantum divertere, ſed etiam divagari videamur.

SECT. VII.

Ad hypotheſin ſtatuminandam, oſtenditur Urim & Theraphim *voces eſſe cognatas, aut ejuſdem ſignificationis.*

CUM ſententiæ meæ fidem teſtimoniis illuſtribus abunde confirmaverim, provinciæ jam ſuſceptæ ratio poſtulare videtur, ut eam argumentis artificialibus aſſererem, & paulo longius ab omni dubitatione removerem. Inter ea vero primas obtineat argumentum quod a propinqua ſignificationis affinitate & ſimilitudine petitur, quæ inter voces illas, *Urim* & *Theraphim*, intercedit. Cum enim affinitas & diſcrepantia nominum (quæ publici habentur rerum indices) naturarum affinitatem aut diſtantiam indicare cenſeantur, nonnulli forſan ea quæ dixi omnia fabularum fide accepturi ſunt, quod ea vocabula, *Urim* & *Theraphim*, nulla vel ſoni vel ſenſus affinitate cohærere videantur. Ut itaque præjudicio huic obviam eam, & Hebræorum Urim a ſeculi Theraphim formam & originem accepiſſe clarius eluceat; ante alia probaturus ſum, voces haſce (contra quam ſentit *docti pars magna chori*) pene ſynonymas eſſe, &, ſub maximæ diſcrepantiæ larva, ſummam ſignificationis affinitatem inter ſe tueri. Ut eo felicius hoc defungar munere, (1°.) Vocabuli utriuſque ſenſum genuinum & grammaticalem e vetuſtatis tenebris in lucem proferam. (2°.) Senſum & originem vocabuli Theraphim argumentis munitam & confirmatam dabo. (3°.) Adverſariorum objectiones in examen vocabo. (4°.) Argumentum e dictis eliciam, & omnia ad hypotheſin meam ſtatuminandam accommodabo.

I. Significatus vocis *Urim.*

PRIMO: vocis utriuſque ſenſum genuinum & grammaticalem e caligine vetuſtatis in lucem proferam.

INITIUM itaque a voce *Urim* capiam: eam autem non *lumina* primario & proprie ſignificare, ſed *ignes*, neminem, non hoſpitem prorſus inter Hebræos, præterire poteſt. Hunc equidem vocis hujuſce ſenſum interpretes plerique (quod miror) taciti præteri-

a L. 6. *Antiq. Jud.* c. 6. p. 241. 35 b Cap. 10. 2.

re,

re, eamque per *lumina* tantum transferre, ſolent; cum germanam vocabuli notionem interpretationem aliam efflagitare, clarum liquidumque ſit. אורים quidem *lumina* directe & proprie ſignificare, atque ita [a] quandoque reddi, norunt omnes quorum animi prima literaturæ Hebraicæ tinctura imbuuntur. Nec minus in aperto eſt, אורים directe & ex prima vocis intentione, [b] *ignes* denotare; *lumina* vero non niſi indirecte & ex conſequenti, quatenus nempe pro *ignibus* ſumitur, qui lucem fundere ſolent. Neque vox *Urim* (modo vocis poteſtati diligentius attendamus) ignes ſignificat, qui in cineribus inertes jacent & quaſi morti proximi, utpote nullo flabello animati; ſed ignes flammantes, & ſplendorem lætiorem projicientes. Huic notioni *Mercerus* adſtipulatur: *ſignificat*, inquit, אור *flammam vel focum in quo ignis lucet:* Aſſerit etiam *Schindlerus*, vocem eam *ignem accenſum* ſeu flammantem proprie denotare. Hoc itaque differt a vocabulo cognato אש quod ignem notat ſimpliciter ſpectatum, ſive flammæ feſtivioris pompa triumphantem, ſive radio humiliore in ſcintillula emicantem. Atque hoc diſcriminis inter voces eas ipſa Dei verba ratum facere videntur: [c] *ecce vos omnes accendentes* אש *ignem, cingentes vos ſcintillis, ambulate* באור אשכם *in flamma ignis veſtri:* ita *Mercerus* locum interpretatur. Optime itaque *Ar. Montanus*, in *Tract. Aaron*; *Haurim inflammationes & illuminationes reddere poſſimus.* Ad hanc rem, die media clariorem, probandam, argumentis contendere nemo debet, nemo poteſt.

SECT. VII.

VOCEM *Theraphim* quod attinet, mihi facile perſuadeo, vocem Hebraicam eſſe; vel (quod proxime abeſt) Chaldaicam, & pro *Seraphim*) levi & frequenter uſitata mutatione S. in T.) apud Orientalium nonnullos antiquitus uſurpatam. *Seraphim* autem *ignes urentes* aut *inflammantes* notare nec magiſtros fugit, nec Magiſtrorum pueros. Hinc & [d] Ægyptii veteres, ignes ſub nomine *Seraphim* coluere; & [e] Suidas Σεραφὶμ, voce ἐμπρηςάς, ἔμπυρα φόματα, ἢ θερμαίνοντας, interpretatus eſt.

Et Theraphim.

SI itaque *Seraphim* & *Theraphim* voces eædem ſint, dialecto tantum & unius auræ ſibilo ſeparatæ: & THERAPHIM vel Seraphim *urentes* aut *inflammantes*, prout URIM *ignes accenſos* aut *inflammantes*, denotet; vel luſcus facile percipiat, *Urim* & *Theraphim* vocabula ſynonyma eſſe & ſignificationis affinitate conjuncta, quamvis prima fronte maximo ſignificationis intervallo diſtare videantur.

II. Argumentis confirmatur.

IN hanc autem ſententiam, de origine vocis hujuſce Theraphim, deſcendere conſultiſſimum judicarem, ſi me nil aliud eo moveret, præter ipſam vocis formam, (nam vocum Hebraicarum formam & legem ſervat) & tam facilem, expeditam, & e proximo petitam, rationem nominis. Sed rationes graviores in promptu habeo, quibus Theraphim, non ſono tantum & ſpecie, ſed origine & veritate, vocabulum Hebræum eſſe me probare poſſe confido.

HARUM prima hujuſmodi eſt: omnium aliorum Deorum & idolorum, quæ in Scriptura memorantur, nomina, Docti ab Hebræo, leviter per dialectum mutato, derivanda cenſuerunt. V. gr. *Baal*, *Aſhtaroth*, *Succoth-Benoth*, *Moloch*, *Baal-Peor*, *Dagon*, *Milcom*, *Baal-Berith*, *Nergal*, *Adrammelech*, & hujuſce furfuris alia. Hæc enim idola noviſſimis a Diluvio ſeculis (quibus linguæ Hebrææ uſus nondum apud Orientales exoleverat) primordia debuiſſe, eorumque titulos poſt multa ſecula retinuiſſe, non vani crediderunt. Quidni itaque *Theraphim*, ævi paulo antiquioris vocem, a radice aliqua Hebraica pullulaſſe crederemus?

SECUNDO: clare patet, *Seraphim* & *Theraphim* circumſtantiis inſignibus in Scriptura convenire. Nam, (1°.) Vocabulum *Seraphim*, dum ſubſtantive ſumitur & nominis proprii locum habet, nunquam niſi numero multitudinis in Scripturis uſurpatur: idem etiam de voce *Theraphim*, a *Kirchero* & aliis obſervatum eſt. (2°.) *Seraphim* antiquiſſimus fuiſſe videtur Angelorum titulus: eum enim *Iſaiah* tam familiariter uſurpavit, ut vel inde pateat uſum antiquiſſimum, nomen illud antiquis Judæis admodum familiare reddidiſſe. *Theraphim* etiam nomina fuiſſe, ſymbolis quibuſdam in Angelorum honorem indita, cum ſe dabit occaſio, probaturi ſumus. (3°.) *Seraphim* Elohim nomine quandoque donantur in codice infallibili: Theraphim etiam Elohim vocari cum ſe locus aptus aperiet, oſtenſuri ſumus. Hæ vero circumſtantiæ cognatæ non obſcure docent, ea ejuſdem familiæ vocabula eſſe, & literæ tantum unius diſtantia ab invicem ſeparata.

TERTIO: cum Deus URIM in pectorali recondi juſſit, eum nec rationem nominis nec naturam rei Moſi explicuiſſe legimus: cum tamen alia plurima Legis inſti-

a *Pſal.* 136. 7. b V. *Jeſ.* 24. 15. & c. 44. 16. & 50. 11. c *Jeſ.* 50. 11. d *Stuck.* de *Sacrific. Gentil.* p. 152. e In voc. Σεραφὶμ.

SECT. VII. tuta, eorumque rationes haud raro, verbis bene multis explicuerit, & Urim pleraque Legis inſtituta dignitate ſuperaverit. Hujus autem ſilentii ſingularis, ipſe rationem ne minimam comminiſci potis ſum, ni dicam, Moſem, Sacerdotem ſummum, alioſque forte nonnullos qui ſcientia cæteris præſtiterunt, Urim & Theraphim naturæ & uſus cognati inſtrumenta fuiſſe, & ἰσοδυναμοῦντα ſeu poteſtatis æqualis vocabula eſſe, facile & ſine ope interpretis intelligere potuiſſe. Ut autem Urim & Theraphim idem valeant, neceſſe eſt ut Theraphim & Seraphim ab eadem radice pullulare, & idem pene notare, cenſeantur.

QUARTO: quamvis Micha, & Iſraelitæ forſan (ut cultum ſuum ad Moſaicum conformarent) Dei Urim & Ephod, inter alia ſacra ſimularunt; vocabulum tamen Theraphim, a ſeculo receptum, retinere non dubitarunt. Hujus autem facti hæc præcipue ratio aſſignanda videtur, quod ſcilicet *Urim & Theraphim*, imagines uſu & forma conjunctas, & ſignificatus ejuſdem vocabula, fuiſſe, ſatis innoteſceret. Alias enim idem cultus Moſaici ſtudium eos ad nomen Urim, æque ac Ephod & inſtrumentum Oraculi, in ſacris eorum retinendum devinxiſſet. Ut autem Urim & Theraphim ſignificationis ejuſdem voces habeantur, ratio poſtulat, ut *Theraphim* & *Seraphim* vocabula cognata, & ſono potius quam re differre, cenſeantur.

QUINTO: ſententiæ aliæ de origine vocis Theraphim, a [a] *Bolducio*, [b] *Riveto*, [c] *Kirchero*, traditæ, nullo veri colore tinctæ videntur. Me vero ad earum omnium vanitatem operoſe redarguendam teneri, minus æquum arbitror, utpote quas illi nullo argumento firmatas proferunt, aut nulli proximo. Opiniones enim quæ merum exercent in mentes humanas imperium, eadem levi opera rejici poſſunt qua proponi. *Kircheri* ſolius ſententiam, ad quam ſtabiliendam omnes ingenii ſui nervos intendit, refutatione brevi dignam habeo. Quid itaque ſibi hac in re viſum fuit, ipſum referentem audiamus: *ſciendum eſt*, inquit, *hanc vocem* Theraphim *nequaquam Hebraicam (etſi formam idiomatis Hebraici aliquo modo affectare videatur) ſed mere externam eſſe & adſcititiam: quod vel inde patet, quod hæc vox extra Scripturam apud Hebræos Doctores nuſquam uſurpetur, nec cum hac ſignificatione* [idoli nempe divinationi inſervientis] *ullibi in ſingulari reperiatur.— Quæritur igitur qualis ſit hæc vox? Reſpondeo eſſe Ægyptiacam, idemque quod Serapis.*

HUIC ultimæ opinioni ſe mentem ſuam deſpondiſſe fatetur, quod eam hæc duplici ratione dotatam viderat: earum prima ſic ſe habet: Serapidum cultu *in Ægypto vigente contigit, ut Abrahamo* ibi *commorante, domeſtici ejus Ægyptiis commixti; cum multa alia, tum maxime Serapides hoſce, queis mira Ægyptios patrare videbant, admirarentur & ſuſpicerent: ſiquidem, dæmone eos animante, varia conſulentibus & interrogantibus reſponſa dabant, felicitatemque eorum cultoribus in omnibus ſpondebant actionibus. Curioſitate itaque ac felicitatis participandæ deſiderio inſtigati Hebræi Abræ vernaculi, ſubito ad hoſce Ægyptiorum cultus animum adjecerunt. Abrahamo vero in patriam redeunte, ſervi, comparatis idolis & imaginibus dictis, reduces in patriam ſuam facti, conceptos in Ægypto errores paulatim diſſeminantes apud Chaldæos & Babylonios, mox ingentem execrabilium Deorum ſobolem peperererunt.* Hiſce paucis interpoſitis, [d] hæc addit: *cum itaque Hebræo-Chaldæi in Ægypto Serapidis cultu imbuti, Serapis nomen frequenter ingeminari audirent; & ipſi idola ejus una cum nomine in Chaldæam adducentes, id ſibi proprium fecerunt; eas imagines, quas Ægyptii Serapes, illi* (צ *aut* ס *in* ח *mutato*) הרפים *appellarunt; quæ vox poſtmodum penitus juris Hebraici facta, &* ם *finali ob ſimilitudinem in* מ *mutato, pro Theraphis Theraphim dicta, tandem inter reliquas voces Hebræorum annumerata eſt. Ex his itaque manifeſtum eſt, Serapis & Theraphim idem eſſe nomen.* Secunda, inquit, *ratio qua Theraphim & Serapis idem eſſe credamus, eſt rituum* circa utraque *ſimilitudo:* nam *quemadmodum Theraphim ex varia materia ſub certo aſtrorum poſitu conſtruebantur; ſic & Serapis ex omni lignorum, lapidum, & metallorum genere conſtituebatur. Theraphim non fiebant ſine ſanguine humano, —nec & Serapidis idola in ſacris Mithriacis. Iterum Theraphim paſſim phylacteriorum loco geſtabantur; quod & de Serapis idolis legimus factum eſſe. ——— Erant* etiam *Theraphim idola quæ reſponſa dabant, cujuſmodi & Serapes* ſive *Iſias ſtatuas fuiſſe, alibi fuſe probabitur. ——Theraphim* denique *fere ſemper forma* faſciis *involuti pueri, & ad portandum idonea apparabantur,——cujuſmodi figuram quoque habuiſſe* Serapes, *teſtantur*, &c.

HUIC operoſæ *Kircheri* conjecturæ quo minus aſſenſum præbeam, ſequentia faciunt argumenta.

a Lib. 3. de *Eccleſ. ant. legem*, c. 9. & *Com.* in *Job.* c. 21. 29. & 26. 5. b In *Gen.* 31. & *Hoſ.* 3.
c *Oedip. Ægypt.* Tom. 1. *ſynt.* 4. c. 3. p. 259. d Pag. 260.

(1°.) FI-

(1°.) FIDEM omnem exuperat, Abrahami domeſticos, (quos [a] Scriptura חנכים ejus appellat, ab eo rebus divinis initiatos) adeo omni nequitia coopertos fuiſſe, ut vel ipſam Chaldæam male facere docerent. Quiſquamne credat, cœleſtes illas animas imam ſuperſtitionis Ægyptiacæ fæcem bibere voluiſſe, & idolomaniæ peſtem e ſalutifera *Patris fidelium* domo, in Chaldæam, Syriam, & gentes vicinas, prodire potuiſſe? quin Ratio potius (& [b] Scriptura) ſuadet, ut Abrahami ſaltem domeſticos ab impietatis Ægyptiacæ lue ſe puros & immunes conſervaſſe crederemus; cum præſertim illi moram haud adeo longam in Ægypto fecerint. SECT. VII.

(2°.) NON minus fidei repugnat, tam paucos ex Abrahami familia viros, modo ſuperſtitioni huic propagandæ ſe totos addixiſſent, Chaldæam & Syriam, intra paucorum annorum luſtra, hac peſte Ægyptiaca inficere potuiſſe. Nam ſcripta Θεόπνευςα indubium faciunt, Theraphim ſub *Labanis* tempora, magni apud Syros æſtimata fuiſſe: horum autem temporum, certum eſt Abrahamum æqualem fuiſſe, vel ſaltem ea non multum præceſſiſſe.

(3°.) A DOCTIS vulgo aſſeritur, linguam Hebræam, (quamvis alibi vocabulis peregrinis & idiotiſmo barbaro vitiatam) in Abrahami familia puram & quaſi virgineam permanſiſſe, atque inde veluti gentile quiddam ad poſteros tranſmiſſam. Longe itaque a veriſimili diſtat, ſervorum ſuorum labia ita Chaldaiſmo corrupta fuiſſe, quod *Serapis*, ob pronunciationem magis operoſam & impeditam, in *Theraphim* commutarint.

(4°.) CHALDÆAM & Babylonem [*matrem abominationum*] Deos & cultus alienos primo peperiſſe, apud doctos pene omnes extra controverſiam ponitur. Si itaque *Theraphim* idololatriam tantum, eamque craſſiorem ſapiant; rationi conſentaneum eſt, ut ea cum nominibus eorum, Chaldaicis potius quam Ægyptiacis natalibus orta cenſeamus.

(5°.) SUDAT plurimum & laborat *Kircherus* in genealogia vocis utriuſque, *Serapis* & *Theraphim*, a genere Ægyptiaco deducenda. Nam primo, ab Ægyptiorum [c] *Sor* & *Apis* (ſi illum audiamus) fit *Sorapis*, deinde *Sarapis*, poſtea *Serapis*, demum *Therapis*, & tandem aliquando *Teraphim*. At *Teraphim* & *Seraphim* ſono belle convenire & quaſi concinere, quivis facile perſentiſcat.

RATIONES allatæ ſatis affirmate loquuntur, Teraphim, æque ac Seraphim, vocibus Hebraicis accenſendum eſſe; probant etiam, me nominis illius originem perveſtigaſſe, in cujus etymologia eruenda [d] Grammatici plerique fruſtra diuque laborarunt. Ne vero argumentationis hujus vis & opera, alicujus præjudicii gratia pereat; objectionibus nonnullis mihi neceſſario occurrendum eſt. Nam ad ſententiam meam de ſynonymia vocum earum [*Urim* & *Teraphim*] refellendam, dici poteſt,

PRIMO: quod nulla ratio vel meditanti occurrat, cur imagines parvulæ nomen illud vulgare *Seraphim*, id eſt, *urentes* aut *inflammantes*, ante Legem datam ſortirentur: ideoque minime probabile eſt, *Theraphim* & *Seraphim* idem eſſe vocabulum, & arcte adeo ſignificationis ſimillimæ vinculo copulari. Obj. 1.

IMO vero ratio obvia eſt, & vel oſcitanti ſe ingerit. Ita nempe dictæ ſunt icunculæ illæ, cum reſpectu ad veros Dei SERAPHIM, Angelos dico, quorum ſigna & ſymbola, nonnunquam habitacula & μαντεῖα, fuiſſe videantur. Animo facile præſentio, me Lectores haud paucos habiturum, qui riſu vel ira ſententiam tam inopinatam (ne quid gravius dicam) ſint excepturi. Eos itaque per veritatis amorem oro obſecroque, ut linguis animiſque faveant, quoad rationes expenderint, quæ animum meum huic opinioni conciliarunt. Quo vero rationes illæ ſibi lumen & robur addant & accipiant mutuo, eas in claſſes ſuas diſtribuam, dum per quatuor hoſce gradus ad hujus ſententiæ probationem aſcendit ſermo. Debilitatur.

PRIMO: *veriſimile eſt admodum*, Seraphim *fuiſſe nomen Angelorum, a prima pene temporum memoria, crebris Orientalium ſermonibus uſurpatum.* Nam,

(1°.) SERAPHIM, ab *Ieſaia*, tanquam ordinis Angelici titulus, quem Judæi ſibi σύγχρονοι perſpectum habuerunt, familiariter uſurpatur. Nulla enim nominis explicatione præmiſſa, *volavit*, [e] inquit, *ad me unus e Seraphim.* Nec ulla dubitandi ratio ſubeſt, quin hoc nomen πατροπαράδοτον fuerit, a vetuſtiſſimis illis (ad Ieſaiæ tempora) tranſmiſſum ſeculis, quibus Angeli, frequentes e cœlo nuncii, ſe hominibus aſpiciendos & alloquendos præbuere. Patet inſuper, utrumque titulum Angelorum, *Seraphim* & *Che-*

a *Gen.* 14. 14. b *Gen.* 18. 19. c *Obeliſc. Pamphil* l. 4. *Hierog.* 1. d *Non inveni adhuc apud Grammaticos quid ſibi velit hæc vox Theraphim.* R. Eliezer ap. Kircher. T. 1. pag. 259. e *Iſ.* 6. 6.

SECT. VII. *rubim*, non minus apud [a] Judæos quam Chriſtianos antiquos, ex æquo venerabilem, & primam utriuſque nominis originem ipſis Nili fontibus obſcuriorem, fuiſſe. Quidni itaque *Seraphim* cum titulo *Cherubim* antiquitate contendere, & utrumque Moſis ætate conſuetudine veteri receptum cenſeamus?

(2°.) SUB ipſa mundi primordia, *ignem flammantem*, Angelicæ præſentiæ ſymbolum, divinitus inſtitutum legimus, *Geneſ.* 3. ult. *Collocavit ad hortum Eden, Cherubim,* ואת להט *& flammam gladii verſatilis.* In quem locum ſic [b] Maimonides: *locus ille intelligendus eſt juxta illud,* miniſtros ejus ignem *lohet* flammantem. *Nam per* lahat *ibi intelligendus eſt Angelus, qui eſt inſtar flammæ*; & per gladium verſatilem, *Angelus ille qui verſatilis appellatur.*

(3°.) FIDEI conſentaneum eſt, antiquiores mundi patres hiſtoriæ ſacræ lampada poſteris ſuis ea fide tradidiſſe, quod titulus angelicus *Cherubim*, Moſis ſeculo in uſum frequentem abiiſſe cenſeatur. Nam inde factum videtur, quod Moſes, lapſus hiſtoriam literis conſignaturus, vocabulum *Cherubim*, vocis intentione ſilentio prætermiſſa, tam familiariter uſurpaverit. Non eſt itaque temerarium opinari, *Seraphim* ſeculis antiquioribus non minus in ore populi fuiſſe, & nominis illius uſui frequenti lapſus hiſtoriam anſam præbuiſſe. Nam in ea, Deus non *Cherubim* tantum, ſed & *flammeum gladium*, τῦ שרף i. e. Angeli quaſi flammantis, typum & ſymbolum, collocaſſe [c] dicitur.

(4°.) SI Scripturas, antiquiſſimas Angelorum apparitiones referentes, memoria repetamus; pronum eſt obſervare, eos formam & aſpectum non igneum ſolummodo, ſed flammeum exhibuiſſe. Suadet itaque ratio, Patriarchas alioſque titulum *Seraphim* Angelis tribuiſſe, qui aſpectus ſui ſplendori maxime conveniebat. Hiſce conſona *Buxtorfii* [d] verba: *eſt Seraphim Anglorum nomen, qui a claritate & aſpectus ſplendore, quaſi flammantes & ignei viſi ſunt.*

(5°.) NOMEN hoc, ante alia, cognatum eſt Angelis & apprime congruum. Nam optime refert eorum naturam, verſatilem, gloriæ divinæ zelo ardentem, figuræ corporeæ neſciam, & ab omni terrena fæce remotiſſimam. Eſt itaque facillimum creditu, Patriarchas Angelis id nominis imponere voluiſſe; cum præſertim illi nomina curaſſe, & ſummo cum conſilio impoſuiſſe, videantur.

(6°.) APUD [e] *Platonem* Angeli deſcribuntur, [ὡς] ἄνδρες ἄγελοι διάπυροι ἰδεῖν, ut *viri agreſtes aſpectum igneum præ ſe ferentes.* Nam [f] *Clem. Alexandrinus* locum illum *Platonis* de Angelis tantum exponendum cenſuit. Huic autem Angelorum deſcriptioni, recepta paſſim apud Orientales (e quorum fontibus ſua pleraque hauſit *Plato*) de Angelis philoſophandi ratio, eorumque nomina, anſam dediſſe videatur.

SI quid itaque in antiquitatis remotiſſimæ receſſu videre liceat, rationes jam redditæ nobis facile perſuadeant, Angelos titulo illo *Seraphim* ante Legem datam innotuiſſe, ejuſque uſum, ante omnem Hiſtoriæ profanæ memoriam, apud Orientales increbuiſſe.

SECUNDO: *probabile eſt, Hebræos antiquiores ſtatuas aut columellas* [Theraphim *aut* Seraphim *vulgo dictas*] *tanquam ſymbola, ad Angelorum præſentiam indicandam & memoriam celebrandam, in locis præcipue Religioni ſacratis, uſu veteri poſuiſſe.* In hanc ſententiam an præceps ruerim, vel conſultus deſcenderim, lectoris judicium erit, cum rationes haſce meas una penſitaverit.

(1°.) DEUS præſentiam ejus, in locis ad rem divinam ſepoſitis, per Angelos exhibere ſolitus eſt. Hac de re conſulat Lector [g] *Hammondum* noſtrum, erudite, pro more ſuo, diſſerentem. Imagines autem illæ, quibus nomen *Theraphim* inditum, huic Angelicæ præſentiæ ſignificandæ, locis hiſce ſacris, commode ſatis inſervire potuerunt. Eas etiam huic uſui revera ſerviiſſe, credibilius exiſtimetur; quod poſtea ſimulacra *Cherubim* dicta, ceu præſentiæ Angelicæ monimenta, in Tabernaculo ponerentur.

(2°.) SOLA nominis & cenſus hujuſce ſimulacra pluraliter in Scriptura ſemper efferuntur: cum alia idola nomine numeri ſingularis plerunque denotentur. Aſſertionis hujuſce veritatem, *Chemoſh, Baal, Milchom, Adrammelech, Moloch, Nergal, Dagon, Niſroch*, & eorum cognata, probant. Hujus autem diſcriminis ratio hinc ſolum petenda videtur: Imagines, *Theraphim* titulo cognitæ, τοῖς *Seraphim*, Ordini cœleſti,

a *Nam occurrit* Seraphim in *Targ. Jonath.* in *Ezec.* 1. 8. *& Targ. Hieroſol.* in *Gen.* 30. 22. & alibi. b *Mor. Neb.* P. 1. cap. 49. c *Geneſ.* 3. 24. d *Lexic. Heb.* & *Chald.* in voc שרפים. e Lib. ult de *Rep.* p. 342. f Οἱ μὲν ἄνδρες οἱ διάπυροι, ἀγγέλους αὐτῷ βόλονῦ· L. 5. p. 700. g *Not.* ad *Pſ.* 68. k & 89. b & 104. c & 138. a & in 1 *Cor.* 11. 10.

nullo

nullo cum diſcrimine; idola vero cætera, Heroi vel Divo alicui ſingulari, conſecratæ fuerant. SECT. VII.

(3°.) CONSTAT e *Judic.* 17. 4, 5. Micham *Ephod* & *Theraphim* comparaſſe, diu antequam ad ſculptile & fuſile effingendum animum appuliſſet. Quid autem, niſi quod Theraphim angelicæ præſentiæ ſymbolum eſſet, adeoque nota & character domus religioſæ peculiaris haberetur?

(4°.) EX hiſtoria ſacra ſatis elucet, Deum, per frequentem Angelorum apparitionem & oraculorum eorum miniſterio traditionem, commercium & conſuetudinem quandam cum antiquiſſimis mundi Patribus exercuiſſe. Hoc etiam favovis divini pignore in ea uſque tempora gaudebant Hebræi, quibus propheta *Zachariah* rebus humanis exemptus erat: nam tum primum [a] οὐκ ἴσχυον οἱ ἱερεῖς ἰδεῖν ὀπτασίαν ἀγγέλων, *non poterant ſacerdotes ampliùs viſiones Angelorum cernere.* Non eſt itaque diſſimile vero, Patres illos inſtrumenta quædam, decora ſpecie ficta, quaſi parvula quædam ſacella & habitacula, cœleſtibus illis hoſpitibus dedicaſſe; vel ut eorum præſentiam ſignificarent, memoriam celebrarent, iis honorem deferrent, vel ut ex iis Angelorum reſponſa honeſta quadam ſolennitate traderentur. Capit hæc opinio fidei nonnihil ab exemplo Jacobi, qui Angeli ſibi apparentis memoriam, ſtatuæ (quæ proxime abeſt a Theraphim) erectione, celebraſſe [b] dicitur. Eſt etiam per ſe credibile, Patres antiquiores Angelis ſibi frequenter apparentibus honorem, ratione aliqua peculiari, deferre voluiſſe.

(5°.) QUAMVIS *Theraphim* imagines fuiſſe, & in uſum frequentem apud idololatras & alios abiiſſe, res confeſſa ſit & manifeſta; ea tamen ab omnibus ordinis & nominis cujuſcunque ſimulacris, nomine proprio ſemper diſtincta & ſeparata reperiamus. Nam *Joſiah* [c] dicitur *abſtuliſſe* את התרפים ואת הגלולים *Theraphim & ſimulacra:* prædicit [d] Propheta populum manſurum *ſine* מצבה *ſtatua*——*& ſine Theraphim:* Michæ etiam [e] *Theraphim* ſemper ab illius ſculptili & fuſili verbis diſertis diſcernuntur. Textibus hiſce, ni fallar, affinis occurrit 1 Sam. 15. 23. *Quia peccatum divinationis rebellio, & tranſgreſſio* און והתרפים *ſicut idolum & Theraphim.* Sic textum transferendum cenſeo: nam vocem און [f] vim illam aliis in locis obtinere, norunt omnes qui vitæ aquas ex ipſo fonte haurire norunt: & ſi ſignificatum eundem hic voci און aſſignemus, loci ſenſus emphaſi ſpirituque plenior erit, & conjunctio τῷ און cum affini *Theraphim* magis concinna & rationi conſentanea, videbitur; quam ſi vocabulum illud, cum interpretum vulgo, de *iniquitate* interpretemur. Ab hoc itaque ſenſu non multum abit vulgata verſio, *quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.* Ex omnibus hiſce proclive eſt colligere, Theraphim ſimulacra fuiſſe non minus uſu quam nomine, ab imaginibus aliis diſtincta & ſeparata; adeoque non ad cultum numini alicui (prout alia ſimulacra) ſed honorem innocuum Angelis per ea tribuendum, primitus inſtituta, fuiſſe. Nullam enim ipſe rationem ſolidiorem excogitare potis ſum, cur *Theraphim* ab aliis imaginibus nomine peculiari diſcernerentur. Atque hæc ea ratio videtur, cur ſeri veterum Hebræorum nepotes umbram aliquam diſcriminis hujus inter Theraphim & alia ſimulacra retinuerunt, etiam cum ab honeſtis patrum ſuorum moribus, & primævo τῶν Theraphim uſu & fine, receſſiſſent.

(6°.) SENTENTIAM Cl. *Grotii* de Veterum Theraphim a noſtra non multum diſcrepaſſe, patet e verbis ejus in *Judic.* 17. *Theraphim eſt vox media, ad bonas & malas imagines pertinens. Hanc interpretationem ſi ſequimur, dicemus* Michæ *Theraphim vocari* אלהים i. e. *Angelos, quia Angelos ſignificabant.* S. *Hieronymum* etiam hac in re nobiſcum facere, liquet e verbis ejus quæ ſuo in loco Lectori reddimus.

TERTIO: *probabile eſt, Angelos præſentiæ ſuæ teſtimonia circa* Theraphim *quandoque præbuiſſe, atque inde veri Dei cultores, ſeculis antiquioribus allocutos fuiſſe.* Male metuo, ne lectores nonnulli, primis eorum cogitationibus plus æquo tribuentes, mihi talia dicenti temeritatis haud exiguæ notam imprimant, & me figmento ne ſpecioſo fidem accommodare cenſeant. Eos itaque primos illos animi fervores atque impetus temperare velim, ut aſſertionis hujuſce rationes eo felicius æſtimare valeant. Eas autem in Sectionem ſequentem differre viſum eſt, quod ſermonem prolixiorem deſiderent, qui præſentis Argumenti methodum nimis interrumpet & obſcuram reddet.

QUARTO: *in probabilium etiam claſſem referendum cenſeo, quod ſimulacra hæc in Angelorum, quorum ſymbola & quaſi tripodes erant, nomina tandem ſucceſſerint, & a Syris, aut aliis*

a *Epiphan* in vit. *Zachar.* p. 249. b *Geneſ.* 28. 18. c 2 *Reg.* 23. 24. d *Hoſ.* 3. 4.
e *Judic.* 17. 5. & c. 18. 14, 17, 18. f *Vox* און aven, *quod* mendacium *ſignificat, ſæpe pro idolo mentiente ponitur.* Bonfrer. comment. in Judic. pag. 382.

SECT. VII. *Chaldaiſmo tinctis*, Theraphim, *loco* Seraphim, *appellata fuerint.* In hanc autem ſententiam pedibus eo liberioribus me venire fateor, quod rerum ſignificatarum nomina non raro ſignis earum apud Hebræos inderentur; & quod ſimulacra in Sancto Sanctorum poſita (Angelorum ibi præſentium, & oracula inde edentium, ſymbola) titulo Angelico *Cherubim* inſignirentur. Nec mihi deſunt honeſta ſatis [Veterum & Modernorum] teſtimonia, quæ novitatis odium & invidiam a ſententia mea, de primævo Theraphim uſu & nominis imponendi ratione, amoliri poſſint. Ex antiquis, duos (ni falſis imaginibus me ludant oculi) video partium mearum ſtudioſos: nempe primo, *D. Hieronymum*, qui, loco [a] illi *Hoſeæ* lucem afferens, hæc habet; *Theraphim proprie appellant μορφώματα*, i. e. *ſimulacra, quæ nos poſſumus in præſenti loco, Cherubim & Seraphim ——dicere. Cedrenus* etiam (quod dixi modo) hiſtoriam Michæ referens, pro Theraphim ſemper habet Seraphim. E Modernis, [b] *Cornelius a Lapide* cumprimis opinionem meam ita confirmavit: *ſuſpicari quis poteſt, Theraphim ortum habere a Cherubim & Seraphim. Cum enim gentes viderent Hebræos tanta veneratione proſequi Cherubim & Seraphim, tum poſt fabricam Arcæ & Cherubim per Moſem, tum ante eam*; [*nam ante eam Geneſ.* 31. *Rachel dicitur furata Theraphim, id eſt, idola patris ſui: atque ab initio mundi Cherubim poſiti erant ad cuſtodiam Paradiſi; denique ex traditione Adæ, Noæ, Abrahæ, filii & nepotes eorum ante Moſen cognoſcebant & venerabantur angelos Seraphim & Cherubim*] *inde Gentiles ſuſpicati ſunt hæc eſſe eorum numina & deos tutelares. Unde ipſi pariter ſuos Lares & Penates nonnihil immutata & corrupta voce (uti fieri ſolet, cum voces e primæva lingua in aliam peregrinam transferuntur) pro Seraphim & Cherubim vocaſſe videntur Theraphim; præſertim Chaldæi, qui litera T gaudent, & S in T ſæpe commutant.* Hiſce *Cornelii a Lapide*, ſubjungam verba [c] *Ludovici de Dieu*, qui veritatem fugientem propius a tergo premere videatur: *fortaſſe* Teraphim *Angelorum fuerunt imagines, aut Angelis dicatæ. Unde Spiritus Angelicus eas ſubibat, & oracula per ea conſulentibus edebat. Ex hac conjectura,* תרפים Theraphim *mihi idem eſſet quod* שרפים Seraphim, *notiſſimum Angelorum nomen; mutato ex Syrorum more* ש *in* ת *Conſtat autem ex hoc loco, imagines* תרפים *e Syria ortum ducere. Videntur autem ex hoc loco &* 1 Sam. 19. 13. *fuiſſe Dii Penates, qui ad tuendam amplificandamque rem domeſticam colebantur.* De quibus viri doctiſſimi verbis, illud ſilere non ſuſtineo, quod in iis *conſtantiam* & *modeſtiam* ex æquo requiram: *conſtantiam* quidem, quod Theraphim in ordinem Oraculorum, e quibus Angeli voces fatidicas edebant, primo aſſumenda ſenſerit; & vix novo ſpiritu hauſto, ea in vilem Larium tantum & Penatium claſſem deturbarit: *modeſtiam* vero, quod Theraphim origini Syriacæ (Syri Labanis ea uſurpantis gratia) tanta cum fiducia vindicaverit. Sed ad inſtitutum redeo, & inter teſtes meos locum infimum aſſigno [d] *Guilielmo Stuckio*, qui ſententiam meam tantum hæſitanter aſſerit: *quid*, inquit ille, *ſi Theraphim dicti, quaſi Seraphim: quod nomen eſt Angelorum?*

HÆC ea ſunt quæ de prima Theraphim origine, & nominis illius vexati ſimulacris ad divinationem factis imponendi ratione, maxima cum veri ſpecie dicenda cenſeo. Utcunque, non adeo gravate feram ipſe, ſi quis harum imaginum uſum & originem ad ſolos idololatras ablegandum ſenſerit; & dæmones tantum in iis latitantes candidum Angelorum nomen (ut fucum impoſturis eorum facerent) ſibi dolo malo arrogaſſe dixerit; atque inde jam dictas imagines nomen Theraphim aut Seraphim accepiſſe. Nam ſive Dæmonum technis, ſive bonorum Angelorum præſentiæ, תרפ Theraphim titulum & originem tribuamus, hæc tamen immota & extra litis vias manebunt; nempe veteres titulum Theraphim vel Seraphim, cum reſpectu ad Angelos aliquos, hujuſce generis imaginibus impoſuiſſe; harum etiam imaginum loquentium vocem & famam in terram pene omnem, Chaldæam, Syriam, Ægyptum, tandem exiiſſe. Hæc ad primæ Objectionis aciem hebetandam dixiſſe ſufficiat.

Obj. 2. SECUNDO: ad rationum mearum vires frangendas objici poteſt, quod, ſi *Theraphim* & *Seraphim* vocabula Hebraica ſint, & ea ſignificationis affinitate conjungantur; proculdubio linguæ ſanctæ & nominis primævi *Seraphim* ratio & religio tantum apud antiquos mundi patres valuiſſent, ut id nomen, potius quam *Theraphim* (in Chaldaiſmi confinio ſitum) ſymbolis eorum Angelicis impertirent. Nam ſi vis una eademque utriſque fuerit, cauſam expedire quis novit, cur vocabulum *Theraphim*, gentiliſmi vitio notatum, voci *Seraphim*, quam puritas & antiquitas ſua non parum commendarunt, præferendum ſenſerint?

a Cap. 3. col. 1256. b *Comment.* in *Hoſ.* 3. 4. c *Not.* in *Gen.* 31. 19. d De *Sacrif. Gentil.* p. 52.

UT

SECT. VII.

UT huic objectioni plene ſatisfiat, rationes aperire conabor, cur *Theraphim* in locum purioris *Seraphim* aſſumptum fuerit.

Sol.

HOC itaque (1°.) dicendum arbitror: Orientalibus pleriſque, Chaldæis, Arabibus, Syris, uſitatum erat, in vocibus ab Hebræo deductis, ש & ס in ת vel ט mutare. Hinc pro שב *rediit* Chaldæi habent תב pro שלוש *tres*, illi תלת ſcribunt; quod Hebræis שד *mamma*, Chaldæis תד c קשר *ligavit*, illi קתר faciunt; pro אשה *fœmina*, illi אתא dicunt. Exemplis aliis haud opus eſt, nam *quis neſcit*, inquit, [a] Schickardus, *Hebræorum* Schin, *tam apud Chaldæos quam Arabas in* Thau *mutari frequentiſſime?* Eundem apud Syros olim literas haſce permutandi morem inceſſiſſe, eo credibilius eſt, quod illi Hebræorum ש cum puncto ſiniſtro non agnoſcant. Gentes etiam alias, Græcos, Latinos, Germanos, hujuſce literæ ſibilantis aura minus delectatas, in illius locum T quandoque ſuffeciſſe, exemplorum meſſe (ſi tanti eſſet) oſtendi poſſet. Ea [b] *Voſſius* & [c] *Bochartus* plena manu Lectori ſtudioſo dabunt. Cum itaque litera ש Chaldæorum præcipue linguis minus ad guſtum fuerit, eamque in ת uſu tam frequente permutarint; mirum videri nequit quod imagines illæ, Theraphim potius quam Seraphim audirent, cum præſertim uſus earum apud Chaldæos, Syros, & alios ex Oriente populos, obtinuerit.

(2°.) II forte qui primi nomen *Theraphim* Angelorum ſymbolis addidere, illud larvatum & obſcuritate quadam involutum proponere ſtuduere. Nam imagines omnes, quibus cum reſpectu ad Angelos appellatio facta eſt, nominibus auguſta quadam caligine velatis, in Scripturis innoteſcunt. Imagines enim in Sancto Sanctorum & Pectoralis duplo poſitæ, ab Angelis nomina *Cherubim & Urim* mutuatæ ſunt; eorum autem nominum rationes tam craſſis tenebris involutæ ſunt, quod perſpicacium virorum oculos hactenus effugerint, nec quicquam de iis, ſupra ingenii ſui luſus & conjecturas precarias, proferre potuerint.

(3°.) CUM Angeli, ſæpius apparentes, frequenter in hominum ore, eorum etiam ſymbola vel imagines non minus frequenter in uſu, verſarentur; uſus exigebat, ut Angeli ipſi ab eorum ſymbolis aut habitaculis vocabulo peculiari (non multum interim diſcrepante) diſtinguerentur, & illi *Seraphim*, hæc *Theraphim*, nomine vocarentur. Alias enim hominum ſermones homonymia frequenti laborarent, nec ſatis intelligerent, de Angelis an ſymbolis eorum ſermo fieret, ſi quis de *Seraphim* forte loqueretur. Non eſt itaque, cur quis opinionem meam tam levi de cauſa falſitatis arguat, quod Angelos, a Chaldæis, nedum Hebræis, *Theraphim* dici, nullo exemplo probatum viderit.

Obj. 3.

TERTIO: nonnulli forte ſententiæ meæ repugnabunt, quod hactenus eruditi vocem *Theraphim* a fonte longe diſſimili fluxiſſe judicarint. Multi ſcilicet originem vocabuli תרפים a ſingulari תרף *imago* petendam cenſuerunt: alii vocem eam e תרפא *turpitudo* natam arbitrati ſunt. Sic enim [d] Talmudici vocis etymologiam explicant: *quare vocantur Theraphim?* לפי שהן מעשה תורף ומעשה טומאה *quia ſunt opus turpitudinis, & opus fœditatis.*

Reprehenditur.

HÆC equidem auctores eruditione præſtantes aſſerunt, Scriptura licet & Ratione prorſus adverſante. Nam ſingulare תרף *imago* per totam Scripturam non datur invenire, adeoque vocem eam, hoc ſenſu captam, ingenii alicujus audaculi figmentum fidenter habeamus. Simulacra quævis alia numero ſingulari quandoque veniunt, at imagines quæ *Theraphim* nomine cenſentur, ſemper pluraliter exprimuntur. Cur autem Talmudici vocem *Theraphim* a תרפא Grammatica plane reclamante, derivarint, me neſcire fateor, niſi quod Talmudici ſint, & eorum labris quævis pene lactuca placere ſoleat. Cum enim Scriptura quodvis idolum, nunc [e] *abominationem*, nunc [f] *pudorem* aut *ignominiam*, vocet; nulla conſtat ratio, cur Theraphim id nominis accepiſſe cenſeantur, quaſi ſimulacra quævis alia turpitudine vincerent, & digna eſſent quæ התרפים *turpitudines illæ* ſignanter vocarentur.

Obj. 4.

QUARTO: nonnulli forſan אורים *Urim* & *Thummim* ſynonymiam in dubium vocabunt, quod Urim *nomen ſubſtantivum* ſit, & Theraphim aut Seraphim *adjectivum*; cum Urim *ignes*, Seraphim autem *urentes* aut *flammantes*, notet. At ſcrupulus ille opera leviſſima tolli poſſit, cum *Urim* (quod alibi probabo) non nominis tantum, ſed etiam participii, formam & ſenſum ferat; eique, nunc nominis, nunc participii, ſenſus & poteſtas a LXX tribuatur.

a In *Tarich.* pag. 101. b De *Idololat.* l. 1. cap. 37. & *Tract.* de *liter. permut.* c *Geogr. Sacr.* pag. 82, 257, 273. d *Buxtorf. Lex. Talmud.* col. 2664. e *Deut.* 27. 15. f *Hoſ.* 9. 7.

SECT. VIII. Obj. 5.

UNICA jam ſupereſt Objectio, quæ cauſam meam vultu minaci intuetur. Sic uatem ſe habet: neutiquam credibile eſt, Urim & Theraphim poteſtatis & ſignificationis conſimilis vocabula eſſe, cum nulla nobis occurrat ratio, cur Deus vocabulum *Theraphim*, cui longa dies honorem & gratiam apud populum dederat, abdicaret; & novum *Urim*, vocem (ni mea Lectorem fallant) plane ſynonymam ſurrogaret.

IMO vero rationes mutationis hujuſce nec paucæ fuere, nec contemnendæ: eas autem Capite quinto, utpote loco aptiore, reddituri ſumus.

Argumentum e dictis elicitur.

URIM & Theraphim voces eſſe cognatas, & ſignificatione ſimillima convenire, jam luculenter oſtendiſſe, & tertiam penſi mihi propoſiti partem abſolviſſe, videar. Huic autem operi eo majore contentione incumbendum cenſui, quod hæc nominum eorum affinitas & ſignificationis ſimilitudo, argumenti graviſſimi locum non immerito habeat, quo probemus, *Urim* non minus natura quam nomine cum *Theraphim* convenire, & per utraque vocabula imagines figuræ & uſus cognati cenſendas eſſe. Cum enim Deus novum nomen *Urim*, ejuſdem cum vetere *Theraphim* valoris & poteſtatis, fatidico Pectoralis inſtrumento dederit; nihil credibilitatis habet, Eum, rem ipſam eo nomine deſignatam, imaginem nempe divinandi gratia factam, prorſus abdicare voluiſſe. Proculdubio Deus rei illi bellum indicere noluit, a cujus nomine tam exiguo receſſit intervallo.

SECT. VIII.

Ad fidem certiorem hypotheſi conciliandam, oſtenditur Deum quandoque per Theraphim *Oracula tradidiſſe.*

NE præſentis Argumenti rationibus aut poſtulatis ullis defuiſſe videar, oſtendere conabor proximo, Deum quandoque per Theraphim reſponſa reddidiſſe; cum ſcilicet URIM nondum inſtitutum eſſet, aut forte temporis iniquitas omnem ad Pontificis Urim aditum prohiberet. Veritatis autem hujuſce probationi diligentius incumbendum cenſui, quod ad ſententiam meam de natura & origine τῦ Urim confirmandam, momenti non parum habeat. Nam ſi Deus, ante Legem ſcriptam & poſtea nonnunquam, oracula e Theraphim [imaginibus Angelorum titulo & præſentia animatis] dederit; nil cauſæ eſt, cur oraculum divinum ex Urim, icuncula quadam Angelica, traditum, monſtri vel figmenti loco habeat conſultus quiſpiam. Ut itaque præſens Argumentum oratione preſſiore proſequar, rationes eas in medium afferam, quæ ſententiam hanc inter ſumme probabilia numerare ſuadeant.

Ratio 1ª.

HARUM prima petitur e diſerto Scripturæ teſtimonio. Cum enim Danitæ de Michæ Theraphim famam accepiſſent, & an Deus eorum cœptis affuturus eſſet prorſus ignorarent; ad Michæ ſacerdotem conſilii divini exquirendi gratia ſe ſtatim conferunt, rogantes eum, [a] *ut conſuleret Dominum, ut ſcire poſſent an proſpero itinere pergerent, & res haberet effectum.* At proculdubio Danitæ non eo ſtultitiæ deſipuiſſent, ut oraculum divinum e Theraphim expectarent, niſi Jehovæ reſponſa, eo medio quandoque reddita, eos in oraculi ſic obtinendi ſpem aliquam adduxiſſent. Neque ſpes ea Danitas fruſtrata eſt, hoc a Sacerdote [b] reſponſum accipientes; *ite in pace, ante Dominum eſt via per quam ambulabitis.* Hujus autem reſponſi veritatem, adeoque cœleſtem originem, felix itineris eventus abunde comprobavit. Deum etiam hujuſmodi reſponſum mediante Theraphim edidiſſe, non facile dubitandum eſt; cum Danitæ, fama de Michæ Theraphim accepta, [c] Jehovam conſultum irent, & miniſterio ſacerdotis ejus ad reſponſum eliciendum uterentur. In hanc ſententiam ivit [d] *Bonfrerius*, Hiſtorici verba [*Rogarunt eum ut conſuleret Dominum*] ſic interpretatus: *hic habetur vox Elohim, & verſ. ſeq. nomen tetragrammaton: utroque tamen nomine Theraphim reſponſans intelligi debet.* Sed Theraphim Oraculum quandoque ſacrum fuiſſe, & inde Deum, reſponſis Ejus, conſilium divinum petentibus adfuiſſe, paulo luculentius e jam citatis [e] *Hoſeæ* verbis innoteſcat; *quia dies multos ſedebunt filii Iſrael, ſine rege, & ſine principe,* ——— *& ſine Ephod & Theraphim.* Hoc enim in loco, LXX vocem Theraphim per ἄλλων vertunt, & hic Interpretes plerique *Theraphim*, vel Urim ipſum, vel inſtrumentum aut imaginem illius locum occupans, denotare ſentiunt. Cur autem LXX Theraphim per ἄλλος hic ver-

a *Judic.* 18. 5. b Verſ. 6. c *Judic.* 18. 4, 5. d *Comment.* in *Judic.* 18. 14.
e Cap. 3. 4.

tant,

tant, aut Deus per Theraphim Oraculum Urim exprimat, [a] difficulter intelligendum eſt; niſi Deum olim oracula per Theraphim edidiſſe, & Urim in locum & nomen τῶν Theraphim ſucceſſiſſe, adeoque Deum Urim ibi nomine ſuo primævo denotaſſe, concedatur. Quemvis enim judicem integrum & a præjudiciis alienum appello, an credibile ſit, Deum URIM titulo Theraphim velare, vel Theraphim cum Ephode jungere, voluiſſe; modo reſponſa divina per Theraphim olim minime redderentur, ſed ethnicæ tantum imagines eſſent, inſigni turpitudine dehoneſtatæ? SECT. VIII.

(2°.) PLURIMOS Dei veri cultum profeſſos, imagines Theraphim titulo notas magno in pretio & honore habuiſſe liquet; qui tamen idolis aliis omnibus inimicitias longe maximas indixerunt. *Labanem* enim Theraphim maximi feciſſe conſtat, qui tamen prona ſemper & ſubmiſſa reverentia Jehovæ nomen uſurpavit. Hinc etiam Laban ab idololatriæ ſuſpicione, & ejus Teraphim ab infami *idolorum* nomine, liberantur; quod illius ſororem Iſaacus, utraſque filias Jacobus, duxerit, cum conjugia cum Cananæis ob idololatriam ſolummodo vitari [b] voluerit Abrahamus. *Rachel* etiam (quam nemo hactenus idololatriæ ream fecit) tanta Theraphim habendi cupiditate & zelo arſit, quod ea, furto licet & mendacio redempta, chara non duxerit. *Micha* inſuper effuſiſſimo in Theraphim ſtudio & affectu ferebatur, quod e dictis factiſque ſuis in hiſtoria memoratis aperte conſtat; cum tamen a ſumma illa idololatriæ & perfidiæ in Deum infamia, qua ſtetit hactenus, eum ſatis vindicaſſe videar. *Danitæ* etiam, veri Dei cultores, ea Theraphim habendi cupidine accendebantur, quod ea manu facta armiſque ſumptis eripere non dubitarint; quaſi imaginum earum ſanctitas furtum eorum in virtutis nomen adoptare potuiſſet. Tribus etiam duas, Jehovæ licet cultui devotas, Ephodis & Theraphim deſiderium aluiſſe, ex *Hoſeæ* 3. 4. luculenter intelligitur. Cum itaque tot perſonæ, ab omni cultus alieni ſpecie & odore abhorrentes, tanto ſtudio Theraphim ſibi compararint, vel affectu religioſo ea proſecutæ fuerint; non eſt adeo facile dictu, qua mente ita fecerint, niſi quod Theraphim Angelicæ præſentiæ pignora crederent, & inde reſponſa de arcanis & futuris (quorum deſiderio ad inſaniam uſque flagravit mundi ruditas) quandoque redderentur. 2ª.

(3°.) SENTENTIA noſtra, duplici illo titulo Angelico [*Theraphim* & *Elohim*] ſimulacris hiſce tributo, non parum firmari videatur. Cum enim Theraphim idem cum Angelico nomine Seraphim fuiſſe, jam dicta probent: quidni nomen *Seraphim* eadem de cauſa fatidicis illis imaginibus, qua *Cherubim* Sanctuarii ſimulacris, inditum cenſeamus; quod ſcilicet Angelorum ſymbola eſſent, & inde Angeli, Dei nomine & vice, quandoque reſponderent? Veteres etiam nomen illud auguſtum Elohim icunculis hiſce tribuiſſe, dubitare non ſinunt Laban & Micha, quos Theraphim ſuos, *Elohim*, i. e. *Deorum*, titulo decoraſſe [c] legimus. Cum autem jam dicta Labanem & Micham a πολυθείας macula puros & immunes aſſerant; ſuadet Ratio, ut eos titulum illum, Angelorum ſolummodo gratia, τοῖς *Theraphim* impertire voluiſſe crederemus. Nam *Elohim* antiquiſſimum fuiſſe apud Hebræos Angelorum titulum, ex iis præcipue Scripturæ [d] locis intelligitur, quibus Chaldæus Hebræum אלהים per אנגלי vel מלאכוא *Angelos* interpretatur. Apud Græcos etiam vocabulum ἄγγελοι vocem אלהים non ſemel reddit, ut *Pſal.* 97. 7. & alibi. Hi textus, & eorum affines, verbis illis [e] *Origenis* occaſionem adminiſtrarunt; εὐείσκομεν [ἀγγέλους] διὰ τὸ θείους εἶναι, καὶ Θεοὺς ὀνομάζομένους γεγραφῆς. Huc faciunt & [f] *Grotii* verba: *Hebræi ſpiritus iſtos qui inter Deum rerum opificem hominesque ſunt interpoſiti, modo* אלהים *modo* מלאכים *vocant: quorum illud Græce* Θεοὺς, *iſtud* ἀγγέλους *ſignificat. Atque inde eas appellationes ſumpſit Pythagoras*, &c. Cum itaque nec Laban nec Micha, nec ulli [g] forſan alii, Theraphim cultu divino proſequerentur; inde cognoſcatur, eos nomen *Elohim* impoſuiſſe gratia Angelorum, qui in iſtis *Theraphim* oracula & alia quædam præſentiæ ſuæ documenta frequenter ediderunt. Certe nominis hujuſce rationem probavit *Grotius* in *Explicat. Decalogi*, ubi inquit, *Ob communem opinionem incluſi ſpiritus divini, Labani, illa quæ modo nominavimus Theraphim, vocantur* אלהים *Dii Labanis.*

(4°.) E Scripturæ fide certo cognoſcitur, Deum conſilia ſua per Angelum aliquem ſæpius ante Legem enunciaſſe; cum nempe rudiora mundi ſecula Deum in templis colere vel propitiare nondum didiciſſent. Ideoque veriſimile eſt, Angelos, cum inter-

a *Cur LXX Theraphim per* ἄλλους *vertant, fateor me ignorare.* Druſ. not. in loc. b *Geneſ.* 24. 3. c *Gen.* 31. 30 *Judic.* 18. 24. d *Pſal.* 86. 8. 1 *Sam.* 28. 13. *Zech.* 12. 8. *Job.* 1 6. *Pſal.* 82. 6. & 89. 6. e Lib. 5. cont. *Celſ.* p. 233. f *Annot.* ad *Mat.* 1. 20. g *Utrum ut Dii colerentur Teraphim, utcunque Dii dicti, an vero divinationis tantum inſtrumenta haberentur, vetus eſt inter Magiſtros controverſia.* Seld. de Diis Syr. Synt. 1. cap. 2.

SECT. VIII. pretum divinorum partes agerent, e ſimulacris quibuſdam (Deo & Ordini Angelico ſacratis) tanquam parvulis ſacellis, reſpondere ſolitos: ut cum ſimulacro aliquo tanquam velo obducti eſſent, infirmi hominum animi oculique a præſentiæ Angelicæ majeſtate & ſplendore vehementi minime læderentur. Cum enim compertiſſimum ſit, Angelos ex Arca parvula & anguſto Pectoralis duplicati panno reſponſa quandoque tradidiſſe; nihil infra Ordinis illius cœleſtis dignitatem poſitum meditor, ſi ſentiam eos ex imagine parvula ſibi ſacrata, quandoque voces propheticas edidiſſe. Neque eſt quod infame ſimulacri nomen, opprobriis & maledictis onuſtum, opinioni meæ objiciat quiſpiam; ſi quid enim mali vel inhoneſti hodie in imaginis ſacræ nomine ſitum ſit, ſuperſtitioſis hominum moribus, aut eorum animis præjudicio puerili occupatis, in ſolidum tribuendum eſt.

(5°.) PLURIMA Scripturæ Veterumque teſtimonia, paſſim in hoc opere citata, fidem haud incertam faciunt, Dæmonem per reſponſa ex imaginibus, Theraphim aut Seraphim titulo donatis, edita, populi fidem ſæpe fefelliſſe. Suadet autem ratio, ut tutam & frequentem illam, ſub amico τῷ *Theraphim* nomine, populi fallendi viam, ex hac ſola occaſione initium habuiſſe crederemus. Nempe Deo Opt. Max. ſub antiquiora mundi tempora, ſolenne erat, e ſimulacris Theraphim titulo diſtinctis verba facere; ut hominum animis Numinis præſentis ſenſum incuteret, coſque rebus in anguſtis cadentes & conſilii inopes erigeret & illuminaret. Cum itaque Diabolus populum imaginibus hiſce propheticis facili fide & affectu adhærere ſenſerat, ipſe tandem (ut nubem eo denſiorem fraudibus ejus objiceret) autor extitit, ut illius myſtæ ſtatuas conſimilis figuræ fabricarent; curavit etiam, ut iiſdem (quantum fingere datum) divinitatis inſitæ ſignis, & recepto *Angelorum lucis* nomine [Theraphim aut Seraphim] inclareſcerent. Norat ſcilicet egregius ille fallendi artifex, rudiorem populum (quorum judicii acies vix ultra rerum ſuperficiem & nomen penetrat) mendaci ſpecie & auſpicati nominis omine deluſum, Theraphim prona fide & affectu ſemper amplexari velle; quanquam nihil e dignitate priſtina, præter nominis honeſti ſpeciem retinuiſſent. Nec veri ſimilitudinem habet, Diabolum ex imagunculis oracula ſua fundere, vel eas ab Ordine שרפים Seraphim denominare, voluiſſe; niſi quod probe norat, nomen *Seraphim*, & imagines eo titulo claras, primam apud populum gratiam tenere; & ſe facilius populo imponere poſſe, ſi nomen illud Angelicum oraculis ejus mendacibus honeſta ſpecie prætenderetur: prout nec adultera moneta *Cæſaris* titulum vultumque, tam vivis expreſſum characteribus, ad populum fallendum gerere voluit; niſi quod aurum & argentum ſincerum, tam auguſtis ſignata typis, hominum ſtudia fidemque demereri ſoleant. Huic etiam de prima *Theraphim* origine conjecturæ ſuccurrit, quod vix credi poſſit, populum inſaniam tam craſſam inſanire potuiſſe, ut ſimulachra parvula Angelorum titulo condecorarent, & eorum reſponſa animo tam ſecuro inde expectarent; niſi quod Angelos olim ſic reſpondiſſe, indiciis haud obſcuris compertum habuiſſent; adeoque Dei veritas (ut fieri amat) Diaboli mendaciis & populi erroribus colorem & occaſionem aliquam præbuiſſet.

(6°.) IN eandem mecum ſententiam concurrunt Auctores aliqui, non indigni qui in prima doctorum claſſe collocentur. Nam Jacobus [a] *Gaffarellus* opinatur, " Thera- " phim figuras fuiſſe a Moſe Legiſlatore permiſſas, a Labane aliiſque Orientalibus ante " Legem pie uſurpatas; quibus mediantibus voluntatem ſuam Deus non raro patefecit: " & Cherubinorum & Seraphinorum figuras fuiſſe generis ejuſdem. Sed hujuſce dogmatis gratia, tanquam impii & precarii maxime, eum verbis aceto tinctis perſtrinxit [b] *Rivetus*. Ei tamen ſententiæ ſubſcripſit Auctor quidam Perſicus (tranſlatus a *Rab. Chomer)* cui *Hama-al zel* nomen, qui in hæc verba laudatur a *Gaffarello:* " proculdu- " bio, Patriarcharum temporibus erant imagines aut ſtatuæ quædam mirabiles, per " quas Deus voluntatem ſuam populo revelavit. Hic iterum [c] Auctoris notæ celebrioris verba ingerere, Lectori non ingratum futurum arbitror: *fortaſſe* Teraphim *Angelorum fuerunt imagines, aut Angelis dicatæ. Unde ſpiritus Angelicus eas ſubibat, ac conſulentibus per eas oracula edebat. Ex hac conjectura* תרפים Theraphim *mihi idem eſſet quod* שרפים Seraphim, *notiſſimum Angelorum nomen.* Si quid hæc e vero trahant, crederem veteres Arabes moris hujus antiquiſſimi memoriam altam, ſed ſuperſtitione vitiatam retinuiſſe. Nam illi, [d] *idola quæ vel a Deo vita inſpirari credebant, vel Angelo-*

a Lib. *inaudit. curioſit.* c. 3. b *Exercit.* 133. in *Geneſ.* c *Ludov.* de *Dieu* in *Gen.* 31. 19.
d V. *Pocock.* in *Abul. Farai.* de *Arab. Morib.* pag. 89.

rum

rum ſacella eſſe, ac ab iis animari, DEI FILIAS *vocabant.* Sed hæc omnia logi forſan & ſomnia videbuntur iis, qui tempora antiquiſſima e ſeculi præſentis ingenio moreque ſolent æſtimare. Ad alia itaque, Lectoris fidei minus difficilia, jam tranſeat ſermo. SECT. IX.

SECT. IX.

Oſtenditur, Urim & Theraphim *res etiam cognatas fuiſſe, & naturæ ſimilitudine conjunctiſſimas.*

URIM & Theraphim *voces* eſſe cognatas, & eandem pene notionem gerere, Sectione 7ª. & 8ª. luculenter oſtendiſſe videar. Ut autem ſententiæ meæ probatio paulo firmior evadat, evincam proximo, Urim & Theraphim *res* etiam affines fuiſſe, & eandem pene naturam & formam habuiſſe. Hac de re nullus erit dubitandi locus, ſi Urim & Theraphim una conferamus, & ad circumſtantias eorum maxime geminas & ſimillimas attendamus.

NAM (1°.) Theraphim imagines aut ſimulacra quædam fuiſſe cenſeantur. Nam a Græcis interpretibus, aliquando [a] μορφώματα, quandoque [b] γλυπτὰ, nonnunquam [c] εἴδωλα, nuncupantur. Chaldæus Theraphim per דמאין reddit, vocem *imagunculas* ſignificantem. [d] *Elias Levita*, toto pene Rabbinorum cœtu comprobante, Theraphim צלמים *imagines* interpretatur. Nec diſſentit Scriptura, [e] qua תרפים pro ſimulacro quovis figuram humanam imitante ponitur. Urim etiam in imaginum numero ponendum eſſe, fidem haud incertam facit [f] ille textus Hoſeæ, quo Urim per Theraphim exprimi, teſtimoniis & aliis argumentis non facile refellendis eviciſſe videar. Quoniam tamen in ſacro textu nuſquam *imagines* appellantur, Lectori integrum ſit, Theraphim, prout & Urim, inſtrumentis concavis aut ſimulacris parvulis annumerare. Nam,

(2°.) THERAPHIM ſimulacra plerunque parvula, & mole perquam exigua, fuiſſe videntur. Alias enim Rachelis vires τοῖς Theraphim, quæ patri ſuo furtim ſubduxerat, in itinere ferendis impares fuiſſent: nec ea ſub exiguo corporis ſui tegumento diſſimulare, patris ea ſedulo quærentis os tam facile ſublinere, & Jacobum ipſum, itineris comitem, ea tam diu celare, potuiſſet. Huic argumento fiduciæ nonnihil addunt eruditi [g] *Riveti*, in hanc hiſtoriolam ita diſſerentis, verba: *apparet ex toto contextu, formas aut figuras illas,* Theraphim, *fuiſſe parvas, & quæ facile occultari poſſent: quales ſunt —imagunculæ quibus virgines in ætate infantili ludere ſolent.* Ab illis non multum abludunt Cl. noſtri [1] *Medi* verba, quæ, qua poſſum fide, ex Anglicanis Latina faciam: *Theraphim, conſentientibus Judæis aliiſque, fuerunt imagines perexiguæ, in certo ſyderum concurſu compoſitæ, quibus olim ad conſulendum uſi ſunt in rebus dubiis & futuris ob virtutem fatidicam, ex influentia quadam cœleſti (uti vulgo creditum) in illas derivatam: quarum & ſimilitudinem ferunt imagunculæ illæ, e cera vel ſimili materia fictæ, quibus veneficæ in finem non diſſimilem etiamnum utuntur.* Eidem ſententiæ calculum dedit Scriptor nuperus, qui nomen inter literatos meruit: *Theraphim,* inquit ille, *erant genus tantum ſimulacrorum parvulorum & portatu facilium; larium inſtar & penatum domeſticorum.* His omnibus veri colorem allinit *Chaldæus Paraph.* (Theraphim דמאין *imagunculas* quandoque transferens) & [h] hiſtoria Levitæ fugam a Michæ domo adornantis. Legimus enim quod illius Ephod & Theraphim, ſculptile & conflatile, mora omni præciſa, ſecum aſportaverit: quæ ſane omnia, ſi juſto grandiora, humeri ſui ferre recuſaſſent. Hæc etiam firmant (modo ipſa ſint firma) [i] *Kircheri* verba; *idola* Theraphim *fere ſemper forma* faſciis *involuti pueri, & ad portandum idonea parabantur: hinc ſine manibus & pedibus fere videntur conſtructa; timebant enim Ægyptii maxime ſimulacrorum defectum ex ruptura quapiam provenientem: cujuſmodi figuram quoque habuiſſe* Serapes [quas inde res eaſdem ſub diverſo nomine fuiſſe colligit] *teſtantur ſtatuunculæ illæ partim fictiles, partim lapideæ & ligneæ, quarum ingens copia quotannis a mercatoribus, ex antiquis Ægypti monumentis erutæ, in Europam devehitur.* In hujuſmodi ſimulacrorum cenſum referre licet icunculam illam quam *Nero*, ſi *Suetonio* credamus, penes ſe habere, cujus etiam monitu ſe

a Exemplaria quædam Græca, pro והתרפים *Hoſ.* 3. 4. habent καὶ μορφώματα. b *Ezec.* 21. 21. c *Gen.* 31. 19. d In *Thisb.* ad. voc. תרפים e 1 *Sam.* 19. 13. f Cap. 3. 4. g *Exercit.* in *Gen.* cap. 31. p. 516. h *Judic.* 18. 20. i *Oedip. Ægypt.* T. 1. *Syntag.* 4. c. 3.

1 Lib. 1. *Serm.* 38. p. 183.

SECT. IX. futurorum ſcientiam aſſecutum jactitavit. Ejuſdem familiæ fuiſſe videntur ξόανα illa, i. e. *ſimulacra brevia*, apud Latinos, [a] *quæ a veteribus quondam in lecticis portabantur, & ab ipſis mota effundebant vaticinationem.* Neutiquam inficias iverim, ſua fuiſſe Gentibus, ut majorum gentium Deos, ita & majoris molis imagines, Deorum reſponſis tradendis inſervientes: quarum numero celebris illa *Memnonis* ſtatua, vocalis facta cum primum Solis percuſſa radiis, aſcribenda videatur. Harum vero pleræque, utpote templis & locis publicis affixæ, cum non ſemper præſto eſſent, ut iis cultum deferre vel inde reſponſa Deorum petere liceret; Gentes imagunculas haſce, Majorum veluti vicarias excogitarunt. Neque *Theraphim* tantum, ſed & *Urim*, rem parvulam fuiſſe, probat ipſum Pectorale, Urim & Thummim recondendis deſtinatum, quod palmi ſolius amplitudinem habuiſſe dicitur.

(3°.) THERAPHIM imagines fatidicæ fuerunt, i. e. unde oracula & ſortes divinæ ducebantur. Huic aſſertioni (quam nonnulli fidei prorſus expertem habent) Scriptores ſacri teſtimonium perhibent. [b] Legimus enim, Regem Babylonis, cum res ejus in incerto eſſent, *in capite duarum viarum ſtetiſſe*, τῷ μαντεύσασθαι μαντείαν, ἐπερωτῆσαι בתרפים or τοῖς γλυπτοῖς, prout LXX locum transferunt. Quod ſane Regis factum non tantum impietatis, ſed & ſtultitiæ, maximæ merito damnari poſſet, niſi ſagax Dæmon ſpem principis creduli lactaſſet, oraculis e Theraphim quandoque traditis. [c] Zechariah etiam de Theraphim teſtatum reliquit, quod (etiamſi *vanitatis* verba) ſubinde loquerentur. Hinc factum, quod Theraphim cum [d] Pythonibus & Ariolis (qui divinandi facultatem præ ſe ferebant) ceu res ejuſdem facultatis & loci, numerantur. Neque Scriptura tantum, ſed etiam Interpretes antiquiſſimi, hanc de ſimulachris hiſce ſententiam ſuffragiis ſuis ornare videntur. Nam a LXX Theraphim non tantum locuti dicuntur, ſed ab iis [e] οἱ ἀποφθεγγόμενοι i. e. *breviter & conciſe loquentes* appellantur. Hac autem voce concinne exprimunt oraculorum ingenium inde per Dæmonem editorum, quæ ſemper conciſe, ideoque ſæpius ambigue, tradebantur. Targum *Hoſeæ* Theraphim per מחוי i. e. *indicantes* vel *annunciantes*, futura nimirum & arcana, interpretatur. Hic etiam nobiſcum facit Magiſtrorum Judaicorum ſenatus integer, *R. Elieſar, R. Salomon, R. David Kimchi, R. Abraham, R. Levi Ben. Gerſon, Aben-Ezra, R. Moſ. Ben. Maimon, R. Moſ. Ben Nachman*, & alii, quorum teſtimonia fuſe tradita apud [f] *Buxtorfium* videat, Lector qui ipſa eorum verba conſulendi voluptate ſollicitatur. Teſtimoniis hiſce divinis & humanis hoc unum a nonnullis opponi video, quod nempe Judæi omnes & Chriſtiani non pauci locum illum *Zachariæ* figurate tantum [de idolorum prophetis, Ariolis, Aſtrologis, ſomniorum interpretibus, & ejuſdem familiæ nugivendulis non de idolis ipſis,] intelligendum arbitrentur. At hac de cauſa pati non poſſum, ut *Zachariah* e teſtium meorum albo deleatur: cum in illius textu, *imagines vanitate loquentes*, ab omnibus vanitatum doctoribus & idolorum vatibus, verbis expreſſis diſtinguantur. Sic enim ſe habet textus integer: *Theraphim, locuta ſunt vanitatem, Divini viderunt mendacium, & Somniantes rem vanam narraverunt.* Quibus verbis (ut hoc obiter moneam) tres præcipuos divinandi modos [per *Teraphim*, per *Divinos*, per *Somnia*] apud gentes [g] olim in uſu & pretio, tribus aliis apud Hebræos ex adverſo reſpondentes, obſervare licet. Hos autem enumerant verba illa de Saulo dicta, 1. *Sam.* 28. 6. *Deus non reſpondit ei, vel per Urim, vel per Prophetas, vel per Somnia.* Cum itaque Theraphim vocale quid eſſet, & ſpiritus alicujus inſtinctu conſulentes alloqueretur; liquidum eſt, illud in hac etiam circumſtantia cum Urim conveniſſe, quo mediante Deus illius conſilium & voluntatem ſuam exquirenti reſpondebat.

(4°.) VERISIMILE eſt, eos qui ad Teraphim, aliave gentium idola vaticina, conſulendi animo ſe conferebant, reſponſa plurimum ab eorum ſacerdotibus vatibuſque (proximo & immediate ſcilicet) accepiſſe: nempe ut hac ratione honori vatis ſimul & idoli, profanum vulgus procul arcentis, proſpiceretur. Et apud Hebræos, cum populus a Deo conſilium per Urim quæreret, certum eſt interrogandi poteſtatem ſacerdoti (non plebi) datam fuiſſe, & populum a Pontifice reſponſa, prout revelationes alias a propheta, fraudis omnis ſecurum, retuliſſe. Moris hujuſce [h] Scriptura ſignificationem haud obſcuram præbet.

a *Auctore Servio Æneid.* 6. v. 68. b *Ezec.* 21. 21. c Cap. 10. 2. d 2 *Reg.* 23. 24. 1 *Reg.* 15. 23 e *Zach.* 10. 2. f In *Lexic. Talmud.* col. 2661. *&c.* g Αλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα,—ἢ καὶ ὀνειροπόλον.——*Homer. Iliad.* A h *Numer.* 27. 21. *Judic.* 18. 5, 6. 1 *Sam.* 23. 9.

CUM

CUM jam dicta, conſenſum ☞ Urim & Theraphim in tot inſignis notæ circumſtantiis, tam aperte probent; inde facili conjecturæ locus eſt, ea cognatione proxima conjuncta fuiſſe, & Deum novum Urim, leviter mutatum, in Theraphim antiqui locum ſubſtituiſſe. SECT. X.

SECT. X.

Sententiæ noſtræ veritas, e communi inſtitutorum Moſaicorum origine confirmatur.

SÆPIUS a me dictum eſt, Urim in vicem ☞ Theraphim veniſſe, & Deum veterem illum reſponſa e Theraphim petendi morem (reformatum tamen & quaſi circumciſum) ſub novo Urim nomine, Iſraelitis, veterum omnium tenaciſſimis, indulſiſſe. Ut autem huic aſſertioni fidem paulo certiorem afferam, uſus exigit ut ſermonem breviuſculum de communi inſtitutorum Moſaicorum origine præmittam, & inde deducam argumentum, haud leve momentum apud Lectores æquiores habiturum.

Multorum inſtitutorum legalium origo detegitur.

UT itaque prima penſi mei defungar parte, monendum eſt inſtitutorum Moſaicorum partem multo maximam e conſuetudine aliqua, quæ apud Ægyptios, aut alias e vicinia gentes inveteraverat, ceu fonte præcipuo dimanaſſe. Deus enim ſeculi mores haud paucos, vitii nullius facile poſtulandos, Iſraelitis integros pene reſervavit, coſque legis divinæ ſanctione cohoneſtavit; ne ſi res novas tantum & inopinatas in morem & cultum induxiſſet, Hebræorum vulgus [a] perturbaret, qui moribus aliis vivere ſolebant, & in mores gentium ardore præcipiti ferebantur. Multas Hebræorum leges & ritus ab hac origine derivandas eſſe, tot exemplis, teſtimoniis, & aliis argumentis oſtenſum eſt; quod ea de re dubitationem omnem ſuſtuliſſe videar.

CUM itaque Deum multa ſeculi mori populique ruditati dediſſe, & plurima Legis inſtituta e gentium antiquiorum uſu primitus effluxiſſe, pateat; quidni & ritum conſulendi URIM, e vetere ſeculi Moſaici reſponſa a THERAPHIM petendi more principia petiiſſe, & inde in Hebræorum legem cultumque tranſiiſſe, crederemus? Nam proculdubio ritus ille non majorem impuritatem ab uſu gentium hauſerat, quam alii ritus iiſdem orti natalibus contraxiſſent: & Iſraelitæ *Theraphim* non minus arcte tenuiſſe, nec minore deſiderio & admiratione harum imaginum loquentium, quam aliarum conſuetudinum ducti fuiſſe videantur. Imo forte longe majore: nam,

(1°.) THERAPHIM vel imaginum propheticarum uſus, ſeculis antiquiſſimis obtinuiſſe cenſeatur. Harum enim imaginum originem nonnulli *Mercurio Triſmegiſto*, venerabili illi ob ſummam antiquitatem & ſapientiam apud Ægyptios capiti, tribuendam ſentiunt. Sic enim illum hujuſmodi ſimulacra laudantem [b] legimus: *ſtatuas, o Aſclepi, videſne quatenus tu ipſe diffidas? ſtatuas animatas, ſenſu & ſpiritu plenas, tanta & talia facientes, ſtatuas futurorum præſcias*, &c. Librum autem illum, tanquam genuinam [1] *Triſmegiſti* ſobolem, *Kircherus* fide & affectu propenſiſſimo amplectitur & exoſculatur. Utcunque, librum eum, & alios omnes qui magnum *Triſmegiſti* nomen in fronte ferunt, ceu fœtus ſpurios exponunt viri docti quamplurimi, & ſub exeuntis gentiliſmi tempora ſcriptos arbitrantur; cum ſcilicet imaginum veterum magicarum ludibria, Diabolus, ut Oraculorum jam deficientium deſiderium apud ſuos levaret, nulla non arte & fraude ſtuderet revocare. Minus itaque a vero diſtare credimus eorum ſententiam, qui imagines haſce futurorum conſcias ab antiquiſſimæ memoriæ populis, Chaldæis, Syris, Ægyptiis, inventas aut uſitatas aſſerunt. [c] *Maimonides* enim imagines iſtas oracula fundentes, apud nominis antiquiſſimi gentes, Zabios aut Chaldæos, fidem & pretium inveniſſe refert: *erexerunt ſtellis imagines, Soli quidem aureas, Lunæ vero argenteas —— Deinde, ſacella ædificaverunt, imagineſque in illis collocarunt, arbitrantes ſtellarum vires influere in illas imagines, eaſque intelligendi virtutem habere, hominibus prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipſis utilia & ſalutaria ſunt indicare.* Iſtiuſmodi ſimulacra apud Syros etiam locum & fidem inveniſſe dubitari nequeat, cum Laban Syrus Theraphim

a *Ipſa mutatio conſuetudinis, quæ etiam adjuvat utilitate, novitate perturbat.* S. Aug. Ep. 54. Tom. 2. b In *Aſclep.* cap. 9. c *Mor. Neb. P.* 3. c. 29.

1 Vid. pag. 870.

SECT. X. ſuorum deſiderio flagraverit, & vulgo per ea divinaſſe cenſeatur. Sed nil opus eſt, ut litem illam, de prima Theraphim origine, inter ſummos viros hactenus agitatam, noſtram faciamus: cum enim e doctis, alii Theraphim a Nachor & Serug derivent; a Zoroaſtre, Triſmegiſto, vel Chamo, alii; aliqui ab Ægyptiis, alii denique a Syris aut Babyloniis; ea diu ante Moſis ætatem in uſum veniſſe, doctorum omnium conſenſu confirmatum eſt.

(2°.) IMAGINES illæ quæ Oraculorum vice fungebantur, ſeculis antiquis apud omnes pene gentes in uſu verſabantur. Imagines illas *Aſſyriis* haud ignotas fuiſſe docet [a] *Iſaiah*, qui *Nabo* vel *Nebo* memorat, idolum Aſſyriorum, cui [b] nomen a נבא *propheta* fecerant. Nec ulla dubitandi ratio ſubeſt, quin hujuſmodi imaginis oracularis uſus ab Aſſyriis & Chaldæis, primis illis idololatriæ parentibus, ad ſeros nepotes tranſmiſſus fuerit. Similem oracula recipiendi morem apud *Zabios* etiam (quo nomine *Phœnices*, *Arabes*, & Orientales alii, veniunt) receptum fuiſſe teſtatur [c] *Maimonides*, qui ſe duo integra Zabiorum volumina *de imaginibus hiſce loquentibus & earum fabricatione* perlegiſſe refert. Quamvis (ut hoc in tranſitu moneam) *Iamblichus* inter primos a nonnullis numeretur, qui librum *De divinis idolis, præſentia numinum animatis, eorumque mirandis effectis*, in lucem edidit. Ægyptios etiam (quod nemo facile dubitabit) ejuſdem cum Aſſyriis & Chaldæis criminis affines fuiſſe, verbis conceptiſſimis teſtatur [d] *Abenephius*: ſic autem ſe habent: *erant Ægyptiis ſimulachra quædam puerili forma, Ægyptiace dicta* Serapes, *quæ adorabant, de futuris & abſconditis interrogantes. Paſſim in celebrioribus urbium locis collocabantur, ſolebantque ante ea adolere, eaque contra mala eventa ſecum portare. Similia his* Theraphim *erant, quæ colebant Iſraelitæ, quæque Laban in Scripturis adoraſſe memoratur. Abenephii* hæc de Ægyptiis referentis fidem, eo minus ſuſpectam habeo; quod Propheta de Ægyptiis, jam animo labantibus & de futuro ſollicitis, [e] prædicat, quod *quærent*, אל האלילים *ad idola*: id eſt, interrogabunt, de more gentis & ætatis, ſimulachra ſua, quid rebus in anguſtis facto opus eſſet.

(3°.) ISRAELITAS, ad quos miſſus erat Moſes, imagines haſce fatidicas in uſu & pretio habuiſſe, non ſine ratione ſatis gravi creditur. Eos enim in Ægypto, per plurimas annorum vices, idola coluiſſe, [f] Sacræ literæ nos certos faciunt: ab idolis itaque, juxta ſeculi locique conſuetudinem, eos reſponſa petiiſſe, non facile dubitandum eſt. Hoc & eo ſimilius eſt vero, quod apud Ægyptios, a profundiſſima rerum ſuarum memoria, *Serapum* uſus obtinuerit, id eſt, imaguncularum ejuſdem muneris & figuræ cum Theraphim; quæ & Moſis ætate, *templa, vicos, angulos, domos, ſemitas, omnia*, impleverant, niſi quis [g] *Kircheri* fidem, hæc e Scriptoribus & monumentis Ægypti vetuſtiſſimis teſtantis, vacillare cenſeat. Sed nil opus eſt ut hæc incerto conjecturæ ſolius filo ſuſpendantur, cum *Philo*, [i] Auctor ille *Biblic. Antiq.* diſerte referat, eos olim *interrogaſſe, Amorrhæorum more, idolorum Dæmones, & inprimis Nymphas illas aureas, quæ invocatæ per ſingulas horas oſtendebant facienda aut fugienda.* Huic itaque malo, quod indies invaleſceret, ut obviam iret Deus, [h] præcepto ſecundo *ſculpta omnia animalis alicujus formam habentia inhibuit; facilius enim Spiritus capacia ſimulacra illa videbantur ob receſſus abditos.*

CUM itaque jam dicta probent, hujuſmodi ſimulacra non tantum Oraculorum traditione, ſed antiquitate ſumma, receptione catholica, & uſu longo, tanquam triplici fune, hominum affectus & deſideria ſibi devinxiſſe; credi non poteſt, rudem Hebræorum plebeculam repentina ab iis divortia animo æquo facilique ferre potuiſſe. Ideoque ſeculi Moſaici mores atque indoles magis ſuadebant, ut Deus antiquiſſimum τῶν Theraphim uſum, paulo tamen emendatum, in pectoralis Urim conſervaret Iſraelitis, quam forſan omnes alios ritus Moſaicos, quos e ſeculi illius conſuetudine aliqua pertinaci originem habuiſſe comprobatum eſt. Sed, ut hæc omnia paulo fortius urgeant, addo,

(4°.) SI monumenta ſacra animis attentioribus evolvamus, obſervatu facile eſt, viros & fœminas, Judæos & Iſraelitas, bonos Juxta & malos, quovis ſeculo, ſummo τῶν Theraphim affectu & admiratione ductos fuiſſe. Cum enim Rachel ſe fuga

a Cap. 46. 1. b *Nabo ipſum idolum eſt, quod prophetia & divinatio interpretatur.* S. Hieron. in loc. c Ub. ſupr. d Ap. *Kircher. Oedip. Ægyp.* T. 1. *Synt.* 4. c. 3. e *Jeſ.* 19. 3. f *Joſh.* 24. 2. *Act.* 7. 43. g *Oedip. Ægyp.* T. 1. p. 258. h *Grot.* in *Explicat. Decal.*

i *Antiquitates* illæ *Biblicæ*, (ab Adamo ad Saulis Regis | alii *Phil. Byblium* eſſe auctorem: tempora autem ſapiunt mortem) Latine tantum extant. Alii volunt *Philonem Jud.* | ſequiora, & nugarum plenæ.

furtiva

furtiva Patri ſubduxerit, Theraphim ejus affectu religioſo (vel, ſi magis placeat, ſuperſtitioſo) proſecuta, dolo pluſquam fœmineo uſa eſt, non ut Patris aurum, monilia, vel alia aliqua in domo pretioſi nominis, ſed ut illius Theraphim poſſideret. Nam veritati prorſus diſſimile eſt, Rachelem, ea ſuffuratam fuiſſe, ut Labanis animum ab idololatria avocaret, (quod [a] *Theodorito* placet aliiſque) vel ne eorum inſpectione augurando cognoſceret ille, quodnam iter inſtitueret Jacob: nam Laban alia ſibi idola parvo negotio comparare poterat, & Rachel, longe minore, ea vel in via abſcondere, vel in *Euphratis* profluentem abjicere: neque ſi eo tantum fine id fecerit, opus erat ea ſeptiduum integrum, non itineris tantum ſed & fugæ ſuæ impedimenta, retinere. Quali vero (ut ad viros aſcendat oratio) ægritudine afficitur Laban, jam (deliciis ejus) *Theraphim* ſpoliatus! quam omni ratione obnixe id agit ut ea denuo recuperaret! quam increpat Jacobum, quaſi violatis juſtitiæ & hoſpitii legibus ea poſſidentem! *Quare*, inquit, *furatus es Elohim*, maximos Deorum meorum? prout verſio *Copt.* teſtante *Kirchero*, emphatice verba reddit. Neque Jacobum ipſum, quem Laban illius furti reum fecerat, *Theraphim* nullius æſtimaſſe, probat reſponſio ejus, [b] *apud quemcunque inveneris ea, capitis pœnam ab eo exigas.* Quaſi credidiſſet, tanti ſacrilegii maculam, modo familiæ ſuæ illatam, non niſi furis ipſius ſanguine deleri potuiſſe. Neque hoc Jacobo convitium dicit, cum [c] hiſtoria ſacra teſtetur, Theraphim in ipſa Davidis familia locum inveniſſe; quamvis alia ſimulacra facere, docti præcepto ſecundo Judæis interdictum ſentiant. *Micham* etiam, (quem veri Numinis cultui devotum probavi ſupra) animi valde diſcruciatum & religioſis quibuſdam intemperiis agitatum legimus, cum Danitæ *Theraphim* ejus manu armata ſurripuiſſent: omnia ſtatim clamoribus & querelis miſcet: imo ea vel vitæ periculo redimere non grave habuiſſe [d] videtur. Populum etiam Iſraeliticum a primis uſque gentis incunabulis, Theraphim rerum ſacrarum & deſiderabilium numero poſuiſſe, inde probabiliter intelligendum eſt, quod conſtet Rachelem (& forte Jacobum) unde genus Iſraelitæ repetebant, ea non parvi æſtimaſſe: adeo ut eorum filii uſum & amorem τῶν Theraphim cum ipſo lacte & primis parentum monitis hauſiſſe cenſeantur. Sed rei hujuſce fides inde magis manifeſta eſt, quod *Danis* filii, cum de Michæ Theraphim famam accepiſſent, eum ſtatim adierint, ut conſilium a Deo de rebus ſuis in ambiguo ſitis impetrarent. Ex itinere vero reduces, jus in viribus habentes, conſilia de iis auferendis repente ineunt, [e] facto agmine in illius domum irrumpunt, & inde Micha invito eripiunt Theraphim. Deinde: Propheta *Hoſeas* inter cætera quæ Iſraelitas plurimi facere, & quorum deſiderium eos ægre laturos, norat, [f] Theraphim numeravit. Nec Iſraelitis ſolis, ſed etiam Syris, Babyloniis, aliis, ſua fuiſſe Theraphim, ſat liquet e Scripturis alibi in medium allatis, non ſine quorundam nauſea forte reponendis. Cum itaque clare pateat, omnes, cujuſcunque cenſus & ingenii, homines affectu propenſiſſimo τοῖς Theraphim adhæſiſſe; facile credatur, Deum, antiquum & (per ſe ſpectatum) innocuum illum oracula e Theraphim petendi morem, ſub certis tamen conditionibus, ſeculi mori populique pertinaciæ conceſſiſſe: cum præſertim alibi probatum ſit, Deum plurima olim in uſu, etiam in mali confinio poſita, ob ferreum populi nervum in meliora minime flectendum, Iſraelitis indulſiſſe.

SECT. XI.

Probatur hypotheſis noſtra omnes alias redarguendo.

UT ſententiæ meæ veritas eo magis eluceſcat, conſultum habeo, dogmata adverſa, quæ doctorum fidem hactenus obtinuerunt, hic juxta ponere, & eorum vanitatem (quod laboris haud magni fuerit) redarguere. Hic autem Lectoris otio nimis abuterer, ſi varia illa in quæ viri docti, in hoc Argumento, ſcinduntur ſtudia, fuſius enarrarem, & ſingulis mihi ex adverſo ſtantibus litem intenderem. Me cauſam ſatis viciſſe credam, ſi tres ſaltem præcipuæ inter doctos notæ ſententias non minus in Scripturam & Rationem, quam ſenſum meum, peccare probavero.

INTER eas autem primas jure vendicat, tot Scriptorum calculis decorata, Talmudicorum dogma, qui Urim per literarum combinationem futura deſignaſſe ſentiunt.

[a] Υπολαμβάνω ὅτι καὶ τὸν πατέρα τῆς δεισιδαιμονίας ἐλευθερῶσαι βουλομένη ἔσυλησεν αὐτά [Θεραφίμ.] Interrog. 90. in Gen. [b] *Geneſ.* 31. 32. [c] 1 *Sam.* 19. 13. [d] *Judic.* 18. 15. [e] *Judic.* 18. 14, 15. [f] *Hoſ.* 3. 4.

SECT. XI. Rem totam paucis accipiat Lector: aſſerunt illi, duodecim Tribuum nomina pectorali Pontificis inſculpta fuiſſe, Patriarcharum inſuper [*Abraham, Iſaac,* & *Jacob*] nomina iis acceſſiſſe, una cum hac additione, כל אלה שבטי ישראל *ſingulæ hæ* ſunt *tribus Iſraelis*; quod etiam in vocibus hiſce conjunctim ſumptis, quælibet alphabeti Hebraici elementa, quæ verbo cuivis exprimendo ſufficiant, inveniri poſſint. Cum autem, inquiunt, ſacerdos reſponſum divinum expectaret, faciem ejus in שכינה i. e. *Arcam*, obvertebat, & literæ in Pectorali tunc temporis plus ſolito ſplendeſcentes, aut virtute divina בולטות i. e. *prominentiores* factæ, Dei arcana & placita tradere cenſebantur. Quoniam autem haud facile ſit ſtatuere, qua arte vel ingenio tot ſimul ſplendeſcentium vel protuberantium literarum ordinem aut puncta genuina teneret Pontifex; Hebræi (ut ſunt ingenio ad fingendum audaci) Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς hic inducunt, qui eos hoc nodo impeditos liberet. [a] Tradunt nempe, Sacerdotem vocem divinam, quæ mentem ejus dubiam & errori obnoxiam in rectum duceret, in loco ſemper accepiſſe. Aſſerunt itaque, literas inſigni ſplendore vel eminentia notabiles (per quas reſponſum Sacerdoti datum eſt) Urim & Thummim fuiſſe, eaque ex literis iis, prout *galaxia* e ſtellularum ſplendeſcentium congerie coaluiſſe.

QUI camelum hunc Talmudicum (quo nihil deformius fingi poteſt) deglutire neſciunt, ſic ſenſum ſuum, paulo diverſum efferunt: *non abſurdum videtur, ſi dicamus, ex pacto & promiſſione inſtitutoris, Deum invocatum a ſacerdote certo ritu, gemmas illas geſtante, reſpondiſſe non articulata aliqua voce, ſed per illuminationem intellectus illius, & certam perſuaſionem inditam menti ipſius de veritate reſponſi: nullam itaque vim fuiſſe in lapidibus, niſi tanquam in morali cauſa; a Deo fuiſſe effectum, qui ad illius præſentiam operabatur occulto quodam modo.* Sic eruditus [b] *Rivetus* judicavit, & cum illo [c] *Salianus*, & [d] *Cornel. a Lapide.* Eadem mente fuit *R. D.* [e] *Kimchi*, qui, in 2 *Sam.* 25. aſſerit *Summum Sacerdotem, Pectorali ſuo indutum, Spiritu S. extemplo occupatum fuiſſe, & hoc ſuggerente reſpondiſſe ad interrogata.* Partibus hiſce ſtudet & *R. Bechai*, cujus hæc ſunt verba, in *Deut.* 33. 8. אורים ותומים היתה מדרגה ממדרגות רוח הקדש והבהן המלובש בחשן אשר אורים ותומים נתונין בין כפלי הוה מתלבש באלו ברוח הקדש i. e. *Urim & Thummim fuit e gradibus Spiritus Sancti: Sacerdos etenim indutus Pectorali, in cujus duplo ſita erant Urim & Thummim, indutus erat ſimul Spiritu Sancto.* Horum cenſu *Maimonidem* numerare ſuadent illius verba a *Seldeno* laudata, Lib. 2. de *Succeſ.* in *Pontif.* cap. 8. §. 10. *Quænam eſt ratio cur non conſulere ſolerent* Oraculum illud per Urim & Thummim ſub Templo ſecundo? *quoniam non adfuit ibi Spiritus Sanctus, neque enim Sacerdotis alicujus in conſulendo opera adhibenda eſt, qui non loquitur ex Spiritu S. & Majeſtatis divinæ præſidio.* Sententiam hanc [f] *Antonius Millieus* elegante Muſa ſic expreſſit:

——— Quoties de Lege refert reſponſa Sacerdos
Conſultus, regnique vices & publica fata
Aut privata rogant dubiis in rebus egentes
Conſilio, ac Numen venerati rite precantur;
Pontifici adſiſtens Summo præcordia pellit
Spiritus, & gemmas arcano illuminat igne,
Inſtigatque animi fibras & fata recludit:
Tum linguam moderante Deo, certiſſima fundit
Effata, & procul omnis abeſt ambagibus error.

Fundamentum vero quod ſententiæ huic ſuſtentandæ par eſſe creditur, textus ille eſt, 2 *Chron.* 24. 20. ubi Sancti Spiritus afflatus *Jehojadam* Pontificem in media plebe jam ſtantem concitaſſe dicitur; unde & Propheta repente prodiit, & quid pro re nata factu opus eſſet, Dei nomine populo annunciavit,

UTCUNQUE, apud longe plures, eoſque celeberrimos e gente literata viros, ſententia tertia fidem & gratiam invenit; quod nempe conſilium divinum per ſolas Pectoralis gemmas innotuerit, eaſque vultum & colorem quotidianum retinentes, ſi Deus reſponſum triſte vel negativum, novis autem & inſolitis lucis ſtricturis Sacerdotis oculos ferientes, ſi reſponſum lætum vel affirmativum, editurus eſſet. *S.* [g] *Chryſoſtomum*

a *Tradunt Talmudici vocem auditam eſſe qua Pontificem docuit inſtituitque, ne erraret ex punctorum vocalium defectu.* M. Sherringham. in Cod. Iom. cap. 7. §. 5. b *Comment.* in *Exod.* 28. 30. c *Annal.* T. 2. ad *An.* 2544. §. 550. d In *Exod.* 28. 30. e Ap. *Schindler.* voc. אור. f *Moyſ. Viator.* P. 1. lib. 13. g Adv. *Judæos.* Orat. 6. p. 654 *Ed. Ben.* T. 1.

ita

ita cogitaſſe probant verba illa: ἐπὶ τῶν λίθων τῶν ἐπὶ τῷ στήθει τῷ ἀρχιερέως, ὅπερ ἐκάλουν δήλωσιν, ἐγίνετό τις ἔλλαμψις, ᾗ τὰ μέλλοντα ἐσήμαινε i. e. *e lapidibus qui erant in pectore ſummi Sacerdotis, id vocabant* Declarationem, *relucebat fulgor quidam futura ſignificans.* Ab eo non multum receſſit [a] *Suidas*, qni reſponſum Sacerdoti datum aſſerit, *per adamantem, colorem, pro varia reſponſi conditione, ſubinde variantem.* Cum iis nomen ſuum profitentur [b] *Moncæius*, [c] *Grotius*, aliique. Hi omnes auctoritate potiſſimum *Joſephi* nituntur, qui [d] duas tantum annorum centurias a ſplendoris illius miraculoſi defectu, ſe ſcribente, effluxiſſe dicit. At ratio, inquiunt, ſuadet, cogit, ut tantarum literarum viro, e ſtirpe ſacerdotali oriundo, patriæ ſuæ uſus & res geſtas ex profeſſo poſterorum memoriæ traditurо, in Judæorum moribus, ſacris præſertim, maxime exercitato, fidem & diligentiam omnem tam ſancte & ſæpe profitenti, de re tam celebris notæ & recentis memoriæ ſcribenti, fidem tribuamus. SECT. XI.

E DICTIS manifeſtum eſt, viros doctos in hujuſce dogmatis centro, *quod Urim & Thummim nihil aliud fuerint præter lapides Pectoralis*, ſe mutuo tangere & optime convenire; quamvis cum de ratione quæratur qua reſponſa per lapides hoſce mutos tradita conſulentibus innoteſcerent, non minus a ſe invicem diſtent quam lineæ a centro recedentes. In hujus autem ſententiæ communis ſtudium ducti videntur, (1°.) *Silentio Scripturæ: cum enim*, inquiunt, *Moſes magna religione in deſcribenda ſacrarum veſtium materia & forma verſetur, quo ſingula perſpicue tradat, profecto paulo pluribus deſcripſiſſet Urim & Thummim, ſi aliud quam duodecim lapides per ea intellexiſſet.* Deinde, *Levit.* 8. 8. ubi Moſes novam ornamentorum Pontifici Summo ſacrorum mentionem ingerit, legimus Moſen Pectorale Aaroni induiſſe, & in eo Urim & Thummim poſuiſſe, cum de lapidibus pretioſis fit altum ſilentium. Unde nominibus iis, Urim & Thummim, lapides illos venire, firmiter concludi ſentiunt. (2°.) *Convenientia nominum:* nam *ideo*, inquiunt, *lapides Pectoralis* URIM *nominantur, propterea quod veluti ignis in pectore Summi Sacerdotis, ut eſt natura tot ſimul conjunctarum* [e] *gemmarum, ſplenduerint, & lucem perſpicuam de ſe projecerint:* אור *enim lucem vel ignem ſignificat: Ideo etiam* THUMMIM, *quod perfecti & integri fuerint, nec ullo vitio notati.*

SENTENTIAS illas quæ doctos hactenus in partes diviſos tenuere, & omnem de Oraculi hujuſce natura meliora cognoſcendi ſitim, per longam ſeculorum ſeriem, penitus extinxere, jam expedivimus. Eas autem talo male firmo ſtare, earum caſus & ruina (ſi vires earum manu levi tentemus) ſtatim comprobabunt. Quod enim ad *Talmudicorum* ſententiam ſpectet, eam non immerito in figmenti ſuſpicionem vocemus; non tantum quod [f] *Morinus* eorum ſcripta vix ſextum aut ſeptimum a Chriſto ſeculum antiquitate ſuperare, argumentis non contemnendis oſtenderit; ſed quod illam fabuloſum & ventoſum Hebræorum ingenium, eorumque quidlibet in ſacris audendi morem, olere, quivis naſi paulo emunctioris facile perſentiſcat. Unde enim Talmudicis ea nata fiducia eſt, ut tot verba, præter duodecim Tribuum nomina, Pectorali inſcripta fingant, de quibus Moſem nuſquam meminiſſe legimus? Sed & dicant inſuper (quo figmenta ſaltem probabilia referant) quibuſnam Pectoralis partibus tot literæ fatidicæ exarari poterant? an in lapillis pretioſis? at eos, utpote parvulos, Tribuum nomina totos proculdubio occuparunt, niſi ſubtiles admodum & oculorum aciem pene fugientes literarum ſculpturas fingat quiſpiam: an in ipſo duplicati Pectoralis panno? nemo cui naſi vel frontis aliquid hoc dicet, illius enim anguſtam ſuperficiem lapilli duodecim tantum non opplerunt & obſcurarunt. Deinde, literæ illæ duris lapidibus inſculptæ, cæteras eminentia ſubitanea ſuperare, & ſubſidere denuo, non poterant, niſi quis immenſum miraculorum criticorum & uſui nulli ſervientium numerum, in dogmatis hujus, alias ruituri, ſubſidium advocet: at DEUS Naturæ leges fixas & immotas, nec miraculo ullo (niſi raro admodum & in finem optimum edito) reſciſſas, ſervare ſolet: כי הטבע יקר בעיני יי *eſt enim natura* (quod e magiſtris non nemo) *pretioſa in oculis Domini.* Præterea: quid rei erat, quod DEUS (qui compendium facere ſolet) verbis paucis, iiſque apertis, nec novum oraculum ad eorum explicationem poſtulantibus, ſacerdoti reſponſa non dederit; potius quam per operoſas illas & tædii plenas literarum protuberantias, quarum ordinem & puncta genuina non niſi per voces plurimas cœlitus emiſſas capere potuiſſet? Quærerem etiam (niſi quod Lectorem hujuſmo-

a In voc. Ἐφόδ. b Lib. 1 de *Aur. Vit.* c. 19. c *Not.* in 1 *Sam.* 30. 7. d Ἐπαύσατο μὲν ὢν ὁ πᾶσι ἐοικὼς καὶ ὁ σαρδόνυξ τῷ λάμπειν ἔτεσι διακοσίοις πρότερον ἢ παύτην ἐμὲ συνθεῖναι τὴν γραφήν. *Antiq.* lib. 3. c. 8. p. 120. 15 e —— *Gemmæ nitidos vertuntur in ignes* Ovid. Met. 8. f Lib. de *Hebr. & Græc. Text. Sincerit.* P. 2. *Exercit.* 6.

SECT. XI. di ineptiarum jam tæderet) quomodo reſponſum, modo plus ſolito prolixius eſſet, & eadem alphabeti elementa ſæpe repetita poſtularet, per literas quæ non niſi ſemel in Pectoralis verbis occurrebant, tradi potuit? Huic nodo hunc cuneum adaptavit Vir e ſacro ordine, inter beatos jam agens, apud nos Anglos merito celeberrimus: "Fieri, "inquit, potuit, ut literæ e quibus reſponſi verba conſtabant, non ſimul protubera- "rent; ſed prius una, dehinc altera, donec integrum reſponſum vigilantior Pontifex "accepiſſet. At quam indigna Majeſtate divina & Oraculi gravitate hæc ludicra & pluſquam poetica figmenta! anne credibile eſt Deum, mimica & perplexa hac nunc eminentium nunc ſubſidentium literarum ſaltatione, ſacerdotis animum ſerio & cito nonnunquam, in rebus perditis, ſententiam Ejus exquirentis, enecare velle? vel ita cum illo agere, quaſi ad ludum potius puerilem quam Oraculum divinum vocaretur?

SED non opus eſt ulteriore ſpiritus diſpendio ad bullam hanc Talmudicam, crudo tantum aere repletam, ſuaque vanitate ruituram, diſſipandam. Hominis cordati & vigilantis fide, vix unquam abuti poteſt tam craſſæ texturæ fabula; quamvis eam *Judæus apella* forte, qui intimo pompæ Moſaicæ & gentis ſuæ famæ ſenſu tangitur, patulis auribus & ore hiante accipiet. Nam hiſtoriola hac, quæ perpetuis miraculis, vocibus divinis, & gloria quadam externa, tota intumeſcit, nil fingi poteſt ad gentis Judaicæ honorem auguſtius, aut ad religionis ſuæ admirationem imperitæ plebeculæ incutiendam efficacius.

HIS itaque Talmudicorum φλυαρίας & ſplendidis mendaciis valere juſſis, ad ſententiam ſecundam, quæ reſponſi divini cognitionem Spiritui Sancto, Sacerdotis mentem occupanti, refert, pedem promoveamus. At & hæc non minus vitium ſonabit, vel leviter percuſſa: nam Scriptura, nuſquam per Spiritum ſedibus æthereis delapſum & Pontificis pectus implentem, ſed Ephodis Urim, tanquam verum & proximum oraculi tradendi medium, Deum ſacerdoti ſciſcitanti reſpondiſſe dicit. Hoc multis evinci poſſet, ſed non opus eſt ut longum in re tam clara, tamque probata, faciam. Satis e Scriptura conſtet, Deum non per ἀποκάλυψίν τινα τῷ καρδίαν τῦ ἀρχιερέως καταφωτίζουσαν (uti contendit *Severus*, aliique) ſed per vocem formatam, aures ſacerdotis interrogantis blande ferientem, reſponſa tradidiſſe. Cum enim David, incertus animi quid ageret, conſilium a Deo, medio Ephode impertiendum, ſupplex poſtularit; DEUS, inquit [a] textus, *reſpondit ei: perſequere* [Amalechitas nimirum] *abſque dubio enim comprehendes eos, & certo eripies prædam.* Hunc textum modo viri bis mille legerent, quorum animos nullæ fabulæ Talmudicæ aut vulgi placita de hoc Oraculo recepta vitiarunt; auſim profecto quovis pignore contendere, quod eum de reſponſo verbis expreſſis reddito intelligendum eſſe, uno animo atque ore ſtatuere vellent, nec de oraculo per Spiritus afflatum, gemmarum ſplendorem, aut literas in Pectorali protuberantes, & in textu illo verbis apertis explicato, vel per ſomnium cogitarent.

NEC opinionis hujuſce patronos in ſpem ullam adducunt textus ſupra laudati verba: nam Spiritus S. Jehojadæ quidem animum, prout & alios *Dei viros*, affeciſſe dicitur; non autem dum oculos in Pectoralis ſui gemmas defixos habuit. Et certe Jehojadam tam auguſto dignitatis ſuæ ſymbolo diſtinctum & illuſtrem in vulgus unquam prodiiſſe, Pontificale faſtigium attigiſſe, vel Pontificis titulum natalium jure tenuiſſe, facilius credi quam probari poteſt. *Baronius* quidem, *Sigonius*, *Salianus* aliique, Jehojadam in Pontificum numero collocarunt: eos autem falſos ſatis ſuperque arguunt, illa R. noſtri [b] *Montacutii* verba; *nos* Jehojadam *Pontificem fuiſſe maximum de jure ſucceſſionis non arbitramur. Erat enim lex a Deo lata de Pontifice ſummo, ut non ſolum virginem uxorem duceret, non viduam, aut fornicatione alteri cognitam, verum & de gente ſacerdotali. Jojada vero, quod refert ſacra Scriptura, duxerat uxorem de tribu Judæ, Jaſobeam nempe, ſororem Jorami regis Judæ. Non eſt autem credibile, Jojadam illum, religionis columen, legis Dei reſtauratorem, & illius cultorem obſervantiſſimum, contra expreſſum legis divinæ tenorem & perpetuam Pontificum conſuetudinem, extra gentem ſuam, hoc eſt ſacerdotalem, voluiſſe ſibi uxorem ſociare. Accedat quod in rebus Joaſhi, nuſquam Pontifex M. (& tamen ille titulus aliis interdum tribuitur) ſed Pontifex, & Pontifex magnus, & ἀρχιερεὺς a Joſepho, nominatur: quam vocem ſcimus & aliis convenire quam principibus in familia Aaronis. Sed nec apud Joſephum commemoratur Pontifex; nec in catalogo Pontificum reponitur in Scriptura ſacra.*

a 1 *Sam.* 30. 7, 8. b *Apparat.* 6. p. 222.

NEQUE

NEQUE ſolidius tinnit, quod alii de Pectoralis gemmis, feſtiviore jubare radiantibus ſi quid læti annunciandum; ſed vultum triſtiorem & qui luctuoſæ rerum futurarum ſcenæ conveniret, ſi adverſa imminerent, induentibus, ſerio [a] fabulantur. Quamvis enim gemmarum faciem, cum reſponſi conditione conſenſum aliquem coluiſſe, non pari fronte & conſtantia negem ipſe, qua nonnulli aſſerunt; Deum tamen reſponſa ſua omnia, per varios gemmarum vultus, tanquam ſolos conſilii ſui interpretes, tradidiſſe, dogma illud eſt quod in fabularum poeticarum numerum (niſi quod ſale careat) merito referatur. Cum enim rerum, de quibus Dei conſilium expetebant Iſraelitæ, ea eſſet obſcura ſæpe & perplexa ratio, quod reſponſum paulo prolixius & expreſſius poſtularent; illud non magis unico ſplendoris dicti ſigno, quam varii conceptus unica alphabeti litera, exprimi & efferri poterat. Huic argumento lucem & vires accommodabit exemplum [b] Davidis, Deum per URIM conſulentis: interrogavit enim, *ad Philiſthæos aſcenderet necne?* nimirum ad rem armis decernendam: *reſpondit Dominus, non aſcendes,* recta ſcilicet, *contra eos, ſed circuitum facies pone eos, & venies ad eos ex adverſo mororum, & cum audieris ſonitum gradientis in cacumine mororum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam ut percutiat caſtra Philiſthæorum.* Certe reſponſio tot verbis concepta, tot circumſtantiis inſuper & cautelis variata, ſimplici ſplendoris unius ſigno nec dari nec accipi potuit: nam ideo literas plurimas excogitavit hominum ingenium, quod norant ſignum unum non niſi rem unam vel alteram intellectui offerre potuiſſe. His accedat, quod Moſes *Urim* & *Thummim* rem aliquam in Pectorali poſitam fuiſſe referat: quod de ſplendore ſolo, utpote accidente ſine ſubjecto, non niſi per figuram duram & inſolentem dici poſſit.

SECT. XI.

QUONIAM vero nonnulli rationibus hiſce, [c] *Joſephi* teſtimonium præponderare credunt; ageſis, perpendamus ipſius verba: διὰ τῶν δώδεκα λίθων, ἃς ΧΥ΄ τέρνον ὁ ἀρχιερεὺς ἐνέρραμμένας τῷ ἐσθῆτι φορεῖ, νίκιν μέλλουσι πολεμεῖν προεμήνυεν ὁ Θεός· τοσαύτη γὰρ ἀπήστραπτεν ἀπ' αὐτῶν αὐγὴ, μήπω τῆς στρατιᾶς κεκινημένης, ὡς τῷ πλήθει παντὶ γνώριμον εἶναι τὸ παρεῖναι τὸν Θεόν· &c. *Per duodecim lapides, quos in pectore Pontifex inſutos Eſſeni geſtat, in bello victoriam prænunciare ſolebat Deus. Nam priuſquam exercitus ſe moveret, tantus fulgor ex iis emicabat, ut toti populo innoteſceret adeſſe Deum, opemque & auxilium invocantibus eſſe allaturum.* Quibus verbis hoc a *Joſepho* literis & memoriæ conſignatum eſt, quod Pectoralis gemmæ, Judæis ſigna cum hoſte collaturis, ſplendorem ſolito lætiorem emiſerint; & quod illi, certum victoriæ augurium inde captantes, animos ingentes ad prælium ineundum ſumpſerint. Neque is ſum ego, qui hac in parte falſi notam illi auſim inurere, quanquam in priſcis illis ſubinde vacillet *Joſephi* fides. Fortaſſe Deus, qui divinum illud παυφάεμαχον, piſcinam Betheſdæ loquor, tanquam quotidianæ incurſionis miraculum, Judæis reliquum fecit, ut omnem populi ſui curam ſe non abjeciſſe teſtaretur; hunc etiam ſplendorem divinum, ad firmandos populi ſui, cum belli mortiſque minæ pavorem incuterent, cadentes animos, tanquam præſentiæ ſuæ pignus (miraculis & prophetiis jam ceſſantibus) extare voluit. Splendorem vero illum miraculoſum totam rationem τῶν *Urim* & *Thummim* compleviſſe, non aſſerit *Joſephus.* Eum præſentiæ divinæ teſſeram fuiſſe dicit, unicum conſilii divini nuncium perpetuum non dicit. Nec animum inducere poſſum ut ſentiam, ſplendorem illum integram Oraculi hujus naturam exhauſiſſe: omnium enim, cum Judæorum, tum Chriſtianorum, addo & [d] ipſius Scripturæ, conſenſu firmatum eſt, Urim & Thummim in Captivitate ſaltem cecidiſſe; quæ ſex annorum centuriis *Joſephi* ſcribentis tempora ſuperavit. Deinde ſi Deus, ſplendorem illum, vel illius abſentiam, unicum conſilii ſui interpretem ſtatuiſſet, cum dubia Oraculo ſuo ſolvenda proponerentur; non eſſet quod Saulus, (jam belli aleam experiri cogitans) Deum ſibi per Urim non reſpondiſſe [e] quereretur. Nam proculdubio, Saulo conſulente, Pectoralis gemmæ vel ſolito & communi, vel inſolito & divino, ſplendore emicuere.

NE vero in immenſum diffundatur ſermo, varia hæc ſententiarum capita, una utpote cervice ſuſtentata, hoc uno ictu demetere poſſimus. Lapidibus Pectoralis partem & ſortem nullam in reſponſis Dei Pontifici tradendis habuiſſe, ſatis e [f] ſupra dictis exploratum eſt. Neque contrarium evincunt textus illius *Levit.* 8. ab adverſariis in ſententiæ ſuæ patrocinium adducti, verba: nam ibi Pectoralis tantum & Urim mentio facta eſt, vel quia longum eſſet ſingulas gemmas nominatim enumerare, vel quod gem-

a *Fabulantur quidam lapidem* in Pectorali *fuiſſe, cujus color, ſive ad adverſa ſive ad proſpera mutaretur, quando Sacerdos intrabat in Sancta.* S. Aug. in Exod. q. 117. T. 3. P. 1. b 2 *Sam.* 5. 23. c *Antiq.* l. 3. cap. 8. p. 120. 5 d *Ezr.* 2. 63. e 1 *Sam.* 28. 6. f Vid. Cap. 3. §. 1.

SECT. XII. mæ indiviſæ manerent Pectoralis partes, adeoque Pectoralis nomine facile ſupponerentur: at Urim & Thummim Pectoralis appendices potius fuere quam partes, illius ornamenta verius quam membra: unde & ſacerdotem aliquando ſine Urim & Thummim, nunquam vero ſine gemmis illis, extitiſſe [a] legimus.

NON peccarim forſan in veritatis aut modeſtiæ leges, ſi rationes allatas aliarum ſententiarum vanitatem ſatis arguere, ſenſerim & dixerim. Quidni itaque *hypotheſis* noſtra in earum locum & fidem ſuccedat, ſaltem quoad aliam, cum ſeipſa & Scriptura magis conſentientem, docti in medium ferant, eamque argumentis aſſenſu dignis muniant? (Quotuſquiſque enim eſt, literarum non plane rudis, qui opiniones novas, fronte tantum & fiducia firmatas, vitioſa nuce emerit?) Nonnullos hoc Argumentum nullius habituros auguror, eoſque ſententias haſce veteres (utpote nullo probabili firmatas argumento) facile rejecturos, qui tamen a ſententia mea, tanquam profana & vix ſani capitis figmento, prorſus abhorrebunt. Iis nempe conſultum videtur, Urim & Thummim inter Scripturæ δυσνόητα numerare, & plane pium, hic ignorantiam libenter & ſubmiſſe profiteri. Utcunque periculum faciam, an horum hominum præjudicium, & ignorantia tam affectata, ratione poſſit expugnari.

SECT. XII.

Probatio abſolvitur, addita rationum decade.

CUM ſententiam, tot Scripturæ locis & aliis teſtimoniis confirmatam, cum ſeculi Moſaici genio & inſtitutionum ceremonialium origine tam amice convenientem, amplectar ipſe; a nigra creduli nimis aut rerum novarum in religione ſtudioſi nota, mihi non magnopere metuendum arbitror. Ne quis autem, me Scripturam, Philonem, alioſque teſtes, in ſenſum parteſque meas torquere cenſeat & alia quæ dixi omnia rejiciat, tanquam luſus imaginationis meæ, in re ſacra & ſeria laſcivientis; fidens aſſero, hypotheſin meam tam ſpecioſam eſſe, quod, ſi ratio, nullo præjudicio vitiata, illam abſolute, & nullo reſpectu ad Scripturas jam adductas aut ſtatus Iſraelitici circumſtantias habito, intueatur; eam fide dignam, eique, ante alias omnes de hoc Oraculo ſententias, palmam deferendam eſſe judicabit. Nam,

PRIMO: hypotheſis hæc vim nullam Scripturis affert, ſed mentibus noſtris rationes faciles, expeditas, minimeque coactas, ſuggerit locorum omnium quibus tenuiſſima Oraculi hujus occurrit mentio. Nam liceat mihi hypotheſin meam tanquam datam & conceſſam ponere, & rationes ſtatim in digitis habebo, duplicati pectoralis, phraſeως illius *reſpondere per Urim*, conſenſus Urim cum Theraphim, Uſus verborum illorum, pluralium tantum, Urim & Thummim. Spondeo inſuper & recipio, me nominum eorum, juxta veram & germanam eorum ſignificationem, rationes obſcuras hactenus facile redditurum. Et certe, vel hoc ſolo nomine punctum omne ferre digna eſt: nam ſi nos, inter crypticas Naturæ methodos & rerum cauſas ancipites hærentes; illi hypotheſi philoſophicæ, ut maxime probabili, accedere conſultius exiſtimamus, quæ faciliorem colit cum Naturæ phænominis conſenſum, & effectorum naturalium cauſas expeditius explicat; quidni & traditam de hoc Oraculo hypotheſin ante alias habeamus, quæ cum Scripturis omnibus de eo loquentibus melius conſentit, & earum interpretationes molliter & ſine ſalebris fluentes ingerit?

SECUNDO: hypotheſis nulla eſt cui Gentium monumenta tam luculentum teſtimonium perhibent, & parem veritatis ſpeciem inducunt. Neque hæc levioris momenti ratio: *haud* enim *imprudens fuerit*, inquit [b] vir doctiſſimus, *cum de vetere Judæorum conſuetudine oboritur quæſtio, & ipſorum hiſtoriæ lucem idoneam afferre nequeant; tum Gentium conſulere monumenta, & ex eorum ritibus conjectare de Hebræorum moribus.* Quæ ſane verba non rudes ſunt & ſine mente ſoni: maximus enim, ab ultima annalium memoria conſenſus, quoad præcipuos religionis ritus & uſus, inter Iſraelitas & Ethnicos orientales interceſſit. Si itaque ſeculorum hiſtorias, varia divinationum genera poſteris referentes, evolvamus; nuſquam evanida Oraculi noſtri veſtigia reperire poſſimus, niſi Hebræorum *Urim* in propheticis Chaldæorum & Syrorum *Theraphim* expreſſum, mutatis tantum mutandis, inveniamus. Unde Hebraicus ille futura cognoſcendi modus, uſus pla-

a *Ezr.* 2. 63. b *Sherlog. Ante loq.* in *Cantic.* 11. §. 5.

ne

ne anomalus evadet, cujus solius imaginem & umbram gentes exteræ in sacris suis nullam retinuere. SECT. XII.

TERTIO: ratum certumque fecimus, responsa per Urim reddita, non per splendorem solito jucundiorem, vel nutus & signa quædam arte & mysterio plena; sed vocem formatam & captu facilem, prout responsa de Cherubim data, Pontifici innotuisse. Cum itaque Numini visum esset voce articulata e Pectorali data, Oraculum suum scitatum venientibus respondere; a difficillimo profecto qui mihi contingere possit Lectore quærere non dubitem, quodnam instrumentum, ad vocem illam formandam, magis aptum & decorum, quam simulacrum parvulum paululum excavatum, formam humanam referens, & Angelorum nomine decoratum, excogitari possit? Non nemo forsan, plus æquo curiosus & importunus, hic a me quæret, an Deus elata voce vel submissa Pontificem oraculum expectantem allocutus fuerit? At illi quæsito, nisi timide & obnoxie, respondere, parum considerati esse arbitror: quid enim certi in re tantæ vetustatis percipere quis valeat, omni pene literarum, qua sacrarum qua profanarum, luce destitutus? Verisimile autem habeo, Deum voce paulo submissiore & quæ Regem decet, mentem suam interpretari solitum. Nam Pontifici dignitatem summam adderet, cum Deus eum unum interiore familiaritate dignari, & quasi in aurem dicere videretur. Deinde, Deum olim oracula sua, tanquam tot mysteria & sacramenta, voce tenui, vel (quod parum abest) remotis arbitris, admissionis proximæ famulis sæpe tradidisse, e Scriptura colligamus. Nam [a] *Jobus*, Oraculi divini auditor factus, קול דממה *vocem silentii*, i. e. tenuem & silentio affinem, se accepisse dicit. In quem locum sic annotavit Mercerus, *ita* olim *oracula edebat Dominus, (quod & Gentes in suo Apolline celebrant) voce tacita.* Simili medio, nempe קול דממה דקה voce quieta vel auræ lenioris sibilo, Elijah Dei voluntatem & præsentiam cognovisse [b] dicitur. Huic sententiæ suppetias feret ipse Pectoralis titulus חשן quod nonnulli a חשה *silere* nomen habuisse sentiunt; quasi sedes esset Oraculi quod per קול דממה *vocem silentii* frequentius responderet. Sed velum obliquandum.

QUARTO: Deum oracula sua per vocem de cœlo, missionem Angeli, per somnia & visiones, viris pietate egregiis ante Legem concessisse, omnes extra dubium ponunt: cum tamen de responsis per Urim datis, operosis etiam legis ceremoniis, ante Mosis seculum, altum in Scriptura silentium sit. Non immerito itaque suspicari quis possit, aliquos ejusdem seculi mores, cum ceremoniis tum responsis illis ansam & initium tribuisse.

QUINTO: sat liquet, Deum, vanitati Israelitarum invincibili dedisse somnia, vates, [c] omina, sortes, visiones, monita per genium vel Angelum, [d] oracula ex adytis, instinctum divinum, voces in aere formatas, & pene omnes occulta cognoscendi modos, qui apud ethnicos invaluere; si demas inhonestas illas & impostura plenas, augurium, ῥαβδομαντείαν, necromantiam, aliasque similis farinæ divinationis species. Cum itaque alia pene omnia revelationum genera Israelitis & Gentilibus communia fuerint, inter mira maxime non immerito poni posset, si solis gentium Theraphim, (quæ nominis sui celebritate implerant omnia) nihil in toto divinationum Judaicarum catalogo simile daretur & parallelum. Quid enim in causa esset, quod Deus tam variis divinationum generibus curiositatis Judaicæ pruritum scalperet, cum præsertim vox ex adytis, aut prophetia sola, vel somnium, cæterorum omnium vices implere poterat, nisi quod olim diabolus per varia illa res futuras cognoscendi media, vulgi animos novitatis avidos demulcere soleret & inescare? Ideoque Deus ea omnia Judæis, populo supra fidem moroso dedit; ne sub imperio suo quicquam, quod in felicitatis parte numerabant, desiderare viderentur. Quidni itaque sentiamus Deum, ratione simili permotum, Urim loco Theraphim (quorum ingens amor & desiderium imis eorum cordibus inhæsit) Israelitis concessisse?

SEXTO: cum *Israelitæ* incredibili futura cognoscendi, pro temporum [e] antiquorum genio, desiderio tenerentur, iis Oracula de proprio deesse noluit benignum Numen: ne ἐπὶ τὰ τῶν ἐθνῶν μαντεῖα καὶ χρηστήρια, *ad Gentium Oracula & vaticinia* confugeret curiosum genus; uti *Origines* rationem [f] reddidit. Cum itaque gentes, mediis imagunculis Deorum præsentia animatis, oracula frequenter acciperent; nobis facile persuadeamus Deum populo illi (Israelitis nomine, sed re barbaris) oracula simul & usitatum

a Cap. 4 16. b 1 *Reg.* 19 12. c Vid. *Dissert.* de *prodig.* c. 3. Sect. 1. d—— *Cortinaque reddidit imo*——*Hanc adyto vocem*——Ovid. Met. l. 15. v. 635. e Vid. *Lucian.* περὶ ἀστρολογ. f Lib. 1. cont. *Cels.* pag. 28.

SECT. XII. ea recipiendi modum pari facilitate concedere voluiſſe. Quid enim rem ipſam gentis iſtius pervicaciæ & infantiæ concedens, rei modum perpetuo denegaret? præſertim cum *Iſraelitæ* ſumma admiratione defixi & voluptate perfuſi hærere ſolerent, cum numinis alloquio ex imaginis parvulæ anguſtiis accepto fruerentur: adeoque ad oracula recepta & recipiendi modum, pari affectus & deſiderii calore moviſſe cenſeantur.

SEPTIMO: veriſimile eſt rituum Moſaicorum partem multo maximam ex hoc triplici fonte dimanaſſe. (1°.) E moribus quibuſdam religioſis, quibus Patriarcharum exempla & antiquitatis ſupremæ canities reverentiam conciliarant. Nam ritus [a] decimas Deo conſecrandi, altaria [b] tituloſque in illius honorem erigendi, ea [c] unguenti effuſione dedicandi, & forſan mos [d] epulas ex immolati reliquiis inſtruendi, & conſimiles alii, e Patrum antiquorum moribus in poſterorum leges & officia tranſiiſſe videntur. (2°.) Quidam ritus & leges Moſaicæ e malis ſeculi moribus, uti bonæ leges ſolent, naſcebantur. Cum enim Iſraelitarum mores, poſt curvitatem diuturnam in Ægypto contractam, ad rectum duci, niſi in extremum contrarium flectendo, non potuerint; leges rituſque multos cum moribus olim receptis e diametro pugnantes inſtituit Deus. (3°.) Alii originem petiere e conſuetudine aliqua quæ apud Ægyptios & alios e vicino populos, inveteravit: quam Deus integram pene reſervavit Iſraelitis, ut eorum animos ſibi conciliaret, qui gentium moribus aſſueverant, & iis ingenia ſua penitus immiſcuiſſent.

CUM itaque aliqui ſeculi Moſaici mores, honeſti vel pravi vel medii, legum Moſaicarum parti potiori ortum & initium dederint; quidni & inſignem illum Deum per Urim ſciſcitandi ritum, a more aliquo ſeculi Moſaici anſam accepiſſe crederemus? nam rationi minime conveniens eſt, ut ritum hunc a cæteris omnibus diviſum penitus, iiſque nulla originis ſimilitudine devinctum, eſſe ſtatuamus. Ideoque animum ſæpe mirari ſubiit, qui factum ſit, quod tot Scriptores eximie docti inſtitutorum ritualium rationes inveſtigantes, ad conſuetudinem aliquam ſeculi vetuſtiſſimi, ceu primam eorum occaſionem, animum oculoſque referant; & latentes legum & rituum aliorum cauſas certa quadam ſcientiæ clave reſerandas doceant: interea vero, in cognitionem τῶν *Urim* & *Thummim*, eos eadem communi cynoſura ducendos eſſe, ne per ſomnium quidem cogitaſſe videantur. Nam de eorum origine & natura ſermonem habituri, conjecturas tantum vagas, debiles, & e cœco quodam imaginationum fortuitarum concurſu oriundas, afferunt. Nil autem firmi video ipſe, cur Urim & Thummim non ab eadem, qua & cætera Moſis inſtituta, ſtirpe pullulaſſe, eaque (ad inſtar Iſmaelis) tabernacula ſua ſeorſum, & quaſi e regione fratrum ſuorum, fixiſſe cenſeantur: quid enim Deus ritus legis alios certa quadam ratione, ſed Urim & Thummim pro arbitrio, inſtituiſſe crederetur? Cum itaque Urim, prout alia pleraque legis inſtituta, e temporum antiquiorum ritu moreque aliquo principium traxerit, & gentes antiquæ Theraphim ad fata & occulta ſcienda frequentius uſurparent; ſuadet ratio, ut Hebræorum Urim, mutatis nomine & quibuſdam inter conſulendum ceremoniis, a veterum Theraphim uſu ortum habuiſſe, & inde in legem fluxiſſe cenſeamus. Nam ſi ſacra omnia (quorum memoria nondum deleta eſt) quæ gentium religionem olim impleverant, excutiamus; nullum præter Theraphim invenire licet, quod Urim ea nominis aut muneris affinitate exprimit & imitatur. Atque hic ipſos adverſarios meos, judices haud gravate feram.

OCTAVO: iis quæ proxime dixi, proindeque toti Argumento, veri colorem aliqualem addit legis de Urim latæ mira brevitas & vix ulla cum contextu cohærentia. Cum enim verba plurima feciſſet legiſlator de ſacris aliis rite procurandis, Urim & Thummim curſim & leviter pertranſit [e] dicens, *& in pectorali judicii pones Urim & Thummim.* Quod autem Deus tam preſſe & obſcure locutus ſit, huic præcipue cauſæ tribuendum videtur: de rebus iis jam dicturus erat, quarum uſum & formam Moſes & Iſraelitæ tam probe tenuere, quod (ſupra locum quem illis aſſignari voluit) quicquam de iis monere, minus ex uſu futurum norat. Nam ſummum legiſlatorem, quaſi in hæc verba locutum, intelligendum exiſtimo: " novi, more veteri receptum eſſe, reſponſa a " ſimulacris, *Theraphim* dictis, in dubiis expectare, & imaginibus hiſce fatidicis fruendi " deſiderium intimis populi medullis fixum inſidere. Neque ego nova omnia, populi " moribus & ſtudiis adverſa, jam meditor: vetera omnia, præter mores vitio aliquo " infames, eorum ruditati facile daturus ſum: neque per me ſtabit, quo minus ora-

a *Gen.* 28. 22. b *Gen.* 28. 18. c *Num.* 7. 88. d *Exod.* 5. 1, 3. *Deut.* 27. 7.
e *Exod.* 28.

" culis

" culis (quibus æquo animo carere non possunt) iisque per imaginem fatidicam, pro SECT.
" seculi more, traditis, etiamnum gaudeant. Hæc tantum cures velim, ut novo U- XIII.
" RIM nomine de cætero innotescat, & in Pectoralis duplo ponatur; ne cuivis
" e media plebe eam intueri liceat, aut illius sanctitatem ineptis quæstiunculis imminuere
& violare.

NONO: norunt omnes, nisi quibus Scriptura funditus ignota, Deum imagines quasdam, *Cherubim* titulum ferentes, in Tabernaculo & Templo posuisse: atque inde sententiam suam, si quid forte in controversiam venisset, medio Angelorum ministerio protulisse. Quidni itaque Deum imaginem unam saltem, *Seraphim* vel *Teraphim* dictam, in Pectorali collocasse, atque inde responsa, per vicariam Angeli manum, in regni arduis dedisse, sentiamus? Cum enim hæc duo nomina, *Cherubim* & *Seraphim* vel *Theraphim*, (sunt enim idem vocabulum) Angelis, ad Ordines (uti plerisque visum) distinctos innuendos, ante multas [a] ætates imponerentur; rationi congruum est, ut existimemus, Deum, per oracula de simulacris tum hoc tum illo titulo Angelico donatis edita, honorem Angelis utriusque nominis & ordinis deferre voluisse. Nec argumentum hoc inter ingenii mei (quod sentio quam sit exiguum) lusus & inconsultos impetus numerari debet, cum Deus id egisse videatur, ut quicquid ornatus & elegantiæ Tabernaculo vel Templo dederat, Israelitæ in Pontificis ornatu, tanquam speculo vel imagine parvula, reflexum denuo contemplari possent. *Notandum* enim (ut [b] *Grotii* verbis utar) *Pontificis* Summi *ornamenta fuisse* σύστοιχα *Templi ornamentis: colores quatuor iidem: septem vestimenta, si laminam annumeres, pro septem lychnis: duodecim gemmæ pro duodecim panibus:* interula Ephodis pro velo & sex cortinis: Deus etiam Pontificis λογεῖον, דביר Oraculo Tabernaculi, ex adverso respondere voluit. Suadet itaque dispensationis hujusce ratio & analogia, ut sentiamus, Deum curasse, ut Oraculi Pontificii responsa, per imaginem Theraphim aut *Seraphim* dictam, in pectoralis duplicitate reconditam, traderentur; ut Pontificis Oraculum eo concinnius Oraculi in Tabernaculo formam repræsentaret, ubi Dei responsa de medio imaginum grandiorum, quibus *Cherubim* titulus, prodiere.

DECIMO: Hypothesis mea (ut multa paucis compingam) nihil continet notionibus mentis liberæ & idolis vitæ communis non obsessæ dissonum. Nullis ad placitum fictis miraculis, ne ruinam sæpe faciat, tanquam tot fulcris precariis, indiget. Nihil a Dei sanctitate & sapientia, Oraculi divini dignitate, vel populi Israelitici conditione alienum continet. Non Deum aut Angelos rebus exiguis adfuisse dicit, plus quam hypotheses aliæ, aut Oraculi a Deo instituti ratio & necessitas, postularunt. Responsa reddendi rationem infert explicatam, simplicem, & compendii plenam. Dicam verbo: asserit tantum, Deum e Pectorali voce formata respondisse, mediante simulachro præsentia Angelica animato, & in hominis forte speciem efficto; utpote organo, quo nullum, ad vocem formandam vel præsentiam illam indicandam, magis aptum & decorum, aut Oracula tradendi modo in Sancto Sanctorum usitato magis conforme fingi potest.

SECT. XIII.

Adversariorum exceptiones explorantur.

CUM sententiam meam nemo hactenus e doctorum Senatu, quod sciam, vel oppugnatione vel defensione justa dignam duxerit; necesse habeo, ut ipse Actoris simul & Rei personam capiam, & ea argumenta in me suscipiam diluenda, quæ mihi saltem causam meam maxime premere videntur.

ARGUMENTA vero contra partes meas militantia in aciem duplicem digerantur. Ex iis enim quædam ima sententiæ meæ fundamenta petunt, & quasi cuniculos agunt; alia in illam ipsam viribus infestis ruunt, eique ruinam magis aperto Marte minitantur.

PRIORIS aciei principia non immerito ducat hoc argumentum: sæpius a me dictum est, *Urim* in vicem venisse תרפים *Theraphim*, id est imaginum, e quibus responsa, oraculorum fidem & sanctitatem præferentia, Veteres frequenter accepere. At e gentium monumentis non adeo constat, istiusmodi imagines garrulas, de quibus mihi tam Excep. 1a.

[a] *Is.* 6. 2. *Ezec.* 10. 19. [b] *Comment.* in *Exod.* 28. 4.

SECT. XIII. frequens ſermo, uſquam gentium extitiſſe. Idolorum equidem vates reſponſa ſæpius edidiſſe, & iis, ad ludendum populum, oraculorum ab idolis acceptorum ſpeciem & nomen indidiſſe, minime diffitendum eſt: ſed ipſa idola, quamvis iis ora non deeſſent, interrogantibus unquam locuta fuiſſe, fidem haud adeo certam faciunt Antiquorum paginæ. Ethnici, conſilii capiendi gratia, Delphicum Apollinem adierunt: Apollo vero oraculum edidit, non per os idoli, ſed vatem Pythiam. Alexander M. Jovem Ammonem conſultum ivit, & illius ſtatuam, oraculi impetrandi gratia, multis ceremoniis honoravit: oraculum autem accepit non a ſtatua, ſed a vate.

UT huic objectioni reſponſum adaptemus, minime neceſſe eſt ut vivos ungues rodamus. Nam Diabolus, cum idololatria jam altas radices egiſſet, haud forte frequentius per ejus *Theraphim* locutus erat, quam Deus per ejus *Urim*, cum radicitus pene evulſa eſſet e Judæorum animis. Dæmonem vero, ſub idololatriæ præſertim primordia, λόγια ψεύδη per idola effudiſſe, ut mundi juventutem, nondum conſilio & ratione firmatam, in eorum cultum pelliceret; iis teſtimoniis probari poteſt, quibus qui nolit credere, non rationem fidei ſuæ menſuram ſtatuit, ſed ſenſum. Profecto, vox tonitrus vix ſuperat hiſtoriæ, hac de re quovis ſeculo teſtantis, vocem. Nam de imaginibus hiſce Dæmonum intus latitantium voces referentibus, præter eos quos alibi paſſim laudamus, teſtimonium afferunt, *Tertullianus* in *Apolog.* c. 22. *Euſebius* l. 5. de *Præparat. Evang*, c. 2. *Athanaſ.* in *Orat.* contra *Gentes. Athenagoras* in *legat.* pro *Chriſtianis* p. 30. *S. Auguſt.* l. 8. de *Civit. Dei.* cap. 23. [1] *Juſt. Mart.* in *Quæſt. & Reſp.* ad *Orthod.* n. 24. [a] *Macrob.* in *Satur.* l. 1. c. 23. *Maimonid.* in *Mor. Neb.* P. 3. c. 29. *Chriſtoph. Caſtrus* lib. 2. de *vaticin.* c. 11, 12. *Iſaac Maronit.* apud *Kircher.* in *Oedip.* Tom. 1. p. 257. *Pocock.* in *Abul. Faraj.* de *Arab. Morib.* p. 89, 95, & 142. *Grot.* in *not.* ad *Apocalyp.* c. 13, 15. & in *Explicat. Decal.* p. 39. *Medus* noſter pag. 632. *D. Hammondus* & *Auctores* ab eo citati in *Pſal.* 115. [b] *Theoph. Spizel.* de *re literar. Sinenſium*, *Sect.* 10. Teſtes alios taceo, ne plura nomina Lectori tædium afferant. His autem omnibus fidem demere, hominis ſolius eſt, qui contradictionis ſtudio pene inſanit; vel qui vanitatis ſuæ ſibi conſcius, cæteros pede ſuo metitur, nec ullos inveniri ſobrios, cordatos, & fide dignos, arbitratur.

Excep. 2ª. SECUNDO: hoc etiam in adverſum dici poſſit, quod ſacra monumenta nos certos faciant, uſum תרפים Theraphim vel ipſo Labani ſeculo, cum ſuperſtitio in cunis adhuc vagiret, increbuiſſe; eaque plurimos ingenii & nominis non mali viros, tanquam Angelorum ſymbola & primi loci ſacra, magni æſtimaſſe. Ideoque vero diſſimile eſt, Iſraelitas in Ægypto agentes, imaginum earum propheticarum uſum & amorem primo imbibiſſe, iiſque tam tenaci conſtantia adhæſiſſe, quod neceſſe habuerit Deus earum loco *Urim*, rem veterem ſub nominis novi larva, rudioris populi moribus indulgere. Rationi, & Hebraicæ vocis Theraphim origini, magis conſentaneum eſt, ut ea cum Iſraelitis ipſis in Ægyptum deſcendiſſe, & inter alia, a primis uſque gentis patribus longo uſu recepta, in ſacrorum Moſaicorum locum & dignitatem aſſumpta ſtatuamus.

RESPONDEO: difficile eſt nobis in tanta vetuſtatis caligine poſitis, & a Patriarcharum ſeculo tam longe diſſitis, eorum mores religioſos tam clare & diſtincte percipere, ut de prima תרפים *Theraphim* origine quicquam audacter & quaſi ex cathedra determinare valeamus. Id unum tamen in certorum numero ponere non dubito, quod ſcilicet Objectio allata cauſam meam non multum premat. Si enim Jacobi filii תרפים *Teraphim* uſum (cum nondum a Diaboli præſtigiis labem & infamiam hauſerant) a Patribus ſuis traditum accepiſſent, eumque una cum poſteris ſuis in Ægypto propagaſſent; animum eo facilius inducat quiſpiam, ut credat Deum hujuſmodi imaginum propheticarum uſum craſſo illi & obfirmato populo conceſſiſſe; utpote quibus non tantum annorum plurimorum uſus, futura cognoſcendi deſiderium, ſed & Majorum ſuorum pietas & exemplum, affectus ſuos devinctos tenuiſſent. Si vero Ægyptii imaginum vaticinarum uſum & cultum ab antiquiſſimis illis idololatriæ magiſtris, *Chaldæis* & *Syris*, mutato paululum nomine accepiſſent; facile fieri potuit, ut Iſraelitæ qui Ægypti cœlum & morem pariter hauſerant, iſtiuſmodi imagines fide cæca conſulerent & affectu

a *Videmus apud Antium promoveri ſimulacra—ad danda reſponſa.* b *Præcipuum medium quo nominis ſui cultum Orbi olim inculcare laboravit Cacodæmon, reſponſa fuere, quæ vel e terræ cavernis, vel mutis ſtatuis, edebantur.*

1 In Libro illo, *Quæſt.* ad *Orthodoxos*, mentio facta eſt *Irenæi*, *Origenis*, & *Manichæorum*: & multa ſunt quæ ſeculum Arianum ſapiunt. Doctiſſimus *Cave* conjecturam facit, *annon ſit idem Liber, ſed miſere interpolatus, de quo Photius*, Cod. 125. hoc titulo, ἀποδειῶν τ εὐσεβείας κεφαλαιωδεῖς ἐπιλύσεις.

impo-

impotente complecterentur. Ideoque *Biblicarum Antiquit.* [1] Auctor ſatis ad veri ſpeciem ornavit fabulam, cum Iſraelitas Ægypto nuper egreſſos, peccata ſua verbis hiſce confitentes introduxit; *nos voluimus interrogare per dæmones idolorum, ſi manifeſte annunciarent*, &c. SECT. XIII.

TERTIO: ad dictorum fidem labefactandam objici poteſt, quod non conſtet, Ægyptios illos quibus cum *Iſraelitis* tot annorum uſus interceſſerat, Chaldæorum & Syrorum more, Numinis alloquia e parvulis idolis expectaſſe vel accepiſſe. Quod enim ad *Serapes* attinet, icunculas illas quibus virtutem vaticinam Ægyptii tribuebant; ſat liquet Ægyptios, tum primum, cum ad ultimam ſuperſtitionis lineam perveniſſent, eas loco aliquo habuiſſe. Nam *Serapis*, unde nomen traxere, Deus erat novus, & poſt multa a Moſe ſecula in Numinum ſuorum album relatus. Ita nos docet primus inter Reip. literariæ proceres, [a] *Joſ. Scaliger*; *Sarapis*, inquit ille, *non eſt Deus origine Ægyptius ſed Sinopenſis, χθὲς καὶ πρώην in Alexandriam civitatem tanquam inquilinus receptus.* Et poſt pauca, *Sarapis non erat* Αἰγυπτίων Θεὸς πάτριος *ſed* ἐπίδετος. Atque huic ſententiæ non parum firmitatis conciliavit, additis *Epiphanii* & *Theophili* ad *Autolycum* teſtimoniis. Unde pateat me ſententiæ meæ fundamentum in arena poſuiſſe, cum dixerim Iſraelitarum Urim imaginum propheticarum uſui in Ægypto frequenti principia debuiſſe. Excep. 3ª

SED non opus eſt enſe ut noſmet hoc nodo impeditos liberemus. Nam,

(1º.) NULLA ſatis gravis dubitandi ratio ſubeſt, quin *Ægyptiis*, vel *Moſis* ſeculo, ſua fuerint idola, quæ ob Numinis præſentiam & oracula edendi facultatem, nullo non honore digna habuerunt. Nam Iſraelitæ, *Ægypto* haud ita pridem liberati, nihil animo votiſque prius habuere, quam ut *Aaron Deum ſibi præiturum faceret*, הוא כבוד חונה בצורת עיה *hoc eſt*, Ab. Ezram audis, *corpoream aliquam imaginem in qua Deus reſideret.* Eam autem eo impenſius deſiderarunt, [b] quod *Ægyptiorum, quibuſcum diu vitam egerant, ſcientiis ac ſuperſtitionibus imbuerentur: qui Ægyptii arte quadam imagines ſeu figuras* (תלסמאות Taliſmanas *vocabant*) *ita effingebant, mira agendi vis iis ut ineſſet, ex influxa ſcilicet e corporibus ſuperioribus virtute*, &c. Quæ quidem eo minus a vero diſtare exiſtimo, quod *Ægyptii*, Iſraelitarum ſeculo, Numina quæ infra vilem brutorum ſortem cadebant adorarent, & peſſima quæque ſuperſtitionis Chaldaicæ exempla, nova & affectata quadam inſania ſuperarent. Neque cum verbis meis pugnant Scaligeri vel Auctorum ſuorum teſtimonia: nam facilis agnoſco, Plutonem quidem a *Sinopenſibus* prius adoratum, ab Ægyptiis in Deorum ſuorum ſocietatem ſub Ptolemæi tertii tempora vocatum fuiſſe; eoſque Numen illud novum, diu antea recepti apud ſuos, tituli *Serapis* honore & dignitate cohoneſtaſſe. Idem [c] *Plutarchi* fide confirmatum inveniat Lector.

(2º.) RES noſtræ flumine non minus ſecundo uterentur, modo nullas numeri vel nominis hujus imagines, Moſis ſeculo apud Ægyptios in uſu & honore fuiſſe concederemus. Eas enim apud Syros, Chaldæos, ne dicam Patriarchas aliquos, locum & pretium inveniſſe, extra dubium ponunt Codicis ſacri teſtimonia. Cum itaque leges aliquas tulerit Deus, non minus Chaldæorum & aliarum in vicinia gentium, quam Ægyptiorum, pravis moribus adverſantes; quidni & Eum mores aliquos innocuos, non minus apud Chaldæos & Syros quam *Ægyptios* invaleſcentes, in rituum ſuorum ſanctitatem evexiſſe crederemus? Sed ut primos horum Theraphim auctores, aut fautores omnes, e vetuſtatis tenebris eruamus, non eſt quod anxie laboremus: cum præſertim edax tempus monumenta, ſeculorum antiquiorum geſta moreſque referentia, pene tota deglutierit. Molem meam ſat ſtabili & firmo fundamento ſurgere credam, quoad Theraphim apud Syros alioſque diu ante Legis datæ tempora obtinuiſſe, & Iſraelitas ea plurimi ſemper habuiſſe, ſatis e Scriptura conſtet.

QUARTO: hoc telo forſan contra ſententiam meam pugnabunt Adverſarii: inde ſententia mea de Oraculo Urim vanitatis arguatur, quod in Hebræorum ſcriptis pleriſque nec volam nec veſtigium illius reperire liceat. Nam ſi quid ſani contineat, ſi tot Scripturæ loca & rationum momenta illius veritatem aſſerant; mirum & portenti ſimile eſt, Hebræorum doctores rerum ſacrarum tam ignaros fuiſſe hactenus, & quaſi domi hoſpites, quod ex iis *duo vel nemo* hujus Oraculi naturam perceperit, aut quicquam *Rabbini* titulo dignum de illo ſcripſerit. Excep. 4ª

a *Animadv.* in *Euſeb. Chronolog.* p. 131. b *Simeon* de *Muis Var. Sacr.* ex *Exod.* 32. c Lib. de *Iſid. & Oſir.* p. 362.

1 Vid. pag. 966.

SECT. XIII. REPONO: nemo eſt qui craſſam apud Judæos Oraculi hujus ignorantiam mirari poteſt, qui non & propriam proditurus eſt. Gens enim nulla eſt tam incerti laris, & quam (ceu pilam) huc illuc adeo jactari fecit *rebus in humanis ludens* divina providentia: nulla eſt quæ in famæ aucupium vetera omnia tam ſplendidis mendaciis obſcuravit: gens nulla quæ tam flebilem veterum hiſtoriarum jacturam fecit: nulla quæ, juſto Dei judicio, in omnibus pene ad Legem illis datam ſpectantibus, tam male, tam nihil videt. Non itaque de nihilo ſententiam hanc ſeveram de iis tulit [a] Scaliger: *manifeſta eſt Judæorum inſcitia, qui cum uſu veterum rituum, etiam eorum cognitionem amiſerunt: ut multa quæ ad eorum ſacra & hiſtoriam pertinent, longe melius nos teneamus quam ipſi.* Hujus ſententiæ veritatem nimis aſtruunt eorum ſcripta quamplurima, in quibus eſuriens Lector פסולת תחת הסולת *furfurem pro farina* (quod illi proverbio dicunt) ſæpe reperturus eſt. Sed ut rem acu tangam: Gens nulla eſt quæ ab imaginis ullius in ſacris uſu, quaſi a ſpectro quodam, adeo tota refugit & abhorret: qua de re fuſe & erudite diſſeruit [b] *Grotius.* Inde præcipue factum crediderim, quod quamvis Hebræorum Magiſtri in ſenſus parteſque plurimas circa naturam אוּרים Urim & Thummim ſciſſi fuerint; vix tamen veſtigium imaginis alicujus in omnibus eorum de hoc Oraculo ſententiis in unum comportatis reperiamus.

Excep. 5ª. QUINTO: Ad hypotheſin meam loco movendam, dicet forte non nemo, quod inde pateat eam non eſſe *veri* affinem, cum nulla cognatione *bono* conjungatur. Nam injuriarum in Majeſtatem divinam & Religionem agenda eſt merito, cum tremenda cœli reſponſa, per idola, exoſa illa DEO & bonis omnibus nomina, non tam data quam polluta fingat. Eam itaque piaculi loco habet [c] *Rivetus*, qui nos & ſententiam noſtram, per latera *Chriſtophori Caſtri*, ſtylo nimis acuto ſic confodit: *quod idolula a Deo fuiſſe inſtituta & in Rationali Sacerdotis conſervata comminiſcitur, & quod per ea Deus vel Angelus voce formata oracula fuderit*, &c. *ea ſane ferri non poſſunt, maximam partem impia & profana, vana & falſa in totum.*

BONA verba quæſo: neque enim per imagines quas colendi animo quiſpiam fabricarat, aut cultu divino affecerat; ſed eas quæ huic ſacro muneri dicatæ fuerant, & forſan a Dei formantis manu religionem traxerant, oracula divina data contendimus. Nihil autem de profano trahit, nec cœli Majeſtatem violat, aſſerere hujuſmodi ſacratas imagines voces conſilii divini interpretes, Angelo animante, quandoque protuliſſe: niſi aurum aut argentum aliquid profani contrahere, ſimulac formam humanam induerint, ridicule ſomniemus. Deinde: certum eſt, Deum habitantem inter *Cherubim* (imagines ad formam præcipue vitulinam factas) Moſi in dubiis ſciſcitanti reſpondiſſe: at ſi quid infamiæ aut piaculi imaginis nomini adhæreſceret, Majeſtas divina & Religio non minus per imaginem in Tabernaculo quam Pectorali læderentur. Non eſt itaque quod quiſpiam ab hac ſententia, quaſi ſacra pollueret & impietatem ſaperet, religioſe caveat, præſertim cum Numen cœleſte per *Theraphim* ſe conſulentibus reſponſa dediſſe conſtet. Nam Danitæ a Michæ Sacerdote, *Theraphim* Deo vero ſacratis inſtructo, reſponſum accepere; quod Levitæ religio, & ille rerum eventus qui reſponſi fidem liberavit, divinitus datum fuiſſe comprobarunt.

Excep. 6ª. SEXTO: hoc etiam telo nos petit eruditus Rivetus: non *credibile eſt, Deum, qui imaginum ſacrarum quas vocant uſum tam ſevere prohibuerat, inſtituiſſe idolula, quæ loquerentur, Nihil enim fuiſſet efficacius apud populum ad idololatriam propenſiſſimum, ad eam rurſus inclinandum & confirmandum.*

AT ab hoc telo, utpote non adeo acuto, non multum metuendum cenſeo.

NON enim magis timendum erat, ne Pectoralis *Theraphim* idololatriæ anſam darent, quam ne *Cherubim* in ſacrario poſita; e quorum tamen medio Deum oracula fudiſſe, norunt ex infima claſſe Prophetarum filii: Imo longe minus: Deus enim Pectoralis icunculam conſulendi, & fortaſſe videndi, copiam non niſi Sacerdoti Summo fecit: reſponſa etiam ab eo, non niſi poſtquam Deum verum precibus humillime coluiſſent, expectanda fuerant. Ita nos doceat exemplum Davidis, Deum medio [d] Ephode conſulentis; & Phineazi, niſi *Biblic. Antiquit.* [1] auctor fide parva ſcriptor ſit, qui illius, cum Urim conſultum iret, precationem bene longam [e] literis conſignavit.

NEQUE facile credi poſſit, *Iſraelitas* ingenio tam infelici natos, quod pulchræ cujuſvis imaginis aſpectus eos ad fornicationem ſpiritualem allicere potuerit: ſi enim

a Lib. 6. de *Emendat. temp.* p. 568. b *Not.* in *Mat.* 24. 15. c *Comment.* in. *Exod.* 28. 30.
d 1 *Sam.* 23. 9, 10, 11. e Pag. 328.

1 Vid. pag. 966.

ea

ea indole fuiſſent Iſraelitæ, Salomon ipſum Dei templum in cultus divini damnum & præjudicium ſtruxit, cujus oſtia & parietes tam frequentibus *Cheruborum* imaginibus exornavit. SECT. XIII.

SED ſi demus eorum aliquos animi habitu tam pravo & in morbos eorum antiquos proclivi fuiſſe, quod eorum vitia vires & incrementum ex ipſo ſuperſtitionis remedio, Pectoralis Urim, ſumptura eſſent; res noſtra nihil inde detrimenti caperet, cum, ad idololatriam ejuſque ſpeciem omnem præcavendam, Sacerdos Urim conſulens, verſus Arcam aut Tabernaculum faciem ſuam direxiſſe videatur. Sacerdotem hunc ritum inter conſulendum obſervaſſe, ex [a] hiſtoria ſacra probabiliter intelligitur: *& filii Iſrael interrogabant Dominum (nam Arca fœderis Dei erat ibi in diebus illis) & Phinehas filius Eleazar, filii Aaronis, ſtabat ante eam in diebus illis; dicentes, an addam ultra egredi ad bellum contra filios Benjamin fratris mei, an deſiſtam? Reſpondit Dominus, aſcendite.* Hic locus Iſraelitas res ſuas Dei conſilio permiſſuros, coram Arca ſtare ſolitos, extra dubium ponit: eos autem Dei conſilium, mediante Urim & Eleazari miniſterio dandum, tunc temporis expectaſſe, pro certo habent Interpretes ad unum omnes. Saulus etiam, cum ei in animo eſſet Dei reſponſa per Urim quærere, [b] Arcam Dei ſibi propius admoveri jubet. Illic autem *Arcam*, plerique de Arca fœderis intelligendam ſentiunt. Hæc ſententia probabilior habeatur, quod, *com.* 36. & 37. cum Ahijah ſacerdos, in aleæ periculoſæ negotio, conſilium divinum petere ſtatuiſſet, *appropinquemus*, inquit, *huc ad Deum*; h. e. Arcam ni fallor, aut aliud aliquod præſentiæ divinæ ſymbolum. Iſraelitæ etiam ad Shilo, ubi Arca Dei poſita erat, ſe contuliſſe, & a Deo conſilium in re bellica per URIM (uti plurium fert opinio) petiiſſe, [c] dicuntur. Atque hunc ritum eo ſacratiorem forſan habuerunt Sacerdotes populique duces, quod mandatum dediſſet Deus, ut Eleazar [d] *interrogaret de judicio Urim* CORAM DOMINO, i. e. *coram Arca* vel Tabernaculo: nam Textus ſacer hunc ſenſum phraſi illi, ſæpius alibi uſurpatæ, tribuendum docet. viz. *Exod.* 16. 33. *Accipe urnulam——& repone eam* CORAM DOMINO: quorum verborum vice, *coram Teſtimonio*, h. e. *coram Arca Domini*, verſ. præced. legimus. Et 2 *Sam.* 6. 5. ubi Davidis coram Arca geſtientis occurrit hiſtoria, dicitur, quod *David & univerſus populus ludebant coram Domino*, i. e. *Arca*, ſine dubio. Senſu ſimili phraſis ea ſumi creditur, *Joſh.* 4. 13. Lector (ut nos feriemur) exempla plura e [e] *Bertramo* petat. CORAM DOMINO *vel* AD DOMINUM, inquit ille, *ſunt formulæ loquendi quæ fere ſemper de Arca ſunt intelligendæ, ut Joſh.* 24. 1, *Judic.* 2. 5. *&* 11. 11. *&* 20. 1. *&* 1 *Sam.* 6. 20. *&* 10. 17, 19. *& cap.* 11. 15. *&* 14. 36. *vel de Tabernaculo*, 1 *Sam.* 21. 7. Ne vero quod de hoc *Ephodis* conſulendi ritu dictum eſt, quiſpiam in ſuſpicionem falſi traheret, ob exemplum Davidis, quem reſponſa a Deo per Ephod frequenter accepiſſe conſtat, cum magno terrarum intervallo ab Arca & Tabernaculo disjungeretur; recolendum eſt, Davidis in exilium jam miſſi conditionem, Davidis perſonam omni crimine liberare. Cum enim neceſſitas urgeret, viri ſancti extra locum lege præſcriptum ſacra facere, & ulla legis ceremonialis vincula ſolvere, fas olim habuere. Non obſtat itaque Davidis profugi exemplum, quo minus directionem faciei verſus Arcam aut Tabernaculum, ritibus aliis a ſacerdote, cum Oraculum URIM ſcitatum iret, plurimum obſervatis annumeremus.

HUJUS autem ritus, cum ſacerdos e Pectoralis Oraculo reſponſum exſpectaret, obſervati, rationem hanc unicam cogitationes meæ ſecundæ reddendam ſuggerunt. Deus antiqua *Theraphim*, ſub novo τῷ *Urim* titulo, Iſraelitis (pro more ſeculi) conſulenda reſervavit: ne vero ſacerdos, cum Pectoralis ſui *Theraphim* interrogaret, a Dæmone, ſtellarum influxu, aut incerto numine, more gentium, reſponſa prophetica petere vel accipere videretur; curatum eſt ut ſacerdos, ſacro illo defungens munere, verſus præſentiæ divinæ ſymbola vultum dirigeret; ut ipſe corporis ſui ſitus ſe *Theraphim* ejus, Deo ſolius nomine interrogare, & a Deo vero reſponſum expectare teſtaretnr. Atque hanc rationem baſin eo firmiorem habere cenſeo, quod Iſraelitæ ritus alios, qui a vetere aliquo ſeculi uſu originem accepere, *coram Domino*, i. e. Arca vel Tabernaculo, peragere tenebantur: quo nempe ſe, non in Dæmonis ultra, ſed Dei honorem, ſacra illa vetera celebrare teſtatum facerent. Hanc aſſertionem variis exemplis probare poſſem, niſi quod pedes mei per aurea illa poma nimis extra curſus deſtinati limites ducerentur.

a *Judic.* 20. 37, 28. b 1 *Sam.* 14. 18. c *Judic.* 20. 18. d *Numer.* 27. 21.
e De *Rep. Jud.* cap. 15.

SECT. XIII. SEPTIMO: & hoc forſan nomine apud aliquos male audiet ſententia mea, quod inſolens ſit, & ab omnibus intellectus noſtri de rebus divinis judicandi normis disjuncta penitus & aliena. Deum quidem e cœleſti gloria, vel Tabernaculi adytis auri fulgori micantibus, aliquando locutum fuiſſe, Eumque conſilia ſua per manum Angeli, vel Prophetæ ab omnibus *ſeculi viis ſeparati*, humano generi tradidiſſe, Majeſtati ſuæ mentiſque noſtræ θεοπρέπεια congruum eſt. At numen cœleſte per imagunculam in panno parvulo reconditam reſpondiſſe, nemo unquam vel febri laborans ſomniavit, nec quiſquam, niſi fidei plane prodigus, rei tam inopinatæ fidem unquam habiturus eſt. Suam ſecum refutationem affert ſententia monſtroſa adeo, & extra omnes noſtras ſentiendi vias tam longe poſita.

HUIC præjudicio potius quam argumento reſpondeo, (1°.) Sententiam hanc me vel hac ſola ratione doctorum calculis digniorem habere fateor, quod hominem minime ſapiat, nullos ingenii humani characteres geſtet, & quod præ omnibus aliis opinionibus, tam tenuem primo intuitu veri ſpeciem ferat. Inde enim probabile fiat, me illam non ex vano hauſiſſe vel proprio finxiſſe ingenio: nam quæ fabulæ ſpeciem ferunt & ad figmenti poetici exemplum concinnata ſunt, hominum moribus & ingeniis adblandiri ſolent, non adverſari. Deinde, ſi oculos ad plurimos alios ritus ſub fœdere veteri ſancitos convertamus, eos non minus inſolentes, & ab hominum ingeniis & moribus, ut nunc habent res humanæ, diſſitos & abhorrentes inveniamus. Res enim non minus mira eſt, & ab uſu ſenſuque hodierno remota, quod ſummo Deo viſum eſſet habitare inter Cherubinos, imagines quaſdam figura tam anomala & monſtroſa fictas, quod [a] Joſephus *earum ſimiles nemini unquam viſas* aſſerat. Et quis, niſi quod Scriptura referat, credere poſſit, Arcam, ciſtam parvulam, tanti a Deo populoque ſuo æſtimatam fuiſſe; quod elogiis & titulis tam auguſtis illam decorarint (eam enim, *roboris divini Arcam*, *Gloriam Iſraelis*, *Arcam fœderis*, [b] *Laudes Iſraelis*, appellarunt) quod Iſraelitæ de ea, tanquam prima gratiæ divinæ arrha, gloriati ſint; quod [c] loci omnes, ab illius præſentia ſanctitatem hauſerint; quod populus, ſacrificia, & alia cultus munia facie ad Arcæ ſitum verſa, peregerit; quod etiam crimen Arcæ violatæ, per tactum locum, aut aſpectum minus religioſum, non niſi peccantium ſanguine expiatum fuerit? Nobis etiam admirationem hodie movere ſolet, quod Deus populum Judaicum, ſignum fœderis cum ſeipſo percuſſi, in corporis partibus vix honeſte nominandis geſtare juſſerit: cujus rei gratia jocus & fabula facti ſunt apud Ethnicos, & convitiorum plauſtris conſpurcati. Et ut alia jam taceam, non minus novum & mirandum videri poſſit, quod cum Deus tam auguſta conſilia ſua cognoſcendi media Judæis dederit, ſe tamen (quod nemo diffiteri queat) per Pectorale, latitudine palmari panniculum, conſulendum præbuerit. Ideoque mentis propriæ idola & ſeculi ſui mores nimis ſubmiſſe venerantur, qui ea ſola ratione ducti noſtram de *Urim* hypotheſin vanitatis arceſſunt, quod iis forte monſtroſa, & nihil cum temporum præſentium uſu commune habere, videatur. Ea proculdubio ratio eſt, cur tot perſpicaces viri de Oraculi hujuſce natura parum ſinceri perceperunt hactenus, quod ſcilicet mentis oculos præjudiciis, quæ a ſeculi moribus vel Judæorum ſcriptis acceperant, vitiatos, ad Scripturas legendas attulerunt. Quid enim in cauſa eſſe poſſit, quod, quamvis literis uncialibus ſcriptum extet, [d] *Deum per Urim reſpondiſſe, ſecundum judicium Urim conſultum fuiſſe, & Aaronem judicium filiorum Iſrael*, i. e. per metonymiam, *judicii ſui indicem*, URIM *portaſſe*; alii tamen per ſonum vocalem e propitiatorio, alii per Spiritus afflatum, alii per ſplendorem adamantis, alii per literas in Pectorali ſculptas, Deum reſpondiſſe dicant; niſi quod mentis propriæ idolis & aliorum placitis precariis ſe totos addicant, & in hoc Argumento divinare malint quam diſcere? Sed me de via pauliſper declinaſſe ſentio.

(2°.) SI rationem ſinceram, de ſingulis aliis in Argumento præſenti opinionibus judicem conſtituamus; proculdubio pro hypotheſi noſtra, tanquam minus inſolente & humani generis ſenſui repugnante, ſententiam feret. Annon enim rationi magis conſentaneum eſt credere, Deum per voces, optimas rerum teſſeras, e Pectoralis ſimulacro datas, conſilia ſua declaraſſe; quam per miraculoſam & operoſam, ne dicam ludicram, illam eminentiam & ſubſidentiam literarum, quam Talmudici fingunt, non niſi novo oraculo interprete, fatentibus ipſis, intelligendam? aut per Spiritus afflatum, ſigno nullo ab impoſturæ ſuſpicione vindicatum, animum ſacerdotis (viri non raro nequam)

a *Antiquit.* lib. 3. c. 6. b *Dicitur Deus inhabitare* laudes Iſraelis, *i. e. Cherubinos & Arcam, quæ vocantur gloria Iſraelis.* De Dieu in Pſal. 22. 4. c 2 *Chron.* 8. 11. d *Exod.* 28. 30.

e veſti-

e veſtigio occupantem, cum Pectoralis gemmas contemplaretur? Certe modus ille revelationis medio Pectorali factæ, cui ipſe faveo, magis expeditus fuit, captu facilis, & nullum de reſponſi origine divina dubitationi locum reliquit. Atque inde natum videtur, quod quamvis Prophetæ non pauci ſupplicio extremo affecti fuerint, quaſi cerebri ſui ſomnia prophetiarum titulo fucata in vulgus ſparſerint; & Ahimelechus capitis cauſam coram Saulo dicere coactus fuerit, quod Urim ſuum ad conſilium divinum gratia Davidis, eliciendum uſurpavit; nullum tamen e Pontificum ordine in jus vocatum aut infami impoſtoris labe notatum legimus, cum ſe monitum cœleſte ex Oraculo ſuo acceptum habuiſſe conſtanter affirmarit. CAP. IV. SECT. I.

OCTAVO: hic forte doctorum ſenſum ab opinione mea prorſus averſum objicient aliqui. Jam diu eſt enim ex quo *Rivetus* eam *profanam & falſam* appellavit: eam alii nuper, *opinionem immanem, idololatricam* alii, *prorſus abſurdam* plerique, & inter portenta potius quam dogmata numerandam cenſuerunt. Excep. 8ª.

PROBE novi, non defuiſſe, ex quo [a] primum hæc in publicum prodiere qui bilis maxime commotæ documentum ediderunt, & opinionem meam convitiis omnibus inſectati ſunt. At ab hominibus illis (modo bilis eorum detumeſceret) ipſe pacate quærerem opinioni meæ quid ineſt, quod eorum animos tam graviter offendit, & ab ea tam averſos reddit? An quod Pectoralis oracula, mediis idolulis aut imaginibus, edita contendit? at oracula Sanctuarii inter duas imagines, quod notum eſt omnibus, edebantur. An quod Angelos, *Seraphim* vel Theraphim dictos, e pectorali reſpondiſſe dicit? at apertum eſt, Angelos, *Cherubim* appellatos, Dei vice & nomine in Sanctuario reſponſa tradidiſſe. An quod originem τῦ Urim a veterum Theraphim deducendam doceat? at ex alibi dictis apparet, Cherubim etiam, Ægypti vel gentium aliarum imaginibus ſymbolicis originem & inſtitutionem ſuam debuiſſe. An denique ſententiæ meæ fundamentum offendit Adverſarios, quod nempe Moſis inſtitutiones haud paucas e moribus ab antiquo receptis, & ab populi veterum omnium tenaciſſimi ruditatem toleratis, emanaſſe dixerim? At e plurimis Antiquorum hoc in Opere conjunctim aut ſparſim adductis teſtimoniis, abunde conſtat, vix ullam opinionem (novitatis inſimulatam) Veterum ſuffragiis magis gloriari, vel a ſeipſa novitatis infamiam facilius amoliri poſſe.

CAP. IV.

Origo, Natura, & Uſus, τῦ Thummim explicantur.

CUM manum ultimam diſquiſitioni meæ de natura τῦ URIM jam impoſuerim, ſupereſt ut ad comitis ſui individui THUMMIM naturam & originem explicandam me ſtatim conferam. Hanc autem provinciam ut eo felicius adminiſtrem, e re mea futurum arbitror, varias doctorum opiniones de *Thummim* in medium promere; quod firmitatis, aut ſaltem lucis aliquid ſequentibus accommodare poſſint.

SECT. I.

Opinionibus vulgaribus de natura τῦ Thummim repudiatis, aſſeritur illud ab Ægypti moribus deſumptum fuiſſe.

VIRI docti qui in hoc dicendi campo ſeipſos exercuerunt, in varias partes & ſententias abierunt.

SENTENTIA prima eſt, *Thummim* quiddam numero quidem, non autem uſu & officio, ab *Urim* diſcretum & ſeparatum. Huic opinioni manum dedit *Chriſtophorus Caſtrus*, qui de hoc Argumento cum primis meruit. Nam *Urim & Thummim*, inquit [b] ille, *erant duo parvula ſimulacra — per quæ Deus, aut Angelus Dei nomine, clare & diſtincte reſpondebat*. E verbis hiſce facile colligendum eſt, eum Urim & Thummim numero quidem & nomine diſtincta credidiſſe, Deum vero *per* utraque, vel *inter* utraque, (prout inter Cherubinos) voces futurorum nuncias emiſiſſe; adeoque ſimulacra illa muneris & uſus affinitate & ſimilitudine ſe mutuo attigiſſe. Opin. 1ª.

a *An.* 1669. b Lib. 3. de *Vaticin.* c. 3.

SECT. I. SECUNDA ſententia eſt, quod Thummim munere quidem, vix autem numero, ab Urim diſtingueretur: cum idem Oraculum (prout idem oceanus ob varias illas quas alluit oras) munerum diverſorum gratia, nomina diverſa ſortiri potuerit. Ita judicavit (aut mentem ejus male capio) Vir ſummus [1] *Joſephus Medus.* Poſtquam enim varias Magiſtrorum ſententias de Oraculi hujuſce natura & reſponſa tradendi modo enumeraſſet; quid ſibi viſum eſſet, ſic paucis effert, quæ Latine verbatim reddidi. "Si quid "ipſe ſentiam effari licuerit; dixerim, *Urim* & *Thummim* duplicis generis Oraculum fu- "iſſe, & muneri plane duplici inſerviiſſe; & quod *Urim* Oraculum illud fuerit vel "Oraculi pars, qua Deus reſponſa dedit iis, qui illum in arduis & dubiis vitæ com- "munis caſibus conſulebant; — *Thummim* vero Oraculum illud vel medium erat, quo "Summus Sacerdos certior factus erat an Deus oblatam hoſtiam æqui bonique con- "ſuleret necne. His ad examen revocandis immorari, nobis in præſentia nec opus nec otium.

Opin. 3ª. TERTIO: alii ſe perſuaſos habent, nihil omnino diſcriminis, vel quoad numerum vel quoad uſum, inter Urim & Thummim interceſſiſſe; ſed quod res una eademque fuerint, quæ ratione proprietatum & effectorum diverſorum titulos diſſimiles obtinuere. Atque hæc opinio eorum animos habet, qui Urim & Thummim cum Pectoralis gemmis confundunt, & mutos illos lapides, unicos Oraculi divini interpretes fuiſſe contendunt.

Opin. 4ª. QUARTA ſententia, cui me totum dedi, ea eſt; quod Thummim res fuerit non minus numero & officio, quam nomine, ab Urim diviſa & ſeparata. Sententiam hanc nihil quæſtionis apud Lectorem habituram arbitror, modo in rationum earum memoriam redeat, quas [a] alibi ad illius veritatem aſſerendam attuli. Ne tamen ulla reſideat hac de re dubitandi ratio, alia nonnulla ſuperaddam argumenta, quæ opinioni meæ certitudinem paulo majorem afferent.

(1°.) DEI lege curatum eſt, ut quævis Pectoralis duplicati latera ſpithamæ menſuram æquarent. Quid autem Deus menſuras tam amplas & accuratas Pectorali dari voluit, niſi ut imaginibus aut inſtrumentis duobus, figura moleque paribus & quaſi gemellis, in illius utero ferendis, expeditius inſerviret? Una enim icuncula tam amplo duplicitatis illius ſpatio complendo par eſſe non poterat, niſi pectoralis artifices imaginem Urim pene monſtroſam, & parum ad concinnas proportionis leges exactam, de manibus projeciſſent, cum tamen opera ſua alia arte & ingenio divino perfeciſſent.

(2°.) CUM Scriptura de Urim & Thummim, in genere tantum, nullo reſpectu ad uſum aliquem peculiarem habito, ſermonem habet; ea tanquam comites individuos, ſemper conjuncta reperiamus. Cum vero de Deo pectorali mediante conſulendo, adeoque de Urim quaſi in actuali muneris exercitio, ſermo inſtituitur; ea ſemper ab invicem diviſa in Scripturis inveniamus. Hanc obſervationem exemplo uno & altero confirmatam dabo: *Num.* 27. 21. *Eleazar conſilium petet pro eo, juxta judicium Urim coram Domino:* & 1 *Sam.* 28. 6. *Dominus non reſpondit ei per ſomnia vel per Urim:* quibus in locis Spiritum S. pede ſilente Thummim præteriiſſe, juvet obſervare. *Sirachides* etiam ἀκριβείας hujus exemplum, de hoc Oraculo dicturus, [b] edidit; ἄνθρωπος συνετὸς ἐμπιστεύσῃ νόμῳ, καὶ ὁ νόμος αὐτῷ πιστὸς ὡς ἐρώτημα δήλων. Ubi voce δήλων utitur, qua LXX Urim transferunt, mentione nulla cognatæ vocis, ἀληθείας, facta, qua Thummim exprimunt. Ideoque τὸ Urim ſolummodo, in negotio interrogandi Deum, locum & uſum habuiſſe, Thummim vero fini alicui diſſimili miniſtraſſe non immerito cenſeatur.

(3°.) SATIS e ſuperius adductis intelligitur, Syrorum aut Patriarcharum Theraphim τῷ Urim Hebræorum occaſionem dediſſe, & inter res eas, quoad formas, officia, nomina, ſummam conjunctionem & concordiam interceſſiſſe. Ut itaque Urim exemplar ſuum (Theraphim) ſimilitudine proxima reddidiſſe, & quaſi tranſcripſiſſe, cenſeatur; Ratio exigit, ut ei formam & officium, æque ac nomen, ei uni proprium & peculiare vindicemus. Nam Theraphim, quamvis nomine plurali gaudet, res una ſimplexque fuit; nomine, munere, & (ni me veri ſpecie ludam) forma, ab aliis Antiquorum ſimulacris adeo diviſa & ſeparata, quod imaginum aliarum nomine communi nunquam in Scriptura veniat.

a Cap. 3. §. 1. b Cap. 33. v. 3.

1 Lib. 1. *Serm.* 35. p. 185.

(4°.) CUM

(4°.) CUM Urim & Thummim res vere diſtinctas, & numero (uti loquuntur Logici) differentes, jam dicta probent; ea munere diſcrepaſſe, & partibus naturæ diſſimilis functa fuiſſe, firmiter inde concludamus. Nam Deus proculdubio non magis duo diverſa organa ad voces Ejus divinas, quam homo ora duo, ad voces ſuas naturales, formandas poſtulavit. SECT. I.

HÆC omnia quæ de uſu τῦ *Thummim* proprio, ejuſque natura peculiari jam dixi, fide firmiore tenebit Lector, ſi a generalibus hiſce ad magis diſtinctam & preſſam naturæ & originis ſuæ explicationem deſcendat ſermo. Huic autem incœpto quo fœlicioribus auſpiciis admoveam manum, hoc unum neceſſario præmittendum arbitror; quod argumenta in hoc & ſequente capite adducta ſpecioſe probent, ne dicam luculenter oſtendant, antiquiſſimam Ægyptiorum, aut aliarum ex Oriente gentium, conſuetudinem, primam τῷ Urim originem & occaſionem præbuiſſe, & ſenſum vocabuli *Theraphim* ſub vocis illius *Urim* velamine myſtice latuiſſe. Mentem itaque non difficulter induxi credere, nos per hujus arcani jam revelati filum, in rei & nominis alterius *Thummim* receſſus abditos, veſtigio non errante, perducendos; & *Thummim* etiam a ſeculi ejuſdem conſuetudine aliqua principium petere, & vocabuli alicujus Ægyptiaci ſenſum & poteſtatem diſſimulare. Quid Thummim erat, preſſius explicatur.

SI itaque conſuetudines omnes pure Ægyptiacas, cum ipſis, uti veriſimile eſt, regni primordiis ortas, quantum per ſemeſas hiſtoriæ veteris reliquias ſcire conceſſum, recolamus; una cogitantibus nobis ſe obviam præbet, quæ nobis multa nocte circumfuſis facem præferet, & forſan ad latentes adhuc rei & nominis hujuſce rationes recta ducet. Eam vero ſic nobis deſcriptam dedit [a] *Ælianus:* δικαῖοι τὸ ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν· ἦν δ' ὧν τούτων ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐδίκαζεν ἅπαντας· ἔδει δὲ αὐτὸν εἶναι δικαιότατον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον· εἶχε δὲ καὶ ἄγαλμα περὶ τὸν αὐχένα ἐκ σαπφείρου λίθου, καὶ ἐκαλεῖτο τὸ ἄγαλμα Ἀλήθεια· i. e. *Apud Ægyptios, a prima antiquitate, qui judicabant Sacerdotes erant. Eorum autem princeps fuit qui cæteros ætate anteibat. Ille in omnes jus dicebat. Eum autem eſſe oportebat omnium & juſtiſſimum & parcentem nemini. Gerebat autem de collo imaginem ex ſapphiro, eaque imago* Veritas *dicebatur.* Quo minus autem quiſpiam Ælianо ſoli hæc poſteris referenti fidem abnuat, ad partes ejus, *Diodorum Siculum,* qui ab eo non multum abit, vocare viſum eſt. Ille vero, in rebus *Ægyptiorum,* [b] deſcribit ἀρχιδικαστὴν ἔχοντα τιμὴν ἀλήθειαν ἐξηρτημένην ἐκ τῦ τραχήλυ, *ſummum Judicem qui haberet de collo pendentem Veritatem.* Atque iterum poſtea, συντάξεις ἦν τῶν ἀναλωμάτων τῷ τῦ βασιλέως; τοῖς μὲν δικαστοῖς ἱκαναὶ πρὸς διατροφὴν ἐχορηγοῦντο· τῷ δ' ἀρχιδικαστῇ πολλαπλάσιαι· ἐφόρει δ' ὅτι περὶ τὸν τράχηλον ἐκ χρυσῆς ἁλύσεως ἠρτημένον ζῴδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, ὁ προσηγόρευον ἀλήθειαν· τῶν δ' ἀμφισβητήσεων ἦρχοντο ἐπειδὰν τιμὴν τῆς ἀληθείας εἰκόνα ὁ ἀρχιδικαστὴς περιθῆται· i. e. *Salaria præbebantur, ampliſſima vero Summo Judici. Geſtabat autem ille in collo ex aurea catena pendens e lapillis pretioſis ſimulacrum, cui* Veritas *nomen: hoc autem Veritatis ſimulacrum Judiciorum principi aptatum, cauſas cognoſcendi auſpicium fuerat.*

HORUM Hiſtoricorum verba ſatis indicant, Hebræos & Ægyptios, quoad mores aliquos ſingularem inter ſe animorum ſenſuumque concordiam coluiſſe. Nam Ægyptiis in more erat Pontificem ſuum litibus plurimis diſceptandis præficere; Hebræi etiam morem & legem conſimilem obſervabant. Ægyptii Pontifici ſuo dignitatem ſingularem, ornatu ſplendido & eleganti aſſerebant: nec Hebræi pietati & prudentiæ ſimili defuere. Bullam, ſplendore & titulo myſtico Ἀλήθεια celebrem, ei in muneris ſui teſſeram decreverunt Ægyptii: Hebræorum etiam Pontifex bullam, myſtico *Thummim* titulo & formæ decore claram, in ornamentis habuit. Gemmæ plurimæ Pontificis Ægyptii veſtes & pectus illuminabant: Pontificis etiam Hebraici veſtes & pectus auro tota lucebant & lapillis pretioſis. Antiſtes Ægyptius muneris ſui teſſeram aurea catena de cervice pendentem geſtare ſolitus eſt: & ut Hebræorum Pontifex bullam ſuam e catena aurea ſuſpenſam gereret, [c] Legis præſcriptum poſtulavit: *facies in rationali,* [cui Thummim inerat] *catenas ſibi invicem cohærentes ex auro puriſſimo, & duos annulos aureos ſibi invicem cohærentes, quos pones in utraque rationalis ſummitate, catenaſque aureas junges annulis qui ſunt in marginibus ejus,* &c.

QUOD autem Ægyptii & Hebræi tot morum conſpiratione cenſentirent, nemo facile caſui aut fortuito ſyderum ſimilium influxui tribuendum ſenſerit. Ideoque Scriptores plerique hic Ægyptios ſimiarum partes egiſſe, & Hebræorum mores, ea gratia & venuſtate conſpicuos, obviis ulnis & ſtudiis æmulis accepiſſe, ſecuri hactenus aſſeruere.

a *Hiſt. Var.* l. 14. cap. 34. b *Biblioth. Hiſt.* l. 1. p. 45, 68. c *Exod.* 28. 22.

SECT. II. In eam sententiam loquitur *Grotius:* priusquam enim Ægypti pontificem simulacrum, cui *Veritas* nomen, ex adverso cordis appensum gestasse, *Diodori* & *Æliani* verbis enarrasset; [a] dicit, *imitati* sunt *Ægyptii* pectorale sacerdotis summi, *sed ut pueri res virorum imitantur.* Eadem sententia [b] *Johannis Schefferi* mentem occupavit: nam Sapphiri illius pontificiæ mentione facta, *ornamentum* illud, inquit, *sumptum fuit ab Hebræis: idem enim fuit quod apud illos Sacerdos summus gestabat. Et arguit primum, quod ex gemmis fuit: deinde quod* Veritas *nominatum est. Ita namque interpretantur Septuaginta id quoque, quod in Rationali sacerdotis Urim & Thummim est:* δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν *appellant.* Huic sententiæ, doctorum calculis onustæ, animum & ipse lubens adjicerem, nisi quod eum tot rationum evidentia partem in adversam rapiat, & hunc morum consensum e fonte dissimili manasse mihi penitus persuadeat; e sapientissima nempe Dei indulgentia cui summo apud Israelitas rerum divinarum procuratori ἄγαλμα, e catena aurea pendens & synonymo Thummim titulo insignitum, concedere visum est; ne populus ille quicquam ornatus & elegantiæ in Pontifice suo requireret, cujus ingens admiratio teneros eorum animos in Ægypto fascinarat.

SECT. II.

Assertio illa multis argumentis confirmatur.

RATIONES quæ mentem meam huic sententiæ devinctam tenent, sunt hujusmodi:

Arg[m]. 1[m]. PRIMO: Αλήθεια vocabulum illud est quo LXX *Thummim,* [c] locis plerisque omnibus, interpretantur. Unde factum est autem quod vocabulum illud ad *Thummim,* exprimendum toties usurparint, cum πλειότης a vero vocis hujusce sensu propius absit, eamque minus coacte interpretetur? Hoc fateri videntur ipsi LXX, qui Thummim * semel per [1] τελείοις reddidere. Certe causam ipse vel probabilem afferre nequeo, cur ita verterint, nisi quia probe norant, ἄγαλμα cui *Thummim* nomen, de Pontificis Judaici cervice pendens, ab Antistitis Ægyptiaci simulacro, per interpretationem ἀλήθεια dicto, originem accepisse; adeoque rationi consentaneum existimarint, ut Thummim imaginis illius Ægyptiacæ, ceu primi sui exemplaris nomen, inter Ægyptios saltem retineret. Nam proculdubio rem divinitus institutam, & quæ nomen ejus jure divino tenuit, imaginis ethnicæ titulo dehonestare, instar piaculi habuissent; nisi quod rem simul & nomen initiis ethnicis orta esse, pro certo credidissent. Hanc rationem eo firmiorem censeo, quod LXX *Thummim,* unum si demas *Ezræ* locum, per Αλήθεια semper interpretentur, cum tamen *Urim* per [d] δήλωσιν, [e] δήλως, [f] φωτίζοντας, incerta vice verterint. Quid enim *Urim* tam remisse, *Thummim* vero tam stricte, redderent; nisi quod Thummim originis Ægyptiacæ simulacrum, adeoque nomine exemplaris & quasi parentis sui semper exprimendum, existimarent?

Arg[m]. 2[m]. SECUNDO: nullum veri colorem præ se fert, Ægyptios antiquos ἄγαλμα illud, cui nomen ἀλήθεια factum est, a moribus Hebræorum mutuari voluisse. Nam Ægyptii veteres ea sapientiæ, religionis, & antiquitatis suæ opinione intumuere; quod alias gentes, quasi mera hominum nomina & umbras, ingenti cum fastidio præterirent. Imo vero absurdum aliorum omnium fastidium gentem illam ita tandem transversam egerat, quod exterum aliquem communi secum mensa accipere, vel ulla morum rituumque societate generi humano conjungi, nomine & natalibus eorum indignum existimarent. Fanaticum illud Ægyptiorum ingenium notavit olim [g] *Pomponius Mela,* cum ait, *suis literis perverse utuntur. Lutum inter manus, farinam calcibus subigunt. Forum & negotia fœminæ, pensa ac domos viri curant.* Vanitatis hujusce gratia sale comico asperguntur ab [h] *Anaxandride.* Vero itaque plane dissimile est, Ægyptios ad mores Hebræorum se componere voluisse; cum præsertim iis, tanquam servis vilissimis & ad onera tantum natis, non ita pridem uterentur. Deinde: modo Ægyptii, simulacrum Αλήθεια nominatum pontifici suo concedentes, ad Sacerdotis Summi Thummim imitandum animos appulissent; proculdubio & aliis Hebræorum legibus se conformes præstitissent, & ani-

a *Not.* in lib. 1. de *Verit. Rel. Chr.* sect. 16. b *Syntag.* de *torquib.* cap. 5. c *Exod.* 28. 30. *Levit.* 8. 8. *Deut.* 33. 8. * *Ezr.* 2. 63. d *Exod.* 28. 30. e *Deut.* 33. 8. f *Ezr.* 2. 63. g Lib. 1. de *Sit. Orb.* cap. 9. h Ap. *Athen.* pag. 299.

1 *Aquila* & *Theodotion* reddunt *Thummim Levit.* 8. 8. πλειώσεις.

mi

mi morum Judaicorum æmuli & ſtudioſi multa alia documenta dare voluiſſent. Nec facile dubitandum eſt, quin nomen plurale (quale eſt Thummim) & quod ſenſum vocis illius aptius exprimeret, ἀγάλματα ſuo impertire voluiſſent. Nec minore religione proculdubio curaſſent Ægyptii veteres, ut titulus ille δήλωσις [τῷ Urim reſpondens] imagini ſuæ, vel alteri, illi quaſi in comitem aſcitæ inderetur. Nam æquum eſt opinari, Ægyptios, modo Judæorum ſimii fuiſſent, quaſvis, aut ſaltem præcipuas, exemplaris ſui circumſtantias imitando exprimere voluiſſe. Dicendum itaque ſupereſt, imaginem cui titulum ἀλήθεια fecerunt Ægyptii, τὸ Thummim Hebræorum inſtituendi cauſam attuliſſe; Deum autem, cum nominis & loci conſimilis ἄγαλμα in pontificis ornamentum conſecrarit, paululum a more apud Ægyptios uſitato, ob rationes occaſione apta vocante proferendas, deflexiſſe. SECT. II.

TERTIO: non obſcurum eſt, Deum vetera pene omnia, in pontificis ornatu præcipue, Iſraelitis conceſſiſſe, quorum admiratione & deſiderio, in Ægypto viventes ducebantur; imo novam exemploque carentem pompam & venuſtatem ritibus ab Ægypti conſuetudine mutuatis addidiſſe: ut ſcilicet ea facilitate rudes Iſraelitarum animos invitaret, & cultus ſui decus & gloria, cultus vel regiminis Ægyptiaci ſplendorem, quem in animis oculiſque ferebant Iſraelitæ, penitus extingueret & obſcuraret. Nam, Arg. m 3 m.

(1°.) DEUS Templum conceſſit Iſraelitis, *quod materiæ magnificentia, artis elegantia, & ſtructuræ forma, templa omnia per orbem terrarum facile ſuperavit*; ὥστε αὐτοὺς μηδέποτε εἰς ἐπιθυμίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐλθεῖν, *ne unquam poſtea Ægyptiorum, aut eorum quæ apud Ægyptios experti fuerant, cupiditate tangerentur.* Hanc rationem, per ſe probabilem, multo probabiliorem reddit [a] *S. Chryſoſtomi* auctoritas, & argumenta quibus eam ab Adverſantium cavillis [b] alibi vindicavi.

(2°.) DEUS ſacerdotibus Iſraeliticis, Ephod (id eſt, [c] ἱερατικὸν ἔνδυμα) cum ſacra munia peragerent, geſtandum dedit: ne quid forte dignitatis aut ſplendoris quem in ſacerdotibus Ægyptiis admirari ſolebant Iſraelitæ, in propriis deſiderarent. Nam ſacerdotes Ægyptii ſacra ſua, *linteæ veſtis candore puro luminoſi*, (uti loquitur *Apuleius)* de more perantiquo celebrabant; eo quod veſtis hujuſce color, (puritatis omen) & Ægyptus ipſa, lectiſſimi lini laude per orbem celebris, veſtis hujus inprimis uſui gentis illius animos facile conciliaret. Atque inde *Linigeri*, tanquam ſacerdotum Ægyptiacorum character proprius, a poetis frequenter uſurpatur. Ægyptios autem ad hujuſce veſtis uſum chorum duxiſſe, ut credam, ſuadet [d] *Tertullianus* (qui *linteum* appellat *propriam Oſiridis veſtem)* & rationes multæ graveſque, quas hic tacite prætermitto, ne cramben [e] recoctam ingererem, & extra præſentis Argumenti limites nimis evagarer.

(3°.) ZONA illa variegata, qua Sacerdotis Summi veſtis linea conſtringi debuit, ab Ægypti moribus deſumpta videatur. In eam ſententiam veni, non tantum quod ex [f] *Apuleio*, [g] *Heliodoro*, aliiſque pateat, ſacerdotes Ægyptios alioſque, zona cinctos & illuſtres, Deorum cultui miniſtraſſe; ſed quod zonæ pontificalis ornatus & elegantia morem Ægyptium imitari, & gentis illius artem & ingenium olere, cenſeatur. Nam Pharaonis Ægyptii filia ſponſo ſuo adducta [h] dicitur, *induta* ממשבצות *veſtibus ocellatis*, & [i] לרקמות *picturatis* aut *variegatis:* & in tunica zonaque pontificali non abſimilis artis & ornatus veſtigia facile deprehendi poſſunt. Nam Moſes Pontificis ornatum referens, duas ejuſdem familiæ voces uſurpavit, *Exod.* 28. 39. ושבצת *& ocellatam facies tunicam byſſinam,* —— *& baltheum facies* מעשה רקם *opere plumarii* vel *acu-pingentis.* Rem accurate deſcribit [k] *Joſephus*, cum de zona loquens, ἄνθη, inquit, εἰς αὐτὴν ἐνύφανται, φοίνικι καὶ πορφύρᾳ καὶ ὑακίνθῳ καὶ βύσσῳ πεποικιλμένα· i. e. Interprete Gelenio, *floribus puniceis, purpureis. hyacinthinis, & byſſinis picturatur.* Nulla vero conſtat ratio, cur Deus Pontifici ſuo veſtem & baltheum tam curioſe & ad morem Ægypti factam daret; niſi quod Ægypti more receptum eſſet, ut loci primarii viri (principes & ſacrorum antiſtites) veſtibus teſſellatis & zonis variegatis ornarentur; & a Deo curatum eſſet, ne quid ſplendoris & ornatus, cultui, vel præcipuo cultus ſui miniſtro, deeſſet, quod in Ægypti ſacris & ſacrificulis æmula Hebræorum natio magnopere mirabatur.

(4°.) STOLA, vel veſtis Pontificis extima, *Rationali* & *Ephode* inſignita, quam etiam

a *Homil.* in *diem natal. Chriſti:* p. 358. T. 2. *Ed. Bened.* b *Diſſert.* 6. c *Heſyc.* in voc. Ἐφώδ. d Lib. de *Coron. milit.* p. 105. C e V. Lib. 3. *Diſſert.* 1. cap. 5. f *Met.* lib. 11. g Τὸ μὲν ζῶσμα ἐκάτερθεν χιτῶνα λευκὸν εἰς ἀγκύλην ἀνέσελλε. *Æthiop.* l. 3. p. 127. h *Pſ.* 45. 13, 14. i *LXX* πεποικιλμένη. k *Antiq. Judaic.* l. 3. c. 7. p. 112. 25

SECT. II. Scriptura מעיל appellat, ab Ægyptiis ad Hebræos tranſlata cenſeatur. Huic opinioni forma veſtis hujus & mores Ægypti favent: nam veſtis hæc e variis conſtabat partibus, quæ (more ſcriptorum de re [a] veſtiaria) a [b] LXX πλεύμια dictæ ſunt. Atque inde veſtis integra, in aliquibus Græcæ verſionis exemplaribus, nomen πλεύμιον inveniſſe putetur: ſic enim locum illum *Danielis*, 9. 27. apud [c] *S. Baſilium Seleuciæ* citatum legimus, ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος καταπαύσει θυσιαςήρια καὶ θυσίας, ἕως πλευμίου, &c. Hoc autem veſtimenti genus inter Ægypti ſacerdotes tam frequens erat, iiſque pene peculiare, quod inde πλεροφόροι & πλευμοφόροι dicebantur. Hoc e verbis *Heſychii* diſcitur: πλεροφόροι—— καλοῦνται ἢ ὅτως καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων τινές· *Aligeri*——*ſic etiam vocantur quidam in Ægypto ſacerdotes.* Hanc autem lacunulam *Claudius Dauſqueius* ſic explendam cenſuit: πλεροφόροι, ἢ καὶ πλευμοφόροι. Et hinc in ſententiam noſtram ex improviſo labitur, hoc [d] addens; *niſi ſcirem hanc veſtimenti pontificii formam a Deo præſcriptam, Judæos ab Ægyptiis olim mutuatos dicerem. Ecquis vero ſcit an Deus formam eam non præfiniverit, uti & ſacrificia, ne veri Dei cultus falſorum Deorum Ægyptiorum cultu videretur populo duro & incredulo inferior?*

(5°.) NON eſt incongruum opinari, Sacerdotis Summi campanulas ab uſitata cultus Ægyptiaci pompa, tanquam exemplari primo principia petiiſſe. Nam apud [e] Ægyptios & alios inſtituto vetuſtiſſimo comparatum erat, ut omnia ſiſtris & crepitaculis inter ſacra late perſonarent: & Iſraelitarum infantia proculdubio ab hujuſmodi crepundiis & crotalis non potuit extemplo ablactari. Huic opinioni [f] *Plutarchus* teſtimonium, non plane ſpernendum, dicit: nam ſacerdotis Maximi mentionem faciens, κώδωνες, inquit, πολλοὶ κατακρέμανται τῆς ἐσθῆτος, ὑποκομπῶντες ἐν τῷ βαδίζειν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν φόφοις χρῶνται περὶ τὰ νῦν τέλεια· *Multa tintinnabula dependent de veſte pontificali, quæ inter ambulandum ſtrepitum edunt, prout apud nos hodie ſonitibus utuntur inter ſacrificia.* Hoc autem aſſerit Auctor ille, cum id ageret ut inſtituta illa varia recenſeret, quæ Judæos ab Ægyptiis aut aliis gentibus accepiſſe credidit.

CUM itaque Deus tot cultus & pontificis ſui ornamenta ab inſtitutis Ægypti ſumpſerit, & Ægypti pontifex imaginem ἀλήθεια dictam, e catena aurea de collo pendentem, geſtare ſolitus ſit; non poteſt non probabile videri, Deum ἄγαλμα ſimile, *Thummim* nomine decoratum, pontifici ſuo conceſſiſſe; ut quælibet ornatus & magnificentiæ exempla quibus Ægypti ſacra vel ſacrificuli ſuperbire ſolebant, pontifici ſuo adjicerentur, eumque unum, veluti יפי מכלל *conſummationem pulchritudinis*, Iſraelitæ ſuſpicere diſcerent & admirari.

Arg[m]. 4[m]. QUARTO: ſi varios Gentium mores (quantum in hiſtoriæ antiquiſſimæ crepuſculo videre datum eſt) oculis intentioribus perluſtremus, gentem nullam præter Ægyptiam unam inveniamus, quæ Sacerdotum ſuorum principem ſymbolo aliquo, conſenſum vel minimum cum Hebræorum *Thummim* habente decoravit. Chaldæi quidem, Syri, aliæque gentes, unum aliquod Pontificis Judaici ornamentum, [tunicam lineam, cidarim, tiaram, & forſan *Urim*] æmulati videantur: at illius *Thummim*, in tota Sacerdotum ethnicorum pompa ſcenica, niſi in ſimulacro quod diximus Ægyptiaco, ne rudioribus umbellis expreſſum deprehendere poſſimus. Quod autem Ægyptii ſoli (qui tamen Judæis [g] *inimici ex tota anima* ſemper erant) in hujus ornamenti ſacerdotalis uſu cum Dei populo tam amice convenirent, huic tantum cauſæ tribuendum videtur; Ægyptii moribus & ingenio eleganti populus, virum qui in foro & templo primas habuit, aliquo muneris ſui ſymbolo ornari voluere, cujus ſplendor eique conjunctus titulus religionem & reverentiam dignitati ſuæ debitam conciliarent. Cum autem Hebræorum Pontifex duplicem illam, *Judicis* & *Sacerdotis*, perſonam apud ſuos ſuſtineret, & Iſraelitæ proculdubio non minus ornatus quam cultus Ægyptiaci ſtudio ducerentur; veriſimile eſt Deum & ſuo Pontifici ἄγαλμα in ornamentum conceſſiſſe, quod fulgore & titulo imaginem illam Ægyptiacam plurimum excederet & ſuperaret. Et certe niſi conſenſum Ægyptiorum ſolummodo cum Hebræis in ornamenti conſimilis uſu, affectui illi quo moribus Ægyptiis adhæſerunt aſcribendum ſentiam; cauſam ipſe nullam excogitare potis ſum, cur inter gentium aliarum ſacrificulos, nominis & formæ conſimilis ornamentum ſacerdotale reperire non liceat; & labiis ejus oſculum figam, qui me, ratione vel ſpecioſa reddita, jam impeditum explicare novit.

Arg[m]. 5[m]. QUINTO: Sacerdos Magnus ornamenta omnia, quæ diviſa gentium aliarum ſacer-

a Μέχρι ὁ ἐσθῆτων πλέυμας μὲν, καὶ πλευμίον, τὸ ἡμισυ τῦ χιτωνίσκυ· *Jul. Pol.* l. 7. c. 14. b *Num.* 15. 38.
c *Orat.* 38. p. 200. d *Not.* in *D. Baſil. Seleucid. Orat.* 38. pag. 371. e *V. Alex. ab Alex.* l. 4. c. 2.
f *Symposiac.* l. 4. Qu. 5. p 672. g איבי בנבש *Pſal.* 17. 9.

dotes

dotes venerabiles effecere, collecta tenuit. *Quis enim non legerit* (inquit [a] *Prideauxius* noſter) *apud Herodotum, Plinium, Plutarchum, alios, Ægyptios ſuas tunicas lineas & hyacinthinas, ſua Pectoralia, ſua etiam ſiſtra argutum tinnitu conſtrepentia. in ſacris ſolenniоribus adhibuiſſe? lapidibus duobus onychinis ſuper humeros Aaronis conſpicuis, corollia quædam inter ſacerdotes Indicos analoga fuiſſe memorat Alexand. ab Alex.* l. 2. c. 8. *Infulæ, mitræ, & tiaræ, quam obvia ſunt apud Apuleium & alios profanos auctores vocabula? femoralia a nullis fuiſſe neglecta exiſtimat Guilielmus Stuckius, in ſacrorum Gentilium deſcriptione.* E monumentis etiam ſacris non minus apparet, Deum ornamenta ea omnia, novo tamen decore & cultu aucta, Pontifici ſuo conceſſiſſe; eique συντέλειαν καυχήματος (uti loquitur [b] *Sirachides*) *conſummationem gloriationis* induiſſe. Ex hoc autem ornatu, numeris omnibus abſoluto, promptum eſt colligere, ornamenta pene omnia, quæ Sacerdoti Summo gratiam & majeſtatem addidere, genere ethnico nata fuiſſe, eaque Deum ad deliniendos rudium Hebræorum animos in ſacrorum ſuorum ordinem adſcripſiſſe. Nam dici nequit cur Deus pontificem maximum tam ſplendido, pene dixerim theatrico, veſtium apparatu onerari, eumque cultu ſupra principum & ſacerdotum ethnicorum gloriam eleganti fulgere voluerit; niſi quod curarit, ne cultus Ægyptiaci ſplendor, qui Iſraelitarum animos futili voluptate titillavit, divinum ſuperaret; & ne Iſraelitæ, religionem ſimplicem & venuſtate tantum naturali allicientem faſtidientes, ad meretriciam Ægypti pompam & fucum ducerentur. Deinde: ſi gentium monumenta vigilantes evolvamus, unum aut alterum e jam dictis ornamentis ſacerdotalibus apud Ægyptios alioſve in uſum veniſſe facile percipiamus; dum unus Hebræorum Pontifex ornatus omnes, quibus gentes aliæ Sacerdotibus reverentiam & myſteriis ſuis religionem conciliarunt, complecteretur. Ideoque rationi magis congruum eſt exiſtimare, Deum omnibus Sacerdotii inſignibus quæ uſquam gentium, apud Ægyptios imprimis in uſu erant, Sacerdotum principem decoraſſe; quam Ægyptios alioſve unum aliquod ornamentum a Sacerdote Judaico mutuatos fuiſſe, ut rudem & imperfectam illius imaginem in Pontifice ſuo contemplarentur. Si enim Sacerdotis Iſraelitici ornatum cæteris ex ethniciſmi fæce ſacerdotibus ornandi normam & menſuram exiſtimaſſent; ethnici proculdubio non unum aliquod ornamentum Pontificale, ſed ad unum omnia apud Hebræos uſurpata, pari cum religione retinere voluiſſent. Hoc argumentum eo minus contemnendum cenſeo, quod rationem tam aptam facilemque ſuggerat, cur קדש ליהוה *ſanctitas Jehovæ* [c] fronti pontificis inſcriberetur. Cum enim ipſe Pontifex Maximus, veſte linea, coronula, campanulis, imagine pectori appenſa, multiſque aliis ornamentis, ab Ægypti more petitis inſigniretur; Iſraelitæ [populus in religione varius, lubricus, & ad quemvis Æoli flatum verſatilis] inde forſan ad cultum Ægyptiacum deficiendi cauſam & anſam ſibi oblatam exiſtimarent; niſi inſcriptio tam celebris, ornamenta Pontificis, origine licet Ægyptia, jam uſu ſacra, & ſe ſuaque omnia Jehovæ & cultui ſuo ſeparata eſſe, clare loqueretur, & populum hac de re ſæpiſſime commoneret. Hæc omnia probabiliora videantur, quod phraſis illa, *Sanctitas Jehovæ*, [d] aliis ſcripturæ locis haud abſimili ſenſu capiatur.

SECT. II.

SEXTO: ad ſententiæ meæ fidem firmandam, obſervare juvat, Ægyptios aliquam τῷ *Thummim* ſimilitudinem, in imagine ἀληθείας nomine donata expreſſiſſe; eos autem nullam τῷ *Urim* (quod ſcimus) rationem aut umbram habuiſſe. E contra vero, *Laban, Micha, Gideon*, & Iſraelitæ, impenſam quidem τῷ *Urim* curam habebant, & illud affectu ſollicito proſequebantur; ſed ne quidem evanida veſtigia τῷ *Thummim*, vel rei cujuſpiam titulo analogo donatæ, in eorum ſacris inveniamus. Hujus autem ſtudii tam diſſimilis ratio hæc unica aſſignanda videtur: Ægyptii ſimulacrum ἀλήθεια vocatum, una cum aliis patrum ſuorum moribus, ad ſeros uſque nepotes arcte tenuere: at *Urim*, quod rem novam forſan & ex Hebræorum ingenio natam habebant, omnino repudiarunt. Sed Micha & Iſraelitæ, *Urim* vel (quod eodem recidit) *Theraphim* affectu tam prono accepere; quod iis, Parriarcharum aut ſaltem ſeculorum veterum uſus, & reſponſorum inde acceptorum probata veritas, affectus ſuos addictos & mancipatos tenuerunt: *Thummim* vero, ceu rem patribus antiquiſſimis ignotam penitus, ex Ægypti moribus & populi ruditate nuper oriundam, nec utilitatis magnæ nomine commendatam, minoris (ne dicam inſuper) habuiſſe videantur. Arg^m. 6^m.

SEPTIMO: Iſraelitæ ſemper in mores ſplendidiores, & cultum omnem corporis aut animi, apud alias gentes, Ægyptios præſertim invaleſcentes, impetu præcipiti fere- Arg^m. 7^m.

a *Orat. de Veſt. Aaron.* b Cap. 45. 8. c *Exod.* 28. 36. d *Joſ.* 23. 18. *Jerem.* 2. 3. *Zechar.* 14. 20.

SECT. II. bantur. Nam ideo effrænatum Regis deſiderium eos tenuit, non quod eo opus haberent; ſed ut gentium vicinarum more, viris glorioſo Regis nomine illuſtribus gauderent, qui ante eos egrederentur. Nec eos regem ſolummodo, ſed [a] principes etiam & conſiliarios a latere ſub rege conſtitutos, poſtularunt, *ne gentibus vicinis ſplendore & regis auctoritate cederent, quibus alioquin ſe minores futuros putabant*; prout voti illius rationem non inſcite reddit [b] *Jo. Friſchmuth.* Salomonem forſan hæc gentis propriæ vanitas occupavit, qui [c] uxores ſibi ſeptingentas & concubinas trecentas comparaſſe videtur, ut regum vicinorum morem & pompam imitaretur & ſuperaret. Nam reges Orientales non mediocre gynæceum alere ſolitos, e verbis [d] *Ciceronis* edocti ſumus: *anno tertio Verres conſuetudine uſus eſt regia. Solere aiunt barbaros reges Perſarum & Syrorum plures uxores habere*, &c. Ex ea peregrina omnia æmulandi prurigine natum arbitror, quod [e] *veſtes peregrinæ*, id eſt, ad luxus & moris ethnici formam concinnatæ, Judæis adeo in deliciis eſſent; & quod [f] mulieres peregrinas tam inſane deperirent, ut præ iis alias omnes ex animo delerent formas. Nec impetu languidiore in ſacra peregrina, Ægyptiaca præcipue, ruebant Hebræorum animi: nam eorum idola pene omnia rituſque vetitos in Scriptura memoratos, ab Ægypto, tanquam perenni ſuperſtitionis fonte, profluxiſſe, [g] *Kircherus* opera deſtinata comprobavit. Cum itaque eodem faſtidio mores tantum patrios, quo Ægyptii peregrinos, repudiarent; & rituum Ægyptiacorum pompa perſtricti, prout aviculæ vitri fulgore, in perniciem ſuam tam facile allicerentur; ratio ſuadet opinari, Deum cultum ſuum nitore & elegantia omnifaria ornare voluiſſe, ut Iſraelitæ, religione tam ſplendida ſatiati, meretricium ethniciſmi fucum & lethalem venuſtatem contemnerent & conculcarent. Cum etiam Sacerdos Ægyptiacus tam illuſtrem loci ſui teſſeram, a collo aurea catena ſuſpenſam gereret; facile credamus, Iſraelitas & illam gemmam ab Ægyptiis mutuatos fuiſſe, Deumque ſymbolum, *Thummim* appellatum, Pontifici Iſraelitico in ornamentum conceſſiſſe, quod gemmæ Ægyptiacæ Ἀλήθεια dictæ titulum & ſplendorem æmulari & excedere videretur.

Arg. 8. [m] [m] OCTAVO: ex ipſis imaginis hujus Ægyptiacæ notis & circumſtantiis, titulo, materia, catena annexa, & geſtandi modo, eam ingenii pure Ægyptiaci figmentum fuiſſe, non obſcure colligendum eſt. Nam,

(1°.) TITULUS ipſe quem præfert ἄγαλμα illud indolem geniumque ſapit Ægyptiacum. Nam Ægyptios a prima gentis origine, genius quidam ſubtilior tenuit: quo factum eſt, ut eorum doctrinæ [ethicæ, phyſicæ, politicæ] ſymbolis, figuris, hieroglyphicis, literis ſacris, titulis myſticis, & id genus ſacramentis ſæpiuſcule traderentur. Huic itaque Gentis indoli moribuſque perantiquis apprime conſonum eſt, ut imaginem hanc, quæ unico verbo geſtantis dignitatem & virtutem indicavit, ad Ægyptios tanquam primos auctores referamus.

(2°.) EX ipſa imaginis hujuſce materia, Sapphiro gemma, de illius origine Ægyptiaca conjecturam faciamus. Sapphirum enim ſummo inter gemmas dignitatis gradu collocavit Veterum ſuperſtitio, quaſi pravis affectibus reſiſteret, quibus Judicem vacuum eſſe oportet. Sic enim Antiquorum ſenſum refert [h] *Fr. Rueus: Devotionem, pietatem, conſtantiam, pacis ambitionem, Deorum munera, optimaque, quod ad hanc vitam ſpectat, beneficia invitare conciliareque fertur* Sapphirus. — *Addunt & contra iracundiam, invidiam, fraudes, & triſtitiam, pollere. Adeo contra effrænes animi mores efficax eſt credita.* Modo veterum Ægyptiorum animi ſuperſtitioſa illa de Sapphiro ſententia vitiati fuerint, nobis facile perſuadeamus, eos Sapphirum illam ad judicis æqui, partibus & affectibus nullis obnoxii, ingenium tanquam in ſymbolo exprimendum, Sacerdoti judicanti geſtandam ſtatuiſſe. Sed nonnulli forte tam corruptam de Sapphiri viribus opinionem e temporum multo recentiorum fæcibus ortum habuiſſe dicent. His autem ipſe litem intendo nullam: nam Sapphirum Moſis ætate plurimi ſaltem æſtimatam fuiſſe, ſatis e verbis *Epiphanii* cognoſcatur; γέγραπται ἓν ᾧ ἐν τῷ νόμῳ, &c. *Scriptum eſt in Lege, viſionem quæ Moſi apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuiſſe expreſſam.* Lib. de XII. *Gemmis.*

(3°.) SENTENTIÆ meæ vim paulo majorem affert catena vel torques ille aureus e quo pendebat ſimulacrum illud Ægyptiacum. Nam hujuſmodi inſigni collum ornandi morem, apud Ægyptios, primis illis quibus res eorum maxime florebant ſeculis,

a *Hoſ.* 13. 10. b *Diſcurſ.* de *Reg. eligend.* c 1 *Reg.* 11. 3. d *Orat.* 5. in *Verrem.* e *Zeph.* 1. 8. f 1 *Eſdr.* 8. 92, 93. g *Oedip. Ægypt.* Tom. 1. *Syntag.* 4. & T. 3. *Synt.* 1. c. 2. h Lib. 2. de *gemmis.* c. 3.

obti-

obtinuiſſe, eoſque torquem dignitatis pene regiæ indicem habuiſſe, teſtatur Moſes, de Pharaone [a] loquens; *Tulitque annulum de manu ſua, & dedit in manum ejus,* Joſephi, *& collo torquem aureum circumpoſuit.* Horum etiam torquium uſum apud Ægyptios antiquiſſimum aſſerit *Pignorii* menſa, non ita pridem edita, deſumpta a tabula quadam antiquiſſima, olim in Iſidis templo repoſita; quæ Iſidis & Oſiridis imagines circulis vel torquibus bene latis, in quibuſdam ad humeros pertinentibus, bullaſque ferentibus, ornatas exhibet. Inde etiam adducor, ut ſentiam Ægyptios & Babylonios omnium primos torquem in ornamentis habuiſſe, quod Tertullianus, de variis ſummæ dignitatis inſignibus agens, gentes omnes Ægyptiorum & Babyloniorum nomine complexus ſit, cum [b] ait, *purpura illa & aurum, cervicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios & Babylonios inſignia erant dignitatis, quo more nunc prætextæ,——& coronæ aureæ.* SECT. II.

(4°.) AD ſententiam meam, de imaginis hujus origine Ægyptiaca confirmandam, momenti nonnihil habeat ipſe geſtandi modus. Eam enim judiciorum præſes de collo in pectore, cordis regione, pendentem geſtare ſolebat. Hunc autem morem ab Ægypti philoſophia, quæ [c] cor, animæ, virtutis, & ſapientiæ domicilium ſtatuit, anſam primitus accepiſſe, nemo facile denegaverit.

SATIS quæ dixi probant, imaginem cui titulus Αλήθεια, gentis Ægyptiacæ genium atque indolem olere, eamque vividis quaſi characteribus ſibi impreſſam exhibere. Si itaque filiorum ora & oculos parentum ſimillimos, non vanos natalium nuncios habeamus: ipſis naturæ Ægyptiacæ quas præfert notis, imaginem illam ex ingeniis pure Ægyptiacis natam eſſe facile convincamus. Eorum itaque ſententia non minus probabilitate quam probatione deſtituitur, qui Ægyptiorum ἄγαλμα cui nomen ἀλήθεια datum, puerili τῇ Thummim imitationi principium debuiſſe ſentiunt.

NONO: hujus ornamenti pontificalis uſus tam antiquus erat apud Ægyptios, quod Moſis ætatem ſuperaſſe cenſeatur. Hoc eo minus dubitanter aſſero, quod mihi Scriptura, Ratio, & hiſtoria, fiduciam faciant. SCRIPTURA quidem, in qua morum Ægyptiacorum, quorum *Diodorus* & *Ælianus* locis antea citatis meminerunt, obſcura quædam veſtigia percipiamus. Nam e [d] ſacro Inſtrumento manifeſtum eſt, Ægyptiis ſuos fuiſſe ſacerdotes diu ante Legem datam, Regem ipſum ſumptus ad vitam neceſſarios iis ex publico quandoque præbuiſſe, & eorum aliquos principum titulum & dignitatem in Ægypto tenuiſſe, adeoque Judicum munera nonnunquam exercuiſſe. Sed & Scriptura Ægyptios moribus tam concinnis & limatis, vel Joſephi ſeculo fuiſſe refert; quod catenam auream, tanquam loci & dignitatis ſummæ indicium clarioris notæ viris geſtandam dederint. Eſt itaque fidei conſentaneum, ſacerdotem primarium muneris ſui teſſeram inter judicandum habuiſſe, licet Scriptura (cum occaſio non ferret) nullam illius mentionem ingerat. Suadet etiam RATIO, ut credamus ſummos in regno tam florente viros, ſplendido aliquo muneris & virtutis ſuæ ſymbolo conſpicuos, in populum prodiiſſe. Mos enim apud omnes pene gentes, non plane barbaras, antiquitus inolevit, ut viros qui dignitate ſupra cæteros eminebant, quibuſdam honoris inſignibus (quæ Moderni *bullas* vocant) e cordis adverſo ſuſpenſis, torquibus inſuper aureis, donarent, & a fæce Romuli diſtinguerent. Nam [e] *Schindlerus* & [f] *L'Empereur Anac* & *Anacim* viros fuiſſe celebres opinantur, ita dictos a torque, quo colla ſuperbe cingebant: nam ענק proprie eſt *collum torque cingere.* De hoc Veterum uſu fuſe & erudite diſſeruit modo laudatus [g] *Schefferus*, cujus opera mihi otium faciat. Nec minus HISTORIA ſententiæ meæ firmitatem præbet: nam [h] *Ælianus* de moribus Ægypti ſermonem habiturus, τὸ ἀρχαῖον eoſdem, apud Ægyptios, judices & ſacerdotes fuiſſe, & ex iis Αρχιδικαστὴν bullam ſapphirinam dignitatis inſigne geſtaſſe, refert. Nihil autem probabile præ ſe fert, *Ælianum* verbis tam lati & incerti ſignificatus uti voluiſſe, niſi moris hujus originem, perantiquam, & a præſentis ævi memoria remotiſſimam, eſſe credidiſſet. Sed & [i] *Ælianus* aſſertioni meæ fidem paulo certiorem facit, cum ornamentum illud pontificium inter ea recenſet inſtituta, quæ Ægyptios a Mercurio accepiſſe dicit. Mercurium autem Ægyptium Moſe antiquitate ſuperiorem fuiſſe, ethnici & Chriſtiani plerique non inviti confitentur. Arg^m. 9^m.

SI quis jam dicta rationis haud iniquæ lance penſitaverit, proculdubio ſententiam meam de natura τῦ Thummim magnam veritatis ſpeciem præ ſe ferre, nec temere

a *Geneſ.* 41. 42. b Lib. de *Idololat.* p. 96. B c Η καρδία κατ' Αἰγυπτίους ψυχῆς περίοδος. *Hor. Ægypt.* l. 1. *Hieregl.* 7. d *Geneſ.* 47. 22. & cap. 41. 50. e *Lexic. Pentaglot.* in ענק. f *Not. in Benjam. itiner.* p. 136. g *Syntagm.* de *Torquib.* h *Hiſtor. Var.* lib. 14. c. 34. i Ibid.

SECT. III. rejiciendam eſſe, judicabit. Quid interim ad hæc omnia reſpondet [1] Adverſarius meus, qui me coram illuſtribus patriæ ſuæ proceribus tam acriter accuſavit? *Græcis*, inquit, *Interpretibus libuit Hebræum* Thummim, *Græco* ἀληθείας vocabulo *exponere*, ſed *ob quas cauſas, ipſi dixerint:* Riſum teneatis? *Veteriores*, *ut* Herodotus, Manethos, Sanchuniathon, *quantum quidem nobis conſtat*, ἄγαλμα illud Ægyptiacum *ſilentio prætermittunt. Hiſtoriæ ſilentium, in quæſtione facti, meris farcire conjecturis, neſcio an prudentis ſit.* Et, *cum nullo hiſtoriæ-teſtimonio conſtet, Sapphirinum illud inſigne ante Moſis ætatem uſurpatum fuiſſe; temere aſſeritur, ex Ægyptiorum ritibus in Hebræorum ſacra* τὸ Thummim *tranſumta fuiſſe.* Quamvis autem hæc, & alia multa, ſatyram potius quam reſponſum mereri cenſeam, ea tamen ſine virga cenſoria prætermittam, & Auctorem illum cogitationibus ſuis ſecundis corrigendum tradam.

SECT. III.

Rationes cum ſententia mea de natura τῦ *Thummim pugnantes enervantur.*

RATIONES in medium adductæ Lectorem quemvis, niſi hypotheſi alicui ſerviliter addictum, facile perſuaſum faciant, me genuinam τῦ Thummim naturam & originem, obſcuram hactenus, in lucem protuliſſe. Ne tamen leviores aliquæ dubitandi cauſæ ſuperſint, & Lectoris animo ſcrupulum injiciant, Objectionibus nonnullis mihi neceſſario occurrendum eſt.

Obj. 1. PRIMO: ad fidem hic & alibi dictis abrogandam, objici poſſit, quod *Æliani*, *Diodori Siculi*, vel Scriptorum aliorum teſtimoniis imprudens nitar; cum de Veteris Ægypti moribus, aut rebus ante Hiſtoricorum eorum tempora, imo libros fortaſſe ſcriptos, geſtis judicandum eſt: cum præſertim veriſimile non ſit, Ægyptios ſub regum ſuorum primorum tempora, moribus tam cultis & elegantibus fuiſſe; ut imaginem eo ſplendore tituloque conſpicuam, tanquam inſigne muneris, a ſummo litium ſuarum arbitro geſtatam cenſeamus.

Sol. RESPONDEO: horum Hiſtoricorum meritis & communi hominum fidei hoc ſaltem debemus, ut credamus eos de rebus eorum tempora longe ſuperantibus nihil poſteris referre voluiſſe, quod a conſtante apud Ægyptios traditione, vel antiquiſſimis quibuſdam monumentis (quæ Tempus, maximus librorum helluo, jam devoravit) non accepiſſent. Utcunque, ipſe forte *Diodori* & *Æliani*, de primis illis Ægypti moribus teſtantium, auctoritatem fide tam prona revereri nollem, niſi quod morum eorum fugientia quædam veſtigia in Scripturis ipſis percipiam; & Ratio, Ægyptiorum ingenia rite æſtimans, facile judicet, eos eandem pene cum ipſo regno Ægyptiaco æram habuiſſe. Cum enim Ægyptiis a remotiſſima rerum ſuarum memoria mos eſſet, doctrinas ſuas non orationis flumine, ſed verbi vel ſymboli alicujus gutta tradere; populi genio morique conſonum eſt, quod Hiſtorici jam dicti de ſymbolica pontificis Ægyptiaci bulla, ἀληθείας titulo inſcripta referunt. Deinde: cum gentes antiquiores, notæ celebrioris homines, torquibus aliiſque publici muneris inſignibus, plerumque bullis a collo pendulis, exornarent; ipſa hæc Ægypti conſuetudo, per ſe probabilis, antiquitati etiam & veritati ſuæ teſtimonium præbere cenſeatur.

Obj. 2. PRIMO hoc ictu in irritum cadente, hoc ſecundo forte me petent Adverſarii: fides non niſi timida & languida *Diodoro* & *Æliano* tribuenda eſt, eo quod male ſecum conſtent, & verbis commiſſis antiquos Ægypti mores referant. Nam *Diodorus* Pontificis Ægyptiaci ornamentum ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, *ſimulacrum e lapidibus pretioſis*; Ælianus vero, ἄγαλμα ἐκ σαπφείρυ λίθυ, *ſimulacrum e Sapphiro gemma* factum aſſerit. His itaque teſtimoniis minime innitendum, quæ eadem opera quiſpiam collidere poſſit & frangere.

Sol. RESPONDEO: fateor equidem *Diodoro* & *Æliano* diſſidii aliquid intercedere, quum hic Pontificis Ægyptii ornamentum e gemma unica, ille vero e pluribus conflatum dixerit. At profecto hiſtorias pene omnes uno difflemus ſpiritu, & in fabularum ordinem abire jubeamus, ſi Hiſtoricis, levicula facti alicujus circumſtantia ab invicem diſcrepantibus, fidem ſtatim omnem detrahendam putemus. Neque tamen neceſſe eſt, ut Hiſtoricos noſtros pluſquam ſpecie pugnare fateamur: nam amicas ſtatim jungent dextras, ſi *Ælianum* pectoris tantum ornamentum reſpexiſſe, *Diodorum* vero gemmas etiam

1 Vid. *Witſii Ægyptiaca*. Lib. 3. cap. XII.

quibus

quibus Pontifex Ægyptius fulgebat alias, in ejuſdem cenſus & tituli communionem vocatas intellexiſſe aſſeramus. SECT. III.

TERTIO: hoc etiam argumento nonnulli ſententiæ meæ fidem labefactare ſtudent. Antiquiores, inquiunt, Hiſtorici, *Herodotus*, *Manethos*, & *Sanchuniathon*, hoc ſacerdotis Ægyptiaci ſimulacrum ſapphirinum intactum prætermittunt: eorum autem ſilentium opinari ſuadeat, geſtamen illud ſacerdotale recentioris ævi figmentum fuiſſe, cum ſcilicet Ægyptiorum mores & ingenia ſeculi Moſaici ruditatem longe ſuperarent. Obj. 3.

RESP. De Veterum eorum hiſtoricorum ſilentio hac in re non eſt quod multum laboremus: nam *Herodotum* quod attinet, eum rerum Ægyptiacarum rudem admodum fuiſſe teſtatur [a] *Diodorus Siculus*, qui *Herodotum* Ægyptiaca referentem, μύθους πλάττειν ψυχαγωγίας ἕνεκα, *fabulas* non raro *voluptatis gratia comminiſci* dicit; & [b] *Joſephus* [1] πολλὰ τὸν Ηρόδοτον τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον, *Herodotum frequenter in Ægyptiacis ex ignorantia mentitum* aſſerit. *Manethonem* etiam rerum Ægypti veteris inſcium probant aniles illæ fabulæ, quas ille, antiquitatis veræ nomine, mundo obtrudere nitebatur. *Sanchuniathon* res Phœnicias potius quam Ægyptiacas memoriæ tradidit: & animum ſuum ad fabulas concinnandas, potius quam veras rerum origines inveſtigandas appuliſſe videatur. Temporis inſuper invidia horum Hiſtoricorum fragmenta tantum nobis ſupereſſe voluit. Sed ſi ad manus noſtras integri pervenirent, nihil eſt cur eorum ſilentium hac in re nos a ſententia tantillum dimoveret; cum præſertim teſtetur [c] *Ælianus*, Ægyptios antiquos, inter νόμιμα illa plurima quæ ab ipſo Mercurio profecta jactitant, ἄγαλμα illud ſacerdotale numeraſſe. Sol.

QUARTO: objiciet forte non nemo, quod vox Hebræa *Thummim* ſenſu & numero diſſideat plurimum ab antiquo illo nomine, quo Pontificis Ægyptiaci ſimulacrum vulgo vocabatur: nam Thummim *perfectiones* ſonat, Αλήθεια vero *veritatem*: vox illa numeri ſecundi eſt, hæc autem ſingularis. Cum itaque tam exigua ſit inter eam & *Thummim* convenientia, originem τῶ Thummim Hebræorum ad imaginem illam Ægyptiacam, ceu primum exemplar ratione reclamante referre videamur. Obj. 4.

RESPONDEO: hæc duo vocabula, quamvis diſſidii alicujus ſpeciem præferant, ſignificationis affinitate propinqua conjunguntur. Nam proculdubio doctores Ægyptii, ἀλήθειαν, nomen bullæ Ægyptiacæ datum, non tantum logice ſed & ethice, de cordis nempe veritate, id eſt, integritate & ab omni dolo immunitate (eſſentiali [d] judicis & ſacerdotis ornamento) intelligi voluere. Conſentit [e] *Ælianus*, de hoc Ægypti judice ſic loquens: ἔδει δὴ αὐτὸν εἶναι δικαιότατον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον, &c. *Eum omnium hominum eſſe juſtiſſimum & ſinceriſſimum oportebat, qui circa collum imaginem e ſapphiro gemma confectam geſtabat, quæ vocabatur Veritas.* Atque hoc ſenſu vox ea ſæpius in Scriptura, juxta loquendi conſuetudinem quæ ſeculis antiquiſſimis obtinuit, interpretanda venit, ut *Exod* 18. 21. ubi Jethro Moſi auctor erat, ut אנשי אמת *viros veritatis*, id eſt, integros animi ſceleriſque puros, populi judices conſtitueret. Ita ſumitur *Pſal.* 51. 7. *Ecce*, אמת *veritatem voluiſti in renibus:* & *Pſal.* 145. 18. *Propinquus* eſt *Dominus omnibus invocantibus eum* באמת *in veritate*, id eſt, exponente *Chald. Paraphr.* בקשוט *in integritate.* Hinc אמת a Deo cum cordis rectitudine 1 *Reg.* 3. 6, & ἀλήθεια ab [f] Apoſtolo cum εἰλικρινείᾳ *ſinceritate*, ſociatur. Non itaque ſine cauſa, LXX vocem illam per [g] δικαιοσύνη exprimunt, & *Heſychius* ἀληθὴς per δίκαιος explicat. E contra, more non minus frequente, vocabulum שקל *mendacium* pro iniquitate in Scripturis uſurpatur. Obſervavit itaque [h] *R. D. Kimchi*, *hæc tria*, שקל, עמל, & און *idem in ſacris ſignificare, & eſſe* המלות שונות *dictiones permutatas.* Ideoque שקר quod *mendacium* notat, LXX [i] ſæpius ἀδικίαν vertunt: & *S. Lucas* voci ἄδικος opponit ἀληθὴς, Cap. 16. 11. Jam vero vocabulum *Thummim* hujus naturæ mendacio frontem adverſam gerere, & ejuſdem generis veritatem, quam & אמת id eſt, integritatem, & ab omni injuſtitia partiumve ſtudio immunitatem, ſignificare, nullum fugit cui ullus Scripturæ uſus, aut cui tenuis literaturæ Hebraicæ afflavit aura. Nam ideo cum *veritate*, tanquam ejuſdem valoris nomine, conjunctum occurrit, *Joſh.* 24. 14. *Servite Domino* בתמים ובאמת *in integritate & veritate.* Inde etiam vox illa τέλειοι, in Novo Teſt., quæ reſpondet Hebræorum תמים de hominibus intelligitur bonitate vera & ſincera Sol.

a Lib. 1. p. 63. C b Lib. 1. contr. *Apion.* c *Hiſt. Var.* l. 14. c. 34. d *Deut.* 16. 18, 19, 20.
e Ub. ſupr. f 1 *Cor.* 5. 8. g *Geneſ.* 24. 49. *Jeſ.* 38. 19. h *Comment.* in *Pſal.* 7. 14.
i *Jer.* 5. 31. *Job.* 27. 4. *Deut.* 19. 18.

1 *Joſephus* provocat ad *Manethonem*, apud Ægyptios Hiſtoricum, qui *Herodotum* ignorantiæ accuſat. p. 1336. 45.

SECT. III. præditis, ea nempe quæ ſit ἐν τῷ εἶναι, non ἐν τῷ δοκεῖν. Non diffitendum tamen, Hebræorum *Thummim* Ἀληθείας Ægyptiacæ vim & poteſtatem non adeo accurate & adamuſſim exprimere: nam Deus non minore libertate & (ſi Latini ferent) latitudine uſus eſt, cum nomen Ægyptiacum (quod multa dies jam delevit) in *Thummim*, quam cum vocem Chaldaicam *Theraphim* in *Urim*, permutarit. Cur autem Deus paululum a nominis Ægyptiaci ſenſu germano, prout & vocis numero, deflexerit, nec Thummim & Ἀλήθεια ſibi mutuo tam exacte reſponderint; nil hic attinet dicere: capite ſequente, ubi aptior occaſio ſe dabit, dicturi ſumus. Interea temporis, id unum ab Adverſariis quæro, cur bullam illam Sapphirinam *a Moſis inſtitutis manifeſto ſumptam*, & *Ægyptios hac in re Thummim Hebræorum imitatos fuiſſe*, tam fidenter aſſerant, ſi convenientia tam exigua inter Thummim & ἄγαλμα jam dictum interceſſerit? Certe ubi vix ulla convenientia, ibi nullam imitationem fuiſſe liquido colligamus.

Obj. 5. QUINTO: nonnulli forte ſententiæ meæ repugnabunt, quod illius fundamenta Scriptura ipſa convellere videatur. Legimus [a] enim *Tirſhatham* ſacerdotes incerti generis a ſacrorum communione cohibuiſſe, *quoad ſtaret ſacerdos cum Urim & Thummim:* qui ſcilicet oraculo ex utriſque miſſo dubium de eorum natalibus ortum determinaret.

Sol. AT hoc argumentum, aerem, non me ferit: nam textus ille probat forſan Pontificis Oraculum lites omnes olim circa ſacra compoſuiſſe, & populum Hebræum ſub Templo ſecundo Sacerdotem τοῖς Urim & Thummim ornatum expectaſſe: at male conſtat inde, Deum Oraculo ſuo utentibus non minus per Thummim quam Urim reſpondiſſe. Satis etiam e jam dictis efficitur, Urim & Thummim res numero diverſas eſſe, & uſui diverſo miniſtraſſe: patet inſuper, nomen *Urim*, ſubſtantias, *Thummim* autem, accidentia denotaſſe; nec probabile eſt, Deum nomina tam diverſa, niſi rebus natura & uſu differentibus imponere voluiſſe.

Obj. 6. SEXTO: & hæc forſan Objectio ſententiam meam vexabit, eamque in ſuſpicionem vanitatis adductura eſt, quod ſcilicet Hebræorum Thummim & Ægyptiorum ἄγαλμα, cui nomen Ἀλήθεια, non tantum nominaliter ſed & realiter ab invicem diſcreparent. Nam Hebræorum Thummim in pectoralis duplo recondebatur, dum Sapphirus hæc Ægypti decantata ſemper hominum oculis exponeretur: Hebræorum Thummim Pontificis tantum ornamentum erat, Ἀλήθεια Judicis cujuſvis inſigne temporarium habebatur: Hebræorum Thummim, a gemmarum pontificalium vicinia novam ſibi dignationem & reverentiam conciliavit; Ægypti bulla ſapphirina ſola manſit, nec ullam ſibi a gemmarum ſociarum radiis lucem & honorem acquiſivit. Cum itaque Judicis Ægyptii ſymbolum ſapphirinum & Pontificis Hebræi Thummim ab invicem tam lato diſcrimine dividerentur, poſterius a priori non minore temeritate quam fiducia derivaſſe videar.

Sol. HIC equidem ſibi plaudunt Adverſarii mei, & hoc argumentum, non gloriandi tantum, ſed & convitiandi materiam ſibi præbere ſentiunt. At non opus eſt, ut diſcriminis hujuſce cauſa, de ſententia tot argumentis firmata decedamus; cum præſertim operæ non adeo moleſtæ ſit, tantæ differentiæ rationes ſpecioſas aſſignare. Nam (1°.) Si quis ad alia Legis inſtituta, quibus Ægypti vel Gentium aliarum uſus occaſionem dedit, advertat animum; ea pleraque mutationem inſignem ſubiiſſe, & plurimum ab exemplari ſuo receſſiſſe facile perſentiſcat. Curavit nempe Deus, ne Gentes & Hebræi perfecta morum conformitate ſibi mutuo jungerentur, ne conformitas illa mutuæ ſocietati, & ſocietas illa morum corruptelæ portam aperiret. Deinde: mores & ritus a Gentibus acceptos, Deus a ſuperſtitionis fæce purgavit, aut iis novam elegantiam & ſplendorem addidit, aut eos ad uſum ſenſumque ſacratiorem evexit & accommodavit. Adeo ut ipſum hoc argumentum cauſam meam adjuvet, ſi res ex merito penſitetur. (2°.) Gemmæ illæ non tam Thummim quam Urim gratia, pectorali acceſſiſſe videantur. Cum enim vaniloquæ Gentium imagines iis quandoque gemmis radiarent, quibus intuentium animos horrore quodam religioſo perfunderent; commodum erat, ut gemmæ plurimæ Pectorale (Oraculi divini ſedem) illuminarent, ut Urim non minus ſplendore quam veritate fatidicas imagines ethnicorum ſuperaret. Veritatis hujuſce gemmam, radio licet obſcuriori emicantem, in *Philonis* antea laudati fabularum ſterquilinio forſan offendere poſſimus. Nam [b] ille, [1] viros de tribu *Aſſer*, peccata in Ægy-

a *Nehem.* 7. 65. b *Antiquit. Biblic.* libr.

1 Vid. pag. 966.

pto

pto admiſſa hac humili confeſſione expiaſſe refert: *nos invenimus ſimulacra illa aurea, quæ vocabant Amorrhæi ſanctas Nymphas, & auferentes eas cum ſeptem precioſiſſimis lapidibus, qui ſuperpoſiti erant eis, abſcondimus illa*, &c. Et poſt pauca, Deum in hæc verba *Kenaz* alloquentem introducit: *Angelo meo præcipiam, & accipiet mihi duodecim lapides ex eo loco unde ablati ſunt iſti ſeptem, quos tu accipiens, pones eos ſuper Epomiden —— in logio ſanctificabis eos.* Quibus verbis innuit, gemmas illas quæ propheticas gentium imagines illuſtrarunt, primam Pectoralis gemmis occaſionem præbuiſſe. Sed forte *Philonem* illum, ut nugacem & nullius fidei ſcriptorem, non pauci repudiabunt. SECT. IV.

SEPTIMO: ad invidiam ſententiæ meæ conflandam, dici poteſt, eruditos alia omnia ſentire, hanc morum & ornamentorum ſacerdotalium communionem Ægyptiorum æmulationi tantum tribuentes Cæterorum loco loquatur [a] *Grotius*, qui de Oraculo pectoralis agens, תמים inquit, LXX *vertunt* ἀλήθειαν. *Imitati* hoc, *ſed ut pueri virorum res imitantur, Ægyptii.* Obj. 7.

HIC autem a doctis dormientibus ad eoſdem vigilantes merito provocemus: cum jam dicta probent, Ægyptios non minus moribus quam bonis ſuis contentos fuiſſe, & ab exterorum ritibus & perſonis pariter abhorruiſſe. Ne quis autem Ægyptios hac una in re, ab ingenio & uſu ſuo receſſiſſe putet, & hoc ornamentum Sacerdotale, rerum Judaicarum ſtudio ductos inſtituiſſe; obſervare juvet, Ægyptios non Judici tantum ſacerdotali cauſam cognituro, ſed Actori vel Reo cauſam acturo, hujuſmodi ζώδιον τῆς ἀληθείας applicare ſolitos. Hoc e *Diodori Siculi* fide refero, qui teſtatum reliquit, [b] *ſupremo cauſarum arbitro* VERITATIS *effigiem alteri litigantium parti applicandi officium incubuiſſe.* Cum itaque uon Judici tantum, ſed & populo, ſimulachrum hujuſmodi geſtare conceſſum eſſet; inde liquido conſtet, Ægyptios, hoc geſtamen inſtituentes, de Thummim Hebræorum (ſoli ſacerdoti maximo datum) ne per ſomnium cogitaſſe; ſed illud eo animo ſtatuiſſe, ut Judices & Litigantes ad veritatem edicendam quaſi ſacramento quodam adigerent; & omnes ζώδιον illud in foro geſtantes, ſe πρὸς μόνῳ βλέπειν ἀλήθειαν *ad ſolam reſpicere veritatem* (uti ſimulacri mentem explicat [c] Hiſtoricus ille) palam quidem, ſed ſymbolice, pro gentis uſu ſymbolis addictiſſimæ, declararent. Sol.

ALIAS Adverſantium objectiunculas tacite prætermitto, ne Diſſertatio præſens in molem craſſiorem excreſcat, & ipſe nugas loco aliquo habuiſſe videar.

SECT. IV.

Uſus τῦ Thummim quis eſſet, breviter indicatur.

LECTOR ad præcipuos τῦ Thummim uſus jam dictorum luce facile dirigatur. Ne tamen aliqui, minus attente jam ſcripta perlegentes, inde *Thummim* otioſum fuiſſe, & uſui nulli ſerviiſſe, colligant, quod oracula per Urim ſolummodo traderentur; uſus τῦ Thummim apertius paulo declarare, opus non plane ſupervacaneum arbitror.

PRIMO itaque, Thummim huic uſui miniſtravit, ut nempe dignitatem & officium Pontificis, oracula per Urim accipientis, quaſi in ſymbolo exprimeret, eumque Judicis æqui, nullis affectibus mancipati, partes peragere moneret, & peracturum indicaret. Hoc equidem per ſe probabile eſt, & eo probabilius evadit, quod Thummim a ſignificatus & uſus affinis ornamento apud Ægyptios uſitato genus & originem derivaret.

SECUNDO: Sacerdotis Hebraici *Thummim*, ſacerdotis Ægyptiaci ſimulachro, cui nomen Αλήθεια, reſpondebat & quicquid imagini illi ſymbolicæ, ſapientiæ vel ſplendoris inerat, in ſe uno complectebatur. Erat itaque populi Iſraelitici deſideriis & ingeniis accommodatum, qui mores Ægyptios imprimis in votis & deliciis habebant, & nihil in ſacerdotum ſuorum ornatu deſiderari volebat, quod apud Ægyptios uſitatum erat, & ſapientiam vel elegantiam aliquam præ ſe ferre videbatur. Deum autem hac in re ad populi moroſi modulum Seipſum attemperaſſe, proclivius eſt opinari; quod e jam dictis appareat, Deum ea pleraque ad cultus & ſacerdotum ſuorum ornatum tranſtuliſſe, quæ populus ille puerilis in Ægypti ſacris & ſacrificulis admirari ſolebat.

a *Not.* ab lib. 1. de *Ver. Relig. Chriſt.* §. 16. τῶν ἀμφισβητήσεων. *Hiſt.* l. 1. p. 69. C

b Τὸν ἀρχιδικαστὴν τὸ ζώδιον τῆς ἀληθείας περιθέντα τῇ ἑτέρᾳ

c Ub ſup. pag. 45. D

CAP. V. SECT. I.

TERTIO: Thummim in Pontificis pectorali poſitum, poteſtatis ſuæ judicialis argumentum erat, eumque [a] *Reipubl. præſidem ordinarium* indicavit. Alias enim, quid in pectorali judicii locum invenit, quid etiam ornamenti illius ſapphirini, Ægyptiorum judici primario conceſſi, locum occupavit? Sat ſcio nonnullos Pontificem hujuſmodi poteſtatem judicialem unquam habuiſſe vel exercuiſſe, plane denegare. Sed eos vehementer errare probabo, de perſona dicturus cui Urim & Thummim geſtandi provincia concedebatur.

QUARTO: cum Thummim *perfectiones*, uti & Urim *lumina* denotaret; uſui myſtico miniſtravit, & ſacerdotem ſummum virtute ſimul & cognitione præſtare debere, & non minus animi quam corporis ornamentis Hebræorum vulgo præfulgere ſignificavit. Ad religionis honorem & integritatem conſervandam multum intererat, ut ſacerdos ſummus, ſi quis alius, virtute præcelleret: ideoque lege curatum eſt, ut in fronte ſimul & pectore, officii non minus quam dignitatis ſuæ monimenta gereret. Atque hac in re, Thummim Hebræorum cum Ægyptiorum ornamento ſacerdotali ἀλήθεια dicto belle conveniebat: illud enim ſymbolice denotavit, ſacerdotem primarium, [b] *omnium hominum juſtiſſimum & ſinceriſſimum eſſe oportere.*

QUINTO: Τῦ Thummim uſus haud poſtremus erat, ut cum Urim ſociatum, Pontificem typum Chriſti, ſacerdotis noſtri maximi vividum & expreſſum redderet. Cum enim Thummim & Urim *perfectiones* & *lumina* denotarent, Pontifex hæc duo ſociata gerens, Chriſtum, luminum & perfectionum fontem, eo clarius & expreſſius adumbravit.

HÆC omnia, quæ jam levi digito tacta prætereo, lucis & firmitatis haud parum e ſtatim dicendis acceptura ſunt.

CAP. V.

De ratione nominum, Urim & Thummim.

NATURAM & originem תומים *Urim* & *Thummim*, quatenus per creperam, Scripturæ, Hiſtoriæ, & Rationis, lucem percipere conceſſum, dilucide jam expedivi. Monet jam promiſſionis qua teneor fides, & provinciæ durioris ratio, ut nominum eorum rationibus e caligine vetuſtatis eruendis operam ſeriam & religioſam impendam.

SECT. I.

Nominum eorum notio grammaticalis explicatur.

CUM genuina nominum ipſorum ſignificatio, ſit certiſſima illa (poſt rerum naturam jam perſpectam) ſcientiæ clavis, qua reconditas adhuc appellationum earum rationes reſerare poſſimus; par eſt ut per eorum explicationem breviuſculam, aditum ad ſequentia facilem & inoffenſum faciamus.

Nomina Hebræa, primo,

UT itaque ab Urim auſpicemur, certum eſt, vocem illam, modo ad intentionem illius primariam attendamus, non tam *lumina*, quam *ignes*, eoſque *flammantes* indicare. Nam eo ſenſu, vox ſingularis אור unde ortum habet, in ſcripturis [c] uſurpatur: ſenſum etiam affinem fundit vox ea pluralis אורים *Jeſ.* 24. 15. *Laudate Dominum* באורים *in ignibus.* Ita locum illum exponit [d] *Buxtorfius*, & cum eo concordiam colit verſio noſtra Anglicana, *Glorifie ye the Lord in the fires.* Eundem huic vocabulo ſenſum aſſerunt verſionis Perſicæ & Arabicæ auctores, qui locum illum, 1 *Sam.* 28. 6. ubi *Urim* occurrit, ad hunc ſenſum transferunt; *Deus non reſpondit ei, vel per ſomnia, vel per* [e] *ignes.* Hanc vocis illius poteſtatem notavit [f] *Vatablus*, cum dixit, *Urim ſignificare illuminationes ſeu ignes.* Interea minime tacendum eſt, vocem hanc ſenſus quaſi gemellos ferre: nam *ignes* quidem proprie denotat, improprie vero & per metonymiam

a *Pectorale judicii ſymbolum erat poteſtatis judicialis in ſacerdote, tanquam ordinario præſide Reipublicæ*, Cocceius in Hoſ. 3. 3. b Teſt. *Ælian.* ub. ſupr. c *Jeſ.* 44. 16. & 50. 11. d *Lexic. H. & Ch.* p. 12. e *Alludunt forſan ad pyromantiam, de qua H. Montacut.* Dæmon. Mimic. c. 22. f *Comment.* in *Exod.* 28. 30.

effecti,

effecti, *lumina*; eò quod ignes sint lucis ὀχήματα sive δοχεῖα. Hinc & vox Urim נהורה *lumen* redditur a [a] *Chaldæo Paraphraste.* SECT. II.

CIRCA sensum vocis alterius Thummim litem haud adeo gravem movere video. Quamvis enim Interpretes a genuina vocis Urim potestate deflectant sæpe, pauci tamen sunt qui a vocabuli Thummim sensu aberrant, & illud per *perfectiones* aut *integritates* exprimendum esse non arbitrantur. Si quis me vim nominum eorum fide parum integra retulisse sentiat, provoco ad Hebræorum, Christianorum, Pontificiorum & Protestantium, Lexica, quæ fidem meam abunde liberabunt. His omnibus, sigilli loco, accedat [b] *Buxtorfii* testimonium: *ad nomina quod attinet,* אורים Urim *significat ignes vel luces, nec de eo vel dubitatio vel disceptatio:* תמים Thummim, *perfectiones, integritates, a singulari* תום *& radice* תמם *integrum, perfectum esse.*

CUM in his simus, non prorsus alienum erit, nominum etiam Græcorum notionem & originem aperire, quibus Septuaginta voces eas Urim & Thummim interpretari solent. Urim autem illi per [c] δήλωσιν, [d] δήλους, & [e] φωτίζοντας; Thummim per ἀλήθειαν, & τελείους; incerta vice, transferunt. Hæc translatio viris doctis nullo non ævo negotium non leve fecit. Hac de re magni nominis Auctor sententiam suam sic interponit: *LXX Urim* δηλοὺς *sive* δήλωσιν *reddidere. Quærunt vocabuli rationem: ea vero nequaquam est difficilis aut obscura. A* δαίω *sive* δέω *uror, luceo, est* δαλὸς *sive* δηλὸς, *quod facem & lampada notat. Quia vero olim, uti etiamnum, facibus uterentur vice nuntiorum, inde verbum* δαλόω *vel* δηλόω. Sed necesse est, ut hæc omnia, veluti somnia ad lucem prolata, statim evanescant; cum LXX Urim nunquam δηλοὺς, sed δήλους, δήλοις, δήλων, [accentu penultimam afficiente] semper transferant; & vocem δηλὸς, pro face vel lampade captam, apud ullum notæ melioris auctorem non detur invenire. Hic itaque ab Interpretum omnium latere minime discedendum censeo, qui Græcos *Urim* ideo δήλους & δήλωσιν reddidisse sentiunt; quod Oraculum illud res obscuritate velatas, manifestas efficeret, & vox אורים lucis notionem [f] ferat, quæ res tenebris obductas illustrat & [g] *manifestat.* Cur autem LXX voci Urim vim participii semel dederint, eamque per φωτίζοντας exposuerint, res est intellectu difficilior. Eos autem ita vertisse suspicor, quod vocem אורים eo in loco, pro participio sumpserint, eamque a radice אור *illuxit*, uti קומים (in *Pahul*) a verbo קום *surrexit*, formatam existimarint. De hac versione Græca paulo commodior statim se dabit agendi locus. Dein & Græca, explicantur.

NUGIS hisce grammaticis tam diu immorari, non tanti esset, nisi quod ad seria ducant, & voces illas, Urim & Thummim, equuleum sæpe pati, & in sensum alienum torqueri videam. Inter eos vero, vulgatum Interpretem, & strenuos illius assertores, Pontificios, voces illæ non immerito vis illatæ postulare possint; dum per *Veritatem* & *Doctrinam*, sibilantibus pene Magistrorum pueris, eas interpretantur. Utcunque versionis hujusce zelo usque eo flagravit *Bellarminus*, quod asserere non dubitaverit, *plus tribuendum esse Hieronymo, qui* doctrinam *vertit &* veritatem, *&* τοῖς LXX *qui verterunt* δήλωσιν *&* ἀλήθειαν, *quam Judæis & Judaizantibus.* Sed instituti recordatio aurem vellit.

CUM jam nominum eorum significationes veras & ex ipso fonte haustas habeamus, nodus ille vindice non indignus occurrit, cur Deo Pectoralis ἀγάλματα titulis illis, *Urim* & *Thummim*, insignire visum est?

SECT. II.

Quorundam sententiæ de nominum ratione ad examen vocantur.

CUM de oraculis divinis viva voce traditis Ecclesia tantum Judaica gloriari potuerit, obvium est existimare, Judæos de Oraculo nostro, utpote prima gentis suæ gloria, attentius paulo cogitasse, & intimiorem illius cognitionem, traditione fideli vel altiore Scripturarum indagine sibi comparasse. Cum itaque dubium variis opinionibus perplexum & involutum animos nostros jam exerceat, par est ut responsum a tripode Judæorum expectemus, & primo ad eorum sensum de harum appellationum ratione mentes attendamus. Sententiæ tres:

SENTIUNT autem eorum doctores Talmudici, & cum iis nec pauca nec obscura Talmudistarum,

a In *Jes.* 24. 15. b *Histor. Ur. & Thum.* cap. 2. c *Exod.* 28. 30. d *Deut.* 33. 8.
e *Ezr.* 2. 63. f Deducta scil. ab אור *luxit, illuxit.* g *Ephes.* 5. 13.

SECT. II. capita, ſacra illa pectoralis inſtrumenta, vel indicationes divinas eorum miniſterio factas, ideo אורים id eſt, *lumina*, dicta fuiſſe, שהן מאירין לישראל *quod illuminarent Iſraelem:* hoc eſt, populus in rebus obſcuris & humana conſilia ſuperantibus, inde lucem peteret, & reſponſum divinum, veluti doctorem dubitantium frequenter acciperet: תמים vero vel *perfectiones*, שהן מתימין לפניהם את הדרך *quia coram illis perficerent viam ſuam:* hoc eſt (ni me voces obſcuræ ludant) Iſraelitis, quaſi in bivio ſæpius hærentibus, viam illam rectam & tutam quam inire debebant, indicarent. [a] Paraphraſis illa *Jonathenem* Chaldæum opinione huic non multum diſſimili ductum fuiſſe, probat: &c. ותתן בחשן דינא ית אוריא *& indes in pectorale judicii* Urim, *quæ illuminant verba ipſorum, & revelant occulta domus filiorum Iſraelis: &* Thummim, *quæ perficiunt operibus ſuis ſacerdotem magnum, qui per ea quærit doctrinam a Domino.*

AT certe fides hiſce Judæorum Magiſtellis, fumum ſæpe vendentibus, non niſi lente admodum & fidejuſſore aliquo aſtante tribuenda eſt. Eorum enim omnia pene fabulis anilibus & figmentis audacibus ſcatere, ante multa ſecula prudens ſcienſque pronunciavit [b] *Origenes.* In eorum claſſe nominum horum rationes a Talmudicis aſſignatas ponere non dubitemus: nam,

(1°.) NIHIL habet affine vero, Deum tam operoſe nihil agere voluiſſe (adſit reverentia verbis) ut tam ſpecioſa & ſignificationis tam amplæ nomina Pectoralis organis aut reſponſis impertiret, quo rem tam vulgarem & cuivis e poſtrema plebe perſpectam indicaret; quod ſcilicet Oraculum Ejus conſulentes illuminaret, & viam rectam inire doceret: quaſi legis divinæ typi & figuræ, ad inſtar hieroglyphicorum Ægypti, multa cum pompa & negotio, & per ſpeciem myſterii alicujus ſacratioris, rem aliquam lippis & tonſoribus notam ſignificarent.

(2°.) CONSTAT e [c] Scriptura, Deum inclyta illa Pectoralis ornamenta nominibus illis *Urim* & *Thummim* affeciſſe, cum ea in Pectorali nondum poſuiſſet Moſes, vel inde lumen mentis & *viæ ſuæ perficiendæ* rationes accepiſſet Populus.

(3°.) NOMEN illud Thummim plane redundans foret & otioſum, ſi quid ſani ineſſet rationi nominum a Talmudiſtis redditæ. Quid enim opus eſſet, monere, Iſraelitas *viam ſuam* juxta Oraculi reſponſa *perfeciſſe*; cum neceſſario ſupponendum ſit, Deum eo tantum fine lumen inde præbuiſſe, & populum eo tantum animo illud petiiſſe, ut in viam rectam tutamque dirigerentur?

(4°.) HYPOTHESIS Talmudica nominum eorum nec formam nec ſenſum explicat. Nam ſi nomina illa pectoralis organis ideo tantum imponerentur, quod Iſraelitæ *mentis lumen* & *viæ ſuæ perfectionem* ab Oraculo pectoralis peterent; nulla conſtat ratio cur Deus vocibus pluralibus, quarum una abſtracta eſt, *ignes* altera ſignificat, ad rem tam tritam & vocum earum ſenſui formæque grammaticali parum conſentaneam denotandam uteretur.

(5°.) SENTENTIÆ Talmudicæ forma ſatis illius materiam vanitatis arguere cenſeatur. Cujus enim aures non lædunt duriores iſtæ & ſoni male grati voces, *quia coram illis perficiebant viam ſuam?* Cui non videntur ultima & miſera effugia hominum ab ignorantiæ opprobrio ſeſe vindicare laborantium? Quid eſt quod ſententiam ſuam verbis tam incerti ſenſus & captum pene fugientibus involvunt, niſi ut ipſi (more ſepiarum, aquas colore fuſco tingentium) non irretiti elabantur; & homines non mali, ſe myſterii divini *Junonem* in ea craſſiore verborum nube amplexari credant?

CUM itaque in hac Talmudicorum ſententia nec δήλωσιν nec ἀλήθειαν invenire poſſimus, eam non immerito rejiciamus.

Interpretum vulgarium,

PROXIMUM eſt, ut opinionem illam de nominum eorum ratione, quæ tot ſeculorum fidem ſecura tenuit, in medium feramus, & in ſtatera rationis expendamus. Quamplurimi ſcilicet exiſtimarunt, nomina illa Urim & Thummim pectoralis organis adhæſiſſe, quod reſponſa inde data, *lucida* & *perfecta*, id eſt, perſpicua & indubitate vera fuerint: unde Dei oracula a Diaboli reſponſis clare diſtinguerentur, quæ verbis ſæpe falſis, ſemper ambiguis & obſcuris, involvebantur. Hanc autem de nominum ratione ſententiam veterum quorundam animis penitus inſediſſe, ſatis teſtantur eorum monumenta. Nam [d] *Sirachides* ornamenta Pontificis enumerans, pectoris ſui nitorem depingit, verbis hanc nominum eorum rationem ratam facientibus: dicens, *induiſti eum pectorali judicii,* δήλοις ἀληθείας *& manifeſtationibus veritatis.* Samaritanus etiam

a *Par.* in *Exod.* 28. v. 30.
b Εστιν ἀληθῶς ἰδεῖν, πάντα μὲ τὰ Ιουδαίων τῶν νῦν μύθους καὶ λήρους· l. 2. *cont. Celſ.* p. 60.
c *Exod.* 28. 30.
d Cap. 45. 17.

voces

voces eas *elucidationes & perfectiones* reddit: Arabs, *dilucidationes & certitudines:* Syrus, *lucidum & perfectum:* LXX Urim & Thummim δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν vocant: *Aquila* & *Theodotion* ea per φωτισμὸς καὶ τελειώσεις interpretantur. Ideo vero interpretes illi aliique tot passibus a veritate Hebraica recessêrunt, & voces eas a sensu suo nativo detorserunt; quod pectoralis Oraculum δηλώσεως faciendæ & ἀληθείας docendæ virtute præditum fuisse, & inde tantum ea nomina accepisse, pro certo habuere. SECT. II.

NIL opus est autem ut multis contendam argumentis, ad opinionis hujusce famam & fidem minuendam. Nam clare liquet, titulos illos, Urim & Thummim (si juxta genuinam vocum significationem interpretemur) nec oraculis editis, nec instrumentis edendi, convenire posse. Norunt enim omnes, qui literaturam Hebraicam a primo limine salutarunt, Urim non tam *lumina* quam *ignes* notare; & Thummim non *veritatem*, eam nempe quam opinionis hujusce patroni intelligunt, sed *perfectiones* significare. Patet itaque voces eas, nec de lapidibus pectoralis, nec oraculis inde datis, nec rebus aliis præter eas quas statim dicemus, intelligi posse; nisi quis eas a sensu suo nativo atque obvio, ut hominum placitis inserviant, vel invitas trahat. Neque hæc sententia testimoniis jam dictis inniti potest: quivis enim Græcorum filiolus intelligit, δήλωσις ἀληθείας, *manifestationibus veritatis* minime significare, adeoque *Sirachidem* voces eas, a LXX mutuatas, ad hunc sensum efficiendum non adeo scite conjunxisse. LXX quod attinet, apertum est, eos voces eas tantum ad claritatem & veritatem ejusdem Oraculi notandam non usurpasse; quod δήλως, numeri pluralis, & generis tantum masculini vocabulum cum ἀλήθεια, voce singulari simul & fœminina, [a] quandoque sociarint. Non est enim vel simile vero, LXX rei ejusdem proprietates, nulla cogente necessitate, vocibus affinitate nulla conjunctis exprimere voluisse.

HÆC forte secum perpendens Cl. noster [1] *Medus* alia sibi vitula arandum censuit, ut horum nominum ænigmata solveret, rationes obscuriores explicaret. Ille nempe, postquam varias doctorum sententias de Oraculi hujusce natura & tradendi ratione recensuisset, quid sibi visum esset paucis expedit, quæ sic e lingua patria in latinam transfero. " Si quid ipse sentiam, effari licuerit; dixerim, Urim & Thummim duplicis " generis Oraculum fuisse, & usui duplici serviisse: & quod Urim Oraculum illud fu- " erit vel Oraculi pars, qua Deus responsa dedit, in arduis & dubiis vitæ casibus illum " consulentibus. *Urim* autem vel *Lumina* ideo dicebatur, quoniam sicut ignorantia " quædam quasi mentis tenebræ, ita quælibet scientia quædam illustrationis vel illumi- " nationis species sit: unde & quod scientiam illam affert, lumen merito appelletur, " quod mentis tenebras pellat. *Thummim* vero Oraculum illud vel medium erat, quo " Sacerdos Summus certior factus erat an Deus immolatam hostiam æqui bonique " consuleret necne. Ideo vero *Thummim* nomen habuit, id est, *integritates* vel *perfe-* " *ctiones*, quod illi quorum sacrificia Deo grata fuere, *Thummim*, id est, *Justi* & *Perfe-* " *cti*, in conspectu Dei habiti sint.——Sine dubio enim Patriarchis & Ecclesiæ sub lege " medium aliquod ordinarium erat quo cognoscerent, quando Deus eorum sacrificia " grata & accepta haberet, &c. D. Medi

MODO hisce omnibus ad examen vocandis impensius incumberem, male metuo ne læsæ nimis patientiæ actionem mihi Lector intenderet; cum opinio illa de origine nominis *Thummim* (quod salva tanti nominis reverentia dictum velim) conjectura debili nitatur, nec minima Scripturæ vel Rationis umbra protegatur. Nam Deum quandoque per ἐμπυρισμὸν, nunquam per Oraculum, favoris sui testimonium sacrificiis præbuisse legimus: nec opus erat oraculo cœlitus emisso, quod personam sacrificantem singularem apud Deum gratiam iniisse, aut sacrificium ei gratum fuisse testaretur; cum præsto semper essent personæ & sacrificii apud Deum accepti characteres in Lege traditi, non minus fida, ubi aderant, favoris divini testimonia. Deinde: si Oraculum aliquod, lætus hujus arcani nuncius, ævis antiquissimis extitisset, illud potius clariore τῷ URIM nomine notari meruit; cum homines inde *vultus* divini *lucem super* eos *elevatam* intelligerent, & inde gratiæ divinæ testimonia tam clara peterent. Nec ad optimi viri sententiam suffulciendam sat virium habet observatio illa, quod cum de Deo per Ephod consulendo in Scripturis agatur, de Urim solummodo fiat mentio: illius enim rei rationes ab ipsa τῷ Urim natura petitas jam dedi antea; nec ut eas denuo repetam Lectorum quorundam fastidia patientur.

a Δότε δήλως αὐτῷ, καὶ ἀλήθειαν αὐτῷ· *LXX* in *Deut.* 33. 8.

1 Vid. pag. 982.

SECT. III. MULTIS aliis argumentis, hanc & alias opiniones de nominum ratione refutare poſſem: ea vero miſſa facio, quod ea ſit victrix evidentia veritatis, quod nuda ſua præſentia, lucis ad morem, erroris tenebras fugare ſoleat; & quod hoc ſit earum omnium πρῶτον ψεῦδος, quod hæc nomina Pectoralis inſtrumentis, cum reſpectu tantum ad oracula inde data tribuerentur. Ut itaque ſententias omnes, de nominum eorum ratione, facili conatu reprehendam; luculenter oſtendam, eorum rationes non adeo e trivio petendas eſſe, Deumque majora longe in conſiliis habuiſſe, quam vulgus hominum ſentit, cum miſſo veteri vocabulo *Theraphim*, Urim in illius locum ſuppoſuerit. Ne vero Lectori, veras nominum eorum rationes avide forſan expetenti, ambagibus hiſce bilem aut nauſeam moveam; ſententiam cui animum addixi meum jam paucis exprimam.

SECT. III.

Rationes nominis URIM *primariæ proponuntur.*

Rationes duæ: NI Veritas mihi parum propitia fuerit, Deus ob duplicis generis rationes, Primarias & Secundarias, Pectoralis inſtrumenta titulis illis, Urim & Thummim, inſigniri voluit, Rationes illas quo diſtinctius exequar, a nomine *Urim*, cui Scriptura locum primum reſervare ſolet, initium capiam. Hujus autem appellationis pectoralis Oraculo datæ rationes, quas Primarias voco, duas aſſignandas exiſtimavi.

Prima: EARUM prima ſic ſe habet: URIM nomen erat quod Angelis, & proinde Pectoralis inſtrumento, unde Angeli Dei nomine & vice reſpondebant, aptiſſime conveniebat. Ne Lectori meo verba jam dediſſe videar, tribus hiſce Theſibus, e quibus ratio illa conflata eſt, fidem conciliare conabor.

Tribus theſibus comprehenſa. (1°.) NOMEN Urim, quocunque ſenſu capiatur, Angelis apprime conveniens erat & accommodatum.

(2°.) ANGELI e Pectoralis inſtrumento, Dei nomine reſponſa Pontifici conſulenti præbuerunt.

(3°.) REI hujuſce cauſa, fatidicum Pectoralis organum appellationem illam Angelicam, Urim, ſortitum fuit.

A THESI prima telam ordior: *Nomen* Urim, *quocunque ſenſu capiamus, Angelis apprime conveniens erat & accommodatum.* Nil opus eſt, ut Theſis illa multum nobis negotii faciat, cum ſatis in propatulo ſit, nomen Urim Angelorum naturam feliciter explicare, eique concinne convenire; ſive pro *luminibus*, ſive pro φωτίζουσι vel *illuminantibus*, ſive pro *ignibus*, illud accipiamus. Sunt enim Angeli (modo Urim *lumina* reddamus) primogeniti lucis filii, ἄγγελοι φωτὸς, primarii ſecundum ſacram Triadem lucis inacceſſæ incolæ, *ſtellæ matutinæ* quarum ſocietati *Lucifer* olim aſcriptus erat. Sunt etiam φωτίζοντες illi, quorum miniſterio Mundus ſcientiæ divinæ & [a] humanæ lumen acceptum debuit, quorum etiam opera vicaria Deus reſponſa dedit & Oraculum ſuum conſulentes illuminavit. Si vero per *ignes* vocem *Urim* interpretemur, titulus ille cœleſti Hierarchiæ non minus apte congruat & affigatur. Nam,

(1°.) TITULUS ille aliquid conjunctum habet & conſentiens cum aliis epithetis & ſymbolis quibus Angeli paſſim in Scriptura deſcripti veniunt. Eos enim Deus [b] *ignem* [c] *flammantem* feciſſe dicitur: hæc autem verba mentem & ſenſum vocis *Urim*, ignes urentes aut flammantes denotantis, adamuſſim exprimunt. Atque huc forſan alluſum eſt in Novo Teſtamento: nam uno in loco Deus, [d] *cum ſanctis Angelis*, alio vero, [e] ἐν φλογὶ πυρὸς, ad mundum judicandum venire dicitur. Sed ad inſtitutum redeo: appellantur etiam Angeli שרפים עמדים *Urentes illi qui ſtant coram Deo*, Jeſ. 6. 2. & אבני אש *lapides ignei*, Ezec. 28. 14. niſi hic Veterum quorundam errore mihi errare contigerit. Sæpius etiam in ſacris oraculis, *ignis* Angelorum ſymbolum & figura ſtatuitur: nempe primo, *Revel.* 4. 5. Vidi *ſeptem lampades ardentes coram throno, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei:* nam ibi, per *ſeptem*, utpote numerum propheticum, vel omnes Angeli, vel ſaltem שרים המלאכים *principes primarii* qui dicuntur *Dan.* 10. intelligendi ſunt. Deinde: cum opus illud arduum Judæis incumberet, ut Templum integritati priſtinæ reſtituerent; Angeli operis tam ſacri præſides, per [f] *ſeptem aurei can-*

a Οὗτός ἐστιν, *ſcil, Chriſtus,* ὁ διδοὺς καὶ πᾶσι Ἕλλησι τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑποδεεστέρων ἀγγέλων. *Clem. Alex. Strom.* 7. p. 832. b *Pſal.* 104. 4. c *Bene: nam ibi LXX* πῦρ φλέγον, *& Symmachus* φλόγα πυρίνην, *habent.* d *Mat.* 16. 27. e 2 *Theſſ.* 1. 8. f *Zachar.* 4. 2, 10.

delabri

delabri lampades repræſentabantur. Sed & *fluvium* illum *igneum* apud Danielem, [a] *Jachiades* Ordinis Angelici figuram eſſe contendit, ſic textum explicans, והוא עולם המלאכים וגו׳ *Iſte*, fluvius ſcilicet igneus, *eſt mundus Angelorum, qui thronum portant & miniſtrant Deo.* SECT. III.

(2°.) ANGELI ſub antiquiora mundi ſecula, ſpecie ignea conſpiciendos & alloquendos hominibus ſe plerumque præbuere. Nam Cherubim, cuſtodes Paradiſi, ſub imagine [b] *flammantis gladii* Adamo & Evæ repræſentabantur. Animalia illa in *Ezechielis* viſione, imagines Angelorum habita, dicuntur aſpectum præbuiſſe, [c] *veluti prunarum ignis ardentium*, & [d] *abiiſſe & rediiſſe ſecundum aſpectum fulguris.* De Angelo etiam qui Danieli apparuit, dicitur, quod [e] *facies ejus* eſſet *velut aſpectus fulguris, & oculi ejus ut lampades ignis.* Eliſhæ etiam Angeli ſui tutelares ſub forma [f] *curruum & equorum igneorum*, ſe illi conſpiciendos obtulere. Formam eandem Exercitus illi cœleſtes [g] Eliæ viſi induebant. Splendor ignis cujuſdam imperioſi & terrorem inferentis effulſit ab Angelo utrique [h] *Mariæ* viſo. Nam, inquit textus, ἦν ἡ ἰδέα αὐτῦ ὡς ἀστραπή. Alia apparitionum Angelicarum exempla, dictis affinia, in Veteris præcipue Teſt. ſcriptis, ſe paſſim legenti dabunt. Nam ſpecies illæ flammeæ, ad animos percellendos aptæ, non tantum naturæ Angelicæ ſed & Oeconomiæ Moſaicæ, quæ ad terrorem & *pædagogi* triſtitiam tota componebatur, magis conſonæ fuerunt & accommodatæ.

(3°.) ANGELUS aliquis e Pectoralis Oraculo, Dei conſilia & mandata omnia (quod ſtatim oſtendo) Pontifici conſulenti declaravit. At e ſcripturis Angelorum antiquitus apparentium formas referentibus apparet, Angelos, cum Dei perſonam nomenque tulerint, aut Ejus reſponſa dederint, hominibus flammea quadam ſpecie plurimum apparuiſſe. Nam Angelus ille, *Jehovæ* titulo donatus, quem Deus populi ducem ſtatuiſſet, in [i] *columna ignea* delituiſſe dicitur. Atque eo ſpectare videntur [k] *Iſaiæ* illa: *Et creabit Dominus ſuper convocationes Ejus nubem per diem, & ſplendorem ignis flammantis per noctem.* Cœleſtem illum Legatum, qui Moſem Dei nomine allocutus eſt, Scriptura ἐν φλογὶ πυρὸς *in flamma ignis* ei apparuiſſe dicit. Angelus etiam, cujus miniſterio Deus legem e Sinai dedit, & quem nominis ſui dignitate cohoneſtavit, ſpeciem tantum flammeam populo ſpectanti obtulit. Hinc & φλὸξ νομοθετῦσα, *flamma legifera*, cum plurimis aliis quibus Hebræorum natio inclaruit miris, a [l] Concilio *Nicæno* numeratur. Ignearum earum formarum, quas Angeli, Dei conſilia referentes, hominum oculis antiquitus objecere, famam ad ethnicos tandem permanaſſe, ex oraculo illo *Chaldaico* apud *Pſellum* intelligamus: Ηνίκα βλέψῃς μορφῆς ἄτερ ἐυῖερον πῦρ-λαμπόμθυον σκιρτηδὸν ὅλον κτ' βένθεα κόσμυ,—κλῦθι πυρὸς φωνήν· i. e. *Quando videris abſque forma ſacroſanctum ignem, lucentem exultando totum per mundi profunda, Audi ignis vocem.* Ubi *agit oraculum*, ni fallat Pſellus, *de divino igne a plurimis hominibus ſacris conſpecto*, a Moſe nempe in rubo, & Elia in cœlum rapto, aliiſque. Cum itaque (ut inſtitutum repetam) Angeli Dei perſonam ſibi impoſitam ſuſtinentes, ſub auguſta ignis flammantis forma ſe videndos dederint, ut Dei, cujus locum pro tempore tenuere, naturam eximiam decore & concinne redderent; & certum ſit Angelos, Dei vicem gerentes, e Pectoralis Oraculo reſponſa reddidiſſe; perſpicuum eſt, nomen illud URIM, *ignem flammantem* notans, Angelis, ſaltem prout Oraculi divini Miniſtris, appoſite convenire.

(4°.) TITULUS ille *Urim* conceptum & imaginem naturæ Angelicæ perfectiſſimam forte cujus, corporis fæcibus immerſi, capaces ſumus, mentibus noſtris ingerit. Nam igne, flammante præſertim, nihil ſimplicius, ſplendidius nihil, nihil a craſſa & vili rerum aliarum ſorte remotius, aut figuræ determinatæ magis expers, nihil corporum cœleſtium conditionem propiore affinitate attingens, nihil agendi facultate nobiliore pollens, capit hæc mortalium regio. Unde quiſpiam intelligat, quam intimo conſenſu ignis flammantis & Angelorum naturæ ſibi mutuo devinctæ ſint, & quam vividam naturæ Angelicæ imaginem ignes flammantes animo repræſentent. Ideoque res nullas, quibus nomen *Urim* tam commode quam Angelis tribui, aut de quibus majore cum veri ſpecie intelligi queat, in tota rerum compage reperire licet.

VETERUM Judæorum, Chriſtianorum, & Gentilium, ſuffragio affirmatum eſt titulum *Urim* naturam Angelicam feliciter exprimere, & cum ea maxime conſentire.

a *Comment.* in *Dan.* 7. 10 b *Geneſ.* 3. 24. c Cap. 1. 13. d V. 14. e *Dan.* 10. 6.
f 2 *Reg.* 6. 17. g 2 *Reg.* 2. 11. h *Mat.* 28. 3. i *Exod.* 14, 19, 24. k Cap. 4. 5.
l P. 1. l. 1. c. 4.

SECT. III. Veteres enim Judæi ſenſiſſe videntur, Angelos qua bonos qua malos, ita eſſe ſpiritus, ut non ſint prorſus immateriati, ſed ex materia quadam [a] ignea conſtare. Hujus ſententiæ veſtigia quædam evanida percipiamus in [b] *Eſdræ* ſcriptis, ubi nomine Οὐριὴλ, i. e. *Ignes* vel *Lumina Dei*, unus e cœleſtibus illis incolis notatus venit & in fragmento illo vetuſtiſſimo *libri Enoch* (eum enim titulum præfert) a *Scaligero* & *Kirchero* in lucem miſſo, ubi Οὐριὴλ in Archangelorum ſortem & ſocietatem evehitur, & primus ante omnes ad Lamechi filium miſſus dicitur. Eadem opinio forſan *Chald. Paraphr.* mentem imbuit, qui verba illa, [c] *currus Dei viginti millia*, de Angelis dicta, in hunc modum interpretatur; *currus Dei duæ myriades ignes ardentis.* Et vero proximum eſt, *Mohammedem* fidem eandem a Judæo illo quo præceptore uſus eſt hauſiſſe, & in *Alcoranum* ſuum tranſcripſiſſe. Ait enim, [d] *Deum revelaſſe Angelis hominis de luto formationem, & ſtatim atque animæ ſuæ portionem ei inſufflaſſet, omnes Angelos præter Belzebub, Deo ita jubente, hominem adoraſſe: Deum autem Diabolum interrogaſſe, cur opus manuum ſuarum adorare recuſaret? quia, inquit, eum de luto cœnoque nigro, me vero ex igne creaſti.* Cramben illam recoquit, *Surat.* 37. Chriſtianos aliquos antiquos ab eadem opinione non multum abfuiſſe patet: nam [e] *Severinus* Angelos ignes eſſe, his verbis aſſerit: ἡ γὰ μόνον τῦτο τὸ πῦρ ὄφιν, ἀλλὰ, ϗ αἱ ἄνω δυνάμεις πῦρ εἰσι· ϗ συγγενές ἐςι τὸ ἄνω πῦρ τῦτ τῦ παρ' ἡμῖν· Hiſce conſentaneum eſt quod [f] Auctor modo laudatus habet: poſtquam enim dixiſſet, *Geniorum corpora* מן האש והאויר *ex igne vel aere conflant Hebræi, abutentes* [g] *Pſalmi verbis*, faciens Angelos ſuos ſpiritus, miniſtros ejus flammam ignis; hæc addit: *quæ Dionyſius, Nazianzenus, Baſilius* (lib. *de Spiritu S. ad Amphilochium*, Cap. 16.) *pariter exponunt. Idem etiam ſenſerunt, S. Juſtinus, Tatianus, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Origenes aliique, Ordinibus cœleſtibus—ignea corpora tribuentes.* Eidem opinioni mentes addixere nonnulli e Gentilium ſcholis: nam *Plato* Genios aut Deos ſuos ſuperiores [Angelos malos] [h] *ignes* eſſe decrevit, eoſque Θεὸς πυρίνους indigitavit. Iis σώματα ἐμπύρια *corpora ignea* donavit *Proclus*, ut alios ex eo grege taceam.

NON eſt neceſſe (ſi quid ipſe video) ut pluribus utar argumentis, ad probandum, Angelos totam nominis hujus *Urim* latitudinem explere, eique exacte reſpondere.

Theſ. 2ª. SECUNDA Theſis hujuſmodi erat: *Angelus aliquis, Dei nomen & perſonam ferens, e Pectoralis Oraculo pontifici conſulenti reſpondere ſolebat.* Neque eſt, quod me capitis proprii viſionem, & machinam aliquam, ne cauſa mea ruinam agat, excogitatam, proferre jam ſentiat quiſpiam. In hanc enim ſententiam gradu preſſo, non cauſæ ſtudio ſed rationis evidentia motus, veni. Nam,

(1°.) EX iis quæ dixi modo manifeſtum eſt, Pontificem reſponſa per Urim data, non per ſigna quædam lubrica, ænigmate & involucro plena, ſed voces diſtinctas, captu & auditu facillimas accepiſſe. Cum itaque voces, non ſigna vel nutus miraculoſi, mentis divinæ interpretes eſſent, ſuadet ratio ut eas Angelorum virtute formatas exiſtimemus. Eorum enim tam frequente miniſterio in negotiis aliis tranſigendis uſus eſt Deus, quod *Maimonides* fidens [i] aſſeruerit, *non invenies Deum ullum opus feciſſe, niſi per manus alicujus Angeli.* Atque inde factum eſt forſan, quod, ubi Jehovah quicquam facere dicitur, ab interprete Arabico *Angelus Domini* loco *Jehovæ* ſubſtituatur; quod nempe Jehovah beneplacita & mandata ſua per Angelos actores & miniſtros intermedios exequatur. Sed utut hæc res ſit, Communis *erat* Hebræorum veterum *opinio, Deum non loqui niſi Angelorum miniſterio*; prout nos docet *Grotius* in textum illum *S. Johannis*, 12. 29. ἄγγελ῾ αὐτῷ λελάληκεν.

(2°.) PERSPICUUM eſt, & apud omnes in confeſſo ponitur, Angelos malos e Gentilium Theraphim reſponſa, originis divinæ ſpecie fucata, ſæpe tradidiſſe. Ex iis etiam quæ Capite tertio dixi probabiliter intelligitur, imagines quaſdam titulum eundem præferentes inter antiquiſſimos Dei cultores locum & honorem inveniſſe, & ex iis, priuſquam infamiam a ſeculi ſuperſtitione traxerant, Angelos Dei quandoque reſpondiſſe. Eſt itaque rationi conſentaneum, ut Angelos ex Urim, Deo provinciam eam iis decernente, oracula profudiſſe cenſeamus: præſertim cum Urim & Theraphim, nominibus, officiis, & naturis, conjunctiſſima fuiſſe, & Urim in locum ☞ Theraphim ceſſiſſe jam dicta probent,

(3°.) SUB Oeconomia Moſaica, Deus leges, cultus divini ritus, & conſilia ſua om-

a V. *Jacob. Windet.* de *Vit. Funct.* p. 93. b Lib. 2. cap. 5. 20. c *Pſal.* 68. 17. d *Surat.* 15. e *Orat.* 1. de *creat. Mundi.* f *Windet.* ub. ſupr. p. 93. g *Pſal.* 104. 4. h *Auctor. Lacrt. in Plat. & Ariſtot.* i *Mor. Neb.* P. 2. cap. 6.

nia,

nia, per vicarium Angeli miniſterium populo patefecit. Legem tradidit, non ἀμέσως, ſed per manum Angeli internuncii ſuo nomine agentis, adeoque [a] nomine ſuo compellati. Ita teſtatur *S. Stephanus*, *Act.* 7. 38. ita *S. Paulus*, ad *Gal.* 3. 19. & ad *Hebræos*, 2. 2. juxta receptam forte veterum Judæorum fidem. Hanc conjecturam ſpecioſam reddunt [b] *Joſephi* verba: ἡμῖν ἃ τὰ κάλλιστα τῶν δογμάτων, καὶ τὰ ὁσιώτατα τῆς ἐν τοῖς νόμοις δι' ἀγγέλων παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντων· i. e. *Nos honeſtiſſima ſanctiſſimaque Legis præcepta per Angelos a Deo accepimus.* Prophetas etiam viſiones & prophetias eorum omnes a ſpiritibus hiſce ſibi familiaribus accepiſſe, communem Hebræorum & Chriſtianorum fidem obtinet. Hujus rei confirmationem petat Lector a [c] *D. Thoma*, [d] *Maimonide*, [e] *Vorſtio*, [f] *Smitho* noſtro, & doctoribus Judaicis quos ipſe teſtes advocat. Non parum etiam jam dicta firmat, ipſa Diſpenſationis illius humilioris ratio: erat enim Lex tota διαταγεὶς δι' ἀγγέλων [g] *ordinata per Angelos*, & a Deo [h] εἰς διαταγὰς ἀγγέλων *in Angelorum ordinationes* tradebatur; & hoc ab Evangelica Oeconomia [i] differebat, quod ea Chriſtum ſolummodo nuncium habuerit & diſpenſatorem. Ut itaque ad rem præſentem paulo propius accedam: Si Deus νόμον βασιλικὸν Iſraelitis, ſi cœli arcana Prophetis, ſi prima cultus ſui rudimenta Patriarchis, & conſilia ſua varia viris pietate claris, [k] non niſi per vicarias & intermedias Angelorum manus tradere dignatus fuerit; haud æquum eſt opinari, Summam Cœli Majeſtatem exiguis ſeculi præſentis rebus immediate adeſſe, eumque qui de aureo vellere per Legatos tantum locutus eſt, de lana quaſi caprina per ſeipſum reſpondere voluiſſe.

(4°.) NISI Angeli Pontifici Oraculum ejus conſulenti præſto fuiſſent, & illius quaſi nutum obſervaſſent, primum Chriſti decus & gloriam, in tota rerum cœleſtium ſciagraphia quam Lex Moſis exhibet, ne rudioribus umbellis depictam inveniamus. Obſequium illud paratiſſimum quod Angeli Domino noſtro in terris agenti deferebant, & frequentes eorum apparitiones ad illius dignitatem eximiam, velamine carnis obtectam, aſſerendam; inter primos Chriſti, dum humilis in terris agebat, honores non immerito numeremus. Ideoque Chriſtus ipſe, ut opinionibus præjudicatis occurreret, propter natales ejus obſcuriores & rem anguſtam, Diſcipulorum ſuorum animis inhærentibus; eos *cœli angelos ſuper Filium hominis aſcendentes & deſcendentes viſuros* [l] prænunciat. Et certe Angelos vere & proprie (non typice tantum & umbratice, prout in Jacobi ſomniantis ſcala) ſuper Chriſtum aſcendiſſe & deſcendiſſe, nulli dubium eſſe poteſt, cum toties Ei miniſtrarint. Nec minus a quæſtione omni remotum eſt, Chriſtum efficere potuiſſe, ut diſcipuli ſui ſpectaculum tam divinum oculis ſuis contrectarent. Vidit enim Eliſæi famulus exercitum Angelicum, Stephanus cœlum apertum, & Chriſtum a Dei dextris; Jeſaias, Ezechiel, & Daniel, *Seraphim* & *Cherubim* ſibi advolantes conſpexere. Chriſto autem hoc futurum affirmanti tuto credamus, quamvis diſertam ejus rei hiſtoriam (neque enim omnia de Chriſto ſcriptis traduntur) deſideremus. Cum itaque ea Angelorum obſequia Meſſiæ tam frequenter præſtita, inter glorioſa Majeſtatis ſuæ inſignia & teſtimonia primas habeant; Ratio exigit ut Sacerdotem Summum umbram aliquam propheticam honoris & dignitatis tam eximiæ geſſiſſe, & proinde Angelos ſuper Pontificem quandoque aſcendiſſe & deſcendiſſe cenſeamus. Et ſane Judæi ſagaciores Sacerdotem primarium, tot ornamentis & ſingulari muneris ſanctitate conſpicuum, tanquam imaginem & ſpeculum luculentum a Deo conſtitutum acceperunt, in quo prima Meſſiæ decora & ſacratiora Majeſtatis ſuæ exempla expreſſa contemplari poſſent.

(5°.) NON plane otioſum erit obſervare, Gentilium etiam doctores ad δαίμονας, quos nuncupant, χρησμὺς ſive oracula ſua omnia retuliſſe. Nam [m] *Plutarchus*, poſtquam ἀγαθὺς δαίμονας καὶ φύλακας ἀνθρώπων, *bonos quoſdam, caſtos, hominumque cuſtodes, Genios* eſſe docuiſſet; addit, Πλάτων ἑρμηνευτικὸν τὸ τοιοῦτον ὀνομάζει γένος καὶ διακονικὸν ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, εὐχὰς μὲν ἐκεῖ καὶ δεήσεις ἀνθρώπων ἀναπέμποντας, ἐκεῖθεν δὲ μαντεῖα δοῦναι καὶ δόσεις ἀγαθῶν φέροντας. i. e. *Plato hoc genus inter Deos atque homines, interpretum adminiſtrorumque fungi muneribus ait: quia ab hominibus vota preceſque ad Deos perferunt, a Diis ad homines oracula & dona bonarum rerum.* Eidem ſententiæ animum adjunxit *Plutarchus* ipſe, libro cui titulum dedit, *De Oraculis quæ defecerunt*; ubi inquit, τὸ μὲν ἐφεστάναι τοῖς χρηστηρίοις, μὴ θεὺς, &c. *Præſidere quidem Oraculis, non Deos, quos a locis terrenis decet ex-*

a V. *Grot. explicat. Exod.* 20. v. 1. b *Antiquit.* l. 15. c. 5. p. 674. 30 c *Sum.* p. 1. q. 111. *Artic.* 1. d *Mor. Neb.* P. 2. c. 41. & P. 3. c. 45. e In *Maim.* de *fund. leg.* c. 7. f *Tract.* de *Prophet.* cap. 5. g *Gal.* 3. 19. h *Act.* 7. 53. i *Hebr.* 2. 2, 3. k V. *Lud.* de *Tena* in Cap. 1. ad *Hebr.* l *S. Jo.* cap. 1. v. 52. m De *Iſid.* p. 361. C

SECT. III. *peditos eſſe, ſed Dæmonas, Deorum miniſtros, haud male mihi dici poſſe videtur*, &c. Quæ quidem omnia, de Angelis, mutato tantum nomine uno & altero, narrari poſſunt: nec abeſt a veri ſpecie, Græcos e veterum Judæorum ſcriptis aut ſcholis ea furtim accepiſſe, & novis quibuſdam formis & nominibus, more furum, impreſſiſſe; ne quis eos de bonis non ſuis gloriari crederet.

Theſ. 3. TERTIO: probandum ſupereſt, *Divinandi inſtrumentum in Pectorali poſitum, nomen* Urim *ab Angelis, inde voce formata reſpondentibus, reportaſſe.* Nec deſunt firma ſatis hujuſce ſententiæ fulcra: Nam,

(1°.) IN more erat apud Gentes omnes, antiquitate & morum cultu celebres, ſtatuas ſuas ſacras earum perſonarum titulis cohoneſtare, in quarum præcipue gratiam, uſum, aut honorem dicatæ fuerant. Ægyptii ſimulachra ſua non animalium eorum nomine, quorum figuras imitabantur, diſtinguere ſolebant; ſed *Apin, Anubin*, aut *Iſiden*, quorum honori inſcripta fuerant, ea vulgo nuncupabant. Statuæ etiam, quas Chaldæi aliique Dominis ſuis tutelaribus conſecrabant, nomine *Baalim* decoratæ ſunt: ideoque textum [a] illum, *res Jehovæ ſacratas fecerunt in Baalim*, nonnulli de ſtatuis vel idolis ex auro vel argento Jehovæ ſacrato formatis, & nomine *Baalim* inſignitis, interpretantur. Apud Romanos etiam, teſte S. [b] *Auguſtino, unumquodque Junonis ſimulacrum Juno vulgo vocabatur:* & morem eum Romanum ſapiunt illa [c] *Apuleii* verba, *lapis Parius in Dianam factus.* Gentilium more, Chriſtiani tandem τὰ ἱερὰ σύμβολά τε καὶ ἐκτυπώματα (uti vocat Photius) *ſacra ſua ſymbola & imagines*, nominibus οὐκ ἀπὸ τῆς ὕλης, *non a viliore earum materia* mutuatis appellare conſueverunt; ſed religioſum piumque duxerunt, ut ab ipſis eorum [d] Archetypis, Chriſto vel Apoſtolis, ὧν τε μετέχει, καὶ πρὸς ἃ παρῆκται· οἷς τε ὑπηρετεῖται καὶ ἀφιέρωται, *quæ participant, ad quæ traducuntur, quibus inſerviunt & devoventur, denominationem ſortirentur.* Cum itaque fatidica Pectoralis icuncula Angelos præſentes ſiſtere, & tanquam ſymbolum eorum & χρηματιστήριον inſervire crederetur; mores antiqui ſeculi ſuadebant, ut decoro illo Angelorum titulo *Urim*, non minus honoris quam diſtinctionis gratia in eam tranſlato fruerctur.

(2°.) LXX vocem Urim vocabulo maſculino, δήλοις vel δήλων, interpretari ſolent. Mihi vero rationem ne quidem comminiſci datum eſt, cur ita verterint, niſi ut Angelos indigitarent, Oraculi pontificii præſides, & voce vel luce *manifeſtos*, cum eorum miniſterio reſponſa redderentur. Lex enim linguæ Græcæ, uti & Latinæ poſtulat, ut adjectivum ſine ſubſtantivo poſitum ſit neutrius generis, niſi forſan ad perſonas indigitandas uſurpetur. Fateor equidem, [e] *Scaligerum*, [f] *Grotium*, alioſque notæ clarioris auctores, voces eas δήλοις & δήλων neutras exiſtimare, eaſque in δῆλα, plurale neutrum, quandoque vertere. Eos autem hic a Græcorum mente devios, probat locus [g] ille *Deuteronomii*, δότε λαῷ δήλους αὐτῷ καὶ ἀλήθειαν αὐτῷ, &c. Ubi vox maſculina δήλους, voces etiam δήλοις & δήλων maſculinas oſtendit, nec de rebus ſed perſonis [i. e. Angelis] intelligendas. Hoc interim obiter obſervare liceat: Interpretes illos vocabulum Græcum elegiſſe, quod Angelos, non minus obſcure quam Hebraicum Urim, denotare poſſet. Hanc enim obſcuritatem temporum eorum genius exegiſſe videatur.

(3°.) IMAGINES in Sancto Sanctorum poſitas, Angelorum ſymbola fuiſſe, Angelos Dei mentem vocibus inde datis interpretari ſolitos, & imagines illas inde titulum Angelicum *Cherubim* obtinuiſſe, Doctorum ſuffragiis abunde confirmatur. Cum itaque quæ jam dixi manifeſtum faciant, Sacerdotis Summi Λόγιον imaginem ſaltem unam continuiſſe, & Angelos inde voce formata reſpondiſſe; ſuadet Ratio, ut ei nomen *Urim* ab Angelis inde loquentibus accreviſſe cenſeamus.

(4°.) LIQUIDIS argumentis oſtendiſſe videar, Theraphim, Angelis intus agentibus, oracula ſæpius effudiſſe, atque inde nomen illud Angelicum Seraphim vel Theraphim iis adhæſiſſe. Cum itaque Urim, munere, ſignificationis proximitate, aliiſque rationibus, cum Urim congruere, & eorum locum occupare, tot argumentis compertum habeamus; rationi convenit, ut Urim virtutem propheticam Angelis intus latentibus debuiſſe, & nominis illius originem a beatis illis Mentibus habuiſſe, cenſeamus.

(5°.) DIE clarius eſt, nomen illud Urim rei nulli in Pectorali poſitæ, niſi quatenus rei alterius ſigno vel figuræ convenire poſſe. At ingenium Lectoris maxime mo-

a 2 *Chron.* 24. 7. b *Quæſt.* 16. in *Judic.* 2. c L. 2. de *Aur. Aſin* p. 39. d *Teſt. Photii Epiſt.* 214. e *Emendat. Temp.* p. 654. f Ad *Eccleſ.* 45. 12. g Cap. 33. 8.

roſi

roſi diu vapulabit, priuſquam rem ullam excogitare poterit, cui nomen *Urim* com- SECT.
petat, niſi rem eam Angelorum ſymbolum fuiſſe, & titulum illum jure quaſi vicario III.
tenuiſſe dicat. Quamvis enim ſplenderent pectoralis gemmæ, nemo cautus eas *ignes* aut *lumina* nuncupabit.

(6°.) NISI jam dictam nominis hujuſce rationem pro vera habeamus, operis permoleſti fuerit cauſam ſatis gravem aſſignare, cur titulus ille pluralis *Urim* icunculæ ſingulari affigeretur: at hypotheſi noſtra data, res facilis & expedita fuerit rationes ſolidas & evidentia propria commendatas reddere, cur unicum oraculi tradendi inſtrumentum nomine multitudinis exprimeretur. Nam (1°.) non hujus tantum aut illius Angeli ſymbolum fuit, nec oracula per illud tradendi partes uni alicui Angelo demandatæ; ſed omnibus e cœleſti τῶν *Seraphim* ordine ex æquo dicatum, & nunc hujus nunc illius Angeli præſentia decoratum fuit: ideoque par erat ut numeri pluralis titulo, veluti uſus illius communis indice inſcriberetur. Nam & Ethnici ob rationem conſimilem (nempe quod Diis hoſpitalibus conſecrata eſſet) uni nonnunquam imagini portatili nomen plurale *Penates* decreverunt. (2°.) Sub prima Oeconomiæ Moſaicæ tempora, craſſa Hebræorum ingenia poſtularunt, ut Angelorum ſymbola vel plura eſſent, vel nominibus pluralibus innoteſcerent. Si enim Deus figuram unam & numeri ſingularis nomine notatam, ad exiſtentiæ & miniſterii Angelorum fidem firmandam, eorumque memoriam celebrandam, inſtituiſſet; Gens illa forte (quæ nulla non errorum monſtra facile concipiebat) eam Dei veri per eam colendi ſimulacrum eſſe, vel naturam Angelicam unico individuo contineri, crederet. Conjecturæ meæ fiduciam aliquam afferunt illa verba Maimonidis: [a] *præcepit Deus, ſupra Arcam duorum Angelorum figuram facere*, Exod. 25. 18. *ad exiſtentiam Angelorum in hominum animis confirmandam, quæ ſecundus eſt articulus ſciendus poſt fidem exiſtentiæ Dei, principiumque prophetiæ & legis. Quod ſi una tantum figura fuiſſet*, h. e. *unius tantum Cherubini forma, id facile errandi cauſam præbuiſſet. Exiſtimare enim quis potuiſſet, ac ſi eſſet figura Dei colendi, ſicut idololatræ faciunt; vel quaſi unicum eſſet individuum, atque ita in multiplices errores induceret.* (3°.) Raro quicquam ab Angelo quovis principe dictum factumve legimus, quin & Angeli alii, ei veluti apparitores adfuerint. Hoc apparet e *Gen.* 18. 2, 13. *Luc.* 2. 9, 13. & ex collatione *Act.* 7. 38. cum *Hebr.* 1. 1. & 1 *Theſ.* 4. 16. cum *Mat.* 13. 39, 41, 49. Cum itaque (quod a fide non prorſus alienum) Legatus ille cœleſtis qui ſummi Regis mandata Pontifici deferebat, Angelos alios ſibi quaſi a latere habuerit; conſentaneum erat, ut Pectoralis Oraculum, tot Angelorum unius miniſterii ſocietate conjunctorum gratia, nomine plurali *Urim* inſcriberetur.

CUM ſuperius adducta manifeſte probent, nominis hujus *Urim* notionem & formam grammaticalem Angelorum naturæ, muneri, atque ordini, quam maxime convenire; mihi non temere perſuadeo, conjecturæ meæ aleam de prima nominis illius imponendi ratione non infeliciter cecidiſſe. Rat. 2ª. proponitur.

RATIO ſecunda, ni me fallat animus, hujuſmodi fuit: vox illa *Urim* quanquam ſub ſono diſſimili, ſenſum unum & eundem continet, quem & vocabulum Theraphim, cui tot annorum uſus honorem & pretium apud plebem fecerat. URIM enim *ignes accenſos* aut *flammantes* notare, notius eſt quam ut probatione careat: & multis probavi ſupra, vocabulum THERAPHIM ſeculis antiquioribus pro Seraphim [*Urentes* vel *inflammantes*] uſurpatum fuiſſe; vel quod litera S nonnullis ſonum male gratum præbere videretur, vel ut *Seraphim Angeli*, a Theraphim *ſimulacris Angelicis* clare diſcerneretur, nec hominum ſermo quotidianus homonymia perpetua laboraret. In hanc autem ſententiam de vocabuli *Theraphim* origine me conſulto iturum arbitror, ſi nihil eo me duceret præter arctam nominum eorum affinitatem, & apertam opinionum aliarum vanitatem. Satis enim apparet, eos omnes auram ſolummodo venatos fuiſſe, qui operam impenderunt hactenus ut aliam vocis hujus originem indagarent: & male mutuo, ne *Theraphim* ſignificationis ignotæ vocabulum in ſecula habeatur, adeoque digna, quæ ad *artis*, quæ dicitur, *nigræ*, magiſtros (vocum myſticarum aucupes) ablegetur; niſi docti rationi nominis Theraphim a me traditæ locum & fidem dandam ſenſerint.

HANC autem vocum earum, Urim & Theraphim, ἰσοδυναμίαν, aliam nominis *Urim* Oraculo pectoralis imponendi rationem fuiſſe, argumenta ſequentia cauſam opinandi præbent. Et probatur.

PRIMO: vox *Urim* quaſlibet vocabuli *Theraphim* circumſtantias imitari, ejuſque i-

[a] *Mor. Neb.* P. 3. c. 45.

SECT. III. maginem, quaſi primi ſui exemplaris, adamuſſim exprimere videtur. Nam (1°.) Utraque nomina non niſi numero multitudinis uſurpantur, cum de inſtrumentis ad oracula edenda comparatis intelligenda ſint. (2°.) Scriptura raro aut nunquam τῶν *Theraphim*, ſine nota quadam eminentiæ præmiſſa, mentionem ingerit. Ut *Gen.* 31. 34. *Furata eſt Rachel* את התרפים & 2 *Reg.* 23. 24. *Tulit Joſiah* את התרפים *Zach.* 10. 2. *Quia* התרפים *locuta ſunt.* De *Urim* etiam loquens, & illud ejuſmodi emphatico diſtinctionis & excellentiæ ſigno dignari ſolet: ut *Exod.* 28. 30. *& pones* את האורים atque ita paſſim. (3°.) *Theraphim* nomen ſubſtantivum commune eſt, quanquam nominis proprii vice fungatur: idem & de *Urim* illæſa veritate dici poteſt. (4°.) *Theraphim*, quamvis nominis pluralis formam ferat, vocis tantum ſingularis poteſtatem in Scripturis obtinet. Nam 1 *Sam.* 19. *Michol* התרפים accepiſſe dicitur, hoc eſt, unicum proculdubio ſimulacrum, ad unius Davidis præſentiam ſimulandam. *Urim* etiam, quamvis vox numeri ſit, ad unicam ſolummodo imaginem denotandam uſurpatur; cum Pectoralis anguſtiæ plures imagines, *Urim* & *Thummim* titulis inſignitas, in latebris illius abſcondi minime paterentur. (5°.) Simulacra a quibus gentes reſponſa petiere, ſimplici τῷ *Theraphim* titulo vulgo innotuere: cum etiam de reſponſo, mediante Pectoralis Oraculo, cœlitus accipiendo ſermo inciderit; imaginis ſimplici τῷ *Urim* nomine deſignatæ mentionem in Scripturis factam eſſe, jam obſervatum eſt. Cum itaque *Urim* antiquioris vocabuli *Theraphim* imaginem, tam claris expreſſam gerat characteribus; proclive eſt colligere, *Theraphim* illius prototypum fuiſſe; & *Urim* ab eo, nomen, formam, & initium accepiſſe.

SECUNDO: humiles & inculti Hebræorum animi nomen Pectoralis Oraculo tributum, quod ab antiquo *Theraphim* non multum recederet, exegiſſe cenſeantur. Cum enim vulgi rudioris oculus, titulorum tantum quos res geſtant, cortice hærere ſoleat; modo Deus nominis antiqui *Theraphim* ſonum ſimul & ſenſum abdicaſſet, eum & rem illam antiquam quam in ſinu, in animis, in oculis, ferebant Iſraelitæ, e medio ſuſtuliſſe proculdubio credidiſſent. Deinde: minime probabile eſt, Deum nomina obſcura adeo, & a ſeculi uſu tam longe diſſita, Oraculo ſuo dare voluiſſe, ut meræ eſſent populi illius hebetis cruces & equulei, & ipſe Dei *interpres egeret interprete*: cum præſertim pleraque alia Legis inſtituta, veluti *infirma & egena rudimenta*, ad infantiam & modulum populi, qui altiora non caperet, benignus attemperaverit.

TERTIO: ratio nulla reddenda videtur, cur nomen illud URIM, *ignes flammantes* denotans, prophetico Pectoralis organo datum eſſet, niſi quod ſenſum vocabuli antiqui *Theraphim* vel *Seraphim*, per myſticam quandam ſynonymiam, haud infeliciter exprimeret. Nam ſi Deus *lumina* tantum, juxta receptam opinionem, eo vocabulo intelligi voluiſſet; *Orim*, vocem ad ſenſum illum exprimendum natam factamque, vocabulo *Urim* ſine dubio prætuliſſet. Sin autem Angelorum tantum gratia, e pectorali ſubinde reſpondentium, Oraculum nomine *Urim* vocaretur; mihi magni Apollinis loco futurus eſt, qui cauſam expedire novit, cur Deus Angelos ſuos ſenſus tam incerti nomine, & a Scripturæ ſeculique uſu plurimum recedente deſignari vellet.

QUARTO: SI Scripturas omnes, quibus hæc duo nomina conjunctim veniunt, collatas intueamur, obvium erit obſervare, eas locum digniorem τῷ *Urim* perpetuo tribuiſſe. Hujus autem nominum ordinis nunquam immutati ratio hæc una mihi videtur aſſignanda: *Theraphim*, a quo *Urim* initium habuit, antiquitate & famæ celebritate, ſimulachrum Ægyptiacum Αλήθεια nominatum, cui *Thummim* ortum debuit, longe ſuperavit: ideoque par erat ut nomen *Urim*, eo quod e domo quaſi antiquiore & celebriore genus duceret, locum principem ſemper obtineret. Fateor equidem in textu [a] illo unico, *ſint Thummim tui & Urim tui cum viro ſancto tuo*, Urim in ſecundis conſiſtere: at eo in loco nominum ordinem præter morem Scripturæ turbavit Moſes, forſan ut oſtenderet, ſe non tam Urim & Thummim, quam res eas pretii majoris, quarum umbram ſolummodo ferebant Urim & Thummim, Tribui Leviticæ comprecatum fuiſſe. Neque tamen Moſem eo in loco uſitatum nominum ordinem turbaſſe, pro re prorſus indubitata habendum arbitror. Sic enim Græci locum transferunt, δότε Λθὶ δήλυς αὐτῦ, ϗ ἀλήθειαν αὐτῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ. Unde ſuſpicioni locus eſt, exemplaria quædam antiqua ſe aliter habuiſſe, & Urim hic, prout alibi ſemper, τῷ Thummim præpoſuiſſe.

QUINTO: argumenta capite ſuperiori producta probant, Oraculum *Urim* ex inveterato reſponſa per Theraphim accipiendi more, leviter immutato, principia derivaſſe. Eſt itaque rationi conſentaneum, ut nomen *Urim* a veteri vocabulo *Theraphim* origi-

[a] *Deut.* 33. 8.

nem

nem accepiſſe, Deumque a re & nomine veteri paſſibus æquis abiiſſe crederemus. Cum enim Deus, gratia conſuetudinis tot annos natæ, imaginem virtute prophetica pollentem in Pectorali reponi paſſus ſit; tantum proculdubio valere potuit conſuetudinis diu receptæ ratio, ut & nomen olim uſitatum, *Theraphim*, in titulum ſaltem ſynonymum *Urim* mutatum toleraret. Non ſolet enim Numen cœleſte, vulgi ritu, nominibus odia infeſta denunciare, cum rebus ipſis impenſe favet. SECT. IV.

SECT. IV.

Objecta contra rationes primarias nominis URIM *diluuntur.*

QUO minus quæ de primariis nominis illius Urim rationibus jam dixi, tanquam mentis meæ parum vigilantis ſomnia, riſu excipiantur, aut Lectoris animus adverſantium argumentis in ſententias ancipites diſtrahatur; quatuor Objectionibus mihi neceſſario reſpondendum eſt.

PRIMA in hunc modum formari poteſt: cum *Urim* & *Theraphim* voces affines ſint & pari poteſtate prædítæ, cauſa nulla vel fingi poteſt, cur Deus vocabulo veteri *Theraphim* abdicato, cui longa dies gratiam conciliarat, novum *Urim* (vocem plane ſynonymam) in illius locum & vicem cooptarit. Ideoque Theraphim, antiquum imaginum oracularium titulum, primam nomini Urim anſam & occaſionem adminiſtraſſe, ratione prorſus adverſante dixiſſe videar. Obj. 1.

RESPONDEO: in re facili & explicata nil opus eſt ut fingat quiſpiam. Cauſæ ſatis graves vel primis hominum cogitationibus ſe dabunt, cur Deus *Urim*, nomen minus tritum & vulgo notum, titulo priori ſurrogarit. Nam, Tollitur.

(1°.) ID factum eſt, quod *Theraphim* forſan nomen eſſet infame & periculoſum: nempe ab uſu inter aliquos idololatrico labem contraxerat, & populum in cultus ethnici memoriam reducere poterat: ideoque Deus (ut ſuperſtitioni, lubrico ad ſui propagationem malo, occurreret) Oraculum ſuum nomine illo candido, auſpicato, & ſuperſtitione nulla maculato, *Urim*, ſignari voluit. Neque novum eſt, ut nomina, poſtquam infamiæ alicujus notam ſubierint, in deſuetudinem & contemptum abeant. Deus populi ſui [a] *Baal*, ut olim, appellari noluit: quod vox illa, ad Numina fictitia ſæpe traducta, [b] mali ſpeciem præberet & occaſionem. *Helleniſtæ* (obſervante *Grotio* in *Mat.* 4.) *Angelos lucis noluerunt appellare Dæmonum vocabulo, ſed in deteſtationem paganicæ ſuperſtitionis nomen id proprium eſſe voluerunt Spiritibus noxiis.* Norunt & pueri nomina illa, *fur*, *magia*, *Tyrannus*, *Miſſa*, &c. primitus non mali ominis, quod a malis hominum moribus infamiam hauſerant, locum & uſum primævum amiſiſſe.

(2°.) THERAPHIM in nominum propriorum cenſu Moſis ſeculo numerabatur, & ſenſum ſimplicem & anguſtum ferebat: *Urim* vero vocabulum erat ſignificationis paulo latioris, *ignes*, *lumina*, & *illuminantes*, deſignans; ideoque non tantum vices *Theraphim* vel *Seraphim* ſupplere, ſed & myſteriis, poſtea dicendis, felicius adumbrandis inſervire, potuit.

(3°.) MINIME novum eſt apud Hebræos, ut propria nomina in alia ejuſdem aut vicini ſignificatus immutentur. Hanc veritatem iis exemplis firmavit [c] *Grotius*, quibus Lectori facile ſatisfiet.

(4°.) HÆC nova nomina, Urim & Thummim, inſtituit Deus, forte quod myſterium ſaperent & vulgi captum excederent, adeoque Legis inſtitutis majeſtatem & reverentiam adderent. Eo enim ingenio ſunt hominum vulgus, quod Divinitatem quandam in nube & caligine expectare, & celata omnia ſtupida quadam veneratione accipere ſoleant, conculcare vero quæ præ pedibus jacent & expoſita.

(5°.) VOCABULUM *Urim*, utpote purum putum Hebræum, multo magis quam *Theraphim*, quod Chaldaiſmi vel Syriaſmi ſpeciem & tincturam ferebat, populi Iſraelitici conditioni convenire videbatur. Nam populum illum Deus Nazaræum fecit, & a mundi gentibus, non moribus & privilegiis tantum, ſed & linguæ Hebrææ puritate, apud ſe ſolum ſervata, ſeparari voluit.

(6°.) PROUT pauci admodum fuerunt Hebræorum ritus, qui quoad eorum materiam, ex aliquo ſeculi more in Legem non manarint; ita ex iis longe pauciores, qui

a *Hoſ.* 2. 16. b *Propter ambiguitatem & verbi ſimilitudinem, quod bene dici poteſt, dici* non vult Deus, *nudum* populus *aliud loquitur, alterius recordetur, &* Baal *nominans, idolum cogitet.* S. Hieron. in loc. T. 3. col. 1251. c *Annot.* ad *Mat.* 23. 35.

SECT. IV. quoad circumſtantias aliquas, correctionem & alterationem inſignem non ſubierint: ne forſan Gentibus cum Judæis neceſſitudo, nimia morum ſimilitudine conflata intercedens, ingens idololatriæ malum iterum apportaret. Fatendum etiam, Deum antiquum oracula e *Theraphim* vel imagine recipiendi morem Iſraelitis conceſſiſſe, ſi ſubſtantiam ſpectemus, integrum, multum autem quoad circumſtantias immutatum. Eatenus enim a ſeculi more diſceſſit Deus, quod *Theraphim* non, ut olim, oculos vulgi ſubire, & ædibus privatis aut templis publicis locari, ſed in Pectoralis duplo, tanquam Numen in adyto latere, voluerit: quod *Theraphim* Ejus non cuivis ex humili plebe, ſed Sacerdotum principi conſulenda dederit: quod ea de regni gravioribus, non vitæ communis caſibus interroganda fuerint: quod denique, miſſo antiquiore vocabulo *Theraphim*, Urim in illius locum ſuffecerit. Adeo ut Iſraelitæ, novis his Oraculi ſui circumſtantiis moniti, facile percipere poſſent, quamvis ejuſdem naturæ Theraphim conſulerent adhuc, ſe tamen ab eodem numine vili, quo gentes, oracula non accepturos.

Obj. 2. SECUNDO: nonnulli forte ſententiæ meæ, de ratione nominis *Urim*, nigrum præcipites apponent calculum, quod veriſimile non habeant, Angelum aliquem in arctam Pectoralis aut icunculæ parvulæ cavitatem, ſubſtantiæ ſuæ capiendæ imparem, coarctari potuiſſe. Sed nec voluiſſe ſentiunt: cum e dignitate ſua non eſſet, ut in anguſto Pectoralis limite æſtuaret, ut voces inde fatidicas ederet, quo morbidum populi arcana cognoſcendi appetitum ſatiaret. Ideoque neceſſe eſt, ut nominis hujuſce rationes, ab Angelis e Pectoralis Oraculo loquentibus petitæ, in fumos & umbras evaneſcant.

Solvitur. AT nemo eſt quem ſcrupulus ille diu vexatum dubiumque tenere poſſit, ſi jam dicenda dignetur æſtimare.

(1°.) CERTUM eſt Angelos & potuiſſe & voluiſſe, terminis haud multo ampliori-bus, ut munia non admodum diſſimilia obirent, ſæpe coerceri. Cum ſcilicet in Arca parvula habitarent, & e medio *Cherubinorum*, Dei perſonam ſuſtinentes, nunciorum cœleſtium partibus fungerentur. Hac de re, fidem pene omnem vincente, paulo fuſius * *Buxtorfii* verbis diſſerere, non prorſus alienum arbitror. *Quotieſcunque Moſi, pro rebus ad ſalutem populi pertinentibus, Dei os conſulere viſum fuit; ex Arca, & nominatim interſtitio illo exiguo quod inter duos Cherubinos operculo Arcæ affixos erat, reſponſum ab eo voce ſonora, diſtincta & articulata acceperit. Miraculo omnem humanum captum ſuperante! Deum nempe infinitum & immenſum, qui cœlum, terram, maria, & totum hoc univerſum,—replet & excedit, intra Arcæ unius anguſtias, quæ non trium integrarum ulnarum erat, imo ſpithamæ unius ſpatio (quod inter duos Cherubinos, unde vox Dei prodibat, notant) in populi ſui gratiam ſe incluſiſſe & quaſi circumſcripſiſſe.* Horum affine eſt quod ſcribit [a] R. Bechai: *Porro noſti Moſen audiviſſe vocem Dei* "מבין שני הכרובים מתוך שיעור טפח כי שם וגו [b] *ex inter duos Cherubinos, e medio menſuræ* [c] *palmi. Illic enim præciſe quaſi terminavit ſuam habitationem ſeu præſentiam, non obſtante quod de eo ſcriptum ſit, annon cœlum & terram impleo? dicit Dominus.* Quæ quidem Rabbini verba, eo tantum nomine falſi ſunt arguenda, quod id ipſi Deo, quod Angelo tantum, illius vicem titulumque gerenti, Theologorum pars potior tribuendum ſentit. Angelus etiam in columna illa, quam Deus Iſraelitis in terram promiſſam tendentibus ὁδηγοῦν poſuit, delituiſſe [d] dicitur.

(2°.) ANGELOS malos, ut fallendi artes exercerent, anguſtos תרפים *Theraphim* limites ferre & potuiſſe & voluiſſe, (ſi quid valent tot ſpectatæ fidei auctorum teſtimonia) extra dubium poſui. Utcunque, ut Lectori difficillimo ſatisfaciam, non grave fuerit & illud [e] *Arnobii* teſtimonium addere; *ſæpenumero videmus, hæc ſigna*, Deorum ſimulacra, *ab artificibus modo parvula fieri & palmarem in minutiem contrahi: modo in immenſum tolli, & admirabilem in amplitudinem ſublevari.——Ratione hac ergo ſequitur, ut intelligere debeamus in ſigilliolis parvulis contrahere ſe Deos, & alieni ad corporis ſimilitudinem coarctari: at vero in vaſtis porrigere ſe longius*, &c. Facile itaque ſibi perſuadere poterit cordatus quiſpiam, Angelos Dei, ab omni materiæ craſſioris impuritate remotiſſimos, eaſdem quas ſpiritus impuri anguſtias ferre potuiſſe. Pluribus Lectorem morari in re confeſſa non opus eſt.

(3°.) NORUNT omnes, ſanctos & benignos illos Spiritus, ſe tam faciles & propenſos ad officia omnia ſingularis in nos mortales benevolentiæ repræſentanda ſemper præbuiſſe; quod & alia munia, non minus infra naturæ ſuæ dignitatem poſita, præ-

* *Exercit.* in *Epiſt. Ded.* a In *Sect.* תרומה b Vid. *de Dieu* in 1 *Sam.* 4. 4. & *Num* 7. 89.
c *Eadem amplitudine erat & Pectorale.* d *Exod.* 14. 19. e L. 6. adv. *gent.* p. 204.

ſtiterint,

ſtiterint, ſi quid inde commodi nos reportaremus. Sunt enim Angeli nobis, animalibus e luto & peccato conflatis, πνεύματα λειτουργικὰ: pedibus noſtris, ne forte in lapidem offendant, in horas invigilant: in piſcinam deſcendit Angelus, ut aquis virtutem ſalutiferam impertiret: in ſqualidum S. *Petri* carcerem venire ſe non indignum duxit Angelus, ut eum libertati reſtitueret: S. *Paulo* jam naufragium facturo aſtabat Angelus, ut fractis ejus & comitum animis, ſpe vitæ facta, vires & fiduciam adderet: Angelus in *columna nubis* excubias agebat, cum ſtatus Iſraelitici rationes ita poſtularent. Ideoque facile credamus, Angelos de cœlo in Pectoralis Oraculum deſcendere voluiſſe; ne Iſraelitæ, inexplebili oraculorum cupiditate moti, ad gentium idola mortiſque ſemitas allicerentur. SECT. IV.

(4°.) CERTUM eſt, reſponſa de Pectorali data virtuti & præſentiæ divinæ vel Angelicæ tribuenda eſſe: abſit autem ut Deum exiguis Judæorum rebus immediate adfuiſſe, & ſe actionum & conſiliorum omnium arbitrum præbuiſſe dicamus; tantum ne Angelis provinciam ſua indignam eminentia tradere cenſeamur: cum præſertim ſub Oeconomia Moſaica Deum per Angelos, Illius nomine agentes, Eccleſiam adminiſtraſſe conſtet.

(5°.) NOS equidem homunciones miſelli tali faſtu turgeſcimus, & auram popularem tanto hiatu & ambitu captamus; quod religionem & officium Deo debitum inani dignitatis propriæ opinioni & honoris titulo non raro ſacrificemus. At Angeli omnia Dei honore & hominum commodo metiri ſolent. Unicus apud eos honos eſt, Deo obedire & hominum ſaluti miniſtrare: ideoque nihil ſe indignum exiſtimant, quod Deo gratum norunt aut homini ſalutiferum.

TERTIO: contra ſententiam meam, de ratione nominis Urim, & hoc forſan argumento contendent aliqui: veriſimile videri nequit, *Urim* ſignificatum *ignis flammantis* habuiſſe; vel illius uſui, Theraphim aut Seraphim [ſignificatus cognati vocabulum] occaſionem præbuiſſe; cum LXX vocem *Urim*, ſolummodo per δήλους & δήλων vertant, in ea vero voce nihil *igni* vel *flammæ* cognatum invenire liceat. Nam vox δῆλος *manifeſti* notionem habet, & præterea nihil. Obj. 3.

SED & hæc Objectio levi negotio diluatur. Nam δῆλος *manifeſtus* a voce δαλὸς, quæ *lampadis, facis, ardentis ligni*, notionem continet, ortum ducit; adeoque ſi vocis originem ſpectes, in ea multum igni vel flammæ cognatum inveniri poteſt. Hæc e verbis [a] *Etymologi* firmitatis haud parum hauriant: Δῆλος, ὁ φανερός· ἐκ τοῦ δαλὸς, τροπῇ τοῦ ἄλφα εἰς ῆ, ᾧ ἀναδίδωσι τὸν τόνον· Fatendum eſt interim, Græcorum δήλως non adeo exacte τ.ſ Urim Hebræorum reſpondere: cum enim *Urim* (quod diximus) *ignes accenſos, illuminantes*, & *lumina*, denotaret, adeoque cum voce *Theraphim*, Angelis, & Oraculi reſponſis optime conveniret; apertum eſt, Græcorum δήλως Hebræorum Urim imperfecte reddere, & tantum unam & alteram illius notionem obſcurius exhibere. Nec forte vox aptior in tota Græcæ linguæ ſupellectile reperiri potuit. Diluitur.

QUARTO: nonnulli forte jam dicta repudiabunt, quod eam nominis *Urim* rationem omiſiſſe videar, quæ cum vocis intentione, Oraculi fine, & recepta doctorum opinione, maxime conſentire videatur. Nam plerique fatidicum Pectoralis inſtrumentum Urim *lumina* dictum ſentiunt, quod Oraculum Dei, conſulentes in rebus obſcuris illuminaret, cum Dæmonis oracula, lubricis & obſcuris verborum ambagibus involuta, conſulenti tenebras offunderent, & eum incertiorem quam dudum amandarent. Obj. 4.

HANC nominis illius imponendi rationem omiſi quidem, nec conſilii pœnitet; eo quod אורים *ignes* tantum *flammantes*, ex prima vocis intentione ſignificet: nunquam autem *lumina*, niſi ſecundario; quod ſcilicet *ignes*, unde lumen emanat, primario denotet. Utcunque, per me licet, & hæc ratio Primariis accenſeatur: quod recepta vocis *Urim* ſignificatio rationi huic non prorſus adverſetur, & quod imagines illæ propheticæ, Theraphim dictæ, (unde Urim ducit originem) nomen a Seraphim, Angelis luce & cognitione præcellentibus habuiſſe videantur; & ipſe receptis opinionibus, niſi ratione plane cogente, refragari nolim. Solvitur.

[a] Ad voc. Δῆλος.

SECT. V.

SECT. V.

Ratio primaria nominis alterius, THUMMIM, *redditur & vindicatur.*

CUM jam cauſas primarias cur Deus nomen Urim Oraculo pectoralis impoſuerit, explicatas & Objectionum nebulis eductas habeamus; eo me jam ducit orationis filum, ut rationi nominis Thummim, lateri τῷ Urim adhærentis, abditæ adhuc & caliginoſæ, parem lucem afferam.

HUIC autem oneri priuſquam admoveam manum, inſtituti mei ratio poſtulat, ut hiſtoriolam ex *Æliano* jam narratam Lectori in memoriam revocem. Ab eo vero memoriæ proditum eſt, Ægyptios, conſuetudine ab auctore Mercurio derivata, ſacerdotem primarium ſimulacro ſapphirino, cui nomen Αλήθεια datum, decorare ſolitos. Deus itaque ſimulacrum, myſtico *Thummim* titulo celebre, ſupremo apud Iſraelitas rerum divinarum miniſtro geſtandum dedit; ne quid myſterii vel elegantiæ, quod eos in Pontificis & cultus Ægyptiaci admirationem rapuit, in Sacerdotii divini capite deſiderarent. Cum autem gemma illa, qua Pontificis Ægyptiaci dignitas aſſerebatur, τῷ *Thummim* Hebræorum initium dederit; inde factum eſt, quod & nomen (cujus ſignificatio tantum ad poſteros tranſmiſſa eſt) Pontificis Ægyptiaci ornamento inditum, in pene ſynonymum Hebræorum Thummim tranſierit.

NEQUE rem novam & a gentium moribus alienam jam refero: nam rei hujus exemplum, ſi quid *Aben-Ezræ* credimus, non multum diſſimile præbet & Moſis nomen: aſſerit enim [a] ille, quod Moſes Ægyptiorum lingua vocatus fuerit מוניוס *Monios*, a filia Pharaonis cum Ægyptia eſſet, & Hebræos poſtea nomen illud in Moſes, ejuſdem ſignificationis vocem tranſtuliſſe. Eodem modo Chriſtiani veteres voces quaſdam prout & ritus, a Judæis antiquitus uſurpatas, in verba quædam ἰσοδύναμα transferentes, retinuere. Nam Chriſtus a משיח Apoſtoli a שלוחים Διαθήκη a ברית Evangelium a בשורה ἄγγελοι a מלאכים Eccleſia a כנסת Petrus a כפא ortum traxere. Mihi etiam hæc referenti, exempla aliqua nominum apud Ethnicos in ſynonyma Græca mutatorum in mentem veniunt. Nam Iſaac, qui a צחק *riſu* nomen invenit, ab [b] *Alexandro Polyhiſt.* Γέλως appellatus eſt. *Herodotus* etiam Hebræorum חם *Cham*, *calidum* vel *aduſtum* notans, in κέωψ vel καύωψ, *vultum aduſtum* vel *fuſcum* ſignificans, immutavit; ni fallat viri doctiſſimi conjectura. Eodem refero priſcum [c] *Sirbes* aut *Sirbon* nomen, amni Lyciæ datum, quod Græci poſtea in Ξάνθον ſynonymum commutarunt: nam *Sirbes* a זרבי *Zirba* venit, quod flavum ſeu rubentem ſonat apud Arabes.

NIL opus eſt ut in latum hunc dicendi campum pedes ulterius proferam, cujus angelos omnes oculis curioſis & ſollicitis perluſtravi. Cum enim nominis *Thummim* ratio, & rei ipſius natura, tam arcto nexu conjungantur, & ad eorum explicationem mutuas tradant operas; ipſa Argumenti conditio mihi de iis conjunctim diſſerendi neceſſitatem attulit. Nemo itaque mihi criminis loco objiciat, quod methodi leges paululum violaverim, cum arctioribus neceſſitatis legibus me conſtrictum videt.

Vis Adverſarii frangitur.

[1] ADVERSARIUS meus hæc, & quæ ſuperius adduxi ſingula, uno ſpiritu diffiare ſatagit. Apertum eſt, inquit, *exiguam inter* Ægyptiorum Αλήθειαν *&* Hebræorum Thummim *convenientiam* intercedere: quod *Thummim* pluralis numeri vox ſit, Αλήθεια ſingularis; *Thummim* omnis generis perfectiones notet, Αλήθεια unam tantum, eamque a perfectionibus illis lato diſcrimine ſeparatam. Deinde, *Hebraicum* אמת *voci* Αληθείᾳ *reſpondet, & Græcæ vocis vim poteſtatemque accuratius quam Thummim, & magis ad amuſſim exprimit. Quæ ergo cauſa dici poteſt, ſi Deus ad Ægyptiorum exemplar ornamentum ſuo dediſſet Pontifici, cur non & voce quæ Ægyptiacæ exacte reſponderet, expreſſum id voluerit?* Et ſtatim poſtea chordam eandem tangit: *id primum,* inquit, *expedi, cur Deus, quam vocem haberet Ægyptiacæ exacte reſpondentem ab illius ſenſu germano deflectere voluerit. Hoc ſi præſtiteris, non Oedipus mihi modo, ſed magnus Apollo eris, & de mutato nominis numero verbum non addam.*

QUAMVIS autem hæc nominum eorum quoad numerum & ſignificatum diſcre-

a Teſte *Munſter.* in *Exod.* 2. P. 2. lib. 1. c. 6. col. 363.

b Ap. *Euſeb.* l. 9. *Præpar. Evang.* cap. 19.

c *V. Bochart. Geogr. ſacr.*

1 Vid. pag. 990.

pantia,

pantia, lapis ſit ad quem non ſemel offendit adverſarius; mihi ſcrupulus tam tenuis leviſque eſt, quod nec pedes nec oculos pungat meos. Nam, SECT. VI.

(1°.) DEI Thummim & Ægyptiorum Αλήθειαν cognatione & ſimilitudine propinqua conjuncta eſſe, multis & claris indiciis compertum habuimus: quibus addi poſſit, quod prout *Urim* nomen ſubſtantivum commune eſt, adeoque formam vocis *Theraphim*; ita & *Thummim* nomen ſubſtantivum abſtractum eſt, & conditionem vocis Αλήθεια; æmulari & exprimere videatur. Tot autem ſimilitudinis exempla uni illi diſcrepantiæ facile præponderare poſſint. Ne tamen Lectoris animus, quaſi inter paria dubitandi & aſſentiendi rationum momenta libratus, in partes meas parum inclinet adhuc; addo:

(2°.) DISCRIMINIS illius levioris rationes in aperto ſunt, & eas quiſpiam, *Oedipo* nullo in conſilium adhibito, expedire poſſit: nam ortum habuit, vel quod veteres Græci forte nomen plurale Ægyptiorum (cujus memoria jam periit) in vocem ſingularem Αλήθεια, utpote ad linguæ ſuæ morem geniumque magis accommodatam commutarint; vel quia Deus nomen alterum plurale eſſe voluerit, ut eo concinnius & elegantius cum comite ſuo plurali *Urim* conjungi poſſet; vel quod ament Hebræi rem ſingularem, præſertim eximiam & ſummo excellentiæ gradu poſitam, voce plurali denotare. Ut Pſal. 9. 9. *jus qui dicet populo* במישרים *in rectitudinibus.* Joſh. 24. 14. *Servite Domino* בתמים *in integritatibus* Jeſ. 26. 7. *viæ juſtorum* מישרים *rectitudines*, & com. 10. *In terra* נכחות *inique aget impius.* Sufficiat exemplorum manipulum ex ubere meſſe collegiſſe. His addo, quod vox *Thummim*, cum ſignificatu gauderet ampliore, ad myſteria quædam [ethnica & evangelica] denotanda, multo felicius, quam arctior illa vox אמת inſervire poterat.

(3°.) DEUS ornamentum illud Ægyptium in Thummim ſuo non ita ſtuduit exprimere vel imitari, ut ne latum unguem ab exemplari ſuo recederet, ſed curaret ut nomen, ſenſus, numerus, omnia, prorſus exacte prototypo reſponderent. Si Deus Thummim ejus ad Ægyptiorum Αλήθειαν exactius & adamuſſim accommodaſſet, Seipſum ad eorum imitationem componere, & Iſraelitas ad imitationem conſimilem tacite vocare videretur. Satis habuit ſummus Legiſlator, quicquid ſapientiæ, myſterii, vel dignitatis, Ægyptiorum ἀγάλματι Sapphirino ineſſe viſum eſt, in Thummim ſuum transferre, & ſic exemplar illud imitari, ut etiam longe ſuperaret. Rei ſummam dicam: Deus hac in re, bullam illam Ægypti Sapphirinam, ſed ut viri res puerorum ſolent, imitatus eſt. Solent enim viri conſulti puerorum haud infeliciter inventis addere, conceptus eorum rudiores in formam magis venuſtam lambere, & eorum conatus imbelles manu fortiore promovere. Deus etiam ornamentum illud ſacerdotis primarii, cui nomen Αλήθεια fecerant Ægyptii, in *Thummim* ſuo reſervavit Iſraelitis: ſed ei nomen & ſignificatum auguſtiorem dedit, in uſum ſacratiorem evexit, Oraculi Urim comitem conſtituit, & perpetuam officii Pontificii teſſeram & monimentum eſſe voluit. Hæc omnia fidei faciliora videantur, quod jam ſæpius obſervatum ſit, Deum ritus Legis omnes, a Gentibus arceſſitos, in formam meliorem finxiſſe; nec quicquam, ab Ægypti ſeculive more petitum, niſi multum ab antiquo mutatum, in Legem cultumque ſuum admiſiſſe.

SECT. VI.

Redduntur utriuſque nominis rationes ſecundariæ.

SATIS ex alibi dictis intelligi datur, pleroſque Legis ritus, e fonte præſertim ethnico promanantes, a Deo inſtitutos fuiſſe, *primario*, ut populi Iſraelitici, moribus receptis obnixa pertinacia adhærentis, animos ſibi & ſacris ejus devinciret; *ſecundario* vero, ut σκιαγραφίαν, umbras & lineas quaſdam, rerum ſpiritualium in iis exhiberet. Hinc itaque non inepte colligamus, Deum Urim & Thummim Iſraelitis conceſſiſſe, non tantum ut mores aliquos quos, ex incolatus Ægyptiaci memoria, invincibili pervicacia retinebant, eorum ruditati indulgeret; ſed ut myſteriorum quorundam & rerum cœleſtium ſymbola extarent & ſacramenta. Dignum ſane ſapientia Dei multifaria, ut ejus inſtituta non ſeculi vel uſus unius terminis definita eſſe, ſed ad tempora uſuſque varios reſpectum habere cenſeamus.

Ex iis autem myſteriis & doctrinis cœleſtibus, quorum Urim & Thummim ſacra-

SECT. VI. menta, typos, & quaſi præcones poſuiſſet Deus, Primum erat, quod menſura luminis & perfectionis plane ſingularis, perſonæ quæ ſacrum dignitatis pontificiæ gradum tenuit, eſſet inprimis neceſſaria. Neque me talia dicentem ingenio laſcivienti frænum laxaſſe cenſeat quiſpiam: nam antiqui Judæi & Chriſtiani, Urim & Thummim doctrinæ hujuſce moralis teſſeras & quaſi nuncios habuiſſe videntur. Quod veteres Judæi ea ſic habuerint, [a] *Diodori Siculi* verba nos perſuaſos faciant: ἐπέτρεψε [Μωσῆς] τῷ τῶ πλήθους προσασίαν διδόσθαι διὰ παντὸς τοῦ δοκοῦντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ διαφέρειν· τοῦτον δὲ καλοῦσι ἀρχιερέα, &c. i. e. *Præcepit* Moſes *ei primatum in Sacerdotum plebem deferre, qui cæteros intelligentia & virtute antecellere viſus eſt. Hunc Sacerdotum principem vocant.* Quæ quidem verba miſera rerum Judaicarum ignorantia Hiſtoricum ethnicum laboraſſe produnt: nam Sacerdotum principi, non virtutis eminentia, ſed naſcendi ſorte, Pontificatum adire contigit; aliquas tamen in iis, prout in moneta vitiata argenti aliquid, traditionis Judaicæ notas & lineas deformatas facile percipiamus. Ethnici ſcilicet a Judæis forte traditum acceperant, Pontificem ſuum peculiaria quædam muneris locique ſui inſignia, Urim & Thummim, i. e. *lumina* & *perfectiones*, appellata, geſtare ſolitum; & illa monitoris uſum præbuiſſe, qui ſcientiam & perfectionem egregiam in Pontifice requiſitam indicaret, eique in memoriam ſubinde revocaret. Atque ea forſan traditio errori jam dicto anſam dedit apud ethnicos, qui ſe parum curioſos perſonarum aut rerum Judaicarum æſtimatores perpetuo præſtitere. In eandem cum Judæis de Urim & Thummim opinionem, & Chriſtianos aliquos antiquos conſpiraſſe, fit credibile, quod Vulgatus Interpres locum illum [b] *Ezræ*, ubi nomina illa occurrunt, repugnante veritate Hebraica, in hunc modum tranſtulit, *donec ſurgeret ſacerdos doctus & perfectus:* quaſi nominum eorum uſum potius quam ſenſum verſionis ſuæ normam ſtatuiſſet.

SECUNDO: illius etiam myſterii præcones erant Urim & Thummim, quod lumina & perfectiones omnigenæ in Sacerdote illo Optimo Maximo, *Meſſia*, reconderentur. Nam Lex integra [c] παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν, prima docens doctrinæ Chriſtianæ rudimenta: atque hoc non tantum majore Scripturæ lumine patet, ſed & minore Rationis: nam *demonſtratu facile eſt* (inquit [d] *Juſt. Mart.*) πάντα — τὰ ὑπὸ Μωσέως διαταχθέντα, τύπους καὶ σύμβολα καὶ καταγγελίας τῶν τῷ Χριστῷ γίνεσθαι μελλόντων, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστεύειν προεγνωσμένων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως γίνεσθαι μελλόντων. Præ aliis autem legis inſtitutis, ſummus Hebræorum Sacerdos, cum ſplendidiſſimo pontificalium ſuorum apparatu inſignitus eſſet, imaginem Chriſti prætulit; eamque expreſſam & luculentam adeo, quod ne lippientes Judæorum oculos effugere potuerit. Hujus rei fidem firmant illa cedro digna. [e] *Philonis* verba: λέγομεν τὸν ἀρχιερέα, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ λόγον θεῖον εἶναι, πάντων μὲν ἑκουσίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκουσίων ἀδικημάτων ἀμέτοχον, i. e. *ſummum ſacerdotem dicimus, non hominem, ſed* in effigie *Verbum Divinum eſſe, omnium tam voluntariorum quam involuntariorum peccatorum expers.* Atque fides hæc eo magis apud eos invaluit, non tantum quod Pontificem arctioribus puritatis ceremonialis legibus teneri cernerent, quod ei ſoli ad Majeſtatis divinæ thronum pateret aditus, quod circa Pontificem nihil non venerabile & quaſi cum aliquo Numine ſe oſtentaret; ſed quod is unus mentis divinæ interpres eſſet, eique ſoli Urim & Thummim *geſtare* datum: eas autem voces non hominem tantum, ſed aliquid ſupra mortalitatis ſortem & capacitatem poſitum, ſonare crediderunt.

URIM & Thummim rerum tam cœleſtium figuras fuiſſe, & doctrinas ſacratiores myſtice & quaſi in ænigmate continuiſſe, quæ dixi manifeſtum faciunt. Nec deſunt mihi rationes bene firmæ, quibus evincam, Deum Pectoralis inſtrumenta ideo nominibus illis inſcripſiſſe, ut myſteria jam dicta ſapientiæ filiis enunciarent. Nam

PRIMO: ipſæ nominum eorum circumſtantiæ, *novitas*, *numerus*, *conjunctio*, *ſignificatio*, & *geſtandi modus*, validum nobis ad hujus ſententiæ veritatem firmandam ſuppeditant argumentum. (1°.) Titulorum eorum *novitas:* quis enim probabiliter dixerit, cur Deus nomen Theraphim, veterum ſermonibus uſitatius, miſſum fecerit, & novum Urim in illius locum vocarit; niſi quod ſenſum vocis Theraphim ſatis apte exprimere, Angelis non minus convenire, ſed & myſteriis illis adumbrandis (cum *lumina* ſimul & *ignes* notet) multo felicius inſervire, potuerit? nam nemo ſobrius dixerit, ipſam vocem Theraphim vitii alicujus manifeſtam fuiſſe; vel *Theraphim* & *Thummim*, modo conjuncta fuiſſent, ſonum æque ſuavem & concordem ac Urim & Thummim efficere

a Lib. 40. b Cap. 2. 63. c *Gal.* 3. 24. d *Dialog.* cum *Tryphon.* p. 222.
e Libr. de *Profug.* p. 466. B

non

non potuiſſe. Neque ratio ſatis ſeria reddi poteſt, cur Thummim in locum & vicem vocabuli Ægyptiaci, ἀλήθειαν olim ſignificantis, a Deo ſubſtitutum fuerit; niſi quod *integritatem*, veritatem illam in corde ſitam, tanta cum luce & evidentia exprimat. Nam ſi Deus vocabulum אמת (quod *veritatem* ſonat) ad nominis Ægyptiaci vicem repræſentandam accepiſſet, illud de veritate logica vel intellectuali intelligendum eſſet, adeoque myſterii deſignati veritas & concinnitas corrumperetur. (2°.) Ipſe nominum *numerus*, eorum rationem jam datam aſſerit. Si enim nominum rationes quas dedi alias attenta cogitatione repetamus, conſtabit, nullam poſtulaſſe ut utraque Pectoralis inſtrumenta nominibus multitudinis efferrentur. Dicendum itaque ſupereſt, Deum hujuſmodi nomina iis impoſuiſſe, ut lumen & perfectionem eximiam, & quaſi numero ſingulari vix exprimendam, in Pontifice requiſitam, vocibus pluralibus indicarent. (3°.) Jam dictis veri ſpeciem conciliat horum nominum *conjunctio:* niſi enim nomina illa ad res duas affinitate proxima conjunctas, *ſcientiam* loquor & *integritatem*, denotandum indita fuiſſent; rationi magis congruum eſſet, ut res titulis illis ornatæ, non minus loco, quam uſu, origine, & natura, ab invicem dividerentur. (4°.) Nominum eorum *ſignificatio* rationi noſtræ pondus afferat: cum enim Urim & Thummim *lumina* & *perfectiones* præ ſe ferant, certum eſt hominum vulgus (qui rerum exteriora tantum & quaſi cutem vident) ea ad egregias illas animi dotes Pontifici præſertim neceſſarias indicandum impoſita ſentire voluiſſe. Ne itaque nomina illa τὰς πολλὰς luderent, voluit proculdubio Deus, ut eam ſui cauſam quaſi in frontiſpicio, dum aliam in penetrali & a plebis oculo remotiorem, gererent. (5°.) Rationi meæ favet & ipſe titulos eos *geſtandi modus:* haud enim promptum eſt dicere, cur Lege præceptum ſit, ut Urim & Thummim in Pectorali tantum, ejuſque intimo centro, reconderentur, adeo ut ſupra ipſum cordis domicilium requieſcerent; niſi quod Deus iis hæc nomina tribuiſſet, ut *luminis* & *perfectionis* illius ſymbola eſſent, quibus Sacerdotum Princeps inſtrui deberet. Nam apud Antiquos *cor* ſapientiæ & virtutis ſedes habitum erat: hinc *Thaddæo*, ſpectata integritate vel prudentia viro, *Lebbæus*, id eſt, *cordatus*, cognominis vice acceſſit; & *Naſica* apud Romanos, ob rationem non diſſimilem, *Corculum* vulgo audiit. SECT. VI.

SECUNDO: nihil apud Hebræos frequentius quam ut rei ſignificatæ nomen ſigno ipſi tribuatur. Nam agnus, *Domini paſcha*; panis & vinum in ſacra Menſa, Domini corpus & ſanguis; & altare, *Exod* 17. *Jehova-Niſſi*, quorum non niſi ſigna fuere, nuncupantur. Ex eodem Hebræorum uſu venit, quod vitulus aureus, [a] Deus qui populum Ægypto eduxit; Michæ Theraphim, illius *Elohim*; & Prophetæ baculus, [b] *Chobelim* vocentur. Huc faciunt verba [c] Pet. Martyris: *tanta fuit dignitas & majeſtas Arcæ fœderis ut appellaretur* Deus Tzebaoth. *Neque hoc aut rarum cuiquam, aut novum videri debet: ſacramenta enim gerunt nomina earum rerum quas ſignificant.* Quidni itaque & Pectoralis ſimulachra appellationes eas, Urim & Thummim, tuliſſe exiſtimemus; quod Luminum & Perfectionum ſigna & ſymbola fuerint a Deo inſtituta?

TERTIO: non eſt quod dubitemus, quin Ægyptii, ſymbolis & hieroglyphicis impenſe dediti, Pontificis ſui ſimulacrum, myſtico ἀληθείας titulo decorarint, ut ſymbolum & ſignum extaret fidei & integritatis illibatæ, in perſona pro tribunali judicante cumprimis requiſitæ. Atque hæc eo veritati propiora cenſeo, quod & veteres *Medi*, Ægyptiorum exempla æmulati, Judicibus ſuis ornamenta quædam dederint, *e margaritis facta, & ad collum de lineis pendentia, quæ & Pilaticia vocabantur:* referente [d] *Scheffero*, ex Curopalate. Ille vero, *Pacium* ſecutus, Græcum πιλατίκια exponit *diſquiſitionis & accuratiſſimæ cognitionis monimentum, quam a Judice opus eſt adhiberi, antequam judicet aut ferat ſententiam: quia* Pileata *Orientalibus eſt rerum ignotarum & obſcurarum diſquiſitio & perveſtigatio.* Cum itaque Pontificis Ægyptiaci ſimulacrum, ἀλήθεια nominatum, Pontificis Hebraici ornamentum, cui Thummim titulus, inſtituendi cauſam dederit; ſuadet ratio, ut cenſeamus ornamentum illud titulum ſuum aſſecutum fuiſſe, ut monitoris locum teneret, qui Pontificis (ſi quando dormitantis) aurem vellicaret, ut in acrem perſonæ ſuæ dignitatem, morum integritate, tuendi curam evigilaret.

QUARTO: quamvis Micha, & Iſraelitæ forſan, ad Tabernaculi & Templi formam & uſum ſeipſos accommodarint, & imaginem τῦ *Urim* expreſſam in ſacra ſua tranſtulerint; nomen tamen *Theraphim* antiquitus uſurpatum conſulto retinuerunt. Norunt ſcilicet *Urim & Thummim* nomina ſepoſita eſſe, religione & myſterio plena, & a Deo

a *Nehem.* 9. 18. b *Zach.* 11. 7. c Ad 1 *Sam.* 6. 2. d Lib. de *Torquib.* cap. 8.

SECT. VI. Pectoralis icunculis indita, ut rerum cœleſtium figuræ & umbræ, prout alia Legis inſtituta redderentur. Ideoque nomina illa ut θαύματα potius quam ῥήματα venerati ſunt, & a conſecratis illis titulis, prout ab unguento Sanctuarii, religioſe videntur abſtinuiſſe; ne & ipſi novas figuras & ſacramenta cudere, adeoque Majeſtatis divinæ jura ſibi ſumere, crederentur. Niſi enim a nominum eorum uſu, religione quadam tacti temperaverint; me neſcire fateor, cur nomen & figuram *Ephodis* retinuerint, τῷ *Urim* etiam ſimilitudinem effinxerint, & ritus alios Moſaicos æmulati ſint; hæc autem nomina, ne tenui expreſſa ſuſurro, in ſacris eorum omnibus percipiamus.

QUINTO: ritus Legis vix ullus erat, a ſeculi vel Ægypti moribus acceptus, quin in formam & ſpeciem, antiquæ ſuæ diſſimilem, ita flectebatur, ut e ligno illo Mercurius quaſi cœleſtis fieret, & e veteri Ethniciſmi ritu, novum prodiret rei alicujus divinæ ſymbolum & monimentum, Cum itaque Deus Urim & Thummim ex Ægypti ſeculique moribus in ſacrorum ſuorum album tranſcripſerit; non vani credimus eum icunculas illas in rerum divinarum figuras & ſymbola tranſtuliſſe, & eorum antiqua nomina ſic immutaſſe, ut eſſent ſacerdoti ſummo διωρεὰς διδασκαλίας (uti loquitur Chryſoſtomus) *pro jugi magiſterio*, & doctrinæ cœleſtes cuivis νῦν ἔχουσι per ea traderentur.

NIL opus eſt aliis argumentis, ad myſticam & typicam τῶν Urim & Thummim intentionem ſenſumque confirmandum. Nam proclive eſt obſervare, pleroſque typicis inſtitutorum Moſaicorum ſenſibus tam pronam facilemque fidem adhibere, quod *Typorum* quos vocant interpretibus, conjecturas licet mere precarias afferentibus, aures patulas accommodent, nec ab iis argumenta petant vel expectent. Adeo ut vix dixeris, an Scriptores hujuſmodi magis *fingere* norint, an eorum Lectores *credere*.

Concluſio capitis. HÆC ea ſunt quæ de nominum eorum, cum diviſim tum conjunctim ſpectatorum, rationibus, maxima cum probabilitatis ſpecie dicenda cenſui. Ex his autem omnibus obvia eſt concluſio, Deum egregium ſapientiæ ſuæ ſpecimen in nominum eorum electione præbuiſſe. Nam ſi linguæ ſanctæ copias omnes oculis curioſis perluſtremus, vocabulum nullum nobis occurrit, quod nominis antiqui *Theraphim* ſenſum & formam tam perfecte quam *Urim* refert, quod Angelis tam apte convenit, & quod, ob ſignificationis ſuæ amplitudinem, myſteriis quæ diximus adumbrandis tam commode inſervire potuit. Nomen etiam *Thummim* illuſtre præbere ſapientiæ divinæ documentum, e jam dictis abunde conſtat, hoc in loco minime reponendis. Et profecto eo præcipue nomine ſententiam hanc, de natura τῶν Urim & Thummim, & ratione nominum, arcte adeo me tenere fateor; quod egregia ſapientiæ & bonitatis divinæ exempla mentibus noſtris objiciat, & adyta quædam in inſtitutis hiſce divinis referat, quibus hominum vulgo non pateret aditus. Cum interim ſententiæ quævis aliæ (fautorum pace dixiſſe liceat) humile & plebeium ſpirent, nullas artis aut myſterii notas ferant: ſed quædam trita adeo atque obvia ingerant, quod in pueri oſcitantis animum cadant; vel tam frigida, quod catarrhum provocent; & (ut paucis omnia colligam) quædam adeo miraculoſa, ut hominis conſulti fidem longe excedant; alia vero tam frivola, jejuna, & ab omni ſapientiæ vel myſterii ſpecie remota, ut multum infra Oraculi divini & mentis vere virilis dignitatem ſubſidant.

SI paulo vehementius quam natura fert mea in modo dicta Talmudicorum figmenta, & frigidas aliorum conjecturas, jam declamaverim; non ex eo factum eſt, quod *de ſententia mea tam glorioſe ſentiam*, uti non-nemini mihi convitiari viſum eſt; ſed quod animo vix æquo feram, ut viri nonnulli (ſi quis nodus urgeat) ad Judæos, gentem ignaram & in θαυματολογίας propenſam maxime, ſtatim confugerent, & eorum dictata ſomnolenta fide tam ſervili reciperent; nec ut auctores alii ſapientiam divinam, in his & aliis legis inſtitutis elucentem, conjecturis ſuis frivolis & mere precariis obſcurarent; dum interim a me, de rebus licet ante-Moſaicis diſſerente, *demonſtrationes* tantum *claras*, aut teſtimonium aliquod expreſſum poſtulant; & mea pleraque, ratione licet non debili communita, *conjecturarum leviorum* nomine faſtidioſius aſpernantur.

CAP.

CAP. VI.

CAP. VI. SECT. I.

De Perſona cujus erat Urim & Thummim circumferre.

CUM hanc penſi mei partem impleviſſe videar; methodi mihi præſcriptæ lege devinctus, ad Perſonam jam ſtylum converto cui Urim & Thummim geſtandi provincia tradebatur. Hic autem multum laborare non patitur veritas aperta & apud omnes eruditos in confeſſo poſita. Deum enim ſacerdotum principi Urim geſtandi facultatem conceſſiſſe, eumque unum voluntatis ſuæ per Urim revelatæ nuncium & interpretem ordinarium conſtituiſſe, unanimi doctorum ſuffragio confirmatur. Ut autem hac de re methodice procedat ſermo, eam in quæſtiones pauculas conjicere viſum eſt. Princeps iſta ſit,

SECT. I.

Cur, Ordinarie, Sacerdotum principi ſolummodo fas erat Urim geſtare & conſulere.

SI in hoc perplexo Argumento veritatem pene captum fugientem conjectura probabili venari licuerit, dixerim, Deum Urim geſtandi & conſulendi partes Pontifici ſoli concredidiſſe,

PRIMO: *Suiipſius gratia:* ne populus Iſraeliticus, in idololatriam præceps, a ſacris ejus ad ethnicorum ritus & oracula defectionem faceret. Nam ſi Deus reſponſum a Theraphim vel icuncula ſacrata petendi morem antiquum Lege ſuſtuliſſet, inſulſus ille populus, a lege divina, utpote moribus animiſque ſuis parum conformi, plane recedere voluiſſet. Si vero Deus integram nulliſque reſtrictam cancellis huic mori veniam indulſiſſet, fieri vix potuit, quin Dæmon reſponſis originis divinæ ſpeciem habentibus plebem imperitam falleret; aut Iſraelitæ, legis nullius fræno cohibiti, privatas aliquas imagines, ritu moreque Gentium conſulendas ſibi compararent. Deus itaque Theraphim, vel imaginem in dubiis interrogandam, interdici vel e medio plane tolli noluit, ne ex ipſo idololatriæ remedio vitia naſcerentur: ſed ſolutam nimis & effervescentem antea Theraphim conſulendi licentiam arctioribus conſtrinxit vinculis; dum lege ſua cautum eſſet, ut populi duces aliique propheticam Pectoralis imaginem, ſupremi tantum Religionis miniſtri interventu conſultum irent: ut per illum, ſub oculo Pontificis, obnoxium & quaſi cenſuræ metuentem conſulendi modum, quævis idololatriæ vel impoſturæ diabolicæ ſpecies & anſa præſcinderetur.

ANIMUS meus eo promptius in hanc ſententiam ducitur, quod Deus ritus alios Moſaicos e principiis ethnicis ortos, quoad locum, tempus, aut perſonas, reſtrictos & ligatos, & ſub certis legibus obſervandos, Iſraeli dederit; ne ritus illi, quos jam ſuos fecerat Deus, veteris idololatrici cultus ſpeciem retinere, vel ei occaſionem aliquam præbere, viderentur. Cum enim veteres idololatræ, animalia ad cibum communem mactantes, Dæmonibus ἐγχωρίοις vel idolis ſuis ſe animal hoc vel illud mactare & nuncupare teſtarentur, & Iſraelitæ nefandis eorum ceremoniis initiati & addicti eſſent; Deus morem illum carnibus tantum immolatis veſcendi non prorſus abdicavit, ſed Iſraelitas oves & boves in cibum deſtinatos ad oſtium Tabernaculi adducere, ſuo quaſi in conſpectu mactare, & Sibiipſi offerre, [a] juſſit: ne ſecreto vel in apertis campis occidentes, ſe animal illud, aut ejus ſanguinem partemve, Dæmoni vel Genio alicui ſacrum voverent, adeoque cibis cultu vel conſecratione idololatrica pollutis ſe contaminarent. Cum etiam Iſraelitis, more ſeculi, dies quoſdam feſtos & ſolennes agere permiſſum eſſet; lege capitali cautum eſt, ne quis eos niſi temporibus & locis a Deo ipſo præſcriptis obſervaret; ut ipſæ feſtorum eorum circumſtantiæ docerent, ſe ſtata illa ſacra in Dei ſolius honorem celebrare. Cum etiam Sacrificia præcipuas in Gentium antiquiorum cultu haberent partes, victimas & ſibi voluit immolari ſupremum Numen: eas autem offerendi munus, non cuivis ex illota plebe ſacrificulo (quod gentibus in morem abiiſſe teſtatur [b] Scriptura) ſed ſacerdotibus natalium ſanctitate claris, deman-

[a] *Levit.* 17. 3, 4. [b] 2 *Chron.* 13. 9.

SECT. I. davit: ne forſan Iſraelitæ victimarum ſanguine Dæmonum aras aſpergerent, ſi Deus antiquam ſacra faciendi poteſtatem, liberam nulliſque legibus reſtrictam iis conceſſiſſet. Quando itaque Deus antiquum oracula a Theraphim petendi morem Iſraelitis conſervarit, iis autem non niſi medio Pontifice Theraphim conſulendi poteſtatem dederit; conſulto creditur, Deum poteſtatem illam in hunc modum reſtrinxiſſe, ut furtivi omnes ad lares & idola gentium aditus populo præcluderentur; & Iſraelitæ ſe Pectoralis Theraphim, Dei ſolius nomine in dubiis interrogare clare teſtarentur.

SECUNDO: *Chriſti gratia:* ut nempe Pontifex legalis eo illuſtrior typus evaderet Chriſti Domini, Pontificis Evangelici. Quoniam enim nondum apparuerat ſacerdos vere maximus, cœleſtis conſilii nuncius; Deus Pontificem Moſaicum beneficiorum & perfectionum ſuarum omnium prophetica quædam ſymbola geſtare voluit, ut in eo purgatiores oculi Meſſiæ ſpeciem & imaginem aliquam contemplari poſſent. Nimis autem ab inſtituto aberrarent orationis meæ pedes, ſi per omnes illas ſimilitudinis inſtantias irent, quæ ſacerdotem ſummum Meſſiæ typum fuiſſe, & primum ejus exemplar apte reddidiſſe probant. Satis in præſens erit, hæc pauca cum argumento meo conjunctiſſima leviter attigiſſe. Quemadmodum ſacerdos primarius, negotium populi ad Deum, & reſponſum Dei viciſſim ad populum, per *Urim* referens, inter utrumque mediatoris perſonam ſuſtinuit; ita & Chriſtus, qui cauſam noſtram apud Deum agit, & Dei conſilium nobis exponit, Dei atque Hominum mediator eſt. Deinde: quemadmodum Pontifex τελειμέγιστος erat [nempe Sacerdos maximus, Judex aut * Rex in gente maximus, & Propheta per Urim maximus] ita & Chriſtus, Sacerdos, Rex, & Propheta, maximus erat; omnes longe poſt ſe relinquens qui titulis illis unquam inclaruere. Præterea: prout ſacerdos ſummus Dei voluntatem, ei per *Urim* aut Angelos divinæ mentis interpretes enunciatam, populo patefecit; ita & Chriſtus arcana cœli, ſub Vet. Fœdere per Angelos, ſub Novo per Apoſtolos, illa mundi *lumina*, Dei Iſraeli revelavit. Quemadmodum denique, myſtica illa ornamenta, *Haurim* & *Hathummim* dicta, in Pontificis unius pectorali locum invenerunt; ita & in Chriſti tantum pectore lumina & perfectiones omnes, excellentiæ gradu ſitas invenire licet. Certe pulchra hæc inter Pontificem verum & umbratilem tot exemplis probata ſimilitudo, indicio eſt, Deum Chriſtum Dominum ob oculos habuiſſe, cum ſacerdotis ſummi ornamenta, pectorale præcipue, præſcriptum ivit; & id ante alia curaſſe, ut ſacerdotis noſtri ſummi perfectiones, in Pontificis ornatu, tanquam in parvula tabella, primis quaſi lineolis adumbratæ proponerentur. Neque eſt quod ſentiat quiſpiam, me jam figmenta tantum pulchriora tradere, cum [a] Deus, in *tota priorum temporum œconomia, Chriſtum ejuſque res geſtas, ut pulcherrimam ac perfectiſſimam ſpeciem, perpetuo velut ante oculos habens, cætera omnia ad illius inſtar effinxerit.*

TERTIO: Deus, *Iſraelitarum* forte *cauſa*, fatidicum Urim in Pontificis tantum arbitrio & poteſtate ſitum eſſe voluit; ut ſcilicet animos & affectus eorum pueriles, ab ullius Oraculi deſiderio ſenſim ſine ſenſu graviore avocaret. Cum enim futura & arcana cognoſcendi ardor inexplebilis Hebræorum animis inſideret, certum eſt, Deum eorum præcipue vanitati & [b] ſtultitiæ (tempore & arte quadam, non conſilio vel præcepto corrigendæ) Oracula tradidiſſe. Quo itaque Deus ardorem illum reſtingueret & populum ſuum ad indolem magis virilem aliquando perduceret; hanc viam inivit, ſcopo ſuo & populi conditioni egregie accommodatam. Theraphim, vel icunculas oraculis inſignes, ipſas populi delicias & deſideria, repente ſacris ejus eliminari noluit; ne lubricæ nimis ad fidem mutandam gentis animos offenderet, & populi vitia importune vetando irritaret. Neque tamen Theraphim in domibus aut ſacellis quibuſvis locari, vel in conſpectum publicum effundi paſſus eſt, nec ea vili cuivis e vulgo capiti conſulenda tradidit: ſed in abdito, prout Templi Cherubim, ea latere voluit Deus, & ſoli Pontifici dubia proponendi, & reſponſa referendi poteſtatem dedit: nimirum ut Pectoralis Oraculum, quod tam difficiles & impeditos habebat aditus, eſſet quaſi θεῶν ἄδωρον, beneficium pene abſens præſens; adeoque populus illius deſiderium moderate ferre diſcerent, & illud inter admiranda potius quam expetenda numerarent. Deinde: propheticum Urim inter Pontificatus inſignia relatum, dubios & mobiles Hebræorum animos in veri Numinis cultu firmare potuit; quatenus favoris divini in Pontificem, & ſacra quibus ille præcipue miniſtravit, tam fidum & ipſo ſenſu percipien-

* V. Sect. 3. a *Grot. annot.* ad *S. Mat.* 1. 22. b Μαντικὴν ἀφροσύνην θεὸς ἀνθρωπίνῃ διδοκεν. *Plat.*

dum

dum præbebat argumentum. Nemo enim, cui ſanum ſinciput, cœleſtem cultus Mo- SECT.
ſaici originem, vel pontificis gratiam apud Deum, in dubium vocare potuit; cum ſu- I.
premus cultus illius miniſter Deo quaſi a manu eſſet, & ſacra cœli conſilia ex ipſo ſuo Pectorali traderentur.

QUARTO: *Oraculi* ipſius *gratia*, Deus non niſi Pontifice mediante ſeſe conſulendum præbuit: ne frivolis & ineptis de lana caprina dubiis Oraculi ſui majeſtatem lædéret profanum & curioſum vulgus. Satis enim ex annalium ethnicorum fide conſtat, ingenio tam craſſo & ad omnem pietatis & modeſtiæ ſenſum hebeti fuiſſe inſulſam plebem, quod Deos ſuos importunis quæſtiunculis quaſi obtundere vellent, & *ſortes* (uti loquitur Lucretius) *fatigare*. Ut itaque Deus ingeniis male curioſis fibulam imponeret, & Oraculo ſuo nodi tantum ſe vindice digni ſolvendi proponerentur; Urim penes Pontificem eſſe voluit, eumque *arboris ſcientiæ* quaſi cuſtodem conſtituit, ne quis per levioris momenti dubia, Oraculi ſui religionem violaret, & Oraculum illud connatum, rationem intelligo, in pectore proprio poſitum, oſcitanter negligeret. Hiſce conſonum eſt, quod e gentilium philoſophis aliqui, reſponſa circa res nihili vel humana ratione facile determinandas expectare, Deorum ſimul & rationis opprobrium habuere. Hoc e [a] *Plutarcho* & [b] *Simplicio* non obſcure colligendum eſt. Deinde: ad Oraculi dignitatem in conſpectu populi tuendam plurimum conducebat, quod perſonæ tantum cæteris dignitate ſuperiori datum eſſet, Dei conſilium per Urim petere. Profecto ſi cuivis viliſſimæ ſortis homuncioni *Urim* adire contigiſſet, fieri vix potuit quin oracula Dei, *præ margaritis pretioſa*, alga tandem viliora haberentur. Hoc e regum moribus intelligendum: non ſolent enim regis facillimi limina ruſtici cujuſvis pedibus illotis teri, ne ſi male morata plebe familiariter utatur, gratia regia tandem evileſcat, & benigni faciliſque principis fama majeſtatis imminutæ pretio redimatur. Ut itaque regibus eorumque placitis ſuus conſtet honos & reverentia, admiſſionum facilitatem non ferunt, ſed eos per proceres tantum & perſonas primæ dignitatis adire conceſſum. Deus etiam, ut reverentiæ ſibi & Oraculo ſuo debitæ proſpectum eſſet, illud perſonæ tantum, cujus locus, ornatus, ſanctitas, hominum plebi religionem incuterent, conſulendum dedit. Rationis hujuſce veritatem eo minus ſuſpectam habeo, quod ad rerum omnium ſacrarum dignitatem & honorem illæſum conſervandum, ſummi Legiſlatoris cura (ſit verbo venia) maxime vigilaverit. Præcepit enim, ut *caro ſancta*, ultra terminum illius eſui deſtinatum relicta, [c] igni traderetur. Hujus autem præcepti ratio, Judæorum magiſtris referentibus erat הגדלת דבר הקרבן *magnificentia ſacrificii:* ſi enim ultra diem tertium manſiſſet, munus Domini forſan ob odorem ſuum graviorem eviluiſſet. Lege cautum eſt etiam, ne Sacerdotes, [d] capillitium promiſſum more lugentium habentes, Sanctuarium ingrederentur: finem autem & hujus præcepti ſtatuunt Judæi הגדלת הבית *magnificentiam templi*, a cujus dignitate alienum erat, ut illius limina ſacra quiſpiam ſchemate lugubri tranſiliret. Quidni itaque cenſeamus, *Oraculi magnificentiam* in cauſa fuiſſe, cur Deo viſum eſſet Urim interrogandi munus ſacerdoti tantum ſupremo, non ſordido cuivis & abjecto capiti demandare? Ratione non plane diſſimili honori *Velledæ* ſuæ, fatidicæ Virginis, a Germanis conſultum erat: nam auctore [e] *Tacito*, populo *coram adire, alloquique Velledam, negatum. Arcebantur aſpectu, quo venerationis plus ineſſet. Ipſa edita in turre. Dilectus e propinquis, conſulta reſponſaque, ut internuncius numinis, portabat.*

QUINTO: *Pontificis ipſius cauſa*, Deus ei ſoli Urim geſtandi & conſulendi poteſtatem conceſſiſſe videatur.

NAM oraculum divinum, illius miniſterio traditum, ſe pontificatum jure divino occupare teſtabatur: adeo ut locus nullus relictus eſſet iis, qui, tam auguſtæ dignitatis conſequendæ gratia, regnum in ſtudia parteſque diſtraherent: nec quiſquam ſuſpicari poſſet, Moſem gratiæ & affectibus humanis nimis indulſiſſe, cum Aaronem & primogenitos omnes ab eo generis ſeriem ducentes, neceſſarios & conſanguineos ſuos, Pontifices deſignaſſet. Nam *id Moſis factum non caruit calumnia*, inquit [f] *Philo*, ὡς τὸ χρησμὸς ἐπιφθυσαμένου, ποιησαμένου ἢ τῷ αἱρεσιν διὰ τῷ οἰκειότητα ἢ τῷ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὔνοιαν· i. e. *quaſi prætextu Oraculi, plus valuiſſet domeſtica gratia, quam utilitas publica.* Huic jam tum naſcenti malo, aliiſque, remedium mature idoneum providerat Deus, cum virum illum quem pontificatu fungi voluit, oracula divina tradendi facultate, quaſi ſacro quodam ſigillo & charactere, ab hominum vulgo diſcrevit & ſeparavit. Nemo

a Lib. περὶ τοῦ EI. b In *Epiſt.* c. 39. c *Levit.* 7. 17. d *Levit.* 21. 10. *Ezec.* 44. 20.
e *Hiſtor.* l. 4. p. 106. f Lib. 3. de *Vit. Moſ.* p. 679. D

SECT. I. enim jus illud, quo Aaron aut alius quiſpiam Pontificis dignitatem tenuit, in dubium vocare, vel eum tanquam honoris non ſui invaſorem loco movere poterat: cum Deus eum Oraculi ſui interpretem acciperet, Ephodi ſuo propheticum Urim conjungeret, eique pontificatum exercenti reſponſis manu ſua traditis annuere videretur.

NEC inſtrumentum propheticum, *Urim* nuncupatum, ad pontificis tantum officium a cujuſvis iniqui poſſeſſoris injuria, ſed & illius perſonam a populi contemptu, vindicandum inſervire poſſet. Tam iniqui rerum æſtimatores ſunt οἱ πολλοὶ, quod fieri vix poteſt, quin ſacrorum honos & reverentia cum ipſo ſacerdotum honore ruat, & Religio maculas concipiat ex ipſis quas illius miniſtri ferunt ſordibus. Omnes itaque gentes, quas ullus Religionis amor aut ſtudium tenuit, id primis in curis poſuere, ut populus eo quo par eſt cultu & obſequio ſacrorum miniſtros obſervarent. Nec minus Dei præceptis & inſtitutis curatum erat, ut Iſraelitæ αἰδεῖσθαι ἱερέα diſcerent. Prout enim Prophetis miracula, Regibus unctionem ſolennem, ad eorum dignitatem aſſerendam conceſſit Deus; ita & ſacerdoti ſummo ſplendida pontificatus inſignia, quæ decus & majeſtatem illi conciliarent. Inter alia, fatidicum *Urim* pectori ſuo affigi voluit, ut illi, coram populo κατ' ὄψιν judicante, gratiam & honorem adderet. Et certe Deus honore magis inſigni Pontificem dignari vix potuit (more hominum loqui liceat) quam quod locum Angeli quaſi terreſtris ei dederit, cujus miniſterio cœli conſilia populo ſuo revelaret. Judæos antiquiores ita cenſuiſſe, mores eorum luculenter indicant. Poſtquam enim [a] *Diodorus Siculus* in Hebræorum originem, jura, ritus, alia, curatius inquiſiviſſet; perſonæ inter Sacerdotes meminit, cui Moſes προεδρίαν *præſidentiam* decreviſſe dicit, de qua, veterem Ægyptiorum traditionem ſecutus, hæc memoriæ tradit; τοῦτον προσαγορεύειν ἀρχιερέα, καὶ νομίζειν αὐτοῖς ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων. Τοῦτον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὰς ἄλλας συνόδους φάσκειν ἐκφέρειν τὰ παραγγελλόμενα, καὶ προς τοῦτο τὸ μέρος ὅπως εὐπειθεῖς γίνεσθαι τοὺς Ιουδαίους, ὥστε πρηχεῖα πίπτοντας ἐπὶ τὴν γῆν προσκυνεῖν τὸν τούτοις ἐμφαίνοντα ἀρχιερέα· i. e. *Eum ſummum ſacerdotem nuncupant, & NUNCIUM exiſtimant oraculorum divinorum. Eundem ferunt in cœtibus Eccleſiaſticis, & aliis conventibus* ſibi a Deo *annunciata proferre, & Judæos ei ita plurimum obtemperare, ut deſubito*, ad primum ejus obtutum, *proni in terram cadentes, Pontificem* Dei mentem, *iis interpretantem venerentur.* Hæc autem *Diodori* Siculi traditio proculdubio non ad noviſſima pene, quibus ipſe floruit, Judæorum tempora reſpectum habet, cum res eorum in pejus indies inclinarent, Oraculum URIM ſileret, adeoque Pontifex Max. honoris & poteſtatis ſuæ jacturam haud levem fecerat; ſed ad ea quibus res eorum integræ ſtabant, & Pontifex Oraculum vocale pectoris ſui velamine geſtabat, cujus etiam reſponſa in regni gravioribus expectabant, & cujus gratia reverentiam pontifici, tanquam Dei legato, plane ſingularem exhibebant. Quis enim hominis illius ora, niſi horrore quodam religioſo perſtrictus, intueri potuit, qui numen circumferre, veſtes futurorum præſcias gerere, regni fata ex ipſo ſinu promere; verbo, qui primus inter homines & ultimus inter Angelos eſſe videbatur. Nam cauſis non niſi ſeriis & altis proculdubio tribuendum eſt, quod tanta populum Judaicum religio inceſſerit olim, ut cultu tam prono & humili Pontificem exciperent, eumque *nuncii divini* titulo & honore cohoneſtarent.

SEXTO: *Decori gratia*, probabile eſt Deum *Urim* interrogandi poteſtatem ſacerdoti primario detuliſſe. Nam ſi liberæ rationis examini & arbitrio res tota ſubmittatur, ſine dubio Judæorum hierarcham perſonam huic muneri fungendo maxime idoneam judicabit. Quis enim (hominum rationem appello) magis aptus haberi poteſt, cui cum ipſo numine commercii quicquam intercederet, & qui ſummi Dei conſilia Judæis annunciaret, quam perſona ſanctitate ſingulari clara, & religionis muniis obeundis ratione ſpeciali ſeparata? Cui *Seraphim* aut Theraphim conſulendi munus magis convenire potuit, quam ei cui ſoli propinquus ad *Cherubim* aditus concedebatur? Rationem ſimplicem hanc ſententiam facile laturam, mores Gentilium indicant, e naturæ ſolius ſenſu de honeſto & decoro judicantium. Apud eos enim in legem abiit, imaginum ſacrarum reſponſa per ſacerdotes ſolummodo, expiata illa & numini devota capita, tradenda expectare. Solis ſacerdotibus & vatibus (quod ſtatim oſtendo) Deorum alloquio gaudere, & eorum quaſi conſiliis intimos eſſe conceſſum erat. Nec dubitandum tamen, quin ethnici eodem conſilio quo ſacerdotes ante alios, Pontificem ante ſacerdotes, ſi forſan adeſſet, ſacratiori huic Deos conſulendi muneri præponerent. In hujus

[a] *Eclog.* ex Lib. 40 p. 922.

rei

rei confirmationem & argumenti totius illustrationem, non pigebit inclytum *Luciani* testimonium, e libro suo de *Dea Syria* depromptum, in medium dare. Illic autem plurima refert de Templo illo Deæ Syriæ dicato, quod nominis sui famam per orbem terrarum propagarat: inter alia vero, quod in eo fuerint ἀρχαῖα ἀναθήματα καὶ πολλὰ θαύματα, καὶ ξόανα θεοπρεπέα, καὶ Θεοὶ ἢ χάρτα αὐτοῖσι ἐμφανέες, &c. i. e. *Donaria antiqua & miraculosa multa, & statuæ religiosæ, & Dii quoque ex ipsis manifestam significationem dantes. Siquidem & sudorem*, inquit, *emittunt quæ ibi sunt statuæ, moventur & oracula edunt.* Præ cæteris vero Apollinis statuam vaticiniis & quibusdam consulendi ritibus peculiaribus notabilem memorat. Nam, inquit, εὖτ' ἂν ἐθέλῃσι χρησμηγορέειν, &c. *Cum illi libitum sit oracula fundere, in sede sua primum movetur*: quo signo dato, *sublimem tollunt sacerdotes.* Et post pauca, addit, ὁ ἀρχιερεὺς ἀνιὰσας ἐπερέεται μιν περὶ ἁπάντων πρηγμάτων. *Summus sacerdos supplex accedens, interrogat illum de omnibus in dubio positis.* Alias etiam gentes Pontifici Max. Deorum Oracula consulendi & prophetandi partes assignasse, [a] *Juliani* verba causam opinandi præbent: ἐγὼ τοίνυν ἐπειδή περ εἰμι χῦ μὲ τὰ πάτρια μέγας ἀρχιερεὺς ἔλαχον ἢ νῦν καὶ ὃ Διδυμαίοις προφητεύειν, ἀπαγορεύω σοι τρεῖς προιόδους σελήνης μήτοι τι εἰς ἱερέα μηδὲν ἐνοχλεῖν. *Ego itaque quoniam sacrorum patriorum factus sum Pontifex, & Oraculi Didymæi præfecturam jam sortitus sum; edico tibi, ne quid eorum quæ ad sacerdotem* magnum *spectant totis tribus mensibus attingas.* E quibus facile colligendum, Julianum *prophetanai* vel Oraculi voces propheticas enunciandi partes Pontificis Maximi proprias existimasse, & inde præfecturam Oraculi, jure pontificatus sui, sibi soli vindicasse. Cum his affinitatem colit inscriptio vetus a [b] *Grutero* memorata, qua *Onias* quidam, ΑΡΧΙΕΡΕΥC ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΗC *Sacerdos Summus & Propheta* nuncupatur.

Sect. I.

Septimo: Deus *Regiminis causa* Pontifici soli Urim consulendi copiam fecisse videatur. Rationis hujusce valorem quo distinctius intelligamus, sciendum est primo, Deum, simulac Moses e vivis emigrasset, sacerdotem summum, supremum regni præsidem & Vicarium ejus ordinarium statuisse. Hoc e variis Scripturæ [c] locis innotescit, quibus Pontifici, in jure dicendo, causis cognoscendis, & rebus regni moderandis, partes primæ tribuuntur. Idem etiam loquuntur ipsa Pontificis ornamenta, potestatis cujusdam regiæ documenta, Inter ea *Philo* mitram imprimis imperii summi tesseram asserit, hæc inter alia de dignitate pontificali [d] loquens: καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν οὐδέποτε ἀποδύσεται μιτρώσει, τὸ βασίλειον οὐκ ἀποθήσεται διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς οὐκ ἀποκεφάτου μὲ, ὑπάρχει δὲ καὶ θαυμασῆς ἡγεμονίας· i. e. *Ex eo etiam quod caput ejus mitra nudandum non est, regium diadema non est ei exuendum: hoc autem insigne est potestatis, non quidem imperatoriæ, sed tamen gubernatricis, & præfecturæ admirabilis.* His verbis *Philo* Pontificis mitram diadematis regii vicem occupasse, & potestatem regiæ proximam indicasse, consultius asserit; cum Deus ideo mitram aut cidarim capitis sui ornamentum posuerit, [e] κιδάρει γὰρ οἱ τῶν ἑῴων βασιλεῖς ἀντὶ διαδήματος εἰώθασι χρῆσθαι· *quod & Orientis reges cidari, vice diademalis, uti solerent*, modo hæc *Philonis* ratio quid veri ferat. Nec minus luculentum & indubitatum loci pene regii signum extitit Pectorale, quod Pontifici in ornamentis erat illustrioribus. Nam Israelitæ ipso illius titulo edocti, facile intelligere possent, Pontifici soli secundum Deum jus dare & dicere concessum esse, eumque Judicem supremum (saltem in pacato rerum statu) constitutum. Hæc paulo firmiora redduntur [f] *S. Chrysostomi* testimonio: ἡ μὲ πάρα τὴν ἐξουσίαν ἐτύπτε, ἣν τε αὐτὸς [ὁ ἀρχιερεὺς] εἶχε τοῦ λαοῦ· Quod ornamenta jam dicta voce submissa, *Josephus* clara & distincta, testatur, cum βασιλείαν *potestatem regiam* [g] appellat τὴν πρότιμον τοῖς χῦ γένος ἀρχιερεῦσι διδομένην τιμὴν, *honorem quo primitus pontificale genus honestabatur.* Testimonium hisce cognatum perhibet [h] *Diodorus Siculus*, qui de Judæorum rebus differens, ait *Mosem* βασιλέα μὲ μηδέποτε τῶν Ιουδαίων, &c. *non ordinasse Judæis regem, sed ei imperium populi censuisse committendum, qui prudentia & virtute inter sacerdotes aliis præstare videretur: atque hunc*, inquit, *Pontificem summum appellant*, &c. Populus Israeliticus itaque non immerito *Sacerdotium regale* in Dei scriptis audit, quod rerum suarum arbitrium *ordinarie* penes sacerdotem regium fuerit. *Ordinarie* cautus dixi: Si enim שופט *judex* aliquis (quem scriptores Romani *Suffetem* dixissent) immediato Spiritus impulsu ad imperii habenas capessendas excitatus esset; ei, utpote potestatem ἀνυπεύθυνον habenti, sacerdotes, atque adeo Pontifex ipse, cedere cogebantur.

a *Epist.* 62. p. 451. b *Inscription. thesaur.* p. 326. c *Num.* 27. 19, 20. *Josh.* 14. 1. *Deut.* 17. 12. *Josh.* 17. 4. d Libr. περὶ φυγάδων. p. 466. C e Lib. 3. de *Vit. Mos.* p. 671. A f Ap. *Phot. Biblioth.* p. 1553. g *Antiq. Judaic.* l. 14 c. 4. p. 615. 35 h Lib. 40. ub. sup.

SECT. II. CUM itaque ſacerdos primarius, ſub prima gentis Iſraeliticæ tempora, Reip. caput eſſet, & non ſolum Jehovæ ſed etiam Gentis rebus præeſſet; rationi maxime conveniebat, ut hoc Oraculum politicum Pontifici, prout oculus capiti, perpetuo conjungeretur: cum præſertim Antiquitatis fide receptum eſſet, eandem perſonam, eamque ſolam, Dei conſilium & Dei locum juxta tenere. Atque inde forte *Joſephi* verba fratres ejus alloquentis, anſam accepere; [a] *an ignoratis quod talis vir, qualis ego ſum*, qui [b] ſummum poſt Regem locum habeo, *ſciat divinare?* Non opus eſt ut affirmationis hujuſce fidei aſtruendæ operoſius incumbam ipſe, cum gratum mihi otium hic faciant appoſitiſſima *Grotii* verba in textum illum [c] *S. Johan.* τῦτο ἢ ἀφ' ἑαυτῦ ἠκ εἶπεν· ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τῦ ἐνιαυτῦ ἐκείνυ προεφήτευσεν, &c. *Apud Homerum de ſomnio quodam dicitur, contemnendum fuiſſe niſi eveniſſet Ducum Duci Agamemnoni. Et apud Spartanos ſolis Ephoris licebat ſomnia referre. Et Hebræi aiunt ominis loco eſſe quod viro principi etiam ignoranti exciderit.—Docet ſcilicet ratio, ſi quid publici negotii ſignificari vellet Deus, id ſignificaturum maxime iis qui populo præſunt. Sic Pharaoni, ſic Nabuchodonoſoro ventura per ſomnium patefacta ſunt. Etiam Urim & Thummim conſulere Regum erat aut ſummorum Magiſtratuum in populo. Quia vere Caiphas in eo populo ſummam obtinebat dignitatem, & quaſi princeps erat populi, ideo ejus ore tanquam inſtrumento utitur Deus.* Cum etiam (ſi *Grotii* purpuræ laciniam meam aſſuam) Pontifex rerum ſummæ præeſſet, & ſupremo populi Domino vicariam navaret operam; loci ſui dignitas poſtulavit, ut oracula publica tradendi munus, illi utpote perſonæ publicæ mandaretur. Privato alicui circa regni negotia non licuit eſſe tam prophetico. Apud veteres itaque ſomniorum interpretes axiomatis auctoritatem tenuit, ἰδιῶται γὰ πένητες [ἠκ] εἶδον ὀνείρυς δημοσίυς, nemo *humilis & privatæ ſortis homo ſomnia publica vidit*; prout nos docent celebris inter eos magiſter, [d] *Artemidorus.*

OCTAVO: veriſimile eſt, Deum Urim in ſolam Pontificis manum tradidiſſe, reſpectu habito ad mores Gentium quos Iſraelitæ ſuſpicere ſolebant, & ipſis quaſi cordibus inſculptos retinere. Nam (1°.) Gentium ſacerdotes Deorum altaribus & conſiliis pari propinquitatis gradu admoti credebantur, & eædem perſonæ populi ſacrificia ad Deos & Deorum reſponſa ad populum ferre ſolebant. Aptum itaque & ſeculi mori conſentaneum erat, ut Deus ſacerdoti ſuo fatidicum Urim concederet, & eum alloquio frequenti dignaretur; ne aliter ſacerdos ejus gentium ſacerdotibus inferior, oracula divina non ea qua gentium religione accipienda, & Deus ſacerdotes & ſacra ſua minoris, quam Dii gentium ſacrificulos & ritus ſuos habere videretur. (2°.) Temporum antiquiorum uſu receptum videtur ut in quavis familia, *Theraphim* conſulendi jure & privilegio *major domo* ſolummodo frueretur. Nam Laban, Micha, Gideon, omnes, quos Theraphim habuiſſe legimus, in familiis ſuis principatum tenuerunt. Cum itaque ſacerdos ſummus domus Leviticæ princeps eſſet, & ordinarie toti Hebræorum genti præſideret; uſus poſtulaſſe videatur, ut Theraphim [vel Urim] penes unum Pontificem eſſet, & Pontifex (utpote magnæ familiæ caput) Urim interrogandi jure ſolus uteretur.

RATIONES alias fortaſſe ſtatim leviter attingemus, cur Deus ſacerdotum tantum principem Oraculi ſui cuſtodem & interpretem ordinarium conſtituerit.

SECT. II.

An Regi, vel Sacerdoti plebeio, quandoque licitum eſſet Urim geſtare & conſulere?

QUÆ de Pontificis partibus in Oraculo τῦ Urim ſciſcitando jam dixi, huic etiam quæſtioni occaſionem præbeant, *annon Regi, vel ſacerdoti alicui vulgari, Urim conſulendi licentia* quandoque *concedebatur?* Plerique ſentiunt Deum pontificem ſolum Oraculum Ejus conſulendi privilegio cohoneſtaſſe, nec regi vel ſacerdoti alicui plebeio aditum ad Urim immediatum conceſſiſſe. Et lubens agnoſco ſententiam illam ſpecioſam eſſe, & veritatis aliquid, uti palea tritici nonnihil, ſibi admiſtum continere. Noſtrum erit verum a falſo tribus hiſce Theſibus ſeparare.

a *Gen.* 44. 15. b Olim *principatui & publicæ adminiſtrationi prophetiam adeo conjunctam intelligemus; ut affirmare liceat, Regibus & principibus, tam jura dare quam etiam divinare, munus fuiſſe.* Fortun. Scac. Myrothec. P. 1. c. 38. col. 191. c Cap. 11. 51. d *Oneirocritic.* lib. 1. cap. 2.

PRIMO:

PRIMO: *pro indubitato habeamus, Deum voluntatis ſuæ per Urim patefactæ nuncium & interpretem ordinarium, Pontificem ſolum conſtituiſſe.* Nam Urim & Thummim inter illius tantum ornamenta [a] recenſentur. Et *Numer.* 27. ubi Deus Moſi præcipit, ut ſuo loco Joſhuam populo Ducem præficeret; inter alia [b] dicit, quod *ſtabit coram* [c] *Eleazare ſacerdote, & interrogabit eum de judicio* (h. e. ſententia) *Urim, juxta os ejus egredientur* &c. [d] Legimus etiam, Saulum poſtquam Philiſthæorum copias fudiſſet, Pontifice jam præſente, conſilium a Domino quæſiviſſe; cum in eo rerum articulo parum ei conſtaret, quid ageret aut quonam ſigna ſua verteret. David etiam cum res ejus in ancipiti loco eſſent, ad [e] Ahimelechum Pontificem ſe contulit, qui Davidis gratia Deum interrogaſſe dicitur. Hujus autem officii præſtiti cauſa, Saulus ei convitia ingerit, majeſtatis læſæ poſtulat, eique capitis pœnam decernit, verſ. 16. E jam dictis tria naſcuntur corollaria, quæ Argumento huic obſcuriori lucis nonnihil afferant. SECT. II. Theſ. 1.

(1°.) NULLI privato, qualis erat David Saulo nondum extincto, ad Oraculum Urim niſi Pontifice mediante dabatur aditus. Cum enim Davidis animum ſententiæ dubiæ torquerent; ut optimam ſalutis ſuæ expediendæ rationem iniret, ad Pontificem oraculi impetrandi cauſa ſe ſupplex contulit. Ideo vero Pontifex [Ahimelechus] Davidis cauſa Deum conſulens, iras tam graves Saulo concitavit, quod probe norat Rex nullum alium in facti tam ingrati partem venire potuiſſe; adeoque per Ahimelechum ſolum ſtetiſſe, quo minus conſilia ſua contra Davidem inita proſpere & ex voto cederent. Si enim alicui de plebe Dei Urim interrogare licuiſſet, Ahimelechus peccatum magis veniale commiſiſſet, nec Sauli bilem adeo commoviſſet.

(2°.) CUM privatæ conditionis homines conſilium a Deo per Urim quærerent, in Pontificis poteſtate ſitum erat, iis (ſi viſum eſſet) Oraculi ſui uſu penitus interdicere. Niſi enim ſacerdos ſui arbitrii eſſet, & lege nulla ad muneris ſui exercitium aſtrictus, cum res tantum privata ageretur; non eſſet quod Saulus Ahimelechi factum tam moleſte ferret, & illud animi rebus ejus parum faventis argumentum exiſtimaret, eumque morti adjudicaret, tantum quod Davide poſcente Oraculum Domini conſuluiſſet.

(3°.) CUM virum aliquem regni gubernaculis admotum, Oraculum adeundi cupido teneret, ut ſuper imperii rebus Dominum conſuleret; graviter peccaſſet Pontifex, ſi muneri ſuo & magiſtratus deſiderio defuiſſet. Cum enim Deus id Joſhuæ in mandatis dederat, ut ex Oraculi ſui ſententia quidvis ageret; ſimul etiam Eleazaro [f] præcepit, ut re poſtulante, *de judicio* vel ſententia τῦ *Urim* Joſhuæ loco *interrogaret.* Qui itaque primas in regno tenuit, ſacerdotem ſummum & illius Oraculum ſuo pene in arbitrio habuit, & ſacerdotem ad Oraculum ſciſcitandum, mandato, cum voluit, abſoluto devincire potuit. Hujus rei teſtem dabo *Joſephum* qui regem jus illud obtinuiſſe dicit, [g] ea *Sauli* verba, *fac accedere Ephod,* in hunc modum [h] explicans; καλέσας ὁ βασιλεὺς — τὸν ἀρχιερέα, ἐκέλευσεν αὐτὸν γνῶναι, &c. *Accito — pontifice,* JUBET *eum rex divinam ſuper hoc voluntatem quærere, an ſibi reliquum hoſtilem exercitum delere permittatur,* &c.

SECUNDO: *credibile eſt ſacerdotes, quibus prima poſt pontificem ſacrorum cura demandata eſt, Deum aliquando & extra ordinem per* Urim *conſuluiſſe.* Huic aſſertioni Scriptura ſimul & ratio ſuffragari videatur: Theſ. 2.

(1°.) SCRIPTURA Sacra: legimus enim *Numer.* 31. 6. Phineazum, patre ſuo nondum defuncto, ad bellum contra Midianitas prodiiſſe, manu geſtantem כלי הקדש *vaſa* vel *inſtrumenta ſanctitatis:* id eſt, organa illa parvula [Ephod & Urim, cum pectorali] ad Dei conſilium exquirendum, prout belli caſus poſtularent. Hanc interpretationem textui maxime convenire cenſeo, quod veriſimile non ſit Phineazum ſolum, cum Iſraelitarum manu tam parva prodeuntem, vaſa omnia majora, ad ſacrum rite faciendum requiſita, ſecum ferre vel voluiſſe vel commode potuiſſe. Eſt itaque conſentaneum opinari, Phineazum pro ea vice Patris ſui partibus functum fuiſſe, & Oraculorum inſtrumenta ſecum tuliſſe (quæ magnum, in bello præcipue, ſui uſum præbuere) cum nempe pater ejus, morbo fractus aut annis gravior, officio ſuo ſatisfacere minime potuiſſet. Hic textus hujuſce ſenſus eo mihi gratior eſt, quod eum *Jonathani Chald. Paraphr.* placuiſſe conſtet: ſic enim textum integrum ἀπέστειλε· *miſit Moſes Phinees filium Eleazar ad bellum,* ואוריא ותמיא דקודשא למשיילא בהון i. e. *Et Urim & Thummim*

a *Exod.* 28. 30. *Lev.* 8. 8. b Verſ. 21. c Vid. *Jonathan. Paraph.* in *Num.* 3. 32. d 1 *Sam.* 14. 37. e 1 *Sam.* 22. 10, 15. f *Num.* 27. 21. g 1 *Sam.* 14. 37. h *Antiq. Judaic.* l. 6. c. 6. p. 241. 30

SECT. II. *ſancta ad interrogandum per ea.* Quamvis enim dubium nullum de felici belli eventu Phineazi animum ſolicitum habere potuerit, cum Dei juſſu ſuſceptum eſſet; multa tamen in bello ſæpius evenire norat, quæ non niſi reſponſo divino expediri poterant: ideoque Phinehaz vaſa illa ſanctiſſima prudens in bellum geſtavit, ut conſilia haberet caſus ad omnes paratiſſima. Hic forſan objiciet aliquis titulum illum, כלי הקדש *vaſa ſanctitatis*, ne minimum cum inſtrumentorum, de quibus ipſe textum intelligo, natura conſenſum profiteri. Sed culicem illum facile deglutiamus: nam vox ea כלי prout etiam σκεῦος, & *vas*, (ſignificatus cognati vocabula) ſenſu latiore accipi, & res omnes mobiles & inſtrumenta ſortis cujuſcunque denotare, ſolent. Neque primus ipſe ſum, qui cum nomine illo inſtrumentis hiſce bene convenire cenſui: nam Pectorale, Ephod, & annexa Urim & Thummim, ἐν σκεύεσιν ἰσχύος *vaſis virtutis* aut *ſanctitatis* a [a] *Sirachide* numerantur. Quidam etiam e Judæorum ſcholis, *Buxtorfio* referente, [b] textum illum, *en abſconditus eſt* אל כלים *ad vaſa*, de Urim & Thummim expoſuere; *quo* inquiunt, *ſe ſubduxit Saulus*, quoad ex iis de electione ſua ad munus regium & officii ſui poſtulatis quid certius haberet & exploratius. Nihilo plus valet eorum ſententia, qui *vaſa ſancta* de tubis, quibus in bello uti ſolebant interpretantur. Nihil enim credibilitatis habet unum Phineazum *tubas* [duas aut plures] in manu geſtare voluiſſe, cum præſertim exercitu non adeo magno ſtipatus ad bellum progrederetur. Sed hoc textu miſſo, ad exemplum *Michæ* procedat ſermo, quod cauſam aliquam conjectandi præbet, ſacerdotibus aliquando Urim conſulere licuiſſe. Prout enim cum nullum e domo Levitica haberet, primogenitum ſuum, more majorum in ſacerdotem conſecravit; ita cum ſibi ſacerdos magnus deeſſet, ſacerdotem, imo Levitam vulgarem, perſonam ſatis idoneam habuit, quæ ſacra faciendi ſimul & Oraculum conſulendi munere fungeretur. At proculdubio *Micha* (quem veri numinis cultui devotum fuiſſe, & nullo ſuo merito in idololatriæ ſuſpicionem incidiſſe dixi) munus tam ſacrum perſonæ vulgari mandare noluit; niſi quod norat Deum iis ſacerdotum vulgarium miniſteriis obicem nullum poſuiſſe, ſi forte pontifex abeſſet aut aliquid humani pateretur. Nam ſi Deus lege perpetua & immobili, cuivis e Levitarum ordine omnem Oraculi conſulendi facultatem ademiſſet; Micha cum Levitam ordinarium tanti muneris miniſtrum conſtituiſſet, Deum certe non beneficii, nedum oraculi largitorem, ſed legis ſuæ ſpretæ ultorem expectare debuit voluitque. Hic præterire non convenit, quod Saulus Deum per Urim interrogaſſe fertur, cum Abiathar ſacerdotum princeps ad Davidem cum Ephode ſe contuliſſet: inde vero liquido ſatis intelligitur, aliud Ephod in Tabernaculo, aliud etiam ſacerdotum fuiſſe, quorum ope Saulus in abſentia Pontificis Deum conſulebat. Hoc vulgatus interpres in animo forſan habuit, cum, hiſtoriam Sauli Deum per Urim interrogantis transferens, locum [c] illum inſignem ſic verterit, Deus *non reſpondit ei*, vel *per ſomnia*, vel *per* [d] *ſacerdotes*, vel *per prophetas*.

(2°.) THESIS noſtra probabilitatis aliquid, non a Scriptura tantum, ſed etiam Ratione mutuari poteſt. Nam Pontificis aliquando decumbentis, aut gravibus diſtricti negotiis abſentia, poſtulavit proculdubio, ut aliquis e ſacerdotum vulgarium ordine Oraculum illud conſulendi munere, ſaltem pro tempore fungeretur. Et publica res tantis ſine dubio in anguſtiis & mediis periculorum imminentium minis quandoque verſabatur, quod conſilii divini Pontificis ſolius miniſterio poſtulandi moras minime pateretur. Deinde: nihil apud alias gentes [Hebræos antiquiores, Arabes, Ægyptios, Græcos, omnes,] uſitatius, quam ut ſacerdotes, prophetæ, divinatores, Oraculorum interpretes eſſent, & reſponſa Deorum eorum miniſterio redderentur. Id moris apud Hebræos, lege Moſis antiquiores obtinuiſſe probabile habeatur, quod [e] *Jobus* & Prophetæ vocem בדים [lina proprie, vel ſacerdotum veſtes e lino factas, indicantem] ad divinatores & oracula notanda uſurpaverint. Quid autem veteres Hebræi ſenſum utrumque huic voci dederint, niſi quod viri linteati, vel Ephode veſtiti, i. e. ſacerdotes, plerumque vates eſſent, & Oracula veſtibus illis induti conſulerent & enunciarent? Moris ejuſdem apud Arabes etiam antiquos invaleſcentis argumentum haud obſcurum eſt vox eorum כהן *Kahan*, quæ utroque illo ſignificatu gaudet, *divinavit* & *ſacerdotio functus eſt*. Ægyptios eorum ſacerdotes pro prophetis & Numini a ſecretis habuiſſe, non male colligitur ex [f] *Epiphanii* verbis, ὧνπερ ἦν τοῖς Αἰγυπτίοις προφῆται καλούμενοι τῶν ἀδύτων τε καὶ ἱερῶν ἀρχηγοί. Apud Græcos etiam alioſque omnes, ſacerdotibus Deorum alloquio gaudere, & Oraculorum reſponſa tradere licuiſſe, [g] *Luciani* teſtis oculati verbis

a Cap. 45. 9, 10. b 1 *Sam.* 10. 22. c 1 *Sam.* 28. 6. d *Cum in Hebræo ſit*, Urim.
e V. *Loc. cit.* apud *Avenar. & Schindler.* in voc. בד. f Lib. 3. Adv. *Hæreſ.* g Lib. de *Dea Syr.* p. 1072. A

abunde

abunde confirmatur: μαντήια πολλὰ μὲ παρ' Ελλησι, πολλὰ δ' ἐν παρ' Αἰγυπτίοισι· τὰ δ' ἐν Λιβύῃ, ἐν τῇδε Ασίῃ πολλά ἐστι· ἀλλὰ τὰ μὲ ὅτε ἱρέων ἄνευ ὅτε προφητέων φθέγγονται· i. e. *Oracula quidem multa tum apud Græcos tum apud Ægyptios ſunt, multa autem & in Africa, & in Aſia item multa. Sed illa quidem neque abſque ſacerdotibus, neque abſque interpretibus reſponſa dant.* Cum itaque Gentium ſacerdotes Deorum alloquio gauderent, & eorum Oracula conſulendi privilegio fruerentur; rationi convenit ut Deum ſuis etiam ſacerdotibus (ſi neceſſitas urgeret) Oraculum ejus interrogandi facultatem indulſiſſe ſentiamus; ne illi præcipuum ſacerdotii privilegium prorſus amiſiſſe, & a ſacerdotibus ethnicis honore ſuperari viderentur. SECT. II.

TERTIO: *probabile habeo, Deum faciles & immediatos ad Oraculum ſuum aditus Regi conceſſiſſe: adeo ut vicariam Pontificis opem, ad reſponſum inde petendum, decori potius quam neceſſitatis ergo poſtularet.* Ad ſententiam illam amplexandam rationes multæ & ſpecioſæ alliciunt animum: Theſ. 3.

EARUM agmen ducat [a] *Cunæi* ſuffragium, argumento probabili communitum, quod verbis ejus traditum accipiamus: *ipſe David quem pridem antea vates regem fecerat, adeo veritus non eſt ſummi Pontificis decus uſurpare, uti ſacrum ejus amiculum, quod* Ephod *appellant, induerit ſibi, ac mox quæſiverit ex Numine an auſpicato educturus copias in hoſtem eſſet. Locus ille illuſtris extat in commentariis Samuelis, quem omnino perverterunt nuperi interpretes, viri hercle eruditiſſimi; ſed qui hic dormitaſſe, aut aliud egiſſe videntur. Judices ego omnes fero qui vel leviter has literas attigerunt. Ecce illa verba,* 1 Sam. 30. 7. ויגש אביתר ארת האפור אל דוד *quæ ſic reddita ab illis ſunt:* applicavit ſibi Ebiathar amiculum Davidis cauſa; *cum plane illud ſignificetur quod nos diximus, Davidem, accepta Ebiatharis ſacra veſte, Oraculum conſuluiſſe.* Hucuſque *Cunæus.*

SECUNDO: conſtat Saulum regem, cum periculum a Philiſthæis immineret, Dei [b] Urim ſua in perſona conſuluiſſe. Ea nempe tempeſtate nemo e gente linigera Saulo adfuit, cui ſacrum illud officium deferre poterat. Eum enim e ſacerdotibus octoginta morti addixiſſe [c] legimus, quod eos a partibus ejus averſos, & conſilia cum hoſtibus ſuis ſociare crederet: unde ſacerdos magnus & alii cum eo proculdubio, ad Davidem ſe recepere, ne ſuſpicionis & odii ſui victimæ & ipſi caderent. Neque hic Hebræi audiendi, qui Saulum nuncios ad Pontificem exulem & ſacerdotes miſiſſe dicunt, qui rogarent ſupplices, ut Ephode applicato, ſibi a Domino conſilium quærerent. Nam a vero prorſus abludit, Saulum ab iis quos odio capitali proſequebatur, malorum ſuorum levamen petere voluiſſe, vel quicquam læti a ſacerdotibus expectare potuiſſe, cum nuper ſacerdotum ſanguine manus ſuas tam immaniter polluiſſet. Sed & Sauli animus inter ſpem metumque crucifixus, & periculum imminens, quo Saulus eo tempore verſabatur, itineris hujuſce tædium & moram minime paterentur. Hic forſan objiciet aliquis, abſente Pontifice, Saulo non tantum *poteſtatem* Deum per Urim conſulendi, ſed & ipſam *potentiam* defuiſſe; cum Abiathar ad Davidem fugiens, [d] Ephod & annexum Urim ſecum aſportarit. At nodus ille facili negotio ſolvitur: nam dici poteſt, vel plura fuiſſe inſtrumenta, ejuſdem nominis & figuræ, quibus in oraculis eliciendis ſacerdotes utebantur; vel Saulum Deum per Theraphim interrogaſſe, quæ tamen titulo *Urim*, utpote voce ſynonyma hic deſignantur. Niſi enim Deus ita quandoque reſponſa dediſſet, non eſt credibile Micham & Danitas, rationem & religionem omnem ita decoquere potuiſſe, ut in ſpem certam oracula e Theraphim accipiendi ſe tam facile induci paterentur.

TERTIO: quamvis antiquæ gentes, a Templorum adytis, antris & imaginibus fatidicis hominum vulgus arcere ſolerent; Regibus tamen ad imagines, adyta, locos inſuper alios oraculis illuſtres, aditum liberum & immediatum, prærogativæ loco, reſervaſſe videantur. Nam [e] regem Babylonis conſilium a Theraphim de regni dubiis quæſiiſſe legimus: idem & Ephode facto feciſſe Gideonem, multo probabilius eſt, quam quod ſentit *Bonfrerius*, eum nempe Pontificem e vicinia ſemper accerſiviſſe, cum Dei conſilia ſcitari cuperet. Apud alias gentes præter ſacerdotes nulli ad adyta vel ſimulacra prophetica, niſi reges & principes conſultores admittebantur. Moris hujus exemplum in *Alexandro Magno* notemus, de quo [f] *Calliſthenes* hæc memoriæ tradidit: μόνῳ δ' τῷ βασιλεῖ τὸν ἱερέα ὀπιτρέψαι παρελθεῖν εἰς τὸν νεών, &c. *Soli vero regi a ſacerdote conceſſum erat, ut in templum habitu conſueto ingrederetur: cæteros veſtem mutare juſſos, & foris omnes Oraculum audiviſſe, dempto Alexandro qui ingreſſus intus fuerat.* No-

a Lib. 1. de *Rep. Hebr.* c. 14. b 1 *Sam.* 28. 6. c Cap. 22. d 1 *Sam.* 23. 6. e *Ezec.* 21. 21. f Ap. *Strabon. Geogr.* l. 17. p. 1168. C

SECT. II. bis exemplum haud abſimile præbet [a] *Tacitus* cum ait, *altior in Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem* [nempe Sarapidis apud Alexandriam] *ut ſuper rebus Imperii conſuleret. Arceri templo cunctos jubet, atque ingreſſus, intentuſque Numini*, &c. Simili privilegio & regem Iſraelis gaviſum fuiſſe, non male conjiciamus: mores enim Gentilium, ubi rerum Judaicarum hiſtoria ſilet, modulum optimum non immerito ſtatuit vir doctiſſimus, quo mores Hebræorum nobis ignotos hodie metiamur & æſtimemus.

QUARTO: privilegium illud quo regi ſoli uti conceſſum, vitio vel incommodo nulli portam aperire potuit. Cum enim Deus Pontificem Oraculi ſui miniſtrum & interpretem ordinarium conſtituiſſet, ſatis Illius honori & dignitati proſpectum erat, populo ad idololatriam ruituro aditus omnes intercluſi, & curatum ſatis ut ſacerdos maximus effigiem Meſſiæ in ornamentis ejus exhiberet. Quidni itaque regem quandoque in muneris illius pontificalis communionem aſſumptum, eique voces divinas ex Urim datas propriis auribus haurire conceſſum fuiſſe cenſeamus; cum inde nihil mali Eccleſiæ Judaicæ, honoris autem & dignitatis perſonæ regiæ plurimum adveniret?

QUINTO: vix ullæ leges Moſaicæ de ſacris, certo ritu, loco, perſonis, aut tempore obeundis ferebantur, quæ ſuam obligandi poteſtatem integram ſemper & immutatam retinuere. Lex enim omnes niſi proſapia Levitica oriundos a ſacrificiis offerendis arcebat; cum tamen alios pietatis laude celebres, ea religionis officia præſtitiſſe conſtet. Lex etiam *panes*, qui vocantur, *propoſitionis* ſolis Dei famulis, ſacerdotibus, comedendi jus eſſe voluit; eam tamen legem *David & qui cum eo erant*, fame urgente, violare non dubitarunt. Et quamvis Deus ſacrificia *in loco* tantum *quem ipſe eligeret* celebrari juſſerat, Iſraelitas tamen in locis editis, & viros ſanctiſſimos ubique locorum, prout occaſio ſe daret, altaria Deo ſacrata ſtruxiſſe legimus. Quamvis itaque Deus *Urim* Pontifici ſoli dederit, & omnes rebus in incertis conſilio egentes coram ipſo, veluti regis ſummi interprete ſtare juſſerit; facile tamen credi poſſit, & legis illius vincula laxiora temporis progreſſu facta fuiſſe, nec regem aut ſacerdotes tam arcte devinxiſſe, quin & ipſi, ſi res ferret, e ſuis aut Pectoralis *Theraphim* reſponſa peterent, & Pontificis vice quandoque fungerentur. Nam lex ea, prout omnes aliæ quæ de minoribus curarunt, naturas æquales habuiſſe, & a ratione mutabili, malo aliquo ſeculi more rationem & originem petiiſſe videantur.

SEXTO: ſententia contraria doloſis & infirmis admodum fulcimentis nititur. Nam Cl. *Buxtorfius* officium conſulendi Urim, ſummi ſacerdotis proprium fuiſſe, his argumentis confiſus, aſſerit.

(1°.) HOC *Oraculum*, inquit [b] Buxtorfius, *ſolummodo in Sancto Sanctorum ad Arcam coram Domino conſulebatur: & ſolus ſacerdos Sanctum Sanctorum ingredi, & coram Arca miniſtrare* potuit. Sed hoc argumentum ictu levi atque irrito ferit opinionem cui ipſe ſtudeo: quamvis enim Pontificem Oraculum ſuum coram Arca, vel facie ad Arcam verſa ſæpe conſuluiſſe, non inficias iverim; *Buxtorfium* a veritate plurimum abiiſſe patet, cum illum interrogandi ritum ſemper obſervatum aſſerit. Nam Davidem profugum adeoque longe disjunctum ab Arca & Tabernaculo, medio Ephode conſilium divinum accepiſſe [c] conſtat. At veritatem ſibi minus amicam habuit ſummus vir, cum Oraculum hoc *in Sancto Sanctorum ſolummodo* conſultum dixit. Nam inde ſequetur, Pontificem raro admodum ab Urim reſponſum accepiſſe, cum illi ad Sanctum Sanctorum non niſi [d] ſemel in anno daretur aditus.

(2°.) REPUGNAT *huic opinioni*, inquit vir doctiſſimus, *locus ille* Numer. 27. 21. *unde Hebræi arguunt, ipſum regem per ſacerdotem ſummum conſulentem Urim & Thummim, coram eo ſtare debuiſſe.* Imo vero ſpecie magis quam re nobis adverſatur hic locus: nam durante quidem Theocratia, ſacerdos ſummus ad imperii clavum ſedebat, & primus a Deo (jure ſaltem & ordinarie) ipſe erat. Ideoque ſacratioris illius imperii conditioni congruum erat & conſentaneum, ut reſponſa publicum ſpectantia, per Pontificem, Dei vicarium & omnibus in gente ſuperiorem traderentur. Poſtea vero Reſpublica novam regiminis formam ſubiit, eamque Reges habuere, qui non tantum in vilia vulgi capita, ſed Pontificem ipſum (nam David [e] *Zadochi* dominum ſe vocat) imperium exercuere. Cum itaque Deus regem imperii illius pontificalis hæredem quaſi ex aſſe conſtituiſſet, quidni Deum imperii illius pignus, facultatem ſe in arduis conſulendi, ei dediſſe crederemus; cum

a *Hiſtor.* lib. 4. p. 111. b *Hiſtor. Urim*, p. 270. & 295. c V. 1 *Sam.* 23. 6. & 30. 6, 7. & 2 *Sam.* 5. 19, 23. *collat. cum* cap. 6. 2. d Ad *Hebr.* 9. 7. e V. 1 *Reg.* 1. 32. & 1 *Sam.* 22. 12, 15.

præſertim

præſertim Regem a precaria Pontificis ope & arbitrio ad Dei conſilia cognoſcendum pendere, majeſtate ſua & imperio quo erat abſoluto indignum videatur. SECT. III.

(3°.) AT *officium*, inquit auctor laudatiſſimus, *hoc erat proprium ſummi ſacerdotis, ut Urim conſuleret, in quod abſit ut dicamus regem-involaſſe, vel ſacerdotem ſummum id ei indulſiſſe.* Sed & ipſe libens agnoſco munus illud ita ſacerdotis ſummi proprium fuiſſe, quod nemini ex humili vulgo in illud involare fas eſſet; non vero quod nullus e Regum ordine eo licite fungi poſſet. Davidem itaque, dum in ſubditis tantum & plebeiis ei locus eſſet, Dei reſponſa miniſterii ſacerdotalis beneficio ſæpius accepiſſe [a] legimus: ſed poſtquam Saulus inter vivos agere deſiiſſet, & David ſolio potitus fuiſſet; ille quaſi jure regio jam uſus, mediam Pontificis operam, cum Deum conſultum iret, nuſquam quod memini poſtulaſſe dicitur: eum tamen ſæpius in anguſtiis Deum ſibi conſiliarium quæſiviſſe, ſacri teſtantur [b] commentarii.

RATIONES quas dedi hactenus animum inducunt ut *Cunæi* ſententiam in probabilium ſaltem numero habeam: quamvis (ut aperte loquar) argumentum quod ei tantam in re tam obſcura fiduciam fecit, eum ultra meritum illius æſtimare ſentio. Nam voces illæ, הגישה נא לי האפוד ſenſum quem ipſe ſpectat vix tortæ fatebuntur; & ſi totam Scripturam evolvit, vocem נגש eo ſenſu ſumptam ægre reperturus eſt. Si vero textum Hebræum vere & ad verbum transferamus, hunc ſolum dabit ſenſum, *affer nunc Ephod mihi*; qui Græcorum, Chaldaici, Syriaci, & Arabici, interpretum auctoritate ſatis aſſeritur & confirmatur. Deinde: loquendi formula non abſimilis, ubi de Deo per Ephod conſulendo agitur, alibi non ſemel occurrit, ubi ſenſus alius e verbis ne fidiculis quidem exprimendus eſt. Nempe 1 *Sam.* 14. 18. *Et dixit Saul & Achijah,* הגישה הארון *fac accedere Arcam,* vel τὸ Ἐφώδ, uti LXX transferunt. Et 1 *Sam.* 23. 10. *Dixit David ad Abiathar ſacerdotem,* הגישה האפוד *applica* vel *admove Ephod.* Ideo vero Saul & David ſacerdotem cum Ephode ſuo ſibi propius admoveri voluere, forte quod Joſhua (in cujus vicem ſuccedebant ipſi) coram Eleazare ſacerdote, cum ſententiam τῶ Urim illius cauſa quæreret, ſtare teneretur; vel quod moris eſſet ut perſona reſponſum expetens vocem ex Oraculo prodeuntem propriis auribus acciperet, ne quis impoſturam oraculi larva tectam, ſibi oblatam ſuſpicari poſſet; vel forte quia Saulo & Davidi, poteſtatis ſuæ regiæ jure & privilegio, licitum eſſet, Ephod ſibi ipſis induere; vel ſaltem dubia ſua Deo ſolvenda proponere, Pontifice tantum Oraculi inſtrumenta præferente.

HÆC autem & ea quæ de prompto facilique ad Urim aditu Regi dato, ejuſque cum vellet conſulendi poteſtate peculiari, dixi alia, in medio & ſub Lectoris arbitrio relinquo. Nec opus eſt ut ſtylum meum in hanc controverſiam altius immergam, cum hoc Oraculum (quod ſtatim oſtendo) ſub prima Salomonis tempora conticuerit.

SECT. III.

Cur ſoli Pontifici THUMMIM *gerere concedebatur.*

CUM circa perſonam adhuc verſetur ſermo, cui pectoralis inſtrumenta geſtandi provincia demandata eſt; hanc quæſtionem ſolutione non indignam arbitror, *cur ſoli Pontifici* THUMMIM *geſtare concedebatur?* Huic autem quæſtioni hoc brevi reſponſo ſatisfiat: perquam probabile eſt Deum Pontificem ſolum hoc honore dignatum fuiſſe, ut THUMMIM index eſſet & inſigne muneris illius Judiciarii, quo Pontifex, ordinarie & de jure fungebatur; integritatis etiam in Judice, præcipue ſupremo, requiſitæ monimentum. Ne ſententia mea levis & temeraria tantum conjectura videatur, evincere conabor, Primo, ſacerdotem ſummum Judicis officium obiiſſe, eumque ſæpe rerum ſacrarum ſimul & civilium arbitrium habuiſſe: Secundo, THUMMIM muneris illius judicialis inſigne fuiſſe, & integritatis, in Judice præcipue, requiſitæ monimentum: Tertio, rationes adverſas infirmare conabor.

NE quid in prima penſi mei parte requiratur, oſtendam Pontificem Judicem quandoque *ſupremum* fuiſſe, & ſacerdotis ſimul & *Suffetis* aut regis cujuſdam officium obiiſſe; Sacerdotem Summum fuiſſe Judicem.

a 1 *Sam.* 22. 9, 10. & cap. 23. 6, 9. & 30. 7. 2 *Chron.* 14. 10, 14.

b 2 *Sam.* 2. 1, 2. 2 *Chron.* 5. 19. 2 *Sam.* 21. 1.

SECT. III. ſæpiſſime vero Judicem *ſubordinatum*, & cauſas graviores, ſacra præcipue ſpectantes, ad illius arbitrium rediiſſe, cum ſcilicet Iſraelitæ regum imperio ſubjicerentur.

Quandoque ſupremum,

(1°.) QUANDOQUE Pontifex judex ſupremus erat, & ſacerdotis ſimul & *Suffetis* aut regis cujuſdam officio fungebatur. In hoc Argumento veteres & recentiores in ſtudia plane contraria ſciſſos obſervare liceat. Veteres, [a] *Diodorus Siculus*, [b] *Trogus Pompeius*, & ex ethnicis alii, principatus & pontificatus conjunctionem apud Hebræos perpetuam fuiſſe non dubitarunt affirmare. Erroris hujuſce fontem [c] *Seldenus* detegit. Ex adverſo, recentiores plerique, regni & ſacerdotii poteſtatem unquam in ſacerdote primario coaluiſſe, plane negaſſe vel hæſitanter aſſeruiſſe videantur. Nos viam mediam tutius ineundam rati, præfecturam utramque nonnunquam coaluiſſe diximus, & Pontificem QUANDOQUE ſacerdotis & judicis ſupremi perſonam ſuſtinuiſſe. Nec invita veritate: nam poſt captivitatem, Pontifices ſummæ rei præfuiſſe, & utrumque [Pontificatus & Principatus] honorem ſæpe tenuiſſe, [d] *Seldenus* noſter tot illuſtribus teſtimoniis comprobavit, quod ad illius doctas paginas digitum intendiſſe ſufficiat. Sub ipſa rei Iſraeliticæ principia, perſonas eaſdem poteſtatem Pontificalem & Judicialem aut imperatoriam ordinarie tenuiſſe, non obſcure colligitur e celebri [e] illo *Deuteronomii* loco, *vir autem qui ſuperbe egerit, nolens obedire ſacerdoti qui ſtat ibi ad miniſtrandum coram Domino Deo tuo, vel judici*, [f] quicunque fuerit in diebus illis, *interficiatur*, &c. Hæc autem argumento ſunt, omnes imperio Judicis obedire & illius dictatis acquieſcere debuiſſe, modo Deus extraordinarie talem excitaſſet; ſi vero talem non exciviſſet, ad ſacerdotem coram Domino miniſtrantem, id eſt, Pontificem, rerum ſummam rediiſſe, eum ordinarie jura dediſſe, & magiſtratus omnes inferiores illius imperio faſces ſubmittere debuiſſe. Suadet enim contextus & loci cohærentia, ut voces eas [*ſacerdoti qui ſtat ibi*] de Pontifice capiamus, qui [g] *in loco quem Deus elegit*, [Shilo primum, dein Hieroſolyma] ſemper habitavit & miniſtravit. Ad hoc imperii genus inter Iſraelitas, Moſe defuncto, conſtitutum, alluſum videtur *Exod.* 19. 5. *Et eritis mihi* ממלכת כהנים *regnum ſacerdotum*, ſeu *regnum ſacerdotale*, uti Vulgata, vel βασίλειον ἱεράτευμα *regale ſacerdotium*, uti LXX. Hæc autem imperii forma, qua ſacerdotes, Princeps imprimis, rerum publicarum adminiſtrationi, tanquam tot reges præfuere; longo tempore ad regum uſque tempora duraſſe videatur. Hiſce conſentanea [h] *Syneſii* verba: *Hebræi & Ægyptii* χρόνον συχνὸν ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐβασιλεύθησαν· *longo tempore ſacerdotum regalium imperio uſi ſunt.* Nil opus eſt ut hæc me diutius detineant, cum [i] alibi poteſtatem hujuſmodi judicialem & regiæ proximam teſtimoniis & aliis argumentis Pontifici vindicaverim.

Quandoque ſubordinatum.

(2°.) HEBRÆORUM hierarcha judicis quandoque ſubordinati & ſub Rege conſtituti vice fungebatur. Hac de re nullum dubitandi locum relinquit [k] *Joſephi* teſtimonium: οὗτος μὲν πρὸ τῶν ἄλλων ἱερέων, θύσει τῷ Θεῷ, φυλάξει τὺς νόμυς, δικάσει περὶ τῶν ἀμφισβητυμένων, &c. *Hic*, Pontifex nempe, *præ ſacerdotibus aliis, Deo ſacrificabit, cuſtodiet leges, de dubiis judicabit, & puniet lege convictos*, &c. Idem e [l] *Philone* colligendum, qui de Principis & aliorum in Judiciis officio verba faciens, hæc habet: *quoties ille non ſatis cauſas perſpicit, propter earum perplexitatem & caliginem,* παραιτείσθω τὰς κρίσεις, καὶ ἀναπεμπέτω πρὸς ἀκριβεστέρυς δικαστάς· *recuſet officium judicis, & litigatoris ableget ad judices accuratiores*; οὗτοι δὲ τίνες ἂν εἶεν, ἢ ἱερεῖς, καὶ ὁ τῶν ἱερέων ἔξαρχος ἡγεμών; *hi vero quinam alii fuerint, niſi ſacerdotes, & ſacerdotum princeps?* Horum teſtium fidem eo minus ſuſpectam habeo, quod e Vet. [m] Teſtamento conſtet, homines e genere plurimum Levitico ad tribunal evectos fuiſſe: ideoque fidei conſentaneum eſt, ſacerdotem ſummum Judicis officium ſæpius obiiſſe, cum ille Tribus Leviticæ caput eſſet, & ille ſtudiis juridicis præ aliis vacaſſe cenſeatur. Hac de re paulo fuſius agendum eſt, cum methodi mihi præſcriptæ ratio me ad hoc Argumentum revocaverit.

Thummim muneris judiciarii nota.

PROBANDUM eſt proximo, THUMMIM hujuſce præfecturæ judicialis inſigne fuiſſe, & integritatis in judice præcipue ſupremo requiſitæ monimentum. Hoc autem citra pulverem & ſudorem fieri poteſt. Nam,

(1°.) THUMMIM poteſtatis hujuſce notam & inſigne fuiſſe, vel inde cognoſcatur; quod URIM illius comitem individuum toties in Scriptura reperiamus. Cum

a Lib. 40. ub. ſupr. b In *Juſtin. Epitom.* lib. 36. c De *Succeſ.* in *Pontificat. Heb.* l. 1. cap. 13.
d De *Synedr.* l. 2. c. 15. §. 12. e Cap. 17. 12. f Ος ἂν ᾖ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· *LXX.* g Vid. *com.* 8. & 10. h *Epiſt.* 57 & 121. i Vid. *capit. hujus ſect. prim.* k Lib. 2. contr. *Apion.* p. 1380. 15
l Lib. de *Creat. Princip.* p. 728. D m 1 *Chronic.* 26. 29. 2 *Chron.* 19. 8, 9, 10.

1 *Euſebius Præp. Evang.* Lib. 8. cap. 8. p. 365. ita legit *Joſephum*: μετὰ τῶν συνιερέων θύσει &c. In quodam MS. (inquit *Hudſon*) μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων.

enim

enim Urim Dei conſiliis & reſponſis referendis inſerviret, adeoque Pontificem ordinarium regni judicem & præſidem a Deo conſtitutum indicaret; quid Thummim (res naturæ plane diverſæ) cum Urim eadem in [a] lege, eodem etiam in pectorali, conjungeretur; niſi quod uſu ſaltem generali cum eo conveniret, & Pontificem in omnibus cauſis, tam ſacris quam civilibus, ſummum (ſecundum Deum) judicem & moderatorem declararet? Idem paulo luculentius intelligitur, ex ipſo loco vel ſede [[b] pectorali nempe] quem Deus τῷ Thummim aſſignavit. Nam pectorale illud, חשן המשפט λόγιον τῆς κρίσεως, *pectorale judicii*, nomen tenuit, quod inde Dei judicia traderentur, & quod ſummum Pontificem judicia exercere debere ſignificaret. Quid autem Thummim in Pectorali illo ſolummodo ſedem inveniret, niſi quod inter ea cognationis aliquid intercederet, & id etiam pontificem Judicis ſupremi locum occupare ſignificaret? SECT. III.

(2°.) THUMMIM erat etiam integritatis, in Pontifice præcipue (utpote ſupremo rerum ſacrarum & civilium arbitro) requiſitæ monimentum. Cum enim imaginem Ægyptiacam, Αλήθεια nuncupatam, inſtitutioni τῷ Thummim anſam dediſſe pateat, & ea Pontificis Ægyptiaci collo aptata eum in controverſiis dirimendis ſe juſtum & integrum præſtare, & πρὸς μόνῳ βλέπειν ἀλήθειαν, moneret & indicaret; obvium eſt inde colligere, quod ſimulacrum Pontificis Hebræi, titulo Thummim celebre, cum etiam ſincerum eſſe debere doceret, & in cauſis cognoſcendis fide integra & illibata verſari commonefaceret. Deinde: cum Urim *lumina*, & Thummim *perfectiones* aut *integritates*, notet; quid ſymbola nominibus illis inſignita in pectorali tam arcte jungerentur, niſi ut lumen & perfectionem, ſcientiam & integritatem in Judice præſertim ſupremo, præter alia deſiderari ſignificarent?

PROXIMUM eſt, ut Adverſantium tela [rationes objectas] confringamus. Horum autem primum, cui multum acuminis ineſſe creditur, ita formavit [1] Adverſarius meus: *Ægyptiorum Pontifex gemmam* ἀλήθεια *dictam geſtabat qua Judex, ad illius officii ſinceritatem deſignandam. Verum e Judicibus aliquem, qua talem, Thummim geſtaſſe, nullo patet indicio.* Pontificis *hic apparatus erat, populi perſonam apud Deum ſuſtinentis, non* Judicis. *Neque quemadmodum apud Ægyptios, ſacerdotum Maximus ſupremi dicaſterii præſes erat, ita apud Judæos ſemper: tantum enim abeſt ut Pontificatus ſui nomine ſemper Princeps fuerit, ut ne quidem illius pars aliqua foret niſi propter rerum agendarum peritiam adſciſceretur.* Patet itaque me multum a vero diſceſſiſſe, cum Pontifici Judicis ſupremi locum aſſignaverim, & Thummim a Judicis Ægyptiaci ſimulacro ſæpe memorato principium accepiſſe dixerim. Objecta refelluntur.

OBJECTIONI huic obvio facilique reſponſo ſatisfiat: animo lubente fateor, ſub expirantis Judaiſmi tempora Pontifici minime contigiſſe, ſemper Synedrii partem aut principem eſſe, vel Judicis publici locum occupare. At cauto opus eſt, ne quæ de Synedrii poteſtate, vel Pontificis imminuta dignitate, re Judæorum inclinante dicta ſunt, primis Reip. ſurgentis temporibus obtinuiſſe cenſeantur. Tunc enim ſacerdos maximus locum principem in Republica tenebat, niſi Deus extra ordinem Judicem excitaſſet; quo tamen ſublato, rerum ſumma redibat ad Pontificem, & ille ſacerdotis & Judicis officio fungebatur. Regiminis hujuſce figuram quandam propheticam exhibuit Moſes, qui partes ſuas Aaroni demandavit, quoties a populo diutius abeſſe cogebatur. Deus etiam hanc imperii formam non parum confirmavit, cum ordinarie ſoli Pontifici & [c] Judici Urim conſulendi licentiam dederit, & omnes (in dubiis gravioribus) ad Pontificem aut Judicem ad [d] *veritatem judicii* capiendam amandaverit. Cætera cauſam meam non multum urgent, nec ea ſpeciali reſponſo digna judico.

SECUNDO: forte regeret hic aliquis, non eſſe veriſimile Thummim ſacerdoti maximo conceſſum, ut monitoris vice eſſet, & integritatem aut perfectionem, in loci tam clari viro præcipue requiſitam, in illius animum ſubinde revocaret. Nam doctorum (forſan & ætatum omnium) fide receptum eſt, nomina illa Urim & Thummim, non reſpectu aliquo ad Pontificis perſonam aut officium, ſed illius Oraculum habito, Pectoralis inſtrumentis indita fuiſſe, & reſponſi cujuſvis inde dati *perſpicuitatem* & *ſinceritatem* aut veritatem μυστικωτέρως indicaſſe. Obj. 2.

FATENDUM eſt quidem, ſententiam hanc doctorum longe plurimorum calculos obtinuiſſe; quibus & ipſe libens aſtipulari vellem, niſi ſenſus vocabuli Thummim apertiſſime reclamaret, & animum in ſententiam plane contrariam cogeret. Cum enim vox Thummim *perfectiones* notet, quis paulo naſutior opinari poteſt, Deum vocem il-

a *Levit.* 8. 8. b *Exod.* 28. 30. c *Num.* 27. 21. d *Deut.* 17. 9 & 12.

1 Vid. *Wiſſii Ægyptiaca*: L. 3. cap. 11. p. 258

CAP. VII. lam, adeo reluctantem & invitam, ad *veritatem* ſignificandam trahere voluiſſe? Quis etiam animum inducere poteſt, ut ſentiat Deum oraculorum ſuorum veritatem titulo tam ſolenniter impoſito declarare voluiſſe; quaſi quis e gente ſancta rem tam tritam, & Natura magiſtra notam, ignorare vel de ea tantillum dubitare potuiſſet?

Obj. 3. TERTIO: minime probabile eſſe, dicet forſan alius, ſimulacrum Sapphirinum, quo Αρχιδικαστὴς Ægyptius inter judicandum ornabatur, τῷ Thummim originem tribuiſſe; quod illud in propatulo eſſet, & collo illius adaptatum, in populi conſpectu perpetuo verſaretur; cum Thummim ab oculo vulgi longe remotum, in Pectoralis duplicitate latitaret, & hac in re multum ab exemplari ſuo diſcreparet.

RESPONDEO: nihil eſt cur hoc leve diſcrimen inter Hebræorum Thummim, & (illius exemplar) Ægypti ſimulacrum pontificale, ſententiæ meæ fidem labefactare cenſeatur; cum ſummus Legiſlator, quicquam e Gentium moribus in Legem transferens, nunquam id ſtudio habuerit, ut ritus omnes in ſacrorum ſuorum familiam adoptati, moribus antiquis unde ſumpti fuerunt exacte & per omnia reſponderent. Deinde, ratio ſuaſit, ut hac in re ab Ægyptiorum exemplari diſcederetur: cum enim Judex Ægypti ſacerdotalis Deum verum, injuſtitiæ & perjurii vindicem ignoraret; par erat ut ille pro tribunali ſedens, ſimulacrum ejus Αλήθεια nuncupatum, apertum & hominum oculis obvium geſtaret; ut publica & realis illa juſtitiæ profeſſio eum ad jus dicendum & veritatem ſolummodo in judicio ſequendum arcte devinciret. Cum autem Hebræorum Pontifex, ſi a veritatis & juſtitiæ ſemita deflecteret, Deum ultorem expectaret; ſatis erat, ut ille Thummim ejus in Pectoralis latebris, tanquam ſecretum officii ſui monitorem, gereret.

PLURA hic addi poſſent, ſi conjecturis indulgere, vel Lectorem, in hoc Argumento ſatis nauſeæ jam paſſum, enecare vellem.

CAP. VII.

De Oraculi hujus duratione & defectu.

Oraculum Urim ſub Salomonis ætatem defeciſſe,

AGENDUM eſt proximo (cum id mihi penſi propoſuerim) de Oraculi hujuſce duratione, & ætas (qua licet) inveſtiganda qua primum Urim defeciſſe cenſeatur. Mihi vero de re tam obſcura ſæpe mecum deliberanti veriſimile viſum eſt, Oraculum Urim ſub ultima Davidis, aut prima Salomonis, tempora ſiluiſſe; cum nempe ſacrum illud Imperii genus, *Theocratia* dictum, ad extrema veniſſe videatur.

Probatur ſex argumentis.

HANC autem ſententiam, non levibus inductus argumentis, amplectendam ſentio.

HORUM primum a ſilentio Scripturæ petitur. Poſtquam enim Hebræorum reges natalium jure ſolium occuparant, quenquam Deum per Urim conſuluiſſe vel eum ita reſpondiſſe nuſquam reperitur. Deus equidem a Joſuæ ad Davidis tempora ſæpe per *Urim*, raro autem per *Prophetas*, voluntatem ſuam de re aliqua unde ſalus populi pendebat, revelavit: at ſeculis ſequentibus (cum nempe Deus regis civilis partes agere pene deſiiſſet) eum quandoque per *Prophetas*, nunquam per *Urim* aut *Ephod*, conſilii de regni rebus tradidiſſe legimus. Hoc autem Scripturæ ſilentium, pro ſententia mea ponderis haud exigui præbet argumentum: quid enim Urim, ſæpe quidem *ante* Salomonis tempora, nunquam autem *poſtea*, conſultum legimus; niſi quod Oraculum illud ſub ea quæ dixi tempora conticuerit?

SECUNDO: ipſa rerum geſtarum conditio, cum primum ad Salomonem regni jura delata ſunt, argumento non obſcuro eſt, Deum pectoralis Oraculo, ſub imperii Salomonici principia, ſilentium perpetuum indixiſſe. Tunc enim Pontifex *Abiathar*, aliique ſe læſæ majeſtatis crimine imprudentes obſtrinxere: quod forte nunquam admiſſuri eſſent, ſi Oraculum hoc ad manum habuiſſent, e cujus infallibili reſponſo lites & dubia omnia de vero Regni hærede dirimi poterant & determinari. Nec veritatis imaginem aliquam præ ſe fert, Salomonem *Abiatharem* loco & dignitate pontificali, exemplo plane novo, dejicere voluiſſe; ſi vocale adhuc Pectoralis Oraculum, quod eximiam Pontifici venerationem & majeſtatem regiæ proximam addere ſolebat, eo tempore ſuperfuiſſet.

TERTIO: hinc etiam adducor ut ſentiam, Pectoralis Oraculum ſub prima Salomonis tempora ſiluiſſe, quod primarius illius uſus & inſtituendi ratio cum ipſa regiminis

minis forma & conditione quam Iſraelitæ poſtularunt, male conveniret. Illi nempe regem ſibi proponendum deſiderarunt ככל הגוים *ſicut omnes* in terræ confinio *gentes*; hoc eſt, (prout mentem eorum interpretatur [a] *Abarbanel*) *qui rex eſſet ſimplicem & abſolutam habens poteſtatem:* qui nempe pro arbitrio ſuo, Regum vicinorum more, leges ferre, bella gerere, magiſtratus inferioris ſubſellii conſtituere poſſet; non Dei, multo minus populi ſuffragium aut conſenſum præſtolatus. Eo jure regio, Saulum, [b] Davidem, alioſque reges, nullos autem e *Judicum* ordine, uſos fuiſſe conſtat. Hæc autem poteſtas Regia, cui leges & conſilia nulla extra Principis ipſius arbitrium modum & limites poſuere, cum primaria τῦ Urim inſtituendi ratione, ejuſque uſu quem Deus præſcripſit, adverſa fronte pugnare videatur. Ideo enim Urim oracula reddendi facultate donatum erat, ut inde populi Præſides in rebus difficilibus & impeditis, Dei voluntatem explorarent, nec quicquam propriis tantum auſpiciis aggrederentur. Nam Deus Joſhuæ, vel ulli qui *Judicis* tantum titulum geſſit, fas eſſe noluit *ingredi* vel *egredi*, i. e. alicui genti bellum indicere, vel quicquam in regni arduis pro arbitrio ſuo conſtituere; ſed Pontificis Oraculum ſciſcitari, & per illud, tanquam cœleſtem cynoſuram, conſilia & actiones ſuas omnes dirigere, tenebantur. Pontifex [c] *Abel* ille fuit, quem in conſilium [d] advocabant prius, & *ſic rem omnem graviorem perficiebant.* Nec hoc argumentum inde vanum & elumbe redditur, quod conſtet Saulum & Davidem Oraculum Urim conſuluiſſe, & res ſuas illius ſententiæ ſubmiſiſſe, quamvis cum imperio & jure regio præeſſent Iſraelitis: nam Saul & David non erant reges nati, ſed a Deo deſignati; unde patet Theocratiam, cui miniſtravit Oraculum illud, quanquam morituram quidem, tunc temporis haud prorſus expiraſſe. CAP. VII.

QUARTO: hiſce ponderis aliquid addit exemplum *Hilkiæ* pontificis, [e] *Huldam* Prophetiſſam conſulentis, cum regis animus in dubio hæreret, & ille aliique, de rerum eventu ſolliciti, inter ſpem metumque vacillarent. Neutiquam autem credibile eſt, *Hilkiam* conſilii circa regni dubium impetrandi cauſa, *Huldam* adire voluiſſe, ſi Pectoralis Oraculum ſuo ſaltem tempore non conticuiſſet. Hæc enim ſubmiſſio Pontificis officio, locique ſui dignitati minus conſentanea videatur.

QUINTO: Urim Oraculum politicum erat, a viris tantum qui rerum publicarum regimini præfuere, circa regni totius negotia conſulendum. Rem hanc, ejuſque rationem præcipuam, verbis Cunæi paulo clarius & felicius exprimo: Ille poſtquam Urim interrogandi modum enarraſſet, [f] *ea conſulendi ratio,* inquit, *non privatis, aut de plebe hominibus, ſed regibus duntaxat, ſummiſque judicibus, aut iis qui publice miſſi a populo eſſent, uſurpata fuit. Quoties enim res magna agebatur, itum illuc eſt. Privatorum negotia votis precibusque relicta ſunt, ne Oraculi ſanctitas evileſceret.* Jonathan ea mente fuiſſe videtur, qui celebrem [g] illum *Exodi* locum ſic illuſtravit; *& pones in pectorali judicii* URIM, *quæ illuſtrant res ipſorum, & manifeſtant abſcondita domus Iſrael.* His ulterius aſtruendis hic immorari non licet, cum iis fidem ſatis apertam [h] alibi feciſſe videamur. Cum itaque URIM Oraculum publicum & politicum eſſet, ad publica dubia ſolvenda, reſque regni moderandas inſtitutum; neutiquam probabile eſt, illud ultra Salomonis tempora durationis ſuæ terminos protuliſſe. Tunc enim Deus, ut populi votis annueret, reges ei conceſſiſſet, iiſque regni totius arbitrium integre delegaſſet; nec Oraculum, ſemper in rebus publicum ſpectantibus interrogandum, cum poteſtate illa regia & arbitraria ſtare potuiſſet.

SEXTO: Pontificis Urim, ſub tempora Salomonis, uſibus & finibus illius omnibus abunde ſerviiſſet. Ex iis duos tantum in præſenti memorabo, ne rei ejuſdem repetitio frigida & moleſta cenſeatur.

HORUM primus erat, ut honorem & dignitatem adderet Hebræorum Pontifici, adeoque ſacerdotum genti, quos ſolos Deus alloqui dignabatur; quorum etiam miniſterio, in Dei reſponſis eliciendis, Judices uti cogebantur. Hoc veri ſpeciem haud exiguam præ ſe ferre, probat [i] *Riberæ* teſtimonium: cum enim obſervaſſet, Deum Joſhuæ & Davidi ſæpe per Urim reſpondiſſe; non *putandum eſt,* inquit, *ſemper ita Dominum reſpondiſſe, nam cæteris poſtea regibus non legimus reſpondiſſe per Urim, ſed per Prophetas: reſpondebat tamen aliquoties prioribus illis temporibus, cum opus erat, ut ſacerdotalem dignitatem commendaret.* Cum itaque Deus ad Davidis uſque tempora per Urim reſpondiſſet,

a *Comment.* in 1 *Sam.* 8. b 2 *Sam.* 11. 1. c 2 *Sam.* 20. 18. d *Num.* 27. 21. e 2 *Paralip.* 34. 21, 22. f De *Repub. Hebr.* l. 2. cap. 2. g *Paraph.* in *Exod* 28. 30. h V. Pag. 924, 925.
i De *Templo* lib. 3. cap. 12.

CAP. VII. Salomonis ævo non magis opus erat oraculis e pectorali datis *ad ſacerdotalem dignitatem commendandam*, quam ætate noſtra miraculis ut inde fides Chriſtiana confirmetur.

(2°.) PONTIFICIS Urim in Θεοκρατείας indicium, pignus, & inſtrumentum, a Deo inſtitutum eſt. De aſſertionis hujuſce veritate non eſt quod quiſpiam ambigat, cum Deus durante divina illa politia, de rerum ſumma, de belli caſibus, de regni gravioribus, reſponſa per Urim pene ſemper dederit; & primariis tantum regni ſui miniſtris, ſi quando futurorum ambigui vel conſilii inopes eſſent, Oraculum illud conſulendi poteſtatem fecerit. Deinde: clarum eſt Deum per prophetas quidem, viſiones, voces etiam cælitus emiſſas, conſilia ſua cum Patriarchis communicaſſe: de reſponſis vero publicum ſpectantibus, per pontificis alicujus Urim, ante Theocratiam editis, Literæ ſacræ altum ſilent: nec poſtquam Hebræorum reges natalium jure ſolium occuparant, quenquam Deum per Urim conſuluiſſe, vel Deum ita reſpondiſſe reperimus. Adeo ut Oraculum hoc cum ipſa hac Theocratia initium accepiſſe, & cum ea prorſus expiraſſe videatur. Illam autem cœleſtem regiminis formam cum ipſa Hebræorum Republica principium habuiſſe, neminem in Scriptura ſacra verſatum latet: eam etiam plurimum imminutam & morti vicinam, cum Deus Saulum & Davidem ad ſolium evexiſſet, non immerito aſſeramus: ea vero ſub Salomone qui primus hæreditario jure principatum tenuit, extremum pene ſpiritum efflaſſe cenſeatur. Cum enim homines, naſcendi ſorte, non (uti *Judicum* ſeculo) calculo divino principatum obtinerent; eo manifeſtum erat poteſtatem regiam in Davidis familia firmatam fuiſſe, Deum ſolio ſuo civili ceſſiſſe, & regis politici perſonam & jura depoſuiſſe.

CUM hæc omnia mecum reputo, magiſtris Hebræorum (in quorum verba jurant *Galatinus*, *Serarius*, aliique longe plurimi) conſentire neſcio, qui Oraculum hoc in captivitate Babylonica primum ceſſaſſe contendunt. Veritati propius videtur, quod per eadem tempora quibus & Theocratia, cui miniſtravit, e rebus ſublatum fuerit. Atque inde factum arbitror, quod quamvis Judæi moderni morum aliorum antiquiorum traditiones aliquas probabiles & ſecum conſtantes retinuerint; de hoc Oraculo verba facturi, nil niſi fabulas aniles, & dogmata cum Scripturis & ſemetipſis male convenientia in medium proferant. Nempe tot ſecula, a noviſſimo illius uſu elapſa, in quibus Judæorum res miſere afflictæ fractæque fuere, facile Oraculi hujuſce, præ aliis inſtitutis Moſaicis, memoriam & ſcientiam omnem abolere poſſent.

Objectionum nebulæ diſcutiuntur.

SENTENTIA mea tot argumentis communita, id unum jam poſtulat officii ſuſcepti ratio, ut argumentationes ei forſan objiciendas enervare conarer.

Obj. 1.

EX iis prima ſic habet: probe notum eſt, non deeſſe plurimos, coſque ſummos in Rep. literaria viros, qui Oraculum Urim cum primo tantum templo cecidiſſe ſentiunt, & ſententiam ſuam ex [a] illo *Ezræ* loco, multa cum fiducia probare ſatagunt; *dixit eis Athirſata, ut non comederent de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret ſacerdos cum Urim & Thummim.* Nam e verbis hiſce conſtare dicunt, *Ezram* & alios e Synagoga magna viros, in memoriam Urim, utpote ante annos haud adeo multos vocalis rediiſſe, & ſpem lætam Oraculi illius, templo jam reſtituto concepiſſe, quod a templo tantum vaſtato deſideraſſent.

AT pace doctorum, locus ille nullum tantæ fiduciæ fundamentum præbet. Nam vox illa עד *donec*, apud Hebræos ad perſonam fortiter negantem & rem nunquam futuram indicandam ſæpiuſcule uſurpatur. Ex gr. 1 *Sam.* 15. 35. *Non vidit Samuel ultra Saulum*, עד יום מותו *uſque ad diem mortis ſuæ*, id eſt, nuſquam poſtea vidit: *Jeſ.* 22. 14. *Si expietur iniquitas iſta donec moriamini*: Job. 27. 5. *Donec expiravero, non amovebo integritatem meam a me.* Geneſ. 28. 15. *Non deſeram te donec perfecero.* Loca cognata occurrunt, *Mat.* 12. 20. 2 *Sam.* 6. 23. *Mat.* 1. 25. quæ otium agentibus conſulenda trado. Sane Judæis adeo notum & obſervatum eſt hoc loquendi genus, ut doctiſſimi inter ipſos vaticinium [b] Jacobi ita conentur interpretari. Nec cauſæ quicquam video ipſe, quo minus voci עד *donec* eadem pernegandi poteſtas hoc in loco tribuatur; ita ut hic textus innuat atque indicet, Urim & Thummim ante ſecula tam multa defuiſſe, quod ea præcipue adeo in perditis & deſperatis haberent *Ezra* aliique, quod ſermo ille [*donec ſurgeret ſacerdos cum Urim & Thummim*] pene in proverbii conſuetudinem abierat, & rem aliquam ad Græcas calendas futuram denotaret. Hunc autem textus hujuſce ſenſum præ aliis me habere fateor, quod minime probabile ſit, Dei conſilium & illius ſeculi conditionem Ezram & populi præſides ita fugere potuiſſe, quod ſpe vana Oraculi illius poſtliminio redituri ſe duci paterentur. Neque pede fir-

a Cap. 2. 63. b *Geneſ.* 49. 18.

miore

miore ſtabit ſententia recepta, modo textus hujuſce verba ſenſu vulgari accipienda eſſe, & Ezram alioſque Judæos patriis laribus redonatos ſpem credulam Oraculi illius denuo reſtituendi aluiſſe dederim: nam & hodierni Judæi animos ſuos eadem ſpe vana paſcere ſolent, quamvis certum ſit ætates, ex quo Oraculum Urim defecit, quamplurimas effluxiſſe. CAP. VIII.

SECUNDO: hic forte dicet aliquis, URIM Oraculum tantum publicum aut politicum fuiſſe, adeoque ſoli Theocratiæ miniſtraſſe, me contra omnem veri ſpeciem aſſeruiſſe. Quis enim conſultior paulo ſibi perſuadere poteſt, Deum Oraculum aliquod de rebus ſolummodo publicum ſpectantibus conſulendum inſtituiſſe? Moſes ipſum Oraculum Sanctuarii ſcitatum ivit, cum res tantum privata, filiarum nempe [a] *Zelophehad* ageretur. Nihil eſt itaque cur Urim Theocratiæ pignus & inſtrumentum fuiſſe putetur, & utraque per eadem tempora quaſi vixiſſe & expiraſſe cenſeantur. Obj. 2.

HUIC argumento non eſt quod multum virtutis ineſſe cenſeatur, cum liquido ſatis oſtenſum ſit, Urim Oraculum fuiſſe, de rebus tantum publicis, & viris munere publico fungentibus interrogandum. Atque hoc eo minus a fide vel ratione remotum haberi debet, quod etiam gentibus antiquis Oracula quædam, de rebus publicum ſolummodo ſpectantibus conſulenda, fuerint. Moris hujuſce teſtis ſit [b] auctor nuperus in hoc Argumento verſatiſſimus: *ut autem Germani — Oraculum ſibi publicum ac proprium habebant in* Velleda, *ſic fere cuncta Regna ac Reſpublicæ, præter illa quæ fere commune vulgus, ac de rebus quibuſcunque conſulebat — ſua ſibi propria; ac quæ Reipublicæ cauſa ab ipſis conſulebantur, habebant.*

TERTIO: nonnulli forſan auctoritate *Joſephi* contra ſententiam meam pugnaturi ſunt. [c] Refert enim ille, Deum per duodecim gemmas Pectoralis, ſplendorem ſolito lætiorem emittentes, Judæis cum hoſte congreſſuris victoriam prænunciare ſolitum: & gemmas illas fulgorem eum emittere deſiiſſe, annis tantum ducentis priuſquam illius hiſtoria condebatur. Inde vero probabiliter intelligitur, Urim ad extrema pene Judaiſmi tempora durationis ſuæ limites protuliſſe. Obj. 3.

RESPONDEO: cum ſub ea tempora, miracula & prophetiæ in Eccleſia Judaica deſiiſſent, nonnulli hic Joſephi fidem deſiderant; eoque magis, quod obſervatum ſit eum gentis ſuæ famæ ſæpius inſervire; adeoque veriſimile eſſe, eum hiſtoriolam illam, ad augendam nominis Judaici gloriam apud exteros inſeruiſſe. Sed quomodocunque iſta ſe habeant, non eſt perſuaſio facilis, Urim nihil præter gemmas illas fuiſſe, vel Deum omnia per gemmas illas lætius effulgentes indicaſſe. Sed rem hanc ad accuratius examen [d] alibi me vocaſſe memini.

CAP. VIII.

Diſſertatio concluditur, addita textus illius affinis explicatione, Thummim tua & Urim tua Viro ſancto tuo. *Deut.* 33. 8.

POSTQUAM Moſes pœnas ſine exemplo graves, quas populus ob læſam fœderis cum Deo initi religionem, juſtitiæ divinæ daturus erat, fuſe [e] prædixiſſet; tandem etiam fœlicem Tribus cujuſque ſortem prænunciat, eamque in ſecula duraturam, modo fidem ſuam Deo datam & obſignatam inviolate conſervarent. Ea vero omnia precatione quadam prophetica prænunciat: forſan ut hinc intelligerent Hebræorum poſteri, quali apud Deum gratia floruit Legiſlator ſuus, qui res eorum florentiſſimas non prævidiſſe tantum, ſed & precibus ejus impetraſſe videbatur. Præ cæteris autem Gentis Iſraeliticæ familiis hic a Moſe memoratis, Tribus Levitica & benedictio illa (conditionis plane ſingularis) quam ei propriam vovet, primam Lectoris curam & attentionem ſibi jure vendicat. Nam prima fronte mirum videri poſſit, quod Moſes precationis ſuæ materiam, non pedem in oleo tinctum fecerit, non facilem & obſequentem populum, non aras opimis ſacrificiis calidas; ſed id imprimis a Deo contenderit Vir ille Dei, ut *Urim* & *Thummim* ejus tribum Tabernaculi miniſterio dicatam perpetuo decorarent.

CUM autem hic locus difficillimus ſit, & ingeniis optimis negotii non parum attulerit; in id totis viribus incumbendum eſt, ut illius nodos diſſolvamus, & ſenſum ejus integrum [literalem ſimul & myſticum] luculentius intelligamus. Sermo noſter initium a ſenſu literali capiet.

a *Num.* 27. 4, 5. b *Anton. Van. Dale Diſſert.* 2. de *Oracul.* p. 473. c *Antiq. Jud.* l. 3. c. 8. p. 120. 5 d Pag. 971. e *Deut.* c. 33.

SECT. I.

SECT. I.

De ſenſu textus hujuſce literali.

ID jam agimus ut horum verborum ſenſum genuinum aperiamus, תמיך ואורך לאיש חסידך quæ ſic ſonant, ex Hebræo verſa, *Thummim tua & Urim tua viro ſancto tuo.* Eam autem provinciam quo magis ad votum ornemus, & viam apertam ad ſequentia muniamus, de ſenſu vocum earum, חסידך לאיש & תמיך ואורך in primo limine diſſerendum eſt.

Senſus vocabuli לאיש.

QUOD itaque ad לאיש attinet, monendum eſt, eam eſſe adorandam textus hujuſce plenitudinem, ut vocem illam *Disjunctive* ſimul & *Collective* ſumendam poſtulet.

PRIMO: vox ea *Disjunctive* capienda eſt, id eſt, de perſona ſingulari (proxime & immediate) Aarone ſcilicet, & quovis e familia ſua filio natu maximo, cui natalium jure munus Pontificium in poſterum cederet. Conſtat enim, Urim & Thummim Aaroni, & cuivis in ſede Pontificali ei ſuccedaneo concredita fuiſſe. Deinde: vox illa חסיד ſenſu ſuo maxime famoſo & uſitato ſumpta, de ulla perſona cui Urim geſtare datum eſt, vix poteſt intelligi, niſi de Aarone, cui Urim & Thummim primo conceſſa ſunt, & qui a [a] Pſalmiſta *Sanctus Domini*, & a [b] *Sirachide* ſignanter ἅγιος appellatur. Nec his obſtat quod Aaron in humanis eſſe deſiiſſet, cum Moſes hanc favoris divini teſſeram in illum conferendam petiit; nam Aaronis filii in vivis erant, in quibus ipſe (ſuo quaſi fato ſuperſtes) vixit. Aaroni itaque, qui filiorum ope ſupererat adhuc, Urim & Thummim comprecatur Moſes. Hinc etiam vocis hujuſce ſenſus aſtrui poteſt, quod ad Meſſiam ſummi ſacerdotis antitypum, reſpectum habeat; prout occaſione data fuſe deinceps oſtenſuri ſumus.

SECUNDO: neceſſe eſt ut ſignificationem etiam *Collectivam* huic vocabulo tribuamus. Nam ſignificationis tantum prioris anguſtias rationes ſequentes minime patiuntur: (1°.) Moſes pro benedictione toti Tribui Leviticæ, æque ac cæteris omnibus, impertienda, hoc in loco preces concipit. (2°.) Viro illi felicia omnia precatur Moſes, qui [c] *patri & matri dixit, non novi vos:* id eſt, qui nulla ſanguinis communione teneri potuit, quo minus Dei juſſa in idololatras exequeretur. Hæc autem verba de filiis *Levi* neceſſario ſunt intelligenda, qui capitis pœnam ſumpſerunt de [d] vituli cultoribus, quamvis iis cognato ſanguine jungebantur. (3°.) Urim & Thummim hoc in textu, non tantum ut nomina propria, Pectoralis inſtrumentis indita, ſed ut appellativa ſumi poſſunt & debent; ut nempe lumina & perfectiones denotent, quibus Moſes non Pontificem ſolum, ſed Tribum Leviticam inprimis donari voluit.

Vocis חסידך.

VOX חסידך quæ proximo venit explicanda, nunc adjectivi communis, nunc proprii, locum in Scripturis obtinet.

QUANDOQUE ut nomen commune ſumitur, & tunc *Active* nonnunquam, aliquando *Paſſive*, in ſcriptis divinis uſurpari ſolet. (1°.) *Active*, pro viro benefico, miſericordi, ſancte pieque vitam inſtituente: ut *Pſal.* 12. 1. *Nam deſiit* חסיד *beneficus*, & *Pſal.* 149. 1. ſtudioſi pietatis audiunt קהל חסידים *Congregatio Sanctorum.* Vocem eam hoc ſenſu frequenter intelligendam eſſe, Interpretes Græci exemplo ſuo docuere, qui eam toties active tranſtulerunt: Ex. gr. *Pſal.* 18. 25. Ubi verba Hebræa עם חסיד תתחסד LXX reddunt μετ' ὁσίου ὁσιωθήσῃ· *Prov.* 2. 8. *Cuſtodiet viam* חסידיו transferunt εὐλαβουμένων αὐτόν, & ſic alibi paſſim. Hinc חסידים *pii* dicti ſunt olim, qui ſingulari Legis & pietatis ſtudio ſeſe ſupra cæteros e Judæorum gente commendarunt. (2°.) *Paſſive* etiam accipitur, pro viro quem Deus favore & gratia ſingulari, nullo ſuo merito proſequitur, & inſigni aliquo beneficio in eum collato ſibi devinctum habet. Vocem ita ſumptam optime interpretatur Græcorum [e] κεχαριτωμένος. Quando autem hunc ſenſum capiat, malim [f] *Schindleri* verbis tradere, quam propriis: cum verbum חסיד *uſurpatur ad Deum relatum, ſignificat eum qui a Deo beneficium accepit; cui Deus bene vult & bene facit.* De hac voce, paſſive uſurpata, [g] *Fullerus* & [h] *Hammondus* noſter erudite diſſeruerunt. Ad eos itaque Lectorem amandamus cui jecur philologicum.

NONNUNQUAM etiam vox hæc adjectivi proprii vice (ut חכמים olim apud Hebræos, & σοφοὶ apud Græcos) uſurpatur; & de [i] Levitis, veluti nota peculiaris & attributum

a *Pſal.* 106. 16. b Cap. 45. 7. c *Deut.* 33. 9. d *Exod.* 32. 29. e *Luc.* 1. 28. f *Lex. Pentag.* in voc. g *Miſcel. ſacr.* lib. 1. c. 8. h In *Pſal.* 4. 3. i V. *Druſ. Annot.* ad *Eccleſiaſtic.* c. 44. 32.

tributum distinctivum, intelligitur. Ita *Psal.* 30. 5. *Psallite Domino* חסידיו *Sancti ejus,* id est, Levitæ, penes quos erant instrumenta musica, & quos ipsa muneris sui ratio ad laudes Dei doctis cantibus celebrandas obstrictos tenuit: & *Psal.* 132. 9 *Sacerdotes tui induant justitiam* וחסידיך *& Sancti tui exultent*: nam eo in loco vocem Hebræam de Levitis interpretandam esse, ipsa conjunctionis illius ratio, muneris iis demandati conditio, & concors interpretum sententia, doceant. Huic etiam interpretationi gratiam & robur addit suffragium *Chaldæi Paraphrastæ*, qui textum illum in hunc modum explicat, ולואי חסידיך ישבחון *& Levitæ, pii tui, laudibus te celebrent.* Ideo vero nomen illud חסידים in peculiarem tandem tribus Leviticæ characterem transiit, eo quod titulus ille (sive active sive passive vocem illam accipiamus) jure meritoque Levitarum præcipue capitibus assueretur. Erant enim illi a primis natalibus Deo & religioni devota capita; illi soli fidem Deo datam summa cum religione, in Ægypto ipsa, (si [a] *Maimonidi* fides) inviolatam servarunt; & in propinquitatis quam fœderis cum Deo initi jura peccare, potius habuere. Solis etiam Levitis datum erat, Deo appropinquare, de Deo dicatis vivere, Θεῷ λαῷ appellari, sacris ejus operari, populo post Deum & Mosen imperio præesse. Quæ sane favoris sui pignora, quibus Deus eos a mortalium vulgo separavit, tam eximia erant & plane singularia, quod *Chore* & assecla sui in vulgus sparserint & pro certo affirmarint, insignes illas favoris divini tesseras, non a Deo concessas fuisse; sed a Levitis dolo malo, ex animi fastu & fratrum fastidio sibi solis vindicatas. Quantum autem Tribus Levitica præ aliis, tantum & *Aaron* præ cæteris e domo Levitica prognatis, hoc illustri titulo decorari meruit; qui singulari apud Deum gratia, sanctitate qua morali qua ceremoniali, privilegiis denique plurimis, Levitas ordinarios, quantum & illi Israelitarum plebem superavit. SECT. I.

PROVINCIÆ susceptæ ratio postulat, ut sensus & intentio nominum eorum, תמים ואורים proximo declarentur. Ut autem hanc officii mei partem luculenter expediam, monendum est in antecessum, nomina illa, vel ut propria, vel ut appellativa, spectari posse. Et תמים ואורים

PRIMO: ut nomina propria, & ut instrumenta Pectoralis, ad nauseam forte repetita denotent, quibus nomina illa [Urim & Thummim] tanquam propria & distinctiva sæpissime tribuuntur. Horum instrumentorum usui, naturæ, & origini, lucem tam claram attuli, & sententiam meam tot rationibus undique communivi, & (quod caput est) Argumentum meum sermone bene longo, sed per omnia secum constante & conveniente prosecutus sum; ut nullum dubitationi vel objectioni locum reliquisse videar. Utcunque, facile præsentit animus haud paucos a sententia mea multa cum bile recessuros: eo enim ingenio sunt hominum plerique, quod opinionem a dogmatis aut moribus hodie receptis alienam amplecti nesciant, nisi demonstratione liquida & pene manibus palpanda subnixam videant. Cum autem illi sola pertinacia pugnent adversarii, missis iis, ad rem propositam paulo propius accedat sermo. Has voces hic sensu jam dicto capiendas arbitror, non tantum quod interpretum omnium consensu, sed & usu Scripturæ confirmetur: nam si Moses voces eas a sensu suo maxime recepto, ad alienum hoc uno in loco detorsisset; hominum vulgo ludos fecisset, eosque verborum suorum ambiguitate fefellisset.

SECUNDO: voces illæ, *Urim* & *Thummim*, non tantum ut nomina propria, ad instrumenta in Pectoralis arcano posita, sed ut appellativa, ad egregias animi dotes [scientiam & integritatem] denotandum, hic intelligendæ sunt. Ut rem clarius & strictius exprimam: verbis hisce, singularem luminis mensuram, & eximiam cordis integritatem, Levitis, Pontifici præcipue comprecatur Moses. Huic sententiæ me totum addico, quod rationis multiplicis evidentia commendetur. Nam,

(1°.) INDE pateat Mosem τοῖς Urim & Thummim aliquid sanctius & antiquius in animo habuisse, quod hic usitatum nominum eorum ordinem de industria (pene dixeram, ex contemptu) turbet. Cum enim in omnibus (hunc unum si demas) Scripturæ locis, Urim ante Thummim ponatur; credere difficile est, Mosen ordinis hujusce legem violare voluisse, nisi ut indicaret, se non minus a communi nominum eorum sensu quam ordine recessurum. Ut rem in compendium conferam: Moses hoc inverso ordine, *sint Thummim tua & Urim tua cum viro sancto tuo*, usus videtur, ut Deum quasi in hæc verba supplex alloqueretur: " bene novi, summe Deus, *Urim* & *Thum-*
" *mim tuis* in secula fruendi desiderium intimis Levitarum cordibus insidere, eosque
" dona illa in prima felicitatis & honoris sui parte collocare: sed quæ sors cunque

[a] De *Idol.* c. 1. *Sect.* 10.

SECT. I. " ea maneat, Te ſupplex oro & obteſtor, ut *Thummim tua* & *Urim tua* cum illis do-
" mus tuæ famulis conjuncta perpetuo reperiantur: non adeo contendo ut ſint conſilii
" tui nuncii, quam ut evadant naturæ tuæ participes. Illi quidem *Urim* & *Thummim*
" primo in optatis habent, ego vero *Thummim* & *Urim*.

(2°.) NULLOS latet niſi quibus Hebræi plane barbari ſunt, nomina pluralia, cum præſertim DEI nomen ſibi conjunctum habeant, abundantiam & excellentiam rei per ea ſignificatæ, apud [a] Hebræos frequentiſſime denotare. Quum itaque *Urim* & *Thummim* pluralia ſint, & nomen Dei, ן affixo incluſum, ſibi annexum ferant; eminentem illum & pene divinum luminis & perfectionis gradum, quem ſacerdotes attingere par erat, indicare cenſeantur. Et certe niſi Moſes voces illas in hunc finem uſurpaſſet, palam & ingenue me neſcire fateor, cur utriuſque nominis calci affixum illud adjiceretur. Nam *Urim* & *Thummim* per ſe ſatis nota erant, & ab ullis gentium ſimulacris eorum figuras aut uſum æmulantibus diſtincta: adeo ut affixum illud, eminentiæ vel diſtinctionis ergo, non adeo poſtularent.

(3°.) HAS animi dotes, iis qui rerum divinarum cura verſantur, ſumme neceſſarias eſſe, Dei hominumque ſuffragio comprobatum eſt. Suffragio Dei: qui ideo ſe Levitas tot egregiis beneficiis ornaſſe [b] dicit, *quia lex veritatis in eorum ore erat, & iniquitas in labiis eorum inventa non erat:* id eſt, quia Urim & Thummim, ſcientia & integritas plane ſingularis, eorum perſonas Deo pergratas reddiderunt. [c] *Joſephus* itaque, de perſonis agens Sacerdotium apud ſuos obeuntibus, non vanus dixit, ὃ οὐ πλοῦτον, &c. *non divitiis aut aliis quibuſdam fortunæ vel corporis dotibus præcellentes, Legiſlator ad culmen hujus honoris vocavit; ſed quicunque ſapientia vel temperantia alios anteire noſcuntur, eis præcipue* Deum placandi *munus detulit.* Compertiſſimum etiam eſt (ut a Deo ad generis humani ſenſum deſcendat ſermo) Græcos, Romanos, doctos, indoctos, omnes, duo illa naturæ rationalis dedecora, *inſcitiam* loquor & *impietatem*, in ſacerdote præſertim, nullo non odio digna cenſuiſſe. Vel ethnicis piaculum erat, ſacerdotibus niſi ſcientia & puritate qualiquali excultis, rerum ſacrarum procurationem committere. Nullos qui cum literis & libris commercii quicquam habuere præterit, ſacerdotes olim inter Ægyptios & Romanos, philoſophia, rerum civilium uſu, literarum interiorum cognitione, & nullo non ſcientiæ genere claruiſſe; *ne* aliter (uti ratio a *Cicerone* redditur) *ſacrorum opprobrio eſſent ipſi ſacerdotes.* Eorum etiam frequentes baptiſmi, veſtes inſuper lineæ niveo candore conſpicuæ, vitam undique puram in ſacerdote præcipue requiſitam docuere. Ethnici vero ſacrorum antiſtitem inter ſacerdotes eximios ſcientia & virtute eminere, eumque non minus [d] *dignitate* quam loco cæteros ſacrorum miniſtros antecedere voluere. Cum itaque Dei atque hominum ſuffragio conſtet, tantam neceſſitudinem & conjunctionem inter jam dictas animi dotes & ſacerdotium intercedere; credi nequit Moſem externis & minus neceſſariis ſacerdotis ornamentis intentum adeo, quod interna [ſcientiam & integritatem] quibus carere non potuit, oblivioſe præterierit.

(4°.) PLERAQUE alia Pontificatus inſignia, non tantum favoris divini pignora, ſed alicujus officii & virtutis indicia fuerunt & monimenta. Nam ea verba, [e] SANCTITAS JEHOVÆ, fronti Pontificis inſcripta, non tantum Pontificem, Dei ſervum præcipuum, illius utpote ſtigmate notatum & nomine inſcriptum, indicabant; ſed cum ſanctitatis illius eximiæ quæ Domini tam Sancti ſervum decet, loquaciter admonebat. Virga amygdalæ germinans in Tabernaculo, non ſolum teſtimonii divini loco erat, ad Aaronis & familiæ ſuæ dignitatem contra rebelles aſſerendam; ſed & ſymboli ſacri, *ad ſignificandum vigilantiam imprimis requiri in ſacerdote.* Nam *vox* שקד *fructum illum & hanc virtutem ſignificat*; obſervante [f] *Grotio.* [g] *Gregorius Nyſſenus* hæc & alia videatur obſervaſſe, cum, de Pontificis veſtibus & ornamentis agens, *cætera omnia, per ænigmata, in amictus ſpecie, ſacerdotalem virtutem docuiſſe* dicit. Cum itaque *Thummim* & *Urim* in Pontificis eſſent ornamentis, & non tantum certa Pectoralis inſtrumenta, ſed *Perfectiones* & *Lumina* denotarent; nemini dubium eſſe poteſt, quin Moſes nominum eorum omina impleri præcipue petierit, & animum preceſque terminarit ultimo in hiſce cordis ornamentis, quibus Levitas præter cæteros ornari voluit. Rationes jam dictæ me perſuaſum faciunt, Moſem verbis hiſce maxime poſtulaſſe, ut

a *Hebræi excellentiam* DEI *nomine ſignificant; quod ut maxime unaquæque res excellit, ita Dei gloria in ea refulget.* Vatabl. in Geneſ. 30. 8. b *Malac.* 2. 6. c Lib. 2. Contr. *Apion.* p. 1379. 20 d *Druidibus præeſt unus, qui ſummam inter eos habet auctoritatem: Hoc mortuo, ſi quis ex reliquis excellit dignitate, ſuccedit.* Cæſ. de Bel. Gal. lib. 6. c. 13. e *Exod.* 28. 36. f *Annot.* ad *Numer.* 17. g Καὶ πάντα ὅσα ἐν αἰνιγμάτων, οὐ εἴδει ἀθλοθέτου, ἢ ἱερατικῆς ἀρετῆς ἐκπαιδεύσεως· Lib. de *Vit. Moſ.* p. 182. C

Levitæ,

Levitæ, ſtellarum more, corpora inferiora lumine & naturæ perfectione, quantum & loci eminentia ſuperarent. SECT. I.

SATIS e ſuperius adductis innoteſcit, voces eas, לאיש & חסידך non de Aarone tantum & poſteris ejus jure primogenituræ in Pontificatum ſucceſſuris intelligendas eſſe; & proinde Moſen hic pro benedictione, non minus in totius familiæ Leviticæ, quam Pontificis aut cæterarum Tribuum, ſortem, effundenda ſe ſupplicem præbuiſſe. Mirari vero quis poſſit, quod Moſes illud in primis favoris divini pignus toti Tribui comprecatus ſit, cum majori tantum e Levitarum domo, ſacerdotum nempe maximo, eo gaudere licuerit; cum etiam Urim & Thummim beneficiorum inſignium titulum obtinere, non adeo digna videantur. Norat enim proculdubio vir ille Dei, Oraculum Urim poſt paucorum ſeculorum periodos Iſraelitis defuturum; & interea temporis non multum commodi Populo, minus ipſi Pontifici, minimum vero Levitis allaturum. Sed norint ſe a Moſis ad hunc modum precantis inſtituto & conſilio plurimum abeſſe, nec ultra Textus hujus atrium pedes proferre; qui Moſem nil prius ſanctiuſve voluiſſe ſentiunt, quam ut aliquis e genere Levitico oracula per Urim ſemper annunciaret. Nam ſub horum verborum involucro, tria ſunt alia, longe majoris pretii, quæ Moſes Tribui Leviticæ danda poſtulat.

PRIMO: ut Tribus illa pontificatus & ſacerdotii dignitate in ſecula multa frueretur. Prout enim *ſpiritus prophetiæ* quem Apoſtoli, tanquam miſſionis fideique ſuæ vadem & ſponſorem habebant, iis erat *teſtimonium Jeſu*; ita & Urim Levitis fuiſſe videtur *teſtimonium Dei*, & fida pontificatus, & proinde ſacerdotii, iis divinitus conceſſi, argumenta præbuiſſe. Nemo enim de divina Levitarum & ſacerdotum inſtitutione dubitare potuit, cum Deus primam e ſtirpe Levitica perſonam eo honoris evexiſſet, quod Oraculum in ipſis veſtibus quas ille ſolus induere ſolebat, poſuiſſet. Nam proculdubio Deus tam eximio & plane ſtupendo gratiæ ſuæ teſtimonio, virum gregis, ſacerdotum nempe principem, dignari noluiſſet; niſi totum etiam Levitarum inferiorum gregem, eorum ſacra, & divina quæ curarunt munia, ipſe rata feciſſet & plurimi æſtimaſſet.

IDEO vero Pontificatus, & proinde ſacerdotii, decora Tribui Leviticæ precatur Moſes, forte quod Tribus illa non tantum Deo ſanctitate muneris, ſed & Moſi ipſi propinquitate ſanguinis, maxime jungeretur. Neque enim *viro Dei* indignum eſt, ut eum ita precantem, aliquid humanitati & propinquitatis juri tribuiſſe cenſeamus. Deinde: Tribus hæc præter alias omnes, Dei & Moſis gratiam tenuit, eo quod idololatriæ crimen, ſanguine patrum, matrum, & cognatorum omnium, quos tanti flagitii compertos habuit, divino quodam juſtitiæ & zeli in Deum exemplo expiavit. Conſtat hoc ex commate ſequente, ubi Moſes hac laurea caput Levi cingit, *qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, non vidi eum, nec agnovit fratres ejus, & proprios liberos neſcivit, ſed Dei mandatum ſervarunt.* Præterea: aſſerunt ex [a] Hebræis nonnulli, Tribum hanc unicam criminis illius atrocioris, blaſphemæ in Deum & Moſen murmurationis, expertem & immunem perſtitiſſe. Quam ſententiam, ſi minus veritate, antiquitate venerabilem probat *Chaldæus* interpres, qui verba textum proxime ſequentia ſic in laudem Levitarum interpretatur; *Urim & Thummim induiſti virum quem ſanctum coram Te inveniſti, quem tentatione tentaſti & perfectus inventus eſt, probaſti eum juxta aquas contentionis, & fidelis repertus eſt.* Fortaſſe & hoc & illo crimine Levitas liberant laudes illæ ſummæ quas iis Dei verba tribuunt: [b] *pactum meum cum eo*, Levi nimirum, *erat de vita & pace, & dedi ea illi ob timorem quo me timuit, & metuit coram nomine meo. Lex veritatis erat in ore ejus, & iniquitas in labiis ejus inventa non erat.*

HUIC itaque Tribui, cujus in Deum pietatem nec parvis nec dubiis experimentis compertam habuit, *Urim* & *Thummim* vovebat Moſes; ut duratura extarent favoris divini in cultus veri vindices, & minime fallacia pontificatus & ſacerdotii ei de cœlo dati documenta. Neque Moſis precibus difficilem ſe præbuit ſummus Deus: quamvis enim fractis & in deteriora indies vergentibus Judæorum rebus, Pontificis ſedem nunc hic nunc ille (prout apud populum gratia valeret, vel plures aut pauciores pecunias erogaret) incertis vicibus occuparet; nulli tamen niſi domo Levitica prodeunti, dignitatis Pontificalis faſtigium adire contigit; niſi forte ſub extrema Reip. expirantis tempora, cum omnia ſuſque deque agerentur, & ſceleſtiſſimi in *Judæa* turbines jura divina & humana ſacrilege permiſcerent.

a *Dicunt Hebræi de Levitis, quod non murmurarint cum reliquis Iſraelitis.* Ainſworth. in Deut 33. 8. b *Malac.* 2. 5, 6.

SECT. I. SECUNDO: Moſes hic Urim & Thummim, una cum beneficiis iis quorum ſigna fuerunt aut inſtrumenta, genti Leviticæ precari videatur. Adeo ut ſi rem totam æſtimatione vera metiri velimus, facile conſtet, Moſem vix quicquam majus a Deo petere potuiſſe. URIM enim quod attinet, ſatis pateat illud non Pontifici tantum dignitatem, ſed Levitis, imo Iſraelitis omnibus utilitates non contemnendas attuliſſe. Nam primo, contingere vix potuit, ut Reſpublica conſilii penuria vel partium ſtudio rueret, modo Urim penes Pontificem ſemper maneret, quod res nutantes conſilio ſanctiſſimo ſtabilire, & lites omnes infallibili ſententia determinare poſſet. Deinde: Deus vix alio argumento magis luculento voluntatem ſuam in Hebræos propenſiſſimam oſtendere potuit, quam quod iis ſolis tam propinquus fuerit, & in omnibus vitæ arduis conſilii ſui petendi copiam ſacerdoti fecerit. Altaria, ſacrificia, ſacerdotes, reſponſa prudentum, quælibet natio jactitare; ſed Angelorum reſponſa gratiæ divinæ pignora erant, in quibus Iſraelitæ ſoli triumphare, poterant. Præterea: Urim & Thummim *Theocratiæ* pignora fuere, ſpem lætam facientia regiminis illius in gente Iſraelitica duraturi, a cujus defectu norat Moſes fundi publici calamitatem orituram; ex illius autem duratione, commoda non levia toti genti reditura. URIM autem regiminis hujuſce feliciſſimi pignus erat, quatenus eo mediante, Dei conſilia de Reip. gravioribus, ordinarie Pontificibus, extraordinarie *Judicibus*, tanquam Dei vicariis innoteſcerent: THUMMIM etiam Theocratiæ pignus extitit, quatenus præfecturæ judicialis Pontifici conceſſæ teſſera, eumque ſummum, ſecundum Deum, locum in judiciis habere debere ſignificaret.

TERTIO: verbis hiſce, Moſes eximiam luminis menſuram, & cordis vitæque integritatem pene divinam, Levitis, Pontifici præcipue comprecatur. Hoc ego ſecure & conſtanter affirmo, quod liquido jam oſtenſum ſit, Moſem, precibus hiſce noviſſimis, ad vocum earum [Urim & Thummim] ſenſum præcipue grammaticalem attendiſſe. Ob rationes autem graviſſimas ita preces inſtituit Vir ille Dei: nempe,

(1°.) LEVITARUM *ipſorum gratia*: non tantum ut Dei ſimiles evaderent in via, adeoque compotes in patria; ſed ut populus eorum perſonas, & proinde ſacra quæ curarunt, cultu minime fucato proſequeretur. Nempe norat Moſes veſtes candore niveo vel auro plurimo perinſignes, titulos ſuperbos, altum ſupercilium, res ad invidiam unctas, muneris aut proavorum ſanctitatem, nominis Levitici decus tueri minime potuiſſe. Ita enim comparata eſt hominum natura, quod eorum pars ſuprema, mens & ratio, cultum ſincerum deferre neſciat, niſi ſcientiæ & virtuti, vel ſpecioſis eorum formis & mentientibus idolis. Adblandiri ſolent homines terrarum dominis, iis incurvati corporis & prolixi tituli tributum ſolvere, eoſque obſequiis & verbis officiorum plenis demereri: quos tamen in interiore pectoris receſſu, ſummo cum faſtidio ſæpe dedignantur. At vel reliquias virorum qui ſcientiæ aut virtutis egregiæ monumentis nomina ſua illuſtrarunt, religione quadam tacti aſpiciunt, & divinum quiddam in ipſis eorum cineribus ſtupent & venerantur. Scientiæ & virtuti Dei imagini in terris hoſpitanti, honorem, natura tantum magiſtra, perhibet humanum genus; & dotibus tam divinis inſtructos, ad decus & imperium natos arbitratur. Si magna loquamur ſimul & vivamus, regnabimus in hominum ſaltem animis & conſcientiis, etiamſi nobis vel *Lazari* conditiones contigerint.

(2°.) MUNERUM *ſuorum gratia*: Levitarum enim humeris, cujuſcunque loci titulique, munera graviora ſemper incubuere. Provincia iis a Deo tradita non potuit anguſtis templi parietibus coerceri. [1] *Joſephus* inſignia munia Pontificis animum ſollicitum & occupatum tenuiſſe [2] refert: ait enim Deum, *ſacerdotes* ordinarios *publicæ maximorum negotiorum adminiſtrationi præfeciſſe*, τῷ ἓ πάντων ἀρχιερεῖ — τὰ τῶν ἄλλων ἱερέων ἡγεμονίαν· *aliorum autem ſacerdotum regimen, ſummo omnium ſacerdoti concredidiſſe.* Et [b] alibi, de ſacerdote primario loquens, οὗτος, inquit, [2] περὶ τῶν ἄλλων ἱερέων, θύσει τῷ Θεῷ, φυλάξει τὰς νόμους, δικάσει περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, κολάσει τὰς ἐλεγχθέντας· *Ille præ aliis ſacerdotibus, Deo ſacrificet, leges cuſtodiat, ſi quid erit controverſum arbitrio ſuo definiat, peractos denique reos juſto ſupplicio coerceat.* Quis, hæc attente legens, inficiari poteſt, Pontificem, ſaltem primis Hebræorum temporibus, Αρχιδικαστὴν fuiſſe, & Judicis ſupremi partes omnes impleviſſe? Sed ad *Joſephum* redeo, qui ſacerdotes etiam inferiores in curas non multum diſſimiles vocatos fuiſſe, his verbis teſtatur; τούτοις δ' ἦν

a Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* lib. 8. p. 364.

b Lib. 2. cont.. *Apion.*

1 L. 2. Contr. *Apion.* p. 1379. 15

2 Vid. pag. 1024.

ᾧ τῷ νόμῳ ᾗ τῶν ἄλλων ὑπηκδευμάτων, ἀκριβὴς ἐπιμέλεια, &c. *Apud hos & legis & aliorum ſtudiorum integra diſciplina cuſtoditur. Inſpectores enim omnium, atque judices contentionum, & punitores culpabilium, ſacerdotes decreti ſunt.* Idem & Scriptura locis bene multis docet: 2 *Chron.* 19. 8, 9. *Deut.* 17. 8, 9, 10, 11, 12. *Ezech.* 44. 24. *Deut.* 21. 5. *Levit.* 10. 10, 11. *Hag.* 2. 11. *Deut.* 33. 10. 1 *Chron.* 23. 3, 4. & 26. 29. Neque ordinis poſtremi Levitæ fruges tantum conſumere naſcebantur: in urbibus enim ſibi aſſignatis vitam degebant, donec redeuntibus ad ſe ſacræ functionis vicibus, ad deſtinatas partes implendas Hieroſolymam proficiſcerentur: inde vero domum reduces, non ſe languori deſidiæque dedere, ſe molliter curantes, & voluptatem tanquam unicam otii ſui pinguioris uſuram capientes; ſed ſcholas aperuere, doctrinæ integritati invigilarunt, populo conſiliarii aderant in perplexis, minoris momenti controverſias pro tribunali ſedentes minuerunt. De perſonis vero lepra vel ſimili vitio ſubinde affectis cognoſcere & ſtatuere, in regni Concilio facultate data dijudicare, & populum publice inſtruere, negotia erant ſacerdotibus & Levitis ex æquo data. Tantæ molis oneribus ſubeundis impares inventi fuiſſent Levitarum humeri, niſi ſcientia & virtute non vulgari donati fuiſſent. Ideoque ſummo cum conſilio Levitis præſertim lumina & perfectiones Dei precatur Moſes, quo tot graves perſonas, Judicum, doctorum, medicorum, ſenatorum, ſacerdotum, ſibi ſæpius impoſitas, cum laude ſuſtinerent. SECT. II.

TERTIO: *populi gratia:* nam ſacerdotes indocti populo prodeſſe non poſſunt, improbi non volunt. Neceſſe eſt ut paſtor animum ſcientia excolat & ſcientiam moribus, ut gregem ad ſalutem ducere valeat per viam fidam præcepti, & viam brevem exempli. Non tam vocem quam vitam ſacerdotis, normam virtutis credunt homines; linguam enim venalem exiſtimant, & ſcholam potius quam hominem ſapere. Sed non opus eſt ut in hoc Argumento diutius verſemur, de quo multi bene, [a] *Iſidorus Peluſiota* optime, nulli male, diſſeruere.

SECT. II.

De ſenſu Textus myſtico.

HACTENUS ſenſum Textus literalem & illius quaſi ἐξωτερικὸν contemplati ſumus. Proximum eſt, ut ad illius ἀκροαματικὸν, ſenſum magis reconditum & myſticum indagandum noſmet componamus. Eſt enim in ſcriptis pleriſque Moſaicis (quod in *ciphris*, quas vocant, & literis myſticis uſu venit) ſcriptura quædam exterior, cujus ſenſus minime difficilis ſe cuivis offert; & ſcriptura interior, *Legis mirabilia* continens, quæ ut plenius & apertius intueatur, Pſalmiſtes *oculos retectos* expetit. Ut itaque Textus interiora jam pandam, aſſero eum in ſummo quidem benedictionem in Pontificis & Levitarum capita effundendam exhibere: in imo vero, beneficium in totum Dei *Iſraelem*, mediante Meſſia, conferendum premere. Quod autem Moſes, *Meſſiam*, una cum beneficiis & virtutibus ejus, ultimum verborum ſuorum ſcopum fecerit, ea rationis luce quæ omnem dubitationis umbram pellat, oſtendi poteſt. Nam,

PRIMO: Titulus ille, חסידך *Sanctus tuus*, ad eum reſpectum gerit, eique præcipue aſſerendus eſt, qui tentatus erat in *Maſſa*; prout verba ſequentia ſatis indicant. At e ſacro Codice non conſtat, Levi eo loci magis tentatum aut fidelem repertum, quam cæteros Iſraelis filios. Eos autem omnes Dominum ibi tentaſſe conceptis verbis teſtatum reliquit [b] *Moſes*, & locum illum Apoſtolus de Chriſto interpretandum docet: 1 *Cor.* 10. 9. Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστὸν, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐπείρασαν. Neque mirum haberi debeat, quod Moſes, de *Levi* vel Pontifice ſermonem faciens, ea verba quæ ſenſum omnem niſi ſoli *Meſſiæ* convenientem reſpuunt, interponeret: nam Scriptores Θεόπνευστοι, de typo diſſerentes, divinius quiddam ex inopinato pati ſolent, & ad antitypum vehementiore Spiritus afflatu rapi & elevari. Aſſertionis hujuſce veritas inde conſtet, quod verba quædam haud expectata ſæpius inferant, quæ Meſſiæ vel ſolum vel aptius quam illius typo congruant. Moris hujus exempla dabunt, *Pſal.* 2. 6, 7. & 45. 10, 11. & 61. 6. *Gen.* 49. 18. *Jeſ.* 61. 1, 2, 3. *Zach.* 6. 11, 12. *Pſal.* 41. 9, 10. 72. 5, 7, 11, 16, 17. & 89. 29. ut alia loca jam taceam.

a Lib. 2. *epiſt.* 235. b *Exod.* 17. 7.

SECT. II. SECUNDO: haud obvium eſt dicere, cur Moſes periphraſi ulla, multo minus tam inſolente & obſcura, ſacerdotem primarium vel Tribum Leviticam deſcriptam dederit; niſi quod verba quæſierit quæ ſenſum apertum ſimul & occultum gerere, & in perſonas naturæ locique diſſimilis, Pontificem & Meſſiam quadrare poſſent. Nam proculdubio ſi Moſes nil ultra penſi habuiſſet, quam ut beneficium in Pontificem vel Tribum ſacram conferendum peteret; verbis illis paucis & apertis, *ſint Urim & Thummim tua cum ſacerdote ſummo, vel Tribu Levitica*, vel hujuſmodi, ad animi ſui ſenſus exprimendos, uſus fuiſſet: nam brevis illa & ſine velo loquendi formula minus Moſi & lectoribus ejus moleſtiæ creaſſet. Si vero Moſi deſtinatum fuiſſet, ſacerdotem typicum & verum ejuſdem textus ambitu continere, ei ſcopo & conſilio verba illa, *vir ſanctus tuus*, egregie fuerunt accommodata; eo quod Pontifici & Chriſto, (priori, ex parte; poſteriori, omnimodo) convenirent.

TERTIO: apud omnes, Judæos juxta & Chriſtianos, in confeſſum abiit, myſterii alicujus nucleum ſub tenui textus Moſaici cortice pene ubique latitare. Altam ſeriamque veritatis hujuſce fidem, Judæos, *Juvenalis* ævo, tenuiſſe, conjicere licet e Satyriſtæ verbis; *Sat.* 14. v. 101.

——— *Servant, ac metuunt jus,*
Tradidit arcano quodcunque volumine Moyſes.

Nihil enim vetat opinari, Poetam verbis illis ad receptam Judæorum opinionem, quibus olim, uti & hodie, frequens ſermo de סתרי תורה *arcanis Legis*, ſapientum ſolummodo filiis innoteſcentibus. Nec ab illa Judæorum ſententia abhorret Chriſtianorum ratio, quorum plerique Legem Dei, tanquam perpetuum hieroglyphicum, myſticis rationibus ubique repletam intuentur, & pleraque non cunctanter ad Meſſiam referunt. Cum itaque Moſis textum ſacratiores quoſdam receſſus τοῖς ἐποπτικοῖς, ſenſus myſticos animis tantum purgatioribus, adeundos continere, res tam confeſſa & manifeſta ſit; quidni ſentire liceat, textum qui nos hactenus exercuit, alia in aperto habere, in occulto alia; quædam pueris & ἀμυήτοις loqui, quædam iis quibus ætas provectior & ſenſus magis exercitati? Certe nihil hac in re ab ævi priſci moribus alienum: notum enim eſt, prudentem antiquitatem ſacratiora quædam myſteria (ne vulgi tractatione ſordeſcerent) ſymbolorum, fabularum, & verborum obſcuriorum involucris, velare & cuſtodire ſolitam.

QUARTO: ſi Moſes, hæc loquens, in Pontificem ſolum animum & oculos intendiſſet, vox illa לאיש *Viro* otioſa foret, ejuſque jacturam hic Textus nullo ſenſus ſui damno ferre poſſet: nam vocabulum חסידך vocis illius locum implere, & ſenſum ejus integrum perſpicue ſatis exprimere & continere, queat. Quid itaque niſi ſacerdotis noſtri ſummi gratia inſeritur, cui *viri* nomen per eminentiam quandoque tribuit Scriptura, & quem omnes *ſanctum Dei*, non autem *virum* revera, futurum norant? neque rationem hanc virium expertem arguit, quod hujuſmodi pleonaſmi exempla apud [a] Hebræos frequentia ſint, & ab iis mutata in N. [b] Teſt. ſcripta quandoque tranſierint; nam Textus hujuſce brevitas, & ſapientia ſingularis in verborum ordine atque electione eluceſcens, ſat probant Spiritum S. nihil hic ſuperfluum inſeruiſſe. Ideoque accipio ultro & comprobo τῶν LXX verſionem, qui voces Hebraicas emphatice, τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ, reddidere.

QUINTO: inſignis ille titulus, חסידך *Sanctus tuus*, vix Pontifici M. aut Tribui Leviticæ convenire poteſt. Si enim vox illa *active* ſumatur [pro *benefico, ſancto, benigno*] non pauci tiara Pontificali ornati fuerunt, quos mores perditi & impuri infra attributi illius eminentiam plurimum poſuere. Neque Levitæ ſemper Legis divinæ ſe memores adeo præſtitere, ut digni eſſent quos Deus tituli tam illuſtris honore dignaretur. Si vero *paſſive* vocabulum illud uſurpetur, pro eo quem Deus beneficio vel benevolentia ſpeciali a mortalium plebe ſeparavit; ratio haud adeo gravis apparet, cur ſacerdos primarius titulo tam honorifico, ſuo tantum capiti affixo, præfulgeret: nam facultas Dei juſſa & reſponſa populo deferendi Pontifici data, in ſingularium favoris divini pignorum numero recenſeri vix digna videtur. Cum itaque vocabulum illud ſenſu non niſi lato & laxo ſumptum, ſacerdoti Moſaico competere queat; conſentaneum eſt ut illud de ſacerdote noſtro Evangelico, qui ſolus tituli illius amplitu-

a Vide *Buxtorf. Theſ. Gram.* l. 2. c. 1.

b Vid. *Mat.* 13. 46, 52. & 18. 23. & *Luc.* 2. 15.

nem

nem æquare poteſt, dictum intelligamus. Si enim חסיד pro *benefico* ſumatur, Chriſto Domino ad amuſſim convenit, qui ſua & ſemetipſum nobis dedit, & benignitatem ſuam nunquam in nos miſellos claudi paſſus eſt. Si pro *pio* & *ſancto* uſurpetur, optime cum titulo illo vitæ & moribus Domini noſtri convenit: nam illius fama, cum inter homines ageret, ne criminis leviſſimi ſuſpicione apud æquos judices perſtricta fuit; & in conſpectu Dei peccati adeo omnis immunis perſtitit, quod ὅσιος Θεοῦ in Scriptura ſignanter appelletur. Si vero vox illum denotet, cui Deus præ omnibus aliis bene velit, in Chriſtum cadit maxime, quem Deus benevolentia tam propenſa & eximia complectitur, quod is ſolus υἱὸς εὐδοκίας in Scripturis audiat. SECT. II.

SEXTO: Textum integrum ea arte & ingenio (parcatur verbis hominem plus æquo ſapientibus) diſpoſuit Moſes, quod ad inſtar picturæ ingenioſo adumbratæ penicillo, res & perſonas plurimas ex æquo reſpiciat. Nam (1°.) Nil obeſt quo minus particulam ך τοῖς *Urim* & *Thummim* affixam, de *Levi*, æque ac de Deo, [a] interpretemur: quaſi ita locutus fuiſſet Moſes, " *Thummim tua & Urim tua, o Levi, cum Viro* " *ſancto Dei*; tibi equidem inſtrumenta, nominibus illis myſterii plenis inſignita, dig- " nitatem & gloriandi materiam afferunt; ille ſolus res ipſas tenet, quas illa notant " & loquuntur nomina. (2°.) Eum in modum Textus Hebraici verba efferuntur, quod formam *precationis* ſimul & *declarationis*, pro interpretum arbitrio, geſtare poſſit: ideoque moderni Textum ut precantis vocem, antiqui vero ut declarantis, intelligendum cenſent: neque in originali particula ulla reperitur, quæ huic aut illi interpretationi ponat obicem. (3°.) *Urim* & *Thummim* non tantum ut nomina propria, ad imagunculas Pectoralis; ſed ut appellativa, ad *perfectiones* & *lumina*, denotandum, hic ſumi poſſunt. (4°.) Vox חסיד & ὅσιον, virum ſanctitate præſtantem, & κεχαριτωμένον, ſpeciali aliqua gratiæ divinæ teſſera donatum indicat: ideoque ad typum ſimul & antitypum, Pontificem & Chriſtum, exprimendum egregie fuit accommodata. Nam Pontifex M. quamvis non ſanctitate ſemper, plurimis tamen favoris divini inſignibus, alios omnes e plebe Judæos facile ſuperavit. Ideoque textus integer, & quodlibet ejus verbum ſenſu gemello gravidum, nobis anſam conjectandi porrigit, Spiritum Sanctum textum hunc ita quaſi de induſtria diſpoſuiſſe, ut res & perſonas naturæ locique diſparis, ſenſus tam lati & dubii ambitu contineret: quid enim facies tam diverſas ei dederit, niſi ut poſſet objecta plurimum diſſita pariter reſpicere & intueri?

SI quis rationes jam datas penſiculate trutinaverit, ſe facile perſuaderi patietur, Moſen hic rudimenta & exordia quædam Evangelii, doctrinas aliquas de Meſſia paulo obſcurius tradidiſſe. Ut rem breviter expediam: aut fallor, aut duo ſunt quæ, pro duplici acceptatione τῶν Urim & Thummim, de Domino noſtro in verbis hiſce, declarative ſumptis, a Moſe enunciantur.

PRIMO: quod Perfectiones & Lumina Dei ſint vere penes Sanctum illum, cujus imaginem ſolummodo geſſit ſacerdotum princeps. Nec tali elogio Chriſtus minor inventus eſt: quicquid enim uſpiam eſt luminis vel perfectionis in Angelis aut hominibus, in illo fuit & ab illo manavit. Luminis quidem ſpeciem in Oraculis, & perfectionis umbram quandam in expiationibus, ornamentis, & baptiſmis ſuis, præbuit ſacerdos ſummus: Chriſtus utraque revera poſſidet & Eccleſiæ largitur. Nam ille typos, Evangelii præludia, expoſuit, cuncta Legis obſcura reſeravit, & omnia, quæ ſacramentorum nebulis Antiquitas texerat, in apricum protulit. Ille quicquid de fine hominis ultimo, de naturæ rationalis complemento, de via univerſali liberandæ animæ, de medio reconciliationis, de vera Deum colendi ratione, aliiſque regni cœleſtis arcanis, ſcitu neceſſarium eſt, verbis ad modulum infantum attemperatis revelavit. Ideoque veritates plurimæ quas Gentilium & Judæorum doctores penitus ignorarunt, vel inter ſacratiora ſua myſteria, cathedra digna numerarunt; per Chriſtum adeo in aprico poſitæ ſunt, quod prima religionis rudimenta jam factæ ſint & puerorum exercitia. Inde factum quod Chriſtus *Lucis* nomine ſæpius in Scriptura deſcriptus veniat, ut *Luc.* 2. 32. *Jeſ.* 42. 6. 1 *Joh.* 9. 10. & cap. 3. 19. *Jeſ.* 60. 19, 20. & alibi. Deinde, perfectiones omnes, quocunque nomine innoteſcunt, in Chriſto, Pontificis archetypo, reperiuntur: *Evangelica*, nam ſacerdos [b] ille ſolus fuit, cui ad ſcelus aliquod a ſeipſo conceptum expiandum nullo opus erat ſacrificio; cum omnes alii

a *Ita LXX, Vulg. & Verſ. Sam. locum explicant.* b *Heb.* 9. 26. *Dan.* 9. 24. *Pſ.* 16. 10.

SECT. II. ſacerdotes ſummi, eſſent מחוסרי כפרה (uti loquuntur magiſtri) ὀφειλῆς ἱλασμοῦ. *Legalis*, ille enim debita noſtra, quibus ſolvendis nos impares eramus, ſpongia quam in cruce guſtavit, delevit omnia; & juſtificationem eam, cujus umbram tantum geſſit expiatio Legis, vere pro nobis meruit. A ſolo itaque Chriſti ſacerdotio πλείωσιν expectandam docet [a] Apoſtolus, quippe qui perſonas hominum, ſacrificio numeris omnibus abſoluto, ideoque ultimo, perfecit.

SECUNDO: id etiam myſterii ſub horum verborum velamine occultaſſe videtur Spiritus S. quod oracula hanc vel futuram vitam ſpectantia, Chriſto Domino, in cujus ſinum arcana ſua omnia effudit Deus, accepta debeantur. Ille enim Λόγος eſt & Λογεῖον, Verbum & Oraculum Patris, a quo naturæ & voluntatis divinæ ſcientiam hauſimus. Sufficiat hæc carptim breviterque perſtringere, quæ utramque faciunt tot librorum & concionum paginam.

[a] Ad *Hebr.* 7. 11.

DISSER-

DISSERTATIO OCTAVA

DE

HIRCO EMISSARIO,

ET

Præcipuis Expiationis JUDAICÆ Ceremoniis.

PRÆFATIO.

ME jam ad celeberrimos & myſteriis refertiſſimos Hebræorum ritus, Expiationis feſto peragendos confero. Cum enim feſtum illud agitandum eſſet, Aaron hircos duos ab Iſraelitis accipere, eoſque præ foribus Tabernaculi ſiſtere tenebatur; deque iis ſorte decernere, uter Deo ſacrum piaculare fieri, uter in ſolitudinem ad Azazelem amandari debuit. Rem hanc extra controverſiam ſtatuunt ipſa Legis [a] verba, quibus expendendis, adeoque repetendis immorari juvat;

Accipiens autem Aaron *hircos duos, ſiſtet eos coram Jehova, ad portam tentorii conventus.*
Et imponet Aaron his duobus hircis, ſortes duas, ſortem unam JEHOVÆ, *ſortem vero alteram* לעזאזל AZAZELI.
Tunc offerens Aaron hircum cui obvenerit ſors pro Jehova, parabit illum in *peccatum.*
Hircus autem ille cui obvenerit ſors AZAZELI, *ſiſtitor vivus coram Jehova, ut per eum fiat expiatio, & mittatur ad* AZAZELEM *in Deſertum.*

DE hac inſigni lege ſentiunt Hebræorum [b] Sapientes, *quod cauſam quidem & uſum habeat, nobis tamen, vel propter imbecillitatem mentis noſtræ, vel propter imperfectionem ſapientiæ,* prorſus *incognitum.* Ab hac ſententia non multum abiit [c] *S. Cyrillus Alexandrinus,* qui præceptum hoc inter legis Moſaicæ δυσπρόπτα καὶ δυχερῆ πρὸς διασάφησιν *perplexa & explicatu difficilia* numerandum cenſuit. Cum eo plerique veterum judicaſſe videntur: ex iis enim ſolus (quod ſciam) *Pſellus* huic legi lucis aliquid afferre conatus eſt. Nam mihi catalogum librorum a [d] *Pſello* ſcriptorum recenſenti, hoc titulo inſcriptus occurrit unus, περὶ τῆς ἀποπομπαίου κριῶς, jam forte temporis injuria deſideratus. Recentiores alia omnia ſenſiſſe videntur, legem hanc & ritus in ea præſcriptos levi pede tranſilire ſoliti. Nam Expiationis ritibus illuſtrandis operam impendentes, ſe provinciam ſuam ſatis ornaſſe ſentiunt, ſi in iis expiationis per Chriſtum præſtitæ, vel alicujus arcani Evangelici, typum aut imaginem exhibuerint; fidei myſterium aliquod rituum piacularium umbris involutum exiſtimantes. Interea loci legis hujuſce ratio aliqua, a ſeculi Moſaici moribus aut Hebræorum ingenio petita, iis ὃ καθ' ὕπαρ in mentem veniſſe videatur. Si itaque calculi rite ſubducantur, lex hæc veluti ſomnium videri queat, cujus nullus adhuc interpres inveniri poteſt. Cum itaque præceptum jam dictum tanta laboret obſcuritate, facile ſperavi, Lectorem ea quæ ad illius tenebras diſcutiendas dicenda cenſui, in partem æquiorem accepturum.

a *Levit.* 16. 7, 8, 9, 10. b *Maimonid.* in *Mor.* P. 3. c. 25. c *Epiſt.* ad *Acacium* περὶ τῆς ἀποπομπ. pag. 121. T. 5. P. 2. d *V. Leon. Allat. Diatrib.* de *Pſellis & eorum ſcriptis.* p. 102.

SECT. II. ſacerdotes ſummi, eſſent מחוסרי כפרה (uti loquuntur magiſtri) οἰδεεῖς ἱλασμῷ. *Legalis*, ille enim debita noſtra, quibus ſolvendis nos impares eramus, ſpongia quam in cruce guſtavit, delevit omnia; & juſtificationem eam, cujus umbram tantum geſſit expiatio Legis, vere pro nobis meruit. A ſolo itaque Chriſti ſacerdotio πλείωσιν expectandam docet [a] Apoſtolus, quippe qui perſonas hominum, ſacrificio numeris omnibus abſoluto, ideoque ultimo, perfecit.

SECUNDO: id etiam myſterii ſub horum verborum velamine occultaſſe videtur Spiritus S. quod oracula hanc vel futuram vitam ſpectantia, Chriſto Domino, in cujus ſinum arcana ſua omnia effudit Deus, accepta debeantur. Ille enim Λόγος eſt & Λογεῖον, Verbum & Oraculum Patris, a quo naturæ & voluntatis divinæ ſcientiam hauſimus. Sufficiat hæc carptim breviterque perſtringere, quæ utramque faciunt tot librorum & concionum paginam.

[a] Ad *Hebr.* 7. 11.

DISSER-

DISSERTATIO OCTAVA

DE

HIRCO EMISSARIO,

ET

Præcipuis Expiationis JUDAICÆ Ceremoniis.

PRÆFATIO.

ME jam ad celeberrimos & myſteriis refertiſſimos Hebræorum ritus, Expiationis feſto peragendos confero. Cum enim feſtum illud agitandum eſſet, Aaron hircos duos ab Iſraelitis accipere, eoſque præ foribus Tabernaculi ſiſtere tenebatur; deque iis ſorte decernere, uter Deo ſacrum piaculare fieri, uter in ſolitudinem ad Azazelem amandari debuit. Rem hanc extra controverſiam ſtatuunt ipſa Legis [a] verba, quibus expendendis, adeoque repetendis immorari juvat;

Accipiens autem Aaron *hircos duos, ſiſtet eos coram Jehova, ad portam tentorii conventus.*
Et imponet Aaron his duobus hircis, ſortes duas, ſortem unam JEHOVÆ, *ſortem vero alteram* לעזאזל AZAZELI.
Tunc offerens Aaron hircum cui obvenerit ſors pro Jehova, parabit illum in *peccatum.*
Hircus autem ille cui obvenerit ſors AZAZELI, *ſiſtitor vivus coram Jehova, ut per eum fiat expiatio, & mittatur ad* AZAZELEM *in Deſertum.*

DE hac inſigni lege ſentiunt Hebræorum [b] Sapientes, *quod cauſam quidem & uſum habeat, nobis tamen, vel propter imbecillitatem mentis noſtræ, vel propter imperfectionem ſapientiæ,* prorſus *incognitum.* Ab hac ſententia non multum abiit [c] *S. Cyrillus Alexandrinus,* qui præceptum hoc inter legis Moſaicæ δυσπρόσιτα καὶ δυσεξήγητα τοῖς διασάφησιν *perplexa & explicatu difficilia* numerandum cenſuit. Cum eo plerique veterum judicaſſe videntur: ex iis enim ſolus (quod ſciam) *Pſellus* huic legi lucis aliquid afferre conatus eſt. Nam mihi catalogum librorum a [d] *Pſello* ſcriptorum recenſenti, hoc titulo inſcriptus occurrit unus, περὶ τῆς ἀποπομπαίου κριοῦ, jam forte temporis injuria deſideratus. Recentiores alia omnia ſenſiſſe videntur, legem hanc & ritus in ea præſcriptos levi pede tranſilire ſoliti. Nam Expiationis ritibus illuſtrandis operam impendentes, ſe provinciam ſuam ſatis ornaſſe ſentiunt, ſi in iis expiationis per Chriſtum præſtitæ, vel alicujus arcani Evangelici, typum aut imaginem exhibuerint; fidei myſterium aliquod rituum piacularium umbris involutum exiſtimantes. Interea loci legis hujuſce ratio aliqua, a ſeculi Moſaici moribus aut Hebræorum ingenio petita, iis ὐ καθ' ὕπαρ in mentem veniſſe videatur. Si itaque calculi rite ſubducantur, lex hæc veluti ſomnium videri queat, cujus nullus adhuc interpres inveniri poteſt. Cum itaque præceptum jam dictum tanta laboret obſcuritate, facile ſperavi, Lectorem ea quæ ad illius tenebras diſcutiendas dicenda cenſui, in partem æquiorem accepturum.

a *Levit.* 16. 7, 8, 9, 10. b *Maimonid.* in *Mor.* P. 3. c. 26. c *Epiſt.* ad *Acacium* περὶ τῆς ἀποπομπ. pag. 121. T. 5. P. 2. d *V. Leon. Allat. Diatrib.* de *Pſellis & eorum ſcriptis.* p. 102.

CAP. I. SECT. I.

CAP. I.

De significatione & origine vocis AZAZEL.

CUM in lege modo recensita vocis *Azazel* mentio tam frequens fiat, & illius originem tanto molimine quærant eruditi; ille magnum fundamentum ad legis hujus explicationem præstruxisse, & opus rei literariæ studiosis haud ingratum feciſſe censeatur, qui vocis *Azazel* intentionem & originem rite explicuerit. Sermonem itaque meum ab ea voce derivabo.

SECT. I.

Opiniones vulgo receptæ redarguuntur.

UT viam ad provinciam susceptam eo minus impeditam habeam, primo sententias eas quæ doctorum calculos hactenus obtinuerunt, in medium proferam, & ad stateram Rationis explorabo.

Sententia prima. PRIMA: nonnullorum Hebræorum & Arabum est, quibus עזאזל *Azazel* nomen montis est, ad quem (inquiunt) hircus emissus deducebatur. *Jonathanem* & *R. Salomonem* opinionis hujusce patronos laudat [a] *Bochartus*, & ipsa eorum verba, si libet, ab eo petant curiosi. Hæc e Talmudicis hausta videntur, [b] qui *Azazel* interpretantur de monte vel rupe dura in deserto, quo hircum emissum deductum volunt, ut inde præceps rueret. Consentiunt Arabes, qui pro *ad Azazelem*, לגבל אלעזאז *ad montem azaz* vel *ad montem asperum* ubique habent: nam עזאז *azaz* id proprie significat. Et R. [c] *Saadias Gaon* (ne hæc sententia colore careat) vocem ex עז & אל componi putat, ut mons עזאזל *azazel* dicatur pro עזואל *azzael*, id est, *mons asper Dei*, eodem nempe sensu quo David montes altitudine conspicuos [d] *Dei montes* nuncupat. Hæc autem opinio non immerito temeritatis arguatur: Moses enim non עזואל *azzael*, sed עזאזל *azazel* scribit; & in regione Judææ tam frequenter & accurate descripta, nemo unus est qui montis hoc nomine noti mentionem facit. Deinde: si Azazel nomen montis esset, verisimile est Mosen, *montem Azazel*, æque ac montem *Abarim*, montes *Ararat*, montem *Ebal*, montem *Garizim*, montem *Galaad*, montem *Hermon*, montem *Hor*, montem *Horeb*, montem *Sion*, dicere, nec hoc uno in exemplo, ab usu suo recedere voluisse.

2ª. SENTENTIA secunda Recentiorum pene omnium est, qui עזאזל *azazel*, non montis, sed hirci in desertum emissi nomen esse volunt. In hanc autem sententiam ducti videntur, ea vocis hujus origine & etymologia quam in ipsa quasi fronte gerit. Apertum est, inquiunt, vocem עזאזל e עז *caper* aut *capra*, & אזל *abiit*, conflatam esse; & hanc nominis originationem cum usu capri piacularis optime convenire, cum statim abiturus esset, & in desertum vivus emitteretur. Hujus etiam sententiæ studiosi eam interpretum antiquorum auctoritate communire solent: nam *Symmachus* vers. 8. loco *azazel* habet τράγον ἀπερχόμενον, *in hircum abeuntem:* Aquila לעזאזל reddit εἰς τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον *in hircum qui in desertum emittitur*. Nec abhinc multum abeunt LXX, qui לעזאזל per τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς ἀποπομὴν interpretantur: his autem vocibus, Græci Patres, *Theodoritus*, *Cyrillus Alexandrinus*, aliique, LXX, cum respectu ad hirci dimissionem, usos arbitrantur. Hanc rationem firmat etiam *S. Hieronymus*, cui ὁ ἀποπομπαῖος est *caper emissarius*.

QUAMVIS autem tot tantique viri huic opinioni manus dederint, a meipso non possum impetrare, ut vocem *Azazel* ab hac origine derivandam, & nihil præter *caprum emissarium* ei subesse, censeam. Nam (quod [e] *Bochartus* objecit prior) עז *non est* caper *aut* hircus *sed* capra: *nec genere conveniunt* עז *&* אזל *illud enim fœmininum est, hoc masculinum. Proinde vox ea non potuit ex utroque conflari.* Vim hujus argumenti dum fugit, firmat Auctor nuperus, cum ait, *vox* עז capra, *generis fœminini Grammaticis semper est, extra nomen Azazel.* Nec minus contra hanc vocis originem pugnat incommodus & implicatus legis divinæ sensus, modo Azazelem *hircum emissarium* vel

a De *Animal. Sacr.* P. 1. l. 2. cap. 54. b *V. Tract. Iom.* cap. 6. §. 6. c Ap. *Bochart.* ub. sup. col. 651. d *Psal.* 36. 7. e De *Animal. Sac.* P. 1. col. 651.

abeun-

abeuntem interpretemur. Sic enim ſe habet recepta verſio: [a] *& hircus in quem cecidit ſors pro hirco emiſſario, ſiſtetur vivus coram Domino, & dimittetur pro hirco emiſſario in ſolitudinem.* Et nihilo commodior verſio noſtra Anglicana: *But the goat on which the lot fell to be the ſcape-goat, ſhall be preſented alive before the Lord, —— to let him go for a ſcape-goat into the wilderneſs.* Nil opus eſt auribus aceto lotis, ut ſenſus hujus inconcinnitas & otioſa tautologia percipiatur. Deinde: rei incongruitas opinari non patitur, Deum voce *azazel*, hoc ſenſu ſumpta, tam familiariter uti, vel hircorum alteri nomen illud imponere voluiſſe; cum de hirco emittendo ne verbum feciſſet adhuc, & nominis illius intentionem vel illum hirci piacularis uſum nondum expoſuiſſet. Præterea: ſi Deus per עזאזל com. 8. nihil præter *hircum abeuntem* intelligi voluiſſet, rationi conſentaneum eſt, Deum voce שעראזל potius quam עזאזל uti voluiſſe; cum vox ea ſenſum clariorem ferat, & de שעירם *duobus* verbis proxime præcedentibus mentionem habuiſſet. SECT. II.

SENTENTIA tertia *Bocharto* principium debet, qui vocem *Azazel* ab Arabum עזל *azala, removere, ſeparare*, formandam cenſuit. Ipſum [b] auctorem, ne quis errori ſit locus, loquentem audiamus: *a verbo* עזל *quod* ſeparare & recedere *eſt, potuerunt Arabes formare nomen* אזאזל azazil, *quod* χωρισμὸς *vel* ἀναχωρήσεις, *id eſt*, ſeparationes, *aut* receſſus & ſeceſſus *ſignificat, & ex* אזאזל azazil *Hebræi ſuum* עזאזל azazel, *& eodem ſenſu uſurpare. Ita hircorum unus recte dicetur Domino fuiſſe ſervatus, nempe ut ſuper altare mactatus illi eſſet in cibum, quod de victimis legitur* Levit. 21. 6. *alter ſervatus* לעזאזל πρὸς ἀναχωρήσεις, *id eſt, ut in locum deſerti remotum & ſeparatum deducatur*; &c. Quamvis autem Cl. *Bochartus* hanc ſententiam non minus erudite quam modeſte propoſuerit, animus in ea neſcit acquieſcere. Nam voces originis Arabicæ vix unquam in *Pentateucho* reperiuntur: & vocis notatio *Bocharti* calculo honeſtata, ſenſum frigidum & a majeſtate legis alienum inferet. Præceptum eſt enim verſ. 10. ut *hircus in quem cecidit ſors ad* azazel, *dimittatur* המדברה לעזאזל *ad* azazelem *in deſertum:* hac autem in lege, ſi *azazel*, ad mentem *Bocharti*, per χωρισμὸς, *receſſus* aut *ſeparationis* interpretemur; vox המדברה vel *azazel*, otioſa futura eſt & tautologiam inferet; cum ſolitudines omnes χωρισμοὶ ſint, h. e. *receſſus*, aut loci ab hominum uſu vel frequentia ſeparati. Non eſt autem e dignitate legis hujus (nec forſan ullius) ut in ea voces ſuperfluas & plane redundantes libenter admittamus. 3ª.

SECT. II.

Vera vocis Azazel *intentio & origo fuſe declaratur.*

PRIUSQUAM ad nominis hujuſce rationem & imponendi cauſam deſcendit ſermo, uſui fuerit illius intentionem & ſignificatum e caligine vetuſtatis in lucem promere. Placet itaque ab illius notatione & ſignificatione genuina principium ſumere.

Significatio vocis Azazel.

NE quæram ambages, vocem *Azazel*, ſi ad primariam vocis intentionem reſpectus habeatur, Diabolum ſignificare, multis inductus argumentis [artificialibus & inartificialibus] me perſuaſum habeo.

NAM Primo: Diabolum *Azazelis* nomine hac in lege venire, plerique Judæi & Chriſtiani veteres exiſtimaſſe videantur. Judæos antiquiores ita cenſuiſſe, documento eſt fragmentum illud [c] Judaicum quod *Enochi* nomine circumfertur, & ante Chriſti tempora traditione perantiqua ſcriptum creditur; quo *Azalzel* (corrupte, pro *Azazel*) inter Angelorum lapſorum principes numeratur. Ab iis hoc nomen ad Cabbaliſtas tranſiit, qui, docente [d] Mercero, *Dæmones in ſepulchris maxime verſari* dicunt, *& hujuſmodi dæmonem* Azazelum *vocant*. Chriſtianos etiam antiquos hoc nomine Diabolum intellexiſſe, ex *Origene* non obſcure diſcitur. Nam ut probet Diabolum ipſo Moſis ævo innotuiſſe; inter alia [e] inquit, ἐν τῷ Λευϊτικῷ ἀποπομπαῖος, ὃν ἡ Ἑβραϊκὴ γραφὴ ὠνόμασεν Ἀζαζήλ, οὐδεὶς ἕτερος ἦν· *Ille in Levitico* ἀποπομπαῖος *dictus, quem Scriptura Hebraica* Azazel *nominat, non alius erat* niſi Diabolus. Hæc probabiliora faciunt antiqui poetæ Chriſtiani carmina in *Marcum, Valentini* diſcipulum, qui miraculis ejus mendacibus illuſit populo:

a *Levit.* 16. 10. b Ub. ſupr. *col.* 653. 60 c Ap. *Georg. Syncel. Hiſt.* p. 11, 12. d *Prælect.* in *Geneſ.* p. 88. C e Lib. 6. contr. *Celſ.* p. 305.

SECT. II.

Α σοι χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατὰν ἀεὶ,
Δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Αζαζὴλ ποιεῖν

Hos verſus, inter alios, ex Irenæo citat *Epiphanius* hæreſi trigeſima quarta, quos etiam [a] vir doctus ſic Latinos fecit;

Hæc tu illa, Satanæ fretus auxilio patris,
Azazelique, mira deſignas ope.

A Judæis aut Chriſtianis antiquis (quod obiter noto) nomen hoc ad Magos tranſitum fecit, qui in claſſe Dæmonum quos elementis præfectos aſſerunt, *Azazelum* collocant. Cum itaque ſignificatio jam dicta, Judæorum & Chriſtianorum veterum patrocinio ſe tueri poſſit, non eſt quod eam ſuſpectam habeat quiſpiam, aut novitatis nomine rejiciendam cenſeat.

SECUNDO: *Jonathan, Onkelos, Samaritanus,* & interpretes alii bene multi, nomen *azazel* relinquunt ἀνερμήνευτον. Quis autem opinari poteſt, interpretes tam doctos *azazel* meris tenebris involutum relinquere voluiſſe, ſi nomen illud appellativis accenſendum eſſe, & *hircum abeuntem* ſonare credidiſſent? Fidei multo propius eſt, eos *azazel* Diaboli nomen proprium exiſtimaſſe, & ideo illud (uti propria ſolent alia) ſine interpretatione præteriiſſe.

TERTIO: in veteris Teſtamenti ſcriptis, nomina propria frequenter, appellativa rariſſime compoſita reperiuntur. Horum equidem exempla tam pauca ſunt, quod facili opera (uti ſtatim conſtabit) enumerari poſſint. Cum itaque nomen עזאזל e vocibus duabus conflatum eſſe, doctorum omnium ſuffragio confirmetur; linguæ Hebraicæ conſuetudini congruum eſt, ut illud nominibus propriis potius quam appellativis annumeretur.

QUARTO: ipſe legis hujuſce contextus opinari cogit, vocem *Azazel* de Diabolo tantum intelligendam eſſe. Nam (1°.) Sors una ליהוה *pro Domino*, & ſors altera לעזאזל *pro Azazele*, ſupra duos hircos, lege jubente poni debuere. Cum itaque Jehovah perſona ſit, cui hircorum unus ſortito cedere debuerit; oppoſitionis ratio poſtulat, ut Azazel aliquis eſſet, cui hircorum alter ſorte tribuendus erat. Hunc autem Angelum bonum, aut hominem aliquem eſſe potuiſſe, ne ſuſpicari fas eſt. (2°.) JEHOVAH & AZAZEL hac in lege, tanquam partes extremæ & oppoſitione maxima ab invicem ſeparatæ ſtatuuntur. Cum itaque diſtantia & oppoſitio maxima inter Deum & Dæmonem ſemper interceſſerit, conſentaneum eſt ut *Azazel* Dæmonem [non montem aut hircum] notare cenſeatur. (3°.) Lege præceptum eſt ut e duobus hircis, quis Jehovæ, quis Azazeli, deſtinandus eſſet, ſorte decerneretur. Antiquitus autem ſortitio fieri ſolebat, tantum cum res perſonarum ageretur. *Haman*, Perſarum ſaluti conſulens, dies propoſito ſuo propitios aut adverſos, [b] ſortibus certo modo jactis exploravit. Deus, ſe moribus humanis accommodans, [c] *duas ſortes eſſe præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium.* Non multum diſſimile [1] *Homeri* illud:

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐπίταινε πάλαντα·
Εν δ' ἐπέθει δύο κῆρε ταννηλεγέος θανάτοιο,
Τὴν μέν, Αχιλλῆος, τὴν δ', Εκτορος ἱπποδάμοιο·

Ex auro lances ſuſpendit Juppiter ambas,
Imponitque duas ſortes, quarum Hectoris illa,
Hæc erat Æacidæ, mortem huic illive ferentes.

Eſt itaque veteri ſortium uſui conſentaneum, ut Jehovam perſonam unam, & Azazelem perſonam alteram ei ex adverſo reſpondentem, fuiſſe cenſeamus. (4°.) Expiationis lege cautum eſt inſuper, ut *hircus in quem cecidit ſors pro* Azazele, *dimittatur ad* Azazelem *in deſerto.* Horum autem verborum ſenſus implicatus & incommodus erit, ſi *Azazelem* de hirco emiſſo; ſed facilis & expeditus, ſi de dæmone vocem eam intelligamus. Tunc enim hunc ſenſum apertum & cohærentem dabunt: " hircus ille cui ſor-
" te obtigit, ut Dæmoni tradatur, mittatur ad *azazelem*, vel Dæmonem, in deſerto
" ubi præcipue verſari ſolet. Hic ſenſus eo probabilior eſt, quod loca deſerta & ab

a Ap. *Bochart.* de *animal.* col. 653. b *Eſther.* 3. 7. c *Eſther. addit.* cap. 10. 10.

1 *Il.* χ. v. 209.

homi-

hominum commercio remota, Dæmoni gratiora, & illius habitacula maxime familiaria olim haberentur. Chriſtus enim in deſertum, utpote Dæmonis provinciam, [a] ductus eſt, ut a Diabolo tentaretur: & δαιμονιζόμενος ille, *Luc.* 8. 27. ſæpius a Diabolo in deſertum impellebatur. Hac de re ſtatim fuſius & opportunius acturi ſumus. SECT. II.

QUINTO: ſi vocem *Azazel* ſenſu jam dicto capiamus, *Lamed*, Jehovæ & Azazeli præfixum ſæpe, caſum eundem, nempe Dativum ſemper denotet, nec opus ſit ei ſignificationes aut uſus diverſos, eodem in commate nonnunquam, attribuere. Hoc argumentum ab exemplis aliquot in hac lege, lucem petat: ver. 8. *Ponat ſortes duas*, ——*unam* ליהוה *Jehovæ, & unam* לעזאזל *Azazeli*: ver. 10. *Et hircus ſuper quem ceciderit ſors* לעזאזל *Azazeli* (ut cederet Azazeli) *mittatur* לעזאזל *Azazeli* verſ. 26. *Qui miſerit hircum* לעזאזל *Azazeli.* Exemplis hiſce liquet, omnia belle cohærere & ſine ſalebris fluere; nec opus eſſe, ut *Lamed*, nunc *ob* vel *propter*, nunc *ad*, nunc hoc nunc aliud notare putetur; modo vocem illam vexatiſſimam de Diabolo dictam intelligamus.

HIS argumentis oſtenſum arbitror, diabolum *Azazeli* nomine deſignari. Præſentis inſtituti ratio jam poſtulat, ut nominis illius originem & imponendi cauſam, pro facultatum mearum modulo patefaciam. Ut itaque ad provinciam meam recta veniam: ambigere non habeo, quin AZAZEL *fortem abeuntem*, aut cito *fugientem* denotet, & inde vocis origo & imponendi ratio derivetur. Hoc eo conſtantius aſſero, quod hæc etymologia, voci Azazel, legi præſenti, diabolo denique, maxime convenire videatur.

PRIMO: voci ipſi: nam lippienti clarum eſt, עזאזל a עז *fortis* & אזל *abiens*, [b] *cito recedens, fugiens*, conflari, & hac etymologia nihil coacti vel violenti contineri. Nec peccat in leges Grammaticæ, voces duas generis diverſi jungens, aut voci עז genus maſculinum in vocabulo tantum *Azazel* tribuens. Hæc etiam etymologia Hebræa tota eſt, adeoque voci *Azazel* apprime convenit; cum inter vocabula plurimum Hebraica reperiatur, & ad legis hujus eſſentiam ſpectet Hebræorum genti traditæ.

SECUNDO: hæc etymologia, cum præcipuo legis illius inſtituto, qua vox *Azazel* toties occurrit, maxime conſentire putetur. Cum enim Deus præceptum dederit ut hircorum alter in deſertum ad diabolum amandaretur; conſentaneum erat ut diabolus העזאזל *fortis ille fugiens* aut *abiens* appellaretur. Sic enim illius inſtituti mentem, paulo apertius explicandam cenſeo: " cum hircus ille piacularis, peccatis gentis totius o-
" neratus, ſummam inde fœditatem & impuritatem hauſerit, & prorſus indignus eva-
" ſerit ut in hircorum vulgarium gregem & cenſum admittatur; abeat quo dignus eſt,
" ad impurum dæmonem nempe, cujus Angeli שעירים *hirci* vel *hirci-formes* [c] appellari
" ſolent. Cum autem dæmon עזאזל ſit, *fortis abiens*, & in deſertum [habitaculum ſi-
" bi quaſi relictum] perpetuo *fugiens*; eo hircum illum immundum amandari velim,
" ut cum Azazele tantum & Angelis ejus hirciformibus, ibi plerumque commoranti-
" bus ſocietatem habeat.

TERTIO: ſi ad voces eas [עז & אזל] e quibus *Azazel* conflari dictum eſt, attentius advertamus, appareat facile, nomen illud ad amuſſim diabolo convenire. Nam,

(1°.) DIABOLUS עז *fortis* aut *potens* erat, & ſic a Gentibus olim habebatur. Eam enim fortitudinis & potentiæ famam apud Ethnicos acquiſivit, quod prout Deus verus יהוה צבאות *Dominus Exercituum*, ſic & ille, [d] אלה חעזים *Deus fortitudinum*, inter ſuos, appellatus eſt: Et prout ſummus Deus עזו וגבור [e] *fortis & potens* audiit; ita diabolus, apud Phœnices nomine Αζιζος, id eſt, [f] *fortis* aut *validus*; apud Arabes antiquos nomine אלעזי ALOZZA vel ALUZZA, [g] *ſumme potentem* notante, colebatur. Et ita tandem potentiæ ſuæ fides hominum animos occupavit, quod eum titulis illis, אלה & מלך potentiam eximiam indicantibus, ubique gentium inſignirent. Sed nil opus eſt ut hoc Argumentum nos diutius moretur, cum diabolus [h] ἰσχυρὸς in Scriptura, & Angeli ejus [i] ἀρχαὶ & ἐξουσίαι, ſignanter appellentur.

(2°.) NOMEN Azazel, *fortis, abiens* aut *recedens*, in diabolum quadrat maxime. Sic enim non injuria vocari poſſit, ſi ad Deum, Angelos bonos, homines, aut ipſos diaboli mores, reſpectus habeatur. *Reſpectu Dei*, a quo celeriter abiit & defectionem fecit in æternum. Inde diabolus, in ſcriptis Rabbinorum, מרוד *apoſtata, qui a Deo defecit*, per eminentiam quandam [k] appellatur. Id nominis etiam *reſpectu bonorum An-*

a *Mat.* 4. 1. b *V. Avenar. Lexic.* in voc. אזל c *Levit.* 17. 7. d *Dan.* 11. 38. e *Pſal.* 24. 8.
f *V. Grot. not.* in *Dan.* 11. 38. g *Cl. Pocock. Not.* in *ſpecim. Arab.* p. 90, 91. h *Luc.* 11. 21.
i *Epheſ.* 6. 12. k Teſt. *Schindler. Lexic. col.* 1036. C

SECT. III. *gelorum*, dæmonibus attribui poteſt. Cum enim Angeli boni, [a] עזים עומדים *fortes ſtantes* eſſent, & in ſtatu integro permanerent, Dæmones עזים אזלים *fortes abeuntes* erant, utpote [b] ἀπολείποντες τὸ ἴδιον οἰκητήριον, & ſtatum primævum minime retinentes. Non minus *Hominum reſpectu* nomen azazel Diabolo quadrare cenſeatur: quod nempe Dæmones locos & ædes frequentes plerunque fugiant, & ad locos deſertos & ab hominum commercio remotos abeant. Ideoque ſpiritus illi * שדים *ſolitarii, agreſtes*, dicti ſunt, quod ſe locis agreſtibus & ſolitariis oblectent, & humanorum cœtuum inimici ſint, ἀφρήτορες, ἀθέμιστοι, ἀνέστιοι, *inſociabiles, ſine jure, & ſine lare.* Poſtremo, *morum ſuorum reſpectu*, Diabolus *azazel* aut *fortis abiens* appellari meruit. Nam in Scriptura deſcribitur tanquam ſpiritus de loco in locum ſemper abiens, nec uſpiam moram faciens, præſertim ſi repulſam patiatur. Job. 2. 2. *Dixit Dominus ad Satan, unde venis? Reſpondit Satan & dixit, a circumeundo terram, & a perambulando in ea.* S. Mat. 12. 43. *Cum ſpiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem & non invenit.* 1 Pet. 5. 8 *Adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, περιπατεῖ circumambulat, quærens quem devoret.* Jacob. 4. 7. *Reſiſtite Diabolo, & fugiet a vobis.*

HISCE libentius immorati ſumus, quod inde nominis hujus origo ſimul & ſignificatio non parum confirmentur. Cum enim e jam dictis appareat, nomen *azazel* Dæmoni exacte convenire; ſuadet ratio, ut illud Dæmonem ſignificare cenſeamus.

SECT. III.

Nonnullæ difficultates adimuntur.

UT ſententia noſtra de nominis hujus origine & notatione firmiore ſtet pede, neceſſe eſt ut argumentationes maxime obvias, eique forſan objiciendas infringamus.

HARUM prima ſic ſe habet: inter nomina illa plurima quæ Diabolo in Scriptura tribuuntur, nullum invenire licet, quod cum Azazele ſono vel ſenſu convenire cenſeatur. Nihil itaque fidei conſonum præ ſe fert, Spiritum S. hoc uno in loco, vocem illam ad Dæmonem ſignificandum uſurpare voluiſſe.

UT huic argumento quamvis non adeo gravi ſatisfiat, locum unum & alterum in medium proferam, ubi nomen aut titulum Diabolo datum reperio, ſenſu ſaltem cum *azazele* conſentientem. Primus ſit [c] ille *Jobi* locus, חללה ידו נחש ברח quem ſic reddendum cenſeo, *manus ejus peremit ſerpentem recedentem, abeuntem*, aut *fugitivum.* Nam LXX plurale ברחים vocem ab eadem radice pullulantem, φθύγοντας [d] interpretantur. Alibi ברח ipſum ſignificatum vocabuli אזל habet, nempe *Geneſ.* 31. 22. *nunciatum eſt ipſi Laban, quod* ברח [e] *abiiſſet*, diſceſſiſſet, *Jacob*; & *Exod.* 2. 15. ubi LXX יברח per ἀνεχώρησε *receſſit* explicant. Vocem autem נחש hic *ſerpentem antiquum* aut Diabolum notare, non ſine ratione cenſeatur; cum Targum hic *Leviathan*, celebre Diaboli nomen, loco נחש habeat, & hic ſenſus Græcorum interpretum auctoritate muniatur. Sic enim illi verſum transferunt: προστάγματι ᾧ ἐθανάτωσε [1] δράκοντα ἀποστάτην, *præcepto ſuo peremit Draconem deſertorem.* Eorum etiam verſio e verbis [f] *S. Ignatii* fidem petat: *ſi quis cibos aliquos abominandos putat,* ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα τὸν ἀποστάτην· *Talis apoſtatam illum draconem in ſe habitantem habet.* Hæc omnia firmiora facit *Iſaiæ* teſtimonium, qui ad hunc *Jobi* locum, ſenſu noſtro captum, alludere videtur. Nam Cap. 51. 9. hæc occurrunt, loco præſenti parallela; *nonne tu ipſe es qui olim excidiſti Rahab,* מחוללת תנין *draconem* etiam *vulneraſti?* Sed fallor, aut locus paulo luculentior extat, *Jeſ.* 27. 1. ubi hæc habentur; *in die illa viſitabit Dominus gladio ſuo forti* על לויתן נחש ברח *ſuper Leviathan, ſerpentem illum abeuntem* aut *fugitivum.* Sic locum transfero, Græcorum veſtigiis inſiſtens, qui per δράκοντα ὄφιν φθύγοντα verba reddiderunt. Adeo ut nulli dubio ſit locus, quin textus ille diabolum reſpiciat, & ille נחש אזל aut ברח (quod idem valet) *ſerpens tranſiens, abiens*, aut *fugitivus*, hic appelletur.

a Vid. *Zach.* 6 5. *Luc.* 1. 19. b *Epiſt. S. Jud.* com. 6. * *Deut.* 32. 17 c Cap. 26. 13.
d In *Jeſ.* 43. 14 e *Targ.* אזל f *Epiſt. ad Philadelph.* §. 6.

1 *Symmachus* vertit, τὸν ὄφιν τὸν συγκλείοντα.

SECUNDO

SECUNDO: ad ſententiæ meæ fidem minuendam, non-nemo forte regeret, etymologiam jam dictam me primum excogitaſſe, nec illius veſtigium in Judæorum ſcriptis deprehendi poſſe, quibus tamen primæ partes in linguæ Hebrææ ſimul & legis Moſaicæ cognitione merito deferuntur. SECT. III.

RESPONDEO: veritati non adeo conſentaneum eſt, hujus etymologiæ nullum omnino veſtigium in ſcriptis Hebræorum inveniri poſſe. Nam Hebræi veteres expiationis feſtum memorantes, nomen *Samael* AZAZELIS loco ſolebant ſubſtituere. Hinc ortum [a] diverbium, Hebræorum ſcriptis frequentiſſimum, *date munus ipſi* SAMAEL *in die Expiationis.* Eſt autem Samael, ni fallat [b] *Cocceii* conjectura, quaſi סר מאל ὁ ἀποϛάτης, aut *recedens a Deo forti.* Deinde in Judæorum ſcriptis antiquioribus, nomina quædam occurrunt Angelorum, Azazeli ſimilia; quorum ratio vix ulla reddi poteſt, niſi hæc etymologia paſſim recepta, cauſam & occaſionem iis dediſſe cenſeatur. Nam inter carmina *Sibyllina* (quorum pleraque [c] *Grotius* Judæo auctori tribuit) hæc nomina bonis Angelis data [d] reperiuntur,

——— ἑρομιὴλ, ϑελιὴλ, σαριὴλ, ἀζαὴλ πε·

Uziel etiam, *Dei fortitudo*, ceu nomen Angeli principis, a [e] *Chaldæo Paraphraſte* memoratur. Et Auctor Libri *Zohar*, de Angelis lapſis [f] agens, *Deus*, inquit, *eos ad inferiora præcipites egit, concatenatos*; ואינין עזא ועזאל *Illi autem fuerunt Aza & Azael.* Hiſce cognatione propinqua jungitur, quod in * libro veteri, *de morte Moſis*, legimus: כי המלאכים עזה ועזאל ירדו מן השמים השחיתו דרכם *Angeli, Aza & Azael, cælo deſcendentes, viam ſuam corruperunt.* Cum autem hic Scriptura taceat, mihi ne quidem conjicere licet, cur Judæi nomina *Azazeli* tam ſimilia bonis Angelis impoſuerint; niſi quod ſe perſuaſos habuerint, Diabolum (olim quidem) Angelorum inſignium nomen, UZIEL aut AZAEL, *Dei fortem* aut *fortitudinem*, habuiſſe; ſed quod AZAZEL, *fortis abiens* (quaſi χλϑαπικῶς, & dicterii loco) poſtea dictus eſſet, cum ſcilicet a Deo & ſtatu ſuo primævo receſſiſſet.

TERTIO: ſententiæ meæ hoc forſan objiciet aliquis, quod nullus ex Interpretibus antiquis mecum ſentiat, ſed de *capro emiſſario* vocem Azazel ad unum omnes interpretentur. Illi ſcilicet, *hircum ad Diabolum emittendum*, paradoxum prima facie ridiculum, & ad ſolos Judæos ablegandum, habuiſſe videantur.

HOC autem exigui ponderis argumentum arbitror: * *Aquila* enim mecum facere putetur, qui לעזאזל [1] εἰς κεκρατημένον *ad fortem* aut *obfirmatum* reddit. Cum etiam *Jonathan, Onkelos, Samaritanus*, & Interpretes alii non pauci, *azazel* ἀνεμαώϑητον præterierint, non eſt quod partibus noſtris adverſi cenſeantur. Nam inde conſtet, eos exiſtiſſimaſſe nomen illud in propriorum, non appellativorum claſſe collocandum. Nec inconſulto: cum exempla nominum communium e duabus vocibus conflatorum Scriptura tam pauca præbeat, quod in [g] margine locos pene omnes ubi occurrunt, enumeraverim. Græcos interpretes quod attinet, eos mecum eſſe non facile diffitendum eſt, cum illi עזאזל per ἀποπομπαῖον, non τραγον ἀπερχόμενον, interpretentur. Vocem autem ἀποπομπαῖον *dæmonem* (quem vocant) *album*, malorum nempe depulſorem denotare, e [h] *Polluce* clare cognoſcatur: οἱ δὲ δαίμονες, inquit ille, οἱ μὲ λύοντες τὰς ἀρὰς, ἀλεξίκακοι λέγονται, ἀποπομπαῖοι, ἀποτρόπαιοι, λύσιοι, φύξιοι· Inde, notante [i] *Bocharto*, natum verbum elegans ἀποδιοπομπεῖϑαι, id eſt, ἀποτρέπεϑαι κακὰ διὰ τῦ ἀποπομπαίυ Διός. Ex hac itaque voce, ſed illius intentione perperam intellecta, [k] *Julianus Apoſtata* probare nitebatur, Moſem ſcripſiſſe ὑπὲρ ἀποτροπαίων, id eſt, *de Diis averruncis*, & hac in re cultus ethnici patronum ſe præſtitiſſe. *Julianum* autem ethnicum tam turpiter hallucinatum fuiſſe, eo minus mirandum cenſeo, cum Chriſtiani veteres hac ipſa decepti voce, in errore non multum diſſimili verſarentur. Hæc aſſertio [l] *S. Cyrilli Alexandrini* teſtimonio nititur: ὠήϑησαν τινὲς τὸν μὲ ἕνα τῶ ὅλων χιμάρων, τῷ ὄντι πάντων ἐκνεμηϑῆναι Θεῷ ὡς πρὸς καθέρσιν καὶ ϑυσίαν, τὸν γε μὲ ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινὶ καὶ πονηρῷ, ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τῶ ἔρημον, &c. *Putarunt nonnulli caprum quidem unum Deo, qui eſt ſuper omnia ad expiationem & oblationem deputari: alterum vero ad averruncum aliquem,*

a V. *Seld.* de *Diis Syr. Synt.* 2. c. 6. b *Comment.* in *Epiſt.* ad *Hebr.* 9. 12. §. 24. c *Not.* in *S. Mat.* 2. 1. d Lib. 2. p. 274. e *Jonathan. Par.* in *Gen.* 6. 4. f In *Gen.* cap. 2. col. 131. * Pag. לז * V. *Schol.* 2. in *Levit.* 16. 8. g *Jeſ.* 23. 11. *Cant.* 4. 4. *Pſal.* 23. 4. *Pſal.* 55. 16. *Hab.* 2. 6. *Pſal.* 16. 10. h Lib. 5. cap. 26. i Ub. ſupr. col. 652. k Ap. *S. Cyril. Alex.* l. 9. cont. *Julian.* p. 299. l *Epiſt.* ad *Acac.* p. 122. D

1 *Scholion* 2um. eſt, εἰς κεκραγμένος, καὶ εἰς ἀπερχόμενον· 1um. eſt, ἐις τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον.

CAP. II. *malum, & impurum Dæmonem amandari in deſertum, idque per ſacram manum, & ex decreto Legis.* Apertum eſt itaque, Chriſtianos eos noſtro ſenſu vocem ἀποπομπαῖος accepiſſe, quamvis alias a legis hujus intentione non parum aberraverint. Et ſane Græcos interpretes hunc ſenſum intendiſſe, me perſuaſum habeo, quod ἀποπομπαῖος hunc tantum ſignificatum inter Græcos auctores habeat, & quod vocem eam abſolute, non addito vocabulo τράγος, uſurparint. Sat ſcio, Theodoritum, Cyrillum, alioſque plurimos, vocem hanc ad ſenſum alienum torquere ſolitos. Mentem enim ſuam & aliorum ſic exprimit [a] *Theodoritus:* ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. Sed fidei difficillimum eſt, LXX, Græcæ linguæ ſcientiſſimos, vocem ἀποπομπαῖος (quæ ſemper active ſignificat) ſenſu paſſivo ſumere voluiſſe; cum præſertim vox ἀποπεμπόμενος præſto eſſet, ad eorum mentem exprimendam aptior & accommodatior, ſi *caprum emittendum* ſignificare voluiſſent. Non diſſimulandum eſt interim, LXX vocem עזאזל per διεϛαλμένον (ſignificatus vicini vocabulum) [b] quandoque reddere, & cum *azazel* quater occurrat, bis tantum per ἀποπομπαῖος interpretari. Hic autem LXX pia fraude ductos, vocis *azazel* ſignificatum luce dubia propoſuiſſe, eumque proponere ſimul & celare ſtuduiſſe ſentio; ne gentibus θεὸς ἀποπομπαίος propitiare ſolitis adblandiri viderentur, vel infirmis de Judæorum cultu minus pie ſentiendi cauſam adminiſtrarent. Ita ſentio, quod nomen [c] *azazel* [1] ſemel ἀνεμιώβυτον relinquunt; ſemel per διεϛαλμένον εἰς ἄφεσιν (voces ab illius ſignificatione genuina maxime remotas) interpretantur; & bis per ἀποπομπαῖος, ſenſus tam dubii vocem, quod ab aliquibus olim ad hircum ἀποπεμπόμενον, ab aliis ad dæmonem notandum, incerta vice traheretur.

QUARTO: nonnulli forſan hujus vocabuli ſignificatum in crimen vocabunt, quod hircum unum Domino, alterum Diabolo tribuere videatur. Cum enim hircorum alter ad *Azazelem* (id eſt, Diabolum) emittendus eſſet, neceſſe eſt ut ille (ſi ſententia mea quid veri ferat) hircos oblatos cum ipſo Jehova partiri cenſeatur.

FATENDUM eſt quidem, non paucos legis hujus intentionem ſiniſtre capientes, opinionem hanc blaſphemam e jam dictis conſecutione naturali fluere cenſuiſſe. Nam Judæi plurimi non verentur affirmare, ſe in Expiationis feſto SAMAELI munus (ad gratiam ejus redimendam) offerre debuiſſe: Ex adverſo, Chriſtiani recentiores voci *azazel* ſignificationem jam dictam abnuunt, ne ſententiam illam Judaicam, ſomnio quovis abſurdiorem tueri videantur. At non eſt, quod hujus incommodi vitandi cauſa ſententiam tot argumentis munitam deſeram; cum e ſtatim dicendis appareat, hircum emiſſum non oblationis loco, ſed anathematis, ad AZAZELEM amandari debuiſſe.

CAP. II.

Cur ex hircis piacularibus alter ad AZAZEL *ablegatus eſt?*

CUM e ſuperius adductis aperte cognoſcatur, *Azazeli* nomine Cocodæmonem intelligendum eſſe; mirum non immerito videri poſſit, Cur Deus hircum, ſibiipſi ritu tam ſolenni ſacratum, ad Adverſarium ejus infenſiſſimum amandari juſſerit. Ut itaque ad quæſtionis hujuſce ſolutionem luculentam aditum aperiam, ſermonis exordium ab opinionis * illius refutatione ſumendum cenſui, quæ Judæorum & Chriſtianorum animos olim occupavit, necdum prorſus exolevit.

* Hircum ad Azazelem miſſum oblationis vice, A Judæis creditum.

HANC autem opinionem aluerunt Hebræi veteres, & ad ſeros nepotes propagarunt, quod hircus ad AZAZELEM, vice muneris & oblationis, ad eum nempe placandum & propitiandum, emitteretur. In capitulis enim [d] R. Eliezer, *hirci emiſſarii* ratio in hæc verba redditur: "לפיכך היו ניתנין שוחד ליום הכפורים לסמאל שלא יבטל קרבנם וגו *Ideo Samaeli dant munus die propitiationum, ne irritam reddat illorum oblationem. Hinc dicitur*, una ſors Deo, altera Azazeli. *Sors ſancti & benedicti Dei, eſt oblatio holocauſti; & ſors Azazelis, eſt hircus peccati.* Ex ea opinione fluit, quod in [e] libro *Caphtor* legamus, Judæos *ideo Satanæ dediſſe munus*, die ſcil. expiationis, *ut illius oculos præſtringerent, ne ab illo accuſarentur: quia ſcriptum eſt, munus excæcat oculos videntis.* Iachiadem eidem ſen-

a *Comment.* in *Levit.* 16. *Qu.* 22. b Verſ. 26. c Verſ. 10. d Citant. *Bochart.* De *animal.* P. 1. col. 652. e Ap. *Buxtorf.* in *Synag.* c. 21. 26.

1 Vox עזאזל *azazel* bis occurrit verſ. 10. LXX utramque vertunt: *viz.*—ὁ κλῆρος τοῦ ἀποπομπαίου—εἰς τὴν ἀποπομπήν·

tentiæ

tentiæ mentem addixiſſe pateat, quod huc alludens, [a] *capras & hircos* חלק סמאל *portionem Samaelis* appellaverit. Cum autem horrendum dictu ſit, hircum illum portionem eſſe Samaelis, & proinde homines Diabolo munus annuum offerre; culpam in ipſam legem rejiciunt, adeo ut Deus, non ipſi, donum diabolo dare, cenſeatur. In hanc rem [b] Moſem *Gerundenſem* audiamus: *cæterum non eſt intentio in hirco emiſſario, ut ſit oblatio a nobis data illi* [Samaeli, diabolo:] *Abſit: ſed noſtra intentio eſt, facere voluntatem Creatoris noſtri, qui tale quid nobis præcepit.* Talibus ineptiis, ne dicam blaſphemiis, opus eſt, ad priores defendendas! CAP. II.

Si a Judæis ad Chriſtianos tranſeamus, eorum etiam nonnullos eundem errorem imbibiſſe reperiamus. E Chriſtianis enim antiquioribus, nonnulli, quod in Græca verſione legiſſent, in hircos duos jactas fuiſſe ſortes [unam Jehovæ, τῷ Ἀποπομπαίῳ alteram] imprudentes inde collegerunt, *e duobus hircis unum quidem Deo ad ſacrificium deputari, alterum autem* ἀποπομπαίῳ τινὶ, ἢ πονηρῷ, ἢ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι ἐπὶ τὴν ἔρημον, *alterum autem ad averruncum aliquem, malum, & impurum dæmonem, in deſertum amandatum fuiſſe.* Hos itaque inſcitiæ & impietatis arguit merito *Cyrillus Alexandrinus*, in *Epiſtola* ad *Acacium* data, quam laudavi modo. Utcunque ſententiam illam diu poſtea proſelytos inveniſſe, teſtantur [c] *Procopii* verba: *Quidam perhibent, hircum qui dimittebatur, conſecrari dæmoni cuidam apopompæo. Sed hæc opinio ſuperſtitione haud vacat*, &c. Huic tamen ſuperſtitioni *Poſtellus* ætate ſuperiori ſe patronum præbuit: nam de Laribus & Geniis agens, [d] *ſunt*, inquit, *hi dæmones terreſtres boni beneficique, quibus non tantum Pythagorici, ſed & ipſe Moſes in ſacris, ſuas partes deferri voluit. Ad eam enim rem mittebatur hircus alter in Deſertum, ad Azazel, genium terreſtrem*, &c. Et [e] poſtea, parum ſibi conſtans, *inſignis pars intelligentiarum, quæ diſpoſitioni materiali mundi præeſt, malorum & inferiorum dæmonum nomine vocata eſt. Hanc olim, ne noceret, ſincerioris perſuaſionis antiſtites quibuſdam ſacris averruncabant.* Et nonnullis interjectis, [f] *antiqui*, inquit, *dæmones nocturnos ne nocerent placabant: Illis enim hircus in deſertum ad Azazel deſtinatus, populi peccatis onuſtus immunduſque, vivus mittebatur.* Poſtellum hæc in animum inducere potuiſſe mirari nequeo, cum *Origenes* ipſe non minus abſona & abſurda dixerit. Cum enim *Azazelem* in [g] *Levitico* memoratum, diabolum eſſe dixerat, addit, ὃν ἀποπέμπεσθαι καὶ ἀποτροπιάζεσθαι δεῖ, τὸν κλῆρον ἔχοντα ἐν ἐρήμῳ· *quem dimitti & placari oportet, ſortem habentem in Deſerto.* Et Chriſtianis aliquot;

Quamvis autem hæc opinio, quovis ævo, tot patronos invenerit; vix quicquam a ratione vel ſcopo legis hujuſce remotius excogitari potuit. Nam ſi Deus, e duobus hircis unum ſibiipſi, alterum diabolo, deſtinaſſet & offerri præcepiſſet; Deus imperium cum ſeipſo diviſum diabolo tradere, & ſibi non bene conſtare videretur. Nam capite proximo lege diſerta cautum eſt, ne quis dæmonibus [h] offerret; & eo tendit Lex integra, ut homines a cultu dæmonum & idolorum arceantur. Deinde: hac ipſa lege præceptum eſt, ut hircus ille [i] *coram Domino ſiſteretur*, qui poſtea vivus in deſertum ad *Azazelem* emittebatur: ut inde pateat hircum utrumque Deo pariter oblatum fuiſſe, & tantum offerendi modo ab invicem diſcrepaſſe. Præterea: ſi Judæi hircum unum dæmoni loco muneris obtuliſſent, nihil inde commodi reportaſſent: quis enim niſi mente forſan æger, opinari poteſt *leonem* illum *rugientem* ita munere demulceri vel placari poſſe, ut mitius ingenium induat, & minus in genus humanum ſæviat? Sed nil opus eſt ut hiſce refellendis immorer, quæ nemini (credo) cordis aliquid habenti probabuntur. Sed perperam.

Cum jam dicta probent, eos a veri regione multum aberrare, qui hircum piacularem ad *Azazelem*, muneris aut oblationis loco miſſum arbitrantur; inſtituti præſentis ratio poſtulat, ut veras cauſas aſſignem, cur Deus hircum illum ad Azazelem ablegari juſſerit. Si quid itaque in tanta caligine divinare liceat, Deus hanc legem tribus de cauſis inſtituiſſe cenſeatur. (1°.) Ut hircus ille piacularis, populi peccatis oneratus, & ad *Azazelem* amandatus, flebilem peccatorum omnium ſortem ſymbolice denotaret. Rationem illam eo minus pœnitendam arbitror, quod *Guilielmi Pariſienſis*, de hoc ritu loquentis, [k] teſtimonio cohoneſtetur; præcipue vero quod ad hunc ritum alluſum ſit in Chriſti parabola, qua hirci peccatis onuſti ad ſortem & locum [l] dæmonum ablegantur, (2°.) Deus hircum peccatorum omnium immunditias auferentem, ad Dæmo- Hujus inſtituti cauſæ genuinæ.

a *Paraphr.* in *Dan.* c. 8. v. 5. b In *Lev.* c. 16. c *Comment.* in *Levit.* 16. p. 356. d De *Originib. Etrur.* p. 86. e Pag. 181. f Pag. 183. g Lib. 6. cont. *Celſ.* p. 305. h *Lev.* 17. 7. i *Levit.* 16. 10. k *Voluit* Deus *in hoc eis oſtendere, quod peccatores & peccata pars Dæmonum ſint.* Lib. de Legib. cap. 9. l *Mat.* 25. 33.

CAP. III. nes amandavir, ut [a] eos *immundos eſſe oſtenderet*, adeoque *populum a colloquio & familiaritate ipſorum* elongaret. Cum enim Dæmones iis temporibus, hircorum [b] ſpecie frequenter apparerent, & Iſraelitæ dæmonibus hiſce τραγομόρφοις [c] immolarent, iiſque familiariter uterentur; fieri non potuit quin homines ab iis tanquam ſodalibus immundiſſimis abhorrerent; cum hircus gentis immunditiis oneratus ad Azazelem amandatus eſſet, & illius tantum ſocietate dignus haberetur. (3°.) Ut, cum hircus ille piacularis ad Azazel emiſſus, mala omnia ſatis expiaret & averruncaret; Iſraelitæ a ſacris Gentium ἀποτροπαίοις libentius abſtinerent, & Dæmoni, tanquam ἀποπομπαίῳ *malorum depulſori*, ſacrum offerre minime neceſſarium exiſtimarent.

Si quis lumine perſpicatiore donatus, hujus inſtituti rationes ſolidiores aſſignaverit, me minime pertinacem experietur.

CAP. III.

Cur hircus Azazeli *deſtinatus, in Deſertum & Terram abſciſſam emittebatur?*

LEGE ritus Expiandi præſcribente curatum eſt, ut hircus ille, cui vivere ſortito contigit, ad Azazel, ad Deſertum, ad Terram etiam *abſciſſam* vel inhabitabilem emitteretur. Cum itaque termini primi ſenſum & intentionem arcanam aperuerim, diſcutiendum eſt proximo, cur Deus hircum illum ad Deſertum etiam, & Terram abſciſſam ablegari juſſerit?

Cur ad Deſertum. Desertum quod attinet, aperta lege proſpectum eſt, ut hircus vivus eo mitteretur: verſ. 21, *& Aaron ponet ambas manus ejus ſuper caput hirci vivi* ——— *& mittet eum manu viri opportuni ad deſertum.* Hujus autem inſtituti tres rationes, affinitate non adeo remota conjunctæ reddi poſſunt.

(1°.) Desertum, Moſis ætate, diaboli ſedes & habitaculum pene proprium habebatur. Hoc e duobus Scripturæ locis (ut alia jam taceam) aperte ſatis intelligitur. Horum primum extat *Levit.* 17. ubi [d] lege diſerta cautum eſt, ne quis ovem aut bovem menſæ deſtinatum in campis occideret, ſed eum ad fores Tabernaculi mactandum adduceret; hac addita præcepti cauſa, ———[e] *ut adducant ea Domino,* — *& ſacrificent ea, ſacrificia pacifica Domino: & non ſacrificent ultra ſacrificia ſua Dæmonibus, poſt quos fornicantur.* Quid autem homo, bovem in agro vel deſerto mactans, eum diabolo, præ foribus autem Tabernaculi, Jehovæ, bovem illum offerre, cenſebatur; niſi quod Deſertum & Tabernaculum ἀντίτυπα quædam eſſent, & hoc Dei habitaculum, dæmonis illud, haberetur? Cum enim homines *Azazelem* incolam Deſerti pene proprium & familiarem exiſtimarent; fieri vix potuit, quin omnis, ſanguinem animalis in Deſerto fundens, ei libamen offerre, & animal illud ei ſacrare crederetur. Rationem illam eo minus contemnendam ſentio, quod *Maimonidis* approbantis auctoritate muniatur: nam cauſam daturus, *cur* בשר תאוה *caro concupiſcentiæ* vel *deſiderii* [i. e. communis victus carnis] *in* [f] *Deſerto, non autem in terra promiſſa, fuerit interdicta*; in hanc ſententiam loquitur: " temporibus illis opinio invaluerat, dæmones in deſertis habitare, loqui, " apparere; in urbibus vero & locis habitatis nequaquam conſpici: ideoque Deſertum " locus erat ſacris dæmoni faciendis opportunus, & animalis alicujus (niſi ad oſtium " Tabernaculi conventus adducti) mactationem in cultus profani ſuſpicionem adduce- " bat: in Terra vero promiſſa, & urbibus ibi paſſim habitatis, nullus huic ſuſpicioni " patebat locus, cum dæmones ibi non adeo frequentes adeſſe crederentur. Sed miſſo *Maimonide*, ad *Moſem* redeo, qui *Levitici* 16. aliud nobis, nec minus apertum, opinionis hujus antiquitus obtinentis teſtimonium præbet. Nam ſi verſ. 19, 21, & 26, Capitis illius attente conferantur, aperte conſtabit, Moſem phraſes eas, *hircum ad Azazelem emittere*, & *hircum ad Deſertum emittere*, tanquam ſynonymas & ejuſdem valoris uſurpare. Hinc autem intelligi datur, Hebræos exiſtimaſſe diabolum loca deſerta, tanquam illius habitacula tenere; adeoque ſola miſſione ad Deſertum ſe caprum emiſſarium *Satanæ* tradere, licet ille caprum non acciperet, nec modo viſibili ſe præſentem exhiberet.

a *Id.* Ibid. b *V. Bochart.* de *Animal.* P. 2. col. 829. c *Lev.* 17. 7. d Verſ. 3, 4, 5.
e *V.* 5, 7. f *Mor. Neb.* P. 3. c. 46.

(2°.)

(2°.) DESERTUM olim, non tantum diaboli ſedes & habitaculum ordinarium habebatur, ſed ita revera fuiſſe videatur. Aſſertionis hujuſce veritati ſacræ paginæ paſſim teſtimonium perhibent. In Scriptura nempe, nomina dæmonibus a locis deſertis & deſolatis quos frequentius incolunt, imponuntur. Nam שעירים [a] appellantur *Deut.* 32. 17. nominis origine petita, vel a שוד aut שדד *vaſtavit*, [b] quod in locis vaſtis & deſolatis habitent; vel a שדה *ager*, quod in [c] campis & locis ab hominum conſuetudine ſejunctis plerunque degant. Quandoque ſpiritus impuri nomen ציים *Siccarii* in Scriptura ſortiuntur, quod LXX [d] δαιμόνια, ἰνδάλματα, Syrus רוחא *Spiritus*, Arabs אלגאן *Dæmones*, Vulgatus *dæmonia*, *dracones*, interpretantur. Cum autem vox hæc a ציה *ſiccitate* derivetur, id nomen dæmonibus inditum putetur, quod in locis humore carentibus, & * proinde deſertis & deſolatis, habitare ſoleant. Mos ille forſan Domini noſtri verbis occaſionem fecit, S. *Mat.* 12. 43. *Cum ſpiritus immundus exierit ab homine, ambulat* δι' ἀνύδρων τόπων *per* [e] *locos aquis deſtitutos*: nam hujuſmodi loci ſicci & ſiticuloſi, plerumque [f] deſerti ſunt & hominibus incolis deſtituti, adeoque dæmonis ingenio & uſui maxime conſentanei. Hiſce conſonat quod *Maimonides* de Zabiis antiquis memoriæ [g] conſignavit: *ſcribunt in libris ſuis, quod propter iram Martis deſerta & deſolata loca careant aquis & arboribus, & Dæmones horrendi loca illa incolant.* Sed ad Scripturam iterum ſe recipiat ſermo: tam frequens erat olim, ut dæmones loca deſerta & ab hominum cœtu remota colerent, quod Prophetæ locis iis quibus vaſtitatem & ſolitudinem horrendam denunciant, dæmones frequenter inducant incolas. Cum enim Deus minatus eſſet, ſe Babylonem in meram ſolitudinem, nullius tritam veſtigio redacturum; ſe verbis illis emphaticis per Prophetam exprimit, [h] καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ θηρία, καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχου, καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ στρουθοί, καὶ δαιμόνια ἐκεῖ ὀρχήσονται. Non multum abſimili loquendi formula, vaſtitas & deſolatio extremâ Idumææ prænunciatur: *aſcendent in palatiis ejus ſpinæ, urtica & carduus in munitionibus ejus, & erit habitaculum draconum,* [i] καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, &c. Hiſce cognatione juncta ſunt verba *Jeremiæ*, vaſtitatem extremam terræ Chaldæorum ſic prædicentis; [k] διὰ τοῦτο κατοικήσουσιν ἰνδάλματα ἐν ταῖς νήσοις, καὶ κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ θυγατέρες στρούθων, &c. *Baruch* horrendam deſolationem Babyloniæ prædicturus, κατοικηθήσεται, [l] inquit, ἕως τῶν δαιμονίων τὸν πλείονα χρόνον. Et *S. Johannes* occaſione non abſimili data, verbis iiſdem [m] utitur. Ideo vero locorum vaſtitas & ſolitudo dæmonum incolatu depingi & prædici ſolet, quod ſpiritus illi locis plerunque deſertis gaudeant & incultis terræ plagis habitare ſoleant. Inde Magi veteres aliique, dæmones ſibi ſocios & conſiliarios adſciſcere cupientes, ſolitudines captabant, & in loca deſerta ſecedebant. *Iſaiah* moris hujuſce cultores notare creditur, *cap.* 65. 4. *Qui ſedent in ſepulchris,* ובנצורים *& in deſertis pernoctant.* Sic enim *Schindlerus* hunc locum [n] explicat, *qui manent in locis deſertis, noctu, ut videant dæmones.* Docte quidem, & Prophetæ menti conſentance, qui alibi voce [o] נצורים, & affini [p] נצורה, ad locum deſertum & deſolatum exprimendum utitur. Sed hunc lapidem ſatis volviſſe videar.

(3°.) HIRCUS ille qui ſorte ceſſit Azazeli, ad ſolitudinem emittebatur, forte quod ævi priſci more receptum eſſet, ut quodvis animal Numini alicui devotum vel deſtinatum, ad numinis illius fines aut ſedes cui votum erat, amandaretur. Conjecturæ meæ coloris aliquid allinit *Macrobii* [q] teſtimonium: *veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines Deorum quibus eſſet ſacrum: animas vero ſacratorum hominum, quos Græci* ζωάνας *vocant, Diis debitas æſtimabant. Quemadmodum igitur quod ſacrum ad Deos ipſos mitti non poterat, a ſe tamen dimittere non dubitabant; ſic animas quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt viduatas corpore quam primum illo ire volucrunt.* Mori huic (aut ſaltem rationi) conſentaneum erat, ut hircus Deo & altari ſuo ſorte deſtinatus, ad illius quaſi fines [altare & Sanctuarium] afferretur; hircus autem diabolo devotus & ſeparatus, extra cœtus Iſraelis, ad fines quaſi diaboli, locos nempe deſertos & ἀφάτους abigeretur.

JAM ad terminum tertium quo hircus ille piacularis amandari debuit, accedat ſermo. Is autem quis eſſet, ab ipſa lege certius intelligitur: [r] *& mittet hircum manu viri opportuni ad deſertum: & hircus portabit omnes iniquitates eorum* אל ארץ גזרה *ad terram abſciſſam,* Cur ad terram adſciſſam.

a *Sacrificaverunt* לשדים LXX τοῖς δαιμονίοις. b *V. Schindl.* in voc. שוד c *Lev.* 17. 5, 7. d *Iſa.* 34. 14. * *Jer.* 50. 12. e *Non eſt* ξηρῶν, *ſed* ἀνύδρων, i. e. *aquis carentium: nam hujuſmodi* loca *fere ſterilia ſunt, & ob id deſolata.* Eraſm. in loc. f *Inde* חרב *ad* ſiccitatem *ſimul &* ſolitudinem *vel* deſertum *notandum uſurpatur.* g *Mor. Neb.* P. 3. cap. 30. h LXX in *Jeſ.* 13. 21. i LXX in *Jeſ.* 34. 13, 14. k LXX in *Jeremiæ.* 50. 39. l Cap. 4. 35. m *Revel.* 18. 2. n *Lexic. Pentagl.* col. 1154. o *Iſai.* 49. 6. p & 1. 8. q *Saturnal.* l. 3. cap. 7. r *Lev.* 16. 22.

CAP. III. *ſciſſam*, vel *inhabitabilem*. Quibus præcipitur ut non tantum in Deſertum, peſſimam partem Judææ, ſed in *terram abſciſſam*, peſſimam partem Deſerti mitteretur. Quantum enim e collatis Interpretum clariorum ſententiis intelligendum eſt, voces illæ terram non tantum ab hominum conſortio ſejunctam & veluti abſciſſam, ſed ſæpius abruptam, confragoſam, & pene inviam notant. Nam Græci גזרה ארץ γῆν ἄβατον reddunt: eſt autem ἄβατον, *Heſychio* ἀδιόδευτον, ἀπέρατον. *Jonathan* vocum Hebræarum loco, אחר גזרא *terram deſolatam* habet, *Onkelos* ארע לא יתבא *terram non habitabilem*; quaſi ille terram abſciſſam a germinatione, Hic ab habitatione, verbis illis intelligeret. *Syrus* utrumque ſenſum hic notari cenſuit, voces Hebræas in ארעא כנרתא *terram incultam* transferens. Quantum autem probabili ratione colligo, hircus ille tribus de cauſis ad ſpei tam deploratæ locum emittebatur.

(1°.) HIRCUS hic ad dæmones emittebatur, qui ſe locis horridis & ab hominum conſuetudine cultuque maxime remotis oblectare ſolent. Hujus ingenii ſpecimen edidit impurus ille ſpiritus *Tob.* 8. 3. memoratus, qui piſcis odore fugatus, ἔφυγεν εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς Αἰγύπτου *in Ægypti ſuperna fugit*, in loca ſcilicet ab humano cultu deſerta, *arenoſa* & *ſqualentia*, uti vocantur, ubi Nili curſum deſcribit *Plinius*. E Scripturis etiam Canonicis intelligitur, dæmones in hujuſmodi locis deſertis & ſolitariis habitare ſolitos. Nam populus Iſraeliticus, in deſertis agens, τοῖς שעירם *ſatyris* aut *Dæmonibus hirciformibus*, utpote locorum eorum infelicium incolis, immolaſſe [a] dicitur. Neque ſcripta tantum ſacra, ſed etiam profana veritati huic teſtimonium præbent, Hæc enim apud [b] *Lucretium*, de locis ſolitariis agentem, occurrunt, cum inſtituto præſenti conjunctiſſima:

Hæc loca capripedes Satyros, Nymphaſque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos eſſe loquuntur;
Quorum noctivago ſtrepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna ſilentia rumpi.
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deſerta ab divis quoque forte putentur
Sola tenere:———

Inde factum quod Magi, Venefici, aliique dæmonum alloquio & ſocietate frui cupientes, loca plurimum deſerta petant & ſolitaria. Nam referente [c] *Alexandro Halenſi* noſtro, *Magus quidam in libro ſuo de Magiis, dicit ſe tranſiſſe cauſa philoſophandi ad loca deſtituta omni habitatore: habitaſſeque ibi cum inhabitantibus lucem ſex luſtris annorum, & ab eiſdem didiciſſe, quæ in eodem libro conſcripſit.* Et apud [d] *Lucianum Mithrobarzanes*, magus quidam celebris, & comites ejus, ἐς τι χωρίον ἔρημον, καὶ ὑλῶδες, καὶ ἀνήλιον, *in regionem quandam deſertam, & ſylvoſam, & opacam*, abiiſſe dicuntur, ut Deos inferos elicerent, & eorum uſu familiari fruerentur. Cum itaque dæmones in locis præcipue deſertis, & ab hominum uſu maxime ſejunctis verſari gaudeant; par erat ut hircus ille piacularis ad Azazelem emiſſus, ad Deſertum, vel locum (ſi quis eſſet) magis infelicem & ab humano cultu remotum amandaretur.

(2°.) HIRCUS ille populi peccatis omnibus oneratus, ad Deſerti partes extremas & incolis maxime deſtitutas ablegatus eſt, quod fœditate & impuritate maxima laboraret. Ut rationis hujuſce vires eo clarius intelligantur, obſervare juvat animalia quævis eo propius ad Sanctuarium afferri, vel ab eo longius amoveri debuiſſe; quo paucioribus aut pluribus peccatis & immunditiis expiandis & auferendis inſervirent. Nam ſi ſacerdos aut populi præfectus aliquis, peccatum aliquod imprudens admiſiſſet, ad peccatum illud expiandum bovem offerre [e] tenebatur. Hujus autem bovis, utpote uno tantum peccato maculati, ſanguine cornua altaris imbuere, illius pinguedinem etiam & interiora quædam offerre, fas erat; ſed illius pellis, caput, caro, pedes, & fimus, extra caſtra, procul a Sanctuario combuſtioni tradebantur. Vacca rufa, quod gentis totius immunditias omnes ex mortuo contractas tolleret & expiaret, a Sanctuario [f] longius arcebatur: nam tota, quanta quanta erat, extra caſtra comburebatur, nec altaris cornua vel ſanguine vitulæ tam impuræ tingebantur. Cum autem hircus ille de quo ſermonem inſtituimus, gentis peccata omnia quaſi ſimul gereret, nec ullum ſacrificium pro peccato tantum quantum hircus ille expiaret; ad ſacrificandum, comburendum, vel ſepeliendum inidoneus habebatur; ſed ad extremos quaſi Garamantas, ad *terram abſciſſam*

a *Levit.* 17. 7. b Lib. 4. v. 584. c *Sum. Theolog.* P. 3. Q. 55. p. 378. d *Dialog. cui tit.* Νεκυομαντ. p. 160. C e *Lev.* 4. 3, 22. f *Numer.* 19. 3, 4.

& nul-

& nullius ſolo tritam, nunquam reverſurus emittebatur. Ut inde pateat Deum hac in re nihil a ſcopo & uſu Legis alienum inſtituiſſe. CAP. IV.

(3°.) EXPIATIONIS Judaicæ fini & inſtitutioni conſentaneum erat, ut hircus ille piacularis in terram a regione Judæorum longe remotam & veluti abſciſſam emitteretur. Nam expiatio illa ritualis inſtituta eſt, ut Iſraelitæ peccata ſibi remiſſa & mala omnia a cervicibus ſuis propulſata credentes, a ritibus ethnicorum piacularibus tanquam ſuperfluis abſtinerent, Deum ad gratiam tam facilem amare diſcerent, & ſinceram pœnitentiam frequenter exercerent. Congruum itaque fuit, ut hircus ille peccata omnia, non tantum a gente, ſed ipſa pene terra Judæorum procul aſportaret; in locum nempe ubi nemini nocere, nec magis quam hircus eo relegatus in memoriam redire poſſent. *Maimonidem* Expiationis ritus paulo clarius [a] explicantem audiamus: *nemo dubitat peccata nequaquam talia eſſe onera, quæ ab humeris hominis unius, in humeros alterius transferri poſſint. Sed erant iſtæ actiones omnes parabolicæ, ad timorem animis hominum incutiendum, & converſionem hoc medio operandam.* Q. D. *Immunes jam ſumus ab omnibus noſtris tranſgreſſionibus, poſt tergum noſtrum eas projecimus, & ad extremas Terræ oras relegavimus,* nec par eſt ut eas vel cogitatione repetamus.

(4°.) HIRCUS ille populi noxis velut onuſtus, in terram tam remotam abigebatur, forſan ut Chriſti Domini typum & figuram gereret, qui extra urbem Hieroſolymam patiebatur, & *in corpore ſuo peccata noſtra,* veluti in terram oblivionis, [b] *perferebat.* Hoc plerique tam facile largiuntur, ut hircum piacularem, adeoque totam expiandi legem, tantum ad μυϛικώτερον aliquid innuendum inſtitutam ſentiant; & (animis eorum hac ſententia præoccupatis) legis hujuſce literaliter ſpectatæ rationem aliquam non curent, imo ne ferant quidem. Cum autem hircus ille non tantum extra Hieroſolymam, ſed ad Azazelem, & Deſertum extremum abigeretur; & apertum ſit multos expiationis ritus ad ſignificationem aliquam evangelicam ne torqueri potuiſſe; neceſſe eſt, ut alias hujus intricatæ legis explicandæ vias ineamus, eamque præcipue cum reſpectu ad mores aliquos antiquitus obtinentes inſtitutam & exponendam ſentiamus; quamvis eam rerum futurarum umbras & lineas aliquas obſcuriores exhibuiſſe, non diffitendum ſit.

CAP. IV.

Cur hircus ad Solitudinem ablegatus, vivus ibi relinquebatur?

CUM animalia quævis alia, Deo oblata & expiationi ſervientia mactarentur; hircus ille de quo præſens ſermo, vivus in deſertum evaſit, quamvis piacularis erat, & Deo ſolenniter offerebatur. Nam ex hircis duobus, unum altari deſtinatum, alterum in ſolitudinem a ductore ſuo dimiſſum, ſcribit [c] Moſes; non in præceps detruſum, vel ventorum turbine ſtatim abreptum, uti Judæi fabulantur. Adeo ut lex de duobus hircis, quorum unus mactari, alter in deſertum liber emitti, debuit; legi de duobus [d] paſſeribus, quorum uno mactato alter in aerem emittebatur, affinitate propinqua jungi videatur. Et animum non raro ſubit opinari, legem noſtram de duobus hircis, legi de duobus [e] paſſeribus lucem afferre, & ex ea mutuam accipere, potuiſſe, modo hæc vel illa paulo clarius intelligeretur. Quantum autem in hac caligine percipere liceat, hiſce de cauſis hirco emiſſario liber abitus in deſertum permittebatur.

PRIMO: Ne, ſi turbine, vel alia aliqua ratione violenta ſtatim periiſſet, in diaboli poteſtatem traditus, eique muneris, oblationis, aut placaminis loco miſſus eſſe videretur. Deus itaque, ut ſuſpicioni huic & malis inde naſcituris obſtaculum poneret, hircum occidi vel immolari noluit, ſed eum in deſertum amandari, ibique libere vagandi licentiam ei concedi juſſit. Non longe hinc abeunt [f] *Abulenſis* illa: *non immolabatur hircus iſte Azazeli, id eſt, dæmoni, quia non dicitur hic, quod fiebat aliqua immolatio, ſed ſolum quod mittebatur ille hircus in Deſertum:* nam magnum *dedecus* eſſet DEI *Hebræorum,* ſi *non poſſet eripere cultores ſuos a dæmonibus, & propter hoc cogerentur colere* & placare *dæmonem, ne noceret eis.* Ne quis locus opinioni tam craſſæ relinqueretur, hircum illum [g] ἀφεῖναι εἰς τὸν ἔρημον *in deſertum dimittere,* & ibi libertati ſuæ permittere debuerunt.

a *Mor. Neb.* P. 3. c. 46. b 1 *Pet.* 2. 24. c *Lev.* 16. 22. & 26. d *Lev.* 14. 4, 7.
e *Purificationis lepræ duobus paſſeribus factæ, mihi ne in hodiernum diem vera conſtat ratio.* Maimonid. in Mor. P. 3. c. 47. f *Quæſt.* 15. in *Levit.* 16. g *LXX* in *Lev.* 16. 10.

CAP. IV. SECUNDO: veriſimile eſt morem illum gentibus antiquioribus inoleviſſe, ut animalia Deo alicui ſacra & devota libere & ſine cuſtode in campos emitterentur, & Deum hac in re ſeipſum mori paſſim recepto nonnihil accommodaſſe. In hanc ſententiam duæ rationes inducunt animum.

(1°.) MOS ille animalia in Numinis alicujus honorem dimittendi, legem Moſaicam antiquitate ſuperare videatur. Vix ullo certiore criterio moris alicujus antiquitas ſumma dignoſcatur, quam ſi locum inſignem & familiarem in gentium antiquiorum ſacris habuiſſe reperiatur. Hinc enim opinandi cauſa non levis oritur, morem illum a primis mundi patribus, vel oraculo dæmonis antiquiſſimo, vel Ægypto (communi ſuperſtitionis fonte & metropoli) in gentes alias effluxiſſe. Si quis autem veterum monumenta diligentius evolvat, facile reperiat, Syros, Indos, Arabes, Græcos, Romanos, alios hunc ritum familiariter uſurpaſſe. Morem illum apud SYROS uſitatum e [a] *Luciano* diſcimus: nam ille templum Deæ Syriæ ſacrum deſcribens, *in atrio templi*, inquit, ἄφετοι νέμονται βόες μεγάλοι, *boves magni liberi paſcuntur, & equi, & aquilæ, & urſi, & leones, neque homines lædunt.* Morem affinem apud INDOS viguiſſe e verbis [b] *Plutarchi* colligo: βόες ἱεραὶ νέμονται Περσίας Ἀρτέμιδος, ὧν μάλιστα θεῶν οἱ πέραν Εὐφράτου βάρβαροι τιμῶσι· χρῶνται δὲ ταῖς βουσὶ πρὸς θυσίαν μόνον, ἄλλως δὲ πλάζονται κατὰ τὸν χώραν ἄφετοι· i. e. *Dianæ Perſicæ, quam eximie venerantur barbari trans Euphratem habitantes, ſacræ paſcunur boves. His ad victimam ſolum utuntur, alias libere vagantur.* ARABES etiam, antequam in *Mohammedis* verba jurare didiciſſent, camelos fœminas, oves, & capras, voviſſe & libere dimiſiſſe, teſtatum dederunt, [c] *Hottingerus*, [d] *Bochartus*, [e] *Pocockius* noſter, aliique, ſcriptis Arabum antiquioribus verſatiſſimi. Idem apud GRÆCOS antiquiores in uſu fuiſſe, teſtatur *Euſtathius* in *Odyſſ.* μ'. Sic enim ſe habent auctoris verba: ἀγέλας ὅλας ἡμέρων ζώων Ελλῆνες ἀφιέρευν δαίμοσιν, ὧν ἐκ ἦν θεμιτὸν ἅπτεσθαί τινας, οὐ οἷς καὶ πάλαι ὡσίωντο ἱεροῖς ἀνειμένα, οἷον ταῶνες καὶ χῆνες, καὶ τοιαῦτά τινα καθωμίληται ἐν ταῖς ἱστορίαις· i. e. *Integra mitium animalium armenta Græci dæmonibus ſeparabant, e quibus aliqua tangere nefas habitum. Inter ea & volucres ſacrabant, Diis dimittentes, pavones ſcilicet & anſeres, & hujuſmodi alias in hiſtoria memoratas.* [f] Philoſtratus etiam de Diana, & illius cultu loquens, inter alia, inquit, νέμεται δὲ αὐτῇ καὶ θηρία ἄνετα, *paſcuntur autem ipſi dicatæ & dimiſſæ feræ.* Superſtitionem eandem & ROMANOS infeciſſe, *Julii Cæſaris* exemplum a *Suetonio* memoratum, indicat. [g] Refert enim, Cæſarem equorum greges in trajiciendo Rubicone flumine conſecraſſe, *ac vagos & ſine cuſtode* dimiſiſſe. Cum itaque mos hic, animalia cuſtode omni ſoluta in numinis alicujus honorem dimittendi, per orbem terrarum propagatus fuerit; probabilitate non caret, morem illum lege Moſaica vetuſtiorem fuiſſe, eumque (ſed aliquomodo transformatum) Deum a Gentium ſacris ad ſua tranſtuliſſe. Deus enim moribus uſu longo firmatis non raro velificatus eſt, ut hac ratione populi difficilis & moroſi ſtudia ſibi devinciret.

(2°.) RATIO illa Græcæ verſionis auctoritate non parum confirmatur. Nam LXX circa legem de hirco emiſſario verſati, voces & phraſes adhibent, de animalibus libere dimiſſis & Deo alicui ethnico devotis, in Græcorum ſcriptis communiter uſurpatas. Eas præcipue phraſes in animo jam fero, καὶ ἀφήσει αὐτὸν, verſ. 10. & διεξαλμένον εἰς ἄφεσιν, verſ. 26. quas Græci a gentilium ſcriptis & initiis accepiſſe videantur. Nam ἀφεῖσθαι & ἀνεῖσθαι proprie dicuntur de animalibus ſolenniter dimiſſis, & numini alicui ſacratis; & hujuſmodi animalia [h] Græci quandoque ἄφετα, nonnunquam ἄνετα, nuncupabant. Vocem ἄφετον hunc ſenſum ferre, ſatis e [i] *Syneſio* diſcitur: ἔζων, inquit, μετ' ἀγαθῆς τῆς ἐλπίδων, ὥσπερ ἐν ἱερῷ περιβόλῳ τῷ κόσμῳ ζῶον ἄφετον, ἀνειμένον ζῶν· *In mundo bona cum ſpe vivebam, ut in ſacro ſepto ſolutum animal, dimiſſum vivens,* vel (uti [k] *Budæus* explicat) *ut animal quoddam liberum & dedicatum Deo.* Eodem pene ſenſu γυναῖκες ἄφετοι vocatæ [l] ſunt, αἱ ἀφοσιώμεναι, ſine cuſtodia agentes, & Veneri omnium obviæ. A Græcis hac in re non multum abiit Arabum gentilium uſus, qui pecudem Deo alicui ſacram & libere paſcentem, סאיבה *ſaiebah*, id eſt ἄφετον *dimiſſam*, [m] appellabant. Inde cauſa data videtur illi verſiculo Alcorani, *non conſtituit Deus Bahirah, nec Saiebah.* Quibus [n] verbis *Mohammedes* Arabes ſuos a ſuperſtitioſa illa diuque recepta

a De *Syr. Dea:* p. 1073. B b In *Lucullo*, pag. 507. E c *Hiſtor. Oriental.* l. 1. c. 7. p. 160.
d De *Animal. Sacr.* 2. c. 54. col. 660 e *Pocock.* de *Arab. morib.* p. 330. 331. f *Icon.* lib. 1. p. 805.
g In *Jul. Cæſ.* cap. 81. h Αφετοι, οἱ ἱεροδόλαι καὶ ἀπολελυμένοι· *Heſyc.* in ἄφετ. i *Epiſtol.* 57. p. 194. C
k In voc. ἄφετος & ἄνετος. p. 546. l Ap. *Athen.* lib. 12. m Teſt. *Bochart.* de *animal.* col. 660.
n V. *Pocock. Not.* in *ſpecim. Arab.* p. 332.

camelorum

camelorum ſuorum dimiſſione, in idolorum honorem fieri ſolita, cohibere creditur. Sed ab Arabibus illis ad Græcos redeo, a quibus hæc animalia nonnunquam ἄνετα vocabantur. Nam *Athenæus* ἱερὸν βοῦν dici vult τὸν ἄνετον: & *Hyperides* in *Deliaco* ἄνετον exponit τὸν ἱερὸν ᾧ ἀνειμένον Θεῷ τινί· uti teſtatur [a] *Harpocration.* LXX vero (a quibus paululum aberravit ſermo) Græcas illas loquendi formulas, ex mero arbitrio, & textu Hebræo plane reclamante, inſeruiſſe putentur: nihil enim vocibus illis [ᾧ ἀφήσει αὐτὸν, & διεϛαλμένῳ εἰς ἔρημον] in hodiernis exemplaribus Hebraicis analogum aut reſpondens inveniri poteſt. Cum itaque LXX, textu licet Hebræo non invitante, voces & phraſes e medio Gentiliſmo ſumptas ad hirci emiſſarii ritus & uſus exprimendos uſurparint; inde ſuſpicioni locus eſt, eos exiſtimaſſe ζῶα ἄφετα vel animalia (quæ dixi) numini per dimiſſionem conſecrata, hirci illius inſtitutioni cauſam & occaſionem præbuiſſe. Nam Interpretes eos (gentis Judaicæ flores) ſacrorum ſuorum rationes & origines optime tenuiſſe non facile dubitandum eſt. CAP. IV.

SUPEREST jam ut duo argumenta, ad ſententiæ noſtræ fidem concutiendam forſan afferenda diluamus. Argumenta duo refelluntur.

HORUM primum hujuſmodi eſt: alia omnia ſentiunt Hebræorum magiſtri, quibus de patriæ ſuæ moribus & inſtitutis fides tuta ſatis adhibeatur. Illi ſcilicet hirci ductorem, eum ad montem aut rupem in deſertum deduxiſſe, & e prærupto montis loco caprum in præceps dediſſe ſentiunt. Hircum eo quo dixi modo, ſtatim a dimiſſione ſua periiſſe, [b] *Talmudis* & [c] *Jonathanis* teſtimonio confirmatur; niſi quod hac in parte *Talmudi* cum *Jonathane* non conveniat, quod ille caprum, non a ductore ſed ventorum turbine, in præceps detruſum aſſerat. Palam itaque falſum eſt, ductorem hircum in Deſertum emiſiſſe, vel hircum in deſertis errandi copiam habuiſſe.

RESPONDEO: non abſimile eſt vero, Judæos ſub exeuntis Judaiſmi tempora, caprum de monte vel rupe præcipitaſſe: forte quod tunc in eas anguſtias terra redigebatur, ut hircum e præcipitio neci dare, quam in deſertum emittere (unde ſtatim redire poſſet) conſultius exiſtimarent; vel quod hircum oblationis loco Dæmoni miſſum, adeoque præcipitandum & occidendum crederent, ut ille miſera hac victima ſeipſum oblectaret; vel quod גזרה ארץ *terram abſciſſam*, quo hircus ille portari [d] debuit, de monte vel rupe præciſa ſeu prærupta, unde præceps caſurus erat, intelligerent. Sed unde unde mos ille principium duxerit, apertum eſt eum nondum obtinuiſſe, cum Interpretes Græci verſionem ſuam adornarent. Sic enim legis verba de hirco piaculari [e] latæ reddidere: ᾧ ὁ ἀποϛέλλων τὸν χίμαρον τὸν διεϛαλμένον εἰς ἄφεσιν, &c. Hoc eſt, (modo Græca verbotenus reddas) *& qui emittit hircum emiſſum ad liberam dimiſſionem*, &c. Si vero mos ille caprum e rupe vel monte deturbandi temporibus Græcorum interpretum invaluiſſet, neutiquam credibile eſt eos verſionem mori patrio tam diſſonam & repugnantem in vulgus emittere voluiſſe. Verba legis quod attinet, hircum ad גזרה ארץ *terram abſciſſam* deducere præcipientis; palam eſt, ea fundamentum ne ſpecioſum huic mori ſuppeditare. Ubinam enim in Scriptura mons aut rupes, ארץ *terra* dicitur? & quis dimiſſionem ad *terram abſciſſam* vel *inhabitatam* audiens, de præcipitatione vel interfectione cogitabit?

(2°.) NONNULLI forſan & hoc argumento ſententiæ meæ veritatem oppugnabunt: neceſſe eſt ut hircus emiſſarius præcipiti caſu, vel alia aliqua morte violenta periiſſe cenſeatur; aut iterum redire poſſet, adeoque ſpes omnis de peccatis, nunquam in Dei memoriam aut conſpectum redituris intercideret.

SED nec illo multum premimur argumento: nonnulli nempe per גזרה ארץ *terram abſciſſam*, inſulam aliquam remotiorem intelligi volunt, quod a continente quaſi divulſa vel abſciſſa videatur; nam hac de cauſa, inſula Arabice גזירת *gezira* dicitur. Plerique vero caprum ad partes deſerti multis milliaribus ab Hieroſolyma remotas emiſſum fuiſſe ſentiunt, ibique ſuo fato periiſſe, vel in hircorum ſylveſtrium naturam & cenſum tranſiiſſe. Sed in hoc Argumento, ubi tenebris operta & perplexa ſunt omnia, ſatis immorati videamur.

a In voc. ἄνετον. b *Tract. Iom.* cap. 6. c *Paraph.* in *Levit.* 16. 22. d *Lev.* 16. 22. e *Lev.* 16. 26.

CAP. V.

De ceremoniis in hirci piacularis emiſſione ſolenniter obſervatis.

CUM circa præcipuum Expiationis inſtrumentum, hircum ſcilicet Emiſſarium jam verſetur ſermo; non patitur Argumenti mei ratio, ut ceremonias cum hirci illius emiſſione conjunctas tacite prætermittam. Erant autem illæ duplicis generis, nempe tres ab ipſo Deo, totidem etiam a Judæis, inſtitutæ. A ritibus divinitus inſtitutis ordiendum eſt.

Ex iis tres divinitus inſtitutæ:

INTER ordinis hujuſce ritus familiam ducat illa manuum impoſitio in hircum jam emittendum, ab Aarone facta, gentis totius perſonam ſuſtinente. Hoc a Deo præceptum legimus: [a] *Et offeret hircum vivum, & imponet Aaron utramque manum ſuper caput hirci vivi*, &c. *Et cum eas hirci capiti impoſuerit, amandabit eum in deſertum*, &c. Hujus autem inſtituti variæ rationes aſſignari poſſunt: nam (1°.) Ritus ille vitam integram & inculpatam a quovis offerente requiri, non obſcure ſignificavit. Sic enim *Philo* ritus hujuſce mentem [b] interpretatur: *poſtulat Deus a ſacrificante, primum, bonam mentem, ſanctam, & in pietate exercitam: deinde vitam benefactis ornatam,* ὡς ἅμα τῇ τῶν χειρῶν ἐπιθέσει δυνάσθαί τινα παῤῥησιασάμενον εἰπεῖν καθαρᾷ τῇ συνειδότι τοιαῦτα εἰπεῖν, αἱ χεῖρες αὗται, ὅτε δῶρον ἐπ' ἀδίκοις ἔλαβον, &c. *ut dum manus imponit, poſſit libera conſcientia dicere: manus hæ nec muneribus corruptæ, nec innocenti ſanguine pollutæ ſunt: noxam, injuriam, vulnus, vim intulerunt nemini, nulli rei turpi præbuerunt miniſterium, ſed rebus honeſtis ac utilibus, quæ viris juſtis, honeſtis, & ſapientibus probantur.* (2°.) Hoc ritu hircum offerens eum ſuo loco ſubſtituebat, & iram Dei in hirci ſubſtituti caput immitti tacite precabatur. Proinde, ſacerdos ſummus Expiationis feſto totius Eccleſiæ locum occupans, manibus hirci capiti impoſitis, populi peccata omnia confiteri tenebatur, eoque ipſo hircum quaſi devovere, ut in illius caput recideret, ſi quid mali peccato promeriti populi cervicibus impenderet. (3°.) Hic ritus imponendi manus uſu [c] frequens erat, & circa generis cujuſvis oblationes, tam pacificas quam expiatorias uſurpatus. Hujus itaque ritus uſus innuebat, hircum illum, Deo devotum, & inter oblationes divinas cenſendum, eſſe; licet AZAZELI ſorte deſtinatus eſſet, & in deſertum (locum ei pene proprium) ſtatim amandandus.

RITUS ſecundus, erat hirci tam libera dimiſſio in Deſertum, ut huc illuc oberrare, & quo voluit abire poſſet. Huc ſpectant ea Legis verba, *Levit.* 16. 10. לשלח *ad mittendum eum ad Azazel in Deſertum:* & v. 21. ושלח *dimittet hircum manu viri opportuni in Deſertum.* Verbum autem שלח *mittere, dimittere*, de perſonis aut aliis animalibus ſimpliciter uſurpatum, ſic a ſe dimittere vel ablegare notat, ut quo velint abeant, & integra libertate gaudeant. Id enim Pharaoni [d] non raro crimini datur, quod *populum Iſrael* לא שלח *non dimiſerit:* Deus e contra Pharaoni præcipit, לשלח [e] *ut populum remitteret*, id eſt, libertati ſuæ reſtitueret. De aliis etiam animalibus dictum hoc ſenſu ſumitur: nempe *Job.* 39. 5. *Quis* שלח *dimiſit onagrum liberum?* Verbum שלח ſignificationem eandem hac in lege ferre, probabilius habeatur; quod neceſſe ſit ut ei vis illa tribuatur in lege de duobus paſſeribus, noſtræ cognata & pene parallela, *Levit.* 14. 7. ושלח *& dimittet paſſerem viventem ſuper facies agri*, ubi nempe ſui juris ſunt aves, & integra fruuntur avolandi libertate. Ut autem hunc ritum integre & ad mentem Legis perficerent Iſraelitæ, hircus in Deſertum dimitti debuit. Nam dæmones ad quos hircus ablegatus eſt, in locis deſertis & agris ſolitariis uſu tam familiari verſabantur, quod inde nomen שדים a שדה *ager, campus*, accepiſſe cenſeantur. Nec conjecturam prorſus abſurdam feciſſe videar, ſi dixerim, Phœnicum Deos apud *Euſebium* memoratos, horum שדים principes fuiſſe, eiſque *Philonem Byblium* [f] nomina Ἀγρεὺς & Ἀγρότης impoſuiſſe, quod [g] Sanchuniathon, cujus ille Phœnicia vel Hebraica Græce tranſtulit, iis nomina aliqua a שדה deducta tribuiſſet. His affine eſt, quod a Poetis *Diana* nonnunquam ἀγρότις κύων ſignanter appelletur.

RITUS tertius, cum hirci dimiſſioni vacarent obſervandus, erat hominis illius lotio ſolennis, qui in hirco dimittendo quid operæ collocaſſet. Hoc diſerte præceptum

a *Lev.* 16. 20, 21. b De *animal. idon. ſacrif.* p. 838. E c *V. Levit.* 1. 4. c. 3. 8. 4. 4, 33. 8. 14, 18. d *Exod.* 8. 28. 9. 7. 10. 20. 11. 10. e *Exod.* 4. 23. & 5. 1. f Ὃν ὁ μὲν Ἀγρεὺς ἐκάλεσε, ὁ δὲ Ἀγρότης ἢ Ἀγρότης. g Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 1. p. 35. D.

legi-

legitur, verſ. 26. *Et qui emiſerit hircum ad* Azazel, *abluet veſtes ejus, & lavabit aqua carnem ejus, & poſtea redibit ad caſtra.* Ideo vero Deus, hac religione peracta, purgare juſſit, quod hircus ille καθαρμα publicum eſſet, Iſraelitarum omnium peccatis oneratum; & omnes, circa [a] talia verſati, contagionem & immunditiem quandam ex eorum contactu contrahere cenſerentur. Neque καθαρμα tantum publicum erat, ſed & ἀποτρόπαιον, quod (Ethnicorum etiam conſenſu) cæteris oblationibus impurius erat, & majorem luſtrandi neceſſitatem afferebat. Hac de re *Porphyrii* [b] teſtimonium accipiamus: πάντες ἐν τούτῳ ὁμολόγησαν οἱ Θεολόγοι ὡς ἔστι ἀπέον ἐν ταῖς ἀποτροπαίοις θυσίαις τῶν θυομένων, καθαρσίοις τε χρητέον· &c. *Omnes in eo conſentiunt Theologi, in ſacris ad malum avertendum factis, non tangendas a ſacrificantibus victimas, ſed purificationibus utendum. Neque enim (aiunt) quis in urbem eat, aut domum redeat, niſi prius, & veſtem & corpus omne aqua fluminea vel fontana abluerit.* CAP. V.

A ritibus Lege præſcriptis, ad tres alios ab antiquis Hebræorum magiſtris inſtitutos proximo deveniamus. Et totidem a Magiſtris Hebræorum.

HORUM primus erat, vittæ, corollæ, vel tæniæ, coccineæ, e lana factæ, capiti hirci piacularis alligatio. Hebræos antiquiores hircum illum emiſſuros, hunc ritum obſervaſſe, Chriſtianorum & Judæorum veterum teſtimoniis abunde confirmatur. [c] *S. Barnabas,* hircum hunc inſignem memorans, inter alia, inquit, περιθεῖτε τὸ ἔριον τὸ κόκκινον περὶ τῷ κεφαλῇ αὐτοῦ· *imponite lanam coccineam circa caput ejus.* Ritus hujuſce meminit etiam [d] *Tertullianus,* Patrum Latinorum antiquiſſimus, *hircum coccino circundatum* inter Chriſti figuras numerans. Huic mori Judæi veteres etiam teſtimonium perhibent: nam [e] Talmudici, ritus expiandi referentes, aiunt, "קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח וגו *Alligabat* ſacerdos *linguam coccineam ad caput hirci emiſſarii, & ſiſtebat eum ad locum unde erat emittendus.* Hanc linguam, id eſt, tæniam aut ligulam productam, ſic explicat [f] *Maimonides:* הוא לשון של צמר צבוע אדום *Lingua illa lanei ſtaminis erat, rubro tincta.* Cum autem Scriptura de hac lingua coccinea nihil habeat, non immerito in [g] *Miſchna* quæritur, *unde* habemus, *quod alligare debuerint linguam coccineam capiti hirci emiſſarii? Ex eo quod* [h] *dictum, ſi fuerint peccata veſtra ſicut dibapha, ſicut nix dealbabuntur.* Ne vero ſententiæ tam craſſæ deſit ſpecies aliqua, fingunt Talmudici περατολογίας addictiſſimi, vittam illam laneam colorem ſuum purpureum exuiſſe, & nativam albedinem induiſſe, in certum expiationis præſtitæ & gratiæ divinæ teſtimonium. Hæc nulla licet veri ſimilitudine nitatur fabula, Judæorum longe plurimorum fidem per multas ætates tenuit. Illi nempe dogmata, monſtroſa licet, a ſeculis antiquis tranſmiſſa, fide ſupina recipere ſolent; & (Talmude docente) *credere* non tantum facilius, ſed & honeſtius exiſtimant quam *examinare.* Quamvis autem hæc fabula Judæorum vulgo placeat; ex ipſis Talmudicis nonnulli fabulam tam craſſam & monſtroſam deglutire neſciunt. *Tradunt enim* [i] *Talmudici duas linguas coccineas duobus hircis, alteri ad caput, alteri ad cervicem impoſitas fuiſſe, tum ut inter ſe, tum ut a cæteris hircis diſtinguerentur: quia, ſi hircos iſtos inter ſe, aut cum aliis permiſceri contigiſſet, facile permutari poterant, aut alter alterius vice ſubſtitui, niſi ſigno aliquo conſpicui, ſymboloque notati fuiſſent.* At neque ratio illa quid ſani continet: cum enim jactis ſortibus, hircus unus e veſtigio mactaretur, alter ad Azazelem, factis faciendis, amandaretur; nulla nota vel ſymbolo opus erat, ut inter ſe vel a cæteris hircis diſcernerentur. Si vero neceſſitas aliqua poſtulavit, ut hirci illi ſigno vel ſymbolo aliquo notarentur; nil opus erat ut vitta, eaque lanea, eaque purpurea, eaque hirci capiti alligata diſtinguerentur.

UT rem in pauca conferam, & Judæos hic ad incitas redactos explicem, hoc unum dicendum arbitror: Judæorum nempe Majores, cum in vicinia gentium profanarum aut iis commiſti viverent, ethnicorum victimas & animalia ſacra, ſæpe vittis aut infulis, iiſque laneis, iiſque non raro purpureis aut cocco tinctis, inſignes & exornatas obſervaſſe; Judæoſque ritum illum in cultum ſuum traduxiſſe, ut eorum ſacra non minus elegantia & oculis vulgi grata redderent, & ethnicos hac innocua morum ſimilitudine a ſacris Judaicis eo minus averſos redderent. Ne quis hæc omnia, tanquam gratis dicta, rejicienda cenſeat; ea paucis teſtimoniis Lectoris fidei commendabo. Ethnicos animalium Deo ſacrorum capita vitta vel faſcia latiore decorare ſolitos, e verbis [k] *Ovidii* diſcitur, Faſciæ illius coccineæ cauſa.

a *Levit.* 16. 28. b De *Abſtin.* lib. 2. §. 44. c *Epiſt.* pag. 23. d Lib. 3. *Adverſ. Marcion.* p. 401. B e *Cod. Iom.* cap. 4. §. 2. f In *loc.* g *Tract. Schabbath.* c. 9 §. 3. h *Iſ.* 1. 18. i *Sheringham* in *Iom.* c. 4. §. 2. k *Metamorph.* lib. 7. v. 429.

CAP. V.

——— *Feriuntque ſecures*
Colla toroſa boum vinctorum cornua vittis.

Ita morem habuiſſe docent innumera illa Veterum teſtimonia, quæ [a] *Carolus Paſchalius*, [b] *Bernartius*, [c] *Philologi ſacri*, & [d] *Robertus Sheringhamius*, in medium proferunt. Ethnicos etiam Victimarum capita vitta vel infula plerumque lanea vincire ſolitos, e [e] *Virgilii* verbis intelligitur;

——— *Medio ſtans hoſtia ad aram,*
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta.

Rem hanc luce plena donavit [f] Alexander ab Alexandro: *hoſtia ſi major erat, auratis cornibus, ſi minor,—* [g] *infula lanea & candida vitta circumdata, ante aras—ſiſtebatur.* Circa vittarum autem earum colorem, religionem quandam criticam exercebant ethnici; hoſtiis pacificis vittas albas, funebribus cæruleas, piacularibus autem rubeas aut purpureas aſſignantes. Eos victimam piacularem vitta plerunque purpurea diſcriminaſſe, multis exemplis docuit *Raviſius* in *Epithetis.* Ex iis (cum rei præſenti conveniat) unum profero: [h] *Atreus*, Thyeſtæ liberos immolare cogitans,

Poſt terga juvenum nobiles revocat manus,
Et mœſta vitta capita purpurea ligat:
Non thura deſunt, non ſacer Bacchi liquor, &c.

Cum itaque Gentium antiquarum uſu receptum eſſet, hoſtiarum, minorum & piacularium præcipue, capita vittis aut infulis laneis, iiſque purpureis inſignire; rationi convenit opinari, Judæos antiquiores inde caput hirci piacularis vitta lanea purpurea ligandi morem accepiſſe, & in cultus ſui ritus (ob cauſas quas dixi modo) tranſtuliſſe. Jam dictis inde major accedat probabilitas, quod teſtante [i] *Talmude*, lingula vel infula coccinea hircis hiſce duobus, utpote piacularibus imponeretur: quamvis Talmudici (rituum antiquiorum rudes) hic confundant omnia, lingulam illam hirci emiſſarii *capiti*, hirci vero mactandi *cervici* ligatam aſſerentes.

RITUS ſecundus, a Judæorum gente (ni fallor) inſtitutus, erat hirci jam abeuntis in Deſertum probris & contumeliis omnibus oneratio. Nam eum aliqui ſtimulis urgebant, alii pilos ejus vellicabant, alii frequenti ſputo caprum inſequebantur, alii cum execrationibus eum dimittebant, ut in illius caput mala gentis omnia verterentur. His aut ſimilibus contumeliis, omnes bilem & ſtomachum in hirci jam receſſuri caput evomuerunt. Judæos contumelias illas in hircum illum edidiſſe, frequenti Veterum teſtimonio confirmatur. [k] *Tertullianus*, hircorum piacularium mentionem faciens, *alter*, inquit, *eorum circumdatus coccino, maledictus, & conſputatus, & convulſus, & compunctus, a populo extra civitatem abjiciebatur in perditionem.* *S.* [l] *Hieronymus*, hunc morem ſpectans, hæc habet cum inſtituto præſenti cohærentia; [l] *noſter hircus ante Domini immolatur altare: illorum* [Judæorum] *hircus antichriſtus conſputus & maledictus, projicitur in ſolitudinem.* De Babyloniis, [Judæis Alexandrinis aut Proſelytis] hoc in Talmude memoriæ [m] proditum eſt, שהיו מחלשים בשערו *quod ei*, capro nempe, *crines vellicarent*, ut exire properaret. Sed huic mori *S Barnabas* teſtimonium omnibus aliis illuſtrius & antiquius perhibet, quod ſtatim in medium proferam.

INTEREA temporis, horum paulo curioſior indagator a me quæret proculdubio, cur Judæi contumeliis hiſce, nullibi præceptis, hircum receſſurum onerarint? Si itaque modeſtæ conjecturæ venia concedatur, tres cauſas aſſignabo cur hircus ille, receſſurus, modis tam indignis a populo tractabatur.

(1°.) NON plane temerarium eſt opinari, aliquid olim in Græca verſione *Pentateuchi* repertum fuiſſe, quod Judæis nonnullis hircum illum tam ignominioſe tractandi occaſionem dedit. Nam *S. Barnabas* hanc legem citat, quaſi ſeculo ſuo *Levitici* partem, cujus in hodiernis exemplaribus ne vel aura percipienda eſt; [n] λάβετε δύο τράγους

a De *Coron.* l. 4. b *Not* in l. 5. *Stat. Thebaid.* p. 247. c *Not.* in *Act.* 14. 13. d In *Cod. Iom.* c. 4. §. 2 & c. 6 §. 6. e *Georgic.* l. 3. v. 486. f *Gen. Dier.* l. 4. c. 17. p. 1094. g *Infulæ in hoſtiis, velamenta erant e lana, intra hoſtiarum cornua.* Var. de *Ling. Lat.* lib. 6. h Ap *Senec.* in *Thyeſt. Act.* 4. v. 685. i *V. Cod. Iom.* cap. 4. §. 2. k Lib. 3. cont. *Marcion.* p. 401. B l *Serm.* de *Reſurrect.* m *Cod. Iom.* c. 6. § 4. n *Epiſt. jam citat.* p. 21.

1 *Sermo* ille vel *Epiſtola* de *Reſur.* non eſt *Hieronymi:* in ſerie Operum ponitur, quorum auctores latent. Tom. 5. col. 200.

χαλὸς

καλὰς καὶ ὁμοίους, καὶ προσενέγκατε· καὶ λαβέτω ὁ ἱερεὺς, τὸν ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα, τὸν δὲ ἕνα [ὅπι- CAP.
κατάρατον·]—καὶ ἐκπτύσατε πάντες, καὶ κατακεντήσατε, καὶ περιθεῖτε τὸ ἔριον τὸ κόκκινον περὶ τὴν V.
κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ οὕτως εἰς ἔρημον βληθέτω· i. e. *Sumite duos hircos, bonos & ſimiles, & offerte; & accipiat ſacerdos, unum in holocauſtum, alterum* in *maledictum*;—*& conſpuite illum omnes, ac lancinate, & imponite lanam coccineam circa caput ejus, & ſic in Deſertum emittatur.* Tale aliquid in ſcriptis ſacris antiquitus extitiſſe, probabilius efficitur e *Talmudis* [a] teſtimonio: *de duobus hircis diei expiationis,* "מצותן שיהיו שניהן שוין במראה וגו *mandatum eſt, quod erunt pares, aſpectu, ſtatura, & pretio.* Si Judæi hujuſmodi præceptum in exemplaribus Græcis aut Hebraicis, antiquitus inveniſſent; minime mirum eſt, eos hircum abeuntem tot contumeliis afficere voluiſſe.

(2°.) VETERES ethnici, quorum moribus addictior erat Hebræorum natio, piacula publica contumeliis onerabant, eaque diris omnibus quas animis commotis offert indignatio proſequebantur. Inter diras autem id piaculis hiſce præcipue precabantur, ut ſi quid mali populi cervicibus impenderet, in eorum capita verteretur. Inde ἀνάθεμα, homo devotus & piacularis, idem [b] *Heſychio* qui ἐπάρατος *execrabilis.* Ad ea piacula [c] *Budæus* Apoſtolum ſpectare cenſuit, cum dicit, 1 *Cor.* 4. 13. *Facti ſumus ut* καθάρματα *mundi, omnium* περίψημα *uſque adhuc.* Id eſt, " non minus deſpicatui ſu-
" mus & omnium oculis odioſi, non minus vulgi probris & execrationibus onerati,
" quam illi bipedum viliſſimi, qui (tanquam καθάρματα & piacula publica) contumeliis
" & diris omnibus onuſti civitatibus ejiciuntur. Cum itaque gentes vicinæ tot contumeliis & imprecationibus eorum piacula proſequerentur, Judæi hircum ſuum piacularem modo conſimili tractaſſe putentur, ut hac morum conformitate, gentium animos eorum Legi & cultui conciliarent.

(3°.) SI ritus jam dicti ſpeciatim ſpectentur, ſcripturæ quædam propheticæ eorum inſtitutioni occaſionem dediſſe cenſeantur. Cum enim textus illi, *Iſai.* 63. 1. *Quis ille* qui *venit ab Edom, veſtes rubeas habens, a Bozrah?* Iſai. 50. 6. *Dedi genas meas vellentibus pilos, nec abſcondi faciem meam ab ignominia & ſputo:* Zach. 12. 10. *Aſpicient eum quem compugerunt,* & textus hujuſmodi, de Meſſia dicti non immerito crederentur; cum etiam hircus emiſſarius, populi noxas auferens, Meſſiæ typus & imago prophetica haberetur; fidei conſonum eſt viros quoſdam propheticos, (ut hircus ille typus illuſtrior evaderet) inſtituiſſe, *ut circumdatus coccino, maledictus, conſputatus, convulſus, compunctus, extra civitatem in perditionem* abjiceretur, *manifeſtis* inde *notatus inſignibus Dominicæ paſſionis*; uti ſenſum meum ſcite exprimit [d] *Tertullianus.* Cum autem ritus illi a viris (uti dixi) propheticis inſtituti, & ab iis per longam ætatum ſequentium ſeriem traditione perpetua propagati fuerint; veriſimile eſt eorum originem genuinam ſeros nepotes latuiſſe, eoſque tandem ritus eos mandatis divinitus acceptis imprudentes annumeraſſe. Sed vereor ne jam Lectorem rei tam obſcuræ tædeat.

RITUS tertius a Judæis inſtitutus, erat, hirci piacularis a ſummitate rupis aut prærupti montis ad ima præcipitatio. Hic opportunum viri literis Hebraicis haud ſegniter exercitati teſtimonium: [e] *mandatum Dei non erat, ſed ſtatutum Rabbinorum, ut hircus emiſſarius a rupe detruderetur. Nam ſi hircus e Deſerto vivus rediiſſet, triſtia præſagire ſolebant, malumque inde portendi exiſtimabant: ſtatuerunt igitur ut e* Zuck *alto & prærupto monte depelleretur.* Quamvis autem hujus inſtituti, Judæi & Chriſtiani rationes varias excogitaverint; illius origo ad pravam morum ethnicorum æmulationem referenda videatur. Apud ethnicos enim uſurpatum erat, homines devotos, & quævis alia καθάγματα publica, neci dare, plerunque vero de rupe vel monte deturbare. [f] *Strabo* Leucadios, in Apollinis ſacro, quotannis hominem piacularem de montis ſpecula dejeciſſe, & in mare præcipitem egiſſe refert. Apud [g] Tauros etiam ſervatum erat, ut iræ Deorum avertendæ gratia, caput hominis clava ferirent, & truncum corpus ex ingenti rupe in præceps darent. Cum Athenienſibus gravis incumberet belli moles, *Agraulus* quidam e muro in præceps corpus [h] abjecit, ut belli rabiem ſiſteret. Sed ad rem præſentem multo propius accedit *Luciani* teſtimonium: ille varios ſacrificandi ritus a Deæ Syriæ ſacerdotibus uſurpatos referens, *eſt,* [i] inquit, *& alius quidam ſacrificandi ritus talis: poſtquam animalia immolationi deſtinata coronarunt, e templi veſtibulis ea demittunt;* τὰ δὲ καπνειχθέντα, πίπτοντα θνήσκουσι· *illa vero præcipitata, ex caſu moriuntur.* Cum itaque Gentibus antiquis uſu frequens eſſet, ut oblationes eorum piaculares a monte

a In *Iom.* c. 6. §. 1. b *Heſych.* in *voc.* ἀνάθ. c *Annot.* in *Pandect.* de *pœnis,* fol. 239. d Ub. ſupr.
e *Sheringham. Not.* in *Iom.* cap. 6. §. 6. f *Geogr.* l. 10. p. 694. g *Alex.* ab *Alex.* l. 6. c. 26.
h *Scholiaſt. Demoſthen.* in *Orat. de falſ. legat.* i Lib. de *Dea Syr.* p. 1076. C

CAP. VI. præcipiti detruderentur; ratio ſuadet opinari, Judæos hircum illum in præceps jacientes, id moris a vicinis ſuis antiquitus accepiſſe. Nam e modo dictis apparet, Legem poſtulaſſe, ut hircus ἄφετος eſſet, eique quo vellet abire permitterent, non autem ut præceps e monte mitteretur.

CAP. VI.

De Expiationis illius Origine cui hircus inſerviit Emiſſarius.

CUM de hirco emiſſario, & ritu in illius emiſſione ſolenniter obſervando, generalius egerim; cum Argumento præſenti conjunctum eſt, ut Expiationis illius, cui hircus inſerviit, originem aperiam, & inſtitutis eo ſpectantibus lucem paulo clariorem afferam.

UT autem Expiationis Judaicæ principium & inſtituendi ratio paulo clarius innoteſcat, neceſſe eſt ut ſermonis exordium altiuſcule deducatur, & expiandi ritus a remotiſſima rei memoria repetatur. Quantum itaque rem tanta caligine circumfuſam percipere liceat, ætate Moſis, expiandi religio ſe longe lateque propagarat, luſtrandi ritus in immenſum exierant, & cæcæ credulæque mortalitatis vitam anxio negotio plenam fecerant. Nam gentes antiquæ traditione per orbem diffuſa doctæ, perſuaſiſſimum habebant, eorum Deos hominum peccatis ad iram provocari, & ex ira illa calamitates ingentes, qua privatas, qua publicas orituras: iram autem illam ſacris quibuſdam piacularibus averti, peccatum ipſum piari & luſtrari, & populum purgari vel februari, poſſe. [a] *Grotius*, & auctores ab eo citati, aſſertionis hujuſce fidem vacillare non ſinunt. Quum itaque peccati conſcientia, prodigia, omina, terribiles Deorum formæ vel triſtes ideæ, iræ divinæ vel mali alicujus impendentis metum Gentilium animis incuterent; ad καθάρσια, ſacra luſtralia, [b] februa, & conſuetas expiandi cæremonias, ad placanda numina, *peccata delenda*, & mala averruncanda ſtatim convolarunt. Atque hæc religio meticuloſa eo citius obtinuit & altius inhæſit Ethnicorum animis, quod opinione peſtifera de origine boni & mali ſeculis antiquioribus imbuerentur. Credebant enim, [c] θεὸς εἶναι δύο, καθάπερ ἀνπιτέχνας τὸν μὲ ἀγαθῶν, τὸν δ' φαύλων δημιυργόν· *Duos eſſe Deos, quaſi contrariis artibus deditos, ut hic bona, alter mala opera conficiat.* Adeo ut neceſſe haberent (ita nempe deluſa gentilitas opinata eſt) ritus piaculares, non tantum ad boni, ſed & maligni numinis iram placandam & avertendam exercere. Patet inſuper e ſcriptis ethnicis, eos exiſtimaſſe, Deos ſuos non perſonis tantum, ſed & rebus, quomodocunque pollutis & contaminatis, male quandoque conciliatos: eos autem luſtratione, expiatione vel purgatione ſolenniter inſtituta, rebus & perſonis propitios futuros, & cum iis in gratiam redituros. Cum itaque Gentium ſuperſtitio luſtra & piacula, publica ſimul & privata, ſine modo peperiſſet, & multifariis expiationis ritibus & ſpeciebus hominum vitam & cultum oneraſſet; Deus nonnullos expiandi ritus in Legem ſuam tranſtulit, partim ut gentis Judaicæ genium ritualem exerceret, & Judaiſmus non minorem a peccati conſcientia vel mali alicujus impendentis metu ſecuritatem, quam Gentiliſmus afferre crederetur; partim etiam, ut luxuriantes expiandi ritus intra certos terminos coerceret, & hominum animos ſub rituum eorum onere laborantes juſtæ libertati reſtitueret.

HÆC omnia ſibi fidem petant, non tantum a probabilitate ſumma quam prima facie præ ſe ferunt, ſed etiam ab ipſis ritibus & inſtitutis Expiationis feſto propriis. Niſi enim expiandi religio Moſis ætate vetuſtior habeatur, ſudabit ſatis qui rituum illorum rationem redditurus eſt. Iis etiam quæ dixi confirmandis non male faciunt voces & phraſes, quæ a Græcis interpretibus & *Joſepho*, circa legem de Expiationis ritu & hirco emiſſario verſatis adhibentur. Tunc enim quamvis occaſionem arripiunt a genuino textus Hebræi ſenſu deflectendi, ad voces & loquendi formulas Gentilium expiationibus proprias, & de animalibus Deo alicui gentili devotis communiter uſurpatas. Nam LXX hircum illum (etiam reclamante vocis Hebrææ ſenſu) ἀποπομπαῖον, *avertentem* vel *malorum depulſorem*, non [d] ſemel nuncupant. Hæc autem vox adeo merum gentiliſmum ſapit, quod inde [e] *Julianus* Moſem ipſum partium ſuarum fautorem fuiſſe, & ὑπὲρ ἀπο-

a De *ſatisfact. Chriſt.* cap. 10. b *Vetus priſcis temporibus opinio obtinuit, februa eſſe omnia quibus malefactorum conſcientiæ purgarentur, delerenturque peccata.* Plin. c *Plutarch.* de *Iſid.* p. 369. D d LXX in *Lev.* 16. 8, 10. e Ap. *Cyril. Alex.* cont. *Jul.* p. 299.

τροπαίων

τροπαίων *pro Averruncis* ſcripſiſſe, dicere non dubitaverit. Eam etiam phraſin, hanc legem transferentes, uſurparunt [a] LXX: ἀποστεῖλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπὴν, quæ & merum olet gentiliſmum. Si quis enim, Gentilium ſolummodo cæremoniis initiatus, hæc verba legeret; ea proculdubio hoc ſenſu ethnico interpretari vellet, *dimittere illum ad mali alicujus depulſionem:* nam vox ἀποπομπὴ, hoc ſenſu ſumpta, obvia eſt apud auctores exteros. Eos etiam phraſes [b] eas, καὶ ἀφήσει αὐτὸν, & διεξαλμένος εἰς ἄφεσιν, a gentium initiis accepiſſe, ex iis quæ dixi modo ſatis eluceſcit. *Joſephus* inſuper hirci piacularis uſum verbis a Gentilium cultu mutuatis exprimit. De hircis enim ad expiationem ſepoſitis verba faciens, *horum alter,* [c] inquit, *vivus extra fines in Deſertum emittitur,* ἀποτροπιασμὸς καὶ ἔξαίτησις τῆς πλήθους παντὸς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἐσόμενος, *ut ſit malorum depulſorium, & deprecatio pro peccatis totius populi.* Vocem autem ἀποτροπιασμὸς a Gentilium uſu cultuque derivatam, notum omnibus quibus ethnicorum ſcripta non plane peregrina ſunt. Cum itaque LXX & *Joſephus* tot voces e ſacris Gentium depromptas [ἀποπομπαῖος, ἀποπομπὴ, ἀφεῖσθαι, ἄφεσις, & ἀποτροπιασμὸς] ad hirci emiſſarii ritus & uſus exprimendos uſurparint; inde pronum eſt ſuſpicari, Gentium ἀποτρόπαια ſacra piacularia, & animalia quæ dixerunt ἄφετα, expiandi ritus & hircum emiſſarium inſtituendi cauſam præbuiſſe. Quid enim *Joſephus* & LXX tot vocibus, quæ Gentium myſteriis propriæ & quaſi τεχνικαὶ fuerunt, ad ritus & inſtituta Moſaica exprimenda uterentur; niſi quod Hebræorum ritus luſtrales & hircum emiſſarium, cum Gentilium ἀποπομπαίοις & februis non male convenire, & iis originem & ſanctionem ſuam debere ſibi perſuaderent? Quid etiam voces eas plane ethnicas, etiam textu Hebræo repugnante, ad legis expiatoriæ ſenſum exprimendum uſurparent; niſi ut expiationis ethnicæ ritus aliquos Lectori in animum revocarent, & legis illius ritus aliquos [paululum tamen transformatos & emendatos] inde rationem & originem ſumpſiſſe, tacite ſignificarent? Hoc argumentum eo magis apud me valet, quoniam LXX res & ritus Hebræorum, e Gentium ritu moreque deſumptos, ipſis illis nominibus notare ſolent, quibus Gentiles in ritibus ſuis utebantur. Veritatis hujuſce teſtimonia ſunt voces illæ, ἀφαιρέματα, *ηεφευσασῶν, σωτήρια, νεομηνία, χαιρητήρια, ἀπαρχαὶ, ἀλήθεια, (nomen a LXX pontificis pectorali datum) & aliæ non paucæ in Gentium cultu frequentes olim; quas LXX (uti ſuis in locis obſervamus) ad affinia & analoga Judæorum inſtituta ſignificanda traduxerunt.

CAP. VII.

HÆC in partem tam iniquam torqueri nolim, ut *Socinianorum* partibus favere videar, vel ut Expiationis Moſaicæ ritus ullum ad expiationem a Chriſto præſtitam reſpectum habuiſſe, jam dicta negare cenſeantur, Certe Chriſtus, in nonnullis expiationis inſtitutis, notis tam claris exprimebatur; ut Eum neminem e Judæis, oculatiorem paulo, latere potuiſſe cenſeam. In eo nempe Deus egregium ſapientiæ ſuæ documentum edidit, quod ita Legis inſtituta temperaverit, ut ſpeciem quandam cultus & moris antiquitus uſitati gererent, & Oeconomiæ ſuæ novæ figuram & umbram diligentius intuentibus exhiberent. Veritatis hujus argumentum ſatis illuſtre præbent Expiationis ritus, lege quam præ manibus habemus inſtituti. Ex iis enim nonnulli plane typici fuerunt, & ad prototypi ſimilitudinem tam ſcite & ſapienter efficti; quod eorum intentio, & inſtituendi ratio a captu quovis vulgari facile percipiantur: alii vero ſeculi tantum Moſaici moribus originem & inſtitutionem ſuam debuerunt; & maxime laborabit eorum *pia mater* ut ventum & fumum pariat, qui ritus eos ad allegoriam trahere, vel inde ſenſum myſticum elicere ſtudebunt. Ad horum autem nonnullos proximo tranſeundum eſt.

CAP. VII.

Expiatio Judaica cur HIRCIS *præcipue præſtita?*

CUM de ritibus Expiationis, & hircis in ea præſtanda præcipue requiſitis, mentio mihi frequens fuerit; rei præſenti conſentaneum erit rationem reddere, cur Deus inſtituerit, ut HIRCIS præcipue, mundorum licet animalium viliſſimis, Expiatio perageretur. Quantum itaque rem tanta caligine circumfuſam percipere licet, Deus, in Expiatione facienda, hirco primas partes aſſignavit, ut animal illud (apud alias gentes

a *Lev* 16. 10. b *Lev.* 16. 10, 26. c Lib. 3. *Antiquit.* c. 10. p. 123. 5 * LXX in *Exod.* 38. 8.

CAP. VII. ſacrum) in contemptum adduceret, & τραγολατρείας inſaniæ, cui populus Iſraeliticus addictior erat, obſtaculum objiceret, eamque ad Ægyptios & alias gentes, illius auctores ablegaret. Ut autem hæc ratio firmiore ſtet pede, oſtendam primo, Iſraelitas Ægypto nuper egreſſos, hircos ex uſu veteri coluiſſe. Secundo: Deum, ad τραγολατρείαν impediendam, hircos in feſto Expiationis offerre præcepiſſe. Tertio: Legem eam de hircis offerendis ad idololatriam tam craſſam e Judæorum finibus eliminandam plurimum valuiſſe.

Iſraelitas hircos coluiſſe.

PROBANDUM eſt primo, Iſraelitas Ægypto nuper egreſſos, hircis ex uſu veteri cultum exhibuiſſe. Huic itaque veritati ſequentibus argumentis fides aſtruetur:

(1°.) ÆGYPTII veteres, quibus Iſraelitæ ſocietate longa & quotidiana jungebantur, hircos præ cæteris animalibus impenſe coluerunt. Nam ſtatuas hirciformes in honorem hircorum in Templis erexerunt: hircos ad cibum jugulare, religioſum habuerunt: Deo PANI nomen *Mendes*, [a] hircum notans, impoſuerunt: fœminæ quædam, religione ductæ, ſacris hircis corpora ſua fœde ſubmiſerunt: *Mendeſii*, populus Ægypti, nomen a *Mendes* accipere, pium & honorificum exiſtimarunt: hircis etiam victimas offerre, Ægyptii nonnulli in religionis parte poſuerunt. Hæc omnia teſtimoniis fide dignis confirmata reperiat Lector, ſi [b] *Bocharti* paginas adire non gravetur. Cum itaque veteres Ægyptii hircum tam ſtudioſe colerent, fidei quam maxime conſentaneum eſt, Iſraelitas etiam animos eidem inſaniæ deditos habuiſſe; cum præſertim e Scriptura [c] conſtet, eos aliam quamvis idololatriam Ægyptiacam imbibiſſe, & alte diuque retinuiſſe.

(2°.) E Lege liquidum eſt, Iſraelitas in Ægypto & ſolitudine, dæmonibus hircorum formam habentibus immolare ſolitos. Sic enim Moſes ad populum, Ægypto recens eductum, [d] loquitur, *& non offerent* עוד amplius *ſacrificia ſua* לשעירם *cum quibus ſcortati fuerunt.* Ubi *dictio* עוד amplius (uti notat [e] *Aben Ezra*) תורה שכן היו ישראל עושין במצרים *docet Iſraelitas in Ægypto ita feciſſe.* Voce שעירם autem dæmones hirci-formes intelligendos eſſe, *Jonathanis, Onkeloſi, Syri, Arabis* utriuſque, *S. Hieronymi*, Hebræorum etiam omnium conſentiente ſuffragio confirmatur. Ex iis unum [f] *Maimonidem* audiamus: *e Zabiis quidem fuere qui dæmones colebant, & eos exiſtimabant habere formam hircorum: unde etiam dæmones* Scirim, *hoc eſt, hircos appellabant. Hæc opinio Moſis ævo jam longe lateque diffuſa fuit, ſicut ait* Levit. 17. 7. Et non ſacrificabunt ultra ſacrificia ſua לשעירם hircis, *id eſt, Dæmonibus ita appellatis.* Neque hæc interpretatio teſtimoniis tantum, ſed etiam exemplis, & aliis argumentis confirmari poteſt. Exemplis: nam LXX, *Chaldæus, Syrus*, & *Arabs*, ad dæmones referunt ea [g] Prophetæ verba de Babylone, ושעירם *& piloſi ſaltabunt ibi*; & ea, de deſerto Idumææ, ושעיר *& piloſus ad ſocium ſuum clamabit*, id eſt, dæmon ad dæmonem, quorum ululatus [h] *Bochartus* Arabice vocari notat אלהדהדות *Alhadhada*, id eſt, dæmonum voces. Nec aliis argumentis caret hæc interpretatio: nam Ægipanes, Satyri, Fauni, Sileni, Sylvanus, Pan, aliaque Deorum ruſticorum turba, membris hircinis deformes ſe ſemper viſendos præbuiſſe perhibentur. Ethnicis hac forma deos ſuos depingentibus, fides eo proclivior eſſe poſſit, quod [i] *Nicolaus Remigius* referat, ſe *conſentiente* [Magorum & Veneficorum] *renunciatione teſtatum* accepiſſe *hircinum iſtiuſmodi phaſma & perſonam dæmoni longe gratiſſimam eſſe, præſertim ubi ſe ſuis honore aliquo afficiendum exhibet.* Idem fama fertur hodieque: nam auctore [k] Seldeno, *quia ſolennia Sagarum conciliabula aperiunt, ii dæmonem principem, qui præſidet, hirci figuram præ ſe ferre tradunt.* Dæmones Iſraelitis in deſertis hac forma ſe conſpiciendos obtuliſſe, facilius eſt creditu, quod ab omni probabilitate diſſideat, hircos veros, in locis illis arenoſis, omnique paſtu cultuque deſtitutis apparere voluiſſe. Cum itaque dæmones olim hircorum formam frequentius induerent, & ſub ea plerumque colerentur; fidei convenit, idololatras antiquos (& Iſraelitas eorum exemplo ductos) HIRCOS, diabolo tanta formæ affinitate junctos, honore ſingulari proſequi voluiſſe. Nam & alia animalia [boves, oves, canes] veneratione præcipua proſequebantur, quod numen hoc vel illud moribus exprimere, vel cum eo cognationis aliquid habere, crederentur.

(3°.) ISRAELITÆ ſacros honores hircis exhibuiſſe putentur, quod Deus hircos [ſi verbo ſit venia] contumelioſius habuiſſe, eoſque multum infra dignitatem aliorum a-

a Καλέονται ὑπὸ τῶν τραγῳδῶν, ὡς ὁ Πὰν, Αἰγιπτιοι, Μένδης. *Herodot.* l. 2. cap. 46. b De *Animal. Sac.* P. 1. l. 2. cap. 53. & P. 2. lib. 6. c. 7. c *Joſh.* 24. 14. *Ezec.* 20. 5. 6. 7. & 23. 2. 3. d *Levit.* 17. 7. e Ap. *Bochart.* P. 1. l. 2. col. 646. f In *Mor. Neb.* P. 3. c. 46. g *Jeſ.* 13. 21. h Ub. ſup. c. 643. i *Dæmonolatriæ* l. 1. cap. 23. k *Proleg.* in l. *de Dis Syr.* cap. 3.

nimalium

nimalium depreſſiſſe videatur. Cum enim oves & boves pro pacificis & holocauſtis, notæ præcipuæ ſacrificiis, offerebantur; hirci ſacrificia plurimum *pro peccato* facti ſunt, & inter ordinis inferioris oblationes numerati. Cum etiam hircus, expiationis ſolennitati ſerviens, abiturus eſſet, a populo convulſus, compunctus, conſputus, & omni verborum contumelia laceratus erat; nec minus eorum maledictis quam peccatis onuſtus, extra civitatem in extremum deſertum protrudebatur. Adeo ut apertum ſit, nihil eo vilius, abjectius, odioſius haberi potuiſſe. Neque hic tacite præterire convenit, quod hirci hominum vilium ſymbola fiant in [a] Scripturis, & ab hircis eorum ὀνομαθεσία deſumatur. Crudeles etiam & injuſti principes, ad infamiæ notam eis inurendam, *hircorum* nomine [b] ſæpe deſignantur. Quid autem Deus hircum adeo omni dignitate ſpoliavit, eumque tam ſtudioſe depreſſit & infamem reddidit; niſi ut diabolo, forma cumprimis hircina delectato, ſeipſum opponeret, & Iſraelitas τραγολατρείας inſaniæ deditos tacite ſugillaret, eoſque tandem cultus tam abſurdi puderet & pœniteret? CAP. VII.

(4°.) ASSERTIONI noſtræ fidem conciliat *Maimonidis* obſervatio, quod [c] *ſacrificia omnia pro peccato, tum privati alicujus hominis, tum Eccleſiæ totius, trium nempe feſtorum principalium, Noviluniorum, diei expiationum, & idololatriæ, quod* (inquam) *ſacrificia iſta Hirci fuerint.* " Ejus enim rei cauſa, inquit auctor ille, hæc mihi videtur eſſe; quod " maximum peccatum, & graviſſima ipſorum rebellio, tum temporis eſſet, quod hir- " cis ſacrificarent, ſicut dicit Scriptura; *& non offerent ultra ſacrificia ſua* laſſeirim *hir-* " *cis.* Debuit enim Eccleſia per talem cultum expiationem facere, qualis erat rebellio ipſa & peccatum ipſum, ut indeſinenter peccati ſui memor eſſet.

PARS penſi noſtri ſecunda poſtulat, ut probemus, Deum, ad τραγολατρείαν impediendam, hircos in feſto Expiationis offerre præcepiſſe. Veritatis autem hujuſce probationi nil opus eſt ut impenſius operemur, cum e jam dictis appareat, cultus hircini ſuperſtitionem gentium antiquiorum animis altius inhæſiſſe; & omnes Legem pene totam in convellendis antiquæ ſuperſtitionis erroribus verſari fateantur. Et hic itaque quatuor argumentis contenti ſimus. Deum, ut hircorum cultui obſtaret, hanc legem tuliſſe.

PRIMUM hujuſmodi ſit: Ægyptii, Iſraelitæ, aliique, HIRCOS præ cæteris animalibus in veneratione habuiſſe, & ſuperſtitionem craſſiorem circa beſtias illas, quam alias omnes, exercuiſſe, videantur. Nam Ægyptios quod attinet, illi non tantum [d] τὸν τράγον ἀπεθέωσαν *hircum divinitate donarunt*, ſed in ejus cultum tanto furore ferebantur, *ut oportet* τὰς ἱερεῖς τὰς παραλαβόντας πατρικὰς ἱερωσύνας κατ' Αἴγυπτον, τούτῳ τῷ Θεῷ πρῶτον μυεῖσθαι, *ſacerdotes qui paterna ſacerdotia per Ægyptum ſuſcipiebant, huic Deo primum initiari.* Iſraelitæ etiam Ægypti moribus imbuti, hircos affectu tam ſacro & pertinaci proſequebantur, quod iis [aut eorum formis] honores divinos, inter medias [e] Deſerti miſerias adoleverint; & poſt multas ætates, [f] *ſacerdotes* לשעירם *hircis* aut *dæmonibus* τραγομόρφοις, inſtituerint. Atque hæc ſuperſtitio tam late ſe diffuderat olim, & radices tam altas egerat, quod ab antiquiſſimis ad noſtra pene tempora manaſſe cenſeatur. Nam [g] *Torquemadius* Hiſpanus, ævi ſuperioris Auctor, τραγολατρείαν *frequentem apud ſuos eſſe memorat.* Cum itaque Moſis ætate cultus hircinus Hebræorum animis altius inhæreret, & tanquam ſeculi peſtis undique graſſaretur; uſus Legis opinari ſuadet, Deum mori tam pravo & paſſim inolito legem aliquam plane contrariam inſtituiſſe. Hac autem expiandi lege, quænam ſuperſtitioni huic magis adverſa ferri potuit, qua præceptum eſt, ut hirci duo (non unus tantum) iique non adorandi ſed offerendi, nec ab homine privato ſed congregatione tota, præ foribus Tabernaculi ſiſterentur?

(2°.) E LIBRO primo & ſecundo ſatis intellectum eſt, Deum legem aliquam, ſeculi ſuperſtitioni repugnantem ſtatuiſſe, circa canem, arietem, vitulum, hœdum, vaccam rufam, & alia pleraque animalia, quibus idololatræ veteres aliquid ſacri vel magici tribuebant, & circa quæ religionem ſingularem exercebant. Legis itaque mori convenit, ut Deus hac in lege (cujus hirci pars magna fuere) contra ſuperſtitionem circa genus hircinum verſatam venire cenſeatur. Nec minus hæc ſententia rationi convenit, cum idololatræ veteres, in cane, vitulo, ariete, & aliis animalibus, [Syderum aut Heroum ſuorum ſymbolis] diabolum oblique tantum & obſcure coluerint; in hircis autem, τοῖς שעירם Satyris, τοῖς τράγων φάσμασι dæmonibus hircina forma plerunque

a *Ezec.* 34. 17. *Mat.* 25. 33. b *Zach.* 10. 3. *Dan.* 8. 3. c In *Mor. Neb.* P. 3. c. 46.
d *Diodor. Sic. Biblioth. Hiſt.* l. 1. p. 78. D e *Lev.* 17. 7. f 2 *Chron.* 11. 15. g Ap. *Nic. Remig.* ub. ſup. p. 143.

CAP. VII. runque conſpicuis, cultum aperte & ex profeſſo deferebant. Niſi itaque Deus legem illam dederit, ut hircino cultui repugnaret, craſſiorem idololatriæ partem & cultui ſuo ἐκ διαμέτρου contrariam intactam præteriiſſe, & in ea una conniviſſe videatur.

(3°.) SENTENTIA cui jam ſtudeo, ex oblationis in Expiationis feſto præceptæ MATERIA & MODO non parum confirmatur. Erat enim oblationis eo tempore præſtandæ MATERIA, [a] vitulus, aries, hircus; quibus, (ſi [b] *Maimonis* filio fides habeatur) idololatræ cultum præcipuum tribuebant, & a quibus mactandis religioſius abſtinebant. Hujus itaque præcepti nominatiſſimus [c] ille Judæorum Magiſter hanc cauſam aſſignavit: *ut memoria dogmatum eorum ex animis hominum deleretur, præcepit nobis, ut has tres animalium ſpecies* (arietes, oves, & boves) *in ſacris offeramus: ita ut illud cujus mactationem ipſi pro ſummo peccato habebant, Deo offerri debeat, illoque peccata noſtra expianda ſint.* Hæc ille, nec inſcite quidem: quid enim Deus eas animalium ſpecies, eaſque ſolas, in Expiationis feſto mactari juſſit, niſi ut hoc pacto beſtias eas in contemptum traheret, & generis cujuſcunque ζωολατρείαν e populi moribus extirparet? Nec minorem ſententiæ meæ firmitatem præbet offerendi MODUS: nam expiandi lege curatum eſt, ut [d] Vitulus quidem pro Aarone, hirci vero pro toto cœtu Hebræorum, offerantur. Cur autem offerendi modus tam caute & præciſe præſcribatur, nullam ipſe rationem aſſignare novi, niſi [e] *Maimonidis* verba mutuari liceat: *cum Aaron præcipue lapſus eſſet circa* [f] *vitulum, oblatio tum ipſius, tum omnium e ſemine ipſius exſurgentium, fuit* [g] *juvencus & vitulus: cum autem* ab eccleſia *peccatum eſſet circa Hircum, præceptum eſt ut hirci pro toto cœtu offerantur.* Rationem hanc eo minus contemnendam cenſeo, quod aries ad ſacerdotum ſimul & Iſraelitarum vulgarium errores expiandos, e præſcripto [h] legis offerebatur; eo quod arietis cultu (quantum e Paſchatis inſtitutis intelligendum eſt) omnes olim ex æquo peccaſſe, vel eo plurimum inclinaſſe, videantur.

(4°.) ASSERTIO noſtra fidei non parum petat e præcipuo Expiandi medio vel inſtrumento, lege jam dicta præſtituto. Quamvis enim Expiandi cæremonia, vituli, arietis unius & alterius, hircorum etiam duorum oblatione perageretur; e lege clarum eſt, שעירם *hircos*, in eo ritu perficiendo partes præcipuas habuiſſe. Nam hirci unius ſanguis in Sanctum Sanctorum inferebatur; alter autem, populi peccatis illius capiti ſolenniter impoſitis, in deſertum extremum emittebatur. Quid autem Deus שעירם *hircos*, animalia dignitate bobus & ovibus inferiora, ad uſum illum maxime ſacrum & ſolennem ſeponi voluit; niſi quod ſeculi ſuperſtitio, ea tam ſacra faceret, Dæmones eorum formas frequenter induerent, & eorum nomine שעירים [i] frequentius innoteſcerent? Æquum enim erat ut eo animali, quo maxime peccaſſet populus, expiatio fieret; & hircus honoribus illis ad ſtellas evectus, cum ignominia quadam ſolenniore tractaretur. His addo, quod שעירים (ſi [k] vim vocis paulo ſtrictius obſervemus) hircos ætatis tenerioris, hœdos potius quam hircos, a עתודים *capris majoribus* diſcretos, indicet. Conſentiunt Græci, qui שעיר hac in lege, ſemper χίμαρον hircum [l] parvulum, adhuc a matris ubere pendentem, vocant. Quid autem Deus in Expiationis feſto, שעיר hircum tam tenerum occidi voluit, niſi ut Ægypti ſuperſtitionibus occurreret? nam, teſte [m] *Juvenale*,

——— *Nefas illic fœtum jugulare capellæ.*

Legem hanc ad τραγολατρείαν extirpandam profuiſſe.

CUM argumentis hiſce probaſſe videar, Deum hanc legem τραγολατρείας eliminandæ gratia tradidiſſe; docendum eſt tertio, legem eam, de Expiatione HIRCIS præcipue facienda, plurimum ad nefas illud inſulſiſſimum extirpandum valuiſſe. Ut itaque huic parti ſatisfaciam, oſtendam proximo, hac lege vix aptiorem machinam, ad opinionem de hircorum divinitate convellendam, adeoque cultum hircinum elevandum, admoveri potuiſſe. Nam,

(1°.) RITUS ea lege præſcripti, plane contrarii fuere ceremoniis iis quibus honor eximius hircis eo ſeculo deferebatur. Cum enim hircis immolarent idololatræ veteres, hac lege præceptum eſt, ut Iſraelitæ hircos ipſos immolationi deſtinarent: cum etiam *fœtum jugulare capellæ*, [n] piaculum a Zabiis haberetur; Deus hircum tenellum occidi,

a *Lev.* 16. 3, 4, 5. b In *Mor. Neb.* P. 3. c. 46. c *Maimonid.* ub. ſupr. d *Lev.* 16. 11, 15.
e Ub. ſupr. f *Exod.* 32. 35. g *Lev.* 9. 2, 3. h *Lev.* 16. 3, 5. i *Levit.* 17. 7.
k V. *Bochart.* de *animal. ſac.* P. 1. col. 646. l Χίμαροι, αἶγες χειμέριαι, ἔριφοι· *Heſyc.* m *Satyr.* 15. v. 11.
n *Hircorum, boum, & ovium, mactationem maxima pars Idololatrarum abominata eſt, & omnes hanc animalium ſpeciem maximi fecerunt.* Maim. ub. ſupr.

&

& actum illum in præcipua ſolennitatis expiatoriæ parte collocari voluit: cum hircus diaboli ſymbolum eſſet, eique præcipue ſacratum animal; Deus hirci ſanguinem in ipſum Sanctum Sanctorum afferri, & ſibi ipſi religione præcipua ſacrari juſſit: cum a Zabiis hircus honoribus omnibus exciperetur, Iſraelitæ [Dei, vel Eccleſiæ ſuæ præcepto devincti] hircum contumeliis omnibus affectum in Solitudinem ejecerunt: cum denique Zabii hircum inter Deos referrent, Deus eum ad dæmones, in Feſto expiationis, amandari voluit. Fieri vero non potuit, quin Iſraelitæ cæremoniis hircorum cultui plane repugnantibus aſſueti, tandem a Zabiorum opinione diſcederent, & cultui tam inſulſo non minus animo quam opere renuntiarent. Hic opportuna *Maimonidis* illa: *hoc pacto curandæ ſunt opiniones iſtæ pravæ, quæ ſunt veluti morbi & ulcera animæ humanæ, nempe per extremum ipſorum contrarium.* CAP. VIII.

(2°.) Lex ea radicem ipſam ſuſtulit, cui cultus hircorum præcipue nitebatur. Nam idololatræ veteres (uti plerique ſentiunt) hircos & dæmones hirci-formes tam impenſe coluerunt, ea ducti opinione, quod hujuſmodi cultus, peſtem, famem, ægritudinem, & alia mala, cervicibus eorum imminentia propulſaret; eos autem malorum vim ingentem ſubituros, niſi Dæmones illos & hircos (eorum imagines & ſymbola) ſacris oblatis propitiarent. Hanc ſententiam ſic probat & exprimit [a] Paulus Fagius: *Quia Ægyptus, e qua Iſraelitæ paulo ante profecti erant, varia animalia coluit; ideo veriſimile eſt, coluiſſe etiam Satyros: & Iſraelitas exemplum Ægyptiorum ſecutos, ſacrificaſſe Satyris, ut aut non nocerent, aut mala depellerent.* Eidem ſententiæ calculum apponit [b] *Dietericus.* Deus itaque, ut Satyrorum & hircorum cultum radicitus extirparet, hircum, εἰς ἀποπομπὴν *ad malorum depulſionem*, in deſertum emittendum, Sibi ipſi primum offerri, & peccata gentis illius quaſi capiti imponi juſſit: ut Iſraelitæ non ſatyros aut hircos, ſed ipſorum peccata, malorum omnium cauſas agnoſcerent; & malorum depulſionem, non ſatyris aut hircis oblata victima placatis, ſed Expiationi ex Dei præſcripto factæ tribuendam intelligerent.

(3°.) Expiatio quotannis hircorum oblatione præſtanda, & ad abolendam τραγολατρείαν inſtituta, fecit proculdubio, ut Iſraelitæ cultus illius, expiatione ſolicita quotannis indigentis, impietatem percipperent; & eorum poſteri tanti peccati memoriam, feſto annuo renovatam, ad ſera ſæcula retinerent, & ſcopulum illum ad quem Patrum ſuorum navis affligebatur, vigilantius evitarent.

Sufficiat hæc ſtrictim attigiſſe.

CAP. VIII.

Cur expiatio Moſaica hircis præcipue Duobus *peragebatur?*

Expiandi lege ſtatutum erat, ut ea cæremonia hircorum pari perageretur, quorum unus, altari ſorte deſtinatus, Deo in ſacrificium offerri, alter ἀποπομπαῖος in Deſertum emitti debuit. Cum autem in eo jam verſetur cura ſtudiumque meum, ut legis hujuſce ritus & inſtituta, craſſis adhuc obducta tenebris, in lucem paulo majorem educantur; non committendum cenſui, ut illius cæremonia maxime notabilis & obſcura, tacita nullaque luce donata relinqueretur. Ut itaque hujus inſtituti cauſam certius aſſequamur, neceſſe eſt ut nonnulla de hirci utriuſque piacularis uſu & intentione, generali & ſpeciali præmittantur.

Usus eorum generalis (ut inde ſermo ducat exordium) ex ipſa [c] lege ſatis intelligitur: *& a congregatione filiorum Iſrael accipiet duos hircos caprarum* לחטאת *in peccatum*, ſeu *ſacrificium pro peccatis*; nam verbis illis expreſſe dicitur, hircos duos unum ſacrificium pro peccato facere. Rei tamen hujus, e verſu nono & decimo cognitio magis explicata petitur: *& Aaron accedere faciet hircum ſuper quem ſors Domini cecidit, & offeret eum* pro *peccato: & hircus, in quem cecidit ſors ad azazel, ſiſtetur vivus coram Domino, ut per eum fiat expiatio*, &c. Hæc autem verba fateri cogunt, hircos ambos, piaculum vel oblationem pro peccatis extitiſſe, cum nulla alia expoſitio textui convenire poſſit. Veritati huic illuſtrandæ ſimul & confirmandæ facit admodum, præceptum circa perſonam vel domum lepra infectam, duabus avibus luſtrandam aut expiandam traditum. Sic enim ſe habet lex [d] ea, noſtræ gemina & parallela: *& accipiet ſacerdos,* לחטא *ad expiandum domum, duas aves,——Et mactabit avem unam ad vas teſtaceum ſuper aquas vivas.*

a *Annot.* ad *Lev.* 17. 7. b *Antiq. Biblic.* pag. 450. c *Levit.* 16. 5. d *Levit.* 14. 49, 50, 51, 52, 53.

CAP. VIII. *Et accipiet lignum cedri, & hyſſopum hyacinthi, & avem vivam; & intinget ea in ſanguinem avis mactatæ,* —— וחטא *Et expiabit domum per ſanguinem avis, & per aquas vivas, & per avem vivam,* —— *Et dimittet avem vivam ſuper facies agri.* Ex harum legum collatione clare cognoſcatur, e duabus avibus, hircis etiam duobus, licet modo diſſimili oblatis, unum ſacrificium pro peccato coaleſcere potuiſſe.

FATENDUM eſt interim, hircos illos expiatorios, uti & aves illas, uſus quoſdam ſpeciales, & partes ratione ſaltem diſtinctas, in expiationibus illis abſolvendis habuiſſe. Nam hircus ad altare mactatus, munus ἱλαστικὸν *propitiatorium* præcipue fuiſſe, & ad iram Dei peccato laceſſiti leniendam, adeoque felicitatem publicam (peccatis aut perditam aut in diſcrimen adductam) ſtabiliendam, valuiſſe cenſeatur. Erat autem hircus ablegatitius, ſi diſtincte loquamur, munus ἀποτρόπαιον *malorum depulſorium*, & ad famem, peſtilentiam, hoſtium incurſiones, aliaſque calamitates publicas peccato debitas, avertendas offerebatur. Ad hanc ſententiam non ſine ratione videar inclinare: cum enim hircus altari datus *ſacrificium pro peccato* dicatur, illud ſacri expiatorii uſum præbuiſſe, dubitari nequit: & Iſraelitas hircum alterum εἰς ἀποπομπὴν *ad malorum depulſionem* emiſiſſe, τῶν LXX [a] ſic transferentium teſtimonio confirmatur. Nam ἀποπομπὴ apud *Suidam*, τῶν κακῶν ἀποτροπὴν, apud *Budæum* prodigii vel ſceleris alicujus procurationem, notat. Senſu non abſimili phraſis hæc, ἀποπομπὰς ποιεῖσθαι, ab *Iſocrate* ad *Philippum* uſurpatur. Conſentientem hic habemus *Joſephum*, qui de hircis expiatoriis agens, *horum alter*, [b] inquit, *vivus in deſertum emittitur*, ἀποτροπιασμὸς ϗ παραίτησις τῦ πλήθους παντὸς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἐστίν, *ut ſit malorum depulſorium, & realis deprecatio pro peccatis totius populi.* Deinde: cum ſententia mea conveniunt ſacri mores in Expiandi ſolennibus uſitati: tunc enim ſacerdos ſummus, Sanctum Sanctorum ingreſſus ad ſpargendum hirci mactati ſanguinem, pro commoda tempeſtate, & ut omnibus affatim ſuppeterent vitæ neceſſaria, pro aliis etiam bonis temporalibus, orabat, ſi quid fidei hac in re [c] Thalmudici mereantur. In eodem etiam feſto ſolenne erat, ut ſacerdos peccata populi (malorum omnium cauſas) in hirci vivi caput imponeret; eo vero ritu hircum quaſi devovit, & tacite precatus eſt, ut malum omne, populi cervicibus impendens, ab iis in hirci caput averteretur.

CUM jam hircorum piacularium uſus innoteſcat, inſtituti præſentis ratio poſtulat, ut cauſas aſſignem, cur Deus hircis, uſui jam dicto deſtinatis, Expiationis opus abſolvi voluit? Cauſæ vero, quantum ratione probabili colligendum, ſunt hujuſmodi:

PRIMO: ut ſeipſum ad ſeculi mores, uſu longo receptos & inolitos, qua licuit, accommodaret. Ut rationis hujuſce momenta clare percipiantur, quædam de Gentium antiquiorum ἀποτροπαίοις, & expiandi cæremoniis, altiuſcule repetenda ſunt. Præmonendum eſt itaque, Gentes ad civitates luſtrandas, peccata expianda, Deorum etiam iram & calamitatem aliquam imminentem avertendam, piacula & anathemata, nempe victimas ordinarias & animalia devota vel Diis extra ordinem oblata, plurimum adhibuiſſe. Hiſce præcipue mediis expiandi religio peragebatur. (1°.) Hoſtias expiatorias altaribus afferebant, impenſe rogantes, ut omne malum ſibiipſis impendere creditum, in hoſtiarum capita derivetur. Certam moris hujus notitiam nobis ab ævo priſco derivatam debemus [d] *Herodoto*, qui de Ægyptiis loquens, καταρέονται, inquit, τάδε λέγοντες τῆσι κεφαλῆσι, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτῳ τραπέσθαι· *Execrantur* victimarum *capita in hæc verba: ſi quid mali vel ipſis immolantibus aut Ægypto toti futurum ſit, id in hoc caput convertatur.* Addit inſuper, hunc morem per univerſam Ægyptum, ϗ τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων, *circa capita pecudum immolandarum*, obtinuiſſe. Inde factum, quod hujuſmodi victimæ a Græcis, ἀρσῖοι, ἀποτρόπαιοι, φαρμακοὶ, μαργοὶ, ἐπαρσῖοι, περιψήματα, dicerentur. (2°.) Fuerunt etiam ethnicis anathemata vel animalia quædam devota, quorum corpora, pro communi ſalute, vicaria & ſuccedanea tradebantur, in quorum etiam capita mala publica transferri precabantur. In hunc cenſum veniunt animalia omnia, rationalia vel irrationalia, quæ ad iram Deorum averruncandam, diris omnibus aut neci, populi vice devovebantur, pœnam ſuccedaneam luitura. Horum exempla, paſſim apud Auctores obvia, facile proferre poſſem, niſi [e] *Grotius*, [f] *Lomeierus*, alii, provinciam illam mihi præripuiſſent. Cum itaque (ut hæc ad inſtitutum accommodem) uſu veteri comparatum eſſet, ut ad gratiam Deorum conciliandam & malum avertendum, nunc ſacrificiis

a Ἀποστείλας αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν. In *Lev.* 16. 10. b Lib. 3. *Antiq.* cap. 10. p. 123. 5 c Ap. *Paul. Fag.* in *Lev.* 16. 17. d Lib. 2. c. 39. e *Annot.* ad *Lev.* 1. 9. f Lib. de *Gentilium Vet. luſtrat.*

nunc

nunc animalibus devotis uterentur ; veriſimile eſt, Deum, reſpectu ad Seculi morem habito, præcepiſſe, ut Expiandi cæremonia duobus hircis [uno ἱλαστικῷ, altero ἀποπομπαίῳ] ſolenniter oblatis abſolveretur : ut ſcilicet Iſraelitæ Expiationem ſua lege præſcriptam numeris omnibus abſolutam crederent, Deum unum bonorum omnium auctorem ſimul & malorum depulſorem agnoſcerent, & Expiationis ritus a Deo præſcriptos, utpote mori recepto conſentaneos libentius exercerent. Cum enim Iſraelitæ hircum unum, ad peccatorum expiationem faciendam obtuliſſent ; quid hirci alterius oblatio ad pœnas peccato debitas auferendas inſtituta eſt, niſi ut Deus hac in parte ſeculi mori Seipſum accommodaret, & nonnihil Hebræorum infirmitati largiretur ? Quamvis enim hircos eos expiationem olim a Chriſto faciendam, ejuſque perfectionem, typice prænunciaſſe dubitare nequeam ; uſus ille myſticus Hebræorum vulgarium captum exceſſit proculdubio, nec eorum centeſima pars ultra Legalium eorum inſtitutorum ſuperficiem penetrare potuit. CAP. VIII.

SECUNDO : præcepit Deus hircos hoſce duos luſtrales fieri, ſorſan ut ἀνθρωποθυσίας, in expiationibus ethnicis uſitatæ, omnis anſa præſcinderetur. Eo tandem proceſſit inter Gentes expiandi ſtudium, quod ad peccata delenda & mala a regione propulſanda homines quandoque piacula facerent, nonnunquam anathemata, eoſque diris omnibus, aliiſque ritibus infandis, ad necem uſque proſequerentur. Si quis uſum Philologiæ tam tenuem habeat, ut hæc neſciat, adeat [a] *Ariſtophanis Scholiaſtem*, [b] *Suidam*, [c] *Schedium* [d] *Grotium*, [e] *Saubertum*, [f] *Henr. Urſinum*, (ne plures ingeram) qui moris hujuſce veritati ſimul & antiquitati fidem ſatis amplam faciunt. Hi vero, in aliorum vicem exitio devoti homines, a Græcis ἀποτρόπαιοι, κατάρατοι, ἀποπομπαῖοι, ἀναθέματα, περίψήματα, καθάρματα· a Romanis victimæ piaculares, vicarii, ſacri dicebantur. Cum itaque luſtrandi ritus inhumanus adeo paſſim invaleſceret, hujuſmodi expiationem inſtituit Deus, qua nullus omnino ſuperſtitioni tam diræ locus aut occaſio relinqueretur. Nam Expiatio divinitus inſtituta tam completa & ex omni parte perfecta fuit (utpote munere ἱλαστικῷ ſimul & ἀποτροπαίῳ præſtita) quod neceſſe eſſet, ut ἀνθρωποθυσία, non tantum luſtrandi ritus Deo ingratus, ſed & plane ſupervacaneus, Hebræorum populo videretur. Deinde : cum Deus expiationem oblatis hircis (animalium mundorum viliſſimis) fieri juſſit, opinionem illam Gentium animis altius inſidentem, ἀνθρωποθυσίας occaſionem, tacite ſugillavit ; quod nempe Deus hominem, animalium optimum, ſibi devoveri poſtularet, & certius oblatione tam chara placaretur. Præterea : cum hircus expiatorius, in cujus caput omnium peccata transferebantur, in Deſertum vivus emitteretur ; ex hoc etiam ritu cognoſci potuit, Deum, ne quidem hircinum, multo minus humanum, ſanguinem, ad expiationem faciendam ſollicite poſtulare.

TERTIO : Deus Expiationem hircis duobus [ἱλαστικῷ uno, ἀποτροπαίῳ altero] fieri voluit, ut in iis Expiationis olim a Chriſto faciendæ *natura* & *integritas* aut perfectio repræſentaretur. *Natura* primo : cum enim [g] lege præceptum eſſet, ut Aaron manus in hirci utriuſque caput imponeret, & eo ritu peccata gentis in eos transferret, eoſque, pœnam vicariam ſubituros, populi loco ſubſtitueret ; hirci expiationis olim a Chriſto peragendæ figuram & imaginem propheticam geſſiſſe videantur. In Eum enim Deus *peccata noſtra venire* fecit, ille [h] vitam ſuam λύτρον *redemptionem* pro noſtra dedit, & caput proprium nequitiæ noſtræ ſuccedaneum ſubdidit. Nec minus Expiationis illius *integritas* in hircis illis exprimebatur : cum enim ex iis unus jus ad præmium promiſſum conſequendum, alter jus ad pœnam denunciatam effugiendam Iſraelitis, impetraret, adeoque ſimul Expiationis partes omnes integre perimplerent ; illius imaginem exhibuerunt, qui [i] ἱλασμὸς noſter factus eſt, & morte ſua nobis præmium & impunitatem peperit, adeoque ſe victimam piacularem in omni genere completam præſtitit. Nil attinet rem hanc, apud omnes notam, fuſe perſequi.

CUM hujus inſtituti cauſas maxime probabiles jam aſſignaverim, id unum ad operis mei complementum deeſſe videtur, ut ſcilicet Objectioni uni & alteri ſatisfaciam. Objectiones duæ diluuntur.

PRIMA ſit hæc : Expiationis Judaicæ rationes ab antiquiore Gentilium more temere petiiſſe videar, cum eorum ἀποτρόπαια & victimas piaculares e Moſis legibus expreſſas fuiſſe & hircum luſtralem, omnium vice devotum, hominibus inter Ethnicos pro ſalute publica devotis & immolatis occaſionem dediſſe, communi doctorum ſuffragio

a Ad *Plut.* & *Equit.* b In voc. καθαρμ. & περίψημα. c De *Dis German. Syntgr.* d De *Satisf. Chriſt.* cap. 8. & 10. e De *Sacrif.* cap. 3. f *Analect. Sacr.* lib. 1. c. 19. g Ὁ νόμος πάντα —τὸν θύοντα πὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν προσάτῃ τῇ κεφαλῇ τὸ θυομένου. *Euſeb. Demonſt.* l. 1. c. 10. h *Mat.* 20. 28. i 1 *Jo.* 2. 1, 2. *Rom.* 3. 24.

CAP. VIII. confirmetur. Ex iis unum, auctorem nuperum, cæterorum ſenſum ſic exprimentem, audiamus: *moris antiquiſſimi fuit, cum civitas aliqua fame, aut peſtilentia, aut aliqua enormi calamitate, laboraret; diſquirere hominem in ea turpiſſimum, quem* Catharma & Pharmacum *appellabant, cumque ad locum ſacrificio deſtinatum deducebant, quem & poſtea comburebant, & inde confectum cinerem, pro urbis illius expurgatione & piaculo in mare projiciebant,* &c. *Maſſilienſes, quoties peſtilentia laborabant, unus e pauperibus ſe offerebat, anno integro alendus publicis & purioribus cibis. Hic poſtea, verbenis & veſtibus ſacris ornatus, circumducebatur per totam civitatem cum exſecrationibus, ut in ipſum reciderent mala civitatis, & ſic porriciebatur.*——*Ubi habes* κακοζηλίαν *paganam & Dei ſimiam, diabolum, hirci emiſſarii piaculum æmulantem.*

Sol. FATENDUM eſt quidem, auctores non paucos, his & aliis exemplis Expiationis Moſaicæ ritui ſimillimis inductos exiſtimaſſe; veteres idololatras, homines luſtrales nunc immolandi nunc devovendi morem ab Iſraelitis, hircum unum immolare, alterum devovere & execrari ſolitis, mutuum accepiſſe. Cum autem ex ipſa lege conſtet, idololatras ad eorum delicta expianda & gratiam Deorum ſibi conciliandam, homines ante Moſis ætatem obtuliſſe; cum etiam a rationibus ſuperius adductis probabile fiat, Deum hanc ipſam legem ad ἀνθρωποθυσίαν præcavendam ſtatuiſſe; neceſſe eſt ut hanc opinionem fundamento ſatis firmo carere ſentiam, & ad aliam originem hanc rituum piacularium affinitatem referam. Ut itaque ſummam hujus rei dicam: veteres idololatræ ad peccatum expiandum & numinis iram ab eorum capitibus avertendam, luſtralibus tantum brutorum animis, ipſorum loco ſubſtitutis, per multas ætates uſi videantur. Tandem autem in eorum animos, diaboli fraude, venit opinari, bruta pretii vilioris hoſtias eſſe, nec a Deo magni æſtimari; hominem autem, utpote digniſſimum animalium, piaculum Deo gratiſſimum eſſe, Eumque munere tam eximio donatum, iram cito depoſiturum, & in gratiam cum offerentibus certo rediturum. Hic opportunum [a] *Plutarchi* teſtimonium, qui Gallos & Scythas credidiſſe refert, Θεὺς εἶναι χαίροντας ἀνθρώπων σφαττομένων αἵμασι, καὶ τελεωτάτῳ θυτίαν ταύτην· *Deos mactatorum hominum ſanguine delectari, & hoc perfectiſſimum eſſe ſacrificium.* Cum itaque hæc opinio ſtultam ethnicorum credulitatem diu detinuiſſet; nil mirum, ſi homines pro ſalute publica devotos & neci datos in eorum etiam ethnicorum hiſtoriis obvios habeamus, qui de hircis illis expiatoriis a Moſe præceptis ne fando quicquam acceperunt.

Obj. 2. (2°.) ET ea forſan Objectione contra ſententiam meam contendent aliqui, quod Hebræorum expiatio, hircus etiam piacularis, a gentium ἀποτροπαίοις & ſacris expiatoriis tam longe diſcreparint, quod omni fidei repugnet, expiandi ritus inter gentes uſitatos, expiationem Judaicam & hircum piacularem inſtituendi cauſam aut occaſionem præbuiſſe. Nam apud Hebræos uſitatum erat ut ſacerdos ſummus, utraque manu in hirci caput impoſita, populi peccata confiteretur, & hircum illum [b] oratione ſolenni devoveret; ut ſiquid mali propter admiſſa peccata populo impenderet, in caput hirci devoti converteretur: Gentes autem, cum ἀποτρόπαια immolarent, ſolennem aliquam imprecandi vel devovendi formulam adhibuiſſe nuſquam legimus. Deinde: hircus ille, cui primæ partes in expiatione Judaica contigerunt, e legis præſcripto vivus & libertati ſuæ permiſſus in deſertum emittebatur: apud ethnicos autem περιψήματα, piacula quævis ad cives luſtrandos & expiandos deſtinata, ſemper exitio devovebantur, altari plerumque ſacrata vel de ſcopulo in mare præcipitata. His & aliis inſtantiis oſtendi poſſet, Hebræorum & Ethnicorum ritus expiatorios admodum diverſos & diſſimiles extitiſſe.

Sol. RESPONSIO prompta eſt: non veritatis tantum ſed & cauſæ meæ ſtudio ductus, agnoſco libens, Judæorum & gentilium ritus luſtrales multum ab invicem diverſos abiiſſe. Hinc enim intelligi poteſt, ethnicos expiandi ritus ſuo in cultu uſitatos, non e Judæorum rituali vel uſu furtim accepiſſe (tunc enim ad Expiationis Judaicæ formam diligentius attendiſſent) ſed Deum potius antiquas expiandi ceremonias, in formam tamen aliam & meliorem redactas, populo puerili & pertinaci tradidiſſe. Prout enim diabolus, cum Deorum falſorum cultum inducere laboraret, ſacrificandi & expiandi ritus antiquitus uſitatos manere permiſit, eos tantum interpolans & ab uſu pio ad profanum transferens; ſic & Deus populum a Deorum falſorum cultu revocare ſtudens, expiandi ritus non paucos, uſu veteri confirmatos toleravit, iis aliquomodo transformatis, & ab uſu profano ad ſacrum tranſlatis. Neque interim veritas fateri ſinit,

a Lib. περὶ δεισιδαιμον. p. 171. B

b *Quam* vid. in *Cod. Iom.* cap. 6.

expia-

expiationis Judaicæ ritus ſic ab uſu veteri receſſiſſe, ut nullam cum Ethnicis cognationem retinerent. Nam Ægyptii, more per univerſam Ægyptum recepto, dum immolarent ἀποτρόπαια, [a] precari ſolebant, ut mala omnia in pecudum immolandarum capita converterentur: & aliæ gentes, æque ac Judæi, expiandi religione peracta, ſe numinis gratiæ reſtitutas, & noxas omnes piaculis oblatis adhærere firmiſſime crediderunt. CAP. IX.

CAP. IX.

Cur expiatio hirco uno mactato, altero in Deſertum emiſſo, peragebatur?

MIRABILE—*videatur, & etiam ridiculum,* inquit [b] Guilielmus Pariſienſis, *quod* unius *hirci capiti populi peccata imputarentur, cum* ipſe innocens *eſſet & ab eis immunis; quod etiam portaret peccata populi, cum illa propriam ſubſtantiam mutare non poſſint.* —— Et *quid faciebat hircus alter, qui offerebatur in holocauſtum ſimiliter pro peccatis totius populi? Si enim omnia peccata dimittebantur populo per holocauſtum hirci, quid ergo portabat hircus emiſſarius? Si vero pars peccatorum dimittebatur per holocauſtum, non omnia igitur portabat hircus emiſſarius.* Quid igitur expiatio duobus hircis [oblato uno, dimiſſo altero] præſtari debuit, quæ per unum fieri potuit, & revera per unum facta videatur?

PLERIQUE hic ad allegoriam confugiunt & rationem myſticam, cuneum illum nodo cuivis in Lege ſolvendo parem exiſtimantes. Cum autem eorum allegoriæ ſenſuſque myſtici meræ plerunque conjecturæ ſint & ingenii luſus, tenui tantum ſubnixæ rerum ſimilitudine; nil mirum ſi eorum Auctores abeant in diverſa, eorum etiam rationes myſticæ vix ulla ſimilitudine vel affinitate ſibi mutuo conjungantur. Præſens argumentum veritatis hujuſce documentum ſatis apertum præbet. Sic enim [c] *Juſtinus Martyr* imprimis horum hircorum myſterium explicat: ἐν τῇ νηστείᾳ τρέφοι δύο ὅμοιοι κελευόμενοι γίνεσθαι, &c. *Qui in jejunio duo hirci pares accipi jubebantur, quorum alter emiſſarius malorumque depulſor fiebat, alter autem in oblationem ſumebatur; duorum Chriſti adventuum deſignatio erant.* PRIORIS *quidem, cum eum veluti emiſſarium & ærumnas avertentem emiſerunt ſeniores veſtri & ſacerdotes, manus illi inferentes, & morte eum mulctantes:* POSTERIORIS *autem cum in eodem Hieroſolymorum loco ipſum agnoſcetis ignominia a vobis affectum,* &c. Hic a *Juſtini Martyris* opinione longiſſime diverſa eſt *S. Cyrilli* ratio: nam *deſcriptus eſt,* [d] ait ille, *per hircum utrumque Chriſtus unus,* καὶ ἀποθνήσκων ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα, καὶ θανάτου κρείττων ἀναδεικνύμενος κατὰ τὸ τῆς θεότητος φύσιν· *Moriens quidem pro nobis ſecundum carnem, & mortem ſuperans ſecundum naturam divinitatis.* Eodem pene redeunt quæ [e] alibi ab eodem *S. Cyrillo* ſcripta legimus: ἔδει τὸν διὰ Μωσέως νόμον καταγράψαι σαφῶς ἐθέλοντα τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, οὐχ ἑνὶ τῶν χιμάρων —ἀποθνήσκοντά τε ὁμοῦ, καὶ ζῶντα καταδεικνύειν αὐτόν· &c. *Oportebat ut Lex per Moyſen data, cum Chriſti myſterium perſpicue delineare vellet, non in uno hirco—ſimul illum vivum & mortuum ſpectandum proponeret, ne ſcenica quædam portenta proponi viderentur: ſed illum eadem perpeſſum in uno admiſit, eundemque viventem & dimiſſum in altero.* [f] *Theodoritus* ita judicavit, & alii multi, quos longum eſt enumerare. *Melius tamen,* inquit [g] *Bonfrerius,* ut hircus *uterque Chriſti hominis typum geſſiſſe dicatur, ſed diverſimode: prior præciſe, quatenus pro peccatis noſtris* oblatus; *alter emiſſarius, quatenus in eo Deus omnes iniquitates noſtras poſuit,—factuſque eſt ipſe pro nobis maledictum.* Cl. *Bocharto* longe conſultius viſum eſt, ut hircus oblatus, Chriſti in cruce morientis, vivus autem in deſertum emiſſus Chriſti reſurgentis, typus & umbra cenſeatur. Poſtquam enim [h] legem de duobus paſſeribus, cum lege de hircorum pari contuliſſet; ſtatim [i] ſubjungit, *ut mactatus hircus & jugulatus paſſer, Chriſti in cruce ſublati, ita ejuſdem redivivi typus erant hircus & paſſer, qui vivi emittebantur.* —— *Nam, ut Pharaonis ſomnium duplex ad eundem ſcopum collimabat, ita hoc duplici typo, quamvis in argumento diſſimili, Deus videtur idem ſignificaſſe, nempe Chriſti Servatoris noſtri mortem & reſurrectionem.* Cum autem ſimilitudo tenuis admodum inter hircum populi peccatis oneratum in Solitudinem emiſſum, & Chriſtum a mortuis redivivum, victoriam ſuam de peccato & morte reportatam læta in cœlum aſcenſione jam teſtaturum intercedat; [k] *Alexander*

Rationes myſticæ multæ ſed repudiatæ.

a *Herodot.* L. 2. c. 39. b Lib. de *legib.* cap. 9. p. 38. c *Dialog.* cum *Tryph. Jud.* p. 219.
d *Cyril. Alex. l.* 9. cont. *Jul.* p. 302. A e *Epiſt.* ad *Acacium,* p. 130. E f *Quæſt.* in *Lev.* 22. p. 130.
g *Comment.* in *Levit.* 16. 21. h *Lev.* 14. 4, 49. i De *Animal. Sac.* P. 1. col. 660. k *Sum. Theolog.* P. 3. *Qu.* 55. p. 378.

CAP. IX. *Halenſis* noſtras hircis hiſce ſignificationem longe diverſam prudens aſſignaſſe putetur: *horum hircorum*, inquit ille, *alter cremabatur, alter in deſertum mittebatur, ut inſinuarentur duo modi abolitionis peccatorum: unus eſt declinando ſeu fugando per cautelam, & hoc ſignificabatur in hirco qui emittebatur in Deſertum; —alius modus eſt conſumptio peccatorum per pœnitentiam, & hic ſignificabatur per ſacrificium alterius hirci, qui cremabatur in holocauſtum.* Significationibus illis allegoricis plures (inexhauſto ſtylo) ſubjungi poſſent, earum autem cumulo unam tantum aliam ſuperaddam, ut quam lubrica, quam temeraria, ſit hæc myſtica leges & ritus Moſaicos exponendi ratio paulo luculentius intelligatur. Ea vero jam laudatum S. *Cyrillum* auctorem habet, qui (male ſecum conſtans) [a] alibi hircum immolatum, *Chriſti* crucifixi; hircum autem emiſſum, *Barabbæ*, diris forte devoti, ſed morte exempti, figuram propheticam præbuiſſe dicit.

HORUM hircorum tot rationes myſticas in medium protuli, quod eas recitaſſe, ſit refutaſſe, & maximæ temeritatis arguiſſe. Si enim hircis illis ſignificationes tam varias & diſſimiles aſſignare liceat, fieri nequit quin Lex Moſaica, tanquam naſus cereus, in omnes rerum formas trahatur, & plures ipſa Luna facies & figuras gerere, vel (quod pejus eſt) ipſa ſecum pugnare cenſeatur. Deinde: ſi piaculares hirci tot rerum Evangelicarum figuras, eaſque tam claras exhibuerint; neceſſe eſt ut Moſes Chriſti paſſionem, naturam duplicem, officium, alia, magis aperte quam ipſi Prophetæ, prædixiſſe putetur; & Deus ad explicationem Evangelii non per gradus ſed ſaltus proceſſiſſe, adeoque Oeconomiæ ſuæ legem & methodum violaſſe, videatur.

Hujus inſtituti rationes genuinæ.

HIS itaque rationibus Allegoricis, quarum nullus eſt finis, valere juſſis, ad rationes majore ſoliditate commendatas accedat ſermo. Quantum autem in tanta caligine percipiendum, tribus de cauſis inſtituit Deus, ut ex hircis Expiatoriis unus altari traderetur, alter vivus in Deſertum emitteretur.

(1°.) DEUS hoc inſtituto ad increduli & puerilis ingenii populum ſeipſum indulgenter accommodavit. Hæc ratio e peculiari legis expiatoriæ forma firmitatem petat. Ad populum enim expiandum & peccati reatum auferendum, lex hircum unum immolari & ſanguinem ejus in Sanctum Sanctorum, h. e. ipſam quaſi præſentiam & conſpectum divinum, afferri poſtulavit. Hoc ritu præſtito, præceptum eſt inſuper, ut hircus alter Gentis iniquitates in extremum deſertum exportaret; & tanquam ἀλεξητήριον, mala pœnaſque omnes peccato debitas tolleret & averruncaret. Cum autem in aliis ritibus ad expiandum inſtitutis, homines oblatione una ſatis a reatu ſimul & pœna peccati liberati crederentur; & nobis humanitus judicantibus, Expiatio, peccati remiſſione & favoris divini conciliatione, ſatis completa videatur; quid Deus hircum unum ad peccati reatum expiandum immolari, alterum ad pœnam & malum omne peccato promeritum avertendum in Solitudinem emitti voluit; niſi ut populi tam craſſi moribus & ingeniis inſtituta ſua nonnihil attemperaret? Iſraelitæ nempe ſuſpicioſi peccatorum ſuorum reatum ab hirco mactato, pœnam ab hirco dimiſſo, longe remotam videre cupiebant; nec urgente peccati conſcientia, ſe tutos a peccatis ſuis exiſtimabant, niſi ea ſemel atque iterum expiata cernerent, & adverſarios eos non tantum occiſos ſed veluti elatos intueri liceret. Ab hac ratione proxime abſunt [b] *S. Theodoriti* verba: Ιουδαίους οἷα δὴ νηπίους ἐψυχαγώγει, τὸ τὸν τράγον εἰς τὴν ἔρημον ἀπάγειν τὴν ἁμαρτίαν, *Judæos tanquam infantes delectabat, quod hircus peccata in deſertum auferret.*

(2°.) EXPIATIO hirco mactato ſimul & emiſſo præſtita eſt, forſan ut inde virtus & integritas ejus Iſraelitis innoteſceret. Hircus enim לחטא *pro peccatis* oblatus & acceptus peccata gentis expiata docuit, & hircus *in terram abſciſſam* emiſſus peccata per hircum oblatam expiata nunquam in Dei conſpectum redire ſignificavit. Adeo ut, poſt ſacrum illud luſtrale peractum, nulla maneret Iſraelitis [c] *peccati conſcientia*, niſi in eadem aut paria peccata relaberentur. Cum itaque expiatio illa tantam populo ſecuritatem præſtaret, & iis (niſi novum reatum contrahentibus) omnem iræ divinæ vel pœnæ metum adimeret; hinc virtus ejus & (in ſuo genere) perfectio populo rudiori repræſentabatur.

(3°.) DEUS hircum unum occidi, alterum libere dimitti jubens, ſe moribus ſuperſtitioſis tunc temporis inter gentes invaleſcentibus oppoſuiſſe cenſeatur, ex iis enim nonnulli capros (uti dixi) divinis honoribus affecerunt, eorum mactationem inſtar piaculi habuerunt, & eos, ut averterent mala munere aliquo propitiandos exiſtimarunt.

a *Comment.* in *Levit.* l. 10. b *Quæſt.* 22. in *Levit.* c *Hebr.* 10. 2.

Ex

Ex iis autem alii (ni vacillet conjectura) capros, præ cæteris animalibus, elegerunt, in quorum capita mala quæ timebant omnia votis ſolennibus averterentur. Nam ex eo more, mala capris imprecandi, Græcorum adagium, κατ' αἶγας ἀγελάς *in capras ſylveſtres*, ortum traxiſſe videatur. Illud enim Adagium, uti notat [a] Eraſmus, *abominantis eſt ſermo, & malum deprecantis, inque ſylveſtres capras avertentis*; quod etiam probat ex *Athenæi* loco. " His addi poterant, inquit [b] *Bochartus*, *Heſychii* illa, κατ' αἶγας ἀγελίας, πα- " ροιμία λεγομένη εἰς ἀγελίας αἶγας τρέπειν τὰς νόσους, μάλιστα ἢ τὴν ἱεράν. In capras ſyl- " veſtres, *proverbium quo morbi, & maxime comitialis, converti dicuntur in capras agreſtes.* " Suidas etiam uſurpari dicit, ἐπὶ καταράς καὶ αἶγας ἀγελίας τρέπειν τὰ κακὰ, *per execra-* " *tionem, in capras feras mala convertere.* Hac occaſione data, tempeſtivum eſt addere conſilium [c] Palamedis Ulyſſi datum, cum a lupis & peſte Græci mala omnia paterentur; εὐχώμεθα Ἀπόλλωνι, Λυκίῳ τε ᾧ Φυξίῳ, τὰ μὲ θηρία ταῦτα τοῖς ἑαυτῆ τόξοις ἐξελεῖν, τὴν νόσον ἢ ἐς αἶγας τρέψαι, *ſupplicemus Apollini, Lycio & Phyxio, ut has quidem feras ſuis ipſius tollat ſagittis, peſtem vero in capras vertat.* Cum itaque Gentilium veterum moribus ita factum eſſet, ut alii capros adorarent, alii (quid mali præſagientes aut patientes) eos devoverent, & in eorum capita mala quæque verti peterent; haud inconſultum eſt opinari, Deum hircum unum occidi, alterum, devotum & execratum, in deſertum emitti præcepiſſe, ut Iſraelitas ab omni ſuperſtitione circa capros exerceri ſolita feliciter avocaret. Nihil enim credibile præ ſe fert, eos hircum adorare voluiſſe, cum eos hircum unum ipſa religio mactare docuiſſet; vel eos ipſam hircorum ſpeciem execrari, iiſque mala quævis imprecari voluiſſe, cum hircum alterum tanquam nemeſi publicæ devotum emiſiſſent, & in eum execrationes eorum omnes congeſſiſſent.

An rationes jam datæ quid ſolidi contineant, æqui Lectoris erit æſtimare. Alias in promptu habeo, quas in præſens diſſimulo, ne rei ejuſdem repetitio Lectori tædium afferat.

CAP. X.

De hirci utriuſque Oblatione ſimultanea, & ritus illius circumſtantiis.

QUAMVIS apertum ſit, hircum unum tantum altari deſtinatum fuiſſe, hircos ambos, ad expiationem abſolvendam requiſitos, oblatos aſſero; quod Iſraelitæ hircum utrumque Deo & ſacris pariter addicerent, & quod hircum hunc Altari, alterum Deſerto, ſorte (non electione) ſepararent; præcipue vero, quod e præſcripto Legis, hircus uterque [d] *coram Domino*, ad oſtium Tabernaculi, *ſiſteretur*. Ne vero circumſtantia illa vel oblivioni tradatur, vel momenti levioris habeatur; ſic iterum com. 10. præceptum eſt, *hircus autem ille cui obvenerit ſors ad Azazel* (id eſt, cui ſortito continget ut dimittatur) *ſiſtetur vivus coram Domino, ut per eum fiat expiatio.* In quæ verba [e] *Theodoritus* hæc habet, haud oſcitanter prætereunda: ἔδει — ἐπιστῆσαι τὸν νῶν, ὅτι καὶ τὸν ἀπολυόμενον τράγον ἑαυτῷ προσενεχθῆναι προστάξε [ὁ Θεός] i. e. *Convenit — animum advertere & cognoſcere*, Deum *hircum etiam illum qui dimittitur ſibi offerri juſſiſſe.* Et ſtatim poſtea, οὐ τοίνυν Θεῷ τινὶ, ἢ δαίμονι ἀπεστέλλετο, ἀλλ' ἀμφότεροι μὲ τῷ Θεῷ προσφέροντο, &c *non igitur Deo cuipiam aut Dæmoni mittebatur* hircus ablegatus, *ſed ambo quidem offerebantur Deo, ſed unus mactabatur, alter in Solitudinem emittebatur. Theodorito* facilem aſſenſum præbeo: cum enim hirci ambo ad Domini præſentiam ſiſterentur, & ſorte tantum Altari vel Deſerto ſeponerentur; inde liquet, Iſraelitas utroſque Deo devoviſſe, & utroſque, quamvis modo diverſo, obtuliſſe. Hanc etiam ſententiam aſſenſus & approbatio [f] *Bocharti* paulo firmiorem facit: *hircus uterque*, ait ille, *Deo fuit ex æquo devotus, & ſolum differebant in offerendi modo. Unus enim ſuper altare mactabatur, alter in deſertum vivus emittebatur.* Ut autem hoc Argumentum commode & diſtincte perſequar, Primo, de hirci utriuſque ſimultanea oblatione; Secundo, de ritus illius circumſtantiis & earum ratione, ſermonem habiturus ſum.

a *Adag. Chil.* 3. *cent.* 3. b De *Animal. Sac.* P. 1. l. 2. col. 661. c Ap. *Philoſtrat.* in *Heroic.* p. 684.
d *Lev.* 16. 8. e *Quæſt.* 22 in *Levit.* p. 130. f De *Animal. Sac.* P. 1. col. 653.

SECT. I.

SECT. I.

De hirci utriuſque oblatione ſimultanea, & illius inſtituti cauſa.

LECTORI forſan in mentem veniat admirari, & ſollicite quærere, cur lege proſpectum ſit, ut hircus uterque præ Tabernaculi foribus una ſiſteretur; cum nil tale de bove vel ariete in feſto Expiationis immolando præceptum extet, cum etiam unus eorum, præter morem ſacri piacularis, in Deſertum vivus emittendus eſſet? Ne quis itaque diligentiam meam requirat in provinciæ meæ parte difficillima, hanc unam, & (ſiquid ipſe judico) præcipuam, hujus inſtituti cauſam paucis aſſignabo.

SERMONEM autem a principio arceſſens, arbitror, ætate Moſis, Ægyptios, & alios ethniciſmi tenebris involutos, duo rerum principia, [boni unum, mali alterum] aſſeruiſſe; quamvis circa principia illa, & eorum poteſtatem, ſtudia in diverſa ſcinderentur. Pleriſque viſum eſt, ea δαίμονας, genios, angelos intermedios, eſſe, & Summum Deum (utpote rerum humanarum incurioſum) per eos, tanquam miniſtros & procuratores ſuos, omnia moderari, pœnas etiam & præmia diſpenſare. Ex ea fide ſuperſtitioſa, ceu fonte prodiit, quod Expiationes omnes in dæmonum eorum honorem, & ad eorum gratiam conciliandam, fierent. Inde factum eſt etiam, quod ethnici, pro duplici Deorum genere, duplicis generis oblationibus, ad eorum favorem ſibi devinciendum, uterentur. Hoc, fide [a] *Plutarchi* nixus, aſſero: cum enim Zoroaſtrem duo rerum principia, bonarum *Oromazen*, malarum *Areimanium*, docuiſſe dixerat; ἐδίδαξε, inquit, τῷ μὲν εὐκταία θύειν καὶ χαριστήρια, τῷ δ' ἀποτρόπαια καὶ σκυθρωπά, *illi quidem ſacrificia votiva & chariſteria, huic autem tetrica & malorum depulſoria immolare docuit.* Cum itaque ſuperſtitio illa mortalium animos tam late pervaſerat, Deus expiandi ritus in ſua quaſi præſentia peragi, & hircum unum ἱλαστικὸν, alterum ἀποπομπαῖον, ſibi offerri, juſſit; ut Iſraelitæ, ſceleris admiſſi conſcientia ſtimulante, Deum unum timere & placare diſcerent, Eumque ſolum bonorum omnium auctorem & malorum depulſorem agnoſcerent, adeoque ſuperſtitionis tam craſſæ radices & rami omnes e rebus interirent. Ne vero hæc omnia non tam dicta quam dictata cenſeantur, oſtendam primo, ſententiam illam, de duobus boni malique principiis, variis ritibus & ſacrificiis propitiandis, inter gentes antiquiores increbuiſſe: Secundo: Deum legem de hircis hiſce duobus, iiſque ſimul, Sibi offerendis inſtituiſſe, ut hanc opinionem, & ritus ethnicos inde profluentes, hominum animis & moribus extirparet. Tertio, Objectioni uni & alteri ſatisfaciam.

Gentes duo rerum principia ſtatuiſſe.

DICENDUM eſt primo, Gentes antiquiores duo, poteſtatis (forſan) æqualis, ſed naturæ diſſimilis, principia ſtatuiſſe, quorum unum bonorum, alterum malorum, auctorem prædicabant. Huic autem veritati firma fides e ſequentibus teſtimoniis oriatur. Inter ea primas luculento [b] *Plutarchi* teſtimonio tribuamus: ἀπὸ δυεῖν ἐναντίων ἀρχῶν, καὶ δυεῖν ἀντιπάλων δυνάμεων, τῆς μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ καὶ κατ' εὐθεῖαν ὑφηγουμένης, τῆς δ' ἔμπαλιν ἀναστρεφούσης καὶ ἀνακλώσης, ὅ τε βίος μικτὸς, ὅ τε κόσμος, εἰ καὶ μὴ πᾶς, ἀλλ' ὁ περίγειος οὗτος καὶ μὴ σελήνιος, ἀνώμαλος καὶ ποικίλος γέγονε, καὶ μεταβολὰς πάσας δεχόμενος· *A duobus principiis contrariis, & poteſtatibus duabus adverſis, hac ad dextram recta ducente, illa viciſſim obvertente & repellente; & vita miſta eſt, & mundus, ſi non omnis, ſaltem hic in terræ confinio ac ſublunaris, inæqualis & varius fit, omnibuſque mutationibus obnoxius.* *Plutarchum* excipiat [c] *Euſebius*, qui de Diis æthereis agens, *cum iis*, inquit, *in ſacrificii ſocietatem homines vocantur*, δοτῆρες μὲν ὄντοι ἀγαθῶν· οἱ δ' ἄλλοι τῶν κακῶν κωλυτῆρες, *quod ipſi bonorum auctores ſint, reliqui vero depulſores malorum*, ſi nempe ritu debito propitiati. Hanc doctrinam inter ethnicos pervulgatam fuiſſe, clare teſtantur etiam [d] *Arnobii* verba: *dici a vobis accipimus, eſſe quoſdam ex Diis bonos, alios autem malos & ad nocendi libidinem promptiores: illiſque ut proſint, his vero ne noceant, ſacrorum ſollemnia miniſtrari.* Humanis hiſce teſtimoniis, haud abs re fuerit nonnulla Scripturæ loca ſubnectere, quæ Deus huic Gentium doctrinæ [de Diis, aliis boni, aliis mali, cauſis] oppoſuiſſe videatur. Horum primus eſt [e] ille *Jeremiæ*, de Diis & idolis ethnicis verba facientis; *nolite ergo timere ea, quia non poſſunt malefacere, nec benefaciendi facultas ineſt iis.* Sic enim textum illum illuſtrat *S. Hieronymus: ſolent enim plerique Gentilium dæmones alios colere*

a De *Iſid. & Oſir.* p. 369. E b In *Iſid.* p. 369. C c *Prap. Evang.* lib. 4. c. 9. d Adverſ. *Gent.* lib. 7. p. 228. e Cap. 10. 5.

ne

ne noceant, & alios exorare ut præſtent beneficia: unde & illud Virgilianum eſt: Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Huic affinitate jungitur [a] ille textus Iſaiæ: *annunciate futura, & ſciemus quod Dii eſtis, etiam benefaciatis aut malefaciatis, & videbimus ſimul.* Huc facere videntur & illa [b] Prophetæ verba, *Ego lucem formo & creo tenebras, Ego pacem facio & creo malum: Ego Dominus facio hæc omnia.* Nam verbis illis eos omnes oblique perſtringit, qui bonum & malum origini duplici tribuebant; ſed eos forte præcipue, qui bonum ad *Oromazdem*, [c] Deum lucidum, malum autem ad *Areimanium*, Deum [d] tenebricoſum auctorem referebant. SECT. I.

IDEO vero Gentiles, & e Judæis haud pauci, doctrinam hanc fide tam proclivi receperunt, quod pro temporum ruditate, crederent, bona & mala non magis ab uno principio, quam aquas dulces & amaras ab eodem fonte, manare potuiſſe. Poſtquam enim *Plutarchus* Veterum doctrinam de hoc duplici principio tradidiſſet, ſic illius patrocinium [e] ſuſcipit: εἰ γὰρ ἀθὲν ἀναιτίως πέφυκε γενέσθαι, αἰτίαν ἢ κακῆ τἀγαθὸν ἐκ ἂν παρέχοι, δεῖ γένεσιν ἰδίαν καὶ ἀρχὴν, ὥσπερ ἀγαθῆ καὶ κακῆ τὴν φύσιν ἔχειν· *Si enim nihil abſque cauſa fiat, & mali cauſam bonum non præbeat; neceſſe eſt in natura, ut boni, ita etiam mali ortum peculiarem ſuumque principium exſtare.* Hæc ratio *Porphyrium* ejuſdem ſententiæ fautorem fecit: nam de Diis bonis [f] agens, τούτους, inquit, ἀδύνατόν ὄφι καὶ τὰς ὠφελείας ἐκποιίζειν, καὶ πάλιν αὖ βλάβης ἐν τοῖς αὐτοῖς αἰτίας γίγνεσθαι, *hos impoſſibile eſt & commoda ſuppeditare, & rurſus damnorum auctores eſſe.* Multi alii e gente Philoſophorum (ne dicam & Chriſtianorum) antiquorum, eadem ratione perſuaſi, mala quævis Origini peculiari danda cenſuerunt.

SED iſta quomodocunque ſe habeant, Ægyptios, Perſas, Græcos, Romanos, alios, duorum Deorum honori litaſſe, eoſque ritu diverſo propitiaſſe, pro certo habeatur. Nam [g] *Porphyrius* hanc perſuaſionem de Diis omnibus inter Gentes obtinuiſſe refert, BONOS nempe læſuros, ſi iram ſemel conceperint, eo quod negligantur, nec cultum debitum ſortiantur; MALOS e contra benefacturos, & ἀποτροπαίους *malorum depulſores* evaſuros, modo ſacrificiis & ritibus conſentaneis deliniantur. Huic opinioni late per Orbem propagatæ tribuendum eſt, quod ad Numinis hujus aut illius iram avertendam, aut gratiam conſequendam, expiandi ritus in uſu tam frequente verſarentur. Gentes enim, ſi forte criminis admiſſi conſcientia ſtimularet, & in Numinis alicujus iniquioris offenſam incurriſſe viderentur; Ei victimas aut homines devotos offerebant, ut illius animum averſum emollirent, aut malum cervicibus ſuis impendere creditum in illa capita devota verteretur. Si vero Dei benigni & ad beneficia propenſi gratiam ambirent Ethnici, crimina ſua ſacris luſtralibus expiare, & victimis aliis, cum Dei illius natura conſentientibus, Eum demulcere ſtudebant. Adeo ut ſi rem rite putemus, Diabolus eo ſæculo, peccata remittendi, bona quæque largiendi, mala inſuper omnia propulſandi, poteſtatem ſibi ſacrilegus arrogavit.

CUM itaque opinio tam peſtifera Moſis ætate paſſim obtineret, & moribus hiſce profanis latam portam aperiret; utriſque tanquam obſtaculum, hanc legem objecit Deus. In ea nempe præcepit, ut Expiandi ritus omnes in ſuiipſius honorem de cætero peragerentur; & hirci luſtrales, ad peccatum expiandum, bonum conſequendum & malum avertendum inſtituti, Ei ſoli & ſimul offerrentur. Ne vero quæ jam dicta ſunt, inani tantum conjectura ſubnixa videantur, nonnulla proferam argumenta quibus hæc ſententia non parum confirmetur. Huic opinioni Deum hanc legem oppoſuiſſe.

HORUM primum hujuſmodi eſt, perſuaſio illa, de duabus naturæ diverſæ poteſtatibus, oblatione diverſa propitiandis, ante Moſis ætatem ubique recepta videatur. Nam [h] *Plutarchus*, poſtquam duplicem rebus originem aſſeruiſſet, addit, παμπάλαιον αὕτη κάτεισιν ἐκ θεολόγων καὶ νομοθετῶν εἰς τε ποιητὰς καὶ φιλοσόφους δόξα, τὴν ἀρχὴν ἀδέσποτον ἔχουσα, τὴν δὲ πίστιν ἰσχυρὰν καὶ δυσεξάλειπτον, &c. *vetuſtiſſima hæc opinio eſt, a rerum ſacrarum profeſſoribus & legumlatoribus ad Poetas & Philoſophos derivata, principium incertum habens, fidem etiam firmam & indelebilem; non in ſermonibus ea tantum & rumoribus, ſed in myſteriis & ſacrificiis, tam barbaris quam græcanicis, expreſſa & circumlata.* Et ſtatim ſic rem hanc explicatius refert: καὶ δοκεῖ τοῦτο τοῖς πλείστοις καὶ σοφωτάτοις· νομίζουσι γὰρ οἱ μὲν θεοὺς εἶναι δύο καθάπερ ἀντιτέχνους, &c. *atque hæc quidem ſententia pleriſque, & iiſdem ſapientiſſimis, probatur. Exiſtimant enim illi duos eſſe Deos, quaſi contrariis artibus deditos, ut bona alter, alter opera mala conficiat; alii eum qui melior eſt, Deum; qui deterior, Dæ-*

a Cap. 41. 23. b *Jeſ.* 45. 7. c V. *Jac. Windet.* de *Vit. funct. ſtat.* p. 16. d *Plutarch.* de *Iſid.* p. 369. D e Ib. D f De *Abſtin.* l. 2. §. 38. g Ub. ſupr. lib. 2. §. 37. h De *Iſid.* & *Oſirid.* pag. 369. B

SECT. I. *monem dicunt.* Obscurioribus hisce *Plutarchi* verbis facem accendunt Clar. [a] *Windeti* illa: *horum duum deorum honori præcipue* litabant *initia Persica, Ægyptiaca, Eleusinia Græcorum, Romana. — Imo pleraque omnia sacra Græcorum* & *Romanorum hisce duobus impendebantur. Ut enim vitæ præsidem luce exorta sacrificiis* & *festiva vitulatione exceperunt; ita etiam vesperi solebant* cubalia facere diis nocturnis, *Plutoni, Cereri, Proserpinæ, Morpheo, Lemuribus, cum cætera farrigine. Istas gentium superstitiones in* Ολυμπίων & Φθιμένων πμὰς *distinguit* Clemens, *Centonum quinto. Quin & ludi gentis utriusque partim* sacri *erant, dicati* superis, *partim* funebres *qui* Inferis *vovebantur.* Cum itaque jam dicta probent, hanc opinionem de Deorum aut Principiorum dualitate vetustissimam, & ab origine prorsus ignota propagatam fuisse; apud Gentium theologos, legumlatores, poetas, Philosophos, omnes, fidem firmam invenisse; eorum etiam victimas & sacrorum ritus hujus doctrinæ fidem expressisse; eam Mosis temporibus antiquiorem fuisse, & originem ipsi superstitioni coævam habuisse, non facile dubitandum est. Huic argumentationi eo tutius innitamur, quod [b] *Aristoteles* magos quosdam memoret, πρεσβυτέρυς τῶν Αἰγυπτίων, ϗ δύο καθ' αὐτὺς ἀρχὰς, ἀγαθὸν δαίμονα ϗ κακὸν δαίμονα,, *Ægyptiis antiquiores, & duo ex eorum sententia rerum principia, bonum genium & malum.* Atque hæc *Plutarcho* consentanea, qui Zoroastrem, magum primarium & bello Trojano [c] multis seculis superiorem, duo rerum principia [bonarum Oromazen, malarum Arimanium] docuisse asserit. Auctor etiam φιλοσοφυμιών, quæ *Origeni* [1] vulgo tribuuntur, *Zaratam* Chaldæum, δύο δαίμονας εἶναι, τὸν μὲ ἀγαθὸν, τὸν ϗ χθόνιον, docuisse refert. Cum itaque persuasio hæc, mores etiam cum ea conjecti, Mosis ætate passim obtinerent; Mosis consuetudini & præcipuo legis Mosaicæ scopo consentaneum est opinari, eum legem aliquam dogmati tam pestifero repugnantem instituisse, & superstitionem in mysteriis & sacrificiis omnium pene gentium expressam ritibus e diametro contrariis evertere studuisse. Nec minus rationi convenit, ut Moses hanc ipsam legem eo consilio sanxisse censeatur: quid enim expiandi ritus tam solenni ceremonia fieri debuit? quid Moses hircos duos, unum ad peccati reatum, alterum ad peccati pœnam amoliendam offerri jussit; nisi ut Israelitæ Deum unum, peccatis offensum, placandum agnoscerent, eumque solum omnis boni fontem, & omnis mali depulsorem, se habere profiterentur? Ita sane cogitandum est, si in re tam obscura, probabilitas maxima judicandi regula habeatur.

SECUNDO: hinc etiam sententia nostra firmitatem hauriat, quod lex [d] ea (nostræ simillima) de duabus aviculis Deo simul offerendis, ad opinionem illam, de duobus generis diversi numinibus, evertendam & abolendam instituta fuerit. Ne quis ea de re dubitationi sit locus, legis hujusce sensum & intentionem ex oblivionis tenebris in lucem protrahere conabor; eoque libentius quod hic interpretum omnium (his *Maimonidem* ipsum annumero) vel conatus deficiat, & ipse rem literariam pro virili parte promovere velim. Ut autem sensum legis hujusce mente non errante capiamus, ipsa legis verba proponemus, & iis perpendendis otii nonnihil insumemus. Sic itaque se habent legis verba: *& sacerdos accipiet pro mundando* שתי צפרים *duas aves vivas mundas: & lignum cedri, & coccum vermiculi, & hyssopum. Et præcipiet sacerdos, & mactabit avem unam in vase fictili super aquas vivas. Avem vivam quod attinet, capiet eam, & lignum cedri, & coccum vermiculi, & hyssopum: & tinget ea, & avem vivam in sanguine avis mactatæ super aquas vivas. Et sparget super mundantem se a lepra septem vicibus, & mundabit eum. Et dimittet avem vivam super faciem agri,* &c. Horum verborum intentio satis obvia est, captuque facilis, nec quicquam in controversiam cadere potest, nisi sensus vocum earum, שתי צפרים genuinus. Multi nempe *tsipporim* aves aviculas alii, *S. Hieronymus, Pagninus, Arias,* & plerique alii, *passeres* interpretantur. Sed *aves* in genere (prout interpretes nostri [e] reddunt) ea voce denotari, nemini dubium esse potest, versum quartum attente perlegenti; *& accipiat qui mundandus est duas* צפורים *vivas mundas:* nam ibi *tsipporim* in passeres quadrare nequit, cum aves mundæ sint passeres, nec inter immundas unquam numeratæ. Huic loco cognatus est ille, *Deut.* 14.

a Lib. de *Vit. functor. stat.* p. 17. b Ap. *Diog. Laert.* in *Proœm.* p. 2. c Οι πεντακισχιλίοις ἔτεσι τῶν τρωϊκῶν γεγονέναι πρεσβύτερον ἱστοῦσι· *Plut.* ub. supr. d *Levit.* 14. 4, 5, 6. e And the Priest shall take two birds, *&c.*

1 Φιλοστοφυμένων illorum tantum extat Fragmentum: *Epiphanium* fuisse Auctorem, contendit *Huetius:* apud quem plura vid. *Origenian.* L. 3. c. 4. §. 9. E contra revera *Origenis* esse arguit *Jacob. Gronovius*, in *Epist. Fragmento* præfixa; quod Græce & Latine edidit notisque illustravit.

11. *Omnem* צפור *mundam comedetis.* Conſtat itaque voce *tſipporim*, ὀρνίθια, (uti reddunt LXX) quaſvis aves, modo mundas & ad eſum conceſſas, hic intelligendas. SECT. I.

Ut autem ad legis hujuſce ſcopum & intentionem jam tranſeat ſermo, Deus eam etiam ſanxiſſe videtur, ut opinionem illam de Numinum diverſitate quaſi practice redargueret, & doctrinam plane contrariam Hebræorum animis inſinuaret. Ad hanc autem ſententiam inclinatior eſt animus, duobus adductus argumentis:

(1°.) Temporibus antiquioribus uſu factum eſt, ut aves aliquas in Deorum inferiorum honorem mactarent, alias autem in aerem dimitterent, ut Deos ſuperos ea religione colerent & conciliarent. Idololatras enim antiquos avium captarum ſanguinem in Deorum terreſtrium honorem ſæpius effudiſſe, lex [a] ea cauſam opinandi non levem præbet: *Quicunque e filiis Iſrael, aut peregrinis in medio eorum, venatione capit beſtiam aut avem quæ comeditur, effundet ſanguinem ejus, & operiet illum pulvere.* [b] *Maimonides* enim aliique ſentiunt, Deum hanc legem Zabiis eorumque ritibus oppoſuiſſe, quod nempe feræ vel avis captæ ſanguinem in foſſulam religioſius effunderent, eum dæmonum [c] viliorum cibum exiſtimantes, & ceremonias aliquas ſolennes circa ſanguinem effuſum peragentes. Prout autem idololatræ veteres aves aliquas, in honorem Deorum inferiorum, neci dederint; ſic & alias, in Deorum ſuperiorum gratiam, quandoque dimiſerunt. In hujus rei fidem, Lector in mentem revocet *Euſtathii* verba ante [d] paucas paginas citata; quibus teſtatur Græcos antiquiores, non beſtias tantum, ſed & volucres, Diis ſuis per dimiſſionem conſecrare ſolitos. [e] *Caſaubonus* etiam hirundines & aviculas alias e poteſtate ſua mittere, iiſque unguenti nonnihil affundere, moris apud ethnicos antiquiſſimi fuiſſe, ex *Homero* aliiſque probatum dedit. Superſtitionis hujuſce reliquias plebs hominum etiamnum retinet, qui rubeculas & hirundines, caſu captas, multa cum religione dimittere ſolent, ne aliter infortunii aliquid iis eveniret, & Deum neſcio quem averruncum minus propitium experirentur. Hunc autem aves dimittendi ritum, gentes in honorem Deorum e claſſe ſuperiori celebraſſe videantur. Nam Apollinis Oraculum, dona Diis marinis grata referens, monet, [f] *aves vivas, ſed quæ colore ſint atro, medios in fluctus dimittere.* Quantum itaque ex obſcuris hiſce veteris hiſtoriæ reliquiis intelligendum eſt, Deus unius aviculæ mactationem, dimiſſionem alterius, in leproſi purgatione ſimul uſurpari voluit, ut per actus hoſce ſymbolicos ſe Deum unum, cœli terræque Dominum, colere profiteretur, & ſe Dei illius [non ſuperi vel inferi numinis ethnici] gratiæ purgationem ſuam tribuere teſtaretur. Hoc & eo convenientius eſt fidei, quod ſeculis illis quibus *Dii multi Dominique multi* paſſim colebantur omnes, ad fidem & pietatem adducti vel adducendi, Deum unum, [g] *cœli terræque Dominum*, verbis aut factis agnoſcere tenebantur, & ea fide, tanquam teſſera vel ſymbolo, pius a profano diſcernebatur.

(2°) Cuivis ad peculiares legis hujuſce circumſtantias attendenti conſtet, eam ritibus idololatricis tunc temporis obtinentibus frontem adverſam gerere. Cum enim idololatræ veteres avis mactatæ ſanguinem in foſſula colligerent, ut eum veluti cibum, Dæmonibus exhiberent; Deus avis ſibi ſacratæ ſanguinem ſuper aquam vivam effundi juſſit: cum illi pene [h] quamvis avem Diis ſuis dimittendo dedicarent, Deus avem ſolummodo *mundam* accipere dignabatur: cum illi avibus emittendis *unguenti nonnihil affunderent*, avis in Dei honorem emittenda ſociæ tantum ſanguine, Lege præſcribente tingebatur: cum apud idololatras, aves in Deorum honorem frequenter emitterentur; hic ritus a Deo, tantum in leproſi vel domus lepra infectæ purgatione, præſcribebatur: cum denique Gentium religio cuivis ex illota plebe poteſtatem conceſſit aves in Deorum honorem dimittendi, inter Iſraelitas hic ritus a ſolo [i] ſacerdote, vel in illius præſentia peragebatur. Ex his omnibus haud obſcure colligitur, aves in Deorum honorem, quandoque mactandi, quandoque dimittendi ritum, ante Moſis ætatem inter Gentes obtinuiſſe, eumque (ab omni ſpecie idololatrica purgatum) Deum Iſraelitis exercendum, ob cauſam quam dixi, tradidiſſe.

Huc autem redit argumenti ſumma, ex hac lege, noſtræ gemina, deducendi: Lex ea, de *tſipporim* duabus ſimul offerendis, quarum una mactata, altera in agros emiſſa, leproſus purgabatur; eo tendebat, ut leproſus, aves utraſque Deo ſimul offerens, Eum cœli terræque Dominum agnoſceret, & [k] *auxilium* ejus *a Jehova venire, qui cœlum terramque fecit*, ſymbolice profiteretur. Eſt itaque rationi maxime conſentaneum, ut lex

a *Levit.* 17. 13. b *Mor. Neb* P. 3. c. 46. c V. *Euſeb. Præp. Evang* l. 4. c. 10. d Pag. 1052. e *Comment.* in *Sueton.* pag. 108. & *Diatrib.* in *Dion. Chryſoſt.* p. 89. f Πτηνὰ μὲν, ζῶντα ὄ ἀφιέναι εἰς τὰ κύματα· *Euſeb. Præp. Ev.* l 4. c. 9. g *Gen.* 24. 3. *Act.* 4. 24. & 14. 15. & 17. 23, 24. h Vid. pag. 1052. i *Levit.* 14. 7. k *Pſal.* 121. 2.

SECT. I. hæc de duobus hircis Deo ſimul offerendis, quorum uno mactato, altero in agros emiſſo, gens Hebraica luſtrabatur, cum lege de duabus avibus, fine & intentione generali conſentire cenſeatur.

TERTIO: ad hypotheſin meam confirmandam, non parum conducit & hoc argumentum; quod nempe vix ulla convenientior, ad varias oblationis hujuſce circumſtantias explicandas excogitari poſſit. Liceat enim hanc hypotheſin pro data ſumere, & promptum erit cauſam ſpecioſam ſatis aſſignare, cur duo tantum hirci piaculares, iique ſimul offerebantur: cur hirci illi pares eſſent, & ex omni parte ſimiles: cur ſorte decretum eſſet, quis hircus Altari, quis Deſerto ſeponeretur: cur hircus emiſſarius * bis ad oſtium Tabernaculi ſiſtebatur. Quæſitis his & aliis, quibus hirci piaculares occaſionem præbeant, hypotheſis mea reſponſa ſatis apta & cum tota hac lege cohærentia ſuggeret; uti conſtabit ex iis quæ Sectione ſequente dicturus ſum. Cum itaque ſententia mea, conceſſa, circumſtantiarum omnium, hircos hoſce ſpectantium, rationes ſpecioſas & ſecum conſtantes afferre doceat; nil cauſæ video, quo minus ea pro vera, vel ſaltem ſumme probabili habeatur.

Duabus Objectionibus occurritur. 1°.

CONTRA ea quæ jam dicta ſunt omnia, nonnullos duabus Objectionibus pugnaturos auguror.

NAM primo, non-nemo forſan objiciet, Deum hircos illos expiatorios ſimul offerre conſilio ſacratiore præcepiſſe, ut nempe ſacrificium & expiationem a Chriſto præſtandam, ejuſque partes, eo clarius & expreſſius adumbrarent. Sic enim opinionis hujuſce fautor nuperus animi ſui ſenſum exprimit: " hircus unus Chriſtum morientem " & a mortuis reſurgentem præfigurare & adumbrare non potuit, aut ulla beſtia; cum " fieri nequiverit, niſi per ſingulare miraculum, ut beſtia occiſa reviviſceret. Ut ita- " que ſacrificium Antitypicum Chriſti, pro peccatis totius mundi offerendi, plene ad- " umbraretur; Deus in feſto Expiationis hircos duos adhiberi voluit, quorum unus " moreretur, alter vivus maneret. Ille Chriſtum moriturum, & ſanguinem ſuum ad " nos expiandos & emundandos effuſurum, repræſentare potuit, cum ſanguinis effu- " ſione mactatus & occiſus: alter vero Chriſtum e mortuis redivivum vivus ipſe adum- " bravit. Quod itaque in uno hirco totum præfigurari non potuit, in duobus repræ- " ſentatum fuit: ſed ita, ut duo iſti pro uno ſtarent, & quod in uno factum eſt alteri " imputaretur. Sic prior mactatus & mortuus eſt cum effuſione ſanguinis: imputata " vero illi eſt vita alterius in libertatem dimiſſi, quaſi ipſe ex mortuo redivivus, pec- " cata populi in deſertum aſportaſſet. Alter in vita relictus peccata populi in deſer- " tum abſportavit: ſed imputata illi eſt effuſio ſanguinis & mors prioris, quaſi ipſe, " facta per ſanguinem & mortem ſuam expiatione & reconciliatione coram Domino, " jam abſportaret & conjiceret peccata populi in deſertum. Quare ſeparandi non ſunt " a ſe invicem duo hi hirci, nec facienda duo ſacrificia pro peccato: ſed coaleſcere " debent in unum ſacrificium, ſicut partes in totum coaleſcunt, &c.

Sol.

HÆC equidem acuminis alicujus ſpeciem præ ſe ferre, & iis nonnulla non prorſus abſimilia in *Epiſtola S. Cyrilli* modo laudata reperiri, non diffitendum eſt. At nemo rem attentius æſtimans, opinari poteſt, Deum ritum hunc eo tantum animo præcepiſſe, ut expiationem a Chriſto præſtandam tam ſubtiliter adumbraret, & myſterium Evangelicum tam acute populo craſſiori ſignificaret. Illi proculdubio de hirci unius morte, viventi, vel alterius vita, morienti, imputata, ne per ſomnium cogitarunt. Iſraelitis non licuit eſſe tam acutis. E Chriſtianis etiam vix quiſpiam ita polluit ingenio, ut ex hircorum eorum oblatione ſimultanea ſignificationem tam ſubtilem expiſcare potuerit. Et ſuſpicor, hujus ſententiæ fautorem ægre ferre voluiſſe, ſi quis eum primi repertoris laude & honore defraudaret. At a meipſo nunquam impetrare potero, ut ſentiam, Deum ritum hunc ad hujuſmodi ſenſum arcanum innuendum inſtituiſſe, quem e Judæorum aut Chriſtianorum gente nulli percipere potuere. His adde, quod ſenſus ille myſticus qui ritui jam dicto (tanquam nucleus putamini) ſubeſſe, & illius inſtitutioni cauſam præbuiſſe dicitur; omnino gratis aſſeritur, & nullo fundamento ſatis ſolido ſuffulcitur. Hic forte dicet aliquis, ſummam ſimilitudinem inter ritum illum, & illius ſignificationem (quam dixi) myſticam, intercedere; eaque, *tanquam facies in aqua faciei*, ſibi mutuo reſpondere. Sed nimis quam fatuum & puerile eſt, opinari, ritum aliquem, ad arcanum aut ſenſum aliquem evangelicum innuendum, inſtitutum fuiſſe, tantum quod nobis illum repræſentare, vel illius umbram & imaginem rudiorem ferre, videatur. Nam ſi rerum ſimilitudines & imagines, legem divinam interpretandi rati-

* *Levit.* 16. 7, 10

ones

ones & normæ habeantur; imaginationes hominum temerariæ Deo auctori frequenter aſcribentur, leges divinæ ſenſus incertos ferent, & inter Atheos naſutiores deridiculo futuræ ſunt, quaſi ob cauſas leves, & conjectura tantum aſſequendas, Iſraelitis imponerentur. Ut eorum quæ jam dixi vis & veritas apertius intelligantur, aliam ſignificationem myſticam in medium proferam, ritui quem præ manibus habeo magis apte convenientem & exacte reſpondentem. Hirci nempe qui ſimul offerebantur, & quaſi mutuis operis expiandi munus adimplebant, Chriſti carnem & ſpiritum, virtutem mutuam Sibiipſis impertientes, & expiationis opus opera quaſi conjuncta peragentes, adamuſſim referebant & præfigurabant. Significatus ille myſticus [a] *S. Cyrilli* probantis auctoritate ſe munire poteſt: nam de hircis hiſce duobus, [mactato uno, vivo altero] ſimul oblatis, agens, ἦν, inquit, ὁ ἀμφοῖν γεγραμμένος εἷς, ὁ μόνος, υἱὸς, ὁ κύριος, Ιησοῦς Χριστὸς, ὡς ὁ παθει σαρκὸς ἰδίας, ὁ ἔξω πάθους, ὡς ὁ θανάτῳ, ὁ ὑπὲρ θανάτου, &c. *Erat in utroque unus & ſolus Filius & Dominus Jeſus Chriſtus adumbratus, ut qui ſecundum carnem propriam paſſus eſt, extra omnem tamen paſſionem; ut morti ſubjectus, & ſupra mortem. Vivebat enim Dei Verbum etiam dum ſancta illius caro mortem guſtabat; & manebat impatibile, proprii corporis paſſionem in ſe, veluti propriam transferens.* Et ſtatim [b] poſtea, myſterium idem in lege quam dixi parallela, de duabus avibus purgatricibus delineatum afferens, *tingebatur*, inquit, *paſſer vivus in occiſi ſanguine: & ſanguine illius cruentatus, paſſioniſque propemodum particeps, in ſolitudinem emittebatur: unde* VERBUM *adumbrabat, ſecundum naturam propriam paſſionis & mortis expers, & carnis paſſiones in Seipſum transferens*, & Divinitatis ſuæ vitam & dignitatem paſſioni carnis imputans. Subtilibus hiſce diutius immoratus ſum, non quod Deum hircos expiatorios aut eorum oblationem ſimultaneam ad ſenſus hoſce myſticos & allegoricos innuendos inſtituiſſe ſentiam; ſed ut Lector ritus Legis ad ſignificatus myſticos (utpote certitudine plerunque deſtitutos) caute trahendos intelligat, & inſtituta divina religioſius & timidius interpretari diſcat.

SECUNDO: nonnulli forte ſententiæ meæ repugnabunt, quod fundamento fallaci niti videatur. Nam legem eam de duabus avibus, modo citatam, cauſæ meæ ſuffulciendæ prorſus imparem eſſe dubitari nequit, cum ea myſteriis tota ſcateat, & a *Bocharto* ritus ejus omnes ad ſenſus tantum ſecretiores & evangelicos accommodentur. Locutus enim de leproſi purgatione, avium pari perficienda, *obiter*, [c] inquit, *obſervabo in illo ritu omnia fuiſſe myſtica:* 1. *Lepra peccatum ſignificabat.* 2. *Aves mundæ, per quas leproſus purgabatur, Chriſtum purum ab omni labe, qui nos a peccato purgat.* 3. *Avis mactata Chriſti morientis ſignum fuit,* 4. *ut emiſſa reſurgentis, & in cœlum aſcendentis.* 5. *Ideo geminas eſſe oportuit, quia non potuit una avis nobis utrumque exhibere, Chriſtum mortuum & redivivum.* 6. *Aut una avis humanam Chriſti naturam morti obnoxiam:* 7. *altera divinam adumbravit, quæ cœleſtis eſt & immortalis.* 8. *Eodem pertinuiſſe creditur aſpergillum e cedro, hyſſopo, & cocco, quo leproſus aſpergebatur. Nam Cedrus eſt figura Chriſti,* Ezec. 17. 23. 9. *Adeoque cedrus, qua nihil altius, & hyſſopus qua nihil* [d] *humilius, Chriſtum Deum & hominem deſignabant.* 10. *Coccus ſanguini concolor mortis erat ſymbolum.* 11. *Ut avem, ita Chriſtum mori neceſſe fuit, quia ſine ſanguinis effuſione* [e] *nulla fit remiſſio.* 12. *Sed una avis mactabatur, quia Chriſtus* [f] *carne ſolum mortificatus eſt.* 13. *Avis mactatæ ſanguis cum aqua miſcebatur: ita ex Chriſti latere in cruce utrumque* [g] *fluxit, & idem veniſſe legitur* [h] *per aquam & ſanguinem.* 14. *Aqua debuit eſſe viva, qualem promittit* [i] *Chriſtus.* 15. *Sanguinem cum aqua miſtum vaſe fictili excipiebat ſacerdos: ut hodieque Chriſti theſaurum habent fidi paſtores* [k] *in vaſis fictilibus,* &c. Hæc & alia ſignificata myſtica, quæ Clar. auctor enumeravit, indicio ſunt Deum hanc legem & ritus in ea præceptos, tantum ad res evangelicas, tanquam in ſymbolis & imaginibus repræſentandas inſtituiſſe; adeoque hac lege nihil a propoſito meo magis alienum & ſejunctum adduci potuiſſe.

SECT. I.

Obj. 2.

HÆ quidem interpretationes myſticæ, & earum affines apud alios auctores obviæ, veritatis & ingenii ſpeciem præ ſe ferunt: at ſi propius inſpiciamus, eas inanes & nauci non æſtimandas inveniemus. Harum enim auctores veritatis nomine rogatos velim, ut expediant nobis, unde lepram, peccatum; aves mundas, Chriſti puritatem; aves geminas, duas Chriſti naturas; coccum, Chriſti ſanguinem concolorem; Cedrum, Chriſtum ipſum; hyſſopum, illius ſtatum humilem; vas fictile ſacerdotis, Chriſti theſauros vaſis victilibus repoſitos; notare didicerunt? Cur nulla pro-

Sol.

a *Epiſt.* ad *Acac.* p. 127. E. b Ibid. p. 128, 129. c De *Animal. Sac.* P. 2. l. 1. c. 22.
d 1 *Reg.* 4. 33. e *Hebr.* 9. 22. f 1 *Pet.* 3. 28. g *Jo.* 19. 34. h 1 *Jo.* 5. 6.
i *Jo.* 4. 10, 11. k 2 *Cor.* 4. 7.

SECT. II. ferunt argumenta, unde certiores evadamus, Deum ritus illos inſtituiſſe, tantum ut doctrinas illas interiores, eaſque rudi Judæorum populo, μυστικωτέρως exprimerent? Cum autem id nondum probatum viderim, mihi liceat opinari, Deum una in lege tam diſſona & hiantia contexere noluiſſe; nec res naturæ tam diverſæ, ritibus affinibus & eodem ſpectantibus exprimere voluiſſe. Rationi magis accommodatum eſt, ritus in hac lege præceptos ad eundem ſcopum generalem, ſuperſtitionis alicujus abolitionem collimaſſe, eoſque omnes huic fini ſuo modo miniſtraſſe. Cum enim ætate Moſis, fides illa de Diis æthereis & terreſtribus, ſuperis & inferis paſſim invaleſceret; cum etiam priores, avibus aut beſtiis in eorum honorem dimiſſis, agnoſcerent & honorarent; poſteriores autem, avis aut feræ mactatæ ſanguine in foſſulam, quaſi ad cibum, effuſo colerent & propitiarent; Deus (ritum illum e profano ſacrum faciens) avem unam in ipſius honorem mactari, aliam ſolenniter emitti juſſit; ut fidem illam de dualitate Deorum aut Principiorum aboleret, & Iſraelitæ, in ipſius honorem ritum utrumque peragentes, ſe Deum unum, cœli terræque Dominum & Creatorem, agnoſcere & venerari profiterentur. Deus autem ut omnem ſuperſtitionis aut idololatriæ ſpeciem ab hoc ritu, natalibus ethnicis orto, longe removeret; lege proſpexit, ut avis mactatæ ſanguis non in foſſula, ſed vaſe fictili reciperetur; & ut avis munda, eaque ſuper aquam mundam [puritatis divinæ ſymbolum & indicium] in illius honorem mactaretur. Avis etiam mactatæ ſanguinem aqua commiſceri juſſit, ne quis ſuſpicioni locus eſſet, quaſi Deus etiam Iſraelis (uti Dii Gentium) ſanguine gauderet, eumque, tanquam pabulum ſuum, purum ſervari poſtularet. Præcepit etiam Deus, ut avis cui libertas avolandi conceſſa eſt, avis ritu præſcripto mactatæ ſanguine tingeretur, ut ab avi quavis in Dei alicujus ethnici honorem emiſſa diſcerneretur. Lege curatum eſt inſuper, ut leproſus aqua & ſanguine ſeptem vicibus aſpergeretur, quod nempe numerus ſeptenarius Creationis ſymbolum eſſet; & leproſus, aſperſione ſeptena ſe purgans, ſe Deum illum qui ſeptem diebus cœlum terramque creavit & opus ſuum conſummavit, agnoſcere & venerari teſtaretur. His [a] alia nonnulla ſubjungi poſſent: ſed vereor ne Lector male ferat, quod in his, cum argumento meo præſenti non adeo cohærentibus, moram tam longam fecerim.

SECT. II.

De Oblationis illius ſimultaneæ circumſtantiis, & earum cauſis.

CUM rationem, cur hirci expiatorii ſimul offerebantur, aſſignaverim, eamque (ni fallor) omnium aſſenſu dignam fecerim; ad oblationis hujuſce circumſtantias proximo deveniendum eſt, & earum rationes in lucem paulo clariorem proferendæ. De iis itaque dubia nonnulla ſolvenda proponemus.

Cur hirci *tantum* duo ſimul oblati.

HORUM primum ſit hoc: cur Deus hircos expiatorios *tantum* duos ſimul offerri poſtulavit? Hypotheſi noſtra conceſſa, reſponſio paratiſſima eſt, eaque verbis [b] *Plutarchi* promptius efferenda; veteres *opinati ſunt*, Θεὼς εἶναι δύο, καθάπερ ἀντιτέχνας· τὸν μὲν ἀγαθῶν, τὸν δὲ φαύλων δημιουργόν· οἱ δὲ τὸν μὲν ἀμείνονα, Θεὸν, τὸν δὲ ἕτερον, δαίμονα, καλοῦσιν, *duos eſſe Deos, quaſi ſibi mutuo renitentes; unum quidem bonorum, alium malorum, creatorem: illi vero meliorem vocant Deum, alterum dæmonem.* Hæc autem numina ἀντίτεχνα varias appellationes apud varias gentes, & artium diverſarum profeſſores, invenerunt. Nam Ægyptii Deum bonum *Oſirin*, malum *Tryphonem*, appellarunt: Hebræi ſuperſtitioſi principiis hiſce duobus [c] *Gad* & *Meni* nomina dediſſe videantur: apud Perſas, Zoroaſtris aſſeclas, unus *Oramaſdes*, alter *Areimanius*, audiebat: A Græcis δαίμονες ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ, a Romanis Joves & Vejoves, Dii ſuperi & inferi, dicebantur: Aſtrologi Deos illos per *ſigna benigna* & *maligna*, Philoſophi per *Principia contraria*, Pythagorici per μονάδα καὶ δυάδα, ſignificabant. Gentes haſce rudiores errorem tam craſſum imbibiſſe, credibilius habeatur, quod inter gentes longe cultiores, eaſque fide Chriſtiana leviter imbutas, ad miraculum uſque ſe propagarit. Hac de re Clar. noſter [d] *Windetus*, de duplici principio loquens, audiendus eſt: *hujuſmodi deliriis Chriſtianiſmo vitiando ſategit Manes Perſa, ſub imperio Aureliani: nec ulla unquam hæreſis tantopere graſſata legitur, nempe iſta* אלתנויח *dualitas principiorum (ut Arabes vocant) per totam Orientem aduſque*

a De *aſpergillo* vid. l. 2. c. 26. §. 4. b Lib. de *Iſid. & Oſir.* p. 369. D c V. *Seld.* de *Diis Syr. Syn.* 1. c. 1. d Lib. de *Vit. funct. Stat.* p. 18.

Indiam

Indiam & Sinam, ex non obſcuris veſtigiis hodieque recognoſci poſſit. Sed ut eo jam re- SECT. deat, unde deflexit ſermo: Gentes antiquiores (ut cultum præſtarent huic fidei con- II. ſentaneum) Deos utroſque propitiare ſtuduerunt, &, pro duplici Deorum genere, duplicis generis oblationes & ritus in uſu habuerunt. In re tam confeſſa vel curioſo ſufficiat unius [a] *Plutarchi* teſtimonium: cum enim Zoroaſtrem duo rerum principia, [bonarum *Oromazen*, malarum *Areimanium*] docuiſſe dixerat; ἐδίδαξε, inquit, τῷ μὲν εὐκταῖα θύειν καὶ χαριστήρια, τῷ δὲ ἀποτρόπαια καὶ σκυθρωπά· *Illi quidem ſacrificia votiva immolare docuit & charisteria, huic autem tetrica & malorum depulſoria.* Hujuſmodi vero ſacrificia, Diis inferis aut exitialibus oblata, non tantum ἀποτρόπαια ſed & καθάρσια, frequenter etiam ἀποπομπαῖα, dicebantur. Nam [b] auctor idem de cane mentionem faciens, ὀλυμπίων, inquit, οὐδενὶ Θεῶν καθιέρωται, χθονίᾳ δὲ δεῖπνον Ἑκάτῃ πεμπόμενον εἰς τριόδους, ἀποτροπαίων καὶ καθαρσίων ἕνεκεν μοῖραν, *is nulli cœlitum immolabatur: & Hecatæ terreſtri in trivio cœnæ loco miſſus, piacularis ſacri, avertendi & expiandi mali gratia facti, partes obibat.* Ut compendium faciam: Gentes antiquæ Diis illis, ut bona conferrent; aliis autem, ne nocerent, & ut mala propulſarent, oblationes, eaſque diſſimiles, attuliſſe videantur. Ut itaque doctrinam de Dis hiſce duobus, & mores inde pullulantes, extirparet: præcepit Deus ut hircos duos, καθάρσιον unum, ἀποπομπαῖον alterum, ſibi ſimul offerrent & conſecrarent. Nam hoc ritu, ſe Deum tantum unum agnoſcere, eumque ſolum bonorem largitorem & malorum depulſorem habere, tacite profitebantur.

Cur hirci illi pares erant?

DUBIUM ſecundum ex hircorum eorum circumſtantis ortum, eſt, Cur tam ſancte curatum eſt, ut hirci pares, & ex omni parte ſimiles, in feſto Expiationis offerrentur? Ita nempe Dei, vel Eccleſiæ Judaicæ, decreto ſtatutum fuiſſe, teſtimonium [c] Talmudicum opinari ſuadet: *de duobus hircis diei expiationis,* מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה וברמים *mandatum eſt, quod erant* PARES *aſpectu, ſtatura, & pretio.* Cum Talmude non male convenit [d] *Juſtinus Martyr*, qui de hircis agens, hæc habet; καὶ οἱ ἐν τῇ νηστείᾳ τράγοι δύο ὅμοιοι κελευόμενοι γίνεσθαι, &c. *& qui in jejunio ſolenni hirci* PARES *accipi jubebantur*, &c. Moris hujuſce veritatem nobis præſtat etiam paulo antiquius *S. Barnabæ* [e] teſtimonium, qui legem de hircorum pari datam ſic citat, λάβετε δύο τράγους, καλοὺς καὶ ὁμοίους, καὶ προσενέγκατε, *ſumite duos hircos, bonos &* SIMILES, *& offerte.* Ideo vero legis, aut Eccleſiæ Judaicæ, decreto ſancitum eſt, ut hirci pares & nullo diſcrimine noti Deo offerrentur; ut eo clarius innoteſceret, Hebræos a fide moreque gentium, duo rerum Principia credentium, prorſus abhorrere. Gentiles enim, ea fide vitiati, non tantum Joves & Vejoves, Deos ſuperos & inferos, in honore habuere; ſed eos victimis & ceremoniis ab invicem diſcrepantibus coluere. Nam obſervante [f] Kirchero, *Diis* ſuperis & *beneficiis albæ victimæ placidæque mactabantur*; inferis autem & *maleficis ne nocerent, nigræ & ferociores convenire putabantur.* Hunc uſum ſic exprimit *Virgilius*, qui ſacrorum antiquorum leges ad unguem tenuit;

> [g] *Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.*

Nam Poetam hic ad Mali & Boni Genii ſacra diverſa reſpexiſſe, notat *Servius*, cum ait, *bono uſus eſt ordine, ut prius averteret mala*, deinde conciliaret bona. Plutarchus etiam Zoroaſtrem, Oromazi quidem εὐκταῖα, Areimanio vero σκυθρωπά, θύειν, docuiſſe perhibet. Apud Hebræos itaque curatum eſt, nequa diſparitas inter hircos appareret, ut eo certius indicarent, hircos eos, fini licet & uſui diſſimili ſervientes, ad unum Deum [boni ſimul & mali fontem] propitiandum inſtitutos.

De Sortitione facienda.

TERTIO: ſortitio ſolennis in hircorum eorum oblatione [h] facienda, circumſtantia tam inſignis erat, quod novo dubio materiam non injuſte præbeat; cur ſcilicet electio hirci pro Jehova & Azazele ſorti committebatur, & non potius ſacerdos eos pro arbitrio deligebat, cum præſertim nulla diſparitas inter hircos eos appareret? Hic omnibus Hebræorum doctoribus hæret aqua: at & huic dubio ex hypotheſi noſtra conceſſa ſolutio prompta & facilis orietur. Cum enim lege ſtatutum eſſet, ut ex hircis duobus quis Domini, quis Azazelis, eſſet, ſorte tantum decerneretur; inde liquido conſtaret, iſraelitas, quantum in ſe erat, hircum utrumque Deo vero conſecraſſe; nec eos ethnicorum ritu, hircum hunc vel illum τῷ Ἀποπομπαίῳ, vel dæmoni averruncо, conſulto deſtinataque voluntate tradidiſſe. A Judæis equidem hircus uterque coram

a Ub. ſupr. p. 369. E b *Plutarc. problem. Rom.* p. 290. D c In *Iom.* cap. 6. §. 1. d *Dialog.* cum *Tryph. Judæo.* pag. 219. e *Epiſt.* p. 4. f *Oedip. Ægypt.* T. 1. *Synt.* 3. cap. 10. p. 237. g *Æneid.* l. 3. v. 120. h *Levit.* 16. 8.

SECT. II. Domino ſiſtebatur, at ſortito contigit, quod ex iis alter ad Azazelem emittebatur; nec per eos ſtetit, quo minus hircus uterque victima Deo ſacra fieret.

Cur hircus emittendus ad oſtium Tabernaculi ſiſtebatur.

DUBIUM quartum ex Oblationis jam dictæ circumſtantiis enatum, hujuſmodi eſt; cur expiandi lege præceptum ſit, ut hircus expiatorius, in deſertum amandandus, prius ad oſtium Tabernaculi ſiſteretur? Huic autem quæſtioni hypotheſis noſtra reſponſum expeditum ſuggerit: nempe Moſis ætate, pro certo & explorato receptum erat, malorum omnium [peſtis, famis, belli, ſiccitatis] originem, Dæmoni, vel alii alicui mali Principio præpotenti tribuendam eſſe. Cum vero mala quævis ex illius maligni dæmonis officina prodire crederentur, ea fides etiam hominum animos occupavit, eum mala propulſare poſſe, & velle (nam ideo apud Græcos ἀποπομπαῖος audiit) ſi ad illius potentiam agnoſcendam, & ingenium tetricum demulcendum, τῶν ἀποτροπαίων oblatione coleretur. Hujuſmodi ſuperſtitionem Gentium antiquiorum animos & mores infeciſſe, nulli dubium eſſe poteſt, qui argumenta ſuperius adducta ſuis ponderibus æſtimabit. Addo tamen, veritatis hujuſce fidem ulterius, ex ipſo *Pentateucho*, firmari poſſe: in eo enim Dæmones nomen [a] שדים quod [b] vaſtarent & perderent; & [c] שעירם quod [d] horrorem intuentibus incuterent, habuiſſe; & homines iis ſacrorum oblatione cultum tribuiſſe, legimus. Quid autem homines ſpiritibus nomine tam diro notis immolarent, niſi ut ipſi, malorum Auctores, malum averterent; vel ne mali male facerent, niſi factis ſacris deliniti? Deus itaque, ut fidem illam & mores inde pullulantes extirparet, lege proſpexit, ut hircus ἀποπομπαῖος, vel ad malum propulſandum oblatus, ad oſtium Tabernaculi ſui ſiſteretur. Nam eo ritu, Judæi Θεὸς quos vocant ἀποπομπαίους tacite renunciabant, Deum omnis [e] mali pœnalis auctorem agnoſcebant, Eique ſoli mali omnis propulſati gloriam tribuendam profitebantur.

Cur hircus expiatorius ad Azazel emittebatur?

AD circumſtantiam quintam, hirci ſcilicet emiſſionem, oblationis hujuſce comitem, accedat ſermo. Ea vero novæ quæſtioni materiam præbet: cur ſcilicet hircus AZAZELI ſorte deſtinatus, non ei præſenti datus erat, ſed ad eum, longe remotum in Deſertis, emittebatur? Hujus autem circumſtantiæ hypotheſis noſtra conceſſa rationes haſce duas aſſignare docet: nam (1°.) Deus ita ſtatuiſſe putetur, ut opinionem tunc paſſim obtinentem, de Principiis hiſce duobus poteſtate pari vel ſuppari donatis, tacite redargueret & ſugillaret. Gentes ita cenſuiſſe patet, quod Deos utriuſque generis, bonos & malos, victimis & ritibus ſacris ex æquo placare, & eorum gratiam pariter inire ſtuduerunt. Deus autem opinionis hujuſce vanitatem hoc ritu ſatis expoſuit, & deridendam propinavit: nam inde conſtabat, AZAZELEM ad Tabernaculi fores accedere, vel quicquam juris in hircum, ſibi licet ſortito deſtinatum, exercere, vel hircum illum, licet imaginem ſuam, a contumeliis ei ſtatim inferendis vindicare, minime potuiſſe. (2°.) Ut eo ritu ſignificaret, dæmonem mali quidem auctorem, ſed remotum; nec ab eo metuendum eſſe, modo quis Dei legem ſervet, &, peccatis expiatis, eum ſibi propitium & pacatum habeat. Adeo ut ea [f] Pſalmiſtæ verba commentarii vicem in hanc legem, ejuſque ritus præcipuos, gerere videantur: *quoniam ipſe liberabit te a laqueo venatoris, a peſte calamitoſa: pennis ejus proteget te & ſub alis ejus ſperabis: non timebis a pavore noctis, a ſagitta volante per diem, a peſte quæ ambulat in caligine,* מקטב ישוד צהרים *ab excidio vaſtante meridie.* Hic enim Deus in ſe recipit, ſancteque promittit, ſe pio Θεὸν ἀποπομπαῖον futurum, & ab eo mala quævis [peſtem, bellum, [g] ægritudinem, aliaque diu noctuve graſſantia] propulſurum, eumque a dæmone maligno ſartum tectumque conſervaturum. Nonnulli nempe, [h] [*Ludovicus Cappellus*, [i] *Gerardus Voſſius*, aliique] locum illum de mendo ſuſpectum habent, & ישוד *vaſtante* loco ושד *& vaſtatore, dæmone*, lapſu temporis irrepſiſſe ſentiunt. Atque huic opinioni LXX videntur arridere, qui voces Hebræas per δαιμόνιον μεσημβρινὸν *dæmonium meridianum* interpretantur; Chaldæus etiam Paraphraſtes, qui voces eas מסיעת שדין דמחבלין בטיהרא *a caterva dæmonum qui graſſantur in meridie* reddunt. Conſentit *Vulgatus*, qui hic *dæmonium meridianum* habet. Hæc ſi quid veri habeant, hic ad morem dæmonum alluſum eſt, qui deſerto gaudere, & a meridie vel deſerto (nam deſertum Judæis a meridie) venire credebantur. Sed ad rem præſentem me jam ſtrictius accingam

Peccati confeſſio cur hirci oblationi juncta.

CIRCUMSTANTIA ſexta, cum hirci oblatione conjuncta, erat ſolennis & pœnitentialis illa peccati [k] confeſſio, a ſacerdote, manum utramque ſuper hirci caput imponente, facienda. Pœnitentialem dixi, quod (ſi [l] *Talmudi* tuto credimus) his verbis,

a *Deut.* 32. 17. b *Nominis origine, uti ſentiunt aliqui, deducta a* שוד *vaſtavit, perdidit.* c *Lev.* 17. 7.
d *Voce a* שער horruit *derivata.* e *Amoſ.* 3. 6. f *Pſal.* 91. 3, 4. 5, 6. g *Nam LXX* מקטב ἀπὸ τῆς συμπτώματος *vertunt* h *Critic. Sacr.* l. 5. c. 5. §. 9. i *De Orig. Idol.* l. 1. c. 8.
k *Lev.* 16. 21. l *Tract. Iom.* cap. 6. §. 2.

pœni-

pœnitentiam integre ſpirantibus, ederetur: *ah, Domine, peccaverunt, perverſe egerunt, prævaricati ſunt, coram te populus tuus Iſrael. Ah, Domine, expia, quæſo, peccata, & iniquitates, & prævaricationes quibus peccaverunt, & quibus perverſe egerunt, & quibus prævaricati ſunt coram Te populus tuus, domus Iſrael,* &c. Hujus etiam circumſtantiæ rationes duæ ſe ſtatim ingerent, ſi hypotheſis noſtra pro vera habeatur. SECT. II.

EX iis hæc prima cenſeatur: ut ſancta Judæorum natio a Gentibus, expiandi ritus obeuntibus, & Deos ſuos Averruncos ſibi conciliare ſtudentibus, aperte diſcerneretur. Nam Gentes exteræ, cum ſcelerum horrore & Deorum metu percuterentur, ad expiationum & luſtrationum ſolennitates continuo confugerunt, cum e vera pœnitentia pacem cum Deo & ſeipſis comparare debuiſſent. Ritibus illis, aliiſque formulis religioſis, Deos eorum ἀποπομπαίους ſibi propitios reddere ſperabant; eoque magis, quod eorum Theologi populum, peccati conſcium, ad ſacra luſtralia (non ad virtutis exercitium, aut pœnitentiam pro peccatis admiſſis) adhortarentur. Huc ſpectat inſignis ille *Platonis* [a] locus, quo popularibus ejus id conſilii præbet; ὅταν δὴ τις ἅμα δυσχωθῇ καὶ ἀπεξηφῇ τοὺς οἴκων, &c. *Quum ergo familia aliqua infortunio ſimul & impietate contaminata fuerit,* ——τοῦτον πρῶτον μὲν καθήρασθαι τὸν οἶκον καὶ ἀποδιοπομπήσασθαι χρεὼν ἔστω κατὰ νόμον, *ante alia convenit, ut domus illa, ritu lege præſcripto purgetur & expietur.* Ne populus itaque Judaicus quicquam commercii cum facilibus illis ethnicorum numinibus, aut eorum ſacris, habere videretur; Lege præceptum eſt, ut ſeria peccati confeſſio, & pœnitentia, Expiationis Judaicæ ſolennitati nexu perpetuo jungerentur.

(2°.) JUDÆI peccata ſuper hirci ἀποπομπαίου caput confiteri tenebantur, ut inde cognoſcerent, mali originem, *peccato*, non *Dæmoni* vel Deo alicui lævo, tribuendam eſſe; eoque remiſſo vel expiato, malum omne vel hircum emiſſum propulſare poſſe. Nam ritus ille, ſi diligentius attendamus, hunc ſenſum præ ſe ferre videatur: "vos "malo graviore preſſi, mali Principium aliquod in crimen vocare, plerunque vero "culpam omnem in AZAZELEM, vobis infeſtum noxiumque, rejicere ſoletis; eum- "que, ne noceat aut ut mala propulſet, ſacrorum oblatione propitiandum exiſtimatis. "Hæc autem opinio frivola prorſus & puerilis eſt: ille ſcilicet in deſertis agit, nec in "hircum miſellum, licet ei ſorte decretum, in deſertum etiam (ipſam provinciam "ejus) emiſſum, peccatis inſuper oneratum, juris aliquid exercere poteſt. Malus equi- "dem eſt, ſed in ſeipſo mali Principium dici nequit; cum nil mali niſi meo permiſſu "juſſuve peragat; ut nempe carnificis publici vicem præſtet, & ſententias meas ſeve- "riores exequatur. Peccatis veſtris (ſi verum ſcire velitis) unice tribuendum eſt, quod "mali quicquam patiamini. Ea, confeſſione, pœnitentia, ritibuſque Lege præſcriptis, "expietis; & nihil erit, cur ab hoſte, peſte, fame, bello, vel ipſo *Dæmonio meridiano*, "vobis metuatis. Tunc hircus ille unus, [b] εἰς τὴν ἀποπομπὴν, *ad mali depulſionem* emiſ- "ſus, plus vobis ad pacem & quietem proderit, quam omnes illi שעירם *Dæmones hir- "ciformes*, quibus olim, mali depellendi cauſa, cultum tribuiſtis.

NIHIL jam ſupereſt, niſi ut oblationis hujuſce tempori cogitationis aliquid impendatur. Ea vero circumſtantia ſatis ex ipſa lege diſcitur, expiationis peragendæ tempus ita præſcribente; [c] *& erit hoc ſtatutum perpetuum, ut expiationem faciatis pro filiis Iſrael ab omnibus peccatis eorum,* [d] *ſemel in anno.* Eſt autem ætatis Moſaicæ rationi conſentaneum, opinari, Deum expiandi ritus a ſeipſo præſcriptos tam frequenter obiri voluiſſe, ut populus, his aſſuetus, a purgationibus & luſtrandi cæremoniis in dæmonis honorem exercendis tandem averteretur. Si quis enim adulterio, homicidio, vel alio aliquo ſcelere tetriore, ſeipſum polluiſſet; ad καθάρσια & ſacra piacularia ſe ſtatim contulit, ut Deos iratos ſibi denuo conciliaret, nec eos tanti flagitii vindices experiretur. Gentes etiam, ſi mala publica ſentirent aut præſentirent, Deos ſuos (qui ἀλεξίκακοι & ἀποτρόπαιοι credebantur) ſupplices adierunt, eoſque dono luſtrali coluerunt; ut populo calamitatis metu vel ſenſu languenti ſuccurrerent, & mala tollerent aut averruncarent. Hac arte factum eſt, ut inter Gentes horum Deorum honos gliſceret indies, & illi, juſtitiæ, ſanctitatis, clementiæ, & potentiæ maximæ, famam ſibi compararent. Neque fraus ea diaboli Veterum obſervationem fugit: nam *Clemens Alexandrinus*, poſtquam dæmones mala quandoque propulſaſſe, atque inde τῶν Ἀποτροπαίων titulum ſibiipſis acquiſiviſſe, docuiſſet; [e] addit, φιλάνθρωποί γε ἐκ τούτων καταφαίνονται οἱ δαίμονες, &c. *hominibus quidem bene velle, ex his rebus, oſtenduntur Dæmones. Quomodo ergo non ſunt ſancti, qui ſunt cultui Dæmonum dediti? quorum alii Dæmones hinc, ut ſervatores, bonis verbis proſe-*

Cur oblatio illa quovis anno celebranda.

a Lib. 9. de *legib.* p. 877. E
b LXX in *Lev.* 16. 10.
c *Lev.* 16. 34.
d Ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ πιεσθήσεται. LXX *in loc.*
e *Cohort. ad Gent.* p. 37. 5

CAP. XI. *quuntur; alii vero ſalutem a ſalutis inſidiatoribus petunt.* Neque ſuperſtitionis hujuſce peſtiferæ venenum intra terminos hoſce contineri potuit: cum enim eo res deducta eſſet, ut dæmones malorum depulſores, & peccatorum vindices haberentur, & expiandi ritus ex eorum præſcripto peragerentur; purgandi ceremoniæ tam leves facileſque (ne dicam, ridiculæ) plerumque conſtitutæ ſunt, ut vix dixeris, major inde peccati metus an contemptus hominum animis incuteretur. Cum enim peccata præterita luſtrandi ritibus non multo ſudore peragendis expiari crederentur, homines in nova crimina cito proruebant, & peccatorum ſecuri, vindictam divinam non extimeſcebant. Cum itaque religio multum inde detrimenti caperet, Deus expiandi ritus omnes in ſuum honorem peragi, hircum etiam utrumque piacularem Sibi tantum offerri juſſit; ut ille ſolus malum culpæ remittere, & malum pœnæ tollere crederetur; nec Deus aliquis, καθάρσιος aut ἀποπομπαῖος, in hujus aut illius honoris communionem aſciſceretur. Ut autem veritas illa momentoſa Judæorum animis altius infigeretur, ejuſque fidem ſæpe profiterentur; Lege curatum eſt inſuper, ut expiandi ritus, e præſcripto Legis, & magna cum ſolennitate quotannis agerentur.

CAP. XI.

Objectiones quædam generales enervantur.

CUM jam circumſtantias omnes, ad horum hircorum oblationem rite præſtandam requiſitas, explicuiſſe, ſuoque nitori, a ſitu quo fere ſqualebant antea, vindicaſſe, videar; inſtituto præſenti conſentaneum eſt, ut iis Objectionibus occurram, quæ de ſententiæ meæ fide maxime derogare cenſeantur.

Obj. 1. Ex iis, hæc primum locum vindicat: hæc opinio, de duobus Principiis ſibi mutuo repugnantibus, diu poſt Moſis ætatem inter Gentes inolevit. Neque contrarium e jam adducto *Plutarchi* teſtimonio (utpote Moſe multo recentioris) evinci poteſt. Cum itaque ſententia mea fundamento male fido ſuffulciatur, neceſſe eſt ut ea, veluti ſtructura fundamento fallaci nixa, ſpecioſa magis quam ſolida firmaque cenſeatur.

Sol. HIC equidem *Plutarcho* (Moſe licet ætate multum inferiori) nonnihil tribuendum cenſeo, cum Scriptura, Ratio, Gentium antiquiorum ſacra, Legis etiam hujuſce circumſtantiæ, vehementer conveniant, & a *Plutarcho* falſi ſuſpicionem omnem amoliantur. Nequis tamen adhuc incertus & animi dubius hæreat, addam inſuper ea [a] *Voſſii* verba, ſummam huic opinioni, de duobus principiis ἀντιτέχνοις, antiquitatem probabiliter aſſerentia: *ante animas humanas Angelos divino affectos honore cenſeo: ante Angelos bonos, principem malorum, quem κατ' ἐξοχὴν Satanam dicimus: non ſolum tamen, ſed una cum Deo, boni omnis fonte. Originem hujus cultus derivo a corrupta tum traditione, tum ratione. De traditione quidem depravata in dubium vocabit nemo, modo non peregrinus adeo ſit in ſacris noſtris, ut ignoret, quicquid Deus feciſſet, bonum fuiſſe; ſed poſtquam Satanas præ invidia primos parentes de ſtatu innocentiæ dejecit, terram propter eos fuiſſe maledictam: nec Deum propterea amorem omnem generis depoſuiſſe humani: quippe qui variis modis omnes omni ab ævo ad pœnitentiam provocet & invitet. Sed Satanas, mille fraudum artifex, circumit univerſos, in nihil æque intentus, quam ut illos tum a recto avertat cultu, tum hic graviſſimis malis, Deo ita permittente, adfligat; & poſt judicium ultimum, ſocios habeat pœnarum quas ipſe ſubiturus eſt. Salutarem adeo doctrinam nunquam deſtitit Noachus prædicare liberis & nepotibus ſuis, ea ſpe, ut ipſi per manus iſta traderent ex ſe naſcituris. Sed quæ tantus Patriarcha præbuerat dextra, hæc paulatim poſteri ſiniſtra acceperunt. — Noachidæ* ſcilicet *exinde duo ſunt commenti principia, pari vel ſuppari poteſtate; boni unum, alterum mali. Atque eo deventum fuit, ut quemadmodum colerent principium boni, quo bona conferret; ita venerarentur principium mali, ne inferret mala.*

AD *traditionem corruptam, corrupta etiam ratio acceſſit. Sic enim collegerunt, eum, qui in ſe eſſet optimus, & omnis boni fons unicus, non eſſe miſeris mortalibus mali ullius principium ac cauſam. At vero in mundo hoc multa eſſe homini mala & noxia, tum in mutis animantibus, ac plantis; uti baſiliſcum, araneam, aconitum, & ſimilia: tum etiam in cæteris, uti famem, peſtilentiam, tempeſtates, cæteraque id genus. Quare cum non debeamus Deum comminiſci, qui dextra panem ac potum ſalubrem, ſiniſtra venenatum eidem præbeat*

[a] De *Orig & Progreſ. Idol.* l. 1. c. 5.

cibum

cibum potumque: omnino præter principium omnis boni, etiam ſtatui oportere omnis mali principium: ac proinde illi facienda eſſe ſacra, ut bonum conſequamur, huic vero ad malum averruncandum. Hoc egregii viri teſtimonium Lectorem haud inique laturum ſperavi, quod inſtituto præſenti cumprimis accommodatum ſit, & illius prolixitas probabilitatis ſpecie quam præfert maxima ſatis abunde redimatur. CAP. XI.

SECUNDO: nonnulli forte, ſententiæ meæ male conciliati, dicent, incredibile eſſe, Deum hanc legem ad Principiorum duorum fidem infirmandam inſtituiſſe; cum ſuperius adducta probent, eam de duobus tantum Principiis inimicis, Deo ſcilicet & Azazele, vel Dæmone capiendam eſſe. Quamvis autem in ſcriptis ethnicis, de Principiis boni & mali mentio frequens incidat; vix unquam de Poteſtatibus hiſce litem mutuam exercentibus occurrit ſermo. In iis equidem, Numina dextra & læva, ſydera benigna & infauſta, Genii boni & maligni, aliaque principia contraria, ſæpius ingeruntur: de pugna vero vel inimicitia inter Deum & Azazelem vel Dæmonem, nihil in ſcriptis ethnicorum inveniri poteſt; neque credibile eſt, veritatem illam in mediis ethniciſmi tenebris eluxiſſe. Ethnici non minus dæmonem, quam Deum, ignotum plerunque coluere. Obj. 2.

UT huic Objectioni cumulate ſatisfaciam, & Argumento præſenti lucem paulo majorem afferam, hæc tria regerenda cenſeo: Sol.

(1°.) TRADITIO illa vetuſtiſſima, de Deo & dæmone, tanquam Principiis ingenio ſtudioque longiſſime diſcrepantibus, inter gentes aliquas non prorſus obliterata (corrupta licet & interpolata) manſiſſe videatur. Nam [a] *Plutarchus*, poſt relatam eorum opinionem qui duos Deos ἀντιτέχνας aſſerebant, quorum unus opera bona, alter mala, conficiebat; τὸν μὲν, ait, ἀμείνονα, Θεὸν, τὸν δ' ἕτερον, δαίμονα καλοῦσιν, *eum qui melior eſt, Deum appellant, qui deterior, Dæmonem.* His affinia quæ [b] *Laertius* habet, de Magorum antiquiorum diſciplina loquens: nam e *Dinonis*, *Hermippi*, *Theopompi*, & *Eudoxi* fide refert, eos duo principia, ἀγαθὸν δαίμονα καὶ κακὸν, ſtatuiſſe; illique Jovis, huic Ditis, appellationem tribuiſſe. Convenienter his a *Laertio* traditis, refert [c] *Agathias*, Perſas antiquos, auctore Zoroaſtre, duo rerum principia poſuiſſe; unum Bonum, OROMAZDEM, optima quæque gignens; alterum Malum, ARIMANIUM, cui quævis incommoda & infortunia tribuebant. Veteres autem per Arimanem aut Arimanium, Cacodæmonem intellexiſſe patet, quod eunuchus, Darii cubicularius, eum τὸν πονηρὸν Δαίμονα Περσῶν [d] appellet. Ab eo non multum diverſus eſt [e] *Heſychius*, qui Arimanem Ditem patrem, ſeu Plutonem, facit. Hæc paulo luculentius intelliguntur e *Theodori* [f] libro de magia Perſica: nam ibi Ζασρᾶδης aut Ζαρυὰμ, quem ἀρχηγὸν πάντων *omnium principem* vocat, τὸν Ορμίσδαν καὶ τὸν Σατανᾶν genuiſſe dicitur. Cum autem Ορμίσδης idem ſit qui aliis Ορομάσδης, Σατανᾶν eundem eſſe qui *Arimanius*, haud facile dubitandum eſt. Si a Perſis ad Hebræos Ægypto nuper egreſſos, aſcendat ſermo, apud eos etiam fugientia quædam traditionis hujuſce veſtigia manſiſſe facile percipiamus. Cum enim *Azazel*, tanquam nomen uſu familiari notum, hic uſurpetur, & id nomen inde Dæmoni datum eſſet quod a Deo cito [g] receſſiſſet; incredibile videri nequit, Hebræos ſaltem nonnullos famam de lapſu & ingenio dæmonis obſcuriorem accepiſſe, & eo nomine Principium peſſimum Deoque penitus adverſum notari cenſuiſſe.

(2°.) GENTES pleræque, licet nec Dei nec diaboli naturam perſpectam haberent, Principium geminum, unum bonum & beneficum, alterum malum & inauſpicatum aſſeruerunt. Uni, quicquid boni rebus inerat, acceptum referebant; ab altero, peſtem, bellum, egeſtatem, & alia quævis infortunia fluere prædicabant; huic etiam ſacra facienda, ne noceret; illi, ut bona largiretur. Deum ſcilicet ἀμφοτεροδύναμον, ἀγαθά τε δυνάμενον καὶ κακὰ (uti loquitur *Euſtathius*) ethnici plerique capere minime potuere. Prout autem Principium boni, pro variis operibus, attributis, aut miniſtris, varias appellationes invenit, & a Gentibus in varios Deos diſtributum eſt, ad unum tamen Deum, omnis boni fontem revocandos; ſic & mali Principium, pro ratione miniſtrorum aut operum, in Deos varios inauſpicatos, nominum diverſitate diſcretos, quaſi dividebatur, quibus tamen unum ἀρειμάνιον aut Dæmonem ([h] Θεὸν κάκιστον καὶ ὀλέθριον) intellexiſſe videantur; licet illius origo, natura, poteſtas, iis obſcurius innoteſcerent.

a De *Iſid.* p. 369. D b In *Procem. libr.* de *Vit. Philoſoph.* p. 2. F c De *Bel. Perſic.* lib. 2.
d Οὐδὲν ἔχεις αἰτιάσασθαι τὸν πονηρὸν δαίμ. &c. Ap. *Plutarc.* in *Alex.* p. 682. B e Ἀρειμανὸς ὁ Ἅιδης, παρὰ Πέρσαις
f Ap. *Phot. Biblioth. cod.* 81. g Vid. pag. 1043. h *Ita dicitur* Ariman. *apud* Agathian. lib. 2. p. 62. D

CAP. XI. (3°.) LEX ea qua luſtrandi ceremoniæ præſcribuntur, tanquam repagulum erat ne perſuaſio illa, de dæmone vel quovis alio mali Principio, latius invaleſceret. Nam legis hujuſce ritibus haud obſcure declaratum eſt, quid ſani, quid inſani perſuaſio illa contineret. Cum enim hac in lege JEHOVAH & AZAZEL, tanquam partes extremæ ſtatuantur; Deus duo quidem principia, ſibi mutuo contraria, bonum unum, malum alterum, non plane negare videatur. Cum autem principium ſibi ex adverſo poſitum, Azazelis [*fortis cito recedentis*] nomine denotetur; cum etiam præceptum ſit, ut ſacra piacularia Jehovæ tantum offerantur; clare ſignificatum eſt, hæc duo Principia [contra quam docebant Ethnici] nec pari nec ſuppari poteſtate donata eſſe, adeoque nec pari vel ſuppari honore coli debuiſſe. Hanc autem doctrinam Hebræorum animis annua ſolennitate Deus inculcari voluit, quod eorum plerique dogmatis & ritibus ethnicis inhærerent; Azazeli potentiam malitiæ, & cultum potentiæ ſuæ, parem tribuentes. Iſraelitas Ægypto recens egreſſos, tam turpiter hallucinari potuiſſe, proclivius eſt creditu, cum *Celſus* aliquibus ævi ſui Chriſtianis id probro vertat, quod ἐναντίον τῷ μεγάλῳ Θεῷ Θεὸν κατηϱαμένον, *Deum execrabilem magno Deo contrarium* aſſeruerint.

Obj. 3. TERTIO: non nemo forſan objiciet, tam longe abfuiſſe, ut legis hujus inſtituta duorum Principiorum æquipollentium opinionem infirmaret, ut ei fidem potius aſtruere videatur. Hic enim inſtitutum eſt, ut hirci duo præ foribus Tabernaculi ſiſterentur, & quis Jehovæ, quis Azazeli, dandus eſſet, ſorte ſolummodo decerneretur. Adeo ut uterque poteſtatem æqualem ſortiri, & Azazel imperium cum ipſo Jehovah diviſum habere, facile crederetur.

Sol. HÆC forſan in animum inducet ille, qui de ritu illo parum conſiderate judicabit. Quivis autem hunc ritum attentius intuens, facile percipiat, eum maximum momentum ad opinionem duorum Principiorum æquipollentium labefactandam habuiſſe. Cum enim hircus ablegatitius *ſorte* tantum eligeretur, hinc intelligi potuit, Iſraelitas nihil Azazeli ſcientes volenteſque deſtinaſſe, ſed ſorte potius quam conſilio ductos, hircum eum in illius pomæria dimiſiſſe. Deinde: cum electio hirci deſerto deſtinati *ſorti* ſolummodo permitteretur, inde liquido conſtabat, Azazelem nihil ſibi juris in animal aliquod, ne quidem in hircum (licet illius imago crederetur) arrogare potuiſſe; & Ethnicos miſere cæcutire, qui beſtias & ſtirpes, alias τῦ ἀγαθῦ Θεῦ, alias τῦ κακῦ Δαίμονος εἶναι, opinati ſunt; modo [a] *Plutarchi* teſtimonium, conjecturæ meæ, de veterum Ditheiſtarum ſententia fundamentum ſatis firmum habeatur. Ætati vero Moſaicæ quam maxime conveniebat, ut omnes intelligerent, potentiam Azazelis Deo ſubjectam eſſe, & intra limites anguſtos plerunque coerceri: tunc enim homines cultum tam pronum & catholicum diabolo tribuebant, illius potentiam obnoxiam ignorantes, eumque pro arbitrio ſuo nocere poſſe ſomniantes.

Obj. 4. QUARTO: forſan a ſententia mea diſſentient aliqui, quod hircum unum ad bonum conſequendum, alterum ad malum avertendum oblatum, Scriptura reclamante, vel ſaltem tacente, ſæpius aſſeruerim. Nam e Scriptura liquidum eſt, hircos eos peccati tantum expiationi ſerviiſſe, eoſque ſimul offerri debuiſſe, ut ex utroque ſacrum piaculare coaleſceret. Hinc & hirci, feſto expiationis offerendi, [b] חטאת הכפרים [c] dicti videantur. Ideoque neceſſe eſt, ut hypotheſis illa, precaria tantum, & machina quædam ad ſententiam meam, de hircorum duorum oblatione, fulciendam excogitata cenſeatur.

Sol. NODI hujuſce ſolutio laboris haud multum poſtulat: e jam dictis enim facile colligendum eſt, hirci hujus & illius oblationem, peccati purgationem pro fine & ſcopo præcipuo habuiſſe, licet huic uſui non una eademque ratione & modo miniſtrarent. Hircus enim mactatus (uti dictum eſt) ad peccati culpam, emiſſus ad illius pœnam, amoliendam inſtitutus eſt: prior ita peccatum expiavit, ut ex abundanti Dei gratiam Iſraelitis impetraret; alter ita populum illum peccati levavit onere, quod & mala propulſaret quæ cervices eorum afflictura videbantur. Hircos eos ad hunc uſum a Deo deſignatos, adeoque ad opinonem quam dixi redarguendam accommodatos, fuiſſe; nihil apud me dubitationis habere poteſt. Cum enim e ſuperius adductis elucear, opinionem illam de duplici Principio præpotenti [boni uno, mali altero] vetuſtiſſimam fuiſſe, eamque longe lateque ſe propagaſſe, gentium etiam omnium, barbararum & græcanicarum, initia & victimas opinionis illius monumenta quædam retinuiſſe; credi nequit Deum nullam legem, ſolennitatem nullam cum ſententia tam famoſa & peſti-

[a] De *Iſid. & Oſir.* p. 369 D [b] *Num.* 29. 11. [c] Τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐξιλάσεως. LXX.

fera

fera pugnantem inſtituiſſe; cum præſertim legem Moſaicam eo præcipue conſilio de- CAP.
derit, ut opiniones & ritus idololatricos, inſtitutis plane contrariis everteret & extirpa- XI.
ret. At ſi legis & feſti expiatorii ritus & circumſtantiæ diligenter obſerventur, & cum iis quæ dixi ſtudioſe conferantur; manifeſtum erit, omnia ad opinionem illam pernicioſam ex hominum animis evellendam collimaſſe, nec legem ullam cum hypotheſi mea tam belle convenientem aſſignari poſſe.

QUINTO: nonnulli forſan objicient, incredibile eſſe, Deum expiandi legem, ejuſ- Obj. 5.
ve ritus aliquos, ad Principii duplicis opinionem eliminandam inſtituiſſe; cum opinio illa virus ſuum non adeo longe diffudiſſe, vel adeo multos in aſſenſum traxiſſe, videatur. Quamvis enim omnes, Boni quidem principium agnoſcerent & addicte colerent; plerique Mali principium vitale prorſus inficiati ſunt, illius originem, fato, fortunæ, vel materiæ contumaci, tribuendam exiſtimantes. Probabilitatis autem ne ſpeciem habet, Deum legem peculiarem, multo minus ſolennitatem multiplici rituum varietate celebrandam, inſtituere voluiſſe; tantum ut opinionem quæ tam paucos infecerat, everteret & eliminaret.

FATENDUM eſt quidem, nonnullos ævi recentioris Ethnicos adeo moderate deſi- Sol.
puiſſe, ut malorum originem a Neceſſitate, materia, vel alio aliquo Principio mentis experte, petendam exiſtimarent. Sed ἀναπρρήπως oſtendiſſe videar, e Gentilium veterum grege longe plurimos Δαίμονα quendam mali principium aſſeruiſſe, & eos, qui malorum noſtrorum cauſas a Deo Opt. Maximo arceſſerent, contumeliam ei longe maximam illaturos exiſtimaſſe. Prout itaque Deum bonum, ita & dæmonem malum ſacrorum oblatione demulcendum crediderunt; cum hominis interſit non minus avertere mala, quam bona ſibi comparare. Et ſane tantum abfuit, ut ab hac fide rituque diſcederent idololatræ veteres, quod Deos eorum plerosque, malos licet & infauſtos, malorum depulſores, eoque nomine cultu frequentiori deliniendos, affirmarent. Ex ea nempe ſententia manavit, [a] quod Jupiter, καθάρσι῾ος· Juno, *Februalis* & *Februa*; Apollo, ἀποτρόπαι῾ος· Venus, *Cluacina*, vel purgatrix & expiatrix; Neptunus, Ποσειδῶν τρόπαι῾ος· Hercules, ἀλεξίκακ῾ος· & eorum plerique, λύσιοι, φύξιοι, σωτῆρες, & ἀποπομπαῖοι, dicerentur. Præ cæteris autem numinibus, Ethnici mala quævis averruncandi poteſtatem & honorem Apollini [dæmoni peſſimo] tribuiſſe cenſeantur. Sic enim eum in hymno quem ipſi cecinit, ſalutat Orpheus,

——— Ω βασιλεῦ κακὰ παύων Απόλλων·
O Rex Apollo qui mala quieſcere facis.

[b] *Demoſthenes* oraculi Jovis Dodonæi meminit, quo Απόλλωνι βοῶ θῦσαι, *Apollini malorum depulſori bovem ſacrificare* præceptum eſt. Ad rem præſentem non minus accommodatum eſt [c] *Horatii* de Apolline teſtimonium:

———*Hic miſeram famem*
Peſtemque a populo & principe Cæſare in
Perſas atque Britannos
Veſtra motus aget prece.

ATQUE hæc opinio, de Apolline malorum auctore & depulſore, [d] *ita in Græcia tandem invaluerat, ut non tantum in peſte, ſed malis etiam minuſculis depellendis, Apollini ſacra* decernerentur. Cum itaque Græci, Romani, alii, Dei mali fidem alte adeo retinerent, Eumque, tanquam ἀποπομπαῖον, *malorum depulſorem*, impenſius adorarent; eandem ſuperſtitionem idololatras antiquiores infeciſſe, dubitari nequit. Deus itaque ut morbo tam inveterato longeque propagato medicinam faceret, & ipſe [non dæmon aliquis] ἀποπομπαῖ῾ος, *mali depulſor*, in poſterum haberetur; præcepto curavit, ut hircus εἰς ἀποπομπὴν ad malorum depulſionem offerendus, ad oſtium Tabernaculi ſui ſiſteretur, & eo ritu hircus ille donum Jehovæ tantum Liberatori conveniens agnoſceretur.

SEXTO: veriſimile eſt, aliquos, a ſententia mea diſcrepantes, hoc etiam argumen- Obj. 6.
tum in illius præjudicium allaturos. Fidei difficile eſt, Deum hircum vivum ad malum propulſandum inſtituiſſe, cum gentes omnes ſacra quævis ἀλεξίκακα, morti ſemper, al-

a *Jo. Lomeiri Syntag.* de *Luſtrat. Gentil.* c. 4. b *Orat.* adv. *Midiam.* c *Carm.* l. 1. c. 21.
d *Heurn.* a *Monteacut.* lib. cui tit. *Dæm. Mimic.* c. 26.

CAP. XI. tari plerumque deſtinarent; & nulla conſtet ratio, cur Deus hirco, pretii vilioris animali, tanquam favoris tam inſignis inſtrumento, uteretur.

Sol. RESPONDEO: Deum hircum emiſſarium tanquam ἀποτρόπαιον inſtituiſſe, iis argumentis oſtenſum eſt, quæ ingenio cuivis non plane moroſo ſatisfaciant. Addam tamen, tanquam ἐπίμετρον, [a] *Philonis* teſtimonium: ille nempe de variis Hebræorum ſacris agens *ad offerentium utilitatem* referendis, ad duplicem claſſem ea revocavit; quædam ex iis, μετουσίαν ἀγαθῶν *bonorum participationem*, alia φυγὴν κακῶν *malorum fugam*, finem & ſcopum habuiſſe dicens. Cum autem non ſit proclive, ſacrum aliquod, ad malum ſolummodo vitandum oblatum, deſignare; rationi convenit ut *Philonem*, de oblatis *ad mala ſolummodo fugienda* loquentem, hircum emiſſarium ob oculos habuiſſe ſentiamus. Neque rationes objectæ contrarium probant. *Non prima:* cum exempla ſuperius allata doceant, omnium pene gentium uſu ſervatum fuiſſe, ut, ad populum purgandum & Deos infenſos ſibi conciliandos, aves & feræ libere dimitterentur. *Non ſecunda:* nam par erat, ut Iſraelitæ caprum Deo, tanquam malorum depulſori, conſecrarent; cum Ægyptii, Syri, alii, caprum Deo peſſimo ſacrum exiſtimarent, alii vero capram Deo illi frequentius immolarent. Huic mori fidem præſtat nobilis *Herberti* [b] teſtimonium: In Æde *Vejovis–effingebatur ſimulachrum Dei, ſagittas tenens, quæ paratæ ſint ad nocendum: huic ſimulachro adſtitit figmentum* Capræ: *ea enim ſolet ipſi immolari.* Rationes alias adduxi ſupra, hic a Lectore, ſi libet, memoria repetendas.

Obj. 7. SEPTIMO: non-nemo forſan hoc etiam, ad ſententiæ meæ fidem labefactandam regeret, quod ritus aliquos ad ſeculi Moſaici morem accommodatos, alios autem cum illius ævi moribus ex adverſo pugnantes, eadem expiandi lege præceptos aſſeram; adeoque pugnantia, & imaginationi meæ magis quam veritati conſentanea dixiſſe videar.

Sol. NON eſt quod res hæc admirandi vel dubitandi cauſa ſatis juſta videatur. Nam Summus Legiſlator ſacrorum leges & ritus Hebræorum genti traditurus, nonnullos Patriarcharum uſu commendatos nova ſanctione cohoneſtavit; non paucos etiam a Gentibus exteris receptos (reformatos tamen) ad rituum ſuorum numerum aggregari paſſus eſt; omnes autem pietati repugnantes, uſu licet inveterato confirmatos vetuit, & e medio ſuſtulit. Nil mirum itaque, ſi Deus Expiandi ritus, ita toleraverit, immutaverit, aut aboleverit, prout uſum & ingenium populi poſtulare norat, & ſanctiones Ejus (habita ratione temporum) maxime ad pietatem provehendam inſervire poſſent.

Obj. 8. OCTAVO: ſententia noſtra forſan a nonnullis in dubium & crimen adducetur, quod ritus expiandi, ratione ab hoc vel illo ſeculi more petita, doceat explicare; cum tamen Antiqui ſimul & Moderni ritus eos tanquam figuras & hieroglyphica quædam intueantur, & eos nulla de cauſa ſancitos arbitrentur, niſi ut rerum Evangelicarum umbram, vel potius imaginem vivam & expreſſam, ſeculis illis rudioribus exhiberent. Et ſane [c] Sanctus Apoſtolus, nonnullis expiationis Judaicæ cæremoniis ſignificatum myſticum tribuens, hanc ſententiam auctoritate ſua munire videatur. Cum etiam expiatio ſanguinis aſperſione facta, & hircus in quem populi peccata transferebantur, imaginem Chriſti peccata noſtra ferentis & expiantis tam vivam & pene loquacem præferant; ipſa ratio monet, ut ritus eos & alios, Chriſti prophetias reales fuiſſe, & ob rationes tantum Evangelicas inſtitutos, exiſtimemus.

Diluitur. LIBENS agnoſco (quod & alibi de induſtria probo) legem Moſaicam *umbram futurorum habuiſſe*, & Expiationis ritus aliquos nonnulla Chriſtum ſpectantia μυστικωτέρως innuiſſe. Eorum etiam nonnullis, & ipſe ſignificatum myſticum non ſemel accommodavi. Quamvis enim Deus eo præcipue conſilio Legem ſanxerit, ut cultum & ſacrorum normam induceret populi Judaici modulo & temporum antiquiorum ruditati convenientem; nonnullas Chriſti figuras, obiter & quaſi aliud agens, inſtitutis Legis medias interſeruit: ut ipſius multifaria ſapientia ſeculis futuris per Eccleſiam innoteſceret, & Hebræi tandem ritus ſuos, tanquam rerum ſacratiorum prodromos, intueri diſcerent. Abſit interim, ut ſentiam Deum ritus pleroſque, multo minus omnes, eo animo ſtatuiſſe, tantum ut hebeti Judæorum populo rerum Evangelicarum umbras & imagines exhiberent. Hæc enim opinio, ſupine diuque recepta, tot hominum animos a genuinis rituum eorum originibus & intentionibus inveſtigandis avocavit, & Atheis naſutioribus occaſionem dedit Summi Dei leges irridendi, quaſi conjecturæ tantum audaci materiam

a V. Lib. de *Victim.* p. 838. A b Lib. de *Relig. Gentil.* p. 167. c *Hebr.* 9. 7, 8, 9.

admini-

adminiſtrarent, & ſub auguſta myſterii ſpecie nonnulla cuivis e vulgo nota diſſimularent. Si Dei legibus honorem origini ſuæ convenientem conciliare velimus, opus eſt ut veras earum rationes & uſus in lucem proferamus, eaſque finibus ſuis aptas & accommodatas oſtendamus. Nulli Dei leges & ritus eo quo decet honore proſequentur, ſi ſignificationes myſticæ pro ingenio noſtro fictæ iis affigantur. Si *libertas* illa *prophetandi*, cuivis leges Moſaicas interpretanti concedatur; ſenſus varii, nec raro pugnantes, iis affigentur; cum nemo tam hebes ſit omnique bono Genio deſtitutus, quin myſterium aut ſenſum aliquem interiorem excogitare, eumque hoc vel illo ritu Legali repræſentatum affirmare, valeat. Dicam breve: libertate illa, nullis legibus reſtricta, nihil ad omnes cerebri calidioris imagines aſtruendas efficacius excogitari poteſt. Sed hoc argumentum me ſæpius antea tetigiſſe memini. CAP. XI.

Jam omnes, aut ſaltem præcipuos, legis hujuſce ritus, & eorum origines, e tenebris Antiquitatis in mediam lucem protuliſſe, Objectionum etiam omnium momenta perpendiſſe videar. Et ſi quis jam dicta ſecum penſitaverit, ambigere non poterit, expiandi legem & clarioris notæ ritus in ea præceptos eo præcipue collimaſſe, ut fides illa, de uno Summo boni malique Principio, Judæorum animis altius infigeretur; & pro certo haberent, Jehova conciliato, peccatis etiam ad Legis divinæ præſcriptum expiatis, ſupervacaneum ſimul & impium eſſe, victimas ad Azazelis iram leniendam, Ejuſque gratiam ineundam, immolare; quaſi Jehovæ ſuis patrocinandi facultas deeſſet, aut homines aliter in tuto eſſe non poſſent, niſi cum Deo illo malefico fœdus inirent, Eumque munerum oblatione ſibi devincirent. Diſſertationis concluſio.

LIBER QUARTUS

Quo fuſe diſſeritur de ritibus & inſtitutis Hebræorum a Gentium uſu deſumptis, nullibi vero (quod ſcimus) a Deo præceptis aut ordinatis.

HUIC ACCESSIT

DISSERTATIO

DE

PHYLACTERIIS JUDÆORUM.

PRÆFATIO.

RES eſt obſervationi obvia, Chriſtum & Apoſtolos ritus aliquos e Judaiſmi veteris uſu in Chriſtianiſmum traduxiſſe, & eorum inſtituta ad cultum & diſciplinam temporibus ſuis uſitatam, qua licuit accommodaſſe. Eorum veſtigiis inſiſtentes ævi ſequentis Chriſtiani, ritus alios ex aliis [prout Eccleſiæ rationibus opportunum videbatur] e Judæorum ſimul & Gentilium uſu deſumptos in cultum Chriſtianum acceperunt; ut religio, ad populi morem & modulum nonnihil attemperata, facilius eorum animis illaberetur, & Mundi reformatio ſine motu ſtrepituque perageretur.

AD eundem pene modum res Eccleſiæ Judaicæ ante Domini adventum procuratæ ſunt. Cum primum enim, Deus Iſraelitas *e domo ſervitutis* eduxiſſet, eoſque moribus Ægypti ſeculique, die longa confirmatis, addictiores inveniſſet; cum iis utpote imbecillioribus, indulgenter agendum, & aliquid eorum pueritiæ & ingenio pertinaci concedendum norat. Ritus itaque nonnullos, quibus longa conſuetudo populi ſtudia devinxerat, ab adhærente Gentiliſmi fæce purgatos, benigne toleravit; eos ab uſu cultuque profano ad ſacrum transferens, & in rituum ſuorum claſſe collocans.

HANC oeconomiam & συγκατάβασιν divinam ævi ſequioris Iſraelitæ in exemplum traxiſſe videantur. Nam & illi ritus haud paucos, e Gentium uſu deſumptos, in ſacrorum ſuorum numerum admiſerunt; ut rudi populo ritibus illis aſſueto morem gererent, eoſque a ſuperſtitioſo morum ethnicorum uſu ſuaviter avocarent. Adeo ut e ritibus Judaicis ex ethnico fonte derivatis, alii ex inſtitutione Dei, alii ex imitatione populi (ſed pia & prudenti) in cultum publicum dimanarent.

DE ritibus hiſce, nec Dei juſſu nec permiſſu (quod ſcimus) e Gentiliſmo in Judaiſmum aſſumptis, alibi ſtrictius & in tranſitu ſermonem facio; hic autem cumulatius & ex inſtituto diſſerendum eſt. Hoc autem opus aggredi eo magis allubeſcit, quod vix ulli hactenus inventi ſint, qui operæ vel laboris aliquid in hoc Argumento poſuere; quod etiam ex hujuſmodi ritibus penitius intellectis, lux haud exigua ſacris codicibus illuſtrandis orietur; præcipue vero quod hoc Argumentum non longe abſit a Libri ſuperioris argumentis, iiſque non parum lucis & firmitatis afferat. Nam ſi liquidum fecerim, Eccleſiæ Judaicæ præſides ritus aliquos origine gentiles in rituum divinorum ordinem & uſum accepiſſe; nemo conſultior paulo dubitare poteſt, quin Deus iis exemplo ſuo præiverit, & cultum ejus nonnullis Ægypti ceremoniis, prout etiam Tabernaculum ſuum Ægypti ſpoliis, prior exornarit. Fidem ſcilicet omnem excedit, ſacrorum Judaicorum antiſtiſtes, Gentium ritus ullos cum inſtitutis divinis miſcere voluiſſe; niſi quod iis perſuaſum eſſet, Deum antea ritus aliquos originis ethnicæ transformaſſe, & in ſacrorum ſuorum gradum & locum evexiſſe.

EXEMPLIS itaque multis & contradictionem haud facile patientibus evincam, Eccleſiam Judaicam (prout uſus & occaſio ferrent) ritus Gentium haud paucos, ad formam meliorem redactos, ſuos feciſſe, eoſque a cultu dæmonis ad ſacra miniſteria tranſtuliſſe.

CAP. I. SECT. I.

CAP. I.

Congregatio fœminarum ad oſtium Tabernaculi, Exod. 38. *memorata.*

INTER exempla morum ad originem ethnicam, forſan Ægyptiam, referendorum, locum primum occupare debet congregatio fœminarum ad oſtium Tabernaculi, [a] *Exodi* 38. memorata. Textus verba ſic ſe habent: *& fecit labrum illud chalybeum e ſpeculis mulierum,* הצבאת *turmatim convenientium,* אשר צבאו *quæ turmatim conveniebant ad oſtium Tabernaculi conventus.*

HUNC textum inter plurima illa Scripturæ loca quibus cœcam caliginem obduxit vetuſtas temporum haud immerito numeremus. Quamvis enim Interpretes plerique fœminas illas ad oſtium Tabernaculi conventus hoſce cultus & religionis cauſa celebraſſe fateantur; de prima tamen illius officii religioſi præſtandi ratione, vel nihil, vel (quod abeſt proxime) conjecturas tantum, eaſque parum cohærentes, in medium ferunt. Sed unde unde conventus illi muliebres initia traxerint, apertum eſt, eos ad *Hophni* & *Phineæ* tempora duraſſe, [b] qui *ſtupri conſuetudinem habuiſſe* dicuntur *cum fœminis ad oſtium Tabernaculi catervatim convenientibus.*

NE verbis pluribus Lectorem in limine detineam, perſuaſum eſt mihi conventus illos a ſuperſtitioſis quibuſdem Ægypti moribus anſam & exordium accepiſſe. Ut huic rei fidem afferam, & rem totam luculentius expediam, ſermonem intra cancellos hoſce coercebo: (1°.) Mores Ægyptios qui conventibus illis occaſionem adminiſtraſſe videntur, in lucem proferam. (2°.) Nonnulla in ſententiæ meæ præſidium producam argumenta. (3°.) Objectioni uni & alteri ſatisfaciam.

SECT. I.

Mores quoſdam Ægyptios conventibus illis occaſionem præbuiſſe.

MORES aliquos Ægyptios ſolennibus hiſce fœminarum conventibus occaſionem adminiſtraſſe, fidem arceſſat ab ipſa rei probabilitate, nullis licet argumentis confirmatæ. Quid enim fœminæ ſolæ, eæque [c] jejunantes, ſpeculiſque ſuis inſtructæ, nulloque quod ſcimus præcepto ad id muneris adſtrictæ ad limina Tabernaculi tam frequentes accederent; niſi quod moris alicujus Ægyptiaci, quo olim imbutæ fuerant, odorem adhuc retinerent, & Moſes non minus conſuetos mulierum conventus quam ſpecula toleraret?

TOT autem Hiſtoricos, qui veteres Ægypti ritus memoriæ tradidere, temporis injuria deſideramus, quod mores Ægyptiaci qui conventibus illis initia dedere nos prorſus latuiſſent, aut per conjecturas tantum incertas innotuiſſent; niſi *S. Cyrillus Alexandrinus* nobis, in obſcuris antea ſemitis oberrantibus, facem prætuliſſet. [d] Illius verbis rem totam ab exordio narratam accipiat Lector: λελατρϐύκασιν εἰδώλοις οἱ ἐξ Ισραὴλ, τλὼ ἐπὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἀναπλάντες ϑητείαν, ϗ τοῖς ἐκείνων διαϐιοῦντες νόμοις, μακρὸς διατεπλέκασι χρόνος· ἔϑος τοίνυν Αἰγυπτίων μάλιστα γυναιξὶν, εἰσφητᾶν ἱεροῖς, λινῇ μὲ ἐσθῆτι καταζαλμένας, κατόπτρῳ ϑ τὴν ἀειτερᾶν, &c. *Genus Iſraelitarum cum ſerviret Ægyptiis, ac diu in illorum legibus vitam traduceret, idola coluit: mos igitur erat apud mulieres Ægyptiorum præcipue veſte linea indutas, adire templa, ſpeculum ſiniſtra, ſiſtrum dextra ſacro habitu geſtantes. Eum autem honorem, imo (ut verius dicam) contumeliam illæ quidem, quæ inter cæteras excellebant maxime, & ſacris erant initiatæ, vix obtinebant. Mulieres igitur e genere Iſrael reliquias illius cultus, quem in Ægypto ſervaverant, cum in ſua ſupellectili reperiſſent; hæc ipſa, inquam, ſpecula oblationis cauſa detulerunt, eaque ad labri uſum tranſlata ſunt.* Eadem ſententia [e] *Procopio* placuit, qui textum prædictum ſic interpretatur: *Quid ſibi volunt illa ſpecula? Iſraelitæ cum verſarentur in Ægypto, coluerunt idola. Ibi autem mulieres conſecratæ & dicatæ idolorum cultui ingrediuntur in templum amictæ lineis veſtibus. Dextra ſiſtro, ſiniſtra ornabatur ſpeculo, pro more illorum ſuperſtitionis. Mulieres Iſraeliticæ tenebant adhuc reliquias ejus vanitatis, quas obtulerunt in ædificium Tabernaculi.*

a *Exod.* 38. 8. b 1 *Sam.* 2. 22. c Αἱ νήϛευσαν LXX *quæ jejunarunt.* d De *adorat.* in *Spirit.* l. 9. p. 313. Tom. 1. e *Comment.* in *Exod.* p. 292.

UT quid veri vel falſi hæc *Cyrilli* vel *Procopii* ſententia ferat, eo certius intelligatur; ex uſu fuerit, moribus illis Ægyptiacis, quos illi leviter tangunt, paulo diligentius explicandis immorari. De iis itaque theſes haſce præmittemus, quas, utpote veterum teſtimoniis confirmatas, pro certis & indubiis habeamus. SECT. I.

HARUM prima ſit hæc: Fœminæ, idolorum cultui conſecratæ, partes præcipuas in Ægypti Iſidis præſertim Ægyptiæ, ceremoniis habuere. Hoc omnibus notum qui res antiquas vel tenui notitia deguſtarunt: ideoque pauca tantum veritatis hujuſce ſubjungam teſtimonia. Horum primum Dei præbent Oracula, *Ezec.* 8. 14. Ubi mulieres in oſtio domus Dei ſedentes, & numen Ægyptium Thammuz ſolennibus lamentis proſequentes, ſeſe Prophetæ conſpiciendas præbent. Aliud nobis teſtimonium ſuppeditant oracula diaboli apud *Euſebium* memorata: *Præparat. Evang.* l. 5. c. 7. Ibi enim Apollinis Oraculum, ut curam & provinciam ſingulis deabus demandatam deſcriberet, hæc inter alia dixiſſe fertur:

Μητέρι μ' μακάρων μαλέταν πτηνίδι Ρείᾳ
Αὐλοὶ καὶ τυμπάνων πάταγοι, καὶ θῆλυς ὄμιλος·

Rhea beatorum mater reginaque Divum,
Fœmineos cœtus, buxumque & tympana curat..

Rhea autem eadem cum Cerere, Iſide, & Regina illa cœlorum, in cujus cultum fœminæ in Ægypto degentes zelo tam fervido & præcipiti ferebantur, *Jerem.* 44. 17, 19. In *Theſmophoriis*, ceremoniis feſtivis in Cereris vel Iſidis honorem inſtitutis, ethnici ſolas pene fœminas miniſterii alicujus honore dignabantur. Hoc multis veterum teſtimoniis oſtendit [a] *Meurſius*, & [b] *Petrus Caſtellanus*, ad cujus eruditas paginas Lectorem remitto, qui hujuſmodi mores penitius intelligendi ſtudio ducitur.

IDEO vero fœminis in Iſidis & Cereris cultu partes præcipuæ tributæ fuerunt, eo quod ſexus fœminei, Numini ſexus etiam fœminei myſtæ maxime convenire videbantur; & ut Iſidis ritus, ſtupris & adulteriis fœdati, impuri Spiritus imaginem geſtarent, & eo gratiores ei reddere. Nam Iſidis ceremonias a mulieribus quotannis celebratas, ſcortationis & lenocinii plenas, teſtantur [1] *Juvenalis*, [2] *Propertius*, aliique. Atque ea forſan ratione fœminæ illæ quæ Iſidem vel cœlorum reginam colebant, ſe ſtupri inprimis ſuſpicione purgare ſatagunt, cum [c] *Jeremias* propheta morem illum criminis loco eis objeciſſet: dicentes, *quum autem adolemus reginæ cœli, & libamus ei libamina, an abſque maritis noſtris facimus popana?* quaſi dixiſſent, nos Iſidis ſacris occupatæ, non ſtupris, ad morem Ægypti, indulgemus: ſancta ſancte tractamus: & hac in re ad maritos noſtros, perpetuos morum noſtrorum teſtes & cenſores, libenter provocamus.

(2°.) FŒMINÆ illæ Iſidis aut aliorum idolorum cultui deditæ ingente comitante caterva muliebri ad Numinis ſui templum venire ſolebant. Huic mori fidem conciliant [d] *Parthenii* verba, ἐν Μιλήτῳ Θεσμοφορίων ὄντων, καὶ συνηθροισμένων γυναικῶν ἐν τῷ ἱερῷ, &c. Sed & per ſe probabile eſt, fœminas illas ita ſeparare voluiſſe, ut Deam ſuam maximo honore afficerent, & animi Numini ſuo addictiſſimi clara præberent teſtimonia.

(3°.) FŒMINÆ Ægyptiæ, cum pompis & ritibus Iſiacis intereſſent, ſpeculis chalybeis plurimum ornabantur. Sic morem habuiſſe, non e *Cyrilli* tantum & *Procopii*, ſed & [e] *Apuleii* verbis intelligamus. Ille enim, pompam Iſiacam more Ægyptio celebratam referens, inter alia *mulieres*, inquit, *candido ſplendentes amicimine, vario lætantes geſtamine,——ſolum ſternebant floſculis: aliæ quæ nitentibus ſpeculis pone tergum reverſis, venienti Deæ obvium commonſtrarent obſequium.* Mos ille ab Iſidis, ad Junonis tandem & Minervæ ſacra propagatus videtur: nam [f] *Seneca*, ſuperſtitionem Ethnicam illudens, *ſunt*, inquit, *quæ, Junoni ac Minervæ capillos diſponant, — digitos movent ornantium modo. Sunt quæ ſpeculum teneant.* Idem ulcus tangit, [g] alibi dicens, *vetemus lintea & ſtrigiles Jovi ferre, & ſpeculum tenere Junoni.* Solebant nempe ſuperſtitioſi, officia quæ hominibus tribuebant, ad Numina ſua transferre. Cum itaque fœminæ, quibus formæ cura erat, puellas ornatrices in miniſterio haberent, quarum [h] αἱ μὲν τὰ κάτοπτρα, αἱ δὲ τὰς

a *Græc. feriat.* l. 4. in Θεσμοφορ.. b In Θεσμοφορ. c *Jer.* 44. 19. d *Parthen. Erotic.* 8.
e Lib. 11. de *Aur. Aſin.* p. 369. f Lib. de *Superſtit.* apud *S. Aug.* l. 6. de *Civ. Dei.* c. 10. g *Epiſt.* 95.
h *Clem. Alex.* l. 3. *Pædag.* c. 2.

1 *Satyr.* 6. v. 488. 2 Lib. 4. *Eleg.* 5. v. 34.

SECT. II. κεκρυφάλους, ἄλλας κτένας, *quædam ſpecula, quædam vero vittas, alias pectines* in promptu habebant; mulieres Ethnicæ ſe magnam a Deabus ſuis gratiam inituras ſperabant, ſi ſpecula & alia aliqua ornatus muliebris inſtrumenta in pompis & initiis earum circumferrent; & iis ceremoniis ſe Deæ ſuæ * famulas, & miniſteria quævis humillima ei præſtare paratas, teſtarentur.

(4°.) VIRI & fœminæ, ſacra ſolenniora in Iſidis honorem peracturi, prævio jejunio ſe expiare ſolebant. Hoc ex [a] *Herodoti* verbis prompte colligendum: *maximum feſtum celebratur*, πρόνηστεύσαντες, poſtquam jejunaverunt. Mulieres etiam Cyrenææ, eodem [b] *Herodoto* teſte, νηστείας αὐτῇ καὶ ὁρτὰς ἐπιτελέουσι, *jejunia eidem*, Iſidi ſcil. *& feſta celebrant:* more proculdubio ab Ægyptiis derivato.

CUM itaque ſic moribus Ægypti comparatum eſſet, ut mores illi fœminis Iſraeliticis, e longa cum Ægyptiis conſuetudine, altiſſime inſiderent; veriſimile eſt eas, pro ea qua erant muliebri ſimplicitate, ad Tabernaculum recens extructum, prout olim ad Iſidis templa, catervatim & ſpeculis inſtructas confluxiſſe: & Deo Iſraelis iiſdem pene ceremoniis quibus olim Numinibus Ægypti, cultum exhibere cogitaſſe. Atque hoc eo minus a vero alienum videatur, quum & Gentiles ad Chriſtum recens converſi, ritus aliquos, quibus olim idola coluerunt, in Eccleſiam transferrent, & non tantum ipſi, ſed & ritus ſui, religionis Chriſtianæ quaſi proſelyti efficerentur.

SECT. II.

Argumenta quædam in ſententiæ noſtræ præſidium producuntur.

MORES quos dixi Ægyptios, hiſce fœminis & ſpecula geſtandi, & ad oſtium Tabernaculi turmatim conveniendi occaſionem præbuiſſe, rationes non leves me perſuaſum faciunt. Nam

PRIMO: Interpretes Græci fœminis characterem tribuunt cum ſententia mea apprime cohærentem. Sic enim textum jam laudatum [c] transferunt, ἐποίησε τὸν λουτῆρα τὸν χαλκοῦν, καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ χαλκὴν ἐκ τῶν κατόπτρων τῶν νηστευουσῶν αἱ ἐνήστευσαν παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ὃν ἡμέρᾳ ἔπηξεν αὐτήν. *Fecit labrum æneum ex ſpeculis jejunantium, quæ jejunaverunt apud portas Tabernaculi teſtimonii, in qua die fixit illud.* Unde factum vero quod Lxx verba Hebræa [הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ] per νηστευουσῶν αἱ ἐνήστευσαν interpretati ſint; niſi ut fœminas illas ſuperſtitionis alicujus Ægyptiacæ fautores indicarent? Niſi quid me fallat, Lxx digitum intenderunt ad cœtuum illorum fœmineorum cauſas, mores ſcil. Ægypti, ubi fœminæ jejunia & conventus ſolennes in Iſidis honorem celebrare ſolebant. Eo vero credibilius eſt Lxx a veritate Hebraica, ad hæc jejunia Iſiaca innuenda deflexiſſe; quod aperte conſtet eos, hoc ipſo in loco, longe magis ab exemplari Hebræo receſſiſſe: addentes apologiæ forſan vice, ὃν ἡ ἡμέρᾳ ἔπηξεν αὐτήν· quaſi dixiſſent, " jam primum Moſes Tabernaculum erexiſſet, nec ſatis " Numinis illius cui dicatum erat, ſanctitatem & majeſtatem perſpectam habuit recens " a paganiſmo populus. Cum itaque plurimum fæcis Ægyptiacæ toti populo, fœmi- " nis inprimis adhæreret, nil mirum ſi jejunia, ſpecula, & conventus ſolennes ab I- " ſidis templis ad Dei Tabernaculum & cultum removerent.

NON me latet aliam longe rationem a * doctis aſſignari verſionis hujuſce a verbis Hebræis tam inſigniter aberrantis. Nempe ſeniores illos neſcio qua lippitudine laboraſſe ſentiunt, eoſque צמאות *jejunantes*, loco צבאות *congregantes*, legiſſe & reddidiſſe aſſerunt. Sic erudito [d] *Schindlero*, [e] *Caſaubono*, [f] *Lightfooto*, aliiſque viſum eſt. Si enim Moſes ſemel tantummodo vocem illam צבאות uſurpaſſet, aliquis forſan hujus ἀβλεψίας ſuſpicioni locus ſupereſſet: cum autem duabus quaſi vicibus occurrat, [ſic enim ſe habent verba, הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ] non lippis profecto, ſed talpis cæciores eſſent oportet, ut bis in eundem lapidem impingerent, & voci utrique *jejunii* ſignificatum tribuerent. Longe itaque veriſimilius eſt Lxx voces illas [νηστευουσῶν αἱ ἐνήστευσαν] non ex errore ſed conſilio in verſione ſua adornanda adhibuiſſe: nempe ut fœminas illas nonnihil fermenti Iſiaci retinuiſſe, & cœtus illos fœmineos ab Ægypti moribus derivatos fuiſſe, ingenue quidem, quamvis paulo occultius faterentur. Neque hoc novum aut mirum videri poſſit, cum Lxx liberiori interpretatione uti ſoleant, & rem potius quam vocem

* V. *Plutarch*, in *Iſid.* p. 378. D E Vid. *Caſtellan.* ub. ſupr. a In *Euterp.* c. 40. b *Melpom.* c. 186. c *Exod.* 38. 8. * Vid. *Grot.* in *Luc.* 2. 37. d *Lexic. Pent.* in voc. צָבָא e *Exercit.* 1. ad *Apparat. Annal.* num. 53. f *Hor. Hebr.* in *S. Luc.* 2. 37.

explicare

explicare. Ideoque auctorum nonnullorum temeritatem animadverſionis ſtrictura dignam ſentio, qui ſi diſcrimen aliquod inter Hebræum exemplar & Græcam verſionem deprehendant; eorum alii textum originalem corruptelæ, alii autem interpretes Græcos inſcitiæ aut audaciæ poſtulare ſoleant. SECT. II.

SECUNDO: ipſi ſacerdotum & fœminarum ad Tabernaculum convenientium mores 1 *Sam.* 2. 22. memorati, conjiciendi materiam adminiſtrant, conventus illos fœmineos a Gentilium uſu occaſionem accepiſſe. Ibi enim de ſacerdotibus, *Hophni & Phinea*, ſcriptum extat, *quod* coirent cum mulieribus certatim confluentibus ad oſtium *Tabernaculi*. At nullus ſum qui credam ſacerdotes eo nequitiæ procedere voluiſſe, ut in loco tam ſancto & publico (ſic enim videtur) tantum ſcelus perpetrarent, vel tot fœminas frontem adeo omnem excutere potuiſſe, ut in tanti ſceleris conſenſum traherentur; niſi conventus illi fœminarum a Gentibus, templa & tabernacula ſua in lupanaria convertentibus, initium & exemplar petiiſſent.

ETHNICOS autem templa, lucos, tabernacula, & loca alia Diis ſuis ſacrata, ſtupris & adulteriis complere ſolitos, tot teſtimoniis e ſcriptis ſacris & profanis probavit [a] *Hammondus* noſter, quot Lectori, cui jecur maxime philologicum, abunde ſatisfaciant. Conſuetudinis hujuſce peſſimæ abolendæ gratia, Deus [b] leges illas tuliſſe, & (quamvis materiæ tam diſſimilis) conjunxiſſe videtur: *non publicabis filiam tuam ut ſcortari facias eam.* ——— *Sabbata mea cuſtodietis, & reveremini Sanctuarium meum:* hoc eſt, nolite more gentium, Tabernaculum Dei veſtri in *Succoth*, *Benoth*, tentorium profligati pudoris fœminarum transformare. Hoc autem præceptum moribus ubique receptis tam diſſonum fuit, ut [c] *Herodotus* tanquam rem miram referat, & quæ in gentis Ægyptiæ laudem non parum cederet, quod illi μίσγεσθαι ἐν ἱροῖσι *coire in templis*, omnium primi prohibuerint. *Herodoto* hac in re fidem eo facilius habeamus, quod LXX (qui in gratiam Ægyptiorum verſionem ſuam adornaſſe perhibentur) integram illam periodum in hiſtoria de filiis Eli, *quod* ſcil. *coirent* cum fœminis ad oſtium Tabernaculi *confluentibus*, penitus omiſerint & præterierint. Hanc autem eo ſolum conſilio omiſiſſe videntur, ne Judæi ob crimen a ſacerdotibus ſuis admiſſum, apud ipſos Ægyptios infame, viliores haberentur.

SED in tramitem, cœnoſum licet, redeamus. *Hophni* & *Phinehas* fœminas illas, non tanquam Deo, ſed Iſidi aut Veneri dicatas tractarunt; & [d] Gentilium ritu, Templi ſanctitatem impuris amplexibus violarunt. Ideoque [e] *S. Hieronymus* eorum impuras miſturas, non tam ſtupra aut adulteria, quam *idolorum ſcelera*, dicendas exiſtimavit. Nam profecto fidem omnem excedit *Hophnim* & *Phineam* frontem adeo omnem excutere potuiſſe, ut fœminas in loco Deo & ſacris dicato vitiarent; niſi cœtus illos fœmineos ad oſtium Tabernaculi coactos originem ſuam a Gentium uſu derivaſſe, & impuros Gentium mores ſtupra ſua excuſare, ne dicam cohoneſtare, credidiſſent.

TERTIO: uſus ille peculiaris in quem ſpecula illa ſepoſuit Moſes, non levi argumento eſt, ea una cum fœminis, eorum poſſeſſoribus, muneri alicui ſuperſtitioſo olim inſerviiſſe. Uſum autem illum e Moſe diſcamus *Exod.* 38. 8. *Et fecit labrum chalybeum e ſpeculis mulierum turmatim convenientium*, &c. Labrum autem illud e mulierum ſpeculis conflatum, res eo minus mira atque inſolens videatur, cum vel hoc tempore ſpecula e chalybe lævigato in uſu ſint optimæ ad imagines reflectendas polituræ; & hujuſmodi e chalybe, ære, aut aliis metallis certa ratione temperatis, confecta ſpecula, ſeculis antiquiſſimis uſurpata fuiſſe, e [f] *Plinio*, [g] *Vitruvio*, aliiſque intelligamus. Unde factum vero, quod cætera omnia Tabernaculi vaſa atque inſtrumenta, e communi æris maſſa Deo conſecrata fierent; labrum autem ſacerdotum e ſpeculis illis æreis vel chalybeis, eum in uſum peculiariter ſeparatis conficeretur? Siquid ipſe judico, nulla ratio tam facilis & aperta aſſignari poteſt, quam quod ſpecula illa, præ reliqua mundi muliebris ſupellectilia, ſuperſtitionis Ægyptiacæ inſtrumenta fuerint & teſtimonia: Moſes itaque maſſam chalybeam e mulierum ſpeculis factam, non niſi cum diſcrimine aliquo uſurpari, & ad labrum tantum æneum conflandum ſeparari voluit: ut viſibilia ſuperſtitionis repudiatæ teſtimonia, & vanitatis ſuæ (ſi ad Ægypti vomitum redirent) opprobria manerent & monumenta. Hiſce accedat, quod Moſes forſan ſpecula illa, ad uſum ſacrum quidem, ſed viliſſimum, in ſuperſtitionis nempe Ægyptiacæ ſugillati-

a In *not.* ad 1 *Cor.* 5. 10. b *Levit.* 19. 29. 30. c In *Euterp.* c. 64. d 2 *Mac.* 6. 4.
e *In exemplum Ophni & Phinees, idolorum ſcelera operamur in tabernaculo Dei.* In *Ezec.* c. 8. col. 748. f *Nat. Hiſt.* l. 33. c. 9. & 34. c. 17. g Lib. 7. de *Archit.* c. 3.

SECT. II. onem & contemptum ſeparavit. Cum enim Moſes ſpecula illa ad labrum tantum æreum conficiendum, & abſterſas ſacerdotum ſordes continendas adhiberet, & ea vix ad primum Tabernaculi limen admittere dignaretur; inde intelligere datum eſt, ſpecula illa ex uſu quem in cæremoniis Ægyptiacis olim habuiſſent, impuritatem non facile eluendam contraxiſſe.

QUARTO: nulla alia ratio ſatis ſolida aſſignari poteſt, quod * fœminæ Iſraeliticæ ad Templum aut Tabernaculum quotidie catervatim convenirent. Nullo enim præcepto, quod ſcimus, ad conventus illos habendos aſtringebantur: nec e Scripturis oſtendi poteſt, fœminas illas ad Tabernaculum confluxiſſe, ut munere aliquo ſibi incumbente ibi fungerentur. In gentilium quidem myſteriis ſexus ſequioris ſacerdotes & myſtas, partes præcipuas frequenter habuiſſe, teſtantur [a] Scripturæ & gentilium libri. Tantum autem abeſt ut Deus officium aliquod publicum in cultu ſuo fœminis aſſignaret, quod maſculis e tribu tantum *Levitica* datum eſſet, ut Tabernaculi obirent miniſteria. Sed & non niſi *Exod.* 23. 17. maſculis diſerte præceptum erat, ut ſeſe ad Hieroſolymam, feſti alicujus celebrandi cauſa conferrent: ne ſcilicet impuritatis illius, quæ feſti cujuſvis ethnici pars magna fuit, ſpecies aut occaſio aliqua relinqueretur. Quum itaque apertum ſit nullum præceptum implendum, aut officium publicum præſtandum hiſce fœminarum conventibus occaſionem dediſſe; dicendum videtur eos a conſuetis Ægypti ritibus anſam & exemplar accepiſſe, & fœminas illas non minore cum zelo & multitudine ad Dei Tabernaculum, quam olim ad Iſidis templum & ſacra confluxiſſe.

NON me latet e doctis nonnullos fœminas illas in puerperarum cenſu ponere, & lege de puerperis obſtrictas ad oſtium Tabernaculi conventus habuiſſe. Sic enim ſe habent legis verba, *Levit.* 12. 6. *Cum autem impleti fuerint dies purgationis ejus,—afferto agnum anniculum ad portam tentorii conventus ſacerdoti.* Quibus verbis inductus *Schindlerus*, ſic explicat [b] locum modo citatum [*quod concumberent cum mulieribus ad oſtium Tabernaculi congregatis*] *quæ*, inquit, *congregatæ erant ut offerrent ſacrificia ſua, nec tabernaculum ingrediebantur. Solebant enim quæ pepererant, impletis puerperii & mundationis diebus, magno agmine, tanquam exercitu, hinc inde convenire, ut irent ad domum Dei, & munera in Lege præſcripta offerrent. Exemplo eſt Hanna mater Samuelis.* Hæc ille in voc. צבא Et illius ſententiæ haud gravatim accederem, niſi quod e Scripturis conſtet fœminas ad oſtium Tabernaculi catervatim confluxiſſe, priuſquam Moſes manum ultimam ei appoſuiſſet, aut Deus legem illam de puerperis tradidiſſet. Neque probabile eſt, puerperas, cum hoſtias offerrent, magno ſtipatas comitatu, & quaſi facto agmine, ad oſtium Tabernaculi ſe contuliſſe.

QUINTO: inde etiam ſententia noſtra firmari poſſit, quod ſententiæ aliæ omnes de fœminis hiſce una cum ſpeculis ad Tabernaculum confluentibus, opera tam facili refelli poſſint. Ne quis autem hoc a me gratis dictum exiſtimet, aliorum ſententias ad examen breviuſculum revocabo.

PRIMO itaque, ſentiunt nonnulli fœminas illas ſpecula ſua, non ut inſtrumenta ſuperſtitioſa, ſed dona voluntaria, ſecum attuliſſe, & pio animo in Tabernaculi uſum obtuliſſe. Ea opinione fuit *Abarbanel:* [c] *mos*, inquit, *obtinuit* apud fœminas Ægyptias ſe ad ſpecula chalybea ornare. Erat autem chalybs ſpeculorum iſtorum terſus & præſtantiſſimus, ותנשים הקדישו ונדבו המראות והביאום אל פתח אהל וגו׳ i. e. *Et fœminæ illæ conſecrarunt, & ſponte voverunt ea ſpecula, attuleruntque ea ad oſtium tentorii conventus.* Et cum vidiſſet Moſes præſtantiam illius chalybis, juſſit ut ex eo conficeretur labrum *ſacerdotum.* Eandem ſententiam diu ante *Philoni* placuiſſe, conſtat e libr. ſuo 3. de *Vit. Moſ.* p. 673. ubi de claris hiſce fœminis ſermonem faciens, κάτοπλεφ, inquit, οἷς εἰς εὐφορμίαν εὐώδασι διακοσμεῖσθαι, μηδενὸς προστάξαντος, αὐτοκελεύστῳ προθυμίᾳ σωφροσύνης καὶ τῆς περὶ γάμων ἁγνείας, καὶ τί γὰρ ἢ ψυχικὸ κάλλος, ἀπαρχὴν πρεπωδεστάτην ἀπήρξαντο· *Specula ad quæ formam curare ſolitæ fuerant, ſponte, nemine jubente, Deo dedicaverant: ceu primitias conjugalis pudicitiæ & pulchritudinis internæ decentiſſimas.*

HANC autem ſententiam, quamvis claris nominibus cohoneſtatam, merito in quæſtionem vocaverit prudentior quiſque. Si enim fœminæ illæ ſpecula ſua in animi zelo divino rapti documentum Tabernaculo dedicarint; unde factum quod Moſes tam egregiæ pietatis exemplum ſine debito elogio præterierit? Mirum etiam ſola fœminarum pectora zelo tam fervido in Deum & pietatem flagraſſe, eaſque viros aliquos tantæ

* *Grot.* in *Luc.* 2. 37. a *Jer.* 44. 19. 2 *Reg.* 23. 7. *Ezec.* 8. 14. b 1 *Sam.* 2. 22. c *Comment.* in *Exod.* 38.

pietatis

pietatis comites aut æmulos non habuiſſe. Nec facile dictu unde tot fœminarum cœtus in unum idemque pietatis ſuæ documentum, ſpeculorum ſcil. dedicationem, conſpirarent; vel certo præſcire poſſent, poſt omnifarias congregationis totius oblationes, Moſen ſpeculis ſuis ad ſacerdotum labrum conficiendum indigere potuiſſe. Sed neque veri ſpeciem præfert, tot fœminarum agmina ſuperſtitioſis Ægypti moribus innutrita, tam pia & religioſa repente prodire potuiſſe, ut ad oſtium Tabernaculi, zelo tantum & pietate duce, certatim confluerent, & ſpecula ſua (quæ præ reliqua ſupellectile in deliciis habebant) Deo & ſacris dedicarent. Mores plane novos, ſimul & ſemel imbibere non ſolent hominum & fœminarum vulgus. Multo itaque probabilius eſt fœminas illas ſpecula ſua, & conſuetudine ex Ægypto petita, ad Tabernaculum attuliſſe, & Moſen ea, utpote ſuperſtitionis jam abolendæ inſtrumenta, ad uſum ſacrum quidem ſed paulo viliorem convertiſſe. SECT. II.

SECUNDO: mulieres illæ, (uti aliis non paucis placet) ſpecula ſua, tanquam ſpretæ vanitatis priſtinæ & pudicitiæ futuræ teſtimonia, Deo conſecrarunt. Sic animum induxit [a] *Philo*, qui ſpecula illa Deo oblata, σωφροσύνης καὶ τῆς περὶ γάμον ἁγνείας, *ſobrietatis & pudicitiæ conjugalis indicia* appellavit. Idem *Aben-Ezra* ſenſus, in *Exod.* 38. Ubi ait, *fœminæ* illæ religioſæ, vana mundi oblectamenta contemnentes, נתנו מר אותיהם נדבה *ſpecula illa tanquam voluntariam oblationem, dederunt*, ad labrum conficiendum, quibus olim ad ornatum & elegantiam uſi ſunt: nil penſi habentes ea ad uſum priſtinum adhibere.

SED neque hæc ſententia quicquam ſolidius ſub pulchra ſuperficie continet. Quamvis enim ſuperſtitio omnem corporis neglectum & contemptum affectare doceat, & faſtum majore cum faſtu conculcare ſoleat; religio ſobria corpus decenter tractare docet, & medium ſervare inter tremulorum ſordes & fœminarum delicias. Minime itaque probabile eſt fœminas illas ex ornatus aut venuſtatis omnis contemptu ſpecula ſua Tabernaculo conſecraſſe. Vel ſi ideo ſpecula ſua Moſi tradidiſſent, ut ſpretæ vanitatis priſtinæ documentum ederent; eadem ratio ſuaderet, ut inaures, armillas, capitum tiaras, & reliqua [b] ſua ornamenta devoverunt. Præterea, ſi fœminæ in veteris ſuæ vanitatis derelictæ teſtimonium, ſpecula conſecrarent; cur non & viri aliqui molles & delicatuli, qui tempus ſuum inter ſpeculum & pectinem partiri ſolebant, pietatem & pœnitentiam, ſuis etiam ſpeculis Tabernaculo dicatis, teſtarentur? Mirum profecto viros multos ad vanitatem, nullos autem ad pœnitentiam, pari cum fœminis paſſu inceſſiſſe.

TERTIO: ſentiunt alii fœminas illas ſpecula, tanquam ſuperſtitionis Ægyptiæ reliquias ſecum ad Tabernaculum attuliſſe & Deo conſecraſſe, ut ſe cultum Ægyptiacum deſeruiſſe, & Deo ſe totas addixiſſe, ritu illo profiterentur. Atque hæc ſententia, ni mentem ſuam male capiam, *S. Cyrillo* tribuenda eſt, qui de mulieribus & ſpeculis illis ſic animi ſenſum [c] explicat: γυάια ἐξ αἵματος Ισραὴλ λείψανα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ λατρείας ἐν ἰδίοις σκηνέσιν θεηκότα, ταυτὶ δὴ τὰ κάτοπτρα προσηκόμισαν εἰς καρποφορίαν, ἃ καὶ εἰς τὸ τῆ λυτῆς μεπισκηνάθη χρῆμα. Idem & *Procopium* exiſtimaſſe, probant verba ſua ante paucas paginas citata.

AT neque hæc ſententia (ſalva tantorum virorum reverentia dictum eſto) rationi conſona videtur. Si enim fœminæ illæ animos a cultu Ægyptio alienos adeo habuiſſent; ſpecula illa, utpote cultus Ægyptii reliquias, diu antea vel perdidiſſent, vel ad ſacra vaſa conficienda conſecraſſent. Neque veriſimile eſt, fœminas (quæ [d] ſuperſtitionis duces haberi ſolent) ſuperſtitionis Ægyptiacæ venenum viſceribus ſuis adeo penitus incoctum, tam cito evomere, & ad mentem plane ſanam redire potuiſſe: cum præſertim apertiſſime conſtet, ſuperſtitionis Ægyptiacæ morbum tam alte cœtus totius medullis inhæſiſſe, quod nulli remedio cederet. Deinde, modo ſpecula ſua Tabernaculo in ſuperſtitionis abdicatæ teſtimonium dederint, vix dici poſſit cur tot fœminarum turmæ ſpecula illa tam diu retinerent; in eorum autem oblatione tam cito & unanimiter tandem conſpirarent.

SI Lector conſultus hæc omnia in unum collegerit, eaque rite æſtimaverit; parum dubito quin inter dogmata ſaltem probabilia ſententiam meam numeraverit; Moſen ſcil. cœtus illos fœmineos, quamvis ex Ægypti moribus oriundos, toleraſſe: dum interim fœminarum ſpecula, utpote ſuperſtitionis antiquæ indicia & monumenta, ea in labrum æneum convertendo, aboleverit.

[a] Loc. jam citat. [b] *Exod.* 33. 4. [c] Lib. *ſupr. laud.* vid. pag. 1090. [d] Απαντες τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγὲς εἰόντες τὰς γυναῖκας. *Strab.* Geogr. L. 7. p. 456. A

SECT. III.

SECT. III.

Objecta diluuntur.

QUO minus ea quæ dixi omnia fide languida quiſpiam amplexetur, objectioni uni & alteri neceſſario reſpondendum eſt.

PRIMA hujuſmodi eſt: omnium conſenſu receptum eſt, fœminas illas non ſuperſtitionis, ſed devotionis gratia, & ut eo promptius orationibus vacarent, ad oſtium Tabernaculi acceſſiſſe. Nam *Chald. Paraphraſtæ*, *Onkelos* & *Jonathan* fœminas illas הצבאות per דאתין לצלאה *quæ veniebant ad orandum*, [a] interpretantur. Et [1] *Joſephus*, Eli hiſtoriam referens, aſſerit filios ejus, γυναῖκας τὰς ὅτι θρησκείᾳ παρεγινοντο, *fœminas religionis gratia* ad Templum *convenientes polluiſſe*.

ITA quidem Veteres exiſtimarunt, & eidem opinioni Interpretes pleroſque modernos favere non diffitendum eſt. Neque ſane is ſum ego qui de fœminis illis quamvis Ægypto nuper egreſſis, temere & ſine ratione quicquam ſequius cogitare velim. Id unum contendo ipſe, conventus illos muliebres (prout & alia aliqua originis ethnicæ in cultum divinum recepta) ab uſu aliquo Ægyptiaco exordia habuiſſe. Et partim quidem fœminarum earum zelo, præcipue vero ſeculi conſuetudini originem debuiſſe. Si enim fœminæ illæ, zelo tantum & pietate tactæ, Tabernaculum adiiſſent; qui factum eſt ut eo הצבאות turmatim confluerent, & quod viros ſuos in pietatis ſuæ ſocietatem non advocarent? quare etiam Moſes a fœminis ad oſtium Tabernaculi ſolummodo congregatis, ſpecula ad labrum conficiendum acciperet; quaſi fœminarum in tentoriis privatis rem divinam & familiarem curantium pietatem parvi æſtimaret? Mihi itaque probabilius videtur, fœminas *Exodi* 38. memoratas, Dei quidem colendi gratia, ſed animis plurimum fermenti Ægyptiaci adhuc retinentibus, ad Tabernaculum confluxiſſe: & Moſen earum conventus, utpote non minus ad pietatem quam olim ad ſuperſtitionem promovendam accommodos, approbaſſe: earum autem ſpecula, (ſuperſtitionis Ægyptiæ λείψανα) non violenter quidem, ſed honeſte & cum honore aliquo abſtuliſſe.

SECUNDA Objectio ita ſe habet: ſententia mea ipſo telo ſuo præcipuo, verſione ſcil. Græca, confodi videtur: quamvis enim Græci fœminas illas הצבאות in *Exodo* vocent τὰς νηστευσάσας αἱ ἐνήστευσαν, in ſacra tamen hiſtoria eaſdem [b] appellant τὰς παρεστώσας τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Ideo autem Interpretes Græci fœminas illas παρεστώσας vel *adſtantes* appellaſſe videntur, eo quod orandi cauſa ad oſtium Tabernaculi congregatæ ſuerint: nam apud antiquos Judæos moris erat, in locis præſertim ſacris & publicis, non niſi [c] ſtantes deo ſupplicare. Abſurdum autem eſt exiſtimare Lxx unam eandemque vocem Hebræam, in *Exodo* de fœminis ſuperſtitioſe jejunantibus, & 1 *Sam.* 2. de iiſdem pie orantibus, interpretari voluiſſe.

SI res tam perplexa & obſcura divinationem pateretur, crederem fœminas in *Exodo* memoratas, (utpote Ægypto nuper egreſſas) ſuperſtitione magis quam religione, & moris Ægyptiaci magis quam cultus Deo præſtandi ſtudio ductas, ad tabernaculum catervatim confluxiſſe: ideoque titulo νηστευσασῶν *fœminarum quæ olim jejunaverant*, in Iſidis nempe ſacris, appellantur. Hoc & eo credibilius, quoniam nec Lex nec ratio poſtulaſſe videntur, ut fœminæ illæ Tabernaculum adituræ & ordinaria cultus munia peracturæ, ſolenne jejunium, præparationis vice, perpetuo celebrarent. Fœminæ vero Samuelis tempore, quamvis ad oſtium Tabernaculi, more a majoribus propagato, congregatæ, ſuperſtitionem tamen omnem decoxiſſe videntur, & eo tantum animo conveniſſe ut preces funderent, & ſacris peragendis, qua licuit, intereſſent. Ideoque interpretes Græci fœminas priores νηστευσάσας *jejunantes*, has autem παρεστῶσας *adſtantes* vel orantes, prudentes appellaverint. Hiſce omnibus ſubjungi poteſt, veriſimile eſſe Moſen fœminarum illarum jejunia, conventus, ſtationes, æque ac ſpecula, quamvis origine ſuperſtitioſa, in uſum vere religioſum convertiſſe. Neque ſine ratione ſuſpicatur [d] *Grotius*, fœminas haſce jejunantes & ad oſtium Tabernaculi ſtare ſolitas, originem dediſſe piis illis e Judæorum Eccleſia fœminis (quarum Anna notæ præcipuæ fœmina) quæ a Templo vix unquam abſcederent, & νηστείαις καὶ δεήσεσι, jejuniis & pre-

a *Exod.* 38. b Vid. *Exempl. Alex.* in 1 *Sam.* 2. 22. c Vid. *Buxtorf. Lexic. Talmud.* in voc. יְמַר
Et *Hammond.* in *Mat.* 6. 5. d *Annot.* ad *S. Luc.* 2. 37.

1 *Antiq.* L. 5. cap. 10. p. 219. 25

cibus

cibus diu noctuque vacarent, quarum etiam pietatem Apoſtolus viduis ſuis inprimis commendat: 1 ad *Tim.* 5. 5. SECT. III.

TERTIO: objiciet forſan non nemo, vix credi poſſe fœminas illas animo tam lubenti, & nullo hortante, ſpecula ſua Deo & ſacris dicare voluiſſe; modo illa ex more aut ſuperſtitione Ægyptiæ ad Tabernaculum attuliſſent. Nec facile eſt divinare, unde nova religio earum animos ex improviſo occuparet, ut ipſa ſpecula ſua, ſuperbiæ & ſuperſtitionis ſuæ inſtrumenta, tam prompte repudiarent.

HIC tenebris cimmeriis me verſari fateor, ideoque conjecturis ſolummodo palpanda veritas. Quantum itaque conjectura aſſequor, fœminæ illæ ob duas præcipue rationes ſpecula ſua animo tam prompto & propenſo, Tabernaculo obtulerunt.

(1°.) INSTITUTI vetuſtiſſimi fuiſſe videtur, ut fœminæ primarium aliquod mundi ſui muliebris inſtrumentum, ad peculiare aliquod ſuperſtitionis monumentum conficiendum, Numini ſuo ſolenniter dedicarent. Hoc e verbis [a] *Plutarchi* non temere collgamus, αἱ μὲν οὖν Ρωμαίων γυναῖκες εἰς ἀπαρχὴν τῷ Πυθίῳ Απόλλωνι τὸν κόσμον ἐπέδωκαν, ὅθεν ὁ χρυσῆς κρατὴρ εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη· *Sane Romanæ mulieres mundum ſuum Apollini Pythio dederunt primitiarum loco: ex quo aureus crater confectus Delphos venit.* Fœminas etiam Ægyptias, aliaſque, ſpecula ſua religioni dicaſſe, ex *Apuleio*, *Seneca*, *S. Cyrillo*, & *Procopio*, quos rei hujuſce teſtes adhibui, manifeſtum ſentio. Quibus addo *Laidis* [b] verba,

Lais anus Veneri ſpeculum dico: dignum habeat ſe
Æterna æternum forma miniſterium.

Viros etiam molliores dono conſimili honorem cultumque Numini quandoque tribuiſſe, e [c] *Papinii* verbis conjicere licet: *Earinus Germanici Dei noſtri libertus ſcit, quamdiu deſiderium ejus moratus ſim, cum petiiſſet ut capillos ſuos, quos cum gemmata pyxide & ſpeculo ad Pergameum Aſclepium mittebat, verſibus dedicarem.* Ex hujuſmodi inſtantiis concludit [d] *Serarius*, diabolum, fœminarum illarum donaria æmulantem, *effeciſſe, ut pari poſtea modo, ſpecula ſibi a Gentilibus offerrentur.* At multo probabilius eſt, morem illum ſpecula & hujuſmodi alia ornatus muliebris inſtrumenta conſecrandi morem, diu ante Legem datam inter gentes obtinuiſſe: & fœminas Iſraeliticas non paucas ſpecula ſua, ex more recepto, Numini ſuo addixiſſe. Niſi quod ex iis nonnullæ forſan ſpecula ſua Deo & ſacris dedicarent, ut zelum ſuum erga Deum iiſdem donariis quibus Iſidem olim colebant, indicarent.

(2°.) NONNULLÆ forſan e fœminis illis animo eo magis propenſo ſpecula ſua Deo obtulerunt, quod moris eſſet, in omni mutatione, inſignia vel inſtrumenta vitæ anteactæ Deo alicui conſecrare. Sic Virgines pubertatem conſecutæ [e] *Veneri donabant pupas*, & zonam virginalem nubentes ſuſpendebant. Gladiatores emeriti Herculi arma ſua conſecrabant. Hinc illud [1] *Horatii*,

——— *Vejanius, armis*
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro.

Apud *Auſonium* jam laudatum, Lais, jam anus facta & levitatibus amatoriis valedicens, *Veneri dicat ſpeculum.* Pueri jam Ephebi bullam ſuam auream & catenam Laribus vovebant: unde [2] *Horatius*,

——— *Donaſſet jamne catenam*
Ex voto Laribus, quærebat:

Timon apud *Lucianum*, e ruſtico vitæ genere ſe recipiens, *rhenonem & ligonem ſuſpendit Pani.* Et ita forſan Dei miracula & Moſis conſilia apud fœminas ſaltem nonnullas valuere, ut ſpecula ſua, in Iſidis olim myſteriis uſurpata, Jehovæ conſecrarent, ut animi in melius mutati & Deo ſoli devoti perpetua manerent teſtimonia. Sed vereor ne argumenti hujuſce ſatietas Lectorem jamdudum ceperit. Ad mores alios, abſque ullo præcepto, e Gentiliſmi veteris uſu in Judaiſmum receptos, tranſeamus.

a Lib. de *vitand. ære alien.* p. 828. C b Apud. *Auſon. Epigr.* 55. c *Præfat.* ad L. *Sylvar.* 3.
d *Machab. Harmon.* p. 380. e *Caſaubon.* ad *Perſ. Sat.* 2. p. 220.

1 *Epiſt.* L. 1. *Ep.* 1.
2 *Serm.* L. 1. *Eclog.* 5.

CAP. II.

Aquæ libatio.

AQUAM, libaminis loco, Deo offerre, nullibi in Lege præceptum legimus; ideoque ritum illum in ſacros Judæorum mores receptum fuiſſe, apud nonnullos forſan vix fidem habiturum eſt. Sed nullum ea de re dubitandi locum relinquunt Scripturæ teſtimonia & vetera Judæorum monumenta.

INTER Scripturas, ſua ſatis luce clarum exiſtimo locum illum, 1 *Sam.* 7. 6. Ubi hæc de Iſraelitis, cultus Baalitici pudore & pœnitentia ductis, legimus: *& congregaverunt ſe ad Mitzpam*, ubi *haurientes aquam, effuderunt coram Jehovah, & jejunantes illo die, dixerunt, peccavimus in Jehovam.* Quem locum, ad mentem proculdubio Judæorum veterum, [a] *Joſephus* hac paraphraſi donavit. [Εν] μασφάτῃ — ὑδρευσάμενοι π, σπένδεσι τῷ Θεῷ, ϗ νηστεύσαντες ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπ' εὐχὰς τρέπονται.. In *Miſpatim — hauſta aqua libaverunt Deo, indicto* unius *dici jejunio* publice *ſupplicatum eſt.* Joſepho, hac in re, fidem eo libentius habeamus, quod Samuel verſu præcedente, ſupplicationem ſolennem (cui ſacrificium aut libamen conjungi ſolebat) inſtituerit. Ritus hujuſce uſum confirmat etiam locus ille cognatus, 2 *Sam.* 23. 16. *Perruperunt tres iſti potentes per caſtra Philiſthæorum, & hauſtam aquam e ciſterna Bethlehem——attulerunt ad Davidem:* qui *noluit bibere eam, ſed eam Jehovæ* יסך *effudit*, vel * libamenti nomine obtulit. Nam Scriptura, de libationibus loquens, vocem illam uſurpare ſolet. Et certe Davidem aquam illam religioſe & ſolenniter, Deo libaminis vice obtuliſſe, ſat probant loci totius circumſtantiæ, præcipue vero, quod eam *ſanguinis* (ſoli Deo libandi) nomine appellaverit. Idem & Antiquis viſum eſt: nempe [b] D. *Hieronymo* [1]: qui factum Davidis memorans, *ſacrificavit*, inquit, aquam *Domino, gratias agens, quia tam fortes viros in Iſrael dederat:* & [c] *Cedreno*, qui LXX ſequutus, ſic textum explicat; *Davidus* Ducum ſuorum *fortitudinem admiratus* οὐκ ἔπιε τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Κυρίῳ, *non bibit aquam, ſed libavit eam Domino:* ita *fatus, propitius mihi* ſis *Domine*, &c. Hujuſmodi vero libandi genus eo minus mirum cuiquam atque inſolens videri poſſit, cum Judæis in more eſſet aquam cum pompa in Tabernaculorum feſto, ex fonte Siloæ haurire, & in altare libantes fundere. Ritus hujuſce veritatem confirmant, aut illius peragendi modum referunt, *Chald. Paraphr.* in *Cantic.* 4. 15, 16. *Maimonid.* in *Succah*, fol. 51. 1. *Buxtorf.* in *Lexic. Rab.* voc. שאב *R. Sheringham.* in *Cod. Jom.* c. 2. *Hammondus* noſter in not. ad cap. 7. *S. Johan.* v. 37. *Saubertus* de *Sacrific. vet.* c. 25. *Hackſpan.* in [2] *Diſput. Philolog. Lightfoot. Hor Heb.* in *S. Johan.* 7. 2, & 38. aliique, a ſtudioſo Lectore facile conſulendi. Mihi de ſolenni illa aquæ libatione, in feſto Tabernaculorum uſitata, nil aliud in præſens dicendum ſupereſt, niſi quod Salvator noſter ad ritum illum reſpectum habuiſſe credatur, *Johan.* 7. 37, 38. Et ex aquis in altare tunc temporis effuſis, de aquis vivis loquendi occaſionem arripuiſſe.

SI a Judæis ad gentes alias tranſeat ſermo, multis veterum teſtimoniis oſtendi poſſit, eas etiam omnes aquæ libationem, cum ſacra facerent, nonnunquam uſurpaſſe. *Ægyptios* ritum illum in mores ſuos ſacros recepiſſe, teſtantur [d] *Porphyrii* illa, ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαραπίδος, ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς ϗ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ ϗ τὸ πῦρ φαίνοντος. *Cum Serapidis ſacrarium aperitur, cultus igne & aqua abſolvitur: hymnorum decantatore aquam libante, & ignem oſtendente.* *Æthiopum* gentem ſic etiam libare ſolitam ex [e] *Heliodori* verbis conjicere licet: Καπνιδὴ τοῦ λιβανωτοῦ λαβὼν ἐπέθυσα, ϗ ὕδατος ἔσπεισα, &c. *Poſtea vero accepto thure adolevi, & aqua libationes feci.* Hoc ritu *Syros* & alios ex oriente idololatras, Numinibus ſuis cultum tribuiſſe, e verbis *Maimonidis* colligamus: qui ceremoniam illam inter alias ab ethnicis in uſu, & a Deo vetitas numeravit: lib. de *idol.* c. 3. §. 9. Ubi ait, [3] *qui amplectitur idolum aut oſculatur — qui verrit* והמרבץ לפניה *vel aquam effundit coram eo — tranſgreditur præ-*

a *Antiq.* l. 6. c. 2. * Καὶ ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ κυρίῳ, LXX. b *Tradit. Hebr.* in *Paralip.*
c *Hiſtor. Compend.* p. 87. d De *Abſtin.* l. 4. §. 9. e *Æthiopic.* l. 4. p. 189.

1 Vid. pag 410.
2 *Diſp.* de *Spirit. S.* p. 488.
3 Eaſdem cultus ſpecies legere eſt apud *Sanhedrin.* c. 7. §. 6. Vid. *Surenhus. Miſchn.* P. 4. pag. 243. Ubi *Coccejus* המרבץ interpretatur *collocat*: i. e. ponit in loco *idolis* ſacro. *Dion. Voſſius* arbitratur hanc verſionem originem acceptam referre voci Heb. רבץ *cubare*; aut uſui ejus *Rabbinico*; quo Magiſtri *Legem docentes*, vocantur מרביצי תורה *Aquam* autem *effundit* potius vertendum ſtatuit, ſuffragante *Davide* de *Pomis*, & ipſo *Maimonide*. Vid. *Voſ.* in *Maimon.* de *idol.* p. 24.

ceptum,

ceptum, [1] *nec ſervies eis.* Ubi ex ipſo loquendi modo conſtare poteſt, *Maimonidem,* non aquam ad purgandum idoli templum, ſed ipſi idolo libandam, intellexiſſe. Hunc ritum in Romanorum etiam ſacris locum inveniſſe, teſtimonio eſt [a] *Ovidii* diſtichon, CAP. II.

Sacra Jovi facturus erat: jubet ire miniſtros,
Et petere e vivis libandas fontibus undas.

Græcos etiam, diu antea, aquam labaminis vice quandoque effudiſſe, ex *Homero* diſcimus, *Odyſſ.* M. ubi ſocios Ulyſſis, bobus mactatis, aqua libaſſe aſſerit. Apud Græcos autem, hujuſmodi libationes [b] Νηφάλια; ipſum offerendi munus, [c] Νηφαλεύειν; & βωμοὶ, aqua tantum, non vino imbuti, [d] Νηφάλιοι dicebantur.

Cum itaque ubique pene gentium obtinuiſſet, Numen vel tenui aquarum libamine honorare; veriſimile eſt ſacrorum magiſtros in Eccleſia Judaica, huic etiam libationis generi locum in cultu publico tribuiſſe, ut ritu illo Deum non minus aquæ quam terræ dominum profiteri, nec quicquam juris in viliſſimam creaturam fictitiis mundi Numinibus concedere viderentur. In hanc autem ſententiam veni,

Primo: quod mos aquam libandi, legem Moſaicam antiquitate ſuperare non immerito cenſeatur. Nam [e] *Porphyrius* primum inter ſacra locum τοῖς ὑδροσπόνδοις tribuit. En verba auctoris: τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν· νηφάλια δ' ἐστὶ τὰ ὑδρόσπονδα· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα μελίσπονδα· *Antiqua ſacrificia apud pleroſque nephalia erant: ſunt autem nephalia in quibus aqua libatur: poſtea meile libabant.* Hiſce conſona quæ apud *Lucianum* occurrunt, Lib. de *Dea Syria:* ubi, cum de templo vetuſtiſſimo quod erat Hierapoli agere cœpiſſet, ſic more vetere comparatum refert, ut non ſolum ſacerdotes, ſed & omnis Syria Arabiaque ingentem aquarum vim, bis quotannis e mari ferrent, & in templum effunderent. Hunc autem ritum, inquit, nonnulli a Deucalione inſtitutum ſentiunt, συμφορῆς τε καὶ εὐεργεσίης μνῆμα, *in calamitatis ſimul* [diluvii ſcilicet] *& ſalutis* ſuo tempore partæ *memoriam.* Mihi veritati propius videtur, hunc aqua libandi ritum primis a Diluvii ſeculis originem habuiſſe, atque inde ad gentes pene omnes propagatum fuiſſe. Cum enim primi mundi incolæ, qua eſſent ſimplicitate, herbis, farina, glande, placenta, & potu e fontibus hauſto, vitam ſimplicem & luxus ignaram ſuſtentarent; non a vero abludit eos arida & humida illa tenuiora, quibus ipſi veſcerentur, Deo etiam in grati & devoti animi teſtimonium obtuliſſe, & quaſi ad menſam poſuiſſe. Atque inde natum videtur, ut (ſi forte vinum deficeret) aquam juxta veterem ſacrorum morem, libantes uſurparent. Huc ſpectant [f] *Plinii* verba, *Poſthumia lex eſt: vino rogum ne reſpergito. Quod ſanxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitet. Mola tantum ſalſa litant, qui non habent thura. Nec ulli fuit vitio Deos colere quoquo modo poſſet.*

Secundo: ad ſententiam noſtram firmandam non parum conferat quod aquæ libationem nullibi a Deo præceptam aut permiſſam legamus. Vinum quidem, ſiceram & oleum ſæpius, aquam autem nuſquam in libaminum cenſu poſitam reperiamus. Par eſt itaque ut Judæos aquas illas quas e Dei lege non poterant, e ſeculi more traxiſſe credamus: quamvis enim Judæi plurima præter legem Dei fecerint, non patitur tamen Judæorum veterum ingenium ut eos quicquam præter gentium morem ſponte feciſſe ſentiamus. Sat ſcio Judæos rationis hujuſce virtutem minime percepturos: quamvis enim aquæ libatio nullo ſcripto præcepto, ea tamen (ſi Judæos audiamus) præcepto orali vel traditionali abunde confirmatur. Ita [g] *Maimonides* ſenſiſſe videtur: ait enim, de ritus hujuſce fundamento loquens, "יש לו מזים נסתרים בתורה וגו *ſunt occulta quædam ſigna ejus in lege: verum illi qui non credunt legi orali, non credunt* huic articulo de *libatione aquæ.* At ſigna illa occulta, & legem traditionalem, tanquam ignorantiæ & fiduciæ Judaicæ Sanctuaria, non immerito habeamus. Nam ſigna illa quod ſpectat, ea נסתרים *occulta* non ſine cauſa appellavit *Maimonides,* utpote quæ ſubtiliſſimorum oculorum aciem hactenus effugerunt. Nec facile ſententiam ſuam, de ritu illo lege traditionali confirmato, cordato alicui probaturus eſt: cum minime probabile ſit Deum ſacrorum aliorum materiam & ritus minutulos ſcriptis mandare; aquæ vero libationem,

a *Met.* l. 3. v. 26. b Νηφάλια λέγεται θύειν, ὅταν ὕδωρ ἐπισπένδωσιν· *Auctor. Etym. mag.* in voc. νήφω. c *Jul. Poll.* l. 6. c. 3. d *Heſych.* in voc. e De *Abſtin.* l. 2. §. 20. f Lib. 14. c. 12. & in *Præfat.* g *Comment.* in *Miſchn. Succah.* cap. 4. §. 9.

[1] *Exod.* 20. 5.

CAP. II. tanta cum ſolennitate peractam, lege tantum traditionali, oblivioni & mutationi obnoxia, ſancire voluiſſe. Hiſce forſan rationibus perſuaſi, alii e Judæorum magiſtris ad auctoritatem *Ieſaiæ* confugiunt, aquæ libationem (uti ſentiunt illi) & ingentem lætitiam qua ritus ille celebrari ſolebat, diſerte præcipientis: *Ieſai.* 12. 3. Sic enim [a] tractatu jam laudato legimus, *dicitur* בית השואבה *locus hauſtionis*, quia ſic ſcribitur, *& haurietis aquas cum lætitia ex fontibus ſalutis.* At ſi verum amamus, Judæorum opinioni de textus hujuſce ſcopo & mente haud multum tribuemus: nam apertum eſt locum illum de ingenti gaudio intelligendum eſſe, quo gentiles olim e reſignatis ſalutis fontibus aquas doctrinæ ſalutiferæ accepturi eſſent. Nec ab hoc ſenſu multum abit *Chaldæus Paraphraſtes*, ſic textum explicans, *& recipietis doctrinam novam in gaudio ab electis juſtorum.* Quod autem Judæi tam longe a genuino textus illius ſenſu aberrarint, e recentiore gentis illius more veniſſe arbitror. Quum enim traditiones & mores ſuos antiquiores ad veras ſuas origines revocare neſciant; ſpecioſos aliquos Scripturæ locos, qui in extima verborum ſuperficie ritibus ſuis favere videntur, inveſtigare ſolent: ut ſpurii & emortui ſuperſtitionis ſuæ fœtus in Scripturæ quaſi ſinu poſiti, inde ortum ducere credantur, & eo majore in honore habeantur.

TERTIO: inde etiam ſententiæ noſtræ fides accedat, quod gentium veterum mores aquam in Dei honorem quandoque libari, poſtulaſſe videantur. Nam apud gentes vicinas ex more obtinuit, ut aquæ libatione in ſacrificiis parentalibus & cultu Diis inferis & terræ præſtito, tanquam ritu pene proprio uterentur. Hoc e [b] *Feſto* aliiſque diſcimus: potiſſimum *Inferis*, ait ille, *aqua libabatur:* exinde *Arferia dicta*, quod Inferis ferretur. *Feſto* conſentiunt gloſſæ, quibus *Adferial*, ὕδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον. Ideoque ſenex ille apud [c] *Heliodorum* morem & legem ſacrorum adamuſſim obſervavit: nam Heroibus rem ſacram facturus, ἀπέχει τῆς φιάλης ἄκρατον τὸ ὕδωρ· τοῦτο γὰρ σπένδω μοὶ ἔλεγε θεοῖς ἐγχωρίοις τε καὶ Ελλωίοις, &c. *effundebat ex phiala meram; aquam & libo, dicebat, Diis hujus terræ, & Græcis, & ipſi Apollini Delphico, ac inſuper Theageni & Charicliæ*, &c. Cum itaque in morem gentibus abiiſſet, ut Diis inferis & mortuis, aquæ libatione tanquam ritu pene proprio, cultum exhiberent; ſi rem rite putemus, pietati & rationi conſentaneum erat, ut Judæi aquæ libationem ſolenniter præſtandam inſtituerent; ut ritu illo in Dei honorem uſitato teſtatum facerent, ſe libationes in Mortuorum ceremoniis uſurpatas deteſtari, & ſe Deum unum aquæ & terræ dominum agnoſcere & venerari. Huic rationi ſubſidii non parum præbet locus ille modo citatus, 1 *Sam.* 7. 6. quo Iſraelitæ, in converſionis ſuæ [d] nuperæ a cultu Baalim teſtimonium, aquas Jehovæ effudiſſe dicuntur. Erant enim Baalim illi Heroes quidam de genere humano præclare olim meriti, quos vita functos, ſuperſtitioſa poſterorum reverentia in numinum cenſum cultumque vocavit. Iſraelitæ autem, τῶν Baalim vel mortuorum ſacra celebrantes, iis aquæ libatione, pro * more in parentalibus recepto, cultum exhibuiſſe videantur. Cum itaque cultus illius ſuperſtitioſi eos jam ſerio pœniteret, magnam vim aquæ, libamenti nomine, coram Jehova effuderunt; ut ritum illum in Dei honorem uſurpantes, ſe cultum Baaliticum prorſus deſeruiſſe teſtarentur.

QUARTO: hoc etiam ſententiæ noſtræ fidem firmiorem facit, quod Judæi & Gentiles, aquam libantes, circumſtantiis nonnullis levioribus ab invicem diſcreparent, nec eodem plane ritu officio illo fungerentur. Nam (1°.) Judæi, lætitia ſupra quam dici poſſit maxima geſtientes, hoc libandi munus peragebant. Inde in proverbium abiit, [e] *quicunque non vidit lætitiam propter hauſtionem aquæ, non vidit unquam lætitiam ullam.* At veriſimile eſt ethnicos triſti ſilentio & facie lachrimis & luctu ſqualida aquas libare ſolitos, eo quod libatio illa in mortuorum ſacris potiſſimum obtineret. Hinc forſan ſenex ille jam [f] memoratus *aquam libavit*, καὶ ἅμα ἐδάκρυσεν, *& ſimul collachrymavit.* (2°.) Judæi tres aquæ logos totidem vini logis commixtos in feſto offerebant: ethnici autem, (cum Θεὺς quoſdam ἀοίνους colerent) ὕδωρ ἄκρατον *aquam meram* libabant, ſi forte rem ſacram in eorum honorem celebrarent. (3°.) Judæi aquas e fonte tantum Siloe petitas offerebant, nec magis aqua quam igne quolibet ad ſacra utebantur. Neque ethnici in quibuſdam ſacris cujuſlibet aquæ uſum promiſcuum permittebant: in cujus rei fidem audiamus [g] *Callimachum*,

a *Maimon.* in *Suc.* c. 8. §. 1. b In voc. *Arfer.* c *Æthiopic.* l. 2. p. 98. d V. Verſ. 4.
* Vid. *Heinſ.* in *Sil. Ital.* l. 13. *Meurſium.* de *funer.* cap. 29. & *Kirchman.* de *fun. Roman.* l. 4. c. 2. e *Succan.* apud *Miſchn.* c. 5. §. 1. f Apud *Heſiod.* loc. citat. g *Hymn.* in *Apoll.* verſ. 110.

Διὸς

Δηοῖ δ' ἐκ' ἀπὸ παντὸς ὕδωρ φορέεσσι Μέλισσαι,
Αλλ' ἤτις καθαρή τε καὶ ἀχράαντος ἀνέρπει
Πίδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη λιβάς, ἄκρον ἄωτον.

Cereri non ex omni fonte *aquam libant Meliſſæ:*
Sed qui purus & nulla ſorde infectus proſerpit.
Fonte e ſacro parvus latex, ſummus aquarum flos.

CAP. III.

At interim certum eſt ethnicos, pro vario [a] Deorum ſuorum ingenio, aquas e variis fluviis & fontibus altaribus attuliſſe. (4°.) Ethnici frequenter, Judæi autem non niſi in anniverſario Tabernaculorum feſto aquas ſolenniter libaſſe perhibentur: nempe ut, frugibus jam collectis, ſe pluviam & tempora frugifera Deo, non δαίμονι alicui, accepta referre, ritu illo indicarent. Ex hac autem circumſtantiarum diſcrepantia facile eſt inferre, aquas in Judæorum cultu libari ſolitas e gentiliſmi veteris uſu dimanaſſe; & Judæos aquas libandi ritum ita ab ethniciſmi fæcibus repurgaſſe, & ad ſimplicitatem primævam reduxiſſe: ut aperte conſtaret eos ritum illum, non in mortuorum, ſed Dei viventis cultum & honorem uſurpare.

Object. HISCE omnibus opponi poſſit, quod Veteres Judæi aquam libantes, ad Legis divinæ ſcopum potius quam Gentium uſum reſpexiſſe videantur. Norant ſcil. altare, nomen & uſum [b] *menſæ* obtinere; ſacrificium etiam convivii cujuſdam divini titulum & ſpeciem gerere, in quo caro & farina oblata Dei [c] cibus, & libamen illius quaſi potus habebatur. Cum itaque Orientales in conviviis ſuis, nunc vinum, nunc aquam, frequentius autem vinum aqua dilutum adhiberent; Judæi ſe Dei convivium, ad legis ſaltem præſcriptum inſtruxiſſe credebant; ſi ad morem apud homines receptum, vinum purum, vel mixtum, imo ſi aqua mera nonnunquam in ſacra funderetur, & Deo quaſi bibenda proponeretur. Quamvis enim Lex vinum ſincerum, germanam uvæ ſobolem, in ſacrificiis exigeret; Judæi vinum aqua maceratum frequentius offerebant. Hoc e Judæorum traditione nos docet [d] *S. Hieronymus,* [1] dicens, *notandum quod vinum quod Deo in ſacrificium offerebatur, aqua mixtum erat.* Quidni itaque credamus Judæos, aquam nonnunquam offerentes, generalem Legis ſcopum, & civilem (potius quam ſuperſtitioſum) gentium aliarum morem in earum conviviis obtinentem, ante oculos habuiſſe?

Sol. RESPONDEO: ſi quis animo volvat, quot ceremoniis plane ſingularibus illa aquæ libatio perageretur; quanta cum ſolennitate & lætitia Judæi munere illo fungerentur; quod ſacerdotes aquas libandas nonniſi e Siloamo peterent; & cum venirent ad *portam aquarum* (ſic dictam forſan, quia per eam lata eſt hæc aqua e Siloamo hauſta) tubarum & buccinarum ſonitu complerent omnia; quod altare tribus minimum aquæ menſuris [e] quovis feſti die perfunderetur. Si quis, inquam, hæc & alia quæ dixi ſerio recolat, ſibi facile perſuadeat hæc omnia, conſilio plane ſingulari, & in ſuperſtitionis alicujus ethnicæ remedium, primitus inſtituta.

CAP. III.

Uſus Muſicæ in Sacris celebrandis.

JUDÆORUM feſta & ſacra ſolenniora, non choreis ſolummodo tripudiiſque, ſed canticis & concentu muſico decorata fuiſſe; multa Scripturæ Canonicæ & Apocryphæ teſtimonia luculenter indicant. Ex iis verba illa *Numer.* 10. 10. primo obſervanda veniunt: *in die quoque lætitiæ veſtræ, & in ſolennitatibus veſtris, & in principiis menſium veſtrorum, clangetis tubis: ſimiliter clangetis tubis ad holocauſta veſtra, & ad ſacrificia Euchariſtica veſtra.* Tubis ea in lege inſtitutis, ſub Davidis tempora ingens acceſſit Cantorum, Tubicinum, & inſtrumentorum muſicorum numerus. Nam 1 *Paral.* 16. 40, 41, 42. David coram Arca reliquiſſe dicitur ſacerdotes *ad offerendum holocauſta Jehovæ in altari holocauſti: & cum iis Hemanem & Jeduthunem, una cum tubis* ſuis *& cymbalis,* aliiſque *inſtrumentis muſicis.* Salomonis tempore, *Levitæ induti byſſo,*

a V. *Kirch. Oedip.* T. 1. p. 233. b *Malac.* 1. 12. c *Num.* 28. 2. d *Tradit. Hebr.* in *Paralip.* col. 50. e Omnibus *feſti* diebus facta eſt libatio aquæ in altari cum vino. Res nunquam alias uſitata. *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S. Joh.* c. 7. v. 2.

1 Vid. pag. 410.

CAP. III. *cum cymbalis, psalteriis, & citharis, stabant ad orientem altaris: & cum eis sacerdotes centum & viginti, buccinantes in tubis:* 2 *Chronic.* 5. 12. De Hezechia etiam testantur annales sacri, quod *restituerit Levitas in domo Jehovæ, cum cymbalis, cum nabliis, & cum citharis:* 2 *Chronic.* 29. 25, 26. Deinde sequitur, *edixit Hezekiah ut offerrent holocaustum in altari: & quo tempore cœpit holocaustum, cœpit musicæ Jehovæ, cum ipsis tubis & instrumentis Davidis regis Israel*: com. 27. Hæc etiam sacrificia scil. & cantica, apud prophetam *Amosum*, tanquam comites individui, conjunctim veniunt: Cap. 5. 22, 23: *si obtuleritis mihi holocausta,—non acceptabo: & pacifica vestra non respiciam. Aufer a me sonitum canticorum tuorum, & melodiam nabliorum tuorum non audiam.* Constat etiam e Sirachide, dum *libamen* in altare effunderetur, sacerdotes *tubis suis ductilibus sonuisse: Eccl.* 50. 16. Quibus subjungit, *& laudaverunt* [οἱ ψαλμωδοὶ] *cantores vocibus suis: & in plurimo sono dulce factum est melos.* Vers. 18. Cantores eos sacros ad nutum Præfecti cantorum munera sua præstiterunt, & Tubicines novem vicibus ad sacrificium juge matutinum, novum etiam ad sacrificium juge inter vesperas clangores ediderunt; si quid [a] *Maimonidis* testimonio tribuendum sit.

NEC apud Judæos solummodo, sed exteros quoque solenne erat, ut sacra sua, tripudiis, canticis & omnifariis musicæ instrumentis decorarent. Sic morem sacrorum apud Græcos habuisse, docent [b] *Luciani* illa, οὐ Δήλῳ οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ, καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο· *In Delo nulla sacra peragebantur, quibus saltatio non fuisset adhibita: sed cum illa, & cum musica cuncta* persolvebantur. In sacris Bacchi & aliorum Deorum, οἱ κυμβαλίζοντες καὶ τυμπανίζοντες, *Arriano* teste, audiri solebant. Romanos etiam non sine Musices accessione sacra perfecisse, testatur *Seneca*, in *Troad.*

Nunc omne læta fronde veletur caput,
Sacrifica dulces tibia effundat modos,
Et nivea magnas victima ante aras cadat.

Et quo majore cum solennitate res sacræ peragerentur, Romani [c] collegia tota Tibicinum, qui in sacris quibuslibet præcinerent, peculiariter instituta habuere. Musicam in gentium aliarum templa & ritus receptam fuisse, fidem manifestam faciunt plurima illa apud [d] *Stuckium*, ex ethnicorum scriptis congesta testimonia: e quibus abunde constat, omnia, dum res divinæ fierent, tubis, tympanis, cytharis, sistris, cymbalis, fistulis, buccinis, lituis, & ingenti vociferantium & cantantium turba perstrepuisse. Eousque vero tandem voluit consuetudo illa, quod ethnici sonos musicos Deorum fere omnium ceremoniis immiscerent:

SENTIUNT autem plerique Gentiles hac in re Judæorum simios fuisse, & illum sacra sua omnia, inter medios tot Cantorum & Tubicinum strepitus, peragendi morem, e Judæorum ritibus furtim accepisse. At Scripturæ & rationi magis congruum videtur, antiquos gentilium sacra celebrantium mores Judæorum musicæ sacræ occasionem præbuisse; & Deum victimas suas, magna comitante Tubicinum & Cantorum caterva, immolari permisisse, ne Judæi quicquam splendoris, pompæ aut lenocinii, quo diabolus idololatras altaribus suis devinctos tenuit, in sacris a semetipso institutis desiderarent. Huic autem sententiæ, variis adductus argumentis, addixi animum.

PRIMO: admodum probabile est, Musicam vocalem & instrumentalem in Gentilium ceremoniis usitatam fuisse, priusquam gratiæ vel auctoritatis aliquid a cultus Judaici exemplo accepisset. Hoc e cultus vitulini, [e canticis & choreis, æque ac sacrificiis, celebrati] ceremoniis, ad morem ethnicum peractis colligamus. Non legimus quidem Israelitas instrumenta musica canticis & choreis suis adhibuisse: ea autem choreis & sacrificiis suis accessisse, non vane suspicemur. Nam cantica & choreas ad citharam, tibiam, aut hujusmodi instrumentum musicum attemperare, more antiquissimo receptum fuisse, non minus e [f] Sacris quam profanis monumentis edocti sumus. Atque inde factum forsitan quod vox eadem חלל & *tibiis canere* significet, & *choros agere* vel tripudiare: & מחללים בחללים *tibicinantes tibiis*, Targum משבחין בחנגיא *laudantes in choreis* interpretetur: 1 *Reg.* 1. 40. Hisce accedat quod Targum Jonathan: sic textum [g] jam citatum explicet: *& Moses appropinquavit castris, & vidit vitulum, & Israelitas, instrumenta etiam musica in manibus eorum pessimis, saltantes, tripudiantes,* &c. E quibus verbis *colligitur*, inquit, [h] *Kircherus, eos instrumenta musica more Ægyptiorum*

a De *Supellect. Templ.* cap. 7. § 5, & 6. b De *Saltat.* p. 505. A c Vid. *Val. Max.* l. 2. c. 5.
d De *Sacrif. Gentil.* p. 108. e *Exod.* 32. 18. f *Exod.* 15. 20. *Jud.* 11. 34. *Mat.* 11. 17.
g *Exod.* 32. 18. h *Oedip. Ægypt.* T. 1. Synt. 4. c. 10.

quoque

quoque in ſacris *adhibuiſſe: forte ſiſtra illa fuerunt & tibiæ, quibus maxime hujuſmodi ſolennitas in Ægypto peragebatur.* Kircherum hac in re fidem mereri ſentio, non tantum quod rerum & literarum Ægyptiarum impenſe doctum; ſed quod ſiſtri ſive cymbali in ceremoniis Ægyptiis uſus, tam antiquus fuerit, quod [1] *Plutarchus* inſtrumentum illud Pontificis Judaici tintinnabulis exemplar præbuiſſe ſenſerit. Præterea, inſtrumenti illius uſus, Ægypto tam frequens & pene proprius erat, quod tota terra a ſiſtro & idolis titulum & deſcriptionem ſortita credatur: *Jeſ.* ſcil. cap. 18. 1: *væ terræ cymbali orarum, quæ* eſt *trans flumina Chus, mittenti in mare imagines.* Ubi *Ægyptum* ænigmatice *pro more prophetarum* ſignificari ſentit [a] *Bochartus:* & ſiſtrum, per צלצל כנפים *cymbalum orarum*, vel marginatum. Nam *in eo*, inquit, *differt ſiſtrum* Ægyptium *a vulgari cymbalo; quod cum rotundum fuerit cymbalum, in formam acetabuli,—ſiſtrum fuit ovali forma cum certis oris ſeu marginibus, ex quibus appenſa tintinnabula argutum ſtrepitum—edebant.—Hebraice ergo ſiſtrum* צלצל כנפים *cymbalum orarum—dicitur,* διακεπικῶς, *propter oras* jam dictas. CAP. III.

SECUNDO: cultus ille qui canticis, citharis, nabliis, cymbalis, & hujuſmodi inſtrumentis muſicis peragebatur, non e præcepto aliquo divino, ſed pio Davidis affectu, fluxiſſe videtur. Nam Scriptura ſacra non tantum hujuſmodi præceptum ſilentio præterit, ſed inſtrumenta illa Davidi, tanquam primo auctori, tribuit. 2 *Chronic.* 29. 26, 27: *& ſteterunt Levitæ cum inſtrumentis* muſicis *Davidis, & ſacerdotes cum tubis: & quo tempore cœpit holocauſtum, cœpit canticum Domini, una cum tubis & inſtrumentis,* inſtitutis *per Davidem regem Iſraelis.* Quæ verba ſenſum tam clarum & apertum ferunt, quod [b] vir doctiſſimus, *inſtitutionem muſicæ vocalis & inſtrumentalis in cultu divino, non poſſe per Scripturam ab origine altiore, quam Davide, deduci,* aſſerere non dubitaverit. Idem & *Procopius* diu antea aſſeruiſſet: *Comment.* in 1 *Reg.* cap. 16. com. 6. Ubi ait, *cultus Dei qui per inſtrumenta muſica exercetur, non quidem a Deo traditus, ſed a Davide admodum religioſe excogitatus eſt.*

CUM itaque tot inſtrumenta muſica, ad ſacrorum pompam & ſolennitatem adaugendam uſitata, non Deo, ſed Davide auctore, inſtituta fuerint; inde promptum eſt conjicere, morem Gentilium (quorum ſacra omnifariis muſicæ inſtrumentis celebrantur) Davidi organa muſica inter ſacrificandum pulſanda, inſtituendi cauſam præbuiſſe. Nempe gens humana, ſub Davidis tempora, ruditatem antiquam plurimum depoſuiſſe, & ſeſe ad mores magis politos compoſuiſſe videtur: Deos ſuos rudi ſimplicique majorum ſuorum ritu diutius colere noluere, nec tenui farina, aqua, vel herbis, eos propitiare. Deorum ſacra, non lucis tantum & antris, ſed templis magnifico apparatu fulgentibus, adminiſtrare cœperant: nec ſiſtri tantum aut fiſtulæ paſtoralis ſtrepitu, ſed regio inſtrumentorum plurimorum ſonitu Deorum victimas cohoneſtare. Nec Davidis religio & zelus pati potuit, ut Iſraelitæ victimas, ſimplici tantum tubarum duarum clangore comitante immolarent; aut Deum in Tabernaculo ad ſeculi tantum Moſaici ſimplicitatem accommodato adorarent: ne ſupremi Numinis cultus præ gentilium ceremoniis ſordeſcere crederetur. Ut paucis dicam, Deum majore quam olim elegantia colendum cenſuit David, eo quod nova tempora novos mores attuliſſe, & magis elegantes & politos colendi ritus poſtulaſſe videantur. Unde enim cultus divini pompam, templo magnifico & inſtrumentis muſicis, adaugendi ſtudium Davidis animum occuparet, niſi quod ſplendidiores Gentium ritus ſtimulos adderent, eumque ad æmulationem provocarent.

FACILE prævideo nonnullos, contra ea quæ dicta ſunt duplici objectione pugnaturos.

(1°.) SATIS e Scriptura liquere videtur, Muſicam vocalem & inſtrumentalem, in cultu divino locum & uſum, diu ante Davidis ætatem habuiſſe. Legimus enim, 1 *Sam.* 10. 5. de cœtu prophetarum quem Saulus ſibi obvium habuit: *deſcendebant* autem *de excelſo*, & erat ante eos *lyra, & tympanum, & tibia, & cithara: & ipſi prophetabant*, h. e. laudes Deo canebant. Et multis antea ſeculis, Miriam & fœminæ, pietatis ſuæ comites, canticis, choreis, & cymbalis, Dei laudes & redemptionem ſuam ex Ægypto celebraſſe dicuntur, *Exod.* 15. 20. Obj. 1.

RESPONDEO: haud abnuerim, nonnullos antiquitus, eoſque plurimum ſpiritu prophetico afflatos, muſicam inſtrumentalem in cultu divino ſponte uſurpaſſe: eam au- Reſp.

a *Geogr. Sac.* P. 1. l. 4. c. 2. b *Hammond. Annot.* in *Pſ.* 150. 3.

1 Vid. *Plut. Sympoſiac* L. 4. Quæſt. 5. p. 672. A

CAP. III. tem, (quod unum contendo ipse) nullibi ante tempora Davidis, præceptam, legimus. Ille primus cantores & tubicines in classes suas distribuit, iisque præcepit ut *omnia musicorum instrumenta* festis & sacrificiis adhiberent. 1 *Par.* 16. 40, 41, 42. Deinde, quamquam forsan instituti vetustissimi esset, Dei laudes & opera miraculosa ad lyram & tibiam decantare; Davidis primum tempore receptum videtur, ut tubis, citharis, aliisque musicæ instrumentis, inter sacrificandum uterentur.

Obj. 2. (2°.) OBJICI etiam possit, quod clarum sit Davidem tot instrumentorum usum, non sponte sua, sed Dei solius jussu & Spiritus afflatu, in cultum Divinum induxisse. Hoc enim aperte dicit Scriptura, 2 *Paral.* 29. 25. *& statuit* Hezechiah *Levitas in domo Domini, cum cymbalis & nabliis, & citharis, juxta præceptum Davidis, & Gad videntis regis, & Nathan prophetæ: ita enim se habuit mandatum Jehovæ, per manus prophetarum.*

Sol. RESP. primam commatis hujusce partem, ita cum *Grotio* interpretandam sentio, *Rex id instituerat, approbantibus ejus consilium prophetis.* Nam Scriptura vix unquam musicæ templi mentionem ingerit, quin eam ad Davidem, tanquam pium auctorem, referat. Hoc constabit consulenti, 1 *Paral.* 16. 4, 5, 6. & 23. 5. & 25. 1, 2, 6. 2 *Par.* 8. 14. & 23. 18. & 29. 25. *Ezr.* 3. 10. *Nehem.* 12. 36. *Eccl.* 47. 9. Ultimam commatis partem, obscuram esse, vel inde pateat, quod *Grotius* eam prorsus intactam præterierit; & vix duo interpretes de clausulæ illius mente unum idemque senserint. Sic versio *Syriaca* textum explicat, *David* enim canebat laudes Domini Dei sui quasi ex ore *prophetarum:* Sic autem Arabica, *David hymnos componebat, ut ora prophetarum.* Male itaque sensus tam incerti verba opponat quispiam, contra apertam tot Scripturarum fidem, quæ templi musicam ad Davidem, veluti caput & fontem referunt: cum præsertim, versu sequente, *instrumenta Davidis,* a *sacerdotum tubis,* lege Mosaica institutis, a verbis tam disertis distinguantur.

TERTIO: sola ratio, antiquissimas Dæmonum technas & Gentilium dogmata rite æstimans, facile judicabit ingentem illum Musicorum strepitum, primum in Gentilium ceremoniis usum & locum inveniisse.

(1°.) ANTIQUISSIMÆ dæmonum technæ & μεθοδείαι, ad cultum suum promovendum usurpatæ, sic opinandi causam non levem præbent. Cum enim duo sint, (observante vetere [a] Musico) παιδείας aut disciplinæ modi, διὰ πάθους, per affectum & imaginationem, & διὰ πειθοῦς, persuasionem & argumentum; diabolus se & sua omnia, ad imaginationem, affectum, & sensum externum afficiendum & alliciendum, semper accommodavit. Notum enim omnibus, qui rei historicæ usum vel mediocrem habent, Gentilium imagines ad [b] regum plurimum exemplar formatas, & auro gemmisque splendidas religionem quandam intuentibus incussisse: Ethnicos etiam numina sua fanis eleganter & superbe constructis, dedicatis altaribus, pompis magnificis, & ceremoniis augustum in modum summa cum cura exquisitis coluisse. Eodem consilio, victimas aurati cornibus & vittis insignes Diis suis offerebant: eorum sacra sub arboribus umbram gratiorem projicientibus peragebant: & canticis in Deorum honorem compositis, audientium animos in ecstasin rapientibus utebantur. Cum itaque diabolus hujusmodi artes & μεθοδείας ad cultum suum promovendum antiquitus adhibuerit, rationi convenit ut sentiamus diabolum omnifaria instrumentorum genera altaribus suis primum admovisse: nempe ut sensum & imaginandi facultatem ingenti illo strepitu percelleret & fascinaret, & credulus populus quid dignum tanto undique vociferantium hiatu sacris suis inesse non dubitaret. Cum negotio quod jam agimus, conjuncta sunt *Clem. Alexandrini* verba, *Protrept.* pag. 3. ubi de Orpheo, & Thebano, & Methymnæo, antiquis cultus Ethnici magistris, differens, ait, ἐμοὶ δοκοῦσιν ἀπατηλοὶ γεγονέναι, προφάσει μουσικῆς λυμηνάμενοι τὸν βίον, ἐντέχνῳ τινὶ γοητείᾳ δαιμονῶντες εἰς διαφθοράς, —— τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὰ εἴδωλα χειραγωγῆσαι πρῶτοι· *Mihi videntur deceptores fuisse, qui prætextu Musicæ, vitæ perniciem afferentes, artificiosis quibusdam præstigiis ad corruptelas dæmoniace incitantes, —— primi deduxere homines ad idola.* Quamvis autem ceremoniæ idololatriæ hujusmodi præstigiis indigerent, Deo & sacris suis nil opus erat tot cantorum & musicorum pompa & strepitu, quæ sua satis auctoritate & sanctitate hominum saniorum studia sibi devincirent. Quantum itaque e communi dæmonis usu & fraude coniiciamus, Ethnici ingenti musicorum strepitu & vociferantium turba, dum altaria sua fumarent, primi utebantur.

(2°.) HUIC etiam conjecturæ locum præbent Gentilium de Diis suis antiquitus

a *Aristid. Quintil.* l. 2. b *Ezec.* 23. 14, 15. *Baruc.* 6. 11.

con-

concepta dogmata, quod ſcil. victimarum ſanguis & nidor Deos reficeret, & Muſicorum cantus eos demulceret; adeoque Deorum palata, nares atque aures e ſacrificii totius apparatu incredibilem haurirent voluptatem. Ethnicos hæc ſomnia olim ſomniaſſe, colligamus ex [a] *Arnobii* verbis, ita per ludum & jocum de Gentium numinibus diſſerentis; *Etiamne Dii ſertis, coronis afficiuntur, & floribus? — etiamne tympanis? etiamne ſymphoniis? quid efficiunt crepitus ſcabillorum, ut cum eos audierint numina, honorifice ſecum exiſtiment actum, & ferventes animos irarum oblivione deponant? An numquid, ut parvuli puſiones ab ineptis vagitibus crepitaculis exterrentur auditis: eadem ratione & omnipotentia numina tibiarum ſtridore mulcentur, & ad numerum cymbalorum mollita indignatione flacceſcunt?* Ab ethnicis Judæi eandem opinionem hauſiſſe videntur Deum ſcilicet victimarum nidore delectari, & ſuavi muſicorum ſono molliri & ad ſententiam mitiorem flecti. Niſi enim me fallam, tali alicui opinioni occurrit Deus, *Amoſ.* 5. 21, 22, 23. *Reprobavi feſta veſtra, & non adorabo in oblationes cœtuum veſtrorum: ſi obtuleritis mihi holocauſta — non acceptabo, —— remove a me* ἦχον ᾠδῶν σου, *ſonum canticorum tuorum, & cantica lyrarum tuarum non audiam.* Quaſi dixiſſet, " vos non tantum " ſacrificia feſtis veſtris, ſed cantica ſacrificiis, & inſtrumenta muſica canticis veſtris, " adjungere ſoletis: quod victimarum odore & muſicorum ſonitu me impenſe de- " lectari & hujuſmodi blandimentis affectus meos (ſi forte) * commotos placari poſſe " ſentiatis. At hac in re vos fugit ratio: nam victimæ veſtræ nullam mihi voluptatem afferunt, nec canticorum turbam, aut nabliorum tuorum (non meorum) ſoni- " tum alicujus æſtimo. Cum itaque cœleſte numen concentu muſico, nullo modo affici poſſet, ethnici autem (a quibus paululum divertit ſermo) Numina ſua canticis & inſtrumentis muſicis demulceri poſſe crederent; rationi conſonum eſt, ethnicos omnifaria inſtrumentorum genera inter ſacrificandum primo adhibuiſſe; Deum autem cymbala, citharas, tibias, tubas, & hujuſce generis alia in ſacris Judaicis toleraſſe, ut ſua omnia ad ingenium populi, in mores exteros intemperanter effuſi accommodaret.

QUARTO: inde etiam ſententia noſtra firmitatem hauriat, quod aliter difficile ſit cauſam aſſignare, cur Judæorum & Gentilium muſica ſacra tantam inter ſe ſimilitudinem & affinitatem colerent. Nam,

(1°.) JUDÆOS tubarum clangore ſacra ſua cohoneſtaſſe, ſatis e Legis præſcripto manifeſtum eſt. Et [1] *Julius Pollux* tuba ἐπίφθεγμα ἱερατικὸν ἐπὶ θυσίαις, ſonum ſacrificalem, apud Ægyptios, Argivos, Tyrrhenos, & Romanos in uſu memorat. Et huic rei teſtimonium præbet *Plutarchus, Sympoſiac.* l. 4. probl. 5. Inter [b] Romanos, Numa primus,

Pacis opus docuit, juſſitque ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.

(2°.) QUANQUAM tubarum uſus, in Judæorum ceremoniis peragendis, maxime frequens & antiquus fuerit, conſtat tamen & omnia alia Muſices inſtrumenta partes ſuas in ſacris Judaicis frequenter habuiſſe. Hoc ratum facit ſacra pagina, 1 *Par.* 16. 4, 5, & 42: *Penes ipſos autem Heman & Jeduthan* conſtituit, *canentes tuba, &* quatientes *cymbala, & omnia muſicorum inſtrumenta* ad canendum Domino. Idem apud ethnicos uſu frequenti factum, e verbis Regis cognoſci poteſt, *Dan.* 3. 15. *ſi vos parati eſtis, ut in tempore quo audieritis ſonitum cornu, fiſtulæ, citharæ, ſambucæ, pſalterii, ſymphoniæ, & omnis ſpeciei inſtrumenti muſici, cadatis & genuflectatis imagini quam feci ego,* &c.

(3°.) APUD Judæos, non tantum inſtrumentis muſicis, ſed & cantoribus, dum rei ſacræ vacarent, perſonabant omnia. Et [c] *Lucianus,* templi vetuſtiſſimi, Deæ Syriæ ſacri, ritus referens; οἱ ἱροὶ ἄνθρωποι, inquit, τελέυσι τὰ ὄργια, — πολλοὶ δέ σφισι παρεστεῶτες, ἐπαυλέυσι, πολλοὶ δὲ τύμπανα παταγέυσι, ἀλλοὶ δὲ ἀείδουσι ἔνθεα καὶ ἱερὰ ἄσματα. *Homines ſacrati peragunt ſacrificia: — multi autem ipſis adſtantes tibiis accinunt, & tympana pulſant, alii autem ſacra & divinitus inſpirata cantant carmina.*

(4°.) APUD Judæos, cantorum & tubicinum officium, non cuivis e promiſcua plebe ſed perſonis tantum ſacris [ſacerdotibus nempe & Levitis] demandatum eſt. Ita mo-

a L. adv. *Gent.* 7. p. 237. * [Θεὸς] ἐ παρακληθήσεται, ἐδὲ παῖς οἱ ὀργάνων εὐχίαις ἀποκρούσει τὰ ἐγκλήματα. *S. Cyril.* in loc. b *Calphurn. Eclog.* 1. c Lib. de *Dea. Syr.* p. 1075. A

1 *Onomaſt.* L. 4. cap. 11. ſegm. 86.

CAP. III. rem & apud ethnicos habuisse, testis est jam laudatus [a] *Lucianus*: nam sacrorum ministros in templo prædicto memorans, ἔφη, inquit, ἡ ἄλλο πλῆθος ἀνθρώπων ἱερῶν, αὐλητῶν τε, καὶ συριστῶν· *est autem & alia multitudo hominum sacrorum, tibicinum videlicet & fistulatorum.* Sua fuisse Romanis tubicinum collegia, iisque solis in sacris præcinere concessum, notum omnibus quos Romanorum historiæ vel leviter exercuere. Apud Græcos aliosque, qui tuba inter sacrificandum canebant, ἱερὸν σαλπιγκτὴν nuncupatum fuisse, refert [1] *Stuckius.*

(5°.) JUDÆIS etiam in more erat, in sacrificiis præsertim & festis solennioribus, vociferationibus vel acclamationibus instrumentorum musicorum pompam adaugere. Huc spectant nonnulla Scripturæ loca; *Psal.* 33. 2, 3: *psallite Domino in cithara —— cantate ei canticum novum*, psallite *ei* בתרועה ubi Lxx habent, ὸν ἀλαλαγμῷ· i. e. *cum* * *clamore*, voce intensissima; Chaldæus ביבבא *cum vociferatione*, quæ optime reddit sensum vocis תרועה a רוע *vociferatus est*, derivatæ. Hunc morem respicit etiam *Psal.* 89. 15: *beatus populus qui novit* תרועה *jubilationem*: h. e. o ter felicem & amplius populum, cui Hierosolymam adire contingit, ubi Dei sacris, clamore festivo celebrari solitis, interesse possit? Ex hoc more venisse videtur, quod munera Deo oblata, וזבחי תרועה [b] θυσίαι ἀλαλαγμοῦ; & cymbala in officiis divinis usurpata, [c] κύμβαλα ἀλαλαγμοῦ, ab adjuncta nimirum acclamatione nuncupentur. Hinc factum etiam, quod clamor Chaldæorum militaris, cum *vociferatione in festis* conferatur, *Lament.* 2. 7. Quædam etiam ethnicorum sacra, [Baalitica nempe, Lupercalia, Bacchanalia, Corybantum, Saliorum, & hujusmodi alia,] non nisi in sacris clamoribus & vociferationibus celebrata fuisse, Veterum testimoniis confirmavit [d] *Stuckius.*

(6°.) JUDÆI hymnis ad altare decantatis, ad omnia cultus naturalis officia & partes utebantur. Sive enim præclara Dei opera aut beneficia commemoranda, sive gratia aliqua precibus impetranda, sive attributum aliquod divinum [justitia, potentia, clementia, aut misericordia] celebrandum, vel gratiæ pro singulari beneficio referendæ; Cantores & musici in muniis hisce omnibus obeundis versabantur. Nam Levitæ, quorum erat præcinere & sacra organa pulsare, constituti dicuntur להזכיר [e] *ad commemorandum, & gratias agendas, & laudandum Dominum.* Eo autem in loco, vox להזכיר sensu paulo latiori sumenda videtur, ita ut cultum oratione præstandum comprehendat. Eo sensu occurrit, *Amos.* 6. 11. *Quia non* ulli להזכיר *ad commemorandum in nomine Dei.* i. e. colendum vel orandum. Consentit Chaldæus, qui vocem illam per הוו מצלן *erant orantes* interpretatur. Cui loco addi potest *Exod.* 20. 24. *In omni loco quo* אזכיר את שמי *nomen meum commemorari fecero*: ubi Lxx vertunt, ἐν ἐὰν ἐπονομάσω τὸ ὄνομά μου: *ubicunque nomen meum invocandum* vel colendum *proposuero.* Eadem etiam materia hymnorum quos ethnici in Deorum suorum sacris decantabant. Solebant enim Deorum res præclare gestas & beneficia quibus mortales affecissent, ad aras canere: benignitatem qua civitates amplexi ac tutati fuissent, læto gratoque animo commemorare: eorum potentiam & virtutes summis laudibus ornare: precabantur etiam ut faciles benignique accederent ad sacrificia quæ sibi fierent; & ut iis sibi semper propitiis uterentur. Ethnicos sic hymnos suos sacros composuisse, prior observavit [f] *Natal. Comes*, & exemplis aliquot e *Callimacho*, *Orpheo*, & *Virgilio* petitis confirmavit. Ad illum se conferant, quos hæc penitius cognoscendi studium tenet.

(7°.) JUDÆORUM psalmi ad aram decantati, e duabus potissimum partibus constare solebant, תהלים scil. & תפלים præconio & precamine; eo plurimum ordine dispositis, ut a laudibus [ob egregia Dei opera, beneficia, vel attributa] inciperent, & precibus desinerent. Ita plerunque factum fuisse nobis facile persuadeamus, modo ad *Psalmum* illum attendamus quem David sacris suis Musicis [g] primo dedisse legitur, eumque pro communi reliquorum mensura habeamus. Ethnicos etiam eo ordine hymnos, in Deorum honorem inter sacra decantandos, plurimum composuisse; e variis exemplis apud [h] *Natal. Comitem* memoratis colligamus.

E TANTA morum similitudine, nonnulli proculdubio opinandi ansam arripient, Gentiles cultum suum ad religionis Judaicæ normam direxisse, adeoque Deos suos hymnis & instrumentis ad morem & formam Judaicam compositis coluisse. Non possum tamen a meipso impetrare, ut huic opinioni assensum præbeam; primo, quod e multis

a Pag. 1073. C
* Αλαλαγμὸς, εὐφημος βοή· *Hesych.*
b LXX in *Psal.* 27. 6.
c Vid. LXX in *Psal.* 150. 5.
d De *Sacrific. Gentil.* p. 108.
e 1 *Par.* 16. 4.
f *Mytholog.* l. 1. cap. 16.
g 1 *Paral.* 16. 4.
h Ub. supr.

1 De *Sacr. Gentil.* p. 172.

Scri-

Scripturæ locis oſtendi poſſit, Judæos gentium mores ſtudioſe æmulatos fuiſſe: non conſtat autem ex ullo ſacræ vel profanæ hiſtoriæ teſtimonio, gentes antiquiores Judæorum ritus ullo in pretio habuiſſe: neque credibile eſt gentes Judæos ſequi, & ipſos æmulos ſuos æmulari voluiſſe. Deinde, mos ille ſacrificia tam ſplendido cantorum & muſicorum apparatu celebrandi non niſi ſero admodum, nempe Davidis ætate, apud Hebræos receptus erat: cum veriſimile ſit gentes idololatricas Numina ſua, non minus canticis & inſtrumentis muſicis, quam templis & ſacrificiis, diu antea coluiſſe. Præterea, ſatis e cultus vitulini ceremoniis manifeſtum eſt, idololatras ſacrificia ſua canticis & vociferationibus, non tantum ante Davidis ætatem, ſed & ante Legem datam celebraſſe. Quoniam enim vociferantium vel acclamantium ſonus multo citius aurem ferit, quam molliores cantantium voces; *Joſhua*, adhuc paulo remotior a caſtris, *audiens ſonum populi* כד מיבין (uti Chaldæus vertit) *cum vociferarentur*; *dicebat Moſi, ſonum bellicum in caſtris audio, Exod.* 32. 17. Cum autem Moſes paulo propius abeſſet a caſtris, *non eſt*, inquit, *ſonus quo ſtrenui clamant, neque eſt ſonus quo debiles clamant: ſonum cantantium ego audio.* Quibus verbis non is Moſi animus, ut vociferantium ſonum ſe auribus accepiſſe denegaret, (eum enim audivit Joſua, & teſtatur [a] *Philo*) ſed ut ſonum illum cantantium vocibus conjunctum eſſe affirmaret; adeoque editum, non ad gaudium & triumphum aliquem caſtrenſem indicandum, ſed ſacrum aliquod idololatricum, ad morem Ægypti, peragendum. Cum autem certum ſit Hebræos acclamationes illas e veteri gentium uſu accepiſſe (eas enim nullibi præceptas legimus) inde pronum eſt conjicere, eos ritus alios in muſica ſacra tractanda obſervari ſolitos, & proinde Muſicam ipſam, eodem ex fonte derivaſſe.

QUINTO: ad ſententiam meam firmandam non parum confert, quod manifeſtum ſit Græcos Patres pleroſque in ejuſdem opinionis tramite præceſſiſſe. Ex iis prodeat primus ad cauſæ meæ ſtabilimentum [b] *Juſtinus Martyr*[1], qui mecum hiſce verbis aperte ſuffragatur: ὑπὸ τῶν ἀπίστων πρὸς ἀπάτλιν εὑρέθη τὰ ᾄσματα, τοῖς δὲ ἐν νόμῳ εἰσηγήθη διὰ φρενῶν νηπιότητα· *infidelibus, fallaciæ & ſeductionis gratia, reperta ſunt cantica: eis vero qui in Lege fuere, inducta ſunt, propter ingenium puerile.* Hiſce conſentanea [c] *S. Cyrilli* verba, *aufer ſonitum carminum tuorum, & pſalmum organorum tuorum,* εὖ δὲ δὴ σφόδρα τὰς ἐκ οἷδ' ὅθεν ἐξευρημένας τῶν Ιουδαίων δοξολογίας, ὀργανικὰς δηλονότι, ἦχον ὠδῶν ἀποκαλεῖ, &c. *Probene autem neſcio unde inventas Judæorum glorificationes, organicas nimirum, ſonitum carminum vocat:* quaſi dixiſſet ſupervacaneum & inanem ſonitum, inarticulatum quoddam melos emittentem. Oſtendit porro hæc fuiſſe Ιουδαϊκῆς ἀβουλίας εὑρήματα, *Judaicæ temeritatis inventa, dicens* Pſalmum organorum tuorum; *tantum enim non dicit,* non meum; ἔξω γὰρ τοῦ νόμου τὸ χρῆμα, καὶ περὶ τούτων οὐδὲν λελάληκεν ὁ Μωσῆς· *Res quippe extra legem eſt, & de iſtiuſmodi inſtrumentis Moſes nihil præcepit.* Idem pene judicavit [d] *S. Chryſoſtomus*, qui in verba illa Pſalmiſtæ, *Tympano & Pſalterio canant ei*, de hujuſmodi inſtrumentis ſic ſenſum exprimit, τὸ παλαιὸν οὕτως ἤγοντο [Ιουδαῖοι] διὰ τῶν ὀργάνων τούτων, διὰ τὴν παχύτητα τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ τὸ ἅρπι ἀπεσπάσθαι ἀπὸ τῶν εἰδώλων, ὥσπερ οὖν καὶ τὰς θυσίας συνεχώρησεν, ἵνα καὶ ταῦτα ἐπέτρεψε, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ· i. e. *Per hæc inſtrumenta ſic olim ducebantur* Judæi, *propter ingenii ſui hebetudinem, & quod paulo ante avulſi eſſent a ſimulachris. Quemadmodum ergo ſacrificia conceſſit Deus, ita hæc etiam permiſit, ad imbecillitatem eorum ſe accommodans.* In eandem ſententiam ſic loquitur [e] *Theodoritus: Deus liberare volens Iſraelem, jam diu in Ægypto verſatum, praviſque indigenarum moribus imbutum,* καὶ θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα, καὶ παίζειν, καὶ χορεύειν, καὶ ὀργάνοις μουσικοῖς ἐπιτρέπεσθαι, *& edoctum ab iis idolis ac dæmonibus immolare, & ludis choreiſque ac muſicis organis oblectari,* θύειν μὲν ἐσυνεχώρησεν, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ, *ſacrificare quidem permiſit,* ſed ſibi ſoli.——*Haud itaque victimarum indigens Deus, ſacrificia inſtituit, ſed ut ægrorum affectibus mederetur.* Οὕτω δὴ καὶ τὰ τῶν εὐήχων ὀργάνων ἐπέσχετο· ἐν τῇ τούτων ἁρμονίᾳ τερπόμενος ἀλλὰ κατὰ βραχὺ παύων τῶν εἰδώλων τὸν πλάνον· *Ita & muſica inſtrumenta paſſus eſt eſſe: non quod illorum concentu oblectaretur, ſed ut idolorum errorem paulatim aboleret.* Patribus hiſce comitem addam *Iſidor. Peluſiot.* qui *Lib.* 2. *Epiſt.* 176. ſententiam meam ſuo ornavit teſtimonio, hiſce verbis tradito; εἰ θυσιῶν καὶ αἱμάτων ἠνέχετο τὸ θεῖον, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων τὸ τηνικάδε νηπιότητα, τί θαυμάζεις εἰ καὶ μουσικῆς διὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τελεμβύης, τῆς ὡς φασί τινες τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ, &c. *Cum numen cæleſte victimas & cruores ob puerilitatem, in qua tum homines verſabantur, to-*

a Αἱ ὃ ἐν τῷ στρατοπέδῳ συνεχεῖς ἐκβοήσεις καπὸ πολυανθρώπους ὁμίλους ἀθροισμένου &c. *Philo* de *anr. vit.* loquens l. 3. de *vit. Moſ.* p. 677. D b *Quæſt.* & *Reſponſ.* ad *Orthod.* Qu. 107. c In *Amoſ.* 5. 23. d *Expoſit.* in *Pſal.* 149. e *Serm.* 7. de *Sacrif.* p. 584, 585.

1 Vid. pag. 863.

CAP. IV. *leravit; quid miraris quod eam quoque quæ per citharam & pſalterium celebratur, muſicam tolerarit? quæ ut nonnulli aiunt, turbulentos animi motus propulſat ſimul & mærorem lenit,* &c. E teſtimoniis hiſce omnibus ſimul collatis clarum eſt, patres in ea opinione convenire, gentes ſcilicet inſtrumenta muſica in ſacris miniſteriis, more vetuſtiſſimo, uſurpaſſe; & inde Judæos, vel juſſu vel permiſſu Dei, ea accepiſſe.

HISCE omnibus opponi poteſt, muſicam ad corrigenda hominum ingenia aptam eſſe, eoſque qui ἄγειοι τὸ ἦθος καὶ ζωοδέστεροι, moribus agreſtibus ſunt & brutorum ſorti propiores, ad humanitatem & virtutem formare, & frigida eorum pectora calore quodam divino in ſacris peragendis animare. Ideoque veriſimile eſt Deum, non ob ſeculi morem ſed muſicæ virtutem, ſolennem illum Muſicorum chorum victimis offerendis ſemper adeſſe præcepiſſe.

AT hæc Objectio nil nobis adverſi continet: nam facile largimur templi muſicam ad duriora Judæorum corda emollienda, & affectus Deo dignos excitandos, non parum voluiſſe. At ſi Deus eo tantum fine ſolennem illum Muſicorum concentum in cultu ſibi præſtando admiſiſſet; quid rei erat quod cymbala, pſalteria, citharæ, nablia, & multa alia, locum in Judæorum ceremoniis, non niſi Davidis ætate obtinerent? Et unde factum quod inſtrumenta illa uſurparent, non ſolum cum Deum hymnis celebrarent, ſed cum victimas immolarent, quæ affectus præter ſolitum accenſos & commotos minime poſtulaſſe videantur? Sermoni itaque noſtro de muſica illa Judaica [a] *S. Chryſoſtomi* verbis coronidem imponamus: τὰ ὄργανα ἐκεῖνα διὰ τῦτο ἐπετέτραπτο τότε, διά τε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ κηρᾶν αὐτὸς εἰς ἀγάπην καὶ συμφωνίαν, καὶ ἐγείρειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν μεθ' ἡδονῆς ποιεῖν τὰ τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενα, &c. *Illa inſtrumenta,* tympanum, cymbalum, cythara, Judæis *permiſſa fuerant, & propter eorum imbecillitatem, & quod eos in charitate & concordia contemperarent, & mentem eorum excitarent, ut lubenter facerent quæ eis erant utilia: & quod per talem delectationem vellet eos ad majus ſtudium adducere.* Deus itaque utile dulci miſcuit, neque eo ſolum fine altare ſuum Muſicorum choro circumcingi voluit, populo ut placerent quæ feciſſent ſacra; ſed ut eorum torporem excitaret, eoſque ab ingenio ſuo illiberali & agreſti pauliſper avocaret.

CAP. IV.

Saltandi ritus in ſolennitatibus quibuſdam ſacris uſitati.

HEBRÆIS morem avitum fuiſſe, in rebus lætis gaudia choreis exprimere, Scripta Canonica ſimul & Apocrypha locis bene multis teſtatum dabunt: viz. *Exod.* 15. 20. *Judic.* 11. 34. 1 *Sam.* 29. 5. *Pſal.* 30. 11. *Lament.* 5. 15. *Judith.* 15. 13. 3 *Maccab.* 6. 29.

E variis etiam Scripturæ locis intelligere eſt, eos in feſtis præcipue & ſacrificiis celebrandis, non tantum conviviis, ſed & choreis tripudiiſque indulgere ſolitos: ut ritu illo lætitiam ſuam & diei ſacræ obſervationem eo magis teſtatiorem redderent. Hoc veteri conſuetudine uſitatum probat Davidis exemplum, quem ſeptem choris ſtipatum, poſt ſacrificia coram arca peracta, ſaltantem & ludentem vidit & contempſit [b] Michal. Idem confirmat celebris Benjamitarum hiſtoria, quos hujuſmodi rationem, ad uxores ſibi comparandas, iniiſſe legimus, *Judic.* 21. 19, 20, 21. *Ecce,* inquiunt, *ſolennitas Domini* hodie eſt *in Silo anniverſaria: ite, & latitate in vineis, cumque videritis filias Silo ad ducendas choreas de more procedere, exite de vineis, & rapite ex iis, ſinguli uxores ſingulas.* Judæos ſic feſta & ſacra ſua ſolenniora celebrare ſolitos, verbis etiam [c] *Juſt. Martyris* [1] confirmari poſſit. Poſtquam enim quæſitum eſſet, *quare in Eccleſiis cantilenis* κατὰ τὺς ἐν τῷ νόμῳ νηπίυς, *eorum qui in lege fuere inſipientium more utimur?* Reſpondet, ὅτι τὸ ᾆσαι ἁπλῶς ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἁρμόδιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ τῶν ἀψύχων ὀργάνων ᾆσαι, καὶ μετ' ὀρχήσεως καὶ κροτάλων· *ſimpliciter canere non eſt cum inſipientibus illis conſenſum colere, ſed inſtrumentis inanimatis & crotalis & cum ſaltatione canere.* Inde factum quod Judæorum ſolennitates nomen חגים in Scripturis ſortiantur, [d] *quia* ſcil. *feſtis diebus lætitiam ſuam choreis & ſaltationibus declarabant, & adhuc declarant Judæi:* voce a חגג *ſaltavit, cyrcumgyravit,* derivata. Præ aliis autem feſtis, in Scenopegia ſe choris & tripudiis oblectare ſolebant.

a In *Expoſit. Pſal.* 150. b 2 *Sam* 6. 16. 1 *Par.* 15. 29. c *Quæſt.* 107. ad *Orthod.* d *Schindler.* Lex. in voc. חגג

1 Vid. pag. 863.

Hoc

Hoc e *Nonno* diſcimus, qui cap. 7. *S. Johan.* verſ. 37. de feſto illo dictum, in hunc modum παραφράζει. CAP. IV.

Αλλ' ὅτε λοίδιον ἦλθε χοροταίδος ἦμαρ ἑορτῆς·

Quando ultima venit choreas—inſtaurantis feſti dies.

Hiſce etiam fidem conciliant verba [a] viri in Judæorum moribus & ſcriptis verſatiſſimi: *ſoliti ſunt Judæi—in ſolennitatibus quibuſdam ſacris, hilaritatem ſuam ſaltatione & tripudiis exprimere. Omiſſis, quæ in pagina ſacra occurrunt, exemplis, refertur a patribus traditionum, præcipuam partem feſtivitatis in feſto Scenopegiæ fuiſſe iſtiuſmodi ſaltationes: viris primariis, grandævis, & maxime religioſis in atrio mulierum tripudiantibus, idque quo vehementius, eo laudabilius.*

NEQUE vero Judæi ſolummodo, ſed & Gentiles ludos & choros, poſt peracta ſacra, exercere ſolebant. Et mos ille adeo per omnes gentes inolevit, quod, obſervante [b] *Luciano*, τελετῶν ἀρχαίων ἑόρτιον ἔστιν εὑρεῖν, ἄνευ ὀρχήσεως· *nullas feſtivitates aut ceremonias apud antiquos, citra ſaltationem celebratas reperiamus. Luciano* hac in re fidem eo facilior adhibeamus, quod conſtet ſaltationis ritum in ſacris officiis, Ægyptiorum, Syrorum, Indorum, Arabum, Græcorum & Romanorum obtinuiſſe. De Ægyptiis non dubitandum eſſe docent mores Hebræorum, qui Ægypto nuper egreſſi & moribus Ægyptiacis imbuti, canticis & choreis, ritu proculdubio ab Ægyptiis accepto vitulum coluere. Hoc Moſes teſtatum [c] reliquit, & *Philo Judæus*,, cujus teſtimonium ſtatim in medium producemus. Syrus etiam ritum illum in mores ſacros olim recepiſſe, nobis facile perſuadeamus, cum *Lucianus Syrus* ſaltationem tot elogiis, [d] libro ſingulari, decoraverit, eamque exercitium θεῖον τε ἅμα καὶ μυστικὸν appellaverit. Indi etiam hunc ritum in cultus parte poſuerunt: nam *mane, poſtquam e ſtrato ſurrexerint*, inquit [e] *Lucianus*, πρὸς τὸν ἀνατολὴν στάντες, ὀρχήσει τὸν Ηλιον ἀσπάζονται, σχηματίζοντες ἑαυτοὺς σιωπῇ, καὶ μιμούμενοι τὴν χορείαν τοῦ θεοῦ· *ad orientem converſi, ſaltatione Solem conſalutant, cum ſilentio ſeipſos conformantes, Dei choream imitari atque effingere conantur.* Arabum gentem ritum illum in moribus habuiſſe, conjicere licet e moribus Turcarum, qui a genere illo propagantur. Solent autem Turcæ templum *Meccanum*, modo quodam concinno & compoſito, religioſe circumire; & feſtivitatem ludo quodam, *Czamach* dicto, celebrare, [f] *qui fit totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honeſtis—& valde decentibus omnium membrorum motibus, ſecundum modulationem menſuræ inſtrumenti muſici*, &c. Græcos etiam ſaltatione ſolenni officia ſua religioſa cohoneſtare ſolitos, teſtatur toties laudatus [g] *Lucianus:* nam de Delo, Græcorum inſula, loquens, ibi, inquit, οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σιωὴ ταύτῃ, καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο, *nulla ſacra peragebantur, quibus ſaltatio non fuiſſet adhibita, ſed & cum muſica cuncta perſolvebantur.* [h] *Ariſtides* etiam, cum varia Athenarum Numina & ceremonias ab exordio deduxiſſet, ἐπὶ ᾧ τούτοις, ait, χορεῖαι, καὶ τελεταὶ, καὶ πανηγύρεις ἐπεκράτησαν, ἄλλαι δ' ἄλλων Θεῶν ἐπιδημίαι· Hoc eſt, *Cantero* interprete, *Tum choreæ, ſacra, & feriæ, ad ſingulorum Deorum adventum ſunt introducta.* Cum autem Græcorum meminerim, non poſſum Romanorum ſaltationem præterire tacitam, ἣν οἱ εὐγενέστατοι αὐτῶν (ſunt [i] *Luciani* verba) τῷ πολεμικωτάτῳ τῶν Θεῶν, Αρει, οἱ Σάλιοι καλούμενοι (ἱερωσύνης ἦν τοῦτο ὄνομα) ὀρχοῦνται σεμνοτάτῃ τε ἅμα, καὶ ἱερωτάτῃ, *quam nobiliſſimi quique illorum, quos vocant Salios (eſt autem nomen ſacerdotii) Marti Deo bellicoſiſſimo ſaltant graviſſime & religioſiſſime.*

EX iis quæ jam dixi clare ſatis elucet, ſaltationem religioſam apud omnes gentes, religionis alicujus nomine commendatas obtinuiſſe. Id unum in dubio poſitum eſt, Judæi an ethnici chorum duxerint, & in ſacris officiis ritum illum primo uſurparint. Plerique primum ſaltationis religioſæ uſum Judæis vindicant, & ethnicos, æmulatione cultus Judaici ductos, ritum eundem uſurpaſſe. Sic *Moncæus* judicavit: poſtquam enim de filiis Silo, in feſto [k] choreas agentibus, mentionem feciſſet, continuo [l] addit, *imitatæ ſunt hæc gentes, ut fere divina omnia alia, in idolorum cultu. Rivetus* etiam de ritu illo in ethnicorum ſacris uſitato loquutus, *quem*, [m] inquit, *uſum ſuperſtitioſum idololatricas gentes, velut ſimias, veriſimile eſt κακοζηλίᾳ quadam traxiſſe, a ſacris illis ſaltationibus, quarum in Scriptura fit mentio.* Idem [n] *Bocharto* viſum, aliiſque.

a *Lightfoot. Hor. Hebr.* in S. *Mat.* 14. 6. b Lib. περὶ ὀρχήσεως. c *Exod.* 32. 19, 20. d Lib. jam laud. p. 506. C e Ibid. p. 505. B f *Hottinger. Hiſt. Orient.* L. 2. c. 5. p. 307. g Ubi ſupr. p. 505. A h Tom. 1. *Orat. Panathenaic.* p. 184. i Ib. p. 506. A k *Judic.* 21. 19, 21. l De *Aur. Vit.* l. 2. c. 6. m *Comment.* in *Exod.* 15. 21. n Lib. de *Animal.* P. 1. L. 2. col. 349. 25

CAP. IV. Si quid autem ratione vel conjectura in hoc argumento aſſequendum ſit, veriſimilius eſt Hebræos, diu ante exitum ex Ægypto, morem ſaltandi inter ſacrificandum uſurpaſſe, & Deum ritum illum, utpote innocuum zeli indicium iis reliquiſſe potius quam præcepiſſe: gentes autem alias, non ab Hebræis, ſed Ægyptiis, aut communium parentum inſtitutis, (forſan una cum aliis ſacrificandi ceremoniis) ritum illum accepiſſe. Ad hanc autem ſententiam acceſſit animus, hiſce ductus argumentis.

Primo: quia non conſtat ex ullo Legis Moſaicæ loco, Deum de ritu illo cultus vice præſtando, quicquam Judæis in mandatis tradidiſſe. Si Sacras pandectas excutiamus, ritum illum nec præceptum, nec vetitum; ſed quaſi in medio & in gentis illius arbitrio relictum reperiamus. Nil itaque veritati propius videtur, quam quod longa conſuetudo ſacrificium & ſaltationem res duas quaſi cognatas & conjunctas feciſſet, & Hebræi ritum utrumque, a primo rerum ſuarum exordio, conjunctim uſurpaſſent; ne a moribus diu receptis, & Ægypti uſu cohoneſtatis, pluſquam Lex divina cogebat, aberrarent. Nam Scripturas vel leviter inſpicienti obvium eſt, gentem illam a moribus novis recipiendis, & antiquis repudiandis, pari cum zelo & religione antiquitus abhorruiſſe.

Secundo: e Scripturis manifeſtum eſt, idololatras ludos & choreas, cum ſacra facerent, ante Legem datam exercere ſolitos. Rei hujuſce fidem firmat quod habetur, *Exod.* 32. 19. *Cum appropinquaſſet* Moſes *ad caſtra, vidit vitulum & choros.* Hoc eſt, vidit fuſile illud quod feciſſet populus, & choreas quas circa idolum, in illius honorem & cultum agitarent. Huc alludens [a] *Philo*, inquit, *prævaricari auſus eſt ita, ut corporeum Deum ſibi finxerit, inſtar Typhi, quem Ægyptii maxime colunt: cujus ſymbolum* fuit *aurei tauri fabrica, περὶ ὃν χορεύς ἱστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς, ᾄδουσι· circa quem inſani choreas ducentes, canunt.* Et [b] alibi, vituli illius adorandi modum referens, χορεύς, inquit, ἀχορδύτους, *choreas inordinatas inſtituerunt.* Exemplum ſimile præbet cap. 9. *Judic.* 27. Ubi Sichemitæ *egreſſi in agros,—uvaſque calcantes, & factis cantantium choris, ingreſſi ſunt fanum Dei ſui,* &c. Quo in loco Lxx in Romano codice vocem Hebræam הלולים in aliis autem codicibus χορεύς retinuerunt: & eam verſionem probat *Chald. Paraphraſtes*, qui vocem eam per חנגין *tripudia*, interpretatur. Sichemitæ vero canticis & tripudiis ſacra ſua celebraſſe videntur, non ut mores ſuos ad gentis Judaicæ exemplum conformarent; ſed ut Deum ſuum, more majorum, & gentium omnium ritu colerent.

Tertio: ſimilitudo illa inter Judæorum & Ethnicorum ſaltationes religioſas, indicio eſſe poteſt Judæos, non e præcepto aliquo divino, ſed Gentium conſuetudine ritus illos accepiſſe. Ethnicis enim antiquis in morem abiit, promiſcuis virorum & fœminarum choreis ſacra ſua plurimum celebrare. Ita conjicere licet, quod iis in locis ubi gentiliſmus etiamnum obtinet, viri una cum fœminis permixti (more proculdubio a Majoribus propagato) in ſolennitatibus ſuis religioſis ſaltitare ſolent. Nam [c] *Paulus Venetus*, magicas idololatricas orientalium quorundam ceremonias referens, *quando*, inquit, *idolorum ſacerdotes volunt ſua ſacra facere, tunc vocant puellas conſecratas, & cum illis in conſpectu idolorum choreas ducunt, atque magnos & inconditos reboant cantus.* Ad hunc modum & veteres Judæos ſacras ſuas choreas non raro agitaſſe, non eſt quod dubitemus; ſi eorum ritus ſpectare liceat e Therapeutarum moribus, qui Judæorum præcipue veſtigia & inſtituta ſervaſſe videantur. Sic autem [d] *Philo* ſaltandi morem, in ſacris Therapeutarum conventibus receptum, tradidit: δύο γίνονται τὸ πρῶτον χοροὶ, ὁ μὲν ἀνδρῶν, ὁ δὲ γυναικῶν, &c. *In principio duo chori fiunt, alter virorum, alter fœminarum: cuique ſuus incentor præficitur, honore præſtans & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compoſitos variis metrorum carminumque generibus, nunc ore uno, nunc alternis, non ſine decoris & religioſis geſtibus atque accentibus; modo ſtantes, modo prorſum retrorſumque gradum moventes.—Deinde poſtquam uterque chorus ſeorſum explevit ſe his deliciis,* καθάπερ ὀν ταῖς βακχείαις ἀκράτῳ σπάσαντες τῷ Θεοφιλεῖ ἀναμίγνυνται, καὶ γίνονται χοροὶ ἐξ ἀμφοῖν· *velut amore divino ebrii, unum chorum faciunt promiſcuum, ad imitationem* [e] *illius olim inſtituti in rubri ſinus littore poſt mirandum prodigium.* Cum autem chori illi promiſcui latam nimis laſciviæ & licentiæ populari feneſtram aperire credantur, multo veriſimilius eſt eos, e ſeculi more, potius quam Dei præſcripto, in Judæorum cultum & uſum tranſiiſſe.

a Lib. de *Temul.* p. 254. A. b Lib. de *legib. ſpecial.* p. 796. D c De *Regionib. Oriental.* l. 3. c. 24.
d De *Vit. contemplat.* p. 902. e *Exod.* 15. 20.

Quarto:

QUARTO: cultus Ethnici naturæ & ſcopo magis conſentaneum eſt, ut morem inter ſacra ſaltandi, inde primam originem traxiſſe ſentiamus. Nemini enim obſcurum eſt, ſtupra & libidines magnam partem cultus Ethnici fuiſſe; nec minus innoteſcit, ſaltationes promiſcuas Veneris illecebras eſſe, & inde ſaltantes ſimul & ſpectatores ad libidinem prurire & incitare ſolitos. Quo itaque moribus honeſtis conſultum eſſet, multorum Conciliorum canonibus cautum eſt, ut Chriſtiani a choreis hiſce mixtis omnino abſtinerent. Deinde, id imprimis curarunt ſacrorum Ethnicorum præſides, ut myſteriis ſuis nihil aut pompæ aut delectamenti deeſſet, quod vulgi animos in admirationem rapere poſſet, aut eorum affectus ritibus ſuis devincire. Curarunt etiam ut ceremoniæ ſuæ hominem præcipue externum exercerent, eumque pene ad ultimum virium occupatum detinerent. Ad hanc originem, ſaltandi morem revocandum cenſuit [a] *Servius*, cum ait; *ſane ut in religionibus ſaltaretur, hæc ratio eſt, quod nullam majores noſtri partem corporis eſſe voluerunt, quæ non ſentiret religionem.* Si quid itaque conjecturæ e cultus Ethnici genio ductæ tribuendum ſit, probabilius eſt, ſacras choreas agendi morem, ex antiquiſſimo gentium uſu primitus oriundum: & inde Hebræos ritus illos, utpote nullibi vetitos & ad zelum ſuum exprimendum accommodos, ad ceremoniarum ſuarum numerum accepiſſe. CAP. V.

NIHIL jam ſupereſt, niſi ut Objectionibus duabus cum ſententia noſtra pugnantibus occurramus.

PRIMA ſic ſe habet: leves & ludicri illi ſaltantium motus geſtuſque, a cultus divini majeſtate & gravitate tam longe abſunt, ut plane incredibile ſit Eccleſiæ Judaicæ Magiſtros, eos in ſacris peragendis tolerare voluiſſe; niſi ea de re præceptum aliquod, ſi minus ſcriptum, ſaltem orale (per Moſen, quod Judæis placet, vel Prophetam aliquem veterem) accepiſſent.

RESPONDEO: Eccleſiæ Judaicæ præfectos hac in parte populi ruditati & pervicaciæ nonnihil indulſiſſe probabilius exiſtimetur; quod certum ſit Græcos ad Chriſtianiſmum nuper converſos ethnicum illum feſtis diebus ſaltandi & choreas ducendi morem quam [b] pertinaciter retinuiſſe, & Epiſcopos diu aut indulſiſſe aut diſſimulaſſe, choreas illas, aliaſque ex priſca illa ſua idolomania petitas conſuetudines: donec tandem, (populo in fide firmato, & choreis illis intra modeſtiæ Chriſtianæ terminos raro comprehenſis) omnem operam ſtudiumque iis aliiſque Ethniciſmi moribus funditus reſcindendis adhiberent. De quo argumento curioſi [c] *Fileſacum* paulo fuſius differentem conſulant.

SECUNDO: objici poſſit, e *Pſalmiſtæ* verbis clarum eſſe, Deum de ſolennibus illis Judæorum ſaltationibus legem diſertam tradidiſſe: nempe [d] *Pſal.* 150. 4. αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ.

AT hic locus non magis chori quam tympani uſum in ſacris præcipit: nec quiſquam in animum facile poſſit inducere, Deum ea per Davidem, quæ tamen nuſquam per Moſem mandavit, præcipere voluiſſe. Pſalmiſtam itaque, quaſi ita loquutum, intelligendum ſentio: " dignus equidem Deus quem ſummis laudibus & encomiis efferamus, quem maximis honoris & lætitiæ indiciis celebremus: quum itaque uſus obtinuerit, ut tympanum & chorum in ſummi honoris & animi in lætitiam effuſi teſtimonium uſurpetis; hiſce Deum etiam, omni laude majorem, laudetis volo: ut eum ex intimo animi ſenſu & affectu celebrare & vos totos in laudes ſuas effundere videamini. Nil obſtat itaque quo minus [e] *Zepperi* verbis concludam omnia: Judæorum *ſaltationes ceremoniale aliquid Moſaicum fuerunt, in quibus propter Judæorum duritiem & infirmitatem cordis ipſorum, ut in pluribus, ita hic etiam aliquid indulſit Deus.*

CAP. V.

Ramorum Circumgeſtatio in Tabernaculorum Feſto.

RITUM alium Judaicum in medium jam proferam, non minus, in ſpeciem, lege & conſuetudine confirmatum; quem tamen probaturi ſumus e Gentiliſmi uſu in Judæorum ceremonias tranſiiſſe. Erat autem ritus ille, ſolennis ramorum geſtatio, qua Judæi ad σκηνοπηγίας pompam & celebritatem adaugendam, utebantur.

ITA morem habuiſſe e *Joſepho* diſcimus, L. 3. *Antiq.* c. 10. ubi Tabernaculorum

a In *Virgil. Eclog.* 5. v. 73. b V. *Concil. Trul. can.* 62. c *Select.* l. 1. c. 6. p. 76. d V. & *Pſal.* 149. 3. e De *Legib. Moſaic.* l. 4. c. 9. p. 345.

CAP. V. ſolennitatem explicans, *jubentur* inquit Judæi *octo dies* feſtos agere, ὁλοκαυτῶν τε καὶ θύειν τῷ θεῷ τότε καιρὸς ἦν, φέροντες ἐν ταῖς χερσὶν εἱρεσιώνην μυρσίνης καὶ ἰτέας σὺν κράδῃ φοίνικος, *victimaſque Deo ſolidas incendere, & ſimul pro gratiarum actione ſacrificare, manibus* interim *geſtantes ramos myrti, ſalicis & palmæ.* Huic mori lucem & fidem afferunt *Maimonidis* verba in *Lulabh.* cap. 7. §. 23. *unoquoque die* feſti, *ſoliti ſunt altare ſemel circumire cum faſciculis in manibus* hoc *occinentes* אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא *ſalva, obſecro, nunc Domine, proſpera, obſecro, Domine: at die* feſti *ſeptimo ſepties altare circuiverunt*, &c. Ex eo more factum eſt ut faſciculi quos in feſto tollerent הושענות [a] vocarentur, & quod totum feſtum in Hebræorum ſcriptis [b] *feſtum ſalicum* non raro appelletur.

Nec in Judæorum ſolummodo, ſed & Gentilium feſtis & ceremoniis, rami circumlati locum primarium invenere. Nam in pompa illa, ad Minervæ honorem celebrata, viros aliquot eligebant qui cæteros ætate & pulchritudine præſtabant, quibus [c] ramos ferendi munus aſſignatum erat; unde & vulgo θαλλοφόροι dicebantur. Apud Athenienſes etiam feſtus erat dies, ramorum nomine inſignis, quo in Bacchi honorem ferebantur ὄσχοι, i. e. [d] tenues rami, maxime Vitis: atque inde, feſtum ipſum ὀσχοφόρια, ſolennitatis illius miniſtri ὀσχοφόροι, locus templo propinquus ὀσχοφόριον, & carmina ὀσχοφορικὰ dicebantur. Nec quiſquam adeo hoſpes & tyro eſt in Græcorum veterum ceremoniis, quin norit eos Bacchum & Matrem Deorum Dendrophoriis, more perantiquo, coluiſſe. Hæc autem affinitas inter Judæorum & Gentilium ceremonias viris doctis veterem cantandi cantilenam occaſionem præbuit; quod ſcil. * Diabolus & myſtæ ſui, Judæorum ſimii fuerint, & eorum mores rituſque, ſuos fecerint. In hanc ſententiam propendet [e] *Caſaubonus:* poſtquam enim dixiſſet ethnicos terræ proventum & fruges omnes Baccho acceptas retuliſſe; addit, *ad hujus beneficii recordationem, Dendrophoriæ ſolennitas videtur inſtituta: niſi tamen eſt Judaici feſti* τῆς βαϊοφόρου, *ſive octavæ feſti Tabernaculorum, ridicula imitatio.* Idem & *Grotio* viſum in *S. Mat.* c. 21. 9. ubi ait, *videtur ritus ramos geſtandi, ut multa alia, a Judæis ad Græcos perveniſſe.* Multa autem me movent, quo minus in hanc ſententiam tranſeam; ea nempe argumenta quibus clare evinci poteſt, Judæos hunc ritum, ut multos alios, a Græcis aliiſque in vicino gentibus accepiſſe.

Horum primum hujuſmodi eſt: Apertum eſt Judæos, de ſolenni illa ramorum circumgeſtatione, nihil a Deo in mandatis accepiſſe. Sat novi Judæorum gentem huic aſſertioni obnixe refragari, & in ritus hujuſce patrocinium multa cum fronte ad ipſam Legem appellare. Nempe, inquiunt, ritum illum clare inſtitutum legimus *Levit.* 23. 40. *& ſumetis vobis die primo ramos arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium & ſalices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo veſtro,* Loci hujuſce auctoritate fretus *Maimonides* ritus illius non ſine elogio aliquo mentionem facit, dicens, [f] *Præceptum nobile eſt, ut colligarent* לולב *& ramuſculos myrti & ſalicum in faſciculum unum, & in manibus geſtarent*, &c. At ſi textum illum paulo propius intueamur, facile percipiamus eum nec præceptum *nobile*, nec *obſcurum* de hujuſmodi ceremonia continere. Textus equidem de ramis ad tentoria ſcil. conficienda colligendis, aperte loquitur; de iis autem in faſciculum colligandis, ſolenniter circumgeſtandis, aut quaſſandis, ne ſyllabam quidem eo in loco reperiamus. Nempe verba illa non ritum aliquem novum (quod ſentiunt Judæi) & a reliquis feſti ceremoniis prorſus diſcrepantem denotant, ſed jam antea præceptam Tabernaculorum ceremoniam explicant, & materiam tantum docent, e qua Tabernacula illa conficerentur. Hoc ex ipſis arborum ſpeciebus ibi præceptis haud obſcure perſpicitur: cavet enim Lex, ut accipiant ramos arboris pulcherrimæ, quæ ſcil. umbram lætiorem projicit, & virorem diutius retinet: ramos etiam arboris denſæ, qui nempe tectorii vicem melius præſtare poſſent: ut ſalices etiam e torrente, utpote cæteris denſiores, & in omnem figuram facile ducendas ſibi compararent. Nulla autem ratio ſatis ſolida vel fingi poteſt, cur Deus de denſis hiſce ramis conquirendis tam explicate & ſollicite loqueretur, niſi quod ad cœli injurias a populo, menſe Septembri feſtum ſub dio celebrante, propulſandas felicius inſervirent. Deum ea ſolum ratione hujuſmodi ramorum uſum præcepiſſe, e verbis etiam *Nehemiæ*, c. 8. 15, aperte colligamus: *egredimini in montem & afferte ramos olivæ, & ramos arboris pinus, & ramos myrti, & ramos palmarum, & ramos arboris denſæ, ut faciatis tabernacula.* Quibus verbis *Nehemiah* arborum quarundam

a *Eli. Thisb.* in *Hoſchaan.* b *Ainſworth.* in *Lev.* 23. 40. c *Paſchal.* de *Coron.* l. 4. c. 12. *Aleand. Tab. Heliac.* in *Encarp.* d Vid. *Meurſ. Græc. Fer.* L. 5. in Ὀσχοφορ. * Vid. *Gataker. Adverſ. Miſcel. Poſthum.* c. 42. e De *Satyr. Poeſ.* l. 1. p. 70. f In *Lulabh.* cap. 7. §. 6.

ramos,

ramos, ſpeciatim præceptos, *Lev.* 23. penitus prætermittit, & alios non minus denſos & ad tentoria conficienda idoneos nominat: ut ſatis pateat Deum ramorum uſum potius quam ſpeciem curaſſe, eoſque non ad geſtationis pompam deducendam, ſed tabernacula facienda, parari voluiſſe. Cum itaque nihil in Lege extet, unde Judæi ramos ſolenniter geſtandi anſam arripere poſſent; veriſimile eſt eos morem illum, cum multis aliis, a Græcis aut Romanis, (ſub quorum imperio ſui eſſe deſiere) vel ſuperſtitione, vel neceſſitate, vel aſſentatione ductos, antiquitus accepiſſe; poſtea vero [a] Legis jam dictæ verba in moris patrocinium detorſiſſe, cum ſcil. temporis longinquitas veram illius originem e poſterorum memoria deleviſſet. CAP. V.

SECUNDO: Judæi ramos ſuos feſtivos ad ramorum Ethnicorum imaginem compoſuiſſe, & omnibus ramorum ſpeciebus, naturalium & artificialium, quibus & ethnici, in ſolennitatibus ſuis uſi videantur. Nam

(1°.) JUDÆI ad ſolennitatum ſuarum pompam adaugendam thyrſos uſurpabant. Nam Judith, poſtquam amputatum Holophernis caput Bethuliam aſportaſſet, ſolenne feſtum Deo optimo maximo celebravit, in quo tam ipſa quam cæteræ mulieres thyrſis armatæ chorum duxiſſe narrantur, cap. 15. 12. καὶ ἔλαβε θύρσους ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, καὶ ἔδωκε ταῖς γυναιξὶ ταῖς μεθ' αὐτῆς· quæ hiſtoria, de verſione τῶν Lxx accepta, in Vulgata Latinorum Editione deſideratur. [b] *Plutarchus* etiam de Judæorum ritibus agens, in feſto σκηνοπηγίας uſitatis, in hæc verba ſcriptum reliquit, ἐστὶ καὶ πανήγυρις τις ἑορτὴ καὶ θυρσοφορία παρ' αὐτοῖς, ἐν ᾗ θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσιᾶσι· Quod Latine dixerim, *eſt etiam ſolennitas quædam apud eos, quæ a geſtatis ramis thyrſiſque denominari poſſit, in qua cum thyrſis templum ingrediuntur.* *Joſephus* etiam auctor fidei minus ſuſpectæ, ſic morem habuiſſe refert, *Antiq.* L. 13. c. 21. ubi Judæos infenſos ſuos in Pontificem animos, in hunc modum teſtatos aſſerit, ἐφ' ὃν αὐτὸς ἐπὶ τὸν βωμὸν καὶ θύειν μέλλοντος, κιτρίοις αὐτὸν ἔβαλλον· νόμος ὄντος παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ, ἔχειν ἕκαστον θύρσους ἐκ φοινίκων καὶ κιτρίων· *In eum ſacrificare parantem, conjecta ſunt citrea: nam feſto tabernaculorum moris eſt Judæis ſingulos geſtare thyrſos e palmis & citreis.* Thyrſos autem Judæorum quid diſtinctum fuiſſe a palmis aliiſque ramis, e 2 *Mac.* 10. 7. colligamus: ibi enim Judæi, rebus proſpere fluentibus, *thyrſos & ramos virides & palmas* tuliſſe dicuntur. Haud multum aberravero forſan ſi dixerim thyrſos haſtulas aut virgulas pineas fuiſſe, viridi pampino, hedera aut alio aliquo palmite veſtitas & condecoratas. Nam תרזה *thirza*, unde originem duxiſſe creditur, *pinum* ſonat. Ethnicos etiam thyrſos in ceremoniis ſuis, [c] Bacchi præſertim pompis uſurpaſſe, vix pueri neſciunt. Unum itaque *Virgilii* teſtimonium ſufficiat, qui thyrſorum ethnicorum uſum & formam ſic nobis deſcriptum reliquit, *Eclog.* 5.

Inſtituit Daphnis thyrſos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.

E quibus docemur thyrſos fuiſſe (plurimum) [d] *haſtas foliis intextas*, & inſignia Bacchi myſteriis conſecrata. Thyrſum inſigne fuiſſe Bacchi ſacris proprium vel inde colligamus, quod *Plutarchus* Judæorum θυρσοφορίαν in feſto Tabernaculorum uſitatam, in argumentum rapiat, unde probet eos Bacchi præcipue ſacris ſe addixiſſe. Nos autem multo probabilius concludamus, ethnicos θυρσοφορίας ceremoniam primo uſurpaſſe, & Judæos ritum illum, a profanis expiatum ceremoniis, a gentibus Baccho devotis accepiſſe, & in Dei ſacra tranſtuliſſe. Hæc eo veritati propiora habeamus, quod e ſcriptis Apocryphis conſtet, Bacchi ceremonias olim apud ipſos Judæos plurimum invaluiſſe. Legitur enim 2 *Mac.* c. 6. Judæos ab Antiocho coactos fuiſſe, Bacchanalium ſolenne agitare, & hedera coronatos Baccho pompam ducere. Nec a vero abludit, eos Bacchi etiam telum, [e] thyrſum ſcilicet hedera obvinctum, tunc temporis circumgeſtaſſe. *Nonnum* itaque (quod obiter monendum cenſui) nec ratio nec religio fugit, quod tot mores & ritus Judæorum, verbis a ſacris Bacchicis deſumptis deſcriptos dederit; quamvis *Heinſius*, hujus rei cauſa, verbis plus æquo mordacibus eum quandoque caſtigaverit. Cum inſtituto præſente conjunctum eſt obſervare, *Nonnum*, hiſtoriam populi βάϊα φοινίκων geſtantis referentem, verba nonnulla Bacchi ceremoniis propria uſurpaſſe. Hoc autem in culpa ponit [f] *Heinſius*, dicens, εἰς ἕτερον θρησκείας εἶδος μετέβαινε, *hoc eſt, de Bacchicis ac priſcis ſuis cogitabat ſacris.* At vero, cum mos ille ramos ſolenniter geſtan-

a *Levit.* 23. 40. b *Sympoſiac.* L. 4. probl. 5. p. 671. E c Θύρσος, ῥάβδος, βακτηρία, βακχική· *Heſych.*
d Vid. *Macrob. Saturn.* L. 1. c. 19. e *Liber pater thyrſo ferit per obliquationem circumfuſæ hederæ latentem mucronem.* Macrob. Sat. l. 7. c. 1. f *Ariſtarc. Sac.* Cap. 25. p. 454.

CAP. V.

di, e Gentilium, & fortaſſe Bacchi, ſacris dimanarit; *Nonnus*, morem illum referens, (ſiquid ipſe judico) verbis gentiliſmo propriis, non cum venia tantum, ſed & cum laude utebatur. In tramitem jam, unde paululum digreſſi ſumus, revertamur.

(2°.) APUD Judæos antiquiores uſus obtinuiſſe videtur, ut quoſdam e ramis ſuis feſtivis, goſſipio obvolutos, aut lana pendente, ſimilive ornamento decoratos circumferrent. Nam apud [a] *Joſephum*, Judæi feſti munia peregiſſe dicuntur, φέροντες ἐν ταῖς χερσὶν εἰρεσιώνην μυρσίνης καὶ ἰτέας, σὺν κλάδῳ φοίνικος [1] πεποιημένῃ. Quem locum [b] *Bonfrerius*, rejecta *Rufini* & *Gelenii* verſione, ſic reddendum cenſuit, *portantes in manibus ramum myrti & ſalicis, cum ramo palmæ elaborato.* Deinde addit, nec Rufinus nec Gelenius *vertit illud* πεποιημένῃ, *quod indicat, hunc palmæ ramum elaborari conſuevisſe, additis forte quibuſdam externis ornamentis*: hæc *Bonfrerius*, qui tamen ornamenta illa quæ ramis addebantur, ne verbo explicat. Hic itaque [c] *Menochium* multo feliciorem Joſephi interpretem ſe præſtitiſſe arbitror. *Crediderim*, ait ille, *ramis hiſce additam fuiſſe* εἰρεσιώνην *illam, cujus hoc eodem loco meminit Joſephus, & quam Bonfrerius ſine interpretatione præteriit; eſt enim* εἰρεσιώνη *ramus oleaginus, vel citrinus, &c. lana obvolutus, quem circumpendentibus arborum fructibus, ante januas ædium ſuſpendere ſolebant antiqui; ad quem modum probabile eſt Hebræos ramos lana pendente, aut goſſipio obvolutos, in lætitiæ ſignum geſtare ſolitos.* Quibus poſt pauca, ſubjungit auctor, *quod addit Joſephus,* ᾠδούντος τοῦ μήλου τῆς περσέας, *accedente malo pacifico, intellige de citris* ——— Et *fortaſſe non abſurde dici poſſet de ramis hiſce & thyrſis omnis generis fructus ſuſpendiſſe Judæos, citria, mala medica, pompa, mala perſica, — & hujuſmodi alia.* Hanc conjecturam rationi conſentaneam ſentio, quod Εἰρεσιώνη Græcorum (a quibus *Joſephus* vocem illam mutuatus eſt) faſciculus eſſet e variis frondibus & fructibus concinnatus, lana coronatus, quem etiam in feſtis & myſteriis ſuis ſolenniter circumferebant. In cujus rei fidem conſulant curioſi varia Antiquorum, quæ [d] *Meurſius* huc ſpectantia congeſſit teſtimonia.

(3°.) JUDÆI non tantum thyrſum & εἰρεσιώνην, ſed & palmarum, ſalicum, myrti aut olivæ ramos, nativo tantum virore decoratos, in ſolennitatibus ſuis circumgeſtabant. Hoc e jam citatis *Joſephi* verbis, & Judæorum moribus hodieque receptis conſtare arbitror: quibus addi poteſt ſolennitas illa, 2 *Mac.* 10. 7. memorata, ubi Judæi, templi & altaris reſtitutionem celebrantes, *Thyrſos & ramos virides & palmas* tuliſſe perhibentur. Ethnicos etiam in ſolennibus ſuis morem plane germanum coluiſſe, e verbis [e] *Eratoſthenis* colligamus; τῷ Πτολεμαίῳ κτίζοντος ἑορτὴν καὶ θυσιῶν παντοδαπῶν γενὴ, καὶ μάλιστα περὶ τὸν Διόνυσον, &c. *Ptolemæo feſtum conſtituente, & variorum ſacrorum genera, quæque maxime ad Bacchum pertinerent; interrogavit Arſinoe illum qui thallos & thyrſos ferebat, ecquis ille dies feſtus eſſet*, &c. Palmas etiam in pompis Ægyptiorum ſolenniter geſtatas fuiſſe, inde tuto conjiciamus, quod apud Græcos, rituum Ægyptiacorum æmulos, in morem tam pertinacem venerint, ut una cum iis in Chriſtianiſmum tranſierint, & nomen dederint Dominicæ, quam nos Palmarum, illi βαϊοφόρον vocabant, a βάϊς, quod βάϊς lingua Ægyptiaca [f] palmam denotet.

SATIS ſuperque me probaſſe cenſeo, Judæos ramos ſuo ritu ethnico paraſſe & omnes ramorum formas, quibus & ethnici, in ſolennitatibus ſuis uſurpaſſe. Hinc autem non ſine ratione argumentum ſumimus, Judæos ſolennem illum ramos geſtandi ritum ab ethnicis derivaſſe. Multum enim a ratione diſcordat, Judæos ritus illius materiam a Lege, formam autem a Gentilibus accepiſſe.

TERTIO: inde etiam veriſimile eſt Judæorum ramos feſtivos e ſtirpe ethnica propagatos, eo quod Judæi, faſciculos ſuos circumgeſtantes, tot ceremonias obſervarint, quæ originem ſuam, non a Legis præſcripto ſed Gentilium ramos geſtantium uſu petiiſſe videntur.

NAM (1°.) Ramulos ſuos quaſſare, hoc eſt, ſurſum, deorſum, huc, illuc, inter geſtandum agitare, pro religione habebatur. Sic uſu veteri receptum fuiſſe teſtatur [g] *Maimonides*, & Judæorum mores [h] hodierni a Majoribus propagati, cum feſtum Tabernaculorum in Synagogis celebrant. Hunc autem ritum nullibi in lege præceptum eſſe, notum omnibus qui *Pentateuchum* vel primis tractarunt digitis. Idem fatetur [i] *R. Jacob Ben Aſcher*, lib. ארבע טורים ubi ait, בשם רבינו יעקב *Baal Hattur ſcripſit*

a *Antiq.* l. 3. cap. 10. b *Comment.* in *Levit.* 23. 40. c De *Rep. Hebr.* L. 3. c. 8. d *Græc. Feriat.* Lib. 5. in voc. Πυανέψια. e Apud *Athen.* l. 7. c. 1. f *Hor. Apoll.* l. 1. cap. 3, 4. g In *Lulakh.* cap. 7. h V. *Leo. Moden.* de *rit. Jud.* P. 3. c. 7. §. 4. i In vol. אורח חיים num. 651. fol. 77.

1 Juxta Lectiones *Bigotii* & Exemplar *Sambuci*, πεποιημένην· *faſciculum ex myrto & ſalice cum ſpadice palmæ compoſitum*: ſimilique phraſi uſus eſt *Joſephus* p. 113. v. 5, 14, 35. & p. 116. v. 19. *Hudſon.* in loc.

quod

quod agitatio ramorum ſit ex placitis Doctorum. Et ſtatim poſtea, וכתב עוד מנהג אבותינו מולך ומביא מעלה רמורין *Inſuper ſcripſit, ex conſuetudine Patrum noſtrorum, faſciculos educebant & reducebant, elevabant & deprimebant.* Sed multo credibilius eſt, id moris e Gentilium ritibus potius quam Doctorum placitis in Judæorum ceremonias tranſiiſſe. Nam, obſervante [a] *Caſaubono*, Ethnici, *in ducenda pompa*, ramos *quatiebant in honorem ejus cui pompa ducebatur; quod Græci dicunt*, κλάδους ἐπισείειν· *Et ad eum*, inquit, *morem Epiphanius & Chryſoſtomus alludentes, phraſi illa* βάϊα σείειν vel ἐπισείειν *utuntur, hiſtoriam Chriſti ad Hieroſolymam equitantis referentes.* Firmat *Caſauboni* verba, quod apud [b] *Heliodorum* victoriæ nuncii ab Hydaſpe Rege præmittantur, τὰς κεφαλὰς τῷ Νειλώῳ λωτῷ καταστέφαντες, ἐν φοινίκων πόρθοις ταῖς χερσὶ καταστείοντες, *capitibus Niloo loto redimitis, & palmarum ramos quos manibus tenebant quatientes.* C A P. V.

(2°.) JUDÆI, dum faſciculos ſuos quaſſarent, ſolennem precatiunculam, Pſalmiſtæ verbis conceptam, adhibere ſolebant; læti ſubinde [c] exclamantes אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא *Salva, obſecro nunc Domine: proſpera, obſecro nunc Domine.* Huic etiam conſuetudini, utpote nullibi a Deo inſtitutæ, Gentilium mores anſam præbuiſſe crediderim: nam apud eos, inquit [d] Paſchalius, rami *manu geſtati a ſupplicantibus frequenter movebantur, ſive quatiebantur: qui motus erat index animi intentius rogantis, atque — obteſtantis; cujus rei exempla ſunt apud* [e] *Apuleium duæ mulieres ramos oleagineos utræque quatientes.* Ideoque *R. Gamaliel* & *R. Joſhua* moris hujuſce vetuſtiſſimi ſcopum mentemque, præ cæteris Judæis, perſpectam habuiſſe [f] videntur, *quod cum omnis cœtus faſciculos ſuos perpetuo agitaret*, illi ſuos non commoverent, niſi ad clauſulam illam, *ſalva obſecro Domine:* cum ſcilicet preces Deo funderentur.

(3°.) JUDÆI canticis & acclamationibus κεφαλήφορίαν ſuam, teſtatiorem & celebriorem facere ſolebant. Ita morem habuiſſe, teſtatur *Maimonides*, in *Lulabh*, cap. 8. §. 12. 15. Ubi refert, primores & plebem Judæorum, in feſto Tabernaculorum, *ſanctuarium*, (i. e. exteriores aliquas templi partes,) *ingreſſos, choreis, quaſſatis faſciculis, canticis, cymbalis, & pſalteriis*, animos ſuos in lætitiam ſupra modum effuſos teſtari ſolitos. Hæc eo credibiliora habeamus, quod Judæi, σκηνοπηγίας feſtum agitantes cantica ſacra ramis ſuis quaſſatis conjungere (more proculdubio a patribus propagato) [g] etiamnum ſoleant. Cum autem Judæi eo cantandi munere fungerentur, moris erat *magnum* quod vocant, *Hallel* occinere, quamvis cantionis illius celebritas in frequenti geminatione & regeminatione τῦ *Hoſanna* præcipue conſtitiſſe videatur. Ethnicis etiam ſolenne erat, ramorum geſtationem in Apollinis honorem inſtitutam, hymnis & canticis condecorare. Nam [h] *Proclus* δαφνηφορίας pompam deſcribens, ᾧ χορὸς inquit, παρθένων ἐπακολυθεῖ. φερτείνων κλῶνας πρὸς ἱκετηρίαν τ᾽ ὕμνων· *hunc* Daphnephorum nempe, *virginum chorus inſequitur, ramos prætendens ad ſupplicationem, quæ hymnis celebrabatur.* Nec Gentilium hymni in ὀρχοφορίοις uſitati (ſi eorum materiam generalem ſpectemus) adeo magno diſcrimine a Judæorum canticis ſeparabantur: Prout enim Judæi *Magnum Hallel* & *Hoſanna* frequenter ingeminabant, ita & Ethnici [i] Ελελεῦ, ἰὼ ἰώ, aut ἰὴ παίαν, cum ramos geſtarent, acclamare ſolebant.

(4°.) JUDÆIS ſolenne erat [k] ſaltare in feſto Scenopegiæ, *manu tenentes* של אבוקות אור *faces ardentes.* Ethnici etiam [l] λαμπάδια ἢ δᾷδας in feſtis & myſteriis pleriſque uſurparunt: atque inde δαδουχεῖν τὰ μυστήρια, in Veterum ſcriptis proverbii pene locum occupavit. De hoc argumento curioſi *Caſaubonum* conſulant, & auctores ab eo citatos, paulo fuſius diſſerentem, in *Commentar.* ad *Theophraſt. Charact.* περὶ ἀδολεσχίας, pag. 32. Hoc unum obiter notandum cenſeo, nempe θύρσους & ramos & faces indicare; forſan quod [m] thyrſus (uti dixi) pinum notet, e qua optimæ lampades ac tædæ fierent; vel quod rami & faces in Bacchi ritibus nexu indiſſolubili ſibi invicem cohærerent.

(5°.) JUDÆI, in ſolo Tabernaculorum feſto, poſtquam ſcilicet fruges collegiſſent, εἰρεσιώνῃ & κεφάλῃ quam dixi πεποιημένῃ, id eſt, ramum lana & omnis generis frugibus appenſis, exornatum circumgeſtabant. Ethnici etiam nunquam (quod ſcimus) niſi in feſtis Πυανέψια & Θαργήλια dictis, poſt fruges nempe collectas, hujuſmodi ceremonia utebantur. In cujus rei fidem audiamus *Scholiaſten Ariſtophanis* [1] *Equitibus*, Πυανεψίοις

a *Exercit.* 16. Num. 5. b *Æthiopic.* l. 10. p. 457. c *Maim.* in *Lulabh.* c. 7. §. 23. d De *Coron.* lib. 4. c. 12. e *Metam.* lib. 3. p. 77. f *Lulabh.* c. 7. g *Leo. Moden.* de *rit. Jud.* P. 3, c. 7. §. 4. h Apud *Phot.* in *Biblioth.* col. 990. 10 i Vid. *Plutarc.* in *Theſ.* pag. 10. A k *Suc.* ap. *Miſchn.* c. 5. §. 4. l *Plutar.* in *Cicerone.* p. 871. E m Θύρσοι, κλάδοι, λαμπάδες, λύχνοι· *Heſyc.*

1 *Act.* 2. *Scen.* 2. verſ. 725.

CAP. V. ϗ θαργηλίοις, Ηλίῳ ϗ Ωραις ἑορτάζουσιν Αθηναῖοι· φέρουσι ᾗ οἱ παῖδες—θαλλὸς ἐρίοις ᾠειλημένους, ὅθεν Εἰρεσιῶναι λέγονται· E ramo autem illo, lana obvoluto, [a] fructus omnes dependisse, nos docet *Suidas*, Εἰρεσιώνη· κλάδος ἐλαίας ἐρίοις πεπλεγμένος· ἐζήρτητο ᾗ αὐτῷ τὰ ὡραῖα πάντα· &c. Eo autem ritu Gentiles se fructum & lanam, victum & vestitum Deorum suorum benignitati accepta referre, tacite profitebantur. Nec dictu promptum est, cur Judæi suam etiam εἰρεσιώνην in festo tantum post fruges collectas celebrato circumferrent; nisi ut eadem ipsa ceremonia qua gentes vicinæ, dæmoni, illi Deo soli, se omnia vitæ commoda ascribere testarentur. Judæos ramos circumferentes hoc in proposito habuisse, eo credibilius existimemus, quod

(6°.) JUDÆIS solenne erat ramos suos festivos in templum ferre. Ita nos docet [b] *Plutarchus*, qui hoc inter alia de Judæis festum σκηνοπηγίας agitantibus memoriæ consignavit: ἔστι ᾗ ϗ κλαδηφορία τις ἑορτὴ ϗ θυρσοφορία παρ' αὐτοῖς ὅτε ᾗ θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσιασιν· *est etiam solenne apud eos festum, a palmitibus & thyrsis gestandis nuncupatum, ubi thyrsos gestantes in templum intrant.* Idem & *Maimonidis* testimonio, ante paucas paginas, firmatum accepimus. In Gentium etiam ὠχοφορείοις solenne erat ramos suos in templum gestare, inde enim locus in templo, a ramorum illuc gestatione, [c] nomen Ωχοφόριον obtinuerit: quandoque vero Gentiles εἰρεσιώνην suam, ante fores templi Apollinis statuebant. Hoc testatum reliquit *Suidas* in Voc. Εἰρεσιώνη, & *Eustathius* ad *Iliad.* X'.

CUM itaque Judæi veteres iisdem plane ceremoniis, quibus & ethnici, κλαδηφορίαν suam celebrarent; inde pronum est credere solennitatem ipsam ex ethnicorum moribus primitus oriundam. Nam rationi dissonum videtur, Judæos ritus hujusce, substantiam quidem e Lege, circumstantias autem omnes e Gentilismo accepisse.

QUARTO: inde etiam haud inepte colligamus, Gentium consuetudinem ramorum gestationi principia tribuisse, quod ceremonia illa eundem plane usum & locum in Judæorum, quem in Gentium, pompis sacris & civilibus obtinuerit. Nam

(1°.) JUDÆI ritu illo in signum lætitiæ non vulgaris utebantur. Cum enim Simon magnam victoriam de Judæorum hostibus reportasset, ob rem prospere gestam Deum & Simonem [d] μετ' αἰνέσεως ϗ βαΐων læti celebrabant. Cum etiam templi & altaris religio per Judam restituta, ingentem lætandi materiam Judæis attulisset, Thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant. 2 *Mac.* 10. 7. Inde profectum, quod ritum illum in pompis sacris aut civilibus, in Dei vel hominis alicujus præclare meriti honorem institutis adhiberent. Eo enim ritu in festo σκηνοπηγίας, quod [e] *Plutarchus* de Judæis agens, τὴν μεγίστην ϗ τελειοτάτην παρ' αὐτοῖς ἑορτὴν, *præcipuam & sacratissimam apud ipsos solennitatem* appellat, utebantur. Cum etiam Dominus Hierosolymas appropinquaret, Eum ramis exceperunt; ut lætitiam suam eo testatiorem facerent, & pompam tantæ personæ adventu digniorem agerent. Parum enim rationi consentaneum est Judæos ritum illum a festo Tabernaculorum accepisse, & ad Domini adventum cohonestandum transtulisse; eo quod illum, Messiam, adeoque festorum & rituum suorum omnium scopum & nucleum existimarent: nam ea persuasio [Christum scilicet Messiam fuisse, & omnes Judæorum ritus ad Eum respexisse,] non nisi sagaciorum quorundam animos tunc temporis occupavit. Multo probabilius est Judæos hoc veteri exemplo feciisse, cum & gentes exteræ, in publicis & festivis suis solennitatibus sparsis foliis & ramis gestatis lætitiam suam indicare solerent. Nam [f] *Herodianus*, *Commodi Imperatoris* Romam revertentis pompam & triumphum referens; *Senatus*, inquit, *universus populusque Romanus*, δαφνηφόροί τε ϗ πάντα ὁπωρεύμενοι ἄνθη τότε ἀκμάζοντα, &c. *palmas gerentes & flores omnifarios (quos dabat anni tempus) conferentes, in occursum prodierunt.* Nec a gentium usu plane alienum erat, quod Judæi non tantum ramis gestatis sed & Hosannis ingeminatis Domini adventum celebrarent. Nam & Romani, cum primum Imperatorem jam dictum conspicati essent, [g] eum θύφημίαις παντοδαπαῖς,—ϗ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο· *faustis omnibus & acclamationibus,—florumque sparsionibus exceperunt.* At sentio me a re proposita paulisper deflexisse: ad institutum revertar.

(2°.) JUDÆI ramorum gestationem tanquam precandi ritum & formulam usurpabant. Hoc ex historia illa Evangelica modo memorata manifestum arbitror: nam populus palmarum ramos vibrans, *Hosanna filio David*, frequenter ingeminabat, & iis verbis vel sibi vel potius Christo Domino, fausta & felicia omnia precabatur. Exemplum huic

a V. *Meurs. Græc. Feriat.* in Οχοφόρια· νῆσοι Φαληροῖ, ἔνθα τὸ τῆ Αθηνᾶς ἱερὸν· *Hesych.*
b *Sympos.* l. 4. *Qu.* 5. p. 671. E
c Ωχοφόριον, τόπος Αθήνησι Φαληροῖ, ἔνθα τὸ τῆ Αθηνᾶς ἱερὸν· *Hesych.*
d 1 *Mac.* 13. 51.
e Lib. 4 *Sympos.* pag. 671. D
f Lib. 1. §. 17.
g Idem. §. 18.

affine

affine præbet *Apoc.* 7. 9, 10. Ibi enim multi *ſtabant ante thronum, & in conſpectu agni,* CAP. *amicti ſtolis albis: & palmæ erant in manibus eorum: & clamabant voce magna dicentes,* V. ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ — καὶ τῷ ἀρνίῳ, *Hoſanna* — agno, omnia illi proſpera eveniant & honorifica. Neque enim Sancti illi palmas geſtabant in ſignum victoriæ, (quod multis creditum) ſed lætitiæ & precationis; quod & verba proxime ſequentia [com. 11. & 12.] manifeſtum faciunt. Apud Græcos etiam [a] ſupplicibus in more erat ramos [b] oleaginos, lana candida circundatos, ore manuque præferre: unde ἱκετήριοι κλάδοι, apud Æſchylum, *ſupplices rami*; & Græci ἱκετηρίαν olivæ ramum a ſupplicando nominant. Iſtud non fugit *Virgilium*, Æn. 11. v. 100. ubi ait,

Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes.

(3°.) JUDÆI ramorum geſtationem in religionis parte habebant, eoſque in cultus & adorationis ſignum præferebant. Hujus rei inde certa fides, quod Judæi ramos circumferrent, perſuaſi ſe ritu illo legem adimplere, & officium Deo pergratum exequi; quod ipſos parvulos ſuos, cum primum ſex annos ſuperaſſent, ad hoc officium præſtandum aſtrictos exiſtimarent; quod ramis inſtructi [c] templum ingrederentur, & altari aſtarent, dum ſacra Deo oblata comburerentur. Nec obſcurum eſt ramos hunc uſum in Gentilium ceremoniis habuiſſe: quis enim ignorat pinum Pani, cupreſſum Sylvano & Diti, Herculi populum, Iſidi abrotonum, Baccho vitem & hederam conſecratam fuiſſe; & Ethnicos arborum earum ramos & folia in Numinum illorum cultu prætuliſſe? Hunc itaque ritum, una cum falſorum Deorum cultu, Judæos antiquiores a Gentilibus accepiſſe, e verbis Prophetæ conjiciamus: *Ezec.* 8. 17. ubi Propheta, ſuperſtitioſos & pravos eorum mores arguens, inquit, *impleverunt terram violentia, & converſi ſunt ad irritandum me, & ecce* [d] *applicant* [1] *ramum ad nares ſuas.* Cujus textus obſcuri interpretem egregium ſe præbuit [e] *S. Hieronymus*, cum dixit, *ſignificat* Propheta *viginti quinque viros — non ſolum templum habere poſt tergum, ſed inſtar idolorum applicare ramum ad nares ſuas: haud dubium quin palmarum, quas Græco ſermone βαΐα vocant, ut per hoc eos idola adorare ſignificet:*

CUM itaque e jam dictis apertum ſit, ramorum geſtationem eundem plane uſum & ſignificationem in Judæorum, quem & olim in Gentilium, myſteriis habuiſſe; inde promptum eſt colligere, κακοζηλίαν quandam huic ceremoniæ Judaicæ originem tribuiſſe, & Judæos, cum ſolennitates ſuas ramis circumgeſtatis celebrarent, non tam Legis præſcriptum, quam Gentium morem, ob oculos poſuiſſe.

QUINTO: inde etiam videri poſſit, ramos geſtandi morem ab Ethnicis originem petiiſſe, eo quod alii Judæorum mores, huic conſuetudini ſumma propinquitate conjuncti, recenſeri poſſint, quos proculdubio a vicinis gentibus mutuati ſunt. Hoc tribus exemplis ratum faciam. (1°.) Apud Judæos uſu veteri factum eſt, ut Principum & Imperatorum adventum ſertis & coronis foribus affixis celebrarent. Cum enim *Alexandri* adventus metum non levem Judæis incuſſiſſet; pontifici *obdormienti*, inquit [f] Joſephus, *præcepit Deus ut bono eſſet animo,* καὶ στεφανῶντας τὴν πόλιν, ἀνοίγειν τὰς πύλας, *ſertiſque civitatem ornantes, portas protinus aperirent, & alios quidem cum veſte alba, ipſum autem & ſacerdotes cum legitimis ſtolis juſſit occurrere.* Hæc autem pompa ad antiquum ſeculi morem ornata videatur: nam, referente [g] *Xiphilino*, cum *Teridates, Armeniæ* princeps, Romam adveniret, πᾶσα μὲν ἡ πόλις ἐκεκόσμητο καὶ φωτὶ καὶ στεφανώμασιν, *urbs tota luminibus ſertiſque ornata,* — ὁ δῆμος λευκειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν, *populus albatus palmaſque ferens medium forum occupavit.* Et poſt paginas nonnullas, Neronis reditum e Græcia referens, [h] *aſcendit*, inquit, *in Capitolium,* πάσης τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης· *tota urbe ſertis inſignita, & lychnis ac ſuffimentis plena.* (2°.) Judæorum moribus receptum erat flores & folia in bene meritos ſpargere: nam *M. Agrippa*, qui templum donis cumulaſſet, Hieroſolyma deceſſurus, *ad mare deductus eſt, proſequentibus multarum civitatum populis, eumque flore & fronde ob pietatis admirationem aſpergentibus:* uti auctor eſt *Philo* de *legat.* ad *Caium.* Hanc autem honoris & benevolentiæ teſtandæ rationem, Judæi a Græcis aut Romanis accepiſſe credantur: nam apud eos florum & foliorum ſparſio in uſum tam frequentem veniſſet, quod [i] ſi quem inſigni populi favore

a *Hadr. Jun. Animadverſ.* l. 2 cap. 11. b Ἐν ταῖς λιτανίαις καὶ ἱκετηρίαις τὰς τῶ ἐλαίας θαλείας προτείνουσιν· *Porphyr.* de *antr. Nymph.* p. 270. c Vid ſupr. pag. 1114. d Ἰδοὺ αὐτοὶ ἐκτείνουσιν τὸ κλῆμα· Lxx. in loc.
e In *Ezec.* 8. f *Antiq.* lib. 11. c. 8. p. 503. 10 g *Epit. Dion.* in *Neron.* p. 185. C
h Pag. 193. C i V. *Cauſſin. Polyh. Symbol.* L. 5. c. 43.

1 Juxta *Exemplar. Vatican.* Ἰδοὺ αὐτοὶ ὡς μυκτηρίζοντες.

CAP. V. honeſtatum, omniumque plauſu & lætitia acceptum ſignificare vellent, hunc φυλλοβολέβρυον nominarent. (3°.) Judæorum ſacerdotes hedera veſtiti vel coronati ſolennia ſua agitaſſe videntur. Huic conjecturæ, [a] *Taciti* verba de ſacerdotibus Judæis locum faciunt: *ſacerdotes eorum tibia tympaniſque concinebant, hedera vinciebantur.* Gentium etiam ſacerdotes coronas ex hedera factas in Bacchi ſolennitatibus induiſſe, norunt omnes qui vel levi rituum Bacchicorum cognitione imbuuntur. Et veriſimile eſt Judæos morem illum retinuiſſe, ex eo tempore quo minis & pœnis ſeveriſſimis, [b] *hedera coronati Libero Patri pompam facere cogebantur.* Cum itaque apertum ſit, Judæos hunc alioſque mores, ramorum geſtationi conjunctiſſimos, a gentibus accepiſſe; minime abſurdum aut rationi diſſonum videri debeat, quod & ipſam κεφαλοφορίαν Judaicam, ad eandem originem, Gentium ſcilicet uſum, referendam cenſeamus.

SEXTO: niſi ſententiæ noſtræ fides habeatur, nulla ratio, vel ſpeciem ferens, extundi poteſt, cur Judæi ramos ſimplices, vel ramos fructibus circumpendentibus decoratos, in nullo niſi Tabernaculorum feſto circumferrent: at ſententia noſtra conceſſa ratio ſtatim conſtabit, & omnia prodibunt captu facilia & ænigmatis ſuis liberata. Nam crebris veterum teſtimoniis firmatum eſt, Orientales ad lætitiam ſuam indicandam, ramos prælatos vel foribus affixos uſurpaſſe: hoc & eo veriſimilius habeamus, quod in mores hodiernos receptum ſit, lætiora veris ineuntis tempora, natales imperii regii, aut principis adventum, ramis humi ſtratis vel ad limina poſitis celebrare. Cum itaque Deus Judæos ad lætandum coram ſemetipſo in feſto præcipue tabernaculorum, aſtrictos tenuiſſet; pronum & conſultum eſt credere, eos ramorum geſtationem (utpote ritum maxime proprium, & rebus lætis ubique uſitatum) ad lætitiam ſuam religioſam teſtandam & promovendam, e Gentium moribus ad ſacra ſua tranſtuliſſe. Pari facilitate expediamus, cur Judæi ramos illos (quos vocat [1] *Joſephus*) πεποιημένους in feſto σκηνοπηγίας circumferrent. Solebant enim gentes in pompis & ſacrificiis palmites & ramos variarum arborum, pomis & fructibus omnigenis onuſtos geſtare; eoſque ſubinde ad os & nares referre: ut ritu illo Solem adorarent, eique tanquam fructuum creatori gratias agerent, eoſque quaſi primitias quaſdam Soli conſecrarent. Gentes autem ſtatim poſt frugum collectionem, ritum illum uſurpaſſe perhibentur. Judæi itaque ramis modo conſimili ornatis feſtum collectionis celebraſſe videntur, ut ritu ubique recepto ſe bona ſua omnia, Dei, non Solis benignitati accepta referre profiterentur; & ut populus [c] hiſce gentium moribus aſſuetus, ritibus, a quibus facile divelli non poterant, in Dei honorem uterentur.

SEPTIMO: hiſce omnibus roboris nonnihil accedit e *Plutarchi* teſtimonio: ille enim de Judæorum moribus, Tabernaculorum inprimis ſolennitate, paulo fuſius agens, [d] *paucis poſt diebus*, inquit, *aliam feſtivitatem non obſcure ſed aperte Baccho nuncupatam agitant. Eſt etiam apud ipſos feſtum ſolenne, κεφαλοφορία & θυρσοφορία nuncupatum, quo ramos & thyrſos tenentes templum ingrediuntur. Quid agant ingreſſi, latet nos: veriſimile eſt Bacchanalia agere.* Quibus verbis *Plutarchum* a vero ritus hujuſce Judaici fine & ſcopo multum aberraſſe, non diffitendum eſt: at inde pateat eum & æquales ſuos, ramos geſtandi ceremoniam gente Judaica antiquiorem exiſtimaſſe, & ex Ægypto (inde enim Bacchi cultum petit [e] Manethus Ægyptius) originem derivaſſe. Idem ſentire videtur *Dionyſius Grammaticus* apud [f] *Clem. Alexandrinum:* poſtquam enim aſſeruiſſet Ægyptios alioſque non tantum per verba ſed & ſymbola ſignificaſſe; ſtatim addit, ὡς ὅ τε τροχὸς ὁ τρεφόμενος ἐν τοῖς τῶν Θεῶν τεμένεσιν, εἰλκυσμένος παρὰ Αἰγυπτίων· καὶ τὸ τῶν θαλλῶν διδόμενον τοῖς προσκυνοῦσι· *ut & rota quæ vertitur in Deorum templis, quæ tracta eſt ab Ægyptiis, & rami qui dantur iis qui adorant.* Et ſane eo probabilius eſt ritum illum proprium Ægypti fœtum fuiſſe, quod eum, pluſquam cæteræ gentes, in deliciis habuiſſe credatur. Nam, teſte [g] *Kirchero*, Ægyptii veteres *nullam ſine ramorum circumgeſtatione ſolennitatem* peregerunt; *hoſce ſiquidem ramos in Iſiacis, Mythriacis, Ithyphalliis ſive Dionyſiacis, geſtare conſuerant, nullam ſine hiſce divinationem, nullas ſortes, vel conſultationes peragebant.*

Obj. 1. NIHIL jam ſupereſt niſi ut tribus Objectionibus breviter reſpondeamus. Harum prima hujuſmodi eſt: tota Judæorum natio ſententiæ noſtræ aperte refragatur: nam ramorum geſtationem tanquam ritum legibus juſſum nullo non ævo ſancte coluerunt, &

a *Hiſtor.* l. 5. p. 116. b 2 *Mac.* 6. 7. c *Ezec.* 8. 17. d *Sympoſ.* L. 4. p. 671. E
e Apud *Euſeb. Præp. Ev.* l. 2. c. 1. p. 47. f *Stromat.* l. 5. p. 672. 30 g *Obeliſc. Pamph.* l. 4. p. 362.

1 Vid. pag. 1114.

Majores

Majores ſuos ceremoniam illam a Græcis aut Romanis accepiſſe, ne per ſomnium quidem hactenus cogitarunt. Vix quicquam autem a probabilitate alienum adeo vel fingi poteſt, quam quod perſpicax illa natio adeo domi cœcutiret, ut nubem pro Junone, ritum Ethnicum pro inſtituto divino tot ſeculis amplecteretur. CAP. V.

RESPONDEO: facile prævideo omnem hic in diverſum ituram Judæorum turbam. Hoc autem me leviter tangit, cum probe ſciam Judæos miſera literarum humaniorum ignorantia laborare, & hiſtoricos Ethnicos, antiquos gentium mores referentes, tanquam idolum aut porcum, abominari. Ex ea autem craſſa & affectata rerum antiquarum ignorantia prodiit, quod rituum ſuorum cauſas nos melius teneamus quam ipſi, & ipſos Magiſtros illos in ſua quaſi ſchola non raro erudire valeamus. Ex eadem ruditate factum eſt, quod ritus omnes a patribus ſuis tranſmiſſos, quorum originem expedire neſciunt, ficta Moſis auctoritate, quaſi eos e Sinai tradentis, protegere ſoleant; aut textum aliquem Legis (ſi verborum ſuperficies patiatur) in eorum patrocinium cogere.

SECUNDO: ad ſententiam noſtram refellendam dici poteſt, quod liquido conſtet gentes Bacchum ſuum & orgia ejus ſub סכה vel ſcena e ramis contexta celebraſſe. Unde illud *Horatii Carm.* L. 1. c. 18. Obj. 2.

> ——— *Non ego te, candide Baſſareu,*
> *Invitum quatiam; nec variis obſita frondibus*
> *Sub divum rapiam.* ———

In eo autem colendi ritu, diabolum & ſervos ſuos feſtum τῆς σκιωποιίας, quo Deus ſub tentorio e variis frondibus contexto colebatur, imitatum fuiſſe, nemo hactenus dubitavit. Nec dubio locus eſſe poteſt, cum feſtum tabernaculorum Bacchi ritus antiquitate ſuperet, & rationibus genti Judaicæ propriis innitatur. Cum itaque Bacchi cultores tentoria illa e ramis confecta a Judæis mutuati ſint, veriſimile eſt thyrſos etiam & ramos virides, quos Judæi in feſto σκηνοπηγίας præferebant, e Judæorum ſacris in Bacchi ceremonias, per gentium κακοζηλίαν, tranſiiſſe.

RESPONDEO: Bacchi cultores Numinis ſui ritus ſub tentorio ramoſo peregerunt, non quod Sacra Judaica imitandi ſtudio ducerentur; ſed (1°.) quod mos & conſuetudo bibendi ſub *Succa*, ſive ὑπὸ σκιαῖς, in Syria & Oriente (unde Bacchi ritus dimanarunt) plurimum obtineret. Exemplo ſit *Benhadad*, quem luxui & crapulæ ἐν σκιαῖς indulſiſſe legimus, 1 *Reg.* 20. 16. Πίνων—αὐτὸς καὶ οἱ βασιλεῖς ἐν Σοκχώθ· (2°.) Veriſimile eſt gentes Bacchum ſuum ſub tentorio e frondibus contexto coluiſſe, ut templum orgiis ſuis dicatum e vite & hedera contexeretur, & eo magis cum Numinis ſui natura & ingenio conſentiret. Quicquid ſit, a me impetrare non poſſum ut ſententiam Bacchi cultores tentoria ſua frondoſa a Judæorum exemplari petiiſſe; quum Judæi (quantum per Legem licuit) mores Bacchi ſacris proprios in cultum ſuum derivarint. Si enim [a] *Plutarcho*, in re tam levi fidem tribuamus, in feſto a tabernaculis nuncupato ſedere ſolebant ὑπὸ σκιαῖς ἐκ κλημάτων μάλιστα καὶ κιττοῦ ἀμπεπλεγμένας, *in tabernaculis quæ e palmitibus & hedera potiſſimum contexebantur*: [b] thyrſos etiam, cultus Bacchici inſigne, eo in feſto, circumferebant: & teſte [c] Propheta, ὠλόλυζον—ἐπὶ σίτῳ καὶ οἴνῳ· Eſt autem vox illa Bacchi ritibus propria, in quibus cultores ſui omnia lamentis & ululatibus complere, pro religione habuere. Unde Bacchus ipſe in *Euripidis Bacch:* v. 23.

> Πρώτας ἦ Θήβας τᾶσδε γᾶς Ελλωΐδος
> Ανωλόλυξα, νεβρίδ' ἐξάψας χροός·

SED alius ex ipſis Legis ſacræ verbis naſcitur ſcrupulus: ſic enim cautum legimus, *Levit.* 23. 40: *& capietis vobis* כרי עץ הדר [d] *fructum arboris pulchræ, ramos palmarum*, &c. *& lætabimini*, &c. E quibus colligunt Judæi (& quid aliud colligere poſſunt?) Legem non tantum ramos, ſed & mala citrea (utpote fructum arboris pulchritudine præcellentis) in feſto σκιωποιίας geſtanda præcepiſſe. Ideoque rami virides & rami fructibus appenſis exornati, in ſolennitate illa circumferri ſoliti, non e gentiliſmi uſu ſed Legis præſcripto pullulaſſe videantur. Obj. 3.

a *Sympoſ.* l. 4. Q. 5. p. 671. E b Θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσίασιν. Id. ib. c *Hoſ.* 7. 14.
d LXX, καρπὸν ξύλου ὡραίου.

CAP. VI. AT hunc ſcrupulum Lectori facile eximamus: nam, (quicquid dicunt Judæi) nulla omnino ratio reddi poteſt, cur vox illa פרי ſenſu uſitato, pro *fructu* nimirum, eo in loco ſumeretur. Veritati multo ſimilius eſt, vocabulum illud quodvis arboris incrementum, illius nempe ramos, denotare: ſic enim vocem reddit verſio [a] Anglicana, Lxx etiam vocem פרי [b] alibi per [1] κλήματα *palmites* interpretantur, & (quod caput eſt) in loco illo [c] parallelo, quo varia arborum genera ad Tabernaculorum ſolennitatem requiſita enumerantur, omnes earum partes עלי φύλλα, *frondes* aut *rami* appellantur, nec ibi fructus alicujus mentionem reperiamus. Neque Judæi, qui vocem illam de fructu interpretantur, fructus illius uſum aut geſtandi modum certo aſſignare valent. Nam hodierni Judæi in σκιωοπηγίας ſolennitate, mala citrea una in manu, ramos autem in altera tenere ſolent; cum [d] *Joſephi* tempore *manibus geſtarent ramos myrti, ſalicis & palmæ, e quibus mala–dependerent.* Unum jam reſtat, nempe ut Lectorem exoratum habeam, ut ſermonis paulo fuſioris culpam in materiam ad dicendum benignam conferat.

CAP. VI.

Lucernarum accenſio in Encæniis, & aliis Judæorum ſolennitatibus.

RAMORUM geſtationem & lucernarum accenſionem ritus quaſi gemellos habeamus, eo quod ex eodem utero [gentium ſcil. uſu] prodierint; & quod gentes ritum utrumque in finem eundem, lætitiæ nimirum vel adorationis ſignificationem, frequenter conjunctim uſurparint. Sic enim *Juvenalis* apparatum diei feſti ex ritu Romano celebrati deſcriptum dedit, *Sat.* 12. v. 91.

Cuncta nitent, longos erexit janua ramos,
Et matutinis operatur feſta lucernis.

Quibus verſibus lucem afferunt [2] *Tertulliani* verba, *cur die læto non laureis poſtes obumbramus, nec lucernis diem infringimus?* Chriſtianos etiam ritibus hiſce conjunctis dies ſuos feſtos & lætitiæ dicatos celebraſſe, e [e] S. *Chryſoſtomi* verbis conjectari licet, ὅπερ οὖν τότε ἐποιήσατε φανώσαντες τὴν ἀγορὰν, καὶ λύχνους ἅψαντες, καὶ κλάδους πρὸ τῶν ἐργαστηρίων σωθέντες, &c. *quod igitur–feciſtis, forum coronantes, & lucernas accendentes, & arborum ramos ante officinas collocantes, & tanquam nuper nata civitate, feſtum agentes,* &c. Ritus itaque quos gentium uſus tam arcte conjunxiſſet, non decet ſeparare: ideoque ad ceremoniam illam cognatam, *lucernarum accenſionem,* a Judæis & Gentibus receptam, jam ſtylum convertemus.

JUDÆI cum primis ritu illo in Sabbatis, Encæniis, aliiſque diebus lætis feſtiſque utebantur. Ita morem olim in Sabbatis habuiſſe, e *Senecæ* verbis innoteſcat, *Epiſt.* 95. ubi acriter invehens in nova quædam quæ Romanorum vulgus a Judæis accepiſſet, ait, *accendere aliquem lucernam ſabbatis prohibeamus: quoniam nec lumine Dii egent,* nec *homines delectantur fuligine.* Et vir doctus exiſtimavit *D. Lucæ* verba moris hujuſce vetuſtatem confirmare, cap. 23. 54: *& ſabbatum illuceſcebat,* id eſt, inquit [f] ille, *propter lucernas quas accendebant Judæi in principio noctis Sabbati; cujus diem lucernarum colebant lumine.* Nec hodierni Judæi a Majoribus deſcivere: nam ſabbati veſperam lampade in [g] ſex lucernas diſtincto accipere ſolent, & ritus ille legis eximiæ locum obtinet: nam appellatur מצוה גדולה *magnum præceptum,* nec quenquam ab ea lege, quamvis maxima rerum inopia laborantem, eximendum ſtatuunt: nam pauperes ad eleemoſynam petendam adſtrictos tenent; ſi forte facultates ad lucernam in ſabbati veſpera accendendam deſint. Judæi etiam Encænia vel Dedicationis feſtum læto lucernarum plurimarum ſplendore celebrare ſolebant: hoc non tantum ex eorum libris, ſed & ipſo (ni fallor) feſti ipſius nomine intelligamus. Nam ſolennitas illa φῶτα vocabatur, & feſtum luminum, & חנוכת נרות vel λυχνοκαΐα, a multitudine lucernarum quæ per illos octo dies quibus feſtum duravit, accendebantur, unde *dies* ἐγκαινίων *dictus etiam,* inquit [h] Grotius,

a Ye ſhall take—the boughs of goodly trees. b *Exec.* 19. 12. c *Nehem.* 8. 15. d *Antiq.* lib. 3. c. 10. e *Homil.* 21. ad *Pop. Antioc.* p. 223. T. 2. *Ed. Ben.* f *Laurent. Ramir. Pentecontarc.* c. 41. g *Leo Moden.* de *rit. Jud.* P. 3. c. 1. §. 13. h Ad 1 *Maccab.* 4. 50.

1 Juxta *Exemplar. Vatican.* τῷ ἐκλεκτῷ.
2 *Apologetic.* §. 35.

dies

dies φώτων. Judæos eodem ritu dies feſtos celebrare ſolitos, ex antiquo illo [a] *Apoſtolorum Canone* manifeſtum eſt, εἴ τις χειμαινὸς ἔλαιον ἀπενέγκοι εἰς συναγωγὴν Ιουδαίων ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους ἅψῃ, ἀφοριζέσθω· Si quis Chriſtianus oleum tulerit ad Synagogam Judæorum, feſtis ipſorum diebus, aut lychnos accenderit, de ſocietate pellatur. CAP. VI.

HUJUSMODI lucernarum accenſio, non in Judæorum tantum, ſed & Gentium pene omnium moribus olim inveteravit. Nam Babylonii, cum Numina ſua religioſe obſervarent, [b] *lucernas iis, & quidem multas accendebant.* Et quali religione mos idem apud Ægyptios obſervatus eſſet, inde conjectari obvium eſt, quod certo anni tempore tota Ægyptus feſto lucernarum ſplendore illuſtraretur. Solennitatem illam fuſe memorat [c] *Herodotus* in *Euterpe*, dicens, *ubi in Sain urbem ſacrificatum convenerunt noctu,* λύχνα κάουσι πάντες πολλὰ ὑπαίθρια περὶ τὰ δώματα κύκλῳ· *univerſi circum domos frequentes lucernas accendunt,* —— ᾧ τῇ ὀρτῇ ὄνομα κέεται λυχνοκαΐη, *cui feſto nomen impoſitum eſt accenſio lucernarum.* Ad hunc conventum quicunque Ægyptiorum non ierint, obſervantes ſacrificii noctem, & ipſi univerſi lucernas accendunt: atque ita accenduntur lucernæ non in Sai modo ſed etiam per univerſam *Ægyptum.* Hoc feſtum in honorem Minervæ celebratum aſſerit *Herodotus*, & ex Ægypto in Græciam veniſſe videtur, cujus numina & ſacra pene omnia in Ægypto, celebri illa ſuperſtitionis officina, cudebantur. Nam apud Athenienſes τρεῖς ἑορταὶ λαμπάδος, *tria lucernæ feſta annua obſervata fuiſſe,* teſtatur [d] *Harpocration:* apud Argivos, Πυρπῶν ἑορτὴ, *facularum feſtum*; Græcos alios, [e] feſtum, cui Δαδὶς nomen, agebatur. Hujuſmodi lampadas Græci aut Ægyptii Romanis tradidere: nam *lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum, feſtis diebus, mos apud Romanos:* ſi [f] *Lipſio* credimus.

HANC autem ceremoniam, Gentiles e Judæorum religione ritibus ſuis immiſcuiſſe, a [g] pleriſque probabilius exiſtimatur; eo quod honeſtius videatur aſſerere Judæos ſacrorum omnium magiſtros fuiſſe, quam ſanctam illam gentem quicquam a gentibus accepiſſe, aut Deum ritu Ethnico unquam coluiſſe. At ſi, miſſis præjudiciis, rem totam ſuis momentis æſtimemus, multo veriſimilius videbitur, Judæos lucernas inter ſacra accendendi conſuetudinem, ab Ægyptiis aut Græcis acceptam, ſui juris feciſſe: ne a receptis mundi moribus (pluſquam ratio aut religio poſtulabat) deficere viderentur.

IN hanc ſententiam variæ rationes inducunt animum: Primo: vulgo creditur primum lucernarum uſum ab Ægypto petitum fuiſſe. In hanc ſententiam ſcribit *Fortun. Licetus*, l. 6. de *Antiquorum lucernis*, c. 98. ubi de lucernæ origine agens, *hoc*, inquit, Ægyptiorum *inventum fuiſſe conſtat ex eo non obſcure, quod apud Ægyptios unos inſtitutum fuit feſtum*, cui nomen impoſitum *accenſio lucernarum.* Neque hoc præter veterum fidem dicitur: nam inter artes alias, Ægyptiis inventoribus tributas, [h] *Clem. Alexandrinus* lucernarum uſum numerat, cum dicit, λύχνους καίειν πρῶτοι κατέδειξαν Αἰγύπτιοι, *Lucernas accendere primi* omnium *Ægyptii docuerunt.* Cum itaque lucernarum origo Ægyptiis tribuatur, inde promptum eſt colligere Ægyptios tam frequentes lucernas ad ſacra illuſtranda primo adhibuiſſe, & reliquas gentes non minus religioſum quam civilem lucernarum uſum ab Ægyptiis didiciſſe.

SECUNDO: religionis Ægyptiacæ moribus & ingenio conſonum eſt, ut facum in ſacris uſum Ægyptiis inventoribus aſcribamus. Illi enim lucernas in ſolenni Comaſiarum pompa & adytorum conſecratione adhibuerunt: in lucernis colendis ſe cæteris gentibus religioſiores perpetuo præbuere: eas Iſidi, Oſiridi, & Typhoni ſtatuere ſoliti ſunt: eas in Apidis templo, & locis aliis Numini alicui conſecratis poſuere: eas, una cum aſtris & ignibus in ſymbolorum divinorum cenſu habuere. Horum omnium fides ſit penes *Kircherum* & auctores ſuos, in *Syntag.* jam laudato [de Lucernis veterum Ægyptiorum] commemoratos. Ex hoc frequenti lucernarum uſu in ceremoniis Ægyptiacis veniſſe putetur, quod [i] ſola *lucerna teneret* hieroglyphicum *religionis Ægyptiæ.* Cum itaque frequens ille facum in ſacris uſus, moribus & principiis idololatriæ Ægyptiacæ intime conjungeretur; rationi convenit ut earum originem non ad cultus Judaici exemplar, ſed ſuperſtitionis Ægyptiacæ genium referamus. Atque hæc ſententia roboris aliquid ab [1] *Herodoti* verbis mutuari poteſt: cum enim feſti illius, cui λυχνοκαΐη nomen, mentionem injeciſſet, continuo ſubjungit, ὅτου δὲ ἕνεκα φῶς ἔλαχε ἡ τιμὴν ἡ νὺξ αὕτη, ἔστι ἱρὸς περὶ αὐτῇ λόγος λεγόμενος· *qua de cauſa vero nox hæc*, qua

a *Canon. Apoſt.* 71. b *Baruc.* 6. 19. c Cap. 62. d In voc. Λαμπ. e *Lucian. Pſeudomant.* f *Not.* in *Senec Epiſt.* 95. g V. *Kircher. Oed. Ægypt.* T. 3. Synt. 20. §. 1. h *Strom.* 1. p. 361. 15 i *Beroald.* in *Apul.* L. 11. p. 688.

1 *Euterp.* cap. 62.

CAP. VI. ſolennitas illa agebatur, *lumen & honorem ſortita ſit; ſacra tantum rei illius ratio commemoratur.* Quibus verbis innuit *Herodotus* Ægyptios ſolennitatem illam tot lucernis decorare ſolitos, ob rationem myſteriis ſuis peculiarem, nec temere in vulgus efferendam.

TERTIO: inde etiam non parum ſubſidii rebus noſtris accedere poſſit, quod Ægyptii feſtum λυχνοκαΐη nuncupatum celebraſſe dicantur; diu antequam ulla feſti conſimilis mentio in Judæorum memoriis habeatur. Dictu quidem difficile eſt, quo primum tempore Ægyptii *feſtum* illud *luminum* exercuerint: at ſatis ex *Herodoto* conſtat ſolennitatem illam *Cyri* ætatem diu præceſſiſſe. Judæorum autem Luminum feſtum, non niſi Maccabæorum ſeculo inſtitutum eſt: ſi fidem [a] *Joſepho*, & [b] libro eorum nomine inſcripto accommodemus. Nemo itaque qui in Chronologicis aliquis eſt, vel ſuſpicari poterit, Ægyptios aut Græcos ſua *Luminum* aut *Lampadum* feſta, ex morum Judaicorum æmulatione obſervaſſe. Multo probabilius eſt, Ægyptios, Chaldæos, Græcos, aliaſque nominis antiqui gentes, multarum lucernarum accenſionem, tanquam maxime nativum lætitiæ ſignum, primos uſurpaſſe: ideoque Judæos Sabbata, Encænia, & dies alios lætitiæ publicæ conſecratos, frequenti luminum accenſione (pro more ubique recepto) celebraſſe.

QUARTO: ſolennis illa lucernarum accenſio ritus mere Ethnicus, & animi in gentiliſmum vergentis indicium ab antiquis habebatur. Inter eos, *Tertullianus* in primis acriter perſtringit ſeculi ſui Chriſtianos qui ritum illum in Eccleſiam inveherent, eumque ceruſſa quadam exornarent, dicentes, [c] *ſed luceant opera veſtra:* quibus reſpondet, *at nunc lucent tabernæ & Januæ noſtræ: plures jam invenies Ethnicorum fores ſine lucernis & laureis, quam Chriſtianorum.* Et paucis interjectis, *accendant,* inquit, *quotidie lucernas quibus lex nulla eſt; adfigant poſtibus lauros poſtmodum arſuras, quibus ignes imminent; illis competunt & teſtimonia tenebrarum, & auſpicia pœnarum. Tu lumen es mundi, & arbor virens ſemper. Si templis renuntiaſti, ne feceris templum januam tuam.* Tertulliano ſubjungam [d] *Gregor. Nazianzenum,* qui mores pene omnes enumerat quibus veteres Pagani dies lætos celebrabant, a quibus etiam Chriſtianos ſerio dehortatur, dicens ἀδελφοὶ πανηγυείσωμεν, μὴ φαιδρότητι σώματος, &c. *Feſtum celebremus, fratres, non corporis nitore, non veſtitus mutatione ac magnificentia,* —— μὴ τῷ ἀιδητῷ φωτὶ καταλαμπέσθωσαν οἰκίαι· *nec viſibili lumine ſplendeſcant domus:—hoc enim more Gentiles novæ Lunæ feſtum celebrant.* Mos ille gentilibus pene proprius [e] *Canoni* illi *Concilii Eliberitani* cauſam fecit, *damnandi Neophytas qui lucernas publice accenderent.* Si facere contra interdictum voluerint, abſtineant a *communione:* quod ſcil. ritui illi imitationis Paganicæ ſuſpicio ſubeſſet, eumque, gentium ritu, in honorem cultumque idolorum obſervare viderentur. Cum itaque Patres jam dicti a lucernis publice accenſis, tanquam ritu gentiliſmum olente, prorſus abhorruerint; inde pronum eſt colligere ritum illum origine Ethnicum fuiſſe, & e Gentilium uſu in Judæorum mores tranſiiſſe.

QUINTO: id etiam in opinionis meæ argumentum adduci poteſt, quod Judæi omnibus de cauſis quibus & Gentiles ſolebant, ſolenni lucernarum accenſione utebantur.

NAM (1°.) Lucernæ honoris aut venerationis eximiæ deferendæ cauſa apud Judæos incendebantur. Cum enim ſtola pontificia in turri, cui nomen erat *Antonia,* ſervaretur; ibi *lucernam quotidie accendi ſolitam,* e [f] *Joſepho* diſcimus. Et Rex Mycerinus, qui Jacobi Patriarchæ tempora ſuperaſſe creditur, eandem ceremoniam uſurpavit, ut honorem humano majorem filiæ ſuæ unicæ fato præmaturo occumbenti exhiberet. Rem verbis [g] *Herodoti* traditam accipiamus: *defunctam filiam,* inquit, *poſuit in conclavi* quodam *exornato, cui ſingulis diebus omnifarii odores inferuntur:* νύκτα δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παρακαίεται, *quavis autem nocte ei lucerna perpetuo accenditur.*

(2°.) IDEM apud Hebræos in more poſitum erat, cum principis aut magnatis adventum gratulari vellent: tunc enim facibus feſtivis domus & plateæ totæ collucebant. Eo honore *Antiochum* Regem Hieroſolymam ingredientem afficiebant: nam [h] *magnifice a Jaſone & civitate ſuſceptus,* (inquit ſcriptor Apochryphus) *cum facularum luminibus ac laudibus ingreſſus eſt.* Alias etiam gentes, eodem honoris genere principes viros urbem ingredientes decorare ſolitas, multis exemplis probatum dedit [i] auctor nuperrimus, ad quem ritus hujuſce curioſos amandamus.

a *Antiquit.* l. 12. c. 7. p. 541. 5 b *Mac.* 4. 59. c Lib. de *Idololat.* § 15. d *Orat.* 2. in *Julian.* p. 129. C e *Can.* 37. f *Antiquit.* l. 18. cap. 5. p. 802. g In *Euterp.* c. 130. 20 h 2 *Mac.* 4. 22. i *Martin.* de *Rom.* P. 1. l. 2. cap. 16.

(3°.)

(3°.) EANDEM lætitiæ ſignificationem Judæi in ſolennitatibus ſuis nuptialibus adhibebant. Hoc e parabola decem Virginum innoteſcat, quæ lampadibus inſtructæ Sponſi adventum præſtolatæ ſunt. *Mat.* 25. Huc etiam a *S. Johanne* alluſum, *Apoc.* cap. 18. 23. *& lux lucernæ non lucebit in te amplius; & vox ſponſi & ſponſæ non audietur in te adhuc.* Ethnicos etiam lucernas nuptiales more perantiquo prætuliſſe, extra dubium poſuere [a] *Lodov. Vives*, [b] *Antonius Gubertus*, aliique, a quorum ſcriniis compilandis honeſte temperamus. CAP. VI.

CUM itaque Judæi iiſdem de cauſis quibus & aliæ gentes, lucernas accendendi morem retinerent, & lætitiam ſuam in civilibus, æque ac in ſacris ſolennitatibus ritu illo indicarent; rationi convenit exiſtimare, eos hac in re gentium vicinarum exempla ſecutos fuiſſe; & nihil in mores ſuos, niſi quod Gentium uſu commendatum vidiſſent, accepiſſe.

HISCE quæ de lucernarum ſacrarum origine dixi omnibus, nonnulla adverſari videntur, quibus breviter occurrendum eſt.

PRIMO: diſerta [c] *Joſephi* verba, *non eſt civitas Græcorum aut Barbarorum, nec ulla gens ad quam ſeptimanæ in qua vacamus conſuetudo non pervenerit,* ἡ αἱ νηστεῖαι, ἡ λύχνων ἀναλαύσεις, *& jejunia noſtra, & ſolennes facum accenſiones.* Quibus verbis *Joſephus* ſabbata, jejunia, & lucernas inter ſacra accenſas genti ſuæ ex æquo vindicat; & gentes alias inſtituta illa a Judæis accepiſſe gloriatur. Obj. 1.

RESPONDEO: hoc equidem dicit *Joſephus*, ſed non probat: ſolis autem *Joſephi* verbis, cum præſertim gentis ſuæ honos agitur, fides non niſi caute & timide adhibenda eſt. Quam cæco enim primam Sacrorum pene omnium originem genti ſuæ arrogandi zelo duceretur *Joſephus*, e verbis ſuis, *Antiquit.* lib. 12. c. 7. manifeſtum arbitror. Ibi enim dedicationis feſtivitatem memorans, τὴν ἑορτὴν, inquit, ἄγομεν καλοῦντες αὐτὴν φῶτα· ἐκ τοῦ παρ' ἐλπίδας οἶμαι ταύτην ἡμῖν φανῆναι τὴν ἐξουσίαν, τὴν προσηγορίαν Θέμενοι τῇ ἑορτῇ· *feſtum agimus, illud Lumina appellantes: nomen tale indentes feſto, ut opinor, quia ex inſperato talis nobis illuxerit felicitas.* At vero, nonne apud omnes in confeſſo eſt, feſtum illud φῶτα nomen accepiſſe, a lucernarum multitudine quæ per octo feſti dies, etiam in domibus accenderentur? Et anne credibile eſt tam obviam facilemque nominis illius rationem, perſpicacem *Joſephi* animum effugere potuiſſe? Quid itaque dicendum, niſi quod *Joſephus* a vera nominis illius ratione, & animi proprii ſenſu ſtudioſe declinarit; ne feſtum illud Judaicum quicquam commune cum ſolennitate Ægyptiaca, cui nomen a Luminibus datum, habuiſſe, aut ab ea lucernas ſuas derivaſſe videretur. Sed longius a veri vicinia aberravit *Joſephus*, cum gentes exteras λύχνων ἀναλαύσεις a Judæis accepiſſe dixerit: cum multis argumentis oſtendi poſſit, feſtum illud λυχνοκαΐη appellatum inter Ægyptios obtinuiſſe, diu antequam Judæi Encænia aut Sabbata ſua ſolenni facum uſu coluiſſent. Hoc interim *Joſepho* largiendum cenſeo, Romanos ſcilicet alioſque, e plurima cum Judæis commiſtis ſocietate, lucernarum in ſacris uſum, inter alia inſtituta religioſa, a gente Judaica accepiſſe. Hoc e [d] *Perſii* verbis conjectari licet, Romanorum levitatem, qui ſe Judæorum ſuperſtitionibus obligaverant, in hunc modum caſtigantis,

> ——— *At cum*
> *Herodis venere dies, unctaque feneſtra*
> *Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,*
> *Portantes violas*, &c. ———

Quibus verbis eorum mores arguit, qui non tantum templa ſed & ædium limina & feneſtras lucernis & floribus exornarent; cum ſcil. *Herodis dies*, id eſt, ſacræ Hebræorum feriæ & ſabbata adventrent. Atque hæc Romanorum Judæos æmulantium levitas, [e] *Senecæ* verbis occaſionem feciſſe creditur: *accendere aliquam lucernam ſabbathis prohibeamus: quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Utcunque ſatis e jam citatis *Perſii* & *Senecæ* verbis conſtare poſſit, hoc mores Judaicos imitandi ſtudium, non niſi ſub exeuntis Judaiſmi tempora, Romanorum animos occupaſſe.

SECUNDO: ad ſententiam meam falſitatis arguendam, dici poteſt, plane indignum eſſe, & a cultus divini ſanctitate alienum, ut Judæorum lucernas ab impuris Gentilium Obj. 2.

a Ad lib. 4. de *Civ. Dei.* c. 21. b *Commentar.* de *Sponſal.* & *Matrim.* c Contr. *Ap.* L. 2. p. 1389. 15
d *Sat.* 5. verſ. 180. e In *Epiſt.* 95.

CAP. VI. ſolennitas illa agebatur, *lumen & honorem ſortita ſit; ſacra tantum rei illius ratio commemoratur.* Quibus verbis innuit *Herodotus* Ægyptios ſolennitatem illam tot lucernis decorare ſolitos, ob rationem myſteriis ſuis peculiarem, nec temere in vulgus efferendam.

TERTIO: inde etiam non parum ſubſidii rebus noſtris accedere poſſit, quod Ægyptii feſtum λυχνοκαΐη nuncupatum celebraſſe dicantur; diu antequam ulla feſti conſimilis mentio in Judæorum memoriis habeatur. Dictu quidem difficile eſt, quo primum tempore Ægyptii *feſtum* illud *luminum* exercuerint: at ſatis ex *Herodoto* conſtat ſolennitatem illam *Cyri* ætatem diu præceſſiſſe. Judæorum autem Luminum feſtum, non niſi Maccabæorum ſeculo inſtitutum eſt: ſi fidem [a] *Joſepho*, & [b] libro eorum nomine inſcripto accommodemus. Nemo itaque qui in Chronologicis aliquis eſt, vel ſuſpicari poterit, Ægyptios aut Græcos ſua *Luminum* aut *Lampadum* feſta, ex morum Judaicorum æmulatione obſervaſſe. Multo probabilius eſt, Ægyptios, Chaldæos, Græcos, aliaſque nominis antiqui gentes, multarum lucernarum accenſionem, tanquam maxime nativum lætitiæ ſignum, primos uſurpaſſe: ideoque Judæos Sabbata, Encænia, & dies alios lætitiæ publicæ conſecratos, frequenti luminum accenſione (pro more ubique recepto) celebraſſe.

QUARTO: ſolennis illa lucernarum accenſio ritus mere Ethnicus, & animi in gentiliſmum vergentis indicium ab antiquis habebatur. Inter eos, *Tertullianus* in primis acriter perſtringit ſeculi ſui Chriſtianos qui ritum illum in Eccleſiam invecherent, eumque ceruſſa quadam exornarent, dicentes, [c] *ſed luceant opera veſtra:* quibus reſpondet, *at nunc lucent tabernæ & Januæ noſtræ: plures jam invenies Ethnicorum fores ſine lucernis & laureis, quam Chriſtianorum.* Et paucis interjectis, *accendant*, inquit, *quotidie lucernas quibus lex nulla eſt; adfigant poſtibus lauros poſtmodum arſuras, quibus ignes imminent; illis competunt & teſtimonia tenebrarum, & auſpicia pœnarum. Tu lumen es mundi, & arbor virens ſemper. Si templis renuntiaſti, ne feceris templum januam tuam.* Tertulliano ſubjungam [d] *Gregor. Nazianzenum*, qui mores pene omnes enumerat quibus veteres Pagani dies lætos celebrabant, a quibus etiam Chriſtianos ſerio dehortatur, dicens ἀδελφοὶ πανηγυείσωμεν, μὴ φαιδρότητι σώματος, &c. *Feſtum celebremus, fratres, non corporis nitore, non veſtitus mutatione ac magnificentia,* —— μὴ τῷ ἀιδητῷ φωτὶ καταλαμπέσθωσαν οἰκίαι· *nec viſibili lumine ſplendeſcant domus:—hoc enim more Gentiles novæ Lunæ feſtum celebrant.* Mos ille gentilibus pene proprius [e] *Canoni* illi *Concilii Eliberitani* cauſam fecit, *damnandi Neophytas qui lucernas publice accenderent.* Si facere contra interdictum voluerint, abſtineant a *communione:* quod ſcil. ritui illi imitationis Paganicæ ſuſpicio ſubeſſet, eumque, gentium ritu, in honorem cultumque idolorum obſervare viderentur. Cum itaque Patres jam dicti a lucernis publice accenſis, tanquam ritu gentiliſmum olente, prorſus abhorruerint; inde pronum eſt colligere ritum illum origine Ethnicum fuiſſe, & e Gentilium uſu in Judæorum mores tranſiiſſe.

QUINTO: id etiam in opinionis meæ argumentum adduci poteſt, quod Judæi omnibus de cauſis quibus & Gentiles ſolebant, ſolenni lucernarum accenſione utebantur.

NAM (1°.) Lucernæ honoris aut venerationis eximiæ deferendæ cauſa apud Judæos incendebantur. Cum enim ſtola pontificia in turri, cui nomen erat *Antonia*, ſervaretur; ibi *lucernam quotidie accendi ſolitam*, e [f] *Joſepho* diſcimus. Et Rex Mycerinus, qui Jacobi Patriarchæ tempora ſuperaſſe creditur, eandem ceremoniam uſurpavit, ut honorem humano majorem filiæ ſuæ unicæ fato præmaturo occumbenti exhiberet. Rem verbis [g] *Herodoti* traditam accipiamus: *defunctam filiam*, inquit, *poſuit in conclavi* quodam *exornato, cui ſingulis diebus omnifarii odores inferuntur:* νύκτα δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παραγίεται, *quavis autem nocte ei lucerna perpetuo accenditur.*

(2°.) IDEM apud Hebræos in more poſitum erat, cum principis aut magnatis adventum gratulari vellent: tunc enim facibus feſtivis domus & plateæ totæ collucebant. Eo honore *Antiochum* Regem Hieroſolymam ingredientem afficiebant: nam [h] *magnifice a Jaſone & civitate ſuſceptus*, (inquit ſcriptor Apochryphus) *cum facularum luminibus ac laudibus ingreſſus eſt.* Alias etiam gentes, eodem honoris genere principes viros urbem ingredientes decorare ſolitas, multis exemplis probatum dedit [i] auctor nuperrimus, ad quem ritus hujuſce curioſos amandamus.

a *Antiquit.* l. 12. c. 7. p. 541. 5 b *Mac.* 4. 59. c Lib. de *Idololat.* § 15. d *Orat.* 2. in *Julian.* p. 129. C e *Can.* 37. f *Antiquit.* l. 18. cap. 5. p. 802. g In *Euterp.* c. 130. 20 h 2. *Mac.* 4. 22. i *Martin.* de *Roa.* P. 1. l. 2. cap. 16.

(3°.)

CAP. VI.

(3°.) EANDEM lætitiæ ſignificationem Judæi in ſolennitatibus ſuis nuptialibus adhibebant. Hoc e parabola decem Virginum innoteſcat, quæ lampadibus inſtructæ Sponſi adventum præſtolatæ ſunt. *Mat.* 25. Huc etiam a *S. Johanne* alluſum, *Apoc.* cap. 18. 23. *& lux lucernæ non lucebit in te amplius; & vox ſponſi & ſponſæ non audietur in te adhuc.* Ethnicos etiam lucernas nuptiales more perantiquo prætuliſſe, extra dubium poſuere [a] *Lodov. Vives*, [b] *Antonius Gubertus*, aliique, a quorum ſcriniis compilandis honeſte temperamus.

CUM itaque Judæi iiſdem de cauſis quibus & aliæ gentes, lucernas accendendi morem retinerent, & lætitiam ſuam in civilibus, æque ac in ſacris ſolennitatibus ritu illo indicarent; rationi convenit exiſtimare, eos hac in re gentium vicinarum exempla ſecutos fuiſſe; & nihil in mores ſuos, niſi quod Gentium uſu commendatum vidiſſent, accepiſſe.

HISCE quæ de lucernarum ſacrarum origine dixi omnibus, nonnulla adverſari videntur, quibus breviter occurrendum eſt.

PRIMO: diſerta [c] *Joſephi* verba, *non eſt civitas Græcorum aut Barbarorum, nec ulla gens ad quam ſeptimanæ in qua vacamus conſuetudo non pervenerit,* καὶ αἱ νηστεῖαι, καὶ λύχνων ἀναλύσεις, *& jejunia noſtra, & ſolennes facum accenſiones.* Quibus verbis *Joſephus* ſabbata, jejunia, & lucernas inter ſacra accenſas genti ſuæ ex æquo vindicat; & gentes alias inſtituta illa a Judæis accepiſſe gloriatur. Obj. 1.

RESPONDEO: hoc equidem dicit *Joſephus*, ſed non probat: ſolis autem *Joſephi* verbis, cum præſertim gentis ſuæ honos agitur, fides non niſi caute & timide adhibenda eſt. Quam cæco enim primam Sacrorum pene omnium originem genti ſuæ arrogandi zelo duceretur *Joſephus*, e verbis ſuis, *Antiquit.* lib. 12. c. 7. manifeſtum arbitror. Ibi enim dedicationis feſtivitatem memorans, τὴν ἑορτὴν, inquit, ἄγομεν καλοῦντες αὐτὴν φῶτα· ἐκ τοῦ παρ' ἐλπίδας οἶμαι ταύτην ἡμῖν φανῆναι τὴν ἐξουσίαν, τὴν προσηγορίαν Θέμενοι τῇ ἑορτῇ· *feſtum agimus, illud Lumina appellantes: nomen tale indentes feſto, ut opinor, quia ex inſperato talis nobis illuxerit felicitas.* At vero, nonne apud omnes in confeſſo eſt, feſtum illud φῶτα nomen accepiſſe, a lucernarum multitudine quæ per octo feſti dies, etiam in domibus accenderentur? Et anne credibile eſt tam obviam facilemque nominis illius rationem, perſpicacem *Joſephi* animum effugere potuiſſe? Quid itaque dicendum, niſi quod *Joſephus* a vera nominis illius ratione, & animi proprii ſenſu ſtudioſe declinarit; ne feſtum illud Judaicum quicquam commune cum ſolennitate Ægyptiaca, cui nomen a Luminibus datum, habuiſſe, aut ab ea lucernas ſuas derivaſſe videretur. Sed longius a veri vicinia aberravit *Joſephus*, cum gentes exteras λύχνων ἀναλύσεις a Judæis accepiſſe dixerit: cum multis argumentis oſtendi poſſit, feſtum illud λυχνοκαΐη appellatum inter Ægyptios obtinuiſſe, diu antequam Judæi Encænia aut Sabbata ſua ſolenni facum uſu coluiſſent. Hoc interim *Joſepho* largiendum cenſeo, Romanos ſcilicet alioſque, e plurima cum Judæis commiſtis ſocietate, lucernarum in ſacris uſum, inter alia inſtituta religioſa, a gente Judaica accepiſſe. Hoc e [d] *Perſii* verbis conjectari licet, Romanorum levitatem, qui ſe Judæorum ſuperſtitionibus obligaverant, in hunc modum caſtigantis,

> ——— *At cum*
> *Herodis venere dies, unctaque feneſtra*
> *Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,*
> *Portantes violas,* &c. ———

Quibus verbis eorum mores arguit, qui non tantum templa ſed & ædium limina & feneſtras lucernis & floribus exornarent; cum ſcil. *Herodis dies*, id eſt, ſacræ Hebræorum feriæ & ſabbata adventrent. Atque hæc Romanorum Judæos æmulantium levitas, [e] *Senecæ* verbis occaſionem feciſſe creditur: *accendere aliquam lucernam ſabbathis prohibeamus: quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Utcunque ſatis e jam citatis *Perſii* & *Senecæ* verbis conſtare poſſit, hoc mores Judaicos imitandi ſtudium, non niſi ſub exeuntis Judaiſmi tempora, Romanorum animos occupaſſe.

SECUNDO: ad ſententiam meam falſitatis arguendam, dici poteſt, plane indignum eſſe, & a cultus divini ſanctitate alienum, ut Judæorum lucernas ab impuris Gentilium Obj. 2.

a Ad lib. 4. de *Civ. Dei.* c. 21. b *Commentar.* de *Sponſal.* & *Matrim.* c Contr. *Ap.* L. 2. p. 1389. 15
d *Sat.* 5. verſ. 180. e In *Epiſt.* 95.

CAP. VI. exemplis ritibuſque petitas aſſeramus. Quid hoc niſi ignem alienum Dei ſacris admovere, & Judæos in Gentilium ſimios transformare?

HUIC Objectioni, contra multas alias Libri noſtri partes ex æquo militanti, alibi fuſe & ſtudioſe reſpondeamus. In præſens, hoc unum regero: inde pateat ſententiam noſtram nihil a gentis Judaicæ vel cultus divini dignitate & ſanctitate diſſentaneum continere; cum antiqui Chriſtiani frequentes ſuas lucernas ab idolorum & Gentilium ceremoniis ad cultum & myſteria ſua [religione, uti credebant, illæſa] transferrent. In cujus rei fidem audiamus [a] *Baronii* verba: *Ab Ægyptiis vetus agebatur anniverſaria die ſolennitas, quæ nominabatur Accenſio lucernarum, cum illi noctu circa domos ſuas ſolebant accendere frequentes lucernas. Cum autem ab inolito tot ſæculis uſu, tam Ægyptii, quam cæteri eos imitati, divelli vix poſſent; veneranda antiquitas Eccleſiaſtica, non ſine inſtinctu divini numinis, ſuperſtitionem in religionem convertit; effecitque ut quod impendebatur idolis, provide in Dei cultum converteretur: nimirum ut in ipſa Aſcenſionis Dominicæ nocte in honorem Domini eadem exhiberentur pietatis obſequia: ſicque non tantum in Ægypto, ſed in Palæſtina, aliiſque Chriſtiani orbis Eccleſiis, ut ea nocte plures lucernæ accenderentur, fuit olim pia conſuetudine introductum, quod alicubi hactenus perſeverat.* Teſtatur & *Beda*, de [b] *locis ſanctis* agens, nocte aſcenſionis Domini ſic montem Oliveti lampadum lumine *illuſtrari, ut mons ardere per* cætera *loca ſuppoſita* viderentur. Quis inſuper inique ferat, ſi quæ olim complures Chriſtianorum in natalitiis principum conſueverant factitare, eadem in natalitiis martyrum fuerint *commutata?*

Obj. 3. NONNULLI forſan huic ſententiæ repugnabunt, quod lucernæ illæ, non ab Ægypti conſuetudine, ſed Tabernaculi aut Templi exemplari, inſtitutionem ſuam derivaſſe videantur. Notum eſt enim candelabrum & lucernas ſuas præcipuam Domus Dei ſuſupellectilem fuiſſe: ideoque veriſimilius eſt Judæos frequenti lampadum uſu domos ſuas in feſtis decorare ſolitos, ut eo magis ad templi formam & lætum aſpectum componerentur.

RESP. hoc ſpecioſe magis quam ſolide dici, inde nobis facile perſuadeamus, quod lucernæ Judaicæ multo majore ſimilitudine gentilium facibus quam templi lucernis conjungerentur. Nam, ut alias affinitatis circumſtantias jam taceam, lucernæ quibus Judæi ad Encænia, aut cultus ſacri celebritatem illuſtrandam utebantur, in ædium januis aut feneſtris plurimum diſponebantur. Hoc e [c] *Maimonide* diſcimus, de Encæniorum origine ita differente: *inſtituerunt ſapientes qui erant in iſta generatione, ut octo dies a 25°. Chiſleu ſint dies lætitiæ & Hallel,* ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים *& ut in iis accendant lucernas noctu in portis domorum.* Ethnicos etiam lucernas ſuas feſtivas ad oſtia domorum collocaſſe, e [d] *Tertulliani* verbis intelligamus, *quam recentiſſimis & ramoſiſſimis laureis poſtes præſtruebant? quam elatiſſimis & clariſſimis lucernis veſtibula nebulabant?* & [e] alibi, *ergo, inquis, honor Dei eſt, lucernæ pro foribus, & laurus in poſtibus?* Et ad [f] Uxorem; *de Janua lucernata* loquitur.

AD fidem paulo firmiorem hiſce omnibus conciliandam, duo aut tria virorum doctorum ſubjungam teſtimonia. Sic itaque inprimis [g] *Joſephus Laurentius* & [h] *Martinus de Roa* (iiſdem pene verbis) mecum ſuffragantur: *morem accendendi lucernas diebus feſtis & ſacris, Hebræi imitati & mutuati* videntur *ab Ægyptiis, inter quos jam diu verſati ſunt.* Ii enim, *ſi vera tradit Herodotus*, l. 2. *feſtum diem agebant, quem ab incenſis per totam Ægyptum lucernis, quas cives etiam præferebant*, accenſionem lucernarum, *ut Græci* feſtum luminum *nominarunt.* Eandem ritus hujuſce rationem & originem aſſignavit [i] *Joſephus de Voiſin.* Poſtquam enim quæſiviſſet, *cur* Judæi in Encæniis, *accenſis noctu lampadibus in portis feneſtriſque domorum ſuam teſtabantur lætitiam?* reſpondet, *ſic Romæ aliiſque provinciis, id ipſum erat in uſu apud ethnicos.* Quibus, poſt pauca, ſubjungit, *Præclare docet Maimonides in more Nevochium*, part. 3. cap. 32. Plerioſque ethnicorum ritus retineri poſſe, & ad *Veri Dei cultum transferri.*

a Ad *an. Chriſt.* 58. n. 77. b Cap. 6. c *Maimon.* in *Chanuc.* c. 3. §. 3. d In *Apologet.* §. 35. e Lib. de *Idol.* §. 15. f Lib. 2. cap. 6. g *Polymath.* l. 2. *Diſſer.* 32. h *Singular.* l. 2. Cap. 14. i Lib. 1. *Theolog. Judaic.* c. 5. p. 94.

CAP.

CAP. VII.

CAP. VII.

Liberatio Vincti in Feſto Paſchatis.

INTER mores Judaicos, nullo quod ſcimus præcepto nixos, memoratu non indigna eſt liberatio vincti in feſto Paſchatis uſitata. Hunc morem apud Judæos obtinuiſſe, ſatis e verbis *Pilati* intelligamus, *Johan.* 18. 39: *eſt autem conſuetudo vobis, ut unum vobis dimittam in Paſcha.* Moris hujuſce initia cæcis tenebris circumfuſa eſſe, e doctorum diſſidiis, de illius origine & ratione differentium, ſatis innoteſcat. Non erit operæ jactura ſi de variis in quas docti ſententias abierunt, examen breviuſculum inſtituamus: multum enim lucis huic non ita trito argumento, multum etiam præſidii ſententiæ jam proferendæ inde acceſſurum eſt.

PRIMO: itaque ſentiunt nonnulli, moris hujus originem ad Judæos antiquos referendam eſſe, eoſque veteri inſtituto, unum ex iis qui vincti in carcere detinebantur, ad feſtum Paſchatis liberare ſolitos; ut memoriam liberationis ſuæ e ſervitute Ægyptiaca eo firmius retinerent, vel ut in vincto liberato typus aut imago liberationis ſuæ per Meſſiam futuræ ſemper ante oculos verſaretur. Huic ſententiæ *Beda*, *Lyranus*, *Haymo*, aliique, animos addixerunt. Quamvis autem ſententia illa, ad inſtar imaginis primo aſpectu ſuaviter blandiatur; ſi tamen eam paulo propius intueamur, veritatis vita deſtitutam facile percipiamus. Nam, (1°.) Judæi in Ægypto agentes, ad lateres quidem, non autem ad carcerem aut necem damnabantur. Ideoque liberatio vincti in Paſchate, ſervitutis aut redemptionis Ægyptiacæ imaginem non niſi craſſam & a prototypo multum aberrantem præferre potuit. (2°.) Judæi omnes, nullo delectu habito, e domo ſervitutis liberati ſunt: ideoque non rei tantum unius vincula ſolvi, ſed carcerum januæ recludi, & vincti omnes libertate donari debuerunt, ſi Judæi morem illum in redemptionis Ægyptiacæ memoriam aut imaginem inſtituiſſent. (3°.) Paſchatis ceremoniæ a Deo ipſo inſtitutæ, tam variæ erant, & ad redemptionis Ægyptiacæ memoriam renovandam aptæ adeo & accommodatæ; quod nil opus eſſet ut Judæi ritum aliquem novum excogitarent, unde redemptio illa mentibus ſuis altius imprimeretur. (4°.) Inde etiam conſtare poſſit, reum in Paſchate condonandi morem non a Judæis ſolummodo originem accepiſſe, quod ea eſſet pædagogiæ Moſaicæ triſtitia & ſeveritas, ut crimini capitali nullam veniam concederet, ſed reum ſine miſericordia morti perpetuo adjudicaret. Multum valuit hæc ratio apud [a] *Grotium*, de hoc more Judaico in hæc verba differentem: *veterem hunc morem fuiſſe non credo. Nam lex Moſis erat* χωρὶς οἰκτιρμῶν, *ut ait ſcriptor ad Hebræos*, 10. 28. ὁ νόμος τὸ ἀσύγνωστον ἔχει, *inquit* [1] *ſcriptor Reſponſionum ad Orthodoxos. Nec cuiquam homini data ignoſcendi poteſtas, non Regi, non Synedrio, non populo univerſo. Nam Jonathan, cujus pœnam populus deprecabatur, aut contra æquum ad pœnam poſcebatur a patre, aut certe non ex lege Moſis, ſed ex novo edicto regio: nam in legem nihil peccaverat. David Abſalomo veniam dare auſus non eſt, donec forte propoſitum paterno affectui, Joabo annitente, ſuccubuit. Joabo quoque homicidii pœna dilata, non donata eſt.* Rex etiam Sedecias agnoſcit ſe contra Synedrii ſententiam nihil poſſe. Ipſi autem Synedrio Sameas exitium vaticinatus eſt, quod Herodem accuſatum non condemnaſſet. Quare credibile eſt a Romanis hoc eſſe, *&c.*

SECUNDO: opinantur nonnulli morem hunc non a Judæis ſimpliciter, ſed Romanorum Lectiſterniis originem & exemplar accepiſſe. Nam in [b] *Livii* hiſtoria invenimus, *Lectiſternii* indicti diebus, *vinctis dempta vincula*; *religioni deinde fuiſſe, quibus eam opem Dii tuliſſent, vinciri. Ad hoc exemplum* inquit [c] Grotius, *putem ab Auguſto hanc gratiam conceſſam populo Judaico.* At hæc etiam ſententia rimas prodit, ſi in mediam lucem proferamus: nam (1°.) Si liberatio vincti a Romanorum lectiſterniis originem derivaſſet, Judæi proculdubio alios ejuſdem momenti ritus a ſolennitatibus illis ad feſta ſua tranſtuliſſent. Nam, eodem *Livio* referente, cum *id ſacrum celebratum eſt*; *tota urbe patentibus januis, promiſcuoque uſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotoſque paſſim advenas in hoſpitium ductos ferunt: & cum inimicis quoque benigne ac comiter ſermones habitos, jurgiis ac litibus temperatum: vinctis quoque dempta in eos dies vincula,*

a *Annot.* ad *S. Mat.* 27. 15. b Lib. 5. cap. 13. c In *S. Mat.* ub ſup.

1 Vid. pag. 863.

CAP. VII. &c. Mirum autem Judæos ſolam liberationem vincti a Lectiſterniis accepiſſe, miſſis tot aliis ceremoniis non minus innocuis & ad lætitiam indicandam aptis; quibus etiam Judæi, cum Feſtum Purim agerent, ſolenniter utebantur. (2°.) Ipſa Pilati verba, ſi recte attendimus, ſatis innuunt *liberationem vincti*, Judæorum potius quam Romanorum moribus annumerandam eſſe. Ille enim, Judæos alloquens, ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, [a] inquit, *ut unum vobis abſolvam in paſcha.* Quaſi dixiſſet, ritus omnes legitimaque veſtra, more præſertim longiore conſecrata, vobis integra & illæſa conſervare ſolemus: ne aliter turbas & moleſtias, religionis vindicandæ cauſa concitetis. Cum itaque inter ritus alios, liberatio vincti in Paſcha longo uſu recepta & confirmata fuerit, nolo ego quicquam præter morem veſtrum agere: ſed veſtri arbitrii fuerit, Jeſus an Barabbas feſti privilegio gaudeat. (3°.) Liberatio vincti in paſchate magno diſcrimine a conſimili ritu in Romanorum lectiſterniis uſitato ſeparabatur. Nam, teſte Livio, *vinctis* omnibus *in* lectiſternii *dies vincula dempta ſunt:* Apud Judæos autem, non niſi unum in feſto libertate donatum legimus. Deinde Lectiſternia nulla affinitate cum Judæorum Paſchate, magis quam Pentecoſte, cohærebant: nec quiſquam ullis conjecturis aſſequi poſſit, cur gratia illa magis in hoc feſto quam ullo alio, Judæis concederetur. Sed nil opus eſt ut pluribus rationibus contra hanc ſententiam contendamus, niſi validiore argumento quam conjectura ſpecioſa niteretur.

TERTIO: perſuaſum eſt aliis morem de quo præſens ſermo, non a Romanorum lectiſterniis, ſed politica calliditate profluxiſſe. Norunt ſcilicet Romani ſe Judæis, *i. e.* populo duræ cervicis, & ſervitutis neſcio, jugum impoſuiſſe: Judæis itaque hanc gratiam conceſſerunt, ut pro arbitrio ſuo vinctum unum e carcere liberarent, ut victum populum hac libertatis umbella ſpecieque detinerent, & eo hebetiorem ſervitutis ſuæ ſenſum retinerent. Huic κακοτεχνίᾳ πολιτικῇ moris hujuſce originem tribuendam cenſuit *Origenes* in *Mat.* 27. ubi hæc habet, *ſic enim quaſdam gratias præſtant gentes eis quos ſibi ſubjiciunt, donec confirmetur ſuper eos jugum ipſarum.* Hammondus etiam, in hunc locum differens, *hic*, inquit, *non erat Judæorum mos, dum ipſi ſoli rerum potirentur: ſed gratia popularis a Pilato inducta, & ad populum faciendum excogitata.* At nil cauſæ video quo minus & hanc ſententiam conjecturis haud adeo felicibus accenſeamus: nam (1°.) Solutio vincti in Paſchate, non *actus gratiæ*, ſed *neceſſitatis* a *S. Luca* appellatur: Cap. 23. 17: *nam neceſſe habebat dimittere iis, per feſtum, unum.* Si autem Pilati aut Præſidum Romanorum gratia mori huic originem tribuiſſet, dimiſſio illa, actus quidem *conveniens*, non autem *neceſſarius*, dici debuiſſet. (2°.) Non eſt probabile Judæos tam obtuſa geſtaſſe pectora, ut unius Vincti ſolutio tantum *ad populum faciendum* valere potuiſſet; cum præſertim tenuis illa gratia a [b] Romano præſide impetrari debuiſſet: adeo ut, ſi rem rite putemus, plane dubium ſit an vincti illius ſolutio ſervitutis an libertatis Judaicæ luculentius extaret argumentum. (3°.) Liquido conſtat Pilatum liberationem vincti unius in Paſchate uſitatam, non Præſidum Romanorum favori, ſed Judæorum conſuetudini in ſolidum tribuiſſe: ſic enim Judæos alloquitur, *Joh.* 18. 39. *eſt autem vobis conſuetudo* mihi neutiquam violanda, *ut unum vobis abſolvam in feſto.* (4°.) Judæorum Paſcha (quod [1] alibi obſervamus) Gentium idolis dogmatis & religionibus, præ cæteris feſtis ſuis, e diametro adverſabatur; adeo ut celebritatis illius obſervatio Judaiſmi teſſera & ſymbolum haberetur: ideoque fidem omnem excedit Romanos eo in feſto vincti ſolutionem inſtituere, aut quicquam in Paſchatis honorem excogitare voluiſſe; quod in Numinum & rituum ſuorum contemptum inſtitui & celebrari videbatur.

QUARTO: nonnulli olim exiſtimaſſe videntur Judæos Vincto uni vincula in Paſchate ademiſſe, ut eum in publicæ lætitiæ & pietatis partem vocarent, & feſti honorem, gaudium & ſolennitatem adaugerent. Nam veteres Chriſtiani, Judæorum proculdubio exemplo & pietate moniti, vinctos carcere dimittere ſolebant, dum Paſchalis ſolennitas agebatur. Chriſtiani Imperatores, *Valentinianus*, *Theodoſius* & *Arcadius*, lege generali Judicibus mandarunt, ut primo die Paſchali omnium in carcere clauſorum, niſi ob certa crimina quæ Lex enumerat, vincula diſſolverentur. Legis & moris hujuſce religionem violatam inique tulit [c] *Ambroſius*, *Epiſt.* 29. ad *Marcellinam* ſororem, ubi ait, *ſanctis diebus hebdomadis ultimæ, quibus ſolebant debitorum laxari vincula, ſtridunt catenæ, imponuntur collo innocentium.* Ibi nempe de furore & impietate Arrianorum & Palati-

a *Jo.* 18. 39. b *Mat.* 27. 17 c V. & *Caſſiodor.* Var. l. 11. *Epiſt.* 4[illegible].

1 Vid. Lib. 1. Cap. 9. Sect. 1.

norum

norum Magiſtratuum adverſus Catholicos, querelas ingerit. Chriſtiani autem antiqui, moris hujuſce ſtudioſi, Judæorum proculdubio exempla ſecuti ſunt; ne Judæis pietate vinci, & ipſi minore cum lætitia & religione paſcha ſuum quam Judæi ſolennitatem ſuam paſchalem celebrare crederentur. At hiſce omnibus, utpote tenui tantum conjecturæ filo ſuſpenſis, non eſt quod multum innitamur: non eſt enim veriſimile Chriſtianos veteres reis & nocentibus veniam in Paſchate conceſſiſſe, ut Judæorum veſtigiis inhærerent; cum conſtet Chriſtianos olim, non tantum in Paſchate, ſed & aliis [a] diebus celeberrimis [nativitate Domini, ſancta Reſurrectione, & Pentecoſte] miſerorum vincula relaxaſſe. Nec facile credi poſſit, Judæos morem illum ad Paſchatis celebritatem aut lætitiam adaugendam uſurpaſſe; niſi carcerum omnium januas aperuiſſent, & non tantum uni, ſed reis omnibus (quod rebus lætis non raro factum eſt) criminum impunitatem indulſiſſent. CAP. VII.

QUINTA ſententia, cui & ipſe animum adjeci meum, ea eſt, Judæos nempe conſuetudinis hujus originem & rationem a Græcorum præcipue moribus derivaſſe. Ut paulo explicatius loquar: veriſimile habeo, Judæos qui primum Græcorum jugum ſubierunt, aut frequens commercium cum iis exercuerunt, hunc morem inter alios a Græcis, rerum ſuarum dominis, accepiſſe: Judæos autem Pilato συγχρόνως morem eundem religioſe obſervaſſe; conſuetudine a prima regiminis Græci origine, per longam deinde conſequentium ætatum ſeriem, ad Pilati ſeculum propagata. Huic autem ſententiæ mentem meam rationes non paucæ devinctam tenunt:

(1°.) SI res & ritus Græcorum paulo propius intueamur, clariora apud eos quam gentes alias moris hujuſce veſtigia reperiamus. Nam viri Athenienſes feſtum ad Cererem demerendam agitabant, & in Deæ honorem captivos e carcere dimittebant: hoc firmat [b] *Meurſius* verbis *Marcellini* & *Sopatri* ſtatim in medium afferendis. [c] *Pauſanias* etiam, poſtquam *Hebes* templum Cupreſſeto circundatum memoraſſet, *habent*, inquit, *Phliaſii huic Deæ honores multos: ſummum vero omnium, quod qui ſupplices huc confugerint, criminis cujuſvis impunitatem conſequuntur.* λυθέντες ἢ οἱ δεσμῶται, τὰς πέδας πρὸς τὰ ἐν τῷ ἄλσει δένδρα ἀναπιέασιν· *Quin & qui vincti antea fuerunt, ad eas arbores quæ in luco ſunt, compedes ſuſpendunt*, & liberi abeunt. Cum etiam peregrini, ſacra Dianæ facturi, Epheſum advenirent, tantiſper a ſupplicio abſtinere oportuit, dum ſacrificium eſſet peractum, & vinctis dempta ſunt vincula; refert *Achilles Tatius* l. 7. de *Clitoph.* & *Leucippe*. Multa alia exempla Græcorum hiſtorias conſulenti ſe dabunt, quibus conſtabit eos, locis, perſonis, & temporibus ſacris, honorem, vinctorum liberatione, frequentius habuiſſe: ideoque rationi conſonum eſt, ut credamus Græcos huic conſuetudini Judaicæ anſam & originem tribuiſſe.

(2°.) APUD Græcos in morem abiit, præcipue in primario ipſorum feſto, Θεσμοφόρια nuncupato, vincula captivis demere. Hoc probant *Marcellini* jam dicti verba, Νόμος, ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις λύεσθαι τοὺς δεσμώτας· Idem & *Sopater* teſtatum facit, de *Divis Quæſt.*: ubi ait, Νόμος, τοὺς δεσμώτας τοῖς Θεσμοφορίοις λύεσθαι· ὑποπιθύσας τις ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ, τὸν οἰκέτην ἔδησε· καὶ δήσας, ἀπεδύμησεν· ὀπισάντων τῶν Θεσμοφορίων, ἔλυσε τὸν οἰκέτην ἡ γυνή. Judæi etiam vinctum, non niſi in feſto, eoque primario, paſchali nimirum, carcere liberabant. Unde factum autem quod Græci & Judæi moribus tam conſimiles eſſent, niſi quod Judæi, Græcorum mores æmulati, religioſe curarint ne Græci majore ſolennitate Θεσμοφόρια, quam ipſi Paſchata ſua celebrarent, ut majore honore Cererem & ſolennia ſua, quam ipſi Jehovam & feſtum ejus primarium, afficere viderentur? Niſi enim Judæi ea de cauſa hunc morem obſervarint, haud facile dictum eſt, cur miſeri alicujus vincula non niſi Paſchatis feſto ſolverentur.

(3°.) GRÆCI in Theſmophoriis ſuis, non quemvis e promiſcua vinctorum plebe, vita & libertate donare ſolebant, ſed delectus quidem religioſus habebatur. *Sciendum*, inquit [d] *Meurſius, illis tantum* apud Græcos *liberationem permiſſam, qui ſacrorum adhuc participes: at, ſi qui polluti eſſent, quibus interdictum ſacris, eos ſolvere non licebat.* In cujus rei fidem citat *Sopatri* modo laudati verba: ἐξάγειν δεσμωτηρίου δίδωσιν, οὓς μετέχειν ἱερῶν καὶ σπονδῶν θύραγές· ὑπὸ τοὺς ἀκαθάρτους, καὶ ἐναγεῖς, καὶ τῶν θεοῖρραντηρίων ἀπελαυνομένους· Delectum conſimilem Judæis etiam in morem abiiſſe, e verbis [e] *S. Mat.* conjiciamus: *in feſto autem conſueverat Præſes populo dimittere unum vinctum, quem ipſi voluiſſent:* i. e. quem Judæi favore & ſuffragio ſuo digniorem exiſtimaſſent. In eo autem delectu faciendo, veriſimile eſt Judæos, ad morem Græcorum, id inprimis curaſſe, ne vinctus

a V. *Fileſac. Oper. Var.* de *Quadr.* c. 14. cap. 13. p. 140. b *Græc. Feriat.* l. 4. p. 164. c In *Corinthiac.* l. 2. d Lib. laud. p. 165. e *Mat.* 27. 15.

CAP. VIII.

ſuis ſuffragiis liberandus, caput pollutum eſſet, aut animum gereret a ſacris & ceremoniis patriis alienum. Et forſan ea præcipue de cauſa Judæi Barabbam Domino noſtro præferebant: quamvis enim apertum eſſet, [a]Barabbam homuncionem fuiſſe priſtinæ vitæ nequitia & turpitudine defamatiſſimum; nulli tamen (quod ſcimus) eum aut blaſphemiæ in Deum, aut legis Moſaicæ contemptus poſtularunt. At Dominum noſtrum blaſphemiæ & ab inſtitutis patriis apoſtaſiæ non ſemel, injuria licet, inſimularunt: ideoque Eum perſonam magis pollutam, & luce communi longe indigniorem habuerunt.

(4°.) MULTIS exemplis, cum ſe dabit occaſio producendis, oſtendi poteſt, Græcorum mores cultus vitæque Judaicæ rationem plurimum infeciſſe. Hoc & eo credibilius, quod Judæi Græcorum armis fracti eſſent, & eorum jugo colla ſua ſubmittere cogerentur: ſolet autem Domini exemplum in ſervorum mores abire, & iis pene legem dare.

HIC forſan ſcrupulum injiciet non-nemo, dicens, Græcos ſuo in feſto Vinctis plurimis, Judæos autem nonniſi uni, in feſto Paſchatis, libertatem conceſſiſſe: ideoque minime probabile eſt Græcorum morem aut exemplum quicquam apud Judæos valuiſſe, aut conſuetudini huic Judaicæ anſam vel originem tribuiſſe. Sed facile reſpondeamus: noluerunt Judæi reis vinctiſque omnibus veniam indulgere, forſan ne generalis impunitas peccandi illecebra evaderet, aut ipſi nimis prope ad mores Græcorum accedere viderentur.

CAP. VIII.

Circuitus inter Sacra peragenda uſitati.

APUD Chriſtianos veteres mos increbuit, Templa, Altaria, Martyrum ſepulchra, & res alias Deo & Religioni dicatas ſolenniter circumire. Eos ritum illum in templi conſecratione adhibuiſſe, e *Pontificali Romano*, rituum antiquorum indice & regiſtro, colligamus. In eo enim, pag. 232. hæc habentur: *Pontifex incipiens retro altare majus procedit ad dexteram partem, circuiens intrinſecus Eccleſiam, & parietes illius; aſpergit eam a parte inferiori*, &c. Ritum eundem in Altaris etiam conſecratione, & proceſſione peragenda ſolennem fuiſſe, neminem fugit qui Antiquitates Eccleſiaſticas vel a limine ſalutavit. Ideo enim curatum eſt, ut ſummum altare multis paſſibus ab extremo Eccleſiæ pariete removeretur, ut eo facilius ſacer ille gyrus circa altare duci poſſet. Veteres eadem ceremonia Martyrum ſepulchris honorem quendam religioſum tribuiſſe, e [b] *S. Hieronymi* verbis conjiciamus: *dum eſſem Romæ puer, & liberalibus ſtudiis erudirer, ſolebam cum cæteris ejuſdem ætatis & propoſiti, diebus dominicis ſepulcra Apoſtolorum & Martyrum circuire.*

VETERES Chriſtianos hunc ritum, una cum aliis, a Gentibus accepiſſe, & inſtitutis ſuis inſeruiſſe, nulli dubium eſſe poteſt, qui ſerio cogitaverit, circuitionem & circumverſionem partem præcipuam in Gentium ceremoniis antiquitus habuiſſe. Ne res ea fide dubia recipiatur, paucis teſtimoniis firmatum dabo, Gentiles circa Templa, Idola, Altaria, Heroum ſepulchra & hujuſmodi ſacri nominis alia, cultus & honoris cauſa, ſe convertiſſe. Gentes ritum illum in Templorum honorem uſurpaſſe, e [c] ſanctione illa colligendum eſt: *nulli ſacrificandi tribuatur poteſtas, nemo templa circumeat, nemo delubra ſuſcipiat, intercluſos ſibi noſtræ legis obſtaculo profanos aditus recognoſcant*, &c. Hunc morem a ſeculis antiquis profectum probant *Tullii* verba, Lib. 3. c. 18. de *Nat. Deorum: Natio quoque, Dea putanda eſt, cui, cum fana circuimus in agro Ardeati, rem divinam facere ſolemus.* Huc ſpectare videntur & [d] *Livii* verba, *Matronæ undique in publicum effuſæ circa Deorum templa diſcurrunt, crinibus Aras verrentes, ſupinas manus ad cœlum ac Deos tendentes oranteſque.* Sacro etiam circuitu Gentiles cultum Numinibus ſuis præſtitum teſtabantur. Hoc e 2 [e] *Machabæorum* ſatis apertum arbitror, ubi Judæi, *in die natalis Regis, cum Liberi ſacra celebrarentur, hedera coronati Libero circuire cogebantur.* Hunc autem circuitum ad Bacchi cultum & adorationem referendum cenſuit [f] vir Doctiſſimus ut hic ſit horum verborum ſenſus; Eo die quo Regis natalem celebrabant, ut nullus ab hac celebritate eximeretur, Hebræi quoque hedera coronati Bacchum veluti Deum colere ac venerari cogebantur: hoc autem circuitu, qui adoratio-

a *Jo.* 18. 40. b *Comment.* in *Ezec.* 40 5 c Vid. *Cod. Theodoſ.* L. 16. Tit. 10. de *Pagan.* &c.
d Lib. 26 c. 9. e 2 *Mac.* 6. 7. f *Novarin*, Lib. 2. *Elect. Sac.* cap. 1.

nis

nis actus ab antiquis habitus erat, præſtare adigebantur. Atque hinc factum fortaſſe quod idola univerſe ab Hebræis גלולים *ghelulim* dicerentur, a verbo גלל *galal* quod eſt volvere, & revolvere, & circuire; non quod ipſa idola in orbem verterentur, ſed quod circuitu & circumverſione frequenti colerentur. Ethnicos eundem adorandi ritum in Altarium etiam ambitu præſtare conſueviſſe, multis teſtimoniis oſtendit [a] *Novarinus*; qui pene omnia ad Circuitum ſacrum ſpectantia ex Antiquitatis ruderibus effodit, & in lucem revocavit. Eos itaque quos hæc paulo penitius intelligendi ſtudium tenet, ad auctorem illum eruditiſſimum amandamus. Nos interim inſtitutum proſequemur: Gentes eorum etiam funera & ſepulchra ſolenni circuitu decorare ſolebant, quos ſummo & pene divino honore afficere ſtuduerunt. In cujus rei fidem ſufficiat [b] *Plutarchi* verba attuliſſe, *cur parentes efferunt filii velatis capitibus?* πότερον ὅτι πιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀῤῥένων δεῖ τὺς πατέρας ὡς Θεὺς,—ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τάφων, ὥς φησι βάῤῥων, περιφέρονται, καθάπερ Θεῶν ἱερὰ πιμῶντες τὰ τῶν πατέρων μνήματα· *An quia filiis venerandi ſint parentes tanquam Dii?—Nam, ut auctor eſt Varro, circumeunt parentem ſepulchra ut Deorum ædes ſacras.*

NEQUE apud gentes profanas ſolummodo, ſed & in uſu frequenti poſitum reperiamus. Per eam enim ceremoniam, Tabernaculo & Templo Jehovæ honorem ſingularem olim deferebant. Hoc diſcere licet e *Chald. Paraphraſte*, qui Cap. 3. *Cant.* v. 2, & 3. in hunc modum illuſtravit: *dixerunt filii Iſrael ad invicem, ſurgamus, & eamus & circundemus Tabernaculum fœderis quod extendit—extra caſtra.* Et poſt pauca, *invenerunt me Moſes & Aaron & Levitæ obſervantes cuſtodiam verbi Tabernaculi,* די מסחרן יתיה הזור הזור *qui circuibant illud per* repetitum *gyrum.* Sic auctor ille, qui quamvis a Textus ſenſu non raro deflexerit, illius tamen antiqui & morum Judaicorum peritiæ hoc ſaltem debemus, ut ei fidem in re non adeo magni momenti tuto dari poſſe cenſeamus. Nec minus circa Dei altare, jam ſacra peracturi, gyrum abſolvebant: Ita morem antiquitus habuiſſe, plerique colligendum ſentiunt e [c] *Pſalmiſtæ* verbis, *Lavabo manus meas in innocentia, & circundabo altare tuum Domine:* ea enim verba de manuum lotione & altaris circuitione, vera & literali, intelligenda eſſe, ſat probant conſoni Gentilium, intra ſacra ſe convertentium, [d] mores; qui Scripturis, antiquos Judæorum ritus reſpicientibus, lucis non parum præferunt. Hunc etiam Textus hujuſce ſenſum antiqui [e] Hebræorum interpretes ſuffragiis ſuis comprobarunt. Sed ritus hujuſce veſtigium multo luculentius in *Pſalmo* ſequente extare creditur, viz. *Pſ.* 27. 6. quem locum Lxx in hæc verba verterunt, ἐκύκλωσα καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν ἀλαλαγμοῦ· *circuivi, & obtuli in Tabernaculo ejus ſacrificium jubilationis.* In quæ verba *Agellius* in hunc modum annotavit, *reliqui interpretes primum verbum* [*circuivi*] *ſuperioribus junxerunt hoc modo; exaltavit caput meum ſuper inimicos meos qui ſunt in circuitu meo.* *At* vero non ſine cauſa Lxx ad ſequentia retulerunt, [circuivi & immolavi.] Nam cum immolarent hoſtias, *circuire altare ſolebant*; quem morem in ſuperiore Pſalmo *commemoravit.* Huic etiam interpretationi, verſionis *Arabicæ* & *Vulgatæ* auctores ſigillum appoſuere: horum enim prior vocem, quam dixi, Hebræam per טפח *luſtravi*, poſterior *per circuivi* interpretatur. An interim Judæi antiqui, ad morem Gentilium, mortuorum ſuorum pyras & * Sepulchra ſolenni circuitu condecorarent, haud adeo facile, poſt tot deperdita rerum Judaicarum monumenta, determinandum: probatius tamen exiſtimo Judæos, hac in re, ab antiquo & communi Gentium uſu minime diſceſſiſſe. Si quis enim Gentium & Judæorum mores (quantum per debilem Hiſtoriæ facem percipere licet) paulo diligentius intueatur, & ſimul conferat; vix ullum notæ alicujus morem aut ritum inter gentes receptum reperturus eſt, quin facile comperiat eundem (niſi plane ſuperſtitioſus & Lege interdictus fuiſſet) inter Judæos obtinuiſſe.

JUDÆOS ſolennem illum circumeundi ritum e gentium moribus derivaſſe, me perſuaſum haberem, quod ne ritus illius in Lege præcepti veſtigium deprehendi poſſit. Sed multa graviora me in hanc ſententiam conjecerunt: nam,

PRIMO: ſolennis ille circumeundi ritus Legem Moſaicam multis ſeculis præceſſiſſe, & originem ſuam a vetuſtiſſimis ceremoniarum ſacrarum magiſtris derivaſſe videatur. Nam Iſraelitas, ex Ægypto haud ita pridem liberatos, ſolenni circuitu cultum exhibuiſſe teſtatur [f] *Philo*, in hunc modum de aureo juvenco loquens; περὶ ὃν χορεύς

a lb. cap. 10. & cap. 27. vid. etiam *Moncæum* de *Aur. Vit.* l. 2. cap. 6. b *Qu. Rom.* p. 267. V. etiam *Guther.* de *jur. Manium:* l. 1. c. 27. & l. 2. c. 3. c *Pſal.* 26. 6. d *Terque manus puras fontana perluit unda; vertitur*——Ovid. Faſt. L. 5. v. 435. e *Midraſ. Tehil.* in *Pſal.* 26. 6. **Ubi* Judæi *ad ſepulchretum pervenerunt*——*pheretrum humi deponunt, ſepulchrum*——circumeunt, *& longam precem recitant*, &c. Buxt. Synag. c. 49. f Lib. de *temulentia.* p. 254 A

CAP. VIII. ἱσάντες οἱ φρενοβλαβεῖς, ᾄδουσι· *circa quem inſani* Iſraelitæ *choreas ducentes, carmen concinunt.* Eandem circumeundi ceremoniam, ad morem gentium, circa res alias notæ celebrioris uſurpaſſe credantur: poſtquam enim dulcis putei aquam inveniſſent, (ex eodem [a] *Philone* loquor) περὶ τὸ φρέαρ ἐν κύκλῳ ἱσάντες, *circa puteum in orbem ſtantes carmen novum Deo datori cecinerunt.* Sed ſi *Philo* tacuiſſet, ipſa gentium pene omnium in ritus hujuſce uſu convenientia, eum a ſeculis antiquiſſimis profectum eſſe abunde loqueretur. Ægyptii (ut a gente religionis & antiquitatis nomine celeberrima auſpicemur) gyrum perficere ſolebant, cum Iſidis ſacra celebrarent; nam [b] *Apuleius*, Deæ illius myſteria referens, *per diſpoſitas*, inquit, *aras circumiens ſacerdos, rem divinam procurat.* Morem eundem apud veteres Syros inceſſiſſe, ex hiſtoria ſacerdotum Baaliticorum intelligamus: nam illi, Baalis ſacra curantes, *tranſiliebant altare quod fecerant:* id eſt, inquit [c] *Abulenſis, ſaltabant ſacerdotes ſuper altare, & circuibant illud perambulantes in gyro; quia iſta erat cæremonia in ſacrificiis quorundam idolorum.* Ad hunc ſenſum collimaſſe videntur Lxx, qui ſic textum transferunt, διέτρεχον ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ· *Curſitabant* (non ſuper, proculdubio, ſed) *circa altare quod ſtruxiſſent.* Nam Gentiles circa Deos & eorum aras non raro [d] velociter, & cum curſu aliquo ſe convertebant, ut omnia tarda molimina a Dei cultu abeſſe debere ſignificarent. Si a Syris ad Græcos tranſeamus, morem eundem obtinuiſſe comperiamus: nam [e] *Thucydiaes*, de ſervis quibuſdam loquens, ἐστεφανώσαντο, inquit, καὶ τὰ ἱερὰ περιῆλθον, ὡς ἠλευθερωμένοι· *coronabantur, & templa circumierunt velut manumiſſi.* Idem & Perſas in more habuiſſe, e verbis *Timæi* apud [f] *Athenæum* non male conjiciamus, ἐξ οὗ δὴ Περσικὴν στολὴν ἀμφιεσμένος, περιέρχεται ταῖς ἑβδόμαις τὰς βωμούς &c. *Jam inde ſane Perſica veſte amictus lictor ſeptimo quoque die cum prætore Deorum altaria circumit*, quo, *veluti per ludum, ita Perſis inſultent.* Romani etiam hunc ritum in mores ſuos religioſos acceperunt: hoc e *Virgilio* diſcimus, qui Salios ſuos rebus ſacris in altaris circuitu miniſtrantes exhibet, *Æneid.* lib. 8. v. 285. ubi ait,

> *Tum Salii ad cantus, incenſa altaria circum,*
> *Populeis adſunt evincti tempora ramis.*

Si forte deeſſet altare, turba illa fanatica in frequentes circulos ſaltitaſſe credatur: ita opinandi cauſam afferunt [g] *Plutarchi* verba: ait enim eos inter ſaltandum, ἑλιγμούς τινας καὶ μεταβολὰς, *motus quoſdam in gyrum, haud inconcinnos & varios edidiſſe.* Mos idem apud Indos obtinuit, ſi quid fidei tribuamus verbis *Auctoris Arabici*, quæ Latine reddita apud [h] *Vincent. Bellovacenſem* habeantur: ſunt autem hujuſmodi. *Duarum Indiæ gentium, quæ vocantur* Zechiam *&* Albarachuma, *antiqua conſuetudo fuit, nudos & decalvatos, magniſque ululatibus perſonantes ſimulachra Deorum circumire, angulos quoque oſculari*, &c. Atque hæc conſuetudo ab Indis ad Arabas deſcendiſſe creditur: nam e tribus famoſiſſimis Arabum idolis, primum *Alath* (inquit [i] Scriptor Arabicus) eſt *nomen verbale deſumtum* a לוה *propterea ſic dictum, quod Arabes idolum illud*, religionis nempe cauſa, *circumirent.* Ne pluribus verbis & teſtimoniis Lectorem teneam, fidens aſſero, vix ullam nominis antiqui gentem in hiſtoria memorari, in cujus ceremoniis ſolennis ille *circumeundi* ritus locum non obtinuerit. Inde autem haud inſcite conjiciat quiſpiam, ritum illum gente Judaica antiquiorem, & vel ab Ægyptiis, vel a communibus humani generis & rituum omnium parentibus & magiſtris, in orbem terrarum propagatum. Cum enim omni hiſtoriæ luce deſtituti ſimus, communis gentium veterum uſus optimum κειτήριον eſt quo ritus alicujus antiquitatem æſtimemus.

SECUNDO: Chriſtiani Veteres circuitionem illam ſolennem nigriore carbone notaſſe, & ab ea quandoque, præ aliis Gentium ritibus, abhorruiſſe videntur. Cum enim [k] *Tertullianus* fœminas Chriſtianas a cultu & elegantia nimia dehortaretur, *quæ*, inquit, *vobis cauſæ exſtructius prodeundi quum remotæ ſitis ab his quæ talium indigent? nam nec templa circumitis, nec ſpectacula poſtulatis, nec feſtos dies Gentilium noſtis.* Quæ verba reſpectum habent proculdubio ad circuitum adorationis cauſa, olim circa Gentium templa præſtitum; a quo tunc fœminæ illæ, in abdicati gentiliſmi teſtimonium, religioſe abſtinuere. Conſtat etiam e jam laudata *Theodoſii* ſanctione, Eum ritum illum diſerte & ſpeciatim vetuiſſe. E quibus haud obſcure percipitur, Chriſtianos antiquos circui-

a Lib. de *Vit. Moſ.* p. 642. A
b *Aur. Aſin.* lib. 11. p. 383.
c In 2 *Reg.* 18. *Qu.* 27.
d V. *Aloyſ. Novar. Elect. Sac.* l. 2. c. 29.
e *Hiſt.* l. 4. cap. 80.
f *Deipnoſoph.* l. 12. p. 522.
g In *Numa*: p. 69. A
h *Specul. Hiſtorial.*
i Apud *Hottinger. Hiſt. Orient.* l. 1. c. 7. p. 154.
k De *cult. Fœmin.* 2. c. 11.

tionem

tionem tanquam vilioris notæ ceremoniam habuiſſe, & nihil in illius origine aut uſu præter merum ethniciſmum percipere potuiſſe. CAP. VIII.

TERTIO: veriſimile eſt Judæos mores alios huic ritui finitimos e gentium more in cultum ſuum traduxiſſe. Ne conjecturis hic nimis indulſiſſe videar, ad ritus tantum quinque digitum intendam, eoſque circuitioni conjunctiſſimos, qui e fonte Ethnico in Judaiſmum fluxiſſe cenſeantur. (1°.) Horum primus eſt, mos ille templum a dextera ingrediendi. Non ſine ratione conjectare licet, Gentiles hunc morem religioſe obſervaſſe, cum inter Pythagoræ præcepta [a] recenſeatur, εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ κατὰ τὰς δεξιὰς τόπους, ἐξιέναι κατὰ τὰς ἀριστερὰς· *templa* ac *delubra per loca dextra ingrediendum, rurſus per ſiniſtra egrediundum.* Idem etiam Judæi non minore cum religione obſervarunt, ſi vera ſint quæ apud *Talmud Hieroſ.* in *Succah.* fol. 55. col. 4. habeantur: ubi *omnes*, inquiunt, *qui montem templi ingreſſi ſunt, intrarunt a dextra, atque exierunt a ſiniſtra:* more (uti videtur) a gentibus profecto, cum certum ſit Moſen de re tam levi nihil in mandatis tradidiſſe. (2°.) Ritus alius e Gentiliſmo tranſlatus, erat corporis circumverſio in cultus aut honoris teſtimonium. Ethnicos ſeſe in orbem vertere ſolitos, cum Deo cultum præſtarent, ſatis e ſymbolo illo Pythagoræ, προσκυνεῖν περιφερόμενος, *adorandum circumactu corporis*, intelligamus. Apud Judæos etiam ſolennis corporis circumverſio in cultus & religionis parte habebatur. Ritus hujuſce tam frequens erat in feſtis uſus, quod [b] *Forerius* ſolennitates illas nomen חגים inde accepiſſe arbitretur. Nam חגג inquit ille, *eſt gyrare, agi in orbem*; hinc ad feſtivitates transfertur, quæ celebrantur epulis, choreis, & *circumrotationibus.* Nemo autem vel divinando aſſequi poſſit, unde Hebræi ritum illum, niſi e Gentium uſu, derivarint. (3°.) Ad hunc ordinem converſionem ad dextram revocandam cenſeo. Id ſancte curarunt Gentes, ut eorum converſio ſacra a læva in dextram duceretur. Hoc multis veterum teſtimoniis [c] *Aloyſ. Novarinus* & [d] *Baptiſta Bellus* docuerunt: nos itaque duobus contenti ſimus: horum primum præbent diſerta *Plutarchi* verba, in *Camillo*; ἐπὶ Ρωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν· *mos eſt Romanis, a precibus & veneratione Deorum ſeſe dextrorſum convertere.* Celtas idem in more habuiſſe, teſtatur [e] *Poſſidonius Stoicus*, in hæc verba, καὶ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖσι, ἐπὶ τὰ δεξιὰ τρεφόμενοι· *& Deos adorant, ad dexteram circumverſi.* Hebræos etiam ſe ad dextram vertiſſe dum circuirent, teſtantur *R. Abraham Portus*, & *R. David, qui id perſpicue docent*, & *hanc eſſe communem Hebræorum* ſententiam aſſerunt. Hoc equidem e [f] *Novarini* jam laudati fide me dixiſſe fateor: Cur autem Hebræorum circuitus religioſus a ſiniſtris ad dexteram tenderet, nullam ipſe rationem magis ſpecioſam excogitare valeo, niſi quod Gentium moribus & principiis imbuti eſſent, & ab iis diſcedere pluſquam religio poſtularet, nec tutum nec decorum exiſtimarent. (4°.) Inter ritus alios circuitioni cognatos, quos Judæi a Gentibus mutuati ſunt, choreas inter ſacra ducendi morem numeremus. Nil opus eſt ut multum de hac re laboremus, cum tot argumentis & teſtimoniis apertum fecerim [g] hunc ritum Gentibus & Judæis communem fuiſſe, & Judæos ſolennes ſuas ſaltationes ex antiquo & ubique olim recepto Gentilium uſu accepiſſe. (5°.) In hunc etiam numerum victimam circa aras ducendi morem referendum cenſeo. Id moris apud ethnicos obtinuiſſe, e [h] *Virgilii* verbis eliciamus:

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges:

Fruges nempe in ara poſitas, & jam numini offerendas. In Minervæ templo mos erat *ut Vir quidam Divæ immolandus,* τρὶς περιέλθει τὸν βωμόν· auctore [i] Euſebio, *ter aram circuiret.* Idem apud Judæos in uſu poſitum conjiciamus, quod illi, gentium ritu, victimas auro & vittis condecorarent; quod apud Ægyptios (quorum præcipue ritus æmulabantur Judæi) hoſtiæ circa delubra Deorum de more ducerentur; & quod certum ſit ritum affinem, aſperſionem ſanguinis hoſtiæ *ſuper altare undiquaque*, inter eos, ex [k] Legis præſcripto, obtinuiſſe. Cum itaque veriſimile ſit tot ritus, circuitioni ſacræ affinitate conjunctos, e Gentium uſu in Judaiſmum fluxiſſe; haud inſcite quiſpiam putaverit circuitionem ipſam ex eodem fonte in cultum Judaicum dimanaſſe.

QUARTO: ad ſententiam noſtram firmandam conferat, quod variæ rationes reddi poſſint, cur ethnici; nulla tamen cur Judæi (niſi quod Gentium exemplis moti) hoc

a V. *Iamblic.* de *Vit. Pythag.* c. 28. b In *Lexic.* ad voc. חגים c *Elect. Sac.* lib. 2. c. 24. d De *templo Augur.* cap. 9. e Apud *Athen.* l. 4. *Deipnoſoph.* p. 152. D f Ubi ſup. pag. 283. g Vid. cap. 4. h Lib. 1. *Georgic.* v. 345. i *Orat.* de *laudib. Conſtant.* c. 13. p. 756. k *Levit.* 9. 12. סביב *in circuitu.*

CAP. VIII.

circumvertendi ritu uterentur. Nam (1°.) Ethnici circumverſionem in ſacris adhibebant, forſan ut orbium cœleſtium ſimilitudo quædam in cultu ſuo exprimeretur. Hanc ritus hujuſce rationem (ad mentem, uti videtur, antiquorum) aſſignavit [a] *Plutarchus*, ubi ait, ἡ περιτροφὴ τῶν προσκυνούντων, λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἶναι τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς *converſio adorantium, ſimulachrum orbis mundi eſſe dicitur.* Cum enim Gentium cultus ad cœlum (quod itaque Stoici *rotundum & mobilem Deum* appellarunt) præcipue dirigeretur; æquum forſan cenſuerunt ut cultus ipſe Numinis imaginem geſtaret, & circumverſione perageretur. (2°.) Ideo forſan antiqui ambitus & circuitiones in cultu uſurparunt, ut Dei quem colebant naturam ſymbolice adumbrarent. Ad Numinis enim naturam ſignificandam, circulo tanquam ſymbolo aptiſſimo [b] frequentius utebantur: Democritus Deum ad Ægyptiorum placita depingens, Eum νοῦν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ, *Mentem in igne orbiculari* vocat: Parmenides Deum definiebat περιφάνειαν *coronam*, vel *orbem, qui cingit cœlum:* Ægyptii mundi Principem in loto arbore, cujus tum poma tum folia rotunda ſunt, ſedentem ſolebant exhibere. Hoc nempe ſymbolo, Deum Ens ſimpliciſſimum, Eumque quaſi principium & finem ſibiipſi, Mentemque in ſe undique remeantem, indicarunt. (3°.) Aliam etiam vertiginis hujuſce religioſæ rationem, tanquam veritati propiorem, aſſignavit [c] *Plutarchus:* δόξειε δ' ἄν μᾶλλον, inquit, ὁ προσκυνῶν, ἐπεὶ πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλεπόντων ἀπέστραπται τὰς ἀνατολὰς, &c. *videatur potius qui adorat Deos, quoniam templis ad Orientem ſpectantibus adverſatur ortui, eo ſe flectere, & mox ad Deum convertere, orbem faciens,* &c. Quibus (ni fallor) innuit *Plutarchus*, veterum templorum limina in Orientem verſa fuiſſe; ideoque cultorem, cum primum templi limina tranſiliiſſet, ſe circumagere debuiſſe, ne aliter Soli, vel Deo in Oriente (uti creditum) habitanti, tergum obvertere videretur. Si jam tres haſce rationes recolamus, facile percipiamus eas ex ipſis cultus ethnici principiis petitas, & intimum cum ipſo Gentiliſmi genio conſenſum colere. Gentiles itaque, more ſolenni inter ſacra circumverſi, aliqua cum ratione ineptire videntur: Nemo autem rationem vel ſpecioſam reddere potis eſt, cur Judæi ceremoniam illam in mores ſacros admitterent, niſi quod peregrina omnia tam avide devorarent, & gens eſſent quæ difficile ſuis, facile autem alienis terminis contineretur. Certum enim eſt & exploratum, Judæos nec cultus ſui exemplar a cœli motu petiiſſe; nec Ægyptiorum ſymbolis, nocte & ænigmate repletis ad Dei naturam repræſentandam indiguiſſe; nec ſolem aut Deum aliquem Orienti affixum coluiſſe.

QUINTO: inde etiam haud inepte colligamus Judaicum illum circumeundi ritum, nec a Moſe, nec viro aliquo prophetico, ſed Gentilium uſu derivatum, quod Deus præcipuam & indiviſam ritus illius circumſtantiam prohibere videatur. Nempe *Ezec.* 46. 9. *& cum intrabit populus terræ coram Domino in feſtis; qui ingreditur per viam portæ Aquilonaris ad incurvandum ſe, egredietur per viam portæ Meridianæ: & qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egredietur per viam portæ Aquilonaris: non revertetur per viam portæ per quam ingreſſus eſt, ſed e regione illius egredientur.* Quantum præſidii ſententiæ meæ præbeat hic locus, facile percipiat Lector, ſi illius ſenſum & ſcopum, media adhuc nocte obſcuriorem, (quantum patitur tenuitas mea) in apricum proferam: Et mihi licebit (uti ſpero) ad loci hujuſce ſcopum & ſenſum collimare, a quo Interpretes quos vidi omnes prorſus aberraſſe videntur. Ne multis morer; veriſimile eſt Deum hanc Legem (inter alias), Moſis & Ezechielis miniſterio traditas) ſuperſtitioſo alicui ſeculi mori e diametro oppoſuiſſe. Quis mos iſte fuerat, [d] auctoris jam laudati verbis accipiat Lector: *Judæi, & vera olim religione nobiles & ſuperſtitionibus anilibus infames conciliandæ templo — ſuo venerationis cauſa ſanxerant, ut qui ſubirent oraturi, primo ipſo ab introitu circumflecterent ad dextram greſſus, & ea via egrederentur quæ ad ſiniſtram erat: hoc eſt ad meridiem.* Quibus verbis fidem afferunt, ea quæ ante paucas paginas e veteri [e] illo Judæorum monumento adducebantur; *omnes qui montem templi ingreſſi ſunt, intrarunt a dextra, atque exierunt a ſiniſtra:* ibi enim Magiſtri dextram de parte Templi ſeptentrionali, ſiniſtram vero de meridionali, interpretantur. Cum autem mos ille (uti videtur) Ezechielis tempore invaleſceret, & merum Gentiliſmum ſaperet; Deus ſuperſtitioſum illud portarum diſcrimen e medio ſuſtulit, diſerte præcipiens ut quiſque e regione portæ illius [ſive Aquilonaris ſive Meridionalis] per quam ingreſſus eſſet, templo ſuo egrederetur. Noluit Deus ut templum ſuum ingredientes, animum de porta anxium & ſollicitum, aut in hujuſmodi puſillis occupatum gererent: nec ut, Gen-

a In *Numa.* p. 69. F b V. *Cauſſin. Obſervat.* ad *Clem. Alex. hieroglyph.* p. 221. c Ub. ſupr. p. 69.
d *Bapt. Bell.* de *Templ. Augur.* c. 9. e *Talmud. Hieroſ.* in *Suc.* fol. 55. 4.

tium

tium ritu, cultus ſui exemplar in motu cœleſtium, ſed Legis ſuæ præſcripto, quærerent. Deum eo conſilio hanc legem tradidiſſe, eo credibilius habeatur, quod Principi templum petenti, per portam tantum orientalem introitus & exitus [a] concedatur. Quid autem? niſi ut hujuſce modi præceptis doceret Deus, ſe portam orientalem, aquilonarem, meridionalem, eodem plane loco habere; & Judæorum dogmata de portarum diſcrimine in templi introitu & exitu ſancte obſervando, ad Ethnicos, unde ortum duxerunt, ableganda? Cum itaque veri ſimillimum ſit Judæos antiquos morem illum ſe ad ſiniſtram convertendi, cum templum intrarent, a gentibus accepiſſe; inde haud abſurde colligamus, eos ipſum converſionis ſacræ ritum, Gentibus etiam acceptum debuiſſe. CAP. VIII.

SEXTO: non parum ad ſententiam noſtram firmandam conferat, quod Judæorum & Gentilium converſiones ſacræ tanta inter ſe circumſtantiarum ſimilitudine conjungerentur. Nam (1°.) Judæi & Gentiles converſione religioſa una eademque de cauſa, nempe cultus & honoris deferendi gratia, utebantur. Judæos eo conſilio hunc ritum uſurpaſſe, nulli obſcurum eſſe poſſit, cum altare, templum, legem, ſynagogam [res Deo ſacras] olim hodieque ſolenniter circumirent. Hoc inſtituto vetuſtiſſimo factum videtur, cum ipſa *Pſalmiſtæ* verba eo ſpectare cenſeantur; *atque ita cœtus populi* * *circundabit Te:* h. e. adorabit te, ſigno pro re ſignata poſito. Textus conſimilis occurrit *Pſ.* 142. 7: *Eripe vitam meam e clauſtro,* להודות *ad laudandum,* vel *ut laudent nomen tuum,* יכתרו בי nam *per* vel *propter me juſti te circundabunt:* hoc eſt, *mei cauſa juſti tibi* [b] *laudem* & cultum *tribuent:* quod ſcilicet, laudis & cultus gratia, Altare, Templum, & quaſi Deum ipſum, ovantium & ſaltantium ritu, frequenter circuirent. Ethnicos etiam circumverſionem, tanquam adorationis ritum, uſurpare ſolitos, facili opera probari poſſet, ſi Lectoris dubitationi vel diligentiæ noſtræ locum vel minimum reliquiſſet toties laudatus [c] *Novarinus.* Hanc itaque argumenti mei partem plane intactam præterire, conſultum habeo: præſtat enim nihil agere, quam actum agere. (2°.) Judæi ſimul & Gentiles, circuitum ſacrum in Dei honorem peracturi, prævia lotione vel expiatione ſolenni plurimum utebantur. Judæos, antequam ſe circa Dei aram aut templum verterent, ablutionem fere præmiſiſſe; nonnulli docti viri e modo laudatis Pſalmiſtæ verbis colligendum ſentiunt: [d] *Lavabo* inter innocentes *manus meas, & circundabo altare tuum Domine.* Et ſane probabile eſt verba illa non de lotione metaphorica ſed vera interpretanda eſſe, non tantum quod conſtet Hebræos omnes ad ſacra obeunda lotos accepiſſe; ſed quod ethnici antiquiores (quorum mores cum Judæorum ritibus plurimum congruebant) non niſi abluti circa Numinum aras aut ſigna verterentur. Ut ita ſentiam, ſuadent [e] *Ovidii* verba,

Terque manus puras fontana perluit unda;
Vertitur, ———

Undæ etiam meminit [f] *Valerius Flaccus,* ubi de circuitione religioſa in hæc verba cecinit,

——— *Undamque jugalem*
Prætulit: ut dextrum pariter vertatur *in orbem.*

(3°.) Apud Ethnicos ſimul & Hebræos circuitioni ſacræ carmina & cantica ſacra plurimum adjungebantur. Apud Hebræos ita morem habuiſſe, ſat conſtat, quod, in feſto Tabernaculorum, templum & altare ramos geſtantes & *Hoſanna* decantantes [g] circuirent. Hinc circumeundi ritus, aliis etiam temporibus uſitatus, verbis Pſalmiſtæ cauſam præbuiſſe creditur, *circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus* θυσίαν αἰνέσεως ϗ [1] ἀλαλαγμοῦ, *hoſtiam laudis & acclamationis:* Pſal. 27. 6. quod ſcilicet Hebræi, dum ſacrum fieret, in altaris ambitu ſaltarent, & feſtis acclamationibus hymniſque in Dei laudem decantatis complerent omnia. Ad hos hymnos, pene indiviſos circuitionis ſacræ comites, alluſum etiam videtur, *Pſal.* 7. 7, 8: *Eleva te propter indignationes hoſtium,* &c. *& cœtus populorum circundabit te.* i. e. Exere potentiam & Juſtitiam tuam in hoſtes noſtros,

a *Exod.* 46. 8. & 12. * *Pſ.* 7. 7. κυκλώσει σε, Lxx in loc. b *Juſti laudis coronam tibi efficient.* Chald. in loc. c *Elect. Sacr.* L. 2. c. 2, 3, 8, 9. d *Pſal.* 26. 6. e Lib. 5. *Faſtor.* v. 435. f Lib. 8. *Argonautic.* g *Elias Thisbit.* in voc. *Hoſchaan.*

1 Ita ſe habent Editiones *Aldina* & *Complut.* Juxta *Cod. Vatican.* legitur tantum ἀλαλαγμοῦ.

CAP. VIII. & tota colentium natio templum tuum circundabit, teque hymnis & carminibus ſacris celebrabit. Ethnicos etiam, in altaris circuitu ſaltitantes, in Deorum honorem decantare ſolitos, diligentiſſimus [a] ille antiquitatis cultor in hæc verba obſervavit; *Hyporchemata concinebant ſaltantes in altaris ambitu, ubi jam igni admota forent ſacra. Celebrantur Cretica hyporchemata, ex Cretenſium ſaltandi ſtudio, uti ſcribit Athenæus: illis enim ſaltatio erat patria.* Cum itaque Judæorum & Gentilium converſiones ſacræ in hac aliiſque circumſtantiis tam belle convenirent; inde ſuſpicari fas eſt Judæos e Gentiliſmo (cujus ipſa ſubſtantia circumſtantia erat) hunc ritum derivaſſe. Nullam enim veri ſpeciem aut umbellam præfert, Judæos tot ritus & circumſtantias minutulas, nullibi a Deo præceptas, in rituum ſuorum cenſum recipere, eoſque tam ſancte, ne dicam ſerviliter, obſervare voluiſſe; niſi quod ita ſeculi mores ferrent, & illi ad omnes gentium conſuetudines (niſi plane prohibitas) nativa quadam vanitate & pruritu præcipites agerentur.

SEPTIMO: Judæi, ſi numerum circuitionum ſuarum ſpectemus, nonnihil a Gentilibus diſcrepaſſe putentur. Nam Judæi (ſi Magiſtris ſuis antiquis in re tam levi fidem habeamus) [b] *una* tantum *vice quotidie circundabunt altare.* A quibus non multum diſſentiunt [c] *Maimonidis* verba; *in eo feſto* i. e. Tabernaculorum, *faſciculos manibus tenentes altare circuibant, occinentes,* ſalva obſecro, nunc Domine, *at die ſeptimo ſepties circuiverunt.* At hac in re alia Gentilium ratio & conſuetudo: cum enim aras, templa aut funera circuirent, numerum præcipue ternarium ſacrum habebant, & ſolenniter obſervandum. Verba mea confirmat *Ariſtides, Orat.* 2. de *Sacr.* ubi trinæ circa templa circuitionis his verbis meminit; δρομεῖν κύκλῳ περὶ τὸς νηὼς εἰς τρὶς, *ter circum templa currere.* Hunc etiam peculiari aliqua religione obſervatum, cum aras circuirent, teſtis locuples eſt [d] *Euſebius,* dum ait, in *Diomedis templo homo immolabatur, qui ter circum aras ductus, tandem a ſacerdote percuſſus cremabatur.* Hunc autem numerum cæteris præferebant, forſan quod in ſacrificiis, luſtrationibus, magiis, purgationibus, aliiſque gentium ceremoniis, maxime uſitatus, adeo Diis ethnicis pene proprius & peculiaris haberetur. Neque tamen hunc numerum adeo ſacrum & ſolennem exiſtimarunt, quin ſi religionis ſuæ ratio poſtularet, pluries verterentur. Nam [e] *Maimonides,* Zabios memorans & ritus quos ad uberiores terræ proventus acquirendos uſurparunt, *quidam,* inquit, *illorum quinquies circuierunt locum plantandum, propter quinque ſtellas; & quidem ſepties, propter quinque ſtellas & duo luminaria: & putabant quod iſta ſunt multum utilia in cultura terræ,* &c. Nequid itaque ſuperſtitionis ethnicæ ritui huic adhæreſcere videretur, Judæi in circuitionibus ſuis a numeri trinarii, quinarii & ſeptenarii uſu ordinario ſtudioſe (ni fallor) abſtinuerunt: *una* tantum *vice quotidie altare* circundabant, non ter aut quinquies; ut ritu illo ſe unum verum Deum, [non Gentium Numina, aut cœli luminaria] venerari teſtarentur. Quod autem die feſti ſeptimo, Dei altare ſeptem vicibus circuirent, hoc ea mente feciſſe videntur, ut circuitiones ſuæ (non cum Planetarum, ſed) cum ſacro diei ipſius numero conſenſum colerent; vel ut inſignem illum feſti diem majore cum negotio & ſolennitate celebrarent. Quæ ſane omnia opinandi cauſam non levem præbent, Judæos circumeundi ritum a Gentilium uſu in cultum proprium traduxiſſe; eumque ita repurgaſſe, ut nullam ſuperſtitionis antiquæ ſpeciem vel odorem retineret. Si enim Ethnici ritu illo uſi fuiſſent, ut cultus ſuus Judaico conformis redderetur, proculdubio & ipſum circuitionis Judaicæ numerum, ſacrum exiſtimaſſent, nec temere ab eo receſſiſſent. Ita enim ſimiis mos eſt, ut exemplar ſuum (qua poſſint) ad amuſſim imitentur.

ATQUE hæc ea ſunt quæ conjecturam meam (neque enim majore loco eam habeo) ſuffulcire videntur, Gentiles ſcilicet circumeundi ritum priores uſurpaſſe; eumque Judæos, tanquam proſelytum, poſtquam reformationis alicujus baptiſmum ſubiiſſet, e Gentiliſmo ad ſacra ſua recepiſſe.

a *Cœlius Rhodigin. lect. antiq.* l. 5. c. 3. b *Midraſ.* in *Pſal.* 26. 6. c In *Lulabh.* cap 7. §. 23. d τρὶς περιάγει τὸν βωμόν· De *laud. Conſtant.* c. 13. p. 756. e *Mor. Neb.* P. 3. c. 37. Circumactio dextrorſum peragebatur, quo nomine & hæc converſio *dextratio* dicta: *Salmaſ. Plin. Exercit.* p. 936.

CAP.

CAP. IX.

Ritus funebres & ſepulchrales.

RITUS funebres, quibus defuncti corpus honeſte effertur, & prout decet hoſpitis olim immortalis domicilium; apud omnes bene moratas gentes obtinuerunt, eoſque non tam humanitatis quam religionis operibus annumerarunt. Apud Romanos, officia mortuis impenſa *Juſtorum ſolutio* vulgo dicebatur: apud Græcos, exequiarum ritus, [a] ἐναγισμὸς, quaſi res ſacra habebatur: & veteres Judæi גמילות חסדים *retributionem* vel (*exhibitionem*) *miſericordiarum, ad hoc munus*, funeris ſcil. curationem, *præ omnibus aliis charitatis indiciis*, [b] *appropriarunt*. Nec ambiguum eſſe poſſit, quin verba Davidis huic vulgari loquendi formulæ occaſionem fecerint: ſic enim viros Jabes-Galaad alloquitur, quod Saulem honeſtæ ſepulchræ tradidiſſent; *benedicti* eſtis *Jehovæ, qui exercuiſtis* החסד *miſericordiam hanc erga Dominum veſtrum, erga Saulem, quod ſepeliviſtis eum.* 2 *Sam.* 2. 5.

HÆC in anteceſſum monere conſultum habui, ne quis ἀμεθοδείας crimen impingat mihi, qui de ritibus Judæorum funebribus inter ritus eorum religioſos ſermonem habeam: cum tamen certum ſit [c] gentes omnes, humanitatis alicujus ſenſu tactas, Exequiarum ritus inter res ſacras & in religionis confinio poſitas, habuiſſe. Quantum autem per creperam vetuſtatis lucem percipere licet, ſeptem ritus ſepuchrales numerari poſſunt, qui e Gentium uſu in mores tandem Judæorum tranſierunt: viz. 1. *Tibicinum uſus.* 2. *Defuncti lotio.* 3. *Linteis cum aromatibus involutio.* 4. *Epulum funebre.* 5. *Luctus funebris ceremoniæ.* 6. *Sepulchrum circumeundi ceremonia.* 7. *Pyramidum erectio.* De iis ordine & ſigillatim diſſeremus.

SECT. I.

Tibicinum uſus in Exequiis.

CUM Chriſti fides nondum mundo illuxiſſet, in eo faſtus puerilis & animi immenſo vitæ deſiderio vitiati documentum nimis apertum dedit Judæorum & Gentilium natio, quod exequias ambitioſas & lugubres tam impenſe peterent. Illud Poetæ primis in votis habuiſſe videtur integra pene mortalium turba,

Mors mea ne careat lacrymis, ———

Ita enim ferebat temporum illorum conſuetudo, ut triſtes illos moriones, [Tibicines & Præficas] accerſerent, qui artem lugendi profeſſi, luctuoſæ domus funeſtæ ſcenæ, juſſis ſuſpiriis & lacrymis venalibus inſervirent. Horum illi tibiam feralem inflare ſolebant, quæ gravi & lugubri ſono luctuoſæ rerum ſcenæ apprime conveniret: Præficæ mulierculæ erant mercede [d] conductæ, quæ ad tibias ferales carmen inconditum in defuncti laudes compoſitum, non ſine ululatu, lacrymis, vulſis crinibus, & hujuſmodi luctus teſtimoniis, recitabant.

GRÆCOS & Romanos hujuſmodi Tibicines advocare ſolitos, qui mortuis ſuis lugubre canerent, multi auctores probatum dederunt, quos ad ſtudioſorum gratiam promerendam, & conſuetudinis hujuſce veritatem firmandam, nominatim recenſebo. Sunt autem *Hieron. Magius*, in *Miſcel.* l. 1. c. 13. *Petr. Moreſtellus*, in *Pomp. feral.* l. 2. c. 14, 15, 16. *Mayer*, in *Philolog. ſac.* P. 1. pag. 226. *Scultet.* in *Exercit. Evang.* l. 7. c. 55. *Jo. Quenſted.* de *Sepult. Vet.* c. 6. *Hammondus* in *Not.* ad c. 9. *S. Mat.* verſ. 23. *Joh. Dought.* in *Analect. ſac.* Par. 2. Excurſ. 8. *Meurſius* de *funere:* c. 18. & *Kirchman.* de *funerib. Roman.* l. 2. c. 4. & 5. E quibus omnibus ſitim ſuam explere poſſit, qui mores hujuſce cognoſcendi deſiderio vel maxime flagrat.

NEQUE Græcorum & Romanorum ſolummodo, ſed & Judæorum funeribus importuna tibicinum turba obſtrepuerunt. Hoc e *S. Mat.* 9. v. 23. colligamus: ibi enim in ædibus *Jairi Archiſynagogi*, cujus filia modo inter vivos eſſe deſiit, αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, fuiſſe legimus. Αὐληταὶ autem fuerunt, qui alias τυμβαῦλαι, i. e.

a Εὐαγὲς ἐστι πιεῖσαι ἐναγισμοὺς τοῖς πεθνηκόσι· *V. Steph. Theſaur. Gr. L.* & *Scapul* in voc. ἐναγισμός. b *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S. Mat.* c. 9. 23. c V. *Spondan.* de *Cœmeter. Sacr.* L. 1. P. 1. c. 7, 8, 9. d *Mercede quæ—conducta flent alieno in funere Præfica.* Lucil. Sat. 22.

SECT. I. *Siticines* & *Sicinniſtæ*, apud τὸν ἔξω vulgo dicebantur: per ὄχλον θορυβέμενον docti viri[i] Præficas intelligunt, quæ ut luctui præeſſent, mercede pro more conducebantur. Moris ejuſdem veſtigia (ut [a] *Sculteto* placet) in proverbio illo ſacro ηὐλήσαμεν [b] *cantavimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentavimus (iiſdem nempe tibiis) & non ploraſtis*, deprehendi poſſint. Huic conſuetudini teſtimonium perhibent *Joſephi* verba: cum enim Hieroſolymis, Joppe capta, *Joſephum* occiſum eſſe in vulgus crederetur; ſcribit idem [c] *Joſephus*, πλείους μισθῶσθαι τὺς αὐλητὰς, οἳ θρήνων ἐξῆρχον αὐτοῖς· plurimos magna mercede tibicines conduxiſſe, qui næniarum principia ducerent. Huc faciunt Magiſtrorum verba in *Chethubhoth*, Cap. 4. §. 6. *Etiam pauperrimus in Iſraele*, uxore mortua, לא יפחות משני חלילים ומקוננת *non præbebit ei minus quam duas tibias, & unam lamentatricem.*

HIC autem haud immerito quæri poſſit, unde mos ille Judaicus initium traxerit, vel, qui factum ſit ut Judæi, nulla lege juſſi, ad familiam funeſtam Tibicines ſemper advocarent? Reſpondeo: veriſimile habeo, moris hujuſce originem ad Græcos auctores referendam eſſe, eumque a Græcis ad Judæos, ſub Macedonici imperii tempora, deveniſſe. In hanc autem ſententiam tribus potiſſimum rationibus adductus ſum.

(1°.) IN toto Vet. Teſtamenti codice ne minimam moris hujuſce mentionem inveniamus. Aliæ quidem ceremoniæ funebres Vet. Teſtam. tabulas perlegentibus ſe paſſim offerent, *viz.* [d] luctus ſeptemdialis, [e] comeſtio panis hominum vel miſerorum [f] conventus in domo luctus, ſciſſio carnis, miſſio calicis conſolationum, [g] cantica lugubria, & conſimiles aliæ: de iſtis autem, quos dixi, *Sicinniſtis* ne verbum in Vet. Teſtamento percipiamus. Nullum itaque dubium, Judæos corrupto illo ſeculo, quo Græcorum artes atque arma paſſim invaluerunt, morem illum a Græcis accepiſſe. Cum enim Scriptura ritus alios funebres non raro memoret, credere par eſt ſacrum Codicem Tibicines, modo tunc temporis in uſu fuiſſent, ſilentio præterire noluiſſe. Frequens autem hujuſmodi Tibicinum in Græcorum monumentis occurrit mentio: & veriſimile eſt eos, a prima rerum ſuarum origine, in ſolennitatibus Græcorum funebribus locum habuiſſe. Certe, cum cadaver Hectoris in urbem allatum eſſet, & lectis penſilibus impoſitum; [h] *Homerus* ἀοιδὺς, θρήνων ἐξάρχυς, *cantores, luctus principes* adfuiſſe refert: iſti autem θρήνων ἐξαρχοὶ in jam citatis *Joſephi* verbis αὐληταὶ appellantur.

SECUNDO: rationes cur veteres mortuos ſuos Tibiarum cantu proſequerentur, Gentilium ſolummodo ruditatem & ſuperſtitionem ſapiunt. Si enim oculos noſtros ad moris hujus originem paulo propius admoveamus, eam ex hac triplici radice pullulaſſe percipiamus: (1°.) Rudi & indocta quadam ſententia de cœlorum muſica & defunctorum ſtatu. Id enim in opinione habebant Gentilium myſtæ, omnes ſcil. defunctorum animos ad dulcedinis Muſicæ originem, nempe cœlum, redire; eoque non niſi cantu quodam Muſico deducendas. Ita nos docet *Macrobius* lib. 2. in *Som. Scipionis*, c. 3. ad quem curioſos amandamus. (2°.) Ex ingenti & affectata quadam flendi voluptate, qua Gentiles in amicorum ſuorum funeribus agebantur. Illi ſcilicet vitæ futuræ cognitione & reſurrectionis fide deſtituti, neceſſarios ſuos vita hac mortali defunctos, tanquam penitus amiſſos, dolore immenſo & fræni alicujus impatiente non raro proſequebantur. Atque inde venit ut Tibicines & Præficas advocarent, qui lamentis, ejulatibus, & ſonis lugubribus complerent omnia; ut luctu illo perſonato naturam, ſub ingente doloris onere pene fatiſcentem ad novum dolorem provocarent. Ad effuſos & quæſitos illos Gentilium luctus reſpicere videtur Apoſtolus, 1 ad *Theſſal.* 4. 13: *ne contriſtemini de dormientibus*, i. e. defunctis, *ſicut cæteri qui non habent ſpem.* i. e. Sicut Gentiles, quos ἐλπίδα μὴ ἔχοντας [i] alibi appellavit. (3°.) Hic ritus ortus videtur e virtute Sicinniſtis & Præficis illis falſo tributa, qui ſtrepitu & cantu ſuo ſpectra & malos genios, defuncto vel familiæ funeſtæ inimicos, abigere poſſe credebantur. Huic rationi ritus hujuſce funebris exordium aſcribendum cenſuit [k] *Schickardus.* Cum itaque moris illius radices merum ethniciſmum oleant, pronum eſt credere Gentiles Tibicinum uſum funebrem primos inſtituiſſe, & Judæos ritum illum (utpote gentium pene [l] omnium uſu cohoneſtatum) ſuis etiam moribus adjunxiſſe.

TERTIO: ſi luctus funebris circumſtantias omnes apud Ethnicos & Hebræos uſitatas conferamus, eos in eoſdem plane mores congruere, & quaſi conſpirare, reperia-

a *Exercit. Evang.* l. 2. c. 55. b *Mat.* 11. 17. c De *Bel Jud.* l. 3. c. 8. p. 1149. 15 d *Gen.* 50. 10. e *Ezec.* 24. 17. f *Eccleſ.* 7. 2. *Jer.* 16. 5, 6, 7. g *Jer.* 22. 18. h *Homer. Iliad.* ω. v. 720. i *Eph.* 2. 12. k De *jur. Regio.* cap. 6. pag. 162. l *Mortuos ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu plurimarum gentium vel regionum inſtituta ſanxerunt.* Macrob. Ub. ſup.

mus.

mus. Nam (1°.) Judæi, non cithara, lyra vel Pſalterio, ſed tibia ferali, cum pompa funebri duceretur, uti ſolebant: nam in ædibus Jairi, luctus communis miniſtri, αὐληταὶ *Tibicines* vocantur. Ethnicos etiam ad Tibiam ſolummodo mortuos deflere ſolitos, nos docent [a] *Luciani* verba: *quid ejulatus iſte veſter mihi* jam defuncto *conferat*, ϗ ἡ ϖρὸς τ᾽ αὐλὸν αὕτη ϖερικοπία, *& quid iſta pectorum ad tibiæ modos percuſſio?* Nec tibia uſum alium, niſi triſtem & lugubrem, antiquitus novit, ſi [b] *Plutarcho* credimus: ὁ αὐλὸς, inquit ille, ὀψὲ ϗ ϖρώϊω ἐτολύμασε φωνὴν ἐφ᾽ ἡμερτοῖσιν ἀφιέναι· τὴν δὲ ϖρῶτον χρόνον εἶλκε ϖρὸς τὰ πένθη· Tibia nuper admodum auſus eſt vocem in lætis & amatoriis emittere: nam tempore priore *ad luctum* ſolummodo *vocavit homines.* Lyra nempe in rebus lætis, tibia in funeribus utebantur. (2°.) Judæi Tibicinibus iſtis, Præficas, i. e. fœminas lamentatrices, ceu comites individuos, adjunxiſſe videntur. Hoc e verbis [c] *Maimonidis* innoteſcat: *mortuam uxorem tenetur* maritus *ſepelire, & lamenta & luctus ei facere, ſecundum morem omnium regionum. Atque etiam pauperrimus inter Iſraelitas præbebit ei non minus quam duas tibias &* unam *lamentatricem. Si autem dives ſit, fiant omnia ſecundum ejus dignitatem:* i. e. honeſto Tibicinum & Præficarum agmine ſtipata ad ſepulturam deducatur. Eundem & Chriſti tempore morem invaluiſſe, nonnulli e *Mat.* 9. 23. colligendum arbitrantur: ibi enim, ad *Jairi* domum, utpote viri opibus & auctoritate conſpicui, αὐλητὰς & ὄχλον θορυβούμενον, ad filiam ſcilicet deflendam confluxiſſe legimus. Ubi per ὄχλον θορυβούμενον nonnulli intelligunt Præficas vel mulieres lamentatrices, quæ nænias ad excitandum mœrorem accommodatas, ad tibiarum ſonum ex more decantabant. Neque hæc interpretatio violenta videri poſſit, cum *S. Lucas*, eandem hiſtoriam referens, turbam illam puellæ obitum [d] lacrymis & ejulatibus, Præficarum ritu, excepiſſe aſſerat. Ethnicos etiam Tibicines & Præficas in funeribus ſuis adhibere ſolitos, nemo adeo in literis humanioribus tyro eſt ut ignoret: nil opus eſt itaque ut rei tam confeſſæ & exploratæ impendam operam. (3°.) Veriſimile eſt Judæos, in privatis & minoribus popularium funeribus, tibias; in majoribus autem nobiliorum exequiis celebrandis, tubas, uſurpaſſe. Cum enim mortua eſſet adoleſcentula illa, cujus jam ſæpius memini, Chriſtus in ædibus [e] *Tibicines vidiſſe* legitur. In quem locum ſic annotavit [f] *Hieronymus Magius*; *vides*, inquit, *licet puella primatis eſſet filia, tamen tibicines, non tubicines funeri fuiſſe adhibitos*; *nimirum, quantum conjectura aſſequi licet, ratione ætatis defunctæ*, quæ ſcil. in claritatem aliquam nondum adoleverat. Sic apud Ethnicos etiam ferebat conſuetudo: nam tibiam in funeribus privatis & vulgaribus, tubam autem in nobilibus & indictivis, ceciniſſe aſſerunt, [g] qui de Gentium ritibus funebribus ex inſtituto diſſeruerunt. Cum itaque Judæi iiſdem plane moribus ritibuſque funebribus, quibus & Ethnici, uterentur; huic conjecturæ non temere indulgeamus, Judæos ſcilicet Gentium exempla ante oculos poſuiſſe, & exequiarum ritus, [Tibiarum cantus inprimis] a Græcis, artium aliarum Magiſtris didiciſſe.

SECT. I.

QUARTO: inter Antiquos convenit, tibiæ feralis uſum primam a Lydiis aut Phrygibus originem accepiſſe. [h] *Plutarchus*, aut quiſquis eſt auctor libri de *Muſica*, Lydios tibiis funebribus primo ceciniſſe arbitratur. Ait enim *Platonem*, lib. 3. de *Rep. Lydiam harmoniam repudiare*, ἐπειδὴ ὀξεῖα ϗ ὑπότονος ϖρὸς θρῆνον· *eo quod ſtridula ſit & lamentis accommodata.* Quibus ſtatim ſubjungit, *Ariſtoxenus* ſcribit, in primo de Muſica libro, Ολυμπον ϖρῶτον ὑπὸ τῷ Πύθωνι ὑποκήδειον αὐλῆσαι Λυδιστί· Olympum primum de morte Pythonis lugubre carmen tibiis ceciniſſe, *Lydio modo.* Alii Phrygibus tibiarum funebrium inventionem tribuunt: atque hæc ſententia [i] *Statio* placuit, Archemori exequias in hunc modum referenti,

Cum ſignum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum producere manes,
Lege Phrygum mœſta: Pelopem monſtraſſe ferebant
Exequiale ſacrum, ——

Statio adſtipulatur & ipſe *Pollux*, a Phrygibus hiſce tibiarum funebrium uſum etiam Cares accepiſſe aſſerens, Lib. 4. c. 10. *Segm.* 75. ubi ait, λέγεται δὲ ϗ Φρύγας εὑρεῖν αὐλὸν θρηνητικὸν, ᾧ κεχρῆσθαι τὸς Κάρας, ϖαρ᾽ ἐκείνων λαβόντας· θρηνῳδὸς γὰρ τὸ αὔλημα τὸ Καρικόν· Hiſce veri ſpeciem conciliat, quod idem [k] auctor & næniam [indiviſum tibiæ

a Lib. ϖερὶ πένθ, p. 812. A b In ϖερὶ τοῦ Ει. p. 394. C c In אישות cap. 14. §. 23.
d Ἐκλαιον ϗ ἰκόπτοντο, *S. Luc.* 8. 52. e *S. Mat.* 9. 23. f *Miſcel.* l. 1. c. 13. g *Kirchman.* de *Fun. Roman.* l. 2. c. 5. & *Moreſtell. Pomp. Feral.* h Pag. 1136. B i *Theb.* lib. 6. v. 120.
k Τὸ δὲ Νηνίωτον, ἔστι μὴ Φρύγιον· *Jul. Poll.* L. 4. c. 10. *Segm.* 99.

SECT. I. feralis comitem] vocem Phrygiam pronunciaverit. Nemo itaque primum tibiæ funebris uſum & originem Judæis vindicare poſſit, niſi ſententiam, a toto Antiquorum ſenatu exploſam tueri velit.

Obj. 1. QUO ſententia noſtra fidem firmiorem inveniat, eas quibus maxime urgetur Objectiones proxime diluemus. Harum prima nititur *Jeremiæ* verbis, quæ Judæorum tibiæ ferali uſum & originem, Græcorum imperio multo vetuſtiorem, tribuunt. Verba autem ſic ſe habent, cap. 48. 36. *propterea cor meum ad Moab quaſi tibiæ reſonabit, & cor meum pro viris Chir – cheres dabit ſonitum tibiarum.* Quibus verbis inquit [a] *Druſius*, proculdubio intelligit Propheta *tibias–quibus carmen lugubre in funeribus canebatur: de quibus Ovidius in 6. Faſtor.* v. 660.

Cantabat mæſtis tibia funeribus.

Hunc ſenſum firmare videtur *Targum Jonathæ*, qui Chriſti ævo floruiſſe dicitur, & ſic textum explicat, *cor eorum–ſicut cantus tibiarum triſte erit.* Ad has etiam tibias Interpretes Græci digitum intendunt, dum verbis utuntur inſtrumentis hiſce funebribus apprime conſentaneis: ſic enim textum reddunt, καρδία τῦ Μωὰϐ, ὥσπερ αὐλοὶ βομϐήσουσι, καρδία μου ἐπ' ἀνθρώπους κειράδας ὥσπερ αὐλὸς βομϐήσει· Hæc verba tibiis hiſce optime convenire, *Galenus* indicat, lib. 3. de *Symptomatum cauſis*, ubi in hunc modum flatus explicat in ventre inferiore naſci ſolitos: βομϐώδεις δὲ εἰσὶν ἕτεροι· τοῖς ἐξ ὑγυτάτων αὐλῶν ἐοικότες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τύμϐαυλοι καλούμενοι· *porro ſunt alii bomboſi, bombis latiſſimarum tibiarum non abſimiles, quales habere ſolent ii qui* τύμϐαυλοι, hoc eſt, Siticines, *nominantur, quæ ſonum efficiunt graviorem.*

AT hæc omnia, ſpecioſa licet in ſuperficie, intus & quaſi in cute ſoliditate omni deſtituta reperiemus. Nullo enim argumento ſatis firmo probari poteſt Prophetam, hoc in loco, tibiam, multo minus tibiam funebrem, intellexiſſe. Quamvis enim Propheta vocem חלילים quæ αὐλὸν vel tibiam frequentius notat uſurpaverit; videtur tamen hoc in loco, non tam tibiam, quam (in genere) quodvis inſtrumentum muſicum vividum & ſonorum indicare. Ideoque *Jonathan* ipſe vocem illam, in prima commatis illius parte, per כנורא [b] *Citharam*; *Syriaca* etiam verſio per כנרא *lyram*, interpretatur. Quod autem Propheta tibiam in luctu funebri uſurpatam, intelligat, multo magis a veri ſpecie abeſſe videtur. Nam moris hujuſce veſtigium, per omnes Vet. Teſt. paginas, ne minimum percipiamus. Imo vero veteres Hebræi, Muſicam omnem in luctu, funebri præſertim, plane importunam & ingratam habuiſſe credantur: nam [c] *Sirachides* organa muſica in luctu, inter ἄκαιρα numeravit. Nec immerito: dolor enim verus ſonos lætos ferre non potuit; nec ſonos triſtes, ad novum ſcil. mœrorem provocandum, unquam deſideravit. Veriſimile eſt itaque Judæos (quandiu rebus integris & florentibus gauderent) a Tibicinum in funeribus uſu, tanquam Naturæ dictatis diſſono, prorſus abſtinuiſſe: quum autem res ſuæ Græcorum armis fractæ eſſent, & ipſi frequenti cum Græcis commercio uterentur; tum primum illos θρηνῶν σοφιστὰς lamentorum artifices (ita Tibicines appellat [d] *Lucianus*) ad funera ſua advocaſſe: forſan, ut dum Græcorum inſtitutis ſe morigeros præberent, notos illos dominos eo mitiores & faciliores experirentur.

Obj. 2. SECUNDA Objectio hujuſmodi eſt: inde oſtendi poſſit tibias funebres non novitium inventum fuiſſe, ſed multis ante Chriſtum ſeculis uſitatas apud Judæos, quod a viris doctis *demonſtratum* ſit, *exſtare in antiquiſſimis Hebræorum Scriptis ejus moris veſtigia*; *ſicut & præficarum mentio eſt apud Jeremiam*, 9. 17. *neque vero in Lege ulla ejus rei interdictio invenitur.* His telis contra ſententiam noſtram pugnavit *Grotius*, in *S. Mat.* c. 9. 23.

SED horum telorum impetum verbis viri in antiquiſſimis Hebræorum Scriptis verſatiſſimi facile retundamus: *Schickardum* intelligo, qui de variis Hebræorum veterum ritibus funebribus verba habens, ſic ſenſum ſuum libere [e] profitetur: *an etiam Siticines adhibuerint veteres Hebræi, equidem ignoro: inquiſivi curioſe, ſed nondum reperi ullum ejus veſtigium*; *niſi forte* המקוננות *lamentatrices fœminæ*, Jer. 9. 17. *huc referri debeant, quæ anus precio conductæ, ululatu ſuo lachrymas lugentibus eliciebant*; *ut apud Romanos Præficæ.* ——— *At hoc voce præſtabant, non organis. Quid ergo ſibi vult ille tumultus Auleta-*

a In not. ad Cap. 9. *S. Mat.* b כנור κινύρα, *apud Græcos inſtrumentum lugubre*: Hammond. in *Pſal.* 43. 4. Et ea ipſa voce utitur *Eſaias* in loco illo parallelo, cap. 16. 11. c *Sap.* 22. 6. d Lib. περὶ πενθ. p. 812. C e De *Jur. Reg. Hebræorum*: c. 6. p. 162.

rum

rum in hiſtoria Evangelica Mat. 9. 23. *apud filiolam primatis exanimem? videntur hoc a gentibus, quarum ſub poteſtate fuerant, didiciſſe. Romani enim tubicines & tibicines adhibebant, qui quod apud* Sitos h. e. *vita functos canere ſolerent, proprio vocabulo* Siticines *dicti ſunt.* SECT. II.

TERTIA Objectio ex ipſa *Grotii*, nobis licet adverſantis, auctoritate petitur. Ille enim de Tibicinum turba, quorum jam ſæpius memini, verba habiturus; [a] *Tibias*, inquit, *in luctu uſitatas apud Judæos Joſephus nos docet: puto etiam falli eos qui a profanis gentibus morem hunc ad Hebræos putant deductum.* Obj. 3.

RESPONSIO in promptu: *Grotio* cathedram quidem in doctorum conſeſſu, ſed neutiquam infallibilem, decernamus. Et ſi teſtimoniis res agatur, multi ſunt a partibus noſtris clari nominis viri [*Schickardus, Scultetus, Mayerus, Hammondus*, aliique,] quorum ſuffragia ſingulari *Grotii* teſtimonio præponderare poſſint. *Schickardum* nobiſcum clare ſuffragantem jam nunc accepimus. *Mayerus* etiam, poſtquam Judæos multa e literis & moribus Græcorum hauſiſſe tradidiſſet, αὐλητὰς, in hiſtoria Evangelica memoratos, in exemplum [b] affert; & ſtatim ſubjungit, *nullum dubium eſt, Judæos Tibicinum in funeribus uſum a Græcis accepiſſe.* Et poſtea, *ritus hic funebris*, inquit, *originem ſuam e ſcholis Philoſophorum duxit, qui de concentu Muſico ſphærarum cæleſtium mira commenti ſunt. Mayero* ſuccinit *Scultetus, Exercit. Evang.* l. 2. c. 55. ubi, de Tibiarum uſu in funeribus loquens, hæc habet, *ut alia plura, ita & hunc morem ex Gentilium tam Latinorum quam Græcorum conſuetudine hauſerunt Judæi.* Huc etiam calculum adjecit [c] *Hammondus* noſter, cujus verba Latinitate donata ſic ſonant: *mos ille inſtrumenta muſica in funeribus adhibendi, ad poſteriores Judæos devenit*, e ritibus & moribus *Gentilium.* Et ſtatim poſtea, *cantus organorum in funeribus, mos erat origine ethnicus, & nuper admodum inter Judæos receptus.* Si itaque ſententia noſtra a vero aberraverit, nobis doctorum errorem erraſſe contigit.

SECT. II.

Defuncti lotio.

INTER ritus funebres locum primum Auletarum cantui haud immerito aſſignavimus. Cum primum enim quiſpiam animum exhalaſſet, Tibicines, tanquam aves infauſtæ, domum funeſtam circumvolarunt. Hoc e Jairi hiſtoria conjectari licet: quamvis enim illius filia, cum [d] jam Chriſtus ad ædes ſuas pergeret, egiſſet animam; Tibicinum turba in ædibus convenerant, & (quod ſuarum eſſe partium credebant) lugubri ſtrepitu complerant omnia.

DUM hæc aguntur, moris erat, ut corpus defuncti ſolenniter lavaretur. Ita morem tenuiſſe, inde ſatis intelligitur, quod Judæi, cum Tabithæ funus adornarent, corpus ejus lavarunt, priuſquam ſepelirent. Hoc e *S. Lucæ* verbis manifeſtum: *Act.* 9. 37: *quam* [Tabitham] *cum laviſſent, poſuerunt eam in cœnaculo.* Huic mori teſtimonium perhibent *Maimonidis* verba, *Hal. Ebhel.* cap. 4. §. 1. *Mos Iſraelitarum cum mortuis ſic ſe habet: oculos demortui claudunt; ſi os ejus hiet, ligant maxillas, foramina ejus* (quæ ſcil. excrementa emittunt) *obthurant* אחר שמריחין אותו *poſtquam ipſum laverint.* Ex eo more factum eſt quod ipſe Dominus noſter, nonniſi lotus, Sepulturæ mandaretur. Hoc [e] *S. Chryſoſtomi* verbis memoriæ proditum eſt: ἐπειδὴ ἦν ὥρα τῆς κειμένης σωτείχοντο, &c. *Cum autem tempore urgerentur (nona enim hora mortuus erat) & dum peterent eum a Pilato, & lavarent, jam veſper adventaret*, &c. Rei ejuſdem ſe teſtem præbet *Epiphanius*, Oratione ſua in *Chriſti Sepulturam*, ubi Joſephum ab Arimathæa in hæc [f] verba affatur, Ἀλλ᾽ ἦ ᾧ ὕδασι καταπλύνεις σῶμα Θεοῦ &c. *num vero & aquis abluis corpus Dei, qui omnes abluit, & a labe purgationem præſtitit?* Evangeliſtæ quidem Domini corpus lotionem feralem ſubiiſſe, nullibi literis conſignarunt: referunt tamen Domini noſtri ſervos ei officium funebre, [g] *ſicut mos eſt Judæis ſepelire*, peregiſſe.

JUDÆOS hunc ſepulturæ ritum, non proprio ingenio excogitaſſe, ſed e Gentium moribus, inter alia non pauca recepiſſe, ratione non levi motus me perſuaſum habeo: Nam

PRIMO: in aperto eſt, gentes illas florentiſſimas, Ægyptios, Græcos, Romanos,

a Not. ad *S. Mat.* c. 9. 23. b *Philol. ſacr.* P. 1. p. 226. c *Annot.* ad *S. Mat.* 9. 23. d *Marc* 5. 35. e *Homil.* 84. in *S. Johan.* p. 435. f Pag. 266. A g *Jo.* 19. 40.

SECT. II. defunctorum corpora, ~~de~~ more abluiſſe. Ægyptios hunc ritum in funeribus obſervaſſe, teſtatur *Herodotus*, lib. 2. c. 86: ubi ait, ἐπεὰν ᾖ παρέλθωσι αἱ ἑβδομήκοντα (ἡμέραι) λούσαντες τὸν νεκρὸν ——— *exactis ſeptuaginta* diebus *cadaver ubi abluerunt* (Ægyptii) capulo ſeu pheretro *includunt*. Ritum eundem, ut pleroſque alios, Græcis, cum Ægyptiis communem fuiſſe, ex [a] *Euripide* intelligamus. Apud eum enim *Creon Jocaſten* accerſit, ut filium ſuum jam defunctum lavet,

——— Ἐγὼ δ' ἥκω μέτα
Γέρων ἀδελφὴν Ἰοκάστην, ὅπως
Λούσῃ παῖδ' ἥτις τ' ἐκέτ' ὄντα παῖδ' ἐμόν.

——— *Ego vero venio accerſitum*
Senex ſororem anum Jocaſten, ut
Lavet filium meum atque componat.

Romanos etiam cadaveribus lotionem impertire ſolitos, e trito illo *Ennii* carmine manifeſtum eſt,

Tarquinii corpus bona femina lavit, & unxit.

Quis autem ſe inducere poteſt, ut ſentiat, inſolens gentium illarum faſtidium hunc ritum funebrem a vili & contempta Judæorum gente petere voluiſſe? Nec minus fidem omnem excedit, ritum illum in tam diſſitos locis ſtudiiſque populos propagari potuiſſe; modo e parvula illa, & haud ita pridem cognita, Judæorum gente originem derivaſſet.

SECUNDO: Gentes & Hebræi, extremæ lotionis officium peracturi, moribus ſimillimis utebantur. Nam (1°.) Apud Hebræos lotio illa fœminarum miniſterio (quæ erat ſeculi illius ſimplicitas) vita functis adhiberi ſolebat. Hoc inde colligamus, quod fœminæ unctionem extremam, indiviſam lotionis comitem, defunctis adminiſtrarent. Nam docente [b] Evangeliſta, mulieres quædam, amantes Chriſti diſcipulæ, *cum tranſiiſſet Sabbatum, emerunt aromata, ut venientes ungerent* Jeſum. Atque ea de cauſa, *valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum, portantes quæ paraverant aromata*, teſte *S. Luca*, cap. 24. 1. Quemadmodum autem Hebræi, ita & aliæ nationes corpora lavandi & ungendi officium mulieribus tribuebant. Ita morem apud Romanos habuiſſe, ex *Ennii* carmine jam citato intelligamus. Apud Græcos etiam hoc ipſum lotionis & unctionis munus plerunque obibant fœminæ: nam Achilles Hectoris corpus ancillis lavandum & ungendum tradidit, priuſquam ſepulchro traderetur. Hoc probant [c] *Homeri* verba,

Δμωὰς δ' ἐκκαλέσας λοῦσαι κέλετ', ἀμφί τ' ἀλεῖψαι·

Ancillas autem evocans, lavare juſſit, circumque ungere.

(2°.) Hebræi, corpus [d] *ultimis lavacris* purgaturi, aquis tepeſcentibus præcipue utebantur. Hoc apud Judæos hodiernos in more eſſe, e *Buxtorfio* diſcimus, de *Synag. Judaic.* c. 49. ubi de Judæorum ſepultura loquens, *Aqua calida*, inquit, *ſtudioſe abluitur mortuus, ut purus & mundus ſit, quum peccatorum ratio reddenda erit.* Nec dubio locus eſt quin Judæi hunc ſepulturæ ritum, more gentis antiquo a ſeculis ante Chriſtum deducto, obſervarint. Id moris & Ethnicos habuiſſe, ex *Homero* diſcimus, *Odyſ.* Ω. ubi ait, v. 44.

Κάτθεμεν ὀ λεχέεσσι, καθήραντες χρόα καλὸν,
Ὑδατί τε λιαρῷ ἠὲ ἀλείφατι ———

Depoſuimus in lecto Achillem, *purgato corpore pulchro*
Aqua calida & unguento, ———

Hiſce concinunt *Virgilii* carmina, *Æneid.* 6. v. 218.

Pars calidos latices, & ahena undantia flammis
Expediunt; corpuſque lavant frigentis, & ungunt.

a In *Iphæniſſ.* v. 1339. b *Marc.* 16. 1. c *Iliad.* Ω. v. 581. d *Eum* (exanimem) *ſummis plangoribus—atque ultimo lavacro procurant.* Apul. Met. l. 9. p. 298.

(3°.) Ju-

(3°.) Judæi, non perfunctorie, ſed *ſtudioſe mortuos abluebant:* hoc e jam citatis elucet *Buxtorfii* verbis: eandem & Ethnicos curam & diligentiam in mortuis abluendis adhibuiſſe, opinandi cauſam præbent *Apuleii* verba, lib. 8. *Metam.* p. 246. *Tunc propere familiares, miſeræ Charites* accuratiſſime *corpus ablutum, unita ſepultura ibidem marito perpetuam conjugem reddidere.* Quod autem Judæi atque Ethnici tanta morum funebrium vicinitate ſociati fuerint, inde ſolum veniſſe videtur, quod Judæi mortuos lavandi ritum a Gentilibus derivarent, ideoque, [dum munus illud extremum exercerent] eorum mores adamuſſim ſequerentur. Vero enim ſimile nulla ratione videri poteſt, tot clari nominis gentes tanto cum ſtudio Judæorum ritus funebres imitari voluiſſe; a quorum perſonis & ceremoniis, odiis inveteratis adeo diſſiderent. SECT. II.

TERTIO: ipſe aquæ calidæ uſus, & accuratiſſima illa (quam dixi) mortuorum lotio, merum Ethniciſmum olent, & ſuſpicandi cauſam præbent ritum illum funebrem e ſuperſtitioſis Ethnicorum dogmatis pullulaſſe. Cum enim Gentiliſmus ubique obtineret, recepta erat in vulgus opinio corporis baptiſmum ad animi ſordes tollendas valere, & animam in corpore, defuncto licet, deliteſcere, atque inde impuritatem haurire ſolenni lotione abluendam. Atque inde factum videtur, quod in mortuis abluendis eam ἀχεῖσεων adhiberent, & aqua calida (quæ ſcil. frigidæ, purgandi virtute præſtat) plerunque uterentur. Non me latet, *Celſum, Plinium, Servium,* alioſque, cauſam longe aliam reddere cur Ethnici aquas tepeſcentes ad hoc munus uſurparent; nempe, ut incluſos ſi forte & pene conſopitos ſpiritus, aquarum calidarum aſperſione, veluti apto quodam fomento, excitarent & evocarent. Hanc autem ablutionis feralis rationem, Scriptor nuperus *riſu digniſſimam,* non immerito pronunciavit; cum Ethnici lavarent corpora, non tantum ſuo fato, ſed ſenio aut vulnere pereuntia; ubi ſpes nulla ſpiritus fugientes revocandi relinquebatur. Multo itaque probabilius eſt, Veteres aquam calidam, tanquam inſtrumentum ad puritatem ſuam imaginariam acquirendam magis accommodatum, in lotione ſua funebri frigidæ prætuliſſe. Si itaque re bene penſitata, de lotionis hujus origine conjecturam faciamus, rationi conſonum videatur, ut primos ritus hujus auctores, Ethnicos potius quam Judæos faciamus: nam quis credat Judæos, populum illum θεοδίδακτον, a veri vicinia tam turpiter aberrare potuiſſe, ut lotionem illam feralem, ad puritatem quandam poſthumam ſibi conciliandam, excogitarent; & aquam calidam ad animæ ſordes eluendas valere ſomniarent. Nec proculdubio Judæi, divino lumine illuſtrati, ſomnia unquam tam ridicula ſomniaſſent; niſi lotiones illæ funebres, a gentibus receptæ & longo uſu commendatæ, eorum animos ſenſim corrupiſſent, & erroribus tam craſſis occaſionem præbuiſſent.

HIC forſan objiciet non-nemo, Judæos non a vicinis gentibus, ſed gentis ſuæ patribus, mortuos abluendi ritum, uſu & traditione perpetua propagatum, accepiſſe. Nam *Emir Cond,* auctor Perſicus, de Joſepho loquens, [a] *poſuerunt,* inquit, *ſacrum ejus corpus, poſtquam laviſſent, in capulum vitreum, & in Nili canali ſepeliverunt.* Cui auctori fidem eo promptiorem habeamus, quod e [b] *Philone* conſtet morem illum mortuos abluendi, *Joſephi* tempore obtinuiſſe: ille enim Jacobum peracerbum Joſephi fatum (quem beſtiis abreptum credidit) hiſce verbis exaggerantem inducit: *ſi tibi ſepultura contigiſſet in terra propria, nec mihi defuiſſet ſolatium: ægrotanti ante mortem officioſe aſſediſſem: oſcula extrema morienti impendiſſem: clauſiſſem oculos, mortuum laviſſem lachrymis,* &c. Quibus verbis clare alluſum eſt ad lotionem feralem, Patriarcharum temporibus uſitatam. [c] *Spondanus* aquas haſce funebres a fonte altiore, primæva ſcil. origine mundi, ad poſteros dimanaſſe cenſuit. Defunctorum lotionem, inquit ille, *Græcis pariter ac Latinis Gentilibus communem fuiſſe alii adnotarunt.—Nec difficile erit perſuadere, fuiſſe æque in uſu abuſque eo tempore quo mors cœpit in homines duro imperio ſævire: ſiquidem videtur hæc ſordium externarum abſterſio munditiam animæ ſignificare, qua cœlo adſciſci ſperarunt homines,* &c.

RESPONDEO: nonnulli quidem, ſpecioſis hiſce teſtimoniis & argumentis perſuaſi, lotioni funebri ſummam antiquitatem tribuere non dubitarunt. Me quod attinet, opinionem tam lubrice fundatam amplecti neſcio: nam Auctor ille Perſicus (ad inſtar Gibeonitarum) falſam tantum & inductam antiquitatis faciem geſtat, nec teſtimonio ſuo, in tam remotæ antiquitatis negotio, temere innitendum eſt. *Philonis* teſtimonium, magnum quidem in hac cauſa momentum haud immerito habuiſſet, niſi auctores (quorum nomini & pudori jam conſulo) in verbis ſuis transferendis ſe nullius fidei

a Ipſa ejus verba vide apud *Joh. Greaves* in *Pyramidogr.* p. 57. b Lib. de *Joſeph.* p. 529. E c De *Cœmeteriis ſacr.* lib. 1. P. 3. cap. 2.

SECT. III. vel diligentiæ viros præbuiſſent. Sic enim ſe habent *Philonis* verba, εἰ ὅτι γῆς ἐτάφης τῆς σῆς, &c. *ſi tibi ſepulchrum in terra propria contigiſſet*, &c. τὰς ὀφθαλμὰς συνέκλεισα, ἐπεδάκρυσα κειμένῳ τῷ νεκρῷ, πολυτελῶς ἐκήδευσα, &c. *clauſiſſem oculos, mortuo illachrymaſſem, magnifice extuliſſem*, &c. Artem autem pluſquam chymicam poſtulat, e Jacobi lacrymis in Joſephum defunctum effuſis, aquas ferales elicere; de quibus *Philo* proculdubio, cum hæc ſcripſit, ne per ſomnium cogitavit. Neque vero probabile eſt lotionem funebrem in uſu fuiſſe, cum Jacobus in terris ageret; quum Veteris Teſtamenti paginæ nullam ritus illius mentionem ingerant. Judæorum Legiſlator ritus pleroſque alios (quod alibi obſervamus) qui Patriarcharum ſeculis obtinuere, non mentione tantum ſed & ſanctione cohoneſtavit: omni itaque veri ſpecie caret, Moſem & Prophetas hunc ritum feralem (modo Patrum praxi cohoneſtatum) ne mentione quidem dignari voluiſſe; ſi præſertim Sacramenti cujuſdam locum habuiſſet, & *animæ munditiam* ad cœlum adipiſcendum requiſitam ſignificaſſet.

HISCE omnibus rite æſtimatis, rationi magis conſentaneum videtur, lotionem funebrem a Græcis aut Ægyptiis recentioribus (puritatis externæ ad ſuperſtitionem ſtudioſis) excogitatam fuiſſe; eamque in Judæorum mores, una cum tibiis feralibus, ſub imperii Græci tempora, tranſiiſſe.

SECT. III.

Compoſitio mortui.

POSTQUAM Veteres corpori lavando ſedulam impendiſſent operam, ita ferebat funeris conſuetudo, ut cadaver aromatibus & unguentis pretioſis ubertim perfunderetur; deinde linteis faſcia bene longa circumligatis involveretur. Ægyptios id moris in re funerea tenuiſſe, conſtet ex [a] *Herodoti* teſtimonio, ritus ſuos funebres in hunc modum referentis: λούσαντες τὸν νεκρὸν, κατειλίσασι πᾶν αὐτῷ τὸ σῶμα σινδόνης βυσσίνης ἐπιχρίοντες τῷ κόμμι, *cadaver ubi abluerunt, ſyndone byſſina totum involvunt, gummi illinentes* ——— Priſcam etiam Græciam eundem ſepeliendi morem, tum quoad unctionem, tum quoad conveſtituram habuiſſe, ex [b] *Homeri* verbis de *Patroclo* dictis conjiciamus,

Καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε, καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ·
Ἐν λεχέεσσι δ' θέντες, ἐανῷ λιτὶ κάλυψαν
Ἐς ποδὰς ἐκ κεφαλῆς· κατὰ δ' ὑπερθε δ', φάρεϊ λευκῷ·

Et tunc quidem lavarunt & unxerunt pingui oleo,
In lectis vero componentes linteo ſubtili texerunt
Ad pedes a capite, deſuper autem alba palla.

Hæc vero conſona eſſe, multis aliis teſtimoniis confirmari poſſet, niſi omnem mihi anſam præripiant plurimi illi, qui de ceremoniis & religionibus ad funeris morem ſpectantibus ex profeſſo diſſeruere. Id unum Sectionis hujuſce titulus monere jubet, Veteres nempe, ad defuncti *unctionem* & *conveſtituram* denotandam, *compoſitionem*, tanquam vocem propriam & plane funeream, adhibere ſolitos. Hoc *Caſaubonus* cum primis obſervavit, [c] *Comment.* ad 3. *Perſii Satyram*, ubi ait, θεσπέλλειν *Græci, Latini componere mortuum dicebant, cum ejus cadaver, probe lotum atque unctum linteis involvebant.*

AB eo, quem dixi, Græcorum & Ægyptiorum ritu funebri, non multum receſſit Judæorum conſuetudo: eos enim unctionem & involucra lintea, conſueto ſepeliendi ritu, defunctis impoſuiſſe, ſatis e verbis Evangeliſtæ conſtare arbitror: viz. *S. Joh.* c. 19. 40. *acceperunt ergo corpus Jeſu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepelire:* vel, uti *Nonnus* hunc locum explicat,

Ὡς ἔθος Ἑβραίοις ἐπιτύμβια θεσμὰ φυλάσσειν·

S. etiam *Matthæus*, cap. 26. Judæorum unctioni funebri teſtimonium non minus luculentum præbuit; cum enim nonnulli Mariam Magdalenam, quaſi nimis profuſam arguerent, quod pretii eximii unguento Dominum perfudiſſet: *quid moleſti eſtis huic mu-*

a Lib. 2. c. 81. b *Iliad.* Σ. v. 350. c Pag. 305.

lieri?

lieri? inquit Dominus: *opus enim bonum operata eſt in me*, &c. *nam mittens unguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit.* Quibus clare innuit corpora aromatibus condita de more fuiſſe, priuſquam ſepulturæ traderentur. Lintea ſepulchralia quod attinet, quibus Judæi cadaver delibutum involvebant, ea vir doctus *præcepto* illo [a] *Eccleſiaſtici contineri* non temere arbitratur: *fili mi, in mortuum effunde lacrymas*, &c. *& ſecundum judicium contege corpus ejus:* i. e. [b] eo explicante, defunctum *juxta morem funebrem obvolve linteis.* SECT. III.

JUDÆOS hunc funera curandi modum, ab Ægyptiis accepiſſe, tria cum primis me perſuaſum faciunt.

PRIMO: Doctorum pene omnium conſenſus. Inter eos chorum ducat *Tacitus*, qui de Judæis & eorum moribus ſermonem faciens, [c] aſſerit eos, *corpora condere*, non *cremare, e more Ægyptio.* Cujus verba optime emendare & explicare videtur *Baronius*, ad *An.* 34. n. 164. ubi ait, *condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptiis Judæos eſſe mutuatos, auctor eſt Tacitus.* Nam Taciti verba temporis injuriam paſſa videntur, & in ea *condere* pro *condire*, ſcribæ alicujus lapſu, irrepſiſſe: ſatis enim nos docent exempla Saræ, Abrahæ, & aliorum, ſacris literis conſignata, Hebræos corpora *condere*, vel ſepulchro inferre ſolitos, priuſquam in Ægyptum deſcendiſſent. A vero itaque non abit, Tacitum *condire*, non *condere*, ſcripſiſſe olim: quo ſcilicet corporum conſervationem per unctionem vel condituram apud Hebræos uſitatam, Romanorum deſtructioni per ignem, ex adverſo ſiſteret: ut [d] alibi, Neronis Poppæam *conditam* dixit, non *igni abolitam. Taciti* verba probat [e] *P. Moreſtellus*, de Unctione ferali ſic loquens; *recte autem Tacitus inſtituti hujus originem ad Ægyptios* refert, *ex quorum ritu Joſephus præcepit Pollinctoribus ut Patrem* Jacob *vita functum aromatibus condirent.* Cum eo & *Kirchmannus* judicat, l. 1. de *funer. Rom.* c. 8. ubi hiſtorici illius verba referens, *nec in eo*, inquit, *fallit Tacitus*, *quamvis* alias *rerum Judaicarum imperitus.* Eo etiam inclinant [f] *Menochii*, [g] *Montacutii*, [h] *Dilheri*, [i] *Quenſtedii*, & aliorum de re funerea ſcribentium ſententiæ, quibus verbatim recenſendis immorari non juvat.

SECUNDO: horum rituum funeralium uſus apud Ægyptios longe antiquiſſimus. Nam e ſacris monumentis eluceſcit, Ægyptios, Jacobi Patriarchæ tempore, artem cadavera condiendi apprime calluiſſe; & ſuos [k] ὀνταφιαστὰς habuiſſe, qui curandis & medicandis funeribus [l] ex profeſſo præfuerunt. Legimus enim, *Gen.* 50. 2, 3. *Joſephum præcepiſſe ſervis ſuis Medicis, ut aromatibus condirent patrem ſuum.* Quibus, inquit textus, juſſa explentibus, *tranſierunt quadraginta dies:* iſte quippe mos erat cadaverum conditorum. Et ſi temporum omnium memorias replicemus, facile reperiamus Ægyptios vix quicquam prius aut antiquius habuiſſe, quam ut mortuorum corpora unguentis & aromatis a putredinis injuria vindicarent: coſque vix ulla re magis, quam arte cadavera condiendi, apud antiquos claruiſſe. Nemo itaque, cui ſani aliquid, ſibi perſuadere poteſt, Ægyptios cadavera curandi morem a Judæis didiciſſe: cum certum ſit cadaverum unctionem apud Ægyptios in more fuiſſe, cum Judæorum natio nomen aut locum in temporum monumentis nondum habuiſſet.

TERTIO: in hanc etiam opinionem me ducit, ſumma illa morum ſimilitudo quibus Ethnici & Judæi in accurandis funeribus utebantur. Multis enim exemplis oſtendi poſſit, vix ovum ovo ſimiliùs, quam Ægyptiorum & Judæorum ritus in cadaveribus ungendis & conveſtiendis uſitatos. Nam,

(1°.) ÆGYPTII unctionem funebrem, non ſimul & ſemel, ſed multis diebus & repetitis vicibus peragebant. Cadaver e manibus ſuis, non niſi ſaturatum & quaſi ebrium unguentis & aromatibus deponebant. Sedulam illam defunctos condiendi rationem apud Ægyptios obtinuiſſe, ſatis confirmant *Herodoti* & *Diodori Siculi* teſtimonia. Hanc autem conſuetudinem eos ex vetuſtate retinuiſſe, e verbis Hiſtorici ſacri colligamus: *Geneſ.* 50. 2, 3. *& præcepit Joſeph ſervis ſuis medicis, ut aromatibus condirent patrem ſuum:—& completi ſunt ei quadraginta dies, quia ſic complentur* [m] *dies* הַחֲנֻטִים *eorum qui aromatibus condiuntur.* Ungebant ſcil. æternitati, ideoque operi ſuo multum temporis & negotii impendendum eſſe, non temere crediderunt. Eandem & Hebræos in defunctis perungendis operam & ſollicitudinem adhibere ſolitos, e Salvatoris noſtri defuncti hiſtoria conjectare licet. Nam corpus ſuum unguentis delibutum fuiſſe, pri-

a Cap. 38. 16. b *Jo. Chifflet.* de *linteis Chriſti ſepulchral.* c. 4. c *Hiſtor.* 5. d *Annal.* 16. e *Pomp. feral.* l. 1. c. 12. f De *Rep. Hebr.* l. 8. c. 5. p. 766. g *Orig. Eccleſ.* T. 1. P. poſter. p. 437. h *Diſput. Philolog.* T. 1. p. 121. i De *Sepult. Vet.* cap. 5. k Lxx in *Gen.* 50. 2. l Εἰσὶ δὲ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κρεμάται, ᾗ τέχνῃ ἔχουσι ταύτῃ· *Herodot* l. 2. c. 86. m Lxx, αἱ ἡμέραι τῆς ταφῆς

SECT. III. uſquam ſepulchro mandaretur, *S. Johannis* teſtimonio confirmatur: cap. 19. 38, 39: *venit ergo* Joſeph &c. *& tulit corpus Jeſu. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Jeſum noctu, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Jeſu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus,* &c. Quin & [a] *S. Marcus* teſtatum reliquit, Mariam Magdalenam, & alias pietate conſpicuas mulieres ad monumentum ſe contuliſſe, Dominum jam ſepultum denuo peruncturas. Idem & *S. Lucas* verbis apertis tradidit: cap. 23. 55, 56. & 24. 1. [b] Auctor nuperus, poſtquam Judæos tot vicibus unctionis extremæ munus præſtitiſſe obſervaſſet; *inde*, inquit, *palam fit, hunc morem—corpora aromatibus condiendi, Judæos ab Ægyptiis mutuatos fuiſſe; quippe qui haud ſemel duntaxat, ſed iterum atque iterum id, dum pios ſe exhibere cupiunt, inſana permoti prodigalitate præſtabant.*

(2°.) ÆGYPTII, aliique e Gentilium grege, veſte candida plurimum cadavera unguentis perfuſa involvebant. Hoc Ægyptiis in more fuiſſe, jam citatis *Herodoti* verbis convincamus; *Mortuum* ubi abluerunt, κατειλίασι πᾶν αὐτῷ τὸ σῶμα σινδόνης βυσσίνης, *ſyndone byſſina cadaver integrum involvunt.* Mos idem apud alios receptus [c] *Artemidori* verbis occaſionem præbuit, ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια, θάνατον σημαίνει· διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι· i. e. *viro ægrotanti albas habere veſtes, mortem denotat; propterea quod mortui in albis veſtibus efferantur.* Hebræi etiam antiqui cadavera, amictu candente exornata, tumulo inferebant: Huic opinioni locum faciunt [d] *Buxtorfii* verba: mortuo *lineam tunicam induunt* Judæi. Antiquiſſimæ enim hoc apud ipſos eſt conſuetudinis, לקבור בבגדים לבנים *in veſtibus albis tumulo* mortuos *mandare.* Ita ferebat Hebræorum inſtitutum Domini tempore, qui * σινδόνι καθαρᾷ involutus ſepulturæ tradebatur. Mos ille defunctorum corpora veſtibus albis involvendi, a Judæis ad Chriſtianos antiquos tranſiiſſe videtur. Inde enim cauſa data *Prudentii* verbis, *Cathemer.* Hymn. 10.

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt.

(3°.) MORIS Ægyptii erat cadavera peruncta perpetuis faſciarum lintearum involucris tegere, ut ab aeris aut humoris alicujus injuria eo magis ſecura redderentur. Ægyptios, cum defunctos ad ſepulturam componerent, hujuſmodi vincula lintea uſurpaſſe, ſcripſit *Herodotus*; & eorum omnium oculata fide comprobatum eſt, qui cadavera condita ex Ægypti ſepulchretis in Europam allata viderunt, infantis tæniis aut faſciis circumligati imaginem referentia. Faſcias illas extremas, cum homo ad ſua quaſi initia rediret uſurpatas, *Heſychius* ὀπισθανάπια ὀπιτυλυγμένα appellavit. Judæos etiam hujuſmodi faſcias ſepulchrales in uſu habuiſſe, ſatis e Lazari ſuſcitati hiſtoria innoteſcat: nam *prodiit*, inquit [e] *S. Johannes*, δεδεμένος χεῖρας, *ligatus manus & pedes faſciis* mortuariis, voce illa (ſi Grammaticos audiamus) a χὴρ *mors* originem derivante. Inde [f] *Baſilius Seleuciæ Epiſcopus*, de *Lazaro* redivivo loquens, ἐφίστατο, inquit, ταῖς νεκρίαις ὡς ἐκ τάφου πεχθεὶς, ἢ μὴ τόκον φέρων τὰ σπάργανα· *adſtabat cum faſciis mortuariis, tanquam e ſepulchro natus, & poſt partum ferens infantiæ faſcias.* Cum itaque Dominus Lazarum vidit ligamentis impeditum, quo minus ambularet; ait, *ſolvite eum, & abire ſinite.* Chriſti etiam ſepulti corpus non linteis ſolummodo, ſed & faſciis, more infantium, involutum & conſtrictum fuiſſe, ex eodem Evangeliſta intelligamus: Cap. 19. 40. Alibi expreſſe dicit Joſephum Arimathenſem & Nicodemum, *accepiſſe corpus Jeſu, & ligaſſe illud ἐν ὀθονίοις faſciis linteis:* Sic enim *Nonnus* eleganter & ex vero locum illum interpretatur:

Λεπταλέαις ὀθόνῃσιν ἐμιτρώσαντο θανόντος
Σῶμα, πολυπλέκτῳ ἑλίκων εὐώδεϊ δεσμῷ·

Tenuibus linteis circumdederunt mortui corpus,
Multiplici circumvolutionum fragranti vinculo.

Hunc loci ſenſum firmat etiam *Heſychius:* apud quem, ὀθόνη idem eſt quod σινδὼν, ζώνη, πλαμὼν, & πλαμὼν, per δεσμὸς & φασκία redditur.

(4°.) ÆGYPTII ſudario, aut velamine quodam linteo, a reliquis defuncti linteis

a *Marc.* 16. 1, 2. b *Paul. Aringh. Rom. ſubter.* T. 1. l. 1. c. 23. §. 8. c *Oneirocr.* L. 2. c. 3.
d *Synag. Judaic.* cap. 49. * *Mat.* 27. 59. e Cap. 11. 44. f *Orat.* in *Publi.* & *Phariſ.* p. 181. B

diſtincto,

diſtincto, ad illius caput obtegendum plerunque utebantur. Ita ducor ut credam conjectura ab [a] iconibus Ægypti ducta: earum enim non paucæ mortuorum corpora repræſentant, linteis a cervice ad imos pedes pertingentibus involuta: eorum autem ſuprema capita velo tecta, hinc inde in medium pectus propendente, & inter ſcapulas deſinent. Hoc autem velamine (ſiquid Iconum illarum fidei tribuamus) quandoque faciem integram, nonnunquam poſticam ſolummodo capitis partem, obducebant. Judæi etiam conſimilem ſepulturæ ritum coluere: nam non tantum ταφίας ὀθόνας, & λινέας χιτῶνας, (uti vocat [b] Nonnus) *faſcias ſepulchrales*, & *lineas tunicas*, ſed ſudarium defunctorum capiti proprium uſurpabant. Hoc e Domini noſtri & Lazari ſepulti [c] hiſtoria conſtare poſſit, quos Evangeliſtæ σουδάριον capitibus ſuperinductum habuiſſe referunt. Eſt autem σουδάριον, ſi ad communiorem vocis ſenſum attendamus, linteum capitis tegumentum. Nam in libro [d] *Ruth*, ubi Hebræus habet, הבי המטפחת *dato mihi linteum* aut *velum*; Chaldæus dicit, הבי סודרא Appellatur etiam a *S. Johanne* σουδάριον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῦ· *Joh.* 20. 7. Hiſce pondus addunt [e] *Theophylacti* & *Oecumenii* teſtimonia, qui σιμικίνθια *lintea manibus*, σουδάρια vero *capitibus propria* faciunt. Neque hic tacenda [f] *Mayeri* verba, *ſepultus fuit Soter noſter more Judæorum recepto, qui — linteis minime pretioſis corpus defuncti involvebant, involucrum autem capitis* סודרא *appellabant, quo etiamnum hodie utuntur.* Hinc factum videtur, quod σουδάριον (uti docet [g] *Pollux* in *Onomaſtico)* priſcis ἡμιτύβιον dictum ſit, quaſi dicas (ſi vocem finxeris) *Semiſepulchralem*; quod ſcil. ſupremæ tantum cadaveris parti in ſepulchro obtegendæ inſerviret.

SECT. III.

(5°.) ETHNICI, unctionis ultimæ munus obituri, defuncti crines in anteceſſum diſſecabant. Hoc e *Virgilio* diſcimus. *Æn.* 4. v. 698. ubi ſic canit,

* *Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem*
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Hiſce concinunt & *Statii* illa,

Septima lux, & jam frigentia lumina torpent,
Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.

Idem in Judæorum ritus funebres olim tranſiiſſe, ex [h] *Maimonide* intelligamus: ille enim funeris morem apud Judæos receptum referens, inter alia inquit, גוזזין שערו ומלבישין אותן וגו׳ *Abradunt pilos* corporis, *mox veſtiunt* involucris, *candido filo lineo conſutis*, &c. Hoc tamen honore damnatos minime dignabantur, qui capite [i] intonſo ſepulturæ tradebantur.

EJAM dictis compertiſſimum eſt, Judæos, unctionis & conveſtituræ feralis munia obituros, mores & ritus Ægyptiis plane ſimiles & conjunctos uſurpaſſe. Si quis autem ſimilitudinis hujuſce rationem accuratius inveſtigaverit, haud facile aliam ſolidiorem reperire queat, quam quod Judæorum ritus funebres ad Ægypti exemplar, tanquam ad amuſſim, dirigerentur. Nam luce clarius eſt, Ægyptios, e ritibus quos dixi funeralibus nonnullos ſaltem, diu ante natum Moſem, in uſu habuiſſe. Nec proculdubio Ægypti faſtus & invidia ferre potuit, ut ſacros ſepulturæ ritus a Judæis derivarent, a quorum nomine & religione, omnis antiquis & inveteratis diſſiderent. Cum itaque vero ſimillimum ſit, mortuos unguendi & conveſtiendi modum ritumque ex Ægypto in Judæam traductum fuiſſe; inde facili atque obvia conjectura colligamus, Judæos ipſum unctionis & lintei ſepulchralis uſum e moribus Ægypti deſumſiſſe.

NIL jam ſupereſt, niſi ut argumentis quæ nobis maxime adverſantur, breviter reſpondeamus.

HORUM primum hujuſmodi eſt: inde pateat ſententiam noſtram longe abeſſe a vero, quod certum ſit Judæos raro aut nunquam unctionem inter ritus ſuos funerales recepiſſe: altum enim de Lazari unctione in Scripturis ſilentium, licet de linteis conſtet quibus erat involutus: neque tam cito fætuiſſet (quod fatetur Martha) ſi corpus ſuum myrrha & aloe conditum ſepulchro intuliſſent. Si ad Regum Veterum tempora oculos noſtros attollamus, ſatis pateat Judæos multo longius ab ungendi ceremonia abfuiſſe. In cujus rei fidem verba prophetæ audiamus, de *Zedekia* dicta, *Jer.* 34. 5: *non morieris in gladio, ſed in pace morieris, & ſecundum combuſtiones patrum tuorum, Re-* Obj. 1.

a V. *Chifflet.* lib. laud. c. 3. b In cap. 20. *S. Johan.* c *Jo.* 19. & c. 11. d Cap. 3. 15.
e In *Act.* 19. 12. f *Philolog. Sac.* P. 1. p. 286. g L. 7. c. 16. *Segm.* 71. ★ Vid. *De la Cerda* in loc. h *Ebhel.* c. 4. §. 1. i *Geier.* de *Ebr. Luct.* c. 5. §. 9.

SECT. IV. *gum priorum, qui fuerunt ante te, ſic comburent tibi,* &c. Quaſi Regum ſeculo Judæi (contra quam ſentit [1] *Tacitus)* non tam *condire* quam *cremare* cadavera didiciſſent.

Sol. HISCE exemplis non multum urgetur ſententia noſtra: nam ad Lazari inſtantiam mutuatis *Montacutii* verbis facile reſpondeamus: ille enim de Jacobo Patriarcha, Chriſto, aliiſque, conditura præmiſſa, ſepultis differens; *qui tamen mos,* [a] inquit, *non erat vulgaris, aut perpetuus, ſed ad libitum obſervabatur.* Combuſtiones Regum quod attinet, eæ non erant cadaverum (quæ unguentis delibuta Sepulchris inferebant) ſed ſupellectilis totius & vaſorum regiorum, quibus multa aromata commiſta, quæ ſupellectilis comburentis odorem male gratum corrigerent & ſuperarent. Hujuſmodi itaque combuſtiones, non Regum erant, ſed eorum gratia, in ipſorum exequiis factæ. Opinionis hujuſce ſe patronos præbuere, *Maimonides Hal. Ebhel.* c. 4. *Sanctius* in lib. 1. *Reg.* c. 31. 12. *Hieron. Magius* in *Miſcel.* l. 3. c. 11. *Geierus* de *luct. Ebr.* c. 6. §. 2, 3, 4, 5. *Spondan.* de *Cœmeter. Sac.* l. 1. P. 2. c. 1. §. 6. *Schickard.* de *jur. Reg. Heb.* c. 6. aliique.

Obj. 2. SECUNDO: ad ſententiam noſtram refellendam dici poſſit, plane diſſimilem cadavera condiendi modum apud Judæos & Ægyptios obtinuiſſe. Solebant enim Ægyptii cadavera intrinſecus condire, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; ut exemplis illis ſordium & humorum receptaculis, ab omni putredine eo ſecuriora rederentur. Apud Hebræos autem mortui, aromata corpori extrinſecus applicando, deinde faſciis involvendo, nulla ſectione facta, curabantur. Unde Ægyptii [b] ταριχεύειν, Hebræi autem [c] ἐνταφιάζειν, aut etiam [d] ἀλείφειν dicebantur.

Sol. RESP. ut difficultatis hujuſce nodum diſſolvamus, negandum non eſt Judæos & Ægyptios, in cadavera condiendi modo, paululum ab invicem diſcrepaſſe. At nil opus eſt ut diſcriminis hujuſce levioris gratia, Judæos cadavera unguentis perfundendi ritum ex Ægypto in Cananæam ſecum tranſtuliſſe denegemus, & a ſententia tot argumentis & teſtimoniis communita recedamus.

Obj. 3. TERTIO: a veritate alienum videtur, ſanctam Deo gentem tot ritus Ægyptios, quibus ſuperſtitio cauſam præbuit, obſervare voluiſſe. Ideoque *Calvinus* ipſum *Joſephum* in crimen vocat, quod patrem ſuum, aromatibus condire, luctu ſeptiduano deflere, in ſarcophago reponere, ejuſque funera ritu plane Ægyptio celebrare vellet. *Nam,* [e] inquit ille, *quod Joſeph Ægyptiis ſe conformat, quorum ſuperflua curioſitas ludibrio non caruit, metu potius quam Judicio vel approbatione feciſſe credibile eſt. Et forte perperam æmulatus eſt Ægyptios,* &c. Et ſtatim poſtea, *Joſeph ſe magis ad perverſos Ægyptiorum mores inflexit quam par erat.*

Sol. SAT ſcio eas eſſe non paucorum delicias & faſtidium, quod ritus quilibet e Gentium uſu derivatus iis nauſeam moveat: quaſi Chriſtiani non minus ab omni Gentium more quam ſocietate & communione abhorrere teneantur. Quis autem gemmam minoris æſtimaverit, quod in medio ſterquilinio reperta, aut porci naribus affixa fuerit? *Calvini* verba me ad ſtuporem potius quam aſſenſum cogerent, niſi quod hominis morem & ingenium præfervidum perſpectum haberem. Quis enim niſi calore & faſtu præcipiti abreptus, candidum *Joſephi* nomen conſpurcaret adeo, tantum quod innocuis Ægypti moribus ſe conformarit, & Patri ſuo jam defuncto ceremoniis (uti mores tunc erant) honorificis reverentiam exhibuerit? Multo magis ad ſobrietatem ſapuit [f] *S. Auguſtinus,* cum dixit, *quod neque contra fidem, neque contra bonos mores eſſe convincitur, indifferenter eſt habendum, & propter eorum inter quos vivitur ſocietatem ſervandum eſt.* Et proculdubio nonnulli e *Calvini* aſſeclis ſibi hominum affectus multo magis conciliaſſent, ſi ad verba illa pacem & generoſam indolem ſpirantia magis attendiſſent; & ab Eccleſiarum moribus plane indifferentibus haud adeo moroſe receſſiſſent.

SECT. IV.

Epulum Funebre.

SI ad Ethnicorum ritus funebres perſcrutandos ſedulo incumbamus, facile comperiamus eos varii generis & nominis epula funebria inſtituiſſe. De iis autem ſingulatim perſcribere longum eſſet, & a præſenti inſtituto alienum. Id tantum cum negotio & inſtituto noſtro conjunctum exiſtimamus, ut de variis Hebræorum Epulis ferali-

a *Orig. Eccleſ.* T. 1. P. 2. p. 436. b Ταριχεύει ὁ Αἰγύπτιος· Lucian. περὶ πένθ. p. 812. D c *Jo.* 19. 40. d *Marc.* 16. 1. e *Comment.* in *Geneſ.* 50. 2, 3. f In *Ep.* ad *Inquiſit. Januarii.* L. 1. Ep. 54. Tom. 2.

1 Vid, pag. 1143.

bus

bus, & eorum origine, paucis diſſeramus. In hoc autem Argumento, id ante alia cu- SECT.
randum videtur, ut diſtincte loquamur, & Epula illa varia ſuas quaſi in claſſes diſtribu- IV.
amus. Errant enim auctores plerique, & erroribus anſam præbent, qui de Judæorum Epulis exequialibus ſermonem habituri, miſcere ſolent omnia; epula nova & antiquitus uſitata, ſuperſtitionis & humanitatis ſolius cauſa inſtituta, eodem nomine appellantes, & de iis, nullo habito diſcrimine, diſſerentes,

NE & eadem culpa noſmetipſos redarguat, caute diſtinguendum eſt inter varia illà Judæorum Epula, quæ uno eodemque generali *funebrium* nomine appellari ſolent. Monendum itaque duplex Epulum funebre, *ſepulchrale* ſcil. & *domeſticum*, apud antiquos Judæos in more poſitum fuiſſe. Epulum ſepulchrale erat, quod mortuorum ſepulchris & tumulis inferebatur: domeſticum, quod in ipſis defuncti ædibus agitari ſolebat, ad eos præcipue exhilarandos qui proximi ex eadem ſtirpe tanto mœrori ſupereſſent. Judæos Epulum utrumque in more habuiſſe, vel inde conjiciamus, quod & Ethnici (quibus magna rituum funebrium affinitate jungebantur) duplicem etiam cœnam funebrem celebrarint: *unam, quam domi amici defuncti comedebant: alteram quæ ad ſepulcrum ferebatur, a paupertina plebe diripienda*; uti e veterum monumentis nos docet [a] *Meurſius.*

HUJUSCE conjecturæ eo minus pœnitendum cenſeo, quod [b] *Tobiæ* verba hortatoria ad filium haud obſcure indicent: epulas ad ſepulcrum ferendi morem apud gentem Judaicam antiquitus invaluiſſe; ἔκχεον *effunde panes tuos* & vinum tuum ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων. Ex *quo* loco, inquit [c] *Villalpandus*, ſat *patet moris fuiſſe, ut in ipſis ſepulchris mortuorum epulæ ponerentur.* Nec ſine ratione hæc dixit *Villalpandus*, cum locus ille nullum alium ſenſum ferre poſſit, niſi voces a ſenſu ſuo genuino, interpretationibus ad placitum fictis detorqueantur. Contendit equidem [d] Grotius, *ſuper ſepulturam*, hoc in loco, eſſe, *propter ſepulturam*; quaſi ſenſus eſſet, *ſepulto aliquo viro bono, proximos ejus ſolare, miſſis cibis & vino optimo.* Sed loci totius circumſtantiæ rationem hac in re *Grotium* fugiſſe probant. Si enim Grammaticorum Concilium cogeretur, proculdubio, ἐπὶ τὸν τάφον, *ſuper ſepulchrum*, [non *ſuper* aut *propter ſepulturam*] denotare, junctis ſuffragiis comprobarent. Nec proculdubio Tobias filio ſuo præcipere voluiſſet, ne de pane & vino ſuo ἐπὶ τάφου effuſis manducaret, niſi hujuſmodi panes ſepulchrales intelligeret; de quibus, utpote donis devotis & ſolenniter conſecratis, comedere apud gentes etiam exteras pro religione habebatur. Neque ad *Grotii* ſenſum confirmandum quicquam momenti habet ratio quam ille aſſignavit, *nam apud ſepulchra epulari & facere* δοχὰς ἐπιταφίους, *mos non fuit Hebræorum, ſed aliarum gentium, cujus reliquias in Africa manſiſſe nos docet Auguſtinus ad ſua uſque tempora:* at *Tobias*, hoc in loco, aperte & ſine ulla ambage teſtatur, Judæos, juſtorum ſepulchra vino perfundere, non tantum in more, ſed pietatis parte poſuiſſe. Et eo credibilius eſt id moris, ſub extrema Judaiſmi ſecula, inter Judæos invaluiſſe; quod [e] Chriſtiani veteres (quorum mores non pauci a Judæis hauſti) Martyrum & Sanctorum buſta & ſepulcra Epulis inſtruere, pium & religioſum exiſtimarint. Ut hiſce omnibus fidem paulo firmiorem faciam, luculentum illud [f] *Sirachidis* ſubjungam teſtimonium; *Bona clauſa* in ore clauſo, θέματα βρωμάτων παρακείμενα ἐπὶ τάφῳ, ſunt veluti fercula ciborum ad *ſepulchrum poſita:* quibus clare indicat veteres Judæos, conſuetudinem convivia apud ipſa ſepulchrorum loca agitandi, & tantum non in ora defunctorum ingerendi, ſatis familiarem & cognitam habuiſſe, Neque enim rationi congruum eſt, Sirachidem epula illa ſepulchralia, ad ſenſum ſuum illuſtrandum, niſi in medio Vulgi uſu poſita fuiſſent, adhibere voluiſſe: Non capit enim hominum vulgus ſapientum dicta, niſi ſimilitudine a rebus vulgaribus & uſu communi tritis petita illuſtrentur.

JUDÆORUM epula funebria, quæ diſcriminis gratia Domeſtica appellavimus, *publica* erant vel *privata.*

PUBLICA cenſebantur, cum non tantum defunctorum domeſtici & neceſſarii, ſed ingens præterea multitudo convivio funebri exciperentur. Hujuſmodi convivia in Judæorum mores olim irrepſiſſe, e [g] *Joſepho* diſcimus, lib. 17. *Antiq. Jud.* c. 8. ibi enim Archelai, Herodis exequias celebrantis, hiſtoriam referens, ait eum *per ſeptem dies patris ſui luctum celebraſſe, & luctu finito epulum* funebre *multitudini præbuiſſe.* Ean-

a Lib. de *funer.* cap. 35. b Cap. 4. 17. c In *Ezech.* 24. 17. d *Annot.* ad *Tob.* 4. 17.
e Vid. *Spondan* de *Cœmet. ſacr.* l. 1. p. 3. c. 17. f *Eccl.* 30. 18. g Pag. 771. 35 Ἐπέμπας δὲ τὰς ὁμιλίας, καὶ καταλύσας τὸ πένθος, &c.

SECT. IV. dem hiſtoriam recoquit, l. 2. de *bell. Jud.* c. 1. dicens, *diebus ſeptem in patris luctu conſumptis,* ἀγ τὰ ὀπτάφιον ἑστίασιν πολυτελῆ τῷ πλήθει παρασχών, &c. *Epuliſque feralibus prolixe populo exhibitis,—ad templum proceſſit* Archelaus. Neque epula illa publica in Regum ſolummodo, ſed & plebeiorum funeribus, (ſi *Joſepho* credamus) ex more parabantur: cum enim narraſſet Archelaum patris ſui funus convivio ſplendide apparato cohoneſtaſſe, ſtatim [a] addit, ἔθος ἦ τοῦτο παρὰ Ἰουδαίοις πολλοῖς πενίας αἴτιον, ἀφ' τὸ πλῆθος ἑστιᾶν, ἐκ ἄνευ ἀνάγκης, εἰ μὴ παρελίποι τὶς ἐκ ὅσιος· *Hæc autem conſuetudo multos e Judæis ad inopiam redegit, quod* ſcil. *convivium multitudini, non ſine neceſſitate, exhiberent: ſi quis enim neglexerat, impius habebatur.*

EPULA privata, fercula erant in ædes luctuoſas a vicinis inferri ſolita, e quibus una cum defuncti proximis convivabantur; ut hoc modo triſtem eorum ſeveritatem corrigerent, eoſque ad cibum capiendum invitarent. De hoc [b] convivio exequiali frequens ſermo eſt in Vet. Teſtamenti ſcriptis: nam appellatur *Hoſ.* 9. 4. לחם אונים *panis lugentium:* Ezech. 24. 17. לחם אנשים *panis* [c] *hominum,* ſcil miſerorum: לחם מרחק Targ. *Hoſ.* 9. 4. *panis abominabilis,* eo quod lugentes, & eorum omnia, [veſtes, cibus, ſacrificia] pollutionem a mortuis contraxiſſent: potus lugentibus dari ſolitus כוס תנחומים *calix conſolationum,* Jerem. 16. 7. dicitur; & domus ubi convivium illud agebant, בית מרזח *domus convivii feralis,* Jer. 16. 5.

HISCE de Judæorum epulis funebribus in anteceſſum poſitis, litem totam de horum epulorum origine tribus hiſce theſibus facile dirimamus.

HARUM prima ſit hæc: Epulæ quas dixi ſepulchrales e ritu ethnico ad Judæos emanaſſe cenſeantur. Huic opinioni ſubſcribere non dubitarem, ſi animus meus ſola illius probabilitate duceretur. Cum etiam Argumentum præ manibus habeam tanta vetuſtatis caligine circumſeptum, nemo levitatis aut temeritatis dicam mihi ſcribere debeat, ſi ſententiæ maxima veri ſpecie commendatæ apponam calculum. Annon enim (Lectorem æquum appello) multo ſimilius eſt vero, Epulum ſepulchrale (quo noſtris moribus nihil abſurdius videri poteſt) primam ab ethnicis δειπνοκαιμονεστέροις originem derivaſſe, quam a Judæis qui Moſe & Prophetis Sapientiæ Magiſtris utebantur? Alias autem gravioris momenti rationes in promptu habeo, quæ animum meum huic opinioni devinctum tenent. Sunt autem hujuſcemodi,

PRIMO: quantum per veterum monimenta percipere licet, mos ille epulas mortuorum ſepulchris inferendi a remotiſſimæ memoriæ ſeculis apud Ethnicos inolevit. Veteres Ægyptios hujuſmodi ferales epulas in more habuiſſe, e verbis [d] *Apuleii* colligamus; *exclamavit, vivere hominem; procul ignes amolirentur,—— cœnam feralem a tumulo ad menſam referrent.* Apud Græcos antiquiores convivii feralis frequentem mentionem reperiamus: [e] *Homerus* de Patrocli funere verba faciens, inter alia, inquit,

——Αὐτὰρ ὁ τοῖσι τάφον μνοεικέα δαίνυ·

At hic, Achilles, *epulum ferale lautum illis inſtruxit,*

Ubi *Euſtathius* diſtinguit inter Epulum quod in ſepulchro, & quod poſt ſepulchrum vel ſepulturam agebatur: illud τάφον, a nomine ſepulchri; hoc autem περίδειπνον appellari aſſerit. Idem apud veteres Trojanos in conſuetudine fuiſſe, e [f] *Virgilii* verbis non temere concludamus:

Solennes tum forte dapes, & triſtia dona,
Ante urbem in luco, falſi Simoentis ad undam,
Libabat cineri Andromache,——

Gaudentius Brixianus rem altius repetendam arbitratur, cum Epulum ſepulchrale primam idololatriæ & mortuorum cultui occaſionem feciſſe aſſerit. Sed ipſum [g] Auctorem audiamus: *Parentalia, unde malum idololatriæ extulit caput erroris: nam gulæ ſuæ cauſa primum cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipſi comederent; poſt hoc auſi ſunt ſacrificia eis ſacrilega celebrare,* &c. Si itaque *Gaudentii* verbis quid veri inſit, minime dubitandum eſt Epula illa ſepulchralia (utpote mortuorum cultui coæva) ipſam Judæorum gentem antiquitate ſuperare. Utcunque id unum pro certo habeamus, ritum

a Pag. 1017. 5 b *Humanum ſacrificium dicebant, quod mortui cauſa fiebant.* Feſt. in voc. *Humanum.*
c לחם אבלים panis lugentium: *Targ.* in loc. d *Florid.* 19. p. 820. e *Iliad.* ψ. V. 29. f *Æn.* 3. v. 301. g *Tract.* 4. de *lection. Exod.*

illum

illum defunctis parentandi, apud gentes omnes antiquiores obtinuiſſe; nec poſſibile eſſe ritus illius fontem aut originem invenire: ideoque nullam modeſtiæ, nec forſan veritati, injuriam facturi ſimus, ſi morem illum convivia defunctis inſtruendi, inter ritus Ethnicos temporibus Judaicis antiquiores numeremus. SECT. IV.

SECUNDO: convivia illa ſepulchralia, (ſi recte judicemus) multo majorem cum religionis Ethnicæ quam Judaicæ principiis affinitatem coluere. Nam Epula illa e duobus potiſſimum principiis, ſuperſtitioni gentilitiæ conjunctiſſimis, fluxiſſe videantur: (1°.) quod hujuſcemodi Epula mortuorum animis, circa corporum ſuorum tumulos & buſta oberrantibus, refrigerio eſſent & oblectamento. (2°.) Quod hujuſcemodi dona & dapes Diis Manibus gratæ accederent, & ab eorum furore amicos ſuos defunctos [a] *Securos* redderent. Duas illas cœnæ feralis cauſas, duplici diſticho complexus eſt *Ovidius*, *Faſtor.* 2. v, 565.

Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulchris
Errant: nunc poſito paſcitur umbra cibo.
Hanc, quia juſta ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.

Ea autem dogmata a Judæorum lege cultuque plane aliena eſſe, cum Gentilium autem ſuperſtitione & fide intime cohærere; quis ita tyro eſt in literis ſacris aut profanis ut ignoret? Cum itaque dogmata illa Gentiliſmi propria eſſent, & Epulis hiſce feralibus conjunctiſſima; ſuadet ratio ut eorum originem ad Ethnicos potius quam Judæos referendam cenſeamus.

TERTIO: certum eſt Mortuorum cultum & ſacrificia, Epulis hiſce feralibus cognata, originem e ſuperſtitione gentilitia derivaſſe. Nam Syri, Chaldæi, aliique a Rep. Iſraelis alieni, numina illa Baalim nomine indigitata, ſacrificiis aliiſque divinis ceremoniis primi coluere. Erant autem Baalim, clari nominis Viri, jam fato functi, quos credulum vulgus in Deorum numerum adoptarat. Atque inde proceſſit, quod gentes antiquæ [b] ritibus plurimum lugubribus & funeri propriis [veſtium laceratione, raſione capitis, lamentis, & hujuſmodi] in Deorum illorum cultu uterentur. Inde factum etiam quod Ethnicorum Sacra, *Mortuorum ſacrificia* appellentur: non quod idolis aut ſtatuis, ſed quod hominibus, vita carentibus, ea immolarent. Cum itaque Epula tumulis appoſita, in mortuorum honorem & refrigerium eſſent comparata; cum etiam convivia illa ſacrificia eſſent ad Deos Manes, i. e. Mortuos placandos inſtituta; ex hac proxima affinitate non temere colligamus, Mortuorum cultum, ſacrificia, & convivia, ex eodem ſuperſtitionis Ethnicæ utero primitus prodiiſſe.

QUARTO: ſi Gentilium & Judæorum Epula ſepulchralia conferamus, ea proxima ſimilitudine conjuncta reperiamus. Nam (1°.) In eadem materia generali conveniebant. Ethnici convivia defunctis inſtruebant, panem præcipue & vinum tumulis inferentes. Panem in Epulis feralibus locum habuiſſe, e verbis [1] *Catulli* intelligamus,

Cum devolutum ex igne proſequens panem,
A ſemiraſo tonderetur uſtore.

Nec vinum defuiſſe, indicio ſunt *Feſti* verba; *Reſperſum vinum ſignificat apud antiquos: quia in ſacris novendialibus vino mortui ſepulcrum ſpargebatur.* Judæos etiam panem & vinum ſepulchris appoſuiſſe, e jam citatis *Tobiæ* verbis innoteſcat, *effunde panem tuum* & vinum tuum *ſuper ſepulchrum juſtorum.* (2°.) In eadem etiam generali forma: Ethnici enim ſatis habebant Deos Manes ad convivium ſobrium admodum & tenue convocare. Hoc elicere licet ex [c] *Ovidii* verſibus,

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt Manes, pietas pro divite grata eſt
Munere: non avidos ſtyx habet ima Deos.

Et Tobias filium ſuum ad panem tantum & vinum ſuper Juſtorum ſepulchra effundendum hortatus eſt, nec menſam feralem dapibus aut vario ferculorum apparatu in-

a *Vocas ſecuros* mortuos, *ſi quando extra portam cum obſoniis & matteis — parentans ad buſta recedis.* Tertul. de *Teſtimon. Animæ*: cap. 4. b *Baruc.* 6. 31. c *Ovid. Faſt.* 2. v. 533.

1 *Epigr.* 60.

SECT. IV. ſtructam poſtulavit. (3°.) In ſcopo etiam & fine præcipuo congruebant: Ethnici enim panem & vinum ſuum, muneris & [a] libaminis vice, ſepulchris afferebant, ut Diis Manibus placatis & facilibus uterentur. Hoc ex *Ovidii* & *Tertulliani* jam adductis teſtimoniis convinci poteſt. Judæi etiam panem & vinum ſuum ad Juſtorum tumulos, tanquam ad aras ſepulchrales, attuliſſe; & utrumque veluti mincham libamen, non Diis Manibus, ſed Deo animarum, *effudiſſe* videantur. Quid enim Tobias, panis & vini effuſionem, tanquam præcipuum charitatis officium defunctis præſtandum, filio ſuo commendatum vellet; niſi quod hujuſmodi panis & vinum, tanquam oblatio & libamen, gratiam divinam juſtorum ſaltem animabus, impetrare poſſe crederetur? Eo autem credibilius eſt opinionem illam apud veteres Judæos increbuiſſe, quod & [b] Chriſtiani Veteres (morum & dogmatum Judaicorum plus æquo ſtudioſi) Epulas ad Martyrum buſta & memorias agerent; dona illa Defunctis prodeſſe & ad peccatorum expiationem valere exiſtimantes. Ita Veterum fidem & morem habuiſſe fuſe confirmant [c] *Spondanus*, [d] *Kirchmannus*, aliique. E circumſtantiis hiſce ſimillimis (quas nec Lex nec ratio Judæis præſcripſit, haud abſurde colligo, Judæos ad mortuorum tumulos ſe ritu Ethnico geſſiſſe; & convivia illa ſepulchris apponi ſolita (mutatis quibuſdam neceſſario mutandis) e vetuſto Gentilium uſu in mores proprios tranſtuliſſe. Sed vereor ne Epulæ illæ ſepulchrales Lectoris nauſeam jam moveant: alio itaque ſermo transferendus eſt.

THESIS ſecunda hujuſmodi eſt: veriſimile eſt convivia illa funebria, quæ publica appellavi, e luxu & vanitate Romanorum in mores Judæorum tranſiiſſe. Ita enim (quod dixi) Herodis tempore, ferebant Judæorum mores, ut turpe atque impium haberetur, Patris, Uxoris, aut neceſſarii alicujus funus, niſi convivio publice inſtituto, celebrare. Romanos autem, novos illos Judæorum Dominos, mores hoſce novos invexiſſe, me perſuaſum habeo.

(1°.) QUOD per omnes Vet. Teſt. paginas, ne leviuſculam convivii alicujus funebris tanta cum pompa & luxu agitati mentionem reperiamus. Contrarium potius in more fuiſſe videtur, quod ſcil. cibis, æque ac veſtibus vilibus, neglectis, & ad luctus funebris ſeveritatem compoſitis uterentur. Nam, Abnero jam defuncto, populus univerſus ad Davidem veniſſe dicitur להברות [e] *ad comedendum panem cum Davide*. Nam *David Kimchi* vocem illam per להאכיל *ad cibandum* exponit; ita ut אכילה מועטת *cibatio parva*, tenuis, *& quæ luctum deceat*, intelligatur. Sed ſi ſacra hiſtoria ſiluiſſet, ipſum Naturæ dictatum, & Veterum Judæorum ſimplicitas, abunde docerent, eos non dapibus aut ferculis ad luxum quæſitis, ſed pane & vino tenui, funeris mœſtitiam excepiſſe: & mores ſuos (cum res ſuæ ſtatu integro eſſent & incorrupto) a conviviis illis ad luxum & oſtentationem paratis longe abfuiſſe.

(2°.) HUJUSMODI convivia publica in Romanorum præcipue funeribus uſitata fuiſſe, facile conſtare poſſit eorum monumenta haud otioſe percenſenti. Sub prima equidem Pop. Romani tempora, convivium funebre quod luctui conveniebat, convocatis tantum Defuncti neceſſariis, parabatur. Nam [f] *Cicero*, de ritibus exequiarum antiquitus uſitatis differens, *ſequebantur*, inquit, *epulæ, quas inibant parentes coronati*. Syros etiam morem eundem in Epulis exequialibus obſervaſſe, e *Luciani* verbis ſtatim adducendis intelligamus. [g] *Poſtea, creſcente magnitudine Romana, & ſimul luxu, non jam amicis tantum & propinquis, ſed toti populo* convivium *dabant, qui magnificentiores haberi volebant*. Neque hoc *in virorum tantum funere, ſed & mulierum factum eſt*. Moris hujuſce primus auctor *Julius Cæſar* a *Suetonio* dicitur. Cap. 26. ubi ait, *munus populo epulumque pronuntiavit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo*. In funere Syllæ, filius ejus Fauſtus [h] *ludos gladiatorios in honorem patris ſui exhibuit, & τὸν δῆμον λαμπρῶς εἱστιασε, & populum lauto convivio excepit*. Ad hanc claſſem vocari poſſint Viſcerationes, id eſt, largitiones illæ, quibus multorum animalium caro populo diſtribuebatur. Ita morem funeris apud Romanos habuiſſe, [i] viri docti variis exemplis e *Livio* petitis jam dudum comprobarunt. Cum itaque Judæi publicis illis & ſumptuoſis conviviis amicorum ſuorum funera cohoneſtarint, ſe & mores ſuos Romanis, rerum ſuarum Dominis, accommodaſſe, non immerito cenſeantur.

(3°.) JUDÆI omnes, Romanorum jugo ſoluti, amicorum funera epulo tantum privato & proximorum ſumptibus comparato ſemper celebrarunt. Ita veterum Judæo-

a *Poſt iſtum ſermonem, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant.* Apul. l. 4. *Metam.* p. 124.
b Vid. *Serar.* in *Machab.* p. 456, 457. c De *Cœmet. Sac.* l. 1. P. 3. c. 17, 18. d De *Funer. Rom.* lib. 4 c. 6. e 2 *Sam.* 3 35. f *Lib.* 2. de *Legib.* g *Joh. Meurſ.* de *funere* cap. 35.
h V. *Diodor. Hiſt.* l. 37. p. 60. A i *Kirchman.* de *Fun. Rom.* l. 4. c. 5. *Guther.* de *Jur. Manium.* l. 2. c. 10.

rum

rum mores habuiſſe, e [a] *S. Hieronymi* verbis innoteſcat; *moris eſt lugentibus ferre cibos, & præparare convivium: quæ Græci* πεϱίδειπνα *vocant; & a noſtris vulgo appellantur parentalia.* Sic etiam mos tenuit [b] Moſis Ægyptii tempore, qui ea de cauſa, *cibum lugentium prophetæ inhibitum* fuiſſe dicit, *eo quod omnis populus primo* luctus *die edat de alieno, veteturque edere de proprio.* Morem illum cibum & potum ad domum luctus deferendi, apud Judæos etiamnum obtinere, teſtantur [c] *Buxtorfius*, [d] *Leo Modena*, & alii, qui mores Judaicos literis conſignarunt. Et proculdubio Judæi morem illum a ſeculis tempora Romana longe præcedentibus, ſancte obſervarunt. De more itaque, Herodis tempore invaleſcente, funera epulo, tam publico & magnifico celebrandi, ſententiam feramus mutuatis [e] *Geieri* verbis; *Increbuerat tunc in populo* Judaico *perverſa illa Gentilium* κακοζηλία, *qua Romanorum plurima, adeoque Viſcerationes etiam ſeu epulæ ferales, populo exhibitæ, in imitationem venerant.* SECT. IV.

THESIS tertia eſt hæc: credibile eſt Judæos epula ſua privata e funebribus Gentium vicinarum moribus antiquitus accepiſſe. Ut hæc ſententia credibilis evadat, nonnulla Lectori conſulto bene penſitanda proponenda ſunt.

(1°.) LXX, Epulo illi quo Iſraelitæ Davidem lugentem acceperunt, nomen gentilitium (πεϱίδειπνον) impoſuerunt. Sic enim locum reddunt, quo cœnæ funebris, Abneri cauſa inſtitutæ, occurrit mentio, 2 *Sam.* 3. 35. καὶ ἦλθε πᾶς ὁ λαὸς συνδειπνῆσαι τὸν Δαυὶδ ἄϱτοις, ἔτι ὄντος ἡμέϱας. Quid autem interpretes Græci voce illa Gentilium [f] cœnis feralibus propria, ad Hebræorum cibos funebres denotandos uterentur; niſi quod Hebræi ritum illum in funeribus convivandi a gentibus circumvicinis traxerint, æquum autem duxerint Interpretes illi, ut originis Ethnicæ convivium nomine Ethnico deſignarent?

(2°.) MOS ille Epulum inſtituendi, apud gentes antiquiores amicis ſuis Exequiarum juſta ſolventes inolevit. Apud Chaldæos id moris ſervatum, e verbis Scriptoris Apochryphi non obſcure colligendum eſt. Ille nempe, de ſacerdotibus Babyloniis loquens, [g] *Rugiunt*, inquit, *clamantes* contra Deos, ὥσπεϱ ἐν συνδείπνῳ νεκϱῷ· *ſicut in cœna funebri.* Græcos etiam antiquos hujuſmodi epulas inter exequiarum ritus numeraſſe, ex [h] *Homero* diſcimus, qui in Hectoris funere convivii funebris his verbis meminit.

Χθίζαντες δ᾽ τὸ σῆμα, πάλιν κίον αὐτὰϱ ἔπειτα
Εὖ συναγειϱάμενοι, δαίνυτ᾽ ἐϱικυδέα δαῖτα,
Δώμασιν ἐν Πϱιάμοιο·——

Aggeſto autem tumulo redibant: atque deinde
Bene collecti convivabantur ſplendidum convivium.
Ædibus in Priami——

Apud Romanos etiam Epularum hujuſmodi funebrium frequentem multiplicemque uſum fuiſſe, multis teſtimoniis probavit [i] *Villalpandus*, ad cujus eruditas paginas ſtudioſos amandamus. Apud Syros hunc morem increbuiſſe, arguunt verba [k] *Luciani*, natione Syri: poſtquam enim luctus funebris ritus varios enumeraſſet, ſubjungit, ἐπὶ πᾶσι τούτοις, τὸ συνδεῖπνον· *poſt hæc omnia, ſupereſt cœna exequialis.* Eodem denique ritu Arabes antiquos exequias reddidiſſe, inde conjiciamus, quod Turcæ, ab Arabibus propagati, poſtquam defunctum ſepeliverint, ſacerdotes alioſque e vicinia [l] *ad prandium convocare* ſolent. Multo autem probabilius eſt Judæos a tot gentibus, quam tot gentes a parvula & contempta Judæorum natione, epularum funebrium uſum accepiſſe.

(3°.) JUDÆORUM & Gentilium epulæ funebres *in fine* & *materia* principali conveniebant. *In fine* quidem: ideo enim hujuſmodi epulæ inſtitutæ ſunt, & lugentibus conſolationi foret cibus potuſque præbitus, cum ipſi forſan aut præ dolore non poſſent, aut honeſtum non ducerent in triſti illo rerum articulo de epulis cogitare. Epulas illas e fine Judæis in uſu fuiſſe, e *Jeremia* propheta intelligatur: nam apud eum Dominus, de mortuorum planctu & ſepultura agens, [m] *ne ingrediaris*, inquit, *domum convivii, neque conſoleris eos, & non frangent inter eos lugenti panem ad conſolandum ſuper mortuo, & non dabunt eis potum calicis ad conſolandum ſuper patre ſuo & ſuper matre.* Cœnas exequiales eundem apud Ethnicos uſum locumque habuiſſe, ſatis teſtantur [n] *Lu-*

a *Comment.* in *Jerem.* c. 16. b *Ebbel.* c. 4. §. 9. c *Synag. Jud.* c. 49. d De *rit. Jud.* P. 5. c. 9. e De *Ebr. luct.* cap. 6. §. 21. f Περίδειπνον, τὸ νεκϱῶν· καὶ τοῦτο ἐδείπνων τὸ Ἀττικὸν πεϱίδειπνον· *Suid.* g *Baruc.* 6. 31. h *Iliad.* Ω v. 801. i In *Ezec.* c. 24. pag. 315. k Lib. περὶ πένθ. p. 813. A l *Gabr. Sionit.* de *Urb. Orientat.* c. 16. m Cap. 16. 7 n Ub. ſupr.

SECT. V. *ciani* illa, *poſt hæc omnia ſupereſt exequialis cœna,* καὶ πάρεισιν οἱ παραπήκοντες, καὶ τὰς γονέας παραμυθοῦνται τὸ τετελευτηκότος, καὶ πείθουσι γεύσασθαι, &c. *Famque adſunt neceſſarii, ut defuncti parentes conſolentur, ſuadentque uti cibum capiant.* Nec minus *in materia* quam fine principali congruebant. Cum enim Judæi cœnam feralem agerent, panis, vinum, faba, lens & ova ſolummodo menſis apponebantur: Ethnicos etiam eodem cibo viliori menſam funebrem inſtruxiſſe, apertis teſtimoniis Sectione ſequenti probaturi ſumus. Unde factum autem quod Judæorum & Gentilium cœnæ funebres circumſtantiis tam ſimilibus conjungerentur, niſi quod Judæi ſimias agerent, & cœnam exequialem, prout & alios ritus funebres, ad morem apud Ethnicos receptum adornarent?

SECT. V.

Luctus funebris ceremoniæ.

CUM id mihi negotii jam datum ſit, ut Judæorum ritus funebres e Vetuſtatis tenebris in apricum proferam; muneri meo plurimum deeſſem, ſi triſtes eorum ceremonias in luctu funebri uſitatas, earumque rationes & origines, intactas præterirem. Ad eas itaque jam ſtylum convertamus.

INTER eas autem ceremonias, prima & in uſu frequenti poſita, erat comæ & carnis ſciſſio aut laceratio. Antiquos Judæos (cum amici fato cederent) triſtibus hiſce ceremoniis, animos doloris impatientiſſimos prodidiſſe, e nonnullis Scripturæ locis ſatis innoteſcat. In hanc rem apprime accommodatus eſt locus ille, *Jerem.* 16. 6: *morientur magni & parvi in terra hac, non ſepelientur, neque plangent eos, neque incidetur, neque decalvabitur ob eos.* Huic adtexam locum geminum germanum ex ejuſdem Prophetæ cap. 41. 5: *venerunt viri de Sichem de Silo & de Samaria, octoginta* nempe *viri, raſi barba, ſciſſi veſtibus, & lacerati,* vel inciſi, *carne*; quo ſcil. habitus ille lugubris dolori ſuo ob occiſum Gedaliam alioſque Judæos concepto conveniret. Hiſce tertium ſubjungam ex eodem propheta non minus luculentum teſtimonium, nempe cap. 48. 37: ubi propheta, immenſas Dei plagas prædicens, inquit, *ſuper omne caput* erit *calvitium, & omnis barba diminuta: ſuper omnes manus inciſiones, & ſuper lumbos ſaccus.* Aliter equidem Judæorum recentiorum moribus comparatum eſſe teſtatur [a] *Leo Modena:* nam hodie, inquit, *qui mortui cauſa crinem aut faciem ſcindit,* in [b] legis violatæ crimen incidiſſe creditur. At ſane e locis jam citatis perſpicuum eſt, Judæos antiquiores luctum ſuum, in amicorum funeribus, crine & carne lacerata teſtari ſolitos: & [c] *S. Hieronymus* fidem facit Judæos ritum illum funebrem, conſuetudine ab antiquis ad ſua uſque tempora ducta ſeculis, obſervaſſe. Nam ut lucem faceret jam laudatis *Jeremiæ* verbis, *nec incident, nec calvicium facient*; *mos,* inquit, *hic fuit apud Veteres, & uſque hodie in quibuſdam permanet Judæorum, ut in luctibus incidant lacertos, & calvicium faciant.*

INDE autem conſtare poſſet, Judæos hunc ritum funebrem ab Ægyptiis aut aliis in vicinia gentibus habuiſſe, quod eum, ſtatim poſt exitum ex Ægypto, inter alios ritus idololatricos, Judæis interdictum reperiamus: nempe loco illo jam nunc laudato, *Deut.* 14. 1. *filii vos Domini Dei veſtri: non incidetis vos: neque ponetis calvitium inter oculos veſtros ob mortuum.* Sed ſi Scriptura ſiluiſſet, ipſi Gentium pene omnium mores ſummam ritus hujuſce antiquitatem aperte loquerentur, eumque a primo uſque ſurgentis idololatriæ exordio obtinuiſſe indicarent. Scythas in luctu funebri comam & ora ſua ſciſſione pro more deturpaſſe, affirmate tradit *Herodotus* lib. 4. cap. 71. ἐπεάν σφι ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς, —— τῷ ὠτὸς ἀποτάμνονται, τείχας περικείρονται, βραχίονας περιτάμνονται, μέτωπον καὶ ῥῖνα καταμύσσονται, &c. *Quum Rex eorum deceſſerit,——aurem decidunt, crinem circumtondent, brachia circumcidunt, frontem naſumque ſauciant, ſiniſtram manum ſagittis trajiciunt,* &c. Romanos eandem inſaniam in funeribus inſanire ſolitos, ex [d] *Ovidii* verſibus colligamus:

Parce tamen lacerare genas: nec ſcinde capillos.
Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.

a De *Rit. Jud.* P. 5. c. 8. §. 5. b *Deut.* 14. 1. c *Comment.* in *Jerem.* 16. d Lib. 3. *Triſt. Eleg.* 3. v. 51.

Quibus

Quibus conſonum *Virgilii* illud, *Æneid.* 12. v. 605. SECT. V.

——— Flavos Lavinia crines,
Et roſeas laniata genas,———

Carthaginienſes etiam lugentes eandem in genis & brachiis ſuis lanienam exercuiſſe docet *Alex.* ab *Alexandro*, *Gen. Dier.* l. 3. c. 7. Græcos non minus inepte de proprio ſuo corio ludere conſueviſſe colligamus, quod Solon morem illum funebrem Athenienſibus ſuis interdixerit. Hoc enim [a] *Plutarchus* de *Solone* literis conſignavit, ἐπέσηνε — καὶ τοῖς πένθεσι — νόμον, ἀπείργοντα τὸ ἄπακτον καὶ ἀκόλαστον· & ſtatim, ἀμυχὰς κοπτομένων καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα, καὶ τὸ κωκύειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρων ἀφεῖλεν. At mos ille, vetuſtatis auctoritate confirmatus, radices nimis altas egerat, quam ut Solonis unius manibus evelli poſſet: hunc enim mortuos deflendi morem, a majoribus ſuis acceptum, Græcia etiamnum retinet. In hujus rei fidem [b] teſtis oculati verba audiamus: *cum quiſpiam e familia, ſive maritus ſive affinis, — moritur, detecto capite & facie in publicum prodeuntes mulieres, urbem circumluſtrant, capillis paſſis, ſinuque denudato, ingentes ejulatus & ululatus emittentes. Comas quoque & genas lacerantes. — Dextra autem manu partem ſiniſtram, ſiniſtra vero dextram unguibus dilaniant. Comam quoque eodem modo, ita ut dextra manus ſiniſtrum latus, ſiniſtra dextrum trahendo dilaceret. Et nunc genas per vices ſcarifi:ando, nunc pectus percutiendo, nunc crines trahendo luctum peragunt. Hunc eundem morem mulieres quoque* Bulgaricas *in hunc uſque diem* ſervare aſſerit: nam in funere, inquit, *lacertos lacerant, vultum conſcindunt laniantque.* Conſimiles funebres ceremonias, cum Sitiæ ageret, ſe vidiſſe ait [c] Princeps Radzivilus: *maritum*, inquit, *defunctum uxor ſepeliebat, quæ facie unguibus conſciſſa, capillos evellens, veſtem in pectore dilacerans, caput muro allidens, non abſque ſanguinis effuſione orbitatem ſuam miſerabiliter deplorabat.* Cum itaque carnis & crinis laceratio, in funeribus facta, apud gentes pleraſque antiquiores in uſu fuerit; inde conjecturæ locus eſt, morem illum Judæorum gente antiquiorem fuiſſe, eumque ab antiquiſſima & diffuſiſſima Zabiorum gente originem deduxiſſe.

SECUNDA Veterum Judæorum ceremonia lugubris, a gentium uſu hauſta, erat cibi cujuſdam vilioris & proprie feralis participatio. Hic autem cibus feralis e quatuor imprimis partibus aut ferculis [pane, ovis ad duritiem coctis, lente, & legumine] conſtitiſſe credatur. Antiquos Judæos, cum in luctibus eſſent, pane præcipue & ovis durioribus veſci ſolitos, opinari ſuadent Judæorum mores; quos proculdubio a Majoribus ſuis propagatos etiamnum retinent. Panem autem & ova duriora locum partemque principem in Judæorum cœnis feralibus hodie obtinere, fidem faciunt [d] *Buxtorfius*, [e] *Leo Modena*, aliique, rerum Judaicarum conſultiſſimi. Veteres etiam Judæi lugentium menſis, more perpetuo, admovebant: mihi in hanc rem teſtimonium perhibet *S. Hieronymus*, *Epiſt.* ad *Paulam* de *Bleſillæ obitu*, ubi hæc habentur; *flent uſque hodie Judæi, & nudatis pedibus in cinere volutati ſacco incubant, — ex* ſuperſtitione *Phariſæorum primum cibum lentis accipiunt.* Sed & Leguminis eſum lugentium cœtibus pene proprium fuiſſe arguunt *R. Eleezeri* verba in *Pirke*, cap. 35. "העדשים מאכל צרה הם ואבל וגו *legumen cibus luctus ac doloris eſt*, &c. Atque ideo ſummus Judæorum ſacerdos, *cui inter lugentes verſari nefas erat, legumine abſtinuiſſe* [f] creditur; quod ſcil. cibus ille ad lugentes & quaſi ad mortuos pertinere putabatur.

NEMO autem cui cordis aliquid, dubitare poteſt quin Judæorum mores, hac in re, ad Gentium exemplum dirigerentur. In eam mentem variis de cauſis me adduci patior.

NAM (1°.) Certum eſt Ethnicos, eos præcipue quos dixi cibos βρώματα πένθιμα habuiſſe. Eos *ova* in hac claſſe poſuiſſe, inde conſtet, quod locum haud infimum in cœnæ feralis apparatu obtinerent: hoc diſcimus e *Juvenalis* verbis, *Sat.* 5. v. 84.

——— Dimidio conſtrictus cammarus ovo
Ponitur, exigua feralis cœna patella.

Lentem cum *ſale* mortuorum cœnis aſſignat *Plutarchus* in *Craſſo*, p. 555. cum ait, φακὴν καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι Ρωμαῖοι πένθημα, καὶ προπίνεται τοῖς νέκυσιν· Idem confirmant

a In *Vit. Solon.* p. 90. B b *Petr. Bellon.* de *Medicat. fun.* l. 2. c. 14. c *Peregrin. Jeroſolymit.* p. 237. d *Synag. Jud.* c. 49. e De *rit. Jud.* P. 5. c. 9. §. 1. f V. *Windet.* de *Mort. Stat.* p. 35.

SECT. V. [a] *Artemidori* verba, φακὴ ὑ πένθος σημαίνει, *Lens luctum prædicit.* In Epulis autem funebribus maximus erat leguminum uſus, ſi quid fidei habeant [b] *Plutarchi* verba; πρὸς τὰ δείπνα καὶ τὰς κλήσεις τῶν νεκρῶν μάλιστα χρῶνται τοῖς ὀσπρίοις· *ad ſilicernia & advocationes mortuorum maxime utuntur leguminibus.* Hæc autem omnia ſuperſtitionem mere Ethnicam & Pythagoricam redolere, nemo naſi paulo emunctioris dubitare queat; notum enim omnibus quali cum religione Gentium philoſophi Pythagoræ placitis addicti, a legumine, fabaceo præſertim, abſtinuerint. Legumina ſcilicet cibos mortuis, & eorum epulis proprios exiſtimarunt; ab iis itaque, quaſi pollutis, abſtinendum cenſuerunt, ne funeſtarentur.

(2°.) NULLA ratio, præter Gentium morem, aſſignari poteſt, cur veteres Judæi cibos jam dictos cœnæ ſuæ mortuali proprios fecerint. Nihil enim in Legis aut Naturæ dictatis occurrit, quod hujuſcemodi inſtitutioni cauſam aut colorem præbere potuiſſet. Quid enim ova durata, quid lentes aut legumina meruere, ut cibi funeſti haberentur, & ad menſas lugentium damnarentur? Et ubinam Deus præcepto cavit, ne ſummus Judæorum ſacerdos ſemetipſum leguminis eſu contaminaret? Vel anne credibile eſt veteres Judæos, pro mero arbitrio, & nulla certa ratione inductos, cibos illos lugentium epulis aſſignaſſe? Hic forſan reponet non nemo, Judæos hodiernos ova lugentibus edenda, ob rationem myſticam, præbere ſolitos, [c] *quemadmodum enim ova rotunda ſunt & ſphærica, ita quoque mors volubilis eſt; hodie hunc, cras illum petit.* Nec a vero abludit, eos rationem non minus gravem in promptu habere, cur [d] *lentibus tantum* in jejuniis quibuſdam ſolennibus veſci ſoleant. Reſpondeo: non me latet, Judæos hodiernos morum πατροπαραδότων tenaciſſimos, eorum autem originem plane neſcientes, quidlibet excogitare, ut cum ratione aliqua ineptire videantur. Abſit autem ut eorum Majores tam hebetes, & genio tam adverſo natos exiſtimemus, ut ob rationem tam exilem, inſulſam, nullam, hujuſmodi tantum cibis, in luctibus ſuis, ſe aſtringi paterentur. Unicum itaque dicendum reſtat, nempe cibos hoſce funebres originem & inſtitutionem ſuam inſulſis Gentilium dogmatis & moribus debuiſſe. Judæos autem antiquos menſam ſuam funebrem inſtruendi modum, a Gentilibus (quibuſcum plurimum commercii habuerunt) accepiſſe, & ad ſeros ſuos nepotes propagaſſe.

(3°.) CERTUM eſt antiquos Gentium myſtas legumina pleraque, fabas cum primis, cibum cœnæ ferali & mortuorum ſacris proprium exiſtimaſſe. Inde autem aſſertionis hujuſce veritas eluceſcat, quod a leguminis, fabæ præſertim eſu, ipſis Ægyptiorum veterum temporibus, abhorrerent. Nam [e] *Plutarchus* teſtatum reliquit, Iſidis ſacrificulos, σιτία caventes, παραιτεῖσθαι τῶν ὀσπρίων τὰ πολλὰ, *legumina pleraque averſari* ſolitos. Inter legumina vero, eos animum a fabis alieniſſimum habuiſſe, claris illis [f] *Herodoti* verbis confirmari poteſt: κυάμους ὔτε σπείρουσι Αἰγύπτιοι ἐν τῇ χώρῃ, τούς τε γενομένους ὔτε τρώγουσι ὔτε ἑψοντες πατέονται· &c. *fabas Ægyptii in terra ſua nec admodum ſerunt, nec ſponte provenientes comedunt, aut coctas in eſcam diſtribuunt: quinimo ſacerdotes ne adſpicere quidem eas ſuſtinent, arbitrantes haud mundum illud legumen eſſe.* Pythagoram etiam ejuſque diſcipulos a legumine, fabaceo præſertim genere, religioſe abſtinuiſſe, res pueris nota eſt, nec teſtimoniis indiget. Quid autem Pythagoras, ejuſque præceptores, Ægypti myſtæ, adeo leguminum, fabarum inprimis, eſum & aſpectum fugerent; niſi quod cibi mortuorum cœnis & exequiis proprii, adeoque polluti & abominandi, haberentur? Ideo enim *Flamini Diali,* τῷ Διὸς famulo, *fabam nec tangere nec nominare* licuit, *quod* nempe *ad mortuos pertinere* crederetur: *nam & Lemuralibus* jaciebatur *larvis, & Parentalibus* adhibebatur *ſacrificiis,* uti *Varro* & *Feſtus* referunt. Cum itaque fabæ aliaque legumina, illis remotiſſimæ memoriæ ſeculis, ad mortuos eorumque ſacra pertinere crederentur; rationi conſentaneum exiſtit, Judæos ab Ægyptiis aut Pythagoreis edoctos, lentes & legumina mortuorum exequiis & lugentium epulis peculiariter addixiſſe.

QUO promptius & facilius in hanc ſententiam deſcendat Lector, neceſſe eſt ut duarum Objectionum obſtacula de medio tollam.

Obj. 1. HARUM prima eſt hæc: Lentium & Leguminum in funeribus uſus, ſuperſtitionem Ægyptiacam multis ſeculis antevertiſſe cenſeatur. Refert enim [g] *R. Eleezer* in *Pirke, patres in morte Abelis, in vivicomburio Haranis, in morte Abrahami, in Captivitate, legu-*

a *Oneirocrit.* l. 1. c. 70. b *Quæſt. Roman.* p. 285. E c *Buxtorf. Syn. Jud.* loc. ſup. cit.
d *Id.* ib. c. 30. e Lib. de *Iſid. & Oſir.* p. 352. F f In *Euterp.* c. 37 g Cap. 35.
ר׳ אלעזר אמר

mina

mina comediſſe. Hoc autem refert proculdubio *Eleezer*, e recepta veterum Judæorum fide. SECT. VI.

AT non eſt quod ſcrupulus ille nos multum urgeat: prout enim Chriſtianis ſeculo tertio aut quarto viventibus in more erat, ritum quemlibet cujus certam originem ignorabant, ad Apoſtolos auctores referre, eumque *Apoſtolicum* appellare; ſic & ſolent Judæi ritus ſuos omnes, nimia vetuſtate obſcuros, primis gentis ſuæ Patribus, aut Moſi in Sinai lege orali inſtituenti attribuere. Ideoque, me Judice, [a] *S. Hieronymi* ſententia potior eſt, & rationi magis conſentanea, Judæos ſcilicet lentem & legumen in luctu comedendi morem, *e ſuperſtitione & ritu vaniſſimo Phariſæorum* petiiſſe: nec a vero abludit morem illum, una cum multis aliis a ritu vaniſſimo Gentilium ad Phariſæos perveniſſe. Sol.

SECUNDO: Objici poteſt, doctorum partem potiorem mihi in hac cauſa prorſus adverſari. Nam ſi quando mores aliquos Judæis & Gentibus communes obſervarint, ſtatim clamant Gentiles (ex immenſo quo rerum Judaicarum ſtudio ducebantur) Judæorum ritibus manus furtivas injeciſſe, eoſque in rem ſuam convertiſſe. E ſupina dogmatis hujuſce fide veniſſe arbitror, quod [b] auctor ille, literis ſecretioribus exculti ſſimus, poſtquam obſervaſſet ſummum Judæorum ſacerdotem legumine abſtinuiſſe; continuo addit, *atque inde fortaſſis ad gentes tranſiit mos iſte ſilicernia legumine (fabaceo præſertim) inſtituendi; a quo tamen eorum quoque ſummus Pontifex abſtinebat, ne funeſtaretur.* Obj. 2.

SENTENTIAM hanc receptam eſſe, & plures habere conſectaneos minime diffitendum eſt. Nam Judæorum famæ & honori conſultum exiſtimant, ſi in ritibus omnibus religionem ſpectantibus, *ducere* potius quam *ſequi* videantur. Abſit autem ut Judæorum gratia mentiamur, & eorum honori magis quam veritati aut rationi ſtudeamus. Noſtram autem ſententiam veritati & rationi magis convenire, opinandi cauſam præbent Judæorum ſtudia moreſque in Sacris literis memorati. Nam e quolibet pene Veteris Teſtamenti libro eluceſcat, ritus plurimos a gentibus circumvicinis traxiſſe illud imitatorum genus, & in pejus ſemper proclivem Judæorum gentem; nec quicquam prius in deſideriis habuiſſe, quam ut gentibus proxima rituum morumque conformitate conjungerentur. Ex adverſo, ſi animos noſtros ad Veterum Ethnicorum ſcripta paulo attentius advertamus, facile percipiamus, eos Judæorum perſonas moreſque inſuper habuiſſe, nec quicquam Gentilibus bilem aut riſum citius, quam anomala Judæorum inſtituta, movere potuiſſe. Sed ut paulo propius ad rem præſentem accedamus; non minus rationi convenit exiſtimare, Judæos eorumque ſacerdotem ſummum, tantam curam (ne dicam religionem) circa pultes & legumina exercentes, ſuperſtitionis ſuæ cauſam & exemplar a Gentibus accepiſſe. Ubinam enim in lege divina ſacerdos ſummus a leguminum eſu arcebatur? & quid ratio, quid religio, Judæis dictat, ut lentes & pultes epulis præcipue mortualibus aſſignarent? Ut paucis compingam omnia: veriſimile eſt, Chriſtianis antiquis, ad Sepulchra Martyrum, [c] pultes, panem vinumque deferentibus, nonnihil fermenti Judaici adhæſiſſe: nec minus ad veri ſimilitudinem accedit, Judæos (tam ſollicite circa lentes & legumina occupatos) Gentilium mores & dogmata imbibiſſe. Sol.

ALIÆ ſuperſunt Judæorum ceremoniæ in luctu funebri uſitatæ, quas tamen, ne in infinitum excurrat ſermo, taciti præteribimus.

SECT. VI.

Sepulchrum circumeundi ceremonia.

JUDÆIS antiquis exequiarum juſta ſolventibus ſolenne erat, defuncti Sepulchrum ſemel aut ſæpius circuire. Judæos hoc in inſtitutis funebribus antiquitus habuiſſe, e moribus ſuis hodiernis, a majoribus proculdubio propagatis, non temere colligamus. Judæos autem hoc in moribus hodieque receptis retinere, ut circa defuncti ſepulchrum aut feretrum orbem ſolenniter conficiant, e *Buxtorfio* diſcimus: poſtquam enim varias Judæorum ceremonias circa defunctos & eorum ſepulturam uſitatas fuſe recenſuiſſet,

a *Flent uſque hodie Judæi,—Sacco incubant. Ac ne quid deſit ſuperſtitioni, ex ritu vaniſſimo Phariſæorum, primum cibum lentis accipiunt.* Epiſt. 22. ad Paulam. T. 4. P. 2. col. 57.

b *Windet.* de *vit. functor. ſtat.* p. 35.

c Vid. *S. Aug.* de *Civ. Dei.* l. 8. c. 27. & lib. 6. *Confeſ.* c. 2. Tom. 1.

SECT. VI. *ubi,* [a] inquit, *ad ſepulchretum pervenerunt,—pheretrum humi deponunt, ſepulchrum—circumeunt, & longam admodum precem recitant,* &c. *Buxtorfii* fidem aſtruit [b] *Leo Modena,* in gentis ſuæ moribus proculdubio minime peregrinus: Illius autem verba Latio donata ſic ſonant, *nonnullis in locis in more habent, ut cum primum loculum juxta ſepulchrum collocarint,—decem perſonæ ſepties pheretrum circumeant, certas preces pro anima fratris defuncti concipientes.* Hunc ritum Judæos orientales, ex more antiquiſſimo retinere, conjicere licet e *Manuſcripto Hebraico* apud [c] *Hottingerum* citato; *in quo—prolixe enarrantur preces, conciones, circuitiones,—quibus ad Zachariæ* prophetæ *ſepulchrum fungebantur* &c.

JUDÆOS autem hunc etiam ritum funebrem e paganiſmo in mores ſuos admiſiſſe, me perſuaſum habeo.

NAM (1°.) Veriſimile eſt ritum illum antiquiſſimum fuiſſe, & diu ante tempora Trojana inter Ethnicos increbuiſſe. Nam *Cointus Smyrnæus,* morem Græcorum Achillis exequias agentium referens, pedites miſtos equitibus illius pyram circuiviſſe aſſerit. Sic enim ceremoniam illam deſcriptam [d] dedit,

Αλλ' ὅτε δὴ ῥεὶ πάγχυ πυρὴ διεκοσμήσαντο
Πεζοὶ ἅμ' ἱπῳήεσι, σιὼ ἔντεσιν, ἐρρώσαντο
Αμφὶ πυρὴ πολὺ δάκρυ·

Cum itaque rogum ſatis ſuperque adornaſſent,
Pedites cum equitibus armati circuierunt
Pyram lacrymoſam.

Teſtatur etiam multis ſeculis antiquior [e] *Homerus,* Achillem alioſque ex equitibus Græcis, Patroclo exequiarum juſta ſolventes, circa cadaver ſe tribus vicibus convertiſſe; ſic enim ſcribit Poeta,

——— Οἱ δ' ὤμωξαν ἀολλέες· ἦρχε δ' Αχιλλεύς·
Οἱ ἧ τεὶς ῥεὶ νεκρὸν ἐΰτειχας ἤλασαν ἵππους
Μυρόμενοι· ———

——— *Hi autem plorabant frequentes; præibat vero Achilles:*
Illi autem ter circa cadaver pulchre crinitos egerunt equos
Lugentes. ———

Non eſt autem rationi conſentaneum, Gentes illas antiquiſſimas hunc ritum a Judæis, tunc temporis vix forſan de nomine notis, accepiſſe. Nec minus rationi diſſonum eſt, Judæos ſeculis illis antiquiſſimis ritum illum in uſu habuiſſe; niſi forſan ab Ægyptiis mutuati fuiſſent, eumque una cum aliis notæ pejoris moribus, in terram promiſſam attuliſſent.

(2°.) SI Gentium annales replicemus, mortuos circumeundi ceremoniam longe frequentius uſurpatam & ſanctius habitam apud Ethnicos quam apud Hebræos reperiamus. Ritum illum celeberrimum fuiſſe & in uſu frequenti poſitum, ut conjiciam me adducit ipſa tumuli appellatio: nam [f] *Pindarus* de Pelopis exequiis agens, ejus τύμβον vel *tumulum* ἀμφίπολον vocat, nempe *quod circumambiatur:* Et [g] *Novarinus* Euſtathium ſic τάφον ἀμφίπολον alicubi explicaſſe aſſerit. Gentes etiam ritum illum ſanctum & religioſum habuiſſe, inde diſcere liceat, quod in funere Auguſti primum circumeundi locum *ſacerdotibus,* alterum *equitibus* aſſignarent: uti Auctor eſt *Dio* lib. 56. p. 685. Idem confirmat quod Ethnici eodem plane modo circa mortuorum tumulos & Deorum aras aut templa verterentur. Hoc e *Statii* verbis innoteſcat,

——— *Luſtrantque, ex more, ſiniſtro*
Orbe rogum, ———

Ethnicos autem, cum Deos ſalutarent, aut templis ariſve honorem exhiberent, orbes ſuos (a ſiniſtra incipientes) dextram verſus peregiſſe, [h] alibi manifeſtum fecimus. Interea loci, Judæos antiquos, ambitus illos ſepulchrales tam frequenter aut tam ſancte obſervaſſe nullis idoneis teſtimoniis oſtendi poteſt. Et ſane cum dicat *Leo Modena mo-*

a *Synag. Judic.* cap. 49. b De *rit. Jud.* P. 5. c. 8. §. 4. c Lib. de *Cippis Hebraic.* in *præfat.*
d Lib. 3. verſ. 691. e *Iliad.* Ψ. verſ. 12 f *Od.* 1. *Olymp.* g *Elect. Sac.* l. 2. c. 12.
h V. L. 4. c. 8.

rem

rem illum pheretrum aut ſepulchrum *circumeundi, locis* tantum *nonnullis* invaluiſſe; inde colligere promptum eſt, Judæorum Majores more illo leviter tantum imbutos fuiſſe, neque circuitus illos inter νομιζόμενα τῆς ταφῆς, nullatenus omittenda, poſuiſſe. SECT. VI.

(3°.) JUDÆI, in illa funerum circuitione, illas ipſas circumſtantias, quas & olim Gentiles, ſtudioſe obſervarunt. Nam primo: Gentiles raro aut nunquam fœminæ alicujus ſepulchrum ritu tam ſolenni cohoneſtarunt. In funere quidem Druſillæ, *equites circa tumulum ejus* ſolenniter [a] *obequitaſſe*, non diffitendum eſt: at Druſilla, Druſilla erat, id eſt, loci & ſortis nobilioris fœmina, adeoque prærogativa plane ſingulari cohoneſtata: nam [b] *Gutherius* ſe περιδρομὴν *illam* funebrem *in fœminæ unius, Druſillæ ſcilicet funere obſervaſſe* dicit. Idem Judæis antiquis in legem abiiſſe, dubitare non ſinunt poſterorum ſuorum mores, quos [c] *Leo Modena* in hæc verba tradidit; *cum primum feretrum juxtà ſepulchrum collocarint, modo defunctus, vir ſit, decem perſonæ cadaver circumeunt*, &c. Quibus innuit, in uſu eſſe, ut ceremonia illa in ſexus tantum virilis funeribus uſurpetur. Secundo: Ethnici non ſemel tantum [cum nempe mortuum efferrent] ſed quotannis, quandoque ſæpius, περιδρομὰς haſce funebres, circa ſepulchra præſertim clariora habuere. Hunc morem tangit *Suetonius* in *Claudio*, Cap. 1. ubi ait, *cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret.* Idem Judæis etiam in morem abiiſſe, ſatis indicant circuitiones illæ repetitæ, ſupra memoratæ, quibus Judæi orientales ad Zachariæ ſepulchrum defungebantur.

(4°.) VARIÆ rationes, ex intimis Paganiſmi principiis deductæ, aſſignari poſſunt, cur Ethnici; nulla autem, (præter moris recepti ſtudium) cur Judæi circuitione illa funebri uterentur. Nam Ethnici triplici de cauſa circa mortuorum rogos & tumulos in circuitum iviſſe cenſeantur. 1. Luſtrationis & neſcio quæ mala phantaſtica a mortuis aut vivis depellendi cauſa. Ethnicos ea mente mortuorum rogos circuire ſolitos, ſatis teſtantur quæ [d] *Virgilius* in funere Pallantis tradit,

> *Ter circum accenſos, cincti fulgentibus armis,*
> *Decurrere rogos: ter mœſtum funeris ignem*
> *Luſtravere in equis*, &c.

Inde [e] Dioni *luſtrare* eſt περιέρχεσθαι, *circumire*. 2. Cultus cauſa, & ut ritu illo Diis Manibus cultum aliquem religioſum exhiberent. Satis enim quæ Cap. 8. diximus manifeſtum faciunt, circuitionem in ceremonias ſacras receptam fuiſſe, & gentes ad Deorum imagines, aras, templa, & loca alia religioſiori obſervatione culta circuitus peregiſſe. Eodem etiam Capite rationem e Paganiſmi myſteriis depromptam aſſignavimus, cur Ethnici motum illum orbicularem in rituum ſacrorum numerum cooptarint. 3. Honoris cauſa, & ut ea ceremonia ſupremum obſervantiæ debitum defuncto ſolverent. Ideoque filii inprimis, ad ſepulchrum circumeundi officium præſtandum, in parentum funeribus, aſtricti credebantur. Nam *Xiphilinus*, de *Severo* defuncto loquens, ᾗ τῇ τῶν παίδων, inquit, περιδρομῇ ἐτιμήθη. i. e. *& filiorum ſuorum circumverſione honoratus eſt.* E quibus omnibus ſatis eluceſcit, Ethnicos, cum gyros tam frequentes circa mortuorum tumulos agerent, nihil aliud feciſſe quam quod ſuperſtitionis ſuæ ratio (vel inſania) poſtularet, eique apprime conveniret. At vero nihil Judæorum legibus ac inſtitutis inerat, quod ullam hujuſmodi gyris ſepulchralibus cauſam aut prætextum adminiſtrare poſſet: nam Judæorum fides & religio a Gentilium Luſtratione, cultu Diis Manibus præſtito, & ſuperſtitioſa mortuorum veneratione, tota abhorrebat. Nemo itaque vel conjectura aſſequi poteſt, cur Judæi mortuorum tumulos ambitu tam frequenti cohoneſtarent, niſi quod ritus ille apud gentes exteras (quas ſibi imitandas proponere ſolebant) in morem ſimul & religionem abiiſſet. Hic forſan dicet non nemo, Judæos Sepulchra circuire ſolitos, ut eadem ceremonia Sanctis, qua Ethnici Heroibus ſuis, honorem exhiberent. At unde factum quod ſepulchra in honoris teſtimonium circuirent, niſi quod Gentilium exemplis edocti eſſent, qui, ob rationes religioni ſuæ proprias, ritu illo ad honorem, Diis primo, & dein hominibus, deferendum utebantur?

a Οἱ ἱππεῖς—περὶ τὸν τάφον αὐτῆς περιῆππευσαν. *Dio* de *Druſilla* l. 59. p. 744.
b De *jur. Man.* l. 2. c. 3.
c Loc. ſupra laudat. Quinctil. Declam. 329.
d *Æneid.* l. 11. v. 188. *Dum univerſus denique populus luſtret atque ambiat rogum.*
e Lib. 56. p. 685. C

SECT. VII.

Pyramidum erectio.

POSTQUAM Judæi ritibus quos dixi funebribus pietatem ſuam erga defunctum teſtati fuiſſent, proximum erat ut monumento aliquo, defuncti conditioni conſentaneo, memoriam ejus poſteritati conſecrarent. Si quis loco regio aut nobili oriundus e vivis emigraſſet, in more fuit ut pyramidibus, columnis, aut utriſque, tumulum ſuum exornarent. Ita morem habuiſſe, cognoſcere licet e duobus exemplis apud *Joſephum* memoratis. Horum primum extat *Antiquit. Judaic.* l. 20. c. 2. ubi memoriæ reliquit Helenam, Adiabenorum Reginam, tumulo conditam, tribus Pyramidibus a Semet ipſa extructis decorato, & tertio ab urbe Hieroſolymitana ſtadio diſſitis. Quæ quidem Pyramides στῆλαι διαφανεῖς, *cippi* vel *columnæ illuſtres*, jure meritoque ab [a] *Euſebio* appellantur. Hanc autem Helenam Hebræam fuiſſe, quamvis Regi extero matrimonio junctam, conjicere licet e [b] *Pauſaniæ* verbis: poſtquam enim tumulos varios, θαύματος ἀξίους, a ſe viſos affirmaſſet, duorum duntaxat, tanquam ſolertioris artificii operum, mentionem facit, *Mauſoli* ſcil. in *Caria*, & *Helenæ* in *Judæa*; dicens, Ἑβραίοις δὲ Ἑλένης γυναικὸς ἐπιχωρίας τάφος ἐστὶν ὑπὸ πόλει Σολύμοις, &c. *apud Hebræos in Solymorum urbe, Helenæ indigenæ mulieris*, operis mirandi *ſepulcrum* viſendum proſtat: hic autem [c] *Valeſius* erroris arguit Pauſaniam, *quod Helenam patria Judæam fuiſſe exiſtimavit.* Nec opus eſt ut ipſe Helenæ hujuſce vindicandæ cauſa cum *Valeſio* pugnem: cum *Joſephus* aperte dicat eam cum filio [d] *ſe ad religionem Judæorum tranſtuliſſe*, adeoque ſi minus ſanguine, fide tamen cultuque Judæam fuiſſe. Abſurdum eſt autem opinari, Helenam illam, Judæis affectu cultuque conjunctiſſimam, ſepulcrum tot pyramidibus inſigne ſibi extruere voluiſſe; modo conſcia fuiſſet ſe opus inſolitum moliri, & a gentis illius moribus alienum.

ALTERUM exemplum (cujus etiam [e] *Joſephus* meminit) quo oſtendi poſſit Judæos pyramidibus nobilium funera cohoneſtare ſolitos, in hiſtoria Maccabæorum memoratum reperiamus: nempe lib. 1. cap. 13. ver. 23, &c. ubi auctor Apocryphus monumentum quod Simon Maccabæus parentibus & fratribus vita functis, ſibique ipſi poſuit, hiſce verbis deſcriptum dedit: *& ædificavit Simon ſuper ſepulcrum patris ſui & fratrum ſuorum monumentum altum viſu, lapide polito retro & ante: & ſtatuit ſeptem pyramides alteram e regione alterius, patri & matri & quatuor fratribus.* Niſi autem Judæis veteris inſtituti fuiſſet, virorum illuſtrium monumenta pyramidibus exornare; Simon hujuſmodi monumentum extruendo, arrogantiæ proculdubio & animi in Gentium mores propenſi notam non effugiſſet.

SIMONEM autem & populares ſuos pyramidum ſepulchralium uſum ex Ægyptiis aliiſve e Gentilium grege didiciſſe, rationes multæ graveſque mihi penitus perſuadent. Ex iis quatuor ſolummodo in medium feram, brevitati ſtudens.

HARUM prima ſit hæc: quantum per vetuſtiſſimas Gentium memorias percipere fas eſt, pyramidum ſepulchralium uſus gentis Judaicæ initia antiquitate ſuperavit. Nam Hiſtorici omnes de Pyramidum origine, tanquam de re e memoria hominum ſublata, vel potius abolita, loqui ſolent. Ipſe *Herodotus*, Nehemiæ forſan σύγχρονος, Pyramidis unius originem ad regem Ægypti refert, qui diu ante tempora Moſaica vixiſſe creditur. Qui Pyramidas Ægypti ſeculis multo recentioribus extructas aſſerunt, iis tamen originem mille annis a Chriſti natalibus remotam tribuendam arbitrantur. Eſt itaque rationi & Veterum fidei conſentaneum, ut credamus Judæos hac in re Ægypti diſcipulos fuiſſe; nec eos ſepulcra ſua pyramidibus cœlum minantibus ornare voluiſſe, niſi Ægyptii aut alii ab Ægyptiis edocti tanti faſtus & magnificentiæ exemplar iis præbuiſſent.

SECUNDO: mos ille tumulos pyramidibus exornandi, apud gentes pleraſque non plane rudes & incultas obtinuiſſe videtur. Eas Ægyptiis in uſu fuiſſe, palam eſt & extra controverſiam poſitum. Ab eodem uſu nec Græcos abfuiſſe, e *Luciano* diſcimus, cum [f] ait, πυραμίδες, καὶ στῆλαι, καὶ ὑπογράμματα, ὡς ὀλίγον διαρκοῦντα, πῶς ἀ φθιτλὰ, καὶ

a *Hiſtor. Eccleſ.* l. 2. c. 12. b In *Arcad.* c. 16. p. 633. c *Annot.* in Lib. 2. *Hiſt. Eccl. Euſeb.* c. 12.
d Εἰς τὰ Ἰουδαίων ἔθη τὸν βίον μετέβαλλον. *Joſeph. Antiq.* l. 20. c. 2. e *Antiq.* l. 13. c. 6. p. 578. f Lib. περὶ πένθ. p. 812. D

παιδείας

παιδείας ϖεϱισκόπα; *Pyramides, columnæ, tituli, ad breve tempus duratura, annon ſupervacanea & ludicris ſimillima?* Græcos aliis etiam e vicinia gentibus hunc morem tradidiſſe, inde conjiciamus, quod eum apud antiquos Britannos invaluiſſe conſtet. Nam Britannorum Princeps, *Arthurus*, (referente [a] *Camdeno*) ſepultus repertus eſt in *inſula Avalonia, ſub lapide grandiuſculo inter duas pyramides collocato.* Et ſub an. 1242. *Robertus* de *Courtney ſub pyramide magnifica ſepulturam habuit*, quod & idem [b] *Camdenus* memoriæ tradidit. Aliis teſtimoniis ad moris hujuſce frequentiam & antiquitatem firmandam, nil opus eſſe arbitror, cum illud e *Servii* verbis in ea *Virgilii* carmina abunde confirmetur, *Æn.* 11. v. 849. SECT. VII.

——— *Fuit ingens monte ſub alto*
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum.

Apud majores, inquit ille, *nobiles aut ſub montibus, aut in domibus ſepeliebantur: unde natum eſt ut ſuper cadavera, aut pyramides fierent, aut ingentes locarentur columnæ.* Cum itaque manifeſtum ſit gentes pleraſque morem illum Ægyptium tumulos pyramidibus decorandi tenuiſſe, veriſimile eſt eas omnes morem illum ab Ægyptiis, temporis decurſu, propagatum accepiſſe. Nam fidei aut rationi convenire nequit, tot magni nominis gentes, cœlo terraque a Judæorum gente ſeparatas, morem illum a Judæis (quorum ne nomen forſitan auribus hauſiſſent) derivare potuiſſe. Multo magis conſentaneum eſt exiſtimare, Ægyptiam illam ſepeliendi rationem gentium antiquarum moribus comprobatam fuiſſe; & Judæos (qua erant in mores exteros propenſitate) huic etiam Gentilium inſtituto, ſub tempora Maccabaica, ſe conformes præbuiſſe.

TERTIO: hujuſmodi pyramides ſepulchrales Cultui & Philoſophiæ Gentilium veterum, Ægyptiorum inprimis, conſentire videntur. Erant equidem Gentilium cultui antiquiſſimo apprime conſentaneæ: cum enim ſeculis antiquioribus nondum eo elegantiæ & peritiæ proceſſiſſent homines, ut ſtatuas & imagines fabricare poſſent; in more erat columnis quibuſdam Numini ſacratis cultum exhibere. Nam [c] Callithoe, Junonis ſacerdotiſſa, coronis & ſertis Divæ columnam ornaſſe dicitur: i. e. *Divæ imaginem, eo enim tempore*, inquit [d] Scaliger, *Deorum ſimulacra erant* κίονες πυϱαμοειδεῖς, *columnæ pyramidales.* Et referente [e] *Suida*, Απόλλων Αγγιεὺς nil aliud erat niſi κίων εἰς ὀξὺ λήγων, *pyramis*, vel *columna in acutum deſinens.* Ex eo autem columnarum genere, *Suidas*, nonnullas Apollini, alias Baccho, alias utriſque proprias & ſacras feciſſe aſſerit. [f] *Pauſanias* etiam de ſacris reliquiis Corinthi repertis loquens, ἔστι ϗ Ζηνὸς Μειλίχιος, inquit, ϗ Αρτεμις ὀνομαζομένη Πατρῶα, σὺν τέχνῃ πεποιημένα ἀδέμιτος· Πυϱαμίδι ϗ ὁ Μειλίχιος, ἡ ϗ κίονι ἐστὶν εἰκασμένη. *ſunt item Milichii Jovis & Dianæ, cui Patroæ cognomentum*, rudia *& ſine arte ulla facta ſigna. Milichius Pyramidis, Patroa columnæ figuram habet.* Atque inde factum forſan quod Ægyptii columnas in pyramidem faſtigiatas ſepulchrorum religioni magis conſentaneas, & Diis manibus gratiores judicaverint. Nec minus Ægypti Philoſophiæ conſentaneus erat Pyramidum ſepulchralium uſus: nam apud Ægypti philoſophos axiomatis vicem tenuit, *durante corpore, durare & animam*, eique (veteris habitaculi obliviſci neſciam) tanquam genium tutelarem & quaſi comitem a latere perpetuo adhærere. Fidem illam Ægypti Philoſophos occupaſſe, nos docet *Servius* in ea *Virgilii* verba de *Polydoro* defuncto dicta, *Æn.* 3. v. 67.

——— *Animamque ſepulcro*
Condimus ———

Ægyptii, inquit, *periti ſapientiæ condita diutius reſervant cadavera, ſcilicet ut anima multo tempore perduret, & corpori ſit obnoxia, nec cito ad aliud tranſeat.* Quo itaque diutius corpus ſuo quaſi fato ſupereſſet, illud non tantum unguentis & aromatibus contra humoris & putredinis alicujus injuriam munitum reddiderunt; ſed ſepulchro mandarunt altiuſculo, & figura pyramidali extructo, qua nulla firmior aut a cœli injuriis ſecurior excogitari potuit. Ideoque non eſt vana opinio, peculiarem cultus & philoſophiæ Ægyptiacæ conditionem (non Judæorum exemplum) frequentem illum pyramidum ſepulchralium uſum inter Ægyptios invexiſſe. Cum autem Judæi, cœlitus edocti, cultum & philoſophiam plane diverſam profiterentur, cur illi eandem cum Ægyptiis ſe-

a In *Reliq. Epitaph. Chronic.* pag. 24.
b *Ibid.*
c *Phoronis* apud *Cl. Alex. Strom.* l. 1. p. 418.
d In *Euſeb.*
e Αγγιεὺς δέ ἐστι, κίων εἰς ὀξὺ λήγων, ὃν ἱστᾶσι ϖϱὸ τῶν θυϱῶν· ἰδίως δέ φασιν αὐτὸς εἶναι Απόλλωνος· οἱ δὲ Διονύσου· οἱ δὲ, ἀμφοῖν· in Αγγιεύς.
f In *Corinthiac.* c. 9. p. 132.

SECT. VII. pulturæ formam obſervarent, nulla ratio vel fingi poteſt; niſi quod ingenio eſſent in mores exteros, Ægyptios inprimis, propenſiſſimo.

QUARTO: in hanc ſententiam quadrat, quod, ſi ad monumenti circumſtantias omnes diligenter attendamus, facile percipiamus Simonem celebriora Gentilium ſepulcra ante oculos habuiſſe, & omnia ad eorum exemplum & uſum ſtudioſe direxiſſe. Nam (1°.) Gentiles, Ægyptii præſertim, de domorum ſuarum artificio parum ſolliciti, monumenta plurimum magnifica & ad æternitatem affabre facta conſtruebant. Conſtabant enim coloſſis, obeliſcis, labyrinthis, palatiis, mauſoleis, ſphyngibus, pyramidibus, ac cæteris ejuſmodi ædificiis, ſuperbiſſimis ſane & ad ſtuporem factis. Et monimentum Simone auctore factum ejuſmodi fuiſſe e [a] *Joſepho* diſcimus, qui vocat μνημεῖον μέγιστον,—θαυμαστὸν ἰδεῖν, &c. εἰς ἔκπληξιν μεγέθους τε ἕνεκα καὶ κάλλους· (2°.) Gentiles columnis & pyramidibus in ſtupendam altitudinem adeo conſpicuas, quod inter mundi miracula cenſeantur: & *Porſenæ Regis Hetruriæ* ſepulcrum pyramidibus decoratum eſt, *quarum altitudinem*, inquit [b] Plinius, *Varronem puduit adjicere*, ne forſan verba ſua plus admirationis quam fidei apud Lectores conſultos invenirent. Et eo tandem proceſſit vanitas illa, quod [c] *Demetrius Phaleræus* neceſſum duxerit, *lege lata*, *altitudini* nimis exorbitanti modum ponere. Simon etiam monumentum *e* [d] *lapide prælto* extruxiſſe dicitur, & columnis ea altitudine conſpicuis exornaſſe, quod naves iis inſculptæ nautis e longinquo ſpectantibus viſendæ eſſent. (3°.) Gentilium monumenta non raro e ſecto & albo lapide ſtruebantur. Lapidum ſectorum meminit *Prudentius*, cont. *Symmachum*, lib. 1. ubi ait, v. 403.

> ——— *Dis Manibus illic*
> *Marmora ſecta lego, quacumque Latina vetuſtos*
> *Cuſtodit cineres,*———

Ethnicos etiam lapides albos ad ſepulcra conficienda plurimum elegiſſe, teſtis eſt [e] *Auguſti tumulus ex niveo marmore ferreis cancellis incluſus*, quem temporis vetuſtas nondum penitus abolevit. Et teſtatur [f] *Joſephus* Simonem ſepulchrum ἐκ λίθου λευκοῦ καὶ ἀνεξεσμένου, *ex lapide albo & ſecto* vel *polito* extruxiſſe. (4°.) Apud Ethnicos, Græcos inprimis, uſu receptum eſt, ut monumenta ſua variis emblematibus & ſignis, τὰ ἐπιτηδεύματα & vitam defuncti docentibus, inſignirent. Interdum & arma atque inſtrumenta, quibus quis in vita uſus fuerat, ſepulchrorum columnis aut pyramidibus affigebantur. Moris hujuſce fidem confirmant varia Veterum teſtimonia, quæ [g] Scriptores de re funebri curioſis abunde ſuppeditabunt. Cum etiam Simon monumentum ſtrueret viris, qui non terra ſolum, ſed & mari fortaſſe fortiter & feliciter geſtis inclaruerunt; ſuper eorum *columnas* ſepulchrales *arma, & juxta arma naves ſculptas* poſuiſſe dicitur, 1 *Mac.* 13. 29. E ſuperioribus ſat liquet Simonem pleraſque monumenti ſui circumſtantias ab Ethnico exemplari petiiſſe: ideoque rationi convenit, columnas & pyramidas ſuas ſepulchrales ex eadem fodina, Ethnicorum uſu antiquiſſimo, prodiiſſe.

HOC jam videmur conjecturis non contemnendis aſſecuti, nempe Judæos hunc etiam ritum funebrem (Pyramidum ſupra defunctos erectionem) a vicinis gentibus accepiſſe: nec quicquam jam ſupereſt, quam ut duo ſubjungam (quæ inſtar Epilogi erunt,) virorum doctorum teſtimonia. Primum erit [h] *Montacutii* noſtri, qui aperte aſſerit *Judæos ab Ægyptiis pleroſque ſuos ritus ſepulchrales* mutuatos fuiſſe. Alterum [i] *Johan. Chifflet*, qui poſtquam nonnulla ex *Herodoto* de ceremoniis Ægypti funebribus attuliſſet, addit, *Hæc ille de Ægyptiis, ex quibus pleroſque ritus ſuos* funebres *hauſere Judæi.*

a *Antiq.* lib. 13. c. 6. p. 578. 35 b *Hiſt. Nat.* L. 36. c. 13. c *Super terra tumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis non altiorem.* Cic. l. 2. de leg. d 1 *Mac* 13. 27, 29. e *Georg. Fabric. αὐτοσχ.* in lib. de *Roma* c. 20. f Ub. ſup. p. 578. g *Kirchman.* de *fun. Rom* l. 3. c. 18. *J. Dought. Analect. Sac.* P. 1. *Excurſ.* 174. V. & *De la Cerda.* in 6. *Æneid.* p. 635. h *Orig. Eccleſ.* T. 1. P. 2. p. 437. i *De Lint. Chriſti Sepulchral.* c. 7. p. 21.

CAP.

CAP. X.

CAP. X.

Ritus in deferendis primitiis ad Hieroſolymam obſervati.

QUO paulo majorem Argumento noſtro lucem afferamus, & Lectori vel maxime moroſo & difficili aſſenſum extorqueamus; ritus alios originis Ethnicæ in medium jam producemus, qui in primitiis ad Jeruſalem deferendis, ab Hebræis ſervabantur. Ritus autem illos diſcere licet e *Miſchnæ* Auctore, teſte, cujus antiquitas maxima meretur, ut ei hac in re fidem ſecuram tribuamus. Ille autem literis conſignavit, Judæos (cum primitiis offerendis vacarent) e plurimis vicis ad urbem aliquam primariam convenire ſolitos; & inde multa cum pompa & proceſſionis cujuſdam ſolennis ritu, iter Hieroſolymam verſus ſuſcepiſſe. Sic etiam proceſſionis hujuſce ceremonias deſcriptas [a] dedit, והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלים הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניהם ועטרו את בכוריהם i. e. *Bos cornibus deauratis præcedebat eos, in cujus capite erat corona ex olivâ. Canebat tibia ante eos uſque dum appropinquarent Hieroſolymis. Cum autem propius accederent ad Hieroſolymas, mittebant aliquem ante ſe, & coronabant primitias.* Quæ ſane verba (ut hoc obiter moneam) magnam lucem præferant moribus in Eccleſia Judaica, ſub templi ſecundi tempora obtinentibus: & luculenter oſtendunt, Judæos ad Gentilium mores, niſi lege aliqua vetitos, in ſacris ſuis obeundis quam proxime acceſſiſſe. Nam bos cornibus deauratis, victimæ caput corona vel vitta inſignitum, tibicinum præcedentium cantus, coronatio primitiarum, & proceſſionis illius ſolennis pompa, merum gentiliſmum ſonant; & inde in Judæorum mores ea dimanaſſe, nemo literis humanioribus vel leviter tinctus temere denegabit.

QUONIAM autem ſat novi plurimorum animos adeo præjudiciis occupatos, quod ſententiam hanc, niſi rationibus probe munitam, auribus parum æquis accepturi ſint; eam ſpeciali Inductione, primo; deinde, generalibus quibuſdam Argumentis (quæ omnem dubitandi rationem adimere poſſunt) confirmare conabor.

AB inductione ſpeciali initium capiemus, eo quod lucis nonnihil argumentis generalibus ſuo in loco adducendis accommodabit.

CUM autem Inductionis conditio poſtulet, ut ſingularia omnia ad examen vocemus, & eorum probationi ſigillatim immoremur; a Victimæ Coronatione ordiemur, eamque a [b] Gentibus ad Judæos tranſitum feciſſe, qua rei vetuſtas & obſcuritas patietur, oſtendemus. Ut paucis agam, quatuor inprimis me perſuaſum faciunt, Judæos ritum illum a Gentibus mutuatos fuiſſe. (1°.) Gentilium ingenia huic ceremoniæ, præ aliis omnibus, (pene dixeram, ad inſaniam uſque) addictiſſima. Hoc innumeris Veterum teſtimoniis apertum fecit [c] *Paſchalius*, qui in hoc dicendi campo adeo laboravit, ut meſſem ſimul & ſpicilegium integrum reportaſſe videatur. Nec opus eſt ut Auctoris illius ſcrinia, ad frequentem coronæ in ſacris Ethnicis uſum probandum, compilemus; cum vox illa, στέμμα, ad omnem apparatum ſacrificalem denotandum uſurpetur. Eo ſenſu ſumi videtur, *Act.* 14. 13: *at ſacerdos Jovis*——ταύρους καὶ στέμματα, i. e. *tauros & coronas adferens, cum turbis volebat ſacrificare:* ubi vox illa omnia ad ſacrum faciendum requiſita denotat. Si cui pauca hæc de coronis Gentilium dicta ſitim acuant, præter *Paſchalium*, [d] *Saubertum*, [e] *Doughteium*, [f] *Ludovicum de la Cerda*, alioſque adeat: e quibus compertum habebit, nec Numen, nec rem vel perſonam apud gentes ſacram, incoronatam abiiſſe. (2°.) Coronatio Victimarum in uſu fuiſſe videtur, diu antequam Judæorum aut legum ſuarum fama ad Gentilium aures perveniſſet. Nam [g] *Philo Judæus*, de Nadab & Abihu loquens; *exiit*, inquit, ignis de cœlo, & conſumpſit quæ erant ſuper altari, ὁλοκαυτώματα καὶ τὰ στέμματα, *Victimas & coronas* nempe quibus redimitæ altaribus adducebantur. Et proculdubio eorum victimæ ideo coronis inſtruebantur, ne quid agerent præter morem ſacrorum, antiquo gentium uſu confirmatum. Et *Philoni* hac in re fidem eo faciliorem habeamus, quod [h] *Tertullianus* antiquiſſima Gentium numina, Saturnum, Jovem, Liberum, primos *rei* coronarum *auctores vel illuminatores fuiſſe* aſſerat. (3°.) Coronæ in ſacris uſus maxima ſemper apud Chriſtianos

a *Tractat.* de *Primit.* c. 3 §. 3. b V. *Hamm. Annot.* in *Ep.* ad *Heb.* c. 5. 13. c De *Coron. Veter.* d De *Sacrific.* c. 18. e *Analect. Sac.* P. 2. *Excurſ.* 52. f *Comment.* in 9. *Æneid.* verſ. 627. *Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum.* g *Phil.* περὶ τῶν θεῖ· κλήσεων h Lib. de *Coron.* c. 7.

CAP. X. antiquos infamia laboravit. Hoc cuivis conſtabit, modo laudatum *Tertulliani* librum conſulenti. Quid autem, niſi quod ritum illum uſu idololatrico conſpurcatum, eumque non ad Judæos, ſed idololatras auſpices, referendum exiſtimarent? (4°.) Inde etiam ſententiæ noſtræ robur arceſſere liceat, quod victimarum Judaicarum coronæ ex olea conficerentur. Quid autem Judæi coronis ex olea tantum concinnatis victimas ſuas decorarent, niſi quod coronationis ritum a gentilibus derivarent, qui corona tantum oleagina in ſacris Numini ſupremo, Jovi nimirum, peractis utebantur? Multis enim Veterum teſtimoniis docuit [a] *Paſchalius*, ficum recentem Saturni, populum albam Herculis, pinum Panis, hederam Bacchi, oleam autem Jovis coronamentum fuiſſe. Ei conſonus eſt [b] *Pauſanias*, qui Jovem memorat *ex auro & ebore factum, & corona capiti impoſita oleæ ramos imitante* inſignitum. Judæi itaque coronam oleagineam victimæ capiti impoſuiſſe videntur; & inſigni illo ſe Jovi, vel potius Jehovæ, ſacram & dicatam teſtaretur. Atque hæc omnia efficiunt, ut ſententia noſtra de victimas coronandi ritu a gentibus accepto, haud prorſus abſurda videatur.

SECUNDA ceremonia in jam dictis Miſchnæ verbis memorata, erat deauratio cornuum bovis altaribus conſecrati. Hanc autem ceremoniam Gentilium ingeniis originem ſuam debuiſſe, & ab iis ad Hebræos tranſiſſe, tribus rationibus inductus me perſuaſum habeo. (1°.) Veriſimile eſt alia victimarum Judaicarum ornamenta [[c] Infulas, vittas, & corollas] e Gentium conſuetudine ad Judæos deveniſſe. Judæos inſignibus hiſce beſtias jam Deo offerendas non raro exornaſſe, ex iis quæ [d] *Joſippus* memoriæ commendavit, haud inſcite colligamus. Cum enim *Hyrcanus* rerum Judaicarum potiretur; *Antiochus* Juvencum Deo immolandum miſiſſe dicitur, "קרניו מלובשו' זהב וגו *cujus cornua* * *auro erant obducta, caput aurea corona, & collum torque aureo gemmis diſtincto circundatum.* At proculdubio nec *Antiochus* victimam auro cæteriſque ornamentis illuſtrem Deo Iſraelis attuliſſet, neque *Joſippus* factum ejus in laude poſuiſſet; niſi quod moris Judaici fuiſſet, ut victimæ in hunc modum ornatæ, mactandæ adducerentur. Ethnicos etiam victimas ſuas hujuſmodi ornamentis inſignes, altaribus non raro attuliſſe; nemo neſcit, qui literas humaniores vel a primo limine ſalutavit. (2°.) Deauratio victimæ & illius coronatio, ritus plane gemelli, & ejuſdem originis & conditionis fuiſſe videantur. Nam ritus illos, apud Judæos ſimul & Gentiles, arcto quaſi fœdere conſtrictos & conjunctos perpetuo reperiamus. Judæos eaſdem victimas & deaurare & corona vel vitta decorare ſolitos, ſatis e jam dictis *Miſchnæ* & *Joſippi* teſtimoniis intelligatur. Quibus etiam *R. David Ganz*, Magiſtri haud obſcuri, ſubjungam teſtimonium: refert autem [e] ille quod *Imperator Nero juvencum unum miſerit Hieroſolymam in holocauſtum, redimitum magna corona aurea, cujus cornua obducta erant auro.* Neque facile creditu, Neronem, Judæorum Deo offerentem, quicquam præter antiquum & ſatis perſpectum gentis illius inſtitutum, facere voluiſſe. Erat etiam ex antiquo Gentilium inſtituto, ut aurum & corollas aut vittas in ſacris ornandis conjunctim uſurparent. [f] Poetæ moris hujuſce teſtimonium frequentes perhibent: unum tantum *Ovidium* rei hujuſce teſtem adhibere placet, qui ritus utriuſque conjunctim meminit, *Met.* l. 15. v. 130. ubi ſic canit,

> *Victima labe carens, & præſtantiſſima forma,*
> *——vittis præſignis & auro,*
> *Siſtitur ante aras.*

Ovidii fidem firmat, [g] *Plutarchus*, qui *Pauli Æmilii* triumphum referens, hæc inter alia literis conſignavit, μετὰ δὲ τύτυς ἤγοντο χρυσοκερωτροφίαι βῶς, ἑκατὸν εἴκοσι, μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν· *ſecundum hæc, boves armentales centum viginti cornibus auratis ducebantur, mitris ornati & corollis.* Cum itaque illi, affinitate ſimul & Gentium uſu, tam arcte jungerentur; rationi conſonum eſt exiſtimare, victimas deaurandi æque ac coronandi ceremoniam ex eodem fonte [antiqua Gentium conſuetudine] in cultum Judaicum profluxiſſe. (3°.) Gentilium ruditati, inſcitiæ, & puerili ingenio convenit, ut ritus hujus initium ad Ethnicos potius quam Judæos referamus. Quid enim victimam vittis & corollis ornatam, quid bovem auro & cryſtallo ſplendidum altaribus admoverent? quid pompam illam, theatro magis quam templo convenientem, in ſacris agendis ad-

a De *Coron.* L. 4. c. 2. b Στέφανος δὲ ἐπίκειται τῇ κεφαλῇ, μεμιμημένος ἐλαίας κλῶνας· *Pauſan. Eliac.* prior. c. 11.
c V. *Guther.* de *Jure Pontif.* L. 4. c. 21. d L. 4. cap. 3. p. 259. * *Et auratam Junoni cæde Juvencam.* Juvenal. Sat. 6. v. 48.
e צמח דוד p. 92. f V. *Saubert.* de *ſacrif.* c. 18. p. 436, 437.
g In *vit. P. Æmil.* p. 273. A

hiberent;

hiberent; niſi quod humiliter admodum de Deo ſentirent, eumque, pueri ad inſtar, bove deaurato & corollis vittiſque redimito magnopere oblectari & demulceri poſſe exiſtimarent? Judæorum itaque honori conſultum eſt, quod primam moris tam puerilis originis Gentilibus naturæ divinæ neſciis tribuamus; & gentes ex fide & vanitate, Judæos autem ex more & quadam obſequendi neceſſitate ritus illos elegantes ſervaſſe ſentiamus. CAP. X.

CEREMONIA tertia in primitiis deferendis ſervari ſolita, erat Tibicinis pompam præcedentis cantus. Tibicinem etiam pompæ & feſti Ethnici partem magnam fuiſſe, e [a] *Plutarcho* diſcimus; qui nonnullos e Græcia populos feſta Ελευθέρια dicta hunc in modum celebraſſe perhibet: Τῷ Μαιμακτηριῶνος μηνὸς τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα πέμπουσι πομπὴν, ἧς προηγεῖται μὲν ἅμ' ἡμέρᾳ σαλπιγκτὴς, &c. *Mæmacterionis menſis die decimo ſexto pompam agebant prima luce, quam antecedebat tubicen claſſicum canens, ſequebantur vero plauſtra myrto & coronamentis plena, una cum tauro nigro,* &c. Hanc aut conſimilem aliquam Gentilium conſuetudinem, ceremoniæ quam dixi Judaicæ cauſam & exemplar præbuiſſe, eo minus dubitandum arbitror; quod ex argumentis jam adductis & ſtatim adducendis perſpicuum ſit, Judæos ritus cæteros in jam dictis *Miſchnæ* verbis memoratos e Gentiliſmo habuiſſe. Inde etiam credi poſſit, tibiarum in pompis & feſtis cantum primam inter Ethnicos originem inveniſſe, quod inter cæteras eorum ceremonias eminentiam attigiſſet, & ad quandam obſervationis luxuriem proceſſiſſet. Hoc clare indicat [b] *Arnobius*, dum tibiarum in ſacris uſum, præ cæteris Gentilium ceremoniis, tam acriter perſtringat: *quid ſibi volunt*, inquit, *excitationes illæ, quas canitis matutini, collatis ad tibiam vocibus? An numquid ut parvuli puſiones ab ineptis vagitibus exterrentur,—eadem ratione & omnipotentia numina tibiarum ſtridore mulcentur, & ad numerum cymbalorum mollita indignatione flacceſcunt?* Non eſt autem veriſimile Gentiles ritum illum tam arctis ulnis amplecti voluiſſe, niſi ingenii ſui fœtum genuinum exiſtimaſſent. Et apertum eſt, dogmata moreſque a Judæis mutuatos haud adeo alte in Gentilium animos deſcendiſſe, nec eos ceremonias advenas eo affectu quo indigenas & quaſi domi natas accepiſſe.

CEREMONIA de qua ſermonem proxime inſtituemus, eſt Primitiarum Coronatio. Difficile eſt autem ritus hujuſce peragendi modum e vetuſtatis tenebris in lucem protrahere, & vix ullus eſt in tota Miſchna locus, cujus explicationi Judæorum Magiſtri, majore cum labore, minore cum effectu, incubuere. Nec mirum eſt eos hic in tenebris verſari, & a veri vicinia aberrare, qui lucem omnem a Gentilium monumentis petitam prorſus averſantur. At vero, cum tot Veterum Judæorum monumenta temporis injuria interciderint, conſultum erit, ſi quando in ritibus Judaicis explicandis hæreamus, oculos noſtros in parallelos Gentilium ritus convertere, & inde de Judæorum moribus conjecturam facere. Si itaque Gentilium ritus paulo diligentius obſervemus, facile comperiamus varios coronandi modos, pro varia primitiarum conditione, apud eos obtinuiſſe. Nam (1°.) Quandoque primitias ſuas in acervum aut cumulum ad modum coronæ faſtigiatum coactas afferebant. Athenienſes hunc ipſum primitias ſolvendi morem ſervaſſe, e [c] *Porphyrio* diſcimus, quos *hordea, triticum, placentas e farina triticea & hordeacea in altitudinem faſtigiatas*, & hujuſmodi, in honorem *Solis* & *Horarum* obtuliſſe refert. Hiſce conſentanea [d] *Apuleii* verba, *pulvinaribus ſeſe proximam intulit. Videt ſpicas frumentarias in acervo, & alias flexiles in corona: & ſpicas hordei videt.* (2°.) Quandoque caniſtra quibus primitiæ inerant ſertis aut vittis redimita & coronata afferebant. Nam [e] *Tibullus* ſe & caniſtra coronat myrto, cum ait,

Hanc pura cum veſte ſequar; myrtoque caniſtra
Vincta geram, myrto vinctus & ipſe caput.

Et multo antiquior, [f] *Ariſtophanes*, caniſtrum corollis implicatum memorat, dicens,

Τὸ κανοῦν πάρεστιν, ὁλὰς ἔχον, ᾧ στέμμα, &c.

Caniſtrum adeſt hordeum habens & corollam.

(3°.) Nonnunquam recentes tritici ſpicæ in corollas plictiles colligabantur, & templi foribus aut parietibus appendebantur. Moris hujuſce teſtem ſe præbuit *Tibullus*, lib. 1. *Eleg.* 1. Cererem in hunc modum alloquens,

a *Plut.* in *Ariſtide.* p. 332. A 6. ſub init. b *Adverſ. Gent.* L. 7. p. 237. c Lib. 1. *Eleg.* 10. c De *Abſtin.* l. 2. §. 7. f *Ariſtoph.* Eiρ. v. 948. d *Metam.*

CAP. X.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
** Spicea, quæ templi pendeat ante fores.*

Huc ſpectant etiam Apuleii *ſpicæ flexiles in corona, in pulvinaribus viſæ*, ante paucas lineas memoratæ. (4°) Nonnunquam ſerta aut coronas, e floribus, aut frondibus, auro quandoque & argento compactas primitiarum caniſtris impoſuerunt. Quinam e jam dictis primitias coronandi modis apud Hebræos obtinuerit, non eſt noſtræ tenuitatis confidentius determinare. Mallem rem tam obſcuram eorum judiciis tradere, qui multo majorem rerum & literarum Judaicarum uſum habent. Quamvis autem ceremoniam illam peragendi modum in medio relinquamus, id tamen nobis certum ratumque habendum eſt, Judæos ritum ipſum, e gentium moribus deſumptum, ſacris ſuis annumeraſſe. Quid enim Judæi ritum illum in uſum tam frequentem reciperent? quid victimas, quid primitias coronis inſignirent; niſi quod Ethnicorum veſtigiis inſiſterent, apud quos [a] omnia ad religionem ſpectantia coronare, pium & religioſum habebatur? Unde etiam *Tertullianus* Chriſtianis nonnullis crimini aſcriberet, quod coronis ornati prodirent, niſi quod uſus ille profanum quiddam & gentilitiam ſolummodo ſuperſtitionem redoleret? Quid etiam Judæi coronas tum primum primitiis imponerent, cum Hieroſolymis appropinquarent; niſi ut, coronas in *ipſo* quaſi *ſacrorum aditu* accipientes, ſe gentes æmulari, & [b] coronas non gloriæ ſed religionis cauſa geſtare teſtarentur? Hiſce accedat, quod ſi morem illum ad ſua initia derivemus, originem & inventionem ſuam idolis & idololatricis debuiſſe videatur: hoc enim [c] *Tertullianus*, ad quem curioſos amandamus, multiplici exemplorum inſinuatione demonſtrare nititur.

UNUM jam ſupereſt, nempe ut de pompa in primitiis deferendis uſitata, ejuſque origine breviter diſſeramus. Conſtabat autem pompa e ſolenni illa proceſſione, maxima hominum frequentia, canticis & tripudiis, & ritibus jam dictis πρὸς τὸ θεαθῆναι comparatis, quibus oblationis illius celebritas augebatur. Quantum autem, in re tam obſcura, ratione & ingenio aſſequi licet, pompa etiam illa e Gentilium religione ortum traxit, quæ ad vulgi oculos animoſque paſcendos & alliciendos tota componebatur. Sic mihi perſuaſum eſt, (1°.) Quod Ethnici, diu ante conditam Judæorum gentem, pompam conſimilem in primitiis deferendis adhibuiſſe videantur. Hic fidejuſſorem meum afferam *Diodorum Siculum:* ille enim ceremonias [d] referens quibus Ægyptus antiqua Iſidi ob fruges inventas honorem tribuebat, παρ' ἐνίαις τῶν πόλεων, inquit, ἐν τοῖς Ισείοις ἐν τῇ πομπῇ μετὰ τῶν ἄλλων φέρεσθαι πυθμένας πυρῶν καὶ κριθῶν, &c. *Apud nonnullas quoque urbes, cum Iſeia* (feſtum Iſidis) *celebrantur, in pompa, tritici & hordei vaſcula circumferri* ſolent, *ad primitus Deæ induſtria repertorum memoriam.* Iſide autem nihil ſanctius, nihil antiquius agnoſcit priſca Gentilium theologia. (2°.) Gentilium religio e ſpectaculis, pompis, proceſſionibus, feſtis, aliiſque ſacris, multo cum ſplendore & negotio peractis, pene tota coaleſcebat. In cujus rei fidem & illuſtrationem, audiamus [e] *Petri Caſtellani* verba, qui Gentilium ferias agentium ritus curioſe perluſtravit: *præcipua feſtorum* Ethnicorum *ſolennitas in pompa cernebatur. Eſt autem Pompa traductio, ſive tranſvectio per publicas urbis vias, a loco certo in certum locum, ſive eundem, ſive alium. Nec tantum rebus ad ſacra pertinentibus, ſed vario etiam ſpectaculorum apparatu inſtruebatur, quæ undique multitudinem illiceret; & confluebat immodica, accendente cupidinem viſendi fama celebritatis.* Et hujuſmodi pompæ eo uſque tandem invaluerunt, & partem adeo magnam in Gentiliſmi ritibus habuerunt, quod omnes olim ſacro initiati lavacro ταῖς πομπαῖς τοῦ κόσμου (verbis ſpecialibus) renunciarent. Cum itaque Gentium religio in hujuſmodi pompas & ſpectacula, ad plebem capiendam excogitata, pene tota abiiſſet; rationi convenit ut ſentiamus Judæos a Gentilibus potius quam Gentiles a Judæis hujuſmodi puerilia recepiſſe. (3°.) Si Judaicos & Ethnicos primitias offerendi modos una conferamus, eos ex omni parte ſimiles & cognatos reperiamus. Judæos enim huic muneri vacantes pompam egiſſe, e jam dictis liquet: eum etiam apud Græcos primitias ſolvendi morem uſitatum fuiſſe, e [f] *Porphyrio* diſcimus, qui aſſerit eos, *in honorem Solis & Horarum*, πομπὴν πομπεύειν, & omnis generis fructus ritu ſolenni circumferre ſolitos. Judæis in pompa toties memorata bos cornibus inauratis & corona

* *Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum.* Ovid. Met. l. 10. v. 433. vid. *Paſchal* de *coron.* p. 503. a *Sacrificantes id quod Diis offerebant, vel acceptum etiam referebant, coronabant.* Athen. l. 25. b *Ii qui ſacris operabantur, in ipſo myſteriorum aditu coronam accipiebant.* Paſchal. de *Coron* p 263. c De *Coron* c. 7. d *Biblioth. Hiſt.* l. 1. p. 13. e *Syntag.* de *feſt. Græcor.* in Præfat. f Lib. 2. de *Abſt.* §. 7.

oleagina

oleagina inſignitus præcedebat. Et [a] *Heliodorus*, pompam Ethnicam, *inter paucas celebrem*, (uti vocat) fuſe referens, inter alia, boves nigros altaribus dicatos memorat, quos *cornua partim deaurata, partim coronis e floribus implicita* geſſiſſe refert. Judæis pompam ſacram ducentibus tibicen præceſſiſſe dicitur: & in pompa illa gentilitia varia victimarum genera ſeorſum ducebantur, * αὐλῷ γὰρ σύριγγος πλεκτικόν τι μέλος καὶ καταγελαστικὸν τῆς θυσίας ὑπαρχόντων· *cum tibia & fiſtula initiatoriam quandam & denunciatricem ſacrificii partem inciperet.* Judæi *divites*, (quod notant [b] Hebræi) *primitias deferebant in caniſtris, auro & argento ornatis.* Apud Athenienſes etiam puellæ nobiles primitias in caniſtris, illiſque aureis, ferebant & offerebant. Conſuetudini huic [c] *Scholiaſtes Ariſtophanis*, his verbis teſtimonium perhibet, Κατὰ τὰ Διονυσίων ἑορτὴν ταῖς τοῖς Ἀθηναίοις αἱ εὐγενεῖς παρθένοι ἐκανηφόρουν· ἦν δὲ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ, ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἀπάντων ἐτίθεσαν. i. e. *Per feſtum Dionyſio ſacrum, apud Athenienſes virgines natalibus claræ caniſtra ferebant ex auro confecta, in quibus omnium fructuum primitiæ imponebantur.* Æthiopes etiam morem eundem tenuiſſe, in pompis quas primitias ferentes celebrabant, Ex [d] *Heliodoro* colligamus. Unde factum vero quod Judæi & Gentiles, primitias offerentes, in morum tam ſimilium uſu conſpirarent; niſi quod Judæi Gentilium mores ante oculos ponerent, & religioſe curarent ne quid pompæ vel elegantiæ in ſacris gentilitiis ad populum captandum uſitatæ, ritibus ſuis deeſſe videretur?

CAP. X.

Ad alteram jam penſi mei partem accedo, in qua recepi me argumentis nonnullis generalibus ſententiæ meæ veritatem firmaturum.

Horum primum ſit hoc: non conſtat e Rituali Moſaico Deum de hujuſmodi ceremoniis, cum primitias offerrent, obſervandis legem aliquam Scriptam tradidiſſe. Nec veriſimile eſt Deum legem aliquam oralem de ritibus illis ſervandis inſtituiſſe; cum ſacræ paginæ ne leviſſimam coronationis aut pompæ alicujus, in ſurgentis Judaiſmi exordio uſitatæ, mentionem ingerant. Quis autem prudens rerum æſtimator ſibi perſuadere poteſt, Judæos, modo lege aliqua obſtrictos, ceremonias illas plane omittere, aut Scripturam (ſi unquam in uſu fuiſſent) eas ſilentio ubique præterire voluiſſe? Rationi itaque convenit, ritus illos origine Ethnicos fuiſſe, & Judæos, ſub ultima politiæ ſuæ tempora, cum res moreſque ſui in pejus ire cœperunt, eos ex Ethnicifmo in cultum ſuum tranſtuliſſe.

(2°.) Ceremoniæ illæ [victimæ coronatio, cornuum ejus deauratio, tibicinis præcedentis ſtrepitus, primitiarum coronatio, magna hominum ſpectantium multitudo, & proceſſionis totius pompa & ſolennitas,] gentiliſmi ingenium ſapiunt, qui ſe ad [e] vulgi oculos & affectus accommodavit, & id ſemper egit ut hominum plebem (qui cerebrum in oculis geſtant) ceremoniis pompa & elegantia maxima conſpicuis alliceret & faſcinaret. Sed & Gentiles (Dei naturam ſuo ex ingenio judicantes) ſe perſuaſos habebant, ceremonias ſplendore & officio plenas Deo voluptatem incredibilem attuliſſe; nec quicquam auro, coronis, & pompa illa theatrica, ad gratiam & favorem divinum impetrandum, efficacius excogitari potuiſſe. Suadet itaque ipſa Gentiliſmi ratio ſimul & ſimplicitas, ut cultus, tanta cum pompa & negotio peracti, originem Gentilibus aſcribamus. Sat norant Judæi cultum a Deo vero inſtitutum nativa ſua venuſtate contentum eſſe; nec fuco ullo meretricio ad hominum affectus ſibi conciliandos indigere: nec error tam craſſus genti ſanctæ illudere poterat, ut Deum Optimum Maximum cultu illo phalerato capi & oblectari poſſe ſomniarent. Quod itaque Judæi ritu tam ſplendido & eleganti primitiarum oblationem celebrarint, ex æmulatione profectum videtur; qua in Gentium ritus, elegantiæ præſertim & venuſtatis alicujus nomine commendatos, zelo præcipiti perpetuo ferebantur.

(3°.) Fieri vix potuit, ut Gentes & Judæi, cætera diviſi maxime, in tot ritibus convenirent; niſi Judæi, pro inſita gentis vanitate, Gentes ſibi imitandas propoſuiſſent. Nam notum omnibus Gentiles abjecte admodum de Judæis & eorum ſacris cogitaſſe: Ægyptios, Romanos, alioſque ſollicite curaſſe, ne ulla moris peregrini contagio gentem ſuam afflaret; nec quicquam Romanos pejus habuiſſe, quam quod, victa Judæa, populares ſui non pauci in gentis devictæ mores tranſirent, & ab ipſis captivis ſuis vitæ cultuſque leges derivarent. Judæorum itaque vanitati & propenſo in mores Gentilium ſtudio tribuendum videtur, quod gentis utriuſque inſtituta religioſa conferentes, omnia gemina & plane eadem utrique fuiſſe, non raro comperiamus.

a Κέρας, ὁ μὲν ἐπίχρυσον, ὁ δὲ ἀνθεινοῖς στεφάνοις διάπλοκον. &c. *Æthiopic.* l. 3. ſub. init. * Id. ib. p. 128.
b In *Expoſit.* מסכת בכורים c. 3. §. 8. c *Scholiaſt. Ariſt.* in *Acharn.* v. 241. d *Æthiopic.* l. 3. pag. 128. e *Arnobius*, de Diis Gentium ad mentem vulgi loquens, inquit, *etiamne Dii ſertis, coronis afficiuntur, & floribus?* L. 7. p. 237.

CAP. XI. SECT. I.

CAP. XI.

Judæorum Nudipedalia.

MOS ille ſacra omnia pede nudo peragendi adeo inolevetat olim, & cum Judaiſmo tam intime conjunctus fuerat; quod viri ſancti ceremoniam illam eadem religione qua & alias omnes a Deo inſtitutas obſervaſſe videantur. Cum enim *Bernice* fœmina Judæorum fide imbuta, ſe voto Nazaræatus obſtrinxiſſet, & Hieroſolymam voti perimplendi cauſa adiiſſet; [a] *Joſephus* eam nudis pedibus ad templum veniſſe, & rem ſacram feciſſe refert. Et *S. Hieronymus* oſtendere volens Apoſtolum ſe in omnia vertiſſe, ut omnes lucrifaceret, *circumcidit*, [b] inquit, *Timotheum*; *raſit ipſe calvitium*; *nudipedalia exercuit*; *comam nutrivit*, &c. adeo ut nudipedalium ritus pari dignitatis paſſu cum cæteris Judæorum ceremoniis inceſſiſſe putetur. Imo vero, (ſiquid Ethnici teſtimonio dandum ſit) Judæi morem illum multo frequentius exercuiſſe, eique multo majorem ſanctitatem quam ritibus aliis a Deo ipſo præceptis tribuiſſe cenſeantur. Hac enim periphraſi utitur [c] *Juvenalis*, ut Judæam Lectori ſuo deſcriptam daret:

> *Obſervant ubi feſta mero pede Sabbata reges,*
> *Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.*

Ubi Poeta *mero*, pro *nudo* pede eleganter poſuit: nam quemadmodum vinum, in quo nil aliud quam vinum, *merum* dicatur; ſic pes, ubi nihil aliud quam pes [nec calceus, nec tibialia,] *pes merus* haud inſulſe appelletur. Quid autem *Juvenalis* de nudipedalium ritu & porcorum abſtinentia, tanquam Judææ characteribus & inſtitutis illi regioni propriis & peculiaribus loqueretur, niſi quod Judæi eodem zelo nudipedalia, præ cæteris ceremoniis, exercerent, quo a porcis præ aliis animalibus abhorrerent?

CUM itaque Judæi ritum illum tam frequenter uſurparent, & illius uſu apud gentes exteras adeo inclareſcerent; omittere non potui quin ſermonem breviuſculum de ritu, tam claro inſtituerem, & illius originem, qua licet, indagarem. Quo vero diſtincte & illuminate diſſeramus, ſermonem ducemus a Sacerdotum nudipedalibus, deinde ad Judæorum vulgarium nudipedalia progreſſum faciemus.

SECT. I.

Ubi agitur primo de Sacerdotum Nudipedalibus.

JUDÆORUM ſacerdotes nudis pedibus, vel (quod proxime abeſt) ſocco lineo coopertis, ſacris operatos fuiſſe, communi Judæorum fide confirmatur. Ita morem fuiſſe teſtatum fecit *Maimonides* in הלכות בית הבחירה Cap. 7. §. 2. & *Obad. Bartenora Comment.* in *Miſ. Tractat.* de *Siclis*, c. 5. §. 1. aliique. Idem e ſacris etiam paginis convinci poteſt: ſic enim lege divina cautum legimus, *Exod.* 30. 19, 20. *Et miſſa aqua lavabunt in eo*, mari nempe æneo, *Aaron & filii ejus, manus ſuas & pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii, — & quando acceſſuri ſunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino.* Unde promptum eſt colligere, ſacerdotes non niſi nudatis pedibus templi limina tranſilire ſolitos. Hinc factum videtur, quod cum Dominus in lege antiqua cunctis membris ſacerdotalibus ornamenta pulcherrima præſcripſiſſet, obſervante [d] *Nyſſeno*, οὐδένα τοῖς ποσὶ κόσμον ἐπετεχνήσατο, *nullum ornamentum* ſacerdotum *pedibus fabricandum curaret.* ἀλλ' ὢ καλλωπισμὸς, inquit, τῷ ἱερατικῷ ποδὶ τὸ γυμνὸν εἶναι πάσης περιβολῆς καὶ ἐλεύθερον. &c. *Nam pedi ſacerdotali cultus pulcherrimi loco erat, quod ab omni tegumento nudus & immunis eſſet, cui ſcilicet in ſacro conſiſtendum pavimento.* Et ſane, niſi hæc *Nyſſeni* ratio rem totam in aperto poneret, plane mirum eſſe poſſet, quod Moſes indumentorum ſacerdotalium numerum & materiam tam accurate præſcribat, & Scriptores antiqui [[e] *Philo*, [f] *Joſephus*, [g] *Origenes*, [h] *S. Hieronymus*, [i] *Iſidorus Hiſp.* & [k] *Beda*] de ſacerdotum veſtimentis tam copioſe diſſerant; ne leviſſi-

a De *Bel. Judaic.* l. 2. c. 15. b T. 4. P. 2. l. 1. Adv. *Jovinian.* p. 159. c *Sat.* 6. v. 158.
d *Homil.* 11. in *Cantic.* p. 636. B e Lib. 3. de *vit. Moſ.* f Lib. 3. *Antiq. Jud.* cap. 7.
g *Homil.* 6. in *Levit.* h *Epiſt.* ad *Fabiolam.* T. 2. col. 574. i *Origin.* l. 19. c. 21. k Lib. 3. de *Tabern.* cap. 3. & ſeq. T. 4. col. 842.

mam

nam tamen de ſacerdotum tibialibus vel calceamentis mentionem ingerant. E tot auctorum unanimi ſilentio jure inferamus, ſacerdotes Judaicos, ob venerandum loci Deo conſecrati ſanctitatem, pedibus (prout nos hodie, capitibus) nudatis Dei templum ingredi conſueviſſe. Ne quid autem injuriæ a cœli aut pavimenti frigore ſacerdotes diſcalceati paterentur, probe curatum eſt ut præſto eſſet locus quidam, בית המוקד [a] *domus foci* vel *incendii* dictus, ubi ſacerdos quiſpiam, ſi forte frigoris impatiens, ſemetipſum refocillaret. *Ab ardendo* enim *nomen habet hæc ſtructura*, inquit [b] L Empereur, *quod ibi perpetuo lignorum ſtrues arderet: idque in uſum ſacerdotum, quo paratum ſemper haberent ignem, quandoquidem diſcalceatis pedibus in loco ſancto verſari tenebantur.* SECT. I.

MULTA autem me perſuaſum tenent, morem illum ab Ægyptiis, aut gentibus aliis Ægyptios antiquitate vincentibus, profectum fuiſſe: nempe,

(1°.) PRÆCEPTUM illud divinum, quo Moſes, ſermonem cum Deo conferens, calceos exuere tenebatur: *Exod.* 3. 5. *ſolve calceamenta de pedibus tuis, nam locus in quo ſtas, terra ſancta* eſt. Nam palam eſt Deum, in eo præcepto, hujuſmodi ceremoniam non tantum in ſignum reverentiæ & cultus, ſingulari Numinis præſentiæ debiti poſtulaſſe; ſed in pignus quoddam & teſtimonium cultus, quem tota Hebræorum natio, poſt paucos menſes elapſos, ſibi fuiſſet, eo [c] ipſo in loco, exhibitura. Quis autem in animum inducere poteſt, Deum hujuſmodi cultus ſui ſignum & pignus præcipere voluiſſe, niſi quod ſeculis illis antiquiſſimis nudipedes ad religionem cultumque pertinerent, & Moſes (Ægypti moribus innutritus) ceremoniæ illius ſenſum mentemque ſatis intelligeret? Et niſi uſu receptum fuiſſet, Numini aut loco alicui præſentia ſua ſingulari conſecrato diſcalceationis ritu reverentiam ſummam exhibere; Moſes rationis illius vires & momenta [ſolve calceos, *nam terra ſancta* eſt] minime percipere potuiſſet. Sed & rationi conſonum fuiſſet, ut Deus juberet Moſem, non tam calceos exuere, quam pedes referre; ne vel communi inceſſu terræ illius ſanctitatem violaret.

(2°.) SAT conſtat Deum nullum præceptum in Lege de pedibus in templi aditu nudandis, ſacerdotibus tradidiſſe. Quidni itaque concludere liceat, Deum morem illum, utpote cultus & reverentiæ ſignum, non tam præcepiſſe quam reliquiſſe; & ſacerdotes eum, non tanquam legibus juſſum, ſed moribus receptum, in ſacris peragendis retinuiſſe? Si quis hic objiciat, ſat eſſe quod Deus Moſi mandatum dederit de calceis exuendis, cum in loco ſanctitate ſingulari donato pedem figeret; in promptu reſponſio eſt: ſi mandati illius verba paulo attentius expendamus, facile percipiamus Moſem in verbis illis non tam de ipſo calceos exuendi ritu, quam tempore & loco quo præſtari debuit, mandatum accepiſſe. Rem totam hoc uno exemplo captu facillimam faciamus: ſi quis peregrino alicui in Aula verſato dixerit, "caput aperias quæſo, nam "locus in quo jam ſtas, camera præſentiæ Regiæ renunciatur; quivis inde colligat, caput aperiendi ceremoniam in ſignum honoris apud nos Anglos uſurpari ſolitam, & hoſpitem illum, non tam de ritu ipſo, quam tempore & loco quibus omitti non debuit, mandatum, vel potius monitum habuiſſe. Sed neque neceſſe eſt ut concedamus mandatum illud, extra ordinem & occaſione ſpeciali oblata Moſi datum, nec adhuc forſan literis conſignatum, ſacerdotes in perpetua ſecula obſtrictos tenuiſſe.

(3°.) QUANTUM e Veterum teſtimoniis conjicere licet, mos ille ſacra omnia pedibus diſcalceatis peragendi, apud Ægypti ſacerdotes, diu ante Moſis tempora, inoleverat. Nam [d] *Prudentius*, de Iſide [aliis Cybele, Magna Deorum matre dicta] verba faciens, exſectos illius ſacerdotes nudis pedibus inceſſiſſe, his verbis teſtatum reliquit:

Nudare plantas ante carpentum ſcio
Proceres togatos, Matris Ideæ ſacris.
Lapis nigellus evehendus eſſedo,
Muliebris oris clauſus argento ſedet.
Quem dum ad lavacrum præeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis uſque pervenitis rivulum.

Ritum illum, una cum Magnæ Deæ ceremoniis, ad Romanos tranſiiſſe, ex *Ovidio* diſ-

a *Cod. Middoth.* cap. 1. §. 6. b In loc. c *Exod.* 3. 12. d Lib. *Peri Steph. hymn.* 10. v. 154.

SECT. I. cimus; qui matronas Romanas ædem ejus nudis pedibus adiiſſe, refert [a] *Faſt.* l. 6. ubi ait,

Huc pede matronam nudo deſcendere vidi.

Ægyptios autem ritum illum, inſtituto Iſidis cultui coævo, uſurpaſſe, non eſt quod dubitemus: nam certum eſt primoris ævi homines ceremoniis peculiaribus & religioni propriis ſummam ſuam erga Numina & loca ſacra reverentiam exhibuiſſe: cum autem ſeculis illis antiquiſſimis ſacra omnia capite cooperto celebrarent, & pedum denudatio ritus eſſet expeditus & citra laborem peragendus; nobis facile perſuadeamus, antiquos ceremoniarum ſacrarum Magiſtros ritum illum religioni proprium feciſſe, & Ægyptios nudato pede Numini & locis ſua præſentia auguſtis, ab ipſo pene gentis exordio, honorem tribuiſſe. Si quis hic objiciat, ſatis e *Tertulliani* verbis conſtare, Ægypti ſacerdotes, in Iſidis ſacris, non plane diſcalceatos, ſed *pedibus molli papyro redimitis* inceſſiſſe; appoſitis illis [b] *Baldvini* [1] verbis facile reſpondeamus, *Tenuioribus ejuſmodi papyri membranulis cum pedes indutos haberent illi ſacerdotes, ἀυπόδητοι ſive diſcalceati dici poterant, nudiſque pedibus incedere: cum proprie nec calceorum, nec ſolearum uſum membranulæ illæ præſtarent.* Ideo *Tertullianus facile cum Prudentio*, nudas plantas ſacrificulis illis tribuenti, conciliari poteſt.

(4°.) IN hanc ſententiam eo majore lubentia feror, quod illius veritas *S. Cyrilli* teſtimonio aſtruatur: ille enim rationem redditurus, cur Deus Moſi ſolum ſacratum inſiſtenti mandatum de calceamento ſolvendo dederit; Ἀπὸ τῆς παρ' Ελλησι, [c] inquit, συνηθείας ὁ Θεῖος ἡμῖν ἐπαιδθύετο Μωσῆς, ὅτι μὴ θέμις ἐγγίζειν Θεῷ, τὸν—ὑπ ἱεροῖς τὰ ἐκ πθνεώτων ζώων ὑποδήματα τοῖς ποσὶν ἐνδέμθνοι· &c. *a Gentilium conſuetudine divinus ille Moſes didicerat, nefas eſſe eum ad Deum accedere, in quo reliquiæ corruptionis & mortalitatis inſunt: neque enim ii templa adibant pedes induti calceis exanimatorum animalium pelle confectis: id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recenſebatur.* Quæ ſane omnia clare indicant *S. Cyrillum* nobiſcum cogitaſſe, Moſem ſcilicet pedem in locis ſacris nudandi ceremoniam a Gentilium conſuetudine didiciſſe, nec Deum hac in re quicquam a more antiquitus recepto alienum Moſi præcepiſſe. Cum autem *S. Cyrillus* tam fidens aſſerat, Moſis calceamenta e pelle confecta; eumque mandatum illud a Deo accepiſſe, quod hujuſmodi calceamenta, utpote λείψανα νεκρότητος, pro immundis haberentur; mihi fidem ſuſpenſam tenere certum eſt: nam [d] *Baldvinus*, veteris Ægypti morem ſpectans, non ſine ratione *Moſis calceamenta e junco marino*, papyro textili, aut craſſiore papyri cortice compacta fuiſſe exiſtimavit. Neque neceſſe eſt ut Moſis calceamenta, modo e corio confecta, pro immundis habita fuiſſe concedamus: tunc enim religio, non tantum in loco ſacrato, ſed & profano, ea induere & geſtare vetuiſſet. Sed me recipio, paululum digreſſus.

HIC forſan inſurgent nonnulli, contra ſententiam meam *S. Juſtini* auctoritate pugnaturi: [e] ille enim de Gentilium ritibus e Scriptura furtim deſumptis differens, καὶ τὸ ὑπολύεσθαι ὑπιβαίνοντας κελεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἱερατευόντων, ἐκ τῶν συμβάντων Μωσεῖ τῷ εἰρημένῳ προφήτῃ μαθόντες οἱ δαίμονες ἐμιμήσαντο· *& illud, quod fana eorum ingredientes calceos deponunt, & cultores eorundem idem facere ſacerdotes jubent; dæmones, per imitationem ejus quod Moſi prophetæ jam dicto accidit, inſtituerunt. Nam — Chriſtus noſter, e rubo cum eo colloquutus, Solve, inquit, calceamenta tua & accedens audi.* E quibus obvium eſt colligere, *Juſtinum Martyrem* primam hujuſce moris originem non Gentilibus, ſed Judæis, aut ſaltem Deo Judæorum, tribuiſſe.

SIC equidem *S. Martyri* ſententiam ſtetiſſe non diffitendum eſt: ego autem, honorem tanto nomini præfatus, credere non poſſum, Deum Moſi præcipere voluiſſe, ut diſcalceatione ſibi & loco præſentia ſua ſacrato cultum & honorem perhiberet; niſi quod ſeculi illius uſu comparatum eſſet ut ritus ille honoris divini ſignum & indicium haberetur. Alias enim Deus mandatum illud de calceo exuendo nulla de cauſa & pro mero arbitrio Moſi dediſſe credatur: abſit autem ut Deo (cujus viæ omnes, judicium) mandata aliqua arbitraria, & e ſola voluntate profecta tribuamus. Hic forſan objiciet non nemo, quod quamvis ritus ille plane novus fuiſſet & extra uſum poſitus, Moſes

a *Carmine* ad *Senator.* c. 2. b *B. Baldvin.* de *Calceo antiq.* c. 3. c De *adorat.* in *Spirit.* l. 2. p. 64. d Ubi ſup. c. 3. e *Apolog.* 1. p. 91.

1 *Baldvinus* laudat *Carmen ad Senatorem*, c. 2. ubi legimus,

——*Caligaque remota*
Gallica, ſit pedibus molli redimita papyro.

Carmen autem illud (quod inter *Spuria* etiam *Cypriani* legitur, p. 473.) non eſſe *Tertulliani*; doctiſſimus *Alix.* (*Diſſert. de vit. & ſcript. Tertul.*) & non multo ante *Conſtantini* tempora ſcriptum, ſatis probavit.

tamen

tamen mandati illius rationem & ſcopum facile intelligere potuiſſet; cum diſcalceatio naturaliter & abſque humano inſtituto cultum vel maxime ſubmiſſum indicet. At objectio illa ne minimum veri colorem habet, cum ceremonia pene omnis ex inſtituto & conſenſu ſignificet; & ipſam hanc pedis denudationem, nunc reverentiæ, nunc triſtitiæ, nunc humilitatis, quandoque cultus ſuperſtitioſi & diabolici, ſignificationes olim præbuiſſe, ſatis ex iis quæ jam proxime dicemus eluceſcat. Sed & multis exemplis a [a] *Baldvino* adductis innoteſcat, ritum illum, pro vario regionum diſcrimine & ingenio, ſignificata multa alia & plane diverſa habuiſſe. Si hæc non ſatisfaciant, liceat mihi *S. Cyrilli* modo laudati auctoritatem, *Juſtino Martyri* ex adverſo ſiſtere. SECT. II.

SECT. II.

De Gentis totius Nudipedalibus.

JUDÆORUM ſacerdotes nudis pedibus adſtare ſolitos, cum religioni inſervirent, eoſque morem illum ab antiquo Gentium uſu, potius quam mandato aliquo divino hauſiſſe, me ratione probabili docuiſſe arbitror. Ordo jam poſtulat, ut de nudipedalibus toti Judæorum genti communibus agam, & eorum originem (quantum per vetuſtatis tenebras conceſſum) in lucem proferam. Hoc ut eo felicius contingat exequi, neceſſe eſt ut ſermonem breviuſculum de variis Nudipedalium generibus apud Judæos invaleſcentibus præmittamus.

JUDÆI itaque tria Nudipedalium genera, *civilia*, *ſuperſtitioſa* vel *magica*, & *religioſa*, in more habuiſſe cenſeantur.

NUDIPEDALIA *civilia* ea voco quæ Judæi veteres in luctu funebri vel rebus parum proſperis, ad ſummum animi mœrorem & demiſſionem teſtandam exercuere. Judæos in luctus funebris teſtimonium pedibus nudatis in publicum prodire ſolitos, ex *Ezechiele* colligere licet, Cap. 24. 17. ubi propheta, præter gentis morem, in uxoris funere cuncta lætitiæ ſigna jubetur retinere: *luctum non facies, corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua* erunt *in pedibus tuis.* Unde obvium eſt inferre, Judæos in luctu funebri diſcalceatos inceſſiſſe. Ritus ille e more in legem tandem tranſiiſſe videtur; nam *Moſes Ægyptius*, de [b] luctu funebri differens, *portantes*, inquit, *feretrum* אסורין בנעילות הסנדל *arcentur ab induitione ſandaliorum:* quibus conſona quæ [c] *Buxtorfius* de hodiernis Judæis, luctui impenſius vacantibus, memoriæ tradidit: *Qui principes funus deducunt, ſive filii, ſive proximi agnati, — per ſeptem dies humi nudis pedibus ſedent*, &c. Neque vero in funere ſolummodo, ſed & alia quavis occaſione ingentem luctus materiam afferentes morem illum tuebantur. Nam *David* יחף *diſcalceatus* inceſſiſſe dicitur, 2 *Sam.* 15. 30. cum Abſalomi conjuratio grande aliquod malum ſibi & populo ſuo minari videretur, & triſtiſſima rerum facies ſpem omnem reditus ſubitanei ad Dei habitaculum inhiberet. Ahab etiam, metu & mœrore non levi perculſus, nudis pedibus in publicum prodiiſſe creditur: nam 1 *Reg.* 21. 27. ubi hiſtoria ſacra Achabi pœnitentis meminit, *Chaldæus Paraphraſtes* Ebræum אט reddit יחף *diſcalceatus*; & [d] *Joſephus*, eandem hiſtoriam referens, habitum illum Achabo pœnitenti tribuit.

NUDIPEDALIA *ſuperſtitioſa* vel *magica*, quæ proximo expedienda ſunt, in ritibus ſuperſtitioſis & ſacris magicis obeundis locum habuere. Gentiles, ſuperſtitionis ritus peragentes, calceos utroſque ponere ſolitos, e [e] *Plinio* diſcimus: ſic enim ille; *Privatim autem contra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere* * *incitati menſis, nudis pedibus recincta.* A quibus non longe abeunt *Heſiodi* monita, agricolæ tradita, Εργ. καὶ Ημερ. lib. 2. ſub init.

——— Γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν,
Γυμνὸν δ' ἀμᾶσθαι, εἴ κ' ὥρια πάντ' ἐθέλῃσθα· &c.

Nudus ſerito, nuduſque arato, nudus quoque metito: ſiquidem tempeſtiva omnia voles opera ferre Cereris. Sed forſan ab *Heſiodi* mente minus aberrabit, qui verba ſua de tempore æſtivo, agricolæ operibus ſua in regione magis opportuno, interpretatur. Nudipedalia magica (a quibus paululum deflexi) uno tantum pede nudato celebrata fuiſſe, multis

a De *Calceo Antiq.* c. 21. b In *Tract. Ebhel.* c. 4. §. 3. c *Synag. Judaic.* cap. 49. d Μετὰ μικρὸν,—γυμνοῖς τοῖς ποσὶ διῆγεν *Antiq.* l. 8. c. 13. p. 383. 20 e *Hiſt. Nat.* l. 17. cap. 28. * Legend. forſan *incitatæ mentis.*

SECT. II. teſtimoniis, ſi tanti res eſſet, oſtendi poſſet. [a] *Virgilius* Didonem, cum Magam ageret, ſic nobis deſcriptam dedit,

Ipſa mola, manibuſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura Deos,——

Sic etiam [1] *Ovidius* de *Medeæ* artem magicam exercente loquitur.

Egreditur tectis veſtes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infuſa capillos.

Plura teſtimonia curioſis ſuppeditabunt *Ludov. de la Cerda* [b] *Commentarii* in jam laudata *Virgilii* Carmina. Judæos hæc nudipedalia magica & ſuperſtitioſa exercuiſſe, nullo forſan diſerto & ſatis antiquo teſtimonio probari poteſt: cum autem Judæis ſacra eſſet & [c] inexplebilis rituum exterorum ſitis, & ita loquatur Scriptura quaſi Judæa Pantheon quoddam eſſet, in qua Gentium pene omnium [d] Numina rituſque ſuperſtitioſi fautores invenirent; cum etiam e Scriptis ſacris & Judaicis manifeſtum ſit Judæos antiquos arti magicæ impenſe ſtuduiſſe; hujuſmodi mores ſuſpicandi cauſam non levem præbent, Judæos nudipedalia illa ſuperſtitioſa, ad morem Gentilium, quandoque exercuiſſe.

AD nudipedalia religioſa, pietatis teſtandæ aut promovendæ cauſa celebrari ſolita, jam tranſeundum eſt. Ea vero in duo genera, Ordinaria ſcil. & Extraordinaria, diſtribuamus. Ordinaria voco, quæ in Sabbatis, feſtis, ſacrificiis, aliiſque temporibus quibus intra *montem ædis* venerunt, agebantur. Nam Judæis, intra templi ſepta verſantibus, ἀνυποδησία ſemper in uſu erat, loci ſanctitate (uti vulgo creditum) nudos adſtantium pedes poſtulante. Ita more factum fuiſſe, e *Juvenalis* verbis jam citatis intelligatur.

Obſervant ubi feſta mero pede Sabbata reges.

Quibus conſentanea quæ *Maimonides* e veterum Judæorum legibus, ad templi reverentiam conſervandam latis, tranſcripſit, in *Halac. Beth. Habbechira*, cap. 7. §. 2. ubi hæc leguntur, לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו וגו׳ *Nemo in montem templi veniat cum baculo, aut calceamentis pedum, neque cum mantica, neque cum pulvere pedibus adhærente*, &c. Legis hujuſce memoriam aliquam retinent hodierni Judæi, qui, referente [e] Buxtorfio, *præ ſynagogæ foribus ferrum habent muro impactum, quo ſinguli calceos ſuos, ſi lutum ...ntraxerint, repurgare debent.* Qui vero crepidas geſtat, illas omnino exuat oportet, ſi inquinatæ fuerint; ne ſchola *polluatur.*

NUDIPEDALIA Extraordinaria erant, cum Judæi, non tantum in templi aditu, ſed & domibus privatis, publicis etiam plateis, pedibus diſcalceatis verſari tenebantur. Ea autem præcipue in feſto Expiationis, Jejuniis, & Litaniis aut precibus ſolennioribus locum habuiſſe videantur. Judæos in Expiationis feſto hunc morem ſancte obſervaſſe, e [f] *Ioma* diſcimus; ubi inter alia, in annua illa criminum deploratione interdicta, נעילת הסנדל *calcei* [puta coriacei] *inductio* recenſetur. Et Judæi omnes ea lege tam arcte tenebantur, quod, præter Regem & Reginam, nulli niſi puerperæ calceos inducendi licentiam dederint, quod ea valetudine ſatis integra nondum uteretur. Hunc feſti morem Judæos etiamnum tenere, quamvis iis in locis degant ubi frigus urget, teſtatur [g] *Buxtorfius.* Nec mirum, cum diſcalceationem partem non ultimam *afflictionis animæ*, in Expiationis ſolennitate requiſitæ, antiquitus habuiſſe videantur. Ita colligere licet e verbis *Jonathanis Paraphraſtæ*, in *Levit.* 16. 29. per otium lectoris conſulendis. Judæos etiam, cum jejunia ſolenniora inſtituerent, calceis exutis in publicum prodiiſſe, credere jubent *S. Leonis* verba, de Hebræis, in quodam de *jejunio* [2] *ſermone*, in hunc modum exclamantis, *habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultuum, oſtendant otioſa jejunia.* Eodem etiam ritu uſi videntur, cum vota nuncuparent, aut precibus ſolenniter vacarent, ut Deus bonum largiri aut gravius aliquod infortunium avertere dignaretur. Hoc in more fuiſſe cum ſe voto aliquo liberarent, inde colligi poſſit, quod

a *Æneid.* 4. v. 517. b Pag. 459. c *Ezec.* 16. 28, 29. *Jerem.* 2. 25. d *Ezec.* 23. 7, 14, 15, 40. *Jerem.* 2. 36. e *Synag. Jud.* cap. 10. f Cap. 8. §. 1. g *Synag. Jud.* c. 26.

1 *Metam.* L. 7. v. 182.
2 *Serm.* 4. de *Jejunio Sept. Menſis.*

[a] *S. Hiero-*

[a] *S. Hieronymus* referat Apoſtolum, Nazaræatus voto ligatum, comam poſuiſſe & nudipedalia ſimul exercuiſſe. Et a [b] *Joſepho* memoriæ mandatum eſt *Berenicem*, ut Deo vota ſolveret pro ſalute, Hieroſolymas veniſſe, & pro more patrio, hoſtiis cæſis capilliſque deraſis *nudipedem ante* Flori *tribunal ſtetiſſe*. Non eſt autem veriſimile Berenicem, loci regii fœminam, calceis exutis pro tribunali ſtare voluiſſe, niſi quod more gentis receptum eſſet, ut voto tam ſolenni obſtricti, pedibus nudatis, in ταπεινοφροσύνης teſtimonium, plateas obambularent. Tota etiam Judæorum natio hunc morem ſervaſſe videtur, ſi quando neceſſitatibus aliquibus implicati eſſent, aut mali gravioris metu percellerentur. Nam certum eſt veteres Chriſtianos (quorum mores non pauci e Judaiſmo hauſti) ἀνυποδησίαν illam in uſu habuiſſe, cum [c] ſupplicationibus ſolennioribus vacarent, aut gravior aliqua miſeriarum tempeſtas Eccleſiæ vel Reip. impenderet. SECT. II.

HISCE in antecéſſum traditis, animi noſtri ſenſum de Nudipedalium Judaicorum origine quatuor hiſce theſibus explicabimus.

HARUM prima ſit hæc: Nudipedalia quæ dixi civilia e receptis gentium orientalium moribus in luctu uſitatis in Judæorum ritus tranſiiſſe cenſeantur. Nam gentes antiquas hunc morem in funeribus obſervaſſe, ſatis e [d] *Suetonii* verbis intelligatur; *Reliquias legerunt primores equeſtris ordinis, tunicati & diſcincti pedibuſque nudis, ac in Mauſoleo condiderunt:* ut eo icil. ritu luctum ex *Auguſti* funere conceptum teſtarentur. Gentium autem conſuetudinem Judæis etiam ritum illum in luctu uſurpandi occaſionem præbuiſſe, non dubitanter affirmemus. Unde enim Judæi ritum illum, niſi ex uſu illo plurimo qui Judæis cum gentibus circumvicinis interceſſit, haurire potuiſſent? Quid eos inducere poſſet, ut ceremoniis a gentium uſu alienis ad luctum indicandum uterentur? & quale ſibi odium conciliaſſent Judæi, ſi in re tantilla a vicinorum moribus abiiſſent, quaſi ingenia fera & a reliquis averſa gentibus habuiſſent? Deinde, e plurimis Scripturæ locis manifeſtum eſt, gentes exteras cum luctui indulgerent, veſtes lacerare, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, calvitium inducere, unguibus ora violare, habitum lugubrem induere, capiti pulverem inſpergere, & ſimilia alia animi triſtitia gravati documenta edere conſueviſſe: quæ tamen omnia, non e Judæorum inſtitutis, ſed generis humani conſenſu vetuſtiſſimo, aut naturæ quodam inſtinctu, in gentium mores fluxiſſe, facile cenſeantur. Cum itaque diſcalceatio unam aut plures e triſtibus quas dixi ceremoniis conjunctiſſime comitata ſit; quidni eam ejuſdem originis & vetuſtatis ceremoniam lugubrem agnoſcamus, eamque e communi gentium uſu in Judæorum mores tranſiiſſe arbitremur?

SECUNDA: extra dubium eſt, Judæos nudipedalia ſuperſtitioſa (& ſi tale aliquid in uſu habuiſſent) ex impuris Gentilium moribus accepiſſe. Nam Gentiliſmus perpetuum erat ſuperſtitionis Judaicæ ſeminarium & officina: nec quicquam ſuperſtitioſum, magicum, & Legi diſſonum Judæorum mores unquam infeciſſe legitur, quin illius veſtigia (clara vel evanida) in ſuperſtitionis Ethnicæ monumentis deprehendi poſſint. Nec ulla ratione gentis ſanctæ honori melius conſulamus, quam ſi ritus cujuſvis ſani ſanctique origo, Judaiſmo; ſuperſtitioſi autem & in Magiæ confiniis poſiti, Gentiliſmo, tribuatur.

THESIS tertia hujuſmodi eſt: Nudipedalia Judæorum ordinaria, in ſacris agendis uſitata, e vetuſtiſſimo Gentium uſu in ritus Judaicos dimanaſſe, non immerito cenſeantur. Sat ſcio ſententiam plane contrariam doctorum non paucorum animis penitus diuque inſediſſe. [c] *Baldvinus*, poſtquam teſtimoniis nonnullis oſtendiſſet Romanos alioſque pede nudato ſacris intereſſe ſolitos, continuo addit; *Ducta, ut credere par eſt, imitatione, a ſacris nudipedalibus, quæ quidem Judæi peragebant nudis pedibus, ſacco induti, & in pulvere volutati.* Nec ab eadem ſententia abfuit *Grotius:* nam Dei præceptum de ſolvendo calceamento Moſi datum explicans. Hoc, [f] inquit, *Pythagoras imitatus apud Iamblichum*, dicens, ἀνυπόδητος θύε καὶ προσκύνει· Hiſce plane gemina & cognata ſunt [g] *Lilii Gyraldi* illa; *Pythagoræ ſymbolum* hoc eſt, Nudis pedibus rem ſacram facito, & adorato. *Pythagoras ſymbolum* hoc *ab Hebræis accepiſſe videri poteſt: nam (ut alibi oſtendimus) & ipſe ab Hebræis originem duxit, apud quos morem fuiſſe accepimus ſacra & ſancta non ingredi loca niſi nudis pedibus.* At multa faciunt quo minus huic opinioni aſſentiri poſſim. Nam

(1°.) SACERDOTUM Judaicorum nudipedalia e Gentium moribus longo uſu fir-

a *Loco ſup. laudat.* pag. 1166. b De *bello Jud.* l. 2. c. 15. c Vid. *B. Baldvin.* de *calc. antiq.* c. 23. & *Joh. Dought. Analect. Sac.* P. 1. *Exc.* 33. d In *Auguſto:* cap. 100. e Ubi ſupra. f *Comment.* ad *Exod.* 3. 5. g *Var. Critic. Dialogiſm.* 10. p. 883.

SECT. II. matis originem deduxerunt. Hoc iis argumentis me probaſſe arbitror, quæ cuivis non plane moroſo & obſtipa cervice Lectori ſufficere poſſint. Haud itaque a ratione deerrabit qui ſentiet, Judæorum etiam plebem pedes nudandi ceremoniam, cum ſacris intereſſent, ex eodem ſeculi more derivaſſe. Si enim Legem integram excutiamus, ne ſyllabam quidem præcepti alicujus de calceis in templi ingreſſu exuendis populo dati reperiamus. Deum equidem Moſi & Joſhuæ, in terra ſancta ſtantibus, de calceamento ſolvendo [a] mandatum dediſſe legimus; ſatis autem Sectione proxima probaſſe videor, ritum illum cultus religioſi ſignum diu antea habitum fuiſſe, & Deum mandato illo, non tam exordium, quam ſanctionem & auctoritatem novam diſcalceationis ceremoniæ tribuiſſe.

(2°.) PALAM eſt Judæos & Ethnicos, calceos exeundi ceremoniam, eodem conſilio, & ad res eaſdem denotandas adhibuiſſe. Nam, primo, Ethnici ritu illo ad cultum religioſum Numinibus ſuis præſtandum, ubicunque conſiſterent, uſi videantur. Hoc e *Procli* exemplo diſcere licet, qui Lunam, tum primum ab interlunio apparentem, ea ceremonia adoraſſe legitur. [b] Auctoris mei verba huic rei fidem pleniorem facient: *Ille*, Proclus, *non longo ſpacio progreſſus, conſpicatus & ipſe ex eadem domo Lunam apparere,* ὑπολυσάμενος αὐτόθι ἃ ἦν αὐτῷ ὑποδήματα ὁρώντων ἐκείνων τὴν Θεὸν ἠσπάζετο· *depoſitis ibi quæ habebat calceamentis, illis inſpectantibus, Deam ſalutabat.* Ritum illum aliorum etiam religione conſecratum fuiſſe, e jam [c] dicto Pythagoræ ſymbolo colligamus; ἀνυπόδητος θύσας καὶ προσκύσας· *Diſcalceatus ſacrificato & adorato.* Apertum eſt etiam Judæos religioni proprium habuiſſe, & ea mente [nempe ut Numen adorarent] illum uſurpaſſe, quod eorum officiis ſacris pleriſque omnibus, ordinariis & extraordinariis, tam arcto vinculo conjungerentur. Idem probat ſenſus genuinus mandati Moſi Joſuæque dati, *ſolve calceamenta, nam locus in quo ſtas terra ſancta eſt:* hoc eſt, " locus " quem jam occupas, non Angeli alicujus, ſed Numinis ſupremi præſentia decoratus " eſt, & in templi cujuſdam dignitatem evectus: tuum eſt itaque calceos ponere, & " ritu illo quem ſeculi uſus Deo & religioni ſacrum fecit, Deum ſubmiſſe venerari. Secundo: Gentiles hunc ritum uſurparunt, ut rebus lociſque ſanctitate ſingulari præditis, & Numini affinitate quadam conjunctis honorem exhiberent. Ethnicos ſic templis ſuis honorem tribuiſſe, nos docent [d] *Solini* illa, *Ædem numinis*, Dianæ, *præterquam nudus veſtigia, nullus licito ingreditur.* Eos etiam ritu illo ſacris ſuis reverentiam exhibuiſſe, e [1] *Floro* diſcimus, cum ait, *virgines ex ſacerdotio Veſtæ nudo pede fugientia ſacra comitantur.* Apud Judæos etiam, ſacris adeſſe aut templi atria ingredi, niſi pedibus ſolutis, religioni habebatur. Sed & multis teſtimoniis, jam allatis aut ſtatim afferendis, conſtare poteſt, Judæos ſimùl & Gentiles eandem ceremoniam, in humilitatis, doloris, animi devoti & precibus attenti, documentum uſurpaſſe. Unde factum autem quod tanta animorum & finium conjunctio Judæis cum Gentilibus in Nudipedalium exercitio intercederet? certum eſt Deum, calceos exuendi ritum, in fines tam diſſimiles uſurpandum, nullibi præcepiſſe; nec rationi convenit unam eandemque Judæorum gentem ceremoniam illam, in templo quidem, cultus & religionis; extra templum autem, doloris aut jejunii, ſignum ſtatuere voluiſſe. Nec minus cum ratione diſcordat, Ethnicos (quorum in nomen Judaicum infinitum erat odium) Judæorum veſtigiis omnibus tam religioſe inſiſtere voluiſſe.

(3°.) HINC etiam conſtet aſſertio noſtra, quod mos ille pedes nudandi apud Ethnicos pene omnes in Sacris ſuis ad Deum acceſſibus olim obtinuerit. Nam Ægyptios, Græcos, (Pythagoreos inprimis) Romanos, aliaſque gentes cœlo miti utentes, calceos inter ſacra poſuiſſe, ſatis e teſtimoniis jam adductis eluceſcat. Nullo autem (quod antea monui) certiore indicio ſumma ritus alicujus vetuſtas innoteſcat, quam ſi gentes pleræque eum in ſacris ſuis retinuerint.

Ex hiſce omnibus ſimul collatis haud abſurde colligamus, Ægyptios alioſque, diu ante Moſis tempora, calceos exeundi ritum religioſe obſervaſſe; & Deum morem illum (utpote cultus divini ſignum conſuetudine confirmatum) Iſraelitis ſuis reliquiſſe, potius quam præcepiſſe. Ad pietatem enim & rerum ſacrarum dignitatem tuendam plurimi intererat, ut ceremoniæ omnes, quas ſeculi uſus honoris & reverentiæ ſigna conſtituiſſet, locum & virtutem antiquam retinerent.

a *Exod.* 3. 5. *Joſ.* 5. 15. b *Marin.* de *vit. Procli*: ſub med. c *Iamblic. Orat. Adhort.* p. 136. d *Solin.* cap. 11.

1 Lib. 1. cap. 13.

QUARTA:

QUARTA: Nudipedalia Extraordinaria, e Gentium moribus deſumpta, & recentioribus Judæorum legibus ſancita cenſeantur. Eo autem inclinat ſententia, ob rationes (ſi bene judico) non parvi ponderis. SECT. II.

NAM (1°.) Ritus ille calceos exuendi, pro ſigno tantum reverentiæ & honoris religioſi ſeculis antiquioribus habebatur. Hoc e ſuperioribus conſtare arbitror. Unde itaque factum eſt, ut in humilitatis ſignum tandem tranſiret, & jejuniis, expiationibus & tonſuræ Nazariticæ, tanquam comes individuus, conjungeretur; niſi quod Judæi commercia tandem cum gentibus exercerent, quæ nudipedalia inter alios dejecti corporis habitus & ταπεινοφροσύνης indicia numerabant, eaque rebus triſtibus & ſolennioribus religionis officiis apprime convenire exiſtimabant.

(2°.) NUDIPEDALIA extraordinaria iiſdem de cauſis apud Judæos quibus & apud Ethnicos indicebantur. Erant enim apud Judæos ſolennia quædam deprecantium piamenta, cum peccati conſcientia urgeret, aut mali alicujus gravioris metu vel ſenſu tangerentur: ideoque in eorum jejuniis & expiationibus locum haud poſtremum habuere. Apud Ethnicos etiam in publicis calamitatibus, eas nempe averruncandi cauſa, in religionem abiere. Hoc docent *Tertulliani* verba, de *jejuniis* adverſus *Pſychicos*, cap. 16. *ſed & omnem* ταπεινοφρόνησιν *Ethnici agnoſcunt. Cum ſtupet cœlum & aret annus, nudipedalia denunciantur, magiſtratus purpuras ponunt, faces retro avertunt, precem indigitant*, &c. Similia occurrunt *Apologet.* lib. 2. cap. 40. Eodem ritu obſequium ſuum teſtabantur Judæi, ſi quando Dei gratiam aut propenſius auxilium magnopere poſtularent: nam [a] *Joſephus* Berenicem *nudis pedibus inceſſiſſe, & Judæos omnes, qui per triginta dies precibus vacarent, morem eundem ſervaſſe* aſſerit. Ethnici etiam eodem humili officio defungebantur, ut Deorum benignitatem in collatione ſalutarium quorumvis munerum eo magis propenſam experirentur. In hanc opinionem me ducunt [b] *Callimachi* verba,

Ως δ' ἀπεδίλωτοι ϗ ἀνάμπυκες ἄϛυ πατεῦμες,
Ως πόδας ὡς κεφαλὰς παναπτερέας ἔχομες αἰεί·
Utque viam terimus pede nudo, & vertice nudo,
Sic caput atque pedes omni ſint tempore ſalva.

Hinc pronum eſt opinari, vetuſtis Gentium moribus receptum fuiſſe, ut pedes nudandi (æque ac ſaccum induendi & in pulvere volutandi) ceremoniam, in ſignum triſtitiæ & ad ſui miſericordiam commovendam uſurparent; & Judæos, Orientalium uſu monitos, hunc habitum lugubrem, prout & alios ſupra memoratos, e vitæ communis uſu in ritus ſuos ſacros tranſtuliſſe, ut dolorem peccati cauſa conceptum indicarent, & Numinis favorem tam humilis obſequii documento impetrarent.

(3°.) CLARA & teſtata res eſt gentium aliarum mores ſacros hac in re a Judæorum inſtitutis haud multum abiiſſe. In illis enim regionibus, quibus haud multum incommodi ab immodico terræ vel aeris frigore metuendum, [c] gentes pene omnes plantis nudatis in publicum prodierunt, cum iram Deorum infortunio aliquo graviori teſtatam deprecari vellent. Sat ſcio longe plurimos in ea eſſe ſententia, quod ille morum conſenſus Gentilium æmulationi tribuendus ſit, qui ſacra ſua omnia ad cultus Judaici normam ſtudioſe & ſerviliter conformarint. Ego vero in illam ſententiam concedere nequeo, cum apertum ſit Ethnicos ſimultates ſemper graviſſimas cum Judæis exercuiſſe, eorum ritus pleroſque odio & ludibrio habuiſſe, eoſque quaſi furca expuliſſe. Quis autem credere poteſt, Gentiles ritus quidem nonnullos, tantum quod e Judæa orti eſſent, ſummo honore; alios autem, eo ipſo nomine, ſummo odio & contemptu dignos judicare potuiſſe?

(4°.) QUANTUM per Scripturas intelligere licet, ritus ille honoris tantum & cultus indicium ſeculis vetuſtioribus habebatur. Ideo enim Moſi & Joſhuæ, in terra ſancta ſtantibus, præceptum de calceamento ſolvendo datum eſt, eo quod ſeculo illo ſolenne eſſet reverentiam Deo & ſacris debitam ritu illo exhibere. Nec credi poſſit, eo ſeculo in morem veniſſe, ut nudipedalia luctus aut pœnitentiæ ſigna haberentur; quum certum ſit Judæos diſcalceatos in templo inceſſiſſe, illis ipſis diebus quos feſta lætaque celebritate coluerunt. Eſt itaque ſimillimum vero, gentes, quas Judæi in terra promiſſa viventes ſibi vicinas habebant, nudipedalia in rerum triſtium luctuſque ſignum exercere ſolitos, & inde morem illum ad Judæos (e multo quem cum gentibus uſu habebant) tandem tranſiiſſe.

MEAM jam de nudipedalium Judaicorum origine ſententiam protuli, meliora tamen docenti cedere paratiſſimus.

a Loc. ſupr laudat. b *Hymn.* in *Cererem*, v. 125. c *Dempſter. Antiq. Rom.* l. 5. c. 36. & *Scalig. Animad.* in *Euſeb. Chronolog.* pag. 80. & 82.

CAP. XII. SECT. I.

CAP. XII.

Lotiones Hebræorum quotidianæ.

PROXIMIS ante Chriſti adventum ſeculis, Judæi, bello ſæpius victi captique, inter Gentes vivere, & frequentia cum iis commercia exercere cogebantur. Inde factum eſt, quod multi eſſent e Gentilibus θεοπεβεῖς, qui leviores quaſdam Judaiſmi tincturas hauſerunt; multi etiam e Judæis δεισιδαιμονεστέροι, qui ritus haud paucos a Gentibus mutuo ſumſerunt, eoſque Dei legibus & inſtitutis aſſuerunt. Inter eos, lotiones eorum quotidianas numerandas arbitror: erant autem illæ, vel *totales*, quæ corporis totius ablutione; vel *partiales*, quæ manuum tantum immerſione peragebantur.

SECT. I.

De Lotionibus eorum totalibus.

QUANQUAM *Moſes* βαπτισμὸς διαφόρους (uti loquitur Apoſtolus) *varios* corporis *baptiſmos* præcepiſſet; Judæi, puritatis abundatioris ſtudioſi, multos alios corporis baptiſmos & immerſiones induxerunt, quibus ſeipſos, nulla licet immunditie legali laborantes, quotidie exercuerunt. *Epiphanium* moris hujuſce teſtem affero: [a] ille de *Scribis* loquens, aſſerit eos, *Judæorum inſtitutis maxima ex parte inhærentes, ea ſuperſtitioſis inventis interpolaſſe*, πυγμῇ καθαρισμὸς τινας διὰ ὑδάτων καὶ λουτρῶν ἀποσμηχομένους, *aquis & lavacris ſe frequenter abſtergentes.* Hujuſmodi lotiones & *Eſſenos* in uſu habuiſſe, teſtatur *Joſephus:* de iis enim verba faciens, *cum*, [b] inquit, *ad horam quintam ſtudioſe fuerint operati, in unum congregantur*, ζωσάμενοί τε σκεπάσμασι λινοῖς, οὕτως ἀπολούονται τὸ σῶμα ψυχροῖς ὕδασι· *linteiſque præcincti velaminibus, ita corpus aquis frigidis abluunt.* Alios e Judæorum gente memorat [c] *Epiphanius*, quos *Hemorobaptiſtas* vocat, quibus in more erat, χειμῶνι τε καὶ θέρει πάντοτε καθημέραν βαπτίζεσθαι, *hyeme ſimul & æſtate quotidie ſe abluere.* Horum & *Juſtinus Martyr*, nomine *Baptiſtarum* meminit: nam apud [1] Auctorem illum, *ubi ſectarum Judaicarum nomina recenſentur*, [d] *Grotius* non temere *legendum* putat Φαρισαίων καὶ βαπτιστῶν, *Phariſæorum & Baptiſtarum*, *non* Φαρισαίων βαπτιστῶν, *Phariſæorum Baptiſtarum.* Horum ſectæ ſe adjunxiſſe videtur *Banus* ille cujus diſciplinæ ſe tradidit *Joſephus:* nam [e] teſtatur illum ψυχρῷ ὕδατι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα πολλάκις λούμενον πρὸς ἁγνείαν, *purificationis cauſa ſæpius de die & de nocte ſe frigidis abluiſſe.*

VIDENTUR autem Judæi luſtrationes haſce quotidianas e Gentium inſtitutis in religionem ſuam traduxiſſe, quod magnam puritatis cujuſdam delicatioris ſpeciem præ ſe ferrent, & Judæi, ab ipſis Ethnicis puritate vinci, a *ſanctitate* & dignitate ſua quam maxime alienum exiſtimarent. In hanc ſententiam fertur animus, ponderis haud exigui preſſus argumentis: nam,

(1°.) ÆGYPTII, Græci, aliique e Gentilium grege, lotiones haſce, diu ante Sectarum (quas dixi) Judaicarum tempora, frequenti in uſu habuerunt. Nam ſacerdotes Ægyptii, uti [f] auctor eſt *Chæremon* Ægyptius, ante cultum ſolenniorem τρὶς τῆς ἡμέρας ἀπελούοντο ψυχρῷ ἀπὸ τε κοίτης, καὶ πρὸ ἀείτου, καὶ πρὸς ὕπνον· *Ter unoquoque die ſe frigida abluebant: a lecto, ante prandium, & cum ad dormiendum ſe conferebant:* Et ſtatim ſubjungit, λουτρῷ μὲν οὖν καὶ κατ' τὸν ἄλλον ἐχρῶντο βίον, ὑ μὴν ὑπωσὶ πλεονάζον· *Frigida quidem aliis temporibus utebantur, ſed non tam crebro.* Neque hic regeri poteſt, religionem illam inter Ægyptios, *Chæremonis* tantum ſeculo viguiſſe: nam [g] *Herodotus*, ſacerdotes Ægypti memorans, λοῦνται, inquit, δὶς τῆς ἡμέρης ἑκάστης ψυχρῷ, καὶ δὶς ἑκάστης νυκτός. *lavantur quotidie frigida, interdiu bis, & noctu bis*; & ritum illum recenſet, inter alias puritatis externæ ceremonias a primis uſque ſuperſtitionis Ægyptiæ cunabulis uſitatas. Ritus hujus affines erant & Græci veteres: eos enim ἐπὶ τοῖς τριόδοις—κατ' κεφαλῆς λούσασθαι, *aqua in caput aſperſa in compitis ſe luſtrare ſolitos*, e [h] *Theophraſto* diſcimus.

a Adv. *Hæreſ.* l. 1. *Hæreſ.* 15. b De *Bel. Jud.* l. 2. c. 8. p. 1061. 20 c *Ub. ſupr. Hæreſ.* 17.
d Ad *S. Marc.* 7. 4 e In *Vit.* p. 905. 10 f Ap. *Porphyr.* περὶ ἀποχ. l. 4. § 7. g Lib. 2. cap. 37.
h *Charact.* περὶ δεισιδ.

1 Vid. *Dialog.* cum. *Tryph.* Part. 2. p. 313.

Lu-

Luſtratione conſimili Græci a foro redeuntes utebantur: nam, teſte [a] *Caſaubono*, non *ſolum in templis erant* περιῤῥαντήρια, *ſed etiam ad fori introitum, quorum*, inquit, *ſæpe meminere Oratores Græci.* Græcos autem, aliaſque gentes profanas, diu ante nati Phariſæiſmi tempora, hujuſmodi luſtrationes exercuiſſe dubitari nequit; cum e Gentium monumentis planiſſime conſtet, religionem profanam externæ puritati ſemper impenſe ſtuduiſſe, & veteres idololatras inter aquas [in balneis, mari, ac fluminibus] puritatis & luſtrationis gratia, frequentiſſime verſatos fuiſſe. Cum itaque, gentes exteræ, puritatis cauſa, lavacris hiſce corporeis priores uterentur; ratio ſuadet credere Judæos lotiones ſuas ordinarias, e ſuperſtitioſa quadam Gentium æmulatione, in mores induxiſſe. SECT. II.

(2°.) CUIVIS apertum eſt, Judæos lotiones illas ſæpe repetitas e Legis Moſaicæ decretis haurire minime potuiſſe. Lege quidem decretum eſt, ut quivis ſanguinis aut ſeminis fluxum paſſus, quivis etiam reptilis, leproſi, vel menſtruoſæ tactu pollutus, corpus integrum ablueret, ſi Dei templum adire ſtatuiſſet: nuſquam autem præceptum legimus, ut Judæi, nulla licet immunditie legali laborantes, nec templum propediem adituri, quotidianis hiſce corporis totius immerſionibus uterentur. Cum itaque certum ſit, lotiones illas quotidianas a Dei Lege minime fluxiſſe, conſentaneum eſt opinari Judæos luſtrationes illas, inter alia multa, a Gentibus accepiſſe, eaſque, utpote meras ἐθελοθρησκείας, Deo pergratas exiſtimaſſe.

(3°.) JUDÆI eodem conſilio quo & Ethnici [ad peccata ſcil. expianda] ſe lotionibus hiſce quotidianis exercuerunt. Judæos eo animo lotiones tam frequentes uſurpaſſe, e verbis [1] *Juſtini Martyris* intelligatur: Judæi in omni vita baptizabant, & baptizando leviora crimina, τὰ μὴ μηδὲν εἰς πολιτείας βλάβην συντελοῦντα, ἢ ζωῆς ἀνθρώπων, *quæ nec Reip. damnum inferrent, nec hominum vitæ*, tolli putabant. Huc faciunt etiam quæ habet [b] *Epiphanius*,, de Judaica *Baptiſtarum* ſecta loquens; *ita ſtatuebant: vivere aliter hominem non poſſe* εἰ μή τι ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι, ἀπολουόμενός τε καὶ ἁγνιζόμενος ἀπὸ πάσης αἰτίας, *niſi quis quotidie ſe aquis immergat*, ea ratione *ab omni crimine ablutus & purgatus.* Ethnicos etiam ſolennes ablutiones εἰς κάθαρσιν τοῦ μιάσματος, *in purgationem ſceleris* uſurpare ſolitos, multis probare poſſem, ſi [c] *Seldenus* noſter hanc provinciam non occupaſſet. Cum itaque Judæi Gentium opinionem de peccato lotionibus illis expiando comprobarent, iiſque οὐχ ἕνεκεν πλύσεως σώματος, ἀλλὰ ἕνεκεν ἁμαρτημάτων (uti loquitur *Epiphanius*) *non corporis curandi, ſed peccati purgandi cauſa* uterentur; ratio ſuadet opinari, Judæos lotiones illas mere arbitrarias, una cum dogmate illo merum Ethniciſmum olente, a Gentilibus accepiſſe. Alias enim, ne quidem conjicere datum eſt, unde hæc opinio de peccato lotionibus expiando, quæ Gentilium animos miſere fruſtrata eſt, inter ipſos Judæos tot patronos inveniret.

(4°.) HÆC ſententia non tantum argumentis, ſed & auctorum doctorum ſuffragiis, ſe tueri poteſt. Ex iis, in præſens unius *Hammondi* mecum ſuffragantis ſubjungam teſtimonium. [d] Ille autem Chriſti verba de Phariſæorum baptiſmis explicans, "Quod, inquit, hic de Phariſæorum baptiſmis dicitur, ab *Epiphanio* de Eſſenis obſervatur, qui tamen ablutiones ſuas, inter alia multa, a *Pythagoræ* ſectatoribus habuiſſe videntur. Illius enim dogma erat ἁγνείαν εἶναι διὰ καθαρμῶν, καὶ λουτρῶν, καὶ περιῤῥαντηρίων, *puritatem purgationibus, ablutionibus, & aſperſionibus acquirendam eſſe.* Hiſce convenit quod de [e] *Proclo* Philoſopho *Pythagoræ* verbis addictiori memoriæ proditum eſt, quod *uſus ſit* νύκλωρ τε καὶ μεθ ἡμέρας ἀποτροπαῖς, καὶ περιῤῥαντηρίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις καθαρμοῖς, *noctu & interdiu deprecationibus, aſperſionibus & aliis purificationibus;—& unoquoque menſe, bis aut ter ad mare deſcenderet*, lavanda cauſa.

SECT. II.

De Lotionibus eorum partialibus, ante prandium uſitatis.

EX JUDÆIS nonnulli, puritatis accuratioris laudem ambientes, ſe totos (uti diximus) in aquas frequenter immergebant: plerique vero, diſciplina mitiore uſi, manus tantum, cum cibum capturi eſſent, frequenter abluebant. Hunc ritum pleroſque omnes, Phariſæos inprimis, domi ſuæ privatim exercuiſſe, eumque in præcipua re-

a *Comment.* ad *Theophr.* περὶ δεισιδ. b Adv. *Hareſ. L.* 1. *Hær.* 17. c De *Synedr.* l. 1. cap. 10.
d *Annot.* in *S. Marc.* 7. 4. e V. *Marin.* in *Vit. Proc.* ſub. fin.

1 Vid. *Quæſt.* & *Reſp.* ad *Orthodox.* 97. vid. *Spencer.* p. 863.

SECT. II. ligionis parte posuisse, satis e [a] S. *Marci* verbis cognoscatur: Οἱ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· Καὶ ἀπ' ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· Hinc factum est, quod ὑδρίας λίθινας (quarum meminit [b] Evangelista) per singulas Hebræorum ædes disponerentur, quod scilicet omnes cibum sumpturi lavacris frequentibus e disciplina Pharisæorum uterentur. Erant autem hæc vasa ad quotidianas hasce Judæorum purificationes peragendas maxime accommodata: nam Judæis [c] solenne erat, nunc χερνίπτειν, aqua affusa manus abluere, nunc βαπτίζειν, manus carpo tenus aquis emergere; & lotionem priorem per נטל posteriorem per טבל exprimebant: cum autem vasa illa [d] syphonibus instructa essent, aquæ manibus affundendæ commode inservire; cum etiam bene magna essent, manus ad carpum immersas facile recipere potuerunt. Multa alia huc spectantia e doctissimo nostro [e] *Pocockio* petat, cui libitum est.

HASCE lotiones ante cibum usitatas, Judæi a Gentium vicinarum moribus mutuati videantur. Neque hæc conjectura suis rationibus caret maxime probabilibus:

NAM primo: sat constat e Veterum scriptis, gentes antiquas, quotiescunque cibis vescerentur, manus antea curasse diligenter abluendas. Sacerdotes Ægyptios πρὸ ἀρίστου *ante prandium* solenniter abluisse, pateat e modo citatis *Porphyrii* verbis. Consuetudinis ejusdem apud Græcos antiquiores obtinentis, certissimum nobis testimonium præbet *Homerus*, Odyss. 4. ubi hæc habentur, v. 52.

Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα,
Νίψασθαι· παρὰ δ' ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν·
Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα·

Aquam ancilla in gutturnio fudit ferens,
Ad Lavandum, juxta vero politam extendit mensam:
Cibum vero veneranda custos apposuit.

Manuum lotionem ante cibum, & inter cœnaculi Romani constituta fuisse, nos docet [f] *Plautus*, cum ait,

——— *Huc accumbe: ferte aquam pedibus.*

Huc faciunt [g] *Petronii* illa, *Tandem ergo discubuimus, pueris Alexandrinis aquam in manus nivatam infundentibus.* Cum itaque gentes antiquiores hanc ante cibum lavandi consuetudinem tam constanter observarint, haud absurde creditur gentes illas hunc morem non tantum pro munditie, sed pro religione coluisse, easque Judæos hac in parte religionis suæ sectatores atque æmulos habuisse.

SECUNDO: palam est, Hebræorum lotiones inter prandendum usitatas e *Mosis* decretis oriri minime potuisse. Certas equidem immunditias lotionibus expiari jussit *Moses*, at lotiones ante cibum causa puritatis usitatas nusquam in Lege præceptas inveniamus. Hoc veteres Judæi libere fatebantur, lotiones illas inter [h] *Seniorum traditiones* numerantes. Agnoscunt etiam recentiores Hebræi lotionem manuum ante cibum, non esse מדאורייתא *de præceptis Legis*, sed מדרבנן *ex præceptis Rabbinorum*, vel מדברי סופרים *de verbis Scribarum* seu מצות חכמים *præceptum sapientum*; quod [i] *Buxtorfius* testimoniis apud Auctores suos passim obviis probatum dedit. Cum itaque certum sit, lotiones illas traditioni Seniorum originem suam debuisse, æquum est ut Gentium mores illi Seniorum traditioni causam & initium dedisse censeantur. Nam incredibile est, Seniores illos lotiones plane novas & inauditas antea populo, sub variorum baptismorum onere jam laboranti, pro solo arbitrio suo imponere voluisse: vel si Seniores illi potestatem tam tyrannicam in Gentem propriam exercere voluerint, æque incredibile est, totam Gentem traditionem illam tam cito sancteque recipere atque observare voluisse. Notum enim est omnibus Historiæ sacræ studiosis, Hebræorum gentem a ritibus novis atque insolentibus semper abhorruisse, & ritus tantum Gentium aliarum moribus consentaneos animo lubenti recepisse. Nisi itaque Gens illa Patrum naturam & ingenium prorsus exuisset, lavandi ritum ante prandium nullatenus observasset, nisi Gentium aliarum usu æque ac Seniorum traditione commendatus accessisset.

a Cap. 7. 3, 4. b *S. Joh.* 2. 6. c V. *Pocock Not. Miscel.* c. 9. p. 393. d Hoc non absurde colligitur e Domini verbis, *Jo.* 2. 8. ἀντλήσατε νῦν. e Ub. supr. f In *Pers. Act.* 5. *Scen.* 2. g *Satyric.* p. 96. h *Mat.* 15. 2. i *Diatrib. de lot. man. ante cib.* §. 5, 6, 7.

TER-

SECT. II.

TERTIO: ipſa lotionis in limine prandii cujuſvis uſitatæ radix & origo Gentium doctrinam & philoſophiam redolet. Nam Judæi cibum capturi manus tam diligenter abluebant, ſerio perſuaſi, corporis munditiem animæ munditiem parere; & e diverſo, leviculam quamvis corporis immunditiem in animam redundare, eamque in conſenſum trahere. Hinc ante alia curatum eſt, ut vaſa in quibus obſonium coqueretur, ut pocula in quibus poturi eſſent, & manus quibus cibum ſumerent, lotione frequenti mundarentur; nempe, ne cibus, vaſis, poculis, aut manibus impuris inquinatus, corpus primum, deinde & animam inquinaret. Judæos ea opinione fuiſſe, & ea de cauſa manus ante prandium diligenter abluiſſe, colligere licet e Judæorum [a] ſcriptis, & [b] *Salvatoris* noſtri verbis, cum Judæi diſcipulos ſuos in crimen vocarent, quod panem manibus illotis manducarent. Judæorum autem Magiſtri ſententiam hanc e Gentilium placitis hauſiſſe cenſeantur, quod [c] *Porphyrius* eo nomine puritatis externæ ſtudium commendet, quod corporis mundities ad animæ puritatem conferat, & illius immundities ipſi animæ maculas inurat, & affinitatem quandam cum Dæmonibus inducat. Sed ipſa Auctoris verba audiamus: ἐν τῷ ναῷ τῦ πατρὸς, τῷ κόσμῳ τύτῳ τὸν ἔσχατον καὶ ἐκτὸς ἡμῶν χιτῶνα τὸν δερματινὸν, ἐκ ἀγνὸν φορεῖν —ἁμαρτάνειν ἐν τῷ ναῷ τῦ πατρὸς; εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷ μεμολύνθαι, &c. *In templo Patris*, id eſt, *hoc mundo, extimam & externam cutis noſtræ veſtem puram ſervare, eamque in Patris templo mundam geſtare, non convenit? Si enim in ſola cutis* [aut corporis] *immunditie periculum verſaretur, liceret forſan negligere, & inertiæ indulgere: cum autem unumquodque corpus ſenſibile Dæmonum materialium effluentias geſtet, fit ut una cum illa impuritate, quæ ex carnibus & ſanguine oritur, Poteſtas impura, propter ſimilitudinem & cognationem adſit amica & familiaris.* Hæc opinio, de anima corporis impuritate contaminata, in cauſa erat, quod [d] Philoſophi καθάρσεις τῆ ψυχικῆ σώματος, *purgationes* ſeu *luſtrationes animalis corporis*, tanquam præcipua puritatis acquirendæ media, diſcipulis ſuis commendarent, iiſque ipſi tam frequenter uterentur. Cum itaque dogma vel opinio, cui Judæorum lotiones innitebantur, e Gentiliſmo fluxerit; inde & ipſas eorum lotiones emanaſſe, non eſt quod dubitemus.

QUARTO: Judæorum lotionibus, cum cibum ſumerent, magna erat cum Gentilium lotionibus affinitas & ſimilitudo. Nam (1°.) Gentiles non tantum *ante*, ſed & *poſt* cibum manus ſolenniter abluebant. Gentes cibum ſumturas id moris habuiſſe, e teſtimoniis jam adductis eluceſcit. Iis etiam in conſuetudine fuiſſe, ut remotis menſis aqua manibus lavandis effunderetur, diſcere licet e [e] *Platone* comico, *qui*, poſt epulas, unum e ſervis ſocium ſuum ſic alloquentem introducit,

——— τί δ' τρέχων σὺ τὰς τραπέζας ἐκφέρεις;
Ἐγὼ δ' [f] λύτρον παραχέων εἰσέρχομαι·

——— *Menſas cur non cito removes?*
Ipſe aquam manibus lavandis ut affundam venio.

Quomodo Veteres duas haſce lotiones ab invicem diſcriminarent, ex [g] *Athenæi* verbis cognoſcatur: Παρὰ τοῖς παλαιοῖς, τὸ μὲν πρὸ ἀρίστου καὶ δείπνου, λέγεσθαι χέρνιβα· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπονίψασθαι· *Veteribus ante prandium & cœnam, dictum erat* χέρνιβα, *cœnatis autem & pranſis*, ἀπονίψασθαι. Judæos etiam duas haſce lotiones [ante & poſt cibum] conſtanter obſervaſſe, nos dubitare non ſinit [h] *Buxtorfii Diſſert. de ritu lotionis manuum ante & poſt cibum* inter Judæos uſitato: ubi *de priori*, inquit ille, *dicunt eſſe* מצוה *Præceptum, ſed liberum: quia liberum eſt homini panem edere vel non edere. De poſteriori,* חובה *debitum neceſſarium.* (2°.) Nonnulli e Gentilibus multo cum opere & diligentia loti ad menſam accedebant. Nam [i] *Iamblichus* de *Pythagoræ* diſcipulis verba faciens, refert eos, μετὰ τὸν περίπατον λυτροῖς χρῆσθαι· λουσαμένους τε ἐπὶ τὰ σιτία ἀπαντᾶν· *poſt ambulationem lotionibus uſos fuiſſe, poſt lotiones ad cibum capiendum conveniſſe.* Judæos etiam μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ſedulo admodum ſeipſos pranſuros abluiſſe, ſatis e [k] *S. Marci* verbis intelligatur, πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, ἐκ ἐσθίουσι,——καὶ ἀπ' ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, ἐκ ἐσθίουσι· Quæ ſane verba, quocunque ſenſu capiantur, ſatis indicant Judæos in ablutionibus hiſce peragendis operam haud perfunctoriam poſuiſſe. (3°.) Gentes non tantum in principio & fine prandii, ſed ſæpius inter prandendum, ad ſingula fercula illata, manus abluebant. Hoc apud Græcos & Romanos

a V. *Pocock. Not. Miſcel.* c. 9. p. 352. b *Mat.* 15. 2, 11. c De *Abſtin.* l. 2. ſect. 46.
d V *Hierocl.* in *Carm. Pythag.* p. 222. e Ap. *Athen.* l. 15. cap. 1. f Sic *Caſaubon* [*non* λίτρον] legendum cenſuit. g Lib. 9. c. 18. h Sect. 62. i De *Vit. Pythag.* cap. 21. k Cap. 7. 3. 4.

SECT. II. uſitate factum fuiſſe, ſi id jam agerem, ex [a] *Athenæo*, [b] *Lipſio*, aliis, facili opera probare poſſem. Inde venit, quod Epulæ magno ferculorum apparatu inſtructæ, a crebris inter epulas manuum lotionibus, [c] *Lautiæ* dicerentur. Erant etiam inter Judæos non pauci, qui manuum lotionem בין חבשיל לחבשיל *inter edulium unum & alterum* [d] *iterabant. Hanc lotionem vocabant* מים אמצעיים *aquas medias.* Hoc innui videtur illa variis interpretum ſententiis vexata phraſi, πυγμῇ νίψασθαι, *Marc.* 7. 3. Quamvis enim nonnulli phraſin illam referant, ad *menſuram* lotionis, quaſi lotionem על פרק ad carpum ſeu manus curvaturam denotaret; alii ad *formam*, ſic phraſin exponentes, *niſi* pugno *laverint manus*, quaſi lotionem operoſam & accuratam, quæ pugno palmæ immiſſo fieri ſolet, indicaret; loci ſcopo & vocis uſui magis conſentaneum videtur, ut πυγμῇ de crebra & repetita lotione dictum intelligamus. Nam eo in loco Phariſæi diſcipulos reprehendunt, non quod perfunctorie, ſed non omnino lavarent, cum cibum ſumerent; cum ipſi πυγμῇ *crebro* lotionibus inter prandendum uterentur: & hoc ſenſu vox illa apud [e] *Epiphanium*, ſic de Scribarum lotionibus loquentem, ſumitur; πυγμῇ μὲ τὰς χεῖρας νιπτόμενοι, πυγμῇ δὲ καὶ καθαρισμούς τινας δι' ὑδάτων καὶ λουτρῶν ἀποσμηχόμενοι, *manus* frequenter *abluentes, certas etiam purificationes, (aquis* nempe *& lavacris* factas) frequenter *abſtergentes.* Huic ſenſui ſuffragantur, *Arabs*, *Eraſmus*, *Caſaubonus*, Interpretes noſtri Anglicani, aliique. Si quis huic interpretationi obſtare putabit, quod vox πυγμὴ eo notione nuſquam occurrat apud Scriptores Græcos; [f] *Caſaubonum* adeat, qui illum hoc ſcrupulo liberabit. Sed jam forſan lineas paulum tranſiiſſe videamur: ut itaque ad principium redeat ſermo, ex hac affinitate quæ inter Judæorum & Gentilium lotiones ante-conviviales interceſſit, aperte colligatur, Judæos lotiones illas a Gentilibus accepiſſe, ideoque eas ad morem & exemplum Gentilium conformaſſe. Nam Judæi, ex antiqua & penitus inſita Gentis vanitate, Gentium mores imitari facile cenſeantur; quis autem vel probabiliter dixerit, cur Gentes Judæos hac in re tam ſtudioſe ſequerentur?

ADVERSUS hæc omnia tribus Objectionibus pugnari poteſt, quibus ſuccincte reſpondendum eſt.

Obj. 1. HARUM prima ſit hæc: veteres Hebræorum Magiſtri harum lotionum originem, non ad morem Gentilium, ſed Seniorum traditionem, referebant. Hoc ſatis e verbis [g] Evangeliſtæ diſcitur, *tunc interrogabant eum Phariſæi & Scribæ; cur diſcipuli tui non ambulant ſecundum traditionem ſeniorum, ſed manibus illotis panem comedunt?* Unum autem Magiſtrorum adeo antiquorum de rebus ſuis teſtimonium, plus fidei quam argumenta noſtra omnia, mereri cenſeatur.

Sol. RESP. Lotiones illæ, *proxime* quidem & immediate a Seniorum traditione, *remote* vero a Gentium conſuetudine & Judæorum cacozelia manaſſe putentur. Talem fuiſſe lotionum earum originem, hæc mihi perſuadet conjectura. Poſtquam [h] *Epiphanius* Judæorum traditiones, quas Πρεσβυτέρων vocant, ad quatuor genera revocaſſet; quartum & noviſſimum ad *Aſamonæi* filios, id eſt, *Maccabæorum* tempora atque inſtituta, referendum dicit. Jam vero perquam credibile eſt, lotiones haſce Judaicas huic ultimo *Traditionum* generi accenſendas eſſe, eaſque a Maccabæorum temporibus & inſtitutis (non a *Solomone*, quod Rabbinis placet) originem ſuam petiiſſe: nam lotionum earum ne minimum veſtigium in ſcriptis ullis Captivitate antiquioribus percipere fas eſt. Maccabæorum temporibus frequens erat Judæorum conſuetudo, cum Ægyptiis, Syris, Macedonibus aliiſque gentibus; & ſub ea tempora, Judæi multa alia Gentium inſtituta (de quibus alibi ſermo eſt) ad morem cultumque ſuum accommodaſſent; Dominus etiam de lotionibus illis loquitur, tanquam ritibus novis & quaſi nudiustertius in mores introductis: nam *Phariſæo mirante quod manus ante prandium non abluiſſet*, reſpondet [i] Dominus, νῦν ὑμεῖς, *Nunc vos Phariſæi quod deforis eſt calicis & catini mundatis*, &c. Ubi *Grotius* vocem [νῦν] emphatice ſumendam, & textum integrum ſic exponendum, ſentit; *ut nunc res ſunt, nihil aliud curatis quam quod ad exteriorem munditiem attinet: ut ſui potiſſimum ſeculi mores reſpiciat Chriſtus*: —*Potuit autem hoc eo juſtius facere, quia traditio illa non erat admodum antiqua.* Quid autem Maccabæi [vel, quod aliis placet, *Hillel* & *Schammai*,] lotiones illas ante – menſales Judæis obſervandas traderent; niſi quod iis, ſub illa tempora, multum commercii cum Gentilibus intercederet, & Judæorum nonnulli in mores Ethnicos [ſi præſertim puritatis alicujus ſpecie

a Lib. 4. c. 1. & 2. de *lot. man.* §. 49.
b *Saturn.* l. 2. c. 1.
c V. *Feſt.* in *verb.* laut.
d V. *Buxtorf. diatr.*
e Adv. *Hæreſ.* l. 1. *Hær.* 15.
f *Not.* in S. *Marc.* 7. 3.
g *S. Mar.* 7. 5.
h Adv. *Hæreſ.* l. 1. *hær.* 33.
i *Luc.* 11. 38, 39.

com-

commendatos] propenderent? Si enim quidam ſolummodo purum illum manus lavandi morem coluiſſent, tota natio in ſectas forſan & partes abiiſſet. SECT. II.

SECUNDO: dici poteſt, quod lotiones ante prandium uſitatæ, non ex Ethnicæ puritatis æmulatione, ſed Legis ſervandæ zelo & cura ſingulari prodiiſſe videantur. Nempe obtendunt Hebræi lotiones illas fuiſſe inter decreta a [a] Majoribus facta, ut eſſent סיג לתורה *ſepes legis, & homines ab ejuſdem violatione longius avocarent.* In horum numero Judæi lotiones ſuas ante——menſales collocandas eſſe ſentiunt, quod conſtet eorum Patres [b] βαπτισμὸς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν, etiam mundorum, in mores invexiſſe, ut ſeipſos a legibus de vaſe, poculo, aut lecto polluto, violandis longo intervallo removerent. Obj. 2.

HOC equidem dicunt Judæi, quod Gens ſint totius antiquitatis, etiam ad ſeipſos pertinentis, ignariſſima; adeoque lotiones haſce ad veram earum originem referre neſciant. Certe ſi Majores ſui manus lavandi morem induxiſſent, ut a violatione legis de immunditie latæ ſe longius abducerent, manus ſuas non ante prandium tantum, ſed & ante ſomnum, abluiſſent; nec manus ſolummodo (quod Lex Dei vix unquam poſtulavit) ſed & pedes, imo corpus integrum, aquis immerſiſſent. Neque extra ſuſpicionem poſitum eſt, quod a Judæis de lotione poculorum, æramentorum, & lectorum, dicitur: nam leges de poculis, vaſis, aut lectis mundandis neminem tenuerunt, niſi certo conſtaret, reptilis aut immundi alicujus tactum ea polluiſſe. Mihi itaque vero ſimilius videtur, Judæos æramenta & vaſa alia domeſtica frequenter abluiſſe, puritatis illius exemplo ab Ægyptiis ducto. Hoc enim [c] *Herodotus* de Ægyptiis memoriæ conſignavit: ἐκ χαλκέων ποτηρίων πίνουσι, διασμῶντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην· οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ' οὔ, ἀλλὰ πάντες· *ex aheneis poculis potant, ſingulis ea diebus extergentes: non eorum aliquot, aliquot etiam non, ſed univerſi.* Sol.

TERTIO: nonnulli forſan & hoc argumento contra ſententiam noſtram ſunt pugnaturi: e modo citatis Evangelii verbis elucet, Judæos, non e moris alicujus Ethnici ſed puritatis Lege præſcriptæ ſtudio, manus abluendi conſuetudinem obſervaſſe. Quid enim *a foro reverſi* manibus lavandis tam ſedulam darent operam, niſi quod metus aliquis ſubeſſet, ne in frequenti foro verſati, Pagani aut immundi alicujus veſtem tangentes, ſe inſcios & imprudentes inquinaſſent? Obj. 3.

AT in promptu eſt quod Objectioni regeratur: nempe, nihil fuiſſe cur Phariſæi, a promiſcua fori multitudine reverſi, ſe lotionibus iſtis exercerent, e metu ne incauti atque inſcii, polluti vel plebeii alicujus veſtem tetigiſſent: nam teſtante [d] *Maimonide*, legis vicem tenuit, *ſi dubitaverit Phariſæus utrum veſtes plebeii alicujus tetigiſſet necne, ecce mundus eſt:* Et ſi Phariſæi legalem hujuſmodi pollutionem contraxiſſent, certum eſt eam, non manuum lotione, ſed corporis totius immerſione purgari debuiſſe. Quod itaque Judæi, domum e foro reverſi, manuum lotionibus ante prandium uterentur, inde factum erat, quod manus (in foro præſertim) *negotioſæ* eſſent, iiſque utpote nudis & apertis, multa occurrerent quæ earum munditiem violarent, eaſque ad panem ea quæ decebat munditia tractandum, ineptas reddere credebantur. Sol.

SUPEREST jam ut unum atque alterum ſubjungam teſtimonium, ne hæc omnia e meo tantum ſenſu fluxiſſe cenſeantur. Horum primum ſit [e] doctiſſimi Pontificii, his verbis conceptum: *Ablui cum quis accubiturus eſſet, neceſſarium ex conſuetudine ab illis* [Ethnicis] *cenſebatur: quæ quidem conſuetudo pro natura adeo inoleviſſe exiſtimabatur, ut non lotum cœnare, ſummum putaretur nefas. Quamobrem, quod aliquando Chriſtus ad Phariſaicam ſuperſtitionem reprehendendam, illotus accubuiſſet, ſcandalo fuit cuidam Phariſæo, qui illum ad prandium invitaverat,* Luc. 11. 37, 38. *Nec enim illotum recumbere Phariſæo ſcandalum fuiſſet; niſi conſuetudo illius ætatis lavacrum ante prandium, quaſi Gentium jure debitum, poſtulaſſet.* Huic accedat cognatum, & veluti generis conſimilis, R. *Montacutii* teſtimonium: ille de totius corporis immerſionibus, & manuum ante cibum lotionibus, ſcholæ Phariſaicæ magiſterio injunctis loquens; *iſtam,* [f] inquit, *lavandi conſuetudinem, a luſtrationibus Paganorum mutuati credi poſſunt Phariſæi, Ægyptiis præcipue & Perſis.* Καθαρμοὶ *enim &* ἀπνίμματα *frequentius apud illos uſurpabantur: unde ſe expiandos & mundandos credebant. Sed & ante, & poſt cibum conſtanter lavabant: aquam prius affuſam* κατὰ χεῖρας, *dicebant: poſt cibum vero* ἄπνιμμα *deterſionem; quaſi qui veſcebantur animalium carnibus, animam & corpus eo paſtu profanaſſent.*

a *Pirk Aroth.* cap. 1. *Not.* ad *Miſch. Taharoth.* c. 4. §. 12.
b *Marc.* 7. 4. *Lev.* 11. 32, 33. *Num.* 31. 22, 23.
c In *Euterp.* cap. 37.
e *Fortunat. Schac. Myroth.* P. 1. c. 31.
f *Apparat.* 7. § 26.

CAP. XIII.

SECT. I.

De Purificatione vel Baptiſmo ad initiationem.

BAPTISMUS ad initiationem, ſub affinitatis alicujus ſpecie, a [1] baptiſmo ad munditiem clare diſtinguebatur. Nam baptiſmus ad immunditiem contractam eluendam, erat tantum temporalis, & ſi res exigeret, ſæpe repetendus: at baptiſmus initiationis ſacræ perpetuus erat, & baptizato ſimul & poſteris ſuis ſanctitatem quandam ſemper duraturam [a] impertiebat. [b] *Initiationis ejuſmodi baptiſmus erat Aharoni & filiis ſuis ſacerdotii receptioni prævius, nec eo nomine iterandus: licet illi non aliter atque alii pro re nata poſtmodum eſſent aliis baptiſmis* luſtrandi. Sat ſcio non deeſſe viros doctos qui Initiationis baptiſmum inter Talmudicorum figmenta numerant, plane negantes Judæos, Salvatoris noſtri tempore, *Proſelytos in Eccleſiam ſuam per baptiſmi collationem admiſiſſe.* Quo felicius itaque jam ſuſcepto defungar munere, probabo primo, Judæos, diu ante adventum Domini, Proſelytos ablutionis aut baptiſmi ritu in Eccleſiam ſuam cooptaſſe: Deinde ritus hujus originem indagare conabor, & oſtendere, Judæos eum ab Ægyptiis aut aliis Gentibus perpetua traditione derivaſſe.

NE ſermonis noſtri fundamentum vitium facere putetur, probandum eſt primo, Judæos, diu ante adventum Domini, Proſelytos ſolennis ablutionis ritu in Eccleſiam ſuam recepiſſe. Hoc autem multis argumentis evinci poteſt:

HORUM primum petitur ex hodierno Judæorum uſu, & Majorum ſuorum teſtimonio. Ex uſu, inquam, hodierno: nam & nunc qui ex Gentibus circumciſis, ut Iſmaelitis, Perſis, Turcis, ad Judaiſmum veniunt, ab ipſis baptizari [c] perhibentur. Cum autem Judæi a Chriſtianorum moribus ſemper abhorruerint, non potuit uſus ille non manare a Majorum ſuorum remotiorum traditione. Idem etiam abunde confirmetur e Talmudicorum & aliorum Magiſtrorum veterum teſtimoniis, quæ ſimul contulerunt, *Petrus Galatinus* de *Arcanis catholic. verit.* lib. 10. c. 2. *Seldenus* de *Synedr.* l. 1. c. 3. & de *jur. nat. ſec. Hebr.* l. 2. c. 2. *Buxtorf. Lexic. Talmud.* voc. גר col. 407. *Jacob. Alting. Diſſert. Philolog.* 7. *Hammond. Annot.* ad *Mat.* 3. 7. *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *Mat.* 3. 6. aliique Hebræorum ſcriptis exercitati. Tradunt autem illi, eos omnes qui Legis totius jugum ſubire, & civis Judaici jura adipiſci noluerunt, non neceſſe habuiſſe circumcidi; ſed ſatis fuiſſe, modo ablutione & ſolenni ſacrificio ſe ab idolis recedere teſtatum facerent. Utcunque teſtimonia illa omnia, tot doctorum licet fide firmata, inſuper habenda cenſuit Auctor, quem honoris cauſa non nomino: cum enim inter Magiſtros ab Auctoribus quos dixi citatos, *Maimonides* principatum teneat, *Maimonides* autem ſua pene omnia e Talmude [*errorum labyrintho, & fabularum Judaicarum fundamento*] hauriat; *Non poſſumus*, inquit, *ejus teſtimonio acquieſcere.* Agnoſco & ipſe pleraſque Veterum Judæorum fabulas & delira dogmata in *Talmud*, tanquam in ſentinam quandam coaluiſſe: abſit autem ut *Talmud* fide tam ſubleſta ſcriptum cenſeam, ut ei, ne quidem mores & ritus gentis referenti, fidem tuto adhibeamus. Si enim Talmudis Auctores ritum aliquem, tanquam antiquum & Salvatoris noſtri ſeculo receptum, falſo tradidiſſent; conſtans Gentis traditio, & plurima quæ tunc extabant Gentis monumenta, eos proculdubio mendacii arguiſſent. Dicam paucis: Fidem omnem excedit, Magiſtros illos in *Iſraele*, ipſum Initiationis ritum [rem tam inſignem, publicam, & jactatam adeo] ignorare potuiſſe, vel fingere voluiſſe.

SECUNDO: Judæos antiquiores Baptiſmum inter initiamenti ritus obſervaſſe, credibilius exiſtimetur, quod *Eſſæi* Ιουδαῖοι μὲ τὸ γένος (ita dicit *Joſephus*) novos homines in communionem & familiam ſuam ritu illo cooptarent. Hoc enim de Secta illa, pietatis nomine laudatiſſima, teſtatur [d] *Joſephus, ſi quis ſectæ illius amorem profitetur, & per annum integrum continentiæ experimentum dederit,* προσεπι μὲ ἔγκιον τῇ διαίτῃ, ϗ καθα-

a *Exod.* 40. 12. b *Seld.* de *Synedr.* Lib. 1. p. 24. c Vid. *Grot.* ad *S. Mat.* 3. 6. d De *Bel. Judaic.* L. 2. c. 8 p. 1062. 20

1 Vid. Lib. 3. Diſſert. 3. Cap. 3.

ρωτέρων

ρωτέρων τῶν πρὸς ἁγνείαν ὑδάτων μεταλαμβάνει· *eum communi menſa dignantur, & aquarum ad puritatem maxime facientium particeps factus eſt.* Eſſæos autem hunc morem e recepto Gentis ſuæ in Proſelytis initiandis ritu petiiſſe, non facile dubitandum eſt; cum præſertim e *Joſepho* conſtet Sectam illam Judæorum ritibus religioſius adhæſiſſe. SECT. I.

TERTIO: Judæos antiquos Baptiſmi ritu Proſelytos admiſiſſe, ex [a] *Arriani* verbis haud obſcure colligatur. Cum enim eos increparet qui *Philoſophi* nomen gerent, & præterea nihil; *quid*, inquit, *te Stoicum nominas? quid populo fucum facis? quid cum Judæus ſis, te Græcum ſimulas? nonne vides, ut quiſquis dicatur Judæus, ut Syrus, ut Ægyptius? quod ſi quempiam* ἐπαμφοτερίζοντα, *animo alternante & ancipite, viderimus*, dicere ſolemus, *eum non Judæum eſſe ſed ſimulatorem*: ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τῷ βεβαμμένῳ καὶ ἡρημένῳ, τότε καὶ ἐπὶ τοῦ ὄντι καὶ καλεῖται Ιουδαῖος· οὕτω καὶ ἡμεῖς παραβαπτιῶται, λόγῳ μὲν Ιουδαῖοι, ἔργῳ δ' ἄλλό τι· *Cum autem induerit ſibi affectum Baptizati, & inter Sectatores aſciti, tum revera Judæus & eſt & nominatur. Ita & nos quoque parabaptiſtæ* [ſeu, ut non legitime tincti] *ſumus: nomine quidem Judæi, re vero ipſa aliud quid.* Quibus *Arriani* verbis, *Judæorum proſelytos, ſeu Judæos circumciſione & baptiſmo ex Gentilibus factos innui, vix ambigendum* aſſerit [b] *Seldenus* noſter. Hic tamen nonnulli in contrarium eunt, dicentes *Arrianum* hic *confuſe loqui, & Chriſtianos, quorum* χαρακτὴρ *& nota eſt baptiſmus, hic Judæos, ut alibi Galilæos, appellare.* At hæc opinio eo minus apud me fidem invenire poteſt, quod clarum ſit *Arrianum* de Judæo, quatenus Græco [i. e. cuivis Gentili] opponitur, hic verba facere; & maxime probabile ſit *Arrianum*, non Judæorum, ſed trito Galilæorum nomine, Chriſtianos appellare ſolitum. Sic opinandi, vel ipſa hæc Objectio cauſam non levem præbet.

QUARTO: Rationi & Gentium omnium mori conſentaneum eſt, opinari Judæos ſolennitate & ritu aliquo religioſo Proſelytos in Eccleſiam ſuam recepiſſe. Nam obſervante [c] *S. Auguſtino, in nullum nomen religionis, ſeu verum ſeu falſum, coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur.* Cum autem Baptiſmus ritus eſſet nulli gravis, apud Gentes etiam profanas in Initiis ſuis uſurpatus, & illius ſignificatio [puritatis nempe & innocentiæ propoſitum] adeo obvia eſſet, & vel nullo docente hominum animis ſe ingereret; minime dubitandum eſt, quin Judæi ritum tam gratum & ad uſus ſuos accommodatum in Proſelytis initiandis uſurpare voluiſſent.

QUINTO: unanimi doctorum conſenſu receptum eſt, alterum Eccleſiæ Chriſtianæ Sacramentum [nempe Cœnam Domini] a Judæorum ritibus in Paſchate obſervatis originem petiiſſe. Eſt itaque cur credatur, gemellum Baptiſmi Sacramentum ab antiquioribus Judæorum ritibus [nempe baptiſmis ſuis initialibus] originem derivaſſe. Ideo enim Domino viſum eſt, antiquum Paſchatis ritum in Euchariſtiæ ſacramentum evehere & transformare, ut Religio ſua, moribus antiquis accommodata, ſuaviter & ſine ſtrepitu procederet, nec quiſquam eam, tanquam novam & heſternam, in invidiam traheret: & vel ob hanc ſolam rationem Baptiſmus etiam Chriſtianus a Judæorum lotionibus aut baptiſmis originem traxiſſe cenſeatur.

SEXTO: Judæi baptiſmum ad initiationem diu ante Chriſti tempora in uſu habuiſſe putentur, quod Chriſtianorum veterum Baptiſmus illum imitari, & circumſtantias ejus omnes exprimere videretur. Nam Judæi מקוה מים in *confluente* ſeu *conceptaculo aquarum* [fluvio, ſtagno, fonte] Proſelytos baptizabant: & Chriſtiani veteres in fluentis aut grandioribus aquarum receptaculis baptiſmum adminiſtrabant. Judæi non aſperſione faciei, ſed immerſione corporis baptiſmum celebrabant: & Chriſtianos antiquos hunc morem tenuiſſe, plurimis Veterum teſtimoniis (ſi præſentis operæ res eſſet) oſtendi poſſet. Apud Judæos Proſelyti inſtitutio baptiſmum ſemper anteceſſit: & Chriſtianorum Baptiſmo, juxta Domini præceptum, [d] inſtructio ſemper præmittebatur. Apud Judæos, Proſelyti, non niſi poſt ſolenne examen & ſinceritatis fideique ſuæ profeſſionem, ad baptiſmum admittebantur: Chriſtianos etiam baptiſmi ritum peracturos morem aliquem cognatum obſervaſſe, e [e] Scripturis ſacris ſatis aperte colligatur. Apud Judæos ſapienti conſilio conſtitutum eſt, ut tres minimum adeſſent Baptiſmi celebrati teſtes: & hic etiam Chriſtiani veteres Judæorum mores & diſciplinam imitati videantur, tres minimum teſtes (quos & *Suſceptores* vocabant) actionis tam ſacræ conſtituentes. Judæi Proſelyto jam loto novum inducium induebant, eumque plurimum novo nomine conſalutabant: & Chriſtiani veteres recens baptizato nomen imponebant,

a In *Epictet.* l. 2. c. 9. b De *Succeſſion.* in *Bon. Def.* c. 26. c *Contr. Fauſt.* l. 19. c. 11. col. 319. Tom. 8. d *Mat.* 28. 19. e *Act.* 2. 41. & cap. 8. 12, 36, 37. & 1 *Pet.* 3. 21.

SECT. I. & veſtes albas inducebant. Apud Judæos cautum eſt, ut Proſelyti Baptiſmum ſuſcepturi, in ſignum mentis compoſitæ & actionis momentum religioſe meditantis, in baptiſterium deſcenderent, non ſaltu ſe præcipitarent: Idem & Chriſtiani veteres obſervarunt, quos in aquam [leniter & gradu compoſito] *deſcendiſſe* [a] legimus. Denique, apud Judæos baptiſmus ille, *Regeneratio*, & Baptizati pro *Regenitis* & nova quaſi vita donatis, habebantur: & Chriſtianorum Baptiſmus λοῦτρον παλιγγενεσίας audit, *Tit.* 3. 5. & nuper baptizati ἀναγεγεννημένοι, *regeniti* appellantur. 1 *Pet.* 1. 23. Ex his omnibus [longo teſtium catalogo facile confirmandis] abunde conſtat, arctam affinitatem inter Baptiſmum Judæorum & Chriſtianorum intercedere. Tantæ autem affinitatis cauſam & originem mihi non datur intelligere, niſi Chriſtianorum Baptiſmus ab antiquiore Judæorum Baptiſmo principium duxerit, & ideo Chriſtiani veteres æquum cenſuerint ut Baptiſmi ſui ritus ad Baptiſmi Judaici formam & exemplar componerentur. Certe fidem meam excedit, Judæos, nominis & fidei Chriſtianæ hoſtes infenſiſſimos, Chriſtianorum ritus æmulari voluiſſe.

ULTIMUM, idque palmarium, argumentum petitur e frequenti Baptiſmi hujus mentione in Vet. & Novi Teſtamenti ſcriptis. Nam in Vet. Teſtamento legimus Aaronem & filios ejus ſolenni Baptiſmo Tabernaculi miniſteriis initiatos, *Exod.* 29. 4. Et puella bello capta, & in Iſraelitæ thorum conjugalem aſſumenda, prævia lotione (ſi Judæorum Magiſtros audiamus) Dei populo inſerebatur. Sic enim [b] *Jonathan* legem de tali puella latam explicat, *mutabit veſtimentum captivitatis,—& lavabit ſe, & Proſelytam ſe faciet in domo tua*, &c. In Novo etiam Teſtamento ejuſdem Baptiſmi mentionem, licet ſubobſcure factam, reperiamus: nempe *S. Johan.* 1. 25. ubi Phariſæi a Synedrio miſſi ſic Baptiſtam alloquuntur; *quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus ille, neque Elias, neque Propheta ille?* Quaſi dixiſſent, " probe novimus Baptiſmum, publicam Religionis " alicujus teſſeram eſſe, & tunc ſolum tam publice & ſolenniter celebrandum, cum " homines ex Ethniciſmo ad fidem cultumque meliorem ſint tranſituri. Quum autem " perſonæ a teipſo baptizatæ Dei veri fidem cultumque profiteantur, *quid baptizas* eos, " & ita tractas quaſi eodem loco haberes eos quo Gentes profanas & nondum initia- " tas? Si quidem Meſſias eſſes, Elias, aut Propheta ille magnus, adeoque novam ali- " quam Oeconomiam aut religionis normam introducendi poteſtate præditus, jure tuo " prophetico uti poſſes, & par eſſet ut populum novis tuis inſtitutis novo baptiſmo " initiares. Quum autem nec illi Ethnici ſint, nec Tu propheta; cur variis Gentis " noſtræ baptiſmis novum ſuperaddis? Quibus reſpondet Baptiſta, ſe [non merum טבילת גרות *Baptiſmum Proſelytiſmi*; ſed] טבילת התשובה *Baptiſmum pœnitentiæ* celebrare; ut hominibus a peccato converſis, Meſſias jam [c] venturus aditum promptum facilemque reperiat. Neque ideo cenſendus eſt S. Baptiſta ritum plane novum & a Gentis uſu alienum jam peregiſſe: nam in more fuiſſe dicitur, ut Gentili jam Baptiſmum ſuſcepturo adſtaret בעל תשובה *Præfectus myſteriorum* ſive *Magiſter pœnitentiæ*, monitum illud frequenter ingerens, *a ſtatu peccati revertaris.* Sed ut inſtitutum perſequar, hujus etiam Baptiſmi veſtigia aliqua percipere licet in ſermone quem Dominus cum *Nicodemo* habuit; *Johan.* 3. Ubi Nicodemum alloquens, inquit, *Amen, Amen dico tibi, niſi quis regenitus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei:* h. e. niſi quis e ſtatu Judaico per aquam Baptiſmi, in Evangelicum; & e ſtatu carnali, per gratiam Spiritus, in ſpiritualem tranſeat, & ſic quaſi renatus factus ſit, non poſſit in regnum Dei intrare, & Meſſiæ beneficia participare. Cum autem Nicodemus hæc miratus, inſtaret, quæritans, *quomodo poſſunt hæc fieri?* Reſpondit [d] Dominus, *Tu es Magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* Quaſi dixiſſet, [e] " apud Magiſtros veſtros tritum eſt, peregrinum " quemvis, proſelytum Baptiſmo factum, Regeneratum eſſe כקטן שנולד דמי *velut in-* " *fantem* [f] *recens natum*; & Meſſiam, cum venerit, in novam religionis normam bap- " tiſmi ritu proſelytos ſuos admiſſurum: Tu vero *Magiſtri* locum titulumque tenens, " hæc neſcis? Duobus hiſce, Apoſtoli ſubjungam ad *Hebræos* teſtimonium, Cap. 6. 1, 2. ubi inter alia capita, *ſermonem principii Chriſti* facientia, βαπτισμῶν διδαχὴν, *Baptiſmorum doctrinam* refert: ibi enim *Baptiſmorum* nomine, duo illi Baptiſmi venire videntur, quorum alter Judaiſmo, alter Chriſtianiſmo, proprius erat & peculiaris. Ideo vero Apoſtolus, ſub ipſa Religionis initia, Hebræos alioſque in gemini illius Baptiſmi naturis erudiri voluit; quod utriuſque cognitio, ſub naſcentis præſertim Chriſtianiſmi tempora, maximi momenti eſſet ad fidem & pietatem promovendam.

a *Act.* 8. 38. b *Paraphr.* in *Deuter.* 21. 13. c V. *Mat.* 3. 3. d *Jo.* 3. 9, 10. e V. *Seld. de Jur. Nat. & Gent.* L. 2. c. 4. p. 162. f *Jo.* 1. 25.

JAM

JAM primam penſi mei partem abſolviſſe videar, & ſatis clare docuiſſe, Judæos diu ante *Meſſiæ* adventum, Baptiſmum tanquam initiationis ceremoniam uſurpaſſe. Id mihi proximo incumbit, ut, quantum rerum Judaicarum vetuſtas patitur & obſcuritas, ritus hujus originem perveſtigarem. Atque hic viros doctos ſtudia in contraria ſciſſos comperio: nam, SECT. I.

(1°.) GROTIUS, ſi ſenſum ſuum bene capio, ritum illum jam inde ab ipſius mundi renaſcentis exordio originem accepiſſe ſentit. Poſtquam enim obſervaſſet, Proſelytos olim, non circumciſione tantum, ſed & ablutione, Judaiſmo initiatos; continuo [a] addit, *credibile eſt ablutionem hanc fuiſſe inter vetera inſtituta, orta, ut arbitror, poſt magnum diluvium in memoriam purgati mundi.* Atque huic conjecturæ ſuppetias affert exemplum *Jacobi* Patriarchæ, qui Ethnicos omnes ſecum commorantes in Eccleſiam & cultus veri profeſſionem ſolenni ablutione recepiſſe dicitur, *Geneſ.* 35. 2. Hic autem a Cl. *Grotio* diſcedendum arbitror: cum enim homines a Deo ad cultum idolorum nondum defeciſſent, nil opus erat ut in Dei familiam per Baptiſmum tranſirent, aut ritu illo ſe Dei veri cultores profiterentur. Deinde, ſi pii viri Baptiſmum, tanquam initiationis ritum, ab ipſa rerum origine uſurpaſſent; cummaxime credibile eſt Hiſtoriam ſacram [quæ circumciſionis exordium memorat] aliquam ritus tam ſancti & antiqui mentionem facere voluiſſe. Nil hic attinet de *Jacobi* exemplo loqui: nam ſat liquet è textus verbis, Jacobum ritum illum non advenis tantum ſecum commorantibus, ſed & domeſticis ac neceſſariis ſuis, diu antea proculdubio initiatis, impoſuiſſe. Nec minus apertum eſt *Jacobum* tum primum famulos ſuos ſe lavare juſſiſſe, cum de ſacris in *Bethele* offerendis cogitaret: nam ab ultima rerum memoria ea erat omni genti religio, ut ad ſacra puri accederent, nec illotis manibus.

(2°.) ARBITRANTUR nonnulli, Judæos hunc Baptiſmum initialem, ſub ſchiſmatis Samaritani exordium, Circumciſioni addidiſſe. Sic animum induxit vir non vulgariter doctus, [b] *Wilhelmus Schickardus:* nam de Proſelytorum per Circumciſionem admiſſione loquens, ait, Judæos, *ad differentiam Samaritanorum addidiſſe Baptiſmum quendam, de quo Raf Alphes.* Sed nil opus eſt ut multum operæ impendam in hac ſententia refellenda, quæ ſatis *Seldeni* noſtri verbis reprehenditur. Poſtquam enim Judæorum baptiſmum ex inſtituto Moſaico manaſſe, probare ſtuduiſſet, [c] ſubjungit, *Quod vero* ait *Schickardus,—Judæos ad differentiam Samaritanorum Baptiſmum addidiſſe,* &c. *quaſi Baptiſmus eorum—non ex origine ante oſtenſa manaſſet, ſed ex neſcio qua obſcura atque ad Proſelytos ſuos ab eis qui in Samaritanorum ſectam tranſirent diſcriminandos recentius inventus fuiſſet; fateor me nondum illud aut ea de re quidquam alibi legiſſe. Nec quod ex Alpheſio —affert, ejuſmodi quid omnino ſapit. Et ſane apud Alpheſium ipſum, & in Commentariis ei adjectis, compluria ſunt jam ante oſtenſis undiquaque conſona.*

(3°.) PERSUASUM eſt aliis, hunc Judæorum baptiſmum toties a Magiſtris memoratum, Chriſti ſeculo recentiorem eſſe, & Illius aut Apoſtolorum exemplo in Judæorum mores introductum; eo quod hujus baptiſmi vix ulla in Vet. T. veſtigia reperiri poſſint. At & hujus Opinionis vanitatem ſatis evincunt [d] *Seldeni* verba: *Si res ita habuiſſet, proculdubio de ea non reticuiſſent primitivi temporis patres Chriſtiani. ——— Nec Judæos, in re adeo inſigni ac publica atque in ipſo initiationis ritu, mores eorum, quos tanto ſemper odio proſequuti ſunt, imitatos eſſe, — mihi omnino eſt veriſimile.* Hujus etiam ſententiæ falſitatem probant Scripturæ loca modo dicta, quibus clare conſtat hunc ritum apud Judæos in uſu fuiſſe, diu antequam Chriſtus eum in Eccleſiæ ſuæ ſacramentum evexiſſet.

(4°.) PLERIQUE baptiſmi Judaici originem ab inſtituto Moſaico petendam ſentiunt: nempe, inquiunt, clarum eſt, ſolennem lotionem aut baptiſmum [e] Iſraelitis jam Legem recepturis a Deo imperatam, eoſque baptiſmo illo, tanquam ritu fœderali, ad Legem obſervandam ſe devinxiſſe. Cum autem [f] Indigenæ atque Advenæ ad eoſdem ritus obſervandos tenerentur, inde colligunt Peregrinos Judaiſmo nomina daturos, (æque ac Iſraelitas olim) ad baptiſmum ſuſcipiendum obligari. In hanc ſententiam pedibus eunt Magiſtri Judæorum omnes, quos fide cœca ſequuntur Auctores plerique Chriſtiani. At ſatis e jam dicendis conſtabit, hanc etiam ſententiam fulcris male firmis ſuffulciri, eamque Judæorum craſſiſſimam rerum ſacrarum & profanarum ignorantiam ſapere.

a *Annot.* ad *Mat.* 3. 6. b Lib. de *Jur. Reg.* cap. 5. Theorem. 17. p. 127. c Lib. 1. de *Synedr.* cap. 3. p. 41. d Ub. ſupr. p. 40. e *Exod.* 19. 14. f *Num.* 15. 15.

SECT. I. CUM jam compertum ſit, varias doctorum ſententias de Baptiſmi hujus origine a vero aberrare; Lectoris cum venia, ſententiam meam proferam, tribus hiſce *Theſibus* comprehenſam.

HORUM prima hujuſmodi eſt: *Sacerdotum Baptiſmus, quo Tabernaculi & Altaris miniſteriis initiati ſunt, immediate quidem ab inſtituto Moſaico, mediate vero ab Ægyptiorum aut aliarum Gentium uſu, manaſſe videatur.* Atque hæc aſſertio rationibus (ni me fallam) haud infirmis nititur. Harum prima petitur e verbis [a] Legis de Sacerdotibus baptiſmo inaugurandis latæ: *Aaronem & filios ejus appropinquare facies ad portam Tabernaculi teſtimonii, & lavabis eos aqua:* quid enim de re tam minuta [ipſo Baptiſmi loco] curaret Legiſlator, niſi ut circumſtantia illa Sacerdotum ſuorum baptiſmus a lotione in Gentilium initiis uſitata clare diſcerneretur? nam Gentium lotiones ſacræ, non ad templi portam, ſed tergum, non raro peragebantur. Moris illius veſtigia in [b] Prophetæ verbis deprehendit [c] *Scaliger*; *qui purificantur & luſtrantur in hortis pone* UNUM *in medio:* ſic enim hunc locum explicandum cenſet; *Februationes & luſtrationes Deo illi ſive Idolo* fiebant, *quem Deum ipſi vocabant* AHAD, *id eſt* UNUM; *idque in medio hortorum, qui illi idolo dicati* erant *in opiſthodomo templi*: *ſubintelligendum enim templum,* pone templum Ahad. Sed utut hæc res ſe habeat, difficile eſt cauſam vel probabilem reddere, cur Deus Sacerdotes ſuos ad ipſam Tabernaculi ſui portam baptizari juſſerit, niſi ad differentiam baptiſmi in honorem ſuum peracti, a baptiſmo in Gentium initiamentis uſitato. Hanc rationem eo firmiorem cenſeo, quod omnium conſenſu firmatum ſit, Deum legem [d] illam de animalibus ad oſtium Tabernaculi mactandis tradidiſſe, ut animalia hoc ritu mactata ab animalibus paſſim in agris, & in Dæmonis honorem oblatis diſcriminarentur. Hæc omnia novas vires acquirunt a Ratione mea ſecunda, quæ ab Ægyptiorum & Æthiopum ritu in ſacerdotibus initiandis uſitato ducitur. Nam Ægyptios ſacerdotes ſuos ſolenni baptiſmo conſecrare ſolitos, nos docet [e] *Apuleius*, ipſe Iſidi initiandus: *Sacerdos,* ait, *ſtipatum me religioſa cohorte deduxit ad proximas balneas: & prius ſueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, puriſſime circumrorans abluit.* Æthiopes etiam ritu conſimili ſacerdotes ſuos inaugurare ſolitos, teſtatur [f] *Diodorus Siculus:* nam antiquiores eorum ceremonias referens, inter alia dicit, καθαγθέιν ἅπαντας τὸς περὶ τὴν τῶν Θεῶν θεραπείαν ὄντας, ὁμοίως ἐξυρημένους, &c. *Omnes Deorum cultui & miniſterio conſecratos, aqua purificari debere, & capite eſſe abraſo,* prout & Sacerdotes Ægyptiorum. Cum autem Gentes illæ Judaica multo antiquiores eſſent, & pleroſque alios Judæorum ritus contemnere ſolerent aut abominari; nequaquam credibile eſt eas primos ſacerdotum ſuorum baptiſmos a Judæorum exemplo ſumere voluiſſe: cum præſertim *Diodorus* Æthiopes Ægyptiis antiquiores fuiſſe referat, & inſtituta ſua plurima ex Æthiopum diſciplina traduxiſſe.

THESIS ſecunda ſic ſe habet: *nec Scriptura, nec ratione probari poteſt, Iſraelitas Ægypto nuper egreſſos Baptiſmum initiantem ſuſcepiſſe, aut ritu illo fœdus nationale cum Deo ad montem* Horeb *iniiſſe.* Sat novi hanc Theſin, non tantum Magiſtris Judaicis, ſed (ſi eos audiamus) apertis Scripturæ verbis adverſari. Cæterorum loco loquatur [g] *Maimonides:* וטבילה היתה במדבר קוד' מתן תורה שנ' וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם *Baptiſmus fuit adhibitus in Deſerto ante datam Legem*; *quia* [h] *dicitur, & ſanctificabis eos hodie & cras, & lavabunt veſtes ſuas.* Receptum eſt autem apud Magiſtros, veſtium ablutione ſeu baptiſmo hic & alibi corporis totius baptiſmum deſignari. At facile crediderim Magiſtros illos hic graviter errare, genuinum textus Hebræi ſenſum & antiquos Gentium ritus ſacris officiis prævios, neſcientes. Nam vox כבס in eo textu uſurpata, *lavit* aut *purgavit* notat, cum *Maimonides* & Conſectanei ſui hunc baptiſmum initiantem per טבילה *immerſionem* exprimant. Sed & Gentibus antiquiſſimis, ad Deos acceſſuris aut ſacra peracturis, ſolenne erat, veſtes lavare, dies aliquot Veneris expertes ducere, manus, pedes, quandoque & corpus integrum, aqua perluere; ut ritibus illis, puritatis ſpeciem præferentibus, reverentiam Deo & religioni debitam exhiberent. Iſraelitis itaque Dei legem propediem accepturis, pro more ſeculi veſtium lotio imperata eſt; ne minore religione ad Deum, quam Gentes ad Deos ſuos accedere viderentur. Gentium mores huic lotioni præcipiendæ cauſam dediſſe, credibilius exiſtimetur, quod quamvis Deus, ſi [i] præcepti ſui corticem ſpectemus, nihil niſi præviam veſtium lotionem populo imperaſſet; Moſes tamen hoc præceptum populo referens, id quaſi de

a *Exod.* 29. 4. b *Jeſ.* 66. 17. c *Not.* in *Fragment.* p. 39. d *Levit.* 17. 4, 5, 6. e *Metam.* lib. 9. p. 394. f *Biblioth. Hiſt.* l. 3. p. 144. g *Tit. Iſſure Biak,* c. 13. h *Exod.* 19. 10. i *Exod.* 19. 10.

ſuo

ſuo [a] addat, *& ne accedite ad uxores* veſtras: quid autem, niſi quòd *Moſes*, ſub veſtium lotione, corporis baptiſmum & abſtinentiam a congreſſu conjugali contineri crederet, eo quod Gentes ſacris officiis vacaturæ ritus hoſce omnes conjunctim obſervarent? Nihilo magis ad opinionis hujus Rabbinicæ probationem valet locus ille [b] Apoſtoli ad Corinthios: *nolim vos ignorare, fratres, Patres noſtros omnes ſub nube fuiſſe, & omnes per mare tranſiiſſe, & omnes in Moſem baptizatos eſſe in nube & mari.* Nam populum in tranſitu illo aqua aliqua pluviali vel [c] marina perfuſum, vel de fœdere aliquo ineundo edoctum fuiſſe, nuſquam legitur. Ideoque a nonnullis temere aſſeritur, Iſraelitas aquis e nube illa ſtillantibus perfuſos, & ῥαντισμὸν illum miraculoſum ſubeuntes, fidem ſuam in Moſis doctrinam profeſſos fuiſſe, & ad legis ſuæ obſervationem ſeſe aſtrinxiſſe. Multo ſimilius eſt vero, tranſitum illum Baptiſmi nomen ob ſimilitudinem & analogiam aliquam conſecutum. Nam, obſervante [d] *Grotio*, *nubes impendebat illorum capiti: ſic & aqua iis qui baptizantur. Mare circumdabat eorum latera: ſic & aqua eos qui baptizantur.* Neque hic aliena ſunt [e] *Tertulliani* illa; *Populus de Ægypto expeditus, vim Regis Ægypti per aquam tranſgreſſus evadit, ipſum Regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifeſtior in Baptiſmi ſacramento? liberantur de ſeculo nationes, per aquam ſcilicet, & Diabolum dominatorem priſtinum, in aqua oppreſſum derelinquunt.* Lucem paulo clariorem huic loco accendit [f] Cl. *Seldenus*, ad quem, pace ſua, Lectorem amandamus.

SECT. I.

THESIS tertia eſt hæc: *veriſimile eſt Judæos Proſelytorum baptiſmum a vicinis gentibus, ſolenni ablutione cultus ſui ſacratioris candidatos præparare ſolitis, recentius accepiſſe:* nempe ut ea rituum affinitate Gentiles ad ſua ſacra allicerent, & Proſelyti (quibus lucrandis impenſe [g] ſtudebant) tranſitum ſuum a Gentiliſmo ad Judaiſmum eo minus gravate ferrent. Hæc ſententia ratione non debili confirmetur: nam,

(1°.) CERTUM eſt Judæos nullum a Deo præceptum de peregrinis in Judaiſmum per baptiſmum cooptandis accepiſſe. Nam e ſacro Codice manifeſtum eſt, Deum ad Circumciſionem, tanquam unicum inſitionis ritum & communionis religioſæ conditionem, Indigenas & Advenas pariter aſtrictos tenuiſſe. Mecum ſentiet proculdubio, qui animum advertet ad Legis verba, *Exod.* 12. 48. *Si peregrinabitur apud te peregrinus qui facere voluerit paſcha Jehovæ, circumcidetur ei omnis maſculus: & tum accedat ad faciendum illud, & eſto ſicut ipſe indigena terræ.* De baptiſmo Judæorum initiante, Circumciſioni addendo, ne verbum extat. Judæi hic ad incitas redacti, Baptiſmi hujus inſtitutionem e *Numer.* 15. 15. probare ſatagunt: ibi enim ſic cautum eſt de indigenis & peregrinis, *ſtatutum unum erit vobis & peregrino peregrinanti inter vos: ſicut vos eſtis, ita erit & peregrinus coram Domino.* At, inquiunt Judæi, teſtatur Scriptura, *Exod.* 19. 10. totam Hebræorum gentem Baptiſmo initiatam & in fœdus receptam; eodem itaque ritu recipiendi & Peregrini: ſed ab hac difficultate nos facile explicemus: nam cuivis ad locum illum pauliſper attendenti pateat, Moſen ibi non de initiationis ſed oblationis ritu loqui, & legem illam Indigenas & Peregrinos ad eoſdem ſacrorum ritus obſervandos devincire. Neque *veſtium lotio*, *Exod.* 19. memorata, Judæorum cauſam adjuvat: nam e jam dictis nemo non videt lotionem illam eo tantum fine præceptam, ut populus Deo in montem deſcenſuro cum decoro quodam occurreret, Eique, ritu quem ſeculi uſus religioſum feciſſet, reverentiam exhiberet. Sed hic forſan plus æquo morari videar, cum aſſertionis meæ veritas tam fortiter eluceat, quod *Guilielmus Pariſienſis* eam per omnes traditionum Judaicarum nebulas percipere potuerit. Nam de ritibus loquens, quibus Peregrini in Judæorum fœdus & ſocietatem cooptati cenſebantur, *intrant*, [h] inquit, mulieres *in pactum Abrahæ per quædam baptiſmata & traditiones quæ in corpore Legis non inveniuntur.* Cum itaque Proſelytorum Baptiſmus, non a Deo inſtitutus fuerit, ſed Seniorum conſilio Circumciſioni additus, & quandoque ſine Circumciſione uſurpatus; Judæi ritum illum ab Ægyptiis aut aliis e vicinia gentibus hauſiſſe, non ſine ratione cenſeantur.

(2°.) HINC etiam ſententiæ noſtræ firmetur fides, quod apud Gentes exteras, Æthiopes, Ægyptios, Perſas, Græcos, Romanos, alios, uſurpatum fuerit, ut qui myſteriis ſuis initiari vellent, prius toto corpore abluerentur. Æthiopes & Ægyptios hunc ritum in initiamentis habuiſſe, e teſtimoniis jam adductis intelligatur: eundem & Perſas ritum in initiis obſervaſſe colligo, quod [i] primus ille ritus quo *Mithræ* religioni devo-

a V. 15. b 1 *Cor.* 10. 1, 2. c *Exod.* 14. 16. d *Annot.* in loc. e Lib. de *Baptiſm.* cap. 9. f Lib. 1. de *Synedr.* c. 3. p. 42. g *Mat.* 23. 15. h Lib. de *legib.* cap. 3. i Teſte *Nonno* apud *Selden.* de *Succeſſ.* in *Bon. Def.* c. 26.

SECT. I. vebantur, esset διανήξασθαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολὺ, *complures dies per multum aquæ natare.* Græcos etiam non nisi sollicita purgatione præmissa, admissionem ad mysteria sua concessisse testatur [a] *Clemens*, dicens, οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τὰ μυστήρια τὰ παρ' Ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν· *non immerito apud Græcos in mysteriis suis primum locum tenent* expiationes *& lustrationes, sicut apud Barbaros lavacra tantum.* Clementi facilius credimus, quod apud [b] *Theonem Smyrnæum* quinque occurrant ad sacra quædam mystica admissionis gradus, quorum primum Καθαρμὸν *purgationem* aut *ablutionem* vocat. Ritum eundem in Romanorum & aliarum Gentium initiis usitatum fuisse, dubitare non sinunt [c] *S. Augustini* verba; *in multis idolorum sacrilegis sacris baptizari homines perhibentur.* Plura moris hujus ubique olim vigentis testimonia, ex [d] *Hesychio*, [e] *Grotio*, [f] *Doughteio*, aliisque, petant studiosi. Cum itaque in aperto sit, solennem lotionem in Gentium pene omnium initiis locum principem habuisse; æquum est credere, ritum illum non a Judæis [odio semper aut ludibrio habitis] ad Gentes, sed ab Ægyptiis (quod sentit [g] vir doctissimus) aut aliis Gentibus, ad Judæos propagatum. Nullum enim ritum, in Gentium omnium sacra receptum, novi ipse, cujus origo Judaica claris argumentis evinci potest. Claris inquam argumentis: nam hominum dicta in hac re non magni æstimo.

HUJUS Argumenti nervos (ne quid dissimulem) incidere videtur *Tertullianus*, qui Gentium baptismos initiales Diabolo auctori, Dei Christique instituta studiose semper æmulanti tribuendos, eosque ritibus suis haud ita pridem ascriptos asserit. Nam de Baptismo [h] loquens, ait, *Hic quoque studia Diaboli cognoscimus res Dei æmulantis, cum & ipse baptismum in suis exercet,* —— *Nam & sacris quibusdam per lavacrum initiantur, Isidis alicujus aut Mithræ.* Sed hoc testimonium sententiæ nostræ obstare non potest, nisi quis rei historicæ tam rudis sit, ut sibi persuadere possit, nullos *Isidis* aut *Mithræ* sacris *per lavacrum initiatos,* antequam Dominus noster Baptismum tanquam Christianismi portam instituisset. Censeo itaque nonnullos a Christi fide ad Ethnicismum deficientes, ritus aliquos e Christianorum disciplina ad profana Gentium mysteria secum traduxisse, & verbis illis *Tertulliani* causam præbuisse. Nam [i] alibi, non tantum baptismum & sacrum quoddam veluti crucis signaculum, sed cœnæ Dominicæ ritus, in sacrilegis Gentilium ceremoniis, ex odio vel ludibrio usurpatos asserit. Sed in hoc argumento plus æquo forsan morari videamur.

(3°.) IDEO Judæorum Baptismus a Gentilium quas dixi lotionibus originem traxisse putetur, quod Initiationis ritus ab eorum initiis haustus, ad usus quosdam sacros maxime accommodatus esset, & Ecclesiæ Judaicæ rationibus optime inserviret. Nam Ethnici Judaismo per novum baptismum initiati, eo ipso se veteri suo baptismo renunciare, eumque profanum atque irritum habere, significarunt. Hic ritus a Gentilismo sumptus & in Sacramentum pene evectus, plurimum valuit proculdubio ad aversos Gentilium animos Judæis & Religioni suæ conciliandos. Gentiles hujusmodi Baptismo, multo fortius quam circumcisione, ad vitam bene instituendam & veteres errores deponendos astringebantur. Nam probe norant, eos qui sacris suis initiari vellent, prius toto corpore ablutos, ut propositum innocentiæ testarentur. Ethnicos eo animo Novitios suos abluisse, e [k] *Clem. Alexandrino* discimus: πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως καθαρμούς τινας προσάγειν τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσιν· ὡς δεῖν τὴν ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν, ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τρέπεσθαι παράδοσιν· *Priusquam mysteria tradunt, purificationes quasdam adhibent initiandis: hoc volentes, opinionibus impiis depositis, ita demum ad rectam traditionem eundum.* Si Gentiles sola circumcisione, cujus intentionem non adeo perspectam habebant, initiati fuissent; paulo excusatius peccassent, si sub Judaismi specie mores suos Ethnicos retinuissent. Præterea, verisimile est, ritum tam facilem & Gentium omnium usu comprobatum, ad Judæorum fidem amplectendam non paucos allicere voluisse, qui forsan ab eorum sacris abhorruissent, modo sola Circumcisione ad eorum Ecclesiam aditum habituri. Sat scio Talmudicos, & Magistros in eorum verba juratos, dicere, Gentili olim non sine Circumcisione & Baptismo *in fœdus intrare* licuisse. Antiquitus autem nonnullos pleraque Proselytorum jura solo baptismo consecutos, me persuasum facit rei ipsius probabilitas, & dictum illud [l] *R. Joshuæ* in Talmude memorati, *qui baptizatur, at non circumciditur, ecce ille est Proselytus.*

a *Stromat.* l. 5. p. 688. 25 Tom. 9. b In *Mathemat.* cap. 1. p. 18. c Cont. *Donatist.* l. 6. c. 25. col. 176. d In voc. ὑδρομανές· e In *S. Mat.* 28. ver. 19. f *Analect. sacr.* P. 2. *Excurs.* 84. g *Marsham Chron. Can.* p. 193. h Lib. de *Bapt.* cap. 5. i *Signat illic in frontibus milites suos* Diabolus: celebrat & panis oblationem, *&c.* Lib. de *Præscript. Hæret.* c. 40. k *Strom.* L. 6. p. 845. l V. *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S. Mat.* 3. 6.

(4°.) SEN-

(4°) SENTENTIA noſtra de Baptiſmi hujus origine probabilior habeatur, quod [a] ποτήριον εὐλογίας Cœnæ paſchali additum a Gentium moribus exordium ſumpſiſſe videatur. Nam agnus in Paſchate inſtitutionis divinæ fuit, & ſic quidem panis: at unde כוס הברכה (uti vocabatur) *poculum benedictionis*, tanta cum religione conſecratum hauſtumque, niſi a Græcorum moribus? Quamvis enim Græci convivantes poculis frequentibus ſeſe invitarent, erat tamen unum [ποτήριον ἀγαθῆ δαίμονος dictum] *pro ſacro habitum*, quod *eo tempore bibebatur* [b] *quo menſæ tollebantur.* Ad hoc poculum alluſum eſt forſan verbis [c] illis Apoſtoli, *non poteſtis poculum Domini bibere*, καὶ ποτήριον τ Δαιμονίων· Et quamvis in cœna Paſchali poculum ſæpius circumferebatur, erat tamen unum cæteris [d] ſacratius, quod ſub finem Cœnæ ſuæ bibebant Judæi, quod & Chriſtus in poculum [e] Euchariſticum & novi fœderis ſignum evehebat. Cum itaque ritus origine Ethnicus uni Sacramentorum Judaicorum [Paſchati nimirum] adderetur; haud abſurdum eſt opinari, Baptiſmum, [Sacramento alteri, nempe Circumciſioni, additum] e Gentilium initiis originem petiiſſe. SECT. II.

CORONIDIS loco obſervare juvat, Chriſtum in Sacramentis ſuis inſtituendis ritus e Gentiliſmo petitos [Baptiſmum nempe & Poculum paſchale] præcipuo honore affeciſſe. Nam Judæorum Circumciſione & Cœna Paſchali repudiatis, Baptiſmum & Poculum ſacrum, iis annexa & e Gentium ritibus aſcita, in Novi ſui fœderis ſigna promovit & ſacramenta: atque hac ratione Gentilium converſioni ſtuduiſſe, & eorum in Eccleſiam ſuam receptioni quaſi præluſiſſe, cenſeatur.

SECT. II.

De Purificatione ad expiationem.

DEUM peccati vindicem omnes homines, Naturæ quodam inſtinctu, timere docentur. Hinc factum eſt, quod, ſceleris alicujus conſcii, tam varios Deum placandi & peccata expiandi modos excogitarint. Inter alios, operoſam & ſolennem corporis ablutionem in mores induxerunt, eamque ad Numinis iram extinguendam & peccati reatum tollendum valere ſomniarunt.

JUDÆOS antiquiores errorem tam craſſum imbibiſſe, ſatis e Veterum teſtimoniis intelligatur. Refert [f] *Epiphanius*, Hemerobaptiſtas (qui gentis Judaicæ pars magna fuerunt) pro certo ſtatuiſſe, ἄλλως πῶς μὴ εἶναι ζῆν ἀνθρώπῳ, εἰ μή τι ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι, ἀπολυόμενος τε καὶ ἁγνιζόμενος ἀπὸ πάσης αἰτίας· *vivere aliter hominem non poſſe, niſi aquis quotidie abluatur, atque ea ratione ab omni crimine purgatus evadat & expiatus.* Ab iis nonnullos, erroris ejuſdem fermento vitiatos, ſuo etiam tempore propagatos aſſerit, [οἱ] μὲν ἐλούσαντο, inquit, οὐχ ἕνεκεν πλύσεως σώματος, ἀλλὰ ἕνεκεν ἁμαρτημάτων, *qui non corporis curandi ſed ſceleris expiandi cauſa lavabantur.* Errorem illum *Ebionæi* [Hæretici a Judæis oriundi] a patribus ſuis traducem acceperunt: nam, eodem [g] *Epiphanio* auctore, cum laſcivia & quovis ſcelerum genere polluti eſſent, εἰς πεισμονὴν τῆς ἑαυτῶν πληροφορίας, τῷ ὕδατι δαψιλῶς χρῶνται, ἵνα δῆθεν ἑαυτοὺς ἀπατήσωσι, ἀφὲ βαπτισμῶν ἔχειν τὴν κάθαρσιν νομίζοντες· *quo ſibi certam ſpem & fiduciam concilient, aqua largius utuntur, ut ſeipſos decipiant, repetitis hiſce lavationibus exiſtimantes ſe purgationem a peccatis acquiſituros.* Eadem fide Judæos imbutos fuiſſe, eamque alte retinuiſſe, probant [h] *Petri Bleſenſis* verba, *crediderunt etiam Judæi, & adhuc credunt ſibi per aquam frigidam peccata dimitti: unde & ipſi ſolent in multis baptiſmatibus exerceri.* Huic errori evellendo manus admoviſſe dicitur *Johannes Baptiſta:* cum enim Judæi ad Baptiſmum ejus catervatim accederent, docuiſſe [i] fertur, οὕτω καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν [τῷ Θεῷ] φανεῖσθαι μὴ ἐπὶ τινῶν ἁμαρτάδων παραιτήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἁγνείᾳ τοῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνῃ προεκκεκαθαρμένης· *tum demum baptiſmum* Deo *acceptum fore, cum eo non ad peccatorum quorundam* [quibus indulgere adhuc vellent] expiationem & *excuſationem uterentur, ſed ut ad corporis munditiem, mentis quoque juſtitia expurgatæ puritatem adderent.* Idem pene de Baptiſta literis conſignavit *Joſephus, Antiq.* l. 18. c. 6. ſed error ille nimis altas radices egerat, quam ut Baptiſtæ ſolius manibus evelli poſſet: Apoſtolus itaque ad Hebræos ſcribens, multis contendit argumentis, baptiſmos quos tanti habebant, omni ad conſcientiam aut animam purgandi virtute deſtitutos: nempe

a 1 *Cor.* 10. 16. b V. *Grot.* ad *S. Mat.* c. 26. 26. c 1 *Cor.* 10. 21. d *Luc.* 22. 20. e 1 *Cor.* 11. 25. f Lib. 1. Adv. *Hæreſ.* 17. p. 37. g Ibid. p. 145. h Cont. *perfid. Judæor.* c. 26. i *Euſeb. Hiſt. Eccleſ.* l. 1. c. 11.

SECT. II. quod eorum animi ῥαντισμοῖς illis, tanquam ſpei ſuæ anchoris, affigerentur. Et diu poſtea *Juſtinus* cum *Tryphone* [1] diſputans probavit, τὸ μόνον βάπτισμα καθαίρον δυνάμενον, *ſolum baptiſma quod purgare poteſt, eſſe* μετάνοιαν καὶ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, *pœnitentiam & cognitionem Dei:* eo quod Judæus ille, pro more Majorum, religionis totius proram & puppim in ſacrificiis & baptiſmis externis collocaret.

JUDÆOS autem ſententiam hanc de peccatis frequenti baptiſmo dimittendis, a Gentibus hauſiſſe, non levibus inductus argumentis arbitror. Nam,

(1°.) COMPERTISSIMUM eſt Scripturam ſacram virtutem illam expiatricem aquæ luſtrali nuſquam tribuiſſe. Lex equidem immunditiem ritualem, qua Judæi a piorum cœtu & ſacrorum communione arcebantur, corporis & veſtis lotione abluendam docuit: de macula vero ipſi animæ adhærente ſolo baptiſmo eluenda ne verbum reperiamus. Imo vero Deus ſententiam tam craſſam & mente omni vacuam reprehendere videtur, [a] Prophetæ verbis, *quoniam ſi laveris te nitro, & multiplicaveris tibi ſaponem, ſignata eſt iniquitas tua coram me.* Cum itaque cuivis apertum ſit, Judæos opinionem illam de peccato lotionibus expiando e Lege aut Prophetis haurire minime potuiſſe; unde niſi a Gentilibus, qui in cogitationibus ſuis de Deo & ſacris ἐματαιώθησαν, eam accipere potuiſſent?

(2°.) HÆC opinio a Gentilibus ad Judæos emanaſſe putetur, quod Gentiles eam aperta fronte docuiſſe, & inter ipſos fidei ſuæ articulos poſuiſſe videantur. Nam eo ſtuporis deventum erat, quod ſiquis homicidio, perjurio, aut alio quovis ſcelere, ſeipſum alligaſſet, aquis luſtralibus a ſceleris illius reatu ſolutus exire credebatur. Ethnicos homicidium lotionibus expiari credidiſſe dicit [b] *Tertullianus: penes Veteres,* inquit ille, *quiſquis homicidio ſe infecerat, purgatrice aqua ſe expiabat:* & fidejuſſorem habet *Virgilium,* cum ait, *Æn.* 9. v. 818.

Et lætum ſociis abluta cæde remiſit.

Eos etiam perjuria baptiſmis expiata cenſuiſſe, docent *Ovidii* de perfido mercatore verba, *Faſtor.* 5. v. 679.

Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos:
Et peragit ſolita fallere voce preces:
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit:
Ablue præterita perfida verba fide.

Opinionis hujus ridicula veſtigia apud Turcas etiamnum remanent: nam [c] *Gabriel Sionita* de eorum purificationibus & baptiſmis agens, *has lotiones quotidianas* inquit, *ad leviora delenda peccata fieri autumant, pro gravioribus emundandis, balneis utuntur; ac lotione totius corporis ad crimina delenda opus eſſe nugantur.* E Judæis interim plerique (ut cum ratione aliqua inſanirent) peccata tantum leviora Baptiſmis, ut graviora ſacrificiis, expiari credidere. Adeo ut hæc opinio inter Gentiles quidem nata, ad Judæos autem non niſi emendata, & illius veneno paululum correcto, veniſſe cenſeatur.

(3°.) ANTIQUI primam tam craſſi dogmatis originem non ad Judæos, ſed Græcos, aut idololatras Orientales referebant. *Ovidius* illius natales Græciæ tribuit, *Faſtor.* lib. 2. v. 37. ubi hæc habet,

Græcia principium moris dedit: illa nocentes
Impia luſtratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
Cæde per Hæmonias ſolvit Acaſtus aquas.

Inde autem *Ovidius* opinionis hujuſce anſam accepiſſe videtur, quod Græci ad cædes & alia ſcelera purganda καθαρμοὺς, i. e. lotiones ſuas frequentius adhiberent, eoſque pluris quam cæteræ gentes æſtimarent. Hoc ſatis e *Pauſania, Diodoro* & *Plutarcho* conſtat, & clarius conſtaret ſi *Empedoclis* liber περὶ καθαρμῶν, & *Pythagoræ* ſcripta de eodem argumento ſupereſſent. Utcunque, veritatem hac in re *Ovidium* fugiſſe, mihi facile perſuadeo: nam καθαρμοὺς ad cædes expiandas uſitatos, *Orphei* ætate primum inſtitutos nos docet marmor antiquum a [d] *Seldeno* illuſtratum: adeo ut omnino credibile

a *Jerem.* 2. 22. b Lib. de *Baptiſm.* c. 5. c De *Orient. urb.* & *morib.* c. 15. d *Marmor. Arundel.*

1 Pag. 163.

ſit

ſit *Orpheum* eos ex Oriente in Græciam attuliſſe. Æquum eſt itaque ut Judæi, æque ac Græci, doctrinam de expiatione Baptiſmo peragenda a Gentibus orientalibus accepiſſe cenſeantur; cum præſertim extra dubium ſit, doctrinam illam primam, inter Orientales, Judæis vicinos, fidem inveniſſe, eoſque opinionibus ſuis pleriſque aliis Judæorum animos infeciſſe. SECT. III.

(4°.) IPSA dogmatis hujus abſurditas & aperta vanitas argumento eſt, illud non e fonte Iſraelis ſed Gentium lacunis (ſub prima forſan ineuntis Phariſæiſmi tempora) profluxiſſe. Dogma profecto tam craſſum eſt, quod Patres illud non tam refutare ſolent quam reprehendere. [a] *Epiphanius*, Judæos aliquos hoc errore ductos memorans, εἰ ὅλως, inquit, ἐκ ἀπέχονται τῦ ἁμαρτάνειν, νομίζοντες ὅτι τὸ ὕδωρ καθαίρει τὲς ἐνδελεχῶς καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνοντας, μάταιος αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ τὸ ὀπιτήδευμα φρῦδον καὶ ἕωλον· *quod ſi peccare omnino non deſinunt, exiſtimantque ſe, cum perpetuo ac diebus ſingulis peccent, expiari aqua poſſe, vehementer aberrant; nec eſt eorum inſtituto vanius aut abſurdius quicquam.* Sed quid ego *Epiphanium* memoro, cum ipſe *Ovidius* ſententiæ tam abſurdæ patronos ludibrio habeat, dicens, *Faſt.* 2. v. 45.

Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea tolli poſſe putatis aqua!

Et *Catullus*, *Gellium* perſtringens, qui matrem, ſororem, patrui uxorem, pluresque cognatas puellas, libidine prodigioſiſſima polluiſſet, inquit, *Carm.* 89. in *Gellium*:

Suſcipit, o Gelli, quantum non ultima Thetis,
Non genitor Nympharum abluat Oceanus.

Cum itaque dogmatis hujus abſurditas vel Ethnicis paulo naſutioribus ſuboleret, vix credi poteſt Judæos, Dei legibus edoctos, illud omnium primos excogitaſſe. Satius opinari Judæos, Chaldæorum, Græcorum, & Romanorum armis fractos, in eorum dogmata & mores nimis conceſſiſſe, adeoque hoc, inter alia, ſerviliter aut oſcitanter ab iis accepiſſe.

SECT. III.

De Purificationibus ad ſanctitatem vel regenerationem.

JUDÆI ſolenni ablutione ad ſanctitatem acquirendam, & animam non tantum a reatu ſed & pollutione peccati liberandam utebantur. Credebant ſcilicet animam, non tantum nativa quadam immunitate ab affectibus ἀλόγοις oriunda laborare, ſed novas quotidie maculas a rebus externis haurire, aquæ luſtralis uſu frequenti eluendas. Judæos antiquos ita cenſuiſſe, colligere licet e verbis [b] *Maimonidis*, de Sapientibus Talmudicis iſta referentis; *Ita dixerunt de pollutionibus & purificationibus*, הן הן גופי תורה *hæc, hæc* ſunt *ſubſtantialia Legis. Et qui aliter fieri poteſt*, inquit, *cum ſint illa ſcala ad Spiritum ſanctum? Sicut dixerunt*, טהרה מביאה לידי קדושה *purificatio perducit ad ſanctitatem.* Hanc ſententiam, Talmudici, Majorum auctoritate firmati, tuebantur: nam [c] *Joſephus*, *Bani* (Phariſæi cujuſdam Eremitæ) morem referens, narrat eum ſolitum fuiſſe, ψυχρῷ ὕδατι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα πολλάκις [λούεσθαι] πρὸς ἁγνείαν, *nocte dieque aqua frigida, ad puritatem acquirendam, ſe frequenter lavare.* Superſtitionem illam a Judæis (ni fallor) hauſit *Mohammedes*, & in Legem ſuam tranſtulit: unde factum, quod illius Sectatores lacus & balneas ὁσίας χάριν frequentent, nec inde ſeſe proripiant, priuſquam ſibiipſis ſatis puri videntur. Prout autem Mohammedes & gregales ſui ritum illum a Judæis, ſic & illi a Græcis aut Magiſtris quibuſdam doctrinæ Pythagoricæ ſtudioſis, mutuati videantur. Nam,

(1°.) PYTHAGORAS [d] docuiſſe fertur, homines Deum colere debere, λευχειμονῦντας καὶ ἁγνεύοντας, *alba veſte indutos & puritati operam dantes:* τὴν δ' ἁγνείαν εἶναι δι' καθαρμῶν καὶ λυτρῶν καὶ περιῤῥαντηρίων, *puritatem autem luſtrationibus, & balneis & aſperſionibus comparandam.* Quidni itaque Judæi doctrinam illam a Pythagoreis hauſiſſe credantur, cum in propatulo ſit eos multa dogmata [de fato, de animarum tranſmigratione &

a Adv. *Hæreſ.* L. 1. p. 37. b *Præfat.* in *Seder. Taharoth.* c *Joſ. Vit.* p. 905. 10 d D. *Laert.* in *Pythagor.* p. 222.

SECT. IV. præexiſtentia, de Angelorum cultu, aliiſque ex inani Græcorum philoſophia, ſub ſeneſcentis Judaiſmi tempora derivaſſe? Deinde, ſatis e Gentilium ſcriptis, quæ ſub prima Chriſtianiſmi tempora in orbem prodierunt, intelligi datur, doctrinam de maculis animæ inuſtis ablutione tollendis plurimum tunc temporis invaluiſſe; & puritatis internæ Magiſtros, καθαρμὸς ſeu luſtrationes, tanquam præcipua puritatis illius acquirendæ media, Diſcipulis ſuis commendaſſe. Eſt itaque longe credibilius, doctrinam illam a Philoſophis ad Judæos, quam a Judæis ad Philoſophos, profluxiſſe.

(2°.) JUDÆORUM purificatio ad Sanctitatem a Gentilibus accepta putetur, quod pateat eam a principio & radice mere gentilitia pullulaſſe. Nam Gentes antiquæ corporis & animæ pollutionem aut purgationem tam arcte conjunctam crediderunt, ut ſiquis corpus uſu vel cibo ſordido polluiſſet, ipſa anima immunditiem contraheret aquis abluendam; & ſiquis animam cæde vel ſtupro contaminaſſet, & in flumine vivo manus aut corpus abluiſſet, ipſe continuo purus efficeretur. Hinc factum quod Ethnici, perjurii, ſtupri, vel cædis rei, frequentibus ablutionibus ſeſe exercerent; quod ſcil. corporibus ablutis animas etiam purgatas exiſtimarent. Huic dogmati paſſim obtinenti, illud [a] *Epicharmi* dictum e diametro opponebatur, καθαρὸν τὸν νοῦν ἐὰν ἔχῃς, ἅπαν τὸ σῶμα καθαρὸς εἶ· *mundam ſi mentem habeas, es mundus toto corpore:* cum gentes e diverſo, mundum ſi corpus haberent, ſe mundos mente crederent. Eadem opinio per animos Judæorum pene omnium antiquitus pervaſiſſe videtur: eos enim corpus re aliqua in impuris habita contaminatum, animæ maculam imprimere credidiſſe, e baptiſmis ſuis millies repetitis, e ſermone Domini cum Judæis & diſcipulis ſuis habito, *Mat.* 15. & hydriis [b] illis amplioribus in quavis pene domo χατ' καθαρισμὸν collocatis, abunde cognoſcatur. Eos etiam exiſtimaſſe corporis ablutionem ipſi animæ puritatem conciliare, intelligere licet e [c] *Maimonidis* teſtimonio; *puritas corporis inducit in Sanctitatem animæ ab affectibus malis: ſanctitas animæ in ſimilitudinem Dei.* Horum omnium fidem paulo firmiorem faciunt [d] *Joſephi* verba: μετὰ μὲν νόμιμον συνουσίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπολύσασθαι κελεύει ὁ νόμος· ψυχῆς τε γὰρ καὶ σώματος ἐγγίνεται μολυσμός, &c. *Poſt commixtionem etiam legitimam viri & fœminæ, lavatio Lege imperata eſt. Nam inde facta eſt animæ ſimul & corporis contaminatio. Corporibus enim malum patitur anima. Dumque hoc fit, aquam purificationis cauſa talibus imperavit.* Satis e jam dictis intellectum arbitror, frequentes Judæorum ad ſanctitatem comparandam ablutiones e dogmate inter ipſos recepto & merum Gentiliſmum redolente promanaſſe: æquum eſt itaque ut exiſtimemus, Judæos ipſas illas ablutiones, cum dogmate illo conjunctiſſimas, a Gentilibus accepiſſe.

(3°.) PURIFICATIO ad animæ delicta vel maculas eluendas, tam abſurda erat & ab animæ natura aliena, quod ipſa ritus ἀλογία originem ejus Ethnicam ſatis prodere cenſeatur. Nam *delicta*, quod ait [e] *Tertullianus, non in carne comparent, quia nemo ſuper cutem portat maculam idololatriæ, aut ſtupri, aut fraudis: Ejuſmodi delicta in ſpiritu ſordent, qui eſt auctor delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur.* Nemo itaque, niſi mediis Ethniciſmi tenebris innutritus, ſomniare potuit, cutis ablutionem maculas animo conceptas tollere potuiſſe. Certe nonnulli e ſagacioribus *Pythagoræ* diſcipulis minime ferent, ut eorum Magiſter doctrinæ tam craſſæ & ineptæ patronus habeatur. Novum itaque ſenſum verbis ſuis affigere ſolent: dicunt enim *Pythagoram* docuiſſe, καθαρμὸς non φυσικῶς & *ex opere* (uti loquuntur) *operato*, ſed συμβολικῶς & per modum typi & monimenti, puritatem internam producere. Atque huic interpretationi conſentit [f] *Porphyrius*, Pythagoræ verbis addictiſſimus: cum enim ei de purificatione ſermo eſſet, addit, εἶναι (φασὶ) τὴν ἁγνείαν φυλακὴν πρὸς εὐλάβειαν, οἷον σύμβολον ἢ σφραγῖδα θείαν, &c. *purificationem* aiunt *eſſe pietatis præſidium, & quaſi ſymbolum aut ſigillum divinum, quo quis ab iis quibus pollui poſſet, tutus conſiſtat.* Multo conſultius loquitur [g] *Juſtinus Martyr*: nam Judæorum opinionem de purificationibus ſuis conceptam arguens, λυτρὸν τῆς μετανοίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ appellat βάπτισμα τὸ μόνον καθαρίσαι τοὺς μετανοήσαντας δυνάμενον, *unicum baptiſmum qui pœnitentes purgare poteſt.* Et ſtatim ſubjungit: τί γὰρ ὄφελος ἐκείνου τοῦ βαπτίσματος, ὃ τὴν σάρκα καὶ μόνον τὸ σῶμα φαιδρύνει; βαπτίσθητε τὴν ψυχὴν ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἀπὸ πλεονεξίας &c. *quod enim commodum eſt baptiſmatis, quod carnem & corpus ſolummodo nitidius efficit? Abluite animam ab ira, ab avaritia, ab invidia, ab odio: & ecce corpus mundum fuerit.*

a Ap. *Clem. Alex. Strom.* l. 7. p. 844. 30 b *S. Johan.* 2. 6. c Ub Supr. d Cont. *Apion.* l. 2. p. 1381. 10 e Lib. de *Baptiſ.* c. 4. f De *Abſtin.* l. 2. ſect. 44. g *Dialog.* cum *Tryph.* p. 163.

(4°.)

(4°.) CERTUM eſt Legem Moſaicam huic ritui, vel dogmati cui innititur, anſam omnino nullam præbuiſſe. Si quidem tactus rei legaliter impuræ quempiam immundum & ſacris participandis inidoneum reddidiſſet, Deus aquam luſtralem inſtituit, quæ (ut phraſi utar [a] Apoſtolica) *ad carnis emundationem ſanctificaret:* Deum autem lavacri uſum ad animam mundandam præcepiſſe, nuſquam legitur. Quamvis itaque Chriſtus inſtituta Legis obſervaret, conſtat Eum lotiones ὁσίας χάριν uſurpatas inſuper habuiſſe, & menſæ manibus illotis accubuiſſe; ut oſtenderet eas nihil ad morum ſanctitatem conferre, nec originem ſuam a cœlo ducere. Cum itaque facile appareat, Judæorum lotiones ad animæ puritatem acquirendam inſtitutas e Dei legibus minime promanaſſe; ſuadet ratio ut eas e Gentium dogmatis, ſub Maccabæorum tempora nimis invaleſcentibus, effluxiſſe cenſeamus. SECT. IV.

(5°.) HÆC ſententia probabilior habeatur, quod Judæorum baptiſmi ad pœnitentiam & vitæ purioris propoſitum indicandum uſitati, de Gentium moribus tranſlati videantur. Judæorum pœnitentes vitæ purioris propoſitum, totius corporis immerſione, ſignificaſſe, ex [b] Auctore *Reſhith Cochma* diſcimus, ubi inquit צריך לטהר עצמו בטבילה וגו׳ *oportet pœnitentem purgare ſe lavacro, & poſtmodum ſanctificare ſe jejuniis.* Judæos etiam Veteres in pœnitentiæ ſignum baptiſmos uſurpaſſe teſtatur [c] *Herbanus* Judæus his verbis: Νόμος ἔκειτο ἵνα ὁ ἁμαρτάνων ἐπί τινι πεφάγματι, καὶ βουληθεὶς μεταμεληθῆναι, λέγει τοῖς ἱερεῦσι, καὶ περὶ τὸ πλαῖσμα ἀφορίζεται, τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου· καὶ πληρωθέντος τοῦ ὅρου ἀπολούμενος, καὶ ψυχὴν ἁγνεύσας, &c. *Lex lata erat, ut qui in re aliqua peccat, & vult reſipiſcere, dicat ſacerdotibus, & ob lapſum a templi ingreſſu ſeparatur: impleto vero termino* [d] *ablutus & animo expiatus, templum intrepide ingredieus ſua ſacra peragit.* Hæc autem Hebræis טבילת התשובה *Baptiſmus pœnitentiæ*, Helleniſtis autem *Baptiſmus regenerationis* vel *renovationis* appellata eſt: ut titulo illo peculiari a plurimis aliis Judæorum ablutionibus diſcerneretur. Nec Judæi tantum, ſed & Gentiles, lotiones frequentes inſtituerunt, ut purioris vitæ ſtudium indicarent, & mores veteres ſe una cum corporis ſordibus depoſuiſſe teſtarentur. Nam apud Veteres Ægyptios *aqua* & *ignis* puritatis hieroglyphica habebantur, iiſque in luſtrationibus & initiamentis frequenter utebantur, Refert etiam [e] *Clem. Alexandrinus*, apud alias gentes uſitatum fuiſſe, ut qui initiari vellent, prius toto corpore abluerentur; eo ritu proculdubio novæ cujuſdam vitæ propoſitum animo conceptum indicantes. Huc ſpectare videntur nota [f] *Tertulliani* verba: *Certe ludis Apollinaribus & Eleuſiniis tinguntur: idque ſe in regenerationem & impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt.* Cum autem apertum ſit Deum quotidianos Hebræorum baptiſmos, ad pœnitentiam & vitæ purioris ſtudium indicandum uſurpatos, nullibi præcepiſſe; nil vetat credere Judæos, aliarum Gentium exempla ſecutos, pœnitentes & vitæ purioris profeſſores abluiſſe. Si itaque Judæorum ablutiones puritatis teſtandæ gratia celebratæ, e Gentilium ritibus hauſtæ putentur; conſentaneum eſt, ut baptiſmi ad ſanctitatem acquirendam uſurpati, a Gentibus etiam petiti cenſeantur.

SECT. IV.

De Lotionibus ad purgationem.

APUD Judæos & Gentiles, καθαρμοὺς & περιῤῥαντισμοὺς [purgationes & aquæ luſtralis aſperſiones] *ad innocentiam acquirendam* inſtitutos fuiſſe, ſatis extra dubium poſuiſſe videar. Probandum eſt proximo, Gentem utramque lotiones *ad innocentiam teſtandam* frequenter uſurpaſſe, & lotiones illas purgatorias ab antiqua Gentium conſuetudine ad Judæos deveniſſe.

QUOD antiquiores Hebræi lotiones ad crimina purganda frequenter uſurparent, ſatis magno argumento eſſe debet [g] Pſalmiſtæ dictum: *lavabo manus meas inter innocentes, & ſic circuibo altare tuum, Domine:* quam *Vulgati* lectionem firmant Lxx, qui בנקיון ὡν ἀθῴοις transferunt: iis autem verbis alluſum eſt ad Hebræorum morem, qui ſacris operam daturi lavabant manus, ut ritu illo loquaci ſe puros a ſcelere teſtarentur. Interpretationi meæ auctoritatem conciliat [g] *Philonis* teſtimonium: nam de victima lo-

a *Hebr.* 9. 13. b Ap. *Selden.* de *ſucceſ.* c. 26. c *Diſp.* cum *Gregent.* p 234. d *Ita reddi debet, non* abſolutus, *ut in Nic. Gulonii verſione effertur.* e Ub. ſupr. f *Pſal.* 26, 6. g Lib. de *Victim.* p. 838. C

f De *Baptiſm.* c. 5.

SECT. IV. quens, inquit, ἀπονιψάμενος ὁ θυσάων, τὰς χεῖρας ὑπιφερέτω τῇ τῦ ἱερείυ κεφαλῇ· *hanc qui offert, ablutas manus illius capiti imponat.* Hujus autem ritus intellectum obſcuriorem ſic nobis ſtatim interpretatur: *Quod manus ablutæ capiti victimæ imponuntur, evidens indicium eſt innocentiæ,* ᾗ βίυ μηδὲν ὑπιφερομένυ τῶν εἰς κατηγρείαν, ἀλλὰ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ϗ θεσμοῖς συνᾴδοντος, *& vitæ nulli accuſationi obnoxiæ, ſed naturæ legibus & oraculis divinis conſonantis. Poſtulat enim Deus a ſacrificante, primo mentem bonam, ſanctam, & in pietate exercitam: deinde vitam benefactis ornatam, ut dum manus imponit, poſſit libera conſcientia dicere: manus hæ nec muneribus corruptæ, nec innocenti ſanguine pollutæ ſunt; noxam, injuriam, vulnus, vim intulerunt nemini, nulli rei turpi præbuerunt miniſterium,* &c. Sed a *Philone* (qui nos paulo diutius detinuit) ad [1] *Ariſteam*, moris hujus Judaici teſtem locupletem, tranſeamus: Refert enim Auctor ille vetuſtiſſimus, Septuaginta Seniores, qui libris ſacris vertendis operam impenderunt, priuſquam ad lectionem ſe accingerent, manus lavare ſolitos. Cum autem nonnulli moris hujuſce cauſam requiſiviſſent, διεσάφυν, ait ille, ὅτι μαρτύριόν ἐϛι τῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν· *Declarabant hoc ſignum eſſe ſe nil mali* prudentes *admiſiſſe.* Multis autem argumentis colligo, lotionis hujuſce cauſam & originem ex antiquis Gentium moribus arceſſendam: nam,

(1°.) SATIS e Lege conſtat, hunc lavandi ritum ad innocentiam teſtandam, diu ante Moſis ætatem inter gentes uſitatum. Nam [a] Lege curatum eſt, ut homicidio in agris commiſſo, maxime vicini convenientes, manus ſupra occiſum lavarent, & ſe manus ab ea cæde puras habere proclamarent, eamque nec feciſſe ſe, nec dum fieret interfuiſſe. At vero, niſi ſeculi conſuetudo ritum illum populo probe notum & familiarem reddidiſſet, vix credibile eſt Deum præcipere voluiſſe, ut homicidii ſuſpicionem manuum lotione a ſeipſis amolirentur. Æquum erat ut rudis ille populus, ritu quem Gentium uſus familiarem & pene ſacrum feciſſet, a tanti ſceleris ſuſpicione ſeipſos liberarent.

(2°.) HIC ritus vitam integram ſceleriſque puram, luculenter & temporum antiquiorum ſimplicitati congruenter admodum exprimere videtur. Nam puritatem aquæ elemento deſignare, adeo naturale eſt, quod, Auctore [b] *Philone*, λυτὴρ σύμβολον ἀνυπαιτίυ ζωῆς, *lavacrum ſymbolum vitæ inculpatæ*, ab antiquis haberetur. Nec minus obvium eſt & naturale, vitam criminis expertem manuum lotione & puritate ſignificare, cum manus inſtrumenta ſint animæ quarum miniſterio mala pleraque operatur. Hinc Scriptura ſacra, quæ accommodate ad ævi priſci ſimplicitatem loqui ſolet, vitæ innocentiam per *manuum lotionem* & puritatem exprimit: *Pſal.* 73. 13. *Fruſtra mundavi cor meum,* ϗ ἐνιψάμην ἐν ἀθῴοις, *& lavi inter innocentes manus meas:* Et *Pſal.* 18. 24. *Reddidit mihi juxta juſtitiam meam,* כבר ידי *juxta puritatem manuum mearum* &c. pro quo habetur, 2 *Sam.* 22. 25. כברי *juxta puritatem meam.* Cum itaque nihil huic ritui inſit, quod artem aut ingenium ſapit, nihil niſi quod temporum antiquiorum ſimplicitati convenit; ſuadet ratio, ut originem a Gentium antiquiorum ruditate traxiſſe cenſeatur.

(3°.) QUANTUM e veteris hiſtoriæ reliquiis conjicere licet; Gentes pleræque olim innocentiam ſuam ſolenni manuum lotione teſtabantur. Nam e veterum teſtimoniis paſſim obviis abunde conſtet, Gentes pleraſque ſacris officiis perfuncturas, ὁσίας χεῖρας, *ſanctas*, i. e. ablutas, *manus* ſemper attuliſſe. Eas autem ritum illum in teſtificationem innocentiæ tam ſolenniter obſervaſſe, e collatis *Livii* & *Lampridii* teſtimoniis eluceſcat. Nam apud [c] *Livium* Lucius Atilius pro indubitato ſumit, *omnem præfationem ſacrorum eos quibus non ſunt puræ manus, ſacris arcere:* Et [d] *Lampridius* hanc præmonitionem in *Eleuſiniis* ſolennem refert, *nemo ingrediatur, niſi qui ſe innocentem novit.* Sed ritus hujus uſum & ſcopum magis in aperto ponit diſertum [e] *Porphyrii* teſtimonium: ὅταν μὲν τοῖς τὰ Λεοντικὰ μυϑμεύοις, εἰς τὰς χεῖρας ἀνϑ' ὕδατος μέλι νίπτασϑ ἐγχέωσι, καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας παραγγέλλυσιν ἀπὸ παντὸς λυπηρῦ ϗ βλαπτικῦ ϗ μυσαρῦ· *dum iis qui Leonticis ſacris initiantur, aquæ loco mel manibus lavandis affundunt*; ritu illo *annunciant eos manus ab omni triſti noxioque ſcelere puras habere*, vel *habere* debere. Multo autem ſimilius eſt vero, Judæos a multis Gentibus, quam Gentes multas & diſſitas a Judæis, morem illum accepiſſe.

(4°.) ARGUMENTUM ultimum e [f] *Pilati* exemplo petitur, qui manuum lotione

a *Deut.* 21. 6, 7. b L. 3. de *Vit. Moſ.* p. 674. A c *Decad.* 5. l. 5. Cap. 5. d In *Alexand. Sever.* p. 908. e De *Antr. Nymphar.* p. 260. f *S. Mat.* 27. 24.

1 Vid. pag. 913.

condem-

condemnatæ innocentiæ crimen a ſe removit in furioſæ plebis capita. Hic ab Interpretibus anxie quæritur, an lotio manuum a *Pilato* uſurpata, ex antiqua Gentium conſuetudine ſit orta, vel Judæorum. Contendit *Baronius*, Pilatum e Judæorum ceremoniis exemplum eſſe mutuatum, & ad ſententiam firmandam illum e [a] *Deuteronomio* locum affert. *Sed mihi valde mirum videtur*, inquit [b] Caſaubonus, *Pilatum hominem Romanum, inſtituto Judaico eo potiſſimum tempore uſum eſſe, quo videbat ſe a ſceleratiſſimis Pontificibus, Sacerdotibus, & furente populo Judaico, ad ſcelus patrandum adigi, quod ipſe horrebat.* Aliis itaque viſum eſt, Pilatum hic ritu Romano ſe a ſanguinis innoxii reatu liberaſſe: at neque hæc opinio veritati conſona videtur, cum *Origenes in Matthæum præciſe neget tale quid apud Romanos fuiſſe factitatum.* *Caſaubonus* itaque Pilatum hoc e more Gentibus omnibus communi feciſſe [c] ſentit: nam [i] *Veteribus*, inquit, *in more poſitum* erat, *ut ſenſa animi non verbis ſolum, ſed etiam factis declararent:* cujus rei *exemplum illuſtre* habetur *Act.* 21. 11. *in Agabo manus & pedes ſibi vinciente.* At, ſi verum amamus, neque hinc facti illius ratio arceſſenda eſt: quamvis enim Prophetæ, Philoſophi, & Sacerdotes antiqui, animi ſenſa ſignis & ſymbolis obſcurioribus quandoque declararent, hoc a Judice factum vel Magiſtratu (qualis erat *Pilatus*) vix unquam legimus. Ut hæc incommoda vitet *Heinſius*, aſſerit Pilatum, non ad innocentiam teſtandam ſed acquirendam, manus abluiſſe. Nempe, [d] inquit, *Pilatus, cum piaculo, ex iis quæ tum agebantur, teneri ſe videret, ductus pœnitentia*, hac *ablutione* tanquam piaculari *uſus eſt: quod* ἀπονίπτειν *Græci dicunt.* At ſi contextus diligenter expendatur, facile appareat Pilatum manus abluiſſe, non ut ſcelus (quod nondum patraſſet) expiaret; ſed ut manus ſuas a ſcelere jam perpetrando puras oſtenderet, & illius reatum in Judæos integrum rejiceret. Dum enim manus coram populo lavaret, ſic animi ſimul & facti ejus intentionem explicat, *liber ſum a ſanguine hujus juſti, vos ipſi videritis:* h. e. "Hunc "hominem criminis immunem judico, & ut ſanguinis innoxii reatus manibus meis ad"hæreat, non ſinam, non patiar: ſi pereat, veſtra culpa pereat. Cui populus quaſi meticuloſum Pilati animum exprobrans, reſpondiſſe dicitur, *ſanguis ejus ſit ſuper nos & filios noſtros:* q. d. conditionem accipimus, & ſanguinis ſui reatus, ſi quis ſit, a te, in nos & poſteros noſtros transferatur. Sed in re tam clara quid moror? Cum itaque Pilatus hoc ritu uſus ſit, ut innocentiam ſuam & animum a cæde quæ jam parabatur abhorrentem teſtaretur; cum etiam e dictis pateat, Pilatum lotionis hujus exemplum, non e Judæorum aut Romanorum ceremoniis mutuatum fuiſſe; conſentaneum eſt, ut ritus ille nullius gentis proprius habeatur, ſed Pilatus more Gentibus communi manus ad innocentiam teſtandam tam ſolenniter abluiſſe cenſeatur.

ALIIS argumentis evinci poſſet, manuum lotionem, ad crimen purgandum inter Judæos uſitatam, ex antiqua Gentium conſuetudine oriundam: ſed de hac ceremonia, utpote ab inſtituto præſenti nonnihil ſejuncta, ſatis, fortaſſe nimium, diſſeruimus.

CAP. XIV.

Annua Encæniorum celebratio.

ENCÆNIORUM feſta de quibus ſermo præſens inſtituitur, occurrunt *Johan.* 10. 22. *Facta ſunt autem Encænia Hieroſolymis, & hyems erat.* Ut hujus loci ſenſus germanus, & horum *Encæniorum* annuorum origo clarius innoteſcat, uſui erit de vocis hujus intentione ſenſuque nonnulla prælibare.

DE vocis hujus intentione ſenſuque [e] docti inter ſe non multum diſſident. Quamvis enim nonnulli vocem hanc de Encæniis *Salomonicis* revertentibus, alii de *Zorobabelianis*, de *Herodianis* alii, interpretentur; ſententia tamen doctorum longe plurimorum calculo honeſtata hæc eſt, *Encænia* ſcil. a *S. Johanne* memorata, feſta fuiſſe menſe nono quotannis agitata, in memoriam [f] Templi purgati, & altaris [quinquennio ante ab *Antiocho Epiphane* polluti] denuo renovati, & procurante *Juda Maccabæo* ſolenniter dedicati. Duplex autem ratio aſſignari poteſt, cur feſtis illis annuis nomen Ἐγκαίνια tribuebatur: (1°.) Quod ſolennitas illa [g] *Maccabaica*, cujus memoriam hæc annua feſta

a Cap. 21. 6, 7. b *Exercit.* 16. n. 75. c Ub. ſupr. p. 436. d *Exercit. Sacr.* in *S. Mat.* 27. 24.
e Vid. *Selden.* de *Synedr.* L. 3. c. 13. §. 7. f 2 *Mac.* 1. 18. g V. 1 *Mac.* 4. 56. 59. & *Schindl.* in voc. חנוכה

i *Veteribus* &c. ſunt verba *Nic. Cabaſilæ* in *Expoſit. Liturgiæ.* ad quem *Caſaubonus* provocat.

CAP. XIV. renovabant, ἐγκαίνια, ἐγκαινισμὸς, חנוכה *initiamenta, renovatio, dedicatio* ſeu *initiatio* vocabatur: quod ſcilicet altare recens extructum & a pollutionibus expurgatum tunc *inchoarent* aut primo uterentur, collapſum Templi cultum renovarent, & Altare Templumque ſacris uſibus ſolenniter addicerent & conſecrarent. (2°.) Quod anniverſarias haſce feſtivitates ſic agebant Judæi, ut Encæniorum Maccabaicorum imaginem quandam repræſentare, & non tam Encæniorum illorum memoriam, quam illa ipſa, renovare & repetere viderentur. Nam apud [a] auctorem Maccabaicorum legitur, Encænia illa originaria, ludis, epulis, oblationibus, hymnis, inſtrumentis muſicis, aliiſque lætitiæ indiciis, obſervata fuiſſe: & Encænia Judæorum annua ritu non abſimili celebrata, colligere licet e literis ad Judæos Ægyptum incolentes [b] datis: in iis enim Judæi Hieroſolymitani ſic eos alloquuntur, *facturi igitur quinta & vigeſima die menſis* Caſleu καθαρισμὸν τῦ ἱεροῦ, *purificationem Templi, neceſſarium duximus ſignificare vobis,* ἵνα καὶ αὐτοὶ ἄγητε τὴς Σκηνοπηγίας, *ut vos etiam agatis feſtum* quaſi aut inſtar *Scenopegiæ*, &c. Nullis autem non innoteſcit, per feſtum illud, epulis, tripudiis, oblationibus, inſtrumentis muſicis, & ſimilibus hilaritatis indiciis agi ſolitum, & nihil apud Judæos extitiſſe feſto *Scenopegiæ* hilarius.

E JAM dictis Vocis hujus intentio ratioque ſatis innoteſcat. Penſi mei ratio jam poſtulat, ut ſolennitates illas annuas non a Deo inſtitutas, ſed ab imitatione Gentilium fluxiſſe probem. Ut ita ſentiam, rationes haud inertes inclinant animum: nam,

PRIMO: e Veterum ſcriptis abunde conſtat, Ethnicos Templorum ſuorum dedicationes ſæpe celebraſſe, & illa qualiacunque Encænia in feſtivitates quotannis iterandas abiiſſe. Sed res longe aliter ſe habuit apud Iſraelitas: Tabernaculum quidem in Deſerto conſtructum publica & ſolenni initiatione conſecratum legimus, *Exod.* 40. 9, 10, 11. Salomon etiam Templum multa cum pompa & ſolennitate divinis cultibus dedicaſſe dicitur, 1 *Reg.* 8. Templo per Babylonios vaſtato, eodemque reparato, magna celebritate ad uſum veræ religionis per Zorobabelem alioſque dedicatur, 1 *Eſd.* 6. Cum etiam [c] Urbi reparandæ manus admoverent, illius muros ſolenniter dedicarunt: *verum iſtæ dedicationes omnes,* inquit [d] Hoſpinianus, *ſolennitatibus anniverſariis caruerunt: ſemel enim factæ non amplius fuerunt repetitæ.* Gentes autem, ut Urbium, Principum, Privatorum, natalitia, ita & Templorum initia & encænia, celebritate quotannis repetita cohoneſtabant. Hoc apud Ethnicos uſitate factum fuiſſe, tot exemplis probavit [e] *Seldenus* noſter, quod operis eſſet ſupervacanei plura addere. Cum itaque Judæi ſola (quod ſcimus) Encænia Maccabaica ritu feſto renovarent, apud Ethnicos autem Encænia pleraque feſta quotannis agerentur; æquum eſt opinari Judæos Encænia ſua anno quovis revolvente celebrandi morem a Gentibus accepiſſe. Nam multo proclivius eſt credere, Judæorum Encænia unica quotannis celebrata a plurimis Gentium Encæniis, quam plurima Gentium Encænia annua ab unis Judæorum Encæniis, originem accepiſſe.

SECUNDO: quantum ex hiſtoria judicare licet, Ethnici diu antequam Judæi feſta Dedicationis anniverſaria coluerunt. Nam Judæi Dedicationem annua ſolennitate cultam tam ſero in mores recepiſſe videntur, ut [f] *Hoſpinianus* de Machabaica loquens, *atque hæc* inquit, *dedicatio prima anniverſaria facta eſt.* Cum eo ſentit Cl. [g] *Seldenus*, ſic animi ſui ſenſum exprimens; *licet* Romani *didiciſſe videantur ab Ebræis Dedicationes ſolennes ipſas* (*nam Templum Salomonicum circa annos* 270 *ante Romam conditam magnificentiſſime dedicatum eſt; ut Dedicationes alias prætermittamus*) *attamen, recurrens earum quotannis Hieroſolymis celebratio non reperitur ante Encænia Maccabaica. Tametſi non defuerint—recentiorum nonnulli qui pariter Salomonicam & Zorobabelianam quotannis celebratam eſſe aſſeruerint.* Hæc autem Encænia Maccabaica (ni fallat *Hoſpinianus*) annis tantum 162 Chriſti natalem præceſſerunt: atqui multo antiquiores ſunt complures anniverſarii dies, qui, Dedicationis nomine, feſti apud Romanos agebantur. Multo enim antiquior videtur *Ædis Concordiæ*, a *Camillo* extructæ, dedicatio, 17. *Kal. Januarii* quotannis celebrari ſolita. Feſtivitatis illius *Ovidius*, his verbis meminit, *Faſt.* L. 1. v. 640.

Nunc te ſacratæ conſtituere manus.

i. e. Hic dies eſt Dedicationis tuæ feſtus anniverſarius. Idem *Ovidius* in memoriam revocat templum non [h] minus antiquum, Jovi Victori ſacrum, ad cujus dedicationem

a 1 *Mac.* 4. 54. &c. b 2 *Mac.* 1. 18. c *Nehem.* 12. 27. d De *Orig. Feſt. Jud.* l. 1. c. 13.
e De *Synedr.* l. 3. c. 14. §. 7, 8. f Ub. ſupr. g De *Synedr.* l. 3. c. 14. p. 293, 294 h *Extruct.*
A. U. C. CDLVIII.

Idib.

Idib. Aprilis factam, adeoque menſis illius dies feſtos augentem, alludit, cum ait, *Faſt.* L. 4. v. 621. CAP. XIV.

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Jupiter: hac illi ſunt data templa die.

Alia feſtorum anniverſariorum e Dedicatione pendentium exempla profert [a] *Seldenus* noſter, quibus Encænia quotannis agendi morem, Romanis antiquiſſimum fuiſſe & cum Urbe condita quaſi natum, apertiſſime demonſtratur. Hunc autem morem Romani a Græcis hauſiſſe videntur: nam apud *Lycophronem* de templo legimus in Parthenopes honorem ſtructo, & libationibus ſacrificiiſque annuis honorato: h. e. iiſdem ſacrificiis quibus in prima templi dedicatione utebantur, & poſtea quotannis iterabant. Cum itaque templorum Dedicationes feſtis annuis obſervandi conſuetudo, primo (quod ſcimus) apud Græcos & Romanos inoleverit; inde non difficulter intelligitur, Judæos morem illum a Gentibus [non Gentes a Judæis] accepiſſe.

TERTIO: hinc etiam jam dictis accedet color, quod ipſa illa Encænia Maccabaïca e Gentium moribus deducta videantur. Quamvis enim præcepit forſan Deus, ut Iſraelitæ templum & altare recens extructum multa cum ceremonia & celebritate dedicarent; nullibi præceptum eſt, ut templum & altare quodvis reſtitutum aut repurgatum rurſus dedicarent, quaſi profanus uſus religionis & ſanctitatis ſuæ priſtinæ characteres omnes obliteraſſet. Cum itaque liquido conſtet, Deum inſtauratam illam *Judæ Maccabæi* Dedicationem minime præcepiſſe, ſuadet ratio ut eam ex æmulatione quadam morum Ethnicorum ortam cenſeamus. Nam apud Ethnicos in more erat, uti dedicationes fierent, ut recens extructarum Ædium ſacrarum, ita & [b] reſtitutarum, quemadmodum in Encæniis Zorobabelianis & Maccabaicis. Quin & omni fide caret, Judæos, a ritibus novis & extra morem poſitis ſemper averſiſſimos, altaris aut templi tantum reſtituti ἐγκαίνια facere voluiſſe, niſi probe calluiſſent hujuſmodi dedicationes iteratas, apud alias Gentes in morem & religionem abiiſſe. Cum itaque Judæi, veluti Gentium imitamento, ipſa Encænia Maccabaica celebrarent; facile credi poteſt, eos Gentium exemplo ductos, Encæniorum eorum memoriam, anno quovis recurrente, feſtive recoluiſſe.

QUARTO: Dedicationes aliæ complures apud Hebræos uſitatæ [domorum, murorum, camerarum, urbium, & ſimilium] e morum Ethnicorum æmulatione fluxiſſe videntur. Eos domos nuper extructas dedicare ſolitos, ex ipſa Lege manifeſto deprehenditur, *Deut.* 20. 5. *quis* eſt *homo qui ædificavit domum novam,* ולא חנכו *& [c] non dedicavit eam?* Huc nonnulli ſpectare volunt *Pſalmum* trigeſimum, cui titulus מזמר שיר חניכת לדוד חבית ſic a *Græcis* redditus, ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ ἐγκαινισμῷ τῷ οἴκῳ τῷ Δαυίδ· *Pſalmus cantici dedicationis domus David.* Eos etiam muros nuper inſtauratos quandoque dedicaſſe, ex Hiſtorici ſacri verbis eliciamus, ובחנכת חומת ירושלם [d] *& in dedicatione muri Hieroſolymorum, quæſiverunt Levitas de omnibus locis ſuis, ut adducerent eos in Hieroſolyma, & facerent* חנכה *dedicationem,* &c, Hujuſmodi Celebrationem ſacram cameras Templo vicinas nuper abſolutas inſecutam fuiſſe docet auctor Maccabaicus, lib. 1. c. 4. v. 57. Locus ita ſe habet: *& exornarunt faciem Templi coronis aureis,* &c. καὶ ἐνεκαίνισαν τὰς πύλας καὶ τὰ παστοφόρια, *& dedicarunt portas & cameras,* &c. Cum etiam Urbis ampliandæ ſtudio ducebantur, locum novis ædificiis deſignatum ritu ſolenni conſecrare ſeu dedicare ſoliti ſunt. Judæos id moris habuiſſe pateat e teſtimonio [e] *Maimonidis.* Cum autem clarum & apertum ſit, Deum tam varias multigenum ſtructurarum dedicationes nullibi præcepiſſe, rationi conſonum eſt, ut earum origo ad Gentes antiquas referatur. Eo enim proceſſit Gentilium Veterum ſuperſtitio, quod, obſervante [f] viro doctiſſimo, vix ullum eſſet *ædificii genus, nulla pene ſtructuræ qualiſcunque moles, quam illi non aliquo* ritu *ſacrare conſuerunt* & dedicare. *Theatri* καθιέρωσιν vel dedicationem a Pompeio factam memorat [g] Dio: *Porticus* per Æmilium [h] Plinius: *Statuarum* per Auguſtum [i] Suetonius: *Macelli* obſonatorii per Neronem Xiphilinus: *Thermarum* per eundem Neronem [k] Suetonius. Refert idem [l] auctor Caligulam *Pontem Puteolanum,* Neronem *ædes domoſque ſuas* ritu ſolenni dedicaſſe. Lectorem obtunderem, ſi rei tam claræ tritæque diutius immorarer. Hæc autem ſtructuras omnigenas dedicandi conſuetudo, apud antiquas gentes maxime frequens & familiaris, opinari ſuadeat, morem illum inter Eth-

a Ub. ſupr. b *Jacob. Guther.* de *Vet. jur. Pontific.* l. 3. c. 13. c Καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν· LXX.
d Καὶ ἐν ἐγκαινίοις τείχους Ιερουσαλὴμ, LXX. in *Nehem.* 12. 27. e In *Halach. Beth. habechir.* c. 6. §. 10, 11, 12.
f *Dought. Analect. Sac.* P. 1. *Excurſ.* 64. g Lib. 39. h *Hiſt.* l. 1. i In *Auguſt.* c. 31.
k Cap. 32. l Cap. 31.

CAP. XIV.

nicos δεισιδαιμονεστέρους originem inveniſſe, & ab iis ad Judæos tranſiiſſe, qui ſtructuras ſuas multo parcius & majore cum delectu, (ſaltem ante Captivitatem Babylonicam) dedicaſſe videntur. Cum itaque tam probabile ſit, Dedicationes pleraſque alias inter Judæos uſitatas, originem e Gentium more petiiſſe; Dedicatio Maccabaica & ſolennitas (de qua jam loquimur) in illius memoriam quotannis iterata, ab eodem fonte fluxiſſe non abſurde cenſeatur.

QUINTO: Judæi ceremonias in Dedicationibus uſitatas a Gentibus antiquis mutuati videantur. Nam Judæi multo cum apparatu, feſto muſicorum cantu, choreis, precibus, oblationibus Euchariſticis, celebri Levitarum & aliorum hominum concurſu, gratiarum actione, & conſimili pompa ritum illum peregerunt. Hoc ſatis intelligitur e [a] *Pſalmiſta*, [b] *Nehemia*, & Scriptore [c] *Maccabaico*, qui de variis Hebræorum dedicationibus mentionem faciunt. Et apud Ethnicos eandem fere fuiſſe ſolennium rationem, cum templa vel ædificia quævis alia dedicarent, [d] *Cicerone*, [e] *Dione*, multiſque Veterum teſtimoniis a [f] *Seldeno* congeſtis, opera non adeo difficili conferendis, edocemur. Hæc autem rituum ſimilitudo non obſcure demonſtrat Hebræos dedicationum ſuarum ceremonias [cum delectu tamen] a Gentilibus accepiſſe. Si enim Gentiles ritus jam dictos de imitatione Judæorum in Encæniis ſuis uſurpaſſent, proculdubio paulo propius ad eorum exemplar accedere ſtuduiſſent. Non augures, ſed ſanctos Dei Sacerdotes ad dedicationes ſuas rite peragendas advocaſſent: nec curaſſent ut [g] *ſpatium omne templo* extruendo dicatum, — *milites* tantum *quibus fauſta nomina, felicibus ramis* ingrederentur: nec operi ſacro manum admoviſſent, *Jovem, Junonem, Minervam, præſidesque imperii Deos*, invocantes: nec ritus alios complures, craſſum Ethniciſmum olentes, in Encæniis ſuis exercuiſſent. Si itaque ritus in Hebræorum dedicationibus uſitati, quaſi proſelyti fuerint, e Gentiliſmo in Judaiſmum venientes; ipſas eorum dedicationes e repurgatis Gentilium Encæniis ortum duxiſſe, non facile dubitandum eſt.

SEXTO: Chriſtiani Veteres Encænia ſua, & ſolennitates annuas in eorum memoriam inſtitutas, a Judæis aut Ethnicis mutuas acceperunt. Chriſtianos antiquos (ſub *Conſtantini* ſaltem tempora) ritu ſolenni templa dedicaſſe, Dedicationum memoriam annua feſtivitate celebraſſe, morem etiam utrumque e Judaico vel Ethnico exemplo derivaſſe, ſæpius laudatus [h] *Seldenus* extra dubium poſuit. Cum itaque Chriſtiani Veteres prima ſimul & anniverſaria Gentilium encænia longo uſu inolita, tolerarent, & Dedicationes olim in Dæmonum & Heroum cultum præſtitas, ad Dei & Sanctorum honorem transferrent; non debet aut mirum aut a vero alienum videri, Judæos antiquos varias Ethnicorum dedicationes, pietatis alicujus ſpecie commendatas, imitatos fuiſſe, & eorum ſuperſtitionem in cultum Deo tributum immutaſſe.

SEPTIMO: Gentes antiquiores, non Judæorum exemplis, ſed rationibus ex ipſa ſuperſtitionis ſuæ natura fluentibus inductæ, ſtructuras qualeſcunque dedicaſſe putentur. Quantum enim e Veterum ſcriptis, & ſuperſtitionis Ethnicæ genio, colligere licet, hiſce de cauſis ædificia omnia [ſive publica ſive privata] in uſus poſt futuros ſolennitate aliqua peculiari & religioſa ſeponebant: (1°.) In ædibus ſuis privatis Penates Lareſque, Deos ſuos domeſticos, colere ſolebant Ethnici; Ideoque in religionis parte habitum eſt, ut vel ædes ſuæ privatæ ſacrum quendam characterem gererent, & Dii ſui non ſine ſpecialibus devotionis ceremoniis inibi ponerentur. (2°.) Ut ædibus jam primum conditis & earum incolis Dii ſe propitios & tutelares oſtenderent. Gentes antiquæ, cum primum animos ad ædificandum appellerent, non raro Deos per auguria conſulebant: cum etiam manum ſupremam ædificiis appoſuiſſent, ea in Deorum quaſi tutelam dedicatione ſolenni tradiderunt: quid autem, niſi ut opera ſua, in Diis ſuis incepta & finita, proſperum eventum ſortirentur? (3°.) Ut ædificia publica [qualia ſunt, Theatra, Gymnaſia, Templa, Bibliothecæ, Fora, Aquæ-ductus, alia] dedicando ſacra fierent, & in Deorum quaſi dominio & clientela poſita: adeoque populus ab eorum violatione, religione aliqua & ipſa characteris ſui reverentia, teneretur. (4°.) Ut hoc ritu zelum & voluntatem ſuam in Deos propenſiſſimam teſtatam facerent. Nullum enim illuſtrius ſpecimen affectus ſui in Deos plane ſingularis edere poterant, quam quod ædibus nuper extructis Deos propitios & præſentes advocarent, eas Deorum favori acceptas referrent, & earum uſum a precibus, auguriis, oblationibus, hymnis, & hujuſmodi dedicationis ritibus, auſpicarentur. (5°.) Ut Deos ſuos in ædium ſuarum

a *Pſal.* 30. tit. b *Nehem.* 12. 27, 28. c 1 *Mac.* 4. 54, 55, 56. *&c.* d *Orat.* pro *Domo ſua.* e Lib. 59. in *Calig.* f De *Synedr.* l. 3. cap. 13, & 14. g *Tacit.* Hiſt. l. 4. p. 102. h De *Synedr.* l. 3. c. 15. § 1, & 6.

quaſi

quaſi partem vocarent, eaſque (prout & alia pene omnia) cum Diis ſuis communicarent. Nam eo tandem proceſſit apud Ethnicos dedicandi conſuetudo, quod non tantum pleraque uſibus ſacris, ſed & communibus inſervientia ritu aliquo dedicarent. Statuas in defuncti memoriam poſitas Numini alicui dedicare [a] ſolebant: animalibus in nomine Dei alicujus mactatis, eique ſacratis, plurimum veſcebantur: epulis etiam accumbentes, vini partem aliquam in terram vel ignem effundere ſolebant, eamque ritu illo Diis ſuis libare & ſacrare cenſebantur. Si quid veri jam dictis inſit, Ethnici, non Judæorum exemplo, ſed ſuperſtitioſa aliqua ratione moti, dedicationis ritum frequenter exercuiſſe, eumque ab ipſis Ethniciſmi primordiis in uſu habuiſſe, videantur. Cum itaque (quantum ex Ethniciſmi genio colligamus) Gentes antiquæ dedicandi ritum priores uſurparint, conſentaneum eſt ut Hebræorum Encænia e cauta & prudentiorum Ethnicorum imitatione manaſſe cenſeantur. Hebræi vero (ſi bene conjicio) ritum illum eo libentius a Gentibus acceperunt, quod moribus ſuis apprime conveniret, eximiæ pietatis ſpeciem gereret, Ethnicos a communione ſua minus averſos redderet, & quod ritus ille correctus & emendatus omnem ſuperſtitioſa Gentium Encænia imitandi cauſam & occaſionem tolleret. C A P. XV.

C A P. XV.

Mos orandi verſus Templum.

JUDÆOS Deo ſupplicantes, ora Templum verſus direxiſſe, e Salomonis templum dedicantis oratione colligendum eſt: [b] *Quum procedat populus tuus in bellum contra inimicos ſuos, ſi orabunt Jehovam verſus civitatem hanc quam elegiſti, & verſus domum hanc quam ædificavi nomini tuo; tunc audi in cœlis,* &c. Idem exemplo Danielis evincatur, qui *aperuit feneſtras ſuas ex* [c] *adverſo Hieroſolymæ, & tribus vicibus in die procumbens in genua ſua orabat, & confitebatur coram Deo ſuo, quemadmodum ſolitus erat.* Zorobabel etiam [d] *faciem ejus verſus Hieroſolymam* [templi locum] *direxiſſe, & cœli Dominum laudaſſe dicitur.* Hunc orandi ritum [facie ſcil. in Urbem ſacram Templumque converſa] Judæi Veteres tam conſtanti religione tenuerunt, ut eum vel morientes & preces extremas effundentes obſervarent. Nam [e] *Euſebius,* mores Judæorum in Hieroſolyma morientium referens, ϗ τῶν ἐκπνεόντων, inquit, ἕκαστος ἀτενὲς εἰς τὸν ναὸν ἐφεώρα, *Morientium ſinguli recta templum ſpectabant.* Multa alia huc referenda curioſi petant e [f] *Jacobo Golio,* & [g] *Johanne Gregorio* noſtro, viris rerum Orientalium peritiſſimis.

SI quærat quiſpiam, unde ritus ille precandi cauſam & exordium ſumſerit? Mihi reſponſum videtur cum ratione maxime conjunctum, ritum illum ab eodem fonte & origine, quo & ipſum Templum, [veteri nempe Gentium uſu] dimanaſſe. Nam,

PRIMO: nuſquam legimus Deum Judæis præcepiſſe, ut vultu in Templum converſo ſupplicarent. Hoc, aperta veritatis evidentia coacti, non pauci confitentur: ex iis unum [h] *Serarium* audire ſufficiat: e Judæis, ait ille, *multi, idque optime & religioſiſſime ſeſe ad Templum convertebant* orantes: *ad hoc tamen nulla obligabat Lex.* Neque Judæi lege Naturæ magis quam lege *Moſis* ad precandum facie verſus Templum directa tenebantur. Quantum enim ex hominum uſu maxime familiari colligamus, Natura dictat ut homines ora in cœlum [non templum] orantes converterent, & ipſo corporum ſitu ſe Deum nullibi incluſum colere teſtarentur. Judæi itaque, munia ſacra facie ad templum verſa peragentes, ſeſe proculdubio ad conſuetudinem antiquiſſimo Gentium uſu cohoneſtatam compoſuerunt. Nam Gentiles, e regione Templorum ſuorum victimas offerre, & ore ad templum converſo ſupplicare, ſolitos, vetuſtiorum temporum hiſtoriæ luculentum faciunt. Nam [i] *Herodotus* ſacrorum ritus Ægyptiis obſervatos referens, inquit, θυσίη δέ σφι ἥδε κατέστηκε, *ſacrificandi autem is eis eſt ritus: pecude ad aram ubi immolatur abducta, pyram incendunt: ἔπειτα δὲ ἐπ' αὐτῷ οἶνον κατὰ τῦ ἱρηΐε ἐπισπείσαντες,* &c. *deinde ſupra pecudem libato ex adverſo templi vino, ac Deo invocato, eam mactant.* Ceremonia conſimili ſupplices utebantur: nam *Pauſanias,* (auctore [k] *Plutarcho*) cum hoſtibus dimicans & de prælii eventu ſollicitus, τρέπεται πρὸς τὸ Ἡραῖον τῇ ὄψει δεδακρυμένος· ϗ τὰς χεῖρας ἀναχὼν ἤρξατο Κιθαιρωνίαν Ἥρᾳ, ϗ θεοῖς ἄλλοις· *lachrymis oppletus,*

a V. *Salmaſ.* not. in *dedicat. ſtat. Regil.* p. 73. & 74. b 1 *Reg.* 8. 44, 45. V. *Hamm. Ann.* in *Act.* 10. 9.
c Nempe, obverſa ad Templum facie, qui mos orantium, &c. *Grot* in *Dan.* 6. 10. d 1 *Eſdr.* 4. 58.
e *Hiſt. Eccleſ.* l. 3. cap. 6. f *Not.* in *Alfergan.* p. 136. g *Not.* & *Obſervat.* c. 3. h *Minerval.* l. 5. c. 5. i In *Euterp.* cap. 39. k In *Ariſtid.* p. 329. E

CAP. XV. *oppletus, convertit ſe ad fanum Junonis, manuſque ad cœlum tendens, precatur Citheroniam Junonem cæteroſque Deos.*

SECUNDO: Judaica illa, facie ad Templum converſa, ſupplicandi conſuetudo, e Gentilium imitatione nata credatur, eo quod illi ritum illum priores uſurpaverint. Multis enim teſtimoniis & argumentis [a] alibi productis extra controverſiam ponitur, Ethnicos templa primos extruxiſſe: æquum eſt itaque ut exiſtimemus Ethnicos oculos ſuos inter precandum ad templa convertiſſe, cum præſertim ea notas Deorum ſedes & ædes exiſtimarent. Nam apud Ethnicos Templa ſedes & habitacula Deorum cenſebantur; & eo conſilio Templa dedicabant, ut Diis in propinquo gauderent, iiſque ſemper præſentibus uterentur. Certe Gentes, cum imagines adeſſent, ideo oculos in eas inter orandum intendebant, quod imaginibus illis Deos affixos & præſentes exiſtimarent: ideoque facile credi poteſt, Gentes ab idolis longe diſſitas, oculos inter ſacra templis advertere voluiſſe, quæ Dii ſui præſentia ſua ſingulari decorare credebantur.

TERTIO: Judæi, e communi Gentium conſuetudine, verſus Templum oraſſe putentur, quod ritus ille temporum antiquiorum ruditatem ſapiat. Quid enim Templum magis quam cœlum verſus orarent Hebræi, niſi quod Deum in cœlis agentem nimis a rerum humanarum cura remotum, in templo autem prope adeſſe, & omnia in ipſis quaſi oculis gerere, putarent? Non paucos hujus opinionis affines fuiſſe, e verbis [b] Prophetæ non obſcure colligatur; *putaſne quod ego Deus e vicino ſim,* ὦ ἐχὶ Θεὸς πόῤῥωθεν, *& non Deus e longinquo, dicit Dominus?* Hæc autem opinio merum Ethniciſmi vetuſtioris ingenium & ruditatem olet: ideo enim Gentes antiquæ Templa dedicarunt, idola fabricarunt, & Penates ſuos habuerunt, ut Dii ſemper in promptu eſſent, preces audituri, & manum auxiliarem, re poſtulante, porrecturi: ideo etiam oculis in templum aliquod aut idolum, magis quam cœlum, converſis, precabantur; quod Deum, in templo quidem propinquum & propitium, in cœlis autem a rerum humanarum ſenſu remotum crederent. Deus itaque Judæis permiſit (non præcepit) ut inter precandum ad Templum verterentur, ne & ipſi [Gentium ritu] crederent, preces ſuas in irritum cadere, ſi ad cœlum immediate dirigerentur.

UNUM jam ſupereſt, ut ſcil. argumenta ab adverſis partibus allata paululum expendantur. Horum primum petitur e Salomonis verbis, 1 *Reg.* 8. 48: *& converſi fuerint ad te toto corde ſuo, — & oraverint — verſus domum hanc quam ædificavi nomini tuo:* hinc enim non pauci colligendum ſentiunt Deum præcepiſſe, ut oculis in Templum converſis orarent ſupplices, adeoque ritum illum precandi non conſuetudine ſed lege introductum fuiſſe. Ea ſententia fuiſſe videtur S. *Hieronymus*, qui hiſtoriam Danielis verſus Hieroſolymam orantis explicans, *orat*, inquit, *ſecundum præceptum Dei, dictaque Salomonis, qui contra Templum orandum eſſe admonuit.*

ITA quidem S. *Hieronymum* & alios haud obſcuri nominis auctores opinatos fuiſſe non veremur confiteri. At ratio ferre nequit, ut credamus *Salomonem* in ipſis precibus ejus præceptum tradere voluiſſe: neque æquum eſt credere auctores illos hoc in animos ſuos inducere potuiſſe, ſi ad formam verborum Salomonis paulo diligentius attendiſſent. Nam cuivis verba jam citata perpendenti pateat, aliquid in iis tanquam uſitatum ſupponi, nihil autem veluti novum & a more alienum præcipi.

SECUNDO: hoc etiam jam dictis opponi poteſt, quod hic orandi modus, non e vetuſto Gentium uſu, ſed fonte longe puriori [nempe ipſa templi natura] fluxiſſe videatur. Cum enim Deus Templum, tanquam ſecundam a cœlo ſedem, incoleret, & ibi præſentiæ ſuæ documenta frequenter exhiberet; Judæi non tam conſuetudine quam ratione moti, vultu in templum converſo precati cenſeantur: ſuaſit enim decori ratio, ut eo vultus ſuos inter precandum converterent, ubi Deus habitavit & ſingulari ratione ſe præſentem præbuit.

HÆC Objectio duplici reſponſo diluatur: (1°) Si decori ratio ſuadeat, ut homines dum precantur locis numinis præſentia cohoneſtatis obvertant vultus; facile credamus hunc precandi modum ab ipſis uſque templorum primordiis inter Gentes obtinuiſſe, & ab iis ad Hebræos, una cum Templo ſuo deveniſſe. Nempe Templum domus eſt numini alicui ſacra, ejuſque præſentia ſæpiſſime cohoneſtata: & conſentaneum eſt ut cultus omnis eo dirigatur ubi Deus ſedem habet, & ſe præſentem exhibet. (2°.) Quamvis illa, facie in Templum obverſa, precandi conſuetudo, ipſi Templi naturæ, tanquam cauſæ proximæ & immediatæ, tribuenda ſit; quoniam tamen gentium antiquiorum conſuetudo Templo extruendo cauſam præbuerit, mos orandi verſus Templum Gentium

a V. Lib. 3. *Diſſert.* 6. b *Jerem.* 23. 23.

antiqui-

antiquiorum conſuetudini non immerito aſcribatur. Nam partus ventrem ſequitur, & filia eidem, cui & ipſa mater, familiæ & origini accenſeri ſolet. CAP. XV.

TERTIO: hoc etiam argumento ſententia noſtra premi poteſt: niſi jam dictus precandi ritus plane novus eſſet & Hebræorum genti proprius, haud facile eſt rationem reddere, cur *Salomon* eos de vultibus ad Templum convertendis [a] toties admoneret, iiſque tam ampla beneficia peteret, ſi in terris exteris agentes, verſus Templum ſupplices adorarent.

SED nec hoc argumentum multum negotii nobis exhibiturum eſt, cum variæ rationes occurrunt, cur *Salomon* hunc precandi modum [licet Hebræis cum aliis Gentibus communem] tam frequenter inculcaret: nempe, (1°.) Ne Judæi, inter gentes exteras verſati, & a Templo ſuo longiſſime remoti, verſus templum aliquod Ethnicum, aliarum Gentium ritu, precarentur. Semper enim ad ſenſibile aliquod cultus objectum affectu calidiori ferebatur Hebræorum natio, & ea ruditate erant, quod Deum colere neſcirent ſi nihil adeſſet quod oculis inter adorandum obverſaretur. Ne itaque ruditas illa populo forſan captivo fraudi eſſet, Salomon beneficia non vulgaria precatur iis, qui verſus templum aut civitatem ubi templum ſitum erat, e terris exteris adorarent. (2°.) Seculis antiquioribus, vultus ad templum converſio, cultus numini cui templum illud ſacrum erat exhibiti, ſignum certiſſimum habebatur. Nam [b] *Daniel*, quod orans verſus Templum ſpectaret, *coram Domino Deo ſuo preces effudiſſe, & faciem ſuam ad Dominum Deum poſuiſſe*, dicitur. Opus itaque fuit ut Iſraelitæ, cum præſertim Gentibus immiſti viverent, ad Hieroſolymam & Templum converſi ſupplicarent; ut ipſo corporis ſitu ſe Dei veri cultui devotos indicarent, & non minus animum quam vultum a Gentium templis & idolis averſum ferre ſignificarent. (3°.) Veriſimile eſt paucos e Gentilibus oraturos vultum ad templa longe remota convertiſſe. Nam Gentium templa & idola paſſim obvia, nullum tam operoſæ pietati locum reliquerunt. Ideoque probabile eſt Iſraelitas, in gentes remotas deportatos, preces ad Templum intendere noluiſſe, niſi *Salomon* hunc precandi modum Deo gratum acceptumque futurum ſæpius innuiſſet. Ita enim nati erant Iſraelitæ, quod ad mores omnes a Gentium aliarum uſu pauliſper aberrantes, difficulter adducerentur.

QUARTO: Sententia adverſa & hoc colore tingi poteſt: cum preces verſus Templum effundendi ritus, 1 *Reg.* 8. memoratus, a tot viris pietate claris uſurpatus, & in ſignum cultus Deo præſtiti permiſſus aut inſtitutus fuerit; ratio non patitur opinari, eum e Gentium profanarum moribus originem ſumere potuiſſe.

AT neque hæc Objectio ſententiæ noſtræ quicquam obeſt: nam multi alii ritus aut mores eo ipſo in capite memorantur, qui e communi Gentium uſu in Judæorum mores tranſiiſſe videntur. Nam,

(1°.) VERSU 13°. mentio facta eſt Extructionis templi vel domus quam Deus habitaret: his verbis, *ædificavi Tibi domum habitaculi, locum paratum ubi habites in ſecula.* Hæc autem ex antiquiſſima Gentium conſuetudine in vota moreſque populi fluxiſſe putetur: nam templorum uſum diu ante *Moſis* ætatem inter Ægyptios obtinuiſſe, ſatis e Veterum ſcriptis intelligitur. Refert [c] *Artapanus*, cum *Ægyptus*, Moſe exitum poſtulante, grandine & terræ motu vehementer affligeretur, συμπεσεῖν τὰς μὲν οἰκίας πάσας, τῶν τε ναῶν τὸς πλείους, *corruiſſe domos quidem univerſas & Templorum pleraque.* [d] *Lyſimachus* etiam, Hebræorum hoſtis infenſiſſimus, refert *Moſem* comiteſque ſuos, in Exitu & itinere in Cananæam, ubique Θεῶν τε ναὸς καὶ βωμὸς, οἷς ἂν ἐπιτύχωσιν, ἀνατρέπειν, *Deorum & Templa & Aras, in quas nempe inciderent, evertiſſe.* E quibus die clarius eſt, *Artapanum* & *Lyſimachum* de Templis Moſe antiquioribus & ſeculo ſuo frequentibus, nullatenus dubitaſſe. Neque Veteres Ethnici tantum, ſed & Hebræi, parem vetuſtatem Templis tribuebant: nam, referente [e] *S. Hieronymo*, *Hebræi* ipſi *autumant, quod nocte qua egreſſus eſt populus, omnia in Ægypto templa deſtructa ſint, ſive motu terræ, ſive ictu fulminum.* Hanc ſententiam firmat frequens in [f] ſacris literis mentio Urbium antiquiſſimarum [ut *Beth-Phegor*, *Beth Shemeſh*, & hujuſmodi] quæ a domo vel templo ibi fundato nomina reportarunt. Sed de hoc argumento ſatis Libro præcedente dixiſſe videar.

(2°.) VERSU 22°. mentio occurrit Orationis *coram altari* factæ. Textus ſacri verba ſic ſonant: *& Salomon ſtetit coram altari Domini,* —— *& extendit palmas ſuas* ad *cælos.* Hæc autem *coram* [vel tacto] *altari* precandi cæremonia e ſeculi more nata cenſeatur. Eam enim nuſquam præceptam, & a Gentibus exteris uſu frequenti tritam, reperiamus. [g] *Lucianus*, aram lapideam memorans, in medio lacus haud longe a tem-

a V. 1 *Reg.* 8. 33, 38, 44, 48. b *Dan.* 6. 10, 11. & 9. 3. c Ap. *Euſeb. Præp. Evang.* l. 9. c. 27. d Ap. *Joſeph.* contr. *Apion.* l. 1. ſub. fin. e *Epiſt.* 127. ad *Fabiol.* de *Manſion. Iſrael. Manſ.* 1. col. 588. T. 2. *Joſh.* 13. 20. & 15. 10. g Lib. de *Dea Syr.* p. 1074. A

CAP. XV.

plo Deæ Syriæ ſitam, inquit, πολλοὶ ἧ ἡ ἑκάστης ἡμέρης καὶ' εὐχὴν ἐς αὐτὸν ἱκόμενοι, στεφανηφορέουσι· *multi quotidie precandi cauſa ad ipſam enatantes coronas geſtant.* Huc faciunt [a] *Macrobii* verba, rogabant enim Deos, *ararum anſas tenentes.* Ex eo more factum eſt, quod [b] *Judas Maccabæus* & comites ſui, hoſtium ſuorum copiis impares, ad pedes altaris caderent, a Deo auxilium efflagitantes.

(3°.) VERSUS trigeſimus precum in ipſo Templo conceptarum meminit. Ibi enim *Salomon* hac etiam Oratione Templum conſecraſſe dicitur, *exaudi orationem quam populus tuus Iſrael oraverit* אל המקום הזה εἰς τὸν τόπον τοῦτον· Quibus verbis facem accendit verſus 33, ubi Salomonem ſic orantem legimus, *ſi oraverint & precati fuerint ad Te* בבית הזה [c] *in domo hac, Tu exaudi* in *cœlis*, &c. Hic autem in ipſo Templo preces fundendi ritus e recepto Gentium uſu fluxiſſe videtur. Nam [d] occiius eſt *Senacherib dum oravit* בית נסרך in *templo* Numinis ſui *Niſroch:* unde promptum eſt intelligere, illum officia ſacra in Templo & ſub ipſo quaſi Numinis conſpectu peragendi morem, perantiquum fuiſſe; & *Salomonem* tantum precatum fuiſſe, ut Deus privilegium, quo templa alia gaudebant omnia, ſuo etiam Templo impertiret; nempe ut Iſraelitæ, Gentium aliarum ritu, preces ſuas in Templum [e] ferrent, & ibi Deum ſibi precibuſque ſuis facilem & præſentem experirentur.

(4°.) VERSUS trigeſimus primus juramenti *tacto* vel *coram* altari præſtiti mentionem facit. Verba textus accipe: *ſi vir peccaverit in proximum ſuum, & exegerit ab eo juramentum, & venerit juramentum ante altare tuum*, &c. Hic autem alluſum videtur ad morem, non tum primum introductum, ſed diu antea Gentium pene omnium uſu tritum & confirmatum. Nam tanta fuit altaris apud antiquas gentes reverentia, quod altare tenentes, eive adſtantes, jusjurandum conciperent, & hanc jurisjurandi formam ſanctiſſimam exiſtimarent. Ita morem habuiſſe, multis Veterum teſtimoniis probatum dedit, [f] *Heraldus*, [g] *Grotius*, [h] *Schedius*, alii, quorum ego ciſternas integras & intactas præteribo. Ad hæc, apertum eſt *Salomonem* hic nil novi ſtatuere, ſed tantum ſupponere, non paucos (ex more nempe recepto) jurajuranda altari tacto concepturos.

(5°.) DEDICATIO ſeu conſecratio Templi ritu ſolenni peracta verſu 63°. memoratur: *Et Salomon obtulit ſacrificium pacificorum,* ——*Et Rex & omnes filii Iſrael dedicaverunt domum Domini.* At ſiquid fidei Veteris hiſtoriæ reliquiis habeamus, & hic ritus e Gentium moribus & exemplis principium duxit. Nam [i] *Artapanus*, in libro de Judæis, de Apide loquens, ſcribit *Chenephren*, regem Ægyptium Moſi coævum κελεῦσαι τὸ ἱερὸν αὐτῷ τὸν ὄχλον καθιδρύσασθαι, *juſſiſſe templum ejus a plebe fundatum dedicari.* Et e recepta ſeculi ſui fide refert [k] *Strabo*, Moſem comites ſuos docuiſſe Deum colere, τέμενος ἀφορίσαντας καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν εἴδους χωρὶς, *Templum ei ſolenniter ſeparantes* aut dedicantes, & Habitationem illam honorare, ſed *citra ſimulacrum.* E quibus percipere licet, *Artapanum* & *Strabonem*, Templorum conſecrationem aut dedicationem Moſe antiquiorem credidiſſe. Eorum autem fides eo minus vana videri poteſt, quod [l] *Beth-Dagon*, *Beth-Phegor*, & *Beth-Shemeſh*, in Scripturis memorata, probent Gentes domos aut templa *Dagoni*, *Phegori*, & Soli, circa ſecula illa adeo vetuſta, propria voviſſe ſeu dedicaſſe. Cum itaque templa dedicandi ritus Salomonis ævum antiquitate multum ſuperaverit; Ratio ſuadet credere, Gentium exemplum & conſuetudinem, non minus Templi dedicationi, quam ipſi Templo, cauſam & originem præbuiſſe. Hoc & eo propius eſt fidem, quod Deus de Templi dedicatione, tot ſacrificiis, epulis, & ſolennibus ceremoniis peragenda, nihil omnino *Salomoni* in mandatis dederit.

QUÆ jam dixi non obſcure probant, multos alios ritus, 1 *Reg* 8. memoratos, apud omnes fere gentes obſervatos fuiſſe, & ex imitatione Gentium in mores Hebræorum tranſiiſſe. Nulli itaque mirum aut rationi diſſonum videri debet, quod ritum precandi verſus Templum, licet virorum ſanctiſſimorum exemplo conſecratum, ex antiqua Gentium conſuetudine originem traxiſſe dixerim.

SUMMA quæ dixi omnium huc redit: cum Templorum uſus ubique terrarum obtineret, & Iſraelitæ κακοζηλίᾳ Gentium inducti Templum peterent; Templi extruendi licentiam eorum infantiæ & pertinaciæ conceſſit Deus. Cum etiam gentes aliæ, Deos templis ſuis affixos opinatæ, nunc *in* templis, nunc [m] *ante*, nunc *verſus* ea precari ſolerent; omnes illi precandi modi, inter Hebræos uſitati, ad Hebræos (una cum ipſo Templo] e Gentium more atque imitatione veniſſe, non inepte cenſeantur.

a *Saturn.* l. 3. cap 2. b 2 *Mac.* 10. 26. c LXX ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ d 2 *Reg.* 19. 37. e *Fere nocturnas in tua templa preces.* Ovid f *Digreſſ* L. 1. *Digr.* 16. g *Not.* ad 3 *Reg.* 8. 31. h De *Dis German. Syngr.* 2. c. 25. i Ap. *Euſeb.* de *Præp. Evang.* l. 9. c. 27. k *Geogr.* lib. 16. p. 1104. l *Joſh.* 15. 41. & 13. 20. & 15. 10. m ——*Et pandere palmas—Ante Deum delubra*——Lucret. L. 5. v. 1199.

DISSER-

DISSERTATIO

DE

NATURA & ORIGINE

PHYLACTERIORUM JUDAICORUM.

PRÆFATIO.

NORUNT omnes, qui norunt Evangelium, Judæos olim quibuſdam inſtrumentis, quæ [a] Phylacteria dicebantur, inſtructos, in publicum prodire ſolitos. Cum itaque cura ſtudiumque meum circa ritus & inſtituta Judæorum jam occupetur, non committendum cenſui, ut eorum Phylacteria priſtina caligine velata relinquerentur; præſertim cum phylacteria, pleraque alia pietatis indicia vel inſtrumenta dignitate præcellere cenſeantur. [b] *De iſtis* enim *integros, & quidem ſeſquipedales, componunt libros,* Phylacteriorum ſuorum nomine criſtas erigunt, prærogativi ſingularis loco habent, ea contra Dæmonum & aliorum malorum incurſus valere ſomniant, inter ſacratoria gentis ſuæ κειμήλια & privilegia numerare ſolent. Quantum Phylacteriis hiſce gloriantur, & quali virtute Phylacteria ſua donata ſentiunt, e *Chaldæo Paraphraſte* ſatis intelligendum eſt. Nam loco [c] textus ejus, *læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me,* hoc ab eo ſubſtituitur, אמרת כנשתא דישראל אנא בחרתא מכל עממיא די אנא קטרא תפלין ביד שמאלי וגו" *Dixit Synagoga Iſrael, Ego electa ſum ſuper omnes populos, quia ego alligo frontalia manui ſiniſtræ meæ & capiti meo, chartulaque* Mezuztha *affixa eſt lateri dextero portæ meæ, cujus tertia pars reſpicit thalamum meum, ut non habeant Dæmones licentiam ad nocendum mihi.* Cum hac Paraphraſi conſentit ea benedictio qua Phylacteria, jam capiti & manibus adaptata, gloriabundi conſecrare [d] ſolent, ב"או אמ"ר אק"בו להניח תפלין *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius Mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaviſti, & ut Phylacteria indueremus præcepiſti.* Neque Judæi minorem ſanctitatem quam virtutem & dignitatem iis aſcribebant: nam קדושת תפילין קדושת גדולה *ſanctitas frontalium ſanctitas magna,* inquit [e] *Maimonides:* imo *maxima,* ſi Judæorum decreto fidimus, qui [f] *Magiſtrum vel quatuor cubitos ſine Phylacteriis incedentem, Deum profanare* ſtatuunt. Legem etiam de *Tephilin* inſtitutam Judæi tam ſanctam habent, ut *vix ullum præceptum extet in* [g] *Lege, quod Judæi tanta religione aut ſuperſtitione potius obſervandum eſſe aiunt, hodieque obſervant.*

HORUM autem originem Judæorum natio præcepto illi Moſaico tribuendam ſentit, [h] *Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua,* והיו לטוטפות בין עינך *& erunt in Totaphoth inter oculos tuos, ſcribeſque ea* על מזוזות *ſuper poſtes domus tuæ & ſuper limina.* Nam legis hujuſce verbis perperam intellectis nixi, Judæi tria olim (uti & hodie) in uſu habuere muneris affinis inſtrumenta, generali *Phylacteriorum* nomine nuncupata; nempe טוטפות quæ frontibus, תפילין quæ manibus, & מזוזות quæ poſtibus ſuis affi-

a *S. Mat.* 23. b *Buxtorf. Synag. Judaic.* cap. 9. c In *Cantic.* 8. 3. d V. *Buxtorf. Synag.* ub. ſup. e *Halac. Tephil.* cap. 4. §. 25. f *Guil. Vorſt.* in *Maim.* de *fund. leg.* c. 5. §. 15. g *Epiſcop. Inſtit. Theolog.* l. 3. c. 1. p. 62. h *Deuter.* 6. 8, 9.

CAP. I. gebantur. Meum erit in præſenti de Phylacteriis præcipue capitis & manus diſquiſitionem inſtituere, eoque libentius, quod in hoc dicendi campo, plerique vix ad primum ruborem ſeipſos exercuerint, ſed uberem meſſem pene intactam præterierint.

QUO vero ſermo meus de Phylacteriis hiſce methodi ſaltem luce Lectori commendetur, eorum *Naturam* aut *Fabricam*, *Nomina*, *Auctorem* aut *Originem*, inſtituendi *Cauſam*, *Uſum* & *Intentionem*, & *Antiquitatem*, ordine conabor inveſtigare.

CAP. I.

De Fabrica Phylacteriorum, ubi de eorum materia & forma agitur.

CUM Phylacteria Judæorum e loris, nodis, cellulis, membranulis, aliiſque minutis, ratione plane ſingulari paratis & compactis conſtent; Lector eorum materiam & formam, αὐτοψίᾳ, quam longa verborum ſerie, certius & citius aſſequetur. Negotium itaque non minus inutile quam operoſum foret, omnes eorum circumſtantias accuratius explicare. Quoniam vero generalia quædam, de eorum materia & forma prælibata, multum lucis & firmitatis poſtea dicendis accommodabunt; de iis nec nihil nec nimis in ſermonis mei limine dicendum exiſtimavi. Ut autem eorum *Fabricam* dilucidius explicem, commodum erit de Phylacteriis capitis & manus ſermonem diſtinctum & ſeparatum inſtituere. Par eſt itaque ut ſermo meus a Phylacteriis capitis exordium ſumat.

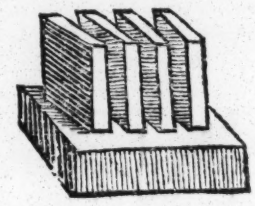

UT eorum materia & forma clarius intelligatur, monere debeo, Judæos, phylacteria capitis confecturos, corium parvum, vitulinum, nigrum, & craſſulum, accepiſſe, & ex eo quadrangulum octuplicatum conſutum facere ſolitos; ita ut quatuor diſtinctas & ſeparatas ædiculas aut capſulas habere, & formam quatuor dentium referre videatur. Hujuſmodi phylacterium Lector hac imagine rudius expreſſam intueri poteſt,

DIVISIONIBUS vel capſulis hiſce ſeparatis membranas quatuor, diverſis [a] Legis ſuæ portiunculis inſcriptas inſerunt: deinde capſulas haſce ſeparatas tenuiſſimis nervis aut chordis, e vituli, vaccæ, vel tauri nervo factis, diviſim conſuunt, ne membranæ illæ perexiguæ forſan elaberentur. Corio illo craſſiori ſic in nodum compacto & membranis inſtructo, ei corrigias aut lora tenuiora e pelle vitulina reſectas aſſuunt, iiſque nodum illum affigunt, ultro citroque mobilem. His ita comparatis, corrigias aut lora illa coriacea ſic alligant frontibus, ut in nodum revincta totum caput cingant, & ad humeros revoluta ad ipſos pene talos pendeant.

RATIONE non prorſus abſimili [1] manus Phylacteria compingi ſolent. Aliud enim corium quadrangulum, eodem pene modo quo ſuperius confectum, capiunt: deinde, verſus aliquot ex *Exodi* 2. in membrana deſcriptos, in pelliculam inſtar digitalis concavam includunt, & craſſo illi ſimul compacto corio aſſuunt, poſtea corrigiam aut lorum pelliceum bene longum addunt, & illud ita brachio ſiniſtro circumvolvunt, ut in anteriorem uſque manus deſcendat partem.

HODIERNA Judæorum phylacteria formam jam dictam gerere, cuivis innoteſcit qui ea oculis uſurpavit. [b] Auctores ea deſcribentes conſulenti pateat. His etiam Veterum frontalia perquam ſimilia fuiſſe, tribus inductus argumentis me perſuaſum habeo: (1°.) Ex [c] Evangelio colligere fas eſt, Judæorum Majores phylacteria in uſu & pretio habuiſſe: non eſt autem vel ſimile vero, Judæos unquam a phylacteriorum forma inter Majores ſuos uſitata recedere voluiſſe; cum præſertim gens nulla mores ſacros a Majoribus ſibi commendatos tam diligenter colat, & phylacteriorum geſtatio Majorum ſolummodo traditione ſibi commendetur. (2°.) Modo citata *S. Matthæi* verba [πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐτῶν] cauſam ita ſentiendi non levem præbent. Nomen enim φυλακτήρια, frontalibus antiquitus impoſitum, non obſcure docet, ea non minus olim quam hodie ad Ethnicorum φυλακτηρίων & ligaturarum formam concinnata fuiſſe: vox etiam πλατύνουσι nulli rei tam apte convenire poteſt quam phylacteriorum nodis & lo-

a Viz *Exod.* 13. 3, 4, 5, 6, 7. *Ex.* 13. 11, 12, 13, 14, 15, 16. *Deut.* 6. 5, 6, 7, 8, 9. *Deut.* 11. 13, 14, 15. *&c.* b V. *Buxtorf. Syn. Judaic.* c. 9. & *L. Moden. de rit. Jud.* P. 1. c. 11. c *Mat.* 23. 5.

1 Vid. Cap. 4. Sect. 1.

ris,

ris, quæ Phariſæi πλατυνθεῖσα & admodum conſpicua feciſſe videntur, ut pietatis famam amplam & late propagatam reportarent. (3°.) Liquidum eſt, ætate Patrum, membranas Legis portiunculis inſcriptas, & corrigias aut ligulas coriaceas, in phylacteriis conficiendis partem non exiguam habuiſſe. Nam [a] *Juſtinus Martyr*, de phylacteriis loquens, χαρακτήρων πινῶν ἐν ὑμέσι λεπτοτάτοις γεγραμμένων, *literarum* ſacrarum *in tenuiſſimis membranis deſcriptarum* meminit. [b] *S. Hieronymus*, cum ejuſdem rei mentio incideret, *Phariſæi*, inquit, *ſcribebant in membranis decalogum Moyſi, id eſt, decem verba Legis; complicantes ea, & ligantes in fronte*, &c. Ligulas etiam coriaceas antiquos frontalium comites fuiſſe teſtatur [c] *Epiphanius:* nam de Phariſæorum uſu loquens, ait eos eundem cum Scribis cultum habuiſſe ἐν πλατείαις ταῖς κρηπῖσι, καὶ γλώτταις τῶν ὑποδημάτων φερίοντας, *cum latioribus crepidis, & ſolearum ligulis procedentes:* iſtas autem *ſolearum ligulas*, quæ viros doctos non parum torſerunt, [d] Auctor nuperus, erudite & ad rem meam accommodate, ſic interpretatur: Γλώτται ὑποδημάτων ſive *ſolearum ligulæ, in quibus procedebant Phariſæi, nihil ſunt aliud quam lora Phylacteriorum, quæ capitibus & brachiis illorum circumligata, porro deinde propendebant: his enim nihil æque ac calceorum & ſolearum ligulæ erat ſimile, tum quoad exteriorem formam, tum quoque quia Phylacteria brachiis aptata ipſam quodammodo rationem, qua pedi ſolea alligabatur, referebant.*

CAP. I.

His omnibus, de Phylacteriorum forma dictis, non-nemo forſan ipſum opponet *Epiphanium*, qui Judæorum phylacteriis formam a jam dicta toto cœlo diſtantem tribuit. Nam Scribarum cultum referens, [e] inquit, φυλακτήρια παρ' ἑαυτοῖς ἐπὶ τὰ ἱμάτια ἐπετίθετο, τετέρι πλατέα σήματα πορφύρας, *veſtes phylacteriis diſtinctas gerebant, quæ ſunt latiora quædam purpuræ ſegmenta.* His etiam, paucis interjectis, hæc addit, *cum ſtolis, ſive veſtimenti genere quodam uterentur iſti, quod Dalmaticas, aut Colobia appellare poſſumus, quæ amplioribus e purpura ſegmentis erant intexta;* τὰ δὲ σήματα τῆς πορφύρας φυλακτήρια εἰώθασιν οἱ ἠκριβωμένοι μετονομάζειν, *ejuſmodi porro ſegmenta qui accuratius loquuntur nominare Phylacteria ſoleant; horum conſuetudinem ſecutus Dominus, eadem illa Phylacteria nuncupavit.* Hæc de forma & origine Phylacteriorum, jam dictis adverſa, dixit *Epiphanius:* nihil autem probabilitatis habet, *Epiphanium* hic in errore verſatum fuiſſe, cum (ipſo teſte) familiaritas multa ſibi cum Judæis interceſſerit, & ipſe Judæorum veſtes oculis ſuis frequenter uſurpaverit.

Occurritur argumento quod his adverſari videtur.

Hoc *Epiphanii* teſtimonium auctoribus licet eximie doctis moleſtiam non levem dedit, nec quiſpiam adhuc huic nodo cuneum ſatis aptum excogitavit. *Scaliger* hic *Epiphanii* fidem aut ſententiam in dubium vocat, [f] dicens, *de Dalmaticis & colobionibus* Epiphanii ſuſpendenda eſt aſſenſio, quum ex iis pro *fimbriis mala punica* pependiſſe ſcribat. Et ſtatim, *Epiphanio*, inquit, a quodam Judæo impoſitum eſt, ut manifeſto in aliis. *Petavius Epiphanii* Manes modeſtius paulo tractandos exiſtimavit: nam voces eas [φυλακτήρια, τετέρι πλατέα σήματα πορφύρας] explicare ſtudens, hæc [g] habet; *Mira vocabuli hujus* τῶν φυλακτηρίων *interpretatio; clavos eſſe purpureos latos, qui colobiis & epomidibus inſuerentur, ad eundem modum quo Romani Senatores ſui ordinis inſigne geſtabant. Hoc vero, inquam, admirandum potius, quam aut ſine alio idoneo auctore nimis amplectendum, aut acrius reprehendendum; quod in Elencho Scaliger inſtituit. Atqui utrum Dalmaticas iſtas, & Colobionas clavatos Phariſæi olim geſſerint, eaque Phylacteria plerique nominaverint, necne, aliunde conſtare non poteſt, & ex reconditis Judæorum libris ac ritibus multa Epiphanius potuit addiſcere, quæ hoc ſeculo & hodiernis Judæis ignota ſunt. Eſt igitur; clavos etiam iſtiuſmodi φυλακτήρια nuncupaverint, vulgo tamen φυλακτήρια illa, quorum Matthæus meminit, cum Hieronymo pittaciola, & membranacea frontalia eruditi homines* [addo & Patres] *interpretantur.* Hoc *Petavii* reſponſo Lector una mecum acquieſcat, donec ingenia feliciora quid ſanius aut veritati ſimilius adinvenerint.

a In *Dialog.* cum *Tryph.* p. 230. b *Comment.* in *S. Mat.* 23. 5. c Adv. *Hæreſ.* lib. 1. *hær.* 16 §. 1. d *Wagenſeil.* Not. in *Excerpt. Gemar. Cod. Sot.* p. 404. e *Hæreſ.* 15. p. 32. f *Elench. Trihæreſ.* cap. 8. g *Animadv.* ad Tom. 1. *Epiph.* L. 1. p. 31, 32.

CAP. II. SECT. I. CUM jam Phylacteriorum formam verbis expreſſam dederim, Judæum precibus attentum, adeoque תפילין [*bc*] טליח [*a*] & ציצית [*d*] ejus, inſtructum, hic depingendum curavi: nam Phylacteriorum imago ob oculos poſita, res eas animo Lectoris accuratius exhibebit, quam prolixa verborum ſeries.

CAP. II.

De Nominibus Phylacteriorum.

CUM horum inſtrumentorum formam, rudiori licet penecillo delineaverim; rerum ſeries & Argumenti ratio poſtulant, ut eorum nominibus, antiquitatis caligine circumfuſis, lucem afferam. Sunt autem quatuor, Hebræa duo, & Græca totidem. Penſum meum a nominibus Hebræis exordium ſumet.

SECT. I.

De Nominibus eorum Hebraicis, טטפות & חפלים

PHYLACTERIA duobus nominibus Hebræis, טטפות & חפלים a Judæis appellari ſolent. A *Totaphoth*, utpote nomine ſacro & in uſu maxime familiari ſermo noſter exordium ſumat.

JUDÆI

JUDÆI *Deuteronomii* 6. 8. nomen *Totaphoth* phylacteriis imponendi cauſam præbere ſentiunt. Nam eo loci Deus, mandatorum ſuorum jugem & aſſiduam meditationem præcipiens, *& ligabis*, inquit, *ea quaſi ſignum in manu tua*, והיו לטטפות *& erunt in Totaphoth* aut *frontalia inter oculos tuos.* Cum itaque verbis illis frontalia geſtare teneri cenſeant, ea *Totaphoth* appellant, nomen illud ipſa Legis auctoritate ſancitum & ſacratum arbitrantes. SECT. I. De origine Totaphoth.

HIC autem ambage longa Lectorem detinerem, ſi de vexatiſſimæ vocis hujus origine varias doctorum opiniones enumerarem. Ne longum faciam: mihi facile perſuadeo, vocem illam vocabulis pure Hebraicis accenſendam eſſe; non *Africanis*, uti [a] *Judæi*; non *Arabicis*, uti [b] *Fullerus*; aut *Ægyptiacis*, uti [c] *Mayerus*, exiſtimarunt. Eſt enim nomen plurale, quod vocum Hebræarum analogiam & formationem adamuſſim ſervat. Et ambigere nequeo, quin a ſingulari טטפת licet in Scriptura non occurrat, formari debeat; prout illæ voces affines חותמות a חותמת *ſigillum*, עופרות a עופרת *plumbum*, תולעות a תולעת *vermis*, יותרות a יותרת *reticulum*, כותרות a כותרת *corona* vel *cinctura*, aliæque paſſim obviæ, deduci ſolent: nil itaque novi, ſi טטפות a טטפת deducamus.

SI jam ab origine vocis hujus, ad illius notationem & ſenſum germanum ſermo progrediatur, vox hæc triplicem olim ſignificatum [latum, ſtrictum, ſtrictiſſimum,] habuiſſe videatur. Et triplici notatione.

NAM (1°.) late ſumpta, rem quamvis corpori circumligatam, affixam, appenſam, adjunctam vel adhærentem, olim notaſſe cenſeatur. Huic voci ſignificatum illum aſſerunt *Onkelos* & *Jonathan*, a quibus טטפות per תפלין exponi ſolet: תפלין autem a חפל aut (literis ת & ט ejuſdem organi permutatis) טפל *conjunxit*, *adhæſit*, originem derivare, loco magis opportuno probaturi ſumus. Hunc etiam vocis ſenſum firmat [d] *Aquila*, qui טוטפות ἐνεχλὰ vertendum cenſuit; quaſi *adhæſilia*, vel potius *alligabilia* ſive *ligamina*, a verbo ἐνέχεσθαι, *obſtringi*, *obligari*, vel *alligari*, ſignificante. Huic ſignificationi nonnihil opis afferunt [e] Talmudici, qui טוטפות per חומרתא *nodum* aut *ligamen*, explicant. Hunc vocis intellectum aſtruunt Lxx, qui *Totaphoth* ἀσάλευτα, h. e. *immobilia*, reddidere; quod nempe fronti manuique ſiniſtræ manerent alligata, nec inde (præſertim inter orandum) moverentur. *Quocirca*, inquit [f] Fullerus, *ex* Græcorum *verſione verſionem Vulgatam emendandam arbitror*, nec *pro* & *repoſito*, *ſic*, Eruntque, nec movebuntur, inter oculos tuos, h. e. ἀσάλευτα *immota manebunt*, *vel immobilia*, *inter oculos.* His omnibus accedat, quod e priori [g] legis modo citatæ clauſula [*ligabis ea in ſignum manui tuæ*] non abſurde conjiciamus, voces ſequentes [והיו לטוטפות] ſenſum haud multo diſſimilem continere, & de rebus quibuſdam, ſigni vel memoriæ cauſa, fronti appenſis aut alligatis interpretandas eſſe. Si voci טוטפות hunc ſignificatum aſſignemus, nil vetat eam, cum *Avenario*, *Schindlero*, aliis, a טטף *circundare*, *circumligare*, derivare. Quamvis enim radicis illius uſus jam exoleverit, cognatione propinqua cum voce טוטף & Arabica טף *circumire* conjungi videatur. Hanc opinionem [h] *Fullerus* noſter ſuffragio ſuo cohoneſtavit: *Mihi certe maxime conſentaneum rationi videtur*, ait ille, vocem טוטף *ex Arabica lingua peti, quæ Hebraicæ dialectus eſt altera: quippe Arabibus verbum eſt* טף *circumire denotans. Unde dictum conjectemus*, טוטף *nempe quia frontem brachiumque circumire, eiſque ritu Judaico circumdari, ſolet.*

(2°.) VOX hæc, ſtricte ſumpta, nonnunquam *armillam*, *frontale*, *tiaram*, *coronam* [utpote præcipua corporis adjuncta vel appendices] olim indigitaſſe videatur. Hunc vocis uſum & ſenſum probabilitate carere non patitur cognata Chaldæorum lingua, qui vocabulo טוטפא & טוטפתא a טטפת derivato, ad armillam aut tiaram, ornamentum brachio vel capiti circumligatum, notandum utebantur. Hoc Paraphraſtes Chaldæus extra controverſiam ponit, qui vocibus illis brachii vel capitis ornatum non ſemel exprimit. Nempe 2 *Sam.* 1. 10. וטוטפתא *& armillam quæ erat in brachio ejus*: & *Eſth.* 8. 15. *Et ſupra coronam erant* טוטפן *tiaræ* vel appendices ad ornatum facientes. His addo locum illum *Ezech.* 24. 17. טוטפתך *tiaræ tuæ erunt ſuper te.* Chaldæorum autem טוטפתא ab Hebræorum טוטפת derivari, dubitare non ſinit vocum earum affinitas, & formationum ſimilium exempla paſſim obvia. Ex iis unum ſufficiat Chaldæorum כותרא & כותרתא *corona*, ab Hebræorum כותרת arceſſitum.

(3°.) VOX ea, paulo ſtrictius accepta, appendiculam μνημονευτικὴν, vel adminiculum aliquod ad vividam rei alicujus memoriam conſervandam olim notaſſe putetur. Idem

a *Martin. Pug. Fid.* P. 3. c. 12. §. 9. b *Miſcel.* lib. 5. cap. 7. c *Prodrom. Chald.* P. 1. c. 3. d In *Exod.* 13. 16. e V. *Buxtorf. Lex. Talm.* col. 870. f *Miſcel.* lib. 5. cap. 7. g *Deut.* 6. 8. h Ub. ſupr.

SECT. I.

enim quod *Exod.* 13. 9. לזכרון *in memoriale*, [a] postea לטטפות fronti alligari dicitur. Ideoque [b] Aben-Ezra *Totaphoth* ait esse כמו זכרון ὡσεὶ μνημόσυνον· & vetus interpres Latinus vocem hanc per *appensum quid ob recordationem* interpretatur. Præterea huic significationi firmandæ ipsa [c] legis forma, qua vox *Totaphoth* occurrit, argumentum non leve præbet. Nam liquidum est, vocibus iis, יהן ידך לאות filum vel quidvis aliud manibus affixum ad memoriam rei alicujus inducendam aut conservandam denotari: suadet itaque sequentis clausulæ συνάφεια [והיו לטטפות בין עינך] ut eam de re aliqua ita fronti appensa & in oculos incurrente intelligamus, ut rem quam significat nunquam animo gestantis excidere patiatur. Nisi enim aliqua sensus aut significationis affinitas inter clausulas hasce duas intercedat, nulla constat ratio cur eodem in commate tam arcte conjungantur. His argumentis inductus (si mei arbitrii res esset) hanc tertiam vocis hujusce notationem facile præferendam judicarem.

De significatione genuina vocis Tephilin.

Ad alterum nomen Hebræum, nempe תפלין aut תפלים phylacteriis inditum, jam accedat oratio. Hebræos id nominis appendicibus illis antiquitus imposuisse, patet e [d] *Chaldæo Paraph.* qui loco *Totaphoth* להפלין habet; & e [e] *Syro*, qui φυλακτήρια αὐτῶν per תפלהון reddit. Hujus autem vocis originem quod attinet, id omnino tenendum arbitror, תפלין ad תפל ceu radicem genuinam, referri oportere: תפל autem ad Hebræo טפל derivari, literis ejusdem organi inter se permutatis, [f] *Fullerus*, [g] *Weemesius*, alii, certum & manifestum habent. Valet autem טפל *adjunxit, adhæsit, conjunxit, applicavit:* hinc enim effluxit interpretatio [h] *Symachi*, qui verbum טפל προσθέναι, & [i] *S. Hieronymi*, qui *applicare*, transtulit. Targum insuper, locis aliquot a [k] *Schindlero* notatis, eundem significatum huic verbo tribuit. Ratio itaque manifesta est, cur antiqui Judæi, quos sequitur Chaldæus uterque, טוטפות per תפילין exposuerint, & hanc vocem sæpe loco prioris usurpaverint; quod nempe significatus vicini nomina sint, cum טטפות *appensa, adjuncta, alligata*, תפלין etiam *apposita, adhærentia, adjuncta, applicata*, denotet.

Hæc omnia, quod obiter moneo, crassam linguæ Hebraicæ & Chaldaicæ ignorantiam in Judæorum plerisque produnt.

Hebraicæ primo: docent enim Judæorum Magistri, quatuor capsulas aut ædiculas, tot schedarum repositoria, parari debere, nullo solidiore fundamento nixi, quam quod *Totaphoth* vox divisa sit & peregrina: nam *in Europa*, inquiunt, טט *tat* duo, & פת *in Africa* duo *significat*. Atque hæc vocabuli *Totaphoth* originatio non pueris tantum placuit, sed primi subsellii Magistris; cum [l] eam in *Talmude, Kimchio, R. Salomone, Auct. Baal Turim* & *Baal Aruch*, inveniamus. Ea vero quæ jam dixi, vocem *Totaphoth* ad originem Hebræam referendam, & Rabbinicam illam etymologiam risu potius quam refutatione dignam, probant.

Judæi non absimilem linguæ Chaldaicæ ignorantiam produnt, תפלין a תפלה *oratione* vel פלל *oravit* deducentes; quasi frontalium istorum usus præcipuus esset, in oratione, & hoc pacto *Tephillin* dicerentur, quomodo Pontificii corollas suas sive rosaria solent *Patenostres* appellare. At vero vocem eam a טפל non a פלל arcessendam esse, ex idiomate Syriaco manifestum arbitror. Nam *in eo*, quod observat [m] *Fullerus* noster *punctis subjectis Tephela plane habetur, non Tephilla sicut in Thargum mendose scribitur, & a Judæis recentioribus vitiose profertur.* His addi potest, qnod תפלה *precatio*, in plurali תפלות rite formet, non תפלים aut (quod idem est) תפלין. Hæc secum attente cogitasse videtur Auctor *Aruch*, quem [n] R. Elias, *Tephilin* non in radice פלל *oravit*, sed תפל (pro טפל) *adjunxit, adhæsit*, adduxisse refert. Absit interim ut *Fulleri* doctissimi conjecturam omni probabilitate destitutam sentiam; nempe [o] *nomen hoc per allusionem impositum fuisse, qua veteres Judæorum doctores mirifice* delectabantur; ut *Tephelin quasi Tephillin* φαντομάζοντες *appellarint, non utique nativam* solummodo *vocis notationem, sed solennem* etiam *in precationibus potissimum, rei usum spectantes.*

a Vers. 16. b *Comment.* in *Exod.* 13. 16. c *Et ligabis ea quasi signum in manu tua, & erunt in frontalia* &c.
d In *Deuter.* 6. 8. e In *S. Mat.* 23. 5. f Ub. supr. g Lib. de *Legib. Cerem.* cap. 32.
h *Job.* 13. 4. i *Psal.* 119 69. k *Lexic.* in voc. טפל l V. *Mayer. Philolog. Sacr.* P. 1. cap. 3.
m *Miscel.* l. 5. cap. 7. n In *Thib.* ad voc. תפלין o Ubi supr.

SECT.

SECT. II.

SECT. II.

De Nominibus eorum Græcis, φυλακτήρια *ſcilicet &* Ασάλευτα.

AD nomina Græca τῶν *Tephilin*, eo me ducente methodi mihi præſcriptæ filo, proximo deveniendum eſt. Hæc etiam duo ſunt, φυλακτήρια & ἀσάλθυτα. Horum primum loco illo [a] *S. Matthæi*, jam ſæpe citato, reperitur, πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐτῶν: poſterius e Græca verſione petitur, ubi Lxx verba de Phylacteriis dici credita ſic transferenda cenſuerunt, καὶ ἔσται ἀσάλθυτον πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν.

6 Rationes nominis φυλακτήριον, reddi ſolitæ, rejiciuntur.

SERMONEM meum a voce φυλακτήριον, utpote nomine clariori & inter Helleniſtas olim maxime recepto, auſpicari debeo. Rationes autem variæ ſolent aſſignari, cur Helleniſtæ veteres id nominis τοῖς *Tephilin* ſuis impoſuerint. Nam,

(1°.) NONNULLI ſic ea dicta ſentiunt, quod ad Phylacteriorum ethnicorum ſpeciem & ſimilitudinem efficerentur. Ratio illa [b] *Cameroni* placuit: nam *Phylacteria Græce dicuntur*, inquit ille, *quod fuerint ad inſtar phylacteriorum* aut amuletorum ethnicorum *concinnata*. In eandem ſententiam conceſſit [c] *Grotius*, qui, de membranis fronti Judæorum alligatis agens, hæc habet; *vox* φυλακτηρίων *ideo membranis iſtis Judaicis aptari cæpit, quia ſimiles erant* τοῖς φυλακτηρίοις *quæ Græci adverſus morbos valere credita inde* φυλακτήρια *nuncupabant: quorum mentio eſt in Canone* 36 *ſynodi Laodicenæ*. Hanc autem rationem vitioſam exiſtimo quod e jam dictis & poſtea dicendis aperte conſtet, Ethnicorum phylacteria (ſi ſpeciem externam ſpectemus) vix ullam cum Judæorum phylacteriis affinitatem aut ſimilitudinem habuiſſe. Nuſquam enim legitur, Ethnicos membranas Legis portiunculis inſcriptas, locis coriaceis in pectus pendulis, fronti pro phylacteriis alligaſſe. Neque facile eſt creditu, Helleniſtas omnes nomen ethnicum, imo magicum, nulla cogente neceſſitate, ſacris illis appendiculis affigere voluiſſe.

(2°.) VISUM eſt aliis, Helleniſtas id nominis eorum frontalibus impoſuiſſe, quod uſum τῶν φυλακτηρίων præſtare, eoſque a faſcinatione, morbo vel dæmone, φυλάττειν, crederentur. Nam φυλακτήριον Græcis eſt περίαμμα *amuletum*, quod alligatur homini, & ab eo genium malignum, oculum invidum, morbum, aliaque mala amoliri creditur. Hoc ſenſu occurrit *Concilii Laodiceni Canone* 36. ubi omnes qui ſolent ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, *facere quæ dicuntur phylacteria*, Concilium Eccleſiæ communione privandos decernit. At neque hanc rationem quid ſani continere ſentio: quamvis enim Judæi nonnulli, rei magicæ ſtudioſi, phylacteriis ſuis ad uſus tam profanos frequenter abuterentur; certum eſt non minus Eccleſiæ Judaicæ quam Chriſtianæ præſides ab hujuſmodi moribus abhorruiſſe, & homines pœnis & cenſuris gravioribus ab hac ſuperſtitione coercuiſſe. Hujus rei [d] *Maimonidis* verba fidem indubitatam faciunt ספר המנ"ח הורה או תפלין על הקטן בשביל שישן לא די להם שהם בכלל מנחשים וגו" id eſt, *qui imponit librum Legis, vel Tephilim* aut Phylacteria *ſuper infantem, ut dormiat*; *non ſolum cenſetur inter præſtigiatores & incantatores, ſed etiam annumeratur inter eos qui Legem negant: quia verbis Legis ad valetudinem corporis utitur, quum non ſini niſi animarum medicina: juxta illud* Proverb. 3. 22. *Et erunt vita animæ tuæ.* Et [e] alibi, *qui ſcribunt*, inquit, *in interiore parte* Mezuzæ *nomina Angelorum, vel nomina ſancta, vel verſum, vel ſignacula,* הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא *Illi cenſentur inter eos qui non ſunt participes ſeculi futuri. Ii enim ſtulti non ſolum irritum faciunt præceptum, ſed etiam præceptum magnum, quod eſt de unitate & cultu Dei*; *& faciunt* Mezuzam קמע *amuletum & ligaturam ad privatos ipſorum uſus.* Cum itaque ſaniores Hebræorum magiſtri eos omnes qui phylacteriis ad bonum aliquod corporale conſequendum, aut malum arcendum, utebantur, inter præſtigiatores & apoſtatas a lege numerarent, iiſque partem ullam in ſeculo futuro denegarent; fidei difficile eſt, ea φυλακτηρίων ethnicorum vicem præſtitiſſe, vel Hebræos antiquiores vim illam (quam dixi) φυλακτικὴν iis tribuiſſe, vel inde nomine Phylacteriorum frontalia ſua nuncupaſſe. Hæc eo minus dubitanter aſſero, quod hanc nominis hujuſce rationem [f] *Epiphanii* ſententia damnatam videam. *De* Phylacteriis, ait ille, *cum Evangelium meminerit, ſuſpicari quiſpiam poſſit,* μὴ ἄρα περίαπτων λέγει· ἐπειδὴ γάρ τινες τὰ περίαπτα φυλακτήρια ὀνομάζειν· *de amuletis ibi ſermonem inſtitui, quod a nonnullis amuleta Phylacteria vocentur:* ὃπερ ἔχει δὲ ὁ

a Cap. 23. 5. b *Prælect.* ad *Mat.* 19 pag. 174. c *Annot.* ad *Mat.* 23. 5. d *Tractat.* de *Idol.* c. 11. §. 14. e *Tract.* de *Tephil.* & *Mezuz.* c. 5. §. 4. f Adverſ. *Hæreſ.* lib. 1. *hær.* 15.

SECT. II. λόγος τὸ παράπαν οὐδὲ τούτου· *ſed longe alia eſt nominis hujuſce ratio*, ad quam (ne forte Lectoris expectationi deſim) proximo tranſeundum eſt.

(3°.) ITAQUE cenſuit *Epiphanius* nomen illud φυλακτήριον a veſtimenti genere, Judæis olim familiaris, originem accepiſſe. Tunc enim inquit [a] ille, *ſtolis quibuſdam utebantur, quas Dalmaticas appellare poſſimus, quæ amplioribus ex purpura ſegmentis erant intextæ.* Τὰ δὲ σήματα τῆς πορφύρας φυλακτήρια εἰώθασιν οἱ ἠκριβωμένοι μετονομάζειν, τούτου ἕνεκεν φυλακτήρια αὐτὰ ᾠήθη ὁ Κύριος καλ' ἐκείνους εἴρηκε· *ejuſmodi porro ſegmata qui accuratius loquuntur Phylacteria nominare ſolent. Horum conſuetudinem ſecutus Dominus, eadem illa Phylacteria nuncupavit.* His ut fidem ampliorem afferat, addit, *prout veſtimentorum* Judaicorum *fimbrias* [b] κράσπεδα, *ita & purpureos illos quos dixi clavos* Phylacteria *appellavit.* Quid veri ferant hæc *Epiphanii* verba, difficile eſt in tanta vetuſtatis caligine percipere, vel fidenter affirmare. Certum eſt, antiquos alia omnia de Phylacteriis hiſce Judaicis poſteritati tradidiſſe. Conſultum eſt itaque rem hanc in medio relinquere, nec ſententiam vel *Epiphanio* vel cæteris e Senatu veterum injuriam hic interponere. Liceat tantum hoc unum addere: cum dominus Judæorum κράσπεδα & φυλακτήρια loco jam citato ſimul junxerit, & certum Evangeliſtam vocem κράσπεδα e verſione [c] Græcorum accepiſſe; probabilitatis haud parum habet nomen illud ἄδελφον, nempe φυλακτήριον, ab eodem utero, Græca verſione nimirum prodiiſſe. Sed hac de re ſenſum meum ſtatim uberius & luculentius exprimam.

(4°.) NONNULLI φυλακτήρια ſic dicta volunt, quod aliquas Legis Moſaicæ ſectiones, populo in memoriam aſſiduo revocandas, cuſtodirent. Atque ea ratio vocis adeo placuit [d] *Abulenſi*, quod φυλακτήριον a φύλαξ *cuſtos* & Thorah *lex* (quis a riſu temperet?) derivandum ſenſerit. At nullam apud me fidem invenire poteſt, Helleniſtas nomina *Totaphoth* & *Tephilin*, apud contribules ſuos unice recepta, repudiare; & nomen φυλακτήριον, vocem quæ nullam cum iis affinitatem colit, in eorum locum ſufficere, voluiſſe; tantum ut appenſa illa coriacea Legis ſectiones aliquas cuſtodire ſignificarent: cum præſertim res ea cuivis e media plebe ſatis innoteſceret; & phylacteria pellicea Legis ſectiones *cuſtodire*, non niſi metaphoræ durioris ope, dicerentur.

(5°.) SENTENTIA vulgo recepta eſt, frontalia nomen illud inde reportaſſe, quod eorum geſtatores de legibus cuſtodiendis admonerent, & earum obſervationi, tanquam memorialia ſemper ob oculos poſita, feliciter inſervirent. Hanc nominis hujus originationem multi magnique viri ſigillo ſuo non indignam judicarunt. [e] *Fullerus*, hoc nomen φυλακτήριον memorans, *nomen hoc Græcum*, inquit, *a fine videtur inditum: quia* טוטפות *adhibita eſſent tanquam adminicula ad efficacem Legis memoriam firmius conſervandam.* Conſentit [f] *Lightfootus*, ſic nominis hujuſce rationem explicans; *dicta ſunt Græce* φυλακτήρια, *id eſt*, Obſervatoria; *eo quod eſſent memorativa Legis.* At in hac etiam ratione ſoliditatem deſidero, cum vox Græca ſignificatum illum non admittat: nam φυλάκτήριον, ſubſtantive ſnmptum, ſtationem cuſtodum vel amuletum notat; adjective vero, hominem *aptum ad cuſtodiendum*, vel *qui cuſtodiendi vim habet*, nec unquam ſignificatum tranſitivum recipit. Nec opinari facile eſt, Helleniſtas omnes nomen illud novum, φυλακτήριον, veteri Judæorum *Totaphoth* anteponere voluiſſe, tantum ut illum frontalium finem, cuivis e trivio notum, indicarent.

(6°.) IN hanc ſententiam feruntur aliqui, Helleniſtarum φυλακτήριον nempe τῆς *Totaphoth* & *Tephilin* Hebræorum ex adverſo reſpondere, & utraque illa nomina, ſed obſcurius, interpretari. Præcipuum opinionis hujuſce [g] patronum rem totam clarius explicantem accipiamus: *concedere oportet* φυλακτήριον *ſic finem* τῶν תפלין *ſignificare, ut habenæ modum ſitumque etiam ſimul denotet. Nam cum adjectivum ſit, conſiſtere per ſe nequit niſi ſubintelligatur ſubſtantivum* πλέγμα, *aut aliud ſimile quod* alligationem *ſonet aut* conjunctionem; *perinde ut Syriacum vel Chaldæum* תפלא *quo a veteribus* טוטף *ſemper exprimebatur.* Adeo ut (ſi *Fullerum* audiamus) vox φυλακτήριον, aperte quidem *conſervatorium*, obſcure vero *quid alligatum* aut *appenſum*, denotet. Hanc autem conjecturam plane coactam & invita Minerva factam arbitror. Gratis enim dicitur, φυλακτήριον, adjectivum eſſe, vel (ſi nomen adjectivum eſſet (*conſiſtere non poſſe, niſi ſubſtantivum* πλέγμα *ſubintelligatur.* Deinde, cum notationes vocum earum תפלין & φυλακτήρια toto cœlo diſtent, neceſſe eſt ut Lectori conſulto prorſus incredibile videatur, Helleniſtas φυλακτήριον ad ſenſum vocabuli תפלא reddendum elegiſſe, cum præſertim πλέγμα *ſubintellectum* ei magis apte reſponderet.

a Ub. ſupr. p. 32. b *Mat.* 23. 5 c V. *Numer.* 15. 38. & *Deut.* 22. 12. d *Comment.* in *Exod.* 13. Qu. 3. e *Miſcel.* L. 5. c. 7. f *Hor. Hebr.* in *S. Mat* 23. 5. g *Fuller.* ub. ſupr.

SECT. II. Auctoris opinio de nomine φυλακτήριον.

SI quis jam dicta ſecum penſitaverit, rationem nominis hujuſce [φυλακτήριον] inter adhuc ignota & deſiderata numerabit. Ut itaque tenebris hiſce quid lucis afferam, dicendum arbitror; Helleniſtas nomen φυλακτηρίων appendiculis illis impoſuiſſe, quod vocis illius *ſonus* & *ſenſus* iis verſionis Græcæ locis examuſſim convenirent, quibus horum phylacteriorum uſus & inſtitutio præcipue niti cenſebantur. Hoc paucis apertum fiat: nam,

PRIMO: nominis hujuſce *ſonus* iis Græcæ Scripturæ locis apte quadrat, qui phylacteriis illis occaſionem dediſſe videantur. Loci vero quos in animo jam fero, nobis occurrunt *Proverb.* 6. 20, 21. υἱὲ φύλαασε νόμυς πατρός συ,—ἀφάψαι αὐτὺς ἐπὶ σῇ ψυχῇ διαπαντὸς, & *cap.* 7. 1, 2. υἱὲ φύλαασε ἐμὺς λόγυς, τὰς ϑ ἐμὰς ἐντολὰς κρύψον παρὰ σεαυτῷ·—φύλαξον ἐμὰς ἐντολὰς ϗ βιώσεις &c. Quanta vero ſoni ſimilitudo vel conſenſus inter præceptum φύλαξον, (locis hiſce traditum) &, inde deductum, φυλακτήριον, cuivis obvium eſt intelligere, qui Græce vel hiſcere didicit.

SECUNDO: nominis etiam hujuſce *ſenſus* aut ſignificatio triplex locis jam dictis adamuſſim convenit. Nam (1°.) φυλακτήριον *amuletum* aut *conſervatorium* notat, quod ſcilicet ad fugandos Dæmones & mala quævis alia propulſanda, vim habere creditur. Judæi etiam *Tephilin* eorum amuleta quædam (non magica, ſed) ſacra fuiſſe, & ad malorum incurſum inhibendum valuiſſe, cenſuerunt. Hujus autem ſententiæ fundamentum jam dicta [a] Proverbiorum loca, perperam intellecta, poſuerunt: υἱὲ φύλαασε νόμυς πατρός συ, *& ne dimittas legem matris tuæ—cum ambulaveris deducet te, & cum dormieris, cuſtodiet te*—τῦ διαφυλάασειν σε ἀπὸ γυναικὸς ὑπάνδρυ, ϗ ἀπὸ διαβολῆς γλώασης ἀλλοτείας. His addo *Prov.* 3. 21, 22, 23. *Fili mi, cuſtodi legem & conſilium; & erit vita animæ tuæ, & gratia circa collum tuum:* [b] ἔσαι δὲ ἴασις ταῖς σαρξί συ, ϗ ἐπιμέλεια τοῖς σοῖς ὀστέοις: *tunc ambules fidens in pace omnes vias tuas, & pes tuus non impingat.* (2°.) φυλακτήριον, exponente *Suida* & *Etymologo*, τόπος, ἔνθα οἱ φύλακες οἰκοῦσι, *locus* eſt *in quo cuſtodes habitant.* Cum itaque Dei leges (uti dictum eſt) hominum cuſtodes eſſent, *Tephilin* haud immerito φυλακτήρια dicebantur, quod loci eſſent in quibus cuſtodes illæ, vel earum nonnullæ, diſponebantur. (3°.) Φυλακτήριον, adjective ſumptum, rem aut perſonam ſonat, aptam ad cuſtodiendum, vel cuſtodiendi potentia præditam. Et eo ſenſu vox hæc in phylacteria cadit maxime, non tantum quatenus leges nonnullas conſervarent ipſa, ſed quatenus legis memorialia eſſent, & homines ad eas cuſtodiendas frequenter excitarent. Nec minus locis modo citatis convenit, qui ſapientiæ filios ad leges cuſtodiendas non ſemel adhortantur.

CUM itaque nominis hujuſce celeberrimi ſonus & ſenſus locis hiſce, prout in verſione Græca leguntur, aptiſſime conveniant; inde probabile factum eſt, verſionem illam Helleniſticam ei principium tribuiſſe. Inde probabilitatis aliquid acquirat hæc conjectura, quod apertis argumentis, ſtatim producendis, evinci poſſit, Salomonis verba (prout a Judæis intellecta) multis Phylacteriorum circumſtantiis inſtituendis occaſionem adminiſtraſſe. His accedat, quod æquum erat ut frontalia Judaica nomine *Totaphoth* inter Hebræos, ſed nomine φυλακτηρίων inter Helleniſtas, verſionis uti & linguæ præcipue Græcæ ſtudioſos innoteſcerent.

De nomine ſecundo Ασάλευτα.

SUPEREST ut alteri nomini Græco frontalibus hiſce tributo, ſcil. ἀσάλευτα, cogitationes nonnullas impendamus. Hoc nomen e Lxx petitur, qui *Totaphoth* Hebræorum tribus in locis ἀσάλευτον tranſtulerunt. Hujus autem nominis, Eruditi varias rationes & origines excogitarunt: nam

(1°.) SCALIGER ἀσάλευτον ad verbum aliquod Græcum jam deperditum, ſignificatum amuletis affinem habens, tanquam radicem ejus, referendum cenſuit. Sed rem totam ex ore [c] Auctoris ipſius accipiamus: *Totaphoth Septuaginta interpretes* ἀσάλευτα, *id eſt amuleta verterunt: quam vocem Grammatici nondum in ſua Lexica retulerunt. Itaque idem eſt* ἀσάλευτον & φυλακτήριον· *Utrumque enim eſt Amuletum. Veteribus Latinis, Varrone teſte,* Proebra, *pro quo in Gloſſario perperam* Praevia. Φυλακτήριον Servatorium, Amolimentum, Amoletum, Praevia. *Vitium ex prava V. cum B commutatione natum.* Hæc equidem dixit Auctor ille, ſed argumenta conquirere debuit, ſi fidem apud homines non prorſus incredulos invenire voluit. Φυλακτήριον quod attinet, vox ea *Scaligeri* cauſam non multum adjuvat: conſtat enim, Helleniſtas nomen illud ſenſu gentili non accepiſſe, nec illud frontalibus ſuis impoſuiſſe, quod ea mali curandi remedia, vel Dæmonia fugandi virtute pollere crederent; ſed reſpectu ad Græcam verſionem habito, & alias ob cauſas e jam dictis intelligendas.

a *Prov.* 6. 20, 22, 24. & c. 7. 5. b *Hic verſus in Hebræo deeſt.* c *Elench. Trihæreſ.* c. 7.

CAP. III. (2°.) NOMINIS hujus origo diverſa, quamvis eadem notatio, [a] *Samueli Petito* placuit. Dum enim vocem ἀσάλευτα idem quod φυλακτήρια vel *amuleta* notare docet, ſic nominis originem illuſtrare ſatagit: *Lxx Interpretes acceſſerunt proxime ad nominis* טוטפת *notationem & rei uſum: nam vertunt* טוטפת *ut nobis quidem videtur,* ἀζάλευτα, *quomodo emendandum putamus, voce compoſita, quæ derivatur* ἀπὸ τῆς ἄζας ϗ τῦ ἀλεύω. *Significat* ἄζα, *ut conſtat ex Heſychio,* κόνιν· Κόνις *videtur ſignificare* pudenda. *Heſychius* enim *interpretatur* ἀκαθαρσίαν *&* κονίσαλοι, ἀφροδίσια ϗ τὰ αἰδοῖα· ἀλθύω *vero, eodem Heſychio teſte, idem eſt quod* φυλάσσω· *Quare* τὰ ἀζάλθυτα *ſunt appenſa* αἰδοῖα ἐπὶ ἀποτροπῇ, *qua in voce habes ſignificationem vocis* טוטפת *& præterea horum pudendorum appenſorum uſum, nempe ut* φυλακτήρια amuleta *eſſent.* Hæc ille: nunquam autem eo me adduci patiar, ut (cum *Petito*) ſentiam verſionem Græcam hic emendandam eſſe, vel ἀσάλευτον loco veteris ἀζάλευτον irrepſiſſe; cum ἀζάλευτον vox ſit nondum Athenarum civitate donata, & ingenii temerarii ſit, lectionem exemplarium omnium fide & conſenſu probatam ſolicitare: ut alia jam taceam, ad conjecturam illam evertendam non minus obvia quam efficacia.

(3°.) PLERIQUE alii vocem ἀσάλευτα, *immota, inconcuſſa,* denotare judicant, & Lxx vocem eam uſurpaſſe, quod mentem ſenſumque vocabuli טוטפת feliciter interpretetur. Eos autem *æquo Jove judicare* ſentio, quod vox ea res notet fronti vel manui tam firmiter alligatas aut adhærentes indicet, ut illic immotæ maneant aut inconcuſſæ. Inde factum eſt, quod Hebræi Veteres aliique voces eas, ad phylacteria ſignificanda, præ cæteris aptas & accommodatas exiſtimaverint: quod ſcilicet eodem in loco, nimirum in fronte manuque ſiniſtra (quibus alligari moris eſt Judaici) ſemper hærere, præſertim inter orandum, nec inde moveri deberent; nec a Phariſæis, re Judaica florente, unquam inde movebantur.

CAP. III.

De Auctore & Origine Phylacteriorum.

QUÆSTIO illa, *Judæorum phylacteria unde erant, e cælo an ex hominibus?* quæſtio perplexa eſt admodum, & Veteres ſimul & Modernos in partes traxit; nonnullis ea divinitus inſtituta, aliis ea Judæis auctoribus aſcribenda, ſentientibus.

EXISTIMAVIT [b] *Juſtinus Martyr,* Deum ad Phylacteria geſtanda Judæos lege diſerta devinxiſſe: nam contra *Tryphonem* Judæum diſſerens, in hanc ſententiam loquitur, *ut coccineum panniculum* ſibi *ipſis Judæi circumponerent, præceptum eſt vobis, quo per eum vos Dei non caperet oblivio;* ϗ φυλακτήριον ἐν ὑμέσι λεπτοτάτοις γεγραμμένων χαρακτήρων τινῶν, ἃ πάντως ἅγια νομιζειν εἶναι, ϖρεικεῖ ὑμᾶς ἐκέλθυσε, &c. *Et phylacterium, literis quibuſdam, quas ſanctas omnino eſſe intelligimus, in tenuiſſimis membranis deſcriptis, circumdare vos juſſit; & per iſta religionem quandam vobis incuteret,* &c. Cenſuit etiam *S Chryſoſtomus* uſum phylacteriorum non fuiſſe ἐθελοθρησκείαν Phariſaicam, ſed e mandato divino principium accepiſſe: nam de phylacteriis agens, [c] ait, ἐπειδὴν σωεχῶς ἐπελανθάνοντο τῶν ϑεργεσιῶν τῦ Θεῦ, ἐκέλθυσεν ἐγγραφῶαι βιβλίοις μικροῖς τὰ θαύματα αὐτῦ, ϗ ἐξηρτῆσθαι αὐτὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν· *quoniam facile Dei beneficiorum oblivisebantur, idcirco Deus ſigna ſua in libellis breviſſime conſcribi, & manibus eorum appendi juſſit.* Magiſtri ſui veſtigiis inſiſtit [d] *Iſidorus Peluſiota,* & illius verba tranſcribit. Ita judicavit etiam [e] *Joſephus,* [f] *Ariſteas* [1], [g] *Onkelos* & *Jonathan,* [h] *Scaliger,* alii, acclamante per tot annorum ſeries tota Judæorum gente.

IN ſententiam adverſam fertur *S. Hieronymus,* aperte negans Judæos ullum præceptum de phylacteriis aut membranis hiſce frontalibus habuiſſe; ſed aliorſum atque Deus intendit, Illius mandatum accepiſſe. Poſtquam enim legis illius, *Ligabis ea in manu tua* &c. mentionem fecerat, continuo [i] addit, *ſenſus eſt: præcepta mea ſint in manu tua, ut opere compleantur: ſint ante oculos tuos, ut die ac nocte mediteris in eis. Hoc Phariſæi male interpretantes, ſcribebant in membranis Decalogum Moyſi, id eſt, decem verba Legis; complicantes ea, & ligantes in fronte; & quaſi coronam capiti facientes.* ——— *Non*

a *Var. Lection.* Cap. 20. b In *Dialog.* p. 229. c *Homil.* 73. in *S. Mat.* d Lib. 2. *Epiſt.* 150.
e *Antiq.* l. 4. c. 8. f Pag. 18. g Nam loco טוטפות ponunt תפלין h In *Elenc.* c. 8.
i *Comment.* in *S. Mat.* 23. 5.

1 Vid. pag. 913.

intelli-

intelligentibus Phariſæis, quod hæc in corde portanda ſint, non in corpore. Idem, ni fallor, & [a]*Theophylacto* viſum eſt: poſtquam enim dixiſſet, Judæos ad phylacteria geſtanda ſe præcepto jam dicto devinctos exiſtimaſſe; ſtatim ſubjungit, ὁ δὲ Θεὸς ἐ τοῦτο ἐβούλετο, ἀλλὰ ἀφ' τὸ μὲν ἔχειν ἐπὶ τῆς χειρὸς τὸ φυλακτήριον, ἐσήμαινε τὸ δεῖν ἐργάζεσθαι τὰς ἐντολάς. *At Deus hoc nolebat, ſed jubendo ut habeant ſuper manum quod dicitur* phylacterium, *ſignificare volebat eos mandata operari oportere.* In hanc opinionem concurrunt, cætera diviſi maxime, *P. Fagius, Petavius, Camero, R. Montacutius, Menochius, Grotius, Epiſcopius, Rivetus, Hammondus,* aliique multi non cum vulgo docti. CAP. III.

QUOD autem doctorum ſenatus in ſtudia tam contraria circa phylacteriorum originem diſtrahatur, id ex ambiguo legis [b]illius ſenſu naſcitur, qua phylacteriorum geſtatio præcepta dicitur. Nam, obſervante [c]*Druſio*, ea in lege לטטפת *tam poteſt exponi*, erunt phylacteriorum loco, *quam* erunt phylacteria. *Sic*, inquit, לאשה *dicimus, pro, uxoris loco.* Si prior interpretatio recipiatur, tum ſenſus erit, " Præcepta & beneficia mea " tibi ſemper ob oculos verſabuntur, eaque memoria tam tenaci retinebis, perinde ac " ſi ea tanquam frontalia vel [d]*gemmas a fronte pendentes*, inter oculos collocaſſe. Sin autem interpretatio ſecunda præferatur, textus hunc ſenſum dabit; " Statuta mea non " tantum in cordis ſecreto, ſed ipſa fronte & manu tua, velut appenſa & pene in- " ſcripta, geras; & ſint tibi vice phylacteriorum, inaurium, & armillarum omnium, " quibus Ægyptii, vel aliæ gentes exteræ, ſibi maxime muniti vel ornati videntur. " Et pro hoc ſenſu literali Judæi omnibus, quod aiunt, ungulis pugnare ſolent.

SED quicquid in adverſum a Judæis dicitur, me perſuaſum habeo, Deum phylacteria nec hic nec alibi præcepiſſe, nec ea *in animum ejus unquam aſcendiſſe.* In hanc autem ſententiam his argumentis adductus & plane confirmatus ſum.

(1°) NE lyncei oculi quicquam in Dei legibus de tot membranulis, nodis, loris, cellulis, & hujuſmodi aliis ad phylacteria ſpectantibus, obſervare valent. Hoc & ipſi Judæi palam confitentur: ſi enim de Phylacteriorum nodis, geſtatione in ſiniſtra, quatuor cellulis, aliiſque minutiis apud eos in religionis parte habitis, quæſtio moveatur; nihil aliud occurrit pro reſponſo, quam quod [e]*ea omnia ſint* הלכה למשה מסיני *ordinatio Moſis e monte Sinai*, perpetua traditione ad poſteros propagata. Cum autem Deus omnia alia Legis inſtituta, quoad minimas plerunque circumſtantias, *lege ſcripta* & aperte determinarit; quis niſi Judæus opinari poteſt, Eum phylacteria inſtituiſſe, circumſtantias tamen omnes ad ea ſpectantes *lege* tantum *orali* tradere voluiſſe; cum præſertim inſtrumenta ſanctitatis incredibilis habeantur? Judæos equidem ita credere poſſe, nemini mirum videri queat: *nihil enim tam præpoſterum & abſurdum, atque ab omni credulitate alienum dementia & phreneſis humana animo concipere poteſt, & ſcriptis exprimere, quod illi protinus velut Moſi a Deo in monte Sinai traditum, aut ſaltem ut quid divinum a Majoribus continua ſucceſſione derivatum non amplectantur & ſuſcipiant:* hoc [f]*Morinus*, in ſcriptis moribuſque Judaicis verſatiſſimus, de Judæorum gente (utinam magis acriter quam vere) pronunciavit. Judæis enim ſolenne eſt, eorum traditiones & deliria Moſi & Prophetis accepta referre, quo majorem auctoritatem apud credulam plebem habeant; & mons ille *Sinai* ſæpe parturire cogitur, ut ridiculus mus traditionis alicujus abſurdæ honeſte naſci cenſeatur. Quoniam autem Judæi rationes hac in re ne pili unius æſtiment, & cauſæ ſuæ præſidium in loco illo [g]*Deuteronomii* præcipue ponant; inſtituto præſenti maxime convenit, ut illius momentis expendendis immorer, & eum ſpes nullas eorum cauſæ præbere manifeſtum faciam. Addo itaque,

(2°.) LEX ea, *Deuteronomii* ſexto tradita, modo ſenſu literali capta, nullo modo ſervari queat, niſi quis omnia Dei præcepta membranis inſcribi, & fronti vel manui alligari poſſe ſentiat. Nam ipſa legis hujuſce verba manifeſtum faciunt, eam non de uno vel altero verſiculo (quod ſomniant Judæi) ſed in genere, de omnibus Dei præceptis fida memoria retinendis & conſtanter obſervandis, intelligendam eſſe. Sic enim ſe habent ipſa Legis verba: *& erunt verba iſta quæ Ego præcipio tibi hodie, ſuper corde tuo: & repetes ea filiis tuis, & loqueris de iis quando ſedebis in domo tua* &c. *Et ligabis ea in ſignum manui tuæ*, &c. Haud dubie vero verba illa quæ Deus *hodie præcepiſſe* dicitur, non de una illa Legis portiuncula Judæorum phylacteriis includi ſolita, ſunt intelligenda; ſed de verbis iis quæ Deus Judæorum filiis inculcari voluit, qui proculdubio, non portiunculæ tantum hujus & illius, ſed Legis integræ cognitione imbui de-

a *Comment.* in *S. Mat.* c. 23. p. 136. b *Deuter.* 6. 8. c De *trib. Sect.* l. 2. c. 16. d *Jeſ.* 3. 21.
e *Buxtorf. Synag. Jud.* cap. 4. f *Exercit.* lib. 2. cap. 1. p. 224. g *Deut.* 6. 7, 8.

CAP. III. buere. Et Moſes ipſe legem hanc, loco [a] illo parallelo, ſic interpretatur; *erit itaque ſi ſerio auſcultaveritis præceptis meis quæ ego præcipio vobis hodie, diligendo Jehovam Deum veſtrum, & colendo Eum ex toto corde veſtro & ex toto animo veſtro; ut dem pluviam terræ veſtræ*, &c. *Ideo reponetis hæc verba mea in corde veſtro, & in animo veſtro, & alligabitis ea in ſignum manui veſtræ*, &c. Neque Scriptura tantum, ſed & Ratio, legem illam ſenſu tam lato ſumendam docet: nulla enim cauſa reddi poteſt, cur Deus curaret, ut [b] eas imprimis Legis ſectiones [in quibus *magnum mandatum* de proximo diligendo prorſus omittitur] membranis inſcriberent, eaſque frontibus alligarent. Ideoque veteres Judæi majore cum ratione deliraſſe videntur, qui legem quam præ manibus habemus de verbis decem in Sinai traditis, & Decalogum [non quatuor Legis ſectiuncu-las] phylacteriis eorum inſcripſere. Sciat Lector hoc trium teſtium antiquorum fide confirmari poſſe: horum primus ſit [c] *S. Hieronymus*, qui de phylacteriis agens, inquit, *Phariſæi ſcribebant in membranis decalogum Moyſi, id eſt, decem verba Legis: complicantes ea, & ligantes in fronte*, &c. Ab his non multum diverſa ſunt illa *Theophylacti*, ἔγραφον ἐπὶ δύο διφθερίων, τὰς δέκα τῦ νόμυ ἐντολὰς, &c. *Scribebant* Phariſæi *in duabus membranis decem præcepta Legis, & ponebant unam ſuper frontem*, &c. Extat etiam apud *Eucherium* liber explicationem vocabulorum in literis ſacris occurrentium continens, in quo ſic ſcriptum inveniamus, *Phylacteria pitaciola erant, ubi Judæi decem præcepta ſcribebant, & fronti ſuæ alligabant.*

(3°.) Ipsa luce clarius eſt, duas Legis ſectiones in membranulis illis exarari ſolitas non poſſe de verbis aliquibus deſcribendis & obtutui frequenti exponendis intelligi; ſed neceſſe eſſe, ut de rebus fido pectore grataque memoria reponendis eas intelligamus. Agitur enim *Exod.* 13. 8, 9. de liberatione ex Ægypto, & Paſchate in perpetuam tanti beneficii memoriam inſtituto; & ver. 11, 12. de primogenitis in perpetua ſecula Deo ſacrandis, ut memoria primogenitorum Ægypti (quos Deus eorum gratia trucidavit) in eorum animis vigeret, nunquam interitura. Paſcha vero, & primogeniti Deo ſacrati, ſigna quidem & monimenta fuere: qui vero תפלין וידוי eſſe potuerunt, aut frontibus alligari? Quid Judæi hic reſponſuri ſunt, e [c] *Jonathanis* paraphraſi conjecturam faciamus: ויהי לך ניסא הדין חקוק ומפרש על תפילת ידא וגו׳ *eritque tibi ſignum miraculoſum hoc, ſculptum & explanatum in Tephila manus, & in memoriale ſculptum & explanatum in Tephila capitis.* Nihil autem manifeſtius quam quod Paſcha, non qua literis conſignatum, ſed qua tot ritibus emphaticis obſervatum, ſignum & memoriale nuncupetur. Sed ſtudioſe cæcutienti, Sol ipſe non ſufficit.

(4°.) Vocis טוטפות eo *Deuteronomii* loco uſurpatæ, ſenſus & origo genuina minime feret ut eam de phylacteriis Judaicis ibi præceptis interpretemur. Spiſſum foret, & Lectori tædium parerem, ſi varias doctorum ſententias de vocis hujus vexatiſſimæ notatione & origine recenſerem. Id ſatis ex iis quæ Capite ſuperiore dicta ſunt elucere ſentio, vocem illam, vel tiaram, vel quidvis appenſum aut alligatum, ad memoriam præcipue refricandam, denotare; adeoque vocem illam, non ex vi ſua, ſed uſu Judæorum, phylacteria ſignificare. Liquet itaque, Moſem proverbiali quadam loquendi formula hic uſum fuiſſe, & de phylacteriis, quæ Judæorum mentes & frontes occupant, ne cogitaſſe quidem. Deus hic id unum a Judæis exigit, ut quemadmodum fieri nequit, ut quis ſigni in manu, tiaræ in capite, vel appenſi aliquid & moventis inter oculos, oblivioni tradat; ita ne præceptorum aut beneficiorum ſuorum immemores ſint, ſed ea memoria perpetua tueantur. Inde vero probabilior evadat hæc interpretatio, quod hoc ipſum παροιμιῶδες loquendi genus, ad aſſiduam rei alicujus memoriam denotandam, frequenter in [f] Scripturis uſurpetur. Sic ſponſa, memori mente retineri cupiens, [g] *pone me*, inquit, *ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum.* Quibus plane gemina [h] Salomonis verba, *miſericordia & veritas ne te deſerant: liga eas faucibus tuis, inſcribe eas tabulis cordis tui.* Prov. 6. 20, 21. *Fili mi, cuſtodi præceptum patris tui, neque deſerito doctrinam matris tuæ: alliga ea cordi tuo jugiter, annecte ea faucibus tuis.* A proverbialibus hiſce loquendi formulis, levi diſtant diſcrimine ea Moſis verba, *Deuter.* 6. 6, 8. *& erunt verba iſta quæ Ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & alligabis ea in ſignum manui tuæ, & erunt in frontalia inter oculos* &c.

(5°.) Non defuerunt ex ipſa Judæorum gente nonnulli, qui legem illam ſenſu tan-

a *Deut.* 11. 13, 14, 18, 19, 20. b *Deut.* 6. a verſ. 4. ad 9. & cap. 11. a 13. ad 20. & *Exod.* 13. a 2. ad 9. & c. 13 a v. 11. ad 16. *Leo. Moden. de ritib. Jud.* c. 11. c *Comment.* in *S. Mat.* 23. & *Ezec.* 24. d *Comment.* in *S. Mat.* p. 136. e *Paraph.* in *Exod.* 13. 9, & 16. f *Iſai.* 49. 16. *Job.* 31. 35, 36. *Jerem.* 22. 24. *Hag.* 2. 23. g *Cantic.* 8. 6. h *Prov.* 3. 3.

tum

tum metaphorico exponendam cenſuerunt. Inter eos, Lxx interpretes cum primis notandi veniunt, qui quod in Moſe eſt טוטפות ipſi non φυλακτήρια ſed ἀσάλευτα tranſtulerunt. Hic etiam a grege ſuo diſſentit *Lyra*, qui locum illum parallelum, *Exod.* 13. 9. ſic intelligendum putavit; *quando vult quis alicujus rei recordari, pro ſigno recordationis ligat in manu ſua filum, vel ponit ante oculos aliquid in ſignum recordationis: & hoc modo loquitur hic Scriptura.* Sic etiam *Tremellius* hunc locum explicat, *ut ſit tibi in ſignum ad manum tuam*, &c. *id eſt*, ait ille, *quod in promtu habeas quaſi manibus palpandum, oculis continenter ſpectandum, & ad omneis uſus recolendum: hyperbole ex hominum more ſumpta, ut etiam* Jeſ. 49. 16. CAP. III.

CONTRA hanc ſententiam, licet argumentis & teſtimoniis hiſce communitam, pro ſolito ſuo calore vehementer contendit *Scaliger*. Nam, Duæ *Scaligeri* Objectiones enervantur.

(1°.) POSTQUAM *S. Hieronymi* verba, in capitis hujus ingreſſu laudata, recitaſſet; ſtatim ſubjungit, *hoc ſane ab eruditiſſimo Hieronymo dictum eſt: quod magis mirari poſſumus, quam defendere. Nam omnino illi verba Legis adverſantur, & vetuſtiſſimus mos Judæorum.* Et poſt pauca: *Omnes omnino* phylacteria geſtare *tenebantur diſertis verbis Legis: aliter tanquam legirupæ lapidibus obruti necarentur. Et miror tanto viro, Hieronymo, tam alienam a mente Moſis, a veteri Judæorum & Samaritarum conſuetudine, ſententiam excidiſſe.* 1ª.

SCALIGERO non poſſum aptius quam verbis [a] *Petavii* reſpondere: *non inficior pleriſque videri,—mandatum de geſtandis alligandiſque frontalibus Judæis editum. Sed hoc ex Legis verbis aperte colligi poſſe, quod putat Scaliger, hoc vero pernego. Et multo mihi probabilior Hieronymi ſententia videtur: cum antiquiſſima Judæorum conſuetudo non majus hac in parte præjudicium afferat, quam ſexcenti alii ritus, ac δευτερώσεις nugaciſſimæ, quos jam tum Chriſti Domini tempore, non minus ſtolide quam pertinaciter, ex verbis Legis eliciebant.*

SED inſtat Scaliger: *Chriſtus phylacteria non damnat,——ſed ambitionem Phariſæorum exagitat, qui, ut ſupra alios ſanctiſſimi viderentur, ea latiora quam reliqui Judæi geſtarunt. Quod dilatarent igitur, non quod ferrent,—hoc eſt, ambitionem, non obſervationem damnavit Dominus.* At, ſi phylacteria uſum tantum auctorem habuiſſent, Phariſæi ea dilatantes, non ambitionis tantum, ſed & ſuperſtitionis, fuiſſent arguendi. Quantum hoc argumentum apud Auctorem nuperum valuit, e verbis [b] ipſius intelligendum eſt: *Phylacteria revera a Deo præſcripta fuiſſe—*[*nempe* Exod. 13. 16. *&* Deut. 6. 8, 9. *mihi videtur conſtare ex* Mat. 23. 5. *Ubi Servator non reprehendit Scribas & Phariſæos quod phylacteria habuerint, ſed quod hypocritice eis abuſi fuerint; quemadmodum &* [c] *fimbriis, quas tamen certum eſt Iſraelitas ex Dei præcepto in Legis recordationem habere debuiſſe.* 2ª.

AT hoc telum nos petit quidem, ſed non pungit: cum enim Dominus noſter totus eſſet in Phariſæorum hypocriſi, tyrannide, & faſtu arguendo, (quod e contextu pateat) non erat cum re præſenti conjunctum, ut mores eorum omnes a Legis præſcripto devios reprehenderet. Neque vero geſtatio phylacteriorum (ſi rite res æſtimetur) reprehenſionem apertam & ſeveram meruiſſe videatur. Ritus enim erat in uſum religioſum inſtitutus, & cui verba Legis colorem & prætextum tam ſpecioſum præbuere, quod phylacteria divinitus inſtituta fuiſſe, non tantum Judæi, ſed multi e Chriſtianis antiquis & modernis exiſtimarint. Si tamen Domini verba paulo propius & attentius intueamur, facile percipiamus, Eum non ſine ſtrictura & reprehenſione leviore præterire. Cum enim dixiſſet, Phariſæos pietatem ſuam populo probare ſtuduiſſe, ideoque in ritibus obſervandis qui externa tantum ſpecie valent ſe plurimum exercuiſſe; hoc, inquit [d] *Grotius, exemplo duorum rituum probat, quorum alter uſu receptus, alter lege erat inſtitutus,* dicens, πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν. Quibus verbis innuit, ea *gloriæ animalia* phylacteria & fimbrias ſuas pari cum zelo faſtuque dilataſſe, & æquam ex utriſque gloriam captare ſtuduiſſe. Huic autem vanitati ut occurrat Dominus, de phylacteriis loquens, ea vocat φυλακτήρια αὐτῶν, *ipſorum* [non patris ſui] *phylacteria:* de fimbriis autem mentionem faciens, ea tantum κράσπεδα τῶν ἱματίων vocat, cum certum ſit Deum fimbrias in veſtium oris apponendas in Lege præcepiſſe.

a *Animadv.* ad T. 1. *Epiphan.* lib. 1. p. 31. b *Chriſtoph. Cartwright.* in *Exod.* 13. 9. c *Numer.* 15. 38.
d *Annot.* ad *S. Mat.* 23. 5.

CAP. IV. SECT. I.

CAP. IV.

De Cauſis aut Occaſionibus inſtituendi Phylacteria.

DE Phylacteriorum origine negative diſſerui hactenus, eaque non a Deo originem hauſiſſe, iis teſtimoniis & aliis argumentis probatum dedi, quæ cuivis pertinaciæ (niſi forte Judaicæ) frangendæ ſat eſſe poſſint. Cum itaque phylacteria Judæorum magiſtris antiquioribus ortum ſuum debuiſſe, dubitari nequeat; hanc quæſtionem nonnulli movebunt proculdubio, quid antiquis Eccleſiæ Judaicæ præfectis phylacteria illa inſtituendi occaſionem adminiſtravit; vel quid inſtituta tam anomola, ne dicam monſtroſa in animos eorum induxiſſe cenſeatur? Quantum autem ratione probabili rem, quæ multa dies jam pene delevit, aſſequi liceat; harum appendicum inſtitutio duabus e cauſis præcipue fluxiſſe videatur: Primo, nonnullis Scripturæ locis perperam expoſitis & intellectis; Secundo, nonnullis Ethnicorum moribus late propagatis, quos Eccleſiæ Judaicæ præſides in formam meliorem tranſlatos in uſum ſacrum convertendos eſſe cenſuerunt.

SECT. I.

De Cauſa Phylacteriorum prima, Scriptura nempe perperam intellecta.

UT eo clarius eluceat, Scripturam perperam intellectam præcipuam Phylacteriorum cauſam extitiſſe, hæc duo mihi incumbunt oſtendenda; Primo, Judæos Phylacteriorum uſum nonnullis Scripturæ locis præceptum & inſtitutum exiſtimaſſe; Secundo, Judæos & alios ea Scripturæ loca perperam intellexiſſe.

AB iis Scripturæ locis ordiendum, quibus Judæi Phylacteriorum uſum præceptum & inſtitutum arbitrantur.

HORUM autem primum, maximeque celebratum, jam ſæpius in medium protuli. Rei tamen præſenti convenit, ut locus integer hic etiam apponatur. Sic itaque locum, mutuatis *Vulgati* verbis, Lectori reddo; [a] *eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis*, &c. *Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos. Scribeſque ea in limine & oſtiis domus tuæ.* In horum etiam frontalium patrocinium, ejuſdem libri caput 11. v. 18. citare ſolent; *ponite hæc verba mea in cordibus & in animis veſtris: & ſuſpendite ea pro ſigno in manibus, & inter oculos veſtros collocate.——ſcribes ea ſuper poſtes & januas domus tuæ.* Eodem collimare ſentiunt *Exod.* 13. 9, 16. ubi verba non prorſus abſimilia reperiuntur. Judæi phylacteria quæ dixi (capitis, manus, & oſtii) locis jam dictis inſtituta fuiſſe, non dubitanter affirmare ſolent. Nec diffitendum eſt, eos e Chriſtianorum cœtu nonnullos opinionis ſuæ patronos inveniſſe. Uni vero (quod ſciam) *Grotio* media quædam ſententia placuiſſe videtur; Phylacteria nempe januæ, locis quæ dixi præcepta fuiſſe; ſed frontis & manus appendices, uſui tantum & interpretationi Scripturæ ſiniſtræ tribuendas. Hanc ſententiam de frontis & manus phylacteriis animo ſuo ſediſſe, pateat ex annotatis ad *S. Mat.* 23. 5. ubi hæc habentur; *ſunt qui Exod.* 13. 9. & 16. *& Deuteronomii* 6. 8. phylacteria *putant imperari; neque nova ea eſt opinio: nam & Joſephus ita ſenſit, & Juſtinus in Colloquio cum Tryphone. Mihi tamen id nondum perſuadent, & conſentientem habeo Hieronymum*, &c. Apertum eſt interim, auctorem eundem oſtii phylacteria divinitus inſtituta cenſuiſſe: nam illi [b] Prophetæ loco [*poſt oſtium—poſuiſti memoriale tuum*] lucem allaturus, hæc habet; *Tutelæ quædam ſimulacra,—idque in illa ipſa ædium parte, ubi præcepta Dei poni debuerant, Deuter.* 6. 9. 11. 20. ſed quicquid ſit, Judæi Moderni phylacteriorum omnium originem e Moſis quæ dixi verbis arceſſendam ſentiunt. *Moderni* dixi, nec inconſulto: Judæos enim antiquiores, non a *Moſe* tantum, ſed etiam *Salomone*, phylacteria ſua petiiſſe, liquidum erit, ſi nonnulla *Proverbiorum* loca cum phylacteriorum circumſtantiis clarioribus attente conferantur. Huic rei exempla ſequentia locum & fidem afferent.

[c] FILI *mi, ne recedant ab oculis tuis præcepta mea:* Ex hoc loco, Judaice, *i. e.* κατὰ τὸ ῥητὸν

a *Deuter.* 6. 6, 7, 8, 9. b *Iſ.* 57. 8. c *Prov.* 3. 21.

ῥητὸν intellecto, manaſſe putetur, quod Judæi *Tephilin* eorum, demiſſius & inter oculos quaſi medios alligata gererent, &, ut in oculos incurrerent, omni ratione curare ſolerent. Hiſce conſentanea [a] *Buxtorfii*, de phylacteriis agentis, verba: *Oculis ſurſum inverſis*, frontalium *nodum ſuperne de fronte pendentem ſingulari cum devotione intuentur* Judæi. *Ante omnia vero pia etiam illis affigunt oſcula, & ambobus illa impingunt oculis, — ut vere & indubitate illorum oculis obverſentur.* Neque hic ſe continuit religio Judæorum circa Tephilin occupata: nam, obſervante [b] Buxtorfio, *priſcis temporibus, quum Judæi munditie & ſanctitate adhuc illuſtres erant, phylacteria per totum diem in capite geſtabant*; quoad nempe [c] *Romanum Imperium* Judæis phylacteriorum geſtatione ſeverius interdixiſſet, & decreviſſet, ut Judæus, cum illo capitis ornamento conſpectus, ſtatim capite plecteretur. Hac autem continua phylacteriorum geſtatione, Judæi monito illi Salomonis ſatis obſervantiæ dediſſe ſibi videbantur. SECT. I.

[d] CUSTODI *legem & conſilium: & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis*, vel uti vertunt Græci, ἡ χάρις ἡ ϖρὸς σῷ τραχήλῳ, *& gratia ſit circa collum tuum.*

VERBIS hiſce, Judæorum ſenſu captis, mos ille cujus antea memini, principia debuiſſe putetur, Phylacteria ad vitam conſervandam & morbos pellendos adhibendi.

HIC etiam Scripturæ locus (ni fallat conjectura) Judæis anſam dedit lora Phylacteriorum capitibus alligandi, ut, antrorſum flexa, collum [e] ambirent, eique decorem (uti viſum eſt) non vulgarem adderent. Ita morem habuiſſe, cuivis appareat, ad [f] imaginem Judæi Phylacteriis inſtructi oculum reflectenti.

[g] DABIT Sapientia *capiti tuo ornamentum gratiæ, & corona* vel diademate *decoris proteget te.*

CUM hoc Scripturæ loco conſentit mos ille Judæorum, Phylacteria capitibus ipſorum ſic [h] alligandi ut antiqui diadematis aut coronæ formam imitari viderentur. Erat in Regum antiquiorum corona vel [i] diadema, tænia vel faſcia quædam [nunc purpurea, nunc alba, nunc aurea, nunc cærulea,] caput circumambiens, quæ ſub imum collum in nodum ligabatur. Huc alludit [k] *Silius Italicus*, apud quem Rex *Syphax* Scipionem hoſpitio accipiens,

Induitur chlamydem, regnique inſigne vetuſti
Geſtat læva decus: cinguntur tempora vitta
Albente, ———

Inde factum quod hoc inſigne regium, diadema, ἀπὸ τῦ διαδεῖν h. e. *a circumligando, revinciendo*, dictum fuerit. Horum diadematum aut vittarum regiarum formam, Hebræorum faſcia coriacea capiti circumpoſita tam proxime referebat; ut, ſi regum veterum diademate cinctorum [l] imagines intuearis, vix dixeris, an Reges illi phylacteria geſſerint, an Judæi diademata.

[m] FILI *mi, conſerva præcepta patris tui,* — *liga ea cordi tuo jugiter,* — *cum ambulaveris, deducent te, in jacendo cuſtodient te*, &c.

LOCI hujus auctoritate nixi, veteres Hebræi membranulis hiſce, capitibus & oſtiis eorum annexis, virtutem φυλακτικὴν aſcribere non dubitarunt. Nam [n] *Menaſſeh B. Iſrael, R. Jehudam mezuzam* (ita phylacterium poſtibus affixum vocant) *Artabano* Perſarum regi, in ἀντίδωρον gemmæ valde pretioſæ, miſiſſe refert. Cum autem Rex, doni vilitatem cauſatus, miraretur; reſpondit *R. Jehuda, donum ſuum longe majus atque excellentius eſſe Regis gemma: quoniam gemmæ opus erat cuſtode, qui eam ſervaret, Mezuzæ vero non item: quandoquidem hæc dominum ſervat, ac tuetur a plurimis incommodis.* Hoc autem confirmaſſe dicitur verbis hiſce Salomonis, *in ambulando deducet te, in jacendo cuſtodiet te, & cum expergefactus fueris, ipſa alloquetur te:*

[o] FILI *mi ſerva mandata mea & vives,* — *Liga legem meam in digitis tuis.*

HIC locus occaſionem dediſſe videtur alii non minus inſigni τῶν Tephilin circumſtantiæ. Nam Judæi, phylacteria manus induentes, non tantum curabant, ut eorum lorum ad anteriorem uſque manus partem deſcenderet, adeoque [p] præcepto prædicto ſatisfieret; ſed & id curabant religioſi homines, ut ad ipſos digitos pertingeret,

a *Synag. Judaic.* c. 4. p 136. b Ubi ſup. c *Talmud. Tract.* de *Sab.* cap. 4. fol. 49. 1. d *Prov.* 3. 22. Vid. *Prov.* 3. 3. & *Prov.* 6. 21. e *Prov.* 6. 21. f Vid. ſup. pag. 1204. g *Prov.* 4. 9. h *Phariſæi — ſcribebant in membranis — decem verba Legis; complicantes ea, & ligantes in fronte; & quaſi coronam capiti facientes.* S. Hieron. in *Mat.* 23. 5. i V. *Selden. Tit. Honor.* P. 1. cap. 8. k L. 16. v. 241. l Ap. *Seld.* ub. ſup. m *Prov.* 6. 20, 21, 22. n Lib. 3. de *Reſurrect.* c. 1. o *Prov.* 7. 2, 3. p *Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua.* Deut. 6.

SECT. I. & circa eos, digitum præcipue medium, ter volveretur; ut nempe (ni fallat conjectura) huic præcepto ſapientis obſervantia debita tribueretur.

[a] LIGA *eam in digitis tuis, ſcribe illam in tabulis cordis tui.*

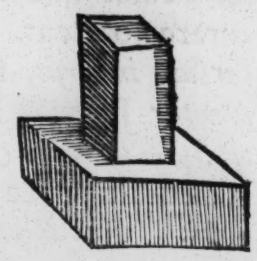

UT huic etiam præcepto manus phylacterium accurate reſponderet, eo ingenio parata ſunt omnia, ut ejus lorum ad extremos digitos extenderet; & nodus ejus (brachio ſiniſtro alligatus) e cordis regione ſtaret, adeoque cuſpide ſuo acutiore illud quaſi pungeret, ut ad orationem fervidius effundendam excitaret, eique legis incluſæ memoriam imprimeret & inculcaret. Manus enim phylacterium (ut ad id muneris accommodatius eſſet) ad formam hac imagine repræſentatam componebatur.

SUPRA citata Salomonis verba multis olim Phylacteriorum circumſtantiis inſtituendis occaſionem dediſſe, dubitari nequit; cum inter Sapientis verba (literaliter accepta) & phylacteriorum (quas dixi) circumſtantias tantus conſenſus intercedat, cum etiam apertiſſime conſtet, circumſtantiis hiſce nullum e Scriptura colorem afferri poſſe, niſi locos adductos ſpeciem & prætextum aliquem iis præbuiſſe cenſeamus. Sat ſcio, citerioris ævi Judæos exiſtimare, phylacteria (formaliter ſpectata) a ſæpe citatis *Pentateuchi* locis originem accepiſſe; circumſtantias autem præcipuas, traditioni Moſis ad poſteros propagatæ, vel majorum ſuorum inſtitutioni, principia debuiſſe. Cum autem Judæi tot ſeculis a phylacteriorum ſuorum origine remoti ſint, & monumentorum ſuorum antiquiorum jacturam fecerint; nil miri habet, eos rituum multorum, phylacteria ſpectantium, originem oblivioni tradidiſſe; adeoque ritus eos ad originem maxime claram & illuſtrem referendos exiſtimaſſe.

DOCENDUM eſt proximo, Judæos loca jam dicta, quibus phylacteriorum uſum & circumſtantias aſtruere ſolent, perperam interpretari, & ab eorum ſenſu genuino toto cœlo aberrare. Nil opus eſt autem ut res tam aperta & oculo cuivis (niſi forte Judaico) clara mihi multum negotii faciat; cum præſertim Capite ſuperiore totus in eo fuerim, ut oſtenderem loca illa nihil præſidii phylacteriis afferre quæ e *Deuteronomio* & *Exodo* produci ſolent, ſed ea Judæos ad ſenſum commentitium & hypocriſi ſuæ conſentaneum detorquere. Quæ vero ſuperius adducta ſunt, eo firmiora cenſeantur, quod iis in locis nihil de lege vel illius ſectione aliqua in *Totaphoth* aut memorialibus deſcribenda præceptum extet; nec dicatur ibi, *facito tibi*, vel *fiant Totaphoth* aut *Phylacteria*; ſed *erunt illa* [beneficia ſcilicet & inſtituta mea] *tibi in memorialia.* Nec quicquam iis in locis, de tot membranulis, nodis, loris, cellulis, & hujuſmodi aliis ad phylacteria conficienda curioſe parandis, vel oculi lyncei percipere poſſunt. Deinde, ſi quis ad loci illius e [b] *Deuteronomio* vulgo citati ſcopum diligentius attendat, facile percipiat, Deum nihil aliud ibi populo ſuo præcepiſſe, quam ut præcepta cordibus imis infixa gererent, nec unquam legis ſuæ memoriam ex animo diſcedere paterentur. Poſtquam enim id [c] mandati dediſſet, ut leges ejus in intimo corde reconderent, & eas ad memoriam ſuam mane & veſperi revocarent; ſenſum illum locutione quadam proverbiali & gradatim ſurgente ſic ad vivum exprimit; *alligabis ea* [præcepta mea] *in ſignum manui tuæ, & erunt pro* Totaphoth *frontalibus inter oculos tuos, dein inſcribes ea poſtibus domus tuæ, & portis tuis.* Horum autem verborum ſenſus huc redit: " qui ne-
" gotii alicujus meminiſſe volunt, ſignum ejus aliquod manibus eorum apponendum
" curant. Quum autem hujuſmodi ſignum, uſu quotidiano familiare factum, animo
" geſtantis elabi poſſit; alii טוטפות appenſa quædam inter oculos, ad corporis motum
" agitata, geſtant, ut hæc animum afficiant, & rem aliquam in memoriam redigant.
" Quoniam vero difficile ſit, hujuſmodi memoriale ſemper inter oculos appenſum
" aut agitatum ferre, nonnulli rem poſtibus & oſtiis ſuis inſcribi curant, cujus oblivi-
" ſci nolunt; cum vix poſſibile ſit, ut quis rei ſemper in conſpectu poſitæ non re-
" cordetur. Volo itaque ut præcepta & beneficia mea non minus tenaci & conſtanti
" memoria habeatis, quam ſignum manibus alligatum, vel rem a fronte pendentem,
" adeoque ſemper in oculos incurrentem, imo quam negotium aliquod domus veſtræ
" poſtibus aut oſtiis inſcriptum, cuivis ingredienti patens.

A MOSE ad Salomonem, loca ſcilicet e *Proverbiis* adducta, jam tranſeat ſermo. Ea vero Judæos antiquos non minus inſcienter interpretatos fuiſſe, non eſt cur dubitemus. Quis enim, cui ſani quicquam, opinari poteſt, loca illa ſenſu tam craſſo & literali capienda, quo ea Judæi Veteres accepiſſe videantur? cum præſertim in libro *Pro-*

a *Prov.* 7. 3. *Exod.* 13. 9. b Cap. 6. 6, 7, 8, 9. c V. 6, 7. *Jeſ.* 49. 16.

verbio-

verbiorum inveniantur, in quo figuratum & παροιμιώδες loquendi genus expectari debet. Sect. II.
Sed nil opus eſt ut hiſce diutius immoremur, cum Judæi recentiores ea loca ſenſu ſaniore capienda ſentiant, & ea vix unquam ad phylacteriorum ſuorum circumſtantias aſſerendas afferant. Si quis enim de earum origine quæſtionem moveat, id reſponſi promptum & paratum habent, Deum nempe de minoribus hiſce legem oralem in *Sinai* dediſſe, perpetua traditione ad poſteros propagandam.

SECT. II.

De Cauſa Phylacteriorum altera, Nonnullis nempe Gentium moribus in Eccleſia Judaica propagatis.

UT cauſa Phylacteriorum altera penitius intelligatur, uſui erit, rem totam, exordio altiuſcule petito, declarare. Sciendum itaque, morem illum, amuleta & phylacteria collis, manibus, & quandoque portis, affigendi, apud Ægyptios, Chaldæos, Græcos, aliaſque gentes antiquiores increbuiſſe. Cum autem Judæi, e longo cum gentibus hiſce commercio, in hujuſmodi φελάπλων & φυλακτηρίων uſum propenderent; eorum Magiſtri veteres membranulas quaſdam Dei præceptis inſcriptas, & nomine *Totaphoth* aut φυλακτήρια dictas, inſtituerunt, eaſque, vice chartularum & φελάπλων omnium magicorum, fronti & manibus alligandas populo propoſuerunt; ut iſtis inſtructus & intentus populus, quaſi pio artificio, ab Ethnicorum amuletis & phylacteriis avocaretur; nec laminas aut chartulas characteribus ethnicis & magicis exaratas, de collo ſuſpenderent, aut brachiis alligarent. Ut hæc aſſertio mea clarior & fidei facilior evadat, hæc tria mihi probanda ſumo; Primo, Phylacteriorum & amuletorum uſum perantiquum fuiſſe, & inter gentes exteras olim longe lateque propagatum: Secundo, Judæos olim animos ſuos amuletis illis addixiſſe, & eorum uſum inter eos plurimum invaluiſſe: Tertio, Uſum illum Phylacteria hæc Judaica inſtituendi occaſionem, & pene neceſſitatem attuliſſe.

PROBANDUM eſt primo, Phylacteriorum & amuletorum uſum, perantiquum fuiſſe, & inter gentes exteras olim longe lateque propagatum. Hæc autem penſi mei pars operam non adeo ſedulam aut moleſtam poſtulat. Nam,

(1°.) PHYLACTERIORUM aliquorum uſum perantiquum fuiſſe, non facile dubitandum eſt. Nam *inaures*, in hiſtoria *Jacobi Patriarchæ* memoratas, *Geneſ.* 35. 4 [a] *S. Auguſtinus*, [b] *S. Chryſoſtomus*, [c] *Albinus*, [d] *Sanctius*, [e] *Grotius*, alii, de religionis impiæ phylacteriis interpretantur. Atque huic interpretationi coloris aliquid affert ipſa vox Hebræa לחשים [f] *inaures*, a radice לחש orta, quæ *muſſare*, *incantare*, vel *aliquid magice inſuſurrare*, denotat. Pronum itaque videtur opinari, primum inaures non tam aurium ornamenta fuiſſe, quam amuleta vel munimenta, contra incantationes & imprecantium verba. Hæc obſervatio [g] *Sanctii* verbis occaſionem fecit: *quod* itaque *neceſſitatis, aut potius ſuperſtitionis gratia ſuſceptum eſt, adhiberi cœpit ad ornatum: ſicut alia plurima contra faſcinum olim inſtituta*, tandem *in ornamenti atque elegantiæ honorem adducta ſunt.* Sed hac de re, ſumme licet probabili, non eſt quod anxie laboremus, cum harum vanitatum uſus iſti idololatriæ coævus fuiſſe, & ab eodem fonte manaſſe credatur. Nam a [h] *Beroſo* & *Alexandro Polyhiſtore* ſcriptum eſt, nonnullos ex Arcæ reliquiis bitumen abraſiſſe, quo πρὸς τὰς ἀποτροπιασμὰς, *ad malorum averſiones* utebantur. Deinde, cum phylacteria & amuleta inter gentes omnes idololatriæ deditas in uſu verſarentur; non poteſt non videri veriſimile, idola & idolorum phylacteria Epocham ſimul & Auctorem eundem habuiſſe.

(2°.) NON minus extra dubium eſt, amuletorum & phylacteriorum uſum inter gentes exteras olim longe lateque propagatum fuiſſe. Nam, ut ſermo meus ab Ægyptiis ordiatur, illi (a Chaldæis forſan) τῶν φελάπλων doctrinam & uſum propenſis affectibus acceperunt, *cum tanto ſuperſtitionis augmento* (ſi [i] *Kirchero* credimus) *ut vix eſſet puer, homo, brutum, quod non hujuſmodi fanatica deliramenta ſibi appenſa haberet: Quæ paulatim* (inquit) *ad vicinas Ægypto gentes propagata, Arabiam, Græciam, Babyloniam, deinde totum infecit Latium.* Verbis hiſce momenti nonnihil affert [k] *Martini de Roa* teſtimo-

a *Quæſt.* III. in *Geneſ.* col. 404. Tom. 3. Part. 1. b *Homil.* 59. in *Geneſ.* 35. p. 575. Tom. 4. *Ed. Ben.*
c *Quæſt.* in *Gen.* d *Comment.* in *Jer.* c. 17. n. 7. e *Annot.* ad *Gen.* 35. 4. f *Jeſ.* 3. 20.
g *Comment.* in *Jeſ.* cap. 3. n. 39. h V. *Bochart. Geog. Sac.* lib. 1, c. 3. col. 17. i *Oedip. Ægypt.* Tom. 2. P. 2. p. 446. k *Singul. Script.* P. 2. L. 1. cap. 2.

SECT. II. nium: *Indi, Perſæ, Medi, Babylonii, Romani, ipſi etiam Hebræi, ac fere omnes gentes, amuleta ſua, periapta, ſive phylacteria, habebant; malorum, ut putabant, averruncatoria.* Ut ſummatim loquar: vix ulla gens erat quæ phylacteria & amuleta ſua non habebat & magni æſtimabat: & vix ulla res erat, cui Veterum ſuperſtitio virtutem & fidem amuleti non tribuebat. Nam [a] *Celſus*, Deos & Heroas ejus ſummis laudum præconiis efferens, *quid recenſeam*, inquit ille, *eos qui luſtrationes docuerunt & incantationes pellendis morbis arcendiſve? ——Et præter hæc, in veſtibus, numeris, lapidibus, plantis, radicibus, amuleta diverſorum generum?* Siquis plura de generali hoc & late diffuſo phylacteriorum uſu ſcire cupiat, per otium videat, quæ de eo ſcripſere, [b] *Caſaubonus*, [c] *Martinus Delrio*, [d] *Cauſſinus*, [e] *Bulengerus*, [f] *Julius Richeltus*, aliique.

PROBANDUM eſt proximo, Judæos olim animos ſuos amuletis & phylacteriis illis addixiſſe, & uſum eorum in ea gente plurimum invaluiſſe. Hoc autem fidei conſentaneum videri debet, quod Hebræi phylacteria & amuleta diutius & pertinacius quam alia pleraque ſuperſtitionis ethnicæ monumenta retinuiſſe videantur. In hiſtoria nempe [g] Machabaica memoriæ proditum eſt, ἱερώματα τῶν ἀπὸ Ιαμνείας εἰδώλων reperta fuiſſe ſub tunicis militum Judaicorum qui prælio cum *Gorgia* inito ceciderunt. Eo vero nomine res quædam idolis illis conſecratæ [portiunculæ forte ſacrificii, vel ipſius idoli, vel alicujus [h] donarii] animo ſuperſtitioſo, non avaro ſurreptæ, notari videantur. Nec alienum eſt a vero, milites illos rebus iis vim quandam adverſus tela & vulnera ineſſe credidiſſe; adeoque, cum in aciem deſcenderent, eas, amuleti ſeu phylacterii loco, ſibi ſub tunicis alligaſſe vel occultaſſe. Atque inde forte, ſingulari Dei providentia factum eſt, ut hi ſoli lethalibus hoſtium ictibus objicerentur; ut cæteri, exemplo tam diro moniti, fiduciam eorum, non vanis hiſce Gentium præſidiis, ſed Domino exercituum, collocarent. Exemplum huic affine memoriæ mandavit [i] *Martinus Delrio:* nam, de ligaturis & ſchediaſmatis φυλακτηρίοις agens, *norunt*, inquit, *Franci, cum ſuperioribus annis—hæreticorum Germanorum examina in Franciam irrupſiſſent, & a Duce* Guiſio *ſtrenue debellata fuiſſent; hujuſmodi ſchediaſmata collo cæſorum fere omnium appenſa fuiſſe reperta ab iis qui cadavera ſpoliarunt.* Atque hæc interpretatio loci illius Machabaici (nam eo ſermo revertitur) eo probabilior habeatur, quod amuleta non raro e rebus idolo alicui ſacratis aut oblatis conficerentur. Ita morem antiquitus habuiſſe, probabiliter intelligendum eſt ex iſtis quæ in [k] *Schemot Raba* a Magiſtris adducuntur: *Piaculum eſſe ſanari re ulla ad idololatriam ſpectante: ut ſi dicant, cape ex eo quod adoleverunt idolo: aut ſumito aliquid ex luco conſecrato, unde conficias membranulam e collo penſilem, atque ſanaberis; ne accipito.*

SED miſſo textu illo apocrypho, ad magis aperta [l] *S. Chryſoſtomi* verba tranſeo, quibus Chriſtianos infirmos ad Judæorum ſynagogas ſpe remedii ſe conferentes, *in hunc* modum affatur: *pollicentur remedium, & ideo ad illos* curro: ἀνακάλυψον αὐτῶν τὰς μαγγανείας, τὰς ἐπῳδὰς, τὰ φίλτρα, τὰς φαρμακείας, *patefacito illorum impoſturas, incantationes, amuleta, veneficia. Neque enim alio modo videntur mederi.* Et, paucis interpoſitis, *quam veniam*, inquit, *impetrabimus nos, qui—ob febriculam, aut leve vulnus*, τρέχομεν ἐπὶ τὰς συναγωγὰς, καὶ τοὺς φαρμακοὺς καὶ γόητας εἰς τὰς οἰκίας καλοῦμεν τὰς ἑαυτῶν; *Procurrimus ad ſynagogas, & veneficos ac impoſtores in ædes noſtras accerſimus?* Ex hiſce liquet, Judæos, ætate *S. Chryſoſtomi*, magicam quandam medicinam, ope amuletorum & φιλτρίων, exercuiſſe. Neque eſt cur *S. Chryſoſtomo*, quamvis eorum adverſario, fidem habere detrectemus, cum ex ipſis Judæorum ſcriptis conſtet, eos amuleta & ligaturas ad morbos & dæmones propulſandos antiquitus uſurpaſſe. Nam in [m] *Bav. Bathra*, inter alias hyperboles quibus egregiam Zaccaidis ſcientiam ad cœlum tollunt, de eo dicitur, *quod non vacarit a ſtudio textus ſacri, & Miſchnæ, & Talmud* —— ושיחת שרים *& converſationem cum Geniis*, id eſt explicante Scholiaſte, להשביעם ולעשות קמיע לרפואה *ad adjurandum illos, & faciendum ſchedam experimentalem*, aut amuletum, *pro ſanitate.* His addere debeo [n] *Maimonidis* illa, אי זה הוא קמיע מימחה זה שריפ' לשלש' בני אדם *Quodnam eſt amuletum probatum? illud quod ſanavit tres homines.* Vix opus eſt ut alia teſtimonia ad hanc veritatem firmandam in medium feram, cum extet publice [o] libellus Judaicus, שמוש תלים *uſus Pſalmorum* dictus, ubi, *e ſingulis fere Pſalmis—characteres*

a Apud *Origen.* cont. *Celſum*, pag. 301. b *Not.* in *Ælium. ſpartian.* p. 716. c *Diſq. Magic.* l. 1. c. 4. Qu. 4. d *Obſervat.* ad *Hor. Apol. Hierogl.* p. 201. e Adv. *Magos.* l. 2. c. 41. f Lib. de *Amulet.* g 2 *Mac.* 12. 40. h Ἱερώματα, θυσίαι θεῶν, θαύματα. i *Diſquiſit. Mag.* L. 1. c. 4. Qu. 4. p. 129. k Ap. *Voiſin.* de *Theolog. Jud.* l. 1. c. 5. p. 101. l *Homil.* 8. adverſ. *Judæos* p. 681. Tom. 1. *Ed. Ben.* m Cap. 8. fol. 134. col. 1. n *Tract.* de *Sab.* cap. 19. §. 14. o Citant. *Schickard* in *Bechin Diſp.* 5. §. 10.

certo

certo artificio eliciti ſunt, qui *membranæ caprinæ inſcripti, neſcio quibus malis mederi tra-* SECT.
duntur. Nec aliud habuit Auctor ille *facinoris ſui patrocinium præter antiquam* Grega- II.
lium ſuorum conſuetudinem: "כי לא חדש הוא' וכבר היה לעולמים וגו *non enim res nova eſt, ait ille, ſed dudum omnibus ſeculis uſitata, in ore virorum bonorum & integrorum, qui vixerunt ante nos.* Neque Judæi Pſalmos tantum, ſed & alios textus ſacri locos, *ad magicos abuſus & ſuperſtitiones detorſerunt*; eoſdemque, *vel metallo vel pergameno inſcriptos, variis calamitatibus, infortuniis, incendiis, olim objecerunt.* Horum amuletorum exempla [a] *Schickardus* & [b] *Hottingerus* curioſo Lectori ſuppeditabunt. Hanc conſuetudinem, amuleta quædam malis occurrentibus objiciendi, Mohammedani κακοζηλία quadam ſuam feciſſe videntur. Nam, teſte [c] *Scaligero, S. Johannis* Evangelium ὀν φιάπ-λοις geſtant, & חמאיל vocant. [d] *Schickardus* etiam alia amuleta, collis equorum ſuorum affixa memorat, quæ contra malorum incurſum non parum valere ſomniant.

ARGUMENTIS hiſce, teſtium fide nixis, ratio ipſa firmitatis & fidei non parum præbet. Gentium enim omnium fide receptum erat, mala omnia propulſandi virtutem appendicula illa ſacra non parum commendare. Hoc & ipſa eorum nomina [alexicaca, alexipharmaca, præbia, amuleta, phylacteria] teſtantur; hiſce nugis indita, quod mala omnia depellère, prohibere, amoliri, & eorum geſtatores, a morbo, faſcino, malo genio, ſalvos conſervare crederentur. Hiſce conſentaneum eſt, quod Dii Phœnicum, puppibus ſuis tutelæ vel amuleti cauſa collocati, [e] *Pataci*, a בטח *batach*, confidere, ſalvum eſſe, dicerentur; quod nautis tutelæ eſſe, iiſque ſecuritatem & *ſalvum* quaſi *conductum* præſtare viderentur. Cum itaque gentium phylacteria & amuleta ſpem ſalutis & ſanitatis geſtanti tam certam facerent, Judæos ea cito recipere & arcte retinere voluiſſe dubitari nequit; cum præſertim in alias omnes Ethnicorum vanitates affectu tam prono ruerent, & iis uſu & commercio tam frequenti jungerentur. Judæos olim ſic animatos fuiſſe credibilius habeatur, quod Chriſtiani veteres, a gentiliſmo nuper converſi, phylacteriis & amuletis ſuis tam pertinaciter adhærerent. Hinc enim factum eſt, quod tot Canones in conciliis extent, quibus hujuſmodi vanitatum uſus acriter inhibetur; & quod [f] pii viri, in multis ſcriptorum ſuorum locis, in eos qui ſibi φίλακα ritu Paganorum annectebant, vehementer invehantur. Tandem etiam eum locum in hominum animis & moribus occuparunt hujuſmodi φίλακα & phylacteria, quod S. [g] *Chryſoſtomus* eorum omnium contemptum cum ipſo martyrio conferre non dubitarit. Illius verba, notatu non indigna, ſunt hæc: ἐνόσησε [τὸ παιδίον;] οὐκ ἐποίησε φίλακα, μαρτύριον αὐτῇ λογίζεται· κατέθυσε γὰρ τὸν υἱὸν τῇ γνώμῃ· *Ægrotavit* filiolus? *non fecit amuleta* ſancta mater: *reputatur ei martyrium, mente enim ſacrificavit filium.* Si itaque Judæorum animos e Chriſtianorum vulgarium ingenio moreque ſpectare liceat, facile credatur, eos etiam magno phylacteriorum ſtudio ductos fuiſſe, iiſque pretium non vulgare ſtatuiſſe.

TERTIO: Penſi mihi dati ratio jam poſtulat, ut oſtendam, phylacteriorum uſum, non tantum inter Ethnicos ſed etiam Judæos (e familiari Gentium vicinarum uſu) plurimum obtinentem, phylacteria Judaica inſtituendi, eaque in amuletorum & ligaminum Ethnicorum locum ſubſtituendi, cauſam præbuiſſe. Solebant enim gentes (ut rem clarius exprimam) ſacros quoſdam characteres, aut ſchedas literis quibuſdam inſcriptas, aut imagines parvulas circumferre, quas ad omnia mala propulſanda valere ſe perſuaſos habuere. Cum itaque Judæi ingenio eſſent in gentium mores & inſtituta propenſiore, veriſimile eſt admodum Eccleſiæ Judaicæ præſides, Gentium ligamina in Judæorum *Totaphoth* commutaſſe; & populo auctores fuiſſe, ut a ſchedis quibus portiunculæ Legis inſcribantur, potius quam magicis characteribus aut rebus idolo ſacratis, tutelam & ſalutem expectarent. Ad hanc autem ſententiam, utpote veritati conſentaneam, inclinat animus, quod, ſi Judæorum & Gentilium ligamina ſacra conferantur, ea circumſtantiis præcipuis maxime convenire reperiamus: nempe,

(1°.) NOMINE: utraque nempe nomine φυλακτηρίων vulgo dicebantur. Quamnam autem aliam nominis illius membranulis hiſce Judaicis imponendi cauſam excogitare poſſimus, niſi quod locum φυλακτηρίων ethnicorum occuparent, & homines (e ſententia geſtantium) a malorum incurſu conſervarent? Sat ſcio non paucos exiſtimare, Judæorum frontalia inde nomen φυλακτήρια reportaſſe, quod Legis memoriam aut ſcripturam conſervarent: at nullam veri ſpeciem habet, Helleniſtas vocem ſacram, *Totaphoth*, & alia quævis ejuſdem ſenſus vocabula, repudiare voluiſſe, & φυλακτήριον [vo-

a In *Tarich.* pag. 53. & 80. b Lib. cui tit, *Cippi Hebraic.* p. 168, 169. c *Elench.* c. 8. d Ub. ſup. p. 80. e *Bochart. Geogr. Sacr.* l. 2. c. 3. f V. *Jul. Richelt.* de *amulet.* p. 23, 24, 26, 27. &c. g In *Epiſt.* ad *Coloſ.* c. 3. *Hom.* 8.

SECT. II. cem nullibi nisi in scriptis ethnicis inveniendam] ad frontalia illa denotanda seligere; modo Legis recordationem, finem eorum unicum aut præcipuum esse credidissent. Creditu difficile est, eos nomen illud (φυλακτήριον) rebus illis imponere voluisse, nisi quod eas originis ethnicæ fuisse, & in vicem φυλακτηρίων ethnicorum venisse, pro certo habuissent.

(2°.) VIRTUTE: nam qui Gentium phylacteria gestabat, contra fascinum & Dæmonis ἀνπτεχνίας satis munitus habebatur. Postquam enim [a] *Horus Apollo* φυλακτήριον Ægyptiorum descriptum dedisset, continuo addit, ὅπω γάρ φασιν ὐδὲν τῶν δαιμονίων ἐφάψεται· *nam ita* munitum, *nullum Dæmonem invadere posse dicunt.* His affines erant annuli & sigilla magica, quæ, [b] *Luciano* teste ad Dæmones pellendos valere credebantur. Veteres etiam Judæi frontalia sua vi quadam ad fuganda Dæmonia pollere censuerunt. *Inde* verba illa, [c] *necesse est ut recitentur phylacteria vespere domi* בשביל להבריח את המזיקין *ad fugandos Dæmonas.*

(3°.) GESTANDI modo: nam Gentium amuleta, collo, capiti, vel brachio, tam frequenter alligata gestabantur; quod linguis pene omnibus in usu sit, amuleta nominibus *ligandi* significatum habentibus appellare. Nam in lingua Chaldæa, קמיע *amuletum* vel scheda certis literis notata, & collo valetudinis aut fortunæ singularis causa appensa, a קמע *ligare* derivatur: Græcorum περίαμμα *amuletum*, ab ἄμμα *vinculum*, (quod scilicet alligari solet) deduci creditur: notum est etiam Latinos, amuleta, ligamina, nodorum, & [d] ligaturarum nomine denotare solitos. Arabibus כחר & אסחר est *ligare veneficiis, fascinare.* Apud [e] Græcos etiam καταδεῖν, καταδεδέσθαι, & κατάδεσμοι, inter vocabula magica numerantur. Nam apud [f] *Eusebium* nefarii quidam δαίμονας καταδέσμοις τισὶν ἀπειρημένης γοητείας, *dæmones, quibusdam artium vetitarum ligamentis, assessores sibi adsciscere* dicuntur. In quem locum hæc annotavit eruditus Valesius, *Proprium est vocabulum artis magicæ,* κατάδεσμοι. Inde factum quod [h] *Artemidorus* φαρμακείας καὶ καταδέσμους una memoret, & *Synesius* conjungat ἐπῳδὰς καὶ καταδέσμους καὶ ἐρωτικὰς κατανάγκας· Judæi phylacteria gestantes, hunc morem ethnicum studiosius observasse videantur. Quamvis enim Lex nusquam præcipiat, ut ea manibus aut frontibus eorum alligarent; phylacteria sua, non alligata, sed tantum appensa, circumferre, pro religione semper habebatur.

(4°.) MATERIA externa: nam Gentium phylacteria constabant plurimum e loris aut ligulis coriaceis, quibus collum aut brachium constringebatur. Huic assertioni fidem facit [i] *Laertius,* ita de *Bione* graviter ægrotante loquens,

Καὶ γραῒ δῶκεν εὐμαρῶς	*Etiam anus cantionibus*
Τεάχηλον εἰς ἐπῳδήν,	*Collum libenter præbuit,*
Καὶ σκυτίσιν βραχίονας	*Persuasusque brachia*
Πεπεισμένος ἔδησε·	*Coriis alligavit.*

Quem locum [k] *Salmasius* (quod Criticis usu venit) in pejus correxit, dum κύπσι *pelliculis,* pro σκύτσι *coriis,* scribendum dixit. Solebant enim artium curiosarum magistri, pelliculas ad morbum aut veneficium arcendum, ægrotanti coriis alligare. Atque inde natum videtur adagium illud Atticum, quod [l] *Erasmo* crucem fixit, *Coriaceum auxilium,* de auxiliis infirmis & spem ludentibus (qualia plerumque se probant amuleta) usurpari solitum. Hoc non obscure probant [m] *Hesychii* illa: Σκυτίνη ὑπακοή· Ἀτλικοὶ ἐπὶ τῶν ἀδενέντων βοηθημάτων· Apud Judæos etiam more veteri receptum est, membranulas eorum phylactericas σκύπσι, vel coriis e mundi animalis pelle dissectis, sibiipsis alligare. Has autem λιμῶνας τῶν βιβλίων (uti vocat *S. Chrysostomus*) *ligulas coriaceas,* e quibus membranæ illæ dependebant, Pharisæi præter morem latas & conspicuas [n] faciebant, ut cæteris sanctiores videri, & a singulari Legis studio famam & gloriam aucupari possent.

(5°.) GENTIUM & Judæorum phylacteria non minus in materia interna conveniebant. Gentibus enim solenne fuit, coriis illis pelliculam aut membranulam, κύπις dictam, περιάπτω vel amuleti loco, brachio seu collo suspendere vel alligare. Hoc nos docebit [o] *Tatianus Assyrius,* sic Græcos alloquens; πάθος ἐκ ἔστι δι' ἀντιπαθείας ἀπολλύ-

a *Hieroglyph.* 24. b In *Philopseud.* pag. 833, 834. c *Talmud. Hieros.* in *Berac.* fol. 2. §. 4. d V. *Martin. Lexic.* ad voc. *Ligare.* e V. *Harpocrat.* ad verb. καταδεῖ. f *Orat. de laud. Constat.* c. 13. p. 755. g *Annot.* p. 283. D h *Oneirocr.* lib. 1. cap. 79. i Lib. 4. p. 110. E k Male scribitur κύπσι· *Salmas. Plin. Exerc.* p. 524. D l *Adag. Chil.* 4 *Centur.* 7. 17. m Ad vocem Σκύπ· n *S. Mat.* 23. 5. o *Orat. ad Græc.* cap 28.

μενος,

μενον, ὐδὲ ὁ μεμηνὼς σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. *Nullus affectus per occultam rei alterius diſſenſionem tollitur, nec inſanus aliquis curatur amuletis, aut pelliculis appenſis.* Idem e verbis [a] *Dioſcoridis* de *dipſaco carduo* eliciamus: οἱ τῆς κεφαλῆς σκώληκες εἰς κυτίδα ἐνδεδόμενοι, ϗ περιαπλόμενοι τραχήλῳ ἢ βραχίονι, ἱερᾶνται τεταρταίκους θεραπεύειν· *Capitis vermiculi, pellicula* vel membranula *illigati, & collo brachiove circumligati, febre quartana laborantes ſanare perhibentur.* Ideoque Gentes amuleta ſua portatilia maximeque celebria, e σκύτισιν & κύτισιν *coriis* & *pelliculis* (diviſis aut conjunctis) feciſſe videantur. Moris hujuſce magici [b] *Gerſon* memoriam obſcuriorem retinuiſſe cenſeatur. Cum enim in eo eſſet ut Magorum errores enumeraret, eos opinari notat, *quod pergamenum virgineum aut corium leonis, & ſimilia, habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones, miniſterio artium* magicarum. Atque hac in re, phylacteriorum Judaicorum materia cum phylacteriis ethnicis maxime conveniebat: nam hæc etiam e loris quæ dixi coriaceis, & membranis aut pelliculis confecta fuiſſe, notum omnibus qui phylacteria illa intus & in cute norunt. SECT. II.

(6°.) PHYLACTERIA Judaica cum ethnicis forma etiam externa congruebant. Apud Ethnicos enim uſu receptum erat, amuleta ſua, tanquam ſacratiora quædam Deorum ſigna, in capſula vel pellicula recondita circumferre, quæ & Κύτις dicebatur. Hiſce congrua Cl. [c] *Menagii* verba: Κύτις *eſt pellicula cui includitur amuletum, ſic dicta ob veſicæ ſimilitudinem.* Solent etiam Judæi membranas ſuas phylactericas, non tantum in nodo, cellula, vel capſula e corio facta, ſed & altera pellicula vel membranula, involvere vel occultare. Aſſertionis hujuſce fides [d] *Buxtorfii* teſtimonio nititur: Judæi manuum *Tphillin* facturi, aliquot *Scripturæ loca in membrana—deſcribunt, & in pelliculam inſtar digitalis concavam includunt, & craſſo ſimul compacto corio aſſuunt.*

(7°.) JUDÆORUM & Gentilium phylacteria non minus in forma interna conveniebant. Sic enim a *Schindlero* & *Buxtorfio* deſcribitur קמיע amuletum ethnicum: Eſt, inquiunt, *ſcheda vel membrana parvula, certa ſcriptura, literis, aut characteribus notata, quæ, valetudinis aut ſingularis fortunæ cauſa, collo vel pectori appendebatur.* Hæc firmari videntur a *Balſamone*, ſic φυλακτηρίους, in *Canone ſynodi* in *Trullo*, 61. memoratos, explicante: φυλακτήριοι, *hoc eſt remediorum ſeu amuletorum præbitores, diſuntur, qui, eis qui a ſe decipiuntur, vincula quædam ex ſericis filis contexta (quæ & πυγλία dicuntur) præbent, quæ aliquando falſa quædam alia,* &c. His accenſeri poſſunt Εφέσια γεάμματα, membranulis inſcripta, de quibus apud *Menandrum* παιδίῳ hæc habentur;

Εφέσια τοῖς γαμοῦσιν ὅτῳ θεὸς πατεῖ
Λέγων ἀλεξιφάρμακα ———

Hic Εφέσια γεάμματα, *malorum averruncа,*
Nuptias facientibus recitans, circumambulat.

Judæorum etiam phylacteria, ſi formam ſpectemus, membranulæ fuere, literis [non Epheſiis quidem, ſed) ſacris, nempe Legis ſectiunculis inſcriptæ, quibus etiam Dei vel Angelorum nomina nonnunquam addebantur.

(8°.) PARANDI & conſecrandi ritu: nam Gentium phylacteria, uti nos docet [e] Kircherus, *erant remedia contra omnium malorum occurſus præſervativa, dæmonis ope inſtituta, & variis miriſque modis, ritibus, & ceremoniis conſecrata.* Neque hac in re Judæi a Gentibus diverſi abiere: nam tot ritus θελέγους & ceremonias operoſas in phylacteriis ſuis adornandis obſervarunt, quod ipſum loquacem *Fabium* delaſſare valeant. Qui vero ritus eos cognoſcendi ſtudio tenetur, [f] *Fagium* & [g] *Buxtorfium* adeat.

(9°.) PERFICIENDI modo: Gentes & Judæi, phylacteria facientes, amice conveniebant. Gentes enim, haud raro, membranas ad malorum averſionem comparatas, in pellibus conſutis aut apte concinnatis geſtabant. Sic enim *Anaxilas* deſcribitur apud [h] *Athenæum*, ϗ θεὸς τούτοις ὁ σκυταλείοις ῥαπτοῖσι φορῶν Εφεσίϊα γεάμματα καλά· *Literas præterea Epheſias, ſcitas ſane, in conſutis pellibus geſtans.* Id moris a Judæis phylacteria concinnantibus obſervari ſolet: cum enim ſchedulæ quas dixi membranaceæ, ſacrarum literarum loca nonnulla continentes, confectæ fuerint; corii vel pellis craſſioris diviſiones aut cellulas religioſe conſuunt, ut membranulæ ibi repoſitæ tutius & fidelius aſſervari poſſint.

a Περὶ ὕλης ἰατρικῆς lib. 3. c. 13. b *Tractat.* de *Errorib. circa Art. Magic.* Art. 19. c *Not.* in *Laert.* lib. 4. p. 108. d *Synag. Judaic.* cap. 9. e *Oedip. Ægypt.* T. 2. P. 2. pag. 445. f *Comment.* in *Exod.* c. 13. g *Synag. Judaic.* cap. 9. h L. 12. p. 548. D

SECT. III. Ex iis quæ jam dixi facile deprehendat quiſpiam, Judæorum Gentiumque phylacteria, quoad notæ præcipuæ circumſtantias, apte convenire. Summam itaque probabilitatem præ ſe fert, eorum phylacteria a Gentium amuletis & phylacteriis anſam & exemplar accepiſſe. Cum enim die media clarius ſit, Deum de plurimis hiſce phylacteriorum circumſtantiis, nihil in Lege præcepiſſe; quid proclivius eſt creditu, quam quod ortum traxerint a Gentibus, & a media Græcia vel Ægypto, una cum phylacteriis, ad Judæos venerint? Nam Judæi veteres, ad morum præcipue Græcorum vel Ægyptiorum imitationem, vel metu, vel inſita quadam vanitate, vel uſu longo, non raro ferebantur. Sat ſcio, Judæos alia omnia ſentire ſolitos: aſſerunt enim illi nugarum architecti, Deum de circumſtantiis hiſce pleriſque legem oralem Moſi tradidiſſe, eamque perpetua multorum ſeculorum traditione ad ſeipſos integram deveniſſe. Quis autem ſana mente donatus, opinari poteſt, Deum titulum Græcum, φυλακτήριον, in Sinai τοῖς *Tephilin* impoſuiſſe? Quis etiam, niſi fidei præcipitis, induci poteſt ut credat, Deum rebus tam exiguis vacare voluiſſe, ut eorum materiam & formam, parandi ritus, geſtandi modum, nodos, cellulas, aliaſque minutias inſtitueret? Multo conſultius eſt opinari, hæc olim, una cum phylacteriis ipſis, ad Judæos e Gentium moribus adveniſſe; Judæos autem, utpote rudes antiquitatis, eorum originem ad montem Sinai retuliſſe, ut eorum ignorantiam honeſte diſſimularent, & phylacteriis ſuis mendacio tam ſplendido gratiam & fidem conciliarent.

SECT. III.

Occurritur argumentis contra jam dicta militantibus.

PHYLACTERIA non a Deo præcepta fuiſſe, ſed a Scriptura perperam intellecta, & uſu Gentium inter Judæos antiquiores invaleſcente, principia petiiſſe, ſatis (niſi mihi faveam nimis) e ſupradictis innoteſcit. Ad hanc autem ſententiam convellendam omnes proculdubio vires intendent Judæi, & nonnulli forſan alii, quorum præjudicia altius infixa nullum examini locum reliquerunt. Mihi itaque proxime incumbit ut præcipuis eorum objectionibus pro virili ſatisfaciam.

Obj. 1. HARUM prima ſit hæc: Judæi nominatiſſimam [a] illam *Deuteronomii* legem, & alias ei cognatas, in phylacteriorum ſuorum patrocinium allegare ſolent. Et nullam aliam eorum originem, præter Dei legem (ſcriptam nempe vel oralem) agnoſcunt ipſi, nec eorum Majores (quod ſcimus) unquam agnoverunt. Rationi vero maxime convenit, ut Judæi legum patriarum ſenſum, & morum ſuorum originem, penitius intelligere cenſeantur; eoſque leges eas, ad phylacteriorum uſum aſſerendum, toties adducere noluiſſe, niſi Patres eorum, a remotiſſima frontalium origine ea locis jam dictis inſtituta cenſuiſſent, & ea fide poſterorum ſuorum animos imbuiſſent.

HÆC Objectio duplici reſponſo diluatur: (1°.) Judæi veteres, qui nempe duobus aut tribus ſæculis Domini noſtri tempora præceſſere, non videntur Legis quæ dixi loca de phylacteriis intellexiſſe. Nulla enim mentio phylacteriorum, in Exemplari Vet. Teſtamenti Græco vel Hebraico, poſt datam Legem inveniri poteſt. Lxx horum phylacteriorum ne vel fama accepiſſe videntur: iis enim in locis, ubi Chaldæus uterque תפלין habet; illi nec *Tephilin*, nec *Totaphot*, nec φυλακτήρια poſuere: cum tamen acutiores oculi traditionum aliarum Judaicarum veſtigia in eorum tranſlatione facile deprehendant. Quis autem fidei tam facilis eſt, ut exiſtimet, Lxx maxime celebria frontalium nomina tacite prætermittere, & ἀσάλευτον [b] omnibus in locis, eorum vice ſubſtituere voluiſſe; ſi Judæi veteres *Tephilin* iis in locis inſtituta cenſuiſſent, eaque nominibus illis tunc temporis innotuiſſent? (2°.) Modo Judæi Veteres locis iis ſenſum literalem aſſignaſſent, eoſque de capitis & manus appendiculis intellexiſſent; cauſa mea nihil inde detrimenti pateretur. Argumentorum enim quæ ſuperius adduxi luce patet, Judæos locos eos perperam interpretari, eoſque tantum ad ingenii ſui fœtus [phylacteria nempe] fovendos & patrocinandos aliquatenus accommodare. Neque hoc ab antiquo gentis uſu alienum eſt: nam, obſervante [c] *Seldeno*, *frequentiſſimum* eſt *apud Talmudicos*, *morum ſuorum ſuperinductorum atque in legis ſacræ — ſepem ſeu munimentum humanitus receptorum rationes, e ſacri ſermonis contextu aliquo verbiſque, non velut ex inſti-*

a Cap. 6. 7, 8. b V. Lxx in *Exod.* 13. 16. *Deut.* 6. 8. & 11. 18. c De *Synedr.* l. 1. c. 7. p. 122, 123.

tuto

tuto ſed exemplo aut analogia aliqua, petere. Hoc *nemo eis paulo aſſuetior ignorat. Idque ſæpe ita fit ut audacius multo quam par eſt verba ipſa in ejuſmodi morum confirmationem in longe alium præter genuinum periochæ ſacræ ſenſum diſtorqueantur.* Et mos hic inter Talmudicos, tanquam πατροπαράδοτον quiddam, obtinuiſſe videatur. Monet enim [a] *Petavius*, Hebræorum magiſtros nugaciſſimas ſuas traditiones Salvatoris *tempore*, e Scripturæ *verbis, non minus ſtolide quam pertinaciter* elicuiſſe. SECT. III.

SECUNDO: non nemo forſan ex adverſo regeret, id nullam veri ſpeciem præ ſe ferre, quod nempe Judæi, ſacri quicquam, multo minus amuletum & phylacterium, a Gentiliſmo mutuati ſint. Phylacterium Diaboli ſignum eſt, & hominis in illius tutelam & cuſtodiam traditi ſymbolum & ſacramentum. Et vix quicquam odioſi nominis habuit Ethnicorum religio, quod Sancti Patres & antiqua Concilia nigro carbone tam frequenter notant. Obj. 2.

ABSIT a me ut quidquam ſiniſtri de tota Judæorum gente ſuſpicarer. Mihi facile perſuadeo, longe plurimos phylacteria illa, non amuleti ſed monimenti loco habuiſſe, eaque more quidem Ethnico, ſed animo Judaico, (nempe ut ſe Legis obſervandæ monerent) ſibiipſis alligaſſe. Prout Iſraelitæ gemmas & inaures, quibus Ægyptii forſan ad cultum Dæmonis exornandum olim utebantur, in uſum & ornatum Tabernaculi ſeponebant; ita & pii e Judæis, phylacteria, Dæmonis olim ſigna & ſymbola, in Legis μνημόσυνα & animi Deo devoti teſtimonia commutaſſe cenſeantur.

TERTIO: ſat conſtat, Ethnicos phylacteriis eorum magnam contra morbos & malos genios poteſtatem aſſeruiſſe, & ea, tanquam tutelaria quædam Numina, ſecum perpetuo circumgeſtaſſe. Si itaque Judæi phylacteria ſua e Gentilium moribus accepiſſent, proculdubio non minus eorum uſum quam nomen & figuram retinuiſſent: & nonnulli ſaltem e Judæis phylacteria ſua, ritu paganico, ad mala arcenda & bona ſibi concilianda uſurpaſſent. Non poteſt autem ulla tanti peccati ſuſpicio in gentem tam ſanctam cadere. Obj. 3.

JUBET equidem charitas, ut e Judæorum gente pleroſque criminis hujus immunes perſtitiſſe credamus; cum præſertim e ſupra dictis appareat, nonnullos e Judæorum Magiſtris, eos qui phylacteriis ad bonum aliquod corporale conſequendum, aut malum arcendum, uti ſolent, inter præſtigiatores & apoſtatas a Lege numeraſſe. Interea loci, ſatis e jam dictis & poſtea dicendis intelligitur, Judæorum nonnullos phylacteria ſua, quaſi magica quædam amuleta, ad bonum aliquod obtinendum aut malum averruncandum, ſæpius adhibuiſſe. Atque inde factum eſt forſan, quod *S. Hieronymus, Iſidorus Peluſiota*, & *S. Chryſoſtomus*, de Judæorum phylacteriis agentes, ea cum *parvulis* illis *evangeliis* conferant, quæ ſuperſtitioſæ mulierres, ad mala aliqua amolienda, collo appenſa geſtare ſoleant. Et [b] Auctor imperfecti operis in *S. Matthæum*, de hoc argumento loquens, *puto*, inquit, *quod, illorum tunc Scribarum & Phariſæorum exemplo, & nunc multi aliqua nomina Hebraica Angelorum confingunt & ſcribunt, & alligant ſibi; quæ non intelligentibus linguam Hebraicam quaſi metuenda videntur. Sic ergo & hi vani ſunt, ſicut illi fuerunt.*

QUARTO: longe diſtat a veri ſimilitudine, Eccleſiæ Judaicæ Præpoſitos phylacteria illa in uſum tam ſacrum & communem recipere voluiſſe, ſi a phylacteriis ethnicis originem accepiſſent; ne populus, una cum inſignibus illis ſuperſtitionis ethnicæ monimentis, ſuperſtitionem ethnicam hauriret & exerceret; aut verba Legis amuleti loco geſtans, illius virtutem, non *in ſenſuum intellectu*, ſed *literarum figura*, ſitam eſſe ſomniaret. Obj. 4.

RESPONDEO: quamvis hæc, & alia vitia, e phylacteriis in Judæorum religionem receptis naſci poſſent, & revera naſcerentur; nemo tamen mirabitur, Eccleſiæ Judaicæ præfectos ea populi rudioris mori & ingenio permiſiſſe, qui cum animo ſuo reputaverit, quam longe lateque ſuperſtitio illa phylacterica ſeculis illis rudioribus propagata fuerit. Tunc enim (quod monui ſupra) vix ulla gens erat quæ amuleta & phylacteria in uſu & pretio non habebat, & vix ulla res erat cui hominum ſuperſtitio amuleti virtutem & fidem non tribuebat. Eſt itaque facile creditu, peſtem in vicinia tam late graſſantem Judæos infeciſſe, & eorum medullis inhæſiſſe; atque ideo Præpoſitos ſuos hoc eorum infirmitati dediſſe, ut phylacteria quidem, ſed Dei legibus (non magicis characteribus) inſcripta gererent; adeoque paulo tolerabilius quam cæteræ gentes ineptirent. Res hæc exemplo uno & altero clarior evadet & credibilior. Cum ſub naſcentis Eccleſiæ tempora, Gentiles non pauci, ad Chriſti fidem haud ita pridem con-

a *Animadv.* ad *Epiphan.* p. 31. b *Homil.* 43. p. 932.

SECT. III. verſi, nonnullas veteris Gentiliſmi reliquias adhuc retinerent, & (inter mores alios Gentiliſmum olentes) amuletis & ligaturis ad morbos, aliaque mala, propulſandos uterentur; rei Chriſtianæ præſides, ut novitios ſuos a moribus iſtis ſenſim & ſuaviter avocarent, pio quodam artificio uſi ſunt; iis enim auctores erant, ut contra Dæmonis incurſum ſe crucis ſigno munirent, &c., ad κεφαλαλγίαν avertendam, Evangelium, amuleti vice, capiti apponeretur. Fidei meæ obſidem adduco [a] *S. Auguſtinum*, nonnullos ætatis ſuæ novitios ſic alloquentem; *cum caput tibi dolet, laudamus ſi Evangelium ad caput tibi poſueris, & non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta eſt infirmitas hominum, & ita plangendi ſunt homines qui currunt ad ligaturas; ut gaudeamus quando videmus hominem in lectulo ſuo conſtitutum, jactari febribus & doloribus, nec alicubi ſpem poſuiſſe, niſi ut ſibi Evangelium ad caput poneret: non quia ad hoc factum eſt, ſed quia prælatum eſt Evangelium ligaturis.* Epiſcopi veteres eodem pene ingenio uſi ſunt, ut gentiles fide Chriſtiana nuper imbutos ab amuletis ethnicis, uſu longo confirmatis, avocarent. Rem totam [b] *Baronii* verbis referam: *cum ſuis infantibus Gentiles bullas, re turpicula conſignatas, ad avertendas faſcinationes—collo appenderent; ad eas abolendas, placuit—e ſacris ceris bullas confici, quas Agni Chriſtum præ ſe ferentis imagine inſignitas geniti in Chriſto geſtarent.* Arte non abſimili uſi videntur ii, qui nonnullis ante Salvatoris adventum ſæculis, Eccleſiæ Judaicæ præfuere. Cum enim perciperent populum, (e longa cum Ægyptiis, Chaldæis, Græcis, aliiſque, ſocietate) phylacteriis animos addixiſſe; laminis etiam & chartulis e gentilitia ſuperſtitione petitis contra malum impendens ſe munire didiciſſe; quo mores illos (haud ſtatim abolendos) ad pietatem transferrent, & ad Legem aliquatenus accommodarent; veterum phylacteriorum loco, populo membranulas Scripturæ portiunculis inſcriptas, frontibus & atriis ſuis affigendas indulſere; quibus, tanquam per ſigna quædam, ſe in Dei ſolius clientelam ſua omnia tradidiſſe, Eumque unum ipſorum & domuum ſuarum cuſtodem accepiſſe profiterentur. Hæc omnia veritati propinquiora videantur, quod e ſuperius adductis appareat, Hebræorum phylacteria amuletorum ethnicorum εἰκονίσματα non pauca retinuiſſe; Judæos tamen ad Scripturæ ſacræ (ſed perperam intellectæ) præſcriptum ea componere & accommodare ſtuduiſſe.

Obj. 5. QUINTO: ad ſententiam meam evertendam, nonnulli forſan & hunc arietem adhibebunt: vix fidem admittit, Judæos phylacteriis eorum virtutem & ſanctitatem tam eximiam tribuere, & zeli ſingularis famam ex eorum dilatatione quærere voluiſſe: modo humanitus inſtituta eſſent, & Seniorum ſolummodo traditione niterentur.

AT hæc objectio ſententiæ meæ vim tantum amicam offert, eamque firmat magis quam frangit. Nam vel inde colligere eſt, phylacteria (non Deum, ſed) traditionem & uſum auctorem habuiſſe, quod locum primarium in religione & affectu Judæorum obtinuerint. Solebant enim fœtus proprios arctis ulnis amplecti, & zelo affectuque majore [c] Seniorum traditiones quam ipſa Dei præcepta proſequi. Ut verbis meis accedat fides, nil opus eſt ut ab argumento præſente longe abeam: nam apud [d] Talmudicos legis loco traditur, *qui dicit, non ſunt phylacteria, ad tranſgrediendum verbum Legis, immunis eſt:* qui vero, quod *ſint quinque* Totaphoth *vel capſulæ* ad membranas conſervandas, *ad addendum verbis Magiſtrorum, reus eſt.* Neque *Magiſtrorum verba* & traditiones obſequio & honore eo minore dignas habuerunt, quod ritus originis ethnicæ quandoque præciperent & cohoneſtarent. Eos enim ritus multos ex Ægypti, Chaldææ, Græciæque religionibus accepiſſe, & ad cultus divini miniſterium accommodaſſe, jam dicta & ſtatim dicenda fidem indubitatam faciunt.

Obj. 6. SEXTO: nonnulli forte nobis adverſi dicent, nil cauſæ eſſe, cur Gentium φυλακτὰ vel amuleta Judæorum phylacteriis initium dediſſe cenſeantur; cum Judæi non minus a Gentium moribus quam perſonis ſemper abhorruerint, & nullos unquam Ethnicorum ritus in ſacrorum ſuorum claſſem admittere dignati fuerint.

HÆC equidem non minus falſo quam frequenter a nonnullis aſſeruntur. Nam ex inſtantiis hoc in libro & [e] alibi adductis innoteſcit, Judæos gentium mores haud paucos, nullo licet præcepto cohoneſtatos, paululum ab antiquo mutatos, admiſiſſe & in uſum ſacrum convertiſſe. Iis tamen omnibus hanc unam ſubjungere libet, ne præſenti Argumento plane defuiſſe videar: Judæis antiquioribus in more fuit, Dei nomen in carne exarare, ut eo ſigno ſe ſervos uni Deo quaſi mancipatos eſſe teſtarentur. Hoc docet [f] *Maimonides* ubi ait, אם היה שם כתוב על בשרו *Quod ſi quis in cute ſua exa-*

a *Tract.* 7. in Cap. 1. *S. Johan.* col. 346. Tom. 3. P. 2. b Ad *An. Chriſt.* 58. n. 76. c *Mat.* 15. 3, 6. *Gal.* 1. 14. d In *Cod. Sanhed.* cap. 10. §. 3. e V. *Libr.* de *legib. Hebr. ritualib.* paſſim f Lib. de *fund. Leg.* cap. 6. §. 7.

ratum

ratum habeat nomen Dei, &c. Quæ verba ſic [a] *Vorſtius* illuſtranda cenſuit: *morem hunc incidendi literarum notas cuti a Gentilibus derivatum eſſe obſervat Maimonides in* Avoda zara, *ubi inquit,* כתובת קעקע *Scriptura ſtigmatis, de qua dicitur in* [b] *Lege, erat, cum quis incideret carnem ſuam, & locum inciſionis repleret fuco, atramento, vel aliis coloratis notis; & fuit hæc conſuetudo Gentilium ſtigmatizantium ſemetipſos in honorem idolorum.* Cum itaque gentes vicinæ morem illum tuerentur, haud abſimile eſt vero, Judæos ſtigmata quædam, in Dei honorem, ſibimetipſis inuſſiſſe; partim ne gentibus zelo cedere viderentur, præcipue vero ut ſuperſtitionem in religionem converterent, & populus, Dei nomine ſignatus, eo minus ad nova aliqua ſtigmata in cute, more Gentium, facienda propenderet. Cum itaque conſpicuum ſit, Judæos hunc alioſque ritus e Gentilium uſu in mores cultuſque ſuos recepiſſe; veriſimile videri debet, & phylacteria geſtandi morem (paululum reformatum) e ſuperſtitione gentilitia in Judaiſmum tranſiiſſe. CAP. V.

CAP. V.

De Uſu & Intentione Phylacteriorum.

PHYLACTERIA inſtituendi cauſam aut occaſionem, temporum vetuſtate pene deletam, in lucem paulo clariorem protuliſſe videar. Eo me jam ducit rerum ſeries, ut eorum uſus & intentiones expediam, & eas etiam ex Antiquitatis arcanis eruam.

PRIMO itaque, eo conſilio inſtituta ſunt Phylacteria, ut monimenti cujuſdam ſacri locum & uſum obtinerent; quæ nempe Judæorum oculis ſemper obverſarentur, eoſque beneficiorum & præceptorum divinorum frequenter admonerent. Judæos antiquiores eo conſilio ligamenta illa circumgeſtaſſe docent [c] *Joſephi* illa, ὅσα τε τὴν ἰσχὺν ἀποσημαίνειν δύναται τῦ Θεῦ ϗ τὴν πρὸς αὐτὸς εὔνοιαν, φέρειν ἐγγεγραμμένα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ϗ τῦ βραχίονος· ὡς φιλέλεπλον πανταχόθεν τὸ περὶ αὐτὸς θεῖον θυμον τῦ Θεῦ· *quæ & potentiam & Dei erga ipſos benignitatem indicant, circumferenda ſunt inſcripta in capite & brachio, ut undiquaque conſpicua ſit Dei erga ipſos benevolentia.* Refert etiam [d] *S. Hieronymus*, ex Hebræorum traditione, *Babylonios magiſtros—decalogum ſcriptum in membranulis capiti circundare* ſolitos,—*ut ſemper videant quæ præcepta ſunt.* Hic uſus fidem accipiat etiam e verbis Domini, *Mat.* 23. 5. ubi Phariſæos eorum fimbrias & phylacteria juxta æſtimaſſe, & utraque pari cum religione vel oſtentatione dilataſſe legimus. Deum autem fimbrias eas tanquam memorialia quædam Legis inſtituiſſe, explicate dicitur *Numer.* 15. 39. *& erit vobis in fimbriam, & videbitis eam, & recordabimini omnium præceptorum Domini, ut faciatis ea.* In hunc finem Deum phylacteriorum etiam geſtationem præcepiſſe, Judæi collegiſſe videntur e Legis verbis quibus tota frontalium religio nitebatur: Idem enim quod *Exod.* 13. 9. לזכרון *in memoriale*, verſ. 16. לטטפות *in frontalia*, inter oculos apponi dicitur.

SECUNDO: hujuſmodi phylacteria ſigni locum, & uſum habuere, quibus Judæi ſe Dei cultui Legiſque ſtudio impenſe deditos & devotos indicarunt. Nam Phylacteria quidem lata & conſpicua geſtabant Phariſæi, ut a Judæorum plebe; ipſa vero phylacteria, ut a Gentium colluvie, diſcernerentur. Hinc apud Judæos antiquos in [e] legem abiit, לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא בתפלין ולא בקמיע *non egreditur vir* (Die Sabbati) *cum calceis clavatis, cum phylacteriis, neque cum pittacio:* nempe quod Sabbatum ſigni vice datum eſſet, & ſola Sabbati obſervatio, hominis Legis ſtudio devoti, ſufficiens indicium haberetur. Hinc etiam decretum eſt olim, [f] *ne prætereat quis Synagogam, dum illic oratur,———Sin autem*, inquit, *affixa habeat phylacteria, præterire permittitur, eo quod iſta teſtentur eum ſtudioſum eſſe Legis.* Ex eadem cauſa veniſſe videtur, quod non minus phylacteria quam fimbrias ſtudioſe dilatarent, quod nempe utraque σημαντικὰ τῆς αὐτῶν πολιτείας (quod de *fimbriis* dicit [g] *Epiphanius*) exiſtimarent.

TERTIO: in hunc finem etiam inſtituta videntur Hebræorum phylacteria, ut in amuletorum & φιλάπλων ethnicorum locum ſuccederent, & Hebræorum animos a φυλακτηρίων magicorum uſu ſejungerent & avocarent. Illa ſcilicet amuleta & phylacteria, collis, manibus, & portis, ad malorum averruncationem, affigendi conſuetudo, apud

a *Not.* ad *loc.* pag. 80. b *Deut.* 14. 1. c *Antiq. Jud.* l. 4. c. 8. p. 163. d *Comment.* in *Ezec.* 24. e *Buxtorf. Lexic. Talmud.* in voc. קמיע f *Maimon.* in *Tephilah.* c. 6. g Lib. 1. *Adverſ. Hæreſ.* 15. p. 32.

CAP. V. Chaldæos & alios e vicinia populos invaluerat. Cum autem Judæi, e congenita mentis humanæ ſuperſtitione, & longo cum Chaldæis uſu & conjunctione, in hujuſmodi vanitatum amorem & uſum inclinarent; ne forte Gentium phylacteria, vel chartulas aut laminas characteribus ethnicis exaratas, ſibiipſis alligarent; Synagogæ magiſtri veteres membranulas quaſdam verbis Legis inſcriptas, & nomine *Totaphoth* excogitaſſe, caſque, vice phylacteriorum & chartularum omnium magicarum, fronti manuique devinciendas, inſtituiſſe videantur. Ut autem eo firmior evadat hujus ſententiæ fides, iis quæ jam adducta ſunt, hoc unum ſubjungam argumentum: Helleniſtæ, (uti conſtat ex Evangelio) nomen illud φυλακτήριον τοῖς *Tephilin* Judæorum vulgo tribuebant. At φυλακτήριον proprie eſt φυλακτικὸν, amuletum ad malum aliquod averruncandum, ἀποτρόπαιόν τι. Eo ſenſu venit apud [a] *Diſcoridem*, qui, de lapide ſelenite loquens, ait, ἀντὶ φυλακτηρίου περιάμματι αὐτῷ αἱ γυναῖκες χρῶνται, *phylacterii, vel amuleti, vice eo utuntur fœminæ:* & ſtatim [b] poſtea, de variis Jaſpidum generibus agens, λέγονται ὑπὸ πάντες, inquit, εἶναι φυλακτήρια περίαπτα καὶ ὠκυτόκια, μηρῷ περιαπτόμενα· *omnes pro amuletis geſtari, & femori alligatæ partum accelerare, traduntur.* Vox hæc eandem notationem ferre videtur, modo laudato *Concilii* in *Trullo* Canone, quo communio Eccleſiæ omnibus interdicitur qui ſolent ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, *facere quæ dicuntur phylacteria.* Nihil autem probabilitatis habet, Helleniſtas omnes nomen illud, phylacteriorum ethnicorum proprium, appendiculis hiſce ſacris imponere voluiſſe; niſi quod ea locum φυλακτηρίων ethnicorum occupare, pro certo crederetur. Aliis argumentis haud opus eſſe ſentio, cum per ſe credibile ſit, Eccleſiæ Judaicæ præpoſitos membranas illas, nomen & imaginem phylacteriorum ethnicorum præferentes, & Legis portiunculis inſcriptas, populo circumferendas ideo conceſſiſſe; ne aliter, ſuperſtitione credula & ſequaci moti, laminis & amuletis magicis, ad Paganorum morem, uterentur.

QUARTO: Judæi nonnulli frontalibus hiſce non tantum amuletorum vulgarium locum ſed & virtutem tribuebant, iiſque tanquam munimentis contra mali cujuſvis (animæ vel corporis) incurſum utebantur. Quantum ad animæ mala avertenda valere credebantur, e [c] *Talmudicorum* verbis intelligitur: כל מי שיש לו תפלין בראשו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא *Quicunque habet Tephilin in capite ſuo, & Mezuzam in janua ſua, & Zizith in veſtimento ſuo, munitus eſt contra peccatum.* Nec phylacteria ſua virtute minore ad mala corporis averruncanda pollere cenſuerunt. Nam quærenti in [d] *Gemara*, מאי טוטפת *quid eſt totaphoth?* Reſpondet *R. Joſeph* חומרתא דקטיפתא *alligamentum abſciſſionis*: h. e. exponente [e] Buxtorfio, *membrana ſacra collo appenſa, ad abſcindendum periculum ab hoſte vel invido.* Hiſce fidem paulo firmiorem conciliat [f] *S. Hieronymi* teſtimonium: poſtquam enim Judæorum תפלין pittaciola Decalogo inſcripta nuncupaſſet, addit, *Pittaciola illa Decalogi, phylacteria vocabant, quod quicunque habuiſſet ea, quaſi ob cuſtodiam & munimentum ſui haberet.* —— *Hoc apud nos ſuperſtitioſæ mulierculæ, in parvulis Evangeliis, crucis ligno, & iſtiuſmodi rebus (quæ habent quidem zelum Dei, ſed non juxta ſcientiam) uſque hodie factitant, culicem liquantes & camelum deglutientes.* Vox autem *Pittaciolum* aut πιττάκιον (quod obiter moneo) chartam pecoream, διφθέραν *pergamenum*, notat. Et *Moſchopulus*, hujus vocis originem referens, pag. 135. πεττύκια, inquit, δωρικῶς τὰ λεπτὰ τεμάχια τῶν δερμάτων (σημαίνει) ἀφ' ὧν ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν· *Pettycia Dorice dicuntur minuta illa e pellibus ſegmenta unde nos Pittacia nominamus.* Vox itaque *Pittaciolum* membranis hiſce phylactericis adamuſſim convenit. Sed ad callem me recipio, a qua paululum deflexit ſermo. Hic forſan admiratio non exigua Lectorem tenebit, & cauſas ſollicite quæret, unde profectum eſſet ut tota pene Judæorum natio eo cæcitatis & ſuperſtitionis deveniret, ut membranulis hiſce φυλακτηρίων titulum & virtutem tribueret, iiſque ad ſemetipſos potius quam Legem cuſtodiendos uterentur? Expediam paucis: me fallit conjectura, vel ſuperſtitionis hujus origo & incrementum ad tres cauſas revocari debet.

(1°.) HARUM prima & præcipua eſt craſſa & ſupina Scripturæ interpretatio. Παρερμηνείας hujus exempla nonnulla ſupra memoravi. Iis itaque ſufficiat verba [g] *Maimonidis* addidiſſe: וכל הרגיל בתפלין מארך ימים וגו' *Quicunque aſſueſcit Tephilin, is producit dies ſuos: juxta id quod dicitur Deut.* 11. 21. *Ut multiplicentur dies veſtri.* Præ cæteris autem Scripturæ locis, ſuperſtitio hæc ex interpretatione craſſa & abſurda *Deuter.* 6. 8, 9. cauſam & prætextum accepiſſe putetur. Cum enim legiſſent ea verba, והיו

a Lib. 5. de *mat. medic.* cap. 159. b Cap. 160. c V. *Buxtorf. Synag. Jud.* c. 9. d In *Tract. Schabbat.* fol. 57. col. 2. e *Lexic. Talmud.* in voc. טטפת f *Comment.* in *Mat.* 23. g *Tractat. de Tephil.* c. 4. §. 26.

לטוטפות

לטוטפות *& erunt appenſa* vel *ligata inter oculos*: Judæi, lapſu temporis, in eam ſententiam veniſſe videntur, Deum eo in loco *ligaturam*, id eſt, *amuletum* inſtituiſſe, & eorum Totaphoth non tam in ſigna & monimenta, quam ſacramenta & munimenta, iis conceſſiſſe; quibus itaque non minorem virtutem adverſus morbos, dæmonas, faſcinum, & alia mala, quam Gentes φυλάκτοις, ligaminibus, & characteribus ſuis, ineſſe cenſuerunt. CAP. VI.

(2°.) HUJUSMODI ſuperſtitionem Judaicam ad Diabolum, tanquam cauſam promoventem, non injuria referamus. Nam ſeculo quovis id egit vetus ille ſerpens, ut ſub honeſto ſchemate religionis impoſturam faceret. Solet enim Scripturam per ſemetipſam prodere, nomina ſacra in uſum magicum convertere, & fiduciam Deo ſoli debitam ceremoniis quibuſdam religioſis aſtrictam detinere. [a] *Paulus Fagius* itaque, poſtquam quatuor illa loca membranis Judaicis inſcribi ſolita enumeraſſet; conſulto ſubjungit, *hæ ſunt quatuor lectiones ſacræ, quas Judæi ſuis Thephillin incluſas circumferunt, ſinguliſque diebus capiti & manui alligant, non aliter abutentes illis quam quidam abutuntur initio* [b] *Evangelii ſecundum Johannem; qui ſe ſatis tutos exiſtimant ſi ſacra verba in ſcheda circumferant, quantumvis interim ſceleratam vitam vivant. Ita & miſeri Judæi ludunt cum verbo Dei, ut videas Sathanam impoſtorem in omnibus ſuis organis ſui ſimilem eſſe.* Neque eſt, cur quis hæc verba charitate vacua ſentiat, cum oſtenſum ſit, haud paucos e Judæis phylacteria ſua tanquam ſigna magica uſurpaſſe, quibus (tacite licet & occulte) Dæmonem ipſum ad opem ferendam invocarunt.

(3°.) QUOD Judæi phylacteria ſua in amuleta verterint, Gentium etiam in vicinia habitantium moribus, haud minima ex parte tribuendum eſt. Iis enim (uti dixi) ſolenne fuit, ſchedas characteribus aut literis quibuſdam ſecretioribus exaratas, aut imagines parvulas circumferre, quas adverſus omnia mala vim φυλακτικὴν habere ſibi facile perſuadebant. Cum itaque Judæi in corruptiſſimos Gentium mores inclinarent, veriſimile eſt, antiquos Eccleſiæ Judaicæ patres, Gentium ligamina in Judæorum *totaphoth*, & eorum Ἐφέσια γράμματα in literas ſacras commutaſſe; & populo auctores fuiſſe, ut e ſchedis Dei leges inſcriptas habentibus, potius quam characteribus magicis aut rebus idolo ſacratis, tutelam & ſalutem expectarent. Hæc autem *pia fraus*, ut uſu venit, incommoda graviora ſecum attulit: nam Judæi, ſchedas literis ſacris exaratas circumferentes, peccati (ut credebant) immunes phylacteriis adverſus malorum incurſus utebantur, adeoque Superſtitio, antico excluſa, per poſticum introibat, & late graſſabatur.

CAP. VI.

De Phylacteriorum origine & antiquitate.

HORUM originem ſic abdidit vetuſtas temporum, & credula ſimplicitas qua ſecula ſuperiora Judæorum doctrinam de eorum origine divina recepere, quod Phylacteriorum principium Argumentum ſit, quod conjecturas tantum obſcuras & incertas admittere cenſeatur. Hoc vel inde ſatis intelligitur, quod tot ſententiæ de Phylacteriorum origine & antiquitate inter auctores obtinuerint. Negotii præſentis erit, earum nonnullas explicare, & earum momenta in lance rationis explorare

HARUM autem prima, quæ plurimorum animis inſedit, ea eſt, quod Deus, una cum reliquis legibus, mandatum de phylacteriis hiſce geſtandis dederit, ut Hebræis ſemper ante oculos obverſarentur, & inde hebetes eorum animi in Dei & Legis ſuæ memoriam ſæpe reducerentur. In ea ſententia ſtetiſſe Veteres & Modernos haud paucos, eorum verba ſupra citata fidem haud incertam faciunt.

QUIS autem, re bene penſitata, ſe perſuaderi patietur, Deum inſtrumenta tot loris, nodis, cellulis, & membranis inſtructa; eaque non frontibus tantum & manibus, ſed etiam portis & poſtibus domus affigenda, præcipere voluiſſe? cum præſertim [c] κράσπεδα illa, de quibus Domini ſermo, ea de cauſa, nempe ut populi [d] memoriam refricarent, inſtituerit. Unde [e] *S. Chryſoſtomus*, de Judæorum fimbriis agens, ὅ πολλοὶ, inquit, πολλάκις ποιοῦσιν ὡς ἐπιλανθανόμενοι, λίνῳ ἢ κρόκῃ τὸν δάκτυλον ἀποδεσμοῦντες, τοῦτο ὁ Θεὸς ὥσπερ παιδίοις ἐκέλευσε ποιεῖν· *Quod oblivioſi crebro facere ſolent, filo linteo vel coccineo digitum*

a *Annot.* ad *Exod.* 13. 15. b Δελτία μικρὰ, τὸν νόμον ἀδύνατα, ἐφόρουν τῶν Ιουδαίων καθηκται, ὥσπερ νῦν αἱ γυναῖκες τὰ εὐαγγέλια. Iſid. Pelus. lib. 2. Epiſt. 150. c *S. Mat.* 23. 5. d *Numer.* 15. 39. e In *S. Mat.* 23. *Hom.* 73. p. 772.

CAP. VI. *ſtrictius ligantes, id Deus ceu infantulis juſſit facere. Vittam enim hyacinthinam in extremitate veſtis aſſui præcepit, ut animos & oculos eo advertentes, mandatorum recordarentur.*

SENTENTIA ſecunda eſt; Deum phylacteria quidem ſtatim ab exitu ex Ægypto, non autem in oblivionis, ſed ſuperſtitionis Ægyptiacæ remedium inſtituiſſe. Atque hæc ſententia virorum non perfunctorie doctorum puncta tulit, quamvis in circumſtantiis nonnullis ab invicem diſcrepantium. Ex iis [a] *Scaliger* imprimis, de frontalium origine loquens, ſic ſenſum ejus exprimit: *ne gentium phylacteriis populus Dei uteretur, quod aſſueverant facere, dum inquilini in Ægypto ſervirent, & Ægyptiorum ſuperſtitioſis amuletis frontes muniebant; Moſes præcepit, ut Decalogum in membranulis, quas* κεφαλίδας *vocabant, inſcriptum in frontibus geſtarent. Hæc ſane* Totaphoth *vocantur, Ægyptiaco vocabulo.* In eandem ſententiam ivit [b] *Petitus*, dicens, Deum voluiſſe, *ut Iſraelitæ Decalogum in membranulis deſcriptum in frontibus geſtarent*, & ut eſſent *illis vice Ægyptiacorum amuletorum,* לטוטפות εἰς φυλακτήρια. Eidem opinioni ſtuduit, eamque paulo explicatius expreſſit, *Abenephius*, cujus verba [c] *Kircherus* ex Arabia ſic in Latium tranſtulit. *Frequens erat in Ægypto uſus phylacteriorum variis imaginibus inſignitorum, queis ſe fortunatos futuros eſſe credebant; queis adjungebant ſtatuunculas quaſdam quaſi* Avertentes *nuncupabant: quas nunc in collo, pectore, manibus portare, nunc in angulis domuum, aliiſque locis veluti cuſtodes eorum collocare ſolebant. Quos uſus omnes Lex in* Tephilin & Mezuzoth & Totaphot *convertit: quæ quidem nihil aliud erant quam coria ex animali mundo, in quibus verba Dei Legis ſervandæ memoriam continuam ſuadentis & præcipientis ſcribebantur; ponebanturque ſuper frontem, & brachia, & poſtes portarum.* Ab hac autem opinione [d] *Simlerus* haud multum receſſiſſe putetur, aſſerens Deum, *Deuteron.* 6. 8. alluſiſſe *forte ad ritus gentiles*, ut ſuos a ſuperſtitione revocatos doceret qua ratione ornamenta & ſigna cultus & reverentiæ divinæ externis illis gentilitiis opponerent. Ethnici *enim inaures ad Deorum* ſuorum *honorem* portabant, *& alia ornamenta ſua quæque ſignificatione. Sic bulla amuletum putabatur invidiæ, & Laribus erat ſacrata. Annulus honoris inſigne digito geſtabatur. Titulus erat inſigne ſacerdotum Romanorum. Habebant & ædes inſcriptiones ſuas: unde quum quidam ſuam domum inſcripſiſſet Herculi Alexicaco,* ne quid *mali* eam *ingrediatur*; *Cynicus irridens quæſivit, & quo Dominus?* ita perſtringens illius *improbitatem.* — *His* opponi potuit *hæc ſententia:* Habent infideles ſua *inſignia & ornamenta & monumenta*, religioſa: *at* ornamenta & memorialia veſtra erunt hæc ſigna quæ vobis commendo obſervanda.

NON piget operæ in teſtimoniis hiſce referendis poſitæ, eo quod opinioni meæ nonnihil adjumenti præbeant. Nam & ipſe contendo Gentium amuleta & *inſignia religioſa*, Judæorum phylacteriis inſtituendis occaſionem tribuiſſe; quamvis adduci non poſſum ut ſentiam, Deum de frontalibus illis mandatum aliquod edidiſſe, vel ea mira illa ſanctitate, vel virtute *conſervatoria* donaſſe, quam Judæorum Magiſtri fingunt. Cum enim Deus ſancte promiſiſſet, ſe pios omnes ἀπὸ λόγου ταραχώδους, *faſcino* ſeu *verbo* quovis magico; [e] ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, *a quovis morbo* & (illius auctore) *Dæmone meridiano* conſervaturum; nil opus erat ut novum aliquod φυλακτήριον inſtitueret, & gratiam ejus legibus, phylacteriis potius quam cordibus, inſcriptis alligaret. Deinde: ſi Deus φυλακτήρια & amuleta illa minora & portatilia, ad Ægypti morem, Judæis indulſiſſet; proculdubio phylacteria quædam majora, divina vitute donata, populi pertinaciæ conceſſiſſet. Nam, ſi [f] *Kirchero* quicquam credimus, habebant Ægyptii, non tantum *minora & portatilia* quædam amuleta, *collo, pectori, manibus hominum appenſa*; ſed *& majora* nonnulla *& immobili poſitu ſolidata*, quæ *in publicis, urbium, templorum*, aut *regionum locis, ad hoſtium inſultus arcendos & ἀντιτεχνίας δαιμόνων κακέργων eludendas ponebantur.* His accedat, quod nullo idoneo teſtimonio probari poteſt, vocem *totaphoth* amuleti, phylacterii vel ligaturæ ſignificatum habuiſſe, ante templi ſecundi tempora. Quis itaque non videt, *Abenephii* & *Scaligeri* ſententiam loco nimis lubrico ſtare, quam ut ei tuto & fidenter innitamur?

TERTIO: ſentiunt alii, phylacteria illa uſum tantum & pragmaticam quandam religionem, nonnullis ante Chriſtum ſeculis, auctorem habuiſſe. Poſtquam enim res afflictiſſimæ Judæorum mores & ingenia paululum correxiſſent, eodem pene zelo & impetu in ritus omnes mandati alicujus ſpeciem habentes ferebantur, quo eos omnes olim fugiebant & averſabantur. A legis equidem nucleo cultuque ſpirituali genio ſemper erant averſiſſimo: quo vero culpam illam redimerent, in ipſo cortice ſollicite hæ-

a In *Elenc. Trihæreſ.* cap. 7. b *Var. lect.* capt 20. c *Oedip. Ægypt.* Tom. 1. Synt. 4. cap. 1.
d Not. in *Exod.* 13. 9. e V. Lxx. in *Pſal.* 91. 3, 6. f *Oedip. Ægypt.* Tom. 2. P. 2. p. 445.

rebant,

rebant, & ritus omnes externos quos Deus vere præcepiſſet, eos etiam quos præcipere tantum videbatur, pari religione tenebant & obſervabant. Me quod attinet, hanc ſententiam ſpecioſam arbitror, & antiquis Judæorum moribus apprime conſentaneam. Cum vero nullam omnino rationem reddat, cur Judæi *totaphoth* in phylacteria vel amuleta quædam ſacra converterint, nec plurimas phylacteriorum circumſtantias explicare doceat; ab ea, utpote veritatem ne dimidiatam referente, recedendum ſentio. CAP. VI.

Auctoris ſententia.

CUM veritas opinionibus hiſce tribus haud adeo propitia fuerit; non erit (uti ſpero) Lectori prorſum ingratum, ſi & ipſe ſententiam meam interſeram, *Theſibus* hiſce quatuor explicandam.

(1°.) PHYLACTERIA Judaica (quæ nempe nunc in uſu verſantur) non videntur unius ætatis opus, ſed eorum complementum, per gradus quoſdam & curioſas multorum ſeculorum additiones acquiſiviſſe. Non ſolent enim clariora Superſtitionis, magis quam artis, opera ſtatim ad apicem pervenire. Quavis ætate fœtum ſuum relambit Superſtitio, eique formam quotidie magis elegantem inducere conatur. Eſt enim Superſtitio pruritus quidam animæ, qui jam inventis neſcit acquieſcere: religioſa quædam δειδαιμονία, quæ non minus redundat in ſuperfluis, quam deficit in neceſſariis. Neque phylacteriorum cauſæ tantum (ſuperſtitio vel hypocriſis) ſed etiam circumſtantiæ plurimæ, totus inſuper apparatus, indicio ſunt, ea per gradus quoſdam ad formam & perfectionem quam hodie præ ſe ferunt, aſcendiſſe. Nihil enim veri ſimile præfert, unam ætatem, tot lora, membranulas, nodos, capſulas, geſtandi modos (ut circumſtantias alias non facile numerandas in præſenti taceam) excogitaſſe. Quis credat, unius ſæculi *piam matrem* partus tam varios, tamque diſſimiles eniti potuiſſe? In tanta veteris hiſtoriæ caligine, difficile (ne dicam, impoſſibile) eſt, enarrare, quid hoc, quid illo ſæculo, Rabbini phylacteriis antiquis addiderunt. Pleraque hæc obſoleta jam ſunt, & in Antiquitatis obſcurioris arcanis poſita. Neque tamen tenebræ illæ craſſiores impediunt, quo minus unam Phylacteriorum circumſtantiam percipere poſſimus, quam ſecula recentiora vel addidiſſe vel ratam feciſſe videantur. Sic enim [a] Jonathan *Tephilin* ligandi modum & locum deſignavit: *eritque tibi ſignum* miraculoſum *hoc, ſculptum & explanatum* in Tephila manus, בגובהא רשמאלך *in altitudine* id eſt, ſuperiori parte, *ſiniſtræ tuæ.* Atque hiſce gemina occurrunt apud eundem *Paraphraſten*, in *Exod.* 13. 16. *Deuter.* 6. 8. & 11. 18. & *Paraphr.* in *Cantic.* 8. 3. Morem tamen alium, ætate *Theophylacti*, inter Judæos haud paucos obtinuiſſe, Patris illius fides opinari ſuadet. Sermonem enim de Judæorum phylacteriis habens, *ſcribebant*, [b] inquit, *in duabus chartulis Decalogum Legis*, καὶ ἐπίθεσαν τὸ μὲν ἐπὶ τῷ μετώπῳ αὐτῶν, τὸ δὲ ἕτερον ἐκρέμων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς· *& ponebant unam ſuper frontem, & alteram ſuper dexteram ſuſpendebant.*

(2°.) PHYLACTERIA Judaica, ſub Captivitatis Babylonicæ tempora, rudiora quædam principia ſortita videantur. In hanc ſententiam, teſtimoniis & aliis argumentis inductus, inclinat animus. Nam *S. Hieronymi* verba Phylacteriorum originem ad *Babylonios* quoſdam *magiſtros* referre videntur. [c] Refert enim, ex Hebræorum traditione, *Babylonios magiſtros, Legis præcepta ſervantes, decalogum ſcriptum in membranulis capiti circumdare* ſolitos, *ut ſemper videant quæ præcepta ſunt.* Quid autem *S. Hieronymus* ſolos *Babylonios magiſtros*, membranulis hiſce phylactericis inſtructos, memorat; niſi quod illi perſuaſum eſſet, aliquos in Babylone doctores populum ad eas geſtandas induxiſſe, & exemplo ſuo Judæis vulgaribus ad phylacteriorum uſum præiviſſe? Hoc & eo propius eſt fidem, quod mos ille geſtandi phylacteria (vel aliquid eorum loco capiti circundatum) inter Babylonios, & gentes iis vicinas aut eorum imperio ſubditas, pluſquam cætera Judæorum inſtituta viguiſſe videatur. Rei hujuſce fides ſit penes [d] *Hieronymum*, de phylacteriis ita differentem: *Phariſæi—ſcribebant in membranis decalogum Moyſi*, i. e. *decem verba Legis*; *complicantes ea, & ligantes in fronte, & quaſi coronam capiti facientes,——quod uſque hodie, Indi & Perſæ & Babylonii faciunt: & qui hoc habuerit, quaſi religioſus in populis judicatur.* Quid autem Babylonii, cum vicinis ſuis, phylacteriorum Judaicorum tam æmuli fuerint, & eorum geſtationem in præcipua religionis parte poſuerint; niſi quod originem a Babylone derivarint, & magiſtri quidam, ibi captivi, primi phylacteriorum uſum excogitarint? Huic opinioni addictior eſt animus, quod nulla mentio horum phylacteriorum in exemplari Veteris Teſtamenti, Græco vel Hebraico, poſt datam Legem in-

a *Paraph.* in *Exod* 13. 9. b *Comment.* in *S. Mat.* 23. 5. c *Comment.* in *Ezek.* 24. d *Comment.* in *S. Mat.* 23. 5.

CAP. VI. veniri poteſt. Nec e ſcriptis Propheticis quicquam vel fidiculis exprimi queat, unde leviſſima ſuſpicio, de Phylacteriis hiſce Prophetarum ſeculo cognitis aut geſtatis, ſuboriri poſſit. Judæi quidem locum illum *Ezechielis*, *corona tua circumligata ſit tibi*, de capitis phylacteriis interpretari ſolent. At notationi vocis פאר quæ [a] μίτραν ſonat, & toti contextui magis convenit, ut locum illum, de mitra ſacerdotali, vel alio aliquo capitis integumento, quam de phylacteriis intelligamus. Mihi itaque, in tenebris hiſce conſtituto, nihil probabilius apparet, quam quod *Legis magiſtri* quidam *Babylonii* rudiora Judæorum phylacteriis initia dederint. Eſt etiam temporis illius conditioni conſentaneum, ut ita ſentiam: cum enim Judæorum natio inter Babylonios, amuletis & aliis artium curioſarum inſtrumentis addictiores, captiva detineretur; & metus cauſa ſubeſſet, ne & mobile Judæorum vulgus, Chaldæis uſu quotidiano junctum, eorum opera diſceret, & phylacteria magica Chaldæorum ritu, ſibiipſis alligaret; Synagogæ Magiſtris conſultum videbatur, phylacteria quædam Legis portiunculas inſcriptas habentia populo geſtanda concedere; ut hac in re temporum rationi velificarentur, & ſcripta ſacra loco characterum magicorum ſubſtituerent.

(3°.) JUDÆI, poſt eorum in avitas ſedes μετοικεσίαν, phylacteria vetera non parum immutaſſe, & iis (florente præcipue Græcorum imperio) circumſtantias haud paucas addidiſſe videantur. Huc inclinat animus, 1°. Quod Judæi, notante [b] *Montacutio*, ſub ea tempora, *ad Legem ipſam, velut numeris ſuis—imperfectam, neque ad finem aſſequendum abſolutam, traditionum* ſuarum ῥακώδη quædam φυρήματα conſuerent;—*& non tam Judaiſmum, quam mixtum paganiſmo Judaiſmum, in vetuſtam religionem Lege præſcriptam* inducerent. Hoc eo rationi convenientius arbitror, quod ſub id temporis res Judaicæ Græcorum armis fractæ eſſent, & Judæis multum commercii cum Græcis intercederet. Hoc alibi ſatis extra dubium poſuiſſe videar. 2°. E multis exemplis ſuperius adductis compertum eſt, haud paucas conſuetudines, ſacra ſpectantes, e Græcorum uſu ad Hebræos dimanaſſe. Probatum eſt etiam, morum & dogmatum Græcorum ſtudium communem traditionum Judaicarum fontem extitiſſe. Eſt itaque communi traditionum Judaicarum origini conſentaneum, ut Judæos nonnullas phylacteriorum circumſtantias a Græcis accepiſſe cenſeamus. 3°. Apud Græcos, pellicula cui amuletum includebatur, [c] Κύστις dicta eſt, & ſic ob veſicæ ſimilitudinem quam ferebat appellata. Nec ſine obſervatione prætereundum eſt, quod lorum compactum aut nodus, cui pellicula vel membranula ſacra incluſa jacuit, קציצה & קצוצה a [d] Judæis nuncupetur: ut ſcil. vocis Græcæ κύστις, unde pellicula illa nomen & originem duxit, ſonum & memoriam aliquam retineret. 4°. Si quis ad varias Græcorum & Judaicorum phylacteriorum circumſtantias advertat animum, ea cognationem & ſimilitudinem propinquam inter ſe colere facile deprehendat. Hæc autem cognatio cauſam opinandi non levem præbet, Judæos, ſub Græcorum jugo laborantes, phylacteriorum ſuorum circumſtantias aliquas a Græcis mutuatos fuiſſe. 5°. Momenti nonnihil ad ſententiam meam firmandam habet, quod Helleniſtæ nomen φυλακτήρια, quo Græci ſua vocabant amuleta, frontalibus ſuis impoſuerint. At veriſimile eſt, Judæos nomen illud, utpote infame & magicis ligaturis olim frequentius inditum, abominari, & nomen *Totaphoth*, uſu Scripturæ ſacratum, retinere voluiſſe; niſi quod, una cum nomine, & rem ipſam a Græcis, tandem victoribus & magiſtris eorum, accepiſſent.

(4°.) ÆQUUM videtur opinari, Judæos, ſub exeuntis Judaiſmi tempora, ſupradicta Scripturæ loca phylacteriis accommodaſſe; & ex iis (perperam licet intellectis) phylacteriorum circumſtantias aliquas immutandi occaſionem accepiſſe. Sub ea nempe tempora, Deus Judæos εἰς νοῦν ἀδόκιμον, mentem judicii expertem, tradidiſſe videtur; adeo ut Scripturæ tantum corticem curarent, & verbis ejus, ſenſu licet interiori deſtitutis adhærerent. Inde mille (ritus dicam, an ineptiæ) in cultum Judaicum, tanquam divinitus inſtituti devenere, quos Deus *nunquam præcepit*, *nec in animum ejus aſcenderunt*. Et literalis iſta Scripturas interpretandi ratio ita Judæorum ſtudia tunc temporis occupavit, quod Scriptura, a ſenſu ſuo germano torta, ritibus tantum inanibus & ipſa nive frigidioribus favere videretur. Hæc eo majorem veri ſpeciem habent, quod eo ſeculo Judæorum animi, mille malis & infortuniis fracti, craſſiores indies evaderent; ipſique ſic ingenium cum re quotidie perderent, ut tandem a Majorum indole & acumine plane degenerarent, & animos omnium fabularum & ſomniorum craſſiorum capaces circumferrent.

a Cap. 24. 17. Chaldæus enim טטפת reddit. & Lxx μίτραν in *Iſai.* 61. 10. b *Apparat.* 7. § 2.
c *Menag.* in *Laert.* l. 4. p. 108. d *Buxtorf. Lexic. Talm.* in voc. col. 2105.

CAP.

CAP. VII. CAP. VII

Dissertatio concluditur, uno subjuncto corollario.

AD lucem & firmitatem paulo majorem superius adductis afferendam, hoc unum subjungam corollarium: *Judæorum doctrina de phylacteriis, præ cæteris religionis suæ partibus, aperta præbet ignorantiæ suæ crassioris argumenta.* Probat enim, Judæos profunda Scripturarum, Linguarum, Antiquitatum Ethnicarum & Traditionum suarum ignorantia laborare.

(1°.) SCRIPTURARUM: nam inde Judæos, Scripturas nescire, vel plane negligere, perspicue satis intelligitur, quod phylacteriorum suorum usum, materiam, formam, sanctitatem singularem, & alia plurima eodem spectantia, ad Deum auctorem referant, eaque omnia in Legis tabulis instituta dicant. Nihil enim de Lege, vel illius Sectione aliqua, in Totaphoth aut memorialibus describenda & frontibus alliganda præceptum extat. Nominatissimum illum, & cuivis e Judæorum vulgo notum, [a] *Deuteronomii* locum, opinioni contrariæ nihil opis afferre, luculentis argumentis ostendisse videar. His addo, quod olim vulgo moris esset, amicorum, (quandoque Deorum) quos honore præcipuo colebant, [b] effigies, signa, vel phylacteria, in frontalibus, armillis & annulis, (aut frontium, brachiorum, & manuum ornamentis) cælata gerere; quæ scilicet homines, eorum memorias unquam deponere minime paterentur. Ad hunc morem (ni falli contingit) alludit ille *Deuteronomii* locus: hunc enim sensum præ se ferre videtur: "Beneficia & præcepta mea, memoria non minus fida & recenti teneri volo, quam memorialia quævis, hominum brachiis, frontibus, aut manibus appendi solita, ne amici vel Dii (quorum effigies aut signa ferunt) eorum animis unquam excidant aut elabantur.

(2°.) [1] JUDÆI, de phylacteriis agentes, non minus Linguarum, Hebraicæ nempe & Chaldaicæ imperitiam produnt. Nam Judæorum Magistri docent, quatuor domunculas aut capsulas, totidem schedarum repositoria, comparari, & phylacteriorum loris annecti debere. Hæc autem doctrina nullo solidiore fundamento nititur, quam quod *Totaphoth* vox divisa sit & peregrina: *nam*, inquiunt, *in Europa* טט tat *duo*, & פת pat in *Africa duo significat*. Hæc autem vocis hujus originatio, non pueris tantum placuit, & iis qui Hebraice hiscere nesciunt, sed primæ notæ Rabbinis: eam enim eruditus [c] *Mayerus*, in *Talmude*, *Kimchio*, *R. Salomone*, Auct. *Baal Turim*, & *Baal Aruch*, inveniri refert. In hujus autem etymologiæ refutatione morari nolo, ne nugas loco aliquo habuisse videar. Haud absimilem linguæ Chaldaicæ ignorantiam produnt Hebræorum magistri, dum vocem תפלין qua frontalia sua notari solent, *preces* reddunt; & proinde Phylacteria, instrumenta quædam precatoria, vel inter precandum usurpanda, docent. At vero vocem eam, non a פלל *oravit*, arcessendam esse, ex idiomate Syrorum constare potest. Nam in eo, dudum observante [d] Fullero, *punctis subjectis Tephela plane habetur, non Tephilla sicut in Thargum mendose scribitur, & a Judæis recentioribus proferri solet*. His addi potest, quod תפלה *precatio*, in plurali תפלות rite format, non תפלים aut (quod idem est) תפלין.

(3°.) VULGARIA Judæorum dogmata de Phylacteriis, eos antiquitatum ethnicarum rudes & ignaros indicant. Si enim in Antiquitatibus Græcis, aliisque, vel mediocriter essent versati, & quanta cognatione veteres Ethnicorum mores cum hodiernis suis institutis πατροπαραδότοις conjunguntur, intelligerent; non ea oris fiducia asserere vellent, eorum omnia a Monte *Sinai* ad Majores & a Majoribus ad semetipsos, perpetua traditione descendisse. Modestiæ alicui locum concederent, & suspicio aliqua suboriri posset, Majores suos [metu vel more ductos] ritus quosdam a Græcis aut aliis accepisse, & ad cultum suum accommodasse.

UT ad præsens Argumentum paulo propius accedat sermo: modo Judæi rerum antiquarum usum aliquem haberent, pronum esset intelligere, phylacteria & amuleta, schedis aut laminis exarata, ubique gentium olim obtinuisse; & eorum virtutem imaginariam plurimum ad conciliandum Ethnicismo amorem valuisse; neque iis tam incredibile videri posset, Majores suos a moribus ubique receptis aliquid contagii contraxisse,

a *Deut.* 6. 7, 8. b *Cantic* 8. 6. *Rev.* 7. 3. & 13. 17. *Jer.* 17. 1. *Jes.* 49. 16. *Genes.* 35. 4.
c *Philolog. Sac.* P. 1. c. 3. d *Miscel.* lib. 5. cap. 7.

1 Vid. cap. 2. de *Nominibus Phylacter.* Sect. 1. sub fin.

CAP. VII & eorum phylacteria Græcam originem æque ac titulum habuiſſe. Sunt autem hiſtoriæ, præſertim ethnicæ, cognitione plerumque deſtituti; ideoque omnia a Majoribus tradita, tanquam ancilia quædam cœlo delapſa, amplecti ſolent, nec de phylacteriis e Gentium uſu deſumptis vel per ſomnium cogitant. Ex ea rerum antiquarum imperitia profectum eſt, quod eas quas dixi Legis portiunculas ſolis membranis aut pelliculis inſcribendas doceant, eaſque inter ſtatuta Moſi in *Sinai* data fidenter referant. Nam [a] *Varro* (qui & *Plinium* aſſentientem habet) *membranas Pergami repertas* tradidit, ad penſandam chartæ penuriam, quam Ptolemæus, æmulatione ductus, ſubtraxiſſet. Inde vero *Varroni* & *Plinio* nonnihil fidei conciliatur, quod מגלה *Volumen, Jerem.* 36. 2. memoratum, non διφθέρα, ſed χαρτίον (a materia proculdubio chartacea, qua conſtabat) a Græcis interpretibus appelletur. Et (quod me penitius movet) modo Verſionem Græcam diligentius intueamur, vocem χάρτης & χαρτίον ſæpius inveniamus; διφθέρα vero non niſi ſemel, pro pelle ſcil. animalis ad tegendum tabernaculum parata, nunquam autem pro re aliqua literarum notis inibi exarandis uſurpetur. Eſt itaque ſuſpicioni locus, membranas Moſis ætate recentiores fuiſſe, & χάρτην (corticem Ægyptiacæ arboris, ſcripturæ capacem) ſeculis illis antiquioribus uſum chartæ habuiſſe. Non diffitendum quidem, [b] *Guilandinum*, [c] *Briſſonium*, alios, ſpecioſis teſtimoniis ex *Herodoto*, *Diodoro Siculo* & *Joſepho* petitis, originem *Ptolemæo* multo antiquiorem membranis probabiliter aſſeruiſſe. At vero, cum *Varro* & *Plinius* eas *Pergami repertas* expreſſe tradant, eſt ſane cur paululum in dubio hæreamus, nec cæca & præcipiti Judæorum fiducia membranas ipſo Moſis ævo cognitas, & Moſem, in phylacteriis conſcribendis, membranis uſum fuiſſe cenſeamus.

(4°.) E JUDÆORUM circa phylacteria placitis intelligendum eſt, eos morum & traditionum ſuarum cauſas prorſus ignorare. Rem hanc uno & altero exemplo manifeſtam faciam: apud Judæos more veteri receptum eſt, eorum phylacteria, manui tantum ſiniſtræ, altiuſcule etiam & e regione cordis, appenſa gerere. Multum autem hic ſudant Judæi, ut moris hujus antiqui, cauſam eruant, cujus in Scriptura ne vel umbra reperitur. Refert [d] *Aben-Ezra* R. Moſem ſacerdotem obſervaſſe, יד *manum*, in Scriptura plerumque ſiniſtram denotare, & locos aliquos adducere, in quibus ita uſurpatur. Addit autem *Aben Ezra*, דברי הקבלה חזקים ואין צריכין חזוק *Sed verba Kalbalæ*, i. e. traditionis, *firma ſunt, nec confirmatione indigent.* Atque hic plerique Judæorum, ad commune illud aſylum ignorantiæ, Majorum nempe traditionem ſe recipere ſolent. At credibilius eſt, morem illum eandem cum ipſis phylacteriis, craſſam ſcilicet & literalem Scripturæ figuratæ loquentis interpretationem, cauſam & originem habuiſſe. Sic enim ſe habent [e] Legis verba, qua Phylacteria præcepta ſentiunt: *& erunt verba illa quæ Ego præcipio tibi hodie, ſuper corde tuo: & ligabis ea in ſignum ſuper manu tua*, &c. Cum itaque cor ad ſiniſtram vergat, pulſus ſuos verſus ſuperiorem ſiniſtræ partem dirigens; Judæi antiqui phylacteria in altitudine ſiniſtræ liganda decreverunt, ut eſſent quaſi ſuper *cordibus ſuis*; adeoque verba legis in iis exarata cor pungere, & ſuper eo quieſcere, viderentur. Atque hac ratione religioſi homines maximo legis perimplendæ ſtudio ducti credebantur.

ALIA traditionum Judaicarum, phylacteria ſpectantium, exempla proferre poſſem, quas Judæi a *Sinai* fluxiſſe ſentiunt; quæ tamen e Scriptura (ſenſu craſſiori capta) vel e Gentium antiquiorum uſu aliquo tolerato dimanarunt. Hæc autem in præſenti conſultus prætereo: vereor enim, ne Lector, in hoc Argumento, me nimium fuiſſe, & de rebus haud adeo magni momenti ſermoni juſto longiori indulſiſſe, cenſeat.

a Ap. *Plin. Hiſt. nat.* l. 13. c. 11. b Lib. de *Papyro*: *membro.* 6. c De *Reg. Perſic.* lib. 2. p. 275.
d In *Exod.* 13. 9. e *Deuter.* 6. 6, 8.

INDEX RERUM
ET
VERBORUM.

A.

ABSTINENTIA a Cibis. vid. Cib.
Adadus, quis; & nominis origo 29
Adonidis feſti ceremoniæ, quæ 575
עד *donec*, rem nunquam futuram indicat 1028
Adulteria, apud Ethnicos frequentiſſima 34
Ægyptiis religionem myſticam in uſu fuiſſe, & philoſophiam, per ſymbola, per animalium figuras, &c. traditam ante Moſis ætatem 212
Ægyptiorum, aliorumque myſteria, qualia 29
Ægyptiorum diſciplina ſacerdotalis in cauſa erat, quare variæ gentes ad Ægyptum iter faciebant 44
Agriculturæ Zabiorum ritus, quales 339
Αγγελοι, vocis origo 1008
Αγνισμὸς, quid 773
Αγυιεὺς, quare Apollo ſic dictus 1159
Ακροθίνια, quæ 589
אל & ב particulas eſſe ejuſdem momenti 928
Alagabalus, quis 555
Alath, quid 1130
Αλαλαγμὸς, quid 1106
אלילים idola quare ſic dicta 93
Αλεξίκακος, Hercules ita dictus 1083
Αλήθεια, ſimulacrum ita dictum, ſacerdotis Ægyptiorum fuiſſe ornamentum 1008
Alhadhada, quid 1060
עלה quid 752
Allah Cobar, vociferatio apud Turcas, quo tempore 824
Alilat, Luna apud Arabes quare ſic dicta 811
Αλισγήμασι τῶν εἰδώλων· vid. Apoſt. Decret.
Allegoriæ, quæ culpandæ, quæ admittendæ 126, 127, 223
Allegoriæ & typi Legis. vid. Myſteria
Allegoriarum abuſus 214, 219, 220, &c. 559
Allegoricus docendi modus, Pythagoræis & Platoniſtis erat in uſu 221
Altaris terrei extruendi, ſenſus 311 Ratio 313
Altaris e lapidibus aſperis extruendi, rationes vulgo datæ 316. Cauſa genuina 318. Quare lapides ſecti in Altaris fabrica prohibentur, cum Templum ex lapide dolato ſtruere tur 320
Altari gradus quare prohibiti 324. Rationes falſæ Ibid. Auctoris ſententia 325. Ratio legis expreſſa 330. Implicita 332
Altaria, ſtatuæ & luci, quare diruenda 342. Rationes Legis, a parte Dei Ib. gentis Iſraeliticæ, Legis Moſaicæ 343 Seculi, Altarium ipſorum 344
עמר quid 875
אמרת quid 991
Αμφιδρόμια, apud Græcos, quæ 62
Ανάθημα, quid 1057
Anchialus. vid Martial
Angeli, potentiæ titulis donati, in V. & N. Teſtam. 846
Animal. vid. Cib.
Animalia ἑτεροζυγα, non commiſceri, Legis ſenſus 539. Ratio 540. Circumſtantiæ ritus vetiti 541
Antiochi, in Judæos tyrannis 132
Anubis, quare latrator dictus 573
Απαρχαὶ· vid. Primitiæ
אפיקומן quid 716, 717
Αφιτα ζωα· quæ 1052
Apidis & Vituli Aaronici cultus, fere idem 21
Apidis nomen, unde 848, 859, 876
Αποκομπὴ, quid 1064
Apoſtoli nomen, unde 1008
Apoſtolici Decreti, *Act.* 15. 20. rationes falſæ 594, &c. veræ, cur ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων, πορνεία, &c. Gentibus proſelytis prohibentur 600, &c. Sanguinis eſum illicitum ex hoc Decreto non patet 622
Αποτρόπαιος, Apollo quare ſic dictus 1083
Apparatus. vid. Sexus
Aqua purificationis. vid. Vitula rufa
Aqua Zelotypiæ, quare Judæis conceſſa 655
Aqua pura, marina, & ſeparationis, apud Judæos. vid. Purificat.
Aqua calida, ad mortuos lavandos, quare Veteres utebantur 1141
Aqua purgatrix. vid. Baptiſmus
Aqua & ignis, puritatis Hieroglyphica, apud Ægyptios 211, 1191
Aquæ libationis morem, Iſraelitæ unde acceperunt 1098
Aquæ aſperſio. vid Purificat.
Arare bove & aſino, prohibitionis ſenſus 534. Ratio 535. Rationes quorundam 536
Arca, quid 829
Arcam formaliter ſpectatam, a Gentium Ciſtis derivari 830, &c. Finaliter ſpec. ab eadem origine 842
Arca & Cherubini, quare conjuncti 876, &c.
Arcam & Cherubim, vices gerere Joſephi ciſtæ feralis, & bovis, ſimulacri ejus 880
Arferia aqua, quid 1100
Aries, apud Ægyptios, animal ſacrum 294
Αρρηφορία, feſtum Athenienſium, quare ita dictum 832
Ασκρεα, quid 508
עשה facere & ſacrificare notat 757
אשם quid 751
אשרה quid 506
Aſino arare. vid. Arare
Aſtarte, in Hiſtoria ſacra עשתרות dicta 738
Atys aut Atydis, nomen Solis 336
און quid 957
Αὐληται, qui 1135
עול quid 1041
Azazel. vid. Hirc. Emiſſar.
Αζιζος. numen Syrorum 849

B.

Baal, & Bel, Dæmonis & Regis nomen 237, 361. Baalim, qui 512, 1100, 1149. Per Baalem jurare, quid 31
בד quid 684
Bætyli, aut Bætylia, Lapides uncti & coronati, ita dicti 444
Βαϊοφόρος, quid 1114
Balſarenſes Chriſtiani, qui 278
במה & במות vid. Excelſa
Βαπτισμὸν ἀπὸ νεκρῶν, qualem Helleniſtæ vocant 182
Baptiſmus pœnitentiæ, apud Hebræos, & Bapt. regenerationis, apud Helleniſtas, quid 1191
Baptiſmus ad initiationem & munditiem, quid 1180. Judæos ante adventum Domini, Proſelytos Baptiſmi ritu in Eccleſiam cooptaſſe 1180. Circumſtantias Baptiſmi Judæorum & Chriſtianorum eaſdem eſſe 1181. De Baptiſmi initiationis origine, variæ ſententiæ 1183. Sententia Auctoris 1184. Toto corpore ablui, apud gentes exteras, myſteriis initiatos ſolitos fuiſſe 1185. Corporis ablutione peccata tolli, Ebionæos credidiſſe, & Judæos 1187. Hujus erroris origo 1188. Turcas hodiernos ea eſſe ſententia. Ibid. Judæos lotione uti ad ſanctitatem animæ 1189. Mohammedem ritum illum a Judæis; Judæoſque a Græcis, aut quibuſdam Pythagoræis accepiſſe Ib Judæorum lotiones ad innocentiam teſtandam, a Gentibus petendam eſſe 1191
ברא quid 88
Barbæ pilos, Gentes vellere vel ſecare, in ſolennitate funebri 394
ברח quid 1044
בת קול Filia vocis, quid 923
בהמה quid 539
Βεβηλωμένη γυνὴ· quæ 563
Bel. vid. Baal
Bel Samen, quis 738
Beltha, & Luna, eadem 813
בכורים apud Hebræos, quid 713
בקר Bos quare ita dictus 844. Bos, ſymbolum terræ, agriculturæ, & alimenti Ib. Boves, quare dicti Triones Ib. Bove & Aſino arare. vid. Ar. Bovis nomen, Joſepho quare datum 861
Boves, oves & capras, præ cæteris animalia fuiſſe altari apta 756
Bractan, lapis apud Turcas celebris 445

C.

Cabirim, Phœnicum Dii 848
כהן apud Arabes, quid 1020
Cajetanus, quare male audiebat inter Pontificios 222
Calatores, qui 89
Calix, quare ſanguis novi Fœderis dictus 614

Calvi, ſacerdotes Gentilium eſſe ſolebant 585
Canis. vid. Stupri
Cantores, Gentilium æque ac Judæorum ceremoniis erant in uſu 1105. vid. Muſic.
Capilli abraſi, æque ac promiſſi, luctus funebris olim indicium. 583. Capillos votivos, Judæis & Gentibus eſſe in uſu 695. &c.
Caput radere. vid. Tonſura
Caro cruda, quare prohibita in Feſto Paſchatis 301
Carnem ſcindere. vid. Luct. funebr.
Carnis inciſio, quare prohibita 403. Senſus Legis. Ibid. & ratio 406
Ceremoniarum Judaicarum cauſa primaria & ſecundaria 208. Ceremoniæ multæ Judæis & Ethnicis erant communes 645
Cereris nomen, unde 718
חבר quid 1049
כסא quid 809
Chaldæorum veterum religio, quæ 280
Cham, nomen unde 1008.
Chammanim. vid. Hhammanim
כרב Syriace & Chald. quid 844
כרם quid 529
Cherubim, vocis mens varia 843. &c. Cur nomen illud imaginibus Arcæ affixis datum 847. Sententiæ de Cherubinorum formis quædam 850. Vera forma e Scripturis oſtenditur 852. Dubium, quod Præceptum ſecundum ſpectat, ſolvitur. Ib. Cherubim ſimulacra eſſe multiformia 853. Forma eſſe præcipue vitulina 854. Formas aliaſque Cherubim circumſtantias, ſymbolis & ſimulacris Ægyptiis originem debere 857. &c. Cherubim fines principales & minus principales. Ibid. 869. &c. 873. Arca & Cherubim. vid. Arca. Arcæ Cherubinis inſtructæ, uſus 885. Honoris, quem Iſraelitæ Arcæ & Cherub. deferebant, origo 887
כנור quid 1138
Chriſti nomen, unde 1008
Chijun & Saturnus, idem 667
Cibo ferali, viz. pane, ovis, lente, & legumine, Judæos ad exemplum Gentium uti 1153. Ciborum & animalium diſcriminis, ſub Lege Mos. uſus 115. Diſcriminis illius rationes falſæ 116. &c. Veræ 121. &c. Judæorum errores de animalium & ciborum diſcrimine 125. Diſcrimen illud, fuiſſe idololatriæ obſtaculum 138. &c.
כבס quid 1184
Circumferre, denotat purgare 795
Circuitus ſacri, quales Chriſtianis erant in uſu 1128. Ritus illius origo. Ib. Circuitus Chriſtianis olim vetitus, qualis 1130. Judæis eſſe mores Circuitionis ritui finitimos 1131. Circuitionum numerus apud Judæos, a Circ. Gentium diverſus 1134. Circuire ſepulchrum, Judæis ſolenne eſſe 1155. ad exemplum Ethnicorum 1156. vid. Funebr. Rit. Cauſæ, quare Ethnici tumulos circuibant 1157. Circundare & adorare, idem. in S. Script. 1133
Circulus, apud Veteres Dei ſymbolum 1132
Circumciſio, Patriarchalis & Moſaica, quæ 48 Circumciſionis finis, duplex. Ib. &c. Circumciſ. cauſæ, naturalis, moralis 53. Ceremonialis 54. Circumc. origo 55. &c. Abrahamus, an primus, qui circumciſus erat 59. Circumſtantiæ quæ Circumciſ. aderant, quales 61. &c. Circ. obſtabat idololatriæ 64. Circumciſionem Judæi die Sabbati adminiſtrabant 95
Ciſtæ. vid. Arcam
Cluacina, Venus ita dicta 1083
כהנים qui 246
כלאים quæ 528
Colobia, quæ 1203
Columna. vid. Matſebah
Coma. vid. Tonſura
Comaſiæ Ægyptiacæ, quæ 1121
Comedere in luctu. vid. Profeſſio
Conjugia, apud Ethnicos eſſe impura 34
Componere mortuos. vid. Funebr. Rit.
Conveſtitura Defuncti, quæ 1142
Coriaceum auxilium; unde Proverbium 1220
Κοσμιάζειν, quid 614
Cornuum Altaris figura, qualis 676. Rationes falſæ, quare Deus altare cornibus ornari voluit. Ibid. Veræ 678. Cornu ſeculis antiquis, inſigne roboris, honoris, religionis. Ib. Cornua Altarium, Moſe antiquiora 679. Cornua bovis, altari devoti, deaurandi mos, Judæis & Gentibus erat in uſu 1162. vid. Primitiæ
Coronæ uſus, Sacris erat Ethnicorum frequens 839, 1161. vid. Primitiæ
Crinem in orbem tondere, apud Antiquos decorum 392
Crucis uſus in Baptiſmo, unde 47. Crucis ſigno quare antiqui ſe muniebant 1224
Crudivorus, quare Bacchus ita dictus 302
Curcellæi ſententia, de tranſlatione Sabbati 94
Currus Gentium idololatrici, quales 873
Czamach, apud Turcas quid 1109

D.

Δαδὶς, Græcorum feſtum 1121
Δαδεχεῖν τὰ μυςήρια, proverbium, unde 1115
Dæmoniis, infantes dedicare Ethnici ſolebant 62
Dæmones ſanguine paſci credebant Ethnici 603
Dæmonum tituli, quales 237
Dalmaticæ ſtolæ, quæ 1203
Δαφνηφορίας pompa, quæ 1115
Decalogus vid. Legem moralem
Decas, numerus, apud Ethnicos magni habitus 729
Decimæ. vid. Profeſſio
Decimas, quales Gentes ſolvebant 720. Quibus 721. Cur decimas, non ſeptimas aut octavas dabant 722. Decimarum ſolutionem Moſe antiquiorem fuiſſe 724. Hebræorum, decimas Jehovæ ſolvendi, ratio duplex 726, 727
Decimandi ritus apud Hebræos origo Ibid.
Dedicationes, apud Hebræos plures, a Gentibus petitas eſſe 1195
Dedicationis Feſta. vid. Encænia
Δῆλος, quid 1007
Delubrum, quid 866
Denarius. vid. Numer.
Dendrophoriæ ſolennitas, quare inſtituta 1112
Deus, quare tot ritus inter Iſraelitas inſtituit 642
Dei nomine uti, & in vanum, quid 30
Dei attributa, Moſis ætate, maximi habita, quæ 93
Deorum Ethnicorum nomina, diverſa. Ibid.
Deorum Ethnicorum nomina quædam, potentiæ indicia 849. ſymbola illorum 22
Deos portatiles caſtris Ethnicorum adeſſe 665
Deæ Syriæ devoti, quomodo poſt pollutionem funebrem purgati 188. In Templo tondebantur 696
Dei nomen in carne exarare Judæi antiqui ſolebant 1224
Deucalion, an primus Templorum inventor 893
Diabolus, pollutionum auctor 185. Ejus μεθοδεία, in ceremoniis magicis inſtituendis 336. An Dei ſimia, in religionis Gentilis ritibus 661
Διαθήκη, vocis origo 1008
דברי כפלים quare Lex ita dicta 209
דגלי מחנה apud Hebræos, Romanorum aquilis analoga 251
Dies octavus, pueri natalis, quotannis apud antiquos læto convivio celebratus 62
Dies luſtricus & nominalis Romanorum, idem 63
Dies Hebdomadis, ex ſeptem Planetis apud Ægyptios nomen accepiſſe 88. ex nomine Deorum, apud Europæos Ibid.
Dii boni & mali, apud varias gentes erant 1076
Diluvium, olim fuiſſe mundi purificationem, Gentes crediderunt 783
Dionyſia, quomodo celebrata 304
Divinandi, variæ ſpecies lege inhibentur 385. Div. morem per Pythones, ætate Moſis, inter Ægyptios & Canaanitas invaluiſſe 431
Divortia, quare Judæis conceſſa 653
Domata Orientalium quæ. & cui uſui inſerviebant 382
Dominus Exercituum, quare Deus vocatur 231
Domini nomen, quare Chriſto datum, ſub Nov. & Deo ſub Vet. Teſtam. 253
Domus, quomodo apud Judæos purgata 803

E.

Ebionæorum & Judæorum error de purificatione 1187
Eccleſiam Domini ingredi, quid 110. De ingreſſu in Eccleſiam ſententiæ, falſæ 551. veræ 553, 558. vid. Eunuch.
Eccleſiæ ſtatus, Synodi Hieroſolymitanæ tempore 622
Eccleſiæ Græcæ & Æthiopicæ mens, de ſanguinis eſu 623
Eccleſiæ, vocis origo 1008
Εγγαστρίμυθοι· vid. Obhoth
Εἰδωλόθυτα Gentium, quæ 589
Εἰρεσιώνη· quid 715, 1114
Ἐκτομὴ Gentium, qualis 60
El & Elohim, quare Deus dictus 237
אלהים notat imperium Dei 33, 237, 849, 870, 943, 961
Ελευθέρια, feſti pompa, quæ 1163
Ἐναγισμός· quid 1135
Encænia, quæ 1193. vid. Lucern. Eorum ſolennitates 1194. celebrationis annuæ origo, apud Judæos Ib. & Chriſtianos 1196
Ἐνταφιασταί. apud Ægyptios, qui 1143
Ἐφέσια γράμματα· quæ 1221
Ἐφέσια γράμματα, veriſimile Judæos in literas ſacras commutaſſe 1227
Ephodis duplex genus, Vulgare & Pontificium, quid 933. An Ephode faciendo Michæ & Gideoni mala mens erat 940, 945
Ἐπιθανάπια ἐκπετυλιγμένα· quæ 1144
Epula ſacrificalia, Hebræi unde acceperunt 703, &c.

Epula Judæorum Funebria, ſepulchrale, & domeſticum, quæ 1147. vid. Funeb. Rit. Ep. Sepulc. vel publicorum origo 1148. Ep. Sepulchralis principia, quæ 1149 Gentilium & Judæorum Ep. Sep. ſimilitudo Ib. Luxum & vanitatem Romanorum ad Judæos tranſiiſſe 1150. Credibile, Judæorum Epula funeb. privata a Gentibus petita 1151 [Epula iſtiuſmodi Chaldæis, Syris, & Turcis in uſu eſſe. Ib.] finem & materiam eſſe eandem Ib.
Eſſenis, lotiones erant quotidianæ totales 1173
Eſſæorum mores in ſacris 774
Ετερόζυγα· vid. Animalia
Εθελοθρηκεία, quando mala 769
Ethnicorum ritus in ſacris erant impuri 178. Dii, utrum ex Hebræorum libris ſumpti 738
Eunuchi, Lege ab Eccleſia arcentur 551. Sententiæ de legis ſenſu, falſæ. Ib. Vera 553. Rationes legis 554. Legem eſſe ſacerdotum Ethnicorum moribus adverſam 555
Evangelium, vocis origo 1008. Amuleti vice capiti apponere, olim mos erat 1224 Initium Evangelii ſecundum Johan. in ſcheda circumferebant quidam 1227
Excelſa, Lege prohibita 450. Senſus grammaticalis במה & במות Civilis. Ib. & religioſus 451. Quare Excelſa apud Gentes varia erant, viz. montes 453. & altaria 454. Quare interdicta 455. Excel. naturalia & artificialia quæ 456. Quare Deus Excelſa quædam tolerarit 457. Cur Iſraelitæ Excelſa tanti fecerunt 459
Excommunicationis ritum, unde Eccleſia Chriſtiana accepit 658
Excubias nocturnas quare Levitæ agerent circa Templum 175
Exequiæ. vid. Funebres Ritus

F.

Fabas, Gentibus fuiſſe cibum feralem 1154
Fanum, Templum quare ita dictum 911
Faſciæ Sepulchrales, Ægyptiis & Judæis erant in uſu 1144
Februatio veterum, qualis 369. Februalis & Februa, Juno quare dicta 1083
Feriæ Romanorum, multiplici operum genere pollutæ erant 89
Fermentum, quare ſacris Paſchalibus prohibitum 171, 218, 761
Feſta ſeptiduana, menſtrua, annua, idololatriæ erant obſtaculo 157
Feſtorum Hebræorum origo 707. &c.
Filios, Dæmonibus immolare rebus in adverſis ſolebant Gentiles 366
Flaminicis, ſive ſacerdotiſſis Dialibus, ſcalas aſcendere plus tribus gradibus religioſum erat 330
Foci vel Incendii domus, בית המוקד apud Hebræos, quid 1167
Fœderis apud antiquos ineundi, ceremoniæ 235. Renovandi 338. Fœdera non ſine ſanguinis eſu inibant 614. Fœderalia ſacrificia. vid. ſacr.
Fœminas Altari miniſtras eſſe quare Deus non conceſſerit 331. Fœminarum Cretenſium luctus, mortuorum gratia, qualis 395. Fœminas Floridæ, maritis defunctis, ſe undique tondere. Ib. Fœminarum ad Oſtium Tabernaculi congregatio. vid. Tabernaculum.
Fons, ſeu Piſcina Betheſdæ, quare quinque Porticibus inſtructa 785
Fornicatio. vid. πορνεία· & Apoſtol. Decret.
Fructus trium primorum annorum edere, quare prohibitum 371. &c.
Fructuum omne genus in Adonidis & Oſiridis ſacris offerebatur 581
Frugum collectarum partem in Idolorum Templis comedere, partem ad uſus idololatricos ſeparare ſolebant Gentiles 578. Frugifer Deus, apud Gentiles, quis Ib.
Funebres & ſepulchrales Ritus varios, Judæi a Gentium moribus acceperunt: viz. Tibicinum uſum; defuncti lotionem; Linteis cum aromatibus involutionem; Epulum funebre, & Luctus ceremonias; Circuitum Sepulchri; Pyramidum erectionem 1135
Funebris luctus indicia. vid. Tonſura

G.

Gad & Reuben filii, quare contra fratres, altare ſtructo, armis prodeunt 27
Galli, ſacrorum miniſtri, in Rheæ honorem, eunuchi facti 555
Gammadim, ſenſus Grammaticalis 462. Sententiæ variæ de Gammadim. Ibid. ſententia veritati maxime vicina. 464
גדילת Chaldaice, quid 695
Gemmæ Pectoralis ſummi Pontificis, an reſponſa dabant 968
Γενέθλιος dies, apud Græcos, quomodo celebratus 62
Gentium opinio de felicitate hujus vitæ 41. Gentium & Judæorum religionem quare Deus voluit ad amuſſim convenire. 43. Gent. myſteriis initiati, quomodo purgandi 502
Gentiles religionis Chriſtianæ proſelyti, non ſtatim omnes Gentiliſmi ritus abjurare poterant 620. An Judæorum ritus in rebus religionis æmulabantur 661. Inſtituta ſua varia eſſe pro vario Deorum ingenio 796
Gloria pro fortitudine S. Scriptura utitur 849
גלולים quare idolorum nomen 1129
Genuflexio in nomine Jeſu, quid 664
Gradus Altaris. vid. Altar.
Græci, an myſteria & philoſophiam ſuam ab Ægyptiis accepere 55. Sacrorum ritus ex Ægypto petebant 650
Gratia & veritas, quomodo per Chriſtum ventura 208
Guineæ incolarum ceremoniæ idololatricæ, agris cultis, quæ 342

H.

חג quid 703, 709. חגים quæ 1108
חגג quid 1131
Hæretici, an flamma ferroque delendi 253, 254
חלילים quid 1138
Hallel, apud Judæos quid 1115
חדשים quæ 93
חמור quid 543
חטא quid 751
חלל quid 1102
חתן דמים & חתן qui 61
חמנים Hhammanim, ſignificatio & origo 470, 892. Variæ ſententiæ, de natura & forma Hhammanim 471. Natura & forma genuina Chammanim probabilis, quæ 473. Uſus & intentio Cham. 476. Leges de Hhammanim abolendis, earumque rationes 477
חסיד quid 1030
Hebræorum religio, qualis, cum Deus ex Ægypto eos educeret 647. Illorum cupido, Gentilium mores imitandi 731. Ritus quoſdam, emendatos tamen, a Gentibus ſumptos 749. An ſtatuæ illorum erant ſymbola Angelorum 956. Hebr. Linguam, Abrahami familiam puram conſervaſſe 955
Heliopolitæ in Veneris Templo proſtare ſolebant 561
Hemerobaptiſtæ, qui 1174, 1187
Herbas locum in ſacris olim habuiſſe 500
Herculanea, quæ 271
Hermaphroditi, Dei olim habiti 528
Heroas, quali honore dignos Ethnici Judicabant 46, 899. Eorum animas circa ſepulchra convolare credebant Gentes Ib.
Herodis Templum admodum erat magnificum 905
Heterogenea. vid. Semen & Veſtis
Hieroglyphica. vid. Myſteria, & Cherubim
Hierophantas Athenienſium, in Pontificatus ordinem cooptandos, Eunuchos fieri 555
הלאל Nova Luna apud Arabes, quare dicta 811
Hirci. vid. Seirim.
Hirco Emiſſario nomen erat Azazel 1039. Sententiæ de ſignificatione & origine vocis Azazel, falſæ 1040. Vera 1041, 1044. Ex hircis piacularibus alter ad Azazel quare ablegandus 1046. Judæorum rationes. Ib. Chriſtianorum aliquot 1047. Cauſæ genuinæ, quæ Ibid. Cur hircus Azazeli devotus ad Deſertum miſſus erat 1048. & ad terram abſciſſam 1049. Cur hircus vivus ibi relinquendus 1051. Ceremoniæ tres divinitus inſtitutæ, in hirci piacularis emiſſione 1054. Totidem Magiſtri Hebræorum inſtituebant 1055. Expiationis hirci Emiſſarii origo 1058. Expiatio Judaica cur hircis præcipue præſtita 1059. Iſraelitas Ægypto nuper relicta hircos coluiſſe 1060. Hinc in feſto Expiationis hirci offerendi 1061. Legem illam ad τεραγλατρείαν extirpandam prodeſſe 1062. vid. Seirim. Cur Expiatio peragenda hircis duobus 1063. Cur expiatio perag. hirco uno mactato, altero in deſertum miſſo, rationes myſticæ 1067. Genuinæ 1068. Hirci utriuſque oblationis ſimultaneæ, & illius inſtituti, cauſam fuiſſe duo apud Gentes rerum principia 1070. Cur hirci tantum duo ſimul oblati 1076. Cur pares 1077. Cur electio ſorte facta. Ibid. Cur hircus emittendus ad oſtium Tabernaculi ſtabat 1078. Cur hircus expiatorius ad Azazel miſſus erat. Ibid. Cur peccati confeſſio, hirci oblationi addita. Ibid. Cur oblatio illa quotannis celebranda 1079
Hiſtorica quædam myſteria fuiſſe in rituum Moſaicorum involucris 217.
Hiſtorici Gentium, de Iſraelitis vel nihil, vel falſa ſcribunt 650
Hœdi coquendi in lacte matris rationes vulgo datæ, quæ 333. Genuina legis illius ratio. 335
חודש quare menſis ita dicitur 824
Holocauſta, quare inſtituta 644
Homicidium, apud Ethnicos frequentiſſimum 34
Hominis cum beſtia mixtura, quare confuſio dicta 535
Horus, haud ignobilis Ægypti Deus 305
חרש quid 534

Ho-

INDEX RERUM

Hoſanna Judæorum, quid 1115
חסיד quid 175
חשן pectorale, unde vox derivata 922, 950
השענות quid 1112
Humanam naturam perficere Lex Ceremonialis non poterat 647
Hyporchemata Cretenſium, quæ 1134
Hyſſopi nomine, variæ herbarum ſpecies cenſentur 498

I.

Ἵλεως a Syrorum איל derivatur 56
Idola. vid. Ἀλισγήματα
Idolorum nomina in S. Script. quæ 93. Illorum nomina hominum corporibus fuiſſe inſculpta 413
Idololatriæ extirpandæ cauſa, media extraordinaria, quæ 223, &c.
Idolothytum, comes erat idololatriæ 601
יהוה nomen Deo proprium 229
יהוה צבאות quare Deus vocatur 231
Jejunia bina ſingulis hebdomadis quare apud Chriſtianos veteres celebrata 658
Ἱερεῖον· quid 613
Jeroboami duæ aureæ Juvencæ, quare erectæ 487. Quare vitulorum formis effingebantur 851
Jethro ante Legem holocauſta & hoſtias offerebat 765
Ignis & Aqua, puritatis hieroglyphica. vid. Aq. Igne ſacro quare Judæi in ſacris utebantur 168. Ignis purgatorius Antiquis idololatris erat in initiis 369. Ignem magno honore colebant Idololatræ veteres 370. Perſas ignem colere. Ib. Ignis ſymbolum Solis habitus. Ib. Igni vim abſterſivam & malorum medelam ineſſe, credebant Romani 369. Per ignem tranſire. vid. Molech
Ἰκετηρία, & ἱκετήριοι κλάδοι· quales 1117
Imagines Deorum Ægyptii in tentoriis collocabant 663. & in adytis templorum 860. Præſentiæ divinæ ſymbola credebant Hebræi 943
Immolandi initium apud veteres, a ſuillo pecoris genere ſumptum videtur 137
Immolatio liberorum, quare prohibita 366
Immortalitatem in lucem proferre, Meſſiæ erat ſolius 45
Immundus, & immunditia. vid. Profeſſio
Immunditierum variæ ſpecies, ſub Lege Moſ. idololatriæ obſtabant, viz. puerperæ menſtruatæ, concubitus conjugalis, lepræ 181. Funeris, ſomnii, contactus 182. Immunditierum cauſæ variæ. Ib. &c. Quædam immund. ſpecies Judæis propriæ 187 quædam ex antiqua gentium conſuetudine fluxiſſe videntur. Ib. leges de rerum immunditie quare datæ 193. &c.
Immundities rerum & perſonarum, ritus onerosus 199
Impoſitionis manuum morem, unde Apoſtoli acceperunt 658
Inciſio carnis. vid. Car.
Indis occidentalibus, plures eſſe ritus Gentiliſmi 329
Infortunia, unde oriri Gentes credebant 42
Inimicitia inter Judæos & Gentes, unde 290
Inſcriptiones, altaribus Gentium fuiſſe inſculptas 317
Inſignia Deorum Ethnicorum, varia 413
Interpretes Græcos, Alexandrinos, in cauſa eſſe, quare Textus Hebræus ſæpe intellectu facilior eſt, quam Græcorum Verſio 401
Invinius, quis 799
Joſephum defunctum Ægyptii colebant 879
Jovis nomen, a Jehova peti creditur 738
יסד in S. Scriptura, quid 1098
ישב quid 869, 875
Iſeia, quæ 1164
Iſaac, vocis origo 1008
Iſidis cultorum ritus, quales 406. Iſidis & Mercurii ritus fuiſſe impuros 573. Iſidem frugum inventricem credebant Ægyptii 575. Ejus imago, in nummis Ægyptiorum, qualis 858
Iſlamiſmus, Religio Mohammedis quare dicitur 136
Iſraelitas in Ægypto idololatras fuiſſe 20. &c. Ægypti morum avidos 661. Illorum ſtatus, cum Legem acciperent 41. & ab Ægypto exirent 236. Cultum Ethnicum imitandi ardore abreptos eſſe 241, 672. & omnes Gentium conterminarum mores impuros 563. Apud Ægyptios, alioſque, hominum genus peſſimum audiebant 650. Quibus modis Deus utebatur, ut ad veram religionem redirent 741
Ithyphalli, qui 525
Judæi, quare originis rituum Gentilium ignari 56. Solennitates illorum Sabbaticæ, quales 79. Quare in Deſerto quadraginta annis commorati ſunt 223. Literarum neſcii erant 1119. vid. Phylacter.
Judæorum & Gentium religionem quare Deus voluit adamuſſim convenire. vid. Gent. Jud. & Ægyptiorum odium mutuum, unde 285
Judæos ad Ethniciſmum reverſos, omnia circumciſionis veſtigia abolere ſolitos 64. Legis myſteria Meſſiam ſpectantia nihili facere 213. De rituum ſuperficie ſolicitos eſſe 299 Tam a ſenſu legis ceremonialis quam moralis aberraſſe 570 Chriſtum & Apoſtolos odio habuiſſe 661
Judaicæ Eccleſiæ Doctores, Ethniciſmi ritus ad ſacrum uſum convertere 280
Judices Iſraelis, poteſtatem tantum vicariam nacti ſunt 230. Quare ita dicti. Ib. Judices apud Tyrios & Phœnices, quales 233. Illorum officium apud Judæos Ibid.
Jugum, vocatur Lex Moſaica 52
Jumentum. vid. Animalia
Jupiter, quare Ζεὺς ἐπικάρπιος dictus 44
Jurare per Baalem, Malcham, peccatum i. e. vitulum Samariæ, quid 31. Per Templa Tonantis. vid. Martial. Jurare Judæis erat in uſu, in colloquiis 32. Jurare per res aut perſonas a per amaſios viz. eorum capita, crines, &c. Ethnici; per nummos, Byzantii; per liberos, Judæi, ſolebant 634
Juſculo carnis ſuillæ comedendo, Ethnici ſe Dæmoni devotos teſtabantur 137
Juſtorum ſolutio, quid 1135
Juvenca. vid. Vitula
Juvencula, quare in valle mactanda 322. & in valle aſpera 323. & á Jugo aliena Ib.

K.

קבלה quid 209
קבר apud Arabes antiquos, Luna aut Venus ita dicta 849
בני קדם qui 281
קדם quid 915
קדש ſeparationem quamcunque notat 78. De ſanctificatione & pollutione dicitur 531. קדש & קדשה *Deut.* 23. 17. quales. 563, 592, 612
קנה de Creatore dicitur 87, 88
קרבים quare ſacerdotes ſub V. Teſt. dicti 246
קרבן ſacrificium quodvis notat 762
Karaitas inter & Rabbanitas diſſidium de Novilunii principio, unde 810
Καθαρμὸς & καθαρισμὸς & κάθαρμα· quæ 773, 787. vid. Purificat. Καθαρμῶν origo & uſus 1188. Καθάρσιος, Jupiter quare ſic dicitur 1083
Καθεδρα· ſacrificium Adoni oblatum, ſic dictum 581
קמ"ע quid 1220, 1221
Καινηφόρια· feſtum quale 717
Καταδεῖν, καταδιδάζ. & κατάδεσμοι· inter vocabula magica numerantur 1220
Κεφαλίαι· faſciæ, quare ita vocantur 1144
קציצה ſive קצוצה quid 1230
Κόνις· quid 1210
Κορυθιάζειν· quid 614
Κραδηφορια· quid 1116
Κύσις· quid 1221, 1230
Κωμωδίαι· quæ 832, 838, 877
Κῶμον (ἐπὶ) βαδίζειν· quid 717

L.

Laban, an fuit idololatra 961
Lac, in quo hœdus coctus, cuinam uſui aqud Gentes inſerviebat 338
Lacte in Libationibus Ethnici utebantur 759
Laceratio genarum, Lege XII. Tabularum prohibita 404
לחש quid 1217
Lacus probationis, apud Indos erat 656
Lætitiam feſtis Judæorum adeſſe, quare Jubetur 710
להט Angelum inſtar flammæ notat 956
Lana. vid. Veſtis
Lapides impoliti. vid. Altar.
Latrocinia, apud idololatras frequentiſſima 35
Lavare corpus aut manus ante preces, ſacrificium, & introitum in Templum, Judæis mos eſt; quæ Lege non jubentur 788. &c.
Lavacra, publica & privata erant Judæis 785
Lautiæ, quæ 1178
Lectis incumbentes, epulari ſolebant veteres 704
Lectiſternii apud Romanos ceremoniæ 1125
Legem ceremonialem & moralem, idololatriæ abolendæ cauſa datam 24, 28
Legem ritualem, Judæis onus fuiſſe 196, &c. Quo reſpectu 201, &c.
Leges Moſaicas, non ſive ratione Deus inſtituit 1. Illarum rationes dignas eſſe, quæ ſedulo exquirantur 6, &c.
Legis ritualis, ratio primaria & ſecundaria, quæ 19, 208. Legis ſenſum myſticum & literalem eſſe credunt Judæi & Chriſtiani 209. Hinc inter Hebræos, diſcrimen Legis ſcriptæ & Oralis Ib. De Legis Moſ. arcanis, variæ hominum ſententiæ 216 Legis Typi & Allegoriæ vid. Myſteria

Leges

Leges quaſdam, ſeculi moribus accommodatas eſſe 196. Haud paucas Zabiorum moribus oppoſitas 284
Lens & Legumen, vid. Cib. Feral. Legumen quare Pythagoras prohibuit 1154
Leonticis ſacris Initiatis, ceremoniæ quænam erant 1192
Lepidotum, inter piſces ſacrum credebant Ægyptii 130
Lepores, inter fercula delicatiora ponebant Antiqui 116
Lepra, regionis Orientalis morbus 134 Quare Judæos tam immundos reddidit 186
Leproſo, templa Gentium ingredi fas erat 187
Λεσβιάζειν aut λεσβιᾶν quid 614
Leviticæ Tribus, privilegia 1033
Lex Moſaica, quomodo Dei honori & reverentiæ ſingulari proſpexit 166 Quomodo rebus ſacris honorem vindicabat 169. Idololatriæ obſtabat, Gentes & Iſraelitas ſeparando 97 vid. Separat. Quare Iſraelitis data fœderis nomine 234
Libamina, Deorum eſſe cibum, Ethnici & Chriſtiani crediderunt 750
Libellus repudii, quare ſub Judæorum tempora neceſſarius 654
Liber fœderis, quare Leges Moſ. vocantur 234
Liberorum immolatio. vid. Moloch
Ligna ſabbato colligens, quare morti addictus 71
Lingua Coccinea, quare capiti hirci emiſſarii alligata 1055
Linum. vid. Veſtis
Linigeri, ſacerdotes Ægyptii dicti 684
Linteis cum aromatibus involvere. vid. Funeb. Rit.
Linteo, quo Chriſtus circumcinxit ſe, cum Diſcipulorum pedes lavaret, quod nomen dedit Tertullianus 684
Loca ſacrorum officiis devota, quare idololatriæ erant obſtaculo 142. Reſpondetur objectioni, de ſacrificiis ubique locorum oblatis 146
Locorum ſacrorum (tabernaculi & templi) honori, quomodo Lex proſpiciebat 175
Λόχιον· quid 922
Lotionis Defuncti, apud Judæos origo 1139. vid. Funebr. Rit. Gentes defunctorum corpora abluiſſe 1140 Gentes & Hebræos in defunctis lavandis, moribus ſimillimis uſos eſſe Ibid.
Lotiones. vid. Purificat.
Lotiones quibuſdam Sectis Hebræorum eſſe quotidianas, & totales 1174 Illarum origo. Ib. Judæos & Ethnicos Lotionibus illis uſos eſſe ad peccata expianda 1175. Judæis quibuſdam Lotiones eſſe partiales, ante prandium. Ib. quas a Gentibus accepere 1176. Gentiles & Judæos ante & poſt cibum manus abluiſſe 1177. Sæpe etiam inter prandendum. Ib. & 1178
Lotiones ante ſacra, diu ante Moſis ætatem frequentes erant 791
Lotionis ſacerdotalis circumſtantia, unde originem ſuam accipere videtur 792
Lucernas accendere Feſtis diebus, gaudii erat indicium Ethnicis & Chriſtianis 1120. & Judæis in Sabbatis, Encæniis aliiſque Feſtis. Ibid. Judæi morem iſtum unde acceperunt 1121
Luci juxta altare Domini plantari prohibentur 506. Luci Ethnicorum, quales. Ib. Quare tanto in honore apud illos habentur 508. Templi loco apud antiquos Patres inſerviebant 511. Diis inferis Ethnicorum & Heroibus defunctis proprii erant. Ib. Juxta altare poſiti, erant proſtibula, & loca idololatriæ devota 512, &c.
Luctus funebris, quare ſacerdotibus Judæorum prohibetur 173. Luctum funeb. apud Gentes fuiſſe acerbum 402
Luctus funebris Judæorum ceremonias, viz. comam & carnem ſcindere aut lacerare, ab Ægyptiis eſſe petitas 1152. Apud Carthaginienſes, Græcos, & mulieres Bulgaricas eaſdem eſſe ceremon. 1153
Lunam, quare Gentes colebant 43. Reginam cœlorum illam vocabant 370
Lunæ curſus. vid. Neomen.
Luſtrare & περιέρχεσθαι· idem 1157
Luſtratio. vid. Purificatio

M.

Macedones Aulici, qua de re accuſant Judæos 125
Magi, Dæmones conſulentes, quare ſolitudines petebant 1049
מדיר quid 570
Mahometes. vid. Mohammedes.
Maimonides, primus Zabiorum ceremonias in lucem protulit 144. Studium ejus in Legibus explicandis, quæ Zabiiſmo repugnant. 275
Mala temporalia, quare Deus minatur 41
Per Malcham jurare. quid 31
Malis Diis, quare Gentes ſacrificia offerebant 1071
ממזר Mamzer apud Interpretes, quis 105. Vocis proprietas, quæ 106. Lxx quare Mamzer vertunt, ἐκ πόρνης, vel ὁ ἐκ πόρνης 108, &c. Quinam Mamzeres ab Eccleſia repelluntur 110. Quare Mamzer ad generationem decimam arcetur ab Eccleſia Domini 112
Mandata utriuſque Tabulæ, ad idololatriam abolèndam inſtituta eſſe 29, &c. Quare Deus in Tabula ſecunda ſex præcepta eſſe voluit, non plura 34. Quare ſex illa, non alia 35 Quare mandata utriuſque Tabulæ adeo conjuncta 37
Manes, qualem religionem condidit 280
Mannæ tria miracula, ſabbati confirmatio 91
Manus imponendi ritus, quare apud Judæos tam frequens 1054
Martem, quare fœminæ veſte virili indutæ colebant 527
Martialis Diſtichi—Ecce negas juraſque &c. mens quænam 627, &c. De Juramento per Templa Tonantis ſententia falſæ 628. ſententia diverſa, & ratio cur Martialis illud nihili fecit 630. ſententiæ variorum de Anchialo 631. Auctoris opinio 632 Anchialus, an nomen ſit proprium vel appellativum Ibid. Quis eo nomine, Martialis puer, an alius aliquis intelligendus eſt 633 Quid ſit jurare per Anchialum 634. Quare Martialis hujuſmodi juramentum aliis præferendum cenſuit. Ibid.
Maſchith quare Lege inhibetur, ſententiæ falſæ 434. Genuina mens vocis Maſchith 437. Maſchijoth erant principales, & minus principales 438. Lex intelligenda eſt de principalibus. Ibid. Uſus & intentio lapidis Maſchith 439. Maſchijoth etiam minus principales ſunt interdictæ 442. Quare Maſchith ſpecialiter lege inhibetur 445. Rationes nominum Hebræorum, Maſchith & Maſchijoth 447. Græcorum, σκοπὸς & σκοπιαί· 448
Matrem cum pullis capere, quare Ethnici mandabant 42. quare Deus Lege prohibuit 334
Matrimonia cum Judæis contrahere, quare noluerint Gentes 64
מצבה ſententiæ de ſenſu vocis, falſæ 514. Vera 515, 935. Qualis Matſebah lege vetita 516. Veterum columnæ ſacræ, civiles, profanæ, quæ. Ibid. Columnarum finis & uſus, figuræ, quantitas, qualitas, ſitus, quales 517. Legis de Matſebah occaſio 518, & veræ cauſæ 519. Quare Deus abhorruit a ſtatua vel columna juxta altare poſita 521
Meliis oblatio, quare Lege prohibita, rationes aliorum 345. Cauſæ Legis veræ 346, &c. 761
Melle, libaminis loco, Gentes utebantur 759
Mendes, nomen Deo Pani datum 1060
Menis, quis 759
Menſes, Deorum nominibus inſignire ſolebant Europæi 88
Menſium initia, Gentiles paucos a novilunio auſpicatos eſſe 824
Mercurius. vid Iſis
Mercurii Triſmegiſti theologia, de ſtatuis aut ſimulacris 870, 565. An Pœmandrum & Aſclepium ſcripſit. Ibid.
Meretricibus apud Judæos, an ſit interdictum vectigal templo ſolvere 567
Meſta, feſtum ruſticum Hiſpanorum, quale 334
מרות quid 548
מקדש quare dicitur palatium Regium 245, 249
Μιμάρκυς· quid 615
Mincha, quid 757, 763
מנחש quis 386
Miracula Mannæ. vid. Man. Miracula Chriſti, quare Judæi nihili habuere 92. Quare plurima in Ægypto & Deſerto edita 224
Miſraim, Ægypti nomen, unde 295
Mithræ religioni devotis, morem eſſe per multum aquæ natandi 1186
Μνίζειν· lapis qualis 445
Mohammedes, unde religionem ſuam conflavit 133. Purificationes ejus, unde 190. Quare Sabius dictus 278. Quare nomen Zabiorum Chaldæis, aliiſque dedit 281
Mohammedanos, S. Johan. Evangelio amuleti loco uti 1219
Molocho, Chaldæorum & Ægyptiorum liberi devoti erant 62. Variæ ſententiæ de nomine Molechi ſive Molochi 360, 666 Auctoris ſententia 361. Tranſire per ignem Molecho, quid 176, 363 Gentes antiquiores liberos ſuos immolaſſe 364. Quandoque per ignem traduxiſſe 365. Liberorum immolatio quare vetita 366. & Lib. traductio per ignem 368. Tabernaculum Moloch. vid. Tab.
Monarchia Dei, naturalis & civilis, quæ 226
Montes, quare olim loca ſepulturæ 382. Sacras ædes in montibus extructas fuiſſe 909
Mores & veſtes, apud omnes Gentes conjunctiſſima fuiſſe 548

Morticina, Gentilibus Proſelytis non fuiſſe interdicta 593. Quare Judæis interd. Ib.
Mortui Compoſitio. vid. Comp.
Mortuorum animas evocando, quali ceremonia Magi utebantur 378. Animas illorum circa ſepulchra ſua vagari credebant Veteres 382. & cibos illis eſſe neceſſarios 579. Mortuo dare decimas & primitias, quid. Ib. vid. Profeſſio
Mortuos quoſdam, in Deorum ordinem cooptatos fuiſſe 580
Moſaica inſtituta, fuiſſe umbram Evangelii 208. Moſaicorum rituum partis maximæ origo, quæ 974
Moſes, ſtatum futurum verbis myſticis tradidit 43. Ejus ætate, omnia Deorum plena 180. Literaturæ Ægypti hieroglyphicæ peritus 210. Quare vix ulla mentio de Moſe in Gentilium Scriptis 285. Quare in Monte ſepultus 382. An Moſes & Typhon Ægyptius idem erat 504
Moſis faciem, revera cornutam eſſe, credidit Hieronymus 679. Moſis nomen, unde 1008
Muli, apud Hebræos magno erant in uſu & pretio 541
Mulieres Idolo ſacræ, quare proſtibula erant 565. Mul. Aſiaticæ, quomodo pudicitiam probare ſolebant 657
Mundum eſſe æternum, articulus Ethniciſmi erat primarius 66. Chaldæorum religionis fundamentum 280
Munera, Deum hominesque placare, credebant antiqui 763
Murem, apud Aſianos, primas inter februa & luſtrationes habuiſſe 137
Muſicæ uſus, in Judæorum Sacris unde ortus 1101. Muſicam vocalem & inſtrumentalem Gentilium ceremoniis in uſu eſſe, priuſquam auctoritatem a Judæis accepiſſet 1102
Mylittæ ritus, quales 562.
Myſteria quædam, adumbrata fuiſſe Legis inſtitutis; probatur teſtimonio ſcripturæ 208. Judæorum 209. & Chriſtianorum. ibid Quare typis & umbris, allegoriis & figuris &c. plurimo erant involuta. Ibid. &c.
Myſteriorum uſus, ſub lege 212. Quædam erant cœleſtia 215. Philoſophica 216. Evangelica. Ib. Ethica 217. Hiſtorica 217
Myſteria Gentium, plerumque lucifuga fuiſſe 157. a conſpectu vulgi quare remota 843

N.

נא quid 300
Naaman Syrus, quare altare e terra tantum ſancta ſibi fieri voluit 45
Nabathæi, unde orti 283
נחש divinationes varias notat 385
Ναΐσκοι· qui 665
Ναὸς βασιλίος· palatium Regis quare ita dicitur 245
נשא quid 664, 888
נשא שם Dei ſcil. quid 31
Naſica, apud Romanos, quare Corculum dicitur 1011
נטל quid 1176
נטע quid 508
נצב quo ſenſu Scriptura utitur 875
Naziræorum capillos votivos, ad morem Ethnicorum, fuiſſe intortos 695. Quo tempore votum illud concepiſſe videntur Judæi. Ibid. Expleto voti tempore, quibus ritibus crines Deo offerendi ſunt 696. Nazir. tonſura. vid. Tonſur.
Naziræatus leges, ritum fuiſſe oneroſum 200
בן הנכר filius alienigenæ, quis 107
נצורים qualia loca 1049
Neomeniæ Judaicæ, quales feriæ 804. Communes aut menſtruæ, ſpeciales aut annuæ, quæ. Ib. Communes a Gentibus derivari. Ib. probatur (1.) ex antiquitate Neomeniarum 805. (2.) Tempore Novilunii celebrati, viz. Lunæ phaſi 806. Judæos a φάσει Neomenias inchoaſſe. Ib. Antiquorum duplicem eſſe Novilunia putandi rationem. Ib. Neomenias juxta phaſin indicendi incommoda 808. (3.) Defectu Legis quæ Neomenias obſervandas non præcepit 809 (4.) Gentiliſmi ingenio & uſu 811. (5.) Explicandis Neomeniarum circumſtantiis. viz. Cur multæ victimæ in Novilun. oblatæ 813. cur hircus oblatus 814. cur preces effunderentur. Ib. cur Hebræi tuba canerent 816. cur Neomeniæ tam hilariter agerentur. Ib. (6.) Rituum ſimilitudine apud Judæos & Gentes in Noviluniis 818. Teſtimonia quædam Judæorum & Chriſtianorum 819. Neomenias ſpeciales aut annuas a Gentibus originem ducere 820
Νηφάλια· quæ 1059. νηφάλιοι Βωμοί· quales Ib.
נורוז Neuruz, quare dies feſtus apud Perſas 821
נדה qualis apud Judæos fœmina 100
Nicolaitarum hæreſis, qualis 612
Nilum, quare Ægyptii colebant 43
Noachi tempore, an diſcrimen animalium inſtitutum 119
Noachidarum Præcepta, quæ 594. Synodi Apoſtolicæ præcepta, eadem ſunt 595. an præcepta illa Adami vel Noachi filiis ante Moſis tempora data erant. Ib.
Noachus, quales animalium ſpecies offerebat 756. Probabile eum primum, Minchæ loco panem obtuliſſe 757. illum, Ogygem dictum fuiſſe. Ib. Sponte ſua, non præcepto divino, ſacrificaſſe 767
Nominis impoſitionem, comitem fuiſſe circumciſionis 63. Origo hujus ritus Ib.
Nomen Dei, in Mandato tertio, quid 91. Nomen Ejus polluere, quid 176
Nomina pluralia, cum Dei nomine conjuncta, apud Hebræos abandantiam & excellentiam denotare 1032. Nom. propria frequenter, appellativa rariſſime, in V. T. compoſita eſſe 1042
Nudipedalia, Judæorum ſacerdotibus eſſe inter Sacra 1166. Unde mos ille 1167. Nudipedalium tria genera fuiſſe, viz. civilia, ſuperſtitioſa vel magica, & religioſa 1169. Religioſa eſſe ordinaria & extraordinaria 1170. Horum omnium origo 1171
Numina, qualia Gentes colebant 42. Ethnicorum, loco alicui affixa eſſe 313. Sacrificia quæ, illis oblata 365. Mortuorum nomine in Scripturis innoteſcunt 579. Illorum imaginem in menſa poni ſolitam 589 Simulacra illorum Ciſtis incluſa eſſe 837. Plauſtro impoſita circumferri 838
Numina gentium, quo modo erant præſentia 655. Illorum ornamenta 662. Quare Ægyptii quædam in Deſerto colebant 669
Numeri denarii perfectio, & apud gentes antiquos uſus 34, 722, 229. Septenarium & denar. quare Deus in feſtis commiſcuit 162. Septenarii perfectio 497
Numero plurali, pro ſingulari utitur lingua Hebræa 931

O.

Obeliſci Ægyptii, quales 442
Obhoth, & Obh, quæ 418. An voces ſunt Hebraicæ vel Ægyptiacæ 420. Cur Lxx bis vertunt Obh & Obhoth, θελητὴν aut θελητὰς, ſæpiſſime, ἐγγαστρίμυθον 421. Cur Spiritus fatidici Obh & Obhoth in S. Script. dicuntur 424. An veſtigia nominis Obhoth, aut voces ſynonymæ in aliis Scripturæ locis reperiuntur 425. Ritus conſulendi Obh, ejuſque reſpondendi modus 428. reſpicere ad Obhoth, quare prohibetur 431
Obſcœnæ partes, quare ſedes circumciſionis 53
Obſcœna, quare ita dicta 614
Octavo die, de circumciſione quare Judæi ſoliciti erant 62
Ogyges. vid. Noachus
Οἰωνίζεσθαι· quo ſenſu Lxx utuntur 385
Olei perfuſio, conſecrationibus Hebræorum erat in uſu 802
Omophagia, fuiſſe in Bacchi honorem 309
Operimentum ſabbati, quid 78
Ὀφιολατρεία· quibus gentibus erat in uſu 427
Ophion, quare ita dictus 385
Oppedere, quid 816
Oracula, quare Gentibus conceſſa 651. Quare Judæis Ib. Gent. fuiſſe Orac. ante Moſis ætatem 911
Oraculum Templi. vid. Templ.
Ὠραία· feſtum quale 714
Ordalia Chriſtianorum, quæ 657
Orgia Bacchi, quæ 301, &c.
Oriens, idololatriæ & artibus curioſis initium dedit 281. Orientis filii in S. Scriptura, qui Ib.
Orientalium domus. vid. Domata
Orientales, literas quaſdam Hebræas mutare ſolent 959
Orientem, quare mundi faciem anteriorem, Judæi vocant 915
Oſiridem, bovis nigri ſpecie colebant Ægyptii 504. In feſto ejus luctus mulierum, qualis 575. Moris illius origo Ib. Oſiridis ſacra, Ægyptios ritu lugubri coluiſſe 580
Oſiris, quis fuerit 666
Oſculis, Deos & Reges accipere Gentes ſolebant 237
Ὀχοφόρεια· quæ 1112
Ὠχοφόριον· quid 1116
Οἰδύη· quid 1144
Ova, cibum Judæis aliiſque feralem fuiſſe 1153
Οὐλοχύται· quæ 760

P.

Pacificorum ſacrificiorum origo 765 . vid. ſacrif.
Παίζειν· quid 611
Palatium regium. vid. מקדש
Palmarum Dominica, quæ 1114
Panis ſacrificiis aderat. vid. ſacrif. Fermentatum, quare Deus a ſacris ſuis abeſſe juſſit 310. Quando & quare permiſit 349
Panis oblatio, quare Mincha dicitur 757

Panem & vinum, epulis ſepulchralibus Jud. & Gent. adeſſe 1150
פנה quid 427
פנים quid 856
פרה quid 483
פרע quid 582
Paſchatis feſtum, quare inſtitutum 158 finis ejus duplex. Ib. & 159. Ritus & ceremoniæ ejus cui uſui inſerviebant. Ib.
Paſchatis circumſtantiæ, Zabiis erant oppoſitæ. viz. agnus maſculus mactandus 294. (2.) ne quid ex agno paſchali crudum ederetur 300. Quare uſus carnis crudæ vetitus in Paſchate 302. (3.) agnum paſchalem non coctum ſed aſſum comedi 305. Quare agnum coquere prohibetur Ib. cur Deus aſſari voluit 306. &c. (4.) agni caput cum cruribus & inteſtinis edere. 309. Ratio hujus circumſtantiæ. Ib.
Paſtor, quare Ægyptiis abominatio 129
Pataeci, Dii Phœnicum, quales 1219
Patrum, pene omnium ſententia de ſabbato 83
Patres Eccleſiæ Chriſtianæ quomodo Judæos Proſelytos nacti ſunt 658
Patriarchalis, & Moſaica circumciſio, quæ 52
Patriarchæ, an ſabbatum obſervabant 74 Quare ſacrificia Deo obtulerunt 769
Pauli votum quale, tonſis capillis 698
Peccatum Samariæ, & jurare per illud, quid. vid. Jurare
Pectorale Judicii, quare Pontifici ſoli conceſſum 233. Quale erat 928
Pecudes perfectæ, quare offerendæ 168
Pediculus, ne inter linum eſſet & carnem, quare Hebræorum ſacerdotes adeo ſoliciti erant 688
Pehoris cultus, qualis 332. Quis fuit. Ib.
Pentecoſtes feſtum, cui uſui inſerviebat 160. Feſtum erat ἐυχαριστίας 712
Peregrini intra portas, qui 91
Περὶ, vocibus ad luſtrationem ſpectantibus præponitur 795
Περίαμμα· quid 1220
Περίδειπνον· quid 1148, 1151
Perikonius, Bacchus ita dictus 667
Περισέλλειν mortuum, quid 1142
Perjuria quæ, apud Gentiles pro nihilo habita 33
Perſæ, quare ad Ægyptum iter fecerunt 44. In Excelſis ſacrificabant 144. Neminem imperare volebant, corpore mutilum, vel natura infirmum 173. Religio & philoſophia illorum erat myſtica 211. Honore fere divino Reges colebant 237. Reſiduis victimæ partibus ad ceremonias quaſdam utebantur 310. Quomodo diem anni ineuntis celebrabant 821
Perſonarum ſacrarum honori, Lex Moſaica proſpiciebat 173. vid. Sacerdot.
Petrus, vocis origo 1008
Phallagogia, quæ 54
Pharaonis filia, quare ad fluvium ſe conferebat 779
Phariſæus, quis Judæis dicitur 124
Phariſæi, quare a moribus Romanis alieni 289. Muliebribus palliolis utebantur 523. Quidam Χριστιανίζοντες, Gentilibus ſpem adimebant 597
Philoſophiam, quare Apoſtolus cum elementis mundi conjunxit 216
Philoſophi, quare ad Ægyptum ſe conferebant 650
Phœnices, quare ad Ægyptum ſe conferebant 44. A turture & columba religioſe abſtinebant 123. Illorum Judices, quales 233. In Cypro multas illorum colonias fuiſſe 525
Φοινικίζειν· quid 614
Φῶτα· Judæorum feſtum, quid 1123
Phylacteriorum Judaicorum capitis & manus, materia & forma, quæ 1202, 1216. Nominis Hebraici, Totaphoth, origo, & triplex notatio 1205. Significatio genuina vocis Tephilin 1206. Rationes nominis Græci, φυλακτήριον, falſæ 1207. Auctoris opinio 1209, 1226. Nomen alterum ἀσάλευτα· unde. Ib. Phylacteria a Deo non oriri 1210, &c. Sed ex Scriptura perperam intellecta 1214. & nonnullis Gentium moribus 1217.
Judæorum & Gentium ligamina ſacra, circumſtantiis convenire præcipuis 1220, 1222. Uſus & intentio Phylact. 1225. Judæi quare membranulis ſuis Φυλακτηρίων titulum & virtutem tribuerunt 1226. De origine eorum variæ ſententiæ 1227. Auctoris ſententia. 1229. Judæos non intelligere Scripturas, Linguas, Antiquitas Ethnicas, & Traditiones ſuas 1231
Pilaticia, quæ 1011
Πιτπάκιον· quid 1226
Placentarum varia genera, ſacris Ethnicis in uſu eſſe 757
Planetarum nomina ſeptimanæ diebus imponendi, mos unde 88. Apud Ægyptios nomina, quæ 667
Platonis doctrina, de rebus mundanis & cœleſtibus, quæ 216
Plebs Hebræorum, qua ſpe freta, obedientiam Legi præſtabant 43
Pleonaſmi, apud Hebræos frequentes ſunt 1036
Πλεονέκτης & idololatra, mutuo gaudent ſenſu 35
Plenilunia, apud Idololatras veteres ſacra eſſe 155. Duo vel tria quare Hebræi celebrare ſolebant 828
Plurali, ſingularis loco, quare Hebræi utuntur 1009
Plutarchus, quare Sabbatum a σαββάζειν ducit 79
Πνικτόν· quid 593, 615. vid. Apoſt. Decret.
Pœnorum veterum lingua, Hebraicæ cognata 312
Pollucere, quid 721
Pollutiones per idola. vid. ἀλισγήματα
Pompa, quæ 1164
Pontificii, quare Pentateuchum allegorice interpretantur 222. Templis ſuis quare tanta ſunt ornamenta 907
Pontifex, quare ſolus Sanctum Sanctorum ingredi poſſet 167. An ſolus audiverit reſponſum Urim 950. Urim geſtando, quomodo typus Chriſti 1014
Pontifices, aut eorum vices gerentes, quare indiviſi caſtrorum comites 926
Porcum, apud antiquos cibum ſalubrem, & ſuaviſſimum haberi 116. Judæos maxime deteſtari 131. (Turcas etiam hodiernos. Ib.) Odii illius cauſa latet Gentiles & Chriſtianos plurimos 133. Rationes veræ 135, &c.
Porcus primum locum nactus eſt, in Gentilium februis, ſacrificiis, myſteriis magicis, teſtis, & pactis 136
Πορνεία· quid 591. Vid. Apoſt. Decret. Πορνείας varia erant exempla, in Gentilium Sacris 614
Pos, Ægyptiis idem quod dominus 881
Potentia, quare Dei attributum ſub. V. Teſt. 848
Πρηγία· quæ 1221
Precibus, purificatio præmiſſa. vid. Purif.
Præcepta ritualia, quare data 214
Præceptum, apud Judæos, aliorum fundamentum, quid 28. Quartum, an ſua natura morale 82. An Legis naturæ pars 83. Præcepta primæ Tabulæ, cui uſui inſerviebant 84. Tertii, mens 91. Quartum, an neceſſitatem infert Sabbati Chriſtiani in perpetuum celebrandi 94. Materia ejus, finis, occaſio 95. Forma 96. Oeconomiæ Moſaicæ ſoli accommodum. Ib.
Præceptum magnum, apud Judæos hodiernos, quid 1120
Præficæ, quæ 1135, 1137
Præparationis, Judæorum ad ſacra, origo 787
Præſentia Dei ſenſibilis, quare Judæis conceſſa 654
Preces Gentilium, quare oblatæ 43. Prima anni neomenia factas, Diis gratiores eſſe credebant 822
Preces, ſacrificiis addere, an Lege mandatur 764
Precatoria Sacrificia. vid. ſacrif.
Pretioſa, ſponte offerri ad Tabernaculum extruendum, quare Deus Juſſerit 645
Priapi ſtatua, qualis 332. Aſinos illi oblatos fuiſſe 755
Primitiarum oblatio, quare annexa feſtis Paſchatis, Pentecoſtes & Tabernaculorum 165
Primitiæ. vid. Profeſſio. Quare ſacerdotibus Hebr. datæ 174. Primit. vox, ſibi vult, πρωτότοκα, πρωτογεννήματα, & ἀπαρχάς· 713. Quare tot leges ſunt, de primitiis Deo ſolvendis 714. Gentes antiquæ, quare primitias Diis offerebant. Ib. Gentium uſum, legi de primitiis occaſionem dediſſe 715
Primitiis ad Hieroſolymam ferendis, Judæos ritus quoſdam ab Ethnicis accepiſſe. viz. victimæ Coronationem. deaurationem cornuum bovis altaribus confecrati. tibicinis pompam præcedentis cantus. primitiarum coronationem. pompæ in primitiis deferendis ſolennitatem 1161. &c.
Primus dies hebdomadis, quare Dei ſacris devotus 94
Principum Orientalium domus, ſplendidiſſimas eſſe 246
Principatus & Pontificatus, quo tempore conjunctus. 1024
Principium rerum, quare Moſes memorat 87. Duo fuiſſe, bonum & malum, credebant Gentes 388, 1070, 1076
Privilegia, Judæorum genti conceſſa, quæ 651, &c.
Profana mulier, apud Hebræos, quæ 563
Profeſſio triplex, poſt oblatas decimas & primitias, facienda. viz. non comedi ex eo in luctu meo. non abſtuli ex iis in qualibet immunditia. non dedi ex iis mortuo, unde originem ſuam acceptam refert 574, &c.
Promiſſi terreſtris. quare ſub Lege tam frequens mentio 41. Temporalia tantum, quare clare tradita 44
Prophetas, Deus ſubinde ſuſcitavit, ad idololatriam præcavendam 225
Prophetæ, quare raro locuti ſunt a Joſuæ ad Davidis tempora 1026
Prophetiæ, Gentilibus erant ante Legem 651. Quare Judæis conceſſæ, & Eccleſiæ Chriſtianæ denegatæ. Ib.
Profectæ, vel Proficiæ, quæ 589
Proſelyti, quo modo in Eccleſiam Judaicam

daicam cooptati. vid. Baptism.
Proselyti Justitiæ, & Portæ, qui 91, 594. Proselyti Judæorum, vitam agebant legum Mosaicarum vinculis solutam 26. Sabbatum observare tenebantur, Proselyti Justitiæ 91
Proselyti incircumcisi nomen, apud Judæos, quid 593
Πρωτογεννήματα· vid. Primitiæ
Πρωτότοκα· vid. Primitiæ
Psalmos, ad superstitiones magicas Judæi detorserunt 1219
Ptolemæus Philopater, quare Judæos apostatas Liberi insigni notari Jussit 413
Pudenda, in mysteriis Gentium religiose habita esse 54
Pudicitiæ violatæ præmia, Diis Gentium & eorum Sacrariis oblata esse 564
Puerperii pollutio, ex antiquorum ceremoniis in Hebræorum legem transiit 187
Purgatio per ignem, apud gentes erat in usu 368
Purgandi ritus, Orientalibus erat ante Mosis ætatem 781
Purgationes quales, Ecclesiæ primitivæ
Patres in rebus dubiis permiserunt 657
Aqua factas, triplici ratione Hebræos celebrasse 795
Purificatio ad initiationem, expiationem, sanctitatem vel regenerationem, & purgationem. vid. Baptism.
Purificationes, sive Hebræorum καθαρμὸς ordinarios materialiter spectatos a Gentibus derivari 774, 775. Formaliter & finaliter spect. 778, &c. Purif. ad munditiem ante Mosen extitisse 785. & ad cultum 788. Modaliter spect. a Gentium usu sumptas esse 795. Sacerdotum Hebr. extraordinariæ, unde 798. & vulgarium Hebræorum 801. Purif. publicæ, rerum scil. sacrarum & civilium, quomodo peractæ 802
Πυρῶν festum, apud Argivos annuum erat 1121
Pygmæi vid. Gammadim
Pyramidis Ægyptiæ cujusdam figura, qualis 326. Cui usui inservit. Ib.
Pyramides & Obelisci, Soli dicati erant 474, 517. vid. Matsebah
Pyramides erigere in defunctorum honorem, Judæos a Gentibus didicisse 1158. vid Funebr. Rit.
Pyramidum originem esse ignotam. Ib.
Pythagoras, quare circumcisionem subiisse dicitur 59 Quare fabas discipulis suis interdixerit 117. Sua omnia, unde hausisse creditur 186
Pythagoræi, a quibusdam cibis abstinebant 124. Eorum abstinentiam a carne & vino, S. Paulus damnat 214
Pythagorici, res parvas magnarum symbola faciebant 221
Pythius & Python, Diabolus quare dicitur 385
Python. vid. Obhoth.

Q.

Quadrupedes, quales Deus Judæis in cibum dederit 122
Quercus, nomen dederunt variis locis 510
Quies sabbati Jud. qualis 75

R.

רבא vel ריבא Chaldaice, quid 850
רבץ quid 1098
Rachel, quare Theraphim tanti fecerit 691
Radere caput, quare sacerdotes Jud. prohibentur 583
Ramos, gentes antiquæ primitiis offerendis occupatæ, quales ferebant 715
Ramos gestandi ritus, apud Judæos in Tabernaculorum festo, origo 1111, &c.
Ratio recta, sub simpliciora mundi tempora, cultus moralis norma erat 767
Rebellio, quare Idololatria dicitur 253
Regem, quare Israelitæ tanto studio petierunt 241. Regem petendo, peccati qualis rei sunt 244. Absoluta potestate præditum, quare Deus concessit 652
Reges Judæorum, plerique fuerunt Idololatræ 236. Gentilium, eodem in honore habiti erant, quo Dii 237. Orientis, qualem potestatem exercebant 244. Gentium, ad omnia sacra liberum aditum nacti sunt 1021
Reges & Reginas, præclare meritos, inter astra ponebant Gentes 668. Quales, cornibus insigniti erant 678. Solia illorum splendida fuisse 872
Regimen Hebræorum, Ægypto relicta, quale 227
Regis prudentis officium, quid 243
Regnum Salomonis, quare regnum Domini 228. Sacerdotale, quare Judæi 233, 236. Israeliticum, quando hæreditarium 240
Religio Gentilium, an vitam futuram spectabat 43. Qualis, nonnullis ante Legem seculis 196. Publica erat stupri & libidinis professio 566
Remphan, Dei Ægyptii nomen, unde 22. Illum, Israelitæ in Deserto colebant 666
Reptilia, Israelitis in cibum data, qualia 122. Lex de reptilibus, onus erat 200
Respublica Israelis, qualis 51
Revelationis modi juxta Judæos, quales 923. V. Test. plerique, tempore Christi redierunt 927
Reverentia, Deo debita duplex quæ 165
Rex totius terræ, & Israelis, quare Deus dicitur 226. Politicus 145, 849, 924. Cœlestis erat 230, 231, 245, 249, 250. Rex & Deus, quare Jehovah sub Vet. & Rex & Dominus, Christus sub N. Test. dicitur 253
Rituum sacrorum Hebræorum, honorificæ circumstantiæ, quæ 177, 178. Mosaicorum, causa primaria & secundaria, quæ 1, 208. Rituum ante Legem plurimorum, causæ variæ 639. Quosdam, in Legem cooptari 641, &c. Rituum Mos. circumstantiæ primariæ, quæ 647. Affinitas proxima inter Hebr. & Ægyptiorum ritus, quæ 649. In rituum similitudine, Gentiles & Judæi quare adeo conspirarent 661. Rationes cur aliqui Gentium ritus in Legem translati sunt, a parte Dei 730, populi 731. gentium exterarum 732. & rituum ipsorum 733
Romani, Dei nescii erant, etiam in precibus 46. Porci effigiem, quare in summitate Templi posuerunt 133. Jus mortis in alienigenas, intra Templi septa deprehensos, Judæis permiserunt 225. Rudia & informia, Numinibus gratiora esse credebant 320 De sacris Ægyptiis Judaicisque urbe pellendis solliciti erant 649
Rufa Vitula. vid. Vitul.

S.

סבל quid 888
שערים in S. Script. qui 93
Sabii aut Sabæi, qui 278
Σάβοι· Bacchi orgiis occupati, quare dicuntur 716
Sabbatum, quare institutum 33, 47. Signi loco, datum fuisse 65. & solis Israelitis 70. Origo ejus 73. Quare signum erat 88. Ad idololatriam coercendam institui 90
Sabbatum Christianum, quare a die septimo ad primum translatum 94. An necessitas sabbati Christ. observandi, ex præcepto quarto oritur Ibid.
Sabbatum Jud. ritum fuisse onerosum 199
Sabbata, quare omnia Judæorum festa ita dicuntur 710
Sacerdotalis tonsura. vid. tons. Sacerd. regnum. vid. Reg.
Sacerdotes, corporis vitium passi, quare sanctuarii ministerii non compotes 177. Quare in Tabernaculo excubias agere solebant 247
Sacerdotibus, quare ante annum vigesimum quintum ministeria sacra obire non licuit 177. Gentium, excisiones in usu esse 555
Sacerdotum honori, quomodo Lex Mosaica consulit 173 Vestes. vid. Vest. Lotiones, unde 788. vid. Purificat.
Sacerdotium, quod competebat uni familiæ, remedium esse idololatriæ 147. Quibus modis 151
Sacerdotale munus, ante Mosis tempora penes erat quemvis privatum 150. Quo jure Melchisedechus, Jethro, Potipher, &c. munere sacerdotis fungi potuissent 151. An primogenito competebat 153
Sacra varia Ethnicorum, unde 46. Ubique locorum celebrata, ante Legem 142. Israelitarum, quare coram Tabernaculo vel Templo præstanda. Ib. Judaicorum & Gentilium affinitas, qualis 214
Sacramenta, ad societatem religiosam, seu veram seu falsam, necessaria esse 50
Sacrificia offerre, ante Mosis tempora, penes erat Patres familias 150, 767. Quare sacrificandi potestas uni familiæ concessa 151
Sacrificia Mosaica, formaliter spectata, Gentium ruditati originem debere 742. Materialiter spect. scil. animata; boves, oves & capras 755. & inanimata; panem, vinum, & salem 757. Finaliter etiam spectata, ejusdem esse originis 762. Sacr. Lege priora fuisse, expiatoria 763. precatoria 764. pacifica 765. votiva, & fœderalia 766. Patriarchalium ratio & origo Ibid.
Sacrificia Mortuorum, quæ 1149
Sanctificatio sabbati, quæ 76
Sacrificiis, purificatio præmissa. vid. Purif.
Sal, Dei & sacerdotum mensæ semper aderat 247. Gentiles æque ac Judæi, quare in sacrificiis sale utebantur 760
Salicum festum, quid 1112
Saltantii ritus, in solennitatibus quibusdam sacris, erat Judæis 1108. Ægyptiis, Syris, &c. 1109. & Turcis Ib. Judæos ritum illum a Gentibus accepisse 1110
Samael, apud Hebræos, quis 1045

Sanchuniathon, vetuſtiſſimus rerum Phœniciarum ſcriptor. 56. Hiſtoricorum Ethnicorum antiquiſſimus 668

Sanctificare, apud Judæos, quid 87. Quo ſenſu intelligendum, cum de rebus inanimatis dicitur 80. Senſus ejus triplex eſt 167

Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum: quare in Oratione Dominica conjunguntur 179

Sanctitas moralis & legalis, quæ 122. Peculiaris quædam erat Judæis 139

Sanctitas Jehovæ, Pontificis fronti inſcripta, quid ſibi voluit 1032

Sanctuario reverentia præſtanda, duplex erat 175

Sanctuarium polluere, quid 176. Ingredi, quare polluti prohibentur 182

Sanctus, quare Deus toties in Script. dicitur 166

Sanguinem, Dæmonum cibum eſſe, credebant veteres idololatræ 144. Super altari effundi, quare juſſit Deus 145. Edere, quare prohibetur 169. Spargere, ritus olim erat fœderalis 235. Magni eſſe momenti, in ceremoniis idololatricis, & magicis 377, &c. Ad ſuperſtitiones ejuſmodi abolendas Deus Legem de ſanguine ſtatuit 381. A ſanguine abſtinere, quare primis Chriſtianis interdicitur 594. vid. Apoſt. Decret.

Sanguinis eſus, cultus idololatrici & ſocietatis cum Dæmonibus initæ ſignum olim habitus 603

Sanguis novi Fœderis. vid. Calix

Saturni nomen, unde 667

Saturnum, Circumciſionem inſtituiſſe, dicunt Phœnices 55. Quo modo apud eos colebatur 360

Saturnus & Chijun. vid. Ch. Quare dicitur שבתאי 670. Sydus ejus, quare Judæorum genti fauſtum eſſe creditur. Ib.

שבץ quid 687

שדים vox unde 1049, 1078

שור & כרוב eadem mens eſt in S. Script. 854

שלח quid 1054

שמם quid 148

שעטנז vid. Veſtis

שש quid 684

Scorta ſacra, gentes habuiſſe 561. Legem de ſcortis prohibendis, de ſacris intelligi 562

Scortatio. vid. πορνεία

Sculptilia, quare Lege prohibita 292

Secubitus viri & uxoris, quare Lege jubetur 190

שעירים Seirim, vox unde 350 Præter hircos, Lex, Levit. 17. 7. ſibi vult animalia varia, & animalium imagines. Ib. & Dæmones hirciformes 351. vel ulla gentium idola 352. Legis forma, quæ 353. Rationes cur hirci cultus prohibetur. viz. a parte Dei 354. Diaboli 355. Populi Iſraelitici 356. & cultus ipſius 357

שה quomodo vertunt LXX 294

Σειραί, quæ 695

Selenites, qualis lapis 1226

Semina varii generis, ſulcis mandare quare Deus prohibuit 42

Semine mixto vinea quare non ſerenda, rationes quorundam 529. Probabile legem alicui gentium antiquiorum dogmati rituique eſſe adverſam 330

Semicocti eſum, quare Deus nullibi niſi in Lege de Paſchate prohibuerit 303

Semivir, ſacerdos erat Iſidis 555

Separatio Judæorum a Gentibus, cui uſui erat 97. Moralis, quæ. Ib. Phyſica, quæ 99. Separationis, cauſæ. Ib. Media 100. Fines, falſi 101. Moralis, uſus, viz. abolitio idololatriæ 102. Realis & perſonalis, ejuſdem erat momenti 103. De Separatione, Judæorum errores 104. Quare Deus Gentiles a Judæorum cœtu ſeparavit 112

Septenarius. vid. Numer.

Septentrionales, Judæorum ſabbatum obſervare non poſſunt 70

Septuaginta Interpretes, quare ab Hebræorum Codice tam longe aberrant 381

Sepulchrales Ritus. vid. Funebr.

Sepulchrorum cum lucis, quare frequens mentio in S. Script. 512

Seraphim & Theraphim, dialecto tantum diſcrepant 953

Serapis, Ægyptiace quis 848, 879, 880, 881. An idem cum Joſepho Ibid.

Sethi nomine, Libros plures venditabant Gnoſtici 282

Sexus utriuſque veſtium, uſus promiſcuus quare prohibetur 523. Legem Zabiis eſſe adverſam 524. Rationes Legis, falſæ 526. Veræ 527

Sicinniſtæ, qui 1136

Sidera, quare Gentes colebant 22. Septem vaga, ſignificata per ſeptem Templi lampadas 216. Eorum formas imaginibus exprimere, quare Iſraelitæ prohibentur 292

Signa, quare Deus inſtituit, quibus ipſe a Gentium numinibus diſtingueretur 46. Signis docere, antiquius eſſe quam literis 212. Externa, in S. Script. ſunt pro ipſo cultu 664

Simulacra, qualia præceptum ſecundum prohibet 852. Quænam, Gentes amabant 854. In Gentium templis poſita, Deorum ſedes habita 870. Qualia Iſraelitæ exoptabant 871. Sacra, omnes Gentes fingebant 946

סכות quid 664, 665

Sirbes aut Sirbon, vocis origo 1008

Siſoe, quid 695

Sitieines, qui 1136, 1139

Σκηνὴ τοῦ Μολόχ, quid 665, 673

Σκηνώμφα, apud gentes, quæ 22

Σκηνοπηγίας pompa, qualis 1112, 1194. vid. Ramos

Sociniani, Legis myſteria quæ Meſſiam ſpectant, reſpuunt 213. Illorum error, de ritibus Expiationis Moſaicæ 1059

Solem, quare Gentes colebant 43. ἐν σκηνώμασι circumferebant 666. eundem eſſe cum Molecho, Ib. & 370. Ortum ejus adorabant 820

Solennia Gentium, quæ 662

Solium Solomonis, quare ſolium Domini 228

Solomon, quare Oraculum nunquam conſulebat 926. Quare ſub illius ætate, Oraculum Urim defecerit 1026

Somnia, Gentibus divinationis genus erant 651

Sor, Ægyptiis idem quod Arca 881

Σοδάζιον, quid 1145

Specula tenendi mos, ad Oſtium Tabernaculi, unde. vid. Tabernac.

Spiritus fatidici. vid. Obhoth

Spiritum Sanctum, per Prophetas loquentem, afflatum ſuum ad varia eorum ingenia accommodaſſe 210

Spiritualia, quare in V. T. ſub rituum carnalium involucro tradita 210

Spolia hoſtium Deo conſecrandi, apud Hebræos, mos unde 728

Sponſus, Hebræorum puer circumciſionis die quare dictus 61

Sponſores, Baptiſmi Chriſtiani teſtes, unde 658

Standi mos, dum Chriſtiani preces conciperent, unde 658

Statuæ. vid. Matſebah, & Altaria

Statuta Dei non bona, quo ſenſu intelligenda 25, 662

Στήλοι & σήλαι quæ 517

Stellas, quare Gentes colebant 43

Στέμμα quid 1161

Stigmata, quibus Ethnici ſe Dæmoni devotos teſtabantur, cuilibet corporis parti imprimebantur 53. Magnatum, & ſervorum, quæ 408. Militum, Zelotarum, & idololatrarum 409. Stigm. Lege vetita, quæ 410. Illorum forma, generalis 412. Specialis 413. Sedes 414. Stigmata prohibendi ratio 415

Στοιχεῖα τοῦ κόσμου quæ 643

Stupri & Canis pretium, ſacris inferri quare prohibetur 564. Proſtibuli mercedem, idolis dedicari ſolitam. Ib. Hinc de Stupro Lex 565. Canis nomine, quid intelligendum 569. Pretium Canis, quid 570. Legis cauſam, ab Ægypti moribus petendam eſſe. Ib. Merces proſtibuli & pretium canis, quare Lege conjuncta 572

Sues, pro ſacris quædam gentes habuerunt 129. In ceremoniis magicis, illis utebantur 338

Suffocatum. vid. πνικτόν. Comedere, fœderis cum Dæmone initi ſymbolum erat 604

Superſtitionis ingenium, quale 492

Sylvanum, quomodo Romani propitium reddere ſolebant 341

Synagogæ Hebræorum, in vicis quando poſitæ 79

Synodus Hieroſolymitana, Gentilibus integram a Lege Moſaica libertatem adjudicabat 599

Syri, quare ad Ægyptum ſe conferebant 43. A piſcibus abſtinebant 119. Illorum morbi, quales 134. Feſta, & conventus ſolennes, plurimum celebrari 710

T.

Taa vel Tao, apud Ægyptios, quid 573

Taauti Phœnicum nomen, qui & Thoth Ægyptiis, unde 738

טבל quid 1176

Tabernaculum erat impedimentum idololatriæ. vid. Loc.

Tabernaculi ex oſtio egredi, quare miniſtri prohibentur 176. Fabrica ejus quare ſplendida 177, 246. Minimas ejus circumſtantias quare Deus ſtatuit 214. Quare primo inſtitutum 245. Quare dicitur Tabernaculum Teſtimonii. Ib. Quare Solomonis tempore deſiit 250. Templi vicem præſtitit 252

Tabernaculi erigendi cauſa 663 Tabernacula gentium, portatilia fuiſſe 665. Molechi, quale 673. Inter Tab. Teſtimonii & Molechi magnam eſſe affinitatem 674. Ad oſtium Tab. fœminæ quare congregari ſolebant 1090

Tabernaculorum feſtum, cui uſui inſerviebat 162. Ramos geſtandi ritus in Feſto illo. vid. Ramos

Tabernaculum, quomodo Deum ut Regem ſpectabat 249. Templi erat exemplar 867. Templum mobile dicitur 897. Quare extructum Ib.

Tabulæ primæ præceptorum, intentio primaria, quæ 84

Taliſmanicæ ſculpturæ, quæ 445
Tanfana, Germanorum Dea 708
Taurus, quare locum in Zodiaci ſignis tenet ſecundum 295
Τάφος quid 1148
Ταριχεύειν corpora defuncta, Ægyptiis ſolenne erat 1146
Τελαμὼν, quid 1144
Τέλειοι, qui 991
Τελεσφόρος, quis 562, 568
Τελισκόμενος, quis 562, 568
Templa Tonantis. vid. Martial
Templum, erat obſtaculum idololatriæ. vid. Loc. Locus, Deo ſacer 890. Ejus habitaculum 891. Templi origo 892. Gentium Templa Solomonis antiquiora fuiſſe Ib. Iſraelitas Templum ſuum utrumque ſponte fabricaſſe 896. mobile ſcil. & fixum 897. vid. Tabernacul. Gentium mores de Templis ædificandis 898. Dei cultores ad Moſis tempora Templa non habuiſſe 900. Simplicitas illorum, qui primi Templa ædificabant 901
Templum, quare adeo magnificum 903. Locus ejus generalis, quare mons 907. ſpecialis, quare civitas Hieroſolymitana 910. Oraculum, in receſſu ejus quare poſitum 910. Sacrarium, quare ſitum verſus Occidentem, & frons aut veſtibulum verſus Orientem 912
Templum verſus mos orandi apud Judæos, unde petendus 1197
Tempora Hebræorum ſacra, erant obſtaculum idololatriæ. viz. novilunia, paſcha, feſtum Tabernaculorum, novi anni initia, ſabbata varia 155
Temporum obſervatio quare lege vetita 387. Variæ ſpecies, quæ Ib.
Tempus publici cultus, hominum arbitrio relictum eſt 86
Tephilim, ſive Tephilin Hebraice, quæ 1206
Thaddæus, quare Lebbæus dictus 1011
Θαλλοφόροι qui 715, 1112
Θαλύσια, feſtum Græcorum, quale 714
Thecas argenteas, quales, & quare Gentiles circumferebant 665.
Τελώνης· vid. Obhoth
Thenſa Gentilium, quæ 665, 673
Theocratia generalis, quæ 226. Dei poteſtatem inter Hebræos, fuiſſe Regiam 227. Poteſtatis illius, ſigna 228. Deum Regem fuiſſe Politicum, Militarem 230. Cœleſtem 231. Regiminis illius media, quæ 232. Inauguratio illius Regia, qualis 233. Regiminis, rationes 235. Theocratia, quo tempore orta 239 Quo, deſiit Ib. Abrogationis ejus, cauſæ 241. Eventus 243. Inſtituta Legis qualia Deum ſpectant, ut Regem Politicum 245. Cœleſtem 249 Militantem 250 Theocratia, quomodo obſtaculum erat idololatriæ 253
Theophraſti mendacium, de Judaico ſacrificandi ritu 349
Therapeutarum ſaltationes religioſæ, quæ 1110
Theraphim patris ſui, quare Rachel ſuffurata eſt 671. Vid Urim
Thetmophoriis ſacris, Eretrienſium mulieres carnes ad ſolem aſſare ſolebant 308 Mos erat captivorum vincula ſolvendi 1127
תרוה quid 1113
כהרי תורה Quo ſenſu Judæi de Lege dicunt 209
Thoth. vid. Taautus
Thraces, quare ἀκροκόμαι dicti 390
Thronus, quare in Tabernaculo & Templo poſitus 248
Θύειν, Juxta Platonem, quid 763
Thummim. vid. Urim
Thyrſigeri, qui 413
Thyrſus, inſigne Bacchi 1113
Tibicines, Græcorum, Romanorum & Judæorum funeribus adeſſe ſolebant 1135. vid. Funebr. Rit. Unde, & quo tempore, veriſimile eſt Judæos ritum illum accepiſſe 1136
Tibicinis pompam præcedentis cantus, in primitiis ad Hieroſolymam deferendis, Judæis erat in uſu 1163. Origo hujus ceremoniæ. Ib. vid. Primitiæ
Tiſri menſis (civilis anni caput) quare adeo ſolenniter celebratus 156
Tonſura capitis orbicularis, quare interdicta, ſententiæ falſæ 390. Probabile Lege intelligi tonſuram illam, qua gentes in mortuorum exequiis utebantur 394. Caput neque radere, neque comam nutrire, ſed tondere, quare ſacerdotes jubet Ezechiel 581. An Deus Ezechielis ſolius miniſterio hanc Legem dedit 582. Caput radere & comam nutrire, apud Gentes funebris luctus eſſe indicia 583. Deum hos ritus qua funebres inhibuiſſe 584. Rationes vulgo datæ, quæ 585
Tonſuræ Naziræorum origo 694. Comam alere, Deoque alicui conſecrare ante Moſis ætatem Ægyptii aliique ſolebant. Ib. vid. Capil
Tonſura Theſeia, quæ 392
Tophet, ubi Judæi liberos immolabant, nomen unde 368
Totaphoth, Hebraice, quid 1205, 1226
Traductio liberorum per ignem, quare tam frequens apud Gentes 368
Τραπεζατεῖαι· vid. Seirim. & Hirc. Emiſſar.
Τρέπαιος, Neptunus quare ita dicitur 1083
Τραπεφορεῖν, quid 642
Triſmegeſtus. vid. Mercur.
Tubarum uſus, Gentilium & Judæorum ſacris erat 1105. vid. Muſic.
Τυμπανῦλαι, qui 1135
Τύμβος, quare dictus ἀμφίπολος 1156
Tunicæ ſacerdotum Judaic. ſacræ origo 685
Turcarum ſacri conventus die Veneris, unde 89. A vino quare abſtinent 117. Quaſnam carnes immundas habent. Ib. vid. Porc. Ritus illorum de munditie, varii 185
Turturem, non comedebant Ægyptii 130
Typhoni, quare boves rufos immolabant Ægyptii 489. An Moſes Typhone antiquior 504
Typi. vid. Myſteria
צבא Arabice, quid 279
צחק quid 611
צמר vid. Veſtis
צפרים quid 1072
צאן quid 755

V.

Vacca. vid. Vitul.
Variegandi ars, an Judæis prohibita 545
Vectigal ſolvere Romanis, an Judæos prohibuit Deus 567
Veneficæ, quare Tegulariæ dicuntur 382
Veneris in ſugillationem, an Circumciſio inſtituta 54. Ejus cultores, quare veſte muliebri ornati 527. Exercitia, maxime flagitioſa 527
Verba duplicata, quare Judæi Legem dicunt 209
Veſtimenta Eſau deſiderabilia, quæ 153
Veſtes ſacræ ſacerdotum Hebr. quare pulchritudine adeo inſignes 174
Veſtes. vid. Sexus
Veſtis virilis & muliebris permutatio, quare prohibita 526. E lana & lino mixta, quare vetita 544. Verborum Legis ſenſus, שעטנז & צמר ופשתים Ib. & לא תלבש 545. Legis rationes, falſæ. Ib. Vera, ad Zabiorum ſuperſtitionem avertendam 547. & idololatriam præcavendam 549
Veſtibus lineis ornatos, Gentium, Ægypti præcipue ſacerdotes ſacra celebraſſe 682. Sacerdotum Hebr. veſtes originem ſuam mori illi debere 683
Veſtibus albis defunctos involvere, mos erat Ægyptiis, Judæis, aliiſque 1144
Vexilla Iſraelitarum in Deſerto, formis Cherubicis quare inſignita 251, 854
Viæ Amorrhæorum, Juxta Rabbinos quæ 280
Victimæ piaculari, oleum & thus quare non adeſſet 217
Victimarum origo. vid. Sacrificia
Vincti liberandi in Feſto Paſchatis morem fuiſſe Judæis 1125. De origine ejus ſententiæ variæ. Ib. A Græcorum moribus petendam eſſe 1127
Vinum. vid. Sacrif. Bibere, quare Aaroni non liceret cum Templum ingrederetur 175. An ſuper menſam Tabernaculi poſitum 247. Libaminis, unde ſumptum 758. Sacerdotibus inter miniſtrandum ſub pœna capitis interdictum 798
Virilis & fœmineæ veſtis uſus promiſcuus. vid. Veſtis
Vitæ æternæ præmium, quare Deus Lege non ſtatuit 41. Cœleſtem, Moſes myſtice; Prophetæ, clarius tradiderunt 43. Meſſias, clariſſime 45
Vitulam, ad populi totius immunditias expiandas offerri, quare Deus præcepit 485. Quare Vitula, non Vacca, mactanda 487. Cur rufa 488. Cur Jugum non paſſa 493. Cur Eleazaro ſpectante 494. Cur extra caſtra 495. Sanguis ejus cur verſus Tabernaculum ſpargendus 496. Cum Vitula, quare lignum cedrinum, hyſſopus, coccus bis tinctus comburenda 498. Aſperſionis aqua cur e cineribus conficienda 502. Cur Vitula mundos polluerit & pullutos mundaret 503. vid. 777
Vituli aurei cultus, qualis 21, Forma 654. Cultus illius, effectus 671. Quo conſilio formatur Vitulus, incertum 851. Jeroboami vituli, quales. Ib. Aaronis, an Cherubinis ortum debet 860
Umbra Legis. vid. Myſteria
Unctiones Judæorum, quorſum ſpectabant 168
Unctio funebris, Ægyptiis & Judæis erat in uſu 1143
Ungulæ diviſio in Lege, quid ſibi vult 126
Unitati Dei, Diabolus ſub tempora Legis adverſabatur 46
Volucres quales, Judæis prohibitæ ſunt 131
Voluntas Dei ſola, an Legum unquam fundamentum 120. Qualis, de ſacrificiis ſtatuendis 742
Votum ſolvere in Hebron victimarum oblatione, quare Lex Abſalomum vetuit 698

Urim Oraculum, quare inſtitutum 232. Uſus ejus, generalis 922. Specialis 924. Quem locum in Pectorali Urim & Thummim occuparunt 928. Illorum natura & origo 929. Urim ejuſdem naturæ genericæ eſſe cum Theraphim 932. Voces fuiſſe cognatas 953 & Res 963. Talmudicorum aliorumque dogma de Urim & Thum. 967. Rationes variæ ad probandam Auctoris ſententiam 972. Argumenta ſolvuntur 975. Thummim, res erat numero, officio, & nomine ab Urim diviſa 982. ab Ægyptiis orta 983. Objectiones, quæ 990. Uſus Thummim 993. Nominum Ur. & Th. Hebræorum ratio 994. Græcorum 995. Sententiæ quorundam de nominum ratione Ib. Ratio primaria nominis Urim 998 & Thummim 1008. Secundaria 1009. Urim geſtare & conſulere quare Pontifici ſoli datum 1013. An Rex vel ſacerdos plebeius officio illo unquam fungi poterat 1018. Cur ſoli Pontifici Thummim geſtare concedebatur 1023. Quo tempore defecit Oraculum Urim, & quare 240, 1026. Thummim tua & Urim tua viro ſancto tuo, Deut. 33. 8. explicatio literalis 1029. Myſtica 1035

Uſuræ Legis, ſenſus 255. Rationes Legis illius erant a parte Dei 259. Gentis Iſraeliticæ 260. Regiminis & politiæ Hebræorum 262. Regionis illorum 263. Religionis 265. Legum aliarum Hebræorum politiam ſpectantium 266, Alienigenas uſuris onerare, quare permiſſum 268. Lex de Uſuris, an politica, moralis, vel ritualis 270. Chriſtiani an Lege illa devincti 271. An Judæi ad Meſſiæ ſeculum tenentur. Ib. Ratio Legis reddi ſolita, quæ 272. Cur Legis obſervatores inter homines Dei favore dignos, & fœnori dediti inter peccatores maximos recenſentur Ib.

Z.

Zabiorum ritus idololatricos in cauſa eſſe, quare Deus leges & ritus haud paucos inſtituit 195, 275, 284. Illorum nomen, unde dictum 277. Illorum origo & antiquitas 279. Libri 281. Ritus & ceremoniæ 283. Cur Deus tot Leges & ritus inſtituit eorum moribus adverſos 288

זנר quid 312

זרע quid 529

זבח quid 703

זרת quid 928

Zerodaſt & Zoroaſter, idem 279. Duo eſſe rerum principia docuit 1070

זנים de quali fornicatione vox intelligenda 352

Ζωολατρεία, an Ægyptiis erat in uſu ævo Moſaico 297

INDEX locorum Scripturæ, quæ hoc in Opere fuſius explicantur.

Geneſ.

Cap.	Verſ.	Pag.
II	2, 3	86
III	24	956
IV	3, 4	150
VII	2	771
VIII	20	771
	21	763
IX	4, 5	597
XIV	19	87
	20	725
XVII	7	64
XXI	33	510
XXVIII	18	803
	20, 22	726
XXXI	30	943
XXXV	2, 3	672, 779
	4	946, 1217
XLI	42	690
	45	246
XLIII	32	141, 786
XLVI	34	129
XLIX	1	779
	3	153
	6	878
	10	113
L	2, 3	1143, 1146

Exod.

III	5	1167, 1168, 1172
IV	25	61
V	2	46
VIII	26	295, 297
XII	3, 5	294
	9	300, &c.
	21	311
	46	303
	48	1185
XIII	12	147, 370
XV	18, 19	239
	21	1109
XVI	23	87
XIX	4, 6	233
	10	1185
	14	779
XX	3	29
	8, &c.	67, 68, 72
	11	77, 96
	24	311, &c.
	25	315, &c. 642
	26	324, &c. 449
XXII	3	117
	25	260
	31	103, 121
XXIII	18	171
	19	333
XXIV	9, 10	860
XXV	1	897
	5, 6	645
	8	245, 249
	11	839
	16	842
	22	872
XXVI	22	912
XXVII	2	679, 681
XXVIII	2, 40	174
	15	925
	16, 30	928
	30	930, 950, 974
XXIX	4	1184
XXX	18, 19, 20	791
	19, 20	1166
XXXI	13	70
XXXII	1	654, 672, 871, 885
	5, 6	704
	6	611
	17	1107
	18	1102
	19	1110
	23	943
XXXIV	13	342
	13, 14, 15	704
	15	621
	25	160, 218
	26	333
XXXV	5	642
	5, 20, 21, 22	897
XXXVIII	8	24, 1090
XXXIX	22	950
	27, 28	682

Levit.

I	2	642, 743, 755
	9	749
II	1	757
	4, 5, 6	347
	11	345, &c.
	11, 12, 13	761
	14	717
VI	10	682
VII	26	169
X	3	167
	7	176
XI	3	126
	6, 7	130
	31, &c.	193
	36	785
	44, 45	122, 123, 194
XIII	3	147
	45	187
XIV	4, 5, 6	1072
XV	13	774
XVI	5	1063
	7, 8, 9, 10	1039, &c.
	8	1069
	15	1063
	21	1048
	22	1049
XVII	3, 4	142, 380
	3, &c.	616
	3, 4, 5	1048
	5	765
	5, 6, 7	144
	7	349, &c. 1060
	10, 11	169
	13	380, 603, 1073

Cap.	Verſ.	Pag.
XVIII	2, 3	738
	3, 4	284
	21	176, 360
XIX	12	30
	19	529, 539
	23, 24, 25	371
	26	145, 376
		385, 387
	27	390, 694
	28	293, 403
	29	562
	30	88
	31	417
XX	1, &c	367
	2	482
	23	738
	24, &c	121, &c.
	24, 25	144
	25	315
XXI	4, 6, &c. 23	173
	5	582, 702
	18	557
	20, &c	553
	21, 23	554
XXII	2	170
	31	121
XXIII	40	1112, 1119
XXV	2	75
	7	539
	36	261
	37, 38	259,
		264, 265
XXVI	1	433
	4, 5	441
	30	449, 866, 892
	41	50
XXVII	30, 31	727
	32, 33	726

Numer.

V	12, 13	655
VI	1	642
	18	696, 697, 698
X	10	1101
	35, 36	848
XV	30	27
	32, 35	71
XIX	2	483
	9	777
	15	194
XXIII	9	138
	3	386
	14	440
	52	893
XXIV	1	386
XXV	1, 2	332
XXVII	21	925, 979
XXVIII	15	814
XXIX	19	340
XXXI	6	1019
	19	787
XXXIII	52	449

Deut.

I	17	239
	31	642
IV	2	48, 648
	7, 8	641, 654
V	15	68
VI	12, 13	31
	7, 8	1211
	6, 8	1212, 1216
VII	15	42
X	16	50
XI	13, 14, 18, 19, 20	1212
XII	13	142, 509
	8	642
XIV	1, 2, 21	103, 121
	1, 2	398, 411, 702
	2, 3	121,
	21	506
XVI	1	1152
	21	506
	22	514, 936
XVII	14, 15	241
XVIII	10	364
	14	388
XXI	3, 4	321
	13	1182
XXII	5	523
	6, 7	42
	9	528
	10	534
	11	544
	12	547
XXIII	2	105
	19, 20	255, 266
	1	551
	2	556
	17	561
	18	564
XXVI	13, 14	574
	17, 18	234
XXVII	5, 6	318
	6, 7	705
XXVIII	27, 60	24
XXX	6	50
XXXII	38	47
	33	426
XXXIII	8	1029
	28	99
XXXIV	6	893

Joſh.

V	9	51, 61
VIII	31	318
XX	7	78
XXIV	19	166
	23	671

Judic.

I	1	926
II	13	507
III	7	507, 512
VIII	22, 23	227
	27	945
IX	27	705, 716, 1110
XIII	16	744
XVI	13	695
XVII	2, 3	943
	4, 5	939
XVIII	5	960
XXI	19, 21	1109

I. *Sam.*

II	2	166
IV	3, 7, 8	886
	8	870
VII	3	507
	6	1098, 1100
VIII	5	241
	5, 6	243
	7, 8	242
	15, 16, 17	725
IX	12	908
X	15	1103
	22	1020
XIV	18	926
	32	383
	36, 37, 38	952
XV	23	957
	35	1028
XVI	3	703
XXI	4	798
XXII	14, 15	925
XXVIII	6	964
	7	429
XXX	7	1021

II. *Sam.*

I	10	230
II	5	1135
III	35	1150, 1151
VI	2, 3	837
VII	5, 6, 7, 12	898
XV	7, 8	698
	30	1169
XXIII	16	1098

I. *Reg.*

VII	29	856
VIII	8	882
	13, 22	1199
	27	895
	30, 31, 63	1200
	44, 45	1197
	48	1198
XIV	23, 24	507, 512, 562
XVIII	26	765, 1130
	28	407
XXI	27	1169
XXII	19	872

II. *Reg.*

IV	23	826
V	17	46
IX	17	439
XVII	16	512
XIX	15	845
XXIII	4	506
	7	686
	11	912
	15, 16	511

I. *Paralip.*

XVI	4	1106
XXII	5	904
XXV	5	816
XXVIII	18	873

II. *Paralip.*

II	5	905
XXIX	25	1104
XXXI	5	345
XXXIV	4	502
XXXV	7	294
	13	306
XXXVI	8	410

Ezr.

II	63	1028
VI	10	765
IX	1	738

Nehem.

VIII	15	1112
IX	13, 14	73
X	31, 37	729

Job.

I	20	583
IV	16	973
XVI	15	678
XXII	27	766
XXVI	13	1044

Cap.	Verſ.	Pag.
	Pſalm.	
V	2	33
VII	7, 8	1133
XVI	4	30, 614
XVIII	11	845, 862
	24	1192
XIX	5	666
XXII	12	859
XXIV	4	30
	7, 8	848
XXVI	6	791, 1129, 1191, 1133
	8	891
XXVII	6	1129, 1133
XXVIII	2	867
XXX	5	1031
L	8	754
	12	380
	13	750
	16	30
LI	16	742
LXIII	2, 3	847
LXVIII	17	910
	24	33
LXXIII	13	1192
LXXVIII	61	847
	68, 69	908
LXXX	1	845
LXXXIV	3	33
LXXXIX	15	1106
XCI	3, 4, 5, 6	1078
	13	426
XCV	4	909
	10	672
XCIX	1	248, 845, 862
CIV	19	155
CVI	28	580
CXVIII	27	677
CXXXIV	2	793
CXLII	7	1133
CXLIV	7, 8	32
CL	4	1111
	Prov.	
II	16	109
III	22	1215, &c.
IV	9	1215, &c.
VI	20, &c.	1215, &c.
VII	2, 3	1215, &c.
	Cantic.	
III	7, 8	51
	2, 3	1129
	Iſai.	
I	11, 12	743, 767
	24	876
	26	236
II	6	107
X	10	98
XIII	21	1049
XVII	8	469
XVIII	1	1103
XIX	19	518
XXIX	4	429
XLIII	22, &c.	206
	23, 24	745
XLIV	5	409
XLVI	1	430
LII	8	439
LVI	3	107, 113
	4, 6, 7	82
LVII	8	312
LXI	1	198
LXV	3, 4	338
	4	137, 1049
	11	759
	16	31
LXVI	1	902
	3	312
	17	137, 338, 1184
	Jerem.	
I	10	107
	Ezech.	
I	10	251, 844, 856
	4, 5	856
VIII	12	443
	16	912
	17	1117
X	14	844
	20	853, 856
XVIII	5, 6	381
	6	703
XX	10, 11, 12	73
	12	65
	13, 14	662
	20	67
	25	24, 204
	25, 26	152, 206 184
	26	147, &c.
XXII	26	170
XXIV	17	1148, 1169
XXVII	10, 11	461
XXVIII	14	844
XXXIII	6	439
	25	381, 617
	25, 26	378
XL	2	916
XLIII	17	329
XLIV	6, 7	107
	17	682
	18	689
	20	581
XLVI	9	916, 1132
	Daniel.	
I	8	591
VI	10	1197
VII	25	155
VIII	10, 11	251
	Hoſ.	
II	5, 8, 9, 12	42
	14, &c.	224
III	4	933, 958
IV	14	618
VII	14	407
VIII	12	203, 286
IX	1	42
	4	1148
	10	697
X	5	849
	Joel.	
III	22	114
	Amos.	
II	8	705
IV	4, 5	753
V	21, 22, 23	1105
	25, 26	744
	26	22, 664, &c. 888
VI	11	1106
	Mich.	
I	2	891
	7	564
VI	6	891
	Zephan.	
I	8	548, 988
II	11	47
	Zachar.	
VII	5, 6	745
VIII	3	208
X	2	952, 964
XIII	1	785
	6	409
XIV	16	163
	Malachi.	
I	10, 11	143
	13	203
	Tob.	
III	14	611
IV	17	1147
VIII	3	1050
	Judith.	
XII	7	788
XIV	10	50
XV	12	1113
	Eſther.	
III	8	284
VIII	17	51
	Sapient.	
IX	8	215
X	14	879
XI	15	298
XII	24	Ib.
	Eccluſ.	
XXIV	2	847
XXX	18	1147
XXXIII	3	982
XXXVIII	16	1143

Cap.	Vers.	Pag.
	Baruch	
I	10, 11	765
VI	28	188, 310
	31	1151
	43	565
	I. *Maccab.*	
I	12	44
III	48	738
XIII	23	1158
	II. *Maccab.*	
IV	21	700
VI	2	669
	7	1128
XII	40	1218
	Matth.	
V	20	41
	31, 32	654
	37	32
IX	11, 12, 13	104
	23	1135, 1137, 1139
XI	28, &c.	197
	17	1136
XII	1, 2, 3	75
	5	95
	43	1049
XIV	6	1109
XIX	8	653
XXI	9	1112, 1116
XXIII	5	1202, 1210
		1213, 1225
XXVI	27	614
	10	1142
XXVII	59	1144
	24	1193
	Marc.	
II	27	83
VII	3, 5	1178
XVI	1, 2	1144
	Luc.	
I	59	63
II	21	62, 63
	49	890
XVIII	10	142
XXII	20	614
XXIII	54	1120
	55, 56	1144
XXIV	1	1140, 1144
	Johan.	
I	17	208
	25	1182
III	9, 10	1182
IV	20	142
	23	19
	24	208
V	2	785
X	22	1193
XI	51	1018
	55	801
XVIII	39	1125, &c.
XIX	40	1142
	38, 39	1144
XX	7	1145
	Act.	
II	15	716
VII	43	664, 668, &c.
	47, 48	895
	51	50
IX	37	1139
X	28	108, 124, 191
XIII	18	641
XIV	13	1161
	17	42
XV	10	52
	20	588, &c.
	21	599, 616
	28, 29	623
XVI	16	426
XVII	18	901
XVIII	18	698
XXI	38	649
XXIV	17, 18	793
	Roman.	
I	21	846
II	29	50
IV	11	49
VII	12	25
	I *Cor.*	
IV	13	1057
V	9, 10	614
VI	16	892
VII	18	64
VIII	7, 9, 10	605, 705
	13	613
X	1, 2	1185
	7, 14	602, 605
	16	1187
	20, 21	602, 1187
XI	4, 5	620
	Galat.	
III	19, 21, 23	25
IV	3	643, 661
	3, 9	733
V	3	50
	Eph.	
II	11, 12	51, 111
	15	290
III	10	19
V	6	35
	Philip.	
II	10	604
III	5	112
	Coloss.	
II	8	216
	11	50
	16, 17	84, 214
	20	661
	23	769
	I. *Thess.*	
IV	13	1136
	I. *Tim.*	
II	8	788
IV	8	25
	Hebr.	
VII	4	725
	11	151
	16, 18	25
	18	647
	19	41
	Jac.	
I	21	50
	I. *Pet.*	
II	14	619
IV	4	614
	Jud.	
	11	151
	Apocalyp.	
I	13	688
VII	9, &c	1117
	15	876
XIII	16	409
	17	413
XIV	1	409
XV	6	688
XVIII	23	1123
XXI	3	892

INDEX Librorum Græcorum, Latin. & Anglic.

A.

ABULENSIS. vid. Toſtatus
Achmetes. vid. Artemidorus
Claud. Ælianus, de Animalium Natura Gr. Lat. 12mo. *Colon. Allobrog.* 1616
——— Varia Hiſtoria Gr. L. 12mo. *Salmur.* 1668
Æſchyli Tragœdiæ Gr. L. *Londin.* 1663
Ætii Tetrabiblos Gr.———
Agathiæ Hiſtoria Gr. L. *Pariſ.* 1660
Ant. Agellii Comment. in Pſalmos *Pariſ.* 1611
S. Agobardi Opera, 2 Tom. 8vo *Pariſ.* 1666
Henr. Ainſworth Annot. upon the Pentateuch *Lond.* 1639
Albertus Magnus, de Animalibus *Lugd.* 1651
B. Flac. Albini Quæſtiones in Geneſ. *Lut. Pariſ.* 1617
Ulyſ. Aldrovandus, de Serpent. & Dracon. *Bononiæ* 1640
——— Dendrologia *Ibid.* 1668
Hier. Aleandri Tabulæ Heliac. Expoſitio. vid. Grævii Rom. Antiq. Tom. 5.
Theoph. Alethæus, de Polygamia 12mo. *Friburg.* 1676
Alexandr. Alenſis, Theologiæ Summa *Colon. Agrip.* 1622
Alexandri ab Alexandro, Geniales Dies 2 Tom. 8vo. *Lugdun. Bat.* 1673
P. Alix de Scriptis Tertulliani 8vo. *Pariſ.* 1680
Leo Allatius, de Pſellis 8vo. *Rom.* 1634
——— De Engaſtrimytho vid. Critic. Sacr. Tom. 8.
Jacob. Altingi Diſſertationes Theologicæ 4to. *Groning.* 1671
Henr. Altingi Problemata Theologica 4to. *Amſtelod.* 1646
Guilielmi Alverni Epiſcopi Pariſ. Opera *Venet.* 1591
Sixt. Amamæ Cenſura Vulgat. Latin. Ed. Pentateuchi 4to. *Franeker* 1620
S. Ambroſii Opera 2 Tom. *Pariſ.* *Pariſ.* 1686, 1690
S. Anaſtaſii Sinaitæ Quæſt. & Reſp. Gr. L. 4to. *Ingolſt.* 1617
Antiquitates Græcæ Jac. Gronovii, 12 Vol. & Romanæ Jo. G. Grævii, 12 Vol. *Traj.* ad *Rhen.* & *Lugd. Bat.* 1694, &c.
Apollinaris. vid. Sidon.
Apollonii Rhodii Argonautica Gr. 4to. ——— 1574
———Gr. L. 8vo. *Baſil.* 1572
Apollon. Tyan. vid. Philoſtrat.
Appiani Alexandrini, Romana Hiſtoria Gr. L. 2 Part. 8vo. *Amſtelod.* 1670
Luc. Apuleii Opera 4to. *Pariſ.* 1688
———Aureus Aſinus cum Com. Phil. Beroaldi 8vo. *Baſil.*———
T. Aquinatis Summa Theolog. *Duac* 1614
Ben. Ariæ Montani Comment. in 12 Prophet. *Antverp.* 1583
——— Antiquitates Judaicæ, vid. Critic. Sacr. Tom. 8.
Paul. Aringhi, Roma Subterranea *Lut. Par.* 1659
Ariſteæ Hiſtoria LXX Interp. Gr. L. vid. Biblioth. Patr. Tom. 2. & *Oxon.* 1705
Æl. Ariſtidis Orationes Gr. *Florent.* 1517
——— Tom. 3. Gr. L. 8vo. *Pariſ.* 1604
Ariſtides Quintilian de Muſica Gr. L. 4to. *Amſtel.* 1652
Arlſtophanes Gr. L. *Amſtel.* 1710
Ariſtophon Rhetor. vid. Chariſt.
Ariſtotelis Opera Gr. L. 2 Tom. *Pariſ.* 1619
Arnobius adv. Gentes 4to. *Lugdun.* 1561
Arriani, Ponti Euxini & Maris Erythræi Periplus Gr. L. cum Scholiis G. Stuckii *Lugdun.* 1577
——— De Expedit. Alexandri, & Hiſtor. Judic. Gr. L. *Lugdun. Batav.* 1704
———Epictetus 8vo. Gr. L. *Col.* 1596
Artemidori & Achmetis Oneirocritica Gr. L. 4to. *Lutet.* 1603
S. Aſterii Homiliæ Gr. L. vid. Bibliothec. Patrum Tom. 2.
S. Athanaſii Opera Gr. Lat. 2 Tom *Pariſ.* 1698
Athenæi Deipnoſophiſtarum Libri 15 Gr. Lat ——— 1598
——— In Deipnoſ. Animadverſiones Iſ. Caſauboni *Lugdun.* 1621
Athenagoræ Legatio pro Chriſtianis *Pariſ.* 1636
Auguſtæ Hiſtoriæ Scriptores 8vo. 2 Tom. *Lugd. Batav.* 1671
S. Auguſtinus 10 Tom. *Pariſ.* 1679, &c.
——— De Civitate Dei cum Comment. Lodovic. Vivis 8vo. *Genev.* 1622
Dec. Auſonii Opera 8vo. *Amſtel.* 1671

B.

Fr. Bacon. Baro Verulam. Sermones Fideles *Franc. ad Mœn.* 1665
—— De Augmentis Scientiarum 12mo. *Amſt.* 1662
Bædæ Opera 8 Tom. *Colon.* 1612
——— Hiſtoria Eccleſiaſtica *Cantabr.* 1722
——— De Locis Sanctis *Ibid.*
B. Baldvinus de Calceo Antiquo 12mo. *Amſtelod.* 1667
Balſamon. vid. Bevereg.
S. Barnab. Epiſtol. vid. Patr. Apoſt.
Cæſar. Baronii Annales Eccleſiaſtici 12 Tom. *Antwerp.* 1610, &c.
——— Notæ in Martyrolog. Romanum *Pariſ.* 1613
Caſp. Barthii Adverſaria *Franc.* 1624
Caſp. Bartholinus, de Pygmæis———
S. Baſilii Magni Opera, 3 Tom. Gr. Lat. *Pariſ.* 1638
Baſilii Seleucenſis Opera Gr. Lat. *Pariſ.* 1622
Chriſt. Becmani Exercit. Theolog. *Amſtelod.* 1643
R. Bellarmini Opera 7 Tom. *Colon.* 1617, &c.
Petr. Belloni Obſervationes *Rapheleng.* 1605
———De Admirab. Oper. Antiq. vid. Theſaur. Gr. Ant. Tom. 8
——— De Medicato Funere *Ibid.*
H. Benzonii Novi Orbis Hiſtoria 8vo. ——— 1600
Joh. Bapt. Bellus de Parte Templi Augural. vid. Theſaur. Antiq. Rom. Tom. 5
S Bernardi Opera, 2 Vol. *Pariſ.* 1690
Guil. Beveregii Pandectæ Canonum Gr. L. 2 Tom. *Oxon.* 1672
Theodor. Bezæ Annot. in Nov. Teſtam. *Cantab.* 1642
Bon. Corn. Bertrami Lucubrationes Frankdal. vid. Critic. Sacr. Tom. 8
——— De Republica Hebr. *Ibid.*
Biblia, Anglice
——— Gallice,
——— Germanice
——— Græce, cum Scholiis & Fragmentis Verſionum Aquilæ, Symmachi & Theodotionis 4to. *Franequer.* 1709
——— Hiſpanice
——— Italice
——— Latine, Ed. Vulgat. vid. Polygl. Walton.
——— B. Ariæ Montani. *Ib.*
——— Seb. Caſtalionis *Baſil.* 1563
——— Junii & Tremelii *Hanov* 1624
Sev. Binii Concilia Gen. Gr. L. 4 T. *Col. Agr.* 1618
Vincent. le Blanc les Voyages 4to. *Pariſ.* 1649
Pet. Bleſenſis contra Perfidiam Judæorum. vid. Biblioth. Patr. Max. Tom. 24
Sam. Bocharti Opera 3 Vol. *Lugd.* 1712
Joh. Bodinus de Republica *Pariſ.* 1586
——— De Magorum cum Satana commercio ———
Bogan. vid. Rouſ.
Jacob Bolducii Comment. in Job. *Pariſ.* 1637
——— De Eccleſia ante Legem 4to. *Pariſ.* 1630
———De Oggio Chriſtiano *Lugdun.* 1640
Jac. Bonfrerii Comment. in Pentateuch. *Antwerp.* 1625
——— in Joſ. &c. *Pariſ.* 1631
Marc. Boxhornii Zuerii Comm. ad Plutarchi Quæſt. Roman. Gr. L. vid. Græv. Theſ. Antiq. Rom. Tom. 5
Joh. Braunius de Veſtitu Sacerdot. Hebr. 4to. *Amſtelod.* 1653
Barnab. Briſſonius de Formulis, &c. 4to. *Francof.* 1592
——— De Regno Perſarum, 8vo. ——— 1595
Ægid. Bucherus de Paſchali Judæorum Cyclo *Antverp.* 1634
Gul. Budæi Comment. Linguæ Græcæ *Pariſ.* 1548
—— Annot. in Pandectas *Lutet.* 1556
Jul. Cæſ. Bulenger de Conviviis. vid. Græv. Rom. Antiq. Tom. 12
——— Opuſculorum Syſtema, 2 Tom. *Lugdun.* 1621
Pet. Bungi Numerorum Myſteria 4to. *Bergom.* 1591
Joh. Buxtorfii Patr. Theſaurus Grammaticus 8vo. *Baſil.* 1620
——Synagoga Judaica 8vo. *Ib.* 1680
Joh. Buxtorfii Fil. Exercitationes 4to. *Baſil.* 1659
———Diſſertationes Philolog. Theologicæ 4to. *Baſil.* 1662
Byzantinæ Hiſtoriæ Corpus Gr. L. 12 Vol. *Pariſ.* 1648, &c.

C.

Lod. Cælii Rhodigini Lectiones Antiquæ *Baſil.* 1566
C. Jul. Cæſaris Commentarii 4to. *Cantab.* 1706
Marſ. Cagnati Variæ Obſervationes 8vo. *Rom.* 1581
Tho. de Vio Cajetani Comment. in S. Script. 5 Tom. *Lugd.* 1639
Georg. Calixtus. in Acta Apoſtol. 4to. *Brunſvig.* 1654
Callimachi, Hymni Gr. L. 4to. *Pariſ.* 1675
Abr. Calovius ad Lev. ———

T. Chal-

T. Calphurnius. vid. Grat.
Ægid. Camartus, de Rebus Æliæ 4to. *Pariſ.* 1631
Gul. Camdeni Britannia, 4to. *Lond.* 1586
——— Reliquiæ, 4to. *Lond.* 1657
Phil. Camerarii Horæ Subciſivæ 4to. *Roſtoch.* 1658
Joh. Cameronis Præl. ad Matth. *Genev.* 1658
Canones. vid. Bevereg.
Theod. Canteri Variæ Lectiones 8vo. *Francof.* 1604
Martian. Capella ———
Capitolinus, vid. Auguſt. Hiſtor.
Jacob. Cappellus, in Selecta Pentateuchi Loca *Amſtelod.* 1689
Lud. Cappelli Annotata & Commentar. *Amſtelod.* 1689
——— Exercitatio ad Obſcur. Loc. Zohar. *Ibid.*
——— Hiſtoria Apoſtolica 4to. *Salmur.* 1683
——— In Acta Apoſtol. vid. Critic. Sacr. Tom. 7
——— Templi Hieroſol. Delineatio. *Ibid.* Tom. 9
Chr. Cartwright. Annot. in Exod. 8vo. *Londin.* 1653
Jo. Bapt. Caſalius, de Veteribus Sacris Chriſtianorum ritibus *Rom.* 1647
Iſaac. Caſauboni Notæ in Auguſt. Hiſt Script. vid. Auguſt.
——— Exercitationes ad Baronii Annales 4to. *Francof.* 1615
——— Comment. in Perſium 8vo. *Pariſ.* 1615
——— De Satyrica Poeſi Græcorum & Roman. 8vo. *Pariſ.* 1605.
——— Epiſtolæ *Roterdam.* 1709
——— Annot. in Evangelia vid. Critic. Sacr.
Joh. Caſſiani Opera *Atrebat.* 1628
M. Aur. Caſſidori, Variarum Libr. vid. Biblioth. Patr. Max. Tom. II.
Seb. Caſtalio, ſive Caſtel. vid. Bibl.
Pet. Caſtellanus, de Eſu Carnis 8vo. *Antverp.* 1626
——— De Feſtis Græcorum 8vo. *Antverp.* ———
Edm. Caſtelli Lexicon Heptaglotton. *Londin.* 1669
——— Animadverſiones Samariticæ in Pentateuch. vid. Polyglot. Walton. Tom. 6.
Chr. Caſtrus, de Prophetia *Mogunt.* 1616
Catenæ Græcæ
Catullus, Tibullus, Propertius 8vo. *Traject ad Rhen.* 1680
Nic. Cauſſini Polyhiſtor Symbolicus 8vo. *Pariſ.* 1634
——— Obſervat. ad Horum vid. Hor.
Georg. Cedreni compendium Hiſtoriarum, Gr. L. 2 Tom. *Pariſ.* 1647
Aur Corn. Celſus de Re Medica *Pariſ.* 1567
Cenſorinus de Die Natali 12mo. *Cant.* 1695
Chariſtii Hiſtor. Hypomanes. ———
Martin. Chemnicii Examen Concilii Tridentini *Francofurt.* 1609
Jo. Jac. Chifletius de Linteis Sepulchr. Chriſti 4to *Amſtel.* 1688
Johan. a Chokier, Facis Hiſtoriarum Centuriæ duæ 4to. *Colon. Agrip.* 1653
Guil. du Choul de Relig. Vet. Romanorum, 4to. *Amſtelod.* 1685
Chronicon Alexandrinum Gr. L. 4to. *Monach.* 1615
Chronicon Orientale. vid Ecchellens.
Chryſippi Presb. Hieroſol. Homiliæ. *Pariſ.* 1624
Gr. L.
Dion. Chryſoſtomi Orationes Gr. Lat. *Lutet.* 1604
Joan. Chryſoſtomi Opera 10 Vol. Gr. L. *Pariſ.* 1621, &c. & 4 Tom. Gr. Lat. *Pariſ.* 1721, &c.
M. T. Ciceronis Opera 4 Vol 4to. *Amſt.* 1724
——— De Finibus, 8vo. *Cantab.* 1718
——— De Natura Deorum, 8vo. *Ibid.*
Iſidor Clarii Scholia in Biblia *Venet.* 1564
Cl. Claudianus 8vo. *Amſt.* 1665
Clementis Alexandrini Opera, Gr. Lat. *Oxon.* 1715
Clementis Romani Conſtit. Apoſtol. & Homiliæ. vid. Patres Apoſt.
Philip. Cluveri, Germania Antiqua *Lugdun. Bat.* 1616
Joh. Coccei Comment. in Job. *Franeker.* 1644
——— In minor Prophet. *Lug. Bat.* 1652
——— In Ep. ad Hebr. ———
Cointi Smyrnæi Paraleipomena, Gr. L. 8vo. *Hanov.* 1604
Columella de re Ruſtica, 8vo *Ludg.* 1548
M. Ant. Muſ. Columnæ Hydragiologia 4to. *Rom.* 1586
Natal. Comitis Mythologia, 8vo. *Franc.* 1581
Concilia Nicen. &c. vid. Bevereg.
Conciliorum Collectio Harduin. Tom. 1 *Pariſ.* 1715
Conſtitut. Apoſtol. vid. Patres Apoſt.
Joh Cotovici Itinerarium Hieroſol. & Syriacum, 4to. *Antverp.* 1619
P. Crinitus de Honeſta Diſciplina, 12mo. ——— 1598
Critici Sacri, 9 Tom. *Londin.* 1660
J. Croi. Obſerv. in N. Teſt. 4to. *Genev.* 1645
R. Cudworth's true Notion of the Lord's Supper 8vo. *Lond.* 1670
Pet. Cunæus de Rep. Heb. vid. Critic. Sac. Tom. 8.
Gisb. Cuperi Harpocrates, 4to. *Traject. ad Rhen.* 1687
——— Apotheoſis Homeri, 4to. *Amſtelod.* 1683
St. Curcellæi Opera Theolog. *Amſtel.* 1675
Q. Curtius, 4to. *Pariſ.* 1678
D. Cæc. Cypriani Operi, *Oxon* 1682
S. Cyrilli Patriarch. Alexand. Opera, Gr. L. 6 Tom. *Lutet.* 1638
——— Contr. Julianum, & Juliani Opera, Gr. L. *Lipſ.* 1696

D.

Ant. Van Dale de Oraculis, 8vo. *Amſtel.* 1683
Joan. Damaſceni Opera, Gr. Lat. 2 Tom. *Pariſ* 1712
Damian. a Goes de Rebus Hiſpan. &c. 8vo. *Colon.* 1602
Jo. Davenant. Expoſ. Ep. ad Coloſ. *Cantab.* 1627
Mart. Delrio Diſquiſitiones Magicæ, 3 Tom. 8vo. *Mogunt* 1606
Demoſthenes, cum Scholiis, G. L. *Baſil.* 1572
Dempſter. vid Roſin.
Edm. Dickinſoni Delphi Phœnicizantes 12mo. *Oxon.* 1655
J. Cunrad. Dieterici Antiquitates Biblicæ. *Giſſæ Haſ* 1671
L. D. Dieu Animadv. in Vet. Teſt. 4to. *Lugdun.* 1648
——— In Act. Apoſt. 4to. *Ibid.* 1634
——— In Ep. ad Rom. &c. 4to. *Ibid.* 1746
——— Epiſt. ad Guil. Boſvel. ———
Jo. Mich. Dilherri Diſput. Academicæ 2 Tom. 4to. *Norimberg.* 1652
Diodori Siculi Bibliotheca Hiſtorica, Gr. Lat. *Hanov* 1604
Diogenes Laertius de Vitis, &c. Philoſophorum, Gr. L. *Londin.* 1664
Dionis Caſſii Romana Hiſtoria, Gr. L. ——— 1591
S. Dionyſii Areopagitæ Opera Gr. L. *Lut. Par.* 1615
Dionyſius Halicarnaſſus, Gr L. 2 Tom. *Oxon.* 1704
Dionyſius Periegetes Gr. L. *Londin.* 1688
Dionyſii Thracis Diæres. ———
Pedac. Dioſcoridis Opera Gr. Lat. ——— 1598
Jo. Doughteii Analecta Sacra, 8vo. *Lond.* 1658
Jo. Druſii Præterita, 4to. *Franeker.* 1612
——— Loca Difficilia Pentat. 4to. *Franek.* 1617
——— Fragmenta Veterum Interp. Græc. 4to. *Arnhem* 1622
——— Annot. ad Numer. vid. Critic. Sacr. ———
——— Notæ ad Eccleſiaſticum, 4to. *Franeker.* 1596
——— Not. ad S Matth. vid. Critic. Sacr. T. 6

E.

Nat. Eatonus. de Sabbato 8vo. *Franek.* 1633
Abr. Ecchellenſis Chronicon Orientale, & Hiſtoria Arabum *Pariſ.* 1685
Q. Enni Fragmenta, 4to. *Amſtelod.* 1707
Epicteti Enchiridion, cum Comment. Simplicii Gr. Lat. 4to. *Lugdun. Bat.* 1640
S. Epiphanii Opera Gr. Lat 2 Tom. *Colon.* 1682
M. Sim. Epiſcopii Opera Theologica, *Amſt.* 1678
Des. Eraſmi Annot. in Nov. Teſtamentum. vid. Critic. Sacr.
——— Adagia. *Baſil.* 1540
Erpenii Oratio de Lingua Arab. 8vo. *Leid.* 1621
Guil. Eſtii Annot. in difficil. Script. Loca, *Duac.* 1629
Ethruſcarum Antiquitatum Fragmenta *Francofurt.* 1637
Etymologicon Magnum Gr. ——— 1594
D. Eucherii Lugdun. Epiſcopi Opera, vid. Biblioth Patr, Max. Tom. 6
St. Eugubini Opera, 3 Tom. *Venet.* 1591
Euripides, Gr. L. *Cantab.* 1694
Euſebii Pamphili Demonſtratio Evangelica Gr. L. *Pariſ.* 1628
——— Præparatio Evangelica, Gr. Lat. *Pariſ.* 1628
——— Hiſtoria Eccleſiaſtica & de Vita & Laudibus Conſtantini, Gr. L. *Cantab.* 1720
Euthymii Zigab. Comment. in 4 Evangelia, vid. Biblioth. Patr. Max. T. 19.

F.

Pet. Fabri Semeſtria, 4to. *Colon. Allob.* 1616
Georg. Fabricii, Origines Saxonicæ *Jenæ.* 1597
——— Roma. vid. Græv. Rom. Antiq. T. 3
Jo. Albert. Fabricii Bibliotheca Græca Vol. 1. 4to. *Hamburg.* 1708
P. Fagii Notæ in Pentateuchum. vid. Critic. Sacr.

Dan.

Dan. Feſſelii Adverſaria Sacra, 4to. *Witteberg.* 1677

Feſtus de Verborum ſignificatione, 4to. *Amſt.* 1699

Jo. Fileſaci Opera Varia, 8vo. *Pariſ.* 1621

——— De Idololatria Politica & Magica, *Ibid.*

——— Selecta, 4to. *Ibid.*

Jul. Firmicus de Errore Profan. Relig. 4to. *Lugdun.* 1652

C. Valerii Flacci Argonauticon, 8vo. *Antverp.* 1565

L. An. Florus, 8vo. *Traject. Bat.* 1680

Fran. Forerius in Iſai. 8vo. *Antverp.* 1567

Jo. Friſchmuth de Rege eligendo & deponend. 4to. *Jenæ.* 1653

Nic. Fulleri Miſcellanea Sacra. vid. Critic. Sac. T. 9.

G.

Gabriel. Sionita de Oriental. Urbibus &c. 4to. *Pariſ.* 1619

Jacob, Gaffarel's Unheard of Curioſities, 8vo. *Londin.* 1650

——— Cum notis Greg. Michael. ———

T. Gage's New Survey of the Weſt Indies *Lond.* 1648

P. Galatinus de Arcanis Catholicæ Veritatis, *Francof.* 1612

Galen de Cauſis Symptomatum Gr. *Baſil.* 1538

M. Gaſpar. Epiſt. Ormutin. ———

Tho. Gatakeri Adverſaria Miſcellanea *Traject. ad Rhen.* 1698

Paganinus Gaudentius de Funere Heroum 4to. *Florent.* 1640

S. Gaudentii Epiſcop. Brixiani Tractatus in varia Scripturæ loca. vid. Bibliothec. Patr. Max. Tom. 5.

Aul. Gellius 4to. *Pariſ.* 1681

Gemini Elementa Aſtronomica. vid. Petavii Uranologion

Gilb. Genebrardi Chronographia *Lugd.* 1609

Mart. Geierus de Ebræorum Luctu 12mo. *Francof.* 1683

Γεοπονικὰ ſive de Re Ruſtica Libri 8vo. *Cantab.* 1704

Alex. Geraldini Itinerarium, 8vo. *Romæ.* 1631

Nicom. Geraſenus. vid. Photii Bibliothec.

Joan. Gerſonius de Erroribus circa Artem Magicam *Pariſ.* 1606

Ant. Geufræus de Turc. Relig. & Cæremon. 8vo. *Baſil.* 1537

Mich. Ghiſleri Comment. in Jeremiam &c. 3 Tom. *Lugd.* 1623

Mich. Glycæ Annales Gr. L. *Pariſ.* 1660

Jacob. Goar. Rituale Græc. *Pariſ.* 1647

Tho. Godwin's Hebrew Antiquities, 4to. *Lond.* 1678

——— Roman Antiq. 4to. *Lond.* 1680

Fr. Gomar de Origine Sabbati 12mo. *Groning.* 1631

Jacob. Gothofredi Comment in Cod. Theodoſian &c. Tom. 6 *Lugdun.* 1665

Gaſpar. Grajari Comment. in Micham. 8vo. *Salmantic.* 1570

Saxon. Grammatici Hiſtoria Danica. *Francofurt. ad Mæn.* 1576

Gratii Faliſci Cynegeticon. T. Calpurnii Siculi Bucolicon &c. cum Commentariis Jani Ulitii, 12mo. *Lugd.* 1653

Tho. Gravii Annot. in Evangel. Perſic. vid. Tom ult. Walton. Polyglot.

Joh. Greaves's Pyramidographia, 8vo. *Lond.* 1646

Gregentii Diſputatio cum Herbano Judæo. vid. Bibliothec. Patr. Græc. Tom. 1

S. Gregorii Magni Epiſtolæ. *Antverp.* 1615

Gregorii Nazianzeni Opera, Gr. Lat. *Pariſ.* 1609

Gregorii Nyſſeni Opera, Gr. L. 3 Tom. *Pariſ.* 1638

Jo. Gregory's Notes on ſome Paſſages of Scripture, 4to. *Lond.* 1665

H. Grotius de Veritate Religionis Chriſt. 8vo. *Hag.* 1718

——— Annot. ad V. & N. Teſt. 3 Tom. *Lond.* 1679

——— De jure Belli & Pacis 2 Tom. *Amſt.* 1720

——— De Imperio Summæ Poteſtat. 12mo. *Lut. Pariſ.* 1647

——— Votum pro Pace Eccleſiæ, 8vo. ——— 1642

——— De Satisfactione Chriſti, 4to. *Lugd. Bat.* 1617

Jani Gruteri Corpus Inſcriptionum 5 Tom. *Amſt.* 1707

Rodolph. Gualterus Tigur. in Prior. D. Pauli Epiſt. ad Corinth. *Tigur,* 1572

Anton. Gubertus de Sponſalibus & Matrimoniis *Venet.* 1584

Melchioris Guilandini Papyrus, 4to. *Venet.* 1572

Guilielmus Pariſienſis, vid Alvern.

Guiney, a Deſcription of. 4to. *Lond.* 1665

Jac. Guther de jure Manium. vid. Græv. Antiq. Roman. Tom. 12.

——— De veteri jure Pontif. Urb. Romæ, *Ibid.* Tom. 5.

Lil. Gr. Gyraldi Opera 2 Tom. *Lugdun. Batav.* 1696

H.

Theodor. Hackſpanii Miſcellanea Sacra 8vo. *Altdorph.* 1660

Rich. Hackluyt's Voyages 3 Vol. *Lond.* 1598

Alexand. Hales. vid. Aleſ.

Jo. Hales's Sermons 4to. *Lond.* 1673

Pet. Halloixii, Origenis Vita, ———

Henr. Hammondi Opera 4 Vol. *Lond.* 1684, &c.

J. Bapt. Hanſenius de jurejurando Veterum. vid. Græv. Theſaur. Antiq. Roman. Tom. 5

Harpocrationis Lexicon in Decem. Rhetores, Gr. 4to. *Pariſ.* 1614

Haymonis Homiliæ. *Colon.* 1536

Rob. Heggi Lect. in aliquot loca Script. 4to. *Lond.* 1647

Jo. Hen. Heidegger. de Libert. a Lege Cibaria. 4to. *Tiguri,* 1678

Frider. Heinſius de Probat. per Ignem & Aquam. 4to. 1620

Dan. Heinſii Ariſtarchus, vid. Nonnus Panopolit.

——— Exercitat. Sacræ ad Novum Teſtam. *Lugdun. Bat.* 1639

——— Crepundia Siliana, 12mo. *Cantab.* 1646

Heliodori Emiſſen. Æthiopica Gr L. 8vo. *Pariſ.* 1619

Heracliti Epiſtolæ, Gr. L. *Aurel. Allobr.* 1606

Deſid. Heraldi Comment. in Tertullian Apolog. & Digreſſiones, 4to. *Lut. Pariſ.* 1613

Herban Judæus. vid. Gregent.

Ed. Herbertus de Religione Gentilium 8vo. *Amſtel.* 1700

Hermogenis Rhetorica Gr. cum Comment. Sopatri & Marcelleni, *Venet.* 1509

Herodiani Hiſtoria, Gr. L. 8vo. *Oxon.* 1699

Herodotus, Gr. L. *Lugd. Bat.* 1716

Heſiodus, cum Græc. Scholiis 4to. *Rapheleng.* 1603

Heſychius Presbyter Hieroſ. in Levit. *Baſil.* 1527

Heſychii Lexicon Gr. 4to. *Lugd. Batav.* & *Roterod.* 1668

P. Heylin's Hiſtory of the Sab. 4to. *Lond.* 1636

——— Geography, *Lond.* 1665

Hierocles in Pythagor. Aurea Carmina Gr. L. 8vo. *Cantab.* 1709

S. Hieronymi Opera 5 Tom. *Pariſ.* 1693, &c.

Hippocratis Opera, Gr. L. *Franc.* 1624

Homeri Il. & Odyſ. Gr. L. 4to. *Cant.* 1711 & cum Notis Euſtathii, Gr. *Baſil.* 1559, 1560

Nic. Honiger de Reb. geſtis Turc. ſub Solyman 8vo. *Baſil.* 1577

Horatius, 4to. *Cantab.* 1711

——— Cum Schol. Acron. 4to. *Baſil.* 1555

G. Hornii Origenes American. 8vo. *Hag.* 1652

——— Hiſtoria Philoſophica, 4to. *Lugd. Bat.* 1655

Horus Apollo & Cauſſini Obſervationes 8vo. *Pariſ.* 1634

——— Et cum Merceri & Hoeſchelii Obſervat. 4to. *Auguſt. Vindel.* 1594

Rod. Hoſpinianus, de Origine Templorum &c. *Tigur.* 1593

——— De Orig. Feſtorum Jud. Græc. &c. *Tigur.* 1611

Jo. Henr. Hottingeri Theſaurus Philologicus, 4to. *Tigur.* 1649

——— Hiſtoria Orientalis 4to. *Ib.* 1651

——— Analecta Hiſt. Theol. 8vo. *Ib.* 1652

——— Juris Hebr. Leges, *Ib.* 1655

——— Exercitat. Anti-Morin. de Pentateucho Samaritano 4to. *Ib.* 1644

——— Diſſertationes Theolog. 4to. *Heidelberg.* 1660

——— Smegma Orientale 4to. *Ibid.* 1658

——— Cippi Hebraici, 8vo. *Ib.* 1662

Pet. Dan. Huetii Demonſtratio Evangelica *Par.* 1679

Hugo Cardinalis, in Exod. *Col. Agrip.* 1621

C. Jul. Hygenus de Agrorum Limitibus 4to. *Par.* 1554

I.

Iamblichi Vita Pythagoræ, & Orationes, Gr. L. 4to. *Franeker.* 1598

——— De Myſteriis, Gr. L. *Oxon.* 1678

S. Ignatii Epiſtolæ. vid. Patr. Apoſt.

Inig. Jones Stoneheng Reſtored, *Lond.* 1655

Fl. Joſephi Opera, Gr. L. *Oxon.* 1720

——— De Bello Judaico, cum Verſione Rufini *Genev.* 1634

S. Irenæus, *Oxon.* 1702

Iſidori Epiſc. Hiſpal. Opera *Puriſ.* 1601

Iſidori Peluſiotæ Opera, Gr. L. *Pariſ.* 1638

Iſidori Philoſophi Vita, auctore Damaſcio, vid. Photii Biblioth.

Iſocrates, Gr. L. 8vo. ——— 1604

Iſychius. vid. Heſych.

Julian. vid. Cyril.

Hadr. Junius de Coma 8vo. *Francof.* 1604

——— Animadverſa *Ibid.*

Junius & Tremellius. vid. Bibl.

Jus Græco-Romanorum Canonic. & Civile 2 Tom. *Francof.* 1596

Juſtinus Martyr, Gr. L. *Londin.* 1722

——— *Pariſ.* 1637

M. J. Juſtini Epitome Trogi Pomp. 8vo. *Amſtelod.* 1659
Juvenal & Perſius, cum Comm. E. Lubini 4to. *Hanov.* 1603

K.

Henr. Kippingi Antiquitates Roman. 8vo. *Lugd. Bat.* 1713
Athanaſ. Kircheri Oedipus Ægyptiacus 3 T. *Rom.* 1652
——— Obeliſcus Pamphilius *Rom.* 1650
——— Lingua Ægyptiaca Reſtituta & Lexicon Copticum 4to. *Rom.* 1644
——— Prodromus Coptus 4to. *Rom.* 1636
Conrad. Kircheri Concordantiæ V. Teſt. Græcæ 4to. *Francof.* 1607
Jo. Kirchmannus, de Funeribus Romanorum 12mo. *Hamburg.* 1605

L.

Lactantius, 8vo. *Cantab.* 1685
Æl. Lampridius. vid. Auguſt. Hiſtor.
Cornelii A Lapide, Comment. in Pentateuchum *Antverp.* 1671
——— In Hoſ. *Ib.* 1673
——— In Prophet. Minor. *Ib.* 1673
In Sap. *Par.* 1639
Joſeph. Laurentii Polymathia *Lugdun.* 1666
Jo. Leonis Africani Deſcriptio Africæ. 12mo. *Lugd.* 1632
Leo Modena's Hiſtory of the Jews 12mo *Lond.* 1707
Leonis Magni Opera. vid. Bibliothec. Patr. Maxim. Tom. 7.
Jacob. Leonitius de Cherubinis, 4to. *Amſtelod.* 1647
Lexicon Polyglot. vid. Caſtel.
Libanii Rhetoris Oratio pro Templis, Gr. L. 4to. ———1634
——— Declamationes, Gr. L. *Pariſ.* 1606
Fort. Licetus de Lucernis Antiq. *Utin.* 1652
Jo. Lighfoot. Horæ Hebraicæ in S. Matth. 4to. *Cantab.* 1658
———In S. Johan. 4to. *Lond.* 1671
——— In 1 Ep. ad Cor. 4to. *Cantab.* 1664
Ligorius, de Vehiculis———
Luc. de Lindæ Deſcriptio Orbis, 8vo. *Lugdun. Bat.* 1655
Juſt. Lipſii Opera 2 Tom. *Lugd.* 1613
——— Saturnalium Sermon. Libri duo vid. Grævii Rom. Antiq. Tom. 9
——Commentar. in Tacitum, *Antverp.* 1627
T. Livius 3 T. 8vo. *Amſtel.* 1644
Jo. Lomeierus, de Veterum Gent. Luſtrationibus 4to. *Ultraject.* 1681
Ph. Lonicerus de Turcis, &c. *Franc. ad M.* 1578
Jo. Lorini Comment. in Numer. *Col. Agrip.* 1623
M. An. Lucanus De Bello Civili, 8o. *Lugd. Batav. & Roterod.* 1669
Luciani Samoſatenſis Opera, Gr. L. *Pariſ.* 1615
Lucillii Epigrammata, Gr. 4to.——1666
C. Lucilii Satyræ Reliq. 4to. *Lugd. Bat.* 1597
T. Lucretius cum Paraphr. & Animadverſ. J. Nardii, 4to. *Florent.* 1647
——Cum Notis Creech 8vo. *Oxon.* 1695
Job. Ludolfi Hiſtoria Æthiopica *Franc. ad Mœn.* 1681
——Comment. ad Hiſt. Æth. *Ibid.* 1691
Nic. de Lyr. Poſtilla ad Biblia *Duac.* 1617

M.

Æmil. Macer. de Gemmis ——
Aur. Theod. Macrobius, 8vo. *Lond.* 1694
J. P. Maffeii Hiſtoria Indica, 8vo. *Antverp.* 1605
Hieron. Magii Miſcellanea, 8vo. *Franc.* 1604
Olai Magni Hiſtoria Gentium Septentrionalium *Rom.* 1555
Mich. Maieri Hieroglyphica, 4to. ——
Tho. Malvenda in Pentat. *Lugdun.* 1650
Marcellinus, vid. Hermog.
Am. Marcellinus, *Pariſ.* 1681
Marini Neopolitani Vita Procli Gr. L. *Hamburg.* 1618
Joh. Marſhami Chronicus Canon. Ægyptiacus &c. *Lond.* 1672
M. Ant. Marſilii Hydragiologia 4to. *Rom.* 1605
M. V. Martialis Epigrammata, 8vo. *Lugd.* 1661
———Cum Notis Th. Farnabii 12mo. *Amſtelod.* 1654
——— Cum Notis Variorum. *Lutet. Par.* 1617
Raim. Martini Pugio Fidei *Lipſ.* 1687
Mat. Martini Lexicon Philologicum *Bremæ.* 1623
Petr. Martyr. Comment. in 2 Samuel. *Tigur.* 1575
Andr. Maſius, in Joſh. *Antverp.* 1574
Maximus Tyrius, Gr. L. 8vo. *Cantab.* 1703
Barth. Mayeri Philologia Sacra, five Prodromus Chald. 12mo. *Lipſ.* 1629
Joſ. Medi Opera. *Lond.* 1672
Sixt. Medices de Fœnore Judæorum 4to. *Venet.* 1555
Pompon. Mela de ſitu Orbis, cum Iſ. Voſſii Obſervat, 4to. *Hagæ-Com.* 1658
Melanthes de Sacrificiis.———
Menandri Fragmenta, Gr. L. *Amſtelod.* 1709
Menaſſeh Ben—Iſrael de Reſurrectione mortuorum, 8vo. *Amſtelod.* 1636
——Conciliator, 4to. *Francofurt.* 1633
Jo. Steph. Menochius de Republica Hebr. *Pariſ.* 1648
——— Comment. in Biblia 2 Tom. *Col. Agr.* 1630
Joh. Merceri Comment. in Geneſ. *Genev.* 1598
——— In Job, *Lugd. Bat.* 1651
Mercurii Triſmegiſti Opera Gr. L.——
——— Pœmander, Gr. L. 4to. *Burdigal.* 1574
F. M. Merſenni Quæſt. & Comment. in Geneſ. *Lut. Par.* 1623
Paul. Merula, in Ennii Annal. 4to. *Lugdun.* 1595
Joan. Meurſii Auctarium Philologicum. 8vo. *Lugd.* 1601
——— Græcia Feriata, & Eleuſinia, 4to. *Lugdun.* 1719
——— De Funere. vid. Gronov. Græc. Antiq. Vol. 11.
——— Denarius Pythagoricus, *Ibid.* Vol. 9.
——— Spicilegia in Theocritum——
Mat. a Michou de Sarmatia. vid. Nov. Orb.
Ant. Milliei Moyſes Viator. P. 1.——
Minucius Felix 8vo. *Lugd.* 1672. & *Cantab.* 1712
Franc. Moncæius de Vitulo Aureo, vid. Critic. Sacr. T. 9.
Q. Montacutii Analecta Eccleſiaſticarum Exercitationum, *Londin.* 1622
——— Apparatus ad Origines Eccleſiaſticas, *Oxon.* 1635
——— Originum Eccleſiaſticarum Pars prior, *Londin.* 1636
——— Pars poſterior, *Ibid.* 1640
Henrici a Monteacuto Dæmonis Mimica. 8vo. *Pariſ.* 1612
Ar. Montanus. vid. Ar.
Petr. Moreſtellus de Pompa Ferali. vid. Græv. Rom. Antiq. Tom. 12.
Alex. Mori Not. ad quædam loca Novi Fœd. *Lond.* 1661
H. More's Enquiry into the Myſtery of Iniquity *Lond.* 1664
Jo. Morinus de Sacris Eccleſiæ Ordinationibus, *Antverp.* 1695
——Exercitationes Biblicæ, *Pariſ.* 1660
Manuel. Moſchopulus de ratione examinandæ orationis, Gr. 4to. *Lutet.* 1545
St. le Moyn. Varia ſacra 4to. 2 Tom. *Lugdun.* 1685
Sim. de Muis Varia Sacr. vid. Critic. Sac. T. 9.
——Comment. in Pſalm. *Pariſ.* 1630
Seb. Munſteri Annot. in Pentat. vid. Critic. Sacr. Tom. 1.
Wolfgang. Muſculi Comment. in Geneſ. *Baſil.* 1600

N.

Jo. Euſeb. Nierembergius, de Origine S. Scripturæ *Lugd.* 1641
Jul. Nigronus, de Caliga 12mo. *Amſtel.* 1667
Fl. Nobilius in LXXII Interp. vid Polyglot. Walton. T. 6
Lud. Nonnius de Re Cibaria, 4to. *Antverp.* 1646
Nonni Panopolit. Paraphraſ. in S. Johan. Gr. L. & Heinſii Exercitationes, 8vo. *Lugd. Bat.* 1627
——— Dionyſiaca, Gr. 4to. *Antverp.* 1569
Aloyſ. Novarini Electa Sacra, *Lugdun.* 1619
——— Schediaſmata Sacra—Prophana *Ibid.* 1635

O.

Oecumenii Exegeſ. in Acta Apoſt. &c. Gr. L. *Pariſ.* 1631
Hier. Oleaſter in Pentateuch. *Lugdun.* 1589
Oppianus, de Venatione, &c. Gr. L. 8vo. *Lugd. Bat.* 1597
Oracula Sibyllina & Chaldaica, Gr. L. cum Schol. 8vo. *Pariſ.* 1599 & 4to. *Amſtel.* 1689
Novus Orbis Regionum, &c. *Baſil.* 1555
Oribaſii Collectanea & de Virtute Simpl. Medic. Gr. ———
Origenes contr. Celſum, Gr. L. 4to. *Cantab.* 1658
——— Comment. Sac. Script. 2 Vol. Gr. L. *Pariſ.* 1679
———Homiliæ, Lat. *Baſil.* 1571
——— Dialogus contra Marcionitas, Gr. L. cum Not. Wetſten. 4to. *Baſil.* 1674
———Φιλοσοφούμενα, Gr. L. vid. Gron. Theſaur. Græc. Vol. 10 ———
Orphei Hymni, Gr. ——— 1566
Orus. vid. Horus
Ovidii Opera 3 T. 8vo. *Lugd.* 1663
Guil. Outram. de Sacrificiis, 4to. *Lond.* 1677

P.

Palladius de Re Ruſtica, 8vo. *Lugdun.* 1549
Papinius. vid. Statius
David. Parei Comment. in 1 ad Corinth. *Francof.* 1647
Parthenii Nic. Erotica, Gr. L. 8vo. *Pariſ.* 1675
Carol. Paſchalius de Coronis 4to. *Pariſ.* 1610
Patres Apoſtolici Gr. L. 2 Vol. *Amſt.* 1724
Patrum Bibliotheca Gr. Lat. 2 Tom. *Pariſ.* 1624
Patrum Bibliotheca Maxima, 27 Tom. *Lugdun.* 1677
Fr. Patricii Diſcuſſiones Peripateticæ *Baſil.* 1581
Paulini Epiſcopi Nolani Opera, 8vo. *Antverp.* 1622
M. Paulus Venetus de Regionibus Orientalis. vid. Nov. Orbis
Pauſaniæ, Græciæ Deſcriptio, Gr. Lat. *Lipſ.* 1696
C. Pellicani Comment. in Biblia, 6 T. *Tigur.* 1536, &c.
Bened. Pererii Comment. in Geneſ. *Colon. Agrip.* 1606
W. Perkins's Expoſition of the Apoſt. Creed *Lond.* 1623
Nic. Perotti Cornucopia, *Baſil.* 1532
Perſius, vid. Juvenal.
Dion. Petavii Theologica Dogmata 3 Tom. *Pariſ.* 1644
——— Doctrina Temporum, *Ib.* 1627
——— Vranologion, ſive Syſtema Auctorum de Sphæra, &c. Gr. L. *Ib.* 1630
Sam. Petiti Miſcellanea 4to. *Ibid.*
——— Variæ Lectiones 4to. *Ib.* 1633 & in Critic. Sacr. Vol. 9
——— Eclogæ Chronologicæ, 4to. *Ib.* 1632
——— Leges Atticæ, *Ib.* 1635
T. Petronii Arbitri Satyricon & Fragmenta 4to. 1629
——— Satyricon 8vo. *Amſtelod.* 1669
Phavorini Lexicon Gr. *Baſil.* 1538
Philo Judæus, Gr. L. *Pariſ.* 1640
Philo Byblius & Sanchuniathon de Phœnicum theologia. vid. Euſeb. Præp. Evang. Lib. 1. cap. 10, &c.
Joan. Philoponus, de Mundi Creatione Gr. L. 4to. *Vien. Auſtr.* 1630
Philoſtratus, Gr. L. *Lipſ.* 1709
Phlegon Trall. de Longævis, Gr. Lat. 4to *Lugd. Bat.* 1620
Photii Epiſtolæ, Gr. L. *Lond.* 1651
——— Bibliotheca, Gr. L. *Rothom.* 1653
J. Pierii Hieroglyphica, *Lugd.* 1626
Laur. Pignorius de Magnæ Deum Matris initiis. vid. Gronov. Antiq. Græc. Vol. 7
——— Menſæ Iſiacæ Expoſitio 4to. *Francof.* 1608
Pii II. Pont. Max. Deſcriptio Aſiæ Europæque, 8vo. *Pariſ.* 1534
Pindari Opera, cum Græc. Schol. Gr. L. 4to *Pariſ.* 1599
Jo. de Pineda de Rebus Salomonis *Lugd.* 1609
——— Comment. in Job. 2 T. *Colon. Agrip.* 1600, 1603
Johan. Piſcator in Ezechiel, 8vo. *Herb. Naſſov.* 1614
——— In Minores Prophetas. 8vo. *Ibid.* 1615
——— In Pſalmos, *Ibid.* 1618
Th. Pius, de Divortiis Judæorum, 4to. *Londin.* 1603
Plato de Republica, Gr. L. 8vo. *Cant.* 1713
Platonis Opera, 3 Tom. Gr. L. *Pariſ.* 1578
Plautus, 8vo. *Lugdun. Bat.* & *Roter.* 1669
C. Plinii Cæcil. Secundi Panegyricus, 8vo. *Oxon.* 1677
C. Plinii Nat. Hiſt. 8vo. 3 Tom. *Lugd. Batav.* & *Roterod.* 1669
R. Plot's Natural Hiſtory of Oxfordſhire *Oxf.* 1705
Plutarchi Opera, Gr. L. 2 Tom. *Lut. Par.* 1624
Edv. Pocock. Notæ Miſcellaneæ, ad varia Script. Loca, 4to. *Oxon.* 1654
Amand. Polanus in Ezec. 4to. *Baſil.* 1608
Jul. Pollucis Onomaſticon, Gr. Lat. *Amſtel.* 1706
Polyæni Stratagemata, Gr. L. 12mo. *Genev.* 1589
Polyglot. vid. Bibl.
Pontificale Romanum, *Antverp.* 1663
Porphyrius de Abſtinentia &c. Gr. L. 8vo. *Cantab.* 1655
Anton. Poſſevini Apparatus Sacer, *Colon. Agrip.* 1608
Guil. Poſtellus de Originibus Etruriæ

Pradus. vid. Villalpandus
Jo. Prideaux Orationes Inaugurales, *Oxon.* 1648
Primaſius, in Epiſt. Pauli. vid Bibl. Patr. T. 1.
Procli Diad. Lyc. Chreſtomathia Poetica Gr. L. 4to. *Hanov.* 1615
——— Comm. in Platonis Timæum, Gr. *Baſil.* 1534
——— De Sacrificio & Magia, Lat. 12mo. ——— 1570
Procopii Cæſarienſis Hiſtoria Gr. Lat. *Pariſ.* 1662
Procopii Gazæi Comment. in Octateuchum, Lat. ——— 1560
——— In Reg. & Paralipom. Gr. L. 4to. *Lugd.* 1620
——— In Eſaiam, Gr. L. *Pariſ.* 1580
——— De Prodigiis. vid. Spencer
Propertius, 12mo. *Londin.* 1715
Aurelii Prudentii Clem. Opera, 4to. *Pariſ.* 1687
W. Prynn's Hiſtrio-Maſtrix, 4to. *Lond.* 1633
Mich. Pſelli Scholia in Oracul. vid. Orac.
——— De Operatione Dæmonum Gr. L.
Claud. Ptolemæi Geographia, Gr. L. *Lugd. Bat.* 1618.
Sam. Purchas's Pilgrims, Part, 1. *Lond.* 1625

Q.

Jo. Andr. Quenſtedius, de Sepultura Veterum. vid. Gronov. Antiq. Græc. Vol. 11.
M. Fab. Quintiliani Opera 3 Vol. 4to. *Lugd. Bat.* 1720

R.

Radulphi Flaviacenſis Comment. in Levit. *Lugd.* 1677
Radzevili Jeroſolym. Peregrinatio *Antver.* 1614
Laur. Ramirez Πεντηκοντάρχος 4to. *Ib.* 1612
Raviſii Epitheta ———
Th. Reineſii, Inſcriptiones Antiquæ. *Lipſ.* 1682
Nic. Remigius de Dæmonolatria, 4to. *Lugdun.* 1595
Fr. Ribera in Ep. ad Hebr. 8vo. *Colon.* 1600
——— De Templo, &c. 8vo. *Antverp.* 1593
Jul. Richeltus, de Amuletis.
Paul. Ricius, de Cœleſti Agricultura, *Baſil.* 1587
Andr. Riveti Opera Theologica, 3 Tom. *Roterodam.* 1651
Martini de Roa, Singularia Loca 4to. *Cordub.* 1600
——— Singularium S. Scripturæ, Pars 2. 8vo. *Lugdun* 1634
Jo. Roſini & T. Dempſteri Antiquitates Romanæ *Lut. Pariſ.* 1613
Fr. Rouſ. & Zac. Bogan. Archæolog. Atticæ, 4to. *Oxon.* 1675
Philip. Rubeni Electa, 4to. *Antverp.* 1608
Fr. Rueus. vid. Fr. Valleſius.
Rufini Aquil. Presb. Hiſtoria Eccleſiaſtica, *Baſil.* 1611
Rutilii Claudii Itinerarium, cum Barthii Animadverſ. 8vo. *Francof.* 1623
T. S. Syntagma de Druidum Moribus 12mo. *Londin.* 1664
Jacob. Saliani Annales Eccleſ. 6 Tom. *Colon. Agrip.* 1620, &c.
Cl. Salmaſius de Annis Climactericis 8vo. *Lugdun* 1648
——— De Fœnore Trapezitico, 8vo. *Ib.* 1640
——— De Uſuris 8vo. *Ib.* 1638
——— De Hyſſopo & Cruce———
——— Plinianæ Exercitationes in C. Jul. Solini Polyhiſtora *Pariſ.* 1629
——— Notæ in Dedicat. Stat Reg.——
Sanchuniathon. vid Phil. Bybl.
Gaſp. Sanctii Comment. in 4 libr. Regum, &c. *Antverp* 1624
——— In Act. Apoſt. 4to. *Lugdun.* 1616
——— In 12 Prophet. minores & Baruc. *Ib.* 1621
——— In Pſalm. 8vo. *Herborn. Naſſov.* 1618
——— In Machab. &c. *Lugdun.* 1628
——— In Iſaiam, *Mogunt.* 1616
——— In Jeremiam, *Lugdun.* 1618
Alex. Sardus, de Moribus & Ritibus Gent. 12mo. *Amberg.* 1599
Jo. Saubertus de Sacrificiis 8vo. *Jen.* 1659
Fr. Scacchi Sacr. Eleochriſmatων Myrothecia, *Amſt* 1701
Jul. Cæſar. Scaligeri Exercitationes Exotericæ, 8vo. *Hanov.* 1620
Joſ. Juſt. Scaligeri, Elenchus Trihæreſii N. Serarii 4to. *Arnhem.* 1619
——— De Emendatione Temporum, cum Veterum Græc. Fragmentis *Col. Allobr.* 1629
——— Epiſtolæ, 4to. *Pariſ.* 1610
——— Notæ in Euſebii Chronicon cum 3 Libr. Iſagogicorum Canonum *Amſtel.* 1658
Jo. Scapulæ Lexicon Græco—Lat. *Lond.* 1637
El. Schedius de Diis Germanis ——
Jo. Scheffer de Antiquorum Torquibus. vid. Græv. Rom. Ant. Tom. 12.
——— De Re Vehiculari,———
Wil. Schickardi jus Regium Hebræorum, 4to. *Argent.* 1625
——— Tarich, ſeu Series Regum Perſiæ, 4to *Tubing.* 1628
——— Bechinath Happeruſchim, ſeu Prodromus Examinis Comment. Rabbin. 4to. *Ib.* 1624.
Scholia Græca in Acta Apoſt. ———
Mart. Schoockii Diſquiſit. circa Decalogum, 12mo. *Groning.* 1660
Abr. Sculteti Exercitationes Evangelicæ. vid. Critic. Sacr. T. 6.

Index Librorum Græcorum, Latin. & Anglic.

Jo. Selden's Titles of Honour, *Lond.* 1631
——De jur. Nat. & Gent. *Ib.* 1640
——De Succeſſione in Bona Defunctorum & in Pontificatum, 4to. *Francof.* 1673
——De Synedriis, 4to. *Lond.* 1650, &c.
——De Diis Syris, 8vo. *Lug. Bat.* 1629
——Eutychii Eccleſiæ Alexandrinæ Origines 4to. *Londin.* 1642
——Analecta Anglo-Britannica, *Ibid.* 1726
——History of Tithes, 4to *Ibid.* 1618
——De Anno Civili Vet. Jud. *Ibid.* 1644
——Marmora Arundeliana, *Ibid.*
L. An. Senecæ Tragœdiæ, 8vo. *Amſtel.* 1662
——Opera Philoſophica, *Antverp.* 1632
Nic. Serarius in Tobiam, &c. *Mogunt.* 1610
——Opuſcula Theologica *Ibid.* 1611
Severianus Cab. Epiſc. de Mundi Creatione, Gr. L. *Pariſ.* 1672
Sulp. Severi Sacr. Hiſtor. 8vo. *Lug. Bat.* 1654
Sextus Empiricus, Gr. L. *Lipſ.* 1718
Rob. Sheringham de Anglorum origine 8vo. *Cantab.* 1670
Paul. Sherlog. Antiquitates Hebr. *Lugd.* 1651
——Anteloquia in Cantica Canticorum——
C. Sol. Sidonius Apollinaris, 8vo. *Lugd.* 1552
Silius Italicus, 4to. *Traject. ad Rhen.* 1717
Joſ. Simleri Comment. in Exod. *Tigur,* 1584
Gabr. Sionita de Oriental. Urbibus & Morib. 4to. *Pariſ.* 1619
Jo. Smith, of Prophecy 4to. *Cambr.* 1673
Tho. Smith de Moribus Turcarum, 8vo. *Oxon.* 1674
Socratis & Sozomeni Eccleſiaſt. Hiſtoria, Gr. L. *Cantab.* 1720
Sopater. vid. Hermog.
Solinus. vid. Salmaſ.
Sophocles, Gr. L. cum Scholiis, *Cantab.* 1665
Sopingius——
Sozomen. vid. Socrat.
Frederic. Spanhemii Dubia Evangelica, 3 Part. 4to. *Genev.* 1651, &c.
Ezech. Spanhemius, de Præſtantia & Uſu Numiſmatum Antiq. 4to. *Amſtel.* 1671. & *Londin.* 1706
Spartianus. vid. Auguſt. Hiſtor.
Joh. Spencer of Prodigies, 8vo. *Lond.* 1665
Theoph. Spizelius de Re Literaria Sinenſium.——
Henr. Spondani Cœmeteria Sacra, 4to, *Pariſ.* 1638
Pub. Statius, Papin. 8vo. *Pariſ.* 1530
——Sylvæ. 8vo. *Cantab.* 1651
——Cum Notis Variorum, 4to. *Pariſ.* 1618
Eraſm. Stella de Boruſſiæ Antiq. vid. Nov. Orbis.
Proſp. Stellartius de Coronis & Tonſuris. 8vo. *Duac.* 1625
Joſ. Stephanus Valentinus, de Bello Sacro &c. 4to. *Oriol.* 1603
Hen. Stephani Theſaurus Ling. Gr. *Pariſ.* 1572
Stephanus de Urbibus, *Amſtelod.* 1678
Joan. Stobæi Sententiæ &c. *Aurel. Allobrog.* 1609
Strabonis Geographia, Gr. L. *Amſtel.* 1707
Jo. Guil. Stuckii Antiquitates Conviviales, &c. *Lugdun. Batav.* 1695
C. Suetonius, Tranq. *Pariſ.* 1610
Suidas Gr. L. *Cantab.* 1701
Georg. Syncelli Chronographia, Gr. L. *Pariſ.* 1652
Synodus in Trullo. vid. Bevereg. Pand. Canon.
Syneſii Epiſc. Syren. Opera, Gr. L. *Par.* 1612

T.

C. Corn. Tacitus, *Pariſ.* 1608
Tatiani Aſſyr. Oratio ad Græcos, Gr. L. 8vo. *Oxon.* 1700
Achil. Tatii Iſagoge ad Arati Phænom. vid. Petavii Uranologion
——De Clitophontis & Leucippes Amoribus, Gr. L. 12mo. *Lugd. Bat.* 1640
Lud. Tenæ Comment. in Epiſt. ad Hebræos *Lond.* 1661
Pub. Terentius, cum Notis Servii——
Tertullianus, & Novatianus *Pariſ.* 1664
Nov. Teſtamentum Græc. Ed. Mil. *Roterodam.* 1710
Theocritus, cum Scholiis, Gr. 8vo. *Oxon.* 1676
Theodoriti Opera Gr. Lat. 4 Tom. *Pariſ.* 1642
Theodoſianus Codex, *Lugd.* 1566
Theon. Smyrnæi Expoſitio Mathemat. Gr. Lat. 4to. *Pariſ.* 1644
Theophraſtus, Gr. L. 8vo. *Cantab.* 1712
Theophylacti Comment. in Evangelia Gr. Lat. *Pariſ.* 1635
——in D. Pauli Epiſt. Gr. Lat. *Lond.* 1636
——In Acta Apoſt. Gr. Lat. *Colon.* 1567
Herb. Thorndike of Religious Aſſemblies, *Cambr.* 1642
Thucydides, Gr. L. *Oxon.* 1696
Ant. Thyſii, Memorabilia, 12mo. *Lugd.* 1646
Tibullus, vid. Catul.
Jacob. Tirini Comment. in V &. N. Teſt. 3 T. *Antv.* 1632
J. Phil. Tomaſinus. de Donariis. vid. Græv. Antiq. Roman. Tom. 12.
Alphonſ. Toſtati Abulenſis Comment. in Pentateuch. & Regg. *Colon. Agrip.* 1613
Nic. Trigautius de Regno Chinæ, 12mo. *Lugd.* 1639
Triſmegiſtus. vid Mercur.
Adr. Turnebi Adverſaria, 4to. *Aureliopol.* 1604
Franc. Turriani Defenſio Canon. Apoſt. Adverſ. Magdeburgenſes, 8vo. *Lutet.* 1573
——Explanatio Conſtit. Apoſt. *Antverp.* 1578
Iſ. Tzetzis. Comm. in Lycophron. Gr. 4to. *Par.* 1601

V.

Joſ. Valentinus ad Mac.——
Valerius Maximus, 4to. *Pariſ* 1679
Henr. Valeſii Verſ. & Not. in C. Porphyrogennetæ Excerpta, 4to. *Par.* 1634
Fr. Valleſius de Philoſophia Sacra, & Fr. Rueus de Gemmis. 8vo. *Lugd.* 1588
M. Ter. Varronis Opera, cum Notis Scaliger. 8vo. *Amſtelod.* 1623
——de Re Ruſt. 8vo. *Lugd.* 1538
Fr. Vatablus ad Jeſ. & Ezech. vid. Critic. Sacr. Tom. 4.
——Ad Pentat. *Ibid.* T. 1.
——Ad Pſalm. *Pariſ.* 1546
Fl. Vegetius de Re Militari ——
Polyd. Vergilius de Rerum Inventoribus, 8vo, *Baſil.* 1536
Simpl. Verini ad Juſt. Pacium Epiſtola, 8vo. *Hagiopol.* 1646
Verulam. vid. Bacon.
Veſialius de Vet. Ægypt. Ritibus,——
Joſ. Vicecom. Obſervationes Eccleſiaſticæ 4 Vol. 4to. *Mediolan.* 1615
Aurel. Victor, 4to. *Pariſ.* 1681
J. B. Villalpandi & H. Pradi Comment. in Ezechiel 3 T. *Rom.* 1596
Vincentii Bellovacenſis Speculum Hiſtoriæ 4 T. *Duac.* 1624
Virgilius, cum Notis Servii, 4to. *Pariſ.* 1532
—— Et 4to. *Colon.* 1620
——Cum Notis Donati *Baſil.* 1536
—— Cum Argumentis, Explic. & Notis Joh. Ludov. de la Cerda, *Lugdun.* 1617
R. Viſorii Pſeudo-Cherubi deſtructio
M. Vitruvius, de Architectura *Amſtol.* 1649
J. Ulitius, vid. Grat.
Joſ. de Voiſin Theologia Judæorum, 4to *Pariſ.* 1647
—— De Lege Divina ——
Gerard. Joan. Voſſius, de Origine Idololatriæ *Amſtel.* 1668
—— De Phyſiologia & Theologia *Ibid.*
——Etymologicon Linguæ Latinæ, & de Literarum permutatione, *Ib.* 1695
—— De Arte Grammatica *Ibid.*
Dionyſ. Voſſius in Maimon. de Idololatr. *Amſt.* 1668
Iſ. Voſſius de Sibyllinis Oraculis 4to. *Londin.* 1685
Jo. Hen. Urſinus, de Zoroaſtre, Hermete & Sanchuniathone, 12mo. *Norimb.* 1661
—— Analecta —— 1064
—— Quæſtiones Biblicæ ——

W.

Ant. Walæi Opera, 2 Tom. *Lugd.* 1643
Jo. Walliſii Opera Mathematica 4to. *Oxon.* 1657
Br. Waltoni Biblia Polyglot. 6 Tom. *Lond.* 1657
Caſp. Waſer. de Antiquis Nummis Orientalium, 4to, *Tigur.* 1605
Jo. Weemſe's Explanation of the Ceremonial Laws of Moſes, 4to. *Lond.* 1636
M. Fr. Wendelin de Admirandis Nili, 4to. *Cantab.* 1648
J. R. Wetſten. vid Origen.
Ja. Windet. de Vita Functorum, 4to. *Londin.* 1663
Herm. Witſii Ægyptiaca, 4to. *Amſtel.* 1696
Jo. Chr. Wolfii Bibliotheca Hebræa, 4to. *Hamburg.* & *Lipſ.* 1715
Olai Wormii Danica Monumenta *Hafn.* 1643
W. Wotton's Miſcellaneous Diſcourſes concerning the Scribes & Phariſees, &c. 2 Vol. 8vo. *Lond.* 1718
Jo. Wowveri Polymathia, 4to. 1604

X.

Xenophon, Gr. L. *Lut. Par.* 1625
Jo. Xiphilini Epitome Hiſtor. Dionis Gr. L. ——1592

INDEX Librorum Hebræorum, Chald. Syr. & Arabic.

A.

דון יצחק אברבנאל *Don Iſaac Abarbanel* Commentarius Hebr. in Legem *Venet.* A. M. 5339

——— In Prophetas priores *Lipſ.* A. D. 1686

——— De Principio Anni, & Conſecratione Novilunii, *Exod.* 12. 2. Diſſertatio de Conſecr. Novilun. a parte ſtat Rabbanitarum contra Karraitas. Illi ſentiunt Conſecrationem fieri debere Juxta Supputationem: hi, Juxta Lunæ viſionem. Jo Buxtorfius Fil. Hebraica Lat. vertit. 4to. *Baſil.* 1660. *Abarb.* natus erat *Ulyſſiponis Luſitan.* A. M. 5197. Chriſti 1437. Negotiis *Alphonſi* V. aliorumque erat ab Aulicis. Cum cæteris Judæis exul patriam reliquit 1492. *Venetiis* vitam obiit, & *Patavii* ſepultus A. D. 1508. Qui plura vult, legat *Bartoloccii* Bibliothec. Rabbin. T. 3. p. 887. & *Jo. Chr. Wolfii* Biblioth. Hebr. p. 627

אבן עזרא *Aben Ezræ* Commentarius Hebr. in Biblia: vid. Buxtorf. Bibl. Hebr. *Ab. Ezr.* inter Rabbinorum doctiſſimos locum nactus eſt. Commentarius ejus eſt literalis. Brevis eſſe laborat, obſcurus fit. Natu *Toletanus Romæ* vixit A. D. 1146. *Rhodi*, 1156: ibique obiit 1165

Abh. vel Avodah Zarah: vid. *Miſchn.* Part. 4. Tract. 8. & *Jad. Chaz.* P. 1. L. 1. Tract. 4.

Aboth Hatummoth. vid. Tahora

Greg. Abul—Pharajii Hiſtoria *Dynaſtiarum.* Dynaſtia 1ma eſt, de Sanctis, ab Adamo. 2da de Judicibus Iſraelitarum. 3tia de Regibus Iſrael. 4ta de Reg. Chaldæorum. 5ta de Reg. quibus nomen *Magi.* 6ta de Reg. Græcorum, Idololatris. 7ta de Reg. Latino—Romanis. 8va de Reg. Græcorum, Chriſtianis. 9a de Reg Arabum Moſlematicis (Mohammedanis) 10a de Regibus Mogul. *Ab. Phar.* erat Medicus Malatienſis in *Armenia Minore*; religione Chriſtianus, ex *Jacobitarum* Secta. Hiſtoria eſt ab Orbe condito ad ætatem ſuam, *viz.* A. D. 1284. Doctiſſimus *Edv. Pocock.* Ling. Heb. & Arabicæ apud Oxonienſes Profeſſor, Arabica Latine vertit: quibus etiam addidit *Supplementum.* viz. *Seriem Hiſt. Orientalis a Greg. Ab. Far. exitu ad* ſua *uſque tempora.* 4to. *Oxon.* 1663

——— *Specimen Hiſtor. Arabum*; ex *Dynaſtiis* ſumptum: viz. narratio brevis *originis* & *morum* Arabum: Arab. & Lat. cum *Notis e probatiſſimis apud* Arabes *Auctoribus* 4to. *Oxon.* 1650

אהרון מבית לוי *Aharon* ſive *Aaron e domo Levi*, Barcelonenſis, *Hachinuch, Catechiſmus*; viz. Legis Præceptorum 613 Expoſitio; cum *Ritualibus* Judæorum; iis præcipue, quæ *R. Iſ. Alpheſi, Maimonides*, & *Nachmanides* explicant. *Venet.* 4to. 1691. Auctor obiit, 1292.

Albo. vid. *Ikkarim.*

Al-Coran, i. e. *Liber* Mohammedanis *Legendus.* Editionem *Al-Coran* aliis longe præſtantiorem acceptam debemus *Ludovico Marraccio, e Congregatione Clericorun Regularium Matris Dei*, INNOCENTIO XI. *olim Confeſſario.* Arabica Latine vertit, *appoſitis unicuique capiti notis, atque refutatione. His præmiſſus eſt Prodromus, in quo Mohammedis vita, ac res geſtæ ex probatiſſimis apud Arabes Scriptoribus collectæ referuntur. Patavii* 2 Vol. 1698

Alfergani, alias *Alfra* & *Al-Fragani*: ſive *Mohammed Ben Ketiri Ferganenſis, Elementa Aſtronomica.* Auctor *Fraganæ* in *Perſia* erat incola, A. D. 833. *Jacob. Golius* Arabica edidit cum Verſione & *Notis ad res Exoticas ſive Orientales*, Geographiam præcipue, illuſtrandas. 4to. *Amſtelod.* 1669

ספר אמנה *Sepher Amanah, Liber Fidei*; viz. *Chriſtianæ* contra Judæos *Defenſio*; Auctore Judæo Relig. Chriſtianæ proſelyto. *Paulus Fagius* Hebraica Latine vertit. *Iſnæ*, A. D. 1542

ר' יצחק בן עראמה *R. Iſaaci Ben Aramæ* Commentarius Hebr. in Legem, cui titulus עקדת יצחק *ligatio Iſaaci*, (*Geneſ.* 22. 9.) Philoſophico-Theologicus. *Ariſtotelis* doctrinæ de *mundi æternitate* adverſatur: plurima quoque ſcribit, quæ ſpectant Ethica: *Venet.* A. M. 5325. Hiſpaniam exul reliquit, A. D. 1492

ארבע טורים *Arba Turim*, Liber *Quatuor Ordinum*, Exod. 28. 17. viz. *ſemita vitæ*, Pſal. 16. 11. *docebit ſcientiam*, Iſa. 28. 9. *lapis auxilii*, 1 Sam. 7. 12. *pectorale Judicii*, Exod. 28. 15. His inſunt Leges & inſtituta Judæorum, quæ vel in Gemarah, vel in Scriptis Juridicis extant. Auctor *R. Jacob. B. Aſcher B. Jechiel* Germanus, ad Hiſpaniam iter fecit, & *Toleti* Librum ſcripſit, A. D. 1340. Edit. *Venet* 1522. *Cracov.* 1539, &c.

——— Notæ Marginales, in *Pentateuchum* Cabbaliſticæ, quibus nomen בעל הטורים *Baal Haturim*: vid. Bibl. *Buxtorf.*

Aruch. vid. Lexicon. Talm & Chald.

Avenarius. vid. Lexicon Hebr.

Avodah Zarah. vid. Abhod.

R. Azariah. vid. Meor Enajim

B.

Baal Haturim. vid. Arb. Tur.

Babha, ſive Bava Bathra. vid. *Miſchn.* Part. 4 Tract. 3.

בחיי בן אשר בן חלאיו *Bechai Ben Aſcher B. Chalajo*, Aragonenſis, *Elucidatio Legis* Literalis, Allegorica, & Cabbaliſtica, *Venet.* A. D. 1566. Auctor vixit, 1291

בנימין *Benjaminis Itinera.* Auctor *Tudelæ* natus, in regno Navar. Ad plures regiones iter fecit; & ſcripſit quodcunque vel vidit, vel ab Hiſpanis fide dignis accepit. *Caſtiliam* rediit, A. D. 1173. *Conſt. L'Empereur* ab Oppyck Hebraica Latine vertit, Notaſque addidit, *quibus cum contextus illuſtratur, tum errores multi perſtringuntur.* 8vo. *Lug. Bat.* 1633

Berachoth. vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 1. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 2. Tract. 5.

Beth Habbechirah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 1

Biath Hammikdaſch. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 3

Biblia Sacra Polyglotta, i. e. Textus Originales, Hebraicus, cum *Pentateucho Samaritano*; Chaldaicus, Græcus, Verſioneſque Samaritanæ, Græcæ LXXII Interp. Chaldaicæ, Syriacæ, Arabicæ, Æthiopicæ, Perſicæ, Vulg. Lat. cum Apparatu, Annotationibus &c. 6 Tom. Edit. *Brian. Walton.* S. T. D. *Londin.* 1687

Biblia Hebraica & Chaldaica, cum Maſora (Critica Hebræorum Sacra) & ſelectiſſimis Hebræorum Interpretum Commentariis, & Targum, ſive Textu Chaldaico; Edit. *Johan. Buxtorfio* Linguæ Sanctæ in Academia Baſilienſi Profeſſore Ord. *Baſil.* 1619

Biccurim. vid. *Miſch.* P. 1. Tract. 11. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 7. Tract. 6.

C.

Camus. vid. Lexicon

Cele Hammikdaſch &c. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 2.

Cethuboth. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 2.

Chaldaica Paraphraſis. vid. Biblia & Targum

Chanuchah. vid. *Maimon. Jad. Chaz.* P. 1. L. 3. Tract. 10

חזקוני *Chizkuni*, potius *Chazkuni, fortificate me*, (*Judic.* 16. 28.) Commentarius eſt Heb. in *Pentateuch* literalis & myſticus: & Judæis in uſu, ad Lectiones in Synagogis peragendas; Auctore חזקיה בן מנוח *Chizkijah Ben. Manoach.* *Baſil* 1606

Cibi vetiti. vid. Maacaloth Aſuroth.

Cilaim. vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 4. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 7. Tract. 1

כוזרי *Cozri*, eſt diſputatio de religione inter Regem *Cozareorum* Ethnicum, & *R. Iſa. Sangarum* Judæum: *R. Jehudah Levita*, Hiſpanus, circa an. Chriſti 1140. eam Lingua Arab. in ordinem redegit: eodem fere tempore *R. Jeh. Ab. Tybbon* Hebraice vertit: *J. Buxtorf.* Filius, Hebraica cum verſione notiſque edidit. 4to. *Baſil.* 1660

Index Librorum Hebræorum, Chald. Syr. & Arabic.

D.

דברי הימים *Dibhre Hajamim, Verba dierum,* ſive, Annales de Vita & Morte Moſis. *Gilb. Gaulmyn Molinenſis* ex MS. Exempl. Hebraice edidit, cum verſione & notis; quibus inſunt veteris Judæorum ſapientiæ quædam monimenta 8vo. *Pariſ.* 1629

E.

Ebhel. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 4. L. 14. Tract. 4.
El. Levit. vid. Lexic.
Eliezer. vid. Pirke
Eutychii, *contextio gemmarum*, ſive Eutychii (cui nomen Arabice, *Said Ebn Batrick*) *Annales.* Auctor erat natu Ægyptius, religione Chriſtianus: Medicus & Hiſtoricus: Theologiæ autem ſtudiis verſatus, A. D. 933. Alexandriæ, Patriarcha Sectæ *Melchitarum* erat electus. Annales ejus (ab orbe condito ad ſua tempora) quam plurima tenent (vid. Selden. Præfat. ad Eutych. Origines Eccleſ. Alexandr.) *ad Hiſtoriam tum ſacram tum profanam attinentia notatu digniſſima, quæ nullibi omnino apud ſcriptores qui proſtant, alioqui, quos mihi videre contigit, ſive Græcos, ſive Latinos, ſive Ebræicos, ſive Arabicos lecta.* Doctiſſimus *Pocock* Arabica Latine vertit; *Joh. Seldeno* Chorago, viz. impenſis ejus edita 4to. *Oxon.* 1659

F.

Farajius. vid. Ab. Phar.

G.

Gabr. Sionita. vid. Geogr. Nubiens.
David Ganz. vid. Tzemach David
Gaulminus. vid. Dibhre Hajamim
Gemara, ſive Commentarius Rabbinorum in Miſchn. vid. Talmud
Geographia Nubienſis, eſt deſcriptio Septem Orbis Climatum veteris more Geographiæ. De *Aſia* & *Africa* præcipue verſatur: Europam (Hiſpaniam excipias ad quam Auctor iter fecit) breviter depingit. Epitome eſt Libri cui nomen *Relaxatio animi curioſi*, quem ſcripſit *Sharif Al. Adriſi*, Juſſu *Rogeri* ſecundi, *Siciliæ* Regis, ad Globum terreſtrem explicandum; A. D. 1153. *Gab. Sionita* Literarum *Syriac.* & *Arab.* Regis Galliæ Profeſſor, & *Joan. Heſronita* earundem Interpres, Arabica Latine verterunt; quibus addunt *Tractatum de nonnullis Orientalium urbibus indigenarumque religione ac moribus:* 4to. *Pariſ.* 1619
Gerſchom. vid. Levi
Ant. Giggeii Theſaurus Ling. Arab. *Mediolan.* 1632

H.

Habbechirah. vid. Beth Hab.
Hachinuk. vid. Aharon
Hackſpan. Vid. Nizachon
Hajamim. vid. Dibhre
Hammikdaſch. vid. Biath
Hiſcuni. vid. Chisk.

I.

R. Jacob B. Aſcher. vid. Arba Turim.
Jabimoth. vid. Jebham.
פירוש יוסף אבן יחיא *Piruſch*, Paraphraſis *Joſeph. Eben Jachja* in *Danielem: Paraphraſis* (inquit *L'Empereur*, qui Hebr. Latine cum notis reddidit) *brevis ac ſuccincta: quia dum Prophetam enarrat, auctor multa iſtius gentis dogmata inſpergit, de providentia Dei, Angelorum in homines imperio, adventu Meſſiæ, animæ conditione, vita æterna, ac aliis: adeo ut brevem Judæorum Theologiam hinc haurire liceat*; Diſcurſ. ad Lector. 4to. *Amſtel.* 1633
Jad Chaz. vid. *Maimon.*
ר' שלמה ירחי *R. Schelomo*, vel *Salomon Jarchi*; dictus *Raſchi* & *Raſi*: alias, בן יצחק *Ben Iſaac*, ſive *Iſaacidis* Commentarius in S. Script. vid. *Buxtorf.* Bibl. Hebr. Vixit circa annum Chriſti 1103. Natione fuit *Gallus*, patria *Trecenſis*. Inter omnes Legis Interpretes habetur princeps, ideo κατ' ἐξοχὴν dictus פרשנדתה i. e. מפרש הדת *Interpres Legis*. Brevis eſt & obſcurus; Hinc ביאורים *Elucidationes* extant in *Raſchi*.
Jebhammoth. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 1. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 4. Tract. 3.
Jeſode Torah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 1. Tract. 1.
עקרים *Ikkarim, Fundamenta*, ſive *Articuli fidei* Judaicæ tres, viz. *exiſtentia Dei, Lex Moſis, præmia & pœnæ* vitæ futuræ. Auctor *R. Joſephus Albo*, Hiſpanus, *Philoſophus*, ut ſibi volunt Judæi, *divinus*, vixit A. D. 1425. *Venet.* 1612
Ioma. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 5. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 8
Jonathan. vid. *Targum*
יוסיפון *Joſippon*, ſive *Joſephi Ben-Gorionis* Hiſtoria Judaica. Judæi quidem, & Chriſtiani nonnulli ſibi volunt, Auctorem revera eſſe *Flavium Joſephum.* Hæc ſententia eſt *Munſteri*, qui *Joſephum*, mutilum autem *Baſil.* 1541. & *Breithaupti*, qui pleniorem, *Hebr.* & *Lat.* edidit; 4to. *Gothæ* 1707. E contra quanto rectius *Scaliger*, in *Elench. Trihær.* cap. 4. qui *recentem admodum fuiſſe* colligit ex verbis *locorum quibus utitur, Tours, Amboiſe, Chinon. Quæ loca poſt* DC. *annos a natali Chriſti adhuc* Turones, Ambaſia, Kainon *vocabantur.* Qui plura vult, legat *Præfat.* doctiſſimi *Gagnier* ad Verſionem ſuam *Joſippi*, 4to. *Oxon.* 1706. & *Wolfii Biblioth. Heb.* p. 508. ex *Bartoloccii. Bibliothec. Rabbin.* collect.
Iſchuth. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 4. Tract. 1.
Iſſure Biah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 5. Tract. 1.
Iſſure Mizbeach. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 4.

K.

Kelaim. vid. Cilaim
Kidduſch Hachodeſch. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 3. Tract. 8
ר' דוד קמחי *R. David Kimchi*, Comment. in Prophetas &c. vid. *Buxtorf.* Bibl. Hebr.
—— ספר השרשים *Sepher Haſchoreſchim, Liber Radicum. Commentarius* ejus apud doctiſſimos optimus audit, quia mentem textus Hebræi literalem & grammaticalem explicat. *Liber Radicum* eſt Pars 2da, מכלול *Michlol* i. e. *Perfectionis*, ſive *Grammaticæ*, quam prius ediderat: *Venet.* 1552. *Kimchi* natu Hiſpanus, vixit circa annum Chriſti 1190

L.

R. Levi Barzelon. vid. Aharon
ר' לוי בן גרשום *R. Levi fil. Gerſchom*, ſive *Gerſon* Hiſpani, vulgo dictus רלב"ג *Ralbag*, Commentarius in S. Script. præcipue Metaphyſicus. vid. *Buxtorf.* Bibl. Heb. Arte erat medicus, philoſophia Ariſtotelicus. Obiit *Perpiniani.* 1370
Lexicon Arabicum, *Jacob. Golii*, *Lugd. Bat.* 1653
—— Arabicum, cui nomen *Kamus* ſive *Camus*, i. e. *Oceanus:* Auctore *Firuzabio*, natu Perſico. vid. *Ant. Giggeii* Theſaur. Ling. Arab. *Mediolan.* 1632
—— Chaldaicum, Talmudicum, & Rabbinicum, *Johan. Buxtorfii, Filii*, *Baſil.* 1639
—— Chaldaicum & Talmudicum, cui nomen ערוך *Aruch*, i. e. *Diſpoſitum. Venet.* A. M. 5413. Auctor *R. Nathan Ben Jechiel, Ben Abraham*, Academiæ Romanæ Præſes, obiit *Romæ*, A. D. 1106
—— Hebraicum, *Jo. Avenarii*, *Witteberg.* 1589
—— Hebraicum & Chaldaicum, *Johan. Buxtorfii*, 8vo. *Londin.* 1646
—— Hebr. ſive Theſaurus Linguæ Sanctæ *S. Pagnini*, auctum opera *Jo. Merceri*, *Colon. Allobrog.* 1614
—— Hebraicum, *Forerii* ——
—— Heb. & Chald. *Joh. Cocceii*, ſeu *Cochi*, *Amſt.* 1669
—— Hebræo—Barbarum, *E. Levitæ Thisbitæ*, 4to. *Iſnæ*, 1541
—— Hebraicum, *Seb. Munſteri* 8vo. *Froben.* 1564
—— Heptaglotton, viz. Hebr. Chald. Syr. Samaritan. Æthiopic. Arabic. & Perſic. *Edmundi Caſtelli*, S. T. D. Linguæ. Arabic. apud Cantabrigienſes Profeſſore *Londin.* 1669
—— Pentaglotton, viz. Hebr. Chald, Syr. Talmudico—Rabbin. & Arabic. *Valent. Schindleri, Francof. ad Mœn.* 1612
—— Theſaurus Linguæ Sanctæ, *Marc. Marini Brixiani*, *Venet.* 1593
Lulabh. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 3. Tract. 6.

Maaca-

Index Librorum Hebræorum, Chald. Syr. & Arabic.

M.

Maacaloth Aſuroth. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 5. Tract. 2.

Maaſar Scheni. vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 8. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 7. Tract. 5.

מגן הגבורים *Maggen Hagibborim, Clypeus Fortium.*——

רי משה בן מ'מון *R. Moſes Ben Maimon,* ſive Maimonides; dictus etiam *Rambam,* ex literis initial. & Moſes *Ægyptius,* quia (*Cordubæ* in Hiſpania quamvis natus circa A. D. 1131.) Ægypti diu Medicus vixit, ibique obiit circa 1208. Quantis laudibus *Maimonidem* ornarunt æque Chriſtiani ac Judæi, neminem fere latet. Judæis in ore eſt, *a Moſe* (Propheta) *ad Moſen* (Ægyptium) *non fuit ſicut Moſes. Doctoris Juſtitiæ; Luminis Captivitatis,* Scripta Rabbinica paſſim mentionem faciunt. *Joſ. Scaliger* & *Iſ. Caſaubon* idem de *Maimonide* dicunt, quod *Plinius* de *Diod. Siculo,* viz. *primum illum inter ſuos deſiiſſe nugari:* ille, in *Epiſt.* ad *Iſ. Caſaubon.* p. 482. hic, in *Exercit.* contra *Baronium,* p. 438.

——— מורה נבוחים *Moreh Nebhochim, Doctor perplexorum;* cum Comment. *Ephodæi* & *Schem Tobh, Venet.* 1551. ubi agitur de phraſibus, Metaphoris, Parabolis, Allegoriis, aliiſque S. Scripturæ difficillimis: Metaphyſicis tamen nimis indulget, quæ Philoſophi Arabici eum docuerant. Hunc Librum *Arabice* ſcriptum, *Sam. Tibbon* Diſcipulus Maimonidis, & *Jehuda fil. Schelomo Chariſi* (de quo vid. *Pocock.* in *Præfat.* ad *Port. Moſ.*) Hebraice verterunt. *Auguſtinus Juſtinianus,* Epiſcopus Nebienſis Hebr. Latine reddidit, *Pariſ.* 1520. accuratius autem *Buxtorfius* Fil. 4to. *Baſil.* 1629. Pars hujus Libri Tertia, *Zabiorum* antiquorum Idololatriæ ritus complectitur. Hinc doctiſſimus *Spencer* Leges Hebræorum Rituales explicandi anſam ſibi arripuit.

——— יד חזקה *Jad Chazakah, manus fortis;* alias משנה תורה *Miſchneh Torah, Duplicatum Legis:* eſt Compendium *Talmudis* Hebraicum: Noviſſima & pleniſſima omnium Editio cum Notis Variorum, prodiit, 4 Part. Fol. *Amſtelod.* 1702. Pars *Jad. Ch.* non minima, Verſionem Latinam acceptam refert doctiſſimis, *Epiſcopo* de *Landaff. H. Prideaux* S. T. P. *De Veil,* aliiſque qui de literis Hebraicis optime meriti ſunt. Vehementer quidem optandum eſt, totum illud opus *Maimonidis* Latina eſſe donatum. De hoc autem non deſperandum eſt, cum clariſſimus *Wotton* S. T. P. nos certos fecerit, quendam ſibi amicum plura Latine vertiſſe, quæ in medium prodibunt, ſi otium ſibi competat, rebus majoris momenti inpræſentiarum occupato. Vid. illius *Miſcellanea,* Vol. 2. p. 278.

——— Præf. in Miſchn. vid. Bab. Moſi

——— De Idololatria. vid. Abh. Zar.

——— De Fundamentis Legis. vid. Jeſod. Tor.

Meilah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 8. Tract. 9.

Melachim Umilchamothehem. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 4. L. 14. Tract. 5.

ר' מנחם בן זרח *R. Menachem Ben Zerach* צדה לדרך *Tzedah Ladderech, Viaticum: Geneſ.* 42. 25. Liber eſt Juridicus & Ritualis: 4to. *Savionet.* ——— Auctor natus erat *Eſtellæ,* in regno *Navarræ.* Inde Exul ad Hiſpaniam ſe recepit, & *Compluti* obiit. 1374.

ר' מנחם דר'קנאטי *R. Menachem de Rakanati,* vel *Recimenſis.* Italici, *Reimeti* incolæ, Commentarius in Legem Allegoricus, *Lublin.* 1595. Auctor obiit 1290

מאור עינ"ם *Meor 'Enajim. Lumen oculorum, Proverb.* 15. 30. Auctor, *R. Azariah de Rubeis,* natus erat *Mantuæ,* incola *Ferrariæ,* ſub finem Seculi XVI. Pars prima agit, de *Terræ motibus* qui contigerunt *Ferrariæ,* A. D. 1571. Secunda, eſt Hiſtoria *Ariſteæ* de Verſione τῶν LXX. Tertia, eſt Hiſtorica & Philologica. Auctor non tantum ad Hebræos, ſed Ethnicos & Chriſtianos, viz. *Ciceronem, Plutarchum, Plinium,* &c *Origenem, Euſebium, Auguſtinum, Hieronymum,* alioſque provocat 4to. *Mantuæ* A. D. 1574

Middoth. vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 10.

מדרש תהלים *Midraſch Tehillim, Commentarius* Allegoricus in *Pſalmos,* *Venet.* A. D. 1546

Miſchna. vid. Talmud

Moed Katon. vid. *Miſchn.* P. 2. T. 11.

ר' מרדכי נתן מאד נחיב *R. Mordechai* (alias *Iſaac*) *Nathan Illuminans viam,* ſive Concordantia Hebraica. Primus ille inter Judæos hujuſmodi Librum ſcripſit, circa An. 1438, exemplo Chriſtianorum, quod ipſe in *Præf.* fatetur. *Venet.* 1524, & 1564—*Baſil.* 1581 cum *Indice Talmudico,* Aaronis Piſaurenſis. *Marius a Calaſio* Concordantias Hebr. pleniores edidit, cum Convenientiis Lingg. *Arab. Syr.* 4 Vol. *Rom.* 1622. Accuratius autem & plenius prodierunt *Concordantiæ Jo. Buxtorfii Patr.* Editore Filio, *Baſil.* 1632

Moſes Ægyptius. vid. Maimon.

ר' משה בר נחמן *R. Moſis Bar Nachman* Gerundenſis Hiſpani, (vulgo dicti *Ramban*) *Elucidatio in Legem* Cabbaliſtica, *Venet.* 1545 — Editio ultima prodiit, *Cracov.* 1587. Auctor vixit Seculo Chriſti 13o.

Moſis Vita. vid. Dibhr. Hajam.

באב מוסי *Bab Moſi, Porta Moſis,* ſive Diſſertationes *Maimonidis* ſuis in varias Miſchnæ Partes Commentariis præmiſſæ, *quæ ad univerſam fere Judæorum diſciplinam aditum aperiunt:* Arabice (Typis autem Hebraicis) & Latine editæ: cum Notis doctiſſimi *Pocock,* quæ *ſtudiorum Rabbinicorum & Arabicorum in genuino S. Scripturarum ſenſu eruendo, iiſque explicandis uſum, prolatis exemplis oſtendunt, & commendationem reddunt.* 4to. *Oxon.* 1655

N.

Nathan. vid. Lexicon. Chald. & Talm.

Nazir. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 4. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 6. Tract. 3

נצחון *Nitzachon,* alias *Nizachon, Victoria:* Liber contra Chriſtianos, Sadducæos alioſque Scriptus; Auctore *R. Lipman.* A. D. 1399. *Theodor. Hackſpan, Vinarienſis,* Ling. Sanct. Profeſ. *Altdorf.* Hebraica edidit, *Altdorf.* cum *Apologia pro Chriſtianis adverſus Lipmannum triumphantem;* & *Tractatu de uſu Librorum Rabbinicorum.* 4to. *Noriberg.* 1644. Extat *Nizachon* aliud, antiquius, quod ex MS. Bibl. Argentorat. *Wagenſeilius* edidit, cum cæteris ejuſmodi ſcriptis in *Telis Igneis Satanæ,* adjuncta Verſione Lat. Alius Liber eſt *Nizachon,* quem *Matathiam* ſive *Matthiam* ſcripſiſſe aiunt Judæi.

O.

Onkelos. vid. Targum

P.

Parah. vid. *Miſchn.* P. 6. Tract. 4. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 10. Tract. 2

Paraphraſtes Hieroſolymitanus. vid. Targum.

Pentateuchus Arabicus, *Erpenii,* 4to. *Lugd. Bat.* 1622. Hanc Verſionem Pent. Charactere Hebræo, in Mauritania olim editam, ex Bibliotheca *Joſ. Scaligeri* typis Arabicis edidit *Erpenius,* ſine Verſione Lat. *quod, cum adeo accurate Ebreæ veritati reſpondeat, Lat. verſio interlinearis Ariæ Montani, nullo negotio, applicari ei poſſit, & Lectorem ducere.* vid. *Erpen. Epiſt. Dedicat.* & *Walton. Prolegom.* 14 ad *Polyglot.* §. 16.

Perſa. vid. Tavvoſus.

Peſach. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 3. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 9. Tract. 1.

Pirke Abhoth. vid. Miſchn. P. 4. Tract. 9.

פרקי ר' אליעזר *Pirke* (Capitula) *R. Eliezer:* ſive Hiſtoria Sacra annorum 3400 ab Orbe condito ad *Mardochæi* & *Eſtheris* tempora. Pars autem maxima Fabularum plena eſt. Editio ultima prodiit, *Cracov.* 1617. 4to. Judæi quidem recentiores magna loquuntur de antiquitate *R. Eliezer.* ſatis autem conſtat Auctorem *Pirke* non ante A. D. 700. ſcripſiſſe, ex mentione facta de Imperio Arabico, quod Babylonico, Perſico, Græco & Romano componit. Ante illud enim ſeculum, Arabes tantum dominii non nacti fuiſſent. Qui plura vult, legat *Morin. Exercit.* L. 2. *Exerc.* 11. cap. 2. & Præfat. *Guil Henr. Vorſtii,* qui Verſionem *Pirke,* & Animadverſiones edidit, 4to. *Lugdun. Bat.* 1644

Polyglot. vid. Bibl.

Porta Moſis. vid. Bab Moſi

Primitiæ. vid. Biccurim.

R.

Ralbag. vid. Levi

Rambam. vid. Maimon.

Ramban. vid. R. Moſ. B. Nachm.

Raſi. vid. Jarchi

Roſch Haſchnah. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 8.

S.

R. *Saadias Gaon*, Judæus, Vet. Teſtamentum ex Hebræo Arabice vertit, typis autem Hebr. in uſum Judæorum, qui longe lateque diffuſi erant per imperia Saracenorum, qui religionem & Linguam Arabicam ubique propagarant. *Gaones*, i. e. *excellentes*, a גאה dicti erant Scholarum Babyloniæ Rectores, quorum dignitas evanuit circa an. Chriſti 1040: eorumque poſteris nomen erat *Rabbini*. Verſionis *Saadiæ* Pars tantum, (Pentateuchus) extat. Saadias ſæpe Paraphraſten agit, modo *Onkeloſum*, modo LXX, modo ingenium ſuum ſequutus. Qui plura vult, adeat *Walton. Prolegom.* 14. ad *Polygl.* de *Ling. Arab.* &c. §. 15. p. 95. & *Præfat. Pocock.* de Variis Lectionibus hujus Verſionis; in Polyglot. Tom. ult.

Sacrificia, vid. Zebachim

Saidus Batricides, vid. Eutychius

Salom. vel Selom. Jarchi. vid. Jarch.

Samaritana Verſio Pentateuchi. vid Polyglot. *Walton.*

Sanhedrin. vid. *Miſchn.* P. 4. Tract. 4. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 4. L. 14. Tract. 1.

Schabbath. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 1. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 3. Tract. 1.

Schekalim. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 4.

R. Schem Tobh. vid. Maimon.

Schindler. vid. Lexicon

שלחן ערוך *Schulchan Aruch*, *Menſa inſtructa:* (*Ezech.* 23. 41.) *R. Joſ. Karo* Hiſpani, Compendium Commentarii ſui in *Arba Turim*, Ritualis & Juridici, cui nomen בית יוסף vid. *Arb. Tur. Venet.* A. M. 5327. Editio ultima cum Animadverſionibus *Moſis Isarlis* & *Moſ. B. Levi*, prodiit, *Amſtelod.* A. D. 1698. 8vo.

ר׳ אברהם סבע *R. Abraham Sebæ* Luſitani Ulyſſiponenſis, Comment. Hebr. in Legem Moralis & Allegoricus, cui titulus *Tzeror Hammor*, *faſciculus Myrrhæ* (*Cantic.* 1. 13.) *Venet.* A. M. 5327. Auctor vixit Secul. XVI.

Sicli. vid. Schekalim

Sotah. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 5. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 4. Tract. 5.

Specimen Hiſt. Arab. vid. Abul Phar.

Succah. vid. *Miſch.* P. 2. Tract. 6. *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 3. Tract. 6.

Supellex Templi. vid, Chel. Hammikd.

Synedria. vid. Sanhedrin.

T.

Sepher Tahorah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 3. L. 10. & *Miſchn.* P. 6. Tract. 5.

תלמוד *Talmud*, Corpus doctrinæ Rabbinicæ, eſt Jus Civile & Canonicum Judæorum. Lex enim Moſis (ut ſibi volunt) eſt obſcura & imperfecta; in *Talmude* autem clara & perfecta. Hinc illis Lex duplex eſt; una, תורה שבכתב *Lex ſcripta*; altera, תורה שבעל פה *Lex oralis*. Talmud aliud eſt ירושלמי *Hieroſolymitanum*; aliud בבלי *Babylonicum*. Illud *R. Jochanan* ſcripſit A. D. 230. & Judæis Iſraelitis in uſu erat. Cum autem pauciores erant Judæi in terra Iſraelis; cum conſtitutiones ejus deciſionesque erant non adeo perfectæ; auctoritas ejus erat imminuta. *Talmud Babylonicum* Judæis erat, in Babylonia aliiſque locis peregrinis commorantibus: conſtat ex משנה *Miſchna* & גמרא *Gemara*. *Miſchna* eſt lex ſecundaria, quæ traditiones Patrum tenet a *Moſe* ad *R. Jehudam*, cui titulus הקדוש *ſanctus* & הנשיא *princeps:* vixit *Imperatore Antonino* A. D. 150. Omnium Judæorum ſui temporis ſchedas & chartas collegit, ex quibus ſcripſit ספר משניות *librum Miſchnaioth, traditionum.* Hic liber Judæis tam Iſraelitis quam Babylonicis eſt juris Corpus. *Gemara* eſt Rabbinorum commentarius in *Miſchnam:* hinc *Miſchna* & *Gemara* conjuncta integrum *Talmud* conſtituunt, cui nomen *Talmud Babylonicum*; quod abſolutum & receptum eſt, A. D. 500. Editum 10 Vol. *Amſtelod.* 1646. Editionem *Miſchnæ* optimam 6 Vol doctiſſimo *Guil. Surenhuſio* acceptam debemus cum ſuis aliorumque Verſionibus, & Notis, & Commentariis integris *Maimonidis* & *Bartenoræ*, *Amſtel.* 1698, &c.

Tamid. vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 9.

תרגום *Targum*, eſt Paraphraſis Vet. Teſtamenti Chaldaica. Originem ſuam acceptam refert Captivitati 70 annorum Babylonicæ. Judæi enim illo tempore, ſervorum more, Dominorum Linguam didicerunt. Jugo iſto excuſſo, poſtquam domum redierant, *Ezra* aliique qui a Sacris erant, in Synagogis Scripturas legebant *Hebraice*, & *Chaldaice* explicabant. Hoc Judæi & Chriſtiani colligunt, ex *Nehem* 8.18. *& legerunt in Libro Legis Dei explanate, & appoſuerunt intellectum, & intellexerunt illam lectionem.* Ita loquitur *Talmud* in *Nedarim*, c. 4. fol. 37. col. 2. & in *Megillah*, c. 1. fol. 3. col. 1. *legerunt in libro illo, in Lege Dei*; *is* fuit *Textus Hebraicus: explanate, illud* fuit *Targum.* Hinc *Maimonides* in *Tephillah*, cap. 12. §. 10. dicit, *a diebus Ezræ conſueverunt habere interpretem, qui populo id interpretaretur, quod Lector in Lege prælegit, ut ſenſum verborum intelligerent.* Tres notæ inſignioris ſunt Paraphraſes, *Onkeli* in Legem; *Jonathanis Ben Uzielis* in Prophetas; & *Joſephi* cui nomen *Cæcus*, in Hagiographa. Alii volunt, *Onkelon* eundem eſſe cum *Akila*, qui *Antonino* Imperatore, *R. Eleaſaris* tempore Proſelytus, Targum in Prophetas & Hagiographa ſcripſit, quod hodierno die non extat: vid. *Schickard. Bechin. Happer. Diſp.* 2. & *Helvic.* de *Chald. Par.* c. 2. Alii, *Aquilam* illum fuiſſe, qui primo Chriſtianus, deinde Judæus Vet. Teſt. Græce reddidit. *Akilas* autem & *Onkelos* עונקלס & אנקלוס nomine diverſi ſunt: *Onkeli Targum* eſt in Legem; *Akilæ*, in Prophetas & Hagiographa. *Onkelos* ſub tempore Chriſti vixiſſe quidam volunt: vid. *Schickard.* & *Helvic.* ub. ſupr. & *Mercer.* in *Geneſ.* 3. p. 102. *Aquilas* autem vixit circa An Chriſti 130. *Onkelos* Interpretum primas nactus eſt: Stylus ejus eſt ſimplex & Biblicus; inſtar *Jerem.* cap. 10. v. 11. *Daniel.* c. 2. a verſ. 4. ad fin. c. 3, 4, 5, 6, 7. integra. *Ezr.* c. 4. v. 8. ad fin. c. 5. integrum. c. 6. ad verſ. 19 c. 7. a verſ. 12. ad 27, quæ Chaldaice ſcripta ſunt. De *Jonathane* non tanta lis movetur. Si Judæi vera loquuntur, Diſcipulus erat *Hillelis* Senioris qui poſt reditum ex Babylone (vid. *El. Levit.* Præfat. in *Methurg.*) ætatis anno 40 Academiæ Hieroſol. Doctor erat, & per 40 annos erat Rector. Jonathanis condiſcipulum quidam volunt Simonem illum, qui Chriſtum ulnis excepiſſe dicitur; & *Gamalielem* S. Pauli Præceptorem. vid. *Schickard.* ub. ſupr. *Joſephus Ben-Gorion* refert, *Herodem in honore ſupra modum habuiſſe Hillelem ſeniorem principem Phariſæorum & Sammai Diſcipulum ejus. Illi enim ab initio auctores fuerunt conſilio ſuo plebi, ut eligerent Regem Herodem:* vid. Editionem Hebr. & Lat. *Breithaupti.* L. 5. cap. 13. p. 402. & Edit. Lat. *Gagnieri*, L. 6. cap. 50. p. 213. Hinc ſequitur *Onkelon* & *Jonathan.* fuiſſe συγχρόνους Hillelis & Sammai illius, quorum ſententias de variis rebus diverſas ſæpe narrat Talmud; unde adagium, *eſto humilis ut Hillel, & non iracundus ut Sammaius.* De Jonathane audias *Buxtorf.* Fil. Præf. ad Lex Chald. & Syr. quod *in* Prophetis *prioribus tum in ſermone tum in re ſatis ſimplex eſt. In poſterioribus autem, quod obſcuriores, paullo liberior, allegoriis quandoque licentius indulgens.* Targum illud in Legem, *Jonathanis* vulgo dictum, eſt impurum, & fabulis abundat. Vetuſtatem tantam non ſibi vendicare poſſe conſtat ex mentione סדר׳ מתניתא *Partium* ſive *Ordinum Miſchnaijoth*, viz. Talmudis, (in *Exod.* 26 9.) quæ ducentis poſt Chriſtum annis Scriptæ erant. Hoc *Targum* loquitur de Urbe *Conſtantinopoli*, *Num.* 24. 19, 24. Verſ. etiam 24. de *Lombardia* & *Italia*; ubi pro למברנ׳א *Lombarnia*, doct. *Bochartus* docet, legendum למברד׳א *Lombardia*: *Geogr. Sacr.* P. 1. L. 3. c. 5. Unde colligit, ſcriptum fuiſſe, *poſtquam in Italia Longobardi rerum potiebantur*, i. e. *poſt annum Chriſti* 570. *aut ſaltem quædam addidiſſe Judæos poſteriores.* Rationes aliæ ex ſtylo & fabulis ejus petuntur: vid. *Buxtorf.* in *Abbreviat.* רש״בי Quis fuit Auctor Targum in Hagiogr. (cui titulus *Joſephi Cæci*) nondum conſtat. Varios Auctores præ ſe ferre videtur. Vocibus plena eſt, a Ling. Chald alienis, Græc. Latin. &c. Partem ejus annos poſt Chriſt. 500 ſcriptam ex *Cant.* 1. 2. & 2. 19. novimus, ubi mentio *Miſchnæ* & *Talmudis cum explicatione* facta eſt. Targum illud in Legem, *Hieroſolymitanum.* (quod Judæis Hieroſolymitanis in uſu erat) Incerti eſt Auctoris; mancum, & mutilum, & potius Commentarius quam Paraphraſis. Vocibus Perſicis, Gr. & Lat. abundat. Paraphraſes quaſdam fuiſſe Chriſti & Apoſtolorum ætate antiquiores, colligi videtur ex Paſſione Dominica, ubi Salvator noſter Cruci affixus, non ex Hebraico Pſalterio עזבתני ſed Chaldaico שבקתני σαβαχθανι exclamat *Mat.* 27. 46. Ejuſdem fere momenti eſt Lectio illa Sabbatica, in Synagoga habita, *Luc.* 4. 16, &c. quæ neque Hebræis neque Græcis convenit. Dubium quidem movetur, quare Eccleſiæ Patres, Ling. Hebraicæ periti, *Epiphanius* præſertim, *Hieronymus*, cui de Verſione ſua tot lites erant; & *Origenes*, qui Hexapla primum, deinde octopla, (viz. tot Columnarum Biblia ex Hebræo textu, & variis Græcis Verſionibus, e regione poſitis conſtantia) Targumim tam alto ſilentio præterirent

rent. Hoc factum, probabile eſt, quia temporibus illis, Judæi in Chriſtianos maxime ſævire ſolebant, donec Chriſtiani (Imperatoribus Religionis Chriſt. Proſelytis) ſe ſuaque defendere poſſent; animi tamen illorum in ſe invicem adeo acerbi erant, ut Patres Chriſtiani a Judæorum Libris abhorrerent; pauci de Hebræa vel Chaldaica Lingua ſoliciti erant; Nov. Teſt. Græce ſcriptum, Vetus etiam Græce verſum ab Apoſtolis accepiſſent; plures Textum Hebr. corruptum eſſe credebant; Verſionibus Græcis propter *notiſſimum Linguæ Gr.* uſum tanta erat auctoritas, ut Hebraicæ Veritati præferrentur. Vid. *S. Auguſtin. Epiſt.* 71. & *Hieron. Reſp. Ep.* 75. Tom. 2. Perſecutiones etiam adeo graſſabantur, ut Linguarum ſtudiis vacare vix quemvis penes erat. Chriſtiani in rebus majoris momenti verſati, vitæ gaudia futuræ avidi ſperantes, pietatis officiis operam dabant, ut mundo *mortui, Deo viverent.*

Jacob Tavvoſus, vel *Tavuſius* aut *Tuſius* Judæus, ita dictus ab urbe *Tus*, Academia: Pentateuchum *Perſice* vertit in uſum Judæorum qui in *Perſia* commorati ſunt. Extat in *Walton Polyglot.* Tom. 4. Obſervatu dignum eſt, hanc Verſionem, vaticinium *Jacob* (de Sceptro Judæ auferendo) de *Meſſia* explicare. Hinc doctiſſimus *Walton* contendit argumentum contra Judæos eſſe inſolubile ad probandum Meſſiam jam veniſſe. *Prolegom.* 16. p. 102. §. 7.

Templi Suppellex. vid. Chel. Hammikd.

Tephillah. vid. *Maimon. Jad Chaz.* P. 1. L. 2. Tract. 2.

Terumoth. vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 6. & *Maimon. Jad Chaz.* P. 2. L. 7. Tract. 3.

Tzedah Ladder. vid. Menachem

צמח דוד *Tzemach* (germen) *Davidis.* eſt Chronologia ſacra & profana ab Orbe condito ad annum 5352, Chriſti 1592. Auctore *R. David. Ganz.* Pragæ, 1592

4to. *Guil Henr. Vorſtius* Hebraica Latine vertit, ediditque cum Verſione *Pirk. Eliezer*, & notis; *quibus etiam inſerta ſunt Hebræorum tam veterum quam recentiorum teſtimonia de* D. JESU, *nec non de pſeudochriſtis Judæorum*, 4to. *Lugdun. Bat.* 1644

Tzeror Hammor. vid. Abraham Seba

V.

Vacca Rufa. vid. Par. Adum.

Uzielides, ſive Jonathan Ben Uziel. vid. Targum

Z.

Zebhachim. vid. Miſchn. P. 5. Tract. 1.

זוהר *Zohar, Splendor:* eſt Commentarius in Legem Cabbaliſticus, (Auctore *R. Schimeon. Ben Jochai: Cremonæ* Edit. cum Comment. Var. A. M. 5319.) Hunc Librum, *Talmude* antiquiorem eſſe volunt Judæi, quia nullibi vel *Gemaræ* vel *Talmudis* mentionem facit: & in *Talmude*, nomen *R. Schimeon* ſæpius refertur: e contra dici poteſt, quamvis cujuſdam *R. Schimeon.* memoria per totum Talmud celebris ſit, non tamen *Cabbala* ejus, ſed *Deciſiones Juridicæ*, & ſententiæ in dubiis latæ laudantur. Hinc nihil cauſæ eſt quare *Zohar* ad *Gemaram* vel *Talmud* confugeret. Conjecturam faciunt docti *Zohar* prodiiſſe ſeculo Chriſti decimo tertio, quo tempore editus erat Liber ejuſdem argumenti & ſtyli, cui titulus מערכת האלהות *Maarecheth haelohuth, Diſpoſitio Divinitatis:* Auctore *R. Peretz.* qui vixit circa an. 1240 *Mantuæ* 4to. 1558. Qui plura vult, adeat *Buxtorf.* De *Abbreviaturis*, in רש"בי *Morin. Exercit.* L. 2. c. 4, &c. & *Wolfii Bibliothec. Hebr.* p. 1134. Editio *Zohar* ultima prodiit, *Amſtelod.* 1714. 4to

INDEX totius MISCHNÆ, cum nominibus doctiſſimorum qui Hebraica Latine reddiderunt.

PARS PRIMA, סדר זרעים *Seder Zeraïm*, *Ordo Seminum.*

1. ברכות *Berachoth, Benedictiones.* De tempore, loco & circumſtantiis, quibus gratiæ & preces Deo offerendæ ſunt, qui terræ fructus cæteraque beneficia nobis indulget. *Gul. Guiſius, Jo. Ulmannus*.* Hic eſt ille *Guiſius*, quem in omni re Literaria, Orientali præcipue verſatiſſimum, tantis laudibus ornat Doctiſſimus *Bernardus*; ejuſque mortem immaturam (1683. æt. 31) ſtudio deflet amiciſſimo: vid. *Epiſtol.* ad *Narciſſum Marſh Epiſcopum Fernenſem*; præfix. *Miſchnæ Surenhuſii*, P. 1. Ab eruditiſſimo *Millio* vocatur, *Orientalis, & quidem omnigenæ literaturæ pro ætate miraculum.* Proleg. in N. T. § 1509.
2. פאה *Peah, Angulus*, Agri, qui relinquendus eſt pauperibus tempore meſſis. *Lev.* 19. 9, 10. & 23. 22. *Deut.* 24. 19, 20, 21. *Gul. Guiſius.*
3. דמאי *Demai, Res dubia:* ſive id de quo dubium eſt an decimæ ejus ſolvuntur necne. *Idem.*
4. כלאים *Cilaim, Heterogenea*: quæ non junctim ſerenda; animalia quæ, & veſtes quæ, non commiſcendæ ſunt. *Levit.* 19 19. *Deut.* 22. 9, 10, 11. *Idem.*
5. שביעית *Schebiith, Annus Septimus.* De Jure Anni illius quo nec ſeritur, nec metitur. *Ex.* 23. 10, 11. *Lev.* 25. 2—7. *Idem.*
6. תרומות *Terumoth, Oblationes*, Spontaneæ, quas de bonis ſuis quiſque ſeparabat, & quaſi ſacras ſacerdoti offerebat, *Exod.* 25. 2. *Idem.*
7. מעשרות *Maaſeroth, Decimæ*, primæ, quæ Levitis dabantur; & quales. *Num.* 18. 21, 24. *Idem* ad cap. 3. §. 4. & *Gul. Surenhuſius.*
8. מעשר שני *Maaſer Scheni, Decimæ ſecundæ*, & *pauperum*, quas Hieroſolymis comedere Iſraelitas oportebet. *Deut.* 24. 22, &c. *Idem.*
9. חלה *Challah, Placenta:* quam, mulieres depſentes ſacerdoti offerre tenebantur, cum variis ejus circumſtantiis. *Num.* 15. 20, 21. *Idem.*
10. ערלה *Orlah, Præputium.* De Arboribus quæ per tres annos primos *præputiatæ* dicebantur; ideoque illarum fructus eſſe illicitos. *Lev.* 19. 23, 24, 25. *Idem.*
11. בכורים *Biccurim, Primitiæ*, quæ, & quomodo in Templo offerendæ. *Ex.* 23. 19. *Deut.* 26. 4—11 *Idem.*

PARS SECUNDA, סדר מועד *Seder Moed*, *Ordo Feſtorum.*

1. שבת *Schabbath, Sabbatum.* Leges de Sabbato ore traditæ, quæ Scribis & Phariſæis erant in uſu, ſub tempora Chriſti. *Sebaſt. Schmidius.* Doctiſſimus *Wotton* S. T. P. hanc *Miſchnam* una cum illa de *Erubin.* i. e. *miſturis Sabbaticis*, Hebr. & Anglice cum Notis edidit, 8vo. *Lond.* 1718
2. עירובין *Erubin, Mixturæ.* De cibo quem veſpera Sabbati cujuſlibet, loci privati incolæ commiſcebant, & ſimul comedebant: quod fiebat, ne longius a ſe invicem habitantes, longiore itinere Sabbatum violarent; ac plures die Sabbati convenire poſſent. *Idem.*
3. פסחים *Peſachim, Paſcha.* De Paſchatis Feſto; de fermento expurgando, de pane azymo; quid veſpera Paſchatis agendum; de mactando agno Paſchali, &c. *Surenhuſius.*
4. שקלים *Schekalim, icli.* De dimidio Sicli ad expiationem animæ ſolvendo, *Exod.* 30. 12. &c. Conclave Sanctuarii theſaurarium erat Siclorum, quibus Judæi utebantur, ad ſacrificium juge emendum, viz. agnos duos, matutinum & veſpertinum; cæteraque cœtus ſacrificia & libamina: cum ſale, ligno, pane propoſitionis, Homer, duobus panibus, vacca rufa, hirco emiſſario, & lingua coccinea. In memoriam ſolutionis illius, hodierni Judæi quotannis in Synagogis, legunt *Sectionem* de *Siclo, Exod.* 30. *Joh. Henr. Ottho, Joh Wulferus.* *
5. יומא *Ioma, Dies* Expiationis annuus, ad veniam peccatis populi impetrandam, *Levit.* 16. 29. quo Judæi pœnitentiam variis modis, Jejuniis præcipue teſtari ſolebant. Sacerdos etiam ſeptem ante illum diebus ad Templum ſe recepit, ut ſanctior evaderet. *Rob. Sheringham.*
6. סוכה *Succah, Tabernaculum.* De Tabernaculorum, ſive Scænarum Feſto, (*Lev.* 23. 33.) earumque forma: qui, quamdiu, quomodo in iis vivere debeat; cum aliis Feſti ſolennitatibus. *Surenhuſius.*
7. ביצה *Betzah, Ovum:* ita dictum, quia ביצה eſt prima vox Libri: alias יום טוב *Jom Tobh, Dies bonus.* De Rebus, quæ quolibet Feſto, præter Sabbatum, licitæ aut illicitæ erant. *Idem.*
8. ראש השנה *Roſch Haſchanah, Initium Anni.* De novi anni

anni initio, (in novilunio menſis *Tiſri*, i.e. *Septembris*) ejus Juribus & ſolennitate. *Henric. Houtingius.*

9. תענית *Taanith, Jejunium.* De variis jejuniis & antiquo jejunandi modo. *Daniel Lundius.*

10. מגלה *Megillah, Volumen.* De Volumine ſive Libro *Eſteris* quotannis in Synagoga Legendo, in memoriam nefarii illius *Amanis* conſilii, de tota Judæorum gente internecioni danda, & ſalutis quam Judæi *Eſteris* ope nacti ſunt. *Surenhuſius.*

11. מועד קטן *Moed Katon, Feſtum parvum.* Ita dicitur *Interfeſtum*, viz. dies inter primum & octavum medii, qui ſacri ſunt in Feſto Paſchatis & Tabernaculorum. Sacra quidem peraguntur, ſed non omnia opera interdicta. *Idem.*

12. חגיגה *Chagigah, Feſtivitas.* De Feſtis ſolennibus quorum mentio eſt, *Exod.* 23. 17. viz. Paſchatis, Hebdomadarum, & Tabernaculorum. quibus adeſſe omnis maſculus ter quotannis tenebatur. *Surenhuſius, Joh. Henr. Hottingerus.* ⋆

PARS TERTIA,
סדר נשים *Seder Naſchim,*
Ordo Mulierum.

1. יבמות *Jebhammoth, Fratria.* De fratris abſque liberis defuncti uxore ducenda, & ceremoniis calcei exuendi, *Deut.* 25. 5—11. *Surenhuſius.*

2. כתובות *Cethuboth, Literæ*, vel *Scripta* de Matrimonio: de jure dotis, privilegiis uxorum, officio mariti, Jure virginum & viduarum. *Idem, M. J. F. Fauſtus.* ⋆

3. נדרים *Nedarim, Vota. Num.* 30. De Votis quæ obligant, & quæ non. De iis quos penes eſt vota facere, quos non. *Ulmannus.*

4. נזיר *Nazir, Naziræus. Num.* 6. De Naziræis, eorumque voto & ſeparatione, iiſque a quibus abſtinebant, viz. tonſura, vino, & contactu rei immundæ. *Idem.*

5. סוטה *Sotah, Declinans.* De muliere quæ in ſuſpicionem adulterii venit; quomodo maritus eam probare debeat. De aqua amara, *Numer.* 5. *Jo. Chr. Wagenſeilus*; qui Excerpta Gemaræ & Commentarios edidit, 4to. *Altaorf. Noric* 1674.

6. גטין *Gittin, Divortia.* De Divortiis, & Libello Repudii, quomodo ſcribi & offerri debeant. *Deut.* 24. 1—4. *Surenhuſius.*

7. קדושין *Kidduſchin, Dicationes.* De Sponſalibus; de modis quibus Sponſa jure acquiritur: de conſecratione ejus; & dubiorum deciſione quæ matrimonium ſpectant. *Deut.* 23. 13. *Idem.*

PARS QUARTA,
סדר נזיקין *Seder Nezikin,*
Ordo Damnorum.

1. בבא קמא *Babha, ſive Bava Kama, Porta prima:* ſive Codex Legum Forenſium primus, qui agit de *damnis*, quorum vel beſtiæ vel homines in cauſa ſunt. *Ex.* 21. 28, &c. 22 4, 5. *Conſtantin. L'Empereur ab Opwick.*

2. בבא מציעא *Babha Metzia, Porta media:* ſive Codex Leg. Forens. ſecundus: *Ex.* 22. 7—15. de rebus ſcil. inventis, de litibus, depoſito, conductionibus, permutatione, elocatione, &c. *Surenhuſius.*

3. בבא בתרא *Babha Bathra, Porta ultima*; Codex de Leg. Forenſ. tertius: viz. de Commerciis, de jure Hæreditatis & Succeſſionis, de Emptione & Venditione, &c. *Idem.*

4. סנהדרין *Sanhedrin, Synedria.* De Senatu majore, de Judiciis inferioribus, de Judicibus, teſtibus, & quatuor pœnarum generibus, *lapidatione, combuſtione, decollatione, & ſtrangulatione.* De Iſraelitis qui vitæ æternæ participes erunt, qui non: ubi plura ſunt de Meſſia, & adventu ejus. *Johan. Cochus*, ſive *Cocceius.*

5. מכות *Maccoth, Pœnæ.* De quadraginta plagis quæ reis infligi ſolebant, juxta præceptum, *Deuteron.* 25. 3. Apoſtoli *Pauli* tempore unam ſubtrahere mos erat Judæis: 2 *Cor.* 11. 24. *Idem.*

6. שבועות *Schebuoth, Juramenta. Lev.* 5. 4—13. De iis qui ad Jurandum idonei erant, qui non: quomodo Jurent quatuor rerum cuſtodes, viz. Qui gratis cuſtodit, qui petit cuſtodiam, qui mercedem cuſtodiæ accepit, qui mercede conduxit. *Ulmannus.*

7. עדיות *Edajoth, Teſtimonia.* De controverſiarum plurium deciſione, quæ ex Rabbinorum teſtimoniis præſtantiſſimorum colliguntur. *Surenhuſius.*

8. עבודה זרה *Abh.* vel *Avodah Zarah*, *Cultus alienus.* De pluribus quæ Ægyptiorum, Græc. & Roman. Idolatriam & ſuperſtitionem ſpectant. *Jo. Peringerus, G. El. Edzardus*⋆

9. פרקי אבות *Pirke Abhoth, Capitula Patrum.* De ſententiis, ſcite dictis, apophthegmatis & axiomatis illorum Patrum qui Legem Oralem uſque a Moſe accepiſſe, docuiſſe, & propagaſſe dicuntur. *Paul. Fagius, Joh. Leuſdenus.*⋆

10. הוריות *Horajoth, Documenta.* De ſtatutis quibuſdam Judicum, quomodo ſervanda ſunt; & de pœnis reis infligendis. *Surenhuſius.*

PARS QUINTA,
סדר קדשים *Seder Kodaſchim,*
Ordo Sanctitatum.

1. זבחים *Zebhachim, Sacrificia*; quæ, qualia, quo tempore, loco, & a quibus mactari, parari & offerri deberent. *Ulmannus.*

2. מנחות *Menachoth, Munera.* De oblationibus variis, *Lev.* 1. & 2. *Surenhuſius.*

3. חולין *Cholin, Profana.* De animalibus mundis & immundis, quatenus hominum uſui licita vel illicita ſunt. *Idem.*

4. בכורות *Bechoroth, Primogenitura.* De jure quod ad homines & animalia ſpectat primogenita, (*Ex.* 13. 2.) quomodo vel offerri vel pecunia redimi debeant. *Idem.*

5. ערכין *Arachin, Æſtimationes.* De æſtimatione ſive pretio illarum rerum, quæ Deo devotæ erant. *Lev.* 27. *Idem.*

6. תמורה *Temurah, Permutatio.* De permutatione ſacrificiorum, Lev. 27. 33. an aliud pro alio offerri ſit licitum. *Idem.*

7. כריתות *Cerithuth, Exciſio.* De peccatis quæ in ſeculo futuro Exciſionem animæ merentur. *Ulmannus.*

8. מעילה *Meïlah, Prævaricatio.* De ſacrorum abuſu, & modo criminis expiandi juxta præceptum, *Lev.* 5. 14. *Surenhuſius.*

9. תמיד *Tamid, Juge* Sacrificium, quod ex duobus agnis conſtabat; quorum alter mane, alter veſperi quotidie offerebatur, *Exod.* 29. 38, &c. *Mich. Arnoldus, Peringerus* ⋆

10. מדות *Middoth, Menſuræ* Templi: Ubi leguntur ceremoniæ, quæ in Templo Judæis erant in uſu. *Con L' Empereur.*

11. קנים *Kinnim, Nidi.* De avium pullis, quos pauperes offerre tenebantur. *Surenhuſius.*

PARS SEXTA,
סדר טהרות *Seder Tahoroth,*
Ordo Purificationum.

1. כלים *Celim, Vaſa.* De vaſis, inſtrumentis, ſuppellectile, veſtibus; quomodo pura aut impura cenſeri, & quomodo purificari debeant. *Lev.* 11. 32, 33. *Surenhuſius.*

2. אהלות *Oholoth, Tentoria.* De Tabernaculis ſive domibus, earumque partibus, quomodo polluantur & purificentur. *Num.* 19. 11, &c. *Idem.*

3. נגעים *Negaim, Plagæ.* De plaga Lepræ, *Lev.* 13. quomodo pollutio ab ea oriatur. *Idem.*

4. פרה *Parah, Vacca* Rufa. De purganda immunditie illa quæ ex cadaveris humani tactu oritur; viz cineribus combuſtæ Vaccæ Rufæ utendo, *Numer.* 19. *Idem.*

5. טהרות *Tahoroth, Purificationes* pollutionum minorum, *Lev.* 17. 15. *Idem.*

6. מקואות *Mikvaoth, Lavacra. Lev.* 11. 36. De foſſis & conceptaculis aquarum, in quibus tum homines tum mulieres purificationis cauſa lavant & ſe immergunt. *Idem.*

7. נדה *Niddah, Menſtruata* mulier. *Lev.* 15. 19, &c. De purificatione mulieris fluxu menſtruo, & partus immunditie laborantis. *Idem.*

8. מכשירין *Machſchirin, Diſponentes. Lev.* 11. 38. De fructibus terræ variis, quomodo per affuſionem liquidorum polluantur, aut ad pollutionem *diſponantur. Idem.*

9. זבים *Zabhim, Fluxu laborantes. Lev.* 15. De Gonorrhæa ſive fluxu hominum nocturno, & quomodo purificentur. *Idem.*

10 טבול יום *Tebhul Jom, Lotio diurna.* De eo qui purgatus, ſacrorum non prius particeps factus eſt quam ſol occidiſſet. *Lev.* 22. 7 *Idem.*

11. ידים *Jadaim, Manus.* De manibus lavandis, de vaſis & aquarum qualitate & quantitate. *Idem. Martin. Jacob. Owmannus* ⋆

12. עוקצים *Oketzim, Petioli:* quomodo fructuum aliorum contactu polluantur. *Surenhuſius.*

Aſteriſci notant, doctiſſimorum illorum Verſionem *Surenhuſii Miſchnæ* Editioni abeſſe.

INDEX

INDEX totius JAD CHAZAKAH *Maimonidis*, cum nominibus doctiſſimorum, qui Partes quaſdam Latine reddiderunt.

PARS I. LIBER I.

ספר המדע *Sepher Hammadda, Liber* de *Scientia.*

1. יסודי תורה *Feſode Torah, Fundamenta Legis:* ubi agitur præcipue de Exiſtentia & Unitate Dei, de Sanctitate nominis ejus, & Propheta audiendo. *Guil. Vorſtius.*
2. דעות *Deoth, Canones* Ethici. De præceptis moralibus & phyſicis, & de variis circa Legem ſententiis. *Georg. Gentius.*
3. תלמוד תורה *Talmud Torah, Doctrina Legis,* ſive educatio puerorum. *Rob. Clavering,* Epiſcopus hodie *Landavenſis.*
4. עבודה זרה *Abhodah Zarah, Cultus alienus. Dionyſ. Voſſius.* vid. *Miſchn.* P. 4. 8 *
5. תשובה *Teſchubhah, Pœnitentia.* De natura & ratione pœnitentiæ apud Hebræos. *R. Clavering. Joh. Hilpertus, Anonymus Cantabrigienſis.*

LIBER II.

ס' אהבה *Sepher Ahabhah, Liber* de *Amore.*

1. קריאת שמע *Kirjath Schema, Lectio Schema.* De lectione ſacra Textus illius Moſis, *Audi Iſrael, Deus noſter Deus unus* eſt. *Deut.* 6. 4.
2. תפלה *Tephillah, Preces.* De precibus & benedictione ſacerdotali*.
3. תפלין ומזוזה וס' תורה *Tephillin umezuzah veſepher Torah.* De Phylacteriis fronti & manui alligandis, de Schedis poſtibus Januarum affigendis, & de Libro Legis. ס' תורה cap. 7, 8, 9, 10. *Jac. Henr. Van Baaſhuyſen**.
4. ציצית *Tzitzith, Peniculamentum.* De fimbriis ſacris, *Numer.* 15. 38. *Jo. Henr. Majus Fil.*
5. ברכות *Berachoth, Benedictiones.* vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 1.*
6. מילה *Milah, Circumciſio. Seb. Schmidius, Chriſtian. Waltherus.**

LIBER III.

ס' זמנים *Sepher Zemanim, Liber* de *Seminibus.*

1. שבת *Schabbath, Sabbatum.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 1.
2. עירובין *Erubhin, Mixturæ.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 2.*
3. שביתת עשור *Schebbithath Iſſur, Ceſſatio decimandi,* ſive יום כפור De Die feſto Expiationis. *Lud. Compeiegne de Veil.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 5.
4. יום טוב *Jom Tobh, Dies bonus.* De feſto vulgari, & interfeſtis diebus, viz. inter primum & octavum.
5. חמץ ומצה *Chametz umatzah, Fermentatum & Azymum.* De fermento expurgando & maſſa non fermentata tempore feſti Paſchatis. *De Veil.*
6. שופר *Schophar, Cornu,* quod in feſto Novi Anni ſolet inflari.*
—סוכה *Succah, Tabernaculum.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 6*.
—לולב *Lulabh, Ramus* Palmæ, quem Judæi Feſto Tabernaculorum, huc illuc, ſurſum deorſum agitant, in ſignum lætitiæ quam Deus imperavit *Levit.* 23. 40 *
7. שקלים *Schekalim, Scili.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 4.*
8. קדוש החדוש *Kidduſh Hachodeſch, Sanctificatio Menſis.* Sive conſecratio Kalendarum, & ratio intercalandi: ubi docetur, menſes ad Lunæ ſpatia menſtrua, annos autem ad Solis converſionem annuam dirigi: hinc annum intercalarem uno menſe eſſe longiorem. *De Veil.*
9. תעניות *Taanijoth, Jejunia. Jo. Bened. Carpzovius, De Veil.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 9.
10. מגלה *Megillah, Volumen.* De Lectione Libri *Eſteris.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 10.*
—חנוכה *Chanuchah, Dedicatio.* De feſto dedicationis Templi*.

PARS II. LIBER IV.

ס' נשים *Sepher Naſchim, Liber* de *Mulieribus.*

1. אישות *Iſchuth, Maritatio.* De Legibus Matrimonii. *De Veil.*
2. גרושין *Geruſchin, Repudia.* De Divortiis. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 6.
3. יבום וחליצה *Jibbum vachalitzah, Leviri officium, & Extractio.* vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 1*.
4. נערה בתולה *Naarah Bethulah, Puella Virgo.* De Virgine vel vi, vel dolo compreſſa.*
5. סוטה *Sotah, Declinans,* viz. ad adulterium. vid. *Miſchn.* P. 3. Tract. 5.*

LIBER V.

ס' קדושה *Sepher Keduſchah, Liber* de *Sanctitate.*

1. אסורי ביאה *Iſſure Biah, Prohibitæ Coitiones.* De prohibito congreſſu & inceſtu. Cap. 13, & 14. viz.
—נדה *Niddah, mulier menſtruo laborans;* &
—גרים *Gerim, Proſelytæ. Humph. Prideaux.*
2. מאכלות אסורות *Maacaloth Aſuroth, Cibi prohibiti.*
3. שחיטה *Schechitah, Jugulatio.* De mactandis animalibus quibus veſci licitum eſt.

PARS III. LIBER VI.

ס' הפלאה *Sepher Haphlaah, Liber* de *Separatione.*

1. שבועות *Schebuoth, Juramenta. Juſt. Chriſt. Dithmarus, Joh. Frid. Miegius.* vid. *Miſchn.* P. 4. Tract. 6.
2. נדרים *Nedarim, Vota.* vid. *Miſchn.* P. 3. Tract 3.*
3. נזירות *Neziruth, Naziræatus.* vid *Miſch.* P. 3. Tract. 4.
4. ערכין וחרמים *Arachin vacharamim, Æſtimationes & Devota.* vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 5.

LIBER VII.

ס' זרעים *Sepher Zeraim, Liber* de *Seminibus.*

1. כלאים *Cilaim, Heterogenea.* vid. *Miſchn.* P. 1. Tract 4.
2. מתנות עניים *Mattanoth Anijim, Dona pauperum.* De portione pauperibus relinquenda. *Humph. Prideaux.*
3. תרומות *Terumoth, Oblationes.* Vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 6.
4. מעשר *Maaſer, Decimæ* primæ. Vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 7.
5. מעשר שני ונטע רביעי *Maaſer Scheni veneta Rebii, Decimæ ſecundæ & fructus* anni *quarti.* Vid. *Miſchn.* P. 1. Tract. 8.
6. בכורים *Biccurim, Primitiæ;* ubi Cap. 3. docetur quænam ad primitias offerendas neceſſaria erant, viz. *adductio ad locum,* Hieroſolymas: *vas,* caniſtrum, quo poſſeſſor utebatur: *lectio,* Deut. 26. a verſ. 5. ad 12. *ſacrificium* pacificum: *hymnus,* Pſal. 30. 1. *agitatio* primitiarum, Deut. 26. 4. *pernoctatio,* Hieroſol. Deut. 16. 7. *J. R. Cramerus, Guſtav. Peringerus,* ad Cap. 7.
7. שמטה ויובל *Schemittah veJobbel, Intermiſſio* & annus *Jubilæus.* De terræ quiete anno ſeptimo, *Deut.* 15. & anno ſeptuageſimo qui cornu arietino promulgari ſolebat, Levit. 25. *Joh. Henr. Majus, Matth. Beke, Joſ. de Voiſin.*

Index Partium JAD CHAZAKAH.

LIBER VIII. *De Veil.*

סי עבודה *Sepher Abhodah, Liber de Miniſterio Sacro.*

1. בית הבחירה *Beth Habbechirah, Domus electa.* De figura & forma ædificii Templi.
2. כלי המקדש והעובדים בו *Cele Hammikdaſch vehaobhedim bo, Vaſa ſanctuarii, & miniſtri ejus.*
3. ביאת המקדש *Biath Hammikdaſch, ingreſſus in Sanctuarium.* De rebus illis quæ impediunt quo minus ſacerdotes ingrediantur Sanctuarium.
4. אסורי מזבח *Iſſure Misbeach, Prohibitiones Altaris.* De vitiis quæ prohibent Sacrificia offerri.
5. מעשה הקרבנות *Maaſeh Hakkorbanoth, Opus Sacrificiorum.* Quomodo ſacrificia offerenda ſint.
6. תמידין נמוספין *Temidin umuſaphin, Quotidiana & Addititia.* De ſacrificiis Jugibus, aliiſque extra ordinem oblatis. Vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 9.
7. פסולי המוקדשין *Peſule Hammukdaſchin, Profanationes rerum ſacrarum.* De ſacrificiis vitiatis.
8. עבודת יום הכפורים *Abhodath Jom Haccipurim, Miniſterium diei Expiationum.* De ſacrificiis in ſolenni Feſto Expiationis, *Levit.* 23. 28. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract 5.
9. מעילה *Meilah, Prævaricatio.* Vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 8.

LIBER IX. *De Veil.*

סי הקרבנות *Sepher Hakkorbanoth, Liber de Sacrificiis.*

1. קרבן פסח *Korban Peſach, Oblatio Paſchatis.* De Sacrificio Paſchali. vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 3.
2. חגיגה *Chagigah, Feſtivitas.* vid. *Miſchn.* P. 2. Tract. 12.
3. בכורות *Bechoroth, Primogenitura.* vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 4.
4. שגגות *Schegagoth, Errores* per ignorantiam, *Num.* 15. 27.
5. מחוסרי כפרה *Mechuſſere Capparah, Indigentes Expiatione.* De illis qui cum inquinamentum ſublatum fuerit, ſacrificium piaculare offerre tenebantur.
6. תמורה *Temurah, Permutatio.* vid. *Miſchn.* P. 5. Tract. 6.

LIBER X.

סי טהורה *Sepher Tahorah, Liber de Puritate.*

1. טומאת מת *Tumath Meth, Pollutio mortui.* De pollutione quæ ex cadaverum tactu oritur.
2. פרה אדומה *Parah Adummah, Vacca Rufa. Andr. Chriſt. Zellerus.* vid. *Miſchn.* P. 6. Tract. 4.
3. טומאת צרעת *Tumath Tzaraath, Pollutio Lepræ.*
4. טמאת משכב ומושב *Tumath Miſchabh vemoſchabh, Pollutio* quæ oritur ex *cubili & ſedili.*
5. שאר אבות הטמאות *Schear Abhoth Hatumeoth, Reliquiæ Patrum pollutionum.* De capitibus pollutionum generalibus.
6. טמאת אוכלין *Tumath Ochelin, Pollutio comedentium.*
7. כלים *Celim vaſa.* vid. *Miſchn.* P. 6. Tract. 1.
8. מקואות *Mikvaoth, Lavacra.* vid. *Miſchn.* P. 6. Tract. 6.

PARS IV. LIBER XI.

סי נזקין *Sepher Nezikin, Liber de Damnis.*

1. נזקי ממון *Nizke Mammon, Damna Mammon.* De damnis rei pecuniariæ.
2. גניבה *Genibhah, Furtum.*
3. גזילה ואבידה *Gezilah vaabhidah, Raptum & deperditum.* De utriſque reſtituendis.
4. חובל ומזיק *Chobbel Umazzik, Ladens & Cæſus:* ubi agitur de ſatisfactione.
5. רוצח ושמירת נפש *Rotzeach uſchemirath nepheſch, Homicida, & conſervatio vitæ.* De conſervatione vitæ homicidæ innocentis.

LIBER XII.

ס' קנין *Sepher Kinjin, Liber de Poſſeſſione & Acquiſitione.*

1. מכירה *Mechirah, Pactio.* Leges de emendo & vendendo.
2. זכיה ומתנה *Zechijah umattanah, Acquiſitio & Donum.* De acquiſitione publica, viz. per venationem aut piſcationem, & de donationibus.
3. שכנים *Schechinim, Vicini.* De vicinis, & Jure vicinitatis.
4. שלוחין ושותפין *Scheluchin veſchothephin, Nuncii & Communicantes.* De nunciis eorumque neglectu & dolo; de Jure Societatis aut commercii.
5. עבדים *Abhadhim, Servi.* De ſervis eorumque ſervitute.

LIBER XIII.

ס' משפטים *Sepher Miſchpatim, Liber de Judiciis.*

1. שכירות *Schechiruth, Conductio.* De conductione & mercede danda.
2. שאלה ופקדון *Schealah uphikkadon, Commodatum & Depoſitum.* De pignoribus.
3. מלוה ולוה *Malveth veloveh, Mutuans & Mutuum accipiens.*
4. טוען ונטען *Toen venittan, Actor & Reus.*
5. נחלות *Nachaloth, Hæreditates.*

LIBER XIV.

ס' שופטים *Sepher Schophetim, Liber de Judicibus.*

1. סנהדרין *Sanhedrin. Synedrium. Henr. Houtingius.* vid. *Miſchn.* P. 4. Tract. 4.
2. עדות *Eduth, Teſtimonium.* vid. *Miſchn.* P. 4. Tract. 7.
3. ממרים *Mamrim. Rebelles.* De Rebellibus & Apoſtatis.
4. אבל *Ebhel, Luctus.* De luctu mortuis debito, & perſonis lugentibus.
5. מלכים ומלחמותיהם *Melachim umilchamothehem, Reges eorumque bella.*

Melch Leydeckerus. Cap. 8, 9, 10, de Proſelytis portæ, *Humphr. Prideaux.* Cap. 11, 12. de Rege Meſſia, *Gilb. Genebrardus.*

Aſteriſci notant Partes illas, quas doctiſſimus quidam Latine vertit, eaſque edere ſtatuit, ſi otium ſibi competat, rebus majoris momenti impræſentiarum occupato. vid. *Wotton. Miſcellanea:* Vol. 2. p. 278.

FINIS.